

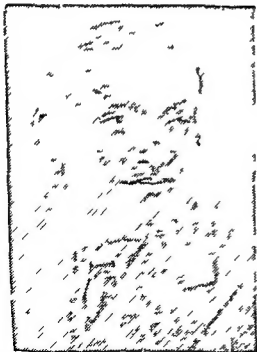

શ્રીમાન જેનિ ભાઈ ઉત્તમચીલાઈ
પ્રમુખ ૬૧

શ્રીમાન મંગળાન જેનિ ભાઈ
પ્રમુખતા પિતા

૨૧ પ્રભુદાસ ભુવલ દેસી
૨૦૦૦ દેવન મહા ૧૨

શ્રીમાન નાતીનાનલાઈ મંગળદાનલાઈ
નમુ મ જૈન શાસ્ત્રોદા સમિટિ

જન્મ તીથી

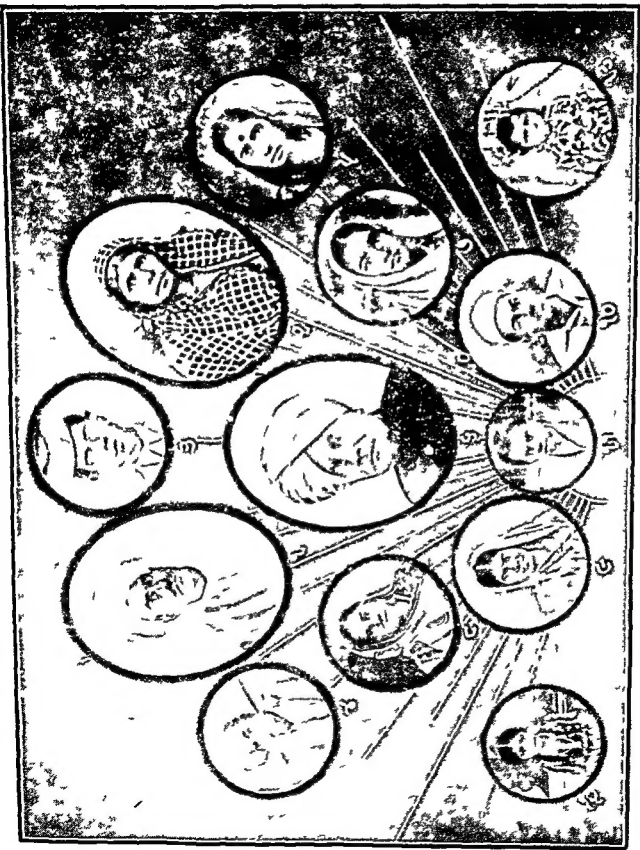
અવધવાય તીથી

શ્રી. અ. ભા. સ્થા. જૈનશાસ્ત્રોદ્ધાર મંમિતિને (આગમખત્રીસી પ્રકાશન-
કાર્યને) રૂ. ૨૫૦ અથવા તેથી ઉપર મદદ આપનાર ગૃહસ્થોના

.... મુખારક નામો

- ૧૫૦૦૧ શ્રીમાન શાન્તીલાલ મગજદાસ જહાગીર મીવ માલીક અમદાવાદ
૫૦૦૧ કોઠારી હરગોવિંદ જ્યેષ્ઠ (કાકા) ગજકોટ સદર
૫૦૦૧ , હરખચંદ જગજીવન હ છળીલદાસભાઈ ત્યાગીલદાસભાઈ
—જામનગર
૫૦૦૧ શેઠ ધારમી જીવજીભાઈ હ વાડીલાલભાઈ તથા હ મગજભાઈ
ગર્મામેવ એજન્ટ-મોવાપુર
૫૦૦૦ વારીયા હરખચંદભાઈ કાળીદાસભાઈ હ (સુપુત્ર) લાવચ દભડ
જ્યેષ્ઠભાઈ, નગીનદાસભાઈ, વૃન્દલાલભાઈ, વલ્લભદાસભાઈ-ભાણુવડ
૩૦૦૧ મહેતા ગુલાબચંદ પાનાચંદ ગજકોટ શહેર
૩૦૦૧ મધરી પીતાબર ગુલાબચંદ જામનગર, હાલ ગજકોટ
૩૦૦૧ કોઠારી જીવરાજ વર્ધમાન વડીલ હ કહાનદાસભાઈ, વેણીલાલભાઈ
—જેતપુર (કાઠીના)
૩૦૦૧ મોમચંદ તુલસીદાસ (હ સુપુત્ર) કાન્તીલાલ મોમચંદ ગર્મામેલ
એજન્ટ-રતલામ (૨૦૦૦ બાકી)
૩૦૦૦ દોશી પ્રભુદાસ મુળજી ગજકોટ હ સુપુત્ર ચ પકલાલ, ચ દ્રક્ષાન્ત
૨૫૦૦ વીગણી સામજી વેલજી ((હ સુપુત્ર) ગમજીભાઈ, દુર્લભજીભાઈ,
છગનલાલભાઈ, મણીલાલભાઈ, છોટાલાલભાઈ ગજકોટ શહેર
૨૦૦૧ શાહ લહેચંદ કુવરજીભાઈ હ. ન્યાલચંદ લહેચંદ જવાહર (પરમ) મીદસ-સીદ્ધપુર
૨૦૦૦ નામદાર કાંટોર સાહેબ સર લખધી-મિહજી બહાદુર-મોરળી
૨૦૦૦ વમા છગનલાલ હેમચંદ જામનગર (હ સુપુત્ર) મોહનલાલભાઈ
(કોલબો) મોતીલાલભાઈ (મુબઈ)
૧૦૦૦ મહેતા સોમચંદભાઈ નેણીભાઈ કગચીવાલા હાલ મોરળી-મુબઈ
૧૦૦૧ શે. આત્માનામ માણેકલાલ-અમદાવાદ
૧૭૫૦ શ્રી ધ્યાનકવાસી જૈન સઘ-ગજકોટ
૧૧૦૦ , , , મોરળી
૧૦૦૦ શાહ માણેકચંદભાઈ ભાણુજીભાઈ દોશરીયા-પોગળદર
૭૫૧ બગડીયા જગજીવનદાસ જામનગર-જામનગર
૭૫૧ મેતા માવજી ધર્મસી મેતા પોપટલાલભાઈના વરમી તપના
પારણાની ખુશાલી-જામજોધપુર
૭૫૧ શ્રી ધ્યાનકવાસી જૈન સઘ વઢવાણ મીટી
૫૦૦ , , , જામનગર

- ૫૦૧ શ્રી ધ્યાનકવાસી જૈન સઘ સુણાવ
- ૫૫૧ દોશી કપુરચદ અમગ્ગી હ દોશી દવપતગમ કપુરચદ-જામજોધપુર
- ૫૦૦ મહેતા મોહનલાલ કપુરચદ-રાજકોટ
- ૫૦૦ મોદી કેશવલાલ હરીચદ-દામનગ (સાળગમ્તી ગમનગ)
- ૫૦૦ કામદાર ગોર્ધાદલાલ પોપટભાઈ-ગજકોટ
- ૫૦૧ , તાગચદ પોપટભાઈ-ધેરાજી-ગજકોટ
- ૫૦૦ , તાગચદ પુખનજી-ઔરગાણાદ
- ૫૦૦ સુખમલજી જીવરાજજી ૧૫૦ અનગજી લાલચદજી ૧૦૫
ધુકલચદજી રૂપચદજી ૧૦૫ દગડુલાલજી મદનવાવજી ૧૦૦
- ૫૦૧ શાહ મીવલાલભાઈ ડામગભાઈ-લીબડી
- ૫૦૧ મહેતા મૂવચદભાઈ રાઘવજીભાઈ તથા તેમના રમીપત્ની ગિયાતભાઈ
ઠરસનજીના રમરણચૈ ૬ દુર્લભજીભાઈ તથા મગનનાલભાઈ-ધ્રાક્ષ
- ૫૦ શ્રી ધ્યાનકવ સી જૈન મઘ-વાકાને (૨૫૦ બાકી)
- ૫૦૧ , , , સાવન્કુડલા (બાકી)
- ૫૦૧ , , , ચુડા (ઝાલાવાડ) બાકી
- ૨૫૧ , , , ચીતલ બાકી
- ૨૫૧ , , , અમલનેર
- ૨૫૧ , , , ખલાત
- ૪૦૨ , , , ધ્રાક્ષ
- ૫૧૫ , , , વીન્મગામ
- ૫૧ , , , ખાખીજલીઆ
- ૨૫૧ , , , સાળગમ્તી (૧૦૬ બાકી)
- ૩૦૧ શેઠ જ્યેષ્ઠ માણેજ્યેષ્ઠભાઈ-ભાણુવડ
- ૨૫૧ ગા સા લ લુભઈ છગનવાલ ડોક્ટર ગજકોટ હ સુપુત્રો વીનાવલાડ,
હીમનલાલભાઈ, મોહનનાવનાઈ, મીકવાવલાઈ ડોક્ટર
- ૨૫૧ શેઠ વીતીવાલ ન્યાયચદ ગજકોટ
- ૨૫૦ ભવાનભાઈ ટાગભાઈ જેતપુ (કાઠીના)
- ૨૫૧ ગા વાડીનાન નેમચદ વકાવળી એ એલ એલ બી વીન્મગામ
- ૨૫૧ શ્રી વીકનજીભાઈ મોદી માસ્ત (૧૪કોટ) વીન્મગામ
- ૨૫૧ શાહ નાગદાસભાઈ માણેજ્યેષ્ઠ-વીન્મગામ
- ૨૫ ચ પાવાવજીભોરે ન્યા જૈન સઘ ડોડાઈયા
- ૨૫૦ ત્રીકમજી લાધાલડ જીનાન્દેન G I P RLY
- ૫૦ બાદરમલ સુ જમલ મેન્ડર્ન યાદગીડી
- ૨૫૧ ગાહ નાગ દ મભાઈ વાઘભાઈ અમલનેર
- ૧૧ ગીન્વ નાન નાડળચદ મનદાનાદ

૧ જેઠાદાસ અગરવાલ ૨ વજાવળાઈ વજાવળ ૩ શા તીવાળ જેઠાદાસ ૪ ઉદયજી જેઠાદાસ ૫ મણીમણ જેઠાદાસ ૬ ૫૦૦૧ દેનાર દામણીર
 ૭ રંગીજી જેઠાદાસ ૮ રંગીજી જેઠાદાસ ૯ રંગીજી જેઠાદાસ ૧૦ રંગીજી જેઠાદાસ ૧૧ રંગીજી જેઠાદાસ ૧૨ રંગીજી જેઠાદાસ

- ૨૫૧ છોટાલાલ વખતચઢ , ,
- ૨૫૧ પ્રેમચઢ માલેકચઢ ,
- ૨૫૧ ગોસડીયા હડીલાલ લાવચઢ ગીરધનગ
- ૨૫૧ લોન કેવાશકુ હીનચઢ હીઆણા, નજડેટ, મુળ
- ૨૫૧ ગમળીકલાલ એ કપામી આણુદ
- ૨૫૧ મધરી માલેકચઢ માધવજીભાઈ ભાણુવડ
- ૨૫૧ મહેતા લાલજી માલેકચઢભાઈ લાલપુ
- ૨૫૧ મુગીએન (લક્ષ્મીએન) પાલનપુ વાલા
- ૨૫૧ ચાહ હમનલાલ નાનભાઈ ન્યુ ચીચબઢ-મુળઈ
- ૨૫૧ અર્ગવામી સતોક કચગના -મળાર્થે હ એતમચઢ વાલજી
- છોટાલાલ વાલજી અમૃતલાલ વાલજી કન્યાણવાગા હાલ ઉપલેટા
- ૨૫૧ શેઠ જોલાલ ગોન્ધન ઉલેટા
- ૨૫૧ એ જાખડા વાહ-નજ તુલસીના ધર્મપત્ની કમલભાઈ તરફવી
- હા એ જાખડા માણે ચઢ વછનજ, ત્યા હપુચઢ વછનજ
- ગેશન પ્લોટ કમલ કુલ ગોડલ
- ૨૫૧ શેઠ ખુમાલચઢ લાનજી હ પ્રતાપનાય શેઠ-ઉપલેટા
- ૨૦૦ ધર્મામા શ્રાવકભાઈ હ શેઠીઆજી ભેડદાનજી ચાહ બીકાને
- ૧૫૧ ચા તાનચઢ હજીનન શેઠ ઉપલેટા
- ૧૫૨ પટેલ ભવાનભાઈ ગોડળભાઈ , ,
- ૧૫૧ દોમી ભોતીચઢ નાનજી , ,
- ૧૫૧ , વીંકલજી હંખચઢ , ,
- ૧૫૧ જાટવીઆ હેમનલાલ લીલાધર , ,
- ૧૫૧ હમનલાલજી જાગરેચા ઉદેપુર
- ૧૫૧ -તનમી હીજી હ ગોન્ધનદામ હીજી જામનેધપુ
- ૧૫૦ નન્ભેગમ આમ મગીયા જેતપુ
- ૧૫૧ હા વલજી ટોડનીના પુત્રની લગ્નની ખુમાલીમા ગજડોટ
- ૧૫૧ લુનાગઢ કેવે ડો લીલાધર વાલજીના પુત્રની ખુમાલીમા
- નજડેટ હાલ ધોગજી
- ૧૫૧ મગનલાલ હમનલાલ શ્રી પોપટનાલ આવજીના ધર્મપત્ની
- એન હમલ કૂલચઢના વન્મોતપની ખુમાલીમા જામનેધપુ (ગજડોટ)
- ૧૫૧ એક ધર્મવતા બહેન તરફથી
- ૧૫૧ ચાહ નન્ભેગમ રૂગનાન કુડલાવાળાના માતૃશ્રી ગળકભાઈ
- તરફથી જેતપુ (કાઠીના)
- ૧૫૧ ચાહ નથુભાઈ રૂગનાવ ધોગજી
- ૧૫૧ શેઠ નામજી જીણાભાઈ ભાણુવડ

- ૧૫૧ શેઠ ઝરસનજી જીણાભાઈ
 ૧૫૧ શેઠ મોહનનાથ જાનજી-ઉપડેટા
 ૧૫૧ વલ્લભદાસ નથુભાઈ-ધોગજી
 ૫૧ વનમાળી હજીવન-ઉપડેટા

વીરમગામ મુઝમે પડિત મિનચ્છં કનૈયાવાવજી મ તથા તપસ્વીજી મદનલાલજી મ તુ ચોમાસુ સનત ૧૯૦૫ના પચુપણુમા થતા શ્રી સઘના ઉત્સાહથી સઘના અમણી મહાનુભાવો તન્દ્રથી નીચેની રકમ નીચે લખ્યા મહાનુભાવો તરફથી મળેલી રકમો—

- ૨૫૧ શ્રી વાહીલાલ નીમચદ ૨૫૧ મોદી આસ્તર ૨૫૧ નાગરદાસ માણેકચદ
 ૧૫ દેશવલાલ મોહનલાલ માલીવાડ-વીરમગામ
 ૫૧ હીરાબેન મુખલાલ શેઠ ફળી
 ૨૫ શેઠ જેમલભાઈ ઈશ્વરભાઈ સઘવી ફળી
 ૧૧ વેલસીભાઈ અબાલાલ લખતર
 ૨૫ ભાવસાર રાયચદ રવજીભાઈ મેથન મેટોલ વીરમગામ
 ૫૧ શેઠ જીવણલાલ હીરાચદ ઢાળુપુર અમદાવાદ
 ૨૫ ભોગીનાલ છોટાલાલ લુહાર ડોડ-વીરમગામ
 ૨૫ હરીલાલ ઢેગવજી નાનો ભાટવાડો વીરમગામ
 ૧૧ બલુભાઈ નાનચદ લુહાર ડોડ ,
 ૨૫ છોટાલાલ રામચદ માલીવાડ ,,
 ૧૧ છોટાલાલ દેવચદ વેઘ ફળી ,,
 ૧૫ પીતાબર નથુ મોટો ભાટવાડો ,
 ૧૧ દામોદર છગનલાલ સઘવી ફળી ,,
 ૨૫ મણીલાલ દોઢગસી પગોટા ,,
 ૧૦૧ ગાડાલાલ મગજી પ્રાગધા
 ૨૫ ચુનીલાલ ચંદ્રભુજ શેઠ ખાનનુ ડેલુ વીરમગામ
 ૧૧ ઉજમસી નાનજી શેઠ ,,
 ૧૧ ગણેશ જ્યોતમ ખાવનપાયગા ,,
 ૨૫ રતીભાઈ મ્યુની સેકટરી વીરમગામ હાલ વાકાનેર
 ૧૧ ખુમાલભાઈ ચતુરભાઈ શેઠ ફળી વીરમગામ
 ૧૫ મનમુખલાલ હજીવચદ શેઠ વેઘ ફળી ,
 ૨૫ નાગરદાસ વીચદ ભુન ખડકી ,,
 ૨૫ લખમીચદ વખનચદ ખાવનપાયગા ,,

જેનાચાર્ય જેનધર્મદિવાન્ પૂ શ્રી ઘાસીવાવજી મ આદિ ધાણા ૨૦૦૭ના
 વેગાખ મુદી ૩ મંગળ તા ૮-૫-૫૨ ના ઝેજ ભાણુવડ મુકામે વરમી તપના
 પાગ્લા ૫૨ પરાગેલા ત્યારે ભાણુવડ શ્રી મઘ તરફથી વાગીયા હગ્ગચદભાઈ ગેઠ
 તરફથી ૫૦૦૭ પોખખનાળા માણેકચદ ગે. તરફથી ૧૦૦૭ ઉપગત નીચે લખ્યા
 મહાતુભાગે તરફથી ૧૦૨ અને તેથી નીચેની રકમ નીચે લખ્યા મહાતુભાગે
 તરફથી મળેલી રકમે—

૧૦૧ વકીવ મણીલાલ ખેગાગભાઈ	૨૦ કદોઈ કાનજી રતનમીભાઈ
૧૦૧ સઘવી હગ્ગચદ મેલુમીભાઈ	૧૫ ,, મોહનલાલ ,,
૫૧ શેઠ દીપચદ અમરસીભાઈ	૧૫ ,, મનસુખલાલ પોપટલાલ
૫૧ કદોઈ કમન દામજીભાઈ	૧૫ ,, મોતીચદ મનજીભાઈ
૫૧ સઘવી માવજી સુદગભાઈ	૧૫ મઘવી હેમરાજ જાદવજીભાઈ
૫૧ ,, જુઠાલાલ વસનજીભાઈ	૧૫ ,, મણીચાઈ જેઠાભાઈ
૨૫ દામદાગ શાન્તીલાલ તુલમીદાસભાઈ	૧૫ જટાયક વીરપાળભાઈ
૨૫ કદોઈ ઝવેચદ તુલસીભાઈ	

ધ્રાફા સંઘના ગૃહસ્થો તરફથી મળેલી રકમે.

૫૧ મેતા માણેકચદ જેઠાભાઈ	૨૫ મેતા જેચદ ગઘવજીભાઈ
૫૧ ,, વખતચદ મલુકચદભાઈ	૨૦ મેતા ડાયાલાલ પન્સોતમભાઈ
૫૧ શેઠ હગ્ગચલાલ તેજપાનભાઈ	૧૦ શેઠ નાનચદ મોતીચદભાઈ
૫૧ દોમી તાગચદ હગ્ગચદભાઈ	૧૦ મેતા નવલચદ નીઆલચદભાઈ
૨૫ મેતા મડનજી મોમચદભાઈ	૧૦ મેતા કચરા ગઘવજીભાઈ
૨૫ મેતા રૂગનાથ મોમચદભાઈ	૩૭ શેઠ મોહનલાલ હગ્ગચદભાઈ
૨૫ દોમી નાગજી દામીદગભાઈ	

ગ ગ મણીલાલભાઈના ધર્મપત્ની હેમકુ વરણાઈ તથા ભાણુજીભાઈ દલીચદ
 જુઠાલાલની માતુશ્રીના પાણ્ણાની ખુસાલીમા

૧૦૧ મઘવી જુઠાલાલ વસનજી-જામભાણુવડ	
૨૫ મેતા નાનજી વસનજી-પોરણ દર	
૨૫ ,, ભગવાનજી વસનજી ,,	
૫ માવડીઆ નાગદાસ જેચદ-પોરણ દર	
૨૫ મણીલાલ જેઠાભાઈ અવલાણી-ભાણુવડ	
૨૫ દોક્ષીયા ગાડાલાલ કાનજી ,,	
૧૫ શેઠ જેચદ માણેકચદ ,,	
૨૫ મોની ભજમેઘજી જીણા નથુ હ જેચદભાઈ માણેકચદ-ભાણુવડ	

शुद्धिपत्रम्

पृष्ठ	पक्ति	अशुद्धि	शुद्धि	पृष्ठ	पक्ति	अशुद्धि	शुद्धि
१३	७	धोयधियोप	धोयधियोप			कस्माण	कड.ण-
२०	१	-मज्जापट्टय-	-मज्जापट्टय-			कस्माण	कड.ण-
		सह्यानात्तिक	सह्यानादिक	११३	७	पापक	पापक
१	५	अधिकरणी	अधिकरणी	११७	३	मपत्तमन	सपत्तमन्
		भयति	भयति	१२१	३	दुष्ट	दुष्ट
२०	१४	चित्राम	चित्रामण	१	४	दुमत	दुर्गत
३	१०	धम्म	धम्म	१०३	१०	लिकलुस	कलिकलुस
३०	६	मयमन	मयमेन	१३०	१४	मपय ण	मपय ण
४३	४	जायसंठे	जायसंठे	१	१५	काडुविय-	काडु विय-
५७	७	शौरिकुत्त	शौरिकुत्त	१३३	१४ २३	शरीरगानि	सरीरगानि
११	१२	शौरिकुत्त	शौरिकुत्त	१३७	३	वहरो	वहरो
११	२५	शौरिकुत्त	शौरिकुत्त	१४३	१	'तता'	'तता'
६१	५	यहुमय्येश	यहुमय्येश	१४५	६	-भयय-	भयय-
		भागे	भागे	"	"	-तश्-	तश्-
६३	८	-यधिर	-यधिर	"	१	रज्ये	राज्ये
६४	८	-मित्य ।	-मित्य ।	१४९	३	जप्पभिइ	जप्पभिइ
६८	६	समाण	समाणे	"	१०	खतिप	खतिप
७०	२	महात्त	महात्त	१५०	२१	पाठम्म	पाठम्म
११	६	प्रच-	प्रच-	"	९	खा	दु.पा
७५	६	अधपुरिमे	अधपुरिमे	"	१३	मृगापेया	मृगाद्वेषा
८८	११	पासिड	पासिड	१५१	६	स्वपत्या	स्वपतिना
८९	३	सदिसुतु	सदिसुतु	१६०	७	चाप्यभजत्	चाप्यभजम्
११	४	मयतु	मयतु	१६४	१	विगली	विगली
८६	- ०	दृष्टुम्	दृष्टुम्	"	४	पातयितु	पातयितु
११	- ६	प्रतिनिष्कास्य	प्रतिनिष्कास्य	१६३-	६	स भ्रात	सभ्रात
८७	- ७	'रि'य'	'रि'य'	१६७	५	मेण	मे ण
९०	९	अह	अह	१७३	११	उम्मुक्कभावे	उम्मुक्कपाल-
९३	१	-मारर'यात	-मार'यात			मावे	मावे
९५	१	उपदर्शयामि	उपदर्शयामि	१८०	५	ज्जवू !	जवू !
९७	४	वधेह	वधेह	१८१	३	इति वेमि	ति वेमि
१०४	६	मत्तुयित	मृत्तुयित	१८३	७	भत	भते
११०	४	प जमाण	पजमाण	१	११	इइयलामे	इयलामे
११	९	पाय ण-	पायाण	"	"	तय ण	तय ण

श्री विपाकसूत्र की विषयानुक्रमणिका

प्रथम श्रुतस्वन्ध

पृष्ठ—

विषय—

१	मङ्गलाचरण
२-३४	अवतरणिका
३५-१८२	“मृगापुत्र” नामक प्रथम अध्ययन
१८३-२८५	“उज्जितक” नामक द्वितीय अध्ययन ।
२८६-३९२	“अभग्नसेन” नामक तृतीय अध्ययन ।
३९३-४४८	“शरट” नामक चतुर्थ अध्ययन ।
४४९-४७७	“बृहस्पतिदत्त” नामक पञ्चम अध्ययन ।
४७८-५२९	“नन्दिषेण” नामक षष्ठ अध्ययन ।
५३०-५८१	“उदुम्बरदत्त” नामक सप्तम अध्ययन ।
५८२-६१६	“शौर्यदत्त” नामक अष्टम अध्ययन ।
६१७-६८२	“देवदत्ता” नामक नवम अध्ययन ।
६८३-७०२	“अठजू” नामक दशम अध्ययन ।

॥ द्वितीय श्रुतस्वन्ध ॥

१-५९	“सुबाहु” नामक प्रथम अध्ययन ।
६०-६४	“भद्रनन्दि” नामक द्वितीय अध्ययन ।
६५-६६	“सुचात” नामक तृतीय अध्ययन ।
६७-६८	“सुवासन” नामक चतुर्थ अध्ययन ।
६९-७०	“जिनदास” नामक पञ्चम अध्ययन ।
७१-७२	“जनपति” नामक षष्ठ अध्ययन ।
७३-७४	“महावल” नामक सप्तम अध्ययन ।
७५-७६	“भद्रनन्दि” अष्टम अध्ययन ।
७६-७७	“महाचन्द्र” नामक नवम अध्ययन ।
७८-८२	“वरन्त” नामक दशम अध्ययन ।
८३-८४	अङ्गसमाप्ति

शुद्धिपत्रम्

पृष्ठ	पंक्ति	अधुट्टि	शुट्टि	पृष्ठ	पंक्ति	अधुट्टि	शुट्टि
१३	७	धीयावजोय	धीयावजोय				
२०	१	-मनापद्वय-	-मनापद्वय-				
		सम्प्राप्तिक	सम्प्राप्तिक	११३	७		
१	१	अधिकरणी	अधिकरणी	११७	३		
		भयति	भयति	१२१	३		
२०	१४	चित्राम	चित्रामण	११	४		
३	१०	धम्म	धम्म	१०३	१०		
३०	६	मयमन	मयमन	१३०	१२		
८७	८	जायदट	जायसट्टे	१	१०		
१७	०	जीरिफन्ध	जीरिफन्ध	१३०	१०२		
११	१६	जीरिफन्ध	जीरिफन्ध	१३	२		
११	२५	शीरिफन्ध	शीरिफन्ध	१८०	१		
६१	१०	बहुमपन्ध	बहुमपन्ध	१८०	१		
		माने	माने				
६३	८	-घधिर	-घधिर				
६४	८	-मित्य ।	-मित्य ।				
६८	६	समाण	समाण				
७०	२	महात	महात				
११	६	प्रच-	प्रच-				
७०	६	अधपुग्मि	अधपुग्मि				
८८	११	पामिड	पामिड				
८०	३	सदिसु	सदिसु				
११	८	नवतु	नवतु	१००	११		
८६	०	दृष्टुम्	दृष्टुम्	५५९	६		
११	०	प्रतिनिष्कास्य	प्रतिनिष्कास्य				
८७	१	रि१	रि१				
९०	९	अह	अह				
९३	१	-मारुयात	-मारुयात				
९७	१	उपदर्शयामि	उपदर्शयामि				
९७	४	वधेह	वधेह				
१०४	०	मतकुयित	मतकुयित				
११०	४	जमाण	जमाण				
११	०	पायण	पायण				

शुद्धिपत्रम्

पृष्ठ	पंक्ति	अशुद्धि	शुद्धि	पृष्ठ	पंक्ति	अशुद्धि
२०१	१०	उत्तरकचुरण	उत्तरकचुरण	"	१०	शक्ति
२०५	४	उत्पोंडित	उत्पोंडित	२९६	१०	रात्रोंऽमे
"	१८	उग्घासण	उग्घासण	३००	११	राजादपि
२०८	२	पुरुष	पुरुष	३०५	६	'भूआ'
२१२	५	भगव	भगव	"	८	हति
२१७	४	-मदर०	-मदर०	३०९	७	दशयित्वा
२१८	३	णाम	णाम	३११	५	नम -
२२०	४	घनाचपहारक	घनाचपहारक	३१५	८	मदि दरा
२२२	११	त्ति कददु	त्तिकददु	३१९	१७	तस्या
२२४	६	पुच्छ	पुच्छ	३२०	७	-यिभूसिता
२२८	१६	यावत्	यावत्	३२१	३	कुर्त्तय
२४०	५	गोत्रसो	गोत्रासो	३२७	४	'सजिबेहि'
२४१	२	स्थापयति	स्थापयति	३२३	६	सालादग्या
"	४	-धाप्यभघत्	-धाप्यभघत्	३२९	८	यस्या
२४३	१	अधरात्रि-	अधरात्रि-	३३१	११	नानाना
"	३	सण्णद-	सण्णद-	३३७	१	गुणदाति
"	६	अहोपाहानि	अहोपाहानि	३३८	३	सदावेद
"	८	-स्तेषा	-स्तै		६	त
२४५	७	एयपहाणे	एयपहाणे	३३९	८, १९	सदावेद
२४६	२	दुघट	दुघट	३४३	५	चोरपलि
२५१	२	पलायित्वा	पलाय्य	३४५	७	उरुप्रदाहि
२५७	६	रायमाणी	रेयमाणी	३४६	६	बिलुपाहि
२६१	८	भुजमाणे	भुजमाणे	३४९	३	स
२६२	३	वेद्यागृहकेषु	वेद्यागृहकेषु	३६२	५	'उदाहो'
२६४	९	सुइ	सुइ	३८१	८	कोडुबिय-
२६५	४	पादुभूत	प्रादुभूत	३८३	४	गृहाण गृहा
२६८	१	'अतराणि य'	'अतराणि य'			णेत्यर्थ ।
२६९	१२	एव	एव	३८५	३	कृया
२७६	६	मूर्छित	मूर्च्छित	३९१	४	दुर्मित्य
२८७	३	अयम'	'अयमदेठ'	३९३	८	-नस्याथे
"	६	प्रक्षप्त	प्रक्षप्त	४०३	७	इहै
२८९	५	दिमागे	दिग्मागे	"	९	अनरज्जइ

शुद्धिग्रन्थ

पृष्ठ	पक्ति	अशुद्धि	शुद्धि	पृष्ठ	पक्ति	अशुद्धि	शुद्धि
४०४	०	तयय	तथैय	५०७	९	'कडाडोहि य'	कुडाडोहि य'
"	११	घणयतिस्पर्य	घर्णयति स्मे'पर्य	५१४	६	आस्वादयत्य	आस्वादयत्यः
४०९	०	निक्षिप्य	निक्षिप्य	५१५	४	त	ता
५१०	१०	सत्ययाह	सत्ययाह	५२०	१०	गीयय	गीयाय
१७	०	सौल्ले	शौल्ले	५२४	९	'विहरत्तण'	'विहरितण'
१८	५	दोह	दोह	५१०	४	तेणेच	तेणेय
१२०	६	भादाया	भडाया	"	६	सालिल्ल	सासिल्ल
१२७	३	सिंघाडग	सिंघाडग	"	१५	मिलमि	विलमि
१३१	१०	अमच्च	अमय	५३४	३	'दोडरिय'	'दोडयरिय
"	११	दड	दड	"	१०	द्वयोदरिक	द्वयोदरिक
३३३	४	'साह'	'साहट्ट'	५३६	१०	उच्चनीय	उच्चनीच
३४१	११	अल	अल	५४०	१	-मणगति	-मणगति
४४३	६	घाराणसीय	घाणारसीय	५४१	५	द्वितीय	द्वितीय
४५०	११	कौशाम्बी	कौशाम्बी	५४८	४	-तीरादि-	-वाणादि-
४५१	८	-हिमयत०	-हिमयत०	५४९	१६	घट्टकलाजक-	घट्टकलाजक-
४५४	८	पूर्वमय	पूर्वमय	"	१७	अणोति	अणोति
४५७	३	एकक	एकैक	५५१	४	असहायानां	असहायाना
४६६	०	बहु	बहु	५५३	६	'जलयथल-	'जलयथलय-
४६७	४	मयन्	मुधन्	परलहय-		परलहय-	परलहयमसेहि'
४६८	१३	'अभिस्तिचर'	'अभिति	मसानि' जल		मसानि' जल	जलचरस्थलचर-
		अभिपिच्छति	चिति' अभि	चरस्थलचर		चरस्थलचर	वेचरमासै
			पिच्छति	खेचरमासानि		खेचरमासानि	
"	१४	करोति	कुर्वति	अकलायतणे	५५५	११	अकलायतणे
४७०	२	कालेसु	कालेषु	अह	५५९	६	अह
४७२	८	केपाविष्ट	केपाविष्ट	'अकलायणे'	५६०	६	'अकलायणे'
४८१	४	अलङ्कारिक	अलङ्कारिक	पुस्सरिणी	५६३	८	पुस्सरिणी
		कर्म	कर्म	"	१०	पुस्सरिणी	पुस्सरिणीओ
४८९	५	दुज्जोहणस्स	दुज्जोहणस्स	पञ्चुत्तरिता		पञ्चुत्तरिता	पञ्चुत्तरिता
४९४	७	मुद्गराणा	मुद्गराणा	पञ्चुत्तरिता		पञ्चुत्तरिता	पञ्चुत्तरिता
५४९९	४	पञ्चोत्तरिता	पञ्चोत्तरिता	५६४	५, १६, ३७	पुस्सरिणी	पुस्सरिणी
"		पञ्चोत्तरिता	पञ्चोत्तरिता	५६५	३	तत्	तत्
				५६८	२	उपस्थिता	उपस्थिता
				"	९, १७	पुस्सरिणी	पुस्सरिणी

शुद्धिपत्रम्

पृष्ठ	पक्ति	अशुद्धि	शुद्धि	पृष्ठ	पक्ति	अशुद्धि	शुद्धि
५६८	२३	पयायाट्टिह	पयाया ठिह	१	५	सुहम्मे	सुहम्मे
५६९	४	'उगल्लिता'	'उव्वल्लिता'	"	९	समणेण	समणेण
५७०	७	त विपुल	तद् विपुल	३	७	सुवाह	सुवाहु
५७६	१२	कालघम्मुणा	कालघम्मुणा	४	८	जम्बुनामा-	जम्बुनामा-
"	१४	'उवरदत्ते स	'उवरदत्ते'	८	१	घारीणो	घारिणी
५८६	२	उयेत्थे	उयेत्थे	१२	०	समणं भगव	समणे भगव
५८७	८	'जिसराह'	'वीसराह'	१९	२	मनोऽरूप	मनोऽमरूप
५८९	५	णिप्पखेत्ति,	णिप्पक्खेत्ति,	२०	११	किं नाणप	किं नामप
		पिप्पखित्ता	पिप्पक्खित्ता	२५	८	मासखमणस्स	मासक्खम-
५९२	५	समपयेत्ति	समपयत्ति				णस्स
६१४	८	भवात्तरे	भवाद् भवात्तरे	३०	१	स्वाय स्वाय	स्वाय स्वाय
६१८	९	पुष्पना-इ	पुष्पनन्दी	३१	१५	मनोप्राकृत्य-	मनोवाक्काय
६२५	६	याव	यावत्	४२	४	गृणाति	गृणाति
६०९	१०	एकोनपञ्चत-	एकोनपञ्चशत-	४४	५	दोणमुहण-	दोणमुह-
		मातर	मातर	४५	२	नौमियव्रगं	नौमियव्र मगव
६३६	३	वहिमणि	वहिमणि			स्यते	
६३७	९	वृट्ठानार	वृट्ठाकारशाला	४६	४	'विहरह'	'विहरह'
		शाला		४८	२१	सूतसित्ता	सूतसित्ता
६४०	१	पुरिसेहि	तप ण से सीह-	४९	१०	'तेणे'	'तेणेव'
			सेणे राया अद-	५२	४	-माइयाह'	-माइयाह'
			रत्ताकालसमयसि	"	७	-तोगविहा-	-तोगविहाणेहि'
			वहुहि पुरिसेहि			णाहि'	
६४४	१	सुब्बा	सुब्ब	५८	९	त्वा	त्वा
६४८	११	णिज्जायमाणे	निज्जायमाणे	६२	२	दासत्ति-	दासत्ति-
६५३	७	दक्षाम	दक्षाम	६७	९	उ गणे	उप्पण्णे
६६०	५	द्वात्रिंशद्वदना	द्वात्रिंशद्वदना	६८	७	विजयपुर	विजयपुरे
		नाटक्कात्रिंश	टक्के-द्वात्रिंश-	७१	८	सम्पूर्णम्	समत्त
६७२	४	देी	देहि	७३	१	बलामिघो	बलामिघो
"	७	सपेसेइ	सपहेइ	८०	५	चिना' ।	चिना'
६९०	१, २	-शयन-	-शयन-				
६९५	८	यानिशलम्	यानिशलम्				

इति द्वितीयश्रुतस्वरूपस्य शुद्धिपत्रम्

इति प्रथमश्रुतस्वरूपस्य शुद्धिपत्रम्

રૂ. ૫૦૦૦ દેનાર

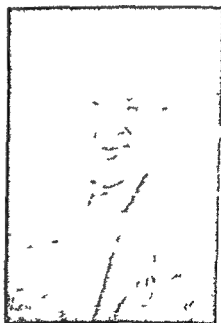
દાનવીર મહાગાય ભાણુવડ નીવાસી
વારીયા હરખચંદ કાળીદાસ શેઠ
હ મુખુચે લાલચદભાઈ જેયદભાઈ
નગીનદામભાઈ વૃજલાલભાઈ
વલ્લભદામભાઈ

રૂ. ૨૦૦૦ દેનાર દાનવીર

ગેઠ ત્રી ન્યાલચદ લહેચદ
જવાહર પદ્મ મિત્ર, સિદ્ધપુર
વાસા છગનલાલ દેમચદભાઈ હ મુખુચે
મોહનલાલ, કોલ ણો મોતીલાલ, મુખઈ

ઝોઠારી હરખચંદ જગદગન
ઉપપ્રમુખના પિતા

શ્રીમાન છળીનદામ હરખચંદ ઝોઠારી
ઉપપ્રમુખ જો. શાસ્ત્રીદાસ ડમિટિ ૫૦૦૧
દેનાર દાનવીર મહાગાય

॥ श्री धीतगगाय नमः ॥

जेजानार्य-जैगमदिवार-पूयधो-ग्रासीगन्जी महाराज-विरचित-

विपाकचन्द्रिकाटीकासमल्लङ्घितम्

॥ श्री विपाकश्रुतसूत्रम् ॥

(मद्रलाचरणम्)

मान्निवृत्तम्-

परमगुणगभीर तोरण मसार तीर

वृजिनघनसमीर कोपवहः सुनीरम् ।

क्षपितमिह शरीर कार्मेण यत् फरीर,

भविजनप्रहीर नौमि त धीरवीरम् ॥ १ ॥

(वसन्ततिलकावृतम्)

आनन्तराऽऽगमसुधारसनिश्चरेण,

संसिन्ध धर्मतहसद्विचिरालवालम् ।

स्वर्गापवर्गसुखराशिफलं प्रदाय,

मोक्षं गतं तमिह गौतममानमामि ॥ २ ॥

(द्रुतविलम्बितवृत्तम्)

कमलकोमलमञ्जुपदद्विरु, विमलबोधिवोप्रविबोधरुम् ।

सुखलसत्सहदोरक्वत्त्रिक, गुम्बर प्रणमामि विशोधकम् ॥ २ ॥

(अनुपन्दुवृत्तम्)

विपाकश्रुतसूत्रस्य, भावार्थानां प्रकाशिका ।

विपाकचन्द्रिका टीका, ग्रासीलाळेन तन्यते ॥ ४ ॥

અવતરણિકા—

ઠહ સલ્લ મિથ્યાતાવિરતિક્ષ્ણાયાદિમતા જ્ઞાનાવરણીયાત્તદવિચર્મ
વદ્યિતાના પ્રાણિના સંસારે વૈરાગ્યજનનાર્થ ભગવતાઽમ્ય વિપાકમૂતસ્યાર્થ
પ્રતિવોધિત । વસ્ય કસ્ય ઝર્મણ. કીદશ કીદશો વિપાકો ભવતીતિ વોત્રેન
વૈરાગ્યમુત્પન્નતે, વૈરાગ્યેણ ચ પરમ્પરયા મોક્ષસિદ્ધિ ॥

વિપાકશ્રુત સૂત્રકી વિપાકચ દ્રકા ટાકા કા હિન્દી અનુવાદ

અવતરણિકા—

સસારસ્થ સમસ્ત પ્રાણી મિથ્યાત્વ, અવિરતિ ભૌર કષાય આદિ ઝર્મવધ કગન
ગાલે કારણોસ સદા સતત એ જ્ઞાનાવરણીય આદિ આઠ પ્રકાર ક વર્મો સ વિરતર અત્યન
ત્રસ્ત હો રહે છે । સચ્ચી આત્મિક શાંતિ ક્યા છે ? ટસ ગત કા ઉમ્હે જ્ઞાન નહીં ઢાતા છે ।
ક્યોંકિ આત્મિક શાંતિ કા સચ્ચા ઉપાય એક વૈરાગ્ય હી છે । ડસ વૈરાગ્ય સે વે સવથા
પરાદ્ગુણ છે, અત ડહે સસાર સ વૈરાગ્ય હી ડસ લિયે ભગવાન ડસ વિપાકશ્રુતમૂતકા અર્થ
પ્રકટ કરતે છે । ડસમેં વે યહ સ્પષ્ટ કરેંગે કિ—કિસર કર્મ કા કૈસા? વિપાક હોતા છે ?
ડમકે શ્રવણ સે જીનોં કો વૈરાગ્ય કી ઉત્પત્તિ હોગી, ડસ સે અતમે ડહે પરપરા સન્ન સ
મુક્તિ કા ગમ ભૌર સચ્ચી આત્મિક શાંતિ કી પ્રાપ્તિ હાગી ।

વિપાકશ્રુત સૂત્રની વિપાક ચન્દ્રિકા ટીક નો ગુજરાતી અનુવાદ

અવતરણિકા—

સ સારમા રહેનારા તમામ પ્રાણીઓ મિથ્યાત્વ અવિરતિ અને કષાય
આદિ કર્મબંધન વરાવનારા કારણો વડે હમેશા ખૂબ અડખાયેલા એટલે કે — જ્ઞાના
વરણીય આદિ આઠ પ્રકારના કર્મોથી હમેશા ગાઢુજ પીડિત થઈ રહ્યા છે, સાચી
આત્મશાંતિ કેવી હોય ? તે વિષેનું તેને જ્ઞાન થતું નથી, કારણકે આત્મિક
શાંતિનો માથો ઉપાય એક વૈરાગ્યજ છે અને વૈરાગ્યથી તે જીનો હમેશા વિમુખ
છે, તે કારણથી તેઓને સસાર ઉપરથી વૈરાગ્ય થાય તે માટે ભગવાન આ વિપાકશ્રુત
સૂત્રનો અર્થ પ્રકટ કરે છે આ સૂત્રમા તે આ સ્પષ્ટ કરશે કે— ક્યા ક્યા કર્મોનો કેનો
કેનો વિપાક વાય છે ? એના આભાસથી જીનો વૈરાગ્ય ની ઉત્પત્તિ થશે અને
એવે તેના પરમ્પરા મન્નધથી મોક્ષનો લાભ અને સાચી આત્મિક શાંતિ પ્રાપ્ત થશે

आसत्तात् स्मर्गमर्गं भवति, आत्तवत्-कायवाद्मनसा योगः । स द्विविधः—साम्परायिकस्मर्गश्च, ईर्यापथस्मर्गश्चेति । सरूपायजीवस्य योगः साम्परायिकस्य कर्मण आसन्नो भवति । अरूपायजीवस्य योगः—ईर्यापथस्यैव कर्मण आसन्नो भवति, न तु साम्परायिकस्य । ईर्यापथस्य कर्मणः स्थितिः—

कर्मो क आनन्दा नाम आसन्न है । आसन्न स आ मा म नवीनः ज्ञानावरणीय आदि कर्मो का आना होता है, अथान्—जाव मिथ्यादर्शन आदि कर्मवचक कारणों से निगूतर कर्मण वर्गणाभा का योगों द्वारा साधता रहता है आगत कर्मण वर्गणाएँ कपाय क मन्त्र स भिन्नः ज्ञानावरणीय आदि रूप स साये हुए भाजन के परिपाक की तरह परिणत होता रहता है । मन, वचन और काय ३। क्रिया का नाम याग है और वही आसन्न है ।

भाषार्थ—मन, वचन और काय के द्वारा आ मा क प्रदेशों में जो परिष्पन्द (हलन्-चलन्) होता है, उस याग कहत है । याग क तीन भेद है—मनोयाग, वचनयाग और काययाग ।

मनोयोग—मन के निमित्त से आ मा के प्रदेशों में परिष्पन्द हाना ।

वचनयाग वचन के निमित्त से आत्मा के प्रदेशों में परिष्पन्द हाना ।

कर्मो आवु तेनु नाम आसन्न ते आसन्न वडे कर्मीने आत्माने विधे नवा-नना ज्ञानावरणीय आदि कर्मो आवे ते अर्थात्—एव मिथ्यादर्शन आदि कर्मण व दरावनासे कारणों वडे कर्मो कर्मण वर्गणाओं में योगों द्वारा जेयते रहे ते अने ते कर्मण वर्गणाओं कायना मणधयी गूढा गूढा ज्ञानावरणीय आदि उप वडे आयेना बोधनना परिपाकनी भास्व पञ्च यती रहे ते मन, वचन अने कायानी ने क्रिया तेनु नाम योग ते, अने तेज आसन्न ते

भाषार्थ—मन, वचन अने काय द्वारा आत्माना प्रदेशों में परिष्पन्द हलन्-चलन् थाय ते तेने योग कडे ते, ते योगना त्रय लेख ते मनोयोग, वचनयोग अने काययोग

मनोयोग—मनना निमित्त वडे आत्माना प्रदेशों में हलन्-चलन् थाय ते ते मनोयोग ते, वचनना निमित्त वडे आत्माना प्रदेशों में हलन्-चलन्

કાલઃ—એક એવ સમયઃ, સ ચ મધ્યમ' સમયઃ । તત્રાગ્રો મન્ધમમયઃ, દ્વિતીયો
વેદ્યમાનકર્મસમયો મધ્યમ', તૃતીયઃ પરિશાટસમયઃ । વેદ્યમાનકર્મસમયમાશ્રિત્ય
એકમમયસ્થિતિક શ્રાતવેદનીયરૂપમીર્યાપથમિત્યુચ્યતે । મર્ત્યસમયવિચક્ષ્યા તુ
ત્રિમમયસ્થિતિક તદિતિ બોધ્યમ્ ।

ક્રાયયોગ— કાય કે નિમિત્ત સે આત્મા કે પ્રદેશોમે પરિષ્પદ હોના ।

હન તીનો યાગો કી ઉત્પત્તિ મે વીર્યાન્તરાય કમ કા ક્ષયોપશમ કાગ્ન હૈ ।
યહ તીન પ્રકાર કા યોગ હી આસ્રવ હૈ । જિસ પ્રકાર કુણ કે ખાતર પાના કે ખાન મે ક્ષિર
કાગ્ન હોતા હૈ, ઉસી પ્રકાર આત્મા મે કર્મ આને મેં યોગ કારણ હૈ । કર્મા કે આનેકે
દ્વારકા નામ આસ્રવ હૈ, યદાપિ યોગ આસ્રવ કે હોને મે કારણ હૈ તથાપિ યહા પર કારણ મે
કાર્યકા ઉપચાર કર ઉસે આસ્રવરૂપ કહ દિયા હૈ—જૈસે પ્રાણો કી સ્થિતિ મેં કારણ જ્ઞાનમે
અજ્ઞ હી પ્રાણ કહ દિયે જાતે હૈ ।

યહ યોગ શુભ ઓર અશુભ કે મેદ સે દો પ્રકાર કા હૈ । શુભ પરિણામો સે રચે
હુણ યોગ કા નામ શુભ ઓર અશુભ પરિણામો સે રચે હુણ યોગ કા નામ અશુભ હૈ । શુભ

થાય છે તે વચનયોગ છે અને કાયના નિમિત્ત વડે આત્માના પ્રદેશોમા જે હલન-
ચલન થાય છે તેને કાયયોગ કહે છે

આ ત્રણ યોગોની ઉત્પત્તિમા વીર્યાન્તરાય કમનો ક્ષયોપશમ કારણરૂપ)
આ ત્રણ પ્રકારના યોગજ આસ્રવ છે, જે પ્રમાણે કુવાની અદર પાણી આવવામા
કે તળાવમા પાણી આવવામા જેમ ગરનાણુ કારણરૂપ છે તેવીજ રીતે આત્મામા
કર્મનો પ્રવેશ થવામા યોગ કારણરૂપ છે કર્મોના આવવાના દરવાજાનુ નામ
આસ્રવ છે જો કે યોગ આસ્રવ થવામા ઠાણુ રૂપ છે તો ત્રણ અહિ કારણમા
કાર્યનો ઉપચાર કરીને તેને આસ્રવરૂપ કહેલું છે, જેની રીતે પ્રાણોની સ્થિતિમા
કારણરૂપ અગ્નિ હોવાથી અગ્નિનેજ પ્રાણ કહેવાનો વ્યવહાર છે

તે યોગ શુભ અને અશુભના બે થી બે પ્રકારના છે શુભ પરિણામો દ્વારા
રચેલા યોગનુ નામ શુભ અને અશુભ પરિણામો દ્વારા રચેલા યોગનુ નામ

યોગ સે પુણ્ય ઔર અશુભ યોગ મે પાપ કા આસ્રવ હોના હૈ । “ પુનાતિ આમ ન પુણ્ય ” જો આ મા કો પવિત્ર કરે વહ પુણ્ય ઔર ‘ પાતિ-રક્ષતિ શુભાત્ આમાન તપાપમ્ ’ જો આમા કો અઠે કાર્યો સે ચર્ચાવે-દૂર કરે હમે પાપ જઠતે હૈ ।

યહ યોગ કપાય સહિત જીવોં કે માપગણિક આસ્રવ ઔર કપાયરહિત જીવોં કે ઈર્ષાપથ આસ્રવ કા કારણ હોતા હૈ । આમા કા જો કપૈ-અયાન્ ચારોં ગતિયો મે મટ-કાકર ટુગ દેવે-વહ નપાય હ । યહ કપાય મુખ્ય અ-તાનુરંધી અપ્રત્યાખ્યાનાવરણ પ્રત્યાખ્યાનાવરણ ઔર સંજલન કે ખેદસ ૪ પ્રકાર કો હૈ । જિમ આસ્રવ કા પ્રયાજન સમાજ હો હૈ, વત્ મામ્પરાયિક આસ્રવ હૈ । સ્થિતિ ઔર અનુભાગ વગર રહિત કમોં કે આસ્રવ કા નામ ઈર્ષાપથ આસ્રવ હૈ । યહ ૩૨ પૂર્વ ભવ કી અપેક્ષા ૧૧ વે, તથા હસ ભવ ૨ । અપેક્ષા મોક્ષગામા કો ૧૨ વે ૧૩ વે ગુણસ્થાન તક કે જોરોં કે હાતા હૈ । હસકે પહિલે ગુણસ્થાના મે સાપરાયિક આસ્રવ હોતા હૈ । ઈર્ષાપથ આસ્રવ કી સ્થિતિ સર્વસમય કી અપેક્ષા ૩ સમય કા તથા વધ આદિ કા અપેક્ષા સે દુક હો સમય માત્ર કી હૈ । યહા મધ્યમ સમય કા હો પ્રહણ કિયા ગયા હૈ । પહિલ અવસ્થા ૩૨ કી, દ્વિતીય અવસ્થા

અશુભ યોગ ઠે શુભ યોગથી પુણ્ય અને અશુભ યોગથી પાપનો આસ્રવ થાય છે પુનાતિ આમાન પુણ્ય” જે આત્માને પવિત્ર કરે તે પુણ્ય અને ‘ પાતિ- રક્ષતિ શુભાત્-આમાન તપાપમ્ ’ જે આત્માને મારા કાર્યોથી દૂર ગણે તેને પાપ કહે છે

આ યોગ કપાયસહિત જીવોને માપરાયિક આસ્રવ અને કપાયરહિત જીવોને ઈર્ષાપથ આસ્રવના કારણરૂપ છે આત્માને જે ઈર્ષે-અર્થાત્-આગ્ર ગતિમા ભટકાવીને દુઃખ આપે છે તે કપાય છે એ કપાય મુખ્ય અનતાનુરંધી, અપ્રત્યાખ્યાનાવરણ, પ્રત્યાખ્યાનાવરણ અને સંજલનના ભેદથી આર ૪ પ્રકારના જે આસ્રવનું પ્રયોજન મસારજ છે તે મામ્પરાયિક આસ્રવ છે, સ્થિતિ અને અનુભાગ બંધ રહિત કર્મોના આસ્રવનું નામ ઈર્ષાપથ આસ્રવ છે આ બંધ પૂર્વ ભવની અપેક્ષા અગિયાર (૧૧)મા તથા આ ભવની અપેક્ષા મોક્ષગામીઓને બારથી તેરમા (૧૨ થી ૧૩) શુભસ્થાન સુધીના જીવોને હોય છે એના પહેલા શુભસ્થાનોમા સાપરાયિક આસ્રવ હોય છે ઈર્ષાપથ આસ્રવની સ્થિતિ મર્વ સમયની અપેક્ષા ત્રણ ૩ સમયની તથા બંધ આદિની અપેક્ષાથી એકજ સમય માત્રની છે અહિ મધ્યમ સમયને જ ગ્રહણ કરવામા આવ્યો છે પહેલી અવસ્થા બંધની બીજી અવસ્થા

સામ્પરાયિકકર્માસ્રવ*, ર્ચ્યાપથકર્માસ્રવથેતિ ઠિગ્થિ જાસ્ય ઉક્ત , તત્ર સામ્પરાયિકકર્માસ્રવભેદા* ક્રિયન્ત ? ઇત્યુચ્યતે-સપરૈતિ=પરિભ્રમતિ અસ્તિનાત્મેતિ સપરાયઃ=ચાતુર્ગતિઃ. સસારઃ । ' સમ્ ' ઇતિ સમન્તાદ્ગાને, ' પરા ' ઇતિ મૃશાર્થે, સ સમ્પરાય પ્રયોજનમસ્ય કર્મણ ઇતિ સામ્પરાયિક-સસારપરિભ્રમણદેતુ* । સામ્પરાયિકકર્માસ્રવભેદા*-પદ્મેન્દ્રિયાણિ શ્રોત્રાદીનિ,

વેદન કી ઔર તૃતીય અવસ્થા નિજરા કી હૈ । ઇસ અપેક્ષા સ ઇન અવસ્થાઓ ક ભિન્નર સમય હી યહા મન્યમ સમય સમજના ચાહિયે, અથાત્ એક મન્યમ સમય મેં હી સાતાવેદ નીય કર્મ કે વધ કીયે સબ અવસ્થાએં હોતી હૈ—ભિન્નર દૂમરે મમયોમેં નહોં । યહ ક્ષીણ મોહ કેવળી કી અપેક્ષા સે કહા હૈ ઉપશાત મોહ કો અપેક્ષા સ અનુત્તરવિમાનવાસા દેવો કી ૩૩ તેતીસ સાગરોપમ કી સ્થિતિ હૈ ।

સામ્પરાયિક આસ્રવ કે ભેદ—

ચતુર્ગતિરૂપ સસાર કા નામ સપરાય હૈ યહ સપગય હી જિસ આસ્રવ કા પ્રયાનન હો વહ સામ્પરાયિક આસ્રવ હૈ । સસાર મેં પરિભ્રમણ કરને કા જો કારણ હૈ વહ સાપરાયિક આસ્રવ હૈ, ઇસકે ભેદ—શ્રોત્રાદિ પાચ ઇન્દ્રિય, ક્રોધાદિક ૪ કષાય, હિંસાદિક ૫

વેદનની અને ત્રીજી અવસ્થા નિર્જ્વાની છે, આ અપેક્ષાથી તે અવસ્થાઓનો ભિન્ન ભિન્ન સમયજ તેને આ સ્થળે મધ્યમ સમય સમજવો જોઈએ અર્થાત્—એક મધ્યમ સમયમાજ સાતાવેદનીય કર્મના બંધની એ તમામ અવસ્થાઓ થાય છે ભિન્ન-ભિન્ન બીજા બીજા સમયોમા થતી નથી આ ક્ષીણમોહ કેવલીની અપેક્ષાથી કહેલુ છે ઉપશાત મોહની અપેક્ષાથી અનુત્તરવિમાનવાસી દેવોની તેત્રીમ ૩૩ સાગરોપમની સ્થિતિ છે

સામ્પરાયિક આસ્રવના ભેદ

ચતુર્ગતિરૂપ સસારનુ નામ સપરાય છે આ સમ્પરાય જ ને આસ્રવનુ પ્રયોજન હોય તે સામ્પરાયિક આસ્રવ છે સમારમા પરિભ્રમણ કરવાનુ ને કારણ છે તે સામ્પરાયિક આસ્રવ છે, તેના ભેદ— શ્રોત્રાદિ પાચ ઇન્દ્રિયો, ક્રોધાદિક ચાર કષાય,

ચત્તારં રૂપાયાં ક્રોધાદયઃ, પञ्चाप्रतानि हिंसादीनि, पञ्चविंशतिः क्रिया
क्रियाभ्यादयः ।

સસારપરિભ્રમણજનક સામ્પ્રાયિક કર્મ ૩ નતા સરૂપાયજીવાના કિં
તત્કર્મવન્મતુલ્ય એવં ભવતિ, ઉત તત્ર વિશેષઃ ? ।

ઉચ્યતે અસ્તિ વિશેષઃ, જીવાના દિ પરિણામોડનેરૂપસ્તદ્રેદાત્ કર્મ
વન્થા નિયમત પ્રતિવિશિષ્ટા એવં ભવન્તિ । તુલ્યા અતુલ્યાથ કર્મવન્થા
ભવન્તિ, ન તુ નિયમતસ્તુલ્યા એવં ભવન્તિ, નાપિ વા નિયમતોડતુલ્યા એવં ।
નદાચિત્ નદાચિત્ તુલ્યપરિણામાના તુલ્યા એપિ ભવન્તિ, ત્રિપમપરિણામા
નામતુલ્યાથ ।

અવત્ત ઓર ક્રાયિકી આદિ ૨૫ ક્રિયાઈ, ઇમ પ્રકાર ૩૯ મેદ હૈં । ઇસ આલ્મવ કી વિશે-
પતા મેં યે નાચે લિલે માત્ર કારણ હૈ— અથાન્ સમારમેં પરિભ્રમણ કરાને વાલે ઇન ક્રમે
કા નર કરન વાલે સરૂપાય જીવોં ક કર્મવન્થ તુન્ય હી હોતા હો સો વાત નહીં હૈ—કિન્તુ
તીવ્રભાવ, મદભાવ, મધ્યમભાવ જ્ઞાતભાવ, અજ્ઞાતભાવ અધિકરણવિશેષ ઓર વીર્યવિશેષ સે
ઇસ આલ્મવ મેં વિશેષતા માની ગઈ હૈ । જાગેં ક પરિણામ જન અનેક રૂપ હોતે હૈં તય
ઉનકે મેદ સ આયે હુઈ ક્રમે કા ગ્રથ મી અનેક પ્રકાર કા હોતા હૈ—ક્રમે તુન્ય મી હોતા
હૈ ઓર ક્રમે અતુન્ય મી હોતા હૈ, યહ નિયમ નહા હૈ કિ તુન્ય હી હો યા અતુલ્ય હી હો ।

હિંસાદિ ૫૫ અત્ર અને ક્રાયિકી આદિ ૫૫૨ ક્રિયાઓ આ પ્રમાણે ૩૯
ઓગણચાલીશ ભેદ છે આ આસ્ત્રવની વિશેષતામા અહિ નીચે લખેલા ભાવ
દારણરૂપ છે અર્થાત્-સમારમા પરિભ્રમણ કરાવવા વાળા એ કર્મોના બધે દરના
મરૂપાય ૭૦ને કર્મબધ તુલ્ય જ થઈ બાક છે તે વાત નથી, પરંતુ તીવ્રભાવ,
મદભાવ, મધ્યમભાવ, જ્ઞાતભાવ, અજ્ઞાતભાવ, અધિકગણ વિશેષ અને વીર્ય
વિશેષથી એ આસ્ત્રવમા વિશેષતા માનવામા આવી છે

જીવોના પરિણામ ત્યારે અનેકરૂપ થાય છે, ત્યારે તેના ભેદથી કર્મના
બધ પણ અનેક પ્રકારના થઈ બાક છે ક્યારેક સમાન પણ હોય છે અને ક્યારેક
અસમાન પણ થાય છે, આ નિયમ નથી કે સમાન કે અસમાન જ હોય,

નનુ કૃતિરિધાસ્તે પરિણામા ચેવા વિશેષાઃ કર્મવન્ધ્યાન્ વિશેષયન્તિ ? ।

અન્યતે-તીવ્ર-મન્દ-મધ્યમભાવાસ્તથા જ્ઞાતભાવોઽજ્ઞાતભાવથ કર્મ
વન્ધ્યાના વિશેષે દેતવો ભવન્તિ, એવ વીર્યવિશેષસ્તથાઽધિકરણવિશેષાઽપિ
તત્ર હેતુ ।

તત્ર તીવ્ર-પ્રકૃષ્ઠો ભાવ-પરિણામસ્તીવ્રભાવઃ, સ ચ સાતિશ્ય ,
તદ્યથા-તીવ્રસ્તીવ્રતરસ્તીવ્રતમ્મ ઇતિ । કારણભેદાત્ કાર્યભેદો ભવતિ, કાર્ય
ભેદોઽપિ કારણભેદ જ્ઞાપયતિ, અત્ત પરિણામમાત્રાપેક્ષયા આ મા કર્મ વધ્નાતિ ।
તથા મન્દભાવ-સ્વરૂપપરિણામસ્તસ્માન્ન સ્વરૂપ એવ કર્મવિશેષોઽવશ્યમાવી ।

તુલ્ય પરિણામવાળે જીવો કે કર્મો કે વધ તુલ્ય ઔર અતુલ્ય પરિણામવાળે જાત્રા કે કર્મો
કા વધ અતુલ્ય મા હોતા હૈ, અલ્ય-ત વડે હુએ કાધાદિ કપાયો દ્વારા જો પ્રકૃષ્ઠ-નાત્ર-
પરિણામ હોતે હૈ વે તીવ્ર ભાવ હૈ । “ તીવ્રભાવ ” યહ સામાન્ય શબ્દ હૈ । તીવ્ર તીવ્રતર
ઔર તીવ્રતમ્મ ઇમ પ્રકાર હસ ભાવકા ૩ અવસ્થાએ હાતી હૈ । હસકો હન તીન અવસ્થાઓ
ક હોને કા કારણ કારણભેદ હૈ । કપાયો કે અશ મા અનેક પ્રકાર કે હૈ । હન તમામ
અશો કા સમાવેશ હન તીનો અવસ્થાઓ મે હો જાતા હૈ । હમી પ્રકાર જન તીવ્ર તીવ્રતર
ઔર તીવ્રતમ્મ, યે પરિણામ જીવો કે હોતે હૈ તો હસ સમય હન પરિણામો કી અપેક્ષા મા હોન
વાલે આવવ મે મા તાત્ર તાત્રતર ઔર તીવ્રતમ્મ યે તાન અવસ્થાએ હોતી હૈ । તીવ્ર પરિણામો
સે ઉપાર્જિત આસવ તીવ્ર ઔર તીવ્રતર પરિણામોસે ઉપાર્જિત આસવ તીવ્રતર, એવ તાત્રતન

સમાન પરિણામો વાળા હોવાને કર્મોને । બધ અમાન અને અસમાન પરિણામ વાળા
હોવાને કર્મોને । બધ અમાન પણ હોય હે, બહુજ વધેવા કોષાદિક કપાયો દ્વારા જે
પ્રકૃષ્ઠ-તીવ્ર પરિણામ થાય હે તે તીવ્રભાવ હે ‘તીવ્રભાવ’ આ સામાન્ય શબ્દ હે
તીવ્ર-તીવ્રતર અને તીવ્રતમ્મ એ પ્રમાણે આ ભાવની ત્રણ અવસ્થાઓ થાય હે
તની ત્રણ અવસ્થાઓ થવાનુ કારણ-કારણસેદ હે, કપાયોના અશના પણ
અનેક પ્રકાર હે, એ તમામ અશોના સમાવેશ આ ત્રણ અવસ્થાઓમા થઈ જાય હે
એ પ્રમાણે જ્યારે તીવ્ર, તીવ્રતર અને તીવ્રતમ્મ એ પરિણામ હોવાને થાય હે
ત્યારે તે મમયે તે પરિણામોની અપેક્ષાથી થવાવાળા આસવમા પણ તીવ્ર તીવ્રતર
અને તીવ્રતમ્મ એ ત્રણ અવસ્થાઓ થાય હે તીવ્ર પરિણામોથી ઉપાર્જિત આસવ
તીવ્ર અને તીવ્રતર પરિણામોથી ઉપાર્જિત આસવ તીવ્રતર, એ પ્રમાણે તીવ્રતમ્મ

અન્તર પરિણામો યદા મૃદુર્ભવતિ, તદા કર્મગુણોઽપિ સ્વરૂપપરિણામાપેક્ષ ત્વામૃદુરેવ ધરતિ, તત્ર ન કદાચિન્ તીવ્રમાવતુલ્યો વચ્ચઃ । મન્દમારોઽપિ-સાત્તિશયઃ, તદ્યથા-મન્દો મન્દતરો મન્દતમ ઇતિ । એવ મધ્યમમારોઽપિ સાત્તિશયઃ, તદ્યથા-મધ્યમો મધ્યમતરો મધ્યમતમ ઇતિ ।

પરિણામો સે ઉપાર્જિત આસ્રવ તીવ્રતમ હોગા । સ્થિતિ વધ મે મી હસ પ્રકાર સે અન્તર સમજ લેના ચાહિયે । સ્વરૂપપરિણામ સે-કપાયો કા મદતા સે જો માત્ર હોતે હૈં વે મદ માવ હૈં । હન મે મી મન્દ, મન્દતર ઓર મન્દતમ યે અવસ્થાઈ હુઆ કરતી હૈં । હન મદ મારો કી અપેક્ષા સે મી આસ્રવ મે મન્દ, મન્દતર ઓર મન્દતમ હસ પ્રકાર કી ૩ તીન અવસ્થાઈ હોગી । અર્થાત્ મન્દમાત્ર સે ઉપાર્જિત આસ્રવ મી મદ હોગા, એવં મદતર ઓર મન્દતમ પરિણામો સે ઉપાર્જિત મદતર ઓર મદતમ હાગા । તીવ્રમારો સે જિમ પ્રકાર આસ્રવ મેં તીવ્રતા આતી હૈં, ડસી પ્રકાર મન્દમારો સે ઉપાર્જિત આસ્રવ મે મદતા આતો હૈં-નાત્રતા નહૈં । જો પરિણામ ન તીવ્ર હાં ઓર ન મદ હાં કિન્તુ મધ્યમ દશા વાલે હોં વે પરિણામ મધ્યમ હૈં । યે મી મધ્યમ મધ્યમતર ઓર મધ્યમતમ હમ પ્રકાર સે તીન મેદ વાલે હાતે હૈં ।

પરિણામોથી ઉપાર્જિત આસ્રવ તીવ્રતમ થાય છે સ્થિતિગુણમા પણ આ પ્રમાણે અન્તરસમજ લેવું જોઈએ સ્વરૂપ પરિણામથી-કપાયોની મદતાથી જે ભાવ થાય છે તે મદભાવ છે તેમા પણ મન્દ, મન્દતર અને મન્દતમ એ અવસ્થાઓ થયા હશે છે તે મદભાવોની અપેક્ષાથી પણ આસ્રવમા મન્દ, મન્દતર અને મન્દતમ આ પ્રમાણે ત્રણ અવસ્થાઓ થાય છે અર્થાત્-મન્દભાવોથી ઉપાર્જિત આસ્રવ પણ મદ હોય છે, એ પ્રમાણે મદતર અને મદતમ પરિણામોથી ઉપાર્જિત મદ તર અને મદતમ થશે, તીવ્ર ભાવોથી જે પ્રમાણે આસ્રવમા તીવ્રતા આવે છે તે પ્રમાણે મદભાવોથી ઉપાર્જિત આસ્રવમા મદતા આવે છે-તીવ્રતા નહીં, જે પરિણામ તીવ્ર ન હોય અને મદ પણ ન હોય પરન્તુ મધ્યમ દશાવાળા હોય તે પરિણામ મધ્યમ છે તે પણ મધ્યમ, મધ્યમતર અને મધ્યમતમ, એ પ્રમાણે ત્રણ લેખવાળા હોય છે.

एते च तीव्रमन्दमध्यमभावाः प्रकर्षांपर्यवर्तित्वादधिमात्रादिभेदेन पुन
विभिन्ना भवन्ति, तद्यथा—स तीव्रभावः—कदाचिदधिमात्रः, कदाचिदधि
मात्रमध्यः, कदाचिदधिमात्रमृदु* । तथा—मध्याधिमृदु* । तथा—मध्याधिमात्रः,
मध्य मध्य*, मध्य मृदु । एव कदाचिन्मृद्वधिमात्रः, मृदु मध्य*, मृदु-मृदु*, इति ।

अथ ज्ञातभाव* क पदार्थ* ?, उच्यते—ज्ञातमस्यास्तीति ज्ञात*
आत्मा, 'अर्शआदि-वादच्च' ज्ञानादुपयुक्तम्यात्मनो यो भाव—परिणाम* स ज्ञात
भाव*, इच्छया प्राणातिपातादौ यदि प्रवृत्ति स्यात्तदाऽऽत्मनो योऽध्यवसाय

ये तीવ્ર મ દ ઓર મધ્યમભાવ તીવ્ર તીવ્રતર ઓર તીવ્રતમ આદિ રૂપ સે પ્રકર્ષ
ઓર અપ્રકર્ષ વૃત્તિવાળે હોને સે અધિમાત્રાદિક કે ભેદ સે મી અનેક પ્રકાર કે માને ગયે હે,
જેમે—તીવ્રભાવ—કમ્બોર અધિમાત્ર, કમ્બોર અધિમાત્ર—મધ્ય ઓર કમ્બોર અધિમાત્ર
મૃદુ હોતા હૈ ઉસી પ્રકાર મધ્ય અધિમાત્ર, મધ્ય મધ્ય ઓર મધ્ય મૃદુ મી હોતા હૈ, ટસી
પ્રકાર કમ્બોર મૃદુ-અધિમાત્ર, મૃદુ-મ ય ઓર મૃદુ મૃદુ મી વહ હાતા હૈ ।

જ્ઞાત નામ આત્મા કા હૈ—જ્ઞાન સે ઉપયુક્ત આત્મા કા જો પરિણામ હૈ વહ જ્ઞાન
ભાવ હૈ, જેસે—યદિ કોઈ પ્રાણી અપની ઇચ્છા સે પ્રેરિત હો કર પ્રાણાતિપાત આદિ અશુભ
કાર્યો કે કરનેમે પ્રવૃત્તિ કરતા હૈ તો ઉમકા ઉસ તરહકા પરિણામ જ્ઞાતભાવ હૈ । અજ્ઞાત-

એ તીવ્ર, મન્દ અને મધ્યમભાવ તીવ્ર, તીવ્રતર અને તીવ્રતમ આદિ
રૂપથી પ્રકર્ષ અને અપ્રકર્ષ વૃત્તિવાળા હોવાથી અધિમાત્રાદિકના ભેદથી પણ અનેક
પ્રકારના માનવામાં આવે છે જેમકે તીવ્રભાવ ક્યારેક ક્યારેક અધિમાત્ર, ક્યારેક
ક્યારેક અધિમાત્ર—મધ્ય અને ક્યારેક અધિમાત્ર—મૃદુ હોય છે એ પ્રમાણે મધ્ય
અધિમાત્ર, મધ્ય—મધ્ય અને મધ્ય—મૃદુ પણ હોય છે તેવી રીતે ક્યારેક મૃદુ-અધિ
માત્ર, મૃદુ મધ્ય અને મૃદુ-મૃદુ પણ તે હેય છે

જ્ઞાત નામ આત્માનું છે જ્ઞાનથી ઉપયુક્ત આત્માનું જે પરિણામ છે તે
જ્ઞાતભાવ છે, જેમ કેઈ પ્રાણી પોતાની ઇચ્છાથી પ્રેરિત થઈને પ્રાણાતિપાત આદિ
અશુભ કર્મો કરવામાં પ્રવૃત્તિ કરે છે તો તેનું તે પરિણામ જ્ઞાત-ભાવ છે

સ જ્ઞાતભાવ ઇતિ । અજ્ઞાતભાવસ્તુ તદ્વિપરીતઃ । યત્રજ્ઞાતભાવસ્તત્રાપિ કર્મ-
વ્યવિશેષો દ્રષ્ટવ્યઃ । યો દિ-‘મૃગં વ્યાપાદયामी’-અભિસન્ધાય મગમેવ લક્ષ્ય-
કૃત્ય શર પ્રસિપતિ, યત્ર ‘સ્થાણુ મિધામી’-અભિપ્રાયેણ શર પ્રસિપતિ, તેન
મરેણ તદન્તરાલવર્તી મૃગઃ કપોતો ચા નિપાતિતઃ, તત્ર તુલ્યેઽપિ પ્રાણાતિ-
પાતક્રિયાદ્વયે નિમિત્તવિગેષાત્ વ્યવિશેષો વો ય, । અભિસન્ધાનેન પ્રાણાતિ
પાતકારિણ, પ્રકૃષ્ટો વન્ધ, અભિસન્ધાનરહિતસ્ય કપાયાદિપ્રમાદવશવર્તિનસ્તુ

ભાવ ટમ મે વિપરીત હોતા હૈ । અર્થાત્ પ્રમાદ અથવા અજ્ઞાન સે પ્રવૃત્તિ હોન કા નામ
અજ્ઞાતભાવ હૈ । અજ્ઞાતભાવ મેં આ કર્મવન્ધ મેં વિગેષતા હોતી હૈ । કલ્પના કીજિયે—
કોઈં એક વ્યક્તિ હસ પ્રકાર કે વિચાર સે કિ—“મેં હસ મૃગ કો મારૂં ” મૃગકો મારને કે
લિયે હાં વાળ ઝોડતા હૈ, ઓર દૂસરા કોઈં એક વ્યક્તિ હસ અભિપ્રાય સે યુક્ત હોકર કિ—
“ મેં હમ સ્થાણુ કો મિરા દૂ ” વાળ ઝોડતા હૈ ઓર ઉસકે વીચમેં રહે હુણ કિસીં કવૃત્તર
યા મૃગકા વધ હાં જાના હૈ તા હસ પ્રકાર કી પરિસ્થિતિમેં હિંસા યદપિ ઉન દોનો સ
હુઈં હૈ પરંતુ ફિર બી પરિણામ કી અપેક્ષા સે કર્મવન્ધ મેં વિગેષતા હી હોમી । કારણ કિ
નિસન સફલત કરકે મૃગકા વધ કિયા હૈ ઉસકા પરિણામ જ્ઞાતભાવ હૈ । હસસે ઉસે
પ્રકૃષ્ટ કર્મ કા વધ હોગા । સંકલ્પ ભાવ હાં અતિશય રૂપ સે કર્મવન્ધ કા કારણ માના

અજ્ઞાત ભાવ તેનાથી ઉલગે હોય છે અર્થાત્-પ્રમાદ અથવા અજ્ઞાનથી પ્રવૃત્તિ
થી તેનું નામ અજ્ઞાતભાવ છે અજ્ઞાતભાવમા પણ કર્મ બન્ધમા વિશેષતા હોય છે
કલ્પના કરે કે —કોઈ એક વ્યક્તિ આ પ્રમાણેના વિચારથી કે “ હું આ
મૃગને મારૂં ” મૃગને મારવા માટે જાણુ ઠોડે છે અને બીજી કોઈ એક વ્યક્તિ
એ અભિપ્રાયથી યુક્ત થઈને જાણુ ઠોડે છે કે —“ હું આ સ્થાણુ-ઝાડનું સુકુ
થડ પાડી નાખુ ” આ પ્રમાણે જાણુ ઠોડતા વચ્ચમા કોઈ કબૂતર અથવા તે
મૃગનો વધ થઈ જાય છે તે તે પ્રકારની પરિસ્થિતિમા હિંસા એ બનેથી થઈ છે
પણ તેના પરિણામોની અપેક્ષાથી કર્મબન્ધમા વિશેષતાજ થશે, કારણ કે જેણે
સકલ્પ કરીને મૃગનો વધ કર્યો છે તેના પરિણામ જ્ઞાતભાવ છે તે કારણથી તેને
પ્રકૃષ્ટ કર્મનો બધ થશે, સંકલ્પ ભાવજ અતિશય રૂપથી કર્મબન્ધનું કાળુ માન

પૂર્વકાદલ્પઃ કર્મવન્નઃ । પ્રમાદશ્ચ-પ્રકૃષ્ટકપાયલેશ્યાવલાગ્નાજ્ઞાનમભવ' પૌરુ
ષેયપરિણામસમુત્થાન' કટુવિપાકજનકો નરકપાતાઽઽહિતસસ્કારઃ તીવ્રાદિ
સાતિશય, મધ્યકપાયલેશ્યાપરિણતિપ્રમાદવલાધિષ્ઠાનવાસનાવાસિતસ્તુ મન્દ-
મન્દતરાદિભેદ ।

ગયા છે । સકલ્પ ક વિના કપાય આદિ પ્રમાદ કે વશચર્ત્તીં હોકર જિસસે અચાનક હી
મૃગ આદિ કા વધ હો ગયા છે, ઉસકે યદપિ કર્મ કા વધ તો હોગા હી પર વહ પ્રકૃષ્ટ
નહીં કિતુ અલ્પ હોગા, ક્યોંકિ ઉસસે જો હિંસા હુઈ છે વહ અજ્ઞાત ભાવસે હુઈ છે જાત
ભાવ સે નહીં । પ્રકૃષ્ટ કપાય ઔર લેશ્યા કે બલ કે જોર સે જો અજ્ઞાતરૂપ ભાવ ઉપન્ન હોતા
છે ઉસસે ઇસ પ્રમાદ કી ઉત્પત્તિ હોતી છે, ઇસકા વિપાક કટુક-દુર્ગતિ કા ઘાતા માના
ગયા છે । પ્રમાદ દશા સપન્ન વ્યક્તિ કે ખીતર નરકમે ઉત્પત્તિ કે યોગ્ય હી સસ્કાર ઉત્પન્ન
હોતે છે । યહ પ્રમાદ મો તીવ્ર, તીવ્રતર ઔર તીવ્રતમ કે ભેદ સે અનેક પ્રકાર કા શાસ્ત્રોં મેં
વર્ણિત હુઆ છે । જિસ પ્રમાદ મેં મધ્યમ કપાય ઔર લેશ્યા કે ઉદય રૂપ બલ કા જોર
રહતા છે યહ મધ્યમ મધ્યમતર આદિ ભેદવાલા હોતા છે, પરન્તુ જો પ્રમાદ અલ્પ કપાય
ઔર લેશ્યા કી પરિણતિ કે બલ સે વિશિષ્ટ હોતા છે ઉસકે મદ મદતર આદિ ભેદ હોતે હીં ।

વામા આવે છે સકલ્પ વિના કપાય આદિ પ્રમાદને વશચર્ત્તીં થઇને જેનાથી
અચાનકજ મૃગ આદિનો વધ થઇ ગયો છે તેનાથી કર્મબન્ધ તો થશેજ પરન્તુ
તે પ્રકૃષ્ટ નહી પણ અલ્પ વશે કારણ કે તેનાથી જે હિંસા થઇ છે તે અજ્ઞાત
ભાવથી થઇ જાતભાવથી થઇ નથી પ્રકૃષ્ટ કપાય અને લેશ્યાના
બલના જોરથી જે અજ્ઞાતરૂપભાવ ઉત્પન્ન થાય છે તેનાથી આ પ્રમાદની ઉત્પત્તિ
થાય છે તેના વિપાક કટુક દુર્ગતિ આપનાર માનવામા આવે છે પ્રમાદ દશા
સપન્ન વ્યક્તિમા નરકમા ઉત્પત્તિ થવા યોગ્યજ સસ્કાર ઉત્પન્ન થાય છે, આ
પ્રમાદ પણ તીવ્ર, તીવ્રતર, અને તીવ્રતમના લેશ્યા અનેક પ્રકારનો
શાસ્ત્રમા વર્ણવેલો છે જે પ્રમાદમા મધ્યમ કપાય અને લેશ્યાના ઉદયરૂપ બળનું
જોર રહે છે તે મધ્યમ, મધ્યમતર આદિ લેશ્યાનો હોય છે પરન્તુ જે પ્રમાદ અલ્પ
કપાય અને લેશ્યાની પરિણતિના બળથી વિશિષ્ટ હોય છે તેના મદ, મદતર
આદિ ભેદ હોય છે

अथ को वीर्यविशेषः? इति, उच्यते-वीर्यान्तरायकर्मक्षयोपशमजन्या
लब्धिर्वीर्यम्-आत्मनः शक्तिः सामर्थ्यं महाप्राणता । तच्च वज्ररूपभनाराचसह-
ननवतामेव त्रिपृष्ठादिवासुदेवादीनां संरञ्जमिहपाटनादावभिव्यक्त, सिंहादीनां
च मदमत्तमहागजादिविदारणेऽभिव्यक्तं भवति, तस्य विशेषः=अतिशयस्त
स्माद् वीर्यविशेषान् कर्मवन्धविशेषः । अत्राप्यधिमात्रादिभेदप्ररूपणा पूर्-
वन् करणीया । मन्दप्राणस्य तु न तादृशुत्कर्षो भवति, यादृशो महाप्राणस्य ।
अतो वीर्यविशेषः कर्मवन्धविशेषे कारणं भवतीति ।

वीर्यान्तराय कर्मके क्षयोपशम से उपन हुई लब्धि का नाम वीर्य है । शक्ति,
सामर्थ्य और महाप्राणता ये सब इसके पर्यायवाची शब्द हैं । इसकी स्पष्ट रूपसे अभि-
व्यक्ति वज्ररूपभनाराच सहनन्त्राले त्रिपृष्ठादि वासुदेवा में बलिष्ठ सिंहादिकी विदारण क्रिया
करते समय प्रतीत होती है, सिंहादिकों की शक्ति की अभिव्यक्ति भी मदोमत्त गजराज के
विदारण से ज्ञात होता है । वीर्य का अतिशय ही वीर्यविशेष है । इससे भी कर्म के बधमें
विशेषता आती है । यह वीर्यविशेष भी अधिमात्रादिके भेदसे पूर्वकी तरह अनेक भेदवाला
है, जिस प्रकार महाप्राण-प्रबलशक्ति में अधिमात्रादिक भेदों की प्ररूपणारूप उत्कर्ष पाया
जाता है उस प्रकारका उत्कर्ष मन्दप्राणता में नहीं होता है ।

वीर्यान्तराय कर्मना क्षयोपशमभी उत्पन्न वयेही लब्धिनु नाम वीर्यं ते
शक्ति, सामर्थ्य अने महाप्राणता ओ सर्व तेना पर्यायवाची शब्दो छे तेनी
स्पष्ट रूपी ओजग्राणु वज्ररूपभनाराच सहनन वाणा त्रिपृष्ठादि वासुदेवाभा
णजवान सिंहादिकनी विदारणु -तोही नाभनारी-क्रिया क्वा समये हेमाय छे,
सिंह आदिकनी शक्तिने परिश्रय पणु भदो-मत्त हाथीनु न्यारे विदारणु करे छे
त्यारे लण्णी शक्य छे वीर्यनु अतिशय तेज वीर्यविशेष छे तेनाथी पणु
कर्मणधमा निशेषता आवे छे ओ वीर्यविशेष पणु अधिमात्र आदिना लेटथी
पूर्व-प्रमाणु अनेक लेटोवाणु छे नेवी रीते महाप्राण-प्रबलशक्ति-मा अधि
मात्र आदि लेटोनी प्ररूपणुत्कर्ष लण्णी शक्य छे तेवा प्रकारनो उत्कर्ष
मदप्राणनामा होय नहि

અધાધિકરણવિશેષ ઉચ્ચતે-અધિક્રિયતે યેનાત્મા દુર્ગતિસ્થાન મતિ,
તદધિકરણ તસ્ય વિશેષોડતિશય* અધિકરણવિશેષસ્તસ્માત્ કર્મવન્ધવિશેષઃ ।
જીવાન્ અજીવાન્ વા વિષયીકૃત્ય પ્રાણિન્* પ્રવર્તન્તે તીત્રાદિભાવેન । તે
ચ જીવા અજીવા વા તીત્રાદિભાવેન ભવિતુ પરિણન્તુરાત્મનો વિષયા
શૂલ્ક સામ્પરાયિકકર્મવન્ધેતવો ભવન્તીતિ દુર્ગતિપ્રસ્થાનનિમિત્તતાદધિ-
કરણશબ્દવાચ્યા ભવન્તિ । તથા ચ યઃ સામ્પરાયિકકર્મવન્ધસ્ય નિમિ
ત્ત્વેન વિષયઃ સોડધિકરણમિત્યુચ્યતે ।

અધિકરણ નામ આવ્રવ આદિ કે આધાર કા હૈ, જિસસે આત્મા દુર્ગતિરૂપ સ્થાન
કા પાત્ર બનતા હૈ એસે અધિકરણ વિશેષ સે મા કર્મો કે વધ મે વિશેષતા આતી હૈ । પ્રાણા,
જીવ ઓર અજીવો કો વિષય કરકે તીત્રાદિભાવો દ્વારા પ્રવૃત્તિ ક્રિયા કરતે હૈ । અર્થાત્
અધિકરણ કે દો ભેદ હૈ— એક જીવાધિકરણ ઓર દૂસરા અજીવાધિકરણ । યે દોનો હી
અધિકરણ તાત્રાદિભાવમપન્ન વ્યક્તિ કે વિષયભૂત હોકર સાપરાયિક કર્મવન્ધ કે નિમિત્ત
હોતે હૈ ઇસલિયે યે દોનો હી જીવ ઓર અજીવ અપને કો આશ્રય કરકે પ્રવૃત્તિ કરનેવાલ
જીવ કે લિયે દુર્ગતિ પથ કે નિમિત્ત હોને સે અધિકરણ શબ્દ કે દ્વારા કહે ગયે હૈ ।

અધિકરણુ આસ્રવ આદિના આધારનુ નામ છે જેના વડે આત્મા દુર્ગતિરૂપ
આવ્રવના પાત્ર બને છે એવા અધિકરણવિશેષથી પણ કર્મોના બધમા વિશેષતા
આવે છે પ્રાણી જીવ અને અજીવોના વિષય કરીને તીત્રાદિભાવો દ્વારા પ્રવૃત્તિ
કર્યા કરે છે, અર્થાત્-અધિકરણના બે ભેદ છે (૧) એક જીવાધિકરણ, (૨) અને
બીજો અજીવાધિકરણ, એ બન્ને અધિકરણ તીત્રાદિભાવમપન્ન વ્યક્તિને વિષયભૂત
થઇને સાપરાયિક કર્મબધનુ નિમિત્ત થાય છે એટલા માટે એ બન્ને જીવ અને
અજીવ પોતાને આશ્રય કરીને પ્રવૃત્તિ કરનારા જીવ માટે દુર્ગતિપથનુ નિમિત્ત
હોવાથી અધિકરણ શબ્દ દ્વારા કહેવામા આ શુ છે

તત્ર (૧) જીવવિષયં જીવાધિકરણમ્ । તદ્ દ્રવ્યભાવમેદેન દ્વિવિયમ્ ।
તત્ર દ્રવ્યાધિકરણ-દ્રવ્યરૂપમધિકરણ છેદનમેદનાદિ દ્રવ્યશસ્ત્રમ્ । તદ્
દશવિધમેવ, તત્ર કુટારાદિ લૌકિક શસ્ત્રમેવમ્, અપરાણિ નવ લોકો-
તરાણિ શસ્ત્રાણિ—દહન-વિપ લવણ-સ્નેહ-ક્ષારા ડમ્બાનિ, અનુપયુક્તસ્ય ચ મનો-

માર્ગ—કેઈ મી પ્રાણી કયો ન હો વહ જીવ કો નિમિત્ત લેકર યા અજીવ કો
નિમિત્ત લકર હા તાત્રાન્નિમાર્ગા સે યુક્ત હા અપની પ્રત્યેક ક્રિયા ચાડ કરતા હૈ, ઇસ
અપેક્ષા મે વહ તન્નિમિત્તક, સાપરાયિક આસ્ત્રવ કા વધક હાતા હૈ સાપરાયિક આસ્ત્રવ મે યે
દોનાં યથાયોગ્યરૂપ મે જીવ કી પ્રત્યેક પ્રવૃત્તિ મે નિમિત્તભૂત યા વિષયભૂત હોતે હી હૈ
ઇસત્રિયે નિમિત્ત હોને મે ઇન દોનાં કો સાપરાયિક આસ્ત્રવ કા અધિકરણ કહા ગયા હૈ ।
(૧) જા જીવ કો વિષય કર સાપરાયિક આસ્ત્રવ હોગા વહ જીવાધિકરણ ઔર જો અજાવ કો
નિમિત્ત લેકર સાપરાયિક આસ્ત્રવ હોગા વહ અજાવાધિકરણ હાગા । દ્રવ્ય ઔર ભાવકે મેદ
સે ઇસ જીવાધિકરણ કે દો પ્રકાર હૈ । છેદન, મેદન આદિ દ્રવ્યરૂપ અધિકરણ હૈ । અથાત્
જીવા કા છેદન કરના, મેદન કરના આદિ જો દ્રવ્યશસ્ત્ર હૈ વહ દ્રવ્યાધિકરણ હૈ, ઇસકે
મી લૌકિક ઔર લોકોત્તર યે દો મેદ હૈ । કુટાર આદિ લોક મે શસ્ત્રરૂપ સે પ્રસિદ્ધ હોને
સે લૌકિકશસ્ત્ર કહલાતે હૈ । યહ ઇક હી મેદવાલા હૈ । લોકોત્તરશસ્ત્ર—દહન, વિપ, લવણ,
સ્નેહ, ક્ષાર, અમ્લ તથા અનુપયુક્ત વ્યક્તિકે મન, વચન ઔર કાયકે મેદ સે નવ પ્રકારકા

બાવાથ—કોઈ પણ પ્રાણી હોય તે જીવને નિમિત્ત લઈને અથવા અજીવ
ને નિમિત્ત લઈને જ તીવ્રાદિ બાવોથી યુક્ત થઈ ક્રિયા ચાલુ કરે છે એ અપે-
ક્ષાથી તે તન્નિમિત્તક સાપરાયિક આસ્ત્રવનું બંધક થાય છે સાપરાયિક આસ્ત્રવમાં
એ બંને (જીવ-અજીવ) યથાયોગ્ય રૂપથી જીવની પ્રત્યેક પ્રવૃત્તિમાં નિમિત્તભૂત
અથવા વિષયભૂત થાયજ છે એટલા માટે નિમિત્ત હોવાથી એ બંનેને સાપરાયિક
આસ્ત્રવના અધિકરણ કહેવામાં આવે છે (૧) જે જીવનો વિષય થઈને સાપરાયિક
આસ્ત્રવ થાય છે તે જીવાધિકરણ અને જે અજીવને નિમિત્ત લઈને સાપરાયિક
આસ્ત્રવ થાય છે તે અજીવાધિકરણ છે દ્રવ્ય અને ભાવ ના ભેદથી એ જીવાધિકર
ણના બે પ્રકાર છે છેદન, ભેદન આદિ દ્રવ્યરૂપ અધિકરણ છે અર્થાત્ જીવોનું
છેદન, ભેદન આદિ કરવું તે, દ્રવ્યશસ્ત્ર છે તે દ્રવ્યાધિકરણ છે તેના પણ લૌકિક
અને લોકોત્તર એ બે ભેદ છે કુટાર આદિ લોકમાં શસ્ત્રરૂપથી પ્રસિદ્ધ હોવાથી તે
લૌકિક શસ્ત્ર કહેવાય છે તે એકજ ભેદવાળું છે લોકોત્તર શસ્ત્ર, દહન, વિપ,
લવણ, સ્નેહ, ક્ષાર, અમ્લ તથા અનુપયુક્ત-વિવેકહીન વ્યક્તિના મન, વચન

વાક્યાસૂત્રય' । एतेन द्रव्याधिकरणेन समिलितौ जीवाजीवौ विषयीकृत्य
 साम्परायिक कर्म बध्यते । तद्यथा—करचरणग्रीवादीना कुठारादिना छेद' ।
 वह्निना दहन सचेतनानाम्, विषेण मारणम् । लवणेन पृथिवीकायाद्युप
 घातः । स्नेहेन=घृततैलादिना चैषामेवोपघातः । क्षारेण सकृत्वन्मासात्र-
 वकर्तनम् । अम्लेनाप्यारनालादिना पृथिवीकायाद्युपघातः । अनुपयुक्तस्य मनो-
 वाक्या या या चेष्टा कुर्वन्ति, तथा तथा कर्म बध्यते ।

है, कुठारादि लૈકિક શસ્ત્ર ૧, દહનાદિ લૌકોત્તર શસ્ત્ર ૧, એવ દશ પ્રકારકે શસ્ત્ર
 હોતે હૈં । લૌકોત્તર શસ્ત્ર હન્નેં ફસલિયે કહા હૈં કિ જિસ પ્રકાર કુઠાર તલવાર આદિ
 દ્રવ્ય લોક મેં " શસ્ત્ર " ફસ નામ સે પ્રસિદ્ધ હૈં ઉસ પ્રકાર યે દહન કરના—
 જલના આદિ ક્રિયાઈ શસ્ત્રરૂપ સે પ્રસિદ્ધ નહૈં હૈં ફસલિયે ફન્નેં લૌકોત્તર શસ્ત્ર
 કહતે હૈં । જીવ ફસ દ્રવ્યરૂપ અધિકરણ કા જીવ ઔર અજીવકે ઉપર પ્રયોગ કરન
 સે સામ્પરાયિક કર્મ કા બધ કરતા હૈં । હાથ, પૈર ઔર ગ્રીવા—ગર્દન આદિકા
 કુઠાર આદિ સે કાટના છેદ હૈં । સચેતન વૃક્ષ આદિ કા અગ્નિ સે જલના—દહન
 હૈં । વિષ દેકર કિસી કો મારના, નમક ઢાલકર વિલેર કર પૃથિવીકાય આદિ
 જીવો કા ઉપઘાત કરના ઘૃત અથવા તૈલ આદિ સે જીવો કા વિઘાત કરના
 ક્ષાર સે સમસ્ત ચમડે ઔર માસ આદિ કા કાટના, અરનાલ આદિ અમ્લદ્રવ્ય સે

અને કાયાના લેદથી નવ પ્રકારના લેદવાળુ છે કુઠારાદિકે લૌકિક શસ્ત્ર ૧, દહનાદિ
 લૌકોત્તર શસ્ત્ર નવ પ્રકારનું, એ પ્રમાણે દશ પ્રકારનું શસ્ત્ર છે લૌકોત્તર શસ્ત્ર
 એટલા માટે કહ્યું છે કે જે પ્રમાણે કુઠાર, તલવાર આદિ દ્રવ્ય લોકમા " શસ્ત્ર "
 આ નામથી પ્રસિદ્ધ છે તે પ્રમાણે એ દહન કરવું-ખાળવું આદિ ક્રિયાઓ શસ્ત્ર
 રૂપથી પ્રસિદ્ધ નથી તે-માટે તેને લૌકોત્તર શસ્ત્ર કહે છે, જીવ આ દ્રવ્યરૂપ અધિ
 કરણને જીવ અને અજીવ ઉપર પ્રયોગ કરવાથી સામ્પરાયિક કર્મને બધ કરે છે
 હાથ પગ, અને ગ્રીવા ગર્દન- (ગળાનો પાછલો ભાગ) આદિને કુઠાર આદિથી
 કાપવું તે દહન છે સચેતન વૃક્ષ આદિને અગ્નિથી ખાળવું તે દહન છે,
 વિષ-ઝેર આપીને કાઢીને માંવું, નિમક આર નાખી-વગેરી પૃથિવીકાય આદિ
 જીવોનો ઉપઘાત કરવો, ઘૃત-ધી-તેલ આદિ વડે જીવોનો વિઘાત કરવો, ક્ષાર વડે
 કરી તમામ આમડી અને માસ વગેરે કાપવું, અરનાર-કાજી-રાખ આદિ આમ્લ-

अथ भावाधिकरणमुच्यते—भावः=आत्मनस्तीत्यादिपरिणामः, स एवाधिकरणं भावाधिकरणम्, अनेनापि समिलितौ जीवाजीवो निमित्तीकृत्य साम्परायिकं कर्म उच्यते । तच्चाष्टोत्तरशतविधम्, तद्यथा—इदं भावाधिकरणरूपं जीवाधिकरण संक्षेपतस्तावत् त्रिविधम्—संरम्भः १ समारम्भः २, आरम्भः ३,

पृथिवीकाय आदि जीवा का उपधात करना, ये ममस्त लौकिक और लोकात्तरिक द्रव्य-शब्द सांपरायिक कर्मरूप का कारण हैं । इसी प्रकार अनुपयुक्त व्यक्ति की मानसिक, वाचिक और काविक क्रियाएँ और चेष्टाएँ भी अपन आश्रित जीव को कर्मरूप का कारण होती हैं ।

आमा के तीव्र, तीव्रतर आदि जो भाव हैं वे भावाधिकरण हैं । इस भावाधिकरण से संमिलित जीव और अजीव का निमित्त करके सांपरायिक कर्म का वध होता है । यह भावाधिकरण १०८ प्रकार का है—(१) संरम्भ, (२) समारम्भ (३) आरम्भ । इनके ३ योगो-मनोयोग, वचनयोग, और काययोग से गुणा करने पर ९ भेद होते हैं । इन नौ भेदों का कृत, कारित और अनुमोदना, इन तीन से गुणा करने पर २७ और २७ को क्रोध, मान माया एव लोभ इन चार कषायों से गुणित करने पर १०८ प्रकार निष्पन्न होते हैं । हिंसादिक कार्य के करनेका संकल्प—इगदा करना संरम्भ, उस कार्य की सामग्री

भाटी-शीले वडे पृथिवीकाय आदि एतेना उपधात करेते ते ममस्त लौकिक अने लोकात्तरिक द्रव्य-शब्द सांपरायिक कर्म के वध का कारण है और प्रभाषे अनुपयुक्त-उपयोग विनाशना व्यक्तित्व की मानसिक, वाचिक अने काविक क्रियाओं अने प्रवृत्ति पक्षों से आश्रित होने के कारण वध का कारण है ।

आत्माना तीव्र, तीव्रतर आदि के भाव हैं ते भावाधिकरण हैं आ भावाधिकरणधी संमिलित जीव अने अजीवने निमित्त करीने सांपरायिक कर्मने वध थाय है आ भावाधिकरण १०८ प्रकार के आ १०८ प्रकार के (१) संरम्भ, (२) समारम्भ, (३) आरम्भ तेना त्रय योगो-मनोयोग, वचनयोग, अने काययोग ना लेखी नव लेख तेना कृत, कारित अने अनुमोदना, आ त्रयधी शुद्धता अत्ताचीम, २७ अने तेने क्रोध, मान, माया अने लोभ, आ आर कषायेधी शुद्धता १०८ प्रकार-लेख थाय है हिंसादिक कार्य करवाने संकल्प-विचार करेते ।

इति । एतत् पुनः मृत्येकं कायवाङ्मनोभेदेन त्रिविधम् । तदप्येकशः कृत कारिता-
-ऽनुमतभेदात् त्रिविधं भवति । तदपि पुनरेकशः रूपायचतुष्टयभेदाच्चतुर्विधमिति ।
संरम्भादीनां व्याख्यामेवमाहुः—

संरम्भ सकल्पः, परितापनया भवेत् समारम्भः ।

प्राणिवधस्वारम्भः, त्रिविधो योगस्ततो ज्ञेयः ॥

की आयोजना करना या उसे एकत्रित करना अथवा जीवों को सताप पहुँचाना कष्ट देना
समारम्भ और प्राणिका वध—हिंसा करना आरम्भ है ।

कहा भी है—“ संरम्भ सकल्प, परितापनया भवेत् समारम्भ ।

प्राणिवधस्वारम्भ, त्रिविधो योगस्ततो ज्ञेयः ” ॥

सावार्थ—मन से संरम्भ करना, मन से समारम्भ करना और मन से आरम्भ करना,
वचन से संरम्भ करना, वचन से, समारम्भ करना और वचन से आरम्भ करना, काय से
संरम्भ करना, काय से समारम्भ करना और काय से आरम्भ करना, इस प्रकार ये संरम्भ के
योगों के साथ ९ भेद होते हैं, इसी प्रकार मन से स्वयं संरम्भ करना, मन से, दूसरों से
संरम्भ कराना, मन से संरम्भ करनेवालों की अनुमोदना करना तथा वचन से संरम्भ करना,
वचन से संरम्भ कराना, और वचन से संरम्भ करनेवालों की अनुमोदना करना, एवं काय
से संरम्भ करना, काय से संरम्भ कराना और काय से संरम्भ करनेवालों की अनुमोदना

ते मरल, ते कार्यनी सामओनु आयेज्जन—एकत्रित करवु त, अथवा लुपोने
मिताप पहुँचावो—कष्ट हेवु ते ममारल अने प्राणीना वध—हिंसा करवी ते
आरल ठे कहेलु छे छे—

‘ संरम्भ सकल्प परितापनया भवेत् समारम्भः ।

प्राणिवधस्वारम्भ, त्रिविधो योगस्ततो ज्ञेयः ॥ ”

सावार्थ—मनची संरल करवो, मनची ममारल करवो, अने मनची आरल
करवो, वचनची संरल करवो, वचनची समारल करवो, अने वचनची आरल
करवो, कायची संरल करवो, कायची समारल करवो, अने कायची आरल करवो,
ओ प्रमाणे संरलना योगीनी साथे नव लेद थाय ते, ओ प्रमाणे मनची स्वयं
मरल करवो, मनची जीव पास मरल करावो, मनची संरल करवावाणाने
अनुमोदन आपवु, तथा वचनची मरल करवो, करावो, अने अनुमोदन आपवु,
तेमच कायची मरल करवो, करावो, अनुमोदन आपवु, ओ प्रमाणे नव लेद

(૨) અજીવાધિકરણ ચ સંક્ષેપતસ્તાવચ્ચતુર્વિમ્, તદ્વયા-નિર્વર્તના
ધિકરણ૧, નિક્ષેપાધિકરણ૩, સંયોગાધિકરણ૩, નિસર્ગાધિકરણ૪, ચેતિ । અજીવ-
વિપ્રગ્ન, નિર્વર્તના - નિક્ષેપ-સંયોગ-નિર્મર્ગાન્ કુર્વન્ રાગદ્વેષવાન્ આત્મા
સામ્પરાયિક કર્મ યત્નાતિ ।

કરના, હવે પ્રકાર એ ૯ ભગ એક સરભ કે હોતે હૈ । હમી પ્રકાર મમારંમ ઓર આરંમ
કે મી યોગો કે દ્વારા ૧૮ ભગ હાગે, અતઃ પૂર્વાત્ ૯ ઓર એ ૧૮ હવે પ્રકાર ૨૭ ભગ હા
જાતે હૈ । મન મે જો વ્યક્તિ સ્વયં સરભ કરતા હૈ, વહ કિસી ન કિસી કપાય કે આવેશ
સે હી કરેગા-વિના હસકે નહી-હસલિયે મનસે યા વચન સે કિસી મી યોગ સે સરમાદિ
કરતે સમય ક્રોધ આદિ ૪ ચાર કપાયો મેં સે કિસી ન કિસી કપાય કા સદ્ભાવ હોને સે
હવે ભાવાધિકરણ કે ૧૦૮ ભેદ હો જાતે હૈ । હવે પ્રકાર જીવાધિકરણ કા યહા તક
કથન કિયા ।

અતઃ અજીવાધિકરણ કા કથન કરતે હૈ—

યહ અજીવાધિકરણ સંક્ષેપ સે ૪ પ્રકાર કા હૈ— (૧) નિર્વર્તનાધિકરણ,
(૨) નિક્ષેપાધિકરણ, (૩) સંયોગાધિકરણ, ઓર (૪) નિસર્ગાધિકરણ । પ્રાણી, અજીવ-
વિપ્રયક હવે ૪ અધિકરણો કો કરતા હુઆ રાગદ્વેષ સે સમ્પન્ન હોકર સાપરાયિક કર્મ
કા વધ કરતા હૈ ।

એક સંભવના થાય છે એ પ્રમાણે મમારભ અને આરભના પણ યોગો દ્વારા
૧૮ અઢાર લેહ થાય છે તેથી પ્રથમના તવ-૬ અને ણીના ૧૮ અઢાર, એ પ્રમાણે
સત્તાવીશ લેહ થાય છે, જે વ્યક્તિ મનથી સ્વયં સરભ કરે છે તે કોઈ પણ
કપાયના આવેશથીજ કરે છે તે વિના થતો નથી એટલા માટે મનથી અથવા તો
વચનથી, કોઈ પણ યોગથી મરણાદિ કરવા સંમત ક્રોધ આદિ ચાર કપાયોમાંથી
કોઈ એક કપાયને સદ્માન હોવાથી આ ભાવાધિકરણના એકસો આઠ ૧૦૮ લેહ
થાય છે આ પ્રમાણે ભવાધિકરણના પ્રમુખ અહિ સુધી કહ્યો છે

હવે અજીવાધિકરણ સંક્ષેપથી કહે છે—આ અજીવાધિકરણ સંક્ષેપથી ચાર
પ્રકારનો છે, (૧) નિર્વર્તનાધિકરણ, (૨) નિક્ષેપાધિકરણ, (૩) સંયોગાધિકરણ અને
(૪) નિસર્ગાધિકરણ, પ્રાણી, અજીવ-વિપ્રય આ ચાર અધિકરણોને કરતા કરતા
રાગ-દ્વેષથી સંપન્ન થઈને સાપરાયિક કર્મનો બધ કરે છે

નિર્વર્ત્યમાનમજીવદ્રવ્ય સસ્થાનાદિક નિર્વર્તના, તદ્રૂપમપ્રકરણ નિર્વર્તના-
ધિકરણમ્, તદ્ દ્વિવિધમ્ મૂલગુણનિર્વર્તનાધિકરણમ્ ૧, ઉત્તરગુણનિર્વર્તનાધિકરણં ૨
ચ । અથ કિં નામ મૂલગુણનિર્વર્તનાધિકરણમ્?, ઉચ્યતે મૂલ ચાસૌ ગુણથ મૂલગુણઃ,
મૂલમાથ સસ્થાનાલ્લયો ગુણો મૂલગુણઃ, સ ઇવ નિર્વર્તનાધિકરણં મૂલગુણ
નિર્વર્તનાધિકરણમ્, મૂલગુણો हि निर्वर्तः सन् अधिकरणी भवति कर्म-
बन्धस्य । औदारिकादीना पञ्चविधशरीराणा स्वस्ववर्गणाप्रायोग्यद्रव्यनिर्मा

(૧) નિર્વર્તનાધિકરણ— રચના કે વિષયભૂત અજીવદ્રવ્ય કા જા સસ્થાન આદિક
હૈ વહ નિર્વર્તના હૈ । નિર્વર્તના નામ રચના કા હૈ, રચનારૂપ અધિકરણ હી નિર્વર્તનાધિકરણ
કહલાતા હૈ । મૂલગુણાનિર્વર્તના ઓર ઉત્તરગુણનિર્વર્તના ઇસ પ્રકાર સે નિર્વર્તના કે ૨ મેદ હૈ ।
" મૂલ ચાસૌ ગુણથ મૂલગુણ, મૂલમાથ સસ્થાનાલ્લયો ગુણ મૂલગુણ " મૂલરૂપ ગુણ
કા નામ મૂલગુણ હૈ । યહાં આદિ કા જો સસ્થાન હૈ વહી મૂલગુણ કા વાચ્ય હૈ । વહ
નિર્વર્તના કા અધિકરણ હોને સે મૂલગુણનિર્વર્તનાધિકરણરૂપ સે કહા હૈ । રચના કા વિષય-
ભૂત હુઆ યહ મૂલગુણ કર્મબંધ કા અધિકરણ હોતા હૈ । ઔદારિક, વૈક્રિયિક, આહારક,
તૈજસ ઓર કાર્મણ, ઇન પૌદ્ગલિક પાંચ શરીરાં કે આકાર અપની ૨ વર્ગનારૂપ યોગ્ય દ્રવ્યો સે

(૧) નિર્વર્તનાધિકરણ—નિર્વર્તના અર્થાત્ રચનાના વિષયભૂત અજીવ
દ્રવ્યના ને સસ્થાન આદિક ડે તે નિર્વર્તના ડે નિર્વર્તના નામ રચનાનુ ડે
રચનારૂપ અધિકરણ નિર્વર્તનાધિકરણ કહેવાય ડે મૂલગુણ-નિર્વર્તના અને
ઉત્તરગુણ-નિર્વર્તના, આ પ્રમાણે નિર્વર્તનાના બે ભેદ ડે— 'મૂલ ચાસૌ ગુણથ
મૂલગુણ મૂલમાથ સસ્થાનાલ્લયો ગુણ મૂલગુણ' અર્થાત્ મૂલરૂપ ગુણ તેનું નામ મૂલગુણ ડે
આહિ આદિનું ને સસ્થાન ડે તે મૂલગુણનું વાચ્ય ડે તે નિર્વર્તનાનું અધિ-
કરણ હોવાથી મૂલગુણ-નિર્વર્તનાધિકરણ ઉપથી કહે ડે રચનાના વિષયભૂત થયેલ
આ મૂલગુણ કર્મબંધનો અધિકરણ થાય ડે ઔદારિક, વૈક્રિય, આહારક, તૈજસ
અને કાર્મણ ડે પૌદ્ગલિક પાંચ શરીરાના આકાર ચેત-ચેતાની વર્ગણાઉપ

પિતાનિ સસ્થાનાનિ પ્રથમમમયાદારમ્ય મૂલગુણનિર્વર્તનાધિકરણરૂપાણિ, વન્ય-
નિમિત્તત્વાત્ । તત્રોદારિકશરીરસ્યાદ્ગોપાદ્વશુદ્ધિર્ણયેધાવગયસસ્થાનાદિ, તથા
વૈક્રિયશરીરસ્યાદ્ગોપાદ્વ-કેશ-દશન-નગ્નાદિકમ્, આદારમ્શરીરસ્ય ચાદ્ગો
પાદ્વાદિમ્ ઉત્તરગુણનિર્વર્તનાધિકરણ યોગ્યમ્, કાર્મણ તૈજસ શરીરયોરુત્તર-
ગુણનિર્વર્તનાધિકરણ નાસ્ત્યય, તયોરદ્ગોપાદ્વાગમવાત્ । તન્ના-વાદ્મનોવર્ગના-

રચે જાતે છે । એ આકાર હા કર્મવધ ક વાળ હોને મે પ્રથમ સમય સે સ્કર મૂલગુણ
નિર્વર્તના ક અધિકરણરૂપ હાતે છે । ઔદારિક શરાર મે હાથ પૈર આદિ અગ ઓર અગુલિ
વગેરહ ઉપાગો કા શુદ્ધિ કરના, કાન આદિ અવયવો કા યોધના, શરીરકે આકાર કા રચના-
વિશેષ કરના, યહ ઔદારિક શરીર કા ઉત્તરગુણનિર્વર્તના છે । વૈક્રિયિક શરાર કી, અગ
ઓર ઉપાગરૂપ કેશ, દાત, નસ આદિ કા રચના, હાથ પૈર આદિ રૂપ આકાર કે હોને કા
નામ ઉત્તરગુણનિર્વર્તનાધિકરણ છે । એ આદારક શરીરમે જો અગ ઉપાગ આદિ કી
રચના છે, વહ મી ઉત્તરગુણનિર્વર્તના છે । તૈજસ ઓર કાર્મણ શરીર મે ઉત્તરગુણનિર્વર્તના-
ધિકરણ સમાવિત નહીં છે, ક્યોંકિ વહા પર અગ ઓર ઉપાગો કી રચના નહીં છે । હસા
પ્રકાર વચનગુણા એ મનોવર્ગના સે નિષ્પાદિત મન ઓર વચન મી આકાર વિશેષ છે,
અત એ મૂલગુણનિર્વર્તનાધિકરણ હી છે । ઉત્તરગુણનિર્વર્તનાધિકરણતા હનમે નહીં જાતો
છે, ક્યોંકિ ઉત્તરગુણનિર્વર્તના કા સત્ત્વ અગ ઉપાગ આદિ સે છે । પ્રાણ ઓર અપાન

યોગ્ય દ્રવ્યોયો રચાય છે, એ આકારજ કર્મવધના કારણરૂપ હોનાથી પ્રથમ
અમયથી લઇને મૂલગુણ-નિર્વર્તનાના અધિકરણરૂપ થાય છે ઔદારિક શરીરમા
હાથ-પગ, આદિ અગ અને અશુભી વગેરે ઉપાગોની શુદ્ધિ કરવી, કાન આદિ-
અવયવોને વિવલુ શરીરના આકારની રચનાવિશેષ કરવી તે ઔદારિક શરીરની
ઉત્તરગુણ નિર્વર્તના છે વૈક્રિય શરીરની, અગ અને ઉપાગ રૂપ કેશ, દાત, નખ
આદિની રચના હાથ-પગ આદિ રૂપ આકાર થલુ તેનુ નામ ઉત્તરગુણ-નિર્વ-
ર્તનાધિકરણ છે એજ પ્રમાણે આકારક શરીરમા જ અગ-ઉપાગ આદિની રચના
છે તે થલુ ઉત્તરગુણ-નિર્વર્તના છે તૈજસ અને કાર્મણ શરીરમા ઉત્તરગુણનિર્વર્તના
ધિકરણ સમાવિત નથી, કારણ કે અહિ અગ અને ઉપાગોની રચના નથી એ
પ્રમાણે અવનવર્ગણા અને મનોવર્ગણાથી નિષ્પાદિત મન અને વચન થલુ આકાર
વિશેષ છે, તે કારણથી એ મૂલગુણ-નિર્વર્તનાધિકરણ છે, ઉત્તરગુણ-નિર્વર્તનાધિ-
કરણતા તેમા આવતી નથી, કારણકે ઉત્તરગુણ-નિર્વર્તનાનો સત્ત્વ અગ-ઉપાગ

યોગ્યદ્રવ્યનિર્માપિતૌ ગ્રાહ્યમન.સસ્થાનવિશેષૌ મૂલગુણનિર્વર્તનાધિકરણમ્ ।
 તથા પ્રાણાપાનવર્ગણાયોગ્યપુદ્ગલદ્રવ્યનિર્માપિતૌ ઉચ્ચ્વાસનિઃશ્વાસા-
 નારૌ મૂલગુણનિર્વર્તનાધિકરણમ્ । एषा वागादीनामप्युत्तरगुणनिर्वर्तनाधि-
 કરણ ન સમવત્યેવ, અદ્વોપાદ્વાપ્યભાવાત્ । ઉત્તરગુણનિર્વર્તનાધિકરણ—કાષ્ઠ-
 કર્મ—પુસ્તકર્મ—ચિત્રકર્માદીનિ । તત્ર કાષ્ઠકર્મ—રથપુતલિકાદિક, તન્નિર્માણ ચ ।
 પુસ્તકર્મ—ચિત્રકર્મણી અપિ સ્ત્રીપુરુષાદીનામાક્રુતે પ્રતિકૃતિરુપે, તન્નિર્માણરુપે
 ચ । एवमन्यदपि—લેપ્ય, પત્રચ્છેદ્ય, જલકર્મ, ભૂકર્મંતિ—ઉત્તરગુણનિર્વર્તનાધિ

(શ્વાસોચ્છ્વાસ) વર્ગણાયોગ્ય પુદ્ગલ દ્રવ્ય મે નિષ્પન્ન ઉચ્છ્વાસ ઓર નિશ્વાસ રૂપ આકાર
 મી મૂલગુણનિર્વર્તના હૈ । શ્વાસોચ્છ્વાસ મેં મી ઉત્તરગુણનિર્વર્તનારૂપતા ઇસલિયે સ મ
 વિત નહોં હૈ કિ વહા પર અગ ઉપાગાદિક ના અભાવ હૈ । માર્ય યહ હૈ કિ—

ગરાર મન ઓર શ્વાસોચ્છ્વાસ કા રચના કા હોના મૂલગુણનિર્વર્તના હૈ ।
 ઉત્તરગુણનિર્વર્તનાધિકરણ—કાષ્ઠકર્મ, પુસ્તકર્મ ઓર ચિત્રકર્મ આદિ હૈ । અર્થાત્ કાષ્ઠ,
 મિટ્ઠા આદિ સે ચિત્ર વગેરહ કી રચના કરના ઉત્તરગુણનિર્વર્તના હૈ । કાષ્ઠ સ રથ,
 પુતલી આદિ ના બનાના કાષ્ઠકર્મ હૈ । મિટ્ઠા આદિ સ સ્ત્રી પુરુષ આદિ કા ચિત્રામ
 (આકૃતિ) બનાના પુસ્તકર્મ હૈ । ફાટા ગરેરહ બનાના યહ ચિત્રકર્મ હૈ । ઇસા
 પ્રકાર લેપ્યકર્મ, પત્રચ્છેદ્યકર્મ, જલકર્મ ઓર ભૂકર્મ આદિ સમસ્ત ચિત્રામ ક્રિયાઈ

આદિ સાથે ડે પ્રાણ અને અપાન (નિશ્વાસ) વર્ગણા યોગ્ય પુદ્ગલ દ્રવ્યની
 નિષ્પન્ન ઉચ્છ્વાસ અને નિશ્વાસરૂપ આકાર પણ મૂલગુણનિર્વર્તના ડે શ્વાસોચ્છ્વાસ
 સમા પણ ઉત્તરગુણનિર્વર્તનારૂપતા એટલા મારે અભવિત નથી ડે ત્યા અગ
 ઉપાગાદિકનો અભાવ ડે આનો ભાવ એ ડે ડે—

શરોર, મન અને શ્વાસોચ્છ્વાસની રચના થતી તે મૂલગુણનિર્વર્તના ડે
 ઉત્તરગુણનિર્વર્તનાધિકરણ—કાષ્ઠકર્મ પુસ્તકર્મ અને ચિત્રકર્મ આદિ છે, અર્થાત્
 કાષ્ઠ, માટી આદિથી ચિત્ર વગેરેની રચના કરવી તે ઉત્તરગુણનિર્વર્તના ડે, કાષ્ઠથી
 રથ પુતલી આદિનું બનાવવું તે કાષ્ઠકર્મ ડે માટી આદિથી સ્ત્રી-પુરુષ આદિના
 ચિત્રામણ (આકૃતિ) બનાવવી તે પુસ્તકર્મ ડે રોગે વગેરે બનાવવું તે ચિત્ર
 કર્મ ડે એ પ્રમાણે લેપ્યકર્મ, પત્રચ્છેદ્યકર્મ, જલકર્મ અને ભૂકર્મ આદિ સમસ્ત

કરણ યોગ્યમ્ । એવ ક્રપાણાદિગતવધસ્થાનતા મૂલગુણનિર્વર્તનાધિકરણં, તત્ત
તીક્ષ્ણતોઙ્ગવન્તાદિ-ઉત્તરગુણનિર્વર્તનાધિકરણ ઙ્રેયમ્ ।

(૨) યવ નિક્ષેપાધિકરણમુચ્યતે નિક્ષિપ્યતે=સ્થાપ્યતેઽસાવિતિ નિક્ષેપ-
સ્થાપ્યઃ સ્થિતજીવપદાર્થ એવ । તદ્રૂપમધિકરણ નિક્ષેપાધિકરણમ્ । તત્તતુર્વિ-
ધમ્-અપ્રત્યુપેક્ષિતનિક્ષેપાધિકરણ ૧, દુષ્પ્રમાર્જિતનિક્ષેપાધિકરણ ૨, સહસા-
નિક્ષેપાધિકરણમ્ ૩, અનાભોગનિક્ષેપાધિકરણં ૪ ચેતિ । ચમ્પુપાડનવલોકિતે ભૂમદેશે
નિક્ષેપ્યસ્ય=સ્ય પનીયમ્ય ચમ્પુપાત્રાદેનિક્ષેપઃ=સ્થાપનમ્ અપ્રત્યુપેક્ષિતાધિકરણમ્ ૧ ।

ઉત્તરગુણનિર્વર્તનાધિકરણ મમજ્ઞના ચાહિયે । તલ્લાગ આદિ મેં જો મારન કી યાગ્યતા હૈ
અથવા તલ્લવાર આદિ કી જો રચના હૈ વહ મૂલગુણનિર્વર્તના હૈ ડમમેં તીક્ષ્ણતા,
ઠગવન્તા આદિ કી રચના-ઉત્તરગુણનિર્વર્તના હૈ ।

(૨) નિક્ષેપાધિકરણ ડમ પ્રકાર હૈ-વસ્તુ ક રગ્નન કા નામ નિક્ષેપ હૈ ।
અજાવપદાર્થ હા રચન યાગ્ય હાતા હૈ । નિક્ષેપરૂપ જા અધિકરણ હૈ વહ નિક્ષેપાધિકરણ
હૈ । યહ ૪ પ્રકાર ના હૈ—(૧) અપ્રત્યુપેક્ષિતનિક્ષેપાધિકરણ, (૨) દુષ્પ્રમાર્જિતનિક્ષે
પાધિકરણ, (૩) સહમાનિક્ષેપાધિકરણ, ઓર (૪) અનાભોગનિક્ષેપાધિકરણ ।

વિના દેસે જમીન પર રચનયાગ્ય-વજ્ર એવ પાત્રાદિક ઉપકરણકા રચના
અપ્રત્યુપેક્ષિતનિક્ષેપાધિકરણ હૈ ૧ । દેસકર કે મા, વિના અન્ડી તરહ પૂજે, અથવા

ચિત્રામણુ ક્રિયાઓ તે ઉત્તરગુણનિર્વર્તનાધિકરણુ મમજ્ઞ લેવુ જોઈએ તલ્લવાર
આદિમા જે માનવાની યોગ્યતા છે, અથવા તલ્લવાર આદિની જે રચના છે, તે
મૂલગુણનિર્વર્તના છે તેમા તીક્ષ્ણતા, ઉજ્જવલતા આદિની રચના તે ઉત્તરગુણ
નિર્વર્તના છે

(૨) નિક્ષેપાધિકરણુ આ પ્રમાણે છે કે —વસ્તુને રાખવાનું નામ નિક્ષેપ છે,
અર્થાત્ પદાર્થ જ રાખવા યોગ્ય હોય છે, નિક્ષેપરૂપ જે અવિકરણ છે તે
નિક્ષેપાધિકરણુ છે, તે આ પ્રકારના છે—(૧) અપ્રત્યુપેક્ષિત-નિક્ષેપાધિકરણુ (૨)
દુષ્પ્રમાર્જિત-નિક્ષેપાધિકરણુ, (૩) મહત્ત્વા-નિક્ષેપાધિકરણુ, અને (૪) અનાભોગ-
નિક્ષેપાધિકરણુ

તજ્જરે અગણર જોયા વિના જમીન ઉપર રાખવા યોગ્ય વસ્ત્ર અને
પાત્રાદિક ઉપકરણુને રાખવુ તે અપ્રત્યુપેક્ષિત-નિક્ષેપાધિકરણુ છે (૧), મારી રીતે

પ્રત્યવેક્ષિતેऽપિ ભૂપદેશે દુષ્પ્રમાર્જિતે, રજોહરણેનાઽપ્રમાર્જિતે વા નિક્ષેપઃ= સ્થાપન દુષ્પ્રમાર્જિતાધિકરણમ્ । એકસ્મિન્ સ્થાને ત્રિઃપ્રમાર્જનેન સુપ્રમાર્જિતં ભવતિ, તદ્વિપરીત દુષ્પ્રમાર્જિતમ્ ૨ । અપ્રત્યુપેક્ષિત-દુષ્પ્રમાર્જિતદેશે શત્તયભાવાત્ સહસા નિક્ષેપઃ સહસાનિક્ષેપાધિકરણમ્ ૩ । અનાભોગોઽત્યન્તવિસ્મૃતિ , યસ્યૈવ મપિ સ્મરણ નાસ્તિ-’ મયા પ્રત્યવેક્ષિતે સુપ્રમાર્જિતે ચ દેશે નિક્ષેપઃ’ ઇતિ, તેન યો નિક્ષેપઃ ક્રિયતે તદનાભોગનિક્ષેપાધિકરણમ્ ૪ ।

નહીં પૂજે સ્થાન પર વજ્ર પાત્રાદિકના રક્ષના-ચતના રક્તિત હોકર વસ્તુ રક્ષના-ગ્રહ દુષ્પ્રમાર્જિતનિક્ષેપાધિકરણ હૈ । રક્ષન યોગ્ય સ્થાન કા ક્રમસ કમ રજોહરણ દારા રવાર પૂજના ચાહિયે તમી વહ સુપ્રમાર્જિત હાતા હૈ, અયથા વહ દુષ્પ્રમાર્જિત હૈ ૨ । પ્રતિ લેખના પ્રમાર્જના ક્રિયે વિના ભૂમિપર શક્તિ કે અભાવસે સહસા-એકદમ હો વજ્ર પાત્રાદિક કા રક્ષ દેના-વહ સહસાનિક્ષેપાધિકરણ હૈ ૩ । અત્યન્ત વિસ્મૃતિ કા નામ અનાભોગ હૈ, જિસ હતનો મી સ્મૃતિ નહીં રહતી હૈ કિ “ મુક્તે ચે વજ્ર પાત્રાદિક અછ્છી તરહસે પ્રતિલેખિત ઓર પ્રમાર્જિત ક્રિયે ગયે સ્થાન પર હો રક્ષના ચાહિયે ” ઉસકે દ્વારા જો ઉનકા નિક્ષેપ ક્રિયા જાતા હૈ વહ અનાભોગનિક્ષેપાધિકરણ હૈ અર્થાત્ કિસી વસ્તુ કા યોગ્ય સ્થાનમેં ન રક્ષકર વિના પ્રતિલેખિત વિના પ્રમાર્જિત ક્રિયે કહીં મી રક્ષ દેના અનાભોગનિક્ષેપાધિકરણ હૈ ૪ ।

જોયુ હોય નો પશુ મારી રીતે પૂજ્યા વિના અથવા તો પૂજ્યા વિનાના સ્થાન પર વજ્ર પાત્રાદિક રાખવા, ચતના-રક્તિત થઇને કોઈ પશુ વસ્તુ રાખવી તે દુષ્પ્રમાર્જિત નિક્ષેપાધિકરણ છે વજ્ર-પાત્રાદિક રાખના યોગ્ય સ્થાનને ઓછામા ઓછુ ત્રણ વખત રજોહરણ વડે પૂજવુ જોઇએ ત્યારે તે સુપ્રમાર્જિત થાય છે તેમ કર્યા વિના તે દુષ્પ્રમાર્જિત છે (૨), પ્રતિલેખના પ્રમાર્જના ધ્યા વિના જમીન ઉપર શક્તિના અભાવથી મહા એકદમ-વજ્ર-પાત્રાદિકને રાખી દેવુ તે મહાસા-નિક્ષેપાધિકરણ છે (૩), અત્યન્ત વિસ્મૃતિ-તદ્ન ભૂમી જવુ તેનું નામ અનાભોગ છે જેથી કરીને એટલી યાદિ પશુ નથી રહેતી કે - ‘ મારે આ વજ્ર-પાત્રાદિકને સારી રીતે પ્રતિલેખના-પરિલેખન અને પ્રમાર્જિત કરેલા સ્થાન પરજ રાખવા જોઇએ તેના દ્વારા જ તેનો નિક્ષેપ કરવામા આવે છે તે અનાભોગ-નિચેપાધિકરણ છે અર્થાત્-કોઈ પશુ વસ્તુને યોગ્ય સ્થાન પર નહિ રાખતા પ્રતિલેખિત ધ્યા વિના અને પ્રમાર્જિત કર્યા વિના જમે ત્યા રાખી દેવુ તે અનાભોગ-નિચેપાધિકરણ છે (૪)

(૩) સયોજનં સયોગઃ= મિશ્રણમ્, એકત્વીકરણ યા, તદ્વપમંચિકરણ-સંયોગાધિકરણમ્ । તદ્ દ્વિવિધમ્-ભક્તપાનસયોગાધિકરણમ્, ઉપકરણસયોગાધિકરણં ચેતિ । તત્ર ભક્તમ્-અશન-સ્નાન-સ્વાગ્રભેદાન્ ત્રિયા । તમ્ય સંયોજનં=પાત્રે મુલે વા વ્યજ્જન-ગુદોપદંશ-ફલ-શાકાદિના સહ મિશ્રણમ્ એકત્વીકરણ વા, તથા-પાનસ્ય દ્રાક્ષા-દાહિમપાનકાદેરપિ પ્રાસુકજલારનાલા-દેથ સ્વળ્લશર્કરામરિચાદિમિ સહ પાત્રે મુલે વા સયોજનં તત્ । ઉપકરણ-

(૩) સયોગાધિકરણ—મિલા દેને કા નામ અથવા એકમેક કરને કા નામ સયોગ હૈ । હસ રૂપ જો અધિકરણ હૈ વહ સંયોગાધિકરણ હૈ । યહ મી દો પ્રકાર કા હૈ—(૧) ભક્તપાનમયોગાધિકરણ, (૨) ઉપકરણસંયોગાધિકરણ । અગ્ન, સ્નાન, સ્વાગ્ર કે ભેદ સે ભક્ત ૩ પ્રકાર કા હૈ । પાત્ર મં અથવા મુલ મેં વ્યજ્જન, ગુદ, ફલ, ઓર શાક આદિ કે સાથ ભક્ત-ભોજન-કા મિલના, અથવા, ભોજન કા હનકે સાથ એકમેક કરના વહ ભક્તસંયોગાધિકરણ હૈ, હસી પ્રકાર પીને યાગ્ય દ્રાક્ષા દાહિમ આદિ કે રસ, એવ અન્ય પ્રાસુક જલ અરનાલ આદિ કો મિશ્રી, ગજ્જર ઓર મિર્ચ આદિ કે સાથ પાત્રમેં યા મુલ મેં મિશ્રિત કરના વહ પાનસયોગાધિકરણ હૈ । અથાત્— આહાર પાની આદિ કો દૂસરે આહાર પાની આદિ કે સાથ મિલના વહ ભક્તપાન

(૩) સંયોગાધિકરણ—મેળવી દેવું તેનું નામ અથવા તે એ વસ્તુને એક-મેક કરી દેવું તેનું નામ સંયોગ છે સંયોગરૂપ જે અધિકરણ છે તે સંયોગાધિકરણ છે તેના પાત્ર એ પ્રકાર છે (૧) ભક્તપાન-સંયોગાધિકરણ, (૨) ઉપકરણ-સંયોગાધિકરણ, અશન, આશ અને સ્નાનના ભેદથી ભક્તના ત્રણ પ્રકાર છે પાત્રમાં અથવા સુખમાં વ્યજન, ગોળ, ફળ અને શાક આદિની સાથે ભક્ત-ભોજનનું મેળવી દેવું, અથવા ભોજનને તેની સાથે મેળવી દેવું તે ભક્ત-સંયોગાધિકરણ છે એ પ્રમાણે પીવા યોગ્ય દ્રાક્ષ, દાહમ આદિનો રસ, તેમજ અન્ય પ્રાસુક પાણી, અગ્નિ-કાણુ આદિને ખાડ, સાકર અને મરી આદિની માથે પાત્રમાં અથવા સુખમાં મેળવી દેવું તે પાનસંયોગાધિકરણ છે અર્થાત્—આહાર પાણી આદિકને બીજા આહાર-પાણી વગેરેની સાથે મેળવી દેવું તે ભક્તપાન

પ્રત્યવેક્ષિતેऽપિ ભૂમદેશે દુષ્પ્રમાર્જિતે, રજોઢરણેનાઽપ્રમાર્જિતે વા નિષેપઃ= સ્થાપનં દુષ્પ્રમાર્જિતાધિકરણમ્ । એકસિન્ સ્થાને ત્રિઃપ્રમાર્જનેન મુપ્રમાર્જિતં ભવતિ, તદ્વિપરીતં દુષ્પ્રમાર્જિતમ્ ૨ । અપ્રત્યુપેક્ષિત-દુષ્પ્રમાર્જિતદેશે શત્તયભાવાત્ સહસા નિષેપઃ સહસાનિષેપાધિકરણમ્ ૩ । અનાભોગોઽત્યન્તવિસ્મૃતિઃ, યસ્યૈવ મપિ સ્મરણ નાસ્તિ-‘મયા પ્રત્યવેક્ષિતે મુપ્રમાર્જિતે ચ દેશે નિષેપઃ’ ઇતિ, તેન યો નિષેપ’ ક્રિયતે તદનાભોગનિષેપાધિકરણમ્ ૪ ।

નહીં પૂજે સ્થાન પર વજ્ર પાત્રાદિકના રચના-ચતના રહિત હાકર વસ્તુ રચના-વહ દુષ્પ્રમાર્જિતનિષેપાધિકરણ હૈ । રચને યોગ્ય સ્થાન કા કમસ કમ રચાહરણ દ્વારા રચાર પૂજના યાહિયે તમી વહ મુપ્રમાર્જિત હાતા હૈ, અન્યથા વહ દુષ્પ્રમાર્જિત હૈ ૨ । પ્રતિ લેખના પ્રમાર્જના કિયે વિના ભૂમિપર શક્તિ કે અભાવસે સહસા-એકદમ હા વજ્ર પાત્રાદિક કા રચ દેના-વહ સહસાનિષેપાધિકરણ હૈ ૩ । અત્યન્ત વિસ્મૃતિ કા નામ અનાભોગ હૈ, જિસ હતનો મી સ્મૃતિ નહીં રહતી હૈ કિ “મુહો યે વજ્ર પાત્રાદિક અચ્છી તરહસે પ્રતિલેખિત ઓર પ્રમાર્જિત કિયે ગયે સ્થાન પર હી રચના યાહિયે ” ડસકે દ્વારા જો ડનકા નિષેપ કિયા જાતા હૈ વહ અનાભોગનિષેપાધિકરણ હૈ અર્થાત્ કિસી વસ્તુ કા યોગ્ય સ્થાનમેં ન રચકર વિના પ્રતિલેખિત વિના પ્રમાર્જિત કિયે કહીં મી રચ દેના અનાભોગનિષેપાધિકરણ હૈ ૪ ।

જોધુ હોય તો પછુ સારી રીતે પૂજ્યા વિના અથવા તો પૂજ્યા વિનાના સ્થાન પર વજ્ર પાત્રાદિક રાખવા, ચતના રહિત થઈને કોઈ પછુ વસ્તુ રાખવી તો દુષ્પ્રમાર્જિત નિષેપાધિકરણ છે વજ્ર-પાત્રાદિક રાખના યોગ્ય સ્થાનને ઓછામા ઓછુ ત્રણ વખત રજોઢરણ વડે પૂજણુ જોધએ ત્યારે તે મુપ્રમાર્જિત થાય છે તેમ કથા વિના તે દુષ્પ્રમાર્જિત છે (૨), પ્રતિલેખના પ્રમાર્જના કથા વિના જમીન ઉપર શક્તિના અભાવથી મહમા એકદમ-વજ્ર-પાત્રાદિકને રાખી દેણુ તે મહમા-નિષેપાધિકરણ છે (૩), અત્યન્ત વિસ્મૃતિ-તદ્વન ભૂવી જણુ તેનું નામ અનાભોગ છે જેથી કરીને એટલી યાદિ પછુ નથી રહેતી કે - ‘મારે આ વજ્ર-પાત્રાદિકને સારી રીતે પ્રતિલેખના-પડિલેહન અને પ્રમાર્જિત કરેલા સ્થાન પરજ રાખના જોધએ તેના દ્વારા જે તેનો નિષેપ કરવામા આવે છે તે અનાભોગ-નિષેપાધિકરણ છે અર્થાત્-કોઈ પછુ વસ્તુને યોગ્ય સ્થાન પર નહિ રાખતા પ્રતિલેખિત કથા વિના અને પ્રમાર્જિત કથા વિના ગમે ત્યા રાખી દેણુ તે અનાભોગ-નિષેપાધિકરણ છે (૪)

(३) संयोजनं संयोगः= मिश्रणम्, एकत्वीकरणं वा, तद्रूपमधिकरण-संयोगाधिकरणम् । तद् द्विविधम्—भक्तपानसंयोगाधिकरणम्, उपकरणसंयोगाधिकरणं चेति । तत्र भक्तम्—अशन-स्नाय-स्वायभेदान् त्रिधा । तस्य संयोजनं=पात्रे मुखे वा व्यञ्जन-गुठोपदंश-फल-शाकादिना सह मिश्रणम् एकत्वीकरणं वा, तथा—पानस्य द्राक्षा-दाडिमपानकादेरपि प्रासुकजलारनाला-देश्च खण्डशर्करामरिचादिभि सह पात्रे मुखे वा संयोजनं तत् । उपकरण-

(३) संयोगाधिकरण—मिला देने का नाम अथवा एकमेक करने का नाम संयोग है । इस रूप जो अधिकरण है वह संयोगाधिकरण है । यह भी दो प्रकार का है—(१) भक्तपानसंयोगाधिकरण, (२) उपकरणसंयोगाधिकरण । अशन, स्वाद्य और स्वाद्य के भेद से भक्त ३ प्रकार का है । पात्र में अथवा मुख में व्यञ्जन, गुट्ट, फल, और शाक आदि के साथ भक्त-भोजन-का मिलाना, अथवा, भोजन का इनके साथ एकमेक करना वह भक्तसंयोगाधिकरण है, इसी प्रकार पीने योग्य द्राक्षा दाडिम आदि के रस, एवं अन्य प्रासुक जल अरनाल आदि को मिश्री, शर्करा और मिर्च आदि के साथ पात्रमें या मुख में मिश्रित करना वह पानसंयोगाधिकरण है । अथात्—आहार पानी आदि को दूसरे आहार पानी आदि के साथ मिलाना वह भक्तपान

(३) संयोगाधिकरण—भेजवी हेतु तेनु नाम अथवा तो ये वस्तुने अेक-अेक करी हेतु तेनु नाम संयोग छे संयोगइय अे अधिकरण छे ते संयोगाधि-करण छे तेना पपु छे प्रकार छे (१) भक्तपान-संयोगाधिकरण, (२) उपकरण-संयोगाधिकरण, अशन, आद्य अने स्वाद्यना लेइथी भक्तपाना त्रय प्रकार छे पात्रमा अथवा मुखमा व्यञ्जन, गेण, इण अने शाक आदिनी साथे भक्त-भोजननु भेजवी हेतु, अथवा भोजनने तेनी साथे भेजवी हेतु ते भक्त-संयोगाधिकरण छे अे प्रमाणे पीवा योग्य द्राक्ष, दाडिम आदिना रस, तेभज अन्य प्रासुक पाणी, अरनाल-काण आदिने भाड, साकर अने भरी आदिनी साथे पात्रमा अथवा मुखमा भेजवी हेतु ते पानसंयोगाधिकरण छे अर्थात्—आहार पाणी आदिकने भीज आहार-पाणी वगेरेनी साथे भेजवी हेतु ते भक्तपान

પ્રત્યવેક્ષિતેઽપિ ભૂમદેશે દુષ્પ્રમાર્જિતે, રજોહરણેનાઽપ્રમાર્જિતે વા નિક્ષેપઃ= સ્થાપન દુષ્પ્રમાર્જિતાધિકરણમ્ । એકસ્મિન્ સ્થાને ત્રિપ્રમાર્જિતેન સુપ્રમાર્જિતં ભવતિ, તદ્વિપરીતં દુષ્પ્રમાર્જિતમ્ ૨ । અપ્રત્યુપેક્ષિત-દુષ્પ્રમાર્જિતદેશે શત્તયભાવાત્ સહસા નિક્ષેપઃ સહસાનિક્ષેપાધિકરણમ્ ૩ । અનાભોગોઽત્યન્તવિસ્મૃતિ , યસ્યૈવ મપિ સ્મરણ નાસ્તિ-’ મયા પ્રત્યવેક્ષિતે સુપ્રમાર્જિતે ચ દેશે નિક્ષેપવ્યમ્ ’ ઇતિ, તેન યો નિક્ષેપઃ ક્રિયતે તદનાભોગનિક્ષેપાધિકરણમ્ ૪ ।

નહીં પૂજે સ્થાન પર વજ્ર પાત્રાદિકના રક્ષના-ચતના રહિત ઠાકર વસ્તુ રક્ષના-વજ્ર દુષ્પ્રમાર્જિતનિક્ષેપાધિકરણ છે । રક્ષન યોગ્ય સ્થાન કા કમસ કમ રજાહરણ દ્વારા ૩વાર પૂજના ચાહિયે તમી વજ્ર સુપ્રમાર્જિત હાતા છે, અન્યથા વજ્ર દુષ્પ્રમાર્જિત છે ૨ । પ્રતિ લેખના પ્રમાર્જના ક્રિયે વિના ભૂમિપર શક્તિ કે અભાગસે સહસા-એકદમ હો વજ્ર પાત્રાદિક કા રક્ષ દેના-વજ્ર સહસાનિક્ષેપાધિકરણ છે ૩ । અત્યન્ત વિસ્મૃતિ કા નામ અનાભોગ છે, જિસ ઇતની મી સ્મૃતિ નહીં રહતી છે કે “ મુક્તે ચે વજ્ર પાત્રાદિક અચ્છી તરહસે પ્રતિલેખિત ઓર પ્રમાર્જિત ક્રિયે ગયે સ્થાન પર હો રક્ષના ચાહિયે ” ડસકે દ્વારા જો ડનકા નિક્ષેપ ક્રિયા જાતા છે વજ્ર અનાભોગનિક્ષેપાધિકરણ છે અર્થાત્ કિસી વસ્તુ કા યોગ્ય સ્થાનમેં ન રક્ષકર વિના પ્રતિલેખિત વિના પ્રમાર્જિત ક્રિયે કહીં મી રક્ષ દેના અનાભોગનિક્ષેપાધિકરણ છે ૪ ।

જોધુ ડોય નો પણ સારી રીતે પૂજના વિના અથવા તો પૂજના વિનાના સ્થાન પર વજ્ર પાત્રાદિક રાખવા, ચતના રહિત થઈને ડોધ પણ વસ્તુ રાખવી તે દુષ્પ્રમાર્જિત નિક્ષેપાધિકરણ છે વજ્ર-પાત્રાદિક રાખના યોગ્ય સ્થાનને ઓછામા ઓછુ ત્રણ વખત રજોહરણ વડે પૂજણુ જોધએ ત્યારે તે સુપ્રમાર્જિત થાય છે તેમ કયાં વિના તે દુષ્પ્રમાર્જિત છે (૨), પ્રતિલેખના પ્રમાર્જના કયાં વિના જમીન ઉપર શક્તિના અભાવથી મહત્ત્વા એકદમ-વજ્ર-પાત્રાદિકને રાખી દેણુ તે મહત્ત્વા-નિક્ષેપાધિકરણ છે (૩), અત્યન્ત વિસ્મૃતિ-તદન ભૂવી જણુ તેનું નામ અનાભોગ છે જોધા કરીને એટલી યાદિ પણ નથી રહેતી કે - ‘ મારે આ વજ્ર-પાત્રાદિકને મારી રીતે પ્રતિલેખના-પડિલેખન અને પ્રમાર્જિત કરેલા સ્થાન પરજ રાખવા જોધએ તેના દ્વારા જે તેના નિક્ષેપ કરવામા આવે છે તે અનાભોગ-નિક્ષેપાધિકરણ છે અર્થાત્-ડોધ પણ વસ્તુને યોગ્ય સ્થાન પર નહિ રાખતા પ્રતિલેખિત કયાં વિના અને પ્રમાર્જિત કયાં વિના ગમે ત્યા રાખી દેણુ તે અનાભોગ-નિક્ષેપાધિકરણ છે (૪)

અપિ ત્યાગ. = પ્રેરણ શાસ્ત્રોપદેશાન્તે, ઇતિ ભાવઃ । મનોનિસર્ગઃ = મનસો દુષ્પ્રવૃત્તિઃ ।
અત્ર ગૃહિત્વ્યાપારાપેક્ષયા સ્તરીરાદીનામજીવનિમર્ગાધિકરણશ્વમુક્તમ્ । જીવાધિ-
કરણે ચાત્મનઃ પરિસ્પર્શરૂપાન્તત્ત્વ્યાપારાપેક્ષયા મનોવાચાયાના પ્રહણમ્,
મૂલગુણનિર્વર્તનાધિકરણે સસ્યાનમાત્ર તેષામિતિ વિશેષઃ ।

હે ૧। વચન કી દુષ્પ્રવૃત્તિ કરના દૂસરો કો હિંસાદિક પાપકર્મ કરન કી ઓગ ઉપદેશ દ્વાગ પ્રેરિત કરના વહ વાદ્નિસર્ગાધિકરણ હૈ ૨। માનસિક દુષ્પ્રવૃત્તિ કા નામ મનોનિમર્ગાધિકરણ હૈ ૩। યહા વાદ્ય-વ્યાપાર કી અપેક્ષા સ મન, વચન ઓગ કાય મે અજીગાધિકરણતા કહા ગયી હૈ । જાગાધિકરણ મે આમા કે પરિસ્પર્શ રૂપ અન્તર્યાયાગ કી અપેક્ષા સે મન વચન ઓગ કાય કા પ્રહણ કિયા ગયા હૈ । મૂલગુણનિર્વર્તના મે મન વચન ઓગ કાય કા આત્મા માત્ર ગૃહીત હુઆ હૈ ।

ભાવાર્થ— અજાગાધિકરણ ક મેદરૂપ મૂલગુણનિર્વર્તના મેં તથા નિસર્ગાધિકરણ મેં એવ જીવાધિકરણ ક ૧૦૮ મંદા મેં મન, વચન, ઓગ કાય કા પ્રહણ હુઆ હૈ, અત્ત ઇસ પ્રકાર ઇનકે પ્રહણ કરન સ પુનરુક્તિ દોષ કા પ્રસંગ હોતા હૈ ઇસ પ્રકાર કી આશંકા કા પરિહાર કરન કે લિયે ટીકાકાર રહતે હૈ કિ—એસી આશંકા નહીં કરની ચાહિયે ક્યોં કિ અજીવાધિકરણ કે મેદરૂપ નિસર્ગાધિકરણ મેં મન, વચન ઓગ કાય કે બાહ્ય વ્યાપાર

ગીજા માણસોને હિંસાદિક પાપકર્મ કરવાનો ઉપદેશ આપી પ્રેરણા કરવી તે વાસ્તવનિમર્ગાધિકરણ છે ૨, માનસિક માઠી પ્રવૃત્તિનું નામ મનોનિસર્ગાધિકરણ છે ૩, અહિં બાહ્ય વ્યાપારની અપેક્ષાથી મન, વચન અને કાયમાં અણવાધિકરણતા ટહેવામાં આવે છે અણવાધિકરણમાં આત્માના હલન-ચલનમાં અન્તર્યાયારની અપેક્ષાથી મન, વચન અને કાયનું અહણ કરવામાં આવ્યું છે મૂલગુણનિર્વર્તનામાં મન, વચન અને કાયનો આગળ માત્ર અહણ કર્યો છે

ભાવાર્થ—અણવાધિકરણના ભેદ રૂપ મૂલગુણ નિર્વર્તનામાં, તથા નિસર્ગાધિકરણમાં, એ પ્રમાણે અણવાધિકરણમાં ૧૦૮ એટલો આઠ ભેદોના મન, વચન અને કાયને અહણ કરવામાં આવેલ છે એટલા માટે એ પ્રમાણે તેના અહણ કરવાથી પુનરુક્તિ દોષ આવવાનો પ્રસંગ બને છે આ પ્રકારની જે શક્ય થાય છે તેના પરિહાર કરવા માટે ટીકાકાર કહે છે કે—એવી શક્ય નહિ કરવી જોઈએ કારણ કે અણવાધિકરણના ભેદરૂપ નિમર્ગાધિકરણમાં મન, વચન અને કાયરૂપ યોગનું અહણ

संयोगाधिकरण तु—उपकरणस्य वस्त्रपात्रादेः रक्तपीतादिवर्णः, तत्प्रान्तभागस्य च गोभार्थं वस्त्रान्तरादिभिश्च नानावर्णसूत्रैश्च सह संयोजनम् ।

(४) निसर्जन निसर्गः= त्याग, उज्ज्वलम्. तद्रूपमधिकरण निसर्गाधिकरणम् । तन् त्रिविधम्—कायनिसर्गाधिकरण १, वाङ्निसर्गाधिकरण २, मनोनिसर्गाधिकरणम् ३, इति । तत्र कायनिसर्गः १. पदार्थः ? इति चेत्, उच्यते—कायः= शरीरम् औदारिकादि, तस्य निसर्गो न्यायापेतमुज्ज्वलम्=अविधिना त्यागः, स्वयमेव शस्त्रपाटनाग्निजलप्रवेशोद्वन्यनादिभिरिति भावः । वाङ्निसर्गः=वाचो

संयोगाधिकरण है १। वस्त्र पात्र आदि का रक्त, पीत आणि उणो के साथ तथा गोभा के निमित्त उसके प्रा तभाग को अन्य दूसरे वस्त्रों के साथ, तथा अनेक वण के धागो के साथ युक्त करना सो उपकरणसंयोगाधिकरण है २ ।

(४) निसर्गाधिकरण— त्याग अथवा ठोडन का नाम निसर्ग है । निसर्गरूप अधिकरण का नाम निसर्गाधिकरण है । यह तीन प्रकार का है— (१) कायनिसर्गाधिकरण, (२) वाङ्निसर्गाधिकरण, और (३) मनानिसर्गाधिकरण । औदारिक आदि शरीर का अविधिरूप से त्याग करना—गल आदि से घात कर उसका त्यागना, अग्नि में गिरकर जल जाना, जल में डूबकर मरजाना, गले में फाँसी लगाकर अपनी हत्या कर लेना आदि लोकविरुद्ध अपमृत्यु के कारणों से शरीर का स्वयं विनाश करना सो कायनिसर्गाधिकरण

संयोगाधिकरण छे वस्त्र-पात्र आदिने लाल, पीला आदि रंगोनी साथे तथा शोभा भाटे तना ओक लागने गीत वस्त्रोनी साथे तथा अनेक रंगवाला दोराओनी साथे जोडी हेतु ते उपकरण-संयोगाधिकरण छे

(४) निमर्गाधिकरण—त्याग करने अने ठोडी हेतु तेनुं नाम निसर्ग छे निसर्गाधिकरण नाम निमर्गाधिकरण छे अने ते त्रय प्रकारना छे (१) कायनिमर्गाधिकरण (२) वाङ्निमर्गाधिकरण, (३) अने मनानिसर्गाधिकरण औदारिक आदि शरीरने अविधि पछे करेवो त्याग—शस्त्र आदिथी घात करीने त्याग करेवो, अग्निमा पडीने गणी भरवु, पाणीमा डूबीने भरवु पाभवु, गणामा क्षमी नाणी पोतानी कत्या करी वगेरे लोकविरुद्ध अपमृत्यु युना काञ्छोथी पोताना शरीरने नाश करेवो, ते कायनिमर्गाधिकरण छे १ वचननी माही प्रवृत्ति करवी,

ગતિરોપલક્ષણમાત્રે યોગમાત્રમત્યયતાત્ । ગચ્છતસ્તિષ્ઠતો વા ક્રપાય-
રહિતજીવસ્ય ત્રિસમયસ્થિતિકો યન્મો ભવતિ । અક્રપાયો દ્વિવિધઃ—વીતરાગઃ
સરાગઃ । તત્ર વીતરાગઃત્રિવિધઃ—ઉપશાન્તમોહઃ, ક્ષીણમોહઃ, કેવલી ચ ।
તત્ર ક્ષીણમોહઃ—કેવલિનૌ સર્વયોન્મૂલ્લિપ્તપાતિકર્મરાગિનૌ । સરાગસ્તુ—સંજ્વલન
ક્રપાયવાનપિ યઃ સ્વલ્પવિગ્નમાનોદય મોઽક્રપાય એવ ।

આગમની વિધિને અનુસાર જો ગમન હોતા હૈ વહ ઈર્ચા હૈ, યહ ઈર્ચા હી જિસ કર્મકે આગમન
કા માર્ગ હૈ વહ ઈર્ચાપથ કર્મ હૈ । ઈર્ચાપથ કર્મ ક આન મે જો ઈર્ચા કો કારણ રૂપ સે
કહા હૈ વહ સિર્ફ ઉપલક્ષણ માત્ર હૈ, અર્થાત્ ઈર્ચાપથ આત્મવ કેવલ યોગ સે હી હોના હૈ
ક્રપાય સે નહીં । વહ યોગી યાહ ચલ રહા હા યાહે નૈઠા હો, ઉમકે ત્રીન સમય કી
સ્થિતિવાલા ઈર્ચાપથ આત્મવ હી હાગા સામ્પ્રાયિક આત્મવ નહીં, ઓર ઉસા કા બન્ધ હોગા ।
અક્રપાયી—જિનક ક્રપાય કા ઉદય નહીં હૈ એસે જીવ દો પ્રકાર કે હોતે હૈ— એક સરાગા
ઓર દુસરે વીતરાગો । ઉપશાન્તમોહગુણસ્થાનવાલ, ક્ષીણમોહગુણસ્થાનવાલે ઓર કેવલી, યે ત્રાન
જીવ સર્વથા ક્રપાય સે રહિત હૈ, કયો કિ ક્રપાય કા ઉદય ૧૦ વે ગુણસ્થાન તક હી
હોતા હૈ, આગે કે ગુણસ્થાનો મે નહીં । સરાગી જીવ યદાપિ સંજ્વલનક્રપાયયુક્ત મી
હોતે હૈ ફિર મા જિનકે ઇસકા ઉદય નહીં હૈ વે જીવ મી ઉનકે ઉદયભાવકો અપેક્ષા
ક્રપાયરહિત હી માને ગયે હૈ ।

આગમની વિધિ પ્રમાણે જે ગમન થાય છે તે ધર્મા છે તે ધર્મા જે કર્મના
આગમનનો માર્ગ છે તે ધર્માપથ કર્મ છે ધર્માપથ કર્મના આવવામા જે ધર્માને
કારણરૂપ કહેલ તે કેવળ ઉપલક્ષણ માત્ર છે, અર્થાત્ ધર્માપથ આત્મવ કેવળ યોગ
માત્રથી જ થાય છે, કપાયથી નહિ, તે યોગી ઇચ્છા મુજબ થાલે અથવા તે
બેઠા રહે તે પણ તેને ત્રણ સમયની સ્થિતિવાળો ધર્માપથ આત્મવ લાગશે જ, પણ
આમ્પ્રગાયિક આત્મવ લાગશે નહિ અને તેનો બધ થશે અક્રપાયી—જેને કપાયનો
ઉદય નથી એવા જીવો જે પ્રકાશના હોય છે (૧) એક સગળી અને (૨) બીજો
વીતરાગી ઉપશાન્તમોહ ગુણસ્થાનવાળા, ક્ષીણમોહ ગુણસ્થાનવાળા અને કેવલી, એ
ત્રણ જીવો સર્વથા કપાયથી રહિત છે કારણ કે કપાયનો ઉદય હવમા ગુણસ્થાન સુધીજ
હોય છે પણ આગળના ગુણસ્થાનોમા થતો નથી સરાગી જીવ જો કે સંજ્વલન કપાય
યુક્ત પણ હોય છે તે પણ જેને તેનો ઉદય નથી તે જીવ પણ તેના ઉદયા
આગળની અપેક્ષા કપાયરહિત જ માનવામા આવેલ છે

સામ્પ્રાયિક કર્મ જ્ઞાનાવરણીયાગ્ન્યવિધમ્ ।

“ અરુપાયજીવસ્ય ઈર્યાપથસ્યૈવ કર્મણ આસ્રવો ભવતિ, ન તુ સામ્પ્રાયિકસ્યે ”—તિ યદુક્ત, તત્ર કિં નામ ઈર્યાપથ સ્મૃતિ ?, ઉચ્યતે—ઈરણમ્ ઈર્યા=આગમાનુસારિણી ગતિ., સૈવ પથ=માર્ગ પ્રવેશે તસ્ય કર્મણસ્તદીર્યાપથમ્ ।

કા હી પ્રહ્ન ક્રિયા ગયા હૈ— મન, વચન, કાયરૂપ યોગ કા નહા । મન કી, વચન કી ઓર કાય કી બાહ્ય દુપ્રવૃત્તિ હી વહા ગૃહીત હુઈ હૈ । નિર્વર્તનાધિકરણ મે મન, વચન ઓર કાય કે આકાર કા પ્રહ્ન હુઆ હૈ, મન, વચન ઓર કાય કી પ્રવૃત્તિ કા નહીં । જોવાધિકરણ મે મન વચન ઓર કાયરૂપ યાગ કો જો આત્મા કે પ્રદેશો કા પરિસ્પર્શ રૂપ અંતરંગ પરિણામ હૈ પ્રહ્ન ક્રિયા હૈ । યોગ ક્યા હૈ ? હસ વિષય કા શ્રુલાશા ઘીટે ક્રિયા જા ચુકા હૈ ।

આઠ પ્રકાર કા જો જ્ઞાનાવરણીય આદિ કર્મ હૈ વહી સામ્પ્રાયિક કર્મ હૈ ।

“ જો જીવ કપાય સે રહિત હૈ ડનકે ઈર્યાપથ કર્મ કા આસ્રવ હોતા હૈ, સામ્પ્રાયિક કર્મ કા નહા ” યહ જો વાત પહિલે કહી હૈ સો ઈર્યાપથ કર્મ ક્યા હૈ ? હસ પ્રકાર કી જિજ્ઞાસા કા સમાધાન કરને નિમિત્ત ટીકાકાર કહતે હૈ કિ—“ ઈરણમ્ ઈર્યા=આગમાનુસારિણી ગતિ., સૈવ પથ=માર્ગ પ્રવેશે તસ્ય કર્મણ, તદીર્યાપથમ્ ”

ઔર્ધ્વ નથી મનની વચનની અને કાયની બાહ્ય માઠી પ્રવૃત્તિને ત્યા અચીકારવામા— અહણ કરવામા આવી છે નિર્વર્તનાધિકરણમા મન, વચન અને કાયના આકારને અહણ કરેલ છે મન, વચન અને કાયની પ્રવૃત્તિનું અહણ નથી જીવાધિકરણમા મન વચન અને કાયરૂપ યોગને જે આત્માના પ્રદેશોના હલન-ચલન અંતરંગ પરિણામ છે તેનું અહણ ઔર્ધ્વ છે યોગ એ શુ છે ? એ વિષયનો શ્રુલાસો પાછળ ઔરી આપેલો છે

આઠ પ્રકારના જે જ્ઞાનાવરણીય આદિ કર્મ છે, તે સામ્પ્રાયિક કર્મ છે

“ જે જીવ કપાયથી રહિત છે તેને ઈર્યાપથ કર્મનો આસ્રવ થાય છે, સામ્પ્રાયિક કર્મનો થતો નથી ” એ વાત જે પ્રથમ કહી છે તે ઈર્યાપથ કર્મ શુ છે ? એ પ્રકારની જિજ્ઞાસાનું સમાધાન કરવા માટે ટીકાકાર કહે છે કે — ઈરણમ્ ઈર્યા=આગમાનુસારિણી ગતિ, સૈવ પથ=માર્ગ પ્રવેશે તસ્ય કર્મણ તદીર્યાપથમ્ ’

सर्पया कर्मक्षयो मोक्ष इति त्रिवेकः । निर्जरा द्वित्रिणा-विपाकजा, अविपाकजा वा ।
विपाकः-उदय । उद्दीरणा त्वविपाकः । संसारसागरे परिपुवमानस्यात्मनः
शुभाशुभस्य कर्मणो विपाकमात्रमात्रस्य यथायथमुदयावलिङ्गामोतमि पति-
तस्य फलोपभोगादुपजाते स्थितिक्षये या निवृत्तिः सा विपाकजा निर्जरा ।
यत् कर्म-अप्राप्तविपाकमात्रम् औपक्रमिकक्रियाविशेषमाम-व्यादनुदीर्णं बला-
दुदीर्घ-उदयावलिङ्गामनुपवेक्ष्य वेद्यते पनसाम्रफलपाम्बवत् सा त्वविपाकजा
निर्जरा । विपाको निर्जराया कारणम् । तपोऽपि निर्जराया कारण भवति ।
अतो द्वित्रिणा निर्जरा भवति ।

आत्मा क प्रदशे से सत्रय का विच्छेद हाता है । निर्जरा और माक्ष मे यही अन्तर है
सचित्त कर्मो का योडा नाश होना निर्जरा है और उनका सर्पय विनाश होना मोक्ष है-
विपाकजा और अविपाकजा के भेद से निर्जरा दो प्रकारकी है। उन्मय का नाम विपाक और
उद्दीरणा का नाम अविपाक है। स्थिति विना पूरी किये ही कर्मो के फल देने का नाम
उद्दीरणा है । संसार सागर मे अनादिकाल से गोते रसानवाली आत्मा के साथ क्षीरनीर की
तरह सन्निहित हुए शुभ और अशुभ कर्मो का यथायोग्य रीति मे अपने समय पर प्राप्त
फल क उपभाग स स्थिति क क्षय हो जान पर जो आत्मा से उनकी निवृत्ति हो जाती है
वह विपाकजा निर्जरा है । जिस कर्म का उदयकाल प्राप्त न हो उस कर्म को औप-
क्रमिक क्रिया विशेष के प्रभाव से उदय मे लाकर खपा देना इसका नाम अविपाकजा
निर्जरा है । जैसे आम तथा पनस की ढाल मे लगा हुआ फल जो अपने समय पर पर

प्रदेशो आवेना अमग्नवने विच्छेद थाय छे निर्जरा अने मोक्षमा ओ न लिखता
इय अन्तर छे-सञ्चित कर्मोना योडा नाश थयो ते निर्जरा, अने तेना अर्वाथा
नाश थयो ते मोक्ष छे विपाकजल अने अविपाकजलना लेखथी निर्जराणा के प्रकार
मानवामा आवे छे उदयनु नाम विपाक अने उद्दीरणानु नाम अविपाक छे
स्थिति विना पूरी करेला कर्मो के क्षण आवे तेनु नाम उद्दीरण छे संसार
सागरमा अनादि जाणथी जाथा जानार आत्माना आथे क्षीर-नीर-प्रभाछे सण
धमा आवेला शुभ अने अशुभ कर्मोना यथायोग्य रीत प्रभाछे पोताना समय
उपर प्राप्त इणता उपलोगथी स्थितिनो क्षय यता के आत्माथी तेनी निवृत्ति
यथ नय छे ते विपाकजल निर्जरा छे के कर्मोना उदयकाण आव्थो न होय ते
कर्मोने औपक्रमिक क्रिया विशेषना प्रभावथी उदयमा लावीने अपावी देथु तेनु
नाम अविपाकजल निर्जरा छे नेवी रीते आणा तथा पनसनी डाणीमा लागेथु

સામ્પરાયિકેર્થાપથકર્મબંધા નિયમેન પ્રતિવિશિષ્ટા એવ ભવન્તીત્યુક્તમ્ ।
અથ તસ્ય સામ્પરાયિકસ્યેર્થાપથસ્ય ચ કર્મણઃ પરિણામ. ફલં ચ વિપાક
ઉત્પન્નયતે, સ ચ-ઉદયો વેદના ચેત્યુભયરૂપઃ । તત્ર-ઉદયઃ=ઉદયાવલિકાપ્રવેશઃ,
વેદના=રસાનુભવ' । તત્ કર્મ પીડાનુગ્રહાવાત્મનઃ પ્રદાય શુભભક્તાદિવિકાર
વન્નિવત્તતે= નિઃસરતિ, અવસ્થાનદેત્વસદ્ગત્વાત્ । અત્રેદમુક્ત ભવતિ-વિપાકાત્
કર્મણો નિર્જરા=આત્મપ્રદેશેભ્ય પરિપતન ભવતિ । દેશતઃ કર્મક્ષયો નિર્જરા,

સામ્પરાયિક ઓર ઈર્થાપથ કર્મ કા વધ જીવો ક નિયમ સ વિશિષ્ટ હા હોતા
હૈ, અર્થાત્ સામ્પરાયિક કર્મ કા વધ કપાયસહિત જીવો ક હા ને સ્થિતિ વધ
ઔર અનુભાગવધ વિશિષ્ટ હોતા હૈ— તથા કિ ઈર્થાપથ આત્મન મે કપાય કા સર્વથા અભાવ
હોને સે સ્થિતિ ઔર અનુભાગન નહીં હોતા, સિર્ફ પ્રકૃતિનન ઔર પ્રદગનવ હી હોતા હૈ ।
ઇન દોનો પ્રકાર કે કર્મો કા જો પરિણામ એવ ફલ હૈ ઉસ કા નામ વિપાક હૈ, યહ
વિપાક ઉદય ઔર વેદના ઇસ રૂપ સે દો પ્રકાર કા હોતા હૈ । ઉદયાવલિ મે કર્મો કા
પ્રવેશ હોના—સ્થિતિ કો પૂરી કરકે ફલ દેના—ઉદય હૈ । રસાનુભવ કા નામ વેદના હૈ ।
ઉદય ઔર વેદના અવસ્થારૂપ વિપાકગણ કર્મ આત્મા કો પીડા ઔર અનુગ્રહરૂપ ફલ
દરૂર રાખે હુવ મોજન કે વિકૃત પરિપાક કા તરહ બાદ મે શરૂ જાતા હૈ—આત્મા સ
દૂર હો જાતા હૈ, ફિર વહા અપનો સ્થિતિ પૂરી હો જાને સે ઠકરતા તહીં હૈ । રહને કા
તાત્પર્ય યહ હૈ—વિપાક સે કર્મો કી નિર્જરા હોતી હૈ—કર્મો કા થોડાર આશિરૂપ સે

સામ્પરાયિક અને ઈર્થાપથ કર્મોનો બધા જીવોને નિયમથી વિશિષ્ટ જ હોય
ઠે અર્થાત્—સામ્પરાયિક કર્મોનો બધા કપાયસહિત જીવોને હોવાથી તેમાં સ્થિતિ
બધા અને અનુભાગબધ વિશિષ્ટ હોય ઠે ત્યારે કે ઈર્થાપથ આત્મવમા કપાયનો
સર્વથા અભાવ હોવાથી સ્થિતિ અને અનુભાગ બધા થતો નથી કેવલ પ્રકૃતિબધ
અને પ્રદેશબધ જ થાય છે આ બંને પ્રકારના કર્મોનું જે પરિણામ-ફળ છે
તેનું નામ વિપાક છે એ વિપાક ઉદય અને વેદના એ પ્રમાણે બે પ્રકારનો છે
ઉદયાવલિમાં કર્મો પ્રવેશ થઇને સ્થિતિને પૂરી કરીને ફળ આપે છે તે ઉદય છે
રસાનુભવનું નામ વેદના છે ઉદય અને વેદના અવસ્થારૂપ વિપાકવાળા કર્મ
આત્માને પીડા અને અનુગ્રહરૂપ ફળ આપીને આધેલા યોરાકના વિકૃત પરિપાક
ની પેઠે પછીથી છુટી બધા છે અર્થાત્ આત્માથી દૂર થઇ બધા છે ફરીને ત્યા
પોતાની સ્થિતિ પૂરી થવાથી સ્થિરતા કરતા નથી કહેવાનો આશય એ છે કે—
વિપાકથી કર્મોની નિર્જરા થાય ઠે—કર્મોનો થોડા-થોડા અશરૂપથી આત્માના

દ્વાદશચિત્રેન તપસા પરીપદ્યયેન વા જાતો વિપાકઃ, સ નિયમેન બુદ્ધિપૂર્વકો
 ભવતિ, સ કુશલમૂઠ ઇત્યુચ્યતે । અયમાત્મન કલ્યાણકારકો વિપાકઃ । અય
 હિ યદા સમ્પન્નર્મસ્યલક્ષણો ભવતિ, તદા મોક્ષસ્ય સાક્ષાત્કારણ ભવતિ ।

મે પ્રેરિત હો જા ક્રમો કી નિર્જગ ક્રમ મે પ્રેરિત કરતા હૈ, વહ પરિણામ વિપાક, બુદ્ધિપૂર્વ
 હૈ, ત્યા કિ “ બુદ્ધિ પૂર્વા યસ્ય સ બુદ્ધિપૂર્વ ” નિમ વિપાક કે પહિલે “ ક્રમો કી મે
 નિજગ કર્હે ” ઇસ પ્રકાર કી બુદ્ધિ હાની હૈ વહ બુદ્ધિપૂર્વ માંના ગયા હૈ । ઇસી કા નામ
 દૂસરા કુશલમૂઠ હૈ । ઇમ પ્રકાર કી બુદ્ધિ જિમ પરિણામ ક પૂર્વ મે નહીં હો, વહ
 અબુદ્ધિપૂર્વ પરિણામ હૈ । વહ અબુદ્ધિપૂર્વ પરિણામ જ્ઞાનાંગ્ણીય આદિ ક્રમો કા જો અપનેર
 આમિક ગુણો કા આવરણ રૂપ ફળ હૈ, જલ વહ અપન મમય પર નરક, તિર્યચ, મનુષ્ય
 ઓગ ન્વ પચાય મે પરિપક હોકર ઉદય મે આતા હૈ તલ વહ અપની સ્થિતિ કે પૂર્ણ
 હોન મે અવશ્ય નિર્ભરિત હો જાતા હૈ । યહો અબુદ્ધિપૂર્વક વિપાક હૈ, ક્યો કિ યહ વિપાક-
 ન્ધ્ય કર્મકા નિર્જગ બુદ્ધિપૂર્વક નહીં ટુઈ હૈ જિતુ અપને સમયાનુસાર હી ટુઈ હૈ, અત
 યહ આમા કા હિનવિગયક નહીં હૈ, પ્રત્યુત સંસારાનુગી હૈ । જા કર્મ કા વિપાક ૨૨
 પ્રકાર ક તપ ક આગધન સ અથવા ૨૨ પ્રકાર કે પરીપહાં ક જીતન સે હોતા હૈ-વહ
 નિયમ સે બુદ્ધિપૂર્વક હા હોતા હૈ, ઇમમે હો આમા કા કલ્યાણ હોતા હૈ, ઓગ યહી જિસ

નિર્જગ ૪૩ આ પ્રકારની બુદ્ધિથી પ્રેરિત થઇને જે કર્મોની નિર્જરા કરવામા
 પ્રવૃત્તિ કરે તે પરિણામ-વિપાક બુદ્ધિપૂર્વક છે એટલે કે “બુદ્ધિ પૂર્વાયસ્ય સબુદ્ધિપૂર્વ”
 જે વિપાકના પહેલા “ કર્મોની હુ નિર્જરા ૪૩ ” આ પ્રકારની બુદ્ધિ વાય છે,
 તે બુદ્ધિપૂર્વ માનવામા આવે છે આનું બીલુ નામ કુશલમૂલ છે આ પ્રકારની
 બુદ્ધિ જે પરિણામના પૂર્વમા નથી થઇ તે અબુદ્ધિપૂર્વ પરિણામ છે આ અબુદ્ધિપૂર્વ
 પરિણામ જ્ઞાનાવગ્ણીય આદિ કર્મોનું, જે આપણા આત્મિક શુભોને આવરણ
 કરવા રૂપ કુશલ છે તે જ્યારે પોતાના મમય ઉપર નરક, તિર્યચ, મનુષ્ય અને
 દેવ પર્યાયમા પરિપક્વ થઇને ઉદય આવે છે ત્યારે તે પોતાની સ્થિતિ પૂરી થતા
 અવશ્ય નિર્જરિત થઇ જાય છે-જેથી જાય છે, તે અબુદ્ધિપૂર્વ વિપાક છે
 એટલે કે એ-વિપાક રૂપ કર્મોની નિર્જરા બુદ્ધિપૂર્વક મથી થા પરંતુ પોતાના મમય
 અનુસાર જ થઇ છે, તેથી તે આત્મહિત સાધક નથી પણ સંસારાનુબંધી જ છે
 જે કર્મોના વિપાક બાર પ્રકારના તપની આરાધનાથી, અથવા બાવીસ પ્રકારના
 પરિપક્વોને રૂપવાથી થાય છે તે બુદ્ધિપૂર્વક હોય છે, તેથી આત્માનું કલ્યાણ થાય છે

નિર્જરા કર્મણઃ પરિણામઃ, અતઃ સાઽપિ ત્રિપાક ઇતિ વ્યપદિશ્યતે । તદભિપ્રાયેનાઽપિ વિપાકસ્ય દ્વૈરિધ્યમુચ્યતે, તદ્યથા—વિપાકોદ્ભિવિધઃ—અબુદ્ધિ પૂર્વઃ ૧, કુશલમૂલશ્ચ ૨। તત્રાબુદ્ધિપૂર્વઃ કઃ પદાર્થઃ?, ઇત્યુચ્યતે—બુદ્ધિઃ પૂર્વા યસ્ય સ બુદ્ધિપૂર્વઃ, ‘કર્મશાટ્યામિ’ ઇત્યેવંરૂપા બુદ્ધિઃ પ્રથમ યસ્ય સ બુદ્ધિપૂર્વઃ, ન બુદ્ધિપૂર્વોઽબુદ્ધિપૂર્વઃ । જ્ઞાનાવરણીયાદિકર્મણો યદાવરણાદિરૂપં ફલ તસ્મિન્ નરકતિર્યઙ્ મનુષ્યદેવેષુ ત્રિપચ્યમાનેઽનુભૂયમાને સતિ યસ્તસ્ય કર્મણો નિર્જરણ રૂપો વિપાકઃ સ ભવત્યબુદ્ધિપૂર્વકઃ । અયં સસારાનુગ્નયી વિપાકઃ । યસ્તુ

કર ટુટ પડતા હૈ, ઉસકે સ્થાનાપન વિપાકજા નિર્જરા હૈ । ઇસ સે આત્મા કા કુઝ ભા હિત નહીં હોતા હૈ । જો ફલ કિ જિસકા વિપાક કાલ પ્રાપ્ત નહીં હુઆ હૈ, ડાલી સે તોડ-કર પાલ મેં રખ દિયા જાતા હૈ, વહ સમય કે પહિલે ભી પક જાતા હૈ, ઇસકે સ્થાનાપન અવિપાકજા નિર્જરા હૈ, યહ તપશ્ચર્યા આદિ દ્વારા સાધ્ય હુઆ કરતી હૈ, ઔર ઇસી સે આત્મ-કલ્યાણ કા માર્ગ હાથ લગતા હ । જિસ પ્રકાર વિપાક નિર્જરા કા કારણ હોતા હૈ, ડસી પ્રકાર તપ ભી નિર્જરા કા કારણ હોતા હૈ । ઇસ પ્રકાર નિર્જરા ડો પ્રકાર હોતી હૈ ।

કર્મ કા પરિણામ નિર્જરા હૈ । ઇસ અપેક્ષા નિર્જરા ભી વિપાક હૈ, ઇસા વ્યપદેશ હોતા હૈ । ઇસ અભિપ્રાય સે ભી વિપાક અબુદ્ધિપૂર્વ ઔર કુશલમૂલ કે ભેદ સે ડો પ્રકાર કા માના ગયા હૈ । ‘કર્મશાટ્યામિ’ ‘મેં કર્મોં કી નિર્જરા કરૂં’ ઇસ પ્રકાર કી બુદ્ધિ

ફળ તે પોતાના અમય પર પાકીને ટુટી બાથ છે તેને સ્થાનાપન વિપાકજન નિર્જરા છે તેનાથી આત્માનુ કોઈ પ્રકારે હિત થતુ નથી જે ફળ તેનો વિપાકકાલ પ્રાપ્ત નથી થયો અને કાલી ઉપરથી તોડીને તેને ઘાસમા રાખવામા આવે છે તે સમય પહેલાં પણ પાકી બાથ છે, તેને સ્થાનાપન અવિપાકજન નિર્જરા છે તે તપ શ્ચર્યા આદિ દ્વારા સાધ્ય થયા કરે છે અને તે વડે ડરીને આત્મ-કલ્યાણનો માર્ગ હાથમા આવે છે જેવી રીતે વિપાક એ નિર્જરાનુ કારણ હોય છે તે પ્રમાણે તપ પણ નિર્જરાનુ કારણ થાય છે આ પ્રમાણે નિર્જરા એ પ્રકારે છે

કર્મનું જે પરિણામ તે નિર્જરા છે એ અપેક્ષા નિર્જરા પણ વિપાક છે, એવો વ્યપદેશ થાય છે એ અભિપ્રાયથી પણ વિપાક અબુદ્ધિપૂર્વ અને કુશલમૂલના ભેદથી એ પ્રકારનો માનવામા આવે છે ‘કર્મ શાટ્યામિ’ ‘હું કર્મોની

सुगविपाकाख्यश्च । तत्र प्रथमश्रुतस्कन्धे दशाध्ययनानि सन्ति, तत्र प्रथमा-
ध्ययनं वर्णयन्निदमात्र सूत्रमाह—“ तेण कालेण ” इत्यादि ।

॥ मूलम्-मू. १ ॥

तेण कालेण तेण समणं चपा णामं णयरी होत्था । वण्णओ ।
तत्थण चपाए णयरीए वहिया उत्तरपुरन्धिये दिसीभाए पुण्णभदे चेइए
होत्था । वण्णओ । तेण कालेण तेण समणं समणस्स भगवओ महावीरस्स
अतेवामी अज्जसुद्धम्मे णाम अणगारे जाडसपण्णे कुलसपण्णे, वण्णओ, चउद-
सपुन्वी चउताणोवगए पंचहिं अणगारमणहिं सद्धिं संपरिबुद्धे पुव्वाणुपुव्वि
चरमाणे जाव जेणेव पुण्णभदे चेइए अहापडिख्वं जाव विहरइ । परिसा
निगया । धम्म सोचा निसम्म जामेव दिसिं पाउब्भूया तामेव दिसिं
पडिगया ॥ १ ॥ मू० ॥

॥ टीका-मू. १ ॥

‘ तेण कालेण तेण समणं ’ तस्मिन् काले सामान्येऽवसर्पिणीलक्षणे
चतुर्थारके इत्यर्थः, तस्मिन् समये विशिष्टे तदेकदेशभूते हीयमानलक्षणे
इत्यर्थः । सूत्रे सप्तम्यर्थे तृतीया । चम्पा नाम नगरी ‘ होत्था ’ आसीत् ।

प्रथम विभाग में दश अध्ययन हैं, उनमें से प्रथम अध्ययन का वर्णन करते हुए
सूत्रकार इस आदि सूत्र का कथन करते हैं— “ तेण कालेण ” इत्यादि ।

उस काल उस समय अर्थात् अवसर्पिणी काल के चौथे आरे में चम्पा नामकी
एक नगरी थी । भूतकालिक “ आसीत् ” क्रियापद का प्रयोग इस बात को लक्ष्य
में लेकर किया गया है कि—जिस प्रकार वह चपा नगरी चौथे आरे में ऋद्धि आदि से

तेभाथी प्रथम अध्ययननुं वल्लुनं कस्ता सूत्रकार आ प्रथम सूत्रनुं कथन करे ठे—
“ तेण कालेण ’ इत्यादि ।

ते काल-ने समय अर्थात्—अवसर्पिणी कालना योथा आराने विधे चम्पा
नामनी ओक नगरी હતી, ભૂતકાલિક આસીત્ ક્રિયાપદનો પ્રયોગ એ વાતનું
લક્ષ્ય રાખીને કરેલો છે કે જે પ્રમાણે તે ચપાનગરી યોથા આરામા ઋદ્ધિ
આદિથી સપન્ન હતી તેવી સુધર્મા સ્વામીના સમયમા સ્ત્રી ન હતી ચપા

एवमिदं निर्जरूपस्य विपाकस्य मोक्षं प्रति साक्षात्कारणत्वमिति जैना-
गमसिद्धान्तः ।

વિપાકસ્ય પ્રતિપાદક=ગોષ્ઠક શ્રુતં=મવચન વિપાકશ્રુતમ્ । ઇદમેકા
દશમઢ્ઢમ્ । ઇદ ચ વિપાકસ્ય શુભાશુભકર્મસમ્બન્ધિત્વેન શુભાશુભકર્મફલભૂત
વેદનારૂપં વિપાક વર્ણયિતુ મસ્તુતમ્ । વેદનારૂપો વિપાકઃ દુઃખસુખભેદેન
દ્વિવિધઃ । અતોઽસ્ય શાસ્ત્રસ્ય દ્વૌ શ્રુતસ્સન્ગૌ ભવત -દુઃખવિપાકારૂપઃ,

સમય સમસ્ત કર્મો કા ક્ષય સ્વરૂપ હોતા હૈં ડસ સમય મુક્તિ કા સક્ષાત્કારણ હાતા હૈં ।
ઇસ પ્રકાર નિર્જરારૂપ વિપાક મૈં મુક્તિ કે પ્રતિ સાક્ષાત્કારણતા સિદ્ધ હૈં । ંસા જૈન-
સિદ્ધાન્ત કા કથન હૈં, ઇસમે કોઈ મી વિરાધ નહોં હૈં ।

ઇસ વિપાક કા પ્રતિપાદન કરના હા ઇસ શાસ્ત્ર કા મુખ્ય ઉદ્દેશ હૈં, ઇસલિયે
વિપાક કા પ્રતિપાદક હોને સે યહ સૂત્ર મી “વિપાકશ્રુત” ઇમી નામ સે પ્રસિદ્ધ કોટિ
મૈં આયા હૈં । ઉદય ંર વેદનારૂપ સે વિપાક ડો પ્રકાર કા પહિલે વર્ણિત હુમા હૈં, ડનમૈં
સે ઇસ શાસ્ત્ર મૈં અશુભ ંર શુભ કર્મો કે ફલભૂત વેદનારૂપ વિપાક કા કથન કિયા
જાયગા । યહ વેદનારૂપ વિપાક મી દુઃખ ંર સુખ કે ભેદ સે ડો પ્રકાર કા હૈં । ઇસ
લિયે દુઃખવિપાક ંર સુખવિપાક ઇસ નામ સે યહ શાસ્ત્ર ડો વિભાગો મૈં નિમક્ટ હુઆ હૈં ।

અને તે જે સમય સમસ્ત કર્મોના ક્ષય સ્વરૂપ થાય છે તે સમય મુક્તિનું
સાક્ષાત્કારણ થાય છે આ પ્રમાણે નિર્જરાદિપ વિપાકમા મુક્તિ તરફ સાક્ષાત્
કારણતા સિદ્ધ છે એ પ્રમાણે જૈન સિદ્ધાન્ત કહે છે, તેમા કોઈ પ્રત્યક્ષ
વિરોધ નથી

એ વિપાકનું પ્રતિપાદન કરવું તે જ આ શાસ્ત્રનો મુખ્ય ઉદ્દેશ છે એટલા
માટે વિપાકનું પ્રતિપાદક હોવાથી આ સૂત્ર પણ “વિપાકશ્રુત” એ નામથી
પ્રસિદ્ધ કોટીમા આવ્યું છે, ઉદય અને વેદના રૂપથી વિપાકના બે પ્રકાર પ્રથમ
વર્ણવેલા છે તેમાથી આ શાસ્ત્રમા અશુભ અને શુભ કર્મોના ફળભૂત વેદનાદિપ
વિપાકનું વર્ણન અથવા કથા કહેવામા આવશે એ વેદનારૂપ વિપાકના પણ
દુઃખ અને સુખના ભેદથી બે પ્રકાર છે એટલા માટે દુઃખવિપાક અને સુખવિપાક એ
નામથી આ શાસ્ત્ર બે વિભાગમા વહેંચાયેલું છે પ્રથમ વિભાગમા ઇસ અધ્યયન છે

मृगविपाकाख्यश्च । तत्र प्रथमश्रुतस्कन्धे दशाध्ययनानि मन्ति, तत्र प्रथमा-
ध्ययनं वर्णयन्निदमात्रं सूत्रमाह—“ तेण कालेण ” इत्यादि ।

॥ मूलम्—मू १ ॥

तेण कालेण तेण समण्ण चपा णामं णयरी होत्था । वण्णओ ।
तत्थण चपाण् णयरीए उट्ठिया उत्तरपुरन्थिमे दिसीभाए पुण्णभदे चेइए
होत्था । वण्णओ । तेण कालेणं तेण समण्ण समणस्स भगवओ महावीरस्स
अत्तेवामी अज्जसुहम्मे णाम अणगारे जाडसपण्णे कुलसपण्णे, वण्णओ, चउद-
सपुव्वी चउनाणोवगए पंचहिं अणगारमण्हिं सद्धिं सपरिउठे पुव्वानुपुव्वि
चरमाणे जात्र जेणेव पुण्णभदे चेइए अहापडिख्वं जाव विहरइ । परिसा
निग्गया । धम्म सोजा निसम्म जामेव दिस्सि पाउव्वभूया तामेव दिस्सि
पटिग्गया ॥ १ ॥ मू० ॥

॥ टीका—मू १ ॥

‘ तेण कालेण तेण समण्ण ’ तस्मिन् काले सामान्येऽवसर्पिणीलक्षणे
चतुर्थारके इत्यर्थः, तस्मिन् समये विशिष्टे तदेकदेशभूते हीयमानलक्षणे
इत्यर्थः । सूत्रे सामर्थ्ये तृतीया । चम्पा नाम नगरी ‘ होत्था ’ आसीत् ।

प्रथम विभाग में दश अध्ययन हैं, उनमें से प्रथम अध्ययन का वर्णन करते हुए
सूत्रकार इस आदि सूत्र का कथन करते हैं— “ तेण कालेण ” इत्यादि ।

उस काल उस समय अर्थात् अवसर्पिणी काल के चौथे आरे में चम्पा नामकी
एक नगरी थी । भूतकालिक “ आसीत् ” क्रियापद का प्रयोग इस बात को लक्ष्य
में लेकर किया गया है कि—जिस प्रकार वह चपा नगरी चौथे आरे में ऋद्धि आदि से

तेमायी प्रथम अध्ययननुं वर्णन करता सूत्रकार आ प्रथम सूत्रनुं कथन करे उ—
“ तेण कालेण ’ इत्यादि ।

ते काल—ने समय अर्थात्—अवसर्पिणी काणना योथा आरामे विषे चम्पा
नामनी ओक नगरी હતી, ભૂતકાલિક ‘ આસીત્ ’ ક્રિયાપદનો પ્રયોગ એ વાતનું
લક્ષ્ય રાખીને કરેલો છે કે જે પ્રમાણે તે ચપાનગરી ચોથા આરામા ઋદ્ધિ
આદિથી સપત્ર હતી તેવી સુધર્મા સ્વામીના મતમા ગ્રહીત હતી ચપા

યદ્યપ્યધુનાઽપિ સાઽસ્તિ, તથાપ્યવસર્પિणीकालस्य हीयमानत्वात् सुधर्मस्वामिनः
 समये सा वक्ष्यमाणवर्णरुचिशिष्टा नास्तीति कृत्वा 'आसीत्' इति भूतकाल-
 विवक्षया निर्देशः । कीटशी सा नगरी १—त्यत आह—'वर्णको' वर्णकः—
 अस्या वर्णनम्, स च—'रिद्धतिमियसमिद्धा, पमुद्गजजणजाणया' इत्यादिरोप-
 पातिकसूत्राद् विज्ञेय इत्यर्थः । तत्र ऋद्धस्तिमितसमृद्धा—ऋद्धा=नभःस्प-
 र्शिवहुलप्रासादयुक्ता बहुलजनसकुला च, स्तिमिता=स्वपरचक्रभयरहिता,
 समृद्धा=धनधान्यादिपूर्णा, (पदनयस्य कर्मधारयः) विभवविस्तीर्णा शान्तिसम्पन्ना
 चेत्यर्थः, 'प्रमुदितजनजानपदा' प्रमुदित्वा=प्रमोद प्राप्ताः, जनाः=नागरिका,
 जानपदाः=अशेषदेशवासिनो यस्या सा तथा, उपप्रभूतवस्तुसौलभ्यात् प्रमु-

સંપન્ન થી વૈસી સુધર્મા સ્વામી કે સમય નહીં રહી । ચપા નગરી તો અવ મી હૈ, પરતુ
 પહિલે જૈસી નહીં હૈ । હસકા સવિસ્તર વર્ણન ઔપપાતિક સૂત્ર મે હૈ । 'ઋદ્ધા' ડકે
 ડકે મહલ થે । ઔર વહ જનસંખ્યા સ મરી હુઈ થી । 'સ્તિમિતા' જહા સ્વચક્ર
 પરચક્ર કા મય નહીં થા, 'સમૃદ્ધા' ધન ધાન્ય ઔર વિભવ સે પરિપૂર્ણ થી । વહા કા
 પ્રત્યેક જન જ્ઞાતક મે સદા મગ્ન રહતા થા દૂસરે દેશો સે આવે હુઈ મનુષ્ય વહા પર
 કિસી મી વસ્તુ કી અપ્રાપ્તિજન્ય કષ્ટ કા અનુભવ નહીં કરતે થે । વે મી સદા પ્રફુલ્લિત
 ચિત્ત રહતે થે, કારણ કિ વહા પર જીવનનિર્વાહ કી સમસ્ત સાધન સામગ્રી બહુત હી પ્રચુર-
 રૂપ મે સુલભ થી । ડસ નગરી મે ંસા કોઈ મી સ્થાન નહીં થા જો જનસમુદાય સે
 વ્યાપ્ત ન રહતા હો ।

નગરી તો હાલમા પણ છે પરતુ પહેલા જેવી નથી તેનું સવિસ્તર વર્ણન
 ઔપપાતિક સૂત્રમા છે 'ઋદ્ધા' ઉચ્ચા ઉચ્ચા મહેલ હતા અને તે નગરી માણ-
 સોથી ભરપૂર હતી 'સ્તિમિતા' જ્યા સ્વચક્ર-પરચક્રનો ભય ન હતો 'સમૃદ્ધા'
 ધન્ય ધાન્ય અને વૈભવથી પરિપૂર્ણ હતી, ત્યાના દરેક માણસો આનંદમા મગ્ન
 રહેતા હતા, ખીજા દેશોમાથો આવેલા માણસો આ નગરીમા કોઈ પણ વસ્તુ
 વિના હુ ખ પામતા નહિ, અને તે પણ હમેશા પ્રફુલ્લિત મનથી રહેતા હતા,
 કારણ કે અહિ જીવન-નિર્વાહની તમામ સાધન-સામગ્રી વિશેષ પ્રમાણમા અહુજ
 સુલભ હતી, આ નગરીમા એવું કોઈ પણ સ્થાન ન હતું કે જ્યા માણસોની
 વસ્તી ન હોય

દિતનિગ્ધિજનેત્યર્થઃ । તત્ર સ્વલુ ચમ્પાયા નગર્પા પેદિઃ=તસ્યા પાશ્વમેદેશે
‘ઉત્તરપુરસ્થિમે દિમામાળ’ ઉત્તરપૌરસ્ત્યે દિગ્ભાગે=દેશાનુકોણે, ‘પુણમદે’
પૂર્ણમદ્રં=પૂર્ણમદ્રનામક, ‘ચેદ્દ’ ચૈત્યમ્=ઉગ્રાનમ્, આસીત્ । ‘વર્ણમો’ વર્ણકઃ=
વર્ણનમ્, સ ચ-ચિરાદ્દ પુત્રપુરિસપ્પગત્તે’ ઇત્યાદિરૌપપાતિકમૂત્રે દ્રષ્ટવ્ય ઇત્યર્થ.
તત્ર-‘ચિરાદ્દ’ ચિરાદિકં=ચિરકાલિનમ્, અત એવ-‘પુત્રપુરિસપ્પગત્તે’ પૂર્વપુરુષ-
મત્તત્ત-પૂર્વપુરુષૈઃ=માર્ચીનપુરુષૈઃ મત્તપ્ત=સ્થિતમ્, ઇદ પદ્ધકાલતઃ પ્રસિદ્ધમિત્યર્થઃ ।

તસ્મિન્ કાલે તસ્મિન્ મમયે શ્રમણસ્ય મગવતો મહાવીરસ્ય અન્તેવાસી=
શિષ્યઃ ‘મજ્જિમુલ્લસે જામ અણગારે’ આર્યસુધર્મા સ્વામી નામાનગારઃ વિહરતીત્ય-
ન્વયઃ । મ કીદ્દશ? યાદ-‘જાદસપ્પગ’ જાતિસમ્પન્ન=સુવિશુદ્ધમાતૃવશયુક્તઃ,
‘કુલસપ્પગ’ કુલસમ્પન્ન=કુલ-પૈતૃક પક્ષસ્તત્સમ્પન્ન, ઉત્તમપૈતૃકપક્ષયુક્ત
ઇત્યર્થઃ । ‘વર્ણમો’ વર્ણકઃ વર્ણનમ્, સ ચાન્યતોક્તઃ-‘વલસપ્પગે, વિણયસપ્પગે,

ઉસ ચપા નગરી ક પાદા ઈ-ગાન કાનમે એક પૂર્ણમદ્ર નામકા વહુત પ્રાચીન
ઉદ્યાન થા । હમકા મી વર્ણન ઔપપાતિક સૂત્ર મે “ચિરાદ્દ પુત્રપુરિસપ્પગત્તે”
હયાદિ સૂત્રદ્વારા ક્રિયા ગયા હૈ, યહ ઉદ્યાન ચિરકાલ કા બના હુબા હૈ । એક
સમય કી ગત હૈ કિ-મગવાન મહાવીર કે શિષ્ય શ્રી આર્ય સુધર્મા સ્વામી અનગાર ઉસી
અવસર્પિણી કાલ કે ઉસી ચૌથે આર મે તીર્થકરો કી પરપરા સે વિહાર કરતે હુઈ ઉસ
ઉદ્યાન મે અપને ૫૦૦ શિષ્યો સહિત પગારે । વહ કૈસે યે સો કહતે હૈ-જાતિસંપન્ન-
જિનકા માતૃપક્ષ વિશુદ્ધ થા, કુલસપ્પન્ન-જિનકા પિતૃપક્ષ નિર્મલ થા । શાસ્ત્રો મે હનકા
વર્ણન હસ પ્રકાર આતા હૈ-“વલસપ્પગે, વિણયસપ્પગે, લાગવસપ્પગે, ઓયસી

આ અ પાનગરીની બહાર ઇશાન કોણુમા એક પૂર્ણલદ્ર નામનો બહુજ
પ્રાચીન બગીચો હતા, તેનું વર્ણન પણ ઔપપાતિક સૂત્રમા ‘ચિરાદ્દ પુત્રપુરિસ
પ્પગત્તે’ ઇત્યાદિ સૂત્ર વડે કર્યું છે આ ઉદ્યાન બહુ લાંબા સમયનો
બનેલો છે, એક સમયની વાત છે કે ભગવાન મહાવીરના શિષ્ય શ્રી
આર્ય સુધર્મા સ્વામી તે અવસર્પિણી કાલના તે ચોથા આરામા તીર્થ દેશની
પરપરાથી વિહાર કરતા તે ઉદ્યાન-બગીચામા પોતાના પાંચસો ૫૦૦ શિષ્યો
સહિત પધાર્યા છે તે કેવા હતા તે કહે છે-અતિમ પન્ન-જેનું માતૃપક્ષ વિશુદ્ધ
હતું, કુલમ પન્ન-જેનું પિતૃપક્ષ નિર્મલ હતું શાસ્ત્રોમા તેનું વર્ણન આ પ્રમાણે

લાઘવસપ્પળે, ઓયસી, તેયમી, વયસી, જસસી જિયકોહમાગમાયાગ્રોહે, જીવિયાસા
મરણમયવિપ્પમુકે' इत्यादि । अस्य व्याख्या—उत्सम्पन्नः लाघवसम्पन्नः=लाघव
द्रव्यतं स्वल्पोपधितम्, भावतो गौरवत्रयनिवारण तत्सम्पन्नं, ओजस्वी=
ओजः-तपःप्रभृतिप्रभावात् समुत्थतेजः तद्दानं. तेजस्वी=तेजोलेश्यादिमानं,
वचस्वी=वचः-आदेय वचनं, सकलमाणिगणहितसम्पादक निरवग्रवचन, तद्वाम्
इत्यर्थः, यशस्वी, जितक्रोधमानमायालोष=क्रोधादिरूपायविजयीत्यर्थः, जीवि-

તેયસી, વયસી જસસી, જિયકોહમાગમાયાગ્રોહે જીવિયાસામરણમયવિપ્પમુકે' ”
इत्यादि, वे आर्य सुधर्मा स्वामी आगार बलयुक्त, विनयसपन्न तथा लाघवगुणविशिष्ट थे ।
द्रव्य और भाव की अपेक्षा लाघव दो प्रकार का होता है, अत्यंत अल्प उपधि रखना ये
द्रव्य की अपेक्षा लाघव गुण है तीन गौरवों से रहित हाना भाव की अपेक्षा लाघव गुण है ।
तपश्चर्या आदि के प्रभाव से जा तेज प्रकट होता है वह ओज, तथा तेजोलेश्या से उद्भूत
गाररिक चमक तेज कहलाती है, श्री सुधर्मा स्वामी इन दोनों से समन्वित थे—आजस्वी
थे और तेजस्वी भी थे । वे वचस्वी थे—उनके वचनों के प्रति समस्त प्राणियों के हृदय में
स्नेह था, क्योंकि उनके उन वचनों से सदा हित होता था, कभी वे सावध वचन नहीं
बोलते थे । वचनों में सावधता कषायचतुष्टय के सद्भाव से ही आती है, वे मुनिराज
क्रोध, मान, माया और लाभ के सर्वथा विजयी थे । उन्हें न जीवन में मोह था और

આવે છે— ઉત્સપ્પળે વિનયસપ્પળે લાઘવસપ્પળે ઓયસી તેયસી વયસી જસસી જિય
કોહમાગમાયાગ્રોહે જીવિયાસામરણમયવિપ્પમુકે' इत्यादि તે આર્ય સુધર્મા-વામી અણુગાર
બલયુક્ત, વિનયસપન્ન તથા લાઘવગુણવિશિષ્ટ હતા, દ્રવ્ય અને ભાવની અપેક્ષા
લાઘવ બે પ્રકારનું છે, બહુ જ થોડી ઉપવિ-ઉપકરણ રાખવું તે દ્રવ્યની અપેક્ષા
લાઘવ ગુણ છે ત્રણ ગૌરવથી રહિત થવું તે ભાવની અપેક્ષા લાઘવ ગુણ છે,
તપશ્ચર્યા આદિના પ્રભાવથી જે તેજ પ્રગટ થાય છે, તે ઓજ, તથા તેજોલેશ્યાથી
ઉત્પન્ન શારીરિક પ્રકાશ તે તેજ કહેવાય છે શ્રી સુધર્મા સ્વામી એ બંનેથી
સમન્વિત હતા એટલે ઓજસ્વી અને તેજસ્વી હતા, વચસ્વી હતા, તેમના વચનો
પર તમામ પ્રાણીઓના હૃદયમાં સ્નેહ હતો કારણકે તેમનાથી સૌનું મહા હિત
થતું હતું, કોઈ પણ વખત તેઓ સાવધ વચન બોલતા નહિ વચનોમાં સાવધના
કષાયચતુષ્ટયના મહાનાશથી જ આવે છે તે મુનિરાજે ક્રોધ, માન, માયા અને
લોભને સર્વથા જીતી લીધા હતા તેમને જીવન ઉપર મોહ કે મરણ પ્રતિ લાય

ताऽऽत्मा मरणभयविमुक्त, इत्यादि। पुनस्तद्वर्णनमाह—‘चन्द्रमपु ॥ चतुर्दशपूर्वी-
चतुर्दशपूर्वधारी, ‘चन्द्रगणारगण’ चतुर्नानोपगत = केवलवर्जितमत्यादिचतुर्नान
वान्, पञ्चमिरनगारगतै मात्रै सपन्त्रित, पुण्यायुषिभि’ पूर्वानुपूर्व्या=तीर्थस्फोक्त
परम्परया, ‘चग्माणे’ चरन=विहरन ‘जात्र’ यावत्—ग्रामानुगाम द्रव्यनित्यर्थः,
यत्रैव पूर्णभद्र चैव तत्रैवोपागच्छति, उपागत्य ‘अहापद्विन्द्व’ यथाप्रतिरूप=मातु
फलपम् अवग्रहमात्राम्, ‘जात्र’ यावत् यावच्छब्देन—‘अवग्रह’ समयमेव तपमा
चात्मान भावयन्’ इत्यर्थस्य संग्रह, विहरति।

‘परित्या निगया’ परिपन्त्रिर्गता=श्री मृगमन्त्रामिन वन्दितु मर्मस्था श्रव
णार्थं च परिपद्—वृन्दरूपेण जनसहतिर्नगरान्निर्गता=निःसृता पञ्चविधामिगमपुर-

न मरण स भय हा, जात्रन और मरण क प्रति उनक हृदय मे सदा सममान था। न वे
जात्रिताक्षसी थ और न मरणाक्षसी हा। ये ग्यारह अग और चौदह पूर्व क धारी, तथा
भक्तिज्ञान, श्रुतज्ञान, अवधिज्ञान और मन पर्ययज्ञान, इन चार ज्ञाना म सुशाभित थे।

उम उद्यान म पधार कर मुनिकल्प क अनुसार अवग्रह—आज्ञा लेकर उतर
और तप समय स अपनी आ मा का भावित करते हुए निचरन लग। चपानगरी के निवा-
सियों को ज्या ही सुधर्मा स्वामी क उम उद्यान मे आन की खबर मिली कि इतन मे ही
जनपरिपद् उनका वदना और उनसे धम श्रवण करन के लिये बड़ा उमंग स अपनर
स्थान से प्रस्थान कर उस उद्यान मे पाच प्रकार क अभिगमपूर्वक एकत्रित हुई।

न इतो एवम अने भण्डु प्रति तेभना हृदयमा हृमेया ममक्षाव इतो ते
एवितायमी न इता अने भण्डुशक्षी पण्डु न इता ते अगिधार अग अने
शोह पूर्वोना ज्ञान धरावनार, तथा भक्तिज्ञान, श्रुतज्ञान, अवधिज्ञान अने मन-
पर्ययज्ञान, ये चार ज्ञानोथी सुशोभित इता

ते उद्यानमा पधारीने मुनिहृदय अनुसा अग्रह—आज्ञा लधने उतया
अने तप समयथी पोताना अत्माने लाभित इता यका विद्यया लाग्था यपा-
नगरीना निवासी जनोने ‘ सुधर्मा स्वामी आ उद्यानमा पधार्या उ तेवा अम-
मत्या ओटलाभा परिपन्—भाण्डुसोना ममु।य तेभने वदना तेभञ्च वर्म आलभना
आटे ण्डुञ्ज उमगथी पोताना अ्यानथी प्रयाणु करीने ते उद्यानमा पाथ नदरना

स्तर तत्र समागता । एवमत्र योजना-धर्मः, कथितः=तेन सुधर्मस्वामिना धर्म उपदिष्टः । धर्मं श्रुत्वा निश्चय्य यस्या एव दिशः परिपत् प्रादुर्भूता=आगता तामेव दिशं प्रतिगता । १ ॥

सुधर्मास्वामी ने आई हुई उस परिपद को धर्मदेशना दी, धर्म सुनकर परिपदजन अपने-२ स्थान पर गये ॥१॥

भावार्थ—अवसर्पिणी काल के चतुर्थी ओर मे चपा नाम की एक नगरी थी, जो अपनी अनुपम क्रांति और प्रभाव से प्रसिद्ध थी, जिस में आकाशतलचुम्बो बड़े-से दर महल और मकान बने थे । जहाँ की जनता हरएक प्रकार से मपन्न और सुखी थी । शांति का जहाँ एकछत्र राज्य ठाया हुआ था । जिस में ऐमा कोई सा भी स्थान नहीं था जो निर्जन हो । हरतरह से यह नगरी सुखी और लक्ष्मी से हरी भरी थी । इसके बाहर ईशान कोण में एक बहुत प्राचीन पूर्णभद्र नामका मनोहर उद्यान था, जा देखने वालों के मन को अपनी ओर बलात् आकृष्ट कर लेता था । जहाँ उह ऋतुओं का निवास जनता को सब प्रकारसे सुखित और शांति प्रदान करता रहता । एक समय का बात है कि—प्रामानुषाम निहार करते हुए उस समय श्री सुधर्मा स्वामी अनेक गुण गणोंसे मण्डित, शांत, दात और चतुर्दशपूर्वके धारी थे, उस उद्यान में अपने ५०० शिष्यों

अभिगम पूर्वक ऐकत्र धर्म सुधर्मा स्वामीसे आवेष्टी आ, परिपदने धर्मदेशना आपी धर्म साधनीने ते परिपद पात-पातानी स्थाने गथ १

भावार्थ—अवसर्पिणी नाली योथा आराभा यपा नामनी ऐक नगरी હતી, જે પોતાની અનુપમ ક્રાંતિ અને પ્રભાવથી તે પ્રસિદ્ધ હતી જેમા આકાશને સ્પર્શ કરતા હોય તેવાં મોટા મોટા મુન્દર મહેલ અને મકાન બનેલા હતા ત્યાની જનતા તમામ પ્રકારથી મપન્ન અને સુખી હતી શાંતિનું જ્યાં એકછત્ર રાજ્ય હતું જેમા માણુમ-વસ્તી વિનાનું કોઇ પણ સ્થાન ખાલી ન હતું તમામ પ્રકારથી આ નગરી સુખી અને લક્ષ્મીથી હરી ભરી હતી તે નગરીની બહાર ઇશાન કોણમા એક બહુજ પ્રાચીન પૂર્ણભદ્ર નામનો મનોહર ઉદ્યાન-બગીચો હતો, જે બગીચો જોનાર માણસના મનને પોતાના તરફ આકર્ષણ કરતો હતો જ્યાં છ ઋતુઓ નગરીની પ્રજાને સર્વ પ્રકારે સુખ અને શાંતિ આપતી હતી એક મમયની વાત છે કે પ્રામાનુષામ નિહાર કરતા તે મમયે શ્રી સુધર્મા સ્વામી અને ૫૦૦ ગુણ-ગણોથી શોભતા, શાંત, દાત, અને ચૌદ પૂર્વના ધારણ કરનાર

मूलम्—मू० २

तेण कालेण तेण ममण्ण अज्जमुहम्मस्स अंतेवामी अज्जज्जू णामं
अणगारे सत्तस्सेहे जहा गोयममामी तत्ता जाव द्वाणकोट्टोवण्ण विहरइ ।
तण्ण अज्जज्जू णामं अणगारे जायसइहे जाव जेणेव अज्जमुहम्मस्से अणगारे तेणेव
उयागण्ण, तिरुवुत्तो आयाद्विणपयाद्विण करेइ, करित्ता वदइ. णममइ वंदित्ता
णमसित्ता जाव पज्जुवासइ । एवं वयामी—जइ ण भते ! समणेण भगवया
महाग्रीरेण जाव सपत्तेण दसमस्स अगस्स पण्डावागरणाण अयमहे पणत्ते,
एकारसमस्स ण भते ! अगस्स विवागसुयस्स समणेणं जाव सपत्तेण के अहे
पणत्ते ? । तण्ण अज्जमुहम्म अणगारे जंजू अणगार एवं वयामी—एवं खलु जम्बू !
समणेण जाव सपत्तेण एकारममस्स अगस्स विवागसुयस्स दो सुयक्कत्ता पणत्ता,
मंजहा—दुहविवागा य मुहविवागा य ॥ मू० २ ॥

॥ टीका—मू. २ ॥

‘तेण कालेण’ इत्यादि । तस्मिन् काले तस्मिन् समये आर्यसुधर्मणः=

सहित पधार । नगरनिवासियो का ज्योही इस उद्यान मे सुधमा स्वामी के पधारनेको खबर
पडी ज्योही नगराचन सज क सज उनके घदन दर्शन एव उनमे धर्म श्रवण करन क
निमित्त बडी हाडकटा से बहा पर आये, सुधमा स्वामीन धर्मका उपदेश दिया । उपदेश
सुनकर वे सब अपन अपन स्थान गये ॥ मू० १ ॥

“तेण कालेण ” इत्यादि—

उसा काल में और उसी समय में आर्य सुधर्मा स्वामी के शिष्य श्री जम्बूस्वामी

तेजो ते उद्यानमा गच्छताना पायसे शिष्यो भदित पधार्या नगर निवासीज्योने
ने वभते ‘आ उद्यानमा सुधर्मा स्वामी पधार्या ठे’ ते अणत्त थइ तेन वभते
नगरीना तमाभ माणुज्यो तेभने वदन दर्शन अने तेभना पानेधी धर्मश्रवण
करवाना निमित्तथी गहुन उत्तठायी त्या गया, सुधर्मा स्वामीज्यो धर्मको उपदेश
आज्यो, उपदेश साकणी ते सो पोतपोताना स्थान पर गया ॥ मू० १ ॥

‘तेण कालेण’ इत्यादि—

ते कालमा अने ते समयमा आर्य सुधर्मा स्वामीना शिष्य श्री जम्बू स्वामी

સ્તર તર સમાગતા । એવમત્ર યોજના-ધર્મઃ કથિતઃ=તેન સુતરમસ્વામિના ધર્મ
ઉપદિષ્ટઃ । ધર્મ શ્રુત્વા નિગમ્ય યમ્યા એવ દિશઃ પરિપન્ માદુર્ભૂતા=આગતા
તામેવ દિશ પ્રતિગતા । ૧ ॥

સુધર્માસ્વામી ને આઈ હુઈં ઉસ પરિપદ્ કો ધર્મદેશના દો, ધર્મ સુનકર પરિપરજન
અપનેર સ્થાન પર ગયે ॥૧॥

ભાવાર્થ—અવસર્પિણી કાલ્ક કે 'ચતુર્થ' ઓરે મે ચપા નામ કી એક નગરી
થી, જો અપની અનુપમ ક્ષાત્ર ઓર પ્રભાવ સ પ્રસિદ્ધ થી, જિસ મે આકાશતલચુમ્બી બહેર
સુ દર મહલ ઓર મકાન બને થે । જહાં કી જનતા હરએક પ્રકાર મે મપન્ન ઓર સુખો
થી । શાંતિ કા જહાં એકઠર રાજ્ય ઝાયા હુવા યા । જિસ મે એમા કાઈ સા મા સ્થાન
નહોં યા જો નિર્જન હો । હરતરહ સે યહ નગરી સુખી ઓર લક્ષ્મી સે હરી ભરી થી । ઇસકે
બાહર ઈશાન કોણ મે એક બહુત પ્રાચાન પૂર્ણમદ્ર નામકા મનોહર ઉદ્યાન યા, જા
દેખને વાલોં કે મન કો અપની ઓર બલાત્ આકૃષ્ટ કર લેતા યા । જહાં ઠહ ઋતુઓં કા
નિગાસ જનતા કો સબ પ્રકારસે સુસ્થિત ઓર શાંતિ પ્રગ્ન કરતા રહતા । એક સમય કી
વાત હૈ કિ—પ્રામાનુપ્રામ ત્રિહાર કરતે હુએ ઉસ સમય શ્રી સુધમા સ્વામી અનેક ગુણ
ગણોસે મણ્ડિત, શાત, દાત ઓર ચતુર્દગર્ભકે ધારી થે, ઉસ ઉદ્યાન મેં અપને ૫૦૦ શિષ્યો

અભિગમ પૂર્વક એકત્ર થઈ સુધર્મા આમીએ આવેલી આ પરિપદને ધર્મદેશના આપી
ધર્મ સાંભળીને તે પરિપ્ત પોત-પોતાનાં ધ્યાને ગઈ ૧

ભાવાર્થ—અવસર્પિણી કાલના ચોથા આરામ ચપા નામની એક નગરી
હતી, જે પોતાની અનુપમ ક્ષાત્ર અને પ્રભાવથી તે પ્રસિદ્ધ હતી જેમા આકાશને
સ્પર્શ કરતા હોય તેવા મોટા મોટા સુંદર મહેલ અને મકાન બનેલા હતા
ત્યાની જનતા તમામ પ્રકારથી મપન્ન અને સુખી હતી શાંતિનું જ્યા
એકઠર રાજ્ય હતું જેમા માણસ-વસ્તી વિનાનું કોઈ પણ સ્થાન ખાલી ન હતું
તમામ પ્રકારથી આ નગરી સુખી અને લક્ષ્મીથી હરી ભરી હતી તે નગરીની
બહાર ઇશાન કોણમા એક બહુજ પ્રાચીન પૂર્ણલક્ષ્ નામનો મનોહર ઉદ્યાન-બગીચો
હતો, જે બગીચો બેનાર માણસના મનને પોતાના તરફ આકર્ષણ કરતો હતો.
જ્યાં ઋતુઓ નગરીની પ્રજાને મર્વ પ્રકારે સુખ અને શાંતિ આપતી હતી
એક સમયની વાત છે કે પ્રામાનુપ્રામ ત્રિહાર કરતા તે સમયે શ્રી સુધર્મા આમી
અનેક શુભ-ગણોથી શોભતા, શાત, દાત, અને ચૌદ પૂર્વના ધારણ કરનાર

लक्षणोपेताः) यस्य सस्थानस्य तत्र समचतुरस्र=तुल्यारोहपरिणाह, तत्र सस्थानम्
=आकारविशेष इति समचतुरस्रसस्थान तेन सस्थित*=ममचतुरस्रसस्थान-
सस्थित* । तथा वज्रर्पभनाराचसहनन.=नाराचम्=उभयतो मर्कटवन्*, ऋषभः=
तदुपरि वेष्टनपट्टाकृतिकोऽस्थिविशेषः, वज्र=कीलिकाऽस्थि उभयमस्थि दृढीकृतं
तद्वेधमस्थि, तेषां समाहार, तद्रूप सदननम्=अस्त्रा वन्विशेषो यस्य स वज्रर्पभ-
नाराचसहनन । कनकपुलकनिरुपवज्रगौर*=कनकस्य=सुवर्णस्य, पुलक*=खण्ड तस्य
निरुप. शाणनिघृष्टरेखा, 'पद्म' शब्देन पद्मकिञ्चलक गृहणे, पद्म पद्मकिञ्चलकं च
तद्वद् गौर* इति । यद्वा-कनकस्य-सुवर्णस्य पुलक-मारो वर्णातिशयस्तत्प्रधानो

उक्त सस्थानों में स यह प्रथम सस्थान है । वज्रर्पभनाराचमहनन से वे युक्त थे । आजू बाजू
दोनों भार मर्कट वध का नाम नाराच, उसके ऊपर वेष्टनपट्टक की आकृति जैसी जा हड्डो
विशेष है वह ऋषभ, दाना हड्डियों को दृढ करने के लिये काल जैसी हड्डो का नाम वज्र
है । इस सहनन में वज्र कहाड, वज्र के वेठन और वज्र की कीलियां हाता है । यह सत्र
स उत्तम प्रकार का शरीर का गाथा है । इसमें आजू-बाजू के दोनों हाड परस्पर में जुड़े
हुए रहते हैं । इन दोनों को आरपार जोड़ने वाली वज्रखील होती है । इनका शारीरिक
सौन्दर्य भा सुवर्ण के भातरी भाग का, कसाटी पर कसा गड रेखा के समान अधिक
उज्ज्वल और कमल के कसरे के तुल्य चमकीला एवं गौरवर्ण का था । कसाटी पर सुवर्ण
की रेखा जैसे अधिक उज्ज्वल और चमकाली नजर आती है, और कमल के कसरे जैसे
अधिक मनोमोहक हाता है, ये दोनों वस्तुएँ पीतल गौरवर्ण हो हाता है, फिर भा

ये प्रथम सस्थान थे वज्रऋषभनाराच सहननथी ते युक्त होता, आन्धु भाब्धु
गन्ने तरद मर्कट वध तेनु नाम नाराच, तेना उभय वेष्टनपट्टकनी आकृति
जेनु जे डाडकु डोय छे ते ऋषभ, जेने डाडकाओने भणभूत करवा माटे
कील-भोला जेवा डाडकानु नाम वज्र छे आ सहननभा वज्रता डाडका, वज्रनु
वेठन आच्छान्न अने वज्रनी जीलीओ डोय छे ओ सौथी डिनम प्रकारना शरीरना
गाथा छे तेमा आब्धुभाब्धुना गन्ने डाडका परम्परमा जोडाओला रहै छ ओ जेतेन
आरपार जोडनारी वज्र जीली डोय छ तेनु शारीरिक सौन्दर्य पणु मोनाना
अहरना लागने कसाटी पर कसता जे रेखा देखाय छे तेना समान अधिक उज्ज्वल,
अने कमलना डेर तरुय चमकत ओ प्रभाणु गौर वर्णनु हुतु ओ जेने वस्तु

આર્યસ્ય સુધર્મસ્વામિનોડનગારસ્ય અન્તેગામી=શિષ્ય' આર્યજમ્બૂનાભાડનગાર.,
 અસ્ય 'વિહરતી' ત્યગાવયઃ। સ કીન્દ્રશઃ? ડ્યાહ 'સત્તુસ્થદે' સત્તોત્મેયઃ સત્ત્વસ્ત્રમમાણ-
 શરીર ઇત્યર્થ' । 'જહા ગોયમમામા તદ્વા' યથા ગૌતમમ્વામી તથા=ગૌતમમ્વામી
 પ્રથમગણધરો યથા ભગવતીમ્ત્રે વર્ણિતસ્તથાયં વર્ણનીય ઇત્યર્થઃ 'જાવ' યાવત્=
 યાવચ્છબ્દેન- 'સમચડાસસઠાણસઠિઠ, વજ્જરિસહનાગયસઘયણે, કળગપુલ્લગનિઘસપમ્હ
 ગારે, ડગતવે, દિત્તતવે, તત્તતવે, મહાતવે, ડરાલ ધારે, ધોરવણ, ધરગુણ, ધારતવસ્સી,
 ધારવમ્બેરવાસી, ડન્દુહસારે, સલિત્તવિડલ્લેડલ્લેસ ડડ્ડજાણૂ, અહોસિરે, કયજલિપુડે, ડકુ
 ડાસણે' ઇત્યેવા સપ્રહ । અસ્ય વ્યાખ્યા સમચતુરસસ સ્થાનસંસ્થિત'=સમા=તુલ્યાઃ
 અન્યુનાધિકા, ચતસ્રોડસ્ય -હસ્તપાદોપર્યંથોરુપાશ્ચત્તારોડપિ વિભાગા (ધુમ-

થે । इनके शरीर की ऊचाई सात हाथ की थी । भगवत्ता मूर में प्रथम गणधर आ गौतम
 स्वामी का जिम प्रकार वर्णन किया गया है इसी प्रकार इनका भी वर्णन समझना
 चाहिये । सूत्रस्थ ' जाव ' यह पद " समचडारससठाणसठिण वज्जरिसहनाराय-
 सयणणे, कणगपुल्लगनिघसपम्हगारे, डगगतवे, दित्ततवे, तत्ततवे महातवे, डराले,
 डारे, धोरवण, धोरगुणे, डोरतवस्सी, धोरवमबेरवासी, डन्दुहसारीरे, सलित्त-
 विडल्लेडलेस्से, डड्ढजाणू, अहोसिरे, कयजलिपुडे, डकुडासणे " इन सब विवे-
 षणों का सूचक है । इन सबका अर्थ इस प्रकार है— वे आर्य जम्बूस्वामी अनगार
 समचतुर्गसस्थानविशिष्ट थे । जिममें हस्त, पाद, एव ऊपर और नाचे के शरीर के
 विभाग न यून हों और न अपन प्रमाण से अधिक ही हों, वह समचतुर्गसस्थान है,

હતા તેમના શરીરની ઉચાઈ માત્ર હાથ હવી, લગનવી સૂત્રમા પ્રથમ ગણધર
 ની ગૌતમ સ્વામીનું જે પ્રમાણે વર્ણન કર્યું છે તે પ્રમાણે જમ્બૂ સ્વામીનું વર્ણન
 મમજ્જુ ભેદ્યએ સૂત્રમા જાવ એ પદ સમચડરસસઠાણવઠિઠ, વજ્જરિસહનારાય-
 મઘયણે કળગપુલ્લગનિઘસપમ્હગારે ડગગતવે દિત્તતવે તત્તતવે મહાતવે ડરાલે ધારે ધોરવણ,
 ધોરગુણે ધોરતવસ્સી ધોરવમ્બેરવાસી ડન્દુહસારીરે સલિત્તવિડલ્લેડલ્લેસ્સે ડડ્ડજાણૂ અહોસિરે
 કયજલિપુડે ડકુડાસણે આ સર્વ નિશેષણોના સૂચક છે તે મર્મનો અર્થ આ
 પ્રમાણે છે—ને આર્ય જમ્બૂ સ્વામી અણગાર મમચતુરસસ સ્થાનવિશિષ્ટ હતા,
 હાથ, પગ, તથા ઉપર અને નીચેના શરીરનો ડોષ પણ ભાગ પોતાના
 પ્રમાણથી ન્યૂનાધિક ન હોય તે મમચતુરસસ સ્થાન કહેવાય છે જ સ્થાનોમા

ઘટવિધર્મ મસીમવતિ, ઝર્મનિર્જરણાર્થ તપસ્યાવાનિત્યર્થઃ । મહાતપાઃ=મહત્-
વૃહત્ પ્રગસ્ત વા તપો यस્ય સ તથા । ઉદારઃ=સકરુજીવૈઃ સહ મૈત્રીભાવાત્ ।
ઘોરઃ=પરિપહોપસર્ગરૂપાયશત્રુપ્રણાગત્રિયૌ મયાનકૃ । ઘોરવ્રતઃ=ઘોરં-ક્રાતૃૈ
દુશ્વર વ્રત=સમ્યક્ત્વગીભાદિક યસ્ય સ તથા । ઘોરતપસ્વી=ઘોરૈઃ-તપોમિ-
તપસ્વી । ઘોરવ્રતચર્યવાસી=ઘોરમ્-અલ્પસત્ત્વદુશ્વરત્વેન દારુણ યદ્ વ્રત્તચર્ય, તત્
વસ્તુ શીલ યસ્ય સ તથા । ઝન્દુશરીર=ઝન્દુદં-ત્યક્ત શરીર-શરીરશોભા
કર્ણં યેન સ તથા, શોભનાર્યશરીરસસ્કારપરિત્યાગીત્યર્થઃ । સંક્ષિપ્તવિપુલ-
તેજોછેદ્ય=સંક્ષિપ્તા શરીરાન્તર્ગતત્વેન સકુચિતા, વિપુલા-વિસ્તીર્ણા-અનેકયોજન-

ઠીક હમા પ્રકાર ફનકી તપધયા મી કર્મરૂપી વા કો દગ્ધ કરને મે પ્રદીત યી ।
ઝનકી તપસ્યા સ જ્ઞાનાવરણીય આદિ આઠ કર્મો કી પ્રતિક્ષણ નિર્જરા હોતી યી । ફસ સે
અવિપાક નિર્જગ ક વે અધિકરૂપ મે ધની થે, યહ વાત સ્પષ્ટ હોતી હૈ । તપધર્યા ઝનકી
નૂહત્ત્વ પ્રગસ્ત યી । સમસ્ત સસાગ જીવો ક સાય ઝનકા મૈત્રી ભાવ થા । વે પરીપહ
ઝોર ઉપમગો કે વિજયી યે । કપાયરૂપ જાત્રાનાં કે મદન કરને મે વે અતિશય ધીર થે ।
કાયરો સ દુશ્વર સમ્યક્ત્વ પ્રગ જાલ આદિ વ્રતાં કે વે આરાધક થે । વે ઘોરતપસ્વી થે ।
ઘારવ્રતચારા થે વ્રતચર્ય જેસ મહાકઠિન વ્રત કે વે મન વચન ઔર કાયા સે પાલન કરને
ચાલે યે । શારીરિક શોભા કી આઁ ઝનકા ચિલકુઠ મી લક્ષ્ય નહા યા । શરીર કૈ મીતર

નાખીને આગળ આગળ અધિક અનેજ થતો બધ ડે તે પ્રમાણે તેમની તપધર્યા
પણ કર્મરૂપી નનને જાળનામા પ્રદીપ્ત હતી તેમની તપધર્યાથી જ્ઞાનાવરણીય આદિ
આઠ કર્મોની પ્રતિક્ષણ નિર્જરા થતી હતી તે કારણથી અવિપાક નિર્જરાના અધિક
રૂપમા ધનિક હતા, એ વાત સ્પષ્ટ છે તેમની તપધર્યા વિશેષ એવ વખાણવા
લાયક હતી મર્ ન સારી જીવોની સાથે તેમને મૈત્રીભાવ હતો તેમણે પરિપહો
અને ઉપસર્ગો પર વિજય મેળવ્યો હતો કપાયરૂપ શત્રુઓનું મર્દન કરવામા
તેઓ અતિશય ધીર પુરૂષ હતા કાય જીવોને કઠિન જણાતા સમ્યક્ત્વ અને
શીલ આદિ વ્રતોના તે આરાધક હતા, ઘોરતપસ્વી હતા, ઘોરવ્રતચારી
હતા, વ્રતચર્ય જેવા મહાકઠિન વ્રતનું મન, વચન અને કાયાથી પાલન
કરનાર હતા શારીરિક શોભા તરફ તેમનું ધિલકુલ લક્ષ્ય ન હતું,
શરીરની અદરજ તેમણે તેનેજેશ્યાને ગોપવી રાખી હતી, ગહારમા તેમણે

યો નિરુપ:-શાળનિષ્ઠુરેસુવર્ણરેશ્વા, તસ્ય ચત્ પદ્મ-પદ્મલ તદ્વત્ ગૌર'==શાળ
 નિષ્ઠુરેસુવર્ણરેશ્વાવચારુચિચયુક્તગૌરશરીરઃ । ઉગ્રતપા' = ઉગ્ર-વિશુદ્ધ
 મદ્દપરિણામવચ્ચાત્, પારણાદૌ વિચિત્રામિગ્રહવચ્ચાચ, અમદ્દપમનશનાદિ દ્વાદશ-
 વિવ તપો યસ્ય સ તથા, તીવ્રતપોઞ્ચારીત્યર્થ । દીપ્તતપા:=દીપ્ત-કર્મવનદ્રાહકત્વે
 નાગ્નિવજ્જ્વલતેજસ્તુ તપો યસ્ય સ તથા । તપ્તતપા:=તપ્ત તાપિત તપો યેન સ
 તપ્તતપા' । તાદૃશ તપસ્તપ્ત, યેન કર્મોણિ સન્તાપ્યન્ત, યેન તપસા જ્ઞાનાવરણીયા

જેસે હુનેમે અધિક કાતિ રહતો હૈ उसी प्रकार जंगूत्यामा का शरीर भी अधिक सतेज
 और चमकीला था । अतिशय अर्थ में जो “ पुलक ” शब्द का प्रयोग होता है । शाण
 पर बार २ एक ही जगह सोने की मिली हुई रेखाएँ जिस प्रकार अधिक से अधिक चम-
 कीली होती हैं उसी प्रकार उनका वह शरीर भी अधिक स अधिक कति का पुज था,
 गौरवर्णयुक्त वह शरीर भी खूब जगमगता था । अनशन आदि १२ बारह प्रकार का
 तपस्या करने में उनका परिणाम सदा उत्तरोत्तर वृद्धियुक्त रहा करते थे, तथा पारणाके
 दिवस में भी वे अनेक प्रकार क अभिग्रह करते थे, इस लिये उनकी तपस्या में किसी
 भी प्रकार स हीनता नहीं आने पाती थी, इसलिये वे उग्रतपस्त्री थे—तीव्र तपों के तपन
 वाले थे । कर्मरूपी वन का विनाशक हान से अग्नि की तरह उनका तप अधिक प्रज्वलित
 था । अग्नि जिस प्रकार वन को भस्मसात् करती हुई आगेर अधिक सतेज होती है,

પીતવર્ણ અને ગૌરવર્ણ જ હોય છે અને જેની તેમાં બહુ જ કાતિ રહે છે એ
 પ્રમાણે જ ખૂ સ્વામીનું શરીર પણ અધિક તેજસ્વી અને પ્રકાશમાન હતું અતિશય
 અર્થેમાં પણ ‘ પુલક ’ શબ્દનો પ્રયોગ થાય છે જોડોડીના પથ્થર પર વારંવાર
 એકજ જગ્યાએ મળેલી સોનાની રેખાઓ જે પ્રમાણે અધિકથી અધિક ચમકતી
 હોય તે પ્રમાણે તેમનું શરીર પણ વધારેમાં વધારે કાતિને ઢગણે હતું
 ગૌર વર્ણ યુક્ત તે શરીર પણ ખૂબ પ્રકાશતું હતું, અનશન આદિ બાર પ્રકારની
 તપસ્યા કરવામાં તેમના મનના પરિણામ હ મેશા ઉત્તરોત્તર વૃદ્ધિયુક્ત રહેતા કરતા,
 તથા પારણાના દિવસે પણ અनेક પ્રકારના અભિગ્રહ તે કરતા હતા, તેથી-તેમની
 તપસ્યામાં પણ કોઈ પ્રકારની ખામી-છિણ્ણ આવતી નહિ તેથી તે ઉગ્રતપસ્ત્રી
 હતા તીવ્ર તપોના કરનારા હતા કર્મરૂપી વનના વિનાશક હોવાથી અગ્નિ પ્રમાણે
 તેમનું તપ અધિક પ્રજ્વલિત હતું અગ્નિ જે પ્રમાણે વનને બાંબી ભસ્મ કરી

नियन्त्रितचित्तवृत्तिमानित्यर्थः । 'विहङ्ग' अत्रैवं योजना-समयेन तपसाऽऽत्मानं भावयन् विहरन्=आप्ते स्म ।

ततः खलु आर्यजम्बूनामाऽनगारः यत्रैवायसुधर्माऽनगारस्तत्रैवोपागत इत्यन्वयः । स जम्बूनामानगारः कीदृशः ? इत्याह 'जायसृङ्गे जातश्रद्ध =जाता-प्राग-भूता, समप्ति सामान्येन पटुता, तत्परिणयविषयिका वाञ्छा यस्य स तथा, वक्ष्य

थी । इस प्रकार उप्रतपस्यागले, दत्ततप्यागले, तप्ततप्यागले, महातप्यागले, उदारकृतिवाले, घोर और घोरव्रतवाले, घोरगुणवाले घोरतपस्यागले, चारप्रदक्षिणव्रतवाले उच्छ्रद्धशरीरवाले-शरीर की ममता नहीं करनेवाले, त्रिपुल तेजोलेइया का सवर्ण करनेवाले, ऊर्जानुसपन्न, अधोमस्तकयुक्त अक्षलिप्रिणिष्ठ और ध्यानस्थ होकर समय और तपसे आत्मा को भावित करते हुए विराजमान थे ।

वे श्री आर्यजम्बू स्वामी अनगार उपासके अग के भाव पूछने के अभिप्राय से जहाँ श्री सुधर्मा स्वामी विराजमान थे वहाँ पर पहुँचे । वे (जम्बू०) कैसे वे सो कहते हैं- "जायसृङ्गे" पहिले नहीं जाग्रत हुई यह अब सामान्यरूप से तत्त्वों के विपाक का निर्णय करने के लिये जिनकी वाञ्छा जगा थी 'जायसृङ्गे' पद के साथ का "जाव" यावत् शब्द-"जात सजय, जातकुतूहल, उत्पन्नश्रद्ध, उत्पन्नसजय, उत्पन्नकुतूहल, सजातश्रद्ध, सजातसजय, सजातकुतूहल, समुत्पन्नश्रद्ध, समुत्पन्नसजय, समुत्पन्नकुतूहल" इन अन्य विशेषणों का

अन्तर्भूत भी जानी गयी होती थी प्रमाणों के तपस्या वाणा दीप्त तपवाणा तप्त तपवाणा, महातप वाणा, उदारकृति वाणा, घोर अने घोर व्रत वाणा, घोरशुणु वाणा, घोर तपस्या वाणा, घोर प्रक्षयार्थव्रत वाणा, उच्छ्रद्ध शरीर वाणा अर्थात्-शरीरकी ममता नहीं करने वाणा, तेजोवैश्याना म वरण करने वाणा उर्ध्वानु-मपन्न, अधोमस्तक (नीचा मस्तक वटे) युक्त, अक्षलीसहित अने ध्यानस्थ थपने समय अने तपशी आत्माने भावित करता था गिराजमान होता

ते आर्य जम्बूनामी अणुगार अगियारमा अगना भाव पूछवाना अलिप्रायथी न्या श्री सुधर्मा स्वामी गिराजमान होता त्या पछोत्या ते (जम्बू०) देवा होता ते कडे छे-जायसृङ्गे प्रथम नहि जाग्रत थयेली ते हवे सामान्यरूपथी तत्त्वोना विपाकनो निर्णय करवा भाटे जेनी धृष्टा जागी होती जायसृङ्गे पद भाषेना 'जाव यावत् शब्द' 'जातसजय, जातकुतूहल, उत्पन्नश्रद्ध, उत्पन्नसजय, उत्पन्नकुतूहल, सजातश्रद्ध सजातसजय, सजातकुतूहल, समुत्पन्नश्रद्ध समुत्पन्नसजय, समुत्पन्नकुतूहल' ये भीन विशेषणोना सुथक

પરિમિતક્ષેત્રગતસ્તુભસીકરણસમર્થા તેજોલેશ્યા-વિશિષ્ટપોતનિતઞ્ચિવિગેષ
સમુત્પન્નતેજોજ્વાલા यस્ય स तथा, शरीरा-तर्लीनतेजोलेश्यावानित्यर्थः ।
ऊर्ध्वजानुः=ऊर्ध्वे जानुनी यस्य स तथा । अथःशिराः=नतमस्तकं, इतस्तत'चक्षु
व्यापार निवर्त्य नियमितभूमिभागनियतदृष्टिरित्यर्थ । कृताञ्जलिपुट'='मस्तक-
न्यस्तसपुटीकृतहस्तः । उत्कुटासन =उत्कुट भूमावलग्नपुतम्, आसनं यस्य स तथा,
भूमदेशास्पृष्टपुततयोपविष्ट' । ध्यानकोष्ठोपगत =ध्यान-धर्मध्यान शुभ्र-यानं च,
तदेव कोष्ठः-कुशूलो ध्यानकोष्ठः, तमुपगतो ध्यानकोष्ठोपगत, यथा कोष्ठगत धान्यं
विकीर्णं न भवति, तथैव ध्यानत इन्द्रियान्त'करणवृत्तयो र्दहिनं यान्तीति भावः,

હી ઉઠો ને તેજોલેશ્યા કો સનૂત કર રચા થા, બાહર મે ઉસકા ઉઠોને કઢીં પર મી
કિસી મી સમય ઉપયોગ નહીં ક્રિયા । ઇસ લેશ્યા કી પ્રાપ્તિ જોરો કો ત્રિગિષ્ટ તપસ્વા દ્વારા
હો હોતી હૈ । યહ તેજોલેશ્યા અનેક આજનત્તક ક્ષેત્રસ્થ વસ્તુઓ કા સહાર કરનવાલી
હોતી હૈ । ઘોનોં છુટનોં કો ડાલે કરકે નતમસ્તક હાકર રહતે થે । મસ્તક પર જિંહોન
અંજલી કર રહી હૈ । વે ઉત્કુટાસન ગાલે થે-જિસ વાસન મે બૈઠક જમીન કો સ્પર્શ નહીં
કરતી હૈ કિન્તુ ઘોનોં પૈરોં કે સહારે બૈઠા જાતા હૈ ઇસકા નામ ઉત્કુટ આસન હૈ । તથા
જિસ પ્રકાર કોઠે કે માતર રચા હુઆ ધાન્ય આદિ જહા-તહા બિચર કર લરાવ નહીં હો
સકતા હૈ તથા સુરક્ષિત બના રહતા હૈ, ઠાક ઇસા પ્રકારસે જિનકો ઇન્દ્રિય ઓર મન કો
વૃત્તિ ધર્મ ઓર શુદ્ધ ધ્યાન કે બલ સે બાહ્ય વ્યાપાર સે નિવૃત્ત હોકર અન્તર્મુખી બની હુઈ

તેનો કોઈ મથળે અને કોઈ સમયે ઉપયોગ કર્યો ન હતો આ લેશ્યાની પ્રાપ્તિ
છવોને વિશિષ્ટ તપસ્વા દ્વારાજ પ્રાપ્ત થાય છે આ તેજોલેશ્યા અનેક ચોળન
સુધી ક્ષેત્રસ્થ વસ્તુઓનો સહાર કરનારી હોય છે બન્ને છુટણોને ઉચે રાખી
નતમસ્તક થઈને રહેતા હતા મસ્તક-માથાપર જેમણે અજલી કરી (જે હાથ
જોડેલા) રાખી છે તે ઉત્કુટાસનવાળા હતા જે આસનમા બેઠક જમીનનો
સ્પર્શ કરતી નથી પરંતુ બન્ને પગના આધારે બેમાથ છે, તેનું નામ ઉત્કુટાસન
છે, તથા જે પ્રમાણે કોઠારમા રાખેલું અનાજ આદિ બધા ત્યા ખગળ થઈને
વિખરાઈ નહિ જતા સુરક્ષિત રહે છે, તેજ પ્રમાણે જેની ઇન્દ્રિયો અને મનની
વૃત્તિ ધર્મ અને શુદ્ધ ધ્યાનના બળથી બહારના વ્યાપારથી નિવૃત્ત થઈને

नियन्त्रितचित्तवृत्तिमानित्यर्थः । 'विहरइ' अत्रैवं योजना-समयेन तपसाऽऽत्मानं भावयन् विहरति=आप्ते स्म ।

ततः खलु आर्यजम्बूनामाऽनगारः यत्रैवायमुधर्माऽनगारस्तत्रैवोपागत इत्यन्वयः । स जम्बूनामानगार कीदृशः? इत्याह 'जायसङ्दे जातश्रद्ध =जाता-माग-भूता, सप्रति सामान्येन प्रवृत्ता, तत्त्वनिर्णयविषयिका वाञ्छा यस्य स तथा, वक्ष्य

थी । इस प्रकार उपरतपस्यागले दत्ततपगले, तप्ततपगले, महातपगले, उदारकृतिगले, घोर और घोरव्रतगले, घोरगुणगले घोरतपस्यागले, चारव्रतचर्यव्रतगले, उच्छ्रद्धशरीरगले-शरीर की ममता नहीं करनेगले, विपुल तेजोलेइया का सवर्ण करनेगले, ऊर्ध्वजानुसपन्न, अधोमस्तकयुक्त अङ्गलिनिष्ठ और ध्यानस्थ हाकर समय और तपसे आत्मा को भावित करते हुए विराजमान थे ।

वे श्री आर्यजम्बू स्वामी अनगार ग्याग्न्वे अग के भाव पूछने के अभिप्राय से जहाँ श्री सुधर्मा स्वामी विराजमान थे वहाँ पर पहुँचे । वे (जम्बू०) कैसे थे सो कहते हैं- "जायसङ्दे" पहिले नहीं जाप्रत हुई यह अनमामा यरूप से तत्त्वों के विपाक का निर्णय करने के लिये जिनकी वाञ्छा जगा थी । 'जायसङ्दे' 'पद के साथ का "जाव" यावत् शब्द-"जात सशय, जातकुतूहल, उत्पन्नश्रद्ध, उत्पन्नसशय, उत्पन्नकुतूहल, सजातश्रद्ध, सजातसशय, सजातकुतूहल, समुत्पन्नश्रद्ध, समुत्पन्नसशय, समुत्पन्नकुतूहल" इन अन्य विशेषणों का

अन्तर्भूती गनी ग्ही होती थे प्रभावे उग्र तपस्या वाणा दीप्त तपवाणा तप्त तपवाणा, महातप वाणा, उदारकृत वाणा, योऽने घोर व्रत वाणा, घोरशुषु वाणा, घोर तपस्या वाणा, घोर ब्रह्मचर्यव्रत वाणा, उच्छ्रद्ध शरीर वाणा अर्थात्-शरीरनी ममता नहीं करने वाणा, तेजोवैश्याना मवरण करवा वाणा उर्ध्वजानु सपन्न, अधोमस्तक (नीच्या मस्तक वडे) युक्त, अङ्गलीसहित अने ध्यानस्थ यद्यने समय अने तपशी आत्माने भावित करता था गिराजमान होता ते आर्य जम्बूस्वामी अणुगार अगियारभा अगना भाव पूछवाना अलिप्रायथी न्या श्री सुधर्मा स्वामी गिराजमान होता त्या पछोच्या ते (जम्बू०) देवा होता ते कहे थे- जायसङ्दे प्रथम नहीं जाप्रत थयेही ते हवे सामान्यरूपथी तत्त्वोना विपाकनो निर्णय करवा माटे जेनी म्छा नगी होती जायसङ्दे पद माथेना 'जाव यावत् शब्द 'जातसशय, जातकुतूहल, उत्पन्नश्रद्ध, उत्पन्नसशय, उत्पन्नकुतूहल, सजातश्रद्ध, सजातसशय सजातकुतूहल, समुत्पन्नश्रद्ध समुत्पन्नसशय, समुत्पन्नकुतूहल' ये गीन विशेषणोना सूचक

પરિમિતક્ષેત્રગતવસ્તુભક્ષીકરણસમર્થાં તેજોલક્ષ્યા-ત્રિશિષ્ટતપોજનિતલભિવિશેષ
 સમુત્પન્નતેજોજ્વાલા यस્ય સ તથા, શરીરાન્તર્ગતેજોલેશ્યાવાનિવ્યર્થઃ ।
 ऊर्ध्वजानुः=ऊर्ध्वं जानुनी यस्य स तथा । अर्ध'जिरा'='नतमस्तक', इतस्तत्'चक्षु
 व्यापार निवर्त्य' निषमितभूमिभागनियतदृष्टिरित्यर्थः । कृताञ्जलिपुट=मस्तक-
 न्यस्तसपुटीकृतहस्तः । उत्कुटासन=उत्कुट भूमावल्गुपुतम्, आसनं यस्य स तथा,
 भूमदेशास्पृष्टपुततयोपविष्टः । ध्यानक्राष्टोपगत=ध्यान-धर्मध्यान शुक्रभ्यान च,
 तदेव कोष्ठः-कुशूलो ध्यानकोष्ठः, तमुपगतो ध्यानकोष्ठोपगत', यथा कोष्ठगत धान्यं
 विक्रीर्णं न भवति, तथैव ध्यानत इन्द्रियान्त'करणवृत्तयो रूढिर्न चान्तीति भावः,

હીં હ'હો ને તેજાલેશ્યા કો સમૃત કર રચા થા, બાહર મેં ઉસકા ઉહોને કહોં પર ખી
 કિસી ખા સમય ઉપયોગ નહોં ક્રિયા । ઇસ લક્ષ્યા કી પ્રાપ્તિ જીવોં કો ત્રિશિષ્ટ તપસ્વા દ્વારા
 હો હોતી હૈ । યહ તેજોલેશ્યા અનેક આપનતક ક્ષેત્રસ્થ વસ્તુઓં કા સદ્ધાર કરનેવાલી
 હોતી હૈ । દોનોં ઘુટનોં કો ઊંચે કરકે નતમસ્તક હાકર રહતે થે । મસ્તક પર જિહોંન
 અજલી કર રહી હૈ । વે ઉત્કુટાસન પાલે થે-જિસ ગાસન મેં બૈઠક જમીન કો સ્પર્શ નહોં
 કરતી હૈ કિન્તુ દોનોં પૈરોં કે સહારે બૈઠા જાતા હૈ ટસકા નામ ઉત્કુટ આસન હૈ । તથા
 જિસ પ્રકાર કાઠે કં ખાતર રચા હુઆ ધાન્ય આદિ જહા-તહા બિચર કર સ્વરાગ નહોં હા
 સકતા હૈ તથા સુરક્ષિત બના રહતા હૈ, ઠોક ઇસી પ્રકારસે જિનકા ઇન્દ્રિય ઓર મન કી
 વૃત્તિ ધર્મ ઓર શુદ્ધ ભ્યાન કે બલ સે બાહ્ય વ્યાપાર સે નિવૃત્ત હોકર અન્તર્મુક્તી બની હુઈ

તેનો કોઈ અથગે અને કોઈ સમયે ઉપયોગ કર્યો ન હતો આ લેશ્યાની પ્રાપ્તિ
 છવેને વિશિષ્ટ તપસ્વા દ્વારાજ પ્રાપ્ત થાય છે આ તેજોલેશ્યા અનેક યોજન
 મુખી ક્ષેત્રસ્થ વસ્તુઓનો સદ્ધાર કરનાગી હોય છે બન્ને ઘુટણોને જોયે રાખી
 નતમસ્તક થઈને રહેતા હતા મસ્તક-માથાપર જેમણે અજલી કરી (જે હાથ
 જોડેલા) રાખી છે તે ઉત્કુટાસનરાખા હતા જે આસનમા બેઠક જમીનનો
 સ્પર્શ કરતી નથી પરંતુ બન્ને પગના આધારે બેમાય છે, તેનું નામ ઉત્કુટાસન
 છે, તથા જે પ્રમાણે કોઠારમા રાખેલું અનાજ આદિ જ્યા ત્યા ખગળ થઈને
 વિખરાઈ નહિ જતા સુરક્ષિત રહે છે, તેજ પ્રમાણે જેની ઇન્દ્રિયો અને મનની
 વૃત્તિ ધર્મ અને શુદ્ધ ધ્યાનના બળથી બહારના વ્યાપારથી નિવૃત્ત થઈને

નિયન્ત્રિતચિત્તવૃત્તિમાનિત્યર્થઃ । ‘વિહરદ્’ અત્રૈયં યોજના-સયમેન તપમાઽઽત્માન
ભાવયન્ વિદરનિ=આત્મે સ્મ ।

તત* મ્વલુ આર્યજમ્વૂનામાઽનગાર* યત્રૈવાર્યમુર્માઽનગારસ્તત્રૈવોપાગત
ઇત્યન્વય । સ જમ્વૂનામાનગાર કીદૃશ*? ઇત્યાહ ‘જાયસદ્દે’ જાતશ્રદ્ધ =જાતા-માગ-
ભૂતા, સપતિ સામાન્યેન પ્રવૃત્તા, તત્ત્વનિર્ણયવિષયિકા વાઙ્મત્તા યસ્ય સ તયા, વક્ષ્ય-

થી । ઇસ પ્રકાર ઉપ્રતપસ્યાવાલે, તપતપવાલે, મહાતપવાલે, ઉત્તરકૃતિવાલે,
ધાર ઓર ધોગવતવાલે, ધોરગુણવાલે ધોરતપસ્યાવાલે, ધારત્ત્વચર્યવ્રતવાલે ઉચ્ચદુઃશરીરવાલે-
શરીર કા મમતા નહીં કરનવાલે, વિપુલ તેજોલેહયા કા સવર્ણ કરનેવાલે, કાર્વજાનુસપન્ન,
અધોમસ્તકયુક્ત અદ્વલિલિંગિષ્ઠ ઓર ધ્યાનસ્થ ઠાકર મયમ ઓર તપમે આમા કો ભાવિત
કર્તે હુણ વિરાજમાન યે ।

વે શ્રી આર્યજમ્વૂ સ્વામી અનગાર ગ્યાગદ્વે અગ કે ભાવ પૂછને કે અભિપ્રાય સે
જઈૉ શ્રી સુધર્મા સ્વામી વિરાજમાન થે વહૉ પર પડુંચે । વે (જમ્વૂ) નૈસે યે સો કહતે હૈ-
“જાયસદ્દે” પહિલે નહીં જાપ્રત દુઈ મહ અગ મામાન્યરૂપ સે તત્ત્વો કે વિપાક કા નિર્ણય કરને
કે લિયે જિનકી વાઙ્મત્તા જગા યા ‘જાયમદ્દે’ પદ ક સાથ કા “જાત” યાવત શબ્દ-“જાત-
સગય, જાતકુતૂહલ, ઉપનનશ્રદ્ધ, ઉપનસગય, ઉત્પન્નકુતૂહલ સજાતશ્રદ્ધ, સજાતસગય
સ જાતકુતૂહલ, સમુત્પન્નશ્રદ્ધ, સમુપનસગય, સમુપનકુતૂહલ” ઇવ અન્ય વિશેષણો કા

અન્તર્મુખી બની ગઈ હતી એ પ્રમાણે ઉચ્ચ તપસ્યા વાળા દીક્ષિત તપવાળા તપ
તપવાળા, મહાતપ વાળા, ઉદારદૃષ્ટિ વાળા, ધોર અને ધોર વ્રત વાળા, ધોરશુભ
વાળા, ધોર તપસ્યા વાળા, ધોર પ્રદ્યુત્યર્થવ્રત વાળા, ઉચ્ચદુઃ શરીર વાળા અર્થાત્-
શરીરની મમતા નહિ કરવા વાળા, તેજોવૈશ્યાના મ વગણ કરવા વાળા ઉર્ધ્વજાનુ-
સપન્ન, અધોમસ્તક (નીચા મસ્તક વડે) યુક્ત, અનલ્લીમહિત અને ધ્યાનસ્થ
થઇને મયમ અને તપથી આત્માને ભાવિત કરતા થકા વિરાજમાન હતા

તે આર્ય જમ્વૂનામી અણુગાર અગિયાગમા અગના ભાવ પૂછવાના અભિપ્રાયથી ન્યા
શ્રી સુધર્મા નવામી વિરાજમાન હતા ત્યા પછોન્યા તે (જમ્વૂ) કેવા હતા તે કહે છે-
જાયસદ્દે પ્રથમ નહિ જાત્યત વયેલી તે હવે મામાન્યરૂપથી તત્ત્વોના વિપાકનો
નિર્ણય કરવા માટે જેની ઇચ્છા બઙ્ગી હતી જાયસદ્દે પદ યાત્રેના ‘જાત યાવત શબ્દ
જાતસગય, જાતકુતૂહલ, ઉત્પન્નશ્રદ્ધ, ઉત્પન્નસગય, ઉત્પન્નકુતૂહલ, સજાતશ્રદ્ધ, સજાતસગય
સજાતકુતૂહલ, સમુત્પન્નશ્રદ્ધ, સમુપનસગય, સમુપનકુતૂહલ’ એ બીજા વિશેષણોને સૂચક

માણતત્ત્વજિજ્ઞાસાવાનિત્યર્થઃ, 'જાયમસ' જાતસંશયઃ-જાતઃ પ્રવૃત્તઃ સંશયો यस્ય સ તથા । દશમાદ્વે પ્રશ્નવ્યાકરણમુત્રે ભગવત્પ્રોક્તમાસ્રવસંવરયોઃ સ્વરૂપ ધર્માચાર્ય-સમીપે શ્રુત, તદ્વિપાકવિષયે સંશયોત્પત્ત્યા જાતસંશય ઇતિ ભાવ' । 'જાયકોડહલે' જાતકુતૂહલઃ-જાતે-પ્રવૃત્ત કુતૂહલમ્-ઔત્સુક્ય યસ્ય સ તથા, 'મત્પ્રશ્નસ્ય કીદંશમુત્તર યમ ધર્માચાર્યૌ વક્ષ્યતિ' તન્જ્ઞોતુમૌત્સુક્યવાનિત્યર્થઃ । 'ઉપ્પન્નસદ્ધે' ઉત્પન્નશ્રદ્ધઃ=ઉત્પન્ના-વિશેષેણ ઉત્કૃષ્ટતયા જાતા શ્રદ્ધા યસ્ય સ તથા, યદ્વા-

સૂચક છે, इनका अर्थ इस प्रकार है-“जातसंशय” श्री जम्बूस्वामी पहिले भगवान द्वारा प्रतिपादित दशम अंग प्रश्न व्याकरण नामक सूत्र में आस्रव और सवर के भात्र श्री सुधमा स्वामी के पास सुना था अतः उनके विपाक के विषय में उहे संशय का उत्पत्ति हुई । “जातकुतूहलः” जब उहे उस विषयमें उत्कठा उत्पन्न हुई तब यह बात भा स्वामाविक है कि-उस शका की निवृत्ति के निमित्त, जिनके पास वे पहुचे ह वहाँ यह भी एक प्रकार से उत्कठा होती है कि-‘मेरी शका का समाधान धर्माचार्य से किस रूप में मुझे मिलेगा’ इस बातको सुननेके लिये उनके चित्त में उत्कठा जगी थी । “उत्पन्नश्रद्ध, उपन्नसंशय, उत्पन्नकुतूहल” ये पद पद्यि पूर्वोंक इन “जातश्रद्ध जातसंशय जातकुतूहल” पदों के समानार्थक जैसे प्रतीत होतेहैं, परन्तु सूक्ष्म दृष्टि से विचार करने पर इनके अर्थ में भेद है, और वह इस प्रकार से है-“जात-

છે તેના અર્થ આ પ્રમાણે છે,- જાતમશય શ્રી જમ્બુ સ્વામી પ્રથમ, ભગવાન દ્વારા પ્રતિપાદિત દશમ અંગ પ્રશ્ન વ્યાકરણ નામના સૂત્રમાં આસ્રવ અને સવરના ભાવ શ્રી સુધર્મા સ્વામી પાસે સાભળ્યા હતા તેના વિપાકના વિષયમાં તેમને સંશયની ઉત્પત્તિ થઈ જાતકુતૂહલ તેમને બધારે તે વિષયમાં ઉત્કઠા ઉત્પન્ન થઈ ત્યારે એ વાત મળ્યું સ્વાભાવિક છે કે-ને શકાની નિવૃત્તિના નિમિત્ત, જેની પાસે તેઓ પહોંચ્યા હતા ત્યાં એક પ્રકારની ઉત્કઠા થાય કે ‘મારી શકાનું સંમાધાન ધર્માચાર્ય પાસેથી કેવી રીતે અને મળી શકશે’ એ સમાધાન સાભળવા માટે તેમના ચિત્તમાં ઉત્કઠા જાગી હતી ‘ઉત્પન્નશ્રદ્ધ, ઉપન્નસંશય ઉત્પન્નકુતૂહલ,’ એ પદ એ કે પૂર્વેક્ત આ જાતશ્રદ્ધ જાતસંશય, જાતકુતૂહલ પદોના સમાન અર્થના સૂચવનાર જેવા દેખાય છે, પરંતુ સૂક્ષ્મ દૃષ્ટિથી વિચાર કરતાં તેના અર્થમાં ભિન્નતા છે, અને તે આ પ્રમાણે છે,- જાતશ્રદ્ધ, જાતમશય, જાતકુતૂહલ’ એ પદો

શ્રદ્ધાયા' સ્વરૂપસ્ય તિરોહિતત્વે જાતશ્રદ્ધ', તત્સ્યાઃ સ્વરૂપસ્ય પ્રાદુર્ભાવે તુ ઉત્પન્ન શ્રદ્ધ ડતિ ભાવઃ । એવમ્ 'ઉપન્નસસણ ઉપનકોડહલે' ઉત્પન્નસશયઃ, ઉત્પન્નકુતૂહલ, , ઇતિ । 'સજાયસડ્ઢે, સજાયસસણ, સજાયકોડહલે' સંજાતશ્રદ્ધ', સજાતસશય, , સજાતકુતૂહલ' । અત્ર 'સ' શબ્દઃ પ્રકુર્ગવિશેષાદિનાચક્રઃ, તેન સવિશેષેણ મિત્ર-મિત્રવસ્તુસ્વરૂપનિર્ણયેચ્છાસરૂપેણ જાતા-પ્રવૃત્તા શ્રદ્ધા યમ્ય સ તથા । એવમગ્રેઽપિ ।

શ્રદ્ધ , જાતમશય , જાતકુતૂહલ ” इन पदों द्वारा श्रद्धा आदि की जा उनमें जाप्रति प्रकट की है, वह केवल सामान्यरूपसे ही की गई समझनी चाहिये । उपन्नश्रद्ध , इत्यादि पदों द्वारा उनमें श्रद्धा, सशय और कुतूहल की उत्पत्ति विशेषरूपसे प्रकट की जा रही है । श्रद्धा—तत्त्वों के निणयविषयक वाञ्छा जब अपने स्वरूप से अप्रकट अवस्था में रहता है तब वह सामान्यरूपसे उत्पन्न हुई कही जाती है । इसी प्रकार सशय और कुतूहल के जात और उत्पन्न विशेषणों में भी यही सामान्य और विशेष धर्म की अपेक्षासे समाधान जान लेना चाहिये । सामान्यरूपसे उत्पन्न हुई श्रद्धा जब विशेषरूपसे प्रकट होती है, तब वहा पर “ उत्पन्नश्रद्ध ” इस पद की सार्थकता समझना चाहिये । इसा प्रकार “ सजातश्रद्ध , सजातसशय , सजातकुतूहल ” इन पदों में जा “ त्ता ” यह शब्द है वह पूर्वकथित विशेष की अपेक्षा भी अधिक विशेष आदि अर्थ का द्योतक है । ये पद

દ્રાશ શ્રદ્ધા આદિની તેમનામા બાબતિ પ્રકટ કરી છે તે કેવલ સામાન્ય રૂપથીજ કરી છે એમ સમજવુ જોઇએ 'ઉત્પન્નશ્રદ્ધ ઇત્યાદિ પદો દ્રાશ તેમનામા શ્રદ્ધા સશય, અને કુતૂહલની ઉત્પત્તિ, વિશેષરૂપથી કરવામા આવી છે શ્રદ્ધા—તત્ત્વના નિર્ણયવિષયક ઇચ્છા જ્યારે પોતાના સ્વરૂપથી અપ્રકટ અવસ્થામા રહે છે, ત્યારે તે સામાન્યરૂપથી ઉત્પન્ન થઇ એમ કહેવાય છે એ પ્રમાણે મશય અને કુતૂહલનું ઉત્પન્ન થવુ તે વિશેષણોમા પણ એ સામાન્ય અને વિશેષ ધર્મની અપેક્ષા છે એ રીતે સમાધાન બાળી લેવુ જોઇએ સામાન્યરૂપથી ઉત્પન્ન થયેલી શ્રદ્ધા જ્યારે વિશેષરૂપમા પ્રકટ થાય છે ત્યારે ત્યા આગળ ઉત્પન્નશ્રદ્ધ' એ પદની સાર્થકતા સમજવી જોઇએ એ પ્રમાણે 'સજાતશ્રદ્ધ , સજાતસશય , સજાત કુતૂહલ એ પદોમા જે 'સ' એ શબ્દ છે તે પૂર્વકથિત વિશેષની અપેક્ષાએ પણ અધિક વિશેષ આદિ અર્થોના દ્યોતક છે તે પદ શ્રદ્ધા, મશય અને કુતૂહલન

‘સમુપ્પણસહ્લે, સમુપ્પણસસણ, સમુપ્પણકોઝહલે’ સમુત્પન્નશ્રદ્ધઃ, સમુત્પન્નસંશયઃ, સમુત્પન્નકુતૂહલઃ, તત્ત-સમુત્પન્ના-સર્વથા સજાતા શ્રદ્ધા યસ્ય સ તથા । એવમગ્રેણ્ણિ ।

શ્રદ્ધા, સંશય એવ કુતૂહલ કે મિત્તર વસ્તુસ્વરૂપ કે નિર્ણય મેં જાપ્રતિ પ્રદર્શિત કરતે હૈ । તથા સમુત્પન્નશ્રદ્ધ, સમુત્પન્નસંગય, સમુત્પન્નકુતૂહલ ” એ પદ મી શ્રદ્ધા આદિ કી ઉત્પત્તિ મે સર્વથારૂપસે જાપ્રતિ પ્રકટ કરને વાળે હૈ । “સમુત્પન્ના-સર્વથા સજાતા શ્રદ્ધા યસ્ય સ ” અર્થાત્ સર્વ પ્રકાર સ ઉત્પન્ન હુર્દે હૈ શ્રદ્ધા જિસકે વહ સમુત્પન્નશ્રદ્ધા વાલા કહલાતા હૈ ।

શકા—સૂત્ર મેં સર્વ પ્રથમ “જાતશ્રદ્ધ ” ઇત્યાદિક જો પદ રલે ગયે હૈં, લે સર્વથા અનુક્રમવાળે હૈં, ક્યોં કિ જલતક સંશય યા કુતૂહલ નહોં હોંગે તલતક શ્રદ્ધા હો હી નહોં સકતી, ઇતીલિયે સર્વપ્રથમ સૂત્રમેં સંશય આદિ કા પાઠ રલના ઉચિત થા, બાદ મે શ્રદ્ધા કા ।

સમાધાન—શકા ઠીક નહોં, ક્યોં કિ ઇસ પ્રકાર કે પાઠ સે વિશિષ્ટ અર્થ કી પ્રતીતિ સૂત્રકાર કો કરાની ઇષ્ટ હૈ ઓર વહ ઇસ પ્રકાર સે । વહ યદપિ ઠીક હૈ કિ સંશય આદિપૂર્વક હી શ્રદ્ધા કી સંગતિ યહા ઠીક જલતી હૈ, તો મી શ્રદ્ધા મે સંગત ઓર

ભિન્ન ભિન્ન વસ્તુસ્વરૂપના વર્ણનમા ભાષતિ પ્રદર્શિત કરે છે તથા સમુત્પન્ન-શ્રદ્ધ સમુત્પન્નસંશય, સમુત્પન્નકુતૂહલ એ પદ પણ શ્રદ્ધા આદિની ઉત્પત્તિમા સર્વથા રૂપથી ભાષતિ પ્રકટ કરનારા છે ‘સમુત્પન્ના-સર્વથા સજાતા શ્રદ્ધા યસ્ય સ’ અર્થાત્ સર્વ પ્રકારથી ઉત્પન્ન થયેલી શ્રદ્ધા જેને તે સમુત્પન્નશ્રદ્ધાવાળા કહેવાય છે

શકા—સૂત્રમા સૌથી પ્રથમ ‘જાતશ્રદ્ધ’ ઇત્યાદિક જે પદ રાખેલા છે તે સર્વથા અનુક્રમ વાળા છે કારણ કે જ્યાં સુધી સંશય અથવા કુતૂહલ નહિ વાય ત્યાં સુધી શ્રદ્ધા હોઈ શકેજ નહિ એટલા માટે સૌથી પ્રથમ સૂત્રમા સંશય આદિ જે પાઠ છે તે રાખવો જોઈતો હતો, ત્યાર પછી શ્રદ્ધા વગેરે પાઠની જરૂર હતી

ઉત્તર—શકા બરાબર નથી, કારણકે આ પ્રકારના પાંચી વિશિષ્ટ અર્થની પ્રતીતિ સૂત્રકારને કરાવવી ઇષ્ટ છે અને, તે આ પ્રકારથી એ જો કે, ઠીક છે કે સંશય આદિપૂર્વક જ શ્રદ્ધાની સંગતિ કરવી તે અહિ ઠીક લાગે છે, તો પણ

શ્રદ્ધાદયઃ શબ્દા વ્યાખ્યાતા एव । अत्रैव श्रद्धादौ कार्यकारणभावोऽवगन्तव्यः प्रश्न-
वाठञ्ज जिज्ञासारूप श्रद्धा जाता, तस्या कारण सशयः, कुतूहल चेति। अन्ये ताहु-
जातश्रद्धादिपदत्रयेणात्रग्रहः, उत्पन्नश्रद्धादिपदत्रयेण ईहा, संजातश्रद्धादिपदत्रयेण
अवायः समुत्पन्नश्रद्धादिपदत्रयेण च धारणा प्रतिबोध्यते, इति । ईदृशाऽनेकगुण-

કુતૂહલ પૂર્વકતા આન સ્ત્રીને પરસ્પર મે કાર્ય-કારણભાવ પ્રદર્શિત હોતા હૈ, પ્રશ્ન ક
વશ સે જિજ્ઞાસારૂપ શ્રદ્ધા હોતા હૈં ઉસકા કારણ સશય ઓર કુતૂહલ હોતે હૈ ।
(૧) જાતશ્રદ્ધ, જાતસશય, જાતકુતૂહલ, (૨) ઉત્પન્નશ્રદ્ધ, ઉત્પન્નસશય, ઉત્પન્ન-
કુતૂહલ, (૩) સંજાતશ્રદ્ધ સંજાતસશય, સંજાતકુતૂહલ, (૪) સમુત્પન્નશ્રદ્ધ,
સમુત્પન્નસશય, સમુત્પન્નકુતૂહલ, ” । યહા કોઈં ઇસ પ્રકાર મી સમાધાન ઉપસ્થિત કરતે
હૈં કિ-“ જાતશ્રદ્ધ ” ઇત્યાદિ ત્રીન પદો સ સૂત્રકાર યહ વાત પુષ્ટ કરતે હૈં કિ-જમ્બૂ-
સ્વામી મે જો સર્વપ્રથમ શ્રદ્ધા, સશય એવ કુતૂહલ ઉત્પન્ન હુએ વે અવગ્રહરૂપ મે હી
હુએ, ઈહા, અવાય ઓર ધારણારૂપ સે નહીં । “ ઉત્પન્નશ્રદ્ધ ” ઇત્યાદિ ત્રીન પદો સે યહ
પુષ્ટ હોતા હૈં કિ વે સબ વાદ મે હી ઉનમે ઈહારૂપ સે, પથ્થાત્ અવાયરૂપસે ઓર ફિર
ધારણારૂપ સે પુષ્ટ હુએ ।

ભાવ યહ હૈ-કિ આસત્રવ ઓર સંવર કે વિપાક કે વિષય મેં જો ઉન્હ શ્રદ્ધા

શ્રદ્ધામા સશય અને કુતૂહલ-પૂર્વકતા આવનાથી તેમા પરસ્પરમા કાર્ય-કારણ
ભાવ પ્રદર્શિત થાય છે પ્રશ્નના વશથી જિજ્ઞાસારૂપ શ્રદ્ધા થાય છે, તેનું કારણ
સશય અને કુતૂહલ હોય છે (૧) જાતશ્રદ્ધ, જાતસશય, જાતકુતૂહલ (૨) ઉત્પન્નશ્રદ્ધ
ઉત્પન્નસશય, ઉત્પન્નકુતૂહલ, (૩) સંજાતશ્રદ્ધ સંજાતસશય, સંજાતકુતૂહલ (૪) સમુત્પન્નશ્રદ્ધ,
સમુત્પન્નસશય, સમુત્પન્નકુતૂહલ અહિં કોઈં આ પ્રમાણે સમાધાન કરે છે કે-“ જાતશ્રદ્ધ ”
ઇત્યાદિ ત્રણ પદોથી સૂત્રકાર એ વાત પુષ્ટ કરે છે કે-જમ્બૂ સ્વામીમા જે સર્વ
પ્રથમ શ્રદ્ધા, સશય અને કુતૂહલ ઉત્પન્ન થયા તે અવગ્રહ રૂપમા જ થયા છે,
ઈહા, અવાય અને ધારણા રૂપથી નહીં “ ઉત્પન્નશ્રદ્ધ ” ઇત્યાદિ ત્રણ પદોથી એ પુષ્ટ
થાય છે કે એ સર્વ પછી તેમનામા “ ઈહા ” રૂપથી અને પાછળથી “ અવાય ” રૂપથી
અને તે પછી ધારણા રૂપથી પુષ્ટ કરેલ છે

ભાવ એ છે કે-આસત્રવ અને સંવરના વિપાક વિષયમા જે તેમને શ્રદ્ધા,

સપ્તઃ શ્રીજમ્બૂસ્વામી યતાર્ય. શ્રીસુધર્મા સ્વામી વર્તતે તત્રાગત્ય, 'તિસ્તુતો' ત્રિકૃત્વ-ત્રીન વારાન્ 'આયાહિણપયાહિણ' આદસિણ-પદસિણમ્ = અઙ્ગલિપુટ

સંશય ઓર કુતૂહલ હુણ વે ઉહે સર્વપ્રથમ અવપ્રહરૂપ મે હુણ, ક્યાં કિ સર્વપ્રથમ પદાર્થ કા અવપ્રહરૂપ હો જ્ઞાન હોતા હૈ। વાદ મે વઢાપર સંશય કે હાને પર ઉસકે નિરાકરણરૂપ જો પ્રયત્નવિશેષ-શુકતા હુઆ જ્ઞાન દાતા હૈ વહ ર્હા કહલાતી હૈ। વિના અવપ્રહ કે ર્હા-જ્ઞાન નહોં હોતા હૈ। ર્હા કે પથ્થાત્ અવાય-પદાર્થ કા નિશ્ચયસ્વરૂપ જ્ઞાન હોતા હૈ, ઓર ફિર ધારણા-યહ વહ સંસ્કાર હૈ જો ઉસ પદાર્થ કે જ્ઞાન કા વડુત કાલ તક આત્મા મે સ્થિર કર રવતા હૈ। યહા પર મી યહી વાત ઘટિત દાતી હૈ, ક્યોં કિ 'જાત' પદ સે અવપ્રહ કા, 'ઉત્પન્ન' પદ સે ર્હા કા 'સજાત' પદ સે અવાયકા ઓર 'સમુત્પન્ન' પદ સ ધારણા કા બોધ સૂત્રકારને જંબૂ સ્વામી કે આજ્ઞવ ઓર સવર કે વિષય મેં ઉત્પન્ન હુઈ શ્રદ્ધા આદિ જ્ઞાન વિશેષો મે કરાયા હૈ। इनमे 'गृहीतार्थ' ग्राहकता-पुनरुक्ति इसलिये नहीं है कि ये पूर्व-पूर्वकी अपेक्षा उत्तरात्तर विशेष विषय के सूचक होते हैं।

શ્રી જમ્બૂ સ્વામી સુધર્મા સ્વામી કે સમીપ જાકર સુધર્મા સ્વામી કો હાથ જોડકર

સંશય અને કુતૂહલ થયા છે તે તેમને મર્વ પ્રથમ અવપ્રહ રૂપ થયા છે, કારણ કે-મર્વ પ્રથમ પદાર્થના અવપ્રહ રૂપ જ્ઞાન થાય છે ત્યાર પછી જ્યાં આગળ સંશય થતા તેના નિરાકરણ રૂપ જે પ્રયત્નવિશેષ-તે તરફ ઢળતું જ્ઞાન થાય છે, તે ઇહા, પછી અવાય-પદાર્થના નિશ્ચયસ્વરૂપ જ્ઞાન થાય છે અને ત્યાર બાદ ધારણા તે એ સંસ્કાર છે, જે, તે પદાર્થના જ્ઞાનને ગહુજ કાળ સુધી આત્મામાં સ્થિર કરીને રાખે છે

અહિં આગળ એ વાત પણ ઘટી શકે છે કે - “જાત” પદથી “અવપ્રહ” નો “ઉત્પન્ન” પદથી “ઇહા” નો “સજાત” પદથી “અવાય” નો અને “સમુત્પન્ન” પદથી “ધારણા” નો બોધ સૂત્રકારે જમ્બૂ સ્વામીના આસ્થવ અને મવરના વિષયમાં ઉત્પન્ન થયેલી શ્રદ્ધા આદિ જ્ઞાનવિશેષમાં કરાવ્યો છે તેમાં “ગૃહીતાર્થ-ગ્રાહકતા-પુનરુક્તિ એટલા માટે નથી કે - એ પૂર્વ-પૂર્વની અપેક્ષા ઉત્તરાત્તર વિશેષ વિષયના સૂચક થાય છે

શ્રી જમ્બૂ સ્વામી સુધર્મા સ્વામીની પાસે જઈને સુધર્મા સ્વામીને હાથ

उद्धवा, तं वद्धाञ्जलिपुटदक्षिणकर्णमूलत आरभ्य ललाटप्रदेशेन वामकर्णान्तिकेन चक्राकार परिभ्राम्य ललाटप्रदेशे स्थापनरूपं करोति । कृत्वा—आदक्षिणप्रदक्षिण त्रिःकृत्वा, 'वन्दइ' वन्दते—स्तौति, 'णमसइ' नमस्यति=नमस्करोति । 'वन्दिता' वन्दित्वा 'णमसिता' नमस्यित्वा 'जाव' यावत् 'पजुवासइ' पर्युपास्ते=सेवते । अत्र यावच्छब्देन—एव योजनाञ्चगन्तव्या—'सुस्तसमाणे, नमसमाणे, विणएण पजलिउडे, अभिमुहे' इति । अस्य ञ्जाया—शुश्रूषमाणः, नमस्यन्, विनयेन प्राञ्जलिपुट', अभिमुख', इति । तत्र श्रीसुधर्मस्वामिनं सेवमानः श्रीजम्बूस्वामी 'एव' वक्ष्यमाणप्रकारेण 'वयासी' अत्रादीत्—श्रीसुधर्मस्वामिनमपृच्छदित्यर्थः ।

यदि खलु हे भदन्त ! = हे भगवन् । श्रमणेन भगवता महावीरेण 'जाव

आदक्षिण—प्रदक्षिणपूर्वक तीनवार वदना नमस्कार किया । अंजलिपुट को बाधकर दक्षिण कान से लेकर मस्तक के पास घुमाते हुए वाये कानतक जो उन्हें घुमाकर फिर मस्तकपर रखा जाता है वह आदक्षिण—प्रदक्षिण है । वन्दना शब्द का अर्थ स्तुति और नमस्कार का अर्थ—दो हाथ दो पैर और एक मस्तक, इन पांच अंगों को झुकाना है । वदना और नमस्कार करके पर्युपासना (सेवा) करने लगे । सूत्रस्थ 'यावत्' शब्द से " सुस्तसमाणे, नमसमाणे विणएण पजलिउडे, अभिमुहे " इन शब्दों की भी यही योजना होती है ।

श्री सुधर्मस्वामी की सेवा करते हुए श्री जम्बूस्वामाने पूछा कि—हे भदन्त ! धर्म की आदि करनेवाले, तीर्थंकर, स्वयंसंबुध एवं सिद्धिगात को प्राप्त हुए श्रमण भगवन्

जोड़ीने आदक्षिण—प्रदक्षिणपूर्वक त्रयवार वदना—नमस्कार कर्था जे हाथ जोड़ी जमल्ला कानथी लछने भन्तक पासे केरवीने डाणा कान सुधी लछ जछने करी ते भन्तक पासे राखवाभा आवे छे ते आदक्षिण—प्रदक्षिण छे वन्दना शब्दने अर्थ स्तुति, अने नमस्कारने अर्थ—जे हाथ, जे पाग, जेक भन्तक, जे पाय अ गेने नभावबु ते, वन्दना अने नमस्कार करीने पर्युपासना—सेवा करवा लाग्या, सूत्रस्थ 'यावत्' शब्दथी " सुस्तसमाणे नमसमाणे, विणएण पजलिउडे, अभिमुहे " जे शब्दोनी पण अहि योजना थाय छे

श्री सुधर्मास्वामीनी सेवा करता करता श्री जम्बूस्वामीजे पूछ्यु छे—हे भदन्त ! धर्मनी आदि कवा वाणा, तीर्थंकर, स्वयसंबुध, धर्त्यादि विशेषल्लोथी

સપત્તેણ' યાવત્ સંપ્રાપ્તેન, અત્ર યાવચ્છન્દાદેવં ચોધ્યમ્-આદિકરેણ, તીર્થકરેણ, સ્વયંસમ્યુદ્ધેન, યાવત્-સિદ્ધિગતિનામધેયં સ્થાન સંપ્રાપ્તેન=ગતેન દશમસ્પાઙ્ગસ્ય 'પળ્હાવાગરણાણ' પ્રશ્નવ્યાકરણાના=પ્રશ્નવ્યાકરણાસ્યસ્ય 'અયમદે' અયમર્થઃ આસ્રવસવરનિરૂપણરૂપોઽર્થઃ 'પણ્ણતે' પ્રણ્ણતઃ, પ્રરૂપિતઃ-પતિયોચિત્ત્વમ્મિત્યર્થઃ, એકાદશસ્ય ચ્છલ્લ હે ભદન્ત ! અદ્ધસ્ય 'વિવાગસુવસસ' વિપાકશ્રુતમ્ય શ્રમણેન ભગવતા મહાવીરેણ યાવત્ સિદ્ધિગતિનામધેય સ્થાન સંપ્રાપ્તેન કોઽર્થઃ પ્રણ્ણતઃ ? । તત્ત=જમ્યૂસ્વામિનઃ પ્રશ્નકરણાન્તર 'ણ' ચ્છલ્લ આર્યસુરમાઙ્ગનારો જમ્યૂસ્વામિન મનગારમ્, 'એવ' =વક્ષ્યમાણપ્રકારેણ 'વયાસી અવાદીત્-એવ ચ્છલ્લ હે જમ્યૂ. ' શ્રમણેન 'જાવ' યાવત્-ભગવતા મહાવીરેણ યાવત્-સિદ્ધિગતિસ્થાન 'સંપત્તેણ' સંપ્રાપ્તેન-ગતેન એકાદશસ્યાઙ્ગસ્ય વિપાકશ્રુતસ્ય દ્વૌ શ્રુતસ્કન્ધૌ પ્રણ્ણતૌ, 'તજહા' તદ્યથા-'દુહવિવાગા ય' દુ ચ્છલ્લવિપાકાથ=દુઃસ્વલ્લવિપાકાસ્યથ, વિપન્ન્યન્તે-વેગ્નન્તે અનુભૂયન્તે ઇતિ વિપાકાઃ, દુ.સ્વાન્યેવ વિપાકા વાચ્યતયા યત્ત દુઃસ્વલ્લવિપાકઃ,

શ્રી મહાવીર પ્રમુને પ્રશ્નવ્યાકરણ નામક દશમ અંગ કા યહ ભાવ ફરમાયા હૈ, પરંતુ હૈ ભગવન્ ! ગ્યારહવા અંગ વિપાકશ્રુત કા ક્યા ભાવ ફરમાયા હૈ' । ઇસ પ્રકાર જંવૂસ્વામા કે પૂછને પર શ્રી સુધર્મા સ્વામી કહતે હૈ કિ-હે જબૂ । સિદ્ધિગતિપ્રાપ્ત શ્રી મહાવીર પ્રમુને ગ્યારહવે અંગ શ્રી વિપાકશ્રુત કે દો શ્રુતસ્કન્ધ કહે હૈ- એક દુઃસ્વલ્લવિપાક ઓર દુસરા સુલ્લવિપાક । જિનકા અનુભવ કિયા જાય વે વિપાક હૈ, જિસ શ્રુતસ્કન્ધ મે દુઃસ્વલ્લ હા

વિશિષ્ટ અને સિદ્ધિ ગતિને પ્રાપ્ત થયેલા શ્રમણ ભગવત શ્રી મહાવીર પ્રમુએ પ્રશ્ન વ્યાકરણ નામના દશમા અંગના એ ભાવ ફરમાવ્યા હે, પરંતુ હે ભગવન્ ! અગિયારમું અંગ જે વિપાકશ્રુત, તેમા શુ ભાવ કહેલા છે ? આ પ્રમાણે જમ્યૂ સ્વામીએ પૂછ્યું ત્યારે શ્રી સુધર્મા સ્વામી કહે છે કે- હે જમ્યૂ ! સિદ્ધિગતિને પ્રાપ્તેલા શ્રી મહાવીર પ્રમુએ અગિયારમા અંગ શ્રી વિપાકશ્રુતના એ શ્રુતસ્કન્ધ કહેલા છે- (૧) એક દુઃસ્વલ્લવિપાક અને (૨) બીજું સુલ્લવિપાક જેનો અનુભવ કરવામા આવે તે વિપાક છે જે શ્રુતસ્કન્ધમા દુઃસ્વલ્લ વિપાક શબ્દના વાચ્ય (અર્થ) રૂપથી પ્રકટ કરેલ છે, તે દુઃસ્વલ્લવિપાક છે આ શ્રુતસ્કન્ધનું નામ દુઃસ્વલ્લ

दुःखरूपविपाकबोधकतया दुःखविपाकनामकः प्रथमः श्रुतस्कन्ध इत्यर्थः । 'सुख
विपाकाश्च' सुखविपाकाश्च सुखविपाकारूपश्च, सुखान्येव विपाका यत्र स सुखविपाकः
सुखरूपविपाकरोपकतया सुखविपाकनामको द्वितीयः श्रुतस्कन्ध इत्यर्थः ॥२॥

विपाक शब्द के वाच्य (अर्थ) रूपसे प्रकट किये जाये वह "दुःखविपाक" है। इस श्रुत-
स्कन्ध का नाम दुःखरूप विपाक का बोधक होने से ही दुःखविपाक है। दूसरे श्रुतस्कन्ध
का नाम सुखविपाक है, इसमें सुख ही विपाकरूपसे वर्णित है, अतः सुखरूप विपाक
का बोधक होनेसे इसका नाम "सुखविपाक" है।

भावार्थ—सभा विसर्जित हो चुकने के बाद श्री जगन्नाथस्वामी, जहाँ श्री सुधर्मा-
स्वामी गिराजमान थे वहाँ पहुँचे और उन्हें अपनी समाचारी के अनुसार ३ बार
वदना एवं नमस्कार कर उनके समुख बैठ गये। बैठकर विनयके साथ गुरुदेव से
प्रार्थना किया कि—हे भद्रत ! भगवान् महावीर प्रभुने १०वें अंग में आश्रव
और सवर तत्त्व का वर्णन भलीभाँति किया है। अब मैं आप से यह जानना
चाहता हूँ कि भगवान्ने ११ वे अंग में उनके विपाक का किस रूप में कथन
किया है? सुधर्मा स्वामीने जगन्नाथस्वामी से कहा कि—हे जगन्नाथ ! इस ११ वे अंगका भगवान्
ने दो श्रुतस्कन्ध में वर्णन किया है। (१) प्रथम श्रुतस्कन्ध का नाम दुःखविपाक और

विपाकने बोध करावनाइ होवाथी तेनु नाम 'दुःखविपाक' छे भीन श्रुतस्कन्ध
नाम सुखविपाक छे तेभा सुभ ४ विपाकइपथी वर्णन कराओछु छे, तेथी करी
सुभइप विपाकनु बोधक होवाथी तेनु नाम 'सुखविपाक' छे

भावार्थ—सभा विसर्जन तथा पछी श्री जगन्नाथस्वामी नया आगम
श्री सुधर्मा स्वामी गिराजमान होता था पड़ोसीने पोतानी मन्त्राचारी प्रभाषे
त्रय बार वदना नमस्कार करीने तेना मन्त्र सुभ ४, जेसीने विनय साथे
शुद्धेवने प्रश्न पूछयो के—हे भद्रत ! भगवान् महावीर प्रभुने इसभा अंगमा
आश्रव अने सवर तत्त्वनु वर्णन बहुत सारी रीते कथ्युं छे हवे हु आपना
पानेथी ओ जणुवा धन्य कइ छु के भगवाने अगियारमा अंगमा तेना विपाकनु
केनी रीते वर्णन कथ्युं छे ? सुधर्मा स्वामीने जगन्नाथस्वामीने कहुं के हे जगन्नाथ !
ओ अगियारमा अंगनु भगवाने ओ श्रुतस्कन्धइपमा वर्णन कथ्युं छे। (१) प्रथम

મૂલમ્—સૂ. ૩

પદમસ્સ ણ મંતે ! સુખસ્થપ્પસ્સ દુહવિવાગ્ગણં સમણેણ જાવ સપત્તેણ કે
અદ્દે પણ્ણત્તે ? તણ્ણ સુહમ્મે અણગારે જમ્મ્વઅણગાર એવ વયાસી—એવ સલ્લ જવ્વ !
સમણેણંર આરુગ્ગેણ જાવ સંપત્તેણ દુહવિવાગ્ગણં દસ અજ્ઞયણા પણ્ણત્તા, તત્તહા—

૧ ૨ ૩ ૪ ૫ ૬
મિયાડત્તે, ડગ્ગિયણ, અમ્મગ, સગદે, વહસ્સઈ, નંદી ।

૭ ૮ ૯ ૧૦
ઊવર, સારિપદત્તે, ય દેવદત્તા ય, અજૂ ય, ॥ ૧ ॥ ॥ સૂ. ૩ ॥

ટીકા—સૂ. ૩

જમ્મ્વસ્વામી પુનઃ પૃચ્છતિ—‘ પદમસ્સ ણ મંતે ! ’ इत्यादि । मथमस्य खलु हे
भदन्त ! = हे भगवन् ! श्रुतस्कन्धस्य दुःखविपाकानां—दुःखविपाकानामकस्य श्रमणेन

दूसरे श्रुतस्कंध का नाम सुखविपाक है इनमें प्रथम में दुखरूप विपाक का
और द्वितीय में सुखरूप विपाक का वर्णन है ॥ २ ॥

“ पदमस्स ણ મતં ” इत्यादि—

સુવચ “ યાવત્ ” શબ્દ સે ‘ આદિકરેણ તીર્થકરેણ સ્વયસંબુદ્ધેન ’ इत्यादि,
‘ સિદ્ધિગતિનામધેયં સ્થાન સપ્રાપ્તેન ’ इन अथ पदों का ग्रहण है । जवत्स्वामी
શ્રી સુધર્માસ્વામી સે પૂછતે હૈં—કિ આદિકર—અપને શાસન કા અપેક્ષા ॥ ધર્મકે પ્રથમ
પ્રવતક, તીર્થકર સ્વયસંબુદ્ધ—વિના દૂસરે કે ઉપદેશ સે બોધ પામે હુણ इत्यादि
વિશેષણા સે વિશિષ્ટ, ઔર સિદ્ધિગતિ નામક સ્થાન મેં વિરાજમાન એસ શ્રી શ્રમણ

શ્રુતસ્કંધનુ નામ દુઃખવિપાક બીજા શ્રુતસ્કંધનુ નામ સુખવિપાક છે તેમા પ્રથમમા
હુ અરૂપ વિપાકનુ, અને બીજામા સુખરૂપ વિપાકનુ વર્ણન કરેલુ છે ॥ ૨, ॥

‘ પદમસ્સ ણ મતં ’ इत्यादि—

સૂત્રમ્થ યાવત્ શબ્દથી ‘ આદિકરેણ તીર્થકરેણ સ્વયસંબુદ્ધેન ’ इत्यादि सिद्धिगतिनाम
ધેય સ્થાન સપ્રાપ્તેન ’ એ અન્ય પદોનુ ગ્રહણ થાય છે જમ્મ્વ સ્વામી શ્રી સુધર્મા
સ્વામીને પૂછે છે કે—હે ભદન્ત ! આદિકર—પોતાના શાસનની અપેક્ષાથી ધર્મના
પ્રથમ પ્રવર્તક તીર્થકર સ્વયસંબુદ્ધ—બીજાના ઉપદેશ વિના બોધ પામ્યા
આ વિશેષણોથી વિશિષ્ટ, સિદ્ધિ ગતિ નામના સ્થાનમા ગિરાજમાન એવા શ્રી

યાવત્ સંપાત્તેન 'કે ઓ કોડ્ય = મો ભાવ' પ્રજ્ઞસઃ? । તત્ ગ્વલુ સુહર્મે' સુધર્મા-
સુધર્મા સ્વામી અનગારો જન્મ્વનામરુપનગારમ્ 'અ' વક્ષ્યમાણપ્રમારેણ 'વયામી'
અવાદીત્-અવ સલુ હે જન્મ્ 'શ્રમણેન પગવતા મહાગીરેણ 'આદિગેણ' આદિ-
કરેણ-સ્વશામનાપેક્ષયા ધર્મસ્ય પ્રથમપ્રવર્તકેન, 'જાવસપત્તેણ' યાવત્-સિદ્ધિગતિ
સ્થાન સંપાત્તેન 'દુહસ્ત્રિગાણ' દુ સ્ત્રિપાકાના દુ સ્ત્રિપાકનાન્ પ્રથમશ્રુતસ્કન્ધ
સ્યેત્યર્થઃ દશાધ્યયનાનિ પ્રજ્ઞાનિ । અધ્યયનનામાન્યાહ- 'મિયાડત્તે' इत्यादि ।
'મિયાડત્તે' મૃગાપુત્ર. ૧, 'ઊઝિતક' ઊઝિતક ૨, 'અમગ' અમગ. ૩, 'સગદે'
શકટ. ૪, 'નૃહસ્મર્ત' નૃહસ્પતિ ૫, 'નન્દિ' નન્દિ ૬, 'ઉદ્ગર' ઉદ્ગર ૭, 'સોરિય
દત્તેય' શૌરિકદત્ત ૮, 'દેવદત્તાય' દેવદત્તા ૯, 'અંજૂય' અંજૂ ૧૦ ॥ સૂ. ૩ ॥

ભગવત શ્રી મહાવાર પ્રમુન હં મદન્ત । દુ સ્ત્રિપાક નામક પ્રથમ શ્રુતસ્કન્ધ કયા
ભાવ પ્રરૂપિત ક્રિયા હૈ? હમ પ્રશ્ન ક સમાધાન નિમિત્ત શ્રી સુધર્માસ્વામી અપન
શિષ્ય શ્રી જન્મ્વસ્વામા સ કહતે હૈ કિ- 'આદિકર' આદિ વિગ્રેષણા સ વિશિષ્ટ ડન
શ્રી શ્રમણ ભગવત મહાવાર પ્રમુન દુ સ્ત્રિપાકનામક શ્રુતસ્કન્ધ કે અર્થ કો સ્પષ્ટ રૂપ
સ પ્રરૂપિત કરન કે લિયે દશ અધ્યયનો કો પ્રરૂપણા કા હૈ । વે ૧૦ અધ્યયન યે
હૈ—(૧) મૃગાપુત્ર, (૨) ઊઝિતક, (૩) અમગ, (૪) શકટ (૫) નૃહસ્પતિ (૬)
નન્દિ, (૭) ઉદ્ગર, (૮) શૌરિકદત્ત, (૯) દેવદત્તા, ઓ ૧૦ અંજૂ ।

માત્રાર્થ—પૂર્વ મેં ત્રિપાઠ ક દુ સ્ત્રિપાક ઓર સુસ્ત્રિપાક હસ પ્રકાર સ વા
ભેદ પ્રકટ કિયે ગયે હૈ, ડનર્મ શ્રી સુધર્માસ્વામી સ જન્મ્વસ્વામી યહ પૂઠ રહે હૈ કિ-હે

શ્રમણ ભગવત શ્રી મહાવીર પ્રમુએ દુ સ્ત્રિપાક નામના પ્રથમ શ્રુતસ્કન્ધમા
શુ ભાવ પ્રરૂપિત કર્યા ડે? આ પ્રશ્નના સમાધાન નિમિત્તે શ્રી સુધર્મા સ્વામી
પોતાના શિષ્ય શ્રી જન્મ્વ સ્વામીને કહે ડે કે-આદિકર, ઇત્યાદિ વિગ્રેષણાથી વિશિષ્ટ
તે શ્રમણ ભગવત મહાવીર પ્રમુએ દુ સ્ત્રિપાક નામના શ્રુતસ્કન્ધના અર્થને સ્પષ્ટ
રૂપથી પ્રરૂપિત કરવા માટે દસ અધ્યયનોની પ્રરૂપણા કરી છે તે દસ અધ્યયન
આ પ્રમાણે ડે (૧) મૃગાપુત્ર, (૨) ઊઝિતક, (૩) અમગ, (૪) શકટ, (૫) નૃહ
સ્પતિ (૬) નન્દિ, (૭) ઉદ્ગર, (૮) શૌરિકદત્ત (૯) દેવદત્તા, (૧૦) અંજૂ

ભાવાર્થ—પૂર્વમા ત્રિપાઠના દુ સ્ત્રિપાક અને સુસ્ત્રિપાક એ પ્રમાણે
બે ભેદ પ્રકટ કર્યા છે તેમા શ્રી સુધર્મા સ્વામીને જન્મ્વ સ્વામી એ પૂછી ગયા ડે

मूलम्—सू० ४

जदण भते ! समणेण भगवया महावीरेण आङ्गरेण तित्थयरेण जाव सपत्तेण दुहविवागाण दस अज्झयणा पणत्ता, तंजहा-मियाउत्ते य जाव अजू य । पढमस्म ण भते ! अज्झयणस्स दुहविवागाण समणेण जाव संपत्तेण के अट्टे पणत्ते ? । तएण सुहम्मे अणगारे जंनुअणगार एव बयासी-एव खल्लु जम्भू ! तेण कालेण तेण समएण मियागामे णाम णयरे होत्था, वण्णओ । तस्सण मियागामस्स णयरस्स बहिया उत्तरपुरत्थिये दिसीभाए चदणपायवे णाम उज्जाणे होत्था । सव्वोउय, वण्णओ । तत्थण चदणपायवस्स बहुमज्झदेसभाए सुहम्मस्स जक्खस्स जक्खाययणे होत्था । चिराइए, जहा पुण्णभदे ।

तत्थण मियागामे णयरे विजए णाम खत्तिए राया परिवसइ । वण्णओ । तस्स ण विजयस्स खत्तियस्स मिया णाम देवी होत्था । सुकुमालपाणिपाया, अहीणपडिपुण्णपच्चिदियसरीरा, वण्णओ । तस्स ण विजयखत्तियस्स पुत्ते मियाए देवीए अत्तए मियाउत्ते णाम दारए होत्था, जाइअधे जाइमूए, जाइबहिरे, जाइपंगुळे य, हुडे य वायव्वे य, णत्थि ण तस्स दारगस्स इत्था वा, पाया वा, वण्णा वा, अच्छी वा, णासा वा, केवलं से तेसि अंगोवगाण आगिई आगिइमेत्ते । तएण सा मियादेवी त मियापुत्त दारग रहस्सिय भूमिघरसि रहस्सिएण भत्तपाणेण पडिजागरमाणी पडिजागरमाणी विहरइ ॥ सू० ४ ॥

मदन ! प्रथम दु खविपाक नामक श्रुतस्कंध के भाव की क्या प्ररूणा है ? तब श्री सुधर्मास्वामी इस श्रुतस्कंध को विशेषरूप से प्रतिपादित करने के लिये मृगापुत्रादि १० अययनों द्वारा दु खविपाक नामक प्रथम श्रुतस्कंध के भाव प्रकट करते हैं ॥ ३ ॥

दे, - हे लहन्त ! प्रथम दु खविपाक नामे श्रुतस्कंधना भावनी प्ररूपणा शु छे ? त्थारे सुधर्मा स्वामी अे श्रुतस्कंधनु विशेषरूपथी प्रतिपादन करवा भाटे मृगापुत्रादि इस अध्ययनों द्वारा दु खविपाक नामनु प्रथम श्रुतस्कंध, तेना भाव प्रकट करे ॥ ३ ॥

टीका—मू० ४

श्रीजम्बूस्वामी पृच्छति—‘जड्ण भते’ इत्यादि । यदि खलु हे भदन्त ! = हे भगवन् ! श्रमणेन भगवता महावीरेण आदिकरेण तीर्थकरेण ‘जाव’ यावत् = सिद्धिगतिस्थान—संपत्तेण’ समाप्तेन = गतेन, ‘दुहविवागाण’ दुःखविपाकानां = दुःख विपाकानामकस्य प्रथमश्रुतस्कन्धस्येत्यर्थः, दश = दशसंख्यकानि, अध्ययनानि, प्रज्ञप्तानि, तद्यथा—मृगापुत्रश्च यावद् अश्रूश्च । तत्र प्रथमस्य खलु हे भदन्त ! अध्ययनस्य दुःखविपाकश्रुतस्कन्धस्य श्रमणेन भगवता महावीरेण यावत्—सिद्धि गतिनामश्रेय स्थान ‘संपत्तेण’ समाप्तेन गतेन कोऽर्थः प्रज्ञप्तः ? ।

‘जड्ण भते० !’ इत्यादि—

‘भते’ हे भदन्त—भगवन् ! ‘जड्णं’ यदि आङ्गरेण तित्थयरेण जाव संपत्तेण, आदिकर—स्वशासन की अपेक्षा धर्मके आदि प्रवर्तक, तीर्थकर और सिद्धिगतिनामक स्थान को प्राप्त हुए ‘भगवया,’ भगवान् ‘महावीरेण,’ महावीरेण ‘दुहविवागाण’ दुःखविपाकनामक प्रथम श्रुतस्कन्ध के ‘तजहा—मियाउत्ते य जाव अज्जूय’ मृगापुत्र अध्ययन से ले कर अश्रू नामक अन्तिम अध्ययन तक जो ‘दश अज्झयणा’ दश अध्ययन ‘पण्णत्ता’ प्ररूपित किये हैं । उनमें से ‘भते’— हे भगवन् ‘दुहविवागाण’ दुःखविपाकके ‘पढमस्स ण अज्झयणस्स’ प्रथम मृगापुत्रनामक अध्ययन का ‘समणेण जाव संपत्तेण’ आदिकर आदि विज्ञेयों से विशिष्ट

‘जड्ण भते !०’ इत्यादि

(भते) हे भदन्त—भगवन् (जड्ण) यदि (आङ्गरेण तित्थयरेण जाव संपत्तेण) आदिकर—स्वशासनकी अपेक्षाके धर्मकी आदि प्रवर्तक, तीर्थकर अने सिद्धिगति नामकी स्थानने प्राप्त यथेहा (भगवया) भगवान् (महावीरेण) महावीरे (दुहविवागाण) दुःखविपाक नामकी प्रथम श्रुतस्कन्धकी (तजहा मियाउत्ते य जाव अज्जूय) मृगापुत्र अध्ययनकी आरम्भने अश्रू नामकी उल्ला अध्ययन सुधी ने (दश अज्झयणा) दश अध्ययन (पण्णत्ता) प्ररूपित किये छे तेभाधी (भते) हे भगवन् ! (दुहविवागाण) दुःख विपाककी (पढमस्स—अज्झयणस्स) प्रथम मृगापुत्र नामकी अध्ययनकी (समणेण जाव संपत्तेण) आदि-

‘તણ’ તતઃ સ્વલુ = શ્રી જમ્બૂસ્વામિનઃ પ્રત્ન કરણાનન્તર સ્વલુ ‘સુહમ્મે અળગારે’ શ્રીસુધર્મા સ્વામી અનગારઃ શ્રીજમ્બૂસ્વામિનયનગારમ્, ‘અ’ વક્ષ્ય માણપ્રકારેણ ‘વયાસી’ અવાદીત્=કથયતિ સ્મ । હે જમ્બૂઃ ! એવ = વક્ષ્યમાણપ્રકારેણ સ્વલુ તસ્મિન્ કાલે તસ્મિન્ સમયે ‘મિયાગામે નામ’ મૃગાગ્રામનામક ‘નયરે’ નગર ‘હોત્થા’ આસીત્ । વર્ણકઃ—વર્ણન, સ ચૌપવાતિકમૂઝાચમ્પાનગરીવદ્ બોધયઃ । તસ્ય સ્વલુ મૃગાગ્રામસ્ય નગરસ્ય ‘વહિયા’ ણ્હિ— ગાદ્યપદેશે ‘ઉત્તરપુરત્થિમે દિસીમાણ’

અન શ્રમણ ભગવાન મહાવીરન ‘કે, અટ્ટે પળ્લસે’ કયા અર્થ કહા છે । ‘તણ’ શ્રી જમ્બૂ સ્વામી કે હસ પ્રકાર કે પ્રત્ન કરને ક પદ્યાત્ ‘સુહમ્મે અળગારે’ વે સુધર્મા સ્વામીને જમ્બૂઅળગાર’ અન જમ્બૂ સ્વામી કે પ્રતિ ‘અં વયાસી’ હસ પ્રકાર સે કહા—કિ ‘જમ્બૂ એવ સ્વલુ’, હે જમ્બૂ ! તુમ્હારે પ્રશ્ન કા ઉત્તર હસ પ્રકાર છે— સુના— ‘તેણ કાલેણ તેણ સમણ મિયાગામે નયરે હોત્થા’ અસર્વિણી કાલકે ચતુર્થ આરે મે મૃગાગ્રામ નામ કા એક નગર થા । ‘વળ્ણઓ’ ઔપવાતિક સૂત્ર મે નિસ પ્રકાર સ ચપાનગરી કા વર્ણન કિયા ગયા છે—ઠીક હસી પ્રકાર સ હસ નગર કા બી વર્ણન સમજના ચાહિયે—ચપાનગરી જિસ પ્રકાર કી અદ્ભુત ગોમા આદિ ગુણો સે વિશિષ્ટ છે—અસી પ્રકાર ■ યહ નગર બી અપન અનુપમ સૌન્દર્ય સ યુક્ત છે । ‘તસ્સ ણ મિયાગામસ્સ નયરસ્સ’ અસ મૃગાગ્રામ નામક નગર ક ‘વહિયા’ ગાદ્યપ્રદેશમે ‘ઉત્તર-

૦૨ આદિ વિશેષણોથી વિશિષ્ટ તે શ્રમણ ભગવાન મહાવીરે (કે અટ્ટે પળ્લસે) શુ અર્થ કયો છે ? (તણ), શ્રી જમ્બૂ સ્વામીએ આ પ્રમાણે પ્રશ્ન કયો ત્યાર પછી (સુહમ્મે અળગારે) તે સુધર્મા સ્વામીએ જમ્બૂ અળગાર પ્રતિ (એવ વયાસી) આ પ્રમાણે કહ્યું કે — (જંબૂ એવ સ્વલુ), હે જમ્બૂ ! તમારા પ્રશ્નનો ઉત્તર આ પ્રમાણે છે સાહેબો (તેણ કાલેણ તેણ સમણ મિયાગામે નયરે હોત્થા) તે અવમર્વિણી કાલના થોડા આરામ મૃગાગ્રામ નામનું એક નગર હતું (વળ્ણઓ) ઔપવાતિક સૂત્રમાં જે પ્રમાણે ચપાનગરીનું વર્ણન કરેલું છે, તે પ્રમાણે આ નગરીનું વર્ણન સમજ લેવું જોઈએ, ચપાનગરી જે પ્રમાણે અદ્ભુત શોભા આદિ શુભોદ્ધી વિશિષ્ટ છે, તે પ્રમાણે આ નગર પણ પોતાના અનુપમ સૌન્દર્યથી યુક્ત છે (તસ્સ ણ મિયાગામસ્સ નયરસ્સ) આ મૃગાગ્રામ નામના નગરના (વહિયા) ગાદ્ય પ્રદેશમાં (ઉત્તરપુરત્થિમે દિસીમાણ) ઉત્તર અને

उत्तरपौरस्ये दिग्भागे ईशानकोणे, 'चदणपायवे णाम उज्जाणे' चन्दनपादपनामक-
मुग्नानम् 'हाथा' आसीत्, तत् कीदृश?—'मित्याह—'सञ्चोडय' सर्तुत्तुम्—सर्वे स्तुतवो
वमन्तादयः सन्ति यत्र तत् तथा, सर्तुत्तुपुष्पफल्गुसमन्वितमित्यर्थः । 'वण्णओ'
वर्णक—वर्णनम्, स च कुसुमसञ्जनचन्दनवनप्रकाशमित्यादिविज्ञेयः । तत्र खलु
चन्दनपादपस्य 'वहुमज्जदेसभाए' वहुम-यदेसभागे—सर्था मध्यभागे 'सुहम्मस्स
जक्खस्स सुवर्मनाम्नो यक्षस्स ' जक्खाययण ' यक्षायतनम्, 'हाथा' आसीत् । तत्र
यक्षायतनं वर्णयन्नाह—'चिराडए जहा पुण्णमहे' चिरादिक = चिरकालिकम्, यथा
पूर्णभद्र = पूर्णभद्रचैत्यसदृशम्, — पूर्णपुरुषप्रज्ञप्तमित्यादिविशेषणमौपपातिकम् नानाद्
विज्ञेयम् ।

पुरत्थिमे दिसीभाए' उत्तर और पूर्वदिशा के भाग—ईशान कोन में 'चदणपायवे णा-
म उज्जाणे होत्या' चन्दनपादप नाम का एक उद्यान—बगीचा था । 'सञ्चोडय'
इसमें समस्त हा ऋतुओं का गाभा थी—समस्तऋतुसंनधा पुष्प और फलो से यह सदा
हरा-भरा बना रहता था । 'वण्णओ' वणन 'कुसुमसञ्जन चन्दनवनप्रकाश' अनेक
जाति के सुगन्धित फूलों से यह सुरम्य और दृढ़ के चन्दनवन जैसा मन का आनंदित
करने वाला था । 'तत्थण चदणपायवस्स वहुमज्जदेसभाए' उक्त चन्दनपादप नामक
बगीचा के ठीक मध्यभाग में 'सुहम्मस्स जक्खस्स' सुवर्म नामके यक्ष का 'जक्खा-
ययणे होत्या' एक यक्षायतन था । 'चिराडए, जहा पुण्णमहे' पूर्णभद्र चैत्य की
तरह यह भी बहुत अधिक प्राचीन था । इसका वणन में भी 'पूर्वपुरुषप्रज्ञप्तम्' इत्यादि

पूर्व दिशाना लाग-ईशान कोण-मा चदणपायवे णाम उज्जाणे होत्या अहं
पादप नामना ओउ उद्यान-बगीचा होतो, ते सञ्चोडय छो अस्तुओनी
तेमा शोला उती तमात्र ऋतुना पुष्पो अने फलोथी ते बगीचा होशेला लक्ष्य
होतो 'वण्णओ' वर्णन 'कुसुमसञ्जन चन्दनवनप्रकाश' अनेक जातिना सुगन्धित
फूलोथी ते सुरम्य अने छन्दना चन्दनवन प्रमाणे मनने आनन्द आपनारे होतो
'तत्थण चदणपायवस्स वहुमज्जदेसभाए' ओ अहं पादप नामना बगीचाना
मध्य लागमा सुहम्मस्स जक्खस्स' सुवर्म नामना यक्षनु जक्खाययणे होत्या'
ओउ यक्षायतन होतु 'चिराडए जहा पुण्णमहे' पूर्णभद्र चैत्यनी प्रमाणे आ
यक्षायतन पणु गहु प्राचीन होतु तेना वर्णनमा पणु 'पूर्वपुरुषप्रज्ञप्तम्

તત્ર સ્વલુ મૃગાગ્રામે નગરે 'વિજય નામ સ્વતિય રાયા પરિવસત્' વિજયનામકઃ સન્નિયો રાજા પરિવસતિ । 'વળ્ણઓ' વર્ણકઃ--વર્ણનમ્, સ ચ 'મહ્યાદિમવત-મહત મલય-મદર-મહિંદસારે' इत्यादिरोपपातिकवद् बोध्यः, अस्म्य व्याख्या-महाहिम वन्महामलयमन्दरमहेन्द्रसार'==महाश्चासौ हिमवान् महाहिमवान्, स इव महान् अन्यमहापर्वतापेक्षया, मलयो=मलयाचलः, मन्दरो=मेरुगिरिः महेन्द्र.=सुरपतिः, पर्वतविशेषो वा, तद्वत् सारः=प्रधानो यः स तथा ।

તત્સ્ય સ્વલુ વિજયસ્ય સન્નિયસ્ય રાજ્ઞઃ 'મિયા નામ દેવા' મૃગાનામ્ની દેવી 'હોત્યા' આસીત્ । સા કીદશી ?-ત્યાહ- 'સુકુમાલપાણિપાયા સુકુમારપાણિપાદા=

ઓપપાતિકસૂત્રકથિત ફન સમસ્ત વિશેષણો કા યહા પર મી મંધટન કરલેના ચાહિયે ।

‘તત્થળ મિયાગામે નયરે’ ઉસ મૃગાગ્રામ નગર મેં ‘વિજય નામ સ્વતિય રાયા પરિવસત્’ વિજય નામક એક ક્ષત્રિય રાજા રહતા થા ‘વળ્ણઓ’ ફસ નરેશ કા વર્ણન મી ઓપપાતિક સૂત્રમે વર્ણિત કૂળિક રાજા કી તરહ સમક્ષના ચાહિયે, યથા- ‘મહ્યાદિમવતમહતમલયમંદરમહિંદસારે’ इत्यादि, પર્વતો મે જૈઠ મહાહિમવાન્ પર્વત પ્રધાન માના જાતા હૈ, મલયાચલ જૈઠ શ્રેષ્ઠ ગિના જાતા હૈ, મેરુ પર્વત જિસ પ્રકાર સર્વોત્તમ હૈ ઓર મહેન્દ્ર-સુરેન્દ્ર અથવા પર્વતવિશેષ જૈઠ મુખ્ય માના જાતા હૈ, ઉસા પ્રકાર યહ રાજા મી અન્ય રાજાઓ મેં પ્રધાન-શ્રેષ્ઠ થા ।

‘તત્સળ વિજયસ્ત સ્વતિયસ્ત મિયાનામ દેવી હોત્યા’ ક્ષત્રિય વંશ મેં

ઇત્યાદિ ઓપપાતિક સૂત્રમા કહેલા તમામ વિશેષણોને અહિ લગાડી દેવા જોઇએ તત્થળ મિયાગામે નયરે આ મૃગાગ્રામ નગરમા વિજયનામ સ્વતિય રાયા પરિવસત્’ (વિજય નામના એક ક્ષત્રિય રાજા રહેતા હતા વળ્ણઓ’ આ રાજાનુ વર્ણન પણ ઓપપાતિક સૂત્રમા વર્ણવેલા કૂળિક રાજા પ્રમાણે મમજી લેવું જોઇએ જેમ ‘મહ્યા-દિમવત-મહત-મલય-મદર-મહિંદ-સારે’) ઇત્યાદિ પર્વતોમા જેવી રીતે મહા હિમવાન પર્વત પ્રધાન માનવામા આવે છે, મલયાચલ જેવો શ્રેષ્ઠ માનવામા આવે છે એક પર્વત જેવી રીતે સર્વોત્તમ છે અને મહેન્દ્ર-સુરેન્દ્ર અથવા પર્વતવિશેષ જેવી રીતે મુખ્ય માનવામા આવે છે તે પ્રમાણે આ રાજા પણ અન્ય રાજાઓમા મુખ્ય અને શ્રેષ્ઠ હતા, ‘તત્સળ વિજયસ્ત સ્વતિયસ્ત મિયાનામ દેવી હોત્યા’ ક્ષત્રિય વંશમા

फोमलकरचरणा, 'अहीणपडिपुण्णपच्चिदियसरीरा' अहीनप्रतिपूर्णपञ्चेन्द्रियशरीरा - अहीनानि=अन्यूनानि स्वरूपतः, प्रतिपूर्गानि लक्षणतः पञ्चापीन्द्रियाणि यस्मिन्, तत्, तथाविध शरीर यस्याः सा तथा । 'वण्णओ' वर्णकः-वर्णन, स चास्याः औप-पातिकमृत्राद् धारिणीदेवीवद् विज्ञेय इत्यर्थः । तस्य खलु विजयक्षत्रियस्य=विजय नामकस्य क्षत्रियस्य राज्ञः 'पुत्ते' पुत्रः मियाए देवीए' मृगाया देव्याः 'अत्तए' आत्मजः 'मियापुत्ते णाम दारण' मृगापुत्रनामको दारकः=चालकः, 'होथा' आसीत् । स कीदृशः? इत्याह-'जाइअये' इत्यादि । जात्यन्य=जन्मकालादारभ्यान्ध एवेत्यर्थः, 'जाइमूए' जातिमूक-जन्मतो मूकः-वाक्शक्तिरहितः, 'जाइबहिरे' जातिवधिरः=जन्मतः श्रवणशक्तिरहितः, 'जाइपंगुले य' जातिपङ्गुलश्च=जन्मतः पङ्गुः=खड्गः, चरणविरुद्ध

तिलक स्वरूप उस विजय नृपति की रानी का नाम मृगादेवी था । 'सुकुमालपाणि-पाया अहीण० वण्णओ' इसके हाथ और पैर अत्यंत सुकुमार थे । शरीर भी इसका स्वरूप की अपेक्षा न्यूनतारहित, तथा लक्षण की अपेक्षा परिपूर्ण पाचों इन्द्रियों से युक्त था । औपपातिक मूत्र में जिस प्रकार का वर्णन धारिणी देवी का किया गया है ठीक उसी प्रकार का वर्णन इस मृगा देवी का भी समझना चाहिये 'तस्स ण विजयस्स रत्तियस्स पुत्ते मियाए देवीए अत्तए मियापुत्ते णाम दारण होत्था' उस विजय नामक क्षत्रिय राजा के एक पुत्र था जिस का नाम मृगापुत्र था-जो मृगादेवी से उत्पन्न हुआ था । वह 'जाइअये, जाइमूए, जाइबहिरे जाइपंगुले य, हुंडे य, वायव्वे य' जन्म से ही अंधा, और जन्म से ही मूंगा था । जन्म से बहिरा और जन्म से ही पागल था । इसके शारीरिक अवयवों की रचना भी ठीक

तिलक स्वरूप ओ विजय राजाणी राज्ञीनु नाम मृगादेवी હતુ 'સુકુમાલપાણિ પાયાઅહીણ૦વણ્ણઓ' તેના હાથ-પગ ગહુજ સુકોમલ હતા, તેના શરીરની અપેક્ષાએ સ્વરૂપવાન અને લક્ષણની અપેક્ષાએ પાચ ઇન્દ્રિયોથી પૂર્ણ યુક્ત હતા ઔપપાતિક મૂત્રમા ધારિણી રાણીનું દેવીનું વર્ણન કરેલું છે, તેણે વર્ણન મૃગાદેવીનું સમજી લેવું જોઈએ 'તસ્મણ વિજયસ્મ સત્તિયસ્સ પુત્તે મિયાએ દેવીએ અત્તપ મિયાપુત્તે ણામ દારણ હોત્થા' તે વિજય નામના ક્ષત્રિય રાજાને એક પુત્ર હતો તેનું નામ મૃગાપુત્ર હતુ જે મૃગાદેવી થકી ઉત્પન્ન થયા હતા, તે કુવર 'જાઈઅયે, જાઈ મૂપ, જાઈબહિરે, જાઈપંગુલે ય હુંડે ય, વાયવ્વે ય' જન્મથી આંધળો, અને જન્મ

इत्यर्थः । 'हुडे य' हुण्डश्च=हुण्डसंस्थानवान्, सर्वोपयवप्रमाणहीन इत्यर्थः । यत्र पादाग्रवयवा यथोक्तप्रमाणरहिताः प्रायस्तद् हुण्डसंस्थानम् । 'वायने य' वायव्यश्च वायुरस्यास्तीति वायव्यं वायुरोगी वातरोगवानित्यर्थः । नस्तं ग्वलु तस्य दार कस्य हस्तौ वा, पादौ वा, कर्णौ वा, अक्षिणी=चक्षुशी वा, नामे वा । केवलम् एतेषामङ्गोपाद्धानाम्, अङ्गानि-शिरःप्रभृतीन्पृष्टी - शिरः १, उरः २, पृष्ठम् ३, उदरम् ४, बाहुद्वयम् ५-६, पादद्वयं च ७ ८, । उपाङ्गानि- अङ्गावयवभूतानि- कर्णनयननासाऽङ्गुरयादीन्पुनरेकविधानि । तेषाम् 'आगिर्ह' आकृति = आकार, 'आगिहमेत' आकृतिमानम्=आकारमात्र, न तु तदुचितस्वरूपमित्यर्थः । ततः खलु

नहीं थी हुण्डक संस्थान था-प्रत्येक अवयव अपने-प्रमाणमें रचना से हीन थे, उसके गरीर की बनावट सुंदर नहीं थी-आकृति दुर्दान्ताय थी, जिस प्रमाणमें जिस अंग और उपांग की रचना होनी चाहिये उस प्रकार की रचना से हीन अंग और उपांगों का हाना ही हुण्डकसंस्थान है, इस नाम कर्मके उदय से शरीर अंग और उपांग किसी खाज आकार के नहीं होते हैं । वह वातरोगसे भी पांडित था । 'णत्थि णं तस्स दारगस्स हत्था वा पाया वा कण्णा वा, अच्छी वा णासा वा' उस लडके के न हाथ थे, न पैर थे, न कान थे न आंखें थीं और न नाक ही थी 'केवलं से तेसि अगोवगाण आगिहमेत्ते' केवल अंगों-मस्तक, उरस्थल, पृष्ठ, उदर-पेट, दो बाहु दा पाव, और उपांगों-अंग के अवयव स्वरूप कान, नाक, आंखें और अंगुलि आदि के बिना मात्र ही थे ।

થીજ સુગો હતો, જન્મથી બહેરો અને જન્મથીજ લુપ્તો હતો તેના શરીરની રચનામાં અવયવોની રચના પણ સારી ન હતી, હુડક સંસ્થાન હતું, દરેક અવયવ પોતાની સ્વાભાવિક રચનાથી અધુરા હતા, તેના શરીરની રચનામાં સુદૃઢતા ન હતી નજરે જોતા ગમે નહિ તેવી તેની આકૃતિ હતી જે પ્રમાણે જે જે અંગ ઉપાંગોની વ્યવસ્થા થવી જોઈએ તેવી ન હતી પણ હીન અંગ-ઉપાંગવાળું શરીર તે હુડક સંસ્થાન છે તે નામકર્મના ઉદયથી શરીર (અંગ-અને ઉપાંગ) કોઈપણ પ્રકાર-ખાસ આકાર વિનાનું હતું તે વાચના રાગથી પીડિત હતો 'ણત્થિ ણ તસ્સ દારગસ્સ હત્થા વા, પાયા વા, કણ્ણા વા અછી વા, ણાસા વા' તે કુમારને (પુત્રને) હાથ પગ, કાન, આખ, નાક કોઈ પણ ન હતું 'કેવલં સે તેસિ અગોવગાણ આગિર્હ આગિહમેત્તે' કેવલ અંગો, મસ્તક, ઉરસ્થળ, પૃષ્ઠ, ઉદર પીઠ, બે હાથ, બે પગ અને ઉપાંગો અંગના અવયવ સ્વરૂપ કાન, નાક, આખ

સા મૃગાદેવી ત મૃગાપુત્ર દારુક 'રહસ્તિયસિ' રાહસિકે=પ્રચ્છન્ને શ્વે જનેનાવિદિતે
 ડન્યર્થ., 'ભૂમિવ સિ' ભૂમિમૃદ્દે-ભૂમ્યધોભાગવર્તિનિ મૃદ્દે, 'રહસ્તિમણ' રાહસિકેન=
 પ્રચ્છન્નેન, 'મત્તપાણેળ' મત્તપાણેન 'પઙ્ગિજાગરમાણીર' પ્રતિજાગ્રતીર= પાલયન્તીર
 'વિહરઈ' વિહરતિ ॥ મૃ૦ ૪ ॥

‘તપ્પણ સા મિયાદેવી ત મિયાપુત્ત દારુગ રહસ્તિયંસિ ભૂમિમરસિ’ હસ પ્રકાર
 કી પારિસ્થિતિસપત્ર ડમ વાલકકા ઉસ મૃગાદેવાન લોગોકી દૃષ્ટિ સ હુપે હુપે તલધર
 મેં રવરા થા ઓર ‘રહસ્તિમણ મત્તપાણેળ પઙ્ગિજાગરમાણીર વિહરઈ’ ટિપાર કર
 ભાજન-પાન સ ઉસકા સાધાનીપૂર્વક પાલન-પોષણ કરતી થી ।

ભાવાર્થ—૧૦ અધ્યયન મેં સે પ્રથમ મૃગાપુત્ર નામક અધ્યયન કા વધા
 માત્ર હૈ—હસ પ્રકાર શ્રી જનુસ્વામી દ્વારા પૂઠે જાને પર શ્રી સુધર્મા સ્વામી હસ અધ્યયન
 કા સ્પષ્ટીકરણ કરતે હુપે કહતે હૈ—મૃગાગ્રામ નામક ાક વહુત વિશાલ ઓર સુરમ્ય
 નગર થા । ઉસક વાહર ઈશાન કોણકી ઓર ડહ ઋતુઓ કી શોભાસે વિગિષ્ટ
 એક ચંદનપાદપ નામકા વહુત હી પ્રાચાન નંદન વન જૈસા વિસ્તૃત મનાહર વગીચા થા ।
 ઉસક ઠીક બીચાવાચ સુધર્માનામક યક્ષ કા એક આયતન થા । ઉસ નગર કા શાસક

અને આગળીઓના માત્ર ચિન્હ હતા ‘તપ્પણ સા મિયાદેવી ત મિયાપુત્ત દારુગ
 રહસ્તિયસિ ભૂમિમરસિ’ એ પ્રમાણે એ પરિસ્થિતિ મપત્ર તે બાલકને મૃગાદેવી
 માણસોના નજરે ન પડે એવી રીતે ખાનગી ધરના નીચેના ભાગમા રાખતી હતી
 અને ‘રહસ્તિમણ મત્તપાણેળ પઙ્ગિજાગરમાણીર વિહરઈ’ અને છાની રીતે ભોજન-
 અન્ન, પાણી, આપીને માનધાનીપૂર્વક તેનું પાલન પોષણ કરતી હતી

ભાવાર્થ—દશ અધ્યયનોમા પ્રથમ અધ્યયન મૃગાપુત્ર નામે અધ્યયનનો
 શુ ભાવ હે ? આ પ્રમાણે જન્મ સ્વામીએ બ્યારે પ્રશ્ન પૂછયો ત્યારે શ્રી સુધર્મા
 સ્વામી આ અધ્યયનનું સ્પષ્ટીકરણ કરવા થકા કહે છે કે — મૃગાગ્રામ નામનું એક
 બહુજ વિશાલ અને સુન્દર નગર હતું, તેના બહારના ભાગમા ઈશાન કોણમા
 જ ઋતુઓની શોભાથી વિશેષ શોભતો ચંદનપાદપ નામનો એક ઘણોજ પ્રાચીન
 નંદનવન જેવો વિસ્તાર વાળો મનોહર બગીચો હતો તેના મધ્ય ભાગમા સુધર્મા
 નામના યક્ષનું એક નિવાસસ્થાન હતું તે નગરનો અમલ કરનાર ક્ષત્રિયકુલાવત સ

મૂલમ્—મૂ० ૫

તત્થળં મિયાગામે જયરે એગે જાડઅરે પુરિસે પરિવસડ । સે જ એજેન
સચક્ષુણ પુરિસેજ પુરઓ ઢઢણ પગહિઢજમાણે પગહિઢજમાણે ફુટ્ઢઢાઢઢ-
સીસે મચ્છિયાચઢગરપઢકરેજ અણ્ણિજમાણમગે મિયાગામે જયરે ગિહે ગિહે
કાલુણનઢિયાણ વિત્તિ રપ્પેમાણે વિહરડ ॥ મૂ० ૫ ॥

ક્ષત્રિયકુલાવતસ વિજય નામક કોઢ એક રાજા થા, જો ચહુત પ્રતાપી એ નરપતિયોં કા
મુલિયા થા । ઉસકો રાની કા નામ મૃગાદેવી થા । વહ વહુત હી સુદર એ સુકુમાર
અગવાલી થી । શારીરિક સૌંદર્ય સે જિસકે સમક્ષ રતિ મી લજ્જિત હોતી થી । ઉસકા
શરીર પ્રત્યેક અગ ઓર ઉપાગો કી પરિપૂજતા ॥ મરા હુઆ થા, કિસી મા અંગ ઓર
ઉપાગ મે કાઈ મા યુનતા નહીં થા । ઉસકે એક પુત્ર હુઆ—જિસકા નામ મૃગાપુત્ર
થા । વહ વેચારા જન્મ સે હી અધા, વહિરા, ગૂગા ઓર લગઢા થા । સસ્થાન મી ઉસકા
હુંડક થા । ન ઉસક હાથ પૈર આદિ અગ થે ઓર ન અગ કે અવયવમૂત કોઈ ઉપાગ હી,
સિર્ફ ઉસક શરીર મે ઉનકી આકૃતિમાત્ર હી થી । વહ વાતરાગી થા । મૃગાદેવો ઉસ
બાલક કો લાગો સ ડિપાકર મકાન કે તલ્લર મે હી રસતી ઓર વહોં પર ઉસ
સ્નાના—પીના દેકર ઉમકા પાલન—પોષણ કરતી થી ॥ ૪ ॥

વિવિધ નામનો ઢોધ એક રાજા હતો તે વપોજ પ્રતાપી અને ગજાઓના સમુદાય
મા મુખ્ય હતો તેની રાણીનું નામ મૃગાદેવી હતું તે પણ બહુજ સુદર
અને સુકોમલ અગવાળા હતા રાણીના શરીરની સુદરતા એવી હતી કે તેના
રૂપ પાસે ઢામદેવની સ્ત્રી પણ લજ્જા પામી જતા હતા રાણીના શરીરના
પ્રત્યેક અગ ઉપાગો પરિપૂર્ણ અને સ્વાભાવિકતાથી ભરેલા હતા અગ—ઉપાગમા
ઢોધ પ્રકારની ન્યૂનતા ન હતી, તે રાણીને એક પુત્ર થયો જેનું નામ મૃગાપુત્ર
હતું તે ગિચારો જન્મથીજ આધળો, બહેરો મુગો અને લગડો હતો, હુંડક
મસ્થાન હતું તેને હાથ, પગ આદિ અગ અને તેના અવયવમૂત ઢોધ ઉપાગ
ન હતા, માત્ર તેની આકૃતિ હતી તે પુત્ર વાયુના રોગ વાળો હતો મૃગાદેવી તે
ગાળકને લોકોથી છુપારીને મઢાનના નીચેના ભાગમા રાખતી હતી અને ત્યા
આગળ ખાવા પીવાનું આપીને તેનું પાલન પોષણ કરતી હતી ॥૪॥

ટીકા—મૂ ૦ ૫

‘તત્થળ’ ઇત્યાદિ । તત્ર સ્વલુ મૃગાગામે નગરે એકઃ ‘જાહઅંધે’ જાત્યન્યઃ= જન્મકાલ્તોડન્યઃ પુરુષઃ પરિવસતિ । સ સ્વલુ એકેન ‘સચસ્વુણ’ સચક્ષુકેણ પુરુષેણ પુરતો દ્વંડકેન ‘પગહિજ્જમાણ પગહિજ્જમાણ’ પ્રક્રપ્યમાણ પ્રક્રપ્યમાણઃ— નીયમાનો નીયમાન , ‘ફુટ્ટહહાહહમીસે’ સ્ફુટિતહહાહહમીસે=સ્ફુટિત—સ્ફુટિત-કેશ ‘હટાહહ’ અત્યર્યમ્ ‘હટાહહ’ અત્યર્યવાચકો દેગીયગન્ધઃ, ગીર્પ ગિરો યસ્ય સ તથા, ‘મચ્છિયાચહગરપહરેણ’ મક્ષિકાચટ્ટકરપહરેણ—મક્ષિકાના ચટ્ટકર પ્રમાનો—વિસ્તરવાન્ યઃ પહરરઃ—સમૂહ ॥ તથા તેન, ‘અણિજ્જમાણમગ્ગે’ અન્વીય-માનમાર્ગઃ—અનુગમ્યમાનમાર્ગઃ, તસ્ય જાત્યન્યસ્ય માર્ગે મક્ષિકાઃ પૃષ્ઠતોડનુધાવ-માના આસન્ મલ્યુક્તત્વાદિતિ ભાવઃ । તથાવિગોડસી મૃગાગ્રામે નગરે ગૃહે ગૃહે

‘તત્થળ’ ઇત્યાદિ—

‘તત્થળ મિયાગામે નયરે’ ડસી મૃગાગ્રમ નગર મેં ‘એજે જાહઅંધે’ એક જન્મ સે અમ કાર્ટ પુરુષ રહતા યા । ‘સેજે એજેણ સચક્ષુણ’ વહ દુસરે કિસી એક નેત્રયુક્ત પુરુષ કી સહાયતા સે ‘પુરતો દ્વંડકેણ પગહિજ્જમાણે’ યદિ—લકડી કે સહારે ચલતા થા । ચલતે ચલતે ‘ફુટ્ટહહાહહમીસે’ ઇસકે ગિર કે વાલ ત્રિલુક્ટ અસ્ત-યસ્ત—વિસ્તરે હુએ થે ઓર ‘મચ્છિયાચહગરપહરેણ અણિજ્જમાણમગ્ગે’ મક્ષિકાઓ કા વહુત અધિક સમૂહ ડસકે માયે કે ઉપર ડડતા હુયા રસ્તે મર પાઠેર ચલતા થા । ક્યોં કિ વહ મલિન તન યા । ઇસ પ્રકાર કી દુરવસ્થાસપન્ન વહ વિચારા ‘મિયાગામે નયરે ગિહે ગિહે’ ડસ મૃગાગ્રામ નગર

‘તત્થળ’ ઇત્યાદિ

‘તત્થળ મિયાગામે નયરે’ તે મૃગાગ્રામ નગરને ગિયે ‘એજે જાહઅંધે’ એક જન્મથી આધળો કોઈ પુરુષ રહેતો હતો સેજે એજેણ સચક્ષુણ તે બીજા કોઈ નેત્રવાળા પુરુષની સહાયતાથી પુરતો દ્વંડકેણ પગહિજ્જમાણે’ લાકડીના આધારે ચાલતો હતો ચાલતા ચાલતા ‘ફુટ્ટહહાહહમીસે’ તેના માથાના બાલ એકદમ વિખરાએલા હતા અને મચ્છિયાચહગરપહરેણ અણિજ્જમાણમગ્ગે’ માખીઓનો મોટો સમૂહ તેના માથા ઉપર ઉડતો હતો અને તેના સાથે સાથે રમતામા તે સમૂહ પણ જતો, કારણકે તેનું શરીર બહુ મેલું હતું આ પ્રકારની દૃશ્ય વાળો તે ગિયારો ‘મિયાગામે નયરે ગિહે ગિહે’

‘कालुष्णवडियाए’ कारुण्यवृत्त्या—दयाजनकवृत्त्या स्वदन्य मदर्शयतस्तस्योपरि लोकाना दया समुत्पद्यत इति भावः, ‘वित्ति’ वृत्ति=जीविका ‘कप्पेमाणे’ कुर्वाणः सन् विहरति ॥ सू० ५ ॥

मूलम्—सू० ६

तेण कालेण तेण समएण समणे भगव महाप्रीरे जाव समोसरिए ।
परिसा णिगया । तएण से विजए खत्तिए इसीसे कहाए लद्धे समण जहा
कूणिं तहा निगए, जाव पज्जुवासइ ॥ सू० ६ ॥

में घर घर ‘कालुष्णवडियाए वित्ति कप्पेमाणे विहरइ’ दीनतापूर्वक—दया
उत्पन्न हो इस प्रकार स जीविका—भीख माग कर अपना निर्वाह—करता था ।

भावार्थ—उसी भृगुग्राम नगर में एक दूसरा भा जन्माध मनुष्य रहता था ।
उसे सहारा देने वाला वहा एक और दूसरा मित्रमगा व्यक्ति था—जो अधा नहीं था ।
उसकी सहायता के बलपर ही यह सब अपना काम किया करता था । वह जन्माध
जब भीख मागने निमित्त जहाँ कहीं पर जाने के लिये उद्यत होता, तो वह उसे लकड़ी
पकड़वा कर ले जाता । अधिक गदा रहने के कारण दुर्गंध से आकृष्ट मक्खियों का हुड
का हुड इसके आस—पास माथे पर भिनभिनाता रहता । वह घर-घर अपनी दानता प्रका
शित करता हुआ भीख मागकर अपना गुजारा चलाता था ॥५॥

ते भृगुग्राम नगरमा धरे धरे कालुष्णवडियाए वित्ति कप्पेमाणे विहरइ’
दीनतापूर्वक दया उत्पन्न थाय तेनी स्थितिमा लीण भागीने पोताने निर्वाह
करतो हुतो ।

भावार्थ—ते भृगुग्राम नगरमा ओके भीले पण जन्माध भाएस रहेतो
हुतो, तेने म्हाय आपनारे ओके लीणारी भाएस भीले हुतो, ते आधणो न
हुतो तेथी तेनी म्हायताना णणथी ते पोतानु तमाम काम करतो हुतो, ते
जन्माध न्यारे लीण भागवा निमित्ते न्या—त्या नवा भागे तैयार थतो त्यारे ते
लीणारी तेने लाकडी पकडावीने लज्जतो हुतो ओढम गढो न्हेवाथी दुर्गंधथी
जे आधने भाणीओना गेणओ तेना आस—पास भाथा उपर ध्या करता हुता ते
घर—घर पोतानी दीनता ओढेर ढरीने लीण भागी—भागीने पोतानु शुश्रान
अभावतो हुतो ॥ ५ ॥

टीका—मू० ६

‘तेण कालेण’ इत्यादि । तस्मिन् काले तस्मिन् समये श्रमणो भगवान् महावीरः ‘जाव’ यावत्, इह यावत्कारणाद् इदं द्रष्टव्यम्—‘पुन्वाणुपुन्वि चरमाणे गामाणुगाम दूइज्जमाणे सुहसुहेण विहरमाणे’ इत्यादि । पूर्वानुपूर्व्यां चरन ग्रामानु-ग्रामं ब्रुवन सुखसुखेन विहरन् यत्रैव भृगाग्रामनामकं नगरं, यत्रैव च दनपादप-नामस्सुग्रामं तत्र समवसतः । ‘परिसा णिग्गया’ परिषद् निर्गता=श्रीमहावीर-न्यामिनं वन्ति तु धर्मकथाश्रवणार्थं च परिषद्=वृन्दरूपेण जनसंहतिर्नगरा-न्निर्गता—नि सृतेत्यर्थः ।

‘तेण कालेण’ इत्यादि—

‘तेण कालेण तेण समएण’ उसी काल और उसी समय में समणे भगव महावीरे जाव समोसरिण’ श्रमण भगवान् महावीर, यहाँ ‘यावत्’ शब्द से इन अन्य विशेषणों का ग्रहण हुआ है—‘पुन्वाणुपुन्वि चरमाणे गामाणुगाम दूइज्जमाणे सुहसुहेण विहरमाणे’ इत्यादि । तीर्थकरप्रतिपादित विहारक्रिया के अनुसार एक ग्राम से दूसरे ग्राम में निचरते हुए सुरक्षातापूर्वक बड़ा पर आये । श्री महावीर प्रभु को बचना करने तथा उनसे धर्मदेशना सुनने के लिये बड़ा का जनसमूह बड़ा पर एकत्रित हो गया । तएण से विजए खत्तिए इमीसे कहाए लद्धहे समणे’ पश्चात् वह विजय नामका नृपति जब उसे यह खबर पडो कि—‘श्रमण भगवान् महावीर पूर्वानुपूर्वी से ग्रामा-

‘तेण कालेण’ इत्यादि—

‘तेण कालेण तेण समएण’ ते काल आने ते समयने विधे ‘समणे भगव महावीरे जाव समोसरिण’ श्रमण भगवान् महावीर, अर्हो ‘यावत्’ शब्दही नीला विशेषणानु अल्लु करेले ते ‘पुन्वाणुपुन्वि चरमाणे गामाणुगाम दूइज्जमाणे सुहसुहेण विहरमाणे’ इत्यादि तीर्थ करे प्रतिपादन करेही विहार करवानी क्रिया-पद्धति प्रमाणे ओक ग्रामही नीने ग्राममा निचरता थका सुरक्षातापूर्वक अहि आल्या ते स्थानमा प्रलब्धनोना समुदाय श्री महावीर प्रभुने बचना करवा तेमज धर्मदेशना सावणवान आटे ते स्थाने सोओकत्रित थधने गया ‘तएण से विजए खत्तिए इमीसे कहाए लद्धहे समणे’ पछीही ते विजय नामका राजाने भगर प्रडो टे—‘श्रमण भगवान् महावीर पूर्वानुपूर्वीही ग्रामानुग्राम विहार करता-करता आ

ततः खलु स विजयः=विजयनामकः क्षत्रियो राजा, 'डमीठ कहाए लहटे समाणे' अस्याः कथाया लब्धार्थः सन्= 'श्रमणो भगवान् महावीर. पूर्वानुपूर्वा चरन् ग्रामानुग्राम द्रवन् इहागत', इह संमाप्त, इह समवसृतः, इहैव मृगाग्रामस्य बाह्य-प्रदेशे चन्दनपादपोत्राने यथाप्रतिरूप-रूपाकल्पम् अवग्रहमवगृह्य समयमेव तप साऽऽत्मान भावयन् विहरती' त्यस्या. रूपाया ज्ञातार्थः सन्नि-यर्थ । 'जहा कूणिए तहा निग्गए' यथा कूणिक्स्तथा निर्गतः-यथा कूणिक्नामको राजा भगवन्त वन्दितु गृहान्निर्गतस्तद्वद् विजयनामकः क्षत्रियो राजा हृष्टतृप्तिचित्तानन्दितः प्रीतिमना

नुग्राम विहार करते हुए इस मृगाग्राम नगर के बाहिर चन्दनपादप नामके बगीचा में साधुसमाचारी के अनुसार अवग्रह लेकर तप और समय से अपनी आत्मा को भावित करते हुए विचरते हैं' तब 'जहा कूणिए तहा निग्गए' जिस प्रकार कूणिक राजा बड़े ठाठ बाट के साथ प्रभु की वदना एवं धर्मश्रवण करने की इच्छा से निकला उसी प्रकार यह विजयनामक क्षत्रिय राजा भी भगवान को वन्दन करने के लिये बड़े ठाठ-बाट से निकला । अर्थात् भगवान के पधारने की वार्त्ता सुनते ही राजाका चित्त अपूर्व आनन्द से भर गया था । हृदय में अपूर्ण उत्साह था । प्रभु के दर्शन वन्दन और उनसे धर्मश्रवण करने की तीव्र लालसा अतः करुण में बढ़ती चली जा रही थी । चित्तमें थोड़ा सी भी उदासीनता नही थी, प्रभु की आर ही विचारधारा का एकत्र विचार बह रहा था । मानसिक परिणति बिल्कुल राजकाज की चिंता से निवृत्ति पाकर अपूर्व हृषोक्तास

मृगाग्राम नगरना गढारे चन्दनपादप नामना बगीचाभा साधु-समाचारी अनुसार अवग्रह लहने तप अने समयभी पोताना आत्माने भावित उरता थका विश्वरे ठे त्यारे 'जहा कूणिए तहा निग्गए' जे प्रभाण्णु दुष्पिक राजा गहुण ठाठ-भाठथी-प्रभुने वदना अने धर्म साधणवानी छत्रछाथी नीम्ब्या छता ते प्रभाण्णु आ विजय नामना क्षत्रिय राजा पणु भगवानने वदना कव्वा माटे मोटा ठाठ-भाठथी नीकल्या, अर्थात् भगवानना पधारवानी बात साधणनाज र ननु चित्त अपूर्व आनदथी लसार्थ गयु हृदयभा अपूर्व उत्साह छतो, प्रभुना दर्शन वन्दन अने तेमना पासथी धर्म साधणवानी तीव्र लालसा अत करणुमा वधना लागी, चित्तमा थोडी पणु उदासीनता न छती, प्रभुनी तरङ्ग पोतानी विश्वास धारानो ओक-ओक प्रवाह वहेतो छतो, मानसिक परिस्थिति ओकदम राजकाजनी

परमसौमनस्यित हर्षवशविमर्षदहृदय, स्नातः, कृतप्रलिकर्म्मा, कृतकौतुकमङ्गल
मागश्चित्त, शुद्धप्रवेद्यानि=शुद्धानि-निर्मलानि, प्रवेद्यानि-राजसभाप्रवेशार्हाणि,
मङ्गलानि चत्वारि प्रवरपरिहितः, अल्पमहार्गभरणाङ्कतशरीरः, आभिषेक्य हस्ति-
रत्नमारुढः, पुर प्रस्थिताष्टाष्टमङ्गलक. मकोरण्टमाल्यदाम्ना उत्रेण प्रियमाणेन, श्वेत-
वरचामरैस्त्रयमानै वैश्रमण इव नरपति अमरपतिसनिभया रुद्रया प्रथितकीर्तिः

■ युक्त हो परमशक्ति का अनुभव कर रहा था। हर्ष के आवेग में राजा का हृदय भर रहा था। फिर राजा ने स्नान किया, काक आदि प्राणियों के लिए अन्नदेनेरूप बलि कर्म किया, रात्रि के दुःस्वप्न आदि दोषों की निवृत्ति के लिए कौतुक-मपीतिलकादि, मङ्गल-दधि अक्षत आदि रूप प्रायश्चित्त किया, और सभा में जाने के योग्य सुन्दर बहु-मूल्य वस्त्र, तथा भागसे जोड़े भारवाले मूल्यस अधिकमूल्य वाले अलंकार पहिन। सब प्रकार से सज-धजकर यह सुन्दर गजराज पर आरुढ हुआ। उस समय राजाके मस्तक पर कोरण्ट के पुष्पो की माला से सुशोभित उग्र अपनी पूर्ण आभासे मूर्त्य की आभा को निवारण करता हुआ चमक रहा था। आज्ञाज्ञ दोनों ओर शरद ऋतुके बादलके समान शुभ्र-उज्ज्वल दो चामर दुल रहे थे। देखने वालों को राजा उस समय साक्षात् कुवेर जैसा प्रताप होता था। इन्द्र के समान विशिष्ट त्रिभूति से युक्त यह नरपति

चिन्तायी निवृत्ति पाभीने अपूर्व दुर्धेष्टासथी युक्त यथ परम शक्तिने अनुभव करी रही होती, दुर्धना आवेगभा रान्तनुं हृदय लराध गयु હતુ, રાજાએ સ્નાન કર્યું અને ઢાગડા આદિ પ્રાણીઓને માટે અન્ન દેવા રૂપ બલિકર્મ કર્યું, ગત્રીમા માઠા સ્વપ્ન થયા હોય તેના દોષોની નિવૃત્તિ માટે કૌતુક-મપી તિલકાદિ, મંગલ-દધિ, અક્ષત (ચોખા) આદિ રૂપ પ્રાયશ્ચિત્ત કર્યું, અને સભામાં જવા યોગ્ય સુંદર બહુ મૂલ્યવાન વસ્ત્ર, તથા તદ્દન ઓછા ભારવાળા છતા મૂલ્યના અધિક એવા અલંકાર પહેર્યા, તમામ પ્રકારથી સજ્જતમાન થઈને એક સુંદર ગજરાજ (હાથી) પર સ્વારી કરી, તે સમય ગજરાજ મસ્તક પર કોરન્ટના પુષ્પો (કે કોલ) ની માલાથી શોભતુ છત્ર - પોતાના તેજવી સૂર્યના નેજ નિવારણ કરતુ ચમકી રહુ હતુ આબુ-બાબુ બન્ને તરફ શરદ ઋતુના વાદળ સમાન શુભ્ર-ઉજ્જ્વલ બે ચામર ઢળી ગહેતા હતા જોનારાઓને એ સમયે રાજા સાક્ષાત્ કુવેર જેવા દેખાતા હતા, ઇન્દ્રના સમાન વિશેષ પ્રકારની સપત્તિથી યુક્ત એ રાજા પોતાની ચતુર

ततः खलु स विजयः=विजयनामकः क्षत्रियो राजा, 'डगीठ कहाए लब्धे समाणे' अस्याः कथाया लब्धार्थं सन्='श्रमणो भगवान् महावीरः पूर्वानुपूर्व्यां चरन् ग्रामानुग्रामं द्रवन् इहागतः, इह समाप्त', इह समवस्यत', इहैव मृगाग्रामस्य बाण-प्रदेशे चन्दनपादपोत्राने यथाप्रतिरूप-रूपाकल्प्यम् अवग्रहमवगृह्य समयमेव तप साऽऽत्मानं भावयन् विहरती' त्यस्याः कथाया ज्ञातार्थः सन्नित्यर्थः। 'जहा कूणिण तहा निगण' यथा कूणिणस्तथा निर्गत - यथा कूणिणनामको राजा भगवन्तं वन्दितुं गृहान्निर्गतस्तद्वद् विजयनामकः क्षत्रियो राजा हृष्टतृप्तिचित्तानन्दितः प्रीतिमना

नुग्राम विहार करते हुए इस मृगाग्राम नगर के बाहर चन्दनपादप नामके वगीचा में साधुसमाचारी के अनुसार अवग्रह लेकर तप और समय से अपनी आत्मा को भावित करते हुए विचरते हैं' तब 'जहा कूणिण तहा निगण' जिस प्रकार कूणिण राजा बड़े ठाठ बाट के साथ प्रभु की वंदना एवं धर्मश्रवण करने की इच्छा से निकला उसी प्रकार यह विजयनामक क्षत्रिय राजा भी भगवान को वन्दन करने के लिये बड़े ठाठ-बाट से निकला। अर्थात् भगवान के पधारने की वार्त्ता सुनते ही राजाका चित्त अपूर्व आनन्द से भर गया था। हृदय में अपूर्व उत्साह था। प्रभु के दर्शन वंदन और उनसे धर्मश्रवण करने की तीव्र लालसा अतः करण में बढ़ती चली जा रही थी। चित्तमें थोड़ा सी भी उदासीनता नहीं थी, प्रभु की ओर ही विचारधारा का एकतर विचार बह रहा था। मानसिक परिणति बिलकुल राजकाज की चिंता ॥ निवृत्ति पाकर अपूर्व हर्षोल्लास

भुगाग्राम नगरना गढार चन्दनपादप नामना गगीआमा साधु-समाचारी अनुसार अवग्रह लधने तप अने समयभी पोताना आत्माने भावित करता थका वियरे ले त्यारे 'जहा कूणिण तहा निगण' जे प्रभाण्ण दुल्लिखे राजा गहुण ठाठ-भाठथी-प्रभुने वदना अने धर्म सांभलवानी छम्छाथी नीज्ज्या छता ते प्रभाण्ण आ विजय नामना क्षत्रिय राजा पणु भगवानने वदना कप्पा माटे मोटा ठाठ-भाठथी नीज्ज्या, अर्थात् भगवानना पधारवानी वात सांभलनाज रब्बनु चित्त अपूर्व आनदथी लार्थ गयु हृदयमा अपूर्व उत्साह छतो, प्रभुना दर्शन वन्दन अने तेमना पोसेथी धर्म सांभलवानी तीव्र लालसा अतः कण्ठमा वधना लागी, चित्तमा थोड़ी पणु उदासीनता न छती, प्रभुनी तरङ्ग पोतानी वियार धाराने ओक-ओक प्रवाह वहेतो छतो, मानसिक परिणति ओकदम राजकाजनी

सर्वैस्सुक्वेन, सर्वपुष्पगन्धमाल्यालङ्कारेण, 'सर्वपुटितशदसंनिनादेन' = सर्वेषां पुटितानां=वायानां शब्दस्तस्य संनिनादेन=प्रतिध्वनिना, महत्या ऋद्ध्या, महत्या घुत्या, महता बलेन, महता समुदयेन, 'महता वस्तुतितयमकसमप्रवादितेन' महता=मृदता, वस्तुतितानां=श्रेष्ठविविधवायानां, यमसमकेन=युगपत्प्रवादितेन 'शङ्ख-पणव-पटह-मेरी-झलरी-ग्वरमुखी-हुदुङ्ग-मुरज-मृदङ्ग-दु-दुभि निर्वोष-नादितरवेण-शङ्खादिदुन्दुभ्यन्तानां वायानां निर्वोषस्य नादितरवेण-प्रति ध्वनिना मृगाग्रामनगरस्य मध्यमव्येन निर्गत इति भावः । जाव पञ्जुवासइ' यावत् पर्यु-पास्ते । अत्र यावत्शब्दादेवं योजनाऽवगन्तव्या- स विजयनामको राजा मृगा ग्रामनगरतो निर्गत्य यत्रैव चन्दनपादपनामरमुग्रान तत्रैवोपागच्छति, उपागत्य श्रमणस्य भगवतो महावीरस्य किञ्चिद्दूरे छात्रादिकान तीर्थरूरातिशयान् पश्यति, दृष्ट्वा आभिषेक्य हस्तिरत्नं स्थापयति, स्थापयित्वा तस्माद् हस्तिरत्नात् प्रत्यवरो-हति, प्रत्यवरुह्य, खड्गत्रयमुकृटादिकानि राजचिह्नानि यत्त्वा, यत्रैव श्रमणा

बजते हुवे शङ्ख, पणव, पटह, मेरी, झलरी, मृदङ्ग, और दुदुभि आदि बाजों की गगनभेदा गडगडाहट से उस मृगाग्राम नगर को शब्दमय करता हुआ ठीक उसके मध्यभाग से निकला । 'जाव पञ्जुवासइ' चलते-चलते जब वह बगीचा के निकट पहुँचा तो उसे कुछ दूर पर भगवान की अतिशय स्वरूप उन्न चामर आदि बाह्य विभूति दृष्टिपथ हुई । उसके दिखते ही वह हाथी से उतर गया, और तलवार उन्न एवं चामर आदि राजचिह्नों का परित्याग कर जहाँ श्रमण भगवान महावीर प्रभु विराजमान थे उस ओर पाँच प्रकारके अभिगम से

स श्रमणी साथे अनेक प्रकारना ओक साथे वागता शङ्ख, पणुव, पटह, मेरी, झलर, मृदङ्ग हुदुङ्गि आदि वालें त्रैना गगनसेही गडगडाहट साथे मृगाग्रामने शब्दमय करता गामना मध्य भागमाथी निकल्या ठे 'जाव पञ्जुवासइ' आलता आलता न्यारे ते भगीथानी नष्टक पडोआया त्यारे तेखे थोडे दूर पर भगवानना अतिशयरूप छत्र, चामर आदि बाह्य विभूति पेटाणी दृष्टिअ पडी, तेने जेता न ते राज हाथी छपरथी नीचे छतरी गया अने तलवार, छत्र, चामर आदि राजचिह्नोंना त्याग करीने जे स्थणे श्रमण भगवान महावीर प्रभु विराजमान हुता तेमनी तरङ्ग पाय प्रकारना अभिगम मुक्ता यउने आलता

હયગજચયોધકલિતયા ચતુરઙ્ગિણા સેનયા સમનુગમ્યમાનમાર્ગઃ યત્ર ચન્દન
પાદપનામકમુદ્યાન તત્રૈવ પ્રાધારયદ્ ગમનાય । यस્ય પુરતો મહાન્ત અશ્વા, અશ્વ
વસઃ, ઉભયપાર્શ્વયોર્નાગા-નાજા. નાગવરા, પૃષ્ઠતો રચસમૂહ, તથા યમ્ય પુરતશ્વા-
ઘ્રાઘમદ્ગલ્લાનિ પ્રસ્થિતાનિ સ વિજયનામક ક્ષત્રિયો રાજા પ્રશૂહીતતાલટ્નન્તઃ=પ્રશૂ-
હીત તાલટ્નન્ત યસ્મૈ સ તથા 'ઉચ્ચિત્તશ્વેતચ્છત્રઃ' ઉચ્ચિત્તમ્-ઉપરિચિતાનિત,
શ્વેત-શુક્લવર્ણ 'ત્ર યસ્મૈ મ તથા, 'પ્રવીજિતગાલવ્યજનિક' 'પ્રવીજિતા-પ્રવ-
લિતા ગાલવ્યજનિકા યસ્મૈ સ તથા, 'સર્વદર્ગા' સકલયા ઋદ્ધ્યા, 'સર્વગુત્યા'
સકલવસ્ત્રાભરણપ્રપયા, 'સર્વલેન' સર્વસૈન્યેન, સર્વસમુદયેન '=સર્વપરિવારાદિ-
સમુદાયેન, 'સર્વાદરેણ' સર્વપ્રયત્નેન, 'સર્વવિભૂત્યા' સર્વવિભૂપયા, સર્વસંભ્રમેણ

અપની ચતુરંગિની-હય, ગજ, ગ્થ, કૌર પદાતિયો સે સમવિત સના સ સહિત હોકર
જિસ આર ચંદનપાદપ નામ 'કા ઉદ્યાન થા' उसी ओर जाने को प्रस्थान किया । इस
રાજા 'કે આગે બહેર ઘાઢો પર વેઠે' हुए सवार चल रहे थे । दोनों तरफ दिग्गज जैसे
મવોમત્ત ગજરાજ, પીંછે કી ઓર રથો 'કા સમૂહ, આગેર ઓર બી અઘ્ર અઘ્ર મંગલ' इसके
मार्ग को मंगलमय बनाते हुए चल रहे थे ॥ इस प्रकार वह विजय नामक राजा कि
जिसपर पंखे दोर जा रहे हैं, समेद छाता जिसके ऊपर तना हुआ है और चामर
जिसके दोनों ओर टुल रह है 'वह' अपना समस्त ऋद्धि समस्त द्युति-सकल वस्त्र और
આભરણો કી ક્રાંતિ, સમસ્ત સૈન્ય, સમસ્ત પરિવાર આદિ કે સમૂહ, ઓર સમસ્ત અપની
વિમૂત્તિ કે અચ્છી તરહ સુસજિત હો' बड़े ही संभ्रमके साथ अनेक प्रकार के साथ

ગિણી-ઘોડા-હાથી-રથ અને પાચદલથી અભન્વિત સેના સહિત જે તરફ ચંદન
પાદપ નામનો બગીચો હતો તે તરફ જવા માટે ચાલતા થયા, તે રાજાના આગળ
મોટા-મોટા ઘોડાઓ પર પ્યાર થયેલા રક્ષકો ચાલતા હતા, અને તરફ દિગ્ગજ
જેવા મદોન્મત્ત ગજરાજ છે માછળના ભાગમાં રયોનો સમૂહ છે, આગળ-આગળ આઠ
આઠ મગળ તેના માર્ગમાં મગળમય બનાવીને ચાલે છે, એ પ્રમાણે તે વિજય
નામના રાજા કે જેના પર પાંચા દિ બાધા રહ્યા છે, શ્વેત છત્ર જેના પર ધારણ
છે, અને ચામર જેની બન્ને બાજુ ઢાળી રહેલ છે, તે પોતાની સમસ્ત ઋદ્ધિ,
સમસ્ત સમૃદ્ધિ, સકલ વસ્ત્ર અને આભરણોની ક્રાંતિ, સમસ્ત સૈન્ય સમસ્ત પરિવાર
આદિનો સમૂહ અને પોતાની તમામ વિભૂતિથી મારી રીતે સુસજ્જિત થઇને મોટા

मूलम्—सू० ७

तएण मे जाइअरे पुरिसे त महाजणसद जाव सुणेत्ता तं पुरिम एव
वयासी-किञ्च देवाणुप्पिया ! अज्ज मियागामे णयरे इदमहेइ वा० जाव निग
च्छति ? । तएण से पुरिसे त जाइअर पुरिस एव वयासी - नो बलु देवाणु-
प्पिया ! इदमहेइ वा जाव निगच्छति, एव खलु देवाणुप्पिया ! समणे जाव
विहरइ । तएण एए जाव निगच्छति । तएण से अउपुरिसे त पुरिस एव
वयासी- गच्छामो ण देवाणुप्पिया अम्हे वि समण भगव जाव पज्जुवासामो ।
तएण से जाइअरे पुरिसे पुरओ ढङ्गण पगहिङ्गज्जमाणे पगहिङ्गज्जमाणे जेणेव
समणे भगव महापरीरे तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छिता, तिक्खुत्तो आयाहिणपया

पधारे । उनको वदना तथा उनसे धर्मदेशना सुनने के निमित्त इस बात का खबर पटते
ही जनसमूह एकत्रित होकर उस बगीचे में जा पहुँचा । विनय राजा भी भगवान क
आगमनवृत्तात् को सुनकर अत्यंत दृष्टि हा पूरे ठाटगाट के साथ अपनी समस्त सना
को साथ लेकर प्रभु की वदना के लिये राजमहल से हाथी पर सवार होकर निकल ।
चलते-जब प्रभु की बाह्य विभूति कुछ दूरसे उन्हें दृष्टि गोचर होने लगी तब वे हाथा
को सड़ा कर उसमें उतर पड़े और राजचिह्नों का परित्याग कर पांच अभिगमों से युक्त
हो प्रभु के निकट पहुँचे । पहुँचते ही उन्होंने भगवान की तीन बार हाथ जोड़कर
वदना की, नमस्कार किया, मन वचन काय, एव त्रिविध से पर्युम्पना-सेवा कान
लगा ॥ ६ ॥

वान पधार्था' એ વાતની ખબર પડતા જનમમૂહ એકઠો થયો અને સૌ મળીને
મળીયામાં જઈ પહોંચ્યા વિનય રાજા પણ ભગવાનનું આગમન માલખીને અત્યંત
હર્ષ પામી પૂરા ઠાઠ-માઠથી પોતાની તમામ સેનાને સાથે લઈને પ્રભુની વદના
કરવા માટે રાજમહેલમાંથી હાથીપર સ્વાર થઈને નીડળ્યા, ચાલતા ચાલતા
જ્યારે પ્રભુની બાહ્ય વિભૂતિ થોડા દૂરથી નજરે પડી ત્યારે તુરંતજ હાથીને ઉભો
રાખી નીચે ઉતરીને રાજાના તમામ ચિહ્નોને ઠોડી આપી પાંચ અભિગમેથી યુક્ત
થઈને પ્રભુની નજીક પહોંચ્યા, પહોંચતાજ તેણે પ્રભુને ત્રણવાર હાથ જોડીને
વદના-નમસ્કાર કર્યા, અને મન, વચન, કાય, એ ત્રણ પ્રકારથી પર્યુમ્પના-સેવા
કરવા લાગ્યા ॥૬॥

भगवान् महावीरस्तत्रैवोपागच्छति । उपागत्य श्रमण भगवन्त महावीर पञ्चविंशे
नाभिगमेन-सत्कारविशेषेण अभिगच्छति । पञ्चविंशोऽभिगमस्त्वेषम्-सचित्ताना
हरितफलकुसुमादिद्रव्याणा त्याग* १, अचित्ताना वस्त्राभरणादीनामन्याग* २,
एकशाटिकोत्तराऽऽसङ्गकरणम्=भाषायतनार्यमस्यूतेनैकपटेन उत्तरासङ्गकरणम् ३,
चक्षुःस्पर्श-श्रीमहावीरस्वामिनि दृष्टिपथमागते, अञ्जलिप्रग्रह-संयोजितकरद्वय-
सपुटीकरण चेति ४, मासस्तस्मिन्नेव भगवति स्थिरीकरणम् ५ । पञ्चाभिगमपूर्वक
भगवत्समीपे गत्वा श्रमण भगवन्त महावीर त्रिरुत्त-वारत्रयम् आदक्षिणप्रद
क्षिण करोति । कृत्वा, चन्दते, नमस्यति, चन्दित्वा, नमस्यित्वा, कायिकी-
वाचिकी-मानसिकीभेदेन त्रिविधया पर्युपासनया 'पर्युपास्ते=सेवते इति ॥मू०६॥

युक्त होकर चला । ५ प्रकार के अभिगम ये हैं- (१) सचित्त फूलमाला आदि का त्याग
करना, (२) अचित्त उल्ल आभरण आदि का त्याग नहीं करना, (३) भाषा का संयमित
करने के लिये एक साधित वस्त्र (मुखपोतिका के सदृश) रखना, (४) प्रभु के दृष्टिपथ
होते ही हाथ जाडना, (५) मन का भगवान में ही स्थिर करना । इन पांच अभिगमों से
भगवान के निकट पहुँचकर उसने प्रभु का ३ बार आदक्षिण-प्रदक्षिणापूर्वक वदना की
और नमस्कार किया । पश्चात् मानसिक, कायिक और वाचिक ३ प्रकार की उपासना से
प्रभु की उपासना करने लगा ।

भावार्थ— उस समय श्रमण भगवान महावीर पूरानुपूर्वी से विहार करते
हुए उस मृगाग्राम नगर के बाह्यप्रदेश में स्थित उस चन्दनपादप नामके बगीचे में

थथा पाथ प्रकारना अभिगम ओ छे-(१) सचित्त कुल-भाषाओ त्याग करवो,
(२) अचित्त वस्त्र आभरण आदिना त्याग नहि करवो, (३) भाषाओ संयमित
भाषववा भाटे ओक साधित वस्त्र (मुखपोतिका ओषु) राखवु, (४) प्रभुने पोतानी
दृष्टि ओतान ओ हाथ ओडवा, (५) मनने भगवानमाथ स्थिर करवु आ पाथ
अभिगमो माथे भगवाननी नष्टकभा पडोथीने तेछु प्रभुनी त्रयुवार आदक्षिण-
प्रदक्षिणापूर्वक वदना करी अने नमस्कार करी, पछी मानसिक, कायिक अने
वाचिक त्रय प्रकारनी उपासना वडे प्रभुनी उपासना करवा लाय्या

भावार्थ— ते समय भगवान महावीर पूर्वानुपूर्वींथी विहार करता थका
ते मृगाग्राम नगरना बाह्यप्रदेशमा आवेला चन्दनपादप नामका बगीचामा
पधार्थ, तेभने वदना करवा तथा तेभनी पारेथी धर्म उपदेश माभगवाना निमित्त 'सर्ग-

યાવત્ એકસ્યા દિશિ એકાધિમુખાઃ, ઇતિ સગ્રહઃ, નિર્ગચ્છન્તિ । તતઃ સ્વલુ સ=સચ-
ક્ષુઃ પુરુષસ્ત જાત્યન્ધ પુરુષમ્ એવ-ચક્ષ્યમાણમકારેણ 'વયાસી' અવાદીત્-નો
સ્વલુ હે દેવાનુપ્રિય ! અથ મૃગાગ્રામે નગરે ઇન્દ્રમહઃ=ઇન્દ્રોત્સવો યાવદ્ નિર્ગ-
ચ્છન્તિ, એવ સ્વલુ હે દેવાનુપ્રિય ! શ્રમણો ભગવાન મહાવીર, ઇહ યાવચ્છન્દેનૈવ
દૃશ્યમ્-પૂર્વાનુપૂર્વ્યા ચરન્ ગ્ર માનુષ્યામં દ્રવન્ ઇહ સમાગતઃ, ઇહ સંપાત્તઃ, ઇહ સમવ-
સૃતઃ 'જાવ વિહરઃ યાવદ્ વિહરતિ । ઇહૈવ મૃગાગ્રામે બાહ્યપ્રદેશે ચન્દનપાદપોદ્યાને
યથામતિરૂપમચગ્રહમચગૃહ સયમેન તપસાઽઽત્માન ભાવયન્ વિહરતિ । તત્ સ્વલુ
એતે 'જાવ ગિગ્ગચ્છતિ' યાવન્નિર્ગચ્છન્તિ ડગ્રા ભોગા યાવદેકસ્યા દિશિ એકાધિ-

'દેવાણુપ્પિયા' હ દેવાનુપ્રિય ! 'નો ઇન્દ્રમહેઃ વા જાવ ગિગ્ગચ્છન્તિ' ન તો આજ
હસ નગર મે ટ્રદ્ર કા ડસવ હૈ ઓર ન સ્કન્દ યા રુદ્ર કા ડસવ હૈ, કિન્તુ 'એવ
સ્વલુ દેવાણુપ્પિયા' હ દેવાનુપ્રિય ! બાત યહ હૈ કિ 'સમણે જાવ વિરહઃ' શ્રમણ
ભગવાન્ મહાવીર પ્રામાનુષ્યામ વિહાર કરતે હુણ તપ ઓર સંયમ સે આત્મા કો ભવિત
કરતે હુણ હસ નગર કે બાહ્ય પ્રદેશ મં સ્થિત ચદનપાદપ નામકે ડધાન મં જો હૈશાન
દિશા કી ઓર હૈ આયે હુણ હૈ 'તણ્ણ ણ્ણ જાવ ગિગ્ગચ્છતિ' હસલિયે ડનકે વંદન
એવ ડનસે ધર્મશ્રવણ કરને ક લિયે યે સમસ્ત હી નગરનિવાસી જન તથા વહેર શ્રીમત ઓર
નરેશ આદિ ડમ ભાગ કુઠ વાલે માનવશ્રેષ્ઠ એક હી દિશા કી ઓર વહે જા રહે હૈ, હસ

મોટા કુલીન માણુમે એકજ દિશામા એકજ તરફ આલ્યા જાય છે ? આ
વાતને માણુનીને 'તણ્ણ સે પુરિસે ત જાહઅથ પુરિસ' તે હેખતો માણુસ-
આખવાળો માણુમ, આધળા માણુમને આ પ્રમાણે કહેવા લાગ્યો કે-
'દેવાણુપ્પિયા' હ દેવાનુપ્રિય ! નો ઇન્દ્રમહેઃ વા જાવ ગિગ્ગચ્છતિ' આને
નગરમા ઇન્દ્રનો ઉત્સવ નથી તેમજ સ્કન્દ કે રુદ્રનો પણ ઉત્સવ નથી, પરન્તુ
'એવ સ્વલુ દેવાણુપ્પિયા' હ દેવાનુપ્રિય ! એમ વાત છે કે-'સમણે જાવ વિરહઃ'
શ્રમણ ભગવાન મહાવીર પ્રામાનુષ્યામ વિહાર કરતા કરતા તપ અને સયમથી
આત્માને ભાવિત કરતા થકા આ નગરના બહારના પ્રદેશમા રહેલો ચદનપાદપ
નામનો જે બગીચો ઇશાન કોણુમા છે, ત્યાં પધાર્યા છે 'તણ્ણ ણ્ણ જાવ
ગિગ્ગચ્છતિ' એટલા મોટે વદન કરવા અને ધર્મ સાબળવા તેમની પાસે તમામ
નગરનિવાસી માણુસો તથા મોટા-મોટા શ્રીમતો અને રાજાઓ આદિ ઉપ લોગ

हिण करेइ, करिता वदइ, नमंसइ, वदिता नमसिता जाव पज्जुवासइ । तएण समणे भगव महावीरे विजयस्स रओ तीसे य महइमहाअयाए परिसाए विचित्त धम्म परिकहेइ । जहा जीवा वज्जंति । परिसा जाव पडिगया । विजए वि गए ॥ सू० ७ ॥

टीका—सू० ७

‘तएण से’ इत्यादि । ततः खलु स ‘जाइअघे’ जात्यन्धः=जन्मान्ध’ पुरुषस्तं ‘महाजणसइ’ महाजनशब्द=महान्त जनशब्द यावत्, इह यावच्छब्दादिदं द्रष्टव्यम्-जनव्यूहशब्द जनरोह=जनानामव्यक्तवर्णक ध्वनिम्, इति । ‘सुणेता’ श्रुता त=सचक्षुष्क स्वसहायक पुरुषम् एवम्=वक्ष्यमाणप्रकारेण अवादीत्-‘किन्न’ किं-कुतः खलु हे देवानुप्रिय । अत्र मृगाग्रामे नगरे ‘इदमहेइ वा’ इन्द्रमह=इन्द्रोत्सव’, अत्र ‘इवा’ शब्दो वाक्यालकारार्थ, ‘जाव जिगगच्छति’ यावत् निर्गच्छन्ति, अत्र यावच्छब्देन-स्कन्दमह, रुद्रमह’ यावत्-यत् खलु बहव उग्रा भोगाः उग्रपुत्रादयो

‘तएण से’ इत्यादि—

‘तएण’ इसके अनन्तर ‘से जाइअघे पुरिसे’ वह जात्यध पुरुष ‘महाजणसइ जाव सुणेता’ मनुष्यों के कोलाहल को सुनकर ‘त पुरिसं’ उस अपने सहायकभूत मनुष्य स ‘एव वयासी’ इस प्रकार बोला—कि ‘देवानुप्रिया किन्न’ हे देवानुप्रिय । यह कोलाहल क्यों हो रहा है । क्या ‘अज्ज मियागामे जयरे इदमहेइ वा जाव जिगगच्छति’ आज इस मृगाग्राम नगर में इन्द्रोत्सव है, स्कन्दोत्सव या रुद्रोत्सव है जो उग्रकुल के भोगकुल आदि के वड़े कुलीन व्यक्ति भी एक ही दिशा की तरफ एक ही ओर चले जा रहे हैं ? इस बात का सुनकर ‘तएण से पुरिसे तं जाइ अघ पुरिस’ वह चक्षुष्मान पुरुष अघे से ‘एवं वयासी’ इस प्रकार बोला कि—

‘तएण से०’ इत्यादि—

‘तएण’ तो यही ‘से जाइअघे पुरिसे’ तो जात्यध पुरुष—‘महाजणसइ जाव सुणेता’ मनुष्यों को कोलाहल साधनीने ‘त पुरिस’ तो पोटाना सहायक पुरुषने ‘एव वयासी’ आ प्रभावे बोले थे — ‘देवानुप्रिया किन्न’ हे देवानुप्रिय ! आ कोलाहल કેમ થઈ રહ્યો છે ? શું ? ‘અજ્જ મિયાગામે જયરે ઇદમહેઈ વા જાવ જિગગચ્છતિ’ આજ આ મૃગાગ્રામ નગરમાં ઇન્દ્રોત્સવ છે ? શું સ્કન્દોત્સવ અથવા રુદ્રોત્સવ છે કે જે ઉગ્રકુલ, ભોગકુલ આદિના મોટા

‘आयाहिण पयाहिण’ आदक्षिणप्रदक्षिण=अञ्जलिपुटं वदन्वा त मद्वाञ्जलिपुट दक्षिण-
कर्णमूलत आरभ्य ललाटप्रदेशेन वामकर्णान्तिकेन चक्राकार त्रि० परिभ्राम्य
ललाटदेशे स्थापनरूप, करोति । कृत्वा—आदक्षिणप्रदक्षिण कृत्वा वन्दते, नमस्यति,
प्रन्दित्वा नमस्यत्वा, यावन् पयुपास्ते ।

तत गच्छ श्रमणो भगवान् महावीरो विजयस्य=विजयनामकस्य राज्ञ-
स्तस्याश्च महत्या महालयाया परिपदः ‘विचित्’ विचित्रम्=अनेकविध—श्रुतचारित्र
रूप ‘धम्म परिक्खेइ’ धर्मं परिस्थयति, ‘जहा जीवा वज्झंति’ यथा—जीवा बध्यन्ते
मुच्यन्ते नर्ममिः, इत्यादि । ‘परिसा जाव पडिगया’ परिपद् यावत् प्रतिगता । अत्र
यावत् उच्चादेव योजना—‘परिपत्-जनसंसृति’ भगवतः समीपे सविधिवन्दनपुरस्सर

तिक्खुत्तो आयाहिणपयाहिण करेइ ’ पहुँचते ही उसके साथ उसन भगवान् महावीर
को हाथ जाडकर तीनगार अञ्जलि की ‘ करित्ता वदइ नमसइ ’ फिर वदना की और
नमस्कार किया—पश्चात् ‘वदित्ता नमसित्ता जाव पज्जुवासइ ’ वन्दना नमस्कार करने
पाद त्रिविधरूप स उनकी सेवा करने लगा । ‘तएण समणे भगव महावीरे विजयस्स
रन्नो तीसे य महइमहालयाए परिसाए विचित्तं धम्म परिक्खेइ ’ तदन्तर श्रमण
भगवान् महावीर ने विजयनरेश और महती जनमेदिनी के समक्ष श्रुत और चारित्ररूप
धर्म की नशना दी, जिसमे यह प्रकट किया गया कि ‘जहा जीवा वज्झंति’ यह जीव
कर्मों से किस प्रकार प्रगता है और उनसे किस प्रकार छूटता है ’ इत्यादि, ‘परिसा
जाव पडिगया विजए वि गए ’ प्रभु को इस प्रकार वंदना कर विधिपुरस्सर धर्मकथा

तिक्खुत्तो आयाहिण पयाहिण करेइ ’ पहुँचतानी आये~ तेमणे भगवान् महावीरने
हाथ जोडीने त्रयुवा~ अञ्जली करी ‘करित्ता वदइ नमसइ’ करी वदना करी अने नमस्कार
किया, ‘वदित्ता नमसित्ता जाव पज्जुवासइ’ वदना नमस्कार किया पछी त्रिविध रूपधी
नमनी सेवा करना लाग्या ‘तएण समणे भगव महावीरे विजयस्स रन्नो तीसे
य महइमहालयाए परिसाए विचित्तं धम्म परिक्खेइ’ ते पछी श्रमण भगवान्
महावीरे, विजय राजा अने मोठी मानमेदिनीना समक्ष श्रुत अने चारित्ररूप
धर्मने उपदेश आये। त उपदेशमा अे प्रकट कियुं के—आ एव कर्मोधी
जहा जीवा वज्झंति देवी रीते बधाय छे अने देवी रीते छूटे छे, इत्यादि,
‘परिसा जाव पडिगया विजए वि गए’ प्रभुने आ प्रभाणे वदना करीने विधि

મુલા નિર્ગચ્છન્તીત્યર્થઃ । તતઃ સ્વલુ સોઽન્યપુરુષસ્ત = સચમુપ્ક પુરુષમેવમવાદીત્-
ગચ્છામઃ સ્વલુ હે દેવાનુપ્રિય ! વયમપિ શ્રમણ ભગવન્ત મહાવીર યાવ્ પર્યુપાસમે ।

તતઃ સ્વલુ સ જાત્યન્યઃ પુરુષ પુરતો દણ્ડકેન 'પગહિંદજ્જમાણ પગહિંદજ્જમાણે'
પ્રક્રુણ્યમાણ પ્રક્રુણ્યમાણઃ=નીચમાનો નીચમાનઃ, યત્રૈવ શ્રમણો ભગવાન્ મહાવીર-
સ્તત્રૈવોપાગચ્છતિ, ઉપાગત્ય 'તિક્કલુત્તા' અય દેગીયઃ શબ્દ., ત્રિકલ', ત્રીન્ વારાન્

લિયે જનસમૂહ કા યહ કોલાહલ હા રહા હૈ ' તણ સે અધપુરિસે ત પુરિસ એવ
વયાસી ' હસ વાત કો સુનકર પથાત્ વહ જન્માધ વ્યક્તિ ઉસ અપન સહાયક વ્યક્તિ સ
કહને લગા કિ ગચ્છામો ણ દેવાણુપ્પિયા અમ્હે વિ ' હ દેવાનુપ્રિય ! ચલા અપન
મી ચલે ઔર ' સમણ ભગવ જાવ પજ્જુવાસામો ' વહા ચલકર શ્રમણ ભગવાન
મહાવીર કી વદના, નમસ્કાર ઔર ત્રિવિધરૂપ સે પર્યુપાસના કરે । ' તણ સે જાઈ
અંત્રે પુરિસે ' હસ પ્રકાર ઉસ જન્માધ કે કથન કો સુનકર વહ ચક્ષુમાન પુરુષ ઉસ
જન્માધ કો ' પુરઓ દણ્ડણ પગહિંદજ્જમાણે પગહિંદજ્જમાણે જેણેવ સમણે ભગવ
મહાવીરે તેણેવ ઉવાગચ્છઈ ' ઉસી ઔર માર્ગ મે માર્ગે લકડા કે એક છોડકા ઉસ
પકડવાકર ઔર દૂસરે છોડ કા સ્વય પકડ કર ઉસકે સહારે ઉસ ઠં ચલા ઔર
ચલતેર ભગવાન મહાવીર જહાં પર વિરાજમાન થે વહા ક્રમશ પહુંચા ' ઉવાગચ્છિતા

કુળવાળા માનવશ્રેષ્ઠ એક દિશામાજ આલ્યા બધે છે એટલા માટે જનમમૂહને
આ કોલાહલ થઈ રહ્યો છે ' તણ સે અધપુરિસે ત પુરિસ એવ વયાસી '
આ વાતને સાંભળીને પછી તે જન્માધ માણુમ પોતાના સહાયક માણુમને કહેના
લાગ્યો કે - ' ગચ્છામોણ દેવાણુપ્પિયા અમ્હે વિ હે દેવાનુપ્રિય ! આપણે પણ
ત્યા બધે અને ' સમણ ભગવ જાવ પજ્જુવાસામો ' ત્યા બધેને શ્રમણ ભગવાન
મહાવીરને વદના નમસ્કાર અને ત્રિવિધ રૂપથી પર્યુપાસના - સેવા કરીએ
' તણ સે જાઈએ પુરિસે આ પ્રમાણે તે જન્માધ માણુસના વચનને
સાંભળીને તે નેત્રવાળો માણુસ તે જન્માધ માણુમને પુરઓ દણ્ડણ પગહિંદજ્જ-
માણે પગહિંદજ્જમાણે જેણેવ સમણે ભગવ મહાવીરે તેણેવ ઉવાગચ્છઈ ' લઈને ત
માર્ગે લાકડીનો એક ડેડો જન્માધ માણુસના હાથમા આપી બીજો છેડો નેત્રવાળા
માણુસે હાથમા રાખી તેના આધારે ચાલના થયા અને ચાલતા ચાલતા ભગવાન
મહાવીર ત્યા આગળ વિરાજમાન હતા ત્યા હજને હજવે પહોંચ્યા 'ઉવાગચ્છિતા,

मूलम्—सू० ८

तेण कालेण तेण समणं समणम्म भगवओ महावीरस्म जेट्ठे अनेवामी
इंदभूर्द्धं णाम अणगारे जाव विहरइ । तण्ण से भगव गोयमे त जाडअन्ध
पुरिम पासइ, पासिता जायसइदे जाव एव वयामी—अत्थिण भते केऽ पुरिसे
जाडअरे, जाडअरूखे ? इता अत्थि, ऋद्धिण भते से पुरिसे जाडअरे जाडअ-
रूखे ?, एव खलु गोयमा । इहेव मियागामे णयरे विजयस्म सत्तियस्स पुते
मियादेवीए अत्तए मियापुत्ते नाम दारए जाडअरे जाडअरूखे, नत्थि ण तस्स
दारगम्म जाव आगिडमित्ते । तण्ण सा मियादेवी जाव परिजागरमाणी० विहरइ ।

तण्ण से भगव गोयमे समण भगव महावीर वरइ, नमसइ, वदित्ता
नमंसित्ता एव वयासी—इच्छामि ण भते । अहं तुम्हेहि अब्भणुन्नाए समाणे
मियापुत्त दारग पासित्तण । अहमिह देवाणुप्पिया । तण्ण से भगव गोयमे समणेण
भगवया महावीरेण अब्भणुन्नाए समाणे इहे तुम्हे समणम्म भगवओ महावीरस्स
अत्थियाओ पडिनिक्खमइ पडिनिक्खमित्ता अतुरिय जाव सोहेमाणे साहेमाणे
जेणेव मियागामे णयरे तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छित्ता मियागाम णयर
मज्झमज्जेण अणुपरिसइ, अणुपरिसित्ता जेणेव मियादेवीए गिहे तेणेव
उवागच्छइ ॥ सू० ८ ॥

कर वह जन्माद्य व्यक्ति भा “ चला अपन भा प्रभु के दर्शन आदि के लिये चलै ” इम
भावना स प्रेरित होकर उसका सहायता के उपर प्रभु के दर्शन के लिये चला । वहाँ
पहुँच कर वह भगवान् महावीर का सन्निधि वदना नमस्कार कर के सवा करने लगा ।
भगवानन उस आई हुई परिपक्व मन विजय नरेज क समक्ष श्रुत चारित्र रूप धर्म का
उपदेश किया । उसमें व यह प्रकट किया कि यह जीव कर्मों स किस प्रकार पथता है

पक्ष प्रभुना दर्शन आदि माटे जध्थे, आवी लावनाथी मनभा विचार करीने
तेनी सहायताना णय पर प्रभुना दर्शन करवा माटे आख्या प्रभुनी पाने जध्थे
लगवान महावीरने विधिपूर्वक वदना—नमस्कार करीने सेना करवा लाग्या लग
वाने ते आवेदी जनममुदायनी परिपक्व अने विजय रावतना समक्षभा श्रुतचारित्र
रूप धर्मने उपदेश कर्यो, तेभा ओ वस्तु ज्ञावी के—आ लय जर्मो वडे
केवी रीते लघाय छे, अने कथा प्रकारे छुटी शके छे छत्यादि उपदेश मालणीने

ધર્મકથા શ્રુતા યસ્યા દિશઃ સકાશાત્ પ્રાદુર્ભૂતા=આગતા, તામેવ દિશ પ્રતિગતા, ઇતિ । 'વિજય વિ ગય' વિજયોઽપિ ગતઃ । વિજયનામકઃ સત્રિયો રાજાઽપિ ધર્મ કથાં શ્રુત્વા ભગવન્ત વન્દિત્વા નમસ્કૃત્ય સ્વસ્થાન પ્રતિગત ઇત્યર્થઃ ॥ સૂ૦ ૭ ॥

કા શ્રવણ કર વહ પરિપદ્ જિસ આર સે આઈ થી ઉસા ઓર પ્રફુલિત ચિત્ત હોકર ચલી गई । વિજય રાજા મી ધર્મકથા કો સુનકર ભગવાન કા વંદના ઓર નમસ્કાર કર અપને સ્થાન ગયા ।

ભાવાર્થ—એક દિશા કી ઓર હી એક તરફ જાતે હુએ જનસમૂહ કે કોલાહલ કી આવાજ જબ ઉસ જમાથ વ્યક્તિ કે કાનો મેં પડી, તબ વહ અપને સહાયમૂળ ઉસ સૂસતે હુએ વ્યક્તિ સે પૂછને લગા કિ—હે માઈ ! આજ યહ કોલાહલ હસ નગર મેં કયોં હો રહા હૈ કયા કોઈ આજ—યહા હિન્દમહોત્સવ આદિ વિશિષ્ટ ઉત્સવ હૈ ' ઉસકી હસ પ્રકાર કી વાત સુનકર વહ સૂક્ષ્મા વ્યક્તિ બોલ કિ—માઈ હમ નગર મેં હસ સમય કોઈ મી ઉત્સવ નહીં હૈ કિન્તુ કોલાહલ જો હો રહા હૈ ઉસકા કારણ યહ હૈ કિ અમણ ભગવાન મહાવીર હસ નગર કે ચંદનપાદપ નામક બર્ગાવે મેં આકર વિગજમાન હુએ હૈ । રાજા ઓર પ્રજા દોનો ભક્તિ ઓર આનંદ કે આવેગ સે પ્રેરિત હોકર બડી સજબજ કે સાથ ઉનકે દર્શન એવ ધર્મ શ્રવણ કરને કે લિયે જા રહે હૈ । ઉસ કી હસ પ્રકાર કી વાત કો હૃદયગમ

પૂર્વક ધર્મકથાને સાંભળીને તે માનવસમુદાય જે ઠેકાણેથી આવ્યો હતો તે તરફ પ્રકુલિત ચિત્તથી આવ્યો ગયો, અને વિજય રાજા પણ ધર્મકથાને સાંભળીને ભગવાનને વંદના અને નમસ્કાર કરીને પોતાના સ્થાનકે ગયા

ભાવાર્થ—એકજ દિશા તરફ જતા જનસમુદાયના કોલાહલનો અવાજ જ્યારે જન્માધ માણસે સાંભળ્યો ત્યારે તે પોતાને સહાય કરનાર નેત્રવાળા માણસને પૂછવા લાગ્યો કે—હે ભાઈ ! આ નગરમાં આવે કોલાહલ શું થાય છે ? શું આવે અહિં હિન્દમહોત્સવ આદિ વિશિષ્ટ ઉત્સવ છે ? તેની આ પ્રકારની વાત સાંભળીને તે નેત્રવાળા માણસે જવાબ આપ્યો કે—ભાઈ ! આ નગરમાં આવે કોઈ પણ ઉત્સવ નથી પરંતુ જે કોલાહલ યહ રહ્યો છે તેનું કારણ એ છે કે અમણ ભગવાન મહાવીર આ નગરના ચંદનપાદપ નામના બગીચામાં આવીને તિરાજ માન થયા છે, રાજા અને પ્રજા બંને ભક્તિ અને આનંદના વેગમાં ઉત્સાહપૂર્વક ભારે ઠાઠ—માઠથી તેમના દર્શન અને ધર્મશ્રવણ કરવા માટે જઈ રહ્યા છે તેની આ પ્રમાણે વાત સાંભળીને હૃદયમાં ઉતારીને તે જન્માધ માણસ પણ ' આલો આપણે

તતઃ સ્વલુ સ મગવાન્ ગૌતમસ્ત જાત્યન્ન = જન્માન્ન પુરુષ પશ્યતિ, દૃષ્ટ્વા જાતશ્રદ્ધો યાવત્-જાતસશય., જાતકુતૂહલઃ, ઇત્યારમ્થ સમૃત્પન્નકુતૂહલ, ઇતિ દ્વિતીયમૃત્રે માણુકોઽર્યો વિજેય । એવ મૂત સન્ ગૌતમસ્વામી યત્ર શ્રમણો મગવાન્ મહાવીરસ્વામી વર્તેતે તત્રાગત્ય ત્રીન વારાન્ જાદક્ષિણમદક્ષિણ કૃત્વા વદતે, નમસ્યતિ, વદિત્વા નમસ્પિત્વા, યાવદેવમવાદીત્-અસ્તિ સ્વલુ હે મદ ત' હે મગવન્ ! કેઇ પુરિસે જાઇઅવે-જાઇઅંધરૂવે' કોઽપિ પુરુષો જાત્યન્નો જાત્યન્ન-

ગોયમે' તદનન્તર ઇન ગૌતમ સ્વામીને 'ત જાઇઅન્ પુરિસ પાસઇ' ઇસ જન્માધ પુરુષ કો દેસા 'પાસિત્તા' દેસકર ઇહે ઇસકે વિષય મેં પૂઝને કા શ્રદ્ધા ઉત્પન્ન હુઈ, સશય ઉત્પન્ન હુઆ ઓર ઉત્સુકતા મા ઉત્પન્ન હુઈ । ઇસી તરહ ઇન્હેં ઇસ મેં ઓર મા દ્વિતીય સૂત્ર મે પ્રતિપાદિત ઉપનશ્રદ્ધા આદિ પરિણામ ઉદ્ભૂત હુણ । યહા વાત 'જાય-સહ્દે જાવ' ઇસ પદ દ્વારા યહા પ્રદર્શિત કી ગઈ હૈ । જાતશ્રદ્ધા આદિ પરિણામો મેં ઓર ઉપનશ્રદ્ધા આદિ પરિણામો મેં કયા અન્તર હૈ' ઇસ વિષય કા સ્પષ્ટાકરણ યહાં દ્વિતીય સૂત્ર કા વ્યાખ્યા મેં કિયા જા ચુકા હૈ । 'એવ વયાસી' ઇસ જન્માધ કા દેસકર પૂર્વોક્ત શ્રદ્ધા આદિ પરિણામો સ યુક્ત વે ગૌતમ ગણધર શ્રી શ્રમણ મગવાન્ મહાવીર સ્વામી ક સમીપ આકર ઓર ઇન્હેં અપન આચાર કે અનુસાર તાનવાર વદના ઓર નમસ્કાર કર વિનયયુક્ત બોલ કિ-'મંતે ! અત્થિયન કેઇ પુરિસે જાઇઅન્ જાઇઅંધરૂવે' હે મગવન્ ! ઇસ કે અતિરિક્ત ઓર મા કાઈ જન્માધ ઓર જન્માધરૂપ પુરુષ હૈ કયા । જન્મ

તે પછી એ ગૌતમ આમીએ ત જાઇઅન્ પુરિસ પાસઇ તે જન્માધ પુરુષને જોયા, 'પાસિત્તા' જોધને તે બાબત પૂછનાની શ્રદ્ધા ઉત્પન્ન થઈ, સશય ઉત્પન્ન થયા અને ઉત્સુકતા પણ ઉત્પન્ન થઈ, આ પ્રમાણે તેમને એમા બીજા સૂત્રમા પ્રતિપાદન કરેલી 'ઉત્પન્નશ્રદ્ધા આદિ પરિણામ ઉત્પન્ન થયા એ વાત 'જાયસહ્દે જાવ' આ પદ દ્વારા અહિ પ્રદર્શિત કરી છે જાતશ્રદ્ધા' આદિ પરિણામોમા અને 'ઉત્પન્નશ્રદ્ધા' આદિ પરિણામોમા શુ અન્તર છે? એ વિષયનું અપદીકરણ અહિ બીજા સૂત્રની વ્યાખ્યામા કરેલુ છે 'એવ વયાસી' તે જન્માધને જોધને પૂર્વ કહેલી શ્રદ્ધા આદિથી યુક્ત તે ગૌતમ ગણધર શ્રી શ્રમણ મગવાન્ મહાવીર આમીના સમીપ આવીને તેમણે પોતાના આચાર અનુસાર ત્રણવાર વદના અને નમસ્કાર કરી વિનયયુક્ત બોલ્યા કે —'મંતે ! અત્થિયન કેઇ પુરિસે જાઇઅવે જાઇઅંધરૂવે' હે મગવન્ ! આનાથી બીજો કોઈ જન્માધ અને જન્માધ

ટીકા—મૂ० ૮

‘તેણ કાલેણ’ इत्यादि । तस्मिन् काले तस्मिन् समये श्रमणस्य भगवतो महावीरस्य ‘जेठ्ठे अतेवामी’ ज्येष्ठोऽन्तेवामी=मुख्यशिष्यः, ‘इदभूर्द् नाम अणगारे’ इन्द्रभूतिनामकोऽनगार, ‘जाव विहरइ’ यावद्विहरति । अत्र यावच्छब्देन सप्तोत्सेधः=सप्तहस्तप्रमाणशरीरः, समचतुरस्रसंस्थानसंस्थित, इत्यादि वर्णनं भगवतीसूत्रतो विज्ञेयम् । तथाविधोऽसौ ऊर्ध्वजानु, अधःशिरा, कृताञ्जलिपुट उक्कुटकासन ध्यानकोष्ठोपगत समयेन तपसाऽऽत्मानं भावयन् विहरतीत्यर्थः ।

और किस प्रकार छूटता है? इत्यादि, उपदेश श्रवण कर गजा और प्रजा सभी प्रभु को वदना नमस्कार करके अपने स्थान पर होंछिसित हाकर चले गये ॥ ७ ॥

‘તેણ કાલેણ’ इत्यादि—

‘તેણ કાલેણ તેણ સમણ’ उसी काल और उसी समय में ‘समणस्स-भगवओ महावीरस्स’ श्रमण भगवान् महावीर के ‘जेठ्ठे अनेवामी’ बड़े शिष्य ‘इदभूर्द् नाम अणगारे’ इन्द्रभूति नामके अनगार थे ‘जाव विहरइ’ जो सात हाथ की अवगाहना वाले और समचतुरस्र संस्थान से युक्त थे । जा जानु को उचे और मस्तक का नीचे किये हुए हाथ जाड़ कर उकड़े आमन से बैठते थे । ये ध्यानरूपी कोष्ठ में निम्नान हुए समय और तप से आत्मा का भावित करते हुए विचरते थे । ‘तएण से भगव

રાણ અને પ્રજા તમામ પ્રભુને વદના નમસ્કાર કરીને પોતાના ધ્યાન પર મો માણસો હર્ષ અને ઉલ્લાસ પામીને આલ્યા ગયા ॥૭॥

‘તેણ કાલેણ’ इत्यादि

‘તેણ કાલેણ તેણ સમણ’ તે કાલ અને તે સમયને વિષે ‘સમણસ્સ-ભગવઓ મહાવીરસ્સ’ શ્રમણ ભગવાન મહાવીરના ‘જેટ્ઠે અતેવામી’ મોટા શિષ્ય ‘इदभूर्द् नाम अणगारे’ ઇન્દ્રભૂત નામના અણગાર હતા, તે સાત હાથની અવગાહના વાળા અને સમચતુરસ્ર સંસ્થાનથી યુક્ત હતા, જે દીયણુને ઉચે રાખીને તથા મસ્તકને નીચે નમાવીને હાથ બેડીને ઉકડાસનથી-પગથી બેડી પર ઉલટા બેઠા હતા, અને તે ધ્યાનરૂપી કોષ્ટમાં એક તાર થઈને મયમ તથા તપથી આત્માને ભાવિત કરતા થકા વિચરતા હતા ‘તપણે સે ભગવ ગાયમે

તતઃ સ્વલુ સ ભગવાન્ ગૌતમસ્ત જાત્યન્ય = જન્માન્ય પુરુષ પશ્યતિ, દૃષ્ટ્વા જાતશ્રદ્ધો યાવત્-જાતસગ્રય, જાતકુતૂહલઃ, ઇત્યારભ્ય સમુત્પન્નકુતૂહલ, ઇતિ દ્વિતીયસૂત્રે પ્રાણુકોડ્યો વિજ્ઞેય । એવ મૂત. સન ગૌતમસ્વામી યત્ર શ્રમણો ભગવાન્ મહાવીરસ્વામી વર્તતે તત્રાગત્ય ત્રીન વારાન્ જાદક્ષિણમદક્ષિણ કૃત્વા ચન્દતે, નમસ્યતિ, યદિત્વા નમસ્યિત્વા, યાવદેવમવાદીત્-અસ્તિ સ્વલુ હે ભદન્ત ! હે ભગવન્ ! કેઇ પુરિસ જાઈઅવે-જાઈઅધરુવે' કોડપિ પુરુષો જાત્યન્યો જાત્યન્ય

ગોયમે' તદનન્તર ટન ગૌતમ સ્વામીન 'ત જાઈઅપ પુરિસ પાસઈ' ડસ જન્માધ પુત્ર્ય કો દેસા 'પાસિત્તા' દેસકર ડહેં ડસકે વિષય મેં પૂઠન કા શ્રદ્ધા ઉત્પન્ન હુઈ, સશય ઉત્પન્ન હુઆ ઓર ઉત્સુકતા માં ઉત્પન્ન હુઈ । ઇસી તરહ ડહેં ડસ મેં ઓર માં દ્વિતીય સૂત્ર મેં પ્રતિપાદિત ડપન્નશ્રદ્ધા આદિ પરિણામ ડદ્મૂત હુણ । યહા વાત 'જાય-સહ્દે જાવ' ઇસ પદ દ્વારા યહા પ્રદર્શિત કાં ગઈ હૈ । જાતશ્રદ્ધા આદિ પરિણામો મેં ઓર ઉત્પન્નશ્રદ્ધા આદિ પરિણામો મેં કયા અતર હૈ' ઇસ વિષય કા સ્પષ્ટાકરણ યહાં દ્વિતીય સૂત્ર કા વ્યાખ્યા મેં કિયા જા ચુકા હૈ । 'એવ વયાસી' ડસ જન્માધ કા દેસકર પૂર્વોક્ત શ્રદ્ધા આદિ પરિણામો માં યુક્ત વે ગૌતમ ગણધર શ્રી શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામી કં સમીપ આકર ઓર ડહેં અપન આચાર કં અનુસાર તાનવાર વદના ઓર નમસ્કાર કર વિનયયુક્ત વોલ કિ- 'મતે ! અતિથળ કેઇ પુરિસે જાઈઅપે જાઈઅધરુવે' હે ભગવન્ ! ઇસ કં અતિરિક્ત ઓર માં કાઈ જન્માધ ઓર જ માધરૂપ પુરુષ હૈ કયા । જન્મ

તે પછી એ જોતમ સ્વામીએ ત જાઈઅધ પુરિસ પાસઈ' તે જન્માધ પુત્રપને જોયા, 'પાસિત્તા' જોધને તે જાણત પૂછવાની શ્રદ્ધા ઉત્પન્ન થઈ, સશય ઉત્પન્ન થયા અને ઉત્સુકતા પણ ઉત્પન્ન થઈ, આ પ્રમાણે તેમને એમા બીજા સૂત્રમા પ્રતિપાદન કરેલી 'ઉત્પન્નશ્રદ્ધા' આદિ પરિણામ ઉત્પન્ન થયા એ વાત 'જાયસહ્દે જાવ' આ પદ દ્વારા અહિ પ્રદર્શિત કરી છે જાતશ્રદ્ધા' આદિ પરિણામોમા અને 'ઉત્પન્નશ્રદ્ધા' આદિ પરિણામોમા શુ અતર છે? એ વિષયનું સ્પષ્ટીકરણ અહિ બીજા સૂત્રની વ્યાખ્યામા કરેલું છે 'એવ વયાસી' તે જન્માધને જોધને પૂર્વ કહેલી શ્રદ્ધા આદિથી યુક્ત તે જોતમ ગણધર શ્રી શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામીના સમીપ આવીને તેમણે પોતાના આચાર અનુસાર તણવાર વદના અને નમસ્કાર કરી વિનયયુક્ત બોલ્યા કે — 'મતે ! અતિથળ કેઇ પુરિસે જાઈઅવે જાઈઅધરુવે' હે ભગવન્ ! આનાથી બીજો કોઈ જન્માધ અને જન્માધ

રૂપઃ=એવમન્યોઽપિ કથિત્ પુરુષઃ જાત્યન્યઃ=જન્માન્ધઃ જન્મત એવ દર્શનશક્તિ રહિત., જાત્યન્યરૂપ =જન્માન્ધરૂપઃ, આદિત એવ નયનયોરનુત્પન્ન્યાઽતીવ દૃષ્ટિ-
હીન' કુત્સિતાદ્ગરૂપ ઇત્યર્થઃ. અતો નાત્ર પુનર્નકિદોષઃ । વિગ્રતે કિમ્ ? ઇત્યર્થઃ ।
ભગવાનાહ— 'હતા અતિથિ' હન્ત અસ્તિ, 'હન્ત' ઇતિ—સ્વીકારાર્થક્રમવ્યયમ્, 'હે
ગૌતમ ! અસ્ત્યેવ જન્માન્યો જન્માન્ધરૂપ ઇત્યર્થઃ । ગૌતમઃ પુન પૃચ્છતિ—'કહિણ
મંતે !' ઇત્યાદિ । કુત્ર સ્વલુ હે ભદન્ત ! સ પુરુષો જાત્યન્ધો જાત્યન્યરૂપઃ ?,
ભગવાન્ કથયતિ—એવ સ્વલુ ગાયમા !' ઇત્યાદિ । એવ સ્વલુ હે ગૌતમ ! 'હેવ
મયાગ્રામે નગરે વિજયસ્ય—વિજયનામક્રમસ્ય ક્ષત્રિયસ્ય રાજ્ઞ. પુત્રો મૃગાદેવ્યા આત્મજો

સે હી દર્શનશક્તિ સ જો વિકલ હાતા હૈ વહ જાત્યન્ધ, એવ જન્મ સ હી જા નયન—નેત્ર
કી અનુત્પત્તિ સ યુક્ત હાતા હૈ, વહ જન્માન્ધરૂપ હૈ । જન્માન્ધ ક નત્ર કી આકૃતિ તો હાતો
હૈ પર વહ દેખન કી શક્તિ સ હોન હાતા હૈ, જન્માન્ધરૂપ કે નત્ર કી આકૃતિ તક્ર મો
નહીં હોત। વહ કુત્સિતરૂપ હોત હૈ, યહી જન્માન્ધરૂપ જન્માન્ધરૂપ મેં અતર હૈ । હિસ પ્રશ્ન
ક ઉત્તર મેં ભગવાન ન કહા કિ હે ગૌતમ । 'હતા અતિથિ' હા હૈ । પુન ગૌતમ
સ્વામાને પ્રશ્ન કિયા—'કહિણ મંતે સે પુરિસે જાઙઅયે જાઙઅધરૂપે' ભગવન્ । વહ
જાત્યન્ધ ઓર જાત્યન્ધરૂપ પુરુષ કહા હૈ કહિયે । 'એવ સ્વલુ ગાયમા' હે ગૌતમ ।
સુનો 'હેવ મિયાગામે નગરે વિજયસ્ય સ્વત્તિયસ્ય પુત્રે મિયાદેવીપ અત્તપ
મિયાપુત્રે નામ દારપ જાઙઅયે જાઙઅધરૂપે' હી મૃગાગ્રામ નગર મે જા વિજય

રૂપ પુરુષ છે ? જન્મથીજ નેત્રથી જોવાની શક્તિ જેને દશનશક્તિ કહે છે, તે
શક્તિથી જે વિકલ-રહિત હોય છે, તે જાતિઅન્ધ, અને જન્મથીજ નેત્રની
ઉત્પત્તિ થઈ ન હોય તે જન્મન્ધરૂપ છે જન્માન્ધને નેત્રની આકૃતિ તો હોય છે
પરંતુ દેખવાની શક્તિ રહિત હોય છે, જન્માન્ધરૂપને તો નેત્રોની આકૃતિ પણ
હોતી નથી અને કુત્સિતરૂપ-ધિક્કારવા યોગ્ય રૂપ હોય છે આટલું અતર
જન્માન્ધ અને જન્માન્ધરૂપમાં છે આ પ્રશ્નના ઉત્તરમાં ભગવાને કહ્યું કે — હે
ગૌતમ ! 'હતા અતિથિ' હા છે પુન (ફરીથી) ગૌતમ ન્વામીએ પ્રશ્ન કર્યો—
'કહિણ મંતે સે પુરિસે જાઙઅયે જાઙઅધરૂપે' હે ભગવન્ । તે જાત્યન્ધ અને
જાત્યન્ધરૂપ પુરુષ કયા છે ? કહેા ! 'એવ સ્વલુ ગાયમા' હે ગૌતમ ! સાબળો
'હેવ મિયાગામે નગરે વિજયસ્ય સ્વત્તિયસ્ય પુત્રે મિયાદેવીપ અત્તપ મિયાપુત્ર
નામ દારપ જાઙઅયે જાઙઅધરૂપે' આ મૃગાગ્રામ નગરમાં જે વિજય રાજ

મૃગાપુત્રનામકો દારકઃ=વાલકઃ જાત્યન્યો જાત્યન્યરૂપઃ, ન સ્તઃ સ્વલુ તસ્ય દાર-
કસ્ય જાત આગિદમિતે' યાવત્. ડહ યાવન્ઽદેન='હસ્તૌ વા પાદૌ વા' ઇત્યાદિરત્રૈવ
ચતુર્યમૂત્રે દ્રવ્યઃ કેવલ તમ્ય તેપામદ્વોપાદ્ધાનામ્ આકૃતિમાત્ર વિચિતે। તતઃ સ્વલુ
સા મગાદેવી 'જાવ' યાવત્, ડહ યાવન્ઽદાદેવ યોજનીયમ્-તં મૃગાપુત્રદારકં રાહ-
સિકે ભૂમિગૃહે રાહસિકેન યત્કપાનેન 'પરિજાગરમાણીર' પરિજાગ્રતીર=પાલયન્તીર
વિહરતિ। તત સ્વલુ સ ભગવાન ગૌતમ શ્રમણ ભગવન્તં મહાવીર વન્દતે નમસ્યતિ,

નૃપતિ ઓર ડનકા ગની જો મૃગાદેવી હૈ-ડન દોનો ક ઇક પુત્ર જિમકા નામ મૃગાપુત્ર હૈ
વહ જમાધ ઇન જન્માધ પ હૈ 'નત્થિ ણ તસ્સ દારગસ્સ જાવ આગિદમિતો' ડસક
કોઈં મી હાથ પૈર આદિ અગ ઓર ઉપાગ નહા હૈં। સિર્ફ ડનકો આકૃતિ માત્ર હી હૈ।
'તણ સા મિયાદેવી જાવ પહિજાગરમાણીર વિહરડ' ડમીલિયે વહ મૃગાદેવી ડસ
વિટ્ઠરૂપ અપન મૃગાપુત્ર કો મકાન ક ઇકાન્ન તલધર (મોયે)મે ડિપાકર રસત્રી હૈ
ઓર વહોં પર ડમ સ્નાના પાના દેતી હૈ, ઓર વહી સાવધાની સ ડસકા પાલન પોપણ
કરતી રહતી હૈ। 'તણ' હસ પ્રકાર પ્રમુ ક દ્રાગ કહે જાન પર પશ્ચાત્ 'સે ભગવ
ગોયમે' ડન ગૌતમ સ્વામાને સમણ ભગવ મહાવીર વ્દહ નમંસડ' શ્રી શ્રમણ ભગવાન
મહાવીર સ્વામા કા તાનગર પ્રદક્ષિણાપૂર્વક વદના કો ઓર નમસ્કાર કિયા। 'વદિત્તા
નમસિત્તા ઇવ વયાસી' વદના નમસ્કાર કર કે ફિર ડન્હોન કહા કિ-'મતે' હે

અને તેની રાણી જે મૃગાદેવી છે, તે બન્નેને એક પુત્ર છે જેનું નામ મૃગાપુત્ર
છે તે જન્માધ અને જન્માધપ છે 'નત્થિ ણ તસ્સ દારગસ્સ જાવ આગિદ-
મિતે' તેને ડોહ પણ હાવ પગ આદિ અગ અને ઉપાગ નથી, ડેવણ તેની
આકૃતિ માત્ર જ છે તણ સા મિયા દેવી જાવ પહિજાગરમાણીર વિહરડ'
એટલા માટે મૃગાદેવી તે વિશ્વ-કુટુમ્બ પોતા-ા મૃગાપુત્રને મકાનના એકાત
તળીયાના ભાગમા (ભોયનામા) છુપાવીને રાખે છે, અને તેને ડેકાણેજ
ખાવા પીવાનું આપે છે, અને ભારે માવધાનીથી તેનું પાલન પોપણ કરતી
રહે છે તણ 'આ પ્રમાણે પ્રભુના દ્વારા આ વાત આભણીને પછી 'સે ભગવ
ગોયમે' તે ગૌતમ સ્વામીએ 'સમણ ભગવ મહાવીર વ્દહ નમસડ' શ્રી
શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામીને ત્રણવાર પ્રદક્ષિણાપૂર્વક વદના અને નમસ્કાર
કર્યા 'વદિત્તા નમસિત્તા ઇવ વયાસી' વદના નમસ્કાર કરીને ફરીથી તેમણે

વન્દિતા નમસ્યિત્વા એવમવાદીત્—ઈચ્છામિ સ્વલુ હે ભદન્ત ! અહ મુષ્માભિરભ્ય
નુજ્ઞાતઃ સન્ મૃગાપુત્ર દારુક દૃષ્ટુમ્ । ભગવાનાહ—‘અહાસુહ દેવાણુપ્પિયા ।’ યથા
સુલ્લ હે દેવાનુપ્રિય ! = યથા સુલ્લ ભવેત્ તથા ક્રિયતામિત્યર્થઃ ।

તત સ્વલુ સ ભગવાન્ ગૌતમ. શ્રમણેન ભગવતા મહાવીરેણાભ્યનુજ્ઞાત
સન્ હૃષ્ટસ્તુષ્ટ’ શ્રમણસ્ય ભગવતો મહાવીરસ્ય ‘અતિયાઓ’ અન્તિકાત્=સમીપાત્
પઢિનિક્લમહ’ પ્રતિનિષ્ક્રામતિ’ = નિર્ગચ્છતિ । પ્રતિનિષ્ક્રામ્ય, ‘અતુરિય’ અત્વરિત
મનઃસ્થૈર્યાદિતિ ભાવઃ ‘જાવ’ યાવત્, અત્ર યાવચ્છન્દાદેવ દ્રષ્ટવ્યમ્—અચળમસમત

ભદન્ત ! તુમ્હેઈ અબ્બણુત્તાપ સમાણે અહ મિયાપુત્ત દારુગ પાસિત્તપ્પ ઇચ્છામિ’
યદિ આપ આજ્ઞા પ્રદાન કરે તો મેં તમ મૃગાપુત્ર કો દેલ્લના ચાહતા હૂં । ઇસ પ્રકાર
ગૌતમ સ્વામા કી આકાલા દેલ્લકર શ્રમણ ભગવાન મહાવીર બાલે કિ—‘અહાસુહ દેવા
ણુપ્પિયા’ હે દેવાનુપ્રિય ! તુમ્હે જૈસા સુલ્લ હો વૈસા કરો । ‘તણ’ ભગવાન કી
ઇસ પ્રકાર આજ્ઞા પાકર ‘સે ભગવ ગોયમે’ વે ગૌતમસ્વામી ‘સમણેણ ભગવયા
માહવીરેણ’ શ્રમણ ભગવાન મહાવીર પ્રભુ દ્વારા અબ્બણુત્તાપ સમાણે’ આજ્ઞા પાકર
‘હટ્ઠે તુટ્ઠે’ વહુન હી અધિક આનંદિત હાતે હુપ ‘સમણસ્સ ભાગવઓ મહાવીરસ્સ
અતિયાઓ’ તન શ્રમણ ભગવાન મહાવીર કે પાસ સે ‘પઢિનિક્લમહ’ નિકલે ।
ઔર ‘પઢિનિક્લમિત્તા’ નિકલકર ‘અતુરિય’ ઘર ધોરે ‘જાવ સોહેમાણે
સોહેમાણે’ માનસિક સ્થિરતા ઔર કાયિક ચપલતાસે રહિત હોકર વે ઈર્યાસમિતિ સ

કહ્યું કે ‘મતે હે ભદન્ત ! તુમ્હેઈ અબ્બણુત્તાપ સમાણે અહ મિયાપુત્ત દારુગ
પાસિત્તપ્પ ઇચ્છામિ’ ને આપ આજ્ઞા આપો તો હું તે મૃગાપુત્રને નેનાની
છત્થા રાખું છું આ પ્રમાણે ગૌતમ સ્વામીની છત્થા નેધને શ્રમણ ભગવાન
મહાવીર બોલ્યા કે—‘અહાસુહ દેવાણુપ્પિયા હે દેવાનુપ્રિય ! તમને જે પ્રકારે
સુખ થાય તેમ કરો ‘તણ’ ભગવાનની એ પ્રમાણે આજ્ઞા પ્રાપ્ત કરીને
સે ભગવ ગોયમે’ તે ગૌતમ સ્વામી ‘સમણેણ ભગવયા મહાવીરેણ’ શ્રમણ
ભગવાન મહાવીર પ્રભુ દ્વારા અબ્બણુત્તાપ સમાણે’ આજ્ઞા મેળવીને હટ્ઠે
તુટ્ઠે બહુજ વધારે આનંદ પામીને ‘સમણસ્સ ભગવઓ મહાવીરસ્સ અતિયાઓ’
તે શ્રમણ ભગવાન મહાવીરના પાસેથી ‘પઢિનિક્લમહ’ નીકળ્યા અને ‘પઢિનિક્લમિત્તા
નીકલીને ‘અતુરિય’ ધીરે ધીરે ‘જાવ સોહેમાણે’ માનસિક સ્થિરતા અને ચપલતાથી

જુગતરપલોચનાળ નિટટીળ પુઝો રિય ' અચપલં-કાચપલ્યાભાવાત્, અત્વરિતમ-
ચપલમિતિ દ્વય ક્રિયાવિશેષણમ્ । તથા 'ચસમતે' અમંધ્રાન્ત' = સમ્રમરહિતઃ
'જુગતરપલોચનાળ નિટટીળ' યુગાન્તરમઝોરુનયા નટ્ટા-યુગ-ચૂપસ્તન્મમાણો-શૂમરા
પ્રમાણ -ચતુર્સ્તપમાણ' મૃમિમાગોઽપિ યુગમ્, તમ્યાન્તરે મધ્યે મલોરુનં યસ્યાઃ
સા તથા, તથા નટ્ટા=ચતુપા 'પુઝો' પુરત્ત =અગ્રે, 'રિય' ઈર્યા=ઈર્યા-ગતિ', અત્રેર્યા
મદેન ગતિવિષયો માર્ગોઽપિ ગૃહ્યતે, અત્ત'-ઈર્વા-માર્ગે 'સાહેમાણે સોહેમાણે' શોધ-
યન્ શોચયન્-પ્રેક્ષમાણ પ્રેક્ષમાણ યત્રૈવ મૃગાગ્રામનામક નગર તત્રૈવોપાગચ્છતિ,
ઉપાગચ મૃગાગ્રામ નગર મ-યમ'યેન અનુપવિશતિ, અનુપવિશ્ય યત્રૈવ મૃગાદેવ્યા
ગૃહ તત્રૈવોપાગત ॥ મ્ ૮ ॥

' જુગતરપલોચનાળ નિટટીળ ' શૂમરા પ્રમાણ યા ચાર હાથ પ્રમાણ આગે કી ભૂમિકા
અચ્છી તરફ મે અવલોકન કરનગાલા દષ્ટિ સે અથાત્ ઈર્યાસમિતિપૂરક ગમન કરતે હુણ
' જેણેવ મિયાગામે ણયરે તેણેવ ઉવાગચ્છટ્ટ ' જહા મૃગાગ્રામ નામકા નગર થા વહા
પર પહુંચે ' ઉવાગચ્છિત્તા મિયાગામ ણયર મજ્જમજ્જેણ અણુપવિસઈ ' પહુંચતે હી
વે ઉસ નગર મે ઠોક ઉસકે બીચાબીચ માર્ગ સ પ્રવિષ્ટ હુણ ' અણુપવિસિચ્છા જેણેવ
મિયાદેવીણ મિહે તેણેવ ઉવાગચ્છટ્ટ ' પ્રવિષ્ટ હોકર જહા મૃગાદેવી કા મહલ થા
વહા પહુંચે ।

ભાવાર્થ— મગત્રાન કે પહે ગિપ્ય ગૌમત સ્વામી જો કિ સાત હાથ કી
અવગાહના વાલે ઔર મમચતુરસ્તમંસ્થાન આદિ વિશેષણો સે યુક્ત થે । ઉન્હોં ને ઉસ

નહિન યદ્યપે ઈર્યા અમિતિથી ખામ ' જુગતરપલોચનાળ નિટટીળ ' ધોમરા પ્રમાણ
અર્થાત્ ચાર હાથ પ્રમાણ આગળની ભૂમિનું મારી રીતે અવલોકન થઈ શકે
તેવી દૃષ્ટિથી અર્થાત્ ઈર્યાઅર્મિતપૂર્વક ગમન કરીને 'જેણેવ મિયાગામે ણયરે
તેણેવ ઉવાગચ્છટ્ટ' તથા મૃગાગ્રામ નામનું નગર હતું ત્યા પહોંચ્યા ઉવાગચ્છિત્તા
મિયાગામ ણયર મજ્જમજ્જેણ અણુપવિસઈ ' પહોંચતાજ નરાણર નગરના વચલા
માર્ગેથી પ્રવેશ કર્યો ' અણુપવિસિચ્છા જેણેવ મિયાદેવીણ મિહે તેણેવ ઉવાગચ્છટ્ટ'
પ્રવેશ કરીને તથા મૃગાદેવીના મહેલ હતો ત્યા ગયા

ભાવાર્થ—ભગવાનના મોટા શિષ્ય શ્રી ગૌતમ સ્વામી ને ૭ માત
હાથની અવગાહનાવાળા અને મમચતુરસ્ત મસ્થાન આદિ વિશેષણોથી યુક્ત હતા,

મૂલમ્—મૂં ૯

તણ સા મિયાદેરી ભગવ ગોયમ્ એજમાણ પાસડ, પાસિત્તા હટ-તટ જાવ એવ વયાસી-સદિસંતુળ દેવાણુપિયા ! કિમાગમણગોયણ ? તણ ભગવ ગોયમે મિયાદેરિ એવ વયાસી-અહણ દેવાણુપિય ! તર પુતે પાસિડ હવમાગણ ! તણ સા મિયાદેરી મિયાપુતસસ દારધસસ અણુમગજાયણ ચતારિ પુત્તે સવ્વા ંકારવિભૂસિય કરેડ, કરિત્તા ભગવઓ ગોયમસસ પાણસુ પાઠેડ પાઠિત્તા એવ વયાસી-એણ બતે ! મમ પુત્તે પામહ ! તણ સે ભગવ ગોયમે મિયાદેરિ એવ વયાસી-ના સ્વલુ દેવાણુપિય ! અહ એણ તવ પુત્તે પાસિડ હવ માગણ, તત્થ ણ જે સે તવ જેટ્ટે મિયાપુત્તે દારણ જાડઅધે જાડઅધરુવે, જ ણ તુમ રહસિયસિ ભૂમિધરસિ રહસિયણ ભત્તપાણેણ પરિજાગરમાણીં વિહરસિ, તે ણ અહ પાસિડ હવમાગણ ॥ મૂં ૯ ॥

જન્માધ વ્યક્તિ કો દેખાઈ ચડે વિનય ઓર નમ્રતા ક સાથ દોનો હાથ જોડકર પ્રમુ સ પ્રશ્ન કિયા કિ-હે ભગવન્ ! જિસ પ્રકાર યહ મનુષ્ય જન્માધ ઓર જ માધરૂપ હૈ ક્યા ઇસ પ્રકાર કા ઓર મો કોઈ વ્યક્તિ હૈ-પ્રમુ ન ઉત્તર દેતે હુણ કહા કિ-હે ગૌતમ ! હા હૈ ઓર વહ ઇસી મૃગાગ્રામ નગર કે રાજા વિજય ઓર રાની મૃગાવતી કા પુત્ર હૈ, ડસકે ન કોઈ ંગ હૈ ઓર ન ડપાગ, સિર્ફ ઇનકી ડસમે આકૃતિમાત્ર હી દષ્ટિગાચર હાતી હૈ, રાની ડસ રપને પુત્ર કો મહલ કે મોયે મેં રસતી હૈ ઓર વહીં ડહે સ્નાનાપીના દેતી હૈ ! પ્રમુ દ્વારા ઇસ પ્રકાર કહે જાને પર ગૌતમ સ્વામાને ફિર સાધુ સમાચારી કે અનુ સાર વિનયાવનત ભાવ સે પ્રમુ સે પ્રાર્થના કી કિ ભગવન્ ! યદિ આપકી આજ્ઞા હા તા

તેમણે એ જન્માધ વ્યક્તિને જોઈને બહુજ વિનય અને નમ્રતા સાથે બે હાથ જોડીને પ્રભુને પ્રશ્ન કર્યો કે— હે ભગવન્ ! જે પ્રમાણે આ માણસ જન્માધ અને જન્માધરૂપ છે, તેવી રીતે બીજાને કોઈ માણસ છે ? પ્રભુએ ઉત્તર આપતા કહ્યું કે-હે ગૌતમ ! હા છે અને તે આ મૃગાગ્રામ નગરના ગંભ વિનય અને શાણી મૃગાદેવીનો પુત્ર છે, તેને કોઈ અગ નથી તેમજ કોઈ ઉપાગ પણ નથી, કેવળ તેની આકૃતિ માત્ર તેનામા છે, તે નજર પડે છે શાણી પોતાના પુત્રને મહેલના ભેયગમા રાખે છે અને તેને ત્યાં ખાવા-પીવા આપે છે પ્રભુ પાસેથી આ વાત માલુમીને ગૌતમ આગીએ ફરીથી સાધુ સમાચારીના નિયમાનુસાર વિનય ભાવથી પ્રભુને પ્રાર્થના કરી કે હે ભગવન્ ! જો આપની આજ્ઞા હોય તો હું

टीका—मू० ९

‘तएण’ इत्यादि । ततः खलु सा मृगादेवी भगवन्त गौतमम् ‘एजमाण’ आगच्छन्त पश्यति । दृष्ट्वा हृष्टा तुष्टा यावन् एवमवादीत्—‘सदिसत्तु ण’ सदिसन्तु—
ब्रवन्तु खलु हे देवानुमिथाः ! किमागमनमयोजनम् ? ततः खलु भगवान् गौतमो

मैं उस मृगापुत्र का देखना चाहता हूँ, भगवानने कहा—जैसा सुख हा वैसा करो । गौतम स्वामी वहा से प्रभु की आज्ञा प्राप्त कर उस को देखने के किये शान्तभाव मे मृगामात्र की ओर ईर्यासमितिपूर्वक चले, और जहा मृगादेवी का महल था वहा आये ॥१०८॥

‘तएण सा०’ इत्यादि—

‘तएण’ कुछ समय बाद ‘सा मियादेवी’ उस मृगादेवीने ‘एजमाण भगवं गौयमं पासइ’ महल का आग आते हुए भगवान गौतम स्वामी को देखा ‘पासित्ता’ देख कर ‘इद्ध-तुद्ध-जाव एव वयासी’ वह बहुत ही अधिक हर्षित और भक्ति से पुलकित अन्त करण हो कर बाला ‘संदिसत्तु ण देवाणुप्पिया’ किमागमन-पओयण’ आज्ञा काजिय—कहिये भदन । आपका किस निमित्त मैं पधारना हुआ है ? ‘तएण भगव गौयमे मियादेवि एव वयासी’ मृगादेवी के इस विनयपूर्ण प्रश्न को सुनकर भगवान गौतम ने उससे कहा कि—‘देवाणुप्पिए अह ण तव पुत्त पासिडं

ते मृगापुत्रने जेवानी धम्मा राशु छु भगवाने द्धु ठे—जेम सुप्प उपे तेम क्खे गौतम स्वामी प्रभुनी आज्ञा प्राप्त करीने त्याथी ते मृगापुत्रने जेवा भाटे शान्तभावधी मृगाआम तरक्ष धर्याममिति—पूर्वक आस्था, अने तथा मृगादेवीने भडेल हुते त्या आव्या ॥ ८॥

‘तएण सा०’ इत्यादि

‘तएण’ डेटलाक समयणाह ‘सा मियादेवी’ ते मृगादेवीअे ‘एजमाण भगव गौयम पासइ’ भडेवनी तरक्ष आवता भगवान गौतम स्वामीने जेथा ‘पासित्ता’ जेधने ‘इद्ध-तुद्ध-जाव एव वयासी’ गहुण हर्षित अने सत्तुष्ट यधने तेमना समीप नञ्जकमा आवीने विनय अने लाकतथी पुलकित अत करथु यधने जेवली ‘सदिसत्तु ण देवाणुप्पिया’ किमागमनपओयण’ कडे—आज्ञा करे लहत । आपनु तु निमित्तथी अडि पधारतु यथु छे ? ‘तएण भगव गौयमे मियादेवि एव वयासी’ मृगादेवीना विनयपूर्ण अे प्रश्नने साक्षणीने भगवान गौतमे तेमने द्धु के — देवाणुप्पिए अह ण तव पुत्त पासिडं हवमाणे’

મૃગાદેવીમેવમનાદીત્-અહં સ્વલુ હે દેવાનુમિયે ! તવ પુત્ર દ્રપ્તુ 'હવ્યમાગ' હવ્ય માગત.-શીઘ્રમાગતોઽસિ ।

તતઃ સ્વલુ સા મૃગાદેવી મૃગાપુત્રસ્ય દારકમ્ય 'અણુમગ્ગજાય' પથાજ્ઞાત-કાન્, 'અણુમગ' ઇતિ-પથાદ્વાચકો દેશીયઃ શબ્દ' । પથાત્કાલે મૃગાપુત્ર દારકજ-માન્તર જાતકા =જન્મ પ્રાપ્તા યે તે તથા, તાન્ 'ચતારિ પુત્રે' ચતુરઃ પુત્રાન્ સર્વાલંકારવિભૂષિતાન્ કરોતિ । કૃત્વા ભગવતો ગૌતમસ્ય 'પાપ્સુ' પાદયો. -ચરણયો -ચરણદ્વયોપરિ 'પાદેઽ' પાતયતિ । 'પાદિત્તા' પાતયિત્વા, એવમનાદીત્-એતાન્ સ્વલુ હે ભદન્ત ! મમ પુત્રાન્ પશ્યત । તતઃ સ્વલુ સ ભગવાન્ ગૌતમા મૃગાદેવીમેવમનાદીત્-ઓ સ્વલુ હે દેવાનુમિયે ! અહમેતાસ્તવ પુત્રાન્ દ્રપ્તુ હવ્ય-

હવ્યમાગ' હે દેવાનુમિયે ! મੈં તરે પુત્ર કો દેવન કે લિયે હી યહા આયા હ । 'તણ' 'હસ પ્રકાર ગૌતમ સ્વામી કા વાત સુનકર 'સા મિયા દેવી' રહ મૃગાદેવી 'મિયાપુત્તસ્સ દારગસ્સ' મૃગાપુત્ર કે 'અણુમગ્ગજાય' પઠે ઉત્પન્ન હુએ અપને 'ચતારિ પુત્રે' ચાર પુત્રો કો 'સર્વાલંકારવિભૂષિણ કરેઽ' સમસ્ત અલંકારોં સ વિમૂષિત કરને લગા 'કરિત્તા' ઓર જય વે પૂર્ણરૂપ સ અલંકૃત હો જુકે તવ ડસને ડહેં 'ભગવઓ ગોયમસ્સ' ભગવાન ગૌતમ કે 'પાપ્સુ પાદેઽ' ચરણોં મેં સાદર ઉપસ્થિત કિયે ઓર 'પાદિત્તા' તત્પથાત્ 'એવ વયાસી' વહ હસ પ્રકાર બોલી કિ- 'ભતે' હે ભદન્ત ! 'એણ મમ પુત્રે પાસહ' યે મરે પુત્ર હેં, આપ હહે દેલિયે । 'તણ' ડસકે હસ પ્રકાર કે શિષ્ટતાપૂર્ણ વ્યવહાર કો દેવન કે પથાત્ 'સે ભગવ

હે દેવાનુમિયે ! હુ તારા પુત્રને જોવા માટે અહિં આવ્યો છુ 'તણ આ પ્રમાણે ગૌતમ સ્વામીની વાત સાંભળીને 'સા મિયાદેવી' તે મૃગાદેવી 'મિયાપુત્તસ્સ દારગસ્સ' મૃગાપુત્રના 'અણુમગ્ગજાય' પછીથી ઉત્પન્ન થયેલા પોતાના 'ચતારિ પુત્રે' ચાર પુત્રોને સર્વાલંકારવિભૂષિણ કરેઽ' તમામ અલંકારોથી શણગારવા લાગી, 'કરિત્તા' અને જ્યારે તેને તમામ શણગાર થઈ નહો ત્યારે જોણે તે પુત્રોને 'ભગવઓ ગોયમસ્સ' ભગવાન ગૌતમના 'પાપ્સુ પાદેઽ' ચરણોમા આદર અર્પિત લાવીને હિંસા રાખ્યા અને 'પાદિત્તા' તે પછી એવ વયાસી તે આ પ્રમાણે બોલી કે- 'ભતે હે ભદન્ત ! 'એણ મમ પુત્રે પાસહ' આ મારા પુત્ર છે, આપ તેને જુઓ, 'તણ' તેના આ પ્રકારના શિષ્ટતા પૂર્ણ વ્યવહારને જોઈને પછી 'સે ભગવ ગોયમે' તે ભગવાન ગૌતમ

માગતઃ—एतान् द्रष्टु नागतोऽस्मीति ससिप्तार्थः, 'तत्र तत्र—तेषु तव पुत्रेषु, खलु योऽधौ तव ज्येष्ठो मृगापुत्रो दारमो जात्यन्यो जात्यन्यरूपः, य खलु त्व 'रहस्मियसि भूमिघरास' राहसिके भूमिगृहे, अन्यजनेनाऽविदिते भूम्यभिवर्तिनि गृहे, 'रहस्मिण भक्तपाणेन' राहसिकेन भक्तपानेन 'पडिजागरमाणीर' प्रतिजाग्रतीर= सावधान पालयन्तीर विहरमि, तं खलु अह 'पासिउ' द्रष्टु इव्यमागतः ॥मृ०९॥

ગોયમે ' વ મગયાન ગોનમ ' મિયાદેર્વિ एव ययासी 'પુન उस मृगादेवी से कहन लगे ' देवानुष्पि ए हे दगानुप्रिवे । अह एए तत्रपुत्ते पासिउ नो खलु इव्यमागए ' में तं त्र पुत्रो को दग्गन के लिये यहा पर नहीं आया हूं, किंतु—'तत्र ण जे से तव जेठे मियापुत्ते दारए जाइअये जाइअरूवे ' इन सब में जा तेरा ज्येष्ठ पुत्र मृगापुत्र है और जो जन्माध और जन्मारूप है जं ण तुम रहस्मियमि भूमिघरसि' जिस तुम अपन महल क एकांत भांगे म गवरा है और जिस तुम 'रहस्मिण भक्तपाणेन' गुप्त-रूप ॥ भोजन पान दकर ' पडिजागरमाणीर विहरसि ' पाग्न-पापण कर रही हा ' अह त ण पासिउ इव्यमागए ' में उस तुम्हारे पुत्र का देखन क लिये यहा पर आया हू ।

भावार्थ— चलत? जब व मृगादेवा के महल में प्रविष्ट हुए तब महल में आते हुए उन्हें देखकर मृगादेवा हर्षित हुई और अधिक स अधिक आनंदित एव

'મિયાદેર્વિ एव ययामी' ફરીથી તે મૃગાદેવીને કહેના લાગ્યા 'દેવાનુષ્પિયે' હે દેવાનુષ્પિયે । 'અહં ण तत्र पुत्ते पासिउ नो खलु इव्यमागए' હું તારા આ પુત્રોને બોલા માટે અહિ આગળ આવ્યો નથી, પરંતુ 'तत्र ण जे से तव जेठे मियापुत्ते दारए जाइअये जाइअरूवे' એ અર્વાચી જે તારે મોટો પુત્ર મૃગાપુત્ર છે અને જે જન્માધ તથા જન્માધરૂપ છે 'ज ण तुम रहस्मियसि भूमिघरसि' જેને તમે તમારા મહેલના એકાન્ત ભાગના ભોયરાના રાખ્યો છે, અને જેને તમે 'रहस्मिण भक्तपाणेन' ગુપ્તરૂપથી ભોજન-પાન આપીને 'पडिजागरमाणीर विहरमि' પાલન પોષણ કરી રહ્યા છો, અહ તં ण पासिउ इव्यमागए હું તે તમારા પુત્રને બોલા માટે અહિ આગળ આવ્યો છું

ભાવાર્થ—આવતા-આવતા જ્યારે તેમણે મૃગાદેવીના મહેલમા પ્રવેશ કર્યો ત્યારે મહેલમા આવતા તેમને બોધને મૃગાદેવી-હર્ષ અને વધારેમા વધારે આનંદ

मूलम्—सू० १०

तएण सा मियादेदी भगव गोयम एव वयासी-से के ण गोयमा ! तहारूवे णाणी वा तवस्सी वा जे ण तव एसमठे मम ताव रहस्सिरुए तुब्भ हव्वमक्खाए जओ ण तुब्भे जाणह ? , तएण भगव गोयमे मियादेत्ति एव वयासी एव खलु देवाणुप्पिया ! मम धम्मायरिण सपणे भगव महात्तीरे, जओ ण अह जाणामि । जाव च ण मियादेदी भगवया गोयमेण सद्धि एयमट्ठं सलवइ, ताव च ण मियापुत्तस्स दारगस्स भत्तवेला जाया यावि होत्था ।

तएण सा मियादेदी भगव गोयम एव वयासी-तुब्भेण भते ! इह चेव चिट्ठह, जा ण अह तुब्भ मियापुत्त दारग उवदसेमि-चिकट्टु-जेणेव भत्तपाण-घरे तेणेव उवागच्छइ उवागच्छित्ता, वत्थपरियट्ठय करेइ, वत्थपरियट्ठयं करित्ता, कट्ठसगडिय गिण्हइ, गिण्हित्ता विउल्लस्स असणपाणखाडमसाइमस्स भरेइ, भरित्ता त कट्ठसगडिय अणुरुद्धमाणीर जेणेव भगव गोयमे, तेणेव उवागच्छइ, उवा गच्छित्ता भगव गोयम एव वयासी-एह ण तुब्भ भते ! मम अणुगच्छइ, जाण अह तुब्भ मियापुत्त दारग उवदसेमि । तएण से भगव गोयमे मिय देवि पिट्ठओ समणुगच्छइ ॥ सू० १० ॥

सतुष्ट चित्त होकर बड़े ही विनय के साथ उनके समक्ष सात आठ कदम जाकर वदन नमस्कार करने के पश्चात् भगवान से बोली कि—हे भद्र-त ! कहिये आज किस कारण आप यहाँ पधारे ? । इस बात को सुनकर गौतम स्वामीने कहा कि—हे देवानुप्रिये ! मेरे आनेका मुख्य कारण तुम्हारे पुत्र को देखना है । इस प्रकार गौतम स्वामी का वचन सुनकर वह अपने मृगापुत्र के पाँडे हुए चार पुत्रों को वल्ल और मूषण आदि से अलंकृत

पात्री अर्थात् सतुष्ट चित्त यधने महान विनय साथे जेमना समक्ष सात-आठ पगवा आगण यधने वदन नमस्कार करीने पत्री भगवानने कडेवा लागी डे-डे सहन्त ! कडे आण शु क्षरणुथी आप अहि पधार्या ठे ? आ वातने मालणीने गौतम स्वामीके कलु डे — डे देवानुप्रिये ! माइ आपवानु मुख्य क्षरणु तभारा पुत्रने जेवानु छे आ प्रभाण्णे गौतम स्वामीना वयन मालणीने तेण्णे पोताना मृगापुत्रनी पछीथी थयेला यार पुत्रिने वस्त्रो अने धरेण्णा आदिथी शल्लुगारीने तेमना यरल्लोभा उवा राख्या गौतमे तेने जेधने मृगादेवीने कलु

ટીકા—મૂ૦ ૧૦

‘તણ’ इत्यादि । ततः खलु सा मृगादेवी भगवन्त गौतममेवमवादीत्—
स क. खलु हे गौतम ! ‘तहारूवे’ तथारूपः तादृशो ज्ञानी वा तपस्वी वा येन
तत्र एषोऽर्थो मम तावद् ‘रहस्सिकए’ राहसिकः=मच्छन्नः, गुप्त इत्यर्थः, युष्म-
भ्यमेवमारूयात्’, यतः खलु यूय जानीय !, ततः खलु भगवान् गौतमो मृगा

करके चरणों में उपस्थित किये । गौतम स्वामी इन्हे देखकर मृगादेवी से कहा कि—मैं
तुम्हारे इन पुत्रों को देखने के लिये नहीं आया हूँ, मैं तो उस पुत्र को देखना चाहता
हूँ कि जो इन सब में बड़ा है और जिसे तुम एकान्त अपने महल के भोंवरे में रखे
हुए हो, तथा वहाँ पर जिसके खाने—पीने की पूर्ण व्यवस्था कर रही हो ॥ ९ ॥

‘तण सा०’ इत्यादि — ॥ १० ॥

‘तण’ भगवान् गौतम की इस प्रकार की बात सुनकर ‘सा मियादेवी’
वह मृगादेवी ‘भगवं गोयम एव वयासी’ भगवान् गौतम से इस प्रकार बोली
कि—‘गोयमा ! से के ण तहारूवे णાणी વા તવસ્સી વા’ हे भदत्त !
यह तो कहो, ऐसा वह कौनसा ज्ञानी अथवा तपस्वी है ‘जेण’ जिसने ‘तव’
आपसे ‘मम एसमट्ठो ताव रहस्सिकए हव्वमक्खाए’ हमारा यह गुप्त समाचार
कहा है ‘जओ ण तुम्हे जाणह’ कि जिससे आप इस समाचारको जानें हो ।

કે-હું તમારા આ પુત્રોને જોવા માટે આવ્યો નથી, હું તો એ પુત્રને જોવા
છું જે કે જે મોટી મોટો છે અને જેને તમે એકાન્તમાં તમારા મહેલના
ભોયરામાં રાખેલો છે, તથા ત્યાં આગળ ખાવા પીવાની પૂર્ણ વ્યવસ્થા તમે
કરી રહ્યા છો ॥ ૯ ॥

તણ સા૦’ ઇત્યાદિ

‘તણ’ ભગવાન ગૌતમની આ પ્રકારની વાત સાંભળીને ‘સા મિયાદેવી’
તે મૃગાદેવી ‘ભગવં ગોયમ એવ વયાસી’ ભગવાન ગૌતમને આ પ્રમાણે બોલી
કે — ‘ગોયમા સે કે ણ તહારૂવે ણાણી વા તવસ્સી વા’ હે ભદ્રન્ત ! એ તો કહે
એવા તે કેણુ જ્ઞાની અથવા તપસ્વી છે ‘જેણ’ જેણે ‘તવ’ આપને
‘મમ એસમટ્ઠો તાવ રહસ્સિકએ હવ્વમક્ખાએ’ અમારા આ ગુપ્ત સમાચાર કહ્યા
છે ‘જઓ ણ તુમ્હે જાણહ’ કે જેનાથી આપે આ સમાચાર જાણ્યા છે ‘તણ’

દેવીમેવમવાદીત્—एव खलु हे देवानुप्रिये ! मम धर्माचार्य. श्रमणो भगवान् महावीरः यतः खलु अहं जानामि 'जाव च ण' यावत्=यावति काले च खलु मृगादेवी भगवता गौतमेन सार्धम्, 'एयमट्ठ' एतमर्थ 'सत्त्वइ' सत्त्वपति-भाषते. 'ताव-च ण' तावत्काले च खलु मृगापुत्रस्य दारकस्य 'भत्तवेला' भक्तवेला=भोजनावसर', 'जाया यावि होत्था' जाता चाप्यभवत् ।

ततः खलु सा मृगादेवी भगवन्त गौतममेवमवादीत्—यूय खलु हे भदन्त ! 'इह चेव चिट्ठह' इहैव तिष्ठत । 'जाण' यावत् खलु—यावति काले गलु

‘તણ’ મૃગાદેવી કો હમ વાત કો મુનન ક ગાત ‘મગવ ગોયમે મિયાદેવિં એવ વયાસી’ ગૌતમસ્વામી ને ઉસસે કહા કિ—‘દેવાણુપ્પિયે એવ સ્વલુ’ હ દેવાનુ-પ્રિયે ! યહ સવ વાત હસ પ્રકાર હૈ—‘મમ ધમ્માચરિણ સમણે મગવ મહાવીરે’ મેરે ધર્માચાર્ય શ્રમણ મગવાન મહાગોર હૈ જઓ ણ અહ જાણામિ’ ઉનસે મેને હસ ગુસ વાત કો જાની હૈ ‘મિયાદેવી જાવ ચ ણ મગવયા ગોયમેણ સદ્ધિ ઇયમટ્ઠ સલ્લવહ’ મૃગાદેવી જવતક મગવાન ગૌતમ કે સાથ હસ પ્રકાર કી વાતચત કર રહી થી કિ ‘તાવં ચ ણ મિયાપુત્તસ્સ દારગસ્સ ભત્તવેલા જાયા યાવિ હોત્થા’ હતને મેં હી મગાપુત્ર કે ભોજન કા સમય મી હો ગયા ।

‘તણ સા મિયાદેવી મગવ ગોયમ એવ વયાસી’ પશ્ચાત્ત વહ મૃગાદેવી મગવાન ગૌતમસ્વામી સે હસ પ્રકાર કહને લગા કિ—‘ભતે ! તુભેણ હહ ચેવ

મૃગાદેવીની આ વાતને સાંભળીને પછી ‘મગવ ગોયમે મિયાદેવિં’ એવ વયાસી ગૌતમ સ્વામીએ તેને કહ્યું કે—‘દેવાણુપ્પિયે એવ સ્વલુ હે દેવાનુપ્રિયે ! આ તમામ વાત એ પ્રકારે છે કે—મમ ધમ્માચરિણ સમણે મગવ મહાવીરે મારા ધર્માચાર્ય શ્રમણ ભગવાન મહાવીર છે ‘જઓ ણ અહ જાણામિ’ તેના પાસેથી મેં આ શુભ વાતને બાણી છે ‘મિયાદેવી જાવ ચ ણ મગવયા ગોયમેણ સદ્ધિ ઇયમટ્ઠ સલ્લવહ’ મૃગાદેવી જ્યારે ભગવાન ગૌતમની આંધે આ પ્રકારની વાતચીત કરતી હતી, ‘તાવં ચ ણ મિયાપુત્તસ્સ દારગસ્સ ભત્તવેલા જાયા યાવિ હોત્થા’ એટલામાં મૃગાપુત્રના ભોજનનો સમય પણ થઈ ગયો. તણ સા મિયાદેવી મગવ ગોયમ એવ વયાસી પછી તે મૃગાદેવી ભગવાન ગૌતમ સ્વામીને આ પ્રમાણે કહેવા લાગી કે—

अहं युष्मभ्य मृगापुत्र दारक 'उवदसेमि' उपदर्शयामि, 'त्तिकट्टु' इति कृत्वा—
इत्युक्त्वा यत्रैव भक्तपाणगृहं तत्रैवोपागच्छति, उपागत्य, 'वत्थपरियट्टय' वत्थ-
परिवर्त=वत्थस्य परिवर्तः=परिवर्तनम्, स वत्थपरिवर्तस्त साधारणवत्थपरिधान
'करेड' करोति, 'करित्ता' कृत्वा 'कट्टमगडिय' काष्ठमगडिमा काष्ठमय लघुशकट—
गाडी ' इति प्रमिद्ध 'गेण्ड' गृह्णाति, गृहीत्वा विपुलम्याऽशनपानखाद्यस्वाद्यस्य
'भरेड' भरति—पूरयति, अत्र कर्मण शेषत्वविवक्षाया पृष्ठी । भूत्वा काष्ठशकटिकाम्
अणुकट्टमाणा' अनुकल्पन्तीर=अनुसरन्तीर, यत्रैव भगवान् गौतमस्तत्रैवोपा-

चिट्ठह ' हे भगवान् । आप कुछ समय तक यहाँ पर ठहरिये—' जाण अहं तुम्भ
मियापुत्त दारग उवदसेमि ' मैं जब तक आपके लिये मृगापुत्र को दिखलाती
हूँ ' त्तिकट्टु ' ऐसा कह कर ' जेणेव भत्तपाणघरे तेणेव उवागच्छइ ' वह
जहाँ भक्तपाणगृह था वहाँ पर गई और ' उवागच्छित्ता ' जाकर ' वत्थपरि-
यट्टय करेड ' वत्थ परिवर्तन करने लगी ' वत्थपरियट्टय करित्ता ' वत्थ परिवर्तन
कर लेन के जान ' कट्टमगडिय गिण्डइ ' उसन एक गड़ा सी लकड़ी की बनी हुई
गाड़ी ली और उसमें उसने ' विउलस्स असणपाणखाइमसाइमस्स भरेड ' विपुल
अशन, पान, खाद्य और स्वाद्यके भेद से चारों प्रकार के आहार पानी भरे, भर कर
' त कट्टमगडिय अणुकट्टमाणी २ ' वह उसे भेंटता हुई ' जेणेव भगवं गोयमे '
जहाँ गौतम स्वामी खड़े थे ' तेणेव उवागच्छइ ' वहाँ ही पहुँची ' उवागच्छित्ता '

भते । तुम्भेण इह चेव चिट्ठह डे लगवान् । आप योडो समय रोकाओ।
' जाण अहं तुम्भ मियापुत्त दारग उवदसेमि ' अटलाभा हुं आपने मृगापुत्र
मतापु ' त्तिकट्टु ' ओ प्रभाए छे छीने जेणेव भत्तपाणघरे तेणेव उवागच्छइ '
ते न्या लोअनगृह छुत्तु त्या गछ अने ' उवागच्छित्ता ' अछने ' वत्थपरियट्टय
करेइ वत्थ परिवर्तन करवा लागी ' वत्थपरियट्टय करित्ता ' वत्थ गट्टलाव्या
पृष्ठी कट्टमगडिय गिण्डइ तेछे ओक नानी लाउनी अनायेवी गाडी छीधी
अने तेभा तेछे विउलस्स असणपाणखाइमखाइमस्स भरेड ' सारी रीते
अशन, पान, खाद्य अने स्वाद्यना लेदथी आरेय प्रकारना आहार पाएँ पूरी
रीते करीने ' त कट्टमगडिय अणुकट्टमाणीर ' ते तेने अेयती थकी ' जेणेव
भगव गोयमे ' न्या गौतम आभी उसा छना, ' तेणेव उवागच्छइ ' त्याअ

गच्छति, उपागत्य, भगवन्त गौतममेवमवादीत्—‘एहण’ एत=आगच्छत खलु यूय हे भदन्त ! मम ‘अणुगच्छह’ अनुगच्छत=मम पश्चाद्भागतः समागच्छतेत्यर्थः, ‘जाण’ यावत्-यावत्काले खलु, अह युष्मभ्य मृगापुत्र दारकम् ‘उवदसेमि’ उपदर्शयामि। ततः खलु स भगवान् गौतमो मृगादेवीं पृष्ठतः समनुगच्छति ॥१०॥

और पहुँच कर ‘ भगव गोयमं एव वयासी ’ भगवान् गौतम से इस प्रकार कहन लगी ‘ भते ! तुव्म एह ण ’ हे भदन्त ! आप आइये और ‘ मम अणुगच्छह ’ मेरे पाछे चलिये ‘ जाण अह तुव्म मियापुत्त दारग उवदसेमि ’ मैं आपको मृगापुत्र दिखलाती हूँ ‘ तएण से भगव गोयमे मिय देवि पिट्ठओ समणुगच्छह ’ मृगादेवी की इस प्रकार की बात सुनकर वे श्री गौतम स्वामी उसके पीछे चले ।

भावार्थ—गौतम स्वामी की इस प्रकार की मृगापुत्र को देखने की इच्छा जान कर मृगादेवी विस्मित सी होकर कहल लगी—भगवन् कहिये तो सही—आप को हमारे इस पुत्र का समाचार किससे ज्ञात हुआ है । मृगादेवी के इस प्रश्न का उत्तर देते हुए गौतमने कहा कि—हे देवी ! मेरे धर्माचार्य धर्मगुरु श्री श्रमण भगवान् महावीर हैं, मैं उन्हीं का अन्तेवासी हूँ, अतः मुझे यह समाचार उन्हीं से परिज्ञात हुआ है । परस्पर में उन दोनों का जब तक इस प्रकारका विचार-विनिमय हो रहा था कि इतने में ही

पडोयी ‘ उवागच्छिता ’ अने पडोयीने ‘ भगव गोयम एव वयासी —भगवान् गौतमने आ प्रभाञ्जे कहेवा लागी—‘ भते तुव्म एह ण ’ हे भदन्त ! आप आये। अने ‘ मम अणुगच्छह ’ मारा पाछण-पाछण आवे। जाण अह तुव्म मियापुत्त दारग उवदसेमि ’ हुं आपने मृगापुत्र भतापु छु ‘ तएण से जगव गोयमे मियादेवि पिट्ठओ समणुगच्छह ’ मृगादेवीनी आ प्रकारनी बात सावणीने ते श्री गौतम स्वामी तेना पाछण-पाछण आव्या।

भावार्थ—गौतम स्वामीनी आ प्रकारनी मृगापुत्रने जेवानी छव्वा जखीने ते मृगादेवी आश्वर्ष पाभीने कहेवा लागी के-हे भगवान् कहे तो भरा-आपने अमारा आ पुत्रना समाचार केना पासेथी जखुवामा आव्या ठे भृगा देवीना आ प्रश्नना उत्तर आपता यका गौतमे कह्य के — देवी ! मारा धर्माचार्य धर्मगुरु श्री श्रमण भगवान् महावीर छे, हुं तेभना अन्तेवासी (शिष्य) छु तेथी भने आ समाचार तेभना पासेथी जखुवामा आव्या ठे परस्परमा अ अन्नेना विचारनी आप-ले अती हती तेवामा मृगापुत्रना जोजनना समय

मूलम्—सू० ११

तएण सा मियादेवी त ऋद्धसगडिय अणुद्धमाणीर जेणेव भूमिघरे तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छिता चउप्पुडेण वत्थेण मुह पंणेइ, मुह पंधमाणी भगव गोयम एव वयासी-तुम्हेवि ण भंने । मुहपातियाए मुह वणेइ, तएण से भगव गोयमे मियादेवीए एव बुत्ते समाणे मुहपोत्तियाए मुह पणेइ, तएण सा मियादेवी परम्मुही भूमिघरस्स दुवार बिहाडेइ, तओ ण गये निग्गच्छइ से जहा नामए अहिमडेइ वा जाव तओऽवि ण अणिट्ठतराए चेव जाव गये पणत्ते, तएण से मियापुत्ते दारए तस्स विउलस्म असणपाणग्वाइममाइमस्स गयेण अमिभूए समाणे तसि विपुलसि असणपाणग्वाइममाइमसि मुच्छिण्ण, तं विउल असण्ण आसएण आहारेइ, आहारित्ता विष्णामेय विद्धंसेइ, विद्धसित्ता, तओ पच्छा पूयत्ताए य सोणियत्ताए य परिणामेइ । तपि य ण पूय च सोणिय च आहारेइ ॥ सू० ११ ॥

मृगापुत्र के भोजन का समय भा हो गया । भोजन की बेला जान कर मृगादेवीने कहा कि—ह भदन्त ! आप याडा ठहरिये मे आपका उस दिखलाता ह । ऐसा कह कर वह मृगादेवी वहा स लठा और एक काष्ठनिर्मित गाडी पर उमन खान पान आदि की समस्त विपुल सामग्री को भर कर वह पुन गौतम स्वामी के समीप पहुँच कर कहने लगा—भदन्त ! आइये और मेरे पाछे पधारिये, मैं आप को मृगापुत्र दिखलाती ह । मृगादेवी की इस प्रकार बात सुनकर गौतम स्वामी उसक पीछे चलने लगे ॥ १० ॥

पशु था गया, लोगननी बेला लक्ष्मीने मृगादेवीके कछु के - डे लहन्त ! आप थोडा समय थोली लखो, हु आपने ते मृगापुत्र जतावु छु आ प्रभाखे कहीने ते मृगादेवी त्याथी छी अने जेक वाकडानी गाडीमा ते पुत्रने भावा पीवान्नी तमाग सामग्री सारा प्रभाखुमा लरीने ते कूरी गौतम स्वामीना नल्लक नधने कडेवा लागी—लहन्त ! आवो अने आप मारा पाछण-पाछण पधारो हु आपने मृगापुत्र जतावु छु, मृगादेवीनी आ प्रकारनी बात मालगीने गौतम स्वामी तेना पाछण पाछण आववा लाग्या ॥१०॥

ગચ્છતિ, ઉપાગત્ય, ભગવન્ત ગૌતમમેવમવાદીત્—‘પ્રહ્ણ’ એત=આગચ્છત સ્વલુ યૂય
 હે ભદન્ત ! મમ ‘અણુગચ્છહ’ અનુગચ્છત—મમ પશ્ચાન્નાગતઃ સમાગન્ઠતેત્યર્થઃ,
 ‘જાણ’ યાવત્—યાવત્કાલે સ્વલુ, અહ યુષ્મન્મય મૃગાપુત્ર દારુક્મ્ ‘ઉવદસેમિ’
 ઉપદર્શયામિ । તતઃ સ્વલુ સ ભગવાન્ ગૌતમો મૃગાદેવીં પૃથતઃ સમનુગચ્છતિ ॥૧૦॥

ઔર पहुँच कर ‘ भगव गोयम एव वयासी ’ भगवान् गौतम से इस प्रकार कहन
 लगी ‘ भते ! तुम्हें एह ण ’ हे भदन्त ! आप आइये और ‘ मम अणुगच्छह ’ मर
 पाछे२ चलिये ‘ जाण अह तुम्भ मियापुत्त दारग उवदसेमि ’ मैं आपको मृगापुत्र
 दिखलाती हूँ ‘ तएण से भगव गोयमे मिय देविं पिठ्ठओ समणुगच्छह ’ मृगादेवी की
 इस प्रकार की बात सुनकर वे श्री गौतम स्वामी उसके पीछे२ चल ।

भावार्थ—गौतम स्वामी की इस प्रकार की मृगापुत्र को देखन की इच्छा जान
 कर मृगादेवी विस्मित सी होकर कहल लगी—भगवन् कहिये तो सही—आप को हमारे
 इस पुत्र का समाचार किससे ज्ञात हुआ है । मृगादेवी के इस प्रश्न का उत्तर देते हुए
 गौतमने कहा कि—हे देवी ! मेरे धर्माचार्य धर्मगुरु श्री श्रमण भगवान महावीर हैं, मैं
 उन्हीं का अन्तेवासी हूँ, अतः मुझे यह समाचार उहाँ से परिज्ञात हुआ है । परस्पर में
 उन दोनों का जब तक इस प्रकारका विचार—विनिमय हो रहा था कि इतने में ही

પહેલી ‘ ઉચાગચ્છિત્તા ’ અને પહેલીને ‘ ભગવ ગોયમ એવ વયાસી —ભગવાન
 ગૌતમને આ પ્રમાણે કહેવા લાગી—‘ ભતે તુમ્હ એહ ણ ’ હે ભદન્ત ! આપ આવે
 અને ‘ મમ અણુગચ્છહ મારા પાછળ—પાછળ ચાલો જાણ અહ તુમ્હ મિયાપુત્ત
 દારગ ઉવદસેમિ ’ હું આપને મૃગાપુત્ર બતાવુ છું ‘ તણ સે જગવ ગોયમે
 મિયાદેવિં પિટ્ઠઔ સમણુગચ્છહ ’ મૃગાદેવીની આ પ્રકારની વાત સાંભળીને તે
 શ્રી ગૌતમ સ્વામી તેના પાછળ—પાછળ ચાલ્યા

भावार्थ—गौतम स्वामीनी आ प्रकारनी मृगापुत्रने जेवानी छच्छा बछ्छीने
 ते मृगादेवी आश्चर्य पायीने कहेवा लागी के—हे भगवान कहे तो भरा—
 आपने अमारा आ पुत्रना समाचार केना पासेथी बछ्छुवामा आब्या ठे मृगा
 देवीना आ प्रश्नने उत्तर आपता यका गौतमे कछ्छु के — देवी ! मारा धर्माचार्य
 धर्मशुद्ध श्री श्रमण भगवान महावीर छे, हूं तेभना अन्तेवासी (शिष्य) छु
 तेथी भने आ समाचार तेभना पासेथी बछ्छुवामा आब्या ठे परस्परमा
 ओ छन्नेना विचारनी आप-ले यती हती तेवामा मृगापुत्रना बोधनने समथ

मान्त्रादयतेत्यर्थः, 'तएण से भगव गोयमे मियादेवीए एव वुत्ते समाणे मुहपोत्तियाए मुह वधेइ' तत खलु स भगवान् गौतमो मृगादेव्या एवमुक्तः सन् मुखपोत्तिकया, मुख पत्राति-नासिकामाञ्छादयतीत्यर्थः ।

'मुह वधमाणी', 'मुह वधेइ', 'मुह वधेइ', इतिवाक्यत्रये 'मुह' शब्दो लक्षणया प्राणस्य बोधकः । भूमिगृहदारोद्धाटनकाले दुर्गन्धाऽऽप्राणधारणाय मुखबन्धनमनुपपन्नम्, मुखेन गन्धग्रहणाऽसम्भवात्, तस्मादन 'मुह' शब्दो न मुखपरः, किन्तु यथा—'गङ्गाया घोषः' इत्यत्र प्रवाहरूपे मृश्यार्थे घोषान्वयतात्पर्यानुपपत्त्या तत्त्वमीपरतिनि तीरे लक्षणा मन्यते, तथा दुर्गन्धाऽऽप्राण

'से भगव गोयमे' वे गौतम स्वामी 'मियादेवीए एव वुत्ते समाण' जन्म मृगादेवीके द्वारा इस प्रकार वहे जान पर 'मुहपोत्तियाए' मुखप्राञ्छनिका का 'मुह वधेइ' अपना नाक का ढक लिया ।

'मुह वधमाणी' 'मुह वधेइ' 'मुह वधेइ' इस वाक्यत्रय स 'मुख यह पद लक्षणा स 'नाक' इस अर्थ का वाक्य है, ऐसा समझना चाहिये । क्यों कि यहा पर जा मुख का आवरण करना प्रकट किया गया है वह नाक को ढकने के उद्देश स हा समझना चाहिये, कारण कि भूमिगृह क द्वार का उद्घाटन करन से जो तीव्रतम-असह्य दुर्गंध आवेगा उस का सूचना-कार्य मुख नहा कर सकता है, यह काम तो नासिका का है अत जिस प्रकार 'गङ्गाया घोष' इस वाक्य मे गङ्गापद की लक्षणा तीर में होती है, क्यों कि घोष का सद्वाय प्रवाहरूप मृश्या अर्थ मे बाधित हाता

गौतम स्वामी 'मियादेवीए एव वुत्ते समाणे मृगादेवीना जन्म प्रभाण्णे मुहपोत्तियाए' मुष्णप्राञ्छनी पडे 'मुह वधेइ' पोत्तानु नाक ढाकी दीधु

मुह वधमाणी 'मुह वधेइ' 'मुह वधेइ' आ त्रय वाक्यर्थी 'मुष्ण' के पद लक्षणाथी 'नाक' के अर्थना जोव कडे छ अैन समझनु जेधअे, कारण के आह आगण ने मुष्णनु आवरण करवानु प्रकट उर्थ छ ते नाक ढाकनाना उद्देशथीअ समझनु जेधअे, कारण के बोधनाना द्रव्यान्तने उद्घाटनथी ने तीव्रतम-असह्य दुर्गंध आवे तेनी गंध लेवी ते कार्य मुष्णनु नथी अे काम तो नाकनु छे, तथी करी जेवी रीते 'गङ्गाया घोष' अे वाक्यभा गङ्गापदनी लक्षणा तीर-काठामा डोय छे, कारण के घोषना सह्याय प्रवाह

ટીકા—સુ. ૧૧

‘તણ’ इत्यादि । ततः खलु सा मृगादेवो वा काष्ठसगडिय ‘अणुक
 इहमाणीर’ अनुकल्पन्तीर अनुसरन्तीर यत्रैव भूमिगृह तत्रैवोपाचरति, उपागत्य
 ‘चउप्पुडेण वत्थेण’ चउप्पुडेन वत्थेण ‘मुह वधमाणी’ मुख=घ्राण बन्ती=भान्ना
 दयन्ती भगवन्त गौतमम् एवमवादीत्=यूयमपि खलु हे भदन्त ! ‘मुहपोत्तियाए
 मुह वधेह’ मुखपोत्तिरुया – मुखप्रोष्ठनिकया, रज.स्वेदादिप्रोष्ठनार्थं यदन्यद्
 वस्त्रखण्डं हस्ते त्रियने, सा मुखप्रोष्ठनिके-युच्यते । तथा, मुख बन्ती=घ्राण

‘તણ સા૦’ इत्यादि—

‘તણ’ इसके बाद ‘सा मियादेवी’ वह मृगादेवा ‘त कट्सगडिय’
 उस गाड़ी को ‘अणुकइहमाणीर’ खेंचतार ‘जेणेव भूमिघरे’ जहा पर भोंवरा
 था ‘तेणेव उवागच्छइ’ वहा पर पहुँची और ‘उवागच्छिता’ पहुँचते ही उसने
 ‘चउप्पुडेण वत्थेण’ चारघरी किये हुए वस्त्र से ‘मुह वधेह’ मुख=नाक का
 ढक लिया । और ‘मुह वधमाणी’ मुख नासिका को ढकती हुई ‘भगव गोयम एव
 वयासी’ भगवान गौतम से कहने लगी कि—‘भते’ हे भदन्त ! ‘तुम्हेवि ण मुहपो
 त्तियाए मुह वधेह’ आप भी अपनी नाकको मुखप्रोष्ठनिका से अर्थात्—धूलि एवं
 पसीना आदि को पोछने क लिये जा एक दूसरा वस्त्रखंड हाथ में रखा जाता है उसको
 मुखप्रोष्ठनिका कहते हैं, उससे अपनी नाक को ढक लीजिए ‘तण’ तत्पश्चात्

તણ સા ઇત્યાદિ

તણ ત્યાર પછી સા મિયાદેવી’ તે મૃગાદેવી ‘ત કટ્ઠસગડિય’
 તે ગાડીને અણુકહ્મમાણી ૨ ખેંચતી ખેંચતી જેણેવ ભૂમિઘરે’ જ્યા
 આગળ લોયકે હત ‘તેણેવ ઉવાગછઈ’ ત્યા આગળ પહોંચી અને ઉવાગછિતા’
 પહોંચીને તેણે ‘ચઉપ્પુડેણ વત્થેણ’ ત્યાર ઘડી વાળેલા વસ્ત્રથી ‘મુહ વધેહ’
 મુખ=નાકને ઢાકી લીધા અને મુહ વધમાણી મુખ=નાસિકાને ઢાકીને ‘ભગવ
 ગોયમ એવ વયામી’ ભગવાન ગૌતમને કહેવા લાગી કે—‘ભતે’ હે ભદન્ત !
 તુમ્હેવિ ણ મુહપોત્તિયાએ મુહ વધેહ’ આપ પણ આપના નાકને મુખપ્રોષ્ઠ-
 નિકા વડે અર્થાત્ ધૂલ અને પરસેવા આદિને લુછવા માટે જે એક બીજી વસ્ત્રખંડ
 ઇપડાને કુકડા હાથમા રાખવામા આવે છે તને મુખપ્રોષ્ઠનિકા કહે છે, તેના
 વડે આપના નાકને ઢાકી લેો તણ’ ત્યારપછી સે ભગવ ગોયમે’ તે

મિતિ । હનુરુપોલનાસાનયનમ્ભૂખાલાદેર્મુગ્ધાવયવતયા મુગ્ધલવ્યપદેશો ભવતિ, હનુકપોલાદો વિકૃતે સતિ ‘અસ્ય મુગ્ધ વિકૃત, વિરૂપમ્, અસુન્દર’—મિતિ, શોભને તુ તસ્મિન્, ‘અસ્ય મુગ્ધ સુન્દર સુરૂપ કમનીય’—મિતિ ચ પ્રયોગો લોકે ટ્કયતે, તત્ર નાસાડ્પેક્ષયા મુગ્ધમ્ય પ્રધાનતયા મુગ્ધશબ્દઃ પ્રયુક્ત, મુગ્ધસમીપવર્તિત્વાદ્ ગન્ધપ્રવહણશક્તિમત્ત્વાચ પ્રાણમ્ય વોધઃ સુકર ઇતિ ભાવઃ ।

કેચિત્તુ વદન્તિ—ગૌતમસ્વામિનો મુલોપરિ મુલવલ્લિકા વદ્ધા નાસીત્, કિન્તુ

નેત્ર, ભ્રૂ, ઓર માલ આદિ, યે સઽ મુગ્ધ ક હી અવયવ હૈં, ઇસલિયે ઇનમે મુલ કા વ્યપદેશ હોના હૈ । જન કિસી પ્રાણા ક દાદો કપાલ આદિ વિકૃત હાતે હૈં તવ વ્યવહાર મે યહી કહા જાતા હૈ કિ—ઇસકા મુલ સુન્દર નહીં હૈ । ઓર દાદી કપોલ આદિ જન સુન્દર હાતે હૈ તવ કહા જાતા હૈ કિ—દેલો ઇસકા મુલ કિતના સુન્દર હૈ । યહાપર ‘નાક’ ન કફ કર જા ઉમ અર્થ મે મુલ શબ્દ કા પ્રયોગ સૂત્રકાર ને કિયા હૈ ઇસકા કારણ યહી હૈ કિ નાક કો અપેક્ષા મુલ કી હી પ્રધાનતા માની જાતી હૈ । ફિર મુલ શબ્દ સ નાકકા હી જો યહા પર પ્રવહણ કિયા ગયા વહ ઇસ લિયે કિ ઇક તો વહ મુલ ક તિલકુલ સમીપવતા હૈ, દુસરે ગન્ધ કે પ્રવહણ કરને મે વહી શક્તિસમ્પન્ન હૈ અન્ય નહીં ।

કેઈરે એસા જા રહત હૈ કિ—ગૌતમ સ્વામીને મુલ પર મુલવલ્લિકા નહીં બાધી

નો જ ઘોવડ છે, મુખનો નહિ દાદી, ગાલ, નાક, નેત્ર, ભ્રૂ અને કપાલ આદિ એ તમામ મુખના જ અવયવો છે, એટલા માટે તેમા મુખનો વ્યપદેશ—આરોપ થાય છે જ્યારે ઠોઠ પ્રાણીની દાદી ગાલ આદિ વિકૃત હોય છે ત્યારે વ્યવહારમા એવી રીતે કહેવામા આવે છે કે—તેનું મુખ સુન્દર નથી, અને દાદી, ગાલ આદિ જ્યારે સુન્દર હોય છે ત્યારે કહેવામા આવે છે કે—જીવો તેનું મુખ કેટલું સુન્દર છે ? આહિ આગળ નાક નહિ કહેતા તે અર્થમા ‘મુખ’ શબ્દનો પ્રયોગ સૂત્રકારે કર્યો છે તેનું કારણ એ છે કે—નાકની અપેક્ષા મુખની પ્રધાનતા માનવામા આવે છે જીવનું કારણ એ છે કે—‘મુખ’ શબ્દથી નાકનું જે અહિ અહણ કરવામા આવ્યું છે, તે એટલા માટે છે કે—એક તો નાક તે મુખના એકદમ નજીક છે, જીવ વાત એ છે કે—ગન્ધને અહણ કરવામા તે નાકજ શક્તિ ધરાવે છે જીવનું અવયવ નહિ

ઠોઠ ઠોઠ એવી રીતે જે કહે છે કે—ગૌતમ સ્વામીએ મુખ પર મુખ

વારણોદ્દેશેન મુલોપરિ વસ્ત્રવ્યવન નોપપન્તે, મુલવ્યવને ઋતેઽપિ પ્રાણેન્દ્રિયસ્યા-
નાવરણેન તદુદ્દેશસિદ્ધયસમ્ભવાદિતિ ગ્રન્થનાન્વયતાત્પર્યાનુપપત્ત્યા તત્સમીપવર્તિનિ
પ્રાણે લક્ષણા ગમ્યતે । કિન્ન-મુલોપરિ સન્ધોરકમુલવલ્લિકા વદૈવામીત્, તત્ત
પુનર્વસ્ત્રવ્યવનવિધાનમનર્થકમ્ । તસ્માદત્ર મુહ ' ઇતિ પદ નાસિકાર્થે લાક્ષણિક

હૈ અત તત્સમીપવર્તી તીરરૂપ અર્થ મેં લક્ષણા સ उसका सद्धान अगाकार क्रिया जाता
है, ठीक इसा प्रकार दुर्गंध का वारण करने के लिये मुख के ऊपर वस्त्र का आवरण
करना भी युक्तिसंगत प्रतीत नहीं होता है । कारण कि मुखके आवृत करलेने पर भी
दुर्गंध को नहीं सूघने का जो उद्देश है वह किसी प्रकार स सिद्ध नहीं होता है, क्यों कि
इस उद्देश की सिद्धि का साक्षात्कारण जा नासिका है, उस के आवृत करने से हो सिद्ध
होता है, इसलिये जिस प्रकार गंगापद की लक्षणा तत्समापवर्ती तीर मे गृहीत जाती है
इसी प्रकार यहां पर भी ' मुख ' शब्द से लक्षणा स तत्समीपवर्ती नामिका का ही
ग्रहण होगा ।

કિન્ન-ગૌતમસ્વામાને જન અપને મુલ પર ઢારે સહિત મુલપોતિકા વાગ હી રહી
થી તવ કયા આવશ્યકતા થી કિ વે વહા પુન વસ્ત્ર સ વધન કરતે, અત વહા પુન
વસ્ત્ર કા વધન સર્વથા અનર્થક હો હૈ, इसलिये भी यही मानना चाहिये कि-मुखशब्द
लक्षणा से ' नासिका ' इस अर्थ का ही बोधक है मुख का नहीं । डाढ़ा, गाल, नासा,

इय मुખ्य अर्थभा आधित थाय छे तेथी करी नत्समीपवर्ती तीररूप
अर्थभा लक्षणाथी तेने सङ्भाव अगीकार करवाभा आवे छे अे प्रमाणे
दुर्गंधनु वारण करवा भाउ मुખ उपर वस्त्रने ढाकवु ते युक्तिसंगत नष्टातु
नथी करणु के मुખने ढाकवाथी पणु दुर्गंध नहि सुधवाने ने उद्देश छे
ते केछ प्रकारे सिद्ध थतो नथी करणु के अे उद्देशनी सिद्धिनु साक्षात्कारणु ने
नासिका नाक छे तेने ढाकवाथीन सिद्ध थाय छे अेटला भाटे ने प्रमाणे गंगापदनी
लक्षणा तत्समीपवर्ती तीरभा अहणु थाय छे, अे प्रमाणे अहि पणु 'मुख' शब्दथी
लक्षणा वजे तत्समीपवर्ती नासिका-नाकनुन अहणु थछ शब्द छे

વળી-ગૌતમ સ્વામીએ પેતાના મુખ પર દોરાસહિત મુખપોતિકા
બાધી જ રાખી હતી તો પછી ફરીને વસ્ત્ર બાધવાની શુ આવશ્યકતા હતી ?
કે નેથી કરી આ મ્થળે ફરી વસ્ત્ર બાધવાની હકીકત સર્વથા નિર્વર્થક છે અટલા
માટે એજ માનવુ જોઇએ કે મુખ શબ્દ લક્ષણાથી " નાસિકા-નાક " એ અર્થ

મિતિ । હનુરુપોલનાસાનયનભૂખાલાદેર્મુવાચયવતયા મુલતલવ્યપદેશો ભવતિ, હનુરુપોલાદો વિકૃતે સતિ ‘અમ્ય મુલ્લ વિકૃત, વિરુપમ્, અસુન્દર’-મિતિ, ગોખને તુ તસ્મિન, ‘અમ્ય મુલ્લ સુન્દર સુરુપ રૂપનીય’-મિતિ ચ પ્રયોગો લોકે વ્યવર્તે, તત્ર નાસાડપેક્ષયા મુલ્લમ્ય પ્રધાનતયા મુલ્લશબ્દઃ પ્રયુક્ત, મુલ્લસમીપત્વ-તિન્વાદ્ ગન્ધપ્રવ્રણશક્તિમત્ત્વાચ ઘ્રાણમ્ય વોધઃ સુઠર ઇતિ ભાવ ।

કેચિતુ વદન્તિ-ગૌતમમ્યામિનો મુલ્લોપરિ મુલ્લવલ્લિકા વદ્ધા નાસીત્, કિન્તુ

નત્ર ભૂ, ઓર ખાલ આદિ, યે મત્ર મુલ્લ ક હો અવયવ હૈ, ઇસલિયે ઇનમે મુલ્લ કા વ્યવદેશ જાના હૈ । જમ કિસી પ્રાણા ક દાઢો કપાલ આદિ વિકૃત હાતે હૈં તત્ર વ્યવહાર મ યહી કહા જાતા હૈ કિ-ઇસકા મુલ્લ સુ દર નહોં હૈ । ઓર દાઢી કપોલ આદિ જમ સુતર જાત હૈં તત્ર કહા જાતા હૈ કિ-દેસા ઇસકા મુલ્લ કિતના સુન્દર હૈ । યહાપર ‘નાક’ ન કહ કમ જા ઉમ અર્થ મે મુલ્લ શબ્દ કા પ્રયોગ મૂત્રકાર ને ક્રિયા હૈ ઉમકા કારણ યહી હૈ કિ નાક કો અપેક્ષા મુલ્લ કો હો પ્રધાનતા માની જાતી હૈ । ફિર મુલ્લ શબ્દ સ નાકકા હો જા યહા પર પ્રવ્રણ ક્રિયા ગયા વહ ઇસ લિયે કિ ઇત્ર તો વહ મુલ્લ ક મિલ્લુત્ત સમીપવતા હૈ, દૂસરે ગન્ધ કે પ્રવ્રણ કરને મે વહી શક્તિસમ્પન્ન હૈ અવ નહોં ।

કાર્દ૨ તેસા જા મ્મત હૈ કિ-ગૌતમ સ્વામીને મુલ્લ પર મુલ્લવલ્લિકા નહોં વાધી

નોજ જોવડ છે, મુખનો નહિ દાઢી, ગાલ, નાક, નેત્ર, ખૂ અને કપાલ આદિ એ તમામ મુખનાજ અવયવો છે, એટલા માટે તેમા મુખનો વ્યવદેશ-આરોપ થાય છે જ્યારે કોઇ પ્રાણીની દાઢી ગાલ આદિ વિકૃત હોય છે ત્યારે વ્યવહારમા એવી રીતે કહેવામા આવે છે કે-તેનું મુખ સુદર નથી, અને દાઢી, ગાલ આદિ જ્યારે સુદર હોય છે ત્યારે કહેવામા આવે છે કે-જુઓ તેનું મુખ કેટલું સુદર છે ? અહિ આગળ નાક નહિ કહેતા તે અર્થમા ‘મુખ’ શબ્દનો પ્રયોગ મૂત્રકારે કર્યો છે તેનું કારણ એ છે કે-નાકની અપેક્ષા મુખની પ્રધાનતા માનવામા આવે છે ખીજું કારણ એ છે કે-‘મુખ’ શબ્દથી નાકનું જે અહિ અહલ્ય કરવામા આવ્યું છે, તે એટલા માટે છે કે-એક તો નાક તે મુખના એન્દ્રમ નહીં છે, ખીજી વાત એ છે કે-અન્ધને અહલ્ય કરવામા તે નાકજ શક્તિ ધરાવે છે ખીજું અવયવ નહિ

કોઇ કોઇ એવી રીતે જે કહે છે કે-ગૌતમ સ્વામીએ મુખ પર મુખ

વારણોદ્દેશેન મુલોપરિ વસ્ત્રચન્નન નોપપચ્ચતે, મુલચન્નને ઋતેऽપિ ઘ્રાણેન્દ્રિયસ્યા-
નાવરણેન તદુદ્દેશસિદ્ધયસમ્ભવાદિતિ ચન્નનાન્વયતાત્પર્યાનુપપચ્ચા તત્સમીપવર્તિનિ
ઘ્રાણે લક્ષણા ગમ્યતે । કિચ્ચ-મુલોપરિ સત્પોરુપુલ્લવચ્ચિકા પદ્ધેવામીત્, તત્ર
પુનર્વસ્ત્રચન્નનવિધાનમનર્થકમ્ । તસ્માદત્ર મુહ ' ઇતિ પદ નાસિકાર્થે લાક્ષણિક

હૈ અત તત્સમીપવર્તી તીરરૂપ અર્થ મેં લક્ષણા સ उसका सद्भाव अंगीकार किया जाता
है, ठीक इसा प्रकार दुर्गंध का वारण करने क लिये मुख के ऊपर वस्त्र का आवरण
करना भी युक्तिसंगत प्रतीत नहीं होता है । कारण कि मुखके आवृत करलने पर भी
दुर्गंध को नहीं सूंघने का जो उद्देश है वह किसी प्रकार स सिद्ध नहीं होता है, क्यों कि
इस उद्देश की सिद्धि का साक्षात्कारण जा नासिका है, उस के आवृत करने से ही सिद्ध
होता है, इसलिये जिस प्रकार गंगापद की लक्षणा त समीपवर्ती तीर मे गृहीत होती है
इसी प्रकार यहां पर भी ' मुख ' शब्द स लक्षणा से त समीपवर्ती नासिका का हा
ग्रहण होगा ।

કિચ્ચ-ગૌતમસ્વામાને જબ અપને મુલ પર ઢાલ સહિત મુલપોતિકા બાંધ હી રહી
થી તત્ર કયા આવશ્યકતા થી કિ વે વહા પુન વસ્ત્ર સે વધન કરતે, અત વદા પુન
વસ્ત્ર કા વધન સર્વથા અનર્થક હો હૈ, ઇસલિયે મો યહી માનના ચાહિયે કિ-મુલશબ્દ
લક્ષણા સે ' નાસિકા ' ઇસ અર્થ કા હી બોધક હૈ મુલ કા નહીં । ઢાઢા, ગાલ, નાસા,

૩૧ મુખ્ય અર્થમા બાધિત થાય છે તેથી જરી તત્સમીપવર્તી તીરરૂપ
અર્થમા લક્ષણાથી તેનો સદ્ભાવ અંગીકાર કરવામા આવે છે એ પ્રમાણે
દુર્ગંધનું વારણ કરવા માટે મુખ ઉપર વસ્ત્રને ઢાકવું તે યુક્તિસંગત જણાવું
નથી કારણ કે મુખને ઢાકવાથી પણ દુર્ગંધ નહિ સુધવાનો જે ઉદ્દેશ છે
તે કોઈ પ્રકારે સિદ્ધ થતો નથી કારણ કે જે ઉદ્દેશની સિદ્ધિનું સાક્ષાત્કારણ જે
નાભિજા નાક છે તેને ઢાકવાથીજ સિદ્ધ થાય છે એટલા માટે જે પ્રમાણે ગંગાપદની
લક્ષણા તત્સમીપવર્તી તીરમા ગ્રહણ થાય છે, એ પ્રમાણે અહિ પણ 'મુખ' શબ્દથી
લક્ષણા વડે તત્સમીપવર્તી નાસિકા-નાકનુંજ ગ્રહણ થઈ શકે છે

વળી-ગૌતમ સ્વામીએ પેતાના મુખ પર દોરાસહિત મુખપોતિકા
બાધી જ રાખી હતી તો પછી ફરીને વસ્ત્ર બાધવાની શું આવશ્યકતા હતી ?
કે જેથી કરી આ મથળે ફરી વસ્ત્ર બાધવાની હકીકત સર્વથા નિરર્થક છે એટલા
માટે એજ માનવું જોઈએ કે મુખ શબ્દ લક્ષણાથી "નાસિકા-નાક" એ અર્થ

ततः खलु सा मृगादेवी 'परम्पुही' पराङ्मुखी=त्रिमुखी भूमिगृहस्य द्वार
'विहाडे' विघटयति-उद्धाटयतीत्यर्थः । 'तओण' ततः खलु-तस्माद् भूमिगृहाद्
'गधे निगच्छइ' गन्धो निर्गच्छति-दुर्गन्धो वहिर्निःसरतीत्यर्थः । कीदृशः स दुर्गन्ध
इति दृष्टान्त प्रदर्शयितुमाह- 'स जहानामण' स यथानामकम्-'नामकम्' इति
वाक्यालङ्कारे, सः=दुर्गन्धः यथा यत्प्रकारस्तथा दृष्टान्तेन दर्शयतीति भावः । तथा
हि-'अहिमडेइ वा' अहिमृतरु इति वा, 'इति वा' उभयमपि वाक्यालङ्कारे, अहिमृतरुस्य
यथा गन्धो भवेदित्यर्थः यथा मृतसर्पकलेवरस्य गन्धो दुःसहस्ततोऽप्यनिष्टतरो गन्ध
इत्यग्रेऽन्वयः । 'जाव' यावत्-इह यावच्छब्दात्-"गामडेइ वा, सुणगमडेइ वा, दीव-
गमडेइ वा, मज्जारमडेइ वा, मणुस्समडेइ वा, महिसमडेइ वा, मूसगमडेइ वा, आसमडेइ वा,
हथिमडेइ वा, साहमडेइ वा, वण्णमडेइ वा, विगमडेइ वा, दावियमडेइ वा" इति । अस्य
त्राया-गोमृतक, शुनकमृतक, दीपकमृतक, मार्जारमृतकः, मनुष्यमृतकः,
मूषकमृतकः, अश्वमृतकः, हस्तिमृतकः, सिंहमृतकः, व्याघ्रमृतकः, वृकमृतकः।

त्रिपय का जिमे जानने की आभलापा हो, वे दशवैकालिक सूत्र के प्रथम अध्ययन की
आचारमणिमञ्जूषा नामकी टीका में देख सकते हैं ।

मृगादेवी के वचन से जब गौतम स्वामीने वस्त्र से नाक को बाध लिया 'तएण'
तब 'सा मियादेवी' उस मृगादेवीने 'परम्पुही' तिरछा मुख करके 'भूमिघरस्स
दुवार विहाडे' उस भूमिघर-भोंवरे के द्वार को खोल दिया । खुलते ही 'तओण'
उससे 'गधे निगच्छइ' दुर्गन्ध निकली 'से जहा नामण वह कैसी थो सो कहते है-
'अहिमडेइ वा जाव' जिस प्रकार मृत सर्प यावत्-अर्थात्-गाय के, कुत्ते के, गिरगिट
के, मार्जार के, मनुष्य के, महिष के, मूषक के, घोड़े के, हस्ति के, सिंह के, व्याघ्र के,

राभता डोय तेमणे दशवैकालिकसूत्र ना पड़ेला अध्ययननी आचारमणि
मञ्जूषा नामनी टीकाभा लेख लेवु

मृगादेवीना वचनथी गौतम स्वामीने वस्त्रथी न्यारे नाकने ढाडी लीधु,
तएण त्यारे सा मियादेवी ते मृगादेवीने 'परम्पुही' त्रासु मुख करीने
'भूमिघरस्स दुवार विहाडे' ते बोयराणे दरवाजे उघाडये उघाडताज
'तओण' तेमाथी 'गधे निगच्छइ' दुर्गन्ध नीकली 'से जहा नामण' ते
केवी डती ते ठडे छे 'अहिमडेइ वा जाव' जे प्रकार भरेला सर्प यावत्
अर्थात्-गाय, कुत्ता, काकी डो, गिलाडु, भाखुस, पाडो, उदर, घोडा, डाधी,

હસ્ત એવ ધૃતા, અત એવ મૃગાદેવી દુર્ગન્ધાઘ્રાણપ્રતિવન્ધ્યાય 'તુમે ત્રિ ણ મંતે ! મુહપોત્તિયાણ મુહ વંધેહ' इति मर्यादितवतीति, તજ સમ્યક્ અનાવૃત્તમુલ્હે સપા-
તિમસૂક્ષ્મવ્યાપિજીવાના રક્ષણાર્થે, તથોદ્દીયમાનસચિત્તરજોરક્ષણાર્થે, વાયુકાય
રક્ષણાર્થે ચ મુલવલ્લિકાવન્ધનસ્ય સકલજૈનાગમતાત્પર્યવિષયતયા મુલવલ્લિકા
નાસીદિતિ કલ્પન તાવન્મિથ્યાત્વવિલસિત સકલાગમવિરુદ્ધ ચ । અધિક
જિજ્ઞાસમાનૈસ્તુ દશવૈકાલિકસૂત્રસ્ય મત્કૃતાઽઽચારમણિમજ્જુપાટીકાયા પ્રથમા-
ધ્યયને મુલવલ્લિકાવિચારો દ્રષ્ટવ્ય' ।

શી, કિંતુ ઉસે હાથમે હી રહ્યા થા જો મુલ પર મુલવલ્લિકા વધી હોતી તા મૃગાદેવી 'તુમે
વિ ણ મંતે' મુહપોત્તિયાણ મુહ વંધેહ' હે મદન્ત ! આપ મી અપને મુલ કા મુલવલ્લિકા
સે આવૃત્ત કર લીજિયે, એસા ક્યો કહતી? અત્ત હિસ કથન સે યહી સાબિત હોતા હૈ કિ-
અન્હોને ઉસે હાથ મેં હા ળ રહી થા । એસા કહના ઠાક નહીં હૈ, ક્યો કિ-હિસ પ્રકાર કા
માન્યતા મિથ્યાત્વ કા વિલાસ તથા આગમ માર્ગ સે વિપરીત હ । મુલ પર જન મુલવલ્લિકા
વધી નહીં હોતી તો સપાતિમ મૂક્ષ જીવોં કા સરક્ષણ, તથા ઉડતે હુણ સચિત્તરજ કળોં
કા, એવ વાયુકાય કે જીવોં કા મી રક્ષણ કૈસ હા સકતા?, અન્હોં સબ જીવોં કા રક્ષા કા
લક્ષ્ય મેં રલ્લકર હી તો મુલ પર સાધુજન મુલવલ્લિકા બાધતે હૈ, ઓર હિસી ઉદ્દેશ સ
મુલવલ્લિકા બાધને કા મુલપર કા આગમમેં વિધાન કિયા ગયા હૈ । વિશેષ રીતિ સે હિમ

વલ્લિકા બાધી ન હતી, પરન્તુ તેમણે હાથમાજ રાખી હતી જે મુખ પર મુખ
વલ્લિકા બાધી હોત તો મૃગાદેવી 'તુમેવિ ણ મંતે મુહપોત્તિયાણ મુહ વંધેહ'
હે મદન્ત ! આપ પણ આપના મુખને મુખવલ્લિકાથી ઢાકી લેજો આ પ્રમાણે
શા માટે કહે? એટલા માટે આ કથનથી સાબિત થાય છે કે તેમણે (ગોતમ
સ્વામીએ) તેને હાથમાજ લઈ રાખી હતી એ જોણુ ઠીક નથી કારણ કે-
એ પ્રકારની માન્યતા મિથ્યાત્વનો વિલાસ તથા આગમમાર્ગથી વિપરીત છે
જે મુખ પર મુખવલ્લિકા બાધી ન હોય તો મ પાતિમ સૂક્ષ્મ જીવોં સન્ધણુ,
તથા ઉડતા સચિત્ત રજકણુ તથા વાયુકાયના જીવોં પણ રક્ષણ કેવી રીતે
થઈ શકે?, એ તમામ જીવોંની રક્ષાને લક્ષ્યમાં રાખીનેજ સાધુ પુરૂષ મુખવલ્લિકા
બાધે છે, અને એજ ઉદ્દેશથી મુખવલ્લિકાને મુખ પર બાધવાનું આગમમાં
વિધાન કરવામાં આવ્યું છે વિશેષ પણ આ વિષયને જેઓ બાળવાની અભલાપા

ततः खलु स मृगापुत्रो दारुस्तस्य विपुलम्याशनपानखात्रस्तात्रस्य गन्धेन अभिभूतः=आरुष्ट' सन तस्मिन् विपुलेऽगनादिके मूर्च्छित', त विपुलमशन पान खात्र स्वात्र 'आमषण' आस्येन=मुखेन 'आहारेड' आहारमति=भुङ्क्ते । शुक्त सः 'खिप्पामेय जिह्मड' क्षिपमव विभ्रंयते=विनश्यति, जठराग्नी पचतीति भाव । तत पश्चात् 'पूयत्ताण य' पूयतया च-दुर्गन्धेतवर्णविकृतरक्तयेत्यर्थ', 'साणि-

'त-ओवि ण जणिहतराण चेव जाव गये पण्णत्ते' उससे भी जाधक अनिष्ट दुर्गन्ध उभ भायरे से निकला ।

'तएण' जब मृगादेवान बोयर क किनाड खाल और अशन पान आदि का गाटा बड़ा पर धकेला उभ समय 'से मियापुत्ते दारण' वह मृगापुत्र 'तस्स विडलस्स असणपाणखात्रमसाइमस्स गयेण' उन विपुल अशन, पान, खादिम, और स्वादिम वस्तुओं की सुगंध से 'अभिभूण समाने' आकृष्ट होता हुआ 'तस्मि विडलस्सि आमणपाणखात्रमसाइमस्सि मुच्छिण' उस अनक प्रकार का विपुल अगनादिक खाद्य सामग्री में मूर्च्छित होकर वह 'त विडल असण ४ आसएण आहारेड' उस समस्त खाद्य सामग्री का अपन मुख में हो उटार कर खा गया । 'आहारित्ता खिप्पामव विडसेइ' खाते क साथ ही उसका वह समस्त आहार भस्म हो गया-जठराग्नि द्वारा पचा दिया गया । 'विडसित्ता तओ पच्छा पूयत्ताण य सोणियत्ताण य परिणामेइ ।

अणिहतराण चेव जात्र गये पण्णत्ते तेनाथी पथु वधाडे अनिष्ट दुर्गन्ध ते बोथराभाथी नीकणी

'तएण' बोयारे मृगादेवीके बोयरातु कभाड उघाडयु अने अशन पान-बोवन-पाएणी आदिनी जाडी त्या आगण धकेली ते मभये 'से मियापुत्ते दारण' ते मृगापुत्र तस्स विडलस्स असणपाण खाइमसाइमस्स गयेण ते पुण्ण अशन, पान, आदिम अने स्वादिम वस्तुओंकी सुगंधी 'अभिभूण समाने' आकर्षण पावतो थके तस्मि विडलस्सि असण-पाण-खाइम-साइमस्सि मुच्छिण' ते अनेक प्रकारनी पुण्ण अशनादिड भाद्य सामग्रीमा मूर्च्छित यधने ते त विडल असण ४ आसएण आहारेड मभन्त भाद्य सामग्रीने पोताना सुभथी उपाडीरने भाड गथे 'आहारित्ता खिप्पामेय जिह्मसेइ' पोतानी साथै तने के आहार भस्म यड गथे-जठराग्नि द्वारा पाचन यड गथे 'विडसित्ता तओ पच्छा पूयत्ताण य सोणियत्ताण य परिणामेइ'

દ્રીપિકમૃતકઃ। તત્ત્વ ગોમૃતકઃ-ગોમૃતકો મૃતકલ્પેરમિત્યર્થઃ । મૃતકમૃતક' = મૃતક
 મ્ય=કુકુરસ્ય મૃતકો મૃતકલ્પેરમ્ । દીપકમૃતક' = દીપક - રૂક્લાસઃ 'ગિરગિટ'
 इतिप्रसिद्धस्तस्य मृतकः शब्द = मृतकल्लेपरमित्यर्थः । एव-पार्जारमृतकान्यो
 व्याख्येयाः, द्रूपिको व्याप्रविशेष 'चित्ता' इति भाषाप्रसिद्धः । कीटसोऽपि
 मृतकादिरिति तद्विशेषणान्वाह- 'मयकुहियत्रिणद्व-दुरभि गणग दुग्भिगवे' इत्यादि ।
 मृतकुथित-विनष्ट दुरभि व्यापन्न-दुरभिगन्ध = मृत-जीवविमुक्त एव सन् कुथित
 = क्रोधमुपगतः शटित इत्यर्थः, तथा विनष्ट = स्वरूपादपेत सन् दुरभि-तीव्रतर
 दुष्टगन्धोपेतः, तथा व्यापन्न' शकुनिशृगालादिभिर्मक्षितत्वाद् विरूपा गोभत्सावस्था
 प्राप्त सन् दुरभिगन्ध = दुरभिगन्धोऽस्यास्तीत्यर्थेऽच्, परमतीव्रदुर्गन्धवानित्यर्थ ।
 तत. पदत्रयस्य कर्मधारय' । यथा- 'कमिजालाउलससत्ते' कमिजालाकुलससक्तः-
 कमिजालैः = कीटसमूहैराकुल-व्याप्त यथा भवति तथा ससक्त = परिपूर्ण । तथा-
 'असुइ विलीण-विगय बीमच्छदरिसणिग्जे' अशुचि विलीन विकृत-बीभत्सदर्शनीय -
 अशुचिः = स्पर्शकरणायोग्यत्वात्, विलीन = जुगुप्सासमुत्पादकत्वात्, विकृत =
 चित्तसमुद्देगजनकत्वात्, बीभत्स = द्रादुमयोग्यत्वात्, एव दर्शनीय = दृश्यमान
 य स तथा । एव भूते सर्पादिमृतके याटसो गन्धो भवेत्, ततोऽप्यनिष्टतरो गन्धो
 भूमिगृहतो निर्गच्छतीत्याह- 'तत्तावि ण अणिद्वतराए' इत्यादि, ततोऽपि = अहिमृतका-
 देरपि खलु अनिष्टतरक एव यावद् गन्ध = दुर्गन्ध' प्रवृत्त ।

વૃક (મેડિયા) કે ઔર દ્રાપિક ચીતા કે મૃતક-મરે હુણ, કુથિત સહે હુણ અતઃવ વિનષ્ટ-
 આકાતરહિત, દુરભિ-દુર્ગન્ધયુક્ત, વ્યાપન્ન-શ્રૂગાલાદિ સ્ત્રાવ્યે જાને પર વિરૂપ આકાર કે
 કિ જિસમેં કાઢા કા સમૂહ બિલબિલા રહા હૈ, ઔર ફી લિયે જો સ્પર્શ કે અયાગ્ય હાન
 સે અશુચિ, ઘૃણા કા ઉત્પાદક હોને સે વિલાન, ચિત્ત મેં ઉદ્દેગ કા જનક હોને સે વિકૃત,
 ઔર દરખને કે અયાગ્ય હોને સે બીભત્સ, ઉનસે જિસ પ્રકાર અસહ્ય દુર્ગન્ધ નિકલતી હૈ

સિદ્ધ, વાધ, ધેદુ, ચીત્તો વજેરેના મુકદ્દા, સહેલા અર્થાત્ 'આકૃતિ વિનાના,
 દુર્ગન્ધથી ભરપૂર અને જોને શિયાલીયા ખાઈ બન્ય તે પછી તે વિરૂપ આકારવાળા,
 કે જેમા કીડાઓના જથ્થો ખીચીખીચી બચી છે, (ખંભદી રહ્યો છે) એટલા
 ખાટે તે સ્પર્શ કરવા યોગ્ય પણ નથી તેથી એકદમ અશુચિ અને ઘૃણાપાત્ર
 હોવાથી વિલીન, ચિત્તમા ઉદ્દેગનું કારણ હોવાથી વિકૃત અને દેખવામા અયોગ્ય
 હોવાથી બીભત્સ, તેમાથી જે પ્રકાર અસહ્ય દુર્ગન્ધ નિકળે છે તત્તોવિ જ

टीका—मू० १२

‘तएण’ इत्यादि । ततः खलु भगवतो गौतमस्य सरूप समुदपन्नत इत्यन्वयः । तं मृगापुत्रं दारकं दृष्ट्वा ‘अयमेयारूवे’ अयमेतद्रूपः=वक्ष्यमाणस्वरूप, अज्झत्थिण आध्यात्मिक-आत्मगतः, ‘चित्तिण’ चिन्तितः-पर्यालोचितः-पुनः

कर लिया तब मृगादेवीने उस मोहरे का दरवाजा पाछे की ओर सुक्कर उघाड़ा । उसके उघ डते हा बहा म जा दुर्गध निकली वह मंग हुए सर्पादिक के सडे गठ कडेवर का दुर्गमे भा अधिक असह्य था । उस ग्राह्य सामग्री की सुगन्धि मे आकृष्ट हो वह मृगापुत्र उममे अधिक आसक्तचित्त बनकर उस अपन मुग्य स हा उठार कर खा गया । खाते क साथ हो वह शीघ्र पच गया और पचते हा वह पाप और खून क रूप में परिणत भी हो गया । मृगापुत्र का उमा समय खून और पाप की उच्छा (वमन) हुई, वह उसका भी चाट गया ॥ ११ ॥

‘तएण भगवओ’ इत्यादि ।

‘तएण’ इसके बाद ‘मियापुत्तं दारय’ मृगापुत्र की परिस्थिति का ‘पासित्ता’ अवलोकन कर ‘भगवओ गोयमस्स’ भगवान गौतम को ‘अयमे-यारूवे’ इस प्रकार का ‘अज्झत्थिण’ आत्मगत ‘संरूपे’ मकरूप ‘समुप्प-

हरवाओ त्रासु भुण गभीने उघाडथो, ते उघाडतानी नायेज तेभाथी दुर्गन्ध नीडणी, ते गरी जयेवा मर्ष आदिना मडी अने डोडाह जयेवा ठडेवरभाथी ने दुर्गन्ध नीकणे तेनाथी पणु अधिअ अमह्य दुर्गन्ध नीकली डती, पछी ते भावानी सामथीनी सुगन्धयी आठर्षणु पाभीने त मृगापुत्र तमा अविक आसकत चित्त गनीने तेने पोताना भुणधी उपाडी-उपाडी भाह जयेओ, भावानी साथेज अेकहम तुरत तेने पायन वज गथु अने पयतानी साये ते पइ अने डोही इथे परिणुत पणु थध गथु ते समये मृगापुत्रने डोही अने पइनी उलरी थध तेने पणु ते आटी जयेओ ॥११॥

‘तएण भगवओ’ इत्यादि—

‘तएण’ त्याग जाह मियापुत्त दारय मृगापुत्रनी परिस्थितिनु—‘पासित्ता’ अवलोकन करीने भगवओ गोयमस्स भगवान गौतमने ‘अयमेयारूवे’ आ प्रदर्शने। अज्झत्थिण आत्माने विष मकरूपे मरुदप समुप्पज्जित्तया’ उत्पन्न जयेओ

यत्ता ए य' शोणिततया च 'परिणामेइ' परिणमयति । तदपि च गल्ल पूय च शोणित च उमति, चान्ता 'आहारेइ' आहारयति=मुहके ॥ सू० ११ ॥

मूलम्—सू० १२

तएण भगवओ गोयमस्स त मियापुत्त दारय पासित्ता अयमेषारूवे अज्झत्थिए, चित्थिए, रुप्पिए पत्थिए, मणोगए संरुप्पे समुप्पज्जित्था—'अहो ण इमे दारए पुरा—पोराणाण दुब्धिणाण दुप्पडिक्कताण असुभाण पावाण रुढाण कम्माण पावग फलवित्तिविसेस पच्चणुब्भवमाणे विहरइ, ण मे दिट्ठा णरगा वा णेरइया वा पच्चवत्त खल्ल अय पुरिसे णरयपडिरुविय वेयण वेएइ'—त्तिकट्ठु मिय देवि आपुच्छइ, आपुच्छित्ता मियादेयीए गिहाओ पडिनिक्खमइ, पडिनिक्खमित्ता, मिया-गाम णयर मज्झमज्झेण निग्गच्छइ, निग्गच्छित्ता जेणेव समणे भगव महावीर तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छित्ता, समण भगव महावीर तिमसुत्तो आयाहिण-पयाहिण करेइ, करित्ता वदइ, नमसइ, वेदित्ता, नमसित्ता एव वयासी ॥सू० १२॥

त पि य ण पूय च सोणिय च आहारेइ' और पचते ही उसका परिणमन पीप और शोणित के रूप में हो गया । पश्चात् उस मृगापुर ने पीप और खून का उल्टा (वमन) की, और उस उर्ध्वत पीप और खून को भा यह चाट गया ।

भावार्थ—मृगादेवी के पाछे चलते हुए गौतम स्वामी माँहरे के पाम पहुँचे । मृगादेवीने पहुँचते ही अपने अशनादिक से भरे हुए गाढे का गोकक चार पुट क्रिये गये कपडे से अपना नाकको आवृत किया और गौतम स्वामी से भी नाक टकने के क्रिये प्रार्थना की । जब उसने और गौतमस्वामी ने अपना नाकको अच्छी तरह आवृत

तपि य ण पूय च सोणिय च आहारेइ' पायन यत्ता तेन परिणमन पदु अने लोहीना इपमा यध यधु, पछी ते मृगापुरने पइ अने लोहीनी उलटी—वमन यध अने ते उलटीमा न्हार आवेल पइ अने लोहीने पणु ते आटी गये।

भावार्थ—मृगादेवीना पाछण—पाछण आवता थयेला गौतम स्वामी बोयनानी पामे पहुँचया, मृगादेवी त्या पहुँचताज ते अशनादिक (भोराक) नी अरेली गाडीने रेडीने यार वडा कपडाथी पोताना नाकने ढाकी लीधु अने गौतम स्वामीने नाक ढाकवा भाटे प्रार्थना करी, ब्यादे तेछे तथा गौतम स्वामीने पोताना नाकने आरी रीते ढाकी लीधा त्यादे मृगादेवीने ते बोयशने

વિશેષ -અવસ્થાવિશેષસ્તમ્, 'પચ્છુભવમાણે' પ્રત્યનુભવન્-મુજ્ઞાનઃ 'વિહરહ' વિહરતિ ।

જા મે ટિટ્ઠા જરગા વા જેરહયા વા' ન મયા દૃષ્ટા નરકા વા, નૈરયિકા વા, 'પચ્ચક્ક સ્વલ્લ અય પુગ્ગિ' પ્રત્યક્ષ સ્વલ્લ અયં પુરુષ' 'જરયપહિરુવિય' નરકપ્રતિ-
રૂપિયા-નરકસદૃશી, 'વેયણ' વેદના 'વેણ્ઠ' વેદયતિ-અનુભવતિ, ઇતિ કૃત્વા=
ઇતિ મનસિ કૃત્વા મૃગાદેવીમ 'આપુચ્છહ' આપૃચ્છતિ-ગન્ત્રામીતિ, આપૃચ્છથ

મી જિન કા ઇસન પ્રાયશ્ચિત્ત આદિ દ્વાગ મગ્ગોધન નહીં ક્રિયા હૈ, ઓર ઇસો કારણ જિન કી યહ પરમ્પરા વસિત હાતી ચલી આ રહી હૈ । ડહીં અશુભ કર્મો કે લોટે ફલ કો યહ ભોગ રહા હૈ ।

યદપિ 'જા મે ટિટ્ઠા જરગા વા જેરહયા વા' મૈને પ્રત્યક્ષરૂપ મે નરક ઓર નારકિયા કા નહા દેખા હૈ તો મી ઇસે દેખકર મુઝે નરક ઓર નારકિયો કા પ્રત્યક્ષ અનુભવ હોતા હૈ, ક્યો કિ 'પચ્ચક્ક સ્વલ્લ અય પુરિસે જરયપહિરુવિય વેયણ વેણ્ઠ' યહ પુરુષ પ્રત્યક્ષરૂપ મે હી નરક જૈસી વેદના કા અનુભવ કર રહા હૈ 'ત્તિકહ્ઠુ' ઇસા મનમે વિચાર કર 'મિયાદેવિ' ડહોને મૃગાદેવી સે 'આપુચ્છહ' જાને કે લિયે પૂઝા ઓર 'આપુચ્છિત્તા' પૂઝકર 'મિયાદેવીણ ગિહાઓ પહિનિક્કલમહ' ફિર વે મગાદેવી કે ઘર ઇ નિકલે ઓર 'પહિનિક્કલમિત્તા' નિકલકર 'મિયાગામ

ગિત ટરેલ છે, અને ઉપાર્જિત કરીને પણ જોણે એ પાપનું પ્રાયશ્ચિત્ત આદિ દ્વારા મ શોધન કર્યું નથી,એજ કારણથી એની એ પરમ્પરા વૃદ્ધિ થતી રહી છે તેજ અશુભ કર્મોનું માફુ ફળ આ લોગવી રહેલ છે

જો કે જા મે ટિટ્ઠા જરગા વા જેરહયા વા પ્રત્યક્ષ રૂપમા નરક અને નારકીના જીવોને મે દેખ્યા નથી તો પણ આ જીવને જોધને મને નરક અને નારકી એનો પ્રત્યક્ષ અનુભવ થાય છે કારણ કે- પચ્ચક્ક સ્વલ્લ અય પુરિસે જરયપહિરુવિય વેયણ વેણ્ઠ' આ પુરુષ પ્રત્યક્ષ રૂપમાજ નરક જેવી વેદનાનો અનુભવ કરી રહ્યો છે 'ત્તિકહ્ઠુ' એ પ્રમાણે મનમા વિચાર કરીને 'મિયાદેવિ' તેમણે મૃગાદેવીને 'આપુચ્છહ' જવા માટે પૂછ્યું અને 'આપુચ્છિત્તા' પૂછીને 'મિયાદેવીણ ગિહાઓ પહિનિક્કલમહ' પછી તે મૃગાદેવીના ઘેરથી નિકળ્યા અને પહિનિક્કલમિત્તા નિકલીને 'મિયાગામ જાગર મક્કલ મક્કલેણ નિગ્ગચ્છહ' મૃગા

पुन स्मृतः, 'कप्पिण' कल्पितः—कल्पनायुक्तः, 'पत्थिण' मार्थितः जिज्ञासितः ।
 'मनोगण' मनोगतः—मनोवर्ती 'सकल्ले' सकल्पः—विचारः 'समुत्पज्जिथा' समुदप
 यत=मांदुर्भूत । 'अहो' आश्चर्यं खलु अयं दारकः 'पुणपाराणाण' पुरा
 णानां पूर्वसम्बन्धिनां पुरातनानां 'दुच्चिण्णाण' दुश्चीर्णानां=दुष्टभावेनाचरितानां,
 'दुप्पडिकताण' दुष्प्रतिक्रान्तानां—प्रायश्चित्तप्रतिपत्त्यादिना अपतिक्रान्तानाम्—
 पश्चात्तापादिभिरनिवर्तितानामित्यर्थः । 'असुभाण' अशुभानाम्—अशुभजनका
 नाम्, 'पावाण' पापानाम् कृतानां कर्मणा ज्ञानावरणीयादीनाम् 'पावग' पापकम्—
 अशुभम् 'फलवित्तिविसस' फलवृत्तिविशेष फलरूपः—परिणामरूपो या वृत्ति-

जित्था 'उत्पन्न हुआ । जिसमें 'चित्तिण' उन्हीं ने बार-बार विचार किया 'कप्पिण' उस विचार में उनके हृदय में अनेक प्रकार की कल्पना भी उठी । 'पत्थिण' इन कल्पनाओं में सिर्फ एक यही विचार बार-बार जिज्ञासित था कि—यह हम प्रकारकी हालत से युक्त क्यों हुआ है ? 'मनोगण' यह उनका सकल्प अभीतर आत्मगत हाकर भी बाह्यरूप में प्रकट नहीं हुआ था—सिर्फ मनके भीतर ही था । विचार की परम्परा की स्थिरता होने पर उन्हें ज्ञात हुआ कि—'अहो' आश्चर्य है 'इमे दारए पुरा पोरा णाण दुच्चिण्णाण दुप्पडिकताण, असुभाण पावाण कडाण कम्मण पावग फलवित्तिविसस पच्चणुब्बवमाणे विहरइ' इस बालक की इस परिस्थितिसंपन्न होने का कारण एक इसके पूर्वभन-उपार्जित ज्ञानावरणीयादिक अशुभ कर्म ही है, जिन्हें इसने पूर्वभन में बड़े ही प्राणानिपातादिरूप दुष्ट भावों से अर्जित किये हैं और उपार्जित करके

जोभा 'चित्तिण' तेभांछे बार-बार विचार किये 'कप्पिण' ते विचारभा तेभना हृदयभा अनेक प्रकारनी कल्पना पछु यवा लागी 'पत्थिण' आ कल्पनाओंभा केवल ओक ओ विचार बार-बार उजासापूर्वक थये के—आ अब आ प्रकारनी हालतभा केवी रीत आये ? 'मनोगण' आ प्रभांछे तेभना स कल्प हंथु सुधी आत्मगत थधने पछु ण हृदयभा प्रकट थये न होतो—केवल मननी अदृश्य होतो, विचार परम्परानी स्थिरता थता तेभने ज्ञातवाभा आये के—अहो आश्चर्य छे 'इमे दारए पुरापोराणाण दुच्चिण्णाण दुप्पडिकताण असुभाण पावाण कडाण कम्मण पावग फलवित्तिविसस पच्चणुब्बवमाणे विहरइ' आ बालकनी आधी परिस्थिति उत्पन्न थनाभा दारए ओक तेना पूर्व भवना संचित ज्ञानावरणीय आदिक अशुभ कर्म ज छे, तेने आ अने पूर्व भवभा मोटा प्राणानिपात आदिषु दुष्ट भावोधी उपा

રૂપ ધારણા ક્રિયા તો ઉઠે જાત હુઆ કિ-ઇસને પૂર્વભવ મેં વહે હી અશુભ ભાવોં સે જો અશુભતમ કર્મોં કા વધ ક્રિયા હૈ, વે હી ઇસકી ઇસ કઠિનતમ આપત્તિ ઔર વિપત્તિ કે મૂલકારણ હૈ । જા ઇસને પહિલે અશુભતમ કર્મ કરાવે હૈ ડનકી ઇસકે દ્વારા કિસી મી રૂપ મેં પ્રાયશ્ચિત્ત કરકે શુદ્ધિ નહોં કી ગઈ હૈ, યહી કારણ હૈ કિ વે રૂપ ઇસે ફૂટરે નર નિકલ ગયે હૈ । નરક ઔર નારકી યે દાનોં માતેં શાસ્ત્રપ્રતિપાદિત વસ્તુએં હૈ, ફિર મી ઇસે દેસ્કર ડન દોનોં વાર્તાં કા મુક્તે પ્રત્યક્ષ ભાન હોતા હૈ-નરકોં મેં નારકા જીવ જિસ મયકર વેદના કા અનુભવ કરતે હૈ, ઠીક વૈસી હો વેદના યહ મા ભોગ રહા હૈ, અત્ત ઇમકી યહ કરુણાજનક પરિસ્થિતિ સાક્ષાત્ નરકોં કી પ્રત્યક્ષતા કા જાપક હૈ, નરકોં મેં મી તો નારકી જીવ એસે હી અનત કષ્ટોં કા અનુભવ કરતે રહતે હૈ । ઇસ પ્રકાર વિચાર કર વે ગોતમસ્વામી મૃગાદેવો સે પૂછ કર વહાસે નિકલે ઔર નિકલ કર મૃગાગ્રામ નગર કે ત્રીચાં-ચોચ હોતે હુએ જહા શ્રી શ્રમણ ભગવાન મહા વીર ગિરાજમાન યે વહા પર આવે ઔર આતે હી ઉઠોને ભગવાન કો ત્રી વાર પ્રદક્ષિણા પૂર્વક વદના ઔર નમસ્કાર ક્રિયા । પશ્ચાત્ ભગવાન સે ઉઠોને અપને જાને સે આને તરુ કા સમસ્ત વૃત્તાન્ત ઇસ પ્રકાર કહા-॥ સૂ૦ ૧૨ ॥

તેમન વિચારધારા સ્થિતતા પામી ત્યારે તેણે બધુંય કે આ જીવે પૂર્વ ભવમા મોટા અશુભ ભાવોથી જે અશુભતમ કર્મોના બધ કર્યો છે, તેજ એની આ મહાન કઠિન આપત્તિ અને વિપત્તિનું મૂળ કારણ છે જે એ જીવે પહેલા અશુભ કર્મોની કમાણી કરી હતી તેની કોઈ પણ કષ્ટમા તેણે પ્રાયશ્ચિત્ત કરીને શુદ્ધિ કરી નથી તેજ કારણ છે કે તે કર્મ આજે ફુટી-ફુટીને નીકળી રહ્યા છે નરક અને નારકી એ જાને વાતો શાસ્ત્રથી પ્રતિપાદન કરેલી વસ્તુઓ છે વળી પણ આને જોઈને એ જાને વાતોનું મને પ્રત્યક્ષ ભાન થાય છે-નરકમા નારકી જીવ જે ભયકર વેદનાનો અનુભવ કરે છે, જરાજર તેવીજ વેદના આ પણ લોગવી રહેલ છે, જેથી કરી તેની આ કરુણાજનક પરિસ્થિતિ સાક્ષાત્ નરકોની પ્રત્યક્ષતાનું જાપક-જ્ઞાન કરાવનાર છે, નરકોમા પણ નારકી જીવો આવીજ રીતે અનત કષ્ટોનો અનુભવ કરી રહે છે આ પ્રમાણે વિચાર કરીને ગોતમ જ્વામીએ મૃગાદેવીને પૂછીને ત્યાથી પ્રયાણ થયું, અને પ્રયાણ કરીને મૃગાગ્રામ નગરના મધ્ય ભાગમા થઈને જ્યા શ્રી શ્રમણ ભગવાન મહાવીર ગિરાજમાન હતા ત્યા આગળ આવ્યા અને આવતાજ તેમણે ભગવાનને ત્રણ વાર પ્રદક્ષિણાપૂર્વક વદના અને નમસ્કાર કર્યા પછી તે ગોતમ સ્વામીએ પોતે ત્યાથી ગયા અને પાછા આવ્યા ત્યા સુધીની તમામ હકીકત આ પ્રમાણે કહી- ॥ સૂ૦ ૧૨ ॥

મૃગાદેવ્યા ગૃહાત્ 'પઢિનિસ્તમહ' પ્રતિનિષ્ક્રામતિ, પ્રતિનિષ્ક્રમ્ય મૃગાગ્રામમ્ય નગરસ્ય મધ્યમધ્યેન નિર્ગન્ઝતિ । નિર્ગત્ય યત્રૈવ શ્રમણો ભગવાન મહાવીરો વિષ્ણુને, તત્રૈવોપાગન્ઝતિ । ઉપાગત્ય શ્રમણ ભગવન્ત મહાવીર ત્રિકુલ 'આયાહિણ-પયાહિણ' આદક્ષિણપદક્ષિણમ્-અઙ્ગલિપુટ વદ્ધ્વા ત વદ્ધમાઙ્ગલિપુટ દક્ષિણર્ણમૂલત આરભ્ય લલાટપદેશેન વામકર્ણાન્તિકેન ચક્રાકાર ત્રિઃ પરિભ્રામ્ય લલાટપદેશે સ્થાપનરૂપ 'કરેઈ' કરોતિ । ઋત્વા વન્દતે નમસ્યતિ, વન્દિત્વા નમમ્વિત્વા, 'એવ' વક્ષ્યમાણપ્રકારેણ 'વયાસી' અવાઙીત્=નમાપત-॥ સૂ૦ ૧૨ ॥

જ્યારે મજ્જિમસૂત્રેણ નિર્ગન્ઝતિ 'મૃગાગ્રામ નગર ક ઠાક વીચોગીચ હોકર 'જેણેવ સમણ ભગવ મહાવીરે જહા પર શ્રમણ ભગવાન મહાવાર વિરાજમાન યે 'તેણેવ ઉવાગન્ઝતિ' વહા પર આ પહુંચે । 'ઉવાગન્ઝિત્તા' આતે હી ઉહોન 'સમણ ભગવ મહાવીર' શ્રમણ ભગવાન મહાવીરે કો 'તિલ્લુત્તો આયાહિણ પયાહિણ કરેઈ કરિત્તા વદ્ધ-નમસઈ' ત્રીન વાર પ્રદક્ષિણાપૂર્વક વદના ઓર નમસ્કાર ક્રિયા, 'વદિત્તા નમસિત્તા એવ વયાસી' વદના ઓર નમસ્કાર કરને કે બાદ કે ભગવાન મહાવીર સે હસ પ્રકાર વોલે-

ભાવાર્થ—ગૌતમસ્વામીને અપની ઔચ્છો સે ઉસ મૃગાપુત્ર કી ऐसी પરિસ્થિતિ દેલ્કર વડા હી આશ્ચર્ય કિયા । ઉનકે હૃદયમેં અનેક પ્રકાર કા કલ્પનાઈ હોને લગી । ઉન્હોને સોચા કિ-હસ પ્રકારકી હસકી હાલત કા મૂલ કાગળ કયા હૈ ' । કયો યહ હસ પ્રકારસે અત્યત દુસ્તી હો રહા હૈ ' । જલ્લ ઉનકા વિચારધારાન સ્થિરતા કા

ગ્રામ નગરન ધરાબર વચ્ચમા થઈને 'જેણેવ સમણે ભગવ મહાવીરે જ્યા શ્રમણ ભગવાન મહાવીર વિરાજમાન હતા 'તેણેવ ઉવાગન્ઝતિ' ત્યા આવી પહોચ્યા 'ઉવાગન્ઝિત્તા' આનતા તરતજ તેમણે 'સમણ ભગવ મહાવીર' શ્રમણ ભગવાન મહાવીરને 'તિલ્લુત્તો આયાહિણ પયાહિણ કરેઈ કરિત્તા વદ્ધ નમસઈ' ત્રણવાર પ્રદક્ષિણાપૂર્વક વદના અને નમસ્કાર કર્યા 'વદિત્તા નમસિત્તા એવ વયાસી' વદના અને નમસ્કાર કરીને ભગવાન મહાવીર પાસે આ પ્રમાણે બોલ્યા-

ભાવાર્થ—ગૌતમ સ્વામી પોતાની નજરે એ મૃગાપુત્રને એવી પરિસ્થિતિ મા જોઈને ગહુજ આનર્થ પામ્યા, તેના હૃદયમા અનેક પ્રકારની કલ્પનાઓ થવા લાગી તેમણે વિચાર કર્યો કે-આ પ્રમાણે આ જીવની હાલત-દશા થવાનું મૂળ કારણ શું છે ? શું કારણથી આ પ્રમાણે તે અત્યત દુઃખી થઈ રહેલ છે જ્યારે

शोणित चाहारयति । ततः खलु मम 'अज्ज्ञत्थिण' आध्यात्मिकः—आत्मगतः,
'चित्तिण' चित्तितः पर्यालोचितः, 'कप्पिण' कल्पितः=कल्पनायुक्तः 'पत्थिण' पार्थितः—जिज्ञासितः, 'मणोगण' मनोगतः—मनस्यवस्थितः, 'संकप्पे' सकल्प-
विचारः, 'समुप्पज्जित्था' समुत्पन्नत-संजातः—अहो ! खलु अयं दासः, पुरा
यावद् विहरति, अत्र यावच्छब्दात् 'पुराणानां=पुरातनानां पूर्वभवमम्बन्धिना-
मित्यर्थः, दुश्शोणानां दुश्चरितानां, दुष्प्रतिक्रान्तानाम् अशुभानां पापानां कृतानां
कर्मणां पापक फलवृत्तिविशेष मत्यनुभवं विहरती'—ति योज्यम् । मृगापुत्रस्य

सोणिय च आहारेड वह बहुत ही अधिक हर्षित और सतुष्ट हुई । इस प्रकार की
गौतम स्वामी ने अपने जाने में लगे 'वह मृगापुत्र प्रीति और शोणित का आहार
करता है' यहाँ तक का समस्त वृत्तान्त श्री श्रमण भगवान् महावीर से सविनय निवेदन
किया । और फिर यह भी निवेदन किया कि—'तएण मम इमे अज्ज्ञत्थिण चित्तिण
कप्पिण पत्थिण मणोगण सरूपे समुप्पज्जित्था' मैं उस मृगापुत्र की जो परिस्थिति
देखी और देखकर मम अन्तःकरण में उसके प्रति यह अव्यवसाय उत्पन्न हुआ कि—
इसका इस परिस्थिति का कारण इसके द्वारा पूर्वभवं में अशुभतम भावों से अर्जित अशुभ-
तम, जानावरणीयादि कर्मों का निष्काचित बंध है । इन अशुभतम कर्मों की, कि जा
इस सदा पाप प्रकृतियों के ही बंध कराने बाध हुए हैं इसने कभी भी आलोचना
आदि में शुद्धि नहीं की । इस प्रकार गौतमस्वामी मृगापुत्र के वृत्तान्त का और अपने

'दृष्टं त चेव सज्जं जाव पूय च सोणिय च आहारेड ते णहुव रूपं' अने सोणिय
थामी आ प्रभाण्णे गौतम स्वामीं पोते त्या गया त्याथी आरणी 'ते मृगापुत्र प्रह
अने शोणितने आहार करे छे त्या सुधीनी वान श्री श्रमण भगवत् महावीरने विनय
सहित जण्ठावी अने ओ पणु निन्दन कथुं के—'तएण मम इमे अज्ज्ञत्थिण चित्तिण
कप्पिण पत्थिण मणोगण सरूपे समुप्पज्जित्था' मे ते मृगापुत्रनी ओ परिस्थिति
नेध अने तेने जेया पछी मारा अन्त करणुमा, तेना भागे आ प्रभाण्णे अध्य-
वसाय उत्पन्न थया के—आ जणनी आवी परिस्थिति उत्पन्न थवामा कारणे
तेणे पूर्वभवमा अशुभतम भावोथी उपार्जित करेत् अशुभतम जानावरणीय
आदि कर्मोना निष्कायित गध छे ओ अशुभतम कर्मो, जे तेने पाप
प्रकृतियोना गध कणववाणा थया छे, तेनी तेणे डोढ समय पणु
आलोचना आदिथी शुद्धि करी नथी आ प्रभाण्णे गौतम स्वामी मृगापुत्रना

मूलम्—सू० १३

एव खलु अहं तुभ्येहि अभ्यणुणाए समाने मियागामं णयरं मज्झ-
मज्जेण अणुपविसामि० जेणेव मियादेयीए गिहे तेणेव उवागए । तएण सा मिया
देवी मम एज्जमाणं पासइ, पासित्ता इह तं चेव सव्वं जाव पूयं च सोणियं च
आहारेइ । तएण मम इमे अज्झत्थिए, चित्तिए, कप्पिए, पत्थिए, मणोगए, संकप्पे
समुप्पज्जित्था—अहो ण इमे दारए पुरा जाव विहरइ, से ण भते । पुरिसे पुव्व-
भवे के आसि, किंणामए वा किंगोत्तए वा, कयरसि गामसि वा, णयरसि वा,
किं वा दच्चा, किं वा भोच्चा, किं वा समाप्परित्ता, केसिं वा पुरापोराणाणं दुक्खि-
णाणं दुप्पड्डिकताणं असुभाणं पावाणं कम्माणं पावणं फलवित्तवित्सेसं पच्चणु-
व्वममाणे विहरइ ॥ सू० १३ ॥

टीका—सू० १३

‘एव खलु’ इत्यादि । हे भगवन् ! एव खलु अहं युष्माभिरभ्यनुज्ञातं
सन् मृगाग्रामनामकं नगरं मध्यमध्येन=सर्पथा मध्यमार्गेण ‘अणुपविसामि’ अनु-
प्रविशामि अनुप्रविष्ट इत्यर्थः, यत्रैव मृगादेव्या गृहं तत्रैवोपागतं, ततः=खलु सा
मृगादेयी मामागच्छन्तं पश्यति, दृष्ट्वा हृष्ट-तुष्टा यावत् तदेव सर्वं यावत् पूयं च

‘एव खलु अहं’ इत्यादि सू० १३

भगवन् ! ‘तुभ्येहि एव खलु अभ्यणुणाए समाने’ आपका आज्ञा से
‘अहं’ मैं ‘मियागामं णयरं’ मृगाग्राम नगरमे ‘मज्झमज्जेण’ ठाक उसके
मध्यमार्ग से ‘अणुपविसामि’ गया और जहां मृगादेवी का महल था वहां पर पहुँचा
‘तएण’ बाद में ‘सा मियादेवी’ उस मृगादेवान ‘मम एज्जमाणं पासइ’ मुझे
आते हुए देखा और ‘पासित्ता’ देख कर वह ‘इह तं चेव सव्वं जाव पूयं च

‘एव खलु अहं’ इत्यादि

भगवन् ! ‘तुभ्येहि एव खलु अभ्यणुणाए समाने’ आपकी आज्ञा थी
‘अहं’ हुं ‘मियागामं णयरं’ मृगाग्राम नगरमा—‘मज्झमज्जेण’ गाराणर
नगरना मध्य मार्गे यधने अणुपविसामि गयो—प्रवेश कर्यो—अने तथा मृगा-
देवीने भोले हतो त्या पडोव्यो तएण’ ते पत्नी ‘सा मियादेवी’ ते मृगा-
देवीने ‘मम एज्जमाणं पासइ’ मने आवतो ज्यो अने ‘पासित्ता’ ज्योने ते

शोणित चाहारयति । ततः खलु मम 'अज्ज्ञथिए' आध्यात्मिकः—आत्मगतः,
'चित्थिए' चित्तितः पर्यालोचितः, 'कप्पिए' कल्पितः=कल्पनायुक्तः 'पत्थिए'
पार्थितः—जिज्ञासितः, 'मणोगए' मनोगतः—मनस्यवस्थितः, 'सक्कप्पे' सकल्प-
विचारः, 'समुप्पज्जित्था' समुत्पन्नत-संजातः—अहो ! खलु अयं दाग्नः, पुरा
यावद् विहरति अत्र यावच्छब्दात् 'पुगणाना=पुरातनाना पूर्वभवमम्बन्धिना-
मिन्धर्थे, दुश्शोर्णाना दुश्चरिताना, दुष्पतिक्रान्तानाम् अशुभाना पापाना कृताना
कर्मणा पापक फलवृत्तिभिन्नेष मत्पनुभवन् विहरती'—ति योज्यम् । मृगापुत्रस्य

सोणिय च आहारेड 'यह बहुत ही अधिक हर्षित और सतुष्ट हुई' । इस प्रकार की
गौतम स्वामीन अपने जाने में लगे 'यह मृगापुत्र प्रीति और शोणित का आहार
करता है' यहा तक का समस्त वृत्तान्त या श्रमण भगवान महावीर से सविनय निवेदन
क्रिया । और फिर यह भी निवेदन क्रिया कि—'तएण मम इमे अज्ज्ञथिए चित्थिए
कप्पिए पत्थिए मणोगए सक्कप्पे समुप्पज्जित्था' मैं उस मृगापुत्र की जो परिस्थिति
देखी और देखकर मग अतः करण में उसके प्रति यह अत्यन्त उत्पन्न हुआ कि—
इसकी इस परिस्थिति का कारण इसके द्वारा पूर्वभव में अशुभतम भावों से अर्जित अशुभ
तम, ज्ञानावरणीयादि कर्मों का निकृष्ट बंध है । इन अशुभतम कर्मों का, कि जो
इस सदा पाप प्रकृतियों के हावध कराने वाला हुआ है इसने कभी भी आलोचना
आदि स शुद्धि नहीं की । इस प्रकार गौतमस्वामी मृगापुत्र के वृत्तान्त का और अपने

'दृष्टं त चेव सज्ज जाय पूय च सोणिय च आहारेड ते गणुम अर्थे अने स नीय
पाभी आ प्रभाण्णि गौतम स्वाभीओ सोते त्या गया त्याथी आर वी 'ते मृगापुत्र, पइ
अने शोणितने आहार करे छे त्या सुधीनी वान श्री श्रमण भगवत महावीरने विनय
सहित गणुपी अने ओ पणुनिनदन, कथुं के—'तएण मम इमे अज्ज्ञथिए चित्थिए
कप्पिए, पत्थिए मणोगए सक्कप्पे समुप्पज्जित्था' मे ते मृगापुत्रनी ओ परिस्थिति
लेछ अने तेने लेया पछी मारा अन्त करणुमा, तेना मारे आ प्रभाण्णि अर्थ
वसाय उत्पन्न थया के—आ एवनी आवी परिस्थिति उत्पन्न थया आ कारणुइय
तेछे पूर्वभवमा अशुभतम, भावोथी उपार्जित करेव अशुभतम ज्ञानावरणीय
आदि कर्मोना निकृष्ट बंध छे ओ अशुभतम कर्मो, ने तेने पाप
प्रकृतियोना बंध करवावाणा थया, छे, तेनी तेछे केछ समय पणु
आलोचना आदिथी शुद्धि करी नथी आ प्रभाण्णि गौतम स्वाभी मृगापुत्रना

મૂલમ્—સૂ. ૧૩

एव खलु अहं तुष्मेहिं अब्भणुण्णाए समाणे मियागामं णयरं मज्झ-
मज्झेण अणुपविसामिं जेजेव मियादेयीए गिहे तेजेव उवागए । तएण सा मिया
देवी मम एज्जमाणं पासइ, पासित्ता इदं तं चेव सच्च जाव पूयं च सोणियं च
आहारेइ । तएण मम इमे अज्झत्थिए चित्तिए, कप्पिए, पत्थिए, मणोगए, सकप्पे
समुप्पज्जित्था—अहो ण इमे दारए पुरा जाव विहरइ, से ण भते । पुरिसे पुब्ब-
भवे के आसि, किंणामए वा सिंगोत्तए वा, कयरसि गाभसि वा, णयरसि वा,
किं वा दद्या, किं वा भोच्चा, किं वा समावरित्ता, केसिं वा पुरापोराणाणं दुब्धि
णाणं दुप्पडिक्कताणं अमुभाणं पावाणं कम्माणं पावगं फलवित्तिविसेसं पच्चणु
ब्भवमाणे विहरइ ॥ सू. १३ ॥

टीકા—સૂ. ૧૩

‘एव खलु’ इत्यादि । हे भगवन् ! एव खलु अहं युष्माभिरभ्यनुज्ञात-
सन् मृगाग्रामनामकं नगरं मध्यमध्येन=सर्पथा मध्यमार्गेण ‘अणुपविसामि’ अनु-
प्रविशामि अनुप्रविष्ट इत्यर्थः, यत्रैव मृगादेव्या गृहे तत्रैवोपागतः, ततः=खलु सा
मृगादेयी मामागच्छन्तं पश्यति, दृष्ट्वा दृष्ट-तुष्टा ज्ञावत् तदेव सर्वं यावत् पूयं च

‘एव खलु अहं’ इत्यादि सू. ૧૩

ભગવન્ ! ‘તુષ્મેહિં એવં ખલુ અબ્ભણુણ્ણાએ સમાણે’ આપકા આજ્ઞા સ
‘અહં’ મેં ‘મિયાગામં ણયરં’ મૃગાગ્રામ નગરમે ‘મજ્ઝમજ્જેણ’ ઠાકર ઉસકે
મધ્યમાર્ગે સં ‘અણુપવિસામિ’ ગયા ઓર જહા મૃગાદેવી કા મહલ થા વહીં પર પહુંચા
‘તણ’ બાદ મેં ‘સા મિયાદેવી’ ઉસ મૃગાદેવાન ‘મમ એજ્જમાણં પાસઇ’ મુઠે
આતે હુણ દેસા ઓર ‘પાસિત્તા’ દેસ કર વહ ‘ઇદં તં ચેવ સચ્ચ જાવ પૂયં ચ

‘एव खलु अहं’ इत्यादि

ભગવન્ ! ‘તુષ્મેહિં એવં ખલુ અબ્ભણુણ્ણાએ સમાણે’ આપની આજ્ઞાથી
‘અહં’ હું ‘મિયાગામં ણયરં’ મૃગાગ્રામ નગરમાં—‘મજ્ઝમજ્જેણ’ ગાગળર
નગરના મધ્ય માર્ગે યદને ‘અણુપવિસામિ’ ગયો—પ્રવેશ કર્યો અને જ્યાં મૃગા-
દેવીનો મહેલ હતો ત્યાં પહોંચ્યો તણ તે પછી ‘સા મિયાદેવી’ તે મૃગા-
દેવીએ ‘મમ એજ્જમાણ પાસઇ’ અને આવતો જોયો અને ‘પાસિત્તા’ જોઇને તે

भावार्थ— भगवन् आपमे आज्ञा प्राप्तकर मैं मृगाग्राम नगर के मध्यभाग से मृगादेवी के घर पहुँचा । ज्यों हा मृगादेवीने मुझे अपन महलमे आते हुण देखा त्यों हा वह विशेषरूपमे हर्षित और सतुष्ट हुई । और उसन सविनय वन्दन कर मैं वहा पहुचने का कारण पूछा, मर आगमन के कारण से परिचित हो उह मृगापुत्र की खान पान आदि का समस्त विपुल सामग्री को एक काष्ठ के गाँठे मे भरकर उस रेंचता हुइ मर आगेर चली, मैं उसक पाछे चला, इत्यादि यावत् ' वह मृगापुत्र पाप और श्राणित का आहार करता है ' यहा तक का समस्त वृत्तांत श्री गौनमस्यामाने श्री श्रमण भगवान् महावर के समक्ष सुस्पष्टरूप मे कह सुनाया और साथमे मृगापुत्र का दयनीय परिस्थिति का देखकर जो उनके मनमे अनक प्रकार क सकम्पविकल्परूप मानसिक अव्यवसाय उठे थे व भी सब कह लिये । पश्चात् फिर निवेदन किया कि—भगवन् ! यह नो कृपा कर कहिये कि यह मृगापुत्र जो हम प्रकार की नारकीय यातना भोग रहा है उसका क्या कारण है ' इसने कौन म ऐन अशुभतम क्रमो का निश्चित वन किया है जो इमे हम प्रकार का परिस्थिति का कारण हुआ है ' यह पूर्वभवमे कौन था, क्या इसका नाम

भावार्थ—भगवन् ! आपनी आज्ञा मेणवीनेहु मृगाग्राम नगरना मध्य ल गथी त मृगादेवीने घेण पहाय्या, न्या मृगादेवीने भने पाताना महेलमा आवतो जेथो ऽ तेण वणत्ते ते णहुण धर्म्म अने सतोष पाभी अने तजे सविनय वन्दन करीने भाइ आहुआ आववानुं कारण पूछथु, मारा आववानुं कारण पुइ जण्णीने ते मृगापुत्र माटे आवा-पीवानी आदि तमाम सामग्री पूरी रीते अेक ढाकडानी गाडीमा बरीने तेने जेयती यकी मारा आगण-आगण आदी, हु तेना पाछण पाछण आट्यो, इत्यादि, यावत्-न्या सुधी ' ते मृगापुत्र पइ अने ढाडीने आहार करे छे ' त्या सुधीना तमाम वृत्तान्त श्री गौतम आभीने श्री श्रमण भगवान् महावीर ॥ पावे अप्प इपमा कही मज्झान्यो, अने त माये मृगापुत्रनी दयान्तक परिस्थितिने जेधने जे तेमना मनमा अनेक प्रहरना मकटप-विट्ठ इप मानसिक अव्यवसाय उठ्या हुता ते पणु तमाम जहा, पगी करीने निन्दन र्थुं टे - भगवन् ! कृपा करीने जे तो कडो के - आ मृगापुत्र जे आ प्रकारनी नारकीय यातना भोगवी जेह छे, तेनु शु कारण छे ? तेजे जेवा क्या अशुभतम क्रमोना निश्चित णध ज्यो छे ते तेने आवा प्रकारनी परिस्थिति थनामा कारणभूत थयो छे ?, ते पूर्वभवमा कोण हुता ?, तेनु नाम अने गोत्र शु हुतु ?, क्या नाम

दारकस्य यथादृष्ट इत्त भगवत् पुरतोऽभिधाय गौतमः पुनरुक्ति- 'मे ण भते ।'
इत्यादि । हे भदन्त ! हे भगवन ! स खलु पुरुषः पूर्वभवे - पूर्वजन्मनि क
आसीत्?, किं नामको वा किंगोत्रको वा, कस्मिन् ग्रामे वा नगरे वा, 'किं वा
दद्या' किं वा कुपात्रे दानदत्त्वा, किं वा भोद्या' किं भुक्त्वा मन्त्रमासादिक 'किं वा
समायरित्ता' किं वा समाचर्य=किं प्राणातिपातादि दुष्कर्म ऋचेत्यर्थः, केपा वा
पुरापुराणानां दुश्चीर्णानां दुष्प्रतिक्रान्तानाम् अशुभानां पापानां क्रानानां कर्मणां
पापक फलवृत्तिविशेष प्रत्यनुभवन् विहरति ॥ सू० १३ ॥

मानसिक परिणामों को भगवान् से सुस्पष्ट कह कर फिर पूछन लगे कि- 'भते' हे
भदन्त ! वह व्यक्ति-भृगापुत्र 'पुन्रभवे के आसी' पूर्वभवे कौन था 'किं नाम
वा किंगोत्तर वा' उसका क्या नाम और क्या गात्र था । 'क रसि गामसि वा
णयरसि वा, कि वा दद्या, कि वा भोद्या कि वा समायरित्ता' किस ग्राम अथवा
नगर में वह रहता था । ऐसा क्या इसन पूर्वभवे कुपात्र को दान दिया अथवा मद्य
मास आदि अमक्ष्य का भक्षण किया, या प्राणातिपातादिक दुष्कर्मों का आचरण किया ।
अथवा 'केमि वा' कौन से ऐश 'पुरापोराणाण' इत्यादि, पूर्व के अनेक भावोंमें
दुर्भावों से उपार्जित दुष्कर्मों का इसने निश्चित पध किया कि-जिनके कारण यह इस
प्रकार के भयङ्कर दुस्वरूप फल को भोग रहा है ।

वृत्तान्तने तथा चोचाना भानमिक परिणामोने भगवान् पासो स्पष्ट रूपसे कहीने
इरीथी पूछवा लाग्ना के- 'भते' हे भदन्त ! ते व्यक्ति-भृगापुत्र 'पुन्रभवे
के आसी' पूर्वभवे के कौन ? 'किं नाम वा किंगोत्तर वा' तैनु नाम
शु अने गोत्र शु हुतु ? 'कयरसि गामसि वा णयरसि वा किं वा दद्या किं वा
भोद्या किं वा समायरित्ता' क्या ग्राम अथवा नगरमा रहेतो हुतो, ओतु क्यु
पाप ओतु पूर्व भवेमा क्यु ? शु कुपात्रने दान आधु अथवा मद्य, मास
आदि अमक्ष्यतु लक्ष्य हुतु, अथवा प्राणातिपातादिक दुष्ट कर्मोतु आचरण
हुतु ? अथवा केसि वा ओतु क्यु 'पुरापोराणाण' इत्यादि, पूर्वना अनेक
भावोमा दुर्भावोथी भेजवेला दुष्टकर्मोना तेतु निश्चित पध क्यो के नेना काल्पथी
ते आ प्रभाते लय उर हु अक्ष्य इजने भोगवी रह्यो छे ?

हे गौतम ! तस्मिन् काले तस्मिन् समये इहैव जम्बूद्वीपे द्वीपे भारते वर्षे 'सयदुवारे'
 णाम णयरे' शतद्वारनामक नगर 'होत्था' आसीत् । तत् कीदृशमित्याह—
 'रिद्धत्थिमियसमिद्धे' ऋद्धस्तिमितममृद्धम्-ऋद्ध-सपत्सम्पन्न स्तिमितं=स्वचक्रपर-
 चक्रमयरहितं च तत् समृद्धं=उत्तरोत्तरवर्धमानधनधान्यपूर्णमित्यर्थः, 'वण्णओ
 वर्णकः—अस्य नगरस्य वर्णनम्, स च औपपातिकमूत्राद् विज्ञेय इति भावः । तत्र
 खलु शतद्वारनामके नगरे धनपतिनामस्य राजा, 'होत्था' आसीत् । 'वण्णओ'
 वर्णक—अस्य राज्ञो वर्णनम्, स च— 'महाहिमवन्महामलयमन्दरमहेन्द्रसार' ।
 इत्यादिरोपपातिकमूत्राद् द्रष्टव्य । तस्य खलु शतद्वारनामकस्य नगरस्य 'अदूर
 सामते' नातिदूरे नातिसमीपे 'दाहिणपुरथिमे विसिमाए' दक्षिणपौर

इमं प्रकार ॥ कहना प्रारम किया कि—'एव खलु गोयमा' हे गौतम । तुम जो पूछ रहें
 हा सो उसका उत्तर इस प्रकार है—'तेण कालेण तेण समण' उस काल और उस
 समयमें इहैव जंबूद्वीपे द्वीपे इमा जम्बूद्वीप नामके द्वीपमें 'भारहे वासे' भरत क्षेत्र में
 'सयदुवारे णामं णयरे होत्था' शतद्वार नामक एक नगर था । यह नगर औपपातिक मूत्रमे
 वर्णित 'रिद्धत्थिमियसमिद्धे वण्णओ' इस प्रकार के वर्णन से विशिष्ट था, इस नगर में
 लक्ष्मी का सदा निवास था, अर्थात् यह नगर सदा लक्ष्मी से युक्त था इस में प्रजा 'सदा
 स्वचक्र और परचक्र के भय से मुक्त थी, जनता यहां की उत्तरोत्तर धनधान्यादि से परि-
 पूर्ण बनी रहती, इत्यादि । 'तत्थ ण सयदुवारे णयरे धणवई' णाम राया होत्था '
 उम नगर का शासक धनपति नामक राजा था । तस्म ण सयदुवारस्स णयरस्स

जगवान गौतम प्रति आ प्रमाणे ठेनानो आर लक्ष्मी के - एव खलु गोयमा' हे
 गौतम । तमे ७ पुछा ठे तेने उत्तर आ प्रकाशे ठे तेण कालेण तेण समण
 ते कालते समयने धिये इहैव जंबूद्वीपे द्वीपे आ जम्बूद्वीप नामका द्वीपमा 'भारहे
 वासे' भरतक्षेत्रमा 'सयदुवारे णामं णयरे होत्था' शतद्वार नामक एक नगर हेतु
 आ नगर औपपातिक मूत्रमा वर्णिते 'रिद्धत्थिमियसमिद्धे वण्णओ' आ
 प्रकारना वर्णनथी विशिष्ट हेतु आ जगमा लक्ष्मी हे भेशा निवास करती હતી,
 अर्थात् आ नगर हे भेशा लक्ष्मीथी पूर्ण हेतु ते नगरमा प्रज हे भेशा स्वयं
 अने परचक्रना लयथी मुक्त હતી अहीनी प्रज उत्तरोत्तर 'धनधान्यादिथी
 परिपूर्ण' રહેતી હતી 'तत्थ ण सयदुवारे णयरे धणवई' णाम राया होत्था '
 ते नगरना 'शासक धनपति' नामका राजा हेतु 'तस्स ण सयदुवारस्स णयरस्स

मूलम्—सू० १४

गोयमाइ समणे भगव महावीरे भगव गोयम एव वयासी-एव खलु गोयमा ! तेण कालेण तेण समण इहेवज्जुनीवे दीये मारहे वासे सयदुवारेणाम णयरे होत्था, रिद्धत्थिमियसमिद्धे वण्णओ । तत्थ ण मयदुवारे णयरे धणवडं णाम रीया होत्था, उण्णओ । तस्म ण सयदुवास्स णयरस्म अत्तरसामने दाहिणपुरत्थिमे दिमिभाए विजयवद्धमाणे णाम खेडे होत्था, रिद्धत्थिमिय वण्णओ ।

तस्स ण विजयवद्धमाणस्स खेडस्स पच्चगाममयाड आभोए यावि होत्था । तैसि ण विजयवद्धमाणखेडसि एकाई णाम रट्ठकूडे होत्था-अहम्मिण जावदुप्पडि योणडे । से ण एकाई णाम रट्ठकूडे विजयवद्धमाणस्स खेडस्स पच्चण गामसयाण आहेवच्च पोरेवच्च सामिन्न भट्ठिते महत्तरगत आणाईसरसेणावच्च कारेमाणे पाळेमाणे विहरड ॥ सू० १४ ॥

टीका—सू० १४

‘गोयमाइ इत्यादि । ‘गोयमाइ ।’ गौतम इति । हे गौतम ! इत्येव-
मामन्त्र्य श्रमणो भगवान् महावीरो भगवन्त गौतमम् एवमवादीत्-एवं खलु

और क्या गोत्र था, किस ग्राम अथवा नगर का यह निवासा था, कौन स अङ्ग या स इसने इस प्रकार की अपनी हालत का बिगाडने वाले कर्मों का उध किया था तथा कौन से पुराने बहुत काल के दुश्चरित्र प्राणतिपातादिक स उपार्जित कर्मों का यह फल भाग रहा है ॥ १३ ॥

‘गोयमाइ०’ इत्यादि ।

तब ‘गोयमाइ’ हे गौतम इस प्रकार समर्थितकर ‘समणे भगव महावीरे’ श्रमण भगवान् महावीर स्वामिने ‘भगवं गोयमे एव वयासी’ भगवान् गौतम के प्रति

अथवा नगर-भौं तो रहते हैं नो, क्या प्रकारनी अकृत्योथी तेले आ प्रकारे हालतने णगाडे तथा कर्मोनी उध कथी हतो, तथा क्या पुरापा धर्म्मिण लोग सभयना दुश्चरित्र प्राणतिपातादिक वडे प्राप्ति करेले कर्मोनी आ फल लोगवी रहो ॥ १३ ॥

गोयमाइ इत्यादि—

त्यारे ‘गोयमाइ’ हे गौतम । आ प्रभावे संनिधन करीने- समणे भगव महावीरे श्रमण भगवान् महावीर स्वामीने ‘भगवं गोयमे एव वयासी’

‘અહમ્મિ’ અધર્મિક* યાવત્, ઇહ યાવત્કરણાદિદં દ્રવ્યમ્-‘અધમ્માણુગ, અધમ્મમરી અધમ્મિદ્દે, અધમ્મસાઈ, અધમ્માણુગઈ, અધમ્મપ્પલોઈ, અધમ્મજીવી, અધમ્મ-પલ્લજ્જે, અધમ્મસીલસુદાયોગે, અધમ્મેણ ચેવ વિત્તિ કપ્પેમાણે વિહરઈ,* ‘હણ, ઊંદ, મિંટ, ત્રિકત્તણ લાહિયપાણા, ચહે, રુદે, સુદે, અમમિત્તિસયકારી, માહસ્તિય, ઉક્કચણ, વચ્ચણ, માઈ, નિયડા કૂડમાઈ સાહસપઓગવહુલ, દુપ્પરિચા દુધરિય દુરણુણ, દુસ્સીલે, દુવ્વણે’ इति । तत्र-अधर्मानुगतः=अधर्म-श्रुतचारित्राभावमनुगतः, अधर्मसेवी-अधर्म सेवितुं शील यस्य स तथा । तत्र हेतुं प्रदर्शयन् विशेषणान्वाह-अधर्मेष्ट = अधर्म एवेष्टो यस्य स तथा, अत एव-अधर्माख्यायी=अधर्मोपदेशक, अधर्मानु-रागी=अधर्मानुरागवान्, अधर्मप्रलोकी=अधर्ममुपादेयतया प्रलोकयति प्रेक्षते य सोऽधर्मप्रलोकी । अधर्मजीवी=अधर्मैव जीवनशील, अधर्मप्ररञ्जनः=

* ‘હણ’ વ્યારમ્ય દુપ્પરિયાણદે’ હત્યન્તાનિ વિશેષણાનિ દશાશ્રુતસ્વન્ધસૂત્રે વર્તન્તે ।

દુપ્પરિયાણદે’ મહા અધર્મી થા । ‘યાવત્’ જગત્ સ ‘અધમ્માણુગ, અધમ્મસેવી, અધમ્મિદ્દે’ ઇત્યાદિ પદાં કા યદા પર પ્રહણ હુઆ હૈં ઇનકા અર્થ ઇસ પ્રકાર હૈં-યહ અ.ર્માનુગત થા, શ્રુત ચારિત્રરૂપ ધર્મ કો પાલના સ રિત્ત થા, ગહ અધર્મસેવી અધર્મ કા હી ઉપામન થા, ઇસમે કારણ યહ યા કિ યહ અધર્મેષ્ટ થા અધર્મ હા ઇસે અમીષ્ટ થા । યહ અધર્માખ્યાયી-મહા અધર્મ કા હી પ્રરૂપણા કરતા થા । અધર્માનુરાગી-અધર્મમેં હી યહ સત્તા અનુરાગી થા, અધર્મપ્રલોકી-યહ ઇસલિયે થા કિ યહ અધર્મ કો હી ઉપાદેયરૂપ સે માનતા થા । અધર્મજીવી-અધર્મ હી ઇમકા જીવન થા, અત અધર્મપ્રરજ્ઞન-અધર્મ મે

અહમ્મિય જાવ દુપ્પરિયાણદે’ મહા અધર્મી હતો. ‘યાવત્’ શબ્દથી ‘અધમ્માણુગ, અધમ્મસેવી, અધમ્મિદ્દે’ ઇત્યાદિ પદો આ સ્થળે અહણ થયું છે, તેનો અર્થ આ પ્રમાણે છે-તે ‘અધર્માનુગત’ અધર્મ માર્ગે ચાલનાર શ્રુત ચારિત્રરૂપ ધર્મ પાલનથી દૂર હતો, તે ‘અધર્મસેવી’ અધર્મનું સેવન કરનાર, અને અધર્મનો ઉપાસક હતો, તેમા કારણ એ હતું કે એ ‘અધર્મિષ્ટ’ હતો એટલે કે તેને અધર્મજ વહાલો હતો તે ‘અધર્માખ્યાયી’ અધર્મી હોવાથી હ મેશા અધર્મનીજ પ્રરૂપણા કરતો હતો, ‘અધર્માનુરાગી’-અધર્મમાજ તે હ મેશા પ્રીતિવાળો હતો, ‘અધર્મપ્રલોકી’ તે અધર્મનેજ ઉપાદેય માનતો હતો, ‘અધર્મજીવી-અધર્મ એજ તેનું શુવન હતું તેથી ‘અધર્મપ્રરજ્ઞન’ અધર્મમાજ પ્રમત્ત રહેનાર-અધ

સાતિસપ્રયોગવહુ = સાતિસપ્રયોગઃ = લાકવશ્વનાથં વહુમૂલ્યવસ્તુનિ દીનમૂલ્યવસ્તુ-
સમેલન, સવદ્વેલો यस્ય સ તથા, દુપરિચયઃ = દુસ્સદ્ગતિરુચયઃ, દુશ્ચરિતઃ = દુષ્ટચરિ-
ત્રવાન, દુરનુનયઃ = અવિનીતઃ - કેનાપિ વશીકર્તુમશક્યઃ, દુ.શીલ = દુષ્ટ-દોષયુક્તે
શીલ-સ્વભાવો यस્ય સ તથા, દુર્વ્રત = દુર્ણ માસમક્ષણાદિકં વ્રતમ-માચરણ यस્ય
સ તથા, 'દુષ્ટાધિપતિ' દુષ્ટપ્રત્યાનન્દ - દુષ્ટકૃત્યકરણેષ્વેવ પ્રમત્તમના., જાણુ
एकादिनामका राट्ट ह, विजयवर्मानस्य खेटस्य पञ्चाना ग्रामगताना 'आहवच'
आसिप यं, 'पारेवच' पुरावर्तित्वम् = अग्रेमरत्वम्, 'सामित' स्वामित्व =

‘ સાતિસપ્રયોગવહુલ ’ અછી વસ્તુ મેં વુગ વસ્તુ કા મિલકર અછી વસ્તુ કે માન સે
વેચ દેતા થા । ‘ દુપરિચય ’ ઉસકે દુષ્ટા કી હો સગતિ યા, ‘ વહુદુશ્ચરિત ’ વડા
દુશ્ચરિત્ર થા ઓર ‘ દુરનુનય ’ કિસાકા મા કહના નહોં માનને વાલા થા । ‘ દુઃશીલ ’
હસકા સ્વભાવ મો દુષ્ટ યા, ‘ દુર્વ્રત ’ માસમક્ષણાદિક કરના હસકા દૈનિક
આચાર યા । ‘ દુષ્ટપ્રત્યાનન્દ ’ યહ દુષ્ટકૃત્ય કરન મેં હી સદા આનન્દ માનતા થા, યહ
एकादि नाम का माडलिक नरपति इस वर्द्धमान खेट के पाचसौ गाँवाँ का स्वयं अधि-
पतित्व करता था और अपने नियोगिजना स भी उनका अधिपतित्व कराना था । स्वयं
उनका मुखिया बना हुआ था, और अपने नियोगिजना को भी उनका मुखिया बनाये
हुए था । स्वयं भी उनका नायक था और अपने नियोगिजना को भी उनका नायक बना

કપટ વડે છુપાવનારા હોતો, ‘ સાતિસપ્રયોગવહુલ ’ સારી વસ્તુમા નહાતી વસ્તુ
મેળવીને સારી વસ્તુના લાવથી વચી દેતા હતા, દુપરિચય તેને દુષ્ટ માણુ
મેળવી સોગત હતી, વહુદુશ્ચરિત ‘ બહુજ બૂડા આચર વાળો હતો અને
‘ દુરનુનય ’ કોઇનું કહેવું માનતા નહિ ‘ દુઃશીલ ’ તેનો સ્વભાવ પણ દુષ્ટ હતો
‘ દુર્વ્રત ’ - મસમક્ષણ કરવું, તે તો તેનો હમેશાના આચાર હતો અને
‘ દુષ્ટપ્રત્યાનન્દ ’ તે દુષ્ટકર્મ કરવામાજ હમશા આનન્દ માનતા હોતો, આ એકાદિ
નામનો માડલિક રાજા આ વર્દ્ધમાન ખેડના પચસો ગામોનું પોતે અધિપતિ પણ
કરતો હતો, અને પોતાના નિયોગી જનો પાસે તે ગામોનું અધિપતિત્વ કરાવતો હતો
અને પોતે તેઓનો ઉપરી બનીને રહેતો હતો, અને પોતાના નિયોગીજનો ને
(આજ્ઞામા રહેનાર વિદ્યાસુ મણુમેને) પણ તેનો મુખિયા બનાવ્યા હતા, પોતે
ઓનો નાયક હતો, અને પોતાના વિદ્યાસુ માણુસોને પણ નાયક તરીકે ગણેલા

અધર્મે પ્રજ્યતે ચ: સ તથા, અધર્મશીલસમુદાચાર' = આચારવિચારશૂન્ય', અધર્મે
 ગૈવ વૃત્તિ = જીવિકા કલ્પયન્ = કુર્વાણ, વિહરતિ । પુનઃ - જડિ = મારય, ત્રિન્ચિ =
 હેદય, મિન્ચિ = મેદય, ઇતિ આપણશીલ, વિકર્ત્તક = નાસિકાદિકર્ત્તનશીલ, અત
 એવ-લોહિતપાણિ = સુશિરસ્વરશ્ચિન્દસ્ત, ચણ્ડઃ - શોપનઃ, રુદ્ર = મયજનકઃ, શુદ્રઃ =
 શુદ્રવુદ્ધિકઃ, અસમીક્ષિતકારીઃ = અવિમૃદ્યશરી, અત એવ-સાહસિક = દુસ્માહમ-
 ચાન્, ઉત્કંચનઃ = ઉત્કોત્રગ્રાહી, વૃચ્ચનઃ = મતારક માયી = માયાકરણશીલ,
 નિકૃતિઃ = નિકૃતિમાન્ = ગૃહમાયી, કૂટમાયી = ગૃહમાયાહ્વાદનાથ પુનર્માયાકારક,

મસ્ત રહતા થા, યહ અધર્મશીલસમુદાચાર-સુદર આચાર ઓર વિચારો સે સદા રહિત
 થા, ઓર અધર્મ સે હી અપની આજીવિકા કરતા થા । ફિર યહ* હળ' હયાદિ-મારો,
 કાઠો, મેદન કરો' હયાદિ શાક્ય બોલતા રહતા થા । 'વિકર્ત્તક' પ્રાણિયો કે નાક
 આદિ અધ્યવો કો ક્રાંટનેવાલા થા, ઇસલિખ 'લોહિતપાણિ' ઇસક હાથ રૂન સે ભરે
 રહતે થે । યહ 'ચંડ' બડા ક્રોધા ઓર 'રુદ્ર' મયાનક થા, 'શુદ્ર' વુદ્ધિ ઇસકો
 તુચ્છ થી યહ 'અસમીક્ષિતકારી' વિના વિચારે કામ્યે કર પેઠના થા, અત યહ
 'સાહસિક' બડા હી દુસ્સાહસ વાલા થા, 'ઉત્કંચન' ઘૂસ-રિશ્વત-સ્વાનેવાલા પૂરા
 થા, 'વૃચ્ચન' દૂસરે કો ઠગન મે બડા ચતુર થા, 'માયી' કપટશાલ, 'નિકૃતિ
 ગૃહકપટી ઓર 'કૂટમાયી' કિયે હુખ એક કપટ કા દૂસરે કપટ સે ટિપા લતા થા,

* 'હળ' યહા સે લેકર વુષ્પટ્યાપાદે' તક કે વિશેષણ 'દશાશ્વતસ્કન્ધસૂત્ર' મે હૈ ।

મૈમા મસ્ત રહેનાર હતો ત 'અધર્મશીલસમુદાચાર' - એટલે કે સુદર આચાર
 અને વિચારોથી હમેશા રહિત હતા, અને અધર્મથી આજીવિકા કરતા હતા વળી
 પાઠો * હળ 'મારો ઝપે' ઇત્યાદિ શાક્ય બોલતા હતા 'વિકર્ત્તક' માણીઓના
 નાક આદિ અધ્યવોને કાપવાવાળો હતો, તેથી કરી 'લોહિતપાણિ' - તનો હાથ લોહીથી
 ખરડાએલા રહેતા ત 'ચંડ' - મહાન ક્રોધી અને 'રુદ્ર' - ભયાનક હતા 'શુદ્ર' -
 તુચ્છ બુદ્ધિ વાળો હતો તમજ અસમીક્ષિતકારી - વિના વિચાર કાર્ય કરી બેસતો
 હતો તેથી તે 'સાહસિક' ભારે સાહસ કરનાર હતો, 'ઉત્કંચન' - લાચ-રુસ્વત
 ખાવાવાળો પૂરા હતા 'વૃચ્ચન' બીજાને ઠગવામા બહુજ ચતુર હતો, 'માયી'
 માયા-કપટમા કુશળ 'નિકૃતિ - ગૃહકપટી, કૂટમાયી - કરેલા એક કપટને બોલ

* 'હળ' બહી થી લઇને 'વુષ્પટ્યાપાદે' સુધીના વિશેષણ દશાશ્વતસ્કન્ધસૂત્ર મા છે

मूलम्—सू० १५

तएण से एक्काई रट्ठकूडे विजयवद्धमाणस्स खेडस्स पंचगामसयाड उह्हि करेहि य भरेहि य विट्ठीहि य उगोडाहि य पराभवेहि य दिज्जेहि य भिज्जेहि य कुनेहि य, लउपोसेहि य आलावगेहे य पंयकाट्टेहि य जोवीलेमाणे ओरीलेमाणे, रिहम्मेमाणे विहम्मेमाणे, तज्जेमाणे तज्जेमाणे तालेमाणे तालेमाणे, निद्धण करमाणे, बिहरइ ।

तएण से एक्काई रट्ठकूडे विजयवद्धमाणस्स खेडस्स बहूण राईसरतल्लवर-माडविषकोदुत्तिपसेट्ठिस्स थवाडाण अन्नेमि च उहूण गामेत्तपुरिसाणं बहुसु कज्जे-सु य, कारणेसु य, मतेसु य, कुडुंनेसु य, गुज्जेसु य, रहस्सेसु य, निच्छएसु य, बव्हारेसु य, सुणमाणे भणट्ठ-न सुणेमि अमुणमाणे भणट्ठ-सुणेमि, एव पासमाणे भासमाणे मिण्ठमाणे जाणमाणे । तएण से एक्काई रट्ठकूडे एयकस्से, एय-प्पहाण, एयविज्जे, एयसमायारे सुउहुं पावस्सम्म कलिकल्लुसं समज्जिणमाणे बिहरइ ॥ सू० १५ ॥

भी कैपते रहते थे । इसी नगर के कुछ निकट अग्निकाण मे । उचयवर्धमान नामका एक खेत बसा हुआ था । इसमे पाचसौ गाँव लगते थे । इसका अधिपति 'एकादि' इस नाम का एक माडलिक राजा था । यह नीति और न्याय मार्ग से निपरीतवृत्तिवाला था । धर्म-कर्म से इस बिलकुल ही प्रीति नहीं थी । यह महा अधर्मी और महा अन्यायी था । दुराचारी और व्यभिचारी था । मासादिक भक्षण करना और कराना इसका 'दैनिक' व्यवहार था । इसकी आज्ञाविका भी ऐस ही अधार्मिक कार्यों से संपन्न होती थी । श्रुत चरित्ररूप धर्म का नाम सुनते हैं इसके मस्तिष्क का पारा अपनी मर्यादा को उल्लंघन

अभिक्केशुभा विजयवर्द्धमान नामनेो ओक ओड वसेवोो हतो तेना ताणाभा पायसेो गाम हत्ता, तेना राजा 'ओकादि' अा नामनेो ओड माडलिक अधिपति हत्ता ते नीति तथा न्याय मार्गथी निपरीत वृत्ति वाणोो हत्तो, धर्म-कर्मभा तेने गिलकुल प्रीति न हत्ती, ते महुा अधर्मी अने महुा अन्यायी हत्तो, दुराचारी अने व्यभिचारी हत्तो, मासादिक लक्षण करवु अने जगववु ओ तेना दैनिक व्यवहार हत्तो, तेनी आज्ञाविका पक्षु ओवीअ अधार्मिक कार्योंथी सम्पन्न थत्ती हत्ती, श्रुत चरित्ररूप धर्मनु नाम आज्ञताज तेना भन्नकत्तो पाणे पोतानी मर्यादातु

नामकत्वं 'भद्वित्त' भर्तृत्वम्-पोषकत्वम्, 'महत्तरगत' महत्तरकत्वम्=उन
मत्वम् 'आणार्हसरसेणान्त' आज्ञेश्वरसैनापत्यम्=आज्ञेश्वरस्य=आज्ञापधानम्य यत्
सैनापत्य=सेनापतित्वं तत् 'कारेमाण' कारयन=नियोगिकैरिति भावः, 'पालेमाण'
पालयन् स्वयमेव 'विहरड' विहरति ॥ सू० १४ ॥

रखे थे। स्वयं भी उनका पोषक था और अपना नियोगिजनो को भी उनका पोषक
किये हुए था। स्वयं भी यह उन गाँवों में महत्तरत्व—सवात्तमरूप से विख्यात था,
तथा अपने नियोगिजनो को भी यह उनमें महत्तररूप से प्रसिद्ध किये था। इसकी
और इसके नियोगिजनो की आत्मा उन गाँवों में प्रधानरूप से चलती थी। एक तरह से
यह और इसके नियोगी ही मानो उन गाँवों के सनापति थे।

भावार्थ—अब श्री श्रमण भगवान् महावीर मृगापुर के पूर्वभव का वर्णन
करते हैं कि—हे गौतम ! इस जंबूद्वीप के भरतक्षेत्र में उस काल और उस समय जन
और धन आदि से सर्वप्रकार में परिपूर्ण शतद्वारनामका एक सुन्दर नगर था। यह अपन
वैभव आदि में देवलोक की तुलना करता था। जनता इसका निभय होकर रहती थी।
हरतरह से प्रजा में आनन्द का एकछत्र राज्य था। इस नगर का शासक धनपति
नामका नरेश था, जिसके शौर्य और पराक्रम की धाक के मारे प्रबल पराक्रमी शत्रुजन

हता पीते तेना पोषक हतो तेभञ्ज विधासु भाषुसेने पणु तेना। पोषक
गनांथा हता पीतेञ्ज ते गामोभा सर्वोन्नमइपथी प्रभ्यात हतो, तथा पीताना
विधासु भाषुसेने पणु भरोत्तम इपथी प्रसिद्ध थ्या हता पीतानी तथा पीताना
विधासु भाषुसेनी आज्ञा ते गामोभा प्रधानपणु आक्षती हती, ऐक, शीते
ते पीते तथा तेना विधासु भाषुसे (नियोगीजनो) न् न्णु के ते गामोभा
सेनापति हता

भावार्थ—हवे श्री श्रमण भगवान् महावीर मृगापुरना, पूर्वभवनु
वर्णन करे ठे ठे—हे गौतम ! आ जंबूद्वीपना भरत क्षेत्रमा ते काल अने ते
ममयने विषे जन अने धन आदि सर्वप्रकारथी परिपूर्ण शतद्वार, नामनु ऐक
सुन्दर नगर हत, ते पीताना वैभव आदि वडे देवलोकनी तुलना करतु हतु,
त्याना भाषुसे लयरहितपणु रहता हता, दरेक प्रकारे प्रभवमा ऐकछत्र राज्य हतु
आ नगरना शासक धनपति नामना राजा हतो जेना शौर्य अने पराक्रमना
लथथी प्रबल पराक्रमी शत्रुओ पणु क्षयता हता, आ नगरनी थोडी नष्टकमा—

घूस ' इति भाषायाम् । ' पराभवेहि य ' पराभवैश्च = तिरस्कारकरणैः,
' दिजेहि य ' देयैश्च=सम्पत्त्वस्तुषु परविशेषैश्च, ' भिजेहि य ' भेयैश्च=दण्डद्रव्यैः—
कञ्चिदपराधया श्रित्य सपूर्णग्रामादिषु ग्राहैरित्यर्थः । ' कुतेहि य ' कुन्तैश्च=
कुतकम्—'एतावद् द्रव्यं त्वया देय' मित्येव नियन्त्रणया यत् समर्पणमिति ।
' लउपासेहि य ' लउपापैश्च=लउपाः=चौरविशेषाः, तेषां पोषा—पोषणानि तैः,
' आलीवणेहि य ' आलीपनैश्च=ग्रामादीनां दाहनैश्च, ' पथकोट्टेहि य ' पान्थकुट्टैश्च=
पान्थानां शत्रुप्रहारेण धनापहरणैश्च, ' ओलीलेमाणेर ' अन्वणीडयनर ' विहम्मे-
माणेर ' विधर्मयनर—सदाचारच्युतानि कुर्वन्, ' तज्जेमाणेर ' तर्जयन्,

' उक्कोडाहि य ' लाच—घूस आदि से ' पराभवेहि य ' तिरस्कार आदि से,
' दिजेहि य ' ममस्तचाजा पर कर 'टेक्स' आदि के लेने से, ' भिजेहि य '
मेघ—हिमाचल कोट अथवा लगाकर समस्त गांव पर दण्ड कर के वसूल किये
द्रव्य से ' कुतेहि य ' ' तुम्हें इतना द्रव्य देना पड़ेगा ' इस प्रकार की अनुचित
यन्त्रणा से लिये गये द्रव्य से ' लउपासेहि य ' ग्राम आदि को छुटवाने के अभिप्राय से
किये गये चौरों के पोषण से ' आलीवणेहि य ' ग्राम आदि में अग्नि के लगाने से ' पथको-
ट्टेहि य ' रास्तागांवों को इन्नों के प्रहार द्वारा छुटने से ' ओलीलेमाणेर ' दुःख दुःखिन
और ' विहम्मेमाणेर ' सदाचार से भ्रष्ट करता हुआ ' तज्जेमाणेर ' तर्जित—' देखो याद
रखो, जो तुम लोग मुझे अनुक वस्तु न दोगे तो फिर तुम्हारा भला नहीं ' इस प्रकार

' उक्कोडाहि य ' लाच—उत्खन आदिथी ' पराभवेहि य ' तिरस्कार आदिथी ' दिजेहि य '
तत्ताम शीले पर कर (टेक्स) आदि लेवाथी ' भिजेहि य ' लेख—डोड़पण भावण पर
डोड़पण प्रकारने अपराध—गुन्डा भूझने सम्बन्धतामने दंड करीने भणवेला
द्रव्यथी ' कुतेहि य ' ' तम्हारे आठलु द्रव्य—धन आपलु पड़ये ' आवा प्रकारने
अनुचित हुकम नडे लीधेला द्रव्यथी ' लउपासेहि य ' गांव आदिने छुटवाना
अभिप्रायथी करेला चोर लोडोना पोषण नडे ' आलीवणेहि य ' गांव आदिने
अग्नि लगाडवाथी ' पथकोट्टेहि य ' रास्तागीरीने दुश्चिआरना प्रहार द्वारा
छुटवाथी ओलीलेमाणेर भला दुष्प्रित अने—' विहम्मेमाणेर ' सदाचारथी भ्रष्ट करतो
थके तज्जेमाणेर ' तर्जित—' लुओ याद राखो, जो तम्हारे लोडो भने अनुक वस्तु
नहि आपो तो पछी तम्हारी सलाहति नथी ' ओ प्रभावे आगणी उथी करीने

ટીકા—મૂં ૧૫

‘તણ સે’ ઇત્યાદિ । તતઃ સ્વલુ સઃ ‘ઘઠઈ’ ઘઠાદિઃ—ઘઠાદિનામકો રાષ્ટ્રકૂટ, વિજયવર્ધમાનમ્ય સ્લેટમ્ય પચગ્રામશતાનિ ગ્રહુમિઃ ‘કરેહિ ય’ કરૈશ્ચ=ક્ષેપાદિનિમિત્તકૈ ર ક્ષે દેયદ્રવ્યૈશ્ચ, ‘મરેહિ ય’ મરૈશ્ચ=રાજગ્રાહકારાણામેનાધિવયૈઃ, ‘વિદ્ધાહિ ય’ વૃદ્ધિમિશ્ર=રૂપોવલાદીના દત્તમ્ય ધાન્યસ્ય ટિગુણાદેરૂઠૈશ્ચ, ‘ઝકાઢાહિ ય’ ઝકોઢામિશ્ર=‘ઝકાઢા’ ઇતિ દેશીયઃ શબ્દો લઞ્ચાર્યકઃ, ‘લૅચ’,

કર જાતા થા । સ્વય અધર્મી દુરાચારો, ઔર અન્યાયી તો યહ થા હી ઔર દૂસરો કો મી હસી પ્રકાર સ બનને કા ઉપદેશ આદિ દેતા રહતા થા । ડસ પેટ મેં ઔર ડસ સે રહે હુપ ડન પાચસો મામો મેં હસકો ઔર હસ કે નિયોગિજનો કી આજ્ઞા ચલતો થા । યહ ઔર હન કે નિયોગીજન હી વહા કે અધિપતિ થે, મુસયા થે, રક્ષક થે, સ્વામી થે ઔર સનાપતિ આદિ થે ॥૧૪॥

“તણ સે ઘઠઈ” ઇત્યાદિ—

‘તણ સે ઘઠઈ’ ફિર વહ ઘઠાદિ નામના માહલિક રાજા ‘વિજયવર્ધમાનસ્મ’ ડસ વિજય વર્ધમાન સ્લેટ કે ‘પચગ્રામસયાહ’ ડન પાચમી ગાથો કે નિવાસિજનો કા ‘વહઈ’ વહુન અધિક ‘કરેહિ’ કરો સેં ‘મરેહિ’ કરો મી અધિકતાસે ‘વિદ્ધીહિ’ વૃદ્ધિ—કિસાન આદિ કો દિયે ગયે ધાન્ય આદિ કા દૂને આદિ રૂપ મેં હેને સે,

ઉદન ધન કરી જાતો હનો પોતે અધર્મી, દુરાચારી, અને અન્યાયી તો તે હનોજ અને ધીજાને પણ એ પ્રમાણે જનાવવાનો ઉપદેશ આપતો હતો તે ખેડ-કમખો અને તેની સાથેના તે પાચસો ગામોના તેની અને તેના નિયોગીજનો-વિદ્યાસુ માણસોની આજ્ઞા ચાલતી હતી તે પોતે તથા તેના વિદ્યાસુ માણસો ત્યાના અધિપતિ હતા, મુખીયા હતા, રક્ષક હતા, સ્વામી હતા અને સેનાપતિ આદિ હતા ॥ ૧૪ ॥

“તણ સે ઘઠઈ” ઇત્યાદિ—

તણ સે ઘઠઈ’ પછી તે ઘેઠાદિ નામનો માહલિક રાજા વિજયવર્ધમાનસ્મ તે વિજયવર્ધમાન ખેડના ‘પચગ્રામસયાહ’ તે પાચસો ગામોના નિવાસી જનોને વહઈ’ ગહુજ અધિક ‘કરેહિ’ કરોથી ‘મરેહિ’ કરોની આધિકતાથી, વિદ્ધીહિ’ વૃદ્ધિ ખેડના આદિને આપેલુ જે ધાન્ય આદિને જમણા રૂપમા લેવાથી

महाजना, सार्यवादाः—स्वद्रव्येण व्यापार कारयित्वा लोकोपकारका, तेषा
द्वन्द्व., तेषा, 'अत्रेति च गृहण' अन्येषा च वदना 'गामेष्टपुरिमाण' ग्रामीणपुरु
पाणा—ग्रामीणाः—ग्रामनिवासिनो ये पुरुषान्तेषामित्यर्थः, वदुषु 'कजेसु य' सार्येषु
च=कर्तव्येषु प्रयोजनेष्विति यावत् । 'कारणेषु य' कारणेषु च=कार्यजातसमादक-
हेतुषु 'मतेसु य' मन्त्रेषु च=कर्तव्यनिश्चयार्थं गुप्तविचारषु 'कुटुबेसु य' कुटुम्बेषु
च=गन्तव्येषु, 'गुणेषु य' गुणेषु च=लज्जया गोपनीयेषु व्यवहारषु, 'रहस्येषु य'
रहस्येषु च=रसि पशन्ते भवा रहस्यास्तेषु प्रच्छन्नव्यवहारेष्विति यावत्
'निच्छत्सु य' निश्चयेषु च=पूर्णनिर्णयेषु, 'व्यवहारेषु य' व्यवहारेषु च=व्यव-
हारप्रवृत्तयेषु, 'सुणमाणे' शृण्वन् 'भण्ड' भणति=वदति, 'न सुणेमि' न

व्यक्ति, मठ—माह्वार—महाजन, सार्यवादा—अपनी पुजी देकर व्यापार—कार्य कराकर
लोका क उपकारक तथा और भा गृहण से ग्रामीण अन्य पुरुषों क 'वदुषु, कजेसु य,
कारणेषु य, मतेसु य, कुटुबेसु य, गुज्जेसु य, निच्छत्सु य, व्यवहारेसु य' अनेक
कार्यों—कर्तव्ययोग्य प्रयोजनों म, कारणों—कार्यसाधक हेतुओं में, मन्त्रों—कर्तव्य को
निश्चय करन क लिये किये गये गुप्त विचारों में, अपनेर कुटुम्ब के योग्य सलाह में, अथवा
कुटुम्बजनों क लज्जा आदि वज गोपनाय व्यवहारों में, रहस्य—गुप्त बातों में, निश्चय—
अनिश्चित पदार्थ क पूर्ण निश्चय करन में और व्यवहार—व्यावहारिक बातों में 'सुणमाणे'
जन उसमें कोई ऐसा प्रश्न करता कि—'हे स्वामिन् ! हमने सुना है कि आप क्या यह
अमुक कार्य करते ना ?' तो वह इस बात को सुनता हुआ भी 'असुणमाणे भण्ड',

मुंथ्य मानवाभा आपना पुरुष, ये०, शाङ्खना, महाजन, सार्यवादा—पोतानी
मुझी आपनीने वेपाग कगनीने लोडो पर डपजर करना तथा नीन्त पण घण्टा
आनीण अन्य पुरोना वदुषु कजेसु य, कारणेषु य मतेसु य कुटुबेसु य,
गुज्जेसु य, निच्छत्सु य व्यवहारेसु य अनेक जार्थो—जन्मा योग्य प्रयोजनेभा,
कारणो—कार्यसाधक हेतुओभा मन्त्रो—कर्तव्योना निश्चय करना भाटे करेला शुभ
विधानभा पोतपोताना कुटुम्बने योग्य सलाहभा, अथवा कुटुम्बी जनोना लाछन
आदि आनगी गणवा योग्य व्यवहारोभा, रहस्य—शुभ बातोभा, निश्चय—
अनिश्चित पदार्थोना पूर्ण निश्चय कर्वाभा अने व्यवहारिक बातोभा 'सुणमाणे'
व्यारे तेने डोड ओरो प्रश्न कउ डे डे—स्वामी ! अने आशय्य डे डे—

‘અરે ? જ્ઞાસ્યસિ અથ યન્મમેદ ન દત્તે’ इत्येवमङ्गुल्यादिनिर्देशेन भीषयन्त्रित्यर्थ’,
 ‘તાહેમાળેર’ તાડયન્ર, કશાચપેટાદિમિરિતિ भावः, ‘નિદ્રણે કરેમાળેર’
 निर्धनानि कुर्मन्, विहरति ।

તત. खलु म एकाद्री राष्ट्रकूटो विजयवर्द्धमानस्य खेडस्य गृहना
 ‘રાઈસરતલવરમાડવિયકોડુવિયસેટ્ઠિસત્થવાહાણ’ રાજેશ્વરતલવરમાડમ્બિકકોડુમ્બિક-
 શ્રેષ્ઠસાર્થવાહાનામ્-તત રાજેશ્વરાઃ, યુવરાજા વા, તલવરા-નગરરક્ષકા ‘કોટ-
 વાલ’ इतिसयाता, માડમ્બિકા-મડમ્બાધિપતયઃ, મડમ્બથ ગ્રામવિશેષ यस्य
 चतुर्दिक्षु योजनपर्यन्तमन्य कोऽपि ग्रामो न विद्यते स इत्यर्थः, કૌટુંબિકાઃ-
 ગ્રામમથાના, કુટુંબ-પરિજનસ્તસ્ય નાયકા વા, શ્રેષ્ઠિનઃ-‘શેઠ’ इति मसिद्धा

અગુલી ઉઠાકર ડનકી ભાર્સના કરતા હુઆ એવં તાહેમાળેર’ તાડિત-કાઢા, થપ્પડો, છાત
 ધૌર ઘૂસા આદિ સે ડન પર પ્રહાર કરતા હુઆ, અતમે ‘નિદ્રણે કરેમાળેર વિહરડ’ ડહે
 निर्धन-दरिद्री बनाता हुआ रहता था ।

‘તણ સે ઇકાઈ રટ્ઠકૂટે’ जब वह एकादि माडलिक राजा ‘विजयवर्द्ध-
 માણસસ खेडसस’ विजयवर्द्धमान खेड क ‘बहुहि राईसरतलवरमाडवियकोडु-
 वियसेट्ठिसत्थवाहाण अनेसि च बहुण गामेत्थपुरिसाण’ अनक राजा, ईश्वर अथवा
 યુવરાજ, તલવર-નગર રક્ષક કાટવાલ, મડમ્બાધિપતિ (જિસક ચારો આર એક ગાજન તક
 કોઈ મી ગાવ ન હૌ વહ મટબ કહા જાતા હૈ-ઉસક જા શાસક હોતે હૈ વે મટવાધિપતિ
 કહે જાતે હૈ) કૌટુંબિક-ગામ ક મુખયા પુરુષ, અથવા મનુષ્યા મેં પ્રધાન માને ગયે

ભર્સના, એવ તાહેમાળેર’ તાડિત-ઢોયડા, થપ્પડો, છાત, ઢોસા આદિ વડે તેના
 પર પ્રહાર કરતો થકા ડેડે નિદ્રણે કરેમાળેર વિહરડ તેઓને નિર્વન-દિરી
 ગનાવતો થકા ડેડેતો હને।

તણ સે ઇકાઈ રટ્ઠકૂટે’ ज्यारे ते ऐकादि माडलिक राजा ‘विजय
 वर्द्धमानस खेडसस’ विजयवर्द्धमान जेडना ‘बहुहि राईसर-तलवर-माडविय
 सेट्ठिसत्थवाहाण अनेसि च बहुण गामेत्थपुरिसाण’ अनेक राजा, छपर अथवा
 યુવરાજ, તલવર, નગર-રક્ષક, કોટવાલ મડમ્બાધિપતિ, (જેની આડે જાણુ એક
 યોજન સુધી કોઈ પણ ગામ ન હોય તેને મડમ્બ કહે છે, તેનો જે શાસક હોય
 તેને મડમ્બાધિપતિ કહે છે) કૌટુંબિક, ગામના મુખ્ય પુરુષ, અથવા માણસોમા

‘अप्यपहाण’ एतत्प्रमाणः—एतन्निष्ठः, ‘अप्यविजे’ एतद्विद्यः—एषैव विद्या—विद्वान्
प्रत्यक्ष तथा, ‘अप्यममायोरे’ एतत्समाचारः—अपः समाचारः—आचरण प्रत्यक्ष
म तथा, मृगदृ पापकर्म=ज्ञानावरणीयादिकमशुभ कर्म, ‘कलिकलुप’ कलिकलुप—
कन्दहेतुकलुप ‘समज्जिणमाणे’ समर्जनं विहरति ॥ मृ० १५ ॥

एक कार्य प्रधान था—यही जिसके जीवन का माध्याम थी, यही जिसका एक अनुपम
विज्ञान था, और यही जिसके सिद्धांतानुसार सरोतम आचरण था ‘सुवदृ पापकर्म’
अधिक—उत्कृष्टस्थितिमपन—युक्त ज्यादा ज्ञानावरणीयादि अशुभ पाप कर्मोंका ‘कलिक
लुप’ जो आ मा का अतिशय बड़—दु गों के दाता होने में मत्तमस—मैलतुच्य मलिन
ये उनका ‘समज्जिणमाणे विहरत’ यह करता हुआ रहता था ।

भावार्थ—मनमाना करने गात्र उव एकादि माडलिक राजा के राज्य में किसी
का मुरा नहीं था । प्रजा हस्तरह से दु गी था । वह प्रजा का अपनी आँखों से मुरा
नहीं देख सकता था । जोर जुन्म से प्रजा पर अपन अधिकार का दुरुपयोग करता था ।
अपना अनुचित आवश्यकताओं का पूर्ति के लिये अथवा प्रजा में अपने भयंकर आतंक का
मिका जमाने के लिये वह हर एक अवैध उपायों द्वारा उनके जन और धनका संहार
और अपहरण कर आनदित होता था । क्रवृद्धि से प्रजा दु गी रहता था । कृपक

मृगदृतो हतो एतन्मा जेने अज्ज जाम सुभ्य हतु, अज्ज जेना एतन्मा मावना
हती, अज्ज जेना एतन्मा अनुपम विज्ञान हतु अने अज्ज जेने पोताना
विद्वान् प्रमाणे अर्वात्तम आयुषं भान्तु हतु ‘सुवदृ पापकर्म’ अविद
उत्कृष्टस्थितिमपन गदुज ववारज्ञानावच्छेद्य आदि अशुभ कर्मों कलिकलुप
ये आत्माने अतिशय बल—दृष्टिने आपना डोवायी मत्तमस—मैल जेना
मलिन डाय ठे तेने समज्जिणमाणे विहरत’ यह करता यही रहनेो हतो

भावार्थ—मन मानी द्वारा वाणा त ओझाह माडलिक राजा का मन्यमा
देखने सुभ न हतु, प्रजा हस्ते प्रकार की दु गी हती ते पोतानी आपोथी
प्रजने सुभी जेथ शब्दो न हतो, जे—दुवमथी प्रजा पर पोताना अधिकारने
दुरुपयोग करता हतो पोतानी पुगी आवश्यकताओं की पूर्ति भाटे अथवा प्रजमा
पोतानी लयहरताने प्रलाप नभाववा भाटे ते हस्ते ‘अनव’—नहि धृष्टवा
योग्य-उपायो द्वारा तेना जन अने धनने मद्धा अन अपहण करीने आनद
पाभनेो हतो कृवृद्धिथी प्रजा दु गी रहती हती, जेहुनेने पोताना पायेथी ते

શૃણોમિ, 'અસુણમાણે' અશૃણન્ ભળતિ-વદતિ, 'સુણેમિ' શૃણામિ एवं 'પામમાણે' પश्यन् 'ભાસમાણે' भाषमाणः, 'ગિણ્દમાણ' गृह्णन् 'જાણમાણે' जानन अथ मर्थः-पश्यन् वदति न पश्यामीति अपश्यन् वदति-पश्यामीति, तथा भाषमाणो वदति नाह ब्रवीमि, अभाषमाणस्तु वदति-अहं ब्रवीमीति, तथा गृह्णन् वदति-न गृह्णातीति, अग्रह्णन् भगति-गृह्णामीति, जानन भगति-न जानामीति, अजानन् वदति-जानामीति । ततः खलु स एकादो राष्ट्रकूटः 'एयकम्मे' पतत्कम्पा

અનસુનો વરતા કહતા હૈ કિ- ન સુણેમિ ' તુમ કયા કહતે હો, મૈં સુનતા નહીં હૂં । તથા ' અસુણમાણે ' ઓ કોઈં કી વાત સુનન મૈં ન આઈં હા તો ડાસે અગને મન મે પૈશ કર ' ભગઈં ' કહતા ' સુણે મે ' અરે ! માઈં ! યહ કયા વાત હૈ, જા તુમ્હારી મૈં દિવ વાત કો સુન રહા હૂ । ' એવ પામમાણે ભાસમાણે ગિણ્દમાણે જાણમાણે ' દિમા પ્રકાર નહીં દેખે કો દેખા ઓર દેખે હુઈ કો અદેખા, કહા હુઠ વાત કો નહીં કઢો હુઈ ઓર નહીં કઢી હુઈ કો કઢી હુઈ, નહીં લિયે હુઈ કો લિયા હુમા ઓર લિયે હુઈ કા નહીં લિયા હુમા, ઓર જ્ઞાત કા અજ્ઞાત ઓર અજ્ઞાત કો જ્ઞાત કહતા થા । દિસ પ્રકાર કી વચનામય અશુભતમ માયાચારી પરિણતિ સે ' તણ સે ઇકાઈં રઢકૂડે ઇયકમ્મે ઇયપ્પ હાણે ઇયવિઝ્જે ઇયસમાયારે ' ડાસ ઇકાદિ રાષ્ટ્રકૂટ-માડલિક રાજાને જો દિમ પ્રકાર વચનામય માયાચારી પરિણતિ કા હી અપના કર્ત ય સમજે હુઈ થા, જાનન મૈં જિમકે યહી

આપ શુ આ અમુક કાથે કરે છે । તે તે એ વાતને માલજતા છતા પશુ ન સાંભળ્યું હોય તેમ કહે છે કે- ન સુણેમિ તમે શુ કહો છો હું સાંભળતો નથી તથા ' અસુણમાણે ' એ કોઈની વાત સાંભળનાર ન આવી હોય તો તેને પોતાના મનમાંથી પેલ ટરીને ' ભગઈં ' કહે છે ' સુણેમિ ' અરે ! ભાઈ આ શુ વાત છે જે તમારી હું એ વાતને માલગી રહ્યો છું એવ પામમાણે ભાસમાણે ગિણ્દમાણે જાણમાણે આ પ્રમાણે નહિ જોએનીને જોઈ છે, અને જોએલીને નથી જોઈ, કહેલી વાતને નથી કહી, અને નહિ કહેલી વાતને કહી છે, નહિ લીધેલી (વસ્તુ)ને લીધી છે અને લીધેલીને નથી લીધી અને જાણેલીને નથી જાણતો અને નથી જાણતો તેને જાણુ છું, એમ કહેતો હોતો આ પ્રમાણે ઠગાઈ ભરેલ અશુભતમ માયાચારી પરિણિતિથી ' તણ સે ઇકાઈં રઢકૂડે ઇયકમ્મે ઇયપ્પહાણે ઇયવિઝ્જે ઇયસમાયારે ' તો એકાદિ રાષ્ટ્રકૂટ-માડલિક નરેશ જે આ પ્રમાણે અવચનામય માયાચારી પરિણિતિને પોતાનું ડર્શન્ય,

રાજાકી આજ્ઞા કે અનુમાર નહીં ચગ્તે અપને કત-ચક્રા પાલન કરતે હુએ નીતિ માર્ગકા અનુમરણ કરતે તો રાજા उन કે ઘરો મેં આગ ઝગવા દતા થા । પથિકોં કો સદા તસ્કરોં દ્વારા કિયે ગયે અનેક પ્રહારોં કે માથ ૨ વાકા અપદ્મણ સહન કરના પડના થા । જો કોઈ વિગેધ કરતા રાજાકા તરફ સે વઢ દણિટ કિયા જાતા-દુ સ્થિત કિયા જાતા થા । સદાચારિયોં કો મદાચાર સ ચ્યુત ઓર ધર્મા મામા કો ધર્મ સ પગડુનુસ કરવાને મેં ચા કરન મેં હી રાજા કો આર્ન આતા થા । તર્પના, મર્સના ઓર તાડનાજ ય દુ ગ્વા કા મદા પ્રત્યેક પ્રજાજા કા ભાગાના ઓર નિર્ધન બનાવગ ડહેં રસ્ના વસ યહીં ઇસ મજાકા નાતિ ઓર રાતિ થી । યદ થા ઇસ રાજા કે મનમાન ગામન કા નમૂના ।

રાજા, ઈશ્વર, તલ્લવર માડનિક આદિ જન જન ઇસકે સાથ પૈઠ કર કાયો, કારણોં મત્ર (સલાહ) ઓર ગુપ્ત વાતોં આદિ કે વિષય મેં વિચારવિમર્શ કરતે ઓર પૂછતે કિ—‘ હમને સુના હૈ કિ મરકાર અમુક કાર્ય પ્રારમ કરન વાલે હૈ ઓર અમુક કાર્ય કર રહે હૈ ’ તો વહ સટ સ કહ ડઠતા કિ હમન તો એસી કોઈ વાત નહીં કા હૈ, ઓર ન સુના હા હૈ, તુમન કઠા સ સુનના । તથા જિસ વાત કા કોઈ મા વિષય

કરે જે માણુમ ગળની આજ્ઞા પ્રમાણે નહિ ચાલતા-પોતાના કર્તવ્યનું પાલન કરતા થકા નીતિ માર્ગથી ચાલતા-તો ગળ તે માણુમના ધર્મા આગ લગાડી દેનો હતો । આમાદેશને હમેશા ચારો દ્વારા થયેલા પ્રહારો સાથે ધનનું અપહરણ પણ મહન કરવું પડતું હતું જે કોઈ વિરોધ કરતા તે તેને રાજા તરફથી દડ ઝપામા આવના હતો, તથા તે દુષ્ટી કરનામા આવતો હતો, સદાચારીઓને સદાચારથી બ્રષ્ટ અને ધર્માત્માઓને ધર્મથી વિમુખ કરવામા ગળને આનંદ આવતો હતો તર્જના ભર્ત્સના અને તાડના જન્ય (તિગ્સ્કાર-અપમાનજનક વચન અને મારવું એ) દુષ્ટો હમેશા દરેક પ્રવજનન લોગવાવવા અને પ્રજાને નિર્ધન બનાવી રાખની એજ તે ગળની નીતિ અને ગીતિ હતી, આ હતો તે ગળના મનમાન્યા કારભારનો નમુનો ।

રાજા, ઈશ્વર, તલ્લવર, માડનિક આદિ તમામ માણુસો બ્યારે તના માથે બેસીને ગમ-ગમની મલાહ અને ગુપ્ત વાતો આદિ માટે વિચારની આપલે કરતા ત્યારે પૂછતા કે—‘ અમે માણુસુ ડ કે સરકાર અમુક કામનો પ્રારંભ કરનાર છે, અને અમુક કામ કરી રહ્યા છે તો તે જલદીથી ડહી દેતો કે—‘અમે તો એવી કોઈ કરી નથી અને માણુઓ પણ નથી, તમે કયાથી સાસગી ? તથા જે વાતનો કોઈ પતે પણ ન હાય તને તે પેતાની આનમિક કલ્પનાથી

आदिकों के लिये जो इसकी ओर से क्षेत्रों में बोन आदि के लिये धान्य वितरित किया जाता उसे यह दुगुना त्रिगुना कर उन से बड़ी निर्दयता से वसूल करता था। लाच और प्रस का दस अयायी राजा के राज्य में मर्त्र एकच्छत्र गन्ध ग्रया हुआ था। इसकी कृपा स दुर्जन और प्रजापादक जन बड़ा आनन्दित रहते, और 'यायी एव धर्माभाओं को अपना जीवन कष्टमय चीताना पड़ता था। इस के शासन में सज्जनों एव न्यायप्रिय व्यक्तियोंका कोई आदर नहीं था, झूठे और दगावाजोंकी ही बड़ा चलती थी। प्रत्येक वस्तु-चाहे वह उपयोगी हो चाहे अनुपयोगी हो-सब पर कर (टेक्स) की मुद्रा लगी हुई रहती थी। जरा जरा से अपराध में लोगों पर मनमाना दण्ड किया जाता था, दण्ड की तो यहाँ तक दशा थी कि किसी एक व्यक्ति के अपराधी घोषित होन पर उस के पूरे गाववालों से इच्छानुसार दण्ड लिया जाता था। 'तुम्हें इतना दण्ड देना पड़ेगा।' इस प्रकार की राजघोषणा होने पर फिर उसकी किसी भी कचहरी में अपील नहीं होती थी। राजाज्ञा हा सवोपरि माय थी। इस राजा के शासन में चोरों को डम लिये पिट किया जाता था कि वे प्रजाका धन अपहरण कर राजमण्डार का वृद्धि करें। जा व्यक्ति

जेतरमा वाववा भाटे अनान-धान्य आपतो हुतो ते पाछु लेने। त्याहे गमलु त्रलुगलु करीने गहुज निर्दयताथी वसूल करतो हुतो, लाच अने इश्वततु ते अन्याथी राजन्यभा तमाभ ठेकाछे ओकछत्र राजन्य छवाध गयु हुतु, तेनी कृपाथी दुर्जन अने प्रजने पीडा करनार भाषुसे तेना राजन्यभा आनन्द 'करना हुता अने जे न्यायपरायलु तथा धर्मात्मा हुता तेओने पोतानु जवन कष्टथी नीनावलु पडतु हुतु, तेना शासनभा मज्जने अने न्यायप्रिय भाषुसेने कोष प्रकारे आदर-लाच भगतो नहि न्हूठा अने दगाणानेतु त्या तमाभ प्रकारे यललु हुतु, दरेड वस्तुओ उपयोगी होय अगर उपयोगी न होय ते तमाभ पर कर (टेक्स) ही छाप लागेली रहेती हुती जरा-जरा जेटला अपराधभा पलु भाषुसे पर पोतानी छच्छा प्रमाछे दंड करतो, दंडनी तो त्या सुधी दशा करी हुती के कोष ओक भाषुसने अपराध नल्लवामा आपता तेना तमाभ गामवाणा भाषुने पासथी छच्छानुसार दंड लेवामा आपतो हुतो "तमारो आटले। दंड आलोअ पडो" आ प्रकारने राज तरकथी दंडेरो यता तेनी जेथेरीभा कोष प्रकारे अपील थछ शक्ती नहि राजनी आज्ञाअ सर्वोपरि मान्य राखवी पडती हुती, आ राजनी राजन्यभा थोर लेजिने जेटला भाटे पुष्ट राखवामा आपता हुता डे ते थोर लेजि प्रजना धनने हरलु करी गज्जना लडारभा वधासे

ટીકા—મૂ ૦ ૧૬

‘તણ તસ્મ ૦’ ઇત્યાદિ । તત્ સલ્ તસ્યે ‘એકાદયસ્સ’ એકાદિકમ્ય—એકાદિ-
નામકમ્ય ‘રઢ્ઢકૂડસ્મ’ રાષ્ટ્રકૂડમ્ય ‘અળયા કયાઈ’ અન્યદા કદાચિત્=કમ્મિ-
થિદન્યસ્મિન્ સમયે ‘જમગમિ’ શરીરે ‘જમગમમગમેવ’ યુગપટેવ=એકસિન્નેવ
સમયે તસ્ય યોરમાણાતિપાતાદિર્મોદયવંશાત્ પોઢશ રોગાતઢ્ઢા ઉત્પન્ના
ઇત્યાહ—‘સાસ’ ઇત્યાદિ । ‘સોલસ રોગાતકા પાડમ્મયા’ પોઢશ રોગાતઢ્ઢા—
રોગાશ્ચાતઢ્ઢાથેતિ ઢ્ઢન્દ, તત્ત રોગા દાહજ્વરાદય, આતઢ્ઢા શૂલાદય, પઢા—
રોગાશ્ચ તે આતઢ્ઢા રોગાતઢ્ઢા—રોગા—આધયસ્ત એવ આતઢ્ઢા—તીત્રકષ્ટકારિણઃ,
પ્રાદુર્ભૂતા—સમુત્પન્ના । તદ્યથા—‘સાસે’ શ્વાસ.=ઋર્વશ્વાસ. ૧, ‘કાસે’ કાસ —

કપાયો સ ઉત્કૃષ્ઠ સ્થિતિ કો જિયે હુણ દુસ્વપ્નાયી પ્રકૃષ્ઠ જ્ઞાનાવરણીય આદિ પાપ
કર્મે કા ઉપાર્જન કરતા રહતા થા ॥ ૧૫ ॥

‘તણ તસ્મ ૦’ ઇત્યાદિ—

‘તણ’ રૂઢ કાળકે પઢાન્ ‘તસ્સ એકાદયસ્સ રઢ્ઢકૂડસ્સ’ એસ એકાદિ
નામક રાષ્ટ્રકૂડક ‘શરીરગસિ’ શરાર મે ‘અળયા કયાઈ’ કોઈ એક સમય
‘જમગસમગમેવ’ એક જ સાથ ‘સોલસ રોગાયકા સેલહ રોગ ઔર આતઢ્ઢા
દાહજ્વર આદિ રોગ ઔર શૂલ વર્ગરહ આતક, અથવા તીત્ર કષ્ટકારક હોને સે રોગરૂપ
આતંક ‘પાડમ્મયા’ ઉપન્ન હુણ । ‘તજઢા’ વે યે હૈં—‘સાસે ૧, કાસે ૨,
જરે, દાહે ૪, કુન્ચિમૂલે ૫, મગદરે ૬, અરિસા ૭, અજીરણ ૮, દિદ્ધિ ૯,

અને કપાયોયી ઉત્કૃષ્ઠ સ્થિતિ માટે થયેલા દુસ્વપ્નાયી પ્રકૃષ્ઠ જ્ઞાનાવરણીય આદિ
પાપ કર્મેણે ઉપાર્જન કરતો ગઢેતો હતો ॥ ૧૫ ॥

‘‘તણ તસ્સ’ ઇત્યાદિ—

‘તણ’ કૈટલોક કાળ વિત્યા પછી ‘તસ્સ એકાદયસ્સ રઢ્ઢકૂડસ્સ’
તે એકાદિ નામક રાષ્ટ્રકૂડના ‘શરીરગસિ’ શરીરમા ‘અળયા કયાઈ’ કોઈ એક
સમયે ‘જમગસમગમેવ’ એક સાથે સોલસ રોગાતકા યોગ રોગ અને આતક,
દાહજ્વર આદિ રોગ અને શૂલ વગેરે આતક અથવા તીત્ર કષ્ટકારક હોવાથી
રોગરૂપ આતક પાડમ્મયા ઉત્પન્ન થયા, ‘તજઢા’ તે એવી રીતે કે—

૧ સાસે, ૨ કાસે, ૩ જરે, ૪ દાહે, ૫ કુન્ચિમૂલે, ૬ મગદરે, ૭ અરિસા, ૮ અજીરણ, ૯ દિદ્ધિ

મૂલમ્ - મૂ० ૧૬

તएण તસ્સ ઇકાઈયસ્સ રઢ્ઢકૂડસ્સ અણયા કયાઈં સરીરગંસિ જમગં
 સમગમેવ સોલસં રોગાતંકા પાઞ્ઞભૂયા તજઢા-સાસે ૧, કાસે ૨, જરે ૩, દાહે ૪,
 કુચ્છિમૂલે ૫, ધગેદરે ૬। અરિસા ૭, અજીરણં ૮, ટિટ્ઠિ ૯, મુદ્દમૂલે ૧૦, અરો-
 યણ ૧૧, ॥ ૧ ॥ અચ્ચિત્તેવેયણા ૧૨, અન્નવેયણા ૧૩, કદ્દ ૧૪, ઉદરે ૧૫,
 કોઢે ૧૬ ॥ તएण સે ઇકાઈં રઢ્ઢકૂડે સોલસહિં રોગાતકેહિં અભિખૂંણ સમાણે
 મોહુનિયપુરિસે સંદાવેહિં, સદાવિત્તા, એવ વયાસી-ગચ્છહ ણ તુબ્બે દેવાણુપ્પિયા ।
 વિજયવદ્ધમાણે રેલે સિંધાડંગતિયચ્ચકચ્ચરમહાપહપહેસુ મહવાર સદેણ ડગ્ગો
 સેમાનાર એવે વંદહ-એવં સંલુ દેવાણુપ્પિયા । ઇકાઈરઢ્ઢકૂડસ્સ સરીરગસિ
 સોલસ રોગાયંકા પાઞ્ઞભૂયા, તંજઢા-સાસે ૧, કાસે ૨, જરે ૩, જાવ કાઢે ૧૬,
 ત જો ણ ડચ્છા દેવાણુપ્પિયા ! વિજ્ઞો વા વિજ્ઞપુત્તો વા જાણશ્રો વા જાણયપુત્તો
 વા, તેઢ્ઢચ્છિશ્રો વા તેઢ્ઢચ્છિયપુત્તો યા, ઇકાઈરઢ્ઢકૂડસ્સ એસિં સોલસઞ્ઠ રોગાય
 કાણ એગમવિં રોગાયંકે ઉવમામિત્તए તસ્સ ણ ઇકાઈં રઢ્ઢકૂડે વિપુલ અત્થ
 સપય ણ દલ્લય ॥ દોષપિ તચ્ચપિ ડગ્ગોસેહ, ડગ્ગોસિત્તા એવમાણત્તિ ॥ પંચપિણ્ણહ ।
 તएण તે કોહુનિયપુરિસા જાવ પચ્ચપ્પિણતિ ॥ મૂ० ૧૬ ॥

નહા હાતા ઉસ યહ અપની માનસિક કમ્પના સ સ્વહી કર દતા ઔર છાગાં કો દુ સ્થિત
 ક્રિયા કરતા મતલબ એસ નૃપાલો કી યહી રીતિ હાતી હૈ જો સુના કો અનસુની ઔર
 અનસુની કો સુની કહતે હૈ । ટસી પ્રકાર દેસી ગઈ, કહી ગઈ, પ્રહણ કી ગઈ ઔર જાની
 ગઈ કો બદેસી, નહીં કહી ગઈ, નહીં પ્રહણ કી ગઈ ઔર નહા જાની ગઈ કહતા ઔર
 વિપરીત કો અવિપરીત કંહના થા । ઇસ પ્રકાર કી માયાચારી પરિણતિ સે હી યહ ઈર્ષનં
 શાસન કો ચલાતા થા । ઇસ અશુભતમ પરિણતિમે મગ્ન ઇસ રાજાને સક્રિયયોગ ઔર

ઉભી કરી દેતો અને લોઢાને દુ ખી ઈર્ષા કરતો, મતલબ કે —આપા રાજાઓની
 માલીક રીત બાત હોય કે જે માલખેલી વાતને નથી માલખી, તથા ન સાલખી
 વાતન માલખી કહે છે, આ પ્રમાણે જોયેલી, કહેલી, અહણ કરેલી અને બાણેલીને
 નહિ નેયેલી, નહિ કહેલી, નહિ અહણ કરેલી અને નહિ બાણેલી તે પ્રમાણે વિપરીતને
 અવિપરીત કહેતો હતો આ પ્રકાર ॥ માયાચારી પરિણતિથી તે પોતામું રોજકાજ
 ચલાવતો હતો આ અશુભતમ પરિણતિમા મગ્ન આ રાજાએ સક્રિયયોગ

टीका—मू० १६

‘तर्ण तस्म०’ इत्यादि । ततः खलु तस्य ‘एकाइयस्स’ एकादिकस्य—एकादि-
नामकस्य ‘रट्टकूटस्स’ राष्ट्रकूटस्य ‘अण्णया कयाइ’ अन्यदा कदाचित्=कस्मि-
श्चिदन्यस्मिन् समये ‘सग्गमि’ शरीरे ‘जमगसमगमेव’ युगपदेव=एकस्मिन्नेव
समये, तस्य ‘रोरप्राणातिपातादिकर्मोदयवशात्’ षोडश रोगातङ्का उत्पन्ना
इत्याह—‘सल्ल’ इत्यादि । ‘सोल्लस रोगातङ्का पाउम्भूया’ षोडश रोगातङ्काः—
रोगाश्चातङ्काश्चेति द्वन्द्वः, तत्र रोगा दाहज्वरादयः, आतङ्का शूलदयः, यद्वा—
रोगाश्च ते आतङ्का रोगातङ्काः—रोगा—व्याधयस्त एव आतङ्का—तीव्रकष्टकारिणः,
प्रादुर्भूता—समुत्पन्ना । तद्यथा—‘सास’ श्वासः=ऊर्ध्वश्वासः १, ‘कासे’ कासः—

क्षयायां स उत्कृष्ट स्थिति को जिये हुए दुःखदायी प्रकृष्ट ज्ञानावरणीय आदि पाप
कर्मों का उपार्जन करता रहता था ॥ १५ ॥

‘तर्ण तस्स०’ इत्यादि—

‘तर्ण’ उक्त कालके पश्चात् ‘तस्स एकाइयस्स रट्टकूटस्स’ उस एकादि
नामक राष्ट्रकूटक ‘शरीरगसि’ शरीर में ‘अण्णया कयाइ’ कदा एक समय
‘जमगसमगमेव’ एक ही साथ ‘सोल्लस रोगायका’ सोलह रोग और आतङ्क,
दाहज्वर आदि रोग और शूल वर्गेह आतङ्क, अथवा तीव्र कष्टकारक होने से रोगरूप
आतङ्क ‘पाउम्भूया’ उत्पन्न हुए । ‘तज्जहा’ वे ये हैं—‘सासे १, कासे २,
जरे, दाहे ४, कुच्छिमूले ५, भगंदरे ६, अरिसा ७, अजीरण ८, दिट्ठि ९,

अने क्षयायीली उत्कृष्ट स्थिति भाटे थयेला हु अद्यायी प्रकृष्ट ज्ञानावरणीय आदि
पाप कर्मोंने उपार्जन करतो रहेंतो हतो ॥ १५ ॥

‘तर्ण तस्स’ इत्यादि—

‘तर्ण’ उक्तकाल के पश्चात् ‘तस्स एकाइयस्स रट्टकूटस्स’
ते एकादि नामक राष्ट्रकूटना ‘शरीरगसि’ शरीर में ‘अण्णया कयाइ’ कदा
समये ‘जमगसमगमेव’ एक साथ ‘सोल्लस रोगायका’ सोलह रोग अने आतङ्क,
दाहज्वर आदि रोग अने शूल वर्गेह आतङ्क अथवा तीव्र कष्टकारक होवायी
रोगरूप आतङ्क ‘पाउम्भूया’ उत्पन्न थया, ‘तज्जहा’ ते ऐसी रीते हे—

सासे, कासे, जरे, दाहे, कुच्छिमूले, भगंदरे अरिसा अजीरण, दिट्ठि

શ્લેષ્મવિકારઃ ૨ 'જેર' જ્વરસ્તાપઃ ૩, 'દાહે' દાહઃ=દાહજ્વરઃ ૪, 'તુષ્ટિશૂલે' કુક્ષિશૂલઃ ૫, 'ભગદેર' ભગન્દરઃ ૬, 'અરિસા' અર્શઃ=ગુદાક્ષુરરોગ ૭, 'અર્જીર' અર્જીરકઃ=આહારસ્યાપરિણતિઃ ૮, 'દિષ્ટા' દષ્ટિઃ=દષ્ટિશૂલ=નેત્રશૂલમ્ ૯, 'મુદમૂલ' મૂર્ધશૂલમ્-મસ્તકપીડા ૧૦, 'અરોમણ' અરોમણકઃ=આહારાદાનરુચિઃ ૧૧, 'અચ્છિ વેયણા' અચ્છિવેદના ૧૨, 'કણવેયણા' કર્ણવેદના ૧૩, 'કહ કણ્ઠ-ખર્જૂઃ' 'સ્વાજ' इति પ્રસિદ્ધઃ ૧૪, 'ઉદરે' ઉદરમ્-ઉદરરોગઃ-જલોદરમ્ ૧૫, 'કાઢે' કુષ્ઠ ૧૬।

તતઃ સ્વલ્પ સ 'એકાદિ રઘુકૃદે એકાદી રાષ્ટ્રકૃતઃ પોહશમી રોગાતકૃરમિ-
શ્રુત. સન્ 'કોઢુવિયપુરિસ' કૌઢુમ્બિકપુરુપાન્-આદેશકારિણ પુરુપાન્ 'સદાવેઈ'

મુદ્ગસૂત્રે ૧૦, અરોમણ ૧૧ ॥૧॥ અચ્છિવેયણા ૧૨, કણવેયણા ૧૩, કહ ૧૪, ઉદરે ૧૫, કોઢે ૧૬ ॥ શ્વાસ-ઉર્ધ્વશ્વાસ ૧, કાસ-શ્લેષ્મવિકાર ૨, ઉવર-તાપ ૩, દાહ-દાહજ્વર ૪, કુક્ષિશૂલ-ઉદરશૂલ ૫, ભગદર ૬, અર્શ બવાસીર ૭, અર્જીર અપચન ૮, દષ્ટિશૂલ ૯, મસ્તકશૂલ ૧૦, આહારાદિક મ અરુચિ ૧૧, નેત્રવેદના ૧૨, કર્ણવેદના ૧૩, કહ-સ્વાજ ૧૪, ઉદરરોગ-જલોદર ૧૫, ઓર કુષ્ઠ-કાઢ ૧૬ ।

'તણ' પદ્માત્ 'સે એકાદિ રઘુકૃદે સોલસેઈ રોગાયકેઈ' ડસ
એકાદિ રાજાને હન સોલહ રોગોં સે અભિમૂળ સમાણે' અત્યંત પાહિત હાકર
'કોઢુવિયપુરિસે' અપન આજ્ઞાકારી પુરુષોકા 'સદાવેઈ' બુઝાયા, ઓર સદાવિતા'

૧૦	૧૧	૧૨	૧૩	૧૪	૧૫	૧૬
મુદ્ગસૂત્રે,	અરોમણ,	અચ્છિવેયણા	કણવેયણા,	કહ,	ઉદરે,	કાઢે, ॥
૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭
શ્વાસ-ઉર્ધ્વશ્વાસ	કાસ-ઉધ-સ-શ્લેષ્મવિકાર,	જ્વર-તાપ,	દાહ-દાહજ્વર,			
૫	૬	૭	૮	૯	૧૦	
કુક્ષિશૂલ-ઉદરશૂલ,	ભગદર,	અર્શ-બવાસીર,	અર્જીર-અપચો,	દષ્ટિશૂલ,	મસ્તકશૂલ,	
૧૧	૧૨	૧૩	૧૪	૧૫		
આવામા અરુચી,	નેત્રવેદના,	કર્ણવેદના,	કહ-ખર્જૂ,	ઉદરરોગ-જલોદર,		
૧૬						
અને કુષ્ઠ-કાઢ,						

તણ પદ્માત્ સે એકાદિ રઘુકૃદે સોલસેઈ, રોગાતકૃદિ
ત એકાદિ રાજાએ તે સોળ ગોગોથી 'અભિમૂળ સમાણે' અત્યંત પીડિત થતા

शब्दयति-आहयति शब्दयिता-आहूय, एव 'वयासी' अवादीत्-गच्छत खलु
यूय हे देवानुप्रिया. ! विजयवर्द्धमाने खेटे-'सिंघाडगतिचउक्कचचरमहापहपहेसु'
शृङ्गाटकत्रिकचतुक्कचत्तरमहापथपयेपु=शृङ्गाटक=त्रिकोणमार्ग', त्रिक = त्रिपथम्,
यत्र त्रयो मार्गा मिलिता सन्ति तत् स्थानम्, चतुष्क=चतुष्पथ=यत्र चत्वारो
मार्गा मिलितास्तत् स्थानम्, चत्वरम्=अनेकमार्गसंगमस्थानम्, महापथ =
राजमार्गः, पन्थाः=मार्गः, पपा इन्द्र., तेषु शृङ्गाटकादिषु जनसमूहस्थानेषु
'महयार' महतार 'महेण' शब्देन=नादेन 'उगघोसेमाणा' उगघोषयन्तः २ एव वदत-
एव खलु हे देवानुप्रिया. ! 'एकाइइठ्ठइस्स' एकादिराष्ट्रकूटस्य शरीरे षोडश
रोगातङ्का पादुभूता, तद् यथा-वास १, कासः २, ज्वरः ३, पावत्कुष्ठ. १६,

बुलाकर 'एव ययामो' इस प्रकार कहा कि-'देवानुप्रिया ! तुम्हे गच्छह ण'
हे देवानुप्रिय ! आप लग जाओ और 'विजयवर्द्धमाने खेटे सिंघाडगतिचउक्क-
चचरमहापहपहेसु' विजयवर्द्धमान खेट के शृङ्गाटक तीन कोने वाले मार्गमें त्रिक त्रिपथ-
तीन मार्ग जहाँ मिलते हैं वहाँ, चतुष्क चतुष्पथ चार रास्ते जहाँ मिलते हैं वहाँ, चत्वर
बहुत रास्ते जहाँ मिलते हैं वहाँ, महापथ राजमार्ग में और पथ सामान्य मार्ग में 'महयार'
जोर २ की 'सदेण' आज्ञा से 'उगघोसेमाणा २ एव वदह' बार बार घोषणा
कर यह कहो कि-'एव खलु देवानुप्रिया ! हे देवानुप्रियो ! 'एकाइइठ्ठइस्स
सरीरगसि सोलस रोगातका पाउब्भूया' एकादि राष्ट्रकूट राजाके शरीर में सास
खास आदि सोलह रोग एक साथ उत्पन्न हुए हैं 'त' सो 'जो ण' जो कोई व्यक्ति

'कोडुवियपुरिस्से' पीताना आन्नाकारी पुद्धाने 'सद्धानेइ' ओलाब्धा, अने
'सद्धानित्ता' ओलाब्धीने 'एव वयासी आ प्रभाणु कलु-हे देवानुप्रिया
'तुम्हे गच्छह ण हे देवानुप्रिय ! तम्हे ज्ञायो अने 'विजयवर्द्धमाने खेटे
सिंघाडगतिचउक्कचचरमहापहपहेसु' विजय वर्द्धमान जेडना शृङ्गाटक-त्रय
पुष्पा वाणा मार्गभा, त्रिक त्रिपथ-त्रय मार्ग न्या भजे ठे त्या अतुष्क अतुष्पथ-चार
गन्ता न्या भजे ठे त्या, अत्तर धल्ला गन्ता न्या भजता डोय त्या, महापथ राजमार्गभा
अने पथ-सामान्य मार्गभा 'महयार' जेरे-जेरे सहेण अवाब्धी उगघोसेमाणा २
एव वदह बार बार घोषणा करी ओभ कहे ठे-एव खलु देवानुप्रिया
हे देवानुप्रियो ! 'एकाइइठ्ठइस्स' सरीरगसि सोलस रोगातका पाउब्भूया'

‘तं’ तत्=तस्मात् ‘जो ण’ यः खलु इच्छति हे देवानुमिया; ! ‘विजो वा’ वैजो वा,
 ‘विज्जपुतो वा’ वैजपुत्रो वा, ‘जाणओ वा’ ज्ञायको वा, ‘जाणयपुतो वा’ ज्ञायक-
 पुत्रो वा, ‘तेहच्छिओ वा’ चैकित्सिको वा. ‘तेहच्छियपुत्ता वा’ चैकित्सिकपुत्रो वा
 एकादिराष्ट्रकूटस्य एषा षोडशाना रोगातङ्गाना मध्ये एकमपि रोगातङ्गम् द्रवमामि
 त्वा’ सप्तशमयितु=निवर्तयितु यः खलु इच्छति=प्रातनामनेकार्थत्वात्-गक्रोति
 तस्य खलु एकादिराष्ट्रकूटो विपुलाम् ‘अत्यसपय ण’ अर्थसपद खलु । दलयइ
 वदाति=दास्यति । भो देवानुमिया । एवमिदं वाक्य ‘दाद्यहि तच्चपि उग्गोसह
 द्वितीयवारमपि तृतीयवारमपि उद्घोषयत, उद्घोष्य ‘एयमाणत्तिय’ एताम्-उक्त

चाहे वह ‘विजो वा विज्जपुतो वा जाणओ वा जाणयपुतो वा तेगिच्छिओ
 वा तेगिच्छियपुत्ता वा’ वैज हा या वैजका पुत्र हो, ज्ञायक- (रागोंका ज्ञाता) हा या
 ज्ञायकका पुत्र हो, इलाज करने वाला हो या इलाज करने वाले का पुत्र हा, काठ भावना
 न हो ‘एकादरद्वकूटस्स एएसि सोलसण्ह रोगायकाण एगमवि रोगायक उवसा-
 मित्तए इच्छइ’ एकादि राष्ट्रकूट के इन १६ प्रकार के रागों में से किसी एक राग का
 भा दूर कर सकता हो तो ‘तस्स णं एकाई रद्वकूटे विउल अत्यसपय ण दलयइ’
 उसके लिये निश्चय से यह एकादि राष्ट्रकूट बहुत अधिक अत्यसपत्ति प्रदान करेगा ।
 ‘दोच्चपि तच्चपि उग्गोसेह’ इस प्रकार की घोषणा एक बार, दो बार, और तीन बार
 तक करो ‘उग्गोसित्ता एयमाणत्तिय पच्चप्पिणह’ और घोषणा करके पाँडे मुझे खबर दो

येकादि राष्ट्रकूट राजाना यदीरमा श्राम, तस आदि सोण राज अत्र आये उत्पन्न
 यथा छे त ते ‘जो ण ओ दोध मायुस गमे त विजो वा’ विज्जपुत्ता वा
 जाणओ वा जाणयपुत्ता वा तेहच्छिओ वा तेहच्छियपुत्ता वा वैज डाय ४
 वैज्जने पुत्र डाय, रोगना आयुस डाय ७ आयुकारना पुत्र डाय, धलाज करनावाणे।
 डाय अथवा धलाज करनारने पुत्र डाय, दोध पयु केम न डाय
 ‘एकादरद्वकूटस्स एएसि सोलसण्ह रोगायकाण एगमवि रोगायक उवसामित्तए
 इच्छइ’ येकादि राष्ट्रकूटना ये सोण प्रकारना रोगोभायी केध पयु
 अत्र रोगने पयु हर करवानी धलाज रागता डाय अर्थात् हर करी शकता
 डाय तो तस्सण एकाई रद्वकूटे विउल अत्यसपय ण दलयइ तेने भागे
 निश्चयथा ते येकादि राष्ट्रकूट राजनी धलाज अर्थ-मपत्ति प्रदान करये
 दोच्चपि तच्चपि उग्गोसेह आ प्रकारनी घोषणा अत्र बार ओ बार अने
 त्रय बार सुधी करा ‘उग्गोसित्ता एयमाणत्तिय पच्चप्पिणह’ पडी जने, अण

रूपाम्, आह्नसिकाम्-आह्नाचन 'पञ्चप्पिण्ड' प्रत्यर्पयत-मदुक्तानुसार कार्य संपाद्य या कथयतेत्यर्थ । ततः सल्लु ते कौटुम्बिकपुरुषा यावत् शृङ्गाटकदिपु घोषणा कृता, 'पञ्चप्पिणति' प्रत्यर्पयन्ति='स्वामिन' भवद्गणानुसारेणास्माभिः शृङ्गाटकादिपूद्वापित'मिति निवेदयन्तीत्यर्थ ॥ मृ० १६ ॥

कि 'हमन इम घोषणा का कर दा है' इम प्रकार गजाकी आज्ञा पाकर ने कोहुंविष पुरिसा जाव पञ्चप्पिणति' उन कौटुम्बिक पुरुषा न विजयवर्द्धमान नगर में जाकर शृङ्गाटक, त्रिपथ और चतुष्पथ आदि भागा में पूर्वोक्त गजा को गार्घ्य घोषणा कर पोछे आकर "घोषणा कर दी है" इस प्रकार राजा को खबर दी ।

भावार्थ—अपनी अधार्मिक प्रवृत्ति और अनानि मार्ग के आनेशन से संवत अशुभ कर्मों का विषाक हुआ तब उस राजा के शरीर में कुछ काल के बाद हा एक हा साथ स्वाम, कास, ज्वर स लक्षण कुष्ठरक्त भयकर १६ रोग फूट निकले । जा उस राजा की मात्सी पूरते ये कि-मसार में रहकर अधार्मिक प्रवृत्ति हा चोट रखना मनुष्य के त्रिपथितर मार्ग नहीं है । राजा इन रोगों से अत्यन्त त्रस्त था । उसने अपन आदेशकारा जनों को बुलाकर कहा कि—'हे देवानुप्रिय ! तुम जाओ और नगरमें प्रत्येक मार्ग पर इस बात की जारदार शर्श में बार-बार घोषणा करो कि—'एकादि राजा के शरीर में स्वाम

आपो ठे—'अमे ये घोषणा करी दीधी ठे आ प्रभात्ते राजनी आज्ञा पाभीने ते कौटुम्बिकपुरिसा जाव पञ्चप्पिणति त कौटुम्बिक पुरुषोये विजयवर्द्धमान नगरमा जहने शृङ्गाटक, त्रिपथ अने चतुष्पथ आदि भागोमा गलये छेड्डी पूर्वोक्त घोषणा वागवा- करी, पछी आभीने घोषणा करी दीधी ठे आ प्रभात्ते गलने भणन आया

भावार्थ—पोतानी अधार्मिक प्रवृत्ति अने अनितिमार्गना सेवनकी मध्य दरेला अशुभ कर्मोना विषाक पचिपठ यथे त्यागे ने गलना शरीरमा डेटलाक ममय पछी ओकर माये स्वाम, कास, ज्वरवी आगभीने डोट सुधीना लयकर सोण रोगो कुटी नीकया, ने ये वातनी मात्सी पूरता हुता ठे — समारमा रहीने अधर्ममय प्रवृत्ति आहु गजवी ते भाषुम भाटे छिनकर मार्ग नथी राजा आ रोगोथी अत्यन्त त्राम पाभतो हुतो तेखे पोताना आज्ञाकारी भाषुसोने ओलावीने छु ठे-छे देवानुप्रिय ! तमे लखो अने नगरमा प्रत्येक मार्ग पर आ वातनी गहुन जेर-शो- शब्दोथी बार-बार घोषणा करो ठे —

મૂળમ્—મૂ. ૧૭

તદ્દેવ વિજયવદ્દમાણે રેટે દમ ણ્યાસ્ત્વ ડગ્ગોસણ સોજા નિસમ્મ બહવે
વિજ્ઞા ય ૬ સત્થકોસદ્દત્થગયા સળહિતો ૨ ગિદ્દેહિતો પઢિનિગ્ગવમેતિ, પઢિનિગ્ગ-
મિત્તા વિજયવદ્દમાણસ્સ સ્વેદસ્સ મજ્ઞંમજ્ઞેણ જેણેવ પ્પાદરદ્દહસ્સ ગિદ્દે તેણેવ
ડવાગચ્છતિ, ડવાગચ્છિત્તા ઇકાદસરીરય પરામુસતિ, તેસિ રોગાણ નિયાણ
પુચ્છતિ । ઇકાદરદ્દહસ્સ ડહુહિં અન્નમેદ્દે ય ડન્વટ્ટનાહિ ય સિણેહપાણેહિ ય
વમણેહિ ય વિરેયણેહિ ય સિંચણેહિ ય અવ્વહણેહિ ય અણુવાસણાહિ ય વત્થિક
મ્મેહિ ય નિરુદ્દેહિ ય સિરાવેદ્દેહિ ય તન્નણેહિ ય પન્નણેહિ ય સિરવત્થીહિ ય
તપ્પણેહિ ય પુહ્વપાણેહિ ય છહીહિ ય વહીહિ ય મૂલેહિ ય કદેહિ ય પુપ્પેહિ ય
પત્તેહિ ય ફલેહિ ય વીણહિ ય સિલિયાહિ ય શુલ્લિયાહિ ય ઓસદ્દેહિ ય મેસજ્જેહિ
ય ઇન્છતિ તેસિ સોલસણ રોગાયંકાણ ઇમમ્મવિ રોગાયંકં ડવસામિત્તપ્પ, ણો
ચેવ ણ સચાપ્પતિ ડવસામિત્તપ્પ ।

તદ્દેવ તે બહવે વિજ્ઞા ય વિજ્ઞપુત્તા ય૦ નાદે નો સચાપ્પતિ તેસિ સોલ
સણ રોગાયંકાણ ઇમમ્મવિ રોગાયંકં ડવસામિત્તપ્પ, તાદે સતા તતા પરિત્તતા જામેવ
દિસિ પાડબ્ધૂયા, તામેવ દિસિ પઢિગયા ॥ મૂ. ૧૭ ॥

કાસાદિક રાગોં ને ભયકર રૂપ સે અપના ઘર બના લિયા હૈ સો જો મી કોઈ વૈધ યા
ડસકા પુત્ર વગેરહ જો હન રોગોં કી ચિકિત્સા કરને મે સિદ્ધહસ્ત હો વહ આકર રાજાકી
ચિકિત્સા કરેગા, રાજા ડસ કે લિયે અધિક સે અધિક અર્ચસપતિ કા પ્રદાન કરેગા ।
રાજા કી યહ આજ્ઞા પાકર ડન વ્યક્તિયોં ને (સેવકોં ને) વિજયવદ્દમાન નગર મેં જાકર
પ્રત્યેક માર્ગ પર સ્થલે હોર કર વાર વાર રાજા કી આજ્ઞા કી જોરસે ઘોષગા કી,
ઔર પછે આકર " આપ કી પૂર્ણ આજ્ઞા સુનાદી ગઈ હૈ " હસ પ્રકાર કી રાજા કો
સ્વર દી ॥ ૧૬ ॥

‘એકાદિ રાજાના શરીરમા શ્વાસ કાસ આદિ સોજા રોગોએ લય કર ઇપથી પેતાનું બર
નાવી દીધુ છે, તો જો કોઈ પણ વેદ અથવા તો વેદનો પુત્ર વગેરે જે એ રોગની
ચિકિત્સા કરવામા સિદ્ધહસ્ત હોય તે આવીને રાજાની ચિકિત્સા કરશે તો રાજા
તેને વધારેમા વધારે ધન-સપ્તિ આપશે રાજાની આ પ્રમાણેની આજ્ઞા પામીને
તે મેવડોએ વિજયવદ્દમાન નગરમા જઈ પ્રત્યેક રસ્તા પર ઉતારીને વાર વાર
રાજાની આજ્ઞાની જોર-શોરથી ઘોષણા કરી, પછી આવીને ‘ આપની પૂર્ણ આજ્ઞા
મહાનાવી દીધી છે આ પ્રમાણે રાજાને ખગર આપ્યા ॥૧૬॥

टीका—मू० १७

‘तएण’ इत्यादि । ततः खलु विजयवर्द्धमाने खेडे इमामेतद्रूपामुद्धोपणा
श्रुत्वा निश्चय्य बहवो वंशाय वैशपुत्राय, नायकाय ज्ञायकपुत्राय चैकित्सिकाय
चैकित्सिकपुत्राय ‘सत्यकोसहृत्थगया’ शत्रुकोशहस्तगताः — शत्रुकोशो नव-
च्छेदनादिभाजन इमंते गतोऽवस्थितो येषां ते तथा, ‘सएहिंता२’ स्वकेभ्य
स्वकेभ्य, ‘गिहहिंता’ गृहेभ्य, ‘पडिनिस्समति’ प्रतिनिष्क्रामन्ति—निर्गच्छन्ति,
प्रतिनिष्क्रम्य विजयवर्द्धमानस्य खेदस्य मध्यम-येन यत्रैव ‘एकाइइइइइइ’

‘तएण’ इत्यादि—

‘तएण’ चापगा पिट जान के बाद ‘विजयवर्द्धमाने खेडे इम एयारुव
उगोसण सोचा’ विजयवर्द्धमान खेड में गजा का पूवाक घोषणा का सुनकर और
‘निसम्म’ हृदय में उसका निश्चय कर ‘बहवे विज्जा यद्’ अनेक वैध और वैधों के
पुत्र, ज्ञायक और उनके पुत्र, चिकित्सक और उनके पुत्र, ये सब ‘सत्यकोसहृत्थगया’
लुग, नहरणी आदि जलों की पेटा का हाथ में ल लेकर ‘सएहिंता२ गिहहिंता’ अपने
घरों से ‘पडिनिस्समति’ निकले और ‘पडिनिस्समिता’ निकल कर ‘विजय-
वर्द्धमाणस्स खेडस्स’ विजयवर्द्धमानखेड के ‘मज्झमज्जेण’ बाघों बाघ हाकर ‘जेणेव
एकाइइइइइइ गिहे’ जहा एकाइ राष्ट्रूट राजा का गृह था ‘तेणेव उवागच्छति’
वहा पर पहुँचे और ‘उवागच्छिता’ पहुँच कर उहों ‘एकाइसरीय’ एकादि

‘तएण’ इत्यादि

‘तएण’ लडेनात धर्या जाह विजयवर्द्धमाने खेडे इम एयारुव उगोसण
सोचाचा’ विजयवर्द्धमान ओडभा राजांनी पूर्वोक्त लडेनातने सालाणीने
अने ‘निसम्म’ हृदयभा तेनो निश्चय करीने ‘बहवे विज्जा यद्’ अनेक वैध अने
वैधोना पुत्रो, ज्ञायकार अने तेना पुत्रो, चिकित्सक अने तेना पुत्रो, ओतभाभ
‘सत्यकोसहृत्थगया’ छरी, नहरणी, आदि शस्त्रोनी पेट्रीने हाथभा लउने
‘सएहिंता२-गिहहिंता’ पोतपोताना घरोथी ‘पडिनिस्समति’ नीकल्या अने
‘पडिनिस्समिता’ निःसीने ‘विजयवर्द्धमाणस्स खेडस्स’ विजयवर्द्धमान ओडभा
‘मज्झमज्जेण’ बाघोवाय्य धरने ‘जेणेव एकाइइइइइइ गिहे’ जहा ओडाह
राष्ट्रूट राजातु निवासस्थान હતુ तेणेव उवागच्छति’ त्या आव्या अने
‘उवागच्छिता’ आवीने ‘एकाइसरीय’ तमळे ओकादि नावना गरीरने

एकादिनामकम्पराद्वकृतस्य गृह तत्रैवोपागच्छन्ति, उपागच्छ 'एकादशरीरस्य'
 एकादिशरीरकम्पराद्वकृतस्य शरीर 'परामुसति' परामुसन्ति=
 स्पृशन्ति । तेपा 'रोगाणा' 'नियाण' निदानम् उत्पत्तिकारणं पृच्छन्ति । एकादि-
 राष्ट्रकृतस्य 'बहुहि' बहुभिः=बहुविधैः 'अभ्यगोहिय' अभ्यगृह्यैः=तैलमर्दनैश्च
 'उच्चट्टणाहि य' उद्वर्तनैश्च-मलापर्यर्पकद्रव्ययोगविशेषेण शरीरोपमर्दनैश्च, 'सिणेह
 पाणेहि य' स्नेहपानैश्च=औषधपरिपक्वघृतादिपानैश्च, 'वमणेहि य' वमनैश्च 'विरेयणेहि
 य' विरेचनैश्च, 'सिचणेहि य' सेचनैश्च=उष्णजलाभिषेकैश्च, 'अवहणेहि य' अवद-
 हनैश्च दम्भनैश्च तप्तलोकोशादिना शरीरावयवविशेषे दाहकरणैश्च, 'डाभ' इति
 भाषासिद्धे, 'अणुवासणाहि य' अनुवासनैश्च विरेचनविशेषैः यन्त्रद्वाराऽपानमार्गं

उपति के शरीर का 'परामुसति' स्पर्श किया । पश्चात् 'तैसि रोगाण' उन रोगों
 का 'नियाण' निदान-उपति का मूल कारण क्या है यह 'पुच्छति' पूछा । पूछने
 के बाद उन्होंने 'एकादशरक्तकृतस्य' उस एकादि राष्ट्रकृत का 'बहुहि अभ्यगोहिय'
 बहुत प्रकार के अभ्यगो-तैलों की मालिश के द्वारा 'उच्चट्टणाहि' उद्वर्तनों मल को
 शरीर से बाहर निकालने वाली औषधियों के सयोगविशेष से शारीरिक मालिश के
 द्वारा 'सिणेहपाणेहि य' औषधि डालकर पकाये गये घृतादिक-के पिलाने द्वारा
 'वमणेहि य' उल्टी-कय करवाने के द्वारा 'विरेयणेहि य' विरेचने द्वारा
 'सिचणेहि य' गरम-गर्म जल से अभिसेचन द्वारा, 'अवहणेहि य' अग्नि
 में लाल किये हुए लोहे के तकुवे आदि दाभ देने द्वारा, 'अणु
 वासणाहि य' यत्र से गुदा द्वारा पेट में तैल आदि का प्रवेश, अर्थात् इन्दीमा के

'परामुसति' अर्थ किये पड़ी 'तैसि' रोगाण ते रोगानु 'नियाण' निदान-
 उत्पत्तिनु मूल कारण शु छे? अ 'पुच्छति' पूछ्यु पूछ्या पछी तेभेछे
 एकादशरक्तकृतस्य ते एकादि राष्ट्रकृतना 'बहुहि अभ्यगोहिय' धर्तुना प्रकारना
 अभ्यगो-तेखाना मालिश द्वारा 'उच्चट्टणाहिय' पीछीअ-भेजोने शरीरमाथी
 पडाउर नदनारी औषधिअना सयोगविशेषथी शारीरिक मालिश द्वारा
 सिणेहपाणेहि य' औषधि भेजनीने पकावेला घृतादिकना पान द्वारा वमणेहि य
 उलटी कगनीने 'विरेयणेहि य' विरेचनो-बुझाणे द्वारा सिचणेहि य' गरम-
 गरम पछीना अभिसेचन द्वारा 'अवहणेहि य' अग्निमा तपावेली छोछानी
 तराई आदिथी डाभ देवा द्वारा, 'अणुगमणाहिय' यन्त्रथी गुदाद्वारा पेटमा तैल

णोदरे तैलादिप्रवेशनम्पै , 'उनीमा' इति प्रसिद्धैः, 'बत्थिकम्मेहि य' वस्तिकर्ममिश्र= मलनिर्गमार्थं गुदे वत्थोदिप्रक्षेपैश्चेत्यर्थः, 'निरुहेहि य' निरुह-द्रव्यपकृतैलप्रयोगेण विरेचनविशेषैश्च मिरावेहेहि य' शिरावेध-विकृतरुधिरनिःसारणार्थं नाडीवेधै-श्चेत्यर्थः, 'तच्छणेहि य' तक्षण-क्षुरमादिना तक्रुडेनैश्च, 'पच्छणेहि य' प्रतक्षणैश्च क्षुरमादिना हस्तलाघवेन न्वच' प्रतनूकरणैश्चेत्यर्थं 'मिरवत्थीहि य' शिरोवस्तिमिश्र= शिरसि चर्मकोश दत्त्वा तत्र सस्फुटतैरादिपूरणैश्चेत्यर्थः, नप्पणेहि य' तर्पणैश्च-स्निग्धद्रव्येण शरीरमवाहनैश्च पुटपागेहि य' पुटपाकैश्च=पाकविशेषनिष्पन्नौष-धविशेषैश्च, 'उल्लीहि य' उल्लीमिश्र=निम्बादित्वग्निमिश्र, 'बल्लीहि य' बल्लीमिश्र=

प्रयोग द्वारा, 'बत्थिकम्मेहि य' वस्तिकर्म-संचित-दूषित भण्डो निकालने क लिये गुदा में औषधिनिर्मित बत्ती आदिके प्रक्षेप द्वारा, 'निरुहेहि य' निरुह-औषधिया डालकर पकाये गये तैल के प्रयोगसे विरेचनविशेष द्वारा, 'मिरावेहेहि य' शिरावेध-विकृत रस-रुधिर का निकालन के लिये नाडा के वेध-काटने द्वारा, 'तच्छणेहि य' तक्षण-क्षुरा आदि से चमड़ी का छेदने द्वारा, 'पच्छणेहि य' प्रतक्षण-क्षुरा आदि से सवे हुए हाथों की सफाईपूर्वक बड़ा हुई चमड़ी को छीलन आदि द्वारा, 'मिरवत्थीहि य' शिरावस्ति-शिर में चर्मका कोश बाधकर दवासे निर्मित तल के भजन द्वारा 'तप्पणेहि य' तर्पण-स्निग्ध द्रव्यम-शारीरिक मालिश द्वारा 'पुटपागेहि य' पुटपाक-पाकविशेष से तयार की गई औषधियों द्वारा 'उल्लीहि य' नाम वंगैरह का मातरका छाल द्वारा 'बल्लीहि य' गुडूची आदि

आदिन प्रवेश अर्थात् उनीमा द्वारा 'बत्थिकम्मेहि-य' वस्तिकर्मार्थी अश्वित दूषित भण्डने ठाठवा भाटे शुद्धाभा औषधिनी गनावेली पाट आदि नाभीने ते द्वारा 'निरुहेहि य' निरुह-औषधो नाभीने पकावेला तेलना प्रयोगथी विरेचन-विशेष द्वारा, 'मिरावेहेहि य' शिरावेध-विकृत रस-उधिरने काढवा भाटे नाडीना वेध-दापना द्वारा, 'तच्छणेहि य' तक्षण-क्षुरा बडे आभडीना छेदन द्वारा 'पच्छणेहि य' प्रतक्षण-छुरी आदिथी आवेली डायोनी मक्षधपूर्वक वधेली आभडीने ठावना द्वारा 'मिरवत्थीहि य' शिरोवस्ती-शिरोभा आभडानो केश नाभी धवाथी गनावेलु तैउनु अणु ते द्वारा 'तप्पणेहि य' तर्पण-स्निग्ध द्रव्यथी शारीरिक मालिश द्वारा 'पुटपागेहि य' पुटपाक-पाकविशेषथी तैयार करेली औषधियो द्वारा 'उल्लीहि य' लीण्डा वगेरेनी अतरछाल द्वारा

गुह्यचादिकताभिश्च. मूलैश्च, कन्दैश्च, पुष्पैश्च, पत्रैश्च, फलैश्च, जीर्णैश्च, 'सिलि-
याहि य' शिलिकामिश्च, शिलिका=किराततिकः 'चिरायता' इति प्रसिद्ध
ओषधिविशेषः । 'गुल्याहि य' गुलिकामिश्च 'ओमहेहि य' औगण्ड्यैश्च 'भेसज्जेहि य'
भैषज्यैश्च—अनेकौषधिमिश्रितरूपैः, इच्छन्ति तेषां षोडशानां रोगातङ्कानामेकमपि
रोगातङ्कमुपशमयितुम्, किन्तु नो चेन्न खलु 'मचाणने उरमामितण' गन्तुमनुपपन्न
मयितुम्, एवमपि रोगातङ्क निवारयितुं न शक्नुवन्तीत्यर्थः । ततः खलु ते बहवो
वैद्याश्च वैद्यपुत्राश्च, अत्र चकारग्रहणात् क्षायकादीनामपि समुनयः । 'जाहे' यदा
नो शक्नुवन्ति तेषां षोडशानां रोगातङ्कानामेकमपि रोगातङ्कमुपशमयितुम्, 'ताहे'

लताओ द्वारा 'मूलेहि य, कदेहि य, पुष्केहि य, पत्तेहि य, फलेहि य, बीएहि य,
सिलियाहि य, गुल्याहि य, ओसहेहि य, भेसज्जेहि य' मूल, कंद, पुष्प, पत्र,
फल, बीज, शिलिका—चिरायता, गुलिका, औषध और भैषज्य—अनेक औषधियों में मिश्रित
दवा विशेष द्वारा 'इच्छन्ति तेसिं सोलसण्ह रोगायकाण एगमवि रोगायक
उवसामित्तए' उन पूर्वोक्त १६ रोगों के दूर करने लगे परन्तु 'णो चेव ण
संचाएति उवसामित्तए' उन १६ सोलह रोगों में से वे एक भी रोग के दूर करने
के लिये समर्थ नहीं हुए । 'तएण' इस के बाद 'ते बहवे विज्जाय विज्जपुत्ता य जाहे'
नो संचाएति तेसिं सोलसण्ह रोगायकाण एगमवि रोगायक उवसामित्तए' जब
कि वे समस्त वैद्य और उनके पुत्र आदि उन १६ रोगों में से एक भी रोग का

'बल्लीहि य गणो आदि लताओ द्वारा मूलेहि य कदेहि य पुष्केहि य पत्तेहि य,
फलेहि य, बीएहि य सिलियाहि य गुल्याहि य, ओसहेहि य, भेसज्जेहि य'
मूल, कंद, फल, पत्र, बीज, शरीरआतु, शुद्धिका आदि औषधियों अने अनेक
औषधियों मिश्रित दवाविशेष द्वारा 'इच्छन्ति तेसिं सोलसण्ह रोगायकाण
एगमवि रोगायक उवसामित्तए' ते पूर्वोक्त १६ रोगों में से वे एक भी रोग के दूर करने
के लिये समर्थ नहीं हुए । 'तएण' इस के बाद 'ते बहवे विज्जाय विज्जपुत्ता य जाहे'
नो संचाएति तेसिं सोलसण्ह रोगायकाण एगमवि रोगायक उवसामित्तए'
ज्याते ते तमास वैद्य अने तेना पुत्र आदि ते सोलह रोगों में से एक भी रोग के

तदा 'मता' श्रान्ताः=श्रमातुराः, 'तता' तान्ताः=खिन्नाः, 'परितता' परितान्ताः=मर्मा खिन्नाः, रोगातङ्कमपनेतुमसमर्थाः मन्तः, यस्या एव दिग्गः प्रादुर्भूताः-आगतास्तामेव दिग्ग प्रतिगता ॥ मृ० १७ ॥

उपज्ञात कर्न क लिये समर्थ नहीं हुए 'ताहे स ता तता परितता जामेव दिसि पाउभूया, तामेव दिसि पडिगया' तत्र थरु कर, खेदखिन्न हो और हताश हो कर जहा से व आये ये वहाँ पर वापिस चले गये।

भावार्थ उन रोगी में अत्यन्त ही पीडात हुए उम राजाने कि जिसे वेदना के मोरे न रात को निंद गी और न दिन का चैन ही था, अपने आज्ञाकारी मनुष्यों द्वारा जब मोरे नगर में अपन रोगी की चिकित्सा करने वाले के लिये धनसंपत्ति के लाभ का घोषणा कर्वाट तब उस घोषणा को सुन कर बड़ा के चितने भी वैद्य और उनके पुत्र आदि चिकित्सक ये वे मन्त्र अपने रोग का इलाज करने के साधना से मज्जिन हो कर राजा के पास आ पहुचे। आते ही सब ने राजा के शरीर का तापमान आदि जानन के लिये अपने २ हाथों से स्पर्श किया, तथा 'रोग का मूल कारण क्या है' ऐसा पूछा विचार किया। विचार-विमर्श हो चुकने पर राजा की चिकित्सा प्रारम्भ हुई। चिकित्सामें अनरु प्रकार के तैल आदि के मालिशों का, उद्धर्तना-

निर्वाण क्वा मभयं यथा नडि 'ताहे मता तता परितता जामेव दिसि पाउ भूया तामेव दिसि पडिगया' त्यागे वाडीने जेह पाभी, जिन्न थरु अने हताश जानीन न्याथी त आब्या हुता, त्या पाछा आट्या गया

भावार्थ—ते रोगीजी बहुत पीडा पाभीने ते राजाने वेदनाथी रात्रि अने दिवस निद्रा आवती नडि, तेमज डोह डेडाछे येन पडतु नडि, पोतानी आज्ञाभा जेनाग भावुने द्वारा न्यादे आप्पा नगरभा पोताना रोगनी चिकित्सा करवा गणा भाटे 'घण्टा वन-मपत्ति आदि लाभ भगशे' जेवी नडेराल करवी त्यागे, ते नडेरालने मासणीने त्याना जेटला वैत्र अने तेना पुत्रा आदि श्रिटित्यक हुता ते सर्व रोगना छलाज क्वाना पोत-पोताना माधने लधने राजनी पामे आवी पडोव्या, आवीने तुरतज मो तेवोछे गज्जना शरीरना तापमान वगेरे नलववा भाटे पोत-पोताना छाववी मर्थ ज्यो, तथा रोगनु भूग छावु शु ठे ? जे पूछीने विद्या ज्यो पञ्चप विद्या-विनिमय ज्यो पछी, राजनी चिकित्सा क्वाना प्रारम्भ ज्यो चिकित्सा-उपचारभा अनेक प्रकारना तैवो वडे भाविथ,

मूलम्—सू० १८

तएण एकाई रट्ठुडे विज्जेहि यद् पडियाइक्खिए परियारगपरिबए
निव्विण्णोसहभेसज्जे सोलसरोगायकेहि अभिभूए समाणे रज्जे य रट्ठे य जाव
अतेउरे य मुच्चिए, रज्ज च रट्ठ च आसाएमाणे पत्थेमाणे पीडेमाणे अभिउसमाणे
अट्ठदुहट्ठवसट्ठे अट्ठडाज्जाइ वाससयाइ परमाउयं पालइता कालमासे काल किवा
इमीसे रयणप्पभाए पुढीए उक्कोसेण सागरोवमट्ठिइएसु नेरइणसु नेरइत्ताए
उववन्ने । से ण तओ अणतर उव्वट्ठिता इहेय मियागामे णयरे विजयव्यतिगएव
मियादेवीए कुच्चिसि पुत्तत्ताए उववन्ने ॥ सू० १८ ॥

(उवट्ठना—पीठियो) का, औषधि में परिष्कृत किये गये घृतादिकोफा, जमनकारक
औषधियोका, निरेचक चूर्णों का, गर्म जलका, छाम देनेका, इनामाका, गुदाभाग में
बत्ती आदि लगाने का, विशेषर निरेचक दवाइयों का, नाडा का काटन का, छुग
भादिसे चमड़ी के छेदन और भेदन करने आदिका प्रयोग किया गया, परन्तु अशुभ कर्म
की अतिशय प्रबलता का उदय होने से उस राजा को इन तमाम प्रकारकी चिकित्साओं
द्वारा वे लोग थाड़ा सा भी लाभ न पहुँचा सके। दवा करते-तेरे लोक थक गये
परन्तु राजाका उन रोगों में से एक भी रोग दूर नहीं हुआ। जब उद्देहनेरोगकी घोड़ीसी
भी क्षीणता नहीं देखी, तब हताश और खेदस्विन्न हो कर वे सब के सबही अपन-
पर पर वापिस लट गये ॥१७॥

उद्देहर्त्तना—आणवाना औषधोधी परिचरव करेला घृतादिकना आदिश, जमन (उल्टी)
करावनारी दवाओ, निरेचन औषधो, गरम जल छाम देवा, जन्ति (अनीमा),
गुदाभागमा वस्ति (डीवेट) नाणवी, छत्र-लारे तेज निरेचक दवाओ, नम जोलरी,
छरी पडे करी आमडीनु छेदन-छेदन आदि उप-जुआवेवा तमाम प्रयोगो
कर्या, परन्तु आ रोगो तेना अशुभ कर्मोना अतिशय-आणवान उदय धवाधी
थयेला हुता तेथी ते राजाने तमाम प्रकारना उपचारो करवाभा आव्या छता तेने
जरा पणु रोगनी शातिउप लाल थये नहि तेमज रोग भटथो नहि त्यागे ते
ण ॥ वेवो आदि अेकडम हुताथ थथ, अने मनमा जेह धामी पोत-पोताना
-राने पाछा आल्या गया ॥ १७ ॥

टीका—मृ० १८

‘तएण’ इत्यादि । ततः खलु एकादिराष्ट्रकूटः वैद्यैश्च वैद्यपुत्रैश्च, ज्ञायकैश्च ज्ञायकपुत्रैश्च, चैकित्मिकैश्च चैर्नि सकपुत्रैश्च ‘पंडियाइक्खए’ प्रत्याख्यातः-परित्यक्तः, ‘पायागपरिचत्ते’ परिचारकपरित्यक्त-सेवाकारिभिर्गपि परित्यक्तः अमाध्यरोगदर्शनादिति भावः, ‘निन्निण्णोसहमेसज्जे’ निन्निण्णोपरभेषज्यः= औषधभेषजकरणे विरक्तः षोडशरोगात्स्फुरार्भभूत सन् रज्जे य’ रज्जे च, ‘रट्ठे य’ राष्ट्रं च, यावत्, ‘अत्तउं य’ अन्त पुरे च मूर्च्छित, राज्यं च राष्ट्रं च

‘तएण एकाई’ इत्यादि—

‘तएण’ इसके पश्चात् जब वह ‘एकाई रट्ठकूडे’ एकादि राष्ट्रकूट ‘निन्निहिय द पंडियाइक्खए’ वैद्य, वैद्यपुत्र आदि चिकित्सको द्वारा अमाध्य जानकर छुड़ दिया गया तथा ‘परियारगपरिचत्ते’ इसके जा परिचारक जन थे उन्होंने भी हम छोड़ दिया तब ‘निन्निण्णोसहमेसज्जे’ राजाने भी स्वयं औषधि और भेषज के सवन से उपेक्षावृत्ति करली, इस अवस्था में ‘सोलसरोगायकेहि अभिभूए समाने’ इसके सोलह रोग दिन प्रतिदिन अधिकधिकरूप में बढ़ते गये और वह उनसे बहुत ही अधिकरूप में पीड़ित होने लगा। फिर भी ‘रज्जे य रट्ठे य जाव अत्ते उरे य मुच्छिण्’ राज्य, राष्ट्र और अन्त पुर आदि में अत्यंत मूर्च्छित बना हुआ यह ‘रज्ज च रट्ठ च आसाएमाणे, पत्थेमाणे, पाहेमाणे, अभिलसमाणे’ मोगे हुए

‘तएण एकाई’ इत्यादि—

‘तएण’ त्पार पछी न्ह्यारे ते एकाई रट्ठकूडे ओकहि राष्ट्रकूट राजाने ‘निन्निहिय द पंडियाइक्खए’ वैद्य, वैद्यपुत्र आदि चिकित्सकोओ सेवा अमाध्य जानली छोड़ी दीधी तथा ‘परियारगपरिचत्ते’ तेनी रे भारवार करना ररयोरक जन हुना तेमणे पण राजाने छोड़ी दीधा त्पारे ‘निन्निण्णोसहमेसज्जे’ ररंओओ पोते पण ओषध मेवन क्वाओ डिपेक्षावृत्ति करी दीधी त्पारे ते अवस्थामा ‘सोलसरोगायकेहि अभिभूए समाने’ तेना सोण रोगो दिन-प्रतिदिन वधारे-वधारे धती गयो, अर्थात् ओकहम वधता गयो अने ते डारखुथी ते राजा धेलोअ पीडा पाभवा लाग्यो तो पण ते राजा ‘रज्जे य रट्ठे य जाव अत्तेउरे य मुच्छिण्’ ररंओ, राष्ट्र अने अन्त पुर आदिमा ओकहम लारे भुर्छा पाभेलो ते ‘रज्ज च रट्ठ च आसाएमाणे, पत्थेमाणे, पाहेमाणे, अभिलसमाणे’ रोगवेला ररंओ

‘આસાણમાળે’ આસ્વાદયન્ ‘પત્યેમાળે’ પ્રાર્થયન્, ‘વીદેમાળે’ સ્પૃહયન્—વિશેષેણ ચાલ્છન્
 ‘અમિલસમાળે’ અમિલપન્, ‘અદ્દુદ્દવમદ્દે’ આર્તદુઃસ્વાર્તવશાર્તઃ=આર્તઃ—મનસા
 દુઃસ્વિત્, દુઃસ્વાર્તઃ=દેહેન, વશાર્તઃ—રાજ્યસમાસત્કેન્દ્રિયવશેન તન્મુખવિયોગ—
 સમ્પાત્તનયા પીટિતઃ, એવા કર્મગરયે આર્તદુઃસ્વાર્તવશાર્તઃ—આર્તધ્વાનોભગત
 इत्यर्थः । ‘અદ્દાદ્દાજ્ઞાઢ વાસસયાઈ’ અર્તત્રીયાનિ વર્ષગ્રાનિ—પાર્શ્વદ્રવ્યવર્ણનાનિ,
 ‘પરમાડય’ પરમાયુક્તમ્ ઉત્કૃષ્ટાયુક્ત પાલયિત્વા કાલમાસે કાલ ઋત્વા ‘ઈમીસે
 રયણપ્પમાણ પુઢવીણ’ અસ્મા રત્નપ્રભાગાઃ પૃથિવ્યા, ‘ઉક્કોસેણ’ ઉત્કર્ષેણ ‘સાગરો
 વમદ્વિદ્દપ્પસુ’ સાગરોપમસ્થિતિકેપુ નૈરયિકેપુ નૈરયિકતયા ઉપવન્ન’ । સ ચલ્લુ તતો-

રાજ્ય સુખો કી અમિલાપા સે રાજ્ય આદિ મે ગૃહ્ન હુઆ રાતરિન ઇહોં વિચારા મે માન
 રહા કરતા કિ—‘કહોં ઇસ અવસ્થા મે મેરા યહ રાજ્ય મુક્ત સે છૂટ ન જાય’ । અત
 ઇસકી પ્રાર્થના કા, સ્પૃહા—ચાહના કા, ઓર અમિલાપા—વાચ્છા કા, યદિ કોઈ વિષય થા
 તા વહ એક રાજ્ય હી થા, ટસા મે યહ સ્પૃહાશાલ ઓર અમિલાપાસપન્ન બના હુઆ થા ।
 ‘અદ્દુદ્દવમદ્દે’ માનસિક દુઃખો ઓર શારીરિક કષ્ટો કી પરપરા સે, એવ ઇન્દ્રિય
 સંબંધી વૈષયિક સુખો કી અમિલાપા સે અત્યંત દુઃસ્વિત્ બના હુઆ યહ રાજા ‘અદ્દાઈ
 ડજાઢ વાસસયાઈ પરમાડય પાલિત્તા’ ઢાહસો (૨૫૦) વર્ષ કી ઉત્કૃષ્ટ આયુ કા
 પાલન કર ‘કાલમાસે કાલ કિચ્ચા’ અત મે સ્થિતિ કે ક્ષય હોતે હી કાલગ્રાત
 હાકર ‘ઈમીસે રયણપ્પમાણ પુઢવીણ’ ઇસ રત્નપ્રભા પૃથિવી કે ‘ઉક્કોસેણ સાગરો-
 વમદ્વિદ્દપ્પસુ ણેરદ્દપ્પસુ નેરદ્દપ્પસુ ઉવવન્ને’ ઉત્કૃષ્ટ એક સાગર કી સ્થિતિવાળે પ્રથમ

સુખોની અમિલાપાથી રાજ્ય આદિમા આવકત થયેલો રાત્રી-દિવસ તેના વિચારોમા
 ડુબ્યો રહેતો કે—‘મારી આ અવસ્થા—સ્થિતિમા માફે રાજ્ય મારા પાસેથી છુટી
 ન જાય’ તેથી તેને પ્રાર્થના, સ્પૃહા, ચાહના અને અમિલાપા, વાછનાનો કોઈપણ
 વિષય હોય તો તે એક રાજ્યજન હતો અને રાજ્યમાજ તે વાચના—અમિલાપા
 અને સ્પૃહાગ્રીહ જાની રહ્યો હતો, અદ્દુદ્દવમદ્દે’ માનસિક દુઃખો અને શારીરિક
 કષ્ટોની પરપરાથી એ પ્રમાણે ઇન્દ્રિયમજાથી વિષયના સુખોની અમિલાપાથી
 બહુજ દુઃખિત જાનેલો તે રાજા અદ્દાદ્દાજ્ઞાઈ વાસસયાઈ પરમાડય પાલિત્તા
 અઢીસો (૨૫૦) વર્ષનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય પાલન કરીને ‘કાલમાસે કાલ કિચ્ચા
 અન્તમા આયુસ્થિતિનો ક્ષય થતાજ કાળ મરણ પામીને ઇમીસે રયણપ્પમાણ પુઢવીણ’
 એ રત્નપ્રભા પૃથ્વીના ઉક્કોસેણ સાગરોવમદ્વિદ્દપ્પસુ ણેરદ્દપ્પસુ નેરદ્દપ્પસુ ઉવવન્ને

उन्तर=ततः—तस्मात् स्थानात् पश्चात् 'उन्वट्टिता' उद्धृत्य—निःसृत्य इहेव मृगाग्रामे नगरे 'विजयखत्तियस्स' विजयक्षत्रियस्य विजयनामकस्य क्षत्रियस्य राज्ञः, मृगादेव्याः 'कुञ्ठिसि' कुक्षौ—गर्भे 'पुत्तत्ताए' पुत्रतया 'उववन्ने' उत्पन्नः ॥ सू० १८ ॥

नरकमे नारकीरूप से उत्पन्न हुआ। वहा के अनंत दुखो को भोगतेर जन इसको नारकीय स्थिति पूर्ण हो गई, तब 'से' वह 'अणतर' पश्चात् 'तओ' वहा स 'उन्वट्टिता' निकल कर 'इहेव' इसी भरतक्षेत्र मे स्थित इस मृगाग्राम नगर मे 'विजयखत्तियस्स' विजय क्षत्रिय राजा की 'मियाए देवीए' रानी मृगादेवी की 'कुञ्ठिसि' कुक्षि—कूँस मे 'पुत्तत्ताए उववन्ने' पुत्ररूप से उत्पन्न हुआ।

भावार्थ — जब वैद्य आदि को के वापिस अपनेर घर लौट जाने से, राजा के परिचारको को 'राजा की बीमारी असाध्यकोटी मे पहुँच चुकी है' यह निश्चय हो गया तब उन्होने भी राजाकी परिचर्या आदि करने की ओर से विमुखता धारण करली, ऐसा होने पर स्वयं राजाने भी औषधि और भैषज्य आदि का सेवन करना छोड़ दिया। इस परिस्थिति मे रोगी का उपद्रव राजा के शरीर ऊपर दिन दूना और रात चौगुना होने लगा, राजा की इस समय की अवस्था बड़ी ही दयनीय थी। इस हालत मे

उत्कृष्ट ऐक सागरोपमनी स्थित बाजा प्रथम—पडेला नरकभा नारकी पणु उत्पन्न थये। त्याना अनंत दुखोने लोगवतो—लोगवतो न्यारे तेनी नारकीनी स्थिति पूरी थछ गछ त्यारे 'से' ते अणतर' पछी तओ त्याथी उन्वट्टिता नीकलीने 'इहेव' अ त क्षेत्रभा रडेला आ मृगाग्राम नगरभा विजयखत्तियस्स विजय क्षत्रिय राजानी 'मियाए देवीए' राज्ञी मृगादेवीनी दूध—गर्भभा पुत्तत्ताए उववन्ने पुत्ररूपथी उत्पन्न थये।

भावार्थ—न्यारे वैद्य आदि उपचारको पोत—पोताना स्थाने पाछा आत्या गया तेथी राजाना परिचारोने जानी थछ ठे, राजाने रोग असाध्य स्थितिभा आवी गये छे, आ प्रकारने निश्चय थछ गये। त्यारे तेओओ पणु राजानी सेवा भारवार करवाभा उपेक्षा धारण करी लीथी आ प्रमाणु न्यारे यथु त्यारे राजा पणु नाली गये अने पोते पणु औषध भावानु अने उपचारो करवानु छोडी दीधु आ परिस्थितिभा राजाने रोगोने उपद्रव शरीरभा दिन—प्रतिदिन बधवा लाग्ये। राजाने पीडा थवाथी रात्री मोटी डोय तेम अर्थात् बार गणी नलुवा लागी, आ समयनी राजानी अवस्था घण्टीर कष्टाजनक हती, आवी हालतभा

‘આસાણમાણે’ આસ્વાદયન્ ‘પત્યેમાણે’ પ્રાર્થયન્, ‘પીઠેમાણે’ સ્પૃહયન્—વિગેષેણ ચાઝ્છન્
 ‘અમિલસમાણે’ અમિલયન્, ‘અદ્દુહદ્વસદ્દે’ આર્તદુઃસ્વાર્તવશાર્તઃ=આર્તઃ—મનસા
 દુઃસ્વિત, દુઃસ્વાર્તઃ=દેહેન, વશાર્ત—રાજ્યસમાસકેન્દ્રિયવશેન તન્સુગ્વવિયોગ—
 સમ્ભાવનયા પીટિત, એવા ધર્મગારયે આર્તદુઃસ્વાર્તવશાર્તઃ—આર્તધ્યાનોગત
 इत्यर्थः । ‘અદ્દાહજ્ઞાઈ વાસસયાઈ’ અર્ધતતીયાનિ વર્ષગનાનિ—પાર્શ્વદ્વયવર્ષશતાનિ,
 ‘પરમાડય’ પરમાયુક્તમ્ ઉત્કૃષ્ટાયુક્તં પાલયિત્વા કાલમાસે કાલ ઋત્વા ‘ઈમીસે
 રચણપ્પમાણ પુઢવીણ’ અસ્યા રત્નપ્રમાયાઃ પૃથિવ્યા, ‘ઉક્કોસેણ’ ઉત્કર્ષેણ ‘સાગરો-
 વમદ્વિદ્વસુ’ સાગરોપમસ્થિતિકેષુ નૈરયિકેષુ નૈરયિકૃતયા ઉપન્નઃ । સ સ્વલુ તતો-

રાજ્ય સુખો કી અમિલાપા સે રાજ્ય આદિ મે ગૃહ્ણ હુઆ રાતદિન ઇહોં વિચારો મે મન
 રહા કરતા કિ—‘કહોં ઇસ અવસ્થા મે મેરા યહ રાજ્ય મુજ સે છૂટ ન જાય’ । અત
 ઇસકી પ્રાર્થના કા, સ્પૃહા—ચાહના કા, ઓર અમિલાપા—વાઝ્છા કા, યદિ કોઈ વિષય થા
 તો યહ એક રાજ્ય હી થા, ટસા મે યહ સ્પૃહાશીલ ઓર અમિલાવાસપન્ન બના હુઆ થા ।
 ‘અદ્દુહદ્વસદ્દે’ માનસિક દુઃખો ઓર શારીરિક કષ્ટો કી પરપરા સે, એવ ઇન્દ્રિય-
 સંબંધી વૈષયિક સુખો કી અમિલાપા સે અત્યંત દુઃસ્વિત પના હુઆ યહ રાજા ‘અદ્દાહ
 જ્ઞાઈ વાસસયાઈ પરમાડય પાલિત્વા’ ઢાહસો (૨૫૦) વર્ષ કી ઉત્કૃષ્ટ આયુ કા
 પાલન કર ‘કાલમાસે કાલ કિચા’ અત મે સ્થિતિ કે ક્ષય હોતે હી કાલમાત
 હાકર ‘ઈમીસે રચણપ્પમાણ પુઢવીણ’ ઇસ રત્નપ્રમા પૃથિવી કે ‘ઉક્કોસેણ સાગરો-
 વમદ્વિદ્વસુ ગેરિદ્વસુ નૈરિયત્તાણ ઉવવન્ને’ ઉત્કૃષ્ટ એક સાગર કી સ્થિતિવાળે પ્રથમ

સુખોની અમિલાપાથી રાજ્ય આદિમા આમંકત થયેલો રાત્રી-દિવસ તેના વિચારોમા
 ડુબ્યો રહેતો કે—‘મારી આ અવસ્થા-સ્થિતિમા મારૂ રાજ્ય ખાસ પાસેથી છુટી
 ન જાય’ તેથી તેને પ્રાર્થના, સ્પૃહા, ચાહના અને અમિલાપા, વાછનાનો કોઈપણ
 વિષય હોય તો તે એક નાજ્યજ હોતો અને રાજ્યમાજ તે વાચના-અમિલાપા
 અને સ્પૃહાશીલ બની રહ્યો હોતો, અદ્દુહદ્વસદ્દે’ મા મિક દુઃખો અને શારીરિક
 કષ્ટોની પરપરાથી એ પ્રમાણે ઇન્દ્રિયમં ધી વિષયના સુખોની અમિલાપાથી
 બહુજ દુઃખિત બનેલો તે રાજા અદ્દાહજ્ઞાઈ વાસસયાઈ પરમાડય પાલિત્વા
 અઢીસો (૨૫૦) વર્ષનું ઉત્કૃષ્ટ આયુધ્ય પાલન કરીને ‘કાલમાસે કાલ કિચા’
 અન્તમા આયુસ્થિતિનો ક્ષય થતાજ કાળ મરણ પામીને ‘ઈમીસે રચણપ્પમાણ પુઢવીણ’
 એ રત્નપ્રમા પૃથ્વીના ઉક્કોસેણ સાગરોવમદ્વિદ્વસુ ગેરિદ્વસુ નૈરિયત્તાણ ઉવવન્ને

मूलम्—मू० १.९

तएण तीसे मियादेवीए मरीरे वेयणा पाउब्भूया, उज्जला जव जलता ।
जप्पमिइं च ण मियापुत्ते दारए मियादेवीए कुच्छिसि गम्भत्ताए उववन्ने तप्प
मिइं च ण मियादेवी विजयस्स खत्तियस्स अणिट्ठा अरुणा अप्पिगा अमणुग्गा
अमणामा यावि हान्था । तएण तीसे मियादेवीए अणग्गा-कयाई पुव्वरणा
वरत्तकालसमयसि कुडुवनागरिय जागरमाणीए इमे अज्झन्थिए जाव समुप्प-
ज्जिन्था — एयं खलु अह विजयस्स खत्तियस्स पुब्बि इद्दा कता पिज्जा वेमासिया
अणुमया आसी, जप्पमिइं च ण मम इमे गम्भे कुच्छिसि गम्भत्ताए उववन्ने,
तप्पमिइं च ण विजयस्स खत्तियस्स अह अणिट्ठा जाव अमणामा, जाया यावि
होन्था, नेच्छइ ण विजए खत्तिए मम नामं वा गात वा गिण्हत्तए, किमंग !
पुण दंमण वा पम्भोग वा त सेय खलु मम-एयं गम्भ वहुहिं साट्ठणाहिं य
पाट्ठणाहिं य गात्ठणाहिं य मारणाहिं य सोट्ठत्तए वा ४ । एव संपेहेइ, सपे
हिंत्ता वहुणि खाराणि य कडुयाण य तुवराणि य गम्भसाट्ठणाणि य खाय-
माणो य, पीयमाणी य, इच्छइ-त- गम्भं साट्ठित्तए-वा ४, नो-चेव-ण-से-गम्भे-
सट्ठइ वा ४ । तएण सा मियादेवी जाहे नो सचाएइ तं गम्भं साट्ठित्तए वा ४,
ताहे सता तंता पणितता अरामिया अस्सवमा त गम्भं दुहं-दुहेण परिवहइ ।
तस्म ण दारगस्स गम्भगयस्स चेव अह नालीओ अम्भितरप्पवहाओ, अह नालीओ
वा हरप्पवहाओ, अह पूयप्पवहाओ, अह सोणियप्पवहाओ, दुवे दुवे कण्ठतरेसु,
दुवे दुवे अत्तिउतरेसु, दुवे दुवे नक्तरेसु, दुवे दुवे धमणिभतरेसु, अमिक्खण्णरे
पूय च सो णय च, पस्मिन्वमाणीओ, चेव चिट्ठत्ता ।

तस्म ण दारगस्स गम्भगयस्स चेव अग्गिए नाम वाही पाउब्भूए जेण
से दारए जे आहारेइ, से ण खिप्पामेव विद्धममगच्छइ पूसत्ताए य
सोणियत्ताए य पणिमइ । त पिय से पूय च सोणिय च, आहारेइ ।

वेदनाजन्म अपार कष्टों के भोगकर अपनी वहा की स्थिति के पूर्ण होते ही वहा से
निकल कर इस मृगाग्राम नगर में विजय क्षत्रिय राजा के यहा मृगादेवी की कुक्षि में
पुनरूप से उत्पन्न हुआ ॥ १८ ॥

आदि-वदन्ता आपनार अपार कष्टोने लोगीने त्यानी स्थितिने पूरा करी त्याथी
नीउणीने आ मृगाग्राम नगरमा विजय क्षत्रिय राजाने त्या, मृगादेवीनी कुक्षि-
द्वयमा पुनरूपे उत्पन्न थयो-गर्भमा आन्थो ॥ १८ ॥

મી વહ રાગ્ય ગાટુ એવ અત પુર મેં, હી મુઠા મુઠિન વના હુમા થા । વહ રાત-દિન યહી ચિતા કરતા રહતા થા કિ- 'યદિ મેં' હસ હાલત સે આકાત્ત ઠોકર મર ગયા તો યે સવ સુલ મુલ સે છુટ જાયેગે હાય । મેં, હન્દે કંમે છોટુ ? યહ રાગ્ય કિ જિમમે મેં, દેવદુલમ સુલો કા સેવન કિયા હૈ, અપની મનમાની હ્મ્લાઓ કી પૂર્નિ જહા મેંન કી હ, વિલાસ ઔર વૈભવ મેં હી, મેં લગા દુવા રહતા થા, હાય ! હનના મુન્દર યહ રાગ્ય, મુલ સે કંમે છાડા જાયગા, મુલે હસ સમાર મેં કુઠ ગઈઃ ચાદિયે વસ, મેગી યહ ચાહ, યહી હ્મ્લા, ઔર યહી અભિલાષા હૈ કિ- 'મેં ઔર મેગ યહ રાગ્ય, યે દોનો સદા હમ મમાર મેં દિશર રહે' । હમ પ્રકાર કે અનુક સફલપ ઔર વિકલ્પો મેં, પડા, હુગ યહ નેરશ કિ જિમ, હી શારિક સ્થિતિ, અત્યત, વિગડ સુકી થી, જો મગનતુન્ય કષ્ટ સે અત્યત વ્રસ્ત થા, રાગ્ય કે ઉપર જિસકા, અત્યત મોહ થા, હન્દિયસવવા, વિષયમગો કે મોગને કે લિયે જિસે હસ દશામે મી સૈવ લાલમા જગ રહા થી । વહ અપની ઢાઈમી (૨૫૦) વર્ષ, કી આયુ સમાપ્ત કર આર્તધ્યાન સે બિલવિલાતા હુમા મરકર ૧સાગર કી ડુઝદ સ્થિતિવાળે ૧પ્રથમ નરક મેં જાકર, ઉપજા હુગ, ઔર, વહા કે અનત, ઔર અમર્યાદિન અશુભત્તમ શીતાદિ

પણ, તે, રાજા પોતાના રાજ્ય, રાષ્ટ્ર, અને અન પુરમાજ ગહજ આમકન બાપી ગયો હતો, અને તે નિવસ રાત્રી એનીજ ગિતા કરતો હતો કે - 'જે આવી સ્થિતિમા હું હુ ખી થઇ મરણ પામીશ તો આ તમામ મુખ મારા પાસેથી જતુ રહેશે, હાય ! હું તેને કેવી રીતે છેડી શકુ ? આ રાજ્ય કે જેની અંદર દેરાને હર્લભ એવા મુખોનું સેવન કર્યું છે, મારી દરેક ધ્વજાઓ જે, મન-માની હતી તે આ રાજ્યમા મેં પરિપૂર્ણ કરી છે વિવાસ અને વૈભવમાજ હું લાગેલો રહેતો હતો, હાય ! આદલ સુન્દર આ રાજ્ય હું કેવી રીતે ઠોડી શકીશ ?, મને આ મમારમા ખીજી કશુ ય જોઇતુ નથી, ફક્ત મારી એક એજ અભિલાષા અને આહના, છે કે - 'હું અને, માડે આ રાજ્ય બન્ને હમેશ, માટે, આ સમારમા સ્થિર રહીએ' આ પ્રકારના અનેક મકલ્પ અને વિકલ્પોમા પડેલો, તે, રાજા કે, જેની, શારીરિક સ્થિતિ ગહજ બગડી ગઈ હતી અને, તે, મરણતુ ય કષ્ટથી, ગહજ ત્રામ, પામતો હતો, રાજ્ય ઉપર જેને ઘણોજ મોહ હતો, ધન્દિયોસનથી, વિષયભેગો, ભોગ વવા માટેની આખી દયામા પણ તીવ્ર, લાલમા બગડી, હુની તે, રાજા, પોતાની અડીસો (૨૫૦) વર્ષની આયુષ્ય, પૂરી કરીને, આર્તધ્યાનથી, આકુળ-વ્યાકુલતા પામતો થકો મરણ પામીને એક સાગરપમની, ઉત્કૃષ્ટ, સ્થિતિવાળા, પ્રથમ નરકમા નારકીમલ્લે, ઉપજા થયો, અને ત્યાના અનત, અને અમર્યાદિત, અશુભત્તમ શીત-

वने ' गर्भत्वेनोत्पन्नः-गर्भावस्था प्राप्तः, गर्भे समागत इत्यर्थः, ' तत्पभिह च
ण ' तत्प्रभृति च खलु तदारभ्य-तस्माद्विवसादारभ्य मृगादेवी विजयस्य क्षत्रि-
यस्य राज्ञः, ' अणिष्टा ' अनिष्टा-प्रतिकूला, ' अकता ' अकान्ता=अकमनीया-
अमनोहरेत्यर्थः, ' अप्रिया ' अप्रिया द्वेष्या, ' अमणुष्णा ' अमनोज्ञा-असुन्दरा,
' अमणामा ' अमनोऽमा=अमनोगता मनस्यनवस्थितेत्यर्थः, ' यावि ' चापि 'हत्या'
अभवत्, गर्भधारणकालत प्रभृति स्वपत्याऽपमानिता जातेत्यर्थः ।

ततः खलु तस्या मृगादेव्याः, ' अण्णया कयाइ ' अन्यदा-कदाचित्
कस्मिंश्चिदन्यस्मिन् समये ' पुञ्चरत्तावरत्तकालसमयसि ' पूर्वरात्रापररात्रकालसमये-
रात्रे पूर्वा भागः पूर्वरात्रः, रात्रेरपरो भागः-अपररात्रः, तावेव तदुभयमिलितो
यः कालः समयः-कालरूपः समयः, मध्यरात्र इत्यर्थः, इह चार्पितादेकरेक-
लोपेन अपररात्रशब्दोऽयमिति, तस्मिन् ' कुडुबजागरियाए ' कुटुम्बजागरिकया-
कुटुम्बार्थजागरणेन-कुटुम्बचिन्तया, ' जागरमाणीए ' जाग्रत्या-अजातनिद्रायाः,

दिन से लगाकर ' मियादेवी ' वह मृगादेवी ' विजयस्स खत्तियस्स ' अपने पति के
लिये ' अणिष्टा, अकता, अप्रिया, अमणुष्णा, अमणामा यावि होत्या ' अनिष्ट
-प्रतिकूल, अकमनीय-अमनोहर, अप्रिय-द्वेष्य, अमनोज्ञ-असुन्दर और अमनोगत-मन
में नहीं रहने योग्य-अनगमतो बन गई ।

' तएण ' तीसे मियादेवीए अण्णया कयाइ पुञ्चरत्तावरत्तकालसमयसि
कुडुबजागरिय जागरमाणीए ' कुछ समय पश्चात् एक दिन, उस मृगादेवी के रात्रि के
पूर्वभाग और अपरभाग से मिलित समय-मध्यरात्रि में जब कि वह कुटुम्ब की चिन्ता से

ते दिवसथा आरंभीने सा मियादेवी ' ते मृगादेवी- ' विजयस्स खत्तियस्स '
पोताना पति विजय क्षत्रिय भाटे अणिष्टा, अकता, अप्रिया, अमणुष्णा, अम
णामा यावि होत्या ' प्रतिकूल, अमनोहर, अप्रिय, अमनोज्ञ असुन्दर अने अणु-
गमती जनी गछ

' तएण ' तीसे मियादेवीए अण्णया कयाइ पुञ्चरत्तावरत्तकालसमयसि
कुडुबजागरिय जागरमाणीए ' डेढवाक समय पछी ओक दिवस ते मृगादेवीने
रात्रीना पूर्वभाग अने अपर भागथी मिश्र (रात्रीना प्रथम अने पाछणना मिश्र
समये) ओटवे डे मध्य रात्रीमा ज्यारे ते कुटुम्बनी चिन्ताथी जगणी रही હતી,
जेने अर्धी रात्री सुधी पछु निद्रा आवी न હતી ते समये इमे अज्ઞતિય જાવ

तएण सा मियादेयी अन्नया कयाड नवण्ह मासाण बहुपडिपुण्णाण
दारण पयाया जाइअंघं जाव आगिहमेत्त ॥ मू० १९ ॥

टीका—मू० १९

‘तएण’ इत्यादि । ततः खलु तस्या मृगादेव्या ‘शरीर’-‘देहे’
‘वेयणा’ वेदना=पीडा, ‘पाउब्भूया’ मादुर्भूता-समुत्पन्ना, सा वेदना कीटशी?
त्याह-‘उज्जला’ उज्ज्वला=उत्कृष्टा, ‘जाव जलंता’ यावत् उव्वन्ती, अत्र याव-
चउब्बादेवं द्रष्टव्यम्-‘विउला, ककसा, पगाढा, चंडा, दुहा, तिन्ना, दुरहियासा’
इति । विपुला=महती, कर्कशा=कठोरा, प्रगाढा=निविडा वेदनाया विरामा
भावात् निरन्तरेत्यर्थः, चण्डा=उग्रा-भयावहेत्यर्थः, ‘दुहा’ दुःखा-दुःखोत्पा-
दिका ‘तिन्ना’ तीव्रा=दुस्सहा, कष्टसह्येत्यर्थः ‘दुरहियासा’ दुरधिसहा=कदा
चित् कष्टतरेण सहा, उव्वन्ती=उव्वन्तीव उव्वन्ती-वाहं क्वचनीव । ‘जप्प
भिइ च ण’ यत्प्रभृति च खलु यदारभ्य=यस्माद्विसादारभ्येत्यर्थः, ‘मियापुत्त
दारण’ मृगापुत्रो दारक-मृगापुत्रनामकः पुत्रः, मृगादेव्या कुक्षौ ‘गम्भत्ताए उव-

‘तएण तीसे० इत्यादि—

‘तएण’ गर्भस्थिति होने बाद ‘तीसे मियादेवीए’ उस मृगादेवी के
‘शरीरे’ शरीरमें ‘वेयणा’ अनेक वेदनाये ‘पाउब्भूया’ उत्पन्न हुई जो वेदना
‘उज्जला जाव जलंता’ महाविकट, विपुल, कर्कश, प्रगाढ, उग्र, भयावह, दुःखोत्पादक,
तीव्र-दुःसह, (कष्टसह्य) और दुरधिसह-अधिककष्ट से सहन करने योग्य और शरीर
भर में दाह को उत्पन्न करती रहती थीं । तथा ‘जप्पभिइ च ण’ जिस दिन से लेकर
‘मियादेवीए’ मृगादेवी की ‘कुन्डसि’ कुक्षी में ‘मियापुत्ते दारण’ वह
मृगापुत्र दारक ‘गम्भत्ताए उव्वन्ते’ गर्भरूप से उत्पन्न हुआ ‘तप्पभिइ च ण’ उसी

तएण तीसे० इत्यादि—

तएण’ त्थार पथी-गर्भस्थिति यथा पथी ‘तीसे मियाए देवीए’ ते
मृगादेवीना ‘शरीरे’ शरीरमा ‘वेयणा’ वेदनाया ‘पाउब्भूया’ उत्पन्न यथ,
ते वेदना उज्जला जाव जलंता महाविकट, सारे सभत्त, प्रगाढ-अहु हृद, उग्र
आकरी जलद लय करनारी, दुष्ण उत्पन्न करनारी तीव्र दुःसह अने अधिक दृष्टी
सहन करवा योग्य जेवी, तथा आणा शरीरमा दाह उत्पन्न करती हुती जप्पभि-
इ च ण ते दिवसथी ‘मियाए देवीए’ मृगादेवीना कुक्षिमा-उदरमा ‘मियापुत्ते
दारण’ मृगापुत्र दारक ‘गम्भत्ताए उव्वन्ते’ गर्भरूपथी उत्पन्न यथे ‘तप्पभिइ च ण

नाम वा गोत्रं वा ' गिण्डित्तए ' ग्रहीतुम्. मत्प्राणनाथो मम नाम गोत्र वा ग्रहीतु
नेच्छतीत्यर्थः, किमद्वा ! पुनर्दर्शन वा परिभोग वा कर्तुमिति, 'त' तत्-तस्मात्
कारणात् ' सेय ' श्रेय' खलु मम एतं गर्भ 'बहुहिं' बह्वीभिः ' साडणाहि य ' साट-
नाभिश्च गर्भस्य खण्डश्च' करणेन विनाशनैश्च, ' पाडणाहि य ' पातनाभिश्च
' गालणाहि य ' गालनाभिश्च ' मारणाहि य ' मारणाभिश्च ' साडित्तए वा '
शार्दायतु वा पातयितु वा गालयितु वा मारयितु वा श्रेय, इति पूर्वोक्तान्वयः ।
एव ' सपेहेइ ' सपेक्षते, स्वमनसि विचारयतीत्यर्थः । ' सपेहिता ' सपे-
क्ष्य=विचार्य, बहून् ' खाराणि य ' क्षाराश्च, ' कडुयाणि य ' कटुकाश्च, ' तूवरा-
णि य ' तूवराश्च कषायरसाश्चेत्यर्थः, ' गम्भसाडणाणि य ' गर्भसाटनाश्च ' स्वाय-

क्या कहू प्राणनाथ तो मेरे नाम और गोत्र तक को भी लेने में लज्जित होते हैं तो
फिर उनकी मुझे देखने की और परिभोग का तो बात ही क्या है अतः अब इसी में
मेरी भलाई है कि—मैं इस गर्भ के विनाश करनेवाले प्रयोगों द्वारा खण्डखण्ड करदूँ,
गिरानेवाले उपायों द्वारा गिरादूँ, गलानेवाले प्रयोगों द्वारा गलदूँ, और मारनेवाले
उपायों द्वारा मारदूँ । ऐसा उसने अपने मनमें विचार किया । ' सपेहिता ' विचारकर
' बहूणि खाराणि य कडुयाणि य तूवराणि य गम्भसाडणाणि य स्वायमाणी य
पीयमाणी य इच्छतु त गम्भ साडित्तए वा ४ ' फिर वह गर्भ के नाश आदि करने
वाले अनेक प्रकार के क्षार पदार्थों को, कटुक—कड़वे पदार्थों को और तूवर—कषाय रस

तो भारी नाम अने गोत्रनु नाम लेवाभा पणु लल्लल पासे ठे, तो पछी ते
भने जेवानी के परिभोगनी तो वातज क्या रही ? भारे भारे जम जेज भार्ज
भारे छे के—आ गर्भना विनाश थाय तेवा प्रयोगों द्वारा जेना टुकडे टुकडा करी नाथु
गर्भ गणी लय तेवा उपायों द्वारा गाली नाथु, भरषु पासे तना उपायोंथी
भारी नाथु जे प्रभाषे तेष्से पोताना मनभा निवार कर्यो " सपेहिता विचार
करीने ' बहूणि खाराणि य कडुयाणि य तूवराणि य, गम्भसाडणाणि य स्वाय
माणी य पीयमाणी य इच्छतु य त गम्भ साडित्तए वा ४ ' ते गर्भना नाश
करनारा अनेक प्रकारना क्षार पदार्थोंना, कडवा पदार्थोंना, तुरा रस वाणा पद-
ार्थोंना, भावाभा अने पीवाभा उपयोग करती छती जे जेना वडे ते गर्भ नाश

‘इमे’ अयम् अज्जरित्ये ‘आर्धशान्तिकः=आत्मविषयः यावत् संकल्पो= विचारः सम्प्रदपयन-एवं खलु अहं विजयस्य क्षत्रियस्य पूर्वमिष्टा, कान्ता, ‘धिजा’ ध्येया=चिन्तनीया, ‘विस्सासिया’ विश्वासिता विश्वासं मजातोऽ स्यामिति विश्वासपात्रमित्यर्थः, ‘अणुमया’ अनुमता=समता ‘आसी’ आसम्, यत्प्रभृति च खलु मयाय गर्वः ‘कुच्छिमि’ कुक्षौ=उदरे गर्वत्वे- नोपन्नः, तत्प्रभृति च खलु विजयस्य क्षत्रियस्याहमनिष्टा यावत् अमनोऽमा= अमनोगता जाता च प्यभवत् । नेत्रति खलु विजयः क्षत्रियो राजा=मम

जग रही थी—जिसे अभी तक भी नींद नहीं आई था ‘इमे अज्जरित्ये जाव सम्प्रद जित्था’ निज मन मे, चिन्तित, कल्पित, प्रार्थित और मनागत ऐमा विचार उपज हुआ कि—‘एव खलु अहं विजयस्म खत्तियस्म पुच्छि इट्ठा कता धिजा, वेसा- सिया, अणुमया आसी’ मैं अपने पति के लिये पहिऊ, इष्ट, कान, मनोज, ध्येय चिन्तनीय, विश्वासपात्र और समत थी, परन्तु ‘जप्पमिड् च ण मम इमे गब्भे कुच्छिसे गब्भत्ताए उववन्ने’ जिस दिन मेरी कुक्षि मे यह जब आया है ‘तप्पमिड् च णं विजयस्म खत्तियस्म अहं अणिट्ठा जाव अमणामा जाया यावि होत्था’ उसी दिन से लेकर मैं अपन पति के लिये अनिष्ट, अकान्त, अप्रिय अमनागत हो गई हूँ । ‘जेच्छइ ण विजए खत्तिए मम नाम वा गोत्त वा गिण्हितए किमग ! पुणं दसण वा परिभोग वा, त सेय खलु मम एय गब्भ बहूहिं साढणाहिं य पाढणाहिं या गालणाहिं य मारणाहिं य, साडितए वा ४ एव सपेहेइ’ अरे !

समुत्पज्जित्था पोताना मनभा चिन्ता, कल्पना, प्रार्थना अने मनभा ओवा विश्वास उत्पन्न थया हे—‘एव खलु अहं विजयस्म खत्तियस्म पुच्छि इट्ठा, कता, धिजा वेसानिया, अणुमया आसी’ हूँ, मारा पतिने प्रथम धष्ट पडासी, कान, सुन्दर, मनोज-मनहरण करनारी, ध्येय-चिन्तनीय अने विश्वासपात्र तथा भानीती होती, परन्तु जप्पमिड् च ण मम इमे गब्भे कुच्छिसे गब्भत्ताए उववन्ने’ ने दिवसथी मारा गर्वभा आ एव आये। हे ‘तप्पमिड् च ण विजयस्म खत्ति- यस्म अहं अणिट्ठा जाव अमणामा जाया यावि होत्था’ ते दिवसथी हूँ, मारा पतिने अनिष्ट, अकान्त, अप्रिय, अने अयुभानीती यह गड्ड हूँ ‘जेच्छइ ण विजए खत्तिए मम नाम वा गोत्त वा गिण्हितए किमग ! पुणं दसण वा परि- भोग वा, त सेय खलु मम एय गब्भ बहूहिं साढणाहिं य पाढणाहिं य गालणाहिं य मारणाहिं य साडितए वा ४ एव सपेहेइ’ अरे ! शु ६६ ‘अयुनीव’

तस्य खलु दारुणस्य गर्भगतस्यैव 'अट्ट नालीओ' अष्टौ नाड्य = शिराः,
 'अभितरप्यवहाओ' अभ्यन्तरप्रवहाः = अभ्यन्तरे = शरीरस्याभ्यन्तर एव प्रवहाः -
 प्रवहन्तीति प्रवहाः - रुधिरादिस्त्राविकाः, तथा - अष्ट नाड्य., 'बाहिरप्यवहाओ'
 बहिःप्रवहाः = शरीराद् बहिः पूयादिबाहिन्यः, एता एव षोडश नाड्य.
 पुनर्विभज्यन्ते - 'अट्ट' इत्यादि । तत्र षोडशसु नाडीषु अष्टौ पूयप्रवहाः, अष्टौ
 शोणितप्रवहा इत्यर्थः । केन प्रकारेण तास्ता अष्टाष्टसंख्यका इति जिज्ञासाया-
 माह - 'दुवे दुवे' इत्यादि । द्वे द्वे = द्वे पूयप्रवहे द्वे शोणितप्रवहे कर्णान्तरयोः =
 श्रोत्ररन्ध्रयोः, द्वे द्वे अक्ष्यन्तरयोः, द्वे द्वे नामान्तरयोः, द्वे द्वे = द्वे पूयप्रवहे,
 द्वे शोणितप्रवहे 'धमणिअतरेसु' धमन्यन्तरेषु = हृदयकोष्ठका-तर्वर्तिनाडीमध्येषु,

बहाओ, दुवे दुवे कण्ठतरेसु, दुवे दुवे अङ्गितरेसु, दुवे दुवे नक्तरेसु, वे दुवे
 धमणिअतरेसु अभिक्खण अभिक्खण पूय च सोणिय च परिस्सवमाणीओर
 चेव चिट्ठति ' जब वह मृगापुत्र गर्भमें था तब उस की आठ नाडिया तो शरीर के
 भीतर रुधिर आदि के बहाती थी और आठ नाडिया शरीर से बाहिर पीप आदि के ।
 इस प्रकार ये सोलह नाडिया जो शरीर के भीतर और बाहर रुधिर एवं पाप आदि
 अपवित्र और अशुचि द्रवरूप रस के बहाती थीं, उनमें से दो दा नाडिया कानों के दाना
 रन्ध्रा में, दो दा आँखों के भीतर में, दो दा नाक के नथना के भीतर में, और दो
 हृदयकोष्ठ के भीतर रही हुई नाडिया के बीच में निरन्तर चारों पाप और शोणित का
 बाहर और भीतर बहाती रहती थीं । तस्मिन् दारुणस्य गन्धगयस्य चैव अग्निष्

बहाओ अट्ठ सोणियप्यवहाओ, दुवे दुय कण्ठतरेसु, दुवे दुय अङ्गितरेसु
 दुवे दुवे नक्तरेसु, दुवे दुवे धमणिअतरेसु अभिक्खण अभिक्खण पूय च
 सोणिय च परिस्सवमाणीओर चेव चिट्ठति ' अर्थात् त मृगापुत्र गर्भमा होता
 त्पारे तेनी अ० नाडीओ तो शरीर ॥ अहर रुधिर (लोही) आदिने चडेवरावती
 होती अने पीछे आठ नाडीओ शरीरनी गळार पडे आदिने चडेवरावती होती,
 आ प्रभाङ्गे सोण नाडीओ शरीर ॥ अहर अने गळार लोही अने पडे आदि
 अपवित्र प्रवाही रूप रमने चडेवरावती होती, तमाथी जे जे नाडीओ कानना जे
 छिद्रोमा, जे जे नाडीओ नेत्रनी अहर, जे जे नाकना नन्डोरामा, जे जे नाडी हृदयना
 कोठानी अहर रहेली नाडीओना पयमा निरन्तर चारवार पडे अने रुधिरने

माणी य पीयमाणी य ' खादन्ती च पिबन्ती च उञ्जति त गर्भं शाटयितुं वा,
पातयितुं वा गालयितुं वा, मारयितुं वा, नो चैव खलु स गर्भः शटति वा,
पतति वा, गलति वा, म्रियते वा । ततः खलु सा मृगादेवी यदा नो शक्नोति
त गर्भं शाटयितुं वा पातयितुं वा, गालयितुं वा मारयितुं वा, ' ताहे '
तदा, श्रान्ता=श्रमातुरा, तान्ता=खिन्ना, परितान्ता=सर्पथा खिन्ना, ' अकामिया '
अकामिका=निराशा, ' अस्सवसा ' अस्ववशा=अस्वाधीना, त गर्भं ' दुह-दुहेण '
दु.ख-दु.खेन=अतिदुःखेन ' परिवहइ ' परिवहति=धारयति ।

वाले पदार्थों का खाती थी और पीती थी कि जिस से वह गर्भ नष्ट हो जावे । परन्तु
' जो चैव ण से गम्भे सडइ वा ४ ' वह गर्भ न नष्ट हुआ, न गिरा, न गला और
न मरा ही । ' तएण सा मिया देवी जाहे नो सचाणइ त गम्भ साडितए वा ४ '
पश्चात् जब वह मृगादेवी उस अपने गर्भ को नष्ट करने के लिये, गिराने के लिये, गलाने
के लिये और मारने के लिये समर्थ न हुई ' ताहे सता तता परितता अकामिया
अस्सवसा त गम्भ दुह-दुहेण परिवहइ ' तब वह मन में अत्यंत खेदखिन्न हुई
शरीर में भी उसके बहुत कष्ट का अनुभव हुआ एवं वह मन और शरीर, इन दोनों में
एक ही साथ विशेषरूप से पाड़ित रहने लगी और अभिलाषारहित होती हुई उसने
उपाय या वश नहीं चलने से परवश होकर जिस किसी भी तरह-बड़े ही दुःख के साथ
उस गर्भ को धारण किया । ' तस्स ण दारगस्स गम्भगयस्स चैव अट्ठ नालीओ
अट्ठितरप्पवहाओ अट्ठ नालीओ बाहिरप्पवहाओ अट्ठ पूयप्पवहाओ अट्ठ सोणियप्प

पाभी नय, परन्तु ' जो चैव ण से गम्भे सडइ वा ४ ' ते गर्भ नाश पाभ्यो
नहि, गणी न गयो तेभञ्ज भरणु पणु पाभ्यो नहि ' तएण सा मियादेवी जाहे
नो सचाणइ त गम्भ साडितए वा ४ ' पछी न्यारे ते मृगादेवी पोताना गर्भने
नाश करवा, गणी देवा, पाडी देवाभा अने भारी नाणवाभा सङ्ग थध नहि
ताहे सता तता परितता अकामिया अस्सवसा त गम्भ दुह-दुहेण परिवहइ '
त्यादि मनमा अत्यंत जेदथी पीडा पाभीने तेना शरीरमा गडुज दुःख थयु अने
मन तथा शरीर जनेमा ओक साथे विशेषरूपथी पीडा थवा लागी अने अभिलाष
रहित थधने कोण पण उपाय नहि आत्यो तेथी पराथ थधने द्वेक प्रकारे भारे
दुःखनी साथे तेले गर्भने धारणु कर्यो ' तस्सण दारगस्स गम्भगयस्स चैव
अट्ठ नालीओ अट्ठितरप्पवहाओ अट्ठ नालीओ बाहिरप्पवहाओ अट्ठ पूयप्प

‘जाइअथ’ जात्यन्धम् जन्मकालादारभ्यान्य=नेत्रहीनम्, यावत्-इह यावत्कर-
णात् ‘जाइम्यं’ जातिमूकम् इत्यादि बोध्यम्, ‘आगिहमेत्तं’ अङ्गोपाङ्गानाम्
आकृतिमात्रम् ॥ सू० १९ ॥

हुआ, जो जन्म से ही अंधा और मूक आदि था। इसके कोई भी अंग और उपाग पूर्ण
नहीं थे किन्तु उन सनकी केवल आकृति मात्र ही थी।

भावार्थ मृगापुत्र के अशुभ कर्मों की अनिश्चय प्रचलता प्रकट करते हुए
सूत्रकार कहते हैं कि—जब से यह गर्भ में आया था तभी से इसे सुख नहीं मिला और
इसके निमित्त से विचारी माताको भी सुख नहीं मिला। इस अभाग के गर्भ में आते
ही माता को अनेक प्रकार के शारीरिक और मानसिक असह्य दुःखों का भोगना पड़ा।
अपने पति के लिये यह गभावस्था के पहिले जितनी प्राणों से भी अधिक प्रिय आदि
रूप में थी—गर्भ रहने पर वह उतनी ही अपने पति के लिये अप्रिय और अनगमनी
बन गई। इसके पति की तो इसके ऊपर यहाँ तक उपेक्षावृत्ति हो गई कि—इसका
नाम लेना भी उसको नहीं गमता। हर तरह से पति द्वारा उपेक्षित हुई उसने, एक दिन
जब कि वह दुःख की चिन्ता से अत्यन्त व्यथित होने की वजह से मध्यरात्रि तक में
भी निद्रा से वंचित हो रहा थी, इस अपने पति की उपेक्षा का मूल कारण एक मात्र

आधर्मात् अने भुगो इतो, तेनु कोधं पणु अग उपाग पूरे न इतु, परन्तु
ते तमाभनी आकृति मात्र न इती

भावार्थ—मृगापुत्रना अशुभ कर्मोंनी प्रचलता प्रकट करता सूत्रकार
कहे छे के—ज्यासी ते गर्भमा आव्यो इतो ते मभयथी तेरे सुभ भट्यु
न इतु, तेभज तेना निमित्तथी गिचारी तेनी माताने पणु सुभ भट्यु न इतु अ
अलागी एव गर्भमा आवतान माताने अनेक प्रकारनी शारीरिक अने मानसिक
असह्य पीडा—दुःख वगेरे लोगववु पड्यु, गर्भावस्था पडेलो पोताना पतिने
जे प्रभाणु प्राणथी अधिक प्रिय आदि रूपमा इती, ते गर्भमा आव्यो पछी
तेटली वहाली पोताना पतिने न रही परन्तु उलटी अप्रिय अने अणुगमनी
गनी गध तेना उपर तेना पतिने ओटले सुधी अणुगमो अने उपेक्षावृत्ति यध गध
के रानने तेण्णि नाम लेवु पणु गमतु नहि दरेक रीते पतिद्वारा उपेक्षित
थयेली तेण्णि ओक दिवस न्यारे ते कुटुम्बनी चिन्ताथी गहुँज दुःखित थवाना
कारणथी अर्धरात्री सुधीमा पणु निद्रा नहि आवी, त्यारे तेण्णि पोताना तरङ्ग
पोताना पतिनी उपेक्षानु भूण कारण ओक मात्र आ गल्ल छे, अ प्रभाणु निश्चय

અમીક્ષ્ણમમીક્ષ્ણ=પુનઃ પુનઃ પૂયં ચ શોણિતં ચ 'પરિસ્તવમાળીઓર,' ચેવ,
પરિસ્તવન્ત્ય ૨ એવ=વહન્ત્યઃ ૨ એવ 'ચિદ્વતિ' તિષ્ઠન્તિ ।

તસ્ય સ્વલુ દારુમ્ય ગર્ભગતસ્યૈવ 'અગ્નિષ્ણ નામં વાહી' અગ્નિકનામકો
વ્યાધિઃ=મસકનામકો વાતજનિતો રોગવિશેષઃ 'પાઙ્ગમૂ' માદુર્ધૂતઃ । અગ્નિક-
વ્યાધેઃ 'સ્વભાવમાહ-જેણ સ' ઇત્યાદિ, યેન વ્યાધિના સ દારકઃ યત્ સ્વલુ આહાર
યતિ, તત્ સ્વલુ ક્ષિપમેવ વિધ્વસમાગચ્છતિ-પરિણામાન્તર માપ્રાતિ, તદેવાહ-
'પૂયત્તાપ' ઇત્યાદિ, પૂયતયા શોણિતતયા ચ પરિણમતિ । તદપિ ચ 'સે'
સ=દારક, પૂયં ચ શોણિતં ચ આહારયતિ ।

તતઃ સ્વલુ સા મૃગાદેવી અન્યદા કદાચિત્ નવના માસાનાં વહુમતિ
પૂર્ણાના દારકં=પુત્રં, 'પયાયા' પ્રજાતા પ્રજનિતવતી । કીટશ દારકમિત્યાહ-

નામ વાહી પાઙ્ગમૂ, જેણ સે દારણ જે આહારેઈ સે ન સ્વિપ્પામેવ વિદ્વસમા
ગચ્છઈ, પૂયત્તાપ ય સોણિયત્તાપ ય પરિણમઈ' તથા ગર્ભ મે રહે હુણ હી ઇસ
મૃગાપુત્ર કો વહીં પર એક મસ્મક વ્યાધિ મી ઉત્પન્ન હો ચુકી થી, જિસસે જો કુઠ મી
યહ માતા કે દ્વારા સ્વાયે હુણ આહાર આદિ કો લેતા થા વહ શીઘ્ર હી મસ્મ હો જાતા,
ઔર પીપ તથા રુધિર કે રૂપ મે પરિણત હો જાતા । 'ત પિય સે પૂય ચ સોણિય
ચ આહારેઈ' ઊંઝ મી યહ સ્વા જાતા । 'તણ સા મિયાદેવી અન્નયા કયાઈ
નવણ માસાણ વહુપદ્ધિપુણાણ દારગ પયાયા જાઈઅઽ જાવ આગિદમેત્ત'
મૃગાદેવી કે જબ ગર્ભ કે નો માહ ક પૂરે દિન નિકલ ચુકે તબ ઊંઝકે ઇસ પુત્ર કો જમ

ગહાઁ અને અદર વહેવરાવતી હતી, 'તસ્મિન્ દારગસ્ત ગદ્મગયસ્ત ચેવ
અગ્નિષ્ણ નામ વાહી પાઙ્ગમૂ, જેણ સે દારણ જે આહારેઈ, સે ન સ્વિપ્પામેવ વિદ્વસ
માગચ્છઈ, પૂયત્તાપ ય સોણિયત્તાપ ય પરિણમઈ' તથા ગર્ભમાં રહેલા તે
મૃગાપુત્રને એક ભસ્મક નામનો રોગ પણ ઉત્પન્ન થઈ ચુક્યો હતો તેથી જ
તેણે તની માતા જોરાક ખાતી હતી-જેનો આહાર તે મૃગાપુત્ર લેતો હતો તે
તુરંત જ બળીને ભસ્મ થઈ જતો હતો, અને પછી તથા રુધિરના રૂપમાં પરિણત
પણ થઈ જતો હતો, 'ત પિય સે પૂય ચ સોણિય ચ આહારેઈ' તેને પણ તે ખાઈ
જતો હતો 'તણ સા મિયાદેવી અન્નયા કયાઈ નવણ માસાણ વહુપદ્ધિપુણાણ
દારગ પયાયા જાઈઅઽ જાવ આગિદમેત્ત' મૃગાદેવીને જ્યારે ગર્ભને નવ
માસના પૂરા દિવસ થયા ત્યાં તેને એક પુત્રનો જન્મ થયો, તે જન્મથીજ

‘ जाहअध ’ जात्यन्धम् जन्मकालादारभ्यान्य=नेत्रहीनम्, यावत्-इह यावत्करणात् ‘ जाइमूयं ’ जातिमूकम् इत्यादि बोध्यम्, ‘ आगिहमेत्तं ’ अङ्गोपाङ्गानाम् आकृतिमानम् ॥ सू० १९ ॥

हुआ, जो जन्म स ही अघा और गूगा आदि था । इसके कोह भी अग और उपाग पूर्ण नहीं थे किन्तु उन सबकी केवल आकृति मात्र ही थी ।

भावार्थ मृगापुत्र के अशुभ कर्मों की अनिश्चय प्रबलता प्रकट करते हुए सूत्रकार कहते हैं कि—जब से यह गर्भ में आया था तभी से इसे सुख नहीं मिला और इसके निमित्त से विचारी माताको भी सुख नहीं मिला । इस अभागे के गर्भ में आते ही माता को अनेक प्रकार के शारीरिक और मानसिक असह्य दुःखों का भोगना पड़ा । अपन पति के लिये यह गर्भावस्था के पहिले जितनी प्राणों से भी अधिक प्रिय आदि रूप में थी—गर्भ रहने पर वह उतनी ही अपने पति के लिये अप्रिय और अनगमती बन गई । इसका पति की तो इसके ऊपर यहा तक उपेक्षावृत्ति हो गई कि—इसका नाम लेना भी उसको नहीं गमता । हर तरह से पति द्वारा उपेक्षित हुई उसने, एक दिन जब कि वह कुटुम्ब की चिन्ता से अत्यंत व्यथित होने की वजह से मध्यरात्रि तक में भी निद्रा से वंचित हो रही थी, इस अपने पति की उपेक्षा का मूल कारण एक मात्र

आधणो अने भुगो હતો, તેનું કોઈ પણ અગ ઉપાગ પૂરું ન હતું, પરંતુ તે તમામની આકૃતિ માત્ર જ હતી

भावार्थ—मृगापुत्रना अशुभ कर्मोंनी प्रणयता प्रकट करता सूत्रकार कहे छे के—ज्यारथी ते गर्भमा आव्यो હતો તે સમયથી તેને સુખ મળ્યું ન હતું, તેમજ તેના નિમિત્તથી ગિચારી તેની માતાને પણ સુખ મળ્યું ન હતું એ અસહ્ય પીડા—દુઃખ વગેરે ભોગવવું પડ્યું, ગર્ભાવસ્થા પહેલાં પોતાના પતિને જે પ્રમાણે પ્રાણથી અધિક પ્રિય આદિ રૂપમા હતી, તે ગર્ભમા આવ્યા પછી તેટલી વહાલી પોતાના પતિને ન રહી પરંતુ ઉલટી અપ્રિય અને અપ્રગમતી બની ગઇ તેના ઉપર તેના પતિને એટલે સુધી અણગમો અને ઉપેક્ષાવૃત્તિ થઇ ગઇ કે રાત્રને તેણીનું નામ લેવું પણ ગમતું નહિ દરેક રીતે પતિદ્વારા ઉપેક્ષિત થયેલી તેણે એક દિવસ જ્યારે તે કુટુંબની ચિન્તાથી બહુજ દુઃખિત થવાના કારણથી અર્ધરાત્રી સુધીમા પણ નિદ્રા નહિ આવી, ત્યારે તેણે પોતાના તરફ પોતાના પતિની ઉપેક્ષાનું મૂળ કારણ એક માત્ર આ ગર્ભજ છે, એ પ્રમાણે નિશ્ચય

गर्भ ही निश्चित किया। उसने उस गर्भ को नष्ट विनष्ट आदि करने के लिये अनेक गर्भविध्वंसक क्षार आदि औषधियों का और उपायों का आश्रय लिया परन्तु फिर भी वह नष्ट न हुआ और न गिरा, न गला और न मरा ही। जब उसका कोई उपाय और वस न चला तब उसने किसी तरह से बड़ी उपेक्षा और दुःखित चित्तवृत्ति में उस वहन किया।

गर्भ अवस्था में ही इस बालक की १६ नाडियाँ से रात और दिन खून और पीप की धाराएँ बहती रहती—८ नाडियाँ तो शरीर के भीतर खून आदि बहाती और ८ नाडियाँ शरीर के बाहर पीप आदि बहाती। इस प्रकार जो ८ नाडियाँ रक्त को और ८ नाडियाँ पाप को बहाने वाली थीं, इनमें से २-२ खून और पीपको बहाने वाली नाडियों का साथ कानों के भीतर और बाहर था, २-२ का आँखों के भीतर और बाहर, २-२ का नासिका के भीतर और बाहर और २-२ का हृदय कोष्ठ के भीतर और बाहर था। इस पुण्यहीन अभाग्ये गर्भ के दुःखों का अन्त नहीं था। इसके एक और भयंकर, अनिष्ट व्याधि थी, जिसके कारण इसके आहार किये हुए भोजन का खाते ही पचन हो जाता था और भूखे का भूखा ही बना रहता था। इस व्याधि का नाम भस्मक व्याधि है

क्यों पछी तोछी ते गर्भना नाश आदि करवा भाटे अनेक प्रकारना गर्भनाश करनारा क्षार आदि औषधिनो अने उपायोनो आश्रय लीधो परन्तु ते गर्भनाश पाव्यो नहि तेमज्ज गर्भपात पद्यु थयो नहि, ज्यादे तेना केछ पद्यु उपाय आद्यों नहि त्यादे ते वातनी उपेक्षा करीने अजुज्ज दुअ पाभीने तोछी गर्भने धारणु करवा लागी

गर्भावस्थाभाज्ज आ जाणकनी १६ नाडीओभाथी रात्रो अने दिवस इधिर अने पइनी धाराओ बहेती रहेती—आठ नाडीओ तो शरीरनी अहर इधिरने वराहेवती अने आठ नाडीओ शरीरनी जहार पइने बडेवरावती आ प्रभाणु ने आठ नाडीओ इधिर अने आठ नाडीओ पइने बडेवरावती हुती तेभाथी जे जे इधिर अने पइने बडेवरावती नाडीओनो श्राव कानोनी अहर अने जहार हुनो, जे जे नो नेत्रमा तथा नेत्रनी जहार जे जे नो नासिकांनी अहर अने जहार अने जे जे नो हृदयना केठानी अहर अने जहार हुतो, आ पुण्यहीन अलागी गर्भने दुअनो ठेठो न हुतो तेने जीण पद्यु ओक अनिष्ट-लय कर व्याधि हुती तेना कारणथी तेनु पाधेलु खोजन आवानी साथेज्ज पायन थध् नतु हुतु तेथी जूण्यो जूण्यो थध् रहेतो हुतो आ व्याधि-रोगानु

मूलम्—सू० २०

तएण सा मियादेवी त दारग हुंडं अधरूवं पासइ, पासित्ता भीया
तत्था उच्चिग्गा सजायभया अम्मधाइ सदावेइ, सदावित्ता एवं वयासी गच्छ
ण देवाणुप्पिया ! तुमं एय दारग एगते उक्कुरुडियाए उज्झाहि । तएण सा
अम्मधाई मियादेवीए तहत्ति एयमद्व पडिसुणेइ, पडिसुणिता जेणेव विजए
खत्तिए तेणेव उवागच्छइ उवागच्छित्ता करयलपरिगहियं सिरसावत्त मत्थए
अंजलिं फट्ठु एवं वयासी—एव खलु सामी ! मियादेवी नवण्ठ मासाण जाव
आगिइमेत्तं । तएण सा मियादेवी तं हुंडं अधरूवं पासइ, पासित्ता भीया तत्था
उच्चिग्गा संजायभया ममं सदावेइ, सदावित्ता एव वयासी—गच्छ ण तुम देवाणु-
प्पिया ! एयं दारगं एगते उक्कुरुडियाए उज्झाहि, त सदिसह ण सामी ! तं
दारग अइ एगते उज्झामि, उदाहु मा ? तएण से विजए खत्तिए तीसे
अम्मधाईए अंतिए एयमद्वं सोच्चा तहेव संभते उद्वाए उद्वेइ, उद्वित्ता जेणेव
मियादेवी तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छित्ता मियादेवि एववयासी—देवाणु-
प्पिया ! तुम्ह पढमे गम्मे, त जइ ण तुम एय एगते उक्कुरुडियाए उज्झासि,

इसमे खाया हुआ भोजनादि पदार्थ पेटमे पहुँचते ही भस्म हो जाता है क्षुधा की
निवृत्ति एक क्षण के लिये भी नहीं होती है, यही दशा इस गर्भस्थ बालककी थी।
खाये हुए भोजन का परिपाक इसका रुधिर और पीप के ही रूपमे होता था,
उसे भा यह नहीं छाड़ना—खा ही जाता था। अपने नौ माह की पूरी स्थिति पूर्ण
कर यह मृगादेवी की कुक्षि से जन्मा, और जन्म से ही अघा और गुगा, आदि हुआ।
किसा भी अग और उपाग की पूर्ति इसके नहीं थी, किन्तु यह केवल उन सबकी
आकृतिमात्र से ही युक्त था ॥ १९ ॥

नाम भस्मक रोग હતુ આ રોગમા આધેલા જોરાક પેટમા જતાજ ભન્ન
થઇ જાય છે તેથી ક્ષુધા—ભૂખ એક ક્ષણ માત્ર પણ મટતી નથી, આવી દશા
આ ગર્ભમા રહેલા બાળકની હતી, અને આધેલા જોરાકનો પરિપાક રૂધિર અને
પિપ્પા રૂપમા થતો હતો, તેને પણ આ મૂકતો નહિ, એટલે કે આઈ જતો હતો પોતાના
નવ માસની રિથિતિ પૂરી કરીને તે મૃગાદેવીના ઉદરથી જન્મ પામ્યો અને જન્મ
થીજ તે આધજો અને મુગો હતો તેને કોઈ પણ અગ કે ઉપાગની પૂર્તિ ન
હતી, પરન્તુ તેની આકૃતિમાત્ર હતી ॥ ૧૯ ॥

गर्भ ही निश्चित किया। उसने उस गर्भ को नष्ट विनष्ट आदि करने के लिये अनेक गर्भविध्वंसक क्षार आदि औषधियों का और उपायो का आश्रय लिया परन्तु फिर भी वह नष्ट न हुआ और न गिरा, न गला और न मरा ही। जब उसका कोई उपाय और वस न चला तब उसने किसी तरह से बड़ी उपेक्षा और दुःखित चित्तवृत्ति से उठ बहन किया।

गर्भ अवस्था में ही इस बालक की १६ नाडियों से रात और दिन खून और पीप की धाराएँ बहती रहतीं—८ नाडियाँ तो शरीर के भीतर खून आदि बहातीं और ८ नाडियाँ शरीर के बाहर पीप आदि बहातीं। इस प्रकार जो ८ नाडियाँ रक्त को और ८ नाडियाँ पाप को बहाने वाली थीं, इनमें से २-२ खून और पीपको बहाने वाली नाडियों का साथ कानों के भीतर और बाहर था, २-२ का आखों के भीतर और बाहर, २-२ का नासिका के भीतर और बाहर और २-२ का हृदय कोष्ठ के भीतर और बाहर था। इस पुण्यहीन अभाग्य गर्भ के दुःखों का अन्त नहीं था। इसके एक ओर भयकर, अनिष्ट व्याधि थी, जिसके कारण इसके आहार किये हुए भोजन का खाते-ही पचन हो जाता था और भूखे का भूखा ही बना रहता था। इस व्याधि का नाम भस्मक व्याधि है

क्यों पछी तेणु ते गर्भना नाश आदि करवा भाटे अनेक प्रकारना गर्भनाश करनारा क्षार आदि औषधानो अने उपायोनो आश्रय लीधो परन्तु ते गर्भनाश पाव्यो नहि तेभज्ज गर्भपात पणु थयो नहि, जयादे तेना कोष्ठ पणु उपाय आइयो नहि त्यादे ते पातनी उपेक्षा करीने जडुज्ज दुःख पाभीने तण्णी गर्भने धारणु करवा लागी

गर्भावस्थाभाज्ज आ जाणकणी १६ नाडीओभाथी रात्रो अने दिवस इधिर अने पइणी धाराओ बहेती रहेती—आठ नाडीओ तो शरीरनी अंदर इधिरने वराहेवती अने आठ नाडीओ शरीरनी जहार पइने वडेवरावती आ प्रभाणु ने आठ नाडीओ इधिर अने आठ नाडीओ पइने वडेवरावती हुती तेभाथी जे जे इधिर अने पइने वडेवरावती नाडीओनो श्राव कानोनी अंदर अने जहार हुतो, जे जे नो नेत्रमा तथा नेत्रनी जहार जे जे नो नासिकानी अंदर अने जहार अने जे जे नो हृदयना कोठानी अंदर अने जहार हुतो, आ पुण्यहीन अभाग्य गर्भने दुःखनो उडे न हुतो तेने पीणु पणु ओठ अनिष्ट-लय कर व्याधि हुती तेना कारणथी तेनु जाधेवु खोजन आवानी साथेज्ज पायन थध जतु हुतु तेथी भूय्यो भूय्यो थध रहेतो हुतो आ व्याधि-रोगनु

‘ स जायभया ’ संजातभया=भयजनितकम्पेन प्रचलितगात्रा, अम्बायात्री ‘महाप्रेड’ शब्दयति=आह्वयति, शब्दयि वा एवमवादीन्-गच्छ खलु हे देवानुमित्रे ! तमेत दारकमेकान्ते=निर्जने, ‘ उक्कुरुडियाण ’ उक्कुरुडिकायाम्=रचारनिक्षेपस्थाने ‘ उज्झाहि ’ उज्झ=उत्पन्न विषे-व्यर्थः । ततः खलु सा ‘ अम्मघाई ’ मृगायात्री मृगादेव्या ‘ तद्वत्ति ’ तथाऽस्तु इ युक्त्या एवमर्थ ‘ पडिसुणेत् ’ प्रतिवृत्ताति=स्वीकरोति । प्रतिश्रु य यत्रैव विजय क्षत्रिय, तत्रैवोपागच्छत उपागत्य करतलपरिगृहीत शिरसावर्त मस्तकेऽञ्जलिं कृत्वा एवमवादीत्-एव खलु

धाय माता को ‘ सदावेइ ’ बुलाया ‘ सदावित्ता ’ बुलाकर ‘ एव ययासी ’ उसने ऐसा कहा कि-‘ देवानुमित्रिया गच्छ ण तुम ’ हे देवानुमित्रे ! तुम शत्रु जाओ और ‘ एव दारग एगते उक्कुरुडियाण ’ इस बालक को ले जाकर किसी एकान्त स्थान में उक्कुरडी-कचरे के पुत्रमें ‘ उज्झाहि ’ डाल आओ ‘ तएण सा अम्मघाई ’ मृगादेवा के इस प्रकार के कह दृष्ट एवने को सुनकर वह धायमाता ‘ तद्वत्ति ’ ‘ तथास्तु ’ ऐसा कहकर ‘ मियादेवीए एयमद्व पडिसुणेइ ’ मृगादेवी के कथित अभिप्राय को स्वीकृत किया । ‘ पडिसुणिता ’ स्वीकृत कर ‘ जेणेव विजय खत्तिए तेणेव उवागच्छइ ’ वह फिर जहां पर विजय क्षत्रिय थे वहां पर गई ‘ उवागच्छिता ’ करतलपरिगृहीत शिरसावर्त मस्तके अञ्जलि करदु एव ययासी आकर उमन दानो हाथ जोड़ मस्तक पर अञ्जलि करके इस प्रकार निवेदन किया-‘ सामी ’ हे रामिन् ।

धाय माता ने ‘ सदावेइ ’ बुलायी महावित्ता ’ बुलायीने एव ययासी तेने आ प्रभावे कहु हे — ‘ देवानुमित्रिया गच्छ ण तुम ’ हे देवानुमित्रे । तमे जलदी जाओ अने ‘ एव दारग एगते उक्कुरुडियाण ’ आ जागने लध जधने डोढ पधु ओझान् मानभा उक्कुरडी क कथयना दमयभा उज्झाहि नाभी आवे ‘ तएण सा अम्मघाई ’ मृगादेवीना आ प्रकारना कहेला यथेने साधणीने धाय माता ‘ तद्वत्ति ’ तथास्तु (तमे कहु ते प्रभावे वरीश) ओ प्रभावे कहीने ‘ मियादेवीए एयमद्व पडिसुणेइ ’ मृगादेवीना कहेला अलिप्रायने स्वीकार कथे ‘ पडिसुणिता ’ स्वीकार करीने जेणेव विजये खत्तिए तेणेव उवागच्छइ ’ ते पडी जथा विजय क्षत्रिय छता तना आनी उवागच्छिता करतलपरिगृहीत शिरसावर्त मस्तके अञ्जलि करदु एव ययासी आनीने तले ओने हाथ जोडी माथा पर अञ्जली करीने आ प्रभावे निवेदन कथु - ‘ सामि ’

तओ ण तुम्ह पया नो यिरा भविस्सइ-1 तो ण तुम एय दारग रहस्सिय
गंसि भूमिघरसि रहस्सिएण भत्तपाणेण पडिजागरमाणी२ विहराहि, तो ण
तुम्ह पया यिरा भविस्सइ ।

तएण सा मियादेवी विजयस्स खत्तियस्स तहत्ति णयमट्ठ विणएण
पडिमुणेइ, पडिमुणित्ता त दारग रहस्सियसि भूमिघरसि रहस्सिएण भत्तपा-
णेण पडिजागरमाणी२ विहरइ । एव खलु गोयमा ! मियापुत्ते दारए पुरा
पुराणाण जाव पच्चणुब्भमाणे विहरइ ॥ सू० २० ॥

टीका—सू० २०

‘तएण’ इत्यादि । तत् खलु सा मृगादेवी तं दारक ‘हुड’
हुण्डम्=अव्यवस्थिताङ्गावयव सर्वावयवप्रमाणविरुलसस्थानेन युक्तमित्यर्थ ।
‘अधरूव’ अन्धरूप ‘पासइ’ पश्यति, ‘पासिचा’ दृष्ट्वा भीया’ भीता=
भययुक्ता भयजनकविकृताकारदर्शनात् ‘भीया’ इत्यत्र ‘तत्था, उब्बिगा, सजा-
यभया’ इति द्रष्टव्यम् । ‘तत्था’ त्रस्ता=त्रासमुपगता, “अयमस्माकं कीदृशमशुभ
विधास्यती”ति चिन्तनात् ‘उब्बिगा’ उद्विग्ना-व्याकुला-रुम्पमानहृदयेत्यर्थः,

‘तएण सा’ इत्यादि—

‘तएण’ बालक के जन्म होनेके पश्चात् ‘सा मियादेवी’ उस मृगादेवीने
‘हुड’ हुण्डक-खास आकार से रहित एव समस्त अवयवों के प्रमाण से शून्य
सस्थानवाला तथा ‘अधरूव’ अन्धरूप ‘त दारग’ उस पुत्र को ‘पासइ’ देखा
‘पासिचा’ देखते ही ‘भीया, तत्था, उब्बिगा, सजायभया’ यह इस विचार
से कि—“यह हमारा क्या अनिष्ट करेगा” अत्यंत डर गई एव त्रस्त हुई, उद्विग्न-
व्याकुल हुई, तथा भय से उसका शरीर कापने लग गया । पश्चात् ‘अम्मधाइ

‘तएण सा’ इत्यादि

‘तएण’ गाणकेना जन्म तथा पछी सा मियादेवी ते मृगादेवीअ
हुड’ हुड-भास आकाररहित ओंठले के तमाम अवयवोना प्रभ एत्थं
शून्य सस्थान वाणा तथा अधरूव अधरूप ‘त दारग’ ते पुत्रने पासइ
लेथे। पासिचा’ देखताइ ‘भीया’ तत्था ‘उब्बिगा सजायभया’ ते अे विथा
रथी के “आ अमाइ उँवु अनिष्ट करे” णहुअ भय पायी गछ अने पीडित
थइ, व्याकुण पखु थइ, तथा भय पडेतेतुं शरीर कपवा लागु, पछी ‘अम्मधाइ

દારકમહમેકાન્તે 'ઉજ્જામિ સિપામિ 'ઉદાહુ મા' ઉતાહો મા-અથવા ન સિપામિ ? ।
તતઃ સ્વલુ મ વિજયઃ સર્વયસ્તમ્યા અમ્વાધાત્યા અન્તિકે એતમર્થ શ્રુતા
તથૈવ-તત્કાલે યથાવસ્ત્રાદિક શરીરે પરિવૃત્તમામીન્ તેનૈવ સ્વરૂપેણ સમ્રાન્ત -
અસુરુ ' ઉદ્દાણ ઉદ્દેહ ' ઉત્થયા-ઉચ્ચાનગત્તગા ઉત્તિષ્ઠતિ, ઉત્થાય યત્રૈવ
મૃગાદેવી, તત્રવોપાગચ્છતિ, ઉચ્ચાગચ મૃગાદેવીમેવમવાદીન્-હે દેવાનુપ્રિયે ।
' તુમ્હં ' તત્ર અથ ' પદમે ગમ્મે ' પ્રથમો ગમ્મ , ' ત ' તન્=તસ્માત્-યદિ સ્વલુ
સ્વમેતમેકાન્તે ' ઉક્કુરુહિયાણ ' ઉક્કુરુહિકાયા કચ્ચરનિષ્કેપસ્થાને ' ઉજ્જાસિ '
ઉજ્જાસિ-સિપમિ, ' તત્રોળ ' તન્ સ્વલુ ' તુમ્હં ' તત્ર ' પયા ' પ્રજા=સતતિઃ,

એંગતે ઉજ્જામિ ઉદાહુ મા ? ' એમ ગાલક કો ગનો માન કે કહ અનુવાર કિસા
પ્રકાત સ્થાન મે ટોડ આઠેં યા નહોં । ' તણ સે વિજય સ્વતિયે તીસે અમ્મ-
ગાર્હિયે અતિયે એમટ્ટ સોચ્છા તહેવ સમતે ઉદ્દાણ ઉદ્દેહ ' હસ પ્રકાર વહ વિજય રાજા
એમ ધાયમાતા કે મુલ્લ સ એવા વચન સુનકર ગત્તા જિમ રૂપ મે જૈસા પઠા યા એમી
રૂપ મે સમ્રાત હા ઊઠ સડા હુઆ, ઓર ' ઉદ્ધિત્તા જેણેવ મિયાદેવી તેણેવ ઉવા-
ગચ્છહ ' ટઠકર જહોં મૃગાદેવો થો વહોં પર પડુચા । ' ઉવાગચ્છિત્તા મિયાદેવિ એવ
વયાસો-દેવાણુપ્પિયા ' તમ્હ પડમે ગમ્મે ' પડુચતે હોં એસને મૃગાદેવી તા હસ પ્રકાર
કહા-હે દેવાનુપ્રિયે ' એહ તુમ્હારા પહિલા હી પહિલા ગમ્મં હે ' ત જહ ણ તુમ એય
એંગતે ઉક્કુરુહિયાણ ઉજ્જાસિ ' જા યદિ તુમ હમ્મ એકાન્ત સ્થાનમે હલવાતી હો
' તત્રોળ તુમ્હ પયા નો ચિરા ભવિસ્સહ ' તો ફિર તુમ્હારો સંતાન સિય નહોં હાગી

ઉદાહુ મા ? ' આ બાબકન નહીં સહેમે કહ્યુ ત પ્રમાણુ ડોધ અંકાન્ત સ્થાનમા
મૂળી આવુ કે નહિ ? ' તણ સે વિજય સ્વતિયે તીસે અમ્મવાર્હિયે અતિય
એમટ્ટ સોચ્છા તહેવ સમતે ઉદ્દાણ ઉદ્દેહ આ પ્રગટે ધયમાતાના સુખની
એવા વચન આભરીને રાજા જે રૂપમા બેગ હતા તેજ રૂપમા સમ્રાન્ત થાને
ઉસા થઇ ગય, અને ઉદ્ધિત્તા જેણેવ મિયાદેવી તેણેવ ઉવાગચ્છહ ઉડીને
ત્યા મૃગાદેવી હતા ત્યા આવી પહોંચ્યા ઉચ્ચાગચ્છિત્તા મિયાદેવિ પર્વ વયામી
દેવાણુપ્પિયા તુમ્હ પદમે ગમ્મે ' આવીને તેણે મૃગાદેવીને આ પ્રમાણુ કહ્યુ કે
હે દેવ નુપ્રિયે આ તમારો પહેલો ગર્ભ છે ' ન જહ ણ તુમ એય એંગતે ઉક્કુ-
રુહિયાણ ઉજ્જાસિ માટે તમે એને એકાન્ત સ્થાનમા ન આવો આપો તે તો
તત્રોળ તુમ્હ પયા નો ચિરા ભવિસ્સહ તો પછી તમાગ સરિયમા થનાગ

હે સ્વામન ! મૃગાદેવી નવાના માસાના યાવન, અત્ર યાવન્નન્દેનૈવ દ્રષ્ટમ્-
 વહુમતિપૂર્ણાના દારક મજનિતવતી જાત્યન્ધ યાવન્ અજ્ઞોપાજ્ઞાનામ્-આર્જિત
 માત્રમ્, તત સ્વલુ સા મૃગાદેવી ત હુન્દમ-ધરૂપ પદ્યગતિ, દૃષ્ટા મીતા ત્રસ્તા
 ઉદ્વિગ્ના સજાતમયા મા શન્દયતિ, જન્નગત્વા પ્રમવાદીત-ગન્ત સ્વલુ ત્વ હે
 દેવાનુપ્રિયે ! એત દારકમેશાન્ને ઉત્કરટિકાયા-ચચરમ્યાને, 'ઉજ્જાહિ' ઉજ્જ-
 સિપ, 'ત' તન્-તમ્માત્-સદિસહ' સદિશન યૂય સ્વલુ હે સ્વામિન ! ત

‘મિયાદેવા નવળ્હ મામાળ જાવ આગિડમેત્ત’ મૃગાદેવી કે નો માસ કે પૂર્ણ
 સમય જ્ઞાન પર પુત્ર પસવ હુઆ હૈ, વહ જમાન્ધ ઓર જમા-ધરૂપ હૈ । એવ જિમકે કાર્ડ
 મી અગ ઓર ઉગગ પૂર્ણ નહોં હૈ, સિર્ફ ઇન સચકી ઇમમે આકૃતિમાત્ર હી હૈ ।
 ‘તણ સા મિયાદેવી ત હુડ અધરૂવ પામડ, પામિત્તા મીયા તત્યા ઉવિગ્ના,
 સજયમયા મમ સદાવેહ’ જન મૃગાદેવીન ઉસ હુન્દક ઓર અન્ધરૂપ બાલક કા દેસા
 તો દેસતે હી વહુત કુઠ ડરગઈ, ચિત્તમે વિશેષ ઉદિગ્ન હુડે, એવ મોર મૂયકે
 ઇમકે સમસ્ત શરીર મે કપકપી છૂટને લગી । એસી હાલત મે ઇસને મુસે તુગયા
 ઓર ‘સદાવિત્તા એવ વયાસી’ બુલાક કહન લગા કિ-‘દેવાણુપિયા’ હે
 દેવાનુપ્રિયે ! ‘તુમ ન ગન્ત’ તુમ જાઆ ઓર ‘એવ દારગ એગને ઉત્કરુહિયાપ
 ઉજ્જાહિ’ ઇસ વાતક કો કિસી એકાત સ્થાન મેં કૂડે-રુચે મે ઢાલ આઓ ‘ત’ તો
 ‘સામી’ હે સ્વામિન્ ! ‘સદિસહ’ આપ આજ્ઞા દીજિયે, ક્યા મેં ‘ત દારગ

હે સ્વામિન્ ! મિયાદેવી નવળ્હ મામાળ જાવ આગિડમેત્ત’ મૃગાદેવીને નવ
 માસનો સમય પૂરો થતા પુત્રનો જન્મ થયો છે તે જન્માર્ધ અને જન્માધરૂપ
 છે એટલે કે જેને કોઈ પણ અગ અને ઉગગ પૂર્ણ નથી, ટેવળ તે મર્ચની
 તેનામા આકૃતિ માત્રજ છે તણ ના મિયાદેવી ત હુડ અધરૂવ પામડ પામિત્તા
 મીયા તત્યા ઉવિગ્ના સજાયમયા મમ સદાવેહ’ જ્યારે મૃગાદેવીએ તે હુડક
 અને અધરૂપ બાળકને જોયો તથા જોતાના સાથેજ તે જહુજ ડરી ગઇ ચિત્તમા
 વિશેષ પહે ઉદ્વેગ પામી અને ભયના કારણે તેના શરીરમા ઠ ગરી છુટી
 આવી હાલતમા તેણે મને જોલાવી અને સદાવિત્તા’ જોલાવીને એવ વયાસી
 આ પ્રમાણે કહેવા લાગી કે ‘દેવાણુપિયા હે દેવાનુપ્રિયે ! ‘તુમ ન ગન્ત
 તમે જાઓ અને એવ દારગ એગને ઉત્કરુહિયાપ ઉજ્જાહિ’ આ બાળકને
 કોઈ એકાત સ્થાનમા ઉકળામા કે કચગમા નાખી આવો ત’ તો ‘સામી’
 હે સ્વામિન્ ! સદિસહ’ આપ આજ્ઞા આપો, શુ હુ ત દારગ એગને ઉજ્જાહિ

एव खलु हे गौतम ! मृगापुत्रो दारकः ' पुरा पुराणाण ' पुग=पूर्वकाले
 कृतानामिति भावः, अत एव पुराणाना-चिरन्तनाना ' जाव पञ्चणुम्भवमाणे '
 यावत् प्रत्यनुभवन्, अत्र यावच्छब्देन ' दुष्पिण्णाणा दुप्पडिकंताण असुभाण पावाण
 कडाण कम्माण पाप्म फलवात्तविमस ' अत्रत्यत्रयोदशमूत्रगत पाठोऽनुसन्नेयः ।
 दुश्चीर्णाना दुप्पतिक्रान्तानामशुभाना पापाना कृताना कर्मणा पापक फलवृत्तिविशेष
 प्रत्यनुभवन् विहरतीत्यन्वयः ॥ २० ॥

गोयमा ! मियापुत्ते दारए पुग पुराणाण जाव पञ्चणुम्भवमाणे विहरइ ' इस
 प्रकार हे गौतम ! मृगापुत्र दारक पूर्वकालीन अत एव चिरन्तन और दुश्चोण-अशुभतम
 खाटे अध्यवसाये ॥ उपार्जित तथा आलोचना आदि शुद्धि से अनिवर्तित-दूर नहीं
 किये तेम अशुभ अपने क्रिये हुए पापकर्मों का अशा-ारूप अशुभ फल भोग रहा है ।

भावार्थ-इस बालक का हुण्डक मस्थान है, इसके अवयव किसी खास
 आकार के नहीं हैं, और न वे अपने प्रमाणानुसार ही हुए हैं, यह तो एक विलक्षण
 आकृत मात्र है, न जाने इसके कारण क्या अशुभ होनेवाला है और यह कौन सा
 अनिष्ट रोग, इत्यादि विचारों से त्रस्त एव उद्विग्न बनी हुई मृगादेवी का शरीर
 सहसा भागी अनिष्ट की आशंका से कप उठा । उससे रहा नहीं गया और घायमाता

પાન આપીને પાલન પોપણ કરવા લાગી ' એવ કલુ ગોયમા મિયાપુત્તે દારણ
 પુગ પુરાણાણ જાવ પંચણુમ્ભવમાણે વિહરઈ ' એ પ્રમાણે હે ગૌતમ ! મૃગાપુત્ર
 દારક ત્રવ કાલના અર્થાત્ ચિરન્તન પુરાતન અને દુશ્ચીર્ણ અશુભતમ માઠા
 અધ્યવસાયોથી ઉપાર્જિત (મેળવેલા) તથા આલોચના આદિ શુદ્ધિ વડે ઠરી
 દૂર નહિ કરેલા એવા અશુભ પોનાના કરેલા પાપકર્મોના અશાતારૂપ અશુભ
 ક્ષણને ભોગવી રહ્યો છે

ભાવાર્થ-આ બાળકનું હુંડક મસ્થાન છે, તેના અવયવોમાં કોઈ પ્રકારનો
 ખાસ આકાર નથી અને તે અવયવો પોતાના પ્રમાણ અનુસાર પણ નથી આતો
 એક વિલક્ષણ આકૃતિમાત્ર છે શુ કહી શકાય કે આ કારણથી શુ અશુભ
 થવાનું હશે ? અને એ કેવા પ્રકારનું અનિષ્ટ કરશે, ઇત્યાદિ વિચારોથી ત્રાસ અને
 ઉદ્વેગ પામેલી તે મૃગાદેવીનું શરીર એકદમ લવિચ્ચમા અનિષ્ટ થવાની શકાથી
 કપવા લાગ્યું પોતાથી ન રહી શકાય માટે ધાય માતાને બોલાવીને કહ્યું કે-

નો ' ધિરા ' સ્થિરા ભવિષ્યતિ । ' તા ણ ' તસ્માત્ સ્વલુ ત્વમેત દારક ' રહ સ્મિયસિ ' ભૂમિગૃહે-ભૂમ્યધોર્વર્તિગૃહે ' રહસ્તિષ્ણં ભક્તપાણેન ' રાહસિકેન ભક્તપાનેન ' પઢિજાગરમાણી ૨ ' પ્રતિજાગ્રતી ૨=પાલ્યન્તી ૨ ' વિહરાહિ ' વિહર, ' તો ણ ' તસ્માત્ સ્વલુ તવ પ્રજા સ્થિરા ભવિષ્યતિ ।

તત સ્વલુ સા મૃગાદેવી વિજયમ્ય ક્ષત્રિયમ્ય સ્વપતે ' તથાસ્તુ ' ઇત્યુત્તથા એતર્થ વિનયેન ' પાટમુણેઃ ' પ્રતિશૃણોતિ=સ્વીકરોતિ, પ્રતિશ્રુત્ય=સ્વી-ક્રત્ય ત દારક રાહસિકે ભૂમિગૃહે રાહસિકેન ભક્તપાનેન પ્રતિજાગ્રતી ૨=પાલ્યન્તી ૨ વિહરતિ ।

તો ' હમલિયે નિશ્ચિત ' તુમ એવ દારગ રહસ્તિયર્ગસિ ભૂમિઘરસિ રહસ્તિષ્ણ ભક્તપાણેન પઢિજાગરમાણી ૨ વિહરાહિ ' તુમ હસ બાલક કો મનુષ્યો ન અવિદિત મોઢેરે મે પ્રચ્છન્ન રૂપ સ રલ્લ કર ઓર વહીં પર ગુપ્તરૂપ સ ભાત પાની લિલા પિલા કર હસકા પાલન પોષણ કરો । ' તો ણ ' એમા કરને સે હી 'તુમ્હ પયા ધિરા ભવિસ્સહ' આગામા કાલ મે હાનવાલી તુમ્હારી સતાન સ્થિર હાગી । ' તણ સા મિયાદેવી વિજયસ્સ સ્વત્તિયસ્સ તહત્તિ ઇયમટ્ટ વિણણ પઢિમુણેઃ ' હસ પ્રકાર વહ મૃગાદેવી અપને પતિ વિજય રાજા કે કથન કો ' તથાસ્તુ ' કહ કર વડે હી વિનય સે સ્વીકાર ક્રિયા ઓર 'પઢિમુણિત્તા ત દારગ રહસ્તિયર્ગસિ ભૂમિઘરસિ રહસ્તિષ્ણ ભક્તપાણેન પઢિજાગરમાણી ૨ વિહરહ' સ્વીકાર કર ડસ બાલક કા પક્કાત ગુપ્તરૂપ મોઢેરે મે રલ્લ કર પ્રચ્છન્નરૂપ ન દિયે ગયે ભોજન ઓર પાન સ પાલન પોષણ કરને લગા । ' એવ સ્વલુ

સતાન નિચર થશે નહિ અર્થાત્ ણીબ્બ મતાન અવશે નહિ 'તો ણ ' એટલા માટે નિશ્ચિત ' તુમ એવ દારગ રહસ્તિયર્ગસિ ભૂમિઘરસિ રહસ્તિષ્ણ ભક્તપાણેન પઢિજાગરમાણી ૨ વિહરાહિ ' તમે આ બાબકને મનુષ્યો ન બાણે તેવી રીતે લોચરામા ગુપ્ત રૂપથી રાખો અને ત્યા ગુપ્ત પણે ખાન-પાન આપીને તેનું પાલન પોષણ કરો ' તો ણ ' એવી રીતે કરવાથી જ તુમ્હ પયા ' ધિરા ભવિસ્સહ ' હવે પછી થનારી તમારી પ્રબ્બ-મતાન સ્થિર થશે (અવતા રહેશે) ' તણ મા મિયાદેવી વિજયસ્સ સ્વત્તિયસ્સ તહત્તિ ઇયમટ્ટ વિણણ પઢિમુણેઃ ' આ પ્રમાણે તે મૃગાદેવીએ પોતાના પતિ વિજય રાજાના પચનને " તથાસ્તુ " કહીને બહુજ વિનયથી તેના સ્વીકાર કર્યો અને ' પઢિમુણિત્તા ત દારગ રહસ્તિયર્ગસિ ભૂમિઘરસિ રહસ્તિષ્ણ ભક્તપાણેન પઢિજાગરમાણી ૨ વિહરહ ' સ્વીકાર કરીને તે બાબતને એકાન્ત ગુપ્તરૂપ લોચરામા રાખીને ગુપ્તરૂપથી લોચન-

મૂલમ્—મૂ૦ ૨૧

મિયાપુને ન મેને ! દારણે ઇઓ કાલમ સે કાલ કિચા કહિ ગમિહિડ ?
 કહિ ઉવવજ્જિહિડ ? ગોયમા ! મિયાપુને દારણે વનોસં વાસાઈ પરમાડય
 પાલડતા કાલમાસે કાલં કિચા ઇહેવ જંતૂત્રીવે દીવે મારહે વાસે વેગડ્ડગિ-
 રિપાયમૂલે સાદવુલમિ સીદતાણે પચાયાહિડ, સેણ તત્થ સીદા મવિસ્મઈ અહ-
 મ્મિણે જાવ સાદસિણે વહુ પાવ જાવ સપ્પજ્જિણડ, સમજ્જિણિતા કાલમાસે
 કાલ કિચા ઇમીસે રયણપ્પમાણે પુદ્ગીણે ઉકામ સાગરાવમદ્દિણેસુ જાવ ઉવ
 વજ્જિહિડ । મે ન તઓ અણતર ઉવ્વટ્ઠિતા સરીસિણેસુ ઉવવજ્જિહિડ તત્થ ન
 કાલ કિચા દોષાણે પુદ્ગીણે ઉકોસેણ તિાન્ન સાગરોમાઈ ૦, સેણ તઓ અણતર
 ઉવ્વટ્ઠિતા પક્ખીસુ ઉવવજ્જિહિડ, તત્થ વિ કાલ કિચા તજાણે પુદ્ગીણે સત્ત
 સાગરોવમાઈ ૦, સે ન તઓ સીદેસુ ય ૦, તયાણતર ચડ્ડત્થીણે ૦, ડરગો, પચ
 મીણે ૦, ઇત્થી, ડટ્ઠીણે ૦, મણુઓ, અહે સત્તમાણે ૦ ।

તઓ અણતર ઉવ્વટ્ઠિતા સે જાઈ ઇમાઈ જલયરપ્પિંદિયતિરિક્કલ
 જોણિપાણ મચ્છ-કન્ઠમ-ગાઢ-મગર-સુમુપારાડ્ડત્તીણ અદ્દત્તેરસજાઈકુલકોહિ-
 જોણિપમ્મુહસયમહસ્સાઈ, તત્થ ન ઇમમેગસિ જોણિવિહાણસિ અણેગસયમહસ્સ
 સુત્તો ઉદાઈત્તાર તત્થેવ મુજ્જો મુજ્જો પચાયાઈસ્સ ।

પ્રદર્શિત પદ્ધતિ, કે અનુમાર હી ઉસ વાલક કી સવ પ્રકારકી વ્યવસ્થા કર ઉસકા
 પાલન પોષણ કરને લગી । શ્રી વીર પ્રમુ ગૌતમ સ્વામી સે કહતે હૈ કિ-હે ગૌતમ ! યહ
 તુમ્હારે પ્રશ્ન કા ઉત્તરે હૈ, ઇસસ તુમ સમજ ગયે હોગે કિ-યહ મૃગાપુત્ર પૂર્વભવ મે વાવે
 હુણે ચિર તન અપને દુક્ષીર્ણ ઔર દુષ્પ્રતિકાન્ત અશુભ, પાપ, કર્મો કા અશુભ ફલ મોળ
 રહા હૈ ॥ ૨૦ ॥

મ મતિનો સ્વીકાર કરીને રાબ્બએ બતાવેલી પદ્ધતિ પ્રમાણે જ તે બાળક માટે
 રાણી તમામ પ્રકારની ગોઠવણ કરીને પાલન-પોષણ કરવા લાગી । શ્રી વીરપ્રભુ
 ગૌતમ સ્વામીને કહે છે કે-હે ગૌતમ ! આ પ્રમાણે તમારા પ્રશ્નનો ઉત્તર છે,
 આ ઉપરથી તમે સમજી ગયા હશે કે-આ મૃગાપુત્ર પૂર્વજવમા બાધેલા ચિન્-
 ન્તાન-પુરાતાન પોતાના દુઃખીર્ણ અને દુષ્પ્રતિકાન્ત અશુભ પાપકર્મોત્તુ અશુભ ફળ
 ભોગવી રહ્યો છે ॥ ૨૦ ॥

કો બુલાકર કહા કિ—તુમ હસં વાલકકો કિસી પુકાત સ્થાનમેં જાકર ડુરહો પર
 કૂડે કચેરે મેં ઝોડુ આઓ રાનો કી હસ વાન કા સુનતે હી વહ ‘તથાસ્તુ’ કહકર
 વિજય નરેશ કે નિકટ ડનકા અભિપ્રાય જાને કે લિય પહુંચો ઓર રાના કે ડસ પુત્ર
 પ્રસવ કા સમસ્ત સમાચાર પુર રાની કા હાર્દિક વિચાર આવાપાન કહ સુનાયા ।
 રાજા સુનકર આશ્ચર્યચકિત હો ડઠા, ઓર જૈમા પૈઠા થા વૈમા હો રાની કે નિકટ
 આપહુંચા । આતે હી ડસને અપના નિજો વિચાર રાનો સ પ્રકટ કિયા ઓર કહા કિ—
 એમા કરના યાગ્ય નહીં હૈ, કારણ કિ યહ તુમ્હારા પ્રથમ ગર્ભ હૈ । હસમેં હસ
 પ્રકારકા કૃત્ય ભાવી સતાન કી સ્થિરતા મેં બાધક હાગા, અત અબ યહ જૈસા હુઆ
 હૈ સો સબ ઠાક હૈ, હમ વિષયમેં વિશેષ વિ ના ન કર દુપક્ષ પલર પાપગ કી હા
 ચિંતા કરના અબ વિશેષ શ્રેયસ્કર હૈ, હસલિયે હસ કા સર્વોત્તમ યહા ઉપાય હૈ કિ
 તુમ હસે અપને મહલક મૌહેરે મેં ગુપ્તરૂપ સ રહો, વહ સ્થાન એસા હૈ કિ જડા પર
 કાઈ મી વ્યક્તિ આ જા નહીં સકતા, અત વહોં પર ગુનહાર સ હમકે સ્થાન પીન
 કો પૂર્ણ વ્યવસ્થા રહો, એમા કત્તે સે ભાવી સતાન સ્થિર હાગી ઓર હસકા મો
 પાલન પાપગ હો જાયગા । રાજા કી હસ સમતિ કો સ્વીકૃત કર, રાનાને રાજાકે દ્વારા

તમે આ બાળકને ઢોઈ એકાન્ત સ્થાનમા જઈને ઉકરડામા—ઢચરામા મૂકી આવો,
 રાણીની આ વાતને માલગીને ‘તથાસ્તુ’ કહીને તે વિજય નરેશ પાસે તેમને
 અભિપ્રાય જાણવા માટે પહોંચી ગઈ અને રાણીને આ પુત્ર પ્રસવ થયો તેના
 તમામ સંભાચાર તથા રાણીના અતરના જે વિચાર હતા તે તમામ પહેલેથી
 ઠેકઠેક સુનાના કહી સંભળાવ્યા રાજા હકીકત સાલગીને આશ્ચર્યચકિત થઈ બેઠો
 થઈ જ્યા રાણી હતા ત્યા આવી પહોંચ્યા આવીને ગભરો પોતાના જે વિચારો
 હતા તે રાણી પાસે જણાવી દીધા અને કહ્યું કે—એ પ્રમાણે કરવું તે યોગ્ય નથી
 કારણ કે આ તમારો પ્રથમ ગર્ભ છે તેમા આ પ્રકારનું કૃત્ય તમારા ભાવિ
 મતાનોની સ્થિરતામા બાધક નિવડશે, તેથી જે ચક્રુ તે સર્વ ઠીક છે ‘આ બાળક
 તમા વિશેષ ચિન્તા ન કરતા તેના પાલન-પોષણની ચિન્તા કરવી તે હાલ વિશેષ
 કટ્યાણુકારી છે, એટલા માટે એનો સોથી સારો ઉપાય એ છે કે—તમે એ
 બાળકને પોતાના મરહુમા લેયરામા ગુપ્તરૂપમા રાખો, તે એવું સ્થાન છે કે જ્યા
 આગળ કોઈ પણ વ્યક્તિ આવી કે જઈ શકે તેમ નથી, તેથી ત્યા ગુપ્ત પછે તેના
 ખાવા-પીવાની પૂરી વ્યવસ્થા રાખો અને તે પ્રમાણે કરવાથી ભાવિ મતાન પણ
 સ્થિર થશે અને આ બાળકનું પણ પાલન-પોષણ થઈ જશે રાજાની આ પ્રકારની

अद् वर्षाणि, कचित् 'षड्विंशतिवर्षाणि' जन्तुपञ्चमते, परमायुष्क पाल-
यित्वा कालमासे-परणसमये प्राप्ते काल क्रत्या-परण प्राप्य इदं जन्मद्वीपे
द्वीपे भारते वर्ष 'वेयड्दगिरिपायमूले' वताद्वगिरिपादमूले-वैताद्वगिरिपादमूले-
तस्याधोभागे-समीपे 'सीहकुलसि' सिंहकुले 'सादत्ताए' सिंहतया 'पद्याया-
हिड' प्रत्यायास्यति=उत्पत्त्यते, स खलु तत्र मित्रा भविष्यति । सीहगोडमी
भविष्यती ? त्याह- 'अहम्मिण' अहम्मिण 'जाव साहमिण' यावत् माहमिण ,
अत्र यावच्छब्देन- 'सूरे ददप्पहारी' इत्यादि बोध्यम् । वट्टु=वहुविध पापं प्राणा-
तिपातादिलक्षण यावत्=कलिकलुषम् इत्यस्य संग्रह, 'ममज्जिणड' समर्पयति=

दीवे भारते वासे 'यह मृगापुत्र कालक उत्तीस वर्षकी उत्कृष्ट आयु का पालन कर
स्थिति के क्षय होने पर मर कर इस मध्य जन्मद्वीप क भारत क्षेत्र मे
'वेयड्दगिरिपायमूले' वैताद्वगिरिपादमूले का तलहटी मे 'सीहकुलसि' सिंह क कुलमें
'सीहत्ताए पद्यायाहिड' सिंह का पयाय मे उपनम होगा । 'से ण तत्थ सीहो भवि-
स्सड अहम्मिण जाव साहमिण' यह पत्रा ऐसा सिंह हागा कि जो अहम्मि, शूर,
ददप्रहारी एव माहसिक होगा । 'जाव' शब्द स ही यहां 'सूरे ददप्पहारी'
इन पदों का संग्रह किया गया है । 'वट्टु पाव जाव ममज्जिणड' यावत् जन्म स
यहां पर भी 'कलिकलुष' इस पद का ग्रहण हुआ है, उस सिंहन अपनी पयाय स
अनेक प्रकार के कलिकलुष प्राणातिपातादिरूप पापकर्मों का सवय करेगा । ममज्जि-

किञ्चा इहेव जव्वदीवे दीवे भारते वासे आ मृगापुत्र कालक उत्तीस वर्षकी
उत्कृष्ट आयुधनु पालन कीने न्वितिनो क्षय यत्ता मरण पाभीने आ नव्य
जन्मद्वीपना भारत क्षेत्रमा 'वेयड्दगिरिपायमूले' वैताद्वगिरिपादमूले तलेदीमा,
'सीहकुलसि' सिंहना कुलमा 'सीहत्ताए पद्यायाहिड' सिंह ॥ पयायय्वा
वि पत्र थये, 'से ण तत्थ सीहो भविस्सड अहम्मिण जाव साहमिण' ते त्या
आगण येवा प्रानने सिद्ध थये डे जे अहम्मि, शूरवीर, ददप्रहारी अर्थात्
माहसिक थये जाव शब्दी अहि, 'सूरे ददप्पहारी' आ पदोना म अह
कर्त्तव्य छे वट्टु पाव जाव ममज्जिणड यावत् शब्दी अहि अगण पथु
कलिकलुष जे पदु अहणु थयु छे, त सिद्ध योताना पर्याय दी अनेक
प्रकारना कलिकलुष प्रणुतिपातादिरूप पाप कर्मोना मय्य करथे ममज्जिणिसा

सेण तत्रो उन्वटित्ता एव चउप्पएसु उरपरिसप्पेसु भुणपरिमप्पेसु
खहगरेसु चउरिदिएसु तेइदिएसु नेइदिएसु उणप्फःएसु कट्ठयसुखेसु कट्ठय
दिएसु वाऊ० तेऊ० आऊ० पुढीसु अणेगमयमहस्समसुतो०, सेण तत्रो
अणतर उन्वटित्ता सुपइठपुरे णयरे गोणत्ताण पचायाहिइ ।

से णं तत्थ उम्मुक्कालभावे जान्णगमणुत्ते अन्नया कयाइ पट्टमपाउ
संसि गगाए महाणए खल्लणमट्ठिय खणमाणे तढीए पाटए समाणे कालंगण
तत्थेव सुपइठपुरे णयरे सेहिकुलसि पुत्तत्ताए पचायाइस्सम् ॥ सू० २१ ॥

टीका—सू० २१

मृगापुत्रस्य पूर्वभववृत्तान्त सर्व भगवद्वचनादवगम्य गौतमो भगवन्त
पृच्छति—‘ मियापुत्ते ण भते ’ इत्यादि । हे भदन्त !—हे भगवन् ! मृगापुत्र
खल्ल दारकः ‘ इओ ’ इत—अस्माद् भवात् कालमासे= मरणावसरे काल कृत्वा
‘ कहिं गमिहिइ ’ कुत्र गमिष्यति ?, ‘ कहिं उववज्जिहिइ ’ कुत्रो पत्स्यते ?,
भगवानाह—‘ गायमा ’ इत्यादि । हे गौतम ! मृगापुत्रो दारकः द्वात्रिं

‘ मियापुत्ते ण ’ इत्यादि—

इस प्रकार श्री गौतम स्वामीने श्री वीर प्रभु के मुख स मृगापुत्र का समस्त
पूर्वभव का वृत्तान्त जानकर पुन प्रभु से यह पूछ कि— ‘ भते ’—हे भदन्त ! ‘ मिया
पुत्तेण दारए इओ कालमासे कालं किच्चा कहिं गमिहिइ ’ मृगापुत्र बालक इस
भव से मरण के अवसर में मर कर कहा जायगा ‘ कहिं उववज्जिहिइ ’ कहा पर
उत्पन्न होगा ? प्रत्युत्तर मे प्रभुने कहा—‘ गायमा ’ हे गौतम ! ‘ मियापुत्ते दारए
वत्तीस वासाइ परमाउय पालइत्ता कालमासे कालं किच्चा इहेव जव्वदीवे

मियापुत्त ण ’ इत्यादि

आ प्रभाञ्जे श्री गौतम स्वामीञ्जे श्री वीर प्रभुना सुभथी मृगापुत्रना
समस्त पूर्वभवना वृत्तान्तने (साक्षणीने) जल्ली करीने करी प्रभुने आ प्रभाञ्जे
पूछथु ते — ‘ भते ’ हे भदन्त ! मियापुत्ते ण दारए इओ कालमासे काल
किच्चा कहिं गमिहिइ ’ मृगापुत्र बालक आ भवथी भरल्लु पाणीने कथा जथे ?
‘ कहिं उववज्जिहिइ ’ कथा उत्पन्न थथे ? प्रत्युत्तरमा प्रभुञ्जे कल्लु—‘ गायमा हे
गौतम ! ‘ मियापुत्ते दारए वत्तीस वासाइ परमाउय पालइत्ता कालमासे काल

यस्या पृथिव्या सप्त सागरोपमानि स्थितिं प्राप्स्यति । स खलु 'ततो' तत -
तत्पश्चात् 'साहेसु य' सिंहेसु चोत्पत्स्यते । 'तथाणतर' तदनन्तर 'चट्थीण०'
चतुर्थी पृथिव्या नैरयिकेषु नैरयिकृतयोत्पत्स्यते । तत उद्भूत्य 'उरगा
उरगः-मर्षो भविष्यति । तथापि कालं कृत्वा 'पचमीए' पञ्चम्या पृथिव्या
नैरयिकेषुत्पत्स्यते । तत उद्भूत्य स खलु 'इत्थी' स्त्री भविष्यति । तत्रापि
कालं कृत्वा 'उठ्ठाए' षष्ठ्या पृथिव्या नैरयिकेषुत्पत्स्यते । तत उद्भूत्य स
खलु 'मणुओ मनुज'-मनुष्यो भविष्यति, तथापि कालं कृत्वा 'अहसत्तमाए'
अधःसप्तम्या पृथिव्या नैरयिकेषु नैरयिकृतयोत्पत्स्यते ।

तर चट्थीए०, उरगो०, पचमीए०, इत्थी, उठ्ठीए०, मणुओ, अहे सतमाए०,
वहा स मर कर सातमाग की उकृष्ट स्थितिवाले तृतीय नरक मे, वहा से निकल कर
तिर्यग्गति मे सिंह की पर्याय मे, वहा से मर कर दश सागर की उकृष्ट स्थितिवाले
चतुर्थनरक मे, वहा से अपन समय मे मर कर सर्पपर्याय मे, वहा से मरकर फिर
मत्रह (१७) सागर की उकृष्ट स्थितिवाले पचम नरक मे, वहा से मर कर आ पर्यायमें,
वहा से पश्चात् मर कर बाईस सागर की उकृष्ट स्थितियुक्त ठठवे नरकमे, वहा से
निकलकर मनुष्य पर्याय मे और अन्त मे वहा से भी मर कर तेतीस (३३) सागर का
उकृष्ट स्थितिवाले सातवे नरक मे उपन्न हागा । त तो अणतर उव्वट्ठित्ता से जा
इमाइ जलपरपविन्दियतिरिक्खजोणियाण मच्छ-कच्छभ-गाह-मगर-सुसुम रा

सागरोपमाइ० से ण तओ मीहेसु य० तथाणतर चट्थीए०, उरगो, पचमीए०,
इत्थी, उठ्ठीए०, मणुओ अहसत्तमाए० 'पची त्याथी नीकणीने तिर्यग् गतिमा
सिंहनी पर्यायमा भरषु पाभीने आत सागरोपमनी उत्कृष्ट स्थिति वाणा त्रीन्
नरकमा, त्याथी नीकणीने तिर्यग् गतिमा सिंहनी पर्यायमा, त्याथी भरषु पाभीने
इस सागरोपमनी उत्कृष्ट स्थिति वाणा बाया नरकमा, त्याथी ते स्थिति पूरी करी १,
सर्पपर्यायमा, त्याथी भरषु पाभीने द्वी अन्तर (१७) सागरोपमनी उत्कृष्ट स्थितिवाणा
पायमा नरकमा, त्याथी भरषु पाभीने स्त्री पर्यायमा, त्याथी भरषु पाभीने मारीन
(२२) सागरोपमनी उत्कृष्ट स्थिति वाणा छठा नरकमा, त्याथी तीसगीन मनुष्य-
पर्यायमा अने अन्तमा त्याथी भरषु पाभीने तेरीम (३३) सागरोपमनी उत्कृष्ट
स्थितिवाणा सातमा नरकमा उत्पन्न थये 'तओ अणतर उव्वट्ठित्ता से जाइ इमाइ
जलपरपविन्दियतिरिक्खजोणियाण मच्छ-कच्छभ-गाह-मगर-सुसुमारादीण

उपार्जयति । 'समज्जिणिता' मगज्ज्य-गपक्रमोपार्जनं कृत्वा, कालमासे कालं कृत्वा, अस्या रत्नप्रभाया पृथिव्या 'उक्कोस' उत्कृष्टतया सागरोपमम्यति केपु यावत्-'नैरयिकेषु नैरयिकतया' इति संग्रहः, 'उपज्जिहिइ' उत्पत्स्यते । स खलु ततोऽनन्तरम्=तत्पश्चात् 'उव्वट्ठिणा' उद्भूत्य=रत्नप्रभापृथिव्या निर्गत्य 'सरीसिवेसु' सरीसृपेषु नकुलादिषु 'उपज्जिहिइ' उत्पत्स्यते । तत्र खलु कालं कृत्वा 'दोच्चाए पुढवीए' द्वितीयस्या पृथिव्याम्, उत्कर्षेण त्रीणि सागरोपमानि स्थितिं प्राप्स्यति । स खलु ततोऽनन्तर 'उव्वट्ठिणा' उद्भूत्य=द्वितीयस्या पृथिव्या निर्गत्य पक्षिपूतःस्यते । तत्रापि कालं कृत्वा 'तच्चाए पुढवीए' तृती

णिता कालमासे कालं किच्चा 'उनका सचय कर के कालमास-मृत्यु अवसर में मरकर वह इमीसे रयणप्पभाए पुढवीए उक्कोस सागरोवमट्ठिइएसु जाव उव्वज्जिहिइ' भव इसी रत्नप्रभा-पृथिवी के एक सागर की उत्कृष्ट स्थितिवाले प्रथम नरकमें नागकीरूप से उत्पन्न होगा । 'से ण तओ अणंतर उव्वट्ठिणा सरीसिवेसु उव्वज्जिहिइ, तत्थ ण काल किच्चा दोच्चाए पुढवीए उक्कोसेण तिन्नि सागरोवमाइ' पश्चात् वह वहा स निकल कर सरीसृप-नकुल आदि योनियो में उत्पन्न होगा । पश्चात् वहा की स्थिति के क्षय होने पर वह द्वितीय नरक कि जहा पर तीन सागर की उत्कृष्ट स्थिति है, उसमें ज म धारण करेगा, फिर 'से ण तओ अणतर उव्वट्ठिणा पक्खीसु उव्वज्जिहिइ' वह वहा स निकलकर पक्षियो के कुल में उत्पन्न होगा 'तत्थ वि काल किच्चा तच्चाए पुढवीए सत्त सागरोवमाइ ० से ण तओ सीहेसु प० तयाण

कालमासे काल किच्चा तेना मय्य करीने मृत्युना अवसरे भरथु पाभीने इमीसे रयणप्पभाए पुढवीए उक्कोस सागरोवमट्ठिइएसु जाव उव्वज्जिहिइ पछी ते एव आ रत्नप्रभा पृथ्वीना उत्कृष्ट ओउ सागरनी स्थिति वाणा पड़ेला नरकमा ना-कीरूपे उत्पन्न थये 'से ण तओ अणतर उव्वट्ठिणा सरीसिवेसु उव्वज्जिहिइ तत्थ ण काल किच्चा दोच्चाए पुढवीए उक्कोसेण तिन्नि सागरोव माइ' पछीथी ते त्याथी नीकणी मरीमृप-नकुल (नाणीया) आदिनी योनि ओमा उत्पन्न थये पछी त्यानी न्वितिने क्षय करीने ते जीव नरकमा जथा आगण तथु सागरोपमनी उत्कृष्ट स्थिति ले तेमा जन्म धारथु करेथे पछी से ण तओ अणतर उव्वट्ठिणा पक्खीसु उव्वज्जिहिइ' ते त्याथी नीकणीने पक्षिओना कुणमा उत्पन्न थये तत्पश्चात् काल किच्चा तच्चाए पुढवीए सत्त

પ્રત્યાયાસ્યતિ, ઉત્પત્સ્યતે । ‘સ ણ’ સ સ્વલુ ‘તઓ’ તતઃ—‘ઉન્વદિત્તા’
 ઉદ્ગત્ય=નિર્ગત્ય, એવ ‘ચરુપ્પણ્ણસુ’ ચતુરપદેષુ ગવાદિષુ ‘ઉરપરિસપ્પેસુ’
 ઉર પરિમર્ષેષુ = ઉરગેષુ સર્પાદિષુ — ડયર્થ, ‘ભુજપરિસપ્પેસુ’ ભુજ
 પરિમર્ષેષુ=ભુજગામિષુ નકુલગોપિકાસુ ‘સ્વદ્યયેસુ’ સ્વચરેષુ=ગગનચરેષુ પક્ષિષુ,
 ચતુરિન્દ્રિયષુ, ત્રીન્દ્રિયેષુ દ્વીન્દ્રિયેષુ, ‘વણ્ણપ્પણ્ણસુ’ વનસ્પતિકેષુ, ‘કદુદયસ્વલેસુ’
 કદુદયવૃક્ષેષુ, ‘કદુદયદુદ્ધિણ્ણસુ’ કદુદયદુગ્ધયુક્તેષુ અર્કાદિષુ, ‘વાયુસુ’ વાયુષુ, ‘તણ્ણસુ’
 તેજસ્સુ, ‘આણ્ણસુ’ અપ્પણ્ણસુ, ‘પુદ્ગલસુ’ પૃથિવીષુ અને કશતમહસ્રક્રત્તઃ—અને કલસ-
 વારમ્ ઉત્પત્સ્યતે । તતોડનન્તરમ્ ‘ઉન્વદિત્તા’ ઉદ્ગત્ય=નિર્ગત્ય ‘સુપદ્ધપુરે’ ગયરે
 સુપ્રતિષ્ઠપુરે નગરે, ગાણત્તાણ્ણ’ ગો-વેન=રૂપભત્વેન ગ્લીર્દતયેત્યર્થ, ‘પચ્ચાયા-
 હિદ્ધ’ પ્રત્યાયાસ્યતિ=ઉત્પત્સ્યતે ।

‘સ ણ’ સ સ્વલુ તત ‘ઉન્મુક્કભાવે’ ઉન્મુક્તવાલભાવ =વાલ્યાવસ્થા-
 ક્રાન્ત, ‘જોવ્ણગમણુપત્તે’ ચૌવનકમનુપ્રાપ્ત=તારુણ્યસુપાગત, ‘અન્નયા કયાહ’

કરવદ્ ચતુરપદ ગાય આદિ તિર્યંચો મે, ઉરપરિસર્પે સર્પાદિકો મે, ભુજપરિસપ નકુલ ગોહ
 આદિ કા મે, સ્વનર-પાક્ષયો મે, ચતુરિન્દ્રિયા મે, તેદ્વિન્દ્રિયો મે, દ્વાન્દ્રિય જીવો મે ઔર
 એકેન્દ્રિય વનસ્પતિભાય કદુદયવૃક્ષો મે, કદુદયદુગ્ધવાલે આકડા વાદિ વૃક્ષો મે, વાયુકાય
 મે, તેજસ્કાય મે અપ્પકાય મે, ઔર પૃથિવીકાય મે લાલોવાર ઉત્પન્ન હોગા । ‘સે ણ
 તત્તો’ અણતર ઉન્વદિત્તા સુપદ્ધપુરે ગયરે ગોણત્તાણ્ણ પચ્ચાયાહિદ્ધ’ પશ્ચાત્ વહા સે
 નિકલકર વહ સુપ્રતિષ્ઠતપુર નગર મે ગોણ-સાહરૂપ સ ઉત્પન્ન હોગા । ‘સે ણ તત્થ’
 વહા પર વહ ‘ઉન્મુક્કવાલભાવે’ વાન્યાવસ્થા કો છોડકર ‘જોવ્ણગમણુપત્તે’ જવ
 ચૌવન અવસ્થા કો પ્રાપ્ત કરગા, તવ ‘અન્નયા કયાહ’ કોઈ એક સમય ‘પદમ-

પત્રી ત્યાથી નીકળીને તે જીવ ચતુરપદ-ગાય આદિ તિર્યંચોમા, ઉરપરિસર્પ-
 સર્પાદિકોમા ભુજપરિસર્પ-નોળીઆ થો આદિમા, એયર-પક્ષિયોમા, ચતુરિન્દ્રિ-
 યોમા, તેદ્વિન્દ્રિયોમા, દ્વીન્દ્રિયોના જીવોમા અને એકેન્દ્રિય વનસ્પતિકાય-કદુદ-
 યવૃક્ષોમા, કદુદયદુગ્ધવાળા-આકડા આદિ વૃથામા, વાયુકાયમા, અગ્નિકાયમા અપ્પકાયમા
 અને પૃથિવીકાયમા લાલોવાર ઉત્પન્ન થશે, ‘સે ણ તત્તો’ અણતર ઉન્વદિત્તા સુપદ્ધ-
 પુરે ગયરે ગોણત્તાણ્ણ પચ્ચાયાહિદ્ધ’ પત્રી ત્યાથી નીકળીને તે સુપ્રતિષ્ઠિતપુર નગરમા
 ગોણ-સાહ રૂપથી ઉત્પન્ન થશે સે ણ તત્થ’ ત્યા તે ‘ઉન્મુક્કવાલભાવે’
 (નાઠ) વાલ્યાવસ્થાને પૂરી કરીને ‘જોવ્ણગમણુપત્તે’ જ્યારે યુવાવસ્થાને પ્રાપ્ત
 નરો ત્યારે ‘અન્નયા કયાહ’ ડોઠ એક સમય ‘પદમપાડમસિ’ પ્રાવશિષ્ઠ વર્ષા

‘તઓ અણતર’ તતોડનંતર ‘ઉવઢિતા’ ઉદ્વૃત્ય=અપઃસપ્તમ્યાઃ
 પૃથિવ્યા નિર્ગત્યેત્યર્થ., ‘સે’ સ મૃગાપુત્રદારકજીયઃ, યાનિ ઇમાનિ જલચર
 પશ્ચેન્દ્રિયતિર્યગ્યોનિકાના મત્મ્યકલ્પયાદમકરસુમુમારાદીના ‘અદતરસજાઙ્કુલ
 કાટિજાણિપમુહસયસહસ્તાઈ’ અણેયોદજનાતિકૃત્કોટિયોનિમુલ્લશતસહ-
 સ્તાણિ=જાતૌ પશ્ચેન્દ્રિયજાતૌ કુલકોટીના યોનિમુલ્લાણિ-યોનિદ્વારજાણિ
 યોનિશતસહસ્તાણિ-તાનિ અર્ધાયોદજાનિ-સાર્ધઢાદશશતસહસ્તાણિ-સાર્ધઢાદશ-
 લક્ષાણીત્યર્થ પશ્ચેન્દ્રિયજાતૌ સારઢા શલ્લકુલકોટીન પ્રાપ્ત્યતીતિ યાવત્।
 તત્ર સ્વલ્લુ એમેગસિ’ એકૈર્કસિન્ ‘જોણિવિહાણસિ’ યોનિવિધાને=યોનિર્મદે
 ‘અણગસયસહસ્મકુતો’ અનેકશતસહસ્ત્રજલ-અનેકલક્ષયારમ્ ‘હદાહતાર’
 હપ્પર ‘તયેય’ તત્રૈવ ‘મુજાર,’ મૂયો મૂય.-પુન પુનઃ, ‘પઢાયાઈસ્સઈ’

દીળ અદતરસજાઙ્કુલકોટિજોણિપમુહસયસહસ્તાઈ’ પશ્ચાત્ વહા સ નિકલ
 કર વહ મૃગાપુત્ર કા જાવ પર્વોદ્રય તિર્યંચો કે મેદસ્પરૂપ જલચર-મચ્છ, કચ્છપ,
 પ્રાહ, મગર ઓર સુસુમાર આદિ તિર્યંચગતિ નામકર્મવિશિષ્ટ તિર્યંચ જોવા કી પશ્ચેન્દ્રિય
 જાતિ મે જો સાઢા વારહ (૧૨૥) લાસ કુલકોટિ હૈં ડનમે ઉપન હાગા। ‘તત્થ
 ણ એમેગસિ જોણિવિહાણસિ અણેગસયસહસ્ત્રસુતો હદાહતાર તત્થેવ મુજો
 મુજો પઢાયાઈસ્સઈ’ ડનમે ણકર યોનિ ક મેદર્મ લાલોવાર, વાર-વાર જન્મ મરણ
 કરેગા। ‘સે ણ તઓ ઉવઢિતા એવ ચડપ્પણ્ણ, ઉરપરિસંપ્પેસુ, મુયપરિસંપ્પેસુ, સ્વહ-
 ચરેસુ, ચરિરિદિસુ, તેદિદિસુ, વેદિદિસુ, વળ્લપ્પણ્ણ, કહુયસ્સલ્લેસુ, કહુયેદ્વિદિ-
 ણ્ણ, વાઙ્ક, તેઙ્ક, આઙ્ક, પુઢવીસુ, અણેગસયસહસ્ત્રસુતો’ પશ્ચાત્ વહાસે નિકલ

અદતરસજાઙ્કુલકોટિજોણિપમુહસયસહસ્તાઈ’ પછી ત્યાથી નીકળીને તે
 મૃગાપુત્રનો જીવ પશ્ચેન્દ્રિય તિર્યંચોના લેહ-વડપ જલચર, મચ્છ, કચ્છપો, પ્રાહ,
 મગર અને સુસુમાર આદિ તિર્યંચગતિનામકર્મવિશિષ્ટ તિર્યંચ જીવોની
 પશ્ચેન્દ્રિય જાતિમાં જોના આઢાગાર લાગ (૧૨૥) કુલકોટી છે તેમાં ઉત્પન્ન થશે
 તત્થળ એમેગસિ જોણિવિહાણસિ અણેગસયસહસ્ત્રસુતો હદાહતાર
 તત્થેવ મુજા મુજો પઢાયાઈસ્સઈ’ તેમાં એક એક યોનિના લેહમાં લાંબો વાર
 વારેવારે જન્મ અને મરણ કરશે ‘સે ણ તઓ ઉવઢિતા એવ ચડપ્પણ્ણ, ઉરપરિ-
 સંપ્પેસુ, મુયપરિસંપ્પેસુ, સ્વહચરેસુ ચરિરિદિસુ, તેદિદિસુ વેદિદિસુ વળ્લપ્પણ્ણ,
 કહુયસ્સલ્લેસુ, કહુયેદ્વિદિણ્ણ, વાઙ્ક, તેઙ્ક આઙ્ક, પુઢવીસુ, અણેગસયસહસ્ત્રસુતો’

पर्याय का परित्याग करेगा तब वह सर्वप्रथम इस जटुद्वीपस्थित भरतक्षेत्रान्तगत वैताद्वय पर्वत की तलहटी में सिंह की पर्याय को धारण करेगा । उसमें वह अपनी अधार्मिक, शौर्यविशिष्ट, दृढप्रहारकारी एवं साहसिक प्रवृत्ति से अनेक प्रकार के अशुभतम प्राणान्ति पातादिरूप पापकर्मों का उपार्जन करेगा । उसके प्रभाव से अपनी आयु के परिसमाप्त होते ही यह मरकर प्रथम नरक का नैरयिक होगा, वहां की १ सागर की स्थिति समाप्त कर जन वहां से निकल कर फिर यह तिर्य्यच पर्याय में सरीसृप आदि जीवों की पर्याय को धारण कर और मर कर द्वितीय नरकका नैरयिक होगा । वहां की तीन सागर की स्थिति भोगकर जन वहां से निकलगा तब फिर से यह पक्षियों के कुल में पक्षीरूप से जन्मेगा । यहां का प्राप्तस्थिति भोगकर फिर मर कर तृतीय नरक में जायगा । वहां की सातसागर की उत्कृष्ट स्थिति की समाप्ति कर, मर कर वहां से पुनरपि सिंह के भव को प्राप्त करेगा । यहां से मरकर चतुर्थनरक, कि जहां १० सागर की उत्कृष्ट स्थिति है उसमें नैरयिक का जीव होगा । वहां से उस स्थिति की पूर्णता होते ही सर्प की यानि में जन्म लेगा । यहां से मर कर १७ सागर की पांचवे नरककी स्थिति को वहां के दुखों का

(३०) वर्षानी आयुष्यने पूरी करीने न्याये ते पर्यायने। त्याग करे, त्याये ते सौथी प्रथम आ जम्भूद्वीपमा रहेल भरतक्षेत्रनी अदरना वैताद्वय पर्वतनी तणे टीमा भिन्ननी पर्यायने धारण करे, तेमा ते पोतानी अधार्मिक शौर्यविशिष्ट दृढ प्रहारकारी साहसिक प्रवृत्तिथी अनेक प्रकारना अशुभतम प्राणान्तिपाताद्वि रूप पापकर्मने भोगवसे तेमा प्रभावधी पोतानी आयुष्य पूरी थताज ते भरणु पाभीने प्रथम नरकने नारकी थसे त्यानी अेक १ सागरनी स्थिति पूरी करीने त्याथी नीकणीने पाडे ते तिर्य्यच पर्यायमा मरामर्ष आदि एणेनी पर्यायने धारण करे पछी त्याथी भरणु पाभीने भील नरकमा नारकी थसे त्यानी त्रणु सागरनी स्थिति भोगवीने न्याये त्याथी नीकणसे पछी करीथी ते पक्षियोना कुलमा पक्षीरूपथी जन्म पावसे त्यानी प्राप्न स्थिति भोगनीने भरणु पाभीने त्रील नरकमा जसे त्या मात ७ सागरनी उत्कृष्ट स्थितिने पूरी करी भरणु पाभीने त्याथी करी पणु मिहना लवमा आवसे त्यावी भरणु पाभीने योथु नरक के न्या दस १० सागरनी उत्कृष्ट स्थिति ठे तेमा गन्धीने एव थसे ते स्थिति पूरी थताज ते वर्षनी योनिमा जन्म पावसे त्यावी भरणु पाभीने मत्तर (१७) सागरनी पाचमा नरकनी स्थिति वडे त्याना दुणेने भोगनीने आयुष्यने समा

अन्यदा कदाचित्=कस्मिंश्चिदन्यस्मिन् समये 'पद्मपाउससि' प्रथमपावृषि=प्रथम वर्षाकाले, 'गंगाए महाणइए' गङ्गाया महानद्याः 'खलीणमद्विय' खलीन मृत्तिका=खलीन-नदीतट तस्य या मृत्तिका, ताम्, 'खणमाणे' खनन्=उखनन् 'तडीए' तट्या, पतितायामितिशेषः, 'पेडिण समाने' पीडितः सन् 'काल-गए' काल गत.-मृत' । तत्पश्चात्-तत्रैव 'सुपइट्टपुरे' सुप्रतिष्ठपुरे सुप्रतिष्ठपुरनामके नगरे श्रेष्ठिकुले पुत्रतया 'पच्चायाइस्सइ' पच्चायास्थिति=उपस्थिते ॥ सू० २१ ॥

पाउससि' प्राथमिक वर्षकाल मे 'गंगाए महाणइए' गङ्गामहानदी के 'खलीण-मद्विय' खणमाणे तडीए पडिए ममाणे कालगए' तौर की मिट्टी को अपन संगो स खोदेगा और खोदते-जब तट उस पर गिर पड़ेगा उसके नीचे दबजाने उसकी मृत्तु हो जायगी, और गर कर वह 'तत्थेव सुपइट्टपुरे' नगरे सेष्ठिकुलसि पुत्तत्ताए पच्चाया इस्सइ' वहाँ पर सुप्रतिष्ठितपुर नगर मे किसी एक श्रेष्ठी-सठ क घरमे पुत्ररूप से उत्पन्न होगा ।

भावार्थ—श्रमण भगवान महावीर के श्रीमुख स मृगापुत्र का समस्त पूर्व-भववीय वृत्तान्त यथावत् जानकर श्री गौतम स्वामीने उनसे फिर यह प्रश्न किया कि—हे प्रभो ! आप यह और प्रकट करने की कृपा करे कि वह मृगापुत्र मरकर कहा उत्पन्न होगा ? तब प्रभुने गौतमस्वामीके इस प्रश्न का उत्तर देते हुए इस प्रकार कहा कि—हे गौतम ! वह मृगापुत्र अपनी उत्कृष्ट बत्तीस (३२) वर्ष की आयु को समाप्त कर जब इस

कालमा 'गंगाए महाणइए' गङ्गा महानदीना 'खलीणमद्विय' खणमाणे तडीए पडिए समाने कालगए' तीरनी भाटीने पोताना थी गङ्गाथी ओइथे अने ओइता ओइता ते ठंडो उपर पडी जये अने तेना पर भाटी पडवाथी ते इगार्ध जये तेथी तेनु मृत्यु थये अने ते भरलु पाभीने 'तत्थेव सुपइट्टपुरे' नगरे सेष्ठिकुलसि पुत्तत्ताए पच्चायाइस्सइ त्या सुप्रतिष्ठितपुर नगरमा ठोछ ओछ शेठना वेर पुत्ररूपे उत्पन्न थये

भावार्थ—श्रमण भगवान महावीरना मुखी मृगापुत्रना तमाम पूर्व-भवना वृत्तान्तने यथावत् जानीने श्री गौतम स्वामीजे भगवानने इसीथी आ प्रश्न क्यो के —हे प्रभो ! आप जे मल्लु जल्लुववानी कृपा करे के ते मृगापुत्र भरलु पाभी कया उत्पन्न थये ? । त्यारे प्रभुजे गौतम स्वामीना आ प्रश्नना उत्तर आपता आ प्रभाजे कहु के —हे गौतम ! ते मृगापुत्र पोतानी उत्कृष्ट गनीश

पर्याय का परित्याग करेगा तब यह सर्वप्रथम इस जन्तुद्वीपस्थित भरतक्षेत्रात्तर्गत वैताढ्य पर्वत की तलहटी में सिंह को पर्याय को धारण करेगा । उममें वह अपनी अधार्मिक, शौर्यविशिष्ट, दृढप्रहारकारी एवं साहसिक प्रवृत्ति से अनेक प्रकार के अशुभतम प्राणाति पातादिरूप पापकर्मों का उपार्जन करेगा । उसके प्रभाव से अपनी आयु के परिसमाम होते ही यह मरकर प्रथम नरक का नैरयिक होगा, वहा की १ सागर की स्थिति समाप्त कर जब वहा स निकल कर फिर यह तिर्य्यच पर्याय में सरीमृष आदि जीवों का पर्याय का धारण कर और मर कर द्वितीय नरकका नैरयिक होगा । वहा की तीन सागर की स्थिति भोगकर जब वहा स निकलेगा तब फिर स यह पक्षियों के कुल में पक्षीरूप से जमेगा । वहा का प्रातस्थिति भोगकर फिर मर कर तृतीय नरक में जायगा । वहा की सातसागर की उत्कृष्ट स्थिति की समाप्ति कर, मर कर वहा से पुनरपि सिंह के भव का प्राप्त करेगा । वहा से मरकर चतुर्थनरक, कि जहा १० सागर की उत्कृष्ट स्थिति है उसमें नैरयिक का जाव होगा । वहा से उस स्थिति की पूर्णता होते ही सर्प की यानि में जन्म लेगा । वहा में मर कर १७ सागर की पाचवे नरककी स्थिति का वहा के दुःखा का

(३२) वर्षानी आयुष्यने पूरी करीने न्याये ते पर्यायने त्याग करे, त्याये ते सौथी प्रथम आ जम्भूद्वीपमा रहेल भरतक्षेत्रनी अहरना वैताढ्य पर्वतनी तणे टीमा मिडनी पर्यायने धारण करे, तेमा ते पोतानी अधार्मिक शौर्यविशिष्ट दृढ प्रहारकारी आधुनिक प्रवृत्तिथी अनेक प्रकारना अशुभतम प्राणातिपातादि रूप पापकर्मने भोगवसे तेना प्रभावधी पोतानी आयुष्य पूरी थतान् ते मरण पाभीने प्रथम नरकना नारकी थसे त्यानी अक १ सागरनी स्थिति पूरी करीने त्याथी नीकणीने पाछो ते तिर्य्यच पर्यायमा सरामर्ष आदि छोपेनी पर्यायने धारण करे, पछी त्याथी मरण पाभीने बीज नरकमा नारकी थसे त्यानी त्रण सागरनी स्थिति छोगणीने न्याये त्याथी नीकणथे पछी करीथी ते पक्षियोंना कुलमा पक्षीरूपथी जन्म पावसे त्यानी प्राप्न स्थिति छोगणीने मरण पाभीने त्रीज नरकमा जसे त्या सात सागरनी उत्कृष्ट स्थितिने पूरी करी मरण पाभीने त्याथी करी पण सिङ्गना लवमा आवसे त्याथी मरण पाभीने श्रेष्ठ नरक के न्या हस १० सागरनी उत्कृष्ट स्थिति छे तेमा नारकीना जव थसे ते स्थिति पूरी थतान् ते मर्षनी पोनिमा जन्म पावसे त्याथी मरण पाभीने मत्त (१७) सागरनी पाचमा नरकनी स्थिति वडे त्याना इ छोने छोगणीने आयुष्यने ममा-

भोगतेर आयुष्य को समाप्त कर वहा से मर श्रीपर्याय मे आयगा । यहा मे मर कर
छठे नरक की २२ सागर की स्थिति को उहा नागकी की पर्याय लेकर समाप्त कर उहा से
निकल फिर मानव पर्याय को पा सातवे नरक का नैरयिक होगा, जहा ३३ सागर तक
यह अनन्त अपार कष्टों का भोक्ता बनेगा । सम नरक की ३३ सागरप्रमाण स्थिति को
भोगकर यह वहा से निकल जलचर पंचेन्द्रिय तिर्यक्षों मे साठेनारद (१२॥) लाख
कुलकादि मे बार२ अनेक योनियों मे लाखों बार जन्म-मरण कर चतुष्पद-गाय आदि
की पर्याय मे, उपरिस्पर्ष आदिको मे, चतुर्गिन्द्रिय जीवो मे, तेज्जिन्द्रिय जीवो मे, द्वीन्द्रिय
जीवो मे और एकेन्द्रियजीव-वनस्पतिकाय मे कटुकवृक्षा मे कटुकक्षीर माल अर्ध आदि
वृक्षो मे, वायुकाय मे, तैजसकाय मे, अपकाय एवं पृथिवीकाय में भी लाखो बार जन्म
मरण करेगा । पश्चात् सुप्रतिष्ठितपुर नामक नगर में वह एक महोन्नत साठ होगा ।
यह साठ जब अपनी बाल्यावस्था को व्यतीत कर अपनी पूर्ण जवाना के जोशमें चढेगा
तब गगानदी के तट का मिट्टी को सोंगोद्वारा खोदेगा । उस नदी का तट उस पर गिर
पड़ेगा इससे वह मर कर उसी नगर में किसी एक सेठ के यहा पुन होगा ॥२१॥

पत करता भरषु पाभीने पछी श्री पर्यायभा आवशे त्याथी भरषु पाभीने छट्ठा
नरकनी २२ पावीस सागरनी स्थितिने नारकी एव पछे समाप्त ठरीने त्याथी
नीकणीने मनुष्य पर्यायने पाभीने सातभा नरकभा नारकी एव थशे, ज्या उठ
तेत्रीश सागर सुधी अनन्त-असार कष्टोने लोगवशे, सातभा नरकनी तेत्रीश सागर
प्रभाषु स्थितिने लोगवीने त त्याथी नीकणीने जलचर पञ्चन्द्रिय तिर्यक्षोभा
साठो गार लाख (१२॥) कुलकाटीभा बार बार अनेक योनियोभा लाखो बार जन्म-
भरषु करीने चतुष्पद गाय आदि पर्यायभा उपरिस्पर्ष आदिभा, चतुर्गिन्द्रिय
एवोभा, तेज्जिन्द्रिय एवोभा, द्वीन्द्रिय एवोभा अने एकेन्द्रिय एव-वनस्पति
कायभा, कटुक वृक्षोभा, कटुक दूधराणा आकडा आदि वृक्षोभा, वायुकायभा तेज्ज
कायभा, अपकायभा, अने पृथिवीकायभा लाख लाखो बार जन्म-भरषु करशे,
पछीथी सुप्रतिष्ठितपुर नामना नगरभा ते ओठ महोन्नत साठ थगे ते साठ
ज्यादे पोतानी पाट्यावस्थाने पूरी करीने पोतानी पूरी लुबानीना लेशना बढगे
त्यादे गगा नदीना कठि ते काठानी, भाटीने शी गडा द्वारा जोहशे, त्यादे ते
नदीना काठो तेना पर पडशे तेथी भरषु पाभीने तेज नगरभा दोष्ट ओक शेवना
वे पुत्र रूपे जन्म पावशे ॥ २१॥

मूलम्—सू० २२

से ण तथ उम्मुक्कवालभावे विण्णायपरिणयमेत्ते जोव्वणगमणुपत्ते तद्वा
रूवाण थेराण अतिए धम्म सोच्चा निसम्म मुढे भविच्चा अगाराओ अणगारिय
पव्वस्सइ । से ण तथ अणगारे भविस्सइ—रियासमिए जाव उभयारी ।

से ण तथ उहूड रासाइ सामण्णपरियागं पाउणिच्चा आलोइय-
पडिक्केने समाप्पिप्पेने कालमासे काल किच्चा सोहम्मे कप्पे देवत्ताए उव्वज्जि
हिइ । से ण तथो अणतर चय चइत्ता महाविदेहे वासे जाइ कुलाइ भरति
अहूत्ताइ जहा ददपउन्ने सा चेव वत्तव्वया, फलाआ जाव सव्वदुक्क्याणमत
करिस्सइ ।

एव खलु जंतू ! समणेण भगवया महापरीरेण जाव सपत्तेण दुहविवा-
गाण पढमस्स अज्झयणस्स अयमद्वे पण्णने तिवेमि ॥ सू० २२ ॥

॥ विवागमुए मिगापुत्तीय पढम अज्झयण समत्तं ॥ १ ॥

टीका—सू० २२

‘से ण’ इत्यादि । स खलु ‘उम्मुक्कवालभाव’ उम्मुक्कवालभाव—
बाल्यावस्थामतिक्रान्त, ‘विण्णायपरिणयमेत्ते’ विज्ञातपरिणतमात्र.—विज्ञातम्=
अवबुद्ध परिणतमात्रम्=अवस्थान्तर येन स तथा, बाल्यावस्थामतिक्रम्य पारिज्ञात
यौवनारम्भ इत्यर्थ । यौवनरम्भानुभासः, तथारूपाणा स्थविराणामन्तिके धर्मे

‘से ण तथ’ इत्यादि—

‘से ण तथ’ वह पुत्र वहा जब ‘उम्मुक्कवालभावे विण्णायपरिणयमेत्ते
जोव्वणगमणुपत्ते’ कौमार अवस्था बीत जाने पर यौवनावस्था के प्रारम्भ के जानने
वाला हो यौवन अवस्था में प्राप्त होगा तब ‘तद्धारूवाण थेराण अतिए धम्म
सोच्चा निसम्म’ तथारूप स्थविर आचार्या के समीप धर्म का श्रवण और उस हृदय

‘से ण तथ’ इत्यादि

‘से ण तथ’ ते पुत्र त्या न्यारे उम्मुक्कवालभावे विण्णायपरिणय
मेत्ते जोव्वणगमणुपत्ते’ नात्यावस्था पूरी तथा पछी न्यारे युवान अवस्था में
आवशे त्यारे तद्धारूवाण थेराण अतिए धम्म सोच्चा निमम्म तथाइय २५
विर आचार्याना पावे जध धर्म्मने सामणी ते धर्म्मने हृदयमा धारण करीने

श्रुत्वा निश्चय्य मुण्डो भूत्वा. अगारात्=अगार-गृह परित्यज्येत्यर्थः, अनगारितां
प्रजिज्यति, साधुत्वं प्रप्स्यति । स खलु तत्र अनगारो भविष्यति । कीदृशः?
इत्याह—ईर्यासमितः विवेकपूर्वकगमनवान् यावद् ब्रह्मचारी=ब्रह्मचर्यपालक ।

स खलु तत्र गृहिर्न वर्षाणि 'सामण्यपरियाग' श्रामण्यपर्याय=संयम-
पर्याय 'पाउणिता' पालयिता, 'आलोइयपडिक्क' आलोचनप्रतिक्रान्तः=
आलोचित-गुरुवे निवेदित यदनिचारजातं तत् प्रतिक्रान्त-गुरुपदिष्टमायश्चि-
त्तेन पुनरकरणप्रतिज्ञया विशोधितं येन स तथा, 'समाहिपत्ते' समाधिप्राप्तः=
समाधि-शुभध्यानम् प्राप्तः=उपगतः कालमासे कालं ज्ञत्वा 'सोहम्मे कप्पे' सौधर्मे

में धारण कर 'मुंडे भविता' मुंडत हो 'अगाराओ' गृहका परित्याग करके
'अणगारिय पण्डइस्सड' अनगार-अवस्था के अगीकार करेगा 'से ण तथ
अणगारे भविस्सइ, ईरियाममिण जाव वभयारी' वह मुनि पाचममिति तीनगुणों
का आराधक और शुभ ब्रह्मचारी होगा । 'से ण तथ वहहिं वासाइ सामण्यपरि-
याग पाउणिता' वह उम अवस्था में अनेक वर्षों तक उम श्रमणपयाय का-संयम
भाव का पालन कर 'आलोइयपडिक्कते' अपने लगे हुए अतिचारा का गुरुदेव से
निवेदन कर और उनके द्वारा कथित शुद्धि के अनुसार फिर नहीं करने को प्रतिज्ञा में
उनका संशोधन कर 'समाहिपत्ते' शुभ ध्यानरूप समाधि में लवलीन हो 'कालमासे
कालं जिञ्चा' अपना आयुर्कर्म की स्थिति पूर्ण होने पर काठ कर वटा से 'सोहम्मे
कप्पे' सौधर्म नामक प्रथम देवलोक में 'देवत्ताए उववज्जिहिइ' देवरूप में उत्पन्न

मुंडे भविता मुंडित यद्यने 'अगाराओ' घरने परित्याग करीने अणगारिय
पण्डइस्सड अणुगार (आधु) अवस्थाने अतीकां नश्ये सेण तथ
अणगारे भविस्सइ ईरियाममिण जाव वभयारी' पछी ते मुनि पाच्य अभिति,
त्रय्य शुभिता आराधक अने शुभ ब्रह्मचारी थये 'से ण तथ वहहिं वासाइ
सामण्यपरियाग पाउणिता ते मुनि-अवस्थाभा अनेक वर्षों सुधी श्रमण-
पर्याय-संयम जावने पाणीने 'आलोइयपडिक्कते' पोटाने लागेला अनित्यारेने
गुरुदेव पासे निवेदन करी अने तेमले छेदी शुद्धिने अनुसरने दरीथी अतिचार
नही करवानी प्रतिज्ञाथी तेनु संशोधन करी 'समाहिपत्ते' शुभ ध्यानरूप समा-
धिमा तटलीन थय, कालमासे कालं जिञ्चा' अने पोटाना आयुध्य कर्मनी
स्थिति पूर्ण थता भरखु पाभीने त्याथी 'सोहम्मे कप्पे' सौधर्म नामना प्रथम

कल्पे=प्रथमे देवलोके, 'देवताए' देवत्वेन 'उपजिह्विह' उत्पत्स्यते । स खलु ततोऽनन्तर चयं=शरीर देवदेहमित्यर्थः 'चहता' त्यक्त्वा महाविदेहे वर्षे=महाविदेहक्षेत्रे यानि कृत्वा भवन्ति 'अद्वाइ' अद्वागनि, तेषां खलु अन्यतरस्मिन् कुले पुनर्योत्पत्स्यते । 'जहा ददपड्ने' यथा ददपतिज्ञः, औपपातिस्मृते यथा ददपतिज्ञनाम्नो भव्या वर्णितस्तथाऽयमपि वान्य इत्यर्थः । 'मा चेय वत्तव्या' सैव वत्तव्या या ददपतिवस्य वत्तव्यता=वर्णन, सैवाम्यापि वत्तव्यतेत्यर्थः । तामेव स्मारयन्नाह—'कगआ' इति — कगस्मेन दामपतिर्मह का ग्रहीणान्ते, यथा ददपतिज्ञेन गृहीता इति भावः । 'जाव सवदुक्खाणमत करिस्सइ' यावत् सर्वदुःखानामन्त ररिगति, इति भावः, अत्र यावच्छब्देन—सेत्स्यति,

हागा । 'से ण तत्रा अणतर चय चहता महाविदेहे वासे जाइ कुलाइ भवन्ति अद्वाइ जहा ददपड्ने सा चेव वत्तव्या, यत्रा जाव सवदुक्खाणमत करिस्सइ' पश्चात् अपनी पूर्ण आयु का परिभाग कर उस देवपयाग का परित्याग कर वह वहा से च्यवकर महाविदेह क्षेत्र मे जो भी समृद्धिशाळा कुल हैं उनमे किसी एक कुल मे पुत्रपन उत्पन्न होगा । औपपातिक सूत्र मे जिम प्रकार से ददपतिन का वर्णन किया गया इ ठाक उसी प्रकार स इशे भा समझा चाहिये । 'कगआ जाव सवदुक्खाणमत करिस्सइ' यही बात इन पदे स सूत्राग्न स्पष्ट का है कि—जिस प्रकार ददपतिज्ञ ७२ कलाओं में प्रण था उसा प्रकार स यह भा उनमें निपुणमति हागा, वह जिम प्रकार समस्त क्रमो का अन्त करन वाला हुआ, यह भी उसी प्रकार हागा । यान्

देवलोका 'देवताए उपजिह्विह' देवर्पमा उत्पन्न यथे से ण तत्रा अणतर चय चहता महाविदेहे वासे जाइ कुलाइ भवन्ति अद्वाइ जहा ददपड्ने सा चेव वत्तव्या कगआ जाव सवदुक्खाणमत करिस्सइ' पछी पेतानी पूरी आयुधने ले गीने त देव पर्यायने त्याग करी त्यागी अनेने भडा विदेहक्षेत्रमा ने समृद्धिशाळी कुल थे, तेमाना केछ पछ अउ कुलमा पुत्रउपे उत्पन्न यथे औपपातिक सूत्रमा ने प्रभाछे दृढप्रतिज्ञनुं वर्णन करवामा आयु थे णगणर तेज प्रभाछे आ प्रसंगने पछ समझनुं लेछथे, कलाओ जाव सवदुक्खाणमत करिस्सइ' ये बात आ पदेथी सूत्रकरे स्पष्ट करी छे उ—जे प्रभाछे दृढप्रतिज्ञ गछातेर (७२) कलाओमा प्रवीण हुता ते प्रभाछे आ पछ तेमा निपुण बुद्धि वाणे यथे, ते जे प्रभाछे समस्त क्रमोना अन्त करनार यथा, तेज प्रभाछे आ

મોક્ષ્યતે, મોક્ષયતે, પરિનિર્વાસ્યતિ, ઇત્યેવા સગ્રહ* । તત્ર મોક્ષ્યતિ=સિદ્ધો ભવિ-
ષ્યતિ કૃતકૃત્યો ભવિષ્યતિ, મોક્ષ્યતે=કૌતુહલેન સર્વ જ્ઞેય જ્ઞામ્યતિ, મોક્ષયતે=
સકલકર્મચન્દ્રાદ્ વિમુક્તો ભવિષ્યતિ, પરિનિર્વાસ્યતિ=પારમાર્થિકમુલ માપ્સ્યતિ ।
સર્વદુઃખાનામ્-અન્ત=નાશ કરિષ્યતિ ।

શ્રી સુધર્માસ્વામી જમ્બુસ્વામિનમાહ-‘ એવં જમ્બુ ! ’ ઇત્યાદિ ।
એવં જમ્બુ હે જમ્બુ ! શ્રમણેન ભગવતા મહાવીરેણ ચાત્ત્વ સિદ્ધિગતિસ્થાન
સંપ્રાપ્તેન દુહવિચારાણ ’ દુઃસ્વપિપાકાના=દુઃસ્વપિપાકનામકસ્ય પ્રથમશ્રુતસ્ક

શબ્દ સે ‘ મોક્ષ્યતિ મોક્ષયતે, મોક્ષયતે, પરિનિર્વાસ્યતિ ’ ઇતિ પદો કા પ્રહણ હૈ, ઇતિ કા
અર્થ ઇતિ પ્રકાર હૈ- ‘ મોક્ષ્યતિ ’ વહ સિદ્ધ-કૃતકૃત્ય હોગા, ‘ મોક્ષયતે ’ કેવલ
જ્ઞાન સ સમસ્ત જ્ઞેયો કા જ્ઞાતા હોગા, ‘ મોક્ષયતે ’ સમસ્ત કર્મો કે બંધન સ સર્વથા
મુક્ત હોગા, ‘ પરિનિર્વાસ્યતિ ’ પારમાર્થિક આત્મિક અનન્ત અવ્યાયાધ મુલો કે પ્રાપ્ત
કરેગા । ‘ સર્વદુઃખાના અન્ત કરિષ્યતિ ’ ઇતિ પ્રકાર કે કહને કા તાત્પર્ય
યહ હૈ કિ વહ સમસ્ત દુઃખો કા ઓર ઉનેકે કારણમૂલ સમસ્ત કર્મો કા વિનાશ
કરન વાલા હોગા ।

‘ એવં જમ્બુ ! સમણેણ ભગવતા મહાવીરેણ જાત્ત્વ સપત્તેણ દુહ
વિચારાણ પદમસ્મ અજ્ઞયણસ્મ અયમદ્દે પણ્ણત્તે તિત્તેમિ ’

ઇતિ પ્રકાર શ્રી સુધર્માસ્વામી જમ્બુસ્વામી સ કહતે હૈ કિ-હે જમ્બુ ! સિદ્ધિગતિ
સ્થાન કે પ્રાપ્ત હુપ શ્રી મહાવીર પ્રમુને દુઃસ્વપિપાક નામક પ્રથમ શ્રુતસ્કેષ કે પ્રથમ

પણ્ણ થયે ચાત્ત્વ શબ્દથી મોક્ષ્યતિ, મોક્ષયતે, મોક્ષયતે, પરિનિર્વાસ્યતિ ’
એ પદોનું પ્રહણ કરવાનું છે તેના અર્થ આ પ્રમાણે છે- તે સિદ્ધ-કૃતકૃત્ય-થયે,
ઢેવણ જ્ઞાનથી બાણવા યોગ્ય સમસ્ત પદાર્થોના બાણકાર થયે, સમસ્ત કર્મોના
બંધનથી સર્વથા મુક્ત થયે, પારમાર્થિક આત્મિક અવ્યાયાધ મુળેને પ્રાપ્ત
કરયે સર્વદુઃખાના અન્ત કરિષ્યતિ ’ આ પ્રકારે કહેવાનું તાત્પર્ય એ છે કે
તે સમસ્ત દુઃખો અને તેના કારણમૂલ સમસ્ત કર્મોના વિનાશ કરનારા થયે

‘ એવં જમ્બુ ! સમણેણ ભગવતા મહાવીરેણ જાત્ત્વ સપત્તેણ દુહવિચારાણ
પદમસ્મ અજ્ઞયણસ્મ અયમદ્દે પણ્ણત્તે તિત્તેમિ ’ ॥

આ પ્રમાણે શ્રી સુધર્મા સ્વામી જમ્બુ સ્વામીને કહે છે કે-હે જમ્બુ !
સિદ્ધિગતિને પ્રાપ્ત થયેલા શ્રી મહાવીર પ્રમુને દુઃસ્વપિપાક નામના પ્રથમ શ્રુત

न्यस्येत्यर्थः, 'पदमस्त अज्जयणस्त' प्रथमस्याव्ययनस्य 'अयमहे' अयमर्थः—
मृगापुत्रस्यातीतवर्तमानानागतभवमभ्यन्त्रिदु सविपाकरूपोऽर्थः, 'पण्णते' प्रज्ञप्तः=
कथित । 'इति वेमि' इति द्वितीयमि=हे जम्भूः । यथा भगवताऽभिहितं तथैव त्वा
यथयामि न तु स्वमुद्धया कल्पयित्वेति भावः ॥ सू० २२ ॥

अव्ययन का यह मृगापुत्र के अतीत आनागत और वर्तमान भवसंज्ञी दु सविपाकरूप
भाव का कथन किया है । इसलिये उहोने जैसा कहा वैसा ही मैंने तुम से कहा है,
इसमें निजकल्पना से मैंने कुछ भी नहीं कहा है ॥

भावार्थ— वह पुत्र जब क्रमशः अपने कुमारावस्था के बीतने पर युवावस्था के
आगमन का जानकर यौवन अवस्था का प्राप्त करेगा तब वह तथारूप स्थविरो के पास
धर्म की दृष्टा के भवण से और हृदय में उसका मनन करने से संसार, शरीर और
भोगों से विरक्त हो गृहस्थावस्था का त्याग कर मुनिदीक्षा का अंगोकार कर संयमी हो
जावेगा । उस अवस्था में यह अनेक वर्षोंतक संयमभाव की सच्ची आराधना करने वाला
होगा, और जो कुछ अतीचार लगे होंगे उनकी आलाचना और प्रतिक्रमण से शुद्धिकर
शुभध्यानरूप समाधि में मग्न होकर अपनी अवस्था की पूर्णता होते ही यह सर्वप्रथम
प्रथम देवलोका में देव होगा । वहां की सुखराशि का भोगकर फिर वहां से चवेगा और
महाविदेह क्षेत्र में किसी समृद्धिशाली कुल में पुत्ररूप से जन्म लेकर दृढप्रतिज्ञ की तरह

वृद्ध धना प्रथम अध्ययनना आ मृगापुत्रना गया समयना आवता समयना अने
वर्तमानकालसंधी दु सविपाक रूप लावतुं कथन कथुं छे, ओटला माटे तेमओ
जे प्रमाओ छहुं छतु तेपुज मे तमने छहुं छे, तेमा मे भारी स्वतंत्र-पोतानी
कल्पनाथी कांछ पछुं छहुं नथी ॥ २२ ॥

भावार्थ—ते पुत्र ज्यारि 'कुमे-कुमे' पोतानी जाल अवस्थाने पूरी करता
युवावस्थाना आगमनने जखीने यौवनावस्थाने प्राप्त करशे, त्यारि ते तथारूप
स्थविरो पासधी धर्मना उपदेशने मालाणी हृदयमा तेनुं मनन करवाथी संसार,
शरीर अने भोगाथी विरक्त थधने गृहस्थावस्थाना त्याग करी मुनिदीक्षाने अंगी
कार करी संयमी थधं जशे ते अवस्थामा अनेक वर्षों सुधी संयमभावनी
साथी आराधना करवावाणा थशे, अने जे कांछ अतीत्याग लाग्या छशे तेनी
आलोचनना अने प्रतिक्रमण करी शुद्ध जनी शुभध्यानरूप समाधिमा तल्लीन
थधने पोतानी अवस्था पूरी थताज सौथी अथम पडेल्ला देवलोकांमा देव थशे,
त्याना सुभोना जडांने जोगवी पछी त्यागी अवीने महाविदेह क्षेत्रमा ठांछ

॥ इति श्री विश्वविद्यात-जगद्गुरुम-प्रसिद्धवाचक-पञ्चदशमापाकलितललितकलापालापक
 प्रविशुद्धगद्यपद्यनैकप्रथमनिर्मायक-वादिमानमर्दक-श्रीशाहूठउपनिकालशपुग्गजप्रदत्त-
 'जैन शास्त्राचार्य'-पदमूषिन-कोल्हापुरराजगुरु-बालनदत्तचारि-जैनाचार्य-
 जैनधर्मदिवाकर-पूज्यश्री-घामीलाल वर्नप्रिगचताया श्री-विपाक-
 श्रुते प्रथमश्रुतस्कन्धस्य विपाकच-द्रका-गया ग्याएयाया
 मृगापुत्रनामक प्रथममध्ययन सम्पूर्णम् ॥ १ ॥

પ્રત્યેક કલાઓ મે વિશારદ થન અત્ત મે સમસ્ત કમો કા અત્ત કર નિશાગસ્થાન કો પ્રાપ્ત કરને વાલા હોગા ।

इस प्रकार श्री सुधर्मास्वामी अपने शिष्य श्री जयूस्वामी को सशोधन करते हुए कहते हैं कि-हे जम्बू ! इस दुःखविपाकनामक प्रथम श्रुतस्कंध के प्रथम अध्ययन का यह मृगापुत्र के अतत्त अनागत और वर्तमान भव सवधी दुःखविपाकरूप अर्थ का कथन श्री वीरप्रभुने किया है अतः जैमा मैंने उनसे सुना वैसा ही तुमसे कहा है अपनी कल्पना से कुछ नहीं कहा है ॥ २२ ॥

श्री विपाकश्रुत के दुःखविपाकनामक प्रथम श्रुतस्कंध की विपाकचन्द्रिका नामक संस्कृत टीका के हिन्दी अनुवाद में मृगापुत्रनामक प्रथम अध्ययन संपूर्ण हुआ ॥ १ ॥

સમૃદ્ધિશાલી કુળમાં પુત્રરૂપે જન્મ પામીને દૃઢપ્રતિજ્ઞ પ્રમાણે હરેક કલાઓમાં વિશારદ બની અત્તામાં સમસ્ત કમોનો અત્ત કરી નિર્વાણસ્થાનને પ્રાપ્ત કરનાર થશે

આ પ્રમાણે સુધર્માસ્વામી પોતાના શિષ્ય શ્રી જમ્બૂ સ્વામીને સબોધન કરીને કહે છે કે-હ જમ્બૂ ! આ દુઃખવિપાક નામના પ્રથમ શ્રુતસ્કંધના પહેલા અધ્યયનનો આ મૃગાપુત્રના ભૂત, ભવિષ્ય અને વર્તમાન-ભવમગધી દુઃખવિપાક રૂપ અર્થનું કથન શ્રી પ્રભુએ કર્યું છે તથી જે રીતે મે તેમના પાસેથી સાંભળ્યું છે, તેવું જ મે તમને કહ્યું છે, મારી પોતાની કલ્પનાથી કાંઈપણ કહ્યું નથી ॥ ૨૨ ॥

શ્રી વિપાકશ્રુતના દુઃખવિપાક નામના પ્રથમ શ્રુતસ્કંધની વિપાકચંદ્રિકા નામની હિન્દી ટીકાના ગુજરાતી અનુવાદમાં મૃગાપુત્ર નામનું પ્રથમ અધ્યયન સંપૂર્ણ થયું ॥ ૧ ॥

॥ अथ द्वितीयमध्ययनम् ॥

श्री-जम्भूस्वामी दुःखविपाकश्रुतस्फुटस्य प्रथमाध्ययनगत संपूर्णमर्थं श्रुत्वा द्वितीयाध्ययनार्थं श्रोतुमुत्कण्ठितः सन् श्रीसुधर्मन्नामिन पृच्छति—
'जड ण भते' इत्यादि ।

॥ मू०—मृ० १ ॥

जड ण भते ! समणेण जाव सपत्तेण दुहविवागाण पढमस्स अज्झ-
यणस्स जयमट्ठे पणत्ते, दोवस्स ण भते ! अज्झयणस्स दुहविवागाण सम-
णेण जाव सपत्तेण के अट्ठे पणत्ते ?, तएण से सुहम्मं अणगारे जन्म-अण
गारं एव वयामी-एव खलु जन्म ! तेण कालेण तेण समएण वाणिजग्गामे
णाम जयरे होत्था, रिद्धिप्पियममिद्धे, तस्म ण वाणिजग्गामस्स उत्तरपुर
त्थिमे दिसीभाए दूइपळासे णाम उज्जाणे होत्था, तथण दूइपळासे सुहम्मस्स
जक्खस्स जक्खाययणे होत्था, वण्णओ ॥ मृ० १ ॥

॥ टीका—मृ० १ ॥

यदि खलु हे भदन्त ! हे भगवन् ! श्रमणेन भगवता महावीरेण यावत्
सिद्धिगतिनामधेय स्थानं समाप्तेन 'दुहविवागाण' दुःखविपाकानां=दुःखवि-

द्वितीय अध्ययन

श्री जम्भूस्वामी दुःखविपाक श्रुतस्फुट के प्रथम अध्ययन के अन्तर्गत संपूर्ण अर्थ
का अवधारण कर द्वितीय अध्ययन के सुनने के लिये उत्कण्ठित होते हुए श्री सुधर्मास्वामी
से पूछते हैं— 'जड ण भते' इत्यादि—

'भते' हे भदन्त ! 'जड ण' यदि खलु 'समणेण जाव सपत्तेण' श्रमण
भगवान् महावीरने किं जो सिद्धिगतिनामक स्थान को प्राप्त कर चुके हैं 'दुहविवागाण'

द्वितीय अध्ययन

श्री जम्भूस्वामी दुःखविपाक श्रुतस्फुट के प्रथम अध्ययन का आवेला
सम्पूर्ण अर्थ को अवधारण करीने पीछे अध्ययनने साधनवाणी उत्तर का धरावता
तेजो श्री सुधर्मास्वामीने पूछे छे— 'जड ण भते !' इत्यादि ।

'भते' हे भदन्त ! 'जड ण' जो 'समणेण जाव सपत्तेण' श्रमण भगवान्
महावीरने के जे सिद्धिगति नामना स्थानने प्राप्त करैल छे तेजो 'दुहविवागाण' दुःख

પાકસ્ય શ્રુતસ્કન્ધસ્યેત્યર્થઃ, આદાર્થે વિપાકનાદુલ્પવિવક્ષયા ત્વા ડહ વહુવચનમ્, પ્રથમસ્યાધ્યયનસ્ય અગમર્થઃ-પૂર્વમુક્તોડર્થઃ પ્રજ્ઞતઃ, દ્વિતીયસ્ય સ્વલુ હે ભદન્ત ! અધ્યયનસ્ય દુઃસ્વવિપાકશ્રુતસ્કન્ધમમ્યગ્નિનઃ શ્રમણેન ભગવતા મહાવીરેણ યાવન્ સિદ્ધિગતિસ્થાન સમાપ્તેન કોડર્થઃ પ્રજ્ઞતઃ ?-ભગવતા દુઃસ્વવિપાકશ્રુત સ્કન્ધસ્ય દ્વિતીયાધ્યયને કોડર્થઃ કથિત ઇત્યર્થઃ ।

‘તતઃ સ્વલુ સ શ્રીસુધર્માડનગારઃ શ્રીજમ્બૂનામરમનગારમેવ=વક્ષ્ય માણમકારેણ અવાદીત્-एव સ્વલુ હે જમ્બૂઃ ! તસ્મિન્ કાલે તસ્મિન્ સમયે ‘વાણિયગામે નામ નયરે’ વાણિયગ્રામનામકં નગર ‘હોયા’ આમીત્ । તત્ કીદશ?-મિત્યાહ-‘રિદ્ધિમિયસમિદ્ધે’ ઋદ્ધિસ્તિમિતસમૃદ્ધમ્=ઋદ્ધ-નમઃસ્પર્શિ

દુ સ્વવિપાક નામક પ્રથમ શ્રુતસ્કન્ધ ક ‘પદ્મસ્ત અજ્ઞયણસ્ત’ પ્રથમ અધ્યયન કા ‘અયમદ્ધે પળ્લત્તે’ યહ પૂર્વાક અર્થ પ્રતિપાદિત ક્રિયા હૈ તો ‘મતે’ હે ભદન્ત ! ‘દુહ-વિવાગાણ દોઢસ્ત અજ્ઞયણસ્ત’ ઇતી દુ સ્વવિપાક નામક શ્રુતસ્કન્ધ કે દ્વિતીય અધ્યયન કા ‘સમણેણ જાવ સંપત્તેણ’ ડહીં શ્રી શ્રમણ ભગવાન મહાવીર પ્રસુત કિ જો સિદ્ધિગતિનામક સ્થાન કો પ્રાપ્ત હો ચુકે હૈ ‘કે અદ્ધે પળ્લત્તે’ કયા ભાવ પ્રતિપાદિત ક્રિયા હૈ ? ‘તણ સે સુહમ્મે અળગારે’ ઇસ પ્રકાર શ્રી જમ્બૂસ્વામી કે પ્રશ્ન કો સુનકર વે સુધર્માસ્વામી અનગાર ‘જબ્બુ-અળગાર’ જબ્બૂસ્વામી અનગાર કે પ્રતિ ‘एव वयासी’ ઇસ પ્રકાર બોલે ‘તેણ કાલેણ તેણ સમણ’ ડસ કાલ ડસ સમય મે ‘વાણિય ગામે નામ નયરે હોત્યા’ વાણિયગ્રામ નામ કા ઇક નગર થા ‘રિદ્ધિમિયસમિદ્ધે’

વિપાક નામના પ્રથમ શ્રુતસ્કન્ધના ‘પદ્મસ્ત અજ્ઞયણસ્ત’ પ્રથમ અધ્યયનને પૂર્વોક્ત અર્થ પ્રતિપાદન કર્યો છે તો ‘મત હે ભદન્ત ! દુહવિવાગાણ દોઢસ્ત અજ્ઞયણસ્ત’ આ દુ સ્વવિપાક શ્રુતસ્કન્ધના બીજા અધ્યયનને ‘સમણેણ જાવ સંપત્તેણ’ તે શ્રી શ્રમણ ભગવાન મહાવીર પ્રભુ જે સિદ્ધિગતિ નામના સ્થાનને પ્રાપ્ત થઈ ચુક્યા છે તેણે ‘કે અદ્ધે પળ્લત્તે’ શુ ભાવ પ્રતિપાદન કર્યો છે ? ‘તણ સે સુહમ્મે અળગારે’ આ પ્રકારના શ્રી જમ્બૂસ્વામીના પ્રશ્નને સાંભળીને સુધર્માસ્વામી અળગાર ‘જમ્બૂ-અળગાર’ જમ્બૂસ્વામી અળગાર પ્રતિ ‘एव वयासी’ આ પ્રમણે જોડ્યા-‘તેણ કાલેણ તેણ સમણ’ તે કાળ અને તે સમયને વિષે ‘વાણિયગામે નામ નયરે હોત્યા’ વાણિયગ્રામ નામનું એક નગર હતું ‘રિદ્ધિમિયસમિદ્ધે’ જે નગરમાં આકાશનો સ્પર્શ

उदुलमासादयुक्त वटुजनसङ्गल च, स्तिमितं=स्वचक्रपरचक्रभयरहितं, समृद्ध च= धनधान्यादिमर्द्विसम्पन्म्, अत्र पदत्रयस्य उर्मरारयः ।

तस्य सल्ल वाणियग्रामस्य ' उत्तरपुराणमे दिमीभाए ' उत्तरपौरस्ये दिग्भागे ईशानकोण इत्ययं, ' दूर्इपलासे णाम उज्जाणे ' दूतीपलाशनामकमुग्रानम् ' हाथा ' आसीत् । तत्र खलु दूतीपलाशे ' सुहम्मस्स ' सुहर्मस्य=सुहर्मनामकस्य ' जक्खस्स ' यक्ष-य यक्षायतनम्=व्यन्तरदेवविशेषस्थानम्, आमात् ' वणओ ' वर्णकः=यक्षायतनस्य वर्णनम्, स चान्यत्रोक्तरीत्या वाच्य इत्यर्थः ॥ सू० १ ॥

जिममे नभस्तलस्पर्शी अनक वटरे ऊँच प्रसाद ये, और जा अनकानक जना स व्याप था । जहा पर प्रजा सदा स्तिमित-स्वचक्र और परचक्र के भय स रहित था । जो धन और धाय आदि महा ऋद्ध्या स सपन्न था । ' तम्म ण वाणियग्रामस्म उत्तरपुर- त्यिमे दिमीभाए ' उम वाणियग्रामनगर के ईशान काण मे ' दूर्इपलासे णाम उज्जाणे० ' एक ' दूतीपलाश ' इस नाम का उगीचा था । ' तत्थण दूर्इपलासे सुहम्मस्स जक्खस्स जक्खाययणे हो था वणओ ' उस उगाचे मे सुधमा नामके व्यन्तरदेव का एक आयतन था । इसका वणन औपपातिक मूत्रम ' चिराइए ' इत्यादि पदों वाग वर्णित पूणभद्र कै य जैसा समझना चाहिये ।

भावार्थ— श्री जनूस्वामी सुगमास्वामी स दुखविपाकश्रुतस्कन के प्रथम अध्ययन का भाव यथावत् श्रवण कर द्वितीय अध्ययन के भाव का श्रवण करने के लिये उक्कठित होकर उनसे पूछते हैं कि— ' ह भदन्त ' इसका द्वितीय अध्ययन का क्या भाव

हरे तेवा धण्णा भोटा-भोटा उथा भडेवो हता अने ते अनेक भाङ्गने वो परिपुर्ण हुतु, न्या प्रजा हुमेगा अथणता हित, तया अथक अन पन्थकता लयवा गडित हती धन-धान्य आदि महान ऋद्धिथी लहेतु हुतु तस्स ण वाणियग्रामस्म उत्तरपुरत्यिमे दिग्भाए तं वाणियग्राम नगरना ध्यानंटापुमा ' दूर्इपलासे- णाम उज्जाणे ओ ' दूतीपलाश नामने लगीथो हता तत्थण दूर्इपलासे सुहम्मस्स जक्खस्स जक्खाययणे होत्या वणओ ते लगीथाभा सुवर्म नामना व्यन्तर देवतु ओ रडेवानु ध्यान हुतु, तेनु वरुण ओपपातिकमूत्रमा चिराइए इत्यादि पदो वडे करेव पुर्णलक्ष्मि-अन्या वरुण प्रमाणे अभल्ल लेवु ' भावार्थ— श्री जम्भू स्वामी श्री सुधर्मा स्वामी पासेयी दुःखावपाक श्रुतक धना प्रथम अध्ययनने भाव यथावत् साधनीने द्वितीय-लीन अध्ययनना भावने साधनरानी उत्तम यथाथी तेभने पूछा लाग्या के-हे लहन् । ५ अत्रि ॥

भावार्थ— श्री जम्भू स्वामी श्री सुधर्मा स्वामी पासेयी दुःखावपाक श्रुतक धना प्रथम अध्ययनने भाव यथावत् साधनीने द्वितीय-लीन अध्ययनना भावने साधनरानी उत्तम यथाथी तेभने पूछा लाग्या के-हे लहन् । ५ अत्रि ॥

પારુસ્ય શ્રુતસ્કન્ધસ્યેત્યર્થઃ, આદરાર્થે વિપાકવાહુલ્યવિવક્ષયા વા ડહં બહુવચનમ્, પ્રથમસ્યાધ્યયનસ્ય અગમ્યર્થઃ—પૂર્વમુક્તોડ્યર્થઃ મત્તમ્, દ્વિતીયસ્ય ગલુ હે ભદન્ત ! અધ્યયનસ્ય દુઃખવિપાકશ્રુતમ્કન્યમમ્ચન્નિનઃ શ્રમણેન ભગવતા મહાવીરેણ યાવન્ સિદ્ધિગતિસ્થાન સમાપ્તેન કોડ્યર્થઃ મત્તમઃ ?—ભગવતા દુઃખવિપાકશ્રુત સ્કન્ધસ્ય દ્વિતીયાધ્યયને કોડ્યર્થ કથિત ઇત્યર્થઃ ।

તતઃ खलु स श्रीसुधर्मादनगरः श्रीजम्बूनामरूपनगरमेव = वक्ष्यमाणप्रकारेण अवादीत्—एव खलु हे जम्बूः । तस्मिन् काले तस्मिन् समये 'वाणियग्रामे नाम णयरे' वाणियग्रामनामकं नगर 'होथा' आसीत् । तत् कीदृश?—मित्याह—'रिद्धिथिमियसमिद्धे' ऋद्धस्तिमितसमृद्धम्=ऋद्ध—नभःस्पर्शि

દુઃખવિપાક નામક પ્રથમ શ્રુતસ્કન્ધ ક 'પદ્મસ્મ અઙ્ગયણસ્સ' પ્રથમ અધ્યયન કા 'અયમદ્વે પ્ણત્તે' યહ પૂર્વોક્ત અર્થ પ્રતિપાદિત કિયા હૈ તો 'ભતે' હે ભદન્ત ! 'દુહ-ચિવાગાણ દોઘસ્સ અઙ્ગયણસ્સ' इसी दुःखविपाक नामक श्रुतस्कन्ध के द्वितीय अध्ययन का 'समणेण जाव संपत्तेण' उहाँ श्री श्रमण भगवान् महावीर प्रमुन कि जा सिद्धिगतिनामक स्थान को प्राप्त हो चुके हैं 'के अद्वे प्णत्ते' क्या भाव प्रतिपादित किया है ? 'तएण से सुहम्मं अणगारे' इस प्रकार श्री जम्बूस्वामी के प्रश्न को सुनकर वे सुधर्मास्वामी अनगर 'जंबू-अणगार' जंबूस्वामी अनगर के प्रति 'एव वयासी' इस प्रकार बोले 'तेण कालेण तेण समएण' उस काल उस समय मे 'वाणियग्रामे नाम णयरे' वाणियग्राम नाम का एक नगर था 'रिद्धिथिमियसमिद्धे'

વિપાક નામના પ્રથમ શ્રુતસ્કન્ધના પદ્મસ્સ અઙ્ગયણસ્સ 'પ્રથમ અધ્યયનને પૂર્વોક્ત અર્થ પ્રતિપાદન કર્યો છે તો 'ભતે' હે ભદન્ત ! 'દુહચિવાગાણ દોઘસ્સ અઙ્ગયણસ્સ' આ દુઃખવિપાક શ્રુતસ્કન્ધના બીજા અધ્યયનને 'સમણેણ જાવ સપ્તેણ' તે શ્રી શ્રમણ ભગવાન મહાવીર પ્રભુ જે સિદ્ધિગતિ નામના સ્થાનને પ્રાપ્ત થઈ ચુક્યા છે તેણે 'કે અદ્વે પ્ણત્તે' શું ભાવ પ્રતિપાદન કર્યો છે ? તણ સે સુહમ્મે અણગારે આ પ્રકારના શ્રી જમ્બૂ સ્વામીના પ્રશ્નને સાલણીને સુધર્મા સ્વામી અણગાર 'જમ્બૂ-અણગાર' જમ્બૂ સ્વામી અણગાર પ્રતિ 'એવ વયાસી' આ પ્રમણે જોડ્યા—'તેણ કાલેણ તેણ સમણ' તે કાળ અને તે સમયને વિષે 'વાણિયગામે નામ ણયરે હોત્યા' વાણિયગ્રામ નામનું એક નગર હતું 'રિદ્ધિથિમિયસમિદ્ધે' જે નગરમાં આકાશનો સ્પર્શ

वृष्णीरहप्पयाया वि होत्वा । ऋग गणियासहस्माणं आदेवच पोरेवचं
सामित्त भट्टत्त महत्तरगत आणाईसरसेणावच कारेमाणी पालेमाणी विहरइ ।

तत्थ ण वाणियग्गामे विजयमित्ते णाम सत्थवाहे परिवसइ, अइडे ।
तस्सण विजयमित्तस्य सुभट्टा णाम भारिया होत्वा, अहीण० । तस्स ण
विजयमित्तस्य पुत्ते सुभट्टाए भारियाए अत्तए उज्झियए णामं दारए होत्वा ।
अहीण जाव मुरुवे ॥ मू० २ ॥

टीका—मू० २

‘तत्थ ण’ इत्यादि । तत्र खलु वाणियग्रामे ‘मित्ते णाम राया’
मित्रनामको राजा, ‘होत्वा’ आसीत् । तत्र खलु मित्रस्य राज्ञः ‘सिग णाम
देवी’ श्रीनाम्नी गङ्गी ‘हाया’ आसीत् । ‘वण्णभा’ वर्णकः—अस्या वर्ण
नम् स औपपातिकसूत्रे द्वादशमूत्रोक्तधारिणा देवीवर्णनवद् बो-५० ।

तत्र खलु वाणियग्रामे कामज्जया णाम गणिया ‘कामध्वजानाम्नी
गणिका, ‘होत्वा’ आसीत् । सा ईदृशी याव—‘अहाणजावमुरुवा’ अत्र

‘तत्थ ण’ इत्यादि—

‘तत्थ ण’ उस ‘वाणियग्गामे’ वाणियग्राम नगर मे ‘मित्ते णाम -
राया होत्वा’ मित्र इस नाम स प्रसिद्ध एक राजा था ‘तत्थण’ वहा उस ‘मित्त-
स्स रत्तो सिरी णाम देवी होत्वा’ मित्र राजा की श्री नाम को गना थी । ‘वण्णभा’
औपपातिकसूत्र के १२ व मूत्र मे धारिणा देवी का जैसा वर्णन किया गया है, ठाक
इसी प्रकार स इसका भा वर्णन समझना चाहिये । ‘तत्थ वाणियग्गामे कामज्जया
णाम गणिया होत्वा’ उसी वाणियग्राम नगर मे ‘कामध्वजा’ इस नामकी एक
गणिका—बध्या थी । ‘अहीण जाव मुरुवा’ यहा ‘जाव’ शब्द से ‘अहीणपडि

‘तत्थ ण’ इत्यादि

‘तत्थ ण’ त्या ‘वाणियग्गामे’ वाणियग्राम नगरमे ‘मित्ते णाम राया
होत्वा’ मित्र के नामकी प्रसिद्ध एक राजा होता ‘तत्थ ण’ त्या ‘मित्तम्म
रत्तो सिरी णाम देवी होत्वा’ त मित्र राजाने श्री नामकी राणी होती, ‘वण्णभा’
औपपातिकसूत्रना (१२भा) गारभा सूत्रभा धारिणी देवीनु के प्रमाणे
वर्णन करेले छे तेज प्रमाणे आ श्री-नामकी राणीनु वर्णन नमछे लेबु
तत्थ वाणियग्गामे कामज्जया णाम गणिया होत्वा’ त वाणियग्राम नगरमे
कामध्वजा नामकी एक गणिका—वध्या गेहती होती अहीण जाव मुरुवा

મૂલમ્—મૂં ૨

તથા ણ વાણિયગામે મિત્તેનામ રાયા હોત્યા । તથા મિત્તસ્મ
રત્નો સિરીનામ દેવી હોત્યા । વણ્ણત્રો । તથા વાણિયગામે કામડગ્ગા
નામ ગણિયા હાત્યા । અહીં જાન સુરુવા વાનત્તરિયલાપટ્ટિયા ચડમટ્ટિ
ગણિયાગુણોવવેયા ઇગૂળનીસે વિસેસે રમમાળી ઇવર્ત સરડગૂળવગ્ગાળા વત્તીમ
પુગિસોવવાગ્ગસલા ણવંમસુત્તપટ્ટિયોહિયા અદ્ધારમ્મદેસીમાસાવિસારયા સિંગા
રાગારચારુવેસા મીયમ્મગ્ગવગ્ગવગ્ગકુસલા, મગ્ગયગ્ગહસિમ્મણિગ્ગવિદ્ધિયવિલામ
લલિયસલાવનિડગ્ગુત્તોવવારકુસલા સુદરથણનહણવગ્ગરુચરણાવગ્ગ
વિલાસકલિયા ડસિયડ્ડયા, સહસ્સલ્લા વિદિણ્ણઉત્તચામ્મવાલ્લીયણિયા,

હે ? તથા શ્રી સુધર્માસ્વામી કહતે હૈ— હે જવૂ ! उस काल और उस समय मे नमस्तल
स्पर्शा प्रासादो एव जनमेदिनी से परिपूर्ण एक वाणिज्यग्राम नाम का नगर था । जहां
पर प्रजामे हरएक प्रकार का सुख और आनंद था कोई भी किसी भी प्रकार से दुखी
नहीं था । बड़ा प्रजा के न अपने राजा की तरफ से कोई कष्ट था, और न अन्य
राजाओं की तरफ से कष्ट था । प्रजा मे धन धान्य आदि श्रद्धियों की कमी नहीं थी ।
उस नगर के ईशान कोण मे दूतीपलाश नामका एक उद्यान था, जो बहुत प्राचीन था ।
हरएक प्रकार के वृक्षों से और घट्टकतु की शोभा से जो सदा अलंकृत रहता था । यहां
सुधर्मनामके एक व्यतर देव का आश्रय था । इसकी गाथा पूर्णभद्र चै य जैसी थी ॥१॥

નામક શુનન્ક ધના આ બીજા અધ્યયનના બાવ શુ ડે ? ત્યારે શ્રી સુધર્માસ્વામી ઠહે
છે કે -હે જમ્મૂ ! તે કાળ અને તે સમયને વિષે આકાશનો સ્પર્શ કરે તેવા
બહુજ ઉચા મહેલો અને માનવમેદિનીથી બરપૂર એક વાણિયગ્રામ નામનું નગર
હતું, જ્યાં પ્રજાને તમામ પ્રકારના સુખો અને આનંદ મળતા હતા, કોઈ પ્રકારે
કોઈ પણ માણસ કંઈ ન હતું, તેમજ તે નગરની પ્રજાને પોતાના રાજવી
તરફથી પણ કોઈ પ્રકારે કંઈ ન હતું, તેમજ પરરાજ્ય અર્થાત્ બીજા રાજ્યો
તરફનો પણ ભય ન હતો પ્રજાને ધન-ધાન્ય આદિ તમામ પ્રકારની શ્રદ્ધિઓની
ખાટ ન હતી, તે નગરના ઇશાનકોણમાં ' દૂતીપલાશ ' નામનો એક બગીચો
હતો તે ઘણાજ પ્રાચીન હતો, દરેક પ્રકારના વૃક્ષોથી અને છત્રતુઓની શોભાથી
હમેશા તે શોભતો હતો જેમાં મન્દ, મન્દ શીતળ અને સુગન્ધિત પવનું વડેતો
હતો ત્યાં સુધર્માનામના એક વાણ્યવતર દેવનું નિવાસસ્થાન હતું તેની શોભા
અપમાતિકમ્પમાં વર્ણવેલ પૂર્ણભદ્ર એવ જોવાઈ હતી ॥૧॥

જલાદિ નિઃસરતિ, તદા સ પુરુષાદિર્માનવાનુચ્યન્, તમ્ય શરીરાવગાહનાવિ-
શેષો માનમત્ર ગચ્ચન્ । ઉન્માનમ્=ઋધ્વમાન યત્ તુલ્યામામાગેષ્ય તોલનેડર્પ-
મારપ્રમાણ ભવતિ તત્ । પ્રમાણ=નિજાડગુલીભિરદ્યોત્તરગતઃકુલિપરિમિતોન્નૂયઃ,
માન ચ ઉમાન ચ પ્રમાણ ચેતિ માનોન્માનપ્રમાણાનિ તે. પ્રતેર્ણાનિ=સપ
ન્નાનિ, ખત એવ સુજાતાનિ=યથોચિતાવયવમનિવેશયુક્તાનિ, સર્વાણિ=મકલાનિ,
ખદ્ધાનિ=મસ્તકાદારભ્ય ચરણાન્તાનિ યસ્મિન્સ્તન્, તાન્શમ્, અત એવ સુન્દરમદ્ગ =
વપુર્યમ્યા સા તયોક્તા । ‘શશિમૌમ્યાકારા કાન્તા પ્રિયદર્શના’-શશી=ચન્દ્ર ડવ,
સૌમ્ય =સુન્દર., આકારઃ=સ્વરૂપ યમ્યા સા તથા, કાન્તા=કમનીયા મનો-
હરા, પ્રિય=હૃદયાહ્વાદક દર્શન યમ્યાઃ સા તથા । સુરૂપા-શોભન રૂપ યમ્યા.

હોને પર જય ઉસસે દ્રોણપરિમિત જલ વાહર નિષ્ક્રાન્તા હૈ તત્ર વહ પુરુષ માનવાલા કહ-
લાતા હૈ । યહ માન ગરાર કી અગાહના વિશેષરૂપ હી યદા ગૃહીત હુઆ હૈ । તરાજૂ
પર ચઢાકર તોલને પર જો અધમાર પ્રમાણ હોતા હૈ વહ ઉમાન હૈ । અપની અગુલિયોદ્વારા
૧૦૮ અગુલિપરિમિત જો ઉચાઈ હોતી હૈ વહ પ્રમાણ હૈ । અયાત્ ઉસકે શારીરિક સમસ્ત
મસ્તક સ હેકર પરત્રક ક અવયવ માન, ઉન્માન એવ પ્રમાણ સ યુક્ત થે, તથા જિન
અવયવો કી જૈમી સુન્દર રચના હોની યાહિયે, વૈસી હી સુન્દર રચના સે વે વિશિષ્ટ થે-
કિસી મી અગ કી રચના ન્યૂનાધિક નહીં થી । ઇસીલિયે જિમકા શરીર સર્વાન્સુન્દર થા ।
જિસકા આકાર ચન્દ્રમા કે સમાન સૌમ્ય થા । જો મન કો હરણ કરનેવાલી હોને સે
કમનીય થી । જિસકા દર્શન મો અત્ત કરણ કો આહ્વાદકારી થા । ઇસીલિયે જિસકા

ક્રમતા તેમથી દ્રોણ-પ્રમાણ પાણી બહાર નીકળે ત્યારે તે પુરુષ
માનવાળા કહેવાય છે એ માન તે શરીરની અવગાહનાવિશેષરૂપે જ અહિ
બ્રહ્મ કહેલ છે ત્રાજવા પર ચઢાવીને તોળવાથી જે અર્વાભાર પ્રમાણ થાય છે
તે ઉન્માન છે પોતાની આગળીઓથી ૧૦૮ આગળીઓના પ્રમાણમા જે ઉચાઈ હોય
ત પ્રમાણ કહેવાય છે અર્થાત્ તે વેશ્યાનું તમામ શરીર મસ્તકથી લઇને પગ સુધીના
તમામ અવયવો માન, ઉન્માન અને પ્રમાણથી યુક્ત હતા, તથા જે જે અવયવોની
જેવી રીતે સુન્દરતા અને રચના હોવી એમજે તવીજ સુન્દર રચનાથી તે પૂર્ણ
હતી, કોઈ પણ અગની રચના ન્યૂનાધિક ન હતી, એટલે કે તેનું શરીર
સર્વાન્સુન્દર હતું, જેનો આકાર ચન્દ્રમાસમાન સૌમ્ય હતો, તેમજ મનહરણ
કરના વાળી હોવાથી ચાહના થાય તેવી સુદૃઢ હતી જેનું દર્શન પણ અનન્ય
પુને આહ્વાદ આપે તેવું હતું, એટલે કે તેનું રૂપ વિશિષ્ટગોલાપૂર્ણ હતું,

યાચછન્દાદેવ યોજના દ્રાવ્યા-‘અહીંપદિપુણપચિદિયસરીરા, લગ્નવજનગુણો
 વવેયા, માણુમાણપમાણપદિપુણસુજાયસ-ગમુન્ગી, સમિમામાકારા કતા પિયદંમણ,
 સુરુવા’ ઇતિ । તત્ર ‘અહીંનપરિપૂર્ણપદ્મેન્દ્રયશરીરા’ - અહીંનાનિ=લક્ષણના,
 સપૂર્ણલક્ષણાનીત્યર્થ, પરિપૂર્ણાનિ=સ્વરૂપન, નાતિદ્વ્યાનિ નાતિદીર્ઘાનિ
 નાતિપીનાનિ નાતિક્ષણાનિ, પદ્મેન્દ્રિયાણિ યત્ર તદ્દીનપરિપૂર્ણપદ્મેન્દ્રિય,
 તાદૃશ શરીર યસ્યા’ સા તથા, ‘લક્ષણવ્યજ્ઞનગુણોપપેતા’ લક્ષણાનિ=ચિ
 હ્નાનિ હસ્તરેલાદિરૂપાણિ સ્વસ્તિકાદીનિ, વ્યજ્ઞનનાનિ-મશતિલાદીનિ તાન્યેવ ગુણાઃ
 પ્રશસ્તરૂપાઃ, તૈરપપેતા-સુસપન્ના । ‘માનોન્માનપ્રમાણપ્રતિપૂર્ણસુજાતમર્વાજ્ઞ-
 સુન્દરાદ્વી, પ્રાન=જલાદિપરિપૂર્ણકુઠાદિપ્રવિદ્યે પુરુષાદૌ યદા દ્રોણપરિમિત

પુણપચિદિયસરીરા, લગ્નવજનગુણોવવેયા, માણુમાણપમાણપદિપુણસુજાય-
 સવગમુંદરગો, સસિસોમાકારા કતા, પિયદંસણા, સુરુવા, ’ હન પદો કા પ્રજ્ઞ
 દુઆ હૈ જિનકા અર્થે હસ પ્રકાર હૈ— લક્ષણ કી અપેક્ષા અહીં—અર્થાત્ સમસ્ત લક્ષણો
 પ્ર યુક્ત, તથા સ્વરૂપ કી અપેક્ષા પરિપૂર્ણ—ન અધિક હ્રસ્વ, ન અધિક દર્ઘ, ન અધિક
 પાન ઓર ન અધિક કૃશ, અપનેર પ્રમાણ સે ત્રિશિષ્ટ પેની પાત્રો હિન્દ્રિયો સે જિમકા
 શરીર સુજોમિત થા । હસ્ત કી રેલા આદિ ચિહ્નરૂપ જો સ્વસ્તિક આદિ હુઆ કરતે હૈ
 વે લક્ષણ કહજાતે હૈ । મસા, તિલ આદિ જો શરાર મે હુઆ કરતે હૈ વે -વ્યજ્ઞન હૈ ।
 હન દાનો પ્રકાર ક ચિહ્નો સ જો મપ્રત થી । જલ સે ઓરે હુપ કુઠડ મે મનુષ્ય કે પ્રવિદ્ય

આ રથળે ‘જાવ શબ્દથી અહીંપદિપુણપચિદિયસરીરા લક્ષણ
 વજનગુણોવવેયા, માણુમાણપમાણપદિપુણસુજાયસઠ્ય મસુદરગો, - સસિ
 સોમાકારા કતા પિયદંસણા સુરુવા’ આ ઉપર કહેલા પદો અહીં કરવામાં
 આવ્યા છે તેમનો અર્થ આ પ્રમાણે છે - લક્ષણની અપેક્ષાએ અહીંન અર્થાત્
 સમસ્ત લક્ષણોથી યુક્ત, તથા સ્વરૂપની દૃષ્ટિએ પણ ભરાપણ નાના મોટાપણ
 નહિ તેમજ બહુ લગાઇ કે ટુકાપણ પણ નથી બહુજ દુર્ગાપણ કે બડાપણ
 પણ નથી શરીરના દરેક અંગે પોતપોતાના પ્રમાણમાં હતા તેમજ અપૂર્ણ
 શક્તિ વાળી પાંચ ઇન્દ્રિયોથી ભરેલ શરીર સુશોભિત હતું, હાથની રેખાઓરેના
 ચિહ્નરૂપ જે સ્પર્શિક આદિ હોય છે તેને લક્ષણ કહેવામાં આવે છે, મસા, તિલ,
 આદિ જે ચિહ્ન શરીરમાં થાય છે તેને વ્યજ્ઞન કહે છે તે ઉપર બહુવેલા
 બંને પ્રકારના ચિહ્નોથી તે યુક્ત હતી પાણીના ભરેલા કુડમાં મનુષ્ય પ્રવેશ

‘ गीयरहगधवणकुसला ’ गीतरनिगन्धर्वनाट्यकुशला=गीतरतिश्रासौ गन्धर्वनाट्य
कुशला चेति सपास* । गन्धर्व-नृत्ययुक्तगीत, नाट्य तु नृत्यमेव, तत्र कुशला ।
‘ समयगयहसियभणियविहितविलासललितसलापनिपुणयुक्तोपचारकुशला ’ संगत-
गतहसितभाणतविहितविलासललितसलापनिपुणयुक्तोपचारकुशला-सगतेषु = समु-
चितेषु गत-हसित-भणित-विहित-विलास-ललितसलापेषु निपुणा, तत्र
गत-गमन गजहमादिचन, हसित-सिन, भणित-वचन मोकिलवीणादिस्व
रेण च युक्त, विहित चेष्टित विलासो-नेत्र-चेष्टा, ललितसलाप-वक्रोक्त्या
अलङ्कारसाहित परस्पर भाषण, तेषु निपुणा=चतुरा, तथा युक्तेषु=समुचितेषु-
पचारेषु कुशला, ततः पदद्वयस्य र्भगारय* । ‘ सुन्दरथणजहणवयणकरचरण-

यारकुमला, सुन्दरथणजहणवयणकरचरणलावणविलासकलिया, ऊसियज्झया ’
सगीतविद्या मे, रतिविद्या मे और गधर्व, नाट्यकुशला (नृत्ययुक्त गीत का नाम गधर्व,
और केवल नचने का नाम नाट्य) इनमे कुशल, संगत-समुचित गत-गज एव हस
आदि जैसी चाल चलने मे, हसित-हसने मे, भणित-मोकिल जैसी वाणी बोलने मे,
विहित-अनेक प्रकार की मनका लुभाने वाली चेष्टाओं मे, विलास-नेत्र की चेष्टा मे,
ललितसलापनिपुण-वक्रोक्ति आदि अलङ्कारसाहित परस्पर संभाषण करने मे विशेष विशा-
रद उचित उपचार करने मे बहुत ही कुशल, सुन्दर अग प्रत्यगो मे युक्त, रमणीय जघा
यो से मनोहर, चद्रतुल्य मुख से सपन्न, कमल जैसे कम्पलव मे मनोहर, अनियागे दाघ
नयनो से चित्तार्कर्षक, तथा लावण्य और विलास से विशिष्ट, अथवा लावण्य के विलास

सुन्दरथण, - जहण, -वयण -कर, -चरणलावणविलासकलिया, ऊसियज्झया ’
सगीत-विद्यामा, रति-विद्यामा अने गधर्व, नाट्यकुशला (नृत्ययुक्त गीतनु नाम
गधर्व, अने इत नाचवानु नाम नाट्य) तेमा कुशल, संगत-समुचितगत-
गत अने हस आदि जेवी आव आलनारी हसित हसवामा, ललित-मोकिला
जेवी वाणी बोलवामा, विहित-अनेक प्रकारनी मनने बोलावे तेवी चेष्टाओमा,
विलास-नेत्रनी चेष्टामा, ललितसलाप-निपुण वक्रोक्ति आदि अलङ्कारसाहित
परस्पर संभाषण करवामा विशेष विशारद, उचित उपचार करवामा अहुं कुशल
सुन्दर अग-प्रत्यगो मे युक्त, रमणीय जघाओथी मनोहर चद्रतुल्य मुखस पन्न
जेना हाथ कमल सरप्रा मनने आनंद आपनार, विलक्षण हीर्ष दृष्टिथी चित्तनु
आकर्षण करनार, तथा लावण्य अने विलासथी विशिष्ट अथवा लावण्यपूर्ण-

સા તથા । ‘વાચત્તરિકલાપડિયા’ દ્રામપ્રતિક્રિયાપણ્ડિતા, ચતુઃપદ્ધિગણિકા
 ગુણોપપેતા, ઇકોનર્તિશ્લોકોપેતુ રમમાણા, ઇકત્રિગદ્ગતિગુણમધાના, ઇત્રિગત
 પુરુષોપચારકુસલા, નવાદ્ગદ્યપ્રતિગોષિતા, અપ્રાદગદ્યોપમાવાચિસારદા,
 ‘સિંગારાગારચારુવેસા’ શૃંગારાગારચારુવેષા=શૃંગારમ્ય=શૃંગારરમ્ય અગારામ્ય=
 શૃંગારમ્ય ચારુ=શોભનો વેષો=નવૃત્ત વસ્ત્રાદિરચના યસ્યા સા તથા ।

રૂપ વિશિષ્ટ શોભા મેં યુક્ત થા । વહ ‘વાચત્તરિકલાપડિયા’ વહત્તર (૭૨) કલામા
 મેં નિપુણ થી । ‘ચત્તરિકલાપડિયાગુણોપપેતા’ ગણિકા કે ચોસઠ (૬૪) ગુણો સ
 યુક્ત થી । ‘ઇકત્રિગદ્ગતિગુણમધાના’ રતિસંબધી ૩૧ ગુણો મેં અતિશય ચતુર થા
 ‘વત્તીસપુરિસોચચારકુસલા’ ૩૨ એમ ગુણ કિ-જિનસ પુરુષવર્ગ અપની આઠ આઠકૃષ્ટ
 હો-રાસે, ડનમે વિશેષ ચતુર, ‘ગવંગસુત્તપદ્ધિગોષિતા’ સોયેદુપ નવ અંગ દો કાન
 દો નેત્ર, દો નાક, ઇક જામ, ઇક ચમડા ઓર ઇક મન-યે જિસકે અગત્યકે હૈ અથાત્
 જિસકી સમસ્ત ઇન્દ્રિયા અપનાર વિષય પ્રહણ કરને મેં વહી નિપુણ હૈ, એસી થી, ‘અદ્વા
 રમદેસીમાસાવિસારયા’ ૧૮ દેશ કી ભાષા જાનનેવાલી થી, ‘સિંગારાગારચાર
 વેસા’ શૃંગાર રસ કા ધર, સુન્દર વસ્ત્રાભૂષણો સે સજ્જિત વપમૂષા વાલી, ‘ગીયર
 ગધવળગદ્ગુસલા, સંગયગયદસિયમણિયવિહિયવિલાસલલિયસલાવનિરજનજુતોવ

તે ‘વાચત્તરિકલાપડિયા’ બહોતર (૭૨) કલાઓમા નિપુણ હતી ‘ચત્તર
 રિકલાપડિયાગુણોપપેતા’ ગણિકાના ચોસઠ શુભો તેનામા પૂરા હતા ‘ઇકત્રિ
 ગદ્ગતિગુણમધાના’ (૨૬) ઓગણત્રીશ વિષયસંબધી વિશેષોમા રમણ
 કરવા વાળી હતી ‘ઇકત્રિગદ્ગતિગુણમધાના’ રતિસંબધી (૩૧) એકત્રીશ
 શુભોમા અતિશય ચતુર હતી ‘વત્તીસપુરિસોચચારકુસલા’ એકા બત્રીશ
 શુભો તેનામા હતા કે જેનાથી પુરુષવર્ગનું ચેતાના તરફ આકર્ષણ થાય અને
 તેના પર પ્રસન્ન થાય તે શુભોમા વિશેષ ચતુર હતી ‘ગવંગસુત્તપદ્ધિગોષિતા
 સૂત્રોદા નવ અંગ-જે કાન જે નેત્ર, નાકના જે છિદ્ર, એક જામ એક
 ચામડી અને એક મન, તે જેનામા બગી ચૂકેલા હતા, અર્થાત્ જેની
 તમામ ઇન્દ્રિયો ચેત-ચેતાના વિષયોનું અહણ કરવામા બહુજ નિપુણ હતી ‘અદ્વાર
 મદેસીમાસાવિસારયા’ અઢાર દેશની ભાષા બોલનારી હતી ‘સિંગારાગારચારુવેસા
 શૃંગારરસનું ધર, સુન્દર વસ્ત્રાભૂષણોથી સજ્જિત વેષ ભૂષાવાળી, ગીયરગધવળગદ્
 ગુસલા, સંગયગયદસિયમણિયવિહિયવિલાસલલિયસલાવનિરજનજુતોવચારકુસલા,

‘ गीयरदगधन्वणट्टकुसला ’ गीतरतिगन्धर्वनाट्यकुशला=गीतरतिश्रासौ गन्धर्वनाट्यकुशला चेति समासः । गन्धर्व-नृत्ययुक्तगीत, नाट्य तु नृत्यमेव, तत्र कुशला । ‘ सगयगयद्वसियभणियविहितविलासललितसलापनिपुणयुक्तोपचारकुशला ’ सगत-गतद्वसितभाणतविहितविलासललितसलापनिपुणयुक्तोपचारकुशला-सगतेषु = समुचितेषु गत-द्वसित-भाणित-विहित-विश्रास-ललितसलापेषु निपुणा, तत्र गत-गमन गजहमादिवत्, द्वसित-स्मित, भाणित-वचन शोकिलवीणादिस्थरेण च युक्त, विहित चेष्टित विलासो-नेत्र-चेष्टा, ललितसलाप-वक्रोक्त्या अलङ्कारसहित परस्पर भाषण, तेषु निपुणा=चतुरा, तथा युक्तेषु=समुचितेषूपचारेषु कुशला, तत पदद्वयस्य उर्मरारयः । ‘ सुदरथणजडणवयणकरचरण-

यारकुमला, सुदरथणजडणवयणकरचरणलावणविलासकलिया, ऊसियज्झया ’ समीतविद्या मे, रतिविद्या मे और गधर्व, नाट्यकुशला (नृत्ययुक्त गीत का नाम गधर्व, और केवल नचने का नाम नाट्य) इनमे कुशल, सगत-समुचित गत-गज एव हस आदि जैसी चाल चलने मे, द्वसित-द्वसने मे, भाणित-कोकिल जैसी वाणी बोलने मे, विहित-अनक प्रकार की मनके लुभाने वाली चेष्टाओं मे, विलास-नेत्र की चेष्टा मे, ललितसलापनिपुण-वक्रोक्ति आदि अलङ्कारसहित परस्पर संभाषण करने मे विशेष विशारद उचित उपचार करने मे बहुत ही कुशल, सुंदर अग प्रयोग मे युक्त, रमणीय जघा यो से मनाहर, चद्रतुल्य मुख से सपन, कमल जैसे करपल्लव मे मनोहर, अनियोगे दार्धनयनो मे चित्ताकर्षक, तथा लावण्य और विलास से विशिष्ट, अथवा लावण्य क विलास

सुन्दरथण, - जडण, -वयण -कर, -चरणलावणविलासकलिया, ऊसियज्झया ’ स गीत-विद्यामा, रति-विद्यामा अने गधर्व, नाट्यकुशला (नृत्ययुक्त गीतनुं नाम गधर्व, अने द्रुत नाचवानुं नाम नाट्य) तेमा कुशल, स गत-समुचितगत-गत अने हस आदि जेवी आव आलनारी द्वसित हसवामा, ललित-कोकिला जेवी वाणी बोलवामा, विहित-अनेक प्रकारनी मनने लोभावे तेवी चेष्टाओमा, विलास-नेत्रनी चेष्टामा, ललितसलाप-निपुण वक्रोक्ति आदि अवकाशहित परस्पर संभाषण करवामा विशेष विशारद, उचित उपचार करवामा बहुत कुशल सुन्दर अग-प्रत्यगोर्ग युक्त, रमणीय जघाओथी मनोहर चद्रतुल्य मुखपत्र जेना हाथ उभय सरमा मनने आनंद आपनाउ, विलक्षण रीध दृष्टिथी चितनुं आकर्षण करनार, तथा लावण्य अने विलासथी विशिष्ट अथवा लावण्यपूर्ण-

સા તથા । ‘વાવત્તરિકલાપડિયા’ દ્રામપ્રતિક્રિયાપણિડતા, ચતુઃપદ્ધિગણિકા
ગુણોપપેતા, ઇકોનત્રિશદિશેષેષુ રમમાણા, ઇકત્રિશદૂરતિગુણમધાના, દ્વિત્રિશત્
પુરુષોપચારકુસલા, નવાદ્વસપ્રતિગોષિતા, અદ્વાદશદેશીયભાષાવિસારદા,
‘સિંગારાગારચારુવેસા’ શૃંગારાગારચારુવેસા=શૃંગારમ્ય=શૃંગારરમ્ય અગારમિવ=
ગૃહમિવ ચારુ=શોભનો વેપો=નવૃત્ત પ્રસાદરચના યસ્યાઃ સા તથા ।

રૂપ વિશિષ્ટ શોભા સે યુક્ત થા । વહ ‘વાવત્તરિકલાપડિયા’ વહત્તર (૭૨) કલામાં
મે નિપુણ થી । ‘ચડસદ્ધિગણિયાગુણોવવેયા’ ગણિકા કે ચોસઠ (૬૪) ગુણો સ
યુક્ત થી । ‘ઇક્તસરરુગુણવપહાણા’ રતિસંબધી ૩૧ ગુણો મે અતિશય ચતુર થા
‘વત્તીસપુરિસોવયારકુસલા’ ૩૨ ઇમ ગુણ કિ—જિનસ પુરુષવર્ગ અપની આર આકૃષ્ટ
હો—રાંજો, ઉનમે વિશેષ ચતુર, ‘જવંગસુત્તપદ્ધિવોહિયા’ સાયદુષ્ટ નવ ંગ દો કાન
દો નેત્ર, દો નાક, ઇક જાંઘ, ઇક ચમડા ઓર ઇક મન—યે જિસકે જગચુકે હૈ અથાત્
જિસકી સમસ્ત ઇન્દ્રિયા અપનાર વિષય મહણ કરને મે વડી નિપુણ હૈ, ઇસી થી, ‘અદ્વા
રસદેસીભાષાવિસારયા’ ૧૮ દેશ કી ભાષા જાનનેવાલી થી, ‘સિંગારાગારચારુ-
વેસા’ શૃંગાર રસ કા ઘર, સુન્દર વસ્ત્રાભૂષણો સે સજિત વેષભૂષા વાલી, ‘ગીયરરૂ
ગધવ્વજનદ્રકુસલા, સંગયગયદસિયમણિયવિહિયવિલાસલલિયસલાવનિડણજુતોવ

તે ‘વાવત્તરિકલાપડિયા’ બહોતર (૭૨) કલાઓમાં નિપુણ હતી ‘ચડ
સદ્ધિગણિયાગુણોવવેયા’ ગણિકાના ચોસઠ ગુણો તેનામાં પૂરા હતા ‘વગુણ
સીસે વિસેસે રમમાણી (૨૬) ઓગણત્રીશ વિષયસંબધી વિશેષોમાં રમણ
કરવા વાળી હતી ‘ઇક્તસરરુગુણવપહાણા’ રતિમંબધી (૩૧) એકત્રીશ
ગુણોમાં અતિશય ચતુર હતી ‘વત્તીસપુરિસોવયારકુસલા’ એવા બત્રીશ
ગુણો તેનામાં હતા કે જેનાથી પુરુષવર્ગનું પોતાના તરફ આકર્ષણ થાય અને
તેના પર પ્રસન્ન થાય તે ગુણોમાં વિશેષ ચતુર હતી ‘જવંગસુત્તપદ્ધિવોહિયા
સૂતેલા નવ અંગ-બે કાન બે નેત્ર, નાકના બે છિદ્ર, એક જીભ એક
આમડી અને એક મન, તે જેનામાં બાગી ચૂકેલા હતા, અર્થાત્ જેની
તમામ ઇન્દ્રિયો પોત-પોતાના વિષયોનું અહણ કરવામાં બહુજ નિપુણ હતી અદ્વારસ
દેસીમાત્રાવિસારયા અદાર દેશની ભાષા બોલનારી હતી ‘સિંગારાગારચારુવેસા
શૃંગારરસનું ઘર, સુન્દર વસ્ત્રાભૂષણોથી સજ્જિત વેષ ભૂષાવાળી, ગીયરરૂગધવ્વજનદ્ર
કુસલા, સંગયગયદસિયમણિયવિહિયવિલાસલલિયસલાવનિડણજુતોવયારકુસલા,

વહના ગણિયાસહસ્રાણામ્ 'આદેવચ્ચ' આપિપત્ય=નેતૃત્વમ્, 'પોરેવચ્ચ' પૌરોવચ્ચ=પુરોવર્તિત્વમ્-અગ્રેસરત્તમિત્યર્થ., 'સામિત્તં' સ્વામિત્ત=પશુન્વ 'મટ્ટિત્ત' મટ્ટૈત્વ=પોષકત્વમ્, 'મહત્તરગત્તં' મહત્તરકન્વમ્=અન્યવેશ્યાપેક્ષયા શ્રેષ્ઠત્વમ્, 'આણાઈસરસેણાવચ્ચ' આજ્ઞેશ્વરસેનાપત્યમ્=આજ્ઞેશ્વર-આજ્ઞાપ્રધાનો ય' સેના પતિસ્તમ્ય ભાવ કર્મ વા-આજ્ઞેશ્વરસેનાપત્યમ્, તદિવ તત્ તમા, તત્ 'કારેમાણી' નારયન્તી પરૈઃ, 'પાલેમાણી' સ્વય પાલયન્તી વિહરતિ ।

ગાણિયાસહસ્રાણ આદેવચ્ચ પોરેવચ્ચ સામિત્તં મટ્ટિત્તં મહત્તરગત્તં આણાઈસર સેનાવચ્ચ કારેમાણી પાલેમાણી વિહરત્ત' વહ વેશ્યા સમસ્ત ગણિકાઓ મં મુદય થી દમોલિયે હજારો વેશ્યાઓં કા નતૃત્વ કરતી થી, એન સબ મે અગ્રેસર માની જાતા થી, સ્વામિનીરૂપ સે એનમે પ્રસિદ્ધ થી । એન સમકા યહ પોષણ કરતા થી, અ ય વેશ્યાજના ની અપેક્ષા હસી કારણ યહ શ્રેષ્ઠ ગિની જાતી થા । જિસ પ્રકાર અપની મેના કા નાયક સેનાપતિ સમસ્ત અપના સેના મેં આજ્ઞાપ્રધાન સેનાપતિત્વ પદ કા ઉપભોગ કરતા હૈ, અથવા અપની આજ્ઞાનુસાર એસકા સચાલન કરતા હૈ, ઠાક યહ મા સમસ્ત વેશ્યાજનરૂપ અપની સેના કા સચાલન કરતી ઓર એસમે અપના આજ્ઞા કા એકચ્છત્ર રાજ્ય સ્થાપિત કરની થી । એસકી હચ્છા ક વિરુદ્ધ વહા એક મા વેશ્યા પ્રવૃત્તિ નહીં કરતી । જા મા કાર્દ નિયમ યહ યનાત્તા એસકા યહ સ્વય પાલન કરતા હુઈ દૂસરી વેશ્યા સ મા પાલન કરાતી થી ।

આદેવચ્ચ પોરેવચ્ચ સામિત્તં મટ્ટિત્તં મહત્તરગત્તં આણાઈસરસેણાવચ્ચ કારેમાણી પાલે માણી વિહરત્ત' તે વેશ્યા સમસ્ત વેશ્યાઓં મા મુખ્ય હતી તથા કર્મીન આ કામચલાત્ ખીણ હજારો વેશ્યાઓં નેતૃત્વ-નેતાપણ કરતી હતી અને તે સર્વ મા અગ્રસર મનાતી હતી, ખીણ તમામ વેશ્યાઓં મા સ્વામિનીરૂપ થી તેની પ્રસિદ્ધિ હતી અને તે સૌ વેશ્યાઓં નુ પોષણ કરતી હતી આ કાણુથી તે માંમા શ્રેષ્ઠ ગણાતી હતી જે પ્રમાણે પોતાની સેનાનો નાયક-સેનાપતિ પોતાની તમામ મેનામા આજ્ઞાપ્રધાન સેનાપતિપદનો ઉપભોગ કરે છે, અથવા પોતાની આજ્ઞાપ્રમાણે તે મેનાનુ સચાલન કરે છે, બરાબર તેવીજ રીતે કામધ્વજ વેશ્યા પણ તમામ વેશ્યાજનરૂપ પોતાની સેના, તેનું સચાલન કરતી અને તેના પર પોતાની આજ્ઞાનુ એકચ્છત્ર રાજ્ય સ્થાપિત કરતી હતી, તેની ઇચ્છાવશ્ચ ત્યાની એક પણ વેશ્યા દોષ પણ કામ કરતી નહિ પોતે જે કાંઈ નિયમ કરે તેનું પોતે પાલન કરતી અને ખીણ વેશ્યાઓં પાસે પાલન કરાવતી હતી

નયણલાલવળવિલાસકલિયા ' મુન્દરસ્તનજ યનવદનકરચરણનયનલાલવળવિલાસ
કલિતા, મુન્દરસ્તનજયનાદિનયનાન્તેષુ લાલવળવિલામયુક્તેત્યર્થ । ' ઝમ
યજ્ઞયા ' ઇન્દ્રિયધ્વજા-ઉર્ધ્વોઽકૃતજયપતાયા, ' સહસ્તલભા ' મહસ્તઃપ્રભા,
સહસ્ત લાભ-ગીતનૃત્યાદિકલાપ્રદર્શનમ્ય શુલ્કં યમ્યા સા તથા, ' વિદિણઠ
ત્તચામરબાલવીયગિયા ' વિતીર્ગઠત્તચામરચાલવ્યજનિષ્ઠા-ઠગ્રં ચ ચામર ચ
બાલવ્યજનિકા ચેતિ ઇન્દ્ર., ઠગ્રચામરચાલવ્યજનિષ્ઠાઃ, તા વિતીર્ગા શ્રુપેન
પારિતોષિકતયા દત્તા યસ્યૈ સા તથા, ' કળ્પીરહપ્પયાયા વિ ' કળ્પીરથપ્રયાતા-
ઽપિ=કળ્પીરથઃ-પ્રવહણવિશેષઃ, તેન પ્રયાત-ગમન યમ્યા. સા તથા, કળ્પીરથો
હિ કેપાશ્ચિદેવ ઋદ્ધિમતા ભવતીતિ, સોઽપ તમ્યા અસ્તીત્યતિશયમતેપાદના
ર્થોઽપિશબ્દ इति । ' હોત્યા ' આસીત્, સા કામધ્વજાનામ્ની વેશ્યા એવ વિદ્યા
ઽઽસાદિતિ ભાવઃ । સા ગણિકાસુ મુખ્યાઽઽસીદિત્યાહ-' વળ ' इत्यर्था ।

સે સાહત, એસા થી, એવ જિમકે વિલાસભવન પર સદા વિજયપતાકા ફહરાતા રહતો
થી । એસા ' સહસ્તલભા ' ગાત, નૃત્ય આદિ કલાઓ સે સહસ્ત લાભ કમાને વાલી
' વિદિણઠત્તચામરબાલવીયગિયા ' રાજા કી ઓર સે જિસે પારિતોષિકરૂપ મે છત્ર,
ચામર ઓર બાલ યજન પ્રદાન કિયે ગયે, એસી, ઓર ' કળ્પીરહપ્પયાયા વિ ' જો
કળ્પીરથ-પ્રવહણવિશેષ મે વૈઠકર ગમન કરનવાલી, એસી વહ કામધ્વજા નામકી, વેશ્યા
' હોત્યા ' થી ' કળ્પીરહપ્પયાયા વિ ' મે આમ શબ્દ इस बात का पुष्ट क निमित्त
સૂત્રકારને દિયા હૈ કિં यह कर्णार्थ विशेषधनिक व्यक्तियों के ही घर पर होता है, वह
भी उसके पास था इससे उसके ऋद्धि का अतिशयता जानी जाता है । ' वहुग

વિલાસ સહિત હતી અને જેના વિલાસભવન ઉપર તેના નામની સહાય
વિજયધ્વજા ફરકતી હતી એવી 'સહસ્તલભા' ગીત, નૃત્ય આદિ કલાઓ
પડે કરી વિધ-વિવ પ્રકારના હાજરો લાભ મેળવવા વાળી 'વિદિણઠત્તચામર
બાલવિયગિયા' રાજા તરફથી જેણે ઇનામમાં છત્ર, ચામર, અને બાલવ્યજનન
મેળવ્યા હતા, અને 'કળ્પીરહપ્પયાયાવિ' જે કળ્પીરથ-મેસવામાં અને વહન
કરવામાં વિશેષ, તમા મેસીને જવા આવવાવાળી હતી આ પ્રમાણે શક્તિ
ધરાવનારી ત 'કામધ્વજા' નામની વેશ્યા હોત્યા હતી "કળ્પીરહપ્પયાયાવિ"
આ પદમાં જે 'આમ' શબ્દ, એ વાતની પુષ્ટિ માટે સૂત્રગરે આપેલ છે કે-અ વા
કળ્પીરથ, વિશેષ ધનપાન માણસોના ઘેર જ હોય છે, તે રથ પછી તે ધી પાસે હતો,
તે ઉપરથી તેની ઋદ્ધિની વિશેષતા બાણી શકાય છે 'વહુગ ગણિયામહસ્તાન'

भावार्थ— उस वाणियग्राम नामके नगर में मित्र नामसे प्रसिद्ध एक राजा था । उसकी रानी का नाम श्रीदेवी था । वह ममस्त स्त्रियों क उचित सद्गुणा म विभूषित थी । रानी धारीणी जैसी ही यह था । उम नगर में कामञ्चना नाम की एक वेश्या रहता थी । जो सौन्दर्य से भरी हुई थी । वय्याआ में जितने भी गुण हान चाहिये वे मन इसमें थे । ७२ कलाओं की यह पूर्ण चतुर था । गणिका के ६४ गुणों से यह तन्मय थी । वैषयिक २९ प्रकार के गुणों में यह पूर्ण दक्ष थी । ३१ प्रकार के रतिविषयक गुणों की यह पूर्ण जानकार थी । परपुरुषों के गिज्ञान में हतुभूत ३२ प्रकार के उपचारों में यह पूर्णरूप से कुशल था । शृगागम की यह परकाश थी । सुन्दर वेषभूषा से यह सदा सुसज्जित रहा करती, एव गात, गति और गधर्वनृत्य में यह विशेषरूप से प्रसिद्ध थी । इसकी चाल मत्तगजराज जैसा थी । काकिल एव वीणा का स्वर भी इसके सामन फीका था । चेष्टाएँ भी इसकी मनके मुग्ध करने वाली थीं । नेत्रों का नर्तन इस का अजीब प्रकार का था । वक्रोक्ति आदि अलंकार तो इसके भाषण में भग्न हो रहते थे । इसके सज अग प्रयंग सुन्दर थे । चद्रमा भी इसके मुखश्रा के समक्ष लज्जित होता रहता

भावार्थ—ते वाणियग्राम नगरमा मित्र नामथी प्रसिद्ध एक गण
हता, तेनी राणीनु नाम श्री देवी एतु, ते तमाभ स्त्रीओना उचित मङ्गशुभोथी
शोभायमान हती धारिणी राणी जैसी ते हती ते नगरमा कामञ्चना नामनी
अे वेश्या रहती हती ते मोह्यथी भरपुर हती वेश्याओमा नेटला शुभो
होवा नेहये ते तमाभ तेनामा हता, गडोतेर कलाओमा ते पूरी यतु-
हती, गणिकाना ओमं शुभोमा त त मय हती विषयना (२६) ओगलुत्रीश
प्रकाणा शुभोमा ते पूरी रीते कुशल हती, (३१) ओद्रीश प्रकाणा रतिविषयक
शुभोनी पूरी ललुकार हती परपुरुषने रीजववामा उपयोगी (३२) गत्रीस
प्रकारना उपयागेमा ते पूरी रीते कुशल हती शृगागममा ता त अवधि हती,
सुन्दर वेष-भूषाथी ओ हमेशा सुसज्जित रहती हती ओ प्रमाणे गीत, रति
अने गधर्व नृत्यमा ते आभ करीने वधारे प्रसिद्ध हती, तेनी आव महोन्मत्त
हथी नेवी हती स्वरमा डोयल अन गीणाना स्वर पण तेना स्वर पासे रीज
लागता हता, तेनी हरेक चेष्टाओ पण मनने मुग्ध करनागी हती, नत्रना पलकार
पण विचित्र प्रकारना हता, वक्रोक्ति आदि अवधार ता तेना भाषणमा लज्जित
रहता हता तेना तमाभ अग-उपाग सुन्दर हता चन्द्रमा पण तेना मुख

તત્ર સ્વત્વ ધાણિયગ્રામે 'વિજયમિત્તે નામ સંથગતે' વિજયમિત્રનામકઃ
 સાર્થવાહ. પરિવસતિ । સ કીદશઃ? ઇત્યાદ- 'અદ્દ' 'આદ્ય' = સમૃદ્ધિસમ્પન્નઃ ।
 તસ્ય સ્વત્વ વિજયમિત્રસ્ય 'સુમદા નામ ભારિયા' સુમદાનામ્ની ભાર્યા
 'હોત્યા' આસેત્, સા કીદશી? ત્યાદ- 'અદીગપડિપુણપર્વિદિયમરીગ' અદીનપરિ
 પૂર્ણપદ્ધેન્દ્રિયશરીર । તસ્ય સ્વત્વ વિજયમિત્રસ્ય પુત્ર સુમદાયા ભાર્યાયા
 આત્મજ-અદ્વજઃ, 'ઉજ્જિયણામ દારણ' ઉજ્જિતકનામકો દારક = 'વાલક',
 'હોત્યા' આસીત્, સ કીદશ? ઇત્યાદ- 'અદીગ જાવ મુસ્વ' અદીનપરિપૂર્ણ-
 પદ્ધેન્દ્રિયશરીર, યાવત્ સુરૂપ = સુન્દરાકૃતિક ॥ ૨ ॥

'તત્થ ણ ધાણિયગ્રામે' એવં ધાણિયગ્રામ નગર મ 'વિજયમિત્તે નામ સત્થ
 વાહે પરિવસડ' વિજયમિત્ર નામકા એક સાર્થવાહ રહતા થા । 'અદ્દ' વહ વહુત
 અધિક ધની થા 'તસ્સ ણ વિજયમિત્તસ્સ સુમદા નામ ભારિયા હોત્યા' એવં
 વિજયમિત્ર સાર્થવાહ કા સુમદા નામ કી પત્ની થી । 'અદીગ' વહ અદીન ઓર
 પરિપૂર્ણ પદ્ધેદિયો સે ત્રિશિષ્ટ શરીર વાલી થી । 'તસ્સ ણ વિજયમિત્તસ્સ પુત્તે સુમદા
 ભારિયા' એવં ઉજ્જિયણ નામ દારણ હોત્યા' એવં વિજયમિત્ર સાર્થવાહ કા એક
 પુત્ર થા જો સુમદાભાર્યા કા અંગજાત થા, એવં જિસકા નામ ઉજ્જિત થા । યહ 'અદીગ
 જાવ મુસ્વ' 'અદીગપડિપુણપર્વિદિયસરીરે, લક્ષણવજનગુણોચ્ચે, માણુમ્મા
 નપ્પમાણપડિપુણસુજાયસન્નવગસુદરગે, સસિસોમાકારે, વત્તે, પિયદસણે સુરૂપે' એવં
 મુત્રોક્ત સમસ્ત વિશેષણો સ યુક્ત થા । એવં અર્થ પિછલે સૂત્રમે સ્પષ્ટ લિખા ચા લુકા હૈ ।

'તત્થ ણ ધાણિયગ્રામે' તે ધાણિયગ્રામ નગરમાં વિજયમિત્તે નામ સત્થવાહે પરિ
 વસત્ત' વિજયમિત્ર નામનો એક સાર્થવાહ (શેઠ) રહેતો હતો । 'અદ્દ' તે બહુ ધનવાન
 હતો । તસ્મિં વિજયમિત્તસ્સ સુમદા નામ ભારિયા હોત્યા' તે વિજયમિત્ર સાર્થ
 વાહની સુમદા નામની પત્ની હતી । 'અદીગ' તે ખોટ-ખાપણ વિનાની
 (નમ્પૂર્ણ અગવાળી) અને તમામ પાત્ર : ઇન્દ્રિયોથી વિશિષ્ટ શરીરવાળો હતો ।
 તસ્મિં વિજયમિત્તસ્સ પુત્તે સુમદા ભારિયા અત્તણ ઉજ્જિયણ નામ દારણ
 હોત્યા તે વિજયમિત્ર સાર્થવાહને એક પુત્ર હતો, જેનું નામ ઉજ્જિત હતું,
 જે સુમદા સી થકી જન્મ પામેલો હતો, તે 'અદીગ જાવ મુસ્વ' 'અદીગ
 પડિપુણપર્વિદિયસરીરે લક્ષણવજનગુણોચ્ચે માણુમ્માણપ્પમાણપડિપુણસુજાય-
 સન્નવગસુદરગે સસિસોમાકારે વત્તે પિયદસણે, સુરૂપે' આ સૂત્રમાં કહેલા
 તમામ વિશેષણોથી યુક્ત હતો, એ પદોનો અર્થ પાછળના સૂત્રમાં સ્પષ્ટ લખ્યો છે

॥ मूलम्—मृ० ३ ॥

तेण कालेण तेण समएण भगवं जाव समोसइडे । परिसा निगया ।
रायावि निगओ । जहा कृणिओ निगओ धम्मो रहिओ । परिसा राया
पडिगया ॥ मृ० ३ ॥

॥ टीका—मृ० ३ ॥

‘ तेण कालेण ’ इत्यादि । तस्मिन् काले तस्मिन् समये श्रमणे
भगवान् महावीरः ‘ जाव ’ यावत् पूर्वानुपूर्व्यां चरन् ग्रामानुग्रामं द्रवन् यत्रैव
वाणियग्रामनगरस्य दूतीपलाशनामप्रमुत्थानं, यत्रैव सुधर्मयक्षस्य यक्षायतनं वर्तते,
तत्रैव समासइडे ’ समवसृत’—मयागतः । ‘ परिसा ’ परिपद् जनसङ्घतिः,
‘ निगया ’ निर्गता—भगवद्वन्द्वनार्थं नगरतो निःसृता । ‘ रायावि ’ राजाऽपि

‘ तेण कालेण ’ इत्यादि—

‘ नेण कालेण तेण समएण ’ उस काल उस समय मे ‘ समणे भगव
जाव समोसइडे, परिसा निगया, राया वि निगओ जहा कृणिओ निगओ,
धम्मो रहिओ, परिमा राया पडिगया ’ श्रमण भगवान् महावीर प्रभु पूर्वानुपूर्वों से
ग्रामानुग्राम विहार करते हुए जहा वाणियग्राम नाम के नगर में दूतीपलाश नाम का
उद्यान था और उसमे जहा पर सुधर्मयक्ष का आयतन था वहा पर पधारे । प्रभु का
आगमन सुनकर नगर की परिपद् एकत्रित होकर प्रभु के दर्शन और धर्मश्रवण के लिये
हपिन होती हुई निकला । राजा भी कृष्णक नरेश की तरह उडे ही ठाटबाट से अपने

तेण कालेण इत्यादि

‘ तेण कालेण तेण समएण ’ ते काल अने ते समयने विधे समणे
भगव जाव समोसइडे परिमा निगया रायावि निगओ जहा कृणिओ निगओ,
धम्मो कहिओ, परिमा राया पडिगया ’ श्रमण भगवान् महावीर प्रभु पूर्वानु
पूर्वींशी ग्रामानुग्राम विहार कन्ता थका न्या वाणियग्राम नामना नगरनु
इतिपलाश नामनु उद्यान (गलीया) इतु, अने तेमा जे ठेकाछे सुधर्म यक्षनु
निवासस्थान इतु ते ठेकाछे पधार्या प्रभुनु आगमन आवाणीने नगरनी परिपद
ओठही यधने प्रभुना दर्शन अने तेमना पानेयी धर्म आवाणवा माटे दुर्ध
पाभीने नीकणी, नगरना राज पण कृष्णिक गन्ध जे प्रभाछे ठांभांथी
गया इता, ते प्रभाछे ठांभांथी पोताना गजभडेलथी प्रभुने वदना

થા । इसके करपल्लव कमल के समान केमल ये । अनियारे दीर्घ नयना की चितवन तो अद्भुत ही थी । जिसके गिलासभवन पर सदा राजा फहरातो रहती थी । एक बार के ही गीतनृत्य आदि में जिसे हजारों मुद्राभा का प्राप्ति हो जाया करती थी । राजा का आर से भी जिसे पुरस्काररूप में उन्न चामर आदि प्राप्त हुए थे । जहा पर भी यह जाती थी कर्णाग्र्य में बैठकर ही जाता, इनकी तो यह विभूतिमती थी । यह अपने समस्त गणिकाओं के समूह का नृत्य करता थी । सब ही इसकी आज्ञानुसार चलती और इसके प्रत्येक आदेश का शिर्माये पर चढ़ाती थी । मतलब कहने का यह कि—जिस प्रकार सेनापति अपना सेना का संचालन करता है—ठोक उमीप्रकार यह भी वेश्याओं की सेनापति जैसा ही संचालिका थी । उस नगर में एक विजयमित्र नामका सार्थवाह रहता था जो विशेषरूप से धनमपन्न था । इसका पना का नाम सुमद्रा था । इसके उन्नत नामका एक पुत्र था । यह बहुत ही अधिक सौन्दर्यसंपन्न था । इसका प्रत्येक अंग और उपाग लावण्यता से भरा हुआ था ॥२॥

પાસે લગ્નગયમાન થઈ જતો હતો તેના ગન્ને હાથ કમલ જેવા કોમળ હતા, સોથી અજળ લાળા નેત્રોની ચિતવન અદ્ભુતજ હતી, તેના વિલાસભવન પર હમેશા ધ્વજ ફરકતી રહેતી એકજ વખતના તેને ગીત અને નૃત્યમાં હબરો રૂપિઆની પ્રાપ્તિ થતી હતી એટલુંજ નહિ પણ રાજા તરફથી તેને છત્ર, ચામર આદિ સત્કારરૂપે મળેલા હતા, અને જ્યા જતી હતી ત્યા કર્ણીરથમાં બેસીને જતી હતી આ પ્રમાણે તે વૈભવશાલી હતી તે પોતાની તમામ ગણિકાઓનું નેતાપણ કરતી, અને તમામ તેની આજ્ઞા પ્રમાણે ચાલતી, તેમજ તેના દરેક હુકમને ગણિકાઓ પોતાના માથા પર ચઢાવતી હતી, તાત્પર્ય એજ કે—તે પ્રમાણે સેનાપતિ પોતાની સેનાનું સંચાલન કરે છે તેજ પ્રમાણે કામધ્વજ પણ વેશ્યાઓનું સેનાપતિ પ્રમાણે સંચાલન કરતી હતી તે નગરમાં એક વિજયમિત્ર નામનો સાર્થવાહ (ધનવાન સધનો નાયક) રહેતો હતો અને તે વિશેષરૂપમાં ધનસંપન્ન હતો તેની પત્નીનું નામ સુમદ્રા હતું તેને ઉન્નત નામનો, એક પુત્ર હતો, તે પણ અદ્ભુત વધારે સૌંદર્યથી સંપન્ન હતો તેના પ્રત્યેક અંગ અને ઉપાગ લાવણ્યતાથી ભરેલા શોભતા હતા ॥૨॥

॥ मूलम्—मृ० ३ ॥

तेण कालेण तेण समएण भगवं जाव समोसइडे । परिसा निग्गया ।
रायावि निग्गओ । जहा कृणिओ निग्गओ धम्मो कहिओ । परिसा राया
पडिगया ॥ मृ० ३ ॥

॥ टीका—मृ० ३ ॥

‘ तेण कालेण ’ इत्यादि । तस्मिन् काले तस्मिन् समये श्रमणे
भगवान् महावीर ‘ जाव ’ यावत् पूर्वानुपूर्व्यां चरन् ग्रामानुग्रामं द्रवन् यत्रैव
वाणियग्रामनगरस्य दूतीपलाशनामरुमुगानं, यत्रैव सुधर्मयक्षस्य यक्षायतनं वर्तते,
तत्रैव ‘ समोसइडे ’ समवसृतः—समागतः । ‘ परिसा ’ परिपद् जनसङ्घतिः,
‘ निग्गया ’ निर्गता—भगवद्वन्दनार्थं नगरतो निःसृता । ‘ रायावि ’ राजाऽपि

‘ तेण कालेण ’ इत्यादि—

‘ तेण कालेण तेण समएण ’ उस काल उस समय मे ‘ समणे भगव
जाव समोसइडे, परिसा निग्गया, राया वि निग्गओ जहा कृणिओ निग्गओ,
धम्मो कहिओ, परिसा राया पडिगया ’ श्रमण भगवान् महावीर प्रभु पूर्वानुपूर्व्यां से
ग्रामानुग्राम विहार करते हुए जहा वाणियग्राम नाम के नगर में दूतीपलाश नाम का
उद्यान था और उसमें जहा पर सुधर्मयक्ष का आश्रय था वहा पर पधारे । प्रभु का
आगमन सुनकर नगर की परिपद् एकत्रित होकर प्रभु के दर्शन और धर्मश्रवण के लिये
जमिन् होती हुई निकला । राजा भी कृणिक नरेश की तरह बड़े ही ठाटवाट से अपने

‘ तेण कालेण ’ इत्यादि

‘ तेण कालेण तेण समएण ’ ते काल अने ते समयने विपे समणे
भगव जाव समोसइडे परिमा निग्गया रायावि निग्गओ जहा कृणिओ निग्गओ,
धम्मो कहिओ, परिसा राया पडिगया ’ श्रमणु भगवान् महावीर प्रभु पूर्वानु
पूर्व्यां ग्रामानुग्राम विहार कन्ता थका जथा वाणिजग्राम नामना नगरनु
दूतीपलाश नामनु उद्यान (गरीओ) छतु, अने तेमा जे ठेकाछे सुधर्म यक्षतु
निवासस्थान छतु ते ठेकाछे पधार्या प्रभुनु आगमन साक्षात्तीने नगरनी परिपद्
ओकही थधने प्रभुना दर्शन अने तेमना पासेवी धर्म आश्रयवा माटे धर्म
पासीने नीकणी, नगरना राजा पण कृणिक राजा जे प्रभाछे ठाठमाठधी
गया छता, ते प्रभाछे ठाठमाठधी पोताना गजभडेलथी, प्रभुने वदना

મિત્રનામા નૃપથ ' નિગ્ગા ' નિર્ગતઃ= ભગવન્ત રન્દિતુ મ્વનગરતો નિઃગતઃ ।
 જહા કૂળિભો નિગ્ગા ' યથા કૂળિભો નિર્ગત', યથા કૂળિભો રાજા હસ્તિ
 સ્કન્ધવરગતઃ સ્કોરણ્ડમાલ્યદામ્ના ડ્રેણ પ્રિયમાણેન શ્વેતવરચામરૈરુદ્ધમનૈ
 વૈશ્રમણ ઇવ નરપતિ', અમરપતિસનિભયા નુદ્રયા મથિતકીર્તિઃ, હયગજરથ
 પ્રવરયોધકલિતયા ચતુરદ્વિણ્યા સેનયા સમનુગમ્યમાનમાર્ગઃ સર્વાલક્ષારવિશ્ર

રાજમહલ સે પ્રભુ કો વદન કરન કે લિયે નિકલા । પ્રભુ કી રદના કે લિયે કૂળિક
 રાજા જિસ પ્રકાર કી તયારી કે સાથ નિકલ્યા થા, ઉસકા વળન હસ પ્રકાર ટૈ— શ્રી
 શ્રમણ ભગવાન મહાવીર જિસ સમય ચપાનગરી કે ઉધાન મેં વિહાર કરતે હુએ પધોર થ
 ઉસ સમય ઉનકે આગમન કા ઘુઠાત સુનકર ઉનકે વદન કે લિયે રાજા કૌણિક ભો
 શ્રેષ્ઠ ગજરાજ પર બેઠ કર ગયા થા । ઉસકે ઉપર છત્રધારિયોને જો સફેદ રાજ્યચિહ્ન
 સ્વરૂપ છત્ર તાના હુઆ થા વહ કૌરટ કે પુષ્પો કી માલા સ ચોરો ઓર સ વેષ્ટિ યા,
 કૌરટ કી માલાઉં ઉસકે ચારો ઓર લટક રહી થી । ઉસકે દાને પાર્શ્વભાગ કી તરફ
 સફેદ સુન્દર દો ચામર હુલ રહે થે । રાજા ઉસ સમય દેખનેવાલા કો કુવેર જૈસા માલુમ
 હોતા થા । હિન્દ્ર જૈસી વિભૂતિ સ હસકી નિર્મલ કીર્તિ સુષ્વ વદ રહી થી । હસકે આગેર
 ચતુરગિણી સેના—જિસમેં હસ્તિ, ઘોડા, રથ ઓર વલિષ્ઠ યોદ્ધાઓં કા સમૂહ થા—
 ચલ રહી થી । હસકે શરીર પર રાજ્યવિભૂતિ કે પરિચાયક ઓર નૃપતિ કા ધાગળ
 કરને યોગ્ય સમસ્ત હો આમરણ ઓર અલક્ષર અપની પૂળ આમાસે ચમક દમક

કરવા માટે નીકળ્યા, પ્રભુની વદના માટે કૃષ્ણિક રાજા ને પ્રમાણે તૈયારી
 કરીને નીકળ્યો હતો, તેનું વર્ણન આ પ્રમાણે છે — શ્રી શ્રમણ ભગવાન
 મહાવીર ને સમયે ચપાનગરીના ઉધાનમાં વિહાર કરતા થકા પધાર્યા હતા
 તે સમયે તેમના આવવાની વાત સાલજીને તેમને વદન કરવા માટે રાજા
 કૃષ્ણિક પણ સૌથી સારા હાથી પર બેસીને ગયા હતા તેના ઉપર છત્રધારીઓ
 ને સફેદ રાજ્યચિહ્નસ્વરૂપ છત્ર રાખ્યું હતું તેને કૌરટના પુષ્પોની માળા
 ચારે બાજુ વીંટાએલી હતી અને ચારે બાજુ તે માળાઓ લટકતી હતી અને
 તેની બંને બાજુ—તરફ સફેદ સુન્દર બે ચામર ઢળી રહ્યા હતા આ સમયે રાજાને
 દેખાવ, બેનારાઓને કુવેર જેવા જણાતો હતો, હિન્દ્ર જેવી વિભૂતિથી તેની
 નિર્મલ કીર્તિ ખૂબ વધતી જતી હતી તેના આગળ—આગળ ચતુરગિણી સેના,
 જેમાં હાથી ઘોડા, રથ અને બલવાન યોદ્ધાઓનો સમૂહ હતો આ પ્રમાણે
 સેના આલતી હતી તેના શરીર પર રાજ્ય વિભૂતિની ઓળખાણ આપનારા
 અને રાજાએ ધારણ કરવા યોગ્ય તમામ આભરણ—આભૂષણ અને અલકાર પોતાની

पितो महत्या ऋद्ध्या महत्या शुत्या महता चलेन महता समुदयेन महता वर-
त्रुटितयमगसमगमवादि तेन अद्ध-पणव-पटह-भेरी-झलरि खरमुखी-हुडुक्-मुरज
मृदङ्ग-दुन्दुभि-निर्घोषनादितरवेण चम्पाया नगर्या मध्यमध्येन भगवन्त
वन्दितु निर्गतस्तथा मित्रनामको भूपोऽपि चाणियग्रामनगरान्निर्गत इत्यर्थः ।
निर्गत्य यत्रैव दूतीपलाशाख्यमुग्रान तत्रैवोपागच्छति, उपागत्य श्रमणस्य भग
वतो महावीरस्य नातिदूरे नातिसमीपे उत्रादिकं तीर्थकरातिशयं पश्यति,
तद्वा आभिषेक्य हस्तिरत्न स्थापयति, स्थापयित्वा आभिषेक्याद् हस्तिरत्नात्-

करते हुए सुगोभित हो रहे थे । इस प्रकार यह राजा विजिष्ट रुद्धि से शरीर की
विजिष्ट क्रांति से, अपनी समस्त सेना से, उमगव आदि सर्व प्रकार के परिवार के
समुदाय से और सर्व प्रकारके वादित्रों के एक ही साथ किये गये गजारवसे युक्त
रास, पणव, पटह, भेरी, झालर, खरमुखी, हुँदकी, मुखमृदंग (रणसिंघा) और
दुन्दुभा आदि के निघोषों की महाध्वनि से सहित होकर चपानगरी के ठीक बीचों
बाच से हाकर प्रभु के वदन करने के लिये निकला था, इसी प्रकार की सजावट से
मित्रराजा भी प्रभु के आगमन का वृत्तांत सुनकर उनके वदन के लिये अपने नगर से
निकला । निकल कर वह वहाँ पहुँचा, जहाँ दूतीपलाश नाम का बगीचा था । उसके
कुछ पास पहुँचते ही उसने भगवन् की उत्रचामर आदि बाह्यविभूति के जो तीर्थकर
प्रकृति के अतिशय स्वरूपथी दिव्यते ही अपने गजराज को महावत से खड़ा करवाया

पूर्व नेत्र क्षान्तिधी अभक्ता हुता अने शोभता हुता आ अभाष्टे आ राजा
विशेष प्रकारनी भक्तिधी, शरीरनी विशेष क्षान्तिधी, पोतानी सभक्त सेनाधी
उभराव आदि सर्व प्रकारना परिवार समुदायधी अने सर्व प्रकारना वाद्यत्रोना
एक साथे थती गर्जनाधी युद्ध, शूभ, पञ्चव, पटह, भेरी, झालर, भरमुष्ठी,
हुडुकी, मुखमृदंग (रणसिंघा) अने हुडुली आदिना आवाजना महाध्वनिसहित
चपानगरीना मध्य रस्ता पर थछने प्रभुने वदन करवा भाटे निकल्या हुता,
आवाज प्रकारनी सजावटधी मित्रराज पञ्च प्रभु । आगमननी हुडुकीत आलणीने
तेमना वदन भाटे पोताना नगरधी नीकट्या, अने नीकणीने न्या हूतिपलाश नामने
गगीथो हुने त्या पछोथी गया नल्लकभा जताज तेष्टे लगवानना छत्र आभर
आदि गजराजनी विभूति के के तीर्थकरप्रकृतिना अतिशयइय हुती, तेने नेताज
पोताना भावतने सूचना करी हाथीने ठेलो राभ्यो अने हाथी उपरथी उतरिने

મત્સ્યવરોહતિ મત્સ્યવરુદ્ધ સ્વદ્ગ્લત્તચામરમુકુટાદિરાજચિહ્નાનિ ત્યક્ત્વા યત્રૈવ શ્રમણો ભગવાન્ મહાવીરસ્તૈવોપાગચ્છતિ, ઉપાગત્ય શ્રમણ ભગવન્ત મહાવીરં પશ્ચવિધેનાભિગમેન અભિગચ્છતિ । પશ્ચવિધેનાભિગમેન અભિગત્ય શ્રમણસ્ય ભગવત્તો મહાવીરસ્ય ત્રીન્ વારાન આદક્ષિણપ્રદક્ષિણ કરોતિ । ક્રત્યા વન્દતે નમ સ્યતિ । વન્દિત્વા નમસ્યિત્વા કાપિશ્યાટિકયા ત્રિવિધપર્વુપાસનયા પર્વુપાસ્તે ।

और उससे उतर कर वह अपने समस्त रत्न, उत्र, चमर और मुकुट आदि राजचिह्न का परित्याग कर पांच अभिगमों से युक्त हो जहां प्रभु विराजमान थे वहां पहुँचा । पांच अभिगम ये हैं— पुष्प माला आदि सच्चित्त द्रव्य का ठोड़ना १, अचित्त द्रव्य—वस्त्र आभरण आदि का रखना २, भुख की यतना के लिये पुरुषट साड़ो का उत्तरासन करना ३, प्रभु को देखते ही हाथ जोड़ना ४, और मन को अन्य कार्यों से हटकर उनको ही भक्ति में समर्पण करना ५ । पहुँचते ही उसन प्रभु का तानवार प्रदक्षिणा पूर्वक नमस्कार किया । पश्चात् मन वचन और काया से प्रभु की उपासना—सेवा करने लगा । प्रभु के समक्ष अपने समस्त अंगों का सक्रोचन करना और नम्रीभूत होकर दोनों हाथ जोड़ उनके समुख बैठना यह काय से उपासना है, प्रभु के वचन निकलते ही ‘ भदन्त धन्य है आपके वचन मिलकुल सत्य है ’ इत्यादि वचनों का उच्चारण करना भी वचन से उपासना है, भगवान की सेवा भक्ति में मन लगाना सा मनद्वारा

ચોતાના તમામ ખડંગ, છત્ર ચામર અને મુકુટ આદિ જે રાજચિહ્નો હતા તેને છોડીને પાંચ અભિગમોથી યુક્ત થઈને જ્યાં પ્રભુ વિરાજમાન હતા ત્યાં પહોંચ્યા પાંચ અભિગમો આ પ્રમાણે છે — પુષ્પની માલા આદિ મચિત્ત દ્રવ્યોને ત્યજી દેવું (૧), અચિત્ત દ્રવ્ય—વસ્ત્ર—આભરણુ આદિ રાખવું (૨), મુખની યતના માટે એકપટ સાડીનું ઉત્તરાસન કરવું (૩), પ્રભુને જોતાજ હાથ જોડવા (૪), અને મનને બીજા કાર્યમાંથી હટાવીને પ્રભુનીજ ભક્તિમાં તન્મય કરવું (૫) ત્યાં પહોંચીને તેણે પ્રભુને ત્રણ વાર પ્રદક્ષિણપૂર્વક નમસ્કાર કર્યા પછી મન વચન અને કાયાવડે પ્રભુની ઉપાસના—સેવા કરવા લાગ્યા પ્રભુના સમક્ષ ચોતાના તમામ અંગોનું સક્રોચન કરવું અને નમ્ર થઈને જે હાથ જોડીને સંસ્પર્શ ગેમવું તે કાયા વડેની ઉપાસના છે પ્રભુના વચન નીકળતાજ ‘ ભદન્ત ! ધન્ય છે ’ આપના વચન મિલકુલ સત્ય છે ” ઇત્યાદિ વચનોનો ઉચ્ચારણ કરવો તે વચનથી ઉપાસના છે, ભગવાનની સેવા—ભક્તિમાં મન લગાડવું તે મન દ્વારા ઉપાસના છે પ્રભુએ પરિપક્વ

‘ धम्मा कहिओ ’ धर्मः— श्रुतचारित्र्यक्षणो धर्मः कथितः—भगवता निगदितः ।
 ‘ परिसा राया पडिगया ’ परिपत्, राजा मित्रधूपश्च, सर्वे प्रतिगता.—यस्या एव
 दिशः प्रादुर्भूतास्तामेव दिश प्रतिगता इत्यर्थः ॥ ३ ॥

मूलम्—मू० ४

तेण काळेण तेण समएण समणस्स भगवओ महावीरस्स जेठे अते
 वासी इदधू जाव तेउलेस्से उट्ट—उट्टेण जहा पणणीए पढमाए जाव जेणेव
 वाणिज्यामे तणेव उवागन्तु, उवागन्तिता वाणिज्यामे उच्चनीचकुलाट अड
 माणे जेणेव रायमणे नेणेव उवागन्तु, उवागन्तिता तन्व ण उहवे हत्थी
 पासड, सण्णडउडवम्मियगुडिए उप्पीलियकयत्थे उन्नामियघंटे णाणाभगिर-
 यणविविहगेजेजे उरकचुःण परिकप्पियज्जयपडागरपचामेळे आरूढहत्था-
 राहे गहियाउहप्पहरणे । जण्णे य तन्व उहव जास पासड, सण्णडउडव-
 म्मियगुडिए, आविद्धगुडे, ओसारियपक्खर उतरकचुइए आचूलमुहचडार
 चामरथासङ्गपरिमंढियकडिए, आरूढस्सारोह गहियाउहप्पहरणे, तेसि च
 ण पुरिसाण मज्झमय एग पुरिस पासड, अवजोडगयण उक्तकण्णगा
 स णेहत्तुप्पियगत वज्जकरकडिजुयणियत्थ कंठे पगुणरत्तमहदाम चुण्णगुडियगाय
 चुण्णय वज्झपाणप्पिय तिल्लं चैव त्रिजमाण कार्कणमसग्गाविज्ज णवी-
 रक्खरसएहिं हम्ममाण अणेगणरणारिसपरिउड चच्चरे चच्चरे सडपडहएण
 उग्रोसिज्जमाण, उम च ण एयारूव उग्रोसण सुणेइ—णा ग्वल्ल देवाणु
 प्पिया । उज्जियगस्स दारगस्म कउ राया वा रायपुत्तो वा नवरज्जइ,
 जप्पणो से सयाड कम्माड नवरज्जति ॥ ४ ॥

उपासना है। प्रमुन आर्ड हुई परिपद और राजा को धर्मका उपदेश दिया। श्रुत
 चरित्ररूप धर्मका उपदेश श्रवणकर परिपद जहा स आइ था वहा वापिस गई।
 राजा भी अपने नगर का वापिस गया ॥ इसका भावार्थ स्पष्ट है। ॥ ३ ॥

तथा शब्दने धर्मने उपदेश आये। श्रुतचारित्र्य धर्मने उपदेश आलणीने
 पत्थिइ तथाथी आवी छती त्या पात्री गध, शब्द पशु पोताना नग तरइ पाये।
 गये। आने भावार्थ स्पष्ट है ॥ ३ ॥

ટીકા—મૂ. ૪

‘ તેણ કાલેણ ’ इत्यादि । तस्मिन् काले तस्मिन् समये श्रमणस्य भगवतो महावीरस्य ज्येष्ठोऽन्तेवासी=शिष्य ‘ इदंभूर्इ ’ इन्द्रभूतिः, ‘ जाव तेउलेस्से यावन् तेजोलेइयः, अत्र यावच्छब्दात्—‘ नामं अणगारे गोधमगोते ’ इत्यादि ‘ सरित्तविउलतेउलेस्स ’ इति द्रष्टव्यम् । इन्द्रभूतिनामकोऽनगारो गौतमगोत्रो यावत् सक्षिप्तविपुलतेजोलेइयः, ‘ छट्ठ-छट्ठेण जहा पण्णत्तीए ’ पष्ठ पट्ठेण यथा प्रज्ञप्तौ=भगवतीमूत्रे यथा कथितं तथा वाच्यमित्यर्थः तत्र हि ‘ छट्ठ छट्ठेण अणिक्खित्तेण तवोक्कमेण अण्णाण भावेमाणे विहरइ, तएण से भगव गोयमे छट्ठस्स मणपारणगसि ’ इत्युक्तम् । अस्य च्छाया-पष्ठ-पट्ठेण अनिक्षिप्तेन तपःकर्मणाऽऽत्मानं भावयन् विहरति । ततः खलु स भगवान् गौतमः पष्ठपणपारणके, ‘ पढमाए ’ प्रथमाया ‘ जाव ’ यावत्-इह यावत्-करणादिदं द्रष्टव्यम्—‘ पारसीए सञ्जाय करेइ ’ बीयाए पोरसीए ज्ञाण श्रियाइ, तइयाए पोरसीए अचवळ मसभते मुहपोत्तिय पडिळेहेइ वत्थाइ पडिळेहेइ, भायणाणि पमज्जइ, भायणाणि उमाहेइ, जेणव समण भगव महावार तेणेउ उवागच्छइ, उवागच्छिता समण भगव

‘ તેણ કલેણ ’ इत्यादि ।

‘ તેણ કાલેણ તેણ સમણ ’ उस काल उस समय में ‘ समणस्स भगवओ महावीरस्स जेहे अतेवासी इदंभूर्इ ’ भगवान् महावार के बड़े शिष्य इन्द्रभूति अनगार ‘ जाव तेउलेस्से ’ जो गौतम गात्रके थे एवं तपके प्रभाव से उद्भूत वित्तृत तेजालया जिहाने अपने शरीरके भीतर ही सक्षिप्त करके दबा रखी थी ‘ छट्ठ-छट्ठेण जहा पण्णत्तीए ’ और छठ-छठ तप करते थे। वे छठ (बेले) के पारणके दिन जिसप्रकार भगवतीमूत्रमे कही है उसी विधिके अनुसार ‘ पढमाए जाव ’ प्रथम पौरुषीमें स्वाध्याय

તેણ કાલેણ ઇત્યાદિ

તેણ કાલેણ તેણ સમણ તે કાલ અને તે સમયમા ‘ ભગવઓ મહાવીરસ્સ જેહે અતેવાસી ઇદંભૂર્ઈ ભગવાન મહાવીરના પોટા શિષ્ય ઇન્દ્રભૂતિ અણગાર જાવ તેઉલેસ્સે જે ગોતમ ગોત્રના હતા, તે તપના પ્રભાવથી ઉત્પન્ન વ્યેલી વિસ્તૃત તેજોલેશ્યા જેમણે પોતાના શરીરની અદરજ સક્ષિપ્ત કરીને દબાવી રાખી હતી ‘ છટ્ઠ-છટ્ઠેણ જહા પણ્ણત્તીય અને છટ્ઠ-છટ્ઠના તપ કરતા હતા છટ્ઠ (બેલા)ના પારણના દિવસે જે પ્રમાણે ભગવતીમૂત્રમા જે વિધિ કહી છે તે વિધિ-અનુસાર ‘ પદમાયજાવ પ્રથમ પોરસીમા સ્વાધ્યાય અને બીજી પોરસીમા

महावीर वंदइ नमसइ, वदित्ता नमंसित्ता एउ वयासा-इच्छामि ण भते । तुम्हेहि
अम्भणुण्णाए समाणे छट्ठकखमणपारणगसि वाणियग्रामे णयणे उच्चणीयमन्निमाद कुलाइ घर-
समुदाणस्स भिक्षायरियाए अडित्तए अहासुइ देवानुप्पया । मा पडिअं करेह,
तएण भगव गोयमे समणेणं भगवया महावारण अम्भणुण्णाए समाणे समणस्स
भगवआ महात्तरस्स अतिथाओ पडिनिक्खमइ, पडिनिक्खमिता अतुरियमचवलमसभते
जुगतरपलोयणाए दिट्ठाए पुरआ डरिय सोहेमाणे इति । पौरुष्या म्वाध्याय करोति,
द्वितीयाया पौरुष्या ध्यान ध्यायति, तृतीयाया पौरुष्याम् अचपलमसंभ्रान्तो
मुखपोतिका-सदारक मुखवस्त्रिकामिचर्यः प्रतिलेखयति, वस्त्राणि प्रतिलेखयति,
भाजनानि=पात्राणि प्रमार्जयति, भाजनानि उद्ग्राहयति गृह्णातीत्यर्थः, यत्रैव
श्रमणो भगवान् महावीरस्तत्रैवोपागच्छति, उपागत्य श्रमण भगवन्तं महावीर
वन्दते नमस्याति, वन्दित्ता नमस्यित्वा एवमवादीत्-इच्छामि खलु हे भदन्त ।
युष्माभिरनुजात. पष्ठक्षपणपारणके वाणियग्रामे नगरे उच्चनीचमध्यमानि कुलानि
गृहसमुदायस्य भिक्षाचर्यायै आटुम्, भिक्षानयनायै गन्तुमिच्छामीत्यर्थः । भगवा
नाह-‘अहासुह’मित्यादि । यथासुख हे देवानुप्रिय । पतिरन्य-विलम्ब मा कुरु ।

और द्वितीय पौरुषामें ध्यान किया । तृतीय पौरुषामें अचपलरीति में असभ्रात हाकर
सदारक मुखवस्त्रिका की, वस्त्रा की एव पात्रों का प्रतिलेखना कर व पात्रों को छर जहा
श्रमण भगवान् महावीर थे रहा आये । आकर वे उ-२ वदन एउ नमस्कार किया ।
वदन और नमस्कार कर प्रभुन इस प्रकार कहा-हे भदन्त । आज मेरा यह इच्छा है कि
मैं यदि आप आज्ञा प्रदान करें तो इस पष्ठ-क्षपण क पारण के निमित्त वाणियग्राम में
उच्च नीच एव म यम कुलोंके घरों में भिक्षाचर्या के लिये जाऊँ । उनकी इसप्रकार प्रार्थना
सुनकर भगवान् न कहा कि-हे देवानुप्रिय । तुम्हे जैसा सुख हा वैसा करा, विलम्ब न

ध्यान न्युं त्रीण पौरुषीमा य यत्तत्तारहि न अम भ्रात धर्मे होरामाथेनी भुषवस्त्रिका
अने वस्त्रो, तथा पात्रोनां प्रतिलेखना करीने ते पात्रोने लधने जथा श्रमणु लगवान
महावीर हुना त्या आल्या, आनीने तेमणु वदन-नमस्कार कर्या वदना-नमस्कार करी
प्रभुने आ प्रभाणु कछु-हे लदन्त । आज मारी ओ छच्छा ठे डे ने आप आज्ञा
आपो तो हु आ पष्ठ-क्षपणना पारणुनिमित्ते वाणियग्राममा उच्च, नीच अने
मध्यम कुलोना घरमा भिक्षायरी जस्वा भाटे बडि तेमनी ओ प्रभाणुनी प्रार्थना
साभणी लगवाने बडु के-हे देवानुप्रिय । तमने जे प्रजादे सुण थाय ते प्रभाणु

ટીકા—મૂવ૦ ૪

‘ તેણ કાલેણ ’ इत्यादि । तस्मिन् काले तस्मिन् समये श्रमणस्य भगवतो महावीरस्य ज्येष्ठोऽन्तेवासी=शिष्य ‘ इदंभूर्ह ’ इन्द्रभूति , ‘ जाव-तेउलेस्से यावन् तेजोलेइय, अत्र यावच्छ्रद्धात्—’ णाम अणगार गोयमगोते ’ इत्यादि ‘ सखित्तविउलतेउलेस्स ’ इति द्रष्टव्यम् । इन्द्रभूतिनामकोऽनगारो गौतमगोत्रो यावत् सक्षिप्तविपुलतेजोलेइय , ‘ छट्ठ-छट्ठेण जहा पण्णत्तीए ’ पट्ट षष्ठेन यथा भग्नसौ=भगवतीमूत्रे यथा कथित तथा चाच्यमित्यर्थः तत्र हि ‘ छट्ठ छट्ठेण अणित्तिस्वत्तेण तवोक्कम्मेण अप्पाण भावेमाणे विहरइ, तएण से भगव गोयमे उट्ठक्ख मणपारणगसि ’ इत्युक्तम् । अस्य च्छाया-पट्ट-पट्ठेन अनिक्षिप्तेन तपःकर्मणा ऽऽत्मान भावयन् विहरति । ततः खलु स भगवान् गौतम पट्टसपणपारणके, ‘ पढमाए ’ प्रथमाया ‘ जाव ’ यावत्-इह यावत्-करणादिद द्रष्टव्यम्-‘ पारसीए सञ्जाय करेइ ’ बीयाए पोरसीए ज्ञाण शिवाइ, तइयाए पोरसीए अचवल्-मसभते सुहपोतिय पडिलेहेइ कथाइ पडिलेहेइ, भायणाणि पमज्जइ, भायणाणि उग्गाहेइ, जेणेव समण भगव महागार तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छिता समण भगव

‘ તેણ કાલેણ ’ इत्यादि ।

‘ તેણ કાલેણ તેણ સમણ ’ उस काल उस समय में ‘ समणस्स भगवओ महावीरस्स जेठ्ठे अतेवासी इदंभूर्ह ’ भगवान् महावीर के बड़े शिष्य इन्द्रभूति अनगार ‘ जाव तेउलेस्से ’ जो गौतम गौत्रके थे एवं तपके प्रभाव से उद्भूत विस्तृत तेजोलेइया जि होने अपने शरीरके भीतर ही सक्षिप्त करके दबा रखी थी ‘ छट्ठ-छट्ठेण जहा पण्णत्तीए ’ और छठ-छठ तप करते थे । वे छठ (वेले) के पारणके दिन जिस प्रकार भगवतीमूत्रमे कही है उसी विधिके अनुसार ‘ पढमाए जाव ’ प्रथम पौरुषीमें स्वाध्याय

તેણ કાલેણ ઇત્યાદિ

તેણ કાલેણ તેણ સમણ તે કાલ અને તે સમયમા ‘ ભગવઓ મહવીરસ્સ જેઠ્ઠે અતેવાસી ઇદંભૂર્હ લગવાન મહાવીરના મોટા શિષ્ય ઇન્દ્રભૂતિ અણુગાર જાવ તેઉલેસ્સે ’ જે ગૌતમ ગૌત્રના હતા, તે તપના પ્રભાવથી ઉત્પન્ન થયેલી વિસ્તૃત તેજોલેશ્યા જેમણે પોતાના શરીરની અંદરજ સક્ષિપ્ત કરીને દબાવી રાખી હતી ‘ છટ્ઠ-છટ્ઠેણ જહા પણ્ણત્તીય અને છટ્ઠ-છટ્ઠેના તપ કરતા હતા છટ્ઠ (ખેલા)ના પારણના દિવસે જે પ્રમાણે ભગવતીસૂત્રમા જે વિધિ કહી છે તે વિધિ-અનુસાર ‘ પઢમાય જાવ પ્રથમ પોરસીમા સ્વાધ્યાય અને બીજી પોરસીમા

તાન્ ' ઉપ્પીલિયકયથે ' ઉત્પીડિતકયન્યાન ઉત્પીડિતા-ગાદતરસંલગ્ના હસ્તિ
અનનરજ્જુવેપા તે તથા- ' કયત્થ ' ઇતિ દેશીયઃ શબ્દો હસ્તિઅનનરજ્જુવાચકઃ ।
યદ્વા- ' કય ય ' ઇતિ પૃષ્ઠરક્ષાર્યમુપધાનાકાર તૂલપૂર્ણમુપકરણ ' કૂ ય ' ઇતિ પ્રસિ
દ્ધમ્, તદ્ ઉત્પીડિત-ગાદતરવદ્દ યેષા તે તથા, તાન, તથા ' ઉદામિયઘંટ '
ઉદામિતપ્પણન-ઉદામિતા.=અપનીતપ-પના પ્રલમ્બિના ઇત્યર્થ, પ્પણા યેષા તે
તથા, -તાન, તથા- ' ણાણામણિરયણવિવિદ્ધગેવેજ્જે ' નાનામણિરન્નવિવિદ્ધગ્રૈવેયકાન=
નાનામણિરન્નમયાનિ વિવિધાનિ ગ્રૈવેયકાનિ=ગ્રીવાભરણાનિ યેષા તે તથા, તાન,
' ઉત્તરકકુદ્ધ ' ઉત્તરકકુદ્ધિતાન-ઉત્તરકકુદ્ધાઃ-તનુત્રાણવિશેષાઃ સજાતા
યેષા તે તથા, તાન ' પગ્ગિપ્પિયજ્ઞયપઢાગવરપચામેલ ' પરિકલ્પિતધ્વજપતાકવર-

‘ ઉત્પી લયકયત્યે ’ કયત્થ ’ યહ દેશીય શબ્દ હૈ, ટસકા અર્થ ‘ હાથિયો કે
વાધન કી રક્ષા ’ એસા હૈ । અથવા ‘ કયત્થ ’ શબ્દ કા અર્થ માપા મે ‘ કૂય ’ મી
હાતા હૈ । યહ હાથિયો પર પૃષ્ઠ-પાઠ કા રક્ષા કે નિમિત્ત વાધા જાતા હૈ । હસમે રુઈ
મરા હોતા હૈ ઓર હસકા આકાર ત્રિતૃત્ત તકિયા જૈસા હોતા હૈ । ‘ ઉદામિયઘંટે ’
હન પ્રત્યેક હાથિયો કી આજુ-બાજુ જુલ કે પાસ દોના ઓર વહેર ઘટ લટક રહ યે ।
‘ ણાણામણિરયણવિવિદ્ધગેવેજ્જે ’ હન મલો ક ગલો મે ગ્રૈવેયક-કળ્પાભરણ પહિ-
નાયે ગયે યે । જો મા કળ્પાભરણ યે સન પહિન હુય ય વે નાના મણિયાં એવ
રત્નો સ સ્વચિત યે । ‘ ઉત્તરકકુદ્ધ ’ તનુત્રાણવિશેષ કા નામ ઉત્તરકકુદ્ધ હૈ યહ
મા સવ હાથિયો ક પાહન હુય યે । ‘ પગ્ગિપ્પિયજ્ઞયપઢાગવરપચામેલે ’ જા

હતા, તે તમામ મોટા મોટા દોરડાથી તેના પર ઝમી ઝમીને બાધેલા હતા. ઉત્પીલિય-
કયત્યે ‘ કયત્થ ’ આ શબ્દ દેશી છે તેનો અર્થ હાથીઓને બાધવાની રસ્મી
(દોરડી) એવો થાય છે અથવા ‘ કયત્થ ’ શબ્દનો, અર્થ બાધામા-દ્વય-પણ
થાય છે તે હાથીઓના પીઠની રક્ષા માટે બાધવામા આવે છે, તેમા કે ભરેલું હોય છે,
અને એનો વિન્નૂત આધાર તકીયા એવો હોય છે — ઉદામિયઘટે તે પ્રત્યેક
હાથીઓને આબુ-બાબુ બુલની પાને બન્ને બાબુ મોટા-મોટા ઘટ લટકી રહ્યા
હતા. ણાણામણિરયણવિવિદ્ધગેવેજ્જે તે તમામના ગળામા ગ્રૈવેયક-કળ્પાભરણ
પહેરાવેલા હતા જે જે કળ્પાભરણ પહેર્યા હતા તે તમામ નાના મણિયો એવ
રત્નોથી જડેલા હતા, ‘ ઉત્તરકકુદ્ધ ’ તનુત્રાણવિશેષનું નામ ઉત્તરકકુદ્ધ છે તે
પણ તમામ હાથીઓને પહેરાવેલા હતા, ‘ પરિકલ્પિયજ્ઞયપઢાગવરપચામેલે ’

તતઃ સ્વલુ ભગવાન ગૌતમઃ શ્રમણેન ભગવતા મહાવીરેણાભ્યનુજ્ઞાતઃ સ્તન
શ્રમણસ્ય ભગવતો મહાવીરસ્ય અન્તિમાન્=ભગવત. સમીપાત્, પ્રતિનિષ્કા-
મતિ । પ્રતિનિષ્ક્રમ્ય અત્તરિતમ્=ગીઘ્રતારહિતમ્ અચપલમ્-ચંચલતારહિતમ્,
અસન્નાન્ત.=અદ્વેગરહિત' યુગાન્તરમ્જનનયા=પુરોવર્તિચતુર્હસ્તપ્રમાણભૂમાળ
મધ્યાવલોકનતત્પરયા દૃષ્ટયા પુરત ઈર્ષા=ગમનં શોધયન ' ' જેણે વાણિયગામ
પથેરે તેણેવ ઉવાગચ્છદ ' યત્રેવ વાણિયગામનામક નગર તત્રૈવોપાગચ્છતિ ઉપા
ગત્ય વાણિયગામે ઉચ્ચનીચમધ્યમાનિ કુલાનિ શટન્-વિચરન્ યત્રૈવ ' રાયમગે '
રાજમાર્ગે -તત્રૈવોપાગચ્છતિ, ઉપાગત્ય, તત્ત ચલુ વહન ' હત્થી ' હસ્તિનઃ-ગજાન્
' પાસદ્ ' પશ્યતિ । કીન્જાન હસ્તિનો દૃષ્ટવાન ? इत्याह--'सण्णद्ध०' इत्यादिना ।
' सण्णद्धवद्धवम्मियगुडिप् ' सनद्धवद्धवर्मितगुडितान्-सनद्ध वद्धा सनद्धवद्धा-
रज्जवादिना कवचस्य दृढबन्धनं प्राप्ता, अत एव वर्मिता यवचिता सनाह
युक्ता., ते चामी गुडिता=गुडा.-हस्तिरुवचा'-सजाता एवामिति गुडिता-
हस्तिरुवचधारका इत्यर्थ, अत्र गोचलीवर्दन्यायेन वर्मितेति विशेषणोपादानम्,

કરા । હસ તરહ પ્રમુકે ફરમાને પર ગૌતમસ્વામા ભગવાન્ કે પાસ મ્ ઉઠકર અચપલરીતિ
સે અદ્વેગરહિત દોકર ' જેણેવ વાણિયગામે તેણેવ ઉવાગચ્છદ ' વાણિયગામ મ
આયે । ' ઉવાગચ્છિત્તા વાણિયગામસ્મ ઉચ્ચનીચમધ્યમકુલાઈ અદમાણે ' આકર
વહા કે સમસ્ત હી ઉચ્ચ નાચ એન મધ્યમ કુલો કે ઘેરા મે ફિરતે હુણ 'જેણેવ રાયમગે
તેણેવ ઉવાગચ્છદ' જહા રાજમાર્ગે થા વહા આયે । ' ઉવાગચ્છિત્તા તત્થ ણ
વહવે હત્થી પાસદ્ ' આતે હી ઉહાને વહા અનેક હાથિયો કો દેલા । વે હાથા કિસ
પ્રકાર કે થે સો કહતે હૈ - ' સનદ્ધવદ્ધવર્મિયગુડિપ્ ' હન સવ હાથિયો કો જો
કવચ પહિરાયે ગયે થે, વે સવ મોટેર રસ્તો સે ડાકર કર વધે હુણ થે ।

જો વિવરણ ન કરે આ પ્રમાણે પ્રભુની આજ્ઞા થતા ગૌતમસ્વામી ભગવાનની
પાસેથી ઉઠીને અચપલપણે ઉદ્વેગરહિત થઈ 'જેણેવ વાણિયગામે તેણેવ ઉવાગચ્છદ
વાણિયગામમાં આવ્યા ઉવાગચ્છિત્તા વાણિયગામસ્મ ઉચ્ચનીચમધ્યમકુલાઈ અદમાણે
આવીને ત્યાંના તમામ ઉચ્ચ નીચ અને મધ્યમ કુળવાળાના ઘરમાં ફરીને જેણેવ રાય
મગે તેણેવ ઉવાગચ્છદ જ્યાં રાજમાર્ગે હતો ત્યાં આવ્યા ઉવાગચ્છિત્તા તત્થ ણ
વહવે હત્થી પાસદ્' આવતાજ તેમણે ત્યાં અનેક હાથીઓને જોયા, તે હાથી જેવા પ્રકારના
હતા તે કહે છે - 'સનદ્ધવદ્ધવર્મિયગુડિપ્ એ તમામ હાથીઓને જે કવચ પહેરાવેલા

कवचा गुह्यता = अश्वकवचवन्तः, गुह्यशब्दोऽश्वकवचेऽर्थेऽपि वर्तते । अत्र पदत्रयस्य
 कर्मगारयसमासः । तान् । एतत्पदबोधितमेवार्थं स्पष्टीकुर्वन्नाह— 'आविद्धगुडे,
 आमारीयपक्खरे उत्तरकञ्चुङ्ण' इति । आविद्धगुडान् आविद्धाः = संलग्नाः, गुडाः =
 कवचा येषां ते तथा, तान्, तत्र अवसारितपक्खरान्—अवसारितानि = अवल
 म्बितानि, पक्खराणि = कवचा येषां ते तथा, तान् 'पक्खर' इति देशीय.
 शब्दोऽश्वकवचाचक । तथा उत्तरकञ्चुक्रितान्—उत्तरकञ्चुकाः = तनुग्राणविशेषाः
 सजाता येषामिति तथा, तान् । 'ओचूलमुहचडाधरचामरथासगपग्मिडियकडिण्' ।
 अवचूलमुहचण्डाधरचामरस्थासम्परिमण्डितम्पटीन = अवचूलमुख = वल्गायुक्तमुखम्,
 अतएव चण्डाधर—भयानकापरोष्ठ येषां ते तथा, चामरैः, स्थासकैः—दर्पणैः परि-
 मण्डिता षट्ठियेषां ते तथा, ततः र्मधारय', तान् । 'आरुद्धसारोहे' आरुद्धाश्वारो-
 हान् आरुद्धा अश्वारोहा येषु ते तथा तान् । 'गहियाट्ठहणहरण' गृहीतायुधमहर-
 णान् गृहीतानि,—वृत्तानि, आयुगानि—शस्त्राणि, महरणानि—अस्त्राणि येषु ते तथा

कवचो मे युक्त ये और ये घोड़े घोड़ेमगधी कवचो से युक्त थे, मतलब इन
 का यहाँ है कि— ये घोड़े ऐसे थे कि जिन पर कवच लटक रहे थे
 और शत्रु की रक्षा के लिये जिन्हें विशेष परिधान भा पहिनाये गये थे ।
 इनके मुखमें लगामें लगी हुई थीं, उनकी बजड़ से इनके मुखके अधरोष्ठ बड़े
 भयानक दीगते थे । इनका कटिभाग स्थामकां (दर्पणों) से शोभित हो रहा था ।
 इन सब पर भी बड़े अश्वारोही—सवार थे । इन पर भा अख शस्त्र उड़े हुए थे,
 अथवा—सब सवारों के हाथों में अख शस्त्र सुसज्जित थे । गौतमस्वामिने इन घोड़ों
 के देखने के पश्चात् तेसिं च ण पुरिसाण मज्झगय एग पुरिस पासड'

छाथीना कवचोथी युक्ता इति त्वादे आ घोडाओ घोडासगधी कवचोथी युक्ता
 इति तात्पर्यं अत्र डे—घोडा ओवा इति डे जेना पर कवच लट्ठी रह्या
 इति, अने शरीरनी रक्षा माटे जेने विशेष परिधान पछु पडेगव्या इति
 तेना मोढामा लगाम लागेली इती ते कारणवी तेना मोढाने नीचेने लाग
 लयानक देखाते इतो, तेनी कमरने लाग दर्पणोवी शोभते इतो ते दरेक
 घोडाओ पर मोटा—मोटा सवार नेका इति, तेना उपर पछु शस्त्र—अस्त्र लादेला
 इति अर्थात् तमात्र सवारोना हाथमा इथिआर शोभता इना—ओटले डे इथिआर
 मगर इति गौतमस्वामीओ आ घोडाओने ओथा प ग्री तेसिं च ण पुरिमाण मज्झगय

પશ્ચાપીઠાન-પરિકલ્પિતાઃ ધ્વજપતાકવરા એવ પશ્ચ આપીઠાઃ=શિરોભૂષણાનિ
 યેષા તે તથા, ધ્વજત્રિતયમધ્યે પતાકદ્વયમેતત્પશ્ચકં હસ્તિશિરોભૂષણમિતિ ભાવઃ ।
 ‘આરુઢહત્યારોહે’ આરુઢહત્યારોઠાન્-આરુઢાઃ હસ્ત્યારોઠા-‘હસ્તિપકા
 ‘મહાવત’ ઇતિ મસિદ્ધાઃ યેષુ તે તથા, તાન્ ‘ગમ્નિયાઽહપહરણે’ ગૃહીતા
 યુધમહરણાન્, ગૃહીતાનિ=ધૃતાનિ આયુધાનિ=શસ્ત્રાણિ મહરણાનિ=મત્રાણિ યેષુ
 તે તથા, તાન્, એવ મિધાન્ ગમાન્ ગૌતમઃ પશ્યતિ સ્મેત્યર્થઃ । અન્યાશ્ચ તત્ર
 વહન્ અશ્વાન્ પશ્યતિ । કીદૃશાનશ્વાન્ ? ઇત્યાહ-‘સળ્લદ્ધ’ ઇત્યાદિ । ‘સળ્લ
 દ્વદ્વદ્વમ્મિયગુહિણ’ સનદ્વદ્વદ્વમિતગુહિતાન્=સનદ્વદ્વદ્ધાઃ, અત એવ વર્મિતા =વૃત

હાથિયો કે શિર કે પાંચ આમૂષળ હોતે હૈં વે બી હનકે અપનર મસ્તુક પર ધારણ કિય
 હુણ થે । હનમેં ધ્વજા બૌર પતાકા મુરય હોતી હૈં । ત્રીન ધ્વજાઓ કે વીચ મેં દા
 પતાકાઈ, યે પાંચ, હાથિયો કે શિર કે આમૂષળ હૈં । ‘આરુઢહત્યારોહે’ હન સબ
 પર હસ્તિપક-મહાવત વૈઠે હુણ થે । કાઈં બી એસા હાથો નહીં થા કિ જિન પર મહાવત
 ન બૈઠા હો । ‘ગમ્નિયાઽહપહરણે’ શસ્ત્ર એવ અલ્લ હન સબ હાથિયો પર લદે હુણ
 થે, અથવા હન સમસ્ત હસ્તિપકો (મહાવતો) કે હાથો મેં અલ્લ શસ્ત્ર સુસજ્જિત થે ।
 ‘અળે ય તત્થ વહવે આસે પાસઈ’ હાથિયો ક વાદ ગૌતમસ્વામીને અનેક ઘોડો કો
 બી દેલા । યે ઘોડે બી ‘સનદ્વદ્વદ્વમ્મિયગુહિણ, આલિદ્ધગુહે, ઓસારિયપક્કરે,
 ઉત્તરકંચુઈ, ઓચૂલ્લમુહચ્છાધરચામરયાસકપરિમહિયકંઠિઈ’ હાથિયો ક જૈસ કવચ
 ધારણ કિયે હુણ થે વૈઠે હન ઘોડો કે બી થે, ફર્ક સિર્ફ ઇતના હી થા કિ હાથો હસ્તિ

હાથિઓના માથા ઉપર રાખવાના પાંચ આભૂષણ હોય છે તે પણ તે હાથિઓના
 માથા પર ધારણ કરાવેલા હતા, તેમાં ધ્વજા અને પતાકા મુખ્ય હોય છે, ત્રણ
 ધ્વજાઓના વચ્ચેના પતાકાઓ એ પાંચ, હાથિઓના માથાના આભૂષણ છે
 ‘આરુઢહત્યારોહે’ એ તમામ ઉપર મહાવત બેઠા હતા, કોઈ પણ એવો હાથી
 ન હતો કે જેના પર મહાવત બેઠો ન હોય ‘ગમ્નિયાઽહપહરણે’ શસ્ત્ર અને અસ્ત્ર
 એ તમામ હાથિઓના તે તમામ હાથી પર લાદેલા હતા અથવા તે એ તમામ
 મહાવતોના હાથમાં શસ્ત્ર-અસ્ત્ર સુસજ્જિત હતા । ‘અળે ય તત્થ વહવે આસે
 પાસઈ’ હાથિઓ પછી ગૌતમસ્વામીએ અનેક ઘોડાઓને પણ લેયા
 એ ઘોડા પણ સનદ્વદ્વદ્વમ્મિયગુહિણ, આલિદ્ધગુહે, ઓસારિયપક્કરે ઉત્તર
 કંચુઈ, ઓચૂલ્લમુહચ્છાધરચામરયાસકપરિમહિયકંઠિઈ હાથિઓને જે પ્રમાણે
 કવચ ધારણ કરેલા હતા તેવા આને પણ હતા ફરક માત્ર એટલોજ હતો કે હાથી

गुणितं=लिप्त गात्र=गरीर यस्य स तथा गैरिगरागरक्तदेहमित्यर्थः, तम्,
 'चुणय' चूर्णक-संज्ञम् 'वज्रप्राणपिय' वज्रप्राणपिय=व.याः-वृषदण्ड-
 योग्याः प्राणाः-उच्छ्वासदय. प्रिया यस्य स तथा तम्, प्राणदण्डं प्राप्तुमर्ह-
 मित्यर्थः । 'तिल तिल चैव छिजमाण' तिल तिल चैव छिजमाणम्-तिलश-
 म्तिलग्नश्चेत्यमित्यर्थः 'काकणिमसखाविज' काकणिमामखाणि 'कागणि'
 लघुतराणि मासानि=मामखदानि-फाफादिभिः खानानि यस्य स तथा तम्,
 'णगीखक्खरमएहि हम्ममाण' नयत्खक्खरमएहिहन्पमानम्-खक्खर=अश्वनासना-
 चर्ममयतोत्रविशेष, 'चाउर' इति भाषाप्रसिद्ध, स्फुटितवंशो वा ।
 शतसख्यकाश्च ते नव्या. खक्खरास्तैर्हन्पमान = ताड्यमानम्, 'अणेगणरणारि-
 मपरिवुड' अनेकनरनागीसपरिवृतं, 'चच्चरे चच्चरे' चच्चरे चत्तरे-अनेक
 मार्गसमिलिते स्थाने २ खण्डपट्टहेन-खण्डः = खण्डित. स्फुटितो यः पट्टः ढाल'

जो अयत सत्रस्त था । 'वज्रप्राणपिय' जिसके उच्छ्वास आदि प्यारे प्राण,
 वज्रदण्ड के योग्य हो रहे थे-जो प्राणदण्ड प्राणि के योग्य हो रहा था । तिल-
 तिल चैव छिजमाण' जिसका शरीर तिल-तिल के बराबर कटा हुआ हो रहा
 था 'काकणिमसखाविज' जिसका मांस छोटे-टुकड़े कर कौवा आदि पक्षियों के
 खिलान के लायक हो रहा था । 'णगीखक्खरमएहि हम्ममाण' सैकड़ों नवानचम नर्मित
 काड़ा से जो पाटा जा रहा था । 'अणेगणरणारिसपरिवुड' जिस देखने के लिये
 अनेक नर और नारियाँ का समूह एकट्ठा हुआ था, और इसीलिये जो इन सब
 से घिरा हुआ था । 'चच्चरेर खण्डपट्टहण उग्योसिजमाण' प्रत्येक चौहट पर

होता 'वज्रप्राणपिय' जेना खासोच्छ्वास आदि वडावा आणु, वध दडने
 लायक वध रहा हुना-जे प्राणदण्ड प्राणवा योग्य जनी रह्यो हुतो
 'तिल तिल चैव छिजमाण' जेनु शरीर तिल-तिल जेवडा नाना-नाना टुकडा जेनु
 खाध गयेलु थर रह्यु हुतु, काकणिमसखाविज जेनु मांस नाना-नाना टुकडा
 कटीने जागडा आदि पक्षिओने पचरावना लायक थर रह्यु हुतु णगीखक्खर
 सपहि हम्ममाण सैकडो नवीन खाभडाना तैयार करेला डोयडा वडे ढरीने जेने
 भार भारवाभा आवतो हुतो 'अणेगणरणारिसपरिवुड' जेने लेवा भाटे अनेक
 नर नारीओने समुदाय ओकडो जये हुतो अने ते भाटे ते मोक्षी पेशायेले हुतो
 चच्चरेर खण्डपट्टहण उग्योसिजमाण' प्रत्येक थोडा-जगज्जा जेना पिपयभा

તાન્ । 'તેસિં ચ ણ પુરિસાણ મઙ્ગાય એગ પુરિમ પાસટ' તેપામ્ હસ્ત્યારુઢા-
નામ્ અશ્વારુઢાના ચ સ્વલ્લ પુરુષાણા મધ્યગતમ્ એકં પુરુષ પશ્યતિ । વ્યથમ્ભૂત
પુરુષ પશ્યતી ? ત્યાહ--'અવગોઢગવધન' ઇત્યાદિ । અવકોટકવન્ધનમ્-રજ્જ્વા
ગલં હસ્તદ્વય ચ મોટયિત્વા પૃષ્ઠભાગે હસ્તદ્વયસ્ય વન્ધન યસ્ય સ તથા તમ્
'ઉક્તતકળ્ણનાસ' ઉક્તતકળ્ણનાસમ્=ત્રિવર્ણનાસિકમ્. 'ખેહતુપ્પિયગત'
સ્નેહતુપ્પિયગાત્રમ્-સ્નેહેન-ઘૃતેન 'તુપ્પિય' લિપ્ત સિન્નમિત્યર્થઃ' ગાત્ર
યસ્ય સ તથા તમ્, 'તુપ્પિય' ઇતિ દેશીયઃ શબ્દો ઘૃતલિપ્તયાચરુઃ । 'વન્ધ
કરકઢિજુયણિયથ' વદ્ધકરકઢિયુગન્યસ્તમ્, વદ્ધૌ કરૌ કઢિયુગે ન્યસ્તૌ=નિસિતૌ
યસ્ય સ તથા તમ્ 'કઢિ' ઇતિ-લૌકિકમયં વન્ધન 'હથકઢી' રતિ ભાષા
પ્રસિદ્ધમ્ । 'કઠેગુણરત્તમલ્લદામ' રળ્લે ગુણરત્તમાલ્યદામાન=રળ્લે ગળે ગુણ ઇવ=
કંઠમૂર્તમિવ રત્ત=લોહિત માલ્યદામ=પુષ્પમાલા યસ્ય સ તથા ત, રત્તકળર
પુષ્પમાલાયુક્તમિત્યર્થઃ । 'ચુણ્ણગુઢિયગાય' ચૂર્ણગુણ્ણિતગાત્રમ્=ચૂણેન ગૈરિકેણ

એન સવ હસ્તિપકો એવ ઘુડસવારો કે બીચમે એક એમ પુરુષ કો દેસી, જા
'અવગોઢગવધન, ઉક્તતકળ્ણનાસ ખેહતુપ્પિયગાય' અવકોટકવન્ધનસ-ગળે ઓર
દોનો હાથો કો માઢકર પૃષ્ઠભાગ મે રસી સ દોનો હાથો કે વન્ધન સ યુક્ત થા,
કાન ઓર નાક જિસકે કટે હુએ થે । તૈલ સે જિસકા ગરીર ચિકના હા રહા
થા 'વદ્ધકરકઢિજુયણિયથ' વધે હુએ હાથ જિસકે કઢિયુગ પર રહે હુએ થે-
જિસકે દોનો હાથો મે હથકઢિયા પડો હુઈ થી । 'કઠેગુણરત્તમલ્લદામ' કઠમે
જિસકે ઢોરે કે સમાન કનર કે છાલ પુષ્પોંકી માલા પહિની હુઈ થી । 'ચુણ્ણ
ગુઢિયગાય' શરીર મો જિસકા ગૈરિક-ગેરુ-કે ચૂર્ણ સે લિપ્ત હો રહા થા । 'ચુણ્ણય'

એગ પુરિસ પાસટ તે તમામ હાથીના મહાવતી અને ઘોડેસવારોના વન્ધનમા એ
એવા પુરુષને જોયો જે અવગોઢગવધન ઉક્તતકળ્ણનાસ ખેહતુપ્પિયગાય અવકોટક
વન્ધનથી-ગળામા અને ખત્રે હાથોને બાંધીને પાછલા ભાગમા દોરાથી ખત્રે હાથના
વન્ધનથી યુક્ત હતા, કાન અને નાક જેના કપાઈ ગયેલા હતા જેનું શરીર
તેલ વડે કરીને ચીકામ વાળુ થઈ રહેલ હતું 'વદ્ધકરકઢિજુયણિયથ'
બાંધેલા હાથ જેણે કઢિયુગ પર રાખેલા હતા, જેના ખત્રે હાથમા હાથકડી પડી
હતી 'કઠેગુણરત્તમલ્લદામ' જેના કઠમા (ગળામા) જેને દોરા જેવી લાલ
કરેણના કૂલોની માળા પહેરી હતી ચુણ્ણગુઢિયગાય શરીર પણ જેનું
ગેરુના ચૂર્ણથી લિપ્ત થઈ રહ્યું હતું ચુણ્ણય' અને જે બહુજ ત્રાસી ગયેલ

ગુણિતં=લિપ્ત ગાત્ર=શરીર यस્ય સ તથા ગૈરિકરાગરક્તદેહમિત્યર્થઃ, તમ્, 'ચુગ્મય' ચૂર્ણક-સંત્રન્તમ્ 'વજ્રપાણપિય' વધ્યમાણપિય=વ.યાઃ-વધદણ્-યોગ્યા' પ્રાણાઃ-ઉચ્ચવાસાદયઃ પ્રિયા यस્ય સ તથા તમ્, પ્રાણદણ્ પ્રાપ્તમર્દ-મિત્યર્થઃ । 'તિલ તિલ ચેવ ઢિજમાણ' તિલ તિલ ચૈવ ઢિગ્માનમ્-તિલશ-ન્તિલશન્દેશમિત્યર્થઃ. 'કારુણિમસસ્વાવિજ્ઞ' કારુણિમામસ્વાગ્નં 'કારુણિ' ન્ધુતરાણિ માસાનિ=મામસ્વાદાનિ-કારુણિમિ. સ્વાગ્નાનિ यस્ય સ તથા તમ્. 'ગત્રીલક્ષ્મરમર્દિ હમ્મમાણ' ન ચત્તર્લક્ષ્મરમર્દિન્યમાનમ્-લક્ષ્મર=અશ્વત્થાસનાર્થ-ચર્મમયતોત્રવિશેષ, 'ચાત્રુક' इति भाषाप्रसिद्ध, स्फुटितवंशो वा । शतसंख्यकाश्च ते नव्याः खर्खरास्तैर्हन्यमान = तादृग्मानम्, 'अणेगणरणारि-सपरिवुड' अनेकनरनारीसपरिवृतं, 'चचरे चचरे' चत्तरे चत्तरे-अनेक मार्गसमिलिते स्थाने २ खण्डपटहेन-खण्डः = खण्डित. स्फुटितो यः पट्टः ढाल'

જા અચત સત્રસ્ત થા । 'વજ્રપાણપિય' જિસકે ઉચ્ચવાસ આદિ પ્યારે પ્રાણ, વધદણ્ કે યોગ્ય હો રહે થે-જા પ્રાણદણ્ પ્રાપ્તિ કે યાગ્ય હા રહા થા । 'તિલ-તિલ ચેવ ઢિજમાણ' જિસકા શરીર તિલ-તિલ કે બરાબર કટા હુમા હો રહા થા 'કારુણિમસસ્વાવિજ્ઞ' જિસકા માસ ડોટર ટુકડે કર કૌવા આદિ પક્ષિયો કે ચિલ્લાન કે લાયક હા રહા થા । 'ગત્રીલક્ષ્મરમર્દિ હમ્મમાણ' સૈંકડો નવાનચમાનમિત કાઢા સ જો પાટા જા રહા થા । 'અણેગણરણારિસ પરિવુડ' જિસ દેખને કે લિયે અનક નર ઓર નારિયા કા સમૂહ એકટ્ટા હુમા થા, ઓર ઇસીલિયે જો ફન સન સ ઘિરા હુમા થા । 'ચચરે ૨ ખડપડહણ ડગ્ધોસિજમાણ' પ્રત્યેક ચૌહટ પર

હતો 'વજ્રપાણપિય' જેના વાસોન્ધવામ આદિ વહાલા પ્રાણ, વધ દડને લાયક વધ રહ્યા હતા-જે પ્રાણદણ્ પામવા યોગ્ય બની રહ્યો હતો । 'તિલ તિલ ચેવ ઢિજમાણ' જેનું શરીર તલ-તલ જેવડા નાના-નાના ટુકડા જેવું બપાઈ ગયેલું થઈ રહ્યું હતું, કારુણિમસસ્વાવિજ્ઞ જેનું માંસ નાના-નાના ટુકડા ઠરીને ડાગડા આદિ પક્ષીઓને ખરાવના લાયક બીજું રહ્યું હતું । ગત્રીલક્ષ્મર સપરિ હમ્મમાણ સેડો નવીન ચામડાના તૈયાર કરેલા કોચડા વડે ઠરીને જેને માર મારવામાં આવતો હતો । 'અણેગણરણારિસ પરિવુડ' જેને ભેવા માટે અને નર નારીઓનો મુશુદાય એકઠો કર્યો હતો અને તે માટે તે મોશી પેરાએલો હતો । 'ચચરે ૨ ખડપડહણ ડગ્ધોસિજમાણ' પ્રત્યેક ચોટા-મચ્છમા જેના પિપ્પયમાં

इति प्रसिद्धो वाद्यविशेषस्तेन उद्धोष्यमाणम्, इत्यम्भूत पुरुष भगवान् गौतमः
पश्यति, इमा वक्ष्यमाणा च गलु 'एयारूव' एतद्रूपम् उद्धोषणा शृणोति-
नो खलु हे देवानुप्रिया ! उज्झितरुस्य दारकस्य कोऽपि राजा वा राजपुत्रो वा
'अवरज्जइ' अपराभ्यति 'अप्पणो से सयाइ कम्माइ अवरज्जति' आत्मनस्तस्य
स्वकानि कर्माणि अपराध्यन्ति ॥ सू० ४ ॥

जिसके विषयमे घाषणा की जा रही थी, ऐसे पुरुषका श्री गौतमस्वामिमान देखा ।
इम च ण एयारूव उग्घोसण सुणेइ' उसके विषय मे
घाषणा इस प्रकारकी की जा रही थी गौतमन इस भी सुना - 'णो
खलु देवाणुप्पिया उज्झियस्स दारगस्स केइ राया वा रायपुत्तो वा अब
रज्जइ, अप्पणो से सयाइ कम्माइ अवरज्जति' हे देवानुप्रिया ! सुनेा इस उज्झित
दारक की इस प्रकार की दशा का कारण न राजा है और न राजा का पुत्र है
किंतु- इसके स्वयंकृत कर्म हा इसकी इस परिस्थिति मे कारण हैं ॥

भावार्थ प्रभु क मुखारविंद स धर्म का यथाथे व्याख्यान सुनकर जब
आई हुई समस्त परिषद अपनेर स्थान पर गई । भगवान् की धर्मदेशना हो जाने के
बाद भगवान् के बड़े शिष्य श्री गौतमस्वामि कि जो बड़े तपस्वी थे एव इहाने
तपस्या-के प्रभाव स अनेक विशिष्ट रुद्धियों को प्राप्त कर लिया था, इन्ही में स इहे
एक तेजोवैश्या भी प्राप्त हो चुका थी और उसे अपने शरीर के भीतर ही जिहोने

બહિરાત કરવામા આવતી હતી એવા પુરૂષને શ્રી ગૌતમ સ્વામીએ જોયો
'इम च ण एयारूव उग्घोसण सुणेइ तेनी બાબતમા આ પ્રકારની બહિરાત કરતા
હતા તેને ગૌતમે પણ સાબળી-'જો જલુ દેવાણુપ્પિયા ઉજ્જિયસ્સ દારગસ્સ કેઈ
રાયા વા રાયપુત્તો વા અવરજ્જઈ અપ્પણો સે સયાઈ કમ્માઈ અવરજ્જતિ' હે દેવા-
નુપ્રિયો ! સાબળો આ ઉજ્જિત દારકની આ પ્રકારની દશા થવાનું કારણ રાજા નથી
અને રાજાના 'પુત્ર પણ નથી પરંતુ એના પોતાના કરેલા કર્મ જ તેની આ
પરિસ્થિતિમા કારણ રૂ. છે

भावार्थ— प्रभुना मुखारविन्दथी धर्मनु यथार्थ व्याख्यान सावधाने
न्याये आवेक्षी तमाम परिषद पौताना स्थान पर गछ भगवाननी दैशना यछ
रह्या पछी भगवानना मोटा शिष्य श्री गौतम स्वामी के ने मोटा तपस्वी
हता अने नेले तपस्याना प्रभावथी अनेक प्रकारनी विशेष रुद्धिये प्राप्त करी
हती, तेमा ओइ तेनेवैश्या पण प्राप्त यछ हती अने तेने पौताना शरीरनी

सकुचित कर दवा रखी था। वे निम्नतर छट-छट का तपस्या करते थे, और जिनका आज पारणा का जिस था, वे श्री गौतमस्वामी भगवान के समीप आये और उन्हें वदन नमस्कार कर प्रायना करने लगे कि— हे भद्र ! यदि आप का आज्ञा हो तो मैं आज दम आगधिन षष्ठ तप (वेले) क पारणा क निमित्त गाचरा क लिये वाणिय-ग्राम में जाऊँ, और वहा के उच्च नाच एवं मध्यमकुत्रों के घरों में भ्रमण कर भिक्षा प्राप्त करूँ। इस प्रकार गौतमस्वामी की प्रार्थना सुनकर प्रभु ने कहा कि— हे देवानुप्रिय ! तुम्हें जिसमें सुख हो वैसा करो। इस प्रकार प्रभु से आना पाकर वे उस वाणिय-ग्राम नगर में आये, और वहा के घरों में गोचरा के लिये घूमते हुए ज्यों ही राजमार्ग पर आते हैं तो वहा इन्हें एक उड़ी हा। विष्ट परिस्थिति देखी अनक हाथी और घोड़े एक बार खड़े हैं, ये सब कनचों से सुसज्जित हैं। बडार झूले इन पर ओढ़ाई हुई हैं। घोड़े भी सुसज्जित हैं। लगामों में उनक अश्वोत्त कम्पित हो रहे हैं। अब एक शर्मा के लिये हुए घुड़सवार एवं महान घोड़ों और हाथियों पर बैठे हुए हैं। इन सब के बीच में एक ऐसा पुरुष है जो उधा हुआ है, कान और नासिका जिसकी काटी जा चुकी है, गले में लाल कनर के पुष्पों की माला जिस पहिनायी

अदृश्य जेष्ठे अकुचिनी करीने इगापी राभी डली, ते निम्नतर छट - छटनी तपस्या करता डता अने जेने आने पाण्डुना द्विभ डतो, ते गौतम स्वामी भगवाननी समीप आवा अने लगनानने वदन - नमस्कार करीने प्रार्थना करवा लाग्या ठे - ठे लहन्त ! जे आपनी आज्ञा होय तो हुँ आया आ आगधित षष्ठतप (वेला) ना पारणा निमित्त गोचरी भाटे वाणियग्राममा जाऊ अने त्याना उच्च नीच अने मध्यम कुत्रोना घरोंमा इरीने भिक्षा प्राप्त कर, आ प्रभुकरनी गौतम स्वामीनी प्रार्थना मानणीने प्रभुसे ठहूँ ठे-ठे देवानुप्रिय ! तमने जेमा सुख थाय तेम तमे ठरे, आ प्रभावे प्रभु पानेथी आज्ञा भेजपीन ते वाणियग्राम नगरमा आवा, अने त्याना घरोंमा गोचरी भाटे करता करता नया राजमार्ग छे त्या आवा, तो त्या तमसे अेक लारे-गडुन विकट परिस्थिति जेष्ठ अनेक हाथी अने घोडा अेड गालु उला ठे ते तमाम कनचोथी सुसज्जित ठे मोटी-मोटी श्रवो तेमने ओढाडी छे, ये डा पण सुसज्जित ठे, लगामो वडे तेना अधरोष्ठ (नीचलो डो) उपे छ अस्त्र अने शस्त्रने धारण करी घोडाना स्वार अने मंडापत घोडा तथा हार्थ पण जेठेला ठे, ते सोना वस्त्र अेक अेरो पुत्र ठे ठे जे गाधेला छे, जेना नाड अने कान कापी नाजेला ठे, जणामा लाल करेला पुष्पोनी माला

મૂલમ્—મૂં ૫

તણં સે ભગવઓ ગોયમસ્સ તં પુરિસ પાસિતા ઇમે અઙ્ગપ્રતિપ્પ-
અહો ન ઇમે પુરિસે જાવ નરયપટિરુવિય પેયણ વેણ્ઠ વિકટ્ટુ વાણિયમ્મામે નયરે
ઉચ્ચનીચમઙ્ગિમકુલેષુ જાવ અઙ્ગમાણે અઘાપજ્જત સમુદાણ ગિણ્ઠઈ, ગિણ્ઠિતા
વાણિયમ્મામસ્સ મઙ્ગ-મઙ્ગેણ જાવ પટિદસેઙ્ગ સમણ ભગવ મહાવીર વંદઙ્ગ
'નમંસઈ, વંદિતા નમંસિતા એવ વયાસી-એવ સ્વલ્લ અહ મતે ! તુમ્હેઈ
અબ્બણુણાણ સમાણે વાણિયમ્મામં જાવ તહેવ નિવેણ્ઠ । સે ન મતે ! પુરિસે
પુવ્વમંવે કે આસિ ? જાવ પચ્છણુમ્મવમાણે વિહરઈ ॥ મૂં ૫ ॥

ટીકા—મૂં ૫

‘તણ’ ઇત્યાદિ । તત્ત’ સ્વલ્લ મ તમ્ય ‘ભગવઓ ગોયમસ્સ’ ભગવતી

ગઈ હૈ, जिसकी दशा बहुत बुरी की जा रही है, प्राणदण्ड के योग्य जा घोषित किया
जा चुका है । जिसका मास कौवा और कुत्तों के खाने योग्य हो रहा है । ऐसी दयनीय
दशास परिपूर्ण इस पुरुष को देखकर इहे बड़ा ही अफसोस हुआ । इसके विषय में
यह घोषणा भी जो उस समय प्रत्येक चौराहे पर की जा रही थी उढ़ोने सुनी ।
घोषणा में यह कहा जा रहा था कि— इस पुरुष की इस दशा का कारण न यहा का
राजा है और न राजा का पुत्र है किन्तु यह स्वय ही अपने किये हुए कर्मों का फल
भोग रहा है ॥ ४ ॥

‘તણ સે’ ઇત્યાદિ—

‘તણ’ इस प्रकार इस विकट भयकर हृदय को कर्पाने वाले दु खमय

નેને પહેરાવી છે જેની દશા બહુજ પુરી કરાય છે, પ્રાણદંડ યોગ્ય હોવાની બહેરાત
થઈ ચૂકી છે જેનું માસ કાગડો અને કુતરાને ખાવા યોગ્ય થઈ રહ્યું છે આની
હયાજનક દશાથી પરિપૂર્ણ આ પુરૂષને બોધને તેમને સારે અફસોસ થયો, આ
માણસના બાળતમા જે બહેરાત તે સમયે દરેક સ્થળે ચોટામા થઈ રહી હતી
તે પણ સાક્ષી, બહેરાતમા કહેવામા આવતું હતું કે—આ પુરૂષની આવી દશા
થવાનું કારણ અહિંના રાજા નથી તેમજ રાજાનો પુત્ર પણ નથી, પરંતુ આ
પોતેજ દરેક કર્મોનું ફળ ભોગવી રહેલો ॥ ૪ ॥

‘તણ સે’ ઇત્યાદિ

‘તણ’ આ પ્રકારે આ વિકટ-ભયકર હૃદયને કપાવે તેવા દુ ખમય

गौतमस्य तं पुरुष दृष्ट्वा, 'इमे' अयम् 'अज्ज्ञत्थिए, चित्थिए, कप्पिए, पत्थिए, मनोगए' आत्मगतं, चिन्तितः, कल्पितः, प्रार्थितः, मनोगतः, अज्ज्ञत्थिए 'इत्यादीना पञ्चाना पदाना व्याख्या प्रथमाध्यायने द्वादशसूत्रे कृता । 'सकप्पे' सकल्पः—विचारः 'समुप्पज्झित्था' समुदपगत-समुत्पन्न—'अहो' खलु अयं पुरुषः 'जाव' यावत्—अत्र यावच्छब्देन—प्रथमाध्यायने द्वादशसूत्रस्य पाठो योजनीयः—'पुरा पोगाणाण दुच्चिणाण दुप्पडिक्कताण असुमाण पावाण क्कहाण कम्माण पावण फलवित्तिविसेस पच्चणुम्मवमाणे विहरइ, न मे दिट्ठा णरगा वा णेरइया वा पच्चकरं खलु अयं पुरिसे णरयपडिरुविय' इति । 'पुरा' पूर्वकाले पुराणाना—पूर्वभवसम्बन्धिना दुश्चीर्णाना—दुश्चरिताना, दुष्प्रतिक्रान्तानाम्—अकृतप्रायश्चित्तानाम्—अनिवर्तितविपाकानामित्यर्थः, अशुभानाम्—असुखहे-

दय के देखने से 'से भगवओ गोयमस्स' उस भगवान गौतमस्वामी के हृदय में यह 'अज्ज्ञत्थिए, चित्थिए, कप्पिए पत्थिए मनोगए सकप्पे' आध्यात्मिक—आत्मविषयक विचार, चिन्तित—गर्भार स्मरणरूप विचार, कल्पित—भगवान के पूछनेरूप कार्य के आकार में परिणत हुआ विचार, प्रार्थित—पूछने का अभीष्टरूप से स्वीकृत विचार और मनोगत सकल्प—'मुझे इस विषयमें भगवान के अवश्य पूछना है' इस प्रकार का मानसिक निश्चयरूप विचार उत्पन्न हुआ और मन ही मन कहने लगे कि—'अहो ण इमे पुरिसे जाव णरयपडिरुविय वेयण वेणइ' अहो ! देखो यह पुरुष (यावत्) पूर्वकाल में पूर्वभवसंबन्धी दुश्चीर्ण दुष्प्रतिक्रान्त—प्रायश्चित्त जिनका नहीं किया गया—ऐसे दुःख के हेतु, अपने किये हुए अशुभ कर्मों—ज्ञानावरणीयादिकों का

हृदयमें जेवाथी 'से भगवओ गोयमस्स' ते भगवान गौतम स्वामीना हृदयमा आ 'अज्ज्ञत्थिए चित्थिए, कप्पिए, पत्थिए, मनोगए सकप्पे' आध्यात्मिक—आत्मविषयक विचार, चिन्तित—गर्भार स्मरणरूप विचार कल्पित—भगवानने पूछवा इय कार्यना आकारमा परिणत थयेला विचार, प्रार्थित—पूछवाना अभीष्ट इयथी स्वीकृत विचार अने मनोगतसकल्प—'भारे आ विषयमा भगवानने जर पूछु ठे आ प्रकारना मानसिक निश्चयरूप विचार उत्पन्न थये, अने सोताना मन वडे मनमाना कहेवा लाग्या के—अहो ण इमे पुरिसे जाव णरयपडिरुविय वेयण वेणइ' अहो ! ओओ ! आ पुरुष (यावत्) पूर्वकालमा पूर्वभव संबन्धी दुश्चीर्ण—दुष्प्रतिक्रान्त प्रायश्चित्त जेनु क्युं नथी जेवा दुःखना हेतुइय

તૂનામ્, પાપાના-દુષ્ટસ્વભાવાના ક્રતાના કર્મણા-નાનાવરણીયાદીનામ્, પાપક
 ફલવૃત્તિવિશેષ પ્રત્યનુભવન્ વિદ્ધરતિ । ' ન મે વિદ્ધા ' ન મે=મયા દૃષ્ટાઃ નરકા
 વા નૈરયિકા વા, પ્રત્યક્ષ=પ્રત્યક્ષદૃષ્ટઃ સ્વલુ અય પુરુષઃ ' ણયરપડિદ્ધસિય ' નર
 કપતિરુપિકા-નરકતુલ્યા વેદના ' વેદહ ' વેદયતિ-અનુભવતિ । ' તિ કટ્ટુ '
 इति कृत्वा=इति मनसि निधाय, वाणियग्रामे नगरे ' उच्चणीचमज्झिमकुलेषु '
 उच्चनीचमध्यमकुलेषु ' जाव अडमाणे ' यावत् अटन्-विचरन्, ' अहापज्जत् '
 यथापर्याप्तम्-स्वमर्यादाऽनुसारेण ' समुदाण ' समुदानम्-अनेकगृहेभ्यः स्व-
 ल्प-स्वलप गृहीत भिक्षासमूहं ' गेण्हइ ' गृह्णाति, गृहीत्वा वाणियग्रामस्य नग
 रस्य ' मज्झमज्जेण ' मध्यमभ्येन, ' जाव पडिदंसेइ ' यावत् प्रतिदर्शयति=
 धर्माचार्यस्य भगवतो महावीरस्य पुरतः स्थापयित्वा दर्शयतीत्यर्थः । ' पडि
 वसित्ता ' प्रतिदर्श्य-भैक्ष दर्शयित्वा, श्रमण भगवन्त महावीर वन्दते, नमस्यति,

પાપમય ફલકો ભોગ રહ્યા હૈ, ન મૈને નરક કો દેખ્યા ઓર નારકા કો, કિન્તુ યહ સાક્ષાત્
 નરક જૈસી વેદના ભોગ રહ્યા હૈ । હસ મે કારણ હસકે પૂર્વકાલ મે સચિત અશુભતમ
 કર્મ હૈ । ' તિ કટ્ટુ વાણિયગામે ણયરે ઉચ્ચનીચમજ્ઝિમકુલેષુ જાવ અડમાણે
 અહાપજ્જત સમુદાણ ગિણ્હઈ ' હસ પ્રકાર વિચાર કર ઉદોન ઉસ વાણિયગ્રામ નગર
 મે ઉચ્ચ નીચ એવ મધ્યમ કુલો કે ઘરો સે યથાપર્યાપ્ત સમુદાની ભિક્ષા લા ફિર વે
 ગિણિહત્તા વાણિયગ્રામસ્સ ણયરસ્સ મજ્ઝ મજ્જેણ જાવ પડિદંસેઈ ' ઉસે લેકર
 ઉસ વાણિયગ્રામ નગર સે ઠીક બીચોબીચ હોતે હુણ અપને સ્થાન પર આવે । આકર
 પ્રાત્તભિક્ષા પ્રમુ કો દિલ્લખોયી । દિલ્લખાને કે બાદ ઉઠોને ' સમણ ભગવ મહાવીર

પોતે કહેલા અશુભ-જ્ઞાનાવરણીય આદિ કર્મો ના પાપમય ફળને ભોગવી રહ્યો છે, મે
 નરકને જોયું નથી, તેમજ નારકી જીવોને પણ જોયા નથી, પરન્તુ આ સાક્ષાત્
 નરક જેવી વેદના ભોગવી રહ્યો છે તેનું કારણ તેણે પૂર્વકાળમાં મધ્યમ કહેલા
 અશુભતમ કર્મ છે 'તિ કટ્ટુ વાણિયગામે ણયરે ઉચ્ચ-નીચ-મજ્ઝિમ-કુલાઈ
 જાવ અડમાણે અહાપજ્જત સમુદાણ ગિણ્હઈ આ પ્રમાણે વિચાર કરીને ગૌતમ
 આત્મીએ તે વાણિયગ્રામ નગરમાં ઉચ્ચ નીચ અને મધ્યમ કુલોના ઘરોમાંથી
 યથાપર્યાપ્ત-જરૂરપૂરતી સમુદાની ભિક્ષા લીધી પછી તે ' ગિણિહત્તા
 વાણિયગામસ્સ ણયરસ્સ મજ્ઝ-મજ્જેણ જાવ પડિદંસેઈ ' ભિક્ષા લઈને તે
 વાણિયગ્રામ નગરના બરાબર મધ્ય ભાગના રસ્તા પર થઈને પોતાના સ્થાન
 પર આવ્યા, આવીને મળેલી ભિક્ષા પ્રભુને બતાવી, પછી તેમણે ' સમણ ભગવ

वन्दित्वा नमस्यित्वा, 'एष'—वक्ष्यमाणप्रकारेण, 'वयासी' अवादीत्—एव
खलु अहं हे भदन्त ! युष्माभिरभ्यनुज्ञातः सन् वाणियग्राम 'जाव तद्देव
निवेष्ट' यावत् तथैव निवेदयति, न खलु हे भदन्त ! पुरुषः 'पुण्यभवे के
आसि' पूर्वभवे क्व आसीत् ? 'जाव पञ्चणुन्मवमाणे' यावत् प्रत्यनुभवन्, अत्र
यावच्छब्देन—प्रथमाध्ययनोक्तत्रयोदशसूत्रस्थपाठोऽनुसन्नेयः—'किं नाम ए
वा किं गो-
ले वा कथंमि गाममि वा णयरसिवा किं वा दत्त्वा किं वा भोत्त्वा किं वा समा-
यरित्वा केसि वा पुरापोराणाण दुप्पिच्छणाण दुप्पिडिक्कंताण असुभाण पावाण कडाण
कम्माण पावण फलवित्तिगिसेस' इति । किं नामको वा किं गोत्रो वा, कृत
रस्मिन् ग्रामे वा नगरे वा, किं वा दत्त्वा, किं वा श्रुत्वा, किं वा समाचर्य,

वदइ नमसइ 'श्रमण भगवान् महावर के वंदन और नमस्कार किया । वदित्ता
णमसित्ता एव वयासी' वंदना और नमस्कार करने के अनन्तर फिर उन्होंने प्रभु से
इस प्रकार कहा— 'एव खलु अहं भते ! तुम्हेहिं अन्धणुण्णाए समाणे वाणिय
ग्राम जाव तद्देव निवेष्ट' हे भदन्त ! मैं आप से आज्ञा पाकर जन भिक्षाचार्या के
लिये वाणियग्राम नगर में गया तब वहाँ राजमार्ग पर इस पूर्वोक्त प्रकार का दृश्य
देखा । प्रभो ! कहिये 'सेण भते पुरिसे पुण्यभवे के आसि' वह पुरुष पूर्वभव में
कौन था ?, उसका नाम और गोत्र क्या था ?, वह किस गाम और किस नगर में
रहता था ? । इसने ऐसा क्या कुपात्र में दान दिया ?, अथवा किस मद्य मास आदि
अभक्ष्य का भक्षण किया ?, या किन प्राणातिपातादिक दुष्कर्मों का आचरण किया ?,

महानीर वदइ नममइ 'श्रमण भगवान् महावीरने वदन अने नमस्कार कर्था
'वदित्ता णमसित्ता एष वयासी' वंदना अने नमस्कार करीने पछी तेमण्णे
प्रभुने आ प्रकारे कहु— 'एव खलु अहं भते ! तुम्हेहिं अन्धणुण्णाए समाणे
वाणियग्रामे जाव तद्देव निवेष्ट' हे भदन्त ! हु आपनी आज्ञा भेजवीने
न्याये भिक्षाचार्या करवा भाटे वाणियग्राम नगरमा गयो त्यारे त्या गन्मागे
पर आ पूर्वोक्त प्रकारनुं ओके दृश्य जेथु प्रभु कहे ! सेण भन्ते पुरिसे पुण्य
भवे के आसि ते पुइय पूर्वभवमा केलु हुनो अने तेनुं नाम अने गोत्र शु
हुतु ? ते क्या गाममा अने क्या नगरमा गेहो हुनो ? तेण्णे ओवु शु कुपात्रने
दान आप्थु अथवा तो मद्य—मासादि क्या अभक्ष्यनुं लक्ष्य कर्थु अथवा
नो क्या प्राणातिपातादिक दुष्कर्मोनुं आचरण कर्थु, अथवा देवा प्रशरना पूर्वना

केपां वा पुरापुराणानां दुष्कीर्णानां दुष्प्रतिक्रान्तानामशुभानां पापानां कृत्वा
कर्मणा पापक फलवृत्तिविशेषं प्रत्यनुभवन् 'विहरद्' विहरति ॥ सू० ५ ॥

अथवा कौनसे ऐसे पूर्वके अनेक भवों में दुःखों से उपाजित दुष्कर्मों का निःकाचित
बन्ध किया कि— जिसके कारण यह इस प्रकार के भयंकर दुःखरूप फलोंका
भोग रहा है ? ।

भाषार्थ— प्रभु गौतमने जब उसकी इस प्रकार दयनीय दशा का भव
लोकन किया—तब उनके अन्तःकरण में अनेक विचारधाराओं में उथल-पुथल होना
लगी । वे वाणियग्राम नगर से यथापर्याप्त शिक्षा लेकर प्रभु के समीप आये । प्राप्तशिक्षा
प्रभुको दिखला कर एतद्दृष्टे वदन एवं नमस्कार कर फिर इस प्रकार बोले— हे नाथ !
आज मैं आप से आज्ञा लेकर गोचरी के लिये वाणियग्राम नगर में गया था । वहाँ के
उच्चनीचादि कुलों के घरों से यथापर्याप्त शिक्षा प्राप्त कर उयाही मैं आ रहा था कि राज-
मार्ग में इस प्रकार का एक करुणाजनक बड़ा दृश्य देखा । हे भगवन् ! कहिये—यह
पुरुष इस प्रकार की दशा का पात्र क्यों हुआ है ? , इसने पूर्वभवे में ऐसे कौनसे
अशुभ कर्म किये हैं कि जिनकी वजह से यह इस भयंकर दशाको भोग रहा है ? ,
पूर्वभवे में इसका क्या नाम था ? , क्या गोत्र था ? , इत्यादि गौतमने पूछा ॥ ५ ॥

अनेक भवोभा हुल्लासिणी उपाजित करेला दुष्कर्मोभा निःकाचित बन्ध क्यो के
जेना कारण्यो ते आ प्रकारना भयंकर हुओ इप इजने लोगवी रह्यो छे ?

भाषार्थ—प्रभु गौतमने ज्योतसे तेनी आ प्रकारनी दयानजनक दशानु
अवलोकन क्युं, त्योरे तेना अन्तःकरणभा अनेक प्रकारनी विचारधाराओभा
उथल-पुथल भवा लागी, ते वाणियग्राम नगरभाथी यथापर्याप्त शिक्षा लधने
प्रभुनी समीपभा आग्या, प्राप्त शिक्षा प्रभुने बतावीने तेभने वदन अने
नमस्कार करीने पछी आ प्रभाछे बोल्या—हे नाथ !—आजहुं आपनी आज्ञा लधने
गोचरी भाटे वाणियग्राम नगरभा गयो हतो, त्याना उच्च नीच आदि कुलोना
घरभाथी यथापर्याप्त शिक्षा प्राप्त करीने हुं ज्या आवतो हतो त्या—राजमार्गभा
आ प्रकारनु अेक करुणाजनक मोटु दृश्य ज्यो, हे 'लजवान !' कहे ते
भाषुस आची दशाने या कारण्यो प्राप्त थयो ? तेछे पूर्व भवभा ज्ये कुं
अशुभ कर्म क्युं छे के जेना कारण्यो ते आची भयंकर दशाने लोगवी रह्यो छे ?
पूर्वभवभा ज्येनु नाम थु हतु ? थु गोत्र हतु ? इत्यादि हरीकत गौतमने पूछी ॥ ५ ॥

મૂલમ્—મૂ૦ ૬

એવં સ્વલુ ગોયમા ! તેણ કાલેણ તેણ સમણં ડહેવં જંઝૂદોવે દીવે ભારહે વાસે હત્થિણાઝરે ણામં ણયરે હોત્થા, રિદ્ધં । તત્થેણં હત્થિણાઝરે ણયરે સુણદે ણામં રાયા હોત્થા, મહયાહિમંતમલ્લયમદરં । તત્થેણં હત્થિણાઝરે ણયરે વહુમજ્જદેસભાણં મહં એગે ગોમંડવે હોત્થા । અણેગસખસયસણ્ણિચિદ્દે પાસાર્થે ૪ । તત્થેણં ગહેવે ગોરુવા સણાઞ્ઞં ય અણાઠા ય ણયરગાત્રીજો ય ણયરવલીવદ્ધા ય ણયરપટ્ટિયાજો ય ણયરમહિસીખો ય ણયરમહિસા ય ણયર વસમા ય પડરતણપાણિયણિમ્મયા ણિરુચ્ચિગ્ગા સુહં—સુહેણં પરિવસતિ ।

તત્થેણં હત્થિણાઝરે ભીમે ણામં ક્કઙ્ગાહે હોત્થા, અહમ્મિણં જાવં દુપ્પહિયાણટે । તસ્સેણં ભીમસ્સ ક્કઙ્ગાહસ્સ ઉપ્પલા ણામં મારિયા હોત્થા, અહીણં ॥૬॥

ટીકા—મૂ૦ ૬

ગૌતમવચન શ્રુત્વા ભગવાનાહ—‘ એવં સ્વલુ ગોયમા ’ ઇત્યાદિ ।

એવં સ્વલુ હે ગૌતમ ! તસ્મિન્ કાલે તસ્મિન્ સમયે ઇહેવં જંઝૂદોવે દીવે ભારતે વર્ષે હસ્તિનાપુરનામક નગરમાસીત્ । તન્ કીન્શ ? મિત્યાહ—‘ રિદ્ધં ’ ઇત્યાદિ ।

‘ એવં સ્વલુ ’ ઇત્યાદિ—

ગૌતમ કે પૂર્વોક્ત વચનો કે સુનરૂ પ્રમુને કહા ‘ ગોયમા ’ હે ગૌતમ ! સુના ‘ એવં સ્વલુ ’ તુમ્હારે પ્રશ્નો કા ઉત્તર ઇસ પ્રકાર હૈ— ‘ તેણ કાલેણ તેણ સમણ ’ ડસ કાલ ઓર ડસ સમય મે ‘ ડહેવં જંઝૂદોવે દીવે ભારહે વાસે હત્થિણાઝરે ણામં ણયરે હોત્થા ’ ઇસો મન્થ જંઝૂદોપ મે એવં ઇસી ભરતક્ષેત્ર મે એક હસ્તિનાપુર નામ કા નગર યા । ‘ રિદ્ધં ’ યહ નગર ‘ ક્કઙ્ગ ’—નમસ્તલસ્પશા અનેક

‘ એવં સ્વલુ ’ ઇત્યાદિ

ગૌતમના પૂર્વોક્ત વચનો સાભળીને પ્રભુએ કહ્યું ‘ ગોયમા ’ હે ગૌતમ ! સાભળો ‘ એવં સ્વલુ તમાગ પ્રશ્નોનો ઉત્તર આ પ્રમાણે છે— ‘ તેણ કાલેણ તેણ સમણ ’ તે કાળ અને તે સમયને વિષય ઇહેવં જંઝૂદોવે દીવે ભારતે વાસે હત્થિણાઝરે ણામં ણયરે હોત્થા ’ આ મધ્ય જંઝૂદોપમા એવં આ ભરતક્ષેત્રમા એક હસ્તિનાપુર નામનું નગર હતું ‘ રિદ્ધં ’ આ નગર ક્કઙ્ગ—નમસ્તલસ્પશી

रुद्रस्तिमितसमृद्धं-रुद्रम्-नभःस्पर्शिवहुलमासादयुक्तं बहुलजनसकुलं च स्तिमित-
स्वपरचक्रभयरहित, समृद्धम्-धनधान्यादिपरिपूर्णम् ।

तत्र खलु हस्तिनापुरे नगरे 'सुणदेणाम राया' सुनदनामको राजा
'होथा' आसीत् । स कीदृशः ? इत्याह 'महया' इत्यादि । 'महयाहिमवतमहत
मलयमदरमद्विन्दसारे' महाहिमवन्महामलयमन्तरमहेन्द्रसार, अस्य व्याख्या जाता
सूत्रस्य प्रथमाध्यायने त्रेणिकभूषणवर्णनेऽस्माभिरुक्ता । तत्र खलु हस्तिनापुरे नगरे
'बहुमज्जदेसभाए' बहुमध्यदेशभागे-सर्वाध्यायभागे महान एको गोमण्डप
आसीत् । स कीदृशः ? इत्याह-'अणगखभसयसणिविद्धे' अनेकस्तम्भशतसन्नि
विष्ट-अनेकानि स्तम्भशतानि सन्निविष्टानि यत्र स तथा, अनेकशतस्तम्भयुक्त
इत्यर्थः । तथा-'पासाईए' मासादीय'-मनःमसन्नताजनकः, अत्र-'दरिसणिजे,

प्रसादे स युक्त, एव बहुलजनो स व्याप, 'स्तिमित'-त्यचक एव परचक्र के भय से
रहित और 'समृद्ध'-धनधायादि स परिपूर्ण था । 'तत्थ ण हत्थिणाउरे णयरे
सुणदेणाम राया होत्था' उस हस्तिनापुर में एक सुनद नामका राजा रहता था ।

'महयाहिमवतमलयमदर०' यह महाहिमजन, महामलय, मदर, एवं महेन्द्र के
जैसे विशिष्ट सार स युक्त था । (इन पदों की व्याख्या ज्ञातासूत्र के प्रथम अध्यायन में
की गई है) 'तत्थ ण हत्थिणाउरे णयरे बहुमज्जदेसभाए मह एगे गोमण्डवे
होत्था' उस हस्तिनापुर नगर में ठीक उसके मध्यभाग में एक विशाल गोमण्डप-
गोशाला था । 'अणगखभसयसणिविद्धे पासाईए ४' वह गोमण्डप अनेक स्तम्भों से
युक्त था । देखने वालों के चित्त में प्रसन्नता का उत्पादक था । देखते-देखते जिससे आखे

(आकाशनेन स्पर्शं करे तेवा उवा उवा) अनेक भेदोंवाली युक्त अने धातुकी वस्ती थी
अरपुर, स्तिमित-व्यक्त अने परत्यक्तना अथवा रक्षित तथा समृद्ध धनधान्यादिको
परिपूर्ण इति 'तत्थ ण हत्थिणाउरे णयरे सुणदेणाम राया होत्था हस्तिनापुरमा
अके सुनद नामका राजा रहता होता (महयाहिमवतमलयमदर०) ते महा
हिमवान, महामलय, मन्दर एव महेन्द्रना लेवा विशिष्ट सारथी युक्त होता,
(आ पदोनी व्याख्या ज्ञातासूत्रना प्रथम अध्यायनमा क्वाभा आवी छे)
'तत्थ ण हत्थिणाउरे णयरे बहुमज्जदेसभाए मह एगे गोमण्डवे होत्था' ते
हस्तिनापुर नगरमा अरापर तेना मध्यभागमा अके विशाल गोमण्डप-गोशाला होती

अणगखभसयसणिविद्धे पासाईए ४' ते गोमण्डप अनेक स्तम्भोंवाली युक्त
होता, जेनारना चित्तने प्रसन्न करे तेवा होता, जेने जेना जेता नेत्रने थाकन

‘अभिरूवे, पडिरूवे’ इति पदत्रयस्य संग्रहः, दर्शनीयः—यस्य दर्शने चक्षुषोः
श्रान्तिर्न भवतीत्यर्थः । अभिरूप—अभिमतरूपः—यस्य दर्शनं पुनः पुनरभिलषितं
भवतीत्यर्थः । प्रतिरूप—नवं नवमिव दृश्यमान रूप यस्य स इत्यर्थः । तत्र
गच्छ गच्छो गोरूपाः सनाथाश्च अनाथाश्च नगरगणश्च नगरवल्लीवर्द्धाश्च,
‘णयरपड्डियाओ य’ ‘पड्डिया’ इति देशीयः शब्दः, नगरावध्यायिण्यो पात्र
महिष इत्यर्थः ‘पाडी’ इति भाषाप्रसिद्धाः । ‘णयरमहिमीओ ग’ नगरमहि-
ष्यश्च, ‘णयरमहिसा य’ नगरमहिषाश्च ‘णयरवसभा य’ नगरवृषभाश्च
‘साड’ इति भाषाप्रसिद्धाश्च, ‘पउरतणपाणियणिमया’ प्रचुरतणपानीय
निर्भयाः—अधिकतरतणपानीयभावेन बलाधिक्यान्निर्भयाः, ‘णिरुव्विगा’ निरु

नहीं थकती थीं। एकबार जिस देखनपर पुन दस्तकको जिसके देखने का इ ठा होता रहता
थी। जिसकी सुन्दरतादेखनवाला क लिये नवीनर जैसी ही प्रतिभासित होती था। ‘तत्थ ण
वड्डवे गोरूवा सणाहा य अणाहा य, णयरगावीओ य गयरवल्लीवड्डा य, णयर
पड्डियाओ य, णयरमहिसीओ य, णयरमहिसा य, णयरवसभा य, पउरतणपा-
णियणिमया णिरुव्विगा सुह—सुहेण परिवसन्ति’ नगर मे रहा हुट्ट इस जाला म
नगर की अनेक सगाय और अनाथ गाये रहती थीं। नगर के अनेक पैल रहते थे।
नगर की अनेक बालमेंसे—पाडियाँ रहनी थीं। नगर की अनेक भैस रहती था। नगरके
अनेक भैसे रहते थे। नगर क अनेक साड रहत थे। इह वहा यथासमय पानी
और घास मिलता था। ये सब जानवर उहा सुरक्षितराति स निर्भय बन कर रहते थे।

लागतो नडि, ओक वणत जेजे जेथो डोय तो पथ जेनार माणुअने ते इरीरी
जेवानी धुअा रहा कउती, जेनी सुद्धता जेनार माणुअने भाटे नवीन—नीन
डोय तेवी टुभाती हुती ‘तत्थ ण वड्डवे गोरूवा सणाहा य अणाहा य
णयरगावीओ य, णयरवल्लीवड्डाय, णयरपड्डियाओ य, णयरमहिसीओ य, णयर
महिसा य, णयरवसभा य पउरतणपाणियणिमया णिरुव्विगा सुह—सुहेण
परिवसन्ति’ नगरनी ओ शाणाभा नगरनी अनेक सनाथ अने अनाथ गाये
रहेती हुती, नगरना अनेक णणहो गहेता हुता, नगरनी अनेक णाण लेसो
(पाडीओ) रहेती हुती, नगरनी अनेक लेसो गहेती हुती, नगरना अनेक
पाडी रहेता, नगरना अनेक माढ पणु रहेता हुता, ते तमाअने यथाअमय
पाणी अने घास अणतु हुतु, अने ते तमाअ ज्ञानवत् त्या सुरक्षितपणु

દ્વિગ્નાઃ-આહારાદિચિન્તારદિતા., 'સુહસુદેણ પરિવસતિ' સુખસુખેન-અતિ સુખેન પરિવસન્તિ ।

તત્ત્વ સ્વલુ હસ્તિનાપુરે ભીમનામકો 'કૂટગ્રાહ' કૂટગ્રાહઃ, કૂટેન-કપ ટેન ટૂઠ્ઠાતીતિ કૂટગ્રાહઃ-માયાપપશ્ચરુરુણેન ધનાગ્રપહારકઃ, વશ્ચક્ર ઇત્યર્થઃ । યદ્વા કૂટ ટૂઠ્ઠાતિ-ધારયતીતિ કૂટગ્રાહઃ-રૂપટી માયાગ્રીત્યર્થઃ । 'હોથા' આસીત્ । મ કીટશ્ ? ઇત્યાહ-'અહમ્મિ' અધાર્મિકઃ, 'જાવ દુષ્પહિયાણદે' યાવદ્-અત્ર યાવચ્છવ્દબોધ ય પાઠ પ્રથમાધ્યયને ચતુર્દશમૂનવ્યાખ્યાવસરેઽસ્મામિઃ પ્રદર્શિત' । દુષ્પત્યાનન્દ-દુસ્-દુર્લભ. પ્રત્યાનન્દ-પરમાહાદો યસ્ય સ તથા, સતોપાભાન્નાત્ સત્યસુખવશ્ચિત ઇત્યર્થ । તસ્ય સ્વલુ ભીમસ્ય કૂટગ્રાહસ્ય 'ઉપ્પલા' નામ ભારિયા 'ઉપ્પલા' નામ્ની માર્યા=પત્ની 'હોથા' આસીત્ । સા કીટશ્ચી ?-ત્યાહ-'અહીળ' ઇતિ, 'અહીળપહિપુણ્ણપ ચિંદિયસરી' અહીનપરિપૂર્ણપશ્ચેન્દ્રિય-શરીરા, પ્રથમા-અધ્યયને ચતુર્થમૂત્રે વ્યાખ્યાતમિદમસ્મામિઃ ॥ મૂ. ૬ ॥

આહારાદિક કી દ્રઢે ચિન્તા હી નહીં થી, ઇસલિયે યે સવકે સવ ચૌપાયે નિરુદ્ધિનચિત્ત હોકર સુખપૂર્વક ગાતિ સે રહતે થે । 'તત્થ ણ હત્થિણાહરે ભીમે નામ કૂટગ્રાહે હોથ્યા' હસી હસ્તિનાપુર મે ભીમ નામકા એક કૂટગ્રાહ-માયાકે પ્રપશ્ચ સ પરધન કા અપહારક-ઠગિયા મી રહતા થા । 'અહમ્મિ' જાવ દુષ્પહિયાણદે' યહ મહા અધાર્મિક એવ દુષ્પ્રત્યાનદી થા । ઇસે દુસરે કો દુઃખ પહુંચાને મે હી અનન્દ હોતા થા, યહ સત્યસુખ સે વચિત થા । 'તસ્સ ણ ભીમકૂટગ્રાહસ્સ ઉપ્પલા નામ ભારિયા હોથ્યા' હસ ભીમ કૂટગ્રાહ કી લી કા નામ ઉપ્પલા થા 'અહીળ' યહ સૌંદર્ય સે

નિર્ભય થઇને રહેતા હતા ખાવા-પીવાની તેને ચિન્તાજ ન હતી, તેથી કરીને તમામ આર પગવાળા બાનવરો ઉદ્દેગરહિત ચિત્તથી સુખ-શાંતિ પૂર્વક રહેતા હતા । 'તત્થ ણ હત્થિણાહરે ભીમે નામ કૂટગ્રાહે હોથ્યા' તે હસ્તિનાપુરમા ભીમ નામનો એક કૂટગ્રાહ-માયાના પ્રપચ વડે કરી પરધનનું અપહરણ કરનાર એક ઠગ માણસ પણ રહેતો હતો । 'અહમ્મિ' જાવ દુષ્પહિયાણદે તે મહા અધર્મી અને દુષ્પ્રત્યાનદી (અધર્મના કામમા આનંદ માનનાર) તેની મનોવૃત્તિજ એવી હતી કે બીજા પ્રાણીને દુઃખ પહોચાડવામા આનંદ રહે તે સાચા સુખથી રહિત હતો । 'તસ્સ ણ ભીમકૂટગ્રાહસ્સ ઉપ્પલા નામ ભારિયા હોથ્યા' આ ભીમ કૂટગ્રાહની સ્ત્રીનું નામ ઉપ્પલા હતું 'અહીળ' તે સૌન્દર્યથી પૂર્ણ અને

युक्त एव रूपलावण्य से भरी थी। इसका शरीर, प्रमाण एव लक्षण से युक्त था। इसके पांचो इन्द्रियाँ पूरी थीं।

भावार्थ - गौतम के प्रश्नों का उत्तर देने के लिये भगवान् ने इस प्रकार कहा—चतुर्थकाल के दस चौथे आरे में इस जम्बूद्वीप में जो भरत क्षेत्र है, इसमें एक हस्तिनापुर नामका नगर था। यह बड़ा ही सुरम्य एव जन-धनादि में खूब परिपूर्ण था। इसमें मकानात बहुत ही ऊँचे बड़े ही विस्तृत बने हुए थे। यह जन-धन से परिपूर्ण था। जनता को यहाँ किसी भी प्रकार का भय नहीं था। यहाँ का राजा सुन्दर था। यह विशिष्ट शक्ति और बल का घर था। हिमवान आदि पर्वतों जैसा यह बलिष्ठ था। इस नगर में एक गोशाला थी इसमें नगर के समस्त सनाथ अनाथ पशु रहते हैं। उन की सबप्रकार की यहाँ नवाने पाने की पूर्ण व्यवस्था थी। गोशाला की बनावट बहुत ही सुन्दर एव चित्ताकर्षक थी। अनेक खम्भों से यह सुशोभित थी। इसी नगर में एक ठगिया भी रहता था। जिसका नाम भाम कूटप्राह था यह बड़ा ही पापी एव लुच्चा था, शांति एव सतोष से यह रहित था इसकी रूपवती उपला नाम की भार्या थी। ॥ ६ ॥

इयं लावण्ययुक्ता लम्बूरी हस्ती, तेन शरीर-प्रभास्य अने लक्षणेभ्यो पूर्णं हतु तेन पाच इन्द्रियो पूर्यं हस्ती

भावार्थ—गौतमना प्रश्नोना उत्तर आपवा भाटे भगवाने आ प्रभास्ये कथं — चतुर्थकालना ओ ओथा आरामा आ जम्बूद्वीपमा ने भरतक्षेत्र ओ तेमा ओके हस्तिनापुर नामनु नगर हतु, ते धन्य रम्य अने भाष्यम तथा जन-धान्य आदिथी परिपूर्णं हतु, तेमा मकानो गडुज उवा अने मोटा विस्तार वाजा हता, जन-धनथी परिपूर्णं होवाथी त्यानी जनताने कोध पाष्य प्रकारनो लय न हतो, त्याना राजा सुन्द नामना हता, ते पूरा शक्तिशाली अने गणवान हता, हिमवान आदि पर्वतो नेवा ते गणवान हता आ नगरमा ओके गोशाला हती, तेमा नगरना तमाम सनाथ अने अनाथ पशु रहेता हता ते तमाम पशुओ भाटे सर्व प्रकारनी भावा-पीवानी त्या पूरी व्यवस्था हती, गोशालानी रचना गडुज सुन्दर चित्ताकर्षक हती, अनेक स्तलोथी सुशोभित हती, आ नगरमा ओके ठग भाष्यम पशु रहेतो हतो तेनु नाम भीम कूटप्राह हतु, ते गडुज पापी अने लुच्चे हतो शांति अने सतोषथी ते रहित हतो, तेनी स्त्रीनु नाम उत्पला हतु अने ते गडुज इयवान हती ॥ ६ ॥

मूलम्—सू० ७

तए ण सा उत्पला कूडगाहिणी अणया कयाइ आवणसत्ता जाया यावि होत्था । तए णं तीसे उत्पलाए कूडगाहिणीए तिण्ह मामाण बहुपडि पुण्णाण अयमेयारूवे दोहले पाउब्भूए । घण्णाओ ण ताओ अम्माओ जाव सुलद्धे जम्मजीवियफले, जाओ ण वहूण णयरगोरुवाण सणाशण य जाव वसमाण य ऊहेहि य, यणेहि य वसणेहि य, त्रिप्पाहि य ककूणहि य वहेहि य कण्णेहि य अक्खिहि य णासाहि य जिम्माहि य ओट्टेहि य रुव छेहि य, सोल्लेहि य, तल्लिएहि य भज्जिएहि य, परिसुक्केहि य लावणिएहि य, सुर च महु च मेरग च जाइ च सोहु च पसण च आसाएमाणीओ विसा एमाणीओ परिभाएमाणीओ परिशुजमाणीओ दोहलं विणेंति, तं जइ ण अह मवि वहूण णयर० जाव विणेमि—त्तिकड्डु तसि दोहलसि अविणिज्जमाणसि सुक्का भुक्खा निम्मसा ओलगा ओलगमरीरा नित्तेया दीणविघणवयणा पंडुइयमुही, जाव शियावइ ॥ सू० ७ ॥

टीका—सूत्र०७

‘तए ण’ इत्यादि । ततः खलु ‘उत्पला’ उत्पला—उत्पलानाम्नी कूट-ग्राहिणी ‘अणया कयाइ’ अन्यदा कदाचित्=कस्मिंश्चिदन्यस्मिन् समये ‘आवणसत्ता’ आपन्नसत्त्वा=गर्भवती—‘जाया यावि होत्था’ जाता चाप्यभवत् । ततः खलु ‘तीसे उत्पलाए’ तस्या उत्पलायाः कूडगाहिणीए’ कूटग्राहिण्याः=भीम-

‘तए ण सा उत्पला०’ इत्यादि—

‘तए ण सा उत्पला’ वह उत्पला ‘अणया कयाइ’ किसी एक समय ‘आवणसत्ता जाया’ गर्भवती हुई । तए ण तीसे उत्पलाए कूडगाहिणीए तिण्ह मामाण बहुपडिपुण्णाण अयमेयारूवे दोहले पाउब्भूए’ उस उत्पला कूटग्राहिणी के गर्भ के ३ माह जब पूरे निकल चुके तब उस इस प्रकार का दोहला

तए ण सा उत्पला० इत्यादि

‘तए ण सा उत्पला०’ ते उत्पला ‘अणया कयाइ’ केवल ओक समय आवणसत्ता जाया’ गर्भवती थी ‘तए ण तीसे उत्पलाए कूडगाहिणीए तिण्ह मामाण बहुपडिपुण्णाण अयमेयारूवे दोहले पाउब्भूए’ ते उत्पला कूटग्राहिणी-गर्भना त्रय मास जाये पूरा थी गया तब तेने ओक प्रकारने दोहला उत्पल

નામકસ્ય કૃતગ્રાહસ્ય भार्यायाः, ' तिष्ठ मामाणं ' त्रयाणा मासाना ' बहुपडि-
पुष्पाण ' बहुपतिपूर्णाना=मर्वाया पूर्णाना मासत्रयेषु सवथा पूर्णेषु ससु इत्यर्थः,
' अयमेयारूढे ' अयमेतद्रूप -रक्षयमाणस्वरूपः, ' दोहले ' दोहद-गर्भस्यजीव-
प्रभावजनितोऽभिन्नाप , ' पाउमूर ' प्रादुर्भूत =सजातः । स कीदृशः ? इत्याह-
धण्णाओ ण ' इत्यादि । ' धण्णाओ ण ' धन्याः-प्रशसनीयाः खलु ' ताओ
अम्मयाओ ' ता अम्मा =मातर , जाव ' यावत्-अत्र यावच्छब्देन-' मपुष्पाओ
ण ताओ अम्मयाओ, कयत्थाओ ण ताओ अम्मयाओ, कयपुष्पाओ ण ओ अम्मयाओ,
कयलवखणाओ ण ताओ अम्मयाओ, कयविहवाओ ण ताओ अम्मयाओ, तामि अम्म
याण ' इत्यस्य सग्रहः । सपुष्पा खलु ता अम्मा., कृतपुष्पाः खलु ता अम्मा.
कृतलक्षणा. खलु ता अम्मा, कृतविभवाः खलु ता अम्माः, तासामम्माना
' सुल्लहे ' सुल्लय=सुल्ल प्राप्त , ' जम्मजावियफले ' जन्मजीवितफळम्, तामि -
जननीभिः स्वरु जन्म जीवित च सफलीकृतमित्यर्थः । कास्ता अम्माः ?
इत्याकाङ्क्षायामाह-' जाओ ण ' इत्यादि । या खलु अम्मा, ' बहण '

उपन हुआ- धण्णाओ ण ताओ अम्मयाओ ४ जाव सुल्लहे जम्मजीवियफले '
वे माताएँ ध य है, कृतार्थ हैं, कृतलक्षण हैं, उहाँन अपन जन्म और जावित का
फल अच्छी तरह पाया है ' जाओ ण बहण णयरगोस्सण सणाहाण य जाव
वसमाण य ऊहेहि य थणेहि य वसणेहि य छिप्पाहि य ककुएहि य वहेहि
य ण्णेहि य अक्खिहि य णासाहि य जिम्माहि य ओट्टेहि य, कवलेहि य
सोल्लेहि य तल्लिएहि य भज्जिएहि य, परिसुक्केहि य लावणिएहि य सुर च
मुहु च मेरग च जाइ च सीहु च पसण च आसाएमाणीओ विसाए-

ધયો ' ધણ્ણાઓ ण તાઓ અમ્મયાઓ ૪ જાવ સુલ્લહે જમ્મજીવિયફલે તે માતાઓ
ધન્ય છે-કૃતાર્થ છે, કૃતલક્ષણ છે, તેણેજ પોતાના જન્મ અને જીવનનું ફળ
નારી રીતે પ્રાપ્ત થયું છે જાઓ ण બહણ ણયરગોસ્સણ સણાહાણ ય જાવ
વસમાણ ય ઉહેહિ ય, થણેહિ ય વસણેહિ ય, છિપ્પાહિ ય, કકુપહિ ય વહેહિ ય,
કણ્ણેહિ ય, અક્ખિહિ ય, ણાસાહિ ય, જિમ્માહિ ય ઓટ્ટેહિ ય, કવલેહિ ય, સોલ્લે
હિ ય, તલ્લિપ્પહિ ય ભજ્જિપ્પહિ ય, પરિસુક્કેહિ ય, લાવણિપ્પહિ ય સુરંચ મહુ ચ મેરગ ચ
જાઈ ચ સીહુ ચ પસણ ચ આસાપમાણીઓ વિસાપમાણીઓ પરિમાપમાણીઓ

मूलम्—सू० ७

तए ण सा उत्पला कूडगाहिणी अणया कयाइ आवणसत्ता जाया यावि होत्था । तए णं तीसे उत्पलाए कूडगाहिणीए तिण्ह मामाण बहुपडि पुण्णाण अयमेयारूवे दोहले पाउम्भूए । घण्णाओ ण ताओ अम्मयाओ जाव सुलद्धे जम्मजीवियफले, जाओ ण वट्ठण णयरगोरुवाण सणाडाण य जाव वसभाण य ऊहेहि य, थणेहि य वसणेहि य, तिप्पाहि य ककुएहि य वहेहि य कण्णेहि य अक्खिहि य णासाहि य जिम्माहि य ओट्टेहि य रुव लेहि य, सोल्लेहि य, तल्लिएहि य भज्जिएहि य, परिसुक्केहि य लावणिएहि य, सुर च महु च मेरग च जाइ च सोहु च पसण च आसाएमाणीओ विसा एमाणीओ परिभाएमाणीओ परिशुजमाणीओ दोहल विणेंति, तं जइ ण अह मवि बहूण णयर० जाव विणेमि—त्तिकट्ठु तसि दोहलसि अविणिज्जमाणसि सुका भुक्त्वा निम्मसा ओलगा ओलगमरीरां नित्तेया दीणविचण्णवयणा पंडुइयमुही, जाव मियावइ ॥ सू० ७ ॥

टीका—सूत्र०७

‘तए ण’ इत्यादि । तत् खलु ‘उत्पला’ उत्पला—उत्पलानाम्नी कूट-
ग्राहिणी ‘अणया कयाइ’ अन्यदा कदाचित्=कस्मिंश्चिदन्यस्मिन् समये ‘आवण-
सत्ता’ आपन्नसत्त्वा=गर्भवती—‘जाया यावि होत्था’ जाता चाप्यभवत् । तत्
खलु ‘तीसे उत्पलाए’ तस्या उत्पलाया, कूडगाहिणीए’ कूटग्राहिण्याः=भीम-

‘तए ण सा उत्पला०’ इत्यादि—

‘तए ण सा उत्पला’ वह उत्पला ‘अणया कयाइ’ किसी एक समय
‘आवणसत्ता जाया’ गभवती हुई । तए ण तीसे उत्पलाए कूडगाहिणीए
तिण्ह मासाण बहुपडिपुण्णाण अयमेयारूवे दोहले पाउम्भूए’ उस उत्पला
कूटग्राहिणी के गर्भ के ३ माह जब पूरे निकल चुके तब उस इस प्रकार का दोहला

तए ण सा उत्पला० इत्यादि

तए ण सा उत्पला० ते उत्पला ‘अणया कयाइ’ केछ ओक समय
‘आवणसत्ता जाया’ गभवती थछ ‘तए ण तीसे उत्पलाए कूडगाहिणीए
तिण्ह मासाण बहुपडिपुण्णाण अयमेयारूवे दोहले पाउम्भूए ते उत्पला कूटग्राहिणी-
गर्भना त्रणु मास न्यारे पूरा थछ गया त्तारे तेने ओक प्रकारने दोहले उत्पल

सीधुं=मग्नविशेष-गुडघातकीसमव च । 'पसण्ण च' प्रसन्ना च, प्रसन्ना-द्राक्षा
दिद्रव्यजन्या मदिरा ता च, 'आसाएमाणीओ' आस्वादयन्त्य'-ईषत् स्वादयन्त्यः,
'परिभाएमाणीओ' परिभाजयन्त्यः-विभाग कुर्वन्त्यः, 'परिभुजेमाणीओ' परि
भुजानाः 'दोहलं' दोहद, 'त्रिणेति' विनयन्ति, विशेषेण प्राप्नुवन्ति, पूर
यन्तीत्यर्थः, 'त' तत्=तस्मात्, 'जइ' यदि 'ण' खलु अहमपि गृह्णा
'णयर-जाय विणेमि' नगर-यावत्-विनयामि, अत्र यावच्छब्दाद्-नगरगोरु-
पाणा सनाथाना-मनाथाना नगरगरीना नगरवलीवर्दाना नगरपट्टिकाना नगर
महिपीणा नगरमहिपाणा नगरवृषमाणाम्, ऊध स्तनवृषणपुच्छकुडादिभिरग्नि-
पकेस्तलितैर्भर्जितैः परिभुज्यैर्लवणादिसम्भूतैः सहानेकविधा सुरा मधु चास्या
दयन्ती विस्वादयन्ती परिभाजयन्ती परिभुज्जाना दोहद विनयामीत्यर्थो बोध्य ।

को, सीधु-गुड एन महुओं क सयाग स बनी हुई मदिरा का, प्रसन्ना-द्राक्षा आदि फल
से बनाई गई मदिरा का रुच रुच कर आस्वादन करती है, विशेषरूप से उस
खाती हैं, दूसरे का भा देती है, एन सब के साथ हिलमिल कर जा आनंद क
साथ मनमानेरूप में खाती हैं और अपन गर्भ क प्रभाव में उद्भूत दाहले-मनारथ का
पूर्ण करता है 'त जइ ण अहमवि गृह्ण णयर० जाय विणेमि-त्तिकट्टु' तो
जो इसी तरह में मैं भी उन नगर के सनाथ-मनाथ गाय आदि से लेकर साठ
पर्यंत के जानवरों के ऊधस् में लगाकर सास्नाआ के साथ जो सडास-ग पकड़कर
अग्नि में पकाये आदि रूप में तैयार किये हुए हैं उनका सुरा मधु, मेरक आदि
जातिवाली मदिरा के साथ खाऊँ, खिठाऊँ और निभककर दूसरे का भा दू कि जिससे

मदिरा, प्रसन्ना-द्राक्षादिक क्षुण्णीय तयार करायेली मदिरा भुशी-भुशी यधने स्नाद
पूर्वक आय छे जील्लेआने पणु आये छे अर्थात् मोनी साथे छुगीमणीने आनंद
पूर्वक धन्धा प्रभाणु आय छे अने पोताना जर्क । प्रभावयी उत्पन्न यथेवा दोहला
मनारथने पणु करे छे 'त जइ ण अहमवि गृह्ण णयर० जाय विणेमि-त्तिकट्टु'
तो जे आ प्रभाणु हु पणु जे नगरनी सनाथ-मनाथ गाय आदियो लधने
साठ पर्यन्तना जानवराना ऊधस-(थान) थी लधने सास्ना (गणानी नीचे लटकती
आमडी) आ साथे जे साणुसीयी पकडीने अग्निमा पकावेवा-आदि रूपयी
तयार करेवा होय तेने सुरा, मधु, मेरक (छाड़नी न्यूटी-न्यूटी नतो) आदि
जातिनी मदिरा साथे भास जाठ अररावु, अने वडे चीने जील्लेने पणु आयु छे जेना
वटे करी भारो पणु आ दोहद पणु थाय, आ प्रभाणु तेने विचार कर्यो परन्तु

बहूना=बहुविधाना, 'णयरगोरूवाण' नगरगोरूपाणा 'सणाहाण य' सनाथाना च 'जाव वसभाण य' यावद् वृषभाणाम् अत्र यावच्छ देन-अनाथाना नगरगवीनां बलीवर्दाना, नगरपट्टिकाना-चालमहिपीणाम्, नगरमहिपीणा, नगरमहिपाणा, नगरवृषभाणाम्, इति बोध्यम्, 'ऊहेहिय' ऊगोभिश्च=गवादीना स्तनोपरिभागैः, 'अणेहिय' स्तनैश्च 'वसणेहिय' वृषणै-अण्डगोशैश्च, 'छिप्पाहिय' पुच्छश्च- 'छिप्पा' इति देशीयः शब्दः पुच्छवाचकः । 'ककुएहिय' ककुदैश्च 'वहेहिय' वट्टै-स्सन्धैश्च, 'कण्णेहिय' कर्णैश्च, 'अविराहिय' अक्षिभिश्च, 'णासाहिय' नासाभिश्च, 'जिम्माहिय' जिह्वाभिश्च 'आट्टेहिय' ओष्ठैश्च, 'कवळहिय' कम्बलैः=सास्नाभिश्च, 'सोळेहिय' पम्बै-सन्दशनेन-बहिषक्वैश्च, 'तलिहिय' तलितैः-तैले घृते वा पक्वैश्च, 'भज्जिहिय' भज्जितैश्च, 'परिसुकेहिय' परिशुष्कैश्च, 'लावणिहिय' लावणिकैः-लवणादिसस्कर-तैश्च, 'सुरच' सुरा=मदिरा च, 'महुच' मधु च=पुष्पनिष्पन्न 'मेरक' मेरक=मद्यविशेषं तालफलनिष्पन्नम्, 'जाइ च' जातिं च-मद्यविशेषं च, 'सीहुं च'

माणीओ परिभाएमाणीओ परिभुजमाणीओ दोहल विणेंति 'जो नगर निवासी अनेक सनाथ एव अनाथ गाय आदि स लेकर साढ पर्यन्त के जानवरो के स्तन के उपर के भागो को, स्तनों का, अण्डकोशों का, पुच्छों को, ककुदों को, स्कंधों को, कानो को, आखों को, नाक को, जिह्वाओं का, ओष्ठों का एव सास्नाओं (गले के नीचे लटकती हुई चमड़ी) को काट काट कर लाये हुए जा संडासी द्वारा अग्नि में पके हुए हों, तैल अथवा घृत में जो तले गये हों, भुजे गये हों, सुकाये हुए हों, एव नमक मिर्च आदि मसाला से जो सुसस्कृत किये गये हों, उनके साथ मदिरा को, मधु का, मेरक-ताड़ो को, जाति-मद्यविशेष

परिभुजमाणीओ दोहल विणेंति जे नगरभा रहनेारी अनेक सनाथ अने अनाथ गाय आदिथी लधने साढ पर्यन्तना जानवरेना स्तनना उपरना लागोने, थानोने, स्तनोने-आयणोने, अउकोशोने, पुछडाओने, ककुदोने (साढना कंधना पाछणना लागनु भासपिठ) स्कंधोने, कानोने, आओ, नाक, लुल, डोढ अने सास्नाओ (गणानी नीचे लटकती आभडी) वगेरेने कपी लावेव, जे साण्डीद्वारा अग्निभा पकावेला होय, धी अने तेवभा तणेला होय बुजेला होय सुवेला होय, भीहु मर्या आदि मसालाथी तेभा करेला होय तेनी साथे मदिरा (हाड) मेरक-ताडी, जाति-मद्यविशेषने, तेभज भीधु-गोण अने महुडाना योगथी जनेदी

મેં હી अपना सब समय व्यतीत करने लगी ॥

भावार्थ एक समय की बात है कि वह उत्पला गर्भवती हुई । जब उसका गर्भ ठाक तीन माह का हो चुका तब गर्भ के प्रभाव से उसे इस प्रकारका एक दोहला उपन्न हुआ कि— वे माताएँ धन्य हैं, और उहाँ का जन्म और जीवन सफल है जो अपने दोहलो का पूर्ति जानवरों के मांस के साथ अनेक प्रकार का मदिरा के सवन से करती हैं । खुद खार्ता पीती हैं और दूसरों को भी खिलाती पिलाती रहती हैं । उन जैसी भाग्यशालिनी और कौन हो सकती हैं, जो पकाये गये मुजे गये और तले गये ऊधस आदि अवयवों का अनेक प्रकार की मदिराओं के साथ खाया कर जो आनन्द मनाती है । मैं भी अपने को भाग्यशालिनी तब ही मानूंगी कि जब मुझे भी इस प्रकार का अवसर हाथ लगे—मैं भी जानवरों के पकाये गये ऊधस् आदि अवयवों के साथ अनेक प्रकार की मदिरा पाऊँ और पिलाऊँ । उसका जब यह दोहला पूर्ण नहीं हुआ तब वह उसकी पूर्ति की चिन्ता के मारे रातदिन चिन्तित रहने लगा । वह बहुत दुबली भी हो गई । ग्यान पान को रुचि उसकी जाती रही । ग्रीमार जैसा उसकी हालत हो गई । मुग्य उसका निस्तेज और विवर्ण बन गया । सारा शरीर उसका पीला पड़ गया ॥ ७ ॥

યર્થ ગઈ, અને આર્તધ્યાનમાજ પોતાનો તમામ મમય વીતાવવા લાગી

भावार्थ—એક મમયની વાત છે કે તે ઉત્પલા ગર્ભવતી થઈ, જ્યારે તેનો ગર્ભ ગરાળના ત્રણ માસનો થઈ ગયો ત્યારે તે ગર્ભના પ્રભાવથી તેને એવા પ્રદારનો એક દોહલો ઉત્પન્ન થયો કે—તે માતાઓ ધન્ય છે, અને તેનો જન્મ તથા જીવન સફળ છે કે જે પોતાના દોહલાની પૂર્તિ જાનવરોના માંસ સાથે અનેક પ્રકારના મદિરાસેવનથી કરે છે, ખુબ પોતે ખાય પીયે છે, અને બીજાને પણ ખવરાવ—પીવરાવે છે, તેના જેવી બીજી કોણ કોણ થકે છે જે પકાવેલા ભુજેલા અને તળેલા ઉધમ આદિ અવયવોને અનેક પ્રકારની મદિરાઓની સાથે ખાવાજ કરીને જે આનંદ માણે છે, હું પણ મને પોતાને ત્યારેજ ભગ્યશાળી માનું કે જ્યારે મને પોતાને પણ એવો મમય હાથમાં આવે—હું પણ જાનવરોના પકાવેલા ઉધમ આદિ અવયવોની સાથે અનેક પ્રકારની મદિરા પીઉં અને પાઉં તેનો જ્યારે દોહલ પૂર્ણ થયો ત્યારે ત તેના પૂર્તિની ચિન્તાને કાનૂં ધણીજ દુબલી પડી ગઈ, ખાવા પીવાની રૂચી પણ જતી રહી અને બીમાર જેવી તેની હાલત થઈ ગઈ, તેનું મુખ તેજહીન અને શીકુ પડી ગયું, અને તમામ શરીર પીશું પડી ગયું (૭)

इतिकृत्वा—इति मनसि निधाय 'दोहलंसि अविणिज्जमाणसि' दोहदे अविनीयमाने-
 अपूर्यमाणे सति, 'सुक्का' शुक्का 'भुम्मा' बुभुक्षिता 'निम्मसा' निर्मासा
 'ओल्लग्गा' अवरुण्णा 'ओल्लगसरीरा' अवरुणसरीरा, नित्तेया' निस्तेजा-
 गतफान्ति, 'दीणविवण्णवयणा' दीनविवर्णरदना=नीन-दैवयुक्तम्, अत एव
 विवर्ण-शोभारहित, वदनं-मुख यस्यां सा तथा, 'पडुइयमुही'
 पाण्डुकितमुखी-पाण्डुरीभूतवदना यावत्, यावच्छब्देन- 'ओमथियनयणययणकमल
 जहाचिय पुप्फवत्थगधमल्लालंकार अपरिभुजमाणो करयलमलियव्व कमलमाला आइय-
 मणसकप्पा इति संग्रहः । अवमथितनयनवदनकमला=अथ 'कृतनेत्रमुखकमला
 यथोचित=यथायोग्य पुष्पवत्स्रगधमालालङ्कारम् अपरिभुजन्ती=असेवमाना
 करतलमलिता=हस्ततलमर्दिता कमलमालेव कान्तिहीना, अपहतमनःसकल्पा=
 कर्तव्याकर्तव्यविवेकविकला सती ध्यायति=आर्तध्यान करोति ॥ मू० ७ ॥

मेरा भी दोहद पूर्ण हो । इस प्रकार उसने विचार किया । परन्तु 'तसि दोह-
 लसि अविणिज्जमाणसि सुक्का भुक्खा निम्मसा ओल्लग्गा ओल्लगसरीरा नित्तेया
 दीणविवण्णवयणा पडुइयमुही जाव झियायइ' उस के उस दोहले की पूर्ति
 नहीं हुई इसलिये वह दिन प्रतिदिन सूकने लगी, और भूखी रहने लगी, पर्याप्त भोजन
 नहीं खान के कारण उसका शरीर भी मासरहित हो गया और वह बीमार जैसी रहने
 लगी, कान्ति उसकी फीकी पड़ गई, मुख भी उसका दीन और शोभा से रहित होता
 हुआ बिलकुल पीला पड़ गया, चिंता के मारे उसके नेत्र और मुख, नीचे की ओर ही
 रहता था, पुष्प, बल, गंध, माला और अलंकारों के भी यथोचितरूप से धारण नहीं
 करती, वह हाथ से कुचली हुई कमलमाला के समान कान्तिहीन हो गई और आर्तध्यान

'तसि दोहलन्नि अविणिज्जमाणसि सुक्का भुक्खा निम्मसा ओल्लग्गा ओल्लग-
 सरीरा नित्तेया दीणविवण्णवयणा पडुइयमुही जाव झियायइ' तेना ते
 दोहलानी पूरती थउ नहि ते भाटे ते दिन-प्रतिदिन सूकावा लागी, अने भूभी
 रहेवा लागी पूरी रीते खोजन नहि आवाथी तेनु शरीर पणु भास विनाउ
 थइ गयु, अने ते निभार जेवी रहेवा लागी, कान्तिहीण थधने प्रीती पड़ी
 गध, सुख पणु दीन अने शोभाहीन जनी गयु अने ओकदम पीणी पड़ी
 गध ते चिंताना कारण्थी तेना नेत्र अने मुख नीचे रहेवा-ठणेवा रहेता
 कुल, वस्त्र, यदन, माला अने अलंकाराने पणु जेधजे तेवा प्रमाणुभा धारण
 करती नहि, ते हाथ पटे करीने कयरी नाजेही कमजनी भाणा समान कान्तिहीन

मवादीत्—‘ किण्ण ’ कि=कस्मात् खलु त हे देवानुप्रिये । अपहतमनःमकरपा
पावद् भ्यायसि । ततः खलु सा उत्पला भार्या भीमकूटग्राहमेवमवादीत्—एव
खलु हे देवानुप्रियाः । मम त्रयाणा मामाना बहुप्रतिपूर्णां दोहद. प्रादुर्भूत ,
धन्या खलु ता अम्मा , पुण्या खलु ता अम्मा , कृतार्था खलु ता अम्मा ,
कृतलक्षणाः खलु ता अम्मा , तासामम्बाना मुत्थ जन्मजीवितफल. याः
खलु बहूना नगरगोस्पाणा यावद् नगररूपभाणाम् ‘ ऊहेहिय ’ ऊधोभिश्च
यावत्—अत्र यावत्=उन्नेन—स्तनश्च दृषणैश्च पुन्नेश्च फकुद्धिश्च स्वनैश्च यावत्
रम्बैश्च वहिपकैश्च तल्लितैश्च=भर्जितैश्च परिगुप्कैश्चेति वो.यम् ‘ लावणिपहि य ’
लावणिपैश्च=लवणमरिचजीरकादिभि सम्प्रतैश्च सह सुरा चानेकविधा मधु च

पिया । ओहय जाव भियायसि ’ हे देवानुप्रिये । तुम क्यों चिन्तामग्न बन कर
आर्त्तध्यान कर रही हो ? क्या कारण है ? । ‘ तए ण सा उत्पला भारिया भीम
कूटग्राह एव बयासी ’ इस प्रकार अपने पति क वचन सुनकर उस उपला कूट
ग्राहिणीन कहा कि— ‘ एव खलु देवानुप्रिया । मम तिण्ह मासाण बहुपडिपुण्णाण
दोहले पाउब्भूए ’ हे देवानुप्रिय । आयपुत्र । सुनो, मेरी चिन्ता का कारण यह है—
मेरे गर्भ के ३ माह अत्र पूर्ण हो चुके हैं अत मुझे इस प्रकार का एक दोहला उपन्न
हुआ कि— ‘ घण्णा ण ४ जाओ ण वट्ठण गोरूवाण ऊहेहि य जाव लावणिप
हि य सुर च ६ आसाएमाणीओ ४ दोहल विणेति ’ वे माताएँ धन्य हैं ४ जो
अनेक गोरूप जानवरों के ऊपर आदि अवयवों के साथ कि—जो पके तले एव मुझे

मोटे। ‘ किण्ण तुम देवानुप्रिया । ओहय जावभियायसि हे देवानुप्रिये ।
तमे शा भाटे चित्तानु यधने आर्त्तध्यान करी रह्या छे ? शु कारण छे ?
तए ण सा उत्पला भारिया भीमकूटग्राह एव बयासी ’ आ प्रभाते पोलाना
पतिना वचन आलगीने ते उत्पला कूटग्राहिणीने उल्लु ठे ‘ एव खलु देवानुप्रिया ।
मम तिण्ह मासाण बहुपडिपुण्णाण दोहले पाउब्भूए ’ हे देवानुप्रिय । आर्य
पुत्र । आलगी भारी चित्तानु कारण छे ठे के भाग गर्भने हालमा त्रय भास
पूरा यध गया छे, तेथी भने आ प्रजारने ओके दोहले उत्पन्न थये । ‘ घण्णा ण ४
जाओ ण वट्ठण गोरूवाण ऊहेहि य जाव लावणिपहि य सुर च ६ आसाएमा
णीओ ४ दोहल विणेति ’ ते माताने धन्य छे ४ ने अनेक गोत्र जनवराना
उधम आदि अवयवों ने पडावेला, तणेला, लुझेला छे अने भीठु-भग्ना

मूलम्—सू० ८

इमं च ण भीमे कूडग्गाहे जेणेव उत्पला कूडग्गाहिणी तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छिता ओहय जाव पासइ, पासित्ता एव वयासी—किण तुम देवाणु प्पिया ! ओहय जाव झियायसि ?,

तए ण सा उत्पला भारिया भीमकूडग्गाह एरं वयामी—एव खलु देवाणुप्पिया ! मम तिण्हं मासाण बहुपडिपुण्णाण दोहले पाउब्भूए, घण्णाण ४ जाओ ण बहण गोरुवाण ऊहेदि य जाव लावणिएदि य सुर च ६ आसाए-माणीओ ४ दोहल विणेंति, तए ण अह देवाणुप्पिया ! तंसि दोहलसि अविणिज्जमाणसि जाव झियामि ।

तए ण से भीमकूडग्गाहे उत्पल भारिय एवं वयासी—मा ण तुम देवा णुप्पिया ओहय० झियाहि, अह ण न तहा करिस्सामि जहा णं तत्र दोह लस्स सपत्ती भविस्सइ, ताहि इट्ठाहिं कताहिं जाव समासासेइ ॥ सू० ८ ॥

टीका—सू० ८

‘ इमं च ण ’ इत्यादि । उतश्च खलु भीमनामक कूटग्राहो यत्रैव उत्पला नाम्नी कूटग्राहिणी भार्या तत्रैवोपागच्छति, उपागत्य उत्पला कूटग्राहिणीं भार्याम् ‘ ओहय जाव ’ अपहतमन सरूपा यावत्—यावच्छब्देन करयलपल्लवमुद्धि भूमिगयदिद्वय अट्टज्ञाणोत्तमय ’ इति सङ्ग्रह । करतलपर्यस्त-सुखीं—करतले पर्यस्त=निसिप्त—निहित सुख यस्याः सा तथा ताम्, भूमिगत-वृष्टिकाम्, आर्त्तव्यानोपगताम् इति बोध्यम्, ‘ पासइ ’ पश्यति दृष्ट्वा एव-

इमं च ण ’ इत्यादि—

अब एक समय की बात है कि— यह ‘ भीमे कूडग्गाहे ’ भीमकूटग्राह ‘ जेणेव उत्पला कूडग्गाहिणी ’ जहा वह उत्पला कूटग्राहिणी भी ‘ तेणेव उवागच्छइ ’ वहा आये ‘ उवागच्छिता ओहय जाव पास इ ’ आकर उसने उसे आर्त्तध्यान में तन्मय देखा । ‘ पासित्ता एव वयासी ’ देख कर फिर बोला ‘ किण तुम देवाणु

‘ इमं च ण ’ इत्यादि

इसे जो कुछ समय की बात है ते ‘ भीमे कूडग्गाहे ’ भीमकूट ग्राह ‘ जेणेव उत्पला कूडग्गाहिणी ’ ल्या ते उत्पला कूटग्राहिणी इती ‘ तेणेव उवागच्छइ ’ ल्या आये । उवागच्छिता ओहय जाव पासइ ’ आनीने तेले ते उत्पलाने आर्त्तध्यानमा तन्मय जोध पासित्ता एव वयासी ’ जोधने ते

આર્તધ્યાન મા કુરુ इत्यर्थः ‘अहं ण’ अहं खलु ‘त’ तत्-तस्मात् ‘तदा-
करिस्सामि’ तथा करिष्यामि, ‘जहा ण’ यथा खलु, तव दोढदस्स ‘संपत्ती’
सम्पत्तिः=सिद्धिः, ‘भविस्सइ’ भविष्यति । ‘ताहिं’ ताभिः ‘इट्ठाहिं’
इष्टाभिः, ‘कताहिं’ कान्ताभिः । ‘जाव’ यावत् ‘ग्गुहिं’ गग्भिः ‘समामा-
सइ’ समाभासयति ॥ मृ० ८ ॥

जहा ण तव दोढदस्स संपत्ती भविस्सइ’ मैं इस प्रकार का उपाय कहूंगा कि
जिससे तुम्हारे इस दोहद की भल प्रकार से पूर्ति हो जायगी ‘ताहिं इट्ठाहिं कताहिं
जाव समासासेइ’ इस प्रकार भाम कूटप्राहने उस अपनी भार्या को इन इष्ट और
कांत वचनो से आश्वासित किया ।

भावार्थ— एक समय की बात है कि भामकूटप्राह जहा वह उत्पला
अपनी भार्या बैठा हुई थी बड़ा पहुँचा । पहुँचते ही उसन उसकी आकृति देखी ।
देखकर वह बोला कि— हे देवानुप्रिये ! यह क्या बात है ? तुम आज मुझे चिन्तित
एव विवर्णवदन (तेजहीन मुखवाला) क्यों दिखती हो ? क्या कारण है ? जल्दी कहो ।
पति क इस प्रकार के वचन सुनकर वह बोली— हे नाथ ! गर्भ के अब तीन महीने
पूर्ण होने पर मुझे एक दोहला उत्पन्न हुआ है, और वह इस प्रकार—धन्य हैं वे
माताएँ जो गो आदि जानवरों के ऊधस् आदि अवयवों के साथ अनेक प्रकार की

भविस्सइ’ હુ હમણાજ એવા પ્રકારનો ઉપાય કરીશ કે જેના વડે કરીને તમારા
એ દોહડની રૂઢી રીતે પૂર્તિ થઇ જશે ‘તાહિં ઇટ્ઠાહિં કતાહિં જાવ સમાસાસેઈ’
આ પ્રમાણે ભીમકૂટપ્રાહે તે પોતાની પત્નીને આવા ઇષ્ટ અને કાન્ત વચનોથી
આશ્વાસન આપ્યું

ભાવાર્થ— એક સમયની વાત છે કે — ભીમકૂટપ્રાહ જ્યાં તે ઉત્પલા
પોતાની પત્ની બેઠી હતી ત્યાં ગયો, જતાની સાથેજ તેણે તેની આકૃતિ જોઇ,
જોઇને બોલ્યો કે— હે દેવાનુપ્રિયે ! આ શું વાત છે ? તમે આજે બહુજ ચિન્તાતુર
હો તેમ મને લાગે છે અને તમારું મુખ તેજહીન કેમ દેખાય છે ? શું કારણ
છે ? જલ્દી કહો પતિના આ પ્રકારના વચન આશળીને તે બોલી કે— હે નાથ !
હાલ મારા ગર્ભના ૩ માસ પૂરા થયેલા હોવાથી મને એક દોહલો
ઉત્પન્ન થયો છે અને તે આ પ્રમાણે છે કે — ધન્ય છે
તે માતાઓ જે ગોઆદિ જાનવરોના ઉધસ આદિ અવયવોના સાથે

‘ આસાદમાળીઓ ’ આસ્વાદયન્ત્યો વિસ્વાદયન્ત્યઃ પરિભાજયન્ત્યઃ પરિમુઞ્જાના
 દોહદં ‘ વિણેતિ ’ વિનયન્તિ-પૂરયન્તિ । ‘ તદ્દેવં ’ તતઃ સ્વલુ અહ દેવેવાનુ
 પ્રિયાઃ ! ‘ તસિ દોહલસિ ’ તસ્મિન્ દોહદે ‘ અવિગિજ્જમાણમિ ’ અવિનીયમાને=
 અપૂર્યમાણે યાવદ્ ‘ શિયામિ ’ ધ્યાયામિ=આર્તધ્યાન કરોમિ । ‘ તદ્દેવં ’ તતઃ
 સ્વલુ સ ભીમકૂટગ્રાહઃ, ઉત્પલા ભાર્યામેવમવાદીત્-‘ મા ણ ’ મા સ્વલુ ત દે
 દેવાનુપ્રિયે ! ‘ ઓહયં ’ અપહતમનઃસરૂપા ગાવન્ ‘ શિયાદિ ’ ધ્યાય,

હુદે, એવ જો લવણ મિર્ચ મસાલા ઢાલકર સસ્કૃત કિયે ગયે હૈં, અનેક પ્રકાર કી
 ૬ મદિરા કે સાથ સ્વાતો હૈ, દુસરો કો સ્વિલાતી હૈં એવ વાટતો હૈં ઓર હસ પ્રકાર સ
 અપને ગર્ભ કે પ્રભાવ સે ઉત્પન્ન હુદે દોહલે કી પૂર્તિ કરતી હૈં । ‘ તદ્દેવં અહ દેવાણુ
 પ્રિયા । તસિ દોહલસિ અવિગિજ્જમાણસિ જાવ શિયામિ ’ મુક્તે ભી અપને દોહલે
 કી હસી પ્રકાર કે સાધનોદ્વારા પૂર્તિ કરને કા વિચાર હુઆ હૈ પરન્તુ વહ પૂરા નહીં હો
 રહા હૈ । ‘ અવ કિસ પ્રકાર સે ઉસકી પૂર્તિ હો સકતી હૈ ’ વસ હસી વિચાર મેં મેં
 તમય વનો હૈં, ઓર યહી મેરે આર્તધ્યાન કા કારણ હૈ ‘ તદ્દેવં સે ભીમકૂટગ્રાહે
 ઉત્પલ ભારિય એવ વયાસી ’ હસ તરહ ઉસકી વાત સુનકર ઉસ ભીમકૂટગ્રાહને
 ઉસલે કહા કિ- ‘ મા ણ તુમ દેવાણુપ્રિયા ઓહયં શિયાદિ ’ દે દેવાનુપ્રિયે ।
 તુમ ચિન્તા મત કરો ઓર ન આર્તધ્યાન હી કરો ‘ અહ ણ તે તદ્દા કરિસ્સામિ

વગેરે મથાલા નાળીને સારા બનાવેલા છે તે અનેક પ્રકારની મદિરા સાથે ખાય
 છે, બીજાને પણ ખવડાવે છે અને વહેલે છે અને એ પ્રમાણે પોતાના ગર્ભના
 પ્રભાવથી ઉત્પન્ન થયેલ દોહલાની પૂર્તિ કરે છે તદ્દેવં અહ દેવાણુપ્રિયા । તસિ
 દોહલસિ અવિગિજ્જમાણસિ જાવ શિયામિ ’ અને પણ મારા દોહલાની એ
 પ્રમાણેના સાધનોદ્વારા પૂર્તિ કરવાનો વિચાર ઉત્પન્ન થયો છે, પરંતુ તે વિચાર
 પૂરો થતો નથી, “ હવે કયા ઉપાયથી તે પૂર્તિ થઈ શકે છે ? બસ આજ
 વિચારમા હું તન્મય બની ગઈ છું અને તેજ મારા આર્તધ્યાનનું કારણ છે
 ‘ તદ્દેવં સે ભીમકૂટગ્રાહે ઉત્પલ ભારિય એવ વયાસી આ પ્રમાણે તેની વાત
 સાંભળાને તે ભીમકૂટગ્રાહે તેને કહ્યું કે- ‘ મા ણ તુમ દેવાણુપ્રિયા ઓહયં
 શિયાદિ ’ હે દેવાનુપ્રિયે ! તમે ચિન્તા કરશો નહિ અને આર્તધ્યાન પણ
 કરશો નહિ ‘ અહ ણ તે તદ્દા કરિસ્સામિ જદા ણ તવ દોહલસ્ત સપત્તો

टीका—सूत्र० ९

‘तए ण’ इत्यादि । ततः खलु स भीमकूटग्राहः अद्वरत्तकालसमयसि ‘अर्धरात्रकालसमये, ‘एगे’ एक-एकाकी-अन्यजनसहायरहित इत्यर्थः, ‘अवीण’ अद्वितीयः-धर्माभावाद् यस्य द्वितीयः सहायो धर्मोऽपि नास्ति स इत्यर्थः, ‘सण्णद्ध-जाव-पहरणे’ सन्नद्ध-यावत्-प्रहरण, अत्र यावच्छब्दात्-‘सण्णद्ध-बद्धवन्मियकवण, उप्पीलियसरासणपट्ठिण,’ इत्यादि-‘गहियाउहप्पहरणे’ इत्येव योजनाऽवगन्तव्या । सन्नद्धबद्धवर्मितकवच., उत्पीडितशरासनपट्टिक., इत्यादि गृहीतामुपप्रहरणः, इति बोध्यम् । ‘साओ गिहाओ’ म्भवाद् गृहात्, ‘णिग्गच्छड’ निर्गच्छति नि सरति, निर्गत्य हस्तिनापुर मध्यम येन यत्रैव गोमण्डपस्तत्रैव

‘तए ण से’ इत्यादि—

‘तए ण से भीमे कूडगाहे’ उस के समझ बुझा दन के बाद वह भीमकूटग्राह ‘अद्वरत्तकालसमयसि’ अर्धरात्रि के समय ‘एगे’ अक्ला हा ‘अवीण’ किसी अन्यजन की सहायता के बिना ‘सण्णद्ध जाव पहरणे साओ गिहाओ णिग्गच्छड’ कवच पहिर, हाथ में धनुष ले अपने घर से निकला । ‘णिग्गच्छिता हत्थिणाउर मज्झमज्जेण जेणेव गोमडवे तेणेव उवागच्छड’ निकल कर ठाक हस्तिनापुर के बाचोराच से हाकर जहा वह गोशाला था वहां पहुँचा । ‘उवागच्छिता बहूण णयरगोरुवाण जाव वसभाण अप्पेगइयाण ऊहे छिदइ, अप्पेगइयाण कवलए छिदइ, अप्पेगइयाण अणमण्णाण अगोवगाड वियगेइ’

‘तए ण से०’ इत्यादि

‘तए ण से भीमे कूडगाहे’ तेने भुभलवी-जोध आधीने पडी त भीम कूटग्राह ‘अद्वरत्तकालसमयसि’ अर्धरात्रीना समयने विष ‘एग’ ओ-डोअ अवीण’ डोअ गीअ भावुसनी सहायता बिना अ ‘सण्णद्धजावपहरणे’ साओ गिहाओ णिग्गच्छड’ कवच पहिरीने हाथमा धनुष लधने पोताना घरथी नीकथे । ‘णिग्गच्छिता हात्थिणाउर मज्झमज्जेण जेणेव गोमडवे तेणेव उवागच्छड’ नीकतीने णराणर हस्तिनापुर शहरना मध्य लागमा यधने गया ते ओशाला हवी त्या पडोअथे, उवागच्छिता बहूण णयरगोरुवाण जाव वसभाण अप्पेगइयाण ऊहे छिदइ अप्पेगइयाण कवलए छिदइ, अप्पेगइयाण अणमण्णाण

મૂલમ્—સૂ. ૯

તણ ન સે 'ધીમે કૂઢગાહે અદ્દરતકાલસમયસિ એમે 'અંબીએ સળ્ળદ્ર
જાવ-પહરણે સાંજો ગિહાંજો ણિગ્ગચ્છડ । ણિગ્ગચ્છિત્તા હથિયાતર મજ્જમંજ્જેણ
જેણેવ 'ગોમંડવે તેણેવ ઉવાગચ્છડ, ઉવાગચ્છિત્તા વહુણ ણયરગોરૂવાણં જાવ
વસભાણ ય અપ્પેગડયાણ ઝહે ઝિદ્દહ, અપ્પેગડયાણ કવલણ ઝિદ્દહ, અપ્પેગડ-
આણ અગોવગાઝ વિયગેઝ, વિયંગિત્તા જેણેવ સણ ગિહે તેણેવ ઉવાગચ્છડ,
ઉવાગચ્છિત્તા ઉપ્પલાણ કૂઢગાહિણીએ ઉવણેઝ । તણ ન સા ઉપ્પન્ના ભારિયા તેહિં
વહુહિં ગોમસેહિં સોલેહિં સુર ચ ૬ આસાએમાળી ૪. ત દોહલ વિણેઝ ।
તણ ન સા ઉપ્પલા કૂઢગાહિણી સપુણગદોહલા સમાણિયદોહલા વિચ્છિ
ગ્ગદોહલા સંપણગદોહલા ત ગમ્મ સુહસુદ્ધં પરિવહં ॥ સૂ. ૯ ॥

મદિરા કા પરિભોગ 'કરતી હુઈં અંપને દોહલે કી પૂર્તિ કરતી હૈં । મૈં મોં હસી
પ્રકાર સે કરૂ । પર 'વિવશ' હૂં નાથ ! કયા કરૂં । અમીતક મેરાં યહ મનોરથ સફલ નહીં
હો સંકા હૈ, મૈં અપન આંખ કાં હસીલિયે અધન્ય માન રહીં હૂં, ઓર યહી મેરી ચિંતા
ઓર આર્તધ્યાન કા કારણ હૈ । 'હસ પ્રકાર ઉસકા અભિપ્રાય જાનકર ઉસન ઉસકી
ચિંતા કી નિવૃત્તિ કે લિયે કહા-હે દેવાનુપ્રિયે ! તુમ લેદસ્તિજ મત હોમો, મૈં હસ
પ્રકાર કા ઉપાય કરૂંગા કિં જિસસે તુમ્હારા યહ દોહલ પૂર્ણ હો જાયગા । હસ
પ્રકાર મીમને અપની પત્ની કો પ્રિય વચનોં દ્વારા સંતુષ્ટ કિયા ॥ ૫ ॥

અનેક પ્રકારની મદિરાનો ઉપભોગ કરતી થકી પોતાના દોહલાની પૂર્તિ કરે છે,
હું પણ એ પ્રમાણે કરે, પણ હું લાચાર છું નાથ ! શું કરું ! આજ સુધી
મારો એ મનોરથ સફળ થયો નથી તેથી હું અને પોતાને ભાગ્યશાલી માનતી
નથી અને એજ મારી તે ચિંતા અને આર્તધ્યાનનું કારણ છે, આ પ્રમાણે
તેનો અભિપ્રાય જાણીને તે કૂટબાઈ પોતાની પત્નીની ચિંતા નિવારણ માટે કહ્યું-
હે દેવાનુપ્રિયે ! તમે જેદ ન કરો-ખિન્ન ન થાઓ હું એવા પ્રકારનો ઉપાય
કરીશ કે જેથી કરી તમારો એ દોહલ પૂર્ણ થશે આ પ્રકારે લીમકૂટબાઈ
પોતાની પત્નીને પ્રિય વચનો વડે સંતુષ્ટ કરી ॥ ૮ ॥

पूरयतीत्यर्थः । ततः खलु सा उपला कूटग्राहिणी सपूर्णदोहदा=समस्तामि-
लपितपूरणान्, संमानितदोहदा=वाञ्छितार्थममानयनात्, विच्छिन्नदोहदा=
निवृत्तामिलाया-अमिलपितलाभेन वाञ्छाया विच्छेदादिति भावः । 'सपन्न
दोहदा' अमिलपितवस्तुभक्षणान् तं गर्भं 'मुहंमुहेण' सुखसुखेन=अतिसुखेन
'परिवहइ' परिवहति-धारयति ॥ सू० ९ ॥

मपुण्णदोहला समाणियदोहला विच्छिन्नदोहला सपन्नदोहला त गम्भ मुह-
मुहेण परिवहइ' इस प्रकार उस उत्पला कूटग्राहिणाका दोहद समस्त अमिला
पित की पूर्ति स, वाञ्छित पदार्थ व। प्राप्ति स, अभिलाषत के लाभ स एव इच्छित
वस्तु क भक्षण से जन संपूर्ण संमानित, विच्छिन्न एव निवृत्त हो गया तब वह
कूटग्राहिणी उस गर्भ के सुखपूर्वक धारण करने लगी ॥

भावार्थ—पत्नी के आश्वासित एवं समझा बुझाकर भीमकूटग्राहिन उसक
दोहद की पूर्ति करने का उपाय किया । वह एक दिन अर्धरात्रि के समय घरस
कवच एवं अलशला स सुसज्जित हो धनुष बाण हाथ में लेकर एकाकी निकला
और चलत-र उस गोशाला में पहुँचा । वहाँ उसन समस्त जानवरों क अग एवं
उपागों का छेदन किया । छेदन कर वह वापिस उसा गत में अपन घर लौट
आया, और वाकर उसन व अपनी भार्या का दादये । उसन उन्हें भूजकर तउकर

मपुण्णदोहला समाणियदोहला विच्छिन्नदोहला सपन्नदोहला त गम्भ मुहमुहेण
परिवहइ आ भ्रमांते ते उत्पला कूटग्राहिणीना दाह- तमाभ धृच्छनी पूर्ति
यवाधी, वाञ्छित पदार्थनी प्राप्तिवी, धृच्छेदी वस्तुनो लाभ भणवाथी अने उच्छेदी
वस्तुना लक्षणीवी न्यादे म पूर्ण संमानित विच्छिन्न अर्थात् निवृत्त वज गये।
न्यादे ते कूटग्राहिणी ते गर्भने सुखपूर्वक वाञ्छु न्वा लागी

भावार्थ—पत्नीने अन्वामन आपी अर्थात् समन्तवी गीऊनीने भीमकूट
आहे तेना दाहनी पूर्ति कवानो उपाय कथी ते अेक दिवस अर्ध रात्रीना
मभये घेरथी कवच अने अस्त्र-शस्त्रोवी सुसज्जित थज वनुष-बाण हाथमा लधने,
अेकदोन आदी नीकथे। अने आलना-आलना ते गोशालामा पडोअ्ये अने
त्या नधने तेहे तमाभ जानवराना अग-उपागाने नप्या, पत्री ते पागे तेन
गत्रीमा पोताना घेर पडोअ्ये अने आपीने तेहे लावला तमाभ पदायो
पोतानी स्त्रीने आप्या, तेत्ते ते पदार्थाने, अेकरी तणीने तेमा भीडु मन्थु मत्ताला

पागच्छति, उपागत्य वह्ना नगरगुरुपाणा यावत् वृषभाणा चाप्येकेषाम् ऊधः, ' उद्ध ' छिनत्ति, अप्येकेषा कम्पलान् छिनत्ति, अप्येकेकेषाम् ' अण्णमण्णान् ' अन्योन्येषाम्-अयेषाम् अन्येषाम् केषाञ्चित् केषाञ्चिदित्यर्थः, ' अगोवगाह ' अग्नोपाह्वानि, ' वियगेह ' व्यग्नर्यात-छिनत्ति, व्यग्नयित्वा=छिन्वा यत्रैव स्वरु गृह तत्रैवोपागच्छति, उपागत्य, उत्पलाया कूटग्राहिण्याः ' उवणेह ' उपनयति-पुरतः स्थापयति, ततः खलु सा उत्पला भार्या तैर्वहु मिर्गेमासैः गोमासादिभिः ' सल्लेहि ' पकैः सुरा चास्वादयन्ती विस्वादयन्ती परिभाजयन्ती परिभुञ्जाना त दोहद ' विणेह ' विनयति=विशेषेण प्राप्नोति

वहा पहुँच कर उसने गो आदि पशुओं में किन्हीर के उधस् के काटा, किन्हीर के गलकबला का काटा, और किन्हीर किन्हीर पशुओं के अग और उपागो के काटा । इस प्रकार ' वियगित्ता जेणेव सण् गिहे तेणेव उवागच्छइ ' काटकर वह जहा अपना घर या वहा वापिस आया । और ' उवागच्छित्ता उत्पलाए कूडग्राहिणीए उवणेह ' आकर उसने जानवरों के काटे हुए वे समस्त अग और उपाग अपनी भार्या के लिये दिये । ' तण्ण सा उत्पला भारिया तेहि बहुहि गोमसेहि सोल्लेहि । सुर च० आसाएमाणी ४ त दोहल विणेह ' पाठे उस उत्पला कूटग्राहिणाने पकाये गये, भुजे गये, एवं तलकर नमक मिर्च आदि मसालेद्वारा सस्कृत किये गये गो आदि के मासस्वरूप उन ऊधस् आदि अवयवों के साथ२ अनेक प्रकारकी मदिरा के सवन से अपने दोहल की पूर्ति की । ' तण्ण सा उत्पला कूडग्राहिणी

अगोवगाह वियगेह ' त्या पछोत्थीने तेछे गाय आदि पशुओंमाथी डेटलीकना उधसने काप्या डेटलीना गलकबल (गणाना आगनी आभडी) ने काप्या, अने काँध-काँध पशुओंना अग अने उपागोने काप्या, आ प्रभाछे वियगित्ता जेणेव सण् गिहे तेणेव उवागच्छइ ' कापीने ते ज्यो पातानु धर हुतु त्या पाछो आओये अने ' उवागच्छित्ता उत्पलाए कूडग्राहिणीए उवणेह ' आनीने तेछे कापेला ज्ञानपरेना ममन्त अग-उपागो पोतानी स्त्रीने आप्या तण्ण सा उत्पला तेहि बहुहि गोमसेहि सोल्लेहि सुर च० आसाएमाणी४ दोहल विणेह ' पछी ते उत्पला कूटग्राहिणीने तेने पकाय्या (रांध्या) भूज्या सेक्या तथा तणी करीने तेमा नमक (भीहु) भरयाथी तमात्र प्रकारना सस्कार कर्या आवा गो आदिना मास स्वरूप ते उधस आदि अवयवोंनी साथे साथे अनेक प्रकारनी मजिना सेवनथी पोताना दोहवाने पुरो कर्यो तण्ण सा उत्पला कूडग्राहिणी

मात्रेणैव महता २ शब्देन 'विषुडे' विपुष्टचीत्तत 'विस्सरे' विस्सर=कर्ण-
 ण्डुस्वरयुक्त 'आरसिए' आरसितं=कन्दितम् । ततः खलु तस्य दारकस्य
 'आरोयसद्' आरोदशब्द=रोदनशब्द 'सोच्चा' श्रुत्वा 'णिसम्म' निशम्य,
 हस्तिनापुरे नगरे बहवो नगरगोरूपा यावद्-नगरवृषभा 'भीया' भीताः-
 भययुक्ता भयजनकशब्दश्रवणात्, 'भीया' इत्यत्र- 'तथा, उन्निगा, सजात-
 भया' इति द्रष्टव्यम् 'तथा' त्रस्ताः-त्रासमुपगताः 'कोऽप्यस्माक प्राणापहारको
 जन्तु' समागत' इतिजानात् 'उन्निगा' उद्दिग्ना=व्याकुलाः कम्पमानहृदया
 इत्यर्थः, 'संजातभया' संजातभया.=भयजनितस्म्पेन प्रचलितगात्राः सन्तः,
 सर्वतः समन्ताद्=दिक्षु विदिक्षु 'विपलाइया' विपलायिताः=हस्तिनापुरनगरस्य
 गोवलीवर्दादयो भयादुद्दिग्नाः सर्वासु दिक्षु विदिक्षु पलायिता इत्यर्थः । ततः

गालफन बडे जेअर-गेअर क शब्दे स रोना चिल्लाना प्रारम किया । 'विस्सरे आरसिए'
 गेअर चिल्लाने का उसका वह शब्द बडा ही कणकटुक था । 'तए ण तस्स दार-
 गस्स आरोयसद् सोच्चा णिसम्म हत्थिणाउरे णयरे बहवे णयरगोरूवा जाव
 वसभा य भीया ४ सव्वओ समता विप्पलाइया' उस बालक के आरोदन शब्द
 का सुनकर और 'यह महा अप्रिय है' ऐसा विचार कर हस्तिनापुर नगर मे नगर के
 गाय आदि स लकर साड तक समस्त ही पशु 'कौई हमारे प्राणों का अपहारक जीव
 आया है' इस त्याग मे भयान्वित हुए । उन सबका हृदय रूपित होने लगा, और
 हृदय क कंपन स जब टनक समस्त गरोर मे पन बढ़ गया तो वे विचारे सब के
 सब डघर-डघर दिशा और विदिग्गाओं मे भाग गये । 'तए ण तस्स दारगस्स

गहुअ नेअ शेरना शब्देआ देवा अने शड पाडवाने। प्रारम कर्थे 'विस्सरे
 आरसिए' देवा अने भीयो पाडवाने तेने अने शब्द गहुअ कानने कडवे लागे
 नवा हुने। तए ण तस्स दारगस्स आरोयसद् सोच्चा णिसम्म हत्थिणाउरे
 णायरे बहवे णयरगोरूवा जाव वसभा य भीया ४ सव्वओं समता विप्पलाइया
 ते जाणकनां ओ रोदन (देवा अने भीयो) नी शब्दने सालणीने अने "आ भडा
 अप्रिय ठे" ओहु विचारिने हस्तिनापुर नगरमा नगरना गाय आदिथी लधने
 माठ सुधीना तमाभ पशुओ, "कौई अमारा प्राणोना नाश कनारे छव आब्ये
 ठे आ ज्यालथी लयणीत थड गया, ते मैना हुदय क पना लाग्या, अने हुदय
 क पवार्थी न्यारे तेना तमाभ शरीरमा क पारी वधी गध त्यारे ते गिथारा
 तमाभ न्या-त्या दिशा-विदिशाओमा लागी गया 'तए ण तस्स दारगस्स

मूलम्—सू० १०

तए ण सा उत्पला कूटग्राहिणी अण्णया कयाड नवण्हा मासानां
वहुपडिपुण्णाण दारग पयाया । तए णं तेण दारण जायमेत्तेण चैव महयार
सहेण विघुट्ठे विस्सरे आरसिए, तए ण तस्स दारगस्स आरसियसदं सोच्चा
णिसम्म इत्थिणाउरे णयरे वहवे णयरगोरुवा जाव नसभा य भीया ४
सच्चओ समंता विप्पलाइया, तए ण तस्स दारगस्स अम्मापियरो डयमेयाह्व
णामधेज्ज करेति—जम्हा णं अम्हं इमेण दारण जायमेत्तेण चैव महयार
सहेण विघुट्ठे विस्सरे आरसिए, तए णं एयस्स दारगस्स आरसियसदं सोच्चा
णिसम्म इत्थिणाउरे णयरे वहवे गोरुवा जाव भीया ४ सच्चओ समंता
विप्पलाइया, तम्हा ण होउं अम्हं दारए गोत्तासे णामेण । तए णं से गोत्तासे
दारए उम्मुक्कवालभावे जाव जाए यावि होत्थां ॥ सू० १० ॥

टीका—सू० १०

‘तए ण’ इत्यादि । तत् खलु सा उत्पला कूटग्राहिणी अन्यदा कदा
चित् नवाना मासाना बहुमतिपूर्णाया ‘दारग’ दारक—बालक ‘पयाया’
प्रजाता—प्रजनितवतीत्यर्थ । ततः खलु तेन दारकेण ‘जायमेत्तेण चैव’ जात

एव उनमे नमक मिर्च मसाले मिलाकर मदिरा के साथ सा पीकर अपने दोहद की
पूर्ति का, और सुग्वपूर्वक उस गर्भ को धारण करने लगी ॥ ९ ॥

‘तए ण सा०’ इत्यादि—

‘तए ण’ अनंतर ‘सा उत्पला कूटग्राहिणी’ उस उत्पला कूटग्राहिणीने
‘अण्णया कयाड’ किसी एक समय ‘नवण्हा मासाना’ नौ माहना के ‘वहु
पडिपुण्णाण’ पूर्ण होनेपर ‘दारग पयाया’ पुत्र को जन्म दिया । ‘तए ण
तेण दारण जायमेत्तेण चैव महयार सहेण विघुट्ठे’ उत्पला होती ही उस
भेजनीने भदिरानी साथे भाग-पीने पीताना दोहदनी पूर्ति करी अनि ते सुग्वपूर्वक
गर्भ धारण करवा लागी ॥ सू ९ ॥

तए ण सा० इत्यादि

‘तए ण’ त्थार पछी ‘सा उत्पला कूटग्राहिणी’ से उत्पला
कूटग्राहिणीने ‘अण्णया कयाड’ को एक समय नवण्हा मासाना’ नव मास
वहुपडिपुण्णाण’ पूरा थता दारग पयाया पुत्रने जन्म आये। ‘तए ण
तेण दारण जायमेत्तेण चैव महयार सहेण विघुट्ठे’ उत्पला थता ते पलके

मूलम्—सू० ११

तए ण से भीमे कूडगाहे अणया कयाइ काल्पमृणा संजुते ।
तए ण से गोत्तासे दारए बहुणा मित्ताण्डणियगसयणसवधिपरिजणेण सद्धिं
सपरिबुद्धे रोयमाणे वंदमाणे विलवमाणे भीमस्स कूडगाहस्म णीहरण
करेइ, उरित्ता बहुड लोडयमयक्किचाइ करेइ ।

तए ण मे सुणदे राया गोत्ताम दारए अणया कयाइ सयमेव कूड
गाहत्ताए ठवेइ, तए ण से गोत्तासे दारए कूडगाहे जाए यावि होत्था,
अहम्मिए जाव दुप्पडिवाणदे ॥ सू० ११ ॥

‘ तए ण से गोत्तासे दारए उम्मुक्कालभावे जाव जाए यावि होत्था ’ यह गोत्रास
अत्र क्रमशः अपनी बान्धावस्था का छोड़कर तरुणावस्था का प्राप्ति हुआ ॥

भावार्थ— गर्भ जन नौ माह का हो गया तब उत्पला के एक पुत्र
हुआ । उत्पल हाते ही इसन बड़ी बुरी तरह से रोना चिड़ाना प्रारंभ कर दिया ।
उसका वह शब्द लगा का नडा हा कर्णकटुक लगा । यद्वातक कि गो आदि पशु
भा व्रस्त हुए, वे सब के सब अपन-स्थान से इधर-उधर भागने लगे । मातापितृ
जब यह हालत देखी, तब गो आदि पशुओं को इसके विरस शब्द से त्रास होनेके
कारण उन्होंने इसका नाम गोत्रास रख दिया । यह गोत्रास नाम से जनता में
प्रसिद्ध हो गया । गोत्रास क्रमशः बढ़ते-बढ़ते तरुणावस्था का प्राप्ति हुआ ॥ १० ॥

तए ण मे गोत्तासे दारए उम्मुक्कालभावे जाव जाए यावि होत्था ’ आ
गोत्राय हुवे कम्मश्च पोतानी णास्यावन्था भूडीने तएण अवन्थाने प्राप्ति थये ।

भावार्थ— गर्भ जगणर न्याये नव मासने थय गये त्पारे उत्पलाने
येउ पुत्र थये, ते उत्पल थतान तेले जहुज भूडी रीते गेवा अने बीसे
पाडवानु थइ उर्थे, तेनो ते शब्द बोडाना जनने धेल्लेज उडवे लाग्यो, येउले
सुधी-डे गो-गाय आदि पशु पणु त्राय पाभी गया, ते सो पोत-पोताना न्वानथी
न्या-त्या लागवा लाग्या, माता-पिताये न्यारे आ प्रभावेनी चरिन्विति-डावत
नेध त्पारे गाय आदि पशुओने आ णाणकना विरस शब्दधी त्राय थवाना जारले
तेले ये णाणकनु नाम “ गोत्रास ” राण्यु ते गोत्राय नामधी जनताभा प्रसिद्ध
थय गये गोत्राय कम्म-कमे-कमे वधतो तइवावन्थाने प्राप्ति थये ॥ १० ॥

खलु तस्य दारकस्य 'अम्मापियरो' मातापितरौ इदमेतद्रूप-वक्ष्यमाणस्वरूप
 नामधेय कुरुतः—'जम्हाण' यस्मात् खलु 'अम्ह' अस्माकम् अनेन दारकेण
 जातमात्रेणैव महता २ शब्देन विघुष्ट विस्वरमारसितम्, ततः खलु एतस्य
 दारकस्य 'आरसियसहे सोधा णिसम्म' आरसितशब्द क्रान्दितं श्रुत्वा निश्चय्य
 हस्तिनापुरे नगरे बहवो गोरूपा यावद् भीताः ४ सर्वतः समन्ताद् विपला
 यिताः=विद्रुताः, 'तम्हा ण' तस्मात् खलु 'होउ' भवतु अस्माक दारक
 'गोत्तास णामेण' गोत्राप्तो नाम्ना, अयमस्माक पुत्रो गोत्रासनामको भवतु इत्यर्थः ।
 तत खलु स गोत्रासो दारकः 'उम्मुकवालभावे' उम्मुकवालभावः=बाल्या
 वस्थामतिक्रान्तः यावत् प्राप्ततारुण्यः, 'जाए यावि होधा' जातश्चाप्यभवत्
 ॥ सू० १० ॥

अम्मापियरो इयमेयारूव णामजेज्ज करेति' इस प्रकार की परिस्थिति देखकर
 उस बालक के मातापिताने इस बाल से उसका नाम ऐसा रखा कि 'जम्हा ण
 अम्ह इमेण दारएण जायमेतेण चेव महयार सहेण विघुट्ठे, विस्सरे आरसिए
 तए ण एयस्स दारगस्स आरसिए सहे सोधा णिसम्म हत्थिण उरे णयरे बहवे
 गोरूवा जाव भीया ४ सव्वओ समता विपलाइया' यह जब उत्पन्न हुआ
 तब बहुत जोर शोर से रोया और चिल्लाया उसके उस शब्द को कि—जो अत्यन्त
 कर्णकटुक था, सुनकर हस्तिनापुर नगर में अनेक गो आदि पशुओं के हृदय में त्रास
 उत्पन्न हुआ, 'तम्हा होउ अम्ह दारए गोत्तासे णामेण' इस लिये हमारे इस
 लड़के का नाम 'गोत्रास' हो। अर्थात् इस बालक का नाम 'गोत्रास' रखा।

अम्मापियरो इयमेयारूव णामजेज्ज करेति' आ प्रकारની પરિસ્થિતિ જોઇને તે
 બાળકના માતા-પિતાએ તે બાલકથી તેનું નામ આણુ રાખ્યું કે—'જમ્હા ણ
 અમ્હાં હમેણ દારણ જાયમેતેણ ચેવ મહયાર સહેણ વિઘુટ્ઠે, વિસ્સરે આરસિય
 તપ ણ એયસ્સ દારગસ્સ આરસિયસહ સજ્ઞા ણિસમ્મ હત્થિણાઉરે ણયરે બહવે
 ગોરૂવા જાવ ભીયા ૪ સવ્વજા સમતા વિપ્પલાઈયા' તે બાલકે ઉત્પન્ન થયો ત્યારે
 બહુજ ભેર-શોરથી રોયો અને ચાસો પાડી ત્યારે તે શબ્દ બહુજ ઠાનને ઠડવો
 લાગતો હતો, તે સાંભળીને હસ્તિનાપુર નગરમાં અનેક ગો આદિ પશુઓના
 હૃદયમાં ત્રાસ ઉત્પન્ન થયો, તમ્હા હોઉ ણ અમ્હા દારણ ગોત્તાસે ણામેણ આ
 દારણથી અમારા આ પુત્રનું નામ ગોત્રાસ થાએ અર્થાત્ એનું નામ ગોત્રાસ રાખ્યું

ततः खलु स 'सुगदे राया' सुनन्दनामको राजा गोत्रासं दारकमन्यदा कदाचित् सयमेव 'कूडगाहत्ताए' कूटग्राहत्तया 'ठवेइ' स्थापयति । ततः खलु स गोत्रासो दारक 'कूडगाह' जाए कूटग्राहो जातः-पितु पदे तदधिकारं कूटग्राहता प्राप्तत्वाभवत् । स मीदृशः कूटग्राहो जातः ? उच्यते- 'अहम्मिए' अघर्मिकः, 'जाव' यावत्-अत्र यावच्छब्दात्- 'अघम्माणुए', अघर्मिणे, अघम्म-कपाई, अघम्मपञ्जणे, अघम्मसीलसमुदायोगे, अहम्मेण चैव विंति कप्पमाणं विहरइ दुस्साळे दुब्बए' इति सग्रहः । अघमाजुग, अघर्मिण्डः, अघर्मात्तायी, यद्वा अघर्मस्यातः, अघर्मपञ्जरी, अघर्मपरञ्जन, अघर्मसीलसमुदाचारः, अघर्मेणैव वृत्तिं कल्पयन् विहरति, दुःशील, दुर्गतः इति, एषा व्याख्याऽनेव प्रथमा-ध्ययने चतुर्दश१४मूत्रे कृताऽस्माभिः 'दुष्पडियाणदे' दुष्प्रत्यानन्दः=अन्येषां दुःखप्रदानेनैव प्रमत्तमना भवति स इत्यर्थः, यद्वा-संतोषाभावाद् दुस्तोषणीय इत्यर्थः ॥ सू० ११ ॥

'तए ण से सुगदे राया गोत्तासं दारग अणया कपाइ सयमेव कूडगाहत्ताए ठवेइ' मणकुरो स अवकाश पात्रुकने के बाद गात्रास दारकको कफ़ी एक समय सुनद राजाने इसक पिता के स्थान पर-कूटग्राह के पद पर-स्थापित किया । 'तए ण से गोत्तासे कूडगाहे जाए यावि होन्था' अत्र वह गात्रास 'कूडग्राह' इस नाम से जनता में प्रसिद्ध हो गया । यह 'अहम्मिए जाव दुष्पडियाणदे' महा अघर्मिक एवं दुःप्रयानंद-वह दूसरा का दुःख दन में हो आनंद मानता था, अथवा जावन में निष्ठ कभी भी संतोष प्राप्त नहीं हुआ, ऐसा था ।

तए ण से सुगदे राया गोत्तासं दारग अणया कपाइ सयमेव कूडगाहत्ताए ठवेइ' मणकुरो कपी न्ह्या पटी न्ह्यारे अवकाश भण्यो, न्ह्यारे पटी गोत्रास दारकन दाई ओक समय सुनद न्ह्ये तना पिताना स्थानपर ओटवे के कूटग्राहता पद पर स्थापित किया तए ण से गोत्तासे कूडगाहे जाए यावि होन्था' इत्येतं गोत्रास 'कूटग्राह' आ नामयी जनतामा प्रसिद्ध पण थछ जये 'अहम्मिए जाव दुष्पडियाणदे' ते महा अघर्मी अने दुःप्रत्यानंदी-जीवनने दुःख देवामात्र आनंद मानता हुनो, अथवा जीवनमा नेने कयारेय पण संतोष प्राप्त यथो न हुता अथवा त हुता

टीका—मू० १०

‘तए ण’ इत्यादि । ततः खलु स भीमकूटग्राहः ‘अणया कयाइ’ अन्यदा कदाचित्, अन्यस्मिन् कस्मिंश्चित् समये ‘कालधम्मणा संजुते’ काल धर्मेण सयुक्तः=भरण प्राप्त इत्यर्थः, ‘तए ण से गोत्तासे दारए’ ततः खलु स गोत्रसो दारकः, ‘बहुणा’ बहुना, ‘मितणाइणियगसयणसंबधिपरिजणेण’ मित्र ज्ञातिनिजकस्वजनसम्बन्धिपरिजनेन, ‘सद्धि’ सार्धं ‘सपरिवुडे’ सपरिवृतः, ‘रोयमाणे कंदमाणे विलवमाणे’ रुदन् क्रन्दन् विलपन् भीमस्य कूटग्राहस्य ‘णीहरण’ निहरण=निर्गमन नगराद् वहिर्निःसारण ‘करेइ’ करोति=स्वपितर भीमकूटग्राह श्मशानभूमिं दग्धुं नयतीत्यर्थः । कृत्वा वहति ‘लोइयमयकिच्चाइ’ लौकिकमृतकृत्यानि अग्निसस्कारादाश्च तन्निमित्तकदानभोजनादिपर्यन्तानि कर्माणि ‘करेइ’ करोति ।

‘तए ण से भीमे०’ इत्यादि—

‘तए ण’ इसके अनंतर ‘से भीमे कूडगाहे’ वह भीम कूटग्राह ‘अणया कयाइ’ किसी एक समय ‘कालधम्मणा संजुते’ काल धर्म का पाया—मर गया । ‘तए ण से गोत्तासे दारए बहुणा मित्तणाइणियगसयणसंबधिपरिजणेण सद्धि सपरिवुडे रोयमाणे कंदमाणे विलवमाणे भीमस्स कूडगाहस्स णीहरण करेइ’ पिताकी मृत्यु होनेके बाद गोत्रास दारक ने अनेक मित्र, ज्ञातिजन, एवं अपने स्वजन संबंधी परिजनों के साथ मिलकर रोते हुए आरुदन करते हुए एवं विलाप करते हुए भीमकूटग्राह की श्मशानयात्रा निकाली । ‘करित्ता बहुइ लोइयमयकिच्चाइ करेइ’ दाहसस्कार होने के पश्चात् गोत्रास दारकने और भी पिता के लौकिक मरणकृत्य किये ।

‘तए ण से भीमे०’ इत्यादि

‘तए ण’ ते पछी— ‘से भीमे कूडगाहे’ ते भीमकूटग्राह अणया कयाइ’ ठाढ़ ओक समये ‘कालधम्मणा संजुते’ काल धर्मने पाभ्यो मरथु पाभ्यो ‘तए ण से गोत्तासे दारए बहुणा मित्तणाइणियगसयणसंबधिपरिजणेण सद्धि सपरिवुडे रोयमाणे कंदमाणे विलवमाणे भीमस्स कूडगाहस्स णीहरण करेइ’ पिताकी मृत्यु तथा पछी गोत्रास पुत्रे अनेक मित्र ज्ञातिजन—अने पोताना स्वजन सब धी परिजनोनी साथे मलीने आकन्द—विलाप करता करता भीमकूटग्राहनी श्मशानयात्रा काढी ‘करित्ता बहुइ लोइयमयकिच्चाइ करेइ’ दाह—अग्निमस्कार करी रह्या पछी गोत्रास नरडे पीछ पछु पितानी लौकिक किया करी

ततः खलु स 'सुगदे राया' सुनन्दनामको राजा गोत्रासं दारकमन्यदा कदाचिन् सयमेव 'कूडगाहत्ताए' कूटग्राहतया 'ठवेइ' स्थापयति । ततः खलु स गोत्रासो दारकः 'कूडगाह जाए' कूटग्राहो जातः-पितु' पदे तदधिकारः कूटग्राहता मानथापभवन् । स कीदृशः कूटग्राहो जातः ? इत्याह—'अहम्मिए' अधार्मिकः, जाव' यावत्-अत्र यावच्छ्रद्धात्-अधम्माणुए, अग्निमेधे अधम्म-कयाई, अधम्मपलजणे, अधम्मसीलसमुदाचारे, अहम्मेण चैव त्रित्ति कप्पमाण विहरइ दुस्सीले दुव्वए' इति सग्रहः । अमानुग, अग्निमिष्टः, अग्निमान्यायी, यद्वा अधर्मरूपातः, अधर्मप्रचोदी, अधर्मपरञ्जन, अधर्मशीलसमुदाचारः, अधर्मेणैव वृत्तिं कल्पयन् विहरति, दुःशील, दुर्नरः इति, एषा व्याख्याऽत्रैव प्रथमा-ध्ययने चतुर्दशः १४ मूत्रे कृताऽस्माभि 'दुप्पडियाणदे' दुष्प्रत्यानन्दः=अन्येषा दुःखमदानेनैव प्रमत्तमना भवति स इत्यर्थः, यद्वा-संतोषाभावाद् दुस्तोषणीय इत्यर्थः ॥ मू० ११ ॥

'तए ण से सुगदे राया गोत्रासं दारग अणया कयाइ सयमेव कूडगाहत्ताए ठवेइ' मणकुरो स अवकाश पालुकन के बाद गात्रास दारकको किसी एक समय सुनद गजाने इसक पिता के स्थान पर-कूटग्राह क पद पर-स्थापित किया । 'तए ण से गोत्रासे कूडगाह जाए यावि होन्था' अत्र वह गात्रास 'कूडग्राह' इस नाम से जनता में प्रसिद्ध हो गया । यह 'अहम्मिए जाव दुप्पडियाणदे' महा अधार्मिक एवं दुष्प्रयानंदी-वह दूसरा का दुःख देने में ही आनंद मानता था, अथवा जावन में जिस कभी भी संतोष प्राप्त नहीं हुआ, ऐसा था ।

तए ण से सुगदे राया गोत्रास दारग अणया कयाइ सयमेव कूडगाहत्ताए ठवेइ' भरणकिया कही न्हा पही न्थारे अवकाश भण्यो, तयारे पही गोत्रास दारकन काँध ओक समय सुनद नन्थे तना पिताना स्थानपर ओटले के कूटग्राहना पद पर स्थापित किया तए ण से गोत्रासे कूडगाह जाए यावि होन्था' ठवे तो गोत्रास 'कूटग्राह' या नामयी जनतामा प्रसिद्ध पण थय जये। 'अहम्मिए जाव दुप्पडियाणदे' तो महा अधर्मी अने दुष्प्रत्यानदी-धीनने दुःख होनामान आनंद मानता हुना, अथवा जवनमा जेने कयारेय पण संतोष प्राप्त थये न हुता थये। त हुता

टीका—सू० ११

‘तए ण’ इत्यादि । ततः खलु स भीमकूटग्राहः । ‘अण्णया कयाइ’ अन्यदा कदाचित्, अन्यस्मिन् कस्मिंश्चित् समये ‘कालधम्ममुणा संजुत्ते’ काल धर्मेण सयुक्तः=भरण प्राप्त इत्यर्थः, ‘तए ण स गोत्रासे दारए’ ततः खलु स गोत्रसो दारकः, ‘बहुणा’ बहुना । ‘मितणाइणियगसयणसंयधिपरिजणेण’ मित्र ज्ञातिनिजकस्वजनसम्बन्धिपरिजनेन, ‘सद्धि’ सार्धे ‘सपरिवुडे’ सपरिवृतः, ‘रोयमाणे कंदमाणे विलवमाणे’ रुदन् क्रन्दन् विलपन् भीमस्य कूटग्राहस्य ‘णीहरण’ निर्हरण=निर्गमन नगराद् बहिर्निःसारण ‘करेइ’ करोति=स्वपितर भीमकूटग्राह इमं शानभूमिं दग्धुं नयतीत्यर्थः । कृत्वा बहूनि ‘लोइयमयकिच्चाइ’ लौकिकमृतकृत्यानि अग्निसंस्कारादारभ्य तन्निमित्तरुदानभोजनादिपर्यन्तानि कर्माणि ‘करेइ’ करोति ।

‘तए ण से भीमे०’ इत्यादि—

‘तए ण’ इसके अनंतर ‘से भीमे कूडगाहे’ वह भीम कूटग्राह ‘अण्णया कयाइ’ किसी एक समय ‘कालधम्ममुणा संजुत्ते’ काल धर्म का पाया=भर गया । ‘तए ण से गोत्रासे दारए बहुणा मितणाइणियगसयणसंयधिपरिजणेण सद्धि सपरिवुडे रोयमाणे कंदमाणे विलवमाणे भीमस्स कूडगाहस्स णीहरण करेइ’ पिताकी मृत्यु होनेके बाद गोत्रास दारक ने अनेक मित्र ज्ञातिजन, एवं अपने स्वजन संबंधी परिजनों के साथ मिलकर रोते हुए आक्रन्दन करते हुए एवं विलाप करते हुए भीमकूटग्राह की श्मशानयात्रा निकाली । ‘करित्ता बहुइ लोइयमयकिच्चाइ करेइ’ दाहसंस्कार होने के पश्चात् गोत्रास दारकने और भी पिता के लौकिक मरणकृत्य किये ।

‘तए ण से भीमे०’ इत्यादि

‘तए ण’ ते पछी ‘से भीमे कूडगाहे’ ते भीमकूटग्राह ‘अण्णया कयाइ’ ठीक ओके समये ‘कालधम्ममुणा संजुत्ते’ काल धर्मने पाभ्यो भरल्यु पाभ्यो ‘तए ण से गोत्रासे दारए बहुणा मितणाइणियगसयणसंयधिपरिजणेण सद्धि सपरिवुडे रोयमाणे कंदमाणे विलवमाणे भीमस्स कूडगाहस्स णीहरण करेइ’ पितानु मृत्यु तथा पछी गोत्रास पुत्रे अनेक मित्र ज्ञातिजन अने पिताना स्वजन संबंधी परिजनोनी साथे महीने आक्रन्द-विलाप करता करता भीमकूटग्राहनी श्मशानयात्रा काढी करित्ता बहुइ लोइयमयकिच्चाइ करेइ’ दाह-अग्निसंस्कार करी रह्या पछी गोत्रास दारके नील, पल्लु पितानी लौकिक किया करी

ततः खलु स 'सुगदे राया' सुनन्दनामको राजा गोत्रासं दारकमन्यदा कदाचित् सयमेव 'कूडगाहत्ताए' कूटग्राहत्तया 'ठवेइ' स्थापयति । ततः खलु स गोत्रासो दारक 'कूडगाहे जाए' कूटग्राहो जात-पितुं पदे तदधिकारं कूटग्राहता मानश्चाप्यभवत् । स कीदृशः कूटग्राहो जातः ? इत्याह—'अहम्मिए अघार्मिक', जाव 'यावद्-अत्र यावन्त-दात'-अघम्माणुए, अत्रम्मिंठे अघम्म-क्याई, अघम्मपञ्जण, अघम्मसीलसमुदायारे, अहम्मण चेव विंति कप्पेमाण विहरइ दुस्संखे दुब्बए' इति सग्रहः । अग्रमाजुग, अग्रमिण्ड, अधर्माचार्यायी, यद्वा अग्रमत्त्यातः, अधर्मप्रभोक्ती, अधर्मपरञ्जन, अधर्मशीलसमुदाचार, अधर्मेणैव वृत्तिं कल्पयन् विहरति, दुःशील, दुर्गत. इति, एषा व्याख्याऽत्रैव प्रथमा-ध्ययने चतुर्दश१४मूत्रे कृताऽन्त्यामि 'दुप्पडियाणदे' दुष्प्रत्यानन्द.=अन्येषा दुःखप्रदानेनैव प्रमत्तमना भवति स इत्यर्थः, यद्वा-संतोषाभावाद् दुस्तोषणीय इत्यर्थः ॥ मू० ११ ॥

'तए ण से सुगदे राया गोत्तासे दारग अण्णया कयाइ सयमेव कूडगाहत्ताए ठवेइ' मरणकृत्यो स अवकाश पात्रुकन के बाद गोत्रास दारकको कफ्ती एक समय सुनद राजने इसक पिता क स्थान पर-कूटग्राह क पद पर-स्थापित किया । 'तए ण से गोत्तासे कूडगाहे जाए यावि होत्था' अब वह गोत्रास 'कूडग्राह' इस नाम से जनता मे प्रसिद्ध हो गया । यह 'अहम्मिए जाव दुप्पडियाणदे' महा अधार्मिक एव दुष्प्रत्यानन्द-यह दूसरा का दुःख देने में ही आनन्द मानता था, अथवा जीवन मे जिस कभी भी संतोष प्राप्त नहीं हुआ, ऐसा था ।

तए ण से सुगदे राया गोत्तासे दारग अण्णया कयाइ सयमेव कूडगाहत्ताए ठवेइ' मरणकृत्यो स अवकाश पात्रुकन के बाद गोत्रास दारकको कफ्ती एक समय सुनद राजने इसक पिता क स्थान पर-कूटग्राह क पद पर-स्थापित किया । 'तए ण से गोत्तासे कूडगाहे जाए यावि होत्था' अब वह गोत्रास 'कूटग्राह' इस नाम से जनता मे प्रसिद्ध पण्डित था । 'अहम्मिए जाव दुप्पडियाणदे' तो महा अधार्मी' अने दुष्प्रत्यानन्द-शीलने दुःख देना मात्र आनन्द मानता हुआ, अथवा उपनमा देने क्यारेय पण्डित संतोष प्राप्त थ्यो न होता थावा त होता

मूलम्—सू० १२

तए ण से गोत्तासे दारए कूडगाहे कळाकळि अद्धरत्तकालममयसि एगे अवीए सण्णद्धवद्धरुवए जाव गहियाउहपइरणे साओ गिहाओ गिज्जाइ, गिज्जित्ता जेणेव गोमहवे तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छित्ता वट्ठणं गयरगोरु वाण सणाहाण य जाव वियगेइ, वियगित्ता जेणेव सए गिहे तेणेव उवा गच्छइ, तए ण से गोत्तासे कूडगाहे तेहिं वट्ठहिं गोमसेहिं सोल्लेहिं सुर च ६ आसाएमाणे ४ विहरइ ॥ सू० १२ ॥

टीका—सू० १२

‘तए ण’ इत्यादि । ततः खलु स गोत्रासो दारकः कूटप्राह ‘कळा

भावार्थ— गोत्रास के तरुण होने पर उसका पिता भीमकूटप्राह कालक-
वर्धित हो गया । गोत्रासने मित्र ज्ञानि आदिजनों के साथ मिलकर पिताकी श्मशान
यात्रा निकाली । दाहसंस्कार से निवृत्त हो चुकने के पश्चात् उसने उस समय के और
भी लौकिक मरणकृत्य किये । जब वह सर्व प्रकार से निश्चित हो चुका तब
बहा के राजाने इस अपने पिता के पद पर नियुक्त कर दिया । यह भी अपने
पिता के स्थान पर बैठते ही उस जैसा कूटप्राह बन गया । जैसा वह महा अधार्मिक
एव दुष्प्रत्यानदी था— ठीक उसी तरह का यह भी उसकी प्रतिच्छाया की तरह लोगो
का दृष्टि में आ गया ॥ ११ ॥

‘तए ण से गोत्तासे’ इत्यादि—

‘तएण’ इसके बाद ‘से गोत्तासे दारए’ वह गोत्रास दारक जो

भावार्थ— गोत्रास तद्वत् यथा पथी तेना पिता भीमकूटप्राह काणने
कोणीओ यथ गया (भृत्य पात्र्या) गोत्रासे मित्र, ज्ञातिजनानी साथे भणीने
पितानी श्मशानयात्रा छोटी, दाहसंस्कार करी निवृत्त यथा पथी ते मरण
समयनी भील्ल पथु लौकिक क्रिया करी ब्यारे त सर्व प्रकारथा निश्चित यथ गये
त्यारे ते गोमना राज्ञे तेने तेना पिताना पद पर नियुक्त करी दीधो, ते पथु
पिताना पिताना स्थान पर बैसताज तेना पिता जेवो कूटप्राह जनी गये जेवो
पिता अधर्मी अने दुष्प्रत्यानदी હતો, जम तेवीज रीते आ पथु तेनी प्रतिछायानी
भाइछ कोकोनी दृष्टिआ आवी गये अर्थात् भीने कूटप्राह होय तेम कोकोमा
देखावा लाग्यो ॥ सू० ११ ॥

‘तए ण से गोत्तासे’ इत्यादि

‘तए ण’ ते पथी ‘से गोत्तासे दारए’ ते गोत्रास दारक जे कूटप्राह

कठि ' कल्याकल्याम्=प्रतिदिनम् ' अद्वरत्तकालमयंसि ' अर्धरात्रिकालसमये-
म'यरात्रे ' एगे ' एकः-एकस्मिन् सहायकद्वितीयजनरहित , ' अनीए ' अद्वितीयः-
यस्य धर्मोऽपि द्वितीयः सहायो नास्ति स इत्यर्थः, ' सण्णद्धवद्धकवचः,
यावत् गृहीतायुधमहरणः, स्वस्माद् गृहाद् ' णिज्जाइ ' निर्याति-निर्गच्छति,
निर्याय=निर्गत्य यत्रैव गोमण्डपस्तत्रैवोपागच्छति, उपागत्य बहूना नगरगोरू-
पाणा सनाथाना च यावत्-अद्रोपाङ्गनि ' वियगेइ ' व्यङ्गयति छिनत्ति ' विय-
गित्ता ' व्यङ्गयित्ता=छित्त्वा, यत्रैव स्वयं गृहं तत्रैवोपागच्छति । ' तए ण '
ततः खलु स गोत्रास कूटग्राहस्तेषा बहुभिर्गोमासैः=गोमासादिभि ' सोल्लेहि '

कूटग्राहपते से प्रसिद्ध हो चुका था ' कूटग्राह ' प्रतिदिन ' अद्वरत्तकालसमयंसि '
अर्धरात्रि के समय उठकर ' एगे ' अकेला ही ' अनीए ' बिना किसी दूसरे की
सहायता क ' सण्णद्धवद्धकवच जाव गहियाउहपहरणे ' कवच पहिन कर और
आयुध एव प्रहरण लकर ' साओ गिहाओ ' अपने घर स ' णिज्जाइ ' निकलता ।
' णिज्जित्ता जेणेव गोमण्डवे तेणेव उवागच्छइ ' और निकलकर जहा वह
गोशाला थी वहाँ जाता । ' उवागच्छित्ता बहूण नयरगोरूपाण सणाहाण य
जाव वियंगेइ ' जाकर वह वहा के अनेक गो आदि समस्त पशुओं के चाहे व
सनाथ हा चाह अनाथ हा उन सके अग और उपागो के काटता ' वियगित्ता
जेणेव सए गिहे तेणेव उवागच्छइ ' काटकर फिर वह वापिस अपन घर आ जाता ।
' तए ण से गोत्तासे कूडगाहे तेहि बहुहि गोमसेहि सोल्लेहि सुर च द

पशुाथी प्रसिद्ध थये हुतो ' कूटग्राह ' प्रतिदिन अद्वरत्तकालसमयसि अध
गन्त्रीना समये उठीने ' एगे ' ओटोले ' अनीए भीन कोइ भायुयनी सहायता
बिना सण्णद्धवद्धकवच जाव गहियाउहपहरणे व्यय पड़ेगीने अने आयुध
-हथियारने लधने साओ गिहाओ पोताना वेग्या णिज्जाइ ' निकलता
' णिज्जित्ता जेणेव गोमण्डवे तेणेव उवागच्छइ अने नीकणीने जथा त गोशाला
हुती त्या जणे ' उवागच्छित्ता बहूण नयरगोरूपाण सणाहाण य जाव वियंगे
जधने ते त्याना अनेक गाय आदि समस्त पशुओंने चाहे त सनाथ डोय उ
अनाथ डोय त तमाभना अग-उपागोने कापता हुता वियगित्ता जेणेव सए
गिहे तेणेव उवागच्छइ जधीने रधी ते पाठो पोताना वेग आवता हुता
' तए ण से गोत्तासे कूडगाहे तेहि बहुहि गोमसेहि सोल्लेहि सुर च द आनाय

पकैः 'सुर' सुरा च ६, अत्र 'महु' च, मेगर च, जाद च, सीहु च, पसण च'
इत्यस्यैवाध्ययनस्य सप्तममूलेक्तपाठोऽनुसन्धेयः, आरुयाऽपि मत्क्रता तत्रैव
द्रष्टव्या, 'आसायमाणे ४' आस्वादयन् विस्वादयन् परिभाजयन् परिभुञ्जानः
'विहरइ' विहरति ॥ मू० १२ ॥

आसायमाणे ४ विहरइ' बाद में वह गोत्रास कूटपाह उस नाना प्रकार के गोमास
के साथर जो पका भूजा एव तला हुआ होता था अनेक प्रकार की मदिरा का
आस्वादन विस्वादन आदि करता हुआ अपना समय निकालने लगा ।

भावार्थ— गोत्रास में माता के दोहंद की पूर्ति के संस्कार अब जंग
उठ । जब यह पिता के पैद पर आसीन हो चुका तब उस संस्कार की जागृति से
वह गोत्रास प्रतिदिन अर्धरात्रि के समय अकेला उठता और निभय होकर कबच
आदि से सुसज्जित हो अल-शल ले अपने घर से निकल उसी गोशाला में जाता—जहां
पहिले इसका पिता गया था । वहाँ पहुँच कर यह वहाँ के पशुओं के अंग एव
उपागों के काट कर चुप क से अपने घर ले आता, और उस गो आदि पशुओं के
पकाये हुए मास के साथ नाना प्रकार की मदिरा का सेवन करता और दूसरों को
भी खाने पीने को देता । इस प्रकार की वृत्ति (निर्दय) कियाओं के करतरे गोत्रास
का अपना समय निकलने लगा ॥ १२ ॥

माणे ४ विहरइ पछी ते गोत्रास कूटपाह ते नाना प्रकारना गोमासनी साथे-
माथे-ले पकावेला, सेकेला, तणेला तथा कूटा हुता तेनी साथे अनेक प्रकारनी
मदिरानु आस्वादन विस्वादन (रसाभुज) आदि करीने पोताने समय पूरा
करवा लाग्ये।

भावार्थ— गोत्रासमा माताना दोहंदनी पूर्तिना संस्कार डाढ़मा
जगी उठ्या ठे, ज्यादे ते पोताना पिताना स्थान-पद पर आइठ थ्ये। त्यादे
ते संस्कार जागृत यवाथी ते गोत्रास-प्रतिदिन अर्धरात्रीना समये अकेला
उठीने अने निर्दय थधने कबच आदिथी सल्ल थल्ल अल्ल-शल्ल लधने घेरथी
नीकणीने ते गोशालामा जते, ज्या प्रथम तेना पिता गया हुता, त्या जधने
ते त्याना पशुओंना अंग-उपागोने कापीने छाने-माने पोताने घेर लध आवतो।
अने ते जाय आदि पशुओंना पकावेला मासनी साथे, लुदा-लुदा प्रकारनी मदिरानु
सेवन करतो हुतो अने लीजने पणु जावा-पीवा आपतो हुतो आवा प्रकारनी
धातकी डियाळो करीने गोत्रास पोताना समय पूरा करवा लाग्ये, ॥१२॥

मूलम्—मू० १३

तए ण मे गोत्तासे कूडग्गाहे एयक्कमे एयप्पहाणे एयविज्जे एयसमा-
यारे सुवहु पावक्कम्म समज्जिणित्ता पंचवाससयाड परमाड पालइत्ता अट्ट-
दुहट्टोवणए काल्मासे काल ऋचा दोषाए पुढीए उकोस तिसागरोवमट्ठि-
इएसु णेरउएसु णेरट्टयत्ताए उववण्णे । तए ण सा विजयमित्तस्म सयवाहस्स
सुमसा भारिया जाटण्हिया यावि होत्था । तीए जाया २ दारगा विणिहाय-
मावज्जति ॥ मू० १३ ॥

टीका—मू० १३

‘ तए ण ’ इत्यादि । ततः खलु स गोत्रासः कूटग्राहः ‘ एयक्कमे ’ एत-
त्कर्म, गवादिर्हिसामग्र्यपानादिक्रियाकारकः, ‘ एयप्पहाणे ’ एतत्प्रधानः=गवा
दिर्हिसामग्र्यपानादितत्परः, ‘ एयविज्जे ’ एतद्विधः=हिसादिपापपुद्धिः, ‘ एयसमा-
यारे ’ एतत्समाचारः=गवादिर्हिमाविषमग्र्यपानाऽऽचरणशीलः, सुवहु पाप-

‘ तए ण से गोत्तासे० ’ इत्यादि—

‘ तए ण ’ इस प्रकार ‘ से गोत्तासे कूडग्गाहे ’ वह गोत्रास कूटग्राह
एयक्कमे ’ कि जिसका गो आदि की हिंसा और मद्यपान आदि किया करना
यही एकमात्र कर्तव्य था, ‘ एयप्पहाणे ’ इहाँ क्रियाओं के करने में जो रातद्विन
त पर रहा करता था, ‘ एयविज्जे ’ यही एक जिसके जीवन की विधा थी, और
‘ एयसमायारे ’ यहा गो आदिको की हिंसा करना और मन्त्रि के नशे में धुत
रहना ही जिसका एक आचरण बन चुका था ‘ सुवहु पावक्कम्म समज्जिणित्ता ’

‘ तए ण से गोत्तासे० ’ इत्यादि

तए ण ’ आ प्रभावे से गोत्तासे कूडग्गाहे ’ ते गोत्राय कूटग्राह
एयक्कमे के नेनु गो-गाय आदिनी हिंसा अने मद्यपान आदि किया करवी
अने अने मात्र कर्तव्य इत्तु ‘ एयप्पहाणे ’ अे कियाअो करवाअो रात्री
दिवस तैयार रहेतो इतो, ‘ एयविज्जे ’ अेअ अेना एवमनी अेक विधा इती,
अने एयसमायारे ते गाय आदि पशुअोनी हिंसा करवी अने भक्षि-पानना
निशामा करयक रहेतु अेअ नेनु अेक आचरण-व्यवहार अनी गयेो इतो
‘ सुवहु पावक्कम्म समज्जिणित्ता अनेक विध पाप कर्माणु उपाज्जं (कमाएणी)

पकै 'सुर' सुरा च ६, अत्र 'महु' च, मेगर च, जाद च, साहु च, पसण च ' इत्यस्यैवाध्ययनस्य सप्तमभूतोक्तपाठोऽनुसन्नेयः, व्याख्याऽपि मरुता तत्रैव द्रष्टव्या, 'आसायमाणे ४' आस्वादनं विस्वादयन् परिभाजयन् परिभुञ्जानः 'विहरइ' विहरति ॥ मू० १२ ॥

आसायमाणे ४ विहरइ' बाद में वह गोत्रास कूटपाई उस नाना प्रकार के गोमास के साथ-साथ जो पका भूजा एवं संला हुआ होता था अनेक प्रकार की मदिरा का आस्वादन विस्वादन आदि करता हुआ अपना समय निकालने लगा ।

भावार्थ— गोत्रास में माता के दोहंद की धृति के संस्कार एवं जग उठ । जब यह पिता के पंढ पर आसीन हो चुका तब उस संस्कार की जागृति से वह गोत्रास प्रतिदिन अर्धरात्रि के समय अकेला उठता और निभय होकर कबच आदि से सुसज्जित हो अल-शल ले अपने घर में निकल उसी गोशाला में जाता—जहाँ पहिले इसका पिता गया था । वहाँ पहुँच कर यह वहाँ के पशुओं के अग एवं उपागों के काट कर चुप के से अपने घर ले जाता, और उस गो आदि पशुओं के पकाये हुए मास के साथ नाना प्रकार की मदिरा का सेवन करता और दूसरों के भी खाने पीने का देता । इस प्रकार की वृत्ति (निर्दय) क्रियाओं के करते-ते गोत्रास का अपना समय निकलने लगा ॥ १२ ॥

माणे ४ विहरइ' यही तो गोत्रास कूटपाई तो नाना प्रकारना गोत्रासनी साथे-साथे-ले पकावेला, सेकेला, तजेला तथा करता होता तेनी साथे अनेक प्रकारनी मदिरानु आस्वादन विस्वादन (रसानुभव) आदि करीने पीताने। समय पूरा करवा लाग्ये।

भावार्थ— गोत्रासमा भूताना दोहन्ती धृतिना संस्कार लावमा जगी उठ्या ठे, ज्यारे ते पीताना पिताना स्थान-पर आहूद थये। त्यादे ते संस्कार जगृत यवाधी ते गोत्रास-प्रतिदिन अर्धरात्रीना समये अकेला उठीने अने निर्दय थधने कवच आदिही सज्ज थध अल-शल लधने घेरमी नीकणीने ते गोशालामा जतो, जया प्रथम तेना पिता गया होता, त्या जधने ते त्याना पशुओंना अग-उपागोने कापीने छाने-माने पीताने घेर लध आवतो अने ते गाय आदि पशुओंना पकावेला मासनी साथे, लुदा-लुदा प्रकारनी मदिरानु सेवन करते होते अने जीवने पशु भावा-पीवा आपतो होते आवा प्रकारनी घातकी क्रियाओं करीने गोत्रास पीताने समय पूरा करवा लाग्ये, ॥१२॥

मूलम्—सू० १४

तए ण से गोत्तासे कूडगाहे दोचाओ पुढवीओ अणतर उव्वट्ठिता इहेव वाणियग्गामे णयरे विजयमित्तस्स सत्थवाहस्स सुभद्दाए भारियाए कूच्छिसि पुत्तत्ताए उव्वण्णे । तए ण सा सुभद्दा सत्थवाही अणया कयाइ णवण्ह मासाण बहुपडिपुण्णाण दारय पयाया । तए ण सा सुभद्दा सत्थवाही तं दारगं जायमेय चेव एगते उक्कुड्डियाए उज्झावेइ, उज्झावित्ता दोच्चपि गिण्हावेइ, गिण्हावित्ता अणुपुण्णवण सारस्सेमाणी संगोवेमाणी संबद्देइ । तए ण तस्स दारगस्स अम्मापियरो ठिइवडिय च चंदमूरपासणिय च भाग-रिय च महया इद्धिसवारसमुदण करेति । तए ण तस्स दारगस्स अम्मा पियरो एकारसमे दिवसे णिवत्ते, संपत्ते चारसाहे इयमेयारूवे गोण गुण णिप्फण्ण णामरेज्ज करेति, जम्हा ण अम्हे इमं दारए जायमेत्तए चेव एगते उक्कुड्डियाए उज्झिए, तम्हा ण होउ अम्ह दारए उज्झिए णामेण ॥ सू० १४ ॥

टीका—सूत्र० १४

‘तए ण से’ इत्यादि । ततः खलु स गोत्रासः कूटग्राहो ‘दोचाओपुढवीओ’

गो आदिक पशुओं की हिंसा करने और मास एव मदिरा के पीने में नष्ट कर दिया । इसके फलस्वरूप अशुभतम कर्मों का वध कर वह जब मृत्यु के अवसर पर मरा तब आर्त्तध्यानी होकर मरा और मर कर द्वितीय पृथिवी के उत्कृष्ट तीनसागर की स्थितिवाले नरक में नारकीकी पर्याय में उत्पन्न हुआ । विजयमित्र श्रेष्ठ की सुभद्रा श्रेष्ठानी जातिनिंदुका थी । इसके वधे होते ही मरजाते थे ॥ सू० १३ ॥

‘तए ण से’ इत्यादि—

‘तए ण से’ इसके अनंतर ‘से गोत्तासे कूडगाहे’ वह गोत्रास

अभस्ता अभय गाय आदि पशुओंकी हिंसा करवाभा अने भासमदिरा पीवा-पीवाभा नाश कर्यो हुनो । तेना इहस्वरूप अशुभतम कर्मोना नष्ट करीने तने जयादे भरषुने । अभय आये । तयादे ते आर्त्तध्यान करता भरषु पाये । तेथी नील पृथिवीना उत्कृष्ट त्रय सागरोपमनी स्थितिवाला नरकमा नारकी एवनी पर्यायथी उत्पन्न थयो, विजय मित्र श्रेष्ठनी सुभद्रा श्रेष्ठानी जातिनिंदुका हुती ते कलषुथी तेने जाणके अभ्यता भरषु पायता हुता ॥ सू०-१३ ॥

‘तए ण से०’ इत्यादि

‘तए ण से’ ते पक्षी से गोत्तासे कूडगाहे, ते गोत्रास इत्यादिने

કર્મ ' સમજિજિતા ' સમર્થ્ય=ઉપાર્જિત ક્રતા, પશ્ચર્વપશતાનિ પરમાયુ.=ઉત્કૃષ્ટ-
માયુઃ પાલયિતા, ' અદ્રુદહ્નોવગણ ' આર્તદુર્ઘટોપગતઃ=આર્તમ્=આર્તધ્યાન, દુઘટ્ટ-
દુર્ઘર્પ-દુર્વારમ્ ઉપગતઃ=પાપ્તઃ, કાલમાસે કાલ ક્રત્વા દ્વિતીયસ્યા પૃથિવ્યા
' ઉક્તોસ ' ઉત્કૃષ્ટમ્ ' તિસાગરોવમદ્વિદ્વિષ્ણુ ' તિસાગરોપમસ્થિતિકેષુ ' ગેરદ્વિષ્ણુ
નૈરયિકેષુ ' ગેરદ્વિષ્ણુ ' નૈરયિકતયા ' ઉવવળ્ણે ' ઉવવળ્ણઃ=ઉત્પન્નઃ ।

તતઃ સ્વલુ સા વિજયમિત્રસ્ય સાર્થવાહસ્ય સુભદ્રા માર્યા ' જાદ્વિનિદુયા યાવિ'
જાતિનિદુકા યોઽપિ=જાતેર્જન્મત આરમ્ભ, નિદુકા=નિન્દુરેવ નિન્દુકા મૃતવત્સા
જન્મકાલાદેવ મૃતવત્સાત્વદોષયુક્તેત્યર્થઃ । ' હોયા ' આસીત્, તસ્યાઃ ' જાયા જાયા '
જાતા જાતા દારકાઃ, યે યે શિશવઃ સમૃત્પન્નાસ્તેતે, ' વિનિહાયમાવજ્જતિ '
વિનિહાતમાપન્તે=મૃતા ભવન્તીત્યર્થઃ ॥ સૂ૦ ૧૩ ॥

અનેકવિધ પાપકર્મોં કા ઉપાર્જન કર ' પચ્ચાસસયાઃ પરમાઉ પાલયિતા અદ્રુદહ્નો
વગણ કાલમાસે કાલ કિંચા દોષાણ પુદ્ગલીણ ઉક્તોસ તિસાગરોવમદ્વિદ્વિષ્ણુ
ગેરદ્વિષ્ણુ ગેરદ્વિષ્ણુ ઉવવળ્ણે ' પાચસો (૫૦૦) વર્ષ કી અપનો ઉત્કૃષ્ટ આયુ
ભોગકરં મૃત્યુ કે અવસર આર્તધ્યાન સ મરા ઔર મરકર દુસરી પૃથિવી મે જહા
ઉત્કૃષ્ટ તીનસાગર કી સ્થિતિ હૈ, એસે નરકો મે નારકીકી પર્યાય સ ઉત્પન્ન હુમા ।
' તપ્ત જ સા વિજયમિત્રસ્ય સત્યવાહસ્ય સુભદ્રા માર્યા જાદ્વિનિદુયા યાવિ હોત્યા '
વિજયમિત્ર સાર્થવાહ કી સુભદ્રા શેઠાની ' જાતિનિદુકા ' થી । ' જાયા જાયા દારકા
વિનિહાયમાવજ્જતિ ' હસકે બચે હોતે હી મરજાતે થે ॥

માવાર્થ— ગોત્રાસને અપની ૫૦૦ વર્ષ કી આયુ કા સમસ્ત સમય

ધરીને ' પચ્ચાસસયાઃ પરમાઉ પાલયિતા અદ્રુદહ્નોવગણ કાલમાસે કાલ કિંચા
દોષાણ પુદ્ગલીણ ઉક્તોસ તિસાગરોવમદ્વિદ્વિષ્ણુ ગેરદ્વિષ્ણુ ગેરદ્વિષ્ણુ ઉવવળ્ણે
૫૦૦ પાચસો વર્ષની પોતાની ઉત્કૃષ્ટ આયુધ્ય ભોગનીને મરણ સમયે આર્તધ્યાન
થી મરણ પામીને બીજી પૃથ્વીમા જ્યા ઉત્કૃષ્ટ ત્રણ સાગરની સ્થિતિ છે એવા
નરકમા નારકીની પર્યાયથી ઉત્પન્ન થયો ' તપ્ત જ સા વિજયમિત્રસ્ય સત્યવાહસ્ય
સુભદ્રા માર્યા જાદ્વિનિદુયા યાવિ હોત્યા ' વિજયમિત્ર સાર્થવાહની સુભદ્રા શેઠાણી
જાતિનિદુકા હતી ' જાયા જાયા દારકા વિનિહાયમાવજ્જતિ તેને બચ્યા
—ગાળક ચતાજ મૃત્યુ પામતા હતા

માવાર્થ— ગોત્રાસે પોતાની ૫૦૦ પાચસો વર્ષની આયુધ્યને

मूलम्—सू० १४

तए ण से गोत्तासे कूडग्गाहे दोचाओ पुढवीओ अणतर उज्जटिता
इहेव वाणियग्गामे णयरे विजयमित्तस्स सत्यवाढस्स सुभदाए भारियाए
कुच्चिसि पुत्ताए उव्वण्णे । तए ण सा सुभदा सत्यवाही अणया कयाइ
णवण्ह मासाणं वहुपडिपुण्णाण दारयं पयाया । तए ण सा सुभदा सत्यवाही
तं दारगं जायमेय चेव एगते उक्खुडियाए उज्जावेड, उज्जावित्ता दोच्चपि
गिण्हावेइ, गिण्हावित्ता अणुपुज्जेण सारक्खेमाणी संगोवेमाणी संवड्ढेइ ।
तएण तस्स दारगस्स अम्मापियरो ठिइन्नडिय च चंदसूरपासणिय च जाग-
रिय च महया इड्ढित्तकारसमुदएण करेति । तए ण तस्स दारगस्स अम्मा
पियरो एकारसमे दिवसे णिवत्ते, संपत्ते चारसाहे डयमेयारूवे गोण गुण-
णिप्फण्ण णामेज्ज करेति, जम्हा ण अम्हे इमं दारए जायमेत्तए चेव एगते
उक्खुडियाए उज्झिए, तम्हा ण होउ अम्ह दारए उज्झिए णामेण ॥ सू० १४ ॥

टीका—सूत्र० १४

‘ तए ण से ’ इत्यादि । ततः खलु स गोत्रासः कूटग्राहो ‘दोचाओपुढवीओ’

गो आदिक पशुओं की हिंसा करने और मास एवं मदिरा के पीने में नष्ट कर दिया ।
इसके फलस्वरूप अशुभतम कर्मों का वध कर वह जब मृत्यु के अवसर पर मरा तब
आर्त्तध्यानी होकर मरा और मर कर द्वितीय पृथिवी के उत्कृष्ट तीनसागर की स्थितिवाले
नरक में नारकीकी पर्याय में उपलब्ध हुआ । विजयमित्र श्रेष्ठ को सुभद्रा श्रेष्ठाना
जातिनिदुका थी । इसके बच्चे होते ही मरजाते थे ॥ सू० १३ ॥

‘ तए ण से ’ इत्यादि—

‘ तए ण से ’ इसके अनंतर ‘ से गोत्तासे कूडग्गाहे ’ वह गात्रास

अमन्त समय जाय आदि पशुओंकी हिंसा करवाभा अने भासमदिरा
भावा-पीवाभा नाथ कर्त्तों हुनो तेना इवस्वइय अशुभतम कर्मोना अध करीने
तेने जयाउ मरखुनो समय आयेो त्यारे ते आर्त्तध्यान करता मरखु
पाभ्यो तेथी नील पृथिवीना उत्कृष्ट त्रय सागरोपमनी स्थितिवाणा नरकभा नारकी
एवनी पर्यायथी उत्पन्न थयो, विजय मित्र श्रेष्ठनी सुभद्रा श्रेष्ठानी जातिनिदुका
हुती ते का एथी तेने जाणको जन्मताज मरखु पाभता हुता ॥ सू-१३ ॥

‘ तए ण से० ’ इत्यादि

‘ तए ण से ’ ते पक्षी से गोत्तासे कूडग्गाहे ’ ते गोत्रास इत्युक्तम् ।

‘अम्मापियरो’ मातापितरौ ‘एकारसमे दिवसे णिवत्ते’ एकादशे दिवसे निवृत्ते=व्यतीते सति, ‘संपत्ते बारसाहे’ संपाप्ते द्वादशाहे-द्वादशे दिवसे स्मागते सतीत्यर्थः, ‘इयमेयारूवे’ इदमेतद्रूप=वक्ष्यमाणस्वरूप ‘गोण’ गौण=गुण-सम्बन्धि, ‘गुणणिप्फण्ण’ गुणनिष्पन्ने=गुणमाश्रित्य संजात ‘णामधेज्ज’ नामधेय, ‘करेति’ कुरुत.—‘जम्हा ण’ यस्मात् खलु ‘अम्ह’ अस्माकम्, अयं दारक जातमात्र एव एकान्ते ‘उक्कुरडियाण’ उक्कुरटिकाया कचवरपुञ्जे ‘उज्झिण’ उज्झित=निक्षिप्त ‘तम्हा ण’ तस्मात् खलु ‘होउ’ भवतु अस्माकं दारकः ‘उज्झिण णामेण’ उज्झितो नाम्ना, नाम्ना उज्झितो भवतु, इत्यन्वयः ॥मू० १४॥

अम्मापियरो एकारसमे दिवसे णिवत्ते सपने बारसाहे’ पश्चात् जब बच्चे की उत्पत्ति के ११ दिन भलभाति निकल गये और १२ वा दिवस जब प्रारम्भ हुआ तब मातापितान ‘इयमेयारूवे’ इस प्रकार का ‘गोण गुणनिप्फण्ण’ गुणके अनुसार इसका ‘नामधिज्ज करेति’ नाम रखा कि— ‘जम्हा ण अम्हे इमे दारए जायमेत्तए चेव एगते उक्कुरडियाए उज्झिण’ हमारा यह दारक उत्पन्न होते ही एकान्तस्थानस्वरूप कूड़ाकरकट ढालने के स्थान पर छुड़वाया दिया गया था। ‘तम्हाण’ इस लिये ‘होउ अम्ह दारए उज्झिण णामेण’ इस हमारे बालक का नाम ‘उज्झित’ ऐसा होभा।

भावार्थ— गोत्रास का जीव नारकीय विविध यातनाओं का भोगकर जब अपनी बड़ा की स्थिति पूर्ण कर बड़ा से निकला, तो इसी सुभद्रा शेठानी के गर्भ में

‘तए ण तस्स दारगस्स अम्मापियरो एकारसमे दिवसे णिवत्ते संपत्ते बारसाहे’ पछी ब्यारे ते णाणकना जन्मना ११ अगीधार दिवस भारी रीते नीकणी गया अने पारभा दिवसने। ब्यारे प्रारम्भ थयो त्यारे मातापिताओ ‘इयमेयारूवे’ आभ ‘गोण गुणनिप्फण्ण’ तेना शुष्ण प्रभाओ ‘नामधिज्ज करेति’ तेनु नाम राख्यु डे—‘जम्हा ण अम्हे इमे दारए जायमेत्तए चेव एगते उक्कुरडियाए उज्झिण’ अभा रे। आ दा र ड—णा ल ड उत्पन्न थता अ ओकान्त स्थानउप उकरडाभा छोडवाभा आओये हुते। ‘तम्हाण’ तेथी ‘होउ अम्ह दारए उज्झिण’ अभा न णाणकनु नाम “उज्झित” ओवु थाय

भावार्थ— गोत्रासने एव नारकीय विविध यातनाओने सोगपीने ब्यारे त्यानी स्थिति पूरी करीने त्याथी नीकण्यो त्यारे आज सुभद्रा शेठानी

मूलम्—सू० १५

तए ण से उज्झिण दारए पंचघाईपरिगहिण । त जहा-ग्वीरघाई १,
मज्जणघाई २, मडणघाई ३, कीलामणघाई ४, अकपाई ५, जहा दढपण्णे,
जाव णिन्वायणिन्वायागिरिकदरमलीणेव चपगपायवे सुहंसुहेण सबड्ढेड
॥ सू० १५ ॥

पुत्ररूप से आया । यह ता जातिनिन्दुका था, अतः जब गर्भ ठाक नौ माह का हा
चुका और जब जिन्दा पुत्र उत्पन्न हुआ तब इसन उस शत्रु ही किसी उरुगडा
पर टटवा दिया, ताकि जातिनिन्दुक दाप की निवृत्ति हा जाय । उरुगटी पर डल-
वान क कुछ समय बाद हा फिर उसन वहा स उस उठवा लिया । बालक का अन्
पालन पोषण होने लगा । गठाना इस बाहर नहीं निकालता था, और न कभी इस
उघाडा हा रखता थी । भोहरे में कपडे स ढका हुआ ही रखता थी । बालक क्रमशः
बढ़न लगा । मातापितान कुलकमागत पुत्रजन्मनन्ता सभा उसन बडे हा ठाठनाट
से किये । जब बालक ११ दिन का हो गया और १२ वा दिन प्रारम्भ हुआ
तब मातापितान परस्पर मे सलाह कर इसका नाम उज्जित ' रखा । यह नाम
इसका इस लिये रखा गया कि—यह उत्पन्न हाते हा कूडे कचरे क ढग म उठाया गया
था, अन् यह इसका नाम गुणनिष्पन्न गुणानुसार हुआ ॥ सू० १४ ॥

जलमा पुत्रइपथा आओ, शेडाणी तो जातिनिन्दुका छती तथा न्यारे जल
नव भावने। यह अये अने न्यारे अवतो पुत्र उत्पन्न थये त्यागे तले त
जाणउने तुरतए केछ अके उठरडाभा नभावी आये के जेथी करी तना
जातिनिन्दुक होपनी निवृत्ति यह अय उठरडाभा नभाव्या पजी शेडाण
अभय पछी ते जाणउने त्याथी पाछी उठावी लेवगओ, अने जाणउनु पालन-
पोषण थवा लाग्यु, शेडाणी तेने जहार काढती नहि, अन् उघाडो पणु राखती
नहि सोयशमा कपडाथी ढाक्रीने राखती आ प्रभावे समय जाता जाणक
कमे-कमे पधवा लाग्ये। मातापिताअे कुणकमागत पुत्रजन्मसण धी जघा मएरिएप
उत्सव ठांभाठथी ज्यो न्यारे जाणउने जन्म पछी अगियार ११ दिवस पूरा
वठने पारमा (१२मा) दिवसने प्रारम्भ थये त्यागे माता-पिताअे मणीने
परस्पर सलाह करीने तेनु नाम उज्जित राख्यु, आ नाम अेटवा माटे
राख्यु छतु के ते उत्पन्न यतानी साथे उठरडाभा भूकवाभा आओ। छतो, तेथी
आ नाम शुभ निष्पन्न (शुभानुसार) थयु ॥१४॥

‘अम्मापियरो’ मातापितरौ ‘एक्कारसमे दिवसे णिवत्ते’ एकादशे दिवसे निवृत्ते= व्यतीते सति, ‘संपत्ते बारसाहे’ संपाप्ते द्वादशाहे-द्वादशे दिवसे स्मागते सतीत्यर्थः, ‘इयमेयारूवे’ उदमेतद्रूप=वक्ष्यमाणस्वरूप ‘गोण’ गौण=गुण-सम्बन्धि, ‘गुणणिप्फण्ण’ गुणनिष्पन्ने=गुणमाश्रित्य संजात ‘णामधेज्ज’ नामधेयं, ‘करेति’ कुरुतः-‘जम्हा ण’ यस्मात् खलु ‘अम्ह’ अस्माकम्, अयं दारक जातमात्र एव एकान्ते ‘उक्कुरुडियाए’ उक्कुरुट्टिकाया ‘कचवरपुञ्जे’ उज्झिण्ण ‘उज्झित’=निक्षिप्त. ‘तम्हा ण’ तस्मात् खलु ‘होउ’ भवतु अस्माकं दारकः ‘उज्झिण्ण णामेण’ उज्झितो नाम्ना, नाम्ना उज्झितो भवतु, इत्यन्वयः ॥मू० १४॥

अम्मापियरो एक्कारसमे दिवसे णिवत्ते संपत्ते बारसाहे’ पश्चात् जब बच्चे की उत्पत्ति के ११ दिन भलमाति निकल गये और १२ वा दिवस जब प्रारम्भ हुआ तब मातापितान ‘इयमेयारूवे’ इस प्रकार का ‘गोण गुणनिष्फण्ण’ गुणके अनुसार इसका ‘नामधिज्ज करे ति’ नाम रखा कि- ‘जम्हा ण अम्हे इमे दारए जायमेत्तए चेव एगते उक्कुरुडियाए उज्झिण्ण’ हमारा यह दारक उत्पन्न होते ही एकान्तस्थानस्वरूप कूड़ाकरकट डालने के स्थान पर छुड़वाया दिया गया था। ‘तम्हाण’ इस लिये ‘होउ अम्ह दारए उज्झिण्ण णामेण’ इस हमारे बालक का नाम ‘उज्झित’ ऐसा हुआ।

भावार्थ— गोत्रास का जीव नारकीय विविध यातनाओं के भोगकर जब अपना बड़ा की स्थिति पूर्ण कर बड़ा से निकला, तो इसी सुभद्रा शेटानी के गर्भ में

‘तए ण तस्स दारगस्स अम्मापियरो एक्कारसमे दिवसे णिवत्ते संपत्ते बारसाहे’ पछी ज्यारे ते णाणकना जन्मना ११ अगीथार दिवस मारी रीते नीठणी गया अने पारभा दिवसने। ज्यारे प्रारब्ध थयो त्यारे मातापिताओ ‘इयमेयारूवे’ आभ ‘गोण गुणनिष्फण्ण’ तेना शुणु प्रभाओ ‘नामधिज्ज करेति’ तेनु नाम राञ्छु डे-‘जम्हा ण अम्हे इमे दारए जायमेत्तए चेव एगते उक्कुरुडियाए उज्झिण्ण’ अभा रे। आ दारक-णा वड उत्यन्न थता न्नेकान्त भ्यानइय उकरडाभा ठोडवाभा आओ। हुतो ‘तम्हाण’ तेथी ‘होउ अम्ह दारए उज्झिण्ण’ अमारा णाणकनु नाम “उज्झित” ओपु थाय

भावार्थ— गोत्रामने शुव नारकीय विविध यातनाओने लोगवीने ज्यारे त्यानी स्थिति पूरी करीने त्याथी नीकल्यो त्यारे आज सुभद्रा शेटाणीना

मणिकुट्टिमत्तलेषु परिगृह्यमाणः ' इतिपर्यन्तो बोध्यः । ' णिव्वायणिव्वाघायगिरि-
कदरमल्लीणेव ' निर्वातनिर्व्याघातगिरिरुन्दरालीन इव ' चपगपायवे ' चम्पक
पादप'-चम्पकवृक्षः, यथा वायुकृतोपद्रवद्वितो वन्यजन्तुकृतव्याघातरहितश्च
पवतरुन्दरावस्थितश्चम्पकवृक्षः परिवर्धते, तथाऽयमुज्जितो दारकः सुखसुखेन
' चन्दइ ' वर्धते ॥ मू० १५ ॥

और भा कई एक कुजा आदि दासियो के समूहने भी सुन्दर महल मे रखकर इस
उज्जित दारक का रक्षण एव परिवर्धन किया ' णिव्वायणिव्वाघायगिरिकदर-
मल्लीणेव चपगपायवे सुह-सुहेण संवड्ढेइ ' जिस प्रकार गिरि की कंदरा मे
अवस्थित चपक का वृक्ष वायुकृत उपद्रव ॥ एवं जंगली जानवरो के व्याघातो से
रहित होकर आनंद से बढ़ता रहता है उसी प्रकार इन पाच धायमाता आदि की
देख-रेख मे रहा हुआ यह उज्जितदारक भी आनंदपूर्वक बढ़ने लगा ॥

भावार्थ— उज्जित दारकने शेर के यहा जन्म लिया इस लिये इसकी
रक्षा एव पालन के लिये भिन्न२ कामो को करने वाली ५ धाये नियुक्त हुई ।
इनमे किसाने इसे दूध पिलाया, किसाने इस स्नान कराया किसीने इसे खिलाया,
किसाने इस मटित किया और किसीने इस गोद मे लेकर लालन-पालन किया । इस
प्रकार दृढप्रतिज्ञ की तरह इस उज्जित दारक का लालन-पालन बडे ही आनंद और

डुगडी आदि दासीयोना समूहने पाछु सुहर भडेलभा राणीने आ उज्जित
गाणकुं रक्षथुं अने परिपर्वन कथुं ' णिव्वायणिव्वाघायगिरिकदरमल्लीणेव
चपगपायवे सुहसुहेण चड्ढेइ ' ने प्रभाछे पर्वतनी शुक्रभा रडेल थ पानुं आठ-
वायुना उपद्रवथी अने जगदी जनवराना प्रहारथी रडित थनी
आनदथी वधेउ, ते प्रभाछे ते पाय धायमाता आदिनी देअ-देअभा रडिने आ
उज्जित गाणक पाछु आनदपूर्वक वधवा लाग्ये।

भावार्थ— उज्जित गाणके शेरना घेर जन्म लीघे तेथी तेनी रक्षा
अने पालन भाटे जुहा-जुहा कामो करनारी पाय धायोने राखवाभा आवी,
तभा ओक गाणकने दूध पाती, गील स्नान करावती, त्रील खोजन करवती,
थोथी मडित करनी अने पायनी पोताना भोणामा जेसाडीने लावन-पालन
करती आ प्रभाछे दृढप्रतिज्ञनी प्रभाछे उज्जित गाणकनुं लावन पालन बारे
आमदथी अने ठांठ-भांठथी थवा लाग्यु पर्वतनी शुक्रभा रडेल थ पानुं आठ

ટીકા—મૂળ ૧૫

‘ તણ ન ’ ઇત્યાદિ । તતઃ સ્વલુપ્ત ડજ્ઞિતો દારકઃ ‘ પચધાર્પરિગ્રહિણ ’
 પચધાર્પરિગ્રહીતઃ પચમિધાર્પીભિઃ સુરક્ષિતોઽભવદિત્યર્થઃ । ‘ ત જહા ’ તદ્
 યથા — ધાર્પીના નામાનિ પ્રોચ્યન્તે — ક્ષીરધાર્પી ૧, મજ્જનધાર્પી ૨, મહન
 ધાર્પી ૩, ક્રીડાપનધાર્પી ૪, અકધાર્પી ૫ । ‘ જહા દદપહ્ણે ’
 યથા દદપ્રતિજ્ઞઃ — યથા દદપ્રતિજ્ઞસ્ય ધાર્પીપચર્કૈર્ગ્રહીમિદર્શીમિથ ક્ષીરપાન — મજ્જન
 — મહન — ક્રીડાપનાદિમિ સુરક્ષણ પરિવર્ધન ચ સજાત તદ્વદયમુજ્જિતો દારકઃ
 સુરક્ષિતઃ પરિવર્ધિતશ્ચાભૂદિતિ ભાવઃ । ‘ જાવ ’ યાવત્ અત્ર યાવચ્છવ્દેન — પચ
 મિધાર્પીભિરન્યામિથ વહ્નીભિઃ કુન્જામિથિલાતિકામિર્વિદેશપરિમણિતાભિઃ સ્વ
 દેશનેપચગ્રહીતવેપામિર્વિનીતામિરિક્ષિતચિન્તિતમાર્થિતવિજ્ઞાપિકામિર્નિપુણકૃશ —
 લામિથેટિકાચક્રવાલવરતરુણીવૃન્દપરિવારસપરિવૃતઃ, ઇત્યાદિ., ‘ રમ્યેષુ

‘ તણ ન સે ડજ્ઞિણં ’ ઇત્યાદિ—

‘ તણ ન ’ પશ્ચાત્ ‘ સે ડજ્ઞિણ દારણ ’ યહ ડજ્ઞિત દારક ‘ પચ
 ધાર્પરિગ્રહિણ ’ પાંચ ધાયમાતાઓ કો દેસ-રેસ મેં સુરક્ષિત રહને લગા । ‘ તજહા ’
 પાંચ ધાયમાતાઓ કે નામ હસ પ્રકાર હૈ— ‘ ક્ષીરધાર્પ ’ ૧ ક્ષીરધાર્પી, ‘ મજ્જનધાર્પ ’
 ૨ મજ્જનધાર્પી, ‘ મહનધાર્પ ’ ૩ મહનધાર્પી, ‘ ક્રીલાવળધાર્પ ’ ૪ ક્રીડાપનધાર્પી,
 ણવ ‘ અકધાર્પ ’ ૫ અકધાર્પી, । ‘ જહા દદપહ્ણે ’ જિસ પ્રકાર દદપ્રતિજ્ઞ કા
 પચધાર્પિયો એવ અનેક દાસિયોને ક્ષીરપાન, મજ્જન, મહન એવ ક્રીડાપન આદિ દ્વારા
 સુરક્ષણ એવ પરિવર્ધન કિંયા उसी प्रकार इन पूर्वोक्त धायमाताओं ने ‘ जाव ’ यावत्

તણ ન સે ડજ્ઞિણ ઇત્યાદિ

‘ તણ ન ’ પછી ‘ સે ડજ્ઞિણ દારણ ’ આ ડજ્ઞિત ધાર્પીક ‘ પચધાર્પ
 પરિગ્રહિણ ’ પાંચ ધાયમાતાઓની દેખરેખમા સુરક્ષિત રહેવા લાગ્યો ‘ તજહા ’
 પાંચ ધાયમાતાઓનાં નામ આ પ્રમાણે છે— ‘ ક્ષીરધાર્પ ૧ ક્ષીરધાર્પી
 ‘ મજ્જનધાર્પ ૨ મજ્જનધાર્પી મહનધાર્પ ૩ મહનધાર્પી, ‘ ક્રીલાવળધાર્પ ૪ ક્રીડા
 પનધાર્પી અને ‘ અકધાર્પ અકધાર્પી જહા દદપહ્ણે જે પ્રમાણે દદપ્રતિજ્ઞ
 પાંચ ધાઇઓ અને અનેક દાસીઓએ ક્ષીરપાન (દૂધપાણ) મજ્જન-સ્નાન, મહન
 -શણગાર અને ક્રીડાપન રમાડવુ આદિ વડે રક્ષણ અને પરિવર્ધન કર્યું તે પ્રમાણે
 આગળ કહેલી ધાયમાતાઓએ જાવ યાવત ત્યા સુધી ડેખીછ પણ અનેક કુબળ

માપનયોગ્ય-વસ્ત્રાદિન્મ 'પારિચ્છેજં ચ' પરિચ્છેજ ચ=યસ્ય વિક્રયઃ પરિચ્છે-
 દેન=પરીક્ષણેન ભવતિ તદ્વસ્તુ-રત્નાદિકમિત્યર્થઃ, 'ચઙ્ગિવહ મહા' ચતુર્વિં
 ભાણ્ડક-પણ્ય વિક્રયણીય વસ્તુ ગદાય' ગૃહીતા લવણસમુદ્ર 'પોયવહણેન'
 પોતવહનેન-નૌરુપેણ યાનેન, 'ઉવગ' ઉપગત-પ્રવિષ્ટ । તત્ સ્વલુ સ વિજય-
 મિત્રઃ સાર્યવાહસ્ત્ર લવણસમુદ્રે 'પોયવિવતા' પોતવિપત્ત્યા પોતસ્ય=જલયા
 નસ્ય વિપત્તિ.=નુહન પોતવિપત્તિસ્ત્યા સમુદ્રસ્ય પ્રવલતરતરદ્રતઃ સપદ માપ્ય
 પોતસ્ય દ્રુડનેત્યર્થઃ 'નિવ્વુદ્ધમહસારે' નિમગ્નભાણ્ડસાર=નિમગ્નાનિ જલાન્તર્ગ
 તાનિ ભાણ્ડાનિ=પણ્યાનિ તાન્યેષ સારાણિ=ધનાનિ યસ્ય સ તથા, 'અત્તાણે'
 અત્રાણ 'અસરણે' અશરણ, 'કાલધમ્મુણા સજુત્તે' કાલધર્મેણ સયુક્તઃ=મરણ
 માપ્તવાનિત્યર્થઃ ।

મેય-માપકર જો વેચા જાતા હૈ એસા કપડા આદિ ઓર પરિચ્છેજ-જિનકી પરીક્ષા સે
 વિત્રી હાતા હૈ એસ રત્ન આદિ, દન ચોગે પ્રકાર કી વિક્રયણીય વસ્તુઓ કો મરકર
 'લવણસમુદ્ર પોયવહણેન ઉવગ' જહાજદ્વારા લવણસમુદ્ર મે પ્રવિષ્ટ હુઆ ।
 'તથા ન સે વિજયમિત્તે તત્થ લવણસમુદ્રે પોયવિવતી' નિવ્વુદ્ધમહસારે
 અત્તાણે અસરણે કાલધમ્મુણા સજુત્તે' જન ફસકા જહાજ આગે વઢ રહા થા
 તથા સમુદ્ર કી ઉત્તાલ તરંગા સ ટકરા કર વઢ ડલટ પડા ઓર ઢૂંચ ગયા । ફસ
 પ્રકાર સમસ્ત વસ્તુસાર ક જલમે મગ્ન હા જાને પર યહ મા અરક્ષિત ઇવ અશરણ
 દશામે વહીં પર ઢૂંચ કર મર ગયા । 'તથા ન સ વિજયમિત્ત સત્યવાહ જે
 જહા વઢવે ફસર-તલવર-માહવિય-કોહુનિય ડમ્મ-સેદ્ધ-સેનાવહ સત્યવાહા લવણ-

મેય માપ કરીને વેચાય છે એવા કપડા આદિ અને પરિચ્છેજ-જેની પરીક્ષા
 કરીને વેચાય છે એવા રત્ન આદિ એવી યાગ પ્રકારની વેચાય કપડા યોગ્ય
 વસ્તુઓને ભરીને 'લવણસમુદ્ર પોયવહણેન ઉવગ' વહાણ દ્વારા લવણ સમુદ્રમાં
 પ્રવેશ કર્યો 'તથા ન સે વિજયમિત્તે તત્થ લવણસમુદ્રે પોયવિવતી' નિવ્વુદ્ધ
 મહસારે અત્તાણે અસરણે કાલધમ્મુણા સજુત્તે' જ્યારે તેનું વહાણ આગળ વધી
 રહ્યું હતું ત્યારે અમુદ્રની ભાર ઊન્નત તરંગોથી અથડાઇને ઊધુ પડી ગયું અને
 ડુબી ગયું અને વહાણમાં ભરેલી તમામ વસ્તુઓ પાણીમાં ડુબી જતા તે પણ
 અત્રાણ અને અશરણ દશામાં આવી જતા ત્યાં ડુબીને મરણ પામ્યો
 'તથા ન સ વિજયમિત્ત સત્યવાહ જે જહા વઢવે ફસર તલવર માહવિયકોહુવિય

મૂલમ્—સૂ૦ ૧૬

તપ્ ન સે વિજયમિત્તે સત્યવાહે અળગયા કયાડ ગણિમં ચ ધરિમ
ચ મેજં ચ પારિચ્છેજ્જ ચ ચરવિહ ભડગ ગઘાય લવણસમુદ પોયવહણે
અવગણ । તપ્ ન સે વિજયમિત્તે તત્ત્વ લવણસમુદે પોયવિવત્તીણ નિવુટ્ટમંડ-
સારે અત્તાણે અસરણે કાલધમ્મુણા સજુતે ।

તપ્ ન ત્ત વિજયસત્યવાહં જે જહા રહવે ઈમર-તલવર-માહ વિય
કોહુવિય-દમ્ભ-સેટ્ટ-સેનાવડ-સત્યવાહા લવણસમુદે પોયવિવત્તીણ નિવુટ્ટમંડસાર
કાલધમ્મુણા સંજુત સુણેતિ તે તઠા હત્યણિક્કલેચ ચ ગારિરમંડસાર ચ ગઘાય
ણત અવકમતિ ॥ મૂ૦ ૧૬ ॥

ટીકા—મૂત્ર૦ ૧૬

‘ તપ્ ન ’ ઇત્યાદિ । તત્ત્વઃ સ્વલ્પ સ વિજયમિત્તનામકઃ સાર્થવાહ
‘ અળગયા કયાઈ ’ અન્યદા કદાચિત્-કસ્મિન્નિદન્યસ્મિન્ સમયે ‘ ગણિમ ચ ’
ગણનયા=સહયયા વિક્રયણીય વસ્તુ-નારિકેલાદિક ચ ‘ ધરિમ ચ ’ તુલાયા-
મુત્તોલ્ય વિક્રયણીયં વસ્તુ ધાન્યાદિક ચ, ‘ મેજ ચ ’ મેય ચ=માનયોગ્યં ચ-

ઠાટવાટ કે સાથ હોને લગા । પર્વત કા ગુફા મે રહને વાલા ચપકવૃક્ષ જૈસ નિરુપ
દ્રવ રીતિ સે વઢતા હૈ ડસી પ્રકાર ઉજ્જિતદારક મી નિર્વિધ્નરાતિ સે વઢને લગા ॥૧૫॥

‘ તપ્ ન સે ’ ઇત્યાદિ—

‘ તપ્ ન ’ હસકે અનતર ‘ સે વિજયમિત્તે સત્યવાહે ’ વહ વિજયમિત્ત
સાર્થવાહ ‘ અળગયા કયાઈ ’ કિસી એક સમય ‘ ગણિમ ચ, ધરિમ ચ મેજ
ચ, પારિચ્છેજ્જ ચ, ચરવિહ ભડગ ગઘાય ’ ગણિમ-ગિનકર જા વેચે જાતે હૈ
એસે નારિયલ આદિ, ધરિમ-તુલા સે તોલકર જો વેચે જાતે હૈ એસ ચાવલ ધાય આદિ,

બી રીતે ઉપદ્રવ રહિત રહીને વધે છે તે પ્રમાણે ઉજ્જિત જાળક પથ
નિર્વિધ્ન પથે વધવા લાગ્યો ॥૧૫॥

‘ તપ્ ન સે૦ ’ ઇત્યાદિ

‘ તપ્ ન ’ તે પછી ‘ સે વિજયમિત્તે સત્યવાહે ’ તે વિજયમિત્ત સાર્થવાહ
‘ અળગયા કયાઈ ’ ડાઘ એક સમય ગણિમ ચ ધરિમ ચ મેજ્જ ચ પારિચ્છેજ્જ
ચ ચરવિહ મેડગ ગઘાય અણ્ણિમ-ગણ્ણિને જે વેચવામા આવતા નારિયેલ
આદિ, ધરિમ-તોળીને જે વેચવામા આવે છે એવા આવલ-એળા ધાન્ય આદિ,

मूलम्—मू० १७

तएँणं सां सुभदा सत्यवाही विजयमित्र सत्यवाह लवणसमुद्दे पोय-
विचतीण णिन्नुडुभडसारं कालधम्मणा संजुत्ता सुणेइ, सुणेत्ता महया पंडसा-
एण अप्फुण्णां समाणी परंमुनियत्ता विन चपंगलया धंसति धरणीतलसि
सन्वगेहिं सणिवडियां । तएँण सा सुभदा मुहुत्ततरेण आसत्या समाणी
बहुहिं मिंत-जावपरिवुडा रायमाणी कदमाणो विलवमाणी विजयमित्रस्म
सत्यवाहस्स लोइयाइं मयकिआइं करेइ । तएँण सा सुभदा अणया कयाइ
लवणसमुद्देतरणं च लज्जविणास च पोतविणासं च पइमरण च अणुचिते-
माणी २ कालधम्मणा संजुत्ता । तएँण णयरगुत्तिया सुभदं सत्यवाहिं काल
गय जाणित्ता उज्झयग दारग साओ गिहाओ णिन्नुभत्ति, णिन्नुभित्ता त
गिह अणस्स दलयति ॥ मू० १७ ॥

भावार्थ— एक समय का बात है कि विजयमित्र सार्थवाह दूसरे अन्य
देश में व्यापार करने के लिये बेचन योग्य समस्त वस्तुओं का जहाज में भरकर
लवणसमुद्र में होकर जा रहा था कि—इतन में समुद्र की उताल तरंगों ने उसके
जहाज को उलट दिया । उलटते ही जहाज सब सामानमहित डूब गया । विजय
मित्र भी बचने का कोई उपाय न होने में वहाँ पर डूब कर मर गया । जब यह
समाचार नगर में लागे का ज्ञात हुआ तो, जिन पर इसका अनंदन था वे सब के
सब बड़े से बड़े महाजन वाणियग्राम का छोड़कर ऐसी जगह जा पहुँच, जहाँ
उनका पता लगना भी मुश्किल हो ॥ १६ ॥

भावार्थ— ओह समयनी बात ठ है— विजयमित्र सार्थवाह जीना
देशमा बेपार करवा भाटे बेपारमा बेयाध करवा योग्य तमाम वस्तुओंनु पडाए
बारीने लवणसमुद्रमा यधने जाता छतो, ओवामा समुद्रना आर तरंगोओ
पडाएने उधु नाभी छीधु, उधु पडतीज तमाम सामानमहित पडाए डूगी
गयु, विजयमित्रने पए जयवानो कोछ उपाय नहि रहेवाथी त्या ते पए डूगीने
भरी गयो न्यारे आ संभार नगरना लोकोना जलुवामा आग्या त्यारे, नेनी
पासि तेहुँ बेहू-देहुँ छतु ते तमाम सोथी भोटा भडाजन पए वाणिज्यग्रामने
छोडी त्यल्ले छधने ओवी जग्याओ जध पछोआ, के न्या तेनो पत्ती लागवे
पए मुश्किल थध पडे ॥ १६ ॥

‘ તણ ’ તત્તઃ સ્વલુ ત ‘ વિજયમિત્તસત્થવાદ ’, વિજયમિત્તસાર્થવાદ યે
 યથા વદન્તઃ, ‘ ર્દશર-તલવર-માડમ્બિક-કૌદુમ્બિકે-અ-થ્રેષ્ઠિ-સેનાવટ-સત્થવાદા ’
 ર્દશર-તલવર-માડમ્બિક-કૌદુમ્બિકે-અ-થ્રેષ્ઠિ-સેનાવટિ-સાર્થવાદાઃ, લવણસમુદ્રે
 ‘ પોયવિવત્તીણ ’ પોતવિપત્ત્યા=પોતસ્ય વિપત્તિઃ=નાશઃ પોતવિપત્તિસ્ત્યા ‘ નિબ્બુ-
 ડ્ઘમ્બસાર ’, નિમગ્નભાણ્ડસાર નિમગ્નાનિ=સમુદ્રાન્તર્ગતાનિ ભાણ્ડાનિ=વિક્રયણી
 યાનિ સારાણિ=ધનानિ यस્ય સ નિમગ્નભાણ્ડમારસ્તમ્, ‘ કાલધમ્મુણા સંજુત ’
 કાલધર્મેણ સંયુક્ત-મૃત ‘ સુણેતિ ’ શૃણ્વન્તિ, તે તથા ‘ હત્થણિક્ખેવ ’ હસ્તનિ
 ક્ષેપ=હસ્તે નિક્ષેપો यस્ય તત્ તથા, તત્, સાક્ષિરહિત હસ્તનિક્ષિપ્ત ધનમિત્યર્થઃ
 ‘ વાહિરમ્બસાર ત્ત ’ વાહ્યભાણ્ડસાર, વાહ્ય-વહિ-કૃતજનૈર્વિદિત સસાક્ષિક પ્રદત્ત
 પણ્યધન ચેત્યર્થઃ, ‘ ગહાય ’ ગૃહીતા ‘ ઇગત ’ ઇક્રાન્ત-અલક્ષિતસ્થાનમ્
 ‘ અવકમતિ ’ અપક્રામન્તિ=વાણિયગ્રામતઃ પલાયિતા પ્રયાન્તીત્યર્થઃ ॥ મુ. ૧૬॥

સમુદ્રે પોયવિવત્તીણ નિબ્બુડ્ઘમ્બસાર કાલધમ્મુણા સંજુત સુણેતિ ’ કુઠ સમય
 વાદુ યો હી વિજયમિત્ત કી લવણસમુદ્ર મેં નૌકા કે ડૂબ જાને કે ઓર સાથ મેં ‘ ઉસકા
 સમસ્ત ભાડસાર મીં ઉસાં મેં ડૂબ ગયા હૈ ઓર વહ શેઠ સ્વય મીં ડૂબ કર મર
 ગયા હૈ ’ હિસ સમાચાર કો ર્દશર, તલવર, માડમ્બિક, કૌદુમ્બિક, શ્રેષ્ઠી, સેનાવટિ ઓર
 સાર્થવાદોને સુના ‘ તે તહા હત્થણિક્ખેવ ચ વાહિરમ્બસાર ચ ગહાય ઇગત
 અવકમતિ ’ ત્યો હી વે ર્દશર તલવર આદિ કિં જિનકે પાસ શેઠ કા લેળા થા વે
 સબ કે સબ સાક્ષિરહિત-અપને હી હાથ સે દિયે ગયે ઓર સાક્ષિસહિત-અથ
 લાગો કી જાન મેં દિયે ગયે ધન કો -લેકર -વહા સે વાહર દૂસરી જગહ કિસો
 અન્ય સ્થાન મેં ચલે ગયે ॥

ઈન્મસેટ્ઠિસેનાવટસત્થવાદા લવણસમુદ્ર પોયવિવત્તીણ નિબ્બુડ્ઘમ્બસાર કાલધમ્મુણા
 સંજુત સુણેતિ ડેટલોક સમય ગયા પછી : વિજયમિત્તનુ વહાણ લવણસમુદ્રના ડુબી
 ગયું અને સાથે તેના તમામ ભાડમાર (વપારનું મૂળ ધન) પણ તેમા ડુબી ગયું છે ત શેઠ
 પણ ‘ ડુબી મરણ પામ્યા છે ’ આ સમાચારને જ્યારે ઇશ્વર, તલવર, માડમ્બિક,
 કૌદુમ્બિક, શેઠ સેનાવટિ અને સાર્થવાદોએ સાંભળ્યા ‘ તે તહા હત્થણિક્ખેવ
 ચ વાહિરમ્બસાર ચ ગહાય ઇગત અવકમતિ ’ ત્યારે તરતજ તે ઇશ્વર, તલવર
 આદિ સૌ જની પાસે શેઠનું લેણું સાક્ષિરહિત-પોતાના હાથથી આપેલ ધન
 અને સાક્ષી સહિત બીજાં માણસ બાણે તેવી રીતે આપેલું ધન, તે લાગે ત્યાંથી
 બહાર બીજાં સ્થળે-આણ્યા ગયા

मूलम्—मू० १७

तए णं सा सुभदा सत्थवाही विजयमित्त सत्थवाह लवणसमुदे पोय-
विंतीण णिन्दुभट्टसार कोलधम्मणा सजुत्त सुणेड, सुणिता महया पंडसी-
एण अप्फुण्णा समाणी परसुनियत्ता विर चपणलया रसति धरणीतलसि
सव्वगेहिं सणिवडिया । तए ण सा सुभदा मुहुत्ततरेण आसत्था समाणी
उहुहिं मित्त-जायपरिउडा रायमाणी कदमाणो विलवमाणी विजयमित्तस्स
सत्थगहस्स लाडयां मयस्सिवाड करेइ । तए ण सा सुभदा अणया कयाट
लवणसमुदोत्तरणं च लज्जविणास च पोतविणासं च पटमरण च अणुचिते-
माणी २ कालधम्मणा संजुत्ता । तए ण णयरगुनिया सुभदं सत्थवाहिं काल
गय जाणित्ता उज्जयय दारग साओ गिहाओ णिन्दुभट्ति, णिन्दुमित्ता त
गिह अणस्स दलयंति ॥ मू० १७ ॥

भावार्थ— एक समय का बात है कि विजयमित्र मार्यवाह दूसरे अन्य
दश में व्यापार करने के लिये वेचन योग्य समस्त वस्तुओं का जहाज में भरकर
लवणसमुद्र में होकर जा रहा था कि—इतने में समुद्र की उताहल तरंगों ने उसका
जहाज काँ उलट दिया । उलटते ही जहाज सब सामान नष्ट हो गया । विजय
मित्र भी बचने का कोई उपाय न होने में वहाँ पर डूब कर मर गया । जब यह
समाचार नगर में लागे का जात हुआ तो, जिन पर इसका लोभ था वे सब क
सब बड़े से बड़े महाजन वाणियमाम का छोड़कर ऐसी जगह जा पहुँच, जहाँ
उनका पता लगना भी मुश्किल था ॥ १६ ॥

भावार्थ— जो महाजन की बात है— विजयमित्र मार्यवाह जीने
देश में व्यापार करवा भाटे व्यापार में बेचारा करवा योग्य तमाम वस्तुओं को बहाल
करीने लवणसमुद्र में धुने जात होता, जहाँ तमाम समुद्र में आने तरंगों में
बहाल में डूबे नाभी डूबे, डूबे पड़ता तमाम सामान नष्ट हो गया । इसी
गुण, विजयमित्र ने यह व्यवधान को छोड़ उपाय नहीं रहता था । तब तो यह डूबीने
भरी गयी । न्याये आ समाचार नगर में लाकेना लवणवा में आया । तब, जेनी
पास तेनी देखे—देखे । तब तो तमाम मोठी मोटी महाजन यह वाणियमामने
छोड़ी । तब, देखने जेनी न्याये जहाँ पड़ा, तेनी तेनी पत्तो लागे ।
यह मुश्किल था पडे ॥ १६ ॥

ટીકા—સૂ. ૧૭

‘તદ્દેણ ડત્યાદિ । તતઃ સ્વલુ સા સુમદ્રા સાર્થવાહી વિજયમિત્ર સાર્થવાહ લવણસમુદ્રે ‘પોયવિવતીર્ણ’ પોતવિપત્ત્યા=પોતવિનાશેન ‘નિવ્વુહ્મહસાર’ નિમગ્નભાણ્ડસારમ્=સમુદ્રાન્તઃપતિતમ્મસ્તપ્પણ્ય ઝનકમિત્યર્થ’, ‘કાલધમ્મુણા સંજુત્તં’ કાલધર્મેણ સયુક્ત-મૃત ‘સુણેદ ગૃણોતિ, શ્રુત્વા મહતા પતિશોકેન ‘અપ્પુણા સમાણી’ આસ્પૃષ્ઠા=આહતા-વ્યાકુલા સતી ‘પરસુનિયત્તા વિવ’ પરશુનિકૃતેવ પરશુના-કુઠારેણ નિકૃતેવ-તિન્નેવ ચપ્પક્કલતા, ‘ધસત્તિ’ ‘ધસ’ ઇતિ શબ્દ-પૂર્વક ‘ધરણીતલ્લસિ’ ધરણીતલ્લે-ભૂમી, ‘સવ્વગેહિ’ સર્વાંગેઃ-સકલાવયવૈઃ તિન્નકદલીસ્તમ્મવત્ સણિગહિયા’ સનિપતિતા ।

‘તદ્દેણ સાં’ ઇત્યાદિ—

‘તદ્દેણ’ ઇસ ઘટના કે ઘટ જાને ક બાદ ‘સા સુમદ્રા સત્યવાહી’ સુમદ્રા શેઠાનાન જય ‘વિજયમિત્ર સત્યવાહ’ અપને પતિ વિજયમિત્ર સાર્થવાહ કે લવણસમુદ્રે ‘લવણસમુદ્ર’ ‘પોયવિવતીર્ણ નિવ્વુહ્મહસાર’ પોત ડલટ ગયા હૈ ઓર સમસ્ત પ્ણયયોગ્ય વસ્તુએં મો ઢવ ગઈ હૈ ‘કાલધમ્મુણા સંજુત્ત’ ઓર સ્વયં વે કાલધર્મ સે યુક્ત હો જુકે હૈ, ઇસ વૃત્તાન્ત કે સુના તો ‘સુણિત્તા’ સુનતે હો વહ મહયા પડસોણ’ અસહ્ય પતિ ક મરણ-શોક સે ‘અપ્પુણા-સમાણી’ વ્યાકુલ હાતો હુઈ ‘પરસુનિયત્તા વિવ ચપ્પલ્લયા’ તીક્ષ્ણફરશા સે નિકૃત-વટી હુઈ ચપ્પક્કલતા ક સમાન ધસત્તિ ધરણીતલ્લસિ’ ‘ધસ’ ઇસ શબ્દ પૂર્વક ધડામ સે ભૂમિ પર ‘સવ્વગેહિ સણિગહિયા’ સર્વાંગો ત પગાડલાકર ગિરપડી ।

તદ્દેણ સાં ઇત્યાદિ

તદ્દેણ ‘આ ઘટના જની ગયા પછી ‘સા સુમદ્રા સત્યવાહી’ સુમદ્રા શેઠાણીન જ્યારે વિજયમિત્ર સત્યવાહ’ પોતાના પતિ વિજયમિત્ર સાર્થવાહનું લવણસમુદ્રે ‘લવણ સમુદ્ર’માં ‘પોયવિવતીર્ણ નિવ્વુહ્મહસાર’ વહાણ ઉધુ પડી ગયું છે અને વપારમાં વચાણ કન્યા શોગ્ય તમામ વસ્તુઓ પણ દૂર્ણ ગઈ છે ‘કાલધમ્મુણા સંજુત્ત’ અને પોતે વિજયમિત્ર પણ કાલધર્મ પામી ગયા છે આ વૃત્તાન્તને માલજ્યા ત્યારે સુણિત્તા તે સાબળતાજ તે મહયા પડસોણ’ પતિ મરણના અસહ્ય શોકથી અપ્પુણા સમાણી’ વ્યાકુળ થઈ ગઈ અને ‘પરસુનિયત્તા વિવ ચપ્પલ્લયા’ તીક્ષ્ણ ફરશા-કુહાડીથી કાપેલી ચ પાની વેલ અમાન ‘ધસત્તિ ધરણીતલ્લસિ’ ‘ધસ’ આ શબ્દપૂર્વક ધડામ કરીને ભૂમિ પર સવ્વગેહિ સણિગહિયા સર્વાંગોથી પછાટ ખાઈને પડી ગઈ

ततः खलु सा सुभद्रा मुहूर्तान्तरेण 'आसया' आसत्या=ईपत्म्-
स्था=मासवेतनेत्यर्थः 'ममाणी' सती, बहुभिः 'मित्त-जाय-परिगुटा' मित्र
यावत् परिगुटा-अत्र यावच्छब्देन मित्रह्यतिस्वजनसम्पत्तिपरिग्रहेत्यर्थो बोध्यः ।
'नेयमाणी, कदमाणी, विलयमाणी' रुदती=अश्रूणि मुञ्चन्ती, कन्दन्ती=उच्चस्वरेण
कन्दनं कुर्वती, विलपन्ती=मार्तस्वरेण करुणवचनं प्रवृत्ती, विजयमित्तम् सार्व
बाह्य 'लोड्याइ' लौकिकानि, 'मयकिद्याइ' मृत्युत्यानि करोति । ततः
खलु सा सुभद्रा अणया कदापि 'अणसमुद्गोतरण च' लवणसमुद्गोतरण
च-लवणसमुद्गे प्रवेश च, 'लङ्घिणिनास च' लक्ष्मीविनाश-च संपत्तिनाश च,

तएव 'गिग के पीठे' सा सुभद्रा 'फिर वह सुभद्रा' मुहूर्तान्तरेण
आसत्या समाणी' जब ओटी दर क नाद सचेत हुई' सा 'बहुहि मित्त-जाय
परिगुटा रोयमाणी कदमाणी विलयमाणी विजयमित्तम् सत्यवाहम्स' अनेक
मित्रादि स्वजन परिजनां स परिग्रह राती हुई, आसू उहाता हुई, आकटा करता
हुई, उच्चस्वर स मित्राप करती हुई और गूँथ विहाप करना हुई, आर्तस्वर से
करुणवचन बोलना हुई उसने अपने पति विजयमित्र सार्वबाह के 'लोड्याइ
मयकिद्याइ करेइ' मृत्यु के अवसर के समस्त लौकिक कृत्य किये । 'तएव सा
सुभद्रा अणया कयाइ लवणसमुद्गोतरण च लङ्घिणिनास च पोतविनास च
पश्मरण च अणुचितेमाणोर कालधम्मुणा सजुत्ता' किसी एक समय वह सुभद्रा
सठानी भी पतिका लवणसमुद्र में जाना, वहा उनका जहाजका टपना, उदमी का विनाश

'तएव' ५५ 'सा सुभद्रा' करीने ते सुभद्रा 'मुहूर्तान्तरेण आसत्या समाणी'
न्याये बोली जा ५५ अथत यथ त्यारे 'बहुहि मित्त-जाय परिगुटा रोयमाणी
कदमाणी विलयमाणी विजयमित्तम् सत्यवाहम्स' अनेक मित्राणि स्वजनाया
नी टाठने इधन करती, आसू टपकावती, आकटन करती, उच्च स्वर से
विलाप करती, अने गूँथ बधाये विहाप करती आर्तस्वर से उड़णु बोलती तब
पोता में पति विजयमित्र सार्वबाहनी लोड्याइ मयकिद्याइ करेइ' मृत्यु
अभयनी तभीसे लौकिक क्रियाओं की तएव सा सुभद्रा अणया कयाइ
लवणसमुद्गोतरण च लङ्घिणिनास च पोतविनास च पश्मरण च अणुचित
माणोर कालधम्मुणा सजुत्ता' क्षीण ओठ अभयने गये ते सुभद्रा शेक्षा ५५
पतिनु अवश्य अभुद्रभा जपु. त्या तना वडाणुनु दूगपु, लक्ष्मीने नाया यवा

ટીકા—સૂ. ૧૭

‘તણ ણ’ ઇત્યાદિ । તતઃ મ્હુ સા સુમદ્રા સાર્થવાદી વિજયમિત્ર સાર્થવાદ લવણસમુદ્રે ‘પોયવિવત્તીણ’ પોતવિપચ્યા=પોતવિનાશેન ‘નિન્નુકુમ્હ સા’ નિમગ્નખાન્ડસારમ્=સમુદ્રાન્તઃપતિતમ્મસ્તપ્પચ્છનકમિત્યર્થઃ, ‘કાલ ધમ્મુણા સંજુત્ત’ કાલધર્મેણ સયુક્ત-મૃત ‘સુણે’ શૃણોતિ, શ્રુતા મહતા પતિશોકેન ‘અપ્પુણા સમાણી’ આસ્પૃષ્ઠા=આહતા-ઘ્યાકુલા સતી ‘પરસુનિયત્તા વિવ’ પરશુનિકૃતેવ પરશુના-કુઠારેણ નિકૃત્તેવ-ત્રિવેવ ચમ્પકલતા, ‘ધસત્તિ’ ‘ધસ’ ઇતિ શબ્દ-પૂર્વક ‘ધરણીતલસિ’ ધરણીતલે-ભૂમૌ, ‘સવ્વગેહિ’ સર્વાંગેઃ-સક્લાવયૈઃ ત્રિજકદલીસ્તમ્ભવત્ સણિગડિયા’ સનિપતિતા ।

‘તણ ણ સાં’ ઇત્યાદિ—

‘તણ ણ’ હસ ઘટના કે ઘટ જાન કે વાદ ‘સા સુમદ્રા સત્થવાદી’ સુમદ્રા શેઠાનાને જવ ‘વિજયમિત્ર સત્થવાદ’ અપને પતિ વિજયમિત્ર સાર્થવાદ કે લવણસમુદ્રે’ લવણસમુદ્ર મેં ‘પોયવિવત્તીણ નિન્નુકુમ્હસાર’ પોત ઢલ્ટ ગયા હૈં ઓર સમસ્ત પ્પચ્છયોગ્ય વસ્તુએં મી હવ ગઈ હૈં ‘કાલધમ્મુણા સંજુત્ત’ ઓર ત્વય વે કાલધર્મ સે યુક્ત હો ચુકે હૈં, હસ વૃત્તાત કે સુના તો ‘સુણિત્તા’ સુનતે હી વહ મહયા પડસોણ’ અસહ્ય પતિ કે મરણ-શોક સે ‘અપ્પુણા-સમાણી’ ‘યાકુલ હાત’ હુઈ ‘પરસુનિયત્તા વિવ ચપગલ્યા’ તાક્ષણફરશા સે નિકૃત્ત-કટી હુઈ ચપકલતા કે સમાન ધસત્તિ ધરણીતલસિ’ ‘ધસ’ હસ શબ્દ પૂર્વક ધડામ સે ભૂમિ પર ‘સવ્વગેહિ સણિગડિયા’ સર્વાંગો સે પછાડલાકર ગિરપડી ।

તણ ણ સાં’ ઇત્યાદિ

તણ ણ’ આ ઘટના બની ગયા પછી ‘સા સુમદ્રા સત્થવાદી’ સુમદ્રા શેઠાણીને બ્યાદે વિજયમિત્ર સત્થવાદ’ પોતાના પતિ વિજયમિત્ર સાર્થવાદનું ‘લવણસમુદ્રે’ લવણ સમુદ્રમાં ‘પોયવિવત્તીણ નિન્નુકુમ્હસાર’ વહાણ ઉધુ પડી ગયું છે અને વપારમાં વ્યાણ કર્યા ચોગ્ય તમામ વસ્તુઓ પાછું ફર્યા ગઈ છે ‘કાલધમ્મુણા સંજુત્ત’ અને પોતે વિજયમિત્ર પાછું કાલધર્મ પામી ગયા છે આ વૃત્તાન્તને માલખ્યા ત્યાદે સુણિત્તા તે સાબળતાજ તે ‘મહયા પડસોણ’ પતિ મરણના અસહ્ય શોકથી અપ્પુણા સમાણી’ બ્યાકુળ થઈ ગઈ અને ‘પરસુનિયત્તા વિવ ચપગલ્યા’ તીક્ષ્ણ ફરશા-કુહાડીથી કાપેલી ચ પાની વેલ અમાન ધસત્તિ ધરણીતલસિ’ ‘ધસ’ આ શબ્દપૂર્વક ધડામ કરીને ભૂમિ પર સવ્વગેહિ સણિગડિયા સર્વાંગોથી પછાટ ખાઈને પડી ગઈ

ततः खलु सा सुभद्रा मुहूर्तान्तरेण 'आसत्या' आसत्या=ईपत्स-
स्था=मासचेतनेत्यर्थः 'ममाणी' सती, बहुभिः 'मित्त-जाव-परिवुडा' मित्र-
यावत् परिवृता-अत्र यावच्छब्देन मित्रज्ञातिस्वजनसम्पन्निपरिवृतेत्यर्थो यो-यः।
'रोयमाणी, कदमाणी, विलवमाणा' रुदती=अश्रूणि मुञ्चन्ती, क्रन्दन्ती=उच्चस्वरेण
क्रन्दनं कुर्वती, विलपन्ती=आर्तस्वरेण करुणवचनं ब्रुवती, विजयमित्तस्य सार्थं
वाहस्य 'लोड्याइ' लौकिकानि, 'मयकिच्चाइ' मृतकृत्यानि करोति। ततः
खलु सा सुभद्रा अण्णया कदाचित् 'लवणसमुदोतरण च' लवणसमुद्रावतरण
च-लवणसमुद्रे प्रवेश च, 'लच्छिविणास च' लक्ष्मीविनाश-च संपदिनाश च,

तए ण 'गिरन के पीठे 'सा सुभद्रा' फिर वह सुभद्रा मुहूर्तान्तरेण
आसत्या समाणी' जब थोड़ी दूर के बाद सचेत हुईं ता 'बहुहिं मित्तजाव
परिवुडा रोयमाणी कदमाणी विलवमाणी विजयमित्तस्स सत्यवाहस्स' अनक
मित्रादि स्वजन परिजनों से परिवृता होती हुई, आसू नहाता हुई, आकटन करता
हुई, उच्चस्वर से विलाप करता हुई और गुन विलाप करता हुई, आर्तस्वर से
करुणवचन बोलता हुई उसने अपने पति विजयमित्त सार्थवाह के 'लोड्याइ
मयकिच्चाइ करेइ' मृत्यु के अवसर के समस्त लौकिक कृत्य किये। 'तए ण सा
सुभद्रा अण्णया कयाइ लवणसमुदोतरण च लच्छिविणास च पोतविणास च
पट्ठमरण च अणुचितेमाणां कालधम्मणा सजुत्ता' किंसा एक समय वह सुभद्रा
सठानी भी पति का लवणसमुद्र में जाना, वहा उनके जहाज का डगना, लक्ष्मी का विनाश

'तए ण' पछी 'सा सुभद्रा' इरीने ते सुभद्रा 'मुहूर्तान्तरेण आसत्या समाणी
न्याये थोड़ी दूर पछी भयेत यधं त्यारे 'बहुहिं मित्त-जाव परिवुडा रोयमाणी
कदमाणी विलवमाणी विजयमित्तस्स सत्यवाहस्स' अने मित्रादि स्वजनों की
वीटाधने इतना करती, आसू टपकावती, आकटन करती, उच्च स्वर
विलाप करती, अने गुन वधाये विलाप करती आर्तस्वर से उच्च
पोताना पति विजयमित्त सार्थवाह की लोड्याइ मयकिच्चाइ करेइ' मृत्यु
भयानी तमात्र लौकिक कियाओ करी 'तए ण सा सुभद्रा अण्णया कयाइ'
लवणसमुदोतरण च लच्छिविणास च पोतविणास च पट्ठमरण च अणुचिते
माणीर कालधम्मणा सजुत्ता' ठोड़ ओठ भयने किये न सुभद्रा थोड़ा पछी
पतिनु लवण समुद्रमा जयु त्या तना वडाएनु ईगु, लक्ष्मीना नाश थना

ટીકા—મૂ० ૧૭

‘તણ ઇત્યાદિ । તતઃ સ્વલુ સા સુમદ્રા સાર્થવાહી વિજયમિત્ર સાર્થવાહ લવણસમુદ્રે ‘પોયવિવત્તીણ’ પોતવિપત્ત્યા=પોતવિનાશેન ‘નિવ્વુઢ્ઢમહસાર’ નિમગ્નભાણ્ડસારમ્=સમુદ્રાન્તઃપતિતસ્મસ્તપ્પણ્યધનકમિત્યર્થઃ, ‘કાલધમ્મુણા સંજુત્ત’ કાલધર્મેણ સયુક્ત-મૃત ‘સુણે’ જૂળોતિ, શ્રુતા મહતા પતિશોકેન ‘અપ્પુણા સમાણી’ આસ્પૃષ્ટા=આહતા-વ્યાકુલા સતી ‘પરસુનિયત્તા વિવ’ પરશુનિકૃતેવ પરશુના-કુટારેણ નિકૃતેવ-છિન્નેવ ચમ્પકલતા, ‘ધસતિ’ ‘ધસ’ ઇતિ શબ્દ-પૂર્વક ‘ધરણીતલસિ’ ધરણીતલે-ભૂમૌ, ‘સવ્વગેહિ’ સર્વાંગૈઃ-સકલાવયવૈ. છિન્નકદલીસ્તમ્ભવત્ સણિવડિયા’ સનિપતિતા ।

‘તણ સા०’ ઇત્યાદિ—

‘તણ’ એ સ ઘટના કે ઘટ જાને ક બાદ ‘સા સુમદ્રા સત્થવાહી’ સુમદ્રા શેઠાનાને જબ ‘વિજયમિત્ર સત્થવાહ’ અપને પતિ વિજયમિત્ર સાર્થવાહ કે લવણસમુદ્રે’ લવણસમુદ્ર મેં ‘પોયવિવત્તીણ નિવ્વુઢ્ઢમહસાર’ પોત ઉલટ ગયા હૈ ઓર સમસ્ત પ્પણ્યયોગ્ય વસ્તુએં મો ઢવ ગઈ હૈં ‘કાલધમ્મુણા સંજુત્તા’ ઓર ત્વય વે કાલધર્મ સે યુક્ત હો ચુકે હૈં, સસ વૃત્તાત કે સુના તો ‘સુણિત્તા’ સુનતે હી વહ મહયા પડસોણ’ અસહ્ય પતિ ક મરણ-શોક સે ‘અપ્પુણા-સમાણી’ વ્યાકુલ હાતો હુઈ ‘પરસુનિયત્તા વિવ ચપગલ્યા’ તાક્ષણફરશા સે નિકૃત્ત-વટી હુઈ ચપકલતા ક સમાન ધસતિ ધરણીતલસિ’ ‘ધસ’ સસ શબ્દ પૂર્વક ધડામ સે ભૂમિ પર ‘સવ્વગેહિ સણિવડિયા’ સર્વાંગો સે પઢાડલાકર ગિરપડો ।

તણ સા० ઇત્યાદિ

તણ આ ઘટના ળની ગયા પડી ‘સા સુમદ્રા સત્થવાહી’ સુમદ્રા શેઠાણીને બ્યારે વિજયમિત્ર સત્થવાહ’ પોતાના પતિ વિજયમિત્ર સાર્થવાહનું લવણસમુદ્રે’ લવણ સમુદ્રમા ‘પોયવિવત્તીણ નિવ્વુઢ્ઢમહસાર’ વહાણ ઉધુ પડી ગયુ છે અને વપારમા વચાણ કરવા યોગ્ય તમામ વસ્તુઓ પણ દૂબી ગઈ છે ‘કાલધમ્મુણા સંજુત્ત’ અને પોતે વિજયમિત્ર પણ કાલધર્મ પામી ગયા છે આ વૃત્તાન્તને આલબ્યા ત્યારે સુણિત્તા તે સાલણતાજ તે ‘મહયા પડસોણ’ પતિ મરણના અસહ્ય શોકથી અપ્પુણા સમાણી’ વ્યાકુલ થઈ ગઈ અને ‘પરસુનિયત્તા વિવ ચપગલ્યા’ તીક્ષ્ણ દ્રશ્યા-કુહાડીથી કાપેલી અપાની વેલ અમાન ધસતિ ધરણીતલસિ ‘ધસ’ આ શબ્દપૂર્વક ધડામ કરીને ભૂમિ પર ‘સવ્વગેહિ સણિવડિયા’ સર્વાંગોથી પછાટ આધને પડી ગઈ

मूलम्—सू० १८

तए ण से उज्झियदारए सयाओ गिहाओ निच्छूदे समाने वाणिय गामे णयरे सिंघाडग-जाव-पहेसु जूयखलएसु वेसियाघरएसु पाणागारेसु य मुहंसुहेण विहरइ । तए ण से उज्झियए दारए अणोहट्टए अणिचारए सच्छदमई, सइरप्पयारे मज्जप्पसंगी चोरजूयपेसदारप्पसंगी जाए यावि होत्या । तए ण से उज्झए दारए अणया रुयाइ कामज्झयाए गणियाए सद्धि सपलगे जाए यावि होत्या, कामज्झयाए गणियाए सद्धि उरालाड माणुस्सगाड भोग-भोगाट भुजमाणे विहरइ ॥ सू० १८ ॥

टीका—सूत्र० १८

‘तए ण’ इत्यादि । ततः खलु स उज्झितदारकः स्वकाद् गृहाद् ‘निच्छूदे’ निक्षिप्तः—वहिष्कृतः—निःसारित इत्यर्थः । ‘समाने’ सन् वाणिय

पय लक्ष्मी, के विताश, से चिन्तित रहने लगी । चिन्ता करते-ही यह विचारो स्वयं भा एक दिन, मर गई । अब उज्झित दारक का अपना ससार में कोई नहीं रहा । यह नि सहाय, बन गया । राज्यकर्मचारियों ने इस दुराचारी समझकर घर से बाहर निकाल दिया और इसका घर दूसरों के सांप्रदिया ॥ १७ ॥

‘तए ण से०’ इत्यादि—

‘तए ण’ इसके अनन्तर ‘से उज्झियदारए’ वह उज्झित दारक ‘सयाओ गिहाओ’ अपने घर से, ‘णिच्छूदे समाने’ निकाला गया होकर ‘वाणियगामे णयरे सिंघाडग-जाव-पहेसु’ उसी वाणियग्राम नगर में श्रृगाटक

रात्री द्विम, पतिसोऽथी व्याकुल थयने तथा लक्ष्मी नाश पाभी तेथी शिन्तातुर रहेवा लागी, शिन्ता करती-करती निथारी, तो पणु अेक द्विस भृत्य पाभी हुये उल्लित दारकने ससारमा स्वजन-पोताना तरीके ओछ न रह्यु, अने निमहाय णनी गये, राजना कर्मचारीओ अे तेने दुराचारी समझने तेना घरमाथी, तेने पहार कादी भूक्यो अने तेनु घर भीजने सोपी दीधु ॥ १७ ॥

‘तए ण से०’ इत्यादिः

तए ण। ते पथी से उज्झियदारए’ ते उल्लित दारक ‘सयाओ गिहाओ’ पोताना घरमाथी, ‘णिच्छूदे समाने,’ कादी ‘भूक्येवो’ वाणि-यगामे णयरे सिंघाडग-जाव-पहेसु, ते वाणियग्राम नगरमा श्रृगाटक

‘पोतविणासु च’ जलपानविनाश च, पतिमरण चाञ्चिन्तयन्तीर ‘कालधम्मुणा संजुता’ कालधर्मेण संयुक्ता-पतिशोकेन मृत्येत्यर्थः ।

ततः खलु ‘णयरगुत्तिया’ नगरगोष्ठकाः नगररक्षकाः सुभद्रा सार्थं बाह्यं कालगता ज्ञात्वा उज्झितक दारुक स्वकाद् गृहाद् ‘णिच्छुभति’ निक्षिपन्ति=वर्हिनिःसारयन्ति तस्य दुराचारितादिति भावः । निक्षिप्य, तद् गृहमन्यस्मै ‘दलयति’ ददति ॥ सू० १७ ॥

हाना और पति का भी मरण हाना इन्हीं सब बातों का बार-बार सोच विचार एवं शोक करते-र भर गई । ‘तए न णयरगुत्तिया सुभद्र सत्थवाहि कालगय जाणित्ता उज्झियग दारग साओ गिहाओ णिच्छुभति’ नगररक्षकों ने सुभद्रा को भी जब मरी हुई जाना तब उसके पुत्र उज्झित दारक को दुराचारी होने से उसके अपने घर से निकाल दिया और ‘णिच्छुभित्ता त गिह अण्णस्स दलयति’ निकाल कर उसके घर को किसी दूसरे के लिये सौंप दिया ।

भावार्थ— सुभद्रा सठानी ने ज्यों ही अपने पति का लवणसमुद्रमें जहाज के पलट जानि स मरण सुना तो वह विचारी सुनते ही मुच्छा खा कर धडाम से एकदम जमीन पर गिर पड़ी । कुछ समय बाद सचेत होने पर फिर उसने रा रो कर एवं चिछा चिछाकर अपने मित्रादि परिजनों से सहित होकर मृत्यु के अवसर पर किये जाने वाले समस्त ही लौकिक कृत्य किये । अब यह रात-दिन पति के शोक से व्याकुल

अने पतिनु पणु भरणु पाभणु, आणी तभाम वातोने वारवार भलाही, विद्याहीने शोक करती-करती भरणु ‘पाभी’ ‘तए न णयरगुत्तिया सुभद्र सत्थवाहि कालगय जाणित्ता उज्झियग दारग साओ, गिहाओ, णिच्छुभति’, नगरना, रक्षक करनाराओने न्यारे ‘सुभद्रा, पणु भरणु पाभी, ठे’ ओणु लणुवाभा आणु त्यारे तेना पुन उज्झित, जाणकने, दुराचारी थावाही, तेना पोताता, घरमाथी, कुटी, भूक्या, अने णिच्छुभित्ता त गिह अण्णस्स, दलयति अने गडार कुटीने तेनु घर गीणने सौपी दीधु,

भावार्थ— सुभद्रा शोकाधीन न्या, पोताना, पतिनु, वडाणु लणुसमुद्रमा, धु, पडवाथी, पतिनु, भरणु साभणु तो ते, गीचारी, साभणता, भूछा, जाडने धडाम करीने, एकदम जमीन पर ढगी, पडी, थोडा समय पछी, सूचित, यता पाछी करीने रोवा लागी-विवाय करता-करता पोताना स, पछी, लणु, लणु, भरणुना मभये करना योग्य तभाम, लौकिक कियाओ, करी, डरे, ते शोकाधी,

तत्प्रेमजालपद्धः, 'अज्जोववण्णे' अध्युपपन्नः-अधि-आधिक्येन उपपन्नः-संलग्न-
मनाः, अत एव-'अण्णत्थ कथं सुइ च रइ च धिइ च अविंदमाणे' अन्यत्र
कुत्रापि स्मृति-स्मरणं च, रति-प्रीतिं च, धृति-चित्तस्थैर्यं च अविन्दन-अलभ-
मानः, 'तच्चित्ते' तच्चित्त-तस्यामेव चित्तं यस्य स तथा, 'तम्मणे' तन्मना-
तस्यामेव मनो यस्य स तथा, 'तद्धेस' तद्धेस्यः-तद्गताऽगृभात्मपरिणामविशे-
षवान्, 'तदज्जवसाणे' तदं यवसानः-तस्या-तद्विषयम् अं यवसानं-चित्तनं
यस्य स तथा, 'तदट्ठोवउत्ते' तत्तथोपयुक्त-तदर्थ-तत्प्राप्तये-उपयुक्तः-उपयो-
गवान्, 'तयप्पियकरणे' तत्परितकरण-तस्यामेवार्पितानि-करणानि-इन्द्रियाणि
येन स तथा, 'तम्भावणाभाविण' तद्भावनाभावितः-तद्भावनया-रामध्वजा-
चिन्तया भावित-वासितो यः स तथा, रामध्वजाया गणिताया बहूनि

अधिक उस में मन था कि जब वह उससे वियुक्त किया गया तो उसे और कहाँ
पर भी न किसी की याद आई, न उसकी किसी से प्राप्ति हो। वधा और न चित्त में
इसके स्थिरता हो रहा। तच्चित्ते तम्मणे तद्धेससे तदज्जवसाणे तदट्ठोवउत्ते तय-
प्पियकरणे तम्भावणाभाविण' कण्ठ काम-वजा म हा इमका मन लवलीन रहा,
उसी में इसका आमा की दुश्चित्तवृत्तरूपा परिणति जाग्रत रहा, उसी एक की रटन
चित्त में जमकर पैठार हम सताता रहा उमा में इसका समस्त इन्द्रिया का व्यापार
अर्पित रहा और कामध्वजा की चित्ता स हा यन्मदा गमित भी बन रहा। तथा
'रामज्जयाए गणियाए' उम काम वजा वस्था को पुन अपना न के त्रिये 'बहूणि
अंतराणि य' अनेक अवसरों की- राजा हमक यहा स कब निकले और मैं कब

जकडाओलो हुतो तथा ओटलो भयो तेनामा भग्न हुतो डे-ज्यादे तेने ते
वेश्याथी लुटो कर्यो त्यादे तेने डोढ भ्यणे डोढ पछु थाए न आओयु,
तेभज तेनी डोढ गाये प्रीति न गंधाएणी अने तेना चित्तमा डोढ प्रजारीनी
स्थिरता रही नहि 'तच्चित्ते तम्मणे तद्धम तदज्जवसाणे तदट्ठोवउत्ते तयप्पियकरणे
तम्भावणाभाविण' डेवड कामध्वजभाज तेनु मन लवलीन रह्यु तेनामा छिन्न
तना अत्मानी दुश्चित्तवृत्तिरूपी परिणति व्यग्रत रही, तेनामा ते दारुकीनी
तमाभ इन्द्रियोना व्यापार अर्पित रह्यो अने तेनी चिन्ताभाज महा
भरपुर रह्यो, तथा 'रामज्जयाए गणियाए' ते कामध्वज वेश्याने दूरी भेजनी
देवा भाटे बहूणि अंतराणि य अनेक अवसरों (तक) नी 'राज तेनी

कदाचित्=कस्मिंश्चिदन्यस्मिन् समये 'उज्झ्वय दारय' उज्झ्वतकं दारय काम
ध्वजाया गणिकाया गृहात् 'णिच्छुभावेऽ' निक्षेपयति=बहिर्निःसारयति ।
'णिच्छुभावित्ता' निक्षेप्य=बहिर्निःसार्य कामध्वजा गणिकाम् 'अम्भितरय'
आभ्यन्तरिका=भवनाभ्यन्तरतिनीं कृत्वा, 'त्वया गृहाद् बहिर्गन्तव्य'-
मिति विवशा कृतेत्यर्थः 'ठवेइ' स्थापयति, स्थापयित्वा कामध्वजया
गणिकया साम् उदारान् यावद् भोगान् भुञ्जानो विहरति ।

ततः खलु स उज्झ्वतको दारक कामध्वजाया गणिकाया गृहात्
'णिच्छुभाविण' समाणे 'निक्षेपित'-निःसारित सन काम-ध्वजाया गणिकाया
'मुच्छिण' मूर्छित-आसक्त 'गिद्धे' गृद्ध-आकाट्सावान्, 'गढिण' ग्रथित-

कयाइ 'किसी समय 'उज्झ्वय दारय कामज्झयाए गणियाए गिहाओ णिच्छु
भावेइ उज्झ्वत दारक के कामध्वजा वेइया के घम स बाहर निकलवा दिया ।
'णिच्छुभावित्ता कामज्झय गणिय अम्भितरय ठवेइ' और निकलवा कर उस
कामध्वजा वेश्या के। उसके मकान के अंदर ही बंद कर दिया, तथा 'तू' अब
बाहर मत आना जाना 'इम प्रकार उस में कह दिया । 'ठवित्ता कामज्झयाए
गणियाए सद्धि उरालाइ जाव विहरइ' मकान में ही रोक कर राजाने उस
कामध्वजा वेश्या के साथ उदार, मनुष्यसम्य वी कामभोगों को भोगने लगा । 'तए ण
से उज्झिण दारए कामज्झयाए गणियाए मुच्छिण गिद्धे गढिण अज्झोववण्णे
अण्णत्थ कत्थइ सुइ च रइ च गिइ च अविदमाणे' वह उज्झ्वत दारक कामध्वजा
वेश्या में इतना अधिक मूर्छित गृद्ध एवं प्रेमपाश से जकड़ा हुआ था, तथा इतना

राज्ये अण्णया कयाइ 'कई समय उज्झ्वय दारय कामज्झयाए गणियाए
गिहाओ णि छुभावेइ उज्झ्वत दारक के कामध्वजा वेश्याना वरथी गडार काटी
मूझा ये। 'णिच्छुभावित्ता कामज्झय गणिय अम्भितरय ठवेइ' अने कड़ावीने
ते कामध्वजा वेश्याने पापु तेना मकाननी अद्वय अध करी दीधी तथा
तारे हवेथी गडार जपु नहिं ओ प्रभापे तेने कही आभ्यु
ठवित्ता कामज्झयाए गणियाए सद्धि उरालाइ जाव विहरइ मकानमाज तेने
रोड़ी राणीने राज्य ते कामध्वजा वेश्यानी साथे उदार, मनुष्यसम्य वी
कामभोगोंने भोगवना लाग्ये। 'तए ण से उज्झिण दारए कामज्झयाए गणियाए
अज्झोववण्णे अण्णत्थ कत्थइ सुइ च रइ च गिइ च अविदमाणे' ते उज्झ्वत
दारक कामध्वजा वेश्यामा ओटलो अधिक मूर्छित गृद्ध अर्थात् प्रेमपाशथी

मूलम्—सू० २०

तएण मे उज्जियण दारण उण्णया स्याड कामज्जयाण गणियाण
अंतर लमेड, लमिता कामज्जयाण गणियाण गिह रहस्सिय उण्णप्पविसड
अण्णप्पविमिता कामज्जयाण गणियाण मद्धि उराळाड जाव विहरड । इमं च
ण पित्ते राया णाए जाव स्यउल्लिम्मे कयकोउयमगल्पायन्तिउते सव्वाल-
कारविभूतिण मण्णस्ववागुगाए परिस्सित्ते जेणेव कामज्जयाण गणियाण गिहे,
नेणेव उवागच्छड, उवागच्छिता तस्थेण उज्जियं दारय कामज्जयाण गणियाण
मद्धि उराळाड जाव विहरमाण पामड, पासिता आमुक्ते ४ तिवलि
भिउडि णिन्नाडे माहट्ट उज्जिय दारय पुरिसेहि गिण्हावेड, गिण्हावित्ता
अट्टिमिद्धिजाणुकोप्परप्पहारेण समग्गमदियगत्त कारेड, कारित्ता अवउदगवंचण
कारेड, कारित्ता एएण विहाणेण वुज्झ आणवेड ।

एव गल्ल गोयमा ! उज्जियण दारण पुरा पोराणाण जाव पच्चण
भुवमाणे विहरड ॥ सू० २० ॥

इम वश्या मे लगा हुआ था अपने पुरुषो से पकड़वा कर वहा से बाहिर निकलवा
दिया । उज्जित का इस बात से असह्य कष्ट हुआ । राजाने वेश्या को उसके मकान
के भीतर हा पध कर रग्या । उज्जित जो वेश्या के प्रेम में पागल हो चुका था, एव
अपना सनडुड भूल चुका था, जिस एक क्षण भी उसके बिना चैन नहीं पड़ता था,
अब इस अवसर की प्रतीक्षा करने लगा कि— 'कन राजा यहाँ से निकले और मैं
कब कामबजा के साथ रहूँ ।' यस इमी रयाल से वह उस के मकान के ही आस-
पास फिरता रहा । दूसरी जगह कहीं पर भी नहीं गया ॥ १९ ॥

गहो डतो तेने पोताना नोकरो दाग पकडावीने त्याची पडार काढी
भुडये उज्जिताने आ वातवी असह्य हुण ययु गन्तये वेश्या ने घरमा
डती ते मकानमांजे तेने पुरी दीधी उज्जित पोते वेश्याना प्रेममा गाडा णनी
गये। डतो ओटवे पोताना तमांभ डितने लूकी गये। डतो, तेने वेश्या विना
ओड क्षण पय येन पडतु नडि ते ओ तकेनी राह जेवा लाग्यो के कयाने
रात त्याची नीकणे अने हु कयाने कामध्वज वेश्या माये रहू, 'मम ओ
धूनमा ते वेश्याना मजाननी आनपास दतो गहो अने पीछ डोड नग्याके
गये नडि ॥१९॥

‘અતરાણિય’ અન્તરાણિ ચ અવમરાન—‘કદા રાજાડસ્યા ગૃહાન્નિ મરિયતી’તિ ભાવઃ ।
 ‘હિદ્રાણિ ય’ હિદ્રાણિ ચ રાજપુરુષનિર્ગમનરૂપાણિ ‘રાજપુરુષા અપિ’ ઇતઃ કદા
 નિઃસરિષ્યન્તી’તિ ભાવઃ । ‘વિવરણિ ય’ અન્યજનાભાવેન તત્ર નિઃશક્ટગમનયો-
 ગ્યાવસરાન્ ‘પહિજાગરમાણે ૨’ પરિજાગ્રત્ ૨—ગવેષણન્ ૨ વિહરતિ—કામધ્વજ
 જાયા ગૃહોપાન્તે ઇતસ્તતો ભ્રામ્યતીત્યર્થઃ ॥ મૂ० ૧૯ ॥

હસકે પાસ જાઉં ’ હસ પ્રકાર કે સમય કી ‘ હિદ્રાઈ ’ હિદ્રા કા— ‘ રાજપુરુષ આ
 યહા સ કન હટે ઓર મેં કબ ઉસ સ મિડ ’ હસ પ્રકાર કે અવસર કી, તથા ‘ વિવેગ
 કી— અન્યજનો કે અભાવ સ ઉસકે સાથ નિશક્ટરૂપ સ વસન કે સમય કા ‘ પહિ-
 જાગરમાણે ૨ ’ ગવેષણા—પ્રતીક્ષા કરતા હુઆ કામધ્વજા વેશ્યા કે મકાન ક હી આસ
 પાસ ઇતસ્વત ‘ વિહરડ ’ ધૂમતા ફિગતા રહા ।

માર્થ— એક સમય કી ગત હૈ જિ— મિત્રરાજા કી રાની શ્રીદેવી કે યાનિ-
 શૂલ કી વ્યાધિ ઉપજા હુઈ, ઇમ મ રાજા ઉસક સાથ યદેષ્ટ પ્રમગ કરન સ વચિત
 રહને લગા । વિષયસેવન કા ઉપાય ઉમને ઉસો કામધ્વજા વેશ્યા કો સમજા । અત
 ઉમને ઉસે હી અપની વિષયવાસના કા લક્ષ્ય બનાયા । પરંતુ એક મ્યાન મેં દો તલ
 વારો કા જિસ પ્રકાર અસમવ હૈ ઉસી પ્રકાર રાજા કો મી કામધ્વજા વેશ્યા કા
 અપને સિવાય દુસરે પુરુષ કા હોના સહ્ય નહીં હુઆ । ઉસને તુરત હી ડહમત કા—જો

પાસેથી ક્યારે નીકળે અને હુ ક્યારે તેના પાસે (વેશ્યા પાસે) જાઉં
 આ પ્રકારની તકની ‘ હિદ્રાણિ ય ’ હિદ્રોની ‘ રાજપુરુષ પણ ક્યારે ત્યાથી જાય
 અને હુ ત્યારે તેને મળું ’ આ પ્રકારના અવસરની તથા ‘ વિવરણિ ય ’
 અન્ય માણસોના અભાવથી તેની માથે નિશક્ટપણે વસવાંતા સમયની
 પહિજાગરમાણે ૨ ગવેષણા—પ્રતીક્ષા કરતો થકો કામધ્વજા વેશ્યાના મકાનની
 આસપાસ આમ—તેમ ‘ વિહરડ ’ કર્યા કરતો હતો ।

ભાવાર્થ— એક સમયની વાત છે કે મિત્ર રાજાની રાણી શ્રી દેવીને
 યોનિશૂલનો રોગ ઉપજા થવાના કારણે તેની સાથે રાજા ઇચ્છા પ્રમાણે વિષય
 સુખ ભોગવવાથી વચિત રહેવા લાગ્યો । વિષયસેવનનો ઉપાય તેણે કામધ્વજા
 વેશ્યાને સમજાવે તેણે તે વેશ્યાને જ પોતાની વિષયવાસનાનું લક્ષ્ય બનાવ્યું
 પરંતુ એક મ્યાનમાં બે તલવારોનું રહેવું જે પ્રમાણે અંતર્લિપિત છે, તેજ
 પ્રમાણે રાજાને પણ કામધ્વજા વેશ્યાનું પોતાના વિના બીજો પુરુષ સેવન
 કરે તે અમહ્ય બની ગયું ત મહાએ તુરંતજ ઉન્નિગતને કે જે વેશ્યામાં લાગી

स्ववागुराए' मनुष्यवागुरया-वागुरा=समुदायः, मनुष्याणा वागुरा=मनुष्य-
वागुरा=मनुष्यसमूहः, तथा 'परिक्षित्ते' परिक्षित्तं - वेष्टितः, यत्रैव काम
ध्वजाया गणिकाया गृह तत्रैवोपागच्छति, उपागत्य तत्र खलु उज्जितक
दारक कामध्वजया गणिकाया सार्वमुदारान् यावद् भोगभोगान् भुञ्जान्=
विहरन्त पश्यति, इष्ट्वा 'आसुरत्ते ४' आसुरक्तः=शीघ्रमेव रोपाक्रान्तः, अत्र-
'कुपित, चण्डकित्त मिसमिसायमान' इति सग्रह 'तिवलिं भिउडिं णिलाडे साहट्टु'
तिवलिं भुक्कुटिं 'णिलाडे' ललाटे-भाळे 'साहट्टु' सहस्र-सकोट्य, भूविकारे-
ण ललाटे रेखात्रयं कृत्वेत्यर्थः, उज्जितं दारक 'पुरिसेहिं' पुरुषैः-स्वभृत्यैः
पुरुषैरित्यर्थः । 'गिण्हावेड' ग्राहयति, ग्राहयित्वा 'अट्टिमुट्टजाणु कोप्परप्पहारेण'

कौए आदि पक्षियो को अन्नदेनरूपं उल्लिख्य स निपट कर कौतुकं मगल एव प्रायश्चित्त
विधि समाप्त कर और वस्त्र आभूषण आदि पहिन कर राज्यकर्मचारियो से परिवृत्त हो
'जेणेव कामज्झयाए गणियाए गिहे तेणेव उवागच्छइ' जहा कामध्वजा
वेश्या का घर था वहा गया । 'उवागच्छिता' जाकर उसने 'तत्थ ण उज्जिअ
दारय कामज्झयाए गणियाए सद्धि उरालाइ जाव विहरमाण पासइ' वहा
उज्जित दारक का कामध्वजा गणिका के साथ उदार मनुष्यसवयी भोगभोगो को
भागते हुए देखा । 'पासित्ता आसुरत्ते ४ तिवलिं भिउडिं णिलाडे साहट्टु
उज्जिअ दारय पुरिसेहिं गिण्हावेइ' देखते क साथ ही राचा रोपाक्रान्त बन
गया और भूविकार में ललाट में तीनों रेखाओं को कर उस उज्जित दारक को अपन

आपवाउप गती कर्मशी निवृत्त थछ कौतुक, मगल, अने प्रायश्चित्तविधि
पूरी करीने अने वस्त्र आभूषण आदि पहेंरीने राज कर्मचारीओधी वी टाछने
नीता माधमा 'जेणेव कामज्झयाए गणियाए गिहे तेणेव उवागच्छइ'
जहा कामध्वजा वेश्यानु घर छुत्ता थछो 'उवागच्छिता' जधने तेछे
'तत्थ ण उज्जिअ दारय कामज्झयाए गणियाए सद्धि उरालाइ जाव विहरमाण
पासइ' त्या उज्जित दारकने कामध्वजा वेश्यानी साथे उदा मनुष्यसवयी
भोगभोगे भोगवतो जेथो 'पासित्ता आसुरत्ते ४ तिवलिं भिउडिं णिलाडे साहट्टु
उज्जिअ दारय पुरिसेहिं गिण्हावेइ' जेतानी साथे राज ओडहम कोधमा
आवी गया अने जे नेत्रना पथला बागयी ललाट-कपालमा त्रय रेखाओ
करीने ते उज्जित दारकने पोताना भाणुओधी पकडवी छीधो 'गिण्हावित्त

टीका—मूत्र० २०

‘तए ण इत्यादि । तत. खलु स उज्झितको दारकः, अन्यदा कदाचित् कामध्वजाया गणिकाया अन्तरम्=अवसर गृहे मवेप्सुमिति भावः ‘लभइ’ लभते, ‘लभित्ता’ लब्ध्वा कामध्वजाया गणिकाया गृहे ‘रहस्सिय’ राहसिक=प्रच्छन्न ‘अणुप्पविसइ’ अनुप्रविशति अनुप्रविश्य कामध्वजया गणिकया सार्धम् उदारान् यावद् भोगभोगान् भुञ्जानो विहरति ।

‘इमं च ण’ इत्थं खलु=अस्मिन्नवसरे इत्यर्थं मित्रो राजा स्नातो यावत् कृतबलिकर्मा कृतकौतुकमङ्गलपायश्चित्तं. सर्वालङ्कारविभूषितं ‘मणु

‘तए ण से उज्झियए०’ इत्यादि—

‘तए ण’ इसके अनन्तर ‘से उज्झियए दारए’ उस उज्झित दारकन ‘अणया कयाइ’ किसो एक समय ‘कामज्झयाए गणियाए’ कामध्वजा गणिका के घर में प्रवेश करने के लिये ‘अतर लभेइ’ अवकाश प्राप्त कर लिया । ‘लभित्ता कामज्झयाए गणियाए गिह रहस्सिय अणुप्पविसइ’ अवसर पाते ही वह कामध्वजा वेश्या के घरमें प्रच्छन्नरीति से घुस गया । ‘अणुप्पविसित्ता कामज्झयाए गणियाए सद्धि उरालाइ जाव विहरइ’ और घुसकर उसने कामध्वजा गणिका के साथ उदार मनुष्यसन्धी कामभोगों का भागने लगा । ‘इमं च ण मित्ते राया ण्हाए जाव कयबलिकम्मे कयकोउयमंगलपायच्छित्ते सव्वाल कारविभूसिए माणुस्सवागुराए परिकिस्सित्ते’ इस अवसर में मित्रराजा स्नान करके

तए ण से उज्झियए० इत्यादि

तए ण’ ते पक्षी ‘से उज्झियए दारए’ ते उज्झित दारके ‘अणया कयाइ’ कौछ ओछ समय कामज्झयाए गणियाए कामध्वजा वेश्याना घरमा प्रवेश करना भाटे ‘अतर लभेइ’ अवकाश भेजनी लीधे। लभित्ता कामज्झयाए गणियाए गिह रहस्सिय अणुप्पविसइ अवसर भगताञ्च ते कामध्वजा वेश्याना घरमा छानी रीते चेभी गथे। ‘अणुप्पविसित्ता कामज्झयाए गणियाए सद्धि उरालाइ जाव विहरइ’ अने पेसीने कामध्वजा वेश्या साथे उदा० मनुष्यसन्धी कामभोगोंने लोगववा लाग्ये। इमं च ण मित्ते राया ण्हाए जाव कयबलिकम्मे कयकोउयमंगलपायच्छित्ते सव्वालकारविभूसिए मणुस्सवागुराए परिकिस्सित्ते’ ओटलाभा मित्र राजा स्नान करीने कागडा आदि पक्षीओने अन्न

पुरातनाना ' जाव ' यावत्-इह यावच्छब्देन- ' दुष्पिण्णाण दुष्पट्टिकताण ' इत्यादि-
' पावग फलवित्तिविसेस ' इत्यन्तस्य संग्रहः । ' दुश्चीर्णाना दुष्प्रतिक्रान्तानाम्,
इत्यादि, पापक फलवृत्तिविशेष ' एषा पदाना व्याख्या प्रथमाध्ययने द्वादश-
मूत्रे कृताऽस्माभिः । ' पचणुभवमाणे विहरइ ' मत्त्यनुभवन् विहरति ॥मृ० २०॥

जाव पचणुभवमाणे विहरइ ' अपने पूर्वभव मे उपार्जित दुश्चीर्ण एव दुष्प्रतिक्रान्त
पुराने पापकर्मों का फल भोग रहा है ॥

भावार्थ— किसी समय उज्जित दारक को ऐमा मौका हाथ लग गया
कि जिसकी वजह से वह प्रच्छन्नरीति से कामध्वजा वेश्या के पाम जा पहुँचा और
उसके साथ मनुष्यसंगधी भोग भोगने लगा । जब यह कामध्वजा के साथ मनुष्यसंगधी
कामभोगों को भोग रहा था, तब एक दिन अचानक ही राधा स्नानादि से निपट कर
अपने सबके के साथ कामध्वजा के मकान पर आया । उज्जित दारक को देखकर
वह क्रोधित हो गया और शीघ्र ही उसने अपने पुरुषों से उसे पकड़वा कर खूब
पीटाया । उन्होंने भी उस इतनी बुरी तरह से पीटा कि वह उनकी मार खाता-
अधमरा हो गया । इसे अधमरा कर फिर उन्होंने इसके दोना हाथों को पठ की तरफ
मोड़कर कस कर बांध दिया । जब वह अच्छी तरह से नग चुका तब राजाने अपने

पचणुभवमाणे विहरइ ' पीताना पूर्वभवमा भोगवेत्ता दुश्चीर्णं अने दुष्प्रतिक्रान्त
पुराणा पापकर्मोऽनु कृणु भोगवी रह्यो छे

भावार्थ— ठोड़ ओक सभसे ते उज्जित दारकने ओवो भोग हाथमा
आवी गयो छे जेना आधार ते शुभ-छाणी रीतथी कामध्वजा वेश्यानी पास
नध पड़ोओ, अने तेनी साथे मनुष्यसंगधी भोग भोगववा लाग्यो
ज्यादे ते कामध्वजा वेश्या साथे मनुष्यसंगधी काम-भोगोने भोगवी रह्यो
छेतो तेवामा ओक दिवस अथानकज रात स्नान आदि कामथी निवृत्त बधने
पीताना सेवकानी साथे कामध्वजाना मकान पर आव्या अने उज्जित दारकने
जधने ते गहुँज कोधमा आवी गया, अने तुरतज तेने पीताना नाकरो पामे
पकड़ावीने भूज मार भार्यो, तेने ओवी संगत रीते मार भार्यो छे ते मार
भाता-भाता अर्ध-भरेवा जेवो थध गयो, तेने ओवी रीते अर्ध-भरेवा जेवो
करीने पछी तेना गत्रे हाथोने पीठनी तरह बध जधने कमीने गाधी दीधा,
ज्यादे ते हाथ सारी रीते गधाध गया त्यागे गान्धवे पीताना

અસ્થિમુદ્દિજાનુકૂર્પરપ્પહારેણ ' સમગમદિયગત ' સમગમપ્રાપ્તિગત્ર ' કારેહ ' કારયતિ કારયિત્વા ' અવડગવંધન ' અવકોટચન્ધન-અવકોટકેન ક્રકાટિ-કાર્યા અધોનયનેન વન્ધન યસ્ય ॥ તથા, ગ્રીવાયાઃ પશ્ચાદ્ભાગેન વદ્ધમિત્યર્થઃ, ' કારેહ ' ' કારયતિ ' કારયિત્વા ' एण विहाणेण ' एनेन विधानेन ' कानून ' इति मसिद्धेन ' वज्र ' वज्र=हन्तव्यम्, ' આણવેહ ' આજ્ઞાપયતિ- ' તાડન વન્ધનપૂર્વકમયં હન્તવ્યઃ ' इति स्वपुरुषानादिशतीत्यर्थः ।

ભગવાનાહ- ' એવ સલ્લ ગોયમા ! ' इत्यादि । ' એવ સલ્લ હે ગૌતમ ! ' उज्झितको दारकः ' पुरापोरणेण ' पुरापुराणाना पुरा=पृवराले-पूर्वभवे कृताना

પુરુષો સ પકડવા લિયા । ' ગિળ્હાચિત્તા અદ્ધિમુદ્દિજાણુકોપ્પરપ્પહારેણ સમગમ દિયગત કારેહ ' પકડવા કર અસ્થિ, મુદ્ધિ, જાનુ એવ કૂર્પરો કુંહનિયા દારા હતની બુગી તરહ સે ઉસે પિટવાયા કિ જિસ સે વેહ વધમરા હો ગયા । ' કારિત્તા અવડગવંધન કારેહ ' અધમરા હાને પર ફિર ઉસન ઉસકી મુરકે વધવા વો ગર્દન કે નચે દાનો હાથો કો કર પછે કા આર ઉહ હથકાટયો સે જકડવા દિયા । કારિત્તા एण विहाणेण वज्र आणवेह ' जकडवा कर फिर उस राजाने उन राज पुरुषो से कहा कि- यह इस कानून से मारन योग्य है-ताडन बधनपूर्वक यह प्राणवड का पात्र है ॥

ભગવાન કહેતે હૈ- ' એવ સલ્લ ગોયમા ! ' इस प्रकार है गौतम । उज्झित दारक की इस प्रकार का दुर्दशा का यह कारण है । यह पुरा पौराण

અદ્ધિમુદ્દિજાણુ કોપ્પરપ્પહારેણ સમગમદિયગત કારેહ પેકડાવીને અસ્થિ, મુદ્ધિ જાનુ કાણિયો વડે કરીને એવો સમગમ રીતે તેને માં માર્યો કે તેથી તે અર્ધ મુરો એવો થઈ ગયો ' કારિત્તા અવડગવંધન કારેહ ' અર્ધ-મરણ પામ્યા એવો ક્યો પછી તેને મુરકે- (ખાસ અને કોણી વચ્ચેના હાથનો ભાગ) બંધાવી દીધો-ગરદનની નીચ બાજુ હાથેના લાવીને પાછલા ભાગમાં તેને હાથકડીયોથી બાંધી દીધો ' કારિત્તા एण विहाणेण वज्र आणवेह ' બાંધી કરીને પછી રાજાએ પોતાના નોકરોને હુકમ કર્યો કે આ આણસ એ વિધાન (કાનૂન) થી મારવા યોગ્ય છે-તાડન બધનપૂર્વક આ પ્રાણવડને પાત્ર છે

ભગવાન કહે છે કે- ' એવ સલ્લ ગોયમા ! ' આ પ્રમાણે હે ગૌતમ ! उज्झित दारकनी या प्रकारनी दुर्दशानु को कारण છે તે પુરાપૌરાણાણ જાવ

तओ सरीसिवेसु, ससारो, तहेव जहा पदमे जाव पुढवीसु, से ण तओ अणतर उव्वट्ठित्ता इहेव जग्गुदीवे भारहे वासे चपाए णयरीए मडिसत्ताए पचायाहिइ । से ण तत्थ अणया कयावि गोठ्हिएहिं जीवि-याओ ववरोविए समाणे तत्थेव चंपाए णयरीए सेट्ठिकुलंसि पुत्तत्ताए पचायाहिइ ॥ मू० २१ ॥

टीका—मू० २१

गौतम' स्वामी पृच्छति—' उज्झयए ण भंते ' इत्यादि ।

उज्जितक' खलु दारक' 'इओ' इतः—अस्मात् भवात् कालमासे कालं कृत्वा 'कहिं गमिहिइ' कुत्र गमिष्यति, 'कहिं उव्वज्जिहिइ' कुत्रोत्पत्स्यते ? । भगवानाह—' गोयमा ' इत्यादि । हे गौतम ! उज्जितको दारकः पञ्चविंशतिं वर्षाणि परमायुः=पूर्णमायुः पालयित्वा, अत्रैव त्रिभागावशेषे—अवशिष्यते इत्यवशेषः, त्रिभागेभ्योऽवशेष—त्रिभागावशेषस्तस्मिन् दिवसे दिवसस्य चतुर्थप्रहरे इत्ययः शूलभिन्नः कृतः सन् कालमासे कालं कृत्वा ' इमीसे रयणप्पभाए पुढवीए ' अस्या-

• उज्झयए ण भंते ' इत्यादि—

गौतमने पुन पूछा— ' भंते ' हे भदन्त ! उज्झयए ण दारए ' यह उज्जित दारक ' इओ ' इम भव से ' कालमासे ' मृत्यु के अवसर पर ' काल किच्चा ' मर कर ' कहिं गमिहिइ ' कहा जायगा ' कहिं उव्वज्जिहिइ ' कहा उत्पन्न होगा ' । ' गोयमा ' हे गौतम ! ' उज्झयए दारए ' यह उज्जित दारक ' पणवीस वासाइ परमाउ पालइत्ता ' पचीस (२५) वर्ष की उत्कृष्ट आयु का भोग कर ' अज्जेव तिभागावसेसे ' आज ही त्रिभाग त अवशिष्ट दिवस में—दिवस के चतुर्थ प्रहर मे ' सूलभिण्णे कए ' शूली से विदीर्ण हा ' इमीसे रयणप्पभाए

• उज्झयए ण भंते० इत्यादि—

गौतम इरीथी पूछु ' भंते ' हे भदन्त ! ' उज्झयए ण दारए ' ते उज्जित दारक ' इओ आ लवभाथी ' कालमासे ' भरषुना समथे ' काल किच्चा ' भरषु पागीने ' कहिं गमिहिइ ' क्या ज्ये ? कहिं उव्वज्जिहिइ ' क्या उत्पन्न थ्ये ? ' गोयमा ! ' हे गौतम ! ' उज्झयए दारए ' ते उज्जित दारक ' पणवीस वासाइ परमाउ पालइत्ता (२५) पचीस वर्षनी उत्कृष्ट आयुध्य लोगनीने अज्जेव तिभागावसेसे ' आजैव त्रय भागना पाकीना दिवसमा—दिवसना आथा प्रहरमा ' सूलभिण्णे कए ' शूलीथी विदीर्ण थइ इमीसे

મૂલમ્—સૂ० ૨૧

‘ ડજ્ઞિયણ ન મંતે દારણ ઈઓ કાલમાસે કાલ કિચા કહિં ગમિ હિં ? કહિં ડવવજ્ઞિહિં ? । ગોયમા ! ડજ્ઞિયણ દારણ પળવીસ વાસાઈ પરમાડ પાલઈતા અજ્ઞેવ તિભાગાવસેસે દિવસે મૂલમિણે કણ સમાણે કાલ માસે કાલ કિચા ઈમીસે રચણપ્પમાણ પુઢવીણ જેરડયત્તાણ ડવવજ્ઞિહિં । સે ન તઓ અળતર ડવ્વઢિતા ઈહેવ જનૂદીવે દીવે મારહે વાસે વેયઢ્ઢગિરિ પાયમૂલે વાળરકુલસિ વાળરત્તાણ ડવવજ્ઞિહિં । સે ન તત્થ ડમ્મુકવાલભાવે તિરિયમોણસુ મુચ્છિણ ગિઢ્ઢે ગઢિણ અજ્ઞોવવણે, જાણ જાણ વાળરપોણ વહે-હિં । ઇયકમ્મે ૪ કાલમાસે કાલ કિચા ઈહેવ જનૂદીવે મારહે વાસે ઈદપુરે ણયરે ગણિયાકુલસિ પુત્તત્તાણ પઘાયાહિં । તણ ન ત દારમ અમ્માપિયરો જાયમેત્તગ વઢેહિંતિ । તણ ન તસ્સ દારગસ્સ અમ્માપિયરો ણિવ્વત્તે ઇગારસમે દિવસે સંપત્તે વારસાહે ઇમ ઇયાલ્લ વામાજ્ઞ કરેહિંતિ । ઢોડ ન પિયસેણે નપુંસણ ।

તણ સે પિયસેણે નપુમણ ડમ્મુકવાલભાવે જોવ્વળગમણુપત્તે વિણ્ણા-યપરિણયમિત્તે રૂવેણ ય જોવળેણ ય લાવળેણ ય ડકિઢ્ઢે ડકિઢ્ઢસરીરે મચ્ચિ સ્સઈ । તણ ન સે પિયસેણે નપુસણ ઈંદપુરે ણયરે વઢવે રાઈસર જાવ પમિ ઈઓ વઢુહિ ય વિજ્ઞાપઓગેહિ ય મત્તચુણેહિ ય ડઢાવળેહિ ય ણિહ્લવળેહિ ય પળ્લવળેહિ ય વસીરળેહિ ય આમિઓગેહિ ય અમિયોગિત્તા ડરાલાઈ માણુ સ્સાઈ મોગમોગાઈ મુજમાણે વિહરિસ્સઈ । તણ ન સે પિયસેણે નપુસણ ઇય કમ્મે ૪ સુવઢુ પાવકમ્મ સમજ્ઞિણિત્તા ઇવ્વસં વાસસય પરમાડ પાલઈતા કાલમાસે કાલ કિચા ઈમીસે રચણપ્પમાણ પુઢવીણ જેરડયત્તાણ ડવવજ્ઞિહિં ।

પુરુષો સે કહા કિ ઈસે પ્રાણદટ્ કી સજા દે દો । મગવાન્ કહતે હૈ— ઈસ પ્રકાર કી દુર્દશા કા યહ કારણ હૈ । યહ અપને પૂર્વમવ મે ડપાર્જિત્ત દુશ્ચોર્ણ ઇવ દુષ્પ્રતિ ક્રાન્ત પુરાને પાપકર્મો કા ફલ મોગ રહા હૈ ॥ ૨૦ ॥

નોકરોને હુકમ કર્યો કે— આ માણસને પ્રાણદહની મજા કરો । મગવાન કહે છે કે— આ પ્રકારે છે ગૌતમ ! ઊન્નિત દારકની આ પ્રકારની દુર્દશા થવાનું કારણ એ છે કે— તેણે પોતાના પૂર્વ ભવમા પ્રાપ્ત કરેલા દુશ્ચોર્ણ અને દુષ્પ્રતિક્રાન્ત પુરાણ પાપકર્મોના ક્ષણને ભોગવી રહ્યો છે ॥ ૨૦ ॥

विशिष्टानिति भावः । 'वहेहिह' इतिष्यति-मारयिष्यतीत्यर्थः । 'एयकम्मे' एतत्कर्मा=एतद्-जातमात्रवानरार्भकवधकरणरूप कर्म यस्य स तथा, अत्र 'एयप्प हाणे, एयविज्जे, एयसमायारे' इति त्रयाणा पदाना सग्रहः, एषा व्याख्या अस्मिन्नेवाध्ययने (१३) त्रयोदशमूत्रे कृताऽस्माभिः । कालमासे काल कृत्वा इहेव जम्बूद्वीपे भारते वर्षे इन्द्रपुरे नगरे गणिकाकुले पुत्रतया 'पच्चायाहिइ' प्रत्यायास्यति=उत्पत्स्यते । ततः खलु त दारकम् 'अम्मापियरो' मातापितरौ 'जायमेत्तग' जातमात्रक 'वहेहिह' वर्धयिष्यतः=वर्धितक करिष्यतः नपु-सकचेष्टारूपकुर्यकुरणार्थं लिङ्गं छित्त्वा नपुसक करिष्यत इत्यर्थः । ततः खलु तस्य दारकस्य मातापितरौ 'णिबत्ते एगारसमे दिवसे' निवृत्ते=

उस पर्याय मे इसका 'एयकम्मे, एयप्पहाणे, एयविज्जे, एयसमायारे' जात-मात्र वानरियो के बच्चों का वध करना यही एक मात्र काम होगा । इसी क्रिया मे तत्पर रहेगा, यही एक इसके जीवन की विधा होगी, यह वानरियो के बच्चों को मारने की धुन में ही लगा रहेगा । फिर 'कालमासे काल किच्चा इहेव जं-द्वीपे भारते वासे इन्द्रपुरे नगरे गणियाकुलसि पुत्तत्ताप पच्चायाहिइ' जब वहा की पयाय की इसकी आयु पूर्ण हो जायगी, तब वहा से मरण के अवसर पर मर कर यह इसी जंबूद्वीप के भरतक्षेत्र में रहे हुए इन्द्रपुर नगर मे वेश्या के कुल मे पुत्ररूप से उत्पन्न होगा । 'तए ण त दारग अम्मापियरो जायमेत्तग वहेहिह' उत्पन्न होते ही इसके माता-पिता इसे वर्धित कर ढालेंगे, नपुंसक बना देंगे । 'तए ण तस्स दारगस्स अम्मापियरो णिबत्ते एगारसमे दिवसे संपत्ते वारसाहे

अम्माओने भारते रहेशे ते पर्यायभा तेने 'एयकम्मे एयप्पहाणे, एयविज्जे, एयसमायारे' जातमात्र (जन्मेवा तमात्र) वादरीओना भाजकेना नाश करवे। ओओक मात्र काम रहेशे ओ कियाभा तत्पर रहेशे, ओ ओक तेना एवमनी विधा हेशे ते वादरीओना अम्माओने भारवाणी धूनभाए लाओये रहेशे, पछी 'कालमासे काल किच्चा इहेव जंबूद्वीपे भारते वासे इन्द्रपुरे नगरे गणियाकुल-सि पुत्तत्ताप पच्चायाहिइ' न्यादे त्यानी पर्यायनी आयुष्य तेनी पूरी थअ नथे, त्यादे त्याथी भरषु सभये भरषु पाभीने ते आ जंबूद्वीप भरतक्षेत्रभा रहैवा इन्द्रपुर नगरभा वेश्याना कुलभा पुत्ररूपथी उत्पन्न थशे 'तए ण त दारग अम्मापियरो जायमेत्तग वहेहिह' उत्पन्न थता न तेना माता-पिता तेने वर्धित करी नाथथे-नपुसक बनावी देशे 'तए ण तस्स दारगस्स अम्मापियरो

રત્નપ્રભાયા પૃથિવ્યાં ' ગેરહયત્તાપ ' નૈરયિકતયા ઉત્પત્સ્યતે । સ સ્વલુ તતોઽ
 નન્તરમ્ ' ઉવદ્વિતા ' ઉદ્વર્ત્ય=નિઃસૃત્ય, ઇદૈવ જમ્બૂદ્વીપે દ્વીપે ભારતે વર્ષે ' વેય
 હૃદગિરિપાયમૂલે ' વૈતાદ્યગિરિપાદમૂલે-વૈતાદ્યપ્રનામકર્પાતાધોભાગે ' વાણરકુલસિ
 વાણરકુલે ' વાણરત્તાપ ' વાણરતયા ' ઉવવજ્જિહ્વિ ' ઉત્પત્સ્યતે । સ સ્વલુ તત્રો
 ઝ્મુકવાલ્કભાવ-વાલ્યાવસ્થામતિક્રાન્ત', ' તિરિયમોણસુ ' તિર્યગ્ભોગેષુ ' મુચ્છિણ
 મૂર્છિત=આસક્ત ' ગિદ્ધે ' ગૃદ્ધઃ=આકાદ્ભ્રાવાન્ ' ગદિણ ' ગ્રથિતઃ-તત્પ્રેમજાલબદ્ધઃ,
 ' અઙ્ગોવવળ્ળે ' અધ્યુપપન્ન' અધિ=આધિક્યેન ઉપપન્ન.=સંલગ્નમના. સન્ ' જાણ-
 જાણ ' જાતાન્ જાતાન્ ' વાણરપોણ ' વાણરપોતાન્-વાણરશિશૂન્, પુસ્ત

પુદ્ગલી ' હસ રત્નપ્રભા પૃથિવી મે ' ગેરહયત્તાપ ઉવવજ્જિહ્વિ ' નારકી કી પર્યાય
 સે ઉત્પન્ન હોગા । ' સે જ તત્રો અણતર ઉવદ્વિતા ' વહા સે ગદ મે નિકલ કર
 ' ઇદૈવ જમ્બૂદ્વીપે દ્વીપે ભારતે વાસે વેયહૃદગિરિપાયમૂલે વાણરકુલસિ વાણરત્તાપ
 ઉવવજ્જિહ્વિ ' યહ હસી જમ્બૂદ્વીપ કે ભરતક્ષેત્ર મે જો વૈતાદ્ય પર્વત હૈ, ઉસકી તલ
 હટી મેં વાણરકુલ મે વાણર કી પયાય સે ઉત્પન્ન હોગા । ' સે જ તત્ત્વ ઝમ્મુકવાલ
 ભાવે તિરિયમોણસુ મુચ્છિણ ગિદ્ધે ગદિણ અઙ્ગોવવળ્ળે જાણ જાણ વાણરપોણ
 વહેદિહ્વિ ' વહા પર જબ યહ વાલ્ય અવસ્થા સે અતિક્રાન્ત હોકર યૌવન અવસ્થાવાલા
 હોગા, તથ તિર્યચસવધી ભોગો મે મૂર્છિત, ગૃદ્ધ, ઇવ તત્સવધી અધિક આસક્તિ મે
 રાત-દિન જકડા રહકર તથા અયુપપન્ન-તન્હોં કે સેવન મે ક્ષણર મે વાસિત અન્ત-
 કરણ વાલા બના હુઆ યહ વાણરિયો કે પુસ્તવવિશિષ્ટ વર્ષોં કો મારતા રહેગા ।

રત્નપ્રભાયા પુદ્ગલી ' આ રત્નપ્રભા પૃથિવીમા ' ગેરહયત્તાપ ઉવવજ્જિહ્વિ ' નારકીના પર્યાયથી ઉત્પન્ન થશે ' સે જ તત્રો અણતર ઉવદ્વિતા ' પછી ત્યાથી નીકળીને ઇદૈવ જમ્બૂદ્વીપે દ્વીપે ભારતે વાસે વેયહૃદગિરિપાયમૂલે વાણરકુલસિ વાણરત્તાપ ઉવવજ્જિહ્વિ ' તે આ જમ્બૂદ્વીપના ભરતક્ષેત્રમા જે વૈતાદ્ય પર્વત છે, તેની તળેટીમા વાણરકુલમા વાણરની પર્યાયથી ઉત્પન્ન થશે ' સે જ તત્ત્વ ઝમ્મુકવાલભાવે તિરિયમોણસુ મુચ્છિણ ગિદ્ધે ગદિણ અઙ્ગોવવળ્ળે, જાણ જાણ વાણરપોણ વહેદિહ્વિ ' ત્યા તે બાલ-અવસ્થાને પૂરી કરીને જ્યારે યૌવન અવસ્થામા આવશે ત્યારે તિર્યચસવધી ભોગોમા મૂર્છિત, ગૃદ્ધ અને તે મધ્યધી અધિક આસક્તિમા રાત્રી-દિવસ બધાએલો તથા અધ્યુપપન્ન તેના સેવનમા ક્ષણ-ક્ષણે ભાવિત અન્ત કરણવાળો થઈને તે વાદરીના પુરુષભાવિવિશિષ્ટ

विशिष्टानिति भावः । 'वहेहिह' इतिष्यति-मारयिष्यतीत्यर्थः । 'एयकम्मे ४' एतत्कर्मा=एतद्-जातमात्रवानरार्भकवधकरणरूप कर्म यस्य स तथा, अत्र 'एयप्प हाणे, एयविज्जे, एयसमायारे' इति त्रयाणा पदाना सग्रहः, एषा व्याख्या अस्मिन्नेवाध्ययने (१३) त्रयोदशमूत्रे कृताऽस्माभिः । कालमासे काल कृत्वा इहेव जम्बूद्वीपे भारते वर्षे इन्द्रपुरे नगरे गणिकाकुले पुत्रतया 'पच्चायाहिह' प्रत्यायास्यति=उत्पत्स्यते । ततः खलु त दारकम् 'अम्मापियरो' मातापितरौ 'जायमेत्तग' जातमात्रक 'वद्धेहिह' वर्धयिष्यतः=वर्धितक करिष्यतः नपु सकृष्टारूपकुरुर्मरुणार्थं लिङ्गं छित्त्वा नपु सकृ करिष्यत इत्यर्थः । ततः खलु तस्य दारकस्य मातापितरौ 'णिब्वत्ते एकारसमे दिवसे' निवृत्ते=

उस पर्याय मे इसका 'एयकम्मे, एयप्पहाणे, एयविज्जे, एयसमायारे' जात-मात्र वानरियो के बच्चों का रथ करना यही एक मात्र काम होगा । इसी क्रिया मे तत्पर रहेगा, यही एक इसके जीवन की विधा होगी, यह वानरियो के बच्चों को मारन की धुन में ही लगा रहेगा । फिर 'कालमासे काल किच्चा इहेव जम्बू-दीपे भारते वासे इन्द्रपुरे नगरे गणियाकुलसि पुत्तत्ताए पच्चायाहिह' जब वहा की पर्याय की इसकी आयु पूर्ण हो जायगी, तब वहा से मरण के अवसर पर मर कर यह इसी जंबूद्वीप के भरतक्षेत्र में रहे हुए इन्द्रपुर नगर मे वेश्या के कुल मे पुत्ररूप से उत्पन्न होगा । 'तए ण त दारग अम्मापियरो जायमेत्तग वद्धेहिह' उत्पन्न होते ही इसके माता-पिता इसे वर्धित कर डालेंगे, नपुंसक बना देंगे । 'तए ण तस्स दारगस्स अम्मापियरो णिव्वत्ते एकारसमे दिवसे संपरो वारसाहे

अभ्याओने भारते रहेशे ते पर्यायभा तेने 'एयकम्मे एयप्पहाणे, एयविज्जे, एयसमायारे' जातमात्र (जन्मेला तमाभ) वादरीओना भाण्डोने नाश करवे। ओए ओक मात्र काम रहेशे ओ कियाभा तत्पर रहेशे, ओ ओक तेना जीवननी विधा छेशे ते वादरीओना अभ्याओने भारवाणी धूनभाए लाग्ये रहेशे, पछी 'कालमासे काल किच्चा इहेव जंबूदीपे भारते वासे इन्द्रपुरे नगरे गणियाकुल-सि पुत्तत्ताए पच्चायाहिह' व्यादे त्यानी पर्यायनी आयुष्य तेनी पूरी थछ नशे, त्यादे त्याथी भरखु सभये भरखु पाओने ते आ जम्बूद्वीप भरतक्षेत्रभा रहला इन्द्रपुर नगरभा वेश्याना कुलभा पुत्ररूपथी उत्पन्न थशे 'तए ण त दारग अम्मापियरो जायमेत्तग वद्धेहिह' उत्पन्न थता न तेना माता-पिता तेने वर्धित करी नाथशे-नपुंसक बनावी देशे 'तए ण तस्स दारगस्स अम्मापियरो

व्यतीते, एकादशे दिवसे 'सप्तमे वारसाहे' संप्राप्ते द्वादशाहे=द्वादशे दिवसे इदमेतद्रूप नामवेय करिष्यतः, भवतु खलु 'प्रियसेने नपुंस' प्रियसेनो नपुंसक इति । पूर्वभवकृतनरजातिद्वेषजन्यकर्मफलमेतदित्यत्र रेयम् ।

ततः खलु स प्रियसेनो नपुंसकः, उन्मुक्तबालभावः, यौवनरुमनुप्राप्तः, 'विष्णायपरिणयमिच्छे' विज्ञातपरिणतमात्र, रूपेण च यौवनेन च, लावण्येन च, 'उक्लिष्टे' उत्कृष्टः=उत्कर्षवान् 'उक्लिष्टसरीरे' उत्कृष्टशरीरो भविष्यति । ततः खलु स प्रियसेनो नपुंसकः, इन्द्रपुरे नगरे 'वहवे' बहून्

इम एयारूच नामधेयज करेदिति' इस बालक की उत्पत्ति के ११ ग्यारह दिवस जब पूर्ण हो जायेंगे और १२ वाँ दिन ज्यो हा प्रारंभ होगा तब इसके माता पिता इसका नाम ऐसा धरेगे कि— 'होउ न प्रियसेने न पुंस' यह हमारा पुत्र 'प्रियसेन नपुंसक' इस नाम वाला हाभो । पूर्व भवकी वानरपर्या में नरजातिके साथ किये गये द्वेषजन्य कर्मोंका यह फल होवेगा, ऐसा समझना चाहिए । 'तएण से प्रियसेने नपुंस' उन्मुक्तबालभावे जोवणगमणुपत्ते' यह प्रियसेन नपुंसक कमल बाल्यावस्था का परित्याग कर तरुणावस्थाको प्राप्त होगा । 'विष्णायपरिणयमिच्छे' उस समय यह अपनी युवावस्था को जानता हुआ 'रूवेण य जोवणेण य लावण्येण य उक्लिष्टे उक्लिष्टसरीरे भविस्सइ' रूप, यौवन एवं लावण्य के उत्कर्ष से सहित होता हुआ उत्कृष्ट शरीरसंपन्न हो जायगा । 'तएण' इसके बाद 'से प्रियसेने नपुंस' यह प्रियसेन नपुंसक 'इदपुरे नगरे'

जिह्वसे पगारसमे दिवसे सप्तमे वारसाहे इम एयारूच नामधेयज करेदिति ते भाणकनी उत्पत्तिना अगितार ११ दिवस ज्यारे पूरा यध जथे अने पारमा (१२) भा दिवसने जथा प्रारंभ यथे, त्यारे तेना माता-पिता तेनु नाम अेषु पाठये-धरावथे के— 'होउ न प्रियसेने नपुंस' आ अभासो पुत्र 'प्रियसेन नपुंसक' आ नाम पाणो थाओ । पूर्वभवमा नरजातिनी साथे करेला द्वेषद्वेष कर्मोंनु आ इल यथे, ओम समथ लेवु तएण से प्रियसेने नपुंस उन्मुक्तबालभावे जोवणगमणुपत्ते' ते प्रियसेन नपुंसक कमे-कमे बाल-अवस्था पूरी करीने यौवन अवस्थाने प्राप्त यथे 'विष्णायपरिणयमिच्छे' ते समय ते पोतानी युवावस्थाने जणुतो थके रूवेण य जोवणेण य लावण्येण य उक्लिष्टे उक्लिष्टसरीरे भविस्सइ' रूप, यौवन अने लावण्यना उत्कर्ष साथे उत्कृष्टशरीरसंपन्न यध जथे 'तएण' ते पछी 'से प्रियसेने नपुंस' ते प्रियसेन नपुंसक 'इदपुरे नगरे'

‘ राईसर-जाव-पभिईओ ’ राजेश्वर-यावत्-प्रभृतीन्=राजेश्वरतलवरमाडम्बिक-
कौटुम्बिकेभ्यश्चेष्टिसार्थवाहप्रभृतीन् बहुभिश्च ‘ विज्ञापओगेहि य ’ विज्ञापयोगैश्च=
मन्त्रप्रयोगैश्च, कीदृशैर्विज्ञापयोगैरित्याह-‘ मंतचुणेहि य ’ मन्त्रचूर्णैश्च, ‘ उड्ढाव-
णेहि य ’ उड्ढायनैश्च-आकर्षणैश्चेत्यर्थः, ‘ णिहवणेहि य ’ निहवनैश्च=अदृश्यकर-
णैश्च, ‘ पणवणेहि य ’ पम्पवनैश्च=सरणैः प्रसवणैरित्यर्थः, काष्ठपापाणादितोऽपि
जलदुग्धादिनिर्झरणैरिति भावः । ‘ वसीकरणेहि य ’ वशीकरणैश्च=वश्यताकार-
कैश्च, एवविधै ‘ आभिओगेहि ’ आभियोगिकैः-अभियोगः=पारवश्यं प्रयोजन
येषां ते आभियोगिकास्तैः, ‘ अभिओगित्ता ’-अभियोज्य=वशीकृत्य उदारान्
मानुष्यकान् भोगभोगान् भुञ्जानो विहरिष्यति । ततः खलु स पियसेनो

उसा इन्द्रपुर नगर में ‘ बहवे राईसर जाव-पभिईओ बहुहि य विज्ञापओगेहि य
मंतचुणेहि य उड्ढावणेहि य णिहवणेहि य पणवणेहि य वसीकरणेहि य
आभिओगेहि य आभियोगित्ता उरालाड माणुस्सगाड भोगभोगाड भुजमाणे
विहरिस्सइ ’ अनेक राजा, ईश्वर, तलवर माडम्बिक, कौटुम्बिक, इभ्य, श्रेष्ठी,
सनापति एव सार्थवाह आदि जनों को अनेक प्रकारकी विद्याओं के प्रयोगों से कि-
जिनमें मन्त्रित चूर्णों का, आकर्षणों की, अदृश्य करनेवाले विधानों की काष्ठ पापाण
स भा जल दूध आदि की धारा बहवान वाले उपायों की और वशीकरण आदि
साधनों की हो सुभ्यता रहेगी-उनसे माहित कर उदार ऐसे मनुष्यसमूहों कामभोगों
को भागता हुआ रहेगा । ‘ तए ण से पियसेणे णपुसए पयकम्मे ४ सुवहु पाव-
कम्म समज्जिणित्ता एकवीस चाससय परमाड पालइत्ता काळमासे काल

ते इन्द्रपुर नगरभा ‘ बहवे राईसर० जाव पभिईओ बहुहि य विज्ञापओगेहि
य मंतचुणेहि य उड्ढावणेहि य णिहवणेहि य पणवणेहि य वसीकरणेहि य
आभिओगेहि य आभियोगित्ता उरालाड माणुस्सगाड भोगभोगाड भुजमाणे
विहरिस्सइ ’ अनेक राजा, श्रेष्ठ, तलवर, माडम्बिक, कौटुम्बिक इभ्य, श्रेष्ठी सेना
पनि अने सार्थवाह आदि माणुसेने अनेक प्रकारनी विद्याओना प्रयोगाथी, ठे
नेभा मतरेदा ब्रह्मणी, आकर्षणानी अदृश्य करनारा विधानानी, दाढा अने
पथ्यरमाथी पणु पाण्णी अने दूध आदिनी धारा बडे तेवी विधाना उपायोनी
अने वशीकरण आदि साधनानी सुभ्यता रहेथे, तेनाथी भोडित करीने उदार
ओवा मनुष्य सम्भन्धी कामभोगाने लोगवतो रहेथे ‘ तए ण से पियसेणे
णपुसए पयकम्मे ४ सुवहु पावकम्म समज्जिणित्ता एकवीस चाससय परमाड

नपुसकः एतत्कर्मा-४ एतत्-मन्त्रप्रयोगरूप कर्म यस्य स तथा, सुबहु पापकर्म
 'समज्जिन्ना' समज्ज्य=समुपाज्य 'एकवीस वाससय' एकविंशति वर्षशतानि
 परमायुः=उत्कृष्टमायुः पालयित्वा कालमासे कालं कृत्वा, 'इमीसे रयणप्पभाए' अस्या
 रत्नप्रभाया पृथिव्या नैरयिरुतया 'उववज्जिहिइ' उत्पत्स्यते 'तओ' ततः रत्नप्रभायाः
 पृथिव्या निःसृत्य 'सरीसिवेसु' सरीसृपेषु=नकुलादिषु 'उववज्जिहिइ' उत्पत्स्यते ।
 'ससारो तहेव जहा पढमे' संसारस्तथैव यथा प्रथमे संसारः=भवाद् भवान्तरं भ्रमणम्
 तथैव यथा प्रथमे=प्रथमाध्ययने मृगापुत्रस्य वर्णितः । 'जाव पुढवीसु' यावत्
 पृथिवीषु अनेकशतसहस्रकृत्वः=अनेकलक्षवारमुत्पत्स्यते । अत्र यद्वान्यं तदत्र
 प्रथमाध्ययनस्यैकविंशतितमे सूत्रे द्रष्टव्यम् ।

किञ्चा इमीसे रयणप्पभाए सुढवीए जेरइयत्ताए उववज्जिहिइ' इस प्रकार यह
 प्रियसेन नपुसक इन मन्त्रों के प्रयोगरूप कर्मों में ही मग्न हो कर अनकविध पाप
 कर्मों का उपार्जन करता २ अपनी २१०० इक्की सौ वर्ष का समस्त आयुको समाप्त कर
 मृत्यु के अवसरमे मर कर उन सचिन पापकर्मों के उदय से प्रथमपृथिवी (रत्नप्रभा)
 का नारकी होगा । 'तओ सरीसिवेसु ससारो तहेव जहा पढमे जाव पुढवीसु' वहासे
 निकलकर फिर यह सरीसृप-नकुल आदि मे उत्पन्न होगा । इसका एक भवसे दूसरे
 भवों मे भ्रमण प्रथम अध्ययन मे वर्णित मृगापुत्र के भ्रमण की तरह जान लेना
 चाहिये । यह अन्तमे लाखों बार पृथिवीकाय मे उत्पन्न होगा यहा पर जो कुछ
 भाव है प्रथम अध्ययन क २१ वे सूत्र मे देख लेना चाहिये इसके बाद—

पालइत्ता कालमासे काल किञ्चा इमीसे रयणप्पभाए सुढवीए जेरइयत्ताए उवव
 ज्जिहिइ' आ प्रभाए त प्रियसेन नपुसक तेना भन्नेना प्रयोगइप कर्मेभा
 न मग्न यधने अनेकविध पापकर्मोनु उपार्जन करतो-करतो ओकवीससो २१००
 वर्षनी तमाभ आयुधने पूरी करीने मृत्यु पाभीने ते सच्च करेला पापकर्मोना
 उदयथी प्रथम पृथिवी-रत्नप्रभाभा नारकी थये 'तओ सरीसिवेसु ससारो तहेव
 जहा पढमे जाव पुढवीसु' त्याथी नीकणीने करी ते सरीसृप-नोणीआ आदिभा
 उत्पन्न थये तेनु ओक सवमाथी गीळ सवोभा भ्रमण ते प्रथम अध्ययनभा
 वर्णवेला मृगापुत्रना भ्रमण प्रभाए बाणी लेवु जेधजे ते छेपटे लापो वार
 पृथिवीकायभा उत्पन्न थये आही आगण जे कांठ लाव छे, ते प्रथम अध्य
 यनना २१ ओकवीसभा सूत्रभा जेध लेवु जेधजे ते पछी " से ज तओ अणंतरं

‘ સે ણ ’ સ યલુ ‘ તમા અણર ’ તત.—તસ્માદ્ ધવાદ્ અનન્તરમ્,
‘ ઉચ્ચટ્ટિતા ’ ઉચ્ચટ્ટ્ય=નિઃસૃત્ય, ઇદૈવ જમ્બૂદ્વીપે ભારતે વર્ષે ચમ્પાયા નગર્યા
‘ મહિસત્તાણ ’ મહિષતથા ‘ પચાયાહિડ ’ પત્યાયાસ્યતિ=ઉત્પત્સ્યતે । મ યલુ
તવાન્યદા કદાચિત્ ‘ ગાટ્ઠિલ્લર્ણિ ’ એકમણ્ડલીસદસ્યૈ સમાનવયસ્કૈર્મહિષમિત્રૈ
‘ જાવિયાઆ ’ જીવિતાત્, ‘ વવરોવિણ સમાણે ’ વ્યરોપિત સન્ તત્રૈ ચમ્પાયા
નગર્યા શ્રેષ્ઠિકુલે પુત્રતથા ‘ પચાયાહિડ ’ મ યાયાસ્યતિ=ઉત્પત્સ્યતે ॥મૂ ૦ ૨૧॥

‘ સે ણ તઓ અણતર ઉચ્ચટ્ટિતા ઇદૈવ જમ્બૂદ્વીપે મ.રદે વાસે, ચપાણ
નયરીણ મહિસત્તાણ પચાયાહિડ । સે ણ તત્થ અણ્ણયા કયાવિ ગાટ્ઠિલ્લર્ણિ જીવિ-
યાઓ વવરોવિણ સમાણે તત્થેવ ચપાણ નયરીણ મેટ્ઠિકુલંસિ પુત્તત્તાણ પચાયાહિડ ’
યહ વહા સે નિકલ કર ઇસ જમ્બૂદ્વીપ કે ભરતક્ષેત્રમેં જો ચપા નામ કી નગ । હે વગ્ગ મહિષ
(પાડા) કી પર્યાય સે ઉત્પન્ન હાગા । વહા યહ સમાનવયવાળ મિત્રા—મહિષા દ્વારા
માગ જાન પર ઉસી ચમ્પાનગરી મેં તિસા શ્રેષ્ઠિકુલ મેં પુત્રરૂપસે ઉત્પન્ન હાગા ।

ભાવાર્થ— ગૌતમ ને પુન પૂછા કિ— હે ભદ્રન્ત ! યહ ઉચ્ચિત દારક
દમ પર્યાય સ મરકર અન્ન કહાં જાયગા ઓર કહાં ઉત્પન્ન હાગા । પ્રભુ ન ગૌતમ
ક ટસી પ્રશ્ન કા ઉત્તર ઇસ ૨૧ વે મુત્ર મેં દિયા હૈ । વે ઇસ મેં યહ પ્રકટ કર રહ હૈ
।ક—હે ગૌતમ ! ઉચ્ચિત ક જાનન કા આજ અન્તિમ સમય હૈ । ઇસકા જાવન
આજ ચતુર્થ પ્રહર મેં સમાપ્ત હા જાયગા । યહ મરકર પ્રથમ નાક કા નૈરયિક હાગા ।

ઉચ્ચટ્ટિતા ઇદૈવ જમ્બૂદ્વીપે માર્ગદેવાસે ચપાણ નયરીણ મહિસત્તાણ પચાયાહિડ સે ણ
તત્થ અણ્ણયા કયાવિ ગાટ્ઠિલ્લર્ણિ જોવિયાઓ વવરોવિણ સમાણે તત્થેવ ચપાણ
નયરીણ મેટ્ઠિકુલંસિ પુત્તત્તાણ પચાયાહિડ ત ત્યાથી નાકળીને આ જ ખૂદીપના સ ત
ક્ષેત્રમા જે ચપા નામની નગરી છે ત્યા મહિષ (પાડ)ની પર્યાયથી ઉત્પન્ન
યશે ત્યા આગળ તેનું સમાન ઉમર વાળા મિત્રે—પાડાઓ દ્વારા મૃત્યુ વશે પડી
તે ચમ્પાનગરીમા કોઈ ગેઠના કુલમા પુત્રરૂપથી ઉત્પન્ન થશે

ભાવાર્થ—ગૌતમે ફરીવાર પૂછ્યું કે —હે ભદ્રન્ત ! તે ઉચ્ચિત દારક આ
પર્યાયથી મરણ પામીને હવે ક્યા જશે ? અને ક્યા ઉત્પન્ન થશે ? પ્રભુએ
ગૌતમના એ પ્રશ્નનો ઉત્તર આ ૨૧ એકવીસમા સૂત્રમા આપ્યો છે તે એમા
એ હકીકત પ્રગટ કરી —હા છે કે — હે ગૌતમ ! ઉચ્ચિતના જીવનનો આજ
છેલ્લો સમય છે તેનું જીવન આજ ચોથા પ્રહરમા પૂર થઈ જશે અને ત

વ્યો કિ હસને અપને જીવન કા પ્રત્યેક ક્ષણ પાપમય વ્યાપારો કે સેવન મેં હો
 વ્યતીત ક્રિયા હૈં ઉસસે જિન અશુભતમ પાપકર્મો કા હસને વધ ક્રિયા હૈં, ઉઠ્ઠોં કે
 ઉદય કા હસે પ્રવલ દુઃખ પ્રથમ નરક મેં જાકર ભોગના હૈં । હસને ૨૫ પચોસ
 વર્ષ કી અપની આયુ પાપોં કે સવન કરને મેં હી સમાપ્ત કી હૈં । પ્રથમ નરક કી
 સ્થિતિ સમાપ્ત કર જબ યહ વઢોં સ નિકલેગા, તો ચૈતાદ્ય પર્વત કી તલહટી મેં બંદર
 હોગા । વઢાં મી યહ વિષયભોગો મેં અત્યત્ત ગૃદ્ધ હોગા । ‘મેરે સામને અંચ
 ત્તર વિષય કેા ન ભોગ સકે’ હસ હ્યાલ સે યહ વઢાં જિતને મી વદરીયોં કે પુલ્હિત્ત
 શિશુ હોગે ઉન સબ કા ધાનક હોગા । જબ યહ યહા સે મરેગા તો હ્રદ્વપુર મેં કિસી
 વેશ્યા કે ઘર મેં જ મ લેગા । વઢાં હસ કા નામ ‘પ્રિયસેન નપુસક’ હોગા ।
 વ્યોં કિ હસને ત્તર કી પર્યાય મેં પુલ્હિત્ત સે દ્રેષ ક્રિયા થા, હસલિયે હસકા ફલ
 હસે હસ પર્યાય મેં ભોગને કો મિલેગા । ઉત્પન્ન હોતે હી હસે નપુસક બના દિયા
 જાયગા । બાલ્યાવસ્થા સે જબ યહ યુવાવસ્થા મેં આવેગા ઓર જબ યહ સમસદાર
 હો જાવેગા, એવ રૂપ યૌવન તથા લાવણ્ય સે સપન્ન હોગા, તબ યહ અનેક પ્રકાર
 કી વિદ્યાઓં કે પ્રયોગોં સે વઢાં કે લોગોં કો મુગ્ધ કર મનુષ્યસંવધી ભોગોં કો ભોગતા-

મરણ પામીને પ્રથમ નરકનો નારકી થશે કારણ કે તેણે પોતાના જીવનની
 દરેક ક્ષણ, પાપમય વ્યાપારોના સેવનમાં વ્યતીત કરી છે તેથી જે અશુભતમ
 પાપકર્મોના તેણે બધ કર્યો છે તેના ઉદયનું તેને પ્રબલ દુઃખ પ્રથમ નરકમાં
 જઈને ભોગવવાનું છે તેણે પોતાની ૨૫ પચીસ વર્ષની આયુષ્ય પાપોનું
 સેવન કરવામાં પૂરી કરી છે તે પ્રથમ નરકની સ્થિતિ પૂરી કરીને ન્યારે
 ત્યાંથી નીકળશે, તે પછી ચૈતાદ્ય પર્વતની તલેટીમાં વાનર થશે ત્યાં પણ
 તે વિષયભોગમાં અત્યત્ત આશક્ત રહેશે ‘મારા સામે બીજા વાદરા વિષયો
 ન ભોગવી શકે’ એજ દૃષ્ટિથી તે ત્યાં આગળ જેટલા નરભૂતિના વાનર બાળક
 હશે તે સર્વનો નાશ કરનાર થશે ન્યારે તે સ્થળમાં મરણ પામશે
 ત્યાર પછી હ્રદ્વપુરમાં કોઈ વેશ્યાના ઘરમાં જન્મ લેશે ત્યાં તેનું નામ ‘પ્રિયસેન
 નપુસક’ રહેશે કારણકે તેણે વાનરની પર્યાયમાં નરભૂતિ સાથે દ્રેષ કર્યો હતો,
 એ માટે તેનું ક્ષણ એ પર્યાયમાં ભોગવવાનું મળશે ઉત્પન્ન થતાજ તેને નપુસક
 બનાવી દેવામાં આવશે બાલ અવસ્થા પૂરી કરીને ન્યારે તે યુવાવસ્થામાં આવશે
 અને ન્યારે તે સમજણ વાળો થઈ જશે, અને રૂપ, યૌવન તથા લાવણ્યથી
 સપન્ન થશે, અનેક પ્રકારની વિદ્યાઓના પ્રયોગોથી ત્યાંના લોકોને
 મુગ્ધ કરી, અનેક પ્રકારની વિદ્યાઓના પ્રયોગોથી ત્યાંના લોકોને
 મુગ્ધ કરી, ભોગવતો થકો પોતાનો સમય પૂરો કરશે

मूलम्—मू० २२

से ण तत्थ उम्मुक्कवालभावे तहारूवाण येराणं अतिए केवलं बोहिं बुज्झिहिइ । अणगारे०, सोहम्मे कप्पे जहा पदमे जाव अतं करेहिइ, णिवखेवो ॥ मू० २२ ॥

॥ दुहविवाग ण मिडय अज्झपणं समत्त ॥ २ ॥

टीका—मू० २२

‘ से ण तत्थ ’ इत्यादि । स खलु तत्रोन्मुक्तवालभावस्तथारूपाणा

हुआ अपना समय व्यतीत करेगा । इस प्रकार के कुकृत्यों में यह २१०० इक्कीस सौ वर्ष की अपनी आयु को समाप्त कर अनेकविध पापकर्मों का मचय करता हुआ ही मरेगा, और रत्नप्रभा नरक का पुनरपि नैरयिक बनेगा । वहा की एक सागर की उत्कृष्ट स्थिति को समाप्त कर यह सरीसृपों तटुल आदि योनियों में जन्म लेकर मृगापुत्र की तरह ससार में अनेक यानियों में परिभ्रमण करेगा । पश्चात् चपा नगरी में यह भैंसा की पर्याय में उत्पन्न होगा, और वहा अपने सजातीय समवयस्क मित्रों (भैंसों) द्वारा मारा जायगा । अतः मे भैंसा की पर्याय ठाढ़कर उसी नगरी में सेठ के कुल में पुत्ररूप में उत्पन्न होगा ॥ सू० २१ ॥

‘ से ण तत्थ० ’ इत्यादि—

‘ से ण तत्थ उम्मुक्कवालभावे यह जब वहा बाल्यावस्था से तरुणावस्था को प्राप्त करेगा, तब ‘ तहारूवाण येराण अतिए केवल बोहिं बुज्झिहिइ ’

आ प्रकारना दुर्कर्मोभा त २१०० ऐकवीस मो वर्षानी पोतानी आशुध्य पुरी करीने अनेक विध पाप कर्मोना म अथ करीने भरषु पाभशे अने रत्नप्रभा नरकभा करीने नारकीपण्णे उत्पन्न यशे, त्यानी अण सगरोरमणी उत्कृष्ट स्थितिने पुरी करीने ते सरीसृप नोणीआ आदि योनिभा जन्म लधने मृगापुत्रना भ्रमण प्रभाण्णे समारम्भा अनेक योनिओभा परिभ्रमणु करशे, पछी चपा नगरीभा पाडानी पर्यायभा उत्पन्न यशे, अने त्या पोताना सजातीय समानवयना मित्र-पाडाओा द्वारा भार्यो जशे (भरषु पाभशे) छेवटे तेज नगरीभा पाडाणी पर्यायधी छुटीने गेठना कुलभा पुत्ररूपधी उत्पन्न यशे ॥ २१ ॥

‘ स ण तत्थ ’ इत्यादि

‘ से ण तत्थ उम्मुक्कवालभावे ते जथादे त्य प्राप्त अवस्था पुरी करीने तदवस्थाने प्राप्त करशे, त्यादे ‘ तहारूवाण येराण अतिए केवल बोहिं बुज्झिहिइ ’

વ્યો કિ હસને અપને જીવન કા પ્રત્યેક ક્ષણ પાપમય વ્યાપારો કે સેવન મેં હી વ્યતીત ક્રિયા હૈં ઉસસે જિન અશુભતમ પાપકર્મોં કા હસને વધ ક્રિયા હૈં, ઉન્હોં કે ઉદય કા હસે પ્રવલ દુર પ્રથમ નરક મેં જાકર ભોગના હૈં । હસને ૨૫ પચીસ વર્ષ કી અપની આયુ પાપોં કે સેવન કરને મેં હી સમાપ્ત કી હૈં । પ્રથમ નરક કી સ્થિતિ સમાપ્ત કર જબ યહ વહોં સ નિકલેગા, તો વૈતાલ્ય પર્વત કી તલહટી મેં બદર હોગા । વહાં મી યહ વિષયભોગોં મેં અત્યંત ગૃદ્ધ હોગા । ‘ મેરે સામને અંચ બદર વિષય કો ન ભોગ સકે ’ હસ હ્યાલ સે યહ વહાં જિતને મી વદરીયોં કે પુલ્હિન્ન શિશુ હોગે ઉન સબ કા ધાનક હોગા । જબ યહ યહાં સે મરેગા તો દ્રુપુર મેં કિસી વેડ્યાં કે ઘર મેં જ મ લેગા । વહાં હસ કા નામ ‘ પ્રિયસેન નપુસક ’ હોગા । વ્યોં કિ હસન વદર કી પર્યાય મેં પુલ્હિન્ન સે દ્રેપ ક્રિયા થા, હસલિયે હસકા ફલ હસે હસ પર્યાય મેં ભોગને કો મિલેગા । ઉત્પન્ન હોતે હી હસે નપુસક બના દિયા જાયગા । ચાલ્યાવસ્થા સે જબ યહ યુવાવસ્થા મેં આવેગા, ઔર જબ યહ સમજદાર હો જાવેગા, એવ રૂપ યૌવન તથા લાવણ્ય સે સપન્ન હોગા, તબ યહ અનેક પ્રકાર કી વિદ્યાઓં કે પ્રયોગોં સે વહાં કે લોગોં કો મુગ્ધ કર મનુષ્યસંવધી ભોગોં કો ભોગતા

મરણ પામીને પ્રથમ નરકનો નારકી થશે કારણ કે તેણે પોતાના જીવનની દરેક ક્ષણ, પાપમય વ્યાપારોના સેવનમાજ વ્યતીત કરી છે તેથી જે અશુભતમ પાપકર્મોના તેણે બધ કર્યો છે તેના ઉદયનું તેને પ્રવલ દુષ્પ્રથમ નરકમાં જઈને ભોગવવાનું છે તેણે પોતાની ૨૫ પચીસ વર્ષની આયુષ્ય પાપોનું સેવન કરવામાજ પૂરી કરી છે તે પ્રથમ નરકની સ્થિતિ પૂરી કરીને ન્યારે ત્યાથી નીકળશે, તે પછી વૈતાલ્ય પર્વતની તલેટીમાં વાનર થશે ત્યાં પશુ તે વિષયભોગોમાં અત્યંત આશક્ત રહેશે ‘ મારા સામે બીજા વાહરા વિષયો ન ભોગવી શકે ’ એજ દૃષ્ટિથી તે ત્યાં આગળ જોઈલા નરન્નતિના વાનર બાળક હશે તે સર્વનો નાશ કરનાર થશે ન્યારે તે સ્થળમાં મરણ પામશે ત્યાર પછી દ્રુપુરમાં કોઈ વેશ્યાના ઘરમાં જન્મ લેશે ત્યાં તેનું નામ ‘ પ્રિયસેન નપુસક ’ રહેશે કારણકે તેણે વાનરની પર્યાયમાં નરન્નતિ સાથે દ્રેપ કર્યો હતો, એ માટે તેનું કુળ એ પર્યાયમાં ભોગવવાનું મળશે ઉત્પન્ન થતાજ તેને નપુસક બનાવી દેવામાં આવશે જાલ અવસ્થા પૂરી કરીને ન્યારે તે યુવાવસ્થામાં આવશે અને ન્યારે તે સમજણ વાળો થઈ જશે, અને રૂપ, યૌવન તથા લાવણ્યથી મપન્ન થશે, ત્યારે તે અનેક પ્રકારની વિદ્યાઓના પ્રયોગોથી ત્યાંના લોકોને મુગ્ધ કરી મનુષ્યસમજની ભોગોને ભોગવતો થકો પોતાનો સમય પૂરા કરશે

સ્વામી કથયતિ-^૧ 'एव खलु' इत्यादि । एव खलु हे जम्बू ! श्रमणेन भगवता
महामीरेण यावत् सिद्धिस्थानं संपाप्तेन दुःखविपाकानां द्वितीयस्याध्ययनस्याय
मर्थः प्रज्ञप्त इति । ब्रवीमि-यथा भगवता- प्रोक्तं तथैव त्वा कथयामि, न तु
स्वप्नद्वया कल्पयित्वेति भावः ॥ मृ० २२ ॥

॥ इति, શ્રી-વિશ્વવિદ્યાત-જગદ્ગુપ્ત-પ્રસિદ્ધવાચક-પશ્ચદશભાષાકલિતલલિતકલાપાલાપક-
પ્રવિશુદ્ધગદ્યપદ્યનૈકપ્રથમનિર્માયક વાદિમાનમર્દક-શ્રીશાહુચરપતિકોલ્હાપુરરાજપ્રદત્ત-
જૈન શાસ્ત્રાચાર્ય-પદમૂપિત-કોલ્હાપુરરાજગુરુ-બાલનરહચારિ-જૈનાચાર્ય
જૈનધર્મદિવાકર-પૂજ્યશ્રી-ઘાસીલાલ પ્રતિવિરાચિનાયા શ્રી-વિપાક
શ્રુતે દુઃખવિપાકનામકપ્રથમશ્રુતસ્કન્ધસ્ય વિપાકચન્દ્રિકાનાયા
વ્યાખ્યાયામ્ ઉજ્જિતકનામક દ્વિતીયમધ્યયન સંમ્પૂર્ણમ્ ॥ ૧ । ૨ ॥

મુખર્ત્ત્વામી કહતે હૈં 'કિ-હે જમ્બૂ ! શ્રમણ, ભગવાન્ મહાવીર ને જા સિદ્ધિગતિસ્થાન
કા પાચુકે હૈં, દુઃખવિપાક નામક પ્રથમ શ્રુતસ્કન્ધ કે હસ દિનીય અધ્યયન કા ઉજ્જિત
દારક ક આરગ્યાનરૂપ મે યહ ભાવ પ્રગટ ક્રિયા હૈં, - એસા મૈ કહતા હૂં । યહ
જા કુઝ મી તુમસ કહા હૈ વહ અપની કલ્પના સે કથન નહીં ક્રિયા હૈ, કિન્તુ
પ્રભુ ક કથનાનુમાર હી કહા હૈ ॥ ૨૨ ॥

શ્રી વિપાકશ્રુતકે દુઃખવિપાકનામક પ્રથમ શ્રુતસ્કન્ધ કી 'વિપાકચન્દ્રિકા' નામક
સંસ્કૃત ટીકા કે હિન્દી અનુવાદ મે 'ઉજ્જિત' નામક
॥ દ્વિતીય અધ્યયન સંમ્પૂર્ણ હુઆ ॥ ૧ । ૨ ॥

હે જમ્બૂ ! શ્રમણ ભગવાન મહાવીર ને સિદ્ધિગતિ સ્થાનને (સિદ્ધપદને)
પામેલા છે, તેમણે દુઃખવિપાક નામના પ્રથમ શ્રુતસ્કન્ધ । આ બીજા અધ્યયનના
ઉજ્જિત દારકના આખ્યાનરૂપમાં જે ભાવ પ્રગટ કર્યા છે એવીજ રીતે હું કહું
છું આ જે કાંઈ તમારી પાસે કહ્યું છે તે મારી કલ્પનાથી કહેલું નથી, પરંતુ
પ્રભુના કહેવા પ્રમાણેજ કહેલ છે ॥ ૨૨ ॥

શ્રી વિપાકશ્રુતના દુઃખવિપાક નામના પ્રથમ શ્રુતસ્કન્ધની 'વિપાકચન્દ્રિકા'
નામની ટીકાના શુભરાત્રી અનુવાદમાં 'ઉજ્જિત' નામનું
બીજું અધ્યયન સંપૂર્ણ થયું ॥ ૧ । ૨ ॥

સ્થવિરાણામન્તિકે કેવલં 'ઘર્હિ-' વોધિ 'બુઝિહિ' મોત્સ્યતે, સમ્યક્ત્વ
છપ્સ્યતે इत्यर्थः । अनगारो भावितात्मा भविष्यति । ततः स कालमासे काल
कृत्वा 'सोहम्मे कप्पे'-सौधर्मं कल्पे 'जहा पढमे' यथा प्रथमेऽध्ययने प्रोक्त
तथाऽत्र वाच्यमित्यर्थः, तेनायमर्थो लभ्यते-'देवत्ताए ववज्जिह्हि-'देवत्वेनोत्प-
स्यने । स खलु ततोऽनन्तरं देवशरीरं त्यक्त्वा, महाविदेहे वृषे, यानि कुलानि
भवन्ति आह्वयानि, तेषां खलु अन्यतरस्मिन् कुले पुनरुत्पत्स्यते । 'जाव
अत करेहिइ' यावद् अन्तं करिष्यति-सर्वदुःखानामन्तःनाशं करिष्यति ।

'णिक्खेवો' નિક્ષેપ=નિગમન સમાપ્તિવાક્ય વાચ્યમિત્યર્થ, તદ્યથા-
'एव खलु जम्बू । समणेण भगवया महावीरेण जाव सपत्तेण दुहविवागाण बिइयस्स
अज्झयणस्स अयमट्ठे पण्णत्ते'-तिवेमि । अस्याध्ययनस्य समाप्तिकाळे श्रीसुधर्मा-

તથારૂપ સ્થવિરો ક સમીપ તિર્મલ સમકિત્ત કા પ્રાપ્ત કરેગા, ભાવિતાત્મા અનગાર
હોગા, 'સોહમ્મે કપ્પે જહા પઢમે જાવ અત કરેહિહિ ણિક્ખેવો' પશ્ચાત્ત્ત્વ
મૃત્યુ કે અવસર મર કર સૌધર્મકલ્પ મે દેવપને ઉત્પન્ન હોગા । વહા કા સ્થિતિ
સમાપ્ત કર યહ ફિર મહાવિદેહ ક્ષેત્ર મે જો વહા આઘ્ય કુલ હે, ડહનમે સ, કિસાં એક
આઘ્યકુલ મે પુત્રરૂપ સ ઉત્પન્ન હોગા- પશ્ચાત્ત્ત્વ યાગ્ય સમય પરુ ભાગવતી દીક્ષા
અગીકાર કર સમસ્ત કર્મો કા સર્વથા નાશ કર મોક્ષ કો પાવેગા । 'ણિક્ખેવો' યહ
પદ દ્વિતીય અધ્યયન કી સમાપ્તિ કા સૂચક હૈ, જિસકા ભાવ યહ હૈ- 'एव खलु
जम्बू । समणेण भगवया महावीरेण जाव सपत्तेण दुहविवागाण बिइयस्स
अज्झयणस्स अयमट्ठे पण्णत्ते तिवेमि' इस अध्ययन की समाप्ति के समय श्री

હિહિ' તથાદ્રપ સ્થાવરોની પાસે જહને નિર્મલ સમકિત્તને પ્રાપ્ત કરશે, ભાવિતાત્મા
અનગાર-મુનિ થશે; 'સોહમ્મે કપ્પે જહા પઢમે જાવ અત કરેહિહિ ણિક્ખેવો'
પછી તે મૃત્યુના સમયે મરણ પામીને સૌધર્મકલ્પમાં દેવપણે ઉત્પન્ન થશે
ત્યાની સ્થિતિ પૂરી કરીને, તે પછી મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં જે ત્યાં આઘ્ય (સર્વ
સંપત્તિ સમ્પન્ન) કુળે છે તેમાના કોઈ એક આઘ્ય કુળમાં પુત્ર રૂપથી, ઉત્પન્ન
થશે પછી યોગ્ય સમય પ્રાપ્ત થતા ભાગવતી દીક્ષા અગીકાર કરીને સમસ્ત
કર્મોના સર્વથા નાશ કરીને મોક્ષ પદને પામશે ણિક્ખેવો આ પ્રદ બીજા
અધ્યયનની સમાપ્તિનું સૂચક છે, જેનો ભાવ એ છે કે એવંચલ જમ્બૂ સમણે
ભગવયા મહાવીરેણ જાવ સંપત્તેણ દુહવિવાગણ બિહયસ્સ અજ્ઞયણસ્સ અયમટ્ઠ
પણ્ણત્તે તિવેમિ' આ અધ્યયનની સમાપ્તિના સમયે શ્રી સુધર્મા સ્વામી કહે છે કે-

જમ્બૂસ્વામી સુધર્મસ્વામિનં પૃચ્છતિ-‘ જહ ણ ’ ઇત્યાદિ । યદિ સ્વલુ
 હે ભદન્ત ! =હે ભગવન્ ! શ્રમણેન ભગવતા મહાવીરેણ યાવત્ સિદ્ધિસ્થાન
 પ્રાપ્તેન દુઃસ્વવિપાકાના દ્વિતીયમ્યાધ્યયનસ્ય ‘ અયમઠ્ઠ ’ અયમર્થઃ=વિજય-
 મિત્રમાર્થવાહપુત્રસ્યોઽજિતકમ્ય યઃ સ્વકૃતદુષ્કૃતફલદુઃસ્વવિપાકસ્તદ્રૂપોઽર્થઃ
 પ્રજ્ઞપ્ત, તૃતીયમ્ય સ્વલુ હે ભદન્ત ! અધ્યયનસ્ય દુ સ્વવિપાકાના શ્રમણેન ભગ-
 વતા મહાવીરેણ યાવત્ સિદ્ધિસ્થાન સપ્રાપ્તેન કોઽર્થ પ્રજ્ઞપ્ત ? । તતઃ સ્વલુ સ
 સુધર્માઽનગારો જમ્બુનામકમનગારમેવ =વક્ષ્યમાણમકારેણ ‘ વયાસી ’ અવાદીત્-
 ‘ એવ સ્વલુ જન્ ’ ઇત્યાદિ ।

એવ સ્વલુ હે જમ્બુ ! તસ્મિન્ કાલે તસ્મિન્ સમયે પુરિમતાલનામક
 નગરમાસીત્ તત્ કીટ્ઞ ? મિત્યાહ-‘ રિદ્ધ૦ ’ ઇત્યાદિ ક્લદ્ધસ્તિમિતસમૃદ્ધમ્-‘ ઋદ્ધ ’=

શ્રમણ ભગવાન્ મહાવાર ને કિ જો સિદ્ધિગતિ કે પ્રાપ્ત કર ચુકે હૈં દુ સ્વવિપાક કે
 દ્વિતીય અધ્યયન કા ‘ વિજયમિત્ર સાર્થવાહ કે પુત્ર ડજ્ઞિત ને અપને પૂર્વોપાર્જિત
 દુષ્કૃતો કે ફલ સ્વરૂપ અનેકવિધ દુસ્તો કો મોગા હ ’ ઇસરૂપ જો ભાવ કહા હૈ
 વહ તો હમને સુન લિયા હૈ, અબ હે મદન્ત ! દુ સ્વવિપાક કે તૃતીય અધ્યયન
 કા અન્હી શ્રમણ ભગવાન્ મહાવીર ને કિ જો સિદ્ધિગતિ મે વિરાજમાન હૈ કયા
 ભાવ પ્રદિપાદિત કિયા હૈ ’ ઇસ પ્રકાર જમ્બૂસ્વામી કે પ્રશ્ન કેા સુનકર શ્રી સુધર્મા
 સ્વામી કહતે હૈં— ‘ એવ સ્વલુ જન્ ’ ઇત્યાદિ—

હે જન્ ! ઇસ તૃતીય અધ્યયન કા ભાવ ઇસ પ્રકાર હૈ— ‘ તેણ કાલેણ
 તેણ સમણ ’ ડસ કાલ ભોર ડસ સમય મે ‘ પુરિમતાલે ણામ ણયરે
 હોત્થા ’ એક પુરિમતાલ નામકા નગર થા । યહ નગર ‘ રિદ્ધ૦ ’ નમ સ્પર્શી

મહાવીરે કે જે સિદ્ધિગતિને પ્રાપ્ત કરી ચૂકયા છે દુ અવિપાકના ણીળ
 અધ્યયનના ‘ વિજયમિત્ર સાર્થવાહના પુત્ર ડજ્ઞિતો પોતાના પૂર્વભવના મેળવેલા
 દુષ્કૃતોના ફળસ્વરૂપ અનેકવિધ દુ જોને ભોગબ્યા છે ’ તે રૂપ જે ભાવ કહ્યા છે
 તે તો મે સામળી લીધા છે, હવે હે ભદન્ત ! દુ અવિપાકના ત્રીળ અધ્યયનના
 તે શ્રમણ ભગવાન મહાવીરે કે જે સિદ્ધિગતિમા વિરાજમાન છે શુ ભાવ
 પ્રતિપાદન કર્યા છે, આ પ્રકારના જમ્બૂ સ્વામીના પ્રશ્નને સામળીને શ્રી સુધર્મા
 સ્વામી કહે છે — ‘ એવ સ્વલુ જન્ ’ ઇત્યાદિ

હે જમ્બૂ ! આ ત્રીળ અધ્યયનના ભાવ આ પ્રમાણે છે— તેણ કાલેણ
 તેણ સમણ તે કાલ અને તે સમયને વિષે, ‘ પુરિમતાલે ણામ ણયરે હોત્થા ’
 એક પુરિમતાલ નામનું નગર હતું— તે નગર રિદ્ધ આકાશનો સ્પર્શ કરે

॥ अथ तृतीयमध्ययनम् ॥

मूलम्—सू० १

तच्चस्स उक्खेवो । एव खलु जम्भू ! तेण कालेण तेण समणं पुरि-
मताळे णामं णयरे होत्था, रिद्धं । तस्स ण पुरिमतालस्म णयरस्स उत्तरपुर-
त्थिमे दिसिभाए एत्थ ण अमोहदंसी उज्जाणे, तत्थ णं अमोहदसिस्स जव्वस्स
जक्खाययणे होत्था ॥ सू० १ ॥

टीका—सू० १

‘तच्चस्स’ इत्यादि । ‘तच्चस्स’ तृतीयस्याध्ययनस्य ‘उक्खेवो’
उत्क्षेपः=उपोद्घातः प्रस्तावनेत्यर्थः । तृतीयाध्ययनस्य प्रस्तावनाऽत्र वक्तव्येति
भावः । अत्रैवमुत्क्षेपोऽनुसन्त्येय -

‘जइ ण भंते ! समणेण जाव सपत्तेण दुहविवागाण दोच्चस्स अज्झयणस्स
अयमट्ठे पणत्ते, तच्चस्स णं भते ! अज्झयणस्स दुहविवागाणं समणेण जाव सपत्तेण के
अट्ठे पणत्ते, तएणं से सुइम्मे अणगारे जव्व अणगार एव वयासी-’ इति ।

॥ तृतीय अध्ययन ॥

‘तच्चस्स’ इत्यादि ।

‘तच्चस्स उक्खेवो’ तासरे अध्ययन का उत्क्षेप यहा बोलना चाहिये, वह
इस प्रकार—जबूस्वामी ने श्री सुधर्मा स्वामी से पूछा—‘जइ ण भते ! समणेण जाव
सपत्तेण दुहविवागाण दोच्चस्स अज्झयणस्स अयमट्ठे पणत्ते तच्चस्स ण
भते ! अज्झयणस्स दुहविवागाण समणेण जाव सपत्तेण के अट्ठे पणत्ते ?
तएण से सुइम्मे अणगारे जव्व अणगार एव वयासी’ हे भदत्त !

त्रीण्य अध्ययन

‘तच्चस्स’ इत्यादि

‘तच्चस्स उक्खेवो’ त्रीण्य अध्ययनना उत्पेक्ष अर्द्धा बोद्धये नेधये, ते
आ प्रभावे—जबू स्वामीने श्री सुधर्मा स्वामीने पूछ्यु—‘जइ ण भते
समणेण जाव सपत्तेण दुहविवागाण दोच्चस्स अज्झयणस्स अयमट्ठे पणत्ते तच्च-
स्स ण भते ! अज्झयणस्स दुहविवागाण समणेण जाव सपत्तेण के अट्ठे पणत्ते ?
तए ण से सुइम्मे अणगारे जव्व अणगार एव वयासी’ हे भदत्त ! अत्रिण्य अध्ययन

टीका—मू० २

‘तथ ण’ इत्यादि । तत्र खलु ‘पुरिमताले’=पुरिमतालनामके नगरे महाबलो नाम राजाऽऽसीत् । तस्य खलु पुरिमतालस्य नगरस्य ‘उत्तरपुर-
त्थिमे दिमिभाए’ उत्तरपुरस्ये दिभागे=ईशानकोणे ‘देसप्पते’ देशप्रान्ते=
मण्डलान्तर्गते ‘एथ ण’ अत्र खलु ‘अडवीससिया’ अटवीसश्रिता=महावनान्त-
र्गता ‘सालाडवीणाम’ शालाटवीनाम्नी चोरपट्टी=चोराणा वृक्षवंशलतादि-
गहनाश्रितं वासम्यानम् आसीत् । सा कीदृशी आसीत् ?—‘विसमगिरिकुंदरकोलव-
सण्णिविट्ठा’ विषमगिरिकुंदरकोलवसण्णिविट्ठा=विषम यद् गिरे कुंदर
तस्य यः कोलवः=प्रान्तस्तत्र संनिविष्टा या सा तथा । ‘वसीकलंकपा-
गारपरिविक्ता’ वशीकलङ्कपाकारपरिस्मिता=वशीकलङ्का=वशजालमयी इति ,

‘तथ ण०’ इत्यादि मन्० २

‘तथ ण पुरिमताले’ उस पुरिमताल नगर में ‘महबल्लेणाम
राया होत्था’ ‘महानल’ इस नाम का एक राजा था । ‘तस्स ण पुरिमता-
लणयरस्स’ उस पुरिमताल नगर के ‘उत्तरपुरत्थिमे दिसिभाए’
ईशानकोण में ‘देसप्पते’ न अति निकट न अति दूर ‘अडवीससिया’ एक
अटवा थी जिसमें ‘सालाडवीणाम चोरपट्टी होत्था’ ‘शालाटवी’ इस नाम से
प्रसिद्ध चारपट्टी थी । यह ‘विसमगिरिकुंदरकोलवसण्णिविट्ठा’ गिरि पहाड़ के विषम
कंदरों के प्रांतभाग में स्थित थी । ‘वसीकलंकपागारपरिविक्ता’ इसके चारों
ओर वासांकी बाड़ तनी हुई थी, उससे यह ऐसी मालूम पड़ती थी कि यह

‘तथ ण’ इत्यादि

‘तथ ण पुरिमताले’ ते पुरिमताल नगरमा महबल्लेणाम राया होत्था
महाबल्लेण ये नामने राजा हुते । तस्स ण पुरिमतालणयरस्स’ ते पुरिमताल
नगरमा ‘उत्तरपुरत्थिमे दिसिभाए’ ईशान कोणमा ‘देसप्पते’ मण्डलान्तर्गत
तेभ्यं मण्डलं दूर पथु नहि अडवीससिया अत्र अटवी-वन
हुतु नेमा ‘सालाडवीणाम चोरपट्टी होत्था’ ‘शालाटवी
नामथी प्रसिद्ध अत्र चोरपट्टी हुती ते ‘विसमगिरिकुंदरकोलवसण्णिविट्ठा
गिरि-पहाडोना विषम कंदरे (शुद्धये) ना प्रान्त लागेमा (पुष्पाभा) रहेली हुती
वसीकलंकपागारपरिविक्ता’ तेनी आर्य मालु वासोनी बाड करेली हुती,
तेही करीने येवी रीते देखावी हुती ते ते नल्ले कोटथी घेरी दीघेदी होथ

નમઃસ્પર્શિવહુલમાસાદયુક્ત, વહુજનસકુલ ચ, 'સ્તિમિત' = સ્વચક્રપરચક્રમય-
રહિતમ્, 'સમૃદ્ધ' = ધનધાન્યાદિપૂર્ણમ્ । તસ્ય સ્વલુ પુરિમતાલસ્ય નગરસ્ય
'ઉત્તરપુરત્થિમે દિસિમાપ' ઉત્તરપૌરસ્ત્યે દિગ્માગે-ઈશાનકોણે इत्यर्थ । અત્ર
સ્વલુ 'અમોહદસી' અમોઘદર્શિ=અમોઘદર્શિનામનમુગ્ધાનમાસીત્ । તત્ર સ્વલુ
'અમોહદસિસ્ત જવલ્લસ્ત' અમોઘદર્શિન.=અમાઘદર્શિનામયસ્ય યક્ષસ્ય યક્ષાય-
તનમાસીત્ ॥ મૂ० ૧ ॥

મૂલમ્—મૂ० ૨

તત્થ ણ પુરિમતાલે મહવ્વલે ણામ રાયા' હોત્યા । તસ્મ ણ પુરિમતા-
લસ્સ ણયરસ્સ ઉત્તરપુરત્થિમે દિસિમાપ દેસપ્પતે એત્થ ણ અઢ્ઢીસસિયા સાલા-
ઢવી ણામ ચોરપહી હોત્યા, વિસમગિરિકદરકોલ્લવસણિવિટ્ઠા, વૈમીકલક
પાગારપરિકિલ્લતા, ડિણ્ણસેલ્લવિસમપ્પવાયફલિહોવગૂઢા, અભિતરપાણિયા
સુદુલ્લખજલપેરતા અણેગલ્લહી વિડ્ડિયજ્ઞણિણ્ણિગમપ્પવેસા સુવહુયસ્સવિ
કુવિયસ્સ જળસ્સ દુપ્પવેસા યાવિ હોત્યા ॥ મૂ० ૨ ॥

વહુત સ મકાના સ યુક્ત એવ વહુજનાં સ મકુલ થા । યહા કે નિવાસર્યાં કો સ્વપ્ન
મેં મી સ્વચક્ર ઓર પરચક્ર કા મય નહીં થા । યહા કા પ્રજા વિલકુલ નિર્ભય
થી । નગર મેં સર્વ તરફ ધન ઓર ધાય કી રાગિયોં ક ઢેર લગે રહતે થે ।
'તસ્સ ણ પુરિમતાલસ્સ ણયરસ્સ ઉત્તરપુરત્થિમે દિસિમાપ' એસ પુરિમતાલનગર
કે ઈશાનકોણમેં 'તત્થ ણ અમોહદસી ઉજ્જાણે' એક અમોઘદર્શી નામકા ઉપાન
થા । 'તત્થ ણ અમોહદસિસ્સ જવલ્લસ્સ જક્ષવાયયણે હોત્યા' એમ ઉપાન મેં
અમોઘદર્શી નામક યક્ષકા એક યક્ષાયતન થા । ભાવાર્થ—સ્પષ્ટ છે ॥ ૧ ॥

તેવા ઉંચા ઘણાજ મકાનોથી યુક્ત અને ઘણીજ વસ્તીથી 'ભરપૂર હતું ત્યાના
નિવાસીઓને સ્વપ્નામાં પણ સ્વચક્ર અને પરચક્રનો ભય ન હતો ત્યાની પ્રજા
એકઠમ નિર્ભય હતી— નગરમાં ચારેય બાજુ ધન અને ધાન્યના ઢગલા લાગેલા
હતા તસ્સ ણ પુરિમતાલસ્સ ણયરસ્સ ઉત્તરપુરત્થિમે દિસિમાપ' તે પુરિમતાલ
નગરના ઈશાન કોણમાં 'તત્થ ણ અમોહદસી ઉજ્જાણે' એક અમોઘદર્શી નામનો
બગીચો હતો 'તત્થ ણ અમોહદસિસ્સ જવલ્લસ્સ જક્ષવાયયણે હોત્યા' તે ઉદ્યાન
બગીચામાં અમોઘદર્શી નામનો યક્ષનું એક યક્ષસ્થાન હતું ભાવાર્થ—સ્પષ્ટ છે ॥ ૧ ॥

मूलम्—सू० ३

तत्थ ण सालाडवीए चोरपल्लीए विजए णामं चोरसेणावई परिवसइ, अहम्मिए जाव लोहियपाणी बहुणयरणिगयजसे मूरे दढप्पढारे साइसिए सद् वेही असिलद्विपढममले । से ण तत्थ सालाडवीए चोरपल्लीए पंचण चोरस-
याण आहेवच्च जाव विहरइ । तए ण से विजए चोरसेणावई वट्टण चाराण
य पारदारियाण य गठिभेयगाण य सधिन्डेयगाण य, खडपट्टाण य अण्णेसि
च वट्टण छिण्णभिण्णवाहिराहियाण कुडगे यावि होत्था । तए ण से विजए-
चोरसेणावई पुरिमतालस्स णयरस्स उत्तरपुरत्थिमिल्ल जणवय बहुहिं गाम
पायएहि य णयरघायएहि य गोमगहणेहि य णदिग्गहणेहि य पंथकोट्टेहि य
खत्तखणणेहि य उब्बीलेमाणे २ विद्धंसेमाणे २ तज्जेमाणे २ तालेमाणे २
णित्थाण, णिद्धण, णिक्कण, करेमाणे २ विहरइ । महउलस्म रण्णो अमिक्खण २
कप्पाड गिण्हइ । तत्थ ण विजयस्स चोरसेणावस्स खगसिरी णाम भारिया

उनके लिये ता यह सर्वथा दुष्प्रवेश थी ।

भावार्थ— पुरिमताल नगर के राजा का नाम महाबल था । नगर के न
अति निकट और न अति दूर एक घनी अटवा थी । इसमें एक चोरपल्ली था ।
इसका नाम शालाटवी था । इसके आस पास गिरि पहाड़ों की विषम ऊँचाईएँ थीं । चोरपल्ली
चारों ओर स घासों की बाड़ से घिरी हुई थी । इस के पास के पहाड़ों की छाटी २
टकरिया खोद डाली गई थीं, अत उनके गटे इस शालाटवा की खाई जैसे मादम
देते थे । चारों ने सब प्रकार की व्यवस्था इसके भीतर ही कर रखा था । पाना

कठिन હતુ, સર્વથા તે ચેશ્વર્યોને પ્રવેશ કશય તેવી ન હતી

ભાવાર્થ— પુરિતમાલ નગરના રાજાનું નામ મહાબલ હતુ નગરથી
ઘણું દૂર તેમજ અતિ નજીક પણ નહિ એવી એક ઘેરો અટવી (વન) હતી તમા
એક ચોરપલ્લી હતી, તેનું નામ શાલાટવી હતુ, તેની આસપાસ ગિરિની
(પર્વતની) વિષમ શુક્રાઓ હતી ચોરપલ્લીને આરેય બાબુથી લામોની વાડથી
ઘેરેલી હતી તેની આબુબાબુના પહોળાની નાની ટેકનીઓ ખોદેલી હતી
તેથી તેના ખાડા તે શાલાટવીની ખાઈ જેવા દેખાતા હતા, ચોરો માટેની
તમામ પ્રકારની અનુકૂળતાની વ્યવસ્થા તેની અદ બ કરી રાખેલી હતી ત્યાના

सेव प्राकारस्नेन परिक्षिता=वेष्टिता ' छिन्नसेलविसमप्पवायफलहोवगूढा ' छिन्न
 शैलविषमप्रपातपरिखोपगूढा=छिन्नः=विदीर्णः शैलस्तस्य ये विषमप्रपाता=
 गर्ता, त एव परिखा, तयोपगूढा=वेष्टिता, ' अन्धितरपाणिना ' अभ्यन्तरपा-
 नीया=अभ्यन्तरजलयुक्ता ' सुदुल्लभजलपेरता ' सुदुर्लभजलपयन्ता=सुदुर्लभम्=अति-
 दुर्लभ जल पर्यन्ते यस्या सा तथा, ' अणेगखंडी ' अनेकखंडी=अनेकाः
 खण्डय=अपद्धाराणि-गुप्तद्वाराणि यस्या सा तथा, ' विइयजणदिण्णणिगमप्पवेसा '
 विदितजनदत्तनिर्गमप्रवेशा=विदिताना=परिचितानामेव जनाना दत्त निर्गमः प्रवे-
 शश्च यस्या सा तथा ' सुबहुयस्सवि कुवियस्स जणस्स दुप्पवेसा ' सुबहुकस्यापि कुपि
 तस्य=कोपाविष्टस्य वैरिण इत्यर्थ जनस्य दुष्प्रवेशा=दुष्करः प्रवेशो यस्या सा
 तथा, ' यावि ' चापि ' होत्था ' आसीत् ॥ मू० २ ॥

कोट ॥ घिरी है ' छिन्नसेलविसमप्पवायफलहोवगूढा ' इसके आस पास की ऊटोरे
 टेकरिया खाद डाली गई थीं इससे भूमी में जगहर गढे हो गये थे, इससे
 देखने वालों को ऐसा ज्ञात होना था कि मानो यह खाई से परिक्षिप्त हो रही है ।
 ' अन्धितरपाणिना ' चोरपट्टी के भीतर ही पानी का प्रवध था । पानी छान के
 लिये वहां से लोगों को बाहर नहीं जाना पड़ता था । ' सुदुल्लभजलपेरता ' क्यों
 कि इसके बाहर बहुत दूर तक पानी का कोई साधन नहीं था । ' अणेगखंडी '
 इसमें अनेक गुप्तद्वार भी थे । विइयजणदिण्णणिगमप्पवेसा ' जान पहिचान
 वाले जन ही इसमें आ जा सकते थे, अपरिचित नहीं । सुबहुयस्सवि कुवियस्स जण
 स्स दुप्पवेसा यावि होत्था ' शत्रुओं को तो इसमें प्रवेश करना भी मुश्किल था ।

' छिन्नसेलविसमप्पवायफलहोवगूढा ' तेनी आसपासनी नानी टेकरीओ ओही
 नाओही હતી તે ઠારણથી જમીનપર ઠેકાણે ઠેકાણે ખાડા થઇ ગયા હતા
 તેથી બેનાર માણસને એવું લાગતું હતું કે બાણે તે આઇઓધી પરિક્ષિપ્ત
 થઇ રહી છે ' અન્ધિતરપાણિના ' ચોરપટ્ટીની અંદરજ પાણીનો પ્રવધ હતો,
 તેથી પાણી લાવવા માટે ત્યાંથી લોકોને બહાર જવું પડતું નહિ ' સુદુલ્લભ
 જલપેરતા ' ઠારણ કે તેનાથી બહાર ગહુજ દૂર સુધી પાણી માટે ટોઇ સાધન
 હતું નહિ ' અણેગખંડી ' તેમાં અનેક ગુપ્તદ્વાર પણ હતા ' વિइयजणदिण्ण
 णिगमप्पवेसा ' જે બાણવા પીછાણવા વાળો માણસ હોય તેજ તેમાં આવી
 જઇ શકતો હતો, અબળણ્યો માણસ આવી શકતો નહિ ' સુबहुयस्सवि
 कुवियस्स जणस्स दुप्पवेसा यावि होत्था ' શત્રુઓને તો તેમાં પ્રવેશ કરવો તે પણ

हो था । अहीण० तत्थ ण विजयचोरसेणावड्ढस्म पुत्ते खधसिरीए भारियाण
अत्तए अभग्गसेणे णामं दारए होत्था, अहीण० ॥ मू० ३ ॥

टीका—मू० ३

‘ तत्थ ण ’ इत्यादि । तत्र ग्वटु ‘ सालाटवीण चारपट्टाण ’ शाळाटव्या
चोरपल्लया विजए णाम ’ विजयो नाम=विजयनामक’, ‘ चोरसेणावड्ढ ’ चोर
सेनापति:=चोराणा नायकः, ‘ परिवसइ ’ परिवसति । ‘ अहम्मिए ’ अधार्मिकः
‘ जाव ’ यावत्—अत्र यावच्छब्देन ‘ अधम्माणुण, अधम्मिष्टे, अधम्मकराई, अधम्मप
लोई, अधम्मपलज्जे, अधम्मसीलसमुदायारे, अधम्मेण चैव वित्ति कप्पेमाणे दुस्सील दुव्वए ’
इति सग्रहः । अधर्मानुग’, अधर्मिष्ठ’, अधर्मरूपायी, अधर्मप्रलोकी, अधर्म
प्ररञ्जन, अधर्मशीलसमुदाचार, अधर्मेणैव वृत्ति कल्पयन्, दु शील, दुर्ग्रतः, इति ।
एषा पदाना व्याख्याऽत्रैव प्रथमाध्ययने चतुर्दशमूत्रव्याख्यावसरे कृताऽस्माभिः ।

बगैरह लान क लिये वडा के नवासियो को बाहर नहीं जाना पडता था । परिचित के
सिवाय और दूसरे जनों का यहा आना जाना अशक्य था ॥ मू २ ॥

‘ तत्थ ण सालाटवीए० ’ इत्यादि

‘ तत्थ ण सालाटवीए चोरपट्टीए ’ उस सालाटवी नामक चोरपट्टी मे
‘ विजए णाम चोरसेणावड्ढ परिवसइ ’ विजय नामका एक चारों का सरदार
रहता था । यह ‘ अहम्मिए जाव लोहियपाणी ’ महा अधार्मिक अधर्मानुग,
अधर्मिष्ठ, अधर्मरूपायी, अधर्मप्रलोकी अधर्मप्ररञ्जन, अधर्मशीलसमुदाचारी, एव अधर्म से
ही अपनी आजीविका चलाने वाला था । साथ मे दु शाल एव दुर्गचारी भी था । इसके
दोनों हाथ सदा खून से ही रंगे रहते थे, क्यों कि यह शख मे प्रतिदिन पशु एव

निवासीओने पाणी लेवा भाटे पशु गड्डार जपु पडतु नडि अने ते अटवीना
भार्गना जालुका विना कोध गीबल भाजुसथो आववा जवानु जनी थठतु नडि (२)

‘ तत्थ ण सालाटवीए० ’ इत्यादि

‘ तत्थ ण सालाटवीए चोरपट्टीए ’ ते सालाटवी नामकी चोरपट्टीभा
‘ विजए णाम चोरसेणावड्ढ परिवसइ ’ विजय नामकी ओक चोरानो सरदार
रहेतो हेतो, ते ‘ अहम्मिए जाव लोहियपाणी ’ महाअधर्मी, अधर्मानुग, अधर्मिष्ठ
अधर्मरूपायी, अधर्मप्रलोकी, अधर्मप्ररञ्जन, अने अधर्मशील चोतानी
आलुविका बलावनार हेतो साथे दु शील अने दुराचारी पशु हेतो
तेना गन्ने हाथ दुभेशा बोहीथी रगाओला रहेता हेता कारणु के ते हथिआरो

बहिरादिताना-छिन्ना इस्तादिषु, भिन्ना नासिकादिषु बहिरादितः-नगराद् बहिष्कृताः, तेषां द्वन्द्वः-छिन्नभिन्नबहिरादितस्तेषां, 'कुटुमे' कुटुम्बः-कुटुम्ब इव कुटुम्बः=वंशगहनमिव तेषामावरणः-गोपक इत्यर्थः 'यावि हो या' चाप्यभवत् ।

ततः खलु विजयचोरसेनापतिः पुरिमतालस्य नगरस्य 'उत्तरपुरस्थि-मिल्ल' उत्तरपौरस्थम्=उत्तरपूर्वान्तरालस्य जनपदं बहुभिः 'गामघायएहि य' ग्रामघातकैश्च 'णयरघायएहि य' नगरघातकैश्च 'गोग्गहणेहि य' गोग्रहणैश्च=गवा पहरणैः, 'वदिग्गहणेहि य' वन्दिग्रहणैश्च=वन्दिनः कारागारस्थास्तेषां ग्रहणैरपहर-

जिनकी नाक आदि कटो रहती थीं, एन जा बहिरादिन-नगर से बहिष्कृत किये हुए होते थे, उन सनका भी यह कुटुम्ब-वास की झाड़ी के समान गोपक था । जिस प्रकार वास की झाड़ी अपने अंदर छिपी हुई वस्तु को रक्षा करती है उसे प्रकट नहीं होने देती है, उसी प्रकार से यह भी इन सन की रक्षा करता था, इसके सहारे आने पर किसी का भी कोई बाल बाका नहीं कर सकता था । 'तए ण से विजयचोरसेणावई पुरिमतालस्स णयरस्स उत्तरपुरिस्थिमिल्ल जणवय उह्वहि गामघायएहि य णयरघायएहि य गोग्गहणेहि य वदिग्गहणेहि य पथकोट्टेहि य उव्वीलेमाणेर विद्धसेमाणेर तज्जेमाणेर तालेमाणेर णित्थाण णिद्धण णिक्खण करेमाणेर विहरइ' यह विजय चोरसेनापति पुरिमताल नगर के उत्तर और पूर्वदिशा के अन्तराल में रहे हुए जनपदों की ग्रामों के घातनेरूप, नगरों के घातनेरूप, गावों को चुरानेरूप, कारागार में बंद हुए बंदियों को भगानेरूप,

कपाछ गयेला रहेला हुता, जेना नाक कापेला हुता, तेभज जे गामभाथी णिद्धुता णडार कादी भूकेला हुता ते, तथा उपर गणुवेला सो भाटे ते वासनी आदी प्रभाणु तेना रक्षक हुतो, जे प्रभाणु वासनी आदी पोतानी अहरनी वस्तुहु रक्षणु करे छे, तेने प्रगट थवा देती नथी ते प्रभाणु आ और पणु सोनी रक्षा करतो हुतो तेना सहकार भणता तेना आश्रये रहेनारनो कोछ पणु वाण वाको करी थकता नहि 'तए ण विजयचोरसेणावई पुरिमतालस्स णयरस्स उत्तरपुर स्थिमिल्ल जणवय उह्वहि गामघायएहि य णयरघायएहि य गोग्गहणेहि य वदिग्गहणेहि य पथकोट्टेहि य खत्तखणणेहि य उव्वीलेमाणेर विद्धसेमाणेर तज्जेमाणेर तालेमाणेर णित्थाण णिद्धण णिक्खण करेमाणेर विहरइ' ते विजय और सेनापति पुरिमताल नगरना उत्तर अने पूर्वदिशाना मध्यमा रहेला जनपदो-देशाने गाभाने भारवाइप, नगरानो घात करवाइप, गाथाने औरवाइप,

संग्राहम् । एषां व्याख्याऽत्रैव प्रथमाध्ययने चतुर्त्तममूत्रे कृताऽस्माभिः ।
 'विहरं' विहरति सुखेन तिष्ठतीत्यर्थः । ततः खलु स विजयनामकश्चोर
 सेनापतिर्वहना चोराणां च 'पारदारियाण य' पारदारिकाणां च=परस्त्रीलम्प
 टानां च 'गठिभेयगाणा य' ग्रन्थिभेदकानां च, 'सधिच्छेयगाण य' सन्धिच्छेद
 कानां च, 'खड्गपट्टाण य' खड्गपट्टानां च खण्डः=अपरिपूर्णः, पट्टः=परिधानवस्त्र
 येषां ते तथा तेषाम्, ये खलु वस्त्रखण्डेन चरणं परिवेष्ट्य कुष्ठप्रणादिव्या
 जेन गमनशक्त्यभावं ज्ञापयन्ति, । अथवा—स्वचरित्रं गोपयन्तो ये कन्या धार-
 यन्ति तेषामित्यर्थः । अन्येषां च वहना 'छिन्नमिण्णवाहिराहियाण' छिन्नभिन्न

अप्रेसर था । इनका स्वामी एव पोषक था । इनमे यह पूरा माय था और इन
 सबका आज्ञाप्रधानसेनापतित्व करता हुआ रहता था । 'तत्थ ण से विजए
 चोरसेणावई वहूण चोराण य पारदारियाण य गठिभेयगाण य संधिच्छेय-
 गाण य खड्गपट्टाण य अण्णेसि च वहूण छिन्नमिण्णवाहिराहियाण कुडगे
 यावि होत्था' ५०० चोरों के अधिपत्य करने के सिवाय अन्य चोरों का,
 परदारलैपटो का, गाठकतरनेवाले का, सधिभेदको का—मकाना में संध लगाकर
 जो चोरी करने वाले थे उनका, खड्गवस्त्रवालों का—जो वस्त्रादिक के बहाने से पैरों में
 चीथड़े लपेटकर 'हम में चलने की शक्ति नहीं है' इस प्रकार का दिखाव करनेवाले
 थे उनका, अथवा अपने चरित्र को छुपाते हुए जो कन्या का धारण करने वाले थे
 उनका, एव और भी बहुत से छिन्न—जिनका हाथ बगैर रह कटा रहता था, भिन्न—

तेजोभा ते अप्रेसर હતો, તેઓનો સ્વામી અર્થાત્ પોષક કરનાર હતો તે
 ચોરાભા તેનું પૂરું માન હતું અને તે સૌનો આજ્ઞાપ્રધાન સેનાપતિ પણ કરતો
 અને રહેતો હતો, 'તત્થ ણ સે વિજય ચોરસેનાવઈ વહૂણ ચોરાણ ય પારદારિ-
 યાણ ય ગઠિભેયગાણ ય સધિચ્છેયગાણ ય ખડ્ગપટ્ટાણ ય અણ્ણેસિ ચ વહૂણ છિન્ન-
 મિણ્ણવાહિરાહિયાણ કુડગે યાવિ હોત્થા' ૫૦૦ ચોરોનું અધિપતિ પણ
 કરતો, તે સિવાય બીજા ચોરાના, પરસ્ત્રીલપટોના ગઠિછોડાના, સધિભેદો
 કરનારાના—મકાનમાં સેધ (ખાતર પાડવા માટે કાણું પાડવું તે) કાણું પાડી
 જે ચોરી કરનારા હતા તેના, ખડ્ગવસ્ત્ર વાળાઓ—જે ગુમડા થવાના બહાનાથી
 પગમાં લુગડાના સ્ત્રીધરા લપેટનારા, 'અમારામાં ચાલવાની શક્તિ નથી' આ
 પ્રકારના દેખાવ કરનારા હતા તેના, અથવા જે પોતાના ચરિત્રને છુપાવીને કન્યા-
 ગોદડી ધારણ કરનારા હતા તેના, તથા બીજા પણ ઘણાં, જેના હાથ વગેરે

‘तत्थ ण’ तत्र खलु=शालाट्टव्या चोरपल्लया विजयस्य=विजयनामकस्य चोरमेनापतेः ‘खलसिरी णामं भारिया’ स्कन्दश्रीनाम्नी भार्या ‘होत्था’ आसीत् । सा कीदृशीत्याह—‘सुकुमालपाणिपाया’ सुकुमारपाणिपादा=कोमलकरचरणा, ‘अहीणपडिपुण्णप चिदियसरीरा’ अहीनप्रतिपूर्णपञ्चेन्द्रियशरीरा, अहीनानि=अभ्युनानि स्वरूपतः, प्रतिपूर्णानि लक्षणतः, पञ्चापीन्द्रियाणि यस्मिन् तन् तथाचिद्य शरीर यस्याः सा तथा ॥ सू० ३ ॥

हिस्सा है अब मुझे दो ‘राजा के प्राह्य अश का लेता रहता था’। ‘तत्थ ण’ विजयस्य चोरसेनापतिरस्म खलसिरीणाम भारिया होत्था’ इस विजय चोर सेनापति की भार्या का नाम स्कन्दश्री था। ‘अहीण०’ यह प्रमाण और लक्षण से उपेत पार्श्वेन्द्रियो से परिपूर्ण शरीर युक्त थी। इसके हाथ और पैर बहुत हा सुकुमार थे।

भावार्थ— इस चोगपल्ली में ५०० चोरो का नायक एक विजय नामका चोरसेनापति रहता था। इसका व्यवहार जनता के प्रति महारौद्र-निकृष्ट था। जीवन में इसका महा अधार्मिक था। शुभ कार्य क्या है? सद्दयता का व्यवहार कैसा होता है? यह इस बात को स्वप्न में भी नहीं जानता था। रातदिन शिकार करना और पशु-पक्षियों के रुधिर से अपन होशों को रंगे रखना, बस यही इसका दैनिक कार्य था। इसकी निन्दयता की कथा गाव में फैल चुकी थी। लोग इसका

आपे ओम कहीने राजने भाग लेतो હતો ‘तत्थ ण विजयस्य चोरसेनापतिरस्म खलसिरी णाम भारिया होत्था’ आ विजयचोर सेनापतिनी भ्रात्रीनु नाम स्कन्दश्री હતો ‘अहीण०’ તે લક્ષણ અને પ્રમાણો મહિત પાત્ર ધરિયેથી પરિપૂર્ણ શરીર વાળી હતી તેના હાથ પગ ગહુજ સુકોમળ હતા

ભાવાર્થ— તે ચોરપલ્લીમાં ૫૦૦ પાત્રસે ચોરોનો નાયક વિજય નામનો ચોરોનો સેનાપતિ રહેતો હતો. માણનો માથે તેનો વ્યવહાર ગહુજ ભૂડો હતો, તેનું જીવન પણ મહા અવર્મથી ભરેલું હતું, માફ કામ કેવું જહેવાય? સહૃદયતાનો વ્યવહાર કેવો હોય? તે વાતને સ્વપ્નમાં પણ જાણતો નહિ રાત્રી—દિવસ શિકાર કરવો પશુ-પક્ષિઓના લોહી વડે પોતાના હાથને રંગીને રાખવા, એજ તેનું હમેશાનું કામ હતું તેની નિર્દયતા વિશેની વાત આખા ગામમાં ફેલાઈ ગઈ હતી, ગામના માણસો તેનું નામ

ગૈરિત્યર્થઃ, 'પથક્રોદ્ધિય' પાન્થક્રુદ્ધૈશ્વ=વલાત્ પાન્થાના હનનેન તાડનેન વા તદ્દનાપહરણૈશ્વેત્યર્થઃ, 'સ્વત્તરણણેદ્ધિય' સ્વત્તસ્વત્તૈશ્વ-'સ્વત્' ઇતિ દેશીયઃ શબ્દ. 'સ્વત્' ગૃહે મવેશાર્થં તદ્ધિતૌ ઊદ્ધ 'સેધ' ઇતિ ભાષાપ્રસિદ્ધિ તસ્ય સ્વત્તૈશ્વેત્યર્થઃ, 'ત્વ્વીલેમાણે ૨' ઉત્પીડયન્ ૨ સ્વર્ણરુપ્યક્ષરજતવત્ત્રાપહરણૈઃ, 'વિદ્ધસમાણે ૨' વિશ્વસયન્ ૨ કપાટમઞ્જૂપાદિમદ્ધરણૈઃ, 'તજ્જેમાણે ૨' તર્જયન્ ૨ દુર્વચનૈઃ, 'તાલ્લેમાણે ૨' તાડયન્ ૨ કક્ષાદિભિઃ, 'ગિથાણ' નિઃ-સ્થાન=સ્થાનવર્જિતં ગૃહાત્ નિષ્ક્રામનેન, 'ગિદ્ધણ' નિઃપ્રેન=ગોમહિષ્યાદિરહિત, 'ગિદ્ધણ' નિષ્ક્રણ=પ્રાન્યક્રણરહિત સર્વધાન્યાપહરણાદિતિ ભાવઃ, 'કરેમાણે ૨' કુર્ચન્ ૨ વિદરતિ । મહાવલસ્ય રાજા અભીક્ષ્ણમ્ ૨ = પુન પુનઃ 'કપ્પાહ' કલ્પાનિ = ગ્રાહ્યાણિ દ્રવ્યાણિ, 'ગિળ્હ' ગૃહ્ણતિ જનપદે રાજ્ઞોઽસે સ્વભાગ-કલ્પયિત્વાઽપહરતીત્યર્થ ।

મુસાફિરો કો બલાત્કાર સ મારને યા તાડન કરન સ उनका घनापहरण करनेरूप एव मकानों मे सध लगाकर घुसनेरूप कियाओ द्वारा स्पर्ण, चांदी एव वस्त्र आदिकों के हरण करने से उत्पादित करता, वहा क कपाट मञ्जूपा आदिक तोडने फोडन स विश्वास करता, दुर्वचनो द्वारा तर्जित करता, कक्षा-कैडाआ स ताडित करता, एव वहा के जनो को स्थाना तरित करता, धनरहित करता, रान पान का वस्तुओं के चुराने स कणरहित करता रहता था, तथा 'महव्वलस्स रण्णो अभिरक्खण २ कप्पाह गिण्हइ' महावल राजा के कल्प्य-ग्राह्य द्रव्यादिको का महसुल आदि का भी अपहरण करता रहता था । अर्थात् जनपदवासिया स ऐसा कह कर कि 'राजा के ग्राह्य अंश मे मेरा भी

બ ધીખાને-જેલમા પડેલા ચોરને નસાડવારૂપ, મુમાફરોને જોર બુલમથી મારવા રૂપ, અને તેના પાસેથી ધન હરણ કરવા રૂપ અને મકાનોમા કાણુ પાડવારૂપ ક્રિયાઓથી લોકોના ચોનું, ચાદી અને વસ્ત્રોનું હરણ કરીને પીડા-કુંખ આપનો, ત્યાના કપાટ, પેટીઓ તેડી ફેડીને તેનો નાશ કરતો, ખરાબ વચનોથી તિરસ્કાર કરતો, અને કથા કાંચડાઓ વડે ત્યાના માણુસોને મારતો, અને એક સ્થળેથી બીજે સ્થળે લઇ જતો, ધનચિનાના કરતો, ખાવા-પીવાની વસ્તુઓની ચોરી કરીને કચરડિા ઝરનો હતો તથા 'મહવ્વલસ્સ રણ્ણો અભિ રક્ખણ ૨ કપ્પાહ ગિળ્હ' મહાવલ રાજાને અહણુ કરવા યોગ્ય મહેસૂલ આદિ જે ધન તેનું પણ હરણ કરતો હતો, અને નગરના માણુસોને કહેતો હતો કે રાજાનો જે મહેસૂલ હક છે તેમા (રાજના કરવેરામા) મારો પણ ભાગ છે તેથી તે મને

મૂલમ્—સૂ૦ ૪

તેણ કાલેણ તેણં સમણ સમણે ભગવ મહાવીરે જેણેવ પુરિમતાલ-
ણામં જયરે જેણેવ અમોહદંસી ઉજ્જાણે નેણેવ, સમોસદ્ધે । પરિસા નિગ્ગયા ।
રાયા નિગ્ગઓ । ધમ્મો કહિઓ । પરિસા પઢિગયા । રાયાવિ ગઓ ॥ મૂ૦ ૪ ॥

દિયા થા । જગહર કી ગાયોં કા હરણ કર વહા કી જનતા કો ત્રસિત કર રક્ષા થા ।
વલિયોં કો કારામાર સે ભગાકર હસને અપની વીરતા કા પરિચય દિયા થા । અનેક
રાસ્તાગીરોં કો માર પીટ કર બલાકાર સે उनका धन छीन लेता था । कई मकानों मे
रुध लगाकर इसने चोरियां कી थीं । जनता इससे हरतरह दुखी थी और
वणर के लिये तरसा करती थी । कई लोग ता इसके भय के मारे अपने
रथानों को छोड़ कर दूसरी जगह रहने लगे थे । राजा भी इससे तग आ गया
था । इस विजय चारसेनापति की भार्या का नाम स्कन्धश्री था । विजय चोर
सेनापति का स्कन्धश्री भार्या की कुक्षि से उत्पन्न हुआ एक पुत्र था, जिसका नाम अभग्नसेन
था । यह भी अपनी माता जैसा ही सुंदर था ॥ मू० ३ ॥

નમરોને ઉજ્જવડ કરી નાખ્યા હતા દરેક ઠેકાણેથી ગાયોનું હરણ કરી ત્યાની જનતાને
ત્રાસ પમાડી દીધી હતી જેલમાં પડેલા ચોર લોકોને જેલમાંથી ભગાડીને પોતાની
શુરવીરતા બતાવી હતી, રમ્તે ચાલતા અનેક માણસોને મરી-દૂટી બળાત્કારથી
તેઓના સોના, ચાંદી આદિ ધન લૂટી લેતો હતો કેટલાક મહાનોમા
ઠાણા પાડી તેણે ચોરીઓ કરી હતી, જનતા દરેક રીતે તેનાથી દુઃખી
હતી અને કણ-કણ માટે તરસા કરતી હતી કેટલાક માણસો તેના ભયથી પોતાના
ધ્યાન મુકીને બીજા મથળે રહેવા ગયા હતા, રાજા પણ તેનાથી તગ-સખ્ત
મુઝવણ વાળો થઇ ગયો હતો રાજાનો પ્રજા પાસેથી આવનો કર તે પણ પોને
લઇ લેતો હતો, આ વિજય ચોરસેનાપતિની સ્ત્રીનું નામ સ્કન્ધશ્રી હતું
વિજયચોરસેનાપતિની સ્કન્ધશ્રી સ્ત્રીના ઉદરથી ઉત્પન્ન થયેલો એક પુત્ર હતો
તેનું નામ અભગ્નસેન હતું, તે પોતાની માતા જેવોજ સુંદર હતો ॥ સૂ ૩ ॥

નામ સુનકર કાપ જાતે થે । યહ સશક્તશરીર થા । પ્રહાર હસેકા અસદા હોતા થા । જો મોં કુઝ કામ યહ કરતા આગે પોઠે કા ઉસમે તિલકુલ વિચાર નહીં કરતા થા । શબ્દવેધી બાળવિદ્યા મેં યહ બડી નિપુણતા રચતા થા । લકડી ઓર તલવાર ચલાને મેં યહ પ્રથમ નવર કા માના જાતા થા । યહ પ્રથમ નવર કા બદમાશ, નિર્દયી ઓર હુતારા થા । માનવ કે રૂપ મેં દાનવ થા— મનુષ્ય કે રૂપ મેં રાક્ષસ થા । મસાર કી જિતની દુર્વૃત્તિયા થીં ડન સબ કા સમ્મિલિતરૂપ મેં યહ એક ઘર થા । હસકે અધીન ૫૦૦ ચોર થે । ડન સબ કા યહ સરદાર થા । સાકાર પાપ કી મૂર્તિ થા । જિતને મી પરદારલપટી થે, પ્રથિટેદક થે, સંધિકર્તા થે, ચઢપટ્ટધારક થે, લુચે લફગે ઓર બદમાશ થે, નકટે લગદે પ્રાણી થે, જનતા સે બહિષ્કૃત મનુષ્ય થે— વે સબ હસકે પાસહી આશ્રય પાતે થે । યહ ડન સબ કી દુર્વૃત્તિયોં કો પ્રોસાહિત કરતા હુઆ હન્દે કુમાર્ગગામી બનાને કા હી જાલ રચા કરતા થા । હસકે આતક સે પુરિમતાલ નગર કે આસ પાસ કે જિતને મી જનપદ થે વે સબ આતકિત બન ચુકે થે । હસને કિતનેક ગાવોં કો મસ્મસાત્ કર દિયા થા— વહાં કે અનેક નિવાસિયોં કો મૌત કે ઘાટ ડતારા થા । અનેક નગરોં કો ડગઢ કર

સાબળીને કપતા હતા તે શરીરે શક્તિવાન હોતો તેનો માર જહુજ અસદા હોતો તે જે જે કામ કરતો તેના વિષે આગળ-પાછળના પરિણામનો કાઈ પણ વિચારજ કરતો નહિ શબ્દવેધી બાળવિદ્યામા તે જહુજ કુશળતા રાખતો હોતો, લાકડી અને તલવાર ચલાવવામા તે પહેલા નગરનો ગણાતો હોતો, તેમજ પ્રથમ નગરનો જદમાસ નિર્દય અને હત્યાકાન્દ હોતો માણસના રૂપમા તે અસુર-રાક્ષસ હોતો સસારના જેટલા ભૂડા-ભયકર કામો તે તમામ તેનામા ધર કરીને રહેલા હતા તેની આજ્ઞામા ૫૦૦ પાત્રસો ચોર રહેતા હતા તે સૌનો આ વિજય ચોરસેનાપતિ સરદાર હોતો પાપની સાક્ષાત મૂર્તિ હોતો, જેટલા પરસ્ત્રીલ રટ હતા મઠીઝોડા હતા, મકાનમા કાણા પાડી ચોરી કરનારા હતા ખડપટ્ટ — ચીથરા ધારણ કરનાર, તથા લુચ્યા, જદમાસ, નકટ — નકટા, ગામમાથી જહિષ્કૃત કરેલા આ તમામ માણસોને તેના પાસે આશ્રય મળતો હોતો તે સૌ પાપીઓની પ્રવૃત્તિને ઉત્તેજન આપતો અને તેને હમેશા કુમાર્ગે જવાની બલ રચતો રહેતો હોતો, તેના ભયથી પુરિતમાલ નગરની આસપાસ જેટલા નગરો હતા તેની પ્રબ્ધ હમેશા ભયભીત બની રહેતી હતી તેણે કેટલાક ગામોને જાળી નાખ્યા હતા, ત્યાના નિવાસીઓને મોતના પબમા મુક્યા હતા, અનેક

मूलम्—सू० ५

तेण कालेण तेण समणं समणस्स भगवओ महावीरस्स जेट्ठे अते-
वासी गोयमे जाव रायमग्ग समोगादे, तत्थ ण उट्ठे इत्थी जाव पासड । तए ण
ते पुरिसं रायपुरिसां पढमसि चचरसि णिसिंयांविंति, णिसिंयाविता अट्ट चुल्ल
पिउए अग्गओ घाए ति, पाडता, कसप्पहारेहिं ताळेमाणा २ कल्लुण काकणि
मसाड स्वावेति, स्वाविता रुहिरपाणं च पाए ति १ ।

तयाणतरं च ण दोच्चसि चंचरसि अट्ट लहुमाउयाओ अग्गओ पाए ति,
घाटता० २, एव तच्चे० अट्ट महापिउए० ३, चउत्थे अट्ट महामाउयाओ ४,
पंचमे पुत्ता ५ उट्ठे० सुण्हा ६, सत्तेमे० जामाउए० ७, अट्टमे० वृयाओ० ८,
णत्तमे णत्तुए ९ दममे णत्तुइणीओ १०, एगारसे णत्तुयावई, वारसमे णत्तु
ईओ १२, तेरसमे पिउस्सियावई १३, चउदसमे पिउस्सियाओ १४, पणर-
समे, माउस्सियावई १५, सोलसमे माउस्सियाओ १६, सत्तरसमे माउला १७,
अट्ठारसमे, माउलियाओ १८, एगूणवीसइमे अवसेसं मित्तणाटणिग्गसयण-
संघिपरियण अग्गओ घाए ति, पाडता कसप्पहारेहिं ताळेमाणा २ कल्लुण
काकणिमसाड स्वावेति, रुहिरपाणं च पाए ति ॥ सू० ५ ॥

टीका—सू० ५

‘तेण कालेण’ इत्यादि । तस्मिन् काले तस्मिन् समये श्रमणस्य
भगवतो महावीरस्य ज्येष्ठोऽन्तेवासी=शिष्यः गौतमो यावत्, इह यावच्छन्देन-
अत्रैव द्वितीयाध्ययने चतुर्थमूत्रस्य व्याख्याया वर्णितेन विधिना भगवदाज्ञा

‘तेण कालेण’ इत्यादि

‘तेण कालेण तेण समणं’ उसी काल और उसी समय ‘समणस्स
भगवओ महावीरस्स’ श्रमण भगवान् महावीर के ‘जेट्ठे अतेवासी गोयमे’ बड़े
शिष्य गौतम स्वामी जो विशिष्ट तपस्वी थे वे द्वितीय अध्ययन में वर्णित विधि के

‘तेण कालेण’ इत्यादि

‘तेण कालेण तेण समणं’ ते काल ते समयने विधे ‘समणस्स भग
वओ महावीरस्स’ श्रमण भगवान् महावीरना ‘जेट्ठे अतेवामी गोयमे’ मोटा
शिष्य गौतम स्वामी के विशिष्ट तपस्वी हुता ते जीव्वा अध्ययनभा वर्णित

टीका—मू० ४

‘तेण कालेण’ इत्यादि । तस्मिन् काले तस्मिन् समये श्रमणो भगवान् । महावीरः यत्रैव पुरिमताल नाम नगर यत्रैव ‘अमोहदंसी’ अमोघदर्शि=अमोघदर्शिनामकम्, ‘उज्जाणे’ उज्जान तत्रैव ‘समोसडे’ समवसृतः=समागतः । ‘परिसा’ परिपत्=जनसङ्घति’ निर्गता श्रीमहावीरस्वामिन वन्दितु नगरान्निर्गतेत्यर्थः, ‘राया’ राजा=महाउलनामको नृपश्च ‘निग्गया’ निर्गतः—श्रीमहावीरस्वामिन वन्दितु नगरान् निस्सृत इत्यर्थः । यत्रैव श्रमणो भगवान् महावीरस्तत्रैवोपागत्य भगवन्तमादक्षिणपदक्षिण ऋरोति, इत्या वदते नमस्यति, यावत् पर्युपास्ते ‘धम्मो कहिओ’ धर्म कथितः=भगवता श्रुतचारित्रलक्षणो धर्म उपदिष्टः । परिपत् धमकथा श्रुत्वा भगवन्त वन्दित्वा नमस्कृत्य प्रतिगता । राजाहपि ‘गओ’ गतः=स्वस्थान प्रतिगत’ इत्यर्थः ॥ मू० ४ ॥

‘तेण कालेण’ इत्यादि ।

‘तेण कालेण तेण समएण’ उसी काल और उसी समय ‘समणे भगव महावीरे’ श्रमण भगवान् महावीर ‘जेणेव पुरिमतालनाम नयरे जेणेव’ उस पुरिमताल नगर में जहा वह ‘अमोहदंसी’ अमोघदर्शी ‘उज्जाणे’ उज्जान था ‘तेणेव’ वहा ‘समोसडे’ समवसृत हुए । ‘परिसा निग्गया’ परिषद प्रभु का आगमन सुनकर उस बगीचे में पहुँची । ‘राया निग्गओ’ राजा भी पहुँचा । ‘धम्मो कहिओ’ आई हुई परिषद एव राजा को प्रभु ने श्रुत-चारित्र रूप धर्म का उपदेश दिया । ‘परिसा पडिगया रायावि गओ’ राजा प्रजा दोनों धर्मदेशना सुनकर अपने-२ स्थान पर वापिस गये । भावार्थ स्पष्ट है ॥ सू० ४ ॥

तेण कालेण’ इत्यादि

‘तेण कालेण तेण समएण’ ते काल अने ते’ समयने विषे समणे भगव महावीरे’ श्रमण भगवान् महावीर ‘जेणेव पुरिमताले नाम नयरे जेणेव’ ते पुरिमताल नगरमा गया ते ‘अमोहदंसी’ अमोघदर्शी ‘उज्जाणे’ उज्जानी छतो तेणेव’ त्या समोसडे समवसृत तथा परिसा निग्गया’ परिषद् प्रभुनु आगमन आवाणीने ते जणीयाभा पडोली ‘राया निग्गओ’ राजा पण त्या पडोळ्या धम्मो कहिओ आवेली परिषद् अने राजाने प्रभुने श्रुत-चारित्र-रूप धर्मने उपदेश आण्ये, ‘परिसा पडिगया रायावि गओ’ राजा प्रजा दोनो धर्मने उपदेश सावणीने पोताना स्थानडे पाछा गया भावार्थ स्पष्ट है ॥ ४ ॥

मूलम्—सू० ५

तेण कालेण तेण समणं समणस्स भगवओ महावीरस्स जेट्ठे अते-
वासी गोयमे जाव रायमग्ग समोंगादे, तत्थ ण बह्वे इत्थी जाव पासड । तए ण
ते पुरिसं रायपुरिसा पढमसि चचरसि णिसियावित्ति, णिसियावित्ता अट्ट चुल्ल
पिउए अग्गओ घाए ति, प्राडता, कसप्पहारेहिं ताळेमाणा २ कल्लुण काकणि
मसाड त्वावेत्ति, त्वावित्ता रहरिपाणं च पाए ति ।

तयाणतरं च ण दाचसि चचरसि अट्ट लहुमाडयाओ अग्गओ पाए ति,
प्राडता २, एवं तच्चे ० अट्ट महापिउए ३, चउत्थे अट्ट महामाडयाओ ४,
पंचमे पुत्ता ५, उट्ठे ० सुण्हा ६, सत्तमे ० जामाडए ७, अट्टमे ० वृषाओ ८,
णवमे णत्तुए ९ दसमे णत्तुडणीओ १०, एगारसे णत्तुयावट्ठे, चारसमे णत्तु
ट्ठेओ ११, तेरसमे पिउस्सियावड १३, चउदसमे पिउस्सियाओ १४, पणर-
समे, माउस्सियावड १५, सोलसमे माउस्सियाओ १६, सत्तरसमे माउळा १७,
अट्ठारसमे, माउलियाओ १८, एगूणवीसइमे अवसेसं भित्तणाडणियगसयण-
मवधिपरियण अग्गओ पाए ति, प्राडता कसप्पहारेहिं ताळेमाणा २ कल्लुण
काकणिमसाड त्वावेत्ति, रहरिपाणं च पाए ति ॥ म० ५ ॥

टीका—सू० ५

‘तेण कालेण’ इत्यादि । तस्मिन् काले तस्मिन् समये श्रमणस्य
भगवतो महावीरस्य ज्येष्ठोऽन्तेवासी=शिष्यः गौतमो यावत्, इह यावच्छ-देन-
अत्रैव द्वितीया-पथने चतुर्थमूत्रस्य व्याख्याया वर्णितेन विधिना भगवदाज्ञा

‘तेण कालेण’ इत्यादि

‘तेण कालेण तेण समणं’ उसी काल और उसी समय ‘समणस्स
भगवओ महावीरस्स’ श्रमण भगवान् महावीर के ‘जेट्ठे अतेवासी गोयमे’ बड़े
शिष्य गौतम स्वामी जो विशिष्ट तपस्वी थे वे द्वितीय अध्ययन में वर्णित विधि के

‘तेण कालेण’ इत्यादि

‘तेण कालेण तेण समणं’ ते काल ते समयने विधे ‘समणस्स भग
वओ महावीरस्स’ श्रमण भगवान् महावीरना ‘जेट्ठे अतेवासी गोयमे’ मोटा
शिष्य गौतम स्वामी ने विशिष्ट तपस्वी होता ते भीना अध्ययनमा वर्णयेव

टीका—मृ० ४

‘ तेण कालेण ’ इत्यादि । तस्मिन् काले तस्मिन् समये श्रमणो भगवान् महावीरः यत्रैव पुरिमताल नाम नगर यत्रैव ‘ अमोहदसी ’ अमोवदर्शि=अमोवदर्शिनानामकम्, ‘ उज्जाणे ’ उज्जान तत्रैव ‘ समोसडे ’ समवसृतः=समागतः । ‘ परिसा ’ परिपत्=जनसङ्घति निर्गता श्रीमहावीरस्वामिनं वन्दितुं नगरान्निर्गतेत्यर्थः, ‘ राया ’ राजा=महावल्लभाको नृपश्च ‘ निग्गया ’ निर्गतः—श्रीमहावीरस्वामिनं वन्दितुं नगरान् निस्सृत इत्यर्थः । यत्रैव श्रमणो भगवान् महावीरस्तत्रैवोपागत्य भगवन्तमादक्षिणपदक्षिण करोति, कृत्वा वन्दते नमस्यति, यावत् पशुपास्ते ‘ धम्मो कहिओ ’ धर्मः कथितः=भगवता श्रुतचारित्रलक्षणो धर्म उपदिष्टः । परिपत् धर्मकथा श्रुत्वा भगवन्तं वन्दित्वा नमस्कृत्य प्रतिगता । राजाहपि ‘ गओ ’ गतः=स्वस्थानं प्रतिगत इत्यर्थः ॥ मृ० ४ ॥

‘ तेण कालेण ’ इत्यादि ।

‘ तेण कालेण तेण समएण ’ उसी काल और उसी समय ‘ समणे भगव महावीरे ’ श्रमण भगवान् महावीर ‘ जेणेव पुरिमतालणाम नयरे जेणेव ’ उस पुरिमताल नगर में जहाँ वह ‘ अमोहदसी ’ अमोवदर्शी ‘ उज्जाणे ’ उज्जान था ‘ तेणेव ’ वहाँ ‘ समोसडे ’ समवसृत हुए । ‘ परिसा निग्गया ’ परिषद प्रभु का आगमन सुनकर उस बगीचे में पहुँची । ‘ राया निग्गओ ’ राजा भी पहुँचा । ‘ धम्मो कहिओ ’ आई हुई परिषद एवं राजा को प्रभु ने श्रुत-चारित्र रूप धर्म का उपदेश दिया । ‘ परिसा पडिगया रायावि गओ ’ राजा प्रजा दोनों धर्मदेशना सुनकर अपने-२ स्थान पर वापिस गये । भावार्थ स्पष्ट है ॥ सु० ४ ॥

तेण कालेण ’ इत्यादि

‘ तेण कालेण तेण समएण ’ ते काल अने ते समयने विषे समणे भगव महावीरे श्रमण भगवान् महावीर ‘ जेणेव पुरिमताले णाम नयरे जेणेव ’ ते पुरिमताल नगरमा ज्या ते ‘ अमोहदर्सी ’ अमोवदर्शी ‘ उज्जाणे ’ उज्जाने । तेणेव त्या समोसडे समवसृत तथा परिसा निग्गया ’ परिषद् प्रभुनु आगमन आलणीने ते जगीआमा पडोव्ही ‘ राया निग्गओ ’ राजा पण त्या पडोव्या धम्मो कहिओ आवेव्ही परिषद् अने राजने प्रभुके श्रुत-चारित्र रूप धर्मने उपदेश आये, ‘ परिसा पडिगया रायावि गओ ’ राजा प्रजा अने धर्मने उपदेश आलणीने पोनाना स्थानके पाछा गया भावार्थ स्पष्ट है ॥ ४ ॥

यन्ति=मारयन्ति । 'घाहता' घातयित्वा, 'कसप्पहारेहि' कशाप्रहारैः, तं पुरुष
'तालेमाणा २' ताडयन्तः २, 'कलुण' करुणम्, इदं क्रियाविशेषणम्-सरो-
दनमित्यर्थः, 'काकणिमसाइ' काकणीमासानि काकणीरूपाणि तिलशः कृतानि
लघुलघूनि मासानि=मासखण्डानि घातिताना तेषामित्यर्थः 'खावेति' खाद-
यन्ति । 'खावित्ता' खादयित्वा 'रुहिरपाण च' रुधिरपानं च 'पाएति' पाय-
यन्ति तस्य पुरपस्य पितुर्लघुभ्रातृणा रक्तानि पाययन्तीत्यर्थः । 'तयाणतर चण'
तदनन्तर च खलु 'दोच्चसि' द्वितीये 'चच्चरसि' चत्वरैः=चतुष्पये, 'अट्ठ'
अष्टौ, 'लहुमाउयाओ' लघुमातृकाः=लघुमातृः मातुर्लघुमातृरित्यर्थः, 'काक्की'
इति भाषामसिद्धा अग्रतो घातयन्ति । घातयित्वा त पुरुष तासा लघुमास-

जान से मारडाला है । 'घाहता कसप्पहारेहि' तालेमाणा २ कलुण काकणि
मंसाइ 'खावेति' मार कर फिर उन्होंने ने कशाओं के प्रहारों से उसे ताड़ित किया
ताड़ित करने के पश्चात् करुण विलाप करते हुए उस पुरुष को उन्होंने ने काकणिप्रमाण-
तिल २ बराबर करके मारे हुए उन पुरुषों के मास को खिलाया । 'खावित्ता
रुहिरपाण च पाएति' खिलाकर बाद में उसके लिये फिर रुधिरका पान कर
वाया । 'तयाणतर च ण' इसके अनन्तर 'दोच्चसि चच्चरसि अट्ठ लहुमा-
उयाओ अगगओ घाएति' वे सब के सब उसे द्वितीय चौराहे पर ले गये वहां
बैठाकर उसके समक्ष ही उन्होंने आठ जो उसकी काकिया थीं उन सबको मारा
'घाहता०' मारकर फिर उन्होंने उस व्यक्ति को कशा के प्रहारों से ताड़ित
किया, पश्चात् विलाप करते हुए उसे उन्होंने ने मारी हुई काकियों का मास

कसप्पहारेहि तालेमाणा २ कलुण काकणिमसाइ 'खावेति' मारीने पाछी
तेने डोयडाना प्रहारैथी मार मारीअने पछीथी कइण विलाप करता ते पुइधने
तेओओ तलतल जेवडा दुकडा उरीने भारेला पुइधेना मासने भवराओ
'खावित्ता रुहिरपाण च पाएति' भवरावीने पछी इरीने तेने रुधिरनु पान
कराओ 'तयाणतर च ण' ते पछी 'दोच्चसि चच्चरसि अट्ठ लहुमाउयाओ
अगगओ घाएति' तेने जीव आटा पर लप गया त्या तेना मभक्षमान ते
राजपुइधेओ ते आठ तेनी जे काकीओ डली ते तमाभने मारी नाणी 'घाहता०
मारीने पछी तेओओ ते व्यक्तिने डोयडाना प्रहार कर्या अने ते पछी विलाप करते
तेने भारेली काकीओना मासना तल-तल जेवडा दुकडा उरीने भवराओ तथा

मुपादाय भिक्षानपनार्थं पुरिमतालनगरे उच्चनीचमध्यमकुलानि अटन्, इति सग्रा ह्यम् । ' रायमग ' राजमार्गं ' समोगादे ' समवगाढः=समागतः । ' तत्थ ण ' तत्र खलु ' बहवे हत्थी ' बहून् इस्तिनः ' पासइ ' पश्यति । अत्रेदं द्रष्टव्यम्- ' अन्यथा तत्र बहून्भवान् पश्यति । तेषां इत्यारूढानामभ्वारूढानां च खलु पुरुषाणां मध्यगतमेकं पुरुषं पश्यति ' इति ।

' तए ण ' ततः खलु, ' त पुरिस ' तं पुरुषं राजपुरुषाः ' पढमसि चच्चरसि ' प्रथमे च चरे=चतुष्पये, ' णिसियावित्ति ' निपादयन्ति=उपवेशयन्ति । ' णिसियावित्ता ' निपाद्य=उपवेशय, ' अट्ट ' अष्टौ ' चुल्लपिउए ' क्षुल्लपितृन्=पितुर्लघुभ्रातृन्, ' अग्गओ ' अग्रतः तस्य पुरुषस्याग्रे इत्यर्थः, ' घाएति ' घात

अनुसार अपनी कृत तपस्या की पारणा के निमित्त भगवान से आज्ञा लेकर भिक्षा लाने के लिये पुरिमताल नगर में उच्च नीच एवं मध्यम कुलों के घरों में गोचरी के लिये घूमते हुए ' रायमग ' राजमार्ग पर ' समोगादे ' आनिक्के ' तत्थ ण बहवे हत्थी जाव पासइ ' वहा उन्होंने जनेक हाथियों को कि जिन पर महावत बैठे हुए हैं देखा । इसी प्रकार अनेक घोड़ों को भी देखा । हस्तिपक्षी एवं भस्मारोहियों के मध्य में एक पुरुष भी देखा । ' तए ण त पुरिस रायपुरिसा पढमसि चच्चरसि णिसियावित्ति ' साथ में यह भी देखा कि उस पुरुष को राजपुरुषों ने प्रथम चौहट्टे पर बैठा दिया है और ' णिसियावित्ता अट्ट चुल्लपिउए अग्गओ घाएति ' बैठाकर उसी के समक्ष उसके पिता के आठ छोटे भाइयों को उन्होंने

विधि प्रभाञ्छे पोतानी क्खेदी तपभ्यानां पारय्वा निमित्ते भगवान्नी आज्ञा लब्धने भिक्षा देवा भाटे पुरितमाल नगरने विषे उच्च नीच अने मध्यम कुलोना घरोभा गोचरी भाटे करता-करता ' रायमग राजमार्गपर ' समोगादे ' आन्था ' तत्थ ण बहवे हत्थी जाव पासइ ' त्या आगण तेभञ्छे अनेक हाथीओने के नेना उपर महावत भेठा हुता तेने जेया, तेज प्रभाञ्छे अनेक घोडाओने पणु जेया महावतो अने घोडाभारोना वन्थमा जेक पुरुषने पणु जेये। तए ण त पुरिस रायपुरिसा पढमसि चच्चरसि णिसियावित्ति ' साथे ते पणु जेयु के ने वन्थमा पुरुष हुतो तेने राजपुरुषोञ्चे प्रथम चौटा-चार रस्ता पर भेसारी दीधे। अने ' णिसियावित्ता अट्ट चुल्लपिउए अग्गओ घाएति ' भेसादीने तेना समक्षमा तेना पिताना आठ नाना भाइओने तेओञ्चे जनथी भारी नाभ्या ' घाइत्ता

नष्टकान-पौत्रान दौहित्राश्च, दशमे 'णतुहणीओ' नष्टुः=नष्टार एव नष्टका
स्तेषा भार्याः नष्टव्यस्ताः पौत्रपत्नीः, दौहित्रपत्नीश्च, अग्रतो यातयन्ती
त्यादि पूर्ववत् । 'एगारम' एकादशे चत्तरे 'णतुयावई' नष्टकापतीन्=पौत्री-
पतीन् दौहित्रीपतीन् च, तथा द्वादशे चत्तरे 'णतुईओ' नष्टीः=पौत्री,
दौहित्रीश्च, 'तेरसमे' त्रयोदशे 'पिउस्सियावई' पितृवसृपतीन्, 'फुका-
इति प्रसिद्धान् 'चउदसमे' चतुर्दशे 'पिउस्सियाओ' पितृवसृ, 'मूआ' इति
भाषाप्रसिद्धाः 'पणसरसमे' पञ्चदशे 'माउस्सियावई' मातृवसृपतीन् 'मासा'
इति भाषाप्रसिद्धान् 'सोलसमे' षोडशे 'माउस्सियाओ' मातृवसृः 'मासी'
इति प्रसिद्धाः 'सत्तरसमे' सप्तदशे 'माउळा' मातुलान् 'मामा' इति प्रसि-
द्धान् 'अठारसमे' अष्टादशे 'माउलियाओ' मातुलानीः, 'मामो' इति प्रसिद्धा-
'एगूणवीसहमे' एकोनविंशतितमे 'अवसस' अवशेष 'मिच्छणाइगियगसयण
संघिपरियण' मित्र-ज्ञाति-निजक-स्वजन-सम्बन्धि-परिजनम्=मित्राणि-सुहृद्,
ज्ञातय.=समानगोत्रजाः निजका.=पिता, मातरश्च, स्वजना.=मातुलपुत्रादयः,
सम्बन्धिनः=भ्रातृभ्रातृकादयः, परिजनो=दासीदासादिः, तेषा समाहारः,
तत्तथा च, सर्वान् मित्रादीन् इत्यर्थं 'अगओ' अग्रतः, 'घाएति' यात-

की पनियों को, ग्यारहवे पर पौत्रियों के एव दौहित्रियों के पतियों का, बारहवे पर पौत्रा
एव दौहित्रियों का, तेरहवे पर पिता का बहिन का पतियों का, चौदह पर
पिता की बहिन को, पन्द्रहवे पर मौमिया के पतियों (मासा) का, सोलहवे
पर मौसिया को, सत्तरहवे पर मामाभा को अठारहवे पर मामिया को और
उन्नीसवे पर माकी और भी जा उसके मित्र-सुहृद्, ज्ञाति-समानगोत्रज, निजक-
मातापिता, स्वजन-मामापुत्र आदि, सम्बन्धी-भ्रातृ के पुत्र साले आदि, परिजन-
दासदासी आदि थे उन सब को उन्हां न उसके समक्ष मोरे और 'याउत्ता

द्विकराओने, तथा दौहित्रोने, दम्भापर पौत्रो तथा दौहित्रोनी पत्नीओने
अगीआरमा पर पौत्रिओ तथा दौहित्रिओना पतिओने आरमा पर पौत्रिओ अने
दौहित्रिओने, तेरमा पर पितानी ओनो (कु) ना पतिओने (कुवाओने)
ओदमा पर पितानी ओनो-कुधओने, पहरमा पर मामाने, सोलमा पर
मात्रीओने, सतरमा पर गाई रहेला जीण तेना मित्र-सुहृद्, ज्ञाति-समानगो-
त्रज, निजक-माता-पिता, स्वजन-मामापुत्र आदि, सणधी-मसराना पुत्र
(माणा) आदि, परिजन-दास-दागी आदि ने हुता ते तभाभने ते

खण्डानि सकरुण खादयन्ति, रुधिर च पाययन्तीति समन्वयो बोध्यः, एव
मग्रेऽपि सर्वत्र चत्वरं समन्वयः । 'एव तच्चे' एवम् = उक्तप्रकारेण । तृतीय
ऽपि चत्वरं 'अट्ठ' अष्टौ 'महापिउए' महापितृकान् पितुर्ज्येष्ठभ्रातृन् इत्यर्थः ।
अग्रतो घातयन्ती-त्यादि पूर्ववत् । 'चट्ठये' चतुर्थे-चत्वरं 'अट्ठ' महामाउयाओ
अष्ट महामातृकाः=मातुर्ज्येष्ठभ्रातृः, 'बहाभा' इति भाषाप्रसिद्धा, अग्रतो
घातयन्तीत्यादि पूर्ववत् । 'पचमे', पञ्चमे, चत्वरं 'पुत्ता' पुत्रान्, 'उट्ठ'
पण्ठे चत्वरं 'सुण्हा' स्नुषाः=पुत्रवधूः 'सत्तमे' सप्तमे 'जामाउए' जामातृ-
कान्-जामातृन् 'अट्ठमे' अष्टमे 'धुयाओ' दूहितृ=पुत्रीः, नवमे 'णत्तुए'

तिलर बराबर कर' खिलाया और दूधन खिलाया । इसी प्रकार वे उसे 'तच्चे'
अष्ट महापिउए, चट्ठये अष्ट महामाउयाओ, पचमे पुत्ता, उट्ठे सुण्हा, सत्तमे
जामाउए, अट्ठमे धुयाओ, णवमे णत्तुए, दसमे णत्तुइणीओ, एमारसे
णत्तुयावई, बारसमे णत्तुईओ, तेरसमे पिउस्सियावई, चउइसमे पिउस्सियाओ,
पण्णरसमे माउस्सियावई, सोलसमे माउस्सियाओ, सत्तरसमे माउला,
अट्ठारसमे माउलियाओ, एगूणवीसइमे अवसेस मित्तणाइणियगसयणसवधिप
रियण अगगओ घाएति' तृतीय चत्वर - (अनेक रास्ता जहा मिले, बहा) पर
ले गये, बहा उहों ने उसी के समक्ष उसके आठ पिताके ज्येष्ठ भाईयो को, चौथे
चौंटे पर लेजाकर उसकी आठ बड़ी माताओं को, पाचवे पर लेजाकर उसके आठ
पुत्रों को, छठवे पर उसकी आठ पुत्रवधुओं को, सातव पर जमाईओं का,
अठवे पर पुत्रियों का, नवमे पर पौत्रों एवं दौहित्रों का, दशवे पर पौत्रों और दौहित्रों

इधिर पायु आ भभाओ तेने 'तच्चे' अष्ट महापिउए, चट्ठये अष्ट महामाउयाओ
पचमे पुत्ता छठे सुण्हा, सत्तमे जामाउए अट्ठमे धुयाओ, णवमे णत्तुए, दसमे
णत्तुइणीओ, एमारसे णत्तुयावई, बारसमे णत्तुईओ तेरसमे पिउस्सियावई चउइसमे
पिउस्सियाओ, पण्णरसमे माउस्सियावई सोलसमे माउस्सियाओ, सत्तरसमे
माउला अट्ठारसमे माउलियाओ एगूणवीसइमे अवसेस मित्तणाइणियगसयणसवधि
परियण अगगओ घाएति त्रीन चत्वर (अनेक रास्ता जया लेगा थाय छे
त्या) पर लई गया, त्या आगण तेओओ तेना समक्ष तेना पिताना आठ मोटा
भाइओने, योथाभा लई जधने तेनी आठ मोटी माताओने, पाचभा
पर लई जधने तेना आठ पुत्रोने, छठा पर तेनी आठ पुत्रवधुओने,
सातभा पर जभाइओने, आठभा पर पुत्रिओने, नवभा पर पौत्रो-दौहित्रो

मूलम्—मृ० ६

तएण से भगवओ गोयमस्स तं पुरिस्स पासित्ता अयमेयास्वे अज्झ
त्थिए ५ समुप्पण्णे० जाव तहेव णिग्गए एव वयासी-एव खलु अहं भवे ।०
से ण भेते । पुरिसे पुच्चभवे के आसी० जाव त्रिहरड ॥ मृ० ६ ॥

टीका—मृ० ६

‘तए ण’ इत्यादि । तत् खलु ‘से’ तस्य ‘भगवओ गायमस्स’
भगवतो गौतमस्य तं पुरुषं दृष्ट्वा ‘अयमेयास्वे’ अयमेतद्रूपः=वक्ष्यमाणस्वरूप

हुए देखा । साथ में महावत और सटसों के बीच में एक ऐसा भी व्यक्ति
उन की दृष्टि में आया जिसे राजपुरुष वरा के १९ चोड़ों पर कमल निठा निठाकर
एक एक चौहट्टे पर उसके ही समक्ष उसके काका आदि स लकर पारजनो तक का
हत्या कर उन का मास तिलरं बरानर कर क उसे खिलाते थे और पाना
क स्थान पर उनका लोहू पिलाते थे । जबरं यह नहीं खाता तो वह इस
कोडा द्वारा इतनी बुगी तरह पीटते कि वचाग अघमरा हो जाता था । मार
पड़ते समय यह उड़ी बुगी राति से कि जिम मुनकर दया आजाय चिछाता-रोता
और निछाता था ॥ मृ० ५ ॥

‘तए ण भगवओ गोयमस्म०’ इत्यादि

‘तए ण भगवओ गोयमस्स’ भगवान् गौतम को ‘तं पुरिस्स
पासित्ता’ उस पुरुष को देखकर ‘अयमेयास्वे अज्झत्थिए ५ समुप्पण्णे० जाव

मरेखा लेया, माथे भड़ावत अने घोट्टावारेनी वयभा ओक ओवी पपु व्यक्ति
तेमना लेवामा आवी केनेने राजपुरुषो त्याना १६ थोटा पर कमल भेसाडीने
ओक ओठ थोटापर तेना भमक्षमा तेना डाडा आदिथी लधने पगिनेना सुधीनी
हत्या करीने तेओना भामने तिल तिल गलगग ठटका करीने तेने भवरावना हुता, अने
पाणीना ठेकावे तेओनु इधिय-बोही पाता हुता, ज्यारे तेन भातो पीने। त्यारे तेने
डायडाथी भुज्ज भुरी रीते मरता हुता के वेथी ते जियारे अर्धभरहुतु-
थध जेने। मार पडवा ममथे ते लागे भूडी रीते के नेने मासगीने दया आवी
जय तेम शिखातो राने। अने जिल गिल कृतो हुतो ॥ पा॥

‘तए ण भगवओ गोयमस्स०’ इत्यादि

‘तए ण भगवओ गोयमस्स’ भगवान् गौतमसे ‘तं पुरिस्स पासित्ता’
ते पुरुषने लेधने ‘अयमेयास्वे अज्झत्थिए ५ समुप्पण्णे० जाव तहेव णिग्गए’

यन्ति । ' घाहता ' घातयित्वा, त पुरुष ' कसप्पहारेहि ' कशामहारैः, ' ताले
माणा २ ' ताडयन्तः २ ' कलुण ' करुण ' काकणिमंसाह ' काकणीरूपाणि
लघुलघूनि । मासानि=मासखण्डानि, ' स्वावेति ' स्वादयन्ति, ' रुहिरपाण च '
रुधिरपाण च ' पाएति ' पाययन्ति ॥ सू० ५ ॥

कसप्पहारेहि तालेमाणार कलुण काकणिमंसाह स्वावेति रुहिरपाण च
पाएति ' मार कर कशा के प्रहारों द्वारा उस भी खूब पीटा, फिर बाद में दुरी तरह
बिलाप करते हुए उसे सब का भिन्नर चौहट्टे पर नठा तिलर बरानर कर माम
गिलाया और उनका उसे पानी के स्थान पर खून पिलाया ।

भावार्थ— जनता के वापस चले जाने पर भगवान् के बड़े शिष्य
श्री गौतम स्वामी जो विशिष्ट तपस्वी थे अपने स्थान से उठे और उठकर प्रभु के
निकट आये । आकर प्रार्थना की कि—हे भदत ! आज छट्ट के पारणे में आप से
पुरिमताल नगर में भिक्षाचर्या के निमित्त जाने की आज्ञा चाहता हूँ । प्रभु ने
गौतम की प्रार्थना स्वीकार कर पुरिमताल नगर में जाने की आज्ञा प्रदान की ।
आज्ञा प्राप्त करते ही गौतम अमोघदर्शी उद्यान से चलकर भिक्षा के लिये पुरिमताल
में आये । ऊँच नीच एवं मध्यम कुलों में पर्यटन करते हुए जब वे राजमार्ग
पर आये तो वहाँ अनेक हाथी और घोड़ों को सब साज-भाज से सजे

व्यटितना ममक्षमा भार्या अने ' घाहता कसप्पहारेहि तालेमाणार कलुण
काकणिमंसाह स्वावेति रुहिरपाण च पाएति ' भारीने डायडाना प्रहारद्वारा
तेने पण्डु भूम पीटयु, पछीथी भूम भूडी रीते बिलाप करता तेने
गूहा-गूहा योटा पर मेमारीने तिल-तिल गरामर करीने तेओनु मास अवरावु
अने तेने तेनु-पाछी पीवा देवाने गहले इधिर पायु

भावार्थ— भाषुसे पाछा गया पछी लगवानना मोटा शिष्य श्री
गौतम स्वामी ने विशिष्ट तपस्वी होता, ते पोताना स्थानथी छठ्या अने प्रभुनी
नलक आव्या, आवीने, प्रार्थना करी के लहन्त । छठना पारषाना निमित्ते हु
आपना पासे पुरिमताल नगरमा भिक्षाचर्या करवा जवा मोटेनी आज्ञा आहु
छ प्रभुअ गौतमनी, प्रार्थना स्वीकारीने पुरिमताल नगरमा जवानी आज्ञा
आपी आज्ञा मेगवीने गौतम अमोघदर्शी गगीयाभाथी नीकवीने भिक्षा माटे
पुरिमताल नगरमा आव्या, उच्च-नीच अने मध्यम कुलोंमा इरीने न्यारे ते
राजमार्ग पर आव्या तो स्त्री तेमणे अनेक हाथी अने घोडाओने सर्व मानथी

वीरस्त्वैवोपागच्छति, उपागत्य श्रमण भगवन्त महावीर यावत् मित्रा प्रति दर्शयति, दशयित्वा श्रमण भगवन्त महावीर वन्दते नमस्यति, वन्दित्वा नमस्यित्वा, 'एव वयासी' एवं=वक्ष्यमाणप्रकारेण अवादीत्=उक्तवान्।

'एव खलु अह भते।' हे भदन्त ! युष्माभिरभ्यनुज्ञातः सन् पुरिमतालनगर मिक्षानयनार्थमनुप्रविष्टोऽहं राजमार्गे चत्वरं चत्वरं राजपुरुषैस्ताड्यमानमेकं पुरुषं नरकप्रतिरूपिका वेदना वेदयन्तमपश्यम्। इत्युक्त्वा गौतमो भगवन्तं पृच्छति—'से ण भते' पुरिस' स खलु हे भदन्त ! पुरुषः 'पुञ्चभवे के आसी' पूर्वभवे क आसीत् ? 'जाव विहरइ' यावद् विहरति। अत्र यावच्छब्देन प्रयमाध्ययनोक्तत्रयोदशमृतस्थपादो द्रष्टव्यः। केपा पूर्वकृतपापकर्मणा फलं मत्त्यनुभवन् विहरतीति सक्षिप्तार्थः ॥ मृ० ६ ॥

श्रमण भगवान् महावार विरानमान थे, वदना नमस्कार कर प्राप्तमिक्षा प्रभु को दिखलायी। दिखलाकर फिर वदना नमस्कार कर प्रभु से 'एव वयासी' इसप्रकार कहने लगे कि— 'एव खलु अह भंते' हे भदन्त ! आप से आज्ञा पाकर आज मैं पुरिमताल नगर में मित्रा लेने के लिये गया था। ज्यों ही मैं राजमार्ग पर आया तो वहाँ प्रत्येक चतुष्पथ (चार रास्ते) पर राजपुरुषोंद्वारा पीटा जाता एक पुरुष देखा—जो नरक जैसी वेदना भोग रहा था। इस प्रकार कहकर गौतम ने भगवान् से पूछा 'से ण भंते पुरिसे पुञ्चभवे के आसी' हे भदन्त ! यह पुरुष पूर्वभव में कौन था। 'जाव विहरइ' यह किन् पूर्वकृत पाप कर्मों का इस प्रकार को फल भोग रहा है ?।

पडोन्था. वदना नमस्कार करी लावेली शिक्षा प्रभुने गतावी पछी इरी वदना नमस्कार करीने प्रभुने 'एव वयासी' ओ प्रभाए छडेवा लाग्या हे 'एव खलु अह भते' हे भदन्त ! आपना पासेथी आज्ञा भेगवीने आज्ञा हु पुरिमताल नगरमा शिक्षा लेवा भाटे गयो હતો ज्या हु राजमार्ग पर आग्यो तो त्या आगण दरेक चार रस्ता पर राजपुरुषो जेने मारता હતા તેવો એક પુરુષ જોયો, જે નરકના જેવી વેદના ભોગવી રહ્યો હતો આ પ્રભાણે કહીને ભગવાનને ગોતમે પૂછ્યું—સે ણ ભતે પુરિસે પુજ્વભવે કે આસી હે ભદન્ત ! તે પુરુષ પૂર્વભવમા કોણુ હતો ? 'જાવ વિહરઈ' તે કયા પૂર્વકૃત પાપકર્મોનું આ પ્રકારે ફળ ભોગવી રહ્યો છે ?

‘અજ્ઞથિય ૫’ આધ્યાત્મિક, અગ્રેમાનિ ચત્તારિ પદાનિ વિજ્ઞેયાનિ—‘ચિંતિય, કલ્પિય, પતિય, મનોગય’ इति । चिन्तितं कल्पितं, प्रार्थितं, मनोगतः, ‘अज्ञथिય’ इत्यादीना पञ्चाना पदाना व्याख्या प्रथमाध्ययने द्वादशमूत्रे कृता । सस्कल्प=विचारः ‘समुष्णणे’ समुत्पन्नः । ‘जाव तदेव णिगय’ यावत् तथैव निर्गत—यथाऽत्रैव द्वितीयाध्ययने पञ्चममूत्रे वर्णितस्तथा निर्गत इत्यर्थः । तथा च—अत्र यावच्छब्देनैव द्रष्टव्यम्—‘अहो ! खलु अयं पुरुष’ पुरापुराणानां दुःखीणां दुःप्रतिक्रान्तानामशुभानां पापानां कृतानां कर्मणा पापक फलवृत्ति विशेष प्रत्यनुभवन् विहरति, न मे दृष्टा नरका वा नैरयिका वा, प्रत्यक्ष खलु अयं पुरुष नरकप्रतिरूपिका वेदना वेदयतीति कृत्वा पुरिमतालनगरे उच्चनीचमध्यमकुलेषु यावत् अटन् यथापर्याप्तं समुदान=भैक्षं गृह्णाति, गृहीत्वा पुरिमतालनगरस्य मध्यमध्येन निर्गतः । निर्गत्य यत्रैव श्रमणो भगवान् महा-

તહેવ ‘ણિગય’ આધ્યાત્મિક ચિન્તિત, કલ્પિત, પ્રાર્થિત એવ મનાગત સકલ્પ—ઇસ વિધિ સે ૫ પાંચ પ્રકાર કા વિચાર ઉદ્ભૂત હુઆ । અહો ! આશ્ચર્ય છે કે આ પુરુષ પૂર્વભવ મેં ઉપાર્જિત પ્રાચીન દુઃખીર્ણ દુઃપ્રતિક્રાન્ત એસે અશુભતમ પાપમય કૃત કર્મોં કા પાપસ્વરૂપ હી ફલ ભોગ રહા છે, ન તો મેંને નરક દેલે ઓર ન નારકી હી દેલે, પરંતુ ઇસકી વેદના દેલકર એસા હી માલૂમ પડતા છે કે પ્રત્યક્ષરૂપ મેં નરક કી જૈસી વેદના કા યહ અનુભવ કર રહા છે । ઇસ પ્રકાર વિચાર કર વે ઇસ પુરિમતાલ નગર સે ઉચ્ચ નીચ કુલાદિકોં સે યથાપર્યાપ્ત ભિક્ષા પ્રાપ્તકર અપને સ્થાન પર વાપિસ આગયે । આતે હી વે વહા પહુંચે જહા

આધ્યાત્મિક, ચિન્તિત, કલ્પિત, પ્રાર્થિત અને મનાગત સકલ્પ, આ વિધિથી પાપ પ્રકારનો વિચાર ઉત્પન્ન થયો—અહો આશ્ચર્ય છે કે આ પુરુષ પૂર્વભવમાં સચ્ચ કરેલા પ્રાચીન-જૂના દુઃખીર્ણ દુઃપ્રતિક્રાન્ત એવા અશુભતમ પાપમય કરેલા કર્મોના પાપસ્વરૂપ ફળને ભોગવી રહ્યો છે એ નરક જોયા નથી તેમજ નારકીના જોવાને પણ જોયા નથી પરંતુ આ માણસની વેદના-પીડા જોતાજ એવું જણાય છે કે પ્રત્યક્ષ રૂપમાં નરકના જેવીજ વેદના-પીડાને અનુભવ એ કરી રહેલ છે આ પ્રમાણે વિચાર કરીને તે પુરિમતાલ નગરમાંથી ઉચ્ચ-નીચ કુલોમાંથી યથાપર્યાપ્ત ભિક્ષા મેળવીને પોતાના સ્થાન પર પાછા આવી ગયા, આવીને તે ન્યા શ્રમણ ભગવાન મહાવીર જિજ્ઞાસુમાન હતા ત્યા

टीका—मू० ७

भगवानाह—‘ एव खलु गोयमा । ’ इत्यादि । एव खलु हे गौतम ! तस्मिन् काले तस्मिन् समये इहैव जम्बूद्वीपे द्वीपे भारते वर्षे पुरिमताल नामक नगरमासीत्, तत् क्रीडगमित्याह—‘ रिद्धिथिमियसमिद्धे ’ ऋद्धिस्तिमित-समृद्धम्, ऋद्ध=नमःस्पर्शिनङ्गुलमासादयुक्त ऋद्धजनसङ्कुल च, स्तिमित=स्वपरचक्रभयरहितम्, समृद्धम्=धनगान्यादिपूर्ण, पदत्रयस्य कर्मधारयः । विभ वविस्तीर्णं शान्तिसम्पन्नं चेत्यर्थः । तत्र खलु पुरिमतालनगरे ‘ उदये णाम

घटना प्रभु से निवेदन की । निवेदन करने के पश्चात् प्रभु स उन्होंने यह भी पूछा कि—हे प्रभो ! इस प्रकार नरक जैसी दुर्दशा का पात्र यह प्राणी किन उपाजित कर्मों के उदय से हो रहा है । पूर्वभव में यह कौन था ॥ सू० ६ ॥

‘ एव खलु गोयमा० ’ इत्यादि

भगवान् ने कहा ‘ गोयमा । ’ हे गौतम ! तुमने जो पूछा है उसका समाधान इस प्रकार है— ‘ तेण कालेण तेण समएण ’ उस काल और उस समय में ‘ इहेव जम्बूद्वीपे द्वीपे भारहे वासे पुरिमताले णाम णयरे होत्था रिद्ध० ’ इस जम्बूद्वीप के भरत क्षेत्र में पुरिमताल नामका नगर था । यह गगनस्पर्शा अनेक प्रासादों से युक्त और अनेक जनो से संकुल था । स्वच्छ और परचक्र का यहां भय नहीं था । एव धान्यादिक से यह सदा परिपूर्ण रहता था । ‘ तत्थ ण पुरिमताले उदये णाम राया होत्था ’ वहां पुरिमताल नगर में

धरी, निवेदन क्या पछी प्रभुने तेभण्णे ओ पण्ण पृच्छयुं के—हे प्रभु ! आवी नरकना नेवी दुर्दशाने पामेल आ प्राणी क्या अय्य करेला कर्मेना उदयथी आबुं क्षण लोगवी रहेल ठे ? पूर्वभवमा ते केषुं हुतो ? ॥ सू-६ ॥

‘ एव खलु गोयमा ’ इत्यादि

भगवाने कण्ठुं के ‘ गोयमा ’ हे गौतम ! तमे ने पृच्छयुं छे तेनुं समाधान आ प्रभाण्णे ठे— ‘ तेण कालेण तेण समएण ’ ते काल अने ते समयने विधे ‘ इहेव जम्बूद्वीपे द्वीपे भारहे वासे पुरिमताले णाम णयरे होत्था रिद्ध० ’ आ जम्बूद्वीपना भरतक्षेत्रमा पुरिमताल नामनुं ओक नगर हुतु, ते गगनस्पर्शी अनेक भेदोत्थी युक्त अनेक वस्तीथी सरपुर हुतु, अय्यक अने परय्यकने त्या लय न हुतो, धन अने धान्यथी हुमेशा ते पूर्ण हुतु ‘ तत्थ ण पुरिमताले

मूलम्—सू० ७

एवं खलु गोयमा ! तेण कालेण तेण समण इहेव जंजुहीवे दीवे भारहे वासे पुरिमताले णामं णयरे होत्था, रिद्ध० ३ । तत्थ ण पुरिमताले उदये णा म राया होत्था, महया० । तत्थ ण पुरिमताले निन्नए णाम अड यवाणियए होत्था, अड्ढे० जाव अपरिभूए, अहम्मिए जाव दुप्पडियाणदे ।

तस्स णं णिणयस्स अडयवाणियस्स बहवे पुरिमा दिण्णभइभत-वेयणा कल्लारुल्लि कोदालियाओ य पत्थिए य पडिए य गेण्हति गेण्हित्ता पुरिमतालस्स णयरस्स परिपेग्गे सुबहुए कागि-अडए य घूड-अडए य पारे बइ-अडए य टिट्ठिभि-अडए य वगि-अडए य मळुरि-अडए य कुक्कुडि-अडए य, अण्णेसिं चेव बहूण जलयर-थलयर-वहयरमार्हण अडाइ गेण्हति, गेण्हित्ता पत्थियपडिगाइ भरेंति भरित्ता, जेणेव णिणए अडवाणियए तेणेव उवागच्छति, उवागच्छित्ता णिणयस्स अडवाणियस्स उवणेति ।

तए ण तस्स णिणयस्स बहवे पुरिमा कागिअडए य जाव कुक्कुडि-अडए य अण्णेसिं च बहूण जल-थल-खयरमार्हण अडए तवएसु य कंड एसु य भज्जणएसु य दंणालेसु य तलति भज्जति सोल्लति, तलित्ता भज्जित्ता सोल्लित्ता य रायमग्गसि अतरावणसि अडयपणिण विट्ठिं कप्पेमाणा विहरति । अप्पणोवि य ण से णिणए अडवाणियए तेहिं बहुहिं काइअडएहि य जाव कुक्कुडिअडएहि य तल्लिएहिं भज्जिएहिं सोल्लिएहिं सुर च ५ आसा एमाणे ४ विहरइ ॥ सू० ७ ॥

भावार्थ— दुर्दशासंपन्न उस व्यक्ति को देखकर गौतम स्वामी को अनेक प्रकार के विचार उत्पन्न होने लगे । वे वहा से यथापर्याप्त भिक्षा प्राप्त कर वापिस अपने स्थान पर आये और आते ही जो कुछ भिक्षा में मिला था उसे प्रभु को दिखलाया । बदनाम सम्स्कार करने के अनन्तर उस पुरुष पर बीतती हुई वह सब

भावार्थ— दुर्दशाने पायेले ते व्यक्तिने जेधने गौतम स्वामीने अनेक प्रकारना विचारो उत्पन्न थया लाग्या ते नगरभाथी ने भये ते बिद्याने लधने पाछा पोताना स्थान पर आग्या, अने अवतान ने दाध बिद्या ल ग्या हुता ते प्रभुने गतावी, पछी बदनाम-सम्स्कार कर्या गाढ तेभण्णे ने दुष्णी व्यक्तिने जेथेले अने तेना पर ने बीतती हुती ते तभाम हुकीकत प्रभु पाने निवेदन

મક્તરૂપ વેતન યેવા ને તથા, તત્ર મૃત્તિઃ=દ્રવ્ણાદિ, મક્તમ્=અન્નાદિ ।
 ' કલા-કલિ ' કલ્યાકલ્યે અનુદિનમિત્યર્થ ' કોદાલિયાઓ ' કુદાલિયાઃ ' કુદાલી
 ઇતિ ભાષામસિદ્ધા : । ' પથિય ય ' પથિયાઃ=વંશદલિકનિર્મિતભાજનાનિ
 ' ટોકરી ' ઇતિ ભાષાયામ્, ' પડિય ય ' પટ્ટિકાઃ=વ સ્ત્રકાઃ=વસ્ત્રનિર્મિતભાજ-
 નાનિ, ' ચૈલા ' ઇતિ મસિદ્ધાઃ, ' ગેળહતિ ' ગૃહ્ણન્તિ, ગૃહીતા પુરિમતાલસ્ય
 નગરસ્ય ' પરિપેરતે ' પરિપર્યન્તે સમીપે ' સુવહુણ ' સુવહૂનિ, ' કાગિ-અડય ય '
 કાકાણ્ડકાનિ=કાકયા અણ્ડકાનિ ચ ' ઘૂઈ-અડય ય ' ઘૂકાણ્ડકાનિ ઘૂકયા=
 ઉલ્લયા અણ્ડકાનિ ચ, ' પારેવહ-ટિટ્ટિમિ-ગગિ-મઝરિ-કુવકુડિ-અડય ય ' પારા-
 વતાણ્ડકાનિ, ટિટ્ટિમાણ્ડકાનિ, વકાણ્ડકાનિ, મયૂરાણ્ડકાનિ, કુવકુટાણ્ડકાનિ ચ,
 ' અળ્લેસિ ચ વહૂણ ' અ-યેવા ચ વહૂના ' જલયર-થલયર-તલયર-માઈણ ' જલ
 ચર-સ્થલચર-સચરાદીનામ્, ' અંડ ઇ ', અણ્ડાનિ ' ગેળહતિ ' ગૃહ્ણન્તિ । ગૃહીતા

કોદાલિયાઓ ય પથિય ય પડિય ય ગેળહતિ ' પ્રતિદિન કુદાલી ટાકરી એ
 ચૈલા છતે થે ' ગેળહત્તા ' છે છેકર ' પુરિમતાલસ્સ જયરસ્સ પરિપેરતે
 પુરિમતાલ નગર કે આસ પાસ ચારો ઓર ફિરતે રહતે ઓર ' કાગિ-અડય ય ઘૂઈ-
 અડય ય, પારેવહ-અડય ય, ટિટ્ટિમિ અડય ય, વગી-અડય ય, મઝરિ-અડય ય,
 કુવકુડિ-અડય ય, અળ્લેસિ ચેવ વહૂણ જલયર-થલયર-તલયર-માઈણ અડાઈ
 ગેળહતિ ' કૌવી કે અડો કા, ઉલ્લ ક અડો કા, કનૂતરા ક અડો કો,
 ટિટ્ટિમિ કે અડો કો, વગુલી કે અડો કા, મયૂરી ક અડા કા, મુર્ગા ક અડો કો,
 તથા ઓર મી જલચર, થલચર એ સેચર આદિ પક્ષિયા કે અડો કો દૂઢર કર મિઠન

પગારમા મળતા હતા કલાકલિ કોદાલિયાઓ ય પથિય ય પડિય ય ગેળહતિ
 હમેશા કોદાળી ટોપલી અને ચૈલા લેતા ' ગેળહત્તા ' લઇને
 ' પુરિમતાલસ્સ જયરસ્સ પરિપેરતે પુરિમતાલ નગરની આસપાસ ચારે તરફ
 ફરતા રહેતા અને ' કાગિઅડય ય ઘૂઈઅડય ય, પારેવહઅડય ય, ટિટ્ટિમિઅડય
 ય વગીઅડય ય, મઝરિઅડય ય, કુવકુડિઅડય ય અળ્લેસિ, ચેવ વહૂણ જલયર
 થલયરતલયરમાઈણ અડાઈ ગેળહતિ ' કાગડીના ધડા, ધુડડના ધડા, કપૂતરના
 ધડા, ટિટ્ટિલ-કાગર જેવુ પ્રાણી તેના ધડા, ગાલડીના ધડા, મોરડીના ધડા,
 મરઘીના ધડા તથા બીજા જલચર, થલચર અને ખેચર આદિ- પક્ષિઓના
 ધડાને જ્યા ત્યાથી શોધી-શોધીને મેળવી લઇને પોતાની આથે-લામેલ ટોપલી-

રાયા ' ઉદયનામકો રાજા ' હોથા ' આસીત્, ' મહયા૦ ' મહાદિમવન્મલય-
મન્દરમહેન્દ્રસાર. । ' તત્થ ણ ' તત્ત સ્વલુ પુરિમતાલે નગરે ' નિન્નણ્ણામ
અંહયવાણિયણ્ણ ' નિર્નયનામકો અણ્ણકવાણિજકઃ—અણ્ણાન્યેવાણ્ણકાનિ, તેષા
વાણિજકઃ ' હોથા ' આસીત્ । સ કીદશ્શ ? ' ઇત્યાહ—' અહ્દે જાવ અપરિભુણ્ણ '
ઇત્યાદિ, આદ્યો યાવદપરિભૂતઃ, તત્ત—આદ્યઃ=ધનસમ્પન્નઃ, યાવદ્ અપરિભૂતઃ=
પરકૃતપરાભવરહિતઃ ' અહમ્મિણ્ણ જાવ દુપ્પહિયાણદે ' અધાર્મિકો યાવદ્ દુપ્પ-
ત્યાનન્દઃ । એષા પદાના વ્યાખ્યાનાડૈવ મયમાધ્યયને ચતુર્દશમૂત્રે ગતા ।

તસ્ય સ્વલુ ' ણિણ્ણયસ્સ ' નિર્નયસ્ય ' અંહયવાણિયસ્સ ' અણ્ણકવાણિ-
જકસ્ય બહવઃ પુરુષા. ' દિણ્ણમહ્મત્તવેયણા ' દત્તમૃતિમત્તવેતનાઃ—દત્ત મૃતિ

ઉદય નામકા એક રાજા થા । યહ ' મહયા૦ ' વિશિષ્ટ શક્તિ એવ ચલ સે
સપન્ન થા । ' તત્થ ણ પુરિમતાલે નિન્નણ્ણામ અંહયવાણિયણ્ણ હોથા ' ડસી
પુરિમતાલ નગર મેં એક નિર્નય નામકા વ્યાપારી થા । ઇસકે યહા અહોં કા વ્યાપાર
હોતા થા । ' અહ્દે૦ જાવ અપરિભુણ્ણ ' યહ ધનશાલી થા, સાથ મે પરકૃત
પરાભવ સે મી રહિત થા । ' અહમ્મિણ્ણ જાવ દુપ્પહિયાણદે ' અધાર્મિક એક
નગર કા થા । મત્તોષ ઓર શક્તિ સે રહિત થા, યહ દુમરોં કો દુ સ પહુવાન
મે હી આનન્દ માનતા થા ।

' તસ્સ ણ ણિણ્ણયસ્સ અંહયવાણિયસ્સ બહવે પુરિસા દિણ્ણમહ્મત્તવેયણા '
ડસ નિર્નય અંહયવાણિયારી કે પાસ એસે કિતનેક પુરુષ થે, જિન્હે ઇસકી તરફ
સે દ્રવ્યાવિરૂપ મૃતિ એવ અજ્ઞાવિરૂપ મત્ત વેતન મે પ્રાપ્ત હોતા થા । ' કલ્લાકલ્હિ

ઉદયે નામ રાયા હોથા ' ત્યા પુરિમતાલ નગરમા અંહય નામનો એક રાજા હતો
તે ' મહયા૦ ' વિશિષ્ટ શક્તિ અને બલ સપન્ન હતો ' તત્થ ણ પુરિમતાલે નિન્નણ્ણ
નામ અંહયવાણિયણ્ણ હોથા ' તે પુરિમતાલમા એક નિર્નય નામનો વે ગરી રહેતો
હતો તેને ત્યાં ઇઆઓને વેપાર હતો ' અહ્દે૦ જાવ અપરિભુણ્ણ ' તે ધનવાન હતો,
સાથે બીજા કોઈ પણ તેનો પરાભવ કરી શકે નહિ તેવો હતો ' અહમ્મિણ્ણ જાવ દુપ્પહિયા
ણદે ' અધર્મમા પ્રેરે હતો અર્થાત્ પહેલા નગરનો હતો સતોષ અને શાંતિથી
રહિત હતો, અને બીજા છોવોને દુષ્ટ પહોચાડવામાજ આનન્દ માનતો હતો

' તસ્સ ણ ણિણ્ણયસ્સ અંહયવાણિયસ્સ બહવે પુરિસા દિણ્ણમહ્મત્તવેયણા '
તે નિર્નય અંહ-ઇડાના વેપારીના પાસે એવા કેટલાક પુરુષો હતા કે —જેઓને
તેના તરફથી દ્રવ્યાદિરૂપ મૃતિ એટલે કે અજ્ઞાદિરૂપ ખાવાના પદાર્થો, વેતન-

મક્તરૂપ વેતન યેવા ને તથા, તત્ર મૃતિઃ=દ્રવ્યાદિ, મક્તમ્=અન્નાદિ ।
 'કઢા-કઢિ' વસ્ત્યાકલ્પે અનુદિનમિત્યર્થઃ 'કોદાલિયાઓ' કુદાલિકાઃ 'કુદાલી
 ઇતિ ભાષામસિદ્ધા' । 'પતિય ય' પતિયાઃ=વગદલિકનિર્મિતભાજનાનિ
 'ટોમરી' ઇતિ ભાષાયામ્, 'પટિય ય' પટિકાઃ=વસ્ત્રિકાઃ=વસ્ત્રનિર્મિતભાજ-
 નાનિ, 'થેલા' ઇતિ મસિદ્ધાઃ, 'ગેઠ્ઠે' ગૃહ્ણન્તિ, ગૃહીતા પુરિમતાલમ્
 નગરસ્ય 'પરિપેરતે' પરિપર્યન્તે સમીપે 'મુનહુ' મુનહુનિ, 'કાગિ-અડય ય'
 કાકાઠકાનિ=કાકયા અઠકાનિ ચ 'ચૂડ-અડય ય' ધૂમાઠકાનિ ધૂકયા'=
 ઉલ્લુકયા અઠકાનિ ચ, 'પારેવડ-ટિટિમિ-વગિ-મઝરિ-કુકુડ-અડય ય' પારા-
 વતાઠકાનિ, ટિટિમાઠકાનિ, વગાઠકાનિ, મઝૂરાઠકાનિ, કુકુટાઠકાનિ ચ,
 'અળેસિ ચ વહૂણ' અ-યેષા ચ વહૂના 'જલયર-થલયર-સહયર-માઠણ' જલ
 ચર-સ્થલચર-લ્હચરાદીનામ્, 'અંડ' અઠકાનિ 'ગેઠ્ઠે' ગૃહ્ણન્તિ । ગૃહીતા

કોદાલિયાઓ ય પતિય ય પટિય ય ગેઠ્ઠે' પ્રતિદિન કુદાલી ટાકરી એ
 થેલા લેતે એ 'ગેઠ્ઠે' લે લેકર 'પુરિમતાલસ નગરસ પરિપેરતે
 પુરિમતાલ નગર કે આસ પાસ ચારો ઓર ફિરતે ગૃહતે ઓર 'કાગિ-અડય ય ચૂડ-
 અડય ય, પારેવડ-અડય ય, ટિટિમિ અડય ય, વગી-અડય ય, મઝરિ-અડય ય,
 કુકુડ-અડય ય, અળેસિ ચેવ વહૂણ જલયર-થલયર-લ્હયર-માઈણ અઢાઈ
 ગેઠ્ઠે' કૌવી કે અઢાં કા, ઉલ્લુ ક અઢાં કા, કનૂતગ ક અઢાં કો,
 ટિટિમિ કે અઢાં કો, વગુલી કે અઢાં કા, મઝૂરી ક અઢાં કા, મુર્ગાં ક અઢાં કો,
 તથા ઓર મી જલચર, થલચર એવ લેચર આદિ પક્ષિયાં ક અઢાં કા દૂદર કર મિલન

પગારમા મળતા હતા કલાકઢિ કોદાલિયાઓ ય પતિય ય પટિય ય ગેઠ્ઠે' ડોપલી
 અને થેલા લેતા 'ગેઠ્ઠે' લઈને 'પુરિમતાલસ નગરસ પરિપેરતે' પુરિમતાલ નગરની આસપાસ ચારે તરફ
 ફરતા રહેતા અને 'કાગિઅડય ય ચૂડઅડય ય, પારેવડઅડય ય, ટિટિમિઅડય
 ય વગીઅડય ય, મઝરિઅડય ય, કુકુડઅડય ય અળેસિ, ચેવ વહૂણ જલયર
 થલયરલ્હયરમાઈણ અઢાઈ ગેઠ્ઠે' કાગડીના ઇંડા, ધુવડના વેંડા, કપૂતરના
 ઇંડા, ટિટિલ-કામર જેવુ પ્રાણી તેના ઇંડા, ગાગડીના ઇંડા, મોડીના ઇંડા,
 મરઘીના ઇંડા તથા બીજા જલચર, થલચર અને જેચર આદિ-પક્ષિઓના
 ઇંડાને ન્યા ત્યાથી શોધી-શોધીને મેળવી લઈને પોતાની આથુ-લામેલ ડોપલી

‘પત્થિયપટ્ટિગાહ’ પત્થિકાપટ્ટિકાઃ=વંશદલિકનિર્મિતભાજનાનિ વસ્ત્રનિર્મિતભાજનાનિ ચ ‘ભરેતિ’ ભરન્તિ=પૂરયન્તિ । મૃત્તા=પૂરયિત્વા, યત્રૈવ ‘ગિળ્ણપ્’ નિર્નયઃ અઢવાણિજકઃ, તત્રૈવોપાગચ્છન્તિ, ઉપાગત્ય નિર્નયસ્યાઢવાણિજકસ્ય ‘ઉવળેતિ’ ઉપનયન્તિ=પુરતઃ સ્થાપયન્તિ ।

તતઃ સ્વલુ તસ્ય નિર્નયસ્યાઢવાણિજકસ્ય વહવઃ પુરુષાઃ ‘દિળ્ણમઢ મત્તવેયણા’ દત્તમૃતિમત્તવેતના. વહૂનિ કાકાઢકાનિ ચ, યાવત્ કુવ્કુટા-પઢકાનિ ચ, અન્યેષા ચ વહૂના જલસ્થલસ્થચરાદીનામઢકાનિ ‘તવણ્ણસુ ય’ તપકેણુ=‘તવા’ ઇતિભાષામસિદ્ધેણુ તલનપાત્રેણુ ચ, ‘કંડુસુ ય’ કન્દુણુ ચ કટા-દેણુ ‘મજ્જણણ્ણસુ ય’ મર્જનકેણુ=મર્જનપાત્રેણુ ચ, ‘ઇગાલેણુ ય’ અગ્ગારેણુ ચ=

પર અપનીર ટોકરિયો મેં અપનેર થેલો મેં ભર લિયા કરતે ‘મરિત્તા જેણેવ ગિળ્ણપ્ અઢવાણિયપ્ તેણેવ ઉવાગચ્છન્તિ’ ઓર ભર કર નિર્નય અઢવ્યાપારી કે યહા લે આતે ‘ઉવાગચ્છન્તિ ગિળ્ણયસ્સ અઢવાણિયસ્સ ઉવળેતિ’ એવ લાકર ઉસ અઢવ્યાપારી કો યૌપ દેતે ।

‘તપ્ણ ન તસ્સ ગિળ્ણયસ્સ વહવે પુરિસા’ ઉસ નિર્નય વ્યાપારી કે યહા એસે મી ઓર કઈ મનુષ્ય કામ પર નિયુક્ત થે જો ‘કાઈ-અઢપ્ ય જાવ કુવ્કુટિ-અઢપ્ ય અળ્ણેસિંચ વહૂણ જલ-થલ-સ્થલ-માર્દ્દણ અઢપ્’ ડન કૌંબી આદિ કે અંઢોં કો એવ જલ, થલ ઓર સ્થલ આદિકોં કે અંઢોં કો ‘તવણ્ણસુ ય’ તવોં પર રલ્લકર ‘કંડણ્ણસુ ય’ કંડાહિયોં મેં રલ્લકર ‘મજ્જણણ્ણસુ ય’ મુંજને કે પાત્રોં મેં રલ્લકર ‘ઇગાલેણુ ય’ ઓર અગારોં પર રલ્લકર ‘તલ્લેતિ’

ઓમા થેલાઓમા ભરતા હતા મરિત્તા જેણેવ ગિળ્ણપ્ અઢવાણિયપ્ તેણેવ ઉવાગચ્છન્તિ’ અને ભરીને પછી નિર્નય ઇડાના વેપારીને ઘેર લાવતા હતા ‘ઉવાગચ્છન્તિ ગિળ્ણયસ્સ અઢવાણિયસ્સ ઉવળેતિ’ અને તે ઇડાના વેપારીને સોંપી દેતા હતા

‘તપ્ણ ન તસ્સ ગિળ્ણયસ્સ વહવે પુરિસા’ તે નિર્નય વેપારીને ત્યાં ઓવા કેટલાક માણસોને કામપર લગાડ્યા હતા કે જેઓ ‘કાઈઅઢપ્ ય જાવ કુવ્કુટિ અઢપ્ ય અળ્ણેસિંચ વહૂણ જલથલસ્થલમાર્દ્દણ અઢપ્’ તે કાગડી આદિના ઇડાઓ તથા જલ, થલ અને યેથર આદિ પક્ષિયોના ઇડાઓને ‘તવણ્ણસુ તાવડામા રાખીને ‘કંડણ્ણસુ’ કંડાઈઓમા રાખીને મજ્જણણ્ણસુ’ ભુજવાના પાત્રમા રાખીને ‘ઇગાલેણુ ય’ અને અગાર પર રાખીને તલ્લેતિ મર્જેતિ સોલ્લેતિ’

निर्धुमेषु काष्ठाग्निषु 'तलति' तलयन्ति, 'भज्जति' भर्जयन्ति, 'सोडति' पचन्ति-अद्धारोपरि पचन्तीत्यर्थः । 'तलित्ता, भजित्ता, सोडित्ता' तलयित्वा भर्जयित्वा पक्त्वा च, 'रायमग्गसि' राजमार्गे 'अतरावणसि' अन्तरापणे दृष्टस्य क्रम्यशालायाम् 'अडयपणिण' अण्डरूपणेन=अण्डविक्रयेण वृत्तिं कल्पयन्तो विहरन्ति । 'अप्पणोवि य' आत्मनाऽपि च=स्वयमपि खलु स 'णिणए अडवाणियए' निर्नयनामकोऽण्डवाणिजकः- 'तेहि' तैर्धृत्यानीतैः, बहुभिः काव्या अण्डकैश्च यावत् कुक्कुट्या अण्डकैश्च 'तलिएहि' तलितैः, 'भजिएहि' भर्जितैः, 'सोडिएहि' पक्वैः सह 'सुर च' सुरा=मन्दिरा नाना विधा च, 'आसाएमाणे' आस्वादयन्, अत्र विस्वादयन् परिभाजयन् परिभुञ्जानः, इति सग्राहम्, 'विहरइ' विहरति ॥ मू० ७ ॥

भज्जति, सोडति' तलते थे, भुजते थे, और पकाते थे । 'तलित्ता भजित्ता सोडित्ता य' तलकर भुजकर और पका कर फिर वे उह 'रायमग्गसि' राजमार्ग पर 'अतरावणसि' दुकानों के भीतर रखकर बैठते थे, इस प्रकार 'अडयपणिण वित्तिं कल्पेमाणा विहरति' अडों की विन्ती से वे अपनी आज-विका चलाते थे । 'अप्पणोवि य ण से णिणए अडवाणियए तेहिं वहुहिं काइ-अडएहि य जाव कुक्कुडि-अण्डएहि य तलिएहिं भजिएहिं सोडिएहिं सुर च आसाएमाणे विहरइ' वह निर्नय व्यापारी रख भा उन अनेक कौबी से लेकर कुक्कुडी-मुर्गी आदि के अडों के साथर जब कि वे तलकर भुजकर और पकाकर तैयार कर दिये जाते थे अनेक प्रकार की मंदिरा का सेवन आदि करता हुआ अपना समय बीताता था ॥

तलता भूजता अने पकावता हुता 'तलित्ता भजित्ता सोडित्ता य' तलीने, भुजने तथा पकावीने पछी ते 'रायमग्गसि' राजमार्ग पर अतरावणसि' दुकानोभा राणीने वेचता हुता आ प्रमाणे 'अडयपणिण वित्तिं कल्पेमाणा विहरति' अडायोना वेपारथी ते पोतानी आशुविडा खलावता हुता अप्पणोवि य ण से णिणए अडवाणियए तेहिं वहुहिं काइ-अडएहि य जाव कुक्कुडि-अण्डएहि य तलिएहिं भजिएहिं सोडिएहिं सुर च आसाएमाणे विहरइ ते निर्नय व्यापारी पोते पछु ते अनेक कागडी आदिना अडायो जे तलीने सेकीने तथा पकावीने तैयार करायेला भणता तेनी साथे अनेक प्रकार ॥ मंदिरा-दाइ आदिनु सेवन करीने पोताने समय बीतावतो हुतो

માનાર્થ— ગૌતમ કે પ્રશ્ન કા સમાધાન કરને કે લિયે પ્રમુને હસ પ્રકાર
 કહા— હસ જવૃદ્ધોપ કે ભરતક્ષેત્ર મેં પુરિમતાલ નામ કા એક નગર થા ।
 હસમેં એક રાજા રહતા થા । જિસકા નામ ઉદય થા । યહા એક વ્યાપારો
 રહતા થા । હસકા નામ નિર્નય થા । હસકે યહા ઝંડાં કા વ્યાપાર થા । ઝંડાં કા
 સપ્રહ કરને કે ઝિયે હસકે યહા અનેક નૌકર ચાકર નિયુક્ત થે । વે પ્રતિદિન ટોકરી
 ણવ કોથલા લેકર નગર ક બાહર હી આમ પાસ ઝંડાં કે અન્વેષણ કે
 લિયે ઘુમા કરતે ઓર જહા જિસે જો મી અહે મિલતે હન્દે ઊઠાકર અપનીર ટોકરી યા
 કોથલોં મેં મર લિયા કરતે । કહ્ નૌકર એસે મી થે જો હન સબ ઝંડાં કો
 તલતે થે, મુંજતે થે ઓર પકાતે થે । ઓર હન સબ કો લેકર બાજાર મેં દુકાનોં
 કે અદર રલ્લકર વેચતે થે । હસ પ્રકાર હન સબ કી મરણ પોષણ કી વૃત્તિ
 હનકી વિક્રી કી આય સે ચલા કરતો થી । નિર્નય વ્યાપારી મી હન તલે હુણ
 મુજે હુણ એવ પકાયે હુણ ઝંડાં કે સાથર અનેક પ્રકાર કી મદિરા કા મોગોપમોગ
 કરતા થા ॥ સુ૦ ॥ ૭ ॥

ભાવાર્થ—ગૌતમના પ્રશ્નનું સમાધાન કરવા માટે પ્રભુએ આ પ્રમાણે કહ્યું
 આ જ ખૂદ્દીમના ભરતક્ષેત્રના પુરિમતાલ નામનું નગર હતું, તેમાં એક રાજા રહેતો
 હતો જેનું નામ ઉદય હતું ત્યાં એક વેપારી રહેતો હતો તેનું નામ નિર્નય હતું
 તેને ત્યાં ઇંડાઓનો વેપાર હતો ઇંડાઓનો સમ્રહ કરવા માટે તેને ત્યાં અનેક નોકર
 આકર રાખવામાં આવ્યા હતા, તેઓ હમેશા ટોપલા અને કોથળાઓ લઈને
 નગરની બહાર આમપાસ ઇંડાઓની શોધમાં ફરતા હતા અને જે ઠેકાણેથી
 જેને જે કોઈ પ્રાણીના ઇંડા મળતા તેને લઈને પોતાની ટોપલીઓમાં અથવા
 તે કોથળામાં ભરી લેતા હતા, કેટલાકે એવા નોકર પણ હતા જે જેઓ તમામ
 પ્રકારના ઇંડાઓને તાગતા હતા સેકતા અને પકાવતા હતા, પછી તે તમામ
 ઇંડાઓને લઈને બજારમાં દુકાનોની અદર રાખીને વેચતા હતા, આ પ્રમાણે
 તે તમામ માણસો ॥ ભરણુ-પોષણની ગોઠવણુ તે વેપારની આવકમાંથી ચાલતી
 હતી નિર્નય વેપારી પણ એ તળેલા શેકેલા અને પકાવેલા ઇંડાઓની
 સાથે અનેક પ્રકારની મદિરા-દારૂનો લોગ-ઉપલોગ કરતો હતો ॥૭॥

मूलम्—मू० ८

तए ण से णिणए अडयवाणियए एयकम्मे ४ सुबहु पाव समज्जि-
णिता एग वाससहस्स परमाउ पालइत्ता कालमासे काल किच्चा तच्चाए
पुढवीए उप्पोस सत्तसागरोवमट्ठिएसु णेरइएसु णेरइयत्ताए उववण्णे ।। से।ण
ताओ अणत्त उव्वट्ठित्ता इहेव सालाड्डीए चोरपल्लीए विजयस्स चोरसेणाव-
इस्स ग्वंदसिरीए भारियाए कुञ्जिसि पुत्तत्ताए उववण्णे ॥ म० ८ ॥

टीका—मू० ८ ।

‘तए ण’ इत्यादि । तत् ‘ग्वलु स’ निर्णयोऽण्डकवाणिजकः, ‘एय-
कम्मे’ एतत्कर्मा=अण्डकसंग्रहविक्रयकर्मकरणशीलः, अत्र—‘एयप्पहाणे, एयविजे,
एयसमायारे’ इति पदत्रय संग्राहम्, ‘एतत्प्रधानः’=अण्डकसंग्रहविक्रयतत्परः,
एतद्विश्रुतः—अण्डकसंग्रहविक्रयचरणनिष्ठः, ‘सुबहु पाव, घोर पापकर्म’ ‘सम-
ज्जिणिता’ ‘समर्थ उपार्जित कृत्वा एक वर्षसहस्र’ ‘परमाउय’ ‘परमायुष्कं’=
उत्कृष्टमायुः पालयित्वा कालमासे काल कृत्वा ‘तच्चाए पुढवीए’ तृतीयस्या

‘तए ण से णिणए०’ इत्यादि

‘तए ण से णिणए अडयवाणियए’ इस प्रकार उस निर्णय अड-
व्यापारी ने कि जिसका ‘एयकम्मे४’ अंडों का व्यापार करना आदि और खय
भी उनका खाने पीने में उपयोग करना यही एक जीवनभर तक कर्म रहा
‘सुबहु पाव समज्जिणिता’ अनेक प्रकार के पापकर्मों का उपार्जन करके ‘एग
वाससहस्स’ एक हजार वर्ष की ‘परमाउ पालइत्ता’ उत्कृष्ट अपनी आयु
समाप्त कर वह जब ‘कालमासे काल किच्चा’ कालमास में मरा तब

‘तए ण से णिणए’ इत्यादि

तए ण से णिणए अडयवाणियए’ आ प्रभावे ते निर्णय उठाना
वेपारी के लेने ‘एयकम्मे४’ उठानेवाले वेपार करवा वगेरे अने पोते यहु
भावा-पीवाभा तेने उपयोग करते अने अने जीवनभर सुधीनु कर्म रह्यु
सुबहु पाव समज्जिणिता’ अनेक प्रकारना पापकर्मोने सुबहु करु भेजवीने
‘एग वाससहस्स’ अने हजार वर्षनी ‘परमाउ पालइत्ता’ उत्कृष्ट पोतानी
आयुष्य पूरी करीने ते ब्यापारे ‘कालमासे काल किच्चा’ काल मासमा भरयु

पृथिव्याम् ' उक्कोस ' उत्कर्षतः सप्तसागरोपमस्थितिकेषु नैरयिकेषु नैरयिकतया ' उववण्णे ' उत्पन्नः । स खलु ' ताओ ' तस्याः=तृतीयपृथिव्याः, ' अणतर ' अनन्तर ' उव्वट्ठिा ' उद्वर्त्य=निःसृत्य इहैव शालाटव्या चोरपल्लीया विजय-स्य चोरसेनापतेः ' खंदसिरीए भारियाए ' स्कन्दश्रीनाम्न्या भार्यायाः कुक्षौ पुत्रतया ' उववण्णे ' उत्पन्नः ॥ सू० ८ ॥

' तच्चाए पुढवीए ' तृतीय पृथिवी के ' उक्कोस सप्तसागरोपमद्विष्टएसु णेरइ-एसु णेरइयत्ताए उववण्णे ' उत्कृष्ट सात सागर की स्थितिवाले नरक में नारकी की पर्याय से उत्पन्न हुआ ' से ण ताओ अणतर उव्वट्ठिा ' वहा की स्थिति पूर्ण भोग कर जब वह वहा से निकला तो ' इहेव शालाटवीए चोरपल्लीए विजयस्स चोरसेणावइस्स खंदसिरीए भारियाए कुच्छिसि पुत्तत्ताए उववण्णे ' इसी शालाटवी नामकी चोरपल्ली में चोरो के सेनापति विजय की स्कंदश्री भार्या की कुक्षि में पुत्ररूप ए उत्पन्न हुआ ॥

भावार्थ— इस प्रकार निर्नय व्यापारी ने अपनी एक हजार वर्ष की आयु इहाँ पापमय कर्मों के करनेर में ही व्यतीत कर दी । जब वह मरा तो कृत पाप कर्मों के उदय से तृतीय नरक का जहा सात सागर की उत्कृष्ट आयु है नारकी हुआ । वहा की स्थिति भोग यह वहा से भी निकला और शालाटवी नामकी

पाभ्यो त्यादे ' तच्चाए पुढवीए ' त्रींश पृथ्वीना ' उक्कोस सप्तसागरोपमद्विष्टएसु णेरइएसु णेरइयत्ताए उववण्णे उत्कृष्ट सात सागरनी स्थितिवाणा नरकमा नारकी एवनी पर्यायथी उत्पन्न थये, ' से ण ताओ अणतर उव्वट्ठिा ' त्यानी स्थिति पूरी लोगवीने न्यादे ते त्याथी नीकएथो पछी ' इहेव शालाटवीए चोरपल्लीए विजयस्स चोरसेणावइस्स खंदसिरीए भारियाए कुच्छिसि पुत्तत्ताए उववण्णे ' आ शालाटवी नामनी चोरपल्लीमा चोर लोकाना सेनापति विजयनी स्कंदश्री पत्नीना उदरमा पुत्ररूपथी उत्पन्न थये ।

भावार्थ— आ प्रमाणे निर्नय वेपारीजे पोतानी १००० लोक हजार वर्षनी आयुध ते पापमय कर्मों करवाभाज वीतावी पछी ते न्यादे भरषु पाभ्यो त्यादे करेवा पाप कर्मोंना उदयथी ते त्रींश नरक न्या सात सागरोप-मनी उत्कृष्ट आयु छे त्या नारकीपछे उत्पन्न थये, त्यानी स्थिति लोगवीने

मूलम्—सू० ९

तए ण तीसे खदमिरीए भारियाए अण्णया कयाड तिण्हं मासाण बहुपडिपुण्णाण इमेयारूवे दोहले पाउभूए—अण्णाओ ण ताओ अम्मयाओ ४ जाओण बहुहिं मिच्छणाइणियगमयणसत्रधिपरियणमहिलाहिं अण्णाहि य चोर महिलाहिं सद्धिं सपरिवुडा ण्हाया० जाव पायच्छिता सन्नालकारविभूसिया विजल असण पाण खाइम साइम सुरं च ५ आसाएमाणीओ ४ विहरंति । जिमियभुत्ततरागयाओ, पुरिसणेवत्या, सण्णद्ध० जाव पहरणा भरिएहि य फल-एहिं, निक्खिद्धाहिं असिहिं, असगएहिं तोणेहिं, सजीवेहिं धणुहिं, समुक्खि चेहिं सरेहिं, समुल्लासियाहि य दामाहि, लंघियाहि य ओसारियाहि उरु घटाहिं, लिप्पतूरेण वज्जमाणेणं २ मदया २ उक्किट्ट जाव—समुदरवभूयपिव ऊरेमाणीओ सालाडवीए चोरपल्लीए सन्नओ समता आलोएमाणीओ २ आहिं-डमाणीओ २ दोहल विणेति । त सेय, जइ ण अहपि बहुहिं मिच्छणाइणियग-सयणसत्रधिपरियणमहिलाहिं अण्णाहि य जाव सालाडवीए चोरपल्लीए सन्नओ समता आलोएमाणी २ आहिंडमाणी २ दोहलं विणिज्जासि—चिरुदु तसि दोहलंसि अविणिज्जमाणसि जाव झियाइ ॥ सू० ९ ॥

टीका—सू० ९

‘तए ण इत्यादि । ततः खलु ‘तीसे’ तस्या ‘खदसिरीए भारियाए’ स्कन्दश्रियः भार्यायाः, अन्यदा कदाचित् त्रिषु मासेषु बहुमतिपूर्णेपु ‘इमेयारूवे’

चोरपल्ली मे चोरो के सरदार विजय की भार्या स्कन्दश्री की कुक्षि (गर्भ) मे पुत्ररूप से उत्पन्न हुआ ॥ सू ८ ॥

‘तए ण तीसे०’ इत्यादि ।

‘तए ण’ गर्भ स्थित हो जाने के बाद ‘तीसे खदसिरीए भारियाए’ उस स्कन्दश्री भार्या को ‘अण्णया कयाड’ किसी एक समय जब कि

त्याथी पणु ते नीडुये अने सालाटवी नामनी चोरपल्लीमा चोराना सरदार विजयनी भार्या—श्रीना गर्भा मा पुत्ररूपथी उत्पन्न थये ॥८॥

‘तए ण तीसे०’ इत्यादि

‘तए ण’ गर्भ स्थित थया पछी ‘तीसे खदसिरीए भारियाए’ ते स्कन्दश्री श्रीने ‘अण्णया कयाड’ डोण ओके समय न्ह्यारे डे ‘तिण्ह

પૃથિવ્યામ્ ' ડકોસ ' ઉત્કર્ષતઃ સપ્તસાગરોપમસ્થિતિકૈષુ નૈરયિકેષુ નૈરયિકતયા
 ' ઉવવળ્ણે ' ઉત્પન્નઃ । સ સ્વલુ ' તાઓ ' તસ્યાઃ=તૃતીયપૃથિવ્યાઃ, ' અનતર '
 અનન્તર ' ઉવ્વટ્ઠિતા ' સદ્વર્ત્ય=નિઃસૃત્ય ઇહૈવ શાલાટવી ચોરપલ્લયા વિજય-
 સ્ય ચોરસેનાપતેઃ ' સ્વંદસિરીય ભારિયાય ' સ્કન્દશ્રીનામ્ન્યા માર્યાયાઃ કુક્ષો
 પુત્રતયા ' ઉવવળ્ણે ' ઉત્પન્નઃ ॥ સૂ૦ ૮ ॥

‘ તચ્ચાણ પુઢવીણ ’ તૃતીય પૃથિવી કે ‘ ડકોસ સપ્તસાગરોપમદ્વિદ્વિપસુ ણેરદ-
 ણસુ ણેરદ્યત્તાણ ઉવવળ્ણે ’ ઉત્કૃષ્ટ સાત સાગર કી સ્થિતિવાઢે નરક મે નારકી
 કી પર્યાય સે ઉત્પન્ન હુઆ ‘ સે ણ તાઓ અણતર ઉવ્વટ્ઠિતા ’ વહા કી સ્થિતિ
 પૂર્ણ મોગ કર જબ વહ વહા સે નિકલા તો ‘ ઇહેવ સાલાટવીણ ચોરપલ્લીણ
 વિજયસ્સ ચોરસેનાવહસ્સ સ્વંદસિરીય ભારિયાય કુચ્છંસિ પુત્તત્તાણ ઉવવળ્ણે ’
 ઇસી શાલાટવી નામકી ચોરપલ્લી મે ચોરો કે સેનાપતિ વિજય કી સ્કંદશ્રી માર્યા
 કી કુક્ષિ મે પુત્રરૂપ ઇ ઉત્પન્ન હુઆ ॥

માવાર્થ— ઇસ પ્રકાર નિર્નય વ્યાપારી ને અપની ઇક હજાર વર્ષ કી આયુ
 ઇહીં પાપમય કર્મો કે કરનેર મે હી વ્યતીત કર દી । જબ વહ મરા તો કૃત
 પાપ કર્મો કે ઉદય સે તૃતીય નરક કા જહા સાત સાગર કી ઉત્કૃષ્ટ આયુ હૈ નારકી
 હુઆ । વહા કી સ્થિતિ મોગ યહ વહા સે મી નિકલા ઓર શાલાટવી નામકી

પામ્યે ત્યારે ‘ તચ્ચાણ પુઢવીણ ’ ત્રીજી પૃથ્વીના ‘ ડકોસ સપ્તસાગરોપમદ્વિદ્વિપસુ
 ણેરદ્વિપસુ ણેરદ્યત્તાણ ઉવવળ્ણે ’ ઉત્કૃષ્ટ સાત સાગરની સ્થિતિવાળા નરકમાં નારકી
 જીવની પર્યાયથી ઉત્પન્ન થયો, ‘ સે ણ તાઓ અણતર ઉવ્વટ્ઠિતા ’ ત્યાની
 સ્થિતિ પૂરી લોગવીને બ્યારે તે ત્યાથી નીકળ્યો પછી ‘ ઇહેવ સાલાટવીણ
 ચોરપલ્લીણ વિજયસ્સ ચોરસેનાવહસ્સ સ્વંદસિરીય ભારિયાય કુચ્છંસિ પુત્તત્તાણ
 ઉવવળ્ણે ’ આ શાલાટવી નામની ચોરપલ્લીમાં ચોર લોકોના સેનાપતિ વિજયની
 સ્કંદશ્રી પત્નીના ઉદરમાં પુત્રરૂપથી ઉત્પન્ન થયો ।

ભાવાર્થ— આ પ્રમાણે નિર્નય વેપારીએ પોતાની ૧૦૦૦ એક હજાર
 વર્ષની આયુધ્ય તે પાપમય કર્મો કરવામાં બીતાવી પછી તે બ્યારે મરણ
 પામ્યો ત્યારે કરેલા પાપ કર્મોના ઉદયથી તે ત્રીજી નરક બ્યા સાત સાગરોપ-
 મની ઉત્કૃષ્ટ આયુ છે ત્યા નારકીપણે ઉત્પન્ન થયો, ત્યાની સ્થિતિ લોગવીને

અયમેતદ્રૂપઃ=વક્ષ્યમાણસ્વરૂપઃ ‘દોહલે’ દોહદઃ=ગર્ભપમાવનનિતોઽમિલાષઃ,
 ‘પાઠ્ઠમ્’ પ્રાદુર્ભૂતઃ=સમુત્પન્નઃ - ધન્યાઃ=પ્રશંસનીયાઃ સ્વલુ તા અમ્વાઃ,
 કૃતલક્ષણાઃ સ્વલુ તા અમ્વાઃ, તાસામમ્વાના સુલબ્ધ જન્મજીવિતફલમ્,
 કાસ્તા અમ્વાઃ? इत्याकादृशायामાહ-‘જાઓ જ’ इत्यादि । या’ સ્વલુ
 અમ્વાઃ बहुमिर्मित्रज्ञातिनिजरुस्वजनसम्बन्धिपरिजनमहिलाभिः, , અન્યામિશ્ર
 ચોરમહિલાभिઃ સાર્થ સપરિવૃતાઃ સ્નાતા ‘જાવ પાયચ્છિતા’ યાવત્ કૃતકૌતુક
 મગ્ગલપ્રાયશ્ચિતાઃ, સર્વાલંકારવિભૂસિતા વિપુલમ્ અશનપાન, સ્વાદ્ય

‘તિષ્ઠ માસાણ બહુપટ્ટિપુણ્ણાણ’ ગર્ભ પૂરે ત્રીણ માસ કા હોં ચુકા થા
 ‘इमेयाकूवे दोहले पाठ्ठम’ इस प्रकार ‘दोहला उत्पन्न’ हुआ । ‘धण्णाओ
 ज ताओ अम्मयाओ’ वे माताएँ धन्य हैं, कृतपुण्य हैं, कृतार्थ हैं एवं उहाँ
 का जन्म और जीवन सफल है कि ‘जाओ ज’ जो निश्चय से ‘बहुहिं मित्र
 णाइ-णियंग-सयणसंधि-परियणमहिलाहिं’ अनेक मित्रों की, जाति की,
 निजजनों की, स्वजनों की, संबंधियों की एवं परिजनों की छायाँ तथा ‘अण्णाहि
 य चोरमहिलाहिं सद्धि’ अन्य चोरों की स्त्रियों के साथ ‘संपरिवुडा’
 परिवृत होती हुई ‘ण्ढायाम जाव पायच्छिता सम्वालंकारविभूसिता’ स्नानसे,
 कौतुल, मगल, एवं प्रायश्चित्त से निवृत्त होकर तथा समस्त वस्त्र एवं आभूषणोंसे
 सुसज्जित बन कर ‘विउल असण पाण खाइम साइम सुर च आसाएमाणीओ’
 विहरति’ विपुल अशन पान स्वादिम एवं स्वादिम इस तरह चारों प्रकार के

मासાણ બહુપટ્ટિપુણ્ણાણ ગર્ભ પૂરા ત્રણ માસનો થઈ ગયો ત્યારે
 इमेयाकूवे दोहले पाठ्ठम’ આ પ્રમાણે દોહલો ઉત્પન્ન થયો કે-‘ધણ્ણાઓ
 જ તાઓ અમ્મયાઓ તે માતાઓ ધન્ય છે, પુણ્યવાન છે, કૃતાર્થ છે, કૃતલક્ષણ છે
 અને તેનો જ જન્મ અને જીવન સફળ છે કે-‘જાઓ જ’ જેઓ નિશ્ચયથી
 ‘बहुहिं मित्रणाइणयंगसयणसंधिपरियणमहिलाहिं’ અનેક ‘મિત્રોની, જ્ઞાતિની
 , સ્વજનોની, નિજજનોની સળધીઓની અને પરિજનોની સ્ત્રીઓ તથા અણ્ણાહિ
 य चोरमहिलाहिं सद्धि’ અન્ય ચોરોની સ્ત્રીઓ સાથે સાથે ‘संपरिवुडा’
 વી ટાળને ‘ण्ढायाम जाव पायच्छिता सम्वालंकारविभूसिता’ સ્નાનથી કૌતુક, મગલ
 અને પ્રાયશ્ચિત્તથી નિવૃત્ત થઈને તથા તમામ પ્રકારના વસ્ત્ર તથા આભૂષણથી
 सम्पूर्ण तैयार થઈને વિउल असण पाण खाइम साइम सुर च आसाएमाणीओ’
 विहरति’ પુરુષ અશન, પાન, આદિમ અને સ્વાદિમ આ પ્રમાણે ચાર

સમુદ્રવભૂય પિવ ' ઉત્કૃષ્ટ-યાવત્ સમુદ્રવભૂતમિવ, એવ યાવચ્છન્દેનેવ યોજના- ' ઉકિટ્સીહનાયવાલકલકલરવેણ ' રૂપિત । ઉત્કૃષ્ટસિંહનાદચોલકલકલ-
રવેણ=ઉત્કૃષ્ટ:-આનન્દમહાધ્વનિ, મિંહનાદ:=મસિદ્ધ. ચોલથ=વર્ણવ્યક્તિરહિતો
ધ્વનિ:, કલકલથ=અક્તવચન:, સ એવ યો રવ=શબ્દસ્ત્રેન, સમુદ્રવભૂતમિવ=
સમુદ્રશબ્દ પ્રાપ્તમિવ ગગનમંડલ ' રૂપમાણીઓ ' કુર્વાણા ' સાલાહવીણ ચોર
પહીણ ' સાલાહવીણ ચોરપલ્લયા સર્વતઃ સમન્તાત્ ' આલોપમાણીઓ ' આલોક-
માનાઃ ૨ ' આહિંદમાણીઓ ૨ ' આદિષ્ટમાનાઃ ૨=અમન્ય ૨ ' દોહલ ' દોહલ=
ગર્ભપ્રભાવજનિતાઽભિલાપ, ' વિણેતિ ' વિનયન્તિ=પૂરયન્તિ ' ત ' તન્ ' સય '
શ્રેયઃ=શ્રેયસ્પર ભવતિ યદિ સ્વલુ ' અહપિ ' અહપિ, વહુભિ, મિત્રજ્ઞાતિ-
નિજકસ્વજનસમ્વન્ધિપરિજનમહિલામિ. અન્યામિત્ર ચોરમહિલામિ. સાયં
સંપરિવ્રતા, સ્નાતા યાવત્ કૃતમૌતુકમજ્જલપ્રાયશ્ચિત્તા સર્વાલંકારવિભૂષિતા

સિંહનાદો સ, વર્ણો કો અવ્યક્ત ધ્વનિ છે, એવ કલકલ-વર્ણો ક વ્યક્ત શબ્દો સ
માનો સમુદ્ર કી ગર્જના કો પ્રાપ્ત ન હુઆ હો રૂપ પ્રકાર ગગનમંડલ કો ગુજ્જિત કરતી
હુઈ ' સાલાહવીણ ચોરપહીણ ' સાલાહવી નામકી ચોરપહી મેં ' સવ્વઓ
સમન્તા ' સવ તરફ ચોરો ઓર ' આલોપમાણીઓ ૨ ' દેસતા ૨ ' આહિંદમાણી-
ઓ ૨ ' એવ પૂમર્તો ૨ ' દોહલ વિણેતિ ' અપને દોહલ કો પૂતિ કરતા હૈં ।
' ત સેય જહ ણ અહપિ વહુહિ મિત્રણાહ વિણિજ્ઞામિ મુજ્જે મી યહા
વાત શ્રેયસ્કર હૈ કિ-મેં મા રૂપી તરહ અનક મિત્ર, જ્ઞાતિ, નિજક, સ્વજન, સવધો,
એવ પરિજનો કી સ્ત્રિયો એવ અય ચોરસ્ત્રિયો ક સાથર સ્નાનકર કૌતુક

સિંહનાદોથી, વર્ણોના અવ્યક્ત-ન અમળાય એવા ધ્વનિથી, કલકલ-વર્ણોના
વ્યક્ત-સમળાય એવા શબ્દોથી એટલે કે સમુદ્ર ॥ ગર્જના થતી ન હોય એવી રીત
ગગનમંડળને ગુજ્જિત કરતી ' સાલાહવીણ ચોરપહીણ ' સાલાહવી નામની આખ
હીના સવ્વઓ સમન્તા ' તમામ ઠેકાણે આરેય તરફ આલોપમાણીઓ ' ભેતી ભેતી
' આહિંદમાણીઓ અને ફરતી ફરતી ' દોહલ વિણેતિ પોતાના દોહલાની
પૂર્તિ કરે છે ' ત સેય જહ ણ અહપિ વહુહિ મિત્રણાહ વિણિજ્ઞામિ ' મારા
માટે પણ એ વાત હિતકર છે કે-હું પણ એ પ્રમાણે અનેક મિત્ર, જ્ઞાતિ,
નિજજન, સ્વજન, સગથી અને પરિજનોની સ્ત્રીઓ તથા અન્ય ચોરસ્ત્રીઓની
સાથે સાથે સ્નાન કરી, કૌતુક મગલ અને પ્રાયશ્ચિત્તથી નિવૃત્ત થઈને તથા

અસ્ત્રાણિ શરાદીનિ, પ્રહરણાનિ=શસ્ત્રાણિ સ્ત્રાદીનિ યાભિસ્તાસ્તથા ' ભરિણિ ય ' ભરિતૈશ્વ=હસ્તે ધૃતૈઃ ' ફલણિ ' ફલકૈઃ ' ઢાલ ' ડતિમસિદ્ધૈઃ ' નિક્કિટ્ઠાઈ ' નિષ્ક્રુટ્ઠ=કૌશાદાકૃષ્ટૈ ' અસિઈ ' અસિભિ=લઘૈઃ, ' અમગણિ ' અમગતૈઃ સ્કન્ધધૃતૈઃ ' તોણેઈ ' તૂળૈઃ=શરધિભિ, ' માતા ' ઇતિ માપાયામ્, ' સજીવેઈ ' સજીવૈ ' જીવા=ધનુર્ગુણ. ' ધનુપટોરી ' ડતિ માપાયામ્, તત્સહિતાનિ સજીવાનિ તૈસ્તથા ' ધણિઈ ' ધનુર્ભિઃ- સમુચ્ચિત્તેઈ ' સમુચ્ચિત્તૈ =પ્રક્ષેપણાર્થ ધનુષિ યૌજિતૈ, ' સરેઈ ' શરૈઃ, ' સમુલ્લાલિયાઈ ય ' સમુલ્લાલિતામિશ્ર, ' દામાઈ ' દામભિ =પાશકવિશેષૈઃ, ' લવિયાઈ ' લમ્બિતામિઃ ' ઉત્સારિયાઈ ' ઉત્સારિતામિ =ચાલિતામિઃ, ' ઝરુઘટાઈ ' ઝરુઘટામિઃ જઢઘાડરસ્થિત ઘટામિઃ, ' છિપ્પતૂરેણ ' છિપ્પતૂર્યેણ=શીઘ્રવાદ્યમાનતૂર્યેણ શીઘ્ર શીઘ્ર યદ્ વાદ્યને તેને ત્યર્થ, ' વજ્રમાણેણ ' વજ્રમાણેન ૨, ' મહયા ૨ ' મહતા ૨ ' ઉચ્ચિટ્ઠ-જાવ

કો લેકર, તથા ' ભરિણિ ' ભરિત-હાથ મે લી હુઈ ઢાલો સ ' નિક્કિટ્ઠાઈ અસિઈ ' મ્યાન મ બાહર કી ગઈ તલવારો સે, ' અમગણિ તોણેઈ ' કંઢે પર લટકે હુઈ તૂળીરો સે ' સજીવેઈ ધણિઈ ' ઢોરીસહિત ધનુષો સે ' સમુચ્ચિત્તેઈ સરેઈ ' લક્ષ્ય વેધન કરને કે લિયે ધનુષ પર આરોપિત કિયે ગયે બાળો સે ' સમુલ્લાલિયાઈ દામાઈ ' સમુલ્લાલિત-ઝૂચી કી ગઈ પાશો-ફાંસી દેને કી રત્સિયો સ ' લવિયાઈ ઉત્સારિયાઈ ' લટકતી હુઈ ઇવ ઉત્સારિત-ઝૂપર સરકાઈ ગઈ ' ઝરુઘટાઈ ' ઝરુઘટાઓ-જઘા મે અવસ્થિત ઘટાઓ સે ' મહયા મહયા છિપ્પતૂરેણ વજ્રમાણેણ ૨ ' ઘડેર જલ્દોર વજ્રને વાલે વજાયે ગયે બાજો સે ' ઉચ્ચિટ્ઠ જાવ સમુદ્રવભૂય પિવ કરેમાણીઓ ' આનદ કી મહાધ્વનિ સે, લઇને તથા ભરિણિ ' ભરિત હાથમા લીધેલી ' ફલિણિ ' ઢાલેથી ' નિક્કિટ્ઠાઈ અસિઈ ' મ્યાનમાથી બહાર કાઢેલી તલવારોથી અમગણિ તોણેઈ ' ખભા ઉપર લટકતા બાણોના બાતાઓથી ' સજીવેઈ ધણિઈ ' ઢોરીસહિત ધનુષોથી ' સમુચ્ચિત્તેઈ સરેઈ ' લક્ષ્ય વેધન કરવા માટે ધનુષપર ચઢાવેલા બાણોથી ' સમુલ્લાલિયાઈ દામાઈ ' સમુલ્લાલિત-ઝૂચી કીધેલી પાશો-ફાંસી દેવાની દોરડિયોથી ' લવિયાઈ ઉત્સારિયાઈ ' લટકતી રહેલી અને ઉપર સરકાએલી ' ઝરુઘટાઈ ' ઝરુઘટાઓ-બાધમા અવસ્થિત ઘટાઓથી ' મહયા મહયા છિપ્પતૂરેણ વજ્રમાણેણ ૨ ' મોટા મોટા અને જલ્દી જલ્દી વાગે તેવા વગાડેલા વાણથી ઉચ્ચિટ્ઠ જાવ સમુદ્રવભૂય પિવ કરેમાણીઓ ' આનદની મહાધ્વનિથી

મૂલમ્—મૂ૦ ૧૦

તણ મે વિજણ ચોરસેનાવડે^૧ સ્વદસિરિં ભારિય ઓહય-જાવ પાસડ,
પાસિત્તા એવ વયાસી-ફિળ્લ તુમ દેવાણુપ્પિયા ! ઓહય જાવ ઝિયાસિ,
તણ ન સા સ્વદસિરી ભારિયા વિજય એવ વયાસી-એવ સ્વલ્લ દેવાણુપ્પિયા !
મમ તિળ્લ માસાણ જાવ ઝિયામિ ।

તણ સે વિજણ ચોરસેનાવડે^૧ સ્વદસિરીં ભારિયાં અતિણ એમદ્દ
સોજા ણિસમ્મ સ્વદસિરિં ભારિય એવ વયાસી-અહાસુદ્દ દેવાણુપ્પિય, એમદ્દ
પડિસુણે^૨ । તણાતર સા સ્વદસિરી ભારિયા વિજયણ ચોરસેનાવડણા અમ્ભ-
ણુવ્વણાયા સમાણી દટ્ઠતુદ્દુ^૩ ઘહુઠિં મિત્ત-જાવ અણ્ણાહિય ઝહુઠિં ચોરમહિ
લાહિં સદ્ધિં સપરિતુડા ણ્ણાયા જાવ તિભૂસિયા વિડલ અસણ પાણ સ્વાહમ
સાહમ સુર ચ ૧ આસાણ્ણાણી ૪ તિહરડ^૪ । જિમિયથુત્તરારાગયા પુરિસણેવત્થા
સણ્ણદ્વપ્પદ્દ-જાવ આહિંદમાણી દોહલ ણિણે^૫ । તણ મા સ્વદસિરી ભારિયા
સપણ્ણદોહલા, સમાણિયદોહલા વિણીયદોહલા, ચોન્ઠિણ્ણદોહલા સપણ્ણ-
દોહલા ત ગમ્મ સુદ્દ-સુદ્ધેણ પરિવહડ^૬ ॥ મૂ૦ ૧૦ ॥

કુનાર્થ^૧ તમ પુણ્યશાલા છે જો ભોજન કે બાદ અનેક પ્રકાર કે પુરુષવેષો સે સુસજ્જિત
પત્ર, કપડાં આદિ ધારણ કરતો છે ઓર વીરાગનાઓ જેસી હોકર એક હાથ મેં
ઢાલ ઓર દુસરે હાથ મેં ચમચમાતી હુઈ તલવાર કા લે કર ઘર સે બાહર
નિકલતો છે, એવ હસ શાલાવટી મેં ચારો ઓર દેસતો એવ ધૂમતી હુઈ શ્રમણ કરતી
હેં । તાને ગયે ધનુષો કી ટકારો સે, બજાયે ગયે બાજો કી ગડગડાહટ સે, સિંહનાદાદિક
શબ્દો સે ઓર જઘાઓ મેં બાધ કર લટકાઈગઈ ઘટિઓ કે તિનાદો સે સમુદ

એને પપ્પુ ખાવા આપે છે, તેનાજ જન્મ કૃતાર્થ છે અને પુણ્યશાલી છે કે-
ન્ને લોજન કર્ના પછી, અનેક પ્રકારના પુરુષવેષોથી સુસજ્જિત થઈને કવચ
આદિ હથિઆર ધારણ કરે છે, અને વીરાગનાઓ જેવી થઈને એક હાથમા
ઢાલ અને બીજા હાથમા ચમકતી તલવારને પકડીને ઘેરથી બહાર નીકળે છે
અને તે શાલાવટીમા ચારેય તરફ ભેટી અને ફરતી ફરે છે તાણેલા ધનુષોના
ટકારથી, વાગતા વાળાઓના ગડગડાટથી સિંહનાદ જેવા શબ્દોથી અને પગની
થે બાધો વચ્ચે જાયેલી અને લટકતી ઘટડીઓના અવાજોથી સમુદ્રની ગર્જના

વિપુલમજનાદિક શ્રુત્વા પુરુષપ્રેષેણ તથૈવ શાલાટ્વ્યા ચોરપટ્વ્યા સર્વતઃ
સમન્તાત્ આલોચમાના ૨ આદિષ્ટમાના ૨ દોહટ 'વિણિજ્ઞામિ' વિનયામિ=
પૂરયામિ ઇતિકૃત્વા 'તસિ દોહલમિ' તસ્મિન્ દોહદે 'અવિણિજ્ઞમાણસિ' અવિ
નીયમાને=અપૂર્ણમાણે સતિ યાવદ્ 'શિયાઈ' ધ્યાયતિ=આર્ત યાન કરોતિ
'ઋથમય મમ દોહદઃ પૂર્ણઃ સ્યા' દિતિ ચિન્તયતીત્યર્થઃ ॥ મૃ૦ ૯ ॥

મગલ એવ પ્રાયશ્ચિત્ત સે નિવટ કર તથા સમસ્ત અલદ્ધારા સે વિમૂષિત હોકર
એવ વિપુલ અજનાદિકા કા માજનકર હસી શાલાટવી નામકી ચોરપટ્ટી મેં
સબ તરફ ચારોં ઓર દેસ્તીર ઘૂમતીર અપને દોહલે કી પૂર્તિ કરુ । 'તિરુદ્ડુ'
હસ પ્રકાર વિચાર કરને કે અનન્નર જબ 'તસિ દોહલસિ અવિણિજ્ઞમાણસિ'
ઉમકા યહ દોહલા પૂર્ણ નહીં હુઆ તા 'જાવ શિયાઈ' ઉસકે ચિત્ત મેં
'મેરા યહ દોહલા કેસ પૂર્ણ હાગા' હસ પ્રકાર કા વિચારાત્મક આર્તધ્યાન ઉઝૂત હુઆ ॥

માવાર્થ— ગર્ભ જબ ઠીક તન માહ કા હો સુકા—તબ સ્કદશ્રી કો
એક દોહલા ઉત્પન્ન હુઆ, ઉસ મેં હસ ને વિચારા કિ વે માતાએ ધન્ય હે જો અપને
ઉઝૂત દોહલે કી પૂર્તિ સે પ્રસન્નવદન હોતી રહતી હે । સ્ત્રીપર્યાય પાના ઉઝીં
નારિયો કા સફલ હે જો હસ અવસ્થા મેં અપની પરિચિત સહોલયોં કે સાથ વેઠ
કર અનેક પ્રકાર કા ભોજન કરતી હે, ઉનકે સાથ વિવિધ પ્રકાર કી મદિરા કા
સેવન કરતી હે । સુદ સ્વાતી હે ઓર દૂસરોં કો મી સ્તિભાતી હે । ઉઝીં કા જન્મ

તમામ અલકારોથી શબ્દગાર મળને અને પુષ્કલ અથનાદિતું લોજન કરીને
આ શાલાટવી નામની ચોરપટ્ટીમા તમામ ઢેકાણે ચારેય બાજુ જોતી-જોતી
તથા ફરતી ફરતી મારા દોહલાની પૂર્તિ કર 'તિરુદ્ડુ' આ પ્રકારને વિચાર
કર્યા પછી જ્યારે 'તસિ દોહલસિ અવિણિજ્ઞમાણસિ' તેના એ દોહલો પૂર્ણ
થયો તહિં ત્યારે તેના ચિત્તમા 'મારો આ દોહલો કેવી રીતે પૂર્ણ થયે' આ
પ્રકારના વિચારનું આર્તધ્યાન થયું

ભાવાર્થ— ગર્ભ જ્યારે જનનગર ત્રણ માસનો થઈ ગયો ત્યારે સ્કદશ્રીને
એક દોહલો ઉત્પન્ન થયો, તેના તેણે વિચાર કર્યો કે તે માતાએ ધન્ય છે કે-
ને પોતાને ઉત્પન્ન થયેલા દોહલાની પૂર્તિ થવાથી પ્રસન્ન સુખથી રહે છે
સ્ત્રીપર્યાય પ્રાપ્ત થયો તે સ્ત્રીઓના સદ્ગુણ કે કે જે એ અવસ્થામા પોતાની
પરિચિત મળી સાહેલીઓની સાથે જોડીને અનેક પ્રકારના લોજન કરે છે, તેઓની
સાથે વિવિધ પ્રકારની મદિરા દાડનું સેવન કરે છે પોતે ખાય છે અને બીજા

મૂલમ્—મૂ ૧૦

તળળ મે વિજળ ચોરસેનાવડે સ્વદસિરિં ભારિય ઓહય-જાવ પાસડે,
પાસિલા એવ વયાસી-મિંદ તુમ દેવાણુપિયા ! ઓહય જાવ ઢિયાસિ,
તળળ સા સ્વદમિરી ભારિયા વિજય એવ વયાસી-એવ સ્વલુ દેવાણુપિયા !
મમ તિંદ માસાળ જાવ ઢિયામિ ।

તળળ સે વિજળ ચોરસેનાવડે સ્વદસિરીં ભારિયાં અતિં એમદં
સોના ણિસમ્મ સ્વદસિરિં ભારિય એવં વયાસી-અહાસુદ દેવાણુપિય, એમદ
પડિસુણેડ । તળળતર સા સ્વદમિરી ભારિયા વિજય ચોરસેનાવડા અન્ન-
ણુણાયા સમાણી હટ્ઠુડું નહુઈં મિત્ત-જાવ અણાહિય નહુઈં ચોરમદિ
લાઈં સદિં સપરિપુડા ણાયા જાવ વિભૂમિયા વિઝલ અમળ પાળ સ્વાહમ
સાડમ સુર ચ ૧ આસામ્માણી ૪ વિહરડે । જિમિયમ્મુત્તચરામયા પુરિસણેવત્થા
સળગદ્ધપદ્ધ-જાવ આઈંદમાણી દોહલ ણિણેડ । તળળ મા સ્વદસિરીં ભારિયા
સપળદોહલા સમાણિયદોહલા વિણીયદોહલા, ચોન્ડિણદોહલા સપળ
દોહલા ત ગલ્લ સુદ-સુદેણ પરિવહડ ॥ મૂ ૧૦ ॥

કૃનાર્થ એવ પુણ્યશાલા છે જો ભોજન કે બાદ અનેક પ્રકાર કે પુરુષવેયો સે સુસજ્જિત
નન, કવચ આદિ ધારણ કરતો છે ઓર વીરાગનાઓ જેસી હોકર એક હાથ મેં
ઢાલ ઓર દુસરે હાથ મેં ચમચમાતી હુઈં તલવાર કો લે કર ઘર સે બાહર
નિકલતો છે, એવ હસ શાલાવટા મેં ચારો ઓર દેસતોં એવ ધૂમતી હુઈં અમળ કરતી
છે । તાને ગયે ધનુવો કો ટકારોં સે, બજાયે ગયે બાજોં કી ગડગડાહટ સે, સિંહનાદાદિક
જન્દોં સે ઓર જવાઓં મં બાધ કર લટકાઈંગઈં ઘટિઓં કે તિનાદોં સે સમુદ

એને પપ્પ ખાવા આપે છે, તેનાજ જન્મ કૃતાર્થ છે અને પુણ્યશાલી છે તે-
ને લોજન કર્ના પછી, અનેક પ્રકારના પુરુષવેષોથી સુમન્જિત થઇને કવચ
આદિ હથિઆર ધારણ કરે છે, અને વીરાગનાઓ જેવી થઇને એક હાથમા
ઢાલ અને બીજા હાથમા અમકતી તલવારને પકડીને ઘેરથી બહાર નીકળે છે
અને તે શાલાવટીમા ચારેય તરફ જોતી અને ફરતી ફરે છે તાણેલા ધનુવોના
ટકારથી, વાગતા વાજાઓના ગડગડાટથી, સિંહનાદ જેવા શબ્દોથી અને પગની
બે બે વચ્ચે બાધેલી અને લટકતી ઘટકીઓના અવાજોથી અમુદ્રની ગર્જના

વિપુલમજનાદિક શ્રુત્વા પુરુષપેષેણ તથૈવ શાલાટવ્યા ચોરપટ્ટ્યા સર્વતઃ
સમન્તાત્ આલોચમાના ૨ આદિષ્ટમાના ૨ દોહટ 'વિણિજ્જામિ' વિનયામિ=
પૂરયામિ' इतिक्रत्वा 'तमे दोहलमि' तस्मिन् दोहदे 'अविणिज्जमाणसि' अवि
नीयमाने=अपूर्यमाणे सति यावद् 'झियाद्' ध्यायति=आर्तं यान करोति
'अथमय मम दोहद पूर्णः स्या' इति चिन्तयतीत्यर्थः ॥ मृ० ९ ॥

મગલ એવ પ્રાયશ્ચિત્ત સે નવટ કર તથા સમસ્ત અલહારો સે વિમૃષિત હોકર
એવ વિપુલ અશનાદિ કા ભાજનકર इसी शालाटवी नामकी चोरपट्टी में
સબ તરફ ચારો ઓર દેસતીર ધૂમતાર અપને દોહલે કી પૂર્તિ કરુ । 'તિકદ્દુ'
इस प्रकार प्रचार करने क अनन्तर जब 'तसि दोहलसि अविणिज्जमाणसि'
उमका यह दोहला पूर्ण नहीं हुआ तो 'जात्र झियाइ' उसके चित्त में
'मेरा यह दोहला कैसे पूर्ण होगा' इस प्रकार का विचारात्मक आर्तध्यान उद्भूत हुआ ॥

ભાવાર્થ— ગર્ભ જન્મ ઠીક તો માહ કા હો ચુકા—તમ દેહદશી કો
एक दोहला उत्पन्न हुआ, उस में इस ने विचार कि वे माताएँ धन्य है जो अपने
उद्भूत दोहले की पूर्ति से प्रसन्नबदन होती रहती है । आपर्णाय पाना उहाँ
नारियों का सफल है जो इस अवस्था में अपनी परिचित सहेलियों के साथ बैठ
कर अनेक प्रकार का भोजन करती है, उनके साथ विविध प्रकार की मदिरा का
सवन करती है । खुद खाती है और दूसरों को भी रिखाती है । उहाँ का जन्म

તમામ અલકારોથી શણગાર મળીને અને પુષ્કલ અશનાદિનું ભોજન કરીને
आ शालाटवी नामकी चोरपट्टीआ तमाम ठेकाछे आरेख यन्त्र लेती-लेती
તથા ફરતી ફરતી મારા દોહલાની પૂર્તિ કરે 'તિકદ્દુ' આ પ્રકારને વિચાર
किया पट्टी व्यापरे 'तसि दोहलसि अविणिज्जमाणसि', तेना ओ दोहलो पूर्ण
થયો નહિ ત્યારે તેના ચિત્તમા 'મારો આ દોહલો કેવી રીતે પૂર્ણ થશે' આ
प्रकारना विचारनु आर्तध्यान भयु

ભાવાર્થ— ગર્ભ જન્મરે ગરાળર ત્રણ માસને થઇ ગયો ત્યારે દેહદશીને
એક દોહલો ઉત્પન્ન થયો, તેના તેણે વિચાર કર્યો કે તે માતાઓ ધન્ય છે કે-
ને પોતાને ઉત્પન્ન થયેલા દોહલાની પૂર્તિ થવાથી પ્રસન્ન મુખથી રહે છે
સ્ત્રીપર્યાય પ્રાપ્ત થવો તે સ્ત્રીઓનો સફળ છે કે ને એ અવસ્થામા પોતાની
परिचित मण्डी साहेलीઓની સાથે બેસીને અનેક પ્રકારના ભોજન કરે છે, તેઓની
સાથે વિવિધ પ્રકારની મદિરા દારૂનું સેવન કરે છે પોતે ખાય છે અને ખીજા

દેવાનુમિય ! મમ ત્રિપુ માસેપુ, ' જાવ જિયામિ ' યાવદ્ ધ્યાયામિ=અત્ર યાવચ્છ-
ન્દેનૈવ યોજનાઽવગન્તવ્યા-ગ્રહપ્રતિપૂર્ણેપુ એવ દોહદઃ પ્રાદુર્ભૂતઃ-વહુભિર્મિત્ર
જાતિનિજસ્વજનસમ્બન્ધિપરિજનમહિલાભિઃ, અન્યાભિશ્ચ ચોરમહિલાભિઃ
સાધે સપરિરૂતા સ્નાતા યાવત્ સર્વાલંકારવિભૂષિતા વિપુલમશનાદિક
સુરા ચ ૫ આસ્વાદયન્તી વિસ્વાદયન્તી પરિભાજયન્તી પરિમુજ્જાના વિહરામિ,
તદનન્તર પુરુષવેષ ધૃત્વા ગૃહીતાયુધપ્રહરણા યાવત્ શાલાટવ્યા ચોરપલ્લ્યા
સર્વતઃ સમન્તાત્ આલોકમાના ૨, આદિષ્ટમાના ૨ દોહદ વિનયામિ, ઇતિક્રત્વા
ઇતિ મનસિ નિધાય, તસ્મિન્ દોહદે અપૂર્યમાણે સતિ યાવદ્ ધ્યાયામિ, ઇતિ ।

માયાને વિજય સ હસ પ્રકાર કહા- ' એવ સ્વલુ દેવાણુપિયા મમ તિણ્હ
માસાણ જાવ જિયામિ ' હે નાથ ! મેરે ગર્ભ કે અગ ઠીક ત્રીન માહ પૂર્ણ
હો ચુકે હૈ । મુજે હસ સમય એસા દાહલા ઉત્પન્ન હુમા હૈ કિ-મેં અનેક મિત્ર,
જાતિ નિજક, સ્વજન, મગધી ઓર પરિજનોં કી મહિલાઓ એવ અગ ચોરોં કી
મહિલાઓં ક સાથ ઘિરો હુઈં નહા ધોઠ્ઠર ઓર સમસ્ત અલકારોં સે વિભૂષિત બન
ત્રિપુલ અશનાદિક સામગ્રી એવ વિવિધ પ્રકાર કી મદિરા કો આસ્વાદતી
વિશેષરૂપ સે સ્વાદતી ડનકા પરિભોગ કરતી એવ દૂસરોંકોં બાટતી હુઈં વિચરૂં, ફિર
પુરુષ કે વેષ સે સજ્જિત ઢોકર આયુધ એવ પ્રહરણ લેકર હસ શાલાટવી મે ચારોં
ઓર દેસતો હુઈં ધૂમ-ભ્રમણ કરૂં એવ અપને દોહદ કી પૂર્તિ કરૂં । પરન્તુ હે
નાથ ! હસ દાહદ કી અમીતક મી પૂર્તિ નહોં હો રહી હૈ, અત પૂર્તિ કે લિયે
ચિન્તિત હ ।

શ્રીએ વિજયને આ પ્રમાણે કહ્યું- ' પણ સ્વલુ દેવાણુપિયા મમ તિણ્હ માસાણ
જાવ જિયામિ ' હે નાથ ! મારા ગર્ભને બરાબર હાલમા ત્રણ માસ પૂરા થઇ
ગયા છે આ વખતે મને એવો દોહલો ઉત્પન્ન થયો છે કે હું અનેક મિત્ર,
જાતિ નિજક, સ્વજન, મગધી અને પરિજનોની શ્રીઓ અને બીજા ચોરોની
સ્ત્રીઓની સાથે વીટાઇ સ્નાન કરીને પછી તમામ અલકારો-ધરેણાથી
શેભાયમાન થઇ પુષ્કલ અશનાદિક સામગ્રી અને વિવિધ પ્રકારની મદિરા-
દારૂને સ્વાદ લેતી વિશેષ સ્વાદ લેતી તેના પશ્ચિભોગ કરતી તથા બીજાને પણ દેતી વિચરૂં,
પછી પુરુષના વેષમા તૈયાર થઇને આયુધ અને પ્રહરણલક્ષને આ શાલાટવીમા ચારે
તરફ ભેટી ભેટી કરૂં અને મારા દોહલની પૂર્તિ કરૂં પરન્તુ હે નાથ! આ મારા
દોહલની આજ સુધી પૂર્તિ વધ શકી નથી તેવી તેની પૂતિ માટે હું ચિન્તાતુર છું

टीका—सू० १०

‘तए ण’ इत्यादि । ततः खलु स विजयचोरसेनापति, स्कन्दश्रिय भार्याम् ‘ओहय जाव पासइ’ अपहत०—यावत् पश्यति । अपहतमनःसकल्पाम् आर्तध्यान कुर्वती पश्यति, दृष्ट्वा ताम् एव = वक्ष्यमाणप्रकारेण अवादीत्—किं = कुतः खलु त्व हे देवानुप्रिये ! अपहतमनःसकल्पा यावद् ध्यायसि । ततः खलु सा स्कन्दश्रीभार्या विजय चोरसेनापतिमेवमवादीत्—एव खलु हे

को गर्जना की तरह आकाशमार्ग को गुञ्जित करती हूँ । मैं भाइसी प्रकार स चाहती हूँ । परन्तु उसका यह विचार सफल नहीं हो सका । अतः उसके हृदय में बड़ी भारी चिन्ता बढ़ गई ॥ सू ९ ॥

‘तए ण से विजए०’ इत्यादि ।

‘तए ण’ कुछ समय के बाद ‘से विजयचोरसेणावई’ उस विजय चारसेनापति ने ‘खदसिरि भारिय’ अपनी स्कन्दश्री भार्या का ‘ओहय जाव पासइ’ आर्तध्यान करती हुई देखा—चिन्ता में तमय देखा । ‘पासित्ता एव वियासी’ देखकर वह उससे इस प्रकार बोला—‘किण्ह तुम देवानुप्पिया ! ओहय जाव सियासि’ हे देवानुप्रिये ! तुम किस कारण से चिन्ता में तमय बनी हुई विचारों में मग्न हो । ‘तए ण सा खदसिरा भारिया विजय एव वयासी’ पति के इस प्रकार वचन सुनने के पश्चात् इस स्कन्दश्री

प्रभाण्डे आकाश भार्याने शुभित-शुनित करे छे हु पण्णे अे प्रभाण्डे धम्मराशु छु परन्तु तेने अे विचार सकण थध थक्ये नहि तेथी तेन । हृदयभाषारे चिन्ता पधवा लागी ॥६॥

‘तए ण से विजए०’ इत्यादि

‘तए ण’ कटवाक समय पछी ‘से विजयचोरसेणावई’ ते विजय सेनापतिअे खदसिरि भारिय पोतानी स्कन्दश्री स्त्रीने ‘ओहय जाव पासइ’ आर्तध्यान करवी चिन्तातुर स्थितिभा पडेवी जेध पासित्ता एव वयासी’ जेधने ते स्त्रीने आ प्रभाण्डे कडेवा लाग्ये । किण्ह तुम देवानुप्पिया ! ओहय जाव सियासि हे देवानुप्रिये ! तअे शु कारणथी चिन्तातुर थधने विचारोभा मग्न थध गध छे ‘तए ण सा खदसिरा भारिया विजय एव वयासी’ पोताना पतिना आ प्रकारना वचन सावणीने पछी ते स्कन्दश्री

ङ्कारविभूषिता विपुलमशन पान स्वायं स्वायं सुरा च ५ आस्वादयन्ती ४
 विहरति, जिमितश्रुतोत्तरागता पुरुषनेपया सन्नद्धरुद्धवर्मितरुचवा यावद्
 गृहीतायुधमहरणा, 'जाव आहिडमाणी' यावन्-आहिण्डमाना, अत्र यावच्छ
 व्देन-शालाटव्या चोरपल्लया सर्वत समन्तात् आलोकमाना २' इति संग्रा
 हम् । आहिण्डमाना २-भ्रमन्ती २ 'दाहलं विणेइ' दोहट विनयति-
 पूरयतीत्यर्थः । ततः खलु सा स्फन्दश्रीभार्या 'सपण्णदोहला' सम्पन्नदोहदा=
 समाप्तदोहदा, 'समाणियदोहला' समानितदोहदा- संमानित=आप्तः
 दोहदः=अमिलपितं यस्या सा तथा 'त्रिणायदोहला' विनीतदोहदा, 'वोच्छि-
 णदोहला' व्युच्छिन्नदोहदा=इष्टवस्तुमाप्त्याऽमिलापाऽभावात्, 'सपुण्णदोहला'

और सर्वालंकारों से विभूषित बन विपुल अशन, पान, स्वाय और स्वाय सामग्री का एव विचित्र
 प्रकार का मदिरा का रज्ज आस्वाद लिया, वस्त्राद लिया, परिभाग किया तथा दूसरों का
 भी अशनादि । दिया और जामने क बाद अपने स्थान पर आकर पुरुषवप स
 सज्जित होकर, कवचादि धारणकर और आयुध एवं प्रहरणों को लेकर चारपट्टी में
 चारों ओर निरीक्षण करती हुई धूमने लगी । 'तए ण सा खदसिरी भारिया
 सपण्णदोहला समाणियदोहला विणीयदोहला वोच्छण्णदोहला त
 गवम सुह सुहेण परिवहइ' इस प्रकार उस रुद्धश्री भार्या ने कि जिसका
 दोहद अच्छा तरह पूर्ण हुआ पतिने जिसक दोहद को आदर का दृष्टि से दखा,
 तथा हर तरह से जिसकी पूर्ति करने में कोई झुगट नहीं की गई, एवं इष्ट

अलङ्कारोन्मी शलुगार करीने, पुढल अशन-पान, आध अने स्वाध पदार्थोना
 तेमज्ज चिनिध प्रकारनी मदिरा दाड्ढेना भूम स्वाद लीये, वस्त्राद लीये, परिभाग कये
 तथा भीजने पञ्च अशनादि आप्या, पनी, पाताना स्थान पर आवीने पुड्ढना वेधथी
 तेधार यधने कवचादि धारण करीने तथा आयुध प्रहरणोने ल० चारपट्टीमा थारे
 आणुअ नेती नेती करवा लागी 'तए ण सा खदसिरी भारिया सपण्णदोहला समा
 णियदोहला त्रिणीयदोहला वोच्छिण्णदोहला त गवम सुहसुहेण परिवहइ
 आ प्रभाणे ते रुद्धश्री स्त्रीना दोहद सारी रीते पूरुं थये पाताना
 पतिणे तेना दोहदने आदरभावनी दृष्टिथी जेथु तथा दरेक प्रकारे तेनी पूर्ति
 करवामा केअ प्रकारे आभी नहि राणी अर्थात् धृष्टित वस्तुनी प्राप्ति यवाधी

ततः खलु स विजयशोरसेनापतिः स्कन्दश्रीनाम्न्या भार्यायाः
अन्तिके एतमर्थं भुत्वा निशम्य स्कन्दश्रिय भार्याम् एवमवादीत्—‘अहामुह
यथामुखं कुरु हे देवानुग्रिये !, इत्युत्त्वा एतमर्थं स ‘पडिमुणेइ’ प्रतिशृ-
णोति=स्वीकरोति । ‘तयाणतर’ तदनन्तर सा स्कन्दश्रीभार्या विजयेन
चोरसेनापतिनाऽभ्यनुज्ञाता सती हृष्टतुष्टहृदया बहुभिः मित्र-याम्त् परिजन-
महिलाभिः अन्याभिश्च बहुभियोरमहिलाभिः सार्धं परिव्रता स्नाता यावत् सर्वा

‘तएण से विजए चोरसेणावई खदसिरीए । भारियाए
अतिए एयमहु सोचा णिसम्म’ इस प्रकार विजय चोरसेनापति न अपना
भार्या स्कन्दश्री के मुख से इस अभिप्राय को सुनकर और उमका अञ्छतरह
विचार कर ‘खंदसिरी भारिय एव बयासी’ अपना भाया स्कन्दश्री से इस
प्रकार कहा कि—‘अहामुह देवानुग्रिये’ हे देवानुग्रिये ! तुझे जिम मे सुग
मिले वैसा करो ‘एयमहु पडिमुणेइ’ इस प्रकार कहकर उमका उमके
अभिप्राय को स्वीकृत कर लिया । ‘तयाणतर सा खंदसिरी भारिया’ इस के
बाद उस स्कन्दश्री भार्या ने ‘विजएण चोरसेणावइणा एवमन्मणुण्णाया समान्णि’
जब कि उसको अपने पति विजय चोरसेनापति की आज्ञा मिल चुकी
‘हट्टुट्टुं बहुहिं मित्त-जाव अण्णाहिं बहुहिं चोरमहिलाहिं सद्धिं’
हृदय होकर अनेक मित्रादिकों एवं चारों की महिलाओं के

ङ्कारविभूषिता विपुलमग्नान पान स्वाद्यं स्वाद्यं सुरा च ५ आस्वादयन्ती ४
विहरति, जिमितभुक्तोत्तरागता पुरुषनेपथ्या सनद्धयद्धर्मितकवचा यावद्
शृङ्गीतायुधमहरणा, 'जाव आहिङ्गमाणी' यावन्-आहिङ्गमाना, अत्र यावच्छ
न्द्रेन-शालाट्ठ्या चोरपल्ल्या सर्वत समन्तात् आलोकमाना २' इति संग्रा
हम् । आहिङ्गमाना-भ्रमन्ती २ 'दोहल विणेइ' दोहल विनयति-
पूरयतीत्यर्थः । ततः खलु सा स्फन्दश्रीभार्या 'सपण्णदोहला' सम्पन्नदोहदा=
समाप्तदोहदा, 'समाणियदोहला' समानितदोहदा- समानित=आहतः
दोहदः=अमिलपितं यस्या सा तथा 'मिणायदोहला' विनीतदोहदा, 'वोच्छि-
णदोहला' व्युच्छिन्नदोहदा=इष्टवस्तुमाप्स्याऽमिलापाऽभावात्, 'सपुण्णदोहला'

और सर्वालंकारों से विभूषित बन विपुलअशन, पान, स्वाद्य और स्वाद्य सामग्री का एव विचित्र
प्रकार का मदिरा का खूब आस्वाद लिया, वस्वाद लिया, पणिभाग किया तथा दूसरों का
भी अशनादि । दिया और जामन क बाद अपने स्थान पर आकर पुरुषवप स
सजित होकर, कवचादि धारणकर और आयुध एवं प्रहरणों को लेकर चोरपट्टी में
चोरो और निरीक्षण करता हुई घूमने लगी । 'तए ण सा खदसिरी भारिया
सपण्णदोहला समाणियदोहला विणीयदोहला वोच्छिण्णदोहला त
गम्भ सुह सुहेण परिवहइ' इस प्रकार उस स्फन्दश्री भार्या न कि जिसका
दोहद अच्छी तरह पूर्ण हुआ पतिन जिसका दोहद को आदर का दृष्टि स दखा,
तथा हर तरह स जिसका पूर्ति करने में कोई त्रुटि नहीं की गई, एवं इष्ट

अलंकारों से शृङ्गीर करीने, पुष्कल अशन-पान, स्वाद्य अने स्वाद्य पदार्थों ने
तेमज्ज विविध प्रकार की मदिरा दानेने भूम स्वाद्य लीये, वस्वाद लीये, परिभोग कये
तथा भीलने पण अशनादि आप्या, पणी, पाताना स्थान पर आचीने पुश्चना वेपथी
तेयार थडने कवचादि धारण करीने तथा आयुध अहरेणोने एव चोरपट्टी में आरे
गण्णोने लेती लेती दूरवा लागी तए ण सा खदसिरी भारिया सपण्णदोहला समा
णियदोहला मिणियदोहला वोच्छिण्णदोहला त गम्भ सुहसुहेण परिवहइ
आ प्रभाणो ते स्फन्दश्री श्रीने दोहद सारी रीते पूर्य थये पाताना
पतिने तना दोहदने आदरभावनी दृष्टिथी लेयु तथा दरेक प्रकारे तेनी पूर्ति
करवाभा केअ प्रकारे आभी नहि राणी अर्थात् ध्वस्त वस्तुनी प्राप्ति यवाथी

મૂલમ્—સૂ૦ ૧૧

તદ્દેવ સા સ્વદસિરી ચોરસેનાવહ્ની ણવણ્દ માસાણ વહુપહિપુણ્ણાણ
દારય પયાયા । તદ્દેવ સે વિજયચોરસેનાવર્દ્ તસ્સ દારગસ્સ ઇદ્દિસક્કાર-
સમુદ્દણ દસરત્તદ્વિઙ્ગલિય કરેદ્ । તદ્દેવ સે વિજયચોરસેનાવર્દ્ તસ્સ દાર-
ગસ્સ અતીતે દ્વિસરસમે દિવસે સપત્તે ચારસાદે તિત્તલં અસણ ૪ ઉવ્વલ્લહાવેદ્,
ઉવ્વલ્લહાવિત્તા મિત્તણાદ્ આમતેદ્, આમંતેત્તા જાવ તસ્સેવ મિત્તણાદ્ પુરો
એવ વયાસી-જમ્હા ણ અમ્હ ઇમસિ દારગસિ ગમ્મગયસિ સમાણસિ ઇમેયારુવે દોહલે
પાહ્મભૂપ, સે ય અમગ્નેત્તમ્હા ણ હોઝ અમ્હ દારણ અમગ્નસેને ણામેણ ॥ સૂ૦ ૧૧ ॥

ટીકા—સૂ૦ ૧૧

‘તદ્દેવ’ ઇત્યાદિ । તતઃ સ્વલુ સા સ્વદશી ‘ચોરસેનાવહ્ની’ ચોર
સેનાપતિભાર્યા, ‘ણવણ્દ માસાણ વહુપહિપુણ્ણાણ’ નાનાના માસાના વહુપતિપૂર્ણા-
નામ્, અત્ર સમ્પ્રત્યે પૃષ્ઠી-નવમ્ માસેષુ વહુપતિપૂર્ણેષુ=સાધિક પૂર્ણેષુ સાર્ધ
સપ્તદિવસાધિકેષુ સન્તુ ઇત્યર્થઃ । ‘દારય પયાયા દારક પ્રજાતા=પ્રજનિતવતી ।

રુચે વૈસા હી કરો । ઇસ પ્રકાર પતિદ્વારા અપન દાહલ કા પૂર્તિ કરન ક લિયે અનુમાદિત
હુઈ । ડસ રુદ્ધા ન ડપન હુઈ ઇન્ડાનુસાર અપને દાહલ કી પૂર્તિ ક । દાહલ કી પૂર્તિ
હોનેસ ગર્મ મો ડસકા આર્નદ ક સાથ વન્ન લગા ॥ સૂ૦ ૧૦ ॥

‘તદ્દેવ સા સ્વદસિરી’ ઇત્યાદિ ।

‘તદ્દેવ’ જવ ગર્મ અઝી તરહ સવદ્ધુકા તવ ‘સાસ્વદસિરી ચોરસેનાવહ્ની’
ડસ ચોરસેનાપતિ કી પત્ની રુદ્ધાન ‘ણવણ્દ માસાણ વહુપહિપુણ્ણાણ’ નો મહિના
કે ઠીક સાદે સાત દિન અધિક પૂર્ણ હાતે હા ‘દારય પયાયા’ પુત્ર કા જન્મ દિયા ।

પ્રિયે ! જેવી રીતે તમને રૂચે તે પ્રમાણે કરા આ પ્રમાણે પતિદ્વારા
પોતાના દોહલાની પૂર્તિ કરવા માટે અનુમોદન મળ્યું ત્યારે તે રુદ્ધાશ્રીએ
પોતાને જે પ્રમાણે ઇચ્છા થઈ હતી તે પ્રમાણે દોહલાની પૂર્તિ કરી, દોહલાની
પૂર્તિ થવાથી ગર્ભ પણ તનો આનદથી વધવા લાગ્યો ॥૧૦॥

‘તદ્દેવ સા સ્વદસિરી’ ઇત્યાદિ

‘તદ્દેવ’ જ્યારે ગર્ભ સરી રીતે વધીને પૂરા દિવસો ગયા ત્યારે
‘સા સ્વદસિરી ચોરસેનાવહ્ની’ તે ચોરસેનાપતિની પત્ની રુદ્ધાશ્રીએ ‘ણવણ્દ
માસાણ વહુપહિપુણ્ણાણ’ નવ માસ અને બરાબર માસામાત દિવસ વધારે
પૂરા થયા ત્યારે ‘દારય પયાયા’ પુત્રને જન્મ આપ્યો ‘તદ્દેવ સે વિજયચોર

સપૂર્ણદોહદા=અમિલાપસ્ય સર્પથાઽભાવાત્ ત ગર્ભે 'સુહસુહેળ' મુલ મુલ્હેન=
દોહદપૂરણાદ્ અતિમુલ્હેન 'પરિવહૈ' પરિવહતિ=ધારયતિ ॥ મૂ૦ ૧૦ ॥

વસ્તુ કી પ્રાપ્તિસ જિસકી પ્રત્યેક અમિલાપાઈ શાન્ત હો ગઈં ઓર જિસ ફિર ભાગે
કોઈં અમિલાપા ભી ઉદ્ભૂત નહા હુઈં મુલપૂર્વક ગમ કો વહને લગી ॥

ભાવાર્થ— એક સમય કી વાત હૈ કિ જબ રુદ્રશ્રી અપને વિચારો કી
ધારા મે મગ્ન થૈટી હુઈં થી તબ સહસા વિજયને ઉપ દેખ લિયા । પાસ જાકર
વિજયન ઉસસે પૂછા— હે દેવાનુપ્રિયે ! તુમ મુસે ચિતામગ્ન કયો દષ્ટિપથ મે આરહી
હો । પતિ કે વચનો કા સુનકર રુદ્રશ્રી ને કહા—હે નાથ ! યહ તો આપકો જ્ઞાત હી
હૈ કિ—મેરા યહ ગર્ભકા તાસરા મહિના સમાપ્ત હો ચુકા હૈ । મુસે ઇસ સમય ઇસ પ્રકાર
કા દોહદ—મનોરથ ઉત્પન્ન હુઆ હૈ કિ—‘ મૈ મિત્ર, જ્ઞાતિ આદિ જનોકી મહિલાઓં કે
સાથ એવ અન્ય ચોરમહિલાઓં કે સાથર પરિવૃત્ત હોકર સમસ્ત અલંકારો કો પહિન કર
અનેક પ્રકાર કી ભોજનસામગ્રી કા એવ વિવિધ જાતિ કી મદિરાકા સવન કરૂં । ઓર
પુરુષવેષ કો પહિન કર વિવિધ અલ્પ શલ્લોં કો લેકર ઇસ શાલાટવા મૈં ચારો ઓર ઘૂમૂં ’ ।
અપની પત્ની કે ઇસ દોહલે કો સુનકર વિજયન ઉસસે કહા— હે દેવાનુપ્રિયે ! જૈસા તુમ્હે

તેની પ્રત્યેક અમિલાપાઓ શાન્ત થઇ ગઇ અને તેને ફરીથી આગળ ઉપર
પશુ દોહ અમિલાપા ઉત્પન્ન થઇ નહિ અને મુખપૂર્વક ગર્ભને ધારણ
કરવા લાગી

ભાવાર્થ— એક સમયની વાત છે કે જ્યારે રુદ્રશ્રી પોતાના વિચારોની
ધારામાં મગ્ન થઇને બેઠી હતી, ત્યારે એકદમ વિજયે તે રુદ્રશ્રીને જોઇ લીધી
પછી તેના પાસે જઇને વિજયે તેને પૂછ્યું કે હે દેવાનુપ્રિયે ! તમે આજે
ચિતામાં ડૂબી ગયા હો તેવા અને કેમ દેખાઓ છો ? કહો શું હકીકત છે ?
પતિના વચનો સાંભળીને રુદ્રશ્રીએ કહ્યું કે—હે નાથ ! એ તો આપ જાણો
છો કે—મારા આ ગર્ભનો ત્રીજો માસ પૂરો થઇ ગયો છે, અને આ સમયે
એક પ્રકારનો દોહદ—મનોરથ ઉત્પન્ન થયો છે કે—‘ હું મિત્ર, જ્ઞાતિ, આદિ
જનોની પત્ની-સ્ત્રીઓની સાથે તથા અન્ય ચોરમહિલાઓની સાથે વચમાં
બેસીને તનામ પ્રકારના અલંકારો પહેરીને અનેક પ્રકારની ભોજનસામગ્રી
તથા વિવિધ પ્રકારની મદિરા-દારૂનું સેવન કરું, અને પછી પુરુષનો વેષ પહેરીને
વિવિધ અસ્ત્ર-શસ્ત્ર લઇ ફરીને આ શાલાટવીમાં ચારેય બાજુ ફરું પોતાની
પત્નીના આ પ્રકારના દોહવા-મનોરથને સાંભળીને વિજયે તેને કહ્યું હે-દેવાનુ-

आमन्त्रयित्वा गच्छतु तस्यैव मित्रज्ञातिप्रभृतेः पुरतः—अग्रे एवमवादीत्—‘जम्हा ण’
 यस्मान् खलु ‘अम्ह’ जस्मान् ‘इमसि दारगंमि गभगयमि समाणसि’
 अस्मिन् दारके गर्भगने सति, ‘इमेयारूवे दोहले’ अयमेतद्रूपो दोहदः प्रादु-
 र्भूतः, स चाभयः ‘तम्हा ण’ तस्मात् खलु ‘होउ’ भवतु अस्माकं दारकः
 ‘अभगगसेणे नामेण’ अभग्नसेनो नाम्ना ॥ मृ० ११ ॥

जय वे मय क मय एकत्रित हो चुके, तब उन मय के ममक्ष उसने इम
 प्रकार कहा— जम्हा ण अम्ह इमसि दारगमि गभगयमि समाणसि इमेयारूवे
 दोहले पाउब्भूए से य अभग्गे तम्हा ण होउ अम्ह दारए अभगगसेणे नामेण’
 जय यह हमारा बालक अपनी माता के गर्भ में आया था तब इसकी माता का इसर
 प्रकार का दोहद अभग्न हुआ इसलिये इमका नाम ‘अभग्नसेन’ रहे ।

भावार्थ— उठ अधिक दिन सहित नौ माह व्यतीत होने पर स्कंदश्री
 क पुत्र हुआ । विजय न इसके जन्म का बड़े ही ठाट-ठाट के साथ उत्सव
 मनाया । ११ दिन निकलने के बाद १२वे दिन सर्व प्रकार का भोजन तैयार
 किया गया और मित्र ज्ञाति आदि परिजनों को आमंत्रित कर जमाया गया । जीम
 कर जय मय एक जगह बैठ गये—तब विजय ने उनके ममक्ष इम बालक का
 नाम दोहले के अनुसार अभग्नसेन रखा ॥ मृ० ११ ॥

आमन्त्रय आप्पु पछी न्यारे ते तमाभ ओकठा यथा त्यारे ते नीना मभक्षभा
 तल्ले आ प्रभाल्ले कल्लु—‘जम्हा ण अम्ह इमसि दारगसि गभगयसि समाणसि
 इमेयारूवे दोहले पाउब्भूए सेय अभग्गे तम्हा ण होउ अम्ह दारए अभगगसेणे नामेण
 आ अभादे जाणउ पेटाना माताना गर्भमा आण्ये हतो, त्यारे तेनी माताने
 अमुदरे प्रक्षरना दोहला-भनोरथ अक्षत्र यथा ते माटे आ आणकनु नाम अक्षत्र
 सेन रहे होय

भावार्थ— थोड़ा पधारें दिवस नव मास पूरा यत्ता स्कंदश्रीने पुत्र
 उत्पन्न थयो, विजये ते नन्मनो मोटा ठाठ-भाठथी उत्सव किये, अगियार
 दिवस पूरा थछने पारमा दिवसे सर्व प्रक्षरना खोजन तैयार करायो,
 अने मित्र, ज्ञाति आदि परिजनो सोने आमन्त्रय आप्पु ने नमाडया,
 नगी रक्षा पछी सो ओक स्थणे न्यारे जेठा हता त्यारे विजये तेज्जाना मभक्ष
 आ जाणकनु नाम दोहला प्रभाल्ले अभग्नसेन राप्पु ॥११॥

ततः खलु स विजयचौरसेनापतिस्तस्य दारकस्य ' इट्टिसकारसमुदण ' ऋद्धिसत्कारसमुदयेन-ऋद्धि-वा=वस्त्रसुवर्णादिना मत्कारः=समान, तस्य समुदयः= समूहस्नेन ' दसरत्तट्टिइवडिय ' दशरात्रस्थितिगतित=दशरात्र यावत् स्थितिप त-स्थिति=मर्यादा-कुलरीतिस्तत्र पतित=ममागत-कुलपरम्परागतमर्यादाऽनु गत पुत्रजन्मोत्सवमित्यर्थः, ' करेइ ' करोति । ततः खलु स विजयचौर-सेनापतिस्तस्य दारकस्यातीते एकादशे दिवसे समाप्ते द्वादशे दिवसे, विपु-लम् अशन पान स्वाद्य स्वाद्य ' उवक्खडावेइ ' उपस्कारयति=पाचयति, उप-स्कारयित्वा मित्र ज्ञाति निजत्र स्वजन सम्बन्धि परिजनम् ' आमतेइ ' आमन्त्रयति,

अनन्तर विजय चौरसेनापतिने ' तस्स दारगस्स ' उस दारक का ' इट्टिसकारसमुदण ' अपनी ऋद्धि-वस्त्र सुवर्णद्वारा समानपूर्वक ' दसरत्तट्टिइवडिय करेइ ' दस रात्रि तक कुलरीत के अनुसार जन्मोत्सव मनाया । ' तण ण से विजयचौरसेणावई तस्स दारगस्स ' पश्चात् उस विजय चौरसेनापति ने उस दारक की उत्पत्ति के जब ' अतीते एकारसमे ' ११ ग्यारह दिन समाप्त हो चुके, तब ' सपत्ते बारसाहे ' १२वा दिवस लगते ही ' विउल असणध उवक्खडावेइ ' विपुल अशनादिक सामग्री रथवाई । ' उवक्खडावित्ता मित्तणाइ० मतेइ ' रथवाकर फिर उसने अपने मित्र, ज्ञाति, परिजनों को आमन्त्रित किया । ' आमत्तित्ता जाव तस्सेव मित्तणाइ० पुरओ एव वयासी ' आमन्त्रित करने के पश्चात्

सेणावई ' पुत्रजन्म तथा पत्नी विजय चौरसेनापतिने ' तस्स दारगस्स ' ते दारक-भाण्डने ' इट्टिसकारसमुदण ' पोतानी ऋद्धि-वस्त्र सुवर्णद्वारा सम्मानपूर्वक ' दसरत्तट्टिइवडिय करेइ ' दस रात्रि सुधी कुलरीत प्रभावे जन्मोत्सव उज्जये । ' तण ण से विजयचौरसेणावई तस्स दारगस्स ' पत्नी ते विजय चौरसेनापतिने ते भाण्डना जन्मने ल्यादे अतीते एकारसमे दिवसे ' ११ अगियारमे दिवस पूजे गये गये, त्यागे सपत्ते बारसाहे १२ बारमे दिवस प्रारंभ होता ' विउल असणध उवक्खडावेइ ' विपुल अशनादिक सामग्रीनी रसोय करायी ' उवक्खडावित्ता मित्तणाइ० आमतेइ ' रसोय करायीने पत्नी तेले पोताना मित्र, ज्ञाति, परिजनाने (पोतानी सम्बन्धमा रहनेवाले) आमन्त्रण आयु, ' आमत्तित्ता जाव तस्सेव मित्तणाइ० पुरओ एव वयासी '

जाव अट्ठओ दाओ ' अण्ट दारिकाः परिणीतवान्, यावत् अण्टौ दायान् लध्वान् ' उप्पि पासाय० ' उपरि--भवनावतमकेऽण्टमिर्भागाभिः सह मानुष्य-
कान् भोगभोगान् ' भुजमाणे विहरइ ' भुञ्जन् विहरति । ततः खलु स विजयचोर-
सेनापतिः ' अण्णया कयाइ ' अन्यदा कदाचित् ' कालधम्मणा संजुत्ते ' कालधर्मेण
सयुक्त -मृत इत्यर्थः ।

ततः खलु सोऽभग्नसेनकुमारः पञ्चभिश्चौरशतैः सार्ध ' सपरिवुडे '
सपरिवृतः, ' रोयमाणे ' रुदन्=अश्रूणि मुञ्चन्, क्रन्दन्=उच्चस्वरेण रुदन् विलपन=
' हे पित॰ ' इत्यादि व्यक्तं रुदन् चोरसेनापतेः, महता ' इड्डिसकारसमुदण्ण '

लाघकर तरुणावस्था का प्राप्त हुआ । ' अट्ठ दारियाओ जाव अट्ठओ दाओ उप्पि पासाय भुजमाणे विहरइ ' पिताने इसका विवाह आठ कन्याओंके साथ कर दिया । प्रत्येक कन्या के पिताने इसे दहेज में वस्तुएं आठ-रका सरन्या में प्रदान कीं । यह उन आठ स्त्रियों के साथ एक स्वतंत्र भवन में मनुष्यभवसब धी कामभोगों को भोगते हुए रहने लगा । ' तए णं से विजयचोरसेणावई ' अण्णया कयाइ कालधम्मणा संजुत्ते ' एक समय इसका पिता विजय चोरसेनापति कालधर्म को प्राप्त हो गया । ' तए णं से अभग्नसेने कुमारे पचहिं चोरसएहिं सद्धिं संपरिवुडे ' अभग्नसेन कुमार ने पाचसौ चोरों के साथ मिलकर ' रोयमाणे कंदमाणे विलवमाणे ' रोते हुए आक्रन्दन करते हुए एवं विलाप करते हुए ' विजयस्स चोरसेणावइस्स ' अपने पिता विजय चोरसेनापतिकी

थथे ' अट्ठ दारियाओ जाव अट्ठओ दाओ उप्पि पासाय० भुजमाणे विहरइ '
तथा तेना पिताने तेना विवाह आठ कन्याओंनी साथे क्यो प्रत्येक कन्याना पिताने तेने पडिसाभणीमा प्रत्येक वस्तुओं आठ आठनी सभ्यामा आपी ते आठ स्त्रीओंनी साथे ओक स्वतंत्र भवनमा मनुष्यभवसब धी कामभोगोने लोगवते रहवेला लाग्ये । तए णं से विजय चोरसेणावई अण्णया कयाइ कालधम्मणा ' संजुत्ते ' ओक समये तेना पिता विजय चोरसेनापति मृत्यु पाभ्या ' तए णं से अभग्नसेने कुमारे पचहिं चोरसएहिं सद्धिं संपरिवुडे ' अभग्नसेन कुमारे पाचसो चोरोंनी साथे भणीने रोयमाणे कंदमाणे विलवमाणे ' रुदन् तथा आकन्दन-
विलाप करवा साथे ' विजयस्स चोरसेणावइस्स ' पिताना पिता विजय चोरसेना

मूलम्—सू० १२

तए ण से अभग्गसेणे कुमारे पंचधाई जाव परिवड्ढइ । तए ण से अभग्गसेणे णाम कुमारे उम्मुक्कवालभावे यावि होत्था । अट्ट दारियाभा जाव अट्टओ दाओ, उप्पिपासाय० भुजमाणे विहरइ । तए ण से विजए चोरसेणावई अणया कयाड कालघम्मुणा सजुत्ते । तए ण से अभग्गसेणे कुमारे पवहि चोरसएहिं सद्धिं सपरिवुढे रोगमाणे कदमाणे विलवमाणे विजयस्म चोरसेणावइस्स महया इड्ढिसक्कारसमुदण णीहरण करेइ, करिता वहुइ लोडयाई मयकिच्चाइ करेइ, करिता कालेण अप्पसोए जाए यावि होत्था । तए ण से पंच चोरसयाइ अन्नया कयाइ अभग्गसेण कुमार सालाढमीए चोरपट्टीए महयाइ इड्ढि० चारसेणावइत्ताए अभिसिंचति । तए ण से अभग्गसेणे कुमारे चोरसेणावई जाए, अट्टमिए जाव कप्पाय गेणइ ॥ सू० १२ ॥

टीका—सू० १२

‘तए ण’ इत्यादि । ततः खलु स ‘अभग्गसेणे कुमारे’ अभग्गसेनः कुमारः ‘पंचधाई जाव परिवड्ढइ’ पञ्चधात्रीपरिवृहीत यावत् निर्वात-निर्व्याघात-गिरिकन्दरालीनचम्पकपादप इव सुख सुखेन परिवर्धते । पञ्चधात्री-नामान्यत्रैव द्वितीयाध्ययने पञ्चदशमूत्रे प्रोक्तानि । ‘तए ण स’ ततः खलु स ‘अभग्गसेणे णाम कुमारे’ अभग्गसेननामकः कुमारः ‘उम्मुक्कवालभावे’ उन्मुक्तबालभावः=बाल्यावस्थामतिक्रान्तश्चापि ‘होत्था’ अभवत् । ‘अट्ट दारियाओ

‘तए ण से अभग्गसेणे कुमारे’ इत्यादि

‘तए ण’ नामसंस्कार हा चुकन के बाद ‘अभग्गसेणे कुमारे’ अभग्गसेन कुमार ‘पंचधाई जाव परिवड्ढइ’ अब पंचधायो स पालित होता हुआ वृद्धिगत होने लगा । ‘तए ण से अभग्गसेणे णाम कुमारे उम्मुक्कवालभावे जाए यावि होत्था’ कभश वृद्धिगत होतेर यह बाल्य अवस्था को

‘तए ण से अभग्गसेणे कुमारे’ इत्यादि

तए ण नामसंस्कार यह गया पछी ‘अभग्गसेणे कुमारे’ अभग्गसेन कुमार ‘पंचधाई जाव परिवड्ढइ’ हुवे पाय धायेथी पालित थतो वृद्धि पाभवा लाग्यो । ‘तए ण से अभग्गसेणे णाम कुमारे उम्मुक्कवालभावे जाए यावि होत्था’ कभश वृद्धि पाभता पाभता ते आत्त्यावस्था पूरी करीने तइए अवस्थाने प्राप्त

ધ્યયને તૃતીયમ્ને પ્રોક્તઃ । ‘કલ્પાય’ - કલ્પાય - કલ્પઃ = ઇચિતઃ, આયઃ = પ્રજાતો
લામઃ કલ્પાયઃ = પ્રજામિદેયો રાજભાગ, કર इत्यर्थः त ‘गेण्ह’ गृण्णाति =
પુરિમતાલનગરાગમ્ય મહાવલ્લનામકમ્ય રાજ્ઞઃ કર પ્રજામયઃ પિતૃવત્
સોઽમગ્નસેનકુમારો વલ્લાદપહરતીતિ ખાવ’ ॥ મૂ૦ ૧૨ ॥

મહા અધાર્મિક હોતા હુઆ પ્રજા સે પ્રદત્ત રાજભાગ સો, અપને લિયે વલ્પૂર્વક મૂઢૂળ
કરને લગા ।

માનાર્થ — અમગ્નસેન કે લાલન પાલન કે લિયે વિજયને પાચ ધાયોંકો
નિયુક્ત કર દિયા । પાચ ધાયોંકો દેસ્રેસ્ર મે પલ્કર જન અમગ્નસેન તરૂળ હા
ગયા, તો વિજયને ડસકા વિવાહ આઠ કન્યાઓં કે સાથ કર દિયા । કન્યા ક પિતાન
ડમે રૂઘ્વ વહેજ દિયા । અન વહ ઉપરામહલમે ડન આઠ સ્ત્રિયોં કે સાથ મનુષ્યસમ્બન્ધા
કામભોગોંકો ભોગતે હુવે રહને લગા । ઇક દિન કી વાત હૈ કિ અચાનક અમગ્નસેન કે
પિતા વિજયકા મગ્ન હા ગયા । ઠાટાટકે સાથ અમગ્નસેનને પાચસોં ચોરોં કે સાથ
મિલકર પિતાકી રમગાનયાત્રા નિકાલી । વાહમસ્કાગ સપત્ન હો ચુકને કે વાદ
અમગ્નસેનને ઓર મી જો ડસ સમય કે લૌકિક કૃત્ય હોતે થે વે મી સર્વ કિયે । જવ
સન તાતો સે યહ નિવૃત્ત હો ચુકા ઓર પિતૃમરણજય શોક મી જન ડમકા હટ ગયા,
તન ચોરોં ન મિલકર ઇસે મહોસવપૂર્વક પિતા કે પદ પર શાલાટવી મે અભિપિક્ક કર

ગેણ્હ અને તે મહા અધાર્મિક થડને પ્રજાએ આપેલા ગજભાગને પોતાના
માટે બળપૂર્વક પ્રજા પાનેથી પોતે લેવા લાગ્યે ।

સાવાર્થ — અમગ્નસેનના લાલન-પાલન માટે વિજયે પાચ ધાયોંની
ગોઠવણ કરી દીધી, પાચ ધાયોંની ઉપરેખમા પાલન પામી ન્યારે અમગ્નસેન
તણ્ણ થયે । ત્યારે વિજયે તેના વિવાહ આઠ કન્યાઓંની માથે ઢર્યોં અને
ડન્યાના પિતાએ તેને ધૂમ પહેરામણી પણ આપી, પછી તે ઉપરના મહેલમા
આઠ સ્ત્રીઓંની માથે મનુષ્યમગ્નન્ધી ડામણોગોને લોગવતો રહેવા લાગ્યે ।
એક દિવસની વાત છે કે, અચાનક અમગ્નસેન-૧ પિતા વિજયનું મૃત્યુ થયું
પછી ઠાઠ-માઠની સાથે અમગ્નસેને પાચઓં ચોરોંની માથે મલીને પિતાની
અશાનયાત્રા કાઢી, અગ્નિમસ્કાગ થયા પછી અમગ્નસેને ખીજા જે જે
લૌકિકવ્યવહારમગ્નન્ધી કાર્યોં હતા તે પણ કર્યા ન્યારે તમામ ડામલી નિવૃત્ત થયે ।
અને પિતાના મરણમગ્નન્ધી શોક પણ મટી ગયે, ત્યારે તમામ ચોરલેકોંએ
મગી મોટા મહોત્સવપૂર્વક પિતાના પદ પર શાલાટવીમા તેને બેસાડ્યો અને

ऋद्धिसत्कारसमुदयेन 'णीहरण' निर्हरण=श्मशानदेशनयन 'करेइ' करोति ।
 कृत्वा 'बहुइ' बहुनि लोइयाइ 'लौकिकानि' मयकिच्चाइ 'मृतश्रुत्यानि'
 दानादीनि 'करेइ' करोति । कृत्वा 'कालेण' क्रियता कालेन 'अपसोण'
 अल्पशोकः 'जाए यावि होत्था' जातथाप्यभवत् । 'तए ण ते' तत्, एतत् ते
 पञ्च चोरशतानि अन्यदा कदाचित् अभग्नसेन कुमार शालाटव्या चोरपत्न्या
 'महयार' महता २ 'इड्ढि' ऋद्धिसत्कारसमुदयेन चोरसेनापतित्वेन 'अभि
 सिंचति' अभिपिञ्चन्ति, ततः स्खलु सोऽभग्नसेनकुमारश्चोरसेनापतिर्जातः, चोर
 सेनापते' पद प्राप्त इत्यर्थः । ततः स कीदृशो जातः ? किं च करोती ?—त्याह—
 'अहम्मिए' इत्यादि । अधार्मिको यावत्—अत्र यावच्छब्दगम्योर्थाऽस्मिन्नेवाऽ

'इड्ढिसत्कारसमुदयेण णीहरण करेइ' ऋद्धि एव सत्कार के साथ श्मशानयात्रा
 निकाली 'करित्ता बहुइ लोइयाइ मयकिच्चाइ करेइ' तदनंतर अभग्नसेन
 पिता को मृत्युके उस अवसर पर हाने वाले और भी अनक लौकिक कृत्य किये
 'करित्ता कालेण अप्सोए जाए यावि होत्था' लौकिक कृत्यां क समाम हाने
 के बाद क्रमशः अभग्नसेन शोकरहित हो गया । 'तए ण ते पञ्चचोरसयाइ'
 तत्पश्चात् उन पाचसौ चारोने 'अणया कयाइ' किंसा एक समय 'अभग्नसेण
 कुमार' उस अभग्नसेन को 'सालाटवीए अभिसिंचति' शालाटवी नामक
 चोरपत्नी में गाजे बाजे के साथ चारों के सेनापतिपद पर स्थापित कर दिया ।
 'तए ण से अभग्नसेणे कुमारे चोरसेणावई जाए' इस तरह वह अभग्नसेन कुमार
 अब चारों का सेनापति बन गया । 'अहम्मिए जाव कप्पाय गेण्डइ' और यह
 पतिनी 'इड्ढिसत्कारसमुदयेण णीहरण करेइ' ऋद्धि (अर्पित) पूरक
 सत्कार साथे श्मशानयात्रा कही करित्ता बहुइ लोइयाइ मयकिच्चाइ करेइ
 ते पछी अभग्नसेने पिताना मृत्यु पछीना तथा तमाम लोकव्यवहारे पछी कथी
 'करित्ता कालेण अप्सोए जाए यावि होत्था' लोकिक क्रियाओं की तथा पछी
 थोड़ा समय पछी हुणवे हुणवे अभग्नसेन शोकरहित भई गये । तए ण ते
 पञ्चचोरसयाइ ते पछी ते पाचसौ चारोने 'अणया कयाइ' कुछ ऐक समय
 'अभग्नसेण कुमार' ते अभग्नसेनने 'सालाटवीए अभिसिंचति' शालाटवी
 नामकी चोरपत्नीमा गावते बाजते गहुण आनइथी चारोना सेनापतिपद पर
 स्थापित कथी 'तए ण से अभग्नसेणे कुमारे चोरसेणावई जाए' ये प्रभाषे
 ते अभग्नसेन कुमार हुवे चारोना सेनापति भनी गया, अहम्मिए जाव कप्पाय

ध्ययने तृतीयमूत्रे प्रोक्तः । 'कल्पाय' 'कल्पाय-कल्पः=उचित', 'जायः=प्रजातो
लाभ' 'कल्पायः=प्रजापिर्देयो राजभाग', 'कर इत्यर्थः त 'गेण्डह' गृण्ठाति=
पुष्पितालनगराधीशस्य महावलनामकस्य राज्ञः 'कर प्रजाभ्यः पितृवन्
सोऽभग्नसेनकुमारो बलादपहरतीति भावः ॥ मू० १२ ॥

महा अधार्मिक होता हुआ प्रजा से प्रदत्त राजभाग को अपने लिये बलपूर्वक ग्रहण करने लगा ।

भावार्थ— अभग्नसेन के लालन पालन के लिये विजयने पाच धायोंको नियुक्त कर दिया । पाच धायोंकी देखरेख में पत्रकर जन अभग्नसेन तरुण हो गया, तो विजयने उसका विवाह आठ कन्याओं के साथ कर दिया । कन्या के पिता ने इसे खूब दहेज दिया । अब वह उपरामहलमें उन आठ स्त्रियों के साथ मनुष्यसम्बन्धा कामभोगोंको भोगते हुये रहने लगा । एक दिन की बात है कि अचानक अभग्नसेन के पिता विजयका मरण हो गया । ठाट्ठाटके साथ अभग्नसेनने पाचसौ चोरों के साथ मिलकर पिताकी श्मशानयात्रा निकाली । दाहमस्कार संपन्न हो चुकने के बाद अभग्नसेनने और भी जो उस समय के लौकिक कृत्य होते थे वे भी सन् क्रिये । जन सन् नातो से यह निवृत्त हो चुका और पितृमरणजन्य शोक भी जन इसका हट गया, तब चोरों ने मिलकर इसे महोत्सवपूर्वक पिता के पद पर शालाटवी में अभिषिक्त कर

गेण्डह अने ते भडा अधार्मिक थाने प्रजाके आपेना गणलागने पोताना भाटे गणपूर्वक प्रजा पानेथी पोते लेवा लाग्ये ।

भावार्थ— अभग्नसेनना लालन-पालन भाटे विजये पाच धायोनी गोठवणु करी दीधी, पाच धायोनी देणदेणभा पालन पाभी न्यादे अभग्नसेन तइणु थये त्यादे विजये तेना विवाह आठ कन्याओनी साथे ठर्थी अने कन्याना पिताये तेने पूज पडेरान्णु पणु आपी, पछी ते उपरना भडेलभा आठ स्त्रीओनी साथे मनुष्यसम्बन्धी कामलोगाने लोगवतो रहेवा लाग्ये । ओठ दिवसनी बात छे डे, अचानक अभग्नसेन-ना पिता विजयन्तु मृत्यु थयु पछी ठाठ-भाठनी साथे अभग्नसेने पाचयो चोरानी साथे मलीने पितानी श्मशानयात्रा काही, अग्निमस्कार थया पछी अभग्नसेने नीला ने ने लौकिकव्यवहारसम्बन्धी कार्यो हुता ते पणु कर्मा न्यारतमाम कामथी निवृत्त थये । अने पिताना मरणमणधी शोक पणु मटी गये, त्याडे तमाम चोरखेडोके मगी मोटा भडोत्सवपूर्वक पिताना पद पर शालाटवीमा तेने जेसाड्यो अने

મૂલમ્—સૂ. ૧૩

તદ્દેવ જાણવયા પુરિસા અભગ્ગસેજ્જોરસેનાવડ્ડા બહુગ્ગામ
 ઘાયાવણાહિં તાવિયા સમાણા અણ્ણમણ્ણ સદાવેદ્ધ, સદાવિત્તા એવ વયાસી-
 એવં સ્વલ્લ દેવાણુપ્પિયા ! અભગ્ગસેજ્જોરસેનાવડ્ડ પુરિમતાલે જયરે પુરિમ-
 તાલજયરસ્સ ઉત્તરિલ્લે જણવય વહુહિં ગામઘાણિં જાવ ણિદ્ધજ કરેમાણે વિહ-
 રદ્ધ, ત સેય સ્વલ્લ દેવાણુપ્પિયા ! મહવ્વલસ્સ રણ્ણો એયમદ્ધ વિણ્ણ-
 વિત્તણ્ણ । તદ્દેવ જાણવયા પુરિસા એયમદ્ધ અણ્ણમણ્ણ પઠિસુણેતિ, પઠિસુણિતા
 મહત્થં મહગ્ગ મહરિદ્ધ રાયરિહં પાહુદ્ધ ણિણ્ણતિ, ણિણ્ણિત્તા જેણેવ પુરિમતાલે
 જયરે, તેણેવ ઉવાગચ્છતિ, ઉવાગચ્છિત્તા જેણેવ મહવ્વલે રાયા તેણેવ ઉવા-
 ગચ્છતિ, ઉવાગચ્છિત્તા મહવ્વલસ્સ રણ્ણો ત મહત્થ જાવ પાહુદ્ધ ઉવણેતિ,
 કરવલ્લં અજલિં કદ્ધુ મહવ્વલ રાય એવંવયાસી-એવ સ્વલ્લ સામી ! સાલા
 દ્વોણ્ણ ચોરપટ્ટીણ્ણ અભગ્ગસેજ્જોરસેનાવડ્ડ અદ્ધ વહુહિં ગામઘાણિં ય જાવ
 ણિદ્ધજે કરેમાણે વિહરદ્ધ, ત ઇચ્છામો જ સામી ! તુવ્વ બાહુન્ઠાયાપરિગ્ગ-
 હિયા ણિબ્બયા નિરુવ્વિગ્ગા સુદ્ધ સુદ્ધેણ પરિવસિત્તણ્ણ ત્તિકદ્ધ પાપવડિયા પજ
 લિદ્ધા મહવ્વલરાય એયમદ્ધ વિણ્ણવેતિ ॥ સૂ. ૧૩ ॥

ટીકા—સૂ. ૧૩

‘તદ્દેવ’ જાણવયા’ ઇત્યાદિ । તત્ત’ સ્વલ્લ તે જાણવયા=દેશનિવાસિનઃ પુરુષા

દિયા । હસ પ્રકાર અભિષિત્ત દ્વોરકર યહ ચોરોકા સેનાપતિ બન ગયા । અભગ્ગસેન ચોર
 સેનાપતિ ઠીરુ અપને પિતાકે દી રુરુપ હો ચલા ઓર મહા અધાર્મિક વૃત્તિ સે યુક્ત હોતે
 હુણ પ્રજાસે વલપૂર્વક રાજભાગ કો મી લીનને લગ ગયા ॥ સૂ. ૧૩ ॥

‘તદ્દેવ જાણવયા’ ઇત્યાદિ

‘તદ્દેવ’ હસકે બાદ ‘જાણવયા પુરિસા’ ડન દેશનિવાસી પુરુષોને ‘અભગ્ગસેજ્જોર-

તે ચોરોનો સેનાપતિ બની ગયો, અભગ્ગસેન ચોરસેનાપતિ બરાબર પોતાના
 પિતા પ્રભાણેજ આદવા લાગ્યો અને મહા અધાર્મિક વૃત્તિથી યુક્ત બનીને
 પ્રજા પાસેથી બલ વડે રાજભાગને લેવા લાગ્યો ॥૧૨॥

‘તદ્દેવ જાણવયા’ ઇત્યાદિ

‘તદ્દેવ’ તે પછી ‘તે જાણવયા પુરિસા’ તે દેશના નિવાસી પુરુષોએ

अभग्नसेनचोरसेनापतिना ' बहुगामघायावणाहि ' बहुग्रामघातनामिश्र=बहुना
ग्रामाणां लुण्ठनैः ' ताविषा ' तापिताः सन्तः ' अण्णमण्ण ' अण्योन्य=परस्परम्
' सदावेति ' शब्दयन्ति=आह्वयन्ति, शब्दयित्वा एवमवादिषु -एव खलु हे
देवानुमियाः ! अभग्नसेनचोरसेनापतिः पुरिमतालनगरे पुरिमतालनगरस्य
' उत्तरिष्ठ ' उत्तरीयम्=उत्तरदिगवस्थितम् ' जणवय ' जनपद=देश बहुभिः
' गामघाएहि ' ग्रामघातैः=ग्रामलुण्ठनैः यावत् निर्जनं निष्कणं कुर्वन् विहरति ।

चोरसेनाडणा ' अभग्नसेन चोरसेनापतिद्वारा ' बहुगामघायावणाहि ताविषा
समाणा ' अनेक प्रामोक्षी घातना आदि से सतापित होकर अण्णमण्ण सदावेइ ' परस्पर
मिलकर विचार करने का इगदा किया, हमके लिये उन्होंने न सनके पास सूचना पहुँचादी
' सदावित्ता एव वयासी ' सूचना मिलतेही जब सन एकत्रित हा चुके तब
उन्होंने इस प्रकार कहना प्रारभ किया— ' एव खलु देवानुप्पिया '
भाईयो ! सुना— हम सन लग यहा पर इसलिये एकत्रित हुए हैं कि ' अभग्नसेन-
चोरसेनावई ' चारों का सग्दार यह अभग्नसेन ' पुरिमताल नगरे पुरिमताल
नगर में ' पुरिमतालनगरस्स उत्तरिष्ठ जणवय ' पुरिमताल नगर क उत्तर
दिशा में रहे हुए उनपद को ' बहुहिं गामघाएहि जाव निद्धण करमाणे विहरइ '
अनेक प्रमो क विर्वस आदि दुष्टियों से निर्धन कर रहा है ' त सेय

' अभग्नसेनचोरसेनाडणा असग्नसेन चोरसेनापतिद्वारा ' बहुगाम-
घायावणाहि ताविषा समाणा अनेक प्रामोक्षी घातना आदिथी सतापित थाने
' अण्णमण्ण सदावेइ ' परस्पर भव्तीने विचार करवाने उगदो कथी अने ते
भाटे सोने तेओओ सूचना पछोथाडी आपी ' सदावित्ता एव वयासी
सूचना भजतान तमान भावने ओओ थछ गया त्यारे तेओानी पासे आ
प्रभाण्डे छेवने प्राण क ओओ ' एव खलु देवानुप्पिया ! ' भाईओ ! साक्षणे !
आपण्डे तमान भाण्डे ओहिंआ ओटला भाटे ओकडा थथा छीओ छे ' अभग्नसेन-
चोरसेनावई चोराना सग्दार ओ असग्नसेन ' पुरिमतालनगरे पुरिमताल
नगरभा ' पुरिमतालनगरस्स उत्तरिष्ठ जणवय ' पुरिमताल नगरनी उत्तर
दिशाभा रहेला जनपदेने ' बहुहिं गामघाएहि जाव निद्धण करमाणे विहरइ '
अनेक प्रामोक्षी नाश आदि दुष्ट ओओथी निर्धन करी गयो छे ' त सेय खलु

‘ત’ તત્=તસ્માત્ ‘સ્યે’ શ્રેયઃ ચલુ હે દેવાનુપ્રિયાઃ । મહાચલસ્ય રાજ્ઞઃ
 ‘અયમદ્વ’ એતમર્થઃ ‘વિણ્ણવિત્ત’ વિદ્યાપયિતુમ્ । તત્ ચલુ તે જ્ઞાનપદાઃ=
 દેશનિવાસિનઃ પુરુષો એતમર્થઃ અણ્ણમણ્ણ ‘અન્યોન્ય=પરસ્પર ‘પહિસુણેતિ’
 પ્રતિશૃણ્ણન્તિ=સ્વીકૃવન્તિ । ‘પહિસુણિત્તા’ પ્રતિશ્રુત્ય ‘મહત્થ’ મહાર્થ=વિશિષ્ટ-
 પ્રયોજનક, ‘મહગ્ધ’ મહાર્થ=મહામૂલ્યક ‘મહરિહ’ મહાર્થ=મહતા યોગ્ય,
 રાયરિહ ‘રાજાહ=રાજયોગ્ય ‘પાહુહ’ પ્રાપ્તમ્=ઉપહાર ‘મેટ’ ઇતિ
 ઓપાયમ્ । ‘ગિણ્હતિ’ ગૃહ્ણન્તિ, ગૃહીતા યત્રૈવ પુરિમતાલનગર તત્રૈવો

ચલુ દેવાણુપ્પિયા ।’ હસલિયે હમ સવ કો મહાઈ બવ હસા મે, હૈ કિ
 હમે સવ લાગ ‘અયમદ્વ મહચ્ચલસ્મ રણ્ણો વિણ્ણવિત્ત’ હસ વાત કો મહાચલ નરેશ કે
 નિકટ પહુંચાવે । ‘તણ્ જ જાણવયા પુરિમા’ હસ પ્રકાર ઉનપદનિવાસી
 પુરુષો ન ‘અયમદ્વ અણ્ણમણ્ણ પહિસુણેતિ’ હસ વાત કો એકમત હોકર સ્વીકાર
 કરલિયા । ‘પહિસુણિત્તા મહત્થ મહગ્ધ મહરિહ રાયરિહ પાહુહ ગિણ્હતિ’
 સ્વીકૃતિ મિલતે હી રાજા’ કે પાસ જ્ઞાન કે લિયે ઉન્હો ન વિશિષ્ટ પ્રયોજન’ કી
 સિદ્ધિકારક મહામૂલ્ય એવ મહાર્થ—બડે પુરુષો કે યોગ્ય એસા ‘પ્રાપ્ત’ જો રાજા કી
 મેટ કે યોગ્ય થા સાથ મે લિયા । ‘ગિણ્હિત્તા જેણેવ પુરિમતાલ્ણયરે તેણેવ
 ઉવાગચ્છતિ’ ઓર લેકર પુરિમતાલ નગર કી ઓર ચલ દિયે ‘ઉવાગચ્છિત્તા
 જેણેવ મહચ્ચલે રાયા તેણેવ ઉવાગચ્છતિ’ વહા પહુંચકર વે રાજા મહાચલ કે

દેવાણુપ્પિયા ।’ એટલા માટે સોની કુશળતા એમા છે કે આપણે તમામ
 માણસો ‘અયમદ્વ મહચ્ચલસ્મ રણ્ણો વિણ્ણવિત્ત’ મળી આ હકીકતને મહાચલ રાજા
 પાસે પહોચાડીએ તણ્ જ જાણવયા પુરિમા’ આ પ્રમાણે જનપદના નિવાસી
 પુરુષોએ અયમદ્વ અણ્ણમણ્ણ પહિસુણેતિ’ એએ મળીને આ વાતનો સ્વીકાર
 કરી લીધો પહિસુણિત્તા મહત્થ મહગ્ધ મહરિહ રાયરિહ પાહુહ ગિણ્હતિ
 સો મળીને સ્વીકાર યથા પછી રાજાની પાસે જવા માટે તેઓએ વિશેષ
 પ્રકારની પ્રયોજનસિદ્ધિકારક મહામૂલ્યવાન વસ્તુ મોટા પુરુષા માટે યોગ્ય
 એવા રાજાને ભેટ ધરવા યોગ્ય વસ્તુ હતી તે સાથે લીધી ‘ગિણ્હિત્તા જેણેવ
 પુરિમતાલ્ણયરે તેણેવ ઉવાગચ્છન્તિ’ અને લઈને પુરિમતાલ નગરની તરફ
 ગાલ્યા ‘ઉવાગચ્છિત્તા જેણેવ મહચ્ચલે રાયા તેણેવ ઉવાગચ્છતિ’ ત્યા પહોચીને

પાગન્ઠન્તિ, ઉપાગત્ય ચૈવ મહાવલો રાજા તૈવોપાગન્ઠન્તિ,
 ઉપાગત્ય મહાવલસ્ય રાજસ્તન્મહાર્થે યાવન્ પ્રાપ્તમ્ ઉપનયન્તિ=પુરતઃ સ્થાપ-
 યન્તિ । કરતલપરિગૃહીત મસ્તકેઽન્નલિં કૃત્વા મહાવલ રાજાનમેવમવાદિપુ-
 એવ ગ્વલુ હે સ્વામિન્ ! શાલાટવી ચોરપલ્લીયામ્ અમગ્નસેનથોરસેનાપતિઃ, 'અમ્હ'
 અસ્માન્ વહુમિ ' ગામઘાપદિ ય ' ગ્રામપ્રાતૈશ્ચ = ગ્રામલુપ્તૈશ્ચ યાવન્ નિર્ધનાન
 કુર્મન્ વિહરતિ ' ત ' તત્=તસ્માત્ ઇન્ઝામ ગ્વલુ હે સ્વામિન્ !
 ' તુમ્મ ' યુપ્માક ' ગાદુચ્છાયાપરિગહિયા વાહુન્ઝાયાપરિગૃહીતાઃ નિર્ભયા

પાસ ગયે । ' ઉપાગન્ઠિત્તા મહવ્વલસ્મ રણો ' જાકર ઠ્ઠો ન મહાવલ નેગ ક
 લિયે ' ત મહત્ય જાવ પાહુડ ઉવર્ણેતિ ' વહે પુરુષો કે અનુરૂપ ડસ નજરાને
 કો મેંટ કિયા । તથા ' કરયલઃ અન્નલિંકટુ મહવ્વલ એવ વયાસી ' દોનો
 હાથ જોડ કર મહાવલ નેગ સે ડમ પ્રકાર પ્રર્થના કી- ' એવ ગ્વલુ સામી ' હે સ્વામિન્
 મુનિયે હમારી યહ પ્રર્થના હૈ કિ- ' સાલાટવીએ ચોરપલીએ અમગ્નસેને
 ચોરસેનાવર્ડ ' શાલાટવી નામકી ચોરપલી મેં અમગ્નસેન જો ચોરો કા સરદાર
 હૈ ' અમ્હ વહુદિ ગામપ્રાપ્દિ ય જાવ નિદ્ધને કરેમાણે વિહરડ ' હમ છાગો કો
 ગ્રામઘાત આદિ દુષ્કૃત્યો દ્વારા નિર્ધન કરતા હુઆ વિચર રહા હૈ ' ત ઇન્ઝામો ન
 સામી ! ' હસલિયે હે સ્વામિન્ ! હમ સવ ચાહતે હૈ કિ ' તુમ્મ વાહુચ્છાયા
 પરિગહિયા નિભમ ા નિરુચ્ચિગ્મા મુહમુહેણ પરિવસિત્તપ ' આપકી છત્રચ્છાયા કે

મહાબલ ગળની પાસે ગયા ઉપાગચ્છિત્તા મહવ્વલસ્મ રણો ' બધને તેઓએ
 મહાબલ ગળ માટે ' ત મહત્ય જાવ પાહુડ ઉવર્ણેતિ ' મોટા પુરુષોને યોગ્ય તે
 ભેટ આપી (નગ્ગલુ કથુ) તથા કરયલઃ અન્નલિંકટુ મહવ્વલ એવ
 વયાસી એ હાથ ભેડી મહાબલ ગળ પાને આ પ્રમાણે પ્રાર્થના કરી-
 ' એવ ગ્વલુ સામી ' હે સ્વામિન્ ! સાભળો અમારી આ પ્રાર્થના છે કે
 ' સાલાટવીએ ચોરપલીએ અમગ્નસેને ચોરમેનાવર્ડ ' [શાલાટવી નામની યોગ્ય-
 વલીમા અમગ્નસેન ને ચોરોનો મદદાર છે તે ' અમ્હ વહુદિ ગામઘાપદિ ય જાવ
 નિદ્ધને કરેમાણે વિહરડ અમારા માણ્યોને ગ્રામઘાત-ગ્રામ ભાગવા આદિ
 દુષ્કર્મો વડે નિર્ધન કરી નાખીને વિચરે છે, ' ત ઇન્ઝામો ન સામી ! '
 એટલા માટે હે સ્વામિન્ ! અમે સૌ ધન્યા કરીએ છીએ કે-તુમ્મ વાહુચ્છાયા-
 પરિગહિયા નિભમયા નિરુચ્ચિગ્મા મુહમુહેણ પરિવસિત્તપ ' આપની છત્રચ્છાયામા

निरुद्धिमाः सन्तः सुखसुखेन=अतिसुखेन 'परिवसितए' परिवस्तुम्,
इति कृत्वा=इत्युक्त्वा 'पायवडिया' पादपतिताः=चरणोपरि मणताः
'पजलिउडा' माञ्जलिपुटाः सन्तः महाबल राजानम् एतमर्थम्=उक्तमर्थं
'विण्णवेति' विज्ञापयन्ति ॥ सू० १३ ॥

सहारे रहे हुए हम सब प्रजाजन निर्भय एव निरुद्धिग्न होते हुए सुखपूर्वक
रहें। 'त्तिकट्टु पायवडिया पंजलिउडा महबलराय एयमट्ट विण्णवेति' ऐसा
कह कर वे सब के सब नरेश के पैरों में पड़- और हाथ जोड़ कर विनयपूर्वक इस
प्रकार अपना निवेदन राजा को सुना दिया ॥

भावार्थ— इस प्रकार जब अभग्नसेन के कुकुर्यां से प्रजाजन अधिक दुःखी
हो चुके। उसके हिंसक कृत्यों से जब वे खून ऊब चुके, तब उन्होंने परस्पर
में मिलकर यह सर्वसम्मति से विचार किया कि—भाइयो ! हम सब लोगों का
अपनी रक्षा का उपाय अब क्या करना चाहिये ? अभग्नसेन अपने दुःकृत्यों से
नहीं हटता है, ऐसा कौनसा उपाय या मार्ग ग्रहण करना चाहिये ? सब
ने एक स्वर में यही कहा कि जैसे भी हो सके, हम सब को मिलकर
महाबल नरेश के पास इस बात को पहुँचाना चाहिये ताकि अभग्नसेन का
उपद्रव हट सके। इस प्रकार का विचार स्थिर होते ही समस्त प्रजाजन बहुमूल्य

रहेला अमे सो प्रजाजन निर्भय अने उद्देगर्हित थछ सुअपूर्वक रहीअे
'त्तिकट्टु पायवडिया पंजलिउडा महबल राय एयमट्ट विण्णवेति'
अे प्रभाअे कहीने ते सौ राजना पगमा पडी गया अने हाथ जोडीने, विनय
पूर्वक अे प्रभाअे पोतानु निवेदन राजने सलजानी दीधु

भावार्थ— आ प्रकारे ज्यारे अलग्नसेनना भूडा कृत्योथी प्रजा
वधारे हुणी थवा लागी, तेना हिंसक कृत्योथी ते सौ प्रजा कटाणी गया
त्यारे ते सौअे परस्पर मलीने सौनी सभतिथी विचार कर्यो के-माधअो ! आपअु
सौनी रक्षा भाटे हवे आपअे शु उपाय करवो जेधअे, अलग्नसेन पोताना
हुण्ट कर्मोथी अटकतो नथी भाटे हवे अेवो क्यो उपाय अथवा मार्ग लेवो जेधअे ?
तमाभ मलीने अेकअ अवाजथी कछु के-जेवी रीते जनी शके तेवी रीते आपअे
सौ मलीने आ वात राज महानवने पछायाहवी जेधअे, के जेथी करी अलग्नसेन
तरक्षथी थतो उपद्रव भटी शके, आ प्रभाअे सौना विचार स्थिर थताअ सभस्त-
प्रजाजन उहुण मूल्यवान नजराअानी वस्तु लध राजानी पास पछोअ्या, अने

મૂલમ્—મૂ૦ ૧૪

તણ ન સે મહવ્વલે રાયા તેસિ જાણવયાણ પુરિસાણ અંતિણ એમયદ્ધ
સોચા નિસમ્મ આમુરુત્તે જાવ મિસમિસેમાણે તિવલિય મિર્ઠિં નિલાદે
સાહટ્ટુ દદ સદાપેદ, સદાવિત્તા એવં વયાસી-ગચ્છણ તુમ દેવાણુપ્પિયા ! સાલા-
દર્ઠિં ચોરપલિં વિલંપાદિ, અમગ્ગસેણ ચોરસેનાવદ્ જીવગ્ગાદ્ ગિણ્ઠાદિ,
ગિણ્ઠિત્તા મમં ઉવ્વણેદિ । તણ ન સે દદે તદ્દત્તિ એમયદ્ધ પદિસુણેદ્ । તણ સે
દદે વહુદિં પુરિસેદિં સણ્ણદ્ધ-જાવ-પહરણેદિં સદ્ધિં સપરિવુદે, મગ્ગાદ્ધેદિં
ફલણ્ણેદિં જાવ ડિપ્પતૂરેણ વજ્જમાણેણ ૨ મહયા ઉક્કિદ્ધસીદ્ધણાય૦ કરેમાણે પુરિ
મતાલણયરસ્સ મજ્જમજ્જેણ નિગ્ગચ્છદ્ધ, નિગ્ગાચ્છિત્તા જેણેવ સાલાદર્ઠી ચોરપહ્લી
તેણેવ પહારેત્થ ગમણાણ ॥ મૂ૦ ૧૪ ॥

ટીકા—મૂ૦ ૧૪

‘ તણ ન ’ इत्यादि । ततः खलु स महाबळो राजा तेषां जानपदानां

નજરાના લેકર નરેશ કે નિકટ પહુંચે, ઔર અપને દુઃખ કી વાત કહ કર અને
અપની રક્ષા કરને કે લિયે પ્રાર્થના કી, ઔર સાથ મેં યહ બી કહા કિ મહારાજ !
આપ જૈસે નરેશો કા ઉત્તરછાયા મેં હમારી હસ પ્રકાર દુર્દશા હો યહ શોમા કી
વાત નહીં હૈ, હમ તો યહી યાહતે હૈં કિ આપ કે સહારે હમારા જીવન આદિ
સુરક્ષિત રહે । ॥ મુ૦ ૧૩ ॥

‘ તણ ન સે મહવ્વલે૦ ’ इत्यादि ।

‘ તણ ન ’ इस प्रकार ‘ से महव्वले राया ’ उस महाबल नरेश ने
‘ तेसिं जाणवयाण पुरिसाण ’ उन देशनिवासी पुरुषों के ‘ अतिण ’ पास से

પોતાના હુ બની વાત કહીને પોતાના રક્ષણ માટે પ્રાર્થના કરી અને સાથે સાથે
તે પણ કહ્યું કે મહારાજ ! આપ જેવા રાજવીની છત્રછાયામા અમારી આવી
દુર્દશા થાય છે તે શોભાદાય નથી, અને તો એ ઇચ્છીએ છીએ કે આપની
સહાયથી અમારું જીવન વગેરે સુરક્ષિત રહે ॥૧૩॥

‘ તણ ન સે મહવ્વલે૦ ’ इत्यादि

‘ તણ ન ’ આ પ્રમાણે ‘ સે મહવ્વલે રાયા ’ તે મહાબલ રાજાએ
‘ તેસિં જાણવયાણ પુરિસાણ ’ તે નગરના રહેનારા પુરુષો ‘ અતિણ ’ પાસેથી

निरुद्धिप्राः सन्तः सुखसुखेन=अतिसुखेन 'परिवसितए' परिवस्तुम्,
इति कृत्वा=इत्युत्तवा 'पायवडिया' पादपतिताः=वरणोपरि मणताः
'पजलिउडा' माञ्जलिपुटाः सन्तः महावल राजानम् एतमर्थम्=उक्तमर्थ
'विण्णवेति' विज्ञापयन्ति ॥ सू० १३ ॥

सहारे रहे हुए हम सब प्रजाजन निर्भय एवं निरुद्धिग्न होते हुए सुखपूर्वक रहें। 'त्तिकट्टु पायवडिया पंजलिउडा महव्वलराय एयमट्ट विण्णवेति' ऐसा कह कर वे सब के सब नरेश के पैरों में पड़- और हाथ जोड़ कर विनयपूर्वक इस प्रकार अपना निवेदन राजा को सुना दिया ॥

भवार्थ— इस प्रकार जब अभग्नसेन के कुक्ष्यां से प्रजाजन अधिक दुःखी हो चुके। उसके हिसक कृत्यों से जब वे खूब ऊब चुके, तब उन्होंने परस्पर में मिलकर यह सर्वसम्मति से विचार किया कि—भाइयो ! हम सब लोगों को अपनी रक्षा का उपाय अब क्या करना चाहिये ? अभग्नसेन अपने दुष्कृत्यों से नहीं हटता है, ऐसा कौनसा उपाय या मार्ग ग्रहण करना चाहिये ? सब ने एक स्वर में यही कहा कि जैसे भी हो सके, हम सब को मिलकर महावल नरेश के पास इस बात को पहुँचाना चाहिये ताकि अभग्नसेन का उपद्रव हट सके। इस प्रकार का विचार स्थिर होते ही समस्त प्रजाजन बहुमूल्य

रहेला अमे सौ प्रजाजन निर्भय अने उद्देगारहित यध सुखपूर्वक रहीअे 'त्तिकट्टु पायवडिया पंजलिउडा महव्वल राय एयमट्ट विण्णवेति' अे प्रभाअे कहीने ते सौ राजाना पगमा पडी गया अने हाथ जेडीने, विनय पूर्वक अे प्रभाअे पोतानुं निवेदन राजाने सलगावी दीधु

भावार्थ— आ प्रकारे ज्यारे अलग्नसेनना भूडा कृत्येथी प्रजा वधारे हुणी थवा लागी, तेना हिसक कृत्येथी ते सौ अण कटाणी, गया त्यारे ते सौअे परस्पर महीने सौनी समतिथी विचार कर्यो के-भाइअे। आपअु सौनी रक्षा भाटे हवे आपअे शु उपाय करेवा जेअेअे, अलग्नसेन पोताना दुष्ट कर्मथी अटकतो नथी भाटे हवे जेवा क्ये उपाय अथवा मार्ग लेवे जेअेअे ? तमाम महीने जेकअे अपाजथी कछु के-जेवी दीते जनी शके तेवी दीते आपअे सौ। महीने आ वात राज महांजने पछायाडवी जेअेअे, के जेथी करी अलग्नसेन तरक्षथी थतो उपद्रव मटी शके, आ प्रभाअे सौना विचार स्थिर थतान समस्त-प्रजाजन जहुन भूयवान नजरालुनी वस्तु लध राजानी पास पछाया अने

तथेति—‘ तथाऽस्तु ’ इतिकृत्वा ‘ एयमद् ’ एतमर्थं ‘ पडिसुणेइ ’ प्रतिशृणोति= स्वीकरोति । ततः खलु स दण्डः, बहुमिं पुरुषैः ‘ सण्णद्ध जाव पहरणेहि ’ सन्नद्धवद्धवर्मितकवचैः, यावद् गृहीतायुग्महरणैः, सार्धं संपरिवृतः, ‘ मग्ग-इण्हि ’ हस्तपाशितैः हस्ते बद्धैरित्यर्थः ‘ मग्गद्दम ’ इति देशीयशब्दः । ‘ फल-एहि ’ फलकैः—‘ ढाल ’ इति भाषाप्रसिद्धैः, ‘ जाव छिप्पतूरेहि ’ अत्र यावच्छ-वदेन—‘ णिकिद्धाहिं असीहिं, अमग्गएहिं तोणेहिं, सच्चेहिं घण्टाहिं, समुत्तिस्सेहिं सेरेहिं समुल्लालियाहिं य दामाहिं, ल वियाहिय, ओसारियाहिं, उरुघटाहिं ’ इति सप्राद्यम् । एषा पदानां व्याख्याऽत्रैवाध्ययने नवममूत्रे कृताऽस्माभिः । ‘ छिप्पतूरेण ’ क्षिप्ततूर्येण=शीघ्रवागेन, शीघ्रं शीघ्रं यत् वाग्ने तेनेत्यर्थः । ‘ वज्रमाणेण २ ’ वाग्मानेन २ ‘ महया उक्किट्ठसीहणाय० ’ महता—उत्कृष्टसिंहनादबोल्लल्लल्लरवेण

एयमद्दं पडिसुणेइ ’ महानल नरेश को डम आज्ञा को सुनन क बाद उस दडसनापति न ‘ तहत्ति ’ कहकर उनके उस आदेश को स्वीकार किया । ‘ तए ण से दडे बहुहिं पुरिसेहिं सण्णद्ध जाव छिप्पतूरेण वज्रमाणेण महया उक्किट्ठसीहणाय० ’ करेमाणे पुरिमतालणयरस्स मज्झमज्जेणं णिग्गच्छइ ’ इस प्रकार राजा के आदेश को स्वीकार करने के बाद वह दड सेनापति अनङ्ग यादवा पुरुषों से कि जो कवच आदि पहिर कर सन्नद्ध हो चुके थे एवं आयुग्म और प्रहरणों को जो अच्छी तरह अपने २ हाथों में समाल कर ले चुके थे, ढालों को जिन्होंने अपने हाथों में बाध लिया था, युक्त होकर जल्दा २ वज्रनेवाले वज्रते हुए वादियों की गडगडाहट के शब्दों से समुद्रकी

एयमद्दं पडिसुणेइ ’ महानल राजा भी आ प्रभाछे अज्ञाने मालणीने पछी ते दडसेनापतिअये तहत्ति कहीने तेमना अये हुङ्कमने स्वीकार क्योर् ‘ तए ण से दडे बहुहिं पु रिसेहिं सद्धि जाव छिप्पतूरेण वज्रमाणेण महया उक्किट्ठसीहणाय० ’ करे माणे पुरिमतालणयरस्स मज्झमज्जेणं णिग्गच्छइ ’ अये प्रभाछे नरेशना आदेशने स्वीकार क्यो पछी ते दडसेनापति अनेङ्ग योद्धा पुरयोथी के जे उवय आदि पडेरीने तैयार थड गयेवा हुता अने जेछे आयुधोने सारी रीने पोताना हाथमा सलाणीने लथ वीधा हुता, जेछे पोताना हाथमा ढालोने आधी वीधी हुती, तेयोथी युक्ता थधने जलदी जलदी वागनारा बाछेनेना गडगडाह

पुरुषाणाम् अन्तिके एतमर्थं श्रुत्वा निशम्य 'आसुरत्ते' आशुरक्तः यावत्
 'मिसमिसेमाणे' मिसमिसायमान= क्रोधानलेन जाज्वल्यमानः, 'तिवलियं'
 त्रिवलिता, 'मिउडि' भ्रुकुटि 'णिलाडे' ललाटे 'साहट्टु' सहस्र=संकोच्य,
 'दड' दण्ड=दण्डनामक सेनापतिम् 'सदावेह' शब्दयति, शब्दयित्वा एव-
 मवादीत्-गच्छ खलु त्व हे देवानुप्रिय ! शालाटवी चोरपट्टी 'विलुपाहि'
 विलुम्प=विध्वंसय-लुण्ठयत्यर्थः, अभगसेन चोरसेनापति 'जीवगाह' गिण्हाडि
 जीवगाहं गृहाण जीवन्त गृहाणेत्यर्थः, 'गिण्हत्ता' गृहीत्वा 'मम उवणेहि'
 माम् उपनय=मत्समीपमानयेत्यर्थः । तत्, खलु स दण्ड. सेनापतिः 'तहत्ति'

'एयमट्ट' इस बात को 'सोचा' सुनकर एय 'निसम्म' पूरापर इस पर
 अच्छी तरह विचार कर 'आसुरत्ते जाव मिसमिसायमाणे' जीव ही कुपित हो
 क्रोधरूपी अग्नि से अत्यंत ज्वलित होते हुए तथा 'तिवलिय' त्रिवलित
 'मिउडि' भ्रुकुटी को 'णिलाडे,' मस्तक पर 'साहट्टु' चढ़ाते हुए 'दंड
 सदावेह' दंडसेनापति को अपने निकट बुलाया । 'सदावित्ता एव वयासी'
 बुलाकर उससे इस प्रकार कहा— 'गच्छ ण तुम देवाणुप्पया' हे देवानु-
 प्रिय ! तुम शीघ्र यहांसे जाओ और 'सालाटवि चोरपट्टि विलुपाहि'
 शालाटवी नामकी चोरपट्टी को विध्वंस कर दो । और 'अभगसेण चोरसेणावह
 जीवगाहं चोरो के सरदार अभगसेन को जीवित ही पकड़ लो । 'गिण्हत्ता
 मम उवणेहि' पकड़ कर उसे मेरे पास ले आओ । 'तए ण से दडे तहत्ति'

एयमट्ट ते वातने 'सोचा' साशणीने अने 'निसम्म' ते वात भाटे सारी
 रीते पूर्वापर विचार करीने आसुरत्ते जाव मिसमिसायमाणे' तुरतज
 डोप करी डोपडपी अग्निथी अत्यंत जलता थंडा तथा त्रिवलिय
 त्रिवलित 'मिउडि' भ्रुकुटीने 'णिलाडे' माथापर 'साहट्टु' थंडावीने 'दड' सदावेह
 दंड सेनापतिने पोतानी पासे जोलाव्या, सदावित्ता एव वयासी' जो लावीने
 तेने आ प्रमाणे कछु— गच्छ ण तुम देवाणुप्पया हे देवानुप्रिय ! तमे
 तुरतज अग्निथी जाओ अने 'सालाटवि चोरपट्टि विलुपाहि' शालाटवी
 नामकी चोरपट्टीने नाश करी नाओ अने 'अभगसेण चोरसेणावह जीव
 गाह गिण्हाडि' चोराना सरदार अभगसेनने छवतोण पकड़ी दो 'गिण्हत्ता
 मम उवणेहि' पकड़ीने तेने भारी पासे लध आवो, 'तए ण से दडे तहत्ति'

मूलम्—म० १५

तए ण तस्स अभग्गसेणस्मचोरसेणावइस्स चोरपुरिसा इमीसे क्हाए लद्धट्ठा समाणा जेणेव सालाडवी चोरपल्ली जेणेव अभग्गसेणे चोरसेणावई तेणेव उवागया, करयल—जाव एववयासी—‘एव खलु देवाणुप्पिया पुरिमताले णयरे महव्वलेण रण्णा महया भडचडगरेण परिवारेण ढढे आणत्ते—गन्ड ण तुम देवाणुप्पिया । सालाडविं चोरपल्लि विलुणाहि, अभग्गसेणचोरसेणावइ जीवग्गाह गिण्हाहि, गिण्हित्ता मम उवणेहि ।’ तए ण से ढढे महया भडचडगरेण जेणेव सालाडवी चोरपल्ली तेणेव पहारेत्थ गमणाए ।

तए ण से अभग्गसेणे चोरसेणावई तेसिं चोरपुरिमाण अतिए एयमट्ठ सोच्चा, णिसम्म, पचचोरसयाड सदावेइ, मदावित्ता एवं वयामी—एव खलु देवाणुप्पिया । पुरिमताले णयरे महव्वले जाव तेणेव पहारेत्थ गमणाए त सेय खलु देवाणुप्पिया । अम्हं, त ढढ सालाडविं चोरपल्लि असंपन्नं अतरा चेव पडिसेहित्तए ॥ म० १५ ॥

टीका—म० १५

‘तए ण’ इत्यादि । ततः खलु तस्य अभग्नसेननामकस्य चोरसेना पतेश्वोरपुण्या अस्या कयाया लब्धार्थाः—ह्यार्थाः सन्तः, यत्रैव सालाटवी चोरपल्ली, यत्रैव अभग्नसेनचोरसेनापतिस्तत्रैवोगताः सन्तः ‘करयल—जाव

‘तए ण’ इत्यादि ।

‘तए ण’ बाद में ‘तस्स अभग्गसेणस्स चोरसेणावइस्स’ चोरे के सरदार उम अभग्नसेन के ‘चोरपुरिसा’ चोरपुरीके ‘इमीसे क्हाए लद्धट्ठा समाणा’ इस वृत्तान्त—समाचार को जाना तब ‘जेणेव सालाडवी चोरपल्ली जेणेव अभग्गसेणे चोरसेणावई तेणेव उवागया’ वे सब के सब सालाटवी नामक चोरपल्ली में जहा वह अभग्नसेन चोरसेनापति था वहा

‘तए ण तस्स’ इत्यादि

‘तए ण’ ते पल्ली ‘तस्स अभग्गसेणस्स चोरसेणावइस्स’ चोरसेना के सरदार उम अभग्नसेन के ‘चोरपुरिसा’ चोरपुरीके ‘इमीसे क्हाए लद्धट्ठा समाणा’ आ समाचार लक्षणों के ‘जेणेव सालाडवी चोरपल्ली जेणेव अभग्गसेणे चोरसेणावई तेणेव उवागया’ वे सभी सालाटवी नामकी चोरपल्ली में जहा वह अभग्नसेन चोरसेनापति होता था आनी अने करयल जाव

समुद्रमिव गगनमण्डल ' करेमाणे ' कुर्वन् पुरिमतालनगरस्य मध्यमभ्येन ' णिगच्छ' निगच्छति-निःसरति, 'णिगच्छिता' निर्गम्य, यत्रैव शालाटवी चोरपल्ली तत्रैव ' पढारेथ ' प्राधारयद्, उद्युक्तोऽभवत्, ' गमणाए ' गमनाय ॥ सू० १४ ॥

तरह गगनमण्डलको गुञ्जित करता हुआ ठीक पुरिमताल के बीच में के मार्गसे भीतरसे होकर निकला। और ' णिगच्छित्ता जेणेव सालाडवी चोरपल्ली तेणेव पढारेत्थ गमणाए ' निकल कर जहाँ वह शालाटवी नामकी चोरपल्ली थी वहाँ पर जाने के लिये प्रस्थित हुआ।

भावार्थ— प्रजाजनों की प्रार्थना सुनने के बाद महाबल नरेशने उन्हें धैर्य बधाया और क्रोधायमान होकर उसने उसी समय अपने दड़ नामके सेनापति को पास में बुलाकर यह आदेश दिया कि—हे सेनापति! तुम यहाँ से शीघ्र जाओ और जाकर शालाटवी नामकी चोरपल्ली को नष्ट-भ्रष्ट कर दो। तथा चोरों के सरदार अभग्नसेन के जीवित पकड़ कर मेरे साम्हने उपस्थित करो। नरेश के इस आदेश को प्रमाण मानकर दड़ सेनापति अपनी सेनाके योद्धाओं को अस्त्रशस्त्रादिक से सुसज्जित कर वहाँ से शीघ्र ही चल पड़ा और बाजों को बजाता हुआ वह ठीक पुरिमताल नगरके भीतर से निकलकर उस चोरपल्ली की ओर चला ॥ सू० १४ ॥

साथे समुद्रनी गर्जना जेम आकाश मउणने शुल्लत करतो पुरिम तालना मध्य गन्नरना भार्जना अहरता लागभाथी नीकल्या, अने णिगच्छित्ता जेणेव सालाडवी चोरपल्ली तेणेव पढारेत्थ गमणाए ' ज्यथा ते शालाटवी नामनी चोरपल्ली छती त्या जवा भाटे प्रस्थित थये।

भावार्थ— प्रलज्जनोंनी प्रार्थना साधणीने पछी महाबल राजवीओ प्रलज्जनेने धीरज आपी पछी क्रोधायमान यधने तेमळे तेज वभते पोताना दड नामना सेनापतिने पोतानी पासे पोतावीने ओ प्रभाळे हुकम कर्यो ठे-हे सेनापति! तमे अहिथी तुरतज ज्यो अने जधने शालाटवी नामनी चोरपल्लीने नाश करी नाओ तथा चोराना सरदार अलग्नसेनने ज्वतो पकडीने मारा सामे ठेलो राजो, राजना आ प्रभाळे हुकमना स्वीकार करीने दडसेनापति पोतानी सेनाना योद्धाओने अस्त्र-शस्त्र साथे तैयार करी त्याथी तुरतज आली नीकल्या अने वाज्र वगाडता ते ठीक पुरिमताल नगरनी अन्दरथी निक्षणीने चोरपल्ली तरह खालता थया ॥१४॥

मूलम्—श्रु० १५

तए ण तस्स अभग्गसेणस्मचोरसेणावइस्म चोरपुरिस्ता इमीसे कडाए लद्धा समाणा जेणेव सालाटवी चोरपट्टी जेणेव अभग्गसेणे चोरसेणावई तेणेव उवागया, करयन्-जाव एववयामी-‘एव खलु देवाणुप्पिया पुरिमताळे णयरे महन्त्रलेण रण्णा महया भडचडगरेण परिवारेण दढे आणत्ते-गन्ड ण तुम देवाणुप्पिया ! सालाटवि चोरपट्टि विलुणाहि, अभग्गसेणचोरमेणावइ जीवगाइ गिण्हाहि, गिण्हित्ता मम उवणेहि ।’ तए ण से दढे महया भड-चडगरेण जेणेव सालाटवी चोरपट्टी तेणेव पहारेत्थ गमणाए ।

तए ण से अभग्गसेणे चोरमेणावई तेमि चोरपुरिमाण अतिए एयमद्व सोचा, णिसम्म, पचचोरसयाड सदावेइ, सदावित्ता एव वयामी-एव खलु देवाणुप्पिया ! पुरिमताळे णयरे महन्त्रले जाव तेणेव पहारेत्थ गमणाए त सेय खलु देवाणुप्पिया ! अहं, त दड सालाटवि चोरपट्टि असंपनं अतरा चेव पहिसेहित्तए ॥ श्रु० १५ ॥

टीका—श्रु० १५

‘तए ण’ इत्यादि । ततः खलु तस्य अभग्नसेननामकस्य चोरसेना पतेश्वोरपुष्पा अस्याः कथाया लब्धार्थाः=ज्ञातार्था सन्तः, यत्रैव सालाटवी चोरपट्टी, यत्रैव अभग्नसेनचोरमेनापतिस्तत्रैवो गताः सन्तः ‘करयल-जाव

‘तए ण’ इत्यादि ।

‘तए ण’ बाद में ‘तस्स अभग्गसेणस्स चोरसेणावइस्स’ चोरा के सरदार उम अभग्नसेन के ‘चोरपुरिमा’ चोरपुरी में ‘इमीसे कडाए लद्धा समाणा’ इस वृत्तान्त-समाचार को जाना तब ‘जेणेव सालाटवी चोरपट्टी जेणेव अभग्गसेणे चोरसेणावई तेणेव उवागया’ वे सब के सब सालाटवी नामक चोरपट्टी में जहाँ वह अभग्नसेन चोरसेनापति था वहाँ

‘तए ण तस्स’ इत्यादि

‘तए ण’ ते पट्टी ‘तस्स अभग्गसेणस्स चोरसेणावइस्स’ चोरसेना के दार ते अभग्नसेनना ‘चोरपुरिमा’ चोरपुरी में लब्धार्थे ‘इमीसे कडाए लद्धा समाणा’ आ समाचार लब्धार्थे त्वारे ‘जेणेव सालाटवी चोरपट्टी जेणेव अभग्गसेणे चोरसेणावई तेणेव उवागया’ ते सौ भणी सालाटवी नामकी चोरपट्टी में लब्धार्थे ते अभग्नसेन चोरसेनापति होते त्वा आन्ना अने करयन् जाव

समुद्रमिव गगनमण्डल 'वरेमाणे' कुर्वन् पुरिमतालनगरस्य मध्यमध्येन 'णिग्गच्छ' निगच्छति-निःसरति, 'णिग्गच्छिता' निर्गत्य, यत्रैव शालाट्ठी चोरपल्ली तत्रैव 'पहारेथ' आधारयद्, उद्युक्तोऽभवत्, 'गमणाए' गमनाय ॥ सू० १४ ॥

तरह गगनमण्डलको गुह्यित करता हुआ ठीक पुरिमताल के बीच में के मार्गसे भीतरसे होकर निकला। और 'णिग्गच्छिता जेणेव शालाट्ठी चोरपल्ली तेणेव पहारेथ गमणाए' निकल कर जहाँ वह शालाट्ठी नामकी चोरपल्ली थी वहाँ पर जाने के लिये प्रस्थित हुआ।

भावार्थ— प्रजाजनों की प्रार्थना सुनन के बाद महानल नरेशने उन्हें धैर्य बघाया और कोषायमान होकर उसने उसी समय अपन दड नामके सेनापति को पास में बुलाकर यह आदेश दिया कि—हे सेनापति! तुम यहाँ से शात्र जाओ और जाकर शालाट्ठी नामकी चोरपल्ली को नष्ट-भष्ट कर दो। तथा चोरों के सरदार अमग्नसेन को जीवित पकड़ कर मेरे साम्हने उपस्थित करो। नरेश के इस आदेश के प्रमाण मानकर दड सेनापति अपनी सेनाके योद्धाओं को अस्त्रशस्त्रादिक स सुसज्जिन कर वहाँ से शीघ्र ही चल पड़ा और बाजों को बजाता हुआ वह ठीक पुरिमताल नगरके भीतर से निकलकर उस चोरपल्ली की ओर चला ॥ सू० १४ ॥

साथे समुद्रनी गर्जना जेभ आकाश मडगने शुश्रुत वरतो पुरिम तालना मध्य गळरना भार्जना अहरना लागभाथी नीकल्या, अने णिग्गच्छिता जेणेव शालाट्ठी चोरपल्ली तेणेव पहारेथ गमणाए' जथा ते शालाट्ठी नामनी चोरपल्ली होती त्या जवा भाटे प्रस्थित थये।

भावार्थ— प्रजाजनोनी प्रार्थना साधणीने पछी महानल राजवीओ प्रजाजनोने धीरज आपी पछी कोषायमान थडने तेभळे तेज वधते पोताना दड नामना सेनापतिने पोतानी पासे जोलावीने ओ प्रभाळे हुकम कर्ची डे—हे सेनापति! तमे अहिथी तुरतज जाओ अने जधने शालाट्ठी नामनी चोरपल्लीना नाश करी नाओ। तथा योशेना सरदार अमग्नसेनने श्रवतो पकडीने भाश सामे विसो राओ, राजना आ प्रभाळे हुकमना स्वीकार करीने दडसेनापति पोतानी सेनाना योद्धाओने अस्त्र-शस्त्र साथे तैयार करी त्याथी तुरतज आली नीकल्या अने वालत्र वगाडता ते ठीक पुरिमताल नगरनी अहरथी निकणीने चोरपल्ली तरक्ष आलता थया ॥१४॥

યોદ્ધૃત્વંદેન સાર્થ યત્રૈવ શાલાટ્ટી ચોરપટ્ટી, તત્રૈવ 'પહારેત્ય ગમણા' માધારયદ્ ગમનાય, પ્રસ્થિત ઇત્યર્થ' ।

તતઃ સ્વલુ સ અમગ્નસેનચોરસેનાપતિસ્તેષા ચોરપુરુષાણામન્તિકે એત-
મર્થ શ્રુતા નિશમ્ય પચ્ચચોરશતાનિ શબ્દયતિ. શબ્દયિતા એવ-વક્ષ્યમાણ-
મકારેણ અત્રાદીત્-‘એવ સ્વલુ હે દેવાનુપ્રિયાઃ ! પુરિમતાલે નગરે ‘મહન્બલે
જાવ’ મહાબલો યાવદ્, અત્ર યાવન્બલ્લદેન-‘મહાબલો રાજા દળ્ડમાજ્ઞપ્તવાન્=
શાલાટ્ટી ચોરપટ્ટી લુણ્ડયિતા, અમગ્નસેનચોરસેનાપતિં જીવગ્રાહ મૃદીત્વા

રાજાકા આદેશ પાકર વહ દડસેનાપતિ સબલ મટસમૂહ સે યુક્ત હોકર હિસ શાલા
ટવા નામક ચોરપટ્ટીકી ઓર બાનેકે લિયે પ્રસ્થિત હો ચુકા હૈ ।

તપ્ ન સે અમગ્નસેને ચોરસેનાવર્દ તેસિં ચોરપુરિસાણ અતિષ્
પ્યમટ્ઠ સોઞ્ઞા ણિમમ્મ પચ્ચચોરસયાઈ મહાવેઈ’ અપને ગુપ્તચર ચોરો સે હિસ
પ્રકાર સમાચાર પાને કે બાદ ઉસ અમગ્નસેન ચોરસેનાપતિને સોચ સમજકર અપને ઉન
પાચસૌ ચોરોકો બુલાયા ‘સદ્ધાવિત્તા એવ વ્યાસી’ ઓર બુલાકર હિસ પ્રકાર
કહા- ‘એવ સ્વલુ દેવાણુપ્પિયા ! પુરિમતાલે નયરે મહન્બલે
જાવ તેનેવ પહારેત્ય ગમણા’ હે દેવાનુપ્રિયો ! મેરે શૂરવીર યોદ્ધાઓ ! સુનો
તુમ્હેં જિસ કારણ કો લેકર યહા ઇકત્રિત કિયા હૈ વહ કારણ હિસ પ્રકાર હૈ
બાજ પુરિમતાલ નગરમે મહાબલ નરેડાને મટસમૂહ સે યુક્ત દડસેનાપતિકો હિસ

આ પ્રકારનો મહાબલ રાજવીનો હુકમ મેળવીને, તે દડ સેનાપતિએ બલવાન
યોદ્ધાઓના સમૂહથી તૈયાર થઇને આ શાલાટ્ટવી નામની ચોરપટ્ટીની તરફ આવવા
માટે પ્રસ્થાન કરી દીધું છે

‘તપ્ ન સે અમગ્નસેનચોરસેનાવર્દ તેસિં ચોરપુરિસાણ અતિષ્ પ્યમટ્ઠ
સોઞ્ઞા ણિસમ્મ પચ્ચચોરસયાઈ સદ્ધાવેઈ’ પોતાના ખાનગી ખબર આપનારા ચોરો
પાસેથી આ પ્રકારના સમાચાર મળ્યા પછી તે અમગ્નસેન ચોરસેનાપતિએ વિચાર
કરી સમજીને પોતાના તે પાત્રસો ચોરોને બોલાવ્યા ‘સદ્ધાવિત્તા એવ વ્યાસી’
બોલાવીને આ પ્રમાણે કહ્યું કે-‘એવ સ્વલુ દેવાણુપ્પિયા ! પુરિમતાલે નયરે
મહન્બલે જાવ તેનેવ પહારેત્ય ગમણા’ હે દેવાનુ પ્રિયો ! મારા શૂરવીર યોદ્ધા
ઓ સાબળો ! તમને જે કારણ માટે અહિં એકત્રિત-એકઠા કર્યા છે, તેનું કારણ એ
છે કે-આજ પુરિમતાલનગરમા મહાબલ રાજાએ મોટા યોદ્ધાઓના, સમૂહ સાથે

एव वयासी ' करतलपरिगृहीत मस्तकेऽञ्जलिं उध्वा, एव=वक्ष्यमाणप्रकारेण
 ' वयासी ' अवादिपुः=उक्तवन्त-एव खलु हे देवानुप्रियाः । पुरिमताले नगरे
 महाबलेन राज्ञा महता ' भटचङगरेण ' भटचटकरेण=भटसमूहेन परिवारेण
 ' दडे ' दण्डः=दण्डसेनापतिः, ' आणत्ते ' आज्ञप्तः-गच्छ खलु त्व हे देवा
 नुप्रिय ! ' सालाडवि ' शालाटवी चोरपल्ली ' विलुपाहि ' विलुम्प=लुण्ठय ।
 अभग्गसेनचोरसेनापतिं जीवग्गाह गृहाण=जीवन्त गृहाण, गृहीत्वा, मामुपनय=
 मत्समीपमानय । तत, खलु स दण्डो महता ' भटचङगरेण ' भटचटकरेण=

આવે ઔર ' કરતલ જાવ એવ રયાસી ' દોનો હાથ માથે પર ત્વ-
 કર इस प्रकार कहने लगे- ' एव खलु देवानुप्रिया ! ' हे देवानुप्रिय !
 सुनिये हम एक समाचा' आपके सुनाते हैं, वह इस प्रकार है ' पुरिम
 ताळे नगरे महाबलेण रण्णा ' पुरिमताल नगरमे महाबल नरेशने ' महया
 भटचङगरेण परिवारेण ' भटसमूडरूप परिवारसे उपलक्षित ' दडे आणत्ते '
 दडसेनापतिके इस प्रकार आदेश दिया है कि- ' गच्छ ण तुम देवानुप्रिया !
 सालाडवि चोरपल्ली विलुपाहि ' हे देवानुप्रिय ! तुम जाओ और शालाटवी
 नामकी चोरपल्ली को नष्ट करदो तथा ' अभग्गसेण चोरसेणावइ जीवग्गाह
 गिण्हाहि ' अभग्गसेन चोरसेनापति का जाता पकड़ो ' गिण्हित्ता मम उवणेहि '
 पकड़ कर उस मेरे पास ले आओ । ' तए ण से दडे महया भटचङगरेण
 जेणेव सालाटवी चोरपल्ली तेणेव पहारेत्थ गमणाए ' इस प्रकार महाबल

એવ વયાસી બંને હાથ માથાપર રાખીને આ પ્રમાણે કહેવા લાગ્યા ' એવ જાલુ
 દેવાનુપ્રિયા ! ' હે દેવાનુપ્રિય ! અમે આપને એક સમાચાર મહાબલીએ છીએ
 તે આ પ્રમાણે છે - પુરિમતાલે નગરમે મહાબલ નરેશને પુરિમતાલ નગરમા
 મહાબલ રાજાએ મહયા મહચઙગરેણ પરિવારેણ ' ભટસમૂહરૂપ પરિવારથી
 ઉપલક્ષિત ' દડે આણતે દડ સેનાપતિને આ પ્રમાણે હુકમ કર્યો છે કે
 ' ગચ્છ ણ તુમ દેવાનુપ્રિયા ! સાલાડવિ ચોરપલ્લી વિલુપાહિ ' હે દેવાનુપ્રિય !
 તમે જાઓ અને શાલાટવી નામની ચોરપલ્લીનો નાશ કરી દો તથા અભગ્ગસેન-
 ચોરસેનાવડ જીવગ્ગાહ ગિણ્હાહિ અભગ્ગસેન ચોરસેનાપતિને જીવંત પકડી લો
 ' ગિણ્હિત્તા મમ ઉવણેહિ ' પકડીને તેને મારા પાસે લઈ આવો ' તએ ણ સે
 દડે મહયા મહચઙગરેણ જેણેવ સાલાડવી ચોરપલ્લી તેણેવ પહારેત્થ ગમજાણ '

मूलम्—सू० १६

तए ण ताइ पंचचोरसयाइ अभग्नसेणस्स तहत्ति जाव पडिसुणेंति ।
तए ण से अभग्नसेणे चोरसेणावई विउल असण ४ उवक्खवावेइ, उवक्ख-
वाविचा पंचहिं चोरसएहिं सद्धिं ण्हाए जाव पायन्छित्ते भोयणमंडवसि
त विउल असण ४ मुर च ५ आसाएमाणे ४ विहरइ । जिमिय-
भुत्ततरागए विय ण समाणे आयत्ते चोक्खे परमसुइभूए पंचहिं चोर
सएहिं सद्धिं अल्ल चम्म दूहइ दूहइता सण्णद्ध जाव पहरणे मगइएहिं जाव
रवेण समुहरवभूयपिव करेमाणे पन्नावरणहकालसमयंसि सालाडवीओ चोरप-
ल्लीओ णिगाज्जइ, णिगन्छित्ता विममदुग्गगहणट्टिए गहियभत्तपाणए त दहं
पडिवालेमाणे २ चिहइ ॥ सू० १६ ॥

टीका—सू० १६

‘तए ण’ इत्यादि । ततः खलु तानि पञ्चचोरशतानि अभग्नसेनस्य
‘तहत्ति’ तयेति—‘तथाऽस्तु’ ‘इत्युक्त्वा’ यावत् प्रतिगृण्वन्ति=स्वीकुर्वन्ति ।

पकडना चाहता है और राजा के पास भेजना चाहता है अतः हे मेरे वीर
योद्धाओ ! तुम्हारा कर्तव्य है और हमारी भी यही सम्मति है कि शत्रु जबतक
हमारे स्थान तक नहीं पहुचता तबतक हम इसे बीच ही में रोक दे । इसी में
भलाई समाई हुई है ॥ सू० १५ ॥

‘तए ण ताई पंचचोरसयाइ’ इत्यादि ।

‘तए ण ताई पंचचोरसयाइ’ इसके पश्चात् उन पाचसौ चोरोने
अभग्नसेणस्स तहत्ति जाव पडिसुणेंति’ अपने सरदार अभग्नसेन के इस आदेश
को ‘तहत्ति’ कह कर स्वीकार कर लिया ‘तए ण से अभग्नसेणे चोरसेणा-

पकडवा धरुंछे छे अने राजानी पासो भेजववा चाहे छे तो हे मेरा वीर
योद्धाओ ! तमाइ कर्तव्य अने भारी पणु ओ समति छे के शत्रु न्या सुधी
आपणु स्थान सुधी पडोव्या नथी त्या सुधीमा आपणु तेने पयमान देओ
देवा, तेमा आपणु हित सभाओछु छे ॥१५॥

तए ण ताइ पंचचोरसयाइ’ इत्यादि

‘तए ण ताइ पंचचोरसयाइ’ ते पक्षी ओ पायसो चोरलोडोओ
‘अभग्नसेणस्स तहत्ति जाव पडिसुणेंति’ पोताना सरदार अभग्नसेनना ओ
हुंछेभने ‘तहत्ति’ कहीने स्वीकारी लीधो ‘तए ण से अभग्नसेणे चोरसेणावई’

મામુપનય । તદાજ્ઞયા મહતા યોધવૃન્દેન સહ દણ્ડો યત્રૈવ શાલાટવી ચોરપટ્ટી '
 इति बोध्यम् । ' તેણેવ પહોરેથ ગમણા' તત્રૈવ પ્રાધારયદ્ ગમનાય-આગમના
 येत्यर्थः प्रवृत्तः, ' ત ' તત્=તસ્માત્ ' સેય ' શ્રેયઃ સ્વલુ હે દેવાનુપ્રિયાઃ !
 ' અમ્હ ' અસ્માકં યત્ ત દણ્ડ મહાવલસ્ય રાજ્ઞ સૈન્યસહિત સેનાપતિમ્,
 શાલાટવી ચોરપટ્ટીમ્ ' અસપત્ત ' ' અસંમાસમ્=શાલાટવી ચોરપટ્ટીમસંપ્રવિષ્ટમ્
 ' અતરા ચેવ ' અન્તરૈવ, માર્ગમધ્ય એવ ' પઢિસેહિત્તણ ' પ્રતિપેધયિતુમ્-
 निरोधयुम्, અસ્માક શ્રેય ઇતિ પૂર્વેણ સમ્બન્ધઃ ॥ મૂ० ૧૫ ॥

પ્રકાર આદેશ દિયા હૈ કિ-તુમ જા કર શાલાટવી કો નષ્ટ કરવો ઔર અમગ્ન-
 ऐन को जीता पकड़कर मेरे पास उपस्थित करो । इस प्रकार वह अपने मालिक
 કે આદેશ કે અનુસાર પુરિમતાલ નગર સે મટો સે પરિશ્રુત હોકર શાલાટવી
 કી ઓર પ્રસ્થિત હો ચુકા હૈ ' ત સેય સ્વલુ દેવાણુપ્પિયા ! અમ્હં ત દંડ
 સાલાટવી ચોરપટ્ટિ અસપત્ત અતરા ચેવ પઢિસેહિત્તણ ' અત હે દેવાનુપ્રિયો !
 अब हमारी भलाई इसी में है कि हम सब मिलकर उस का साम्हना करे और
 जबतक वह शालाटवी तक नहीं पहुँचे तबतक उसे बीच ही में रोक ल ।

ભાવાર્થ—અનેક સુસજ્જિત યોદ્ધાઓ સહિત દંડ સેનાપતિ કે ચોરપટ્ટી કો
 નષ્ટ-પ્રષ્ટ કરને કો જાને કે સમાચાર જબ અમગ્નસેન કો અપને ગુપ્તચરોદ્વારા જ્ઞાત
 હુણ તો ડસને ચોરો કો ઇકત્રિત કિયા ઔર યે સમાચાર ડન્હે સુના દિયે ।
 સાથ મેં ડસને સબ કે લિયે યહ બી આદેશ દિયા કિ-દેસ્વો યહ હમેં જીતા

દંડ સેનાપતિને આ પ્રમાણે હુકમ કર્યો છે કે, તમે જઈને શાલાટવીના નાશ
 કરો, અને અભગ્નસેનને જીવનો પકડીને મારા પાસે ઉભો રાખો તે પોતાના
 રાજા-ધણીના હુકમ પ્રમાણે પુરિમતાલ નગરથી બટોના સમૂહ સાથે શાલાટવી
 તરફ રવાના થઈ ગયા છે ' ત સેય સ્વલુ દેવાણુપ્પિયા ' અમ્હ ત સાલાટવી ચોરપટ્ટિ
 અસપત્ત અતરા ચેવ પઢિસેહિત્તણ તેથી હે દેવાનુપ્રિયો ! હવે આપણું હિત
 એમા છે કે-આપણે સૌ મળીને તેનો સામનો કરીએ જ્યાં સુધી તે શાલાટવી
 સુધી આવી પહોંચ્યા નથી ત્યાં સુધીમા તેને રસ્તામા (વચમા)જ રોકી દેવા

ભાવાર્થ—અનેક સુસજ્જિત યોદ્ધાઓસહિત દંડ સેનાપતિ ચોરપ
 ટ્ટીનો નાશ કરવા આવે છે તે સમાચાર જ્યારે અભગ્નસેનના ગુપ્તચરે પાસેથી
 તેને જાણવામા આવ્યા ત્યારે તેણે તમામ ચોરોને એકઠા કર્યા અને તે સમાચાર
 તેને સંજ્ઞાવ્યા સાથે તેણે સૌને એ આજ્ઞા પશ્ચ કરી કે જુઓ તે મને જીવતો

रागएवि य ण ' जिमितभुक्तोत्तरागतोऽपि च खलु जिमितः=कृतभोजनः, भुक्तो-
त्तर=भोजनानन्तरम् आगतः-भोजनस्थानादन्यत्रागतः सन् ' आर्यते ' आचान्तः=
कृतचुलुकः, ' चक्खे ' चोक्ष करमुद्यमक्षालनेन शुद्धः, ' चोक्ख ' इति देशीयः
शब्दः । ' परमसुइभूए ' परमशुचिभूतः-सर्वथा पवित्रो भूत्वा, पञ्चमिथौरशतैः
सार्धम् ' अल्ल ' आर्द्र, ' चम्म ' चर्म ' दुरूहइ ' दूरोढति । ' सण्णइ जाव
पहरणे ' सन्नद्धवद्धवर्मितकवचः, यावद् गृहीतायुग्महरणः, ' मग्गइएहि ' हस्त-
वद्धैः, ' जाव-रवेण ' यावत्-फलकैः, निष्कृष्टामिरसिमि, असगतैस्तूणैः, सजी

और दूसरो को भी खिलाया पिलाया । ' जिमितभुक्तोत्तरागएवि य ण समाणे
आर्यते चोक्खे परमसुइभूए पचहि चोरसएहि सद्धि अल्ल चम्म दुरूहइ '
भोजन कर चुकने पर फिर वह वहा से निकला और निकल कर उसने कुट्टा
किया— हाथ मुँह को साफ कर शुद्ध किया । अच्छी तरह जब यह शुद्ध
हो चुका तब पाचसौ चोरो के साथ२ गँले चमडे के आसन पर बैठा
' दुरूहिता ' बैठ कर सब चोरो को सज्जित होने का आदेश दिया । अपने
सेनापति का आदेश पाकर वे सब के सब सज्जित होगये । उसने भी स्वयं
' सण्णइ जाव पहरणे ' कवच को पहिग और आयुध प्रहरण आदि अनेक प्रकार
के शस्त्रों को लिया । इस प्रकार ' मग्गइएहि जाव रवेण ' हाथों में पकड़ो
हुई ढालों से, ग्यान से बाहिर काढो गई तलवारों से, कंधों पर टांगे गये
भातों से, प्रत्यञ्चासहित धनुषों से, उनपर आरोपित बाणों से सज्जित योद्धाओं

जिमियभुक्तोत्तरागएवि य ण समाणे आर्यते चोक्खे परमसुइभूए पचहि चोरसएहि
सद्धि अल्ल चम्म दुरूहइ ' भोजन कर्था पछी ते त्याथी नीकल्या अने नीकली
करीने पछी ढागणा कर्था हाथ मुणने साक्ष करी शुद्ध करी णराणञ्ज्यारे शुद्ध
यध गथु त्यारे पायसो चोरोनी साथे गीला-लीला आभडाना आभन पर भेडा
' दुरूहिता ' ऐसीने तमाभ चोरोने तैयार थवानो हुकम कर्था, पछी पोताना
सेनापतिना हुकम थता ते मो सन्न-तैयार यध गया तेणे पोते पणु
' सण्णइजावपहरणे ' कवच पहेंथु अने आयुध प्रहरण आदि अनेक प्रकारना
शस्त्रो लीधा, आ प्रभाणे ' मग्गइएहि जाव रवेण ' हाथोमा पकडेली हाथोथी,
ग्यानभाथी णहार कढेली तलवारोथी, णलापर टागेला तीरोना लाथाथी, प्रत्यथा
सहित धनुषोथी, तोमा-पर सजेवा णाणोथी सज्जित योद्धाओंनी साथे ऐट्टी

ततः खलु सोऽभग्नसेनश्चोरसेनापतिर्विपुलम् अशन पान स्वाद्य स्वाद्यं
' उक्खडावेइ ' उपस्कारयति = पाचयति, पाचयित्वा पञ्चमिश्रोमन्त्रैः सार्धं
स्नातः यावत् कृतकौतुकमङ्गलप्रायश्चित्तः, राजसैन्यप्रतिपेधकार्ये विजयमाप्ति-
विघ्ननिवृत्तिकामनयेति भावः ' भोयणमडवसि ' भोजनमण्डपे तं विपुलमशन पान
स्वाद्यं स्वाद्य ' सुर च ' सुरा च=मदिरा च, अत्र- ' महु च, मेरग च, जाइ च,
सीधु च, पसण च ' इति सग्राह्यम्, एषा पदाना व्याख्याऽत्रैव द्वितीयाऽध्यय
नेऽष्टमसूत्रे निगदिता । ' आसाएमाणे ४ ' आस्वादयन्, अत्र-विस्वादयन्, परि
भाजयन्, परिभुजानः, इत्यपि बोध्यम् ' विहरइ ' विहरति । ' जिमियमुत्त-

वई ' जब उसका आदेश सबने सहर्ष मान लिया पश्चात् उस अभग्नसेन चोर
सेनापतिने ' विउल असण ४ उक्खडावेइ ' बहुत ही अधिक मात्रा में चार
प्रकार के आहार को तयार करवाया ' उक्खडावित्ता पंचहि चोरसएहि '
सद्धि ण्हाए जाव पायच्छित्ते ' सब प्रकार का भोजन तयार करवा कर फिर पाचसौ
चोरों के साथ उसने स्नान किया और कौतुक मंगल एव प्रायश्चित आदि कृत्य
भी किये उसने जो ये कौतुक मंगल एव प्रायश्चित कृत्य किये वे राजा की
सेना को रोकने के लिये एव विजयलाभ मे आने वाले विघ्नों की निवृत्ति की
इच्छा से ही किये ' भोयणमडवसि त विउल असण ४ सुर च ५ आसाएमाणे ४
विहरइ ' इसके बाद उसने भोजनशाला में बैठकर उस तयार किये हुए ४
प्रकार के आहार का और नाना प्रकार की मदिराक आस्वाद किया विस्वाद किया

त्याहे तेना हुकमने सोअे सहर्ष थधने स्वीकारी लीधे त्याहे पछी ते अभग्नसेन
चोर सेनापतिअे ' विउल असण ४ उक्खडावेइ ' अहुअे विशेष प्रमाणभा
यार प्रकारना आहारने तैयार कराव्या उक्खडावित्ता पंचहि चोरसएहि सद्धि
ण्हाए जाव पायच्छित्ते तमाभ प्रकारनु खोजन तैयार करावीने पछी पायसे
आरोनी माथे तेले स्नान कथुं अने कौतुक मंगल अेव प्रायश्चित आदि कार्ये
पण् कर्था तेले ने कौतुक मंगल प्रायश्चित कर्था ते राजानी सेनाने रोकवा भाटे
अेटडे पोताना विजयलाभभा आवनारा विघ्नानी निवृत्ति यवानी छच्छाथी कर्था छे
भोयणमडवसि त विउल असण ४ सुर च ५ आसाएमाणे ४ विहरइ ते पछी तेले
खोजनशालाभा अेसीने ते तैयार करेवा यार प्रकारना आहार तथा नाना प्रकारनी
भदिगने आस्वाद-विस्वाद कथी अने पीबअेने पण् अवराव्या पीवराव्या

मात्रा मे इतजाम किया। चारों प्रकार का आहार पर्याप्तमात्रा मे तयार करवाया गया। भोजन के तयार होने पर सेनापति ने सब के साथ स्नान किया। कौतुक मगल आदि कार्य भी उसने शत्रुसैन्य को रोकने एवं विजय मे आने वाले विघ्नों की निवृत्ति की कामना से किये। शारीरिक कार्यों से निपट कर फिर वह सबके साथ भोजनशाला मे गया। वहा उसने सबके सग मे भोजन किया, भोजन करके हाथ मूँह साफ किये। पश्चात् वहा से आकर गाले चमड़े के आसन पर बैठकर उसने सब अपने ५०० चोरो को सज्जित होने का आदेश दिया। सेनापति का आदेश पाकर वे सब के सब बहुत जल्दी अस्त्र शस्त्रों से सज्जित होगये। सेनापति भी स्वयं कण्व आदि से सज्जित हुआ। सब के ढाल, तलवार, धनुष आदि से सज्जित हो चुकने पर वह अभ्यसनेन दिवस के चौथे प्रहर में बजते हुए बाजों की गड़-गड़ ध्वनि से आकाश मंडल को शब्दमय करता हुआ चोरपट्टों से सब के साथ निकला। चलते-चलते वह एक दुर्गम जगल में आ पहुँचा। पास में पर्याप्त आहार पानी का इन्तजाम था ही। इसलिये निश्चिन्त होकर वह इस बात की प्रतीक्षा करने लगा कि कब यहा से होकर दंडसेनापति निकलता है ॥ सु १६ ॥

गोठवधु करी હતી ચાર પ્રકારના આહાર પૂરા પ્રમાણમાં તૈયાર કરાવ્યા હતા, ભોજન તૈયાર થતા સેનાપતિએ સૌના માથે સ્નાન કર્યું, કૌતુક મગલ આદિ કાર્ય પણ તેણે શત્રુસૈન્યને રોકવા માટે વિજયમાં આવનારા વિઘ્નોની નિવૃત્તિની ભાવનાથી કર્યા, શારીરિક કાર્યોથી નિવૃત્ત થઇને પછી મોના સાથે ભોજન શાળામાં ગયા, ત્યાં સૌના સાથે ભોજન કર્યું ભોજન કર્યા પછી મુખ અને હાથ સાફ કર્યા, પછી ત્યાંથી આવીને લીના આમડાના આસન પર બેઠીને તેણે તમામ પોતાના ૫૦૦ પાત્રસો ચોરોને તૈયાર થવાનો હુકમ આપ્યો, સેનાપતિનો હુકમ મળતા તે તમામ બહુજ ઉનાવળથી અસ્ત્ર-શસ્ત્રોથી મજબૂત થઇ તૈયાર થઇ ગયા, સેનાપતિ પોતે કવચ આદિ ધારણ કરી મજ્જિત થઇ તૈયાર થયા તમામ માણસો (ચોધાઓ) મો ઢાલ, તલવાર, ધનુષ આદિથી તૈયાર થઇ ગયા પછી તે અભ્યસનેન દિવસના ચોથા પ્રહરમાં વાગતા વાગ્યાની ધ્વનિ વડે આગાશમાં ડળને ગજવતા-શબ્દમય કરતા થકા ચોરપટ્ટીથી સૌની સાથે નીકળ્યા ચાલતા ચાલતા એક દુર્ગમ જગલમાં આવી પહોંચ્યા, પોતાના પાસે સંપૂર્ણ રીતે આહાર પાણીની ગોઠવણ હતી તેથી ચિન્તારહિત થઇને તેઓ એ વાતની રાહ જોવા લાગ્યા કે હવે કયારે અહિં આગળ થઇને દંડ સેનાપતિ નીકળશે ॥ ૧૬ ॥

વૈર્ધનુર્મિ, સમુત્સૈઃ શરૈઃ, સિમ્તૂયેણ વાણમાનેન ૨ મહતા મહતા ઉત્કૃષ્ટ
 સિંહનાદબોલકલકલરવેણ, સમુદ્રચભૂતમિવ ગગનમण्डलं कुर्वन् ' पञ्चावरह-
 कालसमयसि ' पञ्चादपराह्णकालसमये = दिवसस्य चतुर्थप्रहरे शालाटव्याश्रोर
 पल्लीयाः ' णिगच्छइ ' निर्गच्छति=नि'सरति ' णिगच्छिता ' निर्गत्य ' विसमदुग्ग-
 गहणट्टिए ' विषमदुर्गगहनस्थितः—विषमम्=उच्चनीचं, दुर्ग=दुर्गम यद् गहन=
 वन तत्र स्थितः, ' गहियभत्तपाणए ' गृहीतभक्तपानकः—गृहीते भक्तपानके=
 आहारपानीये येन स तथा, तं दण्ड=सैन्यसहितं सेनापतिं ' पडिवालेमाणे २ '
 प्रतिपालयन् २=प्रतीक्षमाणः २ ' चिट्ठइ ' तिष्ठति ॥ सू० १६ ॥

કે સાથે જલ્દીર વજતે હુણે વાદિનો કે શબ્દો એવે ઉત્કૃષ્ટ સિંહનાદ, બોલ
 ઔર કલકલરવ સે સમુદ્ર કી તરફ ગગનમण्डल को गर्जित करता हुआ
 ' पञ्चावरहकालसमयसि ' દિવસ કે ચતુર્થ પ્રહર મેં ' શાલાટવીઓ
 ચોરપલીઓ ણિગચ્છઈ ' उस शालाटवी चोरपल्ली से निकला । ' णिगच्छिता '
 નિકલ કર ' विसमदुग्गगहणट्टिए गहियभत्तपाणए त दंड पडिवालेमाणे २
 चिट्ठइ ' વિષમ ઔર દુર્ગમ વન મે ઠહર ગયા । સાથ મે યહ અપને, घर से
 પર્યાંત આહાર પાની કા ફતજામ કરકે લે ગયા થા ફસલિયે નિશ્ચિત હોકર
 वह वहा बैठे २ सैन्यसहित उस दंडसेनापति की प्रतीक्षा करने लगा ।

ભાવાર્થ— સેનાપતિ કો બોચ મે હી રોક લેને કી અમનસેન કી
 સલાહ સબકે પસદ આગઈ । ચારસેનાપતિ ને સબ કે સ્થાને પીને કા પર્યાંત

સાથે જલ્દીર વાગનારા વાણત્રોના શબ્દો એટલે કે ઉત્કૃષ્ટ સિંહનાદ, બોલ
 અને કલકલરવથી સમુદ્રની માફક ગગનમण्डलને ગળાવતા થકા ' पञ्चावरह
 कालसमयसि ' દિવસના ચોથા પ્રહરમાં ' શાલાટવીઓ ચોરપલીઓ ણિગચ્છઈ '
 તે શાલાટવી ચોરપલીઓ નીકળ્યા ' णिगच्छिता ' નિકળીને ' विसम
 दुग्गगहणट्टिए गहियभत्तपाणए त दंड पडिवालेमाणे २ चिट्ठइ ' વિષમ અને દુર્ગમ
 વનમાં રહ્યા પોતાના સાથે વેરથી પરિપૂર્ણ આહાર-પાણી વગેરેની ઘોઠવણ
 કરી લીધી હતી તેથી ચિત્તાશ્ચિત બની તેઓ ત્યાં આગળ બેઠા અને સૈન્ય
 સહિત તે દડ સેનાપતિ આવે છે તેની રાહ જોવા લાગ્યા, ॥ १६ ॥

ભાવાર્થ—સેનાપતિને 'વચ્ચમાજ' રાહી લેવાની અમનસેનની સલાહ
 સોને પસંદ પડી, ચારસેનાપતિએ સૌના માટે ખાવા-પીવાની સંપૂર્ણ રીતે

‘सपलगे’ सपलघ्नः=योद्धुं प्रवृत्तः ‘यावि होथा’ चाप्यभवत् । ततः खलु सोऽभग्नसेनचोरसेनापतिस्त दण्ड=सेनापति ‘खिप्पामेव’ क्षिपमेव ‘हयमहिय जाव’ अत्र ‘जाव’ इतिपदेन—‘हयमहियपरवीरघाडयनिवहियचिचिहय-पडाग दिसोदिसि’ इति सग्रहः । इतमयितप्रवरवीरघातितनिपातितचिह्न-ध्वजपताकम्-इत=शस्त्राघातं प्राप्तः, मयितः=मुष्टिपादप्रहारादिना मूर्च्छितः, प्रवरवीरघातित=प्रवरवीराः=मुभटाः घातिताः=विनाशिता यस्य स तथा, निपतितचिह्नध्वजपताकः=निपातिताः चिह्नवजाः = गरुडादिचिह्नयुक्तकेतवः, पताकाश्च यस्य स तथा, ततश्चतुर्णां पदानां कर्मधारयस्तम् । ‘दिसोदिसि’ दिशोदिशि—तदभिमुखस्थाया दिशोऽपरा दिशम् ‘पटिसेहेइ’ प्रतिपेययति=निव-

च्छित्ता’ आते ही ‘अभग्नसेणेण चारसेणावइणा सद्धि’ अभग्नसेन चोरसेनापति के साथ ‘संपलगे यावि होत्था’ उसका साम्राम प्रारभ हा गया । ‘तए ण से अभग्नसेणे चोरसेणावई’ साम्राम प्रारभ होते ही उस अभग्नसेन चोरसेनापति ने ‘त दंड’ उस दंड सेनापति को ‘खिप्पा-मेव हयमहिय-जाव पडिसेहेइ’ पहिले तो गीत्र ही शत्रुों में वेधा, बाद में मुष्टि एवं पावों के प्रहारों से उसे मूर्च्छित कर दिया । पश्चात् इसके सेना के सुभटों को क्षत विक्षत कर खूब मारा पीटा । इसकी गरुड आदि चिह्नों से युक्त ध्वजा और पताकाएँ छुड़ाकर जमीन पर पटक दीं । और उसे उसकी साम्हने की दिशा से दूसरी दिशा की तरफ खदेड़ दिया । ‘तए ण से दंडे

‘अभग्नसेणचारसेणावइणा सद्धि’ अभग्नसेन चार सेनापतिनी साथे ‘सपलगे यावि होत्था’ तेना युद्धमे आरंभ थल गये ‘तए ण से अभग्नसेणे चोरसेणावई’ युद्ध प्रारंभ थतान ते अभग्नसेन चोरसेनापतिजे त दंड’ ते दंड सेनापतिने ‘खिप्पामेव हयमहियजाव पडिसेहेइ’ प्रथम तो तुरतन् शत्रोथी विधी नाथ्यो, पछीथी सुठी अने पगना प्रहाराथी तेने भूर्च्छित करी दीयो, ते पछी तेनी सेनाना सुभटोने क्षत-विक्षत (जगमी-धवा-जेल) करीने झूझ मार मारी अने तेनी गरुड आदि चिन्होथी युक्त ध्वज अने पताकाजो छोडावीने जमीन पर नाथी दीधी अने तेने सेनानी सामेनी दिशाभाथी गीछ दिशाभा छोडी दीधा ‘तए ण से दंडे अभग्नसेणचारसेणावइणा’

मूलम्—सू० १७

तए ण से दंडे जेणेव अभगसेणे चोरसेणावई तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छिता अभगसेणेण चोरसेणावइणा सद्धिं संगलगे यावि होत्या । तए ण से अभगसेणे चोरसेणावई त दंडं लिप्पामेव हयमहिय—जाव पडि-सेइइ । तए ण से दंडे अभगसेणचोरसेणावइणा हय जाव पडिसेहिण समाने अत्थामे अवले अवीरिए अपुरिसकारपरक्कमे अमारणिज्जमितिकहु जेणेव पुरिमताले णयरे जेणेव महव्वले राया तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छिता करयल—जाव एव वयासी—एव खलु सामी ! अभगसेणे चोरसेणावई विसम दुग्गगइणट्टिए महियभत्तपाणए, णो खलु से सके केणइ सुवहुएणवि आस बलेण वा हत्थिवलेण वा जोहबलेण वा रहवलेण वा चाउरगिणीबलेणपि उर—उरेण गिण्हत्तए, तोंहे सामेण य भेएण य उवप्पदाणेण य वीसंभमाने उवत्ते या वि होज्जा । तए ण से महव्वले राया जेवि य से अब्भितरगा सीसगसमा मित्तणाइणियगसयणसउधिपरियणा तेवि य ण विउलेण धणक्कणगरयणसत्तसारसावएज्जेण भिदइ, अभगसेणस्स य चोरसेणावइस्स अभिक्खणर महत्थाइ महग्घाइ महरिडाइ पाहुडाइ पेसेइ, पेसित्ता अभग-सेण चोरसेणावई वीसभमानेइ ॥ सू० १७ ॥

टीका—सू० १७

‘तए ण’ इत्यादि । ततः खलु स दण्डः=दण्डसेनापतिः यत्रैव अभग-सेनचोरसेनापतिस्तत्रैवोपागच्छति, उपागत्य अभगसेनेन चोरसेनापतिना सार्धं

‘तए ण से दंडे’ इत्यादि

‘तए ण’ बाद में ‘से दंडे’ वह दंड सेनापति ‘जेणेव अभगसेणे तेणेव उवागच्छइ’ चलतेर वहाँ पर आ पहुँचा कि जहाँ वह अभगसेन चोरों का सरदार इसकी प्रतीक्षा में ठहरा हुआ था । ‘उवाग-

‘तए ण से दंडे’ इत्यादि

‘तए ण’ ते पछी ‘से दंडे’ ते दंड सेनापति ‘जेणेव अभगसेणे तेणेव उवागच्छइ’ आवता आवता त्या आगण आवी पडोआया ज्या ते अभग-सेन चोरसेना सरदार तेनी राह जेथ रहेवो होते, ‘उवागच्छिता’ आवता

पतिः ' विसमदुग्गगहणट्टिए ' विषमदुर्गगहनस्थितः=विषमम्=उच्चनीच, दुर्गं=दुर्गम्, यद् गहनं=वन, तत्र स्थितः, ' गहियमत्तपाणए ' गृहीतमत्तपानकं=सहानीताहारपानीयकः, नो खलु स शक्यः केनापि सुगहुकेनापि अश्वबलेन वा हस्तिबलेन वा योधबलेन वा रथबलेन वा चतुरङ्गिणीबलेनापि ' उरउरेण ' साक्षात्, ' उरउरेण ' इत्यव्य देशीयपदम् ' गिण्हत्तए ' ग्रहीतुम्-अभग्नसेनः केनापि बलेन साक्षाद् ग्रहीतुं न शक्य इति सक्षिप्तोऽर्थः, ' ताहे ' तदा, ' सामेण य ' साम्ना=प्रियवचनेन च, ' भेएण य ' भेदेन-आभ्यन्तरिकैर्वन्धु-

मेरे लोट आने का कारण यह है कि- ' अभग्नसेने चोरसेणावई ' वह अभग्नसेन चोरसेनापति ' विसमदुग्गगहणट्टिए ' विषम और दुर्गम महावन के भीतर ठिपा हुआ नैठा था ' गहियमत्तपाणए ' खाने पीने की समस्त सामग्री उसके पास थी । ऐसी परिस्थिति में तो ' जो खलु से सके केणइ सुगहुएणवि आसबलेण वा हत्थिबलेण वा जोहबलेण वा रहबलेण वा चउरंगिणीबलेणपि उरउरेण गिण्हत्तए ' वह किसी भी उपाय से चाहे बहुत भी घोड़ों का बल हो हाथियों का बल हो, योधाओं का बल हो, रथों का बल हो, अथवा चतुरगिणी सेना का भी बल हो, किसी के भी द्वारा पकड़ा नहीं जा सकता- किसी भी बल से वह साक्षात् गृहीत नहीं हो सकता । हा कुछ उपाय ऐसे अवश्य हैं जिनके द्वारा यह हाथ आ सकता है, जैसे- ' सामेण य ' प्रिय वचन से ' भेएण य '

कारण ये छे ठे- ' अभग्नसेने चोरसेणावई ' ते अभग्नसेन चोरसेनापति ' विसमदुग्गगहणट्टिए ' विषम अने दुर्गम महावननी अहर छुपाधने भेटा हुते । ' गहियमत्तपाणए ' भावा-पीवानी तमाभ माभशी तेना पाये हुती, आवी परिस्थितिमा ते ' जो खलु से सके केणइ सुगहुएणवि आसबलेण वा हत्थिबलेण वा जोहबलेण वा रहबलेण वा चउरंगिणीबलेणपि उरउरेण गिण्हत्तए ' ते कोध पणु उपायथी खाहे धणा घोडाओनु भल होय, हाथिओनु भल होय, योधाओनु भल होय, रथोनु भल होय अथवा चतुरगिणी सेनानु पणु भल होय, कोधपणु द्वारा पकडी शक्यते नथी, कोध पणु प्रहारना भलथी ते साक्षात् पकडी नहि शक्य, हा ओठ ओवे उपाय नइर छे ठे जेना द्वारा ते हाथमा आवी शक्ये, जेम छे ' सामेण य ' प्रिय वचनथी ' भेएण य ' बन्धु मित्रादिना परस्पर भटपट

તૈયતિ પરાવર્તયતીત્યર્થઃ । તતઃ સ્વલુ સ દણ્ડોઽભગ્નસેનચોરસેનાપતિના હતમ-
યિત-વાવત્ પ્રતિપેધિતઃ સન્ ‘અત્યામે’ અસ્થામા=અસ્થિરઃ, ‘અબલે’ અબલઃ-
શારીરિકબલહીનઃ, ‘અવીરિષ્’ અવીર્ય=મનોચલરહિતઃ ‘અપુરિસકારપરક્રમે’
અપુરુષકારપરાક્રમઃ=ઉપોગશક્તિરહિતઃ ‘અધારણિજ્ઞ’ અધારણીયમ્ અધારણીય=
‘ધારયિતુમશક્ય ચોરવલમ્ અસ્મામિઃ’ ‘ઇતિ-કદુ’ ઇતિ-ક્રુતા=ઇતિ-વિદિતા,
સ દણ્ડઃ-યત્રૈવ પુરિમતાલ નગર યત્રૈવ મહાબલો રાજા તત્રૈવોપાગચ્છતિ, ઉપા-
ગત્ય કરતલપરિગૃહીત શિરઆવર્ત મસ્તકેઽજ્જલિ કૃત્વા ‘એવ’=વક્ષ્યમાણ-
પ્રકારેણ ‘વયાસી’ અવાદીત્-એવ સ્વલુ હે સ્વામિન્ ! અભગ્નસેનચોરસેના

અભગ્નસેનચોરસેનાવડ્ણા’ હિસ પ્રકાર વહ દણ્ડસેનાપતિ દસ અભગ્નસેન ચોર
સેનાપતિદ્વારા ‘હય-જાવ પઢિસેહિષ્ સમાણે’ હત, મથિત આદિ દગસંપન્ન
હુઆ ‘અત્યામે અબલે અવીરિષ્ અપુરિસકારપરક્રમે અધારણિજ્ઞમિતિકદુ’
અસ્થિર, બલહીન, માનસિકશક્તિરહિત એવ ઉપોગશક્તિવિહીન બન કર ‘હિસ ચોર
સૈય કા હમ સાન્હના નહીં કર સકતે યહ દુષ્પ્રધર્ષ (જિસકા દમન કરના
મુશ્કિલ હો એસા) હૈ’ એસા વિચાર કર ‘જેજેવ પુરિમતાલે ણયરે જેજેવ
મહબ્બલે રાયા તેજેવ ઉવાગચ્છહ’ વહ પુરિમતાલ નગર કી ઓર મહાબલ
નરેશ કે નિકટ વાપિસ વહાં સે લૌટ આયા । ‘ઉવાગચ્છિતા’
આકર ‘કરચલ જાવ એવ વયાસી’ ડસને દોનોં હાથ જોડકર નરેશ કા અભિ-
વાદન કિયા ઓર હિસ પ્રકાર ફિર વહ બોલ-‘એવ સ્વલુ સામી’ હે સ્વામિન્ !

આ પ્રમાણે તે દડસેનાપતિએ અભગ્નસેનચોરસેનાપતિદ્વારા ‘હયજાવ પઢિ
સેહિષ્ સમાણે’ હતમથિત (ધવાએલ-વલોવાએલ) આદિદશાપ્રાપ્ત થઇને
‘અત્યામે અબલે અવીરિષ્ અપુરિસકારપરક્રમે’ અધારણિજ્ઞમિતિકદુ’
અસ્થિર, બલહીન, માનસિકશક્તિરહિત અને ઉપોગશક્તિરહિત બનીને ‘આ
ચોરસૈન્યનેા અમે સામનેા કરી શકતા] નથી આ દુષ્પ્રધર્ષ (જેનું દમન
મુશ્કેલીથી થાય એવો) છે’ એ પ્રમાણે વિચાર કરીને ‘જેજેવ પુરિમતાલે ણયરે
જેજેવ મહબ્બલે રાયા તેજેવ ઉવાગચ્છહ’ તે પુરિમતાલ નગરની તરફ મહાબલ
રાબાની પાસે ત્યાંથી પાછા ફરી આવ્યા ‘ઉવાગચ્છિતા આવીને કરચલ
જાવ એવ વયાસી’ તેણે બંને હાથ બોંડીને રાબાને વદન કર્યું અને પછી
આ પ્રમાણે બોલ્યા-‘એવ સ્વલુ સામી’ હે સ્વામિન્ ! માફ પોછું ફરી આવવાનું

अभग्नसेनचोरसेनापतौ स्नेह भवति, स्वस्मिन् स्नेहमुपादयतीत्यर्थः ।
अभग्नसेनस्य च चोरसेनापतेः समीपे 'अभिक्रवण २' अभिक्षणम् २ पुन
पुनः महार्थानि=महाप्रयोजनानि, महार्थानि=महामृत्यानि, महार्थानि=महता
योग्यानि, राजार्थानि=राजयोग्यानि 'पाहुडाड' माभृतानि=उपहारवस्तूनि
'पेमेड' प्रेषयति, 'पेमिन्ना' प्रेषयित्वा, अभग्नसेन चोरसेनापति 'वसन्तमा-
णेह' विश्रम्भमानयति स महार्थो राजा तस्याभग्नसेनस्य विश्वासमुत्पादय-
तीत्यर्थः ॥ सू० १७ ॥

उत्तमात्तमवस्तुओं स एव रूपा पैमा वादि म फाड लिया, अभग्नमन क
ऊपर जो इन मन का स्नेह था, उसे दूर कर दिया और अपने ऊपर
अनुक्तियुक्त बना लिया । तथा 'अभग्नसेनस्य चोरसेनापतस्य अभिक्रवण
अभिक्रवण महत्थाड महत्थाड महारिहाड रायरिहाड पाहुडाड पेमेड' अभग्नमन
चारसेनापति के निकट निरन्तर बार बार महार्थ—महाप्रयोजनमाधक, महार्थ—महामृत्यवाले,
महार्थ—महापुरुषादि के योग्य एवं गजार्थ—राजा महागजाओं के अनुरूप
नजरानों का भेजना प्रारंभ किया । 'पेमिन्ना' इस प्रकार नजराना—उपहार
भेज कर राजा ने उसे अपने ऊपर 'विस्रम्भमाणेड' विश्रामयुक्त बना लिया ।

भावार्थ— दृढसेनापति के आते हैं अभग्नसेन कोष स आगत बन उसके
ऊपर भूखे घाव की तरह झपटा । दोनों का वहाँ पर घमसान युद्ध प्रारंभ हुआ
गया । अभग्नमन न पहिले से ही इसे आते प्रमाण तीक्ष्ण बाणों से घायल कर दिया ।

आदिथी झैडी झैडी, अलभग्नसेनना उपर त मीने स्नेह हुनो तेने हं करी
अने पोताना पं प्रभु गडे तेम जनावी झैवा तथा 'अभग्नसेनस्य चोरसेनाप-
तस्य अभिक्रवण अभिक्रवण महत्थाड महत्थाड महारिहाड रायरिहाड पाहुडाड पेमेड
अभग्नसेन चोरसेनापतिना पासोडमेशा बार बार महार्थ—महाप्रयोजनस धक महार्थ—
महामृत्यवाणा, महार्थ—महापुरुषाने योग्य अने राजार्थ—राजा—महागजाने
लायक नजराना—लेट भोडवाने प्रारंभ कथे 'पेमिन्ना' आ प्रमाणे नजराना
उपहार भोडवी भोडवीने राजने तेने पोताना उपर विस्रम्भमाणेड' विश्वास
राजे तेने जनावी झैवा

भावार्थ— दृढ सेनापति आवतान अलभग्नसेन कोषथी लाव—बोण जनीने
तेनापर लूभ्या वाघ प्रमाणे पडथे, जनेन त्या आगत घमसान युद्ध थवा लाग्यु
अलभग्नसेने पडेलेथी तेना आग ।

मित्रादिभिर्वैमत्योत्पादनेन च, 'उवप्पदाणेण य' उपप्रदानेन=अभिमतवस्तुदानेन च, 'वीसंभमाणे' विश्रम्भमाणः-उपजातविश्वासः, 'उवत्ते' उपात्तः=गृहीतः 'यावि होज्जा' चापि भवेत्, ग्रहीतुं शक्यः स्यादित्यर्थः । ततः खलु स महाबलो राजा 'जेवि य' येऽपि च 'से' तस्याभग्रसेनस्य 'अग्भितरगा' आभ्यन्तरकाः=आसन्ना भन्निप्रभृतयः, 'सीसगसमा' शीर्षरुसमाः-यथा शीर्षक=मस्तकं शरीरस्य रक्षक तथा ये तस्य रक्षकास्ते तथा इत्यर्थः, तथा मित्रज्ञाति स्वजनसम्बन्धिपरिजनाः, 'तेवि य ण' तानपि च खलु विपुलेन 'घणकणगरयणसत्सारसावएजेण' धनरुनकरत्नसत्सारस्वापतेयेन, 'भिदइ' भिनत्ति, तेषाम्

बन्धुमित्रादिको में परस्परमें खटपट करा देने से, 'उवप्पदाणेण य' इच्छित वस्तु प्रदान करने से, सर्व प्रथम इन उपायो से 'वीसंभमाणे' इसे अपने ऊपर विश्वास घना लेना चाहिये, जब इसे पुरा विश्वास जम जायगा तब सरल रीति से 'उवत्ते' यह अपने द्वारा गृहीत हो जायगा । 'तए ण से महाबले' सेनापति की इस प्रकार सलाह सुन चुकने के बाद उस महाबल नरेश ने 'से' उस अभग्रसेन के 'जेवि य' जितने भी 'अग्भितरगा' सदा उसके निकट बैठने वाले, मंत्री आदि जन थे, 'सीसगसमा' जितने भी उसके अग्ररक्षक थे, 'मित्त-णाइ-णियग-सयण-संबधि-परियणा' और जो भी उसके मित्र ज्ञाति, निजक, स्वजन, संबन्ध, परिजन थे 'तेवि य ण' उन सब को 'घणकणगरयणसत्सारसावएजेण भिदइ' धन से, कनक से, रत्नों से

हरावधी 'उवप्पदाणेण य' इच्छित वस्तु आपवाधी, सर्व प्रथम से उपायोधी 'विश्रम्भमाणे' तेने आपध्या पर विश्वास जमायी लेवे लेधये, न्यादि तेने आपध्या पर पूरे विश्वास जमायी लेधे त्यादे सरल रीतिधी 'उवत्ते' ते आपध्याधी पकडाध जये 'तए ण से महाबले' सेनापतिनी आ प्रकारनी सलाह साजणी दीधा पछी ते महाबल राजकीये से 'ते अलग्नसेनना जेवि य' नेटवा तेना 'अग्भितरगा' रुभेधा तेना पासे गेसधा बाँधा 'भन्नि' आदि भाष्यसे हुता, 'सीसगसमा' नेटवा तेना अग्ररक्षक हुता 'मित्तणाइणियग सयणसंबधिपरियणा' अने पीढा ने तेना मित्र, ज्ञाति, निजक, स्वजन, सयणी, परिजन हुता 'तेवि य ण' ते नेभीअने 'घणकणगरयणसत्सारसावएजेण भिदइ' धनधी, सोनाधी, रत्नोधी उत्तमोत्तम वस्तुओधी, अने इपिधा-यैसा

मूलम्—सू० १८

तए ण से महव्वले राया अण्णया कयाइ पुरिमताले णयरे एग
महं महडमहालिय कूडागारसाल कारेड, अणेगखभमयसनिविट्ठ पासार्इय ४ ।
तए ण से महव्वले राया अण्णया कयाइ पुरिमताले णयरे उस्सुक्कं जाव
दसरत्तं पमोय उग्गोसावेइ । उग्गोसाविता, कोट्टपियपुरिसे सदावेइ, सदाविता
एवं वयासी-गच्छह ण तुम्हे देवाणुप्पिया ! सालाडवीए चोरपल्लीए, तत्थ ण
तुम्हे अभग्गमेण चोरसेणावइ करयल जाव एव वयइ-एव खल्ल देवाणु-
प्पिया ! पुरिमताले णयरे महव्वलेण रत्ता उस्सुक्के जाव दसरत्ते पमोए
उग्गोसिए त विण्ण देवाणुप्पिया ! विडल असण ४, पुप्फवत्थगधमलालकारे य
इह इव्वमाणेज्जा उदाहु सयमेव गच्छेज्जा ? ॥ सू० १८ ॥

न चतुरगिणा सेना ही उस जात सकती है । यह शक्तिमल म ता वश में
क्रिया नहीं जा सकता, तब मेरी राय तो अब यही है कि—उसे शाम दाम
दण्ड और भेद स वश करने का प्रयत्न करना चाहिये । प्रमल शत्रु इनके
द्वारा ही परास्त किये जाते हैं । इस प्रकार दंड सेनापति का उचित सलाह
मानकर महाबल नरेश ने ऐसा ही किया । घनादिक की सहायताद्वारा उसन
अभग्नसेन के पक्ष के मनुष्यों का फोड़ कर अपनी ओर कर लिया । तथा
अभग्नसेन को भी अनेक प्रकार की मेटो द्वारा अपन ऊपर विश्वस्त बना
लिया ॥ सू० १७ ॥

पणु तेने छुत्ती शक्ती नथी, ते शक्ति-गण वडे तो कोर्छ रीते वथ करी शक्ताये
नहि, त्यारे भारे विचार छालभा ओ छे के तेने शाम, दाम, दंड अने ले- वडे
उरीने वथ उरवाना प्रयत्नो करवा लेधओ महागणवान शत्रुने पणु तेना
द्वारा पराजय करी शक्य छे आ प्रभाछे दंड सेनापतिनी उचित सलाह
मानिने महाबल नरेशे ते प्रभाछे कथुं वन आदिनी सहायताद्वारा तेछे
अभग्नसेनना पक्षमा रहनेारा मनुष्येने झोड्या अने पोताना पक्षमा करी
लीधा तथा अभग्नसेनने पणु अनेक प्रकारनी लेगे द्वारा पोताने विव्वासु
गनानी लीधे ॥ १७ ॥

બાદ મેં મુદ્ધિ એવ પૌવો કે પ્રહારો સે ઇસકી રૂબ ચ્વર હી । ઇસકી સેના કો તિતર વિતર કર ધ્વજાઈ એ પતાકાઈ ઝીનકર જમીન પર પટક દો । ઇસ પ્રકાર અપની દુર્દશા દેસ કર વહ દહસેનાપતિ એકદમ ઘચરા ગયા, ટસકા સામ્હના કરને કી ડસમેં ત્રિલુલ શક્તિ નહીં રહી । વહ સર્વથા નિર્વીર્ય બન પુરુષાર્થ સે મી ક્ષીળ મલીન હોત હુઆ ‘યહ ચોરસેનાપતિ દુર્જય હૈ’ ડમ પ્રકાર કે વિચાર સે અપને નગર કો વાપિસ છોટ આયા । આકર નેરેશ સે યથાવત્ સમસ્ત વૃત્તાન્ત આલોપાન્ત કહ સુનાયા । ડસને ડસમેં અમગ્નસેન કી શક્તિ કે ગૌરવ કા વર્ણન કરતે હુએ ચતલાયા કિ-હે નાથ ! મેં ડયો હી યહા સે સસૈય શાલાટવી કી ઓર પ્રસ્થિત હુઆ એક ગહન દુર્ગમ અટવી મેં અપને પૂર્ણરૂપ સે રાને પીને કી વ્યવસ્થા કર ડિપે હુએ ડસ અમગ્નસેન ને મેરા સામ્હના કિયા । ડસ સામ્હન મેં મુઝે યહ પૂર્ણરૂપ સે વિશ્વાસ હો ગયા હૈ કિ જબ યહ ઇસ પ્રકાર કે ડસકે સમક્ષ ન અશ્વચલ કામ દે સકતા હૈ, ન હસ્તિચલ ટિક સકતા હૈ, ન યોદ્ધાઓ કી શક્તિ ડસે વિજિત કર સકતી હૈ, ન રથચલ ડસ અપની દુષ્પ્રવૃત્તિ સે રાક સકતા હૈ ઓર

પછી સુઠીઓ તથા પગના પ્રહાર વડે તેની ખૂબ ખમર લીધી તેની સેનાને અન્ત-વ્યસ્થ (વેરણુ-ઠેરણુ) કરી ધ્વજા-પતાકા પઢાવીને જમીન પર નાખી દીધા આ પ્રમાણે પોતાની દુર્દશા જોધને તે દહસેનાપતિ એકદમ ગભરાઈ ગયો, અને તેના સામનો કરવાની તેનામાં બીલકુલ શક્તિ રહી નહિ, તે તદ્દન નિર્વીર્ય બની પુરુષાર્થથી ખપ ક્ષીણ મલિન થઈ ગયો ‘ આ ચોરસેનાપતિ દુર્જય છે એવા વિચારથી પોતાના નગરમાં પાઠો ફરી આવ્યો, આવીને રાત્રને જે કાંઈ હકીકત હતી તે તમામ પહેલેથી દેતલે સુધી કહી મળાવાવી, તેણે અલગસેનની શક્તિના ગૌરવનું વર્ણન કરતા જણાવ્યું કે-હે નાથ ! હું જ્યાં અહિંથી સૈન્ય સાથે શાલાટવીની તરફ પ્રસ્થિત થયો તેવામાં એક ગહન દુર્ગમ વનમાં પોતાના પૂરા પ્રમાણમાં ખાન-પાનની ગોઠવણ કરીને ચતાઈ રહેલ તે અલગસેને મારો સામનો કર્યો, તેણે અમારો સામનો કર્યો તેમાં મને પૂરી રીતે વિશ્વાસ આવી ગયો કે-જ્યારે આ પ્રકારે તેના પાસે અશ્વચલ કામ આપી શકતું નથી, હાથીનું બળ પણ ટકી શકતું નથી યોદ્ધાઓની શક્તિ પણ તેને જીતી શકતી નથી રથોનું બળ પણ તેની દુષ્પ્રવૃત્તિને રોકી શકતું નથી અને ચતુરગણી સેના

મૂલમ્—મૂ૦ ૧૮

તદ્દેવેણ સે મહાવલે રાયા અણ્ણયા કુગાઈ પુરિમતાલે નયરે દ્વે
મહ મહામહાલિય કુડાગારસાલ કારેડ, અણેગયલમયસનિવિદ્ધ પાસાર્થ્યં ૪ ।
તદ્દેવેણ સે મહાવલે રાયા અણ્ણયા કુગાઈ પુરિમતાલે નયરે ઉસ્સુકં જાવ
દસરત્ત પમોય ઝગ્ગોસાવેડ । ઝગ્ગોસાવિત્તા, કોડુનિયપુરિસે સદ્ધાવેડ, સદ્ધાવિત્તા
એવં વયાસી-ગન્ઠહેણ તુમ્હે દેવાણુપ્પિયા ! સાલાહવીએ ચોરપણીએ, તત્થેણ
તુમ્હે અભગ્ગસેણ ચોરસેણાવડ કરયલ જાવ એવ વચ્છ-એવ સલ્લુ દેવાણુ-
પ્પિયા ! પુરિમતાલે નયરે મહાવલેણ રત્ના ઉસ્સુકે જાવ દસરત્તે પમોએ
ઝગ્ગોસિએ ત કિણ્ણ દેવાણુપ્પિયા ! વિઝલ અસણ ૪, પુપ્ફવત્થગધમલ્લાલકારે ચ
ઈહ હવ્વમાણેજ્ઞા ઉદાહુ સયમેવ ગન્ઠેજ્ઞા ? ॥ મૂ૦ ૧૮ ॥

ન ચતુરગિણા સેના હી उस जात सकती है । यह शक्तिबल से तो बश में
किया नहीं जा सकता, तब मेरी राय तो अब यही है कि—उसे शाम दाम
दण्ड और भेद से बश करने का प्रयत्न करना चाहिये । प्रजल शत्रु इनके
द्वारा ही परास्त किये जाते हैं । इस प्रकार दंड सनापति की उचित सलाह
मानकर महाबल नरेश ने ऐसा ही किया । घनादिक की सहायताद्वारा उसने
अभग्नसेन के पक्ष के मनुष्यों को फोड़ कर अपनी ओर कर लिया । तथा
अभग्नसेन को भी अनेक प्रकार की भेटों द्वारा अपने ऊपर विश्वस्त बना
लिया ॥ सू० १७ ॥

પણ તેને છતી શકતી નથી, તે શક્તિ-બળ વડે તો કોઈ રીતે બંધ કરી શકાયો
નહિ ત્યારે મારો પ્રિયાર હાલમાં એ જે જે તેને શામ, દામ, દડ અને ભે- વડે
કરીને બંધ કરવાના પ્રયત્નો કરવા બોધે એ મહાબળવાન શત્રુનો પણ તેના
દ્વારા પરાજય કરી શકાય એ આ પ્રમાણે દડ એનાપતિની ઉચિત મલાહ
માનીને મહાબલ નરેશે તે પ્રમાણે કર્યું વન આદિની સહાયતાદ્વારા તેણે
અભગ્નસેનના પક્ષમાં રહેનારા મનુષ્યોને ફોડ્યા અને પોતાના પક્ષમાં કરી
લીધા તથા અભગ્નસેનને પણ અનેક પ્રકારની ભેગા દ્વારા પોતાનો વિશ્વાસુ
બનાવી લીધો ॥૧૭॥

वाद में मुष्टि एवं पाँवों के प्रहारों से इसकी रज्जु खबर ली। इसकी सेना को तितर बितर कर ध्वजाएँ एवं पताकाएँ डीठाकर जमीन पर पटक दीं। इस प्रकार अपनी दुर्दशा देख कर वह दडसेनापति एकदम घबरा गया, उसका साम्हना करने की उसमें विलकुल शक्ति नहीं रही। वह सर्वथा निर्वीर्य बन पुरुषार्थ से भी क्षीण मलीन होता हुआ 'यह चोरसेनापति दुर्जय है' इस प्रकार के विचार से अपने नगर को वापिस लौट आया। आकर नरेश से यथावत् समस्त वृत्तांत आद्योपात्त कह सुनाया। उसने उसमें अभयमन की शक्ति के गौरव का वर्णन करते हुए बतलाया कि—हे नाथ! मैं उद्यो ही यहा से ससैन्य शालाटवी को ओर प्रस्थित हुआ एक गहन दुर्गम भटवी में अपने पूर्णरूप से राज्ञ पाने की व्यवस्था कर ठिपे हुए उस अभयमनसेन ने मेरा साम्हना किया। उस साम्हने में मुझे यह पूर्णरूप से विश्वास हो गया है कि जब यह इस प्रकार के उसके समक्ष न अव्यवह काम दे सकता है, न हस्तिबल टिक सकता है, न योद्धाओं की शक्ति उस विजित कर सकती है, न रथबल उसे अपनी दुष्प्रवृत्ति से गक सकता है और

पछी सुठीओ तथा पग ॥ प्रहार वडे तेनी प्रग भगर वीधी तेनी सेनाने अस्त-व्य
स्थ (वेरवु-उरवु) करी ध्वजा-पताका पडावीने जमीन पर नाभी वीधा
आ प्रभावे पोतानी दुर्दशा ओधने ते दडसेनापति ओकहम गलराध गये, अने
तेना सामने ठरवानी तेनाभा विलकुल शक्ति रही नहि, ते तदन निर्वीर्य
अनी पुरुषार्थधी पखु क्षीवु भविन थध गये। 'आ चोरसेनापति दुर्जय छे
ओवा विचारधी पोताना नगरभा पाठे करी आव्ये, आवीने राजने के दाध
हकीकत हती ते तमाभ पडेलेथी देखे सुधी कही भवणावी, तेवे अवयसेननी
शक्तिना गौरवतुं वर्णन करता जखान्यु के-हे नाथ! हु जया अडिथी सैन्य
साथे शालाटवीनी त इ प्रस्थित थये तेवाभा ओक गहन दुर्गम वनभा पोताना
पूरा प्रभाषुभा जान-पाननी गोववु करीने म ताध रहेव ते अवयसेने भारे सामने।
करी, तेवे अमारो सामने करी तेभा भने पूरी रीते विधान आवी गये। के-
ज्यारे आ प्रकारे तेना पासे अद्वयल काम आवी शकतु नथी, डाथीनु गज
पखु टकी शकतु नथी योद्धाओनी शक्ति पखु तेने छती शकती नथी
रथानु गज पखु तेनी दुष्प्रवृत्तिने रोक शकतु नथी। अने अतुरगिष्ठी सेना

मताले नगरे 'उत्सुक' उल्लुङ्गम्, शुलकग्रहणरहितं, 'उत्सुक' इत्यादीनि वक्ष्यमा-
णस्य प्रमोदस्य विशेषणानि । 'जाव' यावत्, अत्र यावच्छब्देन—' टकर, अभङ्ग-
वेसं अदडिमकुदडिम, अधरिम, अधारणिज, अणुधुयमुयग, अमिलायमल्लदाम, गणि-
यावरनाडदङ्गलिय, अणेगतालाचराणुचरिय, पमुन्यपक्खिलियाभिगम, महरिह ' इति
सग्रहः । तत्र 'उत्तरम्' = उत्तरजित्त-या क्षेत्रगवादिक प्रति राज्ञे द्रव्य न
देय भवति तमित्यर्थः । 'अभटप्रवेशम्' यत्र अविद्यमानः भटाना=राजाज्ञा
निवेदना राजपुरुषाणा कौटुम्बिकगृहेषु प्रवेशो यत्र तम्, 'अदडिमकुदडिम'
दण्डोऽपराधानुसारेण निग्रहस्तेन निवृत्त, राज्ञे देयतया व्यवस्थापितं दण्डिमम्,
कुदण्ड = अनुचितनिग्रहस्तेन निवृत्त कुदण्डिमम्, ते उभे अविद्यमाने यत्र प्रमोदे
सोऽदण्डिमकुदण्डिमस्तम्, 'अधरिम' अविद्यमान धरिम=ऋणद्रव्य यत्र स तथा

जाव दसरत्तं प्रमोय उग्गोसावेह' १० दिन तक भरने वाले एक उत्सव
की घोषणा करवाई । यहा यावत् शब्द से घोषणा में राजपुरुषों ने यह
प्रकट किया कि 'उत्तर' इस उत्सव में आई हुई किसी भी वस्तु पर
राज कर नहीं लेगा, इसमें दुकानों के लिये लैगई जमीन का भाडा तथा
विक्री के लिये लाई गई गाय आदि पर का महमूठ बिलकुल माफ किया गया है,
'अभङ्गवेस' राजा के तर्फ से कोई भी राजपुरुष किसी के घर पर आकर
नवन आजा की घोषणा नहीं कर सकेंगे, 'अदडिमकुदडिम' उचित और अनुचित
सब प्रकार का दंड इसमें माफ रहेगा, 'अधरिम' कोई भी साहूकार किसी
भी कर्जदार को इस उत्सव में अपना ऋण अदा करने के लिये कह न सकेगा—

पुरिमताल नगरभा 'उत्सुक जाव दसरत्तं प्रमोय उग्गोसावेह' १० दिन दिवस
भराय तेवा अेक उत्सवनी घोषणा करावी, अही यावत् शब्दथी घोषणाभा
राजपुरुषोअे अे वस्तु प्रकट करी छे—' उत्तर ' आ उत्सवभा आवेली कोछ
पण वस्तु उपर राज्य तरक्षथी कर (टेकम) लेवाभा आवशे नहि तेमज
आ उत्सवभा दुकाने करवा भाटे जे जमीन आपवाभा आवशे तेनु लाडु
लेवाशे नहि अने वेयाणु करवा भाटे आवेली गाय आदि परने कर तदन
भाक्ष करेले छे ' अभङ्गवेस ' राज्य तरक्षथी कोछ पण नोकर कोछना घेरे
आपीने नवा दुकमनी जहरेरात करशे नहि ' अदडिमकुदडिम ' उचित-अने
अनुचित तमाभ प्रकारना दंड तेभा भाक्ष रडेथे ' अधरिम ' कोछपण शाहुकार
कोछपण करजहारने आ उत्सवभा पोतालु देख आपवा भाटे कही थकथे नहि

ટીકા—મૃ० ૧૮

‘તણ ન’ ઇત્યાદિ । તતઃ સ્વલુ ત મહાવલો રાજાઽન્યદા કદાચિત્
પુરિમતાલે નગરે ણા મહતી મશસ્તામ્ ‘મહામહાલિયં’ મહાતિમહાલિકામ્=
અતિવિશાલા ‘કૂડાગારસાલ’ કૂટાગારશાલા=પડ્યન્નમયન ‘કારેહ’ કારયતિ
તા કીદશી ?=મિત્યાહ—‘અણગવ્વમયસનિવિદ્ધં’ અનેઽસ્તમ્મશતસનિવિદ્ધામ્=
અનેઽશતસ્તમ્મયુક્તામ્ ‘પાસાર્દય’ પાસાદીયા=મસત્રતાકારિણીમ્, અત્ર—‘દરિ-
સણિજ્ઞ, અમિરુવ, પઢિરુવ’ ઇતિ ત્રીણિ પદાનિ સગ્રહીતવ્યાનિ । દર્શનીયામ્,
અમિરુપામ્, મતિરુપામ્ । તત સ્વલુ સ મહાવલો રાજા, અન્યદા કદાચિત્ પુરિ

‘તણ ન સે०’ ઇત્યાદિ ।

‘તણ ન’ હસ કે વાદ ‘સે મહવ્વલે રાયા’ હસ મહાવલ નરેશ ન
‘અણયા કયાઈ’ કાઈ એક સમય ‘પુરિમતાલ્લનયરે’ પુરિમતાલ નગર મેં
‘ણ’ એક ‘મહ’ મશસ્ત ‘મહામહાલિય’ અનિગય વિશાલ ‘કૂડાગા
રસાલ’ કૂટાગારશાલા ‘કારેહ’ વનવાઈ । ‘અણગવ્વમયસનિવિદ્ધ’ જો
અનેક સ્વભો સે યુક્ત થી । ‘પાસાર્દય’ ચિત્ત કો આનન્દ પ્રદાન કરને વાલી
થી । ‘દરિસણિજ્ઞ અમિરુવ પઢિરુવ’ દર્શનીય થી, અમિરુપ થી, એવ
વિશિષ્ટ શોભા કા પાત્ર હાન સે જો અદ્વિતીય માની જાતી થી । ‘તણ ન સે
મહવ્વલે રાયા અણયા કયાઈ’ એક દિન કી વાત હૈ કિ ઉસ મહાવલ
નરેશ ને કિસી એક સમય ‘પુરિમતાલ્લનયરે’ પુરિમતાલ નગર મેં ‘ઉસ્સુક

તણ ન સે ઇત્યાદિ

તણ ન’ તે પછી ‘સે મહવ્વલે રાયા’ તે મહાવલ નરેશે ‘અણયા
કયાઈ’ કોઈ એક સમય ‘પુરિમતાલ્લનયરે’ પુરિમતાલ નગરમા ‘ણ
એક મહ વખાણવા ચોગ્ય ‘મહામહાલિય અતિશયવિશાલ કૂડાગાર
સાલ’ કૂટાગારશાલા કારેહ બનવાથી ‘અણગવ્વમયસનિવિદ્ધ’ ને અનેક
થાલલાઓથી ભેડાએલી હતી, પાસાર્દય, દરિસણિજ્ઞ, અમિરુવ, પઢિરુવ
ચિત્તને આનન્દ આપનારી હતી ભેવા લાયક હતી અનુરૂપ=મળને મળતી
ભેવી ભેધએ તેવી હતી અને વિશેષ શોભાપાત્ર હોવાથી તે અદ્વિતીય-અભેડ
માનવાના આવતી હતી તણ ન સે મહવ્વલે રાયા અણયા કયાઈ’ એક
દિવસની વાત છે કે તે મહાવલ રાજાએ કોઈ એક સમય ‘પુરિમતાલ્લનયરે’

मताले नगरे 'उत्सुक' उ-उत्सुकम्, शुनकग्रहणरहित, 'उत्सुकं' इत्यादीनि वक्ष्यमा-
णस्य प्रमोदस्य विशेषणानि । 'जाव' यावत्, अत्र यावच्छब्देन—' टकर, अमडप्प-
वेसं अदडिमकुदडिम, अधरिम, अधारणिज्ज, अणुधुयमुयग, अमिलायमल्लदाम, गणि-
यावरनाडदज्जल्लिय, अणेगतालाचाराणुचरिय, पमुदयपक्कील्लियाभिराम, महरिह ' इति
सग्रहः । तत्र 'उत्तरम्' =रुज्जित-या क्षेत्रगवादिक प्रति राज्ञे द्रव्य न
देय भवति तमित्यर्थः । 'अमटप्रवेशम्' यत्र अविग्रमानः भटाना=राजाज्ञा
निवेदना राजपुरुषाणा कौटुम्बिकगृहेषु प्रवेशो यत्र तम्, 'अदडिमकुदडिम'
दण्डोऽपराधानुमारेण निग्रहस्तेन निवृत्त, राज्ञे देयतया व्यवस्थापितं दण्डिमम्,
कुदण्ड =अनुचितनिग्रहस्तेन निवृत्त कुदण्डिमम्, ते उभे अविग्रमाने यत्र प्रमोदे
सोऽदण्डिमकुदण्डिमस्तम्, 'अधरिम' अविग्रमान उरिम=ऋणद्रव्य यत्र स तथा

जाव दसरत्त पमोय उग्गोसावेइ' १० दिन तक भरने वाले एक उमव
की घोषणा करवाई । यहा यावत् शब्द से घोषणा में राजपुरुषों ने यह
प्रकट किया कि 'उत्तर' इस उत्सव में आई हुई किसी भी वस्तु पर
राज्य कर नहीं लेगा, इसमें दुकानों के लिये लगी जमीन का भाड़ा तथा
बिन्नी के लिये लाई गई गाय आदि पर का महमूठ विलकुल माफ किया गया है,
'अमडप्पवेस' राजा के तर्फ से कोई भी राजपुरुष किसी के घर पर आकर
नवन आजा की घोषणा नहीं कर सकेंगे, 'अदडिमकुदडिम' उचित और अनुचित
सब प्रकार का दंड इसमें माफ रहेगा, 'अधरिम' कोई भी साहूकार किसी
भी कर्जदार को इस उत्सव में अपना ऋण अदा करने के लिये कह न सकेगा—

पुरिमताले नगरमा 'उत्सुक जाव दसरत्त पमोय उग्गोसावेइ' १० दिन दिवस
बाराय तेवा अेक उत्सवणी घोषणा करावी, अही यावत् शब्दथी घोषणाभा
राजपुरुषोअे अे वस्तु प्रकट करी छे—' उत्तर ' आ उत्सवभा आवेली कोछ
पण वस्तु उपर राज्य तरक्षथी कर (टेकम्) लेवाभा आवशे नहि तेमज्ज
आ उत्सवभा हुमाने करवा भाटे जे जमीन आपवाभा आवशे तेनु भाडु
लेवाशे नहि अने वेयाणु करवा भाटे आवेली गाय आदि परने कर तदन
भाइ करेवो छे 'अमडप्पवेस' राज्य तरक्षथी कोछ पण नोकर कोछना घेरे
आवीने नवा हुकमनी जाडेरत्त करशे नहि 'अदडिमकुदडिम' उचित-अने
अनुचित तमाभ प्रकारना दंड तेभा भाइ रडेशे 'अधरिम' कोछपण साहुकार
कोछपण करजहारने आ उत्सवभा पोतालु देख आपवा भाटे कही थकशे नहि

તમ્, ઉત્તમર્ણાધમર્ણાભ્યા પરસ્પર તદ્વનિવારણાર્થ ન ધલદનીય કિન્તુ તદ્ દ્રવ્ય રાજા દેય ભવિષ્યતીતિ ભાવ' । ' અધારણિજ્ઞ ' અવિગ્રમાનઃ ધારણી-યોઽધમર્ણો યત્ર સ તથા તમ્, કેનાપિ જનેન કસ્માદપિ ઋણ ન ગ્રાહ્યમ્, તસ્મૈ ઋણગ્રાહકાય રાજા ધનમપુનર્ગ્રહણાય દાસ્યતે इति ભાવઃ । ' અણુબ્યુય-મુયંગ અનુધૂતમૃદદ્રમ્-અનુધૂતાઃ=વાદકૈરાનુપૂર્વ્યેણ વાદનાર્થમુક્ષિપ્તાઃ, મૃદદ્રા યત્ર સ તથા તમ્, યદ્વા-અનુધૂતમૃદદ્રમ્, અનુધૂતા=અત્યક્તા વાદકૈર્વાદ-નાર્થ પરિગૃહીતા મૃદદ્રા યત્ર સ તથા તમ્, ' અમિલાયમહદામ ' અમ્લાનમાલ્ય-દામાનમ્ ' ગણિયાવરનાડહજ્જકલિય ' ગણિકાવરનાટકીયકલિત=ગણિકાવરૈ-નાટકપાત્રૈશ્વ કલિતો યઃ સ તથા, તમ્, ' અણેગતાલાચરાણુચરિય ' અનેક-તાલાચરાણુચરિતમ્-અનેકૈ, તાલાચરૈ=પ્રેક્ષકવિશેષૈઃ તાલદાયકૈરિત્યર્થ', અનુ-ચરિતમ્=આસેવિતમિત્યર્થ', ' પ્રમુહ્યપક્ષીલિયામિરામ ' પ્રમુદિતપ્રકીર્ણિતામિરા

ઔર ન इसके लिये वे दोनों परस्पर में किसी भी प्रकार से अशान्ति हो उत्पन्न कर सकेंगे । ' अधारणिज्ज्ञ ' कजदार के कर्ज को राजा अपनी तरफ से चुकता करेगा, ' अणुब्युयमुयंग ' गाने बजाने की इसमें पूर्ण व्यवस्था रहेगी, ' अमिलायमहदाम ' माला गूथने लायक अम्लान-रिखले हुए पुष्पों की दुकानें भी यहाँ खोली जायेंगी । ' गाणियावरनाडहज्जकलिय ' वेश्याओं एवं नाटक करने वालों के नाच, गान एवं अभिनय, इस अवसर देखने को मिलेंगे । ' अणेगतालाचराणुचरिय ' तालविद्या में निपुण जनों का यहाँ अच्छा जमघट रहेगा, ' प्रमुह्यपक्षीलियामिराम ' अनेक प्रकार के खेल और तमाशे यहाँ जनता को दिखलाये जावेंगे जनता के प्रत्येक आवश्यकीय कार्यों की एवं

અને લેણદાર તથા દેણદાર બન્ને પરસ્પર અશાન્તિ ઉત્પન્ન કરી શકશે નહિ ' અધારણિજ્ઞ ' કરજદારનું જે કરજ છે, તે રાજા પોતાના તરફથી ચૂકવી આપશે ' અણુબ્યુયમુયંગ ' તથા ગાવા-ગબગવા ણી તેમા પૂરી વ્યવસ્થા રહેશે અમિલા-યમહદામ ' માલા ગુથવા લાયક અમ્લાન-નહિ કરમાએલા (ખીલેલા) પુષ્પોની દુકાનો પણ ત્યાં ખોલવામા આવશે ગણિયાવરનાડહજ્જકલિય ' વેશ્યાઓ અર્થાત્ નાટક કરનારાઓનો નાચ, ગાયન અને અભિનય, આ અવસર ઉપર જોવા મળશે, ' અણેગતાલાચરાણુચરિય ' તાલવિદ્યામા કુશળ માણસોની અહીં સારી રીતે જમાવટ થશે પ્રમુહ્યપક્ષીલિયામિરામ અનેક પ્રકારના ખેલ અને તમાસા અહીં માણસોને જતાવવામા આવશે માણસોની તમામ પ્રકારની

मम्=प्रमुदितैः = प्रहर्षैः प्रक्रीडितैः = प्रक्रीडनैश्चाभिराम=मनोहरम् 'महरिहं'
महार्हं = महता योग्यम्, 'दसरात्' दशरात्र=दशाहोरात्रव्यापकम्, 'पमोय'
प्रमोदम्=हर्षम्=उत्सवम्, 'उग्योसावेइ' उद्योपयति, स्वपुरुषैरुद्योपणा कारयती
त्यर्थः । उद्योपयित्वा, कौटुम्भिकपुरुषान् शब्दयति=आह्वयति, शब्दयित्वा=आह्वय,
'एव'=वक्ष्यमाणप्रकारेण 'वयासी' अवादीत् = गच्छत खलु यूय हे देवा
नुप्रियाः ! शालाटव्या चोरपल्याम् तत्र खलु यूयम् अभगसेनं चोरसेनापतिं
करतलपरिगृहीत शिरआवर्त्तं मस्तकेऽञ्जलिं कृत्वा, 'वयह' वदत-एव खलु हे

उसकी सुखसुविधा की यहा सुन्दर से सुन्दर व्यवस्था की जावेगी, 'महरिह'
इसे जहा तक हो सकेगा-दर्शनीय एवं अनुकरणीय बनाने की हर तरह से चेष्टा
की जायगी । इस प्रकार राजाने अपने जनों द्वारा उत्सव की घोषणा कराई ।
'उग्योसावित्ता' इस घोषणा के हो चुकने पर फिर नरेज ने 'कौटुम्भिकपुरिसे
सद्वावेइ' अपने आनाकारी पुरषों को अपने निकट बुलवाया 'सद्वावित्ता' और
बुला कर 'एव वयासी' इस प्रकार कहा कि-'गच्छह ण तुम्हे देवाणुप्पिया'
हे देवानुप्रियो ! आप लोग जाओ, जाकर 'शालाटवीए चोरपल्लीए' शाला-
टवीस्थित चोरपल्ली में 'तत्थ ण तुम्हे अभगसेण चोरसेणावइ' अभगसेन
चारसेनापति को 'करयल जाव एव वयह' योग्य शिष्टाचारपूर्वक अभिवादन
कर हमारी ओर से यह खबर दो 'एव खलु देवाणुप्पिया !' देखो समाचार

जइरीआतो अने तेओना सुण भाटे अही साशमा सारी गोठवणु करवाभा
आवथे 'महरिह' तेने जनशे त्या सुधी दर्शनीय अर्थात् अनुकरणीय बना
ववा भाटे इरेक प्रकारना प्रयत्ना करवाभा आवथे आ प्रभाणु रान्ते पोताना
भाणुसोद्धारा उत्सवणी घोषणा-जोडेरान्त करवी 'उग्योसावित्ता' आ प्रभाणु
घोषणा करान्या पछी इरीथी रान्ते 'कौटुम्भिकपुरिसे सद्वावेइ' पोतानी आज्ञाभा
रडेनाग पुइधेने पोताना पासो जेलाव्या 'सद्वावित्ता' जेलापीने 'एव वयासी'
आ प्रभाणु कहु- गच्छह ण तुम्हे देवाणुप्पिया 'हे देवानुप्रियो ! आप
जोडो जओ ! जधने 'शालाटवीए चोरपल्लीए' शालाटवीस्थित चोरपल्लीभा
'तत्थ ण तुम्हे अभगसेण चोरसेणावइ' अजगनेने चोरसेनापतिने करयल
जाव एव वयह 'शिष्टाचारयोग्य अभिनदन करीने अमारा तरइथी ओ
अगर आपो - एव खलु देवाणुप्पिया !' अमाचार ओ छे छे 'पुरिमताले

તમ્, ઉત્તમર્ણાધમર્ણાભ્યા પરસ્પર તટ્થનિવારણાર્થ ન કલહનીય કિન્તુ તદ્ દ્રવ્ય રાક્ષા દેય ભવિષ્યતીતિ ભાવ' । 'અધારણિજ્ઞ' અવિચ્છિન્નઃ ધારણી-યોઽધમર્ણો યત્ર સ તથા તમ્, કેનાપિ જનેન કસ્માદપિ ઋણ ન ગ્રાહ્યમ્, તસ્મૈ ઋણગ્રાહકાય રાક્ષા ધનમપુનર્ગ્રહણાય દાસ્યતે इति ભાવઃ । 'અણુધુય-મુયંગ અણુધૂતમૃદદ્રમ્-અનૂધૂતાઃ=વાદકૈરાણુપૂર્વ્વેણ વાદનાર્થમુત્તિષ્ઠતા., મૃદદ્રા યત્ર સ તથા તમ્, યદ્વા-અણુધૂતમૃદદ્રમ્, અણુધૂતા=અત્યક્તા વાદકૈર્વાદ-નાર્થ પરિગૃહીતા મૃદદ્રા યત્ર સ તથા તમ્, 'અમિલાયમહદામ' અમ્લાનમાલ્ય દામાનમ્ 'ગણિયાવરનાહઙ્ગકલિય' ગણિકાવરનાટકીયકલિત=ગણિકાવરૈ-નાટકપાત્રૈશ્ચ કલિતો યઃ સ તથા, તમ્, 'અણેગતાલાચરાણુચરિય' અનેક તાલાચરાણુચરિતમ્-અનેકૈ, તાલાચરૈ=પ્રેક્ષકવિશેષૈઃ તાલદાયકૈરિત્યર્થ', અણુ ચરિતમ્=આસેવિતમિત્યર્થ, 'પ્રમુદ્ધપક્વીલિયામિરામ' પ્રમુદિતપ્રકીલિતામિરા

ઔર ન इसके लिये वे दोनों परस्पर मे किसी भी प्रकार से अशान्ति हो उत्पन्न कर सकेंगे । 'अधारणिज्ज्ञं' कजदार के कर्ज को राजा अपनी तरफ से चुकता करेगा, 'अणुधुयमुयंग' गाने बजाने की इसमें पूर्ण व्यवस्था रहेगी, 'अमिलायमहदाम' भाला गूथने लायक अम्लान-खिले हुए पुष्पों की दुकाने भी यहा खोली जायेंगी । 'गणियावरनाहङ्गकलिय' वेश्याओं एव नाटक करने वालों के नाच, गान एव अभिनय, इस अवसर देखने को मिलेंगे । 'अणैगतालाचराणुचरिय' तालविद्या में निपुण जनों का यहा अच्छा जमघट रहेगा, 'प्रमुद्वपक्वीलियामिराम' अनेक प्रकार के खेल और तमाशे यहा जनता को दिखलाये जावेंगे जनता के प्रत्येक आवश्यकीय कार्यों की एव

અને લેણદાર તથા દેણદાર બન્ને પરસ્પર અશાન્તિ ઉત્પન્ન કરી શકશે નહિ 'અધારણિજ્ઞ' કરજદારનું જે કરજ છે, તે રાજા પોતાના તરફથી ચૂકવી આપશે 'અણુધુયમુયંગ' તથા ગાવા-ગજાવવા માં તેમાં પૂરી વ્યવસ્થા રહેશે 'અમિલા-યમહદામ' ભાલા ગૂથવા લાયક અમ્લાન-નહિ કરમાએલા (ખીલેલા) પુષ્પોની દુકાનો પણ ત્યાં ખોલવામાં આવશે 'ગણિયાવરનાહઙ્ગકલિય' વેશ્યાઓ અર્થાત્ નાટક કરનારાઓનો નાચ, ગાયન અને અભિનય, આ અવસર ઉપર જોવા મળશે, 'અણેગતાલાચરાણુચરિય' તાલવિદ્યામાં કુશળ માણસોની અહીં સારી રીતે જમાવટ થશે 'પ્રમુદ્ધપક્વીલિયામિરામ' અનેક પ્રકારના ખેલ અને તમાસા અહીં માણસોને જતાવવામાં આવશે માણસોની તમામ પ્રકારની

मम्=प्रमुदितैः = मर्पैः प्रक्रीडितैः = प्रक्रीडनैश्चामिराम=मनोहरम् 'महरिहं'
महार्हं = महता योग्यम्, 'दसरत्त' दशरत्तं=दशाहोरात्रव्यापकम्, 'पमोय'
प्रमोदम्=हर्षम्=उत्सवम्, 'उघोसावेड' उद्धोषयति, स्वपुरुषैर्मद्धोषणा मारयती
त्यर्थः । उद्धोषयित्वा, कौटुम्भिकपुरुषान् गच्छयति=आह्वयति, गच्छयित्वा=आहूय,
'एव' =वक्ष्यमाणप्रकारेण 'वयासी' अवादीत् = गच्छत खलु यूय हे देवा-
नुप्रियाः । शालाट्व्या चोरपत्न्याम् तत्र खलु यूयम् अभग्नमेनं चोरसेनापतिं
करतलपरिगृहीत शिरावर्तं मस्तकेऽञ्जलिं कृत्वा, 'वयह' वदत-एव खलु हे

उमकी सुरसुविधा की यहा सुन्दर से सुन्दर व्यवस्था की जावेगी, 'महरिह'
इसे जहा तक हो सकेगा-दर्शनीय एवं अनुकरणीय बनाने की हर तरह से चेष्टा
की जायगा। इस प्रकार राजाने अपने जनो द्वारा उत्सव की घोषणा कराई।
'उघोसावित्ता' इस घोषणा के हो चुकने पर फिर नरेश ने 'कौटुम्भिकपुरिसे
सद्वावेड' अपने आज्ञाकारी पुरुषों को अपने निकट बुलाया 'सद्वावित्ता' और
बुला कर 'एव वयासी' इस प्रकार कहा कि—'गच्छह ण तुम्हे देवानुप्पिया'
हे देवानुप्रियो ! आप लोग जाओ, जाकर 'शालाट्वीए चोरपत्नीए' शाला-
ट्वीस्थित चोरपत्नी में 'तत्थ ण तुम्हे अभग्नसेण चोरसेणावड' अभग्नसेन
चोरसेनापति को 'करयल जाव एव वयह' योग्य शिष्टाचारपूर्वक अभिवादन
कर हमारी ओर से यह खबर दो 'एव खलु देवानुप्पिया।' देखो समाचार

जइरीआतो अने तेज्जाना सुण भाटे अही साशमा मारी गोवणु करवाभा
आवथे 'महरिह' तेने जनथे त्या सुधी दर्शनीय अर्थात् अनुकरणीय बनाने-
वा भाटे दरेक प्रकारना प्रयत्नो करवाभा आवथे आ प्रभाणु सान्ने पोताना
भाणुनेद्वारा उत्सवनी घोषणा-जडेराल कगवी 'उघोसावित्ता' आ प्रभाणु
घोषणा कराव्या पणी इरीथी सान्ने 'कौटुम्भिकपुरिसे सद्वावेड' पोतानी आज्ञाभा
रडेनाग पुइयेने पोताना पाने जेलाव्या 'मद्वावित्ता' जेलापीने 'एव वयासी'
आ प्रभाणु कछु— गच्छह ण तुम्हे देवानुप्पिया 'हे देवानुप्रियो ! आप
बोडो न्ने ! जधने 'शालाट्वीए चोरपत्नीए' शालाट्वीस्थित चोरपत्नीभा
'तत्थ ण तुम्हे अभग्नसेण चोरसेणावड' अलग्नसेन चोरसेनापतिने करयल
जाव एव वयह' शिष्टाचारयोग्य अलिनदन तरीने अमारा तरइथी जे
अजर आपो— एव खलु देवानुप्पिया।' मभाआ जे छे डे 'पुरिमताले

દેવાનુપ્રિયા: ' પુરિમતાલનગરે મહાબલેન રાજા ઉન્નુલ્લો યાવત્ દશરાત્રવ્યા-
પકઃ પ્રમોદ' = 'ઉત્સવ', ' ડગ્યોસિણ ' ઉદ્ગોષિતઃ, ' ત ' તસ્માત્ ' કિણ્ણ ' કિં
સ્વલુ ' તુમ્હે ' યૂયં હે દેવાનુપ્રિયા: ! વિપુલપશનાદિકં ' પુષ્પવત્થગધમહાલંકારે ય '
પુષ્પવત્થગધમહાલંકારાથ ' હહ ' હહ ' હન્ન ' અર્વાક્ = શીત્રમ્ ' માણેજ્ઞા '
આનાયયેત = આનાયયિષ્યથ ' ઉદાહુ ' ઉતાહો = અથવા ' સયમેવ ગ ઠેજ્ઞા ' સ્વય
મેવ ગમિષ્યથ ? ॥ સૂ. ૧૮ ॥

યહ હૈ કિ- ' પુરિમતાલે નગરે મહાબલેન રાજા ઉન્નુલ્લે જાવ દસરત્તે
પમોણ ડગ્યોસિણ ' પુરિમતાલ નગર મે મહાબલ નરેશ ને ૧૦ દિન તક એક
ઉત્સવ મનાને કી યોજના કી હૈ-હસ મે આને વાલો ચીજો પર જુગી આદિ સબ
પ્રકાર કે કર રાજ્ય કી ઓર સે માફ કિયે ગયે હૈ । હસ ઉત્સવ મે મનોવિનોદ
કી પ્રત્યેક સામગ્રી કા પૂર્ણ પ્રગથ કિયા ગયા હૈ ' ત કિ ન દેવાનુપ્રિયા '
હસ લિયે હે દેવાનુપ્રિય ! આપ ' વિડલ અસણ ૪ પુષ્પવત્થગધમહાલંકારે ય '
વિપુલ, અશન-પાનાદિક એન પુષ્પ, વજ્ર, ગંડ, માલાદિક સમસ્ત સામગ્રા ' હહ હ્રવ-
માણેજ્ઞા ' યહા મગવાયેંગે ' ઉદાહુ ' અથવા ' ગચ્છેજ્ઞા ' આપ સ્વય વહા
પધારેંગે ? ॥

માવાર્થ— મહાબલ નરેશ ને દંડસેનાપતિ કી સમ્મતિ કે અનુસાર અભગ્નસેન
કો અપને વશ મે કરને કે લિયે આયોજન પ્રારંભ કર દિયા । હસમે હસને
સર્વ પ્રથમ નગર મે કિસી એક સમય એક સુન્દર કૂટાગારશાલ કા જો વિશેષ

અયરે મહાબલેન રાજા ઉન્નુલ્લે જાવ દસરત્તે પમોણ ડગ્યોસિણ ' પુરિમતાલ નગ
રમા મહાબલ રાજાએ હમ દિવસ સુધીનો એક ઉત્તમ ઉજવવાની યોજના
કરી છે તેમા આવનારી ચીજોપર જુગી (દાણ) આદિ સર્વ પ્રકારના કર રાજ્ય
તરફથી માફ કરેલા છે આ ઉત્તમમા મનોરંજનની તમામ સામગ્રીનો પૂરો
પ્રગથ કર્યો છે ' ત કિ ન દેવાનુપ્રિયા ! એટલા માટે હે દેવાનુપ્રિય !
આપ વિડલ અસણ ૪ પુષ્પવત્થગધમહાલંકારેય પુષ્કળ અશન, પાનાદિક
અને પુષ્પ, વજ્ર, ગધમાલાદિક તમામ સામગ્રી હહ હ્રવમાણેજ્ઞા અહી
મગાવશે ઉદાહુ' અથવા સયમેવ ગચ્છેજ્ઞા ' આપ પોતે ત્યા પધારશે

માવાર્થ— મહાબલ નરેશે હડ સેનાપતિની સલાહ પ્રમાણે, અભગ્નસેનને
પોતાના વશ કરવા માટે આયોજન (પ્રવૃત્તિ) પ્રારંભ કરી દીધો તેમા તેણે
સૌ પહેલા નગરમા કેઈ એક સમયે એક સુદૃઢ વિશેષ નિશાલતાવાળી

વિશાલતા લિયે હુણ થા નિર્માણ કરવાયા । રાજાને હ્રસે વિશેષચિત્તાર્પક વનવાયા । ભવન પૂર્ણરૂપ મે જવ સાગોપાગ નિર્મિત હો ચુકા સ્તવ રાજાને અપને ગજપુરુષોદ્ધારા નગર મે યહ ઘોષણા કરવાઈ કિ—નગર મે ૨૦ દિન તરુ, એક મહાન ઉત્સવ હોગા, જિસમે જનતા કે લિયે હરેક પ્રકાર મે સુવિધા દો જાયગો, બહાર અથવા શહર કે સમસ્ત દુકાનદારો સે કિસી મો વસ્તુ પર રાજ્ય કર નહોં લેગા । દુકાન કે લિયે જમીન રાજ્ય કી ઓર સે સુખત દા જાયગી । ઉત્સવ મે કોઈ મી વ્યક્ત કિસી મી વ્યક્તિ કે લિયે ઋણ આદિ અદા કરને કે લિયે વાધ્ય નહોં કર સકેગા । કર્જ રાજા કી તરફ સે ચુકાયા જાયગા । રાજકર્મચારી પુરુષ મેહે મેં સમ્મિલિત હુણ કિસી મી વ્યક્તિ કો કિસી મી રૂપ સે દના નહોં સકેંગે । વ્યવસ્થા હરેક પ્રકાર કી હસ ઉત્સવ મેં સુન્દર સે સુન્દર બનાવે કી તરફ ધ્યાન દિયા ગયા હૈ । આદિ૨ ઓર મી ઉત્સવ કી જિસ પ્રકાર સે વ્યવસ્થા ચિત્તાર્પક વન સકે ઉન૨ વાતો કો નેરશ ને અપન વ્યક્તિયો દ્વારા ઘાપિત કરવા દિયા ।

ઘોષણા હો ચુકને પર નેરશ ને કૌટુંબિક પુરુષો કો ફિર સે અપને નિકટ બુલવાયા ઓર કહા કિ શાલાટવી મેં જાકર ચોરપહી મે રહને વાલે અમનસેન

દૂતાગાર શાલા નિર્માણ કરાવી, રાજાએ તેને ખાસ કરીને ચિત્તનું આકર્ષણ કરે તેવી બનાવી, તે ભવન પૂરી રીતે બ્યારે સાગોપાગ તૈયાર થઇ ગયું ત્યારે રાજાએ પોતાના રાજપુરુષોદ્ધાર નગરમાં એવી ઘોષણા—ઝંઝેરાત કરાવી કે, નગરમાં દશ દિવસ સુધી એક મહાન ઉત્સવ થશે, જેમાં માણસો માટે દરેક પ્રકારની સગવડ આપવામાં આવશે, બહાર અથવા શહેરના તમામ દુકાનદારો પામેથી કોઇ પણ વસ્તુ પર રાજ્ય તરફથી કર—દાણુ લેવાશે નહિ, દુકાનો માટે રાજ્ય તરફથી જમીન ભક્ત આપવામાં આવશે ઉત્સવમાં કોઇ પણ માણસ કોઇ માણસ પાસેથી લેણું વસુલ કરવા માટે હરકત કરી શકશે નહિ, દેણું હશે તે રાજ્ય તરફથી ચૂકવી અપાશે, રાજાના નોકરો આ ઉત્સવમાં આવેલા કોઇ પણ માણસને કોઇ પણ પ્રકારે દબાવી શકશે નહિ આ ઉત્સવમાં દરેક પ્રકારની વ્યવસ્થા સારામાં સારી રાખવા માટે ધ્યાન આપવામાં આવ્યું છે તેમજ ઉત્તમ ચિત્તનું આકર્ષણ કરે તેવો બનાવવા માટેની તમામ સૂચના રાજાએ પોતાના નોકરો દ્વારા કરાવી દીધી સૂચના કરાવ્યા પછી રાજાએ કૌટુંબિક પુરુષોને ફરીથી પોતાના પાસે બોલાવ્યા અને કહ્યું કે— શાલાટવીમાં જાઓ અને ચોરપટ્ટીમાં રહેવાવાળા અમનસેનને આ સમાચાર

મૂલમ્—મૂ० ૧૯

તદ્દેવે ને કોઢુંબિયપુરિસા મહંબલસ્સ રણ્ણો કરયલ જાવ પઢિમુણેતિ, પઢિમુણિત્તા પુરિમતાલ્લાઓ જયરાઓ પઢિણિલ્લમંતિ, પઢિણિલ્લમિત્તા ણાઈ વિકિલ્લેહિં અદ્દાણેહિં મુદ્દેહિં પાયરાસેહિં જેણેવ સાલાલ્લી ચોરપટ્ટી તેણેવ ડવાગચ્છતિ, ડવાગચ્છિત્તા અમ્મગ્ગસેણ ચોરસેણાવડ કરયલ જાવ એવં વયાસી-
એવં સ્વલ્લુ દેવાણુપ્પિયા ! પુરિમતાલનયરે મહંબલ્લેણ રણ્ણા ડસ્સુકે જાવ ડદાહુ સયમેવ ગચ્છેજ્ઞા ? । તદ્દેવે ને અમ્મગ્ગસેણે તે કોઢુંબિયપુરિસે એવં વયાસી—‘અહ્ણ દેવાણુપ્પિયા ! પુરિમતાલનયરે સયમેવ ગચ્છામિ । તદ્દેવે કોઢું બિયપુરિસે સકારેહિં, સમ્માણેહિં, સકારિત્તા સમ્માણિત્તા પઢિવિસજ્ઞેહિં ॥ સૂ० ૧૯ ॥

ટીકા—મૂ० ૧૯

‘ તદ્દેવે ’ इत्यादि । तत् खलु ते कौटुम्बिकपुरुषा. महाबलस्य राज्ञः करतलपरिगृहीत शिरावर्तं मस्तके अञ्जलिं कृत्वा तथेति—‘ तथाऽस्तु ’ इति

એ યહ સમાચાર કહતે હુએ કહના કિ—નરેશ ને હસ ડત્સવ મે સમ્મિલિત હાને કે લિયે આપકે સાદર આમત્રિત કિયા હૈ ઓગ યહ પુઢવાયા હૈ કિ વયા આપ ડતમ સ્વાને પોને કી સામગ્રી એવં પુપ્પ, વલ્લ, ગંધ, માલા આદિ સમસ્ત સામગ્રી યહા મગવાયેંગે અથવા આપ સ્વયં વહા પધારેંગે ? ॥ સૂ० ૧૮ ॥

‘ તદ્દેવે ને ’ इत्यादि ।

‘ તદ્દેવે ’ इस प्रकार के आदेश को सुनने के बाद ‘ ते कौटुम्बिक-पुरिसा ’ उन कौटुम्बिकपुरुषेति ‘ महंबलस्स रण्णो ’ महाबल नरेश के ‘ करयल जाव पडिमुणेंति ’ सादर करबद्ध नमस्कार कर उनके द्वारा प्रदत्त

કહેા અને કહેલુ કે—રાજાએ આ ઉત્સવમા સમ્મિલિત થવા માટે આપને આદરપૂર્વક આમત્રણ કર્યું છે અને પૂછાવ્યું છે કે—આપ ઉત્તમ ખાવા પીવાની સામગ્રી તથા પુપ્પ, વલ્લ, ગંધ, માલા આદિ સમસ્ત સામગ્રી ત્યાં મંગાવશે અથવા આપ પોતે ત્યાં પધારશે ? ॥ સૂ ૧૮ ॥

‘ તદ્દેવે ને ’ इत्यादि

‘ તદ્દેવે ’ આ પ્રમાણે આદેશને સાંભળીને પછી ‘ તે કોઢુંબિયપુરિસા તે કોટુમ્બિક પુરિસાએ ‘ મહંબલ્લસ્સ રણ્ણો ’ મહાબલ રાજાને ‘ કરયલ જાવ પઢિ મુણેતિ ’ માદર ને હાથ ઝોડી નમસ્કાર કરી તેમણે આપેલા હુકમનો અંતર

कृत्वा प्रतिशृणोति=आज्ञा स्वीकरोति । प्रतिश्रुत्य, पुरिमतालान्नगरात् 'पडि-
णिक्खमंति' प्रतिनिष्क्रामन्ति=निर्गच्छन्ति, 'पडिणिक्खमिच्च' प्रतिनिष्क्रम्य
'णाइविक्किट्ठेहि' नातिविकृष्टैः=अनतिदीर्घैः, 'अट्ठाणेहि' अध्वमि=मार्गैः
'सुहेहि' सुखैः=सुखजनकैः, 'पायरासेहि' मातराणैः=मातरश्नीयैः=मातः-
काले भोजनीयैः सह यत्रैव शालाट्ठी चोरपट्टी तत्रैवोपागच्छन्ति । उपागत्य,
अभग्नसेनं चोरसेनापतिं करतल-यावन् मस्तकेऽञ्जलिं कृत्वा, 'एव'-वक्ष्य-
माणप्रकारेण 'वयासी' अवादिपु.-एवं खलु हे देवानुमिया । पुरिमतालान्नगरे

आदेश का स्वीकार किया । 'पडिमुत्ति' एव स्वीकार कर 'पुरिमतालान्नो
णगराओ' वे पुरिमताल नगर से 'पडिणिक्खमति' शालाट्ठी का ओर जाने के
लिये निकले । 'पडिणिक्खमिच्च' निकल कर 'णाइविक्किट्ठेहि अट्ठाणेहि'
अतिदूर नहीं ऐसे नजदीक के मार्ग से चलत हुए 'सुहेहि' सुखपूर्वक
'पायरासेहि' रास्ते में कलेवा करते-वे सन के सब 'जेणेव सालाडवी
चोरपट्टी' जहा वह शालाट्ठी चारपट्टी थी 'तेणेव उवागच्छन्ति' वहाँ
आपहुँचे । 'उवागच्छन्ति' आते ही उन्होंने 'अभग्नसेण चोरसेणावड'
अभग्नसेन चोरसेनापति के लिये सादर 'करतल जाव एव वयासी' हाथ जोड़
इस प्रकार कहना प्रारम्भ किया- 'देवानुमिया' हे देवानुप्रिय । सुनिये
'एव खलु' हमारे मुख से राजान आप के लिये इस प्रकार समाचार

क्यों 'पडिमुत्ति' से प्रमाणे स्वीकार करीन 'पुरिमतालान्नो णगराओ'
ते पुरिमताल नगरथी 'पडिणिक्खमति' शालाट्ठी तरङ्ग बवा भाट नीकल्या
'पडिणिक्खमिच्च' नीकलीने 'णाइविक्किट्ठेहि अट्ठाणेहि' पण्डु द्वे नडि
जेवा नष्टकना मार्गैथी आवता थका 'सुहेहि' सुखपूर्वक 'पायरासेहि'
रस्तामा कलेवा (नान्ता, या-याणी) करता करता ते ओ 'जेणेव सालाडवी
चोरपट्टी' न्या ते शालाट्ठी चोरपट्टी हत्ती, 'तेणेव उवागच्छन्ति' त्या
आवी पडोन्त्या 'उवागच्छन्ति' आवीने तेओजे 'अभग्नसेण चोरसेणावड'
अभग्नसेन चोरसेनापतिने सादर 'करतल जाव एव वयासी' हाथ जोडी
नमस्कार करीने आ प्रमाणे कडेवाने आ-न ज्यों 'देवानुमिया' हे देवानु-
प्रिय । साधने 'एव खलु' आपना भाटे राजाओ आ प्रमाणे सभाचार

‘મહાબલેણ રણ્ણા’ મહાબલેન રાણી, ‘ઉસ્સુકે’ ઉન્નુલ્લકઃ શુલ્કગ્રહણરહિતઃ, ‘જાવ’ યાવત્-અત્ર યાવન્નુલ્લેન-‘ઉત્કરઃ, અમટપ્રવેશઃ, इत्यादि यावत् दशरात्रवर्षीर्षिकः प्रमोदः=उत्सव उद्घोषितः, तस्मात् किं खलु यूयं हे देवानु प्रियाः? विपुलमशनादिक पुष्पवस्त्रगन्धमाल्यालङ्काराश्च. इह शीघ्रप्रामाण्यपि-प्यथ, इति विज्ञेयम्, ‘उदाहो’ उताहो=अथवा, ‘सयमेव’ स्वयमेव ‘गच्छेज्जा’ गच्छेत्=आगमिष्ययेत्यर्थः। ‘तए ण’ ततः खलु सोऽभग्नसेनस्तान् कौटुम्बिक पुरुषान् एव वक्ष्यमाणप्रकारेण अवादीत्-‘अहण्ण’ अहं खलु हे देवानुप्रिया!

કહલવાયા છે કે- ‘પુરિમતાલળયરે મહાબલેણ રણ્ણા ઉસ્સુકે જાવ ઉદાહુ સયમેવ ગચ્છેજ્જા’ પુરિમતાલ નગર મે મુક્ત મહાબલ નરેશ ને એક ૧૦ દિન કા ઉત્સવ ઉદ્ધાપિત કિયા છે, ઉત્સવે કિસી મી પ્રકાર કા કર સમ્મિલિત હોનેવાલી જનતા સે નહીં લિયા જાયગા। જનતા કે મનોવિનોદ કે લિયે હા યહ ઉત્સવ કિયા ગયા છે। ઇત્યાદિ પૂર્વોક્ત સમસ્ત વાતે હસ ઉત્સવ કે સાથ લગતી હુઈ ઉદાહો ને અભગ્નસેન સે કહીં। ઓર સાથ મેં યહ મીં નિવેદન કિયા કે હે દેવાનુપ્રિય! આપ સે નરેશ ને યહ મી પુઝવાયા છે કે-આપ વ્યા સ્નાને પીને કી સામગ્રી કો એવ પુષ્પ વસ્ત્ર ગન્ધ માલા આદિ સામગ્રી કો યહીં મગવાયેગે અથવા આપ સ્વયં વહા પધારેગે। ‘તए ण’ સે અભગ્નસેને તે ‘કોટુમ્બિકપુરિસે એવ વચાસી’ હસ પ્રકાર ઉન કોટુમ્બિકપુરુષોં કી વાત સુન કર વહ અમત્રપ્રવેન ઉનસે હસ પ્રકાર બોલા ‘અહણ્ણ દેવાણુપ્પિયા’ હે દેવાનુપ્રિય! મેં ‘પુરિમતાલ-

કહેવશબ્દો છે તે અમારા મુખથી સાંભળો। ‘પુરિમતાલળયરે મહાબલેણ રણ્ણા ઉસ્સુકે જાવ ઉદાહુ સયમેવ ગચ્છેજ્જા’ પુરિમતાલ નગરમાં મે-મહાબલ નરેશે એક હસ દિવસનેા ઉત્સવ ઉજવવાનું બહાર કહ્યું છે, તેમાં આવનારી જનતા પાસેથી ટોણ પણ્ય પ્રકારનો કર-દાણુ લેવામાં આવશે નહિ, માણસોનાં મનોરંજન માટે જ એ ઉત્સવ કરવામાં આવ્યો છે। ઇત્યાદિ પૂર્વોક્ત આગળ કહેલી તમામ વાત આ ઉત્પવને લગતી જે હતી તે અભગ્નસેનને કહી અને સાથે તે પણ્ય જણાવ્યું કે-હે દેવાનુપ્રિય! આપને રાખએ તે વાત પણ્ય પૂછાવી છે કે આપ શું ખાવા-પીવાની મામત્રી તથા પુષ્પ, વસ્ત્ર ગન્ધ માલા આદિ સામગ્રી આપના પાસે અર્ધિમગાવશે કે આપ પોતેજ ત્યાં પધારશો? ‘તए ण’ સે અભગ્ન સેને તે કોટુમ્બિકપુરિસે એવ વચાસી’ આ પ્રમાણે કોટુમ્બિક પુરુષોની વાત, માંભળીને તે અભગ્નસેન તેઓને આ પ્રમાણે કહેવા લાગ્યો- ‘અહણ્ણ દેવાણુ

पुरिमतालनगरे स्वयमेव गच्छामि=आगमिष्यामि 'तए ण' ततस्तदनन्तर खलु कौटुम्बिकपुरुषान् 'सक्कारेइ सम्माणेइ' सत्कारयति, सम्मानयति, सत्कारयित्वा सम्मानयित्वा प्रतिविमर्जयति ॥ मू० १९ ॥

णयरे सयमेव गच्छामि 'पुरिमताल नगर में स्वय आऊंगा। 'तए ण कौटुम्बिकपुरिसे सक्कारेइ सम्माणेइ' इस प्रकार अपना अभिप्राय कहकर उस अभग्नसेनने उन सब का अच्छी तरह से आदर सत्कार एवं सम्मान किया। 'सक्कारित्ता सम्माणित्ता पडिविसज्जेइ' सत्कार एवं सम्मान करके बाद में उसने उन आये हुए राजपुरुषों को विसर्जित किये।

भावार्थ—महाबल नरेश का आदेश प्रमाण कर वे समस्त कौटुम्बिक पुरुष पुरिमताल नगर से शीघ्र प्रस्थित होकर ऐसे मार्ग से उस शालाटवी स्थित चोरपट्टी की ओर रवाना हुए जो वहां से विशेष दूर नहीं पड़ता था। रास्ते में खाते पीते हुए वे लोग आनन्दपूर्वक चोरपट्टी में जा पहुँचे। पहुँचते ही उन्होंने अभग्नसेन चोरसेनापति को हाथ जोड़ नमस्कार किया। और नरेशद्वारा पुरिमताल नगर में मनाये जाने वाले उत्सव का यथावत् समस्त समाचार कह सुनाया। सुनते ही अभग्नसेन ने भी अपना हार्दिक अभिप्राय

पिप्या 'डे देवानुप्रिय! हुं 'पुरिमतालणयरे सयमेव गच्छामि' पोतेण पुरिमताल नगरमा आवीश 'तए ण कौटुम्बिकपुरिसे सक्कारेइ सम्माणेइ' आ प्रभाणु पोतानो अलिप्राय कहीने ते अभग्नसेने ते आवेला सोना सारी रीते आहर सत्कार अने सम्मान कर्तुं 'सक्कारित्ता सम्माणित्ता पडिविसज्जेइ' सम्मान अने सत्कार क्यो पछी तेणु आवेला सो राजपुरुषोने विहाय-रवाना कर्था

भावार्थ—महाबल राजाजी आज्ञाने प्रभाणु करीने ते तमाम कौटुम्बिक पुरुषो पुरिमताल नगरथी तुरतण तैयार थछने णहुं दूर न आय तेवा मार्गथी शालाटवीमा रडेदी चोरपट्टी तरङ्ग रवाना थया, रम्तामा आता-पीता आनन्द करता ते भाणुसो चोरपट्टीमा नछ पडोय्था पडोयताण तेणोअने अभग्नसेन चोरसेनापतिने हाथ जोडीने नमस्कार कर्था, अने राजाअने कहेला पुरिमताल नगरमा उज्जववामा अपनार उत्सव विषेना तमाम समाचार कही सबलणाव्या यमाचार आलणीने अभग्नसेने पछु पोतानो अतरने अलिप्राय तेणोने

મૂલમ્—મૃં ૨૦

તેણે તે અભગ્ગસેણે ચોરસેનાવડેં બહુદિં મિત્ત-જાવપડિવુડેં ણહાણે
જાવ પાયચ્છિત્તે સન્વાલંકારવિભૂસિણે સાલાહીઓ ચોરપટ્ટીઓ પડિણિક્કલ-
મહ, પડિણિક્કલમિત્તા જેણેવ પુરિમતાલણયરે, જેણેવ મહવ્વલે રાયા તેણેવ
ઉવાગચ્છડે, ઉવાગચ્છિત્તા કરયલપરિગ્ગહિયં મહવ્વલ રાયે જણેવ વિજણે
વદ્ધાવેડે, વદ્ધાવિત્તા મહત્થં જાવ પાહુડ ઉવળેડે । તેણે તે મહવ્વલે રાયા
અભગ્ગસેણસ્સ ચોરસેનાવડેસ્સ ત મહત્થં જાવ પડિચ્છડે, અભગ્ગસેણ ચોરસેના-
વડ સકારેડે, સમ્માણેડે, સક્કારિત્તા સમ્માણિત્તા વિસજ્જેડે, કૂઢાગારસાલ વ
સે આવસઠ દલ્લયડે । તેણે તે અભગ્ગસેણચોરસેનાવડેં મહવ્વલેણ રણ્ણા
વિસજ્જિણે સમાણે જેણેવ કૂઢાગારસાલા તેણેવ ઉવાગચ્છડે ॥ મૃં ૨૦ ॥

ટીકા—મૃં ૨૦

‘તેણે’ ઇત્યાદિ । તતઃ સ્વલ્પ સોઽભગ્ગસેનશ્ચોરસેનાપતિર્બહુમિ,
‘મિત્ત-જાવ પરિવુડે’ મિત્રજ્ઞાતિનિજકલ્પજનસમ્બન્ધિપરિજનૈ પરિવૃત્ત’, ‘ણહાણે

અને કહ દિયા । પશ્ચાત્તે તેણે તે સર્વકો અઘ્છી તરહ આદર સન્કાર કે સાથ
વહા સે પુરિમતાલ નગર કે લિયે વિસર્જિત કર દિયે ॥ મૃં ૧૯ ॥

‘તેણે તે અભગ્ગસેણે’ ઇત્યાદિ

‘તેણે’ કૌટુમ્બિક પુરુષો કે વહા સે પ્રસ્થાન કર ચુકને બાદ
‘સે અભગ્ગસેણે ચોરસેનાવડેં’ તે અભગ્ગસેણ ચોરસેનાપતિને ‘બહુદિં મિત્ત જાવ
પરિવુડે’ અનેક અપને મિત્ર, જ્ઞાતિ, નિજક, સ્વજન, સમ્બન્ધી એવ પરિજનો સે
પરિવૃત્ત હોકર ‘ણહાણે જાવ પાયચ્છિત્તે’ સ્નાન ક્રિયા । સ્નાન કરને કે બાદ
તેણે કૌતુક મગલ એવ પ્રાયશ્ચિત્ત કૃત્ય ક્રિયે । આ સર્વ સે નિવૃત્ત હોકર બાદ મેં

કહ્યો, પછી તેણે આવેલા તમામનો સારી રીતે આદર સન્કાર કર્યો, પછી તે
સોને પુરિમતાલ નગર જવા માટે રબા આપી ॥૧૯॥

‘તેણે તે અભગ્ગસેણે’ ઇત્યાદિ

‘તેણે’ કૌટુમ્બિક પુરુષો ત્યાથી રવાના થયા પછી ‘સે અભગ્ગસેણે
ચોરસેનાવડેં’ તે અભગ્ગસેણ ચોરસેનાપતિએ ‘બહુદિં મિત્ત-જાવ પરિવુડે’
પોતાના અનેક મિત્ર, જ્ઞાતિ, નિજક, સ્વજન, સમ્બન્ધી અને પરિજનોની સાથે
મળીને ‘ણહાણે જાવ પાયચ્છિત્ત’ સ્નાન કર્યું સ્નાન કર્યા પછી તેણે કૌતુક

जाव पायच्छित्ते ' स्नात यावत् कृतकौतुकमद्गलमायश्चित्तः, सर्वालङ्कारविभूषितः, शालाटवीचोरपल्लीतः ' पडिणिक्खमइ ' प्रतिनिष्क्रामति=निःसरति । प्रतिनिष्क्रम्य यत्रैव पुरिमतालनगर यत्रैव महावलो राजा तत्रैवोपागच्छति, उपागत्य करतलपरि- गृहीत शिरआवर्तं मस्तकेऽञ्जलिं कृत्वा महावल राजान जयेन विजयेन वर्ध- यति, वर्धयित्वा महार्थ ' जाव ' यावत् ' पाहुड ' प्राभृतम्=उपहारम्, ' उवणेइ ' उपनयति=पुरतः स्थापयति । ' तए ण ' ततः खलु स महावलो राजा

' सन्वालङ्कारविभूषिए ' समस्त अलङ्कारों से विभूषित होकर वह ' शाला- टवीओ चोरपल्लीओ ' शालाटवीस्थित चोरपल्ली से ' पडिणिक्खमइ ' निकला ' पडिणिक्खमित्ता ' निकल कर ' जेणेव पुरिमतालनगरे जेणेव महब्बले राया तेणेव उवागच्छइ ' पुरिमताल नगर पहुँचा और वहाँ पहुँचते ही वह महानल नरेश के निकट जाकर उपस्थित होगया । ' उवागच्छित्ता ' उपस्थित होकर ' करयलपरिग्गहिय० महब्बल राय जएण विजएण वद्धावेइ ' उसने नरेश को हाथ जोड़ नमस्कार किया और जय विजय के नाद से वधाया । ' वद्धावित्ता महत्थ जाव पाहुड उवणेइ ' वधाकर फिर उसने महार्थ महामूल्य विविष्ट नजराना राजा के सन्मुख भेट स्वरूप में रखदिया ' तए ण से महब्बले राया अभग्गसेणस्स चोरसेणावइस्स त महत्थ० पडिच्छइ ' नरेश ने भी चोरों के

भगवत् अने प्रायश्चित्त कार्य कर्तुं ये तमाभ अभधी निवृत्त थधने पछी ' सन्वालङ्कारविभूषिए ' तमाभ अलङ्कारोंथी शृङ्गार सल्लने ते ' शालाटवीओ चोरपल्लीओ ' शालाटवीस्थित चोरपल्लीथी ' पडिणिक्खमइ ' निकल्यो ' पडिणिक्खमित्ता ' नीकली करीने ' जेणेव पुरिमतालनगरे जेणेव महब्बले राया तेणेव उवागच्छइ ' पुरिमताल नगर आवी पडोय्यो अने पडोय्यतान् तुस्तए महब्बल राब्बनी पासे जधने उलो रह्यो ' उवागच्छित्ता ' उपस्थित थधने (नल्ल उमा रह्यो) ' करयलपरिग्गहिय० महब्बल राय जएण विजएण वद्धावेइ ' तेले राब्बने हाथ नेडीने नमस्कार कर्था अने जय-विजयना ध्वनिथी वधाव्या, ' वद्धावित्ता महत्थ जाव पाहुड उवणेइ ' वधावीने पछी तेले महामूल्यवान नजराल्ल राब्बना सन्मुख भेट तरीके राणी दीधु ' तए ण से महब्बले राया अभग्गसेणस्स चोरसेणावइस्स त महत्थ पडिच्छइ '

अभगसेनस्य चोरसेनापतेः त महार्थं माधृत यावत् 'पडिच्छइ' प्रतीच्छति=
टुह्नाति । ततः खलु अभगसेनचोरसेनापति सत्कारयति संमानयति, सत्कृत्य
समान्य विसर्जयति, 'कूटागारसाल च' कूटागारशाला च 'आवसह' आव-
सथ=वसति 'दलयइ' ददाति । ततः खलु सोऽभगसेनसेनापतिर्महाबलेन
राज्ञा विसर्जितः सन् यत्रैव कूटागारशाला तत्रैवोपागच्छति ॥ मू० २० ॥

सेनापति उस अभगसेन का वह महार्थ महामूल्य नजराना खीकृत कर लिया।
और 'अभगसेण चोरसेणावई सकारेइ' उसका अच्छी तरह से आदर सत्कार
किया एवं 'सम्माणेइ' सम्मान किया। 'सकारित्ता सम्माणित्ता' जब
अभगसेन का अच्छी तरह से अपनी आर से सत्कार एवं सम्मान हो चुका तब
'विसर्जेइ' वहा से उसकी विदा की 'कूटागारसाल च से आवसह दलयइ'
विदाकर उसे कूटागारशाला में डेरा दिखाया। 'तए ण से अभगसेणचोरसे-
णावई' कूटागारशाला में ठहरना निश्चित हो जाने के बाद वह अभगसेन
चोरसेनापति 'महब्बलेण रण्णा' महाबल नरेश द्वारा 'विसर्जिए समणे
जेणेव कूटागारसाला तेणेव उवागच्छइ' विसर्जित होकर जहा वह कूटागार
शाला थी वहा आया।

भावार्थ— अभगसेन ने पुरिमताल नगर में मनाये जाने वाले उत्सव
में सम्मिलित होने के अभिप्राय से अपनी तैयारी प्रारम्भ की— उसने सर्वप्रथम

राज्य में पशु चोरसेनापति अभगसेन भूकेलु नगरात्, तेने स्वीकार कर्थे अने
अभगसेण चोरसेणावई सकारेइ' ते अभगसेन चोर सेनापतिने सारी
रीते आदर सत्कार कर्थे अने सम्माणेइ' सम्मान कर्थे सकारित्ता सम्मा-
णित्ता न्याये अभगसेन ने सारी रीते पोताना तरक्ष्थी सत्कार सम्मान थई
गये। त्यारे 'विसर्जेइ' पछी तेने त्याथी विदायणीरी आपी 'कूटागार
साल च से आवसह दलयइ' विदाय करीने तेने कूटागारशालाभा तथु आभ्या
'तए ण से अभगसेणचोरसेणावई' कूटागारशालाभा रहेवानुं नकी तथा
पछी ते अभगसेन चोरसेनापति 'महब्बलेण रण्णा' महाबल नरेशद्वारा
विसर्जिए समणे जेणेव कूटागारसाला तेणेव उवागच्छइ' विदाय पाभी न्या
ते कूटागारशाला इती त्या आभ्या

भावार्थ— अभगसेन ने पुरिमताल नगर में आये उत्सव में भाग लेने
आपवाना अभिप्राय था। त्या न्या भाटे पोतानी तैयारीने प्रारम्भ कर्थे, तेले

मूलम्—मू० २१

तए ण से महन्त्रले राया कोडुवियपुरिसे सदावेड, सदावित्ता एव
वयासी-गन्डह णं तुम्हे देवाणुप्पिया ! विउलं असण ४ उवस्खडावित्ता त
विउलं असण ४ सुर च ५ सुरहु पुप्फगधमल्लालकार च अभग्नसेणस्स चोर
सेणावडस्स कूडागारसालाए उवगेह । तए ण ते कोडुवियपुरिसा करयठ जाव
उवणेंति । तए ण से अभग्नमेणचोरसेणावड उहुहिं मित० सद्धिं सपरिखुडे
ण्हाए जाव सन्वाल्कारविभूसिए तं विउरं असण ४ सुर च ५ आसाए-
माणे ४ पमत्ते विहरइ ॥ मू० २१ ॥

अपन मित्रों को एवं स्त्रजन सनयो अदिकों का इमका स्त्रन भिन्ना दा ।
वे सब के सन ठीक समय पर इमके पास आ पहुँचे । सनके आज्ञान पर
अभग्नसेन न स्नान किया, और मपातिउकादि किये उसके बाद वह अपने शरार
पर बहुमूल्य वस्त्र आभरण पहिर कर अपन स्थान से सन के साथ पुरिमत्ताल नगर
की तरफ बड़े ठाट-बाट से चला । वहा पहुँच कर उमन मडाबल नरेग से मुलाकात
की । नमनपूर्वक उसन नरेग का अभिनन्दन किया और जय विजय नाद से
राजा को बघाया, और नरेग के लिये जो यह उपहार लाया था, वह उसन
राजा की सेवा में अर्पित किया । राजा न बहुत आनन्द के साथ इस की प्रदत्त
भेट को स्वीकार कर इसका आदर सकार किया तथा उसके ठहरने आदि का
व्यवस्था कूटागार जाला में करन की अपन परिचारकों को आज्ञा दी ।

मौथी प्रथम पोताना मित्रो, स्त्रजन सनधी आदि ओने आ वातनी भण्णर
भोडवावी दीधी ओटवे ते मो जगणर अभय प्रभाए तेना पाये आवी
पडोल्या, सो आवी गया पत्ती, अलग्नमेने स्नान कर्तुं अने भयी-तिलक
आदि कर्था ते पत्ती पोताना शरीर पर जहुअ भूषणान वस्त्र अने आभूषण पहरेरीने
पोताना स्थानधी सोना आथे पुग्गिताल नगर तरङ्ग बाटे गंभाठधी आइयो,
त्या पडोलीने मडाबल गज्जनी मुलाकात करी नमनपूर्वक तेखे राजने अलि
नन्दन कर्तुं अने जय-विजय नादधी राजने बघाव्या तथा राज
भाटे ने सेट लाव्या हुना ते तेखे राजनी सेवाभा अर्पण करी,
राजके धनान् आनन्दनी साथे तेखे आपेक्षी भेटने स्वीकार कर्था, अने
स्वीकार्या पत्ती तेना आहं भट्ठार कर्था, तथा तेने गडेवा वगेजेनी व्यवस्था
कूटागारथावाभा करवानी पोताना मोडरेने आज्ञा करी पत्ती अलग्नमेने

टीका—मृ० २१

‘तए ण’ इत्यादि। ततः खलु स महाबलो राजा कौटुम्बिकपुरुषान् शब्द
यति, शब्दवित्त्वा ‘एव’=वक्ष्यमाणप्रकारेण, ‘वयासी’ अवादीत्-गच्छत खलु यूय
हे देवानुमिया। विपुलमशनं पान खाद्य स्वाद्य ‘उक्खट्टावेह’ उपस्कारयत=
पाचयत ‘उक्खट्टावित्ता’ उपस्कार्य=पाचयित्वा, त विपुलमशनादिकं सुरा च,

अभग्नसेन भी राजा से बिदा होकर उस कूटागार शाला की ओर चल दिया।
वहा आकर वह बड़ा ठहर गया ॥ सू० २० ॥

‘तए ण से महब्बले०’ इत्यादि।

‘तए ण’ अभग्नसेन के कूटागार शाला में ठहर चुकने के बाद ‘से
महब्बले राया’ महाबल नरेश ने कोडुवियपुरिसे सदावेइ’ कौटुम्बिकपुरुषों
को अपने पास बुलवाया। ‘सदावित्ता’ और बुलाकर ‘एव वयासी’ इस
प्रकार कहा कि—‘गच्छह ण तुम्हे देवानुप्पिया’ हे देवानुप्रिय! आप लोग
यहा से जाओ और ‘विउल असणह उक्खट्टावेह’ विपुल अशनादि तैयार
कराओ ‘उक्खट्टावित्ता’ भोजन तैयार हो जाय तब ‘त विउल असणह
सुर च ५ सुवहु पुप्फगधमल्लालकार च अभग्नसेणस्स चोरसेणावइस्स कूडा-
गारसालाए उवणेह’ उस निष्पन्न हुए भोजन का एव साथ में अनेक प्रकार

पक्षु राजानी पासैथी विदाय एध ते इटागारशाला तरइ आसते। थयो, त्या
आवी रही गयो ॥२०॥

‘तए ण से महब्बले’ इत्यादि

‘तए ण’ अभग्नसेन इटागारशालाभा स्थिर थया पछी ‘से महब्बले
राया’ महाबल नरेशे ‘कोडुवियपुरिसे सदावेइ’ कौटुम्बिक पुरुषोने पोताना
पासे बोलाव्या सदावित्ता अने बोलावीने एव वयासी’ तेओने आ
प्रभाणु कहुं के—‘गच्छह ण तुम्हे देवानुप्पिया’ हे देवानुप्रिय! तमे बोडे।
सो अहिंथी ओओ अने ‘विउल असणह उक्खट्टावेह’ पुक्कल अशनादि
तैयार करे। ‘उक्खट्टावित्ता’ भोजन तैयार थध ओय त्यारे त विउल असण
सुर च ५ सुवहु पुप्फगधमल्लालकार च अभग्नसेणस्स चोरसेणावइस्स
कूटागारसालाए उवणेह’ ओ तैयार थयेवा भोजनने अने साथे अनेक

मेरकं च, जातिं च, सीधु च, मसन्ना च, तथा सुवहु पुष्पगन्धमाल्यालङ्कार च,
' अभग्नसेनस्त चारसेनावर्द्धस्त ' अभग्नसेनस्य चोरसेनापतेः ' कूटागारशालाए कूटा-
गारशालायाम् ' उवणेह ' उपनयत=समीपे प्रापयत । ततः खलु ते कौटुम्बिक-
पुरुषाः । करतलपरिवृद्धीत यावत् मस्तकेऽञ्जलिं कृत्वा तथेति राजाज्ञा स्वीकृत्य
तदनुसारेण विपुलमशनादिक सुवहु पुष्पगन्धमाल्यालङ्कार च अभग्नसेनस्य
' उवणेति ' उपनयन्ति=समीपे प्रापयन्ति । ततः खलु सोऽभग्नसेनचोरसेना-

की मदिरा को तथा पुष्प, गंध, माला और अलङ्कार आदि सामग्री को चोरो
के सेनापति अभग्नसेन के पास कूटागारशाला में ले जाओ । ' तए ण '
राजा के इस प्रकार के आदेश होने के बाद ' ते कौटुम्बिकपुरिसा कर-
यल जाव उवणेति ' वे कौटुम्बिक पुरुष नरेश की आज्ञा प्रमाण कर और
उन्हे नमन कर वहाँ से चले आये और भोजनशाला में आकर समस्त सामग्री तयार
करवाई, और निष्पन्न हुई उस राने पीने की समस्त सामग्री को, अनेकप्रकार की मदिरा
को, एव पुष्प गंध माला आदि को साथ में लेकर कूटागारशाला में जाकर उपस्थित
हुए, और नमन कर सब लाई हुई उस सामग्री आदि को चोरो के सेनापति
अभग्नसेन के समक्ष रखदिया । ' तए ण ' बाद में ' से अभग्नसेनचोर-
सेनावर्द्ध बहुहिं मित्त० मद्धि सपरिवुडे ण्हाए जाव सव्वालंकारविभूसिए
त विडल असणठ सुर च ५ आसाएमाणेठ पमत्ते विहरइ ' उस अभग्नसेन

प्रकारणी मदिरा तथा पुष्प, गंध, माला अने अलङ्कार आदि सामग्रीने
चोरसेनापति अभग्नसेननी पास कूटागारशालाभा लई लय्यो ' तए ण '
राजाना आ प्रकारणी हुकम तथा पछी ते कौटुम्बिकपुरिसा करयल जाव उवणेति
ते कौटुम्बिक पुरिसा राजानी आज्ञा प्रमाण करीने तथा तेने नमन करीने
त्याही भोजनशालाभा आवी समस्त भोजन सामग्री तैयार करावी अने तैयार थयेदी
आवा-पीवानी तमाभ सामग्री तथा अनेक प्रकारणी मदिरा अने पुष्पमाला आदि
सामग्री साथे लईने कूटागारशालाभा लईने उल्ला रह्या, अने नमन करीने जे सामग्री
लाव्या हुता ते तमाभने चोरसेनापति अभग्नसेननी नशुक राखी दीधी ' तए ण
ते पछी ' से अभग्नसेनचोरसेनावर्द्ध बहुहिं मित्त० मद्धि सपरिवुडे ण्हाए जाव
सव्वालंकारविभूसिए त विडल असणठ सुर च ५ आसाएमाणेठ पमत्ते विहरइ '

ટીકા—મૂ. ૨૧

‘તણ’ इत्यादि। ततः खलु स महाबलो राजा कौटुम्बिकपुरुषान् शब्दयति, शब्दयित्वा ‘एव’=वक्ष्यमाणप्रकारेण, ‘वयासी’ अवादीत्-गच्छत खलु यूय हे देवानुमिया.। विपुलमशनं पानं खाद्यं स्वाद्यं ‘उक्खडावेह’ उपस्कारयत=पाचयत ‘उक्खडावित्ता’ उपस्कार्य=पाचयित्वा, तं विपुलमशनादिकं सुरा च,

અમગ્નસેન મી રાજા સે નિરાં હોઈર ઉસ કૂટાગાર શાલા કી ઓર ચલ દિયા ।
વહા ઓકર વહ વહા ઠહર ગયા ॥ સુ. ૨૦ ॥

‘તણ ન સે મહબ્બલે’ इत्यादि ।

‘તણ’ અમગ્નસેન કે કૂટાગાર શાલા મેં ઠહર ચુકને કે બાદ ‘સે મહબ્બલે રાયા’ મહાબલ નરેશ ને કોટુમ્બિકપુરિસે સદાવેડ’ કૌટુમ્બિકપુરુષો કો અપને પાસ બુલવાયા । ‘સદાવિત્તા’ ઓર બુલકર ‘એવ વયાસી’ इस प्रकार कहा कि—‘गच्छह न तुम्हे देवानुमिया’ हे देवानुमिय ! आप लोग यहां से जाओ और ‘विउल असणं उक्खडावेह’ विपुल अशनादि तैयार कराओ ‘उक्खडावित्ता’ भोजन तैयार हो जाय तब ‘तं विउल असणं सुर च ५ सुबहु पुप्फगधमल्लालकार च अभगसेणस्स चोरसेणावइस्स कूडागारसालाए उवणेह’ उस निष्पन्न हुए भोजन को एव साथ में अनेक प्रकार

પણ રાજાની પાસેથી વિદાય લઈ તે કૂટાગારશાલા તરફ ચાલતો થયો, ત્યાં આવી રહી ગયો ॥૨૦॥

‘તણ ન સે મહબ્બલે’ इत्यादि

‘તણ’ અમગ્નસેન કૂટાગારશાલામાં સ્થિર થયા પછી ‘સે મહબ્બલે રાયા’ મહાબલ નરેશે ‘કોટુમ્બિકપુરિસે સદાવેહ’ કૌટુમ્બિક પુરુષોને પોતાના પાસે બોલાવ્યા ‘સદાવિત્તા’ અને બોલાવીને ‘એવ વયાસી’ તેઓને આ પ્રમાણે કહ્યું કે—‘गच्छह न तुम्हे देवानुमिया’ हे देवानुमिय ! तमे लोकसो अर्हंति जीने અને ‘વિઉલ અસણં ઉક્ખડાવેહ’ પુષ્કલ અશનાદિ તૈયાર કરે । ‘ઉક્ખડાવિત્તા’ ભોજન તૈયાર થઈ બીજા ત્યારે તં વિઉલ અસણ સુર ચ ૫ સુબહુ પુષ્પગધમલ્લલકાર ચ અભગસેણસ્સ ચોરસેણાવઇસ્સ કૂડાગારસાલાએ ઉવણેહ’ એ તૈયાર થયેલા ભોજનને અને માથે અનેક

मूलम्—सू० २२

तए ण से महव्वले राया कोडु निपपुरिसे सद्दावेड, सद्दाविता एवं वयासी—‘ गच्छह ण तुम्हे देवाणुप्पिया ! पुरिमतालस्य णयरस्स दुवाराइं पिहेह, अभग्गसेण चोरसेणावड जीवग्गाहं गिण्हह, गिण्हित्ता मम उवणेइ ’ । तए ण ते कोडु निपपुरिसा करयल जाव पडिसुणेंति । पडिसुणित्ता पुरिमतालस्स णयरस्स दुवाराइं पिहेति, अभग्गसेण चोरसेणावडं जीवग्गाहं गिण्हंति । गिण्हित्ता महव्वलस्स रत्तो उवणेति । तए ण से महव्वले राया अभग्गसेण चोरसेणावड एएण विहाणेण वज्झ आणवेइ । एव खलु गोयमा । अभग्गसेणे चोरसेणावडं पुरा पोराणाण जाव विहरड ॥ सू० २२ ॥

टीका—सू० २२

‘ तए ण ’ इत्यादि । ततः खलु स महाबलो राजा कौटुम्बिकपुरुषान्

भोजनशाला में पहुँचे और वहाँ सब प्रकार की खाने पीने की सामग्री तैयार करवाकर राजा के आदेशानुसार उसे कूटागारशाला में उठरे हुए अभग्नसेन के पास ले गये । अभग्नसेन ने नहा धोकर एवं अपने नैमित्तिक कर्मों से निवृत्त होकर अपनी मित्र मंडलीसहित उस आई हुई सामग्री का बड़े आनंद के साथ उपभोग किया । स्वा चुकने पर वे सब के सन नगा के आवेश से वेभान हो गये । अभग्नसेन भी वेहोश होगया ॥ सू० २१ ॥

‘ तए ण से महव्वले० ’ इत्यादि ।

‘ तए ण ’ अभग्नसेन एवं उसके साथियों के वेहोश होने के बाद ‘ से महव्वले राया ’ उस महाबल नरेश ने ‘ कोडु निपपुरिसे सद्दावेह ’

स्वीकरीने ते सौ बोधनशाणाभा पडोअ्या अने त्या भावा पीवानी सामग्री तैयार करावीने राजांनी आज्ञा प्रमाणे कूटागारशालाभा रडेला अभग्नसेननी पास लेव गया, अभग्नसेने खाद्य घाद्यने तथा पोताना नैमित्तिक कर्मेधी निवृत्त यधने पोतानी मित्रमंडली सहित ते आवेदी सामग्रीने घणुअ आनंद माये उपभोग कर्णे भावा पछी ते सौ महिसाना निशा-केड-ना आवेशभा भेसान थध गया, अभग्नसेन पणु भेसान थध गये ॥ २१ ॥

‘ तए ण से महव्वले ’ इत्यादि

‘ तए ण ’ अभग्नसेन तथा तेना साथीदारे भेसान थध गया पछी ‘ से महव्वले राया ’ ते महाबल राजाये कोडु निपपुरिसे सद्दावेह कौटुम्बिक

पतिर्वहुभिः मित्र-ज्ञातिप्रभृतिभिः सार्धं सपरिवृतः स्नातो यावत् सर्वालंकार
विभूषितस्त विपुलमशनादिक सुरा च विविधाम् 'असाएमाणे' आस्वादयन्
विस्वादयन् परिभाजयन् परिभुजानः 'पमते' पमत्तः=पमादयुक्तः, 'विहरइ'
विहरति=तिष्ठति ॥ सू० २१ ॥

चोरसेनापति ने अपने सब मित्रजनो आदि के साथ स्नान आदि कर एव
अच्छी तरह कपड़े और अलंकारों से सुसज्जित होकर उस आई हुई समस्त
खाने पीने की सामग्री का और अनेक प्रकार की मदिरा का इच्छानुसार
आस्वादन किया, परिभोग किया और पश्चात् नशे के आवेश में वह होश-
रहित हो गया ।

भावार्थ— जब अभग्नसेन अपनी मित्रादिमंडलीसहित कूटागार शाला
में ठहर चुका, तब उस समय उसकी पाहुनगति करने के लिये महाबल
नरेश ने अपने कौटुम्बिक पुरुषों को बुलाकर यह आदेश प्रदान किया—कि
तुम सब लोग यहा से शीघ्र जाओ और भोजनशाला में पहुँचकर खाने पीने
का सब प्रकार का सामान अधिक मात्रा में तयार कराओ । जब सब चीज तयार
हो जावे तब उसे मदिरा आदि एव पुष्पमाला आदि के साथ लेकर कूटागार
शाला में अभग्नसेन के निकट जाओ । नरेश की इस आज्ञा को स्वीकार कर वे सब

ते अभग्नसेन चोरसेनापतिश्चे पोताना तमाभ मित्रजनो आदि साथे स्नान
आदि करीने तथा सारी रीते कपडा पहरेरी तथा अलंकारेथी सुसज्जित थधने
ते आवेदी तमाभ भावा-पीवानी सामग्री तथा अनेक प्रकारनी मदिरानु
इच्छानुसार आस्वादन कर्तुं, परिभोग कर्तुं अने पछी निशा-डेङ्-ना आवेशमा
होशरहित- (येतनरहित-बानविनाने) थध गये

भावार्थ—ज्यादे अभग्नसेन पोतानी मित्रमंडली साथे कूटागारशालामा
रह्यो त्यादे ते समये तेनी मेमानगति करवा भाटे महाबल राजाये पोताना
कौटुम्बिक पुरुषोने बोलावीने जे आज्ञा करी डे- तमे सो बोडे अर्द्धिथी
ताडीदथी नज्यो अने बोळनशालामा पहुँचीने भावा-पीवानी तमाभ, प्रकारना
सामानने वधारे प्रमाणमा तैयार करावे अने ज्यादे तमाभ वस्तु तैयार थध
नय त्यादे ते तमाभने मदिरा आदि पुष्पमाला वगेरेनी साथे लधने
कूटागारशालामा अभग्नसेननी पासो लध नज्यो राजानी आ प्रकारनी आज्ञाने

સેનાપતિ જીવગ્રાહં શૂઢન્તિ । શૂઢીતા મહાવલસ્ય રાજ્ઞઃ, ' ઉવર્ણેતિ ' ઉપનયન્તિ= સમીપમાનયન્તિ । તતઃ સ્વલુ સ મહાવલો રાજા અમગ્નસેન ચોરસેનાપતિમ્, ' એણ ' એતેન ' વિહાણેણ ' વિધાનેન ' વશ્નં ' વશ્યમ્=' અય ઇન્તચ્ચ ' ઇતિ, ' આણવેઈ ' આજ્ઞાપયતિ । અમગ્નસેન ઇન્તું મહાવલેન રાજ્ઞા કૌઢુમ્નિરુપુરુપા આજ્ઞાપ્તાઃ । ઇતિ પર્યન્તમુત્તવા ભગવાન્ પુનર્ગૌતમ સંવોધ્યાહ—' એવ સલ્લ ગોયમા ' ઇત્યાદિ, હે ગૌતમ ! અમગ્નસેનચોરસેનાપતિઃ ' પુરાપોરાણાણ ' પુરાપુરાણાના પુરા=પૂર્વભવે પુરાણાના=પૂર્વકાલક્રતાનામ્, ' જાવ ' યાવત્ અત્ર યાવચ્છબ્દેન— ' દુષ્ચિણ્ણાણ દુષ્પટિકંતાણ અશુભાણ પાપાણ કઢાણ કમ્માણ પાપગ ફલવિત્તિવિસેસ પચ્છણુબ્ધવમાણે ' ઇતિ સંગ્રાહમ્ । દુષ્શ્રીર્ણાના દુષ્પતિક્રાન્તાનામ્ અશુભાના પાપાના ક્રતાના કર્મણા પાપક ફલવૃત્તિવિશેષ મત્યનુભવત્, એવા પદાના વ્યાસ્યાડત્રૈવ મયમા યયને દ્વાદશમૂત્રે ક્રતા ' વિહરઈ ' વિહરતિ=વર્તતે ॥ સૂ૦ ૨૨ ॥

‘ અમગ્નસેન ચોરસેનાવઈ જીવગ્ગાહ ગિણ્હતિ ’ અમગ્નસેન ચોરસેનાપતિ કો જિન્દા હી પકડ લિયા । ‘ ગિણ્હિત્તા મહવ્વલસ્સ રન્નો ઉવર્ણેતિ ’ પકડકર લે ઉસે અપને સ્વામી મહાવલ નરેશ કે નિકટ લે આયે । ‘ તણ ’ વાદ મે ‘ સે મહવ્વલે રાયા ’ ડસ મહાવલ રાજા ને ‘ અમગ્નસેન ચોરસેનાવઈ એણ વિહાણેણ વજ્ઞ આણવેઈ ’ અમગ્નસેન ચોરસેનાપતિ કે લિયે અપને પુરુષો કો હસ પ્રકાર સે ‘ યહ મારને યોગ્ય હૈ, ’ એસી આજ્ઞા પ્રદાન કી ।

‘ એવ સલ્લ ગોયમા ’ હસ પ્રકાર હે ગૌતમ ! ‘ અમગ્નસેને ચોરસે નાવઈ પુરા પોરાણાણ જાવ વિહરઈ ’ યહ અમગ્નસેન ચોરસેનાપતિ પૂર્વોપાર્જિત દુષ્શ્રીર્ણ, દુષ્પ્રતિક્રાન્ત અપને અશુભ પાપ કર્મો કા વિશેષ ફલ ભોગ રહા હૈ ।

‘ અમગ્નસેન ચોરસેનાવઈ જીવગ્ગાહ ગિણ્હતિ ’ અમગ્નસેન ચોરસેનાપતિને ઉવર્ણેતિ પકડી લીધે ‘ ગિણ્હિત્તા મહવ્વલસ્સ રન્નો ઉવર્ણેતિ ’ પકડી કઠીને તેઓ તેને પોતાના ધણી મહાવલ રાજાની નજીક લઈ આવ્યા તણ ‘ તે પછી ‘ સે મહવ્વલે રાયા ’ તે મહાવલ રાજાએ ‘ અમગ્નસેન ચોરસેનાવઈ એણ વિહાણેણ વજ્ઞ આણવેઈ ’ તે અમગ્નસેન ચોરસેનાપતિ માટે પોતાના પુરુષોને ‘ આ પ્રકારથી એ મારવા યોગ્ય છે ’ એવી આજ્ઞા આપી

‘ એવ સલ્લ ગોયમા ’ આ પ્રમાણે હે ગૌતમ ! અમગ્નસેને ચોરસેનાવઈ પુરાપોરાણાણ જાવ વિહરઈ ’ તે અમગ્નસેન ચોરસેનાપતિ પૂર્વના મેળવેલા દુષ્શ્રીર્ણ, દુષ્પ્રતિક્રાન્ત પોતાના અશુભ પાપકર્મોના વિશેષ ફળને ભોગવી રહ્યો છે

शब्दयति, शब्दयित्ता ' एवं ' वक्ष्यमाणप्रकारेण, ' वयासी ' अवादीत्-गच्छत
खलु यूय हे देवानुप्रियाः ! पुरिमतालस्य नगरस्य ' दुवाराइ ' द्वाराणि निर्गम
प्रवेशमार्गान् ' पिहेह ' पिधत्, अभगसेनं चोरसेनापतिं ' जीवगाह गिण्हह '
जीवगाह गृहाण-जीवन्तं गृहाणेत्यर्थः । ' गिण्हित्ता ' गृहीत्वा ' ' मम उवणेह '
मामुपनयत=मत्समीपमानयतेत्यर्थः । ततः खलु ते कौटुम्बिकपुरुषाः करतल-
परिगृहीत यावत् मतिशृण्वन्ति=राजाज्ञा स्वीकुर्वन्ति, प्रतिश्रुत्य=स्वीकृत्य, पुरि-
मतालस्य नगरस्य द्वाराणि ' पिहेति ' पिधति=आवृण्वन्ति, अभगसेनं चोर-

कौटुम्बिक पुरुषों को बुलाया ' सदावित्ता ' बुलाकर ' एव वयासी ' फिर
ऐसा कहा- ' गच्छह ण देवानुप्रिया ! ' हे देवानुप्रिय ! तुम जाओ, और
' पुरिमतालस्स णयरस्स दुवाराइ पिहेह ' पुरिमताल नगर के समस्त दरवाजों
को बंद कर दो । तथा ' अभगसेण चोरसेणावइ ' अभगसेन चोरसेनापति
को ' जीवगाह गिण्हह ' जीवित ही पकड़लो ' गिण्हित्ता मम उवणेह '
पकड़कर उसे मेरे पास ले आओ । ' तए ण ' तृपका यह आदेश सुनने के
पश्चात् ' ते कोडुवियपुरिसा करयल० जाव पडिसुणेंति ' उन कौटुम्बिक
पुरुषों ने राजा के प्रदत्त आदेश को बड़ी भक्ति के साथ नमनपूर्वक स्वीकार किया ।
' पडिसुणिता पुरिमतालस्स णयरस्स दुवाराइ पिहेति ' स्वीकार कर चुकने
पर उन्होंने शीघ्र ही पुरिमताल नगर के समस्त द्वारों को बंद कर दिया, एव

पुरुषोंने भोलाब्या ' सदावित्ता ' भोलावीने ' एव वयासी ' पछी आ प्रभाणु
कधु ' गच्छह ण देवानुप्रिया ! ' हे देवानुप्रिय ! तमे आओ ' पुरिमतालस्स
णयरस्स दुवाराइ पिहेह ' पुरिमताल नगरना तभाभ दरवाज्याने अघ करी
दो, तथा ' अभगसेण चोरसेणावइ ' अभगसेन चोरसेनापतिने ' जीवगाह
गिण्हह ' अवतोअ पकडी लीओ ' गिण्हित्ता मम उवणेह ' पकडीने तेने भारी
पासे लध आये । तए ण राजाना आ प्रकारना हुकमने साक्षणीने पछी
' ते कोडुवियपुरिसा करयल० जाव पडिसुणेंति ' ते कौटुम्बिक पुरुषोअ
राज्याने आपेला हुकमने भडान-सक्ति साथे नमनपूर्वक स्वीकागी लीधा ।
पडिसुणिता पुरिमतालस्स णयरस्स दुवाराइ पिहेति ' स्वीकार कर्था
पछी तुरन्त तेओअ पुरिमताल नगरना तभाभ दरवाज्याने अघ करी दीधा अने ,

टीका—मू० २३

गौतमस्वामी भगवन्त पृच्छति—‘ अभग्नसेने ण भते ! ’ इत्यादि । हे भदन्त ! हे भगवन् ! अभग्नसेन. खलु चोरसेनापति काळमासे कल्लं कृत्वा ‘ कहिं ’ कुत्र ‘ गच्छिहिइ ’ गमिष्यति, कुत्र ‘ उववज्जिहिइ ’ उत्पत्स्यते ? ।

भगवानाह—‘ गोयमा ! ’ इत्यादि । हे गौतम ! अभग्नसेनश्चोरसेनापतिः, ‘ सत्तावीस वासाइ ’ सप्तविंशति वर्षाणि ‘ परमाउयं ’ परमायुष्कम्=उत्कृष्ट-

इस प्रकार है गौतम । यह अभग्नसेन अपने पूर्वोपार्जित निकाचित दुश्कीर्ण दुष्प्रतिक्रान्त अशुभ पाप कर्मों के उदयजन्य फल को भोग रहा है ॥ सू० २२ ॥

‘ अभग्नसेने ण भते ’ इत्यादि ।

अभग्नसेनकी मुख्यमात्र अत्यन्त दारुण वेदनाका कारण जानकर श्री गौतम स्वामिने श्रमण भगवान् महावीरसे पुनः यह प्रश्न किया कि—‘ भते ’ हे भदन्त ‘ अभग्नसेने चोरासेनावर्द्ध ’ यह अभग्नसेन चोरसेनापति ‘ कालमासे ’ अपनी आयु पूर्ण होन पर ‘ कालं किञ्चा ’ मर कर ‘ कहिं गच्छिहिइ ’ कहा जायगा ? ‘ कहिं उववज्जिहिइ ’ कहा उत्पन्न होगा ? । गौतम का यह प्रश्न सुनकर श्रमण भगवान् महावीरने कहा—‘ गोयमा ! ’ हे गौतम ‘ अभग्नसेने चोरासेनावर्द्ध ’ यह अभग्नसेन चोरसेनापति ‘ सत्तावीस वासाइ ’ सत्तावीस २७ वर्षकी ‘ परमाउय पाळइत्ता ’ उत्कृष्ट आयुका भोगकर ‘ अज्जेव तिभागाव

आ प्रमाळ्हे हे गौतम ! ते अभग्नसेन पोताना पूर्वे भेजवेला, निश्चित ही दुष्कीर्ण दुष्प्रतिक्रान्त अशुभ पापकर्मोंना उदयजन्य झणने लागवी रह्यो छे ॥ २२ ॥ अभग्नसेने ण भते ! ’ इत्यादि

अभग्नसेनकी मुख्यमात्र (लागवाती) अत्यन्त दारुण वेदनानुं कारण जानणी करीने श्री गौतम स्वामीने श्रमण भगवान् महावीरने इसीधी ओ प्रश्न कर्यो छे—‘ भते ’ हे भदन्त ‘ अभग्नसेने ण चोरसेनावर्द्ध ’ ते अभग्नसेन चोरसेनापति ‘ कालमासे ’ पोतानी आयुष्य पूरी थया पछी ‘ काल किञ्चा ’ मरख पाभीने ‘ कहिं गच्छिहिइ ’ थया जशे ? ‘ कहिं उववज्जिहिइ ’ थया उत्पन्न थशे ? गौतमने आ प्रश्न सालणीने श्रमण भगवान् महावीरने कल्लु—‘ गोयमा ’ हे गौतम ! ‘ अभग्नसेने चोरसेनावर्द्ध ’ ते अभग्नसेन चोरसेनापति ‘ सत्तावीस वासाइ ’ सत्तावीस २७ वर्षकी ‘ परमाउय पाळइत्ता ’

मूलम्—सू० २३

अभग्नसेणे ण भंते ! चोरसेणावई कालमासे कालं किंचा कहिं गच्छि
हिइ, कहिं उववज्जिहिइ ? । गोयमा ! अभग्नसेणे चोरसेणावई सत्तावीस
वासाइ परमाउय पाळइत्ता अज्जेव तिभागावसेसे दिवसे मूलमिन्ने कए
समाणे कालमासे काल किंचा इमीसे रयणप्पभाए पुढीए उक्कोसेण० एग
सागरोवमट्टिइएसु णेरइएसु णेरइयत्ताए उववज्जिहिइ । से ण ताओ अणतर
उव्वट्ठिता, एवं ससारो जहा पढमे जाव पुढीसु । तओ उव्वट्ठिता बाणार
सीए णयरीए सूयरत्ताए पचायाहिइ । से ण तत्थ सोयरिण्हिं जीवियाओ
ववरोविए समाणे तत्थेव बाणारसीए णयरीए सेट्ठिकुलसे पुत्तत्ताए पचाया-
हिइ ॥ सू० २३ ॥

भावार्थ—अभग्नसेन एव उसकी मित्रमंडली जब अच्छी तरह वेषुध
वन चुकी तब नरेश ने उनका समाचार ज्ञातकर कौटुम्बिक पुरुषों को अपने
पास बुलाया और उनके आने पर यह आज्ञा प्रदान करते हुए उनसे कहा
कि—तुम शीघ्र जाओ और पुरिमताल नगर के समस्त दरवाजों को बंद करदो,
तथा बंद करने के बाद हा जल्दी से जल्दी जीते हुए अभग्नसेन को
पकड़ कर मेरे पास ले आओ । राजा की उक्त आज्ञा शिरोधार्य कर उन
लोगों ने वैसा ही किया । प्रथम नगर के समस्त दरवाजे बंद किये, बाद
में जाते हुए अभग्नसेन को पकड़ कर राजा के समीप उपस्थित कर दिया ।
नरेश ने उसे मारने की आज्ञा दी ।

भावार्थ—अभग्नसेन अने तेनी मित्रमंडली न्यारे सारी रीते
बेसान थय गय त्यारे राज्ञेये जेवा समाचार लएलीने कौटुम्बिक पुरुषोने
पोताना पासे बोलाव्या अने तेजो आव्या त्यारे तेजोने आज्ञा करता
बोल्या के—तमे तुरत न लएयो अने पुरिमताल नगरना तमाम दरवाजोने
बध करी आपो तथा पधार्थ कर्था पछी नलही नधने एवतोअ अभग्नसेनने
पकडी करीने भारा पासे लावो, राज्ञानी आ प्रकारनी आज्ञा भाथे यढावीने
तेजोये राज्ञना कडेवा प्रभाण्णे कथुं प्रथम नगरना तमाम दरवाजने बध
करी दीधा, ते पछी एवितदथाभा अभग्नसेनने, पकडीने राज्ञानी नलक उलो
राज्यो, पछी राज्ञेये तेने मारवानी पोताना भाणुसेने आज्ञा आपी

व्या '—मित्यादि—' पृथिवीकायेषु अनेकशतसहस्रकृत्व उत्पत्स्यते ' इति पर्यन्त
 पुनः—पुनर्भवाटवीभ्रमण प्रथमाध्ययनस्यैकशतितमसूत्रतोऽवगन्तव्यम् ।
 ' ततो उन्वटिता ' ततः=अनेकवार पृथिवीकायेषु भ्रमण कृत्वा तदनन्तम्,
 उद्वर्त्य=निःसृत्य, ' वाणारसीए नयरीए ' वाराणस्या—काशी नगर्या ' सूरत्ताए '
 सूकरतया ' पचायाहिइ ' मत्स्यायास्पति=उत्पत्स्यते इत्यर्थः । स खलु तत्र
 ' सोयरिणहि शौरिकेः=सूकरजीविनै सूकरपातकैरित्यर्थः, ' जीवियाओ
 ववरोविण ' जीविताद् व्यपरोपितं सन् तत्रैव वाराणस्या नगर्या श्रेष्ठिकुले
 पुत्रतया ' पचायाहिइ ' मत्स्यायास्पति=उत्पत्स्यते ॥ सू० २३ ॥

पृथिवीमे सातसागरकी उत्कृष्ट स्थितिस युक्त नारकीपर्यायमे उत्पन्न होगा
 इत्यादि । इस प्रकार लाखों बार पृथिवी कायमे जन्म मरण के दुःखों का
 भोगता हुआ यह भवरूपी अटवीमे भ्रमण करता रहेगा । भ्रमण का प्रकार
 प्रथम अध्ययन के २१वें सूत्रमे प्रदर्शित किया गया है वही प्रकार यहाँ
 भी समझटना चाहिये । ' ततो उन्वटिता ' पृथिवीकाय के भ्रमण का समाप्त
 कर फिर यह ' वाणारसीए नयरीए ' बनारस—काशी नगर्या ' सूरत्ताए '
 सूकर की पर्यायसे ' पचायाहिइ ' उत्पन्न होगा । ' से न तत्थ सोयरि-
 णहि जीवियाओ ववरोविण समाणे ' यह उस पर्यायमे शिकारियों द्वारा
 मारा जाकर ' तत्थेव वाणारसीए नयरीए सेट्टिकुलसि पुत्तत्ताए पचायाहिइ '
 पुन उसी बनारस नगर्या मे किसी एक श्रेष्ठी के कुल मे पुत्ररूपसे उत्पन्न होगा ।

पाभीने त्रीण पृथिवीओ सात सागरनी उत्कृष्ट स्थितिथी युक्त नारकी
 पर्यायमा उत्पन्न थसे इत्यादि, आ प्रमाणे लाखों बार पृथिवीकायमा जन्म
 मरणना हुअने भोगवतो यहा आ अवस्थी अटवी (वन)मा भ्रमण करते।
 रहसे भ्रमणना प्रकार प्रथम अध्ययनना २१ ओकवीममा सूत्रमा जणायेना
 छे तेन प्रकार अहि पण्य ममल देवा नेछओ ' ततो उन्वटिता ' पृथ्वीकायना
 भ्रमणने पूरे करी करी ते ' वाणारसीए नयरीए ' बनारस—काशी नगरीमा सूरत्ताए
 सूकर—भूतना पर्यायथी ' पचायाहिइ ' उत्पन्न थसे से न तत्थ सोयरिणहि
 जीवियाओ ववरोविण समाणे ' ते ओ पर्यायमा शिकारीओद्वारा मार्यो जसे
 पछी ' तत्थेव वाणारसीए नयरीए सेट्टिकुलसि पुत्तत्ताए पचायाहिइ ' दरीने ते
 बनारस काशी नगरीमा ठाँठ ओक श्रेष्ठीयाना कुलमा पुत्ररूपमा उत्पन्न थसे

मायुष्यम्, 'पालइत्ता' पालयित्वा, 'अज्जेव' अथैव 'तिभागावसेसे' त्रिभागावशेषे=भागत्रयतोऽवशिष्टे चतुर्थप्रहरे इत्यर्थः, दिवसे 'सूलभिन्ने' शूलभिन्नः=शूल=लोहमय सुतीक्ष्णकण्टक, 'शूली' इति भाषाप्रसिद्ध, तेन भिन्नः=विद्धः कृतः। सन् कालमासे कालं कृत्वा 'इमीसे' अस्या रत्नप्रभाया पृथिव्याम्, 'उक्कोसेण' उत्कर्षेण एरुसागरोपमस्थितिकेषु नैरयिकेषु नैरयिकतया 'उव्वज्जिहिइ' उत्पत्स्यते। स खलु ततोऽनन्तरम् 'उव्वट्ठित्ता' उद्धृत्य=रत्नप्रभायाः पृथिव्या निःसृत्य, 'एव' अमुना प्रकारेण, ससार'=भवाद् भवान्तरे भ्रमणम्, 'जहा पढमे जाव पुढवीसु' यथा प्रथमे यावत् पृथिवीषु प्रथमाध्ययनवत् सरीसृपेऽप्युत्पत्स्यते, तत्र खलु कालं कृत्वा द्वितीयस्या पृथिव्या निसागरोपमस्थितिकेषु नैरायिकेषु, ततोऽनन्तरं पक्षिषु, ततस्तृतीयस्या पृथि

सेसे दिवसे' आजही दिनके चौथे प्रहरमें 'सूलभिन्ने कए समाने' शूली पर आरोपित होकर 'कालमासे कालं किच्चा' मृत्यु के अवसरमें मर कर 'इमीसे रयणप्पभाए पुढवीए' इस रत्नप्रभा पृथिवीमें 'उक्कोसेण एरुसागरो वमट्ठिएसु जेरइएसु जेरइयत्ताए' उत्कृष्ट एरुसागर की स्थितिवाले नारकी की पर्यायसे 'उव्वज्जिहिइ' उत्पन्न होगा। 'से ण ताओ अणत्तरं उव्वट्ठित्ता एव संसारो जहा पढमे जाव पुढवीसु' वहा की स्थिति पूर्ण भोगकर जब यह वहासे निकलेगा तो प्रथम अध्ययनमें वर्णित प्रकारकी तरह सरीसृपोंमें उत्पन्न होगा, वहासे निकलकर द्वितीय पृथिवीमें तीनसागर की उत्कृष्ट स्थितिसे नारकी पर्याय में, वहासे निकलकर पक्षियोंके भवामे, यहासे मरकर तृतीय

उत्कृष्ट आयुष्य लोगवीने 'अज्जेव तिभागावसेसे दिवसे' आयुनी ७ दिवसना साथी प्रहरेमा सूलभिन्ने कए समाने शूलीपर आरोपित थधने 'कालमासे कालं किच्चा' मृत्युना अवसरे भरखु पाभीने 'इमीसे रयणप्पभाए पुढवीए' ओ रत्नप्रभा पृथ्वीमा 'उक्कोसेण एरुसागरोव वमट्ठिएसु जेरइएसु जेरइयत्ताए' उत्कृष्ट ओके सागरनी स्थिति वाणा नरकमा नारकीनी पर्यायथी उव्वज्जिहिइ उत्पन्न थथे। 'से ण ताओ अणत्तरं उव्वट्ठित्ता एव संसारो जहा पढमे जाव पुढवीसु' त्यानी स्थिति पूरी लोगवीने न्यारे त्याथी नीकणथे त्यारे प्रथम अध्ययनमा वर्णवेला' प्रकारे प्रभाछे सरी सृपोमा उत्पन्न थथे, त्याथी नीकणीने नील पृथिवीमा त्रखु सागरनी उत्कृष्ट स्थितिथी नारकी पर्यायमा, त्याथी नीकणीने पक्षिओना जानोमा, त्याथी भरखु

टीका—सू० २४

‘हे ण तत्थ’ इत्यादि । सः=पूर्ववर्णितोऽभ्यसनसेनजीवः खलु तत्रोन्मुक्त-
वालभावः, ‘एव जहा पदमे’ एव यथा प्रथमे प्रथमाध्ययनवत् तत्र यद्वाविंशति
तमसूत्रोक्तवर्णनवद् वर्णनं बोध्यम् । यावत् ‘अंत’ सर्वदुःखानामन्तं करिष्यति ।
‘निक्खेवो’ निक्षेपः=निगमन समाप्तिवाक्यं वाच्यमित्यर्थः, तद् यथा—

‘से णं तत्थ’ इत्यादि ।

‘सेठ के यहा पुत्ररूप से उपज्न हो जाने पर जब ‘से’ वह अभ्यसनसेनका
जीव ‘तत्थ’ वहा ‘उन्मुक्तवालभावे’ अपने बाल्यकाल के बाद यौवन अवस्था
मपन्न हागा तब प्रथम अध्ययन मे २२ वे सूत्र मे जिस प्रकार मृगापुत्र की
अवस्था का वर्णन किया है, उसी प्रकार इसका भी वर्णन समझ लेना चाहिये ।
जिस प्रकार मृगापुत्र ने तथारूप स्थविरो के समीप धर्म श्रवणकर अनगारधम स्वीकार
कर अन्तमें अपने समस्त कर्मों का विनाश कर मुक्ति का लाभ करेगा उसी प्रकार
यह भी तथारूप स्थविरो के समीप धर्म का श्रवण कर मुनिधर्म अंगीकार
कर अन्तमें मुक्तिगामी बनेगा । इस प्रकार का वहा का यह समस्त वर्णन
यहा पर अनुवर्तित कर लेना चाहिये । सूत्रस्थ ‘निक्खेवो’ यह पद इस
अध्ययन की समाप्ति का सूचक है, वह इस प्रकार—‘एवं खलु जंतू’

‘से ण तत्थ०’ इत्यादि

शेठना घेर पुत्ररूपे उत्पन्न तथा पछी न्यारे ‘से’ ते अभ्यसनसेनने
एव ‘तत्थ’ त्या ‘उन्मुक्तवालभावे’ पोताना बाल्यकाल पछी न्यारे
यौवन अवस्थाने, पामथे, त्यारे प्रथम अध्ययनना २२ पावीसमा सूत्रमा
ने प्रभावे मृगापुत्रनी अवस्थानु वर्णन कर्तुं छे, तेज प्रभावे आनुं पणु समल्ल
लेवु नेधुंछे ने प्रभावे मृगापुत्रे तथाइय स्थविरोना पासे धर्म श्रवण
उरीने अबुगार धर्मने स्वीकार करीने अन्तमा पोताना तमाम कर्मेनि
सपुर्ण पणु नाश करी मुक्तिने लाभ प्राप्त कर्तुं, तेज प्रभावे आ पणु
तथाइय स्थविरोनी समीप-पासे धर्मने सावणीने मुनिधर्म अंगीकार
उरीने अन्तमा मुक्तिगामी बनथे ते प्रभावे त्यानुं छे तमाम वर्णन
अहि आगण अनुवर्तित करी (योए) लेवु नेधुंछे, सूत्रस्थ ‘निक्खेवो’
छे पद आ अध्ययननी समाप्तिनु सूचक छे ते आ प्रभावे—‘एवं खलु जंतू’

મૂલમ્—મૂ० ૨૪

સે ણ તત્થ ઇમ્મુક્કવાલભાવે, एवं जहा पद्मे जाव अंतं काहिइ ।
 णिवखेवो ॥ सू० २४ ॥

ભાવાર્થ—અમગ્નસેન કી દારુણ પરિસ્થિતિ કા હેતુ પરિજ્ઞાતકર ગૌતમ સ્વામીને પુન શ્રમણ ભગવાન મહાવીર પ્રભુ સે વહ પ્રશ્ન પૂઝા કિ—હે મદન્ત ! યહ ઇસ પરિસ્થિતિ મે મર કર કહા જાયગા ? કહા ઉત્પન્ન હોગા ? ગૌતમ કી જિજ્ઞાસાકા સમાધાન કરતે હુએ પ્રભુને કહા કિ—હે ગૌતમ ! યહ ૨૭ વર્ષ કી અપની ઉત્કૃષ્ટ આયુ કા પરિપાલન કર બાજ હી દિન કે ચૌથે પહર મે શૂલીદ્વારા મર કર પ્રથમ નરક મે નારકી કી પર્યાયમે ઉત્પન્ન હોગા । વહા કી એક સાગર કી ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ કો ભોગકર જવ યહ વહા સે નિકલેગા તો જિસ પ્રકાર પ્રથમ અભ્યયન મે ૨૧વે મૂત્રમે મૃગાપુત્ર કા શ્રમણપ્રકાર વર્ણિત કિયા ગયા હે उसी प्रकार इसका भी होगा । बाद मे यह बनारस नगरी मे सूकर की पर्याय मे जन्म धारण करेगा । वहा यह शिकारियों द्वारा मारा जावेगा और वहाँ पर किसी सेठ के कुलमे पुत्ररूपसे उत्पन्न होगा ॥ सू २३ ॥

ભાવાર્થ—અમગ્નસેનની દારૂણ પરિસ્થિતિનું કારણ બાળી ઠરીને ગૌતમ સ્વામીએ ફરીથી શ્રમણ ભગવાન મહાવીર પ્રભુને એ પ્રશ્ન પૂછ્યો કે—હે મદન્ત ! તે આવી પરિસ્થિતિમા મરણ પામીને કયા જશે ? કયા ઉત્પન્ન થશે ? ગૌતમની જિજ્ઞાસાનું સમાધાન કરવા પ્રભુએ કહ્યું કે—હે ગૌતમ ! તે ૨૭ સત્તાવીશ વર્ષની પોતાની ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય લોગવીને આજના દિવસના ચોથા પ્રહરમા શૂલીદ્વારા મરણ પામીને પહેલી નરકમા નારકીના પર્યાયમા ઉત્પન્ન થશે, ત્યાં એક સાગરની ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિને લોગવીને બ્યારે ત્યાથી નીકળશે તે પછી જે પ્રમાણે પહેલા અભ્યયનના ૨૧ માં એકવીસમા સૂત્રમા મૃગાપુત્રના શ્રમણનો પ્રકાર વર્ણવેલો છે, તે પ્રમાણે એના પણ ભવશ્રમણના પ્રકાર થશે, પછી તે બનારસ-કાશી નગરીમા સૂકર-બૂકની પર્યાયમા જન્મ પામશે ત્યાં તે જીવ શીકારીઓદ્વારા માર્યો જશે અને પછી તેજ બનારસ-કાશી નગરીમા કોઈ એક ગૈઠના કુળમા પુત્રરૂપથી ઉત્પન્ન થશે ॥ ૨૩ ॥

“પુનુપ્પન્ના રોગા, પસમંતિ ય ઇંદ્રવેરમારીઓ ।

અહુદ્ધિ-અનાહુદ્ધિ, ન હોડ દુન્નિવલ્લ ડમર ચ ” ॥ ૧ ॥

ગ્રાયા— પૂર્વોત્પન્ના રોગાઃ, પ્રશામ્યન્તિ ચ ટંતિ-વૈર-માયઃ ।

અતિવૃષ્ટિરનાદૃષ્ટિર્ન ભવતિ દુર્મિલ્લ ડમર ચ ॥ ૧ ॥

તત્કથ શ્રીમન્મહાવીરે ભગવતે પુરિમતાલે નગરેઽવસ્થિતે સત્યેના
ભગસેનં પ્રતિ મહાવલ્લસ્ય રાજઃ પૂર્વવર્ણિતો વૈરભાવઃ સજ્ઞાતઃ ? ઇતિ । અત્રોન્યતે—
સર્વમિદમનિષ્ટમિષ્ટ વા પ્રાણિના મ્વકૃતકર્મવશાદેવ સમુત્પન્નતે, કર્મ ચ

‘પુનુપ્પન્ના રોગા, પસમંતિ ય ઇંદ્રવેરમારીઓ ।

અહુદ્ધિ-અનાહુદ્ધિ, ન હોડ દુન્નિવલ્લ ડમર ચ ॥ ૧ ॥

ભાવાર્થ—જહા તીર્થકરોં કા વિચરણ હોતા રહતા હૈં વહા જીવોં કે
પૂર્વોપન્ન રોગ સ્વત શાત હો જાતે હૈં, વૈર એવ મરી આદિ વોમારિયા નષ્ટ હો
જાતી હૈં । અતિવૃષ્ટિ, અનાદૃષ્ટિ એવ દુર્મિલ્લ આદિ સવ પ્રકારકે ઉપદ્રવ મી શાત
હો જાતે હૈં । અવ યહ સિદ્ધાન્ત કા કથન હૈં તો શ્રી ભગવાન્ મહાવીર કે પુરિમ-
તાલ નગરમેં વિરાજને પર મી અમગસેન કે પ્રતિ મહાવલ નરેશ કા યહ પૂવોક્ત
વૈરભાવ કૈસે હુઆ ?

ઉત્તર—સિદ્ધાન્ત મેં સોપકમ ઔર નિરુપકમ કે મેદ સે કર્મ દો પ્રકાર
સે વર્ણિત કિયે હૈં । પ્રાણિયોં કા જિતના મી ઇષ્ટ ઔર અનિષ્ટ હોતા હૈં વહ સવ

‘પુનુપ્પન્ના રોગા, પસમંતિ ય ઇંદ્રવેરમારીઓ,

અહુદ્ધિ-અનાહુદ્ધિ, ન હોડ દુન્નિવલ્લ ડમર ચ ’ ॥ ૧ ॥

ભાવાર્થ— જ્ઞા તીર્થ કરોનું વિચરવાનું થાય છે ત્યાં જીવોમાં પૂર્વો-
ત્પન્ન રોગ પોતાની મેળેજ શાત થઈ જાય છે, વૈર અને મરી (કાલેશ) આદિ
નાશ પામે છે અતિવૃષ્ટિ, અનાદૃષ્ટિ-દુઃખાળ આદિ તમામ પ્રકારના ઉપદ્રવો
પણ શાત થઈ જાય છે આલુ જ્ઞા સિદ્ધાન્તવચન છે, તો શ્રી ભગવાન
મહાવીર પુરિમતાલ નગરમાં વિરાજતા છતાં અમનસેનના પ્રતિ મહાબલ
ગળાને એ પૂર્વે કહેલો વૈરભાવ શા માટે થયો ?

ઉત્તર— સિદ્ધાન્તમાં સોપકમ અને નિરુપકમના લેક્ષ્યી કર્મના એ
પ્રકાર વર્ણવેલા છે પ્રાણીઓનું નેટલું ઇષ્ટ અને અનિષ્ટ થાય છે તે સર્વ

‘ એવ સ્વલ્લ જન્મ ! સમણેણ ભગવયા મહાવીરેણ જાવ સંપત્તેણ દુહાવિવાગાણ તચ્ચસ્સ અજ્ઞયણસ્સ અયમદ્દે પળ્લત્તે તિવેમિ ’

અસ્યાધ્યયનસ્ય સમાપ્તિકાલે શ્રી સુધર્મા સ્વામી કથયતિ—‘ એવ સ્વલ્લ ’
 इत्यादि । हे जन्मूः ! एवं स्वल्ल श्रमणेन भगवता महावीरेण यावत् सिद्धिस्थान
 समाप्तेन दुःखविपाकाना तृतीयस्याध्ययनस्याऽयमर्थः प्रज्ञप्तः। इति ब्रवीमि=यथा
 भगवता निगदित तथैव ता कथयामि, न तु स्वबुद्ध्या कल्पित्वेति भावः ।

નતુ યત્ર દેશે તીર્થંકુરા વિહરન્તિ, તત્ર પશ્ચવિંશતેર્યોજનાના મધ્યે
 वैरादयोऽनर्था न भवन्ति । उक्तञ्च—

સમણેણ ભગવયા મહાવીરેણ જાવ સંપત્તેણ દુહાવિવાગાણં તચ્ચસ્સ અજ્ઞયણસ્સ
 અયમદ્દે પળ્લત્તે તિવેમિ ’ હસ અધ્યયન કી સમાપ્તિ કે અવસર મે
 શ્રીસુધર્મા સ્વામી કહતે હૈં કિ—હે જન્મૂ ! હસ પ્રકાર શ્રમણ ભગવાન મહાવીર
 ને જિ’હીને સિદ્ધિસ્થાન કો પ્રાપ્ત ક્રિયા હૈં હસ દુઃખવિપાકકે તૃતીય અધ્યયન કા
 યહ ભાવ પ્રતિપાદિત ક્રિયા હૈં, યેસા મેં કહતા હૂં । મૈને હસમેં અપની નિજ
 કલ્પના સે કુઠ મી નહીં કહા હૈં, શ્રમણ ભગવાન મહાવીર કે મુલસે જૈસા
 મૈને સુના હૈં વૈસા હી તુમસે કહા હૈં અત યહ શ્રદ્ધેય—પ્રાપ્ત હૈં ॥

શુકા—જિસ દેશમેં તીર્થંકર વિચરતે હૈં વહા ૨૫ પચીસ યોજન કે
 भीतर२ जीवों में परस्पर वैग आदि अनर्थ उत्पन्न नहीं होते हैं, उक्तञ्च—

સમણેણ ભગવયા મહાવીરેણ જાવ સપત્તેણ દુહાવિવાગાણ તચ્ચસ્સ અજ્ઞયણસ્સ
 અયમદ્દ પળ્લત્તે તિવેમિ ’ આ અધ્યયનની સમાપ્તિના અવસરે શ્રી સુધર્મા
 સ્વામી કહે છે કે—હે જન્મૂ ! આ પ્રમાણે શ્રમણ ભગવાન મહાવીરે જેણે
 સિદ્ધિસ્થાનને પ્રાપ્ત કર્યું છે તેણે આ દુઃખવિપાકના ત્રીજા અધ્યયનના જે
 ભાવ પ્રતિપાદન કરેલા છે, એવાજ હું કહું છું, મેં આ વિષે ભારી પોતાની
 કલ્પનાથી કાંઈ કહું નથી શ્રમણ ભગવાન મહાવીરના મુખથી જેવું મેં
 સાંભળ્યું છે, તેવું જ મેં તમને કહું છે તેથી તે શ્રદ્ધા કરવા યોગ્ય તથા
 અહણ્ય કરવા યોગ્ય છે

શુકા—જે દેશમાં તીર્થંકર વિચરે છે, ત્યાં આગળ પચીસ (૨૫)
 યોજનની અંદર-અંદર એવામાં પરસ્પર વૈર આદિ અનર્થ ઉત્પન્ન થતા નથી,
 જેમ કહું છે—

॥ अथ चतुर्थाध्ययनम् ॥

मृगम्—म० १

जइ ण भते ! चउत्थस्स उक्खेवो । एव खलु जम्बू ! तेण काळेण तेण समएण सोहंजणी णाम णयरी होत्था, रिद्धित्थिमियसमिद्धा । तीसे ण सोहजणीए णयरीए बहिया उत्तरपुरत्थिमे दिसीभाए देवरमणे णाम उज्जाणे होत्था । तत्थ ण अमोहस्स जकग्गस्स जक्खाययणे होत्था, पुराणे ॥ मू० १ ॥

टीका—मू० १

श्रीजम्बूस्वामी तृतीयाध्ययनम्यार्यं श्रुत्वा, श्रीसुधर्मस्वामिनं पृच्छति—
'जइ ण भते !' इत्यादि । 'चउत्थस्स उक्खेवो' चतुर्यस्य=चतुर्यध्ययनस्य
'उक्खेवो' उपक्षेपः=पारम्परावाक्यम् । अत्रैवमुपक्षेपोऽनुसन्नेयः—

'जइ ण भते समणेण जाव सपत्तेणं दुइविवागाणं तच्चस्स अज्झयणस्स अयमट्ठे पणत्ते चउत्थस्स ण भते अज्झयणस्स दुइविवागाणं समणेण जाव सपत्तेण के अट्ठे पणत्ते, तए ण से सुइम्मे अणगारे जम्बू-जणगार एव वयासी' इति ।

यदि खलु हे भदन्त ! हे भगवन् ! श्रमणेन भगवता महावीरेण यावत् सिद्धिस्थानं समाप्तेन दुःखविपाकानां तृतीयस्याध्ययनस्य 'अयमट्ठे' अयमर्थः—

॥ चतुर्य अध्ययन ॥

जबू स्वामी तृतीय अध्ययन का अर्थ सुनकर श्री सुधर्मस्वामी से अब चौथे अध्ययनके विषयमें पूछते हैं— 'जइ ण भते' इत्यादि। हे भदन्त ! श्रमण भगवान् महावीरने जो कि सिद्धिस्थान को प्राप्त हुए हैं दुःखविपाकनामक प्रथमश्रत्तस्कर के तृतीय अध्ययन का जो यह भाव प्रतिपादित किया है कि—अभ्यग्रेण ने अपने

— शोध अध्ययन —

जबू स्वामी तृतीय अध्ययनने अर्थ साक्षात्कीने श्री सुधर्मा स्वामीने डेवे शोध अध्ययनना विषयमा पूछे छे— 'जइ ण भते' इत्यादि

छे लहत ! श्रमण भगवान महावीर ने सिद्धिस्थानने प्राप्त थया छे दुःखविपाक नामना प्रथम श्रुतच्छ्रधना त्रील अध्ययनना के साथ प्रति-

દ્વિવિધમ્-સોપક્રમં નિરુપક્રમં ચ, તત્ર યાનિ વૈરાદીનિ સોપક્રમકર્મજન્યાનિ,
તાન્યેવ જિનાતિશયાદુપશામ્યન્તિ સાધ્યવ્યાધિવત્ । યાનિ તુ નિરુપક્રમકર્મોદ્ધ
વાનિ, તાન્યવશ્ય વિપાકવેદ્યાનિ, અસાધ્યવ્યાધિવત્ ॥ સૂં ૨૪ ॥

॥ इति श्री-विश्वविल्यात-जगद्ब्रह्म-प्रसिद्धवाचक-पञ्चदशभाषाकलितललितकलापालापक
प्रविशुद्धगद्यपद्यनैकप्रथमनिर्मायक वादिमानमर्दक-श्रीशङ्खलपतिकोल्हापुरराजप्रदत्त-
'जैनशास्त्राचार्य'-पदभूषित-कोल्हापुरराजगुरु-बालप्रह्लाचारि-जैनाचार्य
जैनधर्मविवाकर-पूज्यश्री-घासीलाल प्रतिविराचिनाया श्री-विपाक-
श्रुते दु खविपाकनामकप्रथमश्रुतस्कन्धस्य विपाकचन्द्रिकाख्याया
व्याख्यायाम् अभग्नसेननामक तृतीयमध्ययन सम्पूर्णम् ॥ १।३ ॥

અપને કૃત કર્મોદ્ધારા હી સાધ્ય હોતા હૈ, इनमें जो वैरभाव आदि सोपकमकर्म
द्वारा उत्पन्न होते हैं, वे ही जिनेन्द्र के अतिशय से उपशात होते हैं । जिस प्रकार
वैद्य की दवा से साध्यरोग ही शात किये जाते हैं, असाध्य नहीं । 'जिन वैर
आदि भावों का हेतु निरुपक्रम कर्म है, वे नियम से जीवों को अपना फल
देते ही है ॥ सू० २४ ॥

॥इति श्री विपाकश्रुतके दु खविपाकनामक प्रथम श्रुतस्कंध की 'विपाकचन्द्रिका' नामक
संस्कृत टीका के हिन्दी अनुवाद मे ' अभग्नसेन ' नामक
तृतीय अध्ययन सम्पूर्ण हुआ ॥ १ । ३ ॥

પોતાના કરેલા 'કર્મોદ્ધારા' જ સાધ્ય થાય છે તેમા જે વૈરભાવ આદિ
સોપકમકર્મ દ્વારા ઉત્પન્ન થાય છે તેજ જિનેન્દ્રના અતિશયથી ઉપશાત થાય છે
જે પ્રમાણે વૈદની દવાથી સાધ્ય રોગજ શાત કરી શકાય છે અસાધ્ય નહિ
જે વૈર ભાવનું કારણ નિરૂપકમ કર્મ છે, તે નિયમપ્રમાણે જીવોને પોતાનું
ફળ આપેજ છે ॥ ૨૪ ॥

इति श्री विपाकश्रुत सूत्रनी ' विपाकचन्द्रिका ' टीकाभाट्ट अविपाक नामना प्रथम
श्रुतस्कन्धभा अभग्नसेन नामना त्रीण अध्ययनना शुक्लाती भाषानुवाद
संपूर्ण थयो ॥ १ । ३ ॥

॥ अथ चतुर्थाध्ययनम् ॥

मू०—म० १

जइ ण भते ! चउत्थस्स उक्खेवो । एव खलु जम्बू ! तेण काळेण तेण समणं सोहजणीं णाम णयरी होत्था, सिद्धिम्मियसमिद्धा । तीसे ण सोहजणीं णयरीं वड्डिया उत्तरपुरत्थिमे दिसीभाण देवरमणे णाम उज्जाणे होत्था । तत्थ ण अमोहस्स जक्खस्स जक्खाययणे होत्था, पुराणे ॥ मू० १ ॥

टीका—मू० १

श्रीजम्बूस्वामी तृतीयाध्ययनस्यार्थं श्रुत्वा, श्रीसुधर्मस्वामिनं पृच्छति—
'जइ ण भते !' इत्यादि । 'चउत्थस्स उक्खेवा' चतुर्थस्य=चतुर्थऽध्ययनस्य
'उक्खेवो' उपक्षेपः=पारम्भवाक्यम् । अत्रैवमुपक्षेपोऽनुसन्नेयः—

'जइ णं भते समणेण जाव संपत्तेणं दुइविवागाणं तच्चस्स अज्झयणस्स अयमट्ठे पणत्ते चउत्थस्स ण भते अज्झयणस्स दुइविवागाणं समणेण जाव सपत्तेण के अट्ठे पणत्ते, तए ण से सुहम्मे अणगारे जम्बू-अणगार एवं वयासी' इति ।

यदि खलु हे भदन्त ! = हे भगवन् ! श्रमणेन भगवता महावीरेण यावत् सिद्धिस्थानं समाप्तेन दुःखविपाकानां तृतीयस्याध्ययनस्य 'अयमट्ठे' अयमर्थः—

॥ चतुर्थं अध्ययनम् ॥

जबू स्वामी तृतीय अध्ययन का अर्थ सुनकर श्री सुधर्मस्वामी से अब चौथे अध्ययनके विषयमें पूछते हैं— 'जइ ण भते' इत्यादि। हे भदन्त ! श्रमण भगवान् महावीरने जो कि सिद्धिस्थान को प्राप्त हुए हैं दुःखविपाकनामक प्रथमश्रुत्कथन के तृतीय अध्ययन का जो यह भाग प्रतिपादित किया है कि—अभयसेन ने अपने

— शेष अध्ययन —

जबू स्वामी तृतीय अध्ययनको अर्थ साक्षात् श्री सुधर्मा स्वामीने डेवे शेषा अध्ययनना विषयमा पूछे छे— 'जइ ण भते' इत्यादि

हे भदन्त ! श्रमण भगवान् महावीर ने सिद्धिस्थानने प्राप्त थया छे दुःखविपाक नामना प्रथम श्रुतकथना तृतीय अध्ययनना के लाव प्रति-

पूर्णा, अत्र पदत्रयस्य कर्मसारयममासः । मन्त्रलवेभ्यः पूर्णा शान्तिसम्पन्ना
चेत्यर्थः । ' तीसे ण ' तस्याः खलु ' मेहंजणीण णयरीए ' शोभाञ्जनीया नगर्याः
' बहिया ' बहिः ' उत्तरपुरत्थिमे दिसीभाए ' उत्तरपौरस्त्ये दिग्भागे—ईशान-
कोणे इत्यर्थः । देवरमणे णाम उज्जाणे ' देवरमण नामोद्यानं—देवरमणनामत्र
सुगानम् ' होत्था ' आसीत् । तत्र खलु ' अमोहस्स जक्खस्स ' अमोत्रस्य=अमो
घनामस्य यक्षस्य ' जक्खाययणे ' यक्षायतन=यक्षस्थानम्, आसीत् । तत्र
कीदृशः—मित्याह—' पुराणे ' पुराण=पुरातनम् ॥ सू० १ ॥

परचक्र का भय इस में रहने वाली प्रजा को बिलकुल ही नहीं था । यह
सदा धन धान्य आदिसे खूब परिपूर्ण थी । तात्पर्य यह है कि—यह नगर
सदा विभव से पूर्ण एवं शान्ति से संपन्न थी । ' तीसे णं साहजणीए
णयरीए ' उस शोभाञ्जनी नगरी के ' बहिया उत्तरपुरत्थिमे दिसीभाए '
बाहर की ईशान कोण में ' देवरमणे णामं ' देवरमण इस नामका
एक ' उज्जाणे होत्था ' उद्यान था । ' तत्थ ण ' उस उद्यान में ' अमोहस्स
जक्खस्स जक्खाययणे होत्था ' अमोघ नामके यक्ष का एक यक्षायतन था ।
' पुराणे ' यह बहुत प्राचीन था ।

भावार्थ — तृतीय अध्ययन का स्पष्टीकरण सुनकर जबूस्वामी की
चतुर्थ अध्ययन के भाग को परिज्ञात करनेकी जिज्ञासा बढी । इस अपनी
बढी हुई जिज्ञासा का शांति के लिये वे श्री सुधर्मा स्वामी से पूछ रहे हैं—

न हतो, ते हमेथा धन धान्य वगेरेथी परिपूरुं हती तात्पर्य
ये छे छे—ते नगरी हमेथा वलवथी पूरुं अने शांति—सुखथी संपन्न हती
तीसे ण साहजणीए णयरीए ' ते शोभाञ्जनी नगरीना बहिया उत्तरपुरि
त्थिमे दिसीभाए ' जहाजना ईशान कोणभा देवरमणे णाम ' देवरमण्ये
नामने अक ' उज्जाणे होत्था ' जगीये हतो ' तत्थ ण ' ते उद्यानभा
' अमोहस्स जक्खस्स जक्खाययणे होत्था ' अमोघ नामना यक्षन्तु अक
निवासस्थान हत ' पुराणे ' ते बहुत प्राचीन हतु

भावार्थ— त्रीज अध्ययननु स्पष्टीकरण मागणीने जम्भूस्वामीने बोधा
अध्ययनना भावने साधनवाणी—अणुवाणी ज्ञासा वधी, तेथी चोतानी वधी
रहेती ज्ञामाने शात क्वा भाटे श्रीसुधर्मा स्वामीने पूछी रद्दा छे—

મૂલમ્—સૂ. ૨

તથા સોહંજનીય જયરીય મહાચ્ચદે નામ રાયા હોત્યા, મહયા. તસ્મ
 ન મહાચ્ચદસ્સ રણ્ણો સુસેજે નામ અમ્મચ્ચે હોત્યા, સામ-મેય-દડ. — જિગ્ગહ
 કુસલે । તત્થ ન સોહંજનીય જયરીય સુદસણા નામ મણિયા હોત્યા ।
 વણ્ણઓ ॥ સૂ. ૨ ॥

હે મદત ! શ્રમણ ભગવાન્ મહાવીર ને જો તૃતીય અધ્યયન કા
 સ્પષ્ટીકરણ કે નિમિત્ત અમગ્ગસેન કા પરિપદા કે ખીતર જીવનવૃત્તાત સુનાયા
 થા, વહ તો મેં આપકે મુક્તારવિદ સે સુનલિયા અવ મેં યહ સુનના ચાહતા
 હૂં કિં ઉઠ્ઠો શ્રમણ ભગવાન્ મહાવીરને ચતુર્થ અધ્યયનકા કયા ભાવ કરમાયા
 હૈ ? હસ પ્રકાર જંબૂસ્વામી કે પૂછને પર શ્રી સુધર્માસ્વામી કમ્માતે હૈ— હે જબૂ !
 હસ કાલ મેં ઓર હસી સમય મેં શોભાજ્ઞની નામકી એક નમસ્તરજુવી પ્રાસાદો
 સે અલકુત, અનેક જનો સે સકુલ, સ્વચક્ક પરચક્ક કે મયસ નિર્મુક્ત એવ
 ધન ધાન્યાદિ સે સદા પરિપૂર્ણ નગરી થી । હસ કે બાહિર હૈશાન કોળ મેં
 દેવરમણ નામકા એક સુન્દર ઘગીચા થા । હસમે અમોઘનામક યક્ષ કા
 બહુત પ્રાચીન એક આયતન થા ॥ સૂ. ૧ ॥

હે બહન્ત ! શ્રમણ ભગવાન મહાવીર ને ત્રીજા અધ્યયનના સ્પષ્ટીકરણના
 નિમિત્તે અમગ્ગસેનનું જીવનવૃત્તાન્ત પરિપદમા સંભળાવ્યું હતું, તે તો મે
 આપના મુખકમલથી સાંભળી લીધું હવે હું તે સાંભળવાની આહવાન-પ્રાર્થના
 કરું છું કે તે શ્રમણ ભગવાન મહાવીરે જોયા અધ્યયનના ભાવ શું કહ્યા
 છે? આ પ્રમાણે જ ખૂ સ્વામીએ પૂછ્યું ત્યારે શ્રી સુધર્માસ્વામી કહે છે—હે જમ્બૂ !
 તે કાલ અને તે સમયમા શોભાજ્ઞની નામની એક નગરી હતી, તે મોટા-મોટા
 આકાશને સ્પર્શ કરે તેવા મહેલોથી શોભતી, અનેક માણસોની વસ્તીથી
 ભરપૂર સ્વચક્ર-પરચક્રના ભયથી રહિત અને ધન તથા ધાન્યાદિથી
 હમેશા પરિપૂર્ણ હતી તે નગરીના બહારના ઇશાન કોણના ભાગમાં દેવરમણ
 નામનો એક સુંદર ળગીચો હતો તે ળગીચામા અમોઘ નામના યક્ષનું બહુજ
 પ્રાચીન નિવાસસ્થાન હતું ॥૧॥

ટીકા—સૂ ૨

‘તત્થ ણ’ इत्यादि । तत्र खलु शोभाञ्जन्या नगर्या ‘महच्चंदेनाम राया’
महाचन्द्रनामकः, राजा होत्था’ आसीत् । स कीदृशः ? इत्याह—
‘महया०’ अनेन ‘महयाहिमवंतमहतमलयमन्दरमहिंदसारै’ इति
संग्राहम्, महाहिमवन्महामलयमन्दरमहेन्द्रसारः=महाश्वासी हिमवान् महा
हिमवान्, स इव महान् अन्यमहापर्वतापेक्षया, मलयो = मलयाचलः,
मन्दरो=मेरुगिरिः, महेन्द्रः=पर्वतविशेषस्तद्वत् सारः=प्रधानो यः स तथा ।
तस्य खलु महाचन्द्रस्य राज्ञः ‘सुसेणे णाम अमच्चे’ सुसेणो नाम=सुसेणनामकः,
अमात्यः=मन्त्री ‘हाथा’ आसीत् । स कीदृशः? इत्याह—‘साममेयदड०’ इति ।
‘साममेयदडउक्कप्पयाणणीत्तिमुप्पउत्तणयविहिन्नु’ इति संग्राहम् । सामभेददण्डोप-

‘તત્થ ણ’ इत्यादि ।

‘તત્થ ણ’ इस नगरामे ‘महच्चदेनाम राया होत्था’ एक महाचंद
नामका राजा था । मलयाचल सुमेरुगिरि और महेन्द्र के जैसा अन्यनृपतियों मे
प्रधान था । ‘तस्स ण महच्चदस्स रण्णो’ उस महाचंद्र नरेश का
‘सुसेणे णाम अमच्चे होत्था’ सुसेण इस नामका एक मन्त्री था ।
‘सामभेयदड०णिग्गहकुसले’ यह साम, भेद एवं दण्ड आदि राजनीति
प्रयुक्त करने में पटु एवं परचित्तरजन करने में कुशल था । यहां दंड के
भाग के शून्य से ‘उक्कप्पयाणणीत्तिमुप्पउत्तणयविहिन्नु’ इस पाठ का
ग्रहण हुआ है । इन साम आदि पदों की व्याख्या इस प्रकार है—आपस

‘તત્થ ણ’ इत्यादि

‘તત્થ ણ’ તે નગરીમા ‘મહચ્ચદે નામ રાયા હોત્થા’ એક મહાચંદ
નામના રાજા હતા ‘મહયા૦’ તે હિમાલય પર્વત જેવા મહાન હતા
મલયાચલ, સુમેરુ પર્વત અને મહેન્દ્રના જેવા ખીલ રાજાઓમા મુખ્ય હતા
‘તસ્સ ણ મહચ્ચદસ્સ રણ્ણો’ તે મહાચંદ રાજાને ‘સુસેણે ણામ અમચ્ચે
હોત્થા’ સુસેણ નામના એક મંત્રી હતા, સામમેયદડ૦ ણિગ્ગહકુસલે’
તે સામ, ભેદ અને દડ આદિ રાજનીતિના ઉપયોગ કરવામા અને
ખીલઓના ચિત્તને રજન કરવામા કુશળ હતા આદિ દડ શબ્દની પાસે
જે શૂન્ય છે તે શૂન્યવડે ‘ઉક્કપ્પયાણનીતિસુપ્પઉત્તણયવિહિન્નુ’ આ
પાઠને ગ્રહણ કરવામા આવ્યો છે, તે સામ આદિ પદોની વ્યાખ્યા આ

પ્રદાનનીતિસુપ્રયુક્તનયવિધિજ્ઞઃ-પરસ્પરોપકારપ્રદર્શનગુણકીર્તનાદિના શત્રોરાત્મ
 વશીકરણ સામ, શત્રુપરિવારસ્ય પરસ્પર સ્નેહાપનયન ભેદ, ધનહરણા-
 દિકો દણ્ડ, ગૃહીતધનપ્રતિદાનાદિકમુપપ્રદાન, તદ્રૂપા યા રાજનીતયઃ,
 તાસાં સુપ્રયુક્ત-સુદૃઢ પ્રયોગો=વ્યાપારણ યસ્ય સ તથા, નયાના=ન્યાયાના
 ઉક્તલક્ષણનીતીના ચ વિધિ-પ્રકાર જાનાતિ યઃ સ તથા, પશ્ચાત્ પદદ્વયસ્ય
 કર્મધારયઃ । ‘જિગ્મહકુસલે’ નિગ્રહકુશલ-નિગ્રહઃ=નિયમન વશીકરણ, તત્ર
 કુશલ=નિપુણઃ । તત્ર સ્વલ્લ શોભાક્ષન્યા નગર્યા ‘સુદસણા ણામ ગણિયા’
 સુદર્શના નામ-સુદર્શનાનામ્ની ગણિકા ‘હોત્યા’ આસીત્ । ‘વળ્લભો’
 વર્ણકઃ=અસ્યા વર્ણનમ્, સ ચાન્યત્ર વિજ્ઞેયઃ ॥ મૂ. ૨ ॥

મેં એક દુસરે કે ઉપકાર કે દિશ્વલને મ એર ગુણો કે કથન આદિસે
 શત્રુ કો અપન વશ કરના સામ હૈ । જિસ ઉપાય સે શત્રુ કે પક્ષ કે
 પરિવાર મેં ફૂટ ઢાલી જાતી હૈ ઉત્તમા નામ ભેદ હૈ । શત્રુ કે ધન આદિ
 કા હરણ કર લેના દણ્ડ હૈ । શત્રુ કે ગૃહીત ધન કો વાપિસ કર દેના
 ઉપપ્રદાન હૈ । વહ સચિવ इन राजनीतियों क प्रयोग करने में एव न्याय
 કરને કી ત્રિધિ મેં વિશેષ વિચક્ષણ થા । કિસ નીતિ એવ કિસ ન્યાય સે
 ક્યા કામ કરના હોતા હૈ, કિસ કી કિસ સમય આવશ્યકતા પદતી હૈ, એ
 સબ બાતે વહ ભલી પ્રકાર જાનતા થા । ‘તત્થ ણ સોહજ્ઞીણ ણયરીણ’
 ઉસી શોભાક્ષની નગરી મેં ‘સુદસણા ણામ ગણિયા હોત્યા’ એક વેશ્યા
 રહતી થી જિસકા નામ સુદર્શના થા । હિસકા વર્ણન કામધ્વજા વેશ્યા કે સમાન હૈ ।

પ્રમાણે છે-પરસ્પરમા એક બીજાને ઉપકાર બતાવીને શત્રુના કથન કરીને
 શત્રુને પોતાને વશ કરી લેવા તે સામ છે, જે ઉપાયથી શત્રુના પક્ષના
 પરિવારમા કે આપમમા કુટ પાડવી તેનું નામ ભેદ છે શત્રુના ધન વગેરે
 પદાર્થોનું હરણ કરવું તે દણ્ડ છે, શત્રુના લઈ લીધેલા ધનને પાછું આપવું
 તે ઉપપ્રદાન છે ને પ્રધાન (મંત્રી) તે રાજનીતિને પ્રયોગ કરવામા અને
 ન્યાય કરવાની કળામા વિશેષ કુશળ હોતો, કઈ નીતિથી અને ક્યા ન્યાય વડે
 કયું કામ કરવું ભોધએ, ક્યા મમયે કોની જરૂરીયાત પડે છે તે તમામ
 બાત બહુજ સારી રીતે બાણુતો હોતો તત્થ ણ સોહજ્ઞીણ ણયરીણ
 તે શોભાક્ષની નગરીમા સુદસણાનામ ગણિયા હોત્યા’ એક સુદર્શના
 નામની વેશ્યા પણ રહેલી હતી તેનું વર્ણન કામધ્વજા વેશ્યાના જેવું છે

મૂલમ્—મૃ૦ ૩

તત્થ ણ સોહજનીંણ ણયરીંણ સુમદે ણામ સત્થવાહે હોત્યા, અહ્દે જાવ અપરિભૂંણ । તસ્મ ણ સુમદસ્સ સત્થવાહસ્સ મદ્દાણામ મારિયાં હોત્યા, સુકુમાલપાણિપાયા અદ્દીણ૦ । તસ્સ ણ સુમદસ્સ સત્થવાહસ્સ પુત્તે મદ્દાંણ મારિયાં અત્તંણ સગદે ણામ દારણ હોત્યા, અદ્દીણ૦ ॥ મૃ૦ ૩ ॥

ટીકા—મૃ૦ ૩

‘ તત્થ ણ ’ इत्यादि । तत्र खलु सोमाञ्जन्या नगर्या ‘ सुमदे णाम ’ सुभद्रो नाम=सुभद्रनामकः ‘ सत्थवाहे सार्यवाहः ’ ‘ होथा ’ आसीत् । स कीदृशः ? इत्याह—‘ अह्दं जाव अपरिभूण ’ इति । आह्वय = धनवान् यावद् अपरिभूतः । तस्य खलु सुभद्रस्य सार्यवाहस्य ‘ मद्दणाम ’ मद्दानाम=मद्दानाम्नी ‘ मारिया ’

ભાવાર્થ — इस नगरी क राजा का नाम महाचंद्र था । यह विशिष्ट प्रतापशाली था । इस का एक भ्राता था । जिसका नाम सुपेण था । यह राजनीति एवं न्याय में विशेष चतुर था । किसी को निग्रह-वश करने में अतिशय बुद्धिसंपन्न था । यहां पर सुदर्शना नामकी एक वेश्या रहती थी । जो रूप लावण्य से संपन्न थी ॥ सू. २ ॥

‘ તત્થ ણ ’ इत्यादि ।

‘ તત્થ ણ સોહજનીંણ ણયરીંણ ’ उस सोमाञ्जनी नगरी में सुभद्र नामका एक सार्यवाह रहता था । यह जन धन आदि से परिपूर्ण था । ‘ तस्स ण सुमदस्स सत्थवाहस्स मद्दणाम मारियां होत्था ’ इस

ભાવાર્થ— આ નગરીના રાજાનીનું નામ મહાચંદ્ર હતું તે વિશેષ પ્રતાપી હતા તેને એક ભ્રાત્રી હતા, જેનું નામ સુપેણ હતું તે ભ્રાત્રી રાજનીતિ અને ન્યાયમાં ધણાજ ચતુર હતા કેાઇને પણ વશ કરવામાં કે કળને કરવામાં બહુજ બુદ્ધિમંત્ર હતા, આ નગરીમાં એક સુદર્શના નામની વેશ્યા રહેતી હતી, તે પણ રૂપ અને લાવણ્યથી પૂર્ણ હતી ॥૨॥

‘ તત્થ ણ ’ इत्यादि

‘ તત્થ ણ ’ सोमाञ्जनी नगरीमा सुभद्र नामना એક સાર્યવાહ પણ રહેતા હતા તે માણસોથી અને ધનાદિકથી પન્નિપૂર્ણ હતા ‘ તસ્સ ણ સુમદસ્સ સત્થવાહસ્સ મદ્દાણામ મારિયાં હોત્યા ’ તેસુભદ્રની પત્નીનું નામ બદ્રા હતું ‘ સુકુમાલ૦

પ્રદાનનીતિસુમયુક્તનયવિધિઃ—પરસ્પરોપકારમદર્શનગુણકીર્તનાદિના શત્રોરાત્મ વશીકરણ સામ, શત્રુપરિવારસ્ય પરસ્પર સ્નેહાપનયન ભેદ, ધનહરણાદિકો દણ્ડઃ, ગૃહીતધનપ્રતિદાનાદિકમુપપ્રદાન, તદ્રૂપા યા, રાજનીતયઃ, તાસાં સુમયુક્ત-સુદૃઢ પ્રયોગો=વ્યાપારણ યસ્ય સ તથા, નયાના=ન્યાયાના ઉક્તલક્ષણનીતીના ચ વિધિ—પ્રકાર જાનાતિ યઃ સ તથા, પશ્ચાત્ પદદ્વયસ્ય કર્મધારયઃ । ‘જિગ્રહકુશલે’ નિગ્રહકુશલ—નિગ્રહઃ=નિયમન વશીકરણ, તત્ર કુશલઃ=નિપુણઃ । તત્ર સ્વલ્લ શોભાસ્ત્રન્યા નગર્યા ‘સુદસણા નામ ગણિયા’ સુદર્શના નામ—સુદર્શનાનામ્ની ગણિકા ‘હોત્યા’ આસીત્ । ‘વર્ણભો’ વર્ણકઃ=અસ્યા વર્ણનમ્, સ ચાન્યત્ર વિજ્ઞેયઃ ॥ મૂ० ૨ ॥

મે એક દુસરે કે ઉપકાર કે દિવલખાને સ એવ ગુણો ક કથન આદિસે શત્રુ કો અપને વશ કરના સામ હૈ । જિસ ઉપાય સે શત્રુ કે પક્ષ કે પરિવાર મેં ફૂટ ઢાલી જાતી હૈ ઉત્ક્રા નામ ભેદ હૈ । શત્રુ કે ધન આદિ કા હરણ કર લેના દણ્ડ હૈ । શત્રુ કે ગૃહીત ધન કો વાપિસ કર દેના ઉપપ્રદાન હૈ । વહ સચિવ હન રાજનાતિયો ક પ્રયોગ કરને મેં એવ ન્યાય કરને કી ત્રિધિ મેં વિશેષ વિચક્ષણ થા । કિસ નાતિ એવ કિસ ન્યાય સે ક્યા કામ કરના હોતા હૈ, કિસ કી કિસ સમય આવશ્યકતા પડતી હૈ, યે સવ બાતે વહ ભલી પ્રકાર જાનતા થા । ‘તત્ય ન સોહજનીય નયરીય’ ઉસી શોભાસ્ત્રની નગરી મેં ‘સુદસણા નામ ગણિયા હોત્યા’ એક વેશ્યા રહતી થી જિસકા નામ સુદર્શના થા । હિસકા વર્ણન કામધ્વજા વેશ્યા કે સમાન હૈ ।

પ્રમાણે છે—પરસ્પરમા એક બીજાને ઉપકાર બતાવીને શુભેતુ કથન કરીને શત્રુને પોતાને વશ કરી લેવા તે સામ છે, જે ઉપાયથી શત્રુના પક્ષના પરિવારમા કે આપત્તમા કુટ પાડવી તેનું નામ લેદ છે શત્રુના ધન વગેરે પદાર્થોનું હરણ કરવું તે દડ છે, શત્રુના લઈ લીધેલા ધનને પાછું આપવું તે ઉપપ્રદાન છે ને પ્રદાન (મત્રી) તે રાજનીતિનો પ્રયોગ કરવામા અને ન્યાય કરવાની કળામા વિશેષ કુશળ હોતો, કઈ નીતિથી અને ક્યા ન્યાય વડે કયું કામ કરવું જોઈએ, ક્યા સમયે કોની જરૂરીયાત પડે છે તે તમામ વાત બહુજ સારી રીતે બાણુતો હોતો તત્ય ન સોહજનીય નયરીય’ તે શોભાસ્ત્રની નગરીમા સુદસણાનામ ગણિયા હોત્યા’ એક સુદર્શના નામની વેશ્યા પણ રહેતી હતી તેનું વર્ણન કામધ્વજ વેશ્યાના જેવું છે

टीका—मृ० ४

तेण कालेण ' इत्यादि । तस्मिन् काले तस्मिन् समये श्रमणो भगवान् महावीरो यावत् शोभाञ्जन्या नगर्या यत्रैव देवरमणनामस्मृत्तान् तत्रैव 'समोसडे' समवसृतः । 'परिसा परिपत् जनाना संवतिः 'णिग्गया' निर्गता—श्रीमहावीरस्वामिनं वन्दिनु शोभाञ्जनो नगरीतो वट्ठिर्निष्ठता । 'राया वि' राजाऽपि=महाचन्द्रनामको भूपतिश्च 'णिग्गओ' निर्गतः । यत्रैव श्रमणो भगवान् महावीरस्तत्रैवोपागत्य भगवन्तमादक्षिणप्रदक्षिणं करोति, कृत्वा वन्दते नमस्यति, यावत् पर्युपासने । 'यम्मा कहिओ' र्मः रुधितः=भगवता श्रुत-चारित्रलक्षणो धर्म उपदिष्ट । 'परिसा पडिगया' परिपत् प्रतिगता=धर्मकथा श्रुत्वा भगवन्तं वन्दित्वा नमस्कृत्य प्रतिनिवृत्ता । राजाऽपि प्रतिगतः ॥ ४ ॥

'तेण कालेण ०' इत्यादि ।

'तेण कालेण तेण समएण उम काल और उस समय में 'समणे भगव महावीरे० समोसडे' श्रमण भगवान् महावीर विहार करते हुए उस शोभाञ्जनी नगरी में जहा देवरमण नामका वह उद्यान था वहा पर पधारे । प्रभुका आगमन जानकर 'परिसा णिग्गया' जनता उनके दर्शन एव उनसे धर्म श्रवण करने के लिये अपने-एक स्थान ॥ निकली । 'रायावि णिग्गओ' महाचन्द्र नरेश भी निकला । 'यम्मा कहिओ' वे सब के सब चलकर वहा पर आये जहा श्रमण भगवान् महावीर विराजमान थे । सबोंने प्रभु की वदना की, नमस्कार किया एव पर्युपासना की । धर्मकथा सुनकर सबके मन भगवान्

तेण कालेण ' इत्यादि

'तेण कालेण तेण समएण' ते काल અને તે સમયને વિષે સમણે ભગવ મહાવીરે० સમોસડે ' શ્રમણ ભગવાન મહાવીર વિહાર કરતા થકા તે શોભાજની નગરીમા જ્યા દેવરમણ નામનો બગીચો હતો ત્યા પધાર્યા પ્રભુનું આગમન જાણી કરીને 'પરિસા ણિગ્ગયા' ત્યાની જનતા તેમના દર્શન અને તેમના પાસેથી ધર્મશ્રવણ કરવા માટે પોતાના સ્થાનથી નીકળી 'રાયાવિ ણિગ્ગઓ' મહાચન્દ્ર રાજવી પણ નીકળ્યા 'યમ્મો કહિઓ' તે સૌ ચાલી કરીને જ્યા શ્રમણ ભગવાન મહાવીર વિરાજમાન હતા ત્યા આગળ આવ્યા આ સૌએ પ્રભુની વદના કરી નમસ્કાર કર્યા અને પર્યુપાસના અર્થાત્ સેવામા બેઠા પ્રભુએ તમામને શ્રુતચારિત્રરૂપ ધર્મનો ઉપદેશ આપ્યો, ધર્મકથા સાંભળીને

માર્યા, 'હોત્યા' આસીત્ । સા કીદશી ?—ત્યાહ—'સુકુમાલપાણિપાયા' સુકુમા-
રપાણિપાદા=કોમલકરચરણા, તયા— અહીળ૦ '—' અહીળપટિપુણ્ણપચ્ચિદિયસરીરા '
અહીનપરિપૂર્ણપચ્ચેન્દ્રિયશરીરા—અહીનાનિ=અન્યૂનાનિ સ્વરૂપતઃ, પરિપૂર્ણનિ લક્ષ-
ણતઃ, પચ્ચાપીન્દ્રિયાણિ ચસ્મિન્સ્તત્, તયાવિથ શરીર યસ્યાઃ સા તયા ।
તસ્ય ચલ્લુ સુમદ્રસ્ય સાર્થવાહસ્ય 'પુત્રે' પુત્રઃ, મદ્રામાર્યાયાઃ 'અત્તપ્પ'
આત્મજઃ 'સગટે જામ દારપ્પ' શકુટ્ટે નામ=શકુટ્ટનામક, દારકુ 'હોત્યા'
આસીત્ । સ કીદશઃ?—ત્યાહ—'અહીળપટિપુણ્ણપચ્ચિદિયસરીર' ઇતિ, અહીનપરિપૂર્ણ
પચ્ચેન્દ્રિયશરીર' ॥ સૂ. ૩ ॥

મૂલમ્ સૂ. ૪

તેણ કાલેણ તેણ સમણ સમણે ભગવ મહાવીરે. સમોસડે ।
પરિસા ણિગયા । રાયા વિ ણિગઓ । ધમ્મે કહિઓ । પરિસા પઢિગયા
॥ સૂ. ૪ ॥

સુમદ્ર કો માર્યા કા નામ મદ્રા થા । 'સુકુમાલપાણિપાયા અહીળ૦' इसके कर
और चरण दोनों सुकुमार थे । शरीर भी पाँचों इंद्रियों के यथावस्थित प्रमाण से
परिपूर्ण था । 'तस्स ण सुमदस्स सथवाहस्स पुत्ते भद्राए भारियाए
अत्तप' उस सुमद्र सार्थवाह का एक पुत्र था जो इसकी मद्रा पत्नी की
कुक्षि से उत्पन्न हुआ था । 'सगटे जाम दारप्प होत्या' इसका नाम
शकट था । 'अहीण०' यह भी परिपूर्ण अगोपाग वाला और रूप लावण्य
से युक्त था ।

भावार्थ—स्पष्ट है ॥ सू. ३ ॥

'અહીળ૦' તેના હાથ અને પગ બન્ને સુકુમાલ કોમલ હતા, શરીર પણ પાંચ ઇન્દ્રિયાના
યથા-યોગ્ય પ્રમાણથી પરિપૂર્ણ હતું 'તસ્સ ણ સુમદસ્સ સથવાહસ્સ પુત્તે
મદ્રાએ મારિયાએ અત્તપ્પ' તે સુમદ્ર સાર્થવાહને એક પુત્ર હતો તે તેની ભદ્રા
પત્નીના ઉદરથી ઉત્પન્ન થયો હતો 'સગટે જામ દારપ્પ' હોત્યા તે બાળકનું
નામ શકટ હતું 'અહીળ૦' તે પણ અગોપાગ પરિપૂર્ણ અને રૂપ-લાવણ્યથી
શેષાશયમાન હતો

ભાવાર્થ—સ્પષ્ટ છે ॥૩॥

‘पुरिसे’ पुरुषान् पश्यति, ‘तेभि’ तेषां हस्त्याख्दानामश्वान्दाना च खलु पुरुषाणां मध्यगतम् एक ‘सङ्गित्य’ सखीरु = श्रीसङ्गितं पुरुष ‘पासङ्’ पश्यति । कथम्भूतं पुरुष ?—मित्याह—‘अवउडगमण’ इति । अवकोटकवन्धन—अवकोटकेन = कृकाटिकाया अपोनयनेन वन्धनं यस्य स तथा तम्, गलागोभागतः पृष्ठदेशमानीतया रज्ज्वा पृष्ठदेशे उद्ध हस्तद्वयं यस्य तमित्यर्थः । ‘उक्तिक्कण्णणास’ उत्कृत्तर्णनासम् ‘जाव उगोसण यावद् उडोपणाम्, उडैव योजना—‘णेइतुपियमत्त’ अन्यादि ‘इम च ण एयारूप उगामण मुणेइ—‘णो खलु देवाणुप्पिया’ इमस्स पुरिस्स ऋडं ग्या वारायपुत्तो वा अवउज्जङ्ग, अप्पणो स सयाड कम्माड अवउज्जङ्ग’ इति । एषा पदाना व्याख्याऽस्यैव द्वितीयाऽप्यने चतुर्थमूत्रे द्रष्टव्या । ‘चिंता’ चिन्ता—त पुरुष एषा श्रीगौतमस्वामिन—

घोड़ों एवं मनुष्यों को देखा । ‘तेसिण पुरिमाण मज्झगय’ उन हाथी एवं घोड़ों पर चढ़े हुए पुरुषों के मध्य में रह हुए ‘एग’ एक ‘सङ्गित्य पुरिस अवभोडगमण उक्तिक्क जाव उगोसण चिंता तद्देव जाव भगव वागरेड’ आसङ्गित पुरुष को देखा । उसके गर्दन के नीचे के भाग से लेकर पृष्ठ देशपर्यन्त रस्सी से दोनों हाथ गड़े हुए थे । उस की नाक और कान दोनों कट हुए थे । आदिर् स्थितियुक्त उस पुरुष को देखकर, एवं उम के प्रिय में का जाती हुई घोषणा का सुनकर गौतम स्वामी के मन में इस प्रकार विचार उत्पन्न हुआ— आश्चर्य है कि यह पुरुष पूर्वभव में कृत भद्रुभ कर्मों के फलस्वरूप नरक जैसी वेदना का अनुभव कर रहा है । इस प्रकार विचार कर

घोड़ाओं અને મનુષ્યોને જોયા ‘તેસિ ણ પુરિસાણ મજ્જગય’ તે હાથી-ઘોડાઓ પર ચઢેલા પુરુષોના મધ્યમાં રહેલો ‘એગ’ એક ‘સંગિત્ય પુરિસ અવ-ઓડગમણ ઉક્તિક્ક જાવ ઉગોસણ, ચિંતા તદ્દેવ જાવ ભગવ વાગરેડ’ સીસહિત પુરુષને જોયો તેના ગર્દનના નીચેના ભાગથી લઈ પાછળની પીઠના તમામ ભાગ સુધી દોરડાથી બંને હાથ બાંધેલા હતા, તેના નાક અને કાન બંને કાપેલા હતા, આવી સ્થિતિમાં તે પુરુષને જોઈને અને તેના મનઃક્રમાં જે જાહેરાત થતી તે માલગીને ગૌતમ સ્વામીના મનમાં આ પ્રમાણે વિચાર ઉત્પન્ન થયો કે—આશ્ચર્ય છે કે આ પુરુષ પૂર્વજન્મમાં કરેલા અશુભ કર્મોના ફળ-વરૂપ નરક જેવી વેદનાનો અનુભવ કરી રહેલ છે આ પ્રમાણે વિચાર કરીને

મૂલમ્—મૂ० ૫

તેણ કાલેણ તેણ સમણ સમણસ્સ ભગવો મહાવીરસ્સ જેઠે અતેવાસી જાવ રાયમગ્ગે ઓગાઢે । તત્થ ણ હત્થી આસે પુરિસે । તેસિ ણે પુરિસાણ મજ્ઝમગ્ગે પાસઃ પગ સડત્થિય પુરિસં અવહગવંણં ઉક્કિત્ત જાવ ઉગ્ધોસણ, ચિંતા તહેવ જાવ ભગવ વાગરેડ ॥ મૂ० ૫ ॥

ટીકા—મૂ० ૫

‘તેણ કાલેણ’ યાદિ । તસ્મિન્ કાલે તસ્મિન્ સમયે શ્રમણસ્ય ભગવતો મહાવીરસ્ય જ્યેષ્ઠોઽન્તેવાસી=શિષ્યઃ, ગૌતમ’, ‘જાવ’ યાવત્—એવમત્ર યોજના પ્રાપ્તકરીત્યા—ભગવદ્દાજ્ઞામુપાદાય મિશ્તાનયનાર્થ શોભાક્ષની નગર્યામુચ્ચનીચમધ્યમકુલાન્યટન્ ‘રાયમગ્ગે’ રાજમાર્ગે ‘ઓગાઢે’ અવગાઢઃ=સમાગતઃ । તત્ર સ્વલુ ‘હત્થા’ હસ્તિન. પશ્યતિ, ‘આસ’ અશ્વાન્ પશ્યતિ

કો વદના એવ નમસ્કાર કર વાપિસ અપને સ્થાન પર ગયે । રાજા મી વાપિસ ગયા । ભાવાર્થ સ્પષ્ટ છે ॥ સૂ ૪ ॥

‘તેણ કાલેણ =’ ઇત્યાદિ ।

‘તેણ કાલેણ તેણ સમણ’ उस काल और समय में ‘समणस्स भगवओ महावीरस्स’ श्रमण भगवान् महावीर के ‘जेठे अतेवासी जाव रायमग्गे ओगाढे’ बड़े शिष्य गौतम स्वामी, भगवान की आज्ञा प्राप्त कर—मिक्षा—के लिये शोभाक्षनी नगरी में उच्च, नीच एवं मध्यम कुलों में फिरते हुए राजमार्ग पर आये । ‘तत्थ ण हत्थी आसे पुरिसे’ वहां उन्होंने हाथियों,

તે સી ભગવાનને વદના-નમસ્કાર કરીને પોતાના સ્થાનપર પાછા ગયા, રાજા પણ પોતાના સ્થાનપર ગયા ભાવાર્થ સ્પષ્ટ છે ॥ સૂ ૪ ॥

તેણ કાલેણ ઇત્યાદિ

‘તેણ કાલેણ તેણ સમણ’ તે કાળ અને તે સમયને વિષે ‘સમણસ્સ ભગવओ महावीरस्स’ શ્રમણ ભગવાન મહાવીરના ‘જેઠે અતેવાસી જાવ રાયમગ્ગે ઓગાઢે’ મોટા શિષ્ય ગૌતમ સ્વામી, ભગવાનની આજ્ઞા પ્રાપ્ત કરીને શિક્ષા માટે શોભાક્ષની નગરીમાં ઉચ્ચ-નીચ અને મધ્યમ કુલોમાં રહેતા થકા રાજમાર્ગ પર આવ્યા ‘તત્થ ણ હત્થી આસે પુરિસે’ ત્યાં તેમણે હાથીઓ,

मूलम्—मृ० ६

एव खलु गोयमा । तेण कालेण तेण समएणं उहेव जम्हीवे दीवे
भारहे वासे उगलपुरे नयरे होत्या । तत्र मीढगिरी नाम राया होत्या,
महया । तत्र न उगलपुरे नयरे उणिण्ण नाम उगलिण्ण परिवमड, अड्ढे
जाव अपरिभूण्ण अहम्मिण जाव दुप्पडियाणडे । तत्थ न उणिण्यस्स उग-
लियस्स वट्ठण अयाण य, एल्याण य, रोआण य, वमपाण य मसयाण य,
पसयाण य, मयराण य, सिंयाण य, हरिणाण य, संभराण य, महिसाण य,
मयवद्धाणि य, सहस्सरद्धाणि य, जूहाणि य चादगसि सण्णिन्हाड चिट्ठंति ।
अण्णे य तत्थ बहवे पुरिसा दिण्णभडभत्तवेयणा बहवे अप य जाव महि-
से य सारक्कमाणा संगोवेमाणा चिट्ठंति । अण्णे य से उहरे पुरिसा अया-
ण य जाव जूहाणि य गिहंसि सण्णिरुद्धाड म्बिवा चिट्ठंति । अण्णे य से
बहवे पुरिसा दिण्णभडभत्तवेयणा, बहवे अप य, जाव महिसे य जीवि-
याओ ववरोवित्ता ममाट रुप्पणीकप्पियाड करेति, करित्ता उणिण्यस्म
उगलियस्स उवणेंति । अण्णे य से बहवे पुरिसा ताइ बहुयाइ अयमसाइ य
जाव महिमममाट य तवण्णमु य रुवट्ठीसु य कटुसु य भज्जणएसु य उगा-
छेसु य तलेंति य, भज्जेति य, सोट्ठेति य, तलित्ता यइ रायमगंसि वित्ति
रुप्पेमाणा विहरति । अप्पणावि य न से उणिण्ण उगलिण्ण बहुविहेहिं अयम-
सेहिं जाव महिसमंसेहिं य तलिण्हि य भज्जिण्हि य मोळिण्हि य मुर चप्प
आसाणमाणेऽ विहरइ ॥ मृ० ६ ॥

टीका—मृ० ६

‘एव खलु०’ इत्यादि । एव खलु हे गौतम ! तस्मिन् काले

‘एव खलु०’ इत्यादि ।

‘गोयमा !’ हे गौतम ! गौतमस्वामी के पूछने पर भगवान् फरमाते हैं कि—
‘एव खलु’ इस प्रकार ‘तेण कालेण तेण समएण’ उस काल में

‘एव खलु’ इत्यादि

गौतम भगवामीने पूछथु त्यारे भगवान् कहे छे छे—‘गोयमा !’ हे गौतम !
‘एव खलु’ आ प्रभाछे ‘तेण कालेण तेण समएण’ ते काल आने ते

ચિન્તા = મનસિ સકલ્પઃ સમુદપચતેત્યર્થઃ । 'તદેવ જાવ ભગવ વાગેહ' તથવ યાવદ્ ભગવાન્ વ્યાકરોતિ । 'તથૈવ યાવદ્' इत्यनेनास्यैव द्वितीयाध्ययने पञ्चमसूत्रे यथा वर्णितं तद्वदेवात्रापि त्रोच्यम् । अहो ! खलु अयं पुरुषः पूर्वभवकृतानामशुभानां कर्मणां फलं नभ्यमतिरूपिका वेदनामनुभवतीति विचिन्त्य स श्रीगौतमस्वामी उच्चनीचमध्यमकुलेषु यावदटन् गथापर्याप्ता समुदानीभिक्षां गृहीत्वा भगवत् समीपमागत्य तत् सर्वं प्रदर्श्य भगवन्तं वन्दित्वा नमस्कृत्यैवमवादीत्— हे भगवन् ! एतं खलु अहं त्वयाऽभ्यनुज्ञातं सन् शोभाञ्जन्यां नगर्यां भिक्षार्थं गच्छन् राजमार्गे सस्त्रीरुमेकं पुरुषं नरकमतिरूपिका वेदनामनुभवन्तं दृष्टवान् । सखलु हे भगवन् ! पूर्वपवे क आसीत् ? यावत् प्रत्यनुभवन् विहरति ? । ततो भगवान् व्याकरोति = वक्ष्यमाण प्रकारेण गौतमस्वामिनं प्रति तस्य पुरुषस्य चरित्रं वर्णयतीत्यर्थः ॥ सू० ५ ॥

ગૌતમ સ્વામી ઉચ્ચ નીચ મધ્યમ કુલો મેં ફિર કર યથાવર્ણિત ભિક્ષા લે ભગવાન કે સમીપ આયે । આતે હી ઉન્હેને સમસ્ત ગૃહીત ભિક્ષા ભગવાન કો દિઠ્ઠલાઈ, ઓગ ઉઠે વન્દન એવ નમસ્કાર કર વે ફિર હસ પ્રકાર બોલે કિ—હે ભગવન્ ! મેં આજ આપ સે આજ્ઞા પ્રાપ્તકર શોભાજ્ઞના નગરી મેં ભિક્ષા કે લિયે ગયા, જાતેર માર્ગ મેં મેંને સહીક એક પુરુષ કો દેઠા—જો નરક જૈસી વેદના કા અનુભવ કર રહા થા । હે ભદન્ત ! યહ પુરુષ પૂર્વભવ મેં કૌન થા - જા હસ પ્રકાર કો દારુણ વ્યથા કા પાત્ર બના હુઆ હૈ । ફિર ભગવાન ઉસ પુરુષકા ચરિત્ર કહતે હૈ । ભાવાર્થ સ્પષ્ટ હૈ ॥ સૂ ૦ ૫ ॥

ગૌતમ સ્વામી ઉચ્ચ-નીચ મધ્યમ કુલોમા કરીને પુરતી ભિક્ષા લેધને ભગવાનની પાસે આગ્યા આવતાની સાથે જ તેમણે જે ભિક્ષા લાવી હતી તે તમામ ભગવાનને બતાવી અને વદન-નમસ્કાર કરીને પછી આ પ્રમાણે બોલ્યા કે - ભગવાન ! હું આપની આજ્ઞા પ્રાપ્ત કરીને આજે શોભાજની નગરીમા ભિક્ષા લેવા માટે ગયો, જતા જતા માર્ગમા મેં એક પુરુષને સ્ત્રીની સાથે જોયો તે નરકના જેવી વેદનાનો અનુભવ કરી રહ્યો હતો હે ભદન્ત ! તે પુરુષ પૂર્વભવમા કોણ હતો જે આ પ્રકારની દારૂણ વેદના ભોગવવાનું પાત્ર બન્યો છે ? હવે ભગવાન તેનું ચરિત્ર કહે છે ભાવાર્થ સ્પષ્ટ છે ॥ સૂ ૫ ॥

तत्र खलु छत्रियस्म आगलियस्म वट्णाम् 'अयाण य' अजाना च=
आगाना च, 'एलयाण य' एल्लाना=मेपाणा च, 'रोज्जाण य' रोज्जाना=
पुविशेपाणाम् 'रेय' इति भाषाप्रसिद्धानाम् । 'वसभाण य' वृषभाणा च,
'ससयाण य' शशाना च, 'पसयाण य' पमसाना=मृगशिशुना च, 'सूयराण य'
गुरूराणा च 'मिघाण य' सिंहाणा च, 'हरिणाण य' हरिणाना च 'संभराण य'
साम्भराणा च, 'महिषाण य' महिषाणा च 'सयवद्धानि य' शतवद्धानि शत-
शतमजादीन् योजयित्वा वद्धानि च, 'सहस्सवद्धानि य' सहस्रवद्धानि-सहस्र
महस्र योजयित्वा वद्धानि च 'जुहाणि य' गूयानि च 'वाटगमि' वाटके=
परिधिरूपेण ऋण्ढादिना वेष्टित स्थान वाट' स एव वाटकस्तस्मिन्, 'सण्णि-
रुद्धाड' सैनिरुद्धानि 'चिट्ठि' तिष्ठन्ति 'अण्णे य तत्थ' वहवे पुरिसा' अन्ये

'तत्थ ण छत्रियस्स आगलियस्म वट्ण' वहा उस छत्रिक कसाई के यहा
बहुतसे 'अयाण य एल्लयाणय' बकरो का मेवों का, 'रोज्जाण य' रोझों का,
'वसभाण य' बैलों का 'ससयाण य' खरगोशों का 'पमयाण य'
बालमृगों का 'सूयराण य' मृगों का 'सिंघाण य' सिंहों का 'हरिणाण य'
हिरणों का 'संभराण य' सामरों का 'महिषाण य' एव महिषों का
'सयवद्धानि' सौ सौ के बचे हुए 'सहस्सवद्धानि' हजार हजार के
बचे हुए 'जुहाणि' समूह 'वाटगमि' बाढा-काटों की गड से वेष्टित
स्थान में 'सण्णिरुद्धाड' बचे हुए 'चि ति' रहते थे । 'अण्णे य तत्थ'
वहवे पुरिसा दिण्णमइमत्तवेयणा' इसके पास और दूसरे अनेक पुरुष काम करते थे ।

'तत्थ ण छत्रियस्म आगलियस्स वट्ण ते शङ्खेभा छत्रिक कसाईने त्या धण्डा'
'अयाण य एल्लयाण य' अजानाओना रोज्जानाओना 'वसभाण य'
अवधाना 'ससयाण य' शशानाओना 'पसयाण य' पालमृगाना 'सूयराण य'
गुरूराणाना 'मिघाण य' सिंहाणाना 'हरिणाण य' हरिणाना 'संभराण य'
साम्भराणाना 'महिषाण य' महिषाणाना 'सयवद्धानि' सौ सौना आधेला
'सहस्सवद्धानि' हजार हजारना आधेला 'जुहाणि' समूह 'वाटगमि'
वाडाओना-वाटानी वाडवी विंथायेला स्थानमा 'सण्णिरुद्धाड' आधेला 'चिट्ठि'
रहेला हता 'अण्णे य तत्थ' वहवे पुरिसा दिण्णमइमत्तवेयणा तेना पमे थीला
अनेक भाणुओ काम कता हता, ते कसाई ते भाणुओनी नोकरीना पगारमा

તસિન્ સમયે રૂઢૈવ જમ્બૂદ્વીપે દ્વીપે ભારતે ત્રપે 'છગલપુરે' ડગલપુરનામક નગર 'હોથા' આસીત્ । તત્ર 'સીહગિરી નામ' સિંહગિરિર્નામ=સિંહગિરિ નામક, 'ગયા' રાજા 'હોથા' આસીત્ । સ કીદશ? ડત્યાહ—'મહયાહિમવતમહતમલયમદરમહિંદસારે' મહાહિમવન્મહામલયમન્દરમહેન્દ્રસારઃ, અસ્ય વ્યા-રુપાડસિન્નેવાધ્યયને પ્રાગુક્તા । તત્ર ચ્વલુ છગલપુરે નગરે ડનિકો નામ છાગલિઃ પરિવસતિ, સ કીદશ? ડત્યાહ—'અડ્ડે' ડત્યાદિ । આઢ્ય., યાવદપરિભૂત, અધાર્મિકો યાવદ્ દુષ્પત્યાનન્દઃ ।

અવ ડસ સમય મે 'રૂઢૈવ જમ્બૂદ્વીપે દ્વીપે ભારતે વાસે' રૂસી જમ્બૂદ્વીપ નામક દ્વીપ મે ઔર રૂસી ભરતક્ષેત્ર મે 'છગલપુરે નયરે હોથા' અક છગલપુર નામકા નગર થા । 'તત્થ સીહગિરી નામ રાયા હોથા' ડસ નગર કા રાજા સિંહગિરિ થા । વહ 'મહયાહિમવતમહતમલયમંદરમહિંદસારે' મહાહિમવાન પર્વત જૈસા, મલયાચલ સુમેરુગિરિ ઔર મહેન્દ્ર પર્વત કે સમાન અન્ય રાજાઓ મે પ્રધાન થા । 'તત્થ ન છગલપુરે નયરે છણિણ નામ ડાગલિણ પરિવસહ અડ્ડે જાવ અપરિભૂણ' ડસી ડગલપુર નગર મેં છનિક નામ કા અક કસાર્હી મી રહતા થા । વહ આઢ્ય જન ધન ધાન્ય આદિ સ ચ્વલુ પરિપૂર્ણ અવ યાવત્ સવકે અપરિભૂત - કિસી સ પરામવ નહીં પાતા થા, વહ વહા અધાર્મિક અધર્મસવી અવ અધર્મ સ રૂ અપનો આજીવિકા ચ્લાતા થા । યાવત્ દુષ્પત્યાનન્દ - દૂસરે કો દુઃખ પહુવાને મે રૂ અપનો આનન્દ માનતા થા ।

મમયને વિષે રૂઢૈવ જમ્બૂદ્વીપે દ્વીપે ભારતે વાસે' આ જ જમ્બૂદ્વીપના આ ભરત ક્ષેત્રને વિષે 'છગલપુરે નયરે હોથા' છગલપુર નામનું ઁક નગર હતું 'તસ્સ સીહગિરી નામ રાયા હોથા' તે નગરના સિંહગિરિ નામના રાજા હતા, તે 'મહયાહિમવતમહતમલયમદરમહિંદસારે' મહાહિમવાન પર્વત જેવા મલયાચલ સુમેરુગિરિ અને મહેન્દ્ર પર્વત મમાન અન્ય રાજાઓમા પ્રધાન-મુખ્ય હતા 'તત્થ ન છગલપુરે નયરે છણિણ નામ ડાગલિણ પરિવસહ અડ્ડે જાવ અપરિભૂણ' તે છગલપુર નગરમા છનિક નામનો ઁક ડસાઇ પણ રહેતો હતો, તે ખૂબ ધન, ધાન્ય આદિ સ પત્તિથી પૂર્ણ હતો અને કોઇથી પરાભવ પામે તેવો ન હતો અને ખડું જ અધર્મી અધર્મસેવી અને અધર્મથી જ પોતાની આજીવિકા ચલાવતો હતો, ણીબને દુઃખ પહોચાડવામાજ પોતાનો આનન્દ સમજતો હતો

‘ कप्पणीकप्पियाइ ’ कल्पनीकल्पितानि=कर्तरीकर्तितानि लघुलघूनि खण्डा-
नीत्यर्थः, कुर्यन्ति । कृत्वा छत्रिकस्य आगलिकस्य ‘ उवर्णेति ’ उपनयन्ति=
समीप आनयन्ति । अन्ये च तस्य बहवः पुरुषास्तानि बहुकानि
अजमासानि = आगमासानि यावद् महिषमासानि च ‘ तवण्णु य ’
तपकेषु च-तपकाः = लघुतलनपात्राणि तेषु, ‘ तवा ’ इति रूपातेषु क्व-
लासु य ’ क्वल्लीषु च = ‘ कडाह ’ इति मसिद्धेषु, ‘ कंदूसु य ’ कन्दूपु=लघु-
कडाहेषु च ‘ भज्जणण्णु य ’ भर्जनकेषु च, भर्जनकानि=भर्जनपात्राणि तेषु च,
‘ इंगालेसु य ’ अङ्गारेषु=निर्वृतेषु काष्ठाग्रिण्येषु च, ‘ तल्लेति य ’ तलयन्ति च,
तलयातुश्वरादिपठित, तलनपात्रे घृतादीनि निक्षिप्य तत्र पचन्तीत्यर्थः,
‘ भज्जेति य ’ भृज्जन्ति च, ‘ साल्लेति य ’ सोल्यन्ति=शूले घृत्वा पचन्ति ।
‘ तल्लिता य ’ तलयिता च, अत्र भृष्टा सोल्यिता च, इत्यपि बोध्यम् । राजमार्गे

‘ मसाइ कप्पणीकप्पियाइ करेति ’ टनक नाम क फिर वे कैचो से कतरर
कर टुकडे करत थे । ‘ करित्ता उण्णिण्यस्स आगलियस्स उवर्णेति ’ टुकडे कर
पथात् उस उन्निक कसाई के पास उन्हे ल जाते । ‘ अण्णे य से बहवे पुरिसा ’
कोई पुरुष ऐसे भी कर्मचारी थे जो ‘ ताइ बहुयाइ अयमसाइ य जाव
महिसमसाइ तवण्णु य क्वल्लीसु य कंदूसु य भज्जणण्णु य इंगालेसु य तल्लेतिइ ’
इन लाये हुए समस्त अजादिक के मासखंडों का लाह क तबों पर, बडे़र कडाहों
में, छोटीर कट्टियों में, भूजन के पात्रों में एवं अंगारों के ऊपर यथाक्रम से धी
में तलते थे, भूजते थे एवं सेकते थे तल्लिता यइ तलकर भूजकर और सेककर
फिर वे ‘ रायमग्गसि ’ राजमार्ग में— मनुष्यों के आने जाने के मार्ग में

याइ करेति ’ तेना मासना कातर बडे़ कातरनीने टुकडा करता होता ‘ करित्ता
उण्णिण्यस्स आगलियस्स उवर्णेति ’ टुकडा कर्था पछी ते छन्निक कमाध पाने
ते लध जाता होता ‘ अण्णे य से बहवे पुरिसा ’ डेटवाइ जेवा मोकर पण्णु
होता है ‘ ताइ बहुयाइ अयमसाइ य जाव महिसमसाइ तवण्णु य क्वल्लीसु य
कंदूसु य भज्जणण्णु य इंगालेसु य तल्लेतिइ ’ ते लावेला समस्त णकग आदिना
मासना टुकडाओने खोढना तवा-तापडा पर, मोटी कडाधओमा, नानी कडाधओमा,
सेकवाना वासणुमा अने अगारापर यथाक्रम धीमा तण्णता होता लु जाता होता अ- सेकता
होता तल्लिता यइ ’ तणीने भूजने जेक्रीने पत्री ‘ रायमग्गसि ’ राजमार्गमा-

च तत्र बहवः पुरुषाः 'दिष्णभद्रभक्तवेयणा' दत्त भृति भक्तवेतनाः, इदमसकृ
 द्रद्याख्यातम् 'बहवे अये जावमहिसे य' उहूनजाश्च यावद् महिपाश्च 'सारक्ख
 माणा' संरक्षन्तः, 'सगोवेमाणा' सगोपायन्तस्तिष्ठति । 'अण्णेय से बहवे
 पुरिसा' अन्ये च 'से' तस्य उन्निक छागलिकस्य, बहवः पुरुषा अजाना यावद्
 महिपाणा यूथानि 'गिहसि' गृहे 'सण्णिरुद्धाइ' संनिरुद्धानि 'क्किच्चा' कृत्वा
 'चिट्ठति' तिष्ठन्ति । अन्ये च तस्य बहवः पुरुषा दत्तभृतिभक्तवेतनाः बहून्
 अजान् यावद् महिपाश्च, 'जीवियाओ ववरो विनि' जीविताद् व्यपरोपयन्ति=
 जीवितात्पृथक्कुर्वन्ति-मारयन्तीत्यर्थः। 'ववरोविता' व्यपरोप्य=मारयित्वा मामानि

यह कसाई उन्हे उनकी नौकरी के उपलक्ष्य में भाजन एव वेतन प्रदान
 करता था। 'बहवे अए य जाव महिसे य' इसमें कितनेक नौकर चाकर उन
 सब ही बकरों से लेकर महिषों तक के समस्त जानवरों की 'सारक्खमाणा
 सगोवेमाणा चिट्ठति' रक्षा करते थे सार-मभाल करते थे। 'अण्णे य से
 बहवे पुरिसा' कितनेक उसके पुरुष-नौकर चाकर 'अयाण य जाव जूहाणि
 य' उन समस्त अजादिक जानवरों के समूहों को 'गिहसि' उनके अपने-
 स्थानों में 'सण्णिरुद्धाइ क्किच्चा चिट्ठति' बंद किये हुए रहते थे। 'अण्णे य
 से बहवे पुरिसा दिष्णभद्रभक्तवेयणा एव दूसरे कई नौकर चाकर कि जिहे
 इसकी ओर से भोजन एव वेतन प्राप्त होता था वे 'बहवे अए य जाव महिसे
 य जीवियाओ ववरोविनि' बहुत से उन अजादि से लेकर महिषों तक
 जानवरों को जीवन से पृथक् करते थे-मारते थे। 'ववरोविता' मारकर
 तेभने लोअन अने पैसा आपतो હતો 'बहवे अए य जाव महिसे य'
 તે નોકરોમા કેટલાક નોકરો તે તમામ બકરાથી લઇને પાડા સુધીના તમામ
 જાનવરોની 'સારક્ખમાણા સગોવેમાણા ચિટ્ઠતિ' રક્ષા કરતા, સાર સંભાલ
 કરતા હતા, અણે ય સે બહવે પુરિસા કેટલાક તેના નોકર-આકર 'અયાણ
 ય જાવ જૂહાણિ ય' તે તમામ બકરા આદિ જાનવરોના સમૂહોને 'ગિહસિ'
 પોત-પોતાના સ્થાનોમા સણ્ણિરુદ્ધાઈ ક્કિચ્ચા ચિટ્ઠતિ બંધ કરીને રહેતા હતા
 'અણે ય સે બહવે પુરિસા દિષ્ણભદ્રભક્તવેયણા' બીજા કેટલાક નોકરો કે જેમને
 કસાઈ તગ્ધી લોઅન અને પગાર મળે છે તેવા બહવે અએ ય જાવ
 મહિસે ય જીવિયાઓ વવરોવિનિ' ઘણા બકરા આદિથી લઇને પાડાએ
 સુધીના જાનવરોને મારતા હતા 'વવરોવિતા' મારીને 'મસાદ કપ્પણીકપ્પિ

घनिक बहुत परिवार वाला एव महा अघार्मिक छन्निक नामका कसाई भी रहता था। इसके यहा अनेक अज आदि जानवर एक बाड़े में अनेकों की सख्या में घिरे हुए बधे रहते थे। इनकी सार-मभार के लिये उसके यहा अनेक नौकर चाकर काम काज किया करते थे। वह उन्हें खाना पीना एव वेतन देता था। उन सब का काम अलग-अलग बटा हुआ था। कोई उनकी रक्षा करते थे। किसी का काम यह था कि वह उन्हें उनके बाधनेयोग्य स्थान में बाधता, और वहाँ पर रोककर रखता, ताकि वे कहीं बाहिर भाग नहीं सकते। कोई उनके बध करने के लिये नियुक्त थे। वे उनका बधकर उनके मांस को कैची आदि से कतर कर टुकड़े करते और अपने मालिक के पास उन्हें ले जाते। जब मालिक उनका अच्छी तरह निरीक्षण कर चुकता, तब उन टुकड़ों को तवा आदि पर तलकर भूँजकर एव पकाकर बेंचने के लिये राजमार्ग पर रखकर बैठते और उनको विक्री से जो भी आय होती उससे अपनी आजीविका चलाते। तथा स्वयं वह छन्निक कसाई भी तले हुए भूँजे हुए एव पके हुए उस मांस के साथ अनेक प्रकार की मदिरा का आस्वन करता था। ॥ सू ६ ॥

अने महा अधार्मिक छन्निक नामको कसाई पशु खेते होते तेने त्या नकरा आदि धृष्टान्त जानवरो मोठी सभ्यामा जेक वाडाभा जाधी राखवाभा आवता होता, तेनी सारवार भाटे घेर अनेक नोकर-चाकर काम कर्था करता होता, नोकरोंने भावा-पीवानु अने पगार पशु आयतो होता ते तमाभ नोकरानु काम-काज सोने वडेणी आपेलु हुतु, केटवाक पशुजोना रक्षयनु काम करता होता, केटवाक तेने सारी रीते जाधता होता, केटवाक त्या जाधेला पशुजो जाहार जाता न रहे ते सबाण राखता होता, केटवाक तेने मारवा भाटे राखेला होता, ते पशुजोना बध करी तेना मासने कातरथी टुकडा करीने पोताना भाविकनी पासे वध जाता, अने भाविक जराजर तेने जेध वेता ते पछी ते मासना टुकडाजोने, तावडा आदि पर तणीने लुण्ठने, पकावीने, ते वेथवा भाटे राजमार्ग पर राखीने जेसता होता, अने तेना वेथवाणी आवकभाधी पोतानी आणविका यदावता होता चे ते छन्निक कसाई पशु, तणेला लुण्ठेला अने पकावेला, मासनी साथे अनेक प्रकारांनी मदिरानु सेवन करतो होता ॥ सू ६ ॥

‘वित्ति कप्पेमाणा’ वृत्ति कल्पयन्त=तेषा मासाना विक्रयेण जीविकां कुर्वन्तः, विहरन्ति । आत्मनाऽपि च खलु स उन्निकच्छागलिको बहुविधैरजमासैर्यावद् महिषमासैश्च तल्लैश्च भृष्टैश्च, ‘सोल्लिएहि य’ शूलपकैश्च सह ‘सुर च ५’ सुरा= मदिरा नानाविधा च, ‘आसाएमाणे ४’ आस्वादयन् विस्वादयन् परिभुञ्जानः परिभाजयंश्च विहरति ॥ सू० ६ ॥

‘वित्ति कप्पेमाणा विहरति’ रखकर उहे बेचते और उस वित्ती की आय से अपनी जीविका चलाते । ‘अप्पणा वि य ण से छणिए छागलिए बहुविहेहि अयमसेहि जाव महिसमसेहि’ वह उन्निक कसाई भी अजादिक से लेकर महिषतक के अनेक प्रकार के मास के साथ जो ‘तल्लिएहि य भज्जिएहि य’ तला हुआ होता, भूजा हुआ होता एर ‘सोल्लिएहि य’ शूल पर रखकर जो पकाया हुआ होता उस के साथ ‘सुर च ४ आसाएमाणे ४ विहरइ’ अनेक प्रकार की मदिरा का आसेवन आदि करता ।

भावार्थ— गौतम स्वामी का इस प्रकार पथ सुनकर वीर प्रसु ने कहा— हे गौतम ! उस काल एव उस समय में इस जम्बूद्वीप नाम के द्वीप में स्थित इस भरत क्षेत्र में एक छगलपुर नाम का नगर था । उसका शासक— राजा सिंहगिरि था । यह बहुत ही अधिक पराक्रमशाली था । इसके शत्रु भी इसका नाम सुनकर भय से कण्ठित हो उठते थे । इसी नगर में एक

भाणुसेने जवा-आववाना रस्ता उपर ‘वित्ति कप्पेमाणा विहरति’ राजा ने तेने वेचता होता अने ते वेचाणुनी आवकभाथी पोतानी आलुचिका बलावता होता अप्पणावि य ण से छणिए छागलिए बहुविहेहि अयमसेहि जाव महिसमसे हि ले छन्निक कस छ पणु भक्षदिकथी लधने पाडाओ सुधीना अनेक प्रकारना भासनी साथे ने ‘तल्लिएहि य भज्जिएहि य’ तलेला लुलुने करेला सोल्लिएहि य शूलपर राजा ने पकावेला तेजोनी साथे ‘सुर च ५ आसाएमाणे ४ विहरइ’ अनेक प्रकारनी मदिरानु पणु सेवन करतो होता

भावार्थ— गौतम स्वामीना आ प्रकारना प्रश्नने साजणीने वीर प्रभुओ कहु के-हे गौतम ! ते काल अने ते समयने विषे आ जम्बूद्वीप नामना द्वीपमा रहेला आ भरत क्षेत्रमा ओक छगलपुर नामनु नगर हतु तेना राजानु नाम सिंहगिरि हतु ते गहुञ्च पधारे पराक्रम वाजो हतो, तेना शत्रुओ पणु तेनु नाम साजणीने साथी कपी छेत्ता होता ते नगरमा ओक धनिक मोटा परिवार वाजो

विज्ञे ' एतद्विद्यः—अजादियावन्महिषयूथमारणादिविधिज्ञः । ' एयसमायारे ' एतत्समाचारः—अजादियावन्महिषयूथमारणाद्याचरणशीलः । सुबहु पापकर्म कलिकलुष ' समज्जिणिता ' समज्य=उपार्जित कृत्वा, सप्तवर्षशतानि=सप्तशत-सवत्सरान् परमायुः=उत्कृष्टमायुः पालयित्वा कालमासे काल कृत्वा, चतुर्थ्या पृथिव्यामुत्स्पेण दशभागरोपमस्थितिकेषु नैरयिकेषु नैरयिकतया ' उववण्णे ' उत्पन्न । ततः खलु सुभद्रस्य सार्यवाहस्य भद्रा नाम्नी भार्या ' जाइणिदुया ' जातिनिन्दुका=जन्मतो मृतवत्सा, ' यावि होथा ' चाप्यभवत् । ' जाया जाया दारगा ' जाता जाता दारका=शिशवः ' विणिहायमावज्जति ' विनिघात-

विधि में जा विशेष निपुण था ' एयसमायारे ' यही जिसका आचरण था ' सुबहु पापकर्म कलिकलुष ' अत्यन्त घोरतर निकृष्टतमसहित अनेक पापकर्मों को ' समज्जिणिता ' उपार्जित कर ' सत्तवाससयाइ परमाउ पालिता ' ७०० वर्ष को उत्कृष्ट आयु को भोगकर ' कालमासे काल कृत्वा ' मृत्यु के अवसर पर मरकर ' चउत्थीए पुढवीए ' चौथी पृथिवी में कि जहा ' उक्कोसेण दससागरोवमट्ठिएसु णेरइएसु ' उत्कृष्ट १० सागर की स्थिति वाले नारकावास हैं उनमें ' णेरइत्ताए ' नारकी को पर्याय से ' उववण्णे ' उत्पन्न हुआ । ' तए ण सुभद्रस्स सत्यवाहस्स भद्रा भारिया जाइणिदुया यावि होत्था ' सुभद्र षष्ठ का भद्रा भार्या जातिनिन्दुक थी ' जायार दारगा विणिहायमावज्जति ' उत्पन्न होते ही इसके बच्चे मरजाते

अक्षरद्विक पशुओंने भास्वानी विधिभा ते विशेष कुशल हुते। एयसमायारे ' ओए ओए आशरण हुतु ' सुबहु पापकर्म कलिकलुष ' अत्यन्त घोरतर निकृष्टतमसहित अनेक पापकर्मोंने ' समज्जिणिता ' उपार्जन करी भोगवीने ' सत्तवाससयाइ परमाउ पालिता ' ७०० सालसे वर्षनी उत्कृष्ट आयुधने भोगवीने ' कालमासे काल कृत्वा ' मृत्युने समय आवता मरण पावीने ' चउत्थीए पुढवीए ' चौथी पृथिवीभा के गया ' उक्कोसेण दससागरोवमट्ठिएसु णेरइएसु ' उत्कृष्ट १० इस सागरनी स्थिति वाणा नरकावास छे तेभा ' णेरइत्ताए ' नारकीनी पर्यायधी उववण्णे ' उत्पन्न थये। तए ण सुभद्रस्स सत्यवाहस्स भद्रा भारिया जाइणिदुया यावि होत्था सुभद्रा शैलीनी लक्ष नामनी पत्नी जति निन्दुक हुती ' जायार दारगा विणिहायमावज्जति ' तेना भाणके अवतरतानी

મૂલમ્—મૂ० ૭

તે નં સેં છળિણે ઝાગલિણે એયન્મે પયપ્પહાણે એયવિજ્ઞે એય
સમાયારે સુવહુ પાવકમ્મ કલિન્નલુસ સમ્મજ્ઞિણિત્તા મત્તવાસસગાહ પરમાઝ
પાલિત્તા કાલમાસે કાલ કિચ્ચા ચઝત્થીણે પુઢીણે ઝક્કાસળ દસસાગરોવ
મદ્દિણ્ણસુ પેરદણ્ણસુ પેરદયત્તાણે ઉવવળ્ણે । તે નં સુબહસ્સ સત્યવાહસ્સ મદ્દા
મારિયા જાણિંદુયા યાવિ હોત્થા, જાગાર દામ્મા વિણિહાપમાવજ્જતિ ।
તે નં સે છળિણે ઝાગલિણે ચઝત્થીણે પુઢીણે અળતર ઉવ્વઢિત્તા
ઇહેવ સોહજનીણે ણયરીણે સુબહસ્સ સત્યવાહસ્સ મદ્દાણે મારિયાણ કુચ્છિસિ
પુત્તત્તાણે ઉવવળ્ણે ॥ મૂ० ૭ ॥

ટીકા—મૂ० ૭

‘તે નં’ इत्यादि । तत्. मूलं स ‘उन्निकञ्छागलिक’, ‘एयकम्मे’
एतत्कर्मा—एतत्=अजादीना—यावन्मद्विषाणा यानि यूयानि तानि शतबद्धानि
सहस्रबद्धानि कृत्वा, तेषां मारणं तन्मासानि पक्त्वा तेषां विक्रयेण वृत्ति
कल्पनं, तथा तैर्मासैः सह नानाविधसुरासेवनरूपं च कर्म=क्रिया यस्य स
एतत्कर्मा । ‘एयपपहाणे’ एतत्प्रधान—एतत्=उक्तं कर्म प्रधानं यस्य स तथा,
अजादियावन्मद्विषयूथमारणतन्मासविक्रयभक्षणपशुपानतत्पर इत्यर्थः । ‘एय

‘તે નં સેં’ इत्यादि ।

‘તે નં’ પશ્ચાત્ ‘સે છળિણે ઝાગલિણે’ વહ ઉન્નિક કસાહ
‘એયકમ્મે’ કિ નિસકા અજાદિ સ લગાકર મદ્દિયોં તક, ક પશુઓં કા
શતબદ્ધ એવ સહસ્રબદ્ધ સમુદાય કા મારણ એવ અનેક માસ કા પકવાના
તથા ડસકી વિક્રો સે આજીવિકા કરના, અનેક માસાદિકોં કે સાથ નાનાર
પ્રકાર કી મદિરા કા આસેવન આદિ કરના યદી એક કાર્ય થા । ‘એયપ્પહાણે’
યદી નિસકા પ્રધાન કર્તવ્ય થા ‘એયવિજ્ઞે’ અજાદિક પશુઓં કી મારણે કી

તપ્પણ સેં’ इत्यादि

‘તે નં’ તે પછી ‘સે છળિણે ઝાગલિણે’ તે ઉન્નિક કમાઈ ‘એયકમ્મે’
જેનું બકરા આદિથી લઈને પાકાઓં, ધુધીના પશુઓંને, એ અને હાલદોની
સખ્યામાં મારવા અને તેના માસને રાધણું તથા તેના વેચાણમાંથી આર્થવિકા
ચલાવવી, પશુઓંના માસાદિકની સાથે નાના પ્રકારની મદિરાઓનું સેવન કરણું
એજ એક કામ હતું ‘એયપ્પહાણે’ તેજ જેનું મુખ્ય કામ હતું ‘એયવિજ્ઞે’

मूळम्—सू० ८

तए ण तीसे भद्दाए सत्यवाहीए अन्नया कयाई तिण्ह मासाण
 बहुपटिपुण्णाणं इमे एयारूवे दोहले पाउब्भूए—धन्नाओ ण ताओ अम्मयाओ
 सपुण्णाओ ण कयत्थाओ ण जाव सुलद्धे तासिं माणुस्सए जम्मजीवियफले
 जाओ ण वहूण णाणाविहाण नयरगोरूवाण पमूण य जलयर—थलयर—खह-
 यरमार्त्तण पक्खीण य वहूहिं मंसेहिं तलिएहिं भज्जिएहिं सोल्लेहिं सद्धिं सुर
 च महु च मेरगं च जाड च सीहुं च पसन्न च आसाएमाणीओ विसाए-
 माणीओ परिभुजेमाणीओ परिभाएमाणीओ दोहलं विणेति, त जइ ण अह-
 मवि बहुण जाव विणिज्जामि—त्ति कट्टु तसि दोहलसि अविणिज्जमाणंसि सुक्का
 सुक्खा जाव झियाड । तए णं से सुभदे सत्यवाहे भद् भारिय ओहय जाव
 पासइ एव वयासी—किं ण तुम देवाणुप्पिया ! ओहय जाव झियासि ? । तए ण
 सा भद्दा सत्यवाही सुभद् सत्यवाह एव वयासी—एव खलु देवाणुप्पिया !
 मम तिण्ह मासाणं जाव झियामि । तए ण से सुभदे सत्यवाहे भद्दाए भारि-
 याए एयमट्ठं सोच्चा निसम्म भद् भारिय एव वयासी—एव खलु देवाणु
 प्पिया ! तुह गम्भसि अम्हाण पुव्वकयपावप्पभावेण केई अहम्मिए जाव-
 दुप्पडियाणदे जीवे ओयरिए तेण एयारिसे दोहले पाउब्भूए, त होउ ण एयस्स
 पसायण—त्ति कट्टु से सुभदे सत्यवाहे केणवि उवाएण त दोहलं विणेइ । तए ण
 सा भद्दा सत्यवाही सपुण्णदोहला समानियदोहला विणीयदोहला
 वोच्छिन्नदोहला सपन्नदोहला त गम्भं सुहस्रेण परिवहइ ॥ सू० ८ ॥

चतुर्थ नरक में बहा का नारकी उत्पन्न होता है । अब सुमद्र सेठ की
 कथा सुनिये— इस की जो भद्रा भार्या थी वह जाति निन्दुका थी कि इसकी सतान
 होते ही मरजाती थी । वह निस्सतान थी । वह उन्निक का जीव १०
 सागर की बहा की आयु पूर्ण होनेपर निकलकर इसी सेठ की सेठानी के गर्भ
 में पुत्ररूप से उत्पन्न हुआ । ॥ सू० ७ ॥

थाय छे, हवे सुमद्र शेठनी इथा साबणो—तेनी ने पत्नी बद्दा, ते नत्तिनिन्दुका हत्ती
 तेने सतान जन्म पावतानी साथे न भरखु पावता हत्ता, तेथी ते सतान
 विनानी हत्ती ते छन्निकेना एव १० इस सागरनी त्यानी आयुष्य पूर्य थता
 त्याथी नीठणीने ते शेठनी शेठाएणीना गर्भभा पुत्रइये उत्पन्न थयो ॥ सू० ७ ॥

માપચન્તે-જાતા એવ ત્રિયન્તે इत्यर्थः । ततः खलु स छन्निकच्छागलिकश्चतुर्ध्याः
 पृथिव्या अनन्तरम्, 'उव्वट्ठिता' उव्वट्ठ्य=निस्सृत्य इहैव शोभाज्जन्यां नगरीं
 सुभद्रस्य सार्यवाहस्य भद्रानाम्भ्या भार्यायाः 'कुञ्जिसि' कुञ्जि=उदरे 'पुत्त-
 ताए' पुत्रतया=पुत्रगर्भतया 'उव्वण्णे' = उत्पन्नः भद्राया गर्भे जन्म
 लब्धवान् ॥ सू० ७ ॥

ये 'तए ण से छणिए छागलिए' वह छन्निक कसाई 'चउत्थीए
 पुढवीए' अब उस चतुर्थी पृथिवी से अणतर उव्वट्ठिता' अपनी आयु के
 समाप्त होने के अनन्तर ही निकलकर 'इहेव सोहंजणीए जयरीए' इसी
 शोभाज्जनी नगरी में 'सुभद्रस्स सत्यवाहस्स' उस सुभद्र सेठ की 'भद्राए
 भारियाए' भद्रामाया की 'कुञ्जिसि पुत्तताए उव्वण्णे' कुञ्जि में पुत्ररूप
 से उत्पन्न हुआ ।

भावार्थ— एक समय की बात है कि वह छन्निक कसाई कि
 जिसने अपना ७०० वर्ष का समस्त जीवन इन्हीं पशुओं के मारने में,
 उनके मांस की विक्री से अपनी आजीविका करने में, स्वयं मांस खाने
 एवं मदिरा के पीने में ही व्यतीत किया है । जब अपनी आयु का अन्तिम
 समय समीप आजाता है तब वह काल के गाल का अतिथि बनकर उपार्जित
 पापकर्मों के निकृष्ट बंध को भोगने के लिये १० सागर की स्थितियुक्त

साથે જ તુરત મરણ પામતા હતા 'તए ण से छणिए छागलिए' તે છન્નિક
 કસાઈ 'चउत्थीए पुढवीए' હાલમાં તે ચોથી પૃથિવીમાંથી 'अणतर उव्वट्ठिता'
 પોતાની આયુષ્ય પૂરી થયા પછી ત્યાંથી નીકળીને 'इहेव सोहंजणीए जयरीए' આ
 શોભાજની નગરીમાં 'सुभद्रस्स सत्यवाहस्स' તે સુભદ્ર સેઠની 'भद्राए भारियाए'
 ભદ્રા પત્નીના 'कुञ्जिसि पुत्तताए उव्वण्णे' ઉદરમાં પુત્રરૂપથી ઉત્પન્ન થયો છે

ભાવાર્થ— એક સમયની વાત છે કે તે છન્નિક કસાઈ કે જેણે પોતાની
 ૭૦૦ સાતસો વર્ષની આયુષ્યનો તમામ સમય પશુઓ મારવામાં, તેના માંસના
 વેચાણથી પોતાની આજીવિકા ચલાવવામાં, પોતે માંસ સાથે મદિરા પાન કરવામાં જ
 વીતાવ્યો છે, બ્યારે પોતાની આયુષ્યનો છેલ્લો સમય નજીક આવે છે ત્યારે તે
 કાળના મુખનો અતિથિ બનીને મેળવેલા પાપકર્મોના નિકાચિત બંધને લોભવવા
 માટે ૧૦ દમ સાગરની સ્થિતિવાળા ચોથા નરકમાં ત્યાંના નારકી થઈને ઉત્પન્ન

પુણ્ય = સુખજનક કર્મ યામિસ્તાઃ, કૃતલક્ષણાઃ - કૃત ફલયુક્ત લક્ષણ = સુખ જીવનરેખાદિરૂપ યામિસ્તાઃ, કૃતવિમવા - કૃતઃ = સપત્તિ કૃત દાનાદિશુભકાર્ય-યોગેન વિમવઃ = એશ્વર્યસંપત્તિરૂપો યામિસ્તાઃ, સુલબ્ધ સ્વલ્ભ તાસા માનુષ્યક જન્મજીવિતફલં - સુલબ્ધ = શોભનપ્રકારેણ માત્ર સ્વલ્ભ = નિશ્ચયેન તાસા માતૃના માનુષ્યક = મનુષ્યસમ્બન્ધિ જન્મજીવિતફલં = જન્મનો જીવિતસ્ય ચ ફલં, યાઃ સ્વલ્ભ માતર. વહુના = વહુસંખ્યકાના નાનાવિગાનામ્ = અનેકપ્રકારાણા નગરગોરૂ-પાણા = નાગરિકગત્તાદીના પશુના ચ, તથા જલચરસ્થલચરચરાદીના પક્ષિના ચ વહુમિર્માસૈઃ = મચુરમાસૈઃ, કીટૈશ્ચ ? इत्याह - તલિતૈઃ ઘૃતતૈલાદિના, ભજિતૈઃ = અગ્નિપકૈ, સોલૈ = શૂલે ઘૃતા પક્ષે. સાર્દે સુરા ચ = મદિરા, કીટશીમ્ ? इत्याह -

કૃતપુણ્ય હૈં ઉન્હોન પૂર્વભાગે પુણ્ય ઉપાર્જિત ક્રિયા હૈ, જે કૃતલક્ષણ-સુખ જીવન આદિ શુભરેખાઓસે યુક્ત હૈ, કૃતવિમવ-ઉન્હોને અપને વિમવ-સપત્તિ કો દાનાદિ શુભ કાર્ય મૈં સફલ ક્રિયા હૈ । ‘સુલબ્ધે ન તાસિ માણુસ્સપ જન્મજીવિતફલે’ ઉન્હોં કા હી મનુષ્યસમ્બન્ધી જન્મ ઓર જીવન સફલ હૈ ‘જાઓ ન વહૂન જાણાવિદ્યાન જયરગોરૂવાન પમૂન ય જલચર-સ્થલચર-ચરચરા-માર્ણ પક્ષીણ ય’ જિન્હોં ને વહુત સે અનેક પ્રકાર કૈ નગરગોરૂપ-નગર કૈ ગાય આદિ પશુઓં કૈ તથા જલચરાદિ પક્ષિઓં કૈ ‘વહુઈ મસૈઈ’ વહુત માસ જો કિ ‘તલિઈઈ મજિઈઈ સોલૈઈ’ ઘૃત તૈલ આદિ સે તૈલા ગયા હો, અગ્નિપક ક્રિયા ગયા હો ઓર શૂલપર મ્લકર પકાયા ગયા હો

ઝે, તેઓએ પૂર્વભાગમાં પુણ્ય મેળવેલું હશે, તે કૃતલક્ષણ- સુખ જીવન, આદિ શુભ રેખાઓથી યુક્ત છે, કૃતવિમવ- તેમણે પોતાનો વૈભવ અને સપત્તિને દાનાદિ શુભ કાર્યમાં સંકળ કરી છે સુલબ્ધે ન તાસિ માણુસ્સપ જન્મજીવિતફલે તેમનો જ મનુષ્યસમ્બન્ધી જન્મ અને જીવન સંકળ છે ‘જાઓ ન વહૂન જાણાવિદ્યાન જયરગોરૂવાન પમૂન ય જલચર-સ્થલચર-ચરચરા-માર્ણ પક્ષીણ ય જેણે ઘણા પ્રકારના નગરગોરૂપ-નગરના ગાય આદિ પશુઓના તથા જલચરાદિ પક્ષિઓના ‘વહુઈ મસૈઈ’ ઘણા માસ જે તલિઈઈ મજિઈઈ સોલૈઈ ઘૃત-તૈલ અદિથી તળેલા હોય, અગ્નિથી પકાવ્યા હોય અને શૂળ પર ગાળીને

ટીકા—મુ. ૮

‘ તણ તીસે૦ ’ ઇત્યાદિ ।

‘ તણ ’ તતઃ ગર્ભસ્થિત્યનન્તરં સ્વલ્પં તસ્યા મદ્રાયાઃ સાર્થવાદા અન્યદા કદાચિત્ કસિશ્ચિદન્યસ્મિન્ સમયે ‘ તિણ્હ માસાણ વહુપહિપુણ્ણાણ ’ ત્રિપુ માસેષુ સર્વથા પરિપૂર્ણેષુ સત્સુ અયમેતદ્રૂપઃ ‘ દોહલે ’ દોહલઃ=ગર્ભસ્થગ્રીવ-પ્રધાવજનિતોઽભિલાપઃ ‘ પાઝમ્ભૂણ ’ માદુર્ભૂત=સંજાતઃ । મ કીદશઃ ? ઇત્યાહ ‘ ધણ્ણાઓ ન ’ ઇત્યાદિ । ધન્યાઃ=પ્રશસનીયાઃ સ્વલ્પં તા અમ્બાઃ=જનન્યઃ એવં સપુણ્યાઃ=પુણ્યવત્યઃ તા અમ્બાઃ કૃતાર્યાઃ=કૃતેષ્વસિદ્ધયઃ સ્વલ્પં તા અમ્બાઃ, અન્ન યાવત્કરણાત્ ‘ કયપુણ્ણાઓ ન તાઓ અમ્મયાઓ, કયલક્ષણાઓ ન તાઓ અમ્મયાઓ, કયવિહવાઓ ન તાઓ અમ્મયાઓ ’ ઇત્યેષા સમ્પ્રહઃ । કૃતપુણ્યા-પૂર્વમેવ કૃત

‘ તણ તીસે૦ ’ ઇત્યાદિ ।

‘ તણ તીસે મદ્રાણ સત્યવાહીણ અન્નયા કયાઈ તિણ્હ માસાણ વહુપહિપુણ્ણાણ ઇમે ઇયારૂવે દોહલે પાઝમ્ભૂણ ’ તદનન્તરં ડસ મદ્રા સાર્થવાહી કે ગર્ભ કે ૩ માહ જવ પૂર્ણ હો તુકે તવ ડસ કો ડસ પ્રકાર કા દોહલ્લ ડત્પન્ન હુઆ ‘ ધણ્ણાઓ ન તાઓ અમ્મયાઓ સપુણ્ણાઓ ન કયત્થાઓ ન જાવ ’ ને માતાઈ ધન્ય હે પુણ્યવતી હૈં ઓર કૃતાર્થ હૈં યાવત્ શન્દ શ્વે કયપુણ્ણાઓ ન તાઓ અમ્મયાઓ કયલક્ષણાઓ ન તાઓ અમ્મયાઓ, કયવિહવાઓ ન તાઓ અમ્મયાઓ ’ ઇન પદો કા સમ્પ્રહ હૈ । બે માતાઈ

‘ તણ તીસે ’ ઇત્યાદિ

‘ તણ તીસે મદ્રાણ સત્યવાહીણ અન્નયા કયાઈ તિણ્હ માસાણ વહુપહિ પુણ્ણાણ ઇમે ઇયારૂવે દોહલે પાઝમ્ભૂણ ’ તે પછી તે ભદ્રા સાર્થવાહીના ગર્ભમાં ત્રણ ૩ માસ ન્યારે પૂર્ણ થઈ ગયા ત્યારે તેને આ પ્રમાણે દોહલો (અનાર્ય) ઉત્પન્ન થયો કે—‘ ધણ્ણાઓ ન તાઓ અમ્મયાઓ સપુણ્ણાઓ ન કયત્થાઓ, ન જાવ ’ તે માતાઓ ધન્ય છે, પુણ્યવતી છે, અને કૃતાર્થ છે યવત્ શબ્દથી કયપુણ્ણાઓ ન તાઓ અમ્મયાઓ કયલક્ષણાઓ ન તાઓ અમ્મયાઓ, કયવિહવાઓ ન તાઓ અમ્મયાઓ ’ આ પદોનો સમ્પ્રહ છે, તે માતાઓ પુણ્યશાળી

પ્રત્યર્થ શ્રુતા નિશ્ચય=પર્યાલોચ્ય મદ્રા માર્યામેવમવાદીત્—‘એવ સ્વલુ’ ઇત્યાદિ—
 એવ સ્વલુ=નિશ્ચયેન હે દેવાનુપ્રિયે । તવ ગર્ભે આવયોઃ પૂર્વકૃતપાપપ્રમાવેણ
 કોઽપિ=કથિત્ અધાર્મિકઃ=ધર્મશૂન્યઃ ‘જાવ દુષ્પટ્ટિયાણદે’ યાવત્ દુષ્પત્યાનન્દઃ,
 ‘અધર્માનુગઃ’ ઇત્યાદિ વિશેષણવિશિષ્ટઃ, દુષ્પત્યાનન્દઃ=દુષ્કૃત્યકરણેષ્વેવ
 પ્રસન્નમનાઃ, એવંવિધો જીવ ‘ઓયરિણ’ અવતરિતઃ=તવ ગર્ભે સમાગત ઇત્યર્થઃ,
 તેન કારણેન પ્તાત્શો દોહદઃ પ્રાદુર્ભૂત, તત્=તસ્માદ્ ભવતુ સ્વલુ પતસ્ય=
 ગર્ભગતજીવસ્ય પ્રસાદન=પ્રસન્નતા ‘તિ કટ્ટુ’ ઇતિકૃત્વા=ઇતિવિમૃશ્ય સ
 સુમદ્ર સાર્થવાદઃ. કેનાપ્યુપાયેન માસમદિરાસદશફલ—તદ્રમપદાનરૂપેણ તં

સુનકર ઓર દુદય મે ધારણકર મદ્રા માર્યાં કો હસ પ્રકાર બોલે ‘એવ
 સ્વલુ દેવાનુપ્રિયા’ હે દેવાનુપ્રિયે । ‘તુહ ગર્ભસિ’ તમે ગર્ભ મેં ‘અમ્હાણ
 પુલ્લકયપાવપ્પહાવેણ’ અપને પૂર્વસંચિત પાપ કે પ્રમાવ સે ‘કોઈ’
 કોઈ એક ‘અહમ્મિમ્ જાવ દુષ્પટ્ટિયાણદે જીવે ઓયરિણ’ અધાર્મિક આદિ વિશેષણ
 વિશિષ્ટ, એવ દૂસરો કો દુઃખ પહુચાને મેં હો પ્રસન્નતા મનાને ઘાળા જીવ
 આયા હૈ ‘તેણ પ્યારિસે દોહલે પાડબ્ધપ’ इसी कारण तुसे यह दोहला
 उत्पन्न हुआ है ‘तं होउ ण पयस्स पसायण’ तो इस गर्भगत जीव का
 भला हो ‘तिक्कु’ ऐसा सोचकर ‘से सुभदे सत्यवादे’ वह सुमद
 सार्थवाह ‘केणवि उवाएण’ किसी उपाय से अर्थात् मास—मदिरा के सदश
 आकार के फल और रस को उसे देकर उसके ‘तं दोहल विणेइ’

પણ ઘવાસી’ મદ્રા માર્યાની ૨ એથી તે વાત સામળીને હૃદયમા ધારણ કરીને
 મદ્રા પત્નીને આ પ્રમાણે કહેવા લાગ્યો— ‘એવ સ્વલુ દેવાનુપ્રિયા !’ હે દેવાનુ-
 પ્રિયે ! ‘તુહ ગર્ભસિ તારા ગર્ભમા ‘અમ્હાણ પુલ્લકયપાવપ્પહાવેણ’ અમારા
 પૂર્વસંચિત પાપના પ્રભાવથી ‘કેઈ’ કોઈ એક ‘અહમ્મિમ્ જાવ દુષ્પટ્ટિયાણદે
 જીવે ઓયરિણ’ અધાર્મિક આદિ વિશેષણવિશિષ્ટ, અને ધીબલ્યોનેદુ ખ પડોઆડવામા
 પોતે આત્મ માનનારો છવ આગ્યો છે ‘તેણ પ્યારિસે દોહલે પાડબ્ધપ’ તે કારણથી
 તને આ પ્રકારનો દોહલો—મનોરથ ઉત્પન્ન થયો છે ‘તં હોઉ ણ પયસ્સ પસાયણ’
 તો આ ગર્ભમા રહેલા છવનું સાડ થાગ્યો ‘તિક્કુ’ એવો વિચાર કરીને
 સે સુમદે સત્યવાદે’ તે સુમદ્ર સાર્થવાહ ‘કેણવિ ઉવાયેણ’ કોઈ પણ ઉપાયથી
 અર્થાત્ માસ—મદિરાના જેવા આકારના ફળ અને તેના રસ સ્ત્રીને આપીને

तत्र हे देवानुप्रिये ! अपहृतमनःसरूपा सती आर्त्तध्यान करोषि ? ततः खलु सा भद्रा सार्थवाही सुभद्र सार्थवाहमेवमवादीत्—‘ एव खलु ’ इत्यादि—एव खलु हे देवानुप्रिय ! मम त्रिषु मासेषु बहुमतिपूर्णेषु बहूना गोरुपाणा पशूना जलचरादिपक्षिणा च मासैः सह मदिराणामुपभोगरूपो दोहदमादुर्भूतस्तस्मिन्नपूरिते अपहृतमनःसरूपा सती ‘ श्रियामि ’ ध्यायामि=आर्त्तध्यान करोमि । ततः खलु स सुभद्र सार्थवाह भाद्राया भार्याया अन्तिके

देवानुप्रिया ओहय जाव श्रियासि’ हे देवानुप्रिये ! तुम ऐसे आत-यान क्यों करती हो ? ‘ तए ण सा भद्रा सत्यवाही सुभद्र सत्यवाह एव वयासी ’ सुभद्र के ऐसे पूछने पर वह भद्रा सार्थवाही कहने लगी—‘ एव खलु देवानुप्रिया ! मम तिण्ह मासाण जाव श्रियामि ’ हे देवानुप्रिय ! मेरे गर्भ के तीन माह पूरे होने पर इस प्रकार का दाहला उत्पन्न हुआ है कि— मैं नगर के बहुतसे गोरूप पशुओं के और जलचरादि पक्षियों के तले भूँजे सोले किये हुए मास के साथ मन्वादि पाच प्रकार की मदिरा का आस्वादन करूँ, बार बार स्वाद लूँ, उनका परिभोग करूँ और अयस्त्रियों को भी दूँ, इस प्रकार के दोहले के पूरे न होने से मैं ‘ श्रियामि ’ आर्त्तध्यान कर रही हूँ । ‘ तए ण से सुभद्रे सत्यवाहे ’ फिर वह सुभद्र सार्थवाह ‘ भद्राए भारियाए एयमहं सोवा नितम्म भद्र भारिय एव वयासी ’ भद्रा भार्या के समीप इस बात को

किं ण तुम देवानुप्रिया ओहय जाव श्रियासि’ हे देवानुप्रिय ! तमे आ प्रकाशे आर्त्तध्यान था भाटे करो छो ? ‘ तए ण सा भद्रा सत्यवाही सुभद्र सत्यवाह एव वयासी ’ सुभद्रना पूछव थी ते लद्रा सार्थवाही कडिवा लागी—‘ एव खलु देवानुप्रिया ! मम तिण्ह मासाण जाव श्रियामि ’ हे देवानुप्रिय ! मेरा गर्भना त्रिषु मास पूरा थता भने आ प्रभाळे दोहले-भनोरथ उत्पन्न थयो छे के—‘ हु नगरना घल्लुअ गाय-इप पशुओना तथा जलचरादि पक्षिओना तणेवा, लुनेवा अने शूलपर राणीने पकावेवा मासनी साथे मधुआदि पाय प्रकारनी भदिरानु सेवन कउ, बारवार स्वाद लउ तेना परिलोग कउ अने भीलु भीओने पणु ते आयु, आ प्रकारनो दोहले पूरा थयो नहि तेथी हु ‘ श्रियामि ’ आर्त्तध्यान करी रही छु ‘ तए ण से सुभद्रे सत्यवाहे ’ पछी ते सुभद्र सार्थवाह ‘ भद्राए भारियाए अतिप ण्यमहं सोवा नितम्म भद्र भारिय

टीका—मू० ९

‘तए ण’ इत्यादि । ततः खलु सा भद्रा सार्धवाही नवाना मासाना
‘बहुपडिपुण्णाण’ बहुप्रतिपूर्णाणां, सप्तम्यर्थे षष्ठी नवसु मासेषु बहुप्रतिपूर्णेषु=
सर्वथा पूर्णेषु इत्यर्थः, दारकं=पुत्र ‘पयाया’ प्रजाता=प्रजनितवती । अत्रा
न्तर्भावितव्यार्थः । ततः खलु तस्य दारकस्य ‘अम्मापियरो’ अम्मापितरौ=
मातापितरौ ‘जायमेत्त चेव’ जातमात्रमेव त दारक शकटस्य ‘हेट्ठो’ अधः
‘ठावेंति’ स्थापयत=दास्या निक्षेपयतः । स्थापयित्वा = निक्षेप्य ‘गिण्हा
वेंति’ ग्राहयत=ग्रहयत, ग्राहयित्वा—ग्रहयत, पुनः ‘दोच्चपि’ द्विती-

‘तए ण सा०’ इत्यादि ।

‘तए ण’ एक दिन की बात है कि ‘सा भद्रा सत्यवाही’
उस सद्वा सठानी ने ‘अण्णया कयाड’ किसी एक समय जब कि
‘णवण्ह मासाण बहुपडिपुण्णाण’ अपने गर्भ के पूरे ९ माह व्यतीत
हो चुके थे ‘दारग’ एक पुत्र को ‘पयाया’ जन्म दिया । ‘तए ण
तस्स दारगस्स’ पुत्र के जन्म होने के बाद उसके ‘अम्मापियरो’ माता
पिता ने ‘जायमेत्त चेव’ उस बालक को उत्पन्न होने के समय ही
‘सगहस्स हेट्ठो ठावेंति’ गाड़ी के नीचे दासीद्वारा रखवा दिया ।
‘ठावित्ता’ रखवाकर फिर उसे ‘गिण्हावेंति’, उठवा लिया । ‘गिण्हावित्ता’
उठवाकर ‘दोच्चपि’ दुबारा वहाँपर ‘ठावेंति’ फिर रखवा दिया ‘ठावित्ता’

‘तए ण सा०’ इत्यादि

‘तए ण’ એક દિવસની વાત છે કે—‘સા ભદ્રા સત્યવાહી’ તે બદ્ધા
શેઠાણીએ ‘અણ્ણયા કયાડ’ કોઈ એક સમય બ્યારે ‘ણવણ્હ માસાણ બહુપડિ
પુણ્ણાણ’ પોતાના ગર્ભના પૂરા ૯ નવ માસ પૂરા થઈ ગયા ત્યારે ‘દારક’
એક પુત્રને ‘પયાયા’ જન્મ આપ્યો ‘તએ ણ તસ્સ દારગસ્સ’ પુત્રને જન્મ
થયા પછી તેના માતા-પિતાએ ‘જાયમેત્ત ચેવ’ તે માળકને જન્મ થયાના
સમયે જ ‘સગહસ્સ હેટ્ઠો ઠાવેતિ’ દાસીદ્વારા ગાડીની નીચે રખાવી દીધો
‘ઠાવિત્તા’ રખાવીને પછી ‘ગિણ્હાવેતિ’ પાછો ફરીથી ત્યાંથી ઉઠાવી લીધો
‘ગિણ્હાવિત્તા’ ઉઠાવી લઈને ‘દોચ્ચપિ’ ફરી બીજીવાર પાછો ત્યાં આગળ ‘ઠાવેતિ’
રખાવી દીધો ‘ઠાવિત્તા’ રખાવી કરીને ‘દોચ્ચપિ ગિણ્હાવેતિ’ ફરીથી બીજીવાર

દોહદં વિનયતિ=પૂરયતિ । તતઃ સ્વલુ=દોહદપૂર્યન્નન્તર સા ભદ્રા સાર્થવાહી સપૂર્ણદોહદા સમસ્તાભિલપિતપુરણાત્, સમાનિતદોહદા વાઙ્મિતાર્થસમા નયનાત્, વિનીતદોહદા સંપૂર્ણમનોરથપુરણાત્, વ્યવચ્છિન્નદોહદા નિવૃત્તાભિ લાપત્વાત્, સપન્નદોહદા અભિલપિતવસ્તુભક્ષણાત્, ત ગર્ભ સુખસુખેન=અતિસુખેન પરિવહતિ=ધારયતિ ॥ સૂ૦ ૮ ॥

મૂલમ્—સૂ૦ ૯

તદ્દેવ સા ભદ્રા સત્યવાહી અણ્ણયા કયાઈ ણવણ્ણ માસાણ બહુ પહિપુણ્ણાણ દારગ પયાયા, તદ્દેવ તસ્સ દારગસ્સ અમ્માપિયરો જાયમેત્ત ચેવ સગહસ્સ હેટ્ઠો ઠાવેતિ, ઠાવિત્તા ગિણ્ણાવેતિ, ગિણ્ણાવિત્તા દોહ્ધપિ ઠાવેતિ, ઠાવિત્તા દોહ્ધપિ ગિણ્ણાવેતિ, આણુપુવ્વેણ સારવલ્લેતિ સગોવેતિ, સંવહ્ણેતિ । જહા ડઙ્ગિયણ, જાવ જમ્હા ણ અમ્હં ઇમે દારણ જાયમેત્તે, ચેવ સગહસ્સ હેટ્ઠા ઠાવિણ, તમ્હા ણ હોડ ણ અમ્હં એસ દારણ સગહે નામેણ, સેસં જહા ડઙ્ગિ યણ । સુમહે લવણસમુદ્દે કાલગણ, માયા વિ કાલગયા । સે વિ સયાઓ ગિહાઓ નિચ્છૂદે ॥ સૂ૦ ૯ ॥

અસ દોહલે કો પૂરો કર્યા । ‘તદ્દેવ સા ભદ્રા સત્યવાહી’ ફિર યહ ભદ્રા સાર્થવાહી દોહલે કે પૂર્ણ હોને પર, વાઙ્મિત વસ્તુ કી પ્રાપ્તિ સે દોહલે કા મમ્માન હોને પર, સમસ્ત મનોરથ કે પૂર્ણ હોનેસે અભિલાષકી નિવૃત્તિ હોનેપર, ઓર હચ્છિત વસ્તુ કે ચાલેને સે પ્રસન્ન હુઈ વહ ‘ત ગમ્મ’ અસ ગર્ભ કો ‘સુહસુદ્દેવ’ સુખપૂર્વક ‘પરિવહ’ ધારણ કરને લગી ।

માવાર્થ સ્પષ્ટ છે ॥ સૂ ૮ ॥

‘ત દોહલ વિણેદ’ તેના દોહલા (મનોરથ)ને પૂરો કર્યો ‘તદ્દેવ સા ભદ્રા સત્યવાહી’ પછી તે ભદ્રા સાર્થવાહી પોતાનો દોહલો (મનોરથ) પૂરો થતા, હચ્છિત વસ્તુની પ્રાપ્તિથી દોહલાતુ સન્માન થતા, તમામ મનોરથ પૂરા થવાથી પોતાની જે જે અભિલાષાઓ હતી તે નિવૃત્ત થતા, હચ્છિત વસ્તુ ખાવાથી પ્રમદન થયેલી તે ‘ત ગમ્મ’ તે ગર્ભને સુહસુદ્દેવ સુખ-પૂર્વક ‘પરિવહ’ ધારણ કરવા લગી

માવાર્થ સ્પષ્ટ છે ॥ સૂ૦ ૮ ॥

નામ્ના ' એસ જહા ડજ્જિયવ ' શોષ યયા ડેજ્જિતકઃ, અસ્યૈવ દ્વિતીયાધ્યયને
પશ્ચદશમુત્રે યથોજ્જિતકો વર્ણિતસ્તથાઽવશિષ્ટમેતસ્ય શક્તદારકસ્ય વર્ણન વોખ્યમ્ ।
' સુમદે ' સુમદ્રઃ સાર્થવાહઃ, શક્તદારકસ્ય પિતૈત્યર્થ, લંબણસમુદ્રે ' કાલગવ '
કાલગતઃ=મૃત । ' માયાવિ ' માતાઽપિ=શક્તદારકસ્ય જનન્યપિ મદ્રા સાર્થ
વાહીત્યર્થઃ, ' કાલગયા ' કાલગતા=મૃતા । ' સેવિ ' સોઽપિ શક્તદારક
' સયાઓ ગિહાઓ ' સ્વકાદ્ ગૃહાત્ ' નિષ્કૃદે ' નિષ્ક્રિસ્ટ=નિસારિતઃ । નગર-
ગોષ્ઠકૈઃ સ દુરાચારિતયો ગૃહાન્નિષ્ક્રાસિત ઇત્યર્થ ॥ સૂ ૦ ૧ ॥

“ શકટ ” હસ નામ સે હસ કી પ્રસિદ્ધિ હોઓ । ‘ સેસ જહા ડજ્જિયવ ’
વાકી કા આગે કા હસ કા વર્ણન ડજ્જિત દારક કે સમાન જાન લેના ચાહિયે ।
‘ સુમદે સત્યવાહે લંબણસમુદ્રે કાલગવ, માયાવિ કાલગયા ’ હસકા પિતા
સુમદ્ર સઠ લંબણસમુદ્ર મેં હવકર મર ગયા । માતા મી હસકી મર ગઈ । ‘ સે વિ
સયાઓ ગિહાઓ નિષ્કૃદે ’ હસ શકટ દારક કો મી રાજપુરુષો ને મિલકર
ઘર સે બાહર નિકાલ દિયા । ક્યોં કિ યહ દુરાચારી હો ગયા થા ।

માવાર્થ— જય સુમદ્ર કી ધર્મપત્ની મદ્રા સેઠાની કા ગર્ભ પૂરે નૌ
માહ કા હો લુકા તથ કિસી એક સમય મેં હસને એક પુત્ર કી જન્મ દિયા ।
જન્મતે હી માતા-પિતા ને હસે કિસી એક ગાડી કે નીચે લા વાર રસ્તવાકર
રઠવાલિયા । પુત્ર કા લાલન પાલન હ્નૌ ન વહુત હી આનદ ઓર મમતા કે

આ નામથી એની પ્રસિદ્ધિ થાઓ, ‘ સેસ જહા ડજ્જિયવ બાકીનુ આગળનું
એ બાળકનું વર્ણન ઉજ્જિત બાળકના પ્રમાણે બાળી લેવું તેમજ સુમદે સત્ય
વાહે લંબણસમુદ્રે કાલગવ માયાવિ કાલગયા ’ તેના પિતા સુમદ્ર, શેઠ લંબણ
સમુદ્રમા ડુબી ગયા અને મરણ પામ્યા, તેની માતા પણ મરણ પામી ગઈ
‘ સેવિ સયાઓ ગિહાઓ નિષ્કૃદે ’ તે શકટ દારક (બાળક) ને પણ રાજપુરુષોએ
મળીને તેના ઘરમાંથી બહાર કાઢી મૂક્યો, કારણ કે તે દુરાચારી થઈ ગયો હતો

ભાવાર્થ— ન્યારે સુલદ્રના ધર્મપત્ની મદ્રા શેઠાણીને ગર્ભ નવ માસનો
વઈ ચુક્યો ત્યાર પછી કોઈ એક સમયને વિષે તેણે એક પુત્રને જ મ આપ્યો ।
જન્મ થતાની સાથેજ તે બાળકને તેના માતા-પિતાએ કોઈ એક ગાડીની નીચે
જે વાર રખાવી હીધો, અને પછી ઉઠવી લીધો અને તે પુત્રનું લાલન-પાલન

यमपि-द्वितीयवारमपि स्थापयतः, स्थापयित्वा पुनर्द्वितीयवारमपि ग्राहयतः।
 'आणुपुण्ड्रेण' आनुपूर्व्येण=क्रमेण 'सारक्खेति' सरक्षयतः, 'संगोवेति'
 संगोपयतः, 'सवड्ढेति' सवर्धयतः। 'जहा उज्झियए' यथा उज्झितकः,
 अस्यैव द्वितीयाध्ययने चतुर्दशे सूत्रे यथा उज्झितको वर्णितस्तद्वदित्यर्थः।
 'जाव' यावत्-अत्र यावच्छब्देन-'ततः खलु तस्य दारकस्याम्बापितरौ
 एकादशे दिवसे निवृत्ते, संप्राप्ते द्वादशे दिवसे इदमेतद्रूपं गौणं गुणनिष्पन्नं
 नामधेयं कुरुतः' इति बोध्यम्। 'जम्हा ण' यस्मात् खलु 'अम्ह' अस्मा-
 कम् अथ दारकः 'जायमेत्ते' जातमात्र एव शकटस्य 'हेट्ठा' अधः,
 'ठाविए' स्थापितः, तस्मात् खलु भवतु अस्माकम् एव दारकः शकटो

रखवाकर 'दोच्चपि गिण्हावेति' दुबारा फिर उठवा लिया 'आणुपुण्ड्रेण सार-
 क्खेति संगोवेति सवड्ढेति' फिर पश्चात् क्रमशः उठाने उसका रक्षा की और
 खूब अच्छी तरह सार-संभाल की एवं उसे बड़ा किया। 'जहा उज्झियए'
 इसकी सार-संभाल आदि सब द्वितीय अध्ययन में वर्णित उज्झित दारक की
 तरह ही हुई। 'जाव जम्हा ण अम्ह इमे दारए' जब पुत्र का ११ वा
 दिन व्यतीत हो चुका और १२ वा दिन प्रारम्भ हुआ तब इस के माता
 पिता ने इस ख्याल से कि यह हमारा पुत्र 'जायमेत्ते' 'चेव' उत्पन्न होते
 ही 'सगडस्स हेट्ठा' गाड़ी के नीचे 'ठाविए' रखवा दिया गया था
 'जम्हा ण' इसलिये 'होउ ण अम्ह एस दारए सगडे नामेण'

उठावी क्षीपे। 'आणुपुण्ड्रेण सारक्खेति संगोवेति सवड्ढेति' यही क्रमशः
 तेमछे तेनी रक्षा करवा भाटे पहुँच सारी रीते सार-संभाल राखी अने ते
 भाणकने मोटो कर्यो 'जहा उज्झियए' आ भाणकनी सार-संभाल तमाम प्रकार
 की भाध्ययनभा पहुँच करेला उज्झित भाणकनी प्रभाछे करी 'जाव जम्हा ण
 अम्ह इमे दारए' आ पुत्रना जन्म यही अगीआर ११ मो दिवस पूरे थो
 गयो अने भाारभा १२ दिवसना प्रारम्भ थयो, त्यारे तेना माता-पिताओ
 आ प्रभाछे विचार कर्यो के-आ अभासे पुत्र 'जायमेत्ते चेव' उत्पन्न थता
 'सगडस्स हेट्ठा' गाड़ीनी नीचे 'ठाविए' राखी देवाभा-आओ। हतो,
 'जम्हा ण' ओटला भाटे 'होउ ण अम्ह एस दारए सगडे नामेण' 'शकट

टीका—मृ० १०

‘तए ण’ इत्यादि । ततः खलु स शकटो दारक म्बफाद् गृहात्
‘णिच्छूदे समाणे’ निस्सित्त=निःसारितः मन, शोभाञ्जन्या नगर्या ‘मिवाडग
जाव’ ‘शृगाटक यावत्’—अत्रैव योजना—‘शृगाटक त्रिक चतुष्क चत्वर महा-
पय-पयेषु, घृतखल्वकेषु, वेद्यागृहकेषु पानागारेषु, सुवमृखेन विहरति ।
ततः खलु स शकटो दारक’ अनपगृहकः, अनिवारकः, स्वच्छन्दमतिः स्वर-
प्रचारः, मग्नप्रमद्वी, चोरदत्तवेद्यादारमसद्वी जातश्चाप्यभवत् । ततः खलु
स शकटो दारकः अन्यदा कदाचित्’ इति । एषा व्याख्या द्वितीयाध्ययनेऽ-
ष्टादशसूत्रे कृता । ‘सुदरिसणाए गणियाए सद्धि’ सुदर्शनया=सुदर्शनानाम्प्या,

‘तए ण से’ इत्यादि ।

‘तए ण’ पश्चात् ‘सयाओ गिहाओ णिच्छूदे समाणे’ अपन
घर से बाहर निकला हुआ ‘से मगडे दारए व’ शकट दारक शोभाञ्जनी
नगरी में ‘सिवाडग-तदेव जाव सुदरिसणाए गणियाए सद्धि सपलगे
यावि होत्या’ शृगाटक, त्रिक, चतुष्क, चत्वर और महापथादि में, जुआ
खेलने के अड्डों में, दारकों के बाटों में, दारक पीठों में, निस्सक्रोच से
घूमने फिगने लगा । कोई अभिभावक न होने से एव स्रोटे मार्ग से कोई
निषेधक न होने से अवारा इतस्तत् घूमने के कारण हरएक व्यसन के सेवन
में निपुण हो गया । किसी एक समय इसका सम्बन्ध उस सुदर्शना वेद्या के साथ होगया ।

‘तए ण से’ इत्यादि

‘तए ण’ पछी सयाओ गिहाओ णिच्छूदे समाणे’ पोताना घरभाथी
पहार नीकल्या पछी ‘से मगडे दारए’ ते शकट दारक शोभाञ्जनी नगरीमा
‘सिवाडग-तदेव जाव सुदरिसणाए गणियाए सद्धि सपलगे यावि होत्या’
शृगाटक, त्रिक, चतुष्क, चत्वर अने महापथादि (मोटा गन्ता)मां, जुगार
रमवाना अड्डाओमा, वेद्याओमा वाडाओ, दाइओमा पीठाओ निस्सक्रोचछे इरवा
लाओ । कोइ सरक्षक नहि होवाना कारणे अर्थात् मोटा भाग्य जते तेने अटकावना
कोइ नहि होवाथी स्वतन्त्रपछे आभनेम इवाना कारणे समय जता तमाम प्रकारन्ता
व्यसन सेवनमा कुशण थप गयो अने कोइ ओक समयमा तेनो मगध

મૂલમ્—મુ. ૧૦

તણ ને સગઢે દારણ સયાઓ ગિહાઓ ણિન્હુદે સમાણે સિંધા
હગ તહેવ જાવ સુદરિસણાણ ગણિયાણ સદ્ધિ, સંબલમે યાવિ હોત્યા ।
તણ ને સુસેણે અમચે ત સગઢં દારગ અણ્ણયા કયાડ સુદરિસણાણ ગણિ
યાણ ગિહાઓ ણિન્હુભાવેડ, ણિન્હુભાવિત્તા સુદરિસણ ગણિય અન્નિતરણ
ઠાવેડ, ઠાવિત્તા સુદરિસણાણ ગણિયાણ સદ્ધિ ડરાલાડ માણુસસગાડ ભોગ
ભોગાડ મુજમાણે વિહરડ । તણ ને સગઢે દારણ સુદરિસણાણ ગિહાઓ
ણિન્હુદે સમાણે અણ્ણત્ય કત્યવિ સુદ વા રડ વા ધિડ વા અલમમાણે જાવ
વિહરડ । તણ ને સગઢે દારણ અણ્ણયા કયાડ સુદરિસણાણ અતર લમેડ,
લમિત્તા રહસિય સુદરિસણાણ ગિહં અણુપ્પવિસડ, અણુપ્પવિસિત્તા સુદરિ-
સણાણ સદ્ધિ ડરાલાડ ભોગભોગાડ મુજમાણે વિહરડ ॥ મુ. ૧૦ ॥

સાથ ક્રિયા । જ્યં યદ્ ૧૧ દિન કા હો જુજા ઓર ૧૨ વા દિન પ્રારમ
હુઆ, તવ ડહો ને હસ બાલક કી નામસસ્કારવિધી કી ઓર યદ્ સમક્ષકર કિ—યદ્
હોતે હો ગાડી કે નીચે રસ્થાને મેં બાયા થા હસલિયે હસકા નામ શકટ
રસ્થા હી ડચિત્ત હૈ, હસ અભિપ્રાયસે ડહોને હસકા નામ શકટ રસ્થાદિયા । જવ
શકટ બાલ્યાવસ્થા કા ડહવન કર યુવાવસ્થા મેં પહુંચા તા હસકા પિતા
લવણસમુદ્ર મેં ડૂબકર મર ગયા ઓર માતા મી મર ગઈ । -યદ્ મરક્ષક કે
અમાવ મેં દુરાચારી હો ગયા । નગરરક્ષકોને હસકી યદ્ પરિસ્થિતિ દેસ્થકર હસકો
હસકે ઘર સે બાહર નિકાલ દિયા । ॥ મુ. ૧ ॥

બહુજ આનંદ અને પ્રેમથી કર્યું જ્યારે તે અગીઆર ૧૧ દિવસનો થઈ ગયો
અને ધારમા દિવસમા પ્રવેશ કર્યો ત્યારે તેમણે તે બાળકની નામસસ્કાર-
વિધી કરવા વિચાર્યું કે—આ બાળક જન્મતાની સાથેજ ગાડીની નીચે
રાખવામા આવ્યો હતો તે કારણથી એનું નામ 'શકટ' રાખવું તેજ યોગ્ય છે
આ અભિપ્રાયથી તેનું નામ તેઓએ 'શકટ' રાખી દીધું 'શકટ' જ્યારે
બાલ્યાવસ્થા પૂરી કરીને યુવાવસ્થામા આવી પહોંચ્યો તે સમયમા તેના પિતા
લવણસમુદ્રમા ડુબી ગયા અને મરણ પામ્યા અને તેની માતા પણ મરી
ગઈ પાછળથી શકટનું સરક્ષક કોઈ નહિ રહેવાથી તે દુરાચારી બની ગયો,
ત્યારે નગરના રક્ષકોને આ વાતની ખબર પડી જતા તેને (શકટને) તેના
ઘરમાથી બહાર કાઢી મૂક્યો, ॥લા.

समाणे' निक्षिप्तः=निःसृतः सन् 'अण्णत्थ कत्थवि' अन्यत्र कुत्रापि 'सुह
वा रह वा धिह वा' स्मृति वा रति वा धृति वा, 'अलममाणे' अलममानः, 'जाव
विहरइ' यावद् विहरति, अत्र यावच्छब्दादेव बोध्यम्-तुञ्चितः, तन्मनाः,
तल्लेश्यः, तदध्यवसायः, तदर्थोपयुक्तः, तदर्पितकरणः, तद्भावनाभावितः, सुद-
र्शनाया गणिकाया बहूनि अन्तराणि च जिद्राणि च विवराणि च प्रतिजाग्रत्
प्रतिजाग्रद् विहरति । एषा व्याख्याऽस्यैव द्वितीयाध्ययने १९ एकोनविंशतितमे
सूत्रे निगदिता । ततः खलु स शकटो दारकः अन्यदा कदाचित् सुदर्शनाया
अन्तरम्=अवसर गृहे प्रवेष्टुमिति भावः, 'लभेइ' लभते । लब्ध्वा, 'रह-
स्सिय' रहसिकं सुदर्शनागृहम् 'अणुप्पविसइ' अनुप्रविशति, अनुप्रविश्य
सुदर्शनाया सार्वभुदारान् भोगभोगान् भुञ्जानो विहरति ॥ सू० १० ॥

शकट दारक उस सुदर्शना वेदया के घर से निकाला हुआ 'अण्णत्थ कत्थ-
वि सुइ वा रह वा धिह वा अलममाणे जाव विहरइ' अन्यत्र किसी
भी स्थान में उसे उसके सिवाय और किसी भी पदार्थ की न तो स्मृति
आई, न इसके मन में किसी भी प्रकार से चैन पड़ी और न कहीं पर
उसे आश्वासन ही मिला । 'तए ण से सगडे दारए अण्णया कयाइ सुदरि-
सणाए अंतर लभेइ' इस प्रकार अस्तन्यस्तपरिस्थितिसंपन्न हुए उस शकट
दारक को किसी एक समय सुदर्शना के घर में प्रवेश करने के लिये अवसर
हाथ आगया । 'लभित्ता रहस्सिय सुदरिसणाए गिह अणुप्पविसइ' अवसर
पाते ही यह लड़क-ठिप कर सुदर्शना के घर में घुस गया । 'अणुप्पविसित्ता

शकट दारक ते सुदर्शना वेश्याना घेरथी नीकणेलो 'अण्णत्थ कत्थवि सुइ वा रह वा
धिह वा अलममाणे जाव विहरइ' अन्य-भीष्म स्थणो गथो त्या तेने सुदर्शना
वेश्या विना भीष्मो कोष्ठ प्रदार्थ साधर्यो नहि, तेमज्ज तेना मनभा कोष्ठ प्रकाशे
येन पडथु नहि, तेमज्ज भीष्मो कोष्ठ स्थणो तेने श्रुति भणी नहि 'तए ण से
सगडे दारए अण्णया कयाइ सुदरिसणाए अंतर लभेइ' आ प्रभाषे अस्त-व्यस्त
वाणी परिस्थिति पाभेलो ते शकट दारक तेने कोष्ठ कोष्ठ समथे सुदर्शना वेश्याना
घरभा प्रवेश करवानो अवसर भणी गथो 'लभित्ता रहस्सिय सुदरिसणाए गिह
अणुप्पविसइ' अवसर भणतानी साथे ते छाणी रीते धुपाधने सुदर्शना वेश्याना
घरभा धुसी गथो 'अणुप्पविसित्ता सुदरिसणाए सद्धि उरालाइ भोगभोगाइ

गणिकाया=वेश्याया, सार्ध=सह 'सपत्न्यो' संपत्न्यः=समिलितः,
'यावि होत्था' चाप्यभवत् । ततः खलु स 'सुषेणे अमच्चे' सुषेणोऽमात्यस्त
शकट दारकमन्यदा कदाचित् सुदर्शनाया गणिकाया गृहात् 'णिच्छुभावेद्'
निक्षेपयति=नि सारयति । 'णिच्छुभावित्ता' निक्षेप्य, सुदर्शना गणिकाया
'अभिभतरण' अभ्यन्तरे, 'ठावेद्' स्थापयति । 'ठावित्ता' स्थापयित्वा, सुदर्
शनाया गणिकाया सार्धसुदारान् मानुष्यकान् भोगभोगान्-भुज्यन्ते=अनुभूयन्ते
इति भोगाः=विषयास्तेषां भोगाः-भोगभोगास्तान् 'भुजमाणे' भुज्जानो
विहरति । ततः खलु स शकटो दारकः सुदर्शनाया गृहात् 'णिच्छूडे'

'तए ण' संबंध हो जाने के बाद 'से सुसेणे अमच्चे' उस सुषेण अमात्यने 'त
सगढ दारग' उस शकट दारक को 'अणया कयाइ' किसी एक समय 'सुदरि-
सणाए गणियाए गिहाओ' सुदर्शना गणिका के घर से भी निकलवा दिया ।
'णिच्छुभावित्ता' निकलवा कर 'सुदरिसण गणिय अभिभतरण ठावेद्'
बाद में उसने सुदर्शना वेश्या को अंदर ही रोक दिया, जिससे उसके साथ
कोई न मिल सके । 'ठावित्ता सुदरिसणाए गणियाए सद्धि उरालाइ
माणस्सगाइ भोगभोगाइ' और उस सुदर्शना गणिका के साथ मनुष्यसंबन्धी
कामभोगों को 'भुजमाणे विहरइ' भोगता हुआ रहने लगा । 'तए ण
से सगढे दारए सुदरिसणाए गिहाओ णिच्छूडे समणे' इस प्रकार वह

ते सुदर्शना वेश्यानी साथे पल्लु अधाध गये, 'तए ण सअध थध गया
पछी से सुसेणे अमच्चे' ते सुषेण भत्रीजे 'त सगढ दारग' ते शकट
दारकते 'अणया कयाइ' कोध जेक समय, सुदरिसणाए गणियाए गिहाओ
सुदर्शना वेश्याना घरभाथी पल्लु 'णिच्छुभावेद्' गहाइ ठढावी भूक्ये
'णिच्छुभावित्ता' गहार ठढावीने 'सुदरिसण गणिय अभिभतरण ठावेद्'
पछीथो तेबे ते सुदर्शना वेश्याने पल्लु तेनाज घरभा देखी द्विधी, जेथी तेनी
साथे कोधने मणवानु भनी थके नहि, 'ठावित्ता सुदरिसणाए गणियाए सद्धि
उरालाइ माणस्सगाइ भोगभोगाइ' अने ते सुदर्शना वेश्यानी साथे मनुष्य-
सम्बन्धी कामभोगोने 'भुजमाणे विहरइ' योगवतो थके रहेवा लाग्ये
तए ण से सगढे दारए सुदरिसणाए गिहाओ णिच्छूडे समणे' जे प्रभावे ते

समाणे' निक्षिप्तः=निःसृतः सन् 'अण्णत्थ कत्थवि' अन्यत्र कुत्रापि 'सुइ वा रइ वा णिइ वा' स्मृतिं वा रतिं वा धृतिं वा, 'अलममाणे' अलममानः, 'जाव विहरइ' यावद् विहरति, अत्र यावच्छब्दान्देव बोध्यम्—तद्धितः, तन्मनाः, तल्लेश्यः, तदध्यवसायः, तदर्थोपयुक्तः, तदर्पितकरणः, तद्भावनाभावितः, सुदर्शनाया गणिकाया वहूनि अन्तराणि च छिद्राणि च विवराणि च प्रतिजाग्रत् प्रतिजाग्रद् विहरति । एषा व्याख्याऽस्यैव द्वितीयाध्ययने १९ एकोनविंशतितमे सूत्रे निगदिता । ततः खलु स शकटो दारकः अन्यदा कदाचित् सुदर्शनाया अन्तरम्=अवसर गृहे प्रवेष्टुमिति भावः, 'लभेइ' लभते । लभ्वा, 'रइस्सिय' राहसिकं सुदर्शनागृहम् 'अणुप्पविसइ' अनुप्रविशति, अनुप्रविश्य सुदर्शनाया सागुदाराण् भोगभोगान् भुञ्जानो विहरति ॥ सू० १० ॥

शकट दारक उस सुदर्शना वेश्या के घर से निकाला हुआ 'अण्णत्थ कत्थ-वि सुइ वा रइ वा णिइ वा अलममाणे जाव विहरइ' अन्यत्र किसी भी स्थान में उसे उसके सिवाय और किसी भी पदार्थ की न तो स्मृति आई, न इसके मन में किसी भी प्रकार से चैन पड़ी और न कहीं पर उसे आश्वासन ही मिला । 'तए ण से सगढे दारए अण्णया कयाइ सुदरि-सणाए अतर लभेइ' इस प्रकार अस्तव्यस्तपरिस्थितिसंपन्न हुए उस शकट दारक को किसी एक समय सुदर्शना के घर में प्रवेश करने के लिये अवसर हाथ आगया । 'लभित्ता रइस्सिय सुदरिसणाए गिह अणुप्पविसइ' अवसर पाते ही यह लुक्-छिप कर सुदर्शना के घर में घुस गया । 'अणुप्पविसित्ता

शकट दारक ते सुदर्शना वेश्याना घरथी नीकणेले। 'अण्णत्थ कत्थवि सुइ वा रइ वा णिइ वा अलममाणे जाव विहरइ' अन्य-जीव स्थणे गये। त्या तेने सुदर्शना वेश्या विना जीवो कोष पदार्थ सालर्थो नहि, तेमज तेना मनभा कोष प्रकादे येन पड्यु नहि, तेमज जीवो कोष स्थणे तेने शांति भणी नहि 'तए ण से सगढे दारए अण्णया कयाइ सुदरिसणाए अतर लभेइ' आ प्रभावे अस्त-व्यस्त प्राणी परिस्थिति पायेले। ते शकट दारक तेने कोष जोक समये सुदर्शना वेश्याना घरभा प्रवेश करवाने अवसर भणी गये। 'लभित्ता रइस्सिय सुदरिसणाए गिह अणुप्पविसइ' अवसर भणतानी साथे ते छानी रीते छुपाधने सुदर्शना वेश्याना घरभा घुसी गये। 'अणुप्पविसित्ता सुदरिसणाए सद्धि उरालाह भोगभोगाह

સુદરિસણાણ સદ્ધિ ડરાલાઈ મોગમોગાડ મુંઝાણે વિદરદ ' ઘુસકર વહા વહ સુદર્શના કે સાથ ડદાર કામમોગોં કો મોગન લગા ।

ભાવાર્થ— જવ શકટ દારક અપન ઘર સે બાહર નિકાલ દિયા ગયા, ડસ સમય બિલકુલ સ્વચ્છડ બનજાને કે કારણ ઘવ કિસી કી મા લાજ શર્મ ન રહન કે કારણ યહ દરદર વ્યસન કે સેવન મે વિશેષ સ્વતન્ત્ર હો ગયા । યહ કમી લોગોં કો શ્રદ્ધાટક-ત્રિકોણમાર્ગ પર, કમી ત્રિક-મિઠે હુણ ત્રીનમાર્ગ પર, કમી ચતુષ્ક-ચાર માર્ગ પર ઇન કમી મહાપથ-રાજમાર્ગ પર દષ્ટિપથ હોને લગા । અબારા ઇતસ્તત ધૂમને ફિરને સે ઇસકા ચિત્તશિતિ કુકર્મોં કી ઓર વિશેષરૂપ સે આકૃષ્ટ હો ગઈ । જિસ પ્રકાર ત્રિન લગામ કા ઘોડા સ્વચ્છડ હોકર યહા-વહા ચક્રર કાઢતા ફિરતા હૈ ઠોક યહી હાલત ઇસકી મી હુઈ । અત મે યહ સુદરશના વેશ્યા કે ચક્રર મે પડ જાતા હૈ ઓર ઘનચક્રરસા બન વિષયો કે જાલ મે આપાદમગ્ન હો જાતા હૈ, પરન્તુ ઇસ અમાગે કો વહા પર મી શાંતિ નહીં મિલતી હૈ । વહા કે નરેશ કા અમાત્ય ઇસ ઇસ વેશ્યા કે ઘર સે મી સ્વદેર દેતા હૈ ઓર સ્વય ડસ વેશ્યા કે સાથ કામમાગોં

મુજમાણે ' ઘુસીને તે ત્યા સુદર્શના વેશ્યાની સાથે ઉદાર કામ-લોગોના પરિલોગ કરવા લાગ્યો

ભાવાર્થ— શકટ દારકને બ્યારે ઘરની બહાર કાઢી મૂકવામા આવ્યો ત્યાર પછી તે દરેક પ્રકારે સ્વચ્છડી બની જવા ના કારણે તેમજ કોઈની બાબતે શરમ નહિ રહેવાના કારણથી તે દરેક પ્રકારના વ્યસનોનું સેવન કરવામા વધારે સ્વતન્ત્ર થઈ ગયો, તે કોઈ વખતે શ્રદ્ધાટક ત્રિકોણમાર્ગ, ક્યારેક ત્રણ રસ્તા મળતા હોય તેવા સ્થળે, ક્યારેક ચાર રસ્તા પર, ક્યારેક રાજમાર્ગ પર જોવામા આવવા લાગ્યો, અકુશ વિના તે આમ-તેમ આરેય બાબતુ કરવા-ધુમવા લાગ્યો તેથી તેની ચિત્તવૃત્તિ કુકર્મોં તરફ વધારે આકર્ષણ પામી, જેમ લગામ વિનાના ઘોડા સ્વચ્છડી બનીને આટો-અવળો ફરીને ચક્રર મારે છે, તેવીજ હાલતમા આ શકટ કરવા લાગ્યો છેવટે તે સુદર્શના વેશ્યાના ચક્રરમા પડી બચ છે અને ઘનચક્રર જેવા બનીને વિષયોની બાજમા માથાથી પણ સુધી ડુબી બચ છે, પરન્તુ તે અભાગીઆને ત્યા આગળ પણ શાંતિ મળતી નથી, તે નગરના રાજાની મત્રી તે વેશ્યાના ઘરમાથી પણ તે ચકટને કાઢી મૂકે છે,

મૂલ્ક—મુ૦ ૧૧

ઇમં ચ ણ મુમેળે અમચ્ચે ણાણ જાવ સન્વાલંકારવિભૂસિણ મણુસ્સ-
વગુરાણ પરિક્કલ્લત્તે જેણેવ મુદરિસણાણ ગણિયાણ ગિહે તેણેવ ઉવાગચ્છડ્ડ,
ઉવાગચ્છિત્તા સગહ દારયં મુદરિસણાણ સદ્ધિં ઉરાચ્છાઈં મોગમોગાઈ મુજ
માણ પામડ, પાસિત્તા આમુરુત્તે જાવ પિસિમિસેમાળે તિવલિયં મિરિદ્ધિં ણિ-
હાલે સાહટ્ટુ સગહ દારય પુરિસેદ્ધિં ગિણ્ઠાવેદ્ધિ, ગિણ્ઠાવિત્તા અદ્ધિ જાવ
મહિય કારેદ્ધિ, કારિત્તા અવહગગ્ગણ કારેદ્ધિ, કારિત્તા જેણેવ મહચ્ચદે રાયા
તેણેવ ઉવાગચ્છડ્ડ, ઉવાગચ્છિત્તા કરયલ્લ-જાવ એવ વયાસી-એવ લલ્લ
સામી ! સગહે દારણ મમ અતેરસિ અવરદ્ધે । તણ ણ સે મહચ્ચદે રાયા
મુસેણ અમચ્ચ એવ વયાસી-તુમ ચેવ ણ દેવાણુપ્પિયા સગહસ્સ દારગસ્સ
દદ્ધ ણિવ્વત્તેદ્ધિ । તણ ણ સે મુસેળે અમચ્ચે મહચ્ચદેણ રણ્ણા અભ્ભણુણાણ
સમાળે સગહ દારય મુદરિસણ ચ ગણિયં એણ વિઠાળેણ વજ્જં આણવેદ્ધિ ।
ત એવ લલ્લ ગોયમા ! સગહે દારણ તં પુરાપોરાણાણ દુચ્છિણાણ જાવ
વિહરેદ્ધિ ॥ મુ૦ ૧૧ ॥

કો ભોગતા હૈ । ઉધર વહ इस फिराक मे रहता है कि—मैं ऐसा अवसर
कब पाऊँ जो फिर से इस के साथ कामभोग भोगूँ । वेश्या के बिना इसको
क्षणभर भी सुख नहीं मालूम होता था । रात—दिन यह तन्मय बनकर उसकी
प्राप्ति के उपायमें आर्तध्यान किया करता था । वेश्यासे अलग होजानेपर यह
सब अपनी सुध—बुध भूलगया । चित्त में इसको क्षणभर भी कहीं भी शांति
नहीं पड़ती थी । एक समय की बात है कि उसको किसी प्रकार से वेश्या

અને તે સ્વયં વેશ્યાની સાથે કામભોગોને ભોગવે છે હવે તે શ્લોક એ વિચાર
કરે છે કે — અને ફરીથી એવો અવસર ક્યારે મળે કે હું તે વેશ્યાની સાથે
ફરીથી કામભોગોને ભોગવું વેશ્યા વિના એક ઘડી પણ તેને ચેન પડતું નથી
તેમજ કોઈ સ્થળે સુખ જણાતું નથી, રાત્રી અને દિવસ વેશ્યામા તન્મય બનીને
તેની પ્રાપ્તિ કરવા માટે ઉપાય કરે છે અને આર્તધ્યાન કર્યા કરે છે વેશ્યા
પાસેથી જૂગે પડતા તે પોતાની તમામ પ્રકારની સુધ—બુધ બૂલી ગયો છે,
તેના ચિત્તમા એક ક્ષણ માટે પણ ક્યાય શાંતિ પડતી નથી એક સમયની

ટીકા—સુ. ૧૧

‘ઇમં ચ ણ’ इत्यादि । इतश्च खलु सुपेणोऽमात्यः स्नातः यावत्
 सर्वालकारविभूषितः, ‘मणुस्सवग्गुराए’ मनुष्यवागुरया = मनुष्यसम्पूहेन
 ‘परिक्खित्ते’ परिस्मितः=वेष्टितः, यत्रैव सुदर्शनाया गणिकाया गृहं तत्रैवोपाम

કે ઘર મે પ્રવેશ કરને કા અવસર હાથ લગ ગયા । અવસર પાતે હી ચહ
 ઝિપકર ડંસકે પાંસ પહુંચા ઓર પહિલે કી તરહ વૈપચીક સુસોં કા અનુભવ
 કરને લગા ॥ સુ. ૧૦ ॥

‘ઇમં ચ ણ૦’ इत्यादि ।

‘સુસેણે અમચ્ચે’ एक समय की बात है कि जब सुपेण अमात्य
 सुदर्शना वेश्या के घर जाने के लिये इच्छुक हुआ, तब उसने सर्व प्रथम
 ‘ण्हारे जाव सव्वालकारविभूषिए स्नान आदि कियाँ कों ओर उनसे
 निपट कर योग्य समस्त अलंकारों से अपना शरीर सुसज्जित किया । ‘मणुस्स
 वग्गुराए परिक्खित्ते’ सर्व प्रकार से सुसज्जित होकर फिर यह मनुष्यों से
 परिवेष्टित होकर ‘जेणेव सुदरिसणाए गणियाए गिहे’, जहां उस सुदर्शना
 वेश्या का घर था ‘तेणेव उवागच्छइ’ वहाँ पहुँचा ‘उवागच्छिता’
 पहुँचते ही उसने ‘सगइ दारय सुदरिसणाए सद्धि चराळाइ भोमभोगाइ’

બોલ છે કે— તેને એક સમયે વેશ્યાના ઘરમાં પ્રવેશ કરવાનો અવસર મળી
 ગયો, અવસર મળતાજ તે છુપી રીતે વેશ્યાની પાસે પહોંચી ગયો અને પ્રથમ
 પ્રમાણે વિવિધ લોગો લોગવવા લાગ્યો ॥૧૦॥

‘ઇમં ચ ણ૦’ इत्यादि

‘સુસેણે અમચ્ચે’ એક સમયની વાત છે કે બ્યારે સુપેણ મત્રીએ
 સુદર્શના વેશ્યાના ઘર જવા માટેની ઇચ્છા કરી, ત્યારે તેણે સૌથી પ્રથમ
 ‘ણ્હારે જાવ સવ્વાલકારવિભૂષિયે સ્નાન આદિ ક્રિયાઓ કરી અને તે
 કોમથી નિવૃત્ત થઈને યોગ્ય પ્રકારના તમામ અલંકારોથી પોતાના શરીરને
 શલ્કિયાર્થુ—સજ્જિત કર્યું ‘મણુસ્સવગ્ગુરિય પરિક્કિત્તે’ સર્વ પ્રકારથી
 સજ્જિત થયા પછી તે મનુષ્યોની સાથે મલીને ‘જેણેવ સુદરિસણાંયે ગણિ
 યાં ગિહે’ બ્યા તે સુદર્શના વેશ્યાનું ઘર હતું ‘તેણેવ ઉવાગચ્છઈ’ ત્યા
 પહોંચ્યો ‘ઉવાગચ્છિતા’ પહોંચતાજ તેણે સગડ દારવ સુદરિસણાંય સદ્ધિ

ञ्जति, उपागत्य शकटं दारकं सुदर्शनया सार्जम् उदारान् भोगभोगान्
भुञ्जानं पश्यति, दृष्ट्वा 'आसुरुते' आशुरुटः= शीघ्रक्रुद्धः 'जाव' यावत्
'मिसिमिसेमाणे' मिसमिसायमानः=क्रोत्रेण जाज्वल्यमानः, 'तिवलिय' त्रिव
लिका 'मिउडि' भ्रुकुटि 'णिडाले' ललाटे 'सगड' संहत्य=सकोच्य
शकट दारक पुरुषैः 'गिण्हावेइ' ग्राहयति, 'गिण्हावित्ता' ग्राहयित्वा
'अट्टि जावमहियगत' अत्र 'जाव' - शब्दादेव योजना- 'अट्टिमुट्टिजाणुको
प्परप्पहारेण संभगमहियगतं' अस्थिमृष्टिजानुरूपप्रहारेण सभगमयितगान्,
'कारेइ' कारयति 'कारित्ता' कारयित्वा 'अवउडगवण' अवकोटकवन्धन-
अवकोटकेन=कृकाटिकाया ग्रीवापश्चाद्भागतः अधोनयनेन बन्धन यस्य स तथा
तम्, गलाधोभागतः पृष्ठदेशमानीतया रज्ज्वा पृष्ठदेशे बद्ध हस्तद्वय यस्य

भुञ्जमाण पासइ' शकट दारक को सुदर्शना वेश्या के साथ उदार भोगभोगो
का भोगते हुए देखा। 'पासित्ता' देखते ही वह एकदम 'आसुरुते जाव
मिमिमिसेमाणे' उस पर लाल पाला होगया और मिसमिसाकर उसन त्रिवली
को और भ्रुकुटि को 'णिडाले' अपने मस्तक पर चढ़ाकर 'सगड दारय
उस शकट दारक को 'पुरिसेहिं गिण्हावेइ' अपने सेवको द्वारा पकड़वा लिया
'गिण्हावित्ता' और पकड़वाकर 'अट्टि जाव महिय कारेइ' उसने उसको
अस्थि, मुट्ठी, जानु, कूर्पर-कोनी के प्रहारों से खून पिटवाया। 'कारित्ता अव
उडगवण कारेइ' जब उस पर खून मार पड़ चुकी तब बाद में फिर उसने
इसके दोनों हाथ गर्दनमें फँदा डलवाकर उससे पीठ के पाछे बंधवादिये।

उरालाइ भोगभोगाइ भुञ्जमाण पासइ' शकट दारकने सुदर्शना वेश्यानी साथे
'उदार कामभोगोने भोगवतो ज्येथे' 'पासित्ता' जेधने तुरतज 'आसुरुते जाव
'मिमिमिसेमाणे' तेना पर लाल पीणो (कोपायमान) थड गथे अने लभरने
'णिडाले' ललाटभा थडावी 'सगड दारय' ते शकट दारकने 'पुरिसेहिं
गिण्हावेइ' पोताना नोकरे द्वारा पकडावी छीथे 'गिण्हावित्ता' पकडावी करीने
'अट्टि जाव महिय कारेइ' तेले ते शकटने अस्थि, मुडी, डी थण, कूर्पर-कोणी
वगेरेना प्रहारो करीने थूम मार मार्यो 'कारित्ता अवउडगवण कारेइ'
ज्यादे तेना पर थूम मार पडी थुक्यो ते पछी, तेले ते शकटना जे हाथ,
गरदन पाछण रप्पावीने तेनी पीठनी पाछण ज धावी छीथे 'कारित्ता' ज धावीने

ટીકા—સુ. ૧૧

‘ઇમં ચ જ’ इत्यादि । इतश्च खलु सुषेणोऽमात्यः स्नातः यावत् सर्वालंकारविभूषितः, ‘मणुस्सवग्गुराए’ मनुष्यवागुरया = मनुष्यसमूहेन ‘परिक्खिते’ परिक्षिप्तः=वेष्टितः, यत्रैव सुदर्शनाया गणिकाया गृहं तत्रैवोपाग

કે ઘર મે પ્રવેશ કરને કા અવસર હાથ લગ ગયા । અવસર પાતે હી ચહ લિપકર ઉસકે પાસ પહુંચા ઓર પહિલે કી તરહ વૈપચીક સુસોં કા અનુભવ કરને લગા ॥ સુ. ૧૦ ॥

‘ઇમં ચ જ૦’ इत्यादि ।

‘સુસેણે અમચે’ एक समय की बात है कि जब सुषेण अमात्य सुदर्शना वेश्या के घर जाने के लिये इच्छुक हुआ, तब उसने सर्व प्रथम ‘ण्हार्ये जाव सव्वालंकारविभूषिए स्नान आदि क्रियाएँ कौं और उनसे निपेट कर योग्य समस्त अलंकारों से अपना शरीर सुसज्जित किया । ‘मणुस्स वग्गुराए परिक्खिते’ सर्व प्रकार से सुसज्जित होकर फिर यह मनुष्यों से परिवेष्टित होकर ‘जेणेव सुदरिसणाए गणियाए गिहे’ जहां उस सुदर्शना वेश्या का घर था ‘तेणेव उवागच्छइ’ वहां पहुँचा ‘उवागच्छिता’ पहुँचते ही उसने ‘सगढ दारय सुदरिसणाए सद्धि वराळाइ भोगभोगाइ

વોત છે કે— તેને એક સમયે વેશ્યાના ઘરમાં પ્રવેશ કરવાનો અવસર મળી ગયો, અવસર મળતાજ તે છુપી રીતે વેશ્યાની પાસે પહોંચી ગયો અને પ્રથમ પ્રમાણે વિવિધ ભોગો ભોગવવા લાગ્યો ॥૧૦॥

‘ઇમં ચ જ૦’ इत्यादि

‘સુસેણે અમચે’ એક સમયની વાત છે કે જ્યારે સુષેણ મંત્રીએ સુદર્શના વેશ્યાના ઘર જવા માટેની ઇચ્છા કરી, ત્યારે તેણે સૌથી પ્રથમ ‘ણ્હાર્ય જાવ સવ્વાલંકારવિભૂષિયે સ્નાન આદિ ક્રિયાઓ કરી અને તે કીમતી નિવૃત્ત થઈને યોગ્ય પ્રકારનો તમામ અલંકારથી પોતાના શરીરને શણગાર્યું-સજ્જિત કર્યું. ‘મણુસ્સવગ્ગુરીય પરિક્ખિતે’ સર્વ પ્રકારથી સજ્જિત થયા પછી તે મનુષ્યોની સાથે મળીને ‘જેણેવ સુદરિસણાએ ગણિયાએ ગિહે’ જ્યાં તે સુદર્શના વેશ્યાનું ઘર હતું ‘તેણેવ ઉવાગચ્છઈ’ ત્યાં પહોંચ્યા ‘ઉવાગચ્છિતા’ પહોંચ્યાજ તેણે ‘સગઢ દારય સુદરિસણાએ મદ્ધિ

महाचन्द्रेण राज्ञाऽभ्यनुज्ञात सन् शकट दारकं सुदर्शना च गणिकाम् 'एएण'
एतेन=मत्यक्षन्वयमानेन 'विहाणेण' विधानेन=प्रकारेण, 'वज्झ' व.यम्=
'सुदर्शनासहितः शकटदारको हन्तव्यः' इति, 'आणवेइ' आज्ञापयति ।

शकटदारकस्य पूर्वकृतं कर्म वर्णयित्वा गौतम प्रति भगवान् पुनराह—'त'
इत्यादि । तत्-तस्मात् एव खलु हे गौतम ! शकटो दारकः, 'पुरापुराणां' पूर्व
भवोपाजितानां 'दुच्चिणाण' दुश्चिर्णाणां 'जाव' यावत्, अत्रैव योजना-दुष्प्रति-
क्रान्तानाम् अशुभानां पापानां कृतानां कर्मणा पापक फलवृत्तिविशेषं मत्वनु-
भवन्, इति । एषा व्याख्याऽस्यैव प्रथमाध्ययने द्वादशे सूत्रे निगदिता ।
'विहरइ' विहरति-अस्तीत्यर्थः ॥ सू० ११ ॥

महच्चन्द्रेण रण्णा अब्भणुण्णाए समाणे सगढ दारय सुदरिसण च गणिय एएण
विहाणेण वज्झं आणवेइ' इस प्रकार उस सुपेण अमात्य न महाचन्द्र नरेश
द्वारा आज्ञा पाकर इस शकट दारक को और उस सुदर्शना वेश्या को इस
विधान से बध्य ठहराया । अर्थात् 'ये दोनों मारने योग्य हैं' ऐसा दंड
विधान किया ।

इस प्रकार शकट दारक के पूर्वकृत कर्मों का कथन कर भगवान् वीरप्रभु
गौतम के प्रति कहने लगे कि— 'त एव खलु गोयमा ! सगढे दारए त
पुरापुराणाण दुच्चिणाण जाव विहरइ' हे गौतम ! इस तरह यह
शकट दारक पूर्वभव में उपाजित दुष्प्रतिक्रान्त अशुभ कर्मों का पापमय
फलविशेष भोग रहा है ।

'तएण ते सुसेणे अमन्चे महच्चन्द्रेण रण्णा अब्भणुण्णाए समाणे सगढ
दारय सुदरिसण च गणिय एएण विहाणेण वज्झं आणवेइ' आ प्रभाण्हे ते
सुपेण भग्नी भट्ठाया नटेशनी आज्ञा भणता आ शकट दारकने अने ते
सुदर्शना वेश्याने आ विधान वडे करी बध्य ठेराव्या, अर्थात् 'आ जन्ने मारवा
योग्य छे' आ प्रभाण्हे दंडविधान कर्तुं

आ प्रभाण्हे शकट दारकना पूर्वकृत कर्मोनु कथन करीने लगवान् वीरप्रभु
गौतमना प्रति कहेवा लाग्या छे— त एव खलु गोयमा ! सगढे दारए
त पुरापुराणाण दुच्चिणाण जाव विहरइ' हे गौतम ! आ प्रभाण्हे
ते शकट दारक पूर्वभव में उपाजित दुष्प्रतिक्रान्त अशुभ कर्मोनु पापमय
फलविशेष भोगवा रह्यो छे

तमित्यर्थः, कारयति, कारयित्वा यत्रैव महाचन्द्रो राजा, तत्रैवोपागच्छति.
उपागत्य कस्तत्परिगृहीतं यावत् एव=वक्ष्यमाणप्रकारेण, अवादीत्-हे
स्वामिन् ! एव खलु शकटो दारकः 'मम' मम 'अतेउरसि' अन्तःपुरे,
'अवरद्धे' अपराद्ध=अपराधं कृतवान् । ततः खलु स महाचन्द्रो राजा सुषेणं
ममात्ममेवमवादीत्- 'तुमं चेव' त्वमेव खलु हे देवानुप्रिय ! शकटस्य दारकस्य
दण्ड 'णिवत्तेहि' निर्वर्तय=विप्रेहि-कुरु इत्यर्थः । ततः खलु स सुषेणोऽमात्यो

'कारित्ता' बंधनार 'जेणेव महच्चदे राया तेणेव उवागच्छइ' जहा
महाचन्द्र नरेश विराजमान थे वहा उसे वह छे गया । 'उवागच्छित्ता'
पहुचते हा उसने 'करयल जाव एव वयासी' नरेश को हाथ जोड़कर
नमन किया और इस प्रकार बोला कि- 'एव खलु सामी' हे स्वामिन् !
सावधान होकर मेरी प्रार्थना सुनिये, वह प्रार्थना इस प्रकार है- 'सगडे दारए
मम अतेउरसि' इस शकट दारक ने मेरे अन्तपुर में 'अवरद्धे'
अपराध किया है । 'तए ण से महच्चदे राया' अमात्य की उस बात
को सुनकर वह महाचन्द्र नरेश 'सुसेण अमच्च एव वयासी' उस सुषेण
अमात्य से इस प्रकार बोला कि- 'तुम चेव देवानुप्रिया सगडस्स दारगस्स
दण्ड णिवत्तेहि हे देवानुप्रिय ! तुम ही इस शकट दारक के लिये दंडका
निर्धारण करो- तुम ही इसे दंडविधान करो । 'तए ण से सुसेणे अमच्च

'जेणेव महच्चदे राया तेणेव उवागच्छइ' न्या महाचन्द्र नरेश विराजमान
हुता तेभना पासो लछ गथा 'उवागच्छित्ता' त्या पहुचताना नी साथे तेणे
करयल जाव एव वयासी' हाथ जोडीने राजने नमन कर्तुं आने आ प्रभाणे
जोह्या के- 'एव खलु सामी हे स्वामिन् ! सावधान थर्हि मेरी प्रार्थना
साधणो ! प्रार्थना आ प्रभाणे छे- 'सगडे दारए मम अतेउरसि' आ शकट
दारके भारा अन्तपुरमा 'अवरद्धे' अपराध कर्तो छे 'तए ण से महच्चदे राया'
भन्नीनी आ प्रभाणे वात साधणीने ते महाचन्द्र नरेश 'सुसेण अमच्च एव
वयासी' ते सुषेण भन्नीने आ प्रभाणे जोह्या के- 'तुम चेव देवानुप्रिया
सगडस्स दारगस्स दण्ड णिवत्तेहि हे देवानुप्रिय ! तमेज्जे ओ शकट दारक भाटे
शु दंड आपणे ते निर्धार करे - तमेज्जे तेने दंड विधान करे !

મૂલમ્—મૂ૦ ૧૨

સગદે ન મતે ! દારણ કાલગણ કહિં ગચ્છિહિડ? કહિં ઉવવજ્જિહિડ?, ગોયમા ! સગદે ન દારણ સત્તાવર્ણ વાસાડ પરમાડ પાલિત્તા ખજેવ તિંભા-ગાવસેસે દિવસે ણ મહં અઓમય તત્તં સમજોડ્ઢૂય ઇત્થીપડિમં અવયા-સાવિણ સમાણે કાલમાસે કાલં કિંવા ડમ્મીસે રચણપ્પમાણ પુઢ્ઢવીણ ણેરડ-ણસુ ણેરડયત્તાણ ઉવવજ્જિહિડ ।

સે ન તઓ અળતર ઉવ્વટ્ઠિત્તા પાયગિહે ણયરે માતંગકુલસિ જમલ-ત્તાણ પચ્ચાયાહિડ । તણ ન તસ્સ દારગસ્સ અમ્માપિયરો-ણિવ્વત્તે ઈકારસમે દિવસે સપત્તે વારસાહે ઇમ ણ્યાલુવ ણામણ્ણેજ્જ કરિસ્સંતિ, હોડ ન દારણ સગદે ણામેણ, હોડ ન દારિયા સુદરિસણા ણામેણ ॥ મૂ૦ ૧૨ ॥

ટીકા—મૂ૦ ૧૨

ગૌતમ! સ્વામી ભગવન્ત પૃચ્છતિ—‘સગદે ન મતે’ इत्यादि ।

હે ભદન્ત ! ‘સગદે ન’ સુદર્શનાગણિકાસહિતઃ શકટઃ સ્વલુ દારકઃ ‘કાલગણ’ કાલગત = મૃતઃ સન્ ‘કહિં’ કુત્ર ‘ગચ્છિહિડ’ ગમિષ્યતિ ? ‘કહિં’ કુત્ર ‘ઉવવજ્જિહિડ’ ઉત્પત્સ્યતે ? ।

હસ પ્રકાર શ્રી વીર પ્રભુ ને શકટ દારક કી કથા સુનાકર શ્રી ગૌતમસ્વામી સે કહા કિ—હે ગૌતમ ! યહ શકટ દારક પૂર્વભવોપાર્જિત દુષ્ટપ્રતિકાન્ત અશુભ કર્મોં કા ફલ ભોગ રહા હૈ ॥ સૂ૦ ૧૧ ॥

‘સગદે ન૦’ इत्यादि ।

ગૌતમ સ્વામી પુન શ્રમણ ભગવાન્ મહાવીર સે પ્રશ્ન કરતે હૈ કિ—‘મતે’ હે ભદન્ત ! ‘સગદે ન દારણ’ યહ શકટ દારક ‘કાલગણ’ મૃત્યુ કે અવસર પર મર કર યહા સે ‘કહિં ગચ્છિહિડ કહિં ઉવવજ્જિહિડ’

આ પ્રમાણે શ્રી વીર પ્રભુએ શકટ દારકની કથા સંભળાવીને શ્રી ગૌતમને કહ્યું કે—હે ગૌતમ ! તે શકટ દારક પૂર્વભવમા સંચય કરેલા દુષ્ટપ્રતિકાન્ત અશુભ કર્મોના ક્ષણને લોગવી રહ્યો છે ॥ ૧૧ ॥

‘સગદે ન મત્તે’ इत्यादि

ગૌતમ સ્વામી ક્ષીરેથી શ્રમણ ભગવાન મહાવીરને પ્રશ્ન કરે છે — ‘મતે’ હે ભદન્ત ! સગદે ન દારણ તે શકટ દારક કાલગણ’ મૃત્યુના અવસર પર મરણ પામીને ત્યાથી કહિં ગચ્છિહિડ કહિં ઉવવજ્જિહિડ’

ભાવાર્થ— એક સમય કી ઘટના હૈ કિ જનુ વહ શકટ દારક ઉસ વેશ્યા કે સાથ પ્રેમપાશ મે વંધા હુઆ થા, ઠીક इसी समय सुपेण अमात्य नहा धोकर और साफ सुथरे कपडे पहिन एव समस्त आमूषणों से भूषित होकर अपने परिचारकों के साथ उस वेश्या के घर पहुँचा। आते ही वह, शकट, दारक को देखकर क्रोध के आवेश से लाल पीला होगया। झुकुटी और त्रिवली माथे पर चढ़ गई। उसने उसी समय शकट दारक को अपने परिचारकों के द्वारा पकड़वाकर खूब पिटाया। जिस जो हाथ लगा—उसने उसी से उसे पीटा— किसी ने अस्थि से, किसी ने कुइनी से और किसी ने लातों से उसको खूब पीटा। फिर उसकी मुर्कें बधवाकर वह अमात्य उसे महाचंद्र नरेश के पास ले गया और नमस्कार कर बोला, कि— हे स्वामिन् ! इसने मेरे अन्त पुर मे उपद्रव किया है अत इसे क्या दंड निर्धारित करना चाहिये? अमात्य की बात को सुनकर नरेश इसके दंडविधान का अधिकार अमात्य को ही सौंप दिया। अमात्य ने इसको और उस सुदर्शना गणिका को मारने योग्य घोषित कर दिया।

ભાવાર્થ— એક સમયની ઘટના છે કે જ્યારે તે શકટ દારક તે વેશ્યાની સાથે પ્રેમપાશમાં બધાએલો હતો, બરાબર તે સમયમાં સુપેણુ મંત્રી-પ્રધાન સ્નાન કરી તથા સાફ ધોએલા કપડા પહેરીને તથા તમામ પ્રકારના ઘરેણાથી શણગાર કરીને પોતાના પરિચારકોની સાથે તે વેશ્યાને ઘેર ગયા, જતાની સાથેજ મંત્રીએ તે શકટ દારકને ભેળો ત્યારે મંત્રી એકદમ ક્રોધાતુર થઇ ગયા નેત્રના ભરમચ્છી ગયા અને તેજ વખતે પોતાના નોકરો દ્વારા શકટ દારકને ઘણોજ માર માર્યો, નોકરોને જે કાંઈ હાથમાં આવ્યું તે લઇને 'શકટને' ખૂબ માર માર્યો, કાંઈએ અસ્થિથી, કાંઈએ મુઠી, કાણી અને કાંઈએ લાતોથી તેને 'ખૂબ' માર-માર્યો શકટને મુસ્કેટાટ બાંધીને રાજાની પાસે (મહાત્મ્ય રાજાની પાસે) લઈ આવ્યા, અને રાજાને નમન કરીને બોલ્યા કે - હે સ્વામિન્ ! આ માણસે મારા અંત-પુરમાં ઉપદ્રવ કર્યો છે, તેથી એને શુ દંડ આપવો તે નિરધાર કરવો નોંધ્યો ! મંત્રીની આ હકીકત સાંભળીને રાજાએ દંડ વિધાન કરવાની સત્તા મંત્રીજીને સોંપી દીધી તે પછી મંત્રીએ શકટ અને સુદર્શના વેશ્યાને, "મારવા યોગ્ય છે", એવી બહેરાત કરી દીધી

गणिताया अपि वधदण्डविधानात् साऽपि लोहमयीं तप्ता पुरूपरूपा पुत्तलिका
माश्लेषिता कान्धमासे कालं कृत्वा रत्नप्रभाया नैरयिकृतया समुत्पत्स्यते, इति
नोध्धम् । एतच्चाग्रे 'जमलत्ताए' इत्यनेन स्फुटीभविव्यति ॥

सः=मृदुर्दानाजीवसहित शम्भुदाररुजीव, खलु ततोऽनन्तर
'उव्वट्ठिता' उव्वट्ठित्य=नि सृत्य, राजगृहे नगरे मातङ्गकुले=चाण्डालकुले 'जमल-
त्ताए' यमलतया=युगलतया-पुत्रपुत्रीरूपेण 'पच्चायाहिइ' प्रत्यायास्यति=उत्प-
त्स्यते । तत खलु तस्य दारगस्स 'अम्मापियरो' अम्मापितरौ 'णिव्वत्ते एगार-
रसमे दिवसे' निव्वत्ते=व्यतीते, एकादशे दिवसे 'सपत्ते वारसाहे' सप्ताप्ते द्वाद-

वह सुदर्शना वेदया भी उसी समय एक बड़ी लोहनिर्मित तप्त अग्निरूप
पुरुष की आकृति को आलिङ्गन करता हुई मरकर रत्नप्रभापृथिवी के नैरयिकों
में नैरयिक होकर उत्पन्न होगी । यह बात मूल में नहीं होते हुए भी
अगले सूत्रस्थित 'जमलत्ताए' 'यमलतया' इस पद से स्पष्ट होजायगा ।
'से ण तन्नो अणतर उव्वट्ठिता' वहा की आयु पूर्ण करने के अनंतरही
वहा से निकलकर ये 'रायगिहे णयरे' राजगृह नगर में 'मातगकुलंसि'
मातग-चाण्डाल क कुलमें 'जमलत्ताए पच्चायाहिइ' युगल-जोड़ रूप से-पुत्र
पुत्री रूप से उत्पन्न होगे 'तए ण तस्स दारगस्स अम्मापियरो' पश्चात्
इन बालकों क माता पिता 'णिव्वत्ते एगारसमे दिवसे' जब इनके जन्म
के ११ ग्यारह दिन समाप्त हो जावेंगे और 'सपत्ते वारसाहे' १२ वा

अध मोठी लोहनिर्मित तप्त अग्निरूप पुरुषनी आकृतिने आर्द्धिगन करती
यही मध्य पाभीने रत्नप्रभा पृथ्वीना नारकीओभा नारकी लवपण्णे उत्पन्न थशे
आ बात भूणभा नथी, परतु आगणना सूत्रस्थित 'जमलत्ताए' 'यमलतया'
'आ' पदथी स्पष्ट थध जशे 'से ण तन्नो अणतर उव्वट्ठिता' त्यानी आयुध्य
पूरी करीने ते पछी त्याथी नीकणीने 'रायगिहे णयरे' राजगृह नगरभा मात ग
कुलसि मात ग-आडालना कुलभा 'जमलत्ताए पच्चायाहिइ' युगल-जोडला
इपथी-पुत्र-पुत्री इपथी उत्पन्न थशे 'तए ण तस्स दारगस्स अम्मापियरो'
पछी ते आणकेना माता-पिता णिव्वत्ते एगारसमे दिवसे न्थारे तेना
जन्मना अगीआर ११ दिवस पूरा थध जशे अने 'सपत्ते वारसाहे' १२

भगवानाह—‘गोयमा’ इत्यादि । हे गौतम ! शकटः—ग्वलु दारक’,
 , सत्तावण्णं ‘सप्तपञ्चाशद् ‘वासाह’ त्पणी ‘परमाउ’ परमायुः=उत्कृष्ट-
 मायुः पालयित्ता, ‘अज्जेव’ अण्वैव ‘तिभागावसेसे’ तिभागावसेसे=‘त्रिभागतो
 ऽवशिष्टे चतुर्थप्रहरे इत्यर्थः, दिवसे ‘एग’ एका, ‘मह’ महतीम् ‘अओमयं’
 अओमयी=लोहनिर्मिताम् ‘तत्त’ तत्ताम्=अग्नितत्ताम्, ‘समजोइभूय’
 समज्योतिर्भूताम्=अग्निरूपां, ‘इत्थीपडिम’ स्त्रीप्रतिमाम्=स्त्रीपुत्तलिसाम्,
 ‘अवयासाविण् समाने’ आश्लेषितः सन् कालमासे काल इत्ता अस्या रत्न
 प्रभाया पृथिव्या नैरयिकेषु नैरयिकृतया ‘उववज्जिहिइ’ उत्पत्स्यते । सुदर्शना

कहाँ जायगा, कहाँ उत्पन्न होगा । इस प्रकार गौतम की जिज्ञासा को जानकर
 प्रभु ने कहा कि— ‘गोयमा’ हे गौतम । सगडे ण दारए ‘सत्तावण्ण
 वासाह परमाउ पालित्ता अज्जेव तिभागावसेसे दिवसे’ यह शकट दारक
 अपनी उत्कृष्ट ५७ वर्ष की आयु को भोगकर आज ही दिवस के चतुर्थ प्रहर
 में ‘एग मह अओमय तत्त समजोइभूय इत्थीपडिम अवयासाविण्
 समाने’ एक महती छाहनिर्मित तत्त अग्निरूप स्त्री की आकृतिरूप पुतली
 को आलिंगन करता हुआ ‘कालमासे काल किच्चा’ मृत्यु के अवसर पर
 मरकर ‘इमीसे रयणप्पभाए पुढवीए’ इस रत्नप्रभा पृथिवी के ‘णेरइएसु’
 नैरयिकों में ‘णेरइयत्ताए उववज्जिहिइ’ नारकी की पर्याय से उत्पन्न होगा ।

कथा नशे, कथा उत्पन्न यथे आ प्रभावे गौतम स्वामीनी अज्ञाने नानुपिने
 प्रभुने कथु के—‘गोयमा हे गौतम ! ‘सगडे ण दारए सत्तावण्ण वासाह परमाउ’
 पालित्ता अज्जेव तिभागावसेसे दिवसे’ ते शकट दारक पोतानी उत्कृष्ट ५७
 सत्तावर्ण वर्षानी आयुधने योगवीने आनना दिवसना योथा अहरमा एग मह
 अओमय तत्त समजोइभूय इत्थीपडिम अवयासाविण् समाने ओक मोटी वोढा-
 माथी जनावेली तत्त अग्निरूप स्त्रीनी आकृतिरूप पुतलीने आलिंगन करतो थके।
 ‘कालमासे काल किच्चा’ मृत्युना सभये भरखु पाभीने इमीसे रयणप्पभाए
 पुढवीए’ ते रत्नप्रभा पृथ्वीना ‘णेरइएसु’ नारकी एवोमा णेरइयत्ताए उवव
 ज्जिहिइ नारकीनी पर्यायथी उत्पन्न यथे ते सुदर्शना वेश्या पणु ते सभये

मूलम्—मू० १३

तए ण से सगढे दारए उम्मुक्कवालभावे जोव्वणगमणुप्पत्ते जलं भोग-
समत्ये यावि भविस्सइ । तए ण सा सुदरिसणा वि दारिया उम्मुक्कवालभावा
विण्णायपरिणयमेत्ता जोव्वणगमणुप्पत्ता रुवेण य जोव्वणेण य लावण्णेण य
उक्किट्ठा उक्किट्ठमरीरा यावि भविस्सइ । तए ण मे सगढे दारए सुदरिस-
णाए रुवेण य जोव्वणेण य लावण्णेण य मुच्छिण् ४ सुदरिसणाए भणिणीए
मद्धि उरालाइ माणुस्समगाड भोगभोगाइ भुजमाणे विहरिस्सइ ॥ मू० १३ ॥

टीका—मू० १३

‘ तए ण इत्यादि । तत खलु म शकटो दारए ‘ उम्मुक्कवालभावे ’
उम्मुक्कवालभाव = बालशब्दस्यामतिक्रान्तः, ‘ जोव्वणगमणुप्पत्ते ’ यौवनकमनुभासः =
तारुण्य भासः, अल = पूर्णतया भोगसमर्थश्चापि भविष्यति । तत खलु सा

पूर्णकर फिर ये राजगृह नगर मे चाडा के जुल मे जुगल-जाडे के रूप से
उत्पन्न होगे, वहा इनके माता पिता ११ वे दिन के समान होत पर १२ वे
दिन इनका वही पूर्व का नाम शकट और सुदर्शना रखेंगे । पहिले जन्म में
ये दोनों मिलर रूप मे ये, इस जन्म मे ये बहिन-भाई होंगे । ॥ मू १३ ॥

‘ तए ण से० ’ इत्यादि ।

‘ तए ण ’ बाद मे ‘ से सगढे दारए वह शकट दारक
‘ उम्मुक्कवालभावे ’ अपने बाल्यकाल के व्यतीत हान पर जब ‘ जोव्व
णगमणुप्पत्ते ’ युवावस्थापन्न होगा तब ‘ अल भोगसमत्ये यावि भविस्सइ ’

पछी ते राजगृह नगरमा आठालना कुणमा जुगल-जाडेइ ३५थी उत्पन्न थये
त्या तेना माता-पिता ११ अगीआ० दिवस पूरा थता भाग्मा दिवसे तेनु
पूवत्तु नाम शकट तथा सुदर्शना राभये प्रथममा जन्ममा ओ गते गृहा-गृहा
उपमा डता आ जन्ममा ते साध-जेन थये ॥१०॥

‘ तए ण से इत्यादि

तए ण पछीथी से सगढे दारए ते शकट दारक ‘ उम्मुक्कवालभावे
पेतानु जलजवन पूडं थया पछी न्यारे जोव्वणगमणुप्पत्ते ’ युवावस्थाभा
आवसे त्यारे अल भोगसमत्ये यावि भविस्सइ पूर्णउपथी लोग भोगवनाभा

शार्ह=द्वादशे दिवसे 'इम एयारूव' 'इदमेतद्रूप नामयेय करिष्यत'— 'होउ ण' भवतु खलु 'दारए सगडे णामेण' 'दारकः=शकटो नाम्ना, भवतु खलु दारिका 'सुदरिसणा णामेण' 'सुदर्शना नाम्ना, अत्रेद बोध्यम्—शकटो दारकः पूर्वं शोभा ज्ञन्या नगर्या सुभद्रस्य सार्धवाहस्य भद्राया भार्यायाः कुक्षितः समुत्पन्नः, सुदर्शना च शोभाज्ञन्या नगर्या गणिकाऽऽसीत् । पश्चात्—स शकटो दारकः सुदर्शनासहितो भवान्तरे राजगृहे नगरे मातङ्गकुले यमलतया समुत्पन्नो भविष्यति, किन्तु तत्र भ्रातृभगिन्योः सम्बन्धो भविष्यतीति ॥ सू० १२ ॥

दिन जब प्रारंभ होगा तब इनका 'इम एयारूव णामयेज्ज करिस्सति' इस प्रकार नाम रखेंगे कि— 'होउ ण दारए सगडे नामेण' हमारा यह बच्चा 'शकट' इस नाम से प्रसिद्ध होओ, तथा 'होउ ण दारिया सुदरिसणा नामेण' हमारी यह बच्ची 'सुदर्शना' इस नामसे प्रसिद्ध हो ।

भावार्थ— पूर्व प्रश्न का समाधान होने पर गौतम के चित्त में फिर से एक जिज्ञासा जगी, और उन्होंने न प्रभु से पुनः प्रश्न किया कि— हे भवन्त ! यह शकट दारक इस सुदर्शनासहित मरकर यहाँ से कहाँ जायगा और कहाँ उत्पन्न होगा ? भगवान् फरमाते हैं कि—हे गौतम ! ये आज ही दिवस के चतुर्थ प्रहर में लोह की बनाई हुई ताती लौ और पुरुष की पुनली का अलिंगन करते हुए मरण करेगे और रत्नप्रभा नामकी प्रथम पृथिवी के नरक में नारकी की पर्याय में उत्पन्न होंगे । वहाँ की उत्कृष्ट स्थिति १ सागरोपमप्रमाण

भारमा दिवसने प्रारंभ थये, त्याहे तेओनु 'इम एयारूव णामयेज्ज करिस्सति' आ प्रकारे नाम राभशे के— 'होउ ण दारए सगडे नामेण' अभाशे आ णाणक शकट आ नामथी प्रसिद्ध थाओ, तथा 'होउ ण दारिया सुदरिसणा नामेण' अमारी आ णाणिका सुदर्शना आ नामथी प्रसिद्ध थाओ ।

भावार्थ— आगलना प्रश्ननु समाधान थया पछी गौतमना चित्तमा इरीथी ओक जिज्ञासा जगी, अने तेछे प्रबुने इरीथी प्रश्न क्यो के भवन्त ! 'ते शकट दारक ओ सुदर्शनासहित मरख पागीने त्याथी क्या जशे ? अने क्या उत्पन्न थये ? भगवान् कडे ठे के-के गौतम ! आजना दिवसना, याथा प्रहरमा, लोहानी जनावेली तथावेली, अग्नि जेवी ली-अने पुरुषनी पुतलीनु आलिंगन करता थका मरख, पाभशे अने, रत्नप्रभा नामनी पृथिवीना नरकमा नारकीनी पर्यायमा उत्पन्न थये, त्यानी उत्कृष्ट स्थिति १ सागरोपमप्रमाणे पूरी करीने

मूलम्—सू० १३

तए ण से सगढे दारए उम्मुक्कवालभावे जोव्वणगमणुप्पत्ते अलं भोग-
समत्थे यावि भविस्सइ । तए ण सा सुदरिसणा वि दारिया उम्मुक्कवालभावा
विण्णायपरिणयमेत्ता जोव्वणगमणुप्पत्ता रुवेण य जोव्वणेण य लावण्णेण य
उक्किट्ठा उक्किट्ठसरीरा यावि भविस्सइ । तए ण से सगढे दारए सुदरिस-
णाए रुवेण य जोव्वणेण य लावण्णेण य मुळिए ४ सुदरिसणाए भणिणीए
सद्धि उरालाइ माणुस्सगाइ भोगभोगाइ भुजमाणे विहरिस्सइ ॥ सू० १३ ॥

टीका—सू० १३

‘तए ण’ इत्यादि । ततः खलु स शब्दो दारकः ‘उम्मुक्कवालभावे’
उम्मुक्कवालभावः=बाल्यावस्थामतिक्रान्तः, ‘जोव्वणगमणुप्पत्ते’ यौवनकमनुप्राप्तः=
तारुण्य प्राप्तः, अल=पूर्णतया भोगसमर्थश्चापि भविष्यति । ततः खलु सा

पूर्णकर फिर ये राजगृह नगर मे चाडाल के कुल मे जुगल—जोडे के रूप से
उत्पन्न होंगे, वहा इनके माता पिता ११ वे दिन के समाप्त होने पर १२ वे
दिन इनका वही पूर्व का नाम शकट और सुदर्शना रखेंगे । पहिले जन्म में
ये दोनों भिन्न रूप मे थे, इस जन्म मे ये बहिन—भाई होंगे । ॥ सू १२ ॥

‘तए ण से०’ इत्यादि ।

‘तए ण’ बाद मे ‘से सगढे दारए वह शकट दारक
‘उम्मुक्कवालभावे’ अपने बाल्यकाल के व्यतीत हान पर जब ‘जोव्व
णगमणुप्पत्ते’ युवावस्थासपन्न होगा तब ‘अल भोगसमत्थे यावि भविस्सइ’

पछी ते राजगृह नगरमा आडालना कुणमा जुगल-जेडला इपथी उत्पन्न थसे
त्या तेना माता-पिता ११ अण्णीआ० दिवस पूरा थता आत्मा दिवसे तेनु
पूर्वत्त नाम शकट तथा सुदर्शना राअसे प्रथमना जन्ममा अे अन्ने न्गूदा-न्गूदा
उपमा हुता आ जन्ममा ते लाई-जेन थसे ॥१२॥

‘तए ण से’ इत्यादि

तए ण पछीथी से सगढे दारए ते शकट दारक ‘उम्मुक्कवालभावे’
पेतानु आल्लवण पूइ थया पछी न्थारे जोव्वणगमणुप्पत्ते’ युवावस्थाआ
आअसे त्यारे अल भोगसमत्थे यावि भविस्सइ’ पूर्वुइपथी लोग भोगववाआ

સુદર્શનાઽપિ દારિકા ડમ્બુક્કવાલભાવા 'વિણ્ણાયપરિણયમેત્તા' વિજ્ઞાતપરિ
ણતમાત્રા-વિજ્ઞાત=વિજ્ઞાન, તત્ પરિણતમાત્રં યમ્યાઃ મા તથા, પ્રવર્ધમાન
વિજ્ઞાનવતીત્યર્થ, યૌવાકમનુપાપ્તા રૂપેણ ચ યૌવનેન ચ લાવણ્યેન ચ 'ઉક્કિટ્ટા'
ઉત્કૃષ્ટા=ઉત્કર્ષયુક્તા, ઉત્કૃષ્ટશરીરા ચાપિ ભવિષ્યતિ । તતઃ સ્વલુ સ શકટો
દારક. સુદર્શનાયા રૂપે ચ યૌવને ચ લાવણ્યે ચ 'મુચ્છિણ' મૂચ્છિત
'ગિદ્ધે' ગૃદ્ધઃ, 'ગટ્ઠિણ' ગ્રથિત, 'અજ્જોવણ્ણે' અધ્યુપપન્નઃ, મૂચ્છિતાદીના
વ્યાખ્યાઽસ્યૈવ દ્વિતીયાધ્યયને ૧૯. એકોનવિંશતિતમે સૂત્રે ક્રતા । સુદર્શનયા
ભગિયા સાર્વમુદારાન્ માનુષ્યકાન્ ભોગભોગાન્ મુજ્જાનો વિહરિષ્યતિ ॥મૂ. ૧૩॥

પૂર્ણરૂપ સે ભોગ ભોગને મે સમર્થ હોજાયગા, તથા 'તણ ન મા સુદરિસણાવિ
દારિયા ડમ્બુક્કવાલભાવા વિણ્ણાયપરિણયમેત્તા જોવ્વણગમણુપ્પત્તા' વહ
સુદરશના કન્યા મી બાલ્ય અવસ્થા કો લાઘ કર જવ યૌવનાવસ્થા કો પ્રાપ્ત
કરેગી. ઉસ સમય ઉસ કો અપની યુવાવસ્થા પ્રાપ્ત હાને કા જ્ઞાન હો જાયગા ઓર
યહ 'રૂવેણ ય જોવ્વણેણ ય લાવણ્ણેણ ય ઉક્કિટ્ટા ઉક્કિટ્ટસરીરા યાવિ
ભવિસ્સઈ' રૂપ એવ યૌવન તથા લાવણ્ય સે યુક્ત હોકર યહ બહુત હી
સુદરશરીરવાલી બનજાયગી । 'તણ ન સે સગદે દારણ' વહ શકટ દારક
'સુદરિસણાણ' હસ સુદર્શના કે 'રૂવેણ ય જોવ્વણેણ ય લાવણ્ણેણ ય'
ઉસ અનુપમ રૂપ મે યૌવન મે ઓર લાવણ્ય મે 'મુચ્છિણ ૪' મૂચ્છિત
હોકર, ગૃદ્ધ હોકર, ગ્રથિત હોકર, અધ્યુપપન્ન બનકર 'સુદરિસણાણ ભગિણીણ

સમર્થ થઇ જશે તથા 'તણ ન મા સુદરિસણાવિ દારિયા ડમ્બુક્કવાલભાવા
વિણ્ણાયપરિણયમેત્તા જોવ્વણગમણુપ્પત્તા' તે સુદર્શના કન્યા પણ બાલ અવસ્થા
પૂરી કરી બ્યારે યૌવન અવસ્થાને પ્રાપ્ત થશે તે સમય તેને પેતાની યુવાવસ્થાનું
જ્ઞાન-જ્ઞાન થઇ જશે અને તે 'રૂવેણ ય જોવ્વણેણ ય લાવણ્ણેણ ય ઉક્કિટ્ટા
ઉક્કિટ્ટસરીરા યાવિ ભવિસ્સઈ' રૂપ, યૌવન અને લાવણ્યથી યુક્ત થઇને તે
ઘણીજ સુદરશરીરવાળી બની જશે 'તણ ન સે સગદે દારણ' તે શકટ
દારક 'સુદરિસણાણ' આ સુદર્શનાના 'રૂવેણ ય જોવ્વણેણ ય લાવણ્ણેણ ય'
તે અનુપમ રૂપમાં, યૌવનમાં અને લાવણ્યમાં 'મુચ્છિણ ૪' મૂચ્છિત થઇને
ગૃદ્ધ થઇને, ગ્રથિત થઇને, અધ્યુપપન્ન બનીને 'સુદરિસણાણ ભગિણીણ સદ્ધિ

मूलम्—मृ० १४

तए ण से सगढे दारए अणया कयाइ सयमेव कूडगाहत्तं उव-
सपज्जिता ण विहरिस्सइ । तए ण से सगढे दारए कूडगाहे भरिस्सइ, अह-
म्मिए जाव दुप्पडियाणदे । एयक्कमे सुवट्टु पाव समज्जिणिता कालमासे
काल किचा इमीसे रयणप्पभाए पुढवीए णेरडयत्ताए उववज्जिहिइ । संसारो
तदेव जाव पुढवीसु । से ण तओ अणतर उवट्ठिता वाराणसीए णयरीए
मन्डत्ताए उववज्जिहिइ । से ण तत्थ मन्डे मन्डवघिएहिं वट्ठिए । तत्थेव
वाणारसीए णयरीए सेट्ठिकूलसि पुत्तत्ताए पच्चायाहिइ । वोहिं जुज्झिहिइ,
पव्वज्जा, सोहम्मे ऋप्पे, महाविदेहे वासे सिज्झिहिइ ५ । णिकखेवो ॥ मृ० १४ ॥

॥ दुहविवागस्स चउत्तं अज्जगण समत्तं ॥ ४ ॥

टीका—मृ० १४

‘तए ण’ इत्यादि । ततः खलु स शकटो दारकः, अन्यदा कदाचित्
स्वयमेव ‘कूटगाहत्तं’ कूटग्राहताम्=कपटेन—प्राणिना वशीकरणम्, ‘उवसप-
ज्जिता ण’ उपसपन्न=समाप्य खलु ‘विहरिस्सइ’ विहरिष्यति । ततः खलु स

सद्धि उरालाइ माणुस्सगाइ भोगभोगाइ भुंजमाणे विहरिस्सइ’ उस अपनी
बहिन सुदर्शना के साथ उदार मनुष्यसम्बन्धी कामभोगों की भोगेगा ।
भावार्थ स्पष्ट है ॥ सू १३ ॥

‘तए ण से०’ इत्यादि ।

‘तए ण’ पश्चात् ‘से सगढे दारए’ वह शकट दारक ‘अणया
कयाइ’ किसी एक समय ‘सयमेव कूडगाहत्तं उवसपज्जिता ण विहरिस्सइ’
कपट से अथ प्राणियों को अपने वश में करने की कला को प्राप्त करेगा ।

उरालाइ माणुस्सगाइ भोगभोगाइ भुंजमाणे विहरिस्सइ’ ते पौतान्ने जेन
सुदर्शनानी साथे उदार मनुष्यसंघ की कामभोगोने लोगवशे लावार्थ ॥ १३ ॥

तए ण से०’ इत्यादि

तए ण पछी ‘से सगढे दारए’ ते शकट दारक अणया कयाइ
डेह ओइ समय ‘सयमेव कूडगाहत्तं उवसपज्जिता ण विहरिस्सइ’ जीव
प्राणीओने कपटथी पौताना वश कएवानी कएने प्राप्त थये ‘तए ण से सगढे

शकटो दारकः कूटग्राहो भविष्यति । अधार्मिको यावत् दुष्पत्यानन्दः=दुष्प
रितोऽप्यः, पापकर्मभ्योऽपरिनिवृत्त इत्यर्थः । ' एयकम्मे ' एतत्कर्मा=वञ्चनादि-
पापकर्मयुक्तः, सुबहु पाप ' समज्जिणित्ता ' समज्य=उपार्जित कृत्वा काल
मासे काल कृत्वाऽस्या रत्नप्रभाया पृथिव्या नैरयिकेषु नैरयिकतया ' उव-
वज्जिहिइ ' उत्पत्स्यते । ' संसारो ' ससार=भवाद् भवान्तरे भ्रमणम् तद्देव' तथैव
यथा प्रथमे-प्रथमाध्ययने मृगापुत्रस्य वर्णित इति भावः । ' जाव पुढवीसु '
यावत् पृथिवीषु, अत्र यावच्छब्दात्-सरीसृपादि-यावत् पृथिवीषु भ्रमण
बोध्यम्, तच्च प्रथमाध्ययनस्यैव विवर्णितमसूत्रतो विज्ञेयम् । ' सेण ' स खलु

' तए ण से सगढे दारए कूटग्गाहे भविस्सइ ' इसलिये वह शकट दारक
कूटग्राह इस नाम से जनता में प्रसिद्ध हो जायगा ' अहम्मिए जाव
दुष्पट्टियाणदे ' यह अधार्मिक एवं दुष्पत्यानन्द होगा । इस अपने पापकर्म
से भी अरुचि नहीं होगी । यह सदा ' एयकम्मे ' इसी ठगविद्या में निरंतर
क्रियाशील रहेगा, अतः ' सुबहु पाव समज्जिणित्ता कालमासे काल कृत्वा
इमीसे रयणप्पभाए पुढवीए णेरइत्ताए उववज्जिहिइ ' यह अपनी प्रवृत्ति से
मलिनतम अनेक पापकर्मों को उपार्जित कर आयु के अन्तसमय मरकर इसी
रत्नप्रभा पृथिवी में नारकी की पर्याय से उत्पन्न होगा । इसका ' संसारो
तद्देव जाव पुढवीसु ' परिभ्रमण उसी प्रकार होगा-जिस प्रकार प्रथम अध्ययन
में मृगापुत्र का प्रकट करने में आया है-ससारभ्रमण इसका मृगापुत्र के समान

दारए कूटग्गाहे भविस्सइ ' ओटला द्वारधुरी ते शकट द्वारक ' कूटग्राह आ
नामथी, जनतामा प्रसिद्ध यथे ' अहम्मिए जाव दुष्पट्टियाणदे ' ते भट्ट
अधर्मा अने दुष्पत्यानन्द यथे, तेने पोताना पापकर्ममा डोछ वपत्त पणु
अउगी यथे नहि ते डोछेथा एयकम्मे ते ठगविद्यामा निरतर क्रिया करेता
रहथे तेथी सुबहु पाव समज्जिणित्ता कालमासे काल कृत्वा इमीसे
रयणप्पभाए पुढवीए णेरइत्ताए उववज्जिहिइ ते पोतानी मलिनतम प्रवृ
त्तिथी अनेक पापकर्मोने उपार्जित करीने आयुष्यना अन्त समये मरण
पानीने रत्नप्रभा पृथ्वीमा नारकीनी पर्यायथी उत्पन्न यथे तेनु ' संसारो तद्देव
जाव पुढवीसु ' परिभ्रमण आन प्रभावे यथे, ने प्रभावे प्रथम अध्ययनमा
मृगापुत्रनु वर्णन प्रकट कर्वाभी आयु छे-ससारभ्रमण मृगापुत्रना प्रभावे

ततोऽनन्तर 'उव्वट्ठि' उद्भूत्य=निःसृत्य वाराणस्या नगर्या 'मच्छत्ताए' मत्स्यतया 'उव्वज्झिहिइ' उत्पत्स्यते । स खलु तत्र 'मच्छे' मत्स्याः=मत्स्य-देहधारी, 'मच्छवधिण्हि' मत्स्यवधिकैः=मत्स्यघातकैः 'वहिण' वधितः=वधं प्राप्तः-हृत इत्यर्थः, 'तस्येव' तत्रैव वाराणस्या नगर्या श्रेष्ठिकुले पुत्रतया 'पच्चायाहिइ' प्रत्यायास्यति-उत्पत्स्यते । 'बोहि' बोधि 'बुज्झिहिइ' भोत्स्यते । इदमत्र बोध्यम्-स खलु वाराणस्या नगर्या श्रेष्ठिकुले समुत्पन्नः सन् तत्रोन्मुक्तबालभास्तरूपाणां स्थविराणामन्तिके गोत्रि भोत्स्यते=सम्य-त्तव लप्स्यते इत्यर्थः । 'पव्वज्जा' मज्ज्या-पूर्वोक्तवत् तस्य मज्ज्याग्रहण

ही समझना चाहिये । 'से ण तओ अणत्तर' पृथिवीकाय आदि मे अनेकवार परिभ्रमण कर बड़ा से निकलकर 'वाणारसीए णयरीए' बनारस नगरी मे 'मच्छत्ताए उव्वज्झिहिइ' मत्स्य की पर्याय स उत्पन्न होगा । 'से ण तस्य मच्छे मच्छवधिण्हि वहिण' यह उस पर्याय में मच्छीमारों द्वारा मारा जाकर 'तस्येव वाणारसीए णयरीए सेट्टिकुलसि पुत्तत्ताए' उसी वाणारसी नगरी मे किसी श्रेष्ठी के कुल मे पुत्ररूप स 'पच्चायाहिइ' जन्म लेगा । 'बोहि बुज्झिहिइ' बड़ा जब यह बाल्यभावसे निकलकर जवान होगा तब तथारूप स्थविरो के समाप धर्म श्रवण कर सम्यक्त्व की प्राप्ति करेगा । 'पव्वज्जा' सम्यक्त्व-रत्न की प्राप्ति हाने के बाद यह फिर भागवती दीक्षा को धारण कर अपनी

समष्टि देवु लेख्ये 'से ण तओ अणत्तर' पृथिवीकायिक आदिभा अनेक बार परिभ्रमण करीने त्याही नीकणीन 'वाणारसीए णयरीए' बनारस नगरीभा 'मच्छत्ताए उव्वज्झिहिइ' मत्स्यनी पर्यायथी उत्पन्न थेशे 'से ण मच्छे मच्छवधिण्हि वहिण' ते अे पर्यायभा मच्छीमारोंद्वारा मार्यो जशे पछीथी 'तस्येव वाणारसीए णयरीए सेट्टिकुलसि पुत्तत्ताए' अे वाणारसी नगरीभा कोठ अेक शेडीआना कुणभा पुत्ररूपथी 'पच्चायाहिइ' जन्म लेशे 'बोहि बुज्झिहिइ' त्या अे ज्यारे आत्यभावथी नीकणी करीने जुवान्नींभा आवशे त्यारे तथाइप स्थविरानी समीप धर्म साधणी करीने सम्यक्त्वनी प्राप्ति करशे 'पव्वज्जा' सम्यक्त्वरत्ननी प्राप्ति थया पछी ते' भागवती दीक्षाने धारण करीने पोतानी आधुष्यना अते ते पर्यायने परित्याग

बोध्यमित्यर्थः । ततः खलु स कालमासे काल कृत्वा सौधर्मे कल्पे देवत्वेनोत्पत्स्यते । ततोऽनन्तरं स देवशरीरं त्यक्त्वा 'महाविदेहे वासे' महाविदेहे वर्षं यानि कुलानि भवन्ति आढ्यानि तेषां खलु अन्यतमस्मिन् कुले पुत्रतयोत्पत्स्यते । 'सिञ्जिहिह ५' सेत्स्यति=तत्र सिद्धो भविष्यति । भोत्स्यते=केवलज्ञानेन सर्वं ज्ञेयं ज्ञास्यति । मोक्षयति=सकलकर्मबन्धाद् विमुक्तो भविष्यति । परिनिर्वास्यति=पारमार्थिकसुखं प्राप्स्यति । सर्वदुःखानामन्तं करिष्यति ।

'णिकखेवो' निक्षेपो=निगमनं समाप्तिवाक्यं, स पूर्ववद् बोध्यः । तथाहि—'एव खलु जम्बू । समणेण भगवता महावीरेण जाव सपत्तेण दुखिया वागाण चउत्थस्स भज्जयणस्स अयमद्वे पणत्ते—ति वेमि ।' अस्याध्ययनस्य समाप्तिकाले श्री सुधर्मा स्वामी कथयति—'एव खलु' इत्यादि । हे जम्बू । एव खलु श्रमणेन भगवता महावीरेण यावत् सिद्धिस्थानं समाप्तेन दुःखविपाकानां

आयु के अंत में उस पर्यायका परित्याग करके 'सोहम्मे कल्पे' सौधर्मकल्प में देवपर्याय से जन्म धारण कर वहां की स्थिति का पूर्ण भोगकर फिर वह वहां से व्यवहार 'महाविदेहे वासे सिञ्जिहिह ५' महाविदेह क्षेत्र में जो भी आद्वयकुल होंगे उनमें किसी एक आद्वयकुल में पुत्र की पर्याय से उत्पन्न होगा । दीक्षा धारण कर वह सिद्ध होगा ।

'णिकखेवो' इस प्रकार यह इस अध्ययन का निक्षेप—निगमन—समाप्तिवाक्य है । अर्थात् सुधर्मास्वामी ने जम्बूस्वामी से कहा कि—हे जम्बू । श्रमण भगवान् महावीर स्वामी ने दुःखविपाक के चतुर्थ अध्ययन का यह

करीने 'सोहम्मे कल्पे' सौधर्मा कल्पमा देवपर्यायथी जन्म धारण करीने त्यागी स्थितिने पूर्ण भोगणी करीने करीने त्यागी स्थितिने 'महाविदेहे वासे सिञ्जिहिह ५' महाविदेह क्षेत्रमा जे कोण आढ्य पूर अण्ड कुण दुशे तेमा जे साइ आढ्य—पूर्व रीते साइ कुण दुशे ते कुणमा पुत्रणी पर्यायथी उत्पन्न थशे दीक्षा धारण करो ते सिद्ध थशे

'णिकखेवो' आ प्रमाणे आ अध्ययननु निक्षेप—निगमन—समाप्तिवाक्य छे अर्थात् सुधर्मा स्वामीजे जम्बू स्वामीने कहु के—हे जम्बू । श्रमण भगवान् महावीर स्वामीजे दुःखविपाकना चोथा अध्ययनना आ

चतुर्थस्याध्ययनस्यायमर्थः प्रज्ञप्त इति त्रयीमि-यथा भगवता कथित तथैव
त्वा कथयामि, न तु न्यबुद्ध्या कल्पयित्वेति भावः ॥ मू० १४ ॥

॥ इति श्री-विश्वविरचयान-जगद्गुरु प्रसिद्धवाचक-पञ्चदशमापाकलिनललितकलापालापक
प्रविशुद्ध्यगधपयनैकप्रथमनिर्मायक वादिमानमदक-श्रीशाहू इन्द्रपतिकोलहापुरसजप्रदत्त-
'जैनशास्त्राचार्य'-पदभूषित-कोलहापुरराजगुरु-बालनक्षत्राचारि-जैनाचार्य-
जैनधर्मदिवाकर-पूज्यश्री-घासीलाल त्रिविराचिनाया श्री-विपाक-
श्रुते दुग्धविपाकनामकप्रथमश्रुतस्कन्धस्य विपाकचन्द्रिकाख्याया
व्याख्यायाम् शकटनामक चतुर्थमध्ययन सम्पूर्णम् ॥ १४ ॥

भाव प्रतिपादित किया है ॥

भावार्थ— शकट दारक एव सुदर्शना जब बाल्यकाल का परित्याग
कर यौवन अवस्था को प्राप्त होगे उस समय शकट दारक सुदर्शना क उभरते
हुए यौवन पर सुगन्ध होकर उसके प्रेमजाल में ज्ञान-ध्यान सबकुछ विसर्जित
करके उसका अपना बन जायगा। यौवन के तेज स चमचमाती हुई सुदर्शना भी
भगिनी के स्थान में इसकी अर्धाङ्गिनी के पद को सुशोभित करने लगेगी।
उमक साथ यह अपनी यौवनलीला का अनुभव करता हुआ आनन्दमग्न हो
सबकुछ भूल जायगा। कूटप्राहता-कपटजाल में प्राणियों को फँसाकर अपना
उल्लू सीधा करना-ही शकट दारक का एक निश्चित अपना कर्तव्य होगा।
इससे यह 'कूटप्राह' इस नाम से प्रसिद्ध होगा। यह उस विद्या में ही विशेष
निष्णात बनकर येन-कन प्रकारेण इस अधार्मिक वृत्ति में रत होकर सदा
भाव प्रतिपादन कर्या है

भावार्थ— शकट दारक अने सुदर्शना व्यापक जालके लुपनने समय
पूरा करी यौवन अवस्थाने प्राप्त थये, ते समय शकट दारक, सुदर्शनाना उल
गता यौवन पर सुगन्ध बधने तेनी प्रेमजालमा ज्ञान-ध्यान तमाभ भूली
बधने ते सुदर्शनानो यथ बधे, यौवनना तेजसी यमकली सुदर्शना पथ
गडेनना स्थाने, तेनी पत्नीना पदने शोभावधे, तेनी साथे ते पथ्य पोतानी
यौवनलीलानो अनुभव करीने आनन्द माणुतो तमाभ वात भूली बधे कूटप्राह-ते
कपटजालमा प्राणीओने इसावीने पोतानु तम सरण करवुं, ओज शकट दारकनु
कर्तव्य थये, ते कारणवी 'कूटप्राह' आ नामथी प्रसिद्ध थये ते ओ
विद्यामा कुशल गनीने दरेक प्रकारे अधर्ममय वृत्तिमा प्रसन्न थधने हमेशा

પરવચનાદિક જૈસે ધોરતર પાપકર્મોં કે કરને સે જરા મી નહીં હિચક સ્વાયગા । હસ પ્રકાર યહ હસ કુકુચ સે અનેક પાપકર્મોં કા વધકર મર કર રતનપ્રભા નામ કી પ્રથમ પૃથિવી કે નરક કા નારકી હોગ । હસકે સસારભ્રમણ કી વધા ઠક પ્રથમ અધ્યયન મેં વર્ણિત મૃગાપુત્ર જૈમી હી સમજના ચાહિયે । કિમી ણક સમય યહ પૃથિવીકાય આદિ કે ભ્રમણ કો સમાપ્તકર બનારસ નગરી મેં મરણ કી પર્યાય સે ઉત્પન્ન હોકર મહુઓં દ્વારા મારા જાયગા, ઓર વહોં પર કિસી એક શ્રેષ્ઠી કે યહા પુત્ર કા જન્મ ધારણ કર યુવાન હાલે હો સ્થવિરોં કે સમીપ ધર્મ કા શ્રવણ કરકે બોધિ 'સમકિત' કો પ્રાપ્ત કરેગા । પ્રવચા લેકર યહ મરકર સૌધર્મ સ્વર્ગ મેં ઉત્પન્ન હોગા । વહા સે ચલકર મહાવિદેહ મેં કિસી એક આલ્યજુલ મેં જન્મ ધારણ કર સિદ્ધિસ્થાન કો પ્રાપ્ત કરેગા । સુધર્મા સ્વામી જવૂસ્વામી મ કહતે હૈં કિ-હે જમ્બૂ ! હસ પ્રકાર હસ ચતુર્થ અધ્યયન કા ભ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામીન યહ ભાવ પ્રકટ કિયા હૈ યહી મૈને તુસે કહા હૈ ॥ મુ૦ ૧૪ ॥

॥હિત શ્રી વિપાકશ્રુતકા વિપાકચન્દ્રિકા ટોકા મેં દુસ્તવિપાક નામક પ્રથમ શ્રુતસ્કધર્મે 'શકટ' નામક ચતુર્થ અધ્યયન કા હિદીમાપાનુવાદ સમ્પૂર્ણ॥

બીજાને ઠગણુ તેવા ધોરતર પાપકર્મોં કરવામા જરાપણુ અચકાશે નહિ આ પ્રમાણુ તે આ કુકુત્યોથી અનેક પાપકર્મોંને બધ કરીને રતનપ્રભા નામની પ્રથમ પૃથિવીના નરકમા નારકી થશે તેના સસારભ્રમણની યથા પ્રથમ અધ્યયનમા કહેલા મૃગાપુત્રના પ્રમાણુ સમણુ લેવી, કોઈ એક સમય એ પૃથિવીકાય આદિના ભ્રમણુને સમાપ્ત કરી બનારસ નગરીમા મત્સ્યની પર્યાયથી ઉત્પન્ન થઈને મહુઓં દ્વારા માર્યો જશે અને ત્યા આગળ કોઈ એક શેઠને ઘેર પુત્ર રૂપથી જન્મ ધારણુ કરી યુવાન અવસ્થા આવતાજ સ્થવિરોના પાસેથી ધર્મ સાલગીને સમકિતને પ્રાપ્ત કરશે પ્રવચ્ચા દીક્ષા લઈને તે મૃત્યુ પામ્યા પછી સૌધર્મ સ્વર્ગમા ઉત્પન્ન થશે ત્યાથી વ્યતીને મહાવિદેહમા કોઈ એક સારા કુળમા જન્મ ધારણુ કરી સિદ્ધિસ્થાનને પ્રાપ્ત કરશે સુધર્મા સ્વામી જ જુસ્વામીને કહે છે કે-હે જમ્બૂ ! આ પ્રમાણુ આ ચોથા અધ્યયનના શ્રમણુ ભગવાન મહાવીર સ્વામીએ જે ભાવ પ્રકટ કર્યા છે, તે ભાવ મેં તમને કહ્યા છે ॥૧૪॥

હિત શ્રી વિપાકશ્રુત સંગ્રહી ! વિપાકચન્દ્રિકા 'ટીકામા હુ અવિપાક નામના પ્રથમ શ્રુતસ્કધર્મા 'શકટ' નામના ચોથા અધ્યયનનો ગુજરાતીભાષાનુવાદ સંપૂર્ણ

॥ अथ पञ्चमाध्ययनम् ॥

मूलम्—सू० १

श्रीजम्बूस्वामी चतुर्थाध्ययनस्यार्थं श्रुत्वा श्रीसृष्टर्मन्वामिन प्रच्छति—
'जइ ण भते' इत्यादि ।

जइ ण भते । पचमस्स अज्झयणस्स उक्खेवो । एव खलु जन् ।
तेण कालेण तेण समएण कोसंबी णाम णयरी होत्था । रिद्धत्थिमियसमिद्धा । वाहिं
चदोत्तरणे उज्जाणे । सेयभदे जक्खे । तत्थ ण कोसंबीए णयरीए सयाणीए
णाम राया होत्था । महयाहिमवंत० । तस्म ण सयाणीयस्स रत्तो पुत्ते
मियावर्द्धे देवीए अत्तए उदयणे णाम कुमारे होत्था । अहीण० जाव
सव्वंगसुदरगे । से ण जुवराया होत्था । तस्स ण उदयणस्स कुमारस्स पउमा
वई णाम देवी होत्था, तस्स ण सयाणीयस्स रण्णो सोमदत्ते णामं पुरो-
हिए होत्था । रिउव्वेयजजुव्वेय० ४ । तस्स ण सोमदत्तस्स पुरोहि्यस्स वसुदत्ता
णामं भारिया होत्था । तस्स ण सोमदत्तस्स पुत्ते वसुदत्ताए अत्तए वहस्सड-
दत्ते णाम दारए होत्था अहीण-जाव-सुदरगे ॥ सू० १ ॥

टीका—सू० १

'जइ ण भते पचमस्स अज्झयणस्स उक्खेवो' यदि खलु भदन्त । पञ्चमस्या
ध्ययनस्य उपक्षेप = पारम्भवाक्यम्, स चैवम्—

पंचम अध्ययन

श्री जम्बूस्वामी चतुर्थ अध्ययन का भाव सुन कर अब पाचवे अध्ययन
का भाव श्री सुधर्मा स्वामी से पूछते हैं— 'जइ ण भते' इत्यादि ।

'जइ ण भते । पचमस्स अज्झयणस्स उक्खेवो' इत्यादि ।

पचम अध्ययन के अवतरण का सबब इस प्रकार समझना चाहिये—

पाथभु अध्ययन

श्री जम्बूस्वामी योथा अध्ययना भाव साधणीने पठी पाथभा अध्यय-
नना भाव श्री सुधर्मा स्वामीने पूछे छे— 'जइ ण भते' इत्यादि

'जइ ण भते । पचमस्स अज्झयणस्स उक्खेवो' इत्यादि

पाथभा अध्ययनना अवतरणुना संध आ प्रमाणे समज्जवे लोभये—

‘ જહ ન મતે ! સમણે જાવ સપત્તેણ દુહવિવાગાણ ચઝથસ્સ અઝ્ઞયણસ્સ અયમદ્દે પળણત્તે, પચમસ્સ ન મતે અઝ્ઞયણસ્સ દુહવિવાગાણ સમણે જાવ સપત્તેણ કે અદ્દે પળણત્તે ! તણ ન સે સુહમ્મે અણગારે જવૂ-અણગાર એવ વયાસી ’-ઇતિ ।

યદિ સ્વલ્પ હે ભદન્ત ! = હે ભગવન્ ! શ્રમણેન ભગવતા મહાવીરેણ યાવત્ સિદ્ધિસ્થાન સપાપ્તેન દુઃખવિપાકાના ચતુર્યસ્યાધ્યયનમ્યાયમર્થઃ પ્રજ્ઞપ્તઃ, પશ્ચમસ્ય સ્વલ્પ હે ભદન્ત ! = હે ભગવન્ ! અધ્યયનમ્ય દુઃખવિપાકાના શ્રમણેન ભગવતા મહાવીરેણ યાવત્ સિદ્ધિસ્થાન સપાપ્તેન કોડયઃ પ્રજ્ઞપ્ત ? । તતઃ સ્વલ્પ સ સુધર્માડનગારઃ = શ્રીસુધર્મા સ્વામી શ્રીજમ્બૂનામકમનગારમેવ = વક્ષ્યમાણ પ્રકારેણ અવાદીત્-‘ એવ સ્વલ્પ જમ્બૂ ! ’ इत्यादि । એવ સ્વલ્પ હે જમ્બૂ ! તસ્મિન્ કાલે તસ્મિન્ સમયે = ભગવતઃ શ્રીવર્દ્ધમાનસ્વામિનો વિહરણાવસરે, કૌશમ્બી નામ નગરી આસીત્ । કીદશી મા ? इत्याह-‘ રિદ્ધત્થિમિયસમિદ્ધા ’ ઋદ્ધસ્તિમિતસમૃદ્ધા, તત્ત ઋદ્ધા = નમ સ્પર્શિવહુપ્રાસાદૈ, વહુલપૌરજનૈશ્વ

હે ભદ ત ! શ્રમણ ભગવાન મહાવીર ને જો સિદ્ધિસ્થાન કો પાત્ત હુણ્ હૈં ઇસ દુઃખવિપાક કે ચતુર્થ અધ્યયન કા યહ ભાવ ફરમાયા, કિન્તુ ઇસકે પંચમ અધ્યયન કા ભગવાન ને વ્યા ભાવ પ્રકટ કિયા હૈં ? । સુધર્મા સ્વામી જવૂસ્વામી સે કહતે હૈં કિ- ‘ એવ સ્વલ્પ ’ इत्यादि ।

‘ એવ સ્વલ્પ જંબૂ ! ’ હે જબૂ ! ‘ તેણ કાલેણ તેણ સમણ ’ ડસ કાલ ઓર ડસ સમય મેં ‘ કોસંવી ણામ ણયરી હોત્યા ’ કૌશમ્બી નામ કી એક નગરી થી । જો ‘ રિદ્ધત્થિમિયસમિદ્ધા ’ નમસ્તલસ્પર્શી પ્રાસાદો એવ વહુલ પૌરજનો સે વૃદ્ધિગત થી । જિસમેં વસનેવાલી જનતા કો કિસી મી

હે ભદન્ત ! શ્રમણ ભગવાન મહાવીર ને સિદ્ધિસ્થાનને પ્રાપ્ત થયા છે તેમણે એ દુઃખવિપાકના ચોથા અધ્યયનના તે ભાવ કહ્યા છે, પરન્તુ તેના પાંચમા અધ્યયનના ભાવ ભગવાને શુ પ્રગટ કર્યા છે ? હવે સુધર્મા સ્વામી જ જમ્બૂસ્વામીને કહે છે- ‘ એવ સ્વલ્પ ’ इत्यादि

એવ સ્વલ્પ જબૂ ! હે જમ્બૂ ! ‘ તેણ કાલેણ તેણ સમણ ’ તે કાલ અને તે સમયને વિષે કોસંવી ણામ ણયરી હોત્યા કૌશમ્બી નામની એક નગરી હતી ને ‘ રિદ્ધત્થિમિયસમિદ્ધા ’ આકાશનો સ્પર્શ કરે એવા ઉચ્ચ-ઉચ્ચ મહેલો અને ઘણીજ વસ્તીથી ભરપૂર હતી તે નગરીમા નિવાસ કરનારી

वृद्धिमुपगता, स्तिमिता=स्वचक्रपरचक्रादिभयरहितत्वेन स्थिरा, समृद्धा=
अनधान्यादिपूर्णा 'बाहि' वहिः=तस्या नगर्या वहिर्भागे चन्द्रोत्तरणमुग्रानं,
तत्र श्वेतभद्रो यक्ष आसीत् । तत्र खलु कौशाम्ब्या नगर्या शतानीको नाम
राजा आसीत् । स कीदृश ? इत्याह—'महयाहिमवत०' महाहिमवन्महामलय
मन्दरमहेन्द्रसारः=धैर्यगाम्भीर्यमर्यादादिगुणसम्पन्न, इत्यादि । तस्य खलु
शतानीकस्य रान् पुत्रः मृगावत्या देव्या आत्मजः उदयनो नाम कुमार
आसीत् । कीदृशः ? इत्याह—'अहीण०' अहीनपरिपूर्णपञ्चेन्द्रियशरीर',

तरह से स्वचक्र और परचक्र का थोड़ासा भी भय नष्ट था । जनता
यहां की सदा धन-एव धान्य आदि से परिपूर्ण थी । 'बाहि चन्द्रोत्तरणे
उज्जाणे' इस नगरी के बाहिर चन्द्रोत्तरण नाम का एक उद्यान था ।
'सेयमहे जक्खे' उसमें श्वेतभद्र नामका एक यक्ष था । 'तत्थ ण कोसवीए
णयरीए सयाणीए णाम राया होत्था' उसी कौशाबी नगरी में शतानीक
नाम का एक राजा था । 'महयाहिमवत०' यह धैर्य, गाम्भीर्य, एव
मर्यादादि अनेकगुणों से संपन्न था । 'तस्स ण सयाणीयस्स रण्णो पुत्ते
मियावतीए देवीए अत्तए उदयणे णाम कुमारे होत्था' उस शतानीक
राजा का पुत्र जो मृगावती देवी की कुक्षि से उत्पन्न हुआ था उदयन नाम
का था । 'अहीण जाव सव्वगसुदरगे' इसका शरीर अहीन एव परिपूर्ण
पाचों ही इंद्रियों से युक्त था, अतः सर्वाङ्गसुन्दर था । 'से ण जुवराया

अन्नने स्वयंके अने परचक्रने ठोछ प्रकट करे लय न हुने । त्यानी अन्न उभेश
धन-धान्य वडे परिपूर्ण हुती 'बाहि चन्द्रोत्तरणे उज्जाणे' ते नगरीनी अक्षर
चन्द्रोत्तरण नामने अेक गणीथे हुते । 'सेयमहे जक्खे' तेमा श्वेतभद्र नामने
अेक यक्ष हुते । 'तत्थ ण कोसवीए णयरीए सयाणीए णाम राया होत्था'
ते कौशाभी नगरीमा शतानीक नामने अेक राजा हुते, 'महयाहिमवत'
ते धैर्य, गाम्भीर्य, अने मर्यादादि अनेक गुणोथी संपन्न हुते । 'तस्स ण
सयाणीयस्स रण्णो पुत्ते मियावतीए देवीए अत्तए उदयणे णाम कुमारे होत्था'
ते शतानीक राजने मृगावती देवीना उदरथी उत्पन्न यथेवे अेक पुत्र हुते अेनु
नाम उदयन हुतु । अहीण जाव सव्वगसुदरगे' तेनु शरीर अहीन अर्थात्
पाच इंद्रियोथी परिपूर्ण हुतु, भाटे ते सर्वाङ्गसुन्दर हुते, 'से ण जुवराया होत्था'

अहीनपरिपूर्णपञ्चेन्द्रिययुक्तशरीरवान्, यावत् सर्वाङ्गसुन्दराङ्गो युवराजोऽ-
भूत् । तस्य खलु उदयनस्य कुमारस्य पद्मावती नाम देवी आसीत् । तत्र
खलु शतानीकस्य राज्ञः सोमदत्तो नाम पुरोहित आसीत् । कीदृशः ?-
'रिउन्वेयजजुन्वेय० ४' ऋग्वेद-यजुर्वेद-सामवेद-थर्गणवेदकुशलः, अधीत
साङ्गोपाङ्गवेदविद्य, इत्यादि । तस्य खलु सोमदत्तस्य पुरोहितस्य वसुदत्ता
नाम भार्याऽऽसीत् । तस्य खलु सोमदत्तस्य पुत्रः वसुदत्ताया आत्मजो बृह
स्पतिदत्तो नाम दारकोऽभवत् 'अह्मण०' अहीनमतिपूर्णपञ्चेन्द्रियशरीर-
यावत् सर्वाङ्गसुन्दराङ्ग ॥ सू० १ ॥

होत्था ' इसे नरेश ने युवराजपदपर नियुक्त कर दिया था । 'तस्स ण
उदयणस्स कुमारस्स पडमावडि' णाम देवी होत्था ' उस उदयन कुमार
की रानी का नाम पद्मावती था । 'तस्स ण सयाणीयस्स रण्णो सोमदत्ते
णाम पुरोहिण्ण होत्था ' शतानीक राजा का सोमदत्त नाम का एक पुरोहित
था । यह 'रिउन्वेय-जजुन्वेय० ४' ऋग्वेद यजुर्वेद, सामवेद और
अथर्वण वेद, इन चारों वेदों एव इन के अग और उपागों का जाता था ।
'तस्स ण सोमदत्तस्स पुरोहिण्यस्स वसुदत्ता णाम भारिया होत्था'
इस सोमदत्त पुरोहित की भार्या का नाम वसुदत्ता था । 'तस्स ण
सोमदत्तस्स पुत्ते वसुदत्ताए अत्तए बहस्सइदत्ते णाम दारण होत्था'
इस सोमदत्त का पुत्र एव वसुदत्ता का आत्मज 'बृहस्पतिदत्त' इस नामका
एक पुत्र था । 'अहीण जाव सव्वगसुदरगे' यह उदयन कुमार की तरह

तेने राजाणे युवराजपद आपेक्षु હતુ 'તસ્સ ણ ઉદયણસ્સ કુમારસ્સ પડમાવડિ
ણામ દેવી હોત્થા તે ઉદયન કુમારની રાણીનું નામ પદ્માવતી હતુ, 'તસ્સ
ણ સયાણીયસ્સ રણ્ણો સોમદત્તે ણામ પુરોહિણ્ણ હોત્થા' તે શતાનીક રાજાને
સોમદત્ત નામનો એક પુરોહિત હતો તે 'રિઉન્વેયજજુન્વેય૦' ઋગ્વેદ, યજુર્વેદ
સામવેદ, અને અથર્વણ વેદ એ પ્રમાણે ચારેય વેદો અને તેના અગ-ઉપાગોનો,
બધુકાર હતો તસ્સ ણ સોમદત્તસ્સ પુરોહિણ્યસ્સ વસુદત્તા ણામ ભારિયા હોત્થા તે
સોમદત્ત પુરોહિતની સ્ત્રીનું નામ 'વસુદત્તા' હતુ તસ્સ ણ સોમદત્તસ્સ પુત્તે વસુદત્તાય
અત્તપ બહસ્સઇદત્ત ણામ દારણ હોત્થા તે સોમદત્તનો પુત્ર અને વસુદત્તાનો
આત્મજ 'બ્રહ્મ-પતિદત્ત' નામનો એક પુત્ર હતો અહીંજાવસવ્વગસુદરગે'

मूलम्—सू० २

तेण कालेण तेण समणं समणे भगव महावीरे समोसरिण,
तेण कालेण तेण समणं भगव गोयमे तहेव जाव रायमग्ग ओगाढे
तहेव पासइ इत्थी आसे पुरिसे, तेसि मज्जे एग पुरिसं पासइ, चिंता
तहेव पुच्छइ पुच्चभव भगव । वागरेइ ॥ सू० २ ॥

टीका—सू० २

‘तेण कालेण’ इत्यादि । तस्मिन् काले तस्मिन् समये भगवान् महा-
वीरः समवसृतः=कौशाम्बी नगर्याश्चन्द्रोत्तरणोत्ताने समागतः । तस्मिन् काले
तस्मिन् समये भगवान् गौतमः तथैव=पूर्वोक्तप्रकारेण यावत् मिक्षार्थमाज्ञा
गृहीत्वा कौशाम्बीनगर्या राजमार्गमवगाढः=समागतः । तथैव = पूर्वोक्तप्रकारे-

ही सौन्दर्यशाली था । इसका शरीर अहीन एवं परिपूर्ण पाचों इन्द्रियों की
रचना से युक्त था अतः यह सर्वांगसुन्दर था । भावार्थ—स्पष्ट है ॥ सू १ ॥

‘तेण कालेण’ इत्यादि ।

‘तेण कालेण’ अवमर्षिणी काल के ‘तेण समण’ चौथे आरे
में उस समय ‘समणे भगव महावीरे’ श्रमण भगवान् महावीर ग्रामानु-
ग्राम विचरते हुए ‘समोसरिण’ कौशाम्बी नगरी के चन्द्रोत्तरणनामक उद्यान में
आये ‘तेण कालेण तेण समणं भगव गोयमे तहेव रायमग्ग ओगाढे’
उसी समय और उसी काल में भगवान् गौतम पूर्वोक्तरीति के अनुसार प्रभु
से मिक्षाटन की आज्ञा प्राप्तकर कौशाम्बी नगरी के राजमार्ग पर आ निकले

ते उदयन कुमार नेवे। सौन्दर्यवान् હતો તેનું શરીર પરિપૂર્ણ પાચ ઇન્દ્રિયોની
રચનાથી યુક્ત એટલે કે તે સર્વાંગસુંદર હતો ભાવાર્થ સ્પષ્ટ છે ॥૧॥

तेण कालेण’ इत्यादि

‘तेण कालेण’ अवमर्षिणी कालना ‘तेण समण’ योथा आरामा
ते समये ‘समणे भगव महावीरे’ श्रमण भगवान् महावीर ग्रामानुग्राम
विचरता थका समोसरिण’ कौशाम्बी नगरीना चन्द्रोत्तरण नामना अगीत्यामा
आब्बा-पधार्या तेण कालेण तेण समणं भगव गोयमे तहेव रायमग्ग
ओगाढे’ ते समय અને તે કાલને વિષે ભગવાન ગૌતમ પૂર્વે કહેલી રીતિ
પ્રમાણે પ્રભુ પામેથી ભિક્ષા માટે જવાની આજ્ઞા પ્રાપ્ત કરીને કૌશામ્બી

ગૈવ તત્ર પશ્યતિ હસ્તિનઃ અશ્વાન્ પુરુષાન્ । તેષા મધ્યે એક પુરુષ પશ્યતિ ।
 દૃષ્ટ્વા ભગવતો ગૌતમસ્ય 'ચિતા' મનસિ સંકલ્પઃ પૂર્વમ્ સમૃદ્ધપત્રત । તથેવ=
 પૂર્વવદ્ ભગવત્સમીપે સમાગત્ય મૈત્ર્યં પ્રદર્શ્ય, વન્દિત્વા નમસ્યિત્વા ગૌતમો
 ભગવન્તં 'પુચ્છહ' પૃચ્છતિ । ભગવાન્ તસ્ય પુરુષસ્ય પૂર્વમવ 'વાગરેઽ' વ્યા
 કરોતિ=રુથયતિ ॥ મૂ० ૨ ॥

‘તહેવ પાસહ્ દત્થી આસે પુરિસે’ જસા પહિલે કે અધ્યયનો મેં પ્રકટ
 ક્રિયા જા ચુકા હૈ—ઉસી માફિક્ હૈદો ને ઉસ રાજમાર્ગ મેં જનેક હાથિયો
 કા ઘોડો કા ઔર રાજપુરુષો કા વિશાલ સમૂહ દેસા । ઔર સાથ મે
 ‘તેસિ મજ્જે એગ પુરિસ પાસહ્’ ઉન્કે બીચ મેં એક એસા પુરુષ દેલા
 જો ઉન પુરુષો દ્વારા વિશેષ રૂપ સે તાહિત કર દુલી ક્રિયા જા રહા થા,
 જો અપને હસ જીવન મેં હી નરકાધિક વેદના કો ભોગ રહા થા । ‘ચિંતા
 તહેવ પુચ્છહ પુચ્વમવ । ભગવ વાગરેઽ’ હસ પ્રકાર ઉસકી અત્યત્ત દયનીય
 દશા કા નિરીક્ષણ કર ભગવાન ગૌતમ કે ચિત્ત મેં એક વિશેષ પ્રકાર કી
 વિચારધારા ઉત્પન્ન હુઈ । વહા સે આતે હી ઉન્હો ને પ્રાપ્ત મિક્ષાન્ પ્રમુ કો
 દિલ્લાકર એવ વન્દના ઔર નમસ્કાર કર માર્ગ મેં ઘટિત હસ ઘટના કે
 વિષય મેં ભગવાન સે પૂછા । ભગવાન ઉસકે પૂર્વમવ કા વૃત્તાન્ત સુનાને હગે ।
 ભાવાર્થ સ્પષ્ટ હૈ ॥ સૂ० ૨ ॥

નગરીના રાજમાર્ગ પર યદને નીકળ્યા ‘તહેવ પાસહ્ દત્થી આસે પુરિસે’
 જેવી રીતે પહેલાના અધ્યયનોમા કહેલું છે તે પ્રમાણે તેમણે તે રાજમા
 ર્ગમા અનેક હાથીઓના, અનેક ઘોડાઓના અને રાજપુરુષોના વિશાલ સમૂહને
 જોયા અને સાથે સાથે તેસિ મજ્જે એગ પુરિસ પાસહ્’ તેના વચ્ચે એક
 એવો પુરુષ જોયો જેને, ઉપર જણાવેલા પુરુષો વિશેષરૂપથી મારીને
 દુઃખી કરતા હતા, તે પોતાના એજ જીવનમા નરકથી વધારે વેદનાને
 ભોગવી રહ્યો હતો । ‘ચિંતા તહેવ પુચ્છહ પુચ્વમવ, ભગવ વાગરેઽ’ આ પ્રકારે
 તેની અત્યત્ત કંઠસુખજનક દશાને જોઇને ભગવાન ગૌતમના ચિત્તમા એક વિશેષ
 પ્રકારની વિચારધારા ઉત્પન્ન થઈ ત્યાથી પાછા આવતાજ જે ભિક્ષા
 મળેલી તે તેમણે પ્રભુને યનાવીને વદના તથા નમસ્કાર કરીને
 રાજમાર્ગમા જે જોએલી ઘટના તે વિષે ભગવાનને પૂછ્યું ભગવાન તેના
 પૂર્વજીવનો વૃત્તાન્ત સંભળાવવા લાગ્યા ભાવાર્થ—અષ્ટ છે ॥૨॥

तदेवाह 'एव खलु गोयमा !' इत्यादि ।

मूलम्—सू० ३

एव खलु गोयमा ! तेण कालेण तेण समएणं इहेव जग्गुदीवे दीवे भारहे वासे सच्चओभदे णाम णयरे होत्या रिद्धं तत्थ ण सच्चओभदे णयरे जियसत्तू णाम राया होत्या । तत्थ ण जियसत्तुस्म रण्णो महेसरदत्ते णाम पुरोहिणं होत्या । रिउच्चवेय-जाव-अयच्चणवेयकुसले यावि होत्या । तए ण से महेसरदत्ते पुरोहिणं जियसत्तुस्स रण्णो रज्जवलविवद्धणट्ठयाए कल्लारुल्लि एगमेगं माहणदारग, एगमेगं खत्तियदारग, एगमेगं वइस्सदारग, एगमेगं सुद्धदारग गिण्हावेइ, गिण्हावित्ता तेसिं जीवंतगाण चेव हियउडए गिण्हावेइ, गिण्हावित्ता जियसत्तुस्स रण्णो संतिहोम करेइ । तए ण से महेसरदत्ते पुरोहिणं अट्ठमी - चउडसीसु दुवेर माहणखत्तियवइस्ससुद्धदारग, चउण्ह मासाण चत्तारि २, छण्ह मामाण अट्ठ २, संवच्चरस्स सोलस २, जाहे २ वि य णं जियसत्तू ण राया परवलेण अभिजुज्जइ ताहे ताहेवि य ण से महेसरदत्ते पुरोहिणं अट्ठसय माहणदारगाण, अट्ठसय खत्तियदारगाण, अट्ठसय वइस्सदारगाण, अट्ठसय सुद्धदारगाणं पुरिसेहिं गिण्हावेइ, गिण्हावित्ता तेसिं जीवताण चेव हियउडियाओ गिण्हावेइ, गिण्हावित्ता जियसत्तुस्स रण्णो संतिहोम करेइ, तए ण से परण्णे खिप्पामेव विद्धसेइ वा पडिसेहेइ वा ॥ सू० ३ ॥

टीका—सू० ३

एव खलु हे गौतम ! तस्मिन् काले तस्मिन् समये इहैव=अत्रैव जम्बूद्वीपे द्वीपे=मध्यजम्बूद्वीपे भारते वर्षे=दक्षिणार्धभरते सर्वतोभद्र नाम

'एव खलु गोयमा !' इत्यादि ।

'एव खलु गोयमा !' हे गौतम ! 'तेण कालेण तेण समएण' अवसर्पिणी काल के चौथे आरे मे 'इहेव जग्गुदीवे दीवे भारहे वासे सच्चओभदे णाम णयरे होत्या' इस जम्बूद्वीप के भरतक्षेत्र मे एक वैताक्य

'एव खलु' इत्यादि

'एव खलु गोयमा !' हे गौतम ! 'तेण कालेण तेण समएण' अवसर्पिणी क्षांता योथा आराभा इहेव जग्गुदीवे दीवे भारहे वासे सच्चओभदे णाम

ગૌતમ તત્ર પશ્યતિ હસ્તિનઃ અશ્વાન્ પુરુષાન્ । તેષા મધ્યે એક પુરુષ પશ્યતિ ।
 દૃષ્ટ્વા ભગવતો ગૌતમસ્ય 'ચિંતા' મનસિ સંકલ્પઃ પૂર્વમત્ સમુદપન્નત । તથેવ=
 પૂર્વવદ્ ભગવત્સમીપે સમાગત્ય ભૈક્ષ મદર્શ્ય, વદિત્વા નમસ્ચિત્વા ગૌતમો
 ભગવન્તં 'પુચ્છઈ' પૃચ્છતિ । ભગવાન્ તસ્ય પુરુષસ્ય પૂર્વમત્ 'વાગરેઈ' વ્યા
 કરોતિ=રૂથયતિ ॥ સૂ. ૨ ॥

‘તહેવ પાસઈ હસ્થી આસે પુરિસે’ જેસા પહિલે કે અધ્યયનોં મેં પ્રકટ
 કિયા જા ચુકા હૈ— ઉસી માફિક ફદ્દોં ને ઉસ રાજમાર્ગ મેં અનેક હાથિયોં
 કા ઘોડોં કા ઓર રાજપુરુષોં કા વિશાલ સમૂહ દેરતા । ઓર સાથ મે
 ‘તેસિં મજ્જે એગ પુરિસ પાસઈ’ ઉનકે બોચ મેં એક એસા પુરુષ દેસ્તા
 જો ઉન પુરુષોં દ્વારા વિશેષ રૂપ સે તાહિત કર દુસ્તી કિયા જા રહા થા,
 જો અપને હસ જીવન મેં હી નરકાધિક વેદના કો ભોગ રહા થા । ‘ચિંતા
 તહેવ પુચ્છઈ પુવ્વમત્ । ભગવ વાગરેઈ’ હસ પ્રકાર ઉસકી અત્યત દયનીય
 દશા કા નિરીક્ષણ કર ભગવાન ગૌતમ કે ચિત્ત મેં એક વિશેષ પ્રકાર કી
 વિચારધારા ઉત્પન્ન હુઈ । વહા સે આતે હી ઉન્હોં ને પ્રાપ્ત ભિક્ષાન્ પ્રમુ કો
 દિશ્વલાકર એવ વન્દના ઓર નમસ્કાર કર માર્ગ મેં ઘટિત હસ ઘટના કે
 વિષય મેં ભગવાન સે પૂછા । ભગવાન ઉસકે પૂર્વમત્ કા વૃત્તાન્ત સુનાને લગે ।
 ભાવાર્થ સ્પષ્ટ હૈ ॥ સૂ. ૨ ॥

નગરીના રાજમાર્ગ પર થઇને નીકળ્યા ‘તહેવ પાસઈ હસ્થી આસે પુરિસે’
 જેવી રીતે પહેલાના અધ્યયનોમા કહેલું છે તે પ્રમાણે તેમણે તે રાજમા-
 ર્ગમા અનેક હાથીઓના, અનેક ઘોડાઓના અને રાજપુરુષોના વિશાલ સમૂહને
 જોયા અને સાથે સાથે ‘તેસિં મજ્જે એગ પુરિસ પાસઈ’ તેના વચ્ચે એક
 એવો પુરુષ જોયો જેને, ઉપર જણાવેલા પુરુષો વિશેષરૂપથી મારીને
 દુખી કરતા હતા, તે પોતાના એજ જીવનમા નરકથી વધારે વેદનાને
 ભોગવી રહ્યો હતો ‘ચિંતા તહેવ પુચ્છઈ પુવ્વમત્, ભગવ વાગરેઈ’ આ પ્રકારે
 તેની અત્યત કષ્ટજાનક દશાને જોઇને ભગવાન ગૌતમના ચિત્તમા એક વિશેષ
 પ્રકારની વિચારધારા ઉત્પન્ન થઇ ત્યાથી પાછા આવતાજ જે ભિક્ષા
 મળેલી તે તેમણે પ્રભુને જનાવીને વદના તથા નમસ્કાર કરીને
 રાજમાર્ગમા જે જોએલી ઘટના તે વિષે ભગવાનને પૂછ્યું ભગવાન તેના
 પૂર્વજીવનો વૃત્તાન્ત સંભળાવવા લાગ્યા ભાવાર્થ—સ્પષ્ટ છે ॥૨॥

वेदकगल्थाप्यभवत् । ततः गृह्य म महेश्वरदत्त पुरोहित ' जियसत्तुस्स रणो ' जितशत्रो राज्ञः ' रज्जवलविवद्वणट्टयाए ' राज्यवलविवर्धनार्थतायै=राज्यवन्नृद्धयर्थम्, अत्र स्वायं तल् प्रत्यय ' एगमेग माहणदारग ' एकैकं ब्राह्मणदारम्, ' एगमेग खत्तियदारग ' एकैकं क्षत्रियदारम्, ' एगमेग वडस्सदारग ' एकैकं वैश्यदारम्, ' एगमेग सुददारग ' एकैकं शूद्रदारम् ' गिण्हावेड ' ग्राहयति ' गिण्हावित्ता ' ग्राहयित्वा तेषा ' जावत्तगाण चेव ' जीवतामेव ' हियडडए ' हृदयपुटमान ' गिण्हावेड ' ग्राहयति, ' गिण्हावित्ता ' ग्राहयित्वा ' जियसत्तुस्स रणो ' जितशत्रो राज्ञः ' सत्तिहोम शान्तिहोम=शान्त्यर्थं हवन ' करेइ ' करोति ।

से महेश्वरदत्ते पुरोहिण्य ' यह महेश्वरदत्त पुरोहित ' जियसत्तुस्स रणो ' जितशत्रु नरेश के ' रज्जवलविवद्वणट्टयाए ' राज्यवल की विशेष वृद्धि के लिये ' कल्लकल्लि ' प्रतिदिन ' एगमेग माहणदारग ' एक एक ब्रह्मण के बालक को ' एगमेग खत्तियदारग ' एक एक क्षत्रिय के बालक को ' एगमेग वडस्सदारग ' एक एक वैश्य के बालक को ' एगमेग सुददारग ' एक एक शूद्र के बालक को ' गिण्हावेड ' पकडवाता और ' गिण्हावित्ता ' पकडवाकर ' तेसि जीवतगाण चेव हियडडए गिण्हावेड ' जावित उनके हृदयपुट-हृदय के मासपिंड को निकलवा लेता था । ' गिण्हावित्ता ' निकलवाकर फिर वह उससे ' जियसत्तुस्स रणो ' जितशत्रु नरेश की ' सत्तिहोम ' शांति के निमित्त हवन ' करेइ ' करता था । ' तए ण से महेश्वरदत्ते पुरोहिण्य '

तए ण से महेश्वरदत्ते पुरोहिण्य ' ते महेश्वरदत्त पुरोहित ' जियसत्तुस्स रणो ' जितशत्रु राजाना रज्जवलविवद्वणट्टयाए शान्त्यभाषणी विशेष वृद्धि भाटे ' कल्लकल्लि ' प्रतिदिन ' एगमेग माहणदारग ' ओऽ ओऽ ब्राह्मणाना आलङ्घने ' एगमेग ' ओऽ ओऽ ' खत्तियदारग ' क्षत्रियाना आलङ्घने ' एगमेग ओऽ ओऽ ' वडस्सदारग ' वैश्याना आलङ्घने ' एगमेग सुददारग ओऽ ओऽ शूद्राना आलङ्घने ' गिण्हावेड ' पकडावतो ऽतो गिण्हावित्ता ' पकडावीने ' तेसि जीवतगाण चेव हियडडए गिण्हावेड ' जावित तेना हृदयपुट-हृदयाना मासपिंडने गढी लेतो ऽतो, ' गिण्हावित्ता ' गढीने पछी ते तेनार्था ' जियसत्तुस्स रणो ' जितशत्रु नरेशानी सत्तिहोम शांति निमित्ते हवन ' करेइ ' ऽतो ऽतो ' तए ण से महेश्वरदत्ते पुरोहिण्य ' अने ऽरी ते

નગરમાસીત્ 'રિદ્ધ૦' ઋદ્ધસ્તિમિતસમૃદ્ધમ્ । તત્ર સ્વલુ સર્વતોભદ્રે નગરે
જિતશત્રુર્નામ રાજા વશ્નુવ । 'તત્સ ણ' તસ્ય સ્વલુ 'જિયસત્તુસ્સ રણો' જિતશત્રો.
રાજ્ઞઃ 'મહેસરદત્તે નામ પુરોહિણ્ હોત્યા' મહેશ્વરદત્તો નામ પુરોહિતોઽપવત્ ।
કીદૃશઃ ? 'રિઽવ્વેય-જાવ-અથવ્વળવેયકુસલે' ઋગ્વેદયજુર્વેદસામવેદાર્થવર્ણ-

નામ કા પર્વત હૈ । ગંગા ઓર સિંધુ નામ કી દો નદિયો દે વિમલ્લ હો
જાને કે કાગ્ણ હસ ક્ષેત્ર કે છહ રાંડ હો ગયે હૈ । ડનમે ૫ મ્હેચ્છ-
સ્વહ એવ ૧ આર્યસ્વહ હૈ । હસી આર્યસ્વહ કા નામ દક્ષિણાર્ધભરત હૈ
હસ મે સર્વતોભદ્ર નામ કા એક નગર થા 'રિદ્ધ૦' હસકી શોભા કૌસલો નગરી
જૈસી થી, અર્થાત્- હસમે વહુત ડંચેર પ્રાસાદ બને હુણ થે । અનેક જાતિ કે
લોગો કા યહ નિવાસસ્થાન થા । યહા વસને વાલી જનતા કે લિયે કિસી મી
પ્રકાર કી મીતિ નહીં થી । વહ ઘન એવ ધા-યાદિક સે પરિપૂર્ણ થા । 'તત્થ
ણ' સવ્વઓમદે ણયરે જિયસત્તુ ણામ રાયા હોત્યા' 'તત્થ
ણ જિયસુત્તસ્સ રણો મહેસરદત્તે ણામ પુરોહિણ્ હોત્યા' ડસ સમય વહા
કા રાજા જિતશત્રુ થા । હસકે એક પુરોહિત થા, જિસકા નામ મહેશ્વરદત્ત થા ।
'રિઽવ્વેય-જાવ-અથવ્વળવેયકુસલે' યાવિ હોત્યા' યહ સાક્ષોપાક્ષ
ઋગ્વેદ સે લેકર અથર્વળવેદ તક ૪ ચારો વેદો કા જ્ઞાતા થા । 'તણ ણ

ણયરે હોત્યા' આ જ ખૂદીપના ભરતક્ષેત્રમા એક વૈતાલ્ય નામનો પર્વત છે, ગંગા
અનેસિંધુ નામની બે નદીઓથી વિભક્ત થવાને કારણે તે ક્ષેત્રના જ ખડથઇ ગયા
છે તેમા ૫ મ્હેચ્છખડ અને ૧ એક આર્યખડ છે, તે આર્યખડનું નામ
દક્ષિણાર્ધભરત છે તેમા સર્વતોભદ્ર નામનું એક નગર હતું 'રિદ્ધ૦'
પેલી શોભા કૌશામ્બી નગરી જેવી હતી અર્થાત્ તેમા ઘણાજ મોટા-મોટા
મહેલ બનેલા હતા અનેક બલિના માણસોનું તે નિવાસસ્થાન હતું, ત્યા
રહેનારી પ્રબલે ક્રોધપણ પ્રકારની લીલિ-ભય ન હતો તે ધન-ધાન્યાદિકથી
પરિપૂર્ણ હતી 'તત્થ ણ સવ્વઓમદે ણયરે જિયસત્તુ ણામ રાયા હોત્યા'
'તત્થ ણ જિયસુત્તસ્સ રણો મહેસરદત્તે ણામ પુરોહિણ્ હોત્યા' તે સમયે તે
નગરીનો રાજા જિતશત્રુ હતો તેનો એક પુરોહિત હતો, જેનું
નામ મહેશ્વરદત્ત હતું રિઽવ્વેયજાવઅથવ્વળવેયકુસલે યાવિ હોત્યા' તે
સાક્ષોપાક્ષ ઋગ્વેદથી લઇને અથર્વણવેદ સુધીના ચારવેદોનો બળુકાર હતો

च खलु महेश्वरदत्तः पुरोहितः अष्टशतम्-अष्टोत्तरशतमित्यर्थः, एवमग्रेऽपि बोध्यम् । ब्राह्मणदारकाणाम्, अष्टशतं क्षत्रियदारकाणाम्, अष्टशतं वैश्यदारकाणाम्, अष्टशतं शूद्रदारकाणां 'पुरिसेहि' पुरै = राजपुत्रैर्ग्राहयति, ग्राहयित्वा तेषां 'जीवन्तगाणं चैव' जीवन्तामेव 'हियउडियाओ' हृदयपुटिकाः ग्राहयति, ग्राहयित्वा जितशत्रो राज्ञः शान्तिहोमं करोति । 'तएण से' ततः खलु स परबल = शत्रुसैन्य 'सिप्पामेव' क्षिप्रमेव 'विद्धसु वा' विद्धसयति = नाशयति 'पडिसेहेइ वा' प्रतिषेधयति = निवर्त्तयति ॥ सू० ३ ॥

'से महेश्वरदत्ते पुरोहिण' वह महेश्वरदत्त पुरोहित 'अट्टसय माहणदारगाण अट्टसयं खत्तियदारगाण अट्टसय वडस्सदारगाण अट्टसय सुद्धारगाण पुरिसेहिं गिण्हावेइ' १०८ ब्राह्मणों के बालकों को, १०८ क्षत्रियों के बालकों को, १०८ वैश्यों के बालकों को, और शूद्रों के १०८ बालकों का राजपुरुषों द्वारा पकड़वा लेता और 'गिण्हावित्ता तेसि जीवताण चैव हियउडियाओ गिण्हावेइ, गिण्हावित्ता जियसत्तुस्स रण्णो सत्तिहोमं करेइ' पकड़वाकर उनका हृदयपुट निकलवाता, निकलवाकर उससे जितशत्रु नरेश की शांति की कामना से शांतिहोम करता 'तएण से परबले सिप्पामेव विद्धसेइ वा पडिसेहेइ वा' इस प्रकार वह पुरोहित परसैन्य का शीघ्र ही विनाश करदेता और कितनेक सैनिकों को खदेड़ देता था ।

विद्यन् 'त्यारे त्यारे पणु' 'से महेश्वरदत्ते पुरोहिण' ते भड्डेश्वरदत्त पुरोहित 'अट्टसय माहणदारगाण अट्टसयं खत्तियदारगाण अट्टसय वडस्सदारगाण, अट्टसय सुद्धारगाण पुरिसेहिं गिण्हावेइ १०८ ओक्षेओ आठ ब्राह्मणोंने, १०८ क्षत्रियों ने, १०८ वैश्यों ने, १०८ शूद्रों ने, १०८ राजपुरुषों द्वारा पकड़ावतों, अने गिण्हावित्ता तेसि जीवताण चैव हियउडियाओ गिण्हावेइ गिण्हावित्ता जियसत्तुस्स रण्णो सत्तिहोमं करेइ' पकड़ावीने तेना हृदयपिंडने कड़ावी देतो कड़ावीने तेना वडे जितशत्रु राजानी शांतिनी कामनाथी होम करतो तएण से परबले सिप्पामेव विद्धसेइ वा पडिसेहेइ वा' ते भ्राह्मणे ओ पुरोहित परसैन्येनो पुरतण नाश करी देतो अने डेटलाइ सैन्येनो लगाडी आपतो हतो

‘ त ए ण से ’ इत्यादि । ‘ त ए ण से ’ ततः खलु सः महेश्वरदत्तः पुरोहितः
 ‘ अट्टमीचउदसीसु ’ अष्टमीचतुर्दश्यो द्वौ द्वौ ‘ माहण-सत्तिय-वइस्स-सुहदारए ’
 ब्राह्मण-क्षत्रिय-वैश्य-शूद्रदारकौ-एकैरुम्य वर्णस्य द्वौ द्वौ बालकौ अष्टावि
 त्यर्थः, ग्राहयति, ग्राहयित्वा शान्तिहोमं करोतीति भावः । एव चतुर्णा मासाना
 चतुरश्रतुर, पण्णा मासानामष्टाष्ट, सवत्सरस्य षोडश षोडश बालकान्
 ब्राह्मणादीना चतुर्णा वर्णानामेकैरुम्य वर्णस्य ग्राहयति, ग्राहयित्वा
 तेषा बालकाना हृदयपुटकान् ग्राहयित्वा जितशत्रो राज्ञः शान्तिहोमं करोति ।
 ‘ जाहेरवि य ण ’ यदा यदापि च खलु जितशत्रुः खलु राजा परबलेन=शत्रु
 सैन्येन ‘ अभिजुज्झइ ’ अभियुज्यते=आक्रम्यते, ‘ ताहेरवि य ण ’ तदा तदापि

फिर वह महेश्वरदत्त पुरोहित ‘ अट्टमीचउदसीसु ’ अष्टमी एव चतुर्दशी
 के दिन ‘ दुवेर माहणसत्तियवइस्ससुहदारए ’ दो दो ब्राह्मण, क्षत्रिय,
 वैश्य एव शूद्र के बालकों को पकड़वा लेता और पकड़वा कर उनके हृदय
 के मासपिंड से नरेश की शान्ति के निमित्त हवन करता था । ‘ चउण्ह
 मासाण चत्तारि चत्तारि, उण्ह मासाण अट्ठ २ ’ इसी प्रकार चार महिनों
 के ४-४, छह मास के ८-८ ‘ सवच्छरस्स ’ एक साल के ‘ सोलसर ’
 सोलह सोलह बालकों को पकड़वा लिया करता, और उनका हृदय निकाल कर
 उससे जितशत्रु राजा की शान्ति के निमित्त हवन किया करता था । ‘ जाहेरवि
 य ण ’ जब २ भी ‘ जियसत्तू ण राया ’ जितशत्रु राजा ‘ परबलेण
 अभिजुज्झइ ’ परबल-शत्रुसैन्य से आक्रान्त होता ‘ ताहेरवि य ण ’ तब २ भी

पछी ते महेश्वरदत्त पुरोहित ‘ अट्टमीचउदसीसु ’ आठम अने चौदहवा
 दिवसे ‘ दुवेर माहणसत्तियवइस्ससुहदारए ’ जे जे ब्राह्मण, क्षत्रिय, वैश्य
 अने शूद्रना भाण्डोने पकड़ावतो अने तेना हृदयना मासपिंडवटे राजनी
 शान्ति भाटे हवन करतो हतो चउण्ह मासाण चत्तारि चत्तारि, छण्ह मासाण
 अट्ठ २ ते प्रमाणे चार महिना ४-४ चार-चार, छ मासना ८-८ आठ आठ
 सवच्छरस्स ओक वर्ष भाटे भाण-सोण भाण्डोने पकड़ावतो अने तेनु
 हृदय काटीने एतथनु राजनी शान्तिनिमित्ते हवन कर्या करतो हतो
 जाहेरवि य ण न्यारे न्यारे पणु जियसत्तू ण राया एतथनु राज
 ‘ परबलेण अभिजुज्झइ ’ पण्ण - शत्रुसैन्यी आक्रान्त थतो ‘ ताहेर

ચંદ્ર મહેશ્વરદત્ત પુરોહિતઃ અષ્ટશતમ્-અષ્ટોત્તરશતમિત્યર્થઃ, એવમગ્રેડપિ વો
ધ્યમ્ । બ્રાહ્મણદારકાણામ્, અષ્ટશતં ક્ષત્રિયદારકાણામ્, અષ્ટશતં વૈશ્યદારકા-
ણામ્, અષ્ટશત શૂદ્રદારકાણા 'પુરિસેદિ' પુરુપૈ=રાજપુરુષૈર્ગ્રાહયતિ, ગ્રાહયિત્વા
તેષાં 'જીવતાણ ચેવ' જીવતામેવ 'હિયડડિયાઓ' હૃદયપુટિકાઃ ગ્રાહયતિ,
ગ્રાહયિત્વા જિતશત્રો રાજાં શાન્તિહોમ કરોતિ । 'તણ સે' તતઃ ચંદ્ર સ
પરવલ્=શત્રુસૈન્ય 'ચિપ્પામેવ' સિમ્રમેવ 'વિદ્દસેદ વા' વિધ્વસયતિ=નાશયતિ
'પહિસેદેદ વા' પ્રતિપેદયતિ=નિવર્તયતિ ॥ સૂ૦ ૩ ॥

‘સે મહેસરદત્તે પુરોહિણ’ વહ મહેશ્વરદત્ત પુરોહિત ‘અટ્ઠસય માહણદારગાણ
અટ્ઠસય ચત્તિયદારગાણ અટ્ઠસય વડ્ઠસદારગાણ અટ્ઠસય સુદ્દારગાણ પુરિસેદિ
ગિણ્હાવેદ’ ૧૦૮ બ્રાહ્મણો કે ચાલકો કો, ૧૦૮ ક્ષત્રિયો કે ચાલકો કો,
૧૦૮ વૈશ્યો કે ચાલકો કો, ઓર શૂદ્રો કે ૧૦૮ ચાલકો કા રાજપુરુષો
દ્વારા પકડવા લેતા ઓર ‘ગિણ્હાવિત્તા તેસિં જીવતાણ ચેવ હિયડડિયાઓ
ગિણ્હાવેદ, ગિણ્હાવિત્તા જિયસત્તુસ રણો સતિહોમ કરેદ પકડવાકર ઉનકા
હૃદયપુટ નિકલવાતા, નિકલવાકર ઉસસે જિતશત્રુ નરેશ કી શાંતિ કી કામના
સે શાંતિહોમ કરતા ‘તણ સે પરવલે ચિપ્પામેવ વિદ્દસેદ વા પહિસેદેદ વા’
ઇસ પ્રકાર વહ પુરોહિત પરસૈન્ય કા શોધ હી વિનાશ કરદેતા ઓર કિતનેક
સૈનિકો કો ચંદ્ર દેતા થા ।

‘વિ યજ્ઞ’ ત્યારે ત્યારે યજ્ઞ ‘સે મહેસરદત્તે પુરોહિણ’ તે મહેશ્વરદત્ત
પુરોહિત ‘અટ્ઠસય માહણદારગાણ અટ્ઠસય ચત્તિયદારગાણ અટ્ઠસય
વડ્ઠસદારગાણ, અટ્ઠસય સુદ્દારગાણ પુરિસેદિ ગિણ્હાવેદ ૧૦૮ બ્રાહ્મણો
આઠ બ્રાહ્મણોના બાળકોને, ૧૦૮ ક્ષત્રિયોના બાળકોને, ૧૦૮ વૈશ્યોના
બાળકોને, ૧૦૮ શૂદ્રોના બાળકોને રાજપુરુષો દ્વારા પકડાવતો અને
'ગિણ્હાવિત્તા તેસિં જીવતાણ ચેવ હિયડડિયાઓ ગિણ્હાવેદ ગિણ્હાવિત્તા
જિયસત્તુસ રણો સતિહોમ કરેદ' પકડાવીને તેના હૃદયપિંડને કઢાવી
લેતો કઢાવીને તેના વડે જિતશત્રુ રાજાની શાંતિની કામનાથી
હોમ કરતો 'તણ સે પરવલે ચિપ્પામેવ વિદ્દસેદ વા પહિસેદેદ વા'
તે પ્રમાણે એ પુરોહિત પરસૈન્યનો તુરંતજ નાશ કરી દેતો અને કેટલાક
સૈન્યોને લગાડી આવતો હોતો

भावार्थ— हे गौतम ! इस जवूद्रीपस्थित भरतरण्ट मे एक विगाल नगर था । जो सर्वप्रकार से समृद्ध एवं धनधान्यादि स पूर्ण हरा-भरा था । इस में जनता के मुख पर सदा आनन्द आया हुआ रहता था । कोई किसी भी प्रकार से दुखी नहीं था । सर्वतोभद्र इस नगर का नाम था । यहा का राजा जितशत्रु था । इस का एक पुरोहित था । जो वेदविद्या में पूर्णरूप से निष्णात था । महेश्वरदत्त हम नाम से यह जनता में प्रसिद्ध था । वेदप्रहित हिंसा को यह हिंसा नहीं मानता था इसी लिये यह अपने नरेश की शांति के निमित्त नरमेघयज्ञ जसा अधर्म कृत्य किया करता था । उसके लिये यह नगरनिवासी चारों वर्णों के बच्चों को राजपुरुषों से पकड़वाता और उनके जिंदे-जीते-हुओं का हृदय-कलेजा को निकलवा कर उनकी उसमें आहुतिया देता था । नरेश के ऊपर अन्य नरेश आक्रमण न कर सके यही यज्ञ के करने का इसका एक प्रधान उद्देश्य था । इस यज्ञ की पूर्ति के लिये यह इतना भयकर से भयकर अनर्थ करने में थोड़ासा भी सकोच नहीं करता । यह पुरोहित के रूप में एक पिशाच था । मानव के रूप में दनव था । निंदयता सदा इसके हृदय में रहा करती थी । दया

भावार्थ— हे गौतम ! आ जवूद्रीपस्थित भरतरण्टमा एक विशाल नगर હતું, તે સર્વ પ્રકારથી સમૃદ્ધ અને ધન-ધાન્યાદિકથી પરિપૂર્ણ—ભરેલું હતું તે નગરની પ્રજાના મુખપર હમેશા આનંદ વરતતો હતો, કોઈપણ પ્રકારનું ત્યાગ ન હતું, તે નગરનું નામ સર્વતોભદ્ર હતું, તેના રાજા જિતશત્રુ હતા, તેને એક પુરોહિત હતો તે વેદવિદ્યામાં પરિપૂર્ણ—નિષ્ણાત હતો, અને માણસોમાં તે મહેશ્વરદત્ત આ નામથી પ્રસિદ્ધ હતો, વેદવિહિત—વેદમાં પ્રતિપાદન કરેલી હિંસાને તે હિંસા માનતો નહિ એટલે તે પોતાના રાજાની શાંતિના નિમિત્તે નરમેઘયજ્ઞ જેવું અધર્મ કૃત્ય કરતો હતો તે માટે તે નગરના નિવાસી ચારેય વર્ણોના બાળકોને રાજપુરુષોદ્વારા પકડાવતો અને તે છવતા બચ્ચાઓના હૃદય-કાળબને કઢાવીને તેની આહુતીઓ આપતો હતો, પોતાના રાજા પર બીજા-કોઈ રાજાઓ આક્રમણ ન કરી શકે, એજ ફક્ત યજ્ઞ કરવાનો પ્રધાન ઉદ્દેશ્ય હતો, તે યજ્ઞની પૂર્તિ માટે તે એવું ભયકરથી પણ ભયકર અનર્થ કર્મ કરવામાં થોડો પણ સંકોચ કરતો નહિ, એ પુરોહિતના રૂપમાં એક પિશાચ હતો માનવના રૂપમાં દનવ—અસુર હતો હમેશા તેના હૃદયમાં નિંદયતા ગદ્યાજ કરતી હતી તેના હૃદયમાં દયા ન હતી

मूलम्—मू० ४

तए ण से महेसरदत्ते पुरोहिण एयकम्मे ४ सुबहु पावं समजि-
णित्ता तीस चाससयाड परमाड पालित्ता कालमासे कालं किंवा पचमाए
पुढीए उक्कोसेण सत्तरससागरोवमट्ठिएसु णेरइएसु नेरइयत्ताए उववण्णे ।
मे ण ताओ अणतर उव्वट्ठित्ता इहेव कोसणीए णयरीए सोमदत्तस्स पुरो
हियस्स वसुदत्ताए भारियाए पुत्तत्ताए उववण्णे । तए ण तस्स दारगस्स
अम्मापियरो णिव्वत्ते एगारसे दिवसे, सपत्ते वारसाहे, इम एयारुण णाम-
यिज्ज करेत्ति—जम्हा ण जम्ह इमे दारए सोमदत्तस्स पुत्ते वसुदत्ताए अत्तए,
तम्हा ण' होड ण जम्ह दारए वहस्सइदत्ते णामेण । तए ण से वहस्सइदत्ते दारए
पंचधार्पपरिग्गहिए जाव परिवड्ढइ । तए ण से वहस्सइदत्ते दारए, उम्मुक्कालभावे
जोव्वणगमणुपत्ते विण्णायपरिणयमेत्ते होत्था । से ण उदयणस्स कुमारस्स पिय-
वालवयसए यावि होत्था । सहजायए सहवद्धियए सहपसुकीलियए ॥ मू० ४ ॥

इसके हृदय में नहीं थी । यह अष्टमी और चतुर्दशी जैसे पवित्र पर्वों पर
भी अपने पापकर्मों से नहीं हटता था । यह इन दिनों को भी उक्त संख्या
में चतुर्वर्ण के बालकों को पकड़वा पकड़वा कर उनके सुकुमार हृदयों की
आहुतिया अग्नि में दिया करता था । जब २ ज्यों २ जितशत्रु नरेण पर
परसैन्य का आक्रमण होता तब २ त्यों २ यह अधर्म का पुत्र महेश्वरदत्त उक्त
संख्या में ब्राह्मण आदि के प्राणप्यारे पुत्रों को पकड़वाकर उनके कलेजों को होम में
शोका करता । यह है इस पुराहित की निर्दयता का नमूना । इस प्रकार
यह कितनेक शत्रुसैन्य को यज्ञ के प्रभाव से नष्ट कर देता, तथा कितनेक

आक्रम आने ओदश नेवा पवित्र पर्वोमा पण पोताना पापथी छठेता नहि
ते दिवसोमा पणु ओ पुरोहित आर वर्षुना उपर छेलेवा प्रभाणु स भ्यामा
णाणकेने पकडावीने तेना सुजोमल हृदय-छेलेन नी आहुतीओ अग्निमा दीधा
करतो छेतो न्यारे न्यारे जितशत्रु राजवीना उपर परसैन्यनु आक्रमणु
यतु त्यारे त्यारे ते अधर्मनीग शि-दगलेो महेश्वरदत्त उपर छेलेवी स भ्यामा प्रादाणु
आदिना प्राणप्यारा पुत्रोने पकडावी तेना क्राणनओने होम करवाना कुठमा धकेली
देतो आ छे पुरोहितनी निर्दयनानो नमुनो आ प्रभाणु ते केटलाक शत्रुओना सैन्यने

टीका—मृ० ४

‘तए ण से’ इत्यादि । ‘तए ण से’ ततः सल्लु स महेश्वरदत्तः पुरो
हितः ‘एयकम्मे ४’ एतत्तर्भकारी—‘सुवहु पाव’ सुवहु पापं, ‘जाव सम
ज्जिणिता’ यावत् समज्ज्यं=समुपाज्यं त्रिशद्वर्षशतानि ‘परमाउ’ परमायुः,
उत्कृष्टमायुष्यं पालयित्वा कालमासे कालं कृत्वा ‘पचमाए पुढवीए’ पञ्चम्या
पृथिव्या धूमप्रभाया ‘उक्कोसेण’ उत्कर्षेण ‘सत्तरससागरोवमट्ठिइएसु’ नेरइएसु
सप्तदशसागरोपमस्थितिकेषु नैरयिकेषु ‘नेरइयत्ताए’ नैरयिभूतया ‘उववण्णे’

को पास मे ही नहीं आने देता—दूर से ही उन्हें खदेड़ दिया करता
था । ॥ सू० ३ ॥

‘तए ण से’ इत्यादि ।

‘तए ण’ इस प्रकार ‘से महेश्वरदत्ते पुरोहिण’ यह महेश्वरदत्त
पुरोहित कि ‘एयकम्मे ४’ जिस का प्रतिदिन का यही निर्दय कर्म था ।
‘सुवहु पावकम्म समज्जिणिता’ घोरविधोर पापकर्मों का सचय कर
‘तीस वाससयाइ’ तीन हजार ३००० वर्ष की ‘परमाउ पाळित्ता’
उत्कृष्ट आयु को भोगकर ‘कालमासे काल किच्चा’ मृत्यु के अवसर पर
मर कर ‘पचमाए पुढवीए’ धूमप्रभानामक पाचवीं पृथिवी मे ‘सत्तरससागरोवमट्ठि
इएसु नेरइएसु’ उत्कृष्ट १७ सागर की स्थितिवाले नरक मे ‘नेरइयत्ताए’

यज्ञना प्रभावथी नाश करी दे तो, तथा डेटवाकने तो नष्टभा आववाज देतो
नहिं अने इरथी भगाडी देतो हतो ॥ सू० ३ ॥

‘तए ण से’ इत्यादि

‘तए ण’ आ प्रभाण्णे से महेश्वरदत्ते पुरोहिण’ ते महेश्वरदत्त
पुरोहित के ‘एयकम्मे ४’ जेनु हमेथानु अज निर्दय कर्म हतु ‘सुवहु
पावकम्म समज्जिणिता’ अनेक घोरविधोर पापकर्मोंना सचय करीने
तीस वाससयाइ त्रयु हजार ३००० वर्षनी परमाउ पाळित्ता
उत्कृष्ट आयुधने भोगवीने ‘कालमासे काल किच्चा’ मृत्युना समये भरषु पागीने
‘पचमाए पुढवीए’ धूमप्रभा नामनी पृथ्वीभा ‘सत्तरससागरोवमट्ठिइएसु
नेरइएसु’ उत्कृष्ट १७ सत्तर सागरनी स्थितिवाणा नरकभा ‘नेरइयत्ताए’

उपपन्नः । ' से णं ताओ ' स खलु तस्याः पृथिव्या अनन्तरम् ' उव्वट्ठित्ता ' उद्वृत्य इहैव ' कोसवीए नयरीए ' कौशाम्बी नगर्या सोमदत्तस्य पुरोहितस्य वसुदत्ताया भार्यायाः पुत्रतयोत्पन्नः । ' तए ण ' ततः खलु तस्य दारकस्य अम्मापितरौ ' निव्वत्ते एगारसे दिवसे ' निव्वत्ते एकादशे दिवसे ' सपत्ते वारसाहे ' सम्प्राप्ते द्वादशाहे=द्वादशे दिवसे ' इम एयारूव ' इदमेतद्रूपं वक्ष्यमाणं ' नामधेज्ज ' नामधेय कुरुतः, ' जम्हा ण ' यस्मात् खलु ' अम्ह ' अस्माक अय दारकः सोमदत्तस्य पुत्र, वसुदत्ताया आत्मजोऽस्ति ' तम्हा णं ' तस्मात्

नारकीपने स ' उव्वण्णे ' उत्पन्न हुआ । ' से ण ताओ अणंतर उव्वट्ठित्ता इहैव कोसवीए नयरीए ' वहा की पूर्ण स्थिति को भोगनेके अनंतर ही यह वहा से निकलकर इसी भरतक्षेत्र की कौशाम्बी नगरी मे ' सोमदत्तस्स पुरोहितस्स वसुदत्ताए भारियाए पुत्तत्ताए उव्वन्ने ' सोमदत्त पुरोहित की वसुदत्ता नामकी भार्या से पुत्ररूप मे उत्पन्न हुआ है ' तए ण तस्स दारगस्स अम्मापियरो निव्वत्ते एगारसे दिवसे ' जब इसकी प्रसूति के ११ दिन व्यतीत हो चुके तब इसके माता-पिता ने ' सपत्ते वारसाहे ' १२ दिन प्रारम होते ही ' इम एयारूव नामधिज्ज करेति ' इसका इस रूप से नामसंस्कार किया— ' जम्हा ण ' कि ' अम्ह इमे दारए सोमदत्तस्स पुत्ते वसुदत्ताए अत्तए ' यह हमारा बालक मुझ सोमदत्त का पुत्र है और वसुदत्ता की कुक्षि से उत्पन्न हुआ है

नारकीपण्णथी ' उव्वण्णे ' उत्पन्न थ्यो, ' से ण ताओ अणंतर उव्वट्ठित्ता इहैव कोसवीए नयरीए ' त्यानी स्थिति भूमी क्षेत्रवीने पछी ते त्याथी नीकणीने आ भरतक्षेत्रनी कौशाम्बी नगरीआ सोमदत्तस्स पुरोहितस्स वसुदत्ताए भारियाए पुत्तत्ताए उव्वन्ने ' सोमदत्त पुरोहितनी वसुदत्ता नामनी पत्नीथी पुत्ररूपे उत्पन्न थ्यो छे ' तए ण तस्स दारगस्स अम्मापियरो निव्वत्ते एगारसे दिवसे ल्यारे तेना जन्मना अगीआर ११ दिवस वीती गया, त्याने तेना माता-पिताओ ' सपत्ते वारसाहे ' १२ बारआ दिवसने प्रारम थताज् ' इम एयारूव नामधिज्ज करेति ' तेनु ओ प्रभाळे नामकरण संस्कार उर्थु ' जम्हा ण ' के ' अम्ह इमे दारए सोमदत्तस्स पुत्ते वसुदत्ताए अत्तए ' आ आभारे आणके भारे-सोमदत्तने पुत्र छे अने वसुदत्ताना गर्भथी उत्पन्न

खलु ' होउ ण ' भवतु खलु ' अम्ह ' अस्माक दारयः ' वहस्सइदत्ते नामेण ' बृहस्पतिदत्तो नाम्ना । ' तए ण से ' ततः खलु स बृहस्पतिदत्तो दारक ' पचधाईपरिग्हिए ' पञ्चधात्रीपरिगृहीतः=पञ्चधात्रीपरिरक्षितः ' जाव परिवड्ढइ ' यावत्परिवर्धते । ' तए ण से ' ततः खलु स बृहस्पतिदत्तो दारकः ' उम्मुक्क बालभावे ' उन्मुक्तबालभावः=निवृत्तबाल्यावस्थाः ' जोव्वणगमणुपत्ते ' यौवनरुम नुप्राप्तः=तारुण्य प्राप्त ' विण्णायपरिणयमेत्ते ' विज्ञातपरिणतमात्र =प्रपन्नमानविज्ञान वान, ' होत्था ' अभूत् । ' से ण ' स खलु उदयनस्य कुमारस्य=जितशत्रो युवराजस्य ' पियवयसए यावि होत्था ' प्रियवयस्यरुक्षाप्यभवत्=प्रियमित्रम- भूत् । कीदृशः ? ' सहजायए ' सहजातरुः=समानकाले समुत्पन्नः ' सहवड्ढि- यए ' सहवर्द्धितकः=सहैव वृद्धिं प्राप्तिः, ' सहप सुक्रीलियए ' सहपाशुकीर्णितकः= सहैव कृतबालक्रीडः ॥ सू० ४ ॥

' तम्हा ण ' इसलिये ' होउ ण अम्ह दारए वहस्सइदत्ते नामेण ' हमारा यह बालक ' बृहस्पतिदत्त ' इस नाम से प्रसिद्ध ढावे ' तए ण से वहस्सइदत्ते दारए पचधाईपरिग्हिए जाव परिवड्ढइ ' ' बृहस्पतिदत्त ' इस नाम मे सत्कारित यह बालक पाच धायमाताओद्वारा सुरक्षित होता हुआ आनन्द से बढने लगा । ' तए ण से वहस्सइदत्ते दारए उम्मुक्कबालभावे जोव्वणगमणुपत्ते विण्णायपरिणयमेत्ते होत्था ' जब यह बृहस्पतिदत्त दारक बाल्यावस्था का उल्लघन कर यौवन अवस्था को प्राप्त हो चुका एव उसको यौवन अवस्था प्राप्त होने का ज्ञान होगया तब ' से ण उदयणस्स कुमारस्स पियबालवयसए यावि होत्था ' इसकी

थये छे ' तम्हा ण ' ओटला भाटे होउ ण अम्ह दारए वहस्सइदत्ते नामेण अभावे ओ भाणके " बृहस्पतिदत्त " आ नामथी प्रसिद्ध थाओ । तए ण से वहस्सइदत्ते दारए पचधाईपरिग्हिए जाव परिवड्ढइ ' ' बृहस्पतिदत्त ' आ नामथी संस्कारपायेओ आ भाणके पाच धायमाताओ द्वारा रक्षित पाभीने आनंदयी पधवा लाओ । ' तए ण से वहस्सइदत्ते दारए उम्मुक्क बालभावे जोव्वणगमणुपत्ते विण्णायपरिणयमेत्ते होत्था ज्यारे ते बृहस्पतिदत्त भाणके भाण-अवस्था भूरी करीने यौवन अवस्थाने प्राप्त थये अर्थात् तेने यौवन अवस्था प्राप्त थवानु ज्ञान थय गयु त्यारे ' से ण उदयणस्स कुमारस्स पियबालवयसए यावि होत्था ' तेनी मित्रता शतानीक राजाना युवराज पुत्र

मित्रता शतानीक नरेश के युवगज पुत्र उदयन कुमार के साथ हुई। मित्रता का कारण यह था कि 'सहजायए' ये दोनों साथ २ ही जमे थे, 'सहवर्द्धियए' साथ २ ही बढ़े हुए थे, 'सहपसुकीलियए' और साथ ही ये दोनों मिलकर चालनीडा किया करते थे।

भावार्थ— इस प्रकार इस महेश्वरदत्त पुरोहित ने कि जिसका रातदिन का यज्ञ करना ही एक कर्तव्य था—अपने कुटुंबों से अनेक घोरसतिघोर पापकर्मों को अर्जित करके अपनी ३००० वर्ष की आयु को समाप्त कर दिया। इसी समय दुष्कृत्यों ने इस की मानसिक धारा को कुप्रथगामिनी बनाकर नरक का अधकारी बनाने योग्य पापकर्मों का नैऋत बना दिया। यह जब मरा तब अपने कृत पापकर्मों के अशुभतम फल को भोगने के लिये पचम पृथिवी—पाचव १७ सागर की उत्कृष्ट—स्थितिवाले नरक में नारका की पर्याय में उत्पन्न हुआ। वहाँ की सर्व प्रकार की भयकर वेदना को भोगते २ इसने वहाँ की अपनी १७ सागर की स्थिति पूर्ण की, और वहाँ से निकल कर भरतक्षेत्रस्थित कौशाग्री नगर में सोमदत्त पुरोहित की भाया वसुदत्ता की कुक्षि से पुनरूप में उत्पन्न हुआ। इसका जन्म के ११ दिन जब निकल चुके तब माता—पिता ने १२ व दिन इसका नाम बृहस्पतिदत्त

उद्भूत कुमारनी साथे थछ मित्रतानुं क्षरणुं ओं हुतुं के - सहजायए ओं गले साथे—साथे जन्म्या हुता 'सहवर्द्धियए' साथे साथेज भाटा थया हुता 'सहपसुकीलियए' अने साथेज गन्न भणीने गालकीडा करता हुता

भावार्थ— आ प्रमाणे ते भट्टेश्वरदत्त पुरोहित के जेने रात्री—दिवस यज्ञ करवो ओं ओं कर्तव्य हुतु, ते पोताना बुडाकृत्योथी अनेक घोरसतिघोर पापकर्मोने भेजनीने पोतानी ३००० त्रणु हुनरवर्षनी आयुष्यने पूरी करी दीधी ज्यारे ते भरणु पारयो त्यारे पोताना करेवा पापकर्मोना अशुभतम क्षणने भोगववा भाटे पायभी पृथिवी—पाचसु नरक, जेनी मत्तर १७ सागरनी उत्कृष्ट स्थिति छे ते नकरमा नारकीनी पर्यायथी उत्पन्न थयो, त्यानी सर्व प्रकारनी लयछ वेदनाने भोगवतो—भोगवतो त्यानी १७ सागरनी स्थिति पूरी करीने त्याथी नीकणीने भरतक्षेत्रमा रहेती जोशाम्भी नगरीमा सोमदत्त पुरोहितनी श्री वसुदत्ताना उदरथी पुनरूपमा उत्पन्न थयो तेना जन्मना अग्रीआर ११ दिवस पूरा थता पछी १२ आरमा दिवसे तेना माता—पिताओ तेनुं बृहस्पतिदत्त

मूलम्—सू० ५

तए ण से सयाणीए राया अणया कयाइ कालधम्मणा सजुत्ते । तए ण से उदयणे कुमारे बहुटि रार्हसर-जाव-सत्यवाहप्पभिइहिं सद्धिं सपरिबुद्धे, रोय-माणे कदमाणे विलवमाणे सयाणीयस्स रण्णो महया इद्धिसकारसमुदएण णीहरण करेइ, करित्ता उहुड लोडयाइ मयक्किवाड नरेइ ॥ सू० ५ ॥

टीका—सू० ५

‘तए ण से’ इत्यादि । ‘तए ण से’ ततः खलु स शतानीको राजा अन्यदा फदाचित् ‘कालधम्मणा सजुत्ते’ कालधर्मेण सयुक्तः, मृत इत्यर्थः ।

रखा । बृहस्पतिदत्त पाच धायमाताओं की देख-रेख में पलपुस कर बड़ा होने लगा । बाल्यावस्था से इसने यौवन अवस्था को पाया, तत्सम्बन्धी ज्ञान भी इसका विकसित होने लगा । घरे २ इसकी दोस्ती शतानीक नरेश के युवराज कुमार उदयन के साथ होगई । ये दोनों साथ २ ही जन्मे थे, साथ २ ही बड़े हुए थे और साथ २ ही इन दोनों ने मिल-जुल कर बालक्रीडाएँ भी की थीं । ॥ सू० ४ ॥

‘तए ण से’ इत्यादि ।

‘तए ण’ इसके अनन्तर ‘से सयाणीए राया’ वह शतानीक राजा ‘अणया कयाइ’ किसी एक समय ‘कालधम्मणा सजुत्ते’ कालधर्म

नाम राज्य बृहस्पतिदत्त पाच धायमाताओंनी देखरेखमा पालन-पोषणु पाभी मोटा थवा लाग्यो, जाल अवस्था पूरी करीने ते यौवनावस्थाने प्राप्त थयो यौवन अवस्थासम्बन्धी तेनु ज्ञान पणु विकसित थवा लाग्यु धीरे धीरे तेनी मित्रता शतानीक राजाना युवराज कुमार उदयन साथे थध गढ ते जेन्ने साथेज जन्म्या हुता साथेज मोटा थया अने ओक णीज्ज साथे मणीने जालकीडा करी हुती ॥ सू० ४ ॥

‘तए ण से’ इत्यादि

‘तए ण’ ते पछी ‘से सयाणीए राया’ ते शतानीक राजा ‘अणया कयाइ’ ठोड ओक समय कालधम्मणा सजुत्ते’ कालधर्मे पाभी

‘तए ण से उदयणे कुमारे’ तत खलु स उदयनं कुमारं ‘बहुहि’ नहुभिः
 ‘राईसर—जाव—सत्यवाहपभिइहिं सद्धि’ राजेश्वर—यावत्सार्यवाहपमृतिभिः सार्धं
 संपरिवृतं ‘रोयमाणे’ रुदनं=अश्रूणि मुञ्चन् ‘कंदमाणे’ कन्दनं=उच्चस्वरेण
 रोदनं कुर्वन् ‘विलवमाणे’ विलपनं=आर्त्तस्वरेण करुणवचनं ब्रवन् सन् गता
 नीरस्य राज्ञः स्वपितु ‘महया’ महता ‘इड्ढिसकारसमुदण्ण’ इड्ढिसत्कार—
 समुदयेन=विभवानुसारसमुचितविधिना ‘णीहरण’ निर्हरणं=श्मशाननयन
 करोति । कृत्वा ‘बहुइ’ बहूनि ‘लोइयाइ’ लौकिकानि ‘मयकिच्चाइ’ मृत
 क्रत्यानि=दानादीनि करोति ॥ सू० ५ ॥

को प्राप्त हो गया ‘तए ण से उदयणे कुमारे बहुहिं राईसर—जाव
 सत्यवाहपभिइहिं सद्धि’ उसके मरने के बाद उस उदयन कुमार ने
 राजेश्वर से लेकर सार्धवाह तक अनक पुरुषों के साथ परिवृत होकर ‘रोयमाणे
 कंदमाणे विलवमाणे’ खून रुदन किया, खूब उच्चस्वर से आकन्दन किया,
 खून आर्त्तस्वर से विलाप किया । ‘सयाणीयस्स रण्णे महया इड्ढिसकार
 समुदण्ण णीहरण करेइ’ और अपने पिता शतानीक नरेश की अपने विभव
 के योग्य उचित विधि के अनुसार श्मशानयात्रा निकाली । ‘करित्ता बहुइ
 लोइयाइ मयकिच्चाइ करेइ’ दाहमस्कार करके फिर उसने समस्त मृत्यु
 अवसर पर होनेवाले लौकिक कार्य किये । भावार्थ स्पष्ट है । ॥ सू० ५ ॥

गया ‘तए ण से उदयणे कुमारे बहुहिं राईसरजावसत्यवाहपभिइहिं सद्धि’
 तेना मृत्यु पछी ते उदयन कुमारे राजेश्वर तथा सार्धवाह वगेजे
 अनेक पुरुषो साथे भणीने ‘रोयमाणे कंदमाणे विलवमाणे’ भूय रुदन
 कर्तुं, भूय उच्चस्वरेण आकन्दन कर्तुं, भूय आर्त्तस्वरेण विलाप कर्तुं
 ‘सयाणीयस्स रण्णे महया इड्ढिसकारसमुदण्ण णीहरण करेइ’ अने
 पोताना पिता शतानीक राजानी पोताना वेषवना प्रभापुमा योग्य विधि
 प्रमाणे श्मशानयात्रा काढी करित्ता बहुइ लोइयाइ मयकिच्चाइ करेइ
 दाहमस्कार करीने पछी तमाअ मृत्यु अवसर पर कर्त्ता योग्य लौकिक कार्य
 कर्त्ता भावार्थ स्पष्ट छे ॥पा॥

मूलम्—मृ० ६

तए ण ते बहवे राईसर-जाव-सत्यवाहा उदयण कुमार महयार
 रायाभिसेएण अभिसिंचति । तए ण से उदयणे कुमारे राया जाए महया० ।
 तए ण से बहस्सड्दत्ते दारए उदयणस्स रण्णो पुरोहिण जाए । से ण उदय
 णस्स रण्णो पुरोहिणरुम्म करेमाणे सव्वट्ठाणेषु सव्वभूमियासु अतेउरे य
 दिन्नयियारे जाए यावि होत्था । तए ण से बहस्सड्दत्ते पुरोहिण उदयणस्स
 रत्तो अतेउरे वेलासु य अवेलासु य कालेसु य अकालेसु य राओ य
 विद्याले य पविसमाणे, अण्णया कयाइ पडमावर्द्धए देवीए सद्धि सपलम्मे यावि
 होत्था । पडमावर्द्ध देवीए सद्धि उराळाइ भोगभोगाइ भुंजमाणे विहरइ ॥मृ० ६॥

टीका—मृ० ६

‘ तए ण ते ’ इत्यादि । ‘ तए ण ते ’ ततः खलु ते बहवः ‘ राईसर-
 जाव-सत्यवाहा ’ राजेश्वर-यावत्सार्थवाहा ‘ उदयनं कुमार ’ महया २ ‘ महतार
 ‘ रायाभिसेएण ’ राजाभिषेकेण=राज्याभिषेकविधिना, ‘ अभिसिंचति ’ अभिषिञ्चति=
 अभिषिक्त करोति । ‘ तए ण से ’ ततः खलु म उदयन कुमारो राजा जातः ।

‘ तए ण ते ’ इत्यादि ।

‘ तए ण ’ मृत्युकृत्य हो जाने के बाद ‘ ते बहवे राईसर-जाव
 सत्यवाहा ’ उन समस्त राजेश्वर से लेकर नगर के साहूकारों ने मिल-जुलकर
 ‘ उदयण कुमार महयार रायाभिसेएण ’ उदयन कुमार का बड़े ही
 उत्सव के साथ राज्याभिषेक ‘ अभिसिंचति ’ किया ‘ तए ण से उदयणे
 कुमारे राया जाए ’ वह उदयन कुमार अब राजा बन गया । ‘ महया० ’

तए ण ते इत्यादि

‘ तए ण ’ मृत्यु पछीना लौकिक व्यवहारोनु काम पूरु यध रह्या पछी
 ‘ ते बहवे राईसर-जाव-सत्यवाहा ’ तामाभ राजेश्वर अने नगरना शाहुकारो हुणी-
 भणीने ‘ उदयण कुमार महयार रायाभिसेएण ’ उदयन कुमारना महान
 उत्सवपूर्वक राज्याभिषेक ‘ अभिसिंचति ’ क्यो ‘ तए ण से उदयणे कुमार
 राया जाए ’ ते उदयन कुमार हवे राजा तरीके राजगद्दी पर आब्या,

स कीदृशः ? 'महया०' महाहिमवन्महामलयमन्दरमहेन्द्रसारः=धैर्यगाम्भीर्य
मर्यादादिगुणयुक्तः । 'तए णं से' तत् खलु स बृहस्पतिदत्तो दारकः उदय
नस्य राज्ञः 'पुरोहिण जाण' पुरोहितो जातः । 'से ण' स खलु=बृहस्पति
दत्तः पुरोहितः 'उदयणस्स रण्णो' उदयनस्य राज्ञः 'पुरोहिणकम्म करेमाणे'
पुरोहितकर्म कुर्वन् 'सव्वट्ठाणेषु' सर्वस्थानेषु=शयनभोजनादिसमस्तस्थानेषु
'सव्वभूमियासु'=प्रासादगृहकोष्ठकोषागारादिषु 'अतेउरे य' अन्तःपुरे च 'दिन्नविचारे'
दत्तविचारः=दत्तराजाभिप्राय सर्वत्र सचरणार्थे प्राप्ताराजाज्ञ इत्यर्थः, जातश्चाप्य
भवत्=सर्वत्राऽप्रतिपन्नविहारोऽभूत् । 'तए ण' तत् खलु=एव प्राप्ताराजा-
ज्ञानन्तरं स बृहस्पतिदत्तः पुरोहितः उदयनस्य राज्ञः 'अतेउरे' अन्तःपुरे

यह धैर्य, गाम्भीर्य एव मर्यादादिक राजगुणों से सुशोभित होने लगा । 'तए
ण से बृहस्पतिदत्ते दारण उदयणस्स रण्णो पुरोहिण जाण' वह बृहस्पतिदत्त
पुरोहित के पद पर प्रतिष्ठित हो गया । 'से ण उदयणस्स रण्णो पुरो
हिणकम्म करेमाणे' वह उदयन राजा का पुरोहितकर्म करता हुआ
'सव्वट्ठाणेषु' राजा के शयन भोजन आदि सब स्थानों में 'सव्वभूमियासु'
सब भूमिकाओं में अर्थात् सत्र राजमहलों आदि में 'अतेउरे य' और राजा के
अन्तःपुर में भी 'दिन्नविचारे जाण यावि होत्या' जाने के लिए राजा का
अभिप्रायवाला अर्थात् राजा की आज्ञा प्राप्त किया हुआ वैराग-टोका जाता आता था ।
'तए ण से बृहस्पतिदत्ते फिर तो वह बृहस्पतिदत्त 'उदयणस्स'
अतेउरे वेलासु य अवेलासु य कालेसु य अकालेसु य राओ य वियाले

महया०' ते धैर्य, गाम्भीर्य અને મર્યાદા આદિ રાજગુણોથી સુશોભિત
થવા લાગ્યા, તપ્પણ સે બૃહસ્પતિદત્તે દારણ ઉદયણસ્સ રણ્ણો પુરોહિણ જાણ'
તે બૃહસ્પતિદત્ત પુરોહિતના પદ ઉપર સ્થાન પામ્યા 'સે ણ ઉદયણસ્સ રણ્ણો
પુરોહિણકમ્મ કરેમાણે' તે ઉદયન રાજાના પુરોહિત કર્મ કરતો થકો.
'સવ્વટ્ઠાણેસુ' રાજાની શયન ભોજન આદિ જગ્યાએ 'સવ્વભૂમિયાસુ'
રાજાના જગ્યા રાજમહેલો આદિમાં 'અતેઉરે ય' અને અન્તપુરમાં પણ
'દિન્નવિચારે' જવા આવવા માટે રાજાનો અભિપ્રાય મેળવેલો અર્થાત્
રાજાની આજ્ઞા પ્રાપ્ત કરેલો વગર ટોક-ટોક જતો આવતો 'તપ્પણ સે બૃહસ્પતિ-
દત્તે' ફરી તો તે બૃહસ્પતિદત્ત ઉદયણસ્સ રણ્ણો અતેઉરે વેલાસુ ય અવેલાસુ
ય કાલેસુ ય અકાલેસુ ય રાઓ ય વિયાલે ય પવિસમાણે તે ઉદયન રાજાના

‘वेलासु य’ वेलासु च=उचितावसरेषु ‘अवेलासु य’ अवेलासु च=अनवसरेषु
 भोजनशयनादिकालरूपेषु ‘कालेसु य’ कालेसु च=मथमतस्त्रिपहरादिषु
 ‘अकालेसु य’ अकालेषु च=मध्याह्नादिषु ‘रात्रौ य’ रात्रौ च ‘त्रियाळे य’
 विकाले च=सन्ध्याया ‘पविसमाणे’ प्रविशन् ‘अण्णया कयाइ’ अन्यदा
 कदाचित्=एकस्मिन् समये ‘पडमावईए देवीए सद्धि’ पञ्चावत्या देव्या सार्धं
 ‘संपल्लगे यावि’ संपल्लग्नश्चापि=आसक्तश्चापि ‘होत्था’ अभवत् । पञ्चावत्या देव्या
 सार्धं ‘उराळाइ’ उदारान् ‘भोगभोगाइ’ भोगभोगान्=विषयसुखानि
 ‘भुजमाणे’ भुञ्जानः विहरति ॥ मू० ६ ॥

य पविसमाणे’ उद्ययन राजा के अतपुर मे योग्य समय मे, भोजन
 एव शयन आदिरूप विकाल समय मे, दिन के प्रथम, तृतीय आदि प्रहरों
 मे, मध्याह्न आदिरूप अकाल मे, रात्रि मे, एव संध्या मे भी आने जाने
 लगा । इसे किसी भी समय मे अतपुर में जाने आने का रोक नहीं
 था । ‘अण्णया कयाइ’ एक समय की बात है कि— ‘पडमावईए देवीए
 सद्धि संपल्लगे यावि होत्था’ इस प्रकार के स्वतंत्र आने जाने से इसका
 अनुचित मवध भी पञ्चावती देवी के साथ हो गया, और इसने ‘पडमावईए
 देवीए सद्धि उराळाइ भागभोगाइ भुजमाणे विहरइ’ पञ्चावती के साथ
 मनुष्यसम्बन्धी उदार कामभोगों को भोगने लगा ।

भावार्थ— राजेश्वर आदि समस्त जनों ने मिल-जुल कर शतानीक
 नरेश के संपूर्ण मृत्यु-कृत्य हो चुकने पर उसके पुत्र उद्ययन कुमार को
 अतपुरमा योग्य समये, भोजन आने शयन आदि आनगी समये, द्विपसना
 प्रथम, त्रीन आदि प्रहरोमा, मध्याह्न आदि अकाल (योग्य समय नहीं ते)
 भा रात्रीमे आने साथ काले आववा जवा लाग्यो, पुरोहित अतपुरमा गमे
 तयारे जाय आवे तो तेने ठेअ रोक शक्तु नहि आ प्रमाणे स्वतंत्र रीते
 तेनु आववानु आने जवानु थवाथी पञ्चावती देवी साथे तेने अनुचित
 सणध पल्लु यछ गयो आने ते ‘पडमावईए देवीए सद्धि उराळाइ भोगभोगाइ
 भुजमाणे विहरइ’ पञ्चावतीनी साथे मनुष्यसम्बन्धी उदार कामभोगोने
 लोगववा लाग्यो ।

भावार्थ— राजेश्वर आदि सौ भाणुसोमे मणीने शतानीक राजवीना
 मृत्यु पछीनी तमाय किया यछ रह्यो पछी तेना कुमार उद्ययनने

मूलम्—सू० ७

इमं च ण उदयणे राया ण्हाए जाव विभूसिए जेणेव पउमावई देसी नेणेव उवागच्छइ । तए णं से उदयणे राया वहस्सइदत्तं पुरोहिंय पउमाव-
ईए देवीए सद्धि उरालाड भोगभोगाइ भुजमाण पासइ, पासित्ता आसुरुत्ते
तिवल्लियं मिउडिं णिलाडे साहट्टु उहस्सइदत्तं पुरोहिंय पुरिसेहिं गिण्हावेइ,
गिण्हावित्ता जाव एएण विहाणेण वज्ज आणवेड । एव खलु गोयमा वहस्सइ-
दत्ते पुरोहिंए पुरा पोराणाण जाव विहरइ ॥ सू० ७ ॥

अभिषेकपूर्वक राजगद्दा पर स्थापित कर दिया । अब तो उदयन कुमार युवराज
से नृपति बन गये । राजयोग्य सुन्दर गुणों से वे विभूषित होन लगे, धैर्य
गाभीर्य आदि समस्त राजोचित गुण-उन्मेष निवास करने लगे । उन्होंने ने
अपने यद्वा के पुरोहित पद पर अपने बालमित्र बृहस्पतिदत्त को स्थापित कर
दिया । बृहस्पतिदत्त पुरोहित को अतपुर में हरएक समय आने जाने की छूट
भी मिल गई । जब इसकी इच्छा होती तब यह वहा चला जाता और जब
इच्छा होती वहा से चला आता । एक समय की बात है कि इस प्रकार की
स्वतंत्रता ने इसके जीवनपट मे एक विलक्षण परिवर्तन किया-पद्मावती देवी जो
उदयन नरेश की रानी थी, उसके साथ इसका अनुचित सम्बन्ध स्थापित हो गया ।
वह उस पद्मावती रानी के साथ मनुष्यसम्बन्धी कामभोगों को भोगने लग ॥ सू० ६ ॥

अभिषेकपूर्वक राजगद्दी पर ऐसाड्या, ने उदयन कुमार राजकुमार
हता, ते नृपति-राजा जनी गया, राजना जेवा नेधजे तेवा सुन्दर शुद्धोत्थी
ते शोभावा लाग्या, धैर्य, गाभीर्य, आदि तमाभ राजना उचित शुद्धो तेनाभा
घर करीने रडेवा लाग्या, तेले पोताना यामे पुरोहित पद पर पोताना
बालमित्र बृहस्पतिदत्तने स्थान आय्यु बृहस्पतिदत्त पुरोहितने अतपुरमा जमे
त्यारे पोतानी छच्छा सुज्ज जेवा-आववानी छुट भणी गर्भ, न्यारे तेनी
छच्छा थाय त्यारे अतपुरमा जय, अने छच्छा थाय त्यारे त्याधी पाछा
आव्या आवे, ओक वज्जतनी वात छे के - पुरोहितने भणेली स्वतंत्रताजे
तेना ज्ञानमा ओक विलक्षण परिवर्तन कर्तु - पद्मावती देवी ने उदयन
राजना राणी छे, तेना साथे पुरोहितने अनुचित सम्बन्ध जधाध जये,
अने ते पद्मावती राणी साथे मनुष्यसम्बन्धी उदार कामभोगाने लोगतवा
लाग्ये ॥ सू० ६ ॥

ટીકા—સૂ. ૭

‘ હમ ચ ન ’ इत्यादि । ‘ हम् च न ’ अस्मिन्-अनसरे खलु उदयनो राजा ‘ ण्हाए ’ स्नातः=कृतस्नानः ‘ जावविभूसिए ’ यावद्विभूषितः=यावत्सर्वालङ्कारविभूषितः ‘ जेणेव पउमावई देवी ’ यत्रैव पद्मावती देवी=यस्मिन्-अन्तःपुरे पद्मावती देवी तिष्ठति ‘ तेणेव ’ तत्रैव=तत्पार्श्वे ‘ उवागच्छइ ’ उपागच्छति ‘ तए ण से ’ ततः खलु स उदयनो राजा बृहस्पतिदत्त पुरोहितं पद्मावत्या देव्या सार्धं उदारान् भोगभोगान् भुञ्जान पश्यति, दृष्ट्वा ‘ आसु रुत्ते ’ आशुरुष्टः शीघ्रं कोपाविष्ट ‘ तिवलिय ’ त्रिवलिका=त्रिवलियुक्ता ‘ मिउडिं ’

‘ હમ ચ ન ’ इत्यादि ।

एक समय की बात है कि—जब पुरोहितजी पद्मावती देवी के साथ विलास कर रहे थे ‘ हम् च न ’ इसी अवसर पर ‘ उदयणे राया ’ उदयन नरेश ‘ ण्हाए जाव विभूसिए ’ नहा-धोकर एव राजसी ठाट-बाट से सुसज्जित हो कर ‘ जेणेव पउमावई देवी तेणेव उवागच्छइ ’ जहां वह पद्मावती देवी थी वहां आये ‘ तए ण से उदयणे राया बहस्सइदत्त पुरोहिय पउमावईए देवीए सद्धि उरालाइ भोगभोगाइ भुंजमाण पासइ ’ आते ही उदयन नरेश ने बृहस्पतिदत्त पुरोहित को पद्मावती के साथ उदार भोगभोगों को भोगते हुए देखा । ‘ पासित्ता आसुरुत्ते तिवलिय मिउडिं णिलाडे साहइ बहस्सइदत्त पुरोहिय पुरिसेहिं गिण्हावेइ ’ देखते ही वह कुपित हो गया । क्रोध के आवेश से उनके

‘ હમ ચ ન ’ इत्यादि

એક સમયની વાત છે કે—જ્યારે પુરોહિતજી પદ્માવતી દેવીની સાથે વિલાસ કરી રહ્યા હતા, તે સમય પર ‘ ઉદયણે રાયા ’ ઉદયન નરેશ ‘ ણ્હાએ જાવ વિભૂસિયે નાહી-ધોઈને રાજવેશવ પ્રમાણે ઠાઠ-માઠથી તૈયાર થઈને જોણેવ પડમાવઈ દેવી તેણેવ ઉવાગચ્છઈ જ્યાં તે પદ્માવતી દેવી હતા ત્યાં આગ્યા તપ ન્ણ સે ઉદયણે રાયા વહસ્સઈદત્ત પુરોહિય પડમાવઈએ દેવીએ સદ્ધિ-ઉરાલાઈ ભોગભોગાઈ ભુજમાણ પાસઈ આવતાજ ઉદયન રાજાએ બૃહસ્પતિદત્ત પુરોહિતને પદ્માવતી દેવીના સાથે ઉદાર ભોગોને ભોગવતો જોયો ‘ પાસિત્તા આસુરુત્તે તિવલિય મિઉડિં ણિલાડે સાહઈદ્દુ વહસ્સઈદત્ત પુરોહિય પુરિસેહિ ગિણ્હાવેઈ ’ જોતાની સાથેજ તે ક્રોધાચ્છાન, યદ્ય અયો, ક્રોધના

भुक्ति 'गिलाडे' लगटे 'साहडु' सहस्य=उन्नीय बृहस्पतिदत्त पुरोहितं
'पुरिसेहि' पुरुषैः=राजपुरुषैः 'गिण्हावेइ' ग्राहयति, ग्राहयिता 'जाव' यावत्
'एएण विहाणेण' एतेन प्रत्यक्षदृश्यमानेन विधानेन 'वज्झ' वध्यं 'आणवेइ'
आज्ञापयति ।

भगवानाह—'एव खलु' इत्यादि । एव खलु 'गोयमा' हे गौतम !
बृहस्पतिदत्तः पुरोहितः 'पुरा पाराणाणं' पुरा पुराणाना=पुरा=पूर्वं पुराणाना=
पूर्वकालकृताना 'जाव विहरइ' यावद् विहरति । अत्र यावच्छब्दात्—'दुद्धि
णाण दुप्पडिक्कताण असुभाण पावाण कडाण कम्माण पापक फलवित्ति विसेसं
पच्चणुम्वमाणे' इति सग्राह्यम् । एषा व्याख्याऽस्यैव प्रथमाध्ययने द्वादशमूत्रे
कृता । विहरति वर्तने ॥ मू० ७ ॥

मस्तक पर त्रिवलियुक्त भुक्कुटी तन गई । उसन शात्रु ही अपन नौकरो द्वारा
बृहस्पतिदत्त पुरोहित को पकडवा लिया । 'गिण्हावित्ता जाव एएण विहाणेण
वज्झ आणवेइ' पकडवा कर उसने उसके इसकृत्य के अनुमार उस वध्य
घोषित किया है । 'एव खलु गोयमा ! वहस्सइदत्ते पुरोहिण पुरा पाराणाण
जाव विहरइ' भगवान कहते हैं कि हे गौतम ! इस प्रकार यह बृहस्पतिदत्त
पुरोहित पूर्वोपार्जित अपने अशुभतम कर्मों का यह फल भोग रहा है ।

भावार्थ— एक समय की बात है जब कि पुरोहित जो पद्मावती
देवी के साथ वैषयिक क्रीडाएँ कर रहे थे, उदयन नरेश स्नानादिक क्रियाओं
से निवृत्ति पा राजसी वेशभूषा से सजघजकर पद्मावती के विद्यासभवन पर

आवेशमा तेना भाथापर क्पावलाभा त्रण वल्लि साथे नेणना लेंवर अही गया,
अने तुरत तेले चोताना नाकणे द्वारा भृहस्पतिदत्त पुरोहितने पकडावी लीधे।
गिण्हावित्ता जाव एएण विहाणेण वज्झ आणवेइ 'पकडावी ठरीने तेने तेना
इत्य प्रमाणे तेने "भारी" नाणे ओवी न्हिरेरात करी 'एव खलु गोयमा !
वहस्सइदत्ते पुरोहिण पुरा पाराणाण जाव विहरइ' भगवान कहे छे छे छे गौतम !
आ प्रमाणे ते भृहस्पतिदत्त पुरोहित चोताना पूर्वोपार्जित अशुभतम कर्मोनु
ओ क्षण लोगवी रह्यो छे

भावार्थ— ओक समयनी बात छे के, न्याये पुरोहितओ पद्मावती देवी
साथे विषयक्रीडा करी रह्यो छेतो, तेवाभा उदयन गण स्नानादिक क्रियाओ करीने

મૂલ્ય—મૂ० ૮

વહસ્તદત્તે નં મતે ! દારણ્ણ ઇત્થો કાલગણ્ણ કહિં ગચ્છિહિં કહિં ઉવ
વજ્જિહિં ? ગોયમા ! વહસ્સદત્તેણ દારણ્ણ પુરોહિણ્ણ ચત્તસઠ્ઠિં વાસાદ્ધ પરમાઽ
પાલિત્તા અજ્જેવ તિભાગાવસેસે દિવસે મૂલીમિણે રૂપ સમાણે કાલમાસે કાલ
કિચ્છા ઇમીસે રયણપ્પમાણ પુઢીણ્ણ સસારો તદેવ જાવ પુઢીસુ । તત્થો હત્થિણાઝરે
ણયરે મિયત્તાણ પચ્ચાયાદસ્સદ્ધ । સેણ તત્થ વાઝરિણ્ણિં વહિણ્ણ સમાણે તત્થેવ હત્થિ
ણાઝરે નયરે સેટ્ઠિકુલંસિ પુત્તત્તાણં ગોહિં । સોદમ્મે રૂપ્પે મહાવિદેહેવાસે સિચ્છિ
હિં ણિવચ્છેવો ॥ મૂ० ૮ ॥

પચમ અજ્ઞયણસમ્મત્ત ॥ ૫ ॥

પહુંચતે હૈં, પહુંચતે હી વહા ડન્હોને રાની પદ્માવતી કે સાથ ડસકા અનુચિત વ્યવહાર દેસા ।
ઇસ વ્યવહાર કે દેસતે હી રાજા કે ચિત્ત મેં ક્રોધ કી ઝ્વાલા ભમક ડઠી ।
ઇસ દુષ્કૃત્ય કો દેસતે હી ડનકે મસ્તક પર શ્રુકુટિ તન ગઈ ।
ડહો ને અપને પરિચારકોં કો આદેશ દિયા કિ ઇસ દુષ્ટ કા શાઘ પકડ છો ।
આદેશ પાતે હી પરિચારકોં ને ડસે શીઘ્ર પકડ લિયા । ચક્રડતે હી નરેશ ને
ડસે ડસકે ઇસ અયોગ્યકૃત્ય કે અનુરૂપ દડબ્યવસ્થા વહોં પર કર લી, ઇસ
દડબ્યવસ્થા મેં વહ વધ્ય વાપિત કર દિયા ગયા હૈ । અત પ્રમુ કહતે હૈ—હે
ગોતમ ! ઇસ પુરોહિત કે નરક સદશવેદના ભોગને કા કારણ ડસકે કિયે હુણ
પાપકર્મ હૈં, જો જૈસા કરતા હૈ ડસકા ડસે ફલ અવશ્યર ભોગના પડતા હૈ । ॥ સૂ० ૭ ॥

રાજસી વેધ ભૂષા રાજવી શલ્યગારથી તમામ રીતે તૈયાર થઇને પદ્માવતીના
વિલાસ અવન પર પહોચ્યો છે તો ત્યા આગળ તેમણે રાણી પદ્માવતીની સાથે
અનુચિત વ્યવહાર બોલ્યો, આ વ્યવહાર બોતાજ રાજના ચિત્તમા ક્રોધની
જ્વાલા ભમકી ઊઠી તેણે એ દુષ્કૃત્યને બોતાજ તેના નેણ ચડી ગયા અને
પોતાના નોકરોને હુકમ આપ્યો કે આ દુષ્ટને જલદી પકડી લો હુકમ મળતાજ
નોકરોએ જલદીથી તેને પકડી લીધો પકડી લીધા પછી, રાજાએ તેના
અયોગ્ય કૃત્યના પ્રમાણે દડ વ્યવસ્થા ત્યા આગળજ કરી આપી જે બહાર કર્યું કે
આ માણસ વધ કરવા યોગ્ય છે આ પ્રમાણે બહાર કરી દીધુ છે તેથી પ્રમુ
કહે છે કે હે ગોતમ ! એ પુરોહિત જે નરકના જેવી વેદના ભોગવે છે તેનું
કારણ તેણે કરેલું પાપકર્મ તેજ છે, જે માણસ જેવું કરે છે—તેને તેવું ફળ
અવશ્ય ભોગવવું પડે છે ॥ સૂ० ૭ ॥

ટીકા—મૃ ૮

ગૌતમઃ પૃચ્છતિ—‘વહસ્સદ્દત્તેણ મંતે દારણ’ વૃહસ્પતિદત્ત ‘સ્વલુ
મદન્ત’ દારણ ‘ઈઓ’ ઇતઃ=અસ્માદ્ મત્રાત્ ‘કાલગણ’ કાલગતઃ=મૃતઃ
સન્ ‘કહિં ગચ્છિદ્દિ’ કુત્ર ગમિષ્યતિ ‘કહિં ઉવવજ્જિદ્દિ’ કુત્રોત્પત્સ્યતે ?
‘ગોયમા’ હે ગૌતમ ! વૃહસ્પતિદત્તઃ સ્વલુ દારણ પુરોહિતઃ ‘ચડસદ્દિ વામાઈ’
ચતુષ્પદિ વર્ષાણિ પરમાયુઃ=ઉત્કૃષ્ટમાયુઃ પાલયિતા ‘અજ્જેવ’ અત્રૈવ ‘તિમાગા-
વસે દિવસે’ તિમાગાવસેપે દિવસે=દિવસસ્ય ચતુર્થે પ્રહરે ‘સૂલીમિણ્ણે કણ
સમાણે’ સૂલીમિત્તઃ કૃતઃ સન્ કાલમાસે કાલ કૃત્વા ‘ઈમીસે’ અસ્મા ‘રયણ ૦’

‘વહસ્સદ્દત્તેણ’ ઇત્યાદિ ।

પુન ગૌતમ સ્વામી ને પ્રશ્ન સે પ્રશ્ન કિયા । ‘મંતે’ હે મદન્ત ! યહ
‘વહસ્સદ્દત્તે’ વૃહસ્પતિદત્ત પુરોહિત ‘ઈઓ કાલમાસે કાલ કિચ્ચા’ યહા સે
અપને સમય પર મર કર ‘કહિં ગચ્છિદ્દિ કહિં ઉવવજ્જિદ્દિ’ કહા જાયગા
ઔર કહા ઉત્પન્ન હોગા, ‘ગોયમા વહસ્સદ્દત્તે દારણે ચડસદ્દિ વામાઈ પરમાણ
પાલિતા અજ્જેવ તિમાગાવસેસે દિવસે’ હસ પ્રકાર ગૌતમ સ્વામી કા પ્રશ્ન
સુનકર પ્રશ્ન ને સમાધાન નિમિત્ત કહા— હે ગૌતમ ! યહ વૃહસ્પતિદત્ત પુરોહિત
કિ જિસકી ૬૪ વર્ષ કી ઉત્કૃષ્ટ આયુ હૈ આજ અપની સપૂર્ણ આયુ કે સાથ
હોતે હી ચતુર્થ પ્રહર મેં ‘સૂલીમિણ્ણે કણ’ સૂલી પર ચઢાને સે ‘કાલમાસે
કાલ કિચ્ચા’ ઠીક ડસી સમય પર મર કર ઇમીસે રયણપ્પમાણ પુઢવીણ’ હસી

‘વહસ્સદ્દત્તેણ’ ઇત્યાદિ

હસી ગૌતમ સ્વામીએ પ્રશ્ન કર્યો ‘મંતે હે મદન્ત ! તે
‘વહસ્સદ્દત્તે’ વૃહસ્પતિદત્ત પુરોહિત ઇઓ કાલમાસે કાલ કિચ્ચા’
ત્યાથી પોતાનો મમય પૂરો થતા મરણ પામીને ‘કહિં ગચ્છિદ્દિ કહિં ઉવ
વજ્જિદ્દિ’ કયા જશે ? અને કયા ઉત્પન્ન થશે ? ‘ગોયમા વહસ્સદ્દત્તે દારણ
ચડસદ્દિ વામાઈ પરમાણ પાલિતા અજ્જેવ તિમાગાવસેસે દિવસે’ આ પ્રમાણે
ગૌતમ સ્વામીનો પ્રશ્ન સાંભળીને પ્રભુએ તેમના સમાધાન પાઠે કહ્યું હે ગૌતમ !
તે વૃહસ્પતિદત્ત પુરોહિતની ૬૪ વેસઠં વર્ષની ઉત્કૃષ્ટ આયુધ્ય છે, આજ
તેની સપૂર્ણ આયુધ્યની સ્થિતિ પૂરી થવાથી દિવસના ચોથા પ્રહરમા
સૂલીમિણ્ણે કણ’ સૂલી પર ચઢાવવાથી ‘કાલમાસે કાલ કિચ્ચા’ ધરાધર

રત્નમભાયા પૃથિવ્યા નૈરયિકતયોત્પત્સ્યતે । ‘સસારો’ સંસારઃ=મબાદ્ મવા-
ન્તરભ્રમણ ‘તદેવ’ તથૈવ યથા પ્રથમાધ્યયને વર્ણિતસ્તદ્વત્ ‘જાવ પુઢવીસુ’
યાવત્ પૃથિવીપુ=પૃથિવીકાયેપુ=અનેકશતસહસ્રઋત્ત ઉત્પત્સ્યતે । અત્ર યાવચ્ચત્ત-
વોધ્યોઽર્થઃ પ્રથમાધ્યયનસ્યૈકવિંશતિતમમૂત્રતો જ્ઞાતવ્યઃ । ‘તઓ’ તતો
નિઃસૃત્ય હસ્તિનાપુરે નગરે ‘મિયત્તાણ’ મૃગતયા ‘પચ્ચાયાહસ્સહ’ પ્રત્યાયાસ્યતિ ।
‘સે ણ’ સ સ્વલ્લ ‘વાઝરિણ્ઠિ’ વાઝુરિકૈઃ=વ્યાધૈ ‘વહિણ સમાણે’ વધિતઃ-
વધ પ્રાપ્તઃ હતઃ સન્ ‘તત્થેવ’ તત્રૈવ હસ્તિનાપુરે નગરે ‘સેટ્ઠિકુલસિ’ શ્રેષ્ઠિ
કુલે ‘પુત્તણ’ પુત્રતયા ઉત્પત્સ્યતે । ‘વોહિ’ વોપિ મોત્સ્યતે । ‘સોહમ્મે

રત્નપ્રભા પૃથિવી મે નારકી કી પર્યાય મે ઉત્પન્ન હોગા ‘સસારો તદેવ’ એક
મવ સે દૂસરે મવો મે ભ્રમણ કરને રૂપ સસાર હસકા વેસા હા હોગા જૈસા
પ્રથમ અધ્યયન મે મૃગાપુત્ર કા વર્ણન હુઆ હ અર્થાત્ યહ ‘જાવ પુઢવીસુ’
પૃથિવી કાય મે લાઘો વાર ઉત્પન્ન હોગા । બાદ પ્રથમ અધ્યયન કે ૨૧ વે
મૂત્ર મે જો ભ્રમણ કા વૃત્તાન્ત વર્ણિત હુઆ હૈ વહી યહા પર ‘યાવત્’
શબ્દ સે ડસકા જાનના ચાહિયે । પશ્ચાત્ ‘તઓ હત્થિણાઝરે મિયત્તાણ
પચ્ચાયાહસ્સહ’ વહા સે નિકલ કરે યહ હસ્તિનાપુર મે તિયજ્ઞગતિ મે મૃગ કી
પર્યાય સે ઉત્પન્ન હોગા । ‘સે ણ તત્થ વાઝરિણ્ઠિ વહિણ સમાણે’ યહ હસ
પર્યાય મે શિકારિયો દ્વારા મારા જાકર ‘તત્થેવ હત્થિણાઝરે સેટ્ઠિકુલસિ’ ડસી
હસ્તિનાપુર નગર મે કિસી સેઠ કે યહા પુત્ર રૂપ સે ઉત્પન્ન હોકર સ્થવિરો કે

તે સુઅથે બ્રમણ પામીને ‘હમીસે રથણવ્વમાણ તે રત્નપ્રભા પૃથિવીમા નારકીની
પર્યાયમા ઉત્પન્ન થશે ‘સસારો તદેવ’ એક ભવમાથી ખીન્ને બ્રમણ કરવા રૂપ
મસાર તેના એવો હશે કે જેવી રીને પહેલા અધ્યયનમા મૃગાપુત્રના સસારનું
વર્ણન છે અર્થાત્ તે ‘જાવ પુઢવીસુ’ પૃથિવીકાયમા લાઘોવાર ઉત્પન્ન થશે
તે પછી પહેલા અધ્યયનના ૨૧મા સૂત્રમા જે બ્રમણનું વૃતાન્ત કરેલ છે તેજ
અહિ ‘યાવત્’ શબ્દથી આનું વર્ણન બાણી લેવુ જોઇએ પછી
‘તઓ હત્થિણાઝરે મિયત્તાણ પચ્ચાયાહસ્સહ’ ત્યાથી નીકલીને તે હસ્તિનાપુરમા
તિર્યચ ગતિમા મૃગની પર્યાયથી ઉત્પન્ન થશે ‘સે ણ તત્થ વાઝરિણ્ઠિ
વહિણ સમાણે’ એ તે પર્યાયમા શિકારીઓ દ્વારા માર્યો જશે તત્થેવ
‘હત્થિણાઝરે ણયરે સેટ્ઠિકુલસી’ પછી તે હસ્તિનાપુર નગરમા કેાઇ એક

कप्पे ' सौधर्मे कल्पे देवो भविष्यति । महाविदेहे वर्षे ' सिञ्जिहिह ' सेत्स्यति ।
' णिक्खेवो ' निक्षेपः-समाप्तिवाक्यम् । ' बोधिं भोत्स्यते ' इत्यादीना व्याख्या-
पूर्वाध्ययनवद्वोध्या ॥ सू० ८ ॥

॥ इति श्री-विश्वविद्यात-जगद्गुरु-प्रसिद्धवाचक-पञ्चदशमापाकलितललितकलापालापक-
प्रविशुद्धगणपथनैकप्रथमनिर्मायक-वादिमानमदक-श्रीशाहू उत्रपतिकोल्हापुरराजप्रदत्त-
' जैनशास्त्राचार्य'-पदभूषित-कोल्हापुरराजगुरु-बालनरसचारि-जैनाचार्य-
जैनधर्मदिवाकर-पूज्यश्री-प्रासीलाल प्रतिविराचिनाया श्री-विपाक-
श्रुते दु खविपाकनामकप्रथमश्रुतस्कन्धस्य विपाकचन्द्रिकाख्याया
व्याख्यायाम् बृहस्पतिदत्त नामक पञ्चमाध्ययन सम्पूर्णम् ॥ १.५ ॥

निकट धर्म श्रवण कर मोक्ष को प्राप्त करेगा ' सोहम्मे कप्पे महाविदेहे वासे
सिञ्जिहिह णिक्खेवो ' सम्यक्त्व की प्राप्ति से यह मर कर सौधर्म स्वर्ग का
देव हो वहा से ज्युत होकर विदेह क्षेत्र में उत्पन्न हा मुनिधर्म की आराधना
से सिद्धि स्थान का भोक्ता बनेगा । निक्षेप-हे जम्बू ! इस पचम अध्ययन का
भाव जैसा भगवान ने फरमाया है वैसा ही मैंने तेरे से कहा है । भावार्थ स्पष्ट
है । ॥ सू० ८ ॥

॥ इति श्री विपाकश्रुतक दु खविपाकनामक प्रथम श्रुतस्कन्ध की ' विपाकचन्द्रिका '
टीका के हिन्दी अनुवाद मे ' बृहस्पतिदत्त ' नामक
पाचवो अध्ययन सम्पूर्ण ॥ १-५ ॥

शेठने त्या पुत्रइपथी उत्पन्न थधने स्थविरोनी पासे धर्मश्रवणु करी णोधिणीज
(सम्यक्त्व) ने प्राप्त करशे ' सोहम्मे कप्पे महाविदेहे वासे सिञ्जिहिह
णिक्खेवो ' सम्यक्त्वनी प्राप्ति थया पछी ते भरणु पागीने सौधर्म स्वर्गमा
एव थशे, त्याथी म्थवीने महाविदेह क्षेत्रमा उत्पन्न थध मुनिधर्मनी आराधनाथी
सिद्धिस्थानने लोळता अनशे निक्षेप छे जम्बू ! आ पायमा अध्ययनना
भाव भगवाने ने प्रभाणु कहेल छे तेवाज भाव मे तमने कइल छे भावार्थ
स्पष्ट छे ॥८॥

इति विपाकश्रुतना ' दु खविपाक ' नामना प्रथम श्रुतस्कन्धनी ' विपाकचन्द्रिका '
टीकाना गुजराती अनुवादमा ' बृहस्पतिदत्त ' नामक पाचमु
अध्ययन सम्पूर्ण ॥१५॥

॥ અથ ષષ્ઠમધ્યયનમ્ ॥

મૂલમ્—સૂ. ૧

જમ્બૂસ્વામી પૃચ્છતિ—‘ જહ્ન મતે ’ इत्यादि ।

જહ્ન મતે ! છટ્ઠસ્સ ડકલેવો । એવ સ્વલુ જંતુ ! તેણ કાલેણ તેણ સમણ મહુરા ણયરી મહીરે ડજ્ઞાણે સુદરિસણે જકલે સિરિદામે રાયા વધુ સિરી મારિયા પુત્તે ણદિસેણે ણામ કુમારે અહીણ જાવ જુવરાયા । તસ્સણ સિરિદામસ્સ રણ્ણો સુવધૂ ણામ અમ્મચ્ચે હોત્થા સામમેયદંઢં ॥ સૂ. ૧ ॥

ટીકા—સૂ. ૧

‘ જહ્ન મતે ’ યદિ સ્વલુ મદન્ત ! ‘ છટ્ઠસ્સ ડકલેવો ’ ષષ્ઠસ્યોપક્ષેપ., પ્રારમ્ભવાક્યમ્, સ ચૈવમ્—‘ સમણેણ મગવયા મહાવારેણ જાવ સપત્તર્ણ દુહ્ધવિવાગાણ પચમસ્સ અજ્ઞયણસ્સ અયમટ્ટે પણ્ણત્તે ડટ્ઠસ્સ ણ મતે ! અજ્ઞયણસ્સ દુહ્ધવિવાગાણ સમ-ણેણ મગવયા મહાવીરેણ જાવ સંપત્તર્ણે કે અટ્ટે પણ્ણત્તે ’ । તણ ણ સે સુહમ્મે અણ ગારે જબ્બુ—અણગાર એવ વયાસી ઇતિ । ’ વ્પારુયા પૂવવત્ । એવ સ્વલુ હે જમ્બૂ. ’

ષષ્ઠ અધ્યયન

જમ્બૂ સ્વામી સુધર્મા સ્વામી સે પૂછતે હૈ— ‘ જહ્ન મતે ’ इत्यादि ।

‘ મતે ’ હે મદન્ત ! શ્રમણ મગવાન મહાવીર ને કિ જો સિદ્ધિસ્થાન કો પ્રાપ્ત હો જુકે હૈ દુહ્ધવિપાક કે પચમ અધ્યયન કા યહ વૃદ્ધસ્પતિવત્ત કા આપ્યાન રૂપ ભાવ પ્રકટ કિયા । વહ તો મૈને સુના પરંતુ ઇસ છટ્ટે અધ્યયન કા મગવાને વયા ભાવ ફરમાયા હૈ ? સુધર્માસ્વામી ફરમાતે હૈ— ‘ એવ સ્વલુ ’ इत्यादि ।

છટ્ઠ અધ્યયન

જમ્બૂ સ્વામી સુધર્મા સ્વામીને પૂછે છે ‘ જહ્ન મતે ’ इत्यादि

‘ મતે ’ હે મદન્ત ! શ્રમણ લગવાન મહાવીર કે જે સિદ્ધિસ્થાનને પ્રાપ્ત થયેલ છે તેમણે દુહ્ધવિપાકના પાચમા અધ્યયનના તે વૃદ્ધસ્પતિવત્તના આખ્યાનરૂપ ભાવ પ્રકટ કર્યો છે તે તો મેં સાંભળ્યા પરંતુ આ છટ્ટા અધ્યયનના ભાવ લગવાને શું ફરમાવ્યા છે ? સુધર્મા સ્વામી કહે છે એવ સ્વલુ इत्यादि હે જમ્બૂ ! ‘ છટ્ઠસ્સ ડકલેવો ’ છટ્ટા અધ્યયનનો ઉત્કેષ-ઉપોદ્ધાત

‘ तेण कालेण तेण समएण ’ तस्मिन् काले तस्मिन् समये ‘ मधुरा नगरी ’ मथुरा नगरी आसीत्, तत्र ‘ भडीरे उज्जाणे ’ भण्डीरमुद्यानम् ‘ सुदरिसणे जक्खे ’ सुदर्शनः—सुदर्शन—नामको यक्ष आसीत् । तत्र ‘ सिरिदामे राया ’ श्रीदाम-राजा आसीत् । तस्य—‘ वंधुसिरी भारिया ’ बन्धुश्रीभार्या आसीत् । तयो ‘ पुत्ते ’ पुत्रः ‘ णदिसेणे णाम कुमारे ’ नन्दिसेनो नाम कुमारः आसीत् । स कीदृश इत्याह—‘ अहीण० ’ इति । अहीनपरिपूर्णपञ्चेन्द्रियशरीरः ‘ जाव जुव गया ’ यावत् युवराजः । ‘ तस्सणं ’ तस्य खलु ‘ सिरिदामस्स रण्णो ’ श्री-दाम्नो राज्ञः ‘ सुवधू णाम ’ सुवन्धुर्नाम ‘ अमच्चे ’ अमात्यः । ‘ होथा ’ आसीत्,

हे जन्मू ! ‘ छट्ठस्स उक्खेवो ’ उठवे अध्ययन का उपोद्घात यहा करना चाहिये ।

‘ तेण कालेण तेण समएण ’ उस काल में एव उस समय में ‘ मधुरा नगरी ’ मथुरा नामकी नगरी थी । ‘ भडीरे उज्जाणे ’ उसमे भडीर नाम का उद्यान था । ‘ सुदरिसणे जक्खे ’ उस उद्यान मे सुदर्शन नाम का एक यक्ष रहता था । ‘ सिरिदामे राया ’ मथुरा नगरी के राजा का नाम श्रीदाम था । ‘ वंधुसिरी भारिया ’ इस राजा की रानी का नाम बंधुश्री था । ‘ पुत्ते णदिसेणे णाम कुमारे ’ इसके पुत्र का नाम नन्दिसेन कुमार था । ‘ अहीण जाव जुवराया ’ इसका शरीर बड़ा ही सुन्दर था । नरेश ने इसे युवराज पद पर अभिषिक्त कर दिया था । ‘ तस्स ण सिरिदामस्स रण्णो सुवधू णाम

अहि कहेवो लेख्ये

हे जन्मू ‘ तेण कालेण तेण समएण ’ ते काल अने ते समयने चिये ‘ मधुरा नगरी ’ मथुरा नामनी नगरी હતી ‘ भडीरे उज्जाणे ’ તેમાં ભડીર નામનો બગીચો હતો ‘ સિરિદામે રાયા ’ તે મથુરા નગરીના રાજાનું નામ શ્રીદામ હતું ‘ વંધુસિરી ભારિયા ’ તે રાજાની રાણીનું નામ બંધુશ્રી હતું ‘ પુત્તે નદિસેણે નામ કુમારે ’ તેના પુત્રનું નામ નન્દિસેન, કુમાર હતું ‘ અહીં જાવ જુવરાયા ’ તેનું શરીર ઘણું સુંદર હતું અને રાજાએ તેને યુવરાજ પદ પર અભિષેક કરી દીધો હતો તસ્સ ણ સિરિદામસ્સ રણ્ણો સુવધૂ નામ અમન્ને હોત્યા ’ શ્રીદામ રાજાને સુવધુ નામના મંત્રી

स कीदृशः ? ' सामभेयदंड० ' ' सामभेयदंड-उवप्पयाणणीति-सुप्पउत्तणयविहिन्नु ' सामभेददण्डोपप्रदाननीतिसुप्रयुक्तनयविधिज्ञः, इदमस्यैव चतुर्थाध्यायने द्वितीय सूत्रे व्याख्यातम् ॥ सू० १ ॥

मूलम्—सू० २

तस्सण सुवधुस्स अमच्चस्स बहुमिचीपुत्ते णाम दारए होत्था ।
अहीण० तस्सण सिरिदामस्स रण्णो चित्ते णाम अलंकारिए होत्था । सेण
सिरिदामस्स रण्णो चित्त बहुविह अलंकारियकम्म करेमाणे सन्वट्टाणेसु
सन्वभूमियासु अंतेउरे य दिण्णविचारे यावि होत्था ॥ सू० २ ॥

टीका—सू० २

' तस्सण ' इत्यादि । ' तस्सण ' तस्य खलु सुबन्धोरमात्यस्य ' बहु
मिचीपुत्ते णाम दारए होत्था ' बहुमित्रीपुत्रो नाम दारक आसीत् । स
कीदृशः ? इत्याह—' अहीण० ' अहीनपरिपूर्णपञ्चेन्द्रियशरीरः । ' तस्सण '

अमच्चे होत्था श्री दाम राजा का सुवधु नाम का एक अमात्य था । ' सामभेयदंड
उवप्पयाणणीति सुप्पउत्तणयविहिन्नु साम, भेद, दंड, उपप्रदा रूप राजनीति के
प्रयोग करने में यह विशेष कुशाम बुद्धि वाला था । भावार्थ स्पष्ट है ॥ सू० १ ॥

' तस्स सुवधुस्स० ' इत्यादि ।

' तस्स सुवधुस्स अमच्चस्स बहुमिचीपुत्ते णाम दारए होत्था ' सुवधु
का एक पुत्र था । जिसका नाम बहुमित्रीपुत्र था । ' अहीण० ' यह भी
बड़ा सुन्दर था । ' तस्स ण सिरिदामस्स रण्णो चित्ते णाम अलंकारिए
होत्था ' श्रीदाम राजा का एक अलंकारिक नापित—नाई था इसका नाम चित्र

प्रधान होता । ' सामभेयदंडउवप्पयाणणीतिसुप्पउत्तणयविहिन्नु ' साम, भेद,
दंड, उपप्रदान रूप (दाम) राजनीतिना प्रयोग करवाया तो विशेष
कुशालबुद्धि (तीक्ष्णबुद्धि) पायेता होता भावार्थ स्पष्ट है ॥ १॥

' तस्स सुवधुस्स ' इत्यादि

' तस्स सुवधुस्स अमच्चस्स बहुमिचीपुत्ते णाम दारए होत्था '
सुवधु भत्रीना अके पुत्र होता हेतु नाम ' बहुमित्रीपुत्र ' हेतु ' अहीण० '
तो पद्य बहुल सुन्दर होता ' तस्स ण सिरिदामस्स रण्णो चित्ते णाम अलंकारिए
होत्था ' श्रीदाम राजाने अके अलंकारि नापित—नाई (हजाम) ' होता,

तस्य खलु श्रीदाम्नो राज्ञः 'चित्ते णाम अलकारिए होथा' चित्रो नाम अल-
ङ्कारिकः=नापितः आसीत् । 'से ण' स खलु चित्रः=चित्रनामालङ्कारिकः,
श्रीदाम्नो राज्ञः 'चित्त' चित्रम्-आश्चर्यजनकं बहुविधं=नानाप्रकार 'अल-
कारियकम्म' अलङ्कारिकर्म=क्षौरकर्म 'करेमाणे' कुर्वन् 'सन्वट्ठाणेसु'
सर्वस्थानेषु=शयनभोजनादिसमस्तस्थानेषु 'सन्वभूमियासु' सर्वभूमिकासु=
प्रामादगृहकोष्ठकोष्ठागारादिषु 'अतेउरे य' अन्तःपुरे च 'दिण्णवियारे' दत्त-
विचार.-विचरण-सचरण विचारः, दत्तः-राज्ञा आदिष्टो विचारो यस्मै स
तथा, यस्य सर्वत्रान्तःपुरे सचरार्थमाज्ञा नृपेण दत्ताऽऽसीत्, स इत्यर्थः ।
चाप्यभवत् ॥ सू० २ ॥

मूलम्—सू० ३

तेण काळेण नेण समएण सामी समोसडे । परिसा राया य णिगओ
जाव पडिगया रायावि गओ । तेण काळेण तेण समएण समणस्स जेहे जाव

था । 'से ण सिरिदामस्स रण्णो चित्तं बहुविह अलकारियकम्म करेमाणे
सन्वट्ठाणेसु सन्वभूमियासु अतेउरे य दिण्णवियारे यावि होत्था' यह
राजा का आश्चर्य जनक विविध प्रकार का अलकारिक कर्म-क्षौरकर्म क्रिया
करता था । यह राजा का अत्यन्त विश्वास पात्र था । इसलिये नरेश ने इसे
'सन्वट्ठाणेसु' सर्वस्थान-शयन, भोजन आदि समस्त स्थानों में 'सन्वभूमियासु'
समस्तभूमिका-प्रासादगृह एवं कोष्ठागार आदि समस्त भूमि में और 'अते-
उरे य' अपने रणवाम में 'दिण्णवियारे' आने जाने की छूट दे रखी थी ।
भावार्थ स्पष्ट है ॥ सू० २ ॥

तेनु नाम चित्रं ह्य, 'से ण सिरिदामस्स रण्णो चित्तं बहुविह अलकारिय
कम्म करेमाणे सन्वट्ठाणेसु सन्वभूमियासु अतेउरे य दिण्णवियारे यावि होत्था'
ते राजाना आश्चर्यजनक विविध प्रकारना अलकारिक काम-क्षौरकर्म
(हन्तव्य) करते हुते ते राजानो बहुविध विधासपात्र हुते, तेही राजानो
तेने 'सन्वट्ठाणेसु' सर्वस्थान-शयन, भोजन आदि तमाम स्थानोमा,
तमाम प्रकारना राजभट्टिर अर्थात् कोष्ठागार आदि तमाम स्थानमा अने
'अतेउरेय' पोताना राज्ञी-निवासमा 'दिण्णवियारे' आववा जवानी छुट
आपी हुती भावार्थ स्पष्ट छे ॥ सू० २ ॥

रायमग ओगादे तदेव हत्थी आसे पुरिसे पासइ । तेसिं च ण पुरिमाणं मज्झ
गय एग पुरिस पासइ जाव णरणारीसंपरिउड । तए ण त पुरिसं रायपुरिसा
चचरसि तत्तसि अओमयसि समजोडयंसि, सीहासणमि, णिवेसावेति ।
तयाणतर च ण पुरिसाण मज्झगय त पुरिस उहुहिं अयकलसेहिं तत्तेहिं
समजोडभूएहिं, अप्पेगइया तंउभरिएहिं, अप्पेगइया तउयभरिएहिं, अप्पे
गइया सीसगभरिएहिं कल २ भरिएहिं, अप्पेगइया खारतेल्लभरिएहिं
महया २ रायाभिसेएण अभिसिंचंति । तयाणतर च ण तत्तअओमय सम
जोडभूय अओमयसहासएण गहाय हार पिणद्धेति । तयाणतर च ण अद्धहार
जाव पइं मउड चिंता तदेव जाव चागरेइ ॥ सू० ३ ॥

टीका—सू० ३

‘ तेण कालेण ’ इत्यादि । ‘ तेण कालेण तेणं समएण ’ तस्मिन् काले
तस्मिन् समये ‘ सामी समोसडे ’ स्वामी=श्रीवर्मानस्वामी समवसृतः=समा-
गतः । धमश्रवणार्थं परिपद् निर्गता, राजाऽपि निर्गतः । धर्म श्रुत्वा परि

‘ तेण कालेण ’ इत्यादि ।

‘ तेण कालेण तेण समएण ’ उस काल और उस समय में ‘ सामी
समोसडे ’ श्रमण भगवान महावीर प्रामानुप्राम, विहार करते हुए मथुरा
नगरी के भीर उद्यान में पधारे । भगवान के पधारने के समाचार सुनकर
‘ परिसा राया य णिग्गओ ’ परिषद और राजा दोनों प्रभु के दर्शन के
लिये अपने-अपने स्थान से उस बगीचे की ओर निकले । प्रभु की वदना और
नमस्कार कर लोग यथास्थान बैठ गये । भगवान ने सब को धर्म का उपदेश

‘ तेण कालेण ’ इत्यादि

‘ तेण कालेण तेण समएण ’ ते जल अने ते समयने विषे ‘ सामी
समोसडे ’ श्रमण भगवान महावीर प्रामानुप्राम विहार करता थका मथुरा
नगरीना भीर नामना जगीयाभा पधार्या भगवान पधार्या छे—तेवा समाचार
साबणीने ‘ परिसा राया य णिग्गओ ’ परिषद—सभा अने राजा अन्ने
प्रभुना दर्शन करवा भाटे पोताना स्थानथी ते जगीया तरइ आइया प्रभु
पासे पछोथीने प्रभुने वदना नमस्कार करीने भावुसे यथास्थान—जने जे
जे योग्य होय तेवा स्थाने जेगी गया, भगवाने तमाभने धर्मने उपदेश

પત્ત્ પ્રતિગતા । રાજાપિ ગત* । ‘ તેળ કાલેળ તેળ સમણ ’ તસ્મિન્ કાલે તસ્મિન્ સમયે ‘સમણસ્સ’ શ્રમણસ્ય ભગવતો મહાવીરસ્ય ‘ જેટ્ટે જાવ ’ જ્યેષ્ઠો યાત્રત્ જ્યે-
ષ્ઠોઽન્તેવાસી ગૌતમોઽનગાર. ભગવદાજ્ઞા પ્રાપ્ય ભિક્ષાર્થં મયુરાયા નગર્યામુચ્ચ
નીચમધ્યમકુલેપુ સામુદાનિકીં ભિક્ષામટન્ ‘ રાયમગ્ગ ઓગાટે ’ રાજમાર્ગમવ-
ગાદઃ=રાજમાર્ગે સમાગતઃ । ‘ તહેવ ’ તથૈવ પૂર્વવદેવ ‘ હત્થી આષ પુરિસ ’
હસ્તિનઃ, અશ્વાન્ પુરુપાન્ પશ્યતિ । ‘ તેસિં ચ ણ પુરિસાણ ’ તેષાં ચ સ્વલ્લ
પુરુપાણાં મધ્યગતમેષ પુરુષ પશ્યતિ, કીટશ્ચ* ? ‘ જાવ ણરણારીસપરિવુહ ’

દિયા । ‘ પરિસા પઢિગયા ’ ઉપદેશ શ્રવણ કર આઈ હુઈ પરિપદ પીઝી ગઈ
‘ રાયાવિ ગઝો ’ એવ રાજા મો અપને ઘર ગયા । ‘ તેળ કાલેળ તેળ
સમણ ’ ડસી કાલ એવ ડસી સમય કો યહ વાત હે કિ ‘ સમણસ્સ
જેટ્ટે જાવ રાયમગ્ગ ઓગાટે ’ શ્રમણ ભગવાન મહાવીર કે ગઢે શિષ્ય શ્રી
ગૌતમ સ્વામી ભગવાન મે નગર મેં ગોચરી કરને કો આજ્ઞા પ્રાપ્ત કર નગર
મેં પ્રવેશ કિયે આતેર વે રાજમાર્ગ પર આ પહુંચે । ‘ તહેવ હત્થી આસે
પુરિસે પાસહ ’ પઢિલે કોી તરહ ડન્હોં ને વહાં અનેક હાથિયોં કો અનેક
ઘોડોં કો એવ અનેક પુરુષોં કો દેસા । ‘ તેસિં ચ ણ પુરિસાણ મજ્જગય
પગ પુરિસ પાસહ ’ ડન પુરુષોં કે બીચ ડઠોં ને એક એસે પુરુષ કો
દેસા જો અનેક ‘ ણરણારીસપરિવુહ ’ નરનારિયોં સે ચિરા હુઆ થા । ઓર

આપ્તે । પરિસા પઢિગયા ’ ઉપદેશ મહાગીને તે મલા પાછી પોતાના
આંધાને ગઈ ‘ રાયાવિ ગઝો ’ અને રાજા પછુ પોતાના રાજમહિર અથા
તેળ કાલેળ તેળ સમણ ’ તે કાલ અને તે સમયની એક વાત છે કે
સમણસ્સ જેટ્ટે જાવ રાયમગ્ગ ઓગાટે ’ શ્રમણ ભગવાન મહાવીરના મોટા
શિષ્ય શ્રી ગૌતમ સ્વામી ભગવાન પામેથી નગરમા ગોચરી કરવાની આજ્ઞા
પ્રાપ્ત કરીને નગરમા પ્રવેશ કર્યો અને રાજમાર્ગ પર આવ્યા, ‘ તહેવ હત્થી
આસે પુરિસે પાસહ ’ પઢેલા પ્રમાણેજ તેમણે ત્યાં આગળ અનેક હાથીઓને,
અનેક ઘોડાઓને અને અનેક પુરુષોને જોયા ‘ તેસિં ચ ણ પુરિસાણ મજ્જગય
પગ પુરિસ પાસહ ’ તે પુરુષોના વચ્ચમા તેમણે એક એવો પુરુષ જોયો
જે અનેક ‘ ણરણારીસપરિવુહ ’ સ્ત્રી-પુરુષો વડે ઘેરાયેલો હતા અને સાથે

યાવત્ નરનારીસંપરિવૃતત્ । ‘તદ્દેવ ત પુરિસ’ તતઃ સ્વલુ ત પુરુષ
 ‘રાયપુરિસા’ રાજપુરુષાઃ ‘ચચરસિ’ ચત્વરે=ચતુષ્પથસ્થાને ‘તત્તેસિ’ તપ્તે=
 અગ્નિસંતપ્તે ‘અબોમયસિ’ અયોમયે=લોહનિર્મિતે ‘સમજાઈયસિ’ સમજ્યોતિષ્કે=
 અગ્નિસદૃશો ‘સીદાસણસિ’ સિદાસને ‘ણિસેસાવેતિ’ નિવેશયન્તિ=ઉપેશયન્તિ ।
 ‘તયાણતર ચ ણ’ તદનન્તર ચ સ્વલુ ‘પુરિસાણ મજ્જગય’ પુરુષાણા મધ્યગત
 ત પુરુષ ‘વહુહિ’ વહુભિઃ ‘અયકલસેહિ’ અયકલકલ્પે=લોહકલ્પેઃ
 ‘તત્તેહિ’ તપ્તૈઃ ‘સમજોઈમૂર્ણિ’ સમજ્યોતિર્મૂર્તૈઃ=અગ્નિસદૃશૈઃ ‘અપ્પેગદ્યા’
 અપ્પેકે ‘તંબમરિઈ’ તામ્રમૃતૈઃ,=દ્રવીભૂતતામ્રપૂર્ણે, ‘અપ્પેગદ્યા’ અપ્પેકે
 ‘તડયમરિઈ’ તપુમૃતૈઃ=દ્રવીભૂત-જસદ્ ઇતિ-મસિદ્ધધાતુવિશેષપૂર્ણેઃ ‘અપ્પ

સાથ મેં યહ મી દેસા કિ ‘તદ્દેવ ત પુરિસ રાયપુરિસા’ ડસ પુરુષ
 કો ડન રાજ પુરુષો ને ‘ચચરસિ’ ચોહટ્ટે પર રલે હુઈ ‘અયોમયસિ’ ઇક લોહ
 નિર્મિત ‘તત્તેસિ’ સતત ‘સીદાસણસિ’ સિદાસન કે ડપર, જો ‘સમજોઈયસિ’
 અગ્નિ કે સમાન લાલ હો રહા હે ‘ણિસેસાવેતિ’ વેઠા દિયા । ઓર : ‘તયાણતર
 ચ ણ’ વેઠા ચુકને કે પથ્થાત્ ‘પુરિસાણ મજ્જગય ત પુરિસ’ પુરુષો કે
 મધ્યગત ડસ પુરુષ કા ‘અપ્પેગદ્યા’ કિતનેક પુરુષ ‘તત્તેહિ’ સંતપ અતપ્ત ‘સમજો-
 ઈમૂર્ણિ’ અગ્નિ જૈસે લાલ ‘વહુહિ અયકલસેહિ’ અનેક લોહ નિર્મિત ઘડો સે કિ
 જિનમે ‘તંબ મરિઈ’ પિઘલા હુઆ તાવા મરા હુઆ હે, ‘અપ્પેગદ્યા’ કિતનેક
 પુરુષ ઇસે ઘડો સે કિ જિન મે ‘તડયમરિઈ’ પિઘલા હુઆ જસદ્ મરા હુઆ

એ પથ્થુ બેથુ ડે, ‘તદ્દેવ ત પુરિસ રાયપુરિસા’ તે પુરુષને રાજાના
 નોકરીએ ‘ચચરસિ’ ચોટા (મધ્ય રસ્તા) પર ‘અયોમયસિ’ રાખેલા
 એક લોહનિર્મિત (લોહાનું બનેલું) ‘તત્તેસિ’ તપાવેલા ‘સીદાસણસિ’
 સિદાસનના ઉપર જે ‘સમજોઈયસિ’ અગ્નિના સમાન લાલ થઈ રહેલ હોય
 ‘ણિસેસાવેતિ’ તેના પર બેસાડી દીધો અને ‘તયાણ તર ચ ણ’
 બેસાડ્યા પછી ‘પુરિસાણ મજ્જગય ત પુરિસ’ પુરુષોના મધ્યગત તે પુરુષના
 ઉપર તે સૌ અપ્પેગદ્યા કેટલાક પુરુષ ‘તત્તેહિ’ તપાવેલા અર્થાત્
 ‘સમજોઈમૂર્ણિ’ અગ્નિ જેવા લાલ ‘વહુહિ અયકલસેહિ’ એવા અનેક લોહનિ
 ર્મિત ઘડાઓથી કે જેમાં ‘તંબમરિઈ’ પીગળેલ તાંબુ ભર્યું છે, ‘અપ્પેગદ્યા’
 કેટલાક પુરુષ એવા ઘડાથી કે જેમાં ‘તડયમરિઈ’ પીગળાવેલ જસદ

गह्या 'अप्येके 'सीसगभरिण्हि' सीसरुभृतै' = द्रुमीभूतसीसकारूपधातुविशेष-
पूर्ण 'कलकलभरिण्हि' कलकलभृतै' = अतितप्तत्वात्कलकलशब्दायमानजलभृतैः
'अप्येगइयाण' अप्येके 'खारतेल्लभरिण्हि' खारतेल्लभृतैः = क्षारचूर्णमिश्रतेल
परिपूर्णैः 'महया महया' महता महता 'रायाभिसेण' राजाभिपेकेण = यथा
राजाऽभिपेको भवति तथेत्यर्थः, 'अभिसिंचति' अभिपिञ्चन्ति । 'तयाणतर
च ण' तदनन्तरं च खलु 'तत्तअयोमय' तप्तायोमय 'समजोइभूय' सम
ज्योतिर्भूतम् = अग्नितुल्यम् 'अओमयसंडासण' अयोमयसंदंशकेन 'गहाय'
गृहीता-हारम् = अष्टादशसरिकं 'पिण्हेंति' पिनाहयन्ति = परिधापयन्ति । 'तयाण
तर च ण' तदनन्तरं च खलु 'अद्धहार' अर्धहार नवसरिकं हार पिना-

है, 'अप्येगइया' कितनेक पुरुष ऐसे घडों से कि जिन में 'सीसगभरिण्हि'
पिघला हुआ सीसा भरा हुआ है, 'अप्येगइया' कितनेक पुरुष ऐसे घडों से कि
जिन में 'कलकलभरिण्हि' कलकल शब्द करता हुआ गर्म गर्म पानी भरा
हुआ है, कितनेक पुरुष ऐसे घडों से कि जिन में 'खारतेल्लभरिण्हि' क्षारतेल
भरा हुआ है, इन सबों से व मानो 'महयार रायाभिसेण' राजा का बड़ा
अभिपेक ही करते हों इस रीति से 'अभिसिंचति' अभिपेक करते हैं ।
'तयाणतर' फिर वे उस को 'समजोइभूय तत्तअयोमय' अग्नि जैसे
लाल हुए सत्त लोहे के 'हार' १८ लर के हार को 'अओमयसंडासण
गहाय' लोहे की सडासी से पकड़ कर 'पिण्हेंति' उस के गले में पहिराते

अरेलु छे, 'अप्येगइया' डेटलाक पुइय ओवा घडाओ वडे डे नेमा
'सीसगभरिण्हि' सीसाने रस अरेलो छे, 'अप्येगइया' डेटलाक पुइय ओवा
घडाथी डे नेमा 'कलकलभरिण्हि' कल-कल शब्द करता अरम पाछी अरेला
छे, डेटलाक पुइय ओवा घडाथी डे नेमा 'खारतेल्लभरिण्हि' क्षार तेल अरेल
छे, 'महयार रायाभिसेण' ओछे डे सौ भणीने राब्बने मोटो अभिपेक
करता होय ओ प्रभाछे ते अभिसिंचति' सी अता हुता 'तयाणतर'
पछी तेने 'समजोइभूय तत्त अयोमय' अग्नि ओवा लाल तपावेला
ढोढाना 'हार' १८ सराना हारने 'अओमयसंडासण गहाय' ढोढानी
साछुसी वडे पकडीने 'पिण्हेंति' तेना गणामां पडेरवता हुता 'तयाणतर

इयन्ति, ततः 'जाव' यावत्-अत्र यावच्छब्देन 'तिसरिय' पिण्डेति, पालव
 पिण्डेति, कडिसुत्तय पिण्डेति' इत्यादिसङ्ग्रहः । तत्र 'तिसरिय' त्रिस
 रिक द्वार 'पिण्डेति' पिनाहयन्ति, ततः 'पालव' मालम्ब=कण्ठाभरण
 'कठी, दोरा' इति भाषाप्रसिद्धं 'पिण्डेति' पिनाहयन्ति, ततः 'कडिसु-
 त्तय' कटिमूत्रक कट्याभरण 'पिण्डेति' पिनाहयन्ति, इत्यादियावत् पट्ट=
 ललाटाभरणम्, एव 'मउड' मुकुट=शेखरकं पिनाहयन्तीति सम्बन्धः ।
 'चिन्ता तदेव चिन्ता तथैव त पुरुष दृष्ट्वा गौतमस्वामिनः चिन्ता=विकल्पः,
 तथैव=पूर्वोक्तप्रकारेणैव-यथा प्रथमाध्ययने तथैवाऽभूत् । 'जाव' यावत्-
 श्रीगौतमः यथा पर्याप्त भिक्षं भक्तपान गृहीत्वा श्रमणस्य भगवतो महावीरस्य
 समीपे उपागच्छति, भक्तपानमुपदर्शयति, पूवदृष्टपुरुषवृत्तान्तं च पृच्छति ।
 भगवान् 'वागरेह' व्याकरोति=कथयति ॥ सू० ३ ॥

है । 'तथाणतर च ण अद्धहार जाव पट्ट मउड' बाद में उसे इसी प्रकार
 का एक तपा हुआ लोहे का अर्द्धहार नौ छर का, दूसरा तपा हुआ लोहे का
 तीन छर का हार पहिराते हैं, गले में 'पालव' तपी हुई लोहे की कठी पहिराते
 हैं, कटि में तपे हुवे लोहे की कटि मेरबला-कण्ठदोरा पहिराते हैं । ललाट
 पर उसके इसी प्रकार का गर्मर लोहे का पट्टा, बाधते हैं और सिर पर
 लोहे का गरम-गरम मुकुट भी पहिराते हैं । उसकी इस प्रकार की व्याजनक
 स्थिति, एव नरक से भी अधिक वेदना देखकर गौतम के चित्त में 'तदेव चिन्ता'
 पूर्व अध्ययन में कहे हुए की तरह अनेक प्रकार की विचारधारा उत्पन्न
 हुई 'जाव वागरेह' पर्याप्त भिक्षा प्राप्त कर फिर वे प्रभु के समीप आये

च ण अद्धहार जाव पट्ट मउड' पछीथी तेओ ते व्यक्तित्वे आ प्रकाशना
 ओक तपावेला बोढाने नव सरनेो हार, णीजे तपावेला बोढाने ३ पल्लु सरनेो
 हार पडेरवता हता गजामा 'पालव' तपावेली बोढानी कठी पडेरवता
 हता, कभरमा तपावेली बोढानी कटि-मेणवा (कटोरे) पडेरवता हता, कपाव
 पर तेने गरम बोढाने पटो आधता हता, अने माथा पर गरम गरम बोढाने
 मुगट पल्लु पडेरवता हता ते माणुसनी आ प्रमाणे व्याजनक स्थिति अर्थात्
 नरकथी पल्लु अधिक वेदना ओधने गौतमना चित्तमा 'तदेव चिन्ता'
 आगणना अध्ययनमा कडेवा प्रमाणे 'अनेक प्रकारनी विचारधारा उत्पन्न थध

मूलम्—सू० ४

एव खलु गोयमा नेण कालेण सपणण इहेव जंघीवे दीवे भारहे चासे सीहपुरे णामं णयरे होया रिद्ध ४ । तत्थ ण सीहपुरे णयरे सीहरहे णाम राया । तस्स ण सीहरहस्म रण्णो दज्जोण्णे णामं चारगपालए होत्था, अहम्मिए जाव दुप्पडियाणदे । तस्स ण दुज्जोहणस्स चारगपालगस्स इमेया रुवे चारगभडे होत्था । तस्स ण दुज्जोहणस्स चारगपालगस्स बहूओ अयकुं-डीओ अप्पेगइयाओ तउभरियाओ अप्पेगइयाओ तउयभरियाओ अप्पेगइयाओ सीसगभरियाओ अप्पेगइयाओ रुळरुळभरियाओ अप्पेगइयाओ खार

और भक्त पान दिखलाकर पूर्वदृष्ट उस पुरुष का समस्त वृत्तान्त उन्होंने ने प्रभु से निवेदित किया । यह इस प्रकार की दशा का पात्र क्यों हुआ है इस प्रकार के प्रश्न करने पर भगवान ने इस प्रकार फरमाया—

भाषार्थ— एक समय की बात है कि भगवान वीर प्रभु प्रामानुग्राम विहार करते हुए मथुरा नगरी के मंडीर उद्यान में पधारे । प्रभु का आगमन सुनकर परिषद बड़े भक्तिभाव से प्रभु के दर्शन के लिये गई राजा भी गया । प्रभु की देशना सुनकर परिषद और राजा अपने-अपने स्थान बसि चले गये ।

भगवान के बड़े शिष्य श्री गौतम स्वामी उसी समय प्रभु से आज्ञा प्राप्त कर नगर में गोचरी के लिये आये । उच्च नीच आदि कुलों में पर्यटन कर

‘ जाव चागरेह ’ पूरी शिक्षा प्राप्त करीने पछी ते प्रभुनी पासे आब्या अने शिक्षान्न गतावीने तेभल्ले नगरना ओटाभा जे जेल्लु छतु ते पुइधनु तभाम वृत्तान्त प्रभुने कही गताव्यु, ते भाषुसनी ओ प्रभाळ्हे दशा थवानुं कएल्लु शु छे ? आ प्रकारेना प्रश्न थता भगवाने आ प्रभाळ्हे कल्लु

भाषार्थ— ओके समयनी बात छे के—भगवान वीरप्रभु आमामनुग्राम विहार करता थका मथुरा नगरीना मंडीर नामना गगीयाभा पधार्था, प्रभुनु आगमन सालणीने परिषद गहुंज लक्षितलावधी प्रभुना दर्शन करवा गछ राजा पल्लु गया प्रभुनी देशना-उपदेश सालणी, परिषद अने राजा पोताना स्थान पर पाछा गया

भगवानना मोटा शिष्य श्री गौतम स्वामी ते ‘ सभये प्रभुनी आज्ञा प्राप्त करीने नगरभा गोचरी माटे गया, उच्च-नीच आदि कुलोभा इरीने

तेल्ल० अगणीकायसि अहहियाओ चिट्ठति । तस्स ण दुज्जोहणस्स चारगपालगस्स
 वहवे उट्ठियाओ आसमुत्तभरियाओ अप्पेगइयाओ हत्थिमुत्तभरियाओ अप्पे
 गइयाओ उट्ठमुत्तभरियाओ अप्पेगइयाओ गोमुत्तभरियाओ अप्पेगइयाओ एल
 यमुत्तभरियाओ अप्पेगइयाओ महिसमुत्तभरियाओ ऋपडिण्णाओ चिट्ठति ।
 तस्स ण दुज्जोहणस्स चारगपालगस्स वहवे हत्थदुयाण य पायदुयाण य इडीण य
 णियलाण य सकलाण य पुंजा य णिगरा य सणिखित्ता चिट्ठति, तस्स ण
 दुज्जोहणस्स चारगपालगस्स वहवे वेणुलयाण य चिंचालयाण य छिवाण य
 कसाण य वायरस्सीण य पुजा य णिगरा य चिट्ठति । तस्स ण दुज्जोहणस्स
 चारगपालगस्स वहवे सिलाण य लउडाण य भोगगराण य कणगराण य
 पुजा य णिगरा य चिट्ठति, तस्स ण दुज्जोहणस्स चारगपालगस्स वहवे वरत्ताण य

जब वे राजमार्ग पर आये तो उन्होंने ने एक बड़ी हृदयद्रावक घटना देखी ।
 घटना इस प्रकार की है— अनेक हाथियों घोड़ों और पुरुषों के बीच में उन्होंने
 ने एक ऐसे व्यक्ति को देखा जो नरनारियों के समूह से घिरा हुआ था ।
 राजपुरुष उसको नगर के एक चोहटे पर रखे हुए अग्नि के समान तप्त
 ऐसे लोहे के सिंहासन पर बैठाते हैं । बैठा कर फिर उन में से कितनेक
 राजपुरुष लोहे के घड़ों में पिघला हुआ गर्म गर्म तावा भरकर उस पुरुष
 पर साँचते हैं, कितनेक पिघला हुआ गर्म गर्म जसत भरकर साँचते हैं,
 कितनेक पिघला हुआ गर्म गर्म सीसा साँचते हैं, कितनेक उकलता हुआ गर्म
 गर्म पानी साँचते हैं, और कितनेक क्षार चूर्ण मिश्रित गर्म गर्म तैल साँचते हैं

अथारे राजमार्ग पर आया तो तेमले अेक महान हृदयद्रावक घटना लेध
 घटना आ प्रभाले हती है— अनेक हाथीले, घोडांले अने पुइपोनी वन्ने
 अेक अेवा भाणुसने लेथे ने स्त्री-पुइपोना समूहथी घेराअेले हतो, राजाना
 नाकरे तेने नगरना अेक सौटा-अन्नरमा राजेला, अग्नि समान तपेला
 दोढाना सिंहासन पर नेसारता हता पछी ते नाकरेमाथी डेटलाक नाकरे
 दोढाना घडाभा पीगणावेला गरम गरम ताणाने रसबरी ते भाणुसना
 उपर रेउता हता, डेटलाक गरम करेला जसदना रस रेउता हता, डेटलाक
 नाकर गरम करेला सीसाने रस रेउता हता, डेटलाक उकणेल गरम
 पाणी रेउता हता, डेटलाक क्षर - चूर्णी मेणवेहु गरम-गरम तेल रेउता हत,

વાગરજૂળ ય ઘાલસુત્તરજૂળ ય પુજા ય ણિગરા ય ચિદ્વંતિ, તસ્મ ણ દુજ્જો-
 હણસ્સ ચારગપાલગસ્મ વઢવે અસિપત્તાણ ય કરપત્તાણ ય સુરપત્તાણ ય
 કલપચીરપત્તાણ ય પુંજા ય ણિગરા ય ચિદ્વતિ । તસ્મ ણ દુજ્જોહણસ્સ ચાર
 ગપાલગસ્સ વઢવે લોહસીલાણ ય કઢસકરાણ ય અલિપત્તાણ ય પુંજા ય
 ણિગરા ય ચિદ્વતિ । તસ્મ ણ દુજોહણસ્સ ચારગપાલગસ્સ વઢવે સુચીણ ય
 ઢમણાણ ય કોટ્ટિલાણ ય પુજા ય ણિગરા ય ચિદ્વતિ । તસ્મ ણ દુજ્જોહણસ્સ
 ચારગપાલગસ્મ વઢવે સત્થાણ ય પિપ્પલાણ ય કુઠાઢાણ ય ણહન્દેયણાણ ય
 દઢ્ધાણ ય પુંજા ય ણિગરા ય ચિદ્વતિ ॥ મૂ૦ ૪ ॥

માનો કિસી વઢે રાજા કા રાયામિપેક કરતે હૈ । ફિર ડમકે વાદ વે રાજપુરુષ
 લોહે કી સઢાસી કે દ્વારા ડમકે ગલે મે અત્યત્ત સતમ લોહે કા એક ૧૮ લા
 કા, ડુસરા નૌ છર કા, ઓર તોસરા ૩ છર કા હાર ઓર લોહે કી ગરમ-ગરમ
 કઠી પહિરાતે હૈ । ઓર કમર મેં ગર્મ લોહે કા કળદોરા પહિરાતે હૈ । લલાટ
 પર ડસકે એક ગર્મ લોહે કા પદ્મ લપેટતે હૈ, ઓર સાથ મેં ડસકે ડપર
 લોહે કા ગરમ-ગરમ મુકુટ મી રલ દેતે હૈ । ડસકી ડસ પ્રકાર કી વારુણ
 વેદના કા અવલોકન કર ગૌતમસ્વામી કે ચિત્તમે ડસ પ્રકાર કી વિચાર-ધારા
 ડપન્ન હુઈ, ઓર પ્રભુ કે પાસ આકર પ્રાપ્ત મિશ્તા પ્રભુ કો દિલ્લોકર ડસ
 વ્યક્તિ કા સમસ્ત વૃત્તાન્ત યથાવત્ કહ સુનાયા ઓ પૂઝા કિ હે નાથ ! યહ
 કિસ અશુભ કર્મ કે ડદય સે ડસ નરક સદૃશ વેદના કા અનુભવ કર
 રહા હૈ ॥ મૂ૦ ૩ ॥

જાણે કે કોઈ મોટા રાજાને રાજ્યાભિષેક કરતા હોય ! તે પછી તે રાજાનેકરો
 લોઢાની સાણસીથી પકડીને તેના ગળામા અત્યત્ત તપાવેલા લોઢાનો એક
 અઢાર ૧૮ સરનો, ણીજો નવ ૯ મરનો, ત્રીજો ત્રણ સરનો હાર અને લોઢાની
 ગરમ-ગરમ કઠી પહેરાવતા હતા અને કમરમા ગરમ લોઢાનો કદોરો પહેરા
 વતા હતા, તથા કપાલ પર ગરમ લોઢાનો પટ્ટો ણાધતા હતા, સાથે સાથે
 ગરમ લોઢાનો મુશુટ પણ પહેરાવતા હતા તેની એ પ્રમાણે દારૂણ વેદનાને
 જોધને, ગૌતમ સ્વામીના ચિત્તમા આ પ્રમાણે વિચારધારા ઉત્પન્ન થયું, અને
 પ્રભુ પાસે આવીને મળેલી લિશ્તા પ્રભુને જાત વીને તે માણુમ-૧ હુ અતુ તમામ
 વૃત્તાન્ત જેવું હતું તેવું કહી જતાવ્યું અને પૂછ્યું કે હે નાથ ! તે કયા
 અશુભ કર્મના ઉદયથી નરક જેવી વેદના જોગવી રહ્યો છે ? ॥૩॥

ટીકા—મૂ. ૪

‘ એવ સ્વલ્લ ગોયમા ’ ઇત્યાદિ । એવ સ્વલ્લ હે ગૌતમ ! તસ્મિન્ કાલે તસ્મિન્ સમયે ઇહેવ જમ્બૂદ્વીપે દ્વીપે ભારતે વર્ષે ‘ સીંહપુરે નામ નયરે ’ સિંહપુર નામ નગર ‘ હોત્યા ’ આસીત્ । તત્ કીદશમિત્યાહ—‘ રિદ્ધ૦ ’ ઇતિ । ઋદ્ધસ્તિમિતસમૃદ્ધમ્ । ‘ તત્થ ન ’ તત્ સ્વલ્લ સિંહપુરે નગરે ‘ સીંહરહે નામ રાયા ’ સિંહરથો નામ રાજા વભૂવ । ‘ તસ્સ ન ’ તસ્ય સ્વલ્લ સિંહરથસ્ય રાજ્ઞઃ ‘ દુજ્જોહણે નામ ચારગપાલણ ’ દુર્યોધનો નામ ચારકપાલકઃ=કારાગારરક્ષકા—ફોટ્ટપાલ ઇત્યર્થ ‘ હોત્યા ’ આસીત્ । કીદશ ? ઇત્યાહ—‘ અહમ્મિણ ’ અઘા

ભગવાન કહ્યો છે—‘ એવ સ્વલ્લ ’ ઇત્યાદિ ।

હે ગૌતમ ! હાલના ચરિત્ર ‘ એવ સ્વલ્લ ’ હાલ પ્રકારે છે । ‘ તેણ કાલેણ તેણ સમયેણ ’ એક કાલે અને એક સમયે ‘ ઇહેવ જમ્બૂદ્વીપે દ્વીપે ભારતે વાસે ’ જમ્બૂદ્વીપ નામના મધ્યદ્વીપમાં જે ભારતક્ષેત્ર છે તેમાં ‘ સીંહપુરે નામ નયરે હોત્યા ’ એક સિંહપુર નામનું નગર હતું ‘ રિદ્ધ૦ ’ તે માથસો અને ધન આદિથી ખૂબ ભરપૂર હતું ‘ તત્થ ન સીંહપુરે નયરે ’ તે સિંહપુર નગરમાં સીંહરહે નામ રાયા ‘ એક સિંહરથ નામનો રાજા હતો તસ્સ ન સીંહરથસ્સ રણ્ણો દુજ્જોહણે નામ ચારગપાલણ હોત્યા ’ તે સિંહરથ રાજાના કારાગાર રક્ષક થા જિસકા નામ દુર્યોધન થા ।

ભગવાન કહે છે—‘ એવ સ્વલ્લ ’ ઇત્યાદિ

હે ગૌતમ ! તેનું ચરિત્ર ‘ એવ સ્વલ્લ ’ આ પ્રકારે છે ‘ તેણ કાલેણ તેણ સમયેણ ’ તે કાલે અને તે સમયને વિષે ‘ ઇહેવ જમ્બૂદ્વીપે દ્વીપે ભારત વાસે ’ જમ્બૂદ્વીપ નામના મધ્યદ્વીપમાં જે ભારતક્ષેત્ર છે તેમાં ‘ સીંહપુરે નામ નયરે હોત્યા ’ એક સિંહપુર નામનું નગર હતું ‘ રિદ્ધ૦ ’ તે માથસો અને ધન આદિથી ખૂબ ભરપૂર હતું ‘ તત્થ ન સીંહપુરે નયરે ’ તે સિંહપુર નગરમાં સીંહરહે નામ રાયા ‘ એક સિંહરથ નામનો રાજા હતો તસ્સ ન સીંહરથસ્સ રણ્ણો દુજ્જોહણે નામ ચારગપાલણ હોત્યા ’ તે સિંહરથ રાજાના કારાગાર (કેદખાના) રક્ષક હતો, જેનું નામ દુર્યોધન હતું

मिकः 'जावदुष्पडियाणदे' यावत्-दुष्पत्यानन्दः । तस्स ण 'तस्य' खलु
 'दुज्जोहणस्स चारगपालगस्स' दुर्योधनस्य चारकपालकस्य 'इमे एयारूवे'
 एतानि=वक्ष्यमाणानि एतद्रूपाणि=एतादृशानि=वक्ष्यमाणप्रकाराणि-'चारगभडे'
 चारकभाण्डानि=चोरादिवन्त्यनार्थमुपकरणानि 'होत्था' आसन् । 'तस्स ण'
 तस्य खलु दुर्योधनस्य चारकपालकस्य 'बहूओ' बह्वन् । 'अयकुडीओ'
 अयःकुण्डन्=लौहपयगम्भीरभाजनविशेषाः आसन्, तासु 'अप्पेगइयाओ'
 अप्पेककाः=रुतिपथाः 'तवभरियाओ' ताम्रभृताः,-द्रवीभूतताम्रपूर्णाः 'अप्पे
 गइयाओ' अप्पेककाः 'तउयभरियाओ' त्रपुभृताः, 'अप्पेगइयाओ' अप्पेककाः
 'सीसगभरियाओ' सीसरुभृताः 'अप्पेगइयाओ' अप्पेककाः 'कलकलभरियाओ'
 कलकलभृताः=कलकलशब्दयुक्तचूर्णमिश्रितैलपूर्णा 'अप्पेगइयाओ' अप्पेककाः

'अहम्मिण जाव दुष्पडियाणदे' यह महा अधार्मिक एव दुष्प्रत्यानन्द था ।
 'तस्स ण दुज्जोहणस्स चारगपालगस्स इमेयारूवे चारगभडे होत्था' इस
 दुर्योधन चारक पालक के यहा चोरो को दंड देने के लिये इस प्रकार के
 उपकरण थे । 'तस्स ण दुज्जोहणस्स चारगपालगस्स बहूओ अयकुडीओ'
 अनेक उसके पास लोहे की बडीर गहरी कुडिया थी । उनमे 'अप्पेगइयाओ'
 कितनीक तो 'तवभरियाओ' पिघले हुए गर्म गर्म तावे से भरी हुई
 रहती थीं 'अप्पेगइयाओ' कितनीक 'तउयभरियाओ' पिघले हुए गर्म गर्म
 जसद से भरी हुई रहती थीं 'अप्पेगइयाओ' सीसगभरियाओ' कितनीक
 पिघले हुए गर्म सीसे से भरी हुई रहती थीं । 'अप्पेगइयाओ' कलकल-
 भरियाओ' कितनीक कलकल शब्द करते हुए-उकलते हुए चुने के पानी से

'अहम्मिण जाव दुष्पडियाणदे' ते महा अधर्मी अने दुष्प्रत्यानन्द हुते ।
 'तस्स ण दुज्जोहणस्स चारगपालगस्स इमेयारूवे चारगभडे होत्था' ते
 दुर्योधन चारक-पालकने त्या आ प्रमाणे योरेने दंड देवा भाटे उपकरण राखे
 हुता 'तस्स ण चारगपालगस्स बहूओ अयकुडीओ' तेनी पात्रे लोढानी मोठी
 मोठी अनेक गडुरी कुडीका हुती तेमा 'अप्पेगइयाओ' डेटलीक ते
 'तवभरियाओ' पीगणावेल गरम त्राणाथी लरेली रहेती हुती 'अप्पेगइयाओ'
 डेटलीक तउयभरियाओ गरम पीगणावेल जमतना रसनी लरेली हुती
 'अप्पेगइयाओ' सीसगभरियाओ डेटलीक गरम सीसानी लरेली रहेती हुती
 'अप्पेगइयाओ' कलकलभरियाओ' डेटलीक कल-कल शब्द करता उकलता

‘स्वारतेलभरियाओ’ स्वारतेलभृताः ‘अप्येगइयाओ’ अप्येककाः ‘अगणीकायसि’
अग्निकाये-अग्न्युपरि ‘अद्वियाओ’ आदहिताः=आदहनम् आदहः-(आइपू
र्वकाद्, ‘दह्’ धातोर्घञ्,) स संजात एषा ते आदहिताः, (आर्पत्वाओ-
पधाइद्धिः) उत्कालिताः (उत्कथिताः) ‘चिट्ठति’ तिष्ठन्ति=आसन् । ‘तस्स ण’
तस्य खलु दुर्योधनस्य चारकपालरुस्य ‘बहवे’ उद्विग्नः ‘उद्वियाओ’ उद्विक्ताः
मृण्मयवृहत्पात्रविशेषा ‘नौद’ इति प्रसिद्धाः ‘आसमुत्तभरियाओ’ अश्व
मूत्रभृताः, ‘अप्येगइयाओ’ अप्येककाः ‘हत्थिमुत्तभरियाओ’ हस्तिमूत्रभृताः,
‘अप्येगइयाओ’ अप्येककाः ‘उद्विमुत्तभरियाओ’ उद्विमूत्रभृताः, ‘अप्येगइयाओ’
अप्येककाः ‘गोमुत्तभरियाओ’ गोमूत्रभृताः ‘अप्येगइयाओ’ अप्येककाः

भरी हुई रहती थीं । ‘अप्येगइयाओ स्वारतेलभरियाओ’ कतनीक खारे
गरमागरम तैल से भरी हुई रहती थीं और ‘अप्येगइयाओ अगणीकायसि अद्वि
हियाओ चिट्ठति’ कितनीक अग्नि के ऊपर गर्म पानों से उबलती रहती थीं ।
‘तस्स ण दुज्जोहणस्स चारगपालगस्स बहवे उद्वियाओ आसमुत्तभरियाओ’
उस दुर्योधन चारकपालक के यहा बहुत सी ऐसी भी मिट्टी की बंदीर नादें थीं
जो सदा घाड़ों के मूत्र से भरी रहती थीं । ‘अप्येगइयाओ हत्थिमुत्तभरियाओ’
कोईर ऐसी भी थी जिनमें हाथियों का मूत्र भरा रहता था । अप्येगइयाओ
उद्विमुत्तभरियाओ’ कितनीक ऐसी भी थी जो ऊटों के मूत्र से लमालम भरी हुई
थीं । ‘अप्येगइयाओ गोमुत्तभरियाओ’ कितनीक ऐसी थी कि जिन में

गुनाना पाणीथी भरेली હતી ‘अप्येगइयाओ स्वारतेलभरियाओ’ ‘કેટલીક
ખારા ગરમ તેલની ભરેલી રહેતી હતી, અને અપ્યેગइयाओ अगणीकायसि
अद्विहियाओ चिट्ठति’ કેટલીક અગ્નિ ઉપર ગરમ પાણીની ઉકળતી હોય
તેવી રહેતી હતી ‘તસ્સ ण दुज्जोहणस्स चारगपालगस्स बहवे उद्वियाओ
आसमुत्तभरियाओ’ તે दुर्योधन ચારક-પાલકને ત્યાં માટીની મોટી મોટી કોટીઓ
હતી જે હમેશા ઘોડાઓના મૂત્રથી ભરી રાખવામાં આવતી હતી અપ્યેગइयाओ
हत्थिमुत्तभरियाओ’ કોઈ કોઈ એવી પણ હતી કે જેમાં હાથીઓના મૂત્ર
ભર્યા રહેતા હતા ‘अप्येगइयाओ उद्विमुत्तभरियाओ’ કેટલીક એવી પણ હતી
જે ઉટોના મૂત્રથી ખૂબ ભરેલી રહેતી અપ્યેગइयाओ गोमुत्तभरियाओ’
કેટલીક એવી હતી કે જેમાં ગાયોનું મૂત્ર ભરેલું હતું ‘अप्येगइयाओ एल्यमुत्त

‘एलयमुत्तभरियाओ’ एडम्भूत्रभृताः=मेपमूत्रभृताः ‘अप्पेगइयाओ’ अप्पे-
ककाः ‘महिसमुत्तभरियाओ’ महिपमूत्रभृताः ‘बहुपडिपुण्णाओ’ बहुप्रति-
पूर्णाः=आमुखं संभृताः ‘चिट्ठति’ तिष्ठन्ति । ‘तस्स ण’ तस्य खलु दुर्योधन-
स्य चारुपालकस्य ‘बहवे’ बहवः ‘हत्थंदुयाण य’ हस्तान्दुकाना-हस्तग्रन्थन-
विशेषाणा ‘हथकडी’ इतिप्रसिद्धानां ‘पायदुयाण य’ पादान्दुकाना पादग्रन्थन-
शृङ्खलाना ‘हडोण य’ हडोना=खोढकाना काष्ठग्रन्थनविशेषाणा ‘खोडा’ इति
प्रसिद्धाना ‘णियलाण य’ निगडाना ‘वेडी’ इति प्रसिद्धाना ‘सकलाण य’
शृङ्खलाना च ‘पुजा य’ पुञ्जाः=सशिखरराशयश्च, ‘णिगरा य’ निकरा=अने-
कराशिसमूहाश्च, ‘सणिकियत्ता’ सनिसिप्ताः=स्थापिताः ‘चिट्ठति’ तिष्ठन्ति ।

गायो का मूत्र भग हुआ था । ‘अप्पेगइयाओ एलयमुत्तभरियाओ’ कुठर
ऐसी भी थीं कि जिन में मेढों का मूत्र भरा रहता था । ‘अप्पेगइयाओ
महिसमुत्तभरियाओ’ कितनोफ़ उनमें ऐसी भी थीं कि जो मैसों के मूत्र से
भरी रहा करती थीं । यहा ‘बहुपडिपुण्णाओ चिट्ठति’ मे ‘बहुपडिपुण्णाओ’ पद
लज्जालब भरने के अर्थ में प्रयुक्त हुआ है । ‘तस्स ण दुज्जोहणस्स चारग-
पालगस्स बहवे हत्थंदुयाण य पायदुयाण य हडोण य णियलाण य सकलाण य
पुजा य णिगरा य’ उस चारकपालक दुर्योधन के यहा अनेक हस्तान्दुक-हथकडी,
अनेक पादादुक-पैरों के बाधने का वधन, अनेक हडो-खोडा, अनेक निगड-
वेडी, और अनेक शृङ्खलाओं का पुज एव निकर-समूह ‘सणिकियत्ता
चिट्ठति’ एक और मकान में एकत्रित किये हुए रखे रहते थे । इसी प्रकार

भरियाओ’ डेटलीक ओवी हती के नेमा घेताना भूत्र लया रहता अप्पेगइयाओ
महिसमुत्तभरियाओ’ डेटलीक ओमा ओवी हती के नेमा पाडाओना भूत्र
भरेला हता, आहो बहुपडिपुण्णाओ चिट्ठति’ भा ‘बहुपडिपुण्णाओ’
पद पूरेपूरी भरवाना अर्थमा योअओल छे तस्स ण दुज्जोहणस्स चारगपाल-
गस्स बहवे हत्थंदुयाण य पायदुयाण य हडोण य णियलाण य सकलाण य
पुजा य णिगरा य’ ते आरक-पालक दुर्योधनने त्या अनेक-हाथकडीओ,
अनेक पगनी भाधवानी-पगकडीओ, अनेक हडी-ओडा, अनेक निगड-ओडी
अने अनेक शृङ्खलाओना ढगला अने निकर-समूह ओ तमाअ ‘सणिकियत्ता
चिट्ठति’ ओके अलायदा-बूदा भकानमा ओकुं करीने रभातु हतु

‘સ્વાતેલભરિયાઓ’ સ્વાતેલતમૃતાઃ ‘અપ્પેગહ્યાઓ’ અપ્પેઋકાઃ ‘અગ્નીકાયસિ’ અગ્નિકાયે-અન્યુપરિ ‘અહિયાઓ’ આદહિતાઃ=આદહનમ્ આદહઃ-(આહ્પૂર્વકાદ્, ‘દહ’ ધાતોર્ધ્વજ્ઞ,) સ સજાત એવા તે આદહિતાઃ, (આર્પણાન્નોપધાદિઃ) ઉત્કાલિતાઃ (ઉત્કથિતાઃ) ‘ચિદ્વતિ’ તિષ્ઠન્તિ=આસન્ । ‘તસ્સ ણ’ તસ્ય સ્વલ્લુ દુર્યોધનસ્ય ચારકપાલકસ્ય ‘વહવે’ ગ્રહ્યઃ ‘ઉદિયાઓ’ ઉદ્વિકાઃ મૃષ્મયઘૃત્પાત્રવિશેષા ‘નાદ’ ઇતિ પ્રસિદ્ધાઃ ‘આસમુત્તભરિયાઓ’ અશ્વમૂત્રમૃતાઃ, ‘અપ્પેગહ્યાઓ’ અપ્પેઋકાઃ ‘હસ્થિમુત્તભરિયાઓ’ હસ્તિમૂત્રમૃતાઃ, ‘અપ્પેગહ્યાઓ’ અપ્પેઋકાઃ ‘ઉદ્દમુત્તભરિયાઓ’ ઉદ્દમૂત્રમૃતા ‘અપ્પેગહ્યાઓ’ અપ્પેઋકાઃ ‘ગોમુત્તભરિયાઓ’ ગોમૂત્રમૃતા ‘અપ્પેગહ્યાઓ’ અપ્પેઋકા

ભરી હુઈ રહતી થીં । ‘અપ્પેગહ્યાઓ સ્વાતેલભરિયાઓ’ કતનીક સ્વાતેલ ગરમાગરમ તૈલ સે ભરી હુઈ રહતી થીં ઓર ‘અપ્પેગહ્યાઓ અગ્નીકાયસિ અહિયાઓ ચિદ્વતિ’ કિતનીક અગ્નિ કે ઉપર ગર્મ પાના સે સ્વલ્લુ રહતી થીં । ‘તસ્સ ણ દુજ્જોહણસ્સ ચારગપાલકસ્સ વહવે ઉદિયાઓ આસમુત્તભરિયાઓ’ સસ દુર્યોધન ચારકપાલક કે યહા વહુત સી એસી મી મિદ્ધા કી વડીર નાદે થીં જો સદા ઘાટોં કે મૂત્ર સે ભરી રહતી થીં । ‘અપ્પેગહ્યાઓ હસ્થિમુત્તભરિયાઓ’ કોઈર એસી મી થીં જિનમે હાથિયોં કા મૂત્ર ભરા રહતા થા । ‘અપ્પેગહ્યાઓ ઉદ્દમુત્તભરિયાઓ’ કિતનીક એસી મી થીં જો કડોં કે મૂત્ર સે સ્વલ્લુ ભરી હુઈ થીં । ‘અપ્પેગહ્યાઓ ગોમુત્તભરિયાઓ’ કિતનીક એસી થીં કિ જિન મેં

ચુનાના પાણીથી ભરેલી હતી ‘અપ્પેગહ્યાઓ સ્વાતેલભરિયાઓ’ કેટલીક ખારા ગરમ તેલની ભરેલી રહેતી હતી, અને અપ્પેગહ્યાઓ અગ્નીકાયસિ અહિયાઓ ચિદ્વતિ’ કેટલીક અગ્નિ ઉપર ગરમ પાણીની ઉકળતી હોય તેવી રહેતી હતી ‘તસ્સ ણ દુજ્જોહણસ્સ ચારગપાલકસ્સ વહવે ઉદિયાઓ આસમુત્તભરિયાઓ’ તે દુર્યોધન ચારક-પાલકને ત્યાં માટીની મોટી મોટી કોઠીઓ હતી જે હંમેશા ઘોડાઓના મૂત્રથી ભરી રાખવામાં આવતી હતી ‘અપ્પેગહ્યાઓ હસ્થિમુત્તભરિયાઓ’ ડોષ કોષ એવી પણ હતી કે જેમાં હાથીઓના મૂત્ર ભર્યા રહેતા હતા ‘અપ્પેગહ્યાઓ ઉદ્દમુત્તભરિયાઓ’ કેટલીક એવી પણ હતી જે ઉટોના મૂત્રથી ખૂબ ભરેલી રહેતી ‘અપ્પેગહ્યાઓ ગોમુત્તભરિયાઓ’ કેટલીક એવી હતી કે જેમાં ગાયોનું મૂત્ર ભરેલું હતું ‘અપ્પેગહ્યાઓ અલયમુત્ત

चारकपालकस्य 'बहवे' बहवः 'वरत्ताण य' वरत्राणा=कर्पासमूत्ररज्जुना चर्मरज्जुना वा 'वागरज्जुण य' वल्कलरज्जुना=वृक्षविशेषतद्निर्मितरज्जुना 'वालमुत्तरज्जुण य' वालमूत्ररज्जुना=केशनिर्मितरज्जुना च पुञ्जाश्च निकराश्च तिष्ठन्ति । 'तस्स ण' तस्य खलु दुर्योधनस्य चारकपालकस्य 'बहवे' बहवः 'अमिपत्ताण य' असिपत्राणा=खट्वाणा 'करपत्ताण य' करपत्राणा= 'करवत' इति प्रसिद्धानां च 'खुरपत्ताण य' खुरपत्राणाम् 'उत्तरा' इति प्रसिद्धानां च 'कल-
वचीरपत्ताण य' कदम्बचीरपत्राणा=शस्त्रविशेषाणां च पुञ्जाश्च निकराश्च तिष्ठन्ति । तस्य खलु दुर्योधनस्य चारकपालकस्य 'बहवे' बहवः 'लोहखीलाण य' लौहकीलानां च, 'कडसक्कराण य' कटशर्कराणां=वंशशला-

य वालमुत्तरज्जुण य पुजा य णिगरा य चिद्धति' अनेक वरत्रा-कपा-
स के ढोरो को मिलाकर बटने से तयार हुए मोटे रस्सों का अथवा चमड़े के रस्सों का, वल्कलरज्जुओं का, वालों की रस्सियों का भी पुंज और समूह मकान में एक तरफ भरा रहता था । इसी प्रकार 'तस्स ण दुज्जोहणस्स चारगपालगस्स बहवे असिपत्ताण य, करपत्ताण य, खुरपत्ताण य, कलवचीर-
पत्ताण य, पुजा य णिगरा य चिद्धति' उसके यहां बहुत अधिक तलवारों का, कर्शों का, खुरों का, अथवा उत्तरों का, कदम्बचीरपत्रों का समुदाय का समुदाय भरा हुआ रखा रहता था । इसी तरह 'तस्स ण दुज्जोहणस्स बहवे लोहखीलाण य कडसक्कराण य, अलिपत्ताण य पुजा य णिगराय चिद्धति' उस चारक पालक दुर्योधन के यहां बहुत अधिक संख्या में लोहे के कीलों का, बास

वालमुत्तरज्जुण य पुजा य णिगरा य चिद्धति' अनेक अनेक सुतराना ढोराधी शुथेला मोटा रस्सा (दोरडा) अथवा आभडाना दोरडा, वल्कल दोरडाओंना समूह भडानना ओके भागभा भरेला रहेला छेता, आ प्रभाछे 'तस्स ण दुज्जोहणस्स चारगपालगस्स बहवे असिपत्ताण य करपत्ताण य खुरपत्ताण य, कलवचीरपत्ताण य, पुजा य णिगरा य चिद्धति' तेने त्या धणीज तलवारो करवतो भरपीआओ, कदम्बचीरपत्रोना ढगला भरेला रहेला ओ प्रभाछे तस्स ण दुज्जोहणस्स बहवे लोहखीलाण य, कडसक्कराण य अलिपत्ताण य पुजा य णिगरा य चिद्धति' ते आरक-पालक दुर्योधनने त्या धणीज मोटा प्रभाछुभा ढोढाना पीलाओना, बासनी मणीओना, पीछीना उभ

‘तस्स ण’ तस्य खलु दुर्योधनस्य चारकपालकस्य ‘वेणुलयाण य’ वेणुलताना= वंशलताना ‘चिंचालयाण य’ चिञ्चालतानाम्-अम्लिकालताना ‘छिबाण य’ चिकणचर्मकशाना च, ‘कसाण य’ कशाना=चमयष्टिकाना ‘वायरस्सीण य’ बल्कलरस्मीना वटादित्वद्मयरज्जूना ताडनप्रयोजनाना पुञ्जाश्च निकराश्च तिष्ठन्ति । ‘तस्स ण’ तस्य खलु दुर्योधनस्य चारकपालकस्य ‘बहवे’ बहवः ‘सिलाण य’ शिलाना=घटितपाषाणाना च ‘लउडाण य’ लकुटाना=दण्डाना च ‘मोगगराण य’ मुद्गराणा च ‘कणगराण य’ कनङ्गराणा प्रवहणनिश्चलीकरणपाषाणाना च पुञ्जाश्च निकराश्च तिष्ठन्ति । ‘तस्स ण’ तस्य खलु दुर्योधनस्य

उस चारकपालक दुर्योधन के यहा ‘बहवे वेणुलयाण य चिंचालयाण य छिबाण य कसाण य वायरस्सीण य पुंजा य णिगरा य चिट्ठति’ वंशलताओं का, चिंचालताओं-अम्लिकालताओं का, छिबा-चिकण चर्म के कोडों का, कशा-चमयष्टियों का, बल्कलरस्सियों-वृक्ष की छाल से बनी हुई रस्सियों का, पुज और समूह मकान में एक तरफ रखा रहा करता था । इसी प्रकार ‘तस्स ण दुज्जोहणस्स चारगपालगस्स’ उस चारकपालक दुर्योधन के यहा ‘बहवे सिलाण य लउडाण य मोगगराण य कणगराण य पुजा य णिगरा य चिट्ठति’ अनेक घड़े हुए पत्थर की शिलाएँ, लकुट-दंडे, मुद्गर, कणगर-नावों को रोकने के लगर, इनके पुज एवं समूह मकान में एक तरफ भरे रहते थे, ‘तस्स ण दुज्जोहणस्स चारगपालगस्स’ उस दुर्योधन चारकपालक के यहा ‘वरत्ताण य वागरज्जूण

या प्रभावे ते आरक-पालक दुर्योधनने त्या ‘बहवे वेणुलयाण य चिंचालयाण य छिबाण य कसाण य वायरस्सीण य पुजा य णिगरा य चिट्ठति’ वंशलताओंना, चिंचालताओंना, अम्लिकालताओंना, चिकण चर्मका कशाना, बल्कल रस्सियोंना, वृक्ष की छालभायी जनावेदी दोरीओंना मोटा समूह ढंगला मकानमा ओक तरफ राखवाभा आवता हुता या प्रभावे ‘तस्स ण दुज्जोहणस्स चारगपालगस्स’ ते आरक-पालक दुर्योधनने त्या ‘बहवे सिलाण य लउडाण य मोगगराण य कणगराण य पुजा य णिगरा य चिट्ठति’ पत्थरनी घड़ेली अनेक शिलाओं, लकुटदंड, मुद्गर वहाओंने रोकवाना लगर तेना समूह मकाननी अंदर ओक तरफ भयो रहेता हुता, ‘तस्स ण दुज्जोहणस्स चारगपालगस्स’ ते दुर्योधन आरक-पालकने त्या ‘वरत्ताण य वागरज्जूण य

मूळम्—मू० ५

‘तए ण से दुज्जोहणे चारगपालए सीहरहस्म रणो वहवे चोरे य
पारदारिए य गठिभेयए य रायावकारी य अणभाए य वालायाए य
नीमभयाए य जयकरे य रउपट्टे य पुरिसेहिं गिण्ठावेड, गिण्ठावित्ता उत्ताणए
पाटेइ, पाडित्ता लोहदंढेण मुहं विहाडेइ, विहाडित्ता अप्पेगइए तत्त तवं
पेज्जेइ, अप्पेगइए तउय पेज्जेइ, अप्पेगइए सीसग पेज्जेइ, अप्पेगइए कल-
कल पेज्जेइ, अप्पेगइए खारतेह पेज्जेइ, अप्पेगइए तेण चेव अभिसेग करेइ,
अप्पेगइए उत्ताणए पाटेइ, पाडित्ता आममुत्त पेज्जेइ, अप्पेगइए हत्थिमुत्त
पेज्जेइ जाव मडिसमुत्त पेज्जेइ, अप्पेगइए हेट्ठामुहे पाटेइ, पाडित्ता वलस्स
वमापेइ, अप्पेगइए तेण चेव उणीलं दलयइ, अप्पेगइए हत्थंदुयाहिं वंणावेइ,

भावार्थ—हे गौतम ! इसका चरित्र इस प्रकार है—इस मध्य जंबूद्वीप
के भरतक्षेत्र में सिंहपुर नाम का एक नगर था । जा जन वन आदि ऋद्धि से
संपन्न था । वडा के राजा का नाम सिंहग्य था । इसके यहां दुर्योधन नाम का
एक चारकपाल (जेलर) था जो कारागार का अध्यक्ष था । यह महा अधार्मिक,
अधर्मानुग, अधर्मसेवी, अधर्म से ही अपनी आज्ञाविका चलाने वाला दुराचारी व्रतनियम
रहित और दूसरों को दुख पहुंचाने में ही आनन्द मनाने वाला था । इस दुर्योधन
चारकपाल के घर में चोरों को दण्ड देने के लिये इस प्रकार के उपकरण रहते
थे । इस के पास लोहे की बड़ी गहरी कुडिया रहती थी । उनमें कितनीक
कुडियाँ पिघले हुए गर्म गर्म तावे से भरी हुई थीं । कितनीक पिघले हुए

भावार्थ—हे गौतम ! तेनु चरित्र आ भाषे ठे आ मध्य जंबूद्वीपनी
अहर भरतक्षेत्रमा सिंहपुर नामनु एक नगर छु ते भाषेमेथी अने धन
वान्य आदि ऋद्धिथी लपूर छु, त्याना राजानु नाम सिंहग्य छु, तेने त्या
दुर्योधन नामने एक चारकपाल (जेलर) छु ते उदधानाने अध्यक्ष छु
अने महा अधर्मी, अधर्म उपर प्रीतिवाजे, अधर्मसेवी, अधर्मथीन पोतानी
आज्ञाविका बलावनारे, दुराचारी, व्रत-नियम रहित अने जीवने दुःख
पडोआउतार अने तेमा आनन्द माननार छु, आ दुर्योधन जेलरना घरमा
चार दोडोने दंड देवा माटे आ प्रकारना साधने रहता छु तेनी पासे
दोडोनी मोठी गहरी कुडीओ रहती, तेमा उटलीक कुडीओ पीग्रावेला

કાના ચ 'અલિપતાણ ય' અલિપતાણા=વૃથિકપુચ્છસદૃશવિપાકશસ્ત્રાણા ચ, પુજાશ્ચ નિકરાશ્ચ તિષ્ઠન્તિ । 'તસ્સ ણ' તસ્મિન્ન દુર્યોધનસ્ય ચારકપાલકસ્ય 'બહવે' વહવઃ 'સૂચીણ ય' સૂચીના ચ, 'દમ્ભાણ ય' દમ્ભનાના ચ, ચૈર ગ્નિતાપિતૈઃ—છોદશઙ્કારૂપૈઃ ચોરશરીરેડ્ઙ્ક ઉત્પાદ્યતે તેષા, 'કોટ્ટિલાણ ય' કોટ્ટિલાના=હસ્વમુદ્ગરાણા ચ, પુજાશ્ચ નિકરાશ્ચ તિષ્ઠન્તિ । 'તસ્સ ણ' તસ્મિન્ન દુર્યોધનસ્ય ચારકપાલકસ્ય 'બહવે' વહવઃ 'સત્યાણ ય' શસ્ત્રાણા=ગુપ્તિ મધૃતીના ચ, 'પિપ્પલાણ ય' પિપ્પલાના=હુરિકાણા ચ, 'કુઠાઢાણ ય' કુઠારાણા ચ 'જહલ્લેયણાણ ય' જહલ્લેદનાના 'નહરણી' ઇતિ મસિદ્ધાના ચ 'દમ્ભાણ ય' દમ્ભાણા = દર્ભાગ્રવત્તીક્ષ્ણશસ્ત્રાણા ચ પુજાશ્ચ નિકરાશ્ચ તિષ્ઠન્તિ ॥ સૂ૦ ૪ ॥

કી સલાહ્યોં કા, વૃથિક-વિષ્ણુ-કી પૂઠ-હંક કે સમાન વિપાક શસ્ત્રોં કા પુજા ઓર નિકર રલા રહતા થા । 'તસ્સ ણ દુજ્ઞોદ્ધણસ્સ બહવે સૂચીણ ય દમ્ભાણ ય કોટ્ટિલાણ ય પુજા ય જિગરા ય ચિટ્ઠતિ' હસી તરહ ડસ દુર્યોધન કે યહા અનેક સૂચી-સુદ્ધિયોં કા, દમ્ભનક-ડામલગાને કી લોહે કી સલાહ્યોં કા છોટર મુદ્ગરોં કા મી સમ્રહ રહા કરતા થા । 'તસ્સ ણ દુજ્ઞોદ્ધણસ્સ બહવે સત્યાણ ય પિપ્પલાણ ય, કુઠાઢાણ ય, જહલ્લેયણાણ ય, દમ્ભાણ ય પુજા ય જિગરા ય ચિટ્ઠતિ' હસી પ્રકાર ડસકે યહા ગુપ્તી આદિ શલ્લોં કા, હુરિયોં કા, કુઠારોં કા, નલ્લોં કો કાટને વાલી નહરણિયોં કા ઇવ દર્ભ કે અગ્રમાગ કી તરહ તીક્ષ્ણ હથિયારોં કા ઢેર કા ઢેર જમા હુખા રહતા થા ।

7

સમાન વિપાક શસ્ત્રોં કા હથિઆરોના જથ્થા એકઠા કરી રાખેલા હતા, 'તસ્સ ણ' દુજ્ઞોદ્ધણસ્સ બહવે સૂચીણ ય દમ્ભાણ ય કોટ્ટિલાણ ય પુજા ય જિગરા ય ચિટ્ઠતિ' એ પ્રમાણે તે દુર્યોધનને ત્યાં અનેક સોયો, ડાલ લગાડવાની લોઢાની સળીઓ અને નાના-નાના મુદ્ગરોના પશુ સચહ રહેતો હતા । 'તસ્સ ણ દુજ્ઞોદ્ધણસ્સ બહવે સત્યાણ ય પિપ્પલાણ ય કુઠાઢાણ ય જહલ્લેયણાણ ય દમ્ભાણ ય પુજા ય જિગરા ય ચિટ્ઠતિ' આ પ્રમાણે તેને ત્યાં ગુપ્તિ આદિ હથિઆરો, છરીઓ, કુદાર, નખ ડાપવાની નેરણીઓ અને દર્ભની અણી જેવા તીક્ષ્ણ હથિઆરોના ઢગલા જમા રહેતા હતા ।

नेमु य जाणुमु य खल्लसु य लोहकील्ल य रुडसक्काराओ य दलावेइ,
अल्लि भेजावेइ, अप्पेगइए मूईओ य डमणाणि य हत्थगुलिपासु य पायगु-
लिपासु य कोट्टिल्लण्हि आउडावेइ, आउडावित्ता भूमि कइयावेइ, अप्पेगइए
सत्थएहि य जाव णहत्थेयगणहि य अग पओठावेइ, पओठावित्ता दळ्मेहि य
उत्तेहि य उल्लदळ्मेहि य पेडावेइ, पेडावित्ता आगसि दल्लयड, सुक्के समाने चड
चडम्स उप्पादेइ ॥ मू० ५ ॥

के, वेडियो के, श्रुतलाओ के भी पुज के पुज पड़े रहते थे। फिर इसके
यहा अनेक वशताओ—वासकी जापटियों के, डमली की कामठियों के, चिकने
चमड़े के कोड़ों के, कशाओ—चाबुकों के, और वृक्ष की छाल से बने हुए
रस्मों के ढेर के ढेर पड़े रहते थे। फिर इसके यहा अनेक घड़े हुए
पापाण का शिलाओ के, बड़े बड़े डडों के, मुद्गरा के, नौकाओ के गेकरने
के लंगरों के समूह के समूह रहते थे। फिर इसके यहा वरनाओ—रूपास
के सूत से बट हुए रस्सों के अथवा चमड़े के बने हुए रस्सों के, बन्कल
का रस्सियों के और वालों की बटी हुई रस्सियों के बहुतसे ढेर रहते थे।
फिर इसके यहा अनेक तलवारों के, करोतों के, खुरपों के अथवा उत्तरा के
कदम्बचीरपत्रों—अतितीक्ष्ण अग्रभागवाले कणेरतृणविशेषों के पुज के पुंज रहते
थे। फिर इसके यहा बहुत से छोटे के तक्ष्ण कीलों के, बास की सलाइयों के,
बिच्छू के डक के समान विपाक शस्त्रों के पुज के पुज घर में रहते थे।

त्या वशताओ—वासनी आपशीओना, आमलीनी कामलीओना, थिक्का
आमडाना डायडाओना, य पुकेना अने वृक्षनी छालभाथी अनापेला दोरडाओना
ढगला रहेता छता तेमज तेने त्या अनेक घडेली पाषाणुनी शिलाओ, मोटा-
मोटा डडा, मुद्गर, नौका—वडाएने शकवाना लंगराना मभुडे समूह रहेता छता,
तेमज तेने घेर मुतरना शुथेला मोटा दोरडाओ अथवा आमडाना शुथेला दोरडाओ,
पडकलीनी दोरडीओ, अने वाणोनी शुथेली दोरडीओ घण्णी रहेती, अने तेने
ये अनेक तलवारो, करपतो, भरपीआओ, अम्तगओ, कदम्बचीरपत्रो—
अतितीक्ष्ण अग्रभागवाणा कणेरतृण विशेषना ढगला रहेता छता, ते मिवाय
तेने त्या दोरडाना तीक्ष्ण डीलो, वासनी गणीओ, वीछीना डभ नेवा विपाकत
शस्त्रोना ढगला तेना घरभा रहेता छता, ते विना तीणी तीणी सुधओ, डाल

અપ્પેગઇ પાયદુયાહિં વધાવેઇ, અપ્પેગઇ હઠિયધને કારેઇ, અપ્પેગઇ ગિય
 લગધને કારેઇ, અપ્પેગઇ સઠોઠિયમોઠિય કારેઇ, અપ્પેગઇ સઠલવધને કારેઇ,
 અપ્પેગઇ હત્યઠિયધને કારેઇ જાવ સત્યોવાઠિય કારેઇ, અપ્પેગઇ વેણુલયાહિં ય
 જાવ વાયરસ્મીહિં ય હળાવેઇ અપ્પેગઇ ઉત્તાળળ કારેઇ, કારિતા ડરે સિલ દલા
 વેઇ, દલાવિત્તા લડલ દાવેઇ, દાવિત્તા પુરિસેહિં ડવપાવેઇ, અપ્પેગઇ તંતીહિં ય જાવ
 મુત્તરજુહિં ય હત્યેમુ ય પાદેમુ ય ડંધાવેઇ, ડધાવિત્તા અગહમિ ઓચલ પાળગ
 પેજેજે, અપ્પેગઇ અસિપત્તેહિં ય જાવ વલંચીરપત્તેહિં ય પચ્છોલાવેઇ, પચ્છો
 લાવિત્તા સ્વારતેલેળ અઘંભાવેઇ, અપ્પેગઇ ગિલાઠેમુ ય અવદુમુ ય કોપ્પ

ગર્મ ગર્મ જસદ સ, કિતનીક પિષ્લે હુપ ગર્મ ગર્મ સાસે સે, કિતનીક બહુત
 ડકલ જાને સે કલકલ શબ્દ કરતે હુપ ચુને કે પાની સે ઓર કિતનીક
 કુઢિયા ગરમ ગરમ સ્વાર તેલ સે ભરી હુઈ થીં । કિતનીક કુઢિયા તો ઠર
 સમય પાની સે ભરી હુઈ ભગિન કે ડપર ડબલતી હીં રહતી થીં । ફિર હમકે યહીં
 બહુતસી એસી મિટ્ટી કી બહીર નાવે મી થીં જિનમેં કિતનીક નાવેં ઘોઢોં ક
 મૂત્ર સે રૂબ ભરી રહતી થીં તો કિતનીક હાથિયોં કે મૂત્ર સે, કિતનીક ડંઢોં
 કે મૂત્ર સે તો કિતનીક બેલોં કે મૂત્ર સ, કિતનીક મેઢોં કે મૂત્ર સે તો
 કિતનીક મૈસોં કે મૂત્ર સે ભરી રહતા થીં । ફિર ડસ ચારકપાલ દુર્યોધન ક
 ઘર મેં અનેક હથકહિયોં કે, પૈરોં કે ગાધને કે બન્ધનોં કે, તથા અનેક રોઢોં

તાળાના રસથી ભરેલી હતી, કેટલીક ગરમ જસતથી, કેટલીક ગરમ સ્ત્રીયાના
 રસથી, કેટલીક ચુનાના ઉકળેલા પાણીથી અને કેટલીક કુડીઓ એકઠમ ગરમ
 ખારવાળા તેલથી ભરેલી રહેતી હતી પાણીથી ભરેલી અગ્નિ પર ચઢેલી
 કેટલીક કુડીઓ નિરતર ઉકળતીજ રહેતી હતી તે સિવાય માટીની પણ
 માટી માટી કોડીઓ તેના પાસે હતી જે ઘોડાના મૂત્રથી ખૂબ ભરેલી રહેતી
 હતી, કેટલીક હાથીઓના મૂત્રથી, કેટલીક ઉટોના મૂત્રથી, કેટલીક બળદોના
 મૂત્રથી, કેટલીક ઘેટાઓના અને ડેટનીક પાડાઓના મૂત્રથી ભરી રહેતી હતી
 તે સિવાય તે જ્વર દુર્યોધનના ઘરમા અનેક હાથકડીઓ તથા પગને બાધવાના
 બન્ધનો તથા અનેક જોડા-શૂબનાઓના પણ ઢગલા રહેતા હતા, તેમજ તેને

नेमु य जाणुमु य खलुएमु य लोहकीलए य ऋसक्काराओ य दलावेइ,
अलिए भेजावेइ, अप्पेगइए मुईओ य डभणाणि य इत्थगुलियामु य पायगु-
लियामु य सोट्टिलणहि आउडावेइ, आउडावित्ता भूमि रुद्धयावेइ, अप्पेगइए
सत्यएहि य जाव णहट्टेयणएहि य अग पडोठावेइ, पडोठावित्ता दग्धेहि य
ऊसेहि य उल्लदग्धेहि य वेदावेइ, वेदावित्ता आगगसि दलपड, सुखे समाने चड-
चडम्स उप्पाडेइ ॥ सू० ५ ॥

के, वेडियो के, शृखलाओ के भा पुज के पुज पडे रहते थे। फिर इसके
पहा अनेक वशताओ—वासकी म्पाटियों के, डमली की कामठियों के, चिकने
चमटे के कोडों के, कशाओं—चाबुकों के, और वृक्ष का छाल से बने हुए
रस्मों के ढेर के ढेर पडे रहते थे। फिर इसके यहा अनेक घडे हुए
पापाण की शिलाओं के, बडे बडे डडों के, मुद्गरा के, नौकाओं के गेकने
ऊ लंगरों के समूह क समूह रहते थे। फिर इसके यहा वरत्राओं—कपास
के सूत से बट हुए रस्सों के अथवा चमडे के बने हुए रस्सों के, बकल
का रस्सियों के और बालों की बटी हुई रस्सियों के बहुतसे ढेर रहते थे।
फिर इसके यहा अनेक तलवारों के, करों के, खुरपों के अथवा उत्तरों के
कदम्बचीरपत्रों—अतितीक्ष्ण अग्रभागवाले कणेरतृणविशेषों के पुज के पुंज रहते
थे। फिर इसके यहा बहुत से लोहे के तक्ष्ण काला के, वास की सलाहयो के,
निच्यु के टक के समान विपाक शस्त्रों के पुज के पुज घर मे रहते थे।

त्या वशतताओ—वामनी आभलीओना, आभलीनी वामडीओना, शिक्छा
आभडाना डोयडाओना, अणुडोना अने वृक्षनी छालभाथी बनावेला दोरडाओना
ढगला रहेता हुता तेमज तेने त्या अनेक घडेली पाषाणुनी शिलाओ, मोटा-
मोटा डडा, मुद्गर, नौका—वडाएने दोरवाना लगदोना मभुडे समूह रहेता हुता,
तेमज तेने घेर सुतरना शुथेला मोटा दोरडाओ अथवा आभडाना शुथेला दोरडाओ,
पकलनी दोरडीओ, अने बाणोनी शुथेली दोरडीओ धर्णी रहती, अने तेने
घेर अनेक तलवारो, ढरवतो, भरपीआओ, अन्तरओ, कदम्बचीरपत्रो—
अतितीक्ष्ण अग्रभागवाला कणेरतृण विशेषना ढगला रहेता हुता, ते गिवाय
तेने त्या लोढाना तीक्ष्ण डीलो, वासनी मणीओ, वीछीना डण्येना विधाकृत
शस्त्रोना ढगला तेना घरमा रहेता हुता, ते बिना तीणी तीणी सुधओ, डाल

टीका—मृ० ५

‘तण्ण से’ इत्यादि । ‘तण्ण से’ तत् खलु स ‘दुज्जोहणे चारग पालए’ दुर्योधनधारकपालकः ‘सीहरस्स रण्णो’ मिह्रथ राज्ञः ‘बहव’ बहून् ‘चोरे य’ चोराश्च ‘पारदारिण य’ पारदारिकाश्च ‘गठिमेयए य’ ग्रन्थिभेदकाश्च ‘रायावकारी य’ राजापकारिणश्च ‘अणवारए य’ ऋणधारकाश्च ये ऋण गृहीत्वा पुनर्दातुं नेत्तन्ति तान् ‘बालघायए य’ बालघातकाश्च

फिर इसके यहा ताखो तीखो सुइयो का, डाम लगाने की छोहे की सलइया का, छोटेर सुदगरो का भी संग्रह रहता था । इसी प्रकार इसके यहा गुणि आदि शखो का, छुरियो का, कुठारो का, नखो को काटने वाली नहरणियो का एव दर्भ के अग्रभाग की तरह तीक्ष्ण हथियारो का भी ढेर का ढेर जमा हुआ रहता था ॥ सु० ४ ॥

‘तण्ण से’ इत्यादि ।

‘तण्ण’ उसके बाद ‘से दुज्जोहणे’ इस चारकपालक दुर्योधन ने ‘सीहरस्स रण्णो’ अपने सिंहस्थ राजा के राज्य में रहने वाले ‘बहवे चोरे य पारदारिण य गठिमेयए य रायावकारी य अणधारए य बालघायए य वीसंभघायए य जूयकरे य खडपट्टे य’ अनेक चोरों को, अनेक परखी-लपटों को, अनेक ग्रन्थिभेदकों-गाठकतरने वालों को, राजा के अनेक विद्रोहियों को, कर्ज अदा नहीं करने वालों को-उधार लेकर नहीं देने

लगाववानी खोदानी सजीओ, ना ना नाना सुइयारोना पण सअड रहेतो हतो, आ प्रभाओ तेने घेर शुप्ति आदि शओना, छरीओना, कुंडारोना नेरएथोना अने हर्षना अग्रभाग जेवी तीक्ष्ण धारवाणा हथिआरोना मोटा-मोटा ढगला जमा रहेता हता ॥४॥

तण्ण से’ इत्यादि

‘तण्ण’ ते पछी ने दुज्जोहणे’ ते चारकपालक-जेलर-दुर्योधन ‘सीहरस्स रण्णो’ पोताना सिंहस्थ राजाना राज्यमा रहेनार । बहवे चोरे य पारदारिण य गठिमेयए य रायावकारी य अणधारए य बालघायए य वीसंभघायए य जूयकरे य खडपट्टे य अनेक चोरोने, अनेक परखी-लपटोने, अनेक गठिछोडाओने, राजाना अनेक विद्रोहियोने देखे नहि आपना शओने-उधार लध जधने पैसा नहि आपनाराओने, गालकोनी हत्या करवा

‘ वीसंभवाय ए य ’ विश्रम्भपातकान्=विश्वासघातकारिणश्च ‘ जूयकरे य ’ द्यूतकृ-
 रान्=द्यूतक्रीडाकारिणश्च ‘ खडपट्टे य ’ खण्डपट्टाश्च=वृत्ताश्च ‘ पुरिसेहि ’ पुरुषैः=
 राजपुरुषैः ‘ गिण्हावेइ ’ ग्राहयति, ग्राहयित्वा ‘ उत्ताणए ’ उत्ताकान्=ऊर्ध्वमुखान्
 ‘ पाडेइ ’ पातयति, पातयित्वा ‘ लोहदण्डेण ’ लोहदण्डेन ‘ मुह विहाडेइ ’ मुखं
 विघाटयति=उद्घाटयति, विघाटय=उद्घाटय ‘ अप्पेगइए ’ अप्पेककान्=कतिप-
 यान् ‘ तत्त ’ तप्तम्=अग्निसंयोगेन द्रवीभूत ‘ तंय ’ ताम्र ‘ पेज्जेइ ’ पाययति ।
 एव ‘ अप्पेगइए ’ अप्पेककान् ‘ तउय ’ त्रपुक ‘ जसद ’ इति प्रसिद्ध,
 ‘ पेज्जेइ ’ पाययति, ‘ अप्पेगइए ’ अप्पेककान् ‘ सीसग पेज्जेइ ’ सीसक पाय-
 यति, ‘ अप्पेगइए ’ अप्पेककान् ‘ कलकल ’ चूर्णमिश्रिततप्ततैलं ‘ पेज्जेइ ’

वालों को—वालों की हत्या करने वालों को, विश्वासघातियों को, द्यूतक्रीडा
 करने वालों को, एव अनक धूर्तों को ‘ पुरिसेहि ’ राजपुरुषों द्वारा ‘ गि-
 ण्हावेइ ’ पकड़वाता और ‘ गिण्हावित्ता ’ पकड़वाकर ‘ उत्ताणए पाडेइ ’
 मगनों चित्ता लेटा देता ‘ पाडित्ता लोहदण्डेण मुह विहाडेइ ’ चित्ता लेटाने
 के बाद उनका मुख एक लोहे के दंड से फड़वाता ‘ विहाडित्ता अप्पेगइए
 तत्त तव पेज्जेइ, अप्पेगइए तउय पेज्जेइ, अप्पेगइए सीसग पेज्जेइ,
 अप्पेगइए कलकल पेज्जेइ, अप्पेगइए खारतेल्ल पेज्जेइ, अप्पेगइए तेण चैव
 अभिसेग करेइ ’ फड़वाकर किन्हीं को गरम—पिघला हुआ तावा पिलाता,
 किन्हीं को पिघला हुआ जमद पिलाता, किन्हीं को पिघला हुआ सीसा पिलाता,
 किन्हीं को घुना से मिश्रित तप्त तैल पिलाता, किन्हीं को नमक मिला हुआ

वाणायोने विश्वासघातयोने, द्युगार खेलनारायोने अने धीन अनेक
 धृताशयोने पुरिसेहि ’ राजपुरुषों द्वारा ‘ गिण्हावेइ ’ पकड़ावतो अने
 ‘ गिण्हावित्ता ’ पकड़ावीने ‘ उत्ताणए पाडेइ ’ तमाभने चित्ता पाडी देतो,
 ‘ पाडित्ता लोहदण्डेण मुह विहाडेइ ’ चित्ता पाडीने पछी तेना मोढाभा
 ओक डोढाने दंड नाभी मोडु कड़ावतो, ‘ विहाडित्ता अप्पेगइए तत्त तव
 पेज्जेइ, अप्पेगइए तउय पेज्जेइ अप्पेगइए सीसग पेज्जेइ, अप्पेगइए कलकल
 पेज्जेइ, अप्पेगइए खारतेल्ल पेज्जेइ, अप्पेगइए तेण चैव अभिसेग करेइ ’
 कड़ावीने ताणाने गरम पीण्णवेडो रस पीवरावतो, डोढने गरम करी
 गाणेलो नसतने रस, डोढने गरम मीसाने रस पीवरावतो, डोढने नूनाने

टीका—सू० ५

‘तण्ण से’ इत्यादि । ‘तण्ण से’ ततः खलु स ‘दुज्जोहणे चारग पालए’ दुर्योधनश्चारकपालकः ‘सीहरस्स रण्णो’ सिंहस्थराजः ‘बह्वे’ बहून् ‘चोरे य’ चोराश्च ‘पारदारिए य’ पारदारिकाश्च ‘गठिमेयए य’ ग्रन्थिभेदकाश्च ‘रायावकारी य’ राजापकारिणश्च ‘अणधारण य’ ऋणधारकाश्च ये ऋण गृहीत्वा पुनर्दातुं नेच्छन्ति तान् ‘बालघायए य’ बालघातकाश्च

किर इसके यहा तारो तीसो मूह्यो का, डाम लगाने की छोहे की सलइया का, छोटेर मुद्गरो का भी संप्रह रहता था । इसी प्रकार इसके यहा गुप्ति भादि शस्त्रो का, छुरियो का, कुठारो का, नखो को काटन वाली नहरणियो का एव दर्भ के अग्रभाग की तरह तीक्ष्ण हथियारो का भी ढेर का ढेर जमा हुआ रहता था ॥ सू० ४ ॥

‘तण्ण से’ इत्यादि ।

‘तण्ण’ उसके बाद ‘से दुज्जोहणे’ इस चारकपालक दुर्योधन ने ‘सीहरस्स रण्णो’ अपने सिंहस्थ राजा के राज्य में रहने वाले ‘बह्वे चोरे य पारदारिए य गठिमेयए य रायावकारी य अणधारण य बालघायए य वीसंभघायए य जूयकरे य खडपट्टे य अनेक चोरो को, अनेक परस्त्री-लपटो को, अनेक ग्रन्थिभेदकों-गाठकतरने वालों को, राजा के अनेक विद्रोहियो को, कर्ज अदा नहीं करने वालों को-उधार लेकर नहीं देने

लगाववानी डोढानी सजीओ, नागा नाना मुद्गराने पण्य सभ्रह रडेतो डतो, आ प्रभाओ तेने घेर शुप्ति आदि शस्त्रोना, छुरीओना, कुठारोना नेरणीओना अने डर्भना अग्रभाग जेवी तीक्ष्ण धारवाणो छथिआरोना भोटो-भोटो ढगला जमा रहेता डता ॥४॥

‘तण्ण से’ इत्यादि

‘तण्ण’ से पछी ‘से दुज्जोहणे’ से चारकपालक-जेहर-दुर्योधन ‘सीहरस्स रण्णो’ पोताना सिंहस्थ राजाना राज्यमा रहेनार ‘बह्वे चोरे य पारदारिए य गठिमेयए य रायावकारी य अणधारण य बालघायए य वीसंभघायए य जूयकरे य खडपट्टे य अनेक चोरेने, अनेक परस्त्री-लपटोने, अनेक गठिछोडाओने, राजाना अनेक विद्रोहिओने देखे नहि आपना राओने-उधार लध जधने पैसा नहि आपनाराओने, गालडोनी डत्या करवा

‘चेव’ चैव=पुनरपि ‘उबील’ अवपीठा=वेदना ‘दलयड’ दापयति-कारयतीत्यर्थः ।
 ‘अप्येगइए’ अप्येककान् ‘हत्थदुयाहिं’ हस्तान्दुकाभिः=हस्तशृङ्खलाभिः, ‘हथ
 ण्डी’ इतिप्रसिद्धाभिः ‘वंधावेड’ वन्धयति, ‘अप्येगइए’ अप्येककान् ‘पाय-
 दुयाहिं’ पादान्दुकाभिः=पादशृङ्खलाभिः पादवन्धनरूपाभिः ‘बंधावेड’ वन्ध-
 यति, ‘अप्येगइए’ अप्येककान् ‘हडिणधणे’ हडिवन्धनान्-हडिना यधन येषा
 ते तथा तान्, ‘खोडा’ इतिप्रसिद्धवन्धनवद्धान् ‘कारेड’ कारयति, ‘अप्ये-
 गइए’ अप्येककान् ‘णियलणधणे’ निगडवन्धनान् निगडेन ‘वेडी’ इति प्रसि-
 द्धेन वन्धन येषा ते तथा तान् ‘कारेड’ कारयति, ‘अप्येगइए’ अप्येक
 कान् ‘सकोडियमोडिए’ संकोटितमोटितान्-सकोचितमोटितान् ‘कारेड’
 कारयति, ‘अप्येगइए’ अप्येककान् ‘सकलणधणे’ शृङ्खलावन्धनान् ‘कारेड’

पुन उसे खिलाता, इस प्रकार उन्हे प्राणान्तक कष्ट पहुँचाता । ‘अप्येगइए’ हत्थ-
 दुयाहिं वंधावेड किन्हीं २ को हथकड़ियों से जकड़ाकर बंधवा देता
 ‘अप्येगइए’ पायदुयाहिं वंधावेड, अप्येगइए हडिवंधणे कारेड, अप्येगइए
 नियलणधणे कारेड’ किन्हीं २ को पावो में बंधन डलवा
 कर बंधवा देता । किन्हीं २ को खोडा से बंधवा देता । किन्हीं २ को
 निगडो-वेडियो से कसवा देता । ‘अप्येगइए’ संकोडियमोडिए कारेड,
 अप्येगइए सकलणधणे कारेड, अप्येगइए हत्थलिणय कारेड जाव सत्थो-
 वाडिए कारेड, अप्येगइए वेणुलयाहि य जाव वायरस्सीहि य हणावेड, अप्ये-
 गइए उत्ताणए कारेड, कारित्ता उरे सिलं दलावेड’ किन्हीं २ को वह
 सकुचित गात्र कर बाध देता और मोड़ कर टेढ़ा मेढ़ा कर देता । किन्हीं २ को

अने इरीथी ते वमन तेभनेण भवरावतो हतो, आ प्रभावे तेने प्राणान्तक
 कष्ट पहुँचावतो । ‘अप्येगइए’ हत्थदुयाहिं वंधावेड’ डेटलाकने ते हत्थकडीओ
 नाभीने जकडीने बंधावतो । ‘अप्येगइए’ पाय दुयाहिं वंधावेड, अप्येगइए हडिणधणे
 कारेड अप्येगइए नियलणधणे कारेड’ डेटलाकना पगमा बंधन बंधावी देतो,
 डेटलाकने भीला साथे गांधी देतो, डेटलाकने जेडीओ पडेरानी देतो ।
 ‘अप्येगइए’ संकोडियमोडिए कारेड, अप्येगइए सकलणधणे कारेड, अप्येगइए
 हत्थलिणय कारेड जाव सत्थोवाडिए कारेड, अप्येगइए वेणुलयाहि य जाव
 वायरस्सीहि य हणावेड, अप्येगइए उत्ताणए कारेड, कारित्ता उरे सिल दलावेड’

पाययति, 'अप्येगइए' अप्येककान् 'खारतेछ पेजेइ' क्षारतैल पाययति, 'अपे गइए' अप्येककान् 'तेण चेव' तेनैव पूर्वोक्ततप्तताम्रादिद्रव्यजातेनैव 'अभिसेग करेइ' अभिषेक करोति-स्नपयति । 'अप्येगइए' अप्येककान् 'उत्ता णए' उत्तानकान्=उन्मुखान् 'पाडेइ' पातयति 'पाडिता' पातयित्वा 'आस मुत्त' अश्वमूत्र 'पेजेइ' पाययति, 'अप्येगइए' अप्येककान् 'हत्थिमुत्त' हस्तिमूत्र 'पेजेइ' पाययति 'जाव' यावत्-अप्येककान् 'महिसमुत्त' महिषमूत्र 'पेजेइ' पाययति । 'अप्येगइए' अप्येककान् 'हेट्टामुहे' अग्रे मुखान् 'पाडेइ' पातयति, 'पाडिता' पातयित्वा 'बलस्स' बलात् 'वमावेइ' वमयति 'अप्येगइए' अप्येककान् 'तेण' तेन चान्ताशनादिना

तेल पिलाता और उहाँ तप्त ताम्रादिकों को उनके ऊपर मनमाना छिड़काता । 'अप्येगइए उत्ताणए पाडेइ, पाडिता आसमुत्त पेजेइ, अप्येगइए हत्थिमुत्त पेजेइ, जाव महिसमुत्त पेजेइ' चित्त लेटायें हुए किन्हींर को घोड़े का मूत पिलाता, किन्हींर को वह बैल का, किन्हीं को मेंढे का, तो किन्हीं को घाड़े का मूत पिलाता, किन्हींर को हाथी का मूत पिलाता, किन्हींर को भैंसे का मूत पिलाता 'अप्येगइए हेट्टामुहे पाडेइ, पाडिता बलस्स वमावेइ, अप्येगइए तेण चेव उवील दलयइ, फिर उनमें से कितनों को ओंघा छिड़ाता, छेड़ाकर जबर्दस्ती उनसे वमन कराता उसी वमन को फिर उन्हें खिलाता फिर वमन कराता और

मिश्रण बाधु गरभ तेल पीवरावतो હતો, કેટલાકને મીઠું મેળવેલું તેલ પીવરાવતો હતો તેના શરીર ઉપર તપાવેલા તામ્ર આદિ ધ્વજા પ્રમાણે છાટતો હતો । અપ્યેગइए उत्ताणए पाडेइ, पाडिता आसमुत्त पेजेइ अप्येगइए हत्थिमुत्त पेजेइ जाव महिसमुत्त पेजेइ ચિત્તા પાડેલા કેટલાકને હિટના, ડોઇને બળદના, ડોઇને ઘેટાના, ડોઇને ઘોડાના મૂત્ર પીવરાવતો હતો કેટલાકને હાથીના મૂત્ર પીવરાવતો, ડોઇને પાડાના મૂત્ર પીવરાવતો હતો 'અપ્યેગइए हेट्टामुहे पाडेइ, पाडिता बलस्स वमावेइ अप्येगइए तेण चेव उवील दलयइ ફરી પાછા તેઓમાથી કેટલાકને હિધા પાડતો પાડીને જગરદગ્તીથી તેને વમન કરાવતો, તે વમનને પાછું તેનેજ ખવરાવતો હતો, ફરી પાછું તેને વમન કરાવતો,

निखन्य प्रोटयति । 'अप्येगइए' अप्येककान् 'सूर्द्धो य' सूचीश्च 'डम्-
णाणि य' दम्पनानि च प्रतप्तलोहाङ्कनानि 'डाम' इति प्रसिद्धानि 'हत्थ-
गुलियासु य' हस्ताङ्गुलिकासु 'पायगुलियासु य' पादाङ्गुलिकासु च 'कोट्टि-
एहि' कोट्टिल्लै=मुद्गरकैः 'आउडावेइ' आकोटयति=आकुट्य प्रवेशयति,
'आउडावित्ता' आकोट्य-अन्तःप्रवेश्य, 'भूमि' भूमि 'कड्ढावेइ' कण्ठाव-
यति भूमौ घर्षयतीत्यर्थः । करचरणाङ्गुलीषु सूचीः प्रवेश्य करचरणयोर्भूमौ
घर्षणेन महादुःखमुत्पादयतीति भावः । 'अप्येगइए' अप्येककान् 'सत्थएहि य'
शस्त्रकैः=गुप्तिप्रभृतिभिः 'जाव' यावत्-यावच्छन्देन- 'पिप्पलेहि य' पिप्पलैः=
टुरिकामिः, 'कडावेहि य' कुठारैः-इति सग्रहः, 'णहच्छेयणएहि य' नखच्छे-
दनकैश्च 'नहरणी' इति प्रसिद्धैः 'अग' शरीर पच्छेद्धावेइ' प्रतक्षयति, 'पच्छे-
द्धावित्ता' प्रतक्षय्य 'दम्मेहि य' दर्मैश्च 'कुसेहि य' कुशैश्च, दर्माः=समूहाः,
कुशाः=निर्मूलाः तैः 'उल्लदम्मेहि य' आर्द्रदर्मैश्च 'वेढावेइ' वेष्टयति 'वेढा-

य कोट्टिल्लएहि आउडावेइ' किहीं २ के हाथ की अंगुलियों में, पैर की
अंगुलियों में सूर्द्धों की, तप्त लोहे के डाम लगाने वाले कीलों को मुद्गरो
से ठोक २ कर गडवा देता । 'आउडावित्ता भूमि कड्ढावेइ' गडवा कर फिर
उन्हे भूमि पर घसीटवाता । 'अप्येगइए सत्थएहि य जाव णहच्छेयणएहि य
अग पच्छेद्धावेइ' कितनों का वह गुप्ती आदि शस्त्रों से, यावत् शब्द में
छुरी, कुठार, और नहरणियों से शरीर छिन्न भिन्न करा देता । 'पच्छेद्धावित्ता
दम्मेहि य कुसेहि य उल्लदम्मेहि य वेढावेइ' छिन्नभिन्न करने बाद फिर वह
दो २ दर्मों और कुशों से उन्हे वेष्टित करवाता 'वेढावित्ता आयवसि

'अप्येगइए सूर्द्धो य डम्पणाणि य हत्थगुलियासु य पायगुलियासु य कोट्टिल्लएहि
आउडावेइ' डेटलाकने हाथनी आगणीओभा, पगणी आगणीओभा सोथेने,
तपावेला लोढाना डाम आपवा भीलाओने मुद्गराथी पृण अहर जेसारता
आउडावित्ता भूमि कड्ढावेइ 'पृण भीला भारीने पछी तेने नभीन पर घसडावता,
'अप्येगइए सत्थएहि य जाव णहच्छेयणएहि य अग पच्छेद्धावेइ' डेटला
कना ते शुप्ति आदि शस्त्राथी, 'यावत्' शब्दथी छरी कुठार, अने नेरणीओथी
शरीरने छिन्न-भिन्न करावी देता 'पच्छेद्धावित्ता दम्मेहि य कुसेहि य उल्ल
दम्मेहि य वेढावेइ' छिन्न-भिन्न करीने पछी ते बीला-दर्मा दालडाथी तेने

યાવત્-યાવન્ઽઽદેન-‘ કરપત્તેહિ ય, સુરપત્તેહિ ય ’ ઇતિ સપ્રહા, તત્ર ‘કરપત્તેહિ ય’ કરપત્રૈઃ=‘ કરવત ’ ઇતિ પ્રસિદ્ધૈઃ કાષ્ઠચીરણોપકરણવિશેષૈઃ ‘ સુરપત્તેહિ ય ’ સુરપત્રૈઃ ‘ ઉત્તરા ’ ઇતિ પ્રસિદ્ધૈઃ ‘ કલંચીરપત્તેહિ ય ’ કદમ્બચીરપત્રૈઃ=તીક્ષ્ણા પ્રશસ્ત્રવિશેષૈશ્ચ ‘ પચ્છોલ્લાવેહ ’ પ્રતક્ષયતિ, પ્રતક્ષ્ય ‘ સારતેલ્લેણ ’ ક્ષારતૈલેન ‘ અન્નમાગવેહ ’ અન્ન્યદ્વયતિ=મર્દયતિ । ‘ અપ્પેગઇ’ અપ્પેકકાન્=કતિપયાનપરા ધિનઃ ‘ નિલાહેસુ ય ’ લલાટેષુ ‘ અવદુસુ ય ’ ક્રકાટિશાસુ=ગ્રીવાસુ ‘ કોપ્પેસુ ય ’ કૂર્પરેષુ ‘ કુહણી ’ ઇતિ પ્રસિદ્ધેષુ ‘ જાણુસુ ય ’ જાનુપુ=‘ ઘુટના ’ ઇતિ પ્રસિદ્ધેષુ ‘ સ્વલ્પેસુ ય ’ પાદમણિવન્નેસુ ચ, એતેષુ અદ્વેષુ ‘ લોહકાલે ય ’ લોહકીલકાન્ ‘ કડસકરા ઓ ય ’ કટશર્કરાશ્ચ=વંશશલાકા ‘ દલાવેહ ’ દાપયતિ=નિવાનયતિ, ‘ અલિપ્ ’ અલિકાન્=અલિકષ્ટકાન્=વૃદ્ધિકષ્ટકાન્ ‘ મજાવેહ ’ મજ્જયતિ=પૂર્વોક્તાદ્વેષુ

પચ્છોલ્લાવિતા સ્વારતેલ્લેણ અન્નમાગવેહ ’ કિન્હી ૨ કે વહ અગ ઓર ઉપાગો કો તલવારોં સે ડગવાતા, કરોતોં સે વહરાતા, ઉત્તરાઓં સે ડિલવાતા ઓર તીક્ષ્ણ અપ્રમાગવાલે શસ્ત્રોં સે ડિદવાતા પશ્ચાત્ ઉન પર સ્વારા તૈલ ડિદકવાતા ઓર ઉસી તેલ સે મર્દન કરવાતા । ‘ અપ્પેગઇ’ નિલાહેસુ ય અવદુસુ ય કોપ્પેસુ ય જાણુસુ ય સ્વલ્પેસુ ય લોહકીલે ય કડસકરાઓ ય દલાવેહ ’ કિન્હી ૨ કે મસ્તક મેં, ગર્દન મેં, કુહનિયોં મેં, ઘુટનોં મેં, ઓર પૈર કે સધિસ્થાનો મે વહ છોદે કે કીલે, ઓર વાસ કી તીક્ષ્ણ મોટી ૨ શલાકા લુકવાતા ‘ અલિપ્ મજાવેહ ’ સાથ મેં તીક્ષ્ણ કાટોં કો મી ઉનકે શરીર મે ઘુસવાકર ઉન્હે અધવિચ સે તુડવા દેતા । ‘ અપ્પેગઇ’ મર્દઓ ય ડંખણાનિ ય હથગુલિયાસુ ય પાયંગુલિયાસુ

‘ અપ્પેગઇ’ અતિપત્તેહિ ય જાવ કલંચીરપત્તેહિ ય પચ્છોલ્લાવેહ પચ્છોલ્લાવિતા સ્વારતેલ્લેણ અન્નમાગવેહ ’ કેટલાકના તે અગ અને ઉપાગોને તલવારોથી ગૂંદા પાડતા, ઢરવતોથી વેરતા, અસ્તરાઓથી છોલતા હતા, અને તીક્ષ્ણ અપ્રમાગ વાળા શસ્ત્રોથી તેને છેદતા-લોકતા, પછીથી તેના પર ખાડ તેલ છટાવતા હતા, અને તે તેલ વડે કરી મર્દન કરાવતા, ‘અપ્પેગઇ’ નિલાહેસુ ય અવદુસુ ય કોપ્પેસુ ય જાણુસુ ય સ્વલ્પેસુ ય લોહકીલે ય કડસકરાઓ ય દલાવેહ ’ કેટલાકના માથામા ગળામા કાણીઓમા ઘુટણોમા અને પગના સધિસ્થાનોમા લોહાના ખીલાઓ, અને વોસની તીક્ષ્ણ મોટી-મોટી સળીઓ લોકતા અથવા મારતા ‘અલિપ્ મજાવેહ’ સાથે તીક્ષ્ણ કાટાઓને પણ તેના શરીરમા પરોવી અર્ધવચ્ચમા તે કાટો તોડી નાખતા

अणतर उव्वट्ठिता इहेव मद्दुराए णयरीए मिरिदामस्स रण्णो वंधुसिरीए
देरीए कुञ्चिसि पुत्तत्ताए उव्वण्णे । तए ण तीसे वंधुसिरीए देरीए तिण्ह
मामाण वद्दुपडिपुण्णाण उमे एयारूवे दोइले पाउव्भूए—धन्नाओ ण ताओ
अम्पयाओ जाव जाओ ण अप्पणो पइस्स हिययमसेण जाव सद्धि सुरच५

किन्हीं को ताता गर्म पिघला हुआ ताना पिघाता, किन्हीं को पिघला हुआ
गरम—गरम जसद पिलाना, किन्हीं को पिघला हुआ सीसा पिघाता, किन्हीं को
चूने से मिश्रित तम तैल पिघाता एव किन्हीं को नमक मिठा हुआ तैल पिघाता
और उन्हीं तप्त ताम्रादिकों को उनके शरीर पर मनमाना छिड़कवाता था ।
फिर वह चित्ता लिटारे हुए किन्हीं—किन्हीं को घोड़े का मूत पिघाता, किन्हीं
को हाथी का मूत पिघाता, किन्हीं को ऊँट का तो किन्हीं को बैल का,
किन्हीं को मेंढे का तो किन्हीं को पाड़े का मूत पिघाता था । फिर
उनमे से कितनों को नीचा मुड़ कराकर उलाकार (जघर्दस्ती) से वमन
कराता और उमी वमन को उन्हे खिलाता, फिर वमन कराता और पुन
उसे खिलाता इस प्रकार उन्हे प्राणान्तक कष्ट पहुँचाता था । फिर किन्हीं
को बड़ हथकड़ियों से जकड़ा कर बधवा देता । किन्हीं को पाँवों में बधन
डलवा कर बधवा देता । किन्हीं को खोडों से बँधवा देता । किन्हीं को निगडों
वेडियों से कसवा देना । किन्हीं के शरीर को वह मरोड़ कर टेढ़ा मेढ़ा कर

गरम पीगणावेला ताणानो रम पीवडावता हुता, डेटलाकने ओवाज प्रकारनो जसदने।
रम, डेटलाकने सीसानो रस, पीवडावता हुता, डेटलाकने सुनामिश्रित तपावेल्लु
तेल पीवडावता, डेटलाकने नमक भेजवेल्लु तेल पाता हुता, अने तपावेला ताणा
आदिकथी तेना शरीर पर छन्छा प्रमाखे डाम होता हुता, पछी तेने चित्ता पाडीने
डेटलाकने घोडानुं मूत्र पाता, डेटलाकने हाथीनुं मूत्र, डेटलाकने छोटना मूत्र डेटलाकने
जण्डना मूत्र, डेटलाकने बेटाना मूत्र, डेटलाकने पाडना मूत्र पाता हुता, ते पछी
तेमाना डेटलाकने सुभ नीयु करावीने उलाकार (जघरदस्तीथी) वमन करावता
हुता अने ते वमन पाछु तेने ज पवडावता, डरी वमन करावता, अने तेने ज
पवडावता आ प्रमाखे तेने प्राणान्तक कष्ट पहुँचावता हुता पछी डेटलाकने
हाथकडीओथी गाधीने जकडी लेता, डेटलाकना पगमा गन्धन नाथता ओने गाधी
होता, डेटलाकने भीला साथे गाधता डेटलाकने गेडीओथी तण करी होता, डेटलाकना

वित्ता ' वेष्टयित्वा ' आयवसि ' आतपे ' दलयद् ' दापयति ' सुके समाणे ' शुष्कान् सत तान दर्भादीन् ' चडचडस्स ' चडचड = शदपूर्वम् ' उप्पाडेड ' उप्पाटयति ॥ सू० ५ ॥

॥ १८ -

मूलम्—सू० ६

तए ण से दुज्जोहणे चारयपालए एयम्मो ४ सुवहुपाव समज्जिणिता एगत्तीस वाममयाह परमाउ पालित्ता कालमासे काल विच्चा उट्ठीए पुढवीए उक्कोसेण वाजीसमागरोवमट्ठिएसु णेरइएसु णेरउयत्ताए उववण्णे । से ण तओ

दलयद् सुके समाणे चडचडस्स उप्पाडेड ' जन वे अच्छी तरह से वेष्टित हो चुकते तब बाद में वह उह धूप में गड़ा कर देता, जब वे कुश और दर्भ अच्छी तरह शुष्क हो चुकते तब वह उनको उनके शरीर से चड चड शब्द पूरक उखड़गता जिससे चमड़ी सहित वे निकलने लगते ॥

भावार्थ— फिर इस दुर्योधन जेलर ने सिंहदरबार राजा के राज्य में बसने वाले जितने भी बदमाश थे—चोर, पारदारिक, व्यभिचारी थे, जितने भी गाठ कतरने वाले एवं राजा के विद्रोही जन थे, जितने भी उधार लेकर कर्ज भवा नहीं करने वाले थे, जितने भी नालकों की हत्या करने वाले, विधांस घाती, जुगारी एवं जो भी धूर्त-ठग थे उन सब को राजपुरुषों द्वारा पकड़वा कर उनको चित्ता छिटा देता और उनका मुख एक लोहे के डंडे से फड़वाकर

वीटाणी देता ' वेष्टावित्ता आयवसि दलयद् सुके समाणे चडचडस्स उप्पाडेड ' न्याये सारी रीते वीटाणी देता ते पछी तेने मज्ज ताप-उडकाभा उभा राभता हुता पछी न्याये ते फर्ल सुकाध जतो त्यारे तेना शरीर परधी ते यडयड शफटना ध्वनी साथे उणेडवाभा आवतो त्यारे आभडी सहित त नीकणते हुते।

भावार्थ— पछी ओ दुर्योधन जेलर ने सिंहदरबार राजाना २ न्ययमा वसनारा नेटवा गदमास हुता (चोर हुता) परस्त्री लपट व्यभिचारी हुता, नेटवा गठी ठाडा हुता, राजाना विरोधजन हुता नेटवा उधार लध कण्ज नहि देनारा हुता, नेटवा गाण्डोनी हुत्या करनारा हुता वि गमघाती, जुगारी अने ने धूर्त-ठग हुता ते तभामने राजपुरुषो-राजना नोकरो द्वारा पकडावी लीधा पछी तेने चित्ता पाडना अने तेना मुणने ओक बोढाना उडाथी पछाणु करावीने डेटवाठने तपावेला

वधुसिरी देवी नवण्ठ मासाण उहुपडिपुण्णाण जात्र दारग पयाया । तए ण तस्स दारगस्स अम्मापियरो णिव्वत्ते एगारसे दिवसे सपत्ते बारसाहे इम एयारुवं णामधेज्ज करेति-होउ ण अम्ह दारगे णदिसेणे णामेण । तए ण से णदिसेणे कुमारे पचगईपरिउडे जाव परिवड्ढइ । तए ण से णदिसेणे कुमारे

मोटेर रस्सो से, दोनों हाथ और दोनों पैर बधवा देता और इस हालत में मुह के पानी में डुबा कर उन से कुए का पानी पिलाता । किन्हीं के वह अंग और उपाङ्गों के तलवारों से उगवाता, क्रोतों से बहराता, अस्तराओं से छिलवाता और तीक्ष्ण अग्न भागवाले शस्त्रों से छिड़वाता, पश्चात् उन पर खारा तैल छिड़कवाता और उसी खारे तेल से मदन करवाता, किन्हीं के मस्तर में, गर्दन में, कुहियों में और घुटना में वह लोहे के कीले और बास की तीक्ष्ण मोटीर शलाकाएँ टुकरवाता । साथ में तीक्ष्ण काटो के भी उनके शरीर में घुसवा कर उहे अर्धावृत्त से ही तुडवा देता । किन्हीं की हाथ की अगुलियों में पैर की अगुलियों में सूइयों के, तप्त लोहे के डाम लगाने वाले कीले के मुद्गरो से ठोकर कर गडवा देता, गडवाकर फिर वह उन्हें भूमि पर घसीटवाता । कितनों का वह गुप्ती आदि शस्त्रों से ठूरी कुठार और नहरणियों से शरीर छिन्न भिन्न करा देता, छिन्नभिन्न कराकर फिर वह हरेर दमों और कुशों से उन्हें

जन्ने हाथ-पगने जघावी देता, पछी तेनु माथु नीचे अने पग उपर रभावीने कुवाभा लटकावी देता, अने तेवी हालतमा तेना मुण्णे पाष्णीमा डुणाडी आपीने तेने ते कुवानु पाष्णी पीपडावता હતા, કેટલાકના તલવારોથી અંગ ઉપાંગોને કાપી નખાવતા, કરવત વડે વહેવરાવતા, અસ્તરાથી છોલાવતા અને તીક્ષ્ણ ધારવાળા શસ્ત્રોથી નેદાવતા-લોકતા અને તેના ઉપર ખાડ તોલ છાટતા, અને તે ખારા તેલનું મર્દન પણ કરાવતા, કેટલાકના માથામા, ગર્દનમા, કોણીઓમા અને ઘુટણોમા તે લોદાના ખીલા અને વાસની મોટી તીક્ષ્ણ સળીઓ ખોસતા હતા, સાથે-સાથે તીક્ષ્ણ કાટા પણ તેના શરીરમા ખોસતા અને અધવચ્ચેથી તે કાટાની શૂળ તોડી નાખતા, કેટલાકને હાથ-પગની આગળીઓમા સોયો ખોસતા, તપાવેલા લોદાથી ડામ આપવાના ખીલાઓને મુદ્ગરોથી ટીપી-ટીપીને બેસારતા હતા, પછી તેને જમીન પર ઘસડતા હતા, કેટલાકના તે શુસિ આદિ હથિયારથી છરી-કુદાર અને નેરણીઓથી શરીર છિન્ન-ભિન્ન કરાવતા હતા, છિન્ન ભિન્ન

जाव दोहलें विणेंति, तं जइ अहमवि जाव विणिज्जामि—सिक्कट्टु तंसि दोहलसि अविणिज्जमाणसि जाव क्षियाइ । रायपुञ्जा, बंधुसिरीभणण । तए ण से सिरिदामे राया तीसे वधुसिगए देगीए त दोहल केणवि उवाएण विणेइ । तएण सा वधुसिरी देवी सपुण्णदोहलाए त गम्भ सुहंसुहेण परिवहइ । तएण सा

बधवा देता । किन्होरे को वह छोड़े की साकलों से खूब कस देता । किन्होरे के वह हाथ काट देता, पाव काट देता, कान काट डालता, नाक काट डालता, जोष्ठ काट डालता, जीभ छेद डालता और किन्होरे का मस्तक भी काट डालता था । किन्होरे को यह करोंत आदि शस्त्रों द्वारा विदारित कर डालता । फिर यह किन्होरे को वेणुलताओं—वासकी छडियों से पिटवाता, किन्होरे को चिञ्चालताओं—इमली की गीली छडियों से, किन्होरे को चिकने चमड़े के कोड़ों से, किन्होरे का चमड़े की यष्टि से, किन्होरे को वृक्षों की छाल से बनी हुई रस्सियों से खूब पिटवाता । किन्होरे को वह चिता लिटा के उनके छाती पर बड़ी-बड़ी शिला रखवा देता और उस शिला पर एक लकड़ी रखकर फिर उस लकड़ी के दोनों कानों को मनुष्यों से पकड़वा कर बेलन की तरह उसे उनकी छाती पर फिरवाता जिस से उनकी हड्डियाँ चूर हो जातीं । किन्होरे को वह तातों से वरत्राओं—चमड़े की बटी हुई मोटी रस्सियों से बल्कल (वृक्षों की छाल) की बनी हुई रस्सियों से और सूत के

शरीरने भरी डरी बाकु—युक्त करी जाधता डेटवाकने बोढानी साकजोथी जाधी देता, डेटवाकना हाथ कापी नाभता पत्र कापी नाभता डता कान, नाक, डोढ, लोभ अने मस्तक कापी नाभता डता डेटवाकने करवने बडे करीने बेरी नाभता डता, पछी डेटवाकने तो वेणुलता वासनी सोठीओथी भार भरावता, डेटवाकने आभलीनी लीली सोठीओथी डेटवाकने चिकण्ण आभडाना डायडायी, डेटवाकने आभडानी गठेली सोठीओथी, डेटवाकने वृक्षनी छालआथी जनावेली दोरडीओथी पूण भार-भारता डता, डेटवाकने चित्ता सुवाडीने तेनी छाती पर मोठी मोठी शिलाओ राभी देता, अने ते शिलाओ पर लाकडीओ राभीने पछी ते लाकडीओने जन्ने कानेने पुड्ढे पासे पकडावीने वेणुनी भाड्ड तेने तेनी छाती पर डेरवता, तेथी तेनी डडुई-डाड्डाओने चुरे-चुरा थड जता, डेटवाकने तातोथी वरत्राओथी—आभडानी शुबेली मोठी दोरडीओथी वल्कल-वृक्षनी छालनी जनावेली दोरडीओथी अने सूतरना मोटा दोरडायी तेना

एतत्समाचारः—उत्कर्षाचरणशील । 'सुनहुपाव' नानाविधपाप 'समज्जिणिता' समर्ज्य=समुदाज्य 'एगतीस वामसयाड' 'एकत्रिंशद्वर्षशतानि' 'परमाड' परमायुः= उत्कृष्टमायुष्य 'पालिता' पालयिता कालमासे काल कृत्वा 'छट्ठीए पुढवाण' पष्ठ्या पृथिव्याम् 'उक्कासेण उत्कर्षेण' 'वावीस सागरावमट्ठिएसु' द्वाविंशतिसागरोपम स्थितिकेषु 'नेरइएसु' नैरायकेषु 'उववण्णे' उपपन्न=उत्पन्न । 'सेण' स खलु 'तओ' ततः तस्मात् स्थानाद् 'अणतरं अनन्तरम् = अन्तर रहितम्' उव्वट्ठिता 'उद्घृत्य' 'इहेव' इहेव=अत्रैव 'महुगए नयराए' मथुराया नगर्या 'सिरिदामस्स रणो' श्रीदाम्नो राज्ञः 'वधुमिरीए देवीए' वन्धुश्रिया देव्या, 'कुच्छिसि' कुक्षी 'पुत्तत्ताए' पुत्रत्वेन 'उववण्णे उपपन्नः=उत्पन्न ।

स्वभाव था । वह 'सुनहुपाव समाज्जाणता' अपन कृत कर्मानुसार अनन्तर प्रकार के बहुत पापनों के वध करने में हा । 'एगतीस वाससयाड परमाड पालिता' अपनी ३१०० वर्ष का उत्कृष्ट आयु पूर्ण कर 'कालमासे काल किच्चा छट्ठीए पुढवीए उक्कासेण वावीससागरोवमट्ठिएसु नेरइएसु नेरइयत्ताए उववण्णे' मृत्यु के अवसर भर कर उठा पाथवा के २२ सागर की उत्कृष्ट स्थिति वाले नरक में उपन्न हुआ । 'से ण तओ अणतर उव्वट्ठिता इहेव महुगए नयरीए सिरिदामस्स रणो वधुमिरीए देवीए कुच्छिसि पुत्तत्ताए उववण्णे' वहा की २२ सागर की स्थिति पूर्ण कर जब यह वहा स निकला तो इस मथुरा नगरी में श्रीदाम राजा की रानी वन्धुश्री की कुक्षि मे पुत्ररूप स गर्भ मे आया । 'तए ण' गर्भ स्थिति होने के बाद

उत्पत्ति ते 'सुनहुपाव समाज्जिणिता' भोताना कृत कर्मानुसार अनन्तर प्रकारना बहुत धर्मात् पापकर्मोना वध करवाभाए एगतीस वाससयाड परमाड पालिता' भोतानी ३१०० अष्टोत्तरीयसे वर्षानी उत्कृष्ट आयुष्य पूर्ण करीन 'कालमासे काल किच्चा छट्ठीए पुढवीए उक्कासेण वावीससागरोवमट्ठिएसु नेरइएसु नेरइयत्ताए उववण्णे' मृत्युना अवसर भर कर पाथीने छट्ठी पृथिवीना २२ भावीस सागरनी उत्कृष्ट स्थितिवाणा नन्दमा उत्पन्न भये । 'से ण तओ अणतर उव्वट्ठिता इहेव महुगए नयरीए सिरिदामस्स रणो वधुमिरीए देवीए कुच्छिसि पुत्तत्ताए उववण्णे' त्यानी भावीस २२ सागरनी स्थिति पूरी करीने न्यारे त्याथी नीकल्या ते पछी आ मथुरा नगरीमा श्रीदाम राजनी वधुश्री राष्ट्रीना उदरमा पुत्ररूपथी गर्भमा आव्या तए ण' गर्भ

उम्मुक्कवालभावे जाव विहरद, जाव जुवराया जाए यावि होत्था । तए ण से णदिसेणे कुमारे रज्जे य जाव अतेउरे य मुच्छिण ४ इच्छा सिरिदाम राय जीवियाओ ववरोवित्ता समयेय रज्जसिरिं कारेमाणे पालेमाणे विहरित्तए ॥ सू० ६ ॥

टीका—सू० ६

‘तए ण से’ इत्यादि । ‘तए ण’ ततः खलु स दुर्योधनः चारकपालः ‘एयकम्मे’ एतत्कर्मा ४ एतदेव=चौरपारदारिकानामधिकतरघोरदण्डकरणमेव कर्म—क्रिया यस्य स एतत्कर्मा, अत्र ‘एयप्पहाणे, एयविज्जे, एयसमायारे इति पदत्रय संग्राहम् । एतत्प्रधानः—एतत्—अनुचिताधिकतरदण्डकरणकर्म प्रधानं यस्य स तथा, एतद्विध, एतस्मिन् कर्मणि विद्या—ज्ञान यस्य स तथा, चारतरदण्डकरणविधिः,

वेष्टित करवाता, वेष्टित होने पर उन्हे धूप में खड़ा कर देता, जब वे दर्भ और कुश अच्छी तरह सूख जाते तब वह उनके उनके शरीर से चड़चड़ शब्द पूर्वक उसखडवाता जिससे चमड़ी सहित वे निकलने लगते ॥ सू० ५ ॥

‘तए ण से’ इत्यादि ।

‘तए ण’ इस प्रकार ‘से दुज्जोहणे चारगपालए’ वह दुर्योधन चारकपालक कि जिसका ‘एयकम्मे ४’ रात दिन का यही काम था, अनुचित अधिकतर दण्ड देना ही प्रधान कर्म था, इसी कर्म में जिसने विशेष विचक्षणता प्राप्त की थी । एवं इसी प्रकार के कर्मों के आचरण करने का जिसका

शरीरने पछी ढीला दर्भ—दाण्डाथी तेना शरीर पर बिटाणता, बिटाणीने तेने तडकाभा राखता हुता तापभा रहेवाथी ब्यारे ते दर्भ सूकाछ भतो हुतो त्यारे तेना शरीर परथी यड—यड थण्ड थता ओने उणेडावता तेथी आभडी सहित ते नीकणवा लागतो

‘तए ण से’ इत्यादि

‘तए ण’ आ प्रमाणे ‘से दुज्जोहणे चारगपालए’ ते दुर्योधन चारकपालक जेनु ‘एयकम्मे ४’ रात्री—दिवस ओज काम हुतु, अनुचित अधिकतर दंड देवो ओज प्रधान काम हुतु, ते कामभा तेले विशेष कुशणता प्राप्त भवेही हुती अर्थात् आवा प्रकारना कर्मोनु आचरण करवु ओज जेना स्वभाव

‘विणिज्जामि’ विनयामि=पूरयामि तदा त्रेय० । ‘तिरुट्टु’ इति कृत्वा=इति विचार्य तस्मिन् दोहदे ‘अविणिज्जमाणे’ अविनीयमाने=अपूरिते सति शुष्का उभुक्षिता निर्मासा अवस्त्वा अवस्त्वाशरीरा अपहतमनःसरूपा ‘झियाइ’ ध्यायति=आर्त्तभ्यान कराति । ‘रायपुच्छा, वधुसिरीभण्ण’ एकदा राजा ता पश्यति पृच्छति च । सा सर्वं कथयति । ततः खलु स श्रीदामा राजा तस्या

और अन्ध स्त्रियों को देती हुई ‘दोहल विणेंति’ दोहल को पूर्ण करती है ‘त जइ अहमवि’ तो यदि मैं भी ‘जाव’ यावत् इसी प्रकार से श्रीदाम राजा के हृदयमास को पाचों प्रकार की मदिराओं के साथ उपभोगादि करती हुई अपने दोहल को ‘विणिज्जामि’ पूर्ण करूँ तो अच्छा हो । ‘तिरुट्टु’ ऐसा सोच कर वह ‘तमि दोहलसि अविणिज्जमाणंसि’ उस दोहले के पूर्ण न होने पर ‘जाव’ यावत् सूकन लगी, मास रहित, निस्तज, रोगिष्ठ, रोगग्रस्त शरीर वाली और हताश होती हुई ‘झियाइ’ आर्त्तभ्यान करने लगी । ‘रायपुच्छा वधुसिरीभण्ण’ ऐसी स्थिति में बैठी हुई उस पधुश्री को एक समय राजा ने देखा और इस परिस्थिति का कारण पूछा । उस पधुश्री ने अपना सब वृत्तांत राजा को कह सुनाया ‘तए ण से सिग्गिदामे

आम्वादन करी, बारबार स्वाद लधने परिलोण करती अन्ध स्त्रीओने आपीने ‘दोहल विणेंति’ दोहल (मनेरथ) ने पूछुं करे छे ‘जइ अहमवि’ तो हुं पछुं ‘जाव’ यावत् ओ प्रभाछे श्री दाम राजाना हृदयना भासने पाथ प्रकारनी मदिराओनी साथे उपभोगादि करीने भारा दोहल मनेरथ ‘विणिज्जामि’ पूछुं करे तो साइ छे ‘तिरुट्टु’ आ प्रभाछे विचार करीने ते ‘तसि दोहलसि अविणिज्जमाणंसि’ पोतानो दोहलो पूछुं नलिथवाथी ‘जाव’ यावत् सुकावा लागी, लुणी रहेवा लागी, भासरहित निम्तेण रोगीष्ठ रोगग्रस्त शरीरवाणी अने हताश गनीने ‘झियाइ’ आर्त्तभ्यान करवा लागी ‘रायपुच्छा वधुसिरीभण्ण’ आवी स्थितिमा भेठेवी ते पधुश्रीने ओक समय राजाओ जेष्ठ अने ते परिस्थिति यवानुं नारणुं पूछुं, तयारे ते पधुश्रीओ पोतानो तमाभ वृत्तान्त राजने कही मलजान्थे तए ण से सिग्गि

‘તણ’ તત’ સ્વલુ ગર્ભસ્થિત્યનન્તર તમ્યા વન્ધુશ્રિયો દેવ્યાઃ ‘તિણ્ઠ માસાણ વહુપહિપુણાણ’ ત્રિપુ માસેષુ ગૃહપતિપૂર્ણેષુ સન્તુ અયમેતદ્રૂપો દોહદઃ માદુર્ભૂતઃ— ધન્યા સ્વલુ તા અમ્યાઃ સપુણ્યાઃ, ઇત્યાદિ વિશેષણવિશિષ્ટાસ્તા અમ્યાઃ, તાસા-મેવ સુલભ જન્મજીવિતફલ યાઃ સ્વલુ ‘અપ્પણો’ આત્મનઃ=સ્વસ્ય ‘પઈસ્સ’ પત્યુ ‘હિયયમમેણ’ હૃદયમાસેન ‘જાર’ યાવન્નન્દેન તલિતેન ભર્જિતેન શૂલ્પેન સાર્દ્ધ ‘સુર ચ’ સુરા ચ ૫ ‘આસાણમાણે’ આસ્વાદયત્ય. ૪ દોહદ ‘ત્રિણેતિ’ વિનયન્તિ=પૂરયન્તિ, તદ્ યગ્ધમપિ યાવત્—એવ પ્રકારેણ દોહદ

‘તોસે વધુસિરીણ દેવીણ’ ઉસ વધુશ્રી દેવી કે ગર્ભ કે ‘તિણ્ઠ માસાણ વહુપહિપુણાણ’ તોન માસ પૂરે હાન પર ‘ઈમે યયારૂવે દોહલે પાડખૂણ’ હસ પ્રકાર કા દોહદ ઉત્પન્ન હુઆ ‘ધન્નાઓ ન તાઓ અમ્મયાઓ જાવ’ વ માતૈ ધન્ય હૈં યાવત્ પુણ્યવતી હૈં કૃતાર્થ હૈ કૃતપુણ્ય હૈં—ઉઠો ને પૂર્વભવ મેં પુણ્ય ક્રિયા હૈ, કૃતલક્ષણ હૈ—વે શુભ લક્ષણો સે યુક્ત હૈં ઔર કૃતવિભવ અર્થાત્ ઉઠો ને હી અપને વિભવ—સંપત્તિ કો દાનાદિ શુભકાર્ય મેં સફલ ક્રિયા હૈં । ઉઠો કા મનુષ્ય સમ્બધી જન્મ ઔર જીવન સફલ હૈં કિ ‘જાઓ ન અપ્પણો પઈસ્સ હિયયમમેણ જાવ સાર્દ્ધ’ જો અપને પતિ કે હૃદય કે માસ કે, યાવત્—જો કિ તલિત—ભર્જિત ઔર શૂલ પર રખ કર પકાયા હુઆ હો, ઉસકે—માથ ‘‘ સુર ચ ૫ ’’ મધુ, મેરક જાતિ, સીધુ ઔર પ્રસન્ના—એસે પાચ પ્રકાર કી મદિરાઓ કા એક બાર આસ્વાદન કરતો બાર બાર સ્વાદ હેતો પરિભોગ કરતો

૧૬૫ પછી તોસે વધુસિરીણ દેવીણ તે બધુશ્રી દેવીના ગર્ભને ‘તિણ્ઠ માસાણ વહુપહિપુણાણ’ ત્રણ માસ પૂરા થયા પછી ‘ઈમે યયારૂવે દોહલે પાડખૂણ’ આવા પ્રકારનો દોહદ (મનોરથ) ઉત્પન્ન થયો. ‘ધન્નાઓ ન તાઓ અમ્મયાઓ જાવ’ તે માતાઓ ધન્ય છે, યાવત્ પુણ્યવતી છે, કૃતાર્થ છે, કૃતપુણ્ય (તેણે પુણ્ય કરેલા છે) જેઓએ પૂર્વભવમાં પુણ્ય કર્યા છે, કૃતલક્ષણ—તે શુભ લક્ષણોથી યુક્ત છે અને કૃતવિભવ અર્થાત્ તેમણે જ પોતાના વેભવ—સંપત્તિને દાનાદિ શુભ કાર્યોમાં અર્પણ કરી છે તેનાજ મનુષ્ય સમ્બધી જન્મ અને જીવન સફળ છે કે — ‘જાઓ ન અપ્પણો પઈસ્સ હિયયમમેણ જાવ સાર્દ્ધ’ જે પોતાના પતિના હૃદયના માસને યાવત્—તળી ભુજીને અને અને શૂલ પર રાખીને પકાવેલા હોય અને તેની સાથે સુર ચ ૫ મધુ—મેરક જાતી, સીધુ અને પ્રસન્ના જેવી પાચ પ્રકારની મદિરા (દારૂ)ઓના એકબાર

‘વિણિજ્ઞામિ’ વિનયામિ=પૂરયામિ તદા શ્રેય । ‘તિક્કટ્ટુ’ ઇતિ કૃત્વા=ઇતિ વિચાર્ય તસ્મિન્ દોહદે ‘અવિણિજ્ઞમાણે’ અવિનીયમાણે=અપૂરિતે સતિ શુદ્ધા યુથુક્ષિતા નિર્માસા અવરુણા અવરુણગરીરા અપહતમનઃસકલ્પા ‘શિયાઠ ધ્યાયતિ=આર્તધ્યાન કરાતિ । ‘રાયપુચ્છા, વધુસિરીમળણ’ એકદા રાજા તા પશ્યતિ પૃચ્છતિ ચ । સા સર્વ કુચયતિ । તતઃ સ્વલુ સ શ્રીદામા રાજા તસ્યા

ઔર અચ લિયો કો દેતી હુઈ ‘દોહલ વિળેંતિ’ દોહલ કો પૂર્ કરતા હૈ ‘તે જહ અહમચિ’ તો ચદિ મૈ મી ‘જાવ’ યાવત્ ડસી પ્રકાર સે શ્રીદામ રાજા કે હૃદયમાસ કો પાચો પ્રકાર મી મદિરાઓ કે સાથ ઉપમોગાદિ કરતી હુઈ અપને દોહલ કો ‘વિણિજ્ઞામિ’ પૂર્ન કર્હે તો અચ્છા હો । ‘તિક્કટ્ટુ’ એસા સોચ કર વહ ‘તમિ દોહલસિ અવિણિજ્ઞમાણસિ’ ડસ દોહલે કે પૂર્ન ન હાને પર ‘જાવ’ યાવત્ સૂકને લગી, માસ રહિત, નિસ્તજ રોગિષ્ઠ, રોગપ્રસ્ત ગરીર વાલી ઔર હતાશ હોતી હુઈ ‘શિયાઠ’ આર્ત ધ્યાન કરને લગી । ‘રાયપુચ્છા વધુસિરીમળણ’ એમી સ્થિતિ મૈ વૈઠી હુઈ ડસ વધુશ્રી કો એક સમય રાજા ને દેસા ઔર ડસ પરિસ્થિતિ કા કારણ પૂઝા । ડસ વૈધુશ્રી ને અપના સવ વૃત્તાત રાજા કો કહ સુનાયા ‘તપ્ત ણ સે સિરિદામે

આન્વાદન ડરી, વારવાર આદ લાગે પરિભોગ કરતી અન્ય સ્ત્રીઓને આપીને ‘દોહલ વિળેંતિ’ દોહલ (મનેરથ) ને પૂર્ણ કરે ડે ‘જહ અહમચિ’ તો હુ પણ ‘જાવ’ યાવત્ એ પ્રમાણે શ્રી દામ ગાનના તૃદયના માસને પાચ પ્રકારની મદિગાઓની સાથે ઉપમોગાદિ કરીને મારા દોહલ મનેરથ ‘વિણિજ્ઞામિ’ પૂર્ણ કરે તો સાડે ડે તિક્કટ્ટુ’ આ પ્રમાણે વિચાર ડરીને તે ‘તસિ દોહલસિ અવિણિજ્ઞમાણસિ’ પોતાનો દોહલો પૂર્ણ નહિ થવાથી ‘જાવ’ યાવત્ સુકાવા લાગી, બુખી રહેવા લાગી, માનરહિત નિસ્તેજ રોગિષ્ઠ રોગપ્રસ્ત શરીરવાળી અને હતાશ થાનીને શિયાઠ આર્તધ્યાન કરવા લાગી ‘રાયપુચ્છા વધુસિરીમળણ’ આવી સ્થિતિમા બેઠેલી તે વધુશ્રીને એક સમય રાત્રીએ બેઠે અને તે પરિસ્થિતિ વવાનું કારણ પૂછયું, ત્યારે તે વધુશ્રીએ પોતાનો તમામ વૃત્તાન્ત રાત્રીને કહી મલગાવ્યો તપ્ત ણ સે સિરિ

अधुश्रियो दोहद केनाप्युपायेन=अलसिततया स्वहृदयमासस्थाने माससद-
 शान्यवस्तुविशेषप्रदानरूपेण 'विणेइ' विनगति=दोहद पूरयति। ततः खलु
 मा अधुश्रीदेवी सम्पूर्णदोहदा ५ यावत् त गर्भ 'सुहसुहेण' सुखसुखेन=
 सुखपूर्वक परिवहति=धारयति स्म। 'तए ण' ततः खलु सा 'वधुसिरी'
 अधुश्री 'नवण्ह मासाण' नवसु मासेषु 'बहुपटिपुण्णाण' बहुप्रतिपूर्णेण 'जाव'
 यावत् 'दारग पयाया' दारक प्रजाता=प्रजनितवती। 'तए ण' ततः खलु
 तस्य दारकस्य 'अम्मापियरा' अम्मापितरौ 'णिवत्ते एगारसे दिवस' निवृत्ते

राया' तदनन्तर उस श्रीगाम राजा ने 'तीसे अधुसिरीए देवीए दोहल
 उस अधुश्री देवी के उस दोहद को 'केणवि उवाएण' किसी एक उपाय
 से अर्थात् जिससे वह नहीं समझ सके इस प्रकार अपने हृदय मास के
 स्थान पर मास के सदृश अथ वस्तु को देकर 'विणेइ' पूरा किया।
 'तए ण सा अधुसिरी देवी' फिर वह अधुश्री देवी ऐसा करने से 'सपुण्ण-
 दोहला ५ दोहले के सपूर्ण होने पर, संमानित होने पर किसी वस्तु की
 अभिलाषा से रहित होकर 'त गम्भ उस गर्भ' को 'सुहसुहेण
 सुखपूर्वक 'परिवहट' धारण करने लगी। 'तए ण सा वधुसिरी नवण्ह
 मासाण बहुपटिपुण्णाण जाव दारग पयाया' गर्भ के ९ माह जब
 ठीक २ पूर्ण हो चुके तब अधुश्री ने एक पुत्र को जन्म दिया। 'तए ण तस्स
 दारगस्स जन्म होने पर इस बालक के 'अम्मापियरो' माता पिता ने

दामे राया ते पत्नी श्रीगाम राजाએ, 'तीसे वधुसिरीए देवीए दोहल'
 ते अधुश्री देवीना ते दोहलाने (भनेरथने) 'केणवि उवाएण'
 केाई पण्ये के उपायथी अर्थात् बेथी ते समझ थडे नहि के तेवी रीते पोताना
 हृदयना मासनी ज्य्याये मासना बेवी ज नील वस्तु आपीने 'विणेइ' पूरा
 कर्यो 'तए ण सा अधुसिरी देवी' पत्नी ते अधुश्री देवी के प्रभावे
 उरवाथी 'सपुण्णदोहला ५ दोहलो पूर्ण थता संमानित थता तेने केाई पण्ये
 वस्तुनी अभिलाषा रही नहि त गम्भ ते गर्भने 'सुहसुहेण' सुखपूर्वक
 'परिवहइ' धारण उरवा लागी 'तए ण सा अधुसिरी नवण्ह मामाण
 बहुपटिपुण्णाण जाव दारग पयाया' गर्भना ९ नव मास नरावर पूरा थई
 गया त्यादे अधुश्रीके के पुत्रने जन्म आय्यो 'तए ण तस्स दारगस्स' जन्म

एकादशे दिवसे 'सप्तमे वारसाहे' समाप्ते द्वादशाहे 'इम एयारूव' इदमे-
तदूष 'नामधेज्ज' नामधेय 'करेति' कुरुतः 'होउ ण' भवतु खलु
'अम्ह' अस्माक 'दारगे' दारकः=पुत्र 'नन्दिसेणे नामेण' नन्दिपेणो नाम्ना
नन्दिपेण-इति नामकः । 'तए ण से' ततः खलु सः 'नन्दिसेणे कुमारे' नन्दि-
पेणः कुमारः 'पचमार्हपरिवुडे' पञ्चमात्रीपरिवृतः 'जाव परिवड्ढह' यावत्
परिवर्तते । 'तए ण से' ततः खलु स 'नन्दिसेणे कुमारे' नन्दिपेणः कुमारः
'उम्मुक्कवालभाव' उन्मुक्तवालभावः 'जाव विहरइ' यावत् विहरति=आस्ते ।
'जाव जुवराया जाए यावि होत्था' यावत् युवराजो जातश्चाप्यभवत् । 'तए ण

'णिग्घत्ते एगारसे दिवसे संपत्ते वारसाहे' ग्यारह दिनों के निकल चुकने पर
१२ वे दिन के प्रारंभ होते हैं। इम एयारूव नामधेज्ज करेति इस अपने
पुत्रका इस प्रकार नामसंस्कार किया । 'होउ ण अम्ह दारगे नन्दिसेणे
नामेण' कि हमारा यह पुत्र 'नन्दिपेण' इस नाम से प्रसिद्ध होओ । 'तए
ण से नन्दिसेणे कुमारे उम्मुक्कवालभावे जाव विहरइ' वह नन्दिपेण कुमार
बाल्यकाल को उलूघन कर जब तरुणावस्था का प्राप्त हुआ तब इसके पिताने
इस 'जुवराया जाए यावि होत्था' युवराज पद प्रदान कर दिया, यह युवराज
बन गया । 'तए ण से नन्दिसेणे कुमारे रज्जे य जाव अतेउरे य मुच्छिण
४ इच्छइ सिरिदाम राय जीवियाओ ववरोवित्ता सयमेव रज्जसिरि करेमाणे
पालेमाणे विहरित्तए' नन्दिपेण कुमार के चित्त में यह भावना जागी कि मैं

थया पथी ते पाण्डना अम्मापियरो भातापिताओ 'णिग्घत्ते एगारसे दिवसे सप्तमे
वारसाहे' अगिआर ११ दिवस पूरा थया पथी आरमा १२ भा दिवसना प्रारंभमा ओटले
आरमे दिवसे इम एयारूव नामधेज्ज करेति' पिताना ओ पुत्रना आ
प्रभाओ नाम सन्कार कर्था 'होउ ण अम्ह दारगे नन्दिसेणे नामेण' के आ
आभाओ पुत्र नन्दिसेण' आ नामथी प्रसिद्ध थाओ । 'तए ण से नन्दिसेणे
कुमारे उम्मुक्कवालभावे जाव विहरइ' नन्दिसेण कुमार ६वे पादलवनने
अभय पूरा करीने न्यारे तइण अवस्थाने (यौवनपथ्याने) प्राप्त थया त्यारे
तेना पिताने तेने 'जुवराया जाए यावि होत्था' युवराजपद आप्थु अने ते
युवराज पन्था 'तए ण से नन्दिसेणे कुमारे रज्जे य जाव अतेउरे य मुच्छिण ४
इच्छइ सिरिदाम राय जीवियाओ ववरोवित्ता सयमेव रज्जसिरि करेमाणे

बन्धुश्रियो दोहद केनाप्युपायेन=अलसिततया स्वहृदयमासस्थाने माससह-
 शान्यवस्तुविशेषप्रदानरूपेण 'विणेइ' विनगति=दोहद पूरयति। ततः खलु
 मा बन्धुश्रीदेवी सम्पूर्णदोहदा ५ यावत् त गर्भ 'सुहसुहेण' सुखमुखेन=
 सुखपूर्वक परिवहति=धारयति स्म। 'तए ण' ततः खलु सा 'बधुसिरी'
 बन्धुश्री 'नवण्ह मासाण' नवसु मासेषु 'बहुपटिपुण्णाण' बहुमतिपूर्णेषु जाव'
 यावत् 'दारग पयाया' दारक प्रजाता=प्रजनितवती। 'तए ण' तत खलु
 तस्य दारकस्य 'अम्मापियरो' अम्मापितरौ 'णिज्जे एगारसे दिवस' निवृत्ते

राया' तदनन्तर उस श्रीराम राजा ने 'तीसे बधुसिरीए देवीए दोहल'
 उस बधुश्री देवी के उस दोहद को 'केणवि उवाएण' किसी एक उपाय
 से अर्थात् जिससे वह नहीं समझ सके इस प्रकार अपने हृदय मास के
 स्थान पर मास के सदृश अथ वस्तु को देकर 'विणेइ' पूरा किया।
 'तए ण सा बधुसिरी देवी' फिर वह बधुश्री देवी ऐसा करने से 'संपुण्ण-
 दोहला ५ दोहले के सपूर्ण होने पर, संमानित होने पर किसी वस्तु की
 अभिलाषा से रहित होकर 'त गम्भ उस गर्भ' को 'सुहसुहेण'
 सुखपूर्वक 'परिवहइ' धारण करने लगी। 'तए ण सा बधुसिरी नवण्ह
 मासाण बहुपटिपुण्णाण जाव दारग पयाया' गर्भ के ९ माह जब
 ठीक २ पूर्ण हो चुके तब बधुश्री ने एक पुत्र को जन्म दिया। 'तए ण तस्स
 दारगस्स' जन्म होने पर इस बालक के 'अम्मापियरो' माता पिता ने

दामे राया ते पत्नी श्रीराम राजाओं, 'तीसे बधुसिरीए देवीए दोहल'
 ते बन्धुश्री देवीना ते दोहलाने (भनेरथने) 'केणवि उवाएण'
 'कोई' पक्षों के उपायों से अर्थात् जेथी ते अभिलषा शब्दों नहीं के तेवी रीते पोताना
 हृदयना भावनी जग्याओं मासना जेवी ज नील वस्तु आपीने 'विणेइ' पूरा
 कर्यो 'तए ण सा बधुसिरी देवी' पत्नी ते बधुश्री देवी के प्रभावे
 उरवाथी 'संपुण्णदोहला ५ दोहले पूर्ण' यथा संमानित यथा तेने 'कोई' पक्ष
 वस्तुनी अभिलाषा रही नहीं त गम्भ ते गर्भने 'सुहसुहेण' सुखपूर्वक
 'परिवहइ' धारण उरवा लागी 'तए ण सा बधुसिरी नवण्ह मासाण
 बहुपटिपुण्णाण जाव दारग पयाया' गर्भना ९ नव मास भराभर पूरा थई
 गया त्थारे बधुश्रीओं के पुत्रों जन्म आये। तए ण तस्स दारगस्स' जन्म

मूलम्—सू० ७

तएण से णदिसेणे कुमारे सिरिदामस्स रण्णो अतर अलभमाणे
अण्णया कयाड चित्त अलंकारिय सदावेड, सदावित्ता एव वयासी-तुम
ण देवाणुप्पिया ! सिरिदामस्स रण्णो सव्वट्ठाणेसु य सव्वभूमियासु य अते-
उरे य दिण्णवियारे सिरिदामस्स रण्णो अभिक्खण २ अलंकारियकम्म करेमाणे
विहरमि । तए ण तुमं देवाणुप्पिया ! सिरिदामस्स रण्णो अलंकारियकम्म
करेमाणे गीवाए खुर णिवेसेहि ता ण अह तुम अद्धरज्जय करिस्सामि,
तुम अम्हेहिं सद्धि उरालाइ भोगभोगाइ भुजमाणे विहरिस्ससि । तए ण से
चित्ते अलंकारिए णदिसेणस्स कुमारस्स वयण एयमद्व पडिमुणेइ सू० ७॥

टीका—सू० ८

‘ तए ण म ’ इत्यादि । ‘ तए ण से ’ तत खलु म नन्दिपेणः कुमारः
‘ सिरिदामस्स रण्णो ’ श्रीदाम्नो राज्ञः स्वपितुः ‘ अतर ’=परणावसरम् ‘ अलभ

वना द्रिया । युवराज वनने पर यह इस समय की प्रतीक्षा में रहने लगा कि मैं
अपन पिता को मार कर स्वयं इस राज्य श्री का अनुभव करूँ ॥ सू० ६ ॥

‘ तएण से ’ इत्यादि सूत्र ७

‘ तए ण ’ इस प्रकार के निकृष्ट विचार के बाद ‘ से नदिसेणे कुमारे ’
उस नदिपेण कुमारने ‘ सिरिदामस्स रण्णो ’ अपने पिता श्रदाम राजाके मरने का
‘ अतर अवसर ‘ अलभमाणे ’ हाथ आता नहीं जानकर ‘ अण्णया कयाइ ’

पाल अवस्था पूरी करीने जग्यारे युवान अवस्थाभा आया त्यारे तेना
पिताये तेने युवराज पद आय्यु युवराज थया पछी ते जे समयनी रह
जेवा लाग्या के हु मारा पिताने मारीने हु पोते आ राज्य लक्ष्मीने
अनुभव उरे ॥६॥

‘ तए ण से ’ इत्यादि,

‘ तए ण ’ आ प्रभरना निकृष्ट विचार पछी ‘ से नदिसेणे कुमारे ’
ते नदिसेण कुमारने सिरिदामस्स रण्णो पोताना पिता श्रीदाम राजाने
मारवाने अतर ‘ अवसर अलभमाणे ’ हाथ आय्यो नहि, जेवु समयने

से ' ततः खलु स ' नन्दिसेणे कुमारः ' नन्दिसेणः कुमारः ' रज्जे य ' राज्ये च
 ' जाव अतेउरे य ' यावद् अन्तःपुरे च ' मुच्छिण ' मूर्च्छितः ' गिद्धे ' गृद्ध.
 ' गदिण ' ग्रथितः ' अज्ञोववण्णे ' अध्युपपन्नः सन ' इच्छइ ' इच्छति
 ' सिरिदाम राय ' श्रीदामनामक राजान ' जीयियाआ ववगेविता ' जीविताद्
 व्यपरोप्य ' सयमेव ' स्वयमेव ' रज्जसिंरि ' राज्यश्रिय ' कारेमाण ' कारयन=
 अमात्यादिभिर्वर्धयन् ' पालेमाणे ' पालयन् ' विहरित्तण ' विहर्तुम् मृ० ॥ ६ ॥

अपने पिता श्रीदाम राजा को मार कर स्वयं अमायादि के साथ इस राज्य की
 वृद्धि करता हुआ तथा अच्छी तरह से संरक्षण करता हुआ राज्यश्रीका पालन करे ।

भावाथ— दुर्योधनने अपनी ३१०० वर्ष की समस्त आयु इन पापकर्मों
 के करने में व्यतीत की । इन पापकर्मों के करने से उसने अनेक विप
 चिकने कर्मों का वध किया । मृत्यु के अवसर पर मर कर यह उठी पृथ्वी क
 नरक का नारकी हुआ । वहा की २२ सागर की आयु समाप्त कर जब यह
 मरा तो इस मथुरा नगरी में श्रीदाम राजा की रानी वधुश्री के उदर में पुत्ररूप
 से उत्पन्न हुआ । ठीक ९ माह जब पूरे निकल चुके । वधुश्री ने तब एक पुत्र
 को जन्म दिया । १२ वें दिन इसका नामसंस्कार हुआ । नन्दिसेण इस का नाम
 रखा गया । बाल्यावस्था से जब यह जवान-तरुण हुआ—तब पिता ने उस युवराज

पालेमाणे विहरित्तण ' नन्दिसेण कुमारना श्रितभा ओ आपना जगती डे हु भारा
 पिताश्रीने—श्रीदामराजने भारीने हु पोते भारा नोकरानी साथे भनी—आदिनी
 साथे आ राज्यानी वृद्धि करीने तथा सारी रीते रक्षाय करीने राज्यानु पालन कउ

भावाथ— दुर्योधनने पोतानी ३१०० ऐकगोमसो वर्षनी तमाभ
 आयुष्य ते पापकर्मो करवाभाज व्यतीत करी, ते पापकर्मोना करवाथी
 तेछु अनेकविध शिकषा कर्मोना णध कर्यो, मृत्युना समये
 भरषु पाभीने ते छट्ठी पृथिवीना नरकमा नारकी थयो त्यानी २२ पावीश
 सागरनी आयुष्य पूरी करीने न्यारे भरषु पाग्यो ते पछी मथुरा नगरीमा
 श्रीदाम राजनी राज्ञी वधुश्रीना उदरमा पुत्ररूपथी उत्पन्न थयो, जरागर नव
 भास पूरा वीती गया त्यारे वधुश्रीओ ऐक पुत्रने जन्म आय्यो, गोदमा
 १२मा दिवसे तेना नामसंस्कार थया नन्दिसेण तेनु नाम राख्यु, ते पोतानी

मूलम्—सू० ७

तएण से णदिसेणे कुमारे सिरिदामस्स रण्णो अतर अलभमाणे
अण्णया कयाड चित्त अलकारिय सद्दावेड, सद्दावित्ता एव वयासी-तुम
ण देवाणुप्पिया । सिरिदामस्स रण्णो सव्वट्ठाणेषु य सव्वभूमियासु य अते-
उरे य दिण्णवियारे सिरिदामस्स रण्णो अभिक्खण २ अलकारियकम्म करेमाणे
विहरमि । तए ण तुमं देवाणुप्पिया । सिरिदामस्स रण्णो अलकारियकम्म
करेमाणे गीवाए म्भुर णिवेसेहि ता ण अह तुम जद्धरज्जय करिस्तामि,
तुम म्भेहिं सट्ठि उरालाइ भोगभोगाइ सुजमाणे विहरिस्ससि । तए ण से
चित्ते अलकारिए णदिसेणस्स कुमारस्स वयण एयमट्ठ पडिमुणेड सू० ७॥

टीका—सू० ८

‘ तए ण म ’ इत्यादि । ‘ तए ण से ’ तत् ‘ खलु म नन्दिपेणः कुमारः
‘ सिरिदामस्स रण्णो ’ श्रीदाम्नो राज्ञः स्वपितु ‘ अतर ’=मरणावसरम् ‘ अलभ-

यना दिया । युवराज जनन पर यह इस समय की प्रतीक्षा में रहन लगा कि मे
अपने पिता को मार कर स्वयं इस राज्य श्री का अनुभव करूँ ॥ सू० ६ ॥

‘ तएण से ’ इत्यादि सूत्र ७

‘ तए ण ’ इस प्रकार क निकृष्ट विचार के बाद ‘ से नन्दिसेणे कुमारे ’
उस नन्दिपेण कुमारने ‘ सिरिदामस्स रण्णो ’ अपने पिता श्रीदाम राजाके मरने का
‘ अतर ’ अवसर ‘ अलभमाणे ’ हाथ जाता नहीं जानकर ‘ अण्णया कयाड ’

जाल अवस्था पूरी करीने ज्यारे युवान अवस्थाभा आब्या त्यारे तेना
पिताये तेने युवराज पद आधु युवराज थया पछी ते जे सभयनी राहु
जेवा लाग्या ३ हु मारा पिताने भारीने हु पोते आ राज्य लक्ष्मीने
अनुभव ७३ ॥६॥

‘ तए ण से ’ धत्तादि,

तए ण ’ आ प्रभारना निकृष्ट विचार पछी ‘ से नन्दिसेणे कुमारे ’
ते नन्दिसेण कुमारे ‘ सिरिदामस्स रण्णो ’ पोताना पिता श्रीदाम राजाने
भावानो अतर ’ अवसर अलभमाणे ’ हाथ आब्या नहि, जेपु सभल्लने

से ' ततः खलु स ' नदिसेणे कुमारे ' नन्दिपेणः कुमारः ' रज्जे य ' राज्ये च
 ' जाव अतेउरे य ' यावद् अन्तःपुरे च ' मुच्छिण् ' मूर्च्छितः ' गिद्धे ' गृद्धः
 ' गदिण् ' ग्रथितः ' अज्जोववण्णे ' अध्युपपन्नः सन् ' इच्छइ ' इच्छति
 ' सिरिदाम राय ' श्रीदामनामक राजान ' जीवियाआ ववगेविता ' जीविताव्
 व्यपरोप्य ' सयमेव ' स्वयमेव ' रज्जसिरि ' राज्यश्रिय ' कारेमाण ' कारयन=
 अमात्यादिभिर्वर्धयन् ' पालेमाणे ' पालयन् ' विहरित्तण् ' विहर्तुम् मृ० ॥ ६ ॥

अपने पिता श्रीदाम राजा को मार कर स्वयं अमा यादि के साथ इस राज्य को
 वृद्धि करता हुआ तथा अच्छी तरह से संरक्षण करता हुआ राज्यश्रीका पालन करे ।

भावार्थ— दुर्योधनने अपनी ३१०० वर्ष की समस्त आयु इन पापकर्मों
 के करने में व्यतीत की । इन पापकर्मों के करने से उसने अनेक विप
 चिकने कर्मों का वध किया । मृत्यु के अवसर पर मर कर यह ठो पृथ्वी के
 नरक का नारकी हुआ । वहा की २२ सागर की आयु समाप्त कर जब यह
 मरा तो इस मथुरा नगरी में श्रीदाम राजा की रानी वसुध्री के उदर में पुनरुप
 से उत्पन्न हुआ । ठीक ९ माह जब पूरे निकल चुके । वसुध्री ने तब एक पुत्र
 को जन्म दिया । १२ वें दिन इसका नामसंस्कार हुआ । नन्दिपेण इस का नाम
 रखा गया । बाल्यावस्था से जब यह ज्ञान-तरुण हुआ-तब पिता ने उसे युवराज

पालेमाणे विहरित्तण् ' नन्दिसेणु कुमारना श्रितभा ये लावता जगती डे हु भारा
 पिताश्रीने-श्रीदामराजने भारीने हु पोते भारा नोकरानी साथे भत्री-आदिनी
 साथे आ राज्यनी वृद्धि करीने तथा सारी रीते रक्षाणु करीने राज्यनु पालन ठे

भावार्थ— दुर्योधनने पोतानी ३१०० ऐकशीमसे वर्षनी तमाम
 आयुष्य ते पापकर्मों करवाभाज व्यतीत करी, ते पापकर्मोंना ज्जायी
 तेणु अनेकविध शीकणु कर्मोंना वध कर्यो, मृत्युना समये
 भरणु पात्रीने ते छठी पृथिवीना नरकभा नारकी थयो त्यानी २२ जालीश
 सागरनी आयुष्य पूरी करीने न्यारे भरणु पात्र्यो ते पछी मथुरा नगरीना
 श्रीदाम राजानी राणी वसुध्रीना उदरभा पुत्रउपथी उत्पन्न थयो, जरागर नव
 भास पूरा वीती गया त्यारे वसुध्रीजे ऐक पुत्रने जन्म आय्यो, जोरभा
 १२भा दिवसे तेना नामसंस्कार थया, नन्दिसेणु तेनु नाम राज्यु, ते पोतानी

‘खुर’ ‘क्षुर’ ‘णिवेसेहि’ निवेशय=क्षुरेण ऋणच्छेदं कुरु-इत्यर्थः ‘ताण’ ततः खलु अह ‘तुम’ त्वाम् ‘अद्धरज्जय’ अर्द्धराज्यक=राज्यार्धभागिन करिष्यामि, ‘तुम’ त्व ‘अम्हेहिं सद्धि’ अस्सामि सार्व ‘उराले’ उदीरान् ‘भोगभोगाड’ भोगभोगान्=श्रन्दादिविषयभोगान् ‘भुजमाणे’ भुञ्जानः विहरि-
ष्यसि । ‘तए ण म’ ततः खलु स चित्रोऽलङ्कारिकः ‘णदिसेणस्स’ कुमारस्स ‘कुमारस्स’
नन्दिपेणस्य कुमारस्य ‘वयण’ वचनं ‘एयमट्ठ’ एतदर्थ=पूर्वोक्तराजमाप्त्यर्थ
सयुक्त ‘पडिसुणेइ’ प्रतिश्रुगोति=स्वीकरोति ॥ सू० ७ ॥

‘खुर’ ‘णिवेसेहि’ अत्र ऐमा करना कि जिस समय श्रीराम नरेश को तुम
हजामत बनाने जाओ तब हजामत बनाते समय नरेश के कठ में अपना, उत्तरा
भोग देना । देखो यह विचार किसी को प्रकट न हो- तुम यदि इस काम में
सफलप्रयास बाध हो जाओगे तो निश्चय समझना मैं ‘तुम अद्धरज्जय करिस्सामि’
तुम्हें अपना आधा राज्य द दूंगा । ‘तुम्ह अम्हेहिं सद्धि उरालाइ
भोगभोगाइ भुजमाणे विहरिस्ससि’ तब तुम मेरे साथ ही साथ उदार मनुष्यसबधा
प्रचुरभोगों को आनन्द के साथ भोगोगे । ‘तए ण से चित्ते अलङ्कारिण णदिसेण
स्स कुमारस्स वयण एयमट्ठ पडिसुणेइ’ इस प्रकार उस चित्र नाई ने
नदिपेण कुमार के इस प्रकार के राजा को मागने के लिये कहे गये वचनों
को स्वीकार कर लिया ।

हुवे तमे ओ प्रभाषे करे। हे, तमे न्यारे श्रीराम नरेशनी हुन्तभन जनाववा
नओ। त्पारे, हुन्तभत जनाववाना भभये राजना कठभा-गणाभा तभादे
अन्तरे जोसी देवे। अने नुओ, आ विचार कोध पासे प्रगट न थवा
पासे ते ध्यान आपवु ने तमे आ कामभा सङ्ग निवठथे। तो नडी सभजवु
के हु “तुम अद्धरज्जय करिस्सामि तमने भाइ अर्द्धराज्य आपी दधश
त्पारे तुम्ह अम्हेहिं सद्धि उरालाइ भोगभोगाइ भुजमाणे विहरिस्ससि”
तमे भारी साथेज उदार मनुष्य सभग-धी लोगोपयोगोने आनन्नी साथे
लोगवथे, ‘तए ण से चित्ते अलङ्कारिण णदिसेणस्स कुमारस्स वयण एयमट्ठ
पडिसुणेइ’ ते चित्र वाणुदे नदिसेण कुमारना आ प्रभाषे राजने भारवा
भाटे ने वचनो कहे। नेने स्वीकार कथे।

માણે ' અલપમાન! = અપાત્ત: સન્ ' અળગયા કયાઈ ' અન્યદા કદાચિત્ ' ચિત્ત
અલકારિય ' ચિત્ર = ચિત્રનામકમ્ અલક્ષારિક = નાપિત ' સદાવેદ ' શ-રયતિ =
આહવયતિ, શબ્દયિત્વા એવમવાદીત્ ' તુમ ણ દેવાણુપ્પયા, ત્વ ચ્ચલુ હે દેવા-
નુપ્રિય ! ' સિરિદામસ્સ રણ્ણો ' શ્રીદામ્નો રાજ્ઞ. ' સન્વટ્ટાણેસુ ય, સર્વથા
નેપુ = શર્યાદિસ્થાનેપુ ' સન્વભૂમિયાસુ ય ' સર્વભૂમિકામુ = સર્વમાસાદાદિપુ અત
ઝેરે ય ' અન્ત.પુરે ચ ' દિણ્ણવિયારે ' દત્તવિચાર. - અસ્ય વ્યાખ્યાસ્મિન્નેવાધ્યયને
દ્વિતીયમૂત્રે કૃતા । ' સિરિદામસ્સ રણ્ણા ' શ્રીદામ્નો રાજ્ઞ: ' અભિકલ્લણ ૨ '
અભીક્ષ્ણ ૨ = પુન પુન: ' અલકારિયકમ્મ ' અલક્ષારિકકર્મ = સૌરકર્માદિ ' કરેમાણે '
કુવન્ વિહરસિ ' તણ ' તત્-તસ્માત્કારણાત્ ચ્ચલુ ત્વ હે દેવાનુપ્રિય ! શ્રી-
દામ્નો રાજ્ઞ: અલક્ષારિકકર્મ = સૌરાદિકર્મ કુર્વન્ ' ગીવાણ ' શ્રીવાયા = કઠ્ઠદેશે

કિસી એક સમય ' ચિત્ત અલકારિય ' ચિત્ર નામકે નાઈ કો ' સદાવેદ '
અપને પાસ વુલાયા ' સદાવિત્તા ' ઓર વુલાકર એવ વયાસી હસ પ્રકાર કહા-
' તુમ ણ દેવાણુપ્પયા ' કિ હે દેવાનુપ્રિય ! તુમ સિરિદામસ્સ રણ્ણો સન્વટ્ટાણેસુ
ય સન્વભૂમિયાસુ ય અતેઝેરે ય દિણ્ણવિયારે, સિરિદામસ્સ રણ્ણો અભિકલ્લણ ૨
અલકારિયકમ્મ કરેમાણે વિહરસિ ' શ્રીદામ નેરેશકે સર્વસ્થાનો મે સમસ્ત ભૂમિયો મેં
એવ અત્ત પુરમે રાત્તદિન જાતે આતે રહતે હા । હરએક જગહ તુમ્હે રાજા કી ઓર સે
આને જાનેકી છુટ હૈ । તથા તુમ્હીં શ્રીદામ નેરેશ કા વાર ૨ સૌરાકયા-હજામત
વિગેરે અલકારિક કર્મ મો કરતે રહત હો ' તણ ણ તુમ દેવાણુપ્પયા । ' હસલિયે
હે દેવાનુપ્રિય ! તુમ ' સિરિદામસ્સ રણ્ણા અલકારિયકમ્મ કરેમાણે ગીવાણ

'અળગયા કયાઈ કોઈ એક સમયે 'ચિત્ત અલકારિય' ચિત્ર નામના વાણુ દને 'સદાવેદ'
પોતાના પાસે બોલાવ્યો સદાવિત્તા અને બોલાવીને એવ વયાસી આ પ્રમાણે
કહ્યું- 'તુમ ણ દેવાણુપ્પયા' કે હે દેવાનુપ્રિય ! તમે સિરિદામસ્સ રણ્ણો સન્વટ્ટાણેસુ
ય સન્વભૂમિયાસુ ય અતેઝેરે ય દિણ્ણવિયારે સિરિદામસ્સ રણ્ણો અભિકલ્લણ ૨
અલકારિયકમ્મ કરેમાણે વિહરસિ ' શ્રીદામ નેરેશના સર્વસ્થાનોમા, તમામ
ભૂમિમા અને અત પુરમા રાત્રી અને દિવસ જવા આવવા લાગ્યા છે દરેક સ્થળે
રાત્ર તરફથી તમને આવવા જવાની છુટ છે, તથા તમે શ્રીદામ રાજાની હજામત વગેરે
અલકારિક કર્મ કરતા રહે છે, 'તણ ણ તુમ દેવાણુપ્પયા' એટલા માટે હે દેવાનુ
પ્રિયા ' સિરિદામસ્સ રણ્ણો અલકારિયકમ્મ કરેમાણે ગીવાણ સુર જિવેસેદિ '

‘खुर’ क्षुर ‘णिवेसेहि’ निवेशय=सुरेण कण्ठच्छेदं कुरु-इत्यर्थः ‘ताण’ ततः खलु अह ‘तुम’ त्वाम् ‘अद्धरज्जय’ अर्द्धराज्यक=राज्यार्धभागिन करिष्यामि, ‘तुम’ त्व ‘अम्हेहिं सद्धिं’ अस्माभिः सार्धं ‘उराले’ उदारान् ‘भोगभोगाइ’ भोगभोगान्=शब्दादिविषयभोगान् ‘भुजमाणे’ भुज्जानः विहरिष्यसि । ‘तए ण म’ तत खलु स चित्रोऽलङ्कारिक ‘णदिसेणस्स’ कुमारस्स ‘नन्दिपेणस्स’ कुमारस्य ‘वयण’ वचन ‘एयमट्ठ’ एतदर्थ=पूर्वोक्तराजमाश्रित्य-सयुक्त ‘पडिमुणै’ प्रतिश्रुति=स्वीकरोति ॥ सू० ७ ॥

‘खुर’ निवेशेहि’ अब ऐसा करना कि जिस समय श्रीराम नरेश को तुम हजामत बनाने जाओ तब हजामत बनाते समय नरेश के कंठ में अन्ना, उस्तरा भोक देना । देखो यह विचार ‘कसी का अकट न हा- तुम यदि इस काम में सफल प्रयास बाँटे हो जाओगे तो निश्चय समझना मैं ‘तुम अद्धरज्जय करिस्सामि’ तुम्हें अपना आधा राज्य दे दूंगा । ‘तुम्ह अम्हेहिं सद्धिं उरालाइ भोगभोगाइ भुजमाणे विहरिस्ससि’ तब तुम मेरे साथ ही साथ उदार मनुष्यसन्ध्या प्रचुरभोगों को आनन्द के साथ भोगोग । ‘तए ण से चित्ते अलकारिए णदिसेण स्स कुमारस्स वयण एयमट्ठ पडिमुणै’ इस प्रकार उस चित्र नाई ने नन्दिपेण कुमार के इस प्रकार के राजा का माग्न के लिये कहे गये वचनों को स्वीकार कर लिया ।

हुवे तमे अये प्रभाळु करे है, तमे अथारे श्रीराम नरेशनी हुल्लभन अनाववा ल्लभ्यो त्यारे, हुल्लभत अनाववाना मभये गल्लना उमा-गणामा तमादे अस्तरे जोसी देवे अने लुओ, आ विथा उडो पासे प्रगट न थवा पाये ते ध्यान आपणु ओ तमे आ काममा सङ्ग निवड्यो तो छी समजणु वे हु ‘तुम अद्धरज्जय करिस्सामि’ तमने भाइ अर्द्धराज्य आपी दइथ त्यारे तुम्ह अम्हेहिं सद्धिं उरालाइ भोगभोगाइ भुजमाणे विहरिस्ससि’ तमे भारी साथे उदार मनुष्य सङ्ग-धी लोपोपलोपोने आनन्दी साथे भोगवथो, ‘तए ण से चित्ते अलकारिए णदिसेणस्स कुमारस्स वयण एयमट्ठ पडिमुणै’ ते चित्र बाणुदे नन्दिपेण कुमारना आ प्रभाळु शल्लने भागवा भाटे ने वचनो कइल जेना स्वीकार कयो

कुमृत्युना, 'मारिस्सइ' मारयिष्यति ? 'त्तिरुट्टु' इति कृत्वा=इति विचार्य
 'भीए' भीतः 'तत्थे' तस्तः 'तसिए' तमितः 'उब्बिगे' उडिग्रसन्
 यत्रैव श्रीदामा राजा तत्रैवोपागच्छति, उपागत्य श्रीदामान्, राजान् राह
 स्थिक=गुप्तवृत्तान्त 'करयल जाव' करतल यावत्-करतलपरिमृष्टीत शिरआ
 पर्वत-मस्तकेऽञ्जलिं कृत्वा 'एव वयासी' एवमवादीत्-एव खलु स्वामिन् ।
 नन्दिषेणः कुमारः राज्ये च यावत्-अन्तःपुरे च मूर्च्छितो वृद्धो ग्रथितोऽध्युप,
 पन्नः सन् 'इच्छइ' इच्छति 'तुम्मे' युष्मान् 'जीवियाओ विवरोवित्ता'
 जीविताद् व्यपरोष्य 'सयमेव' स्वयमेव 'रज्जसिरि' राज्यश्रिय 'कारेमाणे'
 कुर्वन्, पालमाणे' पालयन् 'विहरितए' विहर्तुम् । 'तए ण स' ततः खलु स

किस अशुभ-कुमरण स मरवा देगा । 'त्तिरुट्टु' इस प्रकार सोच समझ कर
 वह 'भीए' डरता 'जेणेव सिरिदामे राया तेणेव उवागच्छइ' वहा
 पहुँचा-जहा वह श्रीदाम नरेश था । 'उवागच्छित्ता' पहुँचकर 'सिरिदाम
 'राय रहस्सियग करयल जाव एव वयासी उसने श्रीदाम नरेश को
 दोनों हाथ मस्तक पर रखकर नमन किया, और इस गुप्तवार्ता का इस
 प्रकार कथन भी कर दिया । 'एव खलु सामी हे नाथ । 'नदिसेणे
 कुमारे रज्जे य जाव मुच्छिए' नदिसेण कुमार राज्य-राष्ट्र और अन्त पुर में
 अत्यन्त मूर्च्छित एव गृद्ध बना हुआ है वह 'इच्छइ तुम्मे जीवियाओ
 विवरोवित्ता सयमेव रज्जसिरि कारेमाणे पालेमाणे विहरितए' चाहता है
 कि मैं राजा को मार कर स्वयं राजगद्दी का मालिक बन जाऊँ 'तए ण

डेवा अशुभ-कुमरवृत्ती भरावी नाभशे तिरुट्टु आ प्रभाळे भनभा विचारी
 सभल्लने ते 'भीए' उरतो उरतो जेणेव सिरिदामे राया तेणेव उवागच्छइ'
 नया ते श्रीदाम राजा छता त्या पडोव्यो 'उवागच्छित्ता' पडोव्योने
 सिरिदाम राय रहस्सियग करयल जाव एव वयासी तेले श्रीदाम
 नरेशने जे हाथ माथापर राणीने नमन क्युं, अते ते शुभ वानु आ प्रभाळे
 कथन क्युं-अर्थात् शुभ वान कही जातायी 'एव खलु सामी' हे नाथ ।
 नदिसेणे कुमारे रज्जे य जाव मुच्छिए' नदिसेण कुमार राज्य-राष्ट्र अने
 अन्त पुरमा गहुंज आगकत अर्थात् गृद्ध गनी गया छे ते 'इच्छइ तुम्मे
 जीवियाओ विवरोवित्ता सयमेव रज्जसिरि कारेमाणे पालेमाणे विहरितए'
 छच्छे छे छे हुं राजाने मारीने पोतेज राजगद्दीने मालीक गनी जाडि

श्रीदामा राजा चित्रस्थालङ्कारिभ्य 'अतिए' अन्तिके=समीपे 'एयमद्वं' एतमर्थ=स्वप्नरूपं नन्दिपेणविचार 'सोचा' श्रुत्वा=कर्णगोचरीकृत्य 'णिसम्म' निशम्भ=हृदयेऽवधार्य 'आसुरुत्ते' आशुरष्टः=शीघ्रक्रुद्धः ४ 'जाव साहट्टु' यावत् सहस्य यावद् भ्रुकुटिं ललाटे सहस्य=सफोन्त्य 'णदिसेण कुमार' नन्दिपेण कुमार 'पुरिसेहिं' पुरिषैः=म्याज्ञाकारिराजपुरिषैः 'गिण्हावेइ' ग्राहयति, ग्राहयित्वा 'एण' एतेन=मारणरूपेण 'विहाणेण' विधानेन= 'कानून' इति प्रसिद्धेन 'वज्झ' वज्ज= 'आणवेइ' आज्ञापयति ।

भगवानाह—'त एव खलु' तदेव खलु हे गौतम ! 'णदिसेणे कुमारे' नन्दिपेण. कुमार 'जाव' यावत्—पुरा पुराणानां दुश्शीर्षानां दुष्प्रतिक्रान्ता-नामशुभानां कर्मणा पापक फलवृत्तिविशेष प्रत्यनुभवन्, 'विहरइ' विहरति=वर्त्तते ॥ मू० ८ ॥

मिरिदामे राया चित्तस्स अल्लकारियस्स अतिए एयमद्व सोचा णिसम्म आसुरुत्ते ४ जाव' चित्र नाई की इस प्रकार की बात सुनकर श्रीदाम नरेश सहसा क्रोध के आवश से तलमला उठा और 'जाव साहट्टु' नन्दिसेण कुमार पुरिसेहिं गिण्हावेइ भ्रुकुटि टेडी कर अपने परिवार को शीघ्र ही नन्दिपेण कुमार को पकड़न की आज्ञा दी । 'गिण्हावित्ता एण विहाणेण वज्जे आणवेइ' पकड़वा उसने इस मारन रूप विधान से इसे बंध घोषित कर दिया । इस प्रकार 'गोयमा !' हे गौतम ! 'नन्दिसेणे कुमारे जाव विहरइ' यह नन्दिपेण कुमार पूर्व में आचरित अपने अशुभतम पापकर्मों के कटुक फल को भोग रहा है ।

'तए ण मिरिदामे राया चित्तस्स अल्लकारियस्स अतिए एयमद्व सोचा' चित्र वाण्डनी आ प्रकारनी बात साधणीने श्रीदाम नरेश ओकदम क्रोधना आवेशथी तलमला थई गया अने जाव साहट्टु नन्दिसेण कुमार पुरिसेहिं गिण्हावेइ अवर त्रासा करीने पोताना नोकरेने तुरतज नन्दिसेण कुमारने पकड़वानी आज्ञा करी गिण्हावित्ता एण विहाणेण वज्जे आणवेइ 'पकड़ीने तेले ते कुमारने मारवाना विधान—उपायथी मारवा योग्य छे ओवी न्हिरात करी छीधी, आ प्रभाहे 'गोयमा !' हे गौतम ! 'नन्दिसेणे कुमारे जाव विहरइ' ते नन्दिसेण कुमार पोते पूर्व करेला अशुभतम पापकर्मोना उठवा इणने लोगवी रह्यो छे

મૂલમ્—સૂ० ૯

નંદિસેને કુમારે ઇઓ ચુઓ કહિં ગન્ઝિહિ કહિં ઉવવજ્જિહિ? ગોયમા !
 નંદિસેને કુમારે સઢિં વાસાઇ પરમાઝ પાલિત્તા કાલમાસે કાલં કિષા
 ઇમીસે રયણપ્પમાણ પુદ્ધવીણ સસારો તહેવ, તઓ ઇત્થિણાઝરે નયરે મચ્છ
 ત્તાણ ઉવવજ્જિહિ ! સે ન તત્થ મચ્છિઈઈ વહિણ મમાણે તત્થેવ સેટ્ઠિકુલ્લે
 વોઈ સોહમ્મે કપ્પે મહાવિદેહે વાસે સિજ્જિહિ ચુજ્જિહિ મુચ્છિહિ પરિણિવા-
 હિહિ સન્નવદુક્ખાણમત્ત કરેહિહિ । એવ ત્થલ્લુ નિવલ્લેવો ઋદ્ધસ્સ અજ્ઞયણસ્સ
 અયમદ્દે પણ્ણત્તે તિવેમિ ॥ સૂ० ૯ ॥

✽ ॥ છટ્ટ અજ્ઞયણ સમત્ત ॥ ✽

ભાવાર્થ— નંદિપેણ કુમાર કી વાત સુન ઔર સ્વીકાર કર વહ નાઈ
 વહા સે સીધા ચલ દિયા ઔર હસ પ્રકાર વિચાર કરને લગા કિ યદિ યહ
 વાત શ્રીદામ નરેશ કે કાનોં મે પહ જાયગી તો ન માલુમ વહ મેરી વયા અશુભતમ
 ગતિ કર ઢાલેગા ' હસ ભય સે ત્રસ્ત હો કર શ્રીદામ નરેશ કે નિકટ આયા ।
 નંદિપેણ કે સાથ જો કુઝ વાત હુઈ થી વહ ઉસને રાજા કો કહ સુનાઈ ।
 રાજા ને સુન કર ક્રોધ કે આવેશ મે આકર નૌકરોં સ તુરત હી નંદિપેણ કો
 પકડવા લિયા ઔર પકડવા કર હસ પ્રકાર કી આજ્ઞા દી—કિ જાઓ, હમે માર ઢાલો,
 યહ હસી શિક્ષા કા યોગ્ય હૈ ! હસ પ્રકાર હે ગૌતમ ! નંદિપેણ કે કષ્ટ ભોગને
 કે કારણ હસ કે પૂર્વભવ કે સંચિત અપાર અશુભતમ કર્મ હૈં । ઉન્હોં કા યહ
 ફલ હૈ જો યહ હસ પ્રકાર કી વેદના ભોગ રહા હૈ । સૂ० ૮ ॥

ભાવાર્થ—નંદિસેણ કુમારની વાત સાંભળી અને સ્વીકાર કરીને તે
 વાણુદ ત્યાથી મીઠા આવ્યો ગયો, અને આ પ્રમાણે વિચાર કરવા લાગ્યો કે—
 ' જો આ વાત શ્રીદામ નરેશના કાને પડી જાય તો મને શુ ખબર કે મારી
 કેવી ગતિ કરી નાખશે, જો ભયથી ત્રાસ પામી શ્રીદામ નરેશની પાસે આવ્યો
 નંદિસેણની સાથે જે કાંઈ વાત થઈ હતી તે તેણે રાબતે કહી બતાવી રાબ
 તે વાત સાંભળી ક્રોધના આવેશમાં આવીને નોકરો પાસે તુરતજ નંદિસેણને
 પકડાવી લીધો, અને પકડાવીને આ પ્રમાણે આજ્ઞા કરી કે જાઓ ! નંદિસેણને
 મારી નાખો તે જો શિક્ષાને યોગ્ય છે આ પ્રમાણે હે ગૌતમ ! નંદિસેણ જે
 કષ્ટ ભોગવે છે તેનું કારણ તેના પૂર્વભવમાં સચ્ચ કરેલા અપાર અશુભતમ કર્મ
 છે તેનું જ એ કષ્ટ છે જે અહિં આ પ્રકારે ભોગવી રહ્યો છે ॥૮॥

टीका—मू० ९

गौतमः प्राह—‘णदिसेणे’ इत्यादि। ‘णदिसेणे कुमारे’ नन्दिपेणः कुमारः
‘इओ चुओ’ इत्युतः=अस्माद्योकाद् मृतः सन् ‘कहिं गच्छिहिइ’ कुत्र गमि
त्यति ‘कहिं उववज्जिहिइ’ कुत्रोत्पत्स्यते ? । भगवान् कथयति—‘गोयमा’
गौतम ! ‘णदिसेणे कुमारे’ नन्दिपेणः कुमारः ‘सट्ठि वासाइ’ पट्ठि वर्षाणि
‘परमाउ’ परमायुः=उत्तममायुः पालयित्वा कालमासे=मृत्युसमये कालं कृत्वा=
मृत्वा ‘इमीसे’ अस्या ‘रयणप्पभाए पुढवीए’ रत्नप्रभाया पृथिव्या नैरयिकतया
उत्पत्स्यते । ‘ससारो’ संसारः=मवाद् भवान्तरे भ्रमण ‘तहेव’ तथैव=
मृगापुत्रवदेव विज्ञेयः । ‘तओ’ तत यावदनेकशतसहस्रकृत्वः पृथिवीकायेषू-
त्पत्स्यते । ततो निःसृत्य ‘हत्थिणाउरे जयरे’ हस्तिनापुरे नगरे ‘मच्छत्ताए’

‘णदिसेणे’ इत्यादि ।

गौतम ने पुन प्रभु से पूछा—हे भदन्त ! ‘णदिसेणे कुमारे’ यह
नन्दिपेण कुमार ‘इओ चुओ’ यहा से मर कर ‘कहिं गच्छिहिइ, कहिं
उववज्जिहिइ’ कहा जायगा कहा उत्पन्न होगा ? तब प्रभु ने कहा
‘गोयमा !’ हे गौतम ! सुनो, ‘णदिसेणे कुमारे सट्ठि वासाइ परमाउ
पालित्ता कालमासे काल किच्चा’ यह नन्दिपेण कुमार ६० वर्ष की अपनी
उत्कृष्ट आयु समाप्त कर मृत्यु के अवसर मे मर कर ‘इमीसे रयणप्पभाए
पुढवीए ससारो तहेव’ इस रत्नप्रभा नाम की प्रथम पृथिवी के नरक मे नारकी
का पर्याय से उत्पन्न होगा । इस का संसार परिभ्रमण मृगापुत्र की तरह ही

‘नदिसेणे’ इत्यादि

गौतमे क्षरी प्रभुने पूछ्यु हे भदन्त ! ‘णदिसेणे कुमारे’ नन्दिसेषु कुमार
‘इओ चुओ’ अहिं थी भरषु पाभीने ‘कहिं गच्छिहिइ कहिं उववज्जिहिइ’
कथा ज्ञेये, कथा उत्पन्न यथे ! त्वारे प्रभुये क्खु ‘गोयमा !’ हे गौतम साधने !
‘णदिसेणे कुमारे सट्ठि वासाइ परमाउ पालित्ता कालमासे काल किच्चा’
ते नन्दिसेषु कुमार ६० साठ वर्षनी पोतानी उत्कृष्ट आयुष्य पुरी करीने
मृत्युना समये भरषु पाभीने ‘इमीसे रयणप्पभाए पुढवीए ससारो तहेव’
आ रत्नप्रभा नामनी पृथिवीना नरकभा नारकी एवनी पर्यायथी उत्पन्न यथे,
तेना संसारं परिभ्रमं मृगापुत्रना प्रभावे जल्लु वेवु नेधये ते दाणेवारे
पृथिवीकायमा उत्पन्न यथे ‘तओ हत्थिणाउरे जयरे मच्छत्ताए उववज्जिहिइ’

મૂલમ્—સૂં ૯

નંદિસેણે કુમારે ઇઓ તુઓ કહિં ગન્ઝિહિ કહિં ઉવવજ્જિહિ? ગોયમા !
 નંદિસેણે કુમારે સદ્ધિં વાસાઈ પરમાઝ પાલિતા કાલમાસે કાલં કિષા
 ઇમીસે રયણપ્પભાણ પુઢવીણ સસારો તહેવ, તઓ દત્થિણાઝરે ણયરે મચ્છ
 ત્તાણ ઉવવજ્જિહિ ! સે ણ તત્થ મચ્છિઈઈં વહિણ સમાણે તત્થેવ સેટ્ઠિકુલ્લે
 વોહિં સોદમ્મે કપ્પે મહાવિદેહે વાસે સિઝ્ઝિહિં વુઝ્ઝિહિં મુચ્ચિહિં પરિણિવા-
 હિં સન્નવદુક્ખાણમત્ત કરેહિં । એવ તલ્લ ણિવ્વેવો ઋદ્ધસ્સ અઙ્ગયણસ્સ
 અયમદ્ધે પ્પણત્તે ત્તિરેમિ ॥ સૂં ૯ ॥

✽ ॥ છઠ્ઠ અઙ્ગયણ સમત્તં ॥ ✽

ભાવાર્થ— નંદિયેણ કુમાર કી વાત સુન ઔર સ્વીકાર કર વહ નાઈ
 વહા સે સીધા ચલ દિયા ઔર દસ પ્રકાર વિચાર કરન લગા દિ યદિ યદ
 વાત શ્રીદામ નરેશ કે કાનો મે પડ જાયગી તો ન માલુમ વહ મેરી કયા અશુભતમ
 ગતિ કર ઢાલેગા ?' હિસ મય સે વ્રસ્ત હો કર શ્રીદામ નરેશ કે નિકટ આયા ।
 નંદિયેણ કે સાથ જો કુઠ વાત હુઈ થી વહ ડસને રાજા કો કહ સુનાઈ ।
 રાજા ને સુન કર ક્રોધ કે આવેશ મે આકર નૌકરોં સે તુરત હી નંદિયેણ કો
 પકડવા લિયા ઔર પકડવા કર દસ પ્રકાર કી આજ્ઞા દી—કિ જાઓ, હમે માર ઢાલો,
 યહ હસી શિક્ષા કા યોગ્ય હૈ ! દસ પ્રકાર હે ગૌતમ ! નંદિયેણ કે કષ્ટ મોગને
 કે કારણ દસ કે પૂર્વભવ કે સંચિત અપાર અશુભતમ કર્મ હૈં । ડન્હોં કા યહ
 ફલ હૈ જો યહ દસ પ્રકાર કી વેદના મોગ રહા હૈ ॥ સૂં ૮ ॥

ભાવાર્થ—નંદિસેણ કુમારની વાત સાલળી અને સ્વીકાર કરીને તે
 વાણુક ત્યાથી ત્રીધો આવ્યો ગયો, અને આ પ્રમાણે વિચાર કરવા લાગ્યો કે—
 જો આ વાત શ્રીદામ નરેશના કાને પડી જાય તો મને શુ ખબર કે મારી
 કેવી ગતિ કરી નાખશે, જે બચથી ત્રાસ પામી શ્રીદામ નરેશની પાસે આવ્યો.
 નંદિયેણની સાથે જે કાંઈ વાત થઈ હતી તે તેણે રાબાને કહી બતાવી રાબ
 તે વાત સાલળી ક્રોધના આવેશમાં આવીને નોકરો પાસે તુરતજ નંદિયેણને
 પકડાવી લીધો, અને પકડાવીને આ પ્રમાણે આજ્ઞા કરી કે જાઓ । નંદિયેણને
 મારી નાખો તે જે શિક્ષાને યોગ્ય છે આ પ્રમાણે હે ગૌતમ । નંદિયેણ જે
 કષ્ટ ભોગવે છે તેનું કારણ તેના પૂર્વભવમાં સચચ કરેલા અપાર અશુભતમ કર્મ
 છે તેનુંજ જે ફળ છે જે અદિ આ પ્રકારે ભોગવી રહ્યો છે ॥૮॥

मन्त करिष्यति । श्रीसुधर्मा स्वामी प्राह—‘एव खलु’ इत्यादि । एव खलु
‘निम्नस्वेवो’ निक्षेप = समाप्तिवाक्य तथाहि—हे जम्बू । श्रमणेन भगवता
महावीरेण यावत् मोक्ष प्राप्तेन ‘उद्धन्स अज्ज्ञयणस्स अयम्हे पण्णत्तेत्ति वेमि’
पठस्याध्ययनस्यायमर्थः प्रज्ञप्तः, इति ब्रवीमि—व्याख्या पूर्ववत् ॥ मृ० ९ ॥

॥ इति श्री—विश्वविख्यात—जगद्गुरु—प्रसिद्धाचार्य—पञ्चदशभाषाकृतितल्लितकलापालापक—
प्रविशुद्धगद्यपद्यनैकप्रन्थनिर्मायक—वाग्निमानमर्दक—श्री जगद्गुरुपति कोल्हापुरराजप्रभू
जैनशास्त्राचार्य—पदभूषित—कोल्हापुरराजगुरु—बालब्रह्मचारि—जैनाचार्य—
जैनधर्मदिवाकर—पूज्यश्री घासीलाल—व्रतिविगचिताया श्री—विपाक
श्रुते प्रथमश्रुतस्कन्धस्य विपाकचन्द्रिकाख्याया व्याख्याया
पठमध्ययन सम्पूर्णम् ॥ १ । ६ ॥

दु खो का आत्यन्तिक अभाव हो जायगा । ‘एव खलु निम्नस्वेवो’ भगवान् महावीर
प्रभुन इस छंदे अध्ययन का यह भाव फरमाया है । भावार्थ स्पष्ट है ॥ सू० ९ ॥

॥ इति श्री विपाकश्रुतके दु खविपाकनामक प्रथम श्रुतस्कन्ध की ‘विपाकचन्द्रिका’
टीका के हिन्दी अनुवाट में ‘नन्दिषेण’ नामक
छठा अध्ययन सम्पूर्ण ॥ १-६ ॥

दु खो का आत्यन्तिक अभाव यही वशे ‘एव खलु निम्नस्वेवो’ भगवान् महावीर प्रभुखे
आ छंदे अध्ययनना आ प्रभावे लाव कहा छे आनार्थ—प० छे ॥ ६ ॥

इति विपाकश्रुतके दु खविपाकना प्रथम श्रुतस्कन्धनी विपाकचन्द्रिका
टीकाना शुभराष्टी अनुवादभा ‘नन्दिषेण’ नामक
‘छंदे अध्ययन सम्पूर्ण’ ॥ १-६ ॥

मत्स्यतया 'उववज्जिहिइ' उत्पत्त्यने । 'से ण' स खलु 'तत्थ' तत्र
 'मच्छिण्हि' मात्स्यकैः=मत्स्यजीविभिः 'वहिण' समाणे 'वधित'=हत' सन
 'तत्थेव' तत्रैव 'सद्धिकुळे' श्रेष्ठिकुले प्रत्यायास्यति । तत्र 'बोहि' बोधि-
 सम्यक्त्वं भोत्स्यते=प्राप्स्यति । ततो नि सत्य 'सोहम्मे कप्पे' मौधर्मे कल्पे
 देवत्वेन उपपत्स्यते । ततः महाविदेहे वर्षे जन्म प्राप्य 'सिज्जिहिइ' सेत्स्य
 ति सिद्धो भविष्यति, 'बुज्जिहिइ' भोत्स्यते=केवलज्ञानेन सर्व ज्ञेय ज्ञास्यति,
 'मुच्चिहिइ' मोक्षयते=कर्मबन्धाद् मुक्तो भविष्यति, 'परिणिग्वाहिइ' परिनिर्वा
 स्यति=पारमार्थिकसुख प्राप्स्यति । 'सव्वदुक्खाणमत करेहिइ' सर्वदुःखाना

जान लेना चाहिये । यह लाखों बार पृथ्वीकाय मे उत्पन्न होगा, 'तओ
 हत्थिणाउरे णयरे मच्छताए उववज्जिहिइ' फिर हस्तिनापुर नगर मे जन्म धारण
 करेगा 'से ण तत्थ मच्छिण्हि वहिण समाणे तत्थेव सेद्धिकुळे बोहि सोहम्मे
 कप्पे महाविदेहे वासे सिज्जिहिइ बुज्जिहिइ मुच्चिहिइ परिणिग्वाहिइ सव्वदु-
 क्खाणमत करेहिइ' उस पर्याय मे यह मच्छीमारो द्वारा मारा जाकर वहाँ पर
 किसी श्रेष्ठ के कुल मे उत्पन्न होगा, वहा बोध का लाभ कर यह मर कर
 सौधर्म नाम के कल्प मे देव होगा, वहा की स्थिति समाप्त कर फिर यह वहा
 से चव कर महाविदेह क्षेत्र मे निर्वाण का लाभ करेगा । केवलज्ञान से समस्त
 ज्ञेय पदार्थ का ज्ञाता होगा । कर्मबन्ध से सदा के लिय छूटकारा पा जायगा ।
 इसे वहा अन्धाबाध अनन्त सुख की प्राप्ति होगी । मुक्ति अवस्था मे इसके सम्पूर्ण

पछी हस्तिनापुर नगरमा भाछलानी येनिमा जन्म धारण करेथे 'से ण तत्थ
 मच्छिण्हि वहिण समाणे तत्थेव सेद्धिकुळे बोहि सोहम्मे कप्पे महाविदेहे वासे
 सिज्जिहिइ बुज्जिहिइ मुच्चिहिइ परिणिग्वाहिइ सव्वदुक्खाणमत करेहिइ'
 ये पर्यायमा ते मच्छीमारो द्वारा मार्या जेथे पछी त्या आगण जे श्रेष्ठिना
 कुलमा उत्पन्न थये, त्या बोधि-समझितना लाभ पायी ते भूत्य पाभीने
 सौधर्म नामना कल्पमा देव थये, त्यानी स्थिति पूरी करीने पछी त्याथी 'अवीने
 महाविदेह क्षेत्रमा मोक्षना लाभ प्राप्त करेथे केवल ज्ञानथी 'तमात्र ज्ञेय
 पदार्थना ज्ञाता थये कर्मबन्धनथी हुमेया भाटे छुटी- जेथे, जेने त्या आगण
 अन्धाबाध अनन्त सुखनी प्राप्ति थये, मुक्तिनी अवस्थामा लेना तमात्र

णये' पाटलीपण्ड नगरमासीत्, तत्र 'वणसडे उज्जाणे' वनपण्डनामस्सुग्यानम् । तस्मिन् 'उव्वदत्ते जम्बुवे' उदुम्बरदत्तो यक्ष आसीत् । 'तत्तण' तत्र खलु 'पाडलिसडे णये' पाटलिपण्डे नगरे 'सिद्धत्थे गया' सिद्धार्थी राजाऽऽसीत् । 'तत्थ ण पाटलिसडे णये' तत्र खलु पाटलिपण्डे नगरे 'सागरदत्ते सत्थवाहे' सागरदत्तः सार्थवाह आसीत्, कीदृशः ? 'अट्ठे जाव अपरिभूण' आढ्यो यावदप-
रिभूतः । 'तस्स ण' तस्य खलु सागरदत्तस्य पुत्र गगदत्ताया भार्याया, 'अत्तए' आत्मजः=अङ्गजात 'उव्वदत्ते णाम दारए होत्था' उदुम्बरदत्तो नाम दारक आसीत्,

उस काल में एव उस समय में एक पाटलीपड नामका नगर था । (वणसडे उज्जाणे) उस नगर में एक वनपड नामका धनीका था । (उव्वदत्ते जम्बुवे) उस में उदुम्बरदत्त नामका एक यक्ष रहता था (तत्थ पाडलिसडे णये सिद्धत्थे गया) पाटलीपड नगर के राजा का नाम सिद्धार्थ था । (तत्थ ण पाडलिसडे णये सागरदत्ते सत्थवाहे होत्था) उसी नगर में एक सार्थवाह रहता था इसका नाम था सागरदत्त । (अट्ठे जाव अपरिभूण) यह विशेष धनवान था । साथ में इतना भाग्यशाली था कि कोई भी व्यक्ति इसका तिरस्कार नहीं कर सकता था । (तस्स ण गगदत्ता भारिया) इसे गगदत्ता नामकी भार्या था । (तस्स ण सागरदत्तस्स पुत्ते गगदत्ताए भारियाए अत्तए उव्वदत्ते णाम दारए होत्था) इस सागरदत्त का पुत्र गगदत्ताभाया का अंगजात उदुम्बर-
दत्त था । यह (अट्ठो०) विशेष खूबसूरत था । अंग उपायों से परिपूर्ण था । प्रत्येक इन्द्रियों की यथार्थ रचना से इसका शरीर विशेषरूप से देखने वालों के चित्त का अपना

पण पाडलिसडे णये) ते धाव अने ते समथने विधे ओक पाटलीपण्ड नामनु नगर हुतु, (वणसडे उज्जाणे) तेभा ओक वनपण्ड नामनो गणीथो हुतो । (उव्वदत्ते जम्बुवे) तेभा उदुम्बरदत्त यक्षनो स्थान हुतो । (तत्थ ण पाडलिसडे णये सिद्धत्थे गया) पाटलीपण्ड नगरना गणानु नाम सिद्धार्थ हुतु । (तत्थ ण पाडलिसडे णये सागरदत्ते सत्थवाहे होत्था) ते नगरभा ओक सागरदत्त नामनो सार्थवाह उहेतो हुतो । (अट्ठेजाव अपरिभूण) ते धनवान धनवान हुनो तेभञ्ज ओटो लोभ्यशाली हुतो उ डोर्ध पण भायस तेना तिग्गो उ अपमान करी शक्तो नही । (तस्सा ण गगदत्ता भारिया) तेने गगदत्ता नामनी पत्नी हुता । (तस्स ण सागरदत्तस्स पुत्ते गगदत्ताए भारियाए अत्तए उव्वदत्ते णाम दारए होत्था) ते सागरदत्तनो पुत्र गगदत्ता पत्नी यकी जन्म पाभेव उदुम्बरदत्त हुतो, ते (अट्ठो०) धनवान सुदृग्गुपवान हुतो अने तेना अंग-उपायो पणु पूर्ण हुता । तभाभ धन्द्रियोनी यथार्थ स्थनाथी जेनागओने तेनु शरीर विशेष पणु-

॥ अथ सत्तमाध्ययनम् ॥

मूलम्—सू० १

जइ ण भते ! उक्खेवो सत्तमस्स । एव खलु जवू ! तेण कालेण तेण समएण पाडलिसडे णयरे वणसडे उज्जाणे उतरदत्ते जम्खे । तत्थ ण पाडलिसडे णयरे सिद्धत्थे राया । तत्थ ण पाडलिमडे णयरे सागरदत्ते मत्थवाहे होत्था । अह्दं जाव अपरिभूए । तस्स ण गगदत्ता भारिया । तस्स ण सागरदत्तस्स पुत्ते गगदत्ताए भारियाए अत्तए उतरदत्ते णाम दारए होत्था अहीण० ॥ १ ॥ सू० ॥

टीका—सू० १

‘जइ ण भते’ इत्यादि ।

‘जइ ण भते’ श्री जम्बूस्वामी पृच्छति—‘उक्खेवो’ उत्क्षेप. तथाहि—समणेग भगवया महावीरेण जाय सपत्तेण दुहविवागाण छट्ठस्म ण अज्झयणस्स अयत्ते पण्णत्ते सत्तमस्स ण भते ! अज्झयणस्म दुहविवागाण समणेग भगवया महावीरेण जाव सपत्तेण के अट्ठे पण्णत्ते इति । सुधर्मा स्वामी प्राह—एव खलु हे जम्बू ! ‘तेण कालेण तेण समएण’ तस्मिन् काले तस्मिन् समये ‘पाडलिसडे-

सत्तम अध्ययन

‘जइ ण भते । इत्यादि सू० १

(जइ ण भते ! उक्खेवो सत्तमस्स) जबू स्वामी से सुधर्मा स्वामी पूछते हैं हे भदन्त ! श्रमण भगवान महावीर प्रश्नने कि जो सिद्धिस्थान को प्राप्त कर लिये हैं, इस दु खविपाक के छठे अ-ययन का भाव इस पूर्वोक्त प्रकार से कहा । परन्तु उन श्रमण भगवान महावीर स्वामीने इस सत्तम अध्ययन का क्या भाव फामाया है ? । श्री सुधर्मा स्वामी कहते हैं कि— (एव खलु जबू !) हे जबू ! (तेण कालेण तेण समएण पाडलिसडे णयरे)

सातभु अध्ययन—

‘जइ ण भते ?’ इत्यादि -

(जइ ण भते ! उक्खेवो सत्तमस्स) जबू स्वामी । सुधर्मा स्वामीने पूछे छे—हे भदन्त ? श्रमण भगवान महावीर प्रभुओं के सिद्धिस्थानने प्राप्त करी लीधु छे, ते दुःख विपाकको छठा अध्ययनना भाव को प्रवेक्षित प्रभाव कह्या, परन्तु ते श्रमण भगवान महावीर स्वामीओ आ सातभु अध्ययनना भाव सु बडिया छे ? । श्री सुधर्मा स्वामी कहे छे—(एव खलु जबू !) हे जबू ! (तेण कालेण तेण सम

समवसरण वनपण्डमुत्रान प्रति भगवदागमन 'जाव' यावत् परिमा गया' परिपद्गता' यमं श्रुत्वा परिपद् प्रतिगता । 'तेण कालेण तेण समएण' तस्मिन् काले तस्मिन् समये 'भगव गोयमे' भगवान् गौतम 'तहेव' तथैव=पूर्वोक्तवदेव भगवत् श्री-महावीरस्वामिना भिक्षार्थमाज्ञा गृहीत्वा 'जेणेव पाडलिसडे नगरे' यत्रैव पाटलि-पण्ड नगर 'तेणेव उवागच्छइ' तत्रैवोपागच्छति, उपागत्य पाटलिपण्डे नगरे 'पुरत्थिमेण द्वारेण' पौरस्त्येन द्वारेण-पूर्वादिगवस्थितेन द्वारेण 'अणुप्पविमइ'

में ग्रामानुयाय विहार करतेर श्रमण भगवान् महावीर पाटलिपण्ड नगर के वनखण्ड नाम के उद्यान में आये । प्रभु का आगमन सुनकर नगर निवासी एव नरेण सन के सन हप्तोत्तुल्ल होकर प्रभु को वदना करने के लिये एव उन से धर्म का श्रवण करने के लिये अपनेर निवासस्थान से निकल कर उस वगीचे में आये । प्रभु का वदना एव नमस्कार कर परिपद और राजा ययास्त्रान बैठ गये । प्रभुने वर्यदेखना नी । सुनकर सन प्रमुत्ति होकर वापिस अपनेर स्थान पर गये । (तेण कालेण तेण समएण भगव गोयमे तहेव जेणेव पाडलिसडे नगरे तेणेव उवागच्छइ) उस काल और उस समय में भगवान के बड़े शिष्य गौतमस्वामी पूर्व अध्ययनों में कथित विधि के अनुसार प्रभु से नगर में गाचगी को जानेकी आज्ञा प्राप्त कर खाना हुए (उवागच्छिता पाडलिसडे नगरे पुरत्थिमेण द्वारेण अणुप्पविमइ) वे उस नगर के पूर्व दिशा में रहे हुए दरवाजे से प्रविष्ट हुए ।

विषे ग्रामानुयाय विहार करता करता श्रमण भगवान् महावीर पाटलीपण्ड नामना नगरेना गयीआमा आया, प्रभु पयार्या ठे ते वात सावगीने नगरेना भावसे अने गन्त अे तमात्र धर्मथी प्रकुटित थउने प्रभुने वदना कवा भाटे ओटसे ठे तेभना पामेथी धर्म श्रवण सावगवान्नी धर्मथी पोताना निवासस्थानथी नीकलीने ते गयीआमा आया प्रभुने वदन-नमस्कार करीने सला अने गन्त पोताना स्थान पर गेली गया पगी प्रभुअे धर्मना उपदेश आये ते सावगीने तमात्र प्रमत्त थउने पाछा पोताना स्थान पर गया (तेण कालेण तेण समएण भगव गोयमे तहेव जेणेव पाडलिसडे नगरे तेणेव उवागच्छइ) ते जल अने ते समयने विषे, भगवानना मोटा शिष्य गौतम स्वामी आगगना अध्ययनोभा छेडी विधि प्रमाणे प्रभु पामेथी नगरेभा गोचरी कवा गवान्नी आज्ञा प्राप्त करीने खाना यथा (उवागच्छिता पाडलिसडे नगरे पुरत्थिमेण द्वारेण अणुप्पविमइ) गौतम स्वामीअे, ते नगरनी पूर्व दिशाना दरवाजेथी प्रवेश कर्ये,

કોદશઃ ? 'અહીં' અહીંનપરિપૂર્ણપશ્ચન્દ્રિયશરીરં ॥ મૂં ૧ ॥

મૂલમ્— મૂં ૨

તેણ કાલેણ તેણ સમણ સમોમરણ જાત્ર પરિમા ગયા । તેણ કાલેણ તેણ સમણ ભગવ ગોયમે તહેત્ર જેણેત્ર પાડલિમહે નયરે તેણેત્ર ઉવાગચ્છિ, ઉવાગચ્છિતા પાડલિમહે નયરે પુરત્થિમેણ દુગારેણ અણુપ્પત્તિસહ । તત્થ ન પાસડ દમ્મ પુરિસ કુલ્લુલ કોદિય દાંડયરિયં ભગ્ગલિય અરિસિલ્લ કાસિલ્લ સાલિલ્લ સોફિલ્લ મૂયમુહ મૂયપાય સહિયદ્ધત્થગુલિય સહિયપાયગુલિય સહિયવ્વગ્ગણાસિય રસિયાણં ય પૂયેણ ય ધિચિથિરિત્ત વળમુહક્રિમિઉણ્ણુયત્તપગલ્લત્તપૂયરુહિર લાઠામુહ પગલત્તવ્વગ્ગણાસ અભિક્કલ્લગ્ગ પૂયરુવલ્લે ય રુહિરુવલ્લે ય ક્રિમિરુવલ્લે ય વમમાણ વદ્ધાહ વલ્લુગાહ વોસરાદ કૂયમાણ મચ્છિયાચચડયરપહગરેણ અણ્ણિજ્જમાણમગ્ગ ફુદ્ધહહાહહસીસ દહિસલ્લસણ સ્વદમલ્લસ્વદહિત્થગય ગિદ્ધેર દેહવલિયાણં વિત્તિં કપ્પેમાણ પાસડ । તથાણત્તર ભગવ ગોયમે ઉચ્ચનીય જાત્ર અહિ અહાપજ્જત્ત ગિણ્ણહ ગિણ્ણિત્તા પાડલોસડાઆ નયરાઓ પડિણિક્કલ્લમહ, પડિણિક્કલ્લમિત્તા જેણેત્ર સમણે ભગવ મહાવીરે તેણેત્ર ઉવાગચ્છિ, ઉવાગચ્છિતા મત્તપાણ પડિદમેહ, પડિદમિત્તા સમણેણં અન્નમણ્ણુણાણં સમાણે જાત્ર વિલમિવ પણ્ણગમ્મણ્ણ અપ્પાણેણ આહારમાહારેહ, આહારમાહારિત્તા સજ્જમેણ તવસા અપ્પાણ ભાવેમાણે વિહરહ ॥૨॥ મૂં ૧॥

ટીકા—મૂં ૨

‘તેણ કાલેણ’ इत्यादि ।

‘તેણ કાલેણ તેણ સમણ’ તસ્મિન્ કાલે તસ્મિન્ સમયે ‘સમોમરણ’

ઓર આકૃષ્ટ કર લિયા કરતા યા ॥ સૂં ૧ ॥

‘તેણ કાલેણ’ इत्यादि सूत्र २

(તેણ કાલેણ તેણ સમણ જાત્ર પરિમા ગયા) उस काल और उस समय

ચિત્તનુ પોતાના તરફ આકર્ષણ કરી લેતુ બાતર્થ અપ્પેટ છે ॥ સૂં ૧ ॥

‘તેણ કાલેણ’ इत्यादि

(તેણ કાલેણ તેણ સમણ જાત્ર પરિમા ગયા) તે કાલ અને તે સમયને

रसिकया= 'शटितदुर्गन्धिविकृतरुधिराण' 'पूय' पूयेन=शटितदुर्गन्धिविकृत-
रुधिरजलेन 'यिविधिवित' यिविधिविशब्द कुर्वन्त 'वणमुहकिमिउण्णुयतपगलत-
पूयरुहिर' वणमुखकम्पुन्नुदत्तपगलत्पूयरुधिर-वणमुखात् कृमय० उन्नुदन्तः प्रगलन्ति
पूयरुधिराणि च यस्य स तथा तम्, यस्य वणमुखात् कृमयो वहिर्निःसरन्ति
उत्पत्त्य पतन्ति पूयरुधिराणि प्रगलन्ति तमित्यर्थः । लालामुह' लालायुक्तमुख
'पगलत्तकण्णणास' प्रगलत्कर्णनास=प्रगलन्ती कर्णौ नासे च यस्य स तथा तम्,
'अभिकखणर' अभीक्षणर=वार वार 'पूयकणले य' पूयकवलान्=शटितरुधिरकवलान्
'रुहिरकणले य' रुधिरकवलान् 'किमिकवले य' कृमिकवलांश्च 'वममाण' वमन्तम्=
मुखादुद्गिरन्त 'कट्ठाड' कट्टानि=कष्टकराणि, दर्शकजनमनोव्यथाजनकानि
'कलुणाड' करुणानि=करुणारसोत्पादकानि 'वीसराड' विम्बराणि=दुस्वराणि

(रसियाए य पूयेण य यिविधिवित) सड़े हुए एव विकृत गून से- तमा पीप से
जिसके शरीर में 'यिविधिवि' इस प्रकार का शब्द हो रहा था, (वणमुहकिमि-
उण्णुयतपगलत्पूयरुहिर) जिसके बावों के अग्रभाग से कीड़े टपक रहे थे और पीप
भी जिन्हों से वह रही थी, (लालामुह) लाल से जिसका मुख सना हुआ था । (पगल-
त्तकण्णणास) सड़जाने से कान और नाक जिसके गिर चुके थे । (अभिकखणर पूयक-
वले य रुहिरकवले य किमिकवले य वममाणे) जो पीप और सड़े हुए खून के
कृत्तों का एव कृमियों के ढेरों का बारबार वमन कर रहा था । (कट्ठाड कलुणाड वीसराड
कूयमाण) जो इस प्रकार के कष्टकारी दुःख एव करुणाजनक अत्यक्त शब्दों को बोल रहा था
कि जिन्हें सुनकर हर एक व्यक्ति के मन में दया आती थी । (मन्डियाचडगरपडगरेण

गयेव्वा अने भगडेव्वा लोहीथी अने पड्थी नेना शरीरमा यिविधिवि आ प्रगलन्ता
शब्दार्थ गहो होता, (वणमुहकिमिउण्णुयतपगलत्पूयरुहिर) नेना धाना आगलन्ता
कागथी डीडा टपकी रहेवा होता, अने नेने पड-वडेपु होता, (लालामुह) नेना मुखमाथी
लाल टपकती होती, (पगलत्तकण्णणास) कान अने नाक नेना सड़ी जवाथी तुटी गया
होता, (अभिकखणर पूयकवले य रुहिरकवले य किमिकवले य वममाणे) पड अने सडेवा
लोहीना कुटवा (डागणा) अने कृमिथीना ढगलाना बारबार वमन-उडगरी जगता होता,
(कट्ठाड कलुणाड वीसराड वयमाण) आ प्रमाणे जे कष्टकारी दुस्वर अर्थात् कष्टकरजनक
अव्यक्त शब्दों को बोली रह्यो 'होते ते नेने सासणीने सौ कोष' भोजन व्यक्तितने पोताना
भनमा तनी हंथा आ वती होती, (मन्डियाचडगरपडगरेण अण्णिज्जमाणमग) भाषीओना

अनुमविशति, 'तत्थ ण' तत्र खलु 'पासइ' पश्यति 'एग पुरिस' एक पुरुष, की दृष्टम्? इत्याह—'कच्छुल्ल' कच्छुमन्त—कण्डूयनरोगयुक्त 'कोट्ठिय' कुष्ठिन=कुष्ठरोग युक्त 'दोउरिय' द्वयोदरिक=द्वे उदरे इव उदर यस्य स तथा तम् जलो-दररोगयुक्तम्, 'भगदलिय' भगन्दरिकं भगन्दररोगयुक्तम्, 'अरिसिल्ल' अर्शो बन्तम्=अर्शोरोगयुक्तम्, 'कासिल्ल' कासवन्त=कासरोगयुक्त, 'सासिल्ल' श्वासवन्त=श्वासरोगयुक्त, 'सोफिल्ल' शोफवन्त=शोथरोगयुक्त, 'सूयमुह' शूनमुख=शून=शोथ-युक्त, मुख यस्य स तथा तम्, एवमग्रेऽपि 'सूयहत्थ' शूनहस्त=शोथयुक्तहस्तम्, 'सूयपाय' शूनपाद=शोथयुक्तचरण 'सडियहत्थगुलिय' शटितहस्ताङ्गुलिक 'सडिय-पायगुलिय' शटितपादाङ्गुलिक 'सडियकण्णणासिय' शटितकर्णनासिक 'रसियाए य'

(तत्थ ण पासइ एग पुरिस) प्रविष्ट होते हैं कि वहा उन्होंने एक ऐसे पुरुष को देखा जो (कच्छुल्ल, कोट्ठिय, दोउरिय, भगदलिय अरिसिल्ल, कासिल्ल, सासिल्ल, सोफिल्ल, सूयमुह, सूयपाय, सडियहत्थगुलिय, सडियपायगुलिय.) खाज से युक्त हो रहा था, समस्त शरीर भर में जिकने कोढ़ चू रहा जा, दो पेट के जैसा जिसका पेट जा—जलोदर रोग से जो पीडित था। भगदर जिसे हो रहा जा। बनासीर से जो अत्यन्त कष्ट में जा। खाँसी जिसे क्षणर में चल रही थी। श्वास की जिसे बीमारी थी। शरीर भर में जिसके सूजन आगई थी। मुह सूजकर जिसका फूल गया जा। हाथ पाय जिसके सन ओर से खून सूजे—फूले हुए थे। हाथों एग पैरों की अंगुलियाँ जिसकी गल गई थीं (सडियकण्णणासिय), कान एग नाक भी जिकने बिबुल सड़ चुके थे।

(तत्थ ण पासइ, एग पुरिस) प्रवेश, करता, व तेमछे त्या आगण ओइ पुइधने नेथे ते (कच्छुल्ल कोट्ठिय दोउरिय भगदलिय, अरिसिल्ल, कासिल्ल, सासिल्ल, सोफिल्ल सूयमुह, सूयपाय, सडियहत्थगुलिय, सडियपायगुलिय,) भगदलिय सडित हुतो, आभाये शरीरभा ठोठ थये हुतो पेट ओउदर भोट्टु हुतु, दोउदर रोगथी पीडातो हुतो, नेने लगइ थयेहु हुतु, भवासीरना रोगथी भहुइ कण्डू थतु, भासी नेने घडीओ-घडीओ आवती हुती, नेने श्वास रोगनी बीमारी हुती, तमाभ शरीरभा नेने मोओ आवी गये हुतो, नेनु भुभ सुणने कुटी गयु हुतु, नेना हाथ-पग भहुइ सुणने कुटी गया हुना, हाथ-पगनी आगणीओ, नेनी गणी गइ हुती, (सडियकण्णणासिय) नेना कान ओने नाक तमाभ सड़ी गया हुता, (रसियाए य पूरण य विविधित्त) सडी

पञ्जत्त' यथापर्याप्तमाहार 'गिण्हइ' टुङ्गति, टुङ्गीत्वा 'पाटलामटाओ णयराओ'
पाटलिपण्डात् नगरात् 'पडिणिक्खमइ' प्रतिनिष्क्रामति, प्रतिनिष्क्रम्य 'जेणेय
समणे भगव महावीरे' यत्रैव श्रमणो भगवान् महावीरः 'तेणेय उवागच्छइ'
तत्रैवोपागच्छति, उपागत्य 'भत्तपाण' भक्तपानम्=अशन पान च 'पटिदसेइ' प्रतिदर्श-
यति, प्रतिदर्श्य 'समणेणइ' श्रमणेन भगवता महावीरेण 'अम्मणुण्णाए समणे'
अभ्यनुज्ञातः सन् 'जाव' यावत् 'विलमिव पण्णगभूएण' विलमिव पन्नगभूतेन 'अप्पाणेण'
आत्मना 'आहारमाहारेइ' आहारमाहारयति-आहार करोति । यथा सर्पो विल प्रविशन्
विलस्य पार्श्वद्वयमस्पर्शन् आत्मानं त्रिले प्रवेशयति तथा स्वादाभिलाषाभावाद्

गिण्हइ) यत्र पयात् (आवश्यकतानुसार) आहार ग्रहण किया (गिण्हित्ता पाडलीसडाओ
णयराओ पडिनिक्खमइ) उसे लेकर पालटीपड नगर से वापिस अपन स्थान की
ओर प्रस्थित हुए । (पडिणिक्खमिच्चा जेणेय समणे भगव महावीरे तेणेय उवागच्छइ)
आते ही वे जहाँ श्रमण भगवान् महावीर विराजमान थे वहाँ आये और (उवागच्छित्ता
भत्तपाण पडिदसेइ) आहार प्राप्त भक्तपान उन्होंने प्रभु को खिलाया । (पडिदसित्ता
समणेणइ अम्मणुण्णाए समणे जाव विलमिव पण्णगभूएण अप्पाणेण आहार
माहारेइ) अनन्तर प्रभुने आहार करने की आज्ञा दे दी । गौतमने जैसे सर्प अपने त्रिल
में प्रवेश करते समय उसके दोनों पार्श्वभागों से नहीं अडता है और सादा प्रवेश कर
जाता है ठीक उसी तरह अपन मुख में इतस्तत् स्वाद की अभिलाषा से संचालित न

पर्याप्त (आवश्यकतानुसार) आहार भेजव्यो (गिण्हित्ता पाडलीसडाओ णयराओ
पडिनिक्खमइ) आहार लाने पाटलीपड नगरमाथी पाछा पोताना स्थाने आब्या
(पडिणिक्खमित्ता जेणेय समणे भगव महावीरे तेणेय उवागच्छइ) आवतान् तथा
श्रमणु भगवान् महावीर विराजमान हुता त्या आन्या, अने (उवागच्छित्ता भत्तपाण
पडिदसेइ) ते पडी प्राप्त आहार-पाणी प्रभुने भताव्या (पडिदसित्ता समणेणइ अम्मणु
ण्णाए समणे जाव विलमिव पण्णगभूएण अप्पाणेण आहारमाहारेइ) ते पडी प्रभुओ आहार
करवानी आज्ञा आपी, 'गौतमे जेवी रीते सर्प' पोताना हरभा प्रवेश करवा समथे पोताना
गन्ने गान्नुना वागने (पार्श्वभागने) कयाछ स्पर्श थवां देतो नथी अने, भीषो प्रवेश करे
सेवीज गीने पोताना सुभर्मा आभ-नेमं स्वादनी अलिलापाथी नहि ईशवता आहार कर्यो,

પચનાનિ, 'કપ્પેમાણ' ક્વજન્તમ્=અવ્યક્તમુચરન્ત શેષ પ્રથમાધ્યયનવત્-નપર-વિશેષ-
સ્ત્વયમ્, 'મચ્છિયાચડગપ્પહગ્ગેણ' મક્ષિકાચટકરપહકરેણ=મક્ષિકાણા વૃન્દ-વૃન્દેન
'અણિજ્જમાણમગ્ગ' અન્વીયમાનમાર્ગમ્=અનુગમ્યમાનમાર્ગમ્ 'પુટ્ટહહાહસીમ' સ્ફુટદ્-
હહાહહશીર્ષ=શિરોવેદનયા વ્યથિતમસ્તક 'દહિસડવસણ' દણ્ડિલવણ્ડવસન=દણ્ડી=
કન્યાધારી મિશ્રુવિશેષ: તદત્ત્વણ્ડવસ્યપુત્ર ચ, 'સ્વડમલ્લસ્વડહત્થગય' સ્વણ્ડમલ્લસ્વણ્ડ-
હસ્તગતમ્=અશનપાનાર્થ શરાચસ્વણ્ડદ્વયપુત્રહસ્ત 'ગિહેર' ગૃહે ગૃહે=પ્રતિગૃહ 'દેહવલિ
યાપ' દેહવલિકયા=દેહનિર્વાહાર્ય વલિકા=આહારગ્રહણ દેહવલિકા=મિશ્રાવૃત્તિ,
તયા 'વિત્તિ' વૃત્તિમ્=આજીવિકા 'કપ્પેમાણ' કલ્પયન્ત=કુર્વન્ત 'પાસઇ' પશ્યતિ ।
'તયાણતર' તદનન્તર 'ભગવ ગોયમે' ભગવાન્ ગૌતમ: 'ઉચ્ચનીય જાવ અડઇ'
ઉચ્ચનીય યાવદડતિ=ઉચ્ચનીચમયમકુલાનિ સામુદાનિકમિશ્રાર્થ શ્રમતિ, 'અહા-

અણિજ્જમાણમગ્ગ)મક્ષિકો કા જુણ્ડ કા જુણ્ડ જિસકે ચારો ઓર મનમન કરતા
હુઆ પીછેર ચલતા થા । (પુટ્ટહહાહહસીસ) મયકર શિરકી પીડા સે જિસકા માનો
મામા ફટા જા રહા થા, (દહિસડવસણ) કન્યાધારી મિશ્રુકી તરફ જો ફટે હુએ ટાટ
કે ટુકડે ઓડે હુએ થા । (સ્વડમલ્લસ્વડહત્થગય) ખાને ઓર પાની પીને કે લિયે
નિસને અપને હાથ મેં દો કપાલ-મિટ્ટીકે વર્તન કે ટુકડે લે રખે યે ઓર (દેહવલિયાપ
વિત્તિ કપ્પેમાણ પાસઇ) શરીર નિગ્રહ કે લિયે ઘર ઘર મીલ મોગતા જા ઉસકો ગૌતમ
સ્વામીને દેખા ।

(તયાણતર ભગવ ગોયમે ઉચ્ચનીય જાવ અડઇ) ઇસકે બાદ ભગવાન
ગૌતમ મિક્ષા કે લિયે નગર કે ઉંચ નીચ આદિ કુલોં મેં ઘૂમને લગે ઓર (અહાપજ્જત

તેણા જેના શરીરની આરેય બાબુ બહુ-બહુ કરતા તેની ખાછળ કરતા હતા (પુટ્ટહહાહહ-
સીસ) માથાની બાજુર પીડાથી જેનુ માથુ ફટી જતુ હતુ, (દહિસડવસણ) કન્યાધારી
મિશ્રુ ॥ માર્ક ફટેલા શણુના ટુકડા ઓડેવા હતા (સ્વડમલ્લસ્વડહત્થગય) ખાવા-પીવા
માટે જેણે પોતાના હાથમા બે માટીના વાસણુના ટુકડા નખેવા હતા અને (દેહવલિયાપ)
વિત્તિ કપ્પેમાણ પાસઇ) શરીર નિર્વાહ માટે ઘેર-ઘેર બીજા માગતો હતો તેને ગૌતમ
સ્વામીએ જોયો

(તયાણતર ભગવ ગોયમે ઉચ્ચનીય જાવ અડઇ) તે પછી ભગવાન ગૌતમ મિક્ષા
માટે નગરના ઉચ-નીચ આદિ કુલોમા ફરવા લાગ્યા, અને (અહાપજ્જત) ગિજ્જર) યથા

तएण से गोयमे तच्च पि छट्ठक्खमणपारणगसि तहेव जाव पच्चत्थि-
मिल्लेण दुवारेण अणुप्पविममाणे त चेव पुरिस कच्छुल्ल० पासइ ।

चोत्थ पि छट्ठक्खमणपारणगसि उत्तरेण० इमेयारूवे अज्झत्थिए
समुप्पन्ने, 'अहो ण इमे पुरिसे पुरापोराणाण जाव एव वयासी । 'एव खलु अह भते'
छट्ठक्खमणपारणगसि जाव रीयते० पुरत्थिमिल्लेण दुवारेण पविट्ठे । तत्थ ण
एग पुरिस पासामि कच्छुल्ल जाव कप्पेमाण । तए ण अह दोच्च पि छट्ठपारणगसि

नगर में गोचरी के लिये जाने की आज्ञा मागी । भगवान का आज्ञा प्राप्त कर गौतम
स्वामी वहा से खाना हुए और उम नगर के पूर्व दिशा के दरवाजे से नगर में प्रविष्ट
हुए । अन्दर प्रवेश किया तो वहा उन्होंने एक ऐसे पुरुष को देखा कि जो अपन
सब शरीर में खाज खुजाल रहा था, समस्त शरीरभर में निसके कोढ़ चू रहा था, दो
पेटके जितना उसका बड़ा पेट था—जलोदर—रोग से जो पीडित था । भगदर जिसके हो
रहा था । बन्नासीर की पीडा से जो अत्यन्त कष्ट में था । खासी जिसे क्षणर मे चल
रही थी । श्वास की बीमारी से जिसका दम घुट रहा था । शरीर भर में जिसको सूजन
आगई थी । मुँह सूजकर जिसका फूल गया था । हाथ पाव जिसके मन सूजकर फूले
हुए थे । हाथों ए५ पैरों की अगुलियां जिसकी गल गई थीं । कान ए५ नाक जिस के
बिलकुल सट चुके थे । सड़े हुए ए५ निकृत रून से त५ पीप से जिसके शरीर मे
'त्रिविधिवि' ऐसा शब्द हो रहा था । जिसके घावों के अप्रमाण से कीड़े टपक रहे
थे और पीप भी जिन्हों से बह रही थी । लार से जिसका मुख सना हुआ था ।

गौतम स्वामी त्याही खाना थाया अने ते नगरनी पूर्व दिशाना दरवाजथी नगरभा प्रवेश
कर्यो, प्रवेश कर्यो त्याहे तेखे ओक ओवा पुइधने जेगे । ते जेने पोताना शरीरभा भ जवाव
आवती હતી, તમામ શરીરમાં એક થયેલો હતો, બે પેટ બેવડું તેનું પેટ હતું અર્થાત્
જલોદર રોગથી પીડાતો હતો જેને ભગદર થયેલું હતું બવામીરના રોગની પીડાથી
બહુજ દુ ખી હતો, ખામી જેને વાવાર આવતી હતી, શ્વાસના રોગથી જેનો દમ ઘુટાતો
હતો તમામ શરીરમાં જેને ઝાઝો થયો હતો એક સૂજને જેનું પુલી ગયું હતું, હાથ
પગ જેના તમામ સૂજને ફુલી ગયા હતા, હાથ—પગની આગળીઓ જેની ખરી પડી હતી,
જેના નાક—કાન તમામ સડી ગયા હતા, સડેના અને બગડેલા લોહી તથા ખરૂંથી જેના
શરીરમાં "ત્રિવિધિ-વિવિ" જેવા જીવો થતા હતા, જેના સડેલા ઘાના અથાણાગમાંથી કીડા
ટપડતા હતા, અને ખરૂં પશુ વહેતું હતું, લાળથી મુખ જેનું ભર્યું હતું, નાક—કાન સડી

આહાર મુલે ઇતસ્તતો ન સગાલયન્ ગલ્પિતે પ્રવેશયતીતિ ભાવઃ, આહારમાહારિત્તા ' આહારમાદાર્ય=આહાર કૃત્વા ' સત્રમેણ તત્તસા ' સમયેન તત્તમા ' અપ્પાણ ભાવેમાણે ' આત્માન ભાવયન્ 'વિહરઈ' વિહરતિ ॥મૂ૦ ૨॥

મૂર્મ—સૂ૦ ૩

તદ્દેવ સે ભગવ ગોયમે દાચ્ચપિ હઠ્ઠસ્સલમણસારણગસિ પદમાણ પોરિસીણ સજ્ઞાય કરેજ્ઞાવ પાડલિસડ નયર દાહિણિલેણ દુગારેણ અણુપ્પવિસઈ, ત ચેવ પુરિસ પાસડ રુચ્છુહ્હ તદ્દેવ જાવ સત્રમેણ તત્તસા અપ્પાણ ભાવેમાણે વિહરઈ।

કરતે હુવ આહાર ક્રિયા (આહારમાહારિત્તા સત્રમેણ તત્તસા અપ્પાણ ભાવેમાણે વિહરઈ) ઔર આહાર કાકે તત્ત સમય સે અત્તી આત્મા કા ભાવિત કરતે હુવ વિચરતે લ્લો અગાત્ત અપને જ્ઞાન ધ્યાન મેં લગ ગયે ।

ભાવાર્થ—ઉસ કાલ ઔર ઉસ સમય મેં પ્રામાનુપ્રામ વિહાર કરતેર શ્રમણ ભાગવાન મહાવીર પાટલિપટ નગર કે ઉચાન મેં આયે । પ્રમુક્તા આગમન સુનકર નગર કી પરિષદ એવ રાજા સત્રકે સત્ર હર્ષિત હોકર પ્રમુ કો વદના એવ ધર્મદ્રાવણ કાને કે લિયે અપનેર ઘર સે નિકલકા ઉસ બગીચે મેં આયે । પ્રમુ કો વન્દના એવ નમસ્કાર કર પરિષદ ઔર રાજા યગસ્થાન બેઠ ગયે । પ્રમુને ધર્મદેશના દી । ધર્મદેશના સુનકર સત્ર પ્રમુન્નિત ઠોકર વાપિસ અપનેર સ્થાન પર ગયે । ઉસ કાલ ઉસ સમય ગૌતમ સ્વામી ભગવાન મહાવીર સ્વામી કે સમીપ આયે ઔર હઠ-બેલેકે પારણા-નિમિત્ત પાટલિપટ

(આહારમાહારિત્તા સત્રમેણ તત્તસા અપ્પાણ ભાવેમાણે વિહરઈ) અને આહાર કરીને તત્ત-સમયમથી પોતાના આત્માને ભાવિત કરતા થઈ વિચરવા લાગ્યા, અર્થાત્ પોતાના જ્ઞાન-ધ્યાનમાં લાગી ગયા

ભાવાર્થ— તે કાલ અને તે સમયને વિષે એક ગામથી બીજે ગામ પહોંચ કરતા કરતા શ્રમણ ભગવાન મહાવીર પાટલીપટ નગરના જગીયામાં આવ્યા, પ્રમુન્ન આગમન સાલગીને નગરની પરિષદ અને રાજા સૌ હર્ષ પામીને પ્રમુને વદન કરવા અને ધર્મ દેશના સાલગના માટે પોતાના ઘેરથી નીકળીને તે જગીયામાં આવ્યા, પ્રમુને વન્દના નમસ્કાર કરીને પરિષદ અને રાજા સૌ સોમ સ્થાને બેઠા અને પ્રમુએ ધર્મદેશના આપી, પછી ધર્મદેશના સાલગીને સૌ પ્રસન્ન થઈ પાછા પોતાના સ્થાનકે ગયા તે કાલ તે સમયને વિષે ગૌતમ સ્વામી ભગવાન મહાવીર સ્વામીના પાસે આવીને છટ્ટ-બેઠાના પારણા માટે પાટલીપટ નગરમાં ગોચરી માટે જવાની આજ્ઞા માગી, ભગવાનની આજ્ઞા પ્રાપ્ત કરીને

तएण से गोयमे तच्च पि छट्ठक्खमणपारणगसि तद्देव जाव पच्चत्थि-
मिल्लेण दुवारेण अणुप्पविममाणे त चेव पुरिसि कच्छुल्ल० पासइ ।

चोत्थ पि उट्ठक्खमणपारणगसि उत्तरेण० इमेयारूवे अज्झत्थिए
समुप्पन्ने, 'अहो ण इमे पुरिसे पुरापोराणाण जाव एव वयासी । 'एव खलु अह भते'
छट्ठक्खमणपारणगसि जाव रीयते० पुरत्थिमिल्लेण दुवारेण पविट्ठे । तत्थ ण
एग पुरिसि पासामि कच्छुल्ल जाव कप्पेमाण । तए ण अह दोच्च पि उट्ठपारणगसि

नगर में गोचरी के लिये जाने की आज्ञा मागी । भगवान का आज्ञा प्राप्त कर गौतम
स्वामी वहा से रवाना हुए और उम नगर के पूर्व दिशा के दरवाजे से नगर में प्रविष्ट
हुए । अन्दर प्रवेश किया तो वहा उन्होंने एक ऐसे पुरुष का देखा कि जो अपने
सब शरीर में खान खुजाल रहा था, समस्त शरीरभर में जिसके कोढ़ चू रहा था, दो
पेटके जितना उसका बड़ा पेट था—जलोदर—रोग से जो पीड़ित था । भगदर जिसके हो
रहा था । बवासीर की पीड़ा से जो अत्यन्त कष्ट में था । खासो जिसे क्षणर में चल
रहा था । श्वास की बीमारी से जिसका दम घुट रहा था । शरीर भर में जिसके सूजन
आगई थी । मुँह सूजकर जिसका फूल गया था । हाथ पाव जिसके मज सूजकर फूले
हुए थे । हाथों एग पैरों की अगुलियां जिसकी गल गई थीं । कान एग नाक जिस के
विन्कुल सड़ चुके थे । सड़े हुए एग भिक्त रक्त से तगा पीप से जिसके शरीर में
'प्रिविजिवि' ऐसा शब्द हो रहा था । जिसके घावों के अप्रभाग से काड़े टपक रहे
थे और पीप भी जिन्हों से बह रही थी । छार से जिसका मुख सना हुआ था ।

गौतम स्वामी त्यागी रवाना थया अने ते नगरनी पूर्व दिशाना दरवान्थी नगरभा प्रवेश
क्यो, प्रवेश क्यो त्यागे तेहे ओक ओवा पुइधने लगेगे ते नेने पोताना शरीरभा भज्जवाल
आवती हत्ती तभाम शरीरभा जोढ थयेला हत्तो, जे पेट नेवडु तेनु पेट हत्तु अर्थात्
जलोदर रोगथी पीडातो हत्तो नेने लगदर थयेलु हत्तु भवागीरना रोगनी पीडाथी
गहुज हुणी हत्तो, आगी नेने वा-वार आवती हत्ती, श्वासना रोगथी नेने दम घुटातो
हत्तो तभाम शरीरभा नेने ओज्जे थयो हत्तो मोहु सूजने नेनु पुली गथु हत्तु, हाथ
पग नेना तभाम सूजने कुली गया हत्ता, हाथ-पगनी आगणीओ नेनी भरी पडी हत्ती,
नेना नाक-कान तभाम सडी गया हत्ता, सडेना अने भगडेला लोही तथा पइथी नेना
शरीरभा "प्रिवि-प्रिवि" नेवा शब्दे थता हत्ता, नेना सडेला घाना अन्नभागाभाथी छीडा
टपडता हत्ता, अने थइ थयु वडेत्तु हत्तु, लाणथी सुभ नेनु लथु हत्तु, नाक-कान सडी

આહાર મુખે ઇતસ્તતો ન સચાલયન્ ગલ્પિલે પ્રવેશયતીતિ ભાવ', આહારમાહારિત્તા' આહારમાહાર્ય=આહાર કૃત્વા 'સજમેણ તત્તસા' સયમેન તપમા 'અપ્પાણ ભાવેમાણે' આત્માન ભાવયન્ 'વિહરઈ' વિહરતિ ॥૫૦ ૨॥

મૂલમ્—સૂ. ૩

તેણે તે ભગવત ગોયમે દાઝ્ચપિ છટ્ઠવલ્લમણનારણગસિ પઠમાણ પોરિસીણ સજ્ઞાય કરેડ જાવ પાડલિસડ નયર દાહિણિલ્લેણ દુમારેણ અણુપ્પવિસિડ, ત ચેવ પુરિસ પાસડ કન્હુલ્લ તદેવ જાવ સજમેણ તત્તસા અપ્પાણ ભાવેમાણે વિહરઈ।

કરતે હુણ આહાર ક્રિયા (આહારમાહારિત્તા સજમેણ તત્તસા અપ્પાણ ભાવેમાણે વિહરઈ) જીર આહાર કરતે તત સયમ સે અત્તની આત્મા કો ભાવિત્ત કરતે હુણ વિચરને લ્લો અગાત્તુ અપને જ્ઞાન ધ્યાન મેં લગ ગયે ।

ભાવાર્થ—તે કાલ જીર તે સયમ મેં ગ્રામાનુમાન વિહાર કરતેર જામળ ભાગવાન મહાવીર પાટલીપટ નગર કે ઉદ્યાન મેં આવે । પ્રમુક્તા આગમન સુનકર નગર કી પરિષદ એવ રાજા સત્તકે સઘ હર્ષિત હોકર પ્રમુ કો વદના એવ ધર્મજાવણ કરને કે લિયે અપનેર ઘર સે નિકઝકમ્ ઉસ ઘગીચે મેં આવે । પ્રમુ કો વન્દના એવ નમસ્કાર કર પરિષદ જીર રાજા યગસ્થાન વૈઠ ગયે । પ્રમુને ધર્મદેશના દી । ધર્મદેશના સુનકર સઘ પ્રમુન્નિત હોકર વાપિસ અપનેર સ્થાન પર ગયે । તે કાલ તે સયમ ગૌતમ સ્વામી ભગવાન મહાવીર સ્વામી કે સમીપ આવે જીર છઠ-વેલેકે પારણા-નિમિત્ત પાટલિવડ

(આહારમાહારિત્તા સજમેણ તત્તસા અપ્પાણ ભાવેમાણે વિહરઈ) અને આહાર કરીને તપ-સ યમથી પોતાના આત્માને ભાવિત કરતા થકા વિચરવા લાગ્યા અર્થાત્ પોતાના જ્ઞાન-ધ્યાનમાં લાગી ગયા

ભાવાર્થ—તે કાલ અને તે સમયને વિષે એક ગામથી બીજે ગામ નિહાર કરતા કરતા શ્રમણ ભગવાન મહાવીર પાટલીપટ નગરના બગીચામાં આવ્યા, પ્રભુનું આગમન સાભગીને નગરની પરિષદ અને રાજા સૌ હર્ષ પામીને પ્રભુને વદન કરવા અને ધર્મ દેશના સાભગવા માટે પોતાના ઘેરથી નીકળીને તે બગીચામાં આવ્યા, પ્રભુને વન્દના નમસ્કાર કરીને પરિષદ અને રાજા સૌ સૌના સ્થાને બેઠા અને પ્રભુએ ધર્મદેશના આપી, પછી ધર્મદેશના સાભગીને સૌ પ્રસન્ન થઈ પાછા પોતાના સ્થાનકે ગયા તે કાલ તે સમયને વિષે ગૌતમ સ્વામી ભગવાન મહાવીર સ્વામીના પાને આવીને છઠ-બેલાના પારણા માટે પાટલીપટ નગરમાં ગોચરી માટે જવાની આજ્ઞા આપી, ભગવાનની આજ્ઞા પ્રાપ્ત કરીને

तएण से गोयमे तच्च पि छट्ठक्खमणपारणगसि तद्देव जाव पञ्चत्थि-
मिल्लेण दुवारेण अणुप्पविसमाणे त चेव पुरिस कञ्जुल्ल० पासइ ।

चोत्थ पि उट्ठक्खमणपारणगसि उत्तरेण० इमेयारूवे अज्झत्थिए
समुप्पन्ने, 'अहो ण इमे पुरिसे पुरापोराणाण जाव एव वयासी । 'एव खलु अह भते'
छट्ठक्खमणपारणगसि जाव रीयते० पुरत्थिमिल्लेण दुवारेण पविट्ठे । तत्थ ण
एग पुरिस पासामि कञ्जुल्ल जाव कप्पेमाण । तए ण अह दोच्च पि छट्ठपारणगसि

नगर में गोचरी के लिये जान की आज्ञा मागी । भगवान का आज्ञा प्राप्त कर गौतम
स्वामी वहा से खाना हुए और उम नगर के पूर्व दिशा के दरवाजे से नगर में प्रविष्ट
हुए । अन्दर प्रवेश किया तो वहा उन्होंने एक ऐसे पुरुष को देखा कि जो अपने
सब शरीर में राज खुला रहा था, समस्त शरीरभर में जिसके कोढ़ चू रहा था, दो
पेटके जितना उसका बड़ा पेट था—जलोदर—रोग से जो पीड़ित था । भगदर जिसके हो
रहा था । बन्नासार की पीडा से जो अत्यन्त कष्ट में था । खासी जिसे क्षणर में चल
रहा थी । श्वास की बीमारी से जिसका दम घुट रहा था । शरीर भर में जिसके सूजन
आगई थी । मुँह सूजकर जिसका फूल गया था । हाज पाव जिसके मन सूचकर फूले
हुए थे । हाथों एव पैरों की अगुलियां जिसकी गल गई थीं । कान एव नाक जिस के
बिन्दुल सड़ चुके थे । सड़े हुए एव विकृत रून से तना पीप से जिसके शरीर में
'त्रिविधिवि' ऐसा शब्द हो रहा था । जिसके घावों के अग्रभाग से कीड़े टपक रहे
थे और पीप भी जिन्हों से बह रही थी । लार से जिसका मुख सना हुआ था ।

गौतम स्वामी त्यागी खाना था आने ते नगरनी पूर्व दिशाना इन्वान्थी नगरभा प्रवेश
क्यो, प्रवेश क्यो त्यागे तेले ओक ओवा पुइपने जेगे ठे जेने पोताना शरीरभा भज्जवाल
आवती હતી તમામ શરીરભા જોડ થયેલો હતો, બે પેટ બેવડુ તેનુ પેટ હતુ અર્થાત્
જલોદર રોગથી પીડાતો હતો જેને ભગદર થયેલુ હતુ બવામીરના રોગની પીડાથી
ઘહુજુ હુ ખી હતો, ખામી જેને વારવાર આવતી હતી શ્વાસના રોગથી જેનો દમ ઘુટાતો
હતો તમામ શરીરભા જેને ઓજો થયો હતો મોહુ સૂજને જેનુ પુલી ગયુ હતુ, હાથ
પગ જેના તમામ સૂજને કુલી ગયા હતા, હાથ-પગની આંગળીઓ જેની ખરી પડી હતી,
જેના નાક-કાન તમામ સડી ગયા હતા, સડેના અને ભગડેલા લોહી તથા પડેથી જેના
શરીરભા "ત્રિવિ-ધિવિ" જેવા શબ્દો થતા હતા, જેના સડેલા ઘાના અગ્રભાગમાંથી કીડા
ટપકતા હતા, અને યરૂ પલુ વહેતુ હતુ, લાળથી મુખ જેનુ ભર્યું હતુ, નાક-કાન સડી

દાદિણિલ્લેણ દુરારેણ૦ તત્ત્વાપિ છદ્ધસ્ત્રમણગસિ પચ્ચત્થિમેણ, તદેવ૦ । તપ્પણ
અહ ચેત્થ પિ છદ્ધસ્ત્રમણપારણગસિ ઉત્તરદુરારેણ અણુપ્પવિસામિ, ત ચેવ પુરિસ

સડજાને સે નાકુ ઓર કાન જિસ્કે ગિર ચુકે યે । જો પીપ ઓર સડે હુણ, મૂન કે
હુરોના ણ્વ કૃમિયોં કે ઢેગોં કા વારવાર ઘમન કા રહા યા । જો ઇમ પ્રકાર કે કાનકારી
એ કરુણાજનક દુસ્સ્વર-દુઃખમરી બાનિ સે અવ્યક્ત શાન્તોં કો વોલ રહા યા કિ જિન્હે
સુનકર હર એક વ્યક્તિ કે મન મેં દયા આ જાતી યી । મક્ષિપ્તોં કા શુણ્ઢ કા શુણ્ઢ
જિસ્કે ચારોં ઓગ મિન-મિન કરતા હુઆ પીછે પાછે ચલતા યા । મયદ્ધકર ગિર કી
પીડા સે જિસ્કા માગ માનો ફટા જા રહા યા । કન્યાધારી મિશુ કી તરહ જો
ફટે હુણે ટાટ કે ટુકડે ઓઢે હુણ યા । ખાને ઓર પાની પીને કે લિણ જિમને
અપને હાથ મેં તા કપાલ-મિતી કે વર્તન કે ટુકડે લે રહે યે । ગીર નિવાહ કે લિયે
વહ ઘર-ઘર મીલ માગતા ફિરતા જા ઇસ્કો ગૌતમ સ્વામીન દેખા ।

ઇસ્કે બાદ મગવાન ગૌતમ મિશ્વકે લિયે નગર કે ઊંચ-નીચ આદિ કુલોં
મેં પૂમને લગે ઓર યથાપયાસ આહાર પ્રણ કર પાટલિપટ-નગર સે નિકલકર અપને સ્થાન
આયે ઓર શ્રવણ મગવાન મહાવીર સ્વામી કો પ્રાપ્ત આહાર દિખલાકર મગવાન કી આજ્ઞા
સે-તેસે સર્પ તિલ મેં પ્રવેશ કરતે સમય તિલકે દોનોં ભાગોં કો નહોં અટકતા હે અર્ગત
સીધા પ્રવેશ કર જાતા હૈ, ઠીક ઇસી તરહ અપને મુખ મેં સ્વાદ કી અભિલાષાસે ઇતસ્તત્.

જવાથી જેના ખરી પડયા હતા પર અને બગડેલા લોહી, અને કૃમિઓના ઢગલાનું વારવાર
વમન કરતો હતો, જે આ પ્રમાણે કષ્ટકાળે-કરૂણાજનક દુસ્સ્વર-દુઃખ ભર્યા શ્વનિથી
અ યત્ન (કોઈ સમજે નહિ એવા) શબ્દો બોલતો હતો કે જેને સાભાગીને હરકોઈ
માણસના મનમાં દયા આવી જતી હતી, માખીઓના ટોળા જેના આદેશ બાબુ લણુ-ભણુટ
કરતા તેની પાછળ ફરતા હતા બચકર માથાની પીડાથી જેનું માથું પુટી જતું હતું,
કન્યાધારી મિશુની માફક કાંટેલા શણના ટુકડા જેણે ઓઢયા હતા, ખાવા અને પાણી પીવા
માટે જેણે પોતાના હાથમાં માટીના વાસણના બે ટુકડા લીધા હતા, શરીર નિર્વાહ માટે
ઘર-ઘર મિશ્વક માગતો કરતો હતો તેને ગૌતમ સ્વામીએ જોયો, તે પછી ભગવાન ગૌતમ
સ્વામી મિશ્વક માટે નગરના ઉચ્ચ-નીચ આદિ કુલોમાં ફરીને યથા પર્યાપ્ત મિશ્વક-આહાર
ગ્રહણ કરી પાટલીખંડ નગરથી નીકળીને પોતાના સ્થાન પર આવ્યા અને શ્રમણ ભગવાન
મહાવીર સ્વામીને પ્રાપ્ત આહાર બતાવીને ભગવાનની આજ્ઞાથી-સર્પ જેમ દરમાં પ્રવેશ
કગવ સમયે દરના બાજોને નહિ અડના મીઠા દરમાં પ્રવેશ કરે છે, બરાબર તેજ

पासामि रच्छुल्ल जाव विंत्ति रूपेमाणे विहरइ । चिंता मम ॥ पुव्वभवपुच्छा ० ।
चागरेइ ॥ सू ३ ॥

टीका—सू० ३

‘तए ण से’ इत्यादि ।

‘तए ण से’ तत खलु स ‘भगव गोयमे’ भगवान् गौतमः ‘दोच्चपि’ द्वितीय-
मपि चार ‘उद्धस्सलमणपारणगमि’ पण्डितपणपारणके ‘पढमाए पोरिसीए’ प्रथमाया पौरुष्या
‘सन्नाय करेइ’ स्वाध्याय करोति ‘जाव’ यावत्-पात्रादिक प्रमार्ज्य भिक्षार्थं भगवतोऽ-
नुज्ञा गृहीत्वा ‘पाटलिसड नगर’ पाटलिपण्ड नगर ‘दाहिणिल्लेण दुवारेण’ दक्षिणात्येन
द्वारेण ‘अणुपरिसइ’ अनुप्रविसति तत्र ‘त चेव पुग्गि’ तमेव पुरुष-य पौरस्त्ये द्वारे
दृष्टमन्तमेव ‘पासइ’ पश्यति, कीदृश ? ‘कच्छुल्ल’ कच्छुमन्त=कण्डूयनरोगयुक्तं

संचालित न करते हुए-आहार किया फिर तप और समय से आत्मा को भावित करते
हुए विचरने लगे-अर्थात् अपने ज्ञान ध्यान में लग गये ॥ सू० २ ॥

‘तए ण से’ इत्यादि सूत्र ३

(तए ण) पश्चात् (से भगव गोयमे दोच्चपि) वे भगवान् गौतम स्वामी
द्वितीय चार भी (उद्धस्सलमणपारणगमि पढमाए पोरिसीए सज्झाय करेइ जाव
पाटलिसड नगर दाहिणिल्लेण दुवारेण अणुपरिसइ) दूसरे उद्ध स्सलमण पारणा के
दिवस में प्रथम पौरुषी में स्वाध्याय एवं द्वितीय पौरुषी में ध्यान करने के बाद प्रभु से
आहार लाने की आज्ञा प्राप्त कर पाटलिपण्ड नगर में गोचरी के लिये निकले । दक्षिण
दिशाके दरवाजे से नगर में ज्यों ही उन्होंने प्रवेश किया कि (त चेव पुरिस पासइ

प्रभावे पोताना भुभमा स्वाप्नी अलिवापाथी भुभनी वन्ने-आवु आभ-तेभ नहि हेस्वता
आहार कर्था पशु तप अने समयमी पोताना आत्माने भावित करता थला विचरवा
लाग्या अर्थात् पोताना ज्ञान-ध्यानमा लागी गया ॥ सू० २ ॥

‘तए ण से०’ इत्यादि

(तए ण) ते पशु (से भगव गोयमे दोच्चपि) ते भगवान्
गौतम स्वामी भीष्मवार पशु (उद्धस्सलमणपारणगमि पढमाए पोरिसीए सज्झाय करेइ
जाव पाडि सहे नगरे दाहिणिल्लेण दुवारेण अणुपरिसइ) भीष्म छठ्ठ भभल पाण्डाना
दिवने प्रथम पौरुषीमा स्वाध्याय, अने भीष्म पौरुषीमा ध्यान कर्था पशु प्रभु पासथी
आहार लाववानी आज्ञा प्राप्त करीने पाटलीपण्ड नगरमा गोचरी भाटे नीटल्या, दक्षिण
तरफा दरवाजेथी नगरमा तेभेहे जेवा प्रवेश कर्था दे, (त चेव पुरिस पासइ कच्छुल्ले

‘તહેવ’ તથૈવ=પૂર્વોક્તસર્વરોગયુક્ત યાવદ્ યદે યદે મિક્ષા કુર્વન્ત પદ્યતિ । તદનન્તર મગવાન્ ગૌતમઃ ઉચ્ચનીચમધ્યમકુલેષુ મિક્ષામટન્ યથાપર્યાપ્તમાહાર શ્દીત્વા મગવતઃ સમીપે સમાગચ્છતિ, ‘જાવ’ યાવત્ ‘સજમેળ૦’ સયમેન તપસા ઽઽત્માન ભાવયન્ ‘વિહરદ્’ વિહરતિ ।

‘તપ્ ન સે ગોયમે’ તતઃ સ્વલુ સ ગૌતમઃ ‘તચ્ચપિ’ તૃતીયમપિ ત્રાર ‘હટ્ઠક્ષમણપારણગસિ’ પઠ્ઠક્ષમણપારણકે ‘તહેવ’ તથૈવ=પૂર્વોક્તવિધિના ‘જાવ’ યાવત્ મિક્ષાર્થ મગવતઃ આજ્ઞા પ્રાપ્ય પાટલિપ્પઢે નગરે પચ્ચત્થિમિલ્લેણ’ પાશ્ચાત્યેન=પશ્ચિમદિગત્સ્થિતેન ‘દુવારેણ’ દ્વારેણ ‘અણુપ્પવિસમાણે’ અનુપવિશન્ ‘તચેવ’ તમેવ પૂર્વોક્ત પુરુષ ‘કચ્છુલ્લ’ કચ્છુલાદિનાનાવિધરોગયુક્ત યાવદ્ મિક્ષાઠ્ઠત્તિ

કચ્છુલ્લ તહેવ જાવ સજમેળ તવસા અપ્પાણ ભાવેમાણે વિહરદ્) વહા ઉની પુરુષ કો દેખા જો લાજ આદિ સજ રોગો સે યુક્ત ના યાવત્ પૂર્ણ દુઃખી ઔર મીલ માગતા થા । ગૌતમ સ્વામીને ડેંચ નીચાદિ કુલોં મેં અમળ કર યથા પર્યાપ્ત મિક્ષા પ્રાપ્ત કી ઔર ઉસે લેકર વે અપને સ્થાન પર આયે । પૂર્વ કી તરહ આહાર પાની કરકે તપ ઔર સયમ સે અપની આત્મા કો ભાવિત કરતે હુવ વિચરને લગે । (તપ્ ન સે ગોયમે તચ્ચપિ હટ્ઠક્ષમણપારણગસિ તહેવ જાવ પચ્ચત્થિમિલ્લેણ દુવારેણ અણુપ્પવિસમાણે તચેવ પુરિસ કચ્છુલ્લ ૦ પાસદ) ઈસી પ્રકાર જવ વે તૃતીયવાર મી હટ્ઠક્ષમણપારણા કે લિયે પ્રસુ કી આજ્ઞા લેકર ઉસી નગર કી ઔર પ્રસ્થિત હુવ ઔર જ્યો હી ઉન્હોને ઉમ મેં પશ્ચિમ દિશાકી ઔર કે દરવાજે સે પ્રવેશ કિયા, તો વહા પર મી કળહૂયન આદિ

તહેવ જાવ સજમેળ તવસા અપ્પાણ ભાવેમાણે વિહરદ્) ત્યા એવા પુરુષને જોયો જે અજવાળ આદિ તમામ રોગોથી સુગત હતો એટલે કે પૂર્ણ દુઃખી અને લીખ માગતો હતો ગૌતમ સ્વામી ઉચ્ચ નીચ આદિ કુલોમા ફરીને યથા પર્યાપ્ત ભિક્ષા પ્રાપ્ત કરી અને તે ભિક્ષા લઈને પોતાના સ્થાન પર આવ્યા, પૂર્વ પ્રમાણે આહાર પાણી કરીને તપ અને સયમમા પોતાના આત્માને ભાવિત કરત ચકા વિચરવા લાગ્યા, (તપ્ ન સે ગોયમે તચ્ચપિ હટ્ઠક્ષમણપારણગસિ તહેવ જાવ પચ્ચત્થિમિલ્લેણ દુવારેણ અણુપ્પવિસમાણે તચેવ પુરિસ કચ્છુલ્લ ૦ પાસદ) એ પ્રમાણે ત્રીજીવાર પણ છટ્ઠ અમણ પાણી માટે પ્રભુની આજ્ઞા મળીને તે નગરની તરફ ચાલેતા થયા અને તેમણે નગરના પશ્ચિમ દરવાજાથી નગરમા પ્રવેશ કર્યો, તો ત્યા આગળ પણ અજવાળ આદિ રોગોથી પીડિત

कुर्वन्त 'पामइ' पश्यति दृष्ट्वा भगवान् गौतमो भिक्षा दृष्ट्वा भगवतः समीपे समागत्य पूर्ववदेव समयेन तपसाऽऽमान भावयन् विहरति ।

तदनन्तर 'चोत्थपि' चतुर्थवारमपि 'छट्ठखमणपारणगसि' पण्डसपणपारणके भगवान् गौतम पाटलिपण्डे नगरे उत्तरिल्लेण०' औत्तरेण=उत्तरदिगवास्थितेन द्वारेण अनुप्रविशति, तत्र तमेव पूर्ववर्णित पुरुष पश्यति दृष्ट्वा भगवतो गौतमस्य 'इमेयाख्वे' अयमेतद्रूप.=इदममाणप्रकारं 'अज्झत्थिए'९ आ-यात्मिक.=आत्मनि यावत् मनोगत सकल 'समुत्पण्णे' समुत्पन्नः- 'अहो ण' अहो खलु 'इमेपुग्गिने' अय पुरुष 'पुरापोराणाण' पुरापुराणानां पुरा=पूर्वभवकृतानां पुराणानाम्=अनेकभव-संचितानां कर्मणा 'जाव' यावत्-पापक फलवृत्तिविशेष प्रत्यनुभवन् विहरति इति

रोगों से पीड़ित उमा पुरुष को देखा । पूर्वकी तरह वन से गोचरी लेकर वापिस अपने स्थान पर आये, यावत्-समय एव तपसे अपनी आत्मा को भावित करते हुए विचरने लगे । (चोत्थ पि छट्ठखमणपारणगसि उत्तरेण० इमेयाख्वे अज्झत्थिए समुत्पण्णे अहो ण इमे पुरिसे पुरापोराणाण जाव एव वयासी) इन्ही प्रकार चतुर्थवार भी जब वे छट्ठ के पारण के निमित्त प्रभु से आज्ञा प्राप्त कर भिक्षाचर्या के लिये नगर में उत्तर के द्वार से प्रविष्ट हुए तब भी उसी व्यक्ति को उन्होंने देखा । देखकर उनके चित्त में इस प्रकार का सकलप हुआ कि अहो ! यह पुरुष पूर्वभव में किये गये एव अनन्त भयों के संचित कर्मों के इस अनेक व्याधिरूप फटको भोग रहा है । भिक्षा लेकर जब वे नगर से वापिस आये तब प्राप्त भिक्षा को दिखाकर प्रभु से उन्होंने कहा कि (एव

ते पुउपने लोथे, पूर्व प्रभाल्ले त्याथी गेय्यरी वज्जि पाछा इरी पोताना न्थान पर आव्या, यावत् समय, अने तपथी पोताना आत्माने लावित करता थन विचरवा लाव्या / चोत्थ पि छट्ठखमणपारणगसि उत्तरेण० इमेयाख्वे अज्झत्थिए समुत्पण्णे अहो ण इमे पुरिसे पुरापोराणाण जाव एव वयासी) आ प्रभाल्ले त्याथीवार पल्लु न्थारे ते छठ्ठ पाण्णा निमित्तो प्रभुनी आज्ञा भेगवीने शिक्षा भट्टे नगम्मा उत्तम्मा दम्पान्थी प्रवेशे ठीर्यो त्यारे पल्लु ते व्यक्तितने तेमल्ले लोथे, लोथने तेना चित्तमा आ प्रभाल्ले सकलप थये ठे अडो ! आ पुइय पूर्वभवमा कदेवा अनेक भवोना सचित्त कर्मोना आ अनेक व्याधिइय इणने लोगवी न्हो छे शिक्षा लधने नगम्मी पाछा आव्या त्यारे प्राप्त शिक्षाने गतानीने प्रभुने तेले छल्लु ठे (एव खलु अह भते छट्ठखमणपारणगसि जाव स्थिते०

‘તદેવ’ તથૈવ=પૂર્વોક્તસર્વરોગયુક્ત યાવદ્ યદે યદે મિક્ષા કુર્વન્ત પશ્યતિ । તદનન્તર મગવાન્ ગૌતમઃ ઉચ્ચનીચમધ્યમકુલેષુ મિક્ષામટન્ યથાપર્યાપ્તમાહાર ગૃહીત્વા મગવતઃ સમીપે સમાગચ્છતિ, ‘જાવ’ યાવત્ ‘સજમેળ૦’ સયમેન તપસા ઽઽત્માન ભાવયન્ ‘વિહરદ્’ વિહરતિ ।

‘તદ્ ણ સે ગોયમે’ તતઃ સ્વલ્પ સ ગૌતમઃ ‘તચ્ચપિ’ તૃતીયમપિ ત્રાર ‘હૃદ્ઘક્ષમણપારણગસિ’ પઠ્ઠક્ષમણપારણકે ‘તદેવ’ તથૈવ=પૂર્વોક્તવિધિના ‘જાવ’ યાવત્ મિક્ષાર્થ મગવતઃ આજ્ઞા પ્રાપ્ય પાટલિપટ્ટે નગરે પચ્ચત્તિમિલ્લેણ’ પાશ્ચાત્યેન=પશ્ચિમદિગવસ્થિતેન ‘દુવારેણ’ દ્વારેણ ‘અણુપ્પવિસમાણે’ અનુપવિશન્ ‘તચ્ચેવ’ તમેવ પૂર્વોક્ત પુરુષ ‘કચ્છુલ્લ’ કચ્છુલાદિનાનાવિધરોગયુક્ત યાવદ્ મિક્ષાટ્ટતિ

કચ્છુલ્લ તદેવ જાવ સજમેળ તવસા અપ્પાણ ભાવેમાણે વિહરદ્) વહા ઉમી પુરુષ કો દેખા જો લાજ આદિ સર્વ રોગોં સે યુક્ત થા યાવત્ પૂર્ણ દુઃખી ઔર મીલ્ માગતા થા । ગૌતમ સ્વામીને ઊંચ નીચાદિ કુલોં મેં અમણ કર યથા પર્યાપ્ત મિક્ષા પ્રાપ્ત કી ઔર ઉસે લેકર વે અપને સ્થાન પર આપે । પૂર્વ કી તરહ આહાર પાની કરકે તપ ઔર સયમ સે અપની આત્મા કો ભાવિત કરતે હુવ વિચરને લગે । (તદ્ ણ સે ગોયમે તચ્ચપિ હૃદ્ઘક્ષમણપારણગસિ તદેવ જાવ પચ્ચત્તિમિલ્લેણ દુવારેણ અણુપ્પવિસમાણે તચ્ચેવ પુરિસ કચ્છુલ્લ ૦ પાસદ્) ઈસી પ્રકાર જવ વે તૃતીયવાર મી હૃદ્ઘક્ષમણપારણા કે લિયે પ્રમુ કી આજ્ઞા લેકર ઉસી નગર કી ઔર પ્રસ્થિત હુવ ઔર જ્યોં હી ઉન્હોંને ઉસ મેં પશ્ચિમ દિશાકી ઔર કે દરવાજે સે પ્રવેશ કિયા, તો વહા પર મી કળ્હપન આદિ

તદેવ જાવ સજમેળ તપસા અપ્પાણ ભાવેમાણે વિહરદ્) ત્યા એવા પુરુષને જોયો જે અજવાળ આદિ તમામ રોગોથી યુક્ત હતો એટલે કે પૂર્ણ દુઃખી અને ભીષ માગતો હતો. ગૌતમ સ્વામી ઊંચ નીચ આદિ કુલોમા ફરીને યથા પર્યાપ્ત ભિક્ષા પ્રાપ્ત કરી અને તે ભિક્ષા લઈને પોતાના સ્થાન પર આવ્યા, પૂર્વ પ્રમાણે આહાર પાણી કરીને તપ અને સયમમા પોતાના આત્માને ભાવિત કરત થકા વિચરવા લાગ્યા, (તદ્ ણ સ્ ગોયમે તચ્ચપિ હૃદ્ઘક્ષમણપારણગસિ તદેવ જાવ પચ્ચત્તિમિલ્લેણ દુવારેણ અણુપ્પવિસમાણે તચ્ચેવ પુરિસ કચ્છુલ્લ ૦ પાસદ્) એ પ્રમાણે ત્રીજીવાર પણ છઠ્ઠ ખમણ પાગણા માટે પ્રભુની આજ્ઞા માર્ગીને તે નગરની તરફ ચાલતા થયા અને તેમણે નગરના પશ્ચિમ દિશામાંથી નગરમા પ્રવેશ કર્યો, તો ત્યા આગળ પણ અજવાળ આદિ રોગોથી પીડિત

कुर्वन्त 'पासइ' पश्यति दृष्ट्वा भगवान् गौतमो, मिथा दृष्ट्वा भगवतः समीपे समागत्य पूर्ववदेव सयमेन तपसाऽऽमान भावयन् विहरति ।

तदनन्तरं चोत्त्रपि चतुर्थवारमपि 'छट्ठकखमणपारणगसि' पण्डसपणपारणके भगवान् गौतम पाटलिपण्डे नगरे उत्तरिल्लेण० औत्तरेण=उत्तरदिगत्रास्थितेन द्वारेण अनुप्रविशति, तत्र तमेव पूर्ववर्णित पुरुष पश्यति दृष्ट्वा भगवतो गौतमस्य 'इमेयारुवे' अयमेतद्रूप=वक्ष्यमाणप्रकार' 'अज्झत्थिए'५ आयात्तिकरु=आत्मनि यावत् मनोगत सकल, 'समुत्पण्णे' समुत्पन्नः—'अहो ण' अहो खलु 'इमेपुरिसे' अय पुरुषः 'पुरापोराणाण' पुरापुराणानां पुरा=पूर्वभवकृतानां पुराणानाम्=अनेकभव-सचिदानां कर्मणा जाव यावत्—पापक फलवृत्तिविशेष मत्त्यनुभवन् विहरति इति

रोगों से पीडित उम्मी पुरुष को देखा । पूर्वकी तरह वहाँ से गोचरी लेकर वापिस अपने स्थान पर आये, यावत्—सयम एवं तपसे अपनी आत्मा को भावित करते हुए विचरने लगे । (चोत्थ पि छट्ठकखमणपारणगसि उत्तरेण० इमेयारुवे अज्झत्थिए समुत्पण्णे अहो ण इमे पुरिसे पुरापोराणाण जाव एवं वयासी) इसी प्रकार चतुर्वार भी जब वे छट्ठ के पारण के निमित्त प्रभु से आज्ञा प्राप्त कर भिक्षाचर्या के लिये नगर में उत्तर के द्वार से प्रविष्ट हुए तब भी उसी व्यक्ति को उन्होंने देखा । देखकर उनके चित्त में इस प्रकार का सकल्प हुआ कि अहो ! यह पुरुष पूर्वभव में किये गये एवं अनेक भवों के सचित्त कर्मों के इस अनेक व्याधिरूप फलको भोग रहा है । भिक्षा लेकर जब वे नगर से वापिस आये तब प्राप्त भिक्षा को दिखाकर प्रभु से उन्होंने कहा कि (एव

ते पुइधने ज्ञेयो, पूर्व प्रभाण्णे त्याथी गोथरी लधने पाछा इरी पोताना स्थान पर आया, यावत् सयम, अने तपथी पोताना आत्माने भावित करता था कि विचरवा लाया (चोत्थ पि छट्ठकखमणपारणगसि उत्तरेण० इमेयारुवे अज्झत्थिए समुत्पण्णे अहो ण इमे पुरिसे पुरापोराणाण जाव एवं वयासी) आ प्रभाण्णे त्याथीवार पण्ण न्यादे ते छठ्ठा पाण्णा निमित्तो प्रभुनी आज्ञा भेजनीने शिक्षा आटे नगन्मा उत्तन्ना इस्वान्थी प्रवेश करी त्यादे पण्ण ते व्यक्तितने तेमण्णे ज्ञेयो ज्ञेधने तेना चित्तमा आ प्रभाण्णे सकंठेप थयो ठे अडो ! आ पुइध पूर्वभवमा करेवा अनेक जवोना न चित्त कर्मोना आ अनेक व्याधिइप इणने जोगवी ग्हो छे शिक्षा लधने नगन्थी पाछा आया त्यादे प्राप्त शिक्षा ने जतावीने प्रभुने तेण्णे कछु के (एव खलु अहं मते छट्ठकखमणपारणगसि जाव स्थिते०

‘તદેવ’ તથૈવ=પૂર્વોક્તસર્વરોગયુક્ત યાવદ્ યદે યદે મિત્તા કુર્વન્ત પશ્યતિ । તદનન્તર ભગવાન્ ગૌતમઃ ઉચ્ચનીચમધ્યમકુલેષુ મિત્તામટન્ યથાપર્યાપ્તમાહાર યદ્દીત્વા ભગવત્. સમીપે સમાગચ્છતિ, ‘જાવ’ યાવદ્ ‘સજમેણ૦’ સયમેન તપસા ડડ્ઠમાન ભાવયન્ ‘વિહરદ્’ વિહરતિ ।

‘તણ્ ન સે ગોયમે’ તતઃ સ્વલુ સ ગૌતમઃ ‘તચ્ચપિ’ તૃતીયમપિ ત્રાર ‘છટ્ઠક્લમણપારણગસિ’ પઠ્ઠક્ષપણપારણકે ‘તદેવ’ તથૈવ=પૂર્વોક્તવિધિના ‘જાવ’ યાવદ્ મિત્તાર્થે ભગવત્. આજ્ઞા પ્રાપ્ત પાટલિપણ્ડે નગરે પચ્ચત્થિમિલ્લેણ’ પાશ્વા ત્પેન=પશ્ચિમદિગત્સ્થિતેન ‘દુવારેણ’ દ્વારેણ ‘અણુપ્પવિસમાણે’ અનુપવિશન્ ‘તચેવ’ તમેવ પૂર્વોક્ત પુરુષ ‘કચ્છુલ્લ’ કચ્છુલાદિનાનાવિધરોગયુક્ત યાવદ્ મિત્તાદૃત્તિ

કચ્છુલ્લ તદેવ જાવ સજમેણ તવસા અપ્પાણ ભાવેમાણે વિહરદ્) યહા ડમી પુરુષ કો દેખા જો લાજ આદિ સત્ર ગેગોં સે યુક્ત થા યાવત્ પૂર્ણ દુ લી ઓર મીલ માગતા થા । ગૌતમ સ્વામીને ડેચ નીચાદિ કુલોં મેં અમણ કર યથા પર્યાપ્ત મિત્તા પ્રાપ્ત કી ઓર ઉસે લેકર વે અપને સ્થાન પર આયે । પૂર્વ કી તરહ આહાર પાની કરકે તપ ઓર સયમ સે અપની આત્મા કો ભાવિત કરતે હુણ વિચરને લગે । (તણ્ ન સે ગોયમે તચ્ચપિ છટ્ઠક્લમણપારણગસિ તદેવ જાવ પચ્ચત્થિમિલ્લેણ દુવારેણ અણુપ્પવિસમાણે તચેવ પુરિસ કચ્છુલ્લ ૦ પાસદ્) ઈસી પ્રકાર જવ વે તૃતીયવાર મી ડડ્ઠક્લમણપારણા કે લિયે પ્રમુ કી આજ્ઞા લેકર ડસી નગર કી ઓર પ્રસ્થિત હુણ ઓર જ્યોં હી ડન્હોંને ડસ મેં પશ્ચિમ દિશાકી ઓગ કે દરવાજે સે પ્રવેશ કિયા, તો વહા પર મી કણ્ઢૂયન આદિ

તદેવ જાવ સજમેણ તવસા અપ્પાણ ભાવેમાણે વિહરદ્) ત્યા એવા પુરુષને જોયો જે ખજવાળા આદિ તમામ રોગોથી યુક્ત હતો એટલે કે પૂર્ણ દુખી અને ભીખ માગતો હતો. ગૌતમ સ્વામી ડેચ નીચ આદિ કુલોમા ફરીને યથા પર્યાપ્ત મિત્તા પ્રાપ્ત કરી અને તે મિત્તા લઈને પોતાના સ્થાન પર આવ્યા, પૂર્વ પ્રમાણે આહાર પાણી કરીને તપ અને સયમમા પોતાના આત્માને ભાવિત કરતા થકા વિચરવા લાગ્યા, (તણ્ ન સે ગોયમે તચ્ચપિ છટ્ઠક્લમણપારણગસિ તદેવ જાવ પચ્ચત્થિમિલ્લેણ દુવારેણ અણુપ્પવિસમાણે તચેવ પુરિસ કચ્છુલ્લ ૦ પાસદ્) એ પ્રમાણે ત્રીજીવાર પણ છટ્ઠ ખમણ, પારણા માટે પ્રભુની આજ્ઞા મળીને તે નગરની તરફ ચાલતા થયા અને તેમણે નગરના પશ્ચિમ દરવાજાથી નગરમા પ્રવેશ કર્યો, તો ત્યા આગળ પણ ખજવાળા આદિ રોગોથી પીડિત

चाच्यम् । एव 'तच्चपि' तृतीयवारमपि 'छट्ठ०' इति पष्ठपणपारणकेऽह
 'पञ्चत्थमेण' पाश्चात्येन द्वारेण प्रविष्टः 'तदेव' तथैव=पूर्वोक्तवदेव कच्छादिरोग-
 युक्त देहनिर्वाहार्थं भिक्षां कुर्वन् पश्यामि । 'तएण' ततः खलु 'चउत्तपि' चतुर्थ-
 वारमपि अहं 'छट्ठपारणासि' पष्ठपारणके पाटलिपण्डे नगरे 'उत्तमारेण'
 उत्तरदिशस्थितद्वारेण अनुप्रविशामि तदा 'त चेव' तमेव पुरुष पश्यामि, कीदृश ?
 'कच्छुल्ल' रूक्षरोगयुक्त 'जाव' यावत्-स देहवलिभ्यां=गरीरनिर्वाहार्थं 'वित्ति'
 वृत्ति=भिक्षावृत्ति 'कपेमाणे' कल्पयन्=कुर्वन् विहरति, त दृष्ट्वा चिन्ता 'अहोणइमे पुरिसे'
 इत्यादिरूपो विचारः मम मनसि सजातः । 'पुव्वमवपुच्छा' पूर्वभवपुच्छा 'से ण भते
 पुरिसे पुव्वमवे के आसी' स खलु हे भदन्त ! पुरुषः पूर्वभवे क आसीत्, इत्यादिरूपा
 पुच्छा गौतमेन कृता । 'वागरेड' व्यासरोति=भगवान् तस्य पुरुषस्य पूर्वभववृत्तान्तं
 कथयति ॥ ३ सू० ॥

जब मैं छठके पारणा के लिये वहाँ पश्चिम के द्वार से गया तब भी उमीको देखा । चतुर्थ
 बार भी पारणा के लिये जब मैं वहाँ उत्तर द्वार से गया तब भी मैंने उसे उमी हालत
 में देखा । (चिन्ता मम पुव्वभवपुच्छा० वागरेड) प्रभो ! उसे देखकर मेरे हृदय में
 अनेक प्रकार की विचारधाराएँ उत्पन्न हुईं । मैं भिक्षा लेकर वापिस आया । हे
 नाथ ! इसकी इस प्रकार की परिस्थिति का क्या कारण हुआ है ? यह पूर्वमन में कौन
 था ? गौतम की यह बात सुनकर प्रभुन इस प्रकार कहना प्रारम्भ किया—

भावार्थ—प्रथम पारणा का तरह गौतम स्वामी अन्य पारणाओं के लिये भी
 उमी नगर में आते जाते रहे । ये छठ-छठकी तपस्या करते थे । जब पारणा का
 दिन होता तब यगविधि प्रभु से आज्ञा लेकर पारणा के लिये नगर में जाते थे । उस

छठ्ठ्या पारणा भाटे त्या पश्चिम्मा इवाणेथी गथे त्यारे पणु तेने जेथे, थेथी वणत
 पणु पाण्णु भाटे न्यारे हु उत्तरमा इवाणे यध गथे त्यारे पणु मे तेने तेथी
 छलतमा जेथे (चिन्ता मम पुव्वभवपुच्छा वागरेड) प्रभो ! तेने जेने भाग इद्वयमा
 अनेक प्रकार्णी विचार धाराये उत्पन्न थरु हु शिक्ष लधने पाठे आये, हे
 नाथ ! तेनी जे प्रभाणु स्थिति थवानु गरणु थु छे ? ते पूर्वभवमा कोणु हने ?
 गौतमनी आ प्रभाणु बात सालगीने प्रभुजे आ प्रभाणु कडेवाने प्रारल ज्ये

लानार्थ—प्रथम पारणा प्रभाणु गौतम स्वामी भीम पाण्णु भाटे पणु ते
 नगरमा जवा-आववा लाग्ता ते छठ्ठ छठ्ठनी तपस्या करता हता, न्यारे पाण्णुने
 दिवस आवता त्यारे यथाविधि प्रभुनी आज्ञा लधने पाण्णु भाटे नगरमा जाता हता

कृत्वा-मनसि सचिन्त्य भिक्षा गृहीत्वा भगवत् समीपे समागत्य यावत्-भगवन्तम्
आदक्षिणमदक्षिणपूर्वकं चन्द्रित्वा एवमगदीत्-एव खलु अहं 'भते' हे भदन्त !
'छट्स' पठस्य=पठभक्तस्य पारणके 'जाव' यावत्-'ग्यते' रियन् भिक्षार्थं
गच्छन् 'जेणेय' यत्रैव पाटलिपण्ड नगर तत्रैवोपागच्छामि, उपागत्य पाटलि
पण्डस्य नगरस्य पौरस्त्येन द्वारेण अनुप्रविष्टः । 'तत्थ ण' तत्र खलु एक पुरुष
पश्यामि, कीदृश ? 'कच्छुल्ल' कच्छूमन्त 'जाव' यावत्-भिक्षावृत्ति 'कप्पेमाण'
कल्पयन्त=कुर्वन्तम् । 'तए ण' ततःखलु 'अहं दाच्चपि' द्वितीयवारमपि 'उट्ठपाणगसि'
पठपारणके 'दाहिणिल्लेण' दाक्षिणात्येन द्वारेण 'तद्देव' तथैव पूर्वोक्त सर्वमत्रापि

खलु अहं भते ! छट्ठक्खमणपारणगसि जाव रीयते० पुरत्थिमिल्लेण दुवारेण पविट्ठे
तत्थ ण एग पुरिस पासामि कच्छुल्ल जाव कप्पेमाण) हे भदन्त ! मैं आप से
आज्ञा लेकर छट्ठके पारण के दिन भिक्षा निमित्त जब पाटलिपण्ड नगर में उसके पौरस्त्य
द्वार से प्रविष्ट हुआ तो हे भदन्त ! वहाँ मैंने एक ऐसा पुरुष देखा जिसके समस्त शरीर में
कण्डूयन आदि सब रोग व्याप्त हैं और जो घर-घर भोजन मागता फिर रहा था । (तए ण
अहं दोच्चपि उट्ठक्खमणपारणगसि दाहिणिल्लेण दुवारेण० तच्चपि छट्ठक्खमण-
पारणगसि पच्चत्थिमेण तद्देव० । तए ण अहं चोत्थपि छट्ठक्खमणपारणगसि उत्तर-
दुवारेण अणुप्पविसामि) इत्यादि । इसी प्रकार में द्वितीयवार भी उट्ठके पारणे के लिये
उस नगर में जब दक्षिण के द्वार से गया तब भी उसी पुरुष को देखा तृतीय वार भी

पुरत्थिमिल्लेण दुवारेण पविट्ठे तत्थ ण एग पुरिस पासामि कच्छुल्ल, जाव कप्पेमाण)
हे भदन्त ! हे आपनी आज्ञा, वधने छटना पाश्चात्ता द्विसे भिक्षा निमित्त
पाटलिपण्ड नगरमा न्याये तेना आगता दरवाजाथी अवेश कर्यो तो हे भदन्त ! त्या मे
ओक ओवो पुश्च नेथो नेना समस्त शरीरमा भोजन आदि तमाभ रोग व्याप्त होतो
घर-घर भीख मागतो करतो, होतो (तए ण अहं दोच्चपि उट्ठक्खमणपारणगसि
पच्चत्थिमेण तद्देव० । तए ण अहं चोत्थपि, छट्ठक्खमणपारणगसि उत्तरदुवारेण अणुप्पवि-
सामि) इत्यादि आ प्रमाणे हे भीख, वधत पण्ड छटना पाश्चात्ता भाटे ते नगरमा न्याये
दक्षिणा दरवाजाथी गयो, त्यारे पण्ड ते पुश्चने नेथो त्रीण वधत पण्ड न्याये हे

तस्मिन् समये 'इहेव' इहेव जम्बूद्वीपे द्वीपे भारते वर्षे 'विजयपुरे' नाम नगरे होत्या'
 विजयपुर नाम नगरमासीत्, कीदृशम् ? 'रिद्ध० ३' ऋद्धस्तिमितसमुद्रम्,
 इत्यादि । 'तत्त ण' तत्र खलु विजयपुरे नगरे 'कणगरहे' नाम राया 'कनकरथो' नाम राजा
 'होत्या' आसीत् । 'तस्स ण' तस्य खलु कनकरथस्य राज्ञः 'घण्णतरी' नामे वेज्जे होत्या'
 धन्वन्तरिर्नाम वैत्र आसीत् । स कीदृशः ? इत्याह—'अट्टगाउव्वेयपाट्ठए' अष्टाङ्गा
 युर्वेदपाठकः आयुर्वेदः=वैद्यशास्त्र, तस्याष्टावङ्गानि 'तज्जा' तत्रथा=तानीमानि—(१)
 'कोमारभिच्च' कौमारभृत्य, कुमारानां=बालकानां भृतिः=पोषण, तत्र साधु=
 नैपुण्य कौमारभृत्यम् । कुमारपोषणनिमित्तस्य सारस्य दुष्टस्तन्यजन्यव्याधि-

काल और उस समय में (इहेव जम्बूद्वीपे द्वीपे भारद्वासे विजयपुरे नाम नगरे होत्या ।
 रिद्ध०) इसी जम्बू द्वीपके भग्न क्षेत्र में एक विजयपुर नामका नगर था । वह शोभा
 सफल एवं समृद्ध था । (तत्त ण विजयपुरे नगरे कणगरहे नाम राया होत्या) इसके राजाका
 नाम कनकरथ था (तस्स ण कणगरहस्स रत्तो धन्वतरी नाम वेज्जे होत्या) इस कनकरथ
 राजा के धन्वतरी नामका एक वैद्य था । (अट्ट गाउव्वेयपाट्ठए) यह अष्टांग आयुर्वेद का
 विशिष्ट ज्ञाता था । आयुर्वेद के अष्टांगों का नाम इस प्रकार है (कौमारभिच्च सालागे
 सल्लहत्थे कायतिगिच्छा जगोले भूयविज्जा रसायणे वाईकरणे सिवहत्थे सुहहत्थे
 लल्लहत्थे) कौमारभृत्य, शालाक्य, शल्यहृत्य, काय-चिकित्सा, जातुलिक, भूतविद्या, रसायन
 और वाजीकरण । इन में बालकों के पोषण करने में कारणभूत दूध की खगबी दूध करना
 कौमारभृत्यः, नेत्र नासिका आदि के रोगों का शलाई से परिशोधन करना—शालाक्यः,

विधे (इहेव जम्बूद्वीपे द्वीपे भारद्वासे विजयपुरे नाम नगरे होत्या रिद्ध०) आ ४ भूद्वीपना
 भग्नक्षेत्रमा अथ विजयपुर नामनु नगरं भूतु, ते शालाक्यपन्न अर्थात् समृद्धं भूतु
 (तत्त ण विजयपुरे नगरे कणगरहे नाम राया होत्या) तेना राजानु नाम कनकरथं भूतु
 (तस्स ण कणगरहस्स रत्तो धन्वतरी नाम वेज्जे होत्या) ते कनकरथ राजाना धन्वतरी
 नामना वैद्यं भूता, (अट्टगाउव्वेयपाट्ठए) ते अष्टांग आयुर्वेदना विशेष ज्ञातुकारं भूता
 आयुर्वेदना आठ अंगोना नाम आ प्रभाणु छे (कौमारभिच्च १ सालागे २ सल्लहत्ते ३
 कायतिगिच्छा ४ जगोले ५ भूयविज्जा ६ रसायणे ७ 'वाईकरणे ८ सिवहत्थे सुहहत्थे
 लल्लहत्थे) कौमारभृत्य १, शालाक्य २, शल्यहृत्य ३, कायचिकित्सा ४, जातुलिक ५,
 भूतविद्या ६, रसायण ७, अने वाञ्छकरण ८, तेना ज्ञातुकारना पोषणभा कारणभूत दूधनी
 अगणी हर करवी, ते कौमारभृत्य छे ? नाक, नेत्र आदि अवयवोना अंगो

મગવાન્ કચ્છાદિરોગયુક્તમ્ય તસ્ય પુરુષસ્ય પૂર્વમવવૃત્તાન્ કથયતિ-
'एव खलु' इत्यादि ।

મૂલમ-મૃં ૪

एव खलु, गोयमा ! तेण काळेण तेण समएण इहेव जंजूदीवे दीवे
भारहे वासे विजयपुरे नाम नगरे होत्या रिद्र० । तत्थ ण विजयपुरे नगरे कणगरहे
नाम राया होत्या । तस्स ण कणगरहस्स रत्तो धन्वतरी नाम वेजे होत्या अट्ठा-
उब्बेयपादए, त जहा कोमारभिच्च सालागे सट्ठइत्ते कायतिगिन्हा जगोळे भूयविज्जा
रसायणे वाजीकरणे, सिग्गहत्थे सुहहत्थे लहुहत्थे ॥ ४ ॥ मृ० ॥

टीका-સૂત્ર ૪

एव खलु 'गोयमा, हे गौतम ! तेण काळेण तेण 'समएण' तस्मिन् काळे
नगर के चार दरवाजे थे । भिन्न दरवाजों से होकर ये उस में प्रविष्ट होते । पल्लु
निस व्यक्ति को अनक प्रकार की बीमारियों का पुत्रस्वरूप भीख मागता हुआ उन्होंने
प्रथम पारणा के दिन पूर्व दिशा के दरवाजे से प्रविष्ट होते समय देखा, उसी व्यक्ति को
उन्होंने चारों पाण्णाओं के दिन चारों ही दरवाजे देखा । गौतम स्वामीने चतुर् पारणा
के दिन प्रभु से पूछा कि यह मनुष्य जो इस प्रकार की नग्राधिक वेदना का पात्र बना
हुआ है सो पूर्वमव में कौन था ? और इसने क्या पाप किया जिससे यह इतना दुःख
पा रहा है ? ॥ सू० ३ ॥

'एव खलु' इत्यादि सूत्र ४

(एव खलु गोयमा !) हे गौतम ! (तेण काळेण तेण समएण) उस

તે નગરના ચાર દરવાજા હતા જૂદા-જૂદા દરવાજાના પસાર થઈને તેમા તે પ્રવેશ કરતા
હતા, પરંતુ જે વ્યક્તિને અનેક પ્રકારની બિમારીઓના ટંકલા સ્વરૂપ લીધે માગતા
હોય તેવી રીતે પ્રથમ પારણાના દિવસે પૂર્વ દિશાના દરવાજેથી પ્રવેશ કરતી સમયે
જોયો, તે વ્યક્તિને તેમણે આરેય પારણાના દિવસેમા આરેય દરવાજે જોયો ગૌતમ
સ્વામીએ ચોથા પારણાના દિવસે પ્રભુને પૂછ્યું કે-તે મનુષ્ય જે-આ પ્રકારની નરકથી
પણ અધિક વેદનાનું પાત્ર બન્યો છે, પૂર્વમવમા કોણ હતો ? અને તેણે શું પાપ કર્યું
છે કે, જેના કળરૂપ આટલું દુઃખ લોગવી ગયો છે ? ॥ સૂં ૩ ॥

एव खलु गोयमा ! इत्यादि

(एव खलु गोयमा !) हे गौतम ! (तेण काळेण तेण समएण) તે કાલ અને તે સમયને

वाजिवद्वलोत्पादन, तत्प्रतिपादक शास्त्रम्, इदं वैद्यरुग्नास्त्रस्याष्टममङ्गम् । स
धन्वन्तरिर्वैद्यः आयुर्वेदस्य पूर्वोक्ताष्टाङ्गज्ञानप्रवीण आसीत् । पुनः स कीदृशः ?
इत्याह—‘मिहहृत्ये’ शिवहस्तः—शिव—रूपाणाम् आरोग्यमित्यर्थः, तत् हस्ते यस्य
स तथा, तस्य हस्तस्पर्शमात्रेण रोगी रोगमुक्तो भवतीति भावः । ‘मुहहृत्ये’ शुभहस्तः,
सुखहस्तो वा, शुभ सुख वा हस्ते=हस्तस्पर्शे यस्य स तथा । ‘लघुहृत्ये’ लघुहस्तः—
लघुः—व्रणचीरणशलकादिक्रियासु दक्षः हस्तो यस्य स तथा हस्तलाघवसम्पन्नः
॥ सू० ४ ॥

मूलम्—सू० ४

तएव से घण्टातरी वेज्जे विजयपुरे नयरे कणगरहस्त रत्नो अतेउरे
य अन्नेसिं वहूण राईसर जाव सत्यवाहाण अन्नेसिं च वहूण दुब्बलाण य
गिलाणाण य बाहियाण य रोगियाण य अणाहाण य सणाहाण य समणाण
य माहणाण य भिक्खुगाण य कुरोडियाण य कप्पडियाण य
जाडराण य अप्पेगइयाण मच्छमसाइ उवदेसेइ । अप्पेगइयाणं
कच्छमसाइ, अप्पेगइयाण गोहामसाइ, अप्पेगइयाण मगरमसाइ,
अप्पेगइयाण सुसुमारमसाइ एव एलयरोज्झमूरमिगससयगोमसमहिंसमसाइ,
अप्पेगइयाण तित्तिरमसाइ, अप्पेगइयाण वट्टकलावकुकवोयकुक्कुडमयूरमसाइ
अणेसिं च वहूण जलयरथलयरखहयरमाईण मसाइ उवदेसेइ, अप्पणावि

तया इति धन्वन्तरि के हाथ में ऐसा तो यशः या कि यह जिस रोगी को अपने हाथ से
छू देता उसका रोग अवश्य दूर हो जाता है । यह मुख या शुभ हस्तवाला है, रोगीको
इसके हस्तस्पर्श से सुख का अनुभव होने लग जाता था । फोडा आदि के चीरे फाड़ने
में यह इतना सिद्धहस्त था कि रोगी को चीरा फाटी के कटका अनुभव ही नहीं होता
था । भावार्थ स्पष्ट है ॥ सू० ४ ॥

आयुर्वेदना आठ अंगोना पूर्ण ज्ञानकार होता तथा जो धन्वन्तरिना छात्रभा जोवे। तो
यशः होता है (रोगीने) पोताना=नेमना छात्रने स्पर्श थतो तेना रोग अवश्य नाश
प्राप्ति होता, तो सुख तथा शुभ छात्रवाणा होता, रोगीने तेना छात्रने स्पर्श थतान्
सुखने अनुभव थतो होता, इत्यादि आदिने जीव्वा तथा इत्यादिना जो जोटवा कुशल होता
है=सिद्धहस्त होता, रोगीने जीर=इत्यादि जरा पक्षु छोटने अनुभव थतो नहि भावार्थ
स्पष्ट है ॥ सू० ४ ॥

પ્રશમનરૂપ પ્રથમમદ્ગમ્ । (૨) 'સાઝમે' શાલાક્ય - શ્વાસાયા. કર્મ શાલાક્ય નયનનાસિન્દાદિરોગાણા શ્વાકયા પરિશોધન દ્વિતીયમદ્ગમ્ । (૩) 'મઢ્હતે' શલ્યહત્ય = શલ્યસ્ય હત્યા = હનનમ્ ઉદ્ધારઃ, શલ્યહત્યા તત્પ્રતિપાદક શાસ્ત્ર શલ્યહત્ય = શરીરપ્રવિષ્ટતીરાદિશલ્યોદ્ધરણનિરૂપક શાસ્ત્ર તૃતીયમદ્ગમ્ । (૪) 'કાયતિગિચ્ઠા' કાયચિકિત્સા=કાયસ્ય=જ્વરાદિરોગાદિગ્રસ્તશરીરસ્ય ચિકિત્સા=રોગપ્રતિક્રિયા યસ્મિન્ શાસ્ત્રે તત્ ચતુર્થમદ્ગમ્ । (૫) 'જગોલે' જાઙ્ગુલિક=જાઙ્ગુલિ=વિપવૈત્ર્ય.તત્કર્મ જાઙ્ગુલિક-સર્પાદિવિવિધવિપવિચાતક શાસ્ત્ર પચ્ચમમદ્ગમ્ । (૬) 'મૃયવેજ્જે' ભૂતવિગ્ના=ભૂતોપદ્રવશમક શાસ્ત્ર ષષ્ઠમદ્ગમ્ । (૭) 'રસાયણે' રસાયન-રસ=વયઃસ્થાપનાર્થમાયુર્મેધાજનકો રોગાપહરણસમર્થશ્વામૃતરસ, તસ્ય-અયન=માસિ, તત્પ્રતિપાદક શાસ્ત્રમપિ રસાયનમ્, इदं સપ્તમમદ્ગમ્ । (૮) 'વાર્જીકરણે' વાજીકરણમ્-અવાજિનઃ વાજિનઃ કરણં વાજીકરણમ્=અલ્પભણશુષ્કત્રીર્યસ્ય

શરીર મેં પ્રવિષ્ટ તીર આપ્તિ શલ્ય કિમ તરહ બાહર નિકાલના ચાહિયે ઇસ પ્રકાર કી વિધિ પ્રદર્શક શાસ્ત્ર-શલ્યહત્ય૩, જ્વરાદિક રોગ સે પ્રસિત શરીર કી ચિકિત્સા કા પ્રતિપાદકશાસ્ત્ર-કાયચિકિત્સા૪, સર્પ આદિ જહરીલે જાનવરોં કે અનેક પ્રકાર કે વિપોં કે વિનાશક પ્રયોગોં કા પ્રતિપાદક શાસ્ત્ર,-જાઙ્ગુલિક૫, ભૂતોં કે ઉપદ્રવોં કો શમન કરને વાલા શાસ્ત્ર,-ભૂતવિગ્ના૬, વયકે સ્થાપન કે લિયે આયુ ઔર મેધા કા જનક, એવ અનેક રોગોં કા અપહારક જો અમૃતસ હૈં ઉનકી વિધિકા પ્રતિપાદક શાસ્ત્ર-રસાયન૬, ઔર નિર્વાર્ધિ વ્યક્તિ મી વાજી-ઘોડે જેસા બલિષ્ઠ જિસ ઓષધિ કે સેવન સે બન જાતા હૈ-ઉમ્કા કરન કરને વાલા શાસ્ત્ર-વાજીકરણ હૈ । વહ ધન્યતરિ ઇન અગ્રગોં કા પૂર્ણજ્ઞાતા ગા

માટે શનાકા-(સળી) વડે-પરિશોધન કરવુ તે શાલાક્ય ૨, 'શરીરમાથી તીવ્ર આદિ શલ્યને કેવી રીતે બહાર કાઢવુ બોધ્યો એ માર્ગ બતાવનાર શાસ્ત્ર તે શલ્યહત્ય ૩, જ્વરાદિક રોગમા વેરાએલા શરીરની ચિકિત્સાનુ પ્રતિપાદન કરનાર શાસ્ત્ર તે કાય-ચિકિત્સા ૪ સર્પ આદિ જેરી જાનવરોના અનેક પ્રકારના વિષો તેનું નિવારણ કરવા તેવા પ્રયોગોનુ પ્રતિપાદક શાસ્ત્ર તે જાઙ્ગુલિક ૫, ભૂતોના ઉપદ્રવોને શાન્ત કરનાર શાસ્ત્ર તે ભૂતવિગ્ના ૬, વયના સ્થાપન માટે આયુષ્ય અને મેધા-બુદ્ધિ વૃદ્ધિ કરનાર અર્થાત્ અનેક રોગો નિવારણ કરનાર અમૃત રસ છે તેની વિવિધ પ્રતિપાદન કરનાર શાસ્ત્ર તે રસાયણ શાસ્ત્ર ૭, અને નિર્વાર્ધિ વ્યક્તિ પણ ઘોડા જેવા જેવા સેવનથી બલવાન બની જાય છે, તે વિધિ જણાવનાર શાસ્ત્ર તે વાજીકરણ છે, ૮, તે ધન્યતરી ઉપર જણાવેલ

वाजिबद्धवलोत्पादन, तत्प्रतिपादक शास्त्रम्, इदं वैद्यभगवत्स्याष्टममङ्गम् । स धन्वन्तरिर्वैद्यः । आयुर्वेदस्य पूर्वोक्ताष्टाङ्गज्ञानमयीण आसीत् । पुनः स कीदृशः ? इत्याह—‘मिहहृत्ये’ शिवहृन्तः—शिव—रूपाणाम् आरोग्यमित्यर्थः, तत् हृन्ते यस्य स तथा, तस्य हस्तस्पर्शमात्रेण रोगी रोगमुक्तो भवतीति भावः । ‘सुहृत्ये’ शुभहस्तः, सुखहस्तो वा, शुभ सुख वा हस्ते=हस्तस्पर्शे यस्य स तथा । ‘लघुहृत्ये’ लघुहस्तः—लघुः—त्रणचीरणशलाकादिक्रियासु दक्षः हस्तो यस्य स तथा हस्तलात्रवसम्पन्नः ॥ सू० ४ ॥

मूलम्—सू० ४

तएव से धणतरी वेज्जे विजयपुरे नयरे कणगरहस्त रत्नो अतेउरे य अन्नेसिं वहूण राईसर जाव सत्यवाहाण अन्नेसिं च वहूण दुव्वलाण य गिलाणाण य वाडियाण य रोगियाण य अणाहाण य सणाहाण य समणाण य माहणाण य भिक्खुगाण य करोडियाण य रूपडियाण य जाडराण य अप्पेगइयाण मच्छमसाइ उवदेसेइ । अप्पेगइयाणं कच्छममसाइ, अप्पेगइयाण गोहामसाइ, अप्पेगइयाण मगरमसाइ, अप्पेगइयाण सुसुमारमसाइ एव एलयरोज्झमूपरमिगससयगोमसमहिंसमसाइ, अप्पेगइयाण तित्तिरमसाइ, अप्पेगइयाण वट्टकलावककवोयकुक्कुडमयूरमसाइ अणेसिं च वहूण जलयरथलयरखडयरमाईण मसाइ उवदेसेइ, अप्पणावि

तरा इत धन्वन्तरि के हाथ में ऐसा तो यज्ञ था कि यह जिस रोगी को अपने हाथ से छू देता उसका रोग अवश्य दूर हो जाता था । यह सुख या शुभ हस्तवाला था, रोगीको इसके हस्तस्पर्श से सुख का अनुभव होने लग जाता था । फोडा आदि के चीरने फाड़ने में यह इतना सिद्धहस्त था कि रोगी को चीरा फाटी के कष्टका अनुभव ही नहीं होता था । भावार्थ स्पष्ट है ॥ सू० ४ ॥

आयुर्वेदना आठ अंगोना पूर्ण ज्ञानकार होता तथा जो धन्वन्तरिना छात्रभा जोवे। तो यश होता के ने (रोगीने) पोताना=नेमना छाथने स्पर्श थने। तेना रोग अवस्थ नाश पाभता होता, ते सुख तथा शुल छाथवाणा होता, रोगीने तेना छाथने स्पर्श थताज सुखने अनुभव थने। होता, छेदवा आदिने जीव्वा तथा छेदवाभा जो छेदवा कुशल होता के=सिद्धहस्त होता, रोगीने जीर=छेदभा जरा पक्ष छेदने अनुभव थते नहि भावार्थ स्पष्ट छे ॥ सू० ४ ॥

य ण से धण्णतरी वेज्जे तेहिं वट्ठहिं मन्ठमसेहिं य जाय मयूरमसेहिं य अन्नेहिं य
वट्ठाहिं जलयरथलयरखट्ठयरमसेहिं य सोल्लिएहिं य तल्लिएहिं य भज्जिएहिं
य सुर च आसाएमाणे तिसाएमाणे विहरइ ।

तए ण से धण्णतरी वेज्जे एयकम्म० सुत्तु पावरम्म समज्जिजित्ता
वत्तीम वाससयाइ परमाउय पाण्डित्ता कालमासे कालं किच्चा ऋद्धीए पुढवीए
उक्कोसेण वावीससागरोवमट्ठिएसु नेरइएसु नेरइयत्ताए उव्वन्ने ॥ मू० ५ ॥

टीका—मू०

‘तए ण से धण्णतरी’ इत्यादि ।

‘तए ण से’ ततः खलु स ‘धण्णतरी वेज्जे’ धन्वन्तरिर्विंशति,
विजयपुरे नगरे कनकरथस्य राज्ञः ‘अतेउरे’ अन्त पुरे ‘अण्णेसिं च बहूण’
अन्येषां च बहूना ‘राईसर जाव सत्थवाहाण’ राजेश्वर यावत्तमार्थवाहाना-
राजेश्वरतलवरमाडम्बिककोटुम्बिकेभ्यश्चेष्टितेनापतिसार्थवाहानाम्, अन्येषां च
बहूना ‘दुब्बलाण य’ दुर्बलानां=वलरहितानां च, ‘गिलाणाण य’

‘तए ण से धण्णतरी०’ इत्यादि सूत्र १

(तए ण से धण्णतरी वेज्जे) उस धन्वतरी वैद्य का यह काम था कि वह
(विजयपुरे नगरे कनकरथस्य रण्णो) विजयपुर में कनकरथ राजा के (अतेउरे य)
अन्त पुर में रहने वाली स्त्रियों का (अन्नेसिं बहूण राईसर जाव सत्थवाहाण) तथा
नगरनिवासी अन्य अनेक राजेश्वर से लेकर सार्थवाह पर्यन्त मनुष्यों का (अन्नेसिं च बहूण
दुब्बलाण य गिलाणाण य वाहियाण य रोगियाण य) एत अन्य बहुत से दुर्बलों का,
ग्लानों का, व्याधितों—प्राणोंका शीघ्र नाश करने वाले ज्वर, श्वास, कास, दाह, अतिसार,
भगन्दर, शूल, अजीर्ण आदि के रोगियोंका—देरसे नाश करनेवाले ज्वर, अतिसार, आदि

“तए ण से धण्णतरी” इत्यादि

(तए ण से धण्णतरी वेज्जे) ते धन्वतरी वैद्यनुं ये
काम इत्तु के ते (विजयपुरे नगरे कनकरथस्य रण्णो) विजयपुरभा कनकरथ
राजाना (अतेउरे य) अत पुरभा रहैवावाणी ओओना तथा (अन्नेसिं) बहूण राईसर जाव
सत्थवाहाण) तथा नगरनिवासी अन्य अनेक राजेश्वरथी लघने सार्थवाह सुधी मनुष्येना
(अन्नेसिं च बहूण दुब्बलाण य गिलाणाण य वाहियाण य रोगियाण य) ये प्रभाळे
थीना धव्वा दुब्बलाओना, ओओना, आओना जसदी नाश करैवावाणा ज्वर, श्वास कास,
दाह, अतिसार, भगन्दर, शूल, अजीर्ण, आदिना रोगीओना, विलये नाश करैवावाणा

ग्लानाना=क्षीणवीर्याणा च, 'वाह्याण य' व्यापिताना-सत्रोधाति-ज्वर-श्वास-
कास-दाहा-तिसार-भगन्दर-शूलजीर्णव्याप्रियुक्ताना च, 'रेगियाण य'
रेगिकाना=चिरयातिज्वरातीसारान्निरेगयुक्ताना च, 'अणाहाण य' अनाथाना
च, असह्याना 'सणाहाण य' सनाथाना च 'समणाण य' समणाना=
गैरिकशाक्यादीना, 'माहणाण य' माहनाना=याचकविशेषाणा 'भिक्षुगाण य'
भिक्षुकाणा=भिक्षावृत्तीना च, 'करोडियाण य' करोटिकाना=कापालिकाना च,
खर्परयारिणामित्यर्थः, 'कप्पडियाण य' कार्पटिकाना=जीर्णकन्याधारिणा च,
'आउराण य' आतुराणाम्=असाध्यरोगपीडिताना च मत्स्ये 'अप्पेगइयाण'
अप्पेकेपा=कृत्रियाना रोगिणा 'मच्छममाइ' मत्स्यमासानि, 'उवदसेइ'
उपदिशति=रोगप्रतिक्रियाया भक्षणार्थं कथयति । अप्पेकेपा 'कच्छमममाइ'
रोगों से युक्त रोगियों का, (अणाहाण य सणाहाण य समणाण य माहणाण य भिक्षुगाण
य करोडियाण य कप्पडियाण य आउ०) अनार्यों-जिनका कोई भी रक्षक नहीं या
ऐसे रोगियोंका, सनाओं-जिनकी सेवा श्रुश्रूपा करने वाले घर में ये ऐसे रोगियों का,
शाक्यादिक भ्रमणोंका, माहनों याचकविशेषों का, भिक्षुक-भिक्षावृत्ति करने वालों का, करो-
टिक-कापालिकों का, कार्पटिकों-जीर्ण कन्या धारण करने वालों का और आतुरों-असाध्य
रोग वालों का सनका-इलाज किया करता या । यह इन में से (अप्पेगइयाण मच्छममाइ
उवदसेइ) किन्हीं रोग की प्रतिक्रिया के निमित्त खाने के लिये मत्स्य के मांस का
उपदेस देता, 'मत्स्य के मांस खाने से यह रोग शांत हो जाएगा' ऐसा कहता (अप्पे-
गइयाण कच्छमममाइ) किन्हीं रोग से करता कि- 'कच्छममाइ मांस खाओ तब यह रोग
नष्ट होगा' इसी प्रकार (अप्पेगइयाण माहममाइ, अप्पेगइयाण मगरममाइ, अप्पे-

ववर, अतिसार, आदि रोगोंकी युक्त रोगियोंका, (अणाहाण य सणाहाण य समणाण य
माहणाण य भिक्षुगाण य करोडियाण य कप्पडियाण य आउ०) अनार्यों केने दोष रक्षक नहीं
ऐसा रोगियोंका, सनाओं-जिनकी सेवा श्रुश्रूपा करना घर में होय ऐसा रोगियोंका,
शाक्यादि भ्रमणोंका, माहनों-याचक विशेषोंका, भिक्षुक-भिक्षावृत्ति व्यवसायियोंका, करोटिक-
कापालिकोंका, जीर्णकन्या धारण करनेवालोंका और असाध्य रोगवालोंका ये सोना
छिन्न करी करते होते, ते ऐसीकी (अप्पेगइयाण मच्छममाइ उवदसेइ) दोष-दोषने
रोगकी प्रतिक्रिया भाटे भाववानु भास भावाने उपदेश आपतो होते, "भावेवानु भास
भावकी या रोग शांत यथं ज्ञे" के प्रभावे छेने होते (अप्पेगइयाण कच्छमममाइ)
दोष-दोषने छेते के- "भाववानु भास भावो त्यागे या रोग नाश पावये" के प्रभावे

कच्छपमासानि उपदिशति । अप्येकेषा 'गाहमास' ग्राहमासानि, ग्राहणाम्=जलचरविशेषाणा मासानि उपदिशति । अप्येकाना 'मगरमास' मकरमासानि उपदिशति । अप्येकेषा 'सुसुमारमास' सुसुमारमासानि, सुसुमाराः=जलचर-विशेषास्तेषा मासानि उपदिशति । अप्येकेषा 'अयमास' अजमासानि=उपदिशति । 'एव' अनेनैव प्रकारेण 'एल्य-रोज्ज-सूपर-मिग-ससय-गोमस-महिसमसा' उवत्सिइ 'एडक-रोज्ज-(गवय)-सूकर-मृग-शशक-गोमास-महिषमासानि स्थलचरमासानि उपदिशति, तत्र-एडक.=मेघः, रोज्जः=गवयः, सूकरः=वराहः, मृगशशकौ प्रमिद्धौ । अप्येकेषा 'तित्तिरमास' तित्तिरमासानि उपदिशति । अप्येकेषा 'वट्ठ-लावक-कवोय-कुक्कुडमयूरमास' वट्ठक-लावक-रूपोत-कुक्कुट-मयूरमासानि-

गइयाण सुसुमारमासाइ, अप्पेगइयाण अयमासाइ, एव एल्य-रोज्ज-सूपर-मिग-ससय-गोमस-महिसमसाइ) किन्हींर को ग्राह के मास खाने का, किन्हींर को मगर के मास-खानेका, किन्हींरको सुसुमार के मास खाने का, किन्हींरको वक्रे के मास खानेका, किन्हींरको मेढा के, रोज्ज के, सूकर के, मृगके, खरगोश के, गाय के और भैंसा के मास खाने का उपदेश देता रहता था । किन्हींर से यह कहा करता था कि (तित्तिरमासाइ) तुम तीतर का मास खाओ, (अप्पेगइयाण) और किन्हींर से कहा करता कि-तुम (वट्ठक लावक कवोय कुक्कुड मयूर-मासाइ) वटेर का, तुम लावक का, तुम कबूतर का, तुम मुर्गे का, और तुम मयूर का मास खाओ । (अन्नेसि च वट्ठण जलयर थलयर-खडयरमाइण मासाइ उवदेसेइ) किन्हीं से ऐसा कहता रहता था कि तुम

(अप्पेगइयाण ग्राहमासाइ अप्पेगइयाण मगरमासाइ, अप्पेगइयाण सुसुमारमासाइ अप्पेगइयाण अयमासाइ, एव-एल्य-रोज्ज-सूपर-मिग-ससय-गोमस-महिसमासाइ) कोष्ठ-कोष्ठने आहुनु भास आवाहुनु, कोष्ठने भगरनु, भास आवाहुनु, कोष्ठने सुसुमार (जल जल) नु भास आवाहुनु, कोष्ठने अकरानु, भास, कोष्ठने घेटानु, रोअनु, सुपरनु मृगनु, अरगोशनु, गायनु के पाठा वगेरेना भास आवाहुनु कहेतो हतो केटवाकने ओम कहेतो हतो के, (तित्तिरमासाइ) तमे तेतरनु भास आओ, (अप्पेगइयाण) अने केटवाकने कहेतो के तमे (वट्ठक-लावक-कवाय-कुक्कुट-मयूरमासाइ) गतकर्नु, लावानु, कथुतरनु, भुरगानु अने मोअनु भास आओ (अनेसि च वट्ठण जलयर-थलयर-खडयरमाइण मासाइ उवदेसेइ) कोष्ठ कोष्ठने ओवी रीते कहेतो हतो के तमे घण्ण जलयर ओवोना-थलयर ओवोना अने

खेचरमासानि उपदिशति, तत्र 'वर्तक'='वटेर' इति प्रसिद्ध पक्षिविशेषः, 'लाग' लावक'='लाग' इति प्रसिद्ध पक्षिविशेष । 'अन्नेहि च वहूण' अन्नेपा च वहूना 'जलयर-यलयर-खहयरमाईण' जलचर-स्थलचर-खेचरादीना मासानि उपदिशति । 'अप्पणावि यणसे' आत्मनापिचखलुम =स्वयमपि स 'अन्नतरिर्वैयः' 'तेहि' तै =पूर्वोक्तै 'मच्छमसेहि य' मत्स्यमासैः यावत्-यावच्छब्देन-पूर्वमयितै सर्वविधैर्मासैः 'अण्णेहि य वहुहि' अन्यैश्च बहुभिः 'जलयर-यलयर-खहयरमाइ' जलचर-स्थलचर-खेचरमासानि 'सोल्लिएहि य' शैल्यैः=अग्निपक्षैः, 'मज्जिएहि य' मज्जितै =कटादिमादौ शुष्कपक्षैश्च सह 'सुर च' सुरा च' 'अमाएमाणे' ४ आस्त्रादयन् ४ विहरति, 'तण ण से' तत खलु मः

इन बहुत से जलचर जीवों का, तुम जलचर जीवों का, तुम खेचर जीवों का नाम खाओ । दूसरों को ही नाम खाने का यह उपदेश देकर जात रहता हो सो बात नहीं है किन्तु (अप्पणावि य ण से घण्णतरी वेज्जे) स्वय भी वह घन्णतरी वैद्य (तेहि वहुहि मच्छमसेहि य जाव मयूरमसेहि य अन्नेहि य वहुहि जलयर-यलयर-खहयरमसेहि य) उन मछली आदि से लेकर मयूर तक के समस्त जीवों के मास के साथ तम जलचर जलचर एवं खेचर आदि तिर्यञ्चों के मास के साथ (सोल्लिएहि य तल्लिएहि य मज्जिएहि य सुर च आसाएमाणे विमाएमाणे ३ विहरइ) कि जो शूलों पर लटका कर पकाया जाता था, तब आदि पर जो तैलादि से तड़ा हुआ होता था, अग्नि आदि द्वारा जो शुष्क मुजा हुआ रहता था उनके साथ अनक प्रकार की मणि को यथेच्छ खाता पीता रहता था, एवं दूसरों को भी खिलाता पिलाता रहता था ।

ખેચર છવોના માસ ખાઓ બીજાનેજ માસ ખાવાનો એ બાતનો ઉપદેશ આપીને જ્ઞાત રહેતો નહિ, પરંતુ (અપ્પણાવિ ય ણ સે ઘણ્ણતરી વેજ્જે) પોતે પણ તે બન્ધતરી વેદ્ય (તેહિ વહુહિ મચ્છમસેહિ ય જાવ મયૂરમસેહિ ય અન્નેહિ ય વહુહિ જલયર-યલયર-સ્વહયરમસેહિ ય) તે મછલી આદિથી લઇને, મોગ સુનીના તમામ છવોના માસની સાથે સ્વયચર અને ખેચર આદિ તિર્યંચોના માસની સાથે (સોલ્લિયેહિ ય તલ્લિયેહિ ય મજ્જિયેહિ ય સુર ચ ૫ આસાપમાણે વિસાપમાણે ૩ વિહરઇ) કે જે શૂલીઓ પર લટકાવીને પકાવવામા આવે છે તવા આદિ પર જે તેલ આદિથી તળવામા આવતા, અગ્નિ આદિ દ્વારા જેને સૂકા ભુજવા-એડવામા આવતા તેની સાથે અનેક પ્રકારની મદિંગને પોતાની ઇચ્છા પ્રમાણે ખાતો-પીતો હતો અને બીજાને પણ ખવડાવતો-અને પીવડાવતો હતો.

चञ्चपमासानि उपदिशति । अप्येकेषा 'ग्राहमासा' ग्राहमासानि, ग्राहणाप्= जलचरविशेषाणा मासानि उपदिशति । अप्येकाना 'मगरमासा' मकरमासानि उपदिशति । अप्येकेषा 'सुसुमारमासा' सुसुमारमासानि, सुसुमाराः=जलचर- विशेषास्तेषा मासानि उपदिशति । अप्येकेषा 'अयमासा' अजमासानि=उपदि- शति । 'एव' अनेनैव प्रकारेण 'एलय-रोज्झ-सूर-मिग-ससय-गोमस-महिसमासा' उवत्सिइ 'एडक-रोज्झ-(गवय)-सूर-मृग-शशक-गोमास-महिपमासानि स्थल चरमासानि उपदिशति, तत्र-एडकः=मेघः, रोज्झः=गवयः, सूरः=वराहः, मृग- शशकौ प्रसिद्धौ । अप्येकेषा 'तित्तिरमासा' तित्तिरमासानि उपदिशति । अप्येकेषा 'वट्टक-लावक-कवाय-कुक्कुडमयूरमासा' वट्टक-लावक-उपोत-कुक्कुट-मयूरमासानि-

गइयाण सुसुमारमासाइ, अप्पेगइयाण अयमासाइ, एव एलय-रोज्झ-सूर-मिग- ससय-गोमस-महिसमासाइ) किन्हींर को ग्राह के मास खाने का, किन्हींर को मगर के मास-खानेका, किन्हींरको सुसुमार के मास खाने का, किन्हींरको वकरे के मास खानेका, किन्हींरको मेढा के, रोज्झ के, सुकर के, मृगके, खरगोश के, गाय के और भैंसा के मास खाने का उपदेश देता रहता था । किन्हींर से यह कहा करता था कि (तित्तिरमासाइ) तुम तीतर का मास खाओ, (अप्पेगइयाण) और किन्हींर से कहा करता कि-तुम (वट्टक लावक-कवाय कुक्कुड मयूर-मासाइ) वट्टर का, तुम लावा का, तुम कुक्कुट का, तुम मुँगे का, और तुम मयूर का मास खाओ । (अनेसि च बहूण जलयर थलयर-खइयरमाईण मासाइ उवदेसेइ) किन्हीं से ऐसा कहता रहता था कि तुम

(अप्पेगइयाण ग्राहमासाइ अप्पेगइयाण मगरमासाइ, अप्पेगइयाण सुसुमारमासाइ अप्पेग- इयाण अयमासाइ, एव-एलय-रोज्झ-सूर-मिग-ससय-गोमस-महिसमासाइ) कोष-कोषने आइनु मास आवानु, कोषने मगरनु मास आवानु, कोषने सुसुमार (जल चर) तु मास आवानु कोषने अकरनु मास, कोषने बेटनु, रोअनु, सुपरनु मृगनु, अरगोशनु, गायनु के पाडा वगेरना मास आवानु कहेतो, इतो डेटवाकने ओम कहेतो इतो के, (तित्तिरमासाइ) तमे तेतरनु मास आवानु, (अप्पेगइयाण) अने डेटवाकने कहेतो के तमे (वट्टक-लावक-कवाय-कुक्कुट-मयूरमासाइ) अतकरनु, लावानु, कणुतरनु, मुरगानु, अने मोअनु मास आवानु (अनेसि च बहूण जलयर-थलयर-खइयरमाईण मासाइ उवदेसेइ) कोष कोषने ओवी रीते कहेतो इतो के तमे धणुअ जलथर ओवोना-थलथर ओवोना अने

खेचरमासानि उपदिशति, तत्र 'वर्तक.' = 'वटेर' इति प्रसिद्ध पक्षिविशेषः, 'ताम्र'
लावक. = 'लावा' इति प्रसिद्ध पक्षिविशेष । 'अन्नेमि च वहूण' अन्येषा च वहूना
'जलयर-थलयर-खहयरमाईण' जलचर-स्थलचर-खेचरादीना मासानि उपदिशति ।
'अप्पणावि यणसे' आत्मनापि च खलुस. = स्वयमपि स धन्वन्तरिर्वैयः 'तेहि' ते = पूर्वोक्तैः
'मच्छमसेहि य' मत्स्यमासैः यावत्-यावच्छब्देन-पूर्वकृत्यै सर्वविधैमासैः 'अण्णेहि य
वहुहि' अन्यैश्च बहुभिः 'जलयर-थलयर-खहयरमासाड' जलचर-स्थलचर-खेचरमासानि
'सोळिएहि य' शौल्यै = अग्निपक्वै, 'भज्जिएहि य' भजितै = स्टादिनादौ शुष्कपक्वैश्च सह
'सुर च ५' सुरा च ५ 'आसाएमाणे' ४ आस्वादयन् ४ विहरति, 'तएण से' तत् खलु सः

इन बहुत से जलचर जीवों का, तुम थलचर जीवों का, तुम खेचर जीवों का मास
खाओ । दूसरों को ही मास खाने का यह उपदेश देकर जात रहता हो सो बात नहीं
है किन्तु (अप्पणावि य ण से घण्णतरी वेज्जे) स्वयं भी वह धन्वन्तरी वैद्य (तेहिं
वहुहिं मच्छमसेहिं य जाव मयूरमसेहिं य अन्नेहि य वहुहिं जलयर-थलयर-खह-
यरमसेहिं य) उन मछली आदि से लेकर मयूर तक के समस्त जीवों के मास के
साथ तम जलचर थलचर एव खेचर आदि तिर्यञ्चों के मास के साथ (सोळिएहिं य
तल्लिएहिं य भज्जिएहिं य सुर च आसाएमाणे विसाएमाणे ३ विहरइ) कि जो
शूलों पर लटका कर पकाया जाता था, तब आदि पर जा तैलादि से तला हुआ
होता था, अग्नि आदि द्वारा जो शुष्क भुजा हुआ रहता था उनके साथ अनेक प्रकार
की मत्स्य को यथेच्छ खाता पीता रहता था, एव दूसरों को भी खिलाता पिताता
रहता था ।

भेयर लोवाना मास भाओ । भीज्जनेज्ज मास भावानो ओ बतत्ते उपदेश आपीने शात
रहेतो नहि, परंतु (अप्पणावि य ण से घण्णतरी वेज्जे) पोते पण्ण ते धन्वन्तरी वैद्य
(तेहिं वहुहिं मच्छमसेहिं य जाव मयूरमसेहिं य अन्नेहि य वहुहिं जलयर-थलयर-
खहयरमसेहिं य) ते भज्जि आदिथी लधने, भेर सुधीना तमाभ लोवाना मासनी साथे
थलचर अने भेयर आदि तिर्यञ्चोना मासनी साथे (सोळिएहिं य तल्लिएहिं य भज्जि
एहिं य सुर च ५ आसाएमाणे विसाएमाणे ३ विहरइ) के ने शूलीओ पण लटकावीने
पकाववाभा आवे छे 'तवा' आदि परे ने सेव आदिथी तणवाभा आवता, अग्नि आदि
द्वारा नेने सूका लुब्धवा-सेकवाभा आवता तेनी साथे अनेक प्रकारनी भक्षिने पोतानी
धन्वा प्रभाओ भातो-पीतो हतो अने भीज्जने पण्ण भवगवतो-अने भीषणवतो हतो

‘धण्णतरी वेज्जे’ धन्वन्तरि वैष्णव ‘एयकम्मो’ एकत्तर्गात् एतद्=उक्तप्रतिधमस्यमास-
भक्षणतदुपदेशकररूप कर्म यस्य स तथा, ५ सुगहु पापकम्म समज्जिणिणिता’ समर्थ=
समुपाज्य ‘वत्तीमयाससाया’ द्वाविंशद्वर्षजनानि ‘परमाउ’ परमायु=उत्कृष्टायु पाल-
यित्वा कालमासे काल कृत्वा ‘छट्ठीए पुद्वीए’ पष्ठ्या पृथिव्या उक्कोसेण’
उत्कर्षेण ‘वावीसमागरोमद्विंशएमु’ द्वाविंशतिमागरोपमस्थितिकेषु ‘नरइएमु’ नैरयिकेषु
‘नैरइयत्ताए’ नैरयिकृतया ‘उयवण्णे’ उत्पन्न ॥मृ० ५॥

मूल-सू० ६

तए ण सागरदत्तस्स सत्यवाइस्स गगदत्ता भारिया जाइणिंदुयावि
होत्था । तीसे जे जे जाया दारगा ते ते विणित्रायमावज्जति, तए ण तीसे
गगदत्ताए सत्यवाहीए अण्णया कयाइ पुव्वरत्तावरत्तकालममयसि कुडुवजागरिय
जागरमाणीए अय अज्झत्थिए ५ समपण्णे एव-खलु अह सागरदत्तेण सत्यवाइएण

(तए ण से धण्णतरी वेज्जे एयकम्मो सुगहु पापकम्म समज्जिणिणिता
वत्तीस वाससायाइ परमाउय पालइत्ता) वह धन्वन्तरी वैव कि जिस का एक यो
कर्म जा, स्वयं नाम खाना और दूसरों को मांस खाने का उपदेश देना, अनेक प्रकार के
पाप कर्मों का उपार्जनकर ३२०० वर्ष प्रमाण अपनी उत्कृष्ट आयु के व्यतीत होने पर
(कालमासे काल किंवा छट्ठीए पुद्वीए उक्कोसेण वावीस सागरोवमद्विंशएमु
नैरइएमु नैरइयत्ताए उववणे) मरकर ज्ठीपृथिवी के नरक में कि जहा पर उत्कृष्ट
स्थिति २२ सागर की है नारकी को पर्याय से उत्पन्न हुआ ।

भावार्थ—यह वैव अपनी विद्या में विशेष निपुण था, इसलिये राजा के
अन्त पुर की सनस्त रानियों का एव नगर के सनस्त लोगोंकी चिकित्सा किया करता

(तए ण म धण्णतरी वेज्जे एयकम्मो सुगहु पापकम्म समज्जिणिणिता वत्तीस
वाससायाइ परमाउय पालइत्ता) ते धन्वन्तरी वैव डे जेनु अेक कर्म छतु डे, पोते
मांस खाते अने जीअने मांस भावाने उपदेश देता, ते अनेक प्रकारना पाप कर्मोने
उपार्जन करी अनीसे (३२००) वर्ष प्रमाण पोतानी उत्कृष्ट आयु ५५५५ थी यत्ता
(कालमासे काल किंवा छट्ठीए पुद्वीए उक्कोसेण वावीस सागरोवमद्विंशएमु नैरइएमु
नैरइयत्ताए उववणे) मरण पायीने छट्ठी पृथिवीना नरकभा डे अत्ता उत्कृष्ट स्थिति
(२२) आनीस सागरनी छे त्या नारकी जवनी पर्यायथी उत्पन्न थयी।

भावार्थ—ने वह पोतानी विद्या विशेष कुशल होने तथा राजाना अत-
पुरनी तमाम राष्ट्रीअनी अने नगरना तमाम लोकानी चिकित्सा कर्ता करते।

सर्द्धिं वहुड उरालाड माणुस्मगाड भोगभोगाड भुजमाणा विहरामि । णा चेव ण अह
 दासग वा दारिय वा पयायामि त ण्णाओ ण ताओ जम्मयाओ सपुण्णाओ०
 रुयत्याओ० रुयपुण्णाओ० रुयलस्वणाओ० सुल्लहे ण तामि जम्मयाण माणुस्सए
 जम्मजीवियफले जासिं मण्णे णियगकुच्चित्तभूयाड यणदुद्धल्लदगाड मम्मगपयपिदाड
 थणमूत्तस्सलदेमभाग अडमरमाणाड मुद्धगाड पुणो पुणो य सोमठम्मलोवमेहिं
 हत्थेहिं गिण्हिऊण उच्चगणिवेसियाइ इति समुत्तावए सुमहुरे पुणो पुगो मज्जु-
 प्पमणिए, अहण्ण अधण्णाअपुण्णा अरुयपुण्णा, एत्तो एगयरमवि ण पत्ता, त सेय खल्ल
 मम मूठ जात्र जलते सागरदत्त सत्यवाह पापुच्छित्ता सुवहुपुप्फवत्थग ममालाकार
 गहाय वहुहिं मित्तणाडणियगसयणसवविपरियणमहिलाहिं सर्द्धिं पाडन्ति-
 सडाओ णयरओ पडिणिकखमित्ता वाहया जेणेव उवरदत्तस्स जक्खवस्स
 जक्खायत्तणे तेणेव उवागच्छित्तए, उवागच्छित्ता तत्थ ण उवरदत्तस्स जक्खवस्स

था । गजेश्वर आदि मे लेकर सार्धमाहो तरु के घरो म इस का प्रवेश था । अपनी
 चिकित्सा का यह एक नमूना था । राजा क महड से लेकर मरु की झोपटी तरु यह
 प्रसिद्धि पा चुका था, अतः हर एक व्यक्ति का यह पूर्ण विश्वासपात्र बन गया जा ।
 क्या दुर्बल, क्या ग्लान, क्या व्याधित, क्या रोगी आदि समस्त जन इसके पाम
 अपनी र बीमारी की चिकित्सा कराने आते रहते । चिकित्सा करते र यह सब के लिये
 उनके रोगों का शमन के निमित्त मत्स्य आदि जीवों के मांस खाने का उपदेश दिया
 जाता । किन्हीं र को मत्स्य के मांस खान का, किन्हीं र को कच्छप के मांस खान का
 और किन्हीं र को ग्राह आदि प्राणियों के मांस खाने का प्रतिनिधि उपदेश देता । स्वयं
 भी मांस खाने में यह बहुत गृह था । मांस को भूजकर तड कर एव सेंक कर यह

राजेश्वर आदिथी लगे सार्धमाहो सुधीना धरोभा तेने प्रवेश हतो, पोतानी थिकित्साणे
 ते ओक नमुने हतो राजना भडेवथी आरणीने रानी जुपडी सुधी ते प्रसिद्ध थये
 हतो, तेथी करी तमाभ भावुयोने ते विश्वासपात्र जनी गये हतो, दुर्बल, ग्लान
 रोगी अने पीडितजने सो ते वेचना पासे पोताना रोगनी थिकित्सा करवना आवता
 हता, थिकित्सा करता करता ते तमाभ रोगीयोने रोग निवारण भाटे भाधवा आदि
 एवोना मांस भावानो उपदेश आपतो हतो केटकाकने मत्स्य आदिना मांस भावानो,
 कौधने कायणानु मांस भावानो कौधने आक-जुडुं मांस भावानो प्रतिदिन उपदेश
 आपतो हतो, पोते मांस भावानो महुं गृह-आसक्त हतो भासने रोगीने, तणीने
 अनेक प्रकारनी महिरानी साथे ते आधा करतो हतो, आ प्रकारना व्यवसायभा ते वेने

महरिह पुष्पचण करित्तए, करित्ता जाणुपायवडियाए उरयाइत्तए-जइ ण अहं
 देवाणुप्पिया! दारग वा दारिय वा पयायामि, तो ण अहं जाय च दाय च भाय च
 अक्खयणिहिं च अणुवडिस्सामित्ति षट्ठ उरयाइय उवाइणित्तए एव सपेहेइर
 कल्ल जाय जलते जेणेव सागरदत्ते सत्थवाहे तेणेव उवागन्ठइ, उवागच्छित्ता
 सागरदत्त सत्थवाह एव वयासी-एव खल्ल अहं देवाणुप्पिया तुम्हेहिं सद्धिं जाय
 ण पत्ता, त इच्छामि ण देवाणुप्पिया! तुम्हेहिं अम्मणुण्णाया जाय उवाइणित्तए, तए ण
 से सागरदत्ते सत्थवाहे गगदत्त भारिय एव वयासी मम पिण देवाणुप्पिये एसच्चेव
 मणोरहे कहण तुम दारग वा दारिय वा पयाएज्जासि-गगदत्ताए भारियाए एयमद्धं
 अणुजाणइ ॥ ६ सू० ॥

टीका—सू० ६

‘तए ण सागरदत्तस्स’ इत्यादि ।

‘तए ण’ ततः खल्ल सागरदत्तस्य सार्थवाहस्य गगदत्ता भार्या ‘जाइणिंदुया’
 जातिनिन्दुका=जन्मतो मृतवत्सा ‘यावि होत्था’ चाप्यभवत् । ‘तीसे’ तस्याः
 ‘जे जे जाया दारगा’ ये ये जाता दारका, ते ते सर्वे ‘विणिघायमावज्जति’ विनिघात-
 अनेक प्रकार की सुरा के साथ खाया करता था । इस प्रकार के व्यवसाय में ही इस
 वैद्यने अपनी ३२०० वत्तीस सौ वर्ष की आयु समाप्त कर दी । अन्त में जब यह अनेक
 पापों के पोटले को माथे पर लाद कर मग तब यह उठी पृथ्वी के २२ सागर की स्थिति
 वाले नरक में उत्पन्न हुआ ॥ सू० ५ ॥

‘तए ण सागरदत्तस्स०’ इत्यादि सू० ३

(तए ण) एक समय की बात है कि (सागरदत्तस्स सत्थवाहस्स) सागरदत्त
 सार्थवाह की (गगदत्ता भारिया) गगदत्ता नामक स्त्री थी । वह (जाइणिंदुयावि होत्था)
 जातिनिन्दुक थी । (तीसे ‘जे जे जाया दारगा ते ते विणिघायमावज्जति’)
 पीतानी (३२००) पत्नीसत्ते वर्षेनी आयुप्प पुरी-ठरी, अतमा न्यादे ते, अनेक पापेना
 गासडा माथा पर आधीने-लाहीने भरल्ल पाप्पे त्यादे, ते छट्ठी, पृथिवीना आवीस (२२)
 सागन्नी स्थितिवागा नरकमा उ पत्त यणे ॥ सू० ५ ॥

‘तए ण सागरदत्तस्स०’ इत्यादि

(तए ण) ओह अभयनी बात छे के (सागरदत्तस्स सत्थवाहस्स) सागरदत्त सार्थ-
 वाहनी (गगदत्ता भारिया) गगदत्ता नामनी स्त्री छती ते (जाइणिंदुयावि होत्था), यावि
 निन्दुक छती (तीसे जे जे जाया दारगा ते ते विणिघायमावज्जति) तेने जे जे आणके

मापयन्ते जातमात्रा एव प्रियन्ते । 'तएण' ततः खलु 'तीसे' तस्याः 'गगदत्ताए सत्थवाहीए' गगदत्तायाः सार्थवाहा 'अण्णया कयाइ' अन्यदा कदाचित् 'पुव्वरत्तावरत्त-कालमयसि' पूर्वरात्रापररात्रकालमयसि=रात्रेर्म-यभागे 'कुडुवजागरिय' कुडुम्ब-जागरिका 'जागरमाणीए जाग्रत्या=कुर्वत्या' अय=वक्ष्यमाणः, 'अज्झत्थिए' आध्यात्मिक' ५ आत्मनि मनोगतः सकल' समुदपयत । एव खलु अह सागरदत्तेन सार्थवाहेन सार्थं गृह्णीतुं वर्षाणि यावत् उदारान् मानुष्यकान्=मनुष्यसम्बन्धिनः 'भोगभोगाइ' भोगभोगान्=कामभोगान् 'भुजमाणा' भुजाना विहरामि=वसामि । किन्तु 'णो चेव ण' नैव खलु अह दारक वा=आयुष्मन्त बाल वा दारिका वा=आयुष्मती बालिका वा 'पयायामि' प्रजाये-प्रजनयामीत्यर्थ 'त घण्णाओ ण ताओ' तद् धन्या

इम के जो जो बालक होता जा वह उत्पन्न होते ही मर जाता था । (तए ण तीसे गगदत्ताए सत्थवाहीए) कुछ समय बाद उस गगदत्ता सार्थवाही को (अण्णया कयाइ) किसी एक समय (पुव्वरत्तावरत्तकालमयसि कुडुवजागरिय जागरमाणीए) रात्रि के मध्यभाग में जब कि यह कुटुम्बजागरणा करती थी (अय अज्झत्थिए समुपपण्णे) इस प्रकार का अव्यवसाय उत्पन्न हुआ । (एव खलु अह सागरदत्तेण सत्थवाहेण सद्धि बहुइ वासाइ उरालाइ माणुस्सगाइ भोगभोगाइ भुजमाणा विहरामि) कि मैं सागरदत्त सार्थवाह के साथ बहुत वर्षों से उराल-प्रधान मनुष्य सन्तानी कामभोगों को भोग रही हूँ (णो चेव ण अह दारक वा दारिय वा पयायामि) तो भी अभी तक मुझ से जो जीवित रहे ऐसा न तो कोई पुत्र ही उत्पन्न हुआ है और

थता इता ते उत्पन्न थताञ्च भूत्यु पाभता इता (तए ण तीसे गगदत्ताए सत्थवाहीए) उदत्ताञ्च समय पञ्ची ते गगदत्ता सार्थवाहीने (अण्णया कयाइ) केअञ्च समय (पुव्वरत्ता-वरत्तकालमयसि कुडुवजागरिय जागरमाणीए) रात्रीना मध्य भागमा न्याये ते कुटु ण जागरणा ण्ती इती त्याये (अय अज्झत्थिए समुपपण्णे) आ प्रज्ञाने अव्यवसाय (विश्व) थये ठे (एव खलु अह सागरदत्तेण सत्थवाहेण सद्धि बहुइ वासाइ उरालाइ माणुस्सगाइ भोगभोगाइ भुजमाणा विहरामि) हु सागरदत्त सार्थवाहनी साथे घण्णाओ वर्षाणी मनुष्य सन्तानी-उदार काम-भोगाने भोगवी रही छु (णो चेव ण अह दारक वा दारिय वा पयायामि) तो पण्ण आञ्च भुधी भने एवतो रहे ओयो केअ पुत्र उत्पन्न न थये ठे पुत्री पण्ण उत्पन्न न थथ (तं घण्णाओ ण ताओ अस्मयाओ समुपपण्णाओ

સહુ તા 'અમ્મયાઓ' અમ્મા માતર', સપુણ્યા, કૃતાર્થાઃ, કૃતપુણ્યા, કૃતલક્ષણાશ્ચ
 સહુ તા અમ્માઃ, 'સુલદ્વેળ 'સુચન્ધ સહુ તામામ્ અમ્માના 'માણુસ્મ્મ જન્મજીવિયફલે'
 માણુપ્યક જન્મજીવિતફલમ્ અસ્તિ 'જામિ' યાતા મન્યે ગિયગકુચ્છિમમ્મયાઈ'
 નિજકુક્ષિસમ્મૂતા' 'ચળદુલ્લુદ્દગાઈ' સ્તનદુગ્ધલુચ્ચન્ધાઃ-સ્તનદુગ્ધાભિલાપિણ 'મમ્મ
 નપયપિયાઈ' મમ્મનમ્મજલ્પિતા મમ્મનેતિ મધુરસમુદ્ધાપયુક્તાઃ 'ચળમૂલકક્ષવદેસમાગ'
 સ્તનમૂલકક્ષદેશમાગ=સ્તનમૂલાત્=સ્તનમૂલભાગાત્ કક્ષદેશમાગ=કપૈકદેશમ્ 'અહિસ-
 રમાણાઈ' અભિસરન્ત =નિર્ગમપવેશૌ કુર્વન્તઃ 'મુદ્દગાઈ' મુગ્ધકાઃ=સરલહૃદયાઃ
 'પુણો પુણો ય' પુનઃ પુનઃ 'કોમલકમલોગમેહિ હત્યેહિ' કોમલકમલોપમામ્મ્યા

ન કોઈ પુત્રી હી । (તે ધણાઓ ન તાઓ અમ્મયાઓ સપુણ્ણઓ કયત્યાઓ
 કયપુણ્ણાઓ કયલક્ષણાઓ સુલદ્વેળ તાસિ અમ્મયાળ માણુસ્મ્મ જન્મ-
 જીવિયફલે) અતઃ વે હી માતાઈ ધન્ય હૈ, વે હી માતાઈ પુણ્યશાલિની હૈ વે હી માતાઈ
 કૃતાર્થ હૈ ઓર ઉન્હો માતાઓ કી સ્ત્રીપર્યાય સહુ હૈ તથા ઉન્હો માતાઓને અપને
 માનવભવ કે જન્મ ઓર જીવન કો સફલ કિયા હૈ (જાસિ મળે ગિયગકુચ્છિ-
 સમ્મૂયાઈ ચળદુલ્લુદ્દગાઈ મમ્મનપયપિયાઈ ચળમૂલકક્ષવદેસમાગ 'અહિસરમાણાઈ
 મુદ્દગાઈ પુણો પુણો ય કોમલકમલોગમેહિ હત્યેહિ ગિણ્ણિહુણ ઉચ્છગણિવેસિયાઈ)
 કિ જો અપની કુક્ષિ સે ઉત્પન્ન હુઈ, સ્તન કે દુગ્ધ મેં લુચ્ચકુ બને, મન મન હસ પ્રકાર
 કે મધુર આલાપો કો બોલને વાલે સ્તન કે મૂઠ ભાગ સે કક્ષ દેશ ભાગ તક અભિસરણ
 કરને વાલે, એવ મોલે મોલે એસે બાલકો કો અપને કોમલ કમલ જૈસે હાથો સે પ્રતળ

કયત્યાઓ કયપુણ્ણાઓ કયલક્ષણાઓ સુલદ્વેળ તાસિ અમ્મયાળ માણુસ્મ્મ જન્મજી-
 વિયફલે) તેથી તે માતાઓને ધન્ય છે, તે માતાઓજ પુણ્યશાલી છે, તે માતાઓ
 કૃતાર્થ છે અને તે માતાઓનીજ સ્ત્રીપર્યાય-સહુ છે તથા તે માતાઓઓજ પોતાના
 માનવભવનો જન્મ અને જીવન સહુ કરેલો છે કે (જાસિ મળે ગિયગકુચ્છિસમ્મૂયાઈ
 ચળદુલ્લુદ્દગાઈ મમ્મનપયપિયાઈ ચળમૂલકક્ષવદેસમાગ અહિસરમાણાઈ મુદ્દગાઈ પુણો
 પુણો ય કોમલકમલોગમેહિ હત્યેહિ ગિણ્ણિહુણ ઉચ્છગણિવેસિયાઈ) જે પોતાની કુખથી
 ઉત્પન્ન થયેલ, સ્તન દુધમા-ધાવણુમા લુચ્ચકુ બનેલ, મન-મન આ પ્રકારના મધુર
 આલાપથી જોલનાર, સ્તનના મૂલ ભાગથી કક્ષદેશ ભાગ સુધી અભિસરણ કરવાવાળા
 અને લોલા ભાલા એવા બાળકોને પોતાના કોમલ કમલ જેવા હાથો વડે ગ્રહણ કરીને

હસ્તાભ્યા 'િણિહરુણ' મૃદોત્વા ઉચ્છાળિવેસિયાડ' ઉત્સદ્ગનિવેશિતા. = અદ્ધે સ્થા-
પિતા સન્ત', 'િતિ' દન્તિ 'સમુલ્લાવણે' સમુલ્લાપકાન્-સમુલ્લાપા એવ સમુ-
લ્લાપકામ્તાન્-સમ્યગ્નૈ શબ્દાન્ 'સુમહુરે' સુમધુરાન્ પુનઃપુનઃ 'મઝુલ્પમખિર'
મઝુલ્પમખિતાન્-'મા-મા' ઇતિ શ્રવણરમણીયમાપિતાન્ દદતિ માતૃપ્રમૃતિ-
શ્રવણાય વિતરન્તિ, તાદગાન્ શબ્દાન્ કુર્મન્તિ, તા માતરો ધન્યા ઇતિ ભાવઃ ।
કિન્તુ 'અહણ' અહ સ્વલ્પ અન્યા, અપુણ્યા, અકૃતપુણ્યાઽસ્મિ યત 'એતો'
એતેષુ=દારકાણા વા દારિકાણા વા પ્રખણિતાદિષુ 'એગયમવિ' એકતરમપિ=
કચ્ચિદેરમપિ 'જ પતા' ન પ્રાપ્તા 'ત' તત્=તસ્માત્ કારણાત્ 'સેય' શ્રેય
સ્વલ્પ મમ 'કલ્લ જાવ જલતે' કલ્લયે યાવત્ જ્વલતિ, કલ્લયે પ્રાદુષ્પ્રમાતાયા
રજન્યા યાવન્ 'ઉત્તિતે'=ઉદિતે સૂર્યે સહસ્રરશ્મો ઢિનરુરે તેજસા જ્વલતિ=

કા ગોત્રી મેં રાખતી હૈ ઓળ જો બાલક અપની માતા કો (સમુલ્લાવણ સુમહુરે પુજો પુજો
પુજો મઝુલ્પમખિણ દિતિ) ગાત્રી મેં બેઠકા સુન્દર આલાપો કો એ મધુર અપની
વાણી સે "મા મા" ઇસ કર્મપ્રિય ગ્મણાય શબ્દ કો સુનાતે હૈ । (અહ જ અધણ્યા
અપુણ્યા અકયપુણ્યા) મ તો બિલ્કુલ અધન્ય હુ, અકૃતપુણ્ય હુ ઓર મદમાગિની હુ,
જો (એતો એગયરમવિ જ પતા) ડનકે ઇન્ મધુર આલાપાન્તિતો મે સે કિમી મી આલાપ
સુનને કા સૌમાગ્ય પ્રાપ્ત નહીં કર રહી હુ । (સેય સ્વલ્પ મમ કલ્લ) એવ પ્રાત્ દાને
પર મુક્કે યહી શ્રેય હૈ કિ જવ (જલતે) સૂર્ય અપની આમા સે ચમકને લગેગ તવ મેં
(સાગરદત્ત સત્યવાહ આપુન્નિત્તા) સાગરત્ત સાર્થવાહ સે પૂઠર (સુવદુપુન્કવત્ય-
ગધમલ્લાલકાર ગદાય) અનેક પુષ્પ, વલ્લ, ગધમાલ્ય, એવ અલકારો કો લેકર (વહુદિ

ખોળામા ગખે છે અને જે બાળક પોતાની માતાના (સમુલ્લાવણ સુમહુરે પુજો પુજો
મઝુલ્પમખિણ દિતિ) ખોળામા બેસીને સુન્દર આલાપોથી પોતાની પાણી વડે "મા-મા"
એવા કર્મપ્રિય શબ્દો સાંભળાવે છે (અહ જ અધણ્યા અપુણ્યા અકયપુણ્યા) હુ તો તદ્દન
ભાગ્યહીન છુ, અને મદ ભાગ્યવાળી છુ તેથી (એતો એગયરમવિ જ પતા) તેના એ
મધુર આલાપાન્તિ પેકીના કોઈપણ આલાપ સાંભળવાનું સૌભાગ્ય પ્રાપ્ત થઈ શકયુ નથી
(સેય સ્વલ્પ મમ કલ્લ) હવે સવાર થતાજ મારે માટે એજ હિતકર છે કે ન્યારે (જલતે)
સૂર્ય પોતાની આમાથી ચમકવા લાગશે ત્યારે હુ- (સાગરદત્ત સત્યવાહ આપુન્નિત્તા)
સાગરદત્ત સાર્થવાહને પૂજી કરીને- (સુવદુપુન્કવત્યગધમલ્લાલકાર ગદાય) અનેક

देदीप्यमाने सति सागरदत्त सार्थसाह 'आपुच्छिता' आपृच्छय 'सुन्दरपुष्पवत्-
गवमालका' सुन्दरपुष्पवस्त्रगन्धमालालङ्कार 'गहाय' गृहीत्वा 'बह्वि'
बहुभि' 'मिच्छणाङ्गियगसयणसन्धिपरियणमहिलाहि' मित्रज्ञातिनिजकम्बजनसम्पन्नि-
परिजनमहिलाभिः सार्थ पाटलिपण्डात् नगरात् 'पडिणिकसमिता' प्रतिनिष्क्रम्य
'बहिया' बहि 'जेणेय' यत्रैव 'उत्तरदत्तस्स जम्बस्स' उदुम्बरदत्तस्य यक्षस्य
'जक्खायणे' यक्षायतन 'तेणेय' तत्रैव 'उत्तरागच्छित्तए' उपागन्तुम्, उपागत्य 'तत्थ ण'
तत्र खलु उदुम्बरदत्तस्य यक्षस्य 'महरिह' महार्ह=महामृत्य 'पुष्पवण' पुष्पाचन=
पुष्पैः पूजन 'करित्तए' कर्तुं कृत्वा 'जाणुपायवडियाए' जानुपादपतिताया जानुभ्या=
जानुनी भूमौ निपात्येत्यर्थः, पादयोः=यक्षचरणयोः पतिताया=नतायाः 'उत्तरागच्छित्तए'
उपयाचितु=कार्यसिद्धौ सत्या प्राप्तायर्थं मानसिक सकल्प कर्तुम् । उपयाचना-
स्वरूपमाह—'जइ ण' इत्यादि—'जइ ण' यदि खलु अह हे देवानुप्रिय । दारक वा

मित्त-णाइ - णियग - सयण - सन्धि - परियणमहिलाहिं सद्धि) अनेक मित्रों,
ज्ञातिजनों, स्वजनों एवं सन्धीजनों तथा परिजनों की महिलाओं के साथ (पाटलिसडाओ
णयराओ पडिणिकसमिता) पाटलिपण्ड नगर से निकल कर (बहिया) बाहिर की तरफ
जो (उत्तरदत्तस्स जक्खस्स जक्खाययणे) उदुम्बरदत्त यक्ष का यक्षायतन है
(तेणेव उत्तरागच्छित्तए) बहा जाऊ । (उत्तरागच्छित्तए) और जाकर (तत्थ ण उत्तर-
दत्तस्स जक्खस्स महरिह पुष्पवण करित्तए) वहा उस उदुम्बरदत्त यक्ष की महार्ह
पुष्पाचां कर्हें । एवं (करित्त जाणुपायवडियाए उपयाइत्तए) पूजन के बाद दोनों
छुटनों को टेक कर यक्ष के चरणों में पड कर यह याचना कर्हें । (जइ ण अह देवानु-
प्पिया दारग वा दारिय वा पयायामि) कि हे देवानुप्रिय ! यदि मैं पुत्र अथवा पुत्री

पुष्प, वज्र, गंध आदि-अने अलङ्कारों से लधने (बह्वि मिच्छणाङ्ग-णियग-सयण सर्वाधि-
परियण-महिलाहिं सद्धि) अनेक मित्रों, ज्ञातिजनों, स्वजनों, सन्धीजनों तथा परिजनों की
स्त्रीओं की साथे (पाटलिसडाओ णयराओ पडिणिकसमिता), पाटलीपण्ड नगर की निकली
करी (बहिया) लक्षरना लागमा ने (उत्तरदत्तस्स जम्बस्स जक्खाययणे)
उदुम्बरदत्त यक्षनु यक्षायतन छे (तेणेव उत्तरागच्छित्तए) त्या लर्हें (उत्तरागच्छित्तए)
अने लधने (तत्थ ण उत्तरदत्तस्स महरिह पुष्पवण करित्तए) त्या ते उदुम्बरदत्त
यक्षनी तेनां लायक भक्ष पुष्पाचां करे (एव करित्त जाणु-पायवडियाए
उपयाइत्तए) पूजन करी पछी लधने छुटणुना टेकथी यक्षना यरखेला पडी ओ याचना
करे के (जइ ण अह देवानुप्पिया दारग वा दारिय वा पयायामि) हे देवानुप्रिय ? ने

दारिद्र्यं वा 'पयायामि' प्रजाये=जनयामि 'तो ण' तर्हि खलु अहं 'जाय च' याग च= पूजा 'दाय च' दाय=दान 'भाय च' भाग=लाभाय 'अमखयणिहिं च, अखयनिर्हि च= देवभाण्डागार देवद्रव्यं च, 'अणुवद्विहस्सामि', अनुवर्णयिष्यामि 'त्तिकट्टु' इति कृत्वा= इति सम्बल्य 'उपयाइय', उपयाचित 'मन्नोती' 'बोल्वा' इति प्रसिद्धम् 'उवाइणित्तए' उपयाचितुं मम श्रेयः, -इति पूर्वणं सम्बन्धः । एव 'सपेहेइ' सपेक्षते=मनसि विचारयति, सपेक्ष=विचार्य 'कल्ल जाव जलते' कल्पे यावज्ज्वलिते मूर्योदये सति 'जेणेव सागरदत्ते सत्थवाहे' यत्रैव सागरदत्तं सार्थवाहस्तत्रैवोपागच्छति, उपागत्य सागरदत्तं सार्थवाहमेवमयादीत-एव खलु हे देवानुप्रिय, ! 'तुम्हेहिं सद्धिं' युष्मामि सद्धिं

इनमें से जीते हुए किसी भी एक को जन्म दू (तो ण) तो निश्चय से (अहं जाय च दाय च भाय च अमखयणिहिं च अणुवद्विहस्सामि) मैं पूजा के अर्थ, दान के अर्थ, और भोग के अर्थ आप के भंडार को भर दूगी, (त्तिकट्टु) इस प्रकार (उपयाइय उवाइणित्तए) कर का मैं उम यक्ष से मनोती । मन्नाऊ-इसी में अंन मेरा कल्याण है (एव सपेहेइ सपेहिता) इस प्रकार उस गगदत्ता सार्थवाही ने विचार किया । विचार करने पश्चात् (कल्ल जाव जलते जेणेव सागरदत्ते सत्थवाहे तेणेव उवागच्छइ) जन प्रातः काल हुआ और सूर्य जन अपनी किणनाला से खून चमकने लगा, तब वह गगदत्ता जहां उसके पति सागरदत्त सेठ थे वहां गई (उवागच्छित्ता सागरदत्त सत्थ वाहे एव 'वयासी') और जान सागरदत्त सार्थवाह से इस प्रकार बोला- (एव खलु अहं देवाणुप्पया तुम्हेहिं सद्धिं जाव ण पत्ता) कि हे देवानुप्रिय ! मने

भारे पुत्र अथवा पुत्री ओ जेभाथी ठोई पणु ओकने। एवतो, होय तेनी स्थितिभा जन्म थाय तो- (तो ण) निश्चयथी (अहं जाय च दाय च भाय च अमखयणिहिं च अणुवद्विहस्सामि) हुं पुत्रार्थे, दान भाटे, अने भोग भाटे आपना लक्षणने लगी आपीश, (त्तिकट्टु) आ प्रभाणु (उपयाइय उवाइणित्तए) मानता मानीने हुं ते यक्षनुं मन मनावीश, तेभा हवे भाउ इत्याणु छे (एव सपेहेइ) आ प्रभाणु ते गगदत्ता सार्थवाहीओ विचार्यो (सपेहिता) विचार्य, करीने पणी (कल्ल-जाव-जलते जेणेव सागरदत्ते सत्थ वाहे) तेणेव उवागच्छइ जन्मारे प्रातः काल थयो अने सूर्य न्यारे पोताना किणुथी भूष अमकवा लाओ, त्यारे ते गगदत्ता न्या पोतानो पति सागरदत्त सेठ । हुता त्या गर्भ (उवागच्छित्ता सागरदत्त सत्थवाहे, एव वयासी) अने जन्ने सागरदत्त सार्थवाहने आ प्रभाणु उडेया लागी (एव खलु अहं देवाणुप्पया तुम्हेहिं सद्धिं ण पत्ता) उं उं देवानु

‘जाव’ यावत् वह्नि वर्षाणि उदारान् मानुष्यान् भोगभोगान् भुञ्जाना विहरामि, किन्तु अत्र प्रभृति अह एतत्तरमपि दारक वा दारिका वा ‘ण पत्ता’ न माता ‘त इच्छामि ण’ तद् इच्छामि खलु हे देवानुप्रिय ! ‘तुम्हेहि अन्नभुण्णाया’ युष्माभिरभ्यनुज्ञाता=भरता माताज्ञाह ‘जाव उवाइणितए’ यावत् उपयाचितुम्=उदुम्बरदत्त यत् पुत्रार्थमाराधयितुं वाञ्छामीति भावः । ‘तए ण से’ तत् खलु स सागरदत्तः सार्थवाहो गगदत्ता भार्यामेवमवादीते-‘ममपि ण’ ममापि खलु हे देवानुप्रिये ! ‘एस चेव मणोरहे’ एष एव मनोरथ=अभिलाषो वर्त्तते यत् ‘कहण्ण’ कथं खलु=केनोपायेन ‘तुम् त्व दारक वा दारिका वा ‘पयाएज्जासि’ मजनयेः, अहमपीदं वाञ्छामि चिन्तयामि च “केनोपायेन तव सन्तति’ स्यादिति” इत्याशयः । एवमुक्त्वा उदुम्बरदत्त-

तुम्हारे साथ बहुत वर्षोंसे आज तक उदार काममोगों को भोगा है, किन्तु फिर भी मुझे किसी प्रकार से अभी तक भी एक भी आशुमान् पुत्र या पुत्री की प्राप्ति नहीं हुई है (त इच्छामि ण देवाणुप्पिया) इस लिये हे देवानुप्रिय ! मैं चाहती हूँ कि (तुम्हेहि अन्नभुण्णाया जाव उवाइणितए) तुन से आज्ञा लेकर मैं वज्रादिक पूजन की सामग्री लेकर मनोती मनाने के लिये उदुम्बरदत्त यक्ष के यक्षायतन जाऊँ । (तए ण से सागरदत्ते सत्यवाहे गगदत्त भारिय एव वयासी) इस प्रकार अपनी पत्नी के वचनों को सुनने के बाद वह सागरदत्त सार्थवाह गगदत्ता से इस प्रकार बोला कि (मम पि ण देवाणुप्पिये एसचेव मणोरहे) हे देवानुप्रिये ! मेरी भी आन्तरिक यही भावना है कि-(कहण्ण तुम दारक वा दारिय वा पयाएज्जासि) किस उपाय से तुम्हारे पुत्र या पुत्री होंगे । ऐसा कह कर सागरदत्त ने (गगदत्ताए भारियाए एयमह अणुजाणइ)

प्रिय ! मे आजा सुरी तभारा साथे धव्वा वर्षो सुधी उदार कामभोगोने भोगया छे, परन्तु भने कोछ प्रकारे आजासुधी ओक पखु आशुमान पुत्र के पुत्रीनी प्राप्ति यध नहि (त इच्छामि ण देवाणुप्पिया) ते भाटे छे देवानुप्रिय ! हु आहु छु के (तुम्हेहि अन्नभुण्णाया जाव उवाइणितए) तभारा पासेथी आज्ञा प्राप्त करीने हु वज्रादिक अर्थानी स भत्री लछ करीने भनोती-मानता बनाया भाटे उदुम्बरदत्त यक्षना यक्षायतने लडि- (तए ण से सागरदत्ते सत्यवाहे गगदत्त भारिय एव वयासी) ते प्रभाछे पोताना पत्नीया वयनोने सालागीने पछी ते-सागरदत्त सार्थवाह गगदत्ताने आ प्रभाछे ओह्या के (मम पि ण देवाणुप्पिये एसचेव मणोरहे) छे देवानुप्रिये ! मारी पखु आतरिक ओज बनना छे के (कहण्ण तुम दारक वा दारिय वा पयाएज्जासि) कथा विषयथी तभारे पुत्र अथवा पुत्री थाय, ओ प्रभाछे कहीने सागरदत्ते (गगदत्ताए भारियाए एयमह अणुजाणइ)

वक्षाराधनरूपमर्थम्, 'गगदत्ताए भारियाए' गगदत्ताया भार्यायाः 'एयमद्व' एतमर्थ
'अणुजाणइ' अनुजानाति=स्वीकरोति ॥सू० ६॥

मूलम्—सू० ७

तए ण सा गगदत्ता भारिया सागरदत्तसत्यवाहेण अब्भणुण्णाया समाणी
सुवहु पुप्फ० जाव मित्तणाइ० महिलाहिं सद्धि सयाओ गिहाओ पडिणिकत्वमइ,
पडिणिकत्वमित्ता पाडलिसड णयर मज्झमज्जेण णिगच्छइ, णिगच्छित्ता जेणेव
पुक्खरिणी तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छित्ता पुक्खरिणीए तीरे सुवहु पुप्फगध-
मल्लालकार ठवेइ, ठवित्ता पुक्खरिणी ओगाहेइ, ओगाहित्ता जळमज्जण करेइ,
करित्ता जळकीड करेइ, करित्ता ण्हाया कयकोउयमगलपायच्छित्ता उल्लपडसाडिया
पुक्खरिणी पच्चुत्तरित्ता त पुप्फ० गिण्हइ गिण्हित्ता जेणेव उवरदत्तस्स जक्खस्स
जक्खाययणे तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छित्ता उवरदत्तस्स जक्खस्स आलोए
पणाम करेइ, करित्ता लोमहत्थ परामुसइ, परामुसित्ता उवरदत्तजक्ख लोमहत्थएणं
पमज्जइ, पमज्जित्ता दग्धाराए अब्भुक्खेइ, अब्भुक्खित्ता पम्हल० गायलद्धि
ओल्लहेइ, ओल्लहिता सेयाइ वत्थाइ परिहेइ, परिहिता महहि पुप्फारुहण वत्थारुहण
मल्लारुहण गधारुहण चुण्णारुहण करेइ, करित्ता धूव डहइ, धूवं डहिता जाणुपायवडिया
एव वयासी-जइ ण अह देवाणुप्पिया ! दारग वा दारिय वा पयायामि तो ण जाव
उवाइणइ, उवाइणित्ता जामेव दिंसि पाउब्भूया तामेव दिंसि पडिगया ॥७॥सू०॥

टीका—

'तए ण सा गगदत्ता' इत्यादि ।

'तए ण सा' तत. खल्ल सा गगदत्ता भार्या सागरदत्तेन सार्थवाहेन
'अब्भणुण्णाया समाणी' अभ्यनुज्ञाता सती 'सुवहु पुप्फ०' सुवहु पुष्पगन्धमाल्या-

गगदत्ता के कथित अभिप्राय को स्वीकृत कर लिया । भावार्थ—स्पष्ट है ॥ सू० ६ ॥

'तए ण सा गगदत्ता भारिया०' इत्यादि सूत्र ६

(तए ण सा गगदत्ता भारिया सागरदत्तसत्यवाहेण अब्भणुण्णाया
समाणी) इस के बाद अपने पति सागरदत्त द्वारा इस काम के लिये जिसे आज्ञा प्राप्त

गगदत्ताओ छडेवा विचारने, स्वीकार करी लीथे । भावार्थ—स्पष्ट छे ॥ सू० ६ ॥

'तए ण सा गगदत्ता भारिया०' इत्यादि ॥ सू० ७ ॥

(तए ण सा गगदत्ता भारिया सागरदत्तसत्यवाहेण अब्भणुण्णाया समाणी)
तो यही पोटाना पति सागरदत्त द्वारा ते काम भाटे आज्ञा लेबे प्राप्त थय गज छे (सा

लङ्कार टुहोत्वा 'जाव' यावत् 'मिच्छाद्' गदिआदि' मित्रहानि-स्वजनमम्बन्धि-परिजन-
महिलाभिः सारं 'सयाओ गिहाओ' ॥ स्वस्माद् गृहेति 'पडिणिक्खमड' प्रतिनिष्क्रमति,
प्रतिनिष्क्रम्य पाटलिपण्ड नगर म यमधेन 'णिग्गच्छइ' निर्गच्छति, निर्गत्य 'जेजेव'
यत्रैव 'पुक्खरिणी' पुष्करिणी 'तेणेव' तत्रैव उपागच्छति, उपागत्य 'पुष्करिणाए तीरे' पुष्क-
रिणास्तीरे सुबहु पुष्पगन्धमल्लालङ्कार 'ठवेइ' स्थायिपति, 'स्थापयित्वा' 'पुष्करिणी'
पुष्करिणीम्, 'ओगाहेइ' अवगाहते=प्रविशति, अवगाह्य=प्रविश्य 'जलमज्जण'
जलमज्जन=जलमुडन करोति कृत्वा 'जलकीड' जलकीडा=जललीला करोति, कृत्वा

हो चुकी है (सा गगदत्ता भारिया) ऐसी वह गगदत्ता सेठानी (सुबहु पुष्प-
जाव मिच्छाद् महिलाहि सदि) अनेक पुष्प आदि वस्तुओं को लेकर अपने
परिचित जना की महिआओं के सारं (सयाओ गिहाओ) अपने घर से बाहर निकली और
(पडिणिक्खमिच्छा) निकल कर (पाटलिसड णयर मज्झमज्जेण णिग्गच्छइ) पाटलिपण्ड
नगर के ठीक मध्यभाग से होकर उस यक्षायतन की ओर चली । (णिग्गच्छत्ता)
चलतीर वह (जेजेव पुक्खरिणी तेणेव उपागच्छइ) वहाँ आई कि जहाँ एक
पुष्करिणी—बावड़ी थी । (उपागच्छत्ता) आकर उसने (पुक्खरिणीए तीरे सुबहु
पुष्पगन्धमल्लालङ्कार ठवेइ) उस पुष्करिणी के तट पर वे साय में लाए हुए सब
पुष्प गन्ध, माल्य एवं अलङ्कार आदि रख दिये । (ठविच्छा पुक्खरिणी ओगाहेइ)
रख कर वह फिर उस पुष्करिणी में स्नान के निमित्त प्रविष्ट हुई । (ओगाहित्ता)
घुस कर उसने (जलमज्जण करेइ) उस के जल में डुबकी लगाई । (करित्ता

गगदत्ता भारिया) ओही ते गगदत्ता थोडाणी (सुबहु पुष्प जाव मिच्छाद् महिलाहि
सदि) अनेक पुष्प आदि वस्तुओं लध पोताना परिचित भाए सोनी ओओनी साथे
साथे (सयाओ गिहाओ) पोताना घरथी गडार नीकली अने (पडिणिक्खमिच्छा)
(पाटलिसड णयर मज्झमज्जेण णिग्गच्छइ) पाटलीपण्ड नगरना भराभर मध्य भागमा
थधने ते यक्षना स्थान तण्ड आली (णिग्गच्छत्ता) आवती-आवती ते (जेजेव पुक्खरिणी
तेणेव उपागच्छइ) त्या आवी के न्या ओके पुष्करिणी-बावड़ी હતી- (उपागच्छत्ता)
आवीने तेणे (पुक्खरिणीए तीरे सुबहु पुष्पगन्धमल्लालङ्कार ठवेइ) ते पुष्करिणीना कां
पर पोतानी साथे लावेव तमम पुष्प, गन्ध, माल्य, अलङ्कार आदि राणी दीधा
(ठविच्छा पुक्खरिणी ओगाहेइ) राणीने तेणे पडी पुष्करिणीमा स्नान क-वा भाटे
प्रवेश कथी, (ओगाहित्ता) प्रवेश करीने तेणे (जलमज्जण करेइ) ते जलमा डुमकी भारी
(करित्ता जलकीड करेइ) अने तेणे ते पाणीमा जलकीड करी, (करित्ता पहावा) जल-

‘‘पढाया’’ स्नाता कयकोउयमगलपायच्छिता, कृतकौतुकमङ्गलपायश्चित्ता ‘उल्लपडसाडिया’
 आद्रिपटशाटिका=आद्रिचखैव पुष्करिणी ‘पच्चुत्तरइ’ मत्स्युत्तरति=ततो वहिर्निस्सरति,
 मत्स्युत्तरिय=वहिर्निस्सृत्य ‘त’ त=पूर्वस्यापि ‘पुष्क०’ पुष्पगन्धमाल्यालङ्कार=‘गिण्हइ’
 गृह्णाति, गृहीत्वा ‘जेणेव’ यत्रैव उदुम्बरदत्तस्य यक्षस्य ‘जक्खाययणे’ यक्षायतन=
 यक्षस्थान ‘तेणेव’ तेनैव उपागच्छति, उपागत्य उदुम्बरदत्तस्य यक्षस्य ‘आलोए’
 आलोके दर्शने सति ‘पणाम करेइ’ प्रणाम करोति=पणमति, प्रणामः कृत्वा ‘लोमहत्य’
 रोमहस्त=मयूरपिच्छमार्जनी ‘परामुसइ’ परामृशति=स्पृशति गृह्णातीत्यर्थः । परामृश्य=

जलक्रीडा करेइ) हुमकी, लगाने के बाद फिर उसने उसमें जलक्रीडा की।
 (करित्ता, पढाया) जल क्रीडा कर उसने स्नान किया, इस प्रकार जब वह अच्छी तरह
 स्नान कर चुकी एव (कयकोउयमगलपायच्छिता) कौतुक, मंगल और प्रायश्चित्त
 कर्म से जब निपट चुकी तब (उल्लपडसाडिया) गीली साड़ी पहिरी हुई ही वह
 (पुष्करिणीओ पच्चुत्तरइ) पुष्करिणी से बाहर निकली। (पच्चुत्तरित्ता त पुष्क० गिण्हइ)
 और निकट कर उसने वे तट पर रखे हुए पुष्प आदि लिये। (गिण्हित्ता जेणेव उव-
 रदत्तस्स जक्खस्स जक्खाययणे तेणेव उवागच्छइ) उठा कर वह उस ओर चली
 कि जिस ओर उस यक्ष का यक्षायतन था। (उवागच्छित्ता) यक्षायतन में पहुँचते ही
 उसने (उवरदत्तस्स जक्खस्स), ज्यों ही उदुम्बरदत्त यक्ष को (आलोए) देखा
 त्यों ही (पणाम करेइ) उसे प्रणाम किया। (करित्ता लोमहत्य परामुसइ) प्रणाम
 करने के अनन्तर उसने वहीं पर रखी हुई मयूरों के पंखों की बनी एक पीछी उठाई

झींझ करीने पछी तेले स्नान कथु, आ प्रभावे ते न्यारे सारी रीते स्नान करी रही ते
 पछी (कयकोउय-मगलपायच्छिता) कौतुक, मंगल आने प्रायश्चित्त कर्मथी न्यारे निवृत्त
 थथ त्यारे (उल्लपडसाडिया) वीवी (लिंगज्येवी) आडी पहरीने ते (पुष्करिणीओ
 पच्चुत्तरइ) पुष्करिणीथी भंडार नीकवी (पच्चुत्तरित्ता त पुष्क० गिण्हइ) आने नीकवीने
 तेले डांडा पर राखेवा पुष्पा, आदि के राख्य छतु ते वीधु (गिण्हित्ता जेणेव उवरद-
 त्तस्स जक्खस्स जक्खाययणे तेणेव उवागच्छइ) वध करीने यक्षना स्थान तण्ह आदी
 (उवागच्छित्ता) यक्षना स्थानभा पछोथीने न तेले (उवरदत्तस्स जक्खस्स) न्यां
 उदुम्बरदत्त यक्षने (आलोए) जेथा ते वपनेथ (पणाम करेइ) तेने प्रणाम थ्यां (करित्ता
 लोमहत्य परामुसइ) प्रणाम कथा पछी तेले त्या आगण जेवी भोग्गना पीछानी भनेवी

सृष्टीत्वा 'उवादत्त जक्खं' सद्दुम्बरदत्त यत्तं 'लोमहत्थएण' रोमहस्तकेन 'पमज्जइ'
 प्रमाष्टि=प्रमार्जयति=रजोऽपनयतीत्यर्थः, प्रमार्ज्य=रजोऽपनीय 'दग्घाराए' दग्घ-
 धारया=उदकधारया 'अम्भुक्खेइ' अभ्युसति, अभ्युस्य 'पम्हल०' पम्हलमुकुमालाए
 'गधकासाइयाए' इति संग्राहम् । पम्हलमुकुमारया=मुकोमलोमवत्या गन्धकापा-
 पिफया=सुगन्धिपुक्कपापररत्नरत्नितशाटिकया सुगन्धिवस्त्रेणेत्यर्थः 'गायलट्ठि'
 गात्रयष्टि=यक्षशरीर 'ओल्लहेइ' अवरूक्षयति=शुष्क करोति, मोल्लतीत्यर्थः 'ओल्लहिता'
 अवरूक्ष्य 'सेयाइ वत्थाइ' श्वेतानि वस्त्राणि 'परिहेइ' परिधापयति, परिधाप्य 'महरिइ'
 महार्ह 'पुप्फारुहण' पुष्पारोहण=पुष्पसमर्पण 'वत्थारुहण' वस्त्रारोहण=वस्त्रसमर्पण
 'मल्लारुहण' माल्यारोहण=पुष्पमालासमर्पण 'गधारुहण' गन्धारोहणं 'चुण्णारुहण'
 चूर्णारोहण=गन्धचूर्णसमर्पण 'करेइ' करोति, कृत्वा 'धूव डहइ' धूप दहति, दग्धवा

(परामुसित्ता उवरदत्त जक्ख लोमहत्थएण पमज्जइ) उठा कर उसने उस उदु-
 बग्दत्त का उस पीछी से प्रमार्जन किया । (पमज्जित्ता दग्घाराए अम्भुक्खेइ) प्रमार्जन
 कर उसने जलकी धारा से उसका अभिषेक किया । (अम्भुक्खित्ता पम्हल० गायलट्ठि
 ओल्लहेइ) अभिषेक करने के अनन्तर उसने उस यक्ष के शरीर के जलकों को एक
 ऐसे वस्त्र से साफ किया जो महीन, कोमल एवं सुगन्धित कपाय रंग से रंगा हुआ था ।
 (ओल्लहिता सेयाइ वत्थाइ परिहेइ) जब यक्ष के शरीर के जलकण बिलकुल शुष्क
 हो चुके, तब उसने फिर उसे सफेद वस्त्र पहिराये (परिहित्ता महरिइ पुप्फारुहण,
 वत्थारुहण, मल्लारुहण, गधारुहण, चुण्णारुहण, करेइ) वस्त्र पहिराने के बाद फिर
 उसने उसे बहुमूल्य पुष्प समर्पित किये, वस्त्र समर्पित किये, पुष्पमालाएँ समर्पित
 कीं, चन्दनादिक सुगन्धित द्रव्य समर्पित किये और गन्धचूर्ण भी अर्पित किये । (करित्ता
 ओक्क पीछी वीछी (परामुसित्ता उवरदत्त जक्ख लोमहत्थएण पमज्जइ) पीछी लट्ठने तेहे
 ते उदुअरदत्तने ते पीछी वडे अभाज्जं कथुं (पमज्जित्ता दग्घधारया अम्भुक्खेइ)
 अभाज्जन करीने पीछी जल धारा वडे तेने अलिपेक्क कथीं (अम्भुक्खित्ता पम्हल० गायलट्ठि
 ओल्लहेइ) अलिपेक्क कथीं पछी तेहे ते यक्षना शरीरना जलक्खेने ओक्क ओणा पअथी साइ
 कथीं ने पातलु, केमण, अने सुगन्धित कपाय रगथी रे जेल वअ डतु, (ओल्लहिता सेयाइ
 वत्थाइ परिहेइ) अन्धारे यक्षना शरीरना जलक्खे तमाअ शुष्क थर्र गथा, त्यारे तेने थ्येत
 वअ पडेरअन्ध्या, (परिहित्ता महरिइ पुप्फारुहण वत्थारुहण, मल्लारुहण गधारुहण चुण्णा
 रुहण करेइ) वअ पडेरअन्ध्या पछी तेहे ते यक्षने अहुंभूय पुष्प समर्थेण कथीं वअ
 समर्थेण कथीं अने गन्धचूर्ण पण अर्थेण कथुं, (करित्ता धूव डहइ, धून, डहित्ता

‘જાણુપાયવહિયા’ જાણુપાદપતિતા=જાણુખ્યા યજ્ઞપાદયોઃ પતિતા સતી ‘એવ વયાસી’
 એવમવાદીત્—‘જઈ ન અહ’ યદિ સ્વલ્લ અહ દેવાણુપ્રિય ! =હે યજ્ઞ ! દારુક વા
 દારિકા વા ‘પયાયામિ’ પ્રજાયે=પ્રજનયામિ, ‘તો ન’ તર્હિ સ્વલ્લ—‘જાવ’ યાવત્—અહં
 ‘જાય ચ’ યાગ=પૂજા ‘દાય ચ’ દાન દીનદુઃસ્તિભ્યોઽન્નાદિવિતરણ ‘ભાય ચ’ ભાગ=
 લાભાશ ‘અન્નપ્રણિહિ ચ’ અન્નયનિર્ધિ દેવભાષ્ટાગાર, ચ ‘અણુવદિદ્વિસ્તામિ’ અણુવર્ધ-
 યિષ્યામિ = દેવદ્રવ્યવૃદ્ધિ કરિષ્યામિ ‘તિકદુઃ’ ઇતિ કૃત્વા = ‘ઉવાઈય’
 ઉપયાચિત માનસિક સરૂપ ‘ઉવાઈણઈ’ ઉપયાચતે=કરોતિ, ‘ઉવાઈણિતા’ ઉપયાચ્ય
 જામેવ દિસિ પાઉન્મૂયા’ યસ્યા દિશઃ પ્રાદુર્ભૂતા=સમાગતા ‘તામેવ દિસિ’ તસ્યામેવ દિસિ
 ‘પઢિગયા’ પ્રતિગતા=પ્રતિનિવૃત્તા ॥ સુ. ૭ ॥

ધૂવ ડહઈ, ધૂવ ડહિચા જાણુપાયવહિયા એવ વયાસી) સર્વ ધીજોં કો અર્પિત
 કર ઉસને વહા ધૂપ છેઈ. ધૂપ છેને કે બાદ વહ યજ્ઞ કે ચરણોં મેં દોનોં છુટનોં કો
 ટેક કર પડ ગઈ ઓગ મનોતી મનાને કે રૂપ મેં ઇસ પ્રકાર વોલી—(જઈ ન અહ દેવાણુ
 પ્રિયા દારુક વા દારિકા વા પયાયામિ, તો ન જાવ ઉવાઈણઈ) કિ હે દેવાણુપ્રિય
 યજ્ઞેશ ! યદિ મેં આયુઝ્માન્ પુત્ર અથવા પુત્રી કો જન્મ દૂ તો નિયમ સે યાગ—પૂજા, દાન,
 લાભાશ ઓર આપ કે અક્ષયમહાર કી વૃદ્ધિ કરૂંગી. ઇસ પ્રકાર કહ કર ઉસને ઉસસે
 મનોતી મનાઈ (ઉવાઈણિતા જામેવ દિસિ પાઉન્મૂયા તામેવ દિસિ પઢિગયા) ઇસ પ્રકાર
 મનોતી મના કર વહ જિસ દિશા સે હોકર અપને ઘર સે વહા આઈ થી, ઉતી દિશા સે
 હોકર વહ અપને ઘર વાપિસ ચલી ગઈ. ભાવાર્થ સ્પષ્ટ હે ॥ સુ. ૭ ॥

જાણુપાયવહિયા એવ વયાસી) તમામ વસ્તુઓ અર્પણ કરીને તેણે ત્યાં ધૂપ કર્યો, અને
 ધૂપ કર્યા પછી તે યજ્ઞના ચરણોમા અને છુટણેને ટેકો આપીને પગમા પડી ગઇ અને
 માનતા માનતી હોય તેમ આ પ્રમાણે બોલી, (જઈ ન અહ દેવગુપ્તિયા દારુક વા દારિકા
 વા પયાયામિ, તો ન જાવ ઉવાઈણઈ) કે હે દેવાણુપ્રિય યજ્ઞેશ ! જો મને આયુષ્યમાન્
 પુત્ર અથવા પુત્રીને જન્મ થાય તો નિયમ પ્રમાણે યાગ—પૂજા, દાન, લાભાશ અને આપના
 અક્ષય બહારને બધાસે કરીશ આ પ્રમાણે કહીને તેણે માનતા મનાવી. (ઉવાઈણિતા
 જામેવ દિસિ પાઉન્મૂયા તામેવ દિસિ પઢિગયા) આ પ્રમાણે માનતા મનાવીને જે
 દિશાએથી પોતાના ઘેરથી આવી હતી તેજ દિશાથી પોતાના ઘેર પાછી આવી ગઇ ભાવાર્થ
 સ્પષ્ટ છે ॥ સુ. ૭ ॥

मूलम्—सु० ८

तए ण से धण्णतरी वेज्जे ताओ णरगाओ अणंतर उरट्ठिता उदेव, जंबूदीवेर
 भारहे वासे पाडलीसडे णयर गगदत्ताए भारियाए कुच्छिंमि पुत्तत्ताए उववण्णे।
 तए ण तीसे गगदत्ताए भारियाए तिण्ह मासाणं बहुपट्ठिपुण्णाण अयमेयारूवे
 दोहले पाउब्भूए, धण्णाओ ण ताओ अम्मयाओ जाव फेले, जाओ णं विपुल
 असण४ उवक्खडावेति, उवक्खडावित्ता बहुहि मित्तं जाव परिखुडाओ तं
 विपुल असण४ सुर च५ पुप्फं जाव गहाय पाडलिसड णयर मज्झमज्झेण पडिणि
 क्खमति, पडिणिक्खमिच्चा जेणेव पुक्खरिणी तेणेव उवागच्छति, उवागच्छिता
 पुक्खरिणी ओगाहति, ओगाहिता ण्डाया जाव पायच्छित्ताओ त विपुल अमण४
 सुर च५ बहुहि मित्तणाई जाव सद्धि आसाएति४ आसाइत्ता४ दोहल विणेंति, एव
 सपेहेइ, सपेहिच्चा कल्ल जाव जलते जेणेव सागरदत्ते सत्यवाहे तेणेव उवागच्छइ
 उवागच्छिता सागरदत्त सत्यवाह एव वयासी—“धन्नाओ ण ताओ जाव विणेंति,”
 त इच्छामि ण जाव विणिच्चे। तए ण से सागरदत्ते सत्यवाहे गगदत्ताए भारियाए
 एयमदूठ अणुजाणइ। तए ण सा गगदत्ता भारिया सागरदत्तेण सत्यवाहेण अम्मणुण्णाया
 समाणी विउल असण४ उवक्खडावेइ, उवक्खडावित्ता त विउल असण४ सुर च५
 सुबहुपुप्फं परिगिण्हावेइ, परिगिण्हावित्ता बहुहि जाव परिखुडा जेणेव पुक्खरिणी
 तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छिता पुक्खरिणी ओगाहेइ, ओगाहिता ण्डाया जाव
 पायच्छित्ता पुक्खरिणीओ पच्छुत्तरइ। तए ण ताओ मित्तं जाव महिलाओ
 गगदत्त सत्यवाहि मन्नालकारविभूसिय करेति, तए ण सा गगदत्ता भारिया ताहि
 मित्तं जाव अण्णाहि बहुहि णयर महिलाहि सद्धि त विपुल असण४ सुर च५
 आसाएमाणी४ दोहल विणेइ, विणिच्चा जामेव दिसि पाउब्भूया तामेव दिसि
 पडिगया। तए ण सा गगदत्ता भारिया पसत्यदोहला त गम्भसुहसुहेण
 परिवहइ। तए ण सा गगदत्ता भारिया णवण्ह मासाण जाव दारय पयायाट्ठिइ
 जाव णामे जम्हाण अम्ह इमे दारए उवदत्तस्स जक्खस्स उवयाइयलदए त
 होउ ण इमे दारए उवदत्ते णामेण। तए ण से उवदत्ते दारए मचधाईपरिगहिए
 जाव परिवहइ ॥८॥सू०॥

टीका—सू ८

‘तए ण से घण्णतरी वेज्जे’ इत्यादि ।

‘तए ण से’ ततः खलु स ‘घण्णतरी वेज्जे’ धन्वन्तरि वैद्यः ‘ताओ णरगाओ’

तस्मात् नरकात्=पृष्ठया पृथिव्या ‘अणतर’ अनन्तरम् पश्चात् ‘उद्वट्ठा’ उद्वृत्य=

निस्सृत्य ‘इहेव’ अत्रैव ‘जवूदीवे दीवे’ जम्बूद्वीपे द्वीपे=जम्बूद्वीपनामके द्वीपे-मध्य-

जम्बूद्वीपे ‘भारहे वासे’ भारते वर्षे=भरतखण्डे, ‘पाडलिसडे णये’ पाटलिपण्डे नगरे

गगदत्तायाः भार्यायाः ‘कुञ्छिसि’ कुम्भी ‘पुत्ताए’ पुत्रत्वेन ‘उववण्णे’ उत्पन्नः ।

‘तए ण’ ततः खलु तस्या गगदत्ताया भार्यायाः—‘तिण्ह मासाण’ त्रिषु मासेषु

‘बहुपडिपुण्णाण’ बहुप्रतिपूर्णेपु=सर्वथा पूर्णेपु सत्सु ‘अयमेयारूवे’ अयमेतद्रूपे=वक्ष्य-

माणमकारः ‘दोहले’ दोहद=गर्भमभावजनितोऽभिलाष ‘पाउम्भूए’ प्रादुर्भूतः—

‘तए ण से घण्णतरी वेज्जे’ इत्यादि ।

(तए ण) एक समय की बात है कि (से घण्णतरी वेज्जे) उस धन्वन्तरी

वैद्य का जीव (ताओ णरगाओ) उस छठे नरक से (अणतर) अपनी भवस्थिति—पूर्ण

होते ही (उव्वट्ठा) निकल कर (इहेव जवूदीवे दीवे भारहे वासे पाडलिसडे

णये गगदत्ताए भारियाए कुञ्छिसि पुत्ताए उववण्णे) इसी जवूद्वीप के भरत-

क्षेत्र में रहे हुए पाटलिपड नाम के नगर में वसने वाले सागरदत्त सेठ की भार्या गगदत्ता

की कुक्षि में पुत्ररूप से उत्पन्न हुआ । (तए ण तीसे गगदत्ताए भारियाए तिण्ह

मासाण बहुपडिपुण्णाण अयमेयारूवे दोहले पाउम्भूए) जब इसके उस

गगदत्ता की कुक्षि में आये हुए ३ मास ठीक, व्यतीत हो चुके, तब गगदत्ता के चित्त में

इस प्रकार का दोहला उत्पन्न हुआ । (घण्णाओ ण ताओ अम्मयाओ) कि वे माताएँ

‘तए ण से घण्णतरी वेज्जे’ इत्यादि

(तए ण) ओह समय की बात है कि (से घण्णतरी वेज्जे) ते धन्वन्तरी वैद्यने

अव (ताओ णरगाओ) ते छठा नरकथी (अणतर) पोतानी अवस्थिति पूरी थतान

(उव्वट्ठा) निकलीने (इहेव जवूदीवे दीवे भारहे वासे पाडलिसडे णये गगदत्ताए

भारियाए कुञ्छिसि पुत्ताए उववण्णे) ते ज जवूद्वीपना भरतक्षेत्रमा रहैला पाटलीपड नामना

नगरमा रहैलारा सागरदत्त ओहणी ओ गगदत्ताना उदरमा पुत्ररूपथी उत्पन्न थये। (तए

ण तीसे गगदत्ताए भारियाए तिण्ह मासाण बहुपडिपुण्णाण अयमेयारूवे दोहले पाउम्भूए)

अथारे ते ओ गगदत्तानी कुक्षि—उदरमा आब्याने उ त्रय मास अगणर पूरा थया, त्थारे

गगदत्ताना चित्तमा आ प्रारने ओह दोहला—भनोरथ—उत्पन्न थये। (घण्णाओ ण ताओ-

સમુત્પન્નઃ। દોહદસ્વરૂપમાહ—‘ઘણ્ણાઓળ’ इत्यादि। ‘ઘણ્ણાઓળ તાઓ’ ધન્યા સ્વલ્પતાઃ
 ‘અમ્મયાઓ’ અમ્માઃ=માતર* ‘જાવ ફલે’ યાવત્ફલ અત્ર યાવન્નઽદેવ યોજના-
 સપુણ્યા, કૃતાર્થા, કૃતપુણ્યા., કૃતલક્ષણાશ્ચ તા માતરઃ, તથા સ્વલ્પતાસામન્વના
 માનુષ્યક જન્મજોરિતફલમ્, ‘જાઓળ’ યા’ સ્વલ્પ ‘વિડલ’ ત્રિપુલ ‘અસળ’
 અશન પાન સ્વોચ્ચ સ્વાન્નમ્ ઉચક્ષ્ણઽવેતિ’ સપસ્કારયન્તિ, ‘ઉચક્ષ્ણઽવિત્તા’ ઉપસ્કાર્ય
 ‘વહુહિ’ વહુમિ’ મિત્ત જાવ’ મિત્ર-યાવત્-મિત્રજ્ઞાતિસ્વજનસમ્વન્નિપરિજનમહિલામિઃ
 ‘પરિવુડાઓ’ પરિવૃત્તા ત વિપુલ અશનમ્=અશનાદિ ચતુર્વિંશતિમાહારં ‘સુર ચ ૫’
 સુરા ચ ૫, ‘પુષ્પ જાવ’ પુષ્પ યાવત્-પુષ્પેગમ્યમાલ્યાલકારં ‘મહાય’ મૃદીત્વા
 ‘પાટલિસડ ણયર’ પાટલિપટ્ટ નગર મજ્ઝમજ્ઝેણ ‘મયમધ્યેન-મય્યતો ભૂત્વા
 ‘પટ્ટિણિક્ખમતિ’ પ્રતિનિષ્ક્રમ્યન્તિ, ‘પટ્ટિણિક્ખમિત્તા’ પ્રતિનિષ્ક્રમ્ય ‘જેણેવ પુસ્સરિણી’
 ધન્ય હૈં (જાવ ફલે) વે હી માતાઈ સપુણ્ય-પુણ્યસહિત હૈં, વે હી કૃતાર્થ હૈં, વે હી
 માતાઈ કૃતપુણ્ય હૈં, ઉન્હી માતાઓં કા જન્મ ઓર જીવન યોનો સમ્મલ હૈં (જાઓળ
 વિડલ અસળ ઇ ઉચક્ષ્ણઽવેતિ) જો વિપુલ પ્રમાણ મેં પ્રકાર કા આહાર તૈયાર કરવાતી
 હૈં ઓર (ઉચક્ષ્ણઽવિત્તા વહુહિ મિત્ત-જાવ પરિવુડાઓ) તૈયાર કાવા કર અપને
 મિત્રાદિ પરિજનોં કા મહિલાઓં કે સાથ પરિવૃત્ત હોકર (ત વિડલ અસળ ઇ સુર ચ ૫
 પુષ્પ જાવ મહાય પાટલિસડ ણયર મજ્ઝમજ્ઝેણ પટ્ટિણિક્ખમતિ) ઉત્ત તૈયાર કિયે
 હુવ અશન કો વિવિધ પ્રકાર કી ‘મદિરા કો એવ પુષ્પ, ગન્ધ, માલ્ય, વસ્ત્ર ઓર અલકાર
 કા લેનર પાટલિપટ્ટ નગર કે બીચોં-બીચ હોકર જો નિકલતી હૈં। (પટ્ટિણિક્ખમિત્તા
 જેણેવ પુસ્સરિણી તેણેવ ઉવાગચ્છતિ) ઓર નિકલ કર જહા પુસ્સરિણી હૈં વહા

અમ્મયાઓ) કે તે માતાઓ ધન્ય છે (જાવ ફલે) તેજ માતાઓ પુણ્યવત છે, તેજ
 કૃતાર્થ છે, તેજ માતાઓ કૃતપુણ્ય છે, તે માતાઓનો જન્મ અને જીવન બંને સફળ છે,
 (જાઓળ વિડલ અસળ ઇ ઉચક્ષ્ણઽવેતિ) જે પુષ્કળ પ્રમાણમાં ૪ પ્રકારના આહાર તૈયાર કરાવે
 છે, અને (ઉચક્ષ્ણઽવિત્તા વહુહિ મિત્ત જાવ પરિવુડાઓ) તૈયાર કરાવીને પોતાના મિત્રાદિ
 પરિજનોની સ્ત્રીઓની સાથે પરિવૃત્ત-વીંટળાઈને (ત વિડલ અસળ ઇ સુર ચ ૫ પુષ્પ જાવ
 મહાય પાટલિસડ ણયર મજ્ઝમજ્ઝેણ પટ્ટિણિક્ખમતિ) ત તૈયાર કરેલા ખોરાકને વિવિધ
 પ્રકારની મદિરા-દારૂ અને પુષ્પ, ગન્ધ માલા, વસ્ત્ર અલકારને લઈને-પાટલીખંડ નગરના
 વચ્ચે વચ્ચે ગન્તાથી નીકળે છે (પટ્ટિણિક્ખમિત્તા જેણેવ પુસ્સરિણી તેણેવ ઉવાગચ્છતિ)
 અને નીકળીને જ્યા પુસ્સરિણી છે ત્યા બાથ છે (ઉવાગચ્છિત્તા પુસ્સરિણિ ઓગાહતિ)

યત્રૈવ પુષ્કરિણી 'તેજેવરવાગચ્છતિ' તત્રૈવોપાગચ્છન્તિ, ઉપાંગત્ય પુષ્કરિણીમ્ 'ઓગાહેતિ' 'અવગાહન્તે, 'ઓગાહિતા' અવગાહ્ય 'ળહાયા' સ્નાતાઃ 'જાવ પાયચ્છિતાઓ' યાવત્-પ્રાપ્યથિતાઃ-કૃતંભૌતુકમદ્ગલપ્રાપ્યથિતાઃ 'તે' તત્ વિપુલમ્ અશનઃ અશનાદિ ચતુર્વિધમાહાર 'સુર ચ૧' સુરા ચ૫ 'બહુર્હિ' વહુમિઃ 'મિત્તળાઈ જાવ સદ્ધિ' મિત્રજ્ઞાતિ-યાવત્' । સાર્થ=મિત્રજ્ઞાતિસ્વજનસમ્વન્ધિપરિજનમહિલામિઃ સાર્થ 'આસાણતિ' ૪ આસ્વાદયન્તિ વિસ્વાદયન્તિ, પરિમાજયન્તિ, પરિમુઞ્જતે, આસાઈતા ૪' આસ્વાપ્ત, વિસ્વાપ્ત, પરિભાજ્ય, પરિમુજ્ય ચ 'દોહલ વિગેતિ' 'દોહલ વિનયન્તિ-પૂરયન્તીતિ । અનેન પૂર્વોક્તપ્રકારેણ 'સપેહેઈ' સપ્રસતે=ગદ્ગદતા માર્યા સ્વમનસિ વિચારયતિ, 'સપેહિતા' સપેક્ષ્ય,=વિચાર્ય 'કલ્લ જાવ જલતે' કલ્લયે યાવજ્જ્વલતિ=ભાગામિનિ દિવસે

જાતી હ । (ઉદાગચ્છિતા પુષ્કરિણી ઓગાહેતિ) જાંકર ઉસર્મ અવગાહન કરતી હ । (ઓગાહિતા ળહાયા જાવ પાયચ્છિતાઓ ત વિઝલ અસળઃ સુર ચ૫ વહુર્હિ મિત્તળાઈ જાવ સદ્ધિ આસાણતિ ૪) અવગાહન કર સ્નાન કરતી હેં ઓર કૌતુક, મગલ, એવ પ્રાપ્યથિત સે નિવૃત્ત હો ઉસ ચતુર્વિધ આહાર કો એવ વિવિધ પ્રકાર કો ઉસ મદિરા કો અપને મિત્રાદિ પરિજનો કો મહિલાઓ કં સાથ લાતી હેં, સ્વાદતી હેં, વિમત્ત કર, દુસરો કો દેતી હેં ઓર સ્વય મી ઉસકા પરિભોગ કરતી હેં । (આસાઈતા દોહલ વિગેતિ) ઇસ પ્રકાર આસ્વાદનાદિ ક્રિયાપૂર્વક જો માતાએં અપને દોહલે કો નિવૃત્તિ કરતી હેં વે ધન્યાતિ-ધન્ય, હેં (એવ સપેહેઈ) ઇમ પ્રકાર ઉસને વિચાર કિયા । (સપેહિતા) વિચાર કર કે વહ ફિર (કલ્લ) પ્રાત કાલ (જાવ જલતે) જવ સૂર્ય કો આમા ચારોં ઓર ફેલ જુકી બધને તેમા અવગાહન કરે છે (સ્નાન કરે છે-ડુબકી ભારે છે) (ઓગાહિતા ળહાયા જાવ પાયચ્છિતાઓ ત વિઝલ અસળઃ સુરચ ૫ વહુર્હિ મિત્તળાઈ જાવ સદ્ધિ આસાણતિ ૪) ડુબકી ભારી સ્ના । ડરી અને કૌતુક, મગલ અને પ્રાપ્યથિતથી નિવૃત્ત થઈ તે ચતુર્વિધ આહારને અને વિવિધ પ્રકારની મદિરાને પોતાના મિત્રાદિ પરિજનોની મહિલાઓ સાથે ખાય છે સ્વાદ લે છે ભાગ પાડીને ખીબને આપે છે અને પોતે પણ તેના પતિભોગ કરે છે (આસાઈતા દોહલ વિગેતિ) આ પ્રમાણે આસ્વાદનાદિ ક્રિયાપૂર્વક જે માતાઓ પોતાના દોહલા-(મનોગ્ય)ને પૂર્ણ કરે છે તે ધન્યાતિધન્ય છે (એવ સપેહેઈ) આ પ્રમાણે તેણે વિચાર કર્યો, (સપેહિતા) વિચાર કરીને ફરી તે (કલ્લ) પ્રાત કાલ (જાવ જલતે) બધારે સૂર્યના કિરણો આરેય બાણ્ય ફેલાઈ ગયા છે ત્યારે (જેણે સાગરવત્તે

સૂર્યોદયે મતિ 'જેણેવ' યત્રેવ સાગરદત્તઃ સાર્થવાહઃ 'તેણેવ' તત્રેવ ઉપાગચ્છતિ,
 ઉપાગત્ય સાગરદત્ત સાર્થવાહમેયમવાદીત્—'ધન્નાઓ ન તાઓ' ધન્યાઃ સ્વલુ તા અમ્ભાઃ
 પૂર્વોક્તવત્—યા સ્વદોહદ 'વિણેતિ' વિનયન્તિ 'ત' તત્=તસ્માત્ કારણાત્ 'ઇચ્છામિ ન'
 ઇચ્છામિ સ્વલુ 'જાવ' યાવત્—પૂર્વવર્ગિતવદેવ અહમપિ સ્વદોહદ 'વિણિત્તણ' વિનેતુ=
 પૂરયિતુમિચ્છામીતિ પૂર્વેણ સમ્યગ્ન્ય । 'તણ ન સે' તતઃ સ્વલુ સ સાગરદત્ત સાર્થવાહઃ
 ગદ્ગદત્તાયાઃ ભાર્યાયા 'ણમદ્ઠ' एतमर्थ=દોહદપૂરણરૂપમ્ 'અણુજાણઈ' અનુજાનાતિ=
 અનુમોદતે 'ઓમ્' इति स्वीकरोति । તત સ્વલુ સા ગદ્ગદત્તા ભાર્યા સાગરદત્તેન
 સાર્થવાહેન અભ્યનુજ્ઞાતા સતી વિપુલમશન પાન શાચ શ્વાચ 'ઉવ્વલ્લડાવેઈ'
 ઉપસ્કારયતિ, 'ઉવ્વલ્લડાવિત્તા' ઉપસ્કાર્ય 'ત' તવ વિપુલમશનઃ 'સુરવૅ' સુરા ચૅ

તવ (જેણેવ સાગરદત્તે તેણેવ ઉપાગચ્છઈ) ઊઠ કર જહાં અપને પતિ, સાગરદત્ત
 થે વહા પહ્ણંતી । (ઉપાગચ્છિત્તા સાગરદત્ત સત્યવાહ એવ બયાસી) પહ્ણંતે હી ઉસને
 સાગરદત્ત સેઠ સે ઇસ પ્રકાર કહા (ધણ્ણાઓ ન તાઓ જાવ વિણેતિ) વે માતાએ
 ધન્ય હૈં જો ઇસર પ્રકાર સે અપને દોહલે કો પૂર્ણ કરતી હૈં, 'દોહલે કી પૂર્તિ કે લિયે
 ઇસને જો કુઠ માવનાએ અપને મન મેં પટવિત કી થી, વે સવકી સવ સાગરદત્ત કો
 કહ સુનાઈ । (ત ઇચ્છામિ ન જાવ વિણિત્તણ) ઇસ લિયે મેં મી આપ કી આજ્ઞા પાકર
 ઇસી ઉપાય સે અપને ઉત્તમ્મ દોહલે કી પૂર્તિ કરનાં ચાહતી હૈં । (તણ ન સે સાગરદત્તે
 સત્યવાહે ગદ્ગદત્તાણ ભારિયાણ ણમદ્ઠ અણુજાણઈ) સાગરદત્ત સાર્થવાહેને અપની
 પત્ની ગદ્ગદત્તા કે કથિત ઇસ અભિપ્રાય કો સુનકર સ્વીકાર કર લિયા (તણ ન સા
 ગદ્ગદત્તા ભારિયા સાગરદત્તેણ સત્યવાહેણ અભ્મણ્ણાયા સમાણી વિહલ અસણઃ

તેણેવ ઉપાગચ્છઈ) ઊઠીને બધા પોતાના પતિ સાગરદત્ત હતા ત્યા પહોંચી, (ઉપાગચ્છિત્તા
 સાગરદત્ત સત્યવાહ એવ બયાસી) પહોંચતાની સાથેજ તેણે સાગરદત્ત થેઠને આ પ્રમાણે
 કહ્યું (ધણ્ણાઓ ન તાઓ જાવ વિણેતિ) તે માતાએ ધન્ય છે એ આ પ્રમાણે પોતાના
 દોહલા-મનોરથને પૂર્ણ કરે છે દોહલાની પૂર્તિ માટે તેણે એ કાઈ ભાવનાઓ પોતાના
 મનમાં ખીલવી હતી તે તમામ સાગરદત્ત પાસે કહી સંભળાવી (ત ઇચ્છામિ ન જાવ
 વિણિત્તણ) એ માટે હું પણ આપની આજ્ઞા મેળવીને આ ઉપાયથી મને ઉદ્ધારવેલા
 દોહલાની-મનોરથની પૂર્તિ કરવા આહુ છું (તણ ન સે સાગરદત્તે સત્યવાહે ગદ્ગદત્તાણ
 ભારિયાણ ણમદ્ઠ અણુજાણઈ) સાગરદત્ત સાર્થવાહે પોતાની પત્ની ગદ્ગદત્તાએ કહેલા
 અભિપ્રાયને સાંભળીને તે અભિપ્રાયનો સ્વીકાર કર્યો, (તણ ન સા ગદ્ગદત્તા ભારિયા
 સાગરદત્તેણ સત્યવાહેણ અભ્મણ્ણાયા સમાણી વિહલ અસણઃ) ઉવ્વલ્લડાવેઈ) પતિએ

‘सुबहुपुष्प०’ सुबहुपुष्पगन्धमाल्यालङ्कार ‘परिगिण्हावेइ’ परिग्राहयति, परिग्राह्य
‘बहुहिं’ बहुभिः ‘जाव’ यावत्-मित्रज्ञातिस्वजनसम्बन्धिपरिजनमहिलाभिः
परिवृता यत्रैव पुष्करिणी । तत्रैवोपाव्रज्यति । ‘उपागत्य’, पुष्करिणी-
मवगाहते, अवगाह्य ‘ण्हाया’ जाव पर्याच्छिता’ स्नाता ‘कृतबलिकर्मा
कृतकौतुकमङ्गलप्रायश्चित्ता’ ‘पुष्करिणीभो पञ्चुत्तइ’ पुष्करणीतः मत्पुत्ररति=बहिर्नि-
स्सरति । ‘तए ण’ ततः खलु ‘ताओ’ ता ‘मित्त जाव महिलाओ’ मित्रज्ञातिस्वजन-
सम्बन्धिपरिजनमहिलाः ‘गगदत्तसत्थवाहिं’ गङ्गदत्ता सार्यवाहीं ‘सन्वालकारविभूतियं
क’ति’ सर्वालङ्कारविभूषितां=बलालङ्कारपरिमण्डिता कुर्वन्ति । ‘तए ण सा’ ततः
खलु सा गङ्गदत्ता भार्या ‘ताहिं’ तामि=पूर्वोक्ताभिः ‘मित्तजाव’ मित्रयावत्-मित्रज्ञाति-

उदुम्बरदत्तावेइ) पति द्वारा अपना अभिप्राय स्वीकृत जान कर-अथवा पति द्वारा अनुमोदित
होकर उस गङ्गदत्ताने विपुल मात्रा में ४ प्रकार का आहार पकवाया (उदुम्बरदत्तावेइ
त विडल असण ४ सुर च सुबहुपुष्प० परिगिण्हावेइ) पकवा कर उन चारों प्रकार
के आहार को, नाना प्रकार की मदिरा को, एव पुष्प गन्ध माला अलङ्कार आदि को साथ
में लिया (परिगिण्हावेइ बहुहिं जाव परिखुडा जेणेव पुष्करिणी तेणेव उवाग-
च्छइ) साथ में लेकर फिर वह अनेक मित्रादि-परिजनों की महिलाओं के साथ
पवित्र हो कर पुष्करिणी पर आई। आकर उसने उनके साथ वहा स्नान किया।
कोए आदि प्राणियों को अन्नादि देने रूप बलि कर्म किया। कौतुक, मङ्गल मपीतिलकादि
किया और बाहर आई। (तए ण ताओ मित्त जाव महिलाओ गङ्गदत्त सत्थवाहिं

पौताना अलिप्रायने श्रीका० कथीं ते पात जालीने अथवा पतिनं अनुमोदिन भट्यु तेथी
ते गङ्गदत्ताये पुष्कण प्रभावभा आर प्रकाशना आक्षार बनाया, (उदुम्बरदत्तावेइ) त
विडल असण ४ सुरच सुबहुपुष्प० परिगिण्हावेइ) बनावीने ते आ० प्रकारना आक्षारने,
नाना प्रकारनी महिगओने, पुष्प, गन्ध, आदि अवकाशदिने साथे लीधा (परिगिण्हावेइ) साथे
बहुहिं जाव परिखुडा जेणेव पुष्करिणी तेणेव उवागच्छइ) साथे लडने ते श्री अनेक
मित्रादि पण्डितानी श्रीओ साथे विटलने ते पुष्करिणीना कडे आवी अने मोना साथे
तेले स्नान कथुं, कागडा आदि प्राणीओने अन्नादि आणीने बलिकर्म कथुं, कौतुक,
मङ्गल मपीतिलकादि कथुं, अने अक्षार आवी (तए ण ताओ मित्तजाव महिलाओ गङ्गदत्त

सूर्योदये मति 'जेणेव' यत्रैव सागरदत्तः सार्थवाहः 'तेणेव' तत्रैव उपागच्छति,
 उपागत्य सागरदत्त सार्थवाहमेवमवादीत्—'धन्नाओ ण ताओ' धन्याः खलु ता अम्माः
 पूर्वोक्तवत्—या स्वदोहद 'विणेंति' विनयन्ति 'त' तत्=तस्मात् कारणात् 'इच्छामि ण'
 इच्छामि खलु 'जाव' यावत्—पूर्ववर्णितवदेव अहमपि स्वदोहद 'विणित्तए' विनित्तु=
 पूरयितुमिच्छामीति, पूर्वैण सम्मन्थ'। 'तए ण से' तत्. खलु स सागरदत्त' सार्थवाहः
 गगदत्तायाः भार्यायाः 'एयमट्ठ' एतमर्थ=दोहदपूरणरूपम् 'अणुजाणइ' अनुजानाति=
 अनुमोदते 'ओम्' इति स्वीकरोति । ततः खलु सा गगदत्ता भार्या सागरदत्तेन
 सार्थवाहेन अभ्यनुज्ञाता सती विपुलमशन पान खाद्य स्वाद्य 'उक्खडवेइ'
 उपस्कारयति, 'उक्खडवावित्ता' उपस्कार्य 'त' तत् विपुलमशनं 'सुरचए' सुरा च

तम (जेणेव सागरदत्ते तेणेव उपागच्छइ) उठ कर जहा अपने, पति सागरदत्त
 थे वहा पहुँची । (उपागच्छित्ता सागरदत्त सत्यवाह एव व्यासी) पहुँचते ही उसने
 सागरदत्त सेठ से इस प्रकार कहा (धन्नाओ ण ताओ जाव विणेति) वे 'माताए'
 धन्य हैं जो इसर प्रकार से अपने दोहले को पूर्ण करती हैं, दोहले की पूर्ति के लिये
 इतने जो कुछ भावनाएँ अपने मन में परवित की थीं, वे सबकी सब सागरदत्त को
 कह सुनाई । (त इच्छामि ण जाव विणित्तए) इस लिये मैं भी आप की आज्ञा पाकर
 इसी उपाय से अपने उन्मूत दोहले की पूर्ति करना चाहती हूँ । (तए ण से सागरदत्ते
 सत्यवाहे गगदत्ताए भारियाए एयमट्ठ अणुजाणइ) सागरदत्त सार्थवाहे अपनी
 पत्नी गगदत्ता के कथित इस अभिप्राय को सुनकर स्वीकार कर लिया (तए ण सा
 गगदत्ता भारिया सागरदत्तेण सत्यवाहेण अब्भणुण्णाया समाणी विउल असणं)

तेणेव उपागच्छइ) उठीने ल्या पीताना पति सागरदत्त डता त्या पडोयी, (उपागच्छित्ता
 सागरदत्त सत्यवाह एव व्यासी) पडोयतानी साथे तेणे सागरदत्त शेठने आ प्रभावे
 कहु (धन्नाओ ण ताओ जाव विणेति) ते आताओ धन्य छ ने आ प्रभावे पीताना
 दोहवा-भनोयथने पूरु करे छ दोहवाणी पूर्ति भाटे तेणे ने कथ, आपताओ पीताना
 मनभा भीक्षणी डती ते तमाभ सागरदत्त पासे कही सलणारी (त इच्छामि ण जाव
 विणित्तए) ओ भाटे हु पख आपनी आज्ञा भेणीने आ उपायथी 'भने उक्खवेवा
 दोहवाणी-भनोयथनी पूर्ति करवा आहु छ (तए ण से सागरदत्ते सत्यवाहे गगदत्ताए
 भारियाए एयमट्ठ अणुजाणइ) सागरदत्त सार्थवाहे पीतानी, पत्नी गगदत्ताओ कहेवा
 अलिप्रायने साभणीने ते अलिप्रायने स्वीकार करी, (तए ण सा गगदत्ता भारिया
 सागरदत्तेण सत्यवाहेण अब्भणुण्णाया समाणी विउल असणं) उक्खडवावेइ) पतिओ

पुण्याण' नवसु मासेषु बहुमतिपूर्णेपु=सर्वथा पूर्णेपु=सार्द्धसप्तदिवसाधिकेषु नवसु मासेषु - गतेष्वित्यर्थः, 'जाव', यावत्, 'दारक' पयाया' प्रजनितवती 'ठिड जाव णामे' स्थितियावत् - नाम, स्थितिपतिता कुरुक्रमागता दाशाहिक-महोत्सवक्रिया कृत्वा मातापितरौ, तस्य नाम - कुरुतः 'जम्हा, ण' यस्मात्खलु 'अम्ह' अस्माकम् 'इमे दारए' अय दारकः 'उवरदत्तस्स जक्खस्स' उदुम्बरदत्तस्य यक्षस्य 'उवयाइयलद्धए' उपयाचितलब्धकः=आराधनया प्राप्त 'त होउ ण' तस्माद् भवतु खलु 'इमे दारए' अयं दारकः 'उवरदत्ते णामेण' उदुम्बरदत्तो नाम्ना । 'तए ण से' तत् खलु स उदुम्बरदत्तो दारकः 'पच्चवाईपरिग्हिए' पञ्चधात्रीपरिगृहीतः= पञ्चधात्रीभिः परिपालितः 'जाव' यावत् 'परिवट्ठइ' परिवर्धते=मुखेन वृद्धिं प्राप्नोति ॥ सू० ८ ॥

पयाया ठिड जाव णामे जम्हा ण अम्ह इमे दारए, उवरदत्तस्स जक्खस्स उवया-इयलद्धए) गर्भ जन पूरे नौमास का हो गया-नौमास सहित॥ दिन जब, अधिक हो गये, तब उसने पुत्र को जन्म दिया । अपने कुलक्रम से चली आई, दशाहिक महोत्सव-क्रिया कर मातापिताने उसका नाम इस ख्याल से कि यह, हमें, उदुम्बर, यक्ष की आराधना से प्राप्त हुआ है (त होउ ण इमे दारए उवरदत्ते णामेण) इस लिये इस बच्चे का "उदुम्बरदत्त" ऐसा नाम होओ । (तए ण से उदुम्बरदत्ते 'दारए पच्चवाई-परिग्हिए जाव परिवट्ठइ) नाम-सत्कार के पश्चात् अब वह उदुम्बरदत्त दारक पाच धाय माताओं से परिगृहीत होता हुआ आनन्द पूर्वक वृद्धि को प्राप्त होने लगा । भावार्थ स्पष्ट है ॥ सू० ८ ॥

ठिड जव णामे जम्हा ण अम्ह इमे दारए उवरदत्तस्स जक्खस्स उवयाइयलद्धए) गर्भ-जन्मादे नव मासने पूरे थर्ह गयो-नव मास सहित साक्षात् जा दिवस न्यादे वधारे गया त्यादे तोछे पुत्रने जन्म आय्यो, पोताना कुवायार प्रभाळे आली आवती दशमे दिवसे धनारी महोत्सव क्रिया करीने मातापिताये ते जाणकुनु नाम ये लक्ष्मी राख्यु ठे आ पुत्र भने उदुम्बर यक्षणी आराधनाथी प्राप्त थयो ठे (त होउ ण इमे दारए उवरदत्ते णामेण) ते भाटे आ जाणकुनु नाम 'उदुम्बरदत्त' ये नाम राख्यु ठे (तए ण से उवरदत्ते दारए पच्चवाईपरिग्हिए जाव परिवट्ठइ) नाम सत्कार पडी छवे ते उदुम्बरदत्त जाणक पाच धाय माताओथी परिगृहीत (परिपालित) गनीने आनन्दपूर्वक मोटे थवा लाये भावार्थ स्पष्ट ठे ॥ सू० ८ ॥

સ્વજનસમ્વન્ધિપરિજનમહિલાभिः 'अण्णादि बहुहि', अन्याभिर्बहुभिः नगरमहिलाभिः सार्धं 'त' तत् गृहादानीत् 'असण४' अशन, पान खाद्य स्वाद्य सुरा च 'आसाएमाणी४' आस्वादयन्ती विस्वादयन्ती, परिभाजयन्ती, परिभुज्यती 'नेहल' दोहद 'विणेइ' विनयति=पूरयति, 'विणिता' विनीय=परिपूर्य 'जामेव दिसि पाउम्भूया' यस्या दिशः मादुर्भता, 'तामेव दिसि पडिगया' तामेव दिशः प्रतिगता=गृह, प्रति निवृत्तेत्यर्थः । 'तए ण सा' ततः खलु सा गगदत्ता भार्या 'पसत्थदोहला५' पशस्तदोहदा=मम्पूर्ण-दोहदवती५ 'त गम्भ' त गर्भे 'सुहसुहेण' सुखसुखेन=सुखपुत्रक 'परिवहइ' परिवहति=धारयति । 'तए ण सा' ततः खलु सा, गगदत्ता भार्या 'णवण्ह मासाण बहुपडि-

सञ्चालकारविभूसिय करेति) फिर उस, गगदत्ता सेठानी को । माथ की, मित्रादि-परिजनों की महिलाओंने मिल कर समस्त अलङ्कारों से विभूषित किया (तए ण सा गगदत्ता भारिया ताहि मित्त जाव अण्णाहि बहुहि णयरमहिलाहि सद्धि त विउल असण४ सुर च५ आसाएमाणी४ दोहल विणेइ) पश्चात् उस, गगदत्ता भार्याने उन मित्रादि-परिजनों की एव अनेक अन्य नगरनियांसी जनों की महिलाओं के साथ१ उस विपुल अशन पान आदि का एव अनेक प्रकार की मदिरा का आसेवन किया और अपने दोहद की पूर्ति की । (विणिता जामेव दिसि पाउम्भूया तामेव दिसि पडिगया) इस प्रकार वह अपने दोहद की पूर्ति कर जहा से आई वहा वापिस गई । (तए ण सा गगदत्ता भारिया पसत्थदोहला५ त गम्भ सुहसुहेण परिवहइ) इस रीति से दोहद के संपन्न होने पर उस गगदत्ताने उस अपने गर्भ को आनन्द के साथ धारण किया । (तए ण सा गगदत्ता भारिया णवण्ह मासाण जाव दारय

સત્થવાહિ સચ્ચાલકાર-વિભૂસિય કરેતિ) પછી તે ગગદત્તા સેઠાણીને તેમની મિત્રાદિ પરિજનોની સ્ત્રીઓએ મલીને તમામ અલંકારોથી વિભૂષિત કરી (તए ण सा गगदत्ता भारिया ताहि मित्त जाव अण्णाहि बहुहि णयरमहिलाहि सद्धि त विउल असण४ सुर च५ आसाएमाणी४ दोहल विणेइ) પછી તે ગગદત્તા સ્ત્રી તે મિત્રાદિ પરિજનોની અને અન્ય નગરવાસીઓની સ્ત્રીઓની સાથે મલી તે પુષ્કળ અશન-પાન આદિને અને અન્ય પ્રકારની મદિરાઓનું આસેવન કર્યું અને પોતાના દોહદની પૂર્તિ કરી, (વિણિતા જામેવ દિસિ પાઉમ્ભૂયા તામેવ દિસિ પડિગયા) આ પ્રમાણે, પોતાના, દોહદાની પૂર્તિ કરીને જ્યાંથી આવી હતી ત્યાં પાછી ગઈ (तए ण सा गगदत्ता भारिया पसत्थदोहला५ त गम्भ सुहसुहेण परिवहइ) આ પ્રમાણે દોહદ પૂર્ણ થતા તે ગગદત્તાએ પોતાના ગર્ભને આનંદથી ધારણ કર્યો (तए ण सा गगदत्ता भारिया णवण्ह मासाण जाव दारय

स उदुम्बरदत्तो दारकः 'निच्छूदे' निसिप्त = स्वकाद् गृहाद् निष्कासितः 'जहा-
उज्जिष्य' यथा उज्जितक = उज्जितकवत् । ततः खलु स उदुम्बरदत्तो दारक
स्वकाद् गृहान्निःसृतः सन् पाटलिपण्डे नगरे शृङ्गाटकनिकचतुष्कचत्वरमठापय-
पथेषु परिभ्रमति ।

'तए ण तस्स उरदत्तस्स' इत्यादि । 'तए ण तस्स' ततः खलु तस्य
उदुम्बरदत्तस्य दारकस्य 'अण्णया कयाइ' अन्यदा उदाचित् 'सगीगसि' शरीरे
'जमसमममेव' यमरुसमममेव = युगपदेव 'सोलस' षोडश 'रोगायका' रोगातङ्का = रोगा =
कासादयः, आतङ्का = उदररुजादयः 'पाउभूया' प्रादुर्भूताः, 'त जहा' तत्रथा-ते
यथा-तेषां नामान्याह- 'सामे' श्वास १ 'कासे' कासः २ 'जाव' यावत् 'कोडे' कुण्ठ १६ ।

वहा के राजपुरखों न उदुम्बरदत्त को चाल-चलन से भ्रष्ट होने के कारण (जहा उज्जिष्यए)
पूर्व में वर्णित उज्जित दाक की तरह घर से बाहर निकाल दिया । (तए ण तस्स
उरदत्तस्स दारगस्स अण्णया कयाइ सरीरगसि जमसमममेव सोलस रोगायका
पाउभूया) घर से बाहर निकाला गया उदुम्बरदत्त पाटलिपण्ड नगर में शृङ्गाटक, त्रिक,
चतुर्क, चत्वार और महापथ, इन में लाजारिस-अवाग की तरह इतस्ततः घूमता फिरता
और चरित्रभ्रष्ट बन गया । भक्ष्याभक्ष्य, गम्यागम्य आदि के विवेक से निलकुल
विहीन हो गया । स्वच्छ प्रवृत्तिशाली होने से एव अगम्य के साथ गमन करने से
इसके शरीर में एक ही साथ १६ प्रकार के रोग और आतक उत्पन्न हुए । (त जहा)-जैसे
(सासे कासे जाव कोडे) श्वास, कास से लगा कर कोठ तक । (तए ण से उरदत्ते

त्याना राजपुरखेअ उदुमरदत्तनी आस-अवगत भ्रष्ट होवाना वारखे (जहा उज्जिष्यए)
उज्जित दाकनी प्रभाखे ध थी भडा कडी भूथे, (तए ण तस्स उरदत्तस्स दारगस्स
अण्णया कयाइ सरीरगसि जमसमममेव सोलस रागायका पाउभूया) ध थी भडा
कडी भूथे ते उदुमरदत्त पाटलीपठ नगरमा शृङ्गाटक, त्रिक, चतुर्क अत्व अने
महापथ, तेमा लावारिस-अवाग विनाना देहीआण भाखस प्रभाखे रधवाथे यध आम-तेम
धुभतो-क्षतो अने आग्नि भ्रष्ट भनी गथे भक्ष्या-भक्ष्य, गम्यागम्य विवेकथी अेकदम
रहित भनी गथे-अवच्छेदी प्रवृत्तिवाणे भनवाथी अगम्यनी साथे गमन कवाथी तेमा
शरीरमा अेक साथे मोण १६ प्रकारमा रोगे अने आतडे उत्पन्न थया (तजहा सामे
कासे जाव कोडे) श्वास कासथी भाडीने डोढ सुधी (तए ण से उरदत्ते दारए सोलसहि

मूलम्—सू० ९

तए ण से सागरदत्ते सत्यवाहे जहा विजयमित्ते, कालधम्मणा सजुत्ते। गगदत्तावि। उवरदत्ते निच्छूटे जहा उज्झियए। तए ण तस्स उवरदत्तस्स दारगस्स अणया कयाइ सरीरगसि जमगसमगमेव सोलस रोगायका पाउम्भूया, तजहा—सासे१ कासे२ जाव कोटे। तए ण से उवरदत्ते दारए सोलसहि रोगायकेहि अभिभूए समाणे सद्धियहत्थ जाव विहरइ। एव खलु गोयमा। उवरदत्ते दारए पुरापुराणाण जाव पच्चणुम्मवमाणे विहरइ ॥ सू० ९ ॥

टीका—सू० ९

‘तए ण से’ इत्यादि।

‘तए ण से’ ततःखलु स सागरदत्त सार्थवाहः ‘जहा विजयमित्ते’ यथा विजयमित्रः=अत्रैव द्वितीयाध्ययनोक्तविजयमित्रसार्थवाहवत्—लवण—समुद्रमध्ये ‘कालधम्मणा सजुत्ते’ कालधर्मेण सयुक्तो जातः—मृत इत्यर्थः, ‘गगदत्ता वि’ गगदत्तापि=सागरदत्तास्य भार्या गगदत्तापि लक्ष्मीविनाश पोतविनाश पतिमरण चानुचिन्तयन्तीर कालधर्मेण सयुक्ता जाता=मृता। ‘उवरदत्ते’ स

‘तए ण से सागरदत्ते सत्यवाहे’ इत्यादि।

(तए ण से सागरदत्ते सत्यवाहे) किसी एक समय की—बात है कि वह सागरदत्त सार्थवाह (जहा विजयमित्ते) द्वितीय अध्ययन में वर्णित विजयमित्र सार्थवाह की तरह (कालधम्मणा सजुत्ते) लवण समुद्र में डूब कर मर गया। (गगदत्तावि) गगदत्ता भी अपने पति का अचानक मरण सुन कर एव जहाज के लवण समुद्र में डूब जाने से समस्त लक्ष्मी का विनाश जान कर दुःखित हो मर गई (उवरदत्ते निच्छूटे)

‘तए ण से सागरदत्ते सत्यवाहे’ (इत्यादि)

(तए ण से सागरदत्ते सत्यवाहे) डोढ झेक सभयनी बात छे के ते सागरदत्त सार्थवाहे (जहा विजयमित्ते) भील अध्ययनभा वरिष्ठित विजयमित्र सार्थवाह प्रभाए (कालधम्मणा सजुत्ते) लवण समुद्रभा इणीने भरण पाये, (गगदत्तावि) गगदत्ता पण पोताना पतिनु अयानक मृत्यु सामणीने तथा लवण समुद्रभा वडाए इमी जवाथी तभाअ लक्ष्मीने नाथ थर गये जालीने दु भीन, थरने भरण पाभी (उवरदत्ते निच्छूटे)

टीका—मृ० १०

गौतमः पृच्छति—‘से ण’ इत्यादि ।

‘से ण’ सा खलु उदुम्बरदत्तो दारकः कालमासे कालं कृत्वा ‘कहि-
गच्छिहि’ कुत्र गमिष्यति ‘कहि उवज्जिहि’ कुत्रोत्पत्स्यते ? । भगवानाह—‘गोयमा’
इत्यादि । हे गौतम ! उदुम्बरदत्तो दारकः ‘वावत्ति वासाड’ द्विसप्तति वर्षाणि=
द्विसप्ततिवर्षपरिमित ‘परमाउय’ परमायुष्कम्=उत्कृष्टमायु पालयित्वा कालमासे
कालं कृत्वा ‘इमीसे’ अस्या ‘रयणप्पमाए पुट्ठीए’ रत्नप्रभाया पृथिव्याम् उत्सर्पण
एकसागरोपमस्थितिकेषु नैरयिकेषु ‘णेइयत्ताए’ नैरयिकतया ‘उवज्जिहि’
उत्पत्स्यते । ‘ससारो’ ससार=भवाद् भवान्तरे भ्रमणम्, ‘तहेव’ तथैव=मृगा-

‘से ण उवरदत्ते दारए०’ इत्यादि ।

गौतम पृच्छते है—(से ण उवरदत्ते दारए) हे भन्त ! यह उदुम्बरदत्त दारक
(कालमासे कालं किञ्चा) काल मास में काल का (कहि गच्छिहि उवज्जिहि)
कहा जायगा ? और कहा उत्पन्न होगा ? इस प्रकार गौतम का प्रश्न सुनकर भगवाने कहा
(गोयमा उवरदत्ते दारए वावत्ति वासाड परमाउय पालित्ता कालमासे कालं
किञ्चा) गौतम ! यह उदुम्बरदत्त दारक अपनी ७२ वर्ष की उत्कृष्ट आयु को समाप्त कर
काल के अवसर मर कर (इमीसे रयण० णेरइयत्ताए उवज्जिहि ससारो तहेव)
प्रथम पृथिवी में सागर की उत्कृष्ट स्थितिवाले नरक में नागकी की पयाय से उत्पन्न
होगा । इसका भव से भवान्तर भ्रमण मृगापुत्र की तरह ही सम्पन्ना चारिये । यह

“से ण उवरदत्ते दारए” इत्यादि

गौतम पृच्छे छे डे छे ७८१ ! (से ण उवरदत्ते दारए) ते उदुम्बरदत्त दारक
(कालमास कालं किञ्चा) भण्युं समये भण्युं पाणीने (कहि गच्छिहि कहि उवज्जिहि)
क्या जगें ? आने क्या उत्पन्न थरे ? आ भगवानो गौतमनो प्रश्न साधगीने लगवाने
छे (गोयमा उवरदत्ते दारए वावत्ति वासाड परमाउय पालित्ता कालमासे कालं किञ्चा)
हे गौतम ! ते उदुम्बरदत्त दारक पोतानी ७२ ओडोते वर्षानी उत्कृष्ट आयुध्य पृथ्वी नीने
भण्युं समये भण्युं पाणीने (इमीसे रयण० णेरइयत्ताए उवज्जिहि ससारो तहेव)
प्रथम-पडेली पृथिवीमा ओक १ सागानी उत्कृष्ट स्थितिवाणा नरकमा नाडी धवनी
पर्यायथी उत्पन्न थरे, तेनु ओक अवभाथी नीला धवनु परिभ्रमयु मृगापुत्रना प्रभाछे

‘તપ્ત ણ સે’ તત્તઃ સ્વલ્પ સ ઉદુમ્બરદત્તો દારકઃ ‘સોલ્મહિ’ ષોદશભિઃ ‘ગેગાયકેહિ’ રોગાત્કૈઃ ‘અભિભૂષ સમાણે’ અભિભૂતઃ સન્ ‘સદિયહત્ય જાવ’ શટિતહસ્ત યાવત્-શટિતહસ્તાદ્ગુલિક, શટિતપાદાદ્ગુલિક’, इत्यादि सर्व पूर्ववद् विज्ञेयम्, यावद् भिक्षावृत्तिं कुर्वन् ‘विहरइ’ विहरति । भगवान् कथयति-‘एव खलु’ इत्यादि । ‘एव खलु गोयमा’ एव खलु हे गौतम ! ‘उवरदत्ते दारण’ उदुम्बरदत्तो दारकः ‘पुरापुराणाण’ पुरापुरातनाना=पूर्वभयकृताना ‘जाव’ यावत्-कर्मणा पापक फल-वृत्तिविशेष ‘पञ्चणुभवमाणे’ प्रत्यनुभवन् ‘विहरइ’ विहरति ॥ सू० ९ ॥

મૂલમ્—સુ० ૧૦

સે ણ ઉવરદત્તે દારણ કાલમાસે કાલ કિન્ચા કહિં ગન્ઝિહિડ કહિં ઉવવજ્ઞિહિડ ? ગોયમા ! ઉવરદત્તે દારણ યાવત્તરિં તાસાઈ પરમાઉય પાલિત્તા કાલમાસે કાલ કિન્ચા ઇમીસે રયણ૦ જેરડયત્તાણ ઉવવજ્ઞિહિડ, સસારો તહેવ જાવ પુઢવીસુ । તઓ હત્થિગાઝરે ણયરે કુદ્ધુડત્તાણ પન્ચાયાહિડ, જાયમિત્તે ચેવ ગોઢિલ્લવઢિણ તત્થેવ હત્થિગાઝરે ણયરે સેઢ્ઠિકુરુસિ ઉવવજ્ઞિહિડ, વોહિં, સોહમ્મે કપ્પે મહાવિદેહે તાસે સિઝ્ઞિહિડ । નિલ્લેવો ॥ મૂ० ૧૦ ॥

॥ સત્તમ અજ્ઞયણ સમત્ત ॥ ૭ ॥

દારણ સોલસહિં રોગાયકેહિં અભિભૂષ સમાણે) इस प्रकार श्वास कास से लगाकर थोड़ा तब के १६ प्रकार के रोग और आतकों से व्याप्त वह उदुम्बरदत्त (सदियहत्थ जाव विहरइ) अग उपागो से विहीन बना हुआ, जैसा कि इसी अध्ययन में द्वितीय सूत्र में कहा गया है, घर घर भीख मागता फिर रहा है ।

भगवान् कहते हैं कि—(एव खलु गोयमा) हे गौतम ! इस प्रकार (उवरदत्ते दारण पुरापुराणाण जाव पञ्चणुभवमाणे विहरइ) यह उदुम्बरदत्त दाक अपने पूर्वोपार्जित अनेकविध पापकर्मों का फल भोग रहा है । भावार्थ स्पष्ट है ॥ सू० ६ ॥

રોગાયકેહિં અભિભૂષ સમાણે) આ પ્રભાવે શ્વાસ-કાસથી લાઇને કોઠ સુધીના સોળ પ્રકારના રોગ અને આતક પીડિત તે ઉદુમ્બરદત્ત (સદિયહત્ય જાવ વિહરइ) અગ-ઉપાગોથી રહિત બનીને બેવી રીતે આ અવ્યયનના ધીબ સૂત્રમા કહેલ છે તેમ ઘે-ઘેર ભીખ માગતો ફરતો હતો, ભગવાન કહે છે કે (एव खलु गोयमा) હે ગૌતમ ! આ પ્રભાવે (उवरदत्ते दारण पुरापुराणाण जाव पञ्चणुभवमाणे विहरइ) તે ઉદુમ્બરદત્ત દારક પોતાના પૂર્વોપાર્જિત અનેક પ્રકારના પાપ કર્મોના ફળને ભોગવી રહ્યો છે ભાવાર્થ સ્પષ્ટ છે ॥ સુ० ૯ ॥

टीका—मू० १०

गौतमः पञ्चति—‘से ण’ इत्यादि ।

‘से ण’ स खलु उदुम्बरदत्तो दारकः कालमासे कालं कृत्वा ‘कर्हि-
गच्छहिइ’ कुत्र गमिष्यति ‘कर्हि उपवज्जिहिइ’ कुत्रोत्पत्स्यते ? । भगवानाह—‘गोयमा’
इत्यादि । हे गौतम ! उदुम्बरदत्तो दारकः, ‘धावसाणि वासाड’ द्विसप्ततिं वर्षाणि=
द्विसप्ततिवर्षपरिमितं ‘परमाउय’ परमायुष्कम्=उत्कृष्टमायुः पालयित्वा कालमासे
कालं कृत्वा ‘इमीसे’ अस्या ‘ग्यणप्पमाए पुट्ठीण’ रत्नप्रभाया पृथिव्याम् उत्कर्षेण
एकसागरोपमस्थितिकेषु नैरयिकेषु ‘जेरडयत्ताए’ नैरयिकृतया ‘उपवज्जिहिइ’
उत्पत्स्यते । ‘ससारो’ ससार=भवाद् भवान्तरे भ्रमणम्, ‘तहेव’ तत्रैव=मृगा-

‘से ण उग्रदत्ते दारणं’ इत्यादि ।

गौतम पूछते हैं—(से ण उवरदत्ते दारण) हे भद्रन्त ! यह उदुमरत्त दारक (कालमासे काल किच्चा) काल मास में काल का (कहिं गच्छिहिइ उववज्जिहिइ) कहा जायगा ? और कहा उत्पन्न होगा ? इस प्रकार गौतम का प्रश्न सुनकर भगवान्ने कहा (गोयमा उवरदत्ते दारण वायत्तर्हि वासाइ परमाउय पालित्ता कालमासे काल किच्चा) गौतम ! यह उदुमरत्त दारक अपनी ७२ वर्ष की उत्कृष्ट आयु को समाप्त कर काल के अवसर मर कर (इमीसे रयण० णेरट्टयत्ताए उववज्जिहिइ ससारो तहेव) प्रथम पृथिवी में १ सागर की उत्कृष्ट स्थितिवाले नरक में नारकी की पयाय से उत्पन्न होगा । इसका भव से भवान्तर भ्रमण मृगापुत्र की तरह ही सम्पन्ना चाहिये । यह

“સે ણ ઉચ્ચદત્તે દારણ” ઇત્યાદિ

ગૌતમ પૂછે છે કે હે બદ્ધ ! (સે જ ઉચ્ચરત્તે દારણ) તે ઉદુબરહત દાનં
(કાલમામ કાલ કિંચા) મરણ સમયે મરણ પામીને (સ્વિ ગચ્છિદિઃ કદિં ઉવગ્ગિહિઃ)
કયા જશે? અને કયા ઉત્પન્ન થશે? આ પ્રજાને ગૌતમનો પ્રશ્ન સાભાગીને ભગવાને
કહ્યું (નૈયમા ઉચ્ચરત્તે દારણ વાવત્તરિં વાસાઝ પરમાઝય પાલિત્તા કાલમામે તાલ નિચા)
હે ગૌતમ ! તે ઉદુબરહત દારક પોતાની હઝ બહોતે વર્ષની ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય પૂરી રંગીને
મરણ સમયે મરણ પામીને (દમીસે રયણં જેરહયત્તાય ઉવગ્ગિહિઃ સસારો તદ્દેન)
પ્રથમ-પહેલી પૃથિવીમા એક ૧ સાગની ઉત્કૃષ્ટ નિથિતિવાળા નગરમા નાગરી જીવની
ચર્યાચરી ઉત્પન્ન થશે, તેનું એક ભવમાથી બીજા ભવનુ પરિભ્રમણ મૃગાપુત્રના પ્રમાણે

પુત્રપદેવ વિજ્ઞેયમ્ । ‘જાવ પુઢીમુ’ યાત્ પૃથિવીપુ પૃથિવીકાચેષુ અનેકશતસહસ્રકૃત્વ-
 ઉત્પત્સ્યતે । ‘તઓ’ તત્=તદનન્તર ‘હતિયણાઝે નયરે’ હસ્તિનાપુરે નગરે ‘કુક્કુડતાણ’
 કુક્કુડતયા ‘પન્ચાયાહિઈ’ પ્રત્યયાસ્યતિ=કુક્કુટો ભવિષ્યતીત્યર્થઃ । સઃ ‘જાયન્તિતે ચેવ’
 જાતમાત્ર એવ ‘ગોઢિહિઈ’ ગોઢિકપ્રધિત=ગોઢિકપુરુષૈર્વધ પ્રાપ્તઃ સન્
 ‘તથેવ’ તત્રૈવ ‘હતિયણાઝે નયરે’ હસ્તિનાપુરે નગરે ‘સેઢિહિઈ’ શ્રેષ્ઠિકુલે
 ‘અવજિહિઈ’ ઉત્પત્સ્યતે । તત્ર ‘વોઈ’ વોધિ=સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્સ્યતિ । તતો મૃત્વા
 ‘સોહમ્ને વપ્પે’ સૌધમ કલ્પે દેવો ભવિષ્યતિ । તતશ્ચ્યુત્વા ‘મહાવિદેહે વાસે’ મહા
 વિદેહે યપે-મહાવિદેહે ક્ષેત્રે ઉત્પસ્યતે । તત્ર સઃ ‘સિજ્ઞિહિઈ’ સેત્સ્યતિ । અસ્ય

પૃથિવીકાચ મેં અનેક શતસહસ્ર વાર ઉત્પન્ન હોગા । વહા સે ભ્રમણ કર ફિર વહ
 હસ્તિનાપુર નગર મેં કુક્કુટ-મુર્ગા કી પયાય મેં જન્મ ધારણ કર ગોઢિક પુરુષો દ્વારા
 મારા જાયગા ઔર ફિર ઉસી હસ્તિનાપુર મે કિમી સેઠ કે ઘર મેં ઉત્પન્ન હોગા, વહા હસે
 સ્વર્ગીયો કે પાસ ધર્મ શ્રવણ કરને સે વોધિકા લાભ હોગા । મર કર તપ સયમ કે પ્રમાવ
 સે યહ સૌધર્મ સ્વર્ગ કા દેવ હોગા । વહા સે વ્યવ કર ફિર યહ મહાવિદેહ ક્ષેત્ર મેં
 જન્મ ધારણ કરેગા । વહા દીક્ષા લેકર સકલ કર્મો કા ક્ષય કર સિદ્ધિગતિ કો પ્રાપ્ત

સમશ્ચ લેલુ જોડો તે જીવ પૃથિવી તથા અને સેકડોવાર-હજારોવાર (એક લક્ષ-વાળો
 વાર) ઉત્પન્ન થશે, ત્યાથી જામણ કરીને કુત્રી તે હસ્તિનાપુર નગરમાં કુકડાની પર્યાયમાં
 જન્મ ધારણ કરી ગોઢિક પુરુષો દ્વારા માર્યો જશે, અને ફરી તેજ હસ્તિનાપુરમાં કોઈ
 એક શેઠના પેઢી ઉત્પન્ન થશે ત્યાં તે સ્થવિરો પાસે ધર્મ-શ્રવણ કરશે, અને ધર્મ-
 શ્રવણ કરવાથી તેને જોધિનો લાભ થશે, પછી મરણ પામીને તત્ર સયમના
 પ્રભાવથી તે સૌધર્મ નામના સ્વર્ગમાં દેવ થશે પછી ત્યાંથી ચાલીને કુત્રી પાછો મહાવિદેહ
 ક્ષેત્રમાં જન્મ વારણ કરશે, ત્યાં દીક્ષા લઈને સકલ કર્મોનો ક્ષય કરીને સિદ્ધિગતિને

व्याख्या पूर्ववत् । 'निस्त्रेयो' निक्षेप = समाप्तिवाच्यं, तथाहि—'एव खलु जन्तू !
समणेण भगवया महावारेण दुहविवागाण सत्तमस्स अज्झयणस्स अयमट्ठे पण्णत्ते' इति ।
'त्तिवेमि' इति व्रजोमि = यथा भगवतः समीपे मया श्रुततयैव त्वा कथयामि ॥ १० मू० ॥
॥ इति श्री—विश्वप्रख्यात—जगद्गुरु—प्रसिद्धाचार्य—पद्मवदनामापाकलितललितकलापालापक—
प्रसिद्धगद्यपद्यनैकप्रज्ञनिर्मायक—वादिमानमर्क—श्री शाङ्ख्यपतिकोल्हापुरराजप्रदत्त—
जैनशास्त्राचार्य—पदभूषित—कोल्हापुराजगुरु—बालब्रह्मचारि—जैनाचार्य—
नैनवर्मन्यायक—पूज्यश्री प्रासीलाल—प्रतिविरचिताया श्री—विपाक—
श्रुते प्रथमश्रुतस्कन्धस्य विपाकचन्द्रिकाख्याया व्याख्याया
सप्तममध्ययन समाप्तम् ॥ १-७ ॥

करेगा (निस्त्रेयो) इस प्रकार है जन्तू । इस सप्तम अध्ययन का यह भाव भगवान् ने
फरमाया है । मैंने जैसा प्रश्न से मुना वैसा ही तुम से कहा है । भावार्थ स्पष्ट है ॥ सू० १० ॥
॥ इति श्री विपाकश्रुतके दुखविपाकनामक प्रथम श्रुतस्कन्ध का 'विपाकचन्द्रिका'
टीका के हिन्दी अनुवाद में 'नन्दिपेण' नामक
उठा अध्ययन सम्पूर्ण । १-७ ॥

प्राप्त क०गे (निस्त्रेयो) आ प्रभावे छे जन्तू ? आ मातमा अध्ययनना आ भाव
भगवान् ने छेव छे मे पद्य प्रश्न पासेधी जेवा साबज्या छे तेरीज रीते तमने छेव छे
भावार्थ स्पष्ट छे ॥ सू० १० ॥

इति श्री निपाकश्रुतना दुखविपाक नामना प्रथम श्रुतस्कन्धनी विपाकचन्द्रिका
टीका श्रुतगती अनुवादमा 'उदुम्बरदत्त' नामनु
सातमु अध्ययन सम्पूर्ण ॥ १-७ ॥

॥ अष्टममध्ययनम् ॥

मूलम्—सू० १

जइ ण भते अट्ठमस्स उक्खेवो । एव खलु जवु ! तेण कालेण तेण समणेण सोरियपुर णयर, सोरियवडिसं उज्जाण, सोरियो जक्खो, सोरियदत्तो राया । सोरियपुरस्स णयरस्स वहिया उत्तरपुरत्थिमे दिसीभाए एत्थ ण एगे मच्छपपाडए होत्था । तत्थ णं समुददत्ते णाम मच्छपे परिवसइ अहम्मिए जाव दुप्पडियाणदे । तस्स ण समुददत्तस्स मच्छपस्स समुददत्ता णाम भारिया होत्था अहीण० । तस्स ण समुददत्तस्स मच्छपस्स पुत्ते समुददत्ताए भारियाए अत्तए मोरियदत्ते णाम दारए होत्था अहीण० ॥सू०१॥

टीका—सू० १

‘जइ ण भते’ इत्यादि । ‘जइ ण भते’ यदि खलु हे भदन्त ! ‘अट्ठमस्स उक्खेवो’ अष्टमस्योपक्षेप—‘समणेण भगवया महावीरेण जाव सपत्तेण दुहविवागाण सत्तमस्स अज्झयणस्स अयमट्ठे पणत्ते, अट्ठमस्स ण भते । अज्झयणस्स दुहवि

अष्टम अध्ययन

‘जइ ण भते । अट्ठमस्स उक्खेवो’ इत्यादि ।

इस सूत्र के कथन का सन्वय इस प्रकार से समझना चाहिये “समणेण भगवया महावीरेण जाव सपत्तेण दुहविवागाण सत्तमस्स अज्झयणस्स अयमट्ठे पणत्ते, अट्ठमस्स ण भते । अज्झयणस्स दुहविवागाण समणेण भगवया महावीरेण जाव सपत्तेण के अट्ठे पणत्ते । तए ण से सुहम्मे अणगारे जवु अणगार एव वयासी ” । भावार्थ—हे भदन्त ! यदि धम्म भगवान महावीर ने दुहविवाक के सत्तम अध्ययन का ‘उदुवरदत्त’ की कमानक रूप भाव प्रतिपादित किया है तो उन्हें प्रशुने

आह्नु अध्ययन

जइ ण भते अट्ठमस्स उक्खेवो’ इत्यादि

आ सूत्रमा कहेवा कथनं समन्वय आ प्रभाञ्जे समञ्जो नेपञ्जे— ‘समणेण भगवया महावीरेण जाव सपत्तेण दुहविवागाण सत्तमस्स अज्झयणस्स अयमट्ठे पणत्ते, अट्ठमस्स ण भते । अज्झयणस्स दुहविवागाण समणेण भगवया महावीरेण जाव सपत्तेण के अट्ठे पणत्ते तए ण से सुहम्मे अणगारे जवुअणगार एव वयासी’ भावार्थ— हे भदन्त ! ने के श्रमण भगवान महावीर दुहविवाकना सातमा अध्ययनना उदुवरदत्तानी कथा इप भाव प्रतिपादन कर्यो छे, तो प्रभुश्रीञ्जे तेना आह्नु अध्ययनना भाव

वागाण समणेण भगवया महावीरेण जाव सपणेण के अट्ठे पण्णते । 'तए ण सेसुहम्मे अणगारे ज्जु अणगार एव वयासी-' इति । जम्बूस्वामी श्रीसुधर्मस्वामिन पृच्छति—'जड ण भते' इत्यादि । यदि खलु हे भदन्त ! हे भगवन् ! श्रमणेन भगवता महावीरेण यावत् सिद्धिस्थानं समाप्तेन दुःखविपाकानां सप्तमस्या-यनस्यायमर्थः प्रवृत्तः, अष्टमस्य खलु हे भदन्त ! अ-यनस्य दुःखविपाकानां श्रमणेन भगवता महावीरेण यावत् सिद्धिस्थानं समाप्तेन कोऽर्थः प्रवृत्तः । ततः खलु स सुधर्माऽनगारो जम्बूनायकमनगरमेव-वक्ष्यमाणप्रकारेण 'वयासी' अवादीत्—

एव खलु हे जम्बू । 'तेण कालेण तेण समण' तस्मिन् काले तस्मिन् समये 'सोरिय'पु' णयर' शौर्यपुर नगरम् । 'सोरियवडिम' उज्जाण' शौर्यावतसक-मुत्थानम् । 'सोरिओ जम्बो' शौर्यो यक्षः—शौर्यनामको यक्षः । 'सोरियादत्तो राया' तत्र-शौर्यदत्तनामको राजा आसीत् । 'तस्स ण' तस्य खलु 'सोरियपुरस्स णयरस्स' वहिया' शौर्यपुरस्य नगरस्य वहि 'उत्तरपुरत्थिमे दिसिमाए' उत्तरपौरस्त्ये दिग्भागे=ईशान-

इसके अष्टम अव्ययन का क्या भाव कहा है ? इस प्रकार जबू स्वामी के पृष्ठने पर श्री सुधर्मा स्वामी ने कहा कि—हे जम्बू ! सुनो ! सिद्धिस्थानगत श्रीमहावीर प्रभुने अष्टम अव्ययन का जो भाव कहा है, वह इस प्रकार है—

(तेण कालेण तेण समण) उस काल में जो उस समय में (सोरियपुर णयर) शौर्यपुर नामका नगर था । उस में (सोरियवडिम उज्जाण) एक शौर्यावतसक नामका वगीचा था । (सोरिओ जम्बो) उस वगीचे में शौर्य नामका एक यक्ष रहता था । (सोरियदत्तो राया) उस नगर का राजा शौर्यदत्त था । (तस्स ण सोरियपुरस्स णयरस्स वहिया उत्तरपुरत्थिमे दिसिमाए) उस शौर्यपुर नगर के उत्तर पौरस्त्य—

शु कहा छे ? आ प्रचारने जे भू स्वामीने प्रश्न थता श्री सुधर्मा स्वामीजे छहु डे छे जम्बू ? सावणे ? सिद्धि-स्थान पावेला श्री महावीर प्रभुजे आठमा अव्ययनने जे भाव कहा छे ते आ प्रभाजे छे

(तेण कालेण तेण समण) ते जव ते समयने विषे (सोरियपुर णयर) शौर्य'पु' नामनु नगर छतु, तमा (सोरियवडिम उज्जाण) जेठ शौर्यावतसक नामने जगीजे छेतो, (सोरिओ जम्बो) ते जगीथामा शौर्य नामने जेक यक्ष रहेतो छेतो, (सोरियदत्तो राया) ते नगरना राजानु नाम शौर्यदत्त छतु (तस्स ण सोरियपुरस्स णयरस्स वहिया उत्तरपुरत्थिमे दिसिमाए) ते शौर्य'पु' नगरना उत्तर दिशामा सावभां

कोणे 'एत्थ ण' अत्र खलु=एकदेशभागे 'एगे' एक 'मच्छपपाडण' मत्स्यवन्धपाटकः=
 कैवर्त्तजनवसति 'होत्था' आसीत्, 'तत्थ ण' तत्र खलु 'समुददत्तेणाम' समुद्रदत्तो नाम
 'मच्छधे' मत्स्यवन्ध=कैवर्त्तः 'पग्गिमइ' परिससति । कीदृशः ? इत्याह—'अहम्मिण'
 अधार्मिक 'जाव दुप्पडियाणदे' यावत् दुष्प्रत्यानन्द=सन्तोषकरणैरप्यनुत्पन्नमान
 सन्तोष । 'तस्स ण' तस्य खलु समुद्रदत्तस्य मत्स्यवन्धस्य 'समुदत्ता णाम भारिया-
 होत्था' समुद्रदत्ता नाम भार्याऽऽसीत् । सा कीदृशी ? त्याह—'अहीण०' अहीनपरि-
 पूर्णपञ्चेन्द्रियशरीरा । 'तस्स ण' तस्य खलु समुद्रदत्तस्य मत्स्यवन्धस्य पुत्र 'समुद्र-
 दत्ताया भार्याया 'अत्ताए' आत्मज 'सोरियदत्ते णाम' शौर्यदत्तो नाम 'दारए होत्था'
 दारकोऽभवत्, स कीदृशः इत्याह—'अहीण०' अहीनपरिपूर्णपञ्चेन्द्रियशरीर, ॥मू० १॥

दिग्भाग में ईशान कोण में (एत्थ ण एगे मच्छपपाडण होत्था) एक ओर एक
 कैवर्त्तक—मच्छी मारों—की वस्ती थी (तत्थ ण समुद्रदत्ते णाम मच्छधे परिवसइ) उम
 वस्ती में समुद्रदत्त नामका एक मच्छीमार रहता था । यह (अधम्मिण जाव दुप्पडियाणदे)
 महा अधार्मिक एवं दुष्प्रत्यानदी था । (तस्स ण समुद्रदत्तस्स मच्छपस्स समुद्रदत्ता
 णाम भारिया होत्था) समुद्रदत्त मच्छीमार की भार्या का नाम समुद्रदत्ता था । (अहीण०)
 यह बहुत ही सुन्दर थी । प्रमाण एवं लक्षण से इस की पाँचों इन्द्रिया परिपूर्ण थीं ।
 (तस्म ण समुद्रदत्तस्स मच्छपस्स पुत्ते समुद्रदत्ताए भारियाए अत्ताए सोरियदत्ते
 णाम दारए होत्था) इस समुद्रदत्त मच्छीमार का एक पुत्र था जो समुद्रदत्ता की इक्षि
 से उत्पन्न हुआ था । इस का नाम शौर्यदत्त था (अहीण०) यह भी बहुत सुन्दर और
 इन्द्रियों की परिपूर्णता से युक्त था । भावार्थ—स्पष्ट है ॥ सू० १ ॥

ईशान प्रुष्ठाभा (एत्थ ण एगे मच्छपपाडण होत्था) ओह पाण्डु केवर्त्तक—मच्छीमारोंने
 वस्ती હતી (તત્થ ણ સમુદ્દત્તે ણામ મચ્છધે પરિવસઇ) તે વસ્તીમાં સમુદ્દત્ત નામના
 એક મચ્છીમાર રહેતો હતો, તે (અહમ્મિણ જાવ દુપ્પડિયાણદ) મહાઅધર્મી અને
 દુષ્પ્રત્યાનદી હતો (તસ્સ ણ સમુદ્દત્તસ્સ મચ્છપસ્સ સમુદ્દત્તા ણામ ભારિયા હોત્થા)
 તે સમુદ્દત્ત મચ્છીમારના સ્ત્રીનું નામ સમુદ્દત્તા હતું (અહીણ૦) તે ઘણી જ સુંદર હતી
 પ્રમાણ અર્થાત્ લક્ષણથી તેની પાંચ ઇન્દ્રિયો પરિપૂર્ણ હતી (તસ્મ ણ સમુદ્દત્તસ્સ
 મચ્છપસ્સ પુત્તે સમુદ્દત્તાય ભારિયાય અત્તાય સોરિયદત્તે ણામ દારવ હોત્થા) એ
 સમુદ્દત્ત મચ્છીમારને એક પુત્ર હતો જે સમુદ્દત્તાના ઉદરથી ઉત્પન્ન થયો હતો, તેનું
 નામ શૌર્યદત્ત હતું (અહીણ૦) તે પણ ઘણા જ સુંદર અને ઇન્દ્રિયોની પરિપૂર્ણતાથી
 યુક્ત હતો ભાવાર્થ સ્પષ્ટ છે ॥ સૂ. ૧ ॥

मूलम् सू० २

तेण कालेण तेण समएण सामी समोसड्ढे जाव परिता पडिगया ।
तेण कालेण तेण समएण समणस्स० जेट्ठे० जाव सोरियपुरे णयरे उच्चणीय०
अठापज्जत्त समुदाणिय भिक्ख गहाय सोरियपुराओ णयराओ पडिनिस्खमड,
पडिनिस्खमिता तस्स मच्छपाडगम्स अदूरसामते ण वीद्वयमाणे महइमहा-
लयाए मणुस्सपरिमाण मज्झगय पासइ एग पुरिस सुक्क भुक्ख णिम्मस
अट्ठिचम्मावणद्धं किडिकिडियाभूय णीलसाडगणियत्थ मच्छकटएण गलए अणु-
ग्गेण कट्ठाइ कलुणाइ चीसराड कूयमाण अभिक्खण२ पूयकवले य रहिरकवले य
किमिकवले य वममाण पासड, पासित्ता इमे अज्झत्थिए४ समुप्पज्जित्था-अहो ण
इमे पुरिसे पुरापुराणाण जाव विहरइ, एव सपेहेइ, सपेहित्ता जेणेव समणेइ जाव
पुव्वभन्नपुच्छा जाव वागरण ॥मू० २॥

टीका—सू० २

‘तेण कालेण’ इत्यादि । तस्मिन् काले तस्मिन् समये ‘सामी समोसड्ढे’
स्वामी समवसृतः=श्रमणे। भगवान् महावीर’ समागतः’ जाव परिता पडिगया’ यावत्
परिपत् प्रतिगता, यावत्-परिपद् भगवद्वन्द्वनार्थ ग्रामाभिर्गता, भगवता धर्म-
कथित’, धर्म श्रुत्वा परिपत् प्रतिगता=प्रतिनिवृत्ता । ‘तेण कालेण तेण समएण’

‘तेण कालेण’ इत्यादि ।

(तेण कालेण तेण समएण सामी समोसड्ढे) उसी काल में और उसी
समय में प्रामानुग्राम विहार करते हुए श्री श्रमण भगवान् वीरप्रभु उस नगर के शौया
घतसक बगीचे में आये । (जाव परिता पडिगया) नगर निवासीजन एवं राजा सबके
सम प्रभु का आगमन सुन कर उनके वदन करने के लिये उस बगीचे में एकत्रित
हुए । प्रभुने धर्म का उपदेश दिया । सुनकर सबके सम अपने-२ स्थान पर वापिस

‘तेण कालेण’ इत्यादि

(तेण कालेण तेण समएण सामी समोसड्ढे) ते काल अने ते सभयने विपे
आम नुआम विहार कृता-कृता श्री श्रमणु भगवान् वीर प्रभु ते नगरता शौर्यावतसक
भगीआमा आ था (जाव परिता पडिगया) नगरनिवासी भाखुसो अने राजा तथा तेना
कर्मआदीओ सो प्रभुनु आगमन साभणीने तेमने वदन कृता भाटे ते भगीआमा
ओकठा थय आवेला सो भाखुसोने प्रभुओ धर्मनो उपदेश आये, ते उपदेश साभणीने

कोणे 'एत्य ण' अत्र खलु=एकदेशभागे 'णो' एकः 'मच्छउपाडण' मत्स्यवन्धपाटकः=
 कैवर्त्तजनवसति' 'होत्या' आसीत्, 'तत्त ण' तत्र खलु 'समुद्रदत्तेणाम' समुद्रदत्तो नाम
 'मच्छवे' मत्स्यवन्ध=कैवर्त्तः 'पग्गिस्स' परिवसति । कीदृशः ? इत्याह—'अहम्मि'
 अधार्मिक' 'जाव दुप्पडियाणदे' यावत् दुष्प्रत्यानन्द=सन्तोषकरणैरप्यनुपगम्यमान
 सन्तोषः । 'तस्स ण' तस्य खलु समुद्रदत्तस्य मत्स्यवन्धस्य 'समुद्रदत्ताणाम भाग्या-
 होत्ता' समुद्रदत्ता नाम भार्याऽऽसीत् । सा कीदृशी ? त्याह—'अहीण०' अहीनपरि
 पूर्णपञ्चेन्द्रियशरीरा । 'तस्स ण' तस्य खलु समुद्रदत्तस्य मत्स्यवन्धस्य पुत्रः समुद्र
 दत्ताया भार्याया 'अत्ताए' आत्मजः 'सोरियदत्तेणाम' शौर्यदत्तो नाम 'दारए होत्या'
 दारकोऽभवत्, ॥ कीदृशः ? इत्याह—'अहीण०' अहीनपरिपूर्णपञ्चेन्द्रियशरीरः ॥ सू० १॥

दिग्भाग में ईशान कोण में (एत्य ण एगे मच्छउपाडण होत्या) एक ओर एक
 कैवर्त्तक—मच्छी मारो—की वस्ती थी (तत्त ण समुद्रदत्ते णाम मच्छवे परिवसइ) उस
 वस्ती में समुद्रदत्त नामका एक मच्छीमार रहता था । यह (अधम्मि जाव दुप्पडियाणदे)
 महा अधार्मिक एवं दुःप्रत्यानदी था । (तस्स ण समुद्रदत्तस्स मच्छधस्स समुद्रदत्ता
 णाम भारिया होत्या) समुद्रदत्त मच्छीमार की भार्या का नाम समुद्रदत्ता था । (अहीण०)
 यह बहुत ही सुन्दर थी । प्रमाण एव लक्षण से इस की पाचों इन्द्रिया परिपूर्ण थी ।
 (तस्म ण समुद्रदत्तस्स मच्छउत्तस्स पुत्ते समुद्रदत्ताए भारियाए अत्ताए सोरियदत्ते
 णाम दारए होत्या) इस समुद्रदत्त मच्छीमार का एक पुत्र था जो समुद्रदत्ता की कुक्षि
 से उत्पन्न हुआ था । इस का नाम शौर्यदत्त था (अहीण०) यह भी बहुत सुन्दर और
 इन्द्रियों की परिपूर्णता से युक्त था । भावार्थ—स्पष्ट है ॥ सू० १ ॥

ईशान प्रुष्ठाभा (एत्य ण एगे मच्छउपाडण होत्या) એક બાજુ કેવર્ત્તક—મચ્છીમારની
 વસ્તી હતી (તત્ત્ત ણ સમુદ્રદત્તે ણામ મચ્છવે પરિવસઈ) તે વસ્તીમાં સમુદ્રદત્ત નામનો
 એક મચ્છીમાર રહેતો હતો, તે (અહમ્મિજાવ દુપ્પાડિયાણદ) મહાઅધર્મી અને
 દુષ્પ્રત્યાનદી હતો (તસ્સ ણ સમુદ્રદત્તસ્સ મચ્છધસ્સ સમુદ્રદત્તા ણામ ભારિયા હાત્યા)
 તે સમુદ્રદત્ત મચ્છીમારના સ્ત્રીનું નામ સમુદ્રદત્તા હતું (અહીણ૦) તે ઘણી જ સુંદર હતી
 પ્રમાણ અર્થાત્ લક્ષણથી તેની પાંચ ઇન્દ્રિયો પરિપૂર્ણ હતી (તસ્મ ણ સમુદ્રદત્તસ્સ
 મચ્છધસ્સ પુત્તે સમુદ્રદત્તાય ભારિયાય અત્તાય સોરિયદત્તે ણામ દારણ હાત્યા) એ
 સમુદ્રદત્ત મચ્છીમારને એક પુત્ર હતો જે સમુદ્રદત્તાના ઉદરથી ઉત્પન્ન થયો હતો, તેનું
 નામ શૌર્યદત્ત હતું (અહીણ૦) તે પણ ઘણા જ સુંદર અને ઇન્દ્રિયોની પરિપૂર્ણતાથી
 યુક્ત હતો ભાવાર્થ સ્પષ્ટ છે ॥ સૂ. ૧ ॥

मूलम सू० २

तेण कालेण तेण समएण सामी समोसड्डे जाव परिसा पडिगया ।
तेण कालेण तेण समएण समणस्स० जेट्ठे० जाव सोरियपुरे णयरे उच्चगीय०
अढापज्जत्त समुदाणिय भिक्ख गहाय सोरियपुराओ णयराओ पडिनिस्समड,
पडिनिक्खमिच्चा तस्स मच्छपाडगम्स अदूरसामते ण वीइवयमाणे महडमहा-
लयाए मण्णुस्सपरिमाण मज्झगय पासइ एग पुरिस सुक्क भुक्ख णिम्मम
अट्ठिचम्मवावणद्ध किडिकिडियाभूय णीळमाडगणियत्थ मच्छकटएण गलए अणुज-
ग्गेण रुद्धाड कलुणाइ वीमराइ कूयमाण अभिक्खण२ पुयकवले य रुद्धिरकवले य
किमिकवले य वममाण पासड, पासिच्चा इमे अज्झत्थिए४ समुप्पज्जित्था—अहो ण
इमे पुरिसे पुरापुराणाण जाव विहरइ, एव सपेहेइ, सपेहिच्चा जेणेव समणे३ जाव
पुव्वभवपुच्छा जाव वागरण ॥सू० २॥

टीका—सू० २

‘तेण कालेण’ इत्यादि । तस्मिन् काले तस्मिन् समये ‘सामी समोसड्डे’
स्वामी समवसूतः=श्रमणो भगवान् महावीरः समागतः ‘जाव परिसा पडिगया’ यावत्
परिपत् प्रतिगता, यावत्-परिपद् भगवद्वन्द्वनार्थं ग्रामान्निर्गता, भगवता धर्म-
कथितः, धर्मं श्रुत्वा परिपत् प्रतिगता=प्रतिनिवृत्ता । ‘तेण कालेण तेण समएण’

‘तेण कालेण’ इत्यादि ।

(तेण कालेण तेण समएण सामी समोसड्डे) उसी काल में और उसी
समय में प्रामानुप्राम विहार करते हुए श्री श्रमण भगवान् वीरप्रभु उस नगर के शौर्या-
वतसक बगीचे में आये । (जाव परिसा पडिगया) नगर निवासीजन एवं राजा सनके
सन प्रभु का आगमन सुन कर उनके वदन करने के लिये उस बगीचे में एकत्रित
हुए । प्रभुने धर्म का उपदेश दिया । मुनिक मन्त्रके सन अपने२ स्थान पर वापिस

‘तेण कालेण’ इत्यादि

(तेण कालेण तेण समएण सामी समोसड्डे) ते काले अने ते समयने विपे
आम नुआम विहार कृता-कृता श्री श्रमणु भगवान् वी० प्रभु ते नगरना शौर्यावतसक
भगीआमा आ या (जाव परिसा पडिगया) नगरनिवासी भाएसे अने गन्त तथा तेना
कर्मआगीआ सौ प्रभुनु आगमन साबणीने तेमने वदन कृवा माटे ते भगीआमा
अकहा थय आवेला सौ भाएसेने प्रभुने धर्मने उपदेश आये, ते उपदेश साबणीने

तस्मिन् काले तस्मिन् समये श्रमणस्य भगवतो महासीस्य 'जेठ्ठे जाव' ज्येष्ठ' यावत्-ज्योष्ठोऽन्तेवासी गौतमः स्यायायादि कृत्वा विधिपूर्वक भगवन्नाज्ञां पृथीत्वा 'सोरियपुरे णये शौर्यपुरे नगरे 'उच्चनीय०' उच्चनीचम'यमकुलानि भिक्षा मटन् 'अहापज्जत्' यथाग्याप्त, यावता निर्वाहो भवति तावदारिमित 'समुदाणिय भिक्षा' समुदा'निर्भो भिक्षा 'गहाय' गृहीत्वा 'सोरियपुराओ णयराओ' शौर्यपुरात् नगरात् 'पडिनिक्खमइ' प्रतिनिष्क्रामति=निस्सरति, प्रतिनिष्क्रम्य 'तस्स मच्छवपाइ-गत्स' तस्य गत्स्यन्त्यपाटकस्य=कैरर्त्तनिरामस्थानस्य 'अदूरमाभतेण' अदूरसा मन्तेन=पार्श्वभागेन 'वीडवमाणे' उपतिव्रजन् 'महइमहालयाण' महातिमहालयाया 'मणुस्सपरिसाण' मनुष्यपरिपदो 'मज्झगय' मध्यगत 'पासइ' पश्यति 'एग पुरिस' एक

गये । (तेण कालेण तेण समएण समणस्स० जेठ्ठे जाव सारियपुरे णयरे उच्चनीय० अहापज्जत् समुदाणिय भिक्षा गहाय सोरियपुराओ णयराओ पडिनिक्खमइ) इसी समय की यह एक घटना है कि प्रभु के बड़े शिष्य गौतम स्वामी जो महा तपस्वी थे । उडकी तस्या के पाण्णा के निमित्त गोचरी लेन के लिए प्रभु से आज्ञा लेकर उस नगर में आये । ऊँच-नीच आदि कुला में घूम कर यत्र पर्याप्त भिक्षा लेकर ये शौर्यपुर नगर से चले (पडिनिक्खमिता महइमहालयाण इत्यादि) जब ये बगीचा का ओर उस मच्छेनारों की वस्ती के पास से होकर आ रहे थे, तब इन्होंने ठीक वहाँ पर तरु बड़ा भारी मनुष्यों का झुंड देखा । (मणुस्सपरिसाण मज्झगय पासइ एग पुरिस) उस झुण्ड में इन्होंने एक ऐसा पुरुष देखा जो (सुक्क

सौ पोगाना स्थान पर पाछा गया (तेण कालेण तेण समएण समणस्स० जेठ्ठे जाव सोरियपुरे णयरे उच्चनीय० अहापज्जत् समुदाणिय भिक्षा गहाय सोरियपुराओ णयराओ पडिनिक्खमइ) ये समयनी ओउ-ते घटना के, प्रभुना मोटा शिष्य गौतम स्वामी ने महातपस्वी हत ते छट्ठनी तपस्याना पारणा निमित्ते गौराजी लेवा आटे प्रभुनी आज्ञा प्राप्त करीने ते नगरमा आब्या, उच्च-नीच आदि कुलमा करीने के काज भिक्षा मटी ते वधने शौर्यपुर नगरथी आत्था (पडिनिक्खमिता महइमहालयाण इत्यादि) न्यारे गौतम स्वामी ते भगीयानी ओक गाणु न्या मच्छेनारोनी वस्ती के तेनी पास थई । यावता हता, न्यारे तेमछे-मगभर रीते त्या आगण ओक धलुम भाणुमो ओउडा थयेना ओरा (मणुस्सपरिसाण मज्झगय पासइ एग पुरिस) ते ओकठ थयेला ठोगाओमा तेमछे ओक ओवा पुइथ लोथो के (सुक्क भुक्क णिमस अट्टिचम्म

पुरुष 'मुक्क' शुष्क शोणितापरुषात्, 'मुक्क' बुभुक्षित=शुभापीडित 'णिम्-स'
निमास=मामरहितम् 'अट्टिचम्मावणद्ध' अस्थिचर्मावनद्धम्=अतिकृशत्वादस्थिमल्ल-
चर्मम् 'किडिक्किडियाभूय' किटिक्किटिकाभूतम्=अतिकृशत्वादुपवेशनादिक्रियाया ऋकटेति
शब्दापमानास्थिरु 'णी' साडगणियत् 'नीलशाटरुनिवसित=नीलशाटरु=नीलपरिधान-
वस्त्र निरमित=परिहित येन यस्य वा स तथा त=परिहितनीलवस्त्र 'नच्छकटण'
मत्स्यऋष्टेन 'गल्ल अणुग्गेण' गल्लेऽनुग्गेन=ऋष्टप्रविष्टेन गलगतमत्स्यऋष्ट-
म्मापयेत्यर्थः, 'कट्ठाइ' ऋष्टान्=ऋष्टरान् श्रोतृजनमनोव्ययाजनकान् 'कल्लणाइ'
वरुणान्=करणरसात्पाटनान् 'विसगः' विस्वरान् त्रिकृतस्वरान् 'दुम्मराड'
दुःस्वरान्=गद्गदस्वरान् शब्दान् 'कूयमाण' क्रजन्तम्=मारटन्तम् अभिखण्ण' अभी
क्ष्ण' वार वार 'पूयकाले य' पूयकालान्=शटिनररिरुवलान् 'रुहि' कवले य' ररि-
कवलान् 'किमिक्कये य' क्रमिकवलान् 'वममाण' वमन्तम् उद्गिरन्त 'पासड' पश्यति,

शुक्ल णिम्मस अट्टिचम्मावणद्ध किडिक्किडियाभूय नीलसाडगणियत्थ वममाण
पासड) शरीर में खून न होने से इन्तम शुष्क या, भूखा या, क्षुधा से पाटित या,
मांस से रहित या, अतिकृश होने से जिसकी हड्डियों में चमड़ी चेंटी हुई है और उठते
बैठते समय जिसको हड्डियाँ चटचट शब्द करती हैं, जिसने नील वस्त्र पहना हुआ
या, गले में जिस के मण्डलियों का काटा लगा हुआ होने से या अविश्रु पीडा का
अनुभव कर रहा था, जिस के पीडा से निकले हुए गद्गद विलाप को सुनने वालों के
हृदय में करुणा उत्पन्न होता या। निम्नतः जिसके मुख से सड़े हुए खून और पीप के
बुल्ले गिर रहे थे, साँप में खून का भी जो वमन कर रहा था। वमन में जिसके कृमियों
का ढेर का ढेर था। (पासित्ता) इस पुरुष को देख कर गौतम स्वामी के चित्त में

वणद्ध किडिक्किडियाभूय नीलसाडगणियत्थ वममाण पासड) तेना शरीरमा बोद्धी नहि
छेवाथी अक्कम सुवाअेवेो हतो, भूण्येो हतो, भूणथी पीडित हतो, गरीरमा मांस न
हतु तेथी अति हूणणेो होवाना जण्णे तेना हाउडा साथे आभडी ओटेडी हती, अणे
उकता भेमता नेना हाउडाना सणधथी आभडीना अट्ठट्ठ शब्द थत्ता हता, नेण्णे
वीवा गगनु वस्त्र पडेण्णु हतु, गणाभा नेने माछलीनेो जटो वागेड हतो तेथी गट्ठ
इय थतु होय तेम जण्णातु हतु, नेनी पीडथी तेना गड्-गड् शब्द पूर्वजना विवापने
सावणाने सावणानारना हृदयमा कण्णु वत्थन्ना थती हती, हमेसा नेना सुभमाथी
सडेणु बोद्धी अने पडना जोगणा नीज्जता हता, ओट्ठुज नहि पण्णु आये आये-ते
बोद्धीनु वमन कन्तो हतो अने तेना वमनमा वृभिओणा ठगवा हता (पासित्ता)

‘પામિતા’ દ્વદ્વા ગૌતમસ્વામિન ‘હમે’ અય=અયમાણમકારઃ ‘અજ્ઞતિ-૧૪-’ આ-યા-
ત્મિક-૫ ‘સમુપ્પજિત્યા’ સમુપ્પજત-‘અહો’ અહો ! ચલુ મહદાશ્ચર્યમેતત્ યદ્ ‘હમે
પુરિસે’ અય પુરુષ-‘પુગપુગણા’ પુરાપુરાણાના ‘જાવ વિહરદ’ યાવદ્ વિહરતિ, અવ
યાવચ્છન્નાદેવ યોજના-‘દુષ્પિણ્ણાણ દુષ્પિણ્ણિકતાણ અમુમાણ પાપાણ કટ્ટાણ કમ્માણ
કઠવિત્તિવિસેમ પચ્ચણુ-ભવમાણે’ ઇતિ । આ વ્યાખ્યાનસ્યેવ પ્રથમાધ્યયને દ્વાદશ-
સૂત્રે ક્રતા । એવ ‘સપેહેદ’ સપેક્ષતે=વિચારયતિ ‘સપેહિતા’ સપેક્ષ ‘જેનેવ’ યત્રૈવ
શ્રમણો ભગવાન્ મહાવીરસ્તત્રૈવોપાગચ્છતિ, ઉપાગત્ય ‘જાવ પુત્તમપુચ્છા’ યાવત્
પૂર્વભવપુચ્છા તસ્ય પુરુષસ્ય પૂર્વભવ પુચ્છતીત્યર્થ- । ‘જાવ વાગરણ’ યાવદ્ વ્યાકરણ-
વશ્યમાણમકારેણ તસ્ય પુરુષસ્ય પૂર્વભવચર્ચન ભગવાન્ કરોતીત્યર્થ ॥ સૂ. ૨ ॥

મૂલ્મ સૂ. ૩

એવ ચલુ ગોયમા । તેણ કાલેણ તેણ સમણેણ ડહેવ જગૂદીવે દીવે
ભારહે તાસે ણદિપુરે ણામ ણયરે હોત્યા । મિત્તે રાયા, તસ્સ ણ મિત્તસ્મ રત્નો સિરીષ
નામ મહાણસિણ હોત્યા અદમ્મિણ જાવ દુષ્પિણ્ણાણદે । તસ્સ ણ મિરીયસ્સ
મહાણસિયસ્સ વહવે મચ્છિથા ય વાગુરિયા ય સાહણિયા ય ધિણ્ણમહમ્મત્તવેયણા
(હમે અજ્ઞતિપદ સમુપ્પજિત્યા) હસ પ્રકાર વિચારધારા ઉત્પન્ન હુઈ । (અહો જ
હમે પુરિસે પુરાપુરાણાણ જાવ વિહરદ) અરે ! યહ પુરુષ પૂર્વોપાર્જિત અશુભતમ
કર્મો કે ફલ કો ભોગ રહા હૈ । (એવ સપેહેદ) હમ પ્રકાર ગૌતમ સ્વામીને વિચાર ક્રિયા ।
(સપેહિતા જેનેવ સમણે ભગવ મહાવીરે તેણેવ ઉવાગચ્છદ) વિચાર કર ફિર વે
ભગવાન મહાવીર કે ‘પાસ પહુંવે ઓર હસ કે (પુવ્વભવપુચ્છા જાવ વાગરણ) પૂર્વભવ
કી પુચ્છા કી-પૂર્વભવો કો પૂછા । ભગવાનને ઉત્તરે પૂર્વભવ હસ પ્રકાર કહા । ભાવાર્થ
સ્પષ્ટ હૈ ॥ સૂ. ૨ ॥

એ પુરૂષને જોઈને ગૌતમ સ્વામીના ચિત્તમા (હમે અજ્ઞતિપદ સમુપ્પજિત્યા)
આ પ્રમાણે વિચારધારા ઉત્પન્ન થઈ (અહો જ હમે પુરિસે પુરાપુરાણાણ
જાવ વિહરદ) અરે ! આ પુરૂષ પૂર્વોપાર્જિત (પૂર્વ જન્મમા કરેલા)
અશુભતમ કર્મોના ફળને ભોગવી રહ્યો છે (એવ સપેહેદ) આ પ્રમાણે ગૌતમ સ્વામીએ
વિચાર કર્યો (સપેહિતા જેનેવ સમણે ભગવ મહાવીરે તેણેવ ઉવાગચ્છદ) વિચાર કરીને
પછી તે ભગવાન મહાવીરના પાસે પહોંચ્યા અને તેના પૂર્વભવ વિષેના પ્રશ્ન પુછ્યોઃ
ભગવાને તેના પૂર્વભવ વિષે આ પ્રમાણે જલુ-સાધાર્થ સ્પષ્ટ છે ॥ સૂ. ૨ ॥

कृष्णकृष्टि चद्वे सण्डमन्त्रे य जात्र पडागाटगडागे य अण य जात्र महिसे य
 तित्तिरे य जात्र मयूरे य जिवियाओ चर्रोवेति, चर्रोमिच्छा सिरीयस्स महाण-
 मियम्म उणेंति । अण्णे य से उह्वे तित्तिरा य जात्र मयूरा य पजरसि
 सण्णिन्दा चिट्ठति, अण्णे य उह्वे पुरिसा दिण्णभडभच्चवेयणा चद्वे तित्तिरे य
 जात्र मयूरे य जीवियाए चैव णिप्पखेंति, णिप्पसित्ता सिरीयस्स महाणसियस्स
 उवणेंति । तए ण से सिरीए महाणमिए वहुण जलयग्गलयरस्सहयराण ममाड कप्पणी-
 कप्पियाड करे, तजहा सण्डस्सड्डियाणि य चट्ठस्सड्डियाणि य दीहरस्सड्डियाणि य
 रहस्सत्तडाणि य हिमपक्काणि य जम्मपक्काणि य घम्मपक्काणि य मारुपक्काणि य
 कालाणि य हेरगाणि य महिडाणि य अमलरसियाणि य मुहियारसियाणि य
 रुविहरमियाणि य दालिमरसियाणि य मन्डरमियाणि य तल्लियाणि य
 भज्जियाणि य सोल्लियाणि य उक्कवडावेइ । अण्णे य चद्वे मन्डरसए य
 एणिज्जरसए य तित्तिरसए य जात्र मयूरसए य अण च विडल हरियसाग
 उक्कवडावेइ उक्कवडावित्ता मित्तस्म रण्णो भोयणमडवसि भोयणवेलाए
 उवणेइ । अण्णावि य ण से सिरीए महाणमिए तेहिं च वहुहिं जात्र
 जलयग्गलयरस्सहयमसेहिं रसिएहिं य हरियसागेहिं य सोल्लेहिं य तल्लि-
 एहिं य भज्जिएहिं य मुर चप्प आसाएमाणेऽ विहरइ । तए ण से सिरीए महाणसिए
 एयम्मसेऽ सुवहु पावम्म समज्जिणित्ता तेत्तीस वाससयाइ परमाउ पालित्ता
 कालमासे काल किच्चा छट्ठीए पुढवीए उवण्णे ॥ सू० ३ ॥

टीका सू० ३

भगवानाह—‘एव खलु गोयमा’ इत्यादि । एव खलु ‘गोयमा’ हे गौतम ।
 ‘तेण कालेण तेण समएण’ तस्मिन् काले तस्मिन् समये ‘इहेव जम्बूदावे दीवे’ इहेव

‘एव खलु गोयमा० !’ इत्यादि ।

(एव खलु गोयमा) हे गौतम (तेण कालेण तेण समएण) असत्पिणी
 काल के चतुर्थ आरे म (इहेव जम्बूदीवे दीवे) इस जबू द्वीप के (भारहे वासे)

‘एव खलु गोयमा’ इत्यादि

(एव खलु गोयमा) हे गौतम ! (तेण कालेण तेण समएण) असत्पिणी
 काल के चतुर्थ आरे म, (इहेव जम्बूदीवे दीवे) ओ जम्बूदीपना (भारहे वासे) भारत

जम्बूद्वीपे द्वीपे 'भारहे वासे' भारते त्रपे 'णदिपुर णाम णये' नन्दिपुर नामनगर 'हात्ता' आसीत् । तत्र 'मित्ते राया' मित्रनामको राजा आसीत् । तस्स ण मित्तस्म रण्णो' तस्य खलु मित्रस्य राज्ञः 'सिरीण नाम' श्रीको नाम 'महाणसिए' महानसिकः=अन्नपाचकः 'होत्था' आसीत् । स कीदृश ? अहम्मिए' अधार्मिकः 'जाव दुप्पडियाणद' यावत् दुप्पट्या नन्दः=दुष्परितोष-अधर्माचरणे विरतिरहितः । 'तस्म ण' तस्य खलु 'मिगयस्स' श्रीकृष्णान्मन् 'महाणसियस्स' महानसिकस्य वहरो 'मच्छिया य' मात्स्यकाश्च=मत्स्य-घातिनः कैरर्त्ताः, 'वागुरिया य' वागुरिकाश्च=मृगवन्धराः लुब्धका 'साउणिया य' शाकुनिकाश्च=पक्षिघातकाः, एते सर्वे 'दिण्णभइमत्तवेयणा' दत्तभृतिभक्तवेतना

भारत क्षेत्र में (णदिपुरे णाम णये होत्था) नदिपुर नाम का एक नगर था । (मित्ते राया) इस का राजा का नाम मित्र था (तस्स ण मित्तस्स रण्णो सिरीए णाम महाणसिए होत्था) राजा का एक रसोइया था जिसका नाम श्रीक था । (अहम्मिए जाव दुप्पडियाणदे) यह महा अधार्मिक एवं दुष्प्रत्यानन्द-दुष्परितोष-अधर्माचरण में विरति से विहीन था । (तस्म ण सिरीयस्स महाणसियस्स वहरे मच्छिया य वागुरिया य साउणिया य दिण्णभइमत्तवेयणा कल्लाकर्ल्लि वहरे सण्हमच्छे य जाव पडागाइपडागे य अए य जाव महिसे य तित्तिरे य जाव मयूरे य जीवियाओ ववरोवेत्ति) इस रसोइये के यहाँ पर अनेक नौकर चाकर काम करते थे, इनमें कोई मत्स्यघाती थे, कोई मृगघाती थे, कोई शाकुनिक-पक्षी का शिकार करने वाले थे । अपने-२ काम का सबको इसकी ओर से वेतनादि दिया जाता था । ये लोग प्रतिदिन बहुत

क्षेत्रभा, (णदिपुरे णाम णये होत्था) नदिपुर नामनु एक नगर હતુ, (मित્ते राया) ત્યા રાજાનુ નામ મિત્ર હતુ (તસ્સ ણ મિત્તસ્સ રણ્ણો સિરીએ ણામ મહાણસિએ હોત્થા) તે રાજાને એક રસોયો હતો-એનું નામ શ્રીક હતુ, (અહમ્મિએ જાવ દુ પડિયાણદ) તે મહા અધર્મી અને દુષ્પ્રત્યાનન્દિ-દુષ્પરિતોષ-અધર્મચરણમાજ પ્રસન્ન હોના, (તસ્સ ણ સિરીયસ્સ મહાણસિયસ્સ વહરે મચ્છિયા ય વાગુરિયા ય સાઉણિયા ય દિણ્ણ મહમત્તવેયણા કલ્લાકર્લ્લિ વહરે સણ્હમચ્છે ય જાવ પડાગાઇપડાગે ય અવ ય જાવ મહિસે ય તિત્તિરે ય જાવ મયૂરે ય જીવિયાઓ વવરોવેત્તિ) તે રસોયાના પાસે અनेક નોકર-ચાકર કામ કરતા હતા, તેમાં કેાઇ મત્સ્યઘાતી (મૃગીમા) હતા, કેાઇ મૃગઘાતી, કેાઇ શાકુનિક-પક્ષીના શિકાર કરવાવાળા હતા, તે તમામને તેઓના ઝામના પ્રમાણમાં તેના તરફથી પગાર આપવામાં આવતો હતો તે માણસો હમેશા ઘણીજ સખ્યામાં

माग्वारुपातमेतत् । 'कह कर्हि' मल्लारुल्य=प्रतिदिन 'वहवे' गहून् 'सण्हमच्छे य'
 श्लक्ष्णमत्स्याश्च=मत्स्यविशेषान् 'जाव' यावत् यावच्छब्देन 'खम्भमच्छा, जुगमच्छा,
 विम्बिडिनच्छा, लम्भमच्छा' इत्यादिसंग्रहः । 'पडागाडपडागे य' पताकातिपताकान्
 मत्स्यविशेषान्, तथा 'अए य' अजाश्च 'जाव' यावत्-अत्र यावच्छब्देन-'एल्ल य
 नेज्जे य सूरये य मिगे य' इति संग्रहः । एडकाश्च रोज्जाश्च=गवयान् मूकराश्च
 'माहिसे य' महिषाश्च 'तित्तिरे य' तित्तिराश्च 'जाव' यावत्-'वडए य, लावए य, कवोए
 य, कुम्भुडे य' वर्त्तकाश्च, लावकाश्च, रूपोताश्च, कुम्भुटाश्च, 'मयूरे य' मयूराश्च
 'जिन्नियाओ वनरपेंति' जीविताद् व्यपरोषयन्ति=मारयन्ति 'ववरोवित्ता' व्यपरोष्य
 'मिरीयस्स' श्रीरुस्य 'महाणसियस्स' महानसिकस्य 'उज्जेति' उपनयन्ति=समर्पयन्ति ।
 'अण्णे य' अन्ये च 'से' तस्य महानसिकस्य 'वहवे' गह्व 'तित्तिरा य' तित्तिराश्च
 'जाव मयूरा य' यावत् मयूराश्च 'पज्जरति' पज्जरे 'सण्णिरुद्धा' सण्णिरुद्धा=पतिरुद्धाः
 'चिट्ठति' तिष्ठन्ति । 'अण्णे य वहवे पुरिसा' अ-ये च वहवः पुरुषाः 'दिण्णमइ-

अधिक सख्या मे, अनेक मत्स्य विशेषों की, यावन् 'पताकातिपताक' नाम के मत्स्यों
 की, वकराओं की, एटकों की, रोझों की, सूकरों की, मृगों की, भैसों की, तीतरों की,
 चिट्टियों की, लावा पक्षियों की, कवूरों की, कुम्भुटों की, और मयूरों की शिकार किया
 करते थे (ववरोवित्ता) शिकार का इन सब जानवरों को ये लोग (सिरीयस्स) उस
 श्रीक नाम के (महाणसियस्स) महानसिक-सोइये को (उज्जेति) दे दिया करते
 थे । (अण्णे य से वहवे तित्तिरा य जाव मयूरा य पज्जरसि सण्णिरुद्धा चिट्ठति)
 और भी अनेक इसके यहां तीतर से लेकर मयूर तक जानवर-पक्षी थे जो पिंजरों में
 बंद रहा करते थे । (अण्णे य गहवे पुरिसा दिण्णभद्वचचेवणा) इस के यहां

अनेक मत्स्य विशेषों यावत् (तमाभ प्रकारना मत्स्य) पताकातिपताक नामना भाछवाना,
 गकराओना ओडडा, रोझ, सूवरो, भुगवाओ, पाडाओ, तेनरो गीडीआ, लावापक्षीओ,
 कम्भूरो, कुकडाओ, मोर वगेरेना गिडार करत्ता डना (ववरोवित्ता) शिकार करीने ते
 शिकारीओ तमाभ जानवरो (सिरीयस्स) ते श्रीक नामना (महाणसियस्स) भडा-
 नमिक-सोइआने (उज्जेति) आभी जत्ता डता (अण्णे य से वहवे तित्तिरा य जाव
 मयूरा य पज्जरसि सण्णिरुद्धा चिट्ठति) अने गीण्ड पल्ल अनेक तेने त्या तत्तारथी
 धरिने मोर सुधीना पक्षी डता ते पज्जरमा पुरेना डता डता (अण्णे य वहवे पुरिसा

મત્તવેયના' દત્તધૃતિમત્તવેતના: 'વહ્ને' વહ્ન 'તિત્તિરે ય' તિત્તિરાશ્ર 'જાવ મયૂર ય' યાવત્ મયૂરાશ્ર 'જીવિયણ ચેવ' જીવિતમાનેય 'નિપ્પક્ષયન્તિ' નિપ્પક્ષયન્તિ=પક્ષરહિતાન્ કુર્યન્તિ-જીવિતાનામેય પક્ષિણા પશાન્નુત્પાટયન્તીત્યર્થ, 'નિપ્પક્ષિયન્તિ' નિપ્પક્ષીકૃત્ય પક્ષિણ પક્ષરહિતાન્ કૃત્વા 'સિરીયસ્મ' શ્રીકસ્ય મહાનસિરસ્ય 'ઉવર્જેતિ' ઉપનયન્તિ=આનીય સમર્પયેન્તિ'

'તણ' તત. સ્વલુ 'સે' સઃ 'સિરીય મહાનસિર' શ્રીકો મહાનસિર 'વહ્ન' વહ્ના 'જલયર-થલયર-સ્વહયરાણ' જલચરસ્યલચરસ્વેચરાણા 'મસાઈ' માસાનિ 'કપ્પ' કપ્પનીકપ્પિયાઈ 'કર્ત્તરીકર્ત્તિતાનિ' 'કરેડ' કરોતિ, સીટશાનિ કરોતીતિ દર્શયતિ- 'તજહા' ઇત્યાદિ । 'તજહા' તજ્યા=તાનિ યથા- 'સળ્હસ્વડિયાણિ ય' સ્વલ્પસ્વલ્પિતાનિ ચ=સૂક્ષ્મરૂપેણ સ્વલ્પીકૃતાનિ 'વજ્જપડિયાણિ ય' વૃત્તસ્વલ્પિતાનિ ચ=ગોલાકારેણ સ્વલ્પીકૃતાનિ 'વીહલ્પડિયાણિ ય' લઘુસ્વલ્પિતાનિ ચ=લઘુસ્વલ્પેણ-

કિત્તનેક એસે મી નૌકર ચાકર થે જો વેત્તન ઔર મોજન પર નૌકરી કરત થે, વિનકા કામ યહ યા કિ વે (વહ્ને તિત્તિરે ય જાવ મયૂરે ય જીવિયણ ચેવ નિપ્પક્ષેતિ) તીતર સે લેકર મયૂર તક કે સમસ્ત જીતે દુણ પક્ષિયોં કે પક્ષોં કો ઉલાહતે રહતે થે, ઔર (નિપ્પક્ષિયન્તિ મિરીયસ્મ મહાનસિયસ્મ ઉવર્જેતિ) ઉલાહ કર ફિર વે ઉન્હે લે જાકર ઉસ શ્રીક રસોડિયે કો દે દિયા કરતે થે । (તણ સે સિરીય મહાનસિય વહ્ણ જલયર-થલયર-સ્વહયરાણ મસાઈ કપ્પનીકપ્પિયાઈ કરેડ ત જહા-સળ્હસ્વડિ યાણિ ય ઉવક્ષલ્પાવેડ) તબ વહ શ્રીક રસોડિયા ઉન સમસ્ત પ્રાપ્ત જલચર થલચર ઔર સ્વેચર સજી પચેન્દ્રિય તિર્યચ જીવોં કો માર કા ઉન્કે માસ કે કંચી સે ટુકડેર કર ડાહતા । ઉન મેં કઈ ટુકડે સૂક્ષ્મ હોતે કઈ ગોલર, કઈ લઘ્વેર ઔર કઈ એસે

દિપ્પમમ્મત્તવેયના) તેમજ તેને ત્યાં ડેટલાક ઘીબ્બ એવા નોકર આજી પણુ હતા જે પગાર અને લોભન મેળવીને નોકરી કરતા હતા, તેનું કામ એ હતું કે તે (વહ્ને તિત્તિરે ય જાવ મયૂરે ય જીવિયણ ચેવ નિપ્પક્ષેતિ) તેતરથી લઈને મોર સુધીના તમામ જીવતા પક્ષીઓની પાખે ઉખાડતા હતા, અને (નિપ્પક્ષિયન્તિ સિરીયસ્મ મહાનસિયસ્મ ઉવર્જેતિ) ઉખાડીને પછી તેઓ લઈને તે સ્ત્રોતમાં આપતા હતા (તણ સે સિરીય મહાનસિય વહ્ણ જલયર-થલયર-સ્વહયરાણ મસાઈ કપ્પનીકપ્પિયાઈ કરેડ તજહા-સળ્હ-સ્વડિયાણિ ય ઉવક્ષલ્પાવેડ) સુધી તે શ્રીક સ્ત્રોતો તે મળેલા તમામ જલચર, થલચર, અને ખેચર સહી પાચ ઇન્દ્રિયોવાળા તિર્યચ જીવોને મારીને તેના માસના કાતથી ટુકડા કરી નાખતો, તેમાં કેટલાક ટુકડા નાના થતા, કેટલાક મોળા, લાંબા અને કેટલાક

खण्डीकृतानि 'रहस्सखण्डियाणि य' इस्सखण्डितानि च=लघुरूपेण खण्डीकृतानि ।
 तथा 'हिमपक्काणि य' हिमपक्वानि च 'हिम' 'रफ' इति भाषाप्रसिद्धम् 'जम्म-
 पक्काणि य' जन्मपक्वानि=स्वयमेव पक्वानि 'धम्मपक्काणि य' धर्मपक्वानि=
 सूर्यातपपक्वानि 'माख्यपक्काणि य' मारुतपक्वानि च 'कालाणि य' कालानि
 च=कालपक्वानि 'हेरगाणि य' हेरद्वाणि च=मत्स्यमासेन पक्वानि 'महिट्ठाणि
 य' महिष्ठानि च=तक्रसमृष्टानि 'आमलसियाणि य' आमलकरसितानि च=
 आमलकरससकृतानि 'मुद्धियागसियाणि य' मृद्दीकारसितानि च=द्राक्षारससकृतानि
 'कविट्ठासियाणि य' कपित्थरसितानि च=कपित्थरससकृतानि 'कपित्थ' 'कविठ'
 इति भाषाप्रसिद्धम्, 'दाडिमरसियाणि य' दाडिमरसितानि च=दाडिमरससकृतानि,
 'मच्छरसियाणि य' मत्स्यरसितानि च=मत्स्यरससकृतानि च । तथा 'तल्लियाणि य'
 तल्लितानि च तैलादिषु 'भज्जियाणि य' भर्जितानि च अङ्गारादिषु, 'सोल्लियाणि य'
 शौल्यानि च शूलपक्वानि शूले धृत्वा अङ्गारादिषु पक्वानि 'उवस्समदावेड' उप-

भी होते जो छेदेर थे । इन में कितनेक को वह बर्फ में डाल कर पकाता, कितनेक को
 वह अलग रख देता जो स्वत ही पक जाते । कितनेक को वह धूप में रखकर शुक का
 छेता, कितनेक को हवा के द्वारा पका छेता, कितनेक को समयानुसार पकाता, कितनेक
 को वह मछलियों के मांस में, कितनेक को मछ में—रायता के रूप में, कितनेक को
 आवले के रस में, कितनेक को कपित्थ—कैर के रस में, कितनेक को दाखों के रस में,
 कितनेक को अनार के रस में और कितनेक को मछलियों के रस में पकने रख देता ।
 कितनेक टुकड़ों को वह तैल से तलता, कितनेक को भूजता और कितनेक को लोहे के
 तक्रुए (शंका) पर लटका कर अग्नि में सेकता । इस प्रकार वह श्रीक रमोद्भवा इन

ज्येवा पणु थता हुना के तइन नाना थता हुता तेमाना डेटवाडने जग्गुमा राणीने
 पडावता, डेटवाडने णूदा गणवाभा आवता अने जेभञ्ज वावाविके गीते पाडी जता,
 डेटवाडने ताप-तडाभा गणी सुकवी वेता, डेटवाडने धवा-वायुदाग पडावी वेता, डेट-
 वाडने समय प्रभाणु सुकवी वेता, डेटवाडने ते मछलीज्योना भासभा पडवता, डेटवाडने
 अभभा गयताना इपभा, डेटवाडने आणजाना रसभा, डेटवाडने डोढाना रसभा, डेटवाडने
 दाक्षना रसभा, डेटवाडने अनारना रसभा डेटवाडना माछलीज्योना रसभा पाडवा माटे
 राणवाभा आवता, डेटवाड टुण्डाज्योने ते रसोये तेलभा तणतो हुतो, डेटवाडने लुण्ठतो,
 डेटवाडने लोढाना (शलाका) त्राके पर लटकावी अग्निभा सेडतो, आ

મતાવેયના' દત્તધૃતિમક્તવેતનાઃ 'વહવે' વહૂન્ 'તિત્તિરે ય' તિત્તિરાશ્ચ 'જાવ મયૂરે ય' યાવત્ મયૂરાશ્ચ 'જીવિયણ ચેવ' જીવિતમાનેય 'નિપ્પક્વેતિ' નિપ્પક્ષયન્તિ=પક્ષરહિતાન્ કુર્ણન્તિ-જીવિતાનામેવ પક્ષિણા પપાનુત્પાટયન્તીત્યર્થઃ, 'નિપ્પક્વિત્તા' નિપ્પક્ષીકૃત્ય પક્ષિણ પક્ષરહિતાન્ કૃત્વા 'સિરીયસ્સ' શ્રીકસ્ય મહાનસિકસ્ય 'ઉવર્ણેતિ' ઉપનયન્તિ= આનીય સમર્પયેન્તિ'

'તણ' તત' સ્વલ્લુ 'સે' સઃ 'સિરીય મહાણસિય' શ્રીકો મહાનસિક 'વહૂણ' વહૂના 'જલયર-થલયર-ઘહયરાણ' જલચરસ્થલચરસ્થેચરાણા 'મસાઈ' માસાનિ 'રૂપ ણીકપ્પિયાઈ' રૂપનીકલ્પિતાનિ-રૂર્ચરીકર્તિતાનિ 'કરેડ' કરોતિ, સીદ્ધાનિ કરોતીતિ દર્શયતિ- 'તજહા' इत्यादि । 'तजहा' तत्रया=नानि यथा- 'सण्हखडियाणि य' सण्हखण्डितानि च=सूक्ष्मरूपेण खण्डीकृतानि 'वट्टखडियाणि य' वृत्तखण्डितानि च=गोलाकारेण खण्डीकृतानि 'दीहखडियाणि य' दीर्घखण्डितानि च=लम्बरूपेण-

ક્તિનેક એસે મી નૌકર ચાકર થે જો વેતન ઓર મોજન પર નૌકરી કરતે થે, નિનકા કામ યહ યા ફિ વે (વહવે તિતિરે ય જાવ મયૂરે ય જીવિયણ ચેવ નિપ્પક્વેતિ) હીતર સે લેકર મયૂર તક કે સમસ્ત જીતે હુણ પક્ષિયોં કે પલોં કો ઉઘાડતે રહતે થે, ઓર (નિપ્પક્વિત્તા સિરીયસ્સ મહાણસિયસ્સ ઉવર્ણેતિ) ઉઘાડ કર ફિર વે ઉન્હેં લે જાકર ઉસ શ્રીક રસોડયે કો દે દિયા કરતે થે । (તણ ન સે સિરીય મહાણસિય વહૂણ જલયર-થલયર-ઘહયરાણ મસાઈ રૂપણીકપ્પિયાઈ કરેડ ત જહા-સણ્હ-ખડિયાણિ ય ઉવ્વકલ્હાવેડ) તબ વહ શ્રીક રસોડયા ઉન સમસ્ત પ્રાપ્ત જલચર થલચર ઓર લેચર સજી પવેન્દ્રિય તિર્યચ જીવોં કો માર કા ઉનકે માસ કે કૈલી સે ટુકડેર કર ઢાલતા । ઉન મેં કઈ ટુકડે સૂક્ષ્મ હોતે કઈ ગોલર, કઈ લમ્બેર ઓર કઈ એસે

દિણ્ણમમ્મત્તવેયના) તેમજ તેને ત્યાં ડેટલાક બીજા એવા નોકર આગળ પણ હતા જે પગાર અને લોજન મેળવીને નોકરી કરતા હતા, તેનું કામ એ હતું કે તે (વહવે તિતિરે ય જાવ મયૂરે ય જીવિયણ ચેવ નિપ્પક્વેતિ) તેતરથી લઈને મોર સુધીના તમામ જીવતા પક્ષીઓની પાછો ઉખાડતા હતા, અને (નિપ્પક્વિત્તા સિરીયસ્સ મહાણસિયસ્સ ઉવર્ણેતિ) ઉખાડીને પછી તેઓ લઈને તે રસોયાને આપતા હતા (તણ ન સે સિરીય મહાણસિય વહૂણ જલયર-થલયર-ઘહયરાણ મસાઈ રૂપણીકપ્પિયાઈ કરેડ તજહા-સણ્હ-ખડિયાણિ ય ઉવ્વકલ્હાવેડ) સુધી તે શ્રીક એસે તે મળેલા તમામ જલચર, થલચર, અને ખેચર સજી પાંચ ધન્દ્રિયોવાળા તિર્યચ જીવોને મારીને તેના માસના કાટથી ટુકડા કરી નાખતો, તેમાં કેટલાક ટુકડા નાના થતા, કેટલાક મોળા, લાંબા અને કેટલાક

खण्डीकृतानि 'रहस्त्वखण्डियाणि य' ह्रस्वखण्डितानि च=लघुरूपेण खण्डीकृतानि ।
 तथा 'हिमपक्काणि य' हिमपक्वानि च 'हिम' 'वर्ष' इति भाषाप्रसिद्धम् 'जन्म-
 पक्काणि य' जन्मपक्वानि=स्वयमेव पक्वानि 'वम्पपक्काणि य' घर्मपक्वानि=
 सूर्यातपपक्वानि 'मास्यपक्काणि य' मास्तपक्वानि च 'कालाणि य' कालानि
 च=कालपक्वानि 'हेग्गाणि य' हेरद्गाणि च=मत्स्यमासेन पक्वानि 'महिष्ठाणि
 य' महिष्ठानि च=तक्रसमृष्टानि 'आमलग्नियाणि य' आमलकरसितानि च=
 आमलकरसमस्कृतानि 'मुदियारसियाणि य' मृडीकारसितानि च=द्राक्षारससस्कृतानि
 'कविट्ठसियाणि य' कपित्थरसितानि च=कपित्थरससंस्कृतानि 'कपित्थ' 'कविठ'
 इति भाषाप्रसिद्धम्, 'दालिमसियाणि य' दाडिमरसितानि च=दाडिमरससस्कृतानि,
 'मच्छरसियाणि य' मत्स्यरसितानि च=मत्स्यरससस्कृतानि च । तथा 'तलियाणि य'
 तलितानि च तैलादिषु 'भजियाणि य' भर्जितानि च अङ्गारादिषु, 'सोल्लियाणि य'
 शौल्यानि च शूलपक्वानि शूले वृत्वा अङ्गारादिषु पक्वानि 'उवन्त्तजवेड' उप-

भी होते जो डोटेरे थे । इन में कितनेक को वह वर्ष में डाल कर पकाता, कितनेक को
 वह अलग रख देता जो स्वत ही पक जाते । कितनेक को वह घूप में रखकर शुरु कर
 लेता, कितनेक को हवा के द्वारा पका लेता, कितनेक को समयानुसार पकाता, कितनेक
 को वह मउलियों के मास में, कितनेक को मठा में—रायता के रूप में, कितनेक को
 आवले के रस में, कितनेक को कपित्थ—कैर के रस में, कितनेक को दावों के रस में,
 कितनेक को अनार के रस में और कितनेक को मउलियों के रस में पकने रख देता ।
 कितनेक टुकड़ों को वह तैल से तलता, कितनेक को भूजता और कितनेक को लोहे के
 तक्रुए (गुजरा) पर लटका कर अग्नि में सेकता । इस प्रकार वह श्रीरु रमोड्या इन

ज्येष्ठा पक्षु यथा हुना के तद्गन नाना यथा हुता तेभाना डेटवाडने जग्गुमा शण्णीने
 पञ्चवत्ता, डेटवाडने जूद्ध गणवाभा आवता अने ज्येष्ठ आवाविक्क रीते पाट्टी जता,
 डेटवाडने ताप-तड्डाभा गण्णी सुकावी लेता, डेटवाडने हुवा-वायुद्वाग पञ्चवी लेता, डेट-
 वाडने ममय प्रभाज्जे सुकवी लेता, डेटवाडने ते मछलीज्येष्ठा मासमा पञ्चवत्ता, डेटवाडने
 अमभा गयताना उपमा, डेटवाडने आणणाना रसमा, डेटवाडने जेठाना रसमा, डेटवाडने
 दाक्षिणा रसमा डेटवाडने अनान्ना रसमा डेटवाडने भाछलीज्येष्ठा रसमा पाडवा भाटे
 राणवाभा आवता, डेटवाडने हु-डाज्येष्ठा ते तेस्ये तेवमा तण्णतो हुतो, डेटवाडने लूणतो
 डेटवाडने वेठाणा (शलाका) त्रिक पर लटकावी अग्निमा सेडतो, आ

स्कारयति=सस्कारयति । 'अण्णे य वहवे' अन्याश्च गृह्णन् 'मच्छरसए य' मत्सरसान्
 'एण्ज्जरसए य' ऐणेयरसान्=मृगमासरसान् तिच्चिरसए य' तिच्चिरसान् 'जाव'
 यावत्-वटेरादिरसान् मयूरसए य' मयूरसाश्च । तथा 'अण्ण च पिउल' अन्य च
 विपुल 'हरियसाग' हरितशाक=हरितशारुजात 'उपक्खटापेड' उपस्कारयति, 'उवक्ख'
 डावित्ता उपस्कार्ये 'मित्तस्स रण्णो' मित्रस्य राज्ञः, 'भोयणमडवसि', भोजनमण्डपे=
 भोजनस्थाने 'भोयणवेलाए' भोजनवेलायां 'उवणेइ' उपनयति समीपे स्थापयति ।
 'अप्पणावि य ण से' आत्मनापि=स्वयमपि च खलु स श्रीको महानसिकः 'तेहि'
 तै'=पूर्वोक्तै 'वहुहिं' बहुभि 'जाव' यावत्श्लक्ष्णमत्स्यादिमामै 'जलयर' जलयरखहर-
 म्सेहिं' जलचरस्थलचरखेचरमासै 'रसिएहिं' रसितैः=आमलकादिरसयुक्तै 'हरिय-
 सागेहि य' हरितशार्कैश्च 'तल्लिएहि य तल्लितैश्च 'भज्जिएहि य' भर्जितैश्च 'सोळिएहि य'

सब मास के टुकड़ों को अनेक प्रकार से पकाता था (अण्णे य वहवे मच्छरसए य
 उवक्खडावेइ) साथ में मछलियों के मास के रस को, मृग के मास के रस को, तीतर
 के मास के रस को तथा वटेर आदि जानवरों से लेकर मयूर तक के मास के
 रस को एवं और दूसरी अधिक मात्रा में शाक आदि तरकारी को भी पकाता था ।
 (उवक्खडावित्ता) सब को अच्छी तरह पका कर फिर वह पके हुए सामान को (मित्तस्स
 रण्णो भोयणमडवसि भोयणवेलाए उवणेइ) मित्र राजा के पास भोजनशाला में
 भोजन करने के अवसर पर पहुँचा देता । तथा (अप्पणावि य ण से सिरीए
 महाणसिए तेहिं च वहुहिं जाव जल विहरइ) स्वयं भी वह शीक रसोद्व्या-
 न्नन पूर्वोक्त समस्त जीवों के मासों के पके हुए तले हुए भुजे हुए टुकड़ों के सार

प्रमाणों से श्री० रसोद्व्या ते तमाम मासना टुकड़ाओंने अनेक प्रकार पकावतो हुतो
 (अण्णे य वहवे मच्छरसए य उवक्खडावेइ) साथे-साथे माछलीओना मासना रसने,
 मृगमासना रसने, तीतरना मास रसने तथा वटेर-ओके प्रकारनु पक्षी आदि वनपक्षी
 वधने मोर सुरी ॥ मासरसने अने जीव अधिक मात्रामा शाक-तरकारीने पणु पकावतो
 हुतो (उवक्खडावित्ता) ओ तमामने सारी रीते पकावीने ते पक्षी ते पकावेदी सामग्रीने
 (मित्तस्स रण्णो भोयणमडवसि भोयणवेलाए उवणेइ) भोजन करवाना समथे मित्र
 राजानी पासो भोजनशालामा भेजोआडी देतो तथा (अप्पणावि य ण से सिरीए महा-
 णसिए तेहिं च वहुहिं जाव जल विहरइ) पोते पणु ते शीक आगम कहेवा तमाम
 एवो-प्राणीओना मासोना पकावेवा, तणेवा, अने लूबेवा टुकड़ा साथे साथे अनेक

शौल्यैः गुल्फस्त्रैश्च सह 'सुरा च' सुरा च 'आमाएमाणे' आस्वादयन् 'विहङ्ग' विहरति । 'तए ण से' तत्त. खलु स श्रीमो महानसिकः 'ण्यकम्मे' एतत्कर्मा' सुबहु=सातिशय 'पावकम्म' पापकर्म 'समज्जिणित्ता' समज्ज्य=समुपाज्य 'तेत्तीम वाससयाड' वनस्त्रिंशद्वर्षशतानि 'परमाउ' परमायु.=उत्कृष्टमायु 'पालित्ता' पालयित्वा कालमासे काल कृत्वा 'उट्ठीए पुट्ठीए' पठ्ठा पृथिव्याम् 'उत्तण्णे' उपपन्न ॥ सू० ३ ॥

मूलम् सू० ४

तए ण सा समुद्दत्ता भारिया णिंद्यावि होत्या जायार दारगा विणिघायमावज्जति । जहा गगदत्ताए विता आपुच्छणा उवाइय दोइला जाव

अनेक प्रकार की मदिरा को खाता पीता था । (तए ण से सिरीए महानसिए एय-कम्मे' सुबहु पावकम्म समज्जिणित्ता तेत्तीस वाससयाड परमाउ पालित्ता कालमासे काल किंचा उट्ठीए पुट्ठीए उत्तण्णे) एक समय की बात है कि जन उस रसोड्ये की समस्त ३३०० वर्ष की आयु इन्हीं खोटेर कानों के करने में पूरा हो गई तब वह अपने काठ समय में भर कर उठी पृथिवी में जाकर उत्पन्न हुआ ।

भावार्थ—भगवान कहते हैं—हे गौतम ! इसके पूर्वभव का वृत्तान्त इस प्रकार है—इसी अस्तरिणी काल के चौथे आरे में इस जवूदीप के भरत क्षेत्र में नन्दिपुर नामका एक नगर था, वहा के राजा का नाम मित्र था । उस राजा के रसोडे का काम करने वाला श्रीक नामका एक रसोड्या था । यह महा अचार्मिक अधर्मानुग अधर्मिष्ठ अधर्मिणी अधर्म से ही अपना जीवननिर्वाह करने वाला एव यावत् दुष्प्रत्यानन्द दूसरे को

प्रधानी भद्रिने—भातो अने पीतो इतो (तए ण से सिरीए महानसिए एयकम्मे' सुबहु पावकम्म समज्जिणित्ता तेत्तीस वाससयाड परमाउ पालित्ता कालमासे काल किंचा उट्ठीए पुट्ठीए उत्तण्णे) ओठ भभयनी बात डे डे त्थारे ते ओसायानी ३३०० वर्षानी तमाम आयुष्य ओ प्रभाण्णे भाडा कामे करवामाण पूरी थड गड त्थारे, ते पोताना डाल समये भरखु पाभीने छूरी पृथिवीमा जधने उत्पन्न थये।

भावार्थ—भगवान कहे हैं गौतम ! तेना पूर्वभवोना वृत्तात आ प्रभाण्णे छे, ते अवस्तरिणी कालना थोथा आसामा आ जवूदीपना भरतक्षेत्रमा नन्दिपुर नामनु ओक नगर इतु, त्याना गज्जनु नाम मित्र इतु, ते राजाना रसोडानु काम करनारे श्रीक नामना ओक रसोड्या इतो, ते महा अधर्मी, अधर्मानुग, अधर्मिष्ठ, अधर्मिणी, अधर्मिणी पोताना जीवननिर्वाह करवावाणो अने गीज्जने हु थ पडे-

स्कारयति=सस्कारयति । 'अण्णे य वहवे' अन्याश्च गृह्णन् 'मच्छरसए य' मत्सरसान्
 'एण्डजरसए य' ऐणेयरसान्=मृगमासरसान् तित्तिरसए य' तित्तिरसान् 'जाव'
 यावत्-वटेरादिरसान् मयूरसए य' मयूरसाश्च । तथा 'अण्ण च त्रिउल' अन्य च
 विपुल 'हरियसाग' हरितशाक=हरितशाकजात 'उक्खडवेड' उपस्कारयति, 'उक्ख-
 डाविच्चा उपस्काये 'मित्तस्स रण्णे' मित्रस्य राज्ञ 'भोयणमडवसि' भोजनमण्डपे=
 भोजनस्थाने 'भोयणवेलाए' भोजनवेलायाम् 'उवणेइ' उपनयति समीपे स्थापयति ।
 'अप्पणावि य ण से' आत्मनापि=स्वयमपि च खलु स श्रीको महानसिक 'तेहि'
 तैः=पूर्वोक्तै 'बहुहि' बहुभि. 'जाव' यावत्श्लक्ष्णमत्स्यादिमामै 'जलयरेल्ल्याखहर-
 मसेहि' जलचरस्थलचरखेचरमासै 'रसिएहि' रसितैः=आमलकादिरसयुक्तै 'हरिय-
 सागेहि य' हरितशाकैश्च 'तलिएहि य तलितैश्च 'मज्जिएहि य' भर्जितैश्च 'सोत्तिएहि य'

सब मास के टुकड़ों को अनेक प्रकार से पकाता था (अण्णे य वहवे मच्छरसए य
 उक्खडवेड) साथ में मछलियों के मास के रस को, मृग के मास के रस को, तीतर
 के मास के रस को तथा वटेर आदि जानवरों से लेकर मयूर तन के मास के
 रस को एव और दूसरी अधिक मात्रा में शाक आदि तरकारी को भी पकाता था ।

(उक्खडवेडविच्चा) सब को अच्छी तरह पका कर फिर वह पके हुए सामान को (मित्तस्स
 रण्णे भोयणमडवसि भोयणवेलाए उवणेइ) मित्र राजा के पास भोजनशाला में
 भोजन करने के अवसर पर पहुँचा देता । तथा (अप्पणावि य ण से सिरीए
 महाणसिए तेहि च बहुहि जाव जल विहरइ) स्वयं भी वह श्रीक रसोदया-
 उन पूर्वोक्त समस्त जीवों के मासों के पके हुए, तले हुए भुजे हुए टुकड़ों के साथ

अभ्यास्यते ते श्रीक रसोदया ते तन्मात्र मासना टुकडाओने अनेक प्रकारे पकावतो हुतो
 (अण्णे य वहवे मच्छरसए य उक्खडवेड) साथे-साथे भाखलीओना मासना रसने,
 मृगमासना रसने, तीतरना मास रसने तथा वटेर-ओक प्रजागु पक्षी आदि जलनवशेथी
 लधने मोर सुनी ॥ मासरसने अने पीला अधिक मात्राभा शाक-तरकारीने पणु पकावतो
 हुतो (उक्खडवेडविच्चा) ओ तन्मात्रने सारी रीते पकावीने ते पञ्च ते पकावेली सामग्रीने
 (मित्तस्स रण्णे भोयणमडवसि भोयणवेलाए उवणेइ) लोअन करवाना समथे मित्र
 राजानी पास लोअनशालाभा पडोआडी देतो तथा (अप्पणावि य ण से सिरीए महा-
 णसिए तेहि च बहुहि जाव जल विहरइ) पोते पणु ते श्रीक आगण कडेला तन्मात्र
 लोअ-प्राणीओना मासोना पकावेला, तणेला, अने लूजेला टुकडा साथे साथे अनेक

दारण पचधाडपरिगणिए जाव उम्मुक्कवाल्मावे त्रिण्णायपरिणयमित्ते जीवण-
गमणुपत्ते यावि होत्था । तए ण से समुददत्ते अण्णया कयाड कालयम्मुणा सजुत्ते ।
तए ण से सोरियदत्ते दारण बहुहि मित्त० रोयमाणे३ समुददत्तस्म णीहरण करेइ ।

जीवों को मार कर उनके कँची से टुकड़े कर डालता । उन में कई टुकड़े सूक्ष्म होते, कई गोल, कई लम्बे, और कई ऐसे भी होते जां छोटे ये । इन में कितनेक को वह बर्फ में डाल कर पकाता । कितनेक को वह अलग रख देता सो स्वत ही पक जाते । कितनेक को वह घूप में रख कर शुष्क कर लेता । कितनेक को हवा के द्वारा पका लेता । कितनेक को समयानुसार पकाता । कितनेक को वह मछलियों के मांस में, कितनेक को मठा में रायता के रूप में, कितनेक को आणले के रस में, कितनेक को कपित्थ-कंज के रस में, कितनेक को दाखों को रस में, कितनेक को अनार के रस में और कितनेक को मछलियों को रस में पकाता ग । कितनेक-टुकड़ों को वह तैल से तलता, कितनेक को भुजता, और कितनेक को लाहे के तड़प (गुलाब) पर लटका कर अग्नि में सेकता । इस प्रकार वह श्रीक रसोइया इन सब मांस के टुकड़ों को अनेक प्रकार से पकाता था । फिर वह साग में मछलियों के मांस के रस को, मृग के मांस के रस को, तीतर के मांस के रस को, तमा बटेर आदि जानवरों से लेकर मयूर तक मांस के रस को, एवं और दूसरी अधिक मात्रा में शाक आदि तरकारी को भी पकाता ग । सबको अच्छी

येथं सञ्जी पचेन्द्रिय तिर्थं च श्रवणे भारीने तेना कालेण दुकडा करी नाभने होते,
तेमा डेटवाक दुकडा सूक्ष्म थना, डेटवाक गोण, डेटवाक लाणा, अने डेटवाक जेवा पणु
थर जता ते तदन नामा होय ते दुकडाभाथी डेटवाकने षड्भा नाभीने पकावतो,
डेटवाकने ते गूदा गभतो ने व्यासाविड रीते पडी जता, डेटवाकने तडकाभा गभी
सूदावी नाभतो, अने डेटवाकने हवा-वायुद्वारा पकावतो होते डेटवाक भभयानुसार पडी
जता होता, डेटवाकने भाछवीजोना भासभा, डेटवाकने छास-दहीमा रायताना
इपभा, डेटवाकने आणणाना गमभा, डेटवाकने कोठाना गमभा, द्राक्षना, अनारना अने
डेटवाकने भाछवीजोना रसभा पकावतो होते डेटवाक दुकडाजोने तेवभा तणतो होते,
डेटवाकने लूजतो, अने डेटवाकने लोढाना तवा पर सणी लोढानी होय तेना पर यदावीने
अग्निभा नेकतो होना, आ प्रमाणे ते श्रीक ज्योथे ते तमाभ भासना दुकडाजोने गूदी-
गूदी रीते पकावतो होते, ते साथे वणी भाछवीजोना भासरसने-मृगना भासरसने-
तेतंग, जटेर आदि जनवरोथी लधने जे सुधीना भासरसने अने जील मोठी मोठी
मात्राभा शाक-तरकारीजोने पणु पकावतो होते, जे तमाभने सारी रीते पकावीने पडी

દારગ પયાયા જાવ જમ્હા ણ અમ્હે રમે દારણ સોરિયસ્સ જક્વસ્સ ઉત્રાઈય-
લદ્દે તમ્હા ણ હોઝ ણ અમ્હે રમે દારણ સોરિયદત્તે ણામેણ । તણ ણ સે સોરિયદત્તે
દુ.લ પહુચાને મેં હી પ્રતજ્ઞ હોન વાલા ણા । ઉસ શ્રીક રસોડ્યે કે અધિકાર મેં વહુત સે
નોકર ચાકર કામ કારતે થે, ઇનમેં કોઈ માત્સ્યક-મત્સ્યવાતી થે, કોઈ વાગુરિક-
મૃગવાતી થે, કોઈ શાકુનિક-પક્ષિયોં કા શિકાર કરને વાલે થે । અપનેર કામ કા
સવજોં ઇસ્કો ઓર સે વેતન મોજન આદિ દિયા જાતા યા । યે લોગ પ્રતિદિન વહુત
સલ્ક્યા મેં શ્લેષ્ઠ મત્સ્ય-શ્લેષ્ઠ જાતિ કે મત્સ્યોં કી યાવત્ પતાકાતિપતાકા જાતિ કે
મત્સ્યોં કી, તજા વરુઆઓં કી, મેપોં કી, રોહોં કી, સુકરોં કી, મૃગોં કી, મેસોં કી,
તીતરોં કી, ચિહિયોં કી, લાગ પક્ષિયોં કી, કનુતરોં કી, કુલ્કુટોં-મુર્ગોં કી ઓર મયૂરોં
કી શિકાર કર ઇન સવ જાનવરોં કો ઇસ શ્રીક રસોડ્યે કો લાકર ણિયા કરતે થે । ફિર
ઇસ્કે યહા ઓર મી તીતર સે લેકર મયૂર તક પક્ષિગણ પિંજરોં મેં વદ કિયે હુઈ
રહતે થે । ઇસ્કે યહા કિતનક એસે મી નોકર ચાકર થે, જો વેતન ઓર મોજન પર
નોકરી કરતે થે, જિનકા કામ યહ યા કિ વે તીતર સે લેકર મયૂર તક કે સમસ્ત
જીતે હુઈ પક્ષિયોં કે પર્વોં કો ઉલાડતે રહતે થે, ફિર વે ઊર્હે લે જા કર શ્રીક રસોડ્યે
કો દે દિયા કરતે થે ।

વહ શ્રીક ઊન સમસ્ત જલચર યલચર ઓર લેચર સજી પચેન્દ્રિય તિર્યન્ચ

આહવામાજ પ્રસન્ન થવાવાળો હતો, તે શ્રીક રસોયાના અધિકારમાં ઘણાજ-નોકર-ચાકર
કામ કરતા હતા, તેમાં કેટલાક મત્સ્ય મારનાર હતા, કેઈ મૃગ મારનાર, કેઈ શાકુનિક-
પક્ષીઓના શિકાર કરવાવાળા હતા તે દરેક નોકરોને પોતાના કામના પ્રમાણમાં તે
રસોયા તરફથી પગાર અને ભોજન પણ મળતું હતું, તે નોકરો હમેશા- ઘણીજ મોટી
સંખ્યામાં સ્વશ્લેષ્ઠ મત્સ્ય-સ્વશ્લેષ્ઠ જાતિના મત્સ્યો તથા પતાકાતિપતાકા જાતિના મત્સ્યોનો,
બકરાઓ, ઘેટાઓ, રોહો, સુકરો (લુહો), મૃગો, પાકાઓ, તિત્તિરો, ચકલા, લાવા
પક્ષીઓ, કબુતરો, કુકડાઓ, અરધાઓ, અને મોર આ તમામનો શિકાર કરીને તે
તમામ જાનવરો લાવીને તે રસોયાને આપતા હતા, તે સિવાય તેને ત્યા બીજા પણ
તેતરથી લઈને મોર સુધીના પક્ષીઓ પાંચરામાં બાંધવા રહ્યા કરતા હતા, તે રસોયા
પાસે બીજા એવા પણ નોકર ચાકર હતા જે પગાર અને ભોજન મળે તેમ નોકરી
કરતા હતા, તે નોકરોનું કામ એ હતું કે, તેઓ તેતરથી લઈને મોર સુધીના તમામ
જીવતા પ્રાણીઓની પાંખે ઊંખાડતા હતા અને તે પાંખ વિનાના તમામ પ્રાણીઓ
લાવીને તે શ્રીક રસોયાને આપતા હતા, તે શ્રીક એ તમામ જલચર, યલચર અને

दारण पाथाइपरिगृहिण जाय उम्मुत्तक्याळभाये रिण्णायपरिणयमिधे जोयण-
ममणुपचे याचि होत्या । तण् णं मे समुद्धत्ते अण्णया कयाई काळधम्मणा मीजुत्ते ।
तण् ण से सोरियत्ते दारण वट्ठहि मित्त० सोयमाणेअ समुद्धत्तम्प जीहरण करेइ ।

जीवा का मार कर उठे के ही मे दृकडेर कर टाटता । उन मे कई दृकडे मृक्ष
होत, कई गोठ, कई उज्ये, और कई ऐसे भी होते जा गोट्टर व । इन मे कितानक
का यह वर्ग मे टाग कर पकाता । कितानक का यह अलग रंग दसा मा म्यत ही पक
जात । कितानक का यह भूप मे रंग कर चुक कर छता । कितानक का रया क द्वारा
पका छता । कितानक का ममपाजुमार पकाता । कितानक का यह मण्डलियों के गोम मे,
कितानक का मठा मे मयता क रंग मे, कितानक का जंगले के रंग मे, कितानक को
कपित्थ-पथ के रंग मे, कितानक का लम्बा का रंग मे, कितानक का अंतर के रंग मे और
कितानक का मण्डलियों को रंग मे पकाता था । कितानक-दृकटा का यह लेख रा लखता,
कितानक का गुग्गा, और कितानक का राह के तगुण (शब्दाका) पर छका कर अगि
मे छेकता । इस प्रकार यह श्रीक म्मेइया इन रंग गोम के दृकटा को अक प्रकार से
पकाता था । फिर यह माव मे मण्डलियों के गोम के रंग का, मग के गोम के रंग को,
सीतर के गोम के रंग को, तथा गटर आदि जायगी मे छेकर मगुर तक गोम के रंग को,
पथ और दुमरी अत्रिक मात्रा मे जाक आति तगवारी को भी पकाता था । मयका अच्यरी

जो-य० मञ्जी पञ्चेन्द्रिय तिर्धव्य छेवोने भारीने तेना कालस्थी दृष्टा करी नाभोने दने,
तेमां कटलाक दृष्टा रक्षम मता, कटलाक जोगा, कटलाक लांजा, अने कटलाक आरा पणु
यध जता क तदन नाना ऐय ते दृष्टाभाथी कटलाकने पक्षमा नांभीने पक्षयतो,
कटलाकने ते गूहा मणोने जे व्यावर्धिक दीने पानी जता, कटलाकने तटकागां दाणी
रूपारी नाभोने, अने कटलाकने दवा-वासुदावा पक्षमने दने कटलाक नभयानुसार पानी
जता दता, कटलाकने भाछदीजोना मांगमां, कटलाकने छाम-ददीमां नयनाना
इपमा, कटलाकने आंगणाना पसमां, कटलाकने कौदाना रगमा, दापना, अनापना अने
कटलाकने भाछदीजोना रगमां पक्षमने दो कटलाक दृष्टाजोने तेसमां तगते दने,
कटलाकने गूजतो, अने कटलाकने लोदाना तना पर मणी लोदाणी दाय तेना पर बदारीने
अग्निमा नेकते दने, आ भमाजे ते श्रीक दनेथो ते तमाग मांगना दृष्टाजोने गूही-
गूही दीते पक्षमने दने, ते साथे पणी भाछदीजोना मांगदसने-गूजना मांगदने,
तेतर, गटर आदि जनस्थी लभने मीर शमीना भायूरयने अने भीछ गोरी शमी
मात्रागां आक-तक्षदीजोने पणु पक्षयते दने, अ तमागने भारी दीने पक्षीने पक्ष

दारुण पयाया जाय जम्हा ण अम्ह इमे दारुण सोरियस्स जक्खस्स उवाइय-
लद्धे तम्हा ण होउ ण अम्हे इमे दारुण सोरियदत्ते णापेण । तए णं से सोरियदत्ते
दुःख पहुचाने मे ही प्रनज होने वाला था । उस श्रीक रसोइये के अधिकार में बहुत से
नौकर चाकर काम करते थे, इनमें कोई मात्स्यिक-मत्स्यवाती थे, कोई वागुरिक-
मृगवाती थे, कोई शाकुनिक-पक्षियों का शिकार करने वाले थे । अपने-अपने काम का
समको इसकी ओर से वेतन भोजन आदि दिया जाता था । ये लोग प्रतिदिन बहुत
सख्या में मत्स्य-मत्स्य जाति के मत्स्यों की यावत् पताकातिपताका जाति के
मत्स्यों की, तजा बकराओं की, भेड़ों की, रोहों की, सुकरों की, मृगों की, भैंसों की,
तीतरों की, चिड़ियों की, लाजा पक्षियों की, कबूतरों की, कुक्कुटों-मुर्गों की और मयूरों
की शिकार कर इन सब जानवरों को इस श्रीक रसोइये को लाकर दिया करते थे । फिर
इसके यहां और भी तीतर से लेकर मयूर तक पक्षिगण पिंजरों में बंद किये हुए
रहते थे । इसके यहां कितनेक ऐसे भी नौकर चाकर थे, जो वेतन और भोजन पर
नोकरी करते थे, जिनका काम यह था कि वे तीतर से लेकर मयूर तक के समस्त
जीते हुए पक्षियों के पखों को उखाड़ते रहते थे, फिर वे उन्हें ले जा कर श्रीक रसोइये
को दे दिया करते थे ।

वह श्रीक उन समस्त जलचर धलचर और खेचर सड़ी पचेन्द्रिय तिर्यञ्च

आडवाभाज प्रसन्न थावावाणो હતો તે શ્રીક રસોયાના અધિકારમાં ધણીજ-નોકર-ચાકર
કામ કરતા હતા, તેમાં કેટલાક મત્સ્ય મારનાર હતા, કેઈ મૃગ મારનાર, કેઈ શાકુનિક-
પક્ષીઓના શિકાર કરવાવાળા હતા તે દરેક નોકરોને પોતાના કામના પ્રમાણમાં તે
રસોયા તરફથી પગાર અને લોજન પણ મળતું હતું તે નોકરો હમેશા- ધણીજ મોટી
સંખ્યામાં શ્વક્ષુ મત્સ્ય-શ્વક્ષુ જાતિના મત્સ્યો તથા પતાકાતિપતાકા જાતિના મત્સ્યો, નોકરો,
બકરાઓ, ઘેટાઓ, રોહો, સુકરો (હુડો), મૃગો, પાડાઓ, તિત્તિરો, ચકલા, લાવ
પક્ષીઓ, કબુતરો, કુકડાઓ, મરઘાઓ, અને મોર આ તમામનો શિકાર કરીને તે
તમામ જાનવરો લાવીને તે રસોયાને આપતા હતા, તે સિવાય તેને ત્યા ખીજ પણ
તેતરથી લઈને મોર સુધીના પક્ષીઓ પાંજરામાં બાંધેલા રહ્યા કરતા હતા, તે રસોયા
પાસે ખીજ એવા પણ નોકર ચાકર હતા જે પગાર અને લોજન મળે તેમ નોકરી
કરતા હતા, તે નોકરોનું કામ એ હતું કે, તેઓ તેતરથી લઈને મોર સુધીના તમામ
જીવતા પ્રાણીઓની પાંખો ઉખાડતા હતા અને તે પાંખ વિનાના તમામ પ્રાણીઓ
લાવીને તે શ્રીક રસોયાને આપતા હતા, તે શ્રીક એ તમામ જલચર, ધલચર અને

सप्तमा गयनोक्तायाः तद्वत् चिन्ता=पुनराप्यर्थ यक्षोपयाचनरूपो विचार अस्या अपि समुत्पन्नः । 'आपुच्छणा' आमच्छना=पतिं प्रति पृच्छाकरणम् । तद्वदेव 'उवाइय' उपयाचित-यक्षमन्दिरे गत्वोपयाचनकरणम् । श्रीमद्भानुमिकजीरस्य पृष्ठपृथिव्याः स्वायु क्षयेणास्या गभ समन्तरणम् । त्रिषु मासेषु पूर्णेषु 'दोहला' उत्पन्नदोहदा पूर्णदोहदा-मासमदिरामक्षणरूपदोहदमादुर्भास्तत्पूर्तिश्च, तत्पश्चात्-'जाव' यावत्-नवम मासेषु प्रतिपूर्णेपु 'दाग' दारक=पुत्र 'पयाया' प्रजाता जनितरती जाय यावत्-परम्परागत पुत्रजन्मात्सय कृता प्राप्ते द्वादशे दिवसे मातापितरौ तस्य नाम्नेय कुरुत, तथाहि-'जम्हाण' यस्मात् खलु 'अम्' अस्माक 'इमे दारए' अय दारक. 'सोम्यस्स जज्जम्स' शौर्यस्य यक्षस्य 'उवाइयल्ले' उपयाचित-का जीव पुत्ररूप से अवतरित हुआ । जन गर्भ ठीकरे माद का हो गया तब समुद्रदत्ता के मन में गर्भ के प्रभाव से गगदत्ता की तरह दोहला उत्पन्न हुआ । उमने इस दोहले की पूर्तिके लिये अपने पति से कहा, जैसा कि गगदत्ता ने कहा था । इसने उसके दोहले की पूर्ति के साधनों को जुटाने की अनुमति देनी । यह भी अपने दोहद की पूर्ति के लिये शौर्ययक्ष के आयतन में पहुँची, और वहा उसने उसकी मनौती (मानता) की । इस प्रकार जन इसका दोहला पूर्ण हो चुका तब नौ माह के पूर्ण होते ही उसने एक पुत्र को जन्म दिया । मातापिता ने पुत्रप्राप्ति का ठाटबाट के साथ उत्सव किया । ११ दिन के व्यतीत होने पर १२ वें दिन में उन्होंने ऐसा ख्याल कर कि-यह पुत्र हमे शौर्य-यक्ष की आराधना से प्राप्त हुआ है इसलिये इसका नाम शौर्यदत्त रखना चाहिये अतः उसका

नाम निन्दुड डती, तेना गर्भभा छ्छू नगुनी स्थिति भूरी करीने (लोअवीने) ते श्रीक रसोअाने। एव पुत्रइपे अवतर्यो, न्यारे गर्भ अराअर त्रषु ३ भासने अर्ध गये। त्यारे समुद्रदत्ताना-अनभा गर्भना प्रभावथी गगदत्ताना प्रभाळे दोहला-भनारथ-उत्पन्न थये। त्यारे तेळे ते दोहलानी पूर्ति भाटे पोताना पतिने क्खु, जेवी शीते गगदत्ताये क्खु डेतु ते प्रभाळे क्खु ते पतिअे पोतानी अीना दोहलानी पूर्तिना साधनेने भेजववानी अनुमति आपी ते पषु (अी) पोताना दोहलानी पूर्ति भाटे शौर्ययक्षना निवास स्थाने पंडोअी अने त्या तेळे यक्षनी मानता करी, आ प्रभाळे न्यारे तेना दोहले 'पूण' थर्ध चुक्यो त्यारे नव ६ भास पूरा थता तेळे अेक पुत्रने जन्म आय्यो भाता-पिताअे पुत्र प्राप्त थये। तेथी मोटा कांड-भाठथी अेक उत्सव कर्यो आणकना जन्मना अगियार दिवस पुरा थधने न्यारे १२ आरअे दिवस थये। त्यारे तेळे अेवो विचार कर्यो के, आ पुत्र अभने शौर्ययक्षनी आराधनाथी प्राप्त थये छे, ओटला भाटे ओनु नाम शौर्यदत्त राखवु

અળયા કયાઈ સે સયમેવ મચ્છમહત્તરગત્ત ઉવસપજિત્તાળ વિઠરઈ । તળ સે સોરિયદત્તે દારણ મચ્છમે જાણ અઠમ્મિણ જાવ દુપ્પઠિયાળદે ॥૫૦ ॥

ટાકા—સુ ૪

‘તળ સે’ इत्यादि । ‘तल स’ तल खलु सा ‘समुदत्ता भागिया’ समुद्रदत्तस्य मत्स्यग्रन्थस्य भार्या समुद्रदत्ता गिद्ध्या पि’ निन्दुकापि=मृतवत्सा ‘हेत्वा’ आसीत् । तस्याः ‘जाया’ जाता जाता=उत्पन्नमाया एव दारका ‘विणिज्जायमा-यज्जति’ विनिघातमापयन्ते=म्रियन्त इत्यर्थ , ‘जहा भगत्ताए’ यथा गङ्गदत्ताया

तह पका कर फिर वह पके हुए सामान' को मित्र राजा के पास भोजनशाला में भोजन करने के अवसर पर पहुँचा देता । तया स्वयं भी वह श्रीक रसोइया उन पूर्वोक्त समस्त जीवों के मांस के पके हुए, तछे हुए, मुजे हुए टुकड़ों के सागर अनेक प्रकार की मदिरा का सेवन करता था । इस श्रीक रसोइये का जानवरों को मारना और मांस मदिरा का सेवन करना यही एक प्रधान काम था । इसी काम में इसने विचक्षणता प्राप्त की थी, एवं इसी प्रकार के पापकर्मों के आचरण करने का ही इसका स्वभाव था । यह अपनी में तीस सौ (३३००) वर्ष की पूरी आयु इन्हीं कामों में समाप्त कर मृत्यु के अवसर भर कर ठठी पृथिवी में जाकर उत्पन्न हुआ ॥ सु० ३ ॥

‘तल स’ इत्यादि ।

इसके बाद मच्छीमार समुद्रदत्त की स्त्री जिसका नाम समुद्रदत्ता था और जो जातिनिन्दुका थी, उसके गर्भ में छठे नरक की स्थिति को भागकर वह श्रीक रसोइया

તે પકાવેલા સામાનને મિત્ર રાજાની પાસે ભોજનશાળામાં ભોજન કરવાના સમયે પહોંચાડતો હતો, તથા તે પોતે શ્રીક રસોયો પણ આગળ જો કહ્યા તે તમામ છોવાના માસના પકાવેલા તળેલા ભૂજેલા, પદાર્થોની સાથે-સાથે અनेक प्रकारની મદિરાનું પણ મેવન કરતો હતો, તે શ્રીક રસોયાને જાનવરોને મારવા તથા માસ-મદિરાનું સેવન કરવું એજ મુખ્ય કામકાજ હતું, તે કામમાં તેણે પૂરી રીતે કુશળતા મેળવી હતી, અને એ પ્રકારના પાપકર્મોનું આચરણ કરવાનાજ જેનો સ્વભાવ હતો, તે રસોયો પોતાની તેત્રીસસો-૩૩૦૦ વર્ષની પૂરી આયુષ્ય એ કામમાંજ સમાપ્ત કરીને, મૃત્યુ પામ્યો પછી છઠી પૃથિવીમાં જન્મને ઉત્પન્ન થયો ॥ સુ० ૩ ॥

तल स धेत्यादि

(तल स) તે પછી મચ્છીમાર સમુદ્રદત્તની સ્ત્રી કે જેનું નામ સમુદ્રદત્તા હતું અને જે

‘सयमेव’ स्वयमेव ‘मच्छंमहत्तरगत’ मत्स्यबन्धमहत्तररुत्व=मत्स्यग्रन्थाधिपतित्वम्
 ‘उत्सपज्जिता ण’ उत्सम्पन्न=प्राप्य खलु ‘विहरइ’ विहरति=तिष्ठति । ‘तए ण से’ ततः
 खलु स ‘सोरियदत्ते दारए’ शौर्यदत्तो दारकः ‘मच्छवे’ मत्स्यग्रन्थः - ‘जाए अहम्मिए’
 जातोऽधार्मिकः-अधार्मिको जात इत्यन्वयः, ‘जाव’ यावत् ‘दुप्पडियाणदे’ दुष्पत्या-
 नन्दः=पापकर्मभिर्दुष्परितोष्य-उहविधपापकर्मनिरतो जात इत्यर्थः ॥ सू० ४ ॥

मूलम्-सू० ५

तए ण तस्स सोरियदत्तस्स मच्छथस्स वडवे पुरिसा दिन्नभइभत्त-
 वेयणा म्हाकिंणि एगट्ठियाहिं जउण मढाणइ ओगाहिंति, ओगाहिंत्ता वहुहिं
 दहगालणेहि य दहमलणेहि य दहमइणेहि य दहमइणेहि य दहवइणेहि य
 दहपवइणेहि य पवपुळेहि य जभाहि य तिसराहि य भिसराहि
 य घिसराहि य विसराहि य हिलिरीहि य झिलिरीहि य जालेहिय गळेहिय कूड-
 पासेहि य वक्कवणेहि य मुत्तवणेहि य वालवणेहि य वडवे सण्ढमच्छे य जाव पडागाइ-
 पडागे य गिण्हति, गिण्हित्ता एगट्ठियाओ भरंति, भरित्ता कूल गाहिंति,
 कूल गाहिंत्ता मच्छखलए करेति, करित्ता आयवसि दलयति । अण्णे य से वडवे
 पुरिसा दिण्णमउभत्तवेयणा आयवत्तेहिं मच्छेहिं तल्लिएहि य भज्जिएहि य

महत्तरगत उत्सपज्जित्ताण विहरइ) पिता की दाहक्रिया आदि समाप्त होने पर
 किमी एक समय इसे मच्छीमारों ने मिल कर इसके पिता के पद पर नियुक्त कर दिया ।
 (तए ण से सोरियदत्ते दारए मच्छवे जाए अहम्मिए जाव दुप्पडियाणदे) इस
 प्रकार यह अपने पिता के पद पर रहता हुआ मछली आदि की शिकार करने में
 निपुण हो गया, साथ में महा अधार्मिक एव दुष्प्रत्यानदी भी बन गया । भावार्थ स्पष्ट
 है ॥ सू० ४ ॥

मेव मच्छथमहत्तरगत उत्सपज्जित्ताण विहरइ) पिता की दाहक्रिया आदि समाप्त थया
 थली ठोई अथ सभये मच्छीमारों ने मिल कर पिता का पद उपर नियुक्त कर्था
 (तए ण से सोरियदत्ते दारए मच्छवे जाए अहम्मिए जाव दुप्पडियाणदे) आ प्रभावे ते
 पिता का पिता का पद उपर रहीने भावता आदिने शिकार करवाभा कुशल भनी गये
 साथे-साथे मछी आनी भी अने भीजने हु अ पछीयाउवाभा आनद मानवावाणे भनी गये
 भावार्थ स्पष्ट छे ॥ ४ ॥

लब्ध = उपयाचनाप्राप्तोऽस्ति, 'तम्हा ण' तस्मात्खलु 'होउ ण' भवतु खलु 'अम्ह' अस्माकम् 'इमे दारए' अयं दारकः 'सोरियदत्ते णामेण' शौर्यदत्तो नाम्ना । 'तए ण से' ततः खलु स शौर्यदत्तो दारकः 'पचवाइपरिगहिए' पञ्चधात्रीपरिगृहीतः = पञ्चधात्री परिपालित 'जाव' यावत्-गिरिकन्दरागतचम्पकपादप इव सुखसुखेन परिवर्धते । ततः खलु स शौर्यदत्तो दारकः 'उम्मुक्कवालभावे' उन्मुक्तवालभावः = गतबाल्यावस्थः 'विण्णायपरिणयमित्ते' विज्ञातपरिणतमात्रः = परिपक्वविज्ञानः 'जोवणगमणुपत्ते यावि' यौवनरूपनुप्राप्तः = युवावस्थासम्पन्नश्चापि 'होत्ता' अभवत् । 'तए ण से' ततः खलु स समुद्रदत्तो मत्स्यबन्धः 'अण्णया कयाइ' अन्यदा कदाचित् 'कालधम्मणा सजुत्ते' कालधर्मेण सयुक्तः = मृतः । 'तए ण से' ततः खलु स 'सोरियदत्ते दारए' शौर्यदत्तो दारकः 'बहुहि' बहुभिः 'मित्त०' मित्रज्ञातिस्वजनसम्बन्धिपरिजनैः सार्धं 'रोयमाणेइ' रुदन् विलपन् क्रन्दन् 'समुदत्तस्स' समुद्रदत्तस्य 'णीहरण' निर्हरणः = मृतदेहस्य श्मशाने नयन 'करोइ' करोति, 'अण्णया कयाइ' अन्यदा कदाचित् 'से' स. शौर्यदत्तः

“शौर्यदत्त” नाम रखा । (तए ण से सोरियदत्ते दारए पचवाईपरिगहिए जाव उम्मुक्कवालभावे विण्णायपरिणयमित्ते जोवणगमणुपत्ते यावि होत्ता) शौर्यदत्त पाँच धाय माताओं से लालित पालित होता हुआ जब बाल्य अवस्था से पार होकर तरुण अवस्था वाला हुआ, एव युवावस्था के ज्ञान से सपन्न हो गया, (तए ण से समुद्रदत्ते अण्णया कयाइ कालधम्मणा सजुत्ते) तब उस के पिता समुद्रदत्त का देहात हो गया । (तए ण से सोरियदत्ते दारिए बहुहि मित्त० रोयमाणेइ समुद्रदत्तस्स णीहरण करेइ) इसने अनेक मित्रादि परिजनों के साथ मिल कर रोते चिहत्ते हुए समुद्रदत्त की श्मशानयात्रा निकाली । (अण्णया कयाइ से सयमेव मच्छध

लोपुंये आ निष्पुंय करीने "शौर्यदत्त" नाम राख्यु (तए ण से सोरियदत्ते दारए पचवाईपरिगहिए जाव उम्मुक्कवालभावे विण्णायपरिणयमित्ते जाव जोवणगमणुपत्ते यावि होत्ता) शौर्यदत्तने पाय-पाय माताओं लालन-पोषण-पालन वगेरे करवा लागी अने तेम करता न्यारे तेनी पाल-अवस्था पूरी यर्थ अने तउणु-अवान अवस्थाभा आये। अने युवान अवस्थानु ज्ञान पणु भणी गथु (तए ण से समुद्रदत्ते अण्णया कयाइ कालधम्मणा सजुत्ते) त्यारे तेना पिता समुद्रदत्तनु भरणु थयु (तए ण से सोरियदत्ते दारए बहुहि मित्त० रोयमाणेइ समुद्रदत्तस्स णीहरण करेइ) त्यारे तेणु अनेउ मित्रो-परिजनोनी साथे भणीने, शेता-कंकणता समुद्रदत्तनी श्मशान यात्रा दाढी (अण्णया कयाइ से सय-

‘दहमहणेहि य’ इदमदेनै=स्तुही (धुहर) दुग्धनिक्षेपेण जलविकृतिकरणैः ‘दहमह-
णेहि य’ इदमयनै=वृक्षशाखादिर्विलोडनैः, दहवहणेहि य’ इदवहनैः=नालिकादिना
इदजलनिःसारणैः ‘दहपवहणेहि य’ इदप्रवहणैः=इदजले मत्स्यादिग्रहणार्थं नौकया
भ्रमणै, तथा ‘पवपुलेहि य’ प्रपम्बुलैः=मत्स्यवन्धनविशेषैः, ‘जमाहि य तिसराहि य
भिसराहि य विसराहि य विसराहिय, हिल्लिरीही य, शिल्लिरीहि य, एते जभादि-
शब्दा सर्वे देशीया जालवाचका, तै=मत्स्यवन्धनविशेषैः ‘जालेहि य’ जालैश्च,
‘गलेहि य’ गलैः=गलकण्टकैः, ‘कूटपासेहि य’ कूटपाशैः,=पाशरूपैर्वन्धनविशेषैः ‘वक्कव-
घेहि य’ वल्कलवन्धैः, ‘सूत्रवघेहि य’ सूत्रवन्धैः. ‘बालवघेहि य’ बालवन्धैः=केशनिर्मित-
वन्धनैश्च शौर्यदत्तस्य भृत्या ‘वहवे’ वहून् ‘सण्हमच्छे य’ श्लक्ष्णमत्स्यान् ‘जाव’
यावत् ‘पडागाइपडागे य’ पताकातिपताकान्=एतन्नामकान् मत्स्यान् श्लक्ष्णमत्स्या-
दारभ्य पताकातिपताकमत्स्यपर्यन्तमनेकविधा मत्स्या भवन्ति, ‘तथा हि
प्रज्ञापनामूत्रस्य प्रथमपदे ‘से किं त मच्छा ? मच्छा अणेगविहा पण्णत्ता, तजहा-
सण्हमच्छा खण्लमच्छा जुगमच्छा विज्झडियमच्छा हल्लिमच्छा मगरमच्छा रोहियमच्छा
हलीसागरा गागरावडा वडगरा गम्भया उसगारा तिमितिर्मिगिलाणक्का तडुलमच्छा कणिकका

वे इतस्ततः चक्कर काटते, धुहर का दूध भरकर पानी में डालते जिससे पानी खराब
हो जाय, वृक्षों की शाखा से कभीर पानी का विलोडन करते, मोरियों द्वारा कभीर
उसका पानी बाहिर निकाल देते, कभीर नौका पर चढ़े ही पानी में डूबर उधर
डोला करते । तत्र प्रपम्बुलों द्वारा, जमाओं द्वारा, तिसगओं द्वारा, भिसराओं द्वारा, विस-
राओं द्वारा, विसराओं द्वारा, हिल्लिरियों द्वारा, शिल्लिरियों द्वारा (ये सब शब्द जालविशेष
के वाची हैं) जालों द्वारा, गलकटकों द्वारा, कूटपाशों द्वारा, वल्कलवन्धों द्वारा, सूत्र-
वन्धों द्वारा, बालवन्धों द्वारा, अनेक श्लक्ष्ण मछलियों को पताकातिपताका मछलियों

भाटे पञ्चोभा तेनु पाएणी लरीने गाणतो तेभा आभ तेभ व्यकर भारते। थेरनु इध
लरीने पाएणीभा नाभतो जेनाथी पाएणी भराण थर्ध नय, वृक्षेनी डाणीओ कापीने
पाएणीभा नाभतो, मोरी वडे करी क्यारेक तेनु पाएणी भडार कादी नाभतो, क्यारेक
वडाथु उपर थदीने पाएणीभा आणु-आणु डोण्या कर्तो हने। तथा अनेक प्रकार जणे। जेना
नाभो-जेनी के, प्रपम्बुलो, व लोओ, तिसगओ, भिसराओ, विसराओ, हिल्लिरीओ,
शिल्लिरीओ, आ इरेक नतानी नल वडे तथा जणे। द्वारा, गलकटको, कूटपाशो, वल्कल वन्धो,
सूत्रवन्धो, बालवन्धोद्वारा अनेक श्लक्ष्ण माछडीओने, पताकातिपताका नाभनी माछ

सोलिण्हि य रायमग्गसि वित्ति कप्पेमाणा विहरति । अप्पणावि य णं से सोरिय-
दत्ते उहुहि सण्हमच्छेहि य जाव पडागाइपडागेहि य तलिण्हि य भज्जिण्हि य
सोलिण्हि य मुर च ५ आसाएमाणे ४ विहरइ ॥ सू० ५ ॥

टीका—

‘तए ण तस्स’ इत्यादि । ‘तए ण तस्स’ ततः खलु तस्य ‘सोरियत्तस्य
मच्छवस्य’ शौर्यदत्तस्य मत्स्यबन्धस्य ‘बहवे पुरिसा’ बहवः पुरुषाः । ‘दिन्नभइमत्तवेयणा’
दत्तभृतिभक्तवेतनाः ‘कत्ताकल्लि’ कल्याणस्य—प्रतिदिनम् ‘एगट्ठियाहि’ एकार्थिकाभिः=
नौकाभिः ‘जउण महाणइ’ यमुना महानदीम् ‘ओगाहिंति’ अवगाहन्ते, ‘ओगाहिता’
अवगाह्य ‘बहुहि’ बहुभिः ‘दहगालणेहि य’ दहगालनैः=हृदजलनिर्गालनैः, मत्स्यादि-
ग्रहणार्थं हृदजलस्य वस्त्रादिभिर्गालनैः, ‘दहमळणेहि य’ हृदमलनैः=जले पुनः पुनर्भ्रमणे

‘तए ण तस्स’ इत्यादि ।

(तए ण) कुछ समय के बाद (तस्स सोरियदत्तस्स मच्छवस्स) इस मच्छी
मार शौर्यदत्त के यहा (बहवे पुरिसा) अनेक पुरुष (दिन्नभइमत्तवेयणा) कि जिन्हें
इसकी तरफ से वेतन और खुशक मिलनी थी (कत्ताकल्लि) प्रतिदिन (एगट्ठियाहिं
जउण महाणइ ओगाहिंति) नौकाओं पर बैठ कर यमुना नदी में धुसते (ओगाहिता)
धुस कर (बहुहि दहगालणेहि य दहमळणेहि य दहमददणेहि य दहमहणेहि य दहवह-
णेहि य दहपवहणेहि य पवपुलेहि य जभाहि य तिसराहि य भिसराहि य विसराहि य
विसराहि य विल्लिरीहि य झिल्लिरीहि य जालेहि य गळेहि य कूडपासेहि य वक्कवणेहि
य सुत्तवणेहि य वालवणेहि य बहवे सण्हमच्छे य जाव पडागाइपडागे य गिण्हति)
वहा पर वे मछालियों को पकड़ने के लिये वस्त्रों से उसका पानी भर कर छानते उसमें

‘तए ण तस्स’ इत्यादि

(तए ण) कुछ समय के बाद (तस्स सोरियदत्तस्स मच्छवस्स) ते भन्नीमार
शौर्यदत्तने त्या, (बहवे पुरिसा) अनेक पुरुष (दिन्नभइमत्तवेयणा) जेओने तेना तरफ
ओरक अने पगार भगने छेता, (कत्ताकल्लि) प्रतिदिन (एगट्ठियाहिं जउण महाणइ
ओगाहिंति) पडावाभा जेमीने यमुना नदीभा उतरता (ओगाहिता) नदीभा उतरने
(बहुहि दहगालणेहि य दहमळणेहि य दहमददणेहि य दहमहणेहि य दहवहणेहि य दहपवहणेहि य
पवपुलेहि य जभाहि य तिसराहि य भिसराहि य विसराहि य विसराहि य विल्लिरीहि य
झिल्लिरीहि य जालेहि य गळेहि य कूडपासेहि य वक्कवणेहि य सुत्तवणेहि य वालवणेहि य बहवे
सण्हमच्छे य जाव पडागाइपडागे य गिण्हति) त्या आगण ते भाछडीओने पकडवा

जीविका 'कापेमाणः, कल्पमानोः=कुर्वन्तो विहरन्ति । 'अप्पणावि य ण' आत्मना= स्वयमपि च खलु 'से सोरियदत्ते' ॥ शौर्यदत्तः बहुहिं बहुभिः 'सण्हमच्छेहि य' श्लक्ष्णमत्स्यै 'जाव पडागाइपडागेहि य' यावत् पताकातिपताकै=मत्स्यविशेषैः, कोट्टै १ 'तलिण्हि य' तलितै 'भज्जिण्हि य' भज्जितै 'मोहिएहि य' शौल्यैश्च-रुद्धादौ समारोप्याद्धारग्निना पक्वै सह 'सुर च' सुरा च' 'आसाएमाणे ४' आस्वादयन् ४ विहरति ॥८॥ सू०॥

(अप्पणावि य ण से सोरियदत्ते बहुहिं सण्हमच्छेहि य जाव पडागाइपडागेहि य तलिण्हि य भज्जिण्हि य सोहिएहि य सुर च आसाएमाणे ४ विहरइ) वह शौर्यदत्त भी उन तमाम श्लक्ष्ण मछलियों से लेकर पताकातिपताका मछलियों तक के समस्त जलचर जीवों के मांस के साथ जो तड़ा हुआ, भुजा हुआ एवं शूरा पर पका हुआ होता था, अनेक प्रकार की मदिरा का उपभोग करता रहता था और दूसरों को भी खिलाता पिछाता रहता था ।

भावार्थ—जन शौर्यदत्त अपने पिता के पद पर आसीन हो गया, तब उसने भा अपना परम्परागत व्यापार प्रारम्भ कर दिया । इसके लिये उसने अपने घर पर अनेक नौकर वेतन और भोजन पर नियुक्त कर लिये । ये नौकर चाकर प्रतिदिन जमुना नदी पर जाते और नौका द्वारा उसमें अंगारहन करते । वहा जितनी भी मछलियाँ होती उन्हें जैसे भी बनता पकड़ते, वहा पर वे मछलियों को पकड़ने के लिये बालों से उम का पानी भर कर छानते, यमुना में वे इधर उधर चक्कर काटते, यूँही का दूध

विहरति) पोतानी आणुविडा यक्षापता डता (अप्पणावि य ण से सोरियदत्ते बहुहिं सण्हमच्छेहि य जाव पडागाइपडागेहि य तलिण्हि य भज्जिण्हि य सोहिएहि य सुर च आसाएमाणे ४ विहरइ) ते शौर्यदत्त पणु ते तमाभ श्लक्ष्ण भाछलीओथी लधने पताकातिपताका भाछलीओ सुधीना तमाभ जलचर श्रयेना मासनी साथे ने तणेणु, लुनेणु अने पकवेणु डतु ते, अनेक मदिराओनी साथे उपभोग करते डते, अने भीजने पणु आवाभा आपता डते ।

भावार्थ—ज्यारे शौर्यदत्त पोताना पिताना पद उपर स्थान पाये, त्यारे तेणे पणु पोताना परम्परागत वन्धा आणु करी दीधे ते माटे तेना पोताना घरपर नोकर पगार अने लोअन भणे तेरी रीते राखेना डता, ते नोकर-आकर ड मेशा जमुना-यमुना नदीसा जने वडाएद्वारा तेमा अवगाहन कता त्याथी नेटली भाछलीओ भणती तेने गने तेरी रीते पणु पकडता डता त्या भाछलीओने पकडवा माटे वओथी पाणी लरीने गाणना, अने यमुनासा आम-तेम आरेय आणु अकर भागता येरनु

मच्छा सान्निध्या मच्छा लभणमच्छा पडागा, पडागाडपडागा जो प्रावेन्न तद्वपगा, सेते मच्छा" तान् सरानित्यर्थ, 'गिण्हति' गृह्णन्ति। 'गिण्हिता' गृहीत्वा तैर्मत्स्य- 'एगट्ठियाओ' एकार्थिका = नौका = 'भरंति' भरन्ति = पूरयन्ति। 'भरित्ता, भ्रत्वा 'कूल' यमुनातट 'गाहिति' गाहन्ते = आनयन्ति। 'गाहित्ता' गाहित्वा = आनीय 'मच्छखलए' मत्स्यखलान् = मत्स्यानां खलान् - राशीन् 'करंति' कुर्वन्ति, 'करित्ता' कृत्वा 'आयवसि' आतपे, 'दलयति' ददति। 'अण्णे य' अन्ये च 'से' तस्य शौर्य- दत्तस्य बहवे पुरिसा उहव पुरुषा दत्तभृतिभक्तवेतना 'आयवत्तेहि' आतपत्तै = आतपशृङ्गे. 'मच्छेहि' मत्स्यै नोदृशैस्तेः १. 'तलिण्हि य' तलितैः, 'भज्जिण्हि य' भजितैः 'सोलिण्हि य' शौलवै. शूलपक्वैश्च 'रायमगासि' राजमार्गे 'वित्ति' वृत्तिम् =

को पकडते ये। (गिण्हित्ता), पकड कर (एगट्ठियाओ भरंति) उन्हें वे सब नौका में डालते जाते। जन नौका भर जाती, तब वे (भरित्ता कूल गाहिति) उम भरी हुई नौका को तीर पर ले आते। (कूल गाहित्ता मच्छखलए करंति) तीर पर आन कर वे सब उन मछलियों का ढेर करते (करित्ता आयवसि दलयति) ढेर करने के बाद वे उन्हें घूप में फैला कर सुखा देते। (अण्णे य से बहवे पुरिसा दिण्णमइभत्तवेयणा) कुछ पुरुष उनके पास इस बात की भी नौकरी आदि पाते थे जो उन सुकाई गई मछलियों को (तलिण्हि य भज्जिण्हि य सोलिण्हि य) तैल से तलते थे, भुजते थे और शूलों द्वारा पकाते थे, फिर बाद में उन्हें (रायमगासि) राजमार्ग में रख कर बेचते थे, और इस प्रकार (वित्ति कप्पेमाणा विहरति) अपनी जीविका चलाते थे।

दीओने पकडतो डोना, (गिण्हित्ता) पकडी करीने (एगट्ठियाओ भरंति) तेने पालाया वडाधुमा नाभतो जतो डतो ज्यादे तेनु वडाधु बराध जतु त्यादे ते (भरित्ता कूल गाहिति) बरेला वडाधुने नदीना काठे लध जतो डतो, (कूल गाहित्ता मच्छखलए करंति) काठे लावीने ते वडाधुमाथी भाछलीओ गडार काडीने ढगला करतो, डतो (करित्ता आयवसि दलयति) ढगला करीने पणी तेने तडकाभा पछेणी करीने सुकवतो डतो, (अण्णे य से बहवे पुरिसा दिण्णमइभत्तवेयणा) केटलाक पुत्रो तेना पासे ओ पातनी पधु नोकरी करता डता के ते सुकाय गयेवी भाछलीओने (तलिण्हि य भज्जिण्हि य सोलिण्हि य) तेलभा तणता डना, छु जता डता, अने शूली पर बांधावीने पकावता डता पणी तेने (रायमगासि) राजमार्गभा राणीने बेचता डता, अने ओ प्रभाओ (वित्ति कप्पेमाणा

जीविका 'कपेमाणा, कल्पमाना' = कुर्वन्तो विहरन्ति । 'अप्पणावि य ण' आत्मना = स्वयमपि च खलु 'से सोरियदत्ते' स शौर्यदत्त. बहुहिं बहुभिः 'सण्हमच्छेहि य' श्लक्ष्णमत्स्यै 'जाव पटागाइपडागेहि य' यावत् पताकातिपताकै = मत्स्यविशेषैः, कीदृशै १ 'तलिण्हि य' तलितैः 'भज्जिण्हि य' भज्जिनेः सोहिण्हि य' शौल्यैश्च-शूलादौ समारोप्याद्वाराग्निना पक्वै. सह 'सुर च ५' सुरा च ५ 'आसाणमाणे ४' 'आसादयन् ४ विहरति ॥८ सू०॥

(अप्पणावि य ण से सोरियदत्ते बहुहिं सण्हमच्छेहि य जाव पटागाइपडागेहि य तलिण्हि य भज्जिण्हि य सोहिण्हि य सुर ५ आसाणमाणे ४ विहरइ) वह शौर्यदत्त भी उन तमाम श्लक्ष्ण मछलियों से लेकर पताकातिपताका मछलियों तरु के समस्त जलकर जीवों के मांस के साथ जो तड़ा हुआ, मुजा हुआ प्य शूल पर पका हुआ होता था, अनेक प्रकार की मत्स्य का उपभोग करता रहता था और दूसरों को भी खिलाता पिटाता रहता था ।

भावार्थ—जब शौर्यदत्त अपने पिता के पद पर आसीन हो गया, तब उसने भी अपना परम्परागत व्यापार प्रारम्भ कर दिया । इसके लिये उसने अपने घर पर अनेक नौकर वेतन और भोजन पर नियुक्त कर लिये । ये नौकर चाकर प्रतिदिन जमुना नदी पर जाते और नौका द्वारा उसमें अवगाहन करते । वहाँ जितनी भी मछलियाँ होती उन्हें जैसे भी बनता पकड़ते, वहाँ पर वे मछलियों को पकड़ने के लिये बखों से उस का पानी भर कर छानते, यमुना में वे इधर उधर चक्कर काटते, थूहर का दूध

विहरति) पोतानी आलविका अवापता होता (अप्पणावि य ण से सोरियदत्ते बहुहिं सण्हमच्छेहि य जाव पटागाइपडागेहि य तलिण्हि य भज्जिण्हि य सोहिण्हि य सुर ५ आसाणमाणे ४ विहरइ) ते शौर्यदत्त पणु ते तमाम श्लक्ष्ण माछलीओथी लधने पताकातिपताका माछलीओ सुधीना तमाम जलथ श्रवोना मासनी साये ने तणेहु, लुनेहु अने पकावेहु दत्तु ते, अनेक भदिरओनी साये उपभोग करतो हतो, अने भीजने पणु आवाभा आपतो हतो

भावार्थ—ज्यादे शौर्यदत्त पोताना पिताना पद उपर स्थान पाये, त्यादे तेले पणु पोताना परम्परागत धन्धा प्रारम्भ करी दीधे ते माटे तेना पोताना घरपर नोडर पगार अने लोअन भणे तेरी रीते राणेवा होता, ते नोकर-चाकर ह भेशा जमुना-यमुना नदीमा जधने वडाणुद्वारा तेमा अवगाहन करता त्याथी नेटली माछलीओ भणती तेने गने तेवी रीते पणु पकडता होता त्या माछलीओने पडवा माटे वओथी पाणु लरीने गणना, अने यमुनामा आभ-तेम आरेय पाणु अकर मारता थारुनु

मूलम्—सू० ६

तए ण तस्स सोरियदत्तस्स मच्छधस्स अण्णया कयां ते मच्छे तल्लिण
भज्जिए सोल्लिए य आहारेमाणस्स मच्छकटए गलए लग्गे यावि होत्था । तए ण
से सोरियदत्ते मच्छधे महयाए वेयणाए अभिभूए समाणे कोडुवियपुरिसे
सद्दवेड, सद्दविच्चा एव वयासो—गच्छह ण तुम्हे देवाणुप्पिया । सोरियपुरे णयरे
सिंघाडग जावपहेसु महया२ सद्देण उग्घोसेमाणा२ एववयह एव खलु देवाणुप्पिया !

भर कर पानी में डालते जिससे पानी खराब हो जाता और मछलिया मर कर पानी
के ऊपर आ जातीं, कभी२ दूधों की शाखाओं से पानी का विलोडन करते, कभी२ मारियों
द्वारा नदी का पानी बाहिर निकालते, कभी२ नौका पर चढ़े२ ही पानी में इधर उधर
डोला करते । तथा प्रपुल्लों द्वारा, जभाओं द्वारा, तिसराओं द्वारा, भिसराओं द्वारा, घिसराओं
द्वारा, विसराओं द्वारा, हिल्लिरियों द्वारा, झिल्लिरियों द्वारा अर्थात् इन पूर्वोक्त प्रकार की नाना-
विध जालविशेषों द्वारा, तथा सामान्य जालों द्वारा, गलकटकों द्वारा, कूटपाशों द्वारा,
वल्लकलबन्धों द्वारा, सूत्रबधों द्वारा, बालबधों द्वारा अनेक लक्षण मछलियों को यावत्
पताकातिपताका अर्थात् प्रज्ञापना सूत्र के प्रथम पद में कहे हुए समस्त मछलियों को
पकड़ते थे और उन सब को नौका में भरते थे । जब नौका भर जाती, तब वे उस
भरी हुई नौका को तीर पर ले आते । तीर पर लाकर उस नौका से मछलियों को
निकाल कर तीर पर ढेर करते और उन्हें फैला कर घुप में सुखा देते थे । कुछ

दूध बरीने पाण्डिमा नाभता, जेना वडे पाण्डि भराभ धर्ध जतु अने भाछलीओ भरी
जती अने पाण्डिमा छपर आवती, केध केध वभत वृक्षोनी डालीओधी पाण्डिनु
आलोडन (डंकावता) करता, क्यारेक भोरीये द्वारा नदीनु पाण्डि भंडार कादी नाभता,
क्यारेक पडावु पर अढीने पाण्डिने आरेय गावु डाल्या करता, तथा प्रपुल्लोद्वारा,
जभाओद्वारा, तिसराओद्वारा, भिसराओद्वारा, घिसराओद्वारा, विसराओद्वारा,
हिल्लिरिये द्वारा, झिल्लिरिये द्वारा, अर्थात् आ नाभनी अनेक प्रकारणी जालोद्वारा तथा
सामान्य जालोद्वारा, गलकटकोद्वारा, कूटपाशोद्वारा वल्लकलबधोद्वारा, सूत्रबधोद्वारा,
बालबधोद्वारा अनेक लक्षण भाछलीओ तथा पताकातिपताका अर्थात् प्रज्ञापना
सूत्रना प्रथम पदमा कडेव समस्त भाछलीओने पकड़तो छतो अने ते तमाभने
पडावुमा बरतो छतो अने जगरे पडावु बराध जतु त्यारे ते बरेला पडावुने नदी
कडे लध जधने ते पडावुमाथी भाछलीओने ढगवो काडा पर करतो छतो अने ते

सोरियदत्तस्स मच्छकटए गलए लग्गे, ज जो ण इच्छइ विज्जी वा विज्जिपुत्तो वा सोरियदत्तस्स मच्छिउयस्स मच्छकटगं गलाओ णीहरित्तए तस्स णं सोरियदत्ते विउल अत्तसपयाण दलयइ । तए ण ते कोडुवियपुरिसा जाव उग्घोसेति ॥सू० ६॥

टीका—सू० ६

‘तए ण तस्स’ इत्यादि । ‘तए ण’ तत् खलु तस्य ‘सोरियदत्तस्स मच्छवस्स’ शौर्यदत्तस्य मत्स्य-वन्मस्य अन्यदा कदाचित् ‘ते मच्छे’ तान् मत्स्यान् ‘तल्लिए भज्जिए सोल्लिए य’ तल्लितान् भज्जितान् शौल्यान्=शूलपक्वाश्च ‘आहारेमाणस्स’

पुरुष उसके पास इस बात की नौकरी करते थे कि उन सुखार्हें हुई मछलियों को तैल से तलते थे, भुजते थे, शूलों पर रख कर पकाते थे । तपार कर फिर उनके राज-मार्ग में रख कर बेंचते थे, उन्हें बेंचर कर अपनी आजीविका चलाते थे । वह शौर्य-दत्त स्वयं भी उन तमाम मच्छण मछलियों से लेकर पताकातिपताक मछलियों तक के जलचर जीवों के मांस के साथ जो तला हुआ भुजा हुआ पका हुआ होता था, अनेक प्रकार की मदिरा का सेवन करता रहता था और दूसरों को भी खिजाता पिजाता था ॥सू० ६॥

‘तए ण तस्स०’ इत्यादि ।

(तए ण तस्स मोरियदत्तस्स) उस शौर्यदत्त (मच्छवस्स) मच्छीमार के (अण्णया कयाइ) किमी एक समय जब कि वह (ते मच्छे) उन मछलियों को कि जो (तल्लिए भज्जिए सोल्लिए) तली हुई भुजी हुई एवं शूलों पर रख कर पकाई हुई थीं (आहारेमाणस्स) खा रहा था (मच्छकटए गलए लग्गे यावि होत्या) तब गले ढगवाने पड़ेगे। करीने :सूक्ष्मवतो इतो, डेटवाक पुत्रे तेना पासे अे जातनी नाकरी पशु करता इता डे ते सूक्ष्मवती माछवीओने तेलभा तणना इता, बुजता, शूले पर गभीने पकावता इता, पछी ते तेषार करीने तेने गज्जभार्ग पर शभीने वेथता इता, तेने वेगीने पोनानी आलुविका थवावता इता ते शौर्यदत्त येते ते तभाभ शसक्षु भछवीओथी लउने पताकातिपताक माछवीओ सुधीना जलथर, लवेना भासनी साथे ने तणेवा, बुजेवा, पजवेवा इता ते पशु आतो अने तेनी साथे अनेक प्रकारनी मदिरानु सेवन कते इता तेमज्ज जीजने पशु भवगवतो पीवरावतो इतो ॥ सू० ५ ॥

‘तए ण तस्स’ इत्यादि ।

(तए ण तस्स सोरियदत्तस्स) ते शौर्यदत्त (मच्छवस्स) मच्छीमारने (अण्णया कयाइ) कौं अेक समय ते जादे (ते मच्छे) ते माछवीओने (तल्लिए भज्जिए सोल्लिए) तणेवी, बुजेवी अने त्राड पर गभीने पकावेवी इती ते (आहारेमाणस्स) आतो इतो, तेषाभा (मच्छकटए गलए लग्गे यावि होत्या) तेना गणाभा माछवीने

आहारयतः=भुञ्जानस्य 'मच्छकटए' मत्स्यकण्टक 'गणए' गले=गलविले 'लग्गे' यामि
 'लग्नश्चापि 'होत्या' अययत् । 'तए ण से' तत् खलु स शौर्यदत्तो मत्स्ययन् 'महयाए
 वेयणाए' महत्या वेदनया 'अभिभूए समाणे' अभिभूत=पीडितः सन् 'कोडुवियपुरिसे'
 कौटुम्बिकपुरूपान्=स्वकर्मकरपुरूपान् 'सदावेइ' शब्दगति 'सदाविता' शब्दयित्वा
 'एव वयासी' एवमवादीन् 'गच्छह ण' गच्छत खलु 'तुमे' यूय हे देवानुप्पिया !
 'सोरियपुरे णयरे' शौर्यपुरे नगरे 'सिंघाडग जाव पहेसु' शृङ्गाटकनिकचतुष्कचत्वरमहा-
 पथपथेषु 'महयार' सहेण' महतार शब्देन=उच्चस्वरेण 'उग्घोसेमाणा' उद्घोषयन्त २
 'एव' वक्ष्यमाणप्रकारेण 'वयह' वदत-एव खलु हे देवानुप्पिया ! 'सोरियदत्तस्स'
 शौर्यदत्तस्य 'मच्छकटए' मत्स्यकण्टक 'गणए लग्गे' गले लग्न=गले विद्ध 'ज' यत्
 'जो ण' यः खलु इच्छति 'विज्जो वा' वैजो वा 'विज्जपुत्तो वा' वैजपुत्तो वा '६ 'सोरिय-
 मे' मउल्लियो का काटा लग गया । (तए ण से सोरियदत्ते मच्छ रे महयाए वेयणाए
 अभिभूए समाणे) इससे उस शौर्यदत्त मच्छीमार ने बहुत ही प्रबल वेदना से आक्रान्त
 होकर (कोडुवियपुरिसे सदावेइ) अपने नौकर-चाकरो को बुलाया । (सदाविता एव
 वयासी) और बुलाकर इस प्रकार कहा (गच्छह ण तुमे देवानुप्पिया ! सोरियपुरे
 णयरे सिंघाडग जाव पहेसु) हे देवानुप्पिय ! आप लोग शौर्यपुर नगर मे जाओ,
 ओर शृङ्गाटक नामि मार्गो मे (महयार सहेण उग्घोसेमाणा एव वयह) 'बडे'र
 जोर के शब्दों से यह घोषणा करो कि (एव खलु देवानुप्पिया ! सोरियदत्तस्स
 मच्छकटए गणए लग्गे) हे देवानुप्पियो ! सुनो ! शौर्यदत्त के 'गले' मे मछली का
 काटा लग गया (ज जो ण इच्छइ विज्जा वा विज्जपुत्तो वा सोरियदत्तस्स मच्छियस्स
 मच्छकटग गलाओ णीदरित्तए) जो वैद्य अथवा वैद्य का पुत्र आदि उस, शौर्यदत्त
 काटो लाये। (तए ण से सोरियदत्ते मच्छवे महयाए वेयणाए अभिभूए समाणे) तेथी
 ते शौर्यदत्त मच्छीमार धावुण 'दावुण' वेदनाथी आक्रान्त भनीने (कोडुविय-
 पुरिसे सदावेइ) पोताना नौकर आकरने पोताना भासे लावाये। (सदाविता एव वयासी)
 लावायीने आ प्रभावे कहु (गच्छह ण तुमे देवानुप्पिया ! सोरियपुरे णयरे
 सिंघाडग जाव पहेसु) हे देवानुप्पिय ! तमे लाके शौर्यपुर नगरमा जाये, अने
 शृङ्गाटक आदि मार्गोमा (महयारसहेण उग्घोसेमाणा एव वयह) मोटा-मोटा जोरदार
 शब्दोथी ओ घोषणा करो के (एव खलु देवानुप्पिया ! सोरियदत्तस्स मच्छकटए गणए
 लग्गे) हे देवानुप्पियो ! साधने ! शौर्यदत्तना गणाभा भावलीने काटो लाये छे (ज जो ण
 इच्छइ विज्जो वा विज्जपुत्तो वा सोरियदत्तस्स मच्छियस्स मच्छकटग गलाओ

દત્તાસ્મ મચ્છિયસ્સ' શૌર્યદત્તસ્ય માત્સ્યકસ્ય 'મચ્છકટગ' મત્સ્યકપ્ટક 'ગલાઓ' ગલાત્
 'ળીહરિત્ત' નિર્હત્તું=નિષ્કાસયિતુમ્ ઇચ્છતીતિ પૂર્વેણ સમ્બન્ધઃ, 'તસ્સ ણ' તસ્મૈ સ્વલ્લ
 'સોરિયદત્તે' શૌર્યદત્તઃ વિપુલમ્ 'અત્થસપયાણ' અર્થસપ્રદાન=ધનદાન 'દલયઇ' દદાતિ ।
 'તણ્ ણ તે' તતઃ સ્વલ્લ તે 'કોઢુવિયપુરિસા' કૌઢુમ્બિકપુરુષા 'જાવ ડગ્ગોસેતિ' યાવત્
 શૂઢાટકાદિપુ ડદ્ધોપયન્તિ=ઘોષણા કુર્મન્તિ ॥સૂ૦ ૬॥

મૂલમ્—સૂ૦ ૭

તણ્ ણ તે વહવે વિજ્ઞા ય ઇમ ણ્યાસુવ ડગ્ગોસણ ડગ્ગોસિજ્જત ણિસામેતિ,
 ણિસામિત્તા જેણેવ સોરિયદત્તસ્સ ગિહે જેણેવ સોરિયદત્તે મચ્છકટે તેણેવ ડવાગચ્છતિ,
 ડવાગચ્છિત્તા વહુઢિ ડપ્પત્તિયાહિયઃ ડુદ્ધીઢિય પરિણમમાણા વમણેઢિ ય છઢ્ઢુણેઢિ ય
 ઓઢીલણેઢિ ય કવલગાઢેઢિ ય સલ્લદ્ધરણેઢિ ય વિસલ્લીરુરણેઢિ ય ઇચ્છતિ સોરિય-
 દત્તસ્સ મચ્છકટસ મચ્છકટગ ગલાઓ ણીહરિત્ત' વા વિસોઢિત્ત' વા, ણો ચેવ ણં
 સચાણ્તિ ણીઢરિત્ત' વા વિસોઢિત્ત' વા । તણ્ ણ તે વહવે વિજ્ઞા ય જાઢે ણો
 સચાણ્તિ સોરિયદત્તસ્ય મચ્છકટગ ગલાઓ ણીહરિત્ત' વા ૨ તાઢે સતા ૩ જામેવ
 દિસ પાઢ્ઢમ્મયા તામેવ દિસ પઢિગ્ગયા ॥સૂ૦ ૭॥

મચ્છકીમાર કે ગલે હે કાટે કો બાહર નિકાલ દેગા (તસ્સ ણ સોરિયદત્તે વિપુલ અત્થ-
 સપયાણ દલયઇ) ડસકે લિયે શૌર્યદત્ત અધિક્ક સે અધિક્ક દ્રવ્ય પ્રદાન કરેગા । (તણ્ ણં
 તે કોઢુ વિયપુરિસા જાવ ડગ્ગોસેતિ) ઇસ પ્રકાર શૌર્યદત્ત કા આદેશ પાકર વે
 લોગ શૌર્યપુર નગર મે ગયે ઓર વહા શૂઢાટક આઢિ માગોં મેં જા કર પૂર્વોક્ત ઘોષણા
 કહ સુનાઈ । ભાવાર્થ સ્પષ્ટ હૈ ॥ સૂ૦ ૬ ॥

ળીહરિત્ત) તો જે વેઢ અથવા વેઢના પુત્ર આઢિ હોય તે ઓ શૌર્યદત્ત મન્ડીમારના
 ગળામાથી કાઢને ણહાર કાઢશે (તસ્સ ણ સોરિયદત્તે વિપુલ અત્થસપયાણ દલયઇ)
 તો તેને શૌર્યદત્ત વધારેમા વધારે દ્રવ્ય આપશે (તણ્ ણ તે કોઢુવિયપુરિસા જાવ ડગ્ગોસેતિ)
 આ પ્રમાણે શૌર્યદત્તની આજ્ઞા મેળવીને તે હોકો શૌર્યપુર નગરમા ગયા અને ત્યા શૂઢાટક
 આઢિ માર્ગોમા જઈને પૂર્વોક્ત ઘોષણા ણી સલાળાવી લાવાર્થ સ્પષ્ટ હે ॥ સૂ૦ ૬ ॥

टीका—सू० ७

‘तए ण ते’ इत्यादि । ‘तए ण ते’ तत् खलु ते ‘बहवे विज्जा य’ बहवो
 वैद्याश्च३ ‘इम एयारूव’ एतामेतदूपा पूर्वोक्तप्रकारात् ‘उग्घोसण’ उद्घोषणा ‘उग्घोसिज्जत’
 उद्घोष्यमाणा ‘णिसामेति’ निशामयन्ति=शृण्वन्ति, ‘णिसामिना’ निशम्य=श्रुत्वा
 ‘जेणेव’ यत्रैव=यत्र स्थाने ‘सोरियदत्तस्स गिहे’ शौर्यदत्तस्य गृहे ‘जेणेव सोरियदत्ते मच्छधे’
 यत्रैव शौर्यदत्तो मत्स्यग्रन्थः ‘तेणेव उवागच्छति’ तत्रैवोपागच्छन्ति, ‘उवागच्छिता’
 उपागत्य ‘बहुहिं’ बहुभिः=बहुप्रकाराभिः ‘उप्पत्तियाहि य४’ औत्पातिकीभिः,
 ‘वैनयिकीभिः, कार्मिकीभिः, पारिणामिकीभिश्च-एताभिश्चतस्रभिः ‘बुद्धीहिं य’ बुद्धि-
 भिश्च ‘परिणममाणा’ परिणमन्तः= नैपुण्य प्राप्नुवन्तः सन्तो वैद्यादयः, ‘वमणेहिं य’

‘तए ण ते’ इत्यादि ।

(तए ण) इसके अनन्तर (ते बहवे विज्जा य) नगनिवासी समस्त वैद्यों ने
 (इम एयारूव उग्घोसण उग्घोसिज्जत णिसामेति) इस प्रकार की उनके द्वारा की गई वाक्पणा
 को सुना । (णिसामित्ता जेणेव सोरियदत्तस्स गिहे जेणेव सोरियदत्ते मच्छधे तेणेव
 उवागच्छति) सुनकर वे जहाँ शौर्यदत्त का घर एव वह शौर्यदत्त था वहाँ पहुँचे ।
 (उवागच्छिता बहुहिं उप्पत्तियाहि य४ बुद्धीहिं य परिणममाणा) पहुँचते ही उन्होंने
 औत्पातिकी, वैनयिकी, कार्मिकी एवं पारिणामिकी बुद्धियों से सपन्न हो उसे (वमणेहिं य
 छड्डणेहिं य ओवीलणेहिं य कवलग्गाहेहिं य सल्लुद्धरणेहिं य विसल्लीकरणेहिं य
 इच्छति सोरियदत्तस्स मच्छधस्स मच्छउटग गलाओ णीहरित्तए वा विसोहि-
 त्तए वा) वमन द्वारा, छर्दन द्वारा, कठ एवं तालु आदि अवयवों को देवाने द्वारा, स्थूल

(तए ण ते) इत्यादि

(तए ण) ते यः (ते बहवे विज्जा य) ते नगरभा रक्षेनारा तन्नाम वैद्योऽपि (इम
 एयारूव उग्घोसण उग्घोसिज्जत णिसामेति) अपि प्रकारणी करेदी वाक्पणा-जडित्त
 साधणी (णिसामित्ता जेणेव सोरियदत्तस्स गिहे जेणेव सोरियदत्ते मच्छधे तेणेव
 उवागच्छति) साधणीने न्या शौर्यदत्तं धां हतुं अर्थात् शौर्यदत्तं न्या गृहेता त्या गया
 (उवागच्छिता बहुहिं उप्पत्तियाहि य४ बुद्धीहिं य परिणममाणा) त्या पडोयीने तुरतश्च
 तेभल्ले पात करी, ओले ते वैद्यो औत्पातिकी वैनयिकी, कार्मिकी, अने पारिणामिकी
 बुद्धिओधी स पत्तं हता तेओओ (वमणेहिं य छड्डणेहिं य ओवीलणेहिं य कवलग्गाहेहिं य
 सल्लुद्धरणेहिं य विसल्लीकरणेहिं य इच्छति सोरियदत्तस्स मच्छधस्स मच्छउटग गलाओ
 णीहरित्तए वा विसोहित्तए वा) वमनद्वारा छर्दनद्वारा, कठ-तालु आदि अवयवोंने

वपनै = स्वयं सम्भूतै. 'उद्गणेहि य' छर्दनै. = प्रयोगकृतैर्वान्तिविशेषैः, 'ओवीलणेहि य'
 अवपीडनैः = कण्ठतालवाग्रवपीडनैः, 'कमलगहेहि य' कवलग्राहै. = स्थूलकवलनिर्गालनैः
 'सन्तुद्धरणेहि य' शल्योद्धरणैः = शल्योद्धरणयन्त्रप्रयोगै 'विसल्लीकरणेहि य'। विशल्यो-
 करणैः = विशल्यीकारकौषादिप्रयोगैश्च 'सोरियदत्तस्स मच्छकटग' शौर्यदत्तस्य
 मत्स्यग्रन्थस्य 'मच्छकटग' मत्स्यकण्टक 'गलाओ' गलात् 'णीहरित्ते वा' निर्हर्तुं =
 शस्त्रादिना निष्कासयितु 'विसोहित्ते वा' विगोऽयितुम् = औषधादिप्रयोगद्वारा
 पूयादिनिस्सारणेन शोधयितु वा इच्छन्ति, किन्तु 'णो चेव ण' नैव खलु 'सचाएति'
 शक्नुवन्ति 'णीहरित्ते वा विसोहित्ते वा' निर्हर्तुं वा विशोधयितु वा । 'तए ण ते' ततः
 खलु ते 'बहवे विज्जा य' महरो पैयाश्च 'जाहे' यदा 'णो सचाएति' नो शक्नुवन्ति
 'सोरियदत्तस्स' शौर्यदत्तस्य 'मच्छकटग' मत्स्यकण्टक 'गलाओ' गलात् 'णीहरित्ते वा' २
 निर्हर्तुं वा विशोऽयितु वा, 'ताहे' तदा 'सताइ' अत्र 'सता, तता, परितता' इति
 पदत्रय बोध्यम् । तत्र 'सता' श्रान्ताः, 'तता' तान्ता = खिन्नाः, 'परितता' उपाय-
 प्राप्ता का खिलाने द्वाग, शल्योद्धरणका के प्रयोगों द्वारा, विशल्यीकारक औषधादि के

प्रयोगों द्वारा, उस शौर्यदत्त मच्छीमाग के गले से मछली के काटे को निकालने का
 अथवा उसे वहीं पर पका कर गलाने का प्रयत्न किया । परन्तु (णो चेव ण सचाएति
 णीहरित्ते वा विसोहित्ते वा) वे अपने काम में कृतकार्य नहीं हुए । (तए ण ते
 बहवे विज्जा य० जाहे णो सचाएति सोरियदत्तस्स मच्छकटग गलाओ णीहरित्ते
 वा विसोहित्ते वा ताहे सताइ जामेव दिम पाउब्भूया तामेव दिम पडिगया)
 अतः वे सब के सब वैद्य जब इस शौर्यदत्त के गले से मछली के लगे हुए काटि को
 निकालने एव गठने में समर्थ नहीं हुए तब श्रान्त तान्त एव परितान्त होकर—उपाय—

इजाववा द्वाग, स्थूल आसो अवगववाना उपाय द्वाग, शल्योद्धरण यन्त्रना प्रयोग द्वारा,
 विशल्यीकरण औषधादि प्रयोगों द्वारा, ते शौर्यदत्त मच्छीमागना गणाभाथी भाछवीओना
 काटाने गडार काढवा भाटे अथवा त्या आगण पाडीने काटा गणी नथ ते भाटे प्रयत्ने
 न्या, परन्तु (णो चेव ण ते सचाएति णीहरित्ते वा विसोहित्ते वा) ते वैद्यो
 पानाना नमभा सरं थन नडि (तए ण ते बहवे विज्जा य० जाहे णो सचाएति सोरिय-
 दत्तस्स मच्छकटग गलाओ णीहरित्ते वा विसोहित्ते वा ताहे सताइ जामेव दिम
 पाउब्भूया तामेव दिम पडिगया) ते दग्गुथी ओ नमभा पध न्यारे ते शौर्यदत्तना
 गणाभा दागेवा भाछवीना काटाने गडार काढी शक्या नडि त्यारे थडीने नमभा कवेथ

टीका—सू० ७

‘तएण ते’ इत्यादि । ‘तएण ते’ ततः खलु ते ‘बहवे विज्जा य’ बहवो वैद्याश्च३ ‘इम एयाख्व’ एतामेतदूपा पूर्वोक्तप्रकाराम् ‘उग्घोसण’ उद्घोषणा ‘उग्घोसिज्जत’ उद्घोष्यमाणा ‘णिसामेंति’ निशामयन्ति=शृण्वन्ति, ‘णिसामिना’ निश्रम्य=श्रुत्वा ‘जेणेव’ यत्रैव=यत्र स्थाने ‘सोरियदत्तस्स गिहे’ शौर्यदत्तस्य गृहे ‘जेणेव सोरियदत्ते मच्छवे’ यत्रैव शौर्यदत्तो मत्स्यपन्थः ‘तेणेव उवागच्छति’ तत्रैवोपागच्छन्ति, ‘उवागच्छिता’ उपागत्य ‘बहुहि’ बहुभिः=बहुप्रकाराभिः ‘उप्पत्तिपाहि य४’ औत्पातिकीभिः, ‘वैनयिकीभिः, कार्मिकीभिः, पारिणामिकीभिश्च—एताभिश्चतस्रभिः, ‘बुद्धीहि य’ बुद्धिभिश्च ‘परिणममाणा’ परिणमन्तः= नैपुण्यमाप्नुवन्तः सन्तो ‘वैद्यादय, ‘वमणेहि य’

‘तएण ते’ इत्यादि ।

(तएण) इसके अनन्तर (ते बहवे विज्जा य) नगनियामी समस्त वैद्यों न (इम एयाख्व उग्घोसण उग्घोसिज्जत णिसामेंति) इस प्रकार की उनके द्वारा का गई घोषणा की सुना । (णिसामिना जेणेव सोरियदत्तस्स गिहे जेणेव सोरियदत्ते मच्छवे तेणेव उवागच्छति) सुनकर वे जहाँ शौर्यदत्त का घर एवं वह शौर्यदत्त या वहाँ पहुँचे । (उवागच्छिता बहुहि उप्पत्तिपाहि य४ बुद्धीहि य परिणममाणा) पहुँचते ही उन्होंने औत्पातिकी, वैनयिकी, कार्मिकी एवं पारिणामिकी बुद्धियों से सपन्न हो उसे (वमणेहि य छड्डणेहि य ओरीलणेहि य कवलग्गाहेहि य सल्लुद्धरणेहि य विसल्लीकरणेहि य इच्छति सोरियदत्तस्स मच्छधस्स मच्छकटग गलाओ णीहरित्तए वा विसोहि-त्तएवा) वमन द्वारा, छर्दन द्वारा, कठ एवं तालु आदि अवयवों को ढँकाने द्वारा, स्थूल

(तएण ते) इत्यादि

(तएण) ते यः (ते बहवे विज्जा य) ते नगन्या रडेनारा तभाम' वेद्योऽये (इम एयाख्व उग्घोसण उग्घोसिज्जत णिसामेंति) ये प्रकाशनी करेदी वेपथु-वाडेशत सासणी (णिसामिना जेणेव सोरियदत्तस्स गिहे जेणेव सोरियदत्ते मच्छवे तेणेव उवागच्छति) सासणीने न्या शौर्यदत्तनु'ध-इतु अर्थात् शौर्यदत्त न्या गडेता त्या गथा (उवागच्छिता बहुहि उप्पत्तिपाहि य४ बुद्धीहि य, परिणममाणा) त्या पडोथीने तुस्तथ तेमणे वात करी ओले ते वैद्यो औत्पातिकी वनयिकी कार्मिकी, अने पाण्डुभिदी बुद्धिओथी स पन्न' इना तेओओ (वमणेहि य छड्डणेहि य ओरीलणेहि य कवलग्गाहेहि य सल्लुद्धरणेहि य विसल्लीकरणेहि य इच्छति सोरियदत्तस्स मच्छधस्स मच्छकटग गलाओ णीहरित्तए वा विसोहित्तए वा) वमनद्वारा छर्दनद्वारा, उ४-तालु आदि अवयवोने

માસોપચયરહિતઃ ‘અદ્વિચમ્માવણદે’ અસ્થિચર્માવનદ્=અસ્થિસલગ્નચર્મા-एतादृशो भूत्वा ‘विहरइ’ વિહરતિ ।

एव शौर्यदत्तस्य मत्स्यबन्धस्य चरित्र वर्णयित्वा भगवानाह-‘एव खलु गोयमा’ इत्यादि । एव खलु हे गौतम ! ‘सोरियदत्ते मच्छधे’ शौर्यदत्तो मत्स्यबन्धः पुस्तपोराणाण’ पुरापुराणाना=पूर्वभवोपार्जिताना ‘जाव’ यावत्=दुश्चीर्णाना दुष्प्रतिक्रान्तानामशुभाना कर्मणा पापक फलवृत्ति-विशेष प्रत्यनुभवन् विहरति ॥सू० ८॥

મૂલ્મ-સૂ૦ ૯

સોરિયદત્તે જં ભતે ! મચ્છધે ઇઓ કાલમાસે કાલ કિચ્ચા કહિં ગચ્છિહિં કહિં ઉવવજ્જિહિં ! ગોયમા ? સત્તરિવાસાઇ પરમાઉ પાલિત્તા કાલમાસે કાલ કિચ્ચા ઇમીસે રયણપ્પમાણ પુઢવીણ સસારો તદેવ જાવ પુઢવીણ । સે જ તથો હતિયણા-ઉરે જયરે મચ્છત્તાણ ઉવવજ્જિહિં । સે જ તથો મચ્છિણ્ણિં જીવિયાઓ વવરોવિણ સમાણે તત્થેવ સેટ્ઠિકુલસિં વોહિં સોહમ્મેં મહાવિદેહે વાસે સિજ્જિહિં ૫ । જિવસેવો ॥સૂ૦ ૯॥

॥ અદ્વમ અજ્ઞયણ સમત્ત ॥૮॥

ચમઢા હઢિયોં મેં અટકા રહને કે કારણ યહ અસ્થિચમાવનદ્ હો ગયા । ઇસ પ્રકાર કી પરિસ્થિતિસપન્ન બના હુઆ યહ આજ અપને જીવન કે દિનોં કો નિકાલ રહા હૈ । ઇસ પ્રકાર શૌર્યદત્ત મચ્છીમાર કે ચરિત્ર કો વર્ણન કાકે ભગવાન ને કહા (एव खलु गोयमा । सोरियदत्ते मच्छधे पुरापोराणाण जाव विहरइ) ઇસ પ્રકાર હે ગૌતમ ! યહ શૌર્યદત્ત મચ્છીમાર પૂર્વભવ મેં ઉપાર્જિત દુશ્ચીર્ણ, દુષ્પ્રતિક્રાન્ત, અશુભ પાપ કર્મોં કે પાપમય ફલ કો ભોગ રહા હૈ । ભાવાર્થ સ્પષ્ટ હૈ । ॥ સૂ૦ ૮ ॥

ચોટી રહેવા લાગી તે કારણથી અસ્થિચર્માવનદ્ધ (માત્ર હાડકા અને ચામડીવાળો) થય ગયો આ પ્રકારની પરિસ્થિતિસ પન્ન થયેલો તે હવે પોતાના જીવનના દિવસો કાઢે છે આ પ્રમાણે શૌર્યદત્ત મચ્છીમારના ચરિત્રનું વર્ણન કરીને ભગવાને કહ્યું (एव खलु गोयमा । सोरियदत्ते मच्छधे पुरापोराणाण जाव विहरइ) આ પ્રમાણે હે ગૌતમ ! તે શૌર્યદત્ત મચ્છીમાર પૂર્વભવમા ઉપાર્જિત દુશ્ચીર્ણ, દુષ્પ્રતિક્રાન્ત, અશુભ પાપકર્મોના પાપમય જ્ઞાને ભોગવી રહ્યો છે ભાવાર્થ સ્પષ્ટ છે ॥ સૂ૦ ૮ ॥

હિતત્વાદ્ વિશેષેણ સ્વિન્ના સન્તઃ 'જામેવ દિસ પાડખૂપા' યસ્યા દિશ્નઃ પ્રાદુર્ભૂતા = સમાગતા 'તામેવ દિમ પડિગપા' તામેવ દિશ્નઃ પ્રતિગતાઃ = સ્વસ્વસ્થાન સમાપ્તાઃ ॥ સૂ. ૭ ॥

મૂલ્ક—સૂ. ૮

તળ ણ સે સોરિયદત્તે મચ્છયે વિજ્ઞપટ્ટિયારણિવિવ્ણે તેણ દુક્ખેણ અભિભૂણ સુક્કે જાવ વિહરહ, એવ સલ્લ ગોયમા ! સોરિયદત્તે મચ્છયે પુરાપોરાણણ જાવ વિહરહ ॥ સૂ. ૮ ॥

ટીકા—સૂ. ૮

'તળ ણ સે' इत्यादि । 'तएण से' ततः खलु सः 'सोरियदत्ते मच्छये' शौर्य दत्तो मत्स्यबन्धुः 'विज्जपट्टियारणिविव्णो' वैद्यप्रतिचारनिर्विण्णः = वैद्यकृतोपचारैर्हताशः 'तेण दुक्खेण' तेन दुःखेन 'अभिभूण' अभिभूतः = पीडितः सन् 'सुक्के' शुष्कः = शोणिताभावेन 'शुष्कशरीर' 'जाव' यावत्-अत्रैव योजना- 'मुक्खे' बुभुक्षितः = अन्नादिरुचेरभावात्, 'लुक्खे' रुक्षः = शरीरकान्तिवर्जितः 'निम्मसे' निर्मासः =

રહિત હોકર જહા સે આયે થે વહા પર વાપિસ ચલે ગયે । ભાવાર્થ સ્પષ્ટ છે ॥ સૂ. ૭ ॥

'તળ ણ સે' इत्यादि ।

(તળ ણ સે સોરિયદત્તે મચ્છયે) इसके बाद वह शौर्यदत्त मच्छीमार (विज्जपट्टियारणिविव्णो) जब वैद्यों द्वारा भी हताश हो गया, तब (तेण दुक्खेण) उस दुःख से (अभिभूण सुक्के जाव विहरह) अत्यंत पीडित होकर कृशशरीर हो गया । यहां यावत् शब्द से "मुक्खे लुक्खे निम्मसे अट्टिचम्मावणद्धे" अन्न खाने को रुचि चली जाने से यह बुभुक्षित रहने लगा, शारीरिक क्रांति से रहित होने से यह बिल्कुल रुक्ष बन गया । मांस की वृद्धि से रहित होने के कारण निर्मास और प्राणीने ઉપાય રહિત બનીને બ્યાથી બ્યાબ્યા હતા ત્યા પાછા બ્યાબ્યા ગયા બાવાર્થ સ્પષ્ટ છે ॥ સૂ. ૭ ॥

તળ ણ મ ઇત્યાદિ

(તળ ણ સે સોરિયદત્તે મચ્છયે) તે પછી એ શૌર્યદત્ત મચ્છીમાર (વિજ્ઞપટ્ટિયારણિવિવ્ણો) બ્યારે વેદોથી લાભ ન થયો ત્યારે હતાશ થઈ ગયો ત્યારે (તેણ દુક્ખેણ) તે દુઃખથી (અભિભૂણ સુક્કે જાવ વિહરહ) બહુજી પીડા પામીને કૃશશરીર (દુબળે) થઈ ગયો, અહિં યાવત્ શબ્દથી "મુક્કે લુક્કે નિમ્મસે અટ્ટિચમ્માવણદ્ધે", અનાજ ખાવાની રૂચી બંધ થવાથી તે ભૂખ્યો રહેવા લાગ્યો અને શરીરની ક્રાંતિ નાશ પામવાથી તે એકદમ રુક્ષ-બની ગયો માંસની વૃદ્ધિ રહિત થવાથી હાડકામા આમડી

‘से ण तओ’ स खलु ततः ‘हत्थिणाउरे णये’ हस्तिनापुरे नगरे ‘मच्छताए’ मत्स्य-
तया ‘उवज्जिहिइ’ उत्पत्स्यते। ‘से ण’ स खलु ‘तओ’ ततः=तस्माद् भवात्
‘मच्छिण्हि’ मात्स्यकैः=मत्स्यवन्तैः ‘जीवियाओ ववरोपिण समाणे’ जीविताद् व्यपरो-
पितः=मारित सन् ‘तत्थेव’ तत्रैव हस्तिनापुरे ‘सेट्ठिकुलसि’ श्रेष्ठिकुले उत्पत्स्यते।
तत्र ‘वोहि’ बोधि=सम्यक्त्वं प्राप्स्यति। अनगारो भूत्वा ततः ‘सोहम्मे’ सौवर्गं कल्पे=

में उत्कृष्ट१ सागर का ह्मितिवाले नरक में नागकी की पयाय से उत्पन्न होगा। इसका
भग्न से भवान्तरूप समार भृगापुत्र की तरह जानना चाहिये। अगत् यह भी उन्नी की
तरह लाखों बार पृथिवीमाय में उत्पन्न होगा। बाद में वहा से निकल कर यह हस्तिनापुर
नगर में मच्छी की पयाय में जन्म लेगा। (से ण तओ मच्छिण्हि जीवियाओ ववरो-
पिण समाणे तत्थेव सेट्ठिकुलसि० वोहि० सोहम्मे० महाविदेहे वासे सिज्जिहिइ५)
वहा पर भी यह मच्छीमारों द्वारा जीवन से वियुक्त कराया जायगा, पथात् वहाँ पर
किसी श्रेष्ठी के कुल में पुनरुप से उत्पन्न होकर यह स्वविर साधुओं के समीप धर्म-
श्रवण करते हुए बोधि का लाभ करेगा। फिर यह इस पयाय से छूट कर सौवर्ग स्वर्ग

पर्यायथी उत्पन्न थासे तेना अेक भवमाथी जीअ भवमा भवान्त० इप स सा० भृगा-
पुत्रना प्रभासे नशी देवा जेष्ठअे, अर्थात् आ शौर्यदत्त पक्ष भृगापुत्रना प्रभासे
लाओवा० पृथिवी कायमा उत्पन्न थसे, ते पती त्याथी नीउणीने अे हस्तिनापुर
नगरमा भन्नीनी पर्यायमा जन्म लेसे (से ण तओ मच्छिण्हि जीवियाओ ववरोपिण
समाणे तत्थेव सेट्ठिकुलसि० वोहि० सोहम्मे० महाविदेहे वासे सिज्जिहिइ५) त्या आगण
भन्नीमार दाग तेनु एवन नाश पाभसे, पती त्या आगण डोउ रोडना कुडमा पुत्रइपे
उत्पन्न थउ ते अवि-मुनिओनी पाभेथी धर्म साभणीने जोधि-जीउने लाल प्राप्त
क०से पती ते एव अे पर्यायथी कुटीने सौवर्ग स्वर्गमा देव-अने त्याथी भड्डनिहेडमा

टीका-सू० ९

गौतमस्वामी भगवन्त पृच्छति-‘सोरियदत्ते ण’ इत्यादि । ‘सोरियदत्ते ण’ शौर्यदत्तः खलु ‘भते’ हे भदन्त ! ‘मच्छे’ मत्स्यबन्ध ‘इओ’ इतः=अस्माद्भवत् कालमासे कालं कृत्वा ‘कहिं गच्छिहिइ’ कुत्र गमिष्यति ? कहिं उव्वज्जिहिइ’ कुत्रैतत्स्यते ? भगवानाह-‘गोयमा’ हे गौतम ! ‘सत्तरिवासाइ’ सप्ततिवर्षाणि ‘परमाउ’ परमायुः ‘पालित्ता’ पालयित्वा कालमासे कालं कृत्वा ‘इमीसे रयणप्पभाए पुडवीए’ अस्या रत्नप्रभाया पृथिव्याम् उत्कृष्टेण एरुसागरोपमस्थितिकेषु नैरयिकेषु नैरयिकतया उत्पत्स्यते । ‘ससारो’ संसार=भवान्तरे परिभ्रमण ‘तहेव’ तथैव=मृगापुत्रवदेव ‘जाव पुडवीसु’ यावत् पृथिवीकायेषु अनन्तवृत्तसहस्रकृत्व उत्पत्स्यते ।

‘सोरियदत्ते ण’ इत्यादि ।

गौतमस्वामी ने भगवान से पूछा कि-हे भदन्त ! यह शौर्यदत्त मच्छीमार (इओ कालमासे काल किच्चा कहिं गच्छिहिइ कहिं उव्वज्जिहिइ) इस पर्याय से मृत्यु के अन्तर पर मर कर कहा जायगा ? कहा उत्पन्न होगा ? भगवान ने कहा-‘(गोयमा) हे गौतम ! (सत्तरिवासाइ परमाउ पालित्ता कालमासे काल किच्चा) यह सत्तर (७०) वर्ष की अपनी उत्कृष्ट आयु को समाप्त कर अब काल मास में मृत्यु के अधीन होता हुआ (इमीसे रयणप्पभाए पुडवीए ससारो तहेव जाव पुडवीसु, से ण तओ हत्थिणाउरे णयरे मच्छन्ताए उव्वज्जिहिइ) इस रत्नप्रभा पृथिवी

‘सोरियदत्ते ण’ इत्यादि

गौतम स्वामीने भगवानेने पूछ्यु ठे हे भदन्त ! ते शौर्यदत्त मच्छीमार (इओ कालमासे काल किच्चा कहिं गच्छिहिइ कहिं उव्वज्जिहिइ) आ पर्यायभा भरलु पाभीने उया जये ? उया उत्पन्न थये ? भगवाने उहुं (गोयमा) हे गौतम ! (सत्तरिवासाइ परमाउ पालित्ता कालमासे काल किच्चा) ते ७० सित्तेर वर्षाणी येताणी उत्कृष्ट आयुष्य पूरी करीने ठाव समये भरलु पाभीने, (इमीसे रयणप्पभाए पुडवीए ससारो तहेव जाव पुडवीसु से ण तओ हत्थिणाउरे णयरे मच्छन्ताए उव्वज्जिहिइ) आ रत्नप्रभा पृथिवीभा उत्कृष्ट ज्येष्ठ १ सागरनी स्थितिवाजा नरकभा नारदीनी

॥ अथ नवममध्ययनम् ॥

जइ ण भते ! उक्खेवो णवमस्स । एउ खलु जनु ! तेण भाळेण तेण समएण रोहीडए णाम णयरे होत्था रिद्धं । पुढवीवडिंसए उज्जाणे । धरणे जक्खे । वेसमणदत्ते राया । सिरी देवी । पूसणदी कुमारे जुवराणा । रोहीडए णयरे दत्ते णाम गाहाउई परिवसइ अड्ढे० । रुण्हसिरी भारिया । तस्स ण दत्तस्स वूया रुण्हसिरीए अत्तया देवदत्ता णामं दारिया होत्था, अहीण जाव उक्किट्ठसरीरा ॥ सू० १ ॥

टीका—सू० १

‘जइ ण भते’ इत्यादि ।

यदि खलु हे भदन्त ! ‘उक्खेवो’ उपक्षेप प्रारम्भवाक्य ‘णवमस्स’ नवमस्याध्ययनस्य, तथाहि— ‘समणेण भगवया महावीरेण जाव सपत्तेण दुहविवागाण अट्ठमस्स अज्झयणस्स अयमट्ठे पण्णत्ते नवमस्स ण भते अज्झयणस्स दुहविवागाण के अट्ठे पण्णत्ते ? । तए ण से सुहम्मे अणगारे जनु अणगारमेव वयासी—’ इति । जम्भूस्वामी—सुधर्मस्वामिन पृच्छति—‘जइ ण भते’ इत्यादि । यदि खलु हे भदन्त ! श्रमणेन भगवता

नवमा अध्ययन

‘जइ ण भते’ इत्यादि ।

(उक्खेवो) इस सूत्र का प्रारम्भवाक्य इस प्रकार है—“जइ ण भते ! समणेण भगवया महावीरेण जाव सपत्तेण दुहविवागाण अट्ठमस्स अज्झयणस्स अयमट्ठे पण्णत्ते नवमस्स ण भते ! अज्झयणस्स दुहविवागाण के अट्ठे पण्णत्ते ? तए ण से सुहम्मे अणगारे जनु अणगार एव वयासी” जनु स्वामी सुधर्मा स्वामी से पूछते हैं—‘जइ ण भते’ इत्यादि । हे भदन्त ! सिद्धिस्थान में प्राप्त श्री श्रमण भगवान महावीरने

नवमु अध्ययन

“जइ ण भते” इत्यादि

(उक्खेवो) या सूत्रना आठमा पाठ्य या प्रमाणे छे “जइ ण भते ! समणेण भगवया महावीरेण जाव सपत्तेण दुहविवागाण अट्ठमस्स अज्झयणस्स अयमट्ठे पण्णत्ते नवमस्स ण भते ! अज्झयणस्स दुहविवागाण के अट्ठे पण्णत्ते ? तए ण से सुहम्मे अणगारे जनु अणगार एव वयासी” जनु स्वामी सुधर्मा स्वामीने पूछे छे—(जइ ण भते) इत्यादि छे भदन्त ! सिद्धिस्थानमा गिरावता (सिद्धिस्थान प्राप्त) श्री श्रमणु भगवान महावीरे दुधविष्णुना आठमा अध्ययनमा ते भाव प्रतिपादन

प्रथमस्वर्गे उत्पत्स्यते । ततो 'महाविदेहे वासे' महाविदेहे वर्षे 'सिद्धिदिह' सेत्स्यति ।
'गिक्खेवो' निक्षेपः । व्याख्या पूर्णवत् ॥ सू० ९ ॥

॥ इति श्री विश्वविख्यात-जगद्गुरु-प्रसिद्धवाचक-पञ्चदशमापाकलितललित-कलापालपक-
प्रविशुद्धगयनैरुपनिर्मायक - वाग्मिमानुसर्गक - श्रीशाह - उत्रपतिकोल्हापुरराजप्रदत्त-
'जैनशास्त्राचार्य' पदभूषित कोल्हापुर-राजगुरु-वालब्रह्मचारि जेनाचार्य-जैनधर्मदिवाकर-
पूज्यश्री-घासीलाल-वतिविरचिताया श्रीविपाकश्रुते प्रथमश्रुतस्कन्धस्य
विपाकचन्द्रिकाख्याया व्याख्याया 'शौर्यदत्त' नामक-अष्टमअध्ययन
सम्पूर्णम् ॥ १ । ८ ॥

में देव-और वहा से महाविदेह में जन्म लेकर सिद्धिगति को प्राप्त होगा । ('गिक्खेवो')
इस प्रकार श्री भ्रमण भगवान महावीर स्वामीने इस अध्ययन का यह भाव फरमाया है ।
(चित्तेमि) जैसा मैंने भगवान से सुना है वैसा ही तुम से कहा है ॥ सू० ९ ॥

इति श्री विपाकश्रुत के दु.खविपाक नामक प्रथम श्रुतस्कन्ध की
विपाक-चन्द्रिकाटीका के हिन्दी अनुवाद में 'शौर्यदत्त' नामक
अष्टम अध्ययन सम्पूर्ण ॥१-८॥

जन्म लधने सिद्धि गतिने पाभसे (गिक्खेवो) आ प्रभावे भ्रमण भगवान महावीर
स्वामीओ आ अध्ययनने भाव कह्यो छे (चित्तेमि) भगवान पासेथी जेवु मे सावयसु
छे तेवुज मे तभने कह्यो छे ॥ सू० ९ ॥

इति श्री विपाकश्रुतना दु.ख विपाक नामक प्रथम श्रुतस्कन्धनी विपाकचन्द्रिका
टीकाना शुभराती अनुवादमा 'शौर्यदत्त' नामनु
आठसु अध्ययन संपूर्ण ॥ १ । ८ ॥

आसीत् । तत्र खलु 'गेडाडणयरे' रोहितके नगरे 'दत्ते नाम' दत्तो नाम 'गाहावई परिवसड' गाथापतिः परिवसति । स कीदृशः ? 'अड्डे' आढ्य यावद् अपरिभूतः । तस्य दत्तगाथापते 'कण्हमि' भारिया' कृष्णश्रीभार्या आसीत् । 'तस्स ण दत्तस्स' तस्य खलु दत्तस्य 'बूया' दुहिता 'कण्हमिणे अत्तया' कृष्णश्रिय आत्मजा देवदत्ता नाम दारिका 'होत्था' आसीत् । सा कीदृशी ? इत्याह—'अहीण जाव उक्किट्ठसरीरा' अहीन यावत् उत्कृष्टशरीरा—अत्र यावच्छब्दात्—अहीनपरिपूर्णपठचेन्द्रियशरीरा, यौवनेन रूपेण लावण्येनातीवोत्कृष्टा, इति सग्रह ॥ सू० ९ ॥

मूलम्—सू० १

तेण कालेण तेण समएण सामी समोसड्डे जाव परिसा णिगगया । तेण कालेण तेण समएण जेड्डे अतेवामी छट्ठक्खमणपारणगसि तहेव जाव रायमग्ग ओगाढे हत्थी आसे पुरिसे पासड । तेमि पुरिसाण मज्झगय पासड एग इत्थिय अवउडगवधण उक्कित्तरुणणास जाव सूळे भिज्जमाण पासड, पासित्ता इमे अज्झत्थिए ४ तहेव णिग्गए जाव एव वयासी—एसि ण भते । ते इत्थिया पुव्वभवे का आसी ? ॥ सू० २ ॥

(रोहीडणयरे दत्ते नाम गाहावई परिवसड) इसा रोहितक नगर में दत्त नाम का एक गाथापति रहता था । (अड्डे०) यह धनसपन्न एवं अपरिभवनीय था । (कण्हसिरी भारिया) गाथापति की भार्या का नाम कृष्णश्री था । (तस्स ण दत्तस्स बूया कण्हसिरीए अत्तया देवदत्ता नाम दारिया होत्था) इस दत्त के कृष्णश्री से उत्पन्न एक देवदत्ता नामकी दारिका थी । (अहीण जाव उक्किट्ठसरीरा) जो इन्द्रियों की प्रमाणोपेत एवं लक्षणोपेत रचना से परिपूर्ण शरीरवाली थी, यौवन, रूप एवं लावण्य से अत्यन्त उत्कृष्ट थी । भावार्थ स्पष्ट है ॥ सू० १ ॥

गाहावई परिवसड) ते रोहितक नगरमा दत्त नामना येक गाथापति रहेता हता, (अड्डे०) ते धन सपन्न अने कोष्ठथी परासवन थामे तेवा हता, (कण्हसिरी भारिया) गाथापतिना अनु नाम "कृष्णश्री" हुतु (तस्स ण दत्तस्स बूया कण्हसिरीए अत्तया देवदत्ता नाम दारिया होत्था) ते दत्तने कृष्णश्रीना उदरथी उत्पन्न थयेदी देवदत्ता नामनी येक दारिका-धारिका हुती (अहीण जाव उक्किट्ठसरीरा) धृष्टियेनी सप्रभासुता अर्थात् योज्य लक्षणोनी व्यन्याथी परिपूर्ण शरीरवाणी हुती, यौवन, रूप अने लावण्यमा बहुन उत्कृष्ट हुती भावार्थ स्पष्ट छे ॥ सू० १ ॥

महावीरेण यावत् मिद्धिस्थानं प्राप्तं न दुःखविपाकानामष्टमस्या-वयनस्यावयवः
प्रपन्नः । नवमस्य खलु हे भद्रन्त ! अ-वयनस्य कोऽर्थः प्रपन्नः ? । तत्
खलु स सुधर्मानगारो जन्मनगारमेवमासीत्—

एव खलु हे जन्म ! 'तेण कालेण तेण समण' तस्मिन् काले तस्मिन्
समये 'रोहीडए णाम णये' रोहितक नाम नगर 'होत्था' आसीत्, तत्-कोट्टसम् ?
इत्याह— 'रिद्धं—रिद्धिस्तिमितमिद्धं' ऋद्धिस्तिमितममृद्धम् । तत्र 'पुढवीवडिसए'
पृथिव्यवतसरम्=एतन्नामरम् 'उज्जाणे' उग्रानमासीत् । तत्र 'धरणे जक्खे' 'धरणो
यक्ष । तस्मिन् नगरे 'वेसमणदत्ते राया' वैश्रवणदत्तो राजा, तस्य 'सिरी' श्रीः=
श्रीनाम्नी देवी=राज्ञी, 'पूसगरी कुमारे' पुष्पनन्दिः कुमारः 'जुवराया' युवराजः

दुःखविपाक के अष्टम अवयव का यह भाव प्रतिपादित किया है, तो हे भद्रन्त !
इसके नवमें अवयव का क्या भाव उन्होंने कहा है ? इस प्रकार जबूस्वामी के पूछने
पर सुधर्मा स्वामी कहते हैं—

(एव खलु जन्म) इस प्रकार हे जबू ! (तेण कालेण तेण समण) उक्त
काल और उस समय में (रोहीडए णाम णये होत्था) रोहितक नामका एक
नगर था । (रिद्धं पुढवीवडिसए उज्जाणे) यह रिद्ध, स्तिमित और समृद्ध था ।
इसमें पृथिवी का आभूषण स्वरूप एक पृथिवी-अवतसर नामका बगीचा था । (धरणे
जक्खे) इस बगीचा में धरण नामका एक यक्ष रहता था । (वेसमणदत्ते राया) नगर
का अधिपति 'वैश्रवणदत्त' इस नाम का एक राजा था । (सिरी देवी) इसकी रानी का
नाम श्री देवी था और (पूसगरी कुमारे जुवराया) युवराज का नाम पुष्पनन्दि कुमार था ।

क्या छे तो डे भद्रन्त ! आ नवमा अवयवना भाव तेमणे शु कइया छे ? आ प्रभाण्डे
जन्म स्वामीने पूछथु त्थारे सुधर्मा स्वामी उडे छे—

(एव खलु जन्म) आ प्रभाण्डे डे जन्म (तेण कालेण तेण समण) ते काल अने ते
समयने विषे (रोहीडए णाम णये होत्था) ओक रोहितक नामनु नगर छत्तु (रिद्धं पुढवी-
वडिसए उज्जाणे) ते रिद्धस्तिमित अने समृद्ध छत्तु तेमा पृथिवीना आभूषणरूप ओक
पृथिवी-अवतसर नामने भगीथा छत्तु (धरणे जक्खे) ते भगीथाभा धरण नामने
ओक यक्ष रहैत्तु छत्तु (वेसमणदत्ते राया) नगरना अधिपति "वैश्रवणदत्त"
आ नामना ओक राजा छत्तु (सिरी देवी) तेना राणीनु नाम श्रीदेवी छत्तु (पुवणदो
कुमारे जुवराया) तेना युवराजनु नाम पुष्पनन्दि कुमार छत्तु (रोहीडए णये दत्ते णाम

गृहीत्वा 'उद्धमरणपारणगमि' पण्डपणपारणके 'तदेव' तथैव=पूर्वोक्तवदेव 'जाव'
यावत्-रोहितके नगरे भिक्षामण्डन् 'रायमग' राजमार्गम् 'ओगाढे' अवगाढः=
समागत । तत्र 'हत्थी' हस्तिनः 'आसे' अश्वान् 'पुरिसे' पुरुषाश्च 'पासइ' पश्यति ।
'तेसि पुरिसाण' तेषां पुरुषाणां 'मज्झगय' मज्जगता 'पासइ' पश्यति । का पश्यतीत्याह-
'एग इत्थिय' एसा स्त्रियम् । कीदृशीम् 'अवउडगवचण' अवकोटकवन्धना=व्याख्या
प्रागुक्ता, 'उन्कित्तरुणणास' उत्कृत्तरुणनामा 'जाव' यावत्-'सूले' सूले=शूलाया
'भिज्जमाण' भिज्जमाना 'पासइ' पश्यति, 'पामित्ता' दृष्ट्वा तस्य भगवतो गौतमस्य
'इमे' अयं=वक्ष्यमाण अज्जत्थिए०' आध्यात्मिकः४ आत्मनि मनोगत-सङ्कल्प
'तदेव' तथैव पूर्वोक्तमकार एव समुदपद्यत, 'णिग्गए' निर्गत सामुदा-

लेका उठ के पारणा के निमित्त (तदेव जाव रायमग ओगाढे) पूर्वोक्त विधि के
अनुसार रोहितक नगर के ऊच-नीचादि कुलों में भिक्षा के लिये फिरते हुए राजमार्ग में
आये । (हत्थी आसे पुरिसे पासइ) वहा उन्होंने अनेक हाथियों, घोड़ों और पुरुषों
को देखा । साथ में (तेसि पुरिसाण मज्झगय पामइ एग इत्थिय अवउडग-
वचण उविकृत्तरुणणास जाव सूले भिज्जमाण पासइ) उन पुरुषों के बीच में
उन्होंने एक ऐसी स्त्री देखी कि जिसके दोनों हाथ पीछे की ओर करके बंधे हुए
थे । नाक और कान जिसके दोनों फटे हुए थे । शूली पर जो चढ़ी हुई थी ।
(पासित्ता इमे अज्जत्थिए४) ऐसी कष्ट दशा में पड़े हुई स्त्री को देखकर भगवान
गौतम के चित्त में ये वक्ष्यमाण सकल्य पूर्व की तरह उत्पन्न हुए । पश्चात् (णिग्गए)

उरीने भगवाननी आत्ता लधने छटना पाग्या निमित्तने (तदेव जाव रायमग ओगाढे)
आगण छडेवाभा आनी छे ते विधि भुज्ज रोहितक गगभा उच्च-नीचादिक दुवोभा
भिक्षा भाटे इरता इग गजमार्ग पर आव्या (हत्थी आसे पुरिसे पासइ) त्या तेभले
अनेउ हाथीओ, घोडाओ अने पुरेपेने लेया साथे (तेसि पुरिसाण मज्झगय पासइ
एग इत्थिय अवउडगवचण उविकृत्तरुणणास जाव सूले भिज्जमाण पासइ) ते पुउपेना
वचभा ओक ओवी ओने लेध डे लेना जन्ने हाथ पाछणथी गाधेवा हता
नाक अने कान लेना कापेवा हता अने ले शूली पर चडेती हती (पासित्ता इमे
अज्जत्थिए४) आनी उठ दशाभा पडेती ते ओने लेउने, भगवान गौतमना चित्तभा
आगण छडेवा प्रभावे उत्प थये पथी (णिग्गए) यथापर्याप्त भिक्षा प्राप्त उरीने

टीका—सू० २

‘तेण कालेण’ इत्यादि

‘तेण कालेण तेण समएण’ तस्मिन् काले तस्मिन् समये ‘सामी’ स्वामी= श्रीमहावीरस्वामी ‘समोसइडे’ समसुत = समागत ‘जाव’ यावत्-भगवदागमन श्रुत्वा ‘परिसा णिग्गया’ परिपन्निगता=राजापि निर्गत’, ‘भगवन्त वन्दित्वा नमस्कृत्य यावत् पर्युपास्ते । धर्मः कथित । धर्मकथा श्रुत्वा भगवन्त वन्दित्वा नमस्कृत्य परिपत् प्रतिगता, राजापि प्रतिगत । इति पूर्ववद् बोध्यम् । ‘तेण कालेण तेण समएण’ तस्मिन् काले तस्मिन् समये भगवतो महावीरस्य ‘जेट्ठे अतेवासी’ ज्येष्ठोऽन्तेवासी=ज्येष्ठशिष्य गौतमस्वामी स्वाध्यायप्रतिलेखनादि कृत्वा भगवदाज्ञा

‘तेण कालेण’ इत्यादि ।

(तेण कालेण तेण समएण) उस काल एव उस समय में (सामी समोसइडे) भ्रमग भगवान महावीर स्वामी ग्रामानुग्राम विहार करते हुए रोहितक नगर के पृथिवी-अवतसरु बगीचे में पधारे । (जाव परिसा णिग्गया) भगवान का आगमन सुन कर नगरवासी जन एव राजा प्रभु के दर्शन करने एव उनसे धर्मकथा सुनने के लिये उस बगीचे में एकत्रित हुए । सुनने भगवान को वदना नमस्कार किया । और उनकी पर्युपासना की । प्रभु ने धर्मदेशना दी । धर्मदेशना सुन कर जनता एव राजा वदना नमस्कार का वहा से अपने-२ स्थान को गये (तेण कालेण तेण समएण) इसी काल और इसी समय (जेट्ठे अतेवासी) भगवान महावीर के बड़े शिष्य गौतम स्वामी (छट्ठकखमण-पारणगसि) स्वाध्याय ध्यान एव प्रतिलेखनादिक क्रिया समाप्त कर भगवान की आज्ञा

“तेण कालेण” इत्यादि

(तेण कालेण तेण समएण) ते काल ते समयने विषे (सामी समोसइडे) श्रमश्रु भगवान महावीर स्वामी ग्रामानुग्राम विहार करता करता रोहितक नगरना पृथिवी-अवतसरु बगीचाभा पधार्या (जाव परिसा णिग्गया) भगवाननु आगमन सामग्रीने नगर निवासी भल्लुसे अने राजा सो भणीने प्रभुना दर्शन करवा अने तेभना पासैथी धर्मकथा सालगवा भाटे ते भणीयाभा ज्येष्ठक थया, अने सोझे भगवानने वदना-नमस्कार कर्या, अने तेभनी पर्युपासना करी प्रभुज्ये धर्मकथा कही सलगवी, पट्टी-नमस्कार करीने मो त्याथी पाताना स्थानके गथा । तेण कालेण तेण समएण) ते काल अने ते समयने विषे, (जेट्ठे अतेवासी) भगवान महावीरना मोटा शिष्य गौतम स्वामी (छट्ठकखमणपारणगसि) स्वाध्याय, ध्यान अने प्रतिनेधनादिक क्रिया पूरी

टीका—सू० ३

भगवान् देवदत्तायां पूर्वभव वर्णयति 'एव खलु' इत्यादि ।

एव खलु 'गोयमा' हे गौतम । 'तेण कालेण तेण समएण' तस्मिन् काले तस्मिन् समये 'इहेव' इहेव—'जम्बूद्वीवे दीवे' जम्बूद्वीपे द्वीपे 'भारहे वासे' भारहे वासे 'सुपइट्ठे' सुप्रतिष्ठे नाम नगर 'होत्था' आसीत्, 'रिद्ध० ३' ऋद्धिस्तिमितसमृद्धम् । तत्र 'महासेणे राया' महासेनो राजा आसीत्, 'तस्स णं महासेणस्स रण्णो' तस्य खलु महासेनस्य राज्ञ 'धारिणीपामोक्ख' धारिणीप्रमुख 'देवीसहस्स' देवीसहस्र 'ओरोहे यावि' अवरोधश्चापि 'होत्था' आसीत् । 'तस्म ण' तस्य खलु महासेनस्य राज्ञ पुत्र, 'धारिणीए देवीए अत्तए' धारिण्यादेव्या आत्मजः 'सीहसेणे णाम कुमारे होत्था'

'एव खलु गोयमा०' इत्यादि ।

गौतम के प्रश्न को सुनकर प्रसुने देवदत्ता के पूर्वभव का इस प्रकार वर्णन किया (एव खलु गोयमा) हे गौतम (तेण कालेण तेण समएण इहेव जम्बूद्वीवे दीवे भारहे वासे सुपइट्ठे नाम नगर होत्था) उस काल एव उस समय में इस जम्बूद्वीप के भरत क्षेत्र में सुप्रतिष्ठ नाम का एक नगर था । यह (रिद्ध० ३) रिद्धि, स्तिमित एव समृद्ध गा । (तस्य महासेणे राया) इसने महासेन नाम का राजा रहता था । (तस्स ण महासेणस्स रण्णो धारिणीपामोक्ख देवीसहस्स ओरोहे यावि होत्था) इस महासेन नृपति के अन्तःपुर में धारिणी आदि एक हजार रानिया थीं । (तस्स ण महासेणस्स रण्णो पुत्ते धारिणीए देवीए अत्तए सीहसेणे णाम कुमारे होत्था)

"एव खलु गोयमा ।" इत्यादि

गौतमना प्रश्नने साधणीने प्रलुब्धे देवदत्ताना पूर्वभवन्तु आ प्रभाह्णे पवर्धन्तु कथुं (एव खलु गोयमा) हे गौतम ? (तेण कालेण तेण समएण इहेव जम्बूद्वीवे दीवे भारहे वासे सुपइट्ठे नाम नगर होत्था) ते काले अने ते समयने विषे आ जम्बूद्वीपना भरत-क्षेत्रमा सुप्रतिष्ठ नामन्तु एक नगर इत्तु ते (रिद्ध० ३) रिद्धि स्तिमित अने समृद्ध इत्तु. (तस्य महासेणे राया) तेमा महासेन नामना राजा रहैता इत्ता (तस्स ण महासेणस्स रण्णो धारिणीपामोक्ख देवीसहस्स ओरोहे यावि होत्था) ते महासेन राजाना अन्तःपुरमा वारिणी आदि एक हजार राणीयो इती (तस्स ण महासेणस्स रण्णो पुत्ते धारिणीए देवीए अत्तए सीहसेणे णाम कुमारे होत्था) राजने एक पुत्र इत्ता जे धारिणी देवीना

નિકી મિક્ષા ઘટીત્વા શ્રીગૌતમસ્વામી રોહિતકાદ નગરાત્, 'જાવ' યાત્ર-
 પૂર્વવદ્ ભગવત સમીપે સમાગત્ય 'एव वयासी' एवमवादीत् 'एसा ण' एसा खलु
 'भते' हे भदन्त ! 'इत्थिया' स्त्री 'पुव्वभवे' पूर्वभवे 'का आसा'
 काऽऽसीत् ? ॥ सू० २ ॥

મૂલ્ય-સૂ. ૩

एव खलु गोयमा ! तेण कालेण तेण समएण इहेव जंबुदीवे दीवे
 भारहे वासे सुपइठ्ठे णाम णयरे होत्था रिद्धं ३ । तत्थ महासेणे राया, तस्स ण
 महासेणस्स रण्णो धारिणीपामोक्ख देवीसहस्स ओरोहे यावि होत्था । तस्स ण
 महासेणस्स रण्णो 'पुत्ते धारिणीए' देवीए अत्तए सीहसेणे णाम कुमारे होत्था
 अहीणं जुवराया । तए ण तस्स सीहसेणस्स कुमारस्स अम्मापियरो अण्णया
 कयाइ पच पासायवडिसयसयाइ कारेंति, अब्भगयं । तए ण तस्स सीहसेणस्स
 अम्मापियरो अण्णया कयाइ सामापामोक्खाण पचण्ह रायवररुण्णगसयाण
 एगदिवसेण पाणिं गिण्हवेंति । पचसयओ दाओ । तए ण सीहसेणे कुमारे
 सामापामोक्खेहिं पचहिं देवीसएहिं सद्धिं उप्पि जाव विहरइ ॥ सू० ३ ॥

यज्ञप्राप्त भिक्षा प्राप्त कर फिर वे 'उस रोहितक नगर से चले और जहां श्री भगवान
 महावीर स्वामी विराजमान थे वहां आये । प्राप्त भिक्षा दिखा कर, (एव वयासी) प्रसु
 से उन्होंने उस स्त्री का समस्त वृत्तान्त कहा । सा-में यह भी पूछा (एसा ण भते
 इत्थिया पुव्वभवे का आसी) कि हे भदन्त ! यह स्त्री पूर्वभव में कौन थी ।
 भावार्थ स्पष्ट है ॥ सू० २ ॥

પાછા તે પોતાના સ્થાન પર ચાલ્યા અને જ્યાં શ્રી ભગવાન મહાવીર સ્વામી વિરાજતા
 હતા ત્યાં આવ્યા અને પ્રાપ્ત ભિક્ષા પ્રભુને બતાવીને (एव वयासी) ગૌતમ સ્વામીએ
 બોલેલી સ્ત્રીના તમામ વૃત્તાત કહ્યો અને તે સાથે એ પણ પૂછ્યું (एसा ण भते इत्थिया
 पुव्वभवे का आसी) કે હે ભદન્ત ! તે સ્ત્રી પૂર્વભવમાં કોણ હતી ભાવાર્થ સ્પષ્ટ છે
 ॥ સૂ. ૨ ॥

टीका—सू० ३

भगवान् देवदत्तायां पूर्वभव वर्णयति 'एव खलु' इत्यादि ।

एव खलु 'गोयमा' हे गौतम । 'तेण कालेण तेण समएण' तस्मिन् काले तस्मिन् समये 'इहेव' इहेव—'जजुदीवे दीवे' जजुदीवे दीवे 'भारहे वासे' भारहे वासे 'सुपइड्ठे' सुपइड्ठे 'णाम णयरे' सुप्रतिष्ठ नाम नगर 'होत्या' आसीत्, 'ग्दि०३' ऋद्धिस्तिमितसमृद्धम् । तत्र 'महासेणे राया' महासेनो राजा आसीत्, 'तस्स णं महासेणस्स रण्णो' तस्य खलु महासेनस्य राज्ञ 'धारिणीपामोक्ख' धारिणीपमुख 'देवीसहस्स' देवीसहस्रं 'ओरोहे यावि' अत्रोपस्थापि 'होत्या' आसीत् । 'तस्स ण' तस्य खलु महासेनस्य राज्ञ पुत्र 'धारिणीए देवीए अत्तए' धारिण्यादेव्या आत्मजः 'सीहसेणे णाम कुमारे होत्या'

'एव खलु गोयमा०' इत्यादि ।

गौतम के प्रश्न को सुनकर प्रभुने देवदत्ता के पूर्वभव का इस प्रकार वर्णन किया (एव खलु गोयमा) हे गौतम (तेण कालेण तेण समएण इहेव जजुदीवे दीवे भारहे वासे सुपइड्ठे णाम णयरे होत्या) उस काल एव उस समय में इस जजु-दीप के भरत क्षेत्र में सुप्रतिष्ठ नाम का एक नगर था । यह (रिद्ध०३) रिद्धि, स्तिमित एव समृद्ध था । (तत्थ महासेणे राया) इसने महासेन नाम का राजा रहता था । (तस्स ण महासेणस्स रण्णो धारिणीपामोक्ख देवीसहस्स ओरोहे यावि होत्या) इस महासेन नृपति के अन्तःपुर में धारिणी आदि एक हजार गनिया थीं । (तस्स ण महासेणस्स रण्णो पुत्ते धारिणीए देवीए अत्तए सीहसेणे णाम कुमारे होत्या)

"एव खलु गोयमा ।" इत्यादि

गौतमना प्रश्नने साक्षणीने प्रभुओ देवदत्ताना पूर्वभवन्तु आ प्रभाओ वर्णनं कथुं (एव खलु गोयमा) हे गौतम ? (तेण कालेण तेण समएण इहेव जजुदीवे दीवे भारहे वासे सुपइड्ठे णाम णयरे होत्या) ते कालं अने ते समयने विषे आ जजुदीपना भरत-क्षेत्रमा सुप्रतिष्ठ नामनु ओक नगरं इत्तु ते (रिद्ध०३) रिद्धि स्तिमित अने समृद्ध इत्तु- (तत्थ महासेणे राया) तेमा महासेन नामना राजा भेटता इत्ता (तस्स ण महासेणस्स रण्णो धारिणीपामोक्ख देवीसहस्स ओरोहे यावि होत्या) ते महासेन राजतना अन्तःपुरमा धारिणी आदि ओक हजारं राणीओ इत्ती (तस्स ण महासेणस्स रण्णो पुत्ते धारिणीए देवीए अत्तए सीहसेणे णाम कुमारे होत्या) राजने ओक पुत्रं इत्तो ओ धारिणी देवीना

निकी भिक्षा गृहीत्या श्रीगौतमस्वामी रोहितकात् नगरात्, 'जात्र' यात्र-
पूर्ववद् भगवत् समीपे समागत्य 'एव वयासी' एवमादीत् 'एसा ण' एसा खलु
'भते' हे भदन्त ! 'इत्थिया' स्त्री 'पुव्वभवे' पूर्वभवे 'का आसा'
काऽऽसीत् ? ॥सू० २॥

मूल्य-सू० ३

एव खलु गोयमा ! तेण कालेण तेण समएण इहेव जंबुद्वीवे दीवे
भारहे वासे सुपइठ्ठे'णाम णयरे होत्था रिद्धं ३ । तत्थ महासेणे राया, तस्स ण
महासेणस्स रण्णो धारिणीपामोक्ख देवीसहस्स ओरोहे यावि होत्था । तस्स ण
महासेणस्स रण्णो 'पुत्ते धारिणीए' देवीए अत्तए सोहसेणे णाम कुमारे होत्था
अहीणं जुवराया । तए ण तस्स सीहसेणस्स कुमारस्स अम्मापियरो अण्णया
कयाइ पच पासायवडिंसयसयाइ कारेंति, अब्भुगयं । तए ण तस्स सीहसेणस्स
अम्मापियरो अण्णया कयाइ सामापामोक्खाण पचण्ह रायवररुण्णगसयाण
एगदिवसेण पाणिं गिण्हावेंति । पचसयओ दाओ । तए ण सीहसेणे कुमारे
सामापामोक्खेहि पचहि देवीसएहि सद्धिं उप्पि जाव विहरइ ॥सू० ३॥

यत्रा प्राप्त भिक्षा प्राप्त कर फिर वे उस रोहितक नगर से चले और जहां श्री भगवान्
महावीर स्वामी विराजमान थे वहां आये । प्राप्त भिक्षा दिखा कर (एव वयासी) प्रसु
से उन्होंने उस स्त्री का समस्त वृत्तान्त कहा । साथ में यह भी पूछा (एसा ण भते
इत्थिया पुव्वभवे का आसी) कि हे भदन्त ! यह स्त्री पूर्वभवे में कौन थी ।
भावार्थ स्पष्ट है ॥ सू० २ ॥

आछा ते पोताना स्थान पर आत्था अने जत्था श्री भगवान् महावीर स्वामी विराजता
हन्ता त्या आन्हा अने आप्त भिक्षा प्रलुने गतावीने (एव वयासी) गौतम स्वामीअे
जेथेली स्त्रीने तमाभ वृत्तात कह्यो अने ते साथे अे पण्ण पूछ्छु (एसा ण भते इत्थिया
पुव्वभवे का आसी) के छे भदन्त ! ते स्त्री पूर्वभवेमा केण्णु हुत्ती जावार्थ स्पष्ट है
॥ सू० २ ॥

शतानाम् 'एगद्विसेण' एकद्विसे (अत्र सप्तम्यर्थे तृतीया,) 'पारिणि' पारिणि=इस्त
'गिण्हारि' ग्राहयत । 'पचमयओ दाओ' पञ्चशतसो दाय.=तस्मै मिहमेन-
कुमाराय पञ्चशतराजवरकन्यकानां स्वस्वमातापितृभ्यां हिरण्यमुवर्णादीनां
दासीपर्यन्तानां प्रत्येकं पञ्चशतसंख्यको दायः प्रदत्त इत्यर्थः । 'तए ण' तत्
खलु स मिहसेनः कुमारः 'सामापामोक्खेहि' श्यामाप्रमुखे 'पचहि' पञ्चभिः
'देवामएहि' देवीवर्त 'सद्धि' सारं 'उप्पि' उपरिभासादे यावत् दिव्यान् मानुष्यान्
कामभोगान् भुञ्जान् । 'विहरइ' विहरति ॥ सू० ३ ॥

मूलम्—सू० ४

तए ण से महासेणे राया अण्णया कयाः कालम्भुणा मज्जुत्ते णोहरण०
राया जाए महया० । तए ण से सीहसेणे राया सामाए देवीए मुच्छिण्ण ४
अवमेसाओ देवीओ णो आढाड णो परिजाणाड, अणादियमाणे अपरिजाणमाणे
विहरइ । तए ण एगूणगाण पचण्ह देवीसयाण एगूणाड पचमाइसयाद् एमीसे
कहाए लड्डाइ समाणाइ-एव खलु सीहसेणे राया सामाए देवीए मुच्छिण्ण ४
अम्ह वूयाओ णो आढाड णो परिजाणाड त सेय खलु अम्ह साम देवि अग्निप्प-
ओगेण वा विसप्पओगेण वा सत्थप्पओगेण वा जीवियाओ ववरोवित्तए,
एव सपेहंति, सपेहित्ता सामाए देवीए अतराणि य उिहाणि य विरहाणि य पडि-
जागरमाणीओर विहरति । तए ण सा सामा देवी इमीसे कहाए लड्डा समाणी
रानाओ की कन्याओ के माय एरु ही दिन विवाह कर न्या (पचसयओ दायो)
मिहम के लिये इन पाच सौ कन्याओ के मातापिताओ ने दहेज में हिरण्य सुवर्ण
आदि मे लेकर दासीपर्यन्त प्रत्येक वस्तु पाच पाच सौ की गणना में प्रदान की । (तए ण
सीहसेणे कुमारे सामापामोक्खेहि पचहि देवीसएहि सद्धि उप्पि जाव विहरइ)
सिहसेन कुमार अब श्यामाप्रमुख अपना पाच सौ स्त्रियों क साथ उन प्रासादों में रहता
हुआ दिव्य मनुष्य-भव-मनसा कामभोगों को भोगने लगा । भावार्थ स्पष्ट है ॥ सू० ३ ॥

कन्याओनी साथे ओक द्विसभा विनाइ उर्थे (पचसयआ दाओ) सिद्धि आटे ते
पायओ कन्याओना माता-पिताओओ पडेगमएणीमा डिण्ण-सुवर्ण आदिथी लहने दात्री
सुधीनी प्रत्येक वस्तु पायओनी सञ्चा-अभाए आपी, (तए ण सीहसेणे कुमार
सामापामोक्खेहि पचहि देवीसएहि सद्धि उप्पि जाव विहरइ) मिहमेन कुमार ओ श्यामा-
प्रमुख पोतानी पायओ ओओनी साथे ते भडेवोमा न्हीने दिव्य मनुष्यभव सभधी
काम-लोगोने लोगववा लाओ शावार्थ स्पष्ट छे ॥ सू० ३ ॥

श्यामाया देव्या 'मुच्छिन्ना' मूर्च्छित 'गृह', ग्रथितः, अयुपपन्न = अत्यामक्तः
 संजात इत्यर्थः 'अवसेसाओ देवीओ' अवशेषा देवी = अन्या राज्ञीः 'णो आढाइ' नो
 आद्रियते = न मन्यते 'णो परिजाणाइ' नो परिजानाति, द्रष्टुमपि नेच्छति, 'अणा-
 द्वियमाणे' ता अनाद्रियमाण तासामनादर कुर्वाण. 'अपरिजाणमाणे' अपरिजानानः
 दृष्टीगोचरीकर्तुमप्यवाञ्छन् 'विहरइ' विहरति । 'तण' तत् खलु 'तामि' तामा
 'एगूणमाण' एकोनानाम्-एकसख्यान्यूनाना 'पचण्ह देवीसयाण' पञ्चाना देवी-
 शताना नवनवत्यधिकवत् शताना राज्ञीनामित्यर्थः. 'एगूणाइ' एकोनानि
 एकसख्यान्यूनानि 'पचमाइसयाइ' पञ्चमावृत्तानि एकोनपञ्चशतमातर इत्यर्थः
 'इमीसे कहाए' अस्या मयाया 'लद्धट्ठाइ' लब्धार्थानि = ज्ञातसम्बसुतापमानानि

श्यामा देवी में (मुच्छिन्ना) अत्यन्त मूर्च्छित, गृह एव अत्यामक्त बन गया और
 (अवसेसाओ देवीओ) बाकी रानियों की ओर (णो आढाइ णो परिजाणाइ)
 इसने मर्त्य-जा उपेक्षा धारण करली—उनका न यह आदर करता, न उनकी किसी भी
 प्रकार से अनुमोदन करता, न उनकी तप देखता और न वचनान्तरिक द्वारा उन्हें समुष्ट
 ही करता । (अणाद्वियमाणे अपरिजाणमाणे) इनका अनादर करने वाला और इन्हें
 अपनी ओर उठा कर भी नहीं देखने का इच्छा रखने वाला यह सिंहसेन राजा श्यामा
 रानी के साथ ही सुख से अपने दिन व्यतीत करता हुआ आनन्द से रहने लगा ।
 (तण तांमि एगूणमाण पचण्ह देवीसयाण एगूणाइ पचमाइसयाइ) जब इसका
 इस प्रकार का व्यवहार उन ४९९ लड़कियों की ४९९ वें माताओं ने (इमीसे कहाए

देवीमा (मुच्छिन्ना) अत्यन्त मोड़ पायी अत्यामक्त भनी गयी अने (अवसेसाओ देवीओ)
 भाड़ीनी गण्डियों तद् (णो आढाइ णो परिजाणाइ) तोलू ओदहम उपेक्षा करी, भाड़ीनी
 भील ठोड़ गण्डियोंने ते आदर करतो नहीं, नहीं अनुमोदन आपतो तेमज तेना तद्
 द्रष्टि नहीं अने भीठा वचने वडे करी मतोप पलु आपतो नहीं (अणाद्वियमाणे
 अपरिजाणमाणे विहरइ) भील तमाभ गण्डियोंने अनादर करवावाणा अने नेत्र उठा करीने
 सामु पलु नहि जेनाना ते सिंहसेन गज श्यामा गण्डिना आवेज सुअपूर्व पौताना
 द्विमे पीतावे छे, अने आनदथी छे छे (तण तांमि एगूणमाण पचण्ह देवीसयाण
 एगूणाइ पचमाइसयाइ) ज्यारे गजने आ प्रदाने व्यवहार ते ४९९ आगे नवाण
 गण्डियों जेना तद् गज द्रष्टि पलु नहीं करतो ते ओओनी माताओना जणुवाभा
 आओ (इमीसे कहाए लद्धट्ठाइ समाणाइ) छडीत साबणी अर्थात् (एव खलु सोहसेणे

एव वयासी-एव खलु मम एगूणाण पचण्ड सयत्तीसयाण एगूणाइ पचमाइ-
सयाइ इमीसे कहाए लद्धट्ठाइ समाणाइ एव ययासी-एव खलु सीहसेणे राया
जाव पडिजागरमाणीओ विहरति, तण णज्जइ ण मम केणइ कुमारेण मारिस्सति
चिरुट्टु भीया ४ जेणेव कोरपरे तेणेव उवागन्ठइ, उवागन्ठित्ता ओइय जाव-
ज्झियाइ ॥ सू० ४ ॥

टीका-सू० ४

‘तए ण से’ इत्यादि ।

‘तए ण से’ तत् खलु स’ ‘महासेणे राया’ महासेनो राजा ‘अण्णया-
कयाइ’ अन्यदा रुदाचित् ‘कालधम्मणा सजुत्ते’ कालधर्मेण सयुक्त = मृत । ‘णीहण’
निर्हरण-अत्रैव योजना-तत्. खलु स सिंहसेनो दारको बहुभिर्मित्रघातिप्रभृतिभिः
सह रुदन ३ सिंहसेनस्य निर्हरण = मृतशरीरस्य स्मशानदेशे प्रापण करोति ।
लौकिक-मृतकृत्यानि करोति, तत् खलु स सिंहसेनो दारकः, ‘राया जाए’
राजा जात, त कीदृश ? ‘महया०’ महाहिमवन्महामलयमन्दरमहेन्द्रसार,
व्याख्यातमेतत् । ‘तए ण से’ तत् खलु स सिंहसेनो राजा ‘सामाए देवीए’

‘तए ण से’ इत्यादि ।

(तए ण) अनन्तर (से महासेणे राया अण्णया कयाइ कालधम्मणा
सजुत्ते) किसी एक समय महासेन नरेश कालधर्म को प्राप्त हो गये । सिंहसेन ने अनेक
मित्रादि-परिजनों के साथ मिल कर अपने पिता की अन्त्येष्टि किया की । मृत्युकृत्यों के
बाद सिंहसेन ने अपने पिता के पद का भार समाला अर्थात् यह (राया जाए) स्वयं
राजा हो गया (महया०) यह महाहिमवार, महामलय, मन्दर और महेन्द्र के जैसा
शक्तिशाली था । (तए ण से सीहसेणे राया) यह सिंहसेन राजा (सामाए देवीए)

‘तए ण मे’ इत्यादि

(तए ण) ते पत्नी (से महासेणे राया अण्णया कयाइ कालधम्मणा सजुत्ते)
और ओक समय महासेन राजा भग्लु पाभ्या, पत्नी सिंहसेने अनेक मित्रादि परिजनोंनी
साथे भग्लोने पोताना पितानी अन्त्येष्टि किया करी मृत्यु पत्नी लोक व्यवहारनी किया
क्या पत्नी सिंहसेने पोताना पितानु पद सवाजी-लीधु अर्थात् ते (राया जाए) पोते
राजा गनी गये (महया०) ते महाहिमवान, महामलय, मन्दर अने महेन्द्र जेवो
शक्तिशाली हते (तए ण से सीहसेणे राया) ओ सिंहसेन राजा (सामाए देवीए) श्याम

श्यामाया देव्या 'मुच्छिष्ट' मूर्च्छित 'गृध्र', ग्रथितः, अत्युपपन्न = अत्यासक्तः
 संज्ञात इत्यर्थ 'अवसेसाओ देवीओ' अवशेषा देवी = अन्या राज्ञी. 'णा आढाइ' नो
 आद्रियते = न मन्यते 'णो परिजाणाइ' नो परिजानाति, द्रष्टुमपि नेच्छति, 'अणा-
 दियमाणे' ता अनाद्रियमाणे तासामनादर कुर्वाण. 'अपरिजाणमाणे' अपरिजानान.
 दृष्टीगोचरीकर्तुमप्यवाञ्छन् 'विहरइ' विहरति । 'तरण' ततः खलु 'तासि' तामा
 'एगूणगाण' एकोनानाम्-एकसख्यान्यूनाना 'पचण्ह देवीसयाण' पञ्चाना देवी-
 शताना नवनवत्परिकृतं शताना राज्ञीनामित्यर्थ 'एगूणाइ' एकोनानि
 एकसख्यान्यूनानि 'पचमाइसयाइ' पञ्चमावृत्तानि एकोनपञ्चशतमातर इत्यर्थः
 'इमीसे कहाए' अस्या कथाया 'लढट्टाइ' लब्धार्थानि = ज्ञातस्वसुतापमानानि

श्यामा देवी मे (मुच्छिष्ट) अत्यंत मूर्च्छित, गृध्र एव अत्यासक्त बन गया और
 (अवसेसाओ देवीओ) बाकी रानियों की ओर (णो आढाइ णो परिजाणाइ)
 इसने सर्वथा उपेक्षा धारण करली—उनका न यह आदर करता, न उनकी किसी भी
 प्रकार से अनुमोदन करता, न उनकी तरफ देखता और न वचनादिक द्वारा उन्हें समुष्ट
 ही करता । (अणादियमाणे अपरिजाणमाणे) इनका अनानुराग करने वाला और इन्हें
 अपनी ओर उठा कर भी नहीं देखने की इच्छा रखने वाला यह सिंहसेन राजा श्यामा
 रानी के साथ ही सुख से अपने दिन व्यतीत करता हुआ आनन्द से रहने लगा ।
 (तए ण तासि एगूणगाण पचण्ह देवीसयाण एगूणाइ पचमाइसयाइ) जब इसका
 इस प्रकार का व्यवहार उन ४९९ लड़कियों की ४९९ बें माताओं ने (इमीसे कहाए

देवीमा (मुच्छिष्ट) अत्यंत मोड़ धामी अत्यासक्त अपनी गयो अने (अवसेसाओ देवीओ)
 भांडीनी गण्डियों तन्त्र (णो आढाइ णो परिजाणाइ) तोले ओकेहम उपेक्षा करी, भांडीनी
 भील ओह गण्डियोंने ते आदर करतो नथी, नथी अनुमोदन आपतो तेमज तेना तन्त्र
 द्रष्टि नथी अने भीडा वचने वडे करी मतोष पणु आपतो नथी (अणादियमाणे
 अपरिजाणमाणे विहरइ) भील तमाम गण्डियोंने अनारु करवावाणा अने नेत्र उआ करीने
 सामु पणु नहि जेनारा ते सिंहसेन राजा श्यामा गण्डिना साथै सुधपूर्वक पोताना
 द्विसे पीतावे छे, अने आनदही गडे छे (तए ण तासि एगूणगाण पचण्ह देवीसयाण
 एगूणाइ पचमाइसयाइ) न्यारे राजने आ प्रजारने व्यवहार ते ४९९ आसे नवाण
 गण्डियों जेना तन्त्र राज द्रष्टि पणु नथी करतो ते स्त्रीओंनी माताओंना जणुवामा
 आये (इमीसे कहाए लढट्टाइ समाणाइ) छडीउत सावणी अर्थात् (एव खलु सिंहसेने

‘समाणाइ’ सन्ति, अस्य ‘एव सपेहेति’ इत्यग्रेणान्वयः, किं सपेक्षन्ते=किं विचार-
यन्तीत्याकाङ्क्षायामाह-‘एव खलु’ इत्यादि। एव खलु सिंहसेनो राजा ‘सामाए देवीए’
श्यामाया देव्या ‘मुच्छिण्ठ’ मूर्च्छितो गृद्धो ग्रथितोऽयुपन्नः सन् ‘अम्ह धूयाओ’
अस्माक दुहितुः ‘णा आढाइ’ने। आद्रियते ‘णा परिजाणाइ’ नो परिजानाति=इष्टु
मपि नेच्छति ‘त सेय’ तन्त्रेयः खलु ‘अम्ह’ अस्माक ‘साम देवि’ श्यामा देवीम्
‘अग्निपओगेण वा’ अग्निप्रयोगेण वा ‘विसपओगेण वा’ विषप्रयोगेण वा ‘सत्यप-
ओगेण वा’ शत्रुप्रयोगेण वा ‘जीवियाओ ववरोवितए’ जीविताद्-व्यपरोपयितुम्, एव
‘सपेहेति’ सपेक्षन्ते=विचारयन्ति। ‘सपेहिता’ विचार्य ता एकोनपठवशतमातरः,
‘सामाए देवीए’ श्यामाया देव्याः ‘अतराणि य’ अन्तराणि च=अवसराणि ‘छिदाणि य’

लड्डडाइ समाणाइ) सुना अर्थात् (एव खलु सिंहसेने राजा सामाए देवीए
मुच्छिण्ठ अम्ह धूयाओ णो आढाइ णो परिजाणाइ) यह सिंहसेन राजा हमारी
लडकियों से न मोलता-चालता है और न इनकी तरफ देखता ही है, किन्तु
रातदिन श्यामा देवी ही अत्यन्त आसक्त बना रहता है, (त सेय खलु अम्ह साम
देवी अग्निपओगेण वा विसपओगेण वा सत्यपओगेण वा जीवियाओ ववरोवितए)
तो अब इसीमें हमारी मलाई है कि हम लोग उस श्यामा देवी को अग्नि के प्रयोग
से विषके प्रयोग से अग्न शत्रु के प्रयोग से जीवन से वियुक्त कर दें। (एव सपेहेति)
इस प्रकार उन्होंने-समने विचार किया। (सपेहिता) विचार करने के बाद वे सब
अब (सामाए देवीए अतराणि य छिदाणि य विरहाणि य पडिजागरमाणीओर
विहरति) श्यामादेवी के छिद्रों की, दूषणों की, राजा की अनुपस्थिति रूप विरह की, अगवा

राजा सामाए देवीए मुच्छिण्ठ अम्ह धूयाओ णो आढाइ णो परिजाणाइ) ते सिंहसेन
राजा अमागी पुत्रीओ आये आलता-आलता नथी तेमना तरङ्ग जेता पथ नथी अने
गत्री दिवस श्यामा देवी उपर अत्यन्त आसक्त भनी रहेवा छे (त सेय खलु अम्ह
साम देवि अग्निपओगेण वा विसपओगेण वा सत्यपओगेण वा जीवियाओ ववरो
वितए) डवे ते अमाउ छित ओ रीतेज छे ते अमे ते श्यामादेवीने अग्निना प्रयोगथी,
विषना प्रयोगथी अथवा शत्रुना प्रयोगथी तेना जीवनना नाश करी नाथीओ (एव सपेहेति)
आ प्रमाओ ते सोओ भलीने विचार ज्यो (सपेहिता) विचार करीने पथ ते सो डवे
(सामाए देवीए अतराणि य छिदाणि य विरहाणि य पडिजागरमाणीओर विहरति)
श्यामादेवीना छीद्रोनी, दूषणोनी, रान्तनी गेरुआररी रूप विरहोनी, अथवा छोछ समथ
नेकओ आओ अने पञ्चिन विना द्रुत श्यामा ओखी छाय-ओ प्रसरता अवसानी नाछे

छिद्राणि च=दृपणानि 'विग्हाणि य' विरहाश्च=राजानुपस्थितिरूपान्-एकान्तस्थानानि वा, 'पट्टिजागरमाणीओ२' प्रतिजाग्रत्य.२=गवेपन्त्य २ विहरन्ति=तिष्ठन्ति। 'तएण सा' ततः खलु श्यामा देवी 'इमीसे' अस्याः=स्वघातरूपायाः 'कहाए' कथायाः=वार्त्ताया, लद्धट्ठा समाणी' लब्धार्था सती 'एव वयासी'=एवमवादीत्=स्वमनस्येवमवदत्-एव विचारयति स्मेत्यर्थः-एव खलु 'मम' मम 'एगूणाण पचण्ह' एकोनाना पठ्वाना 'सवत्तीसयाण' सपत्नीशतानाम् 'एगूणाइ' एकोनानि 'पचमाइमयाइ' पञ्चमाशतानि-एकोनपञ्चशतमातर 'इमीसे कहाए' अस्या. कथाया 'लद्धट्ठाइ समाणाइ' लब्धार्थानि सन्ति 'अण्णमण्ण' अन्योन्यम् 'एव वयासी' एवमवादिषुः=विचारयन्ति स्म-एव खलु 'सीहसेणे गया' सिंहसेनो राजा 'जाव' यावन्=श्यामाया देव्या मूर्च्छित ४ सन् अस्माक दुग्धितु नो आद्रियते नो परिजानाति, तत् श्रेयः खलु अस्माक श्यामा देवीमग्निप्रयोगेण विप्रयोगेण शस्त्रप्रयोगेण वा जीयिताद् व्यपरोपयितुम्, एव विचार्य ता एकोनपञ्चशतमातर मम अन्तराणि छिद्राणि

किम समय यह परिजन से रहित अकेली होती है, इस प्रकार के अवसर का प्रतीक्षा एव गवेषणा करती हुई रहने लगी। (तए ण सा सामा देवी इमीसे कहाए लद्धट्ठा समाणी एव वयासी) जब श्यामादेवी को यह उनका विचार ज्ञात हुआ तब उसने भी अपने मन में इस प्रकार विचार किया (एव खलु मम एगूणाण पचण्ह सवत्तीसयाण एगूणाइ पचमाइसयाइ इमीसे कहाए लद्धट्ठाइ समाणाइ अण्णमण्ण एव वयासी) कि मेरी एक कम पाचसौ सौतों की माताओं ने जो यह परस्पर में इस प्रकार विचार किया है कि (एव खलु सीहसेणे राया जाव पडिजागरमाणीओ विहरति) सिंहसेन राजा श्यामा देवी से ही अधिक प्रेम आदि करता है और हमारी लडकियों की

अने शोध करवा लाया (तए ण सा सामा देवी इमीसे कहाए लद्धट्ठा समाणी एव वयासी) आ प्रभावे पोतानी ४८६ शोध ओओतना माता तग्धी आलती प्रवृत्ति श्यामा देवीना गणुवाभा आवी त्यारे तेले १७ पोताना मनभा आ प्रभावे विद्या ४९० (एव खलु मम एगूणाण पचण्ह सवत्तीसयाण एगूणपचमाइसयाइ इमीसे कहाए लद्धट्ठाइ समाणाइ अण्णमण्ण एव वयासी) भारी शोक भडेनानी ४८६ माताओओ ने पण्णपरमा आ प्रभावे विद्या ४९० ठे ठे (एव खलु सीहसेणे राया जाव पडिजागरमाणीओ विहरति) सिंहसेन गण श्यामा देवीना सावे अधिक प्रेम आदि राखे ठे, अने अमारी

‘सामाणाइ’ सन्ति, अस्य ‘एव सपेहेति’ इत्यग्रेणान्यः, किं मपेक्षन्ते=किं विचार-
यन्तीत्याकाङ्क्षायामाह—‘एव खलु’ इत्यादि। एव खलु सिंहसेनो राजा ‘सामाण देवीए’
इयामाया देव्या ‘मुच्छिष्ट’ मूर्च्छितो गृद्धो ग्रथितोऽयुपन्नः सन् ‘अम्ह धूयाओ’
अस्माक दुहितुः ‘णा आढाइ’ने। आद्रियते ‘णा पजिजाणाइ’ नो परिजानाति=गृह
मपि नेच्छति ‘त सेय’ तन्त्रेयः खलु ‘अम्ह’ अस्माक ‘साम देवि’ इयामा देवीम्
‘अग्निपयोगेण वा’ अग्निप्रयोगेण वा ‘विसपयोगेण वा’ विषप्रयोगेण वा ‘सत्यप
योगेण वा’ शस्त्रप्रयोगेण वा ‘जीवियाओ ववरोवित्तए’ जीविताद् व्यपरोपयितुम्, एव
‘सपेहेति’ सपेक्षन्ते=विचारयन्ति। ‘सपेहिता’ विचार्य ता एकोनपठवज्रतमातरः,
‘सामाण देवीए’ इयामाया देव्या ‘अतराणि य’ अन्तराणि च=अवतराणि ‘जिहाणि य’

जड्डडाइ सामाणाइ) मुना अर्थात् (एव खलु सीढसेने राया सामाण देवीए
मुच्छिष्ट अम्ह धूयाओ णो आढाइ णो परिजाणाइ) यह सिंहसेन राजा हमारी
लडकियों से न मोलता-चालता है और न इनकी तरफ देखता ही है, किन्तु
रातन्नि इयामा देवा में ही अत्यन्त आसक्त बना रहता है, (त सेय खलु अम्ह साम
देवी अग्निपयोगेण वा विसपयोगेण वा सत्यपयोगेण वा जीवियाओ ववरोवित्तए)
तो अब इसीमें हमारी भलाई है कि हम लोग उस इयामा देवी को अग्नि के प्रयोग
से विपके प्रयोग से अग्ना शस्त्र के प्रयोग से जीवन से वियुक्त कर दें। (एव सपेहेति)
इस प्रकार उन्होंने—सबने विचार किया। (सपेहिता) विचार करने के बाद वे सब
अब (सामाण देवीए अतराणि य जिहाणि य विरहाणि य पडिजागरमाणीओर
विहरति) इयामादेवी के छिद्रों की, दूषणों की, गजा की अनुपस्थिति रूप विरह की, अथवा

राया सामाण देवीए मुच्छिष्ट अम्ह धूयाओ णो आढाइ णो परिजाणाइ) ते सिंहसेन
गण अमारी पुत्रीओ साथे मोलता-चालता नथी तेभना तरङ्ग न्नेता पशु नथी अने
रात्री दिवस इयामा देवी उपर अत्यन्त आसक्त भनी रहैना छे (त सेय खलु अम्ह
साम देवि अग्निपयोगेण वा विसपयोगेण वा सत्यपयोगेण वा जीवियाओ ववरो-
वित्तए) डवे तो अमाउ छित ओ रीतेज उ डे अमे ते श्यामादेवीने अग्निना प्रयोगथी,
विषना प्रयोगथी अथवा शस्त्रना प्रयोगथी तेना एवनने नाश करी नाथीओ (एव सपेहेति)
आ प्रभावे ते सौओ भलीने विचार कर्यो (सपेहिता) विचार करीने पशु ते सौ डवे
(सामाण देवीए अतराणि य जिहाणि य विरहाणि य पडिजागरमाणीओ - विहरति)
श्यामादेवीना कीदोनी, इधोनी, राजनी गेरुजरी रूप बिन्दनी, अथवा डोछ सभय
नोड्ड आड्ड अने पजिजन विना इकत श्यामा ओकती छाय-ओ प्रकारना अवसर नी राखे

टीका—सू० ५

‘तए ण से’ इत्यादि ।

‘तए ण से’ ततः खलु स सिंहसेनो राजा ‘इमीसे कहाए’ अस्याः कथायाः पूर्वोक्तायाः ‘लद्धे समणे’ लब्धार्थः सन् ‘जेणेव कोवघरे’ यत्रैव कोपगृह ‘जेणेव सामा देवी’ यत्रैव श्यामा देवी स्थिता ‘तेणेव उवागच्छइ’ तत्रैवोपागच्छति, ‘उवागच्छिता’ उपागत्य ‘साम देवि’ श्यामा देवीम् ‘ओहय जाव पासइ’ अपहृतमनः-सरूपा यावद् आर्त्त-यान कुर्वती पश्यति ‘पासिता’ दृष्ट्वा ‘एव वयासी’ एवमत्रादीत् ‘किं ण’ किं तल्लु केन कारणेन खलु ‘तुम’ त्व हे देवानुप्रिये ! ‘ओहय जाव-ज्झियासि’ अपहृतमन सरूपा यावद् भ्यायसि=आर्त्त-यान करोषि ? । ‘तए ण सा’ ततः खलु सा श्यामा देवी ‘सिंहसेणेण रत्ता’ सिंहसेनेन राज्ञा ‘एव बुत्ता समाणी’ एवमुक्ता सती ‘उप्फेण-उप्फेणिय’ उत्फेनोत्फेनित=कोपवशात्फेनप्रकाशनपूर्वक

‘तए ण से’ इत्यादि ।

(तए ण) अनन्तर (से सीहसेणे राया) वह सिंहसेन राजा (इमीसे कहाए) इस समाचार से (लद्धे समणे) परिचित होता हुआ (जेणेव कोवघरे जेणेव सामा देवी तेणेव उवागच्छइ) जहां कोपगृह था तथा उसमें जिस जगह श्यामा देवी भी वहां पर पहुँचा (उवागच्छिता साम देवि ओहय जाव पासइ) पहुँचते ही उसने श्यामा देवी को अनमनी एवं आर्त्तध्यान करती हुई देखा । (पासिता एव वयासी) देख कर वह श्यामा देवी से बोला कि (किं ण तुम देवानुप्रिया ओहय जावज्झियासि) हे देवानुप्रिये ! तुम आज अनमनी क्यों हो और क्यों आर्त्तध्यान कर रही हो ? (तए ण सा सामा देवी सीहसेणेण रत्ता एव बुत्ता समाणी उप्फेण उप्फेणिय सीहसेण राय

‘तए ण से’ इत्यादि

(तए ण) ते पत्नी (से सिंहसेणे राया) ते सिंहसेन राजा (इमीसे कहाए) आ समाचारशी (लद्धे समणे) परिचित तथा पत्नी ते (जेणेव कोवघरे जेणेव सामा देवी तेणेव उवागच्छइ) तथा कोपघर-कोपगृह छतु तथा ते घरमा जे ठेकाछे श्यामा देवी छत्ता त्या आगण गया (उवागच्छिता साम देवि ओहय जाव पासइ) पहुँचायताम् तेछे श्यामा देवीने थितानुर अने आर्त्तध्यान करना जेया (पासिता एव वयासी) जेधने राजा श्यामा देवीने छेवा लाग्या जे (किं ण तुम देवानुप्रिया ओहय जावज्झियासि) हे देवानुप्रिये ! तमे आजे उद्दान था भाटे छे ? अने था भाटे आर्त्तध्यान करे छे ? (तए ण सा सामा देवी सिंहसेणेण रत्ता एव बुत्ता समाणी उप्फेण-उप्फेणिय सीहसेण राय एव वयासी)

વિરહાશ્ચ 'પડિજાગરમાળીઓ' પ્રતિજાગ્રત્યો વિહરન્તિ' इति, 'त ण णज्जइ ण' तन्न
 ज्ञायते खलु 'मम' मा 'केणइ कुमारेण' केनापि कुमारेण=कुमृत्युना=अपमृत्युना
 'मारिस्सेति' मारयिष्यन्ति 'त्तिकट्टु' इति कृत्वा=इति विचार्य 'भीया४' भीता वस्ता
 त्रसिता उद्विग्ना सती 'जेणेव कोवघरे' यत्रैव कोपगृह 'तेणेव उवागच्छइ' तत्रैवोपा-
 गच्छति, उपागत्य 'ओहय जाव' अपहत यावद्-अपहतमनःसरुल्ला 'झियाइ'
 ध्यायति=आर्तध्यान करोति ॥ सू० ४ ॥

મૂલમ્—સૂ. ૧

તણ ન સે સીહસેણે રાયા ઇમીસે કહાણ લલ્લટઠે સમાણે જેણેવ
 કોવઘરે જેણેવ સામા દેવી તેણેવ ઉવાગચ્છડ, ઉવાગચ્છિત્તા સામ દેવિ ઓહય
 જાવ પાસઈ, પાસિત્તા એવ વયાસી-ફિણ તુમ દેવાણુપ્પિયા ! ઓહય જાવજ્ઞિયાસિ ?
 તણ ન સા સામા દેવી સીહસેણેણ રત્ના એવ વુત્તા સમાળી ઉપ્પેણ-ઉપ્પેણિય
 સીહસેણ રાય એવ વયાસી-એવ ચલુ સામી ! મમ એગૂણપચસવત્તીસયાણ
 એગૂણપચમાહસયાઈ ઇમીસે કહાણ લલ્લટઠાઈ સમાળાઈ અણ્ણમણ્ણ સદાવેતિ
 સદાવિત્તા એવ વયાસી-એવ ચલુ સીહસેણે રાયા સામાણ દેવીણ મુચ્છિણ ૪
 અમ્હ ધૂયાઓ ણો આઢાઈ ણો પરિજાણાઈ જાવ અતરાણિ ય છિદાણિ ય વિરહાણિ ય
 પડિજાગરમાળીઓ વિહરતિ, ત ણ ણજ્જઈ ન મમ કેણઈ કુમારેણ મારિસ્સેતિ
 ત્તિકટ્ટુ મીયા ૪ જાવજ્ઞિયામિ ॥ સૂ. ૫ ॥

તરફ દેખતા તક મી નહીં હૈ આદિર । (ત ણ ણજ્જઈ ન મમ કેણઈ કુમારેણ મારિ
 સ્સેતિ) સો ન માહ્યમ યે સવ મુસે કિસ સમય કિસ કુમાર=કુમોત સે માર ઢાલે । (ત્તિકટ્ટુ)
 એસા મન હી મન વિચાર કર (મીયા૪) મયમીત, ત્રસિત ઓર ઉદ્વિગ્ન ચિત્ત હોકર
 (જેણેવ કોવઘરે તેણેવ ઉવાગચ્છઈ) જહા કાપ ઘર થા વહા ગઈ । ઓર (ઉવાગચ્છિત્તા)
 જા કર (ઓહય જાવજ્ઞિયાઈ) વિમનસ્ક હો આત્તધ્યાન કરને લગા । માવારે સ્પષ્ટ
 હૈ ॥ સૂ. ૪ ॥

પુત્રીઓ તરફ નજર પણ કરતો નથી આદિ (ત ણ ણજ્જઈ ન મમ કેણઈ કુમારેણ
 મારિસ્સેતિ) આ પ્રમાણે છે તો મને શુ ખબર કે એ તમામ મળીને મારો નાશ કરે અને
 ક્રોધે મરાવે (ત્તિકટ્ટુ) આ પ્રમાણે મનમાન વિચાર કરીને (મીયા૪) લયલીત, ત્રસિત
 અને ઉદ્વેગમય ચિત્ત બનીને (જેણેવ કોવઘરે તેણેવ ઉવાગચ્છઈ) ન્યા ડોપ ઘર હતુ ત્યા
 ગઈ અને (ઉવાગચ્છિત્તા) બધને (ઓહય જાવજ્ઞિયાઈ) ઉદ્વેગમય થઈને આત્મધ્યાન કરવા
 લાગી લાવાર્ય સ્પષ્ટ છે ॥ સૂ. ૪ ॥

ટીકા—સૂ ૦ ૧

‘તદ્દેવેણ સે’ ઇત્યાદિ ।

‘તદ્દેવેણ સે’ તત્. સ્વલ્પ સ સિંહસેનો રાજા ‘હમીસે કહાણ’ અર્યાઃ કયાયા. પૂર્વોક્તાયાઃ ‘લલ્લદે સમાણે’ લલ્લાર્થઃ સન્ ‘જેણેવ કોવધરે’ યત્રૈવ કોપગૃહ ‘જેણેવ સામા દેવી’ યત્રૈવ શ્યામા દેવી સ્થિતા ‘તેણેવ ઉગાગચ્છિદ’ તત્રૈવોપાગચ્છતિ, ‘ઉગાગચ્છિતા’ ઉપાગત્ય ‘સામ દેવિ’ શ્યામા દેવીમ્ ‘ઓહય જાવ પાસદ’ અપહતમન-સરૂપા યાવદ્ આર્તધ્યાન કુર્વતીં પશ્યતિ ‘પાસિતા’ દૃષ્ટ્વા ‘એવ વયાસી’ એવમવાદીવ્ ‘કિં ન’ કિં નત્તુ કેન કારણેન સ્વલ્પ ‘તુમ’ ત્વ હે દેવાનુપ્રિયે ! ‘ઓહય જાવ-જિજ્ઞાસિ’ અપહતમન સરૂપા યાવદ્ ધ્યાયસિ=આર્તધ્યાન કરોપિ ? । ‘તદ્દેવેણ મા’ તત્. સ્વલ્પ સા શ્યામા દેવી ‘સિંહસેણે રાજા’ સિંહસેનેન રાજા ‘એવ વુતા સમાણી’ એવમુક્તા સતી ‘ઉપ્કેજ-ઉપ્કેણિય’ ઉત્કેનોત્કેનિત=કોપવશાત્કેનમકાશનપૂર્વક

‘તદ્દેવેણ સે’ ઇત્યાદિ ।

(તદ્દેવેણ) અનન્તર (સે સીંહસેણે રાયા) વહ સિંહસેન રાજા (હમીસે કહાણ) હમ સમાચાર સે (લલ્લદે સમાણે) પરિચિત્ત હોતા હુઆ (જેણેવ કોવધરે જેણેવ સામા દેવી તેણેવ ઉગાગચ્છિદ) જહા કોપગૃહ થા તયા ઉસમેં જિસ જગહ શ્યામા દેવી સીંહસેણે વહા પર પહુંચા (ઉગાગચ્છિતા સામ દેવિ ઓહય જાવ પાસદ) પહુંચતે હી ઉસને શ્યામા દેવી કો અનમની એવ આર્તધ્યાન કરતી હુઈ દેખા । (પાસિતા એવ વયાસી) દેખ કર વહ શ્યામા દેવી સે બોલા કિ (કિં ન તુમ દેવાનુપ્રિયા ઓહય જાવજિજ્ઞાસિ) હે દેવાનુપ્રિયે ! તુમ આજ અનમની ક્યોં હો ઓર ક્યોં આર્તધ્યાન કર રહી હો ? (તદ્દેવેણ સા સામા દેવી સીંહસેણે રાજા એવ વુતા સમાણી ઉપ્કેજ-ઉપ્કેણિય સીંહસેણ રાય

‘તદ્દેવેણ સે’ ઇત્યાદિ

(તદ્દેવેણ) તે પછી (સે સીંહસેણે રાયા) તે સિંહસેન રાજા (હમીસે કહાણ) આ સમાચારથી (લલ્લદે સમાણે) પરિચિત્ત થયા પછી તે (જેણેવ કોવધરે જેણેવ સામા દેવી તેણેવ ઉગાગચ્છિદ) આ કોપગૃહ-કોપગૃહ હતું તથા તે ઘરમા જે બેઠાણે શ્યામા દેવી હતી ત્યાં આગળ ગયા (ઉગાગચ્છિતા સામ દેવિ ઓહય જાવ પાસદ) પહોંચતાજ તેણે શ્યામા દેવીને ચિંતાતું અને આર્તધ્યાન કરતા બોલ્યા (પાસિતા એવ વયાસી, બેઠાને ગળા શ્યામા દેવીને કહેવા લાગ્યા કે (કિં ન તુમ દેવાનુપ્રિયા ઓહય જાવજિજ્ઞાસિ) હે દેવાનુપ્રિયે ! તમે આજે ઉદાસ શા માટે છો ? અને શા માટે આર્તધ્યાન કરો છો ? (તદ્દેવેણ સા સામા દેવી સીંહસેણે રાજા એવ વુતા સમાણી ઉપ્કેજ-ઉપ્કેણિય સીંહસેણ રાય પરં વયાસી)

‘સીહસેણ રાય’ સિંહસેન રાજાન ‘એવ વયાસી’ એવમવાદીત્-એવ સ્વલુ હે સ્વામિન્ !
 ‘મમ’ મમ ‘એગૂણપચસવત્તીસયાણ’ એકોનપચસપત્તીશતાનામ્ ‘એગૂણપચમાઇસયાઇ’
 એકોનપચમાત્શતાનિ=સપત્તીના નગ્નવત્પધિકચતુ’-શતમાતર. ઇમીસે કઢાણ’
 અસ્યા:-વક્ષ્યમાણાયાઃ કથાયા ‘લદ્દટઠાઇ સમાણાઇ’ અર્થાનિ સન્તિ ‘અણ્ણમણ્ણ’
 અન્યોન્ય=પરસ્પર ‘સદાવેતિ’ શબ્દયન્તિ=આદયન્તિ, ‘સદાવિતા’ શબ્દયિત્વા ‘એવ-
 વયાસી’ એવમવાદિપુ એવ=વક્ષ્યમાણપ્રકારેણ વિચારયન્તિ સ્મ એવ સ્વલુ ‘સીહસેણે
 ગયા’ સિંહસેનો રાજા ‘સામાએ દેવીએ મુચ્છિએ’ શ્યામાયા દેવ્યા મુચ્છિતો મુદ્ધો
 ગ્રથિતો ડ્યુપપન્ન’ સન્ ‘અમ્હ ધુયાઓ’ અસ્માક દુહિતૃઃ ‘ળો આઢાઇ ળો પરિજાણાઇ’
 નો આદ્રિયતે નો પરિજાનાતિ ‘જાવ’ યાવત્અગ્નિવિપાદિપયોગેણ મા મારયિતુમ્,
 એવ વિચાર્ય તાઃ એકોનપચશતમાતરઃ મમ ‘અતરાણિ ય’ અન્તરાણિ ચ=અવસરાણિ
 ‘હિદ્દાણિ ય’ હિદ્દાણિ=દુષણાનિ ‘વિરહાણિ ય’ વિરહાન્=ભવદનુપસ્થિતિરૂપાન્

એવ વયાસી) સિંહસેન રાજા દ્વારા હસ પ્રકાર પૂઢી ગઈ શ્યામા દેવી બહે હી ક્રોધ કે સાપ
 હસ પ્રકાર બોલી (એવ સ્વલુ સામી મમ એગૂણપચસવત્તીસયાણ એગૂણપચમાઇ-
 સયાઇ ઇમીસે કઢાએ લદ્દટઠાઇ સમાણાઇ અણ્ણમણ્ણ સદાવેતિ સદાવિતા એવ
 વયાસી) સ્વામિન્ ! મેરી હન એક કમ પાચસૌ સૌતોંકે એકકમે પાચ સૌ માતાઓ ને
 હસ સમાચાર કો જાનકર પરસ્પર મેં મિલ કર ગુપ્ત મત્રણા કી હૈ ઓર હસમેં
 હનહોંન એસા વિચાર કિયા હૈ (એવ સ્વલુ સીહસેણે રાયા સામાએ દેવીએ મુચ્છિએ
 અમ્હ ધુયાઓ ળો આઢાઇ ળો પરિજાણાઇ જાવ અતરાણિ ય હિદ્દાણિ ય વિરહાણિ ય
 પહિજાગરમાણીઓ વિહરતિ) કિ યહ સિંહસેન રાજા શ્યામા દેવી, મેં હી અતિગ્રય
 અનુરક્ત હૈ, હસસે યહ હમાગી પુત્રિયોં કી ઓર જરા મી આલ્હ ઉઠા કર નહીં દેલતા હૈ

સિંહસેન નાનએ આ પ્રમાણે પૂછયુ ત્યારે, શ્યામા દેવી મહાકોટીની આથે આ પ્રમાણે
 જલેવા લાગી (એવ સ્વલુ સામી મમ એગૂણપચસવત્તીસયાણ એગૂણપચમાઇસયાઇ ઇમીસે
 કઢાએ લદ્દટઠાઇ સમાણાઇ અણ્ણમણ્ણ સદાવેતિ સદાવિતા એવ વયાસી) સ્વામિન્ ! મારી
 આસો નવાહુ શેઠ છે તેમની દરેક માતાઓએ મારા સાથેના તમારા પ્રેમની હકીકત બતાવી
 છે તેથી તે સૌએ મળીને આ પ્રકારની ધાની- યુષ્ઠાવિચારણા કરી છે અને તેમા એવો
 વિચાર થયો છે (એવ સ્વલુ સીહસેણે રાયા સામાએ દેવીએ મુચ્છિએ અમ્હ ધુયાઓ ળો આઢાઇ
 ળો પરિજાણાઇ જાવ અતરાણિ ય હિદ્દાણિ ય વિરહાણિ ય પહિજાગરમાણીઓ વિહરતિ)
 કે તે- સિંહસેન રાજા શ્યામાદેવીમાજ અતિગ્રય આસન્ત છે તેથી તે રાજા, - અમારી
 પુત્રીઓના સામેદ્રષ્ટિ પણ કરતા નથી તેમજ તેમના સાથે બોલતા ચાલતા નથી, એટલા

एकान्तस्थानानि वा 'पडिजागरमाणीओ' प्रतिजाग्रत्य=गवेपयन्त्यो विहरन्ति ।
'त ण णज्जइ' तन्न ज्ञायते 'मम' मा 'केण्ड कुमारेण' केनापि कुमारेण अग्नि-
विपादिप्रयोगेण 'मारिस्संति' मारयिष्यन्ति 'तिरुट्ट' इति कृत्वा=इति मनसि
विचार्याह 'भीयाः' भीताः सती 'जावज्झियामि' यावद् भ्यायामि, यावत्-
अपहतमन सकल्पाऽऽर्चयान करोमि ॥ मू० ५ ॥

और न उनसे बोधता चालता ही है, इसलिये अपनी पुत्रियों के इस काटे को जैसे भी
ममवित्त उपाय से बने जैसे शीघ्र ही नष्ट कर देना चाहिये, इत्यादि सब समाचार उसने
अपने पति को कह सुनाया, और सा- में यह भी कह दिया कि न जाने इस ईर्ष्या
भाव से प्रेरित हुए ये लोग सब मुझे किम समय कुनौत से मार डालें । (चि कट्टु भीयाः
जावज्झियामि) इस विचार से मैं अत्यन्त मयभीत बनी हुई हूँ और इसीलिये
अनमनी त- आर्त्तध्यान से युक्त हो रही हूँ ।

भावार्थ—राजा को जब रानी के कोपग्रह में प्रवेश करने का समाचार विदित
हुआ तब वह उनके पास उस कोपवर में पहुँचा और पहुँचते ही उसने उसे कोपवर
में आने का सकल वृत्तान्त अनमनी बनी हुई रानी से पूछा । रानीने गुस्से में आकर
यथास्थित समस्त वृत्तान्त राजा को कह दिया, उममें उसन बतलाया कि हमारा और
आपका जो स्नेह है उसे ये हमारी सौतेलों के माताएँ सहन नहीं करती है । उन्होंने
मिल कर परस्पर में यह विचार निश्चित कर लिया है कि हमारी पुत्रियों क सुख
भाटे अमारी पुत्रीઓના તે કાઠો જે કોઈ સહવિત ઉપાય હોય અને એ ગીતે બની
શકે તેમ તુરતજ તેના નાશ કરી દેવો બોધએ, ઇત્યાદિ, તમામ સમાચાર પોતાના
પતિને વહી સબળાવ્યા, અને સાથે તે પણ કહી આશ્ચુ કે— અને પૂરો ભય છે કે તેઓ
ઈર્ષાભાવથી પ્રેરાઈને માફે અકાળે મૃત્યુ ડરાવશે (ત્તિ કટ્ટુ મીયા ઇજાવઝિયામિ) આ
વિચારથીજ હું બહુજ ભયભીત બની ગઈ છું, અને તે કારણથીજ ઉદાસીન થઈને
આ તર્ધ્યાન કરે છું,

ભાનાર્થ—ગણી કોપગ્રહમા છે એવા સમાચાર ગળએ બાણ્યા ત્યારે તે રાજા
રાણીના પાસે તે કોપગ્રહમા આવ્યા અને ગળ આવ્યા પછી તેણે કોપધરમા આવવાની
તમામ હકીકત ઉદાગીન બનેલા રાણીને પૂછી ત્યારે રાણીએ કોઈ સાથે તમામ હકીકત
હતી તે ગળને કહી સબળાવી અને જણાવ્યું કે મારો અને તમારો જે અતગ્નો સ્નેહ
છે તેને મારી જે શોક છે તેની માતાઓ સહન કરી શકતી નથી એટલુજ નહિ પણ
તે મોએ પન્ધર મંદીને એ વિચાર નિશ્ચય કર્યો છે કે “ અમારી પુત્રીઓના સુખમા

મૂર્મ્-મૂં ૬

તણ ન સે સીહસેજે રાયા સામ દેવિં એવ ચયાસી મા જં તેમ દેવાણપ્પિયા ?
 ઓહ્ય જાવ જિહ્યાહિ, અહ ન તહા જતીજામિ જહા ન તવ નત્થિ કુતોચિ સરી-
 સ્સ આગાહે વા પગાહે ના ખન્નિસ્સઙ્ગ ચિરુટ્ટ તારિં ડટઠારિં જાવ સમાસાસઙ્ગ,
 સમાસાસિત્તા તથો પહિણિક્કમહ્, પહિણિક્કમિત્તા કોહુવિયપુરિસે મહાવેહ,
 સદાવિત્તા એવ ચયાસી-ગચ્છહ ન તુભે દેવાણપ્પિયા ! મુપ્પહ્વસ્સ નયરસ્સ
 વહિયા પચ્ચત્થિમે દિસીભાણેણ મહ કૂહાગારસાલ કરેહ એણેગલ્લભસયસનિ
 વિટ્ઠ જાવ પાસાર્થયંઠ, કરિત્તા મમ ઇયમાણત્થિય પચ્ચપ્પિણહ । તણ ન તે કોહુવિય-
 પુરિસા કરયલ્લ જાવ પહિમુજેતિ, પહિમુણિત્તા મુપ્પહ્વસ્સ નયરસ્સ વહિયા
 પચ્ચત્થિમે દિસીભાણેણ મહ કૂહાગારસાલ કરેતિ એણેગલ્લભસયસનિવિટ્ઠ
 જાવ પાસાર્થય, કરિત્તા જેણેવ સીહસેજે રાયા તેણેવ ઉવાગચ્છતિ, ઉવાગચ્છિત્તા
 તમાણત્થિય પચ્ચપ્પિણતિ ॥૬॥મૂં॥

ટીકા—મૂં ૬

‘તણ ન સે’ इत्यादि ।

‘તણ ન સે’ તત્ લલ્લ સ સિંહસેનો રાજા ‘સામ દેવિં’ શ્યામા દેવી

મેં બાધા ઢાલ્લે વાલેં હસ શ્યામા દેવી રૂપ કાટે કો કિસી મી ઉપાય સે જૈસે બને વેસે
 જલ્લી નિકાલ દેના ચાહિયે । અત હે નાજ ! યે લોગ ન માલુમ કિસ સમય મુઝે કુનૌત
 સે માર ઢાલેં । હસલિયે મેરા મન સચિત હૈ, કહીં પર મી મન કો શાન્તિ નહીં હૈ ।
 ઔર હસીલિયે મેરી યહ દશા હુઈ હૈ ॥ મૂં ૬ ॥

‘તણ ન સે’ इत्यादि ।

(તણ ન) શ્યામાદેવી સે હસ પ્રકાર સમાચાર સુનને બાદ (સે સીહસેજે રાયા)

વહ સિંહસેન રાજા (સામ દેવિં) શ્યામા દેવી સે (એવ ચયાસી) હસ પ્રકાર બોલ ।
 વિદ્ધ કરનારી એ શ્યામાદેવી રૂપ જે કાંટો છે-તે કાંઈ પણ કિપાયથી જેમ અને તેમ
 જલદીથી કાઠી નાખશે જોડે તેથી હે નાથ ! તે લોકો અને ક્યારે કમોતે મારી
 નાખશે તે કહી શકતી નથી, તેથી માઝ મન ચિંતાતુ છે અને કાંઈ પણ સ્થળે નનને
 શાન્તિ થતી નથી તે કારણથીજ મારી આ દશા થઈ છે ॥ મૂં ૫ ॥

“ તણ ન સે ” इत्यादि

(તણ ન) શ્યામાદેવી પાસેથી આ પ્રકારના સમાચાર સાંભળ્યા પછી (સે સીહસેજે
 રાયા) તે સિંહસેન રાજા (સામ દેવિં) શ્યામા દેવીને (એવ ચયાસી) આ પ્રમાણે બોલ્યા

‘એવ વયાસી’ એવમવાદીત્ ‘મા ણ તુમ’ માં સ્વલ્પ ત્વ હે દેવાનુમિયે ! ‘આહ્ય જાવ-
જ્ઞિયાહિ’ અપહત યાવદ્ વ્યાય=અપહતમન સમ્પ્લા માં આર્ત યાન કુરુ । ‘અહ્ણ’
અહ સ્વલ્પ ‘તહા જત્તોહામિ’ તથા યતિપ્યે=તેન પ્રકારેણ યત્ન કરિણ્યામિ ‘જહા ણ’
યથા સ્વલ્પ=યેન તત્ત ‘ણત્થિ’ નાસ્તિ-ન ભવતિ=ન ભવિષ્યતીત્યર્થ , ‘કુત્તોમિ’ કુતોડપિ
=કુતશ્ચિદપિ શરીરસ્ય ‘આગાહે વા’ આવાધો વા=ઈત્પીઠા ‘પગાહે વા’ પ્રગાધો વા
પ્રકૃષ્ટા પીઠા વા ‘ભવિસ્સ’ ભવિષ્યતિ, અસ્ય નાસ્તીતિ પૂર્વેણ સમ્પન્ન, યદ્વા-
‘ણત્થિ’ નાસ્તિ ઇતિ નિપેયાર્થકમન્યય ક્રિયાવિશેષણમ્ । આગામો ન ભવિષ્યતી-
ત્યાદિરર્થ । આગાધાદિસદ્ભાવો ન ભવિષ્યતીતિ યાવદ્ । પચતિ ભવતીતિવદય
પ્રયોગ । ‘તિકદ્દુ’ ઇતિ કૃત્વા=ઇતિ કથયિત્વા ‘તાહિ’ તામિઃ=પૂર્વોક્તસ્વરૂપામિઃ
‘હટ્ઠાહિ’ ઇટ્ઠામિ ૧૧=મનોભિલપિતામિ. ‘જાવ’ યાવદ્-‘મિયમદ્’ સત્તિરીયાહિ વગૂહિ’
મિતમમુરસશ્રીકામિ વાગ્મિઃ ‘સમાસાસ’ સમાશ્વાસયતિ=શ્વાસમુત્પાદયતિ ।
‘સમામાસિતા’ સમાશ્વાસ્ય ‘તઓ’ તત્ત=તસ્માત્સ્થાનાત્ કોપટહાત્ ‘પટિનિક્કલમ’
પ્રતિનિષ્ક્રામતિ=નિસ્સરતિ, ‘પટિનિક્કલમિતા’ પ્રતિનિષ્ક્રમ્ય=નિસ્સૃત્ય ‘કોડુવિયપુરિસે’

(મા ણ તુમ દેવાણુપ્પિયા ઓહ્ય જાવજ્ઞિયાહિ) હે દેવાનુમિયે ! તુમ અનમની
મત્ત વનો ઓગ ન આર્તજ્ઞાન હી કરો । (અહ ણ તહા જત્તોહામિ જહા ણ તવ ણત્થિ
કુત્તોમિ સરીરસ્સ આવાહે વા પગાહે વા ભવિસ્સઈચિ કટ્ઠુ તાહિં ઇટ્ઠાહિં જાવ
સમામાસઈ) મૈં હિસ પ્રકાર કા પ્રયત્ન કર્લંગા કિ જિસસે તુમ્હારે શરીર કો કિસી
મી તગ્હ સે કિની કે મી દ્વારા જરા સી મી પીઠા ન હો સકેમી । હિસ પ્રકાર મિત્ત મમુર
સશ્રીક વચનો દ્વારા ઉસે આશ્વાસન પ્રદાન કિયા । (સમામાસિચા તઓ પટિનિક્કલમ)
આશ્વાસન દેકર ફિર વહ વહા સે ચલ્યા આયા । (પટિનિક્કલમિત્તા કોડુ વિયપુરિસે
સદ્દાવેઈ) અપને સ્થાન પર વાપિસ આતે હી ઉસને નોકરજનો કો બુલાયા (સદ્દાવિચા

(મા ણ તુમ દેવાણુપ્પિયા ઓહ્ય જાવજ્ઞિયાહિ) હે દેવાનુમિયે ! તમે ઉદાસ થશે નહિ
અને આત્મધ્યાન પણ કરશો નહિ (અહ ણ તહા જત્તોહામિ જહા ણ તવ ણત્થિ
કુત્તોમિ સરીરસ્સ આવાહે વા પગાહે વા ભવિસ્સઈ તિકદ્દુ તાહિં ઇટ્ઠાહિં જાવ સમામાસઈ)
હું એવા પ્રકારનો પ્રયત્ન કરીશ કે જેથી કરીને તમાગ શરીરને ડોહપણ પ્રગાધી ડોહ
પણ દ્વારા જરા પણ પીડા નહિ થઈ શકે આ પ્રમાણે પ્રિય અને હિંમત ભર્યા વચનો
દ્વારા રાજાએ શ્યામા દેવીને આશ્વાસન આપ્યું (સમામાસિચા તઓ પટિનિક્કલમ)
આશ્વાસન આપીને પછી તે રાજા ત્યાંથી ચાલ્યા આ-આ (પટિનિક્કલમિત્તા કોડુવિયપુરિસે
સદ્દાવેઈ) પોતાના સ્થાન પર પાછા આવતાજ તેણે નોકરોને પોતાના પાસે બોલાવ્યા

कौटुम्बिक-पुरुषान्=स्वनिदेशार्त्तिनो जनान् 'सप्तमे' शब्दयति=आहयति, 'सप्तमि' शब्दयित्वा=आहूय 'एव वयासी' एवमादीत्-गच्छतु' गच्छतु खलु 'तुम्हे' यूय हे देवानुप्रिया । 'सुप्रसिद्धस्य नगरस्य' सुप्रसिद्धस्य नगरस्य 'बहिया' वहि=वहिर्भागि 'एग मह' एका महती 'कूडागारमाल' कूडाकारशाला=पर्वतशिखर तुल्या शाला 'करेह' कुरुत=कारयतेत्यर्थः, भीदशीम् ! इत्याह- 'अणेगवमसयसनिविट्ठ' अनेकस्तम्भकृतसनिविट्ठा=बहुशतस्तम्भयुक्ता 'जाव' यावत् 'पामाईय' मासादीया दर्शकजनमन प्रसादजनिका 'दग्गिणिज्ज' दर्शनीया=दर्शनयोग्याम् 'अभिरूव' अभिरूपाम्=अभि प्रतिक्षणन नवमित्र रूपयस्या सा अभिरूपा ताम्, मनोहरूपामित्यर्थः, 'पडिख' प्रतिरूपाम्-अद्वितीयरूपाम् 'करिता' कृत्वा मम 'एयमाणत्तिय' एतामाज्ञप्तिका 'पच्चप्पिणह' प्रत्यर्पयत । 'तए ण ते' तत खलु ते कौटुम्बिकपुरुषाः

एव वयासी) और गुलाकर इस प्रकार कहा कि (गच्छतु तुम्हे देवानुप्रिया) देवानुप्रिय । तुम लोग यहां से जाओ और (सुप्रसिद्धस्य नगरस्य बहिया एग मह कूडागारमाल करेह) सुप्रसिद्ध नगर के वहि प्रदेश में एक भारी कूड़ा आकारवाली शाला जो पर्वत की शिखर के तुल्य हो, (अणेगवमसयसनिविट्ठ जाव पामाईय) तथा जिसमें सैकड़ों खंभे लगे हुए हों, जो दर्शकजनों के चित्त को मुदित करने वाली हो, दर्शनीय हो, जिसका रूप क्षण क्षण में देखने वालों को अर्पण प्रतीत होता हो एवं जिसके सदृश और कोई शाला न हो ऐसी बनवाओ । (करिता मम एयमाणत्तिय पच्चप्पिणह) बनवा कर मुझे पीछे खबर दो । (तए ण ते कौटुम्बिकपुरिसा करयल जाव पडिसुणेति) राजा के इस प्रकार की आज्ञा को उन कौटुम्बिक पुरुषों ने दोनों हाथों

(लब्धवाचिता एव वयासी) અને બાલાવીને આ પ્રમાણે કહ્યું કે (ગચ્છતુ તુમ્હે દેવાનુપ્રિયા) દેવાનુપ્રિય ! તમે સૌ અહિંથી બાલો અને (સુપ્રસિદ્ધસ્ય નગરસ્ય બહિયા એગ મહ કૂડાગારમલ કરેહ) સુપ્રસિદ્ધ નગરના બાહ્યના ભાગમાં એક મોટી ભારે કૂદા આકાર વાળી શાળા જે પર્વતના શિખરના બરાબર હોય, (અણેગવમસયસનિવિટ્ઠ જાવ પાસાઈય) તથા જેમાં સેકડો બાંધા લાગેલા હોય અને તે સ્થળ બેનારના ચિત્તને પ્રસન્ન કરનારી હોય, બેવા લાયક હોય, જેનું રૂપ બેનારને ક્ષણ-ક્ષણે અર્પણ જણાય અને જેના સમાન બીજી કોઈ પણ શાળા ન હોય તેવી બનાવો (કરિતા મમ એયમાણત્તિય પચ્ચપ્પિણહ) બનાવીને પછી મને ખબર આપો (તએ ણ તે કૌટુમ્બિકપુરિસા કરયલ જાવ પડિસુણેતિ) રાજાની આ પ્રકારની આજ્ઞાને તે કૌટુમ્બિક પુરુષોએ બે હાથ

‘करयल जाव’ करतल यावत् करतपरिगृहीत शिर-आवर्त्त मस्तकेऽञ्जलिं कृत्वा
 रानाज्ञा ‘पट्टिमुणति’ प्रतिशृण्वन्ति=स्वीकुर्वन्ति ‘पट्टिमुणित्ता’ प्रतिश्रुत्य=स्वीकृत्य
 ‘सुपडट्टस्स णयरस्स वहिया’ सुप्रतिष्ठस्य नगरस्य वहिः, ‘पच्चत्थिमे दिसीमाए’
 पाश्चात्ये दिग्भागे=पश्चिमाया दिशि ‘एग मह कूटागारसाल’ एका महती कूटाकारशाला
 ‘कोरेति’ कुर्वन्ति-कारयन्ति । ‘अणेगखम०’ अनेकस्तम्भशतसंनिविष्टाम्, ‘जाव’
 यावत् ‘पामाईयठ’ पासादीया दर्शनीयाम् अभिरूपाम् प्रतिरूपाम् । ‘कम्पित्ता’
 कृत्वा=कारयित्वा ‘जेणेव सीहसेणे राया’ यत्रैव सिंहसेनो राजा ‘तेणेव उवागच्छति’
 तत्रैवोपागच्छन्ति, उपागत्य ‘तमाणत्तिय’ तामाज्ञप्तिका=पूर्वोक्तामाज्ञा ‘पच्चप्पिणत्ति’
 प्रत्यययन्ति=स्वामिन् । कूटागारशाला संपादिताऽस्माभिरिति निवेदयन्तीति
 ॥६॥सू०॥

को जोट का स्वीकार किया और (पट्टिमुणित्ता सुपडट्टस्स णयरस्स वहिया पच्चत्थिमे
 दिसीमाए एग मह कूटागारसाल करेति) आज्ञा प्रमाण का वे सत्रके सत्र सुप्रतिष्ठ
 नगर के वहि प्रदेश में पश्चिम दिशा की ओर जाकर उस कूटाकार वाली शाला की
 रचना करवाने में लग गये । (अणेगखमसयसनिविठ पासाईय) उस में उन्होंने
 सैकड़ों खम्भों की रचना करवाई । शाखा देखने वालों के चित्त को आनंद देनेवाली,
 दर्शनीय, अपूर्वरूप संपन्न एवं अद्वितीय बनकर जब तैयार हो चुकी, तब (जेणेव
 सीहसेणे राया तेणेव उवागच्छति) वे जहां सिंहसेन नरेश विराजमान थे वहां पर
 आये और (उवागच्छित्ता तमाणत्तिय पच्चप्पिणत्ति) आकर निवेदन किया कि हे
 नरेश ! आपकी आज्ञानुसार कूटाकार शाला बन कर तैयार हो चुकी है । भावार्थ स्पष्ट
 है ॥ सू० ६ ॥

नेकीने श्रीजाठ ज्यो अने (पट्टिमुणित्ता सुपडट्टस्स णयरस्स वहिया पच्चत्थिमे दिसीमाए
 एग मह कूटागारसाल करेति) आज्ञा श्रीकारीने ते तमाभ सुप्रतिष्ठ नगरना णहारना
 प्रदेशमा पश्चिम दिशा त इ ज्ठने ते कूटागरवाणी शाणानी ज्यना उवाभा लागी गया
 (अणेगखमसयसनिविठ जाव पासाईय करित्ता) तेभा तओओ मेकडे आभाओनी
 ज्यना करी, शाणा नेनागना जित्तने आनंद आपनारी, दर्शनीय, अपूर्वरूप संपन्न,
 अर्थात् अजेड बनावी आपी पत्री ज्यो तैयार थुं त्यादे (जेणेव सीहसेणे राया
 तेणेव उवागच्छति) ते ज्यो सिंहसेन गज विराजमान हता, त्या अ गण आया अने
 (उवागच्छित्ता तमाणत्तिय पच्चप्पिणत्ति) आपने निवेदन क्यो उं छे गज ! आपनी
 आज्ञा प्रमाणे कूटाकार शाणा नीने तोया उर्थ जर्थ छे लावर्थ अप्पट छे ॥ सू० ६ ॥

कादुम्बिक-पुरुषान्=स्वनिदेशार्त्तिनो जनान् 'सखेइ' अन्वयति=आह्वयति, 'सदावित्ता' शब्दयित्वा=आहूय 'एव वयासी' एवमादीत्-गच्छत गच्छत खलु 'तुम्हे' यूय हे देवानुमियाः । 'सुपइट्ठस्स नयरस्स' सुप्रतिष्ठस्य नगरस्य 'बहिया' वहि=वह्निमग्नि 'एग मह' एका महती 'कूडागारसाल' कूटाकारशाला=पर्वतशिखर तुल्या शाला 'करेह' कुरुत=भारयतेत्यर्थः, कीदृशीम् ! इत्याह- 'अणेगखमसयसनिविट्ठ' अनेकभूतभक्षतसनिविष्टा=बहुभक्षतस्तम्भयुक्ता 'जाव' यावत् 'पामाईय' प्रासादीया दर्शकजनमन प्रसादजनिका 'दरिसणिज्ज' दर्शनीया=दर्शनयोग्याम् 'अभिरुव' अभिरूपा=अभि प्रतिक्षण न नत्रमिव रूप यस्या सा अभिरूपा ताम्, मनोज्ञ-रूपामित्यर्थः, 'पटिरुव' प्रतिरूपाम्-अद्वितीयरूपाम् 'करिता' कृत्वा मम 'एयमाणत्तिय' एतामाज्ञप्तिना 'पच्चप्पिणह' प्रत्यर्पयत । 'तए ण ते' ततः खलु ते कौदुम्बिकपुरुषाः

एव वयासी) और बुलाकर इन प्रकार कहा कि (गच्छत गच्छत तुम्हे देवानुमिया) देवानुमिय । तुम लोग यहां से जाओ और (सुपइट्ठस्स नयरस्स बहिया एग मह कूडागारसाल करेह) सुप्रतिष्ठ नगर के वहि प्रदेश में एक भारी कूट आकारवाली शाला जो पर्वत के शिखर के तुल्य हो, (अणेगखमसयसनिविट्ठ जाव पामाईय) तथा जिसमें सैकड़ों खंभे लगे हुए हों, जो दर्शकजनों के चित्त को मुदित करने वाली हो, दर्शनीय हो, जिसका रूप क्षण क्षण में देखने वालों को अद्वितीय प्रतीत होता हो एव जिसके सदृश और कोई शाला न हो ऐसी बनवाओ । (करिता मम एयमाणत्तिय पच्चप्पिणह) बनवा कर मुझे पीछे खनर दो । (तए ण ते कौदुम्बिकपुरिसा करयल जाव पडिसुणेति) राजा के इस प्रकार की आज्ञा को उन कौदुम्बिक पुरुषों ने दोनों हाथों

(७६ दवावित्ता एव वयासी) अने आवाहीने आ प्रभावे लु के (गच्छत गच्छत तुम्हे देवानुमिया) देवानुमिय । तमे सौ अर्द्धिथी जल्यो अने (सुपइट्ठस्स नयरस्स बहिया एग मह कूडागारसाल करेह) सुप्रतिष्ठ नगरना आधारना बागभा ओक मोटी लारे दूट आकार वागी शाणा के पर्वतना शिखरना गरागर होय, (अणेगखमसयसनिविट्ठ जाव पामाईय) तथा जेभा सेकडो आला लागेवा होय अने ते अथण जेनारना चित्तने प्रसन्न करनारी होय, जेवा लायक होय, जेनु इप जेनारने क्षणे-क्षणे अपूर्व जल्यो अने जेना समान भील ठोछ पल्ल शाणा न होय तेवी जनावे (करिता मम एयमाणत्तिय पच्चप्पिणह) जनावीने पगी भने जगर आपो (तए ण ते कौदुम्बिकपुरिसा करयल जाव पडिसुणेति) राजनी आ प्रकरनी आज्ञाने ते कौदुम्बिक पुरुषो जे हाथ

पञ्चमातृशतानि 'सीहसेणे गणा' सिंहसेनेन राज्ञा 'आमत्रियाड' आमन्त्रितानि= आहूतानि 'समाणाड' सन्ति 'सञ्चालकारविभूषियाड' सर्वालङ्कारविभूषितानि 'जहाविभवेण' यथाविभवेन=स्वस्वविभवानुसारेण 'जेणे सुपइट्टे णये' यत्रैव सुप्रतिष्ठ नगर 'जेणे सीहसेणे राया' यत्रैव सिंहसेना राजा 'तेणे उवागच्छति' तत्रैवापागच्छन्ति । 'तए ण से' ततः खलु स सिंहसेना राजा 'एगूणाण' एकोनाना 'पचदेवी-सयाण' पञ्चदेवीशतानाम् 'एगूणाण' एकोनाना 'पचण्ह माइसयाण' पञ्चाना मातृ-शताना 'कूडागारसाल' कूटाकारशालाम् 'आवसह' आवसथम्, वासस्थान 'दलयड' ददाति ॥ सू० ६ ॥

मूलम्—

तए ण से सीहसेणे राया कोडुनियपुरिमे सद्दावेइ सद्दावित्ता एव वयासी-गच्छह ण तुब्बे देवाणुप्पिया विउल असण्ठ उवणेह, सुवहु पुप्फ-वत्थगधमल्लालकार च कूडागारसाल साहरेह, तए ण ते कोडुनियपुरिसा तहेव जाव साहरेति, तए ण तासि एगूणाण पचण्ह देवीसयाण एगूणाइ पचमाइसयाइ सञ्चालकारविभूषियाड त विउल असण्ठ सुर चप्प आसाएमा-णाइ ४ गधव्वेहि य णाडएहि य उवगीयमाणाइ नच्चिज्जमाणाइ विहरति,

उवागच्छति) आमन्त्रित हुए वे सनके सब एकक्रम पाचसौ माताएँ समस्त अपनी२ विभवसंपत्ति के अनुसार समस्त अलङ्कारों से विभूषित होकर सुप्रतिष्ठ नगर में जहा सिंहसेन नरेश विराजमान थे वहा आ पहुँचीं । (तए णं से सीहसेणे राया एगूणाण पचदेवीसयाण एगूणाण पचण्ह माइसयाण कूडागारसाल आवसह दलयड) जब वे वहा आ चुकीं तब उम सिंहसेन नरेश ने उन एकक्रम पाचसौ अपनी भार्याओं की एकक्रम पाचसौ माताओं को उम कूटाकार शाला में ठहरा दिया । भावार्थ स्पष्ट है ॥ सू० ७ ॥

आमत्रिण भजन्ता ते तन्नाम आरसे नवाणु माताओ पोतानी स पत्ति प्रभाणु तन्नाम अलङ्कारथी शशुगार करीने सुप्रतिष्ठ नगरमा न्या सिंहसेन राजा विराजमान हुता त्या आवी पडोथी (तए ण से सीहसेणे राया एगूणाण पचदेवीसयाण एगूणाण पचण्ह माइसयाण कूडागारसाल आवसह दलयड) ते तन्नाम न्यारे राजा पासे आवी गर्ध त्यारे ते सिंहसेन नरेशे ते आरसे नवाणु पोतानी पत्नीओनी आरसे नवाणु माताओने ते कूटाकार शालामा रुडेवानु करानु भावार्थ स्पष्ट छे ॥ सू० ७ ॥

मूलम्—सू० ७

तए ण से सीहसेणे राया अण्णया कयाइ एगुणगाण पचण्ह देवीसयाण
एगुणाइ पचमाइसयाइ आमतेइ । तए ण तासि एगुणगाण पचण्ह देवीसयाण
एगुणाइ पचमाइसयाइ सीहसेणेण रण्णा आमतियाइ समाणाइ सव्वालकार-
विभूसियाइ जहाविभवेण जेणेव सुपइठे णयरे जेणेव सीहसीणे राया तेणेव
उयागच्छति । तए ण से सीहसेणे राया एगुणाण पचदेवीसयाण एगुणाण पचण्ह
माइसयाण कूटागारसाल आवसह दलयइ॥ ७ सू०॥

टीका—सू० ७

‘तए ण से’ इत्यादि । ‘तए ण से’ ततः खलु स सिंहसेनो राजा ‘अण्णया
कयाइ’ अन्यदा कदाचित्=एकस्मिन् समये ‘एगुणगाण’ एकोनाना ‘पचण्ह
देवीसयाण’ पञ्चाना देवीशतानाम् ‘एगुणाइ पचमाइसयाइ’ एकोनानि पञ्चमावृत्तानि
नवनवत्यधिकवत्तुःशतसंख्यका स्वश्वश्रू ‘आमतेइ’ आमन्त्रयति—तासामागमना
यामन्त्रणं प्रेषयति । ‘तए ण’ ततः खलु ‘तासि’ तासाम् ‘एगुणगाण’ एकोनाना
‘पचण्ह देवीसयाण’ पञ्चाना देवीशतानाम् ‘एगुणपचमाइसयाइ’ एकोन-

‘तए ण से’ इत्यादि ।

(तए ण) कूटाकार शाला के सम्पूर्णरूप से निर्दिष्ट हो चुकने बाद (से सीह-
सेणे राया) उस सिंहसेन नरेशने (अण्णया कयाइ) किसी एक समय (एगुणगाण
पचण्ह देवीसयाण एगुणाइ पचमाइसयाइ आमतेइ) एक कम पाचसौ अपनी पत्नियों
की माताओं को वहाँ पर आमंत्रित किया (तए ण तासि एगुणगाण पचण्ह देवीसयाण
एगुणाइ पचमाइसयाइ सीहसेणेण रण्णा आमतियाइ समाणाइ सव्वालकार
विभूसियाइ जहाविभवेण जेणेव सुपइठे णयरे जेणेव सीहसीणे राया तेणेव

“तए ण से” इत्यादि

(तए ण) कूटाकार शाला सम्पूर्ण रूप से निर्दिष्ट हो चुकने बाद (से सीहसेणे राया)
ते सिंहसेन नरेशने (अण्णया कयाइ) किसी एक समय (एगुणगाण पचण्ह देवीसयाण
एगुणाइ पचमाइसयाइ आमतेइ) आरसे नवाव्रु पोतानी पत्नीओ छती तेनी माताओने ते
कूटाकार शालाभा पधारवानु आमन्त्रय आश्रु (तए ण तासि एगुणगाण पचण्ह देवी-
सयाण एगुणाइ पचमाइसयाइ सीहसेणेण रण्णा आमतियाइ समाणाइ सव्वालकार-
विभूसियाइ जहाविभवेण जेणेव सुपइठे णयरे जेणेव सेहसीणे राया तेणेव उयागच्छति)

उपनयन्ति 'तए ण' ततः खलु 'तासि' तासाम् 'एगूणगाण' एगोनाना पचण्ह' पञ्चाना 'देवीसयाण' देवीसतानाम् 'एगूणपचमाइसयाइ' एगोनपचमात्तुगतानि 'सन्वाल-कारविभूसियाइ' सर्वालङ्कारविभूषितानि 'त विउत्त' तद् विपुलम् 'असण४' अशन पान खाद्य म्वाद्य च 'सुर च ५' सुरा च ५ 'आसाएमाणाइ' आस्वादयमानानि, विम्वादयमानानि, पारिभाजयमानानि, परिशुद्धानानि 'गन्धवेहि य' गान्धर्वैश्च=गायक-पुरूपै = गानरुठाकुशलैर्गायकैः. 'णाइएहि य' नाट्यैश्च -नर्तकपुरूपैश्च 'उवगीयमाणाइ' उपगीयमानानि 'नच्चिज्जमाणाइ' नर्त्यमानानि विहरन्ति । 'तए ण से' तत् 'खलु म सिहसेनो राजा 'अद्वरत्तकालसमयसि' अर्पणकालसमये=अर्द्धरात्रौ 'वहुहि पुरिसेहि'

के बाद उन कौटुम्बिक पुरुषोंने राजा का आज्ञा के अनुसार समस्त खान पीन एवं पुष्प वस्त्र गन्ध माला आदि सामग्री उस कूटाकार गाला में उपस्थित कर दी । (तए ण तासि एगूणगाण पचण्ह देवीसयाण एगूणपचमाइसयाइ सन्वालकारविभूसियाइ त विउत्त असण४ सुर च५ आसाएमाणाइ४ गन्धवेहि य णाइएहि य उवगीयमाणाइ नच्चिज्जमाणाइ विहरति) अनन्तर उन एक कम पाचसीं देवियों की एककम पाचसीं माताओंने उन आये हुए चारों प्रकार के आहार को खून राया पीया, दूसरों को भी खिलाया पिलाया, मदिग भी खून पा और पिलाई । गन्धर्वों ने भी इनके आन की खूब खुशिया मनायीं, इसके उपलक्ष में उन्होंने खूब इनकी प्रशंसा के गान गाये । नर्तक लोगोंने मनमाने अपने नृत्यों से भी इनका स्वागत किया (तए ण से सीहसेने राया अद्वरत्तकालसमयसि बहुहि पुरिसेहि सपरिखुडे जेणेव कूडागारसाला तेणेव

राजांनी आज्ञा प्रमाणे तमाभ भावा-धीवानी वस्तु अने पुष्प, वस्त्र-गन्धमाला आदि सामग्री तमाभ ते कूटाकार गालाभा लावीने भूरी आपी (तए ण तासि एगूणगाण पचण्ह देवीसयाण एगूणपचमाइसयाइ सन्वालकारविभूसियाइ त विउत्त असण ४ सुर च५ आसाए माणाइ४ गन्धवेहि य णाइएहि य उवगीयमाणाइ नच्चिज्जमाणाइ विहरति) ते पंथी आ-सो नवाणु (४६६) पत्नीज्योनी माताज्यो (४६६) ज्ये ते आवेला आठ प्रकारना आडागना पदार्थोना सांगी गीते आडाग कर्यो, मदिग पीथी, पीतने पणु पवनग-या-धीवग-या, मदिग पणु पाई, गन्धर्वोज्ये पणु तेज्योना आववा भाटेना आन ६ नवाणु ज्ये तेज्योना मानभा गन्धर्वोज्ये तेज्योनी प्रशंसना गीत गाया तथा नृत्य ज्ञानाग भाणुसो ज्ये मनमान्या पोताना नृत्यथी तेज्योनु स्वागत कर्तुं (तए ण से सीहसेने राया अद्वरत्तकाल-समयसि बहुहि पुरिसेहि सपरिखुडे जेणेव कूडागारसाला तेणेव उवागच्छ) पंथी सिंहेने

पुरिसेहिं सपरिवुडे जेणेव कूडागारसाला तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छिता कूडागारसालाए दुवाराइ पिहेइ, पिहित्ता कूडागारसालाए सव्वओ समता अगणिक्काय दलयइ, तए ण तारिं एगूणगाण पचण्ह ठेवीसयाण एगूणगाइ पचमाइसयाइ सीहसेणेण रण्णा 'आलीवियाइ समाणाइ रोयमाणाइ ३ अत्ताणाइ असरणाइ कालधम्मणा सजुत्ताइ ॥ सू० ८ ॥

टीका—सू० ८

‘तए ण से’ इत्यादि । ‘तए ण से’ ततः खलु स सिंहसेनो राजा ‘कोडुवियपुरिसे सदावेइ’ कौटुम्बिकपुरुषान् शब्दयति, ‘सदावित्ता’ शब्दयित्वा ‘एव वयासी’ एवमवादीत्—‘गच्छह ण तुम्हे’ गच्छत खलु युय हे देवानुप्रियाः । ‘विउल’ विपुलम् ‘असण्ठ’ अशन पान खाद्य स्वाद्यम् ‘उवणेह’ उपनयत=कूडागार शालाया प्रापयत । तथा ‘सुवहु पुप्फवत्थगधमल्लालकार च’ सुवहु पुष्पगन्धमाल्यालकार च ‘कूडागारसाल’ कूटाकारशाला ‘साहरेह’ सहरत=नयत । ‘तए ण ते’ ततः खलु ते कौटुम्बिकपुरुषा ‘तहेव’ तथैव=राजाज्ञानुसारेणैव ‘जाव’ यावत्—‘साहरेति’ सहरन्ति=

‘तए ण से’ इत्यादि ।

(तए ण) पश्चात् (से सीहसेणे राया) उस सिंहसेन राजा ने (कोडु-वियपुरिसे सदावेइ) अपने नौकर-चाकरों को बुलाया (सदावित्ता) और बुलाकर (एव) इस प्रकार (वयासी) कहा कि (गच्छह ण तुम्हे देवानुप्रिया) हे देवानुप्रिय । आप लोग यहाँ से जाओ (विउल असण्ठ उवणेह) और ४ प्रकार का आहार वहाँ ले जाओ साथ में (सुवहु पुप्फवत्थगधमल्लालकार च कूडागारसाल साहरेह) अनेक प्रकार के पुष्प, वस्त्र, गन्ध माल्य और अलंकार भी इस कूटशाला में ले जाओ । (तए ण ते कोडुवियपुरिसा तहेव जाव साहरेति) राजा की इस प्रकार आज्ञा सुनने

‘तए ण से’ इत्यादि

(तए ण) ते पक्षी (से) सिंहसेणे राया) ते सिंहसेन राजाએ (कोडुवियपुरिसे सदावेइ) पोताना नेकर आदेशने गोलाव्या (सदावित्ता) गोलावीने (एव) आ प्रमाणे (वयासी) कहे के (गच्छह ण तुम्हे देवानुप्रिया) हे देवानुप्रिय ? आप सो अडिथी नाओ (विउल असण्ठ उवणेह) अने आन्ध्र प्रकाशा आधार त्या लई नाओ साथे (सुवहु पुप्फवत्थगधमल्लालकार च कूडागारसाल साहरेह) अनेक प्रकाशा पुष्प, वस्त्र, गन्ध माल्य अने अलंकार यणु ते कूटशालाभा लई नाओ । (तए ण ते कोडुवियपुरिसा तहेव जाव साहरेति) राजाणी आ प्रकाशनी आशा सासल्या पक्षी से कोटुम्बिक पुरुषाओ

मूलम्—सू० ९

तए ण से सीहसेणे राया एयकम्मो४ सुग्हु पावरुम्म समज्जिणिच्चा चउत्तीस वामसयाइ परमाउ पालडत्ता मालमासे काल किच्चा उट्ठीए पुढवीए उक्कोसेण पावीससागरोवमट्ठिउएसु णेरडएसु णेरडयत्ताए उववण्णे । से ण तओ अणतर उव्वट्ठित्ता इहेव रोहीडए णपरे दत्तस्स सत्यवाहस्स रुण्हमिरीए भारियाए कुच्चिसि दारियत्ताए उववण्णे । तए ण सा रुण्हसिरी णवण्ह मासाण

नि शरण होकर कालधर्म से संयुक्त हो गयीं ।

भावार्थ—उन समके उम कूटाकार शाला में ठहर जाने पर गजाने अपने नौकर—चाकरों को बुला कर कहा कि—हे देवानुप्रिय ! तुम लोग यहां से जाओ और चारों प्रकार के आहार को वहां ले जाओ और सा-ज में अनेक प्रकार के पुष्प, वस्त्र, गन्ध, माला, और अलङ्कारों को भी ले जाओ । गजा की आज्ञा पाकर वे कौटुम्बिक पुरुष राजा की आज्ञा के अनुसार चारों प्रकार के तैयार किये हुए आहार को एवं पुष्प वस्त्र गन्ध माला आदि सामग्री को उम कूटाकार शाला में उपस्थित कर दिये । अनन्तर उन चार सौ नवाणु देवियों की ४९९ माताओं ने उम आये हुए चार प्रकार के आहार को खूब खाया पीया, पुष्प वस्त्र गन्ध माला आदि का उपभोग किया और अनेक प्रकार की मदिराओं को खूब पी और पिलाई । गवर्कों के विविध प्रकार के गाने सुने, एवं नर्तकों के नृत्यों को खूब देखा और खूब खुशी मनाई । बाद में वह सिंहसेन राजा उन्नी दिन अर्द्ध रात्रि के समय में अपने अनेक निजी पुरुषों को लेकर इस कूटाकार आधेनाला अन्ध्र जेष्ठ नि शरणु णनीने तमाभ भग्णु पाभी गछ

भावार्थ—ते तमाभ ये कूटाकार शाणाभा गछ अने स्थिर थुं त्याहे गण्ठये चोताना नोकर-आकरोंने भोलावीने कछु डे डे देवानुप्रिय ! तमे सौ अर्द्धिथी नय्यो अने आर प्रकारना आहारना पद्यर्थो त्या शाणाभा लछ नय्यो तेभज साथे साथे अनेक प्रकारना पुष्प, वस्त्र, गन्ध माला अने अलङ्कारोंने पछु लछ नय्यो राजनी आ प्रभाषे आज्ञा मेणवीने ते सौ नोकर-आकर वर्गे राजनी आज्ञा प्रभाषे आर प्रकारना तयार कगवेला आहारना पद्यर्थो तथा पुष्प, वस्त्र, गन्ध माला आदि सामग्रीने लछ कूटाकार शाणाभा लाव्या पछी ते आरसे नवाणु श्रीय्योनी माताय्योये ते आर प्रकारना आहारना पद्यर्थो भाधा-पीधा, पुष्प, वस्त्र, गन्ध, माला आदि पद्यर्थोना पछु योग्य रीते उपलोग क्यो साथे अनेक प्रकारणी मदिरायेने पछु भूण पीधी अने णीजने पछु आपी, गन्धर्वोना विध-विध प्रकारना गीत साधज्या, अने नृत्य करनारय्योना नाचने पछु भूण जेग्य तथा भुशी यया, पछीथी ते सिंहसेन राज ते द्विसे अर्धरात्रीना सभये

વહુમિ પુરુષે 'સપરિવુદે' સપરિવૃત્ત = મહિત 'જેનેવ' યત્રેવ કૂડાગારસાલા' કૂડાકાર-
શાલા 'તેનેવ' તત્રેવ 'ઉપાગચ્છડ' ઉપાગચ્છતિ 'ઉપાગચ્છિતા' ઉપાગત્ય 'કૂડાગારસાલાય'
કૂડાકારશાલાયા. 'દુવારાડ' દ્વારાણિ 'પિહેડ' પિદ્ધાતિ = આવૃણોતિ, 'પિહિતા'
પિધાય 'કૂડાગારસાલાય' કૂડાકારશાલાયા. 'સન્વત્રા સન્તા' સર્વતઃ સમન્તાત્
'અગ્નિકાય દલયડ' અગ્નિકાય દાપયતિ = કૂડાકારશાલા જ્વાલયતીત્યર્થ । 'તપ્ત ણ'
તતઃ સ્વલુ 'તાસિ' તાસામ્ 'પ્ગૂગાણ' ઇકોનાના 'પચ્છ' પચ્ચાના 'દેવીસયાણ'
દેવીશતાનામ્ 'પ્ગૂગાડ' ઇકોનાનિ 'પચ્ચમાડસયાડ' પચ્ચમાતૃશતાનિ 'સીહસેનેળ રણ્ણા'
મિહસેનેન રાક્ષા 'આલીવિયાડ સમાણાડ' આદીપિતાનિ = પજ્જાલિતાનિ સન્તિ
'રોયમાણાડ' રુદન્તિ = રોદન કુર્વન્તિ 'કન્થાણાડ' કન્દન્તિ, ઉચ્ચે સ્વરેણ રુદન્તિ
'વિલ્લમાણાડ' વિલપન્તિ = શિરસ્ફોટનપૂર્વક વિલાપ કુર્વન્તિ, 'અત્તાણાડ' અત્રાણાનિ =
રક્ષારહિતાનિ 'અસરણાડ' અશરણાનિ = શરણરહિતાનિ 'કાલધમ્મુણા સજુત્તાડ' કાલધર્મેણ
સયુક્તાનિ - તાસામેકાનપચ્ચશનદેવીનામેકોનપચ્ચશતમાતરો મૃતા इत्यर्थ ॥ મૂ. ૮ ॥

ઉપાગચ્છડ) ફિર વહ મિહસેન નરેશ અર્ધ ગત્રિ કે સમય મેં અનેક અપને નિજી પુરુષો
સે યુક્ત હોકર ઉસ કૂડાકાર શાલા કી તપ્ત આયા । (ઉપાગચ્છિતા કૂડાગારસાલાય
દુવારાડ પિહેડ) વહા પહુંચ કર પહિલે તો ઉસને ઉસકે સમસ્ત દગવાજોં કો બન્થ કાન્થા
દિયા । (પિહિતા કૂડાગારસાલાય સન્વત્રો સમતા અગ્નિકાય દલયડ) પશ્ચાત્
ઉસ કૂડાકાર શાલા મેં ઉસને સન તરફ સે અગ્નિ લગવા દી । (તપ્ત ણ તાસિ પ્ગૂગ-
ગાણ પચ્છ દેવીસયાણ પ્ગૂગાડ પચ્ચમાડસયાડ સીહસેનેળ રણ્ણા આલીવિયાડ
સમાણાડ રોયમાણાડ અત્તાણાડ અસરણાડ કાલધમ્મુણા સજુત્તાડ) ઇસસે ઇકક્રમ
પાચસૌ ઉન સન્થ દેવિયોં કી વે ૪૯૯ વે માતાઈ સિહસેન રાજા કે દ્વારા જલાઈ ગઈ
હુઈ રન્ન કરતેર આન્ન કરતેર ઓર વિલાપ કરતેર રક્ષા ક સાવનોં કે અમાત્ર મેં

નરેશ અર્ધશત્રીના સમથે પોતાના અનેક મ્વજનોની સાથે તે કૂડાકાર શાળા તરફ આલ્યા
(ઉપાગચ્છિતા સાલાય દુવારાડ પિહેડ) ત્યા પહોંચીને પ્રથમ તો તેણે તમામ દેવાના
બધ કંગવી નીચા (પિહિતા કૂડાગારસાલાય સન્વત્રા સમતા અગ્નિકાય દલયડ)
પડી કૂડાકાર શાળામાં તેણે ચારેય બાબુથી અગ્નિ લગાવી દીધી (તપ્ત ણ તાસિ પ્ગૂગ-
ગાણ પચ્છ દેવીસયાણ પ્ગૂગાડ પચ્ચમાડસયાડ સીહસેનેળ રણ્ણા આલીવિયાડ
સમાણાડ રોયમાણાડ અત્તાણાડ અસરણાડ કાલધમ્મુણા સજુત્તાડ) તેથી આગ્રસો
નવાણુ પોતાની પત્નીઓની ચારસો નવાણુ માતાઓને સિંહસેન રાજાએ સગાવાવી
દીધી ત્યાં તે સૌ રૂદન-આકેદન કરતી અને વિલાપ કરતી કરતી પોતાના અક્ષણના

समुपार्ज्य 'चउत्तास वाममदाः' चतुस्त्रिंशद्वर्षशतानि 'परमाउ' परमायुः=उत्कृष्टायुः
 'पालइत्ता' पालयित्वा कालमासे काल कृत्वा 'छट्ठीण पुढीए' पष्ठ्या पृथिव्याम्
 'उक्कोसेण' उत्कर्षेण 'वावीमसाणगेवमट्ठिइएसु' द्वाविंशतिसागरोपमस्थितिकेषु
 'गेइएसु' नैरयिकेषु गेइयत्ताए' नैरयिकृतया 'उववण्णे' उत्पन्नः । 'से ण' स खलु
 सिद्धसेनजीवः 'तओ' तत्=तस्मात् स्थानात् 'अणतर' अनन्तरम्=अन्तररहितम्
 'उव्वट्ठिता' उद्वृत्त्य=निस्सृत्य 'इहेए' इहैव=अत्रैव 'रोहीडए णये' रोहितके नगरे
 'दत्तस्स सत्थवाहस्स' दत्तस्य सार्ववाहस्य 'कण्हसिरीए भारियाए कुञ्जिसि' कृष्णश्रियो
 भार्याया, कुञ्जी=गर्भे 'दारियत्ताए उववण्णे' दारिद्र्यतया-पुत्रीत्वेन उत्पन्नः ।
 'तए ण सा कण्हसिरी' तत् खलु सा कृष्णश्री 'णवण्ह मासाण बहुपडिपुण्णाण'

उपार्जन कर (चउत्तीस वाससयाइ परमाउ पालइत्ता) ३४०० वर्ष की उत्कृष्ट
 आयु के समाप्त हो चुकन पर (कालमासे काल कृत्वा) मृत्यु के अनन्तर में मर कर
 (छट्ठीए पुढवीए उक्कोसेण वावीससागरोवमट्ठिइएसु गेरइएसु गेरइयत्ताए उववण्णे)
 पृथ्वी के उत्कृष्ट २२ सागर की स्थितिवाले नगर में नागकीपर्याय से उत्पन्न हुआ ।
 (से ण तओ अणतर उव्वट्ठिता इहेव रोहीडए णये दत्तस्स सत्थवाहस्स कण्ह-
 सिरीए भारियाए कुञ्जिसि दारियत्ताए उववण्णे) वहा से स्थिति पूर्ण कर यह
 सिद्धसेन का जीव निरुद्ध इमी रोहितक नगर मे दत्त सार्ववाह की भाया कृष्णश्री की
 कुक्षि में पुत्रीरूप से उत्पन्न हुआ । (तए ण सा कण्हसिरी णवण्ह मासाण बहुपडि-
 पुण्णाण जाव दारिय पयाया) जब नौ माह ७॥ दिन अच्छी तरह से ध्यतीत हो

वाससपाद परमाउ पालइत्ता) ३४०० शताब्दीसे वर्षानी उत्कृष्ट आयुध्य पृथ्वी २२ गन्धा
 पृथ्वी, (कालमासे काल कृत्वा) मृत्यु समये भगवत् पाभीने (छट्ठीए पुढवीए उक्कोसेण
 वावीससागरोवमट्ठिइएसु गेरइयत्ताए उववण्णे) छट्ठी पृथिवीना उत्कृष्ट २२ वावीस
 भागानी स्थितिवाला नगरमा नागश्रीनी पर्यायथी उत्पन्न थयो (से ण तओ अणतर
 उव्वट्ठिता इहेव रोहीडए णये दत्तस्स सत्थवाहस्स कण्हसिरीए भारियाए कुञ्जिसि
 दारियत्ताए उववण्णे) त्यानी स्थिति पूर्ण करीने ते सिद्धसेनने ७॥ दिनकीने आ रोहितक
 नगरमा दत्तसार्ववाहनी भार्या-श्री कृष्णश्रीना उद्भवमाथी पुत्री रूपे उत्पन्न थयो (तए ण
 सा कण्हसिरी णवण्ह मासाण बहुपडिपुण्णाण जाव दारिय पयाया) त्यारे नव मास
 अने ७५० साडासात (७ १/२) गत्री सात्री रीते वीती गया, त्यारे कृष्णश्रीको पुत्रीने

बहुपडिपुण्णाण जाव दारिय पयाया सुकुमात्र जाव सुरूग । तए ण तीसे दारियाए
अम्मापियरो णिव्वत्ते एगारसे दिउसे सपत्ते पारमाहे त्रिउठ अमण४ जाव
मिच०णामयेज्ज करेत्ति, त होउ ण दारिया देवदत्ता णामेण । तए ण सा देवदत्ता
दारिया पचमाईपरिगहिया जाव परिवडढड ॥ सू० ९ ॥

टीका-सू० ९

‘तए ण’ इत्यादि ।

तत खलु स सिंहसेनो राजा ‘एयकम्मे४’ एतत्कर्मा४-एकोनपञ्चशत-
वश्रुहिंसनकर्मकारक, एवमत्र-एतत्प्रदान, एतद्विद्य एतत्समाचार इत्यपि
बोध्यम् । ‘सुबहु’ सुबहु=अत्यधिक ‘पावकम्म’ पापकर्म ‘समज्जिणिता’ समज्ज=

शाला की तरफ आया । वहा पहुँचकर उसने पहले उन निची पुरुषों द्वारा कूटाकार
शाला के समस्त दरवाजों को बंद करवा दिया पश्चात् उस कूटाकार शाला के चारों
तरफ आग लगवा दी । इससे वे ४९९ देवियों की समझी सब ४९९ माताएँ सिंहसेन
राजा के द्वारा जलाई गई हुई रुदन करते२ आक्रन्दन करते२ और विलाप करते२
रक्षाके साधनों के अभाव में निःशरण होकर कालधर्म को प्राप्त हुई-मर गई ॥ सू० ८ ॥

‘तए ण’ इत्यादि ।

(तए ण) इस के अनन्तर (से सिंहसेने राया) वह सिंहसेन नरेश (एय
कम्मे४) कि जिसने अपनी सम्पत्त सासों को मारने रूप महा अवार्मिक कृत्य किया इसी
मयका अपराध से (सुबहु पावकम्म समज्जिणिता) अनेक प्रकार के पापकर्मों का

पोताना अनेक निज जनने साथे लड़ने ते दूटाकार शाणा पाने आ०या आ०वीने प्रथम
पोताना भायुसेने आशा करीने शाणाना तमाम दरवाजा अथ क०या अने ते प०
दूटाकार शाणानी आये आ०या आग लगावी दीधी तेथी आरसे नवा० (४६६) देवीआनी
माताआ तमाम (४६८) सिंहसेन राजा द्वारा अग्निथी जलती थी रुदन करवा लागी
आकहन अने विलाप करती पोताना रक्षणना साधनाना अलावे आश्रय विनानी अने
कालधर्मने पागी गछ-अर्थात् मरख पागी गछ ॥ सू० ८ ॥

“तए ण” इत्यादि

(तए ण) ते प० (से सिंहसेने राया) ते सिंहसेन नरेश (एयकम्मे०) के ल०
पोतानी तमाम सासुआने मारवा इप म०का अवार्मिक कृत्य क० छे ते मय०र अपरा-
धथी (सुबहु पावकम्म समज्जिणिता) अनेक प्रकार ॥ पापकर्मोंने विपाक० करी (चउत्त०स

रीए भारियाए अत्तया देवदत्ता णाम दारिया रुवेण य जोव्वणेण य लाव-
णेण य उक्किट्ठा उक्किट्ठसरीरा ॥ म० ११ ॥

टीका—

‘इम च ण’ इत्यादि ।

इम च ण’ इतश्च सल्लु ‘वेममणत्ते गया’ वैश्रवणदत्तो राजा ‘ण्हाए
जाव विभूमि’ स्नातो यावत् सर्वालसारविध्रपित ‘आम दूहड’ अश्व दूरोदति=
आरोदति दूहिता’ दूहड=आरुह्य ‘बहुहिं पुरिसेहिं सपरिवुडे’ उटुभिं पुम्पै.
सपरिवृत ‘आसवाहणियाए’ अश्ववाहनिकायै=अश्वक्रीडार्थम्—अश्वारुहो यत्रावग-
तिलीलाप्रदर्शनपूर्वकमश्व यावयति साऽश्वक्रीडाऽश्ववाहनिका तथा तस्यै तदर्थ-
मित्यर्थः । ‘निज्जायमाणे’ निर्यान्=निर्गच्छन् ‘दत्तस्स गाहायडस्स गिहस्स’ दत्तस्स
गाथापतेर्दूहम्य ‘अद्वसामते’ नातिदूरे नातिममीपे पार्श्वभागत इत्यर्थः. ‘गडवयड’
व्यतिव्रजति=गच्छति । ‘तए ण स वेसमणे गया’ तत्त ग्वल्लु स वैश्रवणो राजा
‘जाव’ यावत् अश्वक्रीडार्थं निर्गच्छन् दत्तगाथापतेर्दूहसमीपत ‘वीर्यवयमाणे’

इम च ण’ इत्यादि ।

(इम च ण) एक समय की बात है (वेममणदत्ते राया) वैश्रवण दत्त राजा
(ण्हाए जाव विभूमि) स्नान कर के बन्नाभूषणों से अलङ्कृत हो कर (आस दूहड)
अपने घोड़े पर सवार हुआ, (दूहडिता) मगर होकर (बहुहिं पुरिसेहिं सपरिवुडे)
अनेक पुरों के सागर (आसवाहणियाए) अश्व काटा करने के लिये (निज्जायमाणे)
जाता हुआ (दत्तस्स गाहायडस्स गिहस्स अद्वसामते गीडवयड) दत्तगाथापति के
घर के कुछ पाम से होकर निकल । (तए ण से वेसमणे राया जाव वीर्यवयमाणे
देवदत्त दारिय उप्पि आगामतलसि कणगतिदुसेण कीलमणि पासड) जाते

“ इम च ण ’ इत्यादि

(इम च ण) ओह अभयनी बात है (वेममणदत्ते राया) वैश्रवणदत्त राजा (ण्हाए
जाव विभूमि) स्नान करीने वज्राभूषणोंथी अलङ्कृत थीने (आस दूहड) पोताना
घोडा पर सवार थया (दूहडिता) सवार थीने (बहुहिं पुरिसेहिं सपरिवुडे) अनेक पुरोंथी
साथे-साथे (आसवाहणियाए) अश्वक्रीडा करवा भाटे (निज्जायमाणे) जगह चला हुता
(दत्तस्स गाहायडस्स गिहस्स अद्वसामते गीडवयड) दत्तगाथापतिना घरनी जग पाने
थीने नीडस्था, (तए ण से वेसमणे राया जाव वीर्यवयमाणे देवदत्त दारिय उप्पि
आगामतलसि कणगतिदुसेण कीलमणि पासड) ते पथने ते पथवणु गन्तवे भेद उपा

‘उक्किट्टशरीरा’ उत्कृष्टशरीरा=परमसुन्दरी ‘जाया यात्रि होत्वा’ जाता चाप्यभवत् । ततः खलु सा देवदत्ता दारिका अन्यदा रुदाचित्=एकस्मिन् समये ‘ण्हाया’ स्नाता=कृतस्नाना ‘जाव विभूसिया’ यावद् विभूषिता=सर्वालङ्कारविभूषिता परिहितसुन्दरस्त्राभरणा सती ‘बहुहिं खुज्जाहिं’ बहुभि कुञ्जाभिः ‘जात्र’ यावत्-अष्टादशदेशीयाभिर्दासीभिः ‘परिक्खित्ता’ परिसिन्ना=परिवृता ‘उप्पि आगासतलसि’ उपरि आकाशतले प्रासादोपरिभागे ‘चादनी’ इति प्रसिद्धे स्थाने ‘कणगतिदूसेण’ कनकतिन्दूसकेन=सुवर्णरन्दुकेन ‘कीलमाणी’ क्रीडन्ती ‘विहरइ’ विहरति=वर्तते ॥ सू० १० ॥

मूलम्—सू० ११

इमं च न वेसमणदत्ते राया ण्हाए जाव विभूसिए आस दुरुइइ, दुरुहिं चा बहुहिं पुरिसेहिं सपरिवुडे आसवाहणियाए णिज्जाएमाणे दत्तस्स गाहावइस्स गिहस्स अदूरसामते वीडवयइ । तए ण से वेसमणे राया जाव बोईवयमाणे देवदत्त दारिय उप्पि आगासतलसि कणगतिदूसेण कीलमणिं पासइ, पासित्ता देवदत्ताए दारियाए रुवेण य जोव्वणेण य लावण्णेण य जाव विम्विए कोडुवियपुरिसे सद्दावेइ, सद्दावित्ता एव वयासी-रुस्स ण देवाणु प्पिया ! एसा दारिया ? किं वा णामरेज्ज ? तए ण ते कोडुवियपुरिसा वेसमणराय ऊरयल० एव वयासी-एस ण सामी दत्तसत्थवाहस्स धूया कण्हसि और लावण्य से सुन्दर दीखने लगा । (तए ण सा देवदत्ता दारिया अण्णया कयाइ ण्हाया जाव विभूसिया बहुहिं खुज्जाहिं जाव परिक्खित्ता) किसी एक समय यह देवदत्ता लड़की स्नान कर और वस्त्राभूषण पहिर कर अपनी १८ देश की दासियों के परिवार के साथ (उप्पि आगासतलसि कणगतिदूसेण कीलमाणी विहरइ) ऊपर आकाशतल-प्रासाद के ऊपरी भाग-चादनी-में सुवर्ण की गेंद से क्रीडा कर रही थी । भावार्थ स्पष्ट है ॥ सू० १० ॥

वाचस्पत्युत्थी सुन्दर देखावा लागी (तए ण सा देवदत्ता दारिया अण्णया कयाइ ण्हाया जाव विभूसिया बहुहिं खुज्जाहिं जाव परिक्खित्ता) कोई थोके सभये ते देवदत्ता पुरी स्नान करी अने वस्त्राभूषण पहिरीने पोतानी आगर देशनी दासीजोना परिवार साथे (उप्पि आगासतलसि कणगतिदूसेण कीलमाणी विहरइ) पोताना आकाशतल जेवा भेडेलना उपरना आगमा-आदनीभासेनाना गेडी-दडाथी रभती हटी वावार्थ स्पष्ट छे ॥ १० ॥

સ્વામિન્ ! 'દત્તસત્યવાહસ્સ' દત્તસાર્થવાહસ્ય 'ધુયા' દુહિતા=પુત્રી 'કળ્હસિરી
માગ્યા' કૃણ્ણશ્રિયો ભાર્યાયા 'અત્તયા' આત્મજા 'દેવદત્તા નામ દારિયા' દેવદત્તા
નામ દારિકા રુપેણ યૌવનેન લાવણેન ચૌત્કૃષ્ટા ઉત્કૃષ્ટશરીરા અસ્તિ
॥ સૂ. ૧૧ ॥

મૂલમ્—સૂ. ૧૨

તણ ન સે વેસમણે રાયા આસવાહણિયાઓ પઢિણિયત્તે સમાણે
અઢિમતરદ્દાણિજ્જે પુરિસે સદ્દાવેડ, સદ્દાવિત્તા એવ વયાસી-ગચ્છહ ન તુઢમે
દેવાણુપ્પિયા ! દત્તસ્ય ધૂય ણ્ઢસિરીએ અત્તયા દેવદત્ત દારિયપૂસણઢિમ્મ જુવરણો
મારિયત્તાએ વરેહ જડવિ ચ સા સય રજ્જસુવકા । તણ ન તે અઢિમતરદ્દાણિજ્જા
પુરિસા વેસમણેણ રણ્ણા એવ વુત્તા સમાણા ઢટ્ટનુટ્ઠા કરયલ જાવ પઢિસુગ્ગેતિ,
પઢિસુણિત્તા પ્પહાયા જાવ સુહપ્પાવેસાઢ વત્થાઢ પવરપરિદ્ધિયા જેણેવ દત્તસ
ગિહે તેણેવ ઉવાગચ્છતિ ॥ સૂ. ૧૨ ॥

ટીકા—સૂ. ૧૨

‘તણ ન’ इत्यादि । ‘तण न से विसमणे राया’ तत खलु स

સામી દત્તસત્યવાહસ્સ ધુયા કળ્હસિરીએ ભારિયાએ અત્તયા દેવદત્તા નામ દારિયા)
હે સ્વામિન્ ! યહ દત્ત સાર્થવાહ કી લડકી હે । કૃણ્ણા નામ કી ઉમકી માયા સે યહ
ઉત્પન્ન હુઈ ઔર ઇસકા નામ દેવદત્તા હે । (રૂપેણ ય જોવણેણ ય લાવણેણ ય
જાવ અઈવર ઉત્કૃષ્ટા ઉત્કૃષ્ટશરીરા) યહ રૂપ, યૌવન એ લાવણ્ય સે ઉત્કૃષ્ટ
એવ અનુપમ-શરીરપન્ન હે । માર્વાર્થ સ્પષ્ટ હે ॥ સૂ. ૧૧ ॥

‘તણ ન સે, इत्यादि ।

(तण न) इसके बाद (से विसमणे राया) उम वैश्रवण राजाने (आमवाह-

દત્તસત્યવાહસ્સ ધુયા કળ્હસિરીએ ભારિયાએ અત્તયા દેવદત્તા નામ દારિયા) હે સ્વામિન્ !
તે દત્તસાર્થવાહના પુત્રી છે કૃણ્ણા નામના તેના પત્નીથી તે ઉત્પન્ન થયેલ છે અને તનુ
નામ દેવદત્ત છે (રૂપેણ ય જોવણેણ ય લાવણેણ ય ઉત્કૃષ્ટા ઉત્કૃષ્ટશરીરા)
તે રૂપ, યૌવન અને લાવણ્યથી ઉત્કૃષ્ટ અર્થાત્ અનુપમ-શરીરપન્ન છે ભાવાર્થ સ્પષ્ટ
છે ॥ સૂ. ૧૧ ॥

‘તણ ન સે’ इत्यादि

(तण न) તે પત્ની (સે વેસમણે રાયા) તે વૈશ્રવણ રાજાએ (અસવાહણિયાઓ

વ્યતિગ્રજન્ 'દેવદત્ત તામિય' દેવદત્તા દારિકામ્ 'ઊપિ આગાસનલગતિ' ઉપરિ-
 આકાશતલે માસાદોષરિમાગે 'કનકતિન્દુસેન' કનકતિન્દુસેન=સુવર્ણકન્દુકેન
 'કોલનાગિ' ક્રોઢન્તી 'પાસડ' પડ્યતિ । 'પાસિત્તા' દૃષ્ટ્વા 'દેવદત્તાણ દારિયા'
 દેવદત્તાયા દારિકાયાઃ 'રૂવેણ ય જોગ્ગણેણ ય લાવણેણ ય' રૂપેણ યૌવનેન
 લાવણ્યેન ચ 'જાવ' યાવત્-વિમ્હિ' વિસ્મિતઃ=અહો ! અદૃષ્ટપૂર્વમીદૃશ રૂપમિત્યા-
 શ્ચર્યયુક્ત સન્ 'કોઢુવિયપુરિસે સદાવેદ' કૌટુમ્બિકપુરુષાન્ શબ્દયતિ=આહ્વયતિ
 'સદાવિત્તા' શબ્દયિત્યા=આહ્વય 'એવ વયાસી' એવમવાદીત્-કસ્સ ણ દેવાણુપિયા ।
 કસ્ય સ્વલ્લ હે દેવાનુપિયા ? 'એમા' એમા=માસાદશિચ્ચરે કનકકન્દુકેન ક્રોઢન્તી
 દારિકા ? કિં વા ણમધેજ્જ' કિં વા નામયેયમસ્યાઃ ? । 'તણ' તત' સ્વલ્લ તે
 કૌટુમ્બિકપુરુષા 'વેસમણરાય' વૈશ્રવણરાજ 'કરયલ' કરતલપરિગૃહીત શિર-આવર્ત
 મસ્તકેઽઙ્ગલિં કૃત્વા 'એવ વયાસી' એવમવાદીત્-એસ ણ' એવા સ્વલ્લ 'સામી' હે

હુણે ઉમ વૈશ્રવણ રાજાને ઉપર મકાન પર સુવર્ણની કદુરુ સે ક્રોડા કરતી હુઈ ઉમ
 દેવદત્તા ને દેખા । (પાસિત્તા દેવદત્તાણ દારિયાણ રૂવેણ ય જોગ્ગણેણ ય લાવ-
 ણેણ ય જાવ વિમ્હિ) દેખ કર દેવદત્તા ને રૂપ સે યૌવન સે ઓર લાવણ્ય સે અતિ
 આશ્ચર્યયુક્ત હુઆ । એસ રૂપ તો આજ તરુ દેખને મેં નહીં આયા ઇસ પ્રકાર ચકિતચિત્ત
 હોના ઉપને (કોઢુવિયપુરિસે સદાવેદ) અપને કૌટુમ્બિકપુરુષો ને બુલાયા (સદા-
 વિત્તા) બુલાના (એવ વયાસી) એમા કહા (કસ્સ ણ દેવાણુપિયા એસા દારિયા)
 હે દેવાનુપિયા ! કહો, યહ કિસ ની પુત્રી હે ? (કિં વા ણામધેજ્જ) ઇસના નામ ક્યા
 હે ? (તણ તે કોઢુવિયપુરિસા વેસમણરાય કરયલ એવ વયાસી) ઇસ પ્રકાર
 વૃત્તિ ના કથન સુનના ઉન કૌટુમ્બિકપુરુષોને હાથ જોડ કર એસા કહા કિ (એસ ણ

સોનાના ગેડી-ઠાથી ક્રોડા-રમતી તે દેવદત્તાને જોઈ (પાસિત્તા દેવદત્તાણ દારિયાણ રૂવેણ ય
 જોગ્ગણેણ ય લાવણેણ ય જાવ વિમ્હિ) જોઈને દેવદત્તા ના રૂપથી-યૌવનથી અને લાવણ્યથી
 આશ્ચર્ય પામી ગયો આણે રૂપ આજરુપી જોવામા આણે નથી- આ પ્રમાણે ચકિત-
 ચિત્ત-ચત્તાયમાન થઈને તેણે (કોટુમ્બિકપુરિસે સદાવેદ) પોતાના કૌટુમ્બિક પુત્રોને
 બોલાવ્યા (સદાવિત્તા) બોલાવીને (એવ વયાસી) આ પ્રમાણે કહ્યું, (કસ્સ ણ દેવાણુપિયા
 એસા દારિયા) હે દેવાનુપિયા ! કહો એ કોના પુત્રી છે (કિં વા ણામધેજ્જ) તેનું નામ શું ?
 (તણ તે કોટુમ્બિકપુરિસા વેસમણરાય કરયલ એવ વયાસી) આ પ્રમાણે રાજાના
 વચન સાંભળીને તે કૌટુમ્બિક પુત્રોએ હાથ જોડીને આ પ્રમાણે કહ્યું કે - (એસ ણ સામી

ते 'अभिमतदृष्टानिज्जा पुरिसा' आभ्यन्तरस्थानीयाः पुरुषाः 'वैसमणेण रण्णा' वैश्रवणेन राज्ञा 'एव वुत्ता समाणा' एवमुक्ताः सन्त 'हट्ठुत्ता' हट्ठुत्ता = हर्षितहृदया सन्तुष्टमानसाः 'करयल जाव' करतल यावत् करतलपरिट्टीत शिर-आवर्त्त मस्तके ऽञ्जलिं कृत्वा- 'पडिसुणेंति' प्रतिशृण्वन्ति=स्वीकुर्वन्ति । 'पडिसुणिता' प्रतिश्रुत्य=स्वीकृत्य 'ण्हाया' स्नाता 'जाव' यावत्-कृतमलिकर्माणं=पशुपक्ष्याग्र्यकृतान्न-भागा कृतकोतुरुपमङ्गलप्रायश्चित्ता = दुस्स्वप्नादिदोषनिवारणार्थं प्रायश्चित्तरूपेण वृत्त-यक्षतर्वादिका 'सुद्धप्पावेसाइ' शुद्धप्रवेश्यानि शुद्धानि=शुचीभूतानि शुक्रानि वा प्रवेश्यानि-राजसभादौ प्रवेष्टुं योग्यानि वस्त्राणि प्रवरपरिहिता = प्रवरतया यथोचितरूपेण परिहिता = परिधृतान्त 'जेणेव दत्तस्स गिहे' यत्रैव दत्तस्य गृह 'तेणेव उवागच्छति' तत्रैवोपागच्छन्ति ॥ सू० १२ ॥

मणेण रण्णा एव वुत्ता समाणा) इम प्रकार राजा के द्वारा कहे गये उन आभ्यन्तरिक पुरुषों ने (हट्ठुत्ता करयल जाव पडिसुणेति) बड़े ही हर्ष से युक्त होकर हाथ जोड़कर राजा के इस आदेश का स्वीकार किया । और (पडिसुणिता) स्वीकार कर (ण्हाया-जाव सुद्धप्पावेसाइ वत्थाइ पवरपरिहिया) स्नान किया, पशु पक्षी आदि के लिये अन्न वितरण किया, एवं दुस्स्वप्न आदि दोष की निवृत्ति के लिये प्रायश्चित्तरूप से ऋद्धि दूत्रादिक मागलिक वस्तुएं धागण कीं, पश्चात् राजसभा में प्रवेश करते समय पहिने के योग्य उचित वस्त्रादिकों को पहिर कर वे (जेणेव दत्तस्स गिहे तेणेव उवागच्छति) जिस ओर दत्तसार्थगृह का घर था उस ओर रवाना हुए । भावार्थ स्पष्ट है ॥ सू० १२ ॥

समाणा) आ प्रमाणे राज्ञे कडेवा वयने ते पोताना अहरना लागना भाणुसेअ-पुशेअ (हट्ठुत्ता करयल जाव पडिसुणेति) धरुण हर्ष आये हाथ जोडीने गणना अहे हुंमने स्वीकाउं थोई, अने (पडिसुणिता) स्वीकार करीने (ण्हाया जाव सुद्धप्पावेसाइ वत्थाइ पवरपरिहिया) स्नान करुं, पशु पक्षीअे भाटे अन्न पडेअु अने दुस्स्वप्न आदि दोषानी निवृत्ति भाटे प्रायश्चित्त रूपे छी, दुर्वादि मागलीक वस्तुअे धाणु करी. पक्षी गजसभाभा प्रवेश करवाना समथे पडेअा योग्य अने वस्त्रादि पडेरी करीने ते (जेणेव दत्तस्स गिहे तेणेव उवागच्छति) ते तद्दत्त सार्थवादनु घर छे ते तद्दत्त वाणा थया सावार्थ स्पष्ट छे

રૈશવળાં રાજા 'આસગ્રાહણિયાઓ' અશ્વગ્રાહનિકાતં 'પટિણિયત્તે સમાણે' પ્રતિનિવૃત્તઃ
 સન્ 'અભિમતરદ્વાણિજ્જે પુરિસે' અભ્યન્તરસ્થાનીયાન્ પુરુષાન્=નિજાન્તરિમ્મનાન્
 'સદાવેડ' શબ્દયતિ=આદ્યતિ, 'સદાવિત્તા' શબ્દયિત્તા=આદ્ય 'એવ વયાસી' એવમવા-
 દીત્- 'ગચ્છહિ ન તુમે' ગચ્છત સલુ યુય હે દેવાણુપિયાઃ ! 'દત્તસ્સ ધુય' દત્તસ્ય
 દુહિતર=પુત્રી 'કણ્ઠસિરી' અત્તય' કૃણાશ્રિય આત્મજા=કૃણાશ્રીમાર્યાકુલિસમ્ભતા
 દેવદત્તા દારિકા 'પૂસણદિસ્સ જુવરણ્ણો' પુષ્પનન્દિનો યુવરાજસ્ય 'મારિયાણ'
 માર્યાતયા (માર્યાત્વેન) 'વરેહ' વૃણુધ્વમ્ 'જહિ ય સા સય રજ્જસુક્કા' યથાપિ ચ સા સ્વય
 રાજ્યશુલ્કા=રાજ્યદાનેનાપિ દેયા ભવેત્, યદ્વા યદિ સા સ્વય રાજ્યશુલ્કા=પટ્ટરાણી
 ભવિતુમિચ્છેત્ તથાપિ તત્સ્ત્રીકૃત્ય તા વૃણુ'મિતિ માત્ર । 'તણ ન' તત સલુ
 ણિયાઓ પટિણિયત્ત સમાણે) અશ્વગ્રાહનિકા-અશ્વગ્રાહીનાં તે પ્રતિનિવૃત્ત હોવા (અભિમતર-
 દ્વાણિજ્જે પુરિસે) આભ્યન્તર સ્થાન પર નિયુક્ત પુરુષો (મહાવેડ) બુલાયા (સદાવિત્તા)
 ઔર બુલાકાર (એવ વયાસી) હસ પ્રકાર કહા (ગચ્છહિ ન તુમે દેવાણુપિયા) હે
 દેવાણુપિય ! તુમ શીત્ર જાઓ ! ઔર (દત્તસ્સ ધુય કણ્ઠસિરી' અત્તય દેવદત્ત
 દારિય પૂસણદિસ્સ જુવરણ્ણો મારિયણાણ વરેહ) દત્ત કી પુત્રી જો કૃણાશ્રી કી
 કુલિ સે ઉત્પન્ન હુઈ હે એવ જિસકા નામ દેખત્તા હે ઉસે અપને યુવરાજ પુષ્પનદી કે
 લિયે વળ કરો । (જહિ ય સા સય રજ્જસુક્કા) યદિ ઉસકે વરણ કરને કે શુલ્ક
 મેં રાજ્ય મી દેના પડે તો કોઈ ચિન્તા જૈસી વાત નહીં હૈ અગ્રા યદિ વહ સ્વય
 પટ્ટરાણી હોને કી અપની માવના વ્યક્ત કરે તો મી ઠીક હૈ, પરન્તુ જિસ તરહ સે યહ
 વરણ કી જાય ઉસ તરહ સે કરો । (તણ ન તે અભિમતરદ્વાણિજ્જા પુરિસા વેસ-
 પટિણિયત્તે સમાણે) અશ્વગ્રાહીની નિવૃત્ત થઈને (અભિમતરદ્વાણિજ્જે પુરિસે) પોતાના
 અદ્વના સ્થાનપર ગળેને પુરોષોને (સદાવેડ) બોલાયા (સદાવિત્તા) અને બોલાવીને (એવ
 વયાસી) આ પ્રકારે બોલુ (ગચ્છહિ ન તુમે દેવાણુપિયા) હે દેવાણુપિય ! તમે જલદી
 જાઓ, અને (દત્તસ્સ ધુય કણ્ઠસિરી' અત્તય દેવદત્ત દારિય પૂસણદિસ્સ જુવરણ્ણો
 મારિયણાણ વરેહ) દત્તના પુત્રી જે કૃણાશ્રીની કુળથી ઉત્પન્ન થઈ છે અને જેનું નામ
 દેવદત્તા છે, તેને આપણા યુવરાજ પુષ્પનદી સાથે પરણાવે । (જહિ ય સા સય રજ્જસુક્કા)
 તે કન્યા સાથે યુવરાજનો સંબંધ કરવામા જે શુદ્ધ-શ્રી ધન તરીકે સભ્ય આપણે પડે
 તો પણ હેમ ચિન્તા નથી અથવા તો જો તે પોતે (દેવદત્તા) પટ્ટરાણી થવાની પોતાની
 માવના જણાવે તો પણ ઠીક છે પરન્તુ જે રીતે યુવરાજ સાથે તેનો સંબંધ થાય તે
 પ્રમાણે જો (તણ ન તે અભિમતરદ્વાણિજ્જા પુરિસા વેસમણેણ રણ્ણા એવ બુલા

‘अभ्युप’ अभ्युद्गत. तेषां पुरुषाणां समुख गतः. ‘आमणेण’ आसनेन-आसन-
दानेन ‘उपणिमतेइ’ उपनिमन्यति=आसनोपरि उपवेष्टुं प्रार्थयति । ‘उपणि-
मत्तिता’ उपनिमन्य ‘ते पुरिसे’ तान् पुरुषान् ‘आसत्ये’ आस्वस्थान्=स्वस्थी-
भूतान् ‘वीसत्ये’ विस्वस्थान् विशेषेण स्वस्थान् ‘मुहासणवरगण’ मुखासनवरगतान्=
सुखासनोपविष्टान् ‘एव वयासी’ एवमवादीत्-किमवादीत् ? इत्याह-‘सत्तिमु ण’
इत्यादि । ‘सत्तिमु ण’ सदित्तनु=आज्ञापयन्तु खलु हे देवानुप्रिया । ‘किमागमण-
प्पओयण’ किमागमनमयोजन-भवतामागमन किमर्थं जातम् ? इति भावः ।
‘तद् ण’ तत्तः खलु ते ‘रायपुरिसा’ राजपुरुषा. दत्त सार्थवाहम् ‘एव वयासी’
एवमवादिषु - ‘अम्हे ण’ वयं खलु हे देवानुप्रिया ! तव ‘धूय’ दुहितर ‘कण्ह-
सिरीए अत्ताय’ कृष्णश्रिय आत्मजा=कुसिमभूता ‘देवदत्ता’ दारिय देवदत्ता दारिका

उठ कर (सत्तट्ठयाइ अभ्युपगए) उन के सम्कार के लिये ७-८ पग सामने गया ।
उनको आगे लेकर फिर उसने उनसे (आसणेण उपणिमतेइ) आसन पर बैठने की
प्रार्थना की । (उपणिमत्तिता ते पुरिसे आसत्ये वीसत्ये मुहासणवरगण एव वयासी)
प्रार्थना करने पर जब वे सब आसन पर बैठ गये तब आस्वस्थ एव विशेषरूप से
प्रमत्तचित्त बने हुए राजपुरुषों से दत्तसार्थवाह ने इस प्रकार कहा-(सदित्तनु णं देवानु-
प्पिया किमागमणप्पओयण) कहिये देवानुप्रिय ! यहाँ तक आने का क्या प्रयोजन
है ? (तए ण ते रायपुरिसा दत्त सत्थवाह एव वयासी) दत्त सार्थवाह का प्रश्न
सुन कर उन लोगों ने उससे इस प्रकार कहा-(अम्हे ण देवानुप्पिया तव धूय
कण्हसिरीए अत्ताय देवदत्त दारिय पूसणदिस्स जुवरणो भारियत्ताए वरेमो)
हे देवानुप्रिय ! हम लोग आपकी पुत्री एव कृष्णश्री की आत्मजा जो देवदत्ता है उसे

राजपुरुषोंने) (आसणेण उपणिमतेइ) आसन पर बैठने की प्रार्थना की (उपणिमत्तिता
ते पुरिसे आसत्ये वीसत्ये मुहासणवरगण एव वयासी) प्रार्थना करी पड़ी तब ही वे
सो आसन पर बैठ गये, तब ही वे सो राजपुरुषोंने विशेष प्रमत्त बने हुए दत्त सार्थवाह
आ प्रभावे लब्धु- (सदित्तनु ण देवानुप्पिया किमागमणप्पओयण) कहे देवानुप्रिय !
आपने अर्द्धि आपवानु प्रयोजन शु छे ? (तए ण ते रायपुरिसा दत्त सत्थवाह एव
वयासी) दत्तसार्थवाहने आ प्रकाशने प्रश्न साधने राजपुरुषोंने तेभने आ प्रभावे
कहे- (अम्हे ण देवानुप्पिया तव धूय कण्हसिरीए अत्ताय देवदत्त दारिय पूसणदिस्स
जुवरणो भारियत्ताए वरेमो) हे देवानुप्रिय ! अभी बोले आपना पुत्री ओटवे लब्धु-

मूलम्—सू० १३

तए ण से दत्ते सत्यवाहे ते पुरिसे एज्जमाणे पासइ, पासित्ता इट्ठ-
तुट्ठ० आसणाओ, अब्भुट्ठेइ, अब्भुट्ठित्ता सत्तट्ठपयाड अब्भुग्गए आसणेण
उवणिमतेइ, उवणिमत्तित्ता ते पुरिसे आसत्ये वीसत्ये मुहासणवरगए एव वयासी-
अम्हे ण देवाणुप्पिया ! तव धूय षण्हसिरीए अत्तय देवदत्त दारिय पूसणदिस्स
जुवरण्णो भारियत्ताए वरेमो, न जइ ण जाणासि देवाणुप्पिया ! जुत्त वा पत्त वा
सल्लाहणिज्ज वा सरिसो वा सजोगो दिज्जउ ण देवदत्ता भारिया पूसणदिस्स
जुवरण्णो, भण देवाणुप्पिया ! किं दलयामो सुक्क ? तए ण से दत्ते ते अन्धितर
ट्ठानिज्जे पुरिसे एव वयासी-एय चेव देवाणुप्पिया ! मम सुक्क, जण्ण वेसमण-
दत्ते राया मम दारियाणिमित्तेण अणुगिण्हइ । ते अन्धितरट्ठानिज्जे पुरिसे
विउल्लेण पुप्फवत्थगधमल्लालकारेण सक्कारेइ सम्माणेड, सक्कारित्ता सम्माणित्ता
पडिविसज्जेइ । तए ण ते अन्धितरट्ठानिज्जा पुरिसा जेणेव वेसमणे राया तेणेव
उवागच्छति, उवागच्छित्ता वेसमणस्स रण्णो एयमदठ णिवेदेति ॥मू. १३॥

टीका—सू० १३

‘तए ण’ इत्यादि । ‘तए ण’ ततः खलु ‘से दत्ते सत्यवाहे’ स दत्त
सार्थवाह ‘ते पुरिसे’ तान् पुरूपान् ‘एज्जमाणे’ एज्जमानान्=आगच्छत ‘पासइ’
पश्यति, ‘पासित्ता’ दृष्ट्वा ‘इट्ठतुट्ठ०’ हृष्टतुष्टहृदय ‘आसणाओ अमुट्ठेइ’
आसनाद् अभ्युत्तिष्ठति, ‘अब्भुट्ठित्ता’ अभ्युत्थाय ‘सत्तट्ठपयाइ’ सत्ताष्टपदानि

‘तए ण’ इत्यादि ।

(तए ण से दत्ते सत्यवाहे) दत्त सार्थवाहने आते हुए उन राजपुरुषों को
देखा । (पासित्ता इट्ठतुट्ठ० आसणाओ अब्भुट्ठेइ) देखकर वह बड़े ही हर्षभाव से
युक्त होकर एव सन्तुष्ट मन हो अपने आसन से उठखड़ा हुआ और (अब्भुट्ठित्ता)

‘तए ण’ इत्यादि

(तए ण से दत्ते सत्यवाहे) दत्त सार्थवाहने से आपता गजपुरुषोंने जेथा (पासित्ता
इट्ठतुट्ठ० आसणाओ अमुट्ठेइ) जेथने धृष्टाश्च हर्ष भाव साथे अपने सन्तुष्टमन धधने
घोतान आसन उपरथी उभा थया अपने (अमुट्ठित्ता) हठीने (सत्तट्ठपयाइ अमुग्गए)
तेना सत्कार भाटे ७-८ पगला सामे गया तेओने आगण करीने तेमछे तेओने (आवेला

દેવાનુમિયાઃ ! મમ 'મુસ્ક' શુલ્ક 'જળ્ણ' યત્વલુ 'વેસમણદત્તેગયા' વૈશ્રવણદત્તો રાજા 'મમ' મા 'દારિયાનિમિત્તેણ' દારિકાનિમિત્તેન 'અણુગિણ્હ' અનુગૃહ્ણતિ= અનુગ્રહ કરોતિ, इति कथयित्वा 'તે અભિતરદટાણિજ્જે પુરિસે' તાન્ આભ્યન્તર-સ્થાનીયાન્ પુરુપાન્ 'વિડલેણ' વિપુલેન 'પુપ્ફવત્થગમલ્લાલકારેણ' પુષ્પવસ્ત્રગન્ધ-માલ્યાલકારેણ 'સન્કારેડ સમ્માણેડ' સત્કરોતિ સમ્માનયતિ, સત્કૃત્ય સમ્માન્ય 'પઢિવિસજ્જેડ' પ્રતિવિસર્જયતિ=પ્રતિનિર્ચયતિ । 'તણ' તત્ત* સ્વલુ તે આભ્યન્તર-સ્થાનીયા પુરુપા* 'જેણેવ વેસમણે રાયા' યત્રૈવ વૈશ્રવણો રાજા 'તેણેવ ઉવાગચ્છતિ'

મમ દારિયા નિમિત્તેણ અણુગિણ્હ) હે દેવાનુમિય ! મેર લિયે યહા મૂલ્ય હે જો વે વૈશ્રવણદત્ત નેરગ હમારી પુત્રી કે નિમિત્ત હમારે ઉપર અનુગ્રહ કર રહે હેં અગાત્ યહી ઉનકી હમારે ઉપર બડી ભારી કૃપા હૈ જો હમારી પુત્રા કે સાગ અપને યુવરાજ કા સંનધ ચાહ રહે હેં । ઇસસે અધિક ઇસ સંનધ કા મૂલ્ય કયા હો સકતા હૈ । (તે અભિ-તરદટાણિજ્જે પુરિસે વિડલેણ પુપ્ફવત્થગમલ્લાલકારેણ સન્કારેડ) ઇન પ્રકાર કહ કર ઉત્ત દત્ત સાગ્રાહને ઉન ગજપુરુષોં કા વિપુલ પુપ્પ, વસ્ત્ર, ગંધ, માલા બોર અલકારોં સે લૂચ સત્કાર ક્રિયા (સમ્માણેડ) સમાન ક્રિયા । (સન્કારિતા સમ્માણિતા) સત્કાર એવ સમાન કર ફિર ઉમને ઇન સન્નધા (પઢિવિસજ્જેડ) વિદા ક્રિયા । (તણ તે અભિતરદટાણિજ્જા પુરિસા જેણેવ વેસમણે રાયા તેણેવ ઉવાગચ્છતિ) વહા સે વિદા હોના વે રાજપુરુષ મી જાં વૈશ્રવણ રાજા થે વહા પર વાપિમ આવે બોર

જળ્ણ વસમણ દત્તેરાયા મમ દારિયાનિમિત્તેણ અણુગિણ્હ) હે દેવાનુમિય ! મારા માટે બ્રેજ મૂન-શુલ્ક છે કે- વૈશ્રવણદત્ત નરેશ અમારી પુત્રીને નિમિત્ત ગળી અમાગ પર અનુગ્રહ કરી રહ્યા છે, અર્થાત્ તેમની અમારા પર મોટી કૃપા છે જે અમારી પુત્રી માથે થોતાના યુવગજનો મળધ ઠવા આડે છે, આથી વિશેષ આ મળધનું મૂલ્ય શુ હોડ શકે ? (તે અભિતરદટાણિજ્જે પુરિસે વિડલેણ પુપ્ફવત્થગમલ્લાલકારેણ સન્કારેડ) આ પ્રકારે કહીને તે દત્તસાર્થવાડે તે રાજપુત્રોના પુષ્પ પુષ્પ વસ્ત્ર, ગંધ, માલા અને અલકારથી ખૂબ સત્કાર કર્યો (સમ્માણેડ) સન્માન કર્યું, (સન્કારિતા સમ્માણિતા) સત્કાર અને સન્માન કરી પછી તે સૌને (પઢિવિસજ્જેડ) વિદાય કર્યા (તણ તે અભિતર-દટાણિજ્જા પુરિસા જેણેવ વેસમણે રાયા તેણેવ ઉવાગચ્છતિ) ત્યાથી વિદાય થઈને તે રાજપુત્ર ન્યા વશ્રવણ રાજા હતા ત્યા આગળ પાછા આ યા અને (ઉવગચ્છિતા) આવીને

‘पूषणदिस्स जुवरण्णो’ पुष्पनन्दिनो युवराजस्य ‘भारिच्चाए’ भार्यात्वेन ‘वग्गो’ वृणुम, ‘त जइ ण’ तद् यदि खलु त्व ‘जाणामि’ जानासि हे देवानुप्रिय ! ‘जुत्त वा’ युक्त=सगत ‘पत्त वा’ प्राप्त वा=कुलोचितमर्यादाप्राप्त ‘सत्ताहणिज्ज वा’ श्लाघनीय=प्रशसनीय ‘सरिस्सो वा सजोगो’ सदृशो वाऽय सयोग इति, जानासि इति पूर्व्वेण सम्बन्धः, तदा ‘दिज्जउ ण’ दीयता खलु देवदत्ता भार्या ‘पूमणदिस्स जुवरण्णो’ पुष्पनन्दिने युवराजाय, ‘भण’ भण=कथय हे देवानुप्रिय ! ‘किं दल्ल्यामो सुक्क’ किं ददाम शुल्कम्=उपहारम् ? । ‘तए ण’ तत् खलु स दत्त ‘अमि तरट्ठाणिज्जे पुरिसे एव वयासी’ अभ्यन्तरस्थानीयान् पुरापान् एवमवादीत्-‘एय चेव’ एतदेव हे

अपने युवराज पुष्पनन्दी के लिये भार्यारूप से वरण करना चाहते हैं (त जइ ण जाणासि देवाणुप्पिया जुत्त वा पत्त वा सत्ताहणिज्ज वा सरिस्सो वा सजोगो दिज्जउ ण देव-दत्ता भारिया पूमणदिस्स जुवरण्णो) सो यदि आपकी इसमें अनुमति हो तया हे-देवानुप्रिय ! आप यदि इसे सगत और कुलोचित मर्यादा के अनुरूप एव प्रशसनाय समझते हों तया ‘यह सयोग सदृश है’, ऐसा जो मानते हों तो आप अपनी पुत्री को हमारे युवराज पुष्पनन्दी के लिये दे दीजिये । तया साज में यह भी (भण) कह दी-जिए कि (देवाणुप्पिया) हे देवानुप्रिय ! (किं दल्ल्यामो सुक्क) इसके मूल्यस्वरूप में हमें क्या देना पड़ेगा । (तए ण) राजपुरुषों की इस प्रकार से बात सुनकर, (से दत्ते ते अमि तरट्ठाणिज्जे पुरिसे एव वयासी) उस दत्त सार्धवाह ने उा राजपुरुषों से इस प्रकार कहा-(एय चेव देवाणुप्पिया) मम सुक्क जण्ण वेममणदत्ते राया

श्रीना आत्मन्ना ने देवदत्ता छे तेना अभाग युवराज पुष्पनन्दी भाटे मंणध (भार्याइपथी) करवा नि धंछा शणीये छीये (त जइ ण जाणासि देवाणुप्पिया जुत्त वा पत्त वा सत्ताहणिज्ज वा सरिस्सो वा सजोगो दिज्जउ ण देवदत्ता भारिया पूमणदिस्स जुवरण्णो) तो ने आपनी आ गणतमा समति होय तथा छे देवानुप्रिय ! आप ने आ विधे सहमत अने कुलोचित मर्यादाने अनुकूल तथा प्रशसापात्र समन्तता छे तथा ‘आ सयोग णराणर डे’ ओवु मानता छे ता आप आपनी पुत्री अभाग युवराज पुष्पनन्दी भाटे आपो ! तथा साथे ओ पल्लु (भण) कही आपो (देवाणुप्पिया), ‘डे छे देवानुप्रिय ! (किं दल्ल्यामो सुक्क) ते कन्याना सुत्थ तरीके अभादे शु आपवु पडसे (तए ण) राजपुरुषोनी आ प्रभाछे वात साधगीने (मे दत्ते ते अमि तरट्ठाणिज्जे पुरिसे एव वयासी) ते दत्तसार्धवाहे ते गजपुरुषोने आ प्रभाछे अर्थ- (एय चेव देवाणुप्पिया मम सुक्क

દેવાનુપ્રિયા ! મમ 'મુસ્ક' શુલ્ક 'જળ્ણ' યત્સલ 'વેસમણત્તેરાયા' વૈશ્રવણદત્તો રાજા 'મમ' મા 'દારિયાનિમિત્તેણ' દારિકાનિમિત્તેણ 'અણુગિણ્હ' અનુગૃહ્ણતિ= અનુગ્રહ કરોતિ, इति स्थित्वा 'તે અર્ધિમતરદટાણિજ્જે પુરિસે' તાન્ આશ્યન્તર-સ્થાનીયાન્ પુમ્પાન્ 'પિડલેણ' વિપુલેણ 'પુષ્પવત્થગમલ્લાલકારેણ' પુષ્પવસ્ત્રગમ્ય-માલ્યાલકારેણ 'સન્કારેડ સમ્માણેડ' સત્કરોતિ સમ્માનયતિ, સત્કૃત્ય સમ્માન્ય 'પડિવિમ્મજ્જે' પ્રતિવિસર્જયતિ=પ્રતિનિર્ણયતિ । 'તણ્ણ' તત્ સ્વલુ તે આશ્યન્તર-સ્થાનીયા પુરુષા 'જેણેવ વેસમણે રાયા' યત્તૈવ વૈશ્રવણો રાજા 'તેણેવ ઉગાગચ્છતિ'

મમ દારિયા નિમિત્તેણ અણુગિણ્હ) હે દેવાનુપ્રિય ! મેર લિયે યહી મૂલ્ય હૈ જો વે વૈશ્રવણદત્ત નરેશ હમારી પુત્રી ક નિમિત્ત હમારે ઉપર અનુગ્રહ કર રહે હૈ અમાત્ યહી ઉનકી હમારે ઉપર વડા મારી કૃપા હૈ જો હમારી પુત્રા કે સાર અપને યુવરાજ કા સંબધ યાહ રહે હૈ । ઇસસે અધિક ઇસ સમ્બ કા મૂલ્ય ક્યા હા સકતા હૈ । (તે અર્ધિમ-તરદટાણિજ્જે પુરિસે વિડલેણ પુષ્પવત્થગમલ્લાલકારેણ સન્કારેડ) ઇમ પ્રકાર કહ કા ઉસ દત્ત સારંગાહને ઉન ગજપુરુષો કા વિપુલ પુષ્પ, વસ્ત્ર, ગદા, માલા ઔર અલકારોં સે રૂપ સત્કાર ક્રિયા (સમ્માણેડ) સમાન ક્રિયા । (સન્કારિતા સમ્માણિતા) સત્કાર એ સમાન કર ક્રિા ઉમને ઇન સમ્બો (પડિવિમ્મજ્જેડ) વિન્ન ક્રિયા । (તણ્ણ તે અર્ધિમતરદટાણિજ્જા પુરિસા જેણેવ વેસમણે રાયા તેણેવ ઉગાગચ્છતિ) વહા સે વિદા હોના વે ગજપુરુષ મો જાં વૈશ્રવણ રાજા વે વહા પર વાપિન આવે ઔર

જળ્ણ વેસમણ દત્તેરાયા મમ દારિયાનિમિત્તેણ અણુગિણ્હ) હે દેવાનુપ્રિય ! મારા માટે એજ મૂલ્ય-શુ ડ છે કે- વૈશ્રવણદત્ત નરેશ અમારી પુત્રીને નિમિત્ત ગમી અમાગ પર અનુગ્રહ કરી નહા છે, અર્થાત્ તેમની અમાગ પર મોટી કૃપા છે જે અમારી પુત્રી સાથે પોતાના યુવનરજનો મળધ કરવા આડે છે, આથી વિશેષ આ મળધનું મૂલ્ય શુ હોડ શેડ ? (તે અર્ધિમતરદટાણિજ્જે પુરિસે પિડલેણ પુષ્પવત્થગમલ્લાલકારેણ સન્કારેડ) આ પ્રકારે કહીને તે દત્તમાર્થવાડે તે રાજપુત્રોના પુષ્કળ પુષ્પ વસ્ત્ર, ગદા માલા અને અલકારોથી ખૂબ સજ્જા કર્યો (સમ્માણેડ) સન્માન કર્યું (સન્કારિતા સમ્માણિતા) સજ્જાર અને સન્માન કરી પછી તે સૌને (પડિવિમ્મજ્જેડ) વિદાય કર્યા (તણ્ણ તે અર્ધિમતર-દટાણિજ્જા પુરિસા જેણેવ વેસમણે રાયા તેણેવ ઉગાગચ્છતિ) ત્યાથી વિદાય થઈને તે રાજપુત્ર ત્યા વૈશ્રવણ રાજા હતા ત્યા આગળ પાછા આ યા અને (ઉગમચ્છિત્તા) આવીને

તત્રૈવોપાગચ્છન્તિ, 'ઉપાગચ્છિતા' ઉપાગત્ય 'વેમમણસ્સ રણ્ણો' વૈશ્રવગસ્સ રાજઃ
'एयमट्ट' एतमर्थ=दत्तसार्थवाहस्वीकृतिरूप वृत्तान्त 'णिवेदति' निवेदयन्ति ॥ १३ ॥

મૂલમ્—સુ. ૧૪

તણ સે દત્તે ગાદાવર્દ અણ્ણયા કયાદ સોમણસિ તિદ્ધિકરણદિવસખ-
વલ્લભમુદ્ધત્તસિ વિઝલ અસણ ૪ ઉવમ્મલ્લાવેદ, ઉપમ્મલ્લાવિત્તા મિત્તણાઈ. આમતેદ,
આમતિત્તા ણ્ઠાણ જાવ પાપચ્છિત્તે સુદાસણવરગણ તેણ મિત્ત. સદ્ધિ સપવિહુદે
ત વિઝલ અસણ ૪ આસાણમાણે ૪ વિહરદ. જિમિયમ્મુત્તત્તરાગણ આયતેદ ત
મિત્તણાઈ. વિઝલેણ મપ્પુલ્લવત્તમલ્લાલકારેણ સકારેદ, સમ્માણેદ, સકારિત્તા
(ઉપાગચ્છિતા) આકર (વેસમગસ્સ રણ્ણો એયમટ્ટ ણિવેદેતિ) ઉન્હોન વૈશ્રવણ
નરેશ કે લિયે દત્તસાર્થવાહ કી સ્વીકૃતિ રૂપ સમ્મલ વૃત્તાન્ત કહ મુનાયા ।

ભાવાર્થ—જન દત્તસાર્થવાહને અપને ઘર પર આયે હુણ રાજા કે લાશ
વ્યક્તિયો કો દેલા તો ઉસકે હર્ષ કા ઠિકાના નહીં રહા । ઉસને ઉઠત્ત સવ્વકા અભિ-
વાદન કિયા । સાત આઠ પૈર ચલ કર વહ ઉન્હો અપને સ્થાન પર લે આયા । ઓર
સુન્દર આસન પર બેઠા કર ઉસને આને કા કારણ પૂઝા । શાતચિત્ત હોકર ઉન લોગોને
અપને આને કા કારણ ઇસ પ્રકાર પ્રકટ કિયા—એચ્છિત્તુ ! આપકી જો દેવદત્તા પુત્રી હૈ
હમ ઉસે અપને યુવરાજ કે લિયે વરણ કરના ચાહતે હૈ । કહિયે, ઇસને મેટ સ્વરૂપ
હમે આપકો કયા દેના ચાહિયે । આપ યહ વિશ્વાસ રહેં યહ સવ્વથ વહુત હી ઉચિત્ત
હૈ । યદિ આપકી ભાવના હો તો સમગ્ર આજ સે હી નિશ્ચિત્ત કર લિયા જાય । ઇસ

(વેસમગસ્સ રણ્ણો એયમટ્ટ ણિવેદેતિ) તેમણે વૈશ્રવણ નરેશ માટે દત્તસાર્થવાહે ને વાતને
સ્વીકાર કર્યો હતો તે તમામ વાત કહી સલામતી

ભાવાર્થ—બ્યારે દત્તસાર્થવાહે પોતાના ઘેર આવેલા રાજાના ખાસ માણસોને
જોયા તો તેના હર્ષના પાર ન હતો તેણે ઉઠીને તમામને અભિવાદન કર્યું (દરેકના નામ
લઈને નમસ્કાર કર્યો) સાત-આઠ પગલા આગળ ચાલીને તેઓને પોતાના સ્થાન પર લઈ
આવ્યા, અને સુન્દર આસન પર બેસાર્યા અને તેઓના આવવાનું કારણ પૂછ્યું—પછી
શાત ચિત્ત થઈને પોતે ને કાણુથી આવ્યા છે તે કારણ કહ્યું, શેઠજી ! આપની ને
દેવદત્તા પુત્રી છે તેના લગ્ન સળધ અને અમારા યુવગજની સાથે કરવા આહીએ છીએ
તો આપ અમને જણાવો કે તેના ગદલામા લેટરૂપે અમારે તમને યુ આવવાનું રહેયે ?
તમે ખાતરી માનશે કે આ સળધ ઘણુંજ યોગ્ય છે જો તમારી લાવના હોય તો
સળધનો આજથીજ નિશ્ચય કરી લઈએ, આ પ્રમાણે રાજપુત્રોનો અભિપ્રાય સાલગીને

સમ્માણિતા દેવદત્ત દારિય ણ્ઠાય જાવ વિભૂસિયસરીર પુરિસસહસ્તવાદિર્ણિ
સીય દૂરોદ્દેહ, દૂરોદિતા મુનહુમિત્ત જાવમદ્દિ સપરિવુદે સચ્ચિદ્દીળ જાવ ણાડય-
રવેળ રોહીડગ ણયર મઙ્ગમઙ્ગેળ જેણેવ વેસમળરણ્ણો ગિહે જેણેવ વેસમળે
રાયા તેણેવ ઉવાગચ્છડ, ઉવાગચ્છિત્તા ઋચલ જાવ વદ્ધાવેડ, વદ્ધાવિત્તા
વેસમળસ્મ રણ્ણો દેવદત્ત દારિય ઉવણેહ ॥મૂ૦ ૧૪॥

ટીકા—સૂ૦ ૧૪

‘તણ્ણ સે દત્તે’ इत्यादि । तत् खलु स दत्तो गाथापत्तिः ‘अण्णया कयाड’
अन्यदा कदाचित् ‘सोभणमि’ शोभने ‘तिट्ठिक्खणदिस्सणस्सत्तमुहुत्तसि’ तिथिक्खण-
प्रकार राजपुरों का अभिप्राय मुन का दत्तसार्वाह बहुत ही प्रमत्त हुआ । अन्त में
उसने अपनी इस समय के लिये शुभ सम्मति प्रार्थित करती और कहा कि यह आप
लोगों का बड़ा भारी अनुग्रह है जो आप जैसे बड़े व्यक्ति हमारे जैसे लोटे व्यक्तियों के
साथ अपन युवराज का समय स्थापित कर रहे ह । समय—वाता निर्णीत हो जाने पर
दत्तसार्वाह ने चन्ते समय उन राजपुरों को पुष्प वस्त्रादिकों से मूव आन सन्कार
का विद्या किये, वे मनके सत्र प्रमत्त वदन होते हुए वैश्रवण नरेज के पास आये, सत्र
निश्चित हो जान की वाता के समाचार मुना का राजा को सन्तुष्ट किया ॥ सू० १३ ॥

‘तण્ણ સે દત્તે’ इत्यादि ।

(तण् ण) पश्चात् (से दत्ते गाथावर्द्ध) उस दत्तसार्वाहने (अण्णया कयाड)
किन्नी एक समय (सोभणमि तिट्ठिक्खणदिस्सणस्सत्तमुहुत्तसि) शुभ तिथि, शुभ
दत्तसार्थवाड धણाअ प्रसन्न थया अने छेवटभा तेभण्णे आ मणध भाटे पानानी शुभ
समति लोडो कगी गतापी अने कळु डे तभागे मोने भाग उधर मोटो अनुग्रह छे
डे आप जेवा मोटा भाण्णेओ अभाण जेवा नाना-भाण्णेओ साथे तभारा युवराजने
दत्त सणध स्थापित ज्वा छट्ठो छे पगी सणध विषेने निष्पत्ति थया आह
दत्तसार्थवाडे-ज्यारे ते गरपुउणे विद्वथ थया लाग्या त्जारे तेभने पुष्प वस्त्रादिको
धण्णेअ आदर सत्कार ठ्यो अने विद्वथ ठ्यो ते सौ गरपुउणे प्रमत्तमुअ गनीने
वैश्रवणु नरेशनी पने आ था अने सणध नड्डी थर्र गयो छे ते ड्डीदत्त कळीने गज्जने
प्रसन्न थया ॥ सू० १३ ॥

તય ણ સે દત્તે” ઇત્યાદિ

(તણ્ણ) પછી (સે દત્તે ગાથાવર્ધ) તે દત્તસાર્થવાડે (અણ્ણયા કયાડ) ડોડ
એક સમય (સામણસિ તિટ્ઠિક્કણદિસ્સણસ્સત્તમુહુત્તસિ) શુભ તિથિ શુભકર્ણ,

दिग्मनक्षत्रमुहूर्ते 'विउड' त्रिपुलम् 'असण ४' अशन पान खाद्य स्वाद्यम्
 'उपस्वडावेड' उपस्मारयति, 'उपस्वडावित्ता' उपस्कार्य 'मिच्छाण्ड०' मित्रज्ञाति-
 निजस्वजनसम्पन्नपरिजनान् 'आमतेइ' आमन्त्रयति, 'आमतिचा' आमन्त्र्य
 'ण्हाण' स्नात 'जाव पायच्छित्ते' यावत्-कृतप्रतिकर्मा कृतकौतुक्मगलप्रायश्चित्त-
 'मुहासणवरगण' सुखासनवरगत=सुखमासीन 'तेण' तेन, 'मिच्छा०महि' मित्रज्ञाति-
 स्वजनसम्पन्नपरिजनेन सारं 'मपरिखुडे' सपरिवृत 'त' तत्-पूर्वोपस्मारित
 त्रिपुलम् अशन पान खाद्य स्वाद्यम् 'आसाणमाणे४' आस्वादयन् ४ विहरति ।
 'जिमियभुत्तुत्तरागण' जिमित्तभुक्तोत्तरागत=प्राग्व्याख्यातमेतत् । 'आयतेइ' आचान्त,

काण, शुभ पित्त, शुभ नक्षत्र, रूप शुभ मुहूर्त में (विउड असण० उपस्वडावेड) बहुत
 अविकृष्ट चारों प्रकार का आहार तयार करवाया । (उपस्वडावित्ता मिच्छाण्ड० आमतेइ)
 जन सब प्रकार से आहार की सामग्री विपुल मात्रा में सपन्न हो चुकी—उस समय उसने
 अपने मित्रजन ज्ञातिजन आदि सम्बन्धी परिजनों को आमन्त्रित किया । (आमतिचा ण्हाण
 जाव पायच्छित्ते मुहासणवरगण) फिर उसने अच्छी तरह से स्नान किया, प्रतिकर्म
 किया, कौतुक मगल एवं प्रायश्चित्त आदि भी किये । पश्चात् सुखासन पर बैठ कर उसने
 (तेण मिच्छा० महि सपरिखुडे त विउड असण४ आसाणमाणे४ विहरइ) अपने
 आये हुए मित्रादिकों के साथ सम्मिलितरूप से उस चारों प्रकार के आहार को खूब
 रुचिपूर्वक जीमा और जमाया । (जिमियभुत्तुत्तरागण) जीम चुकने के बाद फिर
 इसने (आयतेइ त मिच्छाण्ड० विउलेण गणपुष्कवत्थमल्लालकारेण सक्कारेइ)

शुभ दिवस, नक्षत्र इष मुहूर्तभा (विउड असण० उपस्वडावेड) धन्याय भोटा
 प्रभातभा और प्रकारना आधारना पहचो तयार कगल्या, (उपस्वडावित्ता मिच्छाण्ड०
 आमतेइ) जगरे तभाभ प्रकारणी आधारणी सामग्री पुष्कण प्रभातभा तयार थड गर्भ,
 ते समये तेणे पोताना मित्रजन, ज्ञातिजन आदि सगंधी परिजनोने आमत्रण आभ्यु-
 अने तेडाया (आमतिचा जाव पायच्छित्ते मुहासणवरगण) पडी सारी रीते स्नान कथुं
 कागडा आदि पक्षियोने अन्न आपवाइप णवि कर्म कथुं, कौतुक मगल अने प्रायश्चित्त
 आदि पण कथुं ते पडी सारी रीने सुखासन पर बेसीने तेमणे (तेण मिच्छा० महि
 सपरिखुडे त विउड असण४ आसाणमाणे४ विहरइ) पोताना आमत्रि-अर्थात् आयेवा
 मित्रादिडा साथे भतीने ते अरथ प्रकारना आधारने पूण इतिपूर्वक जग्ग्या अने जगड्या
 (जिमियभुत्तुत्तरागण) जभी ण्हा पडी तेमणे (आयतेइ त मिच्छाण्ड० विउलेण

चोतः, शुचिभूतः=हस्तमुखादिप्रक्षालनपूर्वक शुचिभूत, 'त' तत् मित्पाड०'
मित्रातिनिजरुस्वजनसम्बन्धिपरिजन 'प्रिउलेण' विपुलेन 'गवपुष्पवत्प्रमल्लकारेण'
गन्धपुष्पवत्प्रमल्लकारेण 'मन्कारेण सम्माने' सत्सरोति सम्मानयति, सत्कृत्य
सम्मान्य 'देवदत्त दारिय' देवदत्ता दारिका 'ण्हाय' स्नाता 'जाव' यावत् सर्वाल्लकार-
विभूषितशरीरा 'पुरिसमस्सवाहिणिं सोय' पुरिसमहस्सवाहिनीं गिरिका 'दूरोहे'
दूरादिति=आरोहयति 'दूरोहिता' दूरोह्य आरोह्य 'सुवहुमिच्च जाव सद्धि' सुवहुमिच्च
यावत् सार्थ-सुवहुमिचमित्रातिनिजरुस्वजनसम्बन्धिपरिजनेन सार्थ 'सपरिखुडे' सपरिवृतः
'सन्विइदीए' सन्विइदी 'जाव णाडयरवेण' यावत् नादितरवेण, अत्र यावच्छब्दकरणा-
देव योजनाऽवगन्तव्या- 'मन्त्रुईए, सन्त्रवलेण, सन्त्रसमुत्तण, सन्त्रारमेण, सन्त्रमिभूईए,

अपने स्नान पर आकर आचमन किया, हस्त मुख आदि का अच्छी तरह प्रक्षालन
किया। जब यह अच्छी तरह अपने हाथ मुँह को साफ कर लिया तब फिर डमने
भोज्य में सम्मिलित हुए मित्रादि परिजनों का गव, पुष्प, वत्स, माला और अन्कार
आदि द्वारा सत्कार किया। (सम्माने) समान किया। (सत्कारिता सम्मानिता
देवदत्त दारिय ण्हाय जाव विभूषितशरीर पुरिसमहस्सवाहिणिं मीय दूरोहे)
सत्कार और सम्मान करने बाद स्नान कराई हुई एवं समस्त अलंकारों से विभूषित
शरीरवाली अपनी पुत्री देवदत्ता को उमने पालखी में-जिसे एक हजार आदमी वहन
कर रहे थे-प्रिठा लिया। (दूरोहिता सुवहुमिच्च जाव सद्धि सपरिखुडे सन्विइदीए
जाव णाडयरवेण रोहीडग णयर मज्झमज्जेण जेणेव वेसमणरण्णो गिहे
जेणेव वेसमणे राया तेणेव उवागच्छइ) जब वह पालखी में अच्छी तरह बैठ

गन्धपुष्पवत्प्रमल्लकारेण मन्कारेण) पोताना आसन पर आधीने अथमन
उत्थु, हाथ मुण्ने साठी रीते पोथा, पत्ती व्यारे सारी गीते पोताना मुण्ण अने हाथने
साद ठी लीधा पत्ती ते ओ मित्रादि परिजनोंना गध, पुष्प वत्स, माला अने
अन्कार आदि द्वारा सत्कार ठी (सम्माने) सम्मान ठी (सत्कारिता सम्मानिता
देवदत्त दारिय ण्हाय जाव विभूषितशरीर पुरिसमहस्सवाहिणिं मीय दूरोहे)
सत्कार अने सम्मान ठी पत्ती स्नान करीने समस्त अलंकारोंथी श्रवणार्थी पोतानी
पुत्री देवदत्ताने ते पावणीने ओके हत्तर भाषणे ६पाडी ओवे ठे ते पावणीभा
षेभागी आख्या (दूरोहिता सुवहुमिच्च जाव सद्धि सपरिखुडे सन्विइदीए जाव रोहीडग
णयर मज्झमज्जेण जेणेव वेसमणरण्णो गिहे जेणेव वेसमणे राया तेणेव उवागच्छइ)

सञ्चविभूसाए, सञ्चसभमेण, सञ्चपुष्पागधमालाकारेण, सञ्चतुडियसःसण्णिणा ण्ण, महया इड्ढाए, महया जुईए, महया बलेण, महया समुदाएण, महया वत्तुडियजमसमणपपाइएण, सग-पणव-पटह-भेरी-झळुरि-खरमुहि-हुडुक्क-सुग-सुभग-दुदुहि-णिग्वोसणाइयरवेण' इति । तत्र 'सञ्चजुईए' सर्गद्युत्या-सकलवस्त्राभरणाना प्रभया, 'सञ्चबलेण'-सर्वसैन्येन, सर्वसमुदायेन-सकलपौरपरिवारादिसमुदायेन, सर्वादरेण-सर्वप्रयत्नेन, 'सञ्चजुईए' सर्गविभूत्या-सर्वैश्वर्येण, सर्वसंपदेत्यर्थः, सर्वविभूषया-सर्वविभूषणैः धारणेन सर्वशोभयेत्यर्थः, सर्वसभ्रमेण सगण औत्सुक्येन स्नेहमयेन चाञ्चल्येनेत्यर्थः, सर्वपुष्पगन्धमालालाकारेण=सुगममेतत्, 'सञ्चतुडियसःसण्णिणाएण' सर्वत्रुटितशब्द सनिनादेन सर्गस्थाना त्रुटिताना गायाना शब्दास्तेषा सनिनाद समिलित सगतो नाद' महान् घोषस्तेनेत्यर्थः । अत्र सर्वशब्दो बहुतरार्थबोधकः, इति बोधयितुं तद्व्याख्यारूपेण पुनराह-'महया इड्ढाए' इत्यादि । महत्या रुद्धया, महत्या द्युत्या, महता बलेन, महता समुदायेन=समूहेन महता वरत्रुटितयमरुसमरुवादितेन=महता-वृहता, वरत्रुटिताना त्रैष्टुभिविधवाद्याना यमरुसमकेन=युगपत्, प्रवादितेन, 'सख-पणव पटह-भेरी-झळुरी-खरमुखी-हुडुक्क-सुग-सुभग-दुदुहिणिग्वोसणाइयरवेण' शब्द पणव-पटह-भेरी-झळुरी-खरमुखी-हुडुक्क-सुग-सुभग-मृदङ्ग-दुन्दुभिनिर्घोषान्तिरवेण

गई तत्र यह उसे लेकर मित्रादिपरिजनों से युक्त होकर सर्व प्रकार की रुद्धि से, सर्व-प्रकार की कान्ति से, सकल वस्त्र और आभरणों की प्रभा से, सर्वसैन्यसे, सर्व समुदाय से सकल पौर परिवार आदि के समुदाय से, सर्व प्रकार के आदर से, सर्व प्रकार का विभूति से, सर्व प्रकार के नेपथ्यादिक के धारण से, सर्व प्रकार के सभ्रम से, सर्व प्रकार के पुष्प, गन्ध, माला एवं अलंकारों से, सब तरह के वाद्यों का गड़गड़ाहट से, महती रुद्धि से, महती द्युति से, महान सैन्यान्तरूप बल से, महान समुदाय से, अनेक प्रकार के सुन्दर सागर बनते हुए शख, पणव, पटह, भेरी, झळुरी, खरमुखी, हुडुक्क,

ज्यादि ते पादप्रीमा जेगी गछ त्यारे तेने लछने मित्रादि परिजनोना । साथे सर्व प्रजाणी कान्तिथी, तमाभ वस्त्र अने आभारखो-घरेखाओना तेजथी, सर्व नैन्यथी, सकल नगरजन आदि समुदायथी, सर्व प्रकारना आह्वयथी, सर्व प्रजाणी विभूतिथी, सर्व नेपथ्यादिक धारणथी, सर्व प्रकारना सभ्रमथी, सर्व प्रजाणी पुष्प गन्ध, माला अने अलंकारथी युक्त तथा तमाभ प्रकारना वाद्यजोना नाद साथे महान् रुद्धि-द्युति महामैन्य रूप गण अने मोटा समुदाय साथे-अनेक प्रकारना सुन्दर भाज-वाजता-शयन, पणव, पटह, खेति आदर, भङ्गुभी, हुडुक्क, सुग मृदङ्ग, दुन्दुलीना शब्देना प्रतिध्वनि साथे शक्ति

शङ्खादिदुन्दुभ्यन्ताना वायविशेषाणा निर्वोपस्य नादितरवेण प्रति-वनिना,
 'गेहीडाण पर' रोहितकस्य नगरस्य 'मज्झमज्झेण' मध्यमभ्येन 'जेणेव वेसमणग्णो
 गिहे' यत्रैव वैश्रवणस्य राज्ञो गृह 'जेणेव वेसमणे गया' यत्रैव वैश्रवणो राजा
 'तेणेव उपागच्छ' तत्रैवोपागच्छति, 'उवागच्छिता' उपागत्य 'करयल जाव वद्धावेड'
 करतलपरिगृहीत शिर-आर्तं मस्तकेऽञ्जलिं कृत्वा वैश्रवणं राजान जयेन
 विजयेन=जयविजयशब्देन वर्धयति 'वद्धावित्ता' वर्धयित्वा 'वेसमणस्स ग्णो'
 वैश्रवणस्य राज्ञ 'देवदत्त दागिय' देवदत्ता दारिकाम् 'उवणेड' उपनयति ॥ सू० १४ ॥
 मूलम्—सू० १५

तए ण से वेसमणे राया देवदत्त दारिय उवणीय पासड, पासित्ता
 हट्ठतुट्ठ० विउल असण४ उवक्खवावेड, उवग्गवावित्ता मित्तणाड० आमतोड जाव
 सक्कारेड सम्माणेड, सक्कारित्ता सम्माणित्ता पूसणदिकुमार देवदत्त दारिय पट्टय
 दूरोहेड, दूरोहित्ता सेयापीएहिं कलसेहिं मज्जावेड, मज्जावित्ता वरणेवत्थिय करेड,
 करित्ता अग्गिहोम करेड करित्ता पूसणदिकुमार देवदत्ताए दारियाए पाणिं
 गिह्हावेड । तए ण से वेसमणदत्ते राया पूसणदिस्स कुमारस्स देवदत्त दारिय
 सव्ववट्ठोए जाव नादिपरवेण महया इह्ठीसक्कारसमुदण पाणिग्गहण करेड,
 कारित्ता देवदत्ताए भारियाए अम्मापियरो मित्तजाव परियण च विउळेणं
 असणपाणखाइमसाइमेण पुप्फत्थयग्गमट्ठाल्कारेण य सक्कारेड जाव पडिविसज्जेड
 ॥ सू० १५ ॥

सुज मृग, दुन्दुभी के शत्रुओं की प्रतिवनि के साथ रोहितक नगर के ठीक मध्यभाग से
 होता हुआ जहाँ वैश्रवण राजा का प्रासाद था वहाँ पर गया । (उवागच्छिता करयल
 जाव वद्धावेड) जाकर उसने दोनों हाथ जोड़कर राजा को "आप जयवन्त हों आपकी
 विजय हो" इन शब्दों से बधाया । (वद्धावित्ता) बधा का (वेसमणस्स ग्णो देवदत्त
 दारिय उवणेड) उसने उस वैश्रवण राजा के समक्ष अपनी देवदत्ता कन्या को उपस्थित
 करा दी । भावार्थ स्पष्ट है ॥ सू० १४ ॥

नगज्जा अगण० मध्य लाजभाथी पन्ना थाने न्या वैश्रवण राजाने महेड्ड डणे त्यां
 आगग गया (उवागच्छिता करयल० जाव वद्धावेड) जधने तेले अन्ने डाय लेडीने
 राजाने "आप जयवन्त हो, आपने-विजय हो ।" आ शब्देथी वरा-न्या (वद्धावित्ता)
 वधापीने (वेसमणस्स ग्णो देवदत्त दारिय उवणेड) तेले ते वैश्रवण राजाना समक्ष
 पोतानी देवदत्ता न्याने उपस्थित करी भावार्थ स्पष्ट छे ॥ सू० १४ ॥

ટીકા—

‘તણ ન સે વેસમણે’ इत्यादि ।

ततः खलु स वैश्रवणो राजा देवदत्त दारिय' देवदत्ता दारिकाम्
 ‘उवणीय’ उपनीता=समीपमागता ‘पासड’ पश्यति ‘पासिता’ दृष्ट्वा ‘हट्टुट्ट’
 हट्टुट्टदृष्ट्वा ‘विउल’ विपुलम् ‘असण’ आशनादिकं चतुर्भिर्माहारम् ‘उवख-
 डावेइ’ उपस्कारयति, ‘उवखडावित्ता’ उपस्कार्य ‘मित्रणाइ’ मित्रज्ञातिनिजक
 स्वजनसम्बन्धिपरिजनान् ‘आमतेइ’ आमन्त्रयति=आह्वयति ‘जाव’ यावत्-तान्
 विपुलेन पुष्पवस्त्रगन्धमाल्यालङ्कारेण सत्कारेइ सम्माणेइ’ सत्करोति सम्मानयति,
 सत्कृत्य समान्य ‘पूसणदिकुमार देवदत्त दारिय’ पुष्पनन्दिकुमार देवदत्ता दारिका च ‘पश्य’
 पश्य=पश्यकोपरि ‘दुरोहेइ’ दूरोहयति=भारोहयति=उपवेशयति ‘दुरोहित्ता’ दूरोह्य

‘તણ ન સે વેસમણે’ इत्यादि ।

(તણ ન) પશ્ચાન્ (સે વેસમણે રાયા) વૈશ્રવણ નરેશને (દેવદત્ત દારિય)
 દેવદત્તા દારિકા કો (ઉવણીય) અપને પાસ આઈ હૈ (પાસડ) દેખા, (પાસિતા)
 દેખકર વહ (હટ્ટુટ્ટ) વિઉલ અસણટ ઉવખડાવેઈ) બહુત અધિક હર્ષિતચિત્ત હુઆ ।
 બાદ મેં उसने चारों प्रकार के आहार को अधिकसे अधिक मात्रा में तयार करवाया ।
 (उवखडावित्ता) तयार करवा कर (मित्रणाइं आमतेइ) उसने अपने मित्राणि परिजनों
 को आमन्त्रित किया । (जाव सक्कारेइ सम्माणेइ) उनके साथ बैठ कर, उसने खूब
 मनमाना भोजन किया और सबको करवाया । पश्चात् गंध माला आदिकों से सत्कार
 सत्कार ओर सम्मान कर उसने (पूसणदिकुमार देवदत्त दारिय पश्य, दुरोहेइ) पुष्प
 नदि कुमार को एवं देवदत्ता का पाठ पर बैठाये (दुरोहित्ता सेयापीएहिं कलसेहिं

‘તણ ન સે વેસમણે’ इत्यादि ।

(તણ ન) પછી જ્યારે (સે વેસમણે રાયા) વૈશ્રવણ નરેશ (દેવદત્ત દારિય) દેવદત્તા
 આગિડા-કન્યાને (ઉવણીય) પોતાના પાસે આવેલી (પાસડ) જોઈ ત્યારે (પાસિતા) જોઈને
 તે (હટ્ટુટ્ટ) વિઉલ અસણટ ઉવખડાવેઈ ચિત્તામાં ઘણું ઉર્ષ પામ્યા, પછીથી
 તેણે ચાર પ્રકારના આહારને વધારેમા-વધારે પ્રમાણથી તૈયાર કરાવ્યા (ઉવખડાવિત્તા)
 તૈયાર કરાવીને (મિત્રણાઈં આમતેઈ) તેણે પોતાના મિત્રાદિ યજ્ઞિનોને આમત્રણ આપીને
 બોલાવ્યા (જાવ સક્કારેઈ સમ્માણે) અને તેઓની સાથે બેસીને તેણે ખૂબ મન-ભાવતા
 ભોજન કર્યા અને સોને ભોજન કરાવ્યા, પછી ગંધ માલા આદિ વડે સોને સત્કાર અને
 સન્માન કર્યું પછી તેણે (પૂસણદિકુમાર દેવદત્ત દારિય પશ્ય દુરોહેઈ) પુષ્પનદી કુમાર

‘सेयापीणहि’ श्वेतपीतं, रजतसुवर्णमये ‘कल्मेहि’ कल्मश ‘मज्जावेड’ मज्जयति—
स्नपयति ‘मज्जावित्ता’ मज्जयित्वा=स्नपयित्वा ‘वरणेपत्थिय’ वरनेपत्थिका=
श्रेष्ठस्त्राभरणविभूषिता ‘करेड’ करोति, कृत्वा ‘अग्निहोम करेड’ अग्निहोम कारयति,
कारयित्वा ‘पूमणदिकुमार’ पुष्पनन्दि कुमार ‘देवदत्ताए दारियाए’ देवदत्ताया दारिकाया
‘पाणि गिण्हावेड’ पाणि—कर ग्राहयति । ‘तए ण’ ततः खलु ‘स वेसमणत्ते राया’
स वैश्रवणदत्तो राजा ‘पूमणदिस्स कुमारस्स’ पुष्पनन्दिन, कुमारस्य ‘देवदत्त दारिय’
देवदत्ता दारिका ‘सव्वड्ढीए’ सर्वद्वया ‘जाव नादियरवेण’ यावत्—नादितरवेण,
अत्रत्ययावत्तद्वद्वोऽयोर्यथागमनन्तरमूत्र एवोक्तं । ‘महया इट्ठासक्कारसमुदण्ण’
महता रुद्रिसत्कारसमुदयेन ‘पाणिग्गहण’ पाणिग्रहण=विवाह ‘करेड’ कारयति,

मज्जावेड) बैठा कर चाटी और, सोने के कलशों से उनका अभिषेक कराया । (मज्जावित्ता
वरणेवत्थिय करेड) अभिषेक किया हो जाने के बाद सुन्दर वस्त्र और आभूषणों से
उन्हे अलंकृत किया । (करित्ता अग्निहोम करेड)—अलंकृत कर कर उनसे फिर हवन
कराया । (करित्ता, पुसणदिकुमार देवदत्ताए दारियाए पाणि गिण्हावेड) होमविधि
जन समाप्त हो चुकी, तब गजाने देवदत्ता का पुष्पनन्दि कुमार के साथ पाणिग्रहण कर्म
की विधि करवाई । इस प्रकार (मे वेसमणदत्ते राया पूमणत्तिस्स कुमारस्स
देवदत्त दारिय सव्वड्ढीए जाव नादियरवेण महया इट्ठासक्कारसमुदण्ण पाणि-
ग्गहण करेड) उस वैश्रवण नरेश ने अपने पुत्रगज पुष्पनन्दि कुमार का देवदत्ता दारिका
के साथ सर्व प्रकार की रुद्रि आदि क अनुरूप बड़े ही ठाटबाट से गाजे बाजे के
साथर विवाहविधि पूर्ण की (दारित्ता देवदत्ताए भारियाए अम्मापियरो मित्त जाव

अने देवदत्ताने पाट उधर जेमाथी (इच्छिता सेयापीणहि कल्मेहि मज्जावेड) जेमाथीने
आदी—मोताना उणमाथी नेमने अलिपे—उणये (मज्जावित्ता वरणेपत्थिय करेड)
अलिपक किया थर गह्य जाइ सुहर वस्त्र अने अत्राशेथी गणुमाथी (करित्ता अग्निहोम
करेड) गणुमाथी पड़ी ते वर—उन्हा थने हवन उणये—(कारित्ता पुसणदिकुमारस्स
देवदत्त दारिय सव्वड्ढीए जाव नादियरवेण महया इट्ठासक्कारसमुदण्ण पाणिग्गहण
करेड) ते वैश्रवण गणये मोताना सुवगाय पुष्पनन्दि कुमारानी, देवदत्ता उन्हानी माये सर्व
प्रकारानी रुद्रि आदिने अनुकूल गावते—वाजते मोटा अमागलपूर्वक लग्न विधि पूर्य
करी (कारित्ता देवदत्ताए भारियाए अम्मापियरो मित्त जाव परियण च मिडलेण असण—

टीका—सू० १६

‘तए ण से पूसणदिकुमारे’ इत्यादि । ‘तए ण से’ तत खलु स पुप्पनदि-
कुमार ‘देवदत्ताए भारियाए सद्धि’ देवदत्तया भार्याया साधेम् ‘उप्पि’ उपरि
‘पसायवरगए’ प्रासादवरगतः ‘फुट्टमाणेहि मुडगमत्थएहि’ स्फुटचमानैर्मृदङ्गमस्तकैः
वाद्यमानैर्मृदङ्गैः वत्तीसडवद्वनाडणि’ द्वात्रिंशद्द्वनाटमैर्द्वात्रिंशद्द्वन्द्वैः=द्वात्रिंशत्प्रकारमैः-
द्वात्रिंशत्पात्रनिगद्वैश्च नाटकैः ‘उवगिज्जमाणे’ उपगीयमान उपगीयमान ‘जाव’
यावत्-उपलाल्यमानः शब्दस्पर्शरसरूपगन्धरूपान् विपुञ्जान् मानुष्यकान् कामभोगान्
मत्स्यनुभूयन् ‘विहरइ’ विहरति । ‘तए ण’ तत खलु स वैश्रवणा राजा “अण्णया
कयाइ’ अन्यथा कदाचित् ‘कालधम्मणा सजुत्ते’ कालधम्मण सयुक्तः=मृत ।
‘णीहरण’ निर्हरण=इमं शान-भूमौ नयन स्वराज्योचितकृद्धिमत्कारसमुदयेन

‘तए ण से पूसणदिकुमारे०’ इत्यादि ।

(तए ण) इस के बात (से पूसणदिकुमारे) वह पुप्पनदि कुमार (देवदत्ताए
भारियाए) देवदत्ता भाया के साथ (उप्पि पामायवरगए) ऊपर प्रासाद पर रह कर
(फुट्टमाणेहि मुडगमत्थएहि) बज रहे हैं श्रेष्ठ मृदंग निन में ऐसे (वत्तीसडवद्वनाड-
एहि) वत्तीस प्रकार के नाटकों द्वारा कि जा भिन्न वत्तीस प्रकार के पात्रों द्वारा
खेले जाते थे (उवगिज्जमाणे) प्रशशित होता हुआ (जाव विहरइ) शब्द रूप गंध रस-
और स्पर्श-विषयक विपुत्र मनुष्यसखी कामभोगों का भोगने लगा । (तए ण से वे-
समणे राया अण्णया कयाइ कालधम्मणा सजुत्ते) किसी एक समय की बात है
कि वैश्रवण राजा कालधर्म को प्राप्त हुआ । (णीहरण जाव राया जाए) पुप्पनदिकुमार

‘तए ण से पूसणदिकुमारे’ इत्यादि

(तए ण) ते पत्नी (से पूसणदिकुमारे) ते पुप्पनदी कुमार (देवदत्ताए भारि-
याए) देवदत्ता भार्यानी साथे (उप्पि पामायवरगए) भडेवना उपराना लागभा गृहीने
(फुट्टमाणेहि मुडगमत्थएहि) जेभा थो भुडग वागी ग्हा छे जेभा (वत्तीसडवद्वनाड-
एहि) पत्नीस प्रकारना नाटकेद्वारा कयाभा आवता सिन्-सिन् पत्नीस प्रकारना पात्रो
नाटक कता कता (उवगिज्जमाणे) प्रशमित पनीने (जाव विहरइ) शब्द रूप, गंध,
रस अने स्पर्श विषयक विपुत्र मनुष्य सखी कामभोगोने लोगववा लाग्या (तए ण
से वेसमणे राया अण्णया कयाइ कालधम्मणा सजुत्ते) डेर्छ ओक समयनी बात छे डे,
वैश्रवण राजा कालधर्म (भरखु) पायी गया (णीहरण जाव राया जाए) पुप्पनदी

સપાદિતમ્ । 'જાવ' યાવત્-લોકિકાનિ મરણકૃત્યાનિ કૃત્યા કાલેનાલ્પગોઠો જાત ।
 'રાયા જાણ' રાજા જાત = પિતૃ' પદ નૃપાસનમારુદ્ધ', રાજ્યાભિષેક પ્રાપ્ત इत्यर्थः ।
 'તણ' તત' તલુ 'સે પૂસગની રાયા' સ પુષ્પનન્દ્રો રાજા 'સિરાદેવી' શ્રીદેવી-
 નામ્ન્યા 'માયા' માતૃ: 'મતે યાત્રિ હોત્યા' મક્તશ્યાપ્યભવત્ । 'કલ્હાકલિ' કલ્પાકલ્પિ
 પ્રતિદિન 'જેણે સિરી દેવી' યત્રેવ શ્રીદેવી 'તેણે ઉવાગચ્છિ' તત્રૈવોપાગચ્છતિ,
 ઉપાગત્ય 'પાયપડળ' પાદપટન 'કરેડ' કરોતિ, 'કરિત્તા' કૃત્વા તા માતરં
 'સયપાગસહસ્મપાગેહિ તેલેહિ' શતપાકસહસ્ત્રપાકૈ તલે 'અભિમગાવેડ' અભ્યગ્રયતિ,
 'અદિઠમુહાણ', મસમુહાણ, તયામુહાણ, રોમમુહાણ' અસ્થિમુલ્યયા, માસમુલ્યયા,
 ત્વરુમુલ્યયા, રોમમુલ્યયા ચ = અસ્થિ-માસ ત્વચ્-રોમમુલ્યોત્પાદિકયા 'ચડગિહાણ'

ને અપને પિતા કી શ્મશાનયાત્રા સૂઝ ગાજે વાજે કે સાથ નિકાલી । મૃત્યુ અગ્નિ કે
 સમસ્ત કૃત્યો સે નિશ્ચિન્ત હોઈ અગ્નિ વહ સ્વયં રાજા બન ગયા । (તણ સે પૂસગની
 રાયા સિરીદેવી માયા મતે યાત્રિ હોત્યા) ઓર અપની માતા શ્રીદેવી કા મક્ત
 મી હો ગયા । (કલ્હાકલિ જેણે સિરી દેવી તેણે ઉવાગચ્છિ) વહ પ્રતિદિન
 જહા પર શ્રીદેવી હોતી વહા જાતા (ઉવાગચ્છિ પાયપડળ કરેડ) ઓર ઉનકે ચરણો
 મેં અપના મસ્તક રખતા । (કરિત્તા સયપાગસહસ્મપાગેહિ તેલેહિ અભિમગાવેડ)
 નમસ્કાર કરને કે બાદ વહ ફિર અપની માતા કી 'શતપાક વાલે એવ હજાર પાકવાલે
 તૈલે દ્વારા માલિશ કરતા, માલિશ હા ચુરુને પર ફિર વહ ઉસકે શરીર કા હસ પ્રકાર
 સે મર્દન કરતા કિ જિસસે ઉસે (અદિઠમુહાણ, મસમુહાણ, તયામુહાણ, રોમમુહાણ)
 અસ્ત્રિયો મેં મુલ્ય મિલતા, માસપેસિયો મેં આરામ પહુંચતા, શરીર કી ત્વચા મેં મુલ્ય માલ્યમ

કુમારે પોતાના પિતાની શ્મશાન યાત્રા ખૂબ ગાજતે-વાજતે -કાઠી નમૃત્યુ પ્રગીના સમસ્ત
 કાર્યો ઠરી નિશ્ચિન્ત બનીને હવે પછી પોતે રાજા બની ગયા (તણ સે પૂસગની
 રાયા સિરીદેવી માયા મતે યાત્રિ હોત્યા) અને પોતાની માતા શ્રીદેવીના લક્ત પજુ
 થઈ ગયા (ક-હાકલિ જેણે સિરી દેવી તેણે ઉવાગચ્છિ ઉવાગચ્છિ પાયપડળ કરેડ)
 અને તેમના અગ્નિમા પોતાનું શિર ગળના (કરિત્તા સયપાગસહસ્મપાગેહિ તેલેહિ
 અભિમગાવેડ) નમસ્કાર કર્યા પછી ફરી પોતાના માતાની શતપાકવાળા અને હજાર
 પાકવાળા તેલેદ્વારા માલિશ કરતો, અને માલિશ પડે થયા બાદ તેમના શરીરનું મર્દન
 કરતો (આપનો) કે જેના વડે તેને (અદિઠમુહાણ, મસમુહાણ, તયામુહાણ, રોમમુહાણ)
 હાડકામા, માસપેસિયામા સુખ અને આરામ મળતો હોય, શરીર-આંતરીયા સુખ
 જણાતુ અને નાના-નાના રૂવાડામા આનંદ મળતો હોય આ પ્રમાણે (ચડગિહાણ

चतुर्विंशया 'माहाणा' सत्राहनया=शरीरवैयावृत्त्या 'सत्राहावेड' सत्राहयति=समर्द-
यति, 'सत्राहावित्ता' सत्राह्य शरीरसमर्दनं कृत्वा तत्पश्चात् सुरभिणा=सुगन्धयुक्तेन
'गधवट्टण' गन्धवर्त्तनेन=गन्धचूर्णेन 'उवटना' इति प्रसिद्धेन 'उव्वट्टावेड' उव्वट्टयति,
'उव्वट्टावित्ता' उव्वट्ट्य 'तिहि उव्वट्टि' त्रिमिरुदकैः 'मज्जावेड' मज्जयति=मनयति ।
कीदृशेन त्रिविधोदकेन ? इत्याह—'त जहा' तत्रया 'उमिणोदण' उण्णोदकेन,
'सीओदण' सीतोदकेन, 'गवोदण' गन्धोदकेन । 'मज्जावित्ता' मज्जयित्वा=मनप-
यित्वा 'विउ' विपुलम् 'असण' अशनम्=अशनादिकं चतुर्विंशमाहार 'भोयावेड'
भोजयति । 'सिरिए देवीए' श्रिया देव्या 'ण्हायाए' स्नाताया 'जाव पायच्छित्ताए'

पटता एव गमनानि मे निमित्ते उसे आनता आता । इस प्रकार (चउव्विहाए सत्राह-
णाए सत्राहावेड) पुष्पनि कुनार इमं चार प्रकार की वैयावृत्त्य (वैयावच्च) से प्रतिदिन
अपनी जननी को आगम पहुँचाता रहता । इतना ही नहीं किन्तु वह जन उसके शरीर
की मालिश एव मर्दन का चक्रता तब (सुरभिणा गधवट्टण उव्वट्टावेड) वह
सुगन्धित चूर्ण से उसके शरीर का उव्वटन भी करता । (उव्वट्टावित्ता तिहि उव्वट्टि
मज्जावेड) उव्वटना हो चुकने के अनन्तर वह उसे तीन प्रकार के पानी से स्नान भी
करता वह इस प्रकार से (उसिणोदण सीओदण गवोदण) पहिले गर्म जलसे,
बाद में शीतल जल से और फिर सुगन्धित जलसे । इस प्रकार (मज्जावित्ता विउळं
असण भोयावेड) जन माता का स्नान हो जाता तब फिर बाद में वह उसे चारों
प्रकार के आहार का भोजन कराता (सिरिए देवीए ण्हायाए जाव पायच्छित्ताए

सत्राहणाए सत्राहावेड) पुष्पनिही कुभा० ते ४ व्या० प्रक्रा०नी वैयावृत्त्य (सैवा)थी ६ भेशा ७री
पेताना भाताने आशम पडोआडने, ओट्टुअ नडि पणु अन्नारे ते भाताना शरीरने
मालिश अने मर्दन ७री लेतो त्यारे (सुरभिणा गधवट्टण उव्वट्टावेड) ते सुगन्धित
चूर्णोथी (सुगंधी पदार्थोथी) तेना शरीरने उव्वटनपणु ६ तो ६ने। (उव्वट्टावित्ता तिहि
उव्वट्टि मज्जावेड) सुगंधी पदार्थो आल्या पत्री—ने पेताना भाताने त्रणु प्रक्रा०ना पाण्णीथी
स्नान ७गवतो, ते आ प्रभासे ७े (उसिणोदण सीओदण गवोदण) प्रथम ७ग्म
पाण्णीथी, पत्री शीतल जलथी अने पत्री सुगन्धित जलथी, आ प्रभासे (मज्जावित्ता
विउळ असण भोयावेड) अन्नारे भातानु स्नान यर्थ रहेतु, त्यारे तेभने आ० प्रक्रा०ना
आडा०नु बो०न ७गवता ६ना, (सिरिए देवीए ण्हायाए जाव पायच्छित्ताए जाव

યાવત્-કૃતકૌતુકમમ્નલપાયશ્ચિત્તાયા 'જાવ' યાવત્-'જિમિયમુત્તરારાગયા' જિમિત-
શુક્તોત્તરારાગતાયા=મોજનાનન્તર સ્વસ્થાને સમાગતાયા કૃતહસ્તમુખાદિપક્ષાલનાયા
શુચિભૂતાયા મુલાસનવરગતાયા=સ્વાસને યથામુલમુપપિપ્તાયા સત્યા 'તઓ પચ્છા'
તત પશ્ચાત્=તદનન્તર માવસેવાનન્તર સ પુષ્પનન્દી રાજા 'પ્હાઈ' સ્નાતિ=સ્વય-
સ્નાન કરોતિ, 'મુજઈ વા' મુજ્જકે ચ=મોજન કરોતિ, તથા 'ઝાલાઈ' ડદારાન્=
શ્રેષ્ઠાન્ 'માણુસસગાઈ' માનુષ્યકાન્=મનુષ્યસમ્પન્ધિનો 'મોગમોગાઈ' મોગમોગાન્=
શબ્દાદિવિષયાન્ 'મુજમાણે વિહરઈ' મુજ્જાનો વિહરતિ=તિષ્ઠતિ ॥મૂ૦ ૧૬॥

મૂલમ્—સુ૦ ૧૭

તદ્દેવતીસે દેવદત્તાદેવીઅળળયા કપાઈ પુવ્વરત્તાવરત્તકાલ-
સમયસિ કુડુનજાગરિય જાગરમાળીઅ ઇમેયારૂવે અઝ્ઞતિપૃષ્ઠ મુમુપ્પજિત્થા-અવ
સ્વલ્લ પૂસણદી રાયા સિરીદેવીઅ માઈઅ મત્તે જાવ વિહરઈ ત અળળ વિઘાળ
ળો સચાળમિ અહ પૂસણદિના રળ્ળા સદ્દિ ડરાલાઈ૦ મુજમાળી વિહરત્તિળ, ત
સેય સ્વલ્લ મમ સિરિં દેવિં અમિપ્પઓળેળ વા વિસપ્પઓળેળ વા મત્તપ્પઓળેળ વા
જીવિયાઓ વવરોવિત્તળ । અવ સપેહેઈ, સપેહિના સિરીઅ દેવીઅ અતરાળિ યઈ
પહિજાગરમાળી૨ વિહરઈ ॥ મૂ૦ ૧૭ ॥

જાવ જિમિયમુત્તરારાગયા) ઇસ ખાતિ શ્રીદેવી કે સ્નાન આદિ સે લેરૂર કૌતુક,
મગલ અ પ્રાયશ્ચિત્ત વિધિ કે કા ચુરૂને પર તમ મોજન સે નિવટ કા અપને સ્થાન પર
આ ચુરૂને પર ઔર વહા હસ્ત મુખ આદિ કા અચ્છી તરહ પ્રક્ષાલન કા લેને પર અવ
મુલાસન પર વિરાજમાન હો જાને પ (તઓ પચ્છા) ડમકે વાદ રાજા પુષ્પનન્દી (પ્હાઈ
મુજઈ વા) સ્નાન કરતા ઔર મોજન કરતા । ઔર (ડરાલાઈ માણુસસગાઈ મોગમોગાઈ
મુજમાળે વિહરઈ) ડદાર મનુષ્ય સઘી કામમોળો કો મોગતા યા । મારાથ સ્પટ
હે ॥ સુ૦ ૧૬ ॥

જિમિયમુત્તરારાગયા) આ પ્રમાણે શ્રીદેવી સ્નાન આદિથી લઈને કૌતુક, મગલ, અને
પ્રાયશ્ચિત્ત વિધિ કરી રહ્યા બાદ તથા ભોજન વિધિ પૂરી કર્યા પછી અને પોતાના
સ્થાન પર આવી જતા ત્યાં હાથ-મુખ આદિનું ધારાળર પ્રક્ષાલન કરી રહીને પછી
સુખામનપર બિરાજમાન થતા હતા (તઓ પચ્છા) તે પછી નળ પુષ્પનન્દી (પ્હાઈ મુજઈ વા)
સ્નાન કરતા અને ભોજન કરતા અને (ડરાલાઈ માણુસસગાઈ મોગમોગાઈ મુજમાળે
વિહરઈ) ડદાર મનુષ્ય સઘી કામભોગોને ભોગવતા હતા બાનાર્થ સ્પષ્ટ છે ॥ સુ૦ ૧૬ ॥

टीका—सू० १७

‘तए ण तीमे इत्यादि। ‘तए ण’ ततः खलु तीसे देवदत्ताए देवीए’
तस्या देवदत्ताया देव्या। ‘अण्णया कयाइ’ अन्यदा कदाचित् ‘पुब्बत्तावरत्तकाल-
समयसि’ पूर्वरात्रापररात्रकालसमये=रात्रिमध्यभागे ‘कुट्टवजागरिय जागरमाणीए’ कुट्टव-
जागरिका जाग्रत्याः=कुर्वत्या ‘इमेयारूवे’ अयमेतद्रूप =वक्ष्यमाणप्रकार’ ‘अज्झत्थिए’
आयात्थिः=आत्मगत मनोगत संकल्पः ‘समुपज्जित्था’ समुदपगत ।
स कीदृशः ? इयाह— ‘एव खलु’ इत्यादि । एव खलु ‘पूसण्णी गया’ पुष्पनन्दी
राजा ‘मिगेदेवाए माईए भत्ते’ श्रीदेव्या मातृभक्त ‘जाव विहरइ’ यावद् विहरति=
सर्वप्रकारेण मातृसेवा कुर्याण आन्ते ‘त’ तत्—‘एण्ण’ एतेन=मातृभक्तिरूपेण
‘विषाण्ण’ विषातेन—विघ्नेन मदनुकूलकार्यकरणप्रतिबन्धनादिति भावः । ‘णो

‘तए ण तीमे’ इत्यादि ।

(तए ण) कुठ समय के रात्र (तीसे देवदत्ताए देवीए) उस देवदत्ता
देवी के (अण्णया कयाइ) अन्यदा कदाचित् जन कि यह (पुब्बत्तावरत्तकालसमयसि)
रात्रि के मध्य भागमें (कुट्टवजागरिय जागरमाणीए) कुट्टव की चिन्ता से जा
गही थी, तब (इमेयारूवे अज्झत्थिए४ समुपज्जित्था) इस प्रकार का संकल्प उत्पन्न
हुआ (एव खलु पूसण्णी राया सिरीए देवीए माईए भत्ते जाव विहरइ) यह
पुष्पनन्दी राजा आदेवी माता का भक्त हो रहा है (त एण्ण विषाण्ण णो सचाएमि
अह पूसण्णिणा रण्णा सद्धि उरालाई० भुजमाणी विहरित्थए) इसलिये इस
मातृभक्तिरूप विघ्न से—जो उसे मेरे अनुकूल कार्य करने में प्रतिबन्ध स्वरूप है—मैं पुष्प-

तए ण तीमे’ इत्यादि

(तए ण) उक्तवाक्य समर्थ ५३ (तीसे देवदत्ताए देवीए) ते देवदत्ता देवीओ
(अण्णया कयाइ) अन्यदा कदाचित् जनारे ते (पुब्बत्तावरत्तकालसमयसि) रात्रीना
मध्य भागमा (कुट्टवजागरिय जागरमाणीए) कुट्टवणी चिन्ताथी जगगी गही हसी,
त्यादे (इमेयारूवे अज्झत्थिए समुपज्जित्था४) आ प्रभाओ सङ्कल्प-विहरइ उत्पन्न वया.
(एव खलु पूसण्णी राया सिरीए देवीए माईए भत्ते जाव विहरइ) आ पुष्पनन्दि राजा
श्री देवी माताना भक्त थई गया छे (त एण्ण विषाण्ण णो सचाएमि अह
पुष्पण्णिणा रण्णा सद्धि उरालाई० भुजमाणी विहरित्थए) ओटवा भाटे मातृभक्ति इप
विघ्न छे ते भाग अनुकूल कार्य इत्याभा प्रतिबन्ध व्यर्थ छे हु पुष्पनन्दि राजाना

सचाणमि' नो शस्नोमि अह 'भूमणणिणा रण्णा सद्धि' पुण्णनन्दिना राज्ञा सार्धम्
 'उगलाड०' उदारान् मानुष्यकान् भोगभोगान् 'भुजमाणो' भुज्जाना 'विहरित्तर'
 विहत्तुं न शस्नोमीति पूर्वोपान्वयः । 'त' तत्=तस्मात् कारणात् 'सेय' श्रेय =ममीचीन
 खलु मम 'सिं देवी' श्रिय देवी=मम श्वश्रूम् 'अग्निप्पओगेण' वा 'अग्निप्रयोगेण'
 विसप्पओगेण वा 'विपप्रयोगेण' मतप्पओगेण वा 'मन्त्रप्रयोगेण वा 'जीरियाओ ववरोवित्तण'
 जीरिताद्व्यपरोपयितुं=मारयितुं श्रेयः इति पूर्वोपसम्पन्नः । एवम्=अनेन प्रकारेण
 'सपेहेइ' सपेक्षते=विचारयति 'सपेहिता' सपेक्ष्य 'सिरीण देवाण' श्रियो देव्या
 'अतराणि ३' अन्तराणि-मारणानुकूलवसरान् छिद्राणि=विपराणि पुष्पनन्दिनु-
 पस्थितिरूपाणि, अन्यजनाभावेन गाढनिद्रावशेन च, नि शङ्कतया मारणानु-
 कूलसमयान् इति भावः । 'पडिजागरमाणी' प्रतिजाग्रती २ गवेययन्ती २ विहरति=
 आस्ते स्म ॥ सू० १७ ॥

नदी राजा के साथ उदार 'मनुष्यसन्धी' कामभोगों के भोगने से वञ्चित हू । (त सेय
 खलु मम सिं देवि अग्निप्पओगेण वा विसप्पओगेण वा मतप्पओगेण वा जीवि-
 याओ ववरोवित्तण) इसलिये मुझे अब यही उचित है कि मैं इस श्रीदेवी को अग्नि
 के प्रयोग से अथवा विष के प्रयोग से या मन्त्र के प्रयोग से प्राणों से रहित कर दू ।
 (एव, सपेहेइ) ऐसा उसने विचार किया । (सपेहिता सिरीण देवीए अतराणि ३ य
 पडिजागरमाणी २ विहरइ) विचार कर के फिर अब वह श्रीदेवी को मारने के लिये
 समय की प्रतीक्षा करने लगी । पुष्पनदी के अनुपस्थितिरूप उसके छिद्रों की बाट देखने
 लगी । भावार्थ स्पष्ट है ॥ सू० १६ ॥

साथे उद्गातृ मनुष्य सन्धी कामभोगों भोगववाभा वञ्चित छु (त सेय खलु मम
 सिं देवि अग्निप्पओगेण वा विसप्पओगेण वा मतप्पओगेण वा जीरियाओ ववरोवित्तण)
 ओटला भाटे मारा भाटे ओण डाल डित्त(छे)डे हु ओ श्रीदेवीने 'अग्निना प्रयोगथी
 अथवा विषना प्रयोगथी अथवा मन्त्रना प्रयोगथी प्राप्ताथी रहित करी दई अर्थात् तेना
 नाश करी नाथु, (एव सपेहेइ) आ प्रभाणु विचार करी, (सपेहिता सिरीण देवीए
 अतराणि ३ य पडिजागरमाणी २ विहरइ) विचार करीने पछी ते हुवे श्रीदेवीने भारी
 नाथवा भाटे अनुद्ग समयनी राई जेवा लागी । पुष्पनदिनी जेउडा करी ३५ ते ॥
 छिद्रोनी बाट जेवा लागी भावार्थ स्पष्ट छे ॥ सू० १७ ॥

मूलम्—सू० १८

तए ण सा मिरी देवी अण्णया कयाइ मज्जाविया विरहियसयणि-
ज्जसि सुहपमुत्ता जाया यावि होत्था, इम च ण देवदत्ता देवी जेणेव सिरी देवी
तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छिता सिरिं देवि मज्जाविय विरहियसयणिज्जसि
सुहपमुत्त पासइ, पासित्ता दिसालोय करेइ, करित्ता जेणेव भत्तघरे तेणेव उवा-
गच्छइ, उवागच्छिता लोहदड परामुसइ, परामुसित्ता लोहदड तावेइ, तावित्ता
तत्त समजोइभूय फुल्लमिंसुयसमाण सडासएण गहाय जेणेव मिरी देवी
तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छिता सिरीए देवीए अपाणसि पविस्सवेइ ।
तए ण सा सिरी देवी मइया२ सहेण आरसित्ता कालग्गुणा सज्जुत्ता ॥मू० १८॥

टीका—सू० १८

‘तए ण सा’ इत्यादि ।

‘तए ण’ तत् खलु सा ‘सिरी देवी’ श्रीदेवी ‘अण्णया कयाइ’ अन्यद्वा
कदाचित्=एकस्मिन् समये ‘मज्जाविया’ मज्जिता=स्नपिता सती ‘विरहियसयणिज्जसि’
‘विरहितशयनीये’=एकान्तशय्याया ‘सुहपमुत्ता’ सुखप्रसुप्ता=सुप्तनिद्रासुपगता
‘जाया यावि होत्ता’ जाता चाप्यभयत् । ‘इम च ण’ एतस्मिन्नवसरे देवदत्ता देवी
‘जेणेव सिरी देवी’ यत्रैव श्रीदेवी ‘तेणेव उवागच्छइ’ तत्रैवोपागच्छति । ‘उवागच्छिता’

‘तए ण सा’ इत्यादि ।

(तए ण) कुछ दिनों के बाद यह घटना घटी, श्रीदेवी (अण्णया कयाइ)
किन्नी एक समय (मज्जाविया) स्नापित होती हुई (विरहियसयणिज्जसि) एकान्त
में अपनी सेज पर (सुहपमुत्ता जाया यावि होत्था) सुख की निद्रा में सो रही थी
(इम च ण देवदत्ता देवी जेणेव सिरी देवी तेणेव उवागच्छइ) यह देवदत्ता देवी उस
सिरी देवी के पास आई (उवागच्छिता सिरिं देवि मज्जाविय विरहियसयणिज्जसि

‘तए ण सा’ इत्यादि

(तए ण) ठेठलोक सभय गया पछी आ घटना थछ, श्रीदेवी (अण्णया कयाइ)
जोड ओक सभय (मज्जाविया) स्नान करीने (विरहियसयणिज्जसि) ओकान्तभा पोतानी
से-४-पथारीभा (सुहपमुत्ता जाया यावि होत्था) सुपनी निद्राभा स्र्ध रही छती
(इम च ण देवदत्ता देवी जेणेव सिरी देवी तेणेव उवागच्छइ) ते देवदत्ता देवी ओ
श्रीदेवीना पासो आ-या (उवागच्छिता सिरिं देवि मज्जाविय विरहियसयणि-जसि

सचांमि' नो शम्नोमि अह 'पूषणन्निणा गण्णा सद्धि' पुष्पनन्दिना राज्ञा सार्धम्
'उगलाड०' उदारान् मानुष्यकान् भोगभोगान् 'भुज्जानी' भुज्जाना 'विहगित्तए'
विहत्तुं न शम्नोमीति पूर्वणान्ययः । 'त' तत्=तस्मात् कारणात् 'सय' श्रेय =समीचीन
खलु मम 'सिरिं देवीं' श्रिय देवीं=मम श्वश्रुम् 'अग्निप्यओगेण वा' अग्निप्रयोगेण
विसप्पओगेण वा' विषप्रयोगेण 'मतप्पओगेण वा' मन्त्रप्रयोगेण वा 'जीवियाओ ववरोवित्तए'
जीविताद्व्यपरोपयितुं=मारयितुं श्रेयः इति पूर्वण सम्बन्धः । एवम्=अनेन प्रकारेण
'सपेहेइ' सपेक्षते=विचारयति 'सपेहिता' सपेक्ष्य 'सिरीए देवीए' श्रियो देव्याः
'अतराणि ३' अन्तराणि-मारणानुकूलममरान् छिद्राणि=त्रिराणि पुष्पनन्दिना-
पस्थितिरूपाणि, अन्यजनाभावेन गाढनिद्राप्रशेन च, निःशङ्कतया मारणानु-
कूलममयान् इति भावः । 'पडिजागरमाणीर' प्रतिजाग्रतीर गवेययन्तीर विहरति=
आस्ते स्म ॥ सू० १७ ॥

नदी राजा के साथ उदार मनुष्यसन्धी कामभोगों के भोगने से वञ्चित है । (त सय
खलु मम सिरिं देवि अग्निप्यओगेण वा विसप्पओगेण वा मतप्पओगेण वा जीवि-
याओ ववरोवित्तए) इसलिये मुझे अब यही उचित है कि मैं इस श्रीदेवी को अग्नि
के प्रयोग से अथवा विष के प्रयोग से या मन्त्र के प्रयोग से प्राणों से रहित कर दू ।
(एव, सपेहेइ) ऐसा उसने विचार किया । (सपेहिता सिरीए देवीए अतराणि ३ य
पडिजागरमाणीर विहरइ) विचार कर के फिर अब वह श्रीदेवी को मारने के लिये
समय की प्रतीक्षा करने लगी । पुष्पनदी के अनुपस्थितिरूप उसके छिद्रों की बाट देखने
लगी । भावार्थ स्पष्ट है ॥ सू० १६ ॥

साथे उदार मनुष्य सन्धी कामभोगों भोगववाभावावस्थित 'छु (त सय खलु मम
सिरिं देवि अग्निप्यओगेण वा विसप्पओगेण वा मतप्पओगेण वा जीवियाओ ववरोवित्तए)
अतएवा भाटे मारा भाटे ओण छेव उचित छेडे छु ओ श्रीदेवीने अग्निना प्रयोगथी
अथवा विषना प्रयोगथी अथवा मन्त्रना प्रयोगथी प्राणोथी उचित करी दई अर्थात् तेना
नाश करी नाथु, (एव सपेहेइ) आ प्रमाणे विचार कर्यो (सपेहिता सिरीए देवीए
अतराणि ३ य पडिजागरमाणीर विहरइ) विचार करीने पछी ते छेव श्रीदेवीने मारी
नाथना भाटे अनुदूण समथनी रह छेवा लागी पुष्पनन्दिनी ओखानरी रूप ते ॥
छिद्रोनी बाट छेवा लागी भावार्थ स्पष्ट है ॥ सू० १७ ॥

योनावित्यर्थ, 'पवित्रवेष्ट' प्रक्षिपति=प्रवेशयति । 'तए ण' तत् खलु सा 'सिरी देवी'
श्रीदेवी 'महयार सहेण' महतार शब्देन=उच्चैः स्वरेण 'आरसित्ता' आरस्य=आकन्त्य
'कालधम्मणा सजुत्ता' कालधर्मेण सयुक्ता=मृता ॥ सू० १८ ॥

मूलम्—सू० १९

तए ण तीसे सिरीदेवीए दासचेडीओ आरडियसह सोच्चा णिसम्म
जेणेव सिरी देवी तेणेव उवागच्छति, उवागच्छत्ता देवि तमा अवक्कम्म-
माणि पासति, पासित्ता जेणेव सिरी देवी तेणेव उवागच्छति, उवागच्छत्ता
सिरिं देवि णिप्पाण णिच्छेत्त जीविप्पज्ज पासति, पासित्ता 'हाहा अहो अरुज्ज'
तिक्कट्टु रोयमाणीओ रुदमाणीओ विलवमाणीओ जेणेव पूसणदी राया
तेणेव उवागच्छति, उवागच्छत्ता पूसणदि राय एव वयामी-एव खलु सामी ! सिरी
देवी देवत्ताए देवीए अकाले चेव जीवियाओ ववरोविया । तए ण से पूसणदी
राया तासिं दासचेडीण अतिए एयमट्ठ सोच्चा णिसम्म महया माट्ठोएण
अप्पुण्णे समाणे फरसुणियत्ते विव चपगपायवे रसत्ति धरणीतलसि सव्वगेहिं
सण्णिवडिए ॥ सू० १९ ॥

टीका—सू० १९

'तए ण तीसे' इत्यादि ।

'तए ण' तत् खलु 'तीसे सिरीदेवीए' तस्या श्रीदेव्या 'दासचेडीओ'

के अपान भाग में-गुप्तस्थान में उसका प्रविष्ट कर दिया । (तए ण सा सिरी देवी
महयार सहेण आरसित्ता कालधम्मणा सजुत्ता) उसके बाद आदेवी बड़े ऊँचे
स्वर से चिल्लाकर कालधर्म को प्राप्त हो गईं-मर गईं । भावार्थ स्पष्ट है ॥ सू० १८ ॥

'तए ण तीसे' इत्यादि ।

(तए ण) जब (तीसे सिरीदेवीए दासचेडीओ) आदेवी का दासियों

सुरतज तेले ओ बोद्धेडने श्रीदेवीना अपान भाग-गुह्यना गुप्त भागमा प्रवेश
कराये- (तए ण सा सिरी देवी महयार सहेण आरसित्ता कालधम्मणा सजुत्ता)
आ प्रभावे बोद्धेडने इड गुह्यभागा आसवाथी श्रीदेवी एवे उवा चवथी उदन करती
करती शोक करीने भरख पाभी गर्भ भावार्थ स्पष्ट है ॥ सू० १८ ॥

'तए ण तीसे' इत्यादि

(तए ण) जब (तीसे सिरीदेवीए दासचेडीओ) श्रीदेवीनी दासियों

उपागत्य 'सिरि रेयि' श्रियो देयी 'मन्त्राय' मन्त्रिता=स्नपिताम् अत एव 'विगदिय-
सयणिज्जसि सुहपमुत्त' चिरहतिशयनीये सुपमसुप्ता=गाढनिद्रासमाक्रान्ता 'पासइ'
पश्यति, 'पासिता' दृष्ट्वा 'दिशालोय' दिशालोक=चतुर्दिक्षु इतस्ततोऽवलोकन 'करेइ'
करोति 'करित्ता' कृत्वा 'जेणेव भत्तपरे' यत्रैव भक्तगृह 'तेणेव उवागच्छइ' तत्रैवो-
पागच्छति, 'उवागच्छित्ता' उपागत्य लोहदण्ड 'परामुसइ' परामुसति=गृह्णाति
'परामुसित्ता' परामुश्य=गृहीत्वा लोहदण्ड 'तावेइ' तापयति 'तावित्ता' तापयित्वा
त 'तत्त' तप्त 'समजोइभूय' समज्योतिर्भूतम्=अग्निसदृश 'फुल्लकिमुयसमाण' फुल्ल-
किंशुकसमानम्=विकसितपलासपुष्पवद्रक्त लोहदण्ड 'सडासएण' सदशकेन 'गहाय'
गृहीत्वा 'जेणेव सिरी देयी' यत्रैव श्रीदेवी 'तेणेव उवागच्छइ' तत्रैवोपागच्छति
'उवागच्छित्ता' उपागत्य 'सिरीए देयीए' श्रियो देव्या 'अपाणसि' अपाने=गुप्तस्थाने

सुहपमुत्त पासइ) और उसने उसे स्नान कर एकान्त में सेज पर सुख से साती हुई
देखा । (पासिता दिशालोय करेइ) देख कर फिर इसने चारों तरफ दिशाओं की ओर
देखा (करित्ता जेणेव भत्तपरे तेणेव उवागच्छइ) दिशालोकन कर यह जहा भक्त-
गृह था वहा पहुँची । (उवागच्छित्ता लोहदण्ड परामुसइ) पहुँचते ही इसने वहा रखे
हुए एक लोहदण्ड को उठाया (परामुसित्ता लोहदण्ड तावेइ) और उठा कर उसे तपाया
(तावित्ता) तपा कर फिर वह उस (तत्त समजोइभूय फुल्लकिमुयसमाण) तप्त
अग्निमय एवं किशुक के फूल समान लाल लोहदण्ड को (सडासएण गहाय) लोहे की
सटासी से पकड़ कर (जेणेव सिरी देवी तेणेव उवागच्छइ) जहा श्रीदेवी थी वहा
गई । (उवागच्छित्ता सिरीए देयीए अपाणसि पन्निखवेइ) जाते ही उसने श्रीदेवा

सुहपमुत्त पासइ) અને તેને સ્નન કરી એકાન્તમાં સેજ પર સુખથી સુનેલી બેઈ
(પાસિતા દિશાલોય કરેइ) બેઈને પછી તણે ચારેય તરફની દિશાઓ સામું બેથું
(કરિત્તા જેણેવ ભત્તપરે તેણેવ ઉવાગચ્છइ) દરેક દિશા સામું બેથા પછી જ્યાં ભક્ત
ગૃહ-ભોજનશાળા-સ્તોડું હતું ત્યાં પહોંચી ગઈ (ઉવાગચ્છિત્તા લોહદણ્ડ પરામુસइ) પહોંચતાજ
તેણે એ સ્થળે ગળેને એ લોહદણ્ડને ઉપાડયો (પરામુસિત્તા લોહદણ્ડ તાવેइ) અને
પછી તેને તપાડયો (તાવિત્તા) તપાવીને પછી તે (તત્ત સમજોઈભૂય ફુલ્લકિંમુયસમાણ)
તપાવેલો અગ્નિ સમાન લોહદણ્ડ કિંશુક-ખાખરાના ફુલ સમાન લાલચોળ થયો તેને
(સડાસરણ ગહાય) લોહાની સાથેની વડે પકડીને (જેણેવ સિરી દેવી તેણેવ ઉવાગચ્છइ)
જ્યાં શ્રીદેવી હતી ત્યાં ગઈ (ઉવાગચ્છિત્તા સિરીદેવીએ અપાણસિ પન્નિખવેइ) જઈને

मात.' इति, 'कृमाणीओ' क्रन्दन्त्य = उच्चैः स्मरेण रोदनं कुर्वत्य 'विलपमाणीओ' विलपन्त्य = मस्तकादिस्फोटनपूर्वकं हा ! अस्माकं किं भविष्यतीति विलापं कुर्वत्य 'जेणेव पूसण्णी राया' यत्रैव पुष्पनन्दी राजा 'तेणेव उवागच्छति' तत्रैवोपागच्छन्ति 'उवागच्छता' उपागत्य 'पूसण्णि गय' पुष्पनन्दिन राजानम् 'एय वयासी' एवमयादिषु - 'एय खलु सामी' हे स्वामिन् ! 'सीगी देवी' श्रीदेवी 'देवदत्ताए देवीए' देवदत्तया देव्या 'अकाले चैव' अकाल एव 'जीवियाओ ववरोविया' जीविताद् व्यपरोपिता = मारिता । 'तए ण' ततः खलु स 'पूसण्णी राया' पुष्पनन्दी राजा 'तासि दासचेडीण' तासां दासचेदीनाम् 'अतिए' अन्तिके = समीपे 'एयमट्ठ' एतमर्थं = मातृमरणरूप वृत्तान्त 'सोच्चा' श्रुत्वा 'णिसम्म' निश्चय्य = देवदत्तया देव्या मारितः

लगीं और मिग पीटती हुई प्रिलाप करने लगीं । (जेणेव पूसण्णी राया तेणेव उवागच्छति) रोती प्रिलखती हुई मिग वे जहा पुष्पनन्दी राजा ने वहा पहुँचीं (उवागच्छिता पूसण्णि राय एव वयासी) पहुँचते ही उन्होंने पुष्पनन्दी राजा से इस प्रकार कहा, (एय खलु सामी ! सिरी देवी देवदत्ताए देवीए अकाले चैव जीवियाओ ववरोविया) हे स्वामिन् सुनिये ! श्रीदेवी आज देवदत्ता देवी द्वारा अकाल में ही अपने जीवन से विप्रसक्त करा दी गई हैं । (तए ण से पूसण्णी राया तासि दासचेडीण अतिए एयमट्ठ सोच्चा णिसम्म महया माइसोएण अण्णुण्णे समाने फरसुणियत्ते विव चपगपायवे वसत्ति घरणीतलसि सव्वगेहि सण्णिवडिण) इस प्रकार पुष्पनन्दी राजा उन तासियों के पास से इस बात को सुन कर और विचार कर

आकेहन करवा लागीं अने माथु कुटीने विनाप करवा लागीं (जेणेव पूसण्णी राया तेणेव उवागच्छति) रोती विलाप करती करती लया पुष्पनन्दी राजा छता त्या पडोली (उवागच्छिता पूसण्णि राय एव वयासी) पडोलीनेच तेले पुष्पनन्दी राजा पाने आ प्रभाळे बात करी (एय खलु सामी ! सिरी देवी देवदत्ताए देवीए अकाले चैव जीवियाओ ववरोविया) हे स्वामिन् सांगणे ! आज श्रीदेवी देवदत्तादेवी द्वारा अकाले जीवन पुड करी गया अर्थात् अकाळे देवदत्ताये श्रीदेवीना जीवनने अत आप्पेया- (मृत्यु उर्थु) (तए ण से पूसण्णी राया तासि दासचेडीण अतिए एयमट्ठ सोच्चा णिसम्म महया माइसोएण अण्णुण्णे समाने फरसुणियत्ते विव चपगपायवे वसत्ति घरणीतलसि सव्वगेहि सण्णिवडिण) आ प्रभाळे पुष्पनन्दी राजा ते धम्मीओ पासोथी ओ बात आभगीने

दासचेष्टय 'आरडियसद' आरटितशब्दम्=भातेनाद चीत्कारशब्द 'माच्चा' श्रुत्वा
 'णिसम्म' निशम्य=श्रीदेव्या अय चीत्कार इति द्वयप्रधार्य 'जेणेव सिरी देवी'
 यत्रैव श्रीदेवी 'तेणेव उवागच्छति' तत्रैवोपागच्छन्ति 'उवागच्छिता' उपागत्य
 तत्र 'देवदत्त देवि' देवदत्ता देवी 'तओ' ततः=तस्मात्स्थानात् 'अवक्कम्ममाणि'
 अपक्रामन्तीम्=अपगताम् 'पासति' पश्यन्ति, 'पासिता' दृष्ट्वा 'जेणेव सिरी देवी' यत्रैव
 शयनीये श्रीदेवी समस्ति 'तेणेव उवागच्छति' तत्रैवोपागच्छन्ति, 'उवागच्छिता'
 उपागत्य ' 'सिरि देवि' श्रिय देवी 'णिप्पाण' निष्पाणा=माणरहिता 'णिच्चेट्ट'
 निश्चेष्टा=चलनादिक्रियाचर्जिता 'जीवविप्पजड' जीवविप्रयुक्ता=जीवरहिता
 'पासति' पश्यन्ति, 'पासिता' दृष्ट्वा 'हाहा अहो अरुज्ज' हा हा अहो अरुज्जम्=
 अकृत्यमिदं जातम् 'तिक्कट्टु' इति कृत्वा=इत्युक्त्वा 'रोयमाणीओ' रुदत्यः 'हा

(आरडियसद सोच्चा) उनके चिल्लाने की आवाज सुनी तब वे सुनते ही (णिसम्म)
 आवाज यह श्रीदेवी का है ऐसा विचार कर (जेणेव सिरी देवी तेणेव उवागच्छति)
 जहा वह श्रीदेवी भी वहाँ गयीं। (उवागच्छिता देवदत्त देवि तओ अवक्कम्ममाणि
 पासति) जाते ही उन्होंने वहा से देवदत्ता देवी को निकलते हुए देखा। (पासिता
 जेणेव सिरी देवी तेणेव उवागच्छति) देख कर यह श्रीदेवी जहा सोती थी फिर वे
 वहा पहुँचीं। (उवागच्छिता सिरिदेवि निप्पाण निच्चेट्ट जीवविप्पजड पासति)
 पहुँचते ही उन्होंने श्रीदेवी को निष्पाण, निश्चेष्ट एवं जीवन से रहित देखा। (पासिता
 हा हा अहो अरुज्जति कट्टु रोयमाणीओ कदमाणीओ चिल्लवमाणीओ) देख कर वे
 सब की सब 'हा' 'हा' 'यह महा अनर्थ हुआ,' ऐसा कहती हुईं गेने लगीं, आनन्दन करने

(आरडियसद सोच्चा) तेना रडवाना आवाजने साधने त्यारे तेणे आवाजना न (णिसम्म)
 आ आवाज=अनि श्रीदेवीना छे, जेवो पियार करीने (जेणेव सिरी देवी तेणेव उवागच्छति)
 नथा श्रीदेवी छती त्या गर्भ (उवागच्छिता देवदत्त देवि तओ अवक्कम्ममाणि पासति)
 त्या नताज ते हाभीओओ त्या आगगथी देवदत्ता देवीने निकगना नथा, (पासिता
 जेणेव सिरी देवी तेणेव उवागच्छति) नेधने ते श्रीदेवी नथा मुता छता त्या ते पडोथी.
 (उवागच्छिता सिरि देवि निप्पाण निच्चेट्ट जीवविप्पजड पासति) पडोथताज तेओओ
 ते श्रीदेवीने निष्पाण निश्चेष्ट ओटवे डे एवनरडिन अवन्थाभा नथा (पासिता हा-हा'
 अहा' अरुज्ज-ति कट्टु रोयमाणीओ कदमाणीओ चिल्लवमाणीओ) नेधने ते तभाभ
 ॥वीवर्ग ॥ छ-छा आ मडा अनर्थ थयो, जे प्रभावे कडेनी अने रडना लागी,

મિત્રયાત્પરિજનેન-મિત્રજ્ઞાતિનિજરુસ્વજનસમ્પન્નિપરિજનેન ચ 'મદ્ધિ' સાર્થ
'રોયમાણે' રુદન્ 'કન્માણે' કન્દન્=અન્ધૈઃ-સ્વરેણ 'હા માત ? સ્વ ગતાસિ ?'
ઇત્યાદિ, 'વિલપમાણે' વિલપન્=હે માત : ! તવ વિરહઃ શલ્યવદન્તર દદતિ' ઇત્યાદિ-
વિલાપ કુર્વન્ 'સિરીષ દેવીષ' શ્રિયો દેવ્યાઃ 'મહયા ડહ્દિ' મહતા ક્રદ્ધિમત્કાર-
સમુદયેન 'ળીહરણ કરેઈ' નિર્હરણ કરોતિ=અગ્નિસસ્કાર કરોતિ । કરિત્તા' કૃત્વા
'આસુરુત્તે' આશુરુષ્ટ-અતિક્રુપિત 'દેવદત્ત દેવિ' દેવદત્તા દેવી 'પુરિસેઈ' પુરુષૈઃ
રાજપુરુષૈઃ 'ગિળ્હાવેઈ' ગ્રાહયતિ, 'ગિળ્હાવિત્તા' ગ્રાહયિત્વા ઇણ 'વિહાણેળ' ઇતેન
પ્રત્યક્ષદૃષ્ટેન વિધાનેન પ્રકારેણ 'વજ્ઞ વ-યામ્ 'ઇય હન્તવ્યા' ઇતિ 'આળવેઈ'
આજ્ઞાપયતિ।

एव खलु 'गोयमा' हे गौतम ! देवदत्ता देवी 'पुरापोराणाण' पुरा-

એન્હી, સેનાપતિ એવ સાર્જાહો તથા મિત્ર સે હેઠર પરિજનોં ક (સદ્ધિ) સાય (રોયમાણે) મિલ્કાર રોતે હુણ આકન્દન કરતે હુણ એવ હિ માત ! તુમ આજ હમ કો ઝોડ ફર કહા ચલી ગઈ, તુમ્હાગ મિહ હનેં ઇસ સમય શલ્ય કે સમાન અરુન્તુદ હો રહા હૈ તુમ્હારે પ્રિયોગ મે મેરા હૃદય ફટા જા રહા હૈ' ઇસ રુપ સે વિલાપ કરતે હુણ (સિરીષ દેવીષ ળીહરણ કરેઈ) શ્રીદેવી કી બહે ઉત્તમ કે સાથ શ્મશાન યાત્રા-અર્પી નિકાલી (કરિત્તા) અગ્નિ સસ્કાર હો જાને કે પશ્ચાત્ ઉસને ફિર (આસુરુત્તે) અત્યત ક્રુપિત હોકર (દેવદત્ત દેવિ) દેવદત્તા દેવી કો (પુરિસેઈ ગિળ્હાવેઈ) રાજપુરુષોં દ્વારા પકડવા લિયા । (ગિળ્હાવિત્તા ઇણ વિહાણેળ વજ્ઞ આળવેઈ) ઓર પકડના કર ઇસ પ્રત્યક્ષ દૃષ્ટ વિધિ કે અનુમાર ઉમે વચ્ચ ઘોપિત કિયા હૈ ।

(एव खलु गोयमा !) इस प्रकार हे गौतम ! (देवदत्ता देवी) देवदत्ता

સાર્થવાહો તથા મિત્રથી લધને પરિજનોની (સદ્ધિ) સાથે (રોયમાણે) મહીને રેતા-રૂદન કરતા થકા આકન્દન કરતા થકા હે માત ! તમે આજ અમને છોડીને કયા આલ્યા ગયા, તમાગ વિયોગથી માડે હૃદય કાટી બચ છે, આ પ્રમાણે વિલાપ કરતા થકા (સિરીષ દેવીષ ળીહરણ કરેઈ) શ્રીદેવીની મોટા ઉત્સવની માથે શ્મશાન યાત્રા ગઈ (કરિત્તા) અગ્નિ સન્કર કર્યા પછી તેણે (આસુરુત્તે) અત્યત ક્રુપ કરીને (દેવદત્ત દેવિ) દેવદત્તા દેવીને (પુરિસેઈ ગિળ્હાવેઈ) રાજપુરુષો દ્વારા પકડાવો લીધી (ગિળ્હાવિત્તા ઇણ વિહાણેળ) વજ્ઞ આળવેઈ અને પ્રત્યક્ષ પુગવાને અણે તે દેવદ તા વધ્ય છે એ પ્રમાણે બહેર કરી દીધું.
(एव खलु गोयमा !) આ પ્રમાણે હે ગૌતમ ! (દેવદત્તા દેવી) દેવદ તા દેવી (પુરા-

इति हृद्यवपार्य 'महया माडसोएण' गहता मातृशोकेन 'अप्पुण्णे समाणे' आस्पृष्टः सन् =
आक्रान्तः सन् मूर्च्छावस्थां प्राप्य 'फस्सुणिपये विन चपगपायवे' परशुनिकृत् इव
चम्पकपादपः = कुठारन्तिष्ठन्नचम्पकमृत्स इव 'धसत्ति' धस इति शब्दपूर्वक
'धग्णीयलसि' धरणीतले = भूमौ 'सन्वगेहि' सर्गाङ्गे 'सण्णिपडिण' सनिपतितः ॥ सू० १९ ॥

मूलम्—सू० २०

तए ण से पूसणदी राया मुहुत्ततरेण आसत्ये समाणे बहुहिं राईसर-
जाय सत्यवाहेहिं मित्त जाव परियणेण य सद्धिं रोयमाणे^३ सिरीए देवीए महया
इडिह^० णीहरण करेइ, करित्ता आसुरुत्ते देवदत्त ठेयिं पुरिसेहिं गिण्हावेइ,
गिण्हावित्ता एएण विहाणेण वज्ज आणवेइ । एय खलु गोयमा^१ देवदत्ता देवी
पुरापोराणाण जाव विहरइ ॥ ॥ सू० २० ॥

टीका—सू० २०

'तए ण से' इत्यादि । 'तए ण' तत् खलु स 'पूसणदी राया' पुष्प
नन्दी राजा 'मुहुत्ततरेण' मुहूर्तान्तरेण = किञ्चित्कालेन 'आसत्ये समाणे' आस्वस्थ =
लब्धचेतन सन् 'बहुहिं' बहुभिः 'राईसर जाव सत्यवाहेहिं' राजेश्वरयावत्सार्थवाहे -
राजेश्वरतलवरमाडम्बिककौटुम्बिकेभ्यश्चेष्टितसेनापतिसार्थवाहे 'मित्त जाव परियणेण य'
असह्य मातृवियोग-जन्य शोक से आक्रान्त होता हुआ फरसा से काटे गये चपक
वृक्ष का तरह धस शब्द पूर्वक सर्गाङ्गों सहित-इक्ष्म जमीन पर गिर पटा । भावार्थ
-स्पष्ट है ॥ सूत्र० १९ ॥

'तए ण से' इत्यादि ।

(तए ण) इसके बाद (से पूसणदी राया) उस पुष्पनदी राजाने (मुहुत्त
तरेण) कुछ काल के पश्चात् (आसत्ये समाणे) सचेत होकर (बहुहिं राईसर जाव
सत्यवाहेहिं मित्त जाव परियणेण य) बहुतसे राजेश्वर, तलवर, माडम्बिक, कौटुम्बिक, इभ्य,
अने विचार करीने माताना विधेयाना अगह्य शोऽथी आक्रान्त यधने कुडाडाथी अ पकना
वृक्षने आपता जेम धस" शब्द थाय ते प्रभाण्णे धम शब्दपूर्वक सर्वा गेा सहित अेकदम
अगीन य पडी गया भावार्थ स्पष्ट छे ॥ १९ ॥

'तए ण से' इत्यादि

(तए ण) ते पश्री (से पूसणदी राया) ते पुष्पनदी राजाने (मुहुत्ततरेण) शोऽ
सभय गया पश्री (आसत्ये समाणे) सचेत यधने (बहुहिं राईसर जाव सत्यवाहेहिं मित्त
जाव परियणेण य) वृक्षान् गजेभ्यः, तलवर, माडम्बिक, कौटुम्बिक, इभ्य श्रेष्ठि सेनापति,

मित्रयास्तरिजनेन-मित्रताविनिजकस्वजनसम्बन्धिपरिजनेन च 'सर्द्धि' सार्ध
'गोयमाणे' रूढन् 'कम्माणे' क्रन्दन्=उच्चै-स्वरेण 'हा मात ? क्व गतासि ?'
इत्यादि, 'विलापमाणे' चिन्पन्='हे मात !' तत्र विरहः शल्यवदन्तर ददति' इत्यादि-
विलाप कुर्वन् 'मिरी देवीए' श्रियो देव्या. 'महया इड्डि०' महता क्रुद्धिमत्कार-
समुदयेन 'णीहरण करेड' निर्हरण करोति=अग्निसम्कार करोति । करिचा' कृत्वा
'आमुक्ते' आशुरुष्टः-अतिकुपित 'देवत्त देवि' देवदत्ता देवी 'पुरिसेहि' पुन्यै =
राजपुरुषै 'गिण्हावेड' ग्राहयति, 'गिण्हावित्ता' ग्राहयित्वा एण 'विहाणेण' एतेन
प्रत्यक्षदृष्टेन विमानेन प्रकारेण 'वज्ज' वज्याम् 'इय हन्तव्या' इति आणवेइ'
आज्ञापयति।

एव खलु 'गोयमा' हे गौतम ! देवदत्ता देवी 'पुगपोराणाण' पुरा-

श्रेष्ठी, मेनापति एव सार्धवाहो तथा मित्र से लेकर परिजनों के (सर्द्धि) साथ (गोयमाणे)
मित्रता गेते हुए आक्रन्दन करते हुए एव 'हे मात !' तुम आज हम को जेड कर कहा
चली गई, तुम्हारा गिरह हर्ने इस समय शल्य के सनान अस्तु हो रहा है तुम्हारे
प्रियोग मे मेरा हृदय फटा जा रहा है' इस रूप से विलाप करते हुए (मिरीए देवीए
णीहरण करेड) श्रीदेवी की बड़े उत्सव के माय श्रमशान यात्रा-अर्थां निकाठी (करिचा)
अग्नि सम्कार हो जाने के पश्चात् उसने फिर (आमुक्ते) अत्यत कुपित होकर (देवदत्तं
देवि) देवदत्ता देवी को (पुरिसेहि गिण्हावेइ) राजपुरुषों द्वारा पकड़वा लिया ।
(गिण्हावित्ता एण विहाणेण वज्ज आणवेइ) और पकड़वा का इस प्रत्यक्ष दृष्ट प्रिविके
अनुमाग उसे वज्य घोषित किया है ।

(एव खलु गोयमा !) इस प्रकार हे गौतम ! (देवदत्ता देवी) देवदत्ता

मार्थवाहो तथा मित्रशी लज्जे परिजनोंकी (सर्द्धि) साथे (गोयमाणे) भस्तीने चिता-रूढन
जता थडा अग्रदहन जता थडा डे भान ! तमे आश्रमने छोडीने ज्या आल्या
गया, तमाग वियोगशी भाइ हृदय कटी नथ छे, आ प्रभावे विलाप जता थडा (मिरीए
देवीए णीहरण करेड) श्रीदेवीनी भोटा उत्सवनी साथे श्रमशान यात्रा करी (करिचा)
अग्नि सम्कार ज्या पथी तेछे (आमुक्ते) अत्यत कोप करीने (देवदत्त देवि) देवदत्ता
देवीने (पुरिसेहि गिण्हावेइ) राजपुरुषों द्वारा पकड़वा लीथी (गिण्हावित्ता एण विहाणेण)
च य आणवेइ) अने प्रत्यक्ष पुगवाने अछे ते देवदत्ता वज्य छे जे प्रभावे नडिं करी दीधु-
(एव खलु गोयमा !) आ प्रभावे छे गौतम ! (देवदत्ता देवी) देवदत्ता देवी (पुरा-

पुराणानां=पूर्वभयकृतानां 'जाव' यावत्-दुश्चीर्णानां दुष्प्रतिक्रान्तानाम् अशुभानां पापानां कर्मणा पापक फलवृत्तिविशेष प्रत्यनुभवन्ती 'विहरइ' विहरति ॥ सू० २० ॥

मूलम् सू० २१

देवदत्ता ण भते' देवो इओ कालमासे काल किच्चा कहिं गच्छिहिइ
कहिं उववज्जिहिइ? गोयमा' असीइ वासाइ परमाउय पालित्ता कालमासे काल
किच्चा इमीसे रयणप्पभाए पुढवीए सागरोवमदिठइएसु नेरइएसु णेरइयत्ताए
उववज्जिहिइ । ससारो तहेव । तओ अणतर उव्वट्ठित्ता गगपुरे णयरे इसत्ताए
पच्चायाहिइ । से ण तत्थ साजणिएहिं यधिए समाणे तत्थेव गगपुरे णयरे
सेद्विठकुलसि पुत्तत्ताए उववज्जिहिइ, वोहिं० सोहम्मो० महाविदेहे सिज्जिहिइ ॥
णिकखेवो ॥ त्तिनेमि सू० २१ ॥

टीका सू० २१

'देवदत्ता ण भते' इत्यादि ।

गौतम' पृच्छति—'देवदत्ता ण' देवदत्ता खलु 'भते' हे भदन्त ! देवी
'इओ' इत—अस्माद् भवात् कालमासे काल कृत्वा 'कहिं गच्छिहिइ' कुत्र गमिष्यति
'कहिं उववज्जिहिइ' कुत्रोत्पत्स्यते ? भगवानाह—'गोयमा' हे गौतम ! 'अमीइ वासाइ'

देवी (पुरापुराणाण जाव विहरइ) पूर्वभव में किये हुए दुश्चीर्ण, दुष्प्रतिक्रान्त एवं
अशुभतम पाप कर्मों के विशेष फल को भोग रही है । भावार्थ स्पष्ट है ॥ सू० २० ॥

'देवदत्ता ण भते' इत्यादि ।

गौतमने पुन पूछ (भते) हे भदन्त ! (देवदत्ता ण देवी) यह देवदत्ता देवी
अब (इओ कालमासे काल किच्चा) इस भव से मा क (कहिं गच्छिहिइ) कहाँ
जायगी ? (कहिं उववज्जिहिइ) कहाँ उत्पन्न होगी ? (गोयमा) हे गौतम ! सुनो, यह
(असीइ वासाइ परमाउय पालित्ता) अस्सी वर्ष की अपनी उत्कृष्ट आयु का परिपालन

पुराणाण जाव विहरइ) पूर्वभवमा करेला दुश्चीर्ण दुष्प्रतिक्रान्त अने अशुभतम पाप
कर्मोना विशेष ढणने लोगवी रही छे भावार्थ स्पष्ट छे ॥ २० ॥

'देवदत्ता ण भते' इत्यादि

गौतमे इरी पूछथु (भते) हे भदन्त ! (देवदत्ता ण देवी) ते देवदत्ता देवी छे (इओ
कालमासे काल किच्चा) आ भवमाथी भण्ण पाणीने (कहिं गच्छिहिइ) तथा वसे ?
(कहिं उववज्जिहिइ) तथा उत्पन्न थसे ? (गोयमा) हे गौतम ! सावणे ते (असीइ वासाइ
परमाउय पालित्ता) ओगी वर्षनी पोतानी उत्कृष्ट आयुधने लोगवीने (कालमासे काल

अशीति वर्षाणि 'परमाउय' परमायुःकम्=उत्कृष्टमायुः 'पालिता' पालयित्वा कालमासे काल कृत्वा 'इमीसे रयणप्पभाए पुढीए' अस्या रत्नप्रभाया पृथिव्याम् 'उन्कोसेण सागरोवमट्ठिइएसु णेइएसु' उत्कृष्ट सागरोपमस्थितिकेषु नैरयिकेषु नैरयिकृतया 'उववज्जिहिइ' उत्पत्स्यते । 'समाणे तहेव' ससारस्तथैव=भवाद् भवान्तरभ्रमण प्रथमाध्ययनवद् विज्ञेयम् । 'तओ' तत् पृथिवीकायात् 'अणतर' अनन्तरम् 'उवट्ठित्ता' उद्भूत्य निस्सृत्य 'गगपुरे णयरे' गङ्गपुरे नगरे 'हसत्ताए पच्चायाहिइ' हसतया प्रत्या-यास्यति हसो भविष्यतीत्यर्थः । 'से ण' स खलु देवदत्ताजीयः 'तत्त' तत्र हसभवे 'साउणिण्हि' शाकुनिकैः=पक्षिघातकैः 'वधिए समाणे' वधित=मारित सन् 'तत्थेय गगपुरे णयरे' तत्रैव गङ्गपुरे नगरे 'सेट्ठिकुलमि' श्रेष्ठिकुले 'पुत्तत्ताए उववज्जिहिइ' पुनतया उत्पत्स्यते । 'बोहि०' तत्र बोधिं प्राप्स्यति । ततः 'सोहम्मे०' सौधर्मे-

कर (कालमासे काल किच्चा) मरण के अनन्तर में मर कर (इमीसे रयणप्पभाए पुढीए सागरोवमट्ठिइएसु) इसी रत्नप्रभा पृथिवी के सागर की स्थितिवाले (नेरइएसु) नरक में (नेरइयत्ताए) नारकी के रूप में (उववज्जिहिइ) उत्पन्न होगी । इसका भय से भवान्तर में भ्रमण प्रथम अध्ययन में कहे हुए भृगापुत्र के अनुसार समझ लेना चाहिये । (तओ अणतर उवट्ठित्ता) इसके अनन्तर वहा से-पृथिवीकाय से निकल कर (गगपुरे णयरे) गगपुर नगर में (हसत्ताए पच्चायाहिइ) यह हसरूप से उत्पन्न होगी । (से ण तत्थ साउणिण्हि वधिए समाणे तत्थेव गगपुरे णयरे सेट्ठि-कुलसि पुत्तत्ताए उववज्जिहिइ) वहा यह शिकारी द्वारा मारी जाकर पश्चात् उसी गगपुर नगर में किसी सेठ के घर पर पुनरूप से उत्पन्न होगी (बोहि० सोहम्मे० महा-

किच्चा) मृत्युना समये भवत्यु पाभीने (इमीसे रयणप्पभाए पुढीए सागरोवमट्ठिइएसु) अथ रत्नप्रभा पृथिवीना अथ सागरनी स्थितिवाणा (नेरइएसु) नरकभा (नेरइयत्ताए) नाडोना रूपभा (उववज्जिहिइ) उत्पन्न यथे तेनु अथ लवथी पीनत्त लवभा-लवान्तम्भा अत्रमण ते प्रथम अध्ययनभा कडेवामा आवेत्ता भृगापुत्रना प्रम ष्ठे न्दण्णी देवु (तओ अणतर उवट्ठित्ता) ते पत्ती त्याथी पृथिवीकायथी नीकवीने (गगपुरे णयरे) गगपुर नगरभा (हसत्ताए पच्चायाहिइ) ते हस उपथी उत्पन्न यथे (से ण तत्थ साउणिण्हि वधिए समाणे तत्थेव गगपुरे णयरे सेट्ठिकुलसि पुत्तत्ताए उववज्जिहिइ) त्या ते शिकारी द्वारा भार्या लथे पत्ती ते गगपुर नगरभा डोर्ध अथ शेठना घे पुन उपथी उत्पन्न यथे, (बोहि०

पुराणानां=पूर्वभयकृतानां 'जाव' यावत्-दुश्चीर्णानां दुष्प्रतिक्रान्तानाम् अशुभानां पापानां कर्मणा पापक फलवृत्तिविशेष प्रत्यनुभवन्ती 'विहरइ' विहरति ॥ सू० २० ॥

मूय्म सू० २१

देवदत्ता ण भते' देवो इओ कालमासे काल किच्चा कहिं गच्छिहिइ कहिं उवज्जिहिइ? गोयमा' असीइ वासाइ परमाउय पालित्ता कालमासे काल किच्चा इमीसे रयणप्पभाए पुढवीए सागरोवमदिठइएसु नेरइएसु नेरइयत्ताए उवज्जिहिइ । ससारो तदेव । तओ अणतर उवज्जिहिइ गगपुरे णयरे हमत्ताए पच्चायाहिइ । से ण तत्थ साउणिएहिं यधिए समाणे तत्थेव गगपुरे णयरे सेदिठकुलसि पुत्तत्ताए उवज्जिहिइ, गोहिं० सोहम्मो० महाविदेहे सिज्जिहिइ ॥ निक्खेवो ॥ तिप्पेमि सू० २१ ॥

टीका सू० २१

'देवदत्ता ण भते' इत्यादि ।

गौतमः पृच्छति—'देवदत्ता ण' देवदत्ता खलु 'भते' हे भदन्त ! देवी 'इओ' इत्त -अस्माद् भवात् कालमासे काल कृत्वा 'कहिं गच्छिहिइ' कुत्र गमिष्यति 'कहिं उवज्जिहिइ' कुत्रोत्पत्स्यते ? भगवानाह—'गोयमा' हे गौतम ! 'असीइ वामाड'

देवी (पुरापुराणानां जाव विहरइ) पूर्वभय में किये हुए दुश्चीर्ण, दुष्प्रतिक्रान्त एवं अशुभतम पाप कर्मों के विशेष फल को भोग रही हैं । भावार्थ स्पष्ट है ॥ सू० २० ॥

'देवदत्ता ण भते' इत्यादि ।

गौतमने पुन पूछा (भते) हे भदन्त ! (देवदत्ता ण देवी) यह देवदत्ता देवी अब (इओ कालमासे काल किच्चा) इस भय से मैं क्या (कहिं गच्छिहिइ) कहीं जायगी ? (कहिं उवज्जिहिइ) कहा उत्पन्न होगी ? (गोयमा) हे गौतम ! सुनो, यह (असीइ वासाइ परमाउय पालित्ता) अस्सी वर्ष की अपनी उत्कृष्ट आयु का परिपालन

पुराणानां जाव विहरइ) पूर्वभयभा करेला दुश्चीर्ण दुष्प्रतिक्रान्त अने अशुभतम पाप कर्मोंना विशेष इण्णे लोगवी रही छे भावार्थ स्पष्ट छे ॥ २० ॥

'देवदत्ता ण भते' इत्यादि

गौतमे द्विरी पृच्छयु (भते) हे भदन्त ! (देवदत्ता ण देवी) ते देवदत्ता देवी डेवे (इओ कालमासे काल किच्चा) आ भयभायी भण्यु पाणीने (कहिं गच्छिहिइ) क्या जशे ? (कहिं उवज्जिहिइ) क्या उत्पन्न थरो ? (गोयमा) हे गौतम ! साक्षणे ते (असीइ वासाइ परमाउय पालित्ता) अस्सी वर्षनी 'पोतानी उत्तुष्ट आयुथ्यने लोगवीने (कालमासे काल

॥ अथ दशममध्ययनम् ॥

नवमाध्ययनश्रवणानन्तर श्रीजम्बूस्वामी दशमाध्ययनविषये श्री-
सुधर्मस्वामिन पृच्छति—‘जइ ण भते’ इत्यादि ।

मूलम् सू० १

जइ ण भते ! समणेण भगवया महावीरेण दसमस्स उम्हेवो । एव खलु
जबू ! तेण काळेण तेण समएण वद्धमाणपुरे णाम णयरे होत्था । विजयवद्धमाणे
उज्जाणे । मणिभदे जक्खे । विजयमित्ते राया । तत्थ ण घणदेवे णाम सत्थवाहे
होत्था अड्ढे० । तस्स ण पियगू णाम भारिया । अज् दारिया जाव-
सरीरा ॥ सू० १ ॥

टीका—सू० १

‘जइ ण भते’ इत्यादि ।

‘जइ ण भते’ यदि खलु हे भदन्त ! ‘समणेण भगवया महावीरेण’ श्रमणेन
भगवता महावीरेण ‘दसमस्स’ दशमम्य—दशमाध्ययनम्य ‘उम्हेवो’ उपक्षेपः=
भारम्भवाक्य, तथाहि—‘जाव सपतेण दुहविवागाण नमस्स अज्जयणत्स अयमट्ठे पण्णत्ते,
दसमस्स ण भते ! अज्जयणत्स दुहविवागाण के अट्ठे पण्णत्ते ? । तए ण से सुहम्मे अणगारे
जबु अणगार एन वयासी’ इति । यावत् सिद्धिगतिनामरेय स्थान संपाप्तेन दु खविपाकाना

दशमा अ ययन

नवमें अव्ययन को सुनने के बाद श्रीजम्बूस्वामी अब दशमे अव्ययन के विषय
में श्रीसुधर्मस्वामी से पूछते हैं—

‘जइ ण भते’ ।’ इत्यादि ।

सिद्धिस्थान प्राप्त श्री श्रमण भगवान महावीरने दुःखविपाक के नवमें अव्ययन
का अर्थ देवदत्ता के आख्यान से स्पष्ट किया है तो उन्हीं श्रमण भगवान् महावीरने

दशम अध्येयन

नवम अध्येयन साधल्या पडी श्री जम्बू स्वामी हुये दशमा अध्येयनना
विषयमा श्री सुधर्मा स्वामीने पूछे छे—

“जइ ण भते” इत्यादि

सिद्धिस्थानने पायेला श्री श्रमण भगवान महावीरने दुःखविपाकना नवमा अध्ये-
यनने अर्थ देवदत्ताना आख्यानथी स्पष्ट कर्थो छे तो तेज श्रमण भगवान महावीरने

सौधर्मरूपे देवो भविष्यति । तत 'महाविदेहे' महाविदेहे वर्षे 'सिञ्जिहि' ९' सेत्स्यति ॥ 'णिक्खेवो' निक्षेपः=समाप्तिपाक्य पूर्ववत् । स चैवम्-एव खलु हे जम्भू ! श्रमणेन भगवता महावीरेण यावत् सिद्धिगतिस्थानं समाप्तेन दुःख-विपाकानां-दुःखविपाकनामकस्य प्रथमश्रुतस्कन्धस्य नवमस्या अध्ययनस्य अन्त्यं प्रज्ञप्त इति । 'सि वेमि, इति व्रवीमीति पूर्ववत् ॥ सू० २१ ॥'

॥ इति श्री - विश्वविल्यात-जगद्गुरु-प्रसिद्धवाचक-पञ्चदशमापाकलितललितकलापालापक-प्रतिशुद्धगणपतैकमन्यनिर्मापक-वाग्मानमर्क-श्रीशार्ङ्गप्रतिशुद्धापुराजप्रदत्त-जैनशास्त्राचार्य-पदभूषित-कोल्हापुराजगुरु-बालब्रह्मचारि-जैनार्थ-जैनधर्मविचार-पूज्यश्री-घासीलाल-व्रतिविरचितया श्री-विपाक-श्रुते प्रथमश्रुतस्कन्धस्य विपाकचन्द्रिकारूपाया व्याख्याया नवममध्ययनं सम्पूर्णम् ॥ १ । ९ ॥

विदेहे (सिञ्जिहि) वहा यह बोवि को पायागी, सयम लेकर मर कर सौधर्म स्वर्ग में देव होगी, वहा से कवककर महाविदेह में जन्म लेकर वहा से सिद्धिगति को प्राप्त करेगी । (णिक्खेवो) सुधर्मा स्वामी कहते हैं-हे जम्भू ! श्रमण भगवान् महावीर स्वामीने इस तर्क अज्ययन का जो भाव फरमाया है (सि वेमि) उसी प्रकार मैंने तुन से कहा है ॥ सू० २१ ॥

इति श्रीविपाकश्रुत की विपाकचन्द्रिका टीका में दुःखविपाक नामक प्रथम श्रुतस्कन्ध में 'देवदत्ता' नामक नवम अध्ययनका

हिन्दीभाषानुवाद सपूर्ण ॥ १-९ ॥

सोहम्मे० महाविदेहे (सिञ्जिहि) त्या आगण ते जोधिरत्न पाभसे, सयम लधने भरष पाभ्या पठी सौधर्म स्वर्गमा देव थसे त्याथी यचीने महाविदेहमा जन्म लधने त्याथी सिद्धिगतिने प्राप्त करसे (णिक्खेवो) सुधर्मा स्वामी उहे ठे हे जम्भू ! श्रमण भगवान् महावीर व्रतरीथे आ नवमा अध्ययनना जे भाव कहे दत्ता (सि वेमि) तेन प्रभाषे मे तमने कहे छे ॥ सू० २१ ॥

इति श्रीविपाकश्रुतनी विपाकचन्द्रिका टीकाभा हु अविपाक

नामना प्रथम श्रुतस्कन्धमा 'देवदत्ता' नामना नवमा

अध्ययनना शुद्धातीक्ष्णानुवाद सपूर्ण ॥ १ । ६ ॥

॥ अथ दशममध्ययनम् ॥

नवमाध्ययनश्रवणानन्तरं श्रीजम्भूस्वामी दशमाध्ययनविषये श्री-
सुधर्मस्वामिन पृच्छति—‘जइ ण भते’ इत्यादि ।

मूलम् सू० १

जइ ण भते ! समणेण भगवया महावीरेण दसमस्स उक्खेवो । एव खलु
जवू ! तेण कालेण तेण समएण वद्धमाणपुरे णाम णयरे होत्था । विजयवद्धमाणे
उज्जाणे । मणिभदे जक्खे । विजयमित्ते राया । तत्थ ण घणदेवे णाम सत्थवाहे
होत्था अड्ढे० । तस्स ण पियगू णाम भारिया । अज्जू दारिया जाव-
सरीरा ॥ सू० १ ॥

टीका-सू० १

‘जइ ण भते’ इत्यादि ।

‘जइ ण भते’ यदि खलु हे भदन्त ! ‘समणेण भगवया महावीरेण’ श्रमणेन
भगवता महावीरेण ‘दसमस्स’ दशमस्य—दशमाध्ययनस्य ‘उक्खेवो’ उपक्षेपः—
भारम्भवाक्य, तथाहि—‘जाव सपत्तेण दुहविगाणां नमस्स अज्झयणस्स अयमट्ठे पणत्ते,
दसमस्स ण भते । अज्झयणस्स दुहविगाणां के अट्ठे पणत्ते ? । तए ण से सुहम्मे अणगारे
जवु अणगार एव वयासी’ इति । यावत् सिद्धिगतिनामप्रेय स्थान समाप्तेन दुःखविपाकानां

दशमा अध्ययन

नवमें अध्ययन को सुनने के बाद श्रीजम्भूस्वामी अब दशमे अध्ययन के विषय
में श्रीसुधर्मस्वामी से पूछते हैं—

‘जइ ण भते’ इत्यादि ।

सिद्धिस्थान प्राप्त श्री श्रमण भगवान महावीरने दुःखविपाक के नवमें अध्ययन
का अर्थ देवदत्ता के आख्यान से स्पष्ट किया है तो उन्हीं श्रमण भगवान् महावीरने

दशम अध्ययन

नवम अध्ययन साध्या पत्री श्री जम्भू स्वामी हुवे दशमा अध्ययनना
विषयमा श्री सुधर्मा स्वामीने पूछे छे—

“जइ ण भते” इत्यादि

सिद्धिस्थानने पावेला श्री श्रमण भगवान महावीरे दुःखविपाकना नवमा अध्य-
यनने अर्थ देवदत्ताना आख्यानथी स्पष्ट किये छे तो तेज श्रमण भगवान महावीरे

નવમસ્યા યયનસ્ય અયમર્થ = પૂર્વોક્તપ્રકારો દેવદત્તાચરિત્રરૂપો ભાવ પ્રગ્ન સ મયા શ્રુતઃ, કિન્તુ દશમસ્ય સ્વલુ હે મદન્ત' અ-યયનસ્યદુ સ્વવિચારાના કોડ્યર્થ. = કોટશ્ચોડ્યર્થ. 'પણ્ણે' પ્રગ્નપ્ત ? 'તણ્ણ' તત્ત સ્વલુ સ સુધર્માડ્ઝનાગારઃ જન્મૂમનનાગારમ્ 'એવ વયાસી' એમવાદીત્- 'એવ સ્વલુ જન્મૂ' એવ સ્વલુ હે જન્મૂ ! 'તેણ કાલેણ તેણ સમણ્ણ' તસ્મિન્ કાલે તસ્મિન્ સમયે 'વદ્ધમાણપુરે ણામ ણયરેહોત્થા' વર્ધમાનપુર નામ નગરમાસીત્, તત્ત 'વિજયવદ્ધમાણે ઉડ્ઝાણે' વિજયવર્ધમાનનામકમુગ્રાનમ્ આસીત્। તસ્મિન્ ઉગ્રાને 'મણિભદ્રે જન્મ્મે' મણિભદ્રો યક્ષ આસીત્। તત્ત નગરે 'વિજયમિત્તે રાયા' વિજયમિત્તો નામ રાજા આસીત્। 'તત્ત ણ' તસ્મિન્ સ્વલુ નગરે 'વળદેવે ણામ સત્થવાહે-હોત્થા' ધનદેવો નામ સાર્થવાહ આસીત્। સ કોટશ્ચ ? 'અહ્ઠે' આઠઠો યાવદ-પરિભૂત. 'તસ્સ ણ' તસ્ય સ્વલુ ધનદેવસાર્થવાહસ્ય 'પિયગૂ ણામ મારિયા' મિયગૂનામ

દશમે અધ્યયન કા કયા ભાવ પ્રરૂપિત ક્રિયા છે ? શ્રી સુધર્માસ્વામી કહેતે હૈ (એવ સ્વલુ જન્મૂ) હે જન્મૂ ! (તેણ કાલેણ તેણ સમણ્ણ) ઉસ કાલ મેં ઓર ઉસ સમય મેં (વદ્ધમાણપુરે ણામ ણયરે હોત્થા) વર્ધમાનપુર નામકા એક નગર યા । (વિજયવદ્ધમાણે ઉડ્ઝાણે) ઉસમેં વિજયવર્ધમાન નામકા ઉચાન થા । (મણિભદ્રે જન્મ્મે) ઉસમેં મણિભદ્ર યક્ષ રહતા યા । (વિજયમિત્તે રાયા) વિજયમિત્ર રાજા ઇસ નગર કે શાસક થે । (તત્થ ણ વળદેવે ણામ સત્થવાહે હોત્થા) યહા પર એક સાર્થવાહ મી રહતા યા, જિસકા નામ ધનદેવ યા । (અહ્ઠે) યહ મિશેષ ધનાદ્ય યા । (તસ્સ ણ પિયગૂ ણામ મારિયા)

દશમા અધ્યયનના ભાવ શુ ઢહેલા છે ? શ્રી સુધર્મા સ્વામી કહે છે, (એવ સ્વલુ જન્મૂ) હે જન્મૂ ! (તેણ કાલેણ તેણ સમણ્ણ) તે કાલ અને તે સમયને વિષે (વદ્ધમાણપુરે નામ ણયરે હોત્થા) વર્ધમાનપુર નામનું એક નગર હતું । (વિજયવદ્ધમાણે ઉડ્ઝાણે) તેમા વિજય-વર્ધમાન નામનો ણગીયો હતો, (મણિભદ્રે જન્મ્મે) તેમા મણિભદ્ર નામનો યક્ષ રહેતો હતો । (વિજયમિત્તે રાયા) વિજયમિત્ર રાજા એ નગરનો રાજા હતો । (તત્થ ણ ધનદેવે ણામ સત્થવાહે હોત્થા) ત્યા આગળ એક સાર્થવાહ પણ રહેતો હતો, જેનું નામ ધનદેવ (અહ્ઠે) તે વિશેષ પ્રકારે ધનાદ્ય-શ્રીમત હતો । (તસ્સ ણ પિયગૂ ણામ મારિયા)

भार्या, 'अजू दारिया' अजूदरिका=अजूनान्नी पुत्री जासीत् । सा कीदृशीत्याह—
'जावसरीग' यावत्शरीरा-अ यावच्छब्देन— 'अहीनपटिपुण्णपचिदियसरीरा
जोवणेण य लावणेण य उत्तिकट्ठा उत्तिकट्ठमरीरा' इति बोध्यम् । अहीनपरि-
पूर्णपञ्चेन्द्रियशरीरा यौवनेन च लावण्येन च उत्कृष्टा उत्कृष्टशरीराऽऽसीत्
॥ सू० १ ॥

मूलम्—मू० २

समोसरण । परिता णिग्गया जाव पडिग्गया । तेण कालेण तेण
समएण समणस्स ३ जेदुठे जाव अडमाणे विजयमित्तस्स गिहस्स असोगवणियाए
अदूरसामतेण वीइवमाणे पासइ एग इत्थिय मुक्क भुक्ख लुक्खे णिम्मस
किडिन्डियाभूय अडिठचम्मावणद्ध णील्साडगणियत्थ रुट्ठाइ रुट्ठणाइ विस्मराइं
कूयमाण पासइ, पासित्ता चिंता तहेव जाव एव वयासी—एस ण भते ! इत्थिया
पुव्वभवे का आसि ? वागरण ॥ सू० २ ॥

टीका—सू० २

'समोसरण' इत्यादि ।

'समोसरण' समवसरण—तस्य नगरस्य विजयवर्धमानोद्याने भगवत
आगमन सजातम् । 'परिता णिग्गया' परिपन्निर्गता=भगवदागमन श्रुत्वा नगर-
इमन्ती भार्या का नाम प्रियगु णा । (अजू दारिया जावसरीरा) इनके अजू नाम की
एक पुत्री थी । जो अहीन एव प्रतिपूर्ण पाचों इन्द्रियों से विजिष्टशोभास्पदशरीरवाली
थी । यौवन और लावण्य से जो उत्कृष्ट थी । इसीसे जिसका शरीर भी बहुत ही उत्कृष्ट
माहत्म्य देता था ॥ सू० १ ॥

'समोसरण' इत्यादि ।

उस नगर के विजयवर्धमान उद्यान में (समोसरण) श्री वीरप्रभु तीर्थंकर का
आगमन हुआ । (परिता णिग्गया) भगवान का आगमन सुन कर नागरिक जन प्रभु को
तेनी पत्नीनु नाम प्रियगु इतु (अजू दारिया जावसरीरा) तेने अणु नामन्नी अक्क
पुत्री इती ते पाय उद्विग्येथी विशेषशोभास्पदशरीरवाणी इती, यौवन अने
लावण्यथी ते उत्कृष्ट इती तेथी तेनु शरीर धल्लु अ साइ देणातु इतु ॥ सू० १ ॥

"समोसरण०" इत्यादि

नगन्ता विजयवर्धमान अजीथाभा (समोसरण) श्री वी० प्रभु तीर्थंकरनु
आगमन थयु (परिमा णिग्गया) भगवाननु अगमन साक्षणीने नागिड जन प्रभुना

નવમસ્યા યયનસ્ય અયમર્થ = પૂર્વોક્તપ્રકારો દેવદત્તાચરિત્રરૂપો ભાવ પ્રગ્ભવ સ મયા શ્રુતઃ, કિન્તુ દશમસ્ય સ્વશ્રુતે મદન્ત' અ-યયનસ્યદુ સ્વચિત્ત્રાકાના કોડર્યઃ = કોટકોડર્યઃ 'પણ્ણતે' પ્રગ્ભવ ? । 'તથ ણ' તત્ત સ્વલુ સ મુધર્માડનગારઃ જન્મૂમનગારમ્ 'એવ વયાસી' એમવાદીત્- 'એવ સ્વલુ જન્મૂ' એવ સ્વલુ હે જન્મૂ ! 'તેણ કાલેણ તેણ સમણ' તસ્મિન્ કાલે તસ્મિન્ સમયે 'વદ્ધમાણપુરે ણામ ણયરેહોત્થા' વર્ધમાનપુરનામનગરમાસીત્, તત્ર 'વિજયવદ્ધમાણે ઉજ્જાણે' વિજયવર્ધમાનનામરુમ્પ્રાનમ્ આસીત્ । તસ્મિન્ ઉગ્રાને 'મણિભદ્રે જન્મ્મે' મણિભદ્રો યક્ષ આસીત્ । તત્ર નગરે 'વિજયમિત્તે રાયા' વિજયમિત્રો નામ રાજા આસીત્ । 'તત્થ ણ' તસ્મિન્ સ્વલુ નગરે 'વણદેવે ણામ સત્થવાહે-હોત્થા' ધનદેવો નામ સાર્થવાહ આસીત્ । સ કીટ્થશ ? 'અહ્ઠે' આઠઘો યાવદ્-પરિભૂતઃ । 'તસ્સ ણ' તસ્ય સ્વલુ ધનદેવસાર્થવાહસ્ય 'પિયગૂ ણામ મારિયા' પ્રિયગુર્નામ

દશમે અધ્યયન કા કયા ભાવ પ્રગ્ભવિત કિયા હૈ ? શ્રી મુધર્માસ્વામી કહતે હૈ (એવ સ્વલુ જન્મૂ) હે જન્મૂ ! (તેણ કાલેણ તેણ સમણ) ઉત કાલ મેં ઓર ઉત સમય મેં (વદ્ધમાણપુરે ણામ ણયરે હોત્થા) વર્ધમાનપુર નામકા એક નગર યા । (વિજયવદ્ધમાણે ઉજ્જાણે) ઉતમે વિજયવર્ધમાન નામકા ઉગ્રાન થા । (મણિભદ્રે જન્મ્મે) ઉતમે મણિભદ્ર યક્ષ રહતા યા । (વિજયમિત્તે રાયા) વિજયમિત્ર રાજા હિસ નગર કે શાસક થે । (તત્થ ણ વણદેવે ણામ સત્થવાહે હોત્થા) યહા પર એક સાર્થવાહ મી રહતા યા, હિસકા નામ ધનદેવ યા । (અહ્ઠે) યહ મિશેષ ધનાદ્ય યા । (તસ્સ ણ પિયગૂ ણામ મારિયા)

દશમા અધ્યયનના ભાવ શુ ઠહેલા છે ? શ્રી મુધર્માસ્વામી ઠહે છે, (એવ સ્વલુ જન્મૂ) હે જન્મૂ ! (તેણ કાલેણ તેણ સમણ) તે કાલ અને તે સમયને વિષે (વદ્ધમાણપુરે ણામ ણયરે હોત્થા) વર્ધમાનપુર નામનું એક નગર હતું (વિજયવદ્ધમાણે ઉજ્જાણે) તેમા વિજય-વર્ધમાન નામનો યાગીચો હતો, (મણિભદ્રે જન્મ્મે) તેમા મણિભદ્ર નામનો યક્ષ રહેતો હતો (વિજયમિત્તે રાયા) વિજયમિત્ર રાજા એ નગરનો રાજા હતો (તત્થ ણ વણદેવે ણામ સત્થવાહે હોત્થા) ત્યા આગળ એક સાર્થવાહ પણ રહેતો હતો, જેનું નામ ધનદેવ હતું (અહ્ઠે) તે વિશેષ પ્રકારે ધનાદ્ય-શ્રીમત હતો (તસ્સ ણ પિયગૂ ણામ મારિયા)

भार्या, 'अञ्ज दारिया' अञ्जदारीका=अञ्जनाम्नी पुत्री आसीत् । सा कीदृशीत्याह—
'जावसरीरा' यावत्शरीरा-अत्र यावच्छब्देन— 'अहीनपटिपुण्णपचिदियसरीरा
जोवणेण य लावणेण य उक्किट्ठा उक्किट्टसरीरा' इति बोध्यम् । अहीनपरि-
पूर्णपञ्चेन्द्रियशरीरा यौवनेन, च लावणेन च उत्कृष्टा उत्कृष्टशरीराऽऽसीत्
॥ सू० १ ॥

मूलम्—सू० २

समोसरण । परिसा णिग्गया जाव पडिगया । तेण कालेण तेण
समएण समणस्स ३ जेदुठे जाव अडमाणे विजयमित्तस्स गिहस्स असोगवणियाए
अदूरसामतेण वीइवयमाणे पासइ एग इत्थिय सुक्क भुक्ख लुक्खे णिम्मस
किडिकिडियाभूय अट्ठिचम्मावणद्ध णीलसाडगणियत्थ रुट्ठाइ फलुणाइ विस्सराइं
कूयमाण पासइ, पासित्ता चित्ता तहेव जाव एव वयासी—एस ण भते । इत्थिया
पुक्कभवे का आसि ? चागरण ॥ सू० २ ॥

टीका—सू० २

'समोसरण' इत्यादि ।

'समोसरण' समवसरण-तस्य नगरस्य विजयवर्धमानोद्याने भगवत्
आगमन सजातम् । 'परिसा णिग्गया' परिपन्निर्गता=भगवदागमन श्रुत्वा नगर-

इमकी भार्या का नाम प्रियगु था । (अञ्ज दारिया जावसरीरा) इनके अञ्ज नाम की
एक पुत्री थी । जो अहीन एव प्रतिपूर्ण पाचों इन्द्रियों से विशिष्टशोभास्पदशरीरवाली
थी । यौवन और लावण्य से जो उत्कृष्ट थी । इसीसे जिनका शरीर भी बहुत ही उत्कृष्ट
माहम देता था ॥ सू० १ ॥

'ममोसरण' इत्यादि ।

उस नगर के विजयवर्धमान उद्यान में (समोसरण) श्री वीरप्रभु तीर्थंकर का
आगमन हुआ । (परिसा णिग्गया) भगवान का आगमन सुन कर नागरिक जन प्रभु को
तेनी पत्नीनु नाम प्रियगु હતુ (અજ્ઞ દારિયા જાવસરીરા) તેને અજ્ઞ નામની એક
પુત્રી હતી તે પાચ ઇન્દ્રિયોથી વિશેષશોભાસ્પદશરીરવાળી હતી, યૌવન અને
લાવણ્યથી તે ઉત્કૃષ્ટ હતી તેથી તેનું શરીર ઘણું જ સારૂ દેખાતુ હતુ ॥ સૂ. ૧ ॥

"સમોસરણ" ઇત્યાદિ

નગરના વિજયવર્ધમાન બગીચામાં (સમોસરણ) શ્રી વીર પ્રભુ તીર્થંકરનું
આગમન થયું (પરિસા ણિગ્ગયા) ભગવાનનું આગમન સાંભળીને નાગરિક જન પ્રભુના

जनसहतिर्भगवन्त उन्दितु निस्सृता, 'जाव पडिगया' यावत् प्रतिगता धर्म श्रुत्वा परिपत् प्रतिगता-प्रतिनिवृत्ता ।

तस्मिन् काले तस्मिन् समये 'सम्णस्स३' श्रमणस्य भगवतो महावीरस्य 'जेट्ठ' ज्येष्ठोऽन्तेवासी गौतमगोत्र इन्द्रभूतिनिमानगारः 'जाव' यावत्-भगवदाज्ञा गृहीत्वा वर्द्धमानपुरे नगरे उच्चनीचमध्यमकुलेषु सामुदानिकीं भिक्षाम् 'अडमाणे' अटन् 'विजयमित्तस्स ग्णो गिहस्स' विजयमित्तस्य राज्ञो गृहस्य 'असोगवणियाए' अशोकवनिनाया 'अदूरसामतेण' 'अदूरसामन्तेन=नातिदूरेण नात्यासन्न पार्श्वभागत इत्यर्थः', 'वीइवयमाणे' व्यतित्रजन् 'पासइ' पश्यति, किं पश्यति ? इत्याह- 'ए। इत्थिय' एका स्त्रियम्, कीदृशीम् ? इत्याह- 'सुक्क' इत्यादि । 'सुक्क'

वदन करने के लिये अपने घर से निकड का उस बगीचे में एकत्रित हुए । (जाव पडिगया) भगवान को वदन कर धर्मदेशना सुन कर बाद में सबके सब राजा सहित अपने स्थान पर गये । (तेण काळेण तेण समण समणस्स३ जेट्ठे जाव अडमाणे) उसी काल और उसी समय में श्रमण भगवान महावीर प्रभु के बड़े शिष्य गौतमगोत्री श्री इन्द्रभूति मुनि जो विशिष्ट तपस्वी थे वे ठठके पारणा के निमित्त भगवान से आज्ञा प्राप्त कर वर्द्धमाननगर में भिक्षा के लिए गये और उच्चनीच आदि कुलों में इतस्तत विचरण करते हुए (विजयमित्तस्स गिहस्स असोगवणियाए अदूरसामतेण वीइवयमाणे पासइ) विजयमित्त राजा के राजमहल की अशोकवाटिका के पास से होकर निकले इतने में उन्होंने वहा एक दृश्य देखा (एग इत्थिय सुक्क सुक्क

दर्शन અને વદન કરવા માટે પોતાના ઘેરથી નીકળીને તે બગીચામાં આવ્યા (જાવ પડિગયા) ભગવાનને વદન કરી ધર્મદેશના સાંભળી પછી રાજા સહિત સૌ પોતાના સ્થાન પર ગયા (તેણ કાલેણ તેણ સમણ સમણસ્સ૩ જેટ્ઠે જાવ અડમાણે) તે કાલ અને તે સમયને વિષે શ્રમણ ભગવાન મહાવીર પ્રભુના મોટા શિષ્ય ગૌતમ-ગોત્રના શ્રી ઇન્દ્રભૂતિ મુનિ જે વિશેષ તપસ્વી હતા, તે છકુંના પાગણાના નિમિત્તે ભગવાન પાસથી આજ્ઞા મેળવીને વર્દ્ધમાન નગરમાં ભિક્ષા માટે ગયા અને ઉચ્ચ-નીચ આદિ કુલોમાં ફરીને (વિજયમિત્તસ્સ ગિહસ્સ, અસાગવણિયાએ અદૂરસામતેણ વીઇવયમાણે પાસઇ) વિજયમિત્ત રાજાના રાજમહેલની અશોકવાટિકાની પાસે થઇને નીકળ્યા છે, એટલામાં તેમણે ત્યાં આગળ એક દૃશ્ય બોધુ (એગ ઇત્થિય સુક્ક સુક્ક

शुष्का शोणितापचयात्, 'शुक्ल' वुमुक्षिता क्षुण्णान्दुल्यात् भोजनीयद्रव्याभावाच्च,
'लुक्ल' रुक्षा=रुक्षशरीरा कान्तिरादित्यात्, 'णिम्मस' निर्मासा मासापचयात्,
'किटकिटियाभूय' किटकिटिकाभूता=किटकिटिका-उपवेशनादिक्रियाया निर्मास-
त्वेनास्त्रा शब्द, ता भूता=मासा, ता=संव्यायमानास्थिकाम् 'अट्टिचम्मावणद'
अस्थिचर्मावनद्धाम्=अस्थिचर्ममात्रावशेषामित्यर्थ, 'णीलसाडगणियत्थ' नीलगाटक-
निवसिता=अतिमलिनवस्त्रपरिधानामित्यर्थ 'कट्ठाड' कण्टानि=कण्टाऽऽवेदकानि
'कलुणाड' करुणानि=करुणरमन्ति 'विस्तराड' विस्वराणि=आर्तस्वरयुक्तानि
वचनानि 'कूयमाण' कूजन्ती=सगद्गद वदन्ती 'पासड' पश्यति, 'पासिता' दृष्टा

लुक्ल णिम्मस किडकिडियाभूय अट्टिचम्मावणद णीलसाडगणियत्थ कट्ठाड
कलुणाड विस्तराड कूयमाण पासड) वहा एक स्त्री ऐसी देखी जो शोणित के
अपचय से निलकुट शुष्क हो रही थी, वेदना की बहुलता से जो कुठ भी नहीं खापाती
थी, इस लिये वुमुक्षित रहती थी। शरीर भी जिस का सर्वत्र रुक्ष हो रहा था, इसीसे
जिसके शरीर में काति का तो नाम ही नहीं मिल रहा था। मास के अपचय से जिसका
शरीर निमास हो रहा था, इसीसे जब यह उठती बैठती थी, तब इसकी सधियों की
अस्थियों में 'किटकिट' इस प्रकार का अन्यक्त शब्द होता था। शरीर में इसके नसा-
जाल और चमड़े के सित्राय और कुठ नहीं दिखाई देता था। उसने सिर्फ नीली
साड़ी ही पहिर रखी थी। इसके हार्दिक दुःख को व्यक्त करने वाले वे शब्द ये जो
प्रतिसमय करुणारस से भीने हुए इसके गद्गद कंठ से निकलते रहते थे। ये विन्वर

लुक्ल णिम्मस किडकिडियाभूय अट्टिचम्मावणद णीलसाडगणियत्थ कट्ठाड
कलुणाड विस्तराड कूयमाण पासड) त्या એડ બી એવી દેખી કે જે લોહી વ્યથ વચાથી
તદન શુષ્ક થઈ ગઈ હતી વણીજ વેદના થવાના કારણે કાંઈ પણ ખોરાક ખાઈ શકતી
નહિ તેથી તે ભૂખી રહેતી હતી, જેનું શરીર પણ તદન રૂક્ષ હતું તે કારણથી તેના
શરીરમા નામ માત્ર કાતિ ન હતી, માસના ન્યયથી શરીર પણ જેનું માનગઢિત થઈ રહેલું
હતું, તેથી બ્યારે તે ઉઠતી બેસતી હતી ત્યારે તેના સાધાઓમા, 'કિટ-કિટ' અથ
પ્રકારના અન્યક્ત અવાજ થતા હતા, જેના શરીરમા નયોની બાજ અને આમડા વિના
ખીણુ કાંઈ પણ દેખાતુ જ નહિ જેણે રૂક્ષ ૧ લીલા ગળી આડીજ પહેતી ગળી હતી
તેના હાર્દિક દુઃખને બજાવનારા તે શબ્દો હતા, જે પ્રતિ સમય ઠણા સ્વથી ભીંન્નએલા
અને તેના ગદ-ગદ્ગદથી નિકળતા હતા તે વિન્વર હતા-આર્તસ્વર હતા (પાસિતા ચિત્તા

जनसहतिर्भगवन्त उन्दितु निस्सृता, 'जाव पडिगया' यावत् प्रतिगता धर्मं श्रुत्वा परिपत् प्रतिगता-प्रतिनिवृत्ता ।

તસ્મિન્ કાલે તસ્મિન્ સમયે 'સમ્પણસ્સ' શ્રમણસ્ય ભગવતો મહાવીરસ્ય 'જેટ્ઠે' જ્યેષ્ઠોઽન્તેવાસી ગૌતમગોત્ર ઇન્દ્રભૂતિર્નિમાનગારઃ 'જાવ' યાવત્-ભગવદાજ્ઞા શ્રીત્વા વર્દ્ધમાનપુરે નગરે ઉચ્ચનીચમધ્યમકુલેષુ સામુદાનિકીં મિક્ષામ્ 'અડમાણે' અટન્ 'વિજયમિત્તસ્સ રણો ગિહસ્સ' વિજયમિત્તસ્ય રાજ્ઞો ગૃહસ્ય 'અસોગવણિયા' અશોકવનિકાયા 'અદૂરસામતેણ' 'અદૂરસામન્તેન=નાતિદૂરેણ નાત્યાસન્નં પાર્શ્વભાગત્ इत्यर्थः, 'વીહવયમાણે' વ્યતિત્તજન્ 'પાસ' પશ્યતિ, કિં પશ્યતિ ? इत्याह-'एग इत्थिय' एका स्त्रियम्, कीदृशीम् ? इत्याह-'सुक्क' इत्यादि । 'सुक्क'

વદન કરને કે લિયે અપનેર ઘર સે નિકલ્લ કા' ઉસ વગીચે મેં એકત્રિત્ત હુ' (જાવ પડિગયા) ભગવાન કો વદન કર ધર્મદેશના સુન કા' બાદ મેં સત્તકે સવ રાજા સહિત અપનેર સ્થાન પર ગયે । (તેણ કાલેણ તેણ સમણ સમણસ્સ' જેટ્ઠ જાવ અડમાણે) ઉસી કાલ ઓર ઉસી સમય મેં શ્રમણ ભગવાન મહાવીર પ્રમુ કે વડે શિષ્ય ગૌતમગોત્રી શ્રી ઇન્દ્રભૂતિ મુનિ જો વિશિષ્ટ તપસ્વી થે વે ઊઠકે પારણા કે નિમિત્ત ભગવાન સે આજ્ઞા પ્રાપ્ત કર વર્દ્ધમાનનગર મેં મિક્ષા કે લિ' ગયે ઓર ઉચ્ચનીચ આદિ કુલોં મેં હિતસ્સત્તઃ વિચરણ કાર્તે હુ' (વિજયમિત્તસ્સ ગિહસ્સ અસોગવણિયા' અદૂરસામતેણ વીહવયમાણે પાસ') વિજયમિત્ત રાજા કે રાજમહલ્લ કી અશોકવાટિકા કે પાસ સે ઠોકર નિકલે હિતને મેં ઝન્હોંને વહા એક' દૃશ્ય દેખા (એગ્ગ ઇત્થિય સુક્ક શુક્લ

દર્શન અને વદન કરવા માટે પોતાના ઘેરથી નીકળીને તે બગીચામાં આવ્યા (જાવ પડિગયા) ભગવાનને વદન કરી ધર્મદેશના સાબળી પછી રાજા સહિત સૌ પોતાના સ્થાન પર ગયા (તેણ કાલેણ તેણ સમણ સમણસ્સ' જેટ્ઠે જાવ અડમાણે) તે કાલ અને તે સમયને વિષે શ્રમણ ભગવાન મહાવીર પ્રભુના મોટા શિષ્ય ગૌતમ-ગોત્રના શ્રી ઇન્દ્રભૂતિ મુનિ જે વિશેષ તપસ્વી હતા, તે છઠ્ઠા પાગલાના નિમિત્તે ભગવાન પાસેથી આજ્ઞા મેળવીને વર્દ્ધમાન નગરમાં મિક્ષા માટે ગયા અને ઉચ્ચ-નીચ આદિ કુલોમાં ફરીને (વિજયમિત્તસ્સ ગિહસ્સ અસોગવણિયા' અદૂરસામતેણ વીહવયમાણે પાસ') વિજયમિત્ત રાજાના રાજમહેલની અશોકવાટિકાની પાસે થઈને નીકળ્યા છે, એટલામાં તેમણે ત્યાં આગળ એક દૃશ્ય જોયું (એગ્ગ ઇત્થિય સુક્ક શુક્લ

टीका—सू० ३

भगवान् कथयति—‘एव खलु’ इत्यादि । एव खलु हे गौतम ! तस्मिन् काले तस्मिन् समये इहैव जम्बूद्वीपे द्वीपे भारते वर्षे इदपुरे णाम णयरे इन्द्रपुर नाम नगरम् आसीत् । ‘तत्त ण’ तत्त खलु ‘इददत्ते राया’ इन्द्रदत्तो राजाऽऽसीत् । ‘पुढ्वीसिरी णाम गणिया’ पृथिवीश्रीनाम गणिका ‘हात्था’ आसीत् । ‘वण्णओ’ वर्णक=वर्णनमन्यत्र द्रष्टव्य । ‘तए ण’ तत्त खलु सा ‘पुढ्वीसिरी गणिया’ पृथिवी-श्रीगणिका ‘इदपुरे णयरे’ इन्द्रपुरे नगरे ‘वहवे’ गहन ‘राईसरजावप्पमियओ’ राजेश्वर-यावत्प्रभृतीन्—राजेश्वरतलवरमाहम्बिककौटुम्बिकेभ्यश्रेष्ठिसेनापतिप्रभृतीन् ‘वहुहि’ बहुभिः ‘चुण्णप्पओगेहि य’ चूर्णप्रयोगै ‘जाव’ यावत्—यावन्तवदेन—मन्त्रप्रयोगै =

‘एव खलु’ इत्यादि ।

(एव खलु गौयमा) हे गौतम ! (तेण कालेण तेण समएण) अवमर्पिणी के चौथे काल में (इहैव जमुद्वीपे दीपे) उसी जम्बूद्वीप नामक द्वीप के (भारद्वासे) अन्तर्क्षेत्र में (इदपुरे णाम णयरे) इन्द्रपुर नामका नगर था । (तत्त ण इददत्ते राया, पुढ्वीसिरी णाम गणिया होत्था, वण्णओ) इन्द्रजन राजा यहा का शासक था । पृथ्वीश्री नाम का एक गणिका यहा रहती थी । इसका वर्णन दूसरी जगह से जान लेना । (तए ण सा पुढ्वीसिरी गणिया इदपुरे णयरे) पृथ्वीश्री गणिका उस इन्द्रपुर नगर में (वहवे राईसर जावप्पमियओ) अनेक राजेश्वर, तलवर, मटाम्बिक, कौटुम्बिक, इम्प, श्रेष्ठी और सेनापति आदि को (वहुहि चुण्णप्पओगेहि य जाव अभियोगित्ता)

‘ एव खलु ’ इत्यादि

(एव खलु गौयमा) हे गौतम ! (तेण कालेण तेण समएण) अवमर्पिणीना चौथा कालमा (इहैव जमुद्वीपे दीपे) आ जम्बूद्वीपना (भारद्वासे) अन्तर्क्षेत्रमा (इदपुरे णाम णयरे) इन्द्रपुर नामनु नगरं હતુ (तत्त ण इददत्ते राया, पुढ्वीसिरी णाम गणिया होत्था, वण्णओ) त्याना राजानु नाम ईद्रदत्त હતુ, પૃથ્વીશ્રી નામની એક ગણિકા ત્યાં રહેતી હતી તેનુ વર્ણન બીજા સ્થળથી બાણી લેવુ (તए ण सा पुढ्वीसिरी गणिया इदपुरे णयरे) पृथ्वीશ્રી ગણિકા તે ઇન્દ્રપુર નગરમા (વહવે રાઈસર જાવપ્પમિયઓ) અનેક રાજેશ્વર, તલવર માહમ્બિક, કૌટુમ્બિક, ઇમ્પ શ્રેષ્ઠિ અને સેનાપતિ આદિને (વહુહિ ચુણ્ણપ્પઓગેહિ ય જાવ અભિયોગિત્તા) અનેક પ્રકારના ચૂર્ણોના પ્રયોગોથી, મત્રોના પ્રયોગોથી,

‘चिन्ता’ चिन्ता तद्दर्शनेन गौतमस्य मनसि विचारः समुत्पन्नः ‘तद्देव’ तथैव= पूर्ववदेव ‘जाव’ यावत्-भगवतः समीपे गत्वा ‘एव वयासी’ एवमवादीत्-‘एस ण भते’ एषा खलु हे भदन्त ! ‘इत्थिया’ स्त्री ‘पुण्यभवे’ पूर्वभवे ‘का आसी’ काऽऽसीत् ‘वागण’ व्याकरण तस्याः पूर्वभववर्णन वक्ष्यमाणप्रकारेण भगवता कृतमिति भावः ॥ सू० २॥

मूलम्—सू० ३

एव खलु गोपमा ! तेण काळेण तेण समएण इहेव जमुदीवे दीवे भारहे वासे इदपुरे णाम णयरे । तत्थण इददत्ते राया, पुढवीसिरी णाम गणिया होत्था, वण्णओ । तए ण सा पुढवीसिरी गणिया इदपुरे णयरे बहवे राईसर-जावप्पभियओ बहुहिं चुण्णप्पओगेहि य जाव अभिओगित्ता उरालाइ माणुस्सगाइ भोगभोगाइ भुजमाणी विहरइ । तए ण सा पुढवीसिरी गणिया एयकम्मा४ सुनहु पाव समज्जिणित्ता पणत्तीस वाससयाइ परमाउय पालित्ता कालमासे काल किच्चा छट्ठीए पुढवीए उक्कोसेण ‘वावोससागरोवमटिठइएसु णेरइएसु णेरइयत्ताए उववण्णा । सा ण तओ उव्वट्ठित्ता इहेव वद्धमाणणयरे धणदेवस्स सत्थवाहस्स पियगुभारियाए कुच्चिसि दारियत्ताए उववण्णा । तए ण सा पियगू भारिया णवण्ह मासाण बहुपडिपुण्णाण दारिय पयाया । णाम अज्जू । सेस जहा देवदत्ताए ॥ सू० ३ ॥

ये-आर्त्तस्वर से युक्त थे । (पासित्ता चिन्ता तद्देव जाव एव वयासी-एस ण भते । इत्थिया पुण्यभवे का आसि ? वागण) दयनीय दशा में पड़ी हुई इस स्त्री को देख कर गौतम के मन में पूर्व अध्ययनों में कथित पद्धति के अनुसार विचार उत्पन्न हुआ । वे वहा से भगवान के समीप पहुँचे और बोले-हे भदन्त ! यह स्त्री पूर्वभवं म कौन थी । गौतम की बात सुन कर प्रभुने उस स्त्री के पूर्वभवं इस प्रकार से कहे ॥ सू० २॥

तद्देव जाव एव वयासी-एस ण भते । इत्थिया पुण्यभवे का आसि ॥ वागण) दयनीय दशा में पड़ेती ते स्त्रीने बोधने गौतमना मनमा पूर्वाया अध्ययनोमा छडेती पद्धति प्रभाण्णे विद्या उत्पन्न थयो, पत्नी ते गौतम त्यागी नीकगिने लगवाननी पासो आठ्या अने आठ्या छे लहन्त । ते स्त्री पूर्वभवमा केणु छटी । गौतमनी आ वात साधगिने, प्रभुणे ते स्त्रीना पूर्वाया लव विवे आ प्रभाण्णे कहु ॥ सू० २ ॥

सुवह पाप 'समज्जिणित्ता' समज्ज्यं=समुपाज्यं 'पणत्तास वासमयाड' पञ्चत्रिंशद् वर्ष-
शतानि 'परमाउय' परमायुष्कम्=उत्कृष्टमायु 'पालित्ता' पालयित्वा कालमासे काल
कृत्वा 'उड्डीए पुद्वीए' पट्टया पृथिव्याम् 'उक्कोसेण वाणीससागगेउमट्ठिण्णमु गेउण्णमु'
उत्कर्षेण द्वाविंशतिसागरोपमस्थितिकेषु नैरयिकेषु 'गेउयत्ताए' नैरयिकृतया
'उववण्णा' उत्पन्ना । 'सा ण' सा खलु 'तओ' तत =तस्याः पृथिव्या 'उव्वट्ठित्ता'
उद्वृत्य=निस्सृत्य 'इहेव वद्धमाणे णयेरे' अत्रैव वर्धमाने नगरे 'धनदेवस्स सत्थवाहस्स'
धनदेवस्य सार्थवाहस्य 'पियगुमारियाए' प्रियदुग्धभार्याया 'कुच्छिसि' कुक्षौ 'दारियत्ताए'
दारिकातया 'उववण्णा' उत्पन्ना । 'तए ण' तत खलु सा प्रियदुग्धभार्या 'णवण्ह
मासाण बहुपडिपुण्णाण' नवसु मासेषु बहुमतिपूर्णेषु 'दारिय' दारिका 'पयाया'
प्रजाता=प्रजनितवती । तस्या 'णाम' नाम 'अजू' अञ्जुः- इति । 'सेस'
शेष=शेषवर्णन 'जहा देवदत्ताए' यथा देवदत्तायाः वर्णनम् अस्यैव नवमा-ययने कृत
तद्वद्वो-यमित्यर्थ ॥ सू० ३ ॥

छठी पृथिवी के नरकों में नारकी की पथाय से उत्पन्न हुई । (सा ण तओ उव्वट्ठित्ता
इहेव वद्धमाणणयेरे धनदेवस्स सत्थवाहस्स पियगुमारियाए कुच्छिसि दारियत्ताए
उववण्णा) वहा से निकल कर वह इसी वर्द्धमान नगर में धनदेव सार्थवाह की प्रियगुमाया का
कुक्षि में अवतरित हुई । (तए ण सा प्रियगु भारिया णवण्ह मासाण बहुपडि-
पुण्णाण दारिय पयाया, णाम अजू, सेस जहा देवदत्ताए) जब नौ माह अच्छी
तरह से पूरे निकल चुके तब प्रियगुन एक पुत्री को जन्म लिया । उसका नाम 'अजू'
रक्खा गया । अजूका बाकी वर्णन देवदत्ता के वर्णनका तरह समझ लेना चाहिये ॥ सू० ३ ॥

सागन्ती उत्कृष्ट स्थितिवाणी छठी पृथिवीना नरकभा नाग्री एवनी पर्यायथी उत्पन्न
थी (सा ण तओ उव्वट्ठित्ता इहेव वद्धमाणणयेरे धनदेवस्स सत्थवाहस्स पियगु-
मारियाए कुच्छिसि दारियत्ताए उववण्णा) तथा नीक्षणीने ते आ वर्द्धमान नगरभा
धनदेव सार्थवाहनी प्रियगु पत्नीना उद्वृत्ता पुत्रीना उपे अवतरति थी (तए ण सा प्रियगु
भारिया णवण्ह मासाण बहुपडिपुण्णाण दारिय पयाया, णाम अजू, सेस जहा देवदत्ताए)
ज्यारे नव मास सागी गीत पूरा नीक्षणी गया त्वारे प्रियगुजे ओक पुत्रीना जन्म
आये, तेनु नाम अञ्जु राखवाभा आये, नाक्षीनु विशेष अञ्जुनु वर्णन देवदत्ताना
वर्णन प्रमाणे समझ लेवु ॥ सू० ३ ॥

कर्मणमयोगैः उन्मत्तकरणादिप्रयोगै हृदयोद्घापनप्रयोगैः=चित्तार्कषणप्रयोगैः
 कायोद्घापनप्रयोगै=कायार्कषणप्रयोगै=योगप्रयोगैः=पराभित्रनप्रयोगै वशीकरण-
 प्रयोगैश्चेति सग्रह, 'अभिभोगित्ता' अभियुज्य=वशीकृत्य 'उरालाड' उदारान्
 माणुस्सगाड' मानुष्यकान्=मनुष्यसम्बन्धिनः 'भोगभोगाड' भोगभोगान्=शब्दादि-
 विषयभोगान् 'भुजमाणी' भुजाना=कुर्वती 'विहरइ' विहरति । 'तए ण' ततः खलु
 सा 'पुढवीसिरी गणिया' पृथिवीश्रीर्गणिका 'एयकम्मा' एतत्कर्मा-चूर्णप्रयोगादिना
 राजेश्वरादिवशीकरणपूर्वकविषयभोगकाष्णिणी, एतत्प्रधाना-चूर्णप्रयोगादितत्परा,
 एतद्विद्या-चूर्णप्रयोगादिविद्यावती, एतत्समाचारा=एतदाचरणशीला, 'सुबहु पाव'

अनेक प्रकार के चूर्णों के प्रयोगों से, मंत्रों के प्रयोगों से, उन्मत्त बनाने वाले साधन आदि
 के प्रयोगों से, चित्त को आकर्षित करने वाले, काय को आकर्षित करने वाले, दूसरों का
 तिरस्कार करने वाले एवं वश में करने वाले ऐसे मन्त्रादिकों के प्रयोगों से अपने वश में
 करके (उरालाड माणुस्सगाड भोगभोगाड भुजमाणी विहरइ) उदार मनुष्यम
 सबारी कामभागों को भोगा करती जी । (तए ण सा पुढवीसिरी गणिया एयकम्मा
 सुबहु पाव समज्जिणित्ता पणत्तीस वाससयाड परमाउय पालित्ता कालमासे
 काल किच्चा छट्ठीए पुढवीए उक्कोसेण वावीससागरोवमड्डिएसु णेरइएसु
 णेरइयत्ताए उअण्णा) इस प्रकार वैपयिक सुख भोगतेर उसने, अनेक पापकर्मों का
 उपार्जन करने में ही पैंतीस सौ ३५०० वर्ष की अपनी समस्त आयु व्यतीत कर दी ।
 जब वह मरी तो उपार्जित पापकर्मों के उन्मत्त से वह २२ सागर की उत्कृष्ट स्थितिवाले

उन्मत्त बनानेवाला साधन अने तेवा प्रयोगोथी, चित्त आकर्षण करनारा प्रयोगोथी, कायाउ
 आकर्षण करनारा प्रयोगोथी, शरीरको तिरस्कार करनारा- अर्थात् वश करनारा प्रयोगोथी
 अथवा भौतिक प्रयोगोथी के चेताने वश करीने (उरालाड माणुस्सगाड भोगभोगाड भुजमाणी
 विहरइ) मनुष्यसब सगंधी उदार नमस्सोगेने भोगवती करती (तए ण सा पुढवीसिरी
 गणिया एयकम्मा सुबहु पाव समज्जिणित्ता पणत्तीस वाससयाड परमाउय पालित्ता
 कालमासे काल किच्चा छट्ठीए पुढवीए उक्कोसेण वावीससागरोवमड्डिएसु णेरइएसु
 णेरइयत्ताए उअण्णा) आ प्रमाण विषय सुख भोगवता भोगवता तेले, अनेक पाप-
 कर्मोनी कमाएरी करवाभाउ ३५०० पात्रीससे वर्षनी पोनानी तमाभ आयुध्य वीतावी
 दीधी अने न्यादे ते भरषु पागी पगी भेजवेता पापकर्मोना उदयथी ते २२ आनीस

दृष्टवान् 'तहा' तथाऽय विजयमित्रो राजाऽपि 'अञ्ज अञ्ज दारिका 'पासः' पश्यति किन्तु 'णवर' नवर=अय विशेषः-विजयमित्रो राजा 'अपणो अट्ठाए' आत्मनोऽर्थाय-स्वस्य प्रयोजनाय 'वेड' वृणुते । वैश्रवणदत्तस्तु स्वपुत्रस्य विवाहार्थमिति भावः । 'जहा तेतली' यथा तेतलि=तेतलिपुत्रप्रधानवत् 'जाव' यावत्-ज्ञाता-धर्मकथाङ्गसूत्रस्य चतुर्दशाभ्ययनवर्णिततेतलिपुत्रप्रधानवद् विजयमित्रो राजाऽपि 'अजए भारियाए सद्धि' अञ्ज्वा भार्यया सार्धम् 'उर्पि जाव' उपरि यावत्=उपरिमासादे उदारान् मानुष्यान् भोगभोगान् भुञ्जानः 'विहरइ' विहरति ।

'तए ण' ततः खलु 'तीसे अजए देवीए' तस्या अञ्ज्वा देव्याः 'अणया कयाइ' अन्यदा कदाचित् 'जोणीसूळे पाउम्भूए यावि होत्था' योनिशूल प्रादुर्भूत-चाप्यभवत् । 'तए ण' ततः खलु 'से विजए राया' स विजयमित्रो राजा 'कोटुयि-

इस अञ्ज दारिका को देखी । (णवर) परन्तु यहा इतनी विशेषता है कि वैश्रवणत्ता राजाने देवदत्ता का पाणिग्रहण सम्कार अपने पुत्र के साथ किया था, तब कि विजय राजाने अञ्ज का पाणिग्रहण स्वयं अपने ही साथ किया (जहा तेतली जाव अजए भारियाए सद्धि उर्पि जाव विहरइ) ज्ञाताधर्मकथाङ्ग सूत्र के १४ वें अध्यायन में वर्णित तेतलिपुत्र की तरह विजयमित्र राजाने भी अञ्ज भार्या के साथ अपने महलों में रह कर सर्वोत्कृष्ट मनुष्यमवसथवी कामभोगों को भोगा । (तए ण तीसे अजए देवीए अणया कयाइ जोणीसूळे पाउम्भूए यावि होत्था) किसी एक समय अञ्ज देवी को यानिशूल उत्पन्न हुआ । (तए ण से विजये राया कोटुयिपुरिसे सदावेइ) विजय राजाने यह बात जानकर परिचारकों को बुलाया । (सदावित्ता एव वयासी)

भागभा सोनाना गेडी-दडाथी रभती जेष्ठ (णवर) १०० अर्द्ध अट्ठाई विशेषता छे के, पत्रपत्रुदत्त राजाये देवदत्ताना विवाह-पाणीग्रहण सम्कार पोताना पुत्र साथे ठर्यो डतो, त्यारे विजयगण्ठये अञ्जुना लज भू पोताना साथेअ कया (जहा तेतली जाव अजए भारियाए सद्धि उर्पि जाव विहरइ) ज्ञाताधर्मकथाङ्ग सूत्रभा १४ ओदभा अध्ययनभा वर्णन करेला तेतलीपुत्रना प्रभाण्णे विजयमित्र गण्ठये पल्लु अञ्जु लार्यानी साथे पोताना भडेयेभा ग्हीने सर्वोत्कृष्ट मनुष्यमवसथवी कामभोगोने लोअ-या (तए ण तीसे अजए देवाए अणया कयाइ जोणीसूळे पाउम्भूए यावि होत्था) डोर्ध अज समय अञ्ज देवीने योनिशूल भोग उत्पन्न थये (तए ण से विजये राया कोटुयिपुरिसे सदावेइ) त्यारे विजय गण्ठये आ बात साबगी त्यारे पञ्चिअरगेने जेला या (सदावित्ता एव वयासी)

मृग्य—सु० ४

तए ण से विजए राया आसवाहणियाए जिजायमाणे जहा वेसम-
णदत्ते तहा अजु पासइ, णवर अप्पणो अट्ठाए चरेइ, जहा तेतली जाव अजूए
भारियाए सद्धि उप्पि जाव विहरइ । तए ण तीसे अजूए देवीए अण्णया कयाइ
जोणीमूले पाउब्भूए यावि होत्था । तए ण से विजये राया कोहुवियपुरिसे
सदावेइ, सदायित्ता एव ययामी-गच्छइ ण देवाणुप्पिया । वद्धमाणपुरे णयरे
सिंघाडग जाव एव वयह, एव खलु देवाणुप्पिया । विजयेस्स' रत्तो अजूए
देवीए जोणीमूले पाउब्भूए । जो ण इच्छइ विजो वाद जाव उग्योसति । तए ण
ते न्हवे वेज्जा वाद इम एयारुव उग्योसण सोच्चा णिमम्म जेणेव विजए
राया तेणेव उवागच्छति, उवागच्छित्ता चहहिं उप्पत्तियाहिं य बुद्धीहिं परिणामे-
माणा इच्छति अजूए देवीए जोणीमूल उवसामित्तए, णो सचाएति उवसामित्तए ।
तए ण ते न्हवे विज्जा यद जाहे णो सचाएति अजूए देवीए जोणीमूल
उवसामित्तए, ताहे सता तता जामेव दिस पाउब्भूया तामेव दिस पडिगया ।
तए ण सा अजूदेवी ताए वेयणाए अभिभूया समानी सुक्का भुक्खा णिम्मसा
कट्ठाइ कलुणाइ वीसराइ विलवइ । एव खलु गोयमा ! अजूदेवी पुरा जाव
विहरइ ॥ सु० ४ ॥

टीका सु० ४

'तए ण से विजए' इत्यादि

'तए ण' तत्त खलु 'से विजए राया' स विजयेो राजा 'आसवाहणियाए'
अश्ववाहनिकायै 'जिज्जायमाणे' निर्यान्=निर्गच्छन् 'जहा वेसमणदत्ते' यथा
वैश्रवणदत्त = वैश्रवणदत्तनामको राजा देवदत्ता प्रासादोपरि कनककन्दुकेन क्रीडन्ती

'तए ण से विजए' इत्यादि ।

जिस प्रकार अपने प्रासाद के ऊपर सुवर्ण की कटुक से खेलती हुई देवदत्ता को
अश्वक्रीडा के लिये जाते समय वैश्रवणदत्त राजाने देखी थी, ठीक इसी तरह अश्वक्रीडा
के लिये जाते समय विजयराजाने प्रासाद के ऊपर सुवर्णका गेंद से क्रीडा करती हुई

'तए ण से विजए' इत्यादि

वे प्रभावे देवदत्ता योताना भडेव उपर सोनाना जेडी-दडाथी भती हुती तेने
पश्रवणुदत्त रत्ताये अश्वक्रीडा करवा जता वणते जेध हुती गरावर तेन प्रभावे आ
अन्नी दाडिका (गणकी) ने पश्रु विजय राजाये अश्वक्रीडा करवा जता भडेवना उपरना

विजयमित्रनिदेशानुसारेण 'उग्वोमति' उद्घोषयन्ति=उपपन्ना कुर्वन्ति । 'तए ण' ततः खलु ते 'बहवे विज्जा वाद्' वहवो वैत्रा वाद् 'इम एयारूव' इमामेतद्रूपा=पूर्वोक्तप्रकाराम् 'उग्वोसण' उद्घोषणा 'साच्चा' श्रुत्वा 'णिसम्म' निशम्य हृद्यवधार्य 'जेणेव विजए राया' यत्रैव विजयमित्रो राजा 'तेणेव उवागच्छति' तत्रैवोपागच्छन्ति 'उवागच्छता' उपागत्य 'बह्वि' बहुभिः=बहुप्रकाराभिः, 'उप्पत्तिवाहि' औत्पत्तिकीभिः, 'वैनयिकीभिः', कार्मिकीभिः, पारिणामिकीभिश्च चतुर्विधाभि 'बुद्धीहि' बुद्धिभिः 'परिणामेमाणा' परिणम्यमानाः=परिणाम प्राप्ताः सन्तः इच्छन्ति 'अज्जए देवीए' अञ्जवा देव्या 'जोणीमूल' यानि-मूलम् 'उवसामित्तए' उपशमयितुम्, परन्तु 'णो सचाएति' नो शक्नुवन्ति 'उवसामित्तए' उपशमयितुं नाशक्नुवन्नित्यर्थः । 'तए ण' ततः खलु ते वहव 'विज्जा यद्' वैत्राश्चद् 'जाहे' यदा 'णो सचाएति' नो शक्नुवन्ति

ते वहवे विज्जा वाद् इम एयारूव उग्वोसण सोच्चा णिसम्म जेणेव विजए राया तेणेव उवागच्छति) इस कृत घोषणा को उन सबने सुना और अच्छी तरह उस पर विचार किया । पश्चात् वे सबके सब विजय राजा के पास आये । (उवागच्छिता) आकर (बह्वि उप्पत्तिवाहि बुद्धीहि परिणामेमाणा इच्छति अज्जए देवीए जोमूणील उवसामित्तए) उन्होंने औत्पातिकी, वैनयिकी, कार्मिकी तथा पारिणामिकी इस तरह चार प्रकार की बुद्धियों से परिणत होकर अज्ज देवी के प्रादुर्भूत योनिशूल को शमन करने के लिये उपाय किये परन्तु (णो सचाएति उवसामित्तए) वे अपने उपायों में सफलप्रयत्न नहीं हुए । (तए ण ते वहवे विज्जा यद् जाहे णो सचाएति अज्जए देवीए जोणीमूल उवसामित्तए ताहे सता तता जामेव दिस पाउब्भया

(तए ण ते वहव विज्जा वाद् इम एयारूव उग्वोसण सोच्चा णिसम्म जेणेव विजए राया तेणेव उवागच्छति) आ प्रमाणे ळडेगत यत् त्याहे ते ळडेगत भाषणीने भोओ ते विषे सारी रीने विचार ज्यो, पण ते काम ज्वाणी शक्ति धरावता तमाभ-विजय राजनी पावे आल्या (उवागच्छिता) आनीने (बह्वि उप्पत्तिवाहि बुद्धीहि परिणामेमाणा इच्छति अज्जए देवीए जोणीमूल उवसामित्तए) तेओओ औत्पातिकी, वैनयिकी कार्मिकी तथा पाणिआमिकी आ आर प्रकारनी बुद्धियेथी पडव-गनीने अज्जदेवीने थयेवा योनि-शूल शान्तु शमन करवा भाटे उपायो ज्यो परन्तु (णो सचाएति उवसामित्तए) ते पोताना ज्यो मा सङ्गता पाओ नहि (तए ण ते उज्ज विज्जा यद् जाहे णो सचाएति अज्जए देवीए जोणीमूल उवसामित्तए ताहे सता तता जामेव दिस पाउब्भया त मव

पुरिसे' कौटुम्बिकपुरुषान् 'समावड' शब्दयति, 'सदावित्ता' शब्दयित्वा 'एव वयासी' एवमवादीत्—'गच्छह ण' गच्छत खलु हे देवानुप्रिया । 'वर्द्धमानपुरे नगरे' वर्द्धमानपुरे नगरे 'सिंघाडग जाव' शृङ्गाटक यावत्—शृङ्गाटरुत्रिकचतुष्कचत्वरमहापथपथेषु—सर्वेषु राजमागण्वित्यर्थ, 'एव वयह' एव वदत—एव खलु हे देवानुप्रिया ! 'विजयस्स रत्नो' विजयमित्रस्य राज्ञ 'अज्ज देवीए' अज्ज्वा देव्याः 'जोणीसुळे पाउम्भूए' योनिशूल मादुर्भूतम् 'जो ण' यः खलु 'इच्छइ' इच्छति 'विज्जो वाढ' वैद्यो वा 'जाव' यावत्—अत्र यावच्छब्देन—'विज्जपुत्ता वा, जाणमो वा, जाणयपुत्तो वा, तेइच्छिओ वा, तेइच्छिय पुत्तो वा' इति सग्रहः । 'वैद्यपुत्तो वा, ज्ञायको वा, ज्ञायकपुत्तो वा, चैकित्सिको वा, चैकित्सिकपुत्तो वा, अज्जदेव्या योनिशूलमुपशमयितुं, तस्मै विजयमित्रो राजा विपुलमर्थसमदानं ददाति । ततस्ते कौटुम्बिकपुरुषा

बुला कर ऐसा कहा कि (गच्छह ण तुम देवानुप्रिया वर्द्धमानणयरे) हे देवानुप्रिय ! तुम यहां से शीघ्र जाओ, और वर्द्धमाननगर में (सिंघाडग जाव एव वयह) शृङ्गाटक आदि राजमागों के ऊपर खड़े होकर इस प्रस्तर की घोषणा करो कि (एव खलु देवानुप्रिया विजयस्स रण्णो अज्ज देवीए जोणीसुळे पाउम्भूए जो ण इच्छइ विज्जो वाढ जाव उग्घोसति) हे देवानुप्रिय नगर निवासियों ! सुनो—विजय राजा की रानी अज्ज देवी को योनिशूल उत्पन्न हुआ है । जो कोई वैद्य, वैद्य का पुत्र, ज्ञायक, ज्ञायक का पुत्र और चिकित्सक अथवा चिकित्सक का पुत्र अज्ज देवी के योनिशूल को शांत करेगा ता उसके लिये राजा विपुल धनराशि देंगे । इस प्रकार उन कौटुम्बिक पुरुषोंने विजयमित्र राजा के निर्देशानुसार जोंगों से घोषणा की । (तए ण

वयासी) आवासीने आ प्रभाष्टे कलु (गच्छह ण तुम देवानुप्रिया वर्द्धमानणयरे) हे हे देवानुप्रिय ! तमे अकिंशी नज्जदी वर्द्धमान नगरमा न्दओ अने, (सिंघाडग जाव एव वयह) शङ्गाटक आदि राजमागों ऊपर उल्ला रह्हीने, आ प्रकारनी न्दिरात करे हे (एव खलु देवानुप्रिया विजयस्स रण्णो अज्ज देवीए जोणीसूळे पाउम्भूए जो ण इच्छइ विज्जो वाढ जाव उग्घोसति) हे देवानुप्रिय ! नगरमा रहेनाशओ सालणो ! विजय राजाना राणी अ न्दूदेवीने योनिशूव रोग उत्पन्न थयो छे जे कोई वैद्य, वैद्यना पुत्र, ज्ञायक, ज्ञायकना पुत्र अने चिकित्सक अथवा चिकित्सकना पुत्र अ न्दूदेवीना योनिशूव रोगने शांत करे—मटाउशे तो, राजा तेना सारी रीते धन आधीने सत्काउ करे अर्थात् पुष्कल धन आपशे आ प्रभाष्टे राजाना कौटुम्बिकपुरुषोअे राजानी आत्ता प्रभाष्टे न्दिरात करी

एव खलु हे गौतम ! इय 'अजू देवा' अञ्जनाम्नी विजयमित्रस्य राज्ञो देवी 'पुरा जाव' पुरा यावत्-पुरापुराणाना यावत् पापाना कर्मणा पापक फलवृत्ति-विशेष प्रत्यनुभवन्ती=प्रतिक्षणमनुभव कुर्वती 'विहरड' विहरति ॥ सू० ४॥

मूलम्—सू० ५

अज्ज ण भते ! देवी इओ कालमासे काल निच्चा रुहिं गच्छिहिदं कहिं उववज्जिहिदं ? गोयमा ! अज्ज ण देवी णउइवासाड परमाउय पालित्ता काठमासे काल निच्चा इमीसे रयणप्पभाए पुढवीए उक्कोस सागरोवमद्विइणसु णेरइएसु णेरइयत्ताए उववज्जिहिदं । एव ससारो जहा पढमे तहा णेयव्व जाव वणस्सइएसु । सा ण तओ अणतर उव्वट्ठित्ता सव्वओभहे णयरे मयूरत्ताए पच्चायाहिदं । से ण तत्थ साउणिएहिं वहिए समाणे तत्थेव सव्वओभहे णयरे सेट्ठिकुलसि पुत्तत्ताए पच्चायाहिदं । से ण तत्थ उम्मुक्खवालभावे तहारुवाण थेराण अतिए केवल वोहिं बुज्झिहिदं । पव्वज्जा० सोहम्मे० । से ण ताओ देवलोगाओ आउक्खएण भवक्खएण ठिइक्खएण रुहिं गच्छिहिदं कहिं उववज्जिहिदं ? गोयमा ! महाविदेहे वासे जहा पढमे जाव सिज्झिहिदं बुज्झिहिदं मुत्तिहिदं परिनिव्वाहिदं सव्वदुक्खाणमत काहिदं । एव खलु जव्व ! समणेण जाव सपत्तेण दुहविवागाण दसमस्स अज्झयणस्स अयमदूठे पणत्ते ! सेव भते ! ॥ सू० ५॥

॥ दुहविवागे दससु अज्झयणेसु पढमो सुयक्खथो सम्मत्तो ॥

टीका—सू० ५

श्री गौतमस्वामी पृच्छति—'अज्ज ण भते' इत्यादि ।

'अज्ज ण भते देवी' अञ्ज खलु हे भदन्त ! देवी 'इओ' इतः

(एव खलु गोयमा ! अज्ज देवी पुरा जाव विहरइ) इस प्रकार हे गौतम ! यह अज्ज देवी पूर्वोपार्जित, दुश्चाण एव दुष्प्रत्याक्रान्त अशुभमत पापकर्मों के फल का भोग रही है ॥ सू० ४ ॥

'अज्ज ण भते' इत्यादि ।

किं गौतमने प्रश्न से पूछा कि—(भते) हे भदन्त ! अज्ज ण देवी) यह अज्ज

दुःखसमय समय तेने वीत वना लागी (एव खलु गोयमा !) (अज्ज देवी पुरा जाव विहरइ) या प्रभावे हे गौतम ! ते अज्ज देवी पूर्वोपार्जित, दुश्चर्या अने दुष्प्रतिक्रान्त अशु

समत पापकर्मों के फल का भोग रही है ॥ सू० ४ ॥

'अज्ज ण भते' इत्यादि
पछी गौतमे क्षीणी प्रश्नने पूछथु दे—(भते) हे भदन्त ! (अज्ज ण देवी) ते

‘अज्ज देवीए’ अज्ज्वा देव्या ‘जोणासुल’ योनिशूलम् ‘उत्तामितए’ उपस्रमयितुम्,
 ‘ताहे’ तदा ‘सता’ श्रान्ताः—श्रमातुराः, ‘तता’ तान्ताः खिन्नाः ‘परितता’ सर्वथा
 खिन्ना योनिशूल निवारयितुमसमर्था सन्त, ‘जामेउ त्सि पाउन्भूया’ यस्या एव
 दिश प्रादुर्भूताः, ‘तामेव दिस पडिगया’ तामेव दिश प्रतिगता—परावृत्त्य स्वस्वगृहं गता
 इत्यर्थः । ‘तए ण’ ततः खलु सा अज्जुदेवी ‘ताए वेयणाए’ तथा वेदनया ‘अभिभूया
 समाणी’ अभिभूता=पीडिता सती ‘सुक्का’ शुष्का शोणितापचयात् ‘भुक्का’
 घुसुसिता—अन्नादेरुचिसद्भावात् ‘णिम्मसा’ निर्मासा—मासापचयात्, एतादृशी सती
 ‘कट्ठाइ’ कष्टान्=कष्टयुक्तान्=‘कलुणाइ’ करुणान्=करुणारसजनकान् ‘वीसराइ’
 विस्वरान्=विकृतस्वरान् ‘विलवइ’ विलपति ।

तामेव दिस पडिगया) जन इनको यह निश्चय हो चुका कि अज्जदेवी का यह
 योनिशूल हमारे द्वारा शान्त नहीं हो सकता है तब ये सब के सब श्रान्त और तान्त
 होते हुए जो जहा से आये थे वहा गये । (तए ण सा अज्जुदेवी ताए वेयणाए
 अभिभूया समाणी सुक्का भुक्का णिम्मसा कट्ठाइ कलुणाइ वीसराइ विलवइ)
 वेशों के द्वारा परित्यक्त हुई वह अज्जदेवी उस वेदना से अत्यन्त अब पीडित होने लगी ।
 मोरे कष्ट के यह बिल्कुल सुरू गई । शरीर में इसके मास तक नहीं रहा, खाने पीने
 की रचि भी चली गई । बस रात दिन यह कष्टयुक्त, करुणारसजनक और विकृत
 स्वरयुक्त ऐसे दीनवचनों को बोलते-र अपना दुःखमय समय व्यतीत करने लगी ।

दिस पडिगया) न्याये ते सो वेद्योने निश्चय थये के अज्जुदेवीने ओ योनिशूल शोण
 अभाराथी शात थछ शकते नथी त्याहे ते तमाभ थाडी गया अने ने ने स्थणेथी
 आव्या डता ते ते स्थणे पाछा आटा गया (तए ण सा अज्ज देवी ताए वेयणए
 अभिभूया समाणी सुक्का भुक्का णिम्मसा कट्ठाइ कलुणाइ वीसराइ विलवइ) वेद्योने
 न्याये अज्जुदेवीने शोणी तरीके छोडी दीधा पछी ते अज्जुदेवी शोणी पीडाथी दुःख
 पाभवा लाग्या अने शोणना कण्ठे पीडा थवाथी सुगर्भ गया अने तेना शरीरमा भास
 पछ रह्यु नहि अने भावा-पीवाणी इथी नाथ पागी रात्रि अने दिवस पीडा पाभीने
 कष्टारसजनक अने विकृतस्वरयुक्त ओवा दीन-वचने बोलता-बोलता पोताने

अनेकशतसहस्रकृत्व = अनेकलक्षवारम् उत्पत्स्यते । वोरदुष्कृताचरणेन जीवो वनस्पतिष्वपि निकृष्टवनस्पतिष्वेव समुत्पद्यते इति भावः ।

‘सा ण’ सा खलु ‘तओ अणतर’ ततोऽनन्तर = तत्पश्चात् वनस्पतिभवात् ‘उच्चट्ठिता’ उद्भूत्य = निस्सृत्य ‘सव्वओभदे णयरे’ सर्वतोभद्रे नगरे ‘मयूरत्ताए’ मयूरतया ‘पच्चायाहिइ’ प्रत्यायास्यति = उत्पत्स्यते - इदमत्र बोध्यम् - अञ्जुदारिकाजीवो वायुतेजोऽपृथिवीकायेषु परिभ्रमणं कृत्वा वनस्पतिमवानन्तरं मयूरमिव प्राप्स्यतीति । ‘से ण तत्थ’ स खलु तत्र = मयूरभवे, ‘साउणिएहि’ शाकुनिकैः = पक्षिपातक-पुरुषैः ‘वहिए समाणे’ वधित = वध प्राप्तं सन् ‘तत्थेव सव्वओभदे णयरे’ तत्रैव = तस्मिन्नेव सर्वतोभद्रे नगरे ‘सेट्ठकुलमि’ श्रेष्ठिकुले ‘पुत्तत्ताए’ पुत्रतया ‘पच्चायाहिइ’ प्रत्यायास्यति । ‘से ण तत्थ’ स खलु तत्र ‘उम्मुक्कवालभावे’ उन्मुक्तवालभावः =

दुग्धवाले वृक्ष-जैसे अर्क, स्तुही आदिकों में लाखों बार उत्पन्न होगी । क्यों कि वोर दुष्कृत्य के आचरणों से जीव वनस्पतियों में भी जो निकृष्ट वनस्पतियाँ होती हैं उनमें ही उत्पन्न होता है । फिर (सा ण तओ अणतर उच्चट्ठिता सव्वओभदे णयरे मयूरत्ताए पच्चायाहिइ) यह वहाँ से निकलकर सर्वतोभद्र नामके नगर में मयूर के भव को लेकर जन्म धारण करेगी । (से ण तत्थ साउणिएहि वहिए समाणे तत्थेव सव्वओभदे णयरे सेट्ठिकुलसि पुत्तत्ताए पच्चायाहिइ) यह उस मयूर के भव में वविकों द्वारा मारी जाकर फिरसे उसी नगर में किसी सेठ के यहाँ पुत्ररूप से उत्पन्न होगी । (से ण तत्थ उम्मुक्कवालभावे तहारूवाण थेराण अतिए केवल वोहिं वुज्झिहिइ, पव्वज्जा० सोहम्म०) जब अञ्जु का जीव श्रेष्ठी के यहाँ पुत्र की पर्याय से उत्पन्न होकर

आदि वृक्षाभा, कटुक दुग्धवाणा वृक्षा-जैवा डे आउडा, थेरा, आदिभा लाओवा० उत्पन्न थये, आरु के घोर दुष्ट्याना आग्रहणी एवं वनस्पतिओभा पणु ने डलकी नतानी वनस्पति डाय छे तेभाअ उत्पन्न थाय छे, पणी (सा ण तओ अणतर उच्चट्ठिता सव्वओभदे णयरे मयूरत्ताए पच्चायाहिइ) ते त्याथी नीडणीने अर्पतोलाद्र नामना नगम्भा भोग्ना लव-जन्म पाभशे (से ण तत्थ साउणिएहि वहिए समाणे तत्थेव सव्वओभदे णयरे सेट्ठिकुलसि पुत्तत्ताए पच्चायाहिइ) ते भोग्ना लवभा पागधि द्वारा आर्थी जशे पणी इणीथी ते नगम्भा डेउ ओउ शेठना वेउ पुत्ररूपथी उत्पन्न थये (से ण तत्थ उम्मुक्कवालभावे तहारूवाण थेराण अतिए केवल वोहिं वुज्झिहिइ पव्वज्जा० सोहम्म०) न्याये अञ्जुना एवं शेठना वेउ पुत्रना पर्यायथी उत्पन्न थाने कभश

अस्माद् भवात् कालमासे काल कृत्वा 'कहिं गच्छिहि' कुत्र गमिष्यति 'कहिं-
उववज्जिहि' कुत्रोत्पत्स्यते ? भगवानाह—'गोयमा' हे गौतम ! 'णउइवासाइ'
नवतिवर्षाणि 'परमाउय' परमायुष्कम्=उत्कृष्टमायुः 'पालित्ता' पालयित्वा
कालमासे काल कृत्वा 'इमीसे रयणप्पभाण पुढीए' अस्या रत्नप्रभाया पृथिव्याम्
'उक्कोसेण सागरावमट्ठिइएस्सु णेरइएस्सु' उत्कर्षेण सागरोपमस्थितिकेषु नैरयिकेषु
'णेरइयत्ताए' नैरयिकतया 'उववज्जिहि' उत्पत्स्यते । एव 'ससारो' ससार =
भवाद्भवान्तरे परिभ्रमण 'जहा पढमे' यथा प्रथमे=प्रथमाध्ययने मृगापुत्रवर्णनम्
'तहा णेयव्व' तथा नेतव्य 'जाव वणस्सइएस्सु' यावद्वनस्पतिकेषु=वनस्पतिकार्येषु
तत्रापि कटुकवृक्षेषु निम्बादिषु ऋदुगुग्मकेषु — अर्कस्तुहीमश्रुतिषु वनस्पतिषु

देवी (इओ) इस पयाय से (कालमासे काल किच्चा) मृत्यु के अवसर में मर कर
(कहिं गच्छिहि) कहा जायगी (कहिं उववज्जिहि) कहाँ उत्पन्न होगी ? (गोयमा) ')
हे गौतम ! (अज्ज ण देवी) यह अज्ज देवी (णउइवासाइ परमाउय पालित्ता) ९०
वर्ष की अपनी पूरी आयु को भोगकर (कालमासे काल किच्चा), मृत्यु के अवसर
में मर कर (इमीसे रयणप्पभाण पुढीए उक्कोस सागरावमट्ठिइएस्सु णेरइएस्सु
णेरइयत्ताए उववज्जिहि) इस रत्नप्रभा पृथिवी के सागर की, उत्कृष्ट स्थितिवाले
नगर में नगर की का जीव होगी (ससारो जहा पढमे तहा णेयव्व) इसका मन से भवान्तर
में भ्रमण प्रथम अध्ययन में वर्णित मृगापुत्र की तरह जानना चाहिये । यह उस भ्रमण
(जाव वणस्सइएस्सु) वनस्पतिकार्यों में—कटुक वृक्ष—जैसे निम्बादिक वृक्षों में, कटुक

अणूदेवी (इआ) आ पर्यायशी (कालमासे काल किच्चा) मृत्युना समये भरषु पाभीने
(कहिं गच्छिहि) क्या अशे ? (कहिं उववज्जिहि) क्या उत्पन्न अशे ? (गोयमा) ')
गौतम ! (अज्ज ण देवी) ते अणूदेवी 'णउइवासाइ परमाउय पालित्ता) ९० नेषु वर्षानी
पोतानी आयुधने पूरी होगीने (कालमासे काल किच्चा) मृत्युना समये भरषु
पाभीने, (इमीसे रयणप्पभाण पुढीए उक्कोस सागरावमट्ठिइएस्सु णेरइएस्सु
णेरइयत्ताए उववज्जिहि) आ रत्नप्रभा पृथिवीना ओक सागरनी उत्कृष्ट स्थितिवाण
नगका नारकीने एव अशे (ससारो जहा पढमे तहा णेयव्व) तेनु ओक लवशी जीव
लवमा परिभ्रमण प्रथम अध्ययनमा वर्षवेला मृगापुत्रना प्रभावे लवणी देव ते ओ
प्रधाना भ्रमणमा (जाव वणस्सइएस्सु) वनस्पति कार्यमा कडवा वृक्ष—जेवा के वीअअ

सेत्स्यति=सकलकृतकृत्यत्वेन सिद्धो भविष्यति, 'बुद्धिहि' भोत्स्यते=विमलकेवला-
लोकेन सकललोकालोक ज्ञास्यति, 'मुद्धिहि' भोत्स्यते=सर्वकर्मभ्यो मुक्तो
भविष्यति, 'परिणिज्वाहि' परिनिर्वास्यति=समस्तकर्मकृतविकाररहितत्वेन शीतो-
भूतो भविष्यति='सर्वदुःखाणामन्त काहि' सर्वदुःखानामन्त करिष्यति=मानसिक-
वाचिककायिकक्लेशाना नाश करिष्यति=अन्याबाधमुखभाग् भविष्यतीति भावः ।
श्रीसुधर्मास्वामी जन्तुस्वामिन प्राह-एव खलु हे जम्बू । 'मरणेण जाव सपत्तेण'
श्रमणेन भगवता महावीरेण यावत्-सिद्धिगतिनामयेय स्यान् सम्प्राप्तेन 'दुहनि-
वागाण' दुखविपाकाना 'दसमस्स अज्झयणस्स' दशमस्याध्ययनस्य 'अयमट्ठे पणत्ते'

सिद्ध होगा, निर्मल केवलरूप आलोक से सकल लोक और अलोक का ज्ञाता होगा, सर्व
प्रकार से ज्ञानार्णव आदि कर्मों से मुक्त होगा और समस्त कर्मकृत विकारों से रहित
होने से शीतोभूत होता हुआ त्रिविध-मानसिक, वाचनिक, एवं कायिक क्लेशों का सर्वथा
विनाशक हो जायगा अर्थात्-अन्याबाध मुख का मोक्ष होगा । (एव खलु जम्बू !
समरणेण जाव सपत्तेण दुहनिवागाण दसमस्स अज्झयणस्स अयमट्ठे पणत्ते । से-
व भते । सेव भते ।) सुधर्मास्वामी जन्तुस्वामी से कह रहे हैं-कि हे जम्बू ! श्रमण भगवान् महावीर
प्रभुने कि जा सिद्धिस्थान को प्राप्त कर चुके हैं दुखविपाक के इस दशवें अध्ययन का

जम्बू मित्र वशे निर्मल देवदूत आलोकस्थी सकल लोक अने अलोकना ज्ञाता वशे
सर्व प्रकारे ज्ञानार्णवीय आदि कर्मोथी मुक्त वशे अने समस्त कर्मकृत विकारोथी
रहित होवावी शीतलीभूत वने त्रिविध-मानसिक वाचिक, अने कायिक-क्लेशोना
सर्वथा विनाशक वर वशे, अर्थात्-अन्याबाध सुभना होवता वशे (एव खलु
जम्बू ! समरणेण जाव सपत्तेण दुहनिवागाण दसमस्स अज्झयणस्स अयमट्ठे पणत्ते । सेव
भते । सेव भते ।) सुधर्मास्वामी जन्तुस्वामीने कहे ठे ठे-हे जम्बू ! श्रमण भगवान् महावीर
प्रभु सिद्धिस्थानने प्राप्त करी चुका ठे तेसे दुखविपाकना आ दसमा अध्ययनना

निष्ठतत्त्वभाव - तद्व्याख्यासम्पन्नः 'तद्व्याख्या येन अतिष्ठ' तथारूपाणां बहु-
 श्रुतानां स्थविराणामन्तिके=समीपे केव=शुद्ध 'नाहि' वेधि=सम्यक्त्व 'बुज्जिहि'
 भोत्स्यते=लप्स्यते, ततः 'पञ्चज्जा०' मज्ज्या=मज्ज्याग्रहण करिष्यति । ततः काल
 कृत्वा 'सोहम्मे०' सौधम कल्पे देवो भविष्यति । गौतम पृच्छति-हे भदन्त !
 'से ण' स खलु पूर्वोक्तः सौधमकल्पमासी देव 'ताओ देवलोगाओ' तस्मात्
 देवलोकात्=सौधमकल्पात् 'आउखण' आयुःक्षयेण 'भवक्खण' भवक्षयेण
 'ठिइक्खण' स्थितिक्षयेण 'कहिं गच्छिहि' कुत्र गमिष्यति ? 'कहिं उव्वज्जिहि'
 कुत्रोत्पत्स्यते ? । भगवानाह-'गोयमा' हे गौतम ! 'महाविदेहे वासे' महाविदेहे वर्षे
 'जहा पढमे' यथा प्रथमे=प्रथमाध्ययने मृगापुत्र तथा-तद्वद् 'जाव' यावत् 'सिज्जिहि'

क्रमशः अपने बाल्यकाल का परित्याग कर्त्ता हुआ तद्व्याख्यानो प्राप्त करेगा तब इस
 तत्त्वरूप-बहुश्रुत स्थविरों के समीप धर्मश्रावण से शुद्ध बोधि का लाभ होगा । इससे
 यह भागवती दीक्षा धारण करेगा और मां कर सौधम कल्प में देव होगा । (से ण
 ताओ देवलोगाओ आउखण भवक्खण ठिइक्खण कहिं गच्छिहि कहिं
 उव्वज्जिहि ? गोयमा ! महाविदेहे वासे जहा पढमे जाव सिज्जिहि बुज्जिहि
 मुच्छिहि परिणिग्वाहिं सव्वदुक्खणमतं काहिं) फिर गौतमने पूछा कि प्रभो !
 यह वहा से आयु के क्षय से, भव के क्षय से, स्थिति के क्षय से कहा जायगा, कहा
 उत्पन्न होगा ? तब प्रभुने कहा कि-हे गौतम ! प्रथम अध्ययन में वर्णित मृगापुत्र की
 तरह यह महाविदेह क्षेत्र में उत्पन्न होकर वहा से सकलरूप से कृतकृत्य हो जाने के कारण

पिताने आत्यकाण पूरे करीने तद्व्याख्यान प्राप्त थये, त्यारे ते तथार्थ-बहुश्रुत स्थविराना
 समीप धर्म सांलगवाथी शुद्ध बोधिना लाभ पावथे अने बोधि प्राप्त थवाथी ते भागवती
 दीक्षा धारण करथे, अने भरण पात्रीने सौधम उत्पन्ना देव थये (सेण ताओ देवलो-
 गाओ आउखण भवक्खण ठिइक्खण कहिं गच्छिहि कहिं उव्वज्जिहि ? गोयमा !
 महाविदेहे वाने जहा पढमे जाव सिज्जिहि बुज्जिहि परिणिग्वाहिं सव्वदुक्खणमतं
 काहिं) करीथी गौतमे पूछथु डेह प्रणे । ते त्याथी आयुष्य क्षय थता, भव क्षय थता, स्थिति
 क्षय थता तथा जथे ? कथा उत्पन्न थये ? त्यारे प्रभुने जहू डेह गौतम ! प्रथम अध्ययनमा
 वर्णयेला मृगापुत्र प्रमाणे ते भट्टानिहं क्षेत्रमा उत्पन्न थयने त्या सव्वदुक्खणी कृतकृत्य थयने

अथ
द्वितीयः श्रुतस्कन्धः ॥

अयमर्थः प्रज्ञप्तः । श्रीजम्बूस्वामी प्राह—‘सेव भते ! सेव भते !’ तदेव हे भदन्त ! तदेव हे भदन्त ! = यद् भगवता मम प्रतिनोधित तत्सर्वं तदेव = तथैवास्ति ॥ सू० ५॥
॥ इति श्री — विश्वविख्यात-जगद्गुरु-प्रसिद्धाचार्य-पञ्चदशभाषाकलितललितकलापालापक-

प्रविशुद्ध्यपयनैकमन्यनिमायक—वादिमानमर्दक—श्रीशाहूउपतिकोल्हापुरराजप्रदत्त—

जैनशास्त्राचार्य—पदभूषित—कोल्हापुरराजगुरु—बालव्रतचारि—जैनाचार्य—

जैनधर्मदिवाकर-पूज्यश्री-घासीलाल-व्रतिविरचिताया श्री-विपाक-

श्रुते प्रामश्रुतस्कन्धस्य विपाकचन्द्रिकाख्याया व्याख्यायाम्

“अठजू” नामक दशममध्ययन सम्पूर्णम् ॥ १। १०॥

॥ इति श्रीविपाकश्रुतस्य दुःखविपाकाख्य प्रथम श्रुतस्कन्ध सम्पूर्ण ॥

यह भाव प्रतिपादित किया है, (त्तिपेमि) जैसा भगवान से मैंने सुना है वैसा ही
 तुम से कहा है ॥ सू० ५ ॥

इति श्रीविपाकश्रुत की विपाकचन्द्रिका टीका में दु खविपाकनामक

प्रथम श्रुतस्कन्ध में 'अज्' नामक दसवें अध्ययन का

हिन्दीभाषानुवाद संपूर्ण ॥ १० ॥

इति श्रीविपाकश्रुतका 'दु खविपारु' नामक प्रथम श्रुतस्कन्ध सपूर्ण ॥१॥

જાવ ને પ્રતિપાદન કરેલા છે, (તિર્થેશ્વર) તે જેવી રીતે મેં ભગવાન પાસેથી સામળ્યા છે,
તેવાજ તમને કહ્યા છે ॥ સૂ. ૫ ॥

ઇતિ શ્રીવિષ્ણુતત્ત્વ વિષ્ણુચરિત્ર ટીકામા હુ ખવિષ્ણુ

નામના પ્રથમ શ્રુતસ્કંધમા 'અજ્ઞ' નામક દસમા

અધ્યયનનો ગુજરાતીભાષાનુવાદ સંપૂર્ણ ॥ ૧ ॥ ૧૦૥

ઇતિ શ્રીવિપાકશ્રુતનુ દ્વ અવિપાક નામક

प्रथमश्रुतस्कंधः संपूर्णः ॥ १ ॥

॥ श्री वीतरागाय नमः ॥

॥ अथ त्रिपाकश्रुतस्य सुखविपाकनाम-
द्वितीय श्रुतस्कन्धः ॥

मूलम् —

तेण कालेण तेण समएण रायगिहे णयरे गुणसिले चेइए सुहम्मे
समोसदे, जव्वा जाव पज्जुवाममाणे एव वयासी-जइण भते । समणेण जाव सपत्तेण
दुहविवागाण अयमट्ठे पणत्ते, सुहविवागाण भते । समणेण जाव सपत्तेण के
अट्ठे पणत्ते ? तएण से सुहम्मे अणगारे जुअ अणगार एव वयासी-एव खल्ल
जव्वा ! समणेण जाव सपत्तेण सुहविवागाण दस अज्जयणा पणत्ता, तज्जा-सुवाहु १,
महणदीय २, सुजाए य ३, सुवासवे ४ । तहेव जिणदासे य ५, णवई य ६,
महब्बले ७ । महणदी ८, महचदे ९, वरदत्ते १० तहेव य ॥ जइण भते !
समणेण जाव सपत्तेण सुहविवागाण दस अज्जयणा पणत्ता, पढमस्स ण भते !
अज्जयणस्स सुहविवागाण समणेण जाव सपत्तेण के अट्ठे पणत्ते ? तए ण से
सुहम्मे अणगारे जुअ अणगार एव वयासी ॥ १ मू० ॥

टीका—

‘तेण कालेण’ इत्यादि । ‘तेण कालेण तेण समएण’ तस्मिन्
काले तस्मिन् समये ‘रायगिहे णयरे’ राजगृह नगरमासीत् । तत्र ‘गुणसिले
चेइए’ गुणशिल्पक चैत्यमासीत् । तस्मिन् चैत्ये=उद्याने ‘सुहम्मे’ सुवर्मा=

विपाकश्रुतका सुखविपाक नामका द्वितीय श्रुतस्कन्धः—

‘तेण कालेण’ तेण समएण’ इत्यादि ।

(तेण कालेण तेण समएण) अवसरपिणा काल के चतुर्ण अरे में
(रायगिहे णयरे) एक राजगृह नामका नगर गा । उम म (गुणसिले चेइए) गुण-
शिल्पक नामका एक चैत्य-उद्यान गा । वहा (सुहम्मे समोसदे) भगवान के पाचवें

विपाकश्रुतना सुखविपाक नामको धीजे श्रुतस्कन्ध

‘तेण कालेण’ इत्यादि

(तेण कालेण तेण समएण) अवसरपिणी जलना जेथा आगमा (रायगिहे
णयरे) राजगृह नामको नगर छत्तु, तेमा (गुणसिले चेइए) गुणशिल्पक नामको
चैत्य-उद्यान-अगीथो छत्तो (सुहम्मे समोसदे) भगवानना पाचव्या अष्टम
व्याप्ती शिष्यो सहित त्या पधार्या (जव्वा जाव पज्जुवाममाणे) जव्वाभीजे

॥ श्री वीतरागाय नमः ॥

॥ अथ विपाकश्रुतस्य सुखविपाकनाम-

द्वितीय श्रुतस्कन्धः ॥

मूलम्—

तेण कालेण तेण समएण रायगिहे णयरे गुणसिले चेइए सुहम्मे
समोसदे, जव् जाव पज्जुवासमाणे एव वयासी-जइण भते ! समणेण जाव सपत्तेण
दुहविवागाण अयमद्वे पणत्ते, सुहविवागाण भते ! समणेण जाव सपत्तेण के
अद्वे पणत्ते ? तएण से सुहम्मे अणगारे जुअ अणगार एव वयासी-एव खलु
जव् ! समणेण जाव सपत्तेण सुहविवागाण दस अज्झयणा पणत्ता, तज्जा-सुआहु १,
महणदीय २, सुजाए य ३, सुवासवे ४ । तहेव जिणदासे य ५, धणवई य ६,
महब्बले ७ । भइणदी ८, महचदे ९, वरदत्ते १० तहेव य ॥ जइण भते !
समणेण जाव सपत्तेण सुहविवागाण दस अज्झयणा पणत्ता, पढमस्स ण भते !
अज्झयणस्स सुहविवागाण समणेण जाव सपत्तेण के अद्वे पणत्ते ? तए ण से
सुहम्मे अणगारे जुअ अणगार एव वयासी ॥ १ मू० ॥

टीका—

‘तेण कालेण’ इत्यादि । ‘तेण कालेण तेण समएण’ तस्मिन्
काले तस्मिन् समये ‘रायगिहे णयरे’ राजगृह नगरमासीत् । तत्र ‘गुणसिले
चेइए’ गुणशिलक चैत्यमासीत् । तस्मिन् चैत्ये—उत्थाने ‘सुहम्मे’ सुधर्मा=

विपाकश्रुतका सुखविपाक नामका द्वितीय श्रुतस्कन्ध—

‘तेण कालेण’ तेण समएण’ इत्यादि ।

(तेण कालेण तेण समएण) अत्रसर्पिणा काल के चतुर्षु आरे मे
(रायगिहे णयरे) एक राजगृह नामका नगर था । उभय (गुणसिले चेइए) गुण-
शिलक नामका एक चैत्य—उत्थान था । वहां (सुहम्मे समोसदे) भगवान के पाँचव

विपाकश्रुतना सुखविपाक नामको धीजे श्रुतस्कन्ध

‘तेण कालेण’ इत्यादि

(तेण कालेण तेण समएण) अत्रसर्पिणी कालना योथा आगमा (रायगिहे
णयरे) राजगृह नामको नगर હતું, તેમાં (ગુણસિલે ચેઇએ) ગુણશિલક નામનો એક
ચૈત્ય—ઉદ્યાન—બગીચો હતો (સુહમ્મે સમોસદે) ભગવાનના પાંચમા ગણધર સુધર્મા
સ્વામી શિષ્યો સહિત ત્યાં પધાર્યા (જવ્ જાવ પજ્જુવાસમાણે) જ બૂસ્વામીએ

सुधर्मस्वामिनामको भगवतः पञ्चमो गणधरः 'समोसदे' समवसृत.=सिन्धैः सह समागत । 'जबू जाव' जम्बू. यावत् 'पञ्जुवाममाणे' पर्युपातीन = सविनय सेवा कुर्याण 'एव वयासी' एवमवादीत्=एव=वक्ष्यमाणप्रकारेण अवादीत्=अपृच्छत् 'जइण भते' समणेण जाव सपत्तेण' यदि खलु हे भदन्त ! श्रमणेन भगवता महावीरेण यावत्सिद्धिगतिनामयेय स्थान समाप्तेन 'दुहविवागाण' दुःखविपाकानां=दुःखविपाकारूपप्रथमश्रुतस्त्वस्य 'अयमट्ठे' अयमर्थः=अयः=पूर्वोक्तप्रकारः अर्थः=भावः 'पणत्ते' प्रणप्तः=रुयित स मया श्रवः, सम्प्रति 'सुहविवागाण भते' सुखविपाकानां हे भदन्त !, सुखविपाकारूपस्य द्वितीयश्रुतस्त्वस्य हे भगवन् ! 'समणेण जाव सपत्तेण' श्रमणेन यावत्सम्प्राप्तेन, श्रमणेन भगवता महावीरेण यावत् सिद्धिगतिनामयेय स्थान समाप्तेन 'के अट्ठे' कोऽर्थः=को भावः 'पणत्ते' प्रणप्तः=रुयितः ? । 'तएण' ततः खलु 'से सुहम्मे अणगारे' स सुसर्माज्जनगार जजु अणगार' जम्बूजनगारम् 'एव वयासी' एवमवादीत्-एव खलु' इत्यादि । एव खलु हे जम्बू ! 'समणेण जाव

गणवर सुधर्म स्वामी शिष्यो मति पवारे । (जबू जाव पञ्जुवासेमाणे) जबूस्वामी ने सविनय सेवा करते हुए (एव वयासी) उन से इस प्रकार पूछा । (जइण भते समणेण जाव सपत्तेण दुहविवागाण अयमट्ठे पणत्ते सुहविवागाण भते समणेण जाव सपत्तेण के अट्ठे पणत्ते) हे भदन्त ! यदि श्रमण भगवान् महावीर न जो सिद्धि को प्राप्त हो चुके दुःख विपाक नामक प्रथम श्रुतस्त्व का यह पूर्वोक्त दश अध्ययन रूप मात्र निरूपित किया है-नो हे भदन्त ! उन्हीं प्रभु ने इस सुख विपाक नामक द्वितीय श्रुतस्त्व का क्या भाव प्रतिपादित किया है ? (तएण से सुहम्मे अणगारे जजु अणगार एव वयासी) इस प्रकार पूछे जाने पर सुसर्मा जनगारने जबू जनगार के प्रति ऐसा कहा-

सविनयपण्णे मेवा कत्ता थज (एव वयासी) तेभने आ प्रभाणे पूछ्थु, (जइण भते समणेण जाव सपत्तेण दुहविवागाण अयमट्ठे पणत्ते सुहविवागाण भते समणेण जाव सपत्तेण के अट्ठे पणत्ते) हे भदन्त ! जे डे श्रमणु भगवान् महावीर ने सिद्धिगतिने प्राप्त थया छे तेभण्णे दुःखविपाकनामना प्रथम श्रुतस्त्वना ते पूर्वोक्त दश अध्ययनरूप भाव निरूपण कर्ना छे तो छे भदन्त ! ते प्रभुओ आ सुखविपाक नामना भीज्ज श्रुत-ध । भाव शु प्रतिपादन कर्था छे ? (तएण से सुहम्मे अणगारे जजु-अणगार एव वयासी) आ प्रभाण्णे पूछ्ता सुधर्म-अणुगारे जजु अणुगार

सपत्तेण' श्रमणेन यावत्सम्प्राप्तेन-श्रमणेन भगवता महावीरेण यावत् सिद्धि-
गतिस्थान संप्राप्तेन, 'सुहृन्निवागाण' सुखविपाकानां 'दम अज्जयणा पणत्ता'
दंशाभ्ययनानि प्रज्ञप्तानि, 'तज्जा' तय्या=तेषां नामानि सार्वगाथयाऽऽह—

“सुवाहु १ भद्दणदी २ य, सुजाए ३ य सुवासवे ४ ।

तहेव जिणदासे ५ य, धणवर्द्ध ६ य महव्वले ७ ॥ १ ॥

भद्दणदी ८ महचदे ९, वरदत्ते १० तहेव य ॥”

'सुवाहु' उत्पादि । सुवाहुः १, भद्रनन्दी च, २ सुजातश्च ३, सुवासवः ४ ।
तथैव जिनदामश्च ५, धनपतिश्च ६ महावल ७ । भद्रनन्दी ८, महाचन्द्रः ९,
वरदत्तः १० तथैव च । एतानि दशाप्यभ्ययनाणि तत्तच्चरित्रप्रतिपादकत्वेन

(एव खलु जव् समणेण जाव सपत्तेण दस अज्जयणा पणत्ता) हे जव् ! सिद्धि-
गति प्राप्त श्रमण भगवान् महावीरेण इमं सुखविपाकं नामकं द्वितीयं श्रुतस्फटिकं १०
अभ्ययनं प्रतिपादितं किये है । (तज्जा) वे इमं प्रकाहं—

सुवाहु १ भद्दणदी २, सुजाए ३, सुवासवे ४

तहेव जिणदासे ५, धणवर्द्ध ६ महव्वले ७ ।

भद्दणदी ८, महचदे ९, वरदत्ते १० तहेव य)

सुवाहु १, भद्रनन्दी २, सुजात ३, सुवासव ४, जिनदाम, धनपति ६ महावल ७,
भद्रनन्दी ८, महाचन्द्र ९, और वरदत्त १० । ये अभ्ययन इन नामों से इस कारण प्रसिद्ध
हुए हैं कि इनके चरित्रों का इन अभ्ययनों में वर्णन किया गया है (जइण भत्ते समणेण

आत आ प्रभावे ढ्हु (एव खलु जव् समणेण जाव सपत्तेण सुहृन्निवागाण दस
अज्जयणा पणत्ता) हे जव् ! सिद्धि गतिने प्राप्त श्रमणु लगवान् महावीरेण आ
सुखविपाक नामना पीअ श्रुतस्फटिका १० अभ्ययनं प्रतिपादनं दत्तेना ठे (तज्जा)
ते आ प्रभावे ठे—

(सुवाहु, १ भद्दणदी २, सुजाए ३, सुवासवे ४ ।

तहेव जिणदासे ५, धणवर्द्ध ६ महव्वले ७ ।

भद्दणदी ८ महचदे ९ वरदत्त १० तहेव य ।

सुवाहु, १ भद्रनन्दी, २ सुजात, ३ सुवासव, ४ जिनदाम, ५ धनपति, ६
महावल, ७ भद्रनन्दी ८ महाचन्द्र, ९ अने वरदत्त १०, आ अभ्ययनो ये नामथी
प्रसिद्ध ये दण्डुथी तथा छे ठे ने उपाय लया-या तेना अग्नि ते अभ्ययनमा वरुण

તત્તન્નામ્ના પ્રસિદ્ધાનિ । શ્રી જમ્બૂસ્વામી પૃચ્છતિ 'જઇળ ભતે' इत्यादि ।

'જઇળ' यदि खलु 'भते' हे भगवन् ! 'समणेण जाव सपत्तेण' श्रमणेन भगवता यात्रात्मभाप्तेन 'सुहविवागाण' सुखविपाकानां=विपाकश्रुतस्थ-
द्वितीयश्रुतस्फुटस्य 'दस अज्झयणा पणत्ता दशाध्ययनानि प्रज्ञप्तानि, तेषु
'पढमस्स ण' प्रथमस्य खलु 'भते' हे भदन्त ! 'अज्झयणस्स' अ अध्ययनस्य 'सुहविवागाण'
सुखविपाकानां 'समणेण जाव सपत्तेण' श्रमणेन भगवता महावीरेण यावत्
संप्राप्तेन 'के अट्ठे पणत्ते' को ऽर्थ प्रज्ञप्त=मो भार प्रतिपादितः ? । 'तएण'
तत खलु से सुहम्मे अणगारे' म सुवर्माजगार' 'जजु अणगार' जम्बुनामा
नमनगारम् 'एव वयामी' एव=वक्ष्यमाणप्रकारेण, अत्रादीत्-प्रथमस्य सुबाहुकुमारस्य
चरित्रमवर्णयत् ॥ सू० १ ॥

જાવ સપત્તેણ સુહવિવાગાણ દસ અજ્ઞયણા પણત્તા) જમ્બુસ્વામી પુન સુધમા સ્વામી
સે પૂછતે હ કિ હે ભદ્ર ! શ્રમણ ભગવાન મહાવીર ને કિ જો મિદ્ધિગતિ કો પ્રાપ્ત હો
તુકે દ ઇમ સુખવિપાક નામ દ્વિતીય શ્રુતસ્ફુટ કે ૧૦ અધ્યયન પ્રરૂપિત કિયે હે । પાન્તુ
(ભતે) હે ભદ્રન્ત ! જનમે સે (પઠમસ્સ ણ ભતે અજ્ઞયણસ્સ સુહવિવાગાણ સમણેણ
જાવ સપત્તેણ કે અટ્ઠે પણત્તે) ઉમકે પ્રામ અ યયન કા ઉર્ન્ને શ્રમણ ભગવાન મહા
વીર પ્રમુને કયા ભાવ પ્રતિપાદિત કિયા હે ? (તણ સે સુહમ્મે અણગારે જજુ અણગાર
એવ વયામી) વ્મ પ્રકાર જવુ દ્વારા પૂછે જાને પર સુવર્મ સ્વામીને ઉનસે ઇત
પ્રકાર કહા ॥ સૂ૦ ૧ ॥

કન્વામા આ યા ડે (જઇળ ભતે ! સમણેણ જાવ સપત્તેણ સુહવિવાગાણ દસ
અજ્ઞયણા પણત્તા) જમ્બુસ્વામી ઇગીથી સુધર્મા સ્વામીને પૂછે છે કે હે ભદ્રન્ત !
શ્રમણ ભગવાન મહાવીર ને સિદ્ધગતિને પામ્ય છે તેણે આ સુખવિપાક નામના બીજા
શ્રુતસ્ફુટના ૧૦ દમ અ યયન પ્રરૂપિત કરેલા છે, પરન્તુ (ભતે) હે ભદ્રન્ત ! તેમાંથી
(પઠમસ્સ ણ ભતે ! અજ્ઞયણસ્સ સુહવિવાગાણ સમણેણ જાવ સપત્તેણ કે અટ્ઠે
પણત્તે) પ્રથમ અધ્યયનના તે શ્રમણ ભગવાન મહાવીર પ્રભુએ શુ ભાવ પ્રતિપાદન કર્યા છે ?
(તણ સે સુહમ્મે અણગારે જજુ અણગાર એવ વયામી) જમ્બુસ્વામીએ તે પ્રમાણે
પૂછ્યું ત્યાં સુધર્મા સ્વામીએ તેમને આ પ્રમાણે કહ્યું ॥ સૂ. ૧ ॥

मूलम्—

एव खलु जवू तेण कालेण तेण समएण हत्थिसीसे णामं
णयरे होत्था, रिड ३ । तत्थ ण हत्थिसीसस्स णयरस्स वड्डिया उत्तरपुरत्थिमे णिसी-
भाए एत्थ ण पुप्फकरडए णाम उज्जाणे होत्था सव्वोउय० । तत्थण कयवणमाल-
सियस्स जक्खस्स जक्खाययणे होत्था दिव्वे० । तत्थ ण हत्थिसीसे णयरे अदीणसत्तु
णाम राया होत्था महया० । तस्स ण अदीणसत्तुस्स रण्णो धारणीपामोस्स
देवीसहस्स ओरोहे याचि होत्था । तए ण धारणी देवी अण्णया कयाइ तसि
तारिसगसि वासभवणसि सीह सुमिणे पासइ, जहा मेहसस्स जम्मण तहा
भाणियव्व, णवर सुवाहुकुमारे, जाय अल भोगसमत्थ याचि जाणत्ति, जाणित्ता
अम्मापियरो पच पामायवडिसगसयाइ मारेत्ति अब्भुगय० भवण, एत्थ जहा
महव्वलस्स रण्णो णयर पुप्फचूठा-पामोस्खाण पच्चइ रायवरकण्णसयाणं
एगदियसेण पाणिं गिण्हावत्ति । तहेव पचसइओ दाओ जाव उप्पि पासाय-
वरमए फुट्टमाणेहिं जाय विहरइ ॥ सू० २ ॥

टीका—

‘एव खलु’ इत्यादि । एव खलु हे जम्बू ! ‘तेण कालेण तेण
समएण’ तस्मिन् काले तस्मिन् समये ‘हत्थिसीसे णामं णयरे होत्था’
हस्तिशीप नाम नगरमासीत् । तत् कीदृशम् ? इत्याह—‘रिड०’ ऋद्धन्ति-

‘एव खलु जवू’ इत्यादि ।

प्रथम अध्ययन के अर्थ को स्पष्ट करने के लिये सुवर्ध स्वामी कहते हैं कि
(जवू) हे जवू ! (एव खलु) सुवाहु कुमार का चरित्र इस प्रकार है (तेण कालेण तेण
समएण) अस्मिन्काले काठक यत्ने जा रहे हैं (हत्थिसीसे णाम णयरे होत्था) हस्तिशीप
नाम का एक नगर था । (रिड३) यह नगर ऋद्ध, स्तिमित एव समृद्ध था । (तत्थण

‘एव खलु जवू !’ इत्यादि

प्रथम अध्ययनना अर्थने स्पष्ट करवा भाटे सुधर्मा स्वामी ठेके ठेके (जवू)
हे जवू ! ‘एव खलु’ सुवाहु कुमारनु चरित्र था प्रभावे छे (तेण कालेण तेण
समएण) अवसरिणी दावना बोधा आगमा (हत्थिसीसे णाम णयरे होत्था)
हस्तिशीप नामनु ओके नगर छे रिड० था नगर ऋद्ध, स्तिमित एव समृद्ध छे ।

मितसमृद्धम्, इत्यादि । 'तत्थ ण' तत्र खलु 'हत्थिसीसस्स णयरस्स' हस्तिशीर्षस्य
नगरस्य 'वहिया' वहिः=वहिर्भागे 'उत्तरपुरत्थिमे दिसीभाए' उत्तरपूरस्थे
दिग्भागे=ईशानकोणे, 'एत्थ णं' अत्र खलु एकस्मिन् स्थाने 'पुप्फकरडए
णाम उज्जाणे होत्था' पुष्पकरण्डकं नामोद्यानमासीत् । कीदृशम्? इत्याह—
'सन्वोउय०' सन्वोउयपुष्पफलसमिद्धे रम्मे नटणवणप्पगासे पासाईए दरि-
सणिज्जे अभिरूवे पडिरूवे' सर्वत्रुपुष्पफलसमृद्ध, रम्य, नन्दनवनप्रकाश,
भासादीय, दर्शनीयम्, अभिरूप, प्रतिरूपम् । 'तत्थ ण' तत्र खलु तस्मिन्नुद्याने
'कयवणमालपियस्य जक्खस्स जक्खाययणे होत्था' कृतवनमालप्रियस्य यक्षस्य
यक्षायतनमासीत् । तत्कीदृशम्? 'दिब्बे' दिव्य=रमणीयम्, इत्यादि । 'तत्थ ण'
तत्र खलु 'हत्थिसीसे णयरे' हस्तिशीर्षे नगरे 'अदीणसत्तू णाम राया होत्था'
अदीनशत्रुनाम राजाऽभवत्, कीदृशः? 'महया०' 'महयाहिमवतमहतमलय
मंदरमहिंदसारै' महाहिमवन्महामध्यमन्दरमहेन्द्रसार—महाहिमवानिव=एतन्ना
मरुवर्षधरपर्वत क्षुल्लहिमवत्पर्वतापेक्षया उच्चत्वायामोद्वेध(गाम्भीर्य)विप्लव-
परिक्षेपादिना रत्नमयपद्मवरवेदिकानानामणिरत्नमयकूटकलयतश्चेणिमधृतिना

हस्तिशीर्षस्य णयरस्स वहिया उत्तरपुरत्थिमे दिसीभाए एत्थ ण पुप्फकरडए णाम
उज्जाणे होत्था) उस हस्तिशीर्ष नगर के बाहिर की ओर ईशानकोण में पुष्पकरडक नामका
एक बगीचा था । (सन्वोउय० तत्थ ण कयवणमालपियस्स जक्खस्स जक्खाययणे होत्था)
यह सब ऋतुओं के पुष्प और फलों से समृद्ध था, उस बगीचे में कृतवनमालप्रिय
यक्षका एक आश्रयतन था । (दिब्बे) जो बहुत ही रमणीय था । (तत्थ ण हत्थिसीसे णयरे
अदीणसत्तू णाम राया होत्था) उस हस्तिशीर्ष नगर में अदीनशत्रु नामका राजा था ।
(महया०) जिस प्रकार महाहिमान पर्वत क्षुल्लक हिमवत पर्वत की अपेक्षा ऊँचाई से
(तत्थ ण हत्थिसी सस्स णयरस्स वहिया उत्तरपुरत्थिमे दिसीभाए एत्थ ण पुप्फकरडए
णाम उज्जाणे होत्था) ते हस्तिशीर्ष नगरना अक्षांशना भागमा ईशान भुज्जामा
पुष्पकरडक नामने अेक भगीथे होतो (सन्वोउय० तत्थ ण कयवणमालपियस्स
जक्खस्स जक्खाययणे होत्था) ते सर्व ऋतुओंका फूल अने इजोथी ल पुष्प होतो, ते
भगीथामा कृतवनमालप्रिय यक्षनु निवास स्थान होतु (दिब्बे) ते धल्लू न शोभायमान होतु
(तत्थ ण हत्थिसीसे णयरे अदीणसत्तूणाम राया होत्था) ते हस्तिशीर्ष नगरमा अदी-

क्षेत्रमर्यादाकारित्वेन च महान्, तथाऽयमदीनशत्रुर्मदिनीपतिरपि शेषराजोपेक्षया
जातिकुलनीतिन्यायादिना विपुलधनरुनरुत्नमणिमौक्तिकशद्वशिलप्रवाल-
राज्य-राष्ट्रमल-वाहन-कोश-कोष्ठागारादिना जातिकुलधर्ममर्यादाकारित्वेन च
महान् प्रोवर्त्ति, तथा सर्वजनमनोमोदकतया विस्तृतयशःकीर्तिरूपसुगन्धतया
च मलयवत्, औदार्यधैर्यगाम्भीर्यादिगुणैर्महेन्द्रवत्=मेरुवत् भूपट्टन्दे दिव्यद्वि-
दिव्यवृत्ति-दिव्यप्रभावादिभिर्महेन्द्रवत्=महेन्द्राभिषर्पवतविशेषवत् मार'=श्रेष्ठ ।
'तस्स ण अदीगमत्तुम्म रणो' तस्य खलु अदीनशत्रो राज्ञ 'मारणीपामोख'
मारणीप्रमुख 'देवीसहस्र' देवीसहस्र=मारणीप्रमुखा सहस्रदेव्य 'ओरोहे यात्रि'

गभारता मे, त्रिकुम्भ स एव पश्चिम आदि से तत्रा रत्नमय पद्मपर वेदिका से, नानामणियों
एव रत्ना के कूट से, और रुद्रतहसा की श्रेणी आदि से क्षेत्र की मर्यादा करने वाला
होने के कारण महान माना जाता है उनी तरह यह अतीनशत्रु राजा भी अन्य राजाओं
की अपेक्षा जाति कुट, नाति एव न्याय आदि से, तत्रा विपुल धन, कनक, रत्न,
मणि, मौक्तिक, जाव, शिला, प्रगाठ, गज्य, सैन्य, गात्र, सगरी कोश एव कोष्ठागार,
इत्यादि द्वारा जाति और कुट्टकी मर्यादा करने वाला होने के कारण महान ग । तत्रा-
सर्वजनों के मनको आनन्दकारी होने से और विस्तृत यश एव कीर्तिरूप सौरभ से सुरभित
होने से मलय पर्वत के समान ग, तत्रा औदार्य धैर्य गाम्भीर्यादि गुणों से मेरु पर्वत के
समान ग । अन्य राजाओं में नित्य रुद्धि से, दिव्यवृत्ति से, और नित्य प्रभाव आदि से

नशत्रु नागना गन्त हता (महर्षिः) २ प्रभावे भडाडिभवान पर्वत, लुद्धवत्
डिभवत पर्वतनी अपेक्षा उद्याथी, गलीगताथी विष्टमरी अने पश्चिम
आदिथी तथा रत्नमय पद्मपर वेदिकानी, नाना मणियों अर्थात् रत्नोना दूटथी अने उद्य
तड्योनी अष्टी आदिथी, क्षेत्रनी मर्यादा रत्नाग होनाथी मोटो मानवाभा आवे छे तेज
प्रभावे, ते अदीनशत्रु गन्त पणु अन्य-मीन गन्तयोना सुगन्धे जाति, कुव, नीति,
अने न्याय आदिभा तथा विपुल धन रुद्र, रत्न, मणि, मोति, शय, शिला, प्रवाल,
गन्त, गष्ट्र सैन्य, सगरी कोश अने कोष्ठागार इत्यादि द्वारा, जाति अने कुवनी
मर्यादा रत्नाग होनाथी विस्तृत यश अने कीर्तिरूप सुगन्धथी सुगन्धपुष्प होव वी भवथ
पर्वतान' समान हतो, तथा उद्यन्ता घोरता=गलीरता आदि सुलोभा मेड पर्वत
समान हतो अन्य गन्तयोभा दिव्य रुद्धिथी दिव्यवृत्तिथी अने दिव्यप्रभाव आदिथी

अवरोधे चापि=अन्तःपुरे 'होत्था' आसीत् । 'तए ण' ततः खलु मा धारीणी देवी 'अण्णया कयाइ' अन्यदा कदाचित् 'तसि तारिसगसि' तस्मिन् तादृशे=पूर्वभक्तोपाजितपुण्यपुञ्जाना प्राणिना योग्ये 'वासभवणसि' वासभवने-शयन गृहे सुप्ता सती 'सीह' सिंह 'सुमिणे' स्वप्ने 'पासइ' पश्यति 'जहा मेहस्स जम्मण तहा भाणियव्व' यथा मेघस्य=ज्ञाताधर्मकथासूत्रस्य प्रथमाध्ययने मेघकुमारस्य जन्मवर्णन तथाऽत्रापि भणितव्य=ज्ञातव्यम् 'णवर' नवर अयमेव विशेषः, अत्र अकालमेघदोहदवक्तव्यता नास्ति । ततः खलु तस्य सुवाहु कुमारस्य मातापितरा-'सुवाहुकुमारे' सुवाहुकुमार इति नाम 'जाव' यावत् 'अल' परिपूर्ण 'भोगसमत्थ यावि' भोगसमर्थ चापि=चकारोऽवधारणार्थक,

महेन्द्र पर्वत के समान श्रेष्ठ माना जाता था । (तस्मिन् अदीणसत्तुस्स रण्णो धारणी-पामोक्ख देवीसहस्स ओरोहे यावि होत्था) इस अतीनशत राजा के अन्त पुर में वारणा प्रमुख हजार देविमा थी । (तए ण धारणी देवी अण्णया कयाइ तसि तारिसगसि वास भवणसि सीह सुमिणे पासइ) एक समय की बात है कि धारिणी देवी किसी समय पुण्यवान प्राणियों के सोने योग्य शय्या पर सोई थी । उसने स्वप्न में सिंह देखा (जहा मेहस्स जम्मण तहा भाणियव्व) ज्ञाताधर्मकथासूत्र के प्रथम अध्ययन में मेघकुमार के जन्म के वर्णन की तरह यहां पर भी सप्रज्ञता चाहिये । (णवर सुवाहुकुमारे जाव अल भोगसमत्थ यावि जाणति जाणिता) इस में विशेषता यह है कि मेघकुमार की माता को अकाल मेघना का दोहद हुआ था, यहाँ पर ऐसा नहीं हुआ । इस शुभ स्वप्न से

महेन्द्र पर्वतना समान श्रेष्ठ मानवाभा आवतो ऽतो (तस्मिन् अदीणसत्तुस्स रण्णो धारणीपामोक्ख देवीसहस्स ओरोहे यावि होत्था) तो अतीनशत गणना अत पुरमा धारणी प्रमुख हजार देवीओ ढली (तए ण धारणी देवी अण्णया कयाइ तसि तारिसगसि वासभवणसि सीह सुमिणे पासइ) ओठ समयनी बात छे ठे धारणी देवी ओठ ओठ समय पुण्यवान प्राणीओने सुवा-शयन करवा योग्य शय्या पर सुती ढती त्यारे तेले स्वप्नाभा सिंह ओथे (जहा मेहस्स जम्मण तहा भाणियव्व) ज्ञाताधर्म-कथासूत्रना प्रथम अध्ययनमा मेघकुमारना जन्मना वर्णन प्रमाणे अही पद्य समष्टि देव 'णवर सुवाहुकुमार जाव अलभोगसमत्थ यावि जाणति जाणिता) तेमा विशेषता ओ छे ठे मेघकुमारनी माताने अकाले मेघने दोहद भनोत्थ थये ढतो, अहि आगण ओ

‘अपि’ निश्चयार्थक ‘जाणति’ जानीतः ‘जाणित्ता’ ज्ञात्वा ‘अम्मापियरो’
अम्मापितरौ ‘पच पासायवडिसगसयाइ’ पञ्च पासादावतसकशतानि=पञ्चशत-
सख्यकान् श्रेष्ठपासादानित्यर्थ ‘कारेति’ कारयतः । कीदृशान् पासादान्
कारयतः ? इत्याह—अब्भुगय० ‘अब्भुगयमूसियपहसियविम मणिरुणगरयणभत्ति-
चित्ते’ अभ्युदगतोच्छ्रितान्=अत्युच्चान् अत्र द्वितीयावहुमचनलोप आपर्पत्वात्,
महसितानिव=प्रकृष्टहासयुक्तानिव=श्वेतोज्ज्वलप्रभया हसत इवेत्यर्थः, मणिकनक-
रत्नभक्तिचित्रान्=पञ्चवर्णरत्नाना भक्तिभिः=‘विच्छित्तिविशेषैः चित्राणि यत्र
तान्, इत्यादि पासादवर्गेन ज्ञातामूत्रोक्तमेघकुमारपासादवद् विज्ञेयम् ।
तेषां पासादानां मध्ये ‘एग च ण मह भवण’ एकं च खलु महद् भवन्
कारयत’ । तत्र एकम्=अद्वितीय शोभादिगुणतस्तत्सदृशद्वितीयरहितम्, महत्=
अतिविशाल, प्रधान पद्मस्तुम्बन्निगिविविधसौख्यसम्पन्न सोत्सव वा,
भवनम्=अभयदानसुपात्रदानादिभिः समुपार्जितपुण्यपुञ्जानां पुण्यभोगाय भवतीति

सुबाहु कुमार का जन्म हुआ । सुबाहुकुमार को माता और पिता ने जब परिपूर्णरूप से
भोगों के भोगने में समर्थ जाना, तब (अम्मापियरा पच पासायवडिसगसयाइ कारेति)
उन्होंने पाचमा ऊँचे २ सुन्दर पासाद इसके लिये बनवाये (अब्भुगय० भवण एव)
ये पासाद अत्यन्त ऊँचे थे । अत्यन्त धवळ होने के कारण ऐसे मालूम पड़ते थे कि
मानो ये हँस ही रहे ह । इन में नाना प्रकार के मणियों, सुवर्ण एवं रत्नों की विचित्र
रचना से अनेक चित्र उभरे हुए थे । राजा ने उन पासादों के बीचोंबीच एक बड़ा भारी
भवन भी बनवाया । जो अपनी शोभा से अद्वितीय एवं विशेष विस्तृत था । यह
उहाँ ऋतुओं के समय की शोभा से समस्त था । चित्रों ने अभय सुपात्र — दानादिक से

प्रभाषे नथी थयु अं शुभ २५०००० सुभाहु कुमारने जन्म थये सुभाहु कुमारने
माता अने पिताये जन्मये परिपूर्णउपथी लोणे भोगववाभा समर्थ जणया, त्यारे
(अम्मापियरो पच पासायवडिसगसयाइ कारेति) तेले पाचसे (५००) उँचा अने
सुन्दर भवेत ते कुमार भाटे जना था (अब्भुगय० भवण एव) ते भवेत जहुन उँचा
हुता अत्यन्त ववन (श्वेत) होवाना दारेले जेले हुसता होय तेवा जण्यता हुता तेमा
अनेउ प्रशरना मल्लियो, सुगन्ध अने रत्नानी विचित्र ग्यनाथी अनेउ चित्र गन्या हुता
राजने ते भडेयेना वच्ये जोउ मोटु लवन जनायु हुत ते पोतानी शोभाभा अनेउ
अने विस्तृत हुत तेछ ऋतुयेना समयनी शोभाथी स पन्त हुत जेले अभय सुपात्र

अवरोधे चापि=अन्तःपुरे 'होत्या' आसीत् । 'तण ण' ततः खलु सा धारिणी देवी 'अणया कयाइ' अन्यदा कदाचित् 'तसि तारिसगसि' तस्मिन् तादृशे=पूर्वभवोपाजितपुण्यपुञ्जाना प्राणिना योग्ये 'वासभवणसि' वासभवने-शयन गृहे सुप्ता सती 'सीह' सिंह 'सुमिणे' स्वप्ने 'पासइ' पश्यति 'जहा मेहस्स जम्मण तहा भाणियच्च' यथा मेघस्य=ज्ञाताधर्मकथादसूत्रस्य प्रथमाध्ययने मेघकुमारस्य जन्मवर्णन तथाऽत्रापि भणितव्य=ज्ञातव्यम् 'णवर' नवर अयमेव विशेषः, अत्र अकालमेघदोहदवक्तव्यता नास्ति । ततः खलु तस्य सुबाहु-कुमारस्य मातापितरौ-'सुबाहुकुमारे' सुबाहुकुमार इति नाम 'जाव' यावत् 'अल' परिपूर्ण 'भोगसमत्थ यावि' भोगसमर्थ चापि=चकारोऽवधारणार्थक,

महेन्द्र पर्वत के समान श्रेष्ठ माना जाता था । (तस्मिन् अदीणसत्तुस्स रण्णो धारणी-पामोक्ख देवीसहस्स ओरोहे यावि होत्या) इस अदीनशत्रु राजा के अन्तःपुर में वारणा प्रमुख हजार देविया थी । (तण धारणी देवी अणया कयाइ तसि तारिसगसि वास भवणसि सीह सुमिणे पासइ) एक समय की बात है कि धारिणी देवी किसी समय पुण्यवान प्राणियों के सोने योग्य शय्या पर सोई थी । उसने स्वप्न में सिंह देखा (जहा मेहस्स जम्मण तहा भाणियच्च) ज्ञाताधर्मकथा सूत्र के प्रथम अध्यायन में मेघकुमार के जन्म के वर्णन की तरह यहां पर भी सन्नना चाहिये । (णवर सुबाहुकुमारे जाव अल भोगसमत्थ यावि जाणति जाणिता) इस में विशेषता यह है कि मेघकुमार की माता को अकाल मेघका का दोहद हुआ था, यहाँ पर ऐसा नहीं हुआ । इस शुभ स्वप्न से

महेन्द्र पर्वतना समान श्रेष्ठ मानवाभा आवतो હતો (તસ્મિન્ અદીણસત્તુસ્સ રણ્ણો ધારણીપામોક્ખ દેવીસહસ્સ ઓરોહે યાવિ હોત્યા) તે અદીનશત્રુ રાજાના અંતઃપુરમાં ધારણી પ્રમુખ હજાર દેવીઓ હતી (તણ ધારણી દેવી અણયા કયાઈ તસિ તારિસગસિ વાસ ભવણસિ સીહ સુમિણે પાસઈ) એક સમયની વાત છે કે વારણી દેવી કોઈ એક સમય પુણ્યવાન પ્રાણીઓને સુવા-શયન કરવા યોગ્ય ગણ્યા પછી સુતી હતી ત્યારે તેણે સ્વપ્નામાં સિંહ જોયો (જહા મેહસ્સ જમ્મણ તહા ભાણિયચ્ચ) જ્ઞાતાધર્મ-કથાગ-સૂત્રના પ્રથમ અધ્યયનમાં મેઘકુમારના જન્મના વર્ણન પ્રમાણે અહીં પણ સમજી લેવું 'ણવર સુબાહુકુમાર જાવ અલભાગસમત્થ યાવિ જાણતિ જાણિતા) તેમાં વિશેષતા એ છે કે મેઘકુમારની માતાને અકાળે મેઘનો દોહદ મનોગ્થ થયો હતો, અહિં આગળ એ

दिवसे 'पारिणि गिण्हायेति' पारिणि ग्राहयत, सुनाहुकुमारस्य पञ्चशतराजकन्याभिः
सह विवाह कारयत इति भावः । 'तदेव' तथैव=भगवतीसूत्रोक्तमहाबल-
राजवदेव 'पचसडओ दाओ' पञ्चशतिको दायः=हिरण्यादीना प्रत्येक पञ्चशतसख्यकः
दाय=योतुरुष पञ्चशतरून्यकाना स्वस्वमातापितृभ्या दीयमान द्रव्यम्,
एतैरून्यकामातापितृभ्या हिरण्यादीना प्रत्येक पञ्चशतसख्यक. दायः
प्रदत्त इत्यर्थः । उप्पिपासायवरगए' उपरिपासादवरगतः=सर्वोच्चपासादस्थित =
पासादोपरिभूमिकावस्थित, 'फुट्टमाणेहि' स्फुटद्भि सवेग वायमानै 'जाय' यावत्-
या यावच्छब्देन 'सुदग्गमत्थएहि' मृदद्गमन्तकै मृदद्गमुखपुटे, वरतरणीसप्रयुक्तै,
ट्वात्तिशत्पात्रनिबद्धनाटकै, उपगीयमान २ उपलाल्यमान २ उदारान् मनुष्य-
सम्बन्धिनः कामभोगान् भुञ्जान इति संग्राहम् । 'विहरड' विहरति ॥ सू० २ ॥

साय पाणिप्रहण हुआ था । इन में पु'पचूला बड़ी थी । इन कन्याओं का मन का एक ही
दिन सुनाहु कुमार के साथ विवाह हुआ था । भगवती—सूत्र में जिस प्रकार महाबल
राजा जो शत्रुपक्ष से दहज में सुवर्ण आदि दायभाग ९००—९०० की सख्या में प्राप्त हुआ
था, इसी प्रकार हर एक कन्या के माता पिताने भी अपने जामाता सुनाहु कुमार को
९००—९०० की सख्या में प्रत्येक दहज की चीजें प्रदान की थीं । सुनाहुकुमार इन
९०० वस्तुओं के साथ उपनिषदों में रहकर कभी बाजों को सुनता तो कभी
बनीस प्रकार के नाटकों को देखता । इस प्रकार उदार मनुष्यसम्बन्धी कामभोगों को
भोगता हुआ रहने लगा ॥ सू० २ ॥

हत्ती, तो तमाम कन्याओंना अनेक दिनसे सुनाहुकुमार साथे विवाह तथा होता भगवती
सूत्रमा ने प्रमाणे महाबल राजने सामरा पक्ष तन्त्रेयी दंडे—पडेगभल्लीमा सोना—आदि
दायभाग ५ ०—१००० की सख्यामा प्राप्त तथा होता, तेज प्रमाणे, आ न्यणे पण दरेक
कन्याना माता—पिताणे पण पिताना न्माठ सुनाहु कुमारने पायसो—पायसोनी सख्यामा
तमाम दंडे पडेगभल्लीनी गिने आपी हत्ती सुनाहु कुमार ते ५०० पायसो कीओनी
साथे भवनना उपरना लागमा गडेता अने द्यारेक वाणत्रे साभणता होता, द्यारेक गत्रीस
प्रान्ता नाटके जेता होता आ प्रमाणे मनुष्य सगधी उद्वाज कामभोगाने भोगवता थका
रहेना लाग्या ॥सू० २॥

ભવન, તત્ કારયતઃ । નનુ કિં નામ ભવન કથ પ્રાસાદઃ ? વચ્યતે-ભવન, દૈર્ઘ્યાપેક્ષયા કિંચિન્ન્યૂનોન્છાયક, પ્રાસાદસ્તુ દૈર્ઘ્યપેક્ષયા ટિગુણોન્છાયકઃ । અથવા-એકભૂમિક ભવનમ્, અનેકભૂમિકઃ પ્રાસાદ ઇતિ । ભવનવર્ણનમપિ તત્રૈવ વિલોકનીયમ્ । ઇહ ચ પ્રાસાદા યધૂનિમિત્ત, ભવન તુ કુમારાયેતિ વિવેક' । એવમ્=અનેનૈવ પ્રકારેણ પાણિગ્રહણવર્ણન 'જહા' યથા યેન પ્રકારેણ 'મહાબલસ્સ રણો' મહાબલસ્ય=મગવતીમુત્રોક્તમહારાજસ્ય રાજો વર્ણન, તથૈવ સર્વ વિશેય 'જવર' નવરમ્=અત્રાય વિશેષ-અસ્ય સુગાહુકુમારસ્ય 'પુષ્પચૂલાપામોલ્લાખ' પુષ્પચૂલાપમુલ્લાખા 'પચન્હ રાયવરરુપગસયાણ' પશ્ચાન્ના રાજવરકન્યાશતતાના પશ્ચશતસરુચકાના શ્રેષ્ઠરાજકન્યાનામ્ 'એગદિવસેણ' એકદિવસે=એકસ્મિન્નેવ

પુણ્ય અર્જિત કિયા હે એસે પુરુષોં કો અપન કૃત પુણ્ય કે ફલકો ભોગને કે લિયે જો સ્જાન વિશેષ પ્રાપ્ત હોતા હે ઉસકા નામ મયન હૈ । દીર્વતા કા અપેક્ષા ડુવાઈ મેં જો કુઠ કમ હોતા હૈ વહ મયન, તયા અપની દીર્વતા સે જિસ કી દૂની ડુવાઈ હોતી હૈ વહ પ્રાસાદ હૈ યહી મયન ઓગ પ્રાસાદ મેં અન્તર હૈ અથવા એક ભૂમિ આગન વાલા મયન ઓર અનેક ભૂમિવાલા પ્રાસાદ હોતા હૈ । રાજાને મયન વનગયા થા વહ કુમાર કે નિગસ કે લિયે થા એવ પ્રાસાદ વધુઓં કે લિયે થે । મગવતી સુગ મેં જિમ પ્રકાર મહાબલ રાજા કે વિવાહ કા વર્ણન કિયા ગયા હૈ ઉસી પ્રકાર સુગાહુકુમાર કે વિવાહ કા વર્ણન મી સમજના ચાહિયે । ઇસ સુગાહુકુમાર કા પાચસૌ (૫૦૦) કન્યાઓં કે

દાન આપીને પુણ્ય પ્રાપ્ત કર્યું હોય એવા પુરુષોને પોતાના ડરેલા પુણ્યના કળને લોગવવા માટે જે સ્થાન વિશેષ મળે છે તેનું નામ ભવન છે । લગાઈની અપેક્ષાએ જે ઉચ્ચાઈમા ઓછું હોય છે તે ભવન છે, તથા પોતાની લગાઈથી જેની બમણી ઉચ્ચાઈ હોય છે તે મહેલ છે । ભવન અને પ્રાસાદ-મહેલમા અન્ન-દ્રવ્ય એટલો છે, અથવા એક ભૂમિ આગણવાળા તે ભવન અને અનેક ભૂમિ આગણવાળા તે મહેલ કહેવાય છે । ગાંધીએ જે ભવન બનાવરાખ્યું હતું તે રાજકુમારના નિવાસ માટે હતું અને જે મહેલ હતો તે વહુઓના નિવાસ માટે હતો । મગવતી સુગમા જે પ્રમાણે મહાબલ રાજાના વિવાહનું વર્ણન કરેલું છે તે પ્રમાણે સુગાહુ કુમારના વિવાહનું વર્ણન સમજ લેવું તે સુગાહુ કુમારને પાચસૌ (૫૦૦) કન્યાઓની સાથે પાણિગ્રહણ (વગ્ન) થયું હતું તે સોમા પુષ્પચૂલા મોટી

दिवसे 'पाणिं गिण्ढारैति' पाणिं ग्राहयत, सुबाहुकुमारस्य पञ्चशतराजकन्याभिः सह विवाहं कारयत इति भावः । 'तदेव' तथैव=भगवतीसूत्रोक्तमहावल-
राजपदेव 'पचसइओ दाओ' पञ्चशतिको दायः=हिरण्यादीनां प्रत्येक पञ्चशतसख्यकः
दायः=यातुकम् पञ्चशतकन्यकानां स्वस्वमातापितृभ्यां दीयमानं द्रव्यम्,
एकैककन्यकामातापितृभ्यां हिरण्यादीनां प्रत्येक पञ्चशतसख्यकः दायः
प्रदत्त इत्यर्थः । 'उपिपासायवरगण' उपरिपासादवरगतः=सर्वोच्चपासादस्थितः=
पासादोपरिभूमिकाञ्चस्थितः, 'फुट्टमाणेहिं' स्फुटद्भिः सवेगं वाग्मानैः 'जाय' यावत्-
अत्र यावत्उक्तेन 'सुःगमत्पण्णि' मृद्वमन्तकैः मृद्वमुखपुटेः, वरतरणीममयुक्तैः,
द्वार्तिशत्पात्रनिवद्धनाटकैः उपगीयमानं २ उपलाल्यमानं २ उदारान् मनुष्य-
सम्बन्धिनः कामभोगान् सुज्ज्ञान इति संग्राह्यम् । 'विहरड' विहरति ॥ सू. २ ॥

साय पाणिग्रहण हुआ था । इनमें पु'पचूला बड़ी थी । इन कन्याओं का सब का एक ही
पति सुबाहु कुमार के साथ विवाह हुआ था । भगवती-सूत्र में जिस प्रकार महावल
राजा को शत्रुपक्ष से दहज में सुवर्ण आदि पाचभाग ५००-५०० की मख्या में प्राप्त हुआ
था, इसी प्रकार हर एक कन्या के माता पिताने भी अपने जामाता सुबाहु कुमार को
५००-५०० की सख्या में प्रत्येक दहज की चीजें प्रदान की थीं । सुबाहुकुमार इन
५०० स्त्रियों के साथ उपनिषदों में रहकर कमी बानों को सुनता तो कमी
बनीस प्रकार के नाटकों को देखता । इस प्रकार उदार मनुष्यसम्बन्धी कामभोगों को
भोगता हुआ रहने लगा ॥ सू. २ ॥

हती, ते तमाम कन्याओंना ओकर दिवसे सुबाहुकुमार साथे विवाह थया होता भगवती
सूत्रमा के प्रमाणे महावल राजाने आभस पक्ष तक्ष्णी दहेज-पहेजभण्णिमा सोना-आदि
द्रव्यसाग ५००-५००नी सञ्जामा प्राप्त थया होता, तेज प्रमाणे, आ गणें पण्णि दरेक
कन्यानां माता-पिताणे पण्णि पोताना जमाठ सुबाहु कुमारने पाचओ-पाचसोनी सञ्जामा
तमाम दहेज पहेजभण्णिनी चीजे आभी हती सुबाहु कुमार ते ५०० पाचसो ओओनी
साथे भवनना उपगना सागमा गहेता अने व्यादेक वाछिओ सालणता होता, व्यादेक गन्नीस
अनन्ता नाटके लेता होता आ प्रमाणे मनुष्य सणधी छेदा कामभोगाने भोगवता थका
गहेता लाग्या ॥ सू. २ ॥

मूलम्—

तेण कालेण तेण समएण समएण भगव महावीरे समोसडे, परिसा
णिग्गया, अदीणसत्तु जहा कूणिए णिग्गए । सुवाहु वि जहा जमाली तहा रहेण
णिग्गए, जाव धम्मो कहिओ राया परिसा गया । तए ण से सुवाहुकुमारे
समणस्स भगवओ महावीरस्स अतिए धम्म सोच्चा णिस्सम हट्ठुडे उट्ठाए
उट्ठेइ, उट्ठित्ता जाव एव वयासी-सहहामि ण भते निग्गय पावयण जाव
जहा ण देवाणुप्पियाण अतिए वइवे राईसरजावप्पभिईओ मुडा भवित्ता
अगाराओ अणगारिय पव्वइया णो खल्ल अह तहा सवाएमि मुडे भवित्ता
अगाराओ अणगारिय पव्वइत्तए, अहण्ण देवाणुप्पियाण अतिए पचाणुव्वइय
सत्तसिक्खावइय दुवालसविह गिहिधम्म पडिवज्जिस्सामि । अहासुह देवाणुप्पिया
मा पडिवध करेह । तएण से सुवाहुकुमारे समणस्स भगवओ महावीरस्स
अतिए पचाणुव्वइय सत्तसिक्खावइय दुवालसविह गिहिधम्म पडिवज्जइ,
पडिवज्जित्ता तमेव रह दुरुइइ । दुरुहित्ता जामेव दिस पाउव्वूए तामेव दिस
पडिगए ॥ ३ सू० ॥

टीका—

‘तेण कालेण’ इत्यादि । ‘तेण कालेण तेण समएण’ तस्मिन्

‘तेण कालेण’ इत्यादि ।

(तेण कालेण तेण समएण समणे भगव महावीरे समोसडे, परिसा
णिग्गया, अदीणसत्तु जहा कूणिए णिग्गए, सुवाहु वि जहा जमाली रहेण णिग्गए,
जाव धम्मो कहिओ, राया परिसा गया) उस काल और उस समय में भ्रमण भगवान्
महावीर ग्रामानुग्राम विहार करते हुए हस्तिशीर्ष नगर के पुष्पकरडक उद्यान में आये ।
जनता उनके दर्शनार्थ अपने-अपने स्थान से निकली, राजा अदीनशत्रु भी कूणिक राजा की तरह

‘तेण कालेण’ इत्यादि

(तेण कालेण तेण समएण समणे भगव महावीरे समोसडे, परिसा णिग्गया,
अदीणसत्तु जहा कूणिए णिग्गए, सुवाहु वि जहा जमाली रहेण णिग्गए, जाव धम्मो
कहिओ, राया परिसा गया) ते कालमा अने ते समयने विषे श्रमण भगवान् महावीर
ग्रामानुग्राम विहार करता हस्तिशीर्ष नगरमा पुष्पकरडक उद्यानमा पधायि भाणुमे तेभना

काठे तस्मिन् समये 'समणे भगव महावीरे' श्रमणो भगवान् महावीरः
'समोसदे' समवसृतः=ग्रामानुग्राम विहरन् समागत'। 'अदीनसत्तू' अदीन-
शत्रू राजा 'जहा कूणिण' यथा कूणिक=कूणिकराजवत् 'णिग्गए' भगवद्वन्द्वनार्थ
निर्गतः। 'सुवाहुवि' सुवाहुगपि=सुवाहुकुमारोऽपि 'जहा जमाली' यथा जमालि=
भगवतोसूत्रोक्तजमालिः 'तहा' तथैव 'रहेण णिग्गए' रथेन निर्गतः=रथमास्थ-
निर्गत इत्यर्थः। 'जाव' यावत्-पश्चाभिगमेन भगवत् समीपे समागत्य
चन्दननमस्कारपूर्वकं पर्युपास्ते। भगवता तस्या महातिमहालयाया पर्पदि
'धम्मो कहिओ' धर्मः कथितः 'राया' राजा अदीनशत्रुः, धर्मं श्रुत्वा स्वभवन
गत' 'परिसा गया' परिपदपि प्रतिनिवृत्ता। 'तए ण से' तत् खलु स

बड़े ही ठाटमाट से निकल, भगवती सूत्र में प्रसूयदना के लिये जमाला के निकलने का
जिस प्रकार वर्णन किया गया है ठीक उसी प्रकार से सुवाहु कुमार भी श्रमण भगवान्
महावीर प्रभु की वदना निमित्त अपने स्थान से २२ पर सवार होकर निकला। पञ्च
प्रकार के अभिगमन से भगवान् के समीप पहुँच कर वह वदनानमस्कारपूर्वक प्रभु की
पर्युपासना करने लगा। प्रभुने उस आई हुई परिषत् में धर्म का उपदेश दिया। परिषत् और
गजा धर्म देशना सुनकर अपने-२ स्थान पर गये। (तए ण से सुवाहुकुमारे समणस्स
भगवओ महावीरस्स अतिए धम्म सोच्चा निसम्म हट्ठुट्ठे उट्ठाए उट्ठेइ) पश्चात्
सुवाहु कुमार श्रमण भगवान् महावीर के समीप श्रुतचारित्ररूप वर्णका स्वरूप सुनकर एव

दर्शन भाटे पोताना स्थानथी नीकल्या गल पण कूणिक राजाना प्रभाण्णे मोटा ठाठ-माठथी
नीकल्या भगवती सूत्रमा प्रभु वदना भाटे जमालीना नीकल्या सण धे वे प्रकाण्णुं वर्णन छ
तेज प्रभाण्णे सुवाहु कुमा पण श्रमण भगवान् महावीर-प्रभुने वदना कया भाटे पोताना
स्थानथी रथ-पर सवार अर्धने निकल्या छ पाय प्रकाण्णा अभिगमनथी भगवानना समीप
जधने तेज्जा वदना-नमस्कार पूर्वक प्रभुनी पर्युपासना करवा लाग्या प्रभुजे ते आवेली
परिषद्भा धर्मने उपदेश आये, पजी ते परिषद अने गल वर्धने उपदेश साबणी
सो पोताना स्थान पर गया (तए ण से सुवाहुकुमारे समणस्स भगवओ महावीरस्स
अतिए धम्म सोच्चा निसम्म हट्ठुट्ठे उट्ठाए उट्ठेइ) पजी सुवाहुकुमा श्रमण भगवान्
महावीरना पासथी श्रुत-आगि ३ध धर्मना स्वउपने साबणीने अने मागी रीने तेनु
मनन करी अतम्भा घण्ण प्रमन्न थया, अने मनथी भूण सतोष पाय्या पजी पोताना

સુગાહુકુમારઃ શ્રમણસ્ય ભગવતો મહાવીરસ્ય 'ઞ્ઠિણ' અન્તિક્કે=સમીપે 'ધમ્મં' ધમ્મ =શ્રુતચારિત્રક્ષણમ્=અગારાનગારક્ષણ ધર્મ 'સોન્ના' શ્રુત્વા 'ણિસમ્મ' નિશમ્ય=ગ્રાણત્વેન હૃદયધાર્ય 'હટ્ઠુદ્ધે હટ્ઠુપ્પઃ=હટ્ઠો હૃદયે પ્રફુલ્લઃ, તુપ્પો મનસિ તૂપ્પ સન 'ઉદ્ધાપ' ઉત્થયા=સ્વકૃતોત્થાનક્રિયયા ઉદ્દેહ' ઉત્તિષ્ઠતિ, 'ઉદ્ધિત્તા' ઉત્થાય 'જાવ' યાવત્ શ્રમણ ભગવન્ત મહાવીર ચન્દતે નમસસતિ, ચન્દિત્વા નમસ્યિત્વા 'એવ વયાસી' એવમયાસીત્-સદ્દહામિ ણ' શ્રદ્ધામિ= 'શ્વેદ યથાર્થમસ્તી'-ત્થેય વિશ્વસિમિ ગ્વલુ, 'ભત્તે' હે ભદન્ત ! 'નિગ્ગથ પાવયણ' નૈર્ગન્થ પ્રવચન 'જાવ' યાવત્-પત્તિયામિ ણ ભત્તે નિગ્ગથ પાવયણ' 'પત્તિયામિ ણ' પ્રત્યેમિ=યયા ભગવતા પ્રતિગ્રોધયતે તથૈવ જીવાદિસ્વરૂપમસ્તી'તિ પ્રતીર્તિ કરોમિ ગ્વલુ હે ભદન્ત ! નૈર્ગન્થ પ્રવચનમ્ । 'રોયામિ ણં' રોચયામિ=

ઉસકા અઠ્ઠી તરહ મનન કા હૃદય મ અત્યત પ્રફુલ્લિત ઓર નન મેં વૂવ સતુષ્ઠ હાતા હુઆ અપને સ્જાન સે સ્વય ઉઠા (ઉદ્ધિત્તા) ઓર ઉઠકર (જાવ એવ વયાસી) પ્રસુકા ઉસને વપ્ના કા ઓર નમસ્કાર કિયા । પશ્ચાત્ દસ પ્રકાર વોલા-(મદ્દહામિ ણ ભત્તે નિગ્ગથ પાવયણ જાવ) હે ભન્ત ! મેં ઇસ નિર્ગન્થ પ્રવચન પર શ્રદ્ધા કરતા હું-મેં માનતા હું કે નિર્ગન્થ પ્રવચન હી યગાર્થ હૈ, એસા મુક્કે શ્વેદ વિશ્વામ હૈ (પત્તિયામિ ણ ભત્તે નિગ્ગથ પાવય ણ રોયામિ ણ) નિર્ગન્થ કામિત પ્રાચન કી હા મેં "આપ જેતા સમક્ષાતે હૈ વૈસાહા નીવાદિક તત્વોં કા યગાર્થ સ્વરૂપ હૈ" ઇસ રૂપ સે પ્રતીર્તિ કરતા હું । અમત ધારા કે સમાન હૈ નાર ! મેં આપકે ઇમ પ્રવચન મેં રુચિ કરતા હૂં ।

આનંદી પોને ઠઠ્યા (ઉદ્ધિત્તા) ઉઠીને (જાવ એવ વયાસી) પ્રભુને તેણે પદના કરી-નમસ્કાર કયા પડી આ પ્રમાણે બોલ્યા-(સદ્દહામિ ણ ભત્તે નિગ્ગથ પાવયણ જાવ) હે ભન્ત ! હું આપના નિર્ગન્થ પ્રવચન પર શ્રદ્ધા કરું છું હું માનું છું કે નિર્ગન્થ પ્રવચન ય સાચું છે યથાર્થ છે, એ રીતે મને શ્વેદ વિશ્વાસ છે (પત્તિયામિ ણ ભત્તે નિગ્ગથ પાવયણ રોયામિ ણ) નિર્ગન્થે જોલા પ્રવચનોમાજ હું 'આપ જેરી રીતે સમજાવો છો તેનીજ રીતે જીવાદિક તત્વોનું યથાર્થ સ્વરૂપ છે' અને તે પ્રમાણે હું માનું છું સ્વીકારું છું અમૃતધારા સમાન જોવાથી હું આપના એ પ્રવચનોમા ઉચી ધનુષ છું

पीयूषधारावद् वाञ्छामि खलु हे भदन्त ! नैर्ग्रन्थ प्रवचन, 'जहाण' यथा खलु 'देवाणुप्पियाण' देवानुप्पियाणा=भवताम् 'अतिए' अन्तिके=समीपे 'वहवे' वहवः 'राईसरजावप्पभिर्ओ' राजेश्वर यावत्-प्रभृतय -राजेश्वरतत्पर-माडम्भिककौटुम्बिके-पथ्रेष्ठिसेनापतिप्रभृतयः 'मुडा' मुण्डा=द्रव्यत केशलुञ्जनादिना भावतः रुपायापगमेन मुण्डिता 'भविता' भूत्वा 'अगाराओ' अगारात्=अगार गृह परित्यज्येत्यर्थः 'अणगारिय' अनगारिता=मुनित्वं साधुत्वं 'पव्वइया' प्रव्रजिता=प्राप्ताः स्वीकृतवन्त इत्यर्थः । 'णो खलु अह' नो खलु अह 'तहा सचाएमि' तथा गच्छामि 'मुडे भविता' मुण्डो भूत्वा 'अगाराओ अणगारिय' अगारादनगारिता 'पव्वइत्तए' प्रव्रजितु=स्वीकर्तुम्, किन्तु 'अहण' अह खलु 'देवाणुप्पियाण' देवानुप्पियाणा=भवताम् 'अतिए' अन्तिके=समीपे 'पचाणुव्वइय सत्तसिक्खावड्ढ दुवालसविह'

(जहाण देवाणुप्पियाण अतिए वहवे राईसर जावप्पभिर्ओ मुडा भविता अगाराओ अणगारिय पव्वइया) हे प्रभो ! जिस प्रकार अनक राजेश्वर, तत्पर, माडम्भिक, कौटुम्भिक, इन्ध, श्रेष्ठी, और सेनापति आदि, जो आपके पास धर्मश्रावण कर केरा गेच आनि क्रियारूप द्रव्य मुडन से जौग कषाय क परित्यागरूप भावमुडन मे युक्त होकर घर छोडकर प्रव्रजित हुए हैं (णो खलु अह तहा संचा-एमि मुडे भविता अगाराओ अणगारिय पव्वइत्तए) हे नाथ ! मैं उस प्रकार से मुडित होकर गृह का परित्याग कर प्रव्रज्या धारण करने में असमर्थ हूँ । पण्णु (देवाणुप्पियाण अतिए पचाणुव्वइय सत्तसिक्खावड्ढ दुवालसविह गिहिधम्म पडिचज्जिस्सामि) हे प्रभो ! मैं आपके पास पोंच अनुव्रत, सात शिक्षाव्रत इस प्रकार

(जहाण देवाणुप्पियाण अतिए वहवे राईसर जाव प्पभिर्ओ मुडा भविता अगाराओ अणगारिय पव्वइया) हे प्रभो ! आपनी पाप्मे के प्रनाले अनेक राजेश्वर तत्पर, माडम्भिक कौटुम्भिक, इन्ध, श्रेष्ठी अने सेनापति आदि, धर्म साधुजीने उशानु बोधन आदि क्रियाइय द्रव्यमुडन अने व्यायना पणित्याग इय लावमुडन करीने घर छोडी मुनि तथा छे (णो खलु अह तहा सचाएमि मुडे भविता अगाराओ अणगारिय पव्वइत्तए) हे नाथ ! हु ते प्रभावे मुडित थप्पने गृहको त्याग करी मुनिपण्णु धारण करवाभा अभ्यर्थ छु, परन्तु (देवाणुप्पियाण अतिए पचाणुव्वइय सत्तसिक्खावड्ढ दुवालसविह गिहिधम्म पडिचज्जिस्सामि) हे प्रभो ! हु आपना पाप्मे पाथ

પચાણુત્રતિક સત્તશિક્ષાત્રતિક=પચાણુત્રતમય સત્તશિક્ષાત્રતમયમ્, એવ દ્વાદશ-
 વિધ 'ગિદ્ધિધમ્મ' ગૃદ્ધિધર્મ=શ્રાવકત્વ 'પઢિવજ્જિમ્મામિ' પ્રતિપત્ત્યે=સ્વીકરિણ્યામિ ।
 ભગવાન્ કથયતિ—'અદ્દાસુહ' યથા સુખ=યેન પ્રકારેણ સુખ ભવેત્ તથા કુરુ ।
 મિન્તુ હે દેવાણુપિયા ! =હે સુગાહો ! 'મા પઢિવજ્જ કરેહ' મા પ્રતિવચ્ચ કુરુ=
 અસ્મિન્ કાર્યે તિલ્લમ્ મા કુરુ । 'તણ્ણ સે' તતઃ સ્વલુ સ સુવાહુકુમાર'
 શ્રમણસ્ય ભગવતો મહાવીરસ્ય 'અતિણ્ણ' અન્તિક્કે=સમીપે 'પચાણુવ્વડ્ડય સત્તસિ-
 સ્સિવાવડ્ડય દુવાલસવિહ' પચાણુત્રતિક સત્તશિક્ષાત્રતિકમ્ એવ દ્વાદશવિધ
 'ગિદ્ધિધમ્મ' ગૃદ્ધિધર્મ 'પઢિવજ્જ' પ્રતિપત્ત્યે 'પઢિવજ્જિત્તા' પ્રતિપત્ત્ય તમેવ
 રથ 'દુરુહડ્ડ' દુરોહતિ=આરોહતિ 'દુરુહિત્તા' દુરુહ=રથમારુહ 'જામેવ દિસ-
 પાઉઝ્ઝૂણ તામેવ દિસ પઢિગણ' યસ્યા દિશ પ્રાદુર્ભૂત =સમાગત તસ્યામેવ દિશિ
 પ્રતિગત ॥ સૂ. ૩ ॥

દ્વાદશવિધ ગૃહસ્થ ધર્મ કા અગીકાર કરના ચાહતા હ । આ પ્રકાર સુવાહુકુમાર કી
 ભાવના જાનકા પ્રમુને કહા—(અદ્દાસુહ દેવાણુપિયા) તુમ્હેં જૈસા સુખ હો વૈસા કરો, પરન્તુ
 (મા પઢિવજ્જ કરેહ) તિલ્લમ્ ન કરો (તણ્ણ સે સુવાહુકુમારે સમણસમ ભગવઓ મહા-
 વીરસસ અતિણ્ણ પચાણુવ્વડ્ડય સત્તસિસ્સિવાવડ્ડય દુવાલસવિહ ગિદ્ધિધમ્મ પઢિવજ્જ) ।
 આ તરહ પ્રમુને કામ્માને પર સુગાહુકુમારને શ્રમણ ભગવાન મહાવાર કે સમીપ પાંચ અણુવ્રત
 સાત શિક્ષાવ્રત આ પ્રકાર દ્વાદશવિધરૂપ ગૃહસ્થ ધર્મ કો સ્વીકાર કિયા । (પઢિવજ્જિત્તા
 તમેવ રહ દુરુહડ્ડ દુરુહિત્તા જામેવ દિસ પાઉઝ્ઝૂણ તામેવ દિસ પઢિગણ) ઓર
 ગૃહસ્થ ધર્મ અગીકાર કર અપનેર પર બૈઠ કર જહા સે આયા વહા વાપિસ ગયા ॥સૂ. ૩॥

આણુવ્રત સાત શિક્ષાવ્રત આ પ્રમાણે ધાર વ્રત વિધિ રૂપ ગૃહસ્થ ધર્મને અગીકાર
 કરવા ઇચ્છુ છુ આ પ્રમાણે સુગાહુકુમારની ભાવના બાણીને પ્રભુએ બહુ (અદ્દાસુહ
 દેવાણુપિયા) તમને બે પ્રમાણે સુખ ઉપજે તે પ્રમાણે કરો, પરન્તુ (મા પઢિવજ્જ કરેહ)
 વિલમ્બ ન કરો (તણ્ણ સે સુવાહુકુમારે સમણસસ ભગવઆ મહાવીરસસ અતિણ્ણ
 પચાણુવ્વડ્ડય સત્તસિસ્સિવાવડ્ડય દુવાલસવિહ ગિદ્ધિધમ્મ પઢિવજ્જ) આ પ્રમાણે પ્રભુએ
 કહ્યા પછી તુ તજ સુગાહુ કુમારે શ્રમણ ભગવાન મહાવીર પાસે પાંચ આણુવ્રત- સાત
 શિક્ષાવ્રત આ પ્રમાણે ધાર વ્રત રૂપ ગૃહસ્થ ધર્મને સ્વીકાર કર્યો (પઢિવજ્જિત્તા તમે-
 વ રહ દુરુહડ્ડ દુરુહિત્તા જામેવ દિસ પાઉઝ્ઝૂણ તામેવ દિસ પઢિગણ) અને ગૃહસ્થ ધર્મ
 અગીકાર કરી પોતાના રથ પર બેઠી ન્યાયી આ યા હતા તમા પાછા આત્મા ગયા ॥સૂ. ૩॥

मूलप्र—

तेण कालेण तेण समणं समणस्स भगवओ महावीरस्स जेट्ठे अतेवासी इदंभूर्द्धं णाम अणगारे गोयमगोत्ते ण जाव एव वयासी-अहो ण भते! सुवाहुकुमारे इट्ठे इट्ठरूवे कते कतरूवे पिये पियरूवे मणुण्णे मणुण्णरूवे मणामे मणामरूवे सोम्मे सुभगे पियदसणे सुरूवे, उहुजणस्स वि य ण भते! सुवाहुकुमारे इट्ठे जाव सुरूवे, साहुजणस्स वि य ण भते! सुवाहुकुमारे जाव सुरूवे। सुवाहुकुमारेण भते! इमा एयारूवा उराला माणुम्मा रिद्धी किण्णा लद्धा? किण्णा पत्ता? किण्णा अभिसमण्णागया? को वा एस आसी पुच्चमवे जाव अभिसमण्णागया? ॥ सू० ४ ॥

टीका—

‘तेण कालेण’ इत्यादि। ‘तेण कालेण तेण समणं’ तस्मिन् काले तस्मिन् समये ‘समणस्स ३’ श्रमणस्य भगवतो महावीरस्य ‘जेट्ठे अतेवासी’ ज्येष्ठोऽन्तेवासी=शिष्य ‘इदंभूर्द्धं णाम अणगारे गोयमगोत्ते ण’ इन्द्रभूतिर्नामानगारो गौतमगोत्र खलु ‘जाव’ यावत्-भगवत् समीपे समागत्य भगवन्तं उन्दित्वा नमस्यित्वा ‘एव वयासी’ एवमवादीत्-‘अहो ण’ अहो! खलु=आश्चर्यमेतत् ‘भते’ हे भदन्त! ‘सुवाहुकुमारे’ सुवाहुकुमार ‘इट्ठे’ इष्ट=इष्यते=वाञ्छयते

‘तेण कालेण’ इत्यादि।

(तेण कालेण तेण समणं) उन्मीकाल एव उन्मी समयमे (समणस्स भगवओ महावीरस्स) श्रमण भगवान महावीर के (जेट्ठे अतेवासी) बड़े शिष्य (इदंभूर्द्धं णाम अणगारे) इन्द्रभूति नामक अनगार (गोयमगोत्ते ण जाव) जिनका गौतम गोत्र या (प्रभुके मनीष आकर) (एव वयासी) इस प्रकार बोले। (अहो ण भते! सुवाहुकुमारे इट्ठे इट्ठरूवे कते कतरूवे पिये पियरूवे मणुण्णे मणुण्णरूवे मणामे मणामरूवे सोम्मे सुभगे पियदसणे सुरूवे) हे भदन्त! य आश्चर्य है कि सुवाहुकुमार (इट्ठे) समस्त जनों

‘तेण कालेण’ इत्यादि

(तेण कालेण तेण समणं) ते काले अने ते समयने पिये (समणस्स भगवओ महावीरस्स) श्रमण भगवान महावीरना (जेट्ठे अतेवासी) मोटा शिष्य (इदंभूर्द्धं णाम अणगारे) इन्द्रभूति नामका अणुगार (गोयमगोत्ते ण जाव) जेने गौतम गोत्र छुट, ते प्रभुना पासो आवीने (एव वयासी) या प्रभाले गेल्या (अहो ण भते सुवाहुकुमारे इट्ठे इट्ठरूवे कते कतरूवे पिये पियरूवे मणुण्णे मणुण्णरूवे मणामे मणामरूवे सोम्मे सुभगे पियदसणे सुरूवे) हे भदन्त! ते आश्चर्य छे के सुवाहुकुमार (इट्ठे)

મયોજનવશાદ ય સ તથા, સઠ્ઠજનમનોરથપૂરકત્વાત્ । સ ચ વિવક્ષિતકાર્ય-
 કારિતયાપિ ભવેદિત્યાહ-‘ઇદ્ઠરૂવે’ ઇષ્ટરૂપ:-આકૃતેર્મનોહારિત્વાત્, ઇષ્ટઃ=
 ઇષ્ટરૂપો ચા કારણવશાદપિ સ્યાદિત્યાહ-‘કતે’ કાન્તઃ=અભિલષણીયઃ-સર્વ-
 સહાયકારિત્વાત્, સત્ કારણવશાદપિ સ્યાદિત્યાહ-‘કતરૂવે’ કાન્તરૂપ:-કમનીયા
 કૃતિકત્વાત્, એવંવિધોઽપિ સ્વકર્મદોષાત્પરસ્યામિયો ભવેદિત્યત આહ-‘પિણ’
 પ્રિયઃ-સર્વોપકારપરાયણત્વેન પ્રેમોત્પાદકત્વાત્, સત્ સ્વાર્થવશાદપિ સ્યાદિત્યાહ-
 ‘પિયરૂવે’ પ્રિયરૂપઃ-સર્વાંગસુન્દરત્વાત્, એતાદૃશ ઉપરિષ્ટાદપિ ભવેદિત્યાહ-
 ‘મણુન્ને’ મનોહ્રઃ-હિતકારિત્વાત્ । એવં ‘મણુન્નરૂવે’ મનોહ્રરૂપઃ-દર્શકજનચિત્તા
 કર્પકત્વાત્, એવંવિધ એકદાપિ સ્યાદિત્યત આહ-‘મણામે’ મનોઽમઃ-

કે મનોરથ કી પૂર્તિ કરને વાલા હોને સે ઇષ્ટ હૈ । (ઇદ્ઠરૂવે) આકૃતિ ઇસકી
 બઢી હી મનોહર હૈ ઇસાલિયે ઇષ્ટરૂપ હૈ । (કતે) સર્વકા સહાયક હોને સે કાન્ત
 અભિલષગાય હૈ । યહ તો કારણવશ મી હા સકતા હૈ અતઃ કહતે હૈ કિ યહ (કતરૂવે)
 રૂપ સે મા કાન્ત હૈ, (પિણ, પ્રિયરૂવે, મણુણેમણુણરૂવે મણામે મણામરૂવે,
 સોમ્મે, સુમગે, પ્રિયદસણે, મુરૂવે) યહ સર્વજનોકે ઉપકાર કરને મેં
 પરાયણ હોને સે પ્રિય, સર્વાંગસુન્દર હોને સે પ્રિયરૂપ, પ્રત્યેકજન ઇસે અપને અન્ત
 કરણ સે સુન્દર માનતે હૈ ઇસલિયે મનોહ્ર, એવં દર્શકજનકે ચિત્ત કા આકર્ષક હોને
 સે મનોહ્રરૂપ હૈ । જો વ્યક્તિ ઇસે એકવાર મી દેખ લેતા હૈ વહ ઇસકી આકૃતિ કા
 સર્ગ સ્મરણ કિયા કરતા હૈ ઇસલિયે અથવા વિપત્તિકાલ મેં મી સર્વકે લિયે સહાયતા

સમગ્ર માણસોના મનોરથ પૂર્ણ કરનારા હોવાથી ઈષ્ટ છે (વહાલા છે) (ઇદ્ઠરૂવે)
 તેમની આકૃતિ બહુજ સુન્દર છે તે કાણુથી ઈષ્ટ રૂપ છે (કતે) સર્વને સહાયક
 હોવાથી કાન્ત છે (સ્વામી છે) ઇચ્છવા યોગ્ય છે, તે તો કારણ વશ થઈ શકે છે તેથી
 કહે છે કે તે (કતરૂવે) રૂપમા પણ કાન્ત છે (પિણ, પ્રિયરૂવે, મણુણે
 મણુણરૂવે મણામે મણામરૂવે સોમ્મે, સુમગે, પ્રિયદસણે મુરૂવે) તે સૌ માણસોને
 ઉપકાર કરવામા પરાયણ હોવાથી પ્રિય, સર્વાંગ સુન્દર હોવાથી પ્રિયરૂપ પ્રત્યેક
 માણસો તેને પોતાના અન્ત કરણથી સુન્દર માને છે તેથી મનોહ્ર, અને જોનારના ચિત્તનું આકર્ષણ
 થવાથી મનોહ્રરૂપ છે જે વ્યક્તિ તેને એક વાર પણ જુવે છે તે હમેશા તેની આકૃતિનું
 સ્મરણ કર્યાજ કરે છે એટલા માટે અથવા વિપત્તિકાલમા પણ સૌને સહાયતા પહોંચાડે છે

મનસા અમ્યતે=અમ્યતે નિત્ય સસ્મરણેન યઃ સ મનોડમઃ-આર્તિદરણેન સર્વેષા મનસ્યવસ્થિતત્વાત્, એવ 'મણામરુવે' મનોડરૂપ-સકલજનમનોડનુકૂલા-કૃતિત્વાત્ । પતદેવ ત્રિશદયતિ-‘સોમ્યે’ સૌમ્ય-મદ્રસ્ત્રમાવત્વેન મરુલજના-હાદકત્વાત્, ‘સુભગે’ સુભગ-રૂપાણમાર્ગગામિત્વાત્ ‘પ્રિયદસણે’ પ્રિયદર્શનઃ-દર્શનમાત્રેણાપિ પ્રેમાત્રિભાવાત્, અતએવ ‘મરુલવે’ મરુપ=અપૂર્ણરૂપલાવણ્યાદિસમ્પન્નઃ । એતાદૃશસ્તુ રૂપચિદેરૂપ્યાપિ ભવેદિત્યત આહ-‘વહુજણસ્સ વિ’-વહુજનસ્યાપિ ‘મતે’ હે મદન્ત ! અય ‘સુવાહુકુમારે’ સુવાહુકુમારઃ ‘ઈદ્દે જાવ મરુલવે’ ઇદ્દઃ યાવત્ મરુપ, અય ન કેવલ શુદ્ધસ્થાનામેવ શુદ્ધ શુદ્ધરૂપો યાવત્ મરુપ, કિન્તુ ‘સાહુજણસ્સ વિ ય ણ’ સાધુજનમ્યાપિ-સયમિજનસ્યાપિ ચ સ્વલુ ‘મતે’

પહુંવાતા હે ઇમલિયે મી યહ મનોડમ હૈ, મનોડમરૂપ યહ ડસ અપેક્ષા સે હૈ કિ ઇસકી આકૃતિ મરુલજનોં કે મન કે અનુકૂલ હૈ, મદ્રપ્રકૃતિવાલા હોને સે સમન્ત જનોં કો ડસસે આહ્લાત્ ઉત્પન્ન હોતા હૈ અત યહ સૌમ્ય હૈ, હિતવિધાયક માર્ગ મે મદા ઇસકી પ્રવૃત્તિ રહતી હૈ ઇમલિયે યહ સુભગ હૈ, જો વ્યક્તિ ઇસે એકનાર મી દેખ લેતા હૈ ડસે ઇસકે પ્રતિ પ્રેમકા આત્મિમા હો જાતા હૈ ડસ અપેક્ષા મે યહ પ્રિયદર્શન હૈ, અપૂર્ણરૂપ ઓર લાગુણ્ય સે યહ અલક્ષિત હૈ ઇસલિયે યહ મરુપનાલા હૈ (વહુજણસ્મ વિ ય ણ મતે ! સુવાહુકુમારે ઇદ્દે જાવ મરુલવે) યહ સુવાહુકુમાર “ઇદ્દ સે લેકા મરુપ” પર્યન્ત કૈ સર્વ ત્રિશેષનોં સે યુક્ત કિન્તુ ૨ વાશ જનોં કો દટિ સે ની હો મો વાત ની હૈ, કિન્તુ હૈ નામ । યર નહુતજનોં કો દટિ મે મી ડસી પ્રકાર હૈ, ઓર તો વ્યો- (સાહુજણસ્સ વિ ય ણ મતે ! સુવાહુકુમારે ઇદ્દે જાવ મરુલવે) યહ તો સાધુજનોં કો

તેથી પણ એ મનોમ છે મનોમરૂપ તે અપેક્ષાથી છે કે, તેની આકૃતિ તમામ માણસોના મનને અનુકૂળ છે, સરલપ્રકૃતિવાળા હોવાથી તમામ માણસોને તેનાથી પ્રમદ્ધનતા ઉત્પન્ન થાય છે તેથી તે સૌમ્ય છે હિત થાય તેવા માર્ગમાર હમેશા તેની પ્રવૃત્તિ ગહે છે તેથી તે સુભગ છે, જે માણસ તેને એક વાર જોઈ લે છે તેને તેના પ્રતિ પ્રેમ જન્મે છે તેથી તે પ્રિયદર્શન છે અપૂર્ણરૂપ, અને લાગણ્યથી તે અલક્ષિત છે (સુશેખિન છે) તેથી તે સુરૂપ વાળા છે, (વહુજણસ્મ વિ ય ણ મતે સુવાહુકુમારે ઇદ્દે જાવ મરુલવે) તે સુવાહુકુમાર “ઇદ્દથી લઈને સુરૂપ સુધીના સર્વ વિશેષગોથી યુક્ત જોઈ કોઈ ખામ માણસોની દૃષ્ટિથી હોય તે વાત નથી પડતું છે નાથ ! તે ઘણાજ માણસોની દૃષ્ટિમા આ પ્રમાણે છે બીજી તો શુ ! (સાહુજણસ્સ વિ ય ણ મતે સુવાહુકુમારે ઇદ્દે જાવ મરુલવે) એ તો આધુ

હે ભદન્ત ! 'સુબાહુકુમારે' સુબાહુકુમાર' 'ફ્ટે' જાવ સુરૂપે' ઇપ્પો યાવત્ સુરૂપો રર્ત્તે । 'સુબાહુકુમારેણ ભતે' સુબાહુકુમારેણ હે ભદન્ત ! 'ઇમા' ઇય 'એયારૂવા' એતદ્દુપા=ઉપલબ્ધમાનસ્વરૂપા 'ઉરાલા' ઉદારા=પ્રધાના શ્રેષ્ઠા 'માણુસ્સા' માણુપ્પ્યા=મનુષ્યસમ્બન્ધિની 'રિદ્ધિ' ઋદ્ધિ'=રૂપલાવણ્યાદિ-સમ્પત્તિ' 'કિણ્ણા' કય=કેન કારણેન 'લદ્ધા' લબ્ધા=ઉપાર્જિતા 'કિણ્ણા પત્તા' કય પ્રાપ્તા=ઉપાર્જિતા સતી કયં સ્વાયત્તીભૂતા 'મિણ્ણા અભિસમખ્ણાગયા' કયમભિસમન્વાગતા=સ્વાયત્તીભૂતાઽપીયમ્ ઋદ્ધિ' કય=કેન હેતુના-અભિ=આભિમુરુપેન સમ્=સાદ્રત્યેન પ્રાપ્તેઃ 'અનુ' પશ્ચાત્ 'આગતા' ભોગ્યતામુપ-ગતેતિ । 'કો વા એસ આસી પુવ્વભવે' કો વા એવ=સુબાહુકુમાર' પૂર્વભવે આસીત્ ? 'જાવ અભિસમખ્ણાગયા' યાવત્-અભિસમન્વાગતા, અત્ર યાવન્છન્દા-દેવ પાઠસગ્રહઃ- 'કિં નાણે વા કિં નોત્તણે વા કયરસિ ણયરસિ વા ગામ-સિ વા સન્નિવેસસિ વા, કિં વા દચ્ચા કિં વા ભોચ્ચા કિં વા સમાયરિત્તા, કસસ વા તદ્ધારૂવસ્સ સમણસ્સ વા માહણસ્સ વા અતિણે એગમપિ આરિય સુવયણ સોચ્ચા નિસમ્મ સુબાહુણા કુમારેણ ઇમા એયારૂવા ઉરાલા માણુસ્સિદ્ધી લદ્ધા પત્તા' इति ॥ તા 'કિંનામકો વા કિંનોત્તો વા કતમસ્મિન્=કસ્મિન્ નગરે વા ગ્રામે વા સન્નિવેશે વાઽસ્ય જન્મ

દષ્ટિ મેં મી ફસી પ્રકાર સે હૈ (સુબાહુકુમારેણ ઇમા એયારૂવા ઉરાલા માણુસ્સા રિદ્ધી કિણ્ણા લદ્ધા કિણ્ણા પત્તા મિણ્ણા અભિસમખ્ણાગયા) હૈ ભગવન્ ! ફસ સુબાહુ-કુમારને યે ઉપલબ્ધ સ્વરૂપવાલી-સુબાહુકુમારમેં પાપી જાને વાલી-ઉદાર-પ્રધાન-શ્રેષ્ઠ મનુષ્ય સવધી ઋદ્ધિયા-રૂપલાવણ્ય આદિ સમ્પત્તિયા-કિસ કારણસે ઉપાર્જિત કીં, કિસ કારણસે પ્રાપ્ત કીં, અપને અધીન કીં, ઓર કિમ કારણસે યહ સર્વ પ્રકારસે ફનકા ભોક્તા બના ? (કો વા એસ આસી પુવ્વભવે જાવ અભિસમખ્ણાગયા)

આણુસની ઇષ્ટિમા પશુ જો પ્રકારેજ છે (સુબાહુકુમારેણ ઇમા એયારૂવા ઉરાલા માણુસ્સા રિદ્ધી મિણ્ણા લદ્ધા કિણ્ણા પત્તા કિણ્ણા અભિસમખ્ણાગયા) હૈ ભગવન્ ! તે સુબાહુકુમારમા જે ભોવામા આવતી ઉદાર, પ્રધાન શ્રેષ્ઠ મનુષ્ય સળધી ઋદ્ધિઓ-ઇય-લાવણ્યતા આદિ સપત્તિઓ કયા કારણથી મેળવી (અર્થાત્ તેને શી ગીતે મળી) કયા કારણથી તેને પ્રાપ્ત થઈ, કયા કારણથી તે અપત્તિ તેને આધિન બની અને તેના ભોક્તા કેવી રીતે બન્યો ? (કો વા એમ આસી પુવ્વભવે જાવ અભિસમખ્ણાગયા) પૂર્વભવમા

संजातम् ? तथा तस्मिन् भवे किं वा अभयदानमुपात्रदानादिक 'दत्त्वा'
 दत्त्वा-वितीयं किं वा अरसविरसादिकमाहार 'भोत्त्वा' श्रुत्वा किं वा
 शीलादिक 'समापरित्ता' समाचर्य-परिपाल्य, तथा 'रुत्स वा' कस्य वा
 'तहारुवस्स' तथारूपस्य 'समणस्स वा' श्रमणस्य=निर्ग्रन्थसागो. 'माहणस्स वा'
 माहनस्य=द्वादशव्रतधारिश्चावकस्य वा 'अतिए' अन्तिके=समीपे 'एगमवि'
 एकमपि 'आरिय' आर्यम्=आर्यसम्बन्धिक तीर्थम्प्रतिपादितमित्यर्थ, 'सुवयण'
 सुवचन=पापनिवृत्तिरूप निरवद्यवचन 'सोच्चा' श्रुत्वा 'णिसम्म' निशम्य
 तद्वाक्यमादेयतया हृद्यवार्थं सुवाहुना कुमारेण 'डमा' डय=प्रत्यक्ष दृश्यमाना
 'एयारुवा' एतद्रूपा=उपलभ्यमानस्वरूपा उराला' उदारा=प्रदाना 'माणुसिद्धी'
 मानुष्यद्धि'=मनुष्यसम्बन्धिरूपलावण्यगृहदारादिसम्पत्ति 'लद्धा' लब्धा
 'पत्ता' प्राप्ता-इति । 'अभिसमन्नागया' अभिसमन्वागता=स्वाधीनतया
 भोग्यरूपेणोपस्थिता ? ॥ सू० ४ ॥

पूर्वभव में यह कौन जा ? इसका क्या नाम जा ? क्या गोत्र जा ? किम नगर मे, किस
 ग्राम में अज्वा किस देश में इसका जन्म हुआ ? इसने पूर्वभव में कौनसा अभयदान
 सुपात्रदान दिया ? स्वयं किस प्रकार का अरसविरस आदि आहार किया ? कौनसे
 शीलादिक व्रतका आचरण किया ? किस तथारूप श्रमण निर्ग्रन्थके, अज्वा १२ व्रतधारी
 श्रावकके पास तीर्थम्प्रतिपादित पापनिवृत्तिरूप एक भी निरवद्य वचन सुना और अच्छी
 तरह उसका मनन किया ? जिससे इसने ये उत्तर प्रधान सर्गोक्त मनुष्यसवधी रूप-
 लावण्यादि विभूतियां पाई हैं ॥ सू० ४ ॥

ते कोणुं हतो ? तेनुं नाम शुं हतुं ? कथुं गोत्रं हतुं, तथा नगरं भां अने कथां ग्रामं भां
 अथवा कथां देशं भां तेनो जन्मं थये हतो, तेणुं पूर्वजन्मभां देवा प्रदार्तुं अभयदानं,
 सुपात्रदानं कथुं हतुं, अने तेणुं देवा अरसं विरसं पदार्थोना आहारं कथां हतो, देवा
 प्रदार्तना शीलादिक व्रतना आचरणं कथां तथा कथां तथारूपं श्रमणं निर्ग्रन्थना अथवा
 गार व्रतधारी श्रावकना पास तीर्थं करे प्रतिपादनं करेवा पापं निवृत्तिरूपं अथवा
 निरवद्य वचनं साधय्युं अने आरी रीते ते वचनं मननं कथुं जेनाथी तेणुं आ उदारं
 प्रधानं सर्वोत्तमं मनुष्यं सज्जं धीरं लावण्यादि विभूतिभ्यो प्राप्तं कगी ठे ? ॥ सू० ४ ॥

मूलम्—

एव खलु गोयमा ! तेण कालेण तेण समएण इहेव जम्बूद्वीवे द्वीवे भारहे चासे, हत्थिणाउरे णाम णयरे होत्था, रिद्ध ३ । तत्थण हत्थिणाउरे णयरे सुमुहे णाम गाहावई परिवमइ, अइहे० । तेण कालेण तेण समएण धम्मघोसा णाम थेरा जाइसपण्णा जाय पइहिं समणसएहिं सद्धिं सपरि-
वुडा पुब्बाणुपुत्तिं चरमाणा गामाणुगाम दइज्जमाणा जेणेव, हत्थिणाउरे णयरे जेणेव सहससवणे उज्जाणे तेणेव उवागच्छति, उवागच्छिता अहापडिरूव उग्गह उग्गिण्हित्ता सजयेण तवमा अप्पाण भावेमाणा विहरति । तेण कालेण तेण समएण धम्मघोसाण थेराण अनेवासी सुदत्ते णाम भणंगारे उराळे जाव तेउलेस्से मास मासेण खममाणे विहरह ॥ सू०-५ ॥

टीका—

भगवान् सुनाहुकुमारस्य पूर्वभव कथयति 'एव खलु' इत्यादि

एव खलु 'गोयमा' हे गातम । तस्मिन् काले तस्मिन् समये इहेव जम्बूद्वीपे द्वीपे भारते वव 'हत्थिणाउरे णाम णयरे होत्था' हस्तिनापुर नाम नगरमासीत् । तत् कीदृशम् 'रिद्ध०' रुद्धस्तिमितसमृद्धम्, 'तत्थ ण हत्थिणाउरे णयरे' तत्र खलु हस्तिनापुरे नगरे 'सुमुहे णाम गाहावई परिवसइ' सुमुखो

'एव खलु गायमा !' इत्यादि ।

गातम के इस प्रकार पूछने पर प्रभुने कहा कि ' (एव खलु गोयमा) हे गातम (तेण कालेण तेण समएण) उस काल में और उस समय में (इहेव जम्बूद्वीपे द्वीपे भारते चासे हत्थिणाउरे णाम णयरे होत्था) इस जम्बूद्वीप के भरत क्षेत्र में हस्तिनापुर नामका नगर था (रिद्ध ३) जो रुद्ध, स्तिमित एवं समृद्ध था । (तत्थ ण हत्थिणाउरे णयरे सुमुहे णाम गाहावई परिवसइ) उस - हस्तिनापुर

"एव खलु गायमा ।" इत्यादि ।

गातमे आ प्रभावे भूछु त्यारे प्रभुअे उछु डे - (एव खलु गोयमा) हे गातम ! (तेण कालेण तेण समएण) त अल अने ते समयने विषे (इहेव जम्बूद्वीपे द्वीपे भारहे चासे हत्थिणाउरे णाम णयरे होत्था) आ जम्बूद्वीपना भरतक्षेत्रमा हस्तिनापुर नामउं नगर उतु (रिद्ध) ते रुद्ध स्तिमित अने समृद्ध उतु (तत्थ ण हत्थिणाउरे णयरे सुमुहे णाम गाहावई परिवसइ) ते हस्तिनापुर नगरमा सुमुख नामना अेक गाथा-

નામ ગાથાપતિ પરિવસતિ 'અહ્લે' આદ્ય. યાવત્-અપિરભૂતઃ=પરાભવરહિત' ।
'તેણ કાલેણ તેણ સમણ' તસ્મિન્ કાલે તસ્મિન્ સમયે 'ધમ્મઘોસા ણામ થેરા'
ધર્મઘોષા નામ સ્થવિરાઃ, અગ્રાદરાયે વહુવચનમ્, સ્થવિરાણા વર્ણનમાહ—
'જાઇસપણ્ણા' જાતિસમ્પન્નાઃ=શુદ્ધમાતૃવશ્યા, 'જાવ' યાવત્-પર્વહિં સમણસર્હિં-
સદ્ધિં પશ્ચભિ શ્રમણશતૈઃ સાર્થે 'સપરિવુડા' સપરિવ્રતાઃ=શ્રમણસમૂહસહિતા
'પુવ્વાણુપુલ્લિ ચરમાણા' પૂર્વાનુપૂર્વા ચરન્તઃ=તીર્થદ્વરરીત્યા વિદ્યન્તઃ 'ગામાણુગામ'
ગ્રામાનુગ્રામસુ=એકસ્માદ્ ગ્રામાદ્ ગ્રામાન્તર 'દૂજ્જમાણા' દ્રવન્તઃ=ગચ્છન્ત
સન્ત 'જેણેવ હત્થિગાડરે ણયરે' યત્રૈવ હસ્તિનાપુર નગર 'જેણેવ સહસ્સ-
વવણે ઉજ્જાણે' યત્રૈવ સહસ્રાન્નવળમુત્રાન 'તેણેવ ઉવાગચ્છતિ' તત્રૈવોપાગ-

નગર મે મુમુલ્લ નામકા એક ગાથાપતિ રહતા જા । (અહ્લે.) યહ ધનાદિ વૈભવ સપન્ન
યા તથા દૂસરે અન્યજન હસકા પરામય નહીં કર સકતે થે । (તેણ કાલેણ તેણ
સમણ ધમ્મઘોસા ણામ થેરા જાઇસપણ્ણા જાવ પર્વહિં સમણસર્હિં સદ્ધિ
સપરિવુડા) એક સમય ઉસી અવસર મે ધર્મઘોષ નામકે સ્થવિર જો જાતિસપ્પલ આદિ
વિશેષણોસે યુક્ત થે થે પાંચમો અનગારોં કે સાગ (પુવ્વાણુપુલ્લિ ચરમાણા ગામાણુગામ
દૂજ્જમાણા જેણેવ હત્થિગાડરે ણયરે જેણેવ સહસ્સવવણે ઉજ્જાણે તેણેવ
ઉવાગચ્છતિ) પૂવાનુપૂર્વી — તીર્થકર પ્રતિપાદિત પદ્ધતિ સે એક ગ્રામસે દૂસરે ગ્રામ વિહાર
કરતે હુર જહા હસ્તિનાપુર નગર થા ઓર ઉમરોં મી જહા સહસ્રાન્નવળ નામકા ઉગાન થા વહા

પતિ રહેતા હતા (અહ્લે) તે આદિક વૈભવ સપન્ન હતા, તથા ખીન્ન માણસો તેનો
પરામય કરી શકતા નહિ, (તેણ કાલેણ તેણ સમણ ધમ્મઘોસા ણામ થેરા જાઇ
સપણ્ણા જાવ પર્વહિં સમણસર્હિં સદ્ધિ સપરિવુડા) એક સમય તે અવસરમા ધર્મ-
ઘોષ નામના સ્થવિર (મુનિ) જાતિસમ્પન્ન આદિ વિશેષણોથી યુક્ત હતા તે પાત્રસો
અણુગારોની સાથે (પુવ્વાણુપુલ્લિ ચરમાણા ગામાણુગામ દૂજ્જમાણા જેણેવ હત્થિ-
ગાડરે ણયરે જેણેવ સહમવવણે ઉજ્જાણે તેણેવ ઉવાગચ્છતિ) પૂર્વાનુપૂર્વી તીર્થકર
પ્રતિપાદિત પદ્ધતિથી એક ગામથી બીજે ગામ વિહાર કરતા કરતા જ્યા હસ્તિનાપુર
નગર હતું અને તેમા પણ જ્યા સહસ્રાન્નવળ નામનો બગીચો હતો ત્યા આગળ આગળ

જીવંતિ । ‘ઉવાગચ્છિત્તા’ ઉપાગત્ય ‘અઠાપઢિરૂપ’ યથામતિરૂપ=યથાકલ્પ સાધુકલ્પાનુસારેણ ‘ઉગ્ગહ’ અવગ્રહ=પ્રસતેરાણા ‘ઉગ્ગિઙ્ઘિત્તા’ અવગ્રહ ‘સજ્જ-મેણ તવસા અપ્પાણ ભાવેમાણા વિહરતિ’ સયમેન તપસાઽઽત્માન ભાવયન્તો વિહરન્તિ । ‘તેણ કાલેણ તેણ સમણ’ તસ્મિન્ કાલે તસ્મિન્ સમયે ‘ધમ્મઘોસાણ થેરાણ અતેવાસી’ ધર્મઘોષાણા સ્થવિરાણામન્તેવાસી ‘સુદત્તે નામ અગગારે’ સુદત્તો નામાનગારઃ સ કીદશ ? इत्याह-‘उराले’ उदारः-निस्पृहत्वात् सरुद्धजीरैः सह मंत्रीभावात् । ‘જાવ તેડલેસ્સે’ યાવત્તેજોલેશ્ય,, યાવત્-‘ઘોરે, ઘારવ્વણ, સમ્વિત્તિપિડલતેડલેસ્સે’ ઘોર=પરીપઘોપસર્ગરૂપાય-

પર આવે । (ઉવાગચ્છિત્તા અઠાપઢિરૂપ ઉગ્ગહ ઉગ્ગિઙ્ઘિત્તા સજ્જમેણ તવસા અપ્પાણ ભાવેમાણા વિહરતિ) આકાર વે માધુ કલ્પકે અનુમાર ઘનપાલસે વસતિ કી આજ્ઞા પ્રાપ્ત કર તપ ઔર નયમ સે અપની આત્માનો ભાવિત કાતે હુએ વિચરને હમે । (તેણ કાલેણ તેણ સમણ ધમ્મઘોસાણ થેરાણ અતેવાસી સુદત્તે નામ અગગારે ઉરાલે જાવ તેડલેસ્સે માસ માસેણ સ્વમમાણે વિહરડ) ડમી કાલ ઔર ડસી સમય ને ડન ધર્મઘોષ આચાર્ય કે અન્તેવાસી ઇક સુત્ત મુનિ થે । જો મકલ જીવોં કે સાગ મૈત્રી કા ભાવનાસે ડદાર થે ઇવ સાસારિક પદાગોં સે તિનકે ચિત્ત મેં નિસ્પૃહતાવૃત્તિ હોને સે ડતાર થે । યાવત્-(ઘોરે) પરીપઘ ઉપસર્ગ, ઇવ કપાયરૂપ શત્રુઓં કે નાશ કરને

(ઉવાગચ્છિત્તા અઠાપઢિરૂપ ઉગ્ગહ ઉગ્ગિઙ્ઘિત્તા સજ્જમેણ તવસા અપ્પાણ ભાવેમાણા વિહરતિ) આવીને તેઓએ સાધુ કલ્પના નિયમ અનુમાર વનપાવથી વસતિની આજ્ઞા મેળવીને, તપ અને સયમથી પોતાના આત્માને ભાવિત કરતા થકા વિચરવા લાગ્યા (તેણ કાલેણ તેણ સમણ ધમ્મઘોસાણ થેરાણ અતેવાસી સુદત્તે નામ અગગારે ઉરાલે જાવ તેડલેસ્સે માસ માસેણ સ્વમમાણે વિહરડ) તે કાલ અને તે સમયને વિષે તે ધર્મઘોષ આચાર્યના સુત નામના અતેવાસી મુનિ હતા, ‘તે સકલ જીવોના સાથે મૈત્રી ભાવના પૂર્વક વર્તતા હતા અર્થાત્ તે ઉદાર હતા અને નાશરના પદાર્થો પ્રતિ જેના ચિત્તમા નિસ્પૃહતા હતી તેથી તે ઉદાર હતા, યાવત્ (ઘોરે) પરિપહ-ઉપસર્ગો એવ કપાયકર શત્રુઓનો નાશ કરવામા શૂન્વીક હતા, (ઘોરવ્વણ) કાચર માથુસોને કઠિન એવા

શત્રુપ્રાણાશવિધો સૂરઃ, ધોરવ્રત. ધોર=કાતરૈર્દુશ્વર્યં વ્રત=સમ્યક્ત્વશીલાદિકં
યસ્ય સ તથા, સક્ષિપ્તવિપુલતેજોલેશ્ય=સક્ષિપ્ત=શરીરાન્તર્ગતત્વેન સંકુચિતા
વિપુલા=વિશાલા અનેકયોજનપરિમિતક્ષેત્રગતવસ્તુભસ્મીકરણમમર્થાઽપિ તેજોલેશ્યા=
વિશિષ્ટતપોજનિતલઘ્વિવિશેષતેજોજ્વાલા યસ્ય સ તથા, 'માસ માસેળ'
મામમાસેન=માસેન મામેન=માસ મામ વ્યાપ્યેત્યર્થઃ 'સ્વમમાણે' ક્ષપયન્=
તીવ્રેળ તપસા કાલ યાપયન્, 'વિહરઽ' વિહરતિ ॥ સૂ. ૫ ॥

મૂલમ્—

તળ ણ સે સુદત્તે અળગારે મામસ્વમણસ્સ પારળગસિ પઢમાણ પોરિ-
સીણ સઙ્ગાય કરેઢ, જઠા ગોયમસામી તહેવ યમ્મપોસે થેરે આપુન્હ
જાવ અઢમાણે સુમુહસ્મ ગાઠાવડસ્સ ગિહ અણુપવિટ્ઠે । તળ ણ સે સુમુહે ગાઠાવડ
સુન્ત અળગાર ઈજ્ઞમાણ પામડ, પાસિત્તા ઢઢતુદ્ધં આસણાઓ અબ્બુદ્ધેઢ,
અબ્બુદ્ધિત્તા પાપપીઢાઓ પચોરુદ્ધ, પચોરુદ્ધિત્તા પાડયાઓ ઓમુયઢ, ઓમુડત્તા ઈગસાઢિય
ઉત્તરાસગ કરેઢ, કરિત્તા સુદત્ત અળગાર સત્તઢ્ઢયાઢ અણુગચ્છઢ, અણુગચ્છિત્તા
તિસ્સુત્તો આયાઢિગપયાઢિણ કરે, કરિત્તા વડડ ણમસઢ, વઢિત્તા ણમસિત્તા
જેગેય મત્તપરે તેણેવ ડયાગચ્છડ, ડયાગચ્છિત્તા સયઢત્થેળ વિડઢ અસળ
પાળ સ્વામ્મ સામ્મ પઢિલાભેસ્સામિ ત્તિ ન્હુ તુદ્ધે, પઢિઠાભેમાણે તુદ્ધે, પઢિલાભિણ્ણ
તુદ્ધે ॥ સૂ. ૬ ॥

મેં તો જુઠાં યે, (પોરવ્વણ) કાત જનોં મે દુર્ગ્ય એસે સમ્યક્ત્વ ઔઠા ગીલાદિકવ્રતોં કે
ધારક યે, (સચિત્તવિહલતેહલેસ્સે) અનેક યોજન પરિમિત ક્ષેત્ર નેં રહને
વાગ્ય વસ્તુ કોં મી ભમ્મમાન કમ્મવાલી તત્તોલેશ્યા કોં અપન શરીર કે મીતર સંકુચિત
ક્ષેત્રે રહે હુણ યે ઔર જો માસ-માસ-ક્ષપણ કોં તપત્થા કરતે હુણે વિચરતે યે ॥ સૂ. ૬ ॥

સમ્યક્ત્વ અને ગીલાદિક વ્રતોના ધરનાર હતા (સચિત્તવિહલતેહલેસ્સે) જેણે અનેક
યોજન પરિમિત ક્ષેત્રમાં જેઠાવાળી વસ્તુઓને પણ ભસ્મ કરનારી તત્તોલેશ્યાને પોતાના
શરીરની અંદર સંકુચિત કરીને ગળી હતી અને જે માસ-માસ ક્ષપણની તપત્થા કરતા
થકા વિચરતા હતા ॥ સૂ. ૫ ॥

ટીકા—

‘તણ ન સે સુદત્તે’ इत्यादि । ‘तण न से’ ततः खलु स सुदत्तोऽनगार
‘मासक्खमणपारणगसि’ मासक्षपणपारणके ‘पढमाए पोरिसीए’ प्रथमाया
पौरुष्या ‘सज्झाय करेइ’ स्वाध्याय करोति, ‘जहा गोयमसामी’ यथा गौतम
स्वामी=गौतमस्वामी यथा भिक्षाटनमामाचारिं प्रयुद्धके, ‘तहेव’ तथैवायमपि
तादृक्मामाचारिं समाचगन् ‘धम्मघोसे थेरे’ धर्मघोषान् स्थाविरान्
‘आपुच्छइ’ आपृच्छति=भिक्षार्थमाज्ञा गृह्णाति ‘जाव’ यावत्-हस्तिनापुरे नगरे
उच्चनीचमभ्यमकुलेषु ‘अडमाणे’ अटन्=भिक्षार्थं भ्रमन् ‘सुमुहस्स गाहावइस्स
गिह’ सुमुखस्य गाथापतेर्गृहम् ‘अणुप्पविट्ठे’ अनुप्रविष्ट=गत । ‘तण न से
सुमुहे गाहावई’ ततः खलु स सुमुखो गाथापतिः सुदत्तमनगारम् ‘एजमाण’ एज

‘तण से’ इत्यादि ।

(तણ ન) इसके बाद (से सुदत्ते अणगारे) वे सुदत्त अनगार (मास
क्खमणस्स पारणगसि) मासक्षपणपारणा क टिन (पढमाए पोरिसीए) प्रथम पौरुष्या
में (सज्झाय करेइ) स्वाध्याय किये (जहा गोयमसामी) गौतमस्वामी कीतरह भिक्षा
के समय में (धम्मघोसे थेरे आपुच्छइ) धर्मघोष आचार्यसे भिक्षा लाने के लिये आज्ञा भोगों
और (जाव अडमाणे सुमुहस्स गाहावइस्स गिह अणुप्पविट्ठइ) हस्तिनापुर नगर
में उच्चनाच एवं मध्यमकुलों में भिक्षा के लिये घूमते हुए सुमुख गाथापति के घर पर
पहुँचे । (तण ન) और (से सुमुहे गाहावई सुदत्त अणगार एजमाण पासइ)
ज्यों ही उस सुमुख गाथापतिने सुदत्त अनगार को अपने घर पर आना हुआ देखा

‘તણ ન સે’ इत्यादि

(તણ ન) તે પછી (સે સુદત્તે અણગારે) તે સુ ત્ત અણગાર (માસક્ક
મણસ્સ પારણગસિ) માસ ખમખ પારણના દિવસે (પઢમાએ પોરિસીએ) પ્રથમ
પૌરુષીમાં [સજ્ઞાય કરેઈ] સ્વાધ્યાય કર્યો [જહા ગોયમસામી] ગૌતમ સ્વામીના
અમાણે ભિક્ષાના સમયે [ધમ્મઘોસે થેરે આપુચ્છઈ] ધર્મઘોષ આચાર્યને ભિક્ષા લાવવા
માટે પૂછ્યું અને (જાવ અડમાણે સુમુહસ્સ ગાહાવડસ્સ ગિહ અણુપ્પવિટ્ઠે) હસ્તિનાપુર
નગરમાં ઉચ્ચ-નીચ એવ મધ્યમ કુલોમાં ભિક્ષા લેવા માટે ફરતા ફરતા સુમુખ ગાથાપતિને
ઘેર પહોંચ્યા (તણ ન) અને (સે સુમુહે ગાહાવઈ સુદત્ત અણગાર એજમાણ પાસઈ)
જ્યાં તે સુમુખ ગાથાપતિએ સુ ત્ત અણગારને પોતાના ઘર પાસે આવના જોયા કે તેજ

मानम्=स्वगृहमागच्छन्त 'पासद्' पश्यति, 'पासित्वा' दृष्ट्वा दृष्टवुद्धं० अनेन
'दृष्टवुद्धचित्तमाणदिए पीडमणे परमसोमणस्सिए हरिसवसविसप्पमाणदियए'
इति सङ्ग्रहः । तत्र 'दृष्टवुद्धचित्तमाणदिए' दृष्टवुद्धचित्तानन्दित-दृष्ट-
वुद्धम्=अतितुष्ट, यद्वा-दृष्ट=दृष्टित तुष्ट=प्राप्तसन्तोष, तादृश चित्त यस्य स
दृष्टवुद्धचित्त, अतएव आनन्दित.=आनन्द प्राप्त. सजातमानसोद्धास
इत्यर्थः । 'पीडमणे' प्रीतिमना.=प्रीति=वृत्तिः सुदत्तानगारदर्शनेन
मनति यस्य स तथा, वृत्तमानस इत्यर्थः, 'परमसोमणस्सिए' परमसोमस्यत -
परमम्=उत्कृष्ट च तत् सोमनस्य=पसन्नचित्तता चेति परमसोमनस्य, तत्सजातमस्येति
=परमसामनस्यित मुनिदर्शने परमानुरागपूर्णमनस्क इत्यर्थः, 'हरिमवसविसप्पमाण-
दियए' हर्षवशरिषद्दृढय -हर्षवशेन विमर्षित=परित उच्छ्वब्द दृढय यस्य स तथा,
सुदत्तानगारदर्शनादमन्दानन्दतरङ्गममुच्छित्तचित्त इत्यर्थः । 'आसणाओ
अञ्जुद्धे' आसानद् अभ्युत्तिष्ठति 'अञ्जुद्धिता' अभ्युत्थाय 'पायपीढाओ
पञ्चोरुद्ध' पादपीठात् प्रत्यवरोहति=अवतरति, 'पञ्चोरुद्धिता' प्रत्यवरोह=
अवतीर्य 'पाउयाओ' पादुके 'ओमुयड' अवमुञ्चति 'ओमुद्धता' अमुञ्च्य

त्यों ही (पासित्वा) देखकर (दृष्टवुद्धं आसणाओ अञ्जुद्धे) वह महत ही दृष्टित
हुआ, सुदत्त अगार का देखकर मनमें उमकें खूब वृत्ति हुई, मुनिदर्शन से उसके
हृत्त में आसावाण अनुगा जाग्रत हुआ । हर्ष के वश से उसका अन्त करण भ्र-
म्य जाण्ड के मरे उसका चित्त उत्तित होने लगा । वह शात्र ही अपन आसन से
उठा और (अञ्जुद्धिता पायपीढाओ पञ्चोरुद्ध) उठकर पादपीठ से होकर वह
उमस नीचे उतरा (पञ्चोरुद्धिता पाउयाओ ओमुयड) जो उमन अपने पैरों से
पादुकाँ उतारि (ओमुद्धता एगमाडिय उत्तरासग करे) पादुकाँ उतार कर
पणत (पासित्वा) ओने (दृष्टवुद्धं आसणाओ अञ्जुद्धे) ने वलोअ हर्ष पाभ्यो, सुदत्त
मुनिने ओर्धने मनमा प्राणज हर्षधी वृत्ति वज, मुनि दर्शनसे तना दृढयमा अभाधारण
ओम वगुन वयो हर्ष मशी तेनु अन्त गल्ल वगल्ल जयु अन्त आन ने दीधे तेनु
चित्त हुं-मायमा आभी जयु अने ते पुन-ज पाताना आसनपी उंथा अने
[अञ्जुद्धिता पायपीढाओ पञ्चोरुद्ध] उठीने पादपीठधी गिथे उंथा [पञ्चोरुद्धिता
पाउयाओ ओमुयड] अने पाताना पणनी पादुकाओ उतागी [ओमुद्धता एगमाडिय
उत्तरासग करे] पादुकाओ उतासीने तेजे ओक माटिउ-उत्तर सग-छवोनी यतना

‘एगसाडिय’ एकशाटिकम्=एका अखण्डा स्यूतरहिता शाटिका=वस्त्रं यस्मिन्नुत्तरासङ्गे स तथा त तादृशम्, उत्तरासङ्ग’ उत्तरासङ्ग=यतनार्थं मुखोपरिवस्त्रधारण ‘करेइ’ करोति, ‘करित्ता’ कृत्वा गृहागत मुदत्तमनगारं ‘सत्तट्टपयाइ’ सप्ताष्टपदानि ‘अणुगच्छइ’ अनुगच्छति=सम्मुख गच्छति, ‘अणुगच्छित्ता’ अनुगम्य ‘तिक्खुत्तो’ त्रिवारम् ‘आयाहिण-पयाहिण’ आदक्षिणप्रदक्षिणम्=अञ्जलिपुट उद्ध्वा त उद्धाञ्जलिपुट दक्षिणकर्णमूलत आरभ्य ललाटप्रदेशेन वामकर्णान्तिकेन चक्राकार त्रिं परिभ्राम्य ललाटप्रदेशे स्थापनरूप ‘करेइ’ करोति । ‘करित्ता’ कृत्वा ‘वदइ’ वन्दते=स्तौति ‘नमसइ’ नमस्यति=पञ्चाङ्गनमनपूर्णं नमस्करोति । स्तुतिप्रकारमाह—

उसने एकशाटिक उत्तरासङ्ग-जीर्णों की यतना के लिये मुख के उपर एक वस्त्र धारण किया । (करित्ता मुदत्त अणगार सत्तट्टपयाइ अणुगच्छइ) वस्त्र धारण कर फिर वह मुदत्त अनगार के सामने सात आठ पग चला (अणुगच्छित्ता तिक्खुत्तो आयाहिण-पयाहिण करेइ) चलकर उसने तीनवार आदक्षिण प्रदक्षिणा की—अञ्जलि बाज कर दक्षिण कर्णमूल से आरम्भ कर ललाट प्रदेश पर घुमाते हुए वामकर्णके अन्ततक चक्राकार घुमाकर फिर उस अञ्जलि को अपने मस्तक पर स्थापन करना उसका आदक्षिणप्रक्षिण कहते हैं । (करित्ता वदइ नमसइ) बाद में उसने उनकी वदना—स्तुति की कि—

भाटे भुण्ण उपर ओइ वस्त्र धारणु वर्युं [करित्ता मुदत्त अणगार सत्तट्टपयाइ—अणुगच्छइ] वस्त्र धारणु करीने पजी ते मुदत्त अणुगारना साभा सात आठ पगया आल्या [अणुगच्छित्ता तिक्खुत्तो आयाहिणपयाहिण करेइ] आलीने तेणु तणु वार आदक्षिणु प्रदक्षिणु करी—जे हाथ जेडी दक्षिणु—जमणु जानना भूणधी आरभ करी ललाट प्रदेश पर इरवी जणु जानना भूण सुधी चक्राकारे इरवीने ते जे हाथ जेडेही अजलीने पोताना माथा पर स्थापन करवी तेने आदक्षिणुप्रदक्षिणु कहे जे [करित्ता वदइ नमसइ] पजी तेजे तेमनी वदना—स्तुति करी के—

‘અત્ર મે ફલિતો ગેહે, સુરદ્રુ કુસુમ વિના ।

અનમ્રા ચાતુલા દૃષ્ટિ,—મરુસ્થલ્યા સુરદ્રુમઃ ॥ ૧ ॥

દરિદ્રસ્ય ગૃહે હેમ,—નિચયઃ પ્રકટોઽમ્ભવત્ ।

મીણિતોઽહ ત્વદાલોકાત્, પીયૂષપાનતો યથા ॥ ૨ ॥

પરાપ્રકૃતિધીરેયા,—ઽવર્ધાય વચન મમ ।

મ્ભવત્પાદરજ પાદાત્ પવોત્રીકુરુ મે ગૃહમ્ ॥ ૩ ॥ ” ઇતિ ।

‘વદિત્તા’ ચન્દિત્વા=પૂર્વોક્તપ્રકારેણ સ્તુત્વા ‘નમસિત્તા’ નમસ્વિત્વા નમસ્કાર કર્ત્વા સુમુખો ગાથાપતિ’ સુદત્તમનગાર પુર. કર્ત્વા ‘જેનેવ’ મત્તપરે તેનેવ ઉવાગચ્છડ્’ યત્રૈવ મત્તગૃહ તત્રૈવોપાગચ્છતિ, ‘ઉપાગચ્છિત્તા’ ઉપાગત્ય ‘સય-

હે મદન્ત ! આજ આપકા મેરે ઘર મેં પધારના માનો મેરે ઘર મ કલ્પવૃક્ષ વિના ફૂટ કે હી ફલા હૈ, વિના વાદળ કે હી પપાત વૃષ્ટિ હુઈ હૈ, મરુસ્થલી મેં કલ્પવૃક્ષ ઝગા હે ॥ ૧ ॥

દરિદ્ર કે ઘર મે માનો નિધાન પ્રગટ હુઆ હે । હે મદન્ત ! મે આપકે ઘરને સે ઇતના પ્રસન્ન હુ, જૈસે કોઈ અમૃતપાન સે પ્રમન્ન હોતા હૈ ॥ ૨ ॥

હે પરોપકારી મહાપુરુષ ! આપ મેરી પ્રાર્થના કો સ્વીકાર કર અપને ચરણ રજ કે કળ સે ઇસ મેરે ઘર કો પવિત્ર કરો ॥ ૩ ॥

ઇમ પ્રકાર સ્તુતિ કરકે નમસ્કાર કિયા । (વદિત્તા નમસિત્તા જેનેવ

હે ભદન્ત ! આપનુ આજે મારા ઘરમા પધારવુ થયુ તે જાણુ કે, મારા ઘરમા કલ્પવૃક્ષ વિના કુલથી કુણુ છે, વાદળ વિનાજ જાણે-સર્વુ વૃષ્ટિ થઈ છે મરુભૂમિમા કલ્પવૃક્ષ ઊગ્યુ છે ॥ ૧ ॥

દરિદ્રના ઘરમા જાણુ નિધાન-ભાગ પ્રગટ થયો છે હે ભદન્ત ! હું આપના દર્શનથી એટલો પ્રસન્ન થયો છું કે જેમ ડોઈ અમૃતપાન કરીને પ્રસન્ન થયો હોય ॥ ૨ ॥

હે પરોપકારી મહાપુરુષ ! આપ મારી પ્રાર્થનાનો સ્વીકાર કરીને, તમારા ચરણરજના કણથી મારા ઘરને પવિત્ર કરો ॥ ૩ ॥

આ પ્રમાણે સ્તુતિ કરીને નમસ્કાર કર્યા (વદિત્તા નમસિત્તા જેનેવ મત્તપરે તેનેવ ઉવાગચ્છડ્) વદન-નમઃકાર કર્યા પછી, જ્યા રસોડુ (રસોઈઘર-પાકશાળા-) હતુ ત્યા આગ્યા

દત્ત્યેણ' સ્વદત્તેન 'વિપુલ' વિપુલ=પ્રચુરમ્ 'અમણ ૪' અમણ પાન સ્વાગ સ્વાગ
 'પટિલાભેસ્તામિ' પ્રતિલાભયિષ્યામિ ચતુર્વિગદારદાનેન લાભ પ્રાપ્તિયામીત્યર્થ
 'ચિત્કટુ' इति कृत्या=इति मनमि विचार्य 'तुટ્ટે' तुष्ट=मन्तुष्टमना,
 'પટિલાભેમાણે' પ્રતિલાભયમાનઃ=વિપુલમશનાદિકુ દદત્ 'તુટ્ટે' તુષ્ટ=પ્રમન્ન-
 ચિત્ત, 'પટિલાભિષ્' પ્રતિશ્ચમ્ભિત=મયા દાનલાભ. પ્રાપ્ત 'તિ' इति विचार्य
 'તુટ્ટે' તુષ્ટ=પ્રતીય પ્રસન્નતા પ્રાપ્ત ॥ સુ. ૬ ॥

મૂલ્ય—

તથા તત્સ સુમુહસ્ત ગાહાવડસ્ત તેણ દ્વવસુદ્ધેણ દાયગસુદ્ધેણ
 પાંડગ્ગાહગસુદ્ધેણ તિરિદ્ધેણ તિરિરણસુદ્ધેણ સુદત્તે અનગારે પટિલાભિષ્
 સમાગે સસારે પરિત્તીરુણ, મણુમ્માડણ ણિવદ્ધે, ગિહસિ ય સે ડમાઙ પચ
 દિવ્વાઈ પાઉવ્વપૂયાદ, તજદા— પસુદારા પુટ્ઠા દસદ્ધયણે કુમ્મમે ણિવાડણ
 ચેલુક્કલેવે રુણ । આદ્યાઓ દેવદુદ્ધીઓ અતરાવિ ય ણ આગામમિ અહો દાણ ૨
 ઘુટ્ટે ય । દત્થિણાઉરે સિંધાડગ જાવ પદેસુ પહુજણો અગ્ગમણસ્સ એવ

મત્તઘરે તેણેવ ઉવાગચ્છઈ) વગ્ગા નામ્મકા કાન કે પથાત્ જહા મોઈ પા પા
 વહા પા આયા । (ઉવાગચ્છિત્તા) આકા (સયદત્ત્યેણ વિપુલ અમણ પાણ સ્વાઈમ
 સાઈમ પટિલાભેસ્તામિત્તિ કટુ તુટ્ટે, પટિલાભેમાણે તુટ્ટે, પટિલાભિષ્ તિ તુટ્ટે)
 જાનારે એ દાન દેને કે પદ્ધત્ 'મ જાજ અપન હાપસે મુનિરાજકો વિપુલ મશનપાન
 લય ઓ રવાગકા દાન હોવા, એવા વિચાર કર પ્રમત્ત ચિત્ત હુઆ ફિર દાન દેતે
 મમત્—અહો માર્ગ કે આજ મે મુનિરાજકો વિપુલ અમણાં દે રહા = ' એવા મોચકર
 પ્રમત્ત ચિત્ત તુરં ઓ નમ દાન ન ચુકા તર મા ' જાજ મેરા જન્મ સફલ હુઆ કે

[ઉવાગચ્છિત્તા] આપીને (મયદત્ત્યેણ વિપુલ અમણ પાણ સ્વાઈમ સાઈમ પટિલાભે-
 સ્તામિ-તિ કટુ તુટ્ટે પટિલાભેમાણે તુટ્ટે પટિલાભિષ્તિ તુટ્ટે) તે દાન આપવા
 પૂર્વે હું આજ નાન જાતી મુનિરાજને પુરુષ દાન પાન, આદ્ય અને સ્વાદના
 દાન આપીશ, એવી ભાવના-વિચાર કરી પ્રસન્નચિત્ત થયો. પછી દાન દેવા સમયે,
 અહો ! ભાગ્ય છે કે આજ હું મુનિરાજને પુરુષ આહારના મશનાદિ પદાર્થો આપી
 શકો છું એવો વિચાર કરી પ્રસન્ન ચિત્ત થયો અને જ્યારે દાન-આહાર-આપી ચુક્યા

आइक्वड् ४ णणे ण देवाणुप्पिया ! सुमुहे गाहावई जाव त णणे ण देवाणुप्पिया ! सुमुहे गाहावई ॥ सू० ७ ॥

टीका—

‘तए ण तस्स’ इत्यादि । ‘तए ण’ तत् खलु ‘तस्स सुमुहस्स गाहावडस्स’ तस्य सुमुखस्य गाथापते’ तेन सुमुखेन गाथापतिनेत्यर्थः, कर्तुः सम्बन्धमामान्यविवक्षाया पष्ठी, ‘तेण’ तेन ‘दव्वसुद्धेण’ द्रव्यशुद्धेन=शुद्धद्रव्येण प्राप्तुरूपणीयमनोज्ञाशनादिरूपेण ‘दायगसुद्धेण’ दायकशुद्धेन=शुद्धदायकेन=उदारभावयुक्तेन दायकेन ‘पडिग्गाहगसुद्धेण’ प्रतिग्राहकशुद्धेन=शुद्धप्रतिग्राहकेण निरतिचारतप मयमम्पन्नेन, ‘तिविहेण’ त्रिविधेन शुद्धेन द्रव्यादित्रयेण, ‘तिरुणसुद्धेण’ त्रिरुणशुद्धेन=दायकस्य शुद्धेन मनोवाक्यलक्षणकरणत्रयेण ‘सुदत्ते णगारे’ सुदत्तोऽनगारे ‘पडिलाभिण समाने’ प्रतिलम्बिते=भिक्षान्नग्रहणेन प्रतिलाभदानाभिमुखीकृते सति, ‘ससारे

सैने अरुते हाउमे मुनिगजको विपुल अशनादि प्रान का गम लिया है’ ऐसा विचार कर भी प्रसन्नचित्त हुआ ॥ सू० ६ ॥

‘तए ण तस्स’ इत्यादि ।

(तए ण) उसके वात् (तस्स सुमुहस्स) उम सुमुख (गाहावडस्स) गाथापतिने (तेण दव्वसुद्धेण) उम द्रव्य की शुद्धिसे, (दायगसुद्धेण) दायककी शुद्धिसे—उत्तम भावयुक्त (अवनी शुद्धिसे (पडिग्गाहगसुद्धेण) प्रतिग्राहक की शुद्धिसे—अतिचार रहित तप और सयमके आरावक सुदत्त जैसे अनगारकी शुद्धिसे, इन तीन प्रकार की शुद्धियों से, एन तीन कण की शुद्धिसे अगान्

त्यारे पणु आगे आगे जन्म मदग थये ठे मे—भारा डारथी मुनिगजने पुष्कल अशनादि आपीने लाभ लीये, आ प्रभावे विद्या उगेने प्रसन्न चित्त थये ॥ सू० ६ ॥

‘तए ण तस्स’ इत्यादि

(तए ण) ते पष्ठी (तस्स सुमुहस्स) ते सुमुख (गाहावडस्स) गाथापतिने (तेण दव्वसुद्धेण) ते द्रव्य शुद्धिथी (दायगसुद्धेण) दायककी शुद्धिथी—उदारभाव युक्त पोषणी शुद्धिथी (पडिग्गाहगसुद्धेण) प्रतिग्राहककी शुद्धिथी—अतिचार रहित तप अने सयमना आगच्छ सुदत्त जेवा अणुगानी शुद्धिथी, आ तणु प्रकारनी शुद्धिथी जेव तणु जणोनी शुद्धिथी अर्थात् शुद्ध भन वचन अने जायावी

परिक्तीकए' ससार' परीतीकृत. परि=समन्तात् इतः=गत इति परीत,
अपरीतः परीतः कृत इति परीतीकृत पराद्भुग्यीकृतः प्रतिनिवर्तित इत्यर्थः,
अल्पीकृत इति यावत् । 'मणुस्साउए गिबद्धे' मनुष्यायुक्त निवद्धम् ।
'गिहसि य' गृहे च 'से' तस्य, सुमुखस्य गायायते 'इमाइ' इमानि=वक्ष्यमाणानि
पञ्च 'दिब्बाइ' दिव्यानि=देवकृतानि 'पाउब्भूयाइ' प्रादुर्भूतानि 'त जहा'
तद्यथा=तानि पञ्चदिव्यानि यथा 'वसुधारा' उमुधारा=सुवर्णवृष्टि, 'बुट्ठा'
वृष्टा देवैः सुवर्णवृष्टि. कृतेत्यर्थ १ । 'दसद्वरणे कुसुमे गिवाइए' दशा
धर्मणानि कुसुमानि निपातितानि, दशार्धवर्णानि=पञ्चवर्णानि कुसुमानि=
पुष्पाणि निपातितानि देवैरर्पितानि २ । 'चेलुक्खेवे एए' चेलोत्क्षेप कृत =
वज्रवृष्टि कृतेत्यर्थ ३ । आहयाओ देवदुहुनीओ' आहता देवदुन्दुभय
देवदुन्दुभयो वादिता इत्यर्थ ४ । अतरावि य ण आगामसि' अन्तरापि च गच्छ

शुद्ध मन पचन और जागस (सुदत्ते अणगारे पडिलाभिए समाणे ससारे परिक्तीकए)
सुदत्त अनगारको आहार दान देने पर अपना ससार अल्प किया । (मणुस्साउए गिबद्धे)
एव मनुष्यायु का नश किया । (गिहसि य से इमाइ पच दिब्बाइ पाउब्भूयाइ) मुनि के
प्रभावसे उनके घर पर पाच दिव्य बातें देवकृत हुई । (त जहा) वे इस प्रकार हैं—
(वसुधारा बुट्ठा, १ दसद्वरणे कुसुमे गिवाइए, २ चेलुक्खेवे एए, ३ आहयाओ देव-
दुहुनीओ, ४ अतरावि य ण आगामसि अहोदाण २ घुट्ठे य) आकाशसे देवोंने सुवर्णवृष्टि
की १, पाच वर्णाले कृत बसाये २, वज्र व साये ३, देवदुहुभि बजी ४, और आकाशसे देवोंने
“सुमुख गायापति भाग्यजात्री है, जिसने सुदत्त जैसे मुनिको आहारदान दिया, इसके

(सुदत्त अणगारे पडिलाभिए समाणे ससारे परिक्तीकए)
सुदत्त अणगारने दान-(आजान) आपीने पीताने ससार छोड़ा क्योंकि
(मणुस्साउए गिबद्धे) ओ प्रभागे मनुष्यनी आयुष्यने पल पध क्योंकि (गिहसि
य इमाइ पच दिब्बाइ पाउब्भूयाइ) मुनिने दान आप्पु ते पुण्यना प्रभावथी तेना
धरमा पाथ दिय पातो-देवकृत थज (त जहा) ने आ प्रभावे के (वसुधारा बुट्ठा १,
दसद्वरणे कुसुमे गिवाइए २, चेलुक्खेवे एए ३, आहयाओ देवदुहुनीओ ४,
अतरावि य ण आगामसि अहोदाण २ घुट्ठे ५ य) आकाशमाथी देवाओ सोनानी
वृष्टि करी १, पाथ रजना कुल पञ्चाव्या २, वज्र व माग्गाउ देवनी दुहुनी पाग्गा ४,

આકાશે=આકાશમયે 'અહો દાણ ૨' અને દાનમહોદાનમિતિ ' ઘુટે ય' ઘુપ્ત ચ=ચાપિતમ્ 'અહો' સુમુલગાપાપતિના સુદત્તનામાનગારાય પરમોદાર ભાવેન દાન દત્તમ્, કોઽન્ય એતાદૃશો દાતા" ઉત્પાદિ વાક્યે દાનમહિમા દેવૈરુચૈઃ સ્વરેણ પ્રકટીકૃત ઉત્પર્ય ૫ । 'હસ્તિનાગરે' ઇન્દિનાપુરે 'સિંપાડગ-જાવ પહેસુ' શૃંગાટક યાવત્પર્યેષુ-શૃંગાટક-ત્રિક-ચતુષ્ક-ચત્વર-મહાપથ-પથેષુ-પ્રાગ્ધ્યાયારૂપાતમેતત્ । 'વહુજનો' વહુજન.=જનપસુદાય, 'અણમણગસ' અન્યોઽન્યસ્ય=પરસ્પરમ્ એવ=વશ્યમાગમમારેણ 'આઈક્લડ ૪' આરૂપાતિ= આરુક્ષિમકટેવદુન્દુભિનાદશ્રવણજનિતહર્ષાનિશયે । સગદ્ગદ્ગુણતયા સામાન્યતો વદતિ । 'એવ ભાસડ' એવ માપને=અહો' સુમુલો ગાથાપતિ-રીટગ પ્રભાવશાલી યમ્ય મહિમા દેવૈરપિ ગીયતે, ઇત્યાદિ વિશેષવચ્ચૈ-વદતિ । 'એવ પન્નવેડ' એવ પ્રજાપતિ=દાન સ્વર્ગાવર્ગરૂપાટોદ્ઘાટનમર્થ-

જેમા દાતા ઓર કોનહો સક્તા હે? "ઇમ પ્રકાર દાનકો મહિમા પડેહી ઉવ મગસે દેવોને ગાઈ । તમા (હસ્તિનાગરે સિંપાડગ જાવ પહેસુ વહુજનો અણમણગસ એવ આઈક્લડ ૪) હસ્તિનાપુરમે આરુક્ષિમ દેવગાના ઓર દેવદુન્દુભિના નાદ સુનકર સમગ્રાગ તીનકોણે કે માર્ગ પર, જહા તીન માર્ગ મિલતે હૈ, જહા ચાર માર્ગ મિલતે હૈ, જહા વહુત માર્ગ મિલતે હૈ એસે માર્ગ પર ઓર રાજમાર્ગ તમા સામાન્ય માર્ગ ઇન મત્ર જગદ્ પરમ્પરા મે મિલકર હપાતિરુસે ગદ્ગન્ધ્વર હોકર (એવ ભાસડ) ઇમ પ્રકાર કર્તે હ કિ યહ સુમુલ ગાપતિ વહા ત્રી માગ્યશાલી હે, દેહો ઇમકો મહિમા દેવતા તક મા ગાતે હ । (એવ પન્નવેડ) ઇસ પ્રકાર પ્રજાપત કર્તે હ યહ વાત- મત્ર હૈ કિ-દાન, સ્વર્ગ ઓર અપર્ગા કે

અને આકાશમા દેવોએ "સુમુલ ગાથાપતિ ભાગ્યશાળી છે, જેણે સુદત્ત જેવા સુનિને આહ્વાન આપ્યું" તેના જેવા દાતા ખીલ ડોણ હોઈ શકે છે? આ પ્રમાણે દાનનો મહિમા મોટા ઉચ્ચ સ્તરેથી ગાયો તથા (હસ્તિનાગરે સિંપાડગ જાવ પહેસુ વહુજનો અણમણગસ એવ આઈક્લડ ૪) ઇન્દિનાપુરમા આરુક્ષિમક દેવવાળી અને દેવદુન્દુભિના અવાજ આલગીને ત્રણ ખુણાના સ્તંભ પર-જ્યા ત્રણ સ્તંભ એકઠા થાય છે જના આન્દરસ્તા મળે છે ત્યા ઘણા માર્ગો મળે છે, એવા સ્તંભ પર તથા ગજમાર્ગ અને સામાન્ય માર્ગ-આ તમામ જગ્યાએ પચ્ચર તમામ માણુએ ઘણાજ હર્ષ પામી ગદ્ગદ્ સ્વર થઈ (એવ મામડ) આ પ્રકારે કહે છે કે- આ સુમુલ ગાથાપતિ મહાભાગ્યશાળી છે જુઓ, તેના મહિમા દેવતાઓ પણ ગાય છે(એવ પન્નવેડ) અને આ પ્રમાણે બીજો કહે છે કે એ વાત

મિતિ રોધયતિ । ‘એવ પરુવેઈ’ એવ પ્રરૂપયતિ=અભયસુપાત્રાદિદાનમસ્માપિ
 સ્વશ્ય કર્તવ્ય’ મિતિ રોધયન્ કયયતિ, કિં કયયતી ?—ત્યાહ—‘ઘણે ન
 દેવાણુપ્પિયા ! સુમુહે ગાહાવર્ઈ’ ધન્યઃ=ધન્યવાદયોગ્ય સ્વલુ હે દેવાનુમિયાઃ !
 સુમુલો ગાથાપતિઃ ‘જાવ’ યાવત્-યાવત્ત્વદેનાય સદ્ગૃહઃ—‘સપુણે નં દેવાણુપ્પિયા’
 સુમુહે ગાહાવર્ઈ, કયત્યે ન દેવાણુપ્પિયા ! સુમુહે ગાહાવર્ઈ ! કયલલ્લવળે નં
 દેવાણુપ્પિયા ! સુમુહે ગાહાવર્ઈ ! કયવિહવે ન દેવાણુપ્પિયા ! સુમુહે ગાહાવર્ઈ !
 સુલલ્લે ન દેવાણુપ્પિયા ! તસ્સ સુમુહસ્સ ગાહાવર્ઈસ્સ જમ્મજીવિયફલે,
 જસ્મ ઇમા પ્યારુલા ઉરાલા માણુસ્સરિદ્ધી લદ્ધા પત્તા અભિસમણાગયા’
 ‘સપુણે ન’ સપુણ્ય=પુણ્યેન યુક્તઃ સ્વલુ હે દેવાનુમિયાઃ ! સુમુલો

દ્વાર કે કપાટ કો ઉઘાડને મેં સમર્પ હૈ । (એવ પરુવેઈ) ઇસ પ્રકાર પ્રરૂપયા કાતે હૈ કિ—
 હમલોગોં કા મી કર્તવ્ય હૈ કિ હમઝોગ મી સુપારોં મેં દાન ડિયા કરે । કિં કહતે હૈ કિ—
 (ઘણે ન દેવાણુપ્પિયા ! સુમુહે ગાહાવર્ઈ જાવ ત ઘણે ન દેવાણુપ્પિયા ! સુમુહે
 ગાહાવર્ઈ) દેલો જવ દેવતા તક સુમુવ ગાથાપતિ કી પ્રશમા કર રહે હૈ—તો હમલોગોં
 કો તર્ક સે મી યહ અનિવાર્ય વન્યયાત્ કા પાત્ર હૈ । યાવત્ શબ્દ સે પ્રહણ કિયે ગયે
 પદ ઇસ પ્રકાર હૈ—“સપુણે ન દેવાણુપ્પિયા ! સુમુહે ગાહાવર્ઈ, કયત્યે ન દેવા
 ણુપ્પિયા ! સુમુહે ગાહાવર્ઈ ! કયપુણે ન દેવાણુપ્પિયા સુમુહે ગાહાવર્ઈ ! કયલલ્લવળે ન
 દેવાણુપ્પિયા ! સુમુહે ગાહાવર્ઈ, કયવિહવે ન દેવાણુપ્પિયા, સુમુહે ગાહાવર્ઈ, સુલલ્લે ન
 દેવાણુપ્પિયા ! તસ્સ સુમુહસ્સ ગાહાવર્ઈસ્સ જમ્મજીવિયફલે, જસ્સ ન ઇમા

સાચી છે કે સ્વર્ગ અને અપવર્ગ’ (મોક્ષ) ના દરવાજા ઉઘાડવામા ‘દાન’ સમર્થ
 છે (એવ પરુવેઈ) આ પ્રમાણે પ્રત્યેકથી કહે છે કે—આ ઉપરથી અમારૂં પણ કર્તવ્ય
 છે કે અમારે સૌએ સુપાત્રોને દાન આપ્યા કરવું જોઈએ, ફરી પણ કહે છે કે, (ઘણે
 ન દેવાણુપ્પિયા ! સુમુહે ગાહાવર્ઈ જાવ ત ઘણે ન દેવાણુપ્પિયા ! સુમુહે ગાહાવર્ઈ)
 જુઓ જ્યારે દેવતાઓ સુધીના સૌ સુમુખ ગાથાપતિની પ્રશંસા કરે છે તો આપણા
 સૌના તરફથી પણ તે અનિવાર્ય ધન્યવાદને પાત્ર છે, “યાવત્” શબ્દથી અણુ કરવામા
 આવેલા પદો આ પ્રમાણે છે “સપુણે ન દેવાણુપ્પિયા ! સુમુહે ગાહાવર્ઈ,
 કયત્યે ન દેવાણુપ્પિયા ! સુમુહે ગાહાવર્ઈ ! કયપુણે ન દેવાણુપ્પિયા ! સુમુહે
 ગાહાવર્ઈ ! કયલલ્લવળે ન દેવાણુપ્પિયા ! સુમુહે ગાહાવર્ઈ, કયવિહવે ન દેવાણુ
 પ્પિયા ! સુમુહે ગાહાવર્ઈ, સુલલ્લે ન દેવાણુપ્પિયા ! તસ્સ સુમુહસ્સ ગાહાવર્ઈસ્સ

ગાથાપતિઃ । ‘કયત્યે ન’ કૃતાર્થ = કૃતઃ = સમ્પાદિત્ અર્થ = જન્માન્તરેષ્ટસિદ્ધિરૂપં પ્રયોજન યેન સ તથા, કૃતવાચિત્કાર્યઃ સ્વલુ હે દેવાનુપ્રિયા. ! સુમુલ્લો ગાથાપતિઃ । ‘કયપુણે ન’ કૃતપુણ્યઃ = પૂર્વભવોપાર્જિતપુણ્યઃ સ્વલુ હે દેવાનુપ્રિયા ! સુમુલ્લો ગાથાપતિઃ । ‘કયલક્ષણે ન’ કૃતલક્ષણ. = કૃત = સફલીકૃત લક્ષણ = પુણ્યરેલાજીવનરેલાદિરૂપ યેન સ તથા । ‘કયવિદ્વે ન’ કૃતવિભવઃ = કૃત = સફલીકૃત સુપાત્રદાનરૂપશુભકાર્યકરણેન વિભવઃ = એશ્વર્યસમ્પત્તિરૂપો યેન સ તથા । અતઃ ‘સુલદ્ધે ન’ સુલદ્ધ = શોભનપ્રકારેણ પ્રાપ્ત સ્વલુ ‘તસ્મ સુમુદસ્મ ગાઢાવર્દસ્મ’ તમ્ય સુમુલ્લસ્ય ગાથાપતેઃ = તેન સુમુલ્લેન ગાથાપતિ- નેત્યર્થ, અતઃ સમ્યન્સામાન્યે પઠ્ઠી । ‘જન્મજીવિયફલે’ જન્મજીવિતફલં-

પચારુવા ઉરાલા માણુસસરિદ્ધી લદ્ધા પત્તા અભિસમખગાગયા” એના અર્થ એવો પ્રકાર છે— (મપુણે ન દેવાં) હે દેવાનુપ્રિય ! યદ સુમુલ્લ ગાથાપતિ વડા હો પુણ્યશાલી હે (કયત્યે ન દેવાં) એવો અર્થ નિમાન્તર કે ટિપ્પણીની સિદ્ધિ રૂપ પ્રયોજન કો સિદ્ધ કર ત્રિયા છે । [કયપુણે ન દેવાં] એમને પૂર્વભવ મેં અર્જીત પુણ્ય ના ઉપાર્જન કરિયા છે જેસે સુપાત્ર દાન દેના અવસર હાથ લાગે (કયલક્ષણે ન દેવાં) એમને અપની પુણ્યરેલા જીવનરેલા આદિ શુભલક્ષણો કો સફલ કર ત્રિયા છે । (કયવિદ્વે ન દેવાં) સુપાત્રદાન દેને રૂપ શુભકાર્ય ના કારણે એમના વન પાના સફલ હો ગયા હા । (સુલદ્ધે ન દેવાં) ધન્ય છે એ સુમુલ્લાગાથાપતિ ના નિમન અપને જન્મ ઓર જીવન ના ફલ વાસ્તવિક રૂપ મેં પ્રાપ્ત કર લિયા છે, દેખો તો સહી, યદ પ્રત્યક્ષ મેં લિખની દુર્ક એમી ઉદાગ મનુષ્યમનસવધી

જન્મજીવિયફલે, જસ્મ ના એમા પચારુવા ઉરાલા માણુસસરિદ્ધી લદ્ધા પત્તા અભિસમખગાગયા” તેનો અર્થ આ પ્રમાણે છે (મપુણે ન દેવાં) હે દેવાનુપ્રિય ! તે સુમુલ્લ ગાથાપતિ મોટા પુણ્યશાલી છે (કયત્યે ન દેવાં) તેણે હાલમા આવતા જન્મ માટે અર્થાત્ જન્માન્તર માટે ઈષ્ટ (ઈચ્છિત વસ્તુ)ની સિદ્ધિરૂપ પ્રયોજનને સિદ્ધ કરી લીધું છે [કયપુણે ન દેવાં] તેણે પૂર્વભવમા સાગ એવા મહાપુણ્યને મેળવેલું છે, જેના વડે કરીને આવા સુપાત્રને દાન આપવાનો અવસર મળ્યો છે [કયલક્ષણે ન દેવાં] તેણે પોતાની પુણ્યરેલા જીવનરેલા આદિ શુભ લક્ષણોને સફળ કરી લીધા છે (કયવિદ્વે ન દેવાં) સુપાત્રને દાન દેવારૂપ શુભ કાર્ય કરવાથી તેને જે ધન પ્રાપ્ત થયું તે પણ સફળ થઈ ગયું છે (સુલદ્ધે ન દેવાં) તે સુમુલ્લ ગાથાપતિને ધન છે, જે

જન્મનો જીવિતસ્ય ચ ફલમ્ । અનેન સુમુલ્લગાથાપતિના મનુષ્યજન્માપિ
સફલ કૃત જીવિતમપિ સફલ કૃતમિત્યર્થ., 'જન્મ ણ' અત્ર તૃતીયાથે વપ્તી,
યેન સ્વલુ ઇમા' ઇય=મત્યક્ષ દશ્યમાના 'એયારુવા' એતદ્વા=ઈદશી 'ઉરાલા'
ઉદારા=મધાના સકલસામગ્રીયુક્તત્વાત્ 'માણુસસરિદ્ધી' મનુષ્યદિઃ 'લદ્દા'
લદ્દા-ઉપાર્જિતા 'પત્તા' પ્રાપ્તા-ઉપાર્જિતા સતિ સ્વાધીનીભૂતા, 'અમિસમળ્લા
ગયા' અમિસમન્વાગતા-ભોગ્યતામુપગતા ઇત્યર્થ. । 'જેણ એરિસો અગગારો,
યેનેદશ.=તથારૂપ' અનગાર=સુદત્તનામા મુનિ પટિલામિભો' પ્રતિલમ્ભિત.=
મિસાગ્રહણેન પ્રતિલાભદાનાર્થમભિમુલ્લીકૃત 'ત' તત્=તસ્માત્ કારણાત્
'ધણે ણ' ધન્ય સ્વલુ સુમુલ્લો ગાથાપતિ ॥ સૂ. ૭ ॥

મૂલમ્—

તણ ણ સે સુમુલ્લે ગાહારડ વહૂડ યાસસયાઈ આઝય પાલેઈ,
પાલિત્તા કાલમાસે કાલ કિત્ત્વા ઇહેવ હથિણાઝરે ણયરે અદીણસત્તુસસ રણ્ણા
ધારિણીએ દેવીએ કુલ્લિંડસિ પુત્તણે ઉવવળ્ણે । તણ ણ સા ધારિણી દેવી
સયણિજ્જસિ સુતજાગરા ખાહીરમાણી ૨ તહવ સીઠ પાસઈ, સેસ ત વેવ
જાવ ઉપ્પિપાસાએ વિહરઈ, ત એવ સ્વલુ ગાયમા ! સુવાહુણા ડમા એયારુવા
ઉરાલા માણુસસરિદ્ધી લદ્દા ૩ । પમૂ ણ મતે ! સુવાહુકુમારે દેવાણ્ણપિયાણ
અતિએ મુઢે મવિત્તા અગારાઓ અણગારિય પવ્વટ્ઠણે । હતા પમૂ ! ॥ સૂ. ૮ ॥

ઋદ્ધિ કિ—જિસને કિના મી વસ્તુ કી ન્યૂનતા ન્ હે, સો ઇસે પ્રાપ્ત હુઈ હે, ઇસે ઇસ
પર પૂર્ણરૂપ સે અધિકાર પ્રાપ્ત હુઆ હે—એવ યહ ઇસે નિર્વિઘ્નરૂપ સે મોગ રહા હે,
ઈસીસે યઃ વાત પૂર્ણરૂપ સે સત્ય પ્રતીત હોતી હે કિ યહ વિશિષ્ટ પુણ્યશાઠી હે ઓર ઉસી
પુણ્ય કે ઉત્તર કા યહ મી ફઝ હે કિ ના ઇસે સુદત્ત જેસે મુનિરાજકો આહારદાન દેનેકા
લાભ મિલા । ધન્ય હે ઇસ માઈક લાલ કો ॥ સૂ. ૭ ॥

જેણે પોતાનો જન્મ અને જીવનનું વાસ્તવિક ફળ પ્રાપ્ત કરી લીધું છે જુઓ તો
ખરા ! આપણે નજરે જોઈ શકીએ છીએ તેની ઉદાર મનુષ્યભવસળધી ઋદ્ધિ કે
જેમા કેઈ પણ વસ્તુની ઉણપ નથી તેવી તેને પ્રાપ્ત થઈ છે, અને તે સમૃદ્ધિપર તેનો
પૂરો અધિકાર પણ પ્રાપ્ત થયો છે તેથી તે ગાથાપતિ તે સમૃદ્ધિને નિર્વિઘ્નપણે ભોગવી
રહ્યો છે તેથી એ વાત તો સત્યજ છે કે—તે વિશેષ પુણ્યશાળી છે અને તે પુણ્યના
ઉદયનું એ પણ ફળ છે કે જેને સુદત્ત જેવા મુનિરાજને આહારદાન આપવાનો લાભ
મળ્યો, ધન્ય છે તે માતાના પુત્રને ! ॥ સૂ. ૭ ॥

टीका—

‘तए ण से सुमुहे’ इत्यादि । ‘तए ण’ ततः खलु ‘से सुमुहे गाढावर्द्ध’ स सुमुखो गाथापति ‘बहूइ वासमयाड’ बहूनि वर्षगतानि ‘आउय पाळेइ’ आयुष्क पालयति, ‘पालित्ता’ पालयित्वा कालमासे कालं कृत्वा ‘इहेव इत्थिणाउरे णयरे’ इहेव हस्तिनापुरे नगरे ‘अदीणसत्तुस्स रण्णो’ अदीनशत्रो राज्ञ ‘धारिणीए देवीए कुच्चिसि’ धारिण्या देव्या कुक्षी ‘पुत्तत्ताए उव्वण्णे’ पुत्रतया उपपन्न = उत्पन्नः । ‘तए ण’ तत खलु सा धारिणी देवी ‘मयणिज्जसि’ जयनीये = जय्याया ‘सुत्तजागरा’ सुप्तजाग्रती = किञ्चित्सुप्ता निश्चिज्जाग्रती ‘ओहीरमाणी २’ निद्राणा २ पुनः पुनरीपन्निद्रा-

‘तए ण से सुमुहे’ इत्यादि ।

(तए ण से सुमुहे गाढावर्द्ध) उम सुमुख गाथापति ने (बहूइ वासमयाड आउय पाळेइ) नेकड़ा वर्षों की आयु पाणे (पालित्ता कालमासे काल किच्चा) अपनी पूर्ण आयु भोगकर जब वह मृत्यु के अग्रम पग मा तो [इहेव इत्थिणाउरे णयरे अदीण-सत्तुस्स रण्णो धारिणीए देवीए कुच्चिसि] इसी हस्तिनापुर नगर में अदीनशत्रु राजा की धारिणी रानी की कुक्षि में [पुत्तत्ताए उव्वण्णे] पुत्र रूप से उत्पन्न हुआ । [तए ण से धारिणी देवी मयणिज्जसि सुत्तजागरा ओहीरमाणी २ तहेव सीढ पासइ, सेस त चेव जाव उप्पिपासाए विहरइ, तएव खलु गोयमा ! सुवाहुणा इमा एयाख्या उराला माणुस्सरिद्धी लद्धा ३] जब वह गर्भ में आया तब धारिणी देवी

‘तए ण से सुमुहे’ इत्यादि

(तए ण से सुमुहे गाढावर्द्ध) ते सुमुख गाथापति (बहूइ वासमयाड आउय पाळेइ) नेकड़े वर्षों की आयुध पाणी (पालित्ता कालमासे काल किच्चा) पोतानी आयुध पूर्णगीते लगानीने जगरे मृत्यु समये मन्त्र पात्र्या ते पशु (इहेव इत्थिणाउरे णयरे अदीणसत्तुस्स रण्णो धारिणीए देवीए कुच्चिसि) आ हस्तिनापुर नगरमा अदीनशत्रु राजनी धारिणी रानीना उद्वन्थी (पुत्तत्ताए उव्वण्णे) पुत्ररूपयी उत्पन्न थया (तए ण से धारिणी देवी मयणिज्जसि सुत्तजागरा ओहीरमाणी २ तहव सीढ पासइ, सेस त चेव जाव उप्पिपासाए विहरइ, त एव खलु गोयमा ! सुवाहुणा इमा एयाख्या उराला माणुस्सरिद्धी लद्धा ३)

મનુષ્યવન્તી સતી 'તદેવ' તથૈવ પૂર્વવદેન સ્વપ્ને 'સીઠ પાસડ' સિઠ પશ્યતિ ।
 'સેસ' શેષ=શેષવર્ણન નામકરણત્રિવાદાદિ સર્વ 'ત ચેવ' તદેવાત્ર વાચ્ય 'જાવ'
 યાવત્ 'ઉર્ષિપાસાય૦' ઉર્ષિપાસાદાવતસકે માનુષ્યકાન્ ભોગભોગાન્
 શુદ્ધાન્ 'વિહરડ' વિહરતિ, 'ત' તત્=તસ્માત્કારણાત્ પૂર્વભવકૃતસુપાત્રદાનપ્રમાત્રાત્
 એવં સ્વલુ=નિશ્ચયેન 'ગોયમા' હે ગૌતમ ! 'સુવાહુણા' સુવાહુણા-સુવાહુકુમારેણ
 'શમા' શ્ય=પ્રત્યક્ષ દૃશ્યમાના 'પ્યારુયા' એતદૂપા=શરીરસમ્પત્ત્યાદિરૂપા
 'ઉરાલા' ઉદારા=પ્રધાના 'માણુસ્મરિદ્ધી' માનુષ્યઋદ્ધિઃ 'લદ્ધા ૩' લબ્ધા,
 પ્રાપ્તા, અભિસમન્વાગતા । શ્રીગૌતમ પૃચ્છતિ-પશૂળ પ્રશ્ન=સમર્થ=
 શક્તઃ સ્વલુ 'નતે' હે મદન્ત ! સુવાહુકુમારે' સુવાહુકુમાર 'દેવાણુપિયાણ'

શય્યા પર કુઠ જગતી મી ઓર કુઠ સોની મી નિદ્રા લે રહા । એ જાગેને સ્વપ્ન મેં એક સિંહ
 કો દેખા । ગર્ભસ્થિતિ પૂર્ણ હોને પર ઇસ્કે વાતકા કા જન્મ દુઆ । ઉમકા નામકરણ,
 એવં વિવાહ આપિ સ્મત્કાર મન્ત્ર-ચાલે તે વર્ણિત ક્રિયા જા ચુકા હૈ । બાલક જન્મ વડા
 હા ગયા તત્ર યહ અગ્ન મગ્ન મે રહકા ઉત્કૃષ્ટ મનુષ્ય સર્વથી ભોગો કો ભોગને લગા ।
 ઇમ પ્રકાર હૈ ગૌતમ । પૂર્વભવ મે કૃત સુપાત્રદાન કે પ્રમાણ સે નિશ્ચય સુવાહુકુમાર ને યહ
 પ્રત્યક્ષ દૃશ્યાન શરીર સપત્તિ રૂપ સર્વોત્કૃષ્ટ મનુષ્યભવસમગ્રી ઋદ્ધિયા પ્રાપ્ત કા હૈ
 ઓર ઉન્હે અચ્છી તરહ સે ગ્રહ ભોગ ભા રહા હૈ । [પશૂળ મતે ! સુવાહુકુમારે દેવાણુ-
 પિયાણ અતિષ્ઠ મુદે મરિત્તા અગરાઓ અગગારિય પવ્વઃત્તણ] શ્રી ગૌતમ પૂછતે હૈ કિ
 હૈ મન્ત । યહ સુવાહુકુમાર દેવાણુપ્રિય-આપ કા પામ વર્ત શ્રવણ કર દ્રવ્ય એવં મારૂપ

જ્યારે તે ગર્ભમાં આયા, ત્યારે ધારિણીદેવી શ્રદ્ધાપાળ જરા જાગતી હોય તવી ગીતે
 સુતી હતી અને નિદ્રા વાછ ગહી હતી તે સમયમાં તેણે સ્વપ્નમાં એક સિંહને જોયો,
 હવે ગભને સમય પૂરો ગયા એજ સમયે જાળડનો જન્મ થયો તેનું નામકરણ અને
 વિવાહ આદિ મન્ત્રાન-ગામનું વર્ણન પહેલાજ કરી આપ્યું છે જાળડ જ્યારે મોટા
 થયા ત્યારે તે પોતાના ભવનમાં ગહીને ઉત્કૃષ્ટ મનુષ્યસગ્રામી ભોગોને ભોગવવા લાગ્યા
 આ પ્રમાણે હે ગૌતમ ! પૂર્વજન્મમાં કરેલા સુપાત્રદાનના પ્રભાવથી નિશ્ચય સુવાહુકુમારે
 એ પ્રત્યક્ષ નજરે દેખાતી શરીરશક્તિ સપત્તિ અને સર્વોત્કૃષ્ટ મનુષ્યભવસગ્રામી ઋદ્ધિઓ
 પ્રાપ્ત કરી છે અને બહુજ સાગી રીતે તે ભોગની પણ ગ્રહા છે (પશૂળ મતે !
 સુવાહુકુમારે દેવાણુપિયાણ અતિષ્ઠ મુદે મરિત્તા અગરાઓ અગગારિય પવ્વઃત્તણ)

देवानुप्रियाणा=भवताम् अति' अन्तिके 'मुढे भविता' मुण्डो भूत्वा 'अगाराओ' अगारात्=गृह परित्यज्येत्यर्थ 'अणगारिय' अनगारिता-साधुता 'पव्वइत्तए' प्रव्रजितुम् ? अनगारिता स्वीकर्तुं ममर्थं किम् ? इति भाव । भगवानाह-‘हता पभू’ हन्त ! प्रभु.-हे गौतम ! सुवाहुकुमार सयमग्रहणे समर्थोऽस्तीति भाव । ‘हन्त’ इति उक्तार्थस्वीकृतिवाचकमवयवम् ॥ सू० ८ ॥

मूलम्-

तए ण से भगव गोयमे समण भगव महावीर वदइ णमसइ, वदिता णमसित्ता सजमेण तवसा अप्पाण भावेमाणे विहरइ । तए णं समणे भगव महावीरे अणया कयाइ इत्थिसीसाओ णयराओ पुप्फकण्डाओ उज्जाणाओ कयवणमालप्पियस्स जक्खस्स जक्खाययणाओ पडिनिक्खमइ, पडिनिक्खमिच्छा वहिया जणवयविहार विहरइ । तए ण से सुवाहुकुमारे समणोवासए जाए अभिगयजीवाजीवे जाव पडिआभेमाणे विहरइ ॥ सू० ८ ॥

टीका

‘तए ण से’ इत्यादि । ‘तए ण’ ततः खलु स भगवान् गौतमः श्रमण भगवन्त महावीर वन्दते नमस्यति, वन्दित्वा नमस्यित्वा सयमेन तपसा आत्मानं से मुडित हो घर का पगित्याग करके प्रव्रज्या लेने के लिये समर्थ है क्या ? प्रश्न के समाधान निमित्त प्रमुने कहा-‘[हता पभू] हा ! गौतम ! यह सुवाहुकुमार सयमग्रहण करने में समर्थ है ॥ सू० ८ ॥

‘तए ण से’ इत्यादि ।

(तए ण) सुवाहुकुमार का वृत्तान्त सुनने के बाद (भगव गोयमे) भगवान् गौतम ने (समण भगव महावीर वदइ णमसइ) श्रमण भगवान् महावीर की वन्दना की, श्री गौतम पूछे थे- हे भगवन्त ! ते सुवाहुकुमार देवानुप्रिय- आपना पाने धर्म सालणी द्रव्य अने लावउपथी मुडित थउ घग्गे त्याग करीने प्रव्रज्या (दीक्षा) लेना भाटे समर्थ छे ? प्रश्नका समाधान निमित्त प्रमुने जहू (हता पभू) हा ! गौतम ! ये सुवाहुकुमार सयम अडल कवामा समर्थ छे ॥ सू० ८ ॥

(तए ण से) इत्यादि

(तए ण) सुवाहुकुमारनु वृत्तान्त सांख्य्या पडी, (भगव गोयमे) भगवान् गौतम, (समण भगव महावीर वदइ णमसइ) श्रमण भगवान् महावीरने

भावयन् विहरति । 'तए ण' तत् खलु श्रमणो भगवान् महावीरः अन्यदा कदाचित्
 'हत्थिसीसाओणयराओ' हत्थिशीर्षाग्रगरात् 'पुप्फकरडाओ उज्जाणाओ' पुष्पकरण्डादु-
 धानात् 'कयवणमालप्पियस्स जक्खस्स जक्खाययणाओ' कृतवनमालप्रियस्य
 यक्षस्य यक्षायतनात् 'पडिनिक्खमइ' प्रतिनिष्क्रमति, 'पडिनिक्खमित्ता' प्रतिनिष्क्रम्य
 'वहिया' वहि 'जणवयविहार' जनपदविहार=देशविहार, 'विहरइ' विहरति=विचरति।
 'तए ण' तत् खलु स सुवाहुकुमारः 'समणोवासए जाए' श्रमणोपासको जात =
 द्वादशव्रतधारी श्रावको जात । कीदृश ? इत्याह—'अभिगयजीवाजीवे' अभिगत
 जीवाजीव = सम्यग्बुद्धिज्ञातजीवाजीवस्वरूप 'जाव' यावत्—'फासुयएसणिज्जेण

नमस्कार किया । (वदित्ता णमसित्ता सजमेण तवसा अप्पाण भावेमाणे विहरइ) वटना
 एव नमस्कार कर वे समय और तप से आत्मा को भावित करते हुए विचारने लगे ।
 (तए ण समणे भगव महावीरे अण्णया रुयाइ हत्थिसीसाओ णयराओ पुप्फकरडाओ
 उज्जाणाओ कयवणमालप्पियस्स जक्खस्स जक्खाययणाओ पडिनिक्खमइ) किता
 एक समय श्रवण भगवान् महावीरने हत्थिशीर्ष नगर क पुष्पकरडक उद्यान में गहे हुए
 कृतवनमालप्रिय यक्ष के यक्षायतन से विहार किया (पडिनिक्खमित्ता वहिया जणवय
 विहार विहरइ) वहा से विहार करके ये देश में विहार करने लगे (तए ण) इसी
 अंतर में (से सुवाहुकुमारे समणोवासए जाए अभिगयजीवाजीवे जाव पडिलाभे
 माणे विहरइ) वह सुवाहुकुमार श्रमणोपासक हो गया—१२ व्रतवागी श्रावक बन गया ।

वटना-नमस्कार अर्था, (वदित्ता णमसित्ता सजमेण तवसा अप्पाण भावेमाणे
 विहरइ) वटन-नमस्कार करीने ते समय अने तपथी आत्माने भावित कृता यक्ष
 विचारवा लाया (तए ण समणे भगव महावीरे अण्णया रुयाइ हत्थिसीसाओ
 णयराओ पुप्फकरडाओ उज्जाणाओ कयवणमालप्पियस्स जक्खस्स जक्खाययणाओ
 पडिनिक्खमइ) केअ अेक समय श्रमण भगवान् महावीरे हत्थिशीर्ष नगरना पुष्प
 करडक नामना अजीयाभा रडेवा कृतवनमालप्रिय यक्षना यक्षायतन (निवासस्थान) श्री
 विहार अर्थ (पडिनिक्खमित्ता वहिया जणवयविहार विहरइ) त्याही विहार
 करीने ते देशभा विहार करवा लाया (तए ण) ते समये (से सुवाहुकुमारे
 समणोवासए जाए अभिगयजीवाजीवे जाव पडिलाभेमाणे विहरइ) ते सुवाहु-
 कुमार पणु श्रमणोपासक अर्थ गया-गार व्रतधारी श्रावक बनी गया, एव अने अणुव

असणपाणखाइमसाइमेण समणे णिग्गये'-प्रासुक्कैपगीयेन अशनपानवाय-
स्वायेन भ्रमणान् निर्ग्रन्यान् 'पडिलाभेमाणे' प्रतिलम्भयन् 'विहरइ' विहरति॥ सू० ९॥

मूलम्—

तए ण से सुवाहुकुमारे अण्णया कयाइ चउइसद्धमुद्धिट्ठपुण्णमासिणीसु
जेणेव पोसहसाला तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छित्ता पोसहसाल पमज्जइ, पमज्जित्ता
उच्चारपासवणभूमिं पडिलेहेइ, पडिलेहित्ता दब्भसथारग सथरइ, सथरित्ता दब्भ-
सथारग दूरइ, दूरहित्ता अद्धमभत्त गिण्हइ, गिण्हित्ता पोमहसालाए पासहिए
अद्धमभत्तिए पोसह पडिजागरमाणे विहरइ ॥ सू० १० ॥

टीका—

'तए ण' इत्यादि । 'तए ण' तत्र खलु स सुवाहुकुमार 'अण्णया
कयाइ' अन्यदा कदाचिन् 'चउइसद्धमुद्धिट्ठपुण्णमासिणीसु' चतुर्दश्यष्टम्युद्धिष्टपार्ण-
मासीषु 'उद्धिष्ट' इति अमावास्या प्रोच्यते, अन्यत् स्पष्टम् । 'जेणेव पासहसाला तेणेव
उवागच्छइ' यत्रैव पौषधशाला तत्रैवोपागच्छति 'उवागच्छित्ता' उपागत्य 'पोमहसाल
पमज्जइ' पौषधशाला प्रमार्जयति मयमेव यतनया, - 'पमज्जित्ता' प्रमार्ज्य उच्चार-
जीव और अजीव तत्व के स्वरूप का ज्ञाता भी हो गया, और प्रासुक एषणाय अतुर्विध
आहारों का निर्ग्रन्थ मुनियों को दान देता हुआ विचरने लगा ॥ सू० ९ ॥

'तए ण से' इत्यादि ।

(अण्णया कयाइ) किसी एक समय (से सुवाहुकुमारे) वह सुवाहुकुमार
(चउइसद्धमुद्धिट्ठपुण्णमासिणीसु जेणेव पोसहसाला तेणेव उवागच्छइ) तृ-
अष्टमी अमावास्या और पूर्णमासी के दिन पौषधशाला में आया । (उवागच्छित्ता पासहसालं
पमज्जइ) आकर सर्वप्रथम यह पौषधशाला को प्रमार्जित किया—पूजा (पमज्जित्ता उच्चार-
तत्त्वना ज्ञानका पक्ष) पानी गया प्रासुक, ओषधीय अतुर्विध आहारों को निर्ग्रन्थ भानव्याने
दान आपता विचरने लगा ॥ सू० ९ ॥

"तए ण से" इत्यादि

(अण्णया कयाइ) कौं अक्ष समये, (से सुवाहुकुमारे) ते सुवाहुकुमार
(चउइसद्धमुद्धिट्ठपुण्णमासिणीसु जेणेव पोसहसाला तेणेव उवागच्छइ) चोदस,
आठम अमावास्या अने पूनमना दिवसे पौषधशालाभा आया (उवागच्छित्ता पासह
साल पमज्जइ) आवीने सोधी पडेवा आ पौषधशाला ने पोते पुछ प्रमार्जन कर्तुं

पासवणभूमि पडिलेहेइ' उच्चारणसप्तवणभूमि प्रतिलेखयति निरीक्षते,
 'पडिलेहिता' प्रतिलेख्य निरीक्ष्य 'दम्भसथारग सथरइ' दर्भसन्तारक.सस्तृणाति,
 रिस्तारयति, 'सथरित्ता' सस्तीर्य=विस्तार्य 'दम्भसथारग दूरुहइ' दूगोहति=
 आरोहति 'दूरुहिता' दूरुह्य 'अट्टमभक्त गिण्डइ' अष्टमभक्त गृह्णाति, 'गिण्डित्ता' गृहीत्वा
 'पोसहसालाए पोसहिण' पोषधशालाया पौषधिक='गृहीतपौषधः' 'अट्टमभक्तिण'
 अष्टमभक्तिक = गृहीताष्टमभक्त कृतोपवासत्रय. 'पोसह' पौषध 'पडिजागरमाणे'
 प्रतिजाग्रत=सेवमान 'विहरइ' विहरति ॥ सू० १० ॥

मूलम्

तए ण तस्स सुनाहुस्स कुमाहुस्स पुवरत्तावरत्तकालसमयसि
 धम्मजागरिय जागरमाणस्स इमेयाब्बे अज्झत्थिए ५ धण्णा ण ते गामागर-
 णगर जाव सण्णिवेसा, जत्थ ण समणे भगर महावीरे विहरइ। धण्णा ण ते
 राईसर० जे ण समणस्स ३ अतिए पचाणुवइय जाव गिहिधम्म पडिच्चज्जति।
 धण्णा ण ते राईसर० जे ण समणस्स ३ अतिए धम्म सुणेंति। त जइ ण समणे

पासवणभूमि 'पडिलेहेइ' पौषधशाला को प्रमार्जित करके फिर यह उच्चारण पत्र वण
 भूमि को प्रतिलेखना की। (पडिलेहिता दम्भसथारग सथरइ) इस भूमि को प्रतिलेखना
 करन के बाद फिर यह दर्भ का सगरा धिगमा (सथरित्ता दम्भसथारग दूरुहइ)
 विडारन उस पर बैठा (दूरुहिता अट्टमभक्त गिण्डइ) बैठकर अष्टमभक्त-तेले का
 प्रत्याख्यान किया (गिण्डित्ता पोसहसालाए पोसहिण अट्टमभक्तिण पोसह पडिजागर
 माणे विहरइ) अ मभक्त-तेलेका प्रत्याख्यान लेकर पौषधशाला में तीन दिनका पौषध
 लेकर पौषधकी जागरणा करता हुआ विचरन लगा ॥सू० १०॥

(पमज्जित्ता उच्चारणपासवणभूमि पडिलेहेइ) पौषधशालाने प्रभाजने करीने-पुछने
 पछी ते उच्चारण-प्रसन्नपण भूमिनु प्रतिलेखन कर्तुं (पडिलेहिता दम्भसथारग
 सथरइ) ते भूमिनी प्रतिलेखना कर्त्ता पश्चात्तेषु दर्भेना सथारो पाथर्यो-जिछाव्यो
 (सथरित्ता दम्भसथारग दूरुहइ) ग्रीष्मादीनि तेना पचं मेहा (दूरुहिता अट्टमभक्त
 गिण्डइ) असीने, अष्टम भक्तना प्रत्याख्यान कर्त्ता (पञ्चभाषु उया) (गिण्डित्ता
 पोसहसालाए पोसहिण अट्टमभक्तिण पोसह पडिजागरमाणे विहरइ) अष्टम-भक्तना
 पञ्चभाषु लघने पौषधशालामा त्रयु द्विवचना पौषध प्रत धारणु करी पौषधनी नदपरणु
 करता थदा विचरवा ला या ॥ सू० १० ॥

भगव महावीरे पुष्पाणुपुष्पि जाव दूज्जमाणे इहमागन्हेज्जा जाव विहरिज्जा
तए ण अह समणस्स ३ अतिए सुद्धे भवित्ता जाव पव्वएज्जा ॥ सू० ११ ॥

टीका—

‘तए ण’ इत्यादि । ‘तए ण’ ततः खलु ‘मुवाहुस्स कुमारस्स’
सुवाहोः कुमारस्य ‘पुव्वरत्तावरत्तकालसमयसि’ पूर्वरत्तापररत्ताकालसमये=
रानिप्रथमचरमभागे ‘यम्मजागरिय जागरमाणस्म’ धर्मजागरिका जाग्रत
‘इमेयारूवे’ अयमेतद्रूप = वक्ष्यमाणप्रकार, ‘अज्झत्थिए’ अत्र चित्ति, कप्पिए,
पत्थिए, मणोगए सरूपे समुप्पज्जित्था’ इति सग्रह । तत्र-‘अज्झत्थिए’
आध्यात्मिक=आत्मगत अङ्कुर इव, तदनु ‘चित्ति’ चिन्तित.=पुनःपुनः
स्मरणरूपो विचार द्विप्रति इव २, ततः ‘कप्पिए’ कल्पित.=स एव व्यव-
स्यायुक्त ‘इदमेव सर्वविरतिग्रहणरूप करिप्पामी’ ति कार्याकारेण परिणतो
विचार पल्लवित इव ३, ‘पत्थिए’ मार्थितः=स एवेष्टरूपेण स्वीकृतः

‘तए ण तस्स’ इत्यादि ।

(तए ण तस्स सुवाहुकुमारस) एकोज पोसे में रहे हुए उस सुवाहुकुमार
के (पुव्वरत्तावरत्तकालसमयसि) पूर्वरात्रि और अपररात्रि के समय में (यम्मजागरिय
जागरमाणस्स) धर्म जागणा करते हुए के मन में (इमेयारूवे अज्झत्थिए ५)
इस प्रकार का विचार उत्पन्न हुआ । यह विचार सर्व प्रथम इसके मन में आया इसलिए
अङ्कुर के समान होने से यह आध्यात्मिक कहलाया । पुनः पुनः स्मरणरूप होने से
द्विप्रति की तरह चिन्तित, व्यवसाय युक्त—“मैं अवश्य सर्वविरतिरूप चारित्र को अंगीकार
करूँगा” इस प्रकारकी दृढ वारणा से सन्निवृत्त होने के कारण पल्लवित के समान

‘तए ण तस्स’ इत्यादि

(तए ण तस्स सुवाहुकुमारस्स) ओह द्विप्रस पोषधमत्तमा रहीने ते
सुवाहुकुमारे (पुव्वरत्तावरत्तकालसमयसि) पूर्वरात्री अने पाछहीरात्रीना समयमा
धर्म जागणा करता थला मनमा (इमेयारूवे अज्झत्थिए ५) या प्रकारने विचार
उत्पन्न थयो, ते विचार औथी प्रथम तेना मनमा आय्यो ते भाटे अङ्कुर
समान होवाथी ते आध्यात्मिक कह्लायो, बारबार स्मरणरूप होवाथी द्विप्रतितना ।
प्रमाणे चिन्तित, व्यवसाय युक्त—“हूँ अवश्य सर्व विरतिरूप चारित्रने अंगीकार
करीश” या प्रकारनी दृढ वारणा जोडरीती होवाना कारणे पल्लवित प्रमाणे कहियत,

પુષ્પિત इव ३, 'मनोगण सकल्पे' मनोगतः सकल्पः=मनसि दृढरूपेण
 निश्चयः 'इत्यमेव यथा कर्त्तव्यम्' इति विचारः फलित इव ५, समुत्पज्जित्या'
 समुत्पद्यत=समुत्पन्न.—'धण्णा ण ते' धन्याः खलु ते 'गामागरणगर जाव सण्णि-
 वेसा' ग्रामारनगरयावत्तसनिवेशाः, अत्र यावच्छब्देन—'खेडकब्बडमडम्ब
 दोणमुदणपट्टणणिगमआसमसवाहसनिवेशा' इति योजना, ग्रामाकरणगरखेट-
 कब्बडमडम्बद्रोणमुत्तपत्तननिगमाश्रममवाहसनिवेशाः तत्र—ग्राम.=वृत्ति-
 वेष्टित. । आकर=सुवर्गरत्नागुत्पत्तिस्थानम् । नगरम्=अष्टादशकरवर्जितम् ।
 खेट=धूलिप्राकारपरिसितम् । मडम्ब=सार्धक्रोशद्वयान्तग्रामान्तररहितम् ।

કલ્પિત, ઇષ્ટરૂપસે સ્વીકૃત હોને કે કારણ પુષ્પિત કે સમાન પ્રાર્થિત એવ મન મેં દૃઢરૂપતા
 સે નિશ્ચિત હોજીરૂને કે કારણ ફલિત કે સમાન મનોગત સકલ્પ નામ સે કહેવાયા ।
 જિત પ્રજાગ વક્ષ પહિલે અદ્ભુત રૂપ મેં પશ્ચાત્ દ્વિપત્રિતરૂપ મે, ફિર પહ્લવિતરૂપ મેં, બાદ
 મેં પુષ્પિતરૂપ મેં, ઓર ફિર ફલિતરૂપ મેં હોતા હૈં ઉસી પ્રકાર સુવાહુકુમાર કા વિચાર
 મી ઠીક ઇતી તરહ સે હુઆ, ઇસલિયે ચિન્તિત કલ્પિત આદિ પદોં કી વ્યવસ્થા યહો
 ઘટિત હો જાતી હૈં (ધણ્ણા ણ તે ગામાગરણગર જાવ સણ્ણિવેસા) ધન્ય હૈં કે
 ગ્રામ (વાડસે વેષ્ટિત પ્રદેશ) ધન્ય હૈં કે આકર (સુવર્ણ એવ રત્નાટિક કી ઉત્પત્તિ કે
 સ્થાન) ધન્ય હૈં વહ નગર—(અષ્ટાદશ પ્રકાર કે કર સે રહિત સ્થાન) ધન્ય હૈં વહ ખેટ
 (ધૂલી પ્રાકાર સે વેષ્ટિત સ્થાન) ધન્ય હૈં વહ—મડમ્બ (ઢાઈં કોસ તક જિસકે બીચ મેં

ઈષ્ટરૂપથી સ્વીકૃત હોવાના કારણે પુષ્પિતના સમાન પ્રાર્થિત એવ મનમાં દૃઢ રૂપતાથી
 નિશ્ચિત થયેલા હોવાના કારણે ફલિત સમાન મનોગત સકલ્પ નામ કહેવાયા જે પ્રમાણે
 વૃક્ષ થવા પૂર્વ પ્રથમ અકુર રૂપમાં પછીથી બે પાદડાના રૂપમાં, પછી પાદડાથી ખિલેલા
 રૂપમાં, પછીથી, પુષ્પિતરૂપમાં, અને પછી ફળના રૂપમાં થાય છે, તે પ્રમાણે સુબાહુકુમારના
 વિચારો પણ બરાબર તે પ્રમાણે થયા એટલા માટે ચિન્તિત કલ્પિત આદિ પદોની
 વ્યવસ્થા અહિં ઘટી શકે છે (ધણ્ણા ણ તે ગામાગરણગર જાવ સણ્ણિવેસા) ધન્ય છે
 તે ગ્રામ (ફરતી વાડ હોય તે—ગ્રામ કહેવાય છે) ધન્ય છે તે આકર (સોના અને રત્નાદિકનું
 ઉત્પત્તિ સ્થાન) ધન્ય છે તે નગર—(અઢાર પ્રકારના કરથી રહિત સ્થાન) ધન્ય છે તે ખેટ
 નાનું ગામડું—ધન્ય છે તે મડમ્બ (અત્રી ગાઉના પ્રમાણમાં વચ્ચેમાં કોઈ ગામ ન હોય

દ્રોણમુખ-જલસ્થલપયોપેતો જનનિવાસઃ । પત્તન=સમસ્તવસ્તુપ્રાપ્તિસ્થાનમ્ । તદ્ દ્વિવિધ ભવતિ-જલપત્તન, સ્થલપત્તન ચેતિ, નૌભિર્યત્રર્ગમ્યતે તજ્જલ-પત્તન, યત્ર ચ શકટાદિભિર્ગમ્યતે તત્સ્થલપત્તનમ્ । યદ્વા શકટાદિભિર્નૌભિર્વા યદ્ ગમ્ય તદ્ પત્તન, યત્ કેવલ નૌભિરેવ ગમ્ય તત્ પટ્ટનમ્, । ઉક્તચ્ચ—

“પત્તન શકટૈર્ગમ્ય, વોટકૈર્નૌભિરેવ ચ ।

નૌભિરેવ તુ યદ્ ગમ્ય, પટ્ટન તત્ પ્રચક્ષતે ॥૧૥” ઇતિ ।

નિગમ-પ્રભૂતતરવણિગ્જનનિવાસઃ । આશ્રમઃ-તાપસૈરાવાસિત પશ્ચાદપરોડપિ

કોઈ ગ્રામ ન હો એસા સ્થાન) ધન્ય હે વહ દ્રોણમુખ-(જલસ્થલ માર્ગે સે યુક્ત સ્થાન) ધન્ય હે વહ પત્તન (સમસ્ત વસ્તુઓં કો પ્રાપ્તિ કા સ્થાન) ધન્ય હે વહ નિગમ (અનેક-વણિક્જનોં સે વસા હુઆ પ્રદેશ) । ધન્ય હે વહ આશ્રમ-(તપસ્વિજનોં કે રહેને કા સ્થાન) યહ સ્થાન પહિલે તપસ્વિયોં દ્વારા વસાયા જાતા હૈ, ફિર પીઠે સે દૂસરે ઓર મી લોગ વહોં આકર રહેને લાગતે હૈ । ધન્ય હૈ વહ સવાહ-(કૃપીવલોં દ્વારા વાન્યકો રક્ષા કે લિયે બનાયા ગયા દુર્ગમૂસ્થાન અથવા પર્વત કો ચોટી પર રહા હુઆ જનાધિષ્ઠિત સ્થલ વિશેષ યા જિસને યહા વહા સે આકર મુસાફિર લોગ નિવાસ વિશ્રામ કરે એસા સ્થલ વિશેષ) ધન્ય હે વહ સનિવેશ-(જિસને પ્રધાનત સાર્થવાહ આદિ વસ રહે હોં) પત્તન દો પ્રકાર કા હોતા હૈ-૧ જલપત્તન ૨ સ્થલપત્તન । જહા પર કેવલ નૌકા સે હી જાયા જાતા હૈ વહ જલપત્તન, એવ જહા ગાડી આદિ મકારિયોં સે જાયા જાતા હૈ વહ સ્થલપત્તન હૈ અથવા નૌકા એવ શકટ સે જો ગમ્ય હૈ વહ પત્તન તમા કેવલ નૌકા સે જો ગમ્ય હોતા હૈ વહ

એલુ સ્થાન) ધન્ય છે તે દ્રોણમુખ, (જલ-અથવા માર્ગથી યુક્તસ્થાન) ધન્ય છે તે પત્તન, (તમામ વસ્તુ ન્યા મલી શહે તેલુ સ્થાન) ધન્ય છે તે નિગમ, (અનેક વણિક્જનોથી વસેલો પ્રદેશ) ધન્ય છે તે આશ્રમ, (તપસ્વિજનોને રહેવાનું સ્થાન) તે તપસ્વિઓ દ્વારા પહેલા વસાવવામાં આવે છે પછી બીજા માણસો પણ ત્યાં આવીને રહેવા લાગે છે) ધન્ય છે તે સવાહ-(ખેડુતો દ્વારા અનાજની રક્ષા પણ રહેલું અથવા વિશેષ અથવા તેા ન્યાત્યાથી આવીને માણસો નિવાસ કરે એલુ સ્થળ) ધન્ય છે તે સનિવેશ, (જેમાં ખામ કરીને સાર્થવાહ આદિ નિવાસ કરે છે) પત્તન બે પ્રકારના હોય છે (૧) જલપત્તન, (૨) સ્થલ પત્તન ન્યા આગળ કેવળ વહાણ દ્વારાજ જઈ શકાય છે તે જલપત્તન છે અને ન્યા ગાડી આદિ વાહનો વડે જઈ શકાય છે તે સ્થળ પત્તન છે અથવા તેા નૌકા-વહાણ અને ગાડાના સાધન વડે જઈ શકાય તે સ્થળ પત્તન છે અથવા તેા કેવલ વહાણથી જઈ શકાય તે

લોકસ્તત્રાગત્ય વસતિ । સગ્રાહ-ઠૂપીવચૈર્ગાન્યરસાર્થ નિર્મિત દુર્ગમ્મિસ્થાનમ્,
પર્વતશિખરસ્થિતજનનિવાસઃ, સમાગતમ્ભૂતપથિક્રજનનિગાસો વા । સનિવેશ-
સમાગતસાર્થગ્રાહાદિનિગાસસ્થાનમ્ ।

તે ગ્રામનગરાદયો ગયા જત્ય ણ સમણે ભગવ મહાગીરે વિહરઈ’
યત્ર સ્વલુ શ્રમણો ભગવાન્ મહાગીરો વિહરતિ=વિચરતિ । તથા ‘ધણ્ણા ણ તે’
ધન્યા. સ્વલુ તે ‘રાઈમરતલવરમાહવિયકોહુવિય -રૂબ્બ-મેટ્ઠિસેનાવડ-
સત્થવાહપ્પભિયઓ’ રાજેશ્વરનગરમાહમ્વિક્રકોહુમ્વિક્રેમ્ય - શ્રેષ્ઠિ - સેના-
પતિસાર્થગ્રાહપ્રમૃતય, તત્ર-રાજાન =ચક્રવર્ત્યાદય, રૂશ્વરા =એશ્વર્યસમ્પન્ના-
પ્રમૃત્તદુદ્ધિસમ્પન્નાદિત્યર્થ, તલવરા =સન્તુષ્ટમૂપાલદત્તપટ્ટનરપરિભૂષિતરાજકલ્પા,
માહમ્વિક્રા =ગ્રામપતય, ઇતરે પ્રસિદ્ધા । ‘જે ણ’ એ સ્વલુ ‘સમણસ્સ ૩’

પદ્ધતિ હૈ । ધન્ય છે વહ પત્તન (જત્ય ણ સમણે ભગવ મહાગીરે વિહરઈ) જ્યાં પર
શ્રમણ ભગવાન મહાગીર વિચરતે હૈ વે ગ્રામાદિક વન્ય હૈ । (ધણ્ણા ણ તે રાઈસરં જે ણ
સમણસ્સ ૩ અતિષ્ઠ મુઢા જાવ પવ્વયતિ) વે રાજેશ્વર પ્રભૃતિ મી વન્ય હૈ જો શ્રમણ
ભગવાન મહાગીર કે મમાપ મુઢિત હોકર નીક્ષા ધારણ કરતે હૈ । યહા ‘રાઈસર’ પદ સે
‘તલવરમાહવિયકોહુવિય-રૂબ્બમેટ્ઠિસેનાવડસત્થવાહપ્પભિયઓ’ ઇન પત્તે કા મી
સપ્રહ હુઆ હૈ । ચક્રવર્તી આદિ રાજા, એશ્વર્યપત્ર વ્યક્તિ રૂશ્વર, જિન્દે રાજા સન્તુષ્ટ હોકર
પત્રવ દેતા હૈ એસે રાજ-નુત્ય માનવ તલવર, ગાવ કે અધિપતિ માહમ્વિક્ર કહે ગયે
હૈ એવ કૌટુમ્બિક આદિ જન તો પ્રસિદ્ધ હી હૈ । તત્રા-(ધણ્ણા ણ તે રાઈસરં જે ણ

પત્તન છે ધન્ય છે તે પત્તન । (જત્ય ણ સમણે ભગવ મહાગીરે વિહરઈ] જ્યાં આગળ
શ્રમણ ભગવાન મહાગીર વિચરે છે તે ગ્રામાદિક ધન્ય છે (ધણ્ણા ણ તે રાઈસરં જે ણ
સમણસ્સ ૩ અતિષ્ઠ મુઢા જાવ પવ્વયતિ] તે રાજેશ્વર પ્રભૃતિ પણ ધન્ય છે કે જેઓ
શ્રમણ ભગવાન મહાગીર પાસે મુઢિત થઈને દીક્ષા ધારણ કરે છે આદિ ‘રાઈસર’ પદથી
‘તલવર-માહવિય-કોહુવિય-રૂબ્બ-મેટ્ઠિસેનાવડ સત્થવાહ-પ્પભિયઓ’ આ પદોના
પણ સંગ્રહ થયો છે ચક્રવર્તી-રાજા, એશ્વર્ય સમ્પન્ન વ્યક્તિ રૂશ્વર જેના પર રાજા પ્રસન્ન
થઈને પટ્ટપાદ આપે છે એવા માનવ તે ગણા જેવો છે તેને તલવર કહે છે, ગામના
અધિપતિ તે માહમ્વિક્ર કહેવાય છે અને કૌટુમ્બિક આદિ માણસો તો પ્રસિદ્ધ છે તથા

श्रमणस्य भगवतो महावीरस्य 'अतिए' अन्तिके=समीपे 'मुडा जाव पव्वयति'
 मुण्डा यावत् प्रवजन्ति, 'मुडा भवित्ता अगाराओ अणगारिय पव्वयति'
 मुण्डा भूता-अगारात् अनगारिता प्रवजन्ति=दीक्षा गृह्णन्ति । तथा 'धण्णा ण'
 धन्या खलु ते 'राईसरं' राजेश्वरं राजेश्वरादयः 'जे ण' ये खलु
 'समणस्स ३' श्रमणस्य भगवतो महावीरस्य 'अतिए' अन्तिके=समीपे
 'पचाणुव्वइय जाव गिहिधम्म' पञ्चाणुत्रतिक यावत्-गृहिधर्म-पञ्चाणुत्रतिक
 सप्तशिक्षात्रतिक द्वादशचरि गृहिधर्म पाठवज्जति' प्रतिपन्नन्ते । तथा
 'धण्णा ण' धन्या खलु ते 'राईसरं' राजेश्वरादयः 'जे ण' ये खलु
 'समणस्स ३' श्रमणस्य भगवतो महावीरस्य 'अतिए' अन्तिके 'धम्म' धर्म=
 श्रुतचारित्र्यक्षण 'सुणंति' शृण्वन्ति त' तत्-तस्मात्कारणात् 'जड ण'
 यदि खलु 'समणे भगव महावीरे' श्रमणा भगवान् महावीर पुव्वानुपुव्वि'
 पूर्वानुपूर्व्या=तीर्थङ्करपरम्परया 'जाव' यावत्-चरमाणे गामाणुगाम' चरन्=
 'विचरन् ग्रामानुग्रामम्=एकस्माद् ग्रामादव्यर्थाद् द्वितीय ग्राम 'दूज्जमाणे'
 समणस्स ३ अतिए पचाणुव्वइय जाव गिहिधम्म पडिवज्जति) वे राजेश्वर
 प्रवृत्तचन इमलिये भी धन्य हैं कि जो ४-० भगवान् महावीर के समीप पाँच अनुव्रत सात
 शिक्षाव्रत एव बारह प्रकार के गृहस्थ धर्म अंगीकार करते हैं (धण्णा ण ते राईसरं
 जे ण समणस्स ३ अतिए धम्म सुणंति) वे भी राजेश्वर आदि धन्य हैं जो श्रमण
 भगवान् महावीर के समीप श्रतचारित्र रूप धर्म का उपदेश सुनते हैं (त जड ण समणे
 भगव महावीरे पुव्वानुपुव्वि जाव दूज्जमाणे इहमागन्हेज्जा जाव विहरिज्जा
 तएण अह समणस्स ३ अतिए मुडे भवित्ता जाव पव्वएज्जा) अतः यदि श्रमण
 [धण्णा ण राईसरं जे ण समणस्स ३ अतिए पचाणुव्वइय जाव गिहिधम्म
 पडिवज्जति] तब राजेश्वर प्रवृत्ति मालूम होता है भाटे धन्य थे वे ने श्रमण भगवान्
 महावीरना पाने पाथ आश्रयन सात शिक्षाव्रत अर्थात् पाँच प्रव्रतना आवधर्म्मना
 अंगीकार करे थे [धण्णा ण ते राईसरं जे ण समणस्स ३ अतिए धम्म सुणंति]
 ते पण राजेश्वर आदि धन्य थे वे ने श्रमण भगवान् महावीरना पाने श्रत आश्रितउप
 धर्म्मना उपदेश सांभले थे [तजडण समणे भगव महावीरे पुव्वानुपुव्वि जाव दूज्जमाणे
 इहमागन्हेज्जा जाव विहरिज्जा तएण अह समणस्स ३ अतिए मुडे भवित्ता जाव
 पव्वएज्जा] तैथी जे श्रमण भगवान् महावीर तीर्थंकर पञ्चमया अनाल्ले रिडाव कत्ता

द्रान्=गच्छन् 'इहमागच्छेज्जा' इहाऽऽगच्छेत् इह=हस्तिशीर्षे नगरे पुष्पकण्ड
 कोद्याने आगच्छेत् यथाप्रतिरूपमवग्रहमवग्रह सयमेन तपमाऽऽत्मान भावयन्
 'विहरिज्जा' विहरेत् 'तए ण' ततःखलु=तर्हि अह 'समणस्स ३' भ्रमगस्य
 भगवतो महावीरस्य' अंतिए' अन्तिके=समीपे 'मुढे भवित्ता' द्रव्यतो भावतश्च
 मुण्डो भूत्वा 'जाव' यावत् 'अगाराओ अणगारिय' अगारात्= गृहात्-
 गृह परित्यज्येत्यर्थ. अनगारिता=साधुता 'पणएज्जा' प्रव्रजामि ॥ सू० ११ ॥

मूलम्—

तए ण समणे भगव महावीरे सुवाहुस्स कुमारस्स इम एयाह्व
 अज्झत्थिय जाव विघाणित्ता पुच्चाणुपुर्वि जाव दुइज्जमाणे जेणेव
 हत्थिसीसे णयरे जेणेव पुष्पकण्डए उज्जाणे जेणेव कयवणमालप्पियस
 जक्खस्स जक्खाययणे तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छित्ता अहापडिह्व उगगह
 उगिण्हित्ता सजमेण तवसा जाव विहरइ । परिमा निग्गया, रायावि
 निग्गओ । तए ण से सुवाहुकुमारे त महया० जहा पढम तहा निग्गओ,
 धम्मो कहिओ, परिमा पडिगया, रायावि पडिगओ । तए ण से
 सुवाहुकुमारे समणस्स भगवओ महावीरस्स अंतिए धम्म साच्चा णिसम्म
 हह० जहा मेहो तहा अम्मापियरा आपुच्छइ । निक्खमणाभिसेओ, नदेव
 अणगारे जाए इरियासमिए जाव बभयारी । तए ण से सुवाहु अगगारे
 समणस्स भगवओ महावीरस्स तहाह्वण येराण अतिए सामाइयमाइयाइ
 एहारम अगाइ अहिज्जइ, अहिज्जित्ता बहुहि चउत्थच्छट्ठम० तवाविहाणेहि
 अप्पाण भावित्ता बहुइ वासाइ सामण्णपरियाग पाउणित्ता मामियाए
 सलेहणाए अप्पाण भूक्तसित्ता मट्ठि भत्ताइ अणसणाए छेदित्ता आलाइय
 पडिक्खे समाहिपत्ते कालमासे काल किच्चा सोहम्मो रूपे देवत्ताए
 उववणे ॥ सू० १२ ॥

भगवान् महावीर तीर्थंकर परम्परा के अनुसार विहार करते हुए जो यहाँ आये - इम
 हस्तिशार्प नगर के पुष्पकण्डक उद्यान में पधारे तो मैं उन प्रभु के समाप द्रव्य
 एवं भावसे मुडित होकर भागवती दीक्षा अंगीकार करूँगा ॥ सू० ११ ॥

३२ता ने अहि आवये आ हस्तिशीर्षनगरमा पु० १२२५ उ० गगीयामा पधारये तो हुं ओ
 अशुना पासे नहि द्रव्य अने आवथी मुडित भटने भागवती दीक्षा अंगीकार करीश ॥ ११ ॥

टीका

‘तए ण’ इत्यादि । ‘तए ण’ ततः खलु सुमाहुकुमारस्य तादृश-
विचारणानन्तर ‘समणे भगव महावीरे’ श्रमणो भगवान् महावीरः । सुमाहुस्स
कुमारस्स’ सुमाहो कुमार य ‘इम’ इम=पूर्वोक्तम् ‘एयाख्व’ एतद्=
मयमग्रहणवाञ्छारूप ‘अज्झत्थिय’ आ यात्तिकम् अन्तरात्मगत ‘जाव’ यावत्-
चिन्तित, प्रार्थित कल्पित, मनोगत सरूप । ‘विजाणिता’ विज्ञाय ‘पुव्वाणु-
पुव्वि’ पूर्वानुपूर्व्या ‘जाव’ यावत् चरन् ग्रामानुग्राम ‘दुड्ज्जमाणे’ द्रवन्=
गच्छन् ‘जेणेव’ यत्रैव ‘इत्थिसीसे णयरे’ इत्थिशीर्षे नार ‘जेणेव’ यत्रैव
‘पुप्फकरडए उज्जमाणे’ पुष्पकरण्डामुग्रान ‘जेणेव’ यत्रैव ‘कयवणमालप्पियस्स
जक्खस्स जक्खाययणे कृतवनमालप्रियस्य यक्षस्य यथायतन ‘तेणे’ तत्रैव

‘तए ण समणे’ इत्यादि ।

(तए ण) इसके पश्चात् (समणे भगव महावीरे) श्रमण भगवान् महावीर -
(सुमाहुकुमारस्स) सुमाहुकुमार के (इम) पूर्वोक्त (एयाख्व) मयमको ग्रहण करन की
वाञ्छारूप (अज्झत्थिय) अन्तर्गतमागत चिन्तित, प्रार्थित, कल्पित, मनोगतसरूप का
(विजाणिता) जानकर (पुव्वाणुपुव्वि जाव दुड्ज्जमाणे) तीर्थकर पयपगत नार्थ के
अनुसार विहार करते हुए (जेणेव इत्थिसीसे णयरे) जहां वह इत्थिशार्पणार्थ ण
(जेणेव पुप्फकरडए उज्जमाणे) जाता व पुष्प कर डक उद्यान था, और (जेणेव
कयवणमालप्पियस्स जक्खस्स जक्खाययणे) जहां कृतवनमालप्रिय यक्षका यथायतन
था (तेणेव उवागच्छइ) वहां पर उधारे । (उवागच्छिता अहापडिरूप उगह

(तए ण समणे) इत्यादि

(तए ण) ते पशु (समणे भगव महावीरे) श्रमण भगवान् महावीर -
[सुमाहुकुमारस्स] सुमाहुकुमारान्ना [इम] पूर्वा १ [एयाख्व] मयम अग्रहण करान्नी
वाञ्छनादृष, [अज्झत्थिय] अन्तर्गतमागत चिन्तित प्रार्थित, कल्पित मनोगत सरूपने
[विजाणिता] जानने [पुव्वाणुपुव्वि जाव दुड्ज्जमाणे] तीर्थकर पयपगत नार्थना
अनुसार विहार उवागच्छता [जेणेव इत्थिसीसे णयरे] जथा ते इत्थिशीर्षे ११० अने
(जेणेव कयवणमालप्पियस्स जक्खस्स जक्खाययणे) जथा कृतवनमाल प्रिय यक्षनु
यथायतन-निवासस्थान छतु (तेणेव उवागच्छइ) तथा आगण उवाग, (उवागच्छिता)
अहापडिरूप उगह उगिणिता सजमेण तवमा जाव विहरइ) आनीन ११०

‘ઉપાગન્ઠ’ ઉપાગન્ઠતિ, ‘ઉપાગન્ઠિતા’ ઉપાગત્ય મહાપદિરૂત્ર’ યથા-
 પ્રતિરૂપ=મયમમર્યાદાનુકૂલ ‘ઉગ્રહ’ અગ્રહ=વસત્યાદેરાજા ‘ઉગિન્હિતા’
 અગ્રહ=ગૃહીતા ‘રાજમેળ તવસા’ મયમેન તવસા ‘જાત્ર’ યાત્ર-આરંભાન
 ભાવયન્ ‘વિહરડ’ વિહરતિ । ‘પરિસા નિગ્ગયા રાયાત્રિ નિગ્ગઓ’ પરિપદ્
 નિર્ગતા રાજાડપિ નિર્ગત-ભગવદ્વન્દનાર્થ પરિપદ્ નગરાન્નિર્ગતા, રાજાડપિ ચ
 વન્દનાર્થ નિર્ગત । ‘તણ ણ’ તત ગ્વલુ ‘મે સુવાહુકુમારે’ સ સુવાહુકુમાર
 ‘ત’ તત્ ‘મહયા’ મત્તા ડહ્ધિસત્કારસમુદયેન જહાપદમ’ યથાપ્રથમ-યથા=
 પેન પ્રકારેણ ભગવતીસૂત્ર જમાલિનિર્ગત ‘તહા’ તથા-અયમપિ ‘નિગ્ગઓ’
 નિર્ગત-જમાલિવદ્ રથેન નિર્ગત इत्यर्थ । ‘ધમ્મો રુહિઓ’ ધર્મ રથિત-
 ભગવતા ધર્મકથા રથિતા ‘પરિસા પડિગયા’ પરિપદ્ પ્રતિગતા=ધર્મ શ્રુત્વા

ઉગિન્હિતા સજમેળ તવસા જાત્ર વિહરડ) આરૂર સપન મર્યાદા કે અનુકૂલ
 અગ્રહ (વસતિ મેં ઠગ્ને સો આજ્ઞા) લેકા મયમ ઓગ તવ મે આત્મા કા ભાવિત
 ફગ્તે હુણ વિચગ્ને લગે । (પરિસા નિગ્ગયા રાયાત્રિ નિગ્ગઓ) પ્રભુ કા આગમન
 સુનેકાર જનતા અપનેર જ્ઞાન સ ડગનારે એવ વર્મશ્રવણાર નિકલી, રાજા મી અપન
 મન્ત્ર સે નિકલ્લ । (તણ ણ સે સુવાહુકુમારે ત મહયા જહા પદમ તહા નિગ્ગઓ)
 સુવાહુકુમાર મી ભગવતાસૂત્ર મે વર્ણિત જમાલિ કી તરહ પ્રભુ કી વત્તા એવ ડનસે
 ધર્મશ્રવણ કર્ણે કી ભાવના સ પહિલે કી તરહ ભગવાન કે સમીપ આવે । (ધમ્મો
 રુહિઓ, પરિસા પડિગયા, રાયાત્રિ પડિગઓ) પ્રભુન સન્નિવસ પડિપદ એવ રાજા કા
 ધર્મ કા ઉપદેશ ડિયા । ઉપદેશ શ્રવણ કર પરિવત્ એવ રાજા સવ કે સવ અપનેર
 મર્યાદાને અનુકૂલ અવગ્રહ, (વસતિમા રહેવાની આજ્ઞા) લઇને સ્વયમ અન તપથી
 આત્માને ભાવિત કરતા થકા વિચરવા લાગ્યા (પરિસા નિગ્ગયા રાયાત્રિ નિગ્ગઓ)
 પ્રભુન આગમન આલગીને માણુમે પોતાના નિવાસ સ્થાનથી દેશન માટે અને ધર્મશ્રવણ
 કરવા માટે નીડ્યા નાન પણ પોતાના મહેલથી નીડ્યા (તણ ણ સે સુવાહુકુમારે
 ત મહયા જહા પદમ ત્તા નિગ્ગઓ) સુવાહુકુમાર પણ લગવતી સૂત્રમા વર્ણુન
 કરેલ જમાલી પ્રમાણે પ્રભુને વદના અને તેમના પાસેથી ધર્મશ્રવણ કરવાની લાવતાથી
 પ્રથમ પ્રમાણે લગવાનની પાસે આવ્યા (ધમ્મો રુહિઓ પરિસા પડિગયા રાયા
 ત્રિ પડિગઓ) પ્રભુએ સન્નિવસ પરિપદ અને ગમ્મને ધર્મને ઉપદેશ અપેા ઉપદેશ
 સાલગીને પરિપદ અને ગમ્મ સો પોતાના સ્થાનપર પાછા આવ્યા (તણ ણ સે સુવાહુ

प्रतिनिवृत्ता 'रायाणि पडिगओ' राजाऽपि प्रतिगतः=प्रतिनिवृत्त । 'तए ण तन खलु स सुमाहुकुमार' 'समणस्स भगवओ महावीरस्स' श्रमणस्य भगवतो महावीरस्य 'अतिए' अन्तिके=समीपे 'धम्म' धर्म 'सोच्चा' श्रुत्वा 'णिमम्म' निश्चय=हृद्यवर्थाय 'हट्ठं' हृष्टपुष्टचित्तानन्दित प्रीतिगता हर्षवशनिर्मल-हृदय 'जहा मेहो' यथा मेघकुमार मातापितरौ पृष्ठमान्, 'तहा' तथा सुमाहुकुमारोऽपि 'अम्मापियरो' अम्मापितरौ 'आपुच्छड आपुच्छति । 'निस्ख मणाभिसेओ' निष्क्रमणाभिषेक-निष्क्रमणोत्सव 'तहेव तएव=मेघकुमारवदेव 'अणगारे जाए' अणगारो जात । कीदृश ? 'इरियासमिए ईर्यासमित = ईर्यासमितिसम्पन्न 'जाव वभयारी' यावद् ब्रजचारी यावद् भाषासमित णव मनोगुप्त, वाग्गुप्त, कायगुप्त, गुप्तेन्द्रिय, गुप्तब्रह्मचारी नावादिना-

स्नान पर गपित गय । (तए ण से सुमाहुकुमारे समणस्स भगवओ महावीर-स्स अतिए धम्म सोच्चा णिमम्म हट्ठं जहा मेहो तहा अम्मापियरो आपुच्छड) सुमाहुकुमाने श्रमण भगवान् महावीर के निष्ठ धर्मश्रवण का और उसे अच्छी तरह हृदय में निश्चित कर आनन्द एव हर्ष से प्रफुल्लित हो मेघ कुमार का तरह घर जाकर अपन मातपिता से दीक्षा लेन की आज्ञा मागी । उन्होंने जब आज्ञा दे दी तब इनका (निष्क्रमणाभिसेओ तहेव अणगारे जाए इरियासमिए जाव वभयारी) मयकुमार की तरह दीक्षामहोत्सव हुआ और य अणगार हो गये । एवं ईर्यासमिति से संपन्न होकर नवकोटि से विशुद्ध ब्रह्मचयव्रतक आराधक बन गये । इस अरम्य में साधु का समाचार रूप भाषामिति से, मनोगुप्ति से, वचनगुप्ति से, कायगुप्ति से, सुश्रुति से, अन्तो

कुमारे समणस्स भगवओ महावीरस्स अतिए धम्म सोच्चा णिमम्म हट्ठं जहा मेहो तहा अम्मापियरो आपुच्छड) सुमाहुकुमारे श्रमण भगवान् महावीर-पासे धर्मश्रवण करी अपने अंगी गीते हृदयमा निश्चय करी स्नान-धर्मधी श्रुतिवत् यधने मेघकुमार प्रमाणे घेर आवीने पोताना माता-पिता पाने दीक्षा लेवानी आज्ञा मागी तेओओ जयाओ आज्ञा आपी दीधी ल्यारे ते (निष्क्रमणाभिसेओ तहेव अणगारे जाए इरियासमिए जाव वभयारी) मेघकुमारना प्रमाणे दीक्षित ग्या अने ते ओखु णव यध गया अने धर्यासमितिपन्न जनीन नवकोटिधी विशुद्ध ब्रह्मचर्यव्रतना आराधक जनी गया ते अरम्यमा साधुनी समाचारगीइय भाषासमितिधी, मनगुप्तिधी, वचनगुप्तिधी, कायगुप्तिधी, सुश्रुति जनीन तोपो पोतानी धर्माओना उर विजय

ટીકા—

‘સે જ’ ઇત્યાદિ । ‘મે જ’ સંસ્કૃત સુગ્રાહ્યેન ‘તાઓ દેવલોગાઓ’ તસ્માત્=સૌંદર્યનામસાત્ દેવલોકાત્ ‘આયુસ્સ્વણ’ આયુસ્ક્ષયેન=આયુર્દંતિર્નિર્જાનેન, ‘ભવસ્વણ’ ભવસ્વણેન=દેવભવનિવચ્ચનકર્મણા ગત્યાદીના નિર્જાણેન ‘ઠિડ્સ્વણ’ સ્થિતિસ્વણેન=આયુર્કર્મણઃ સ્થિતેર્વેદનેન ‘અગતર’ અનન્તર=તદનુચય=દેવશરીર ‘ચરતા’ ત્યક્ત્યા ‘માણુસ્મ’ માણુપ્ય=મનુષ્યમમ્બન્ધેન ‘વિગ્રહ’ ‘વિગ્રહ’=શરીર ‘લભિહિદ્’ લપ્સ્યતે, તત્ર ‘કેવલ’ કેવલા=શુદ્ધા પરિપૂર્ણા નિરતિચારામિતિ યાત્ ‘ગોહિ’ ગોર્ધિ=જિનધર્મપ્રાપ્તિરૂપા ‘બુઝ્જિહિદ્’ મોક્ષ્યતે=પ્રાપ્સ્યતિ ‘બુઝ્જિતા’ શુદ્ધા=ગોર્ધિ પ્રાપ્ય ‘તહારૂવાળ થેરાળ’ તથાસ્થાના=નાદગાના વહુશ્રુતાના ‘થેરાળ’ સ્થિરાણામ્ ‘અતિષ્ઠ’ અન્તિકે=સમીપે ‘મુઢે જાવ પન્વડ્સ્સડ’ મુણ્ઢે યાવત્ પ્રવિગ્નપ્રતિ-મુણ્ઢે। ખૂંચા અગારાદ્ અનગારિતા પ્રવિગ્નપ્રતિ=ગીસિતો મરિપ્યાત । ‘સે જ’ ત સંસ્કૃ

‘સે જ સુગ્રાહ્યે’ ઇત્યાદિ ।

અથ (સે જ સુગ્રાહ્યે) વહ સુગ્રાહ્યે (તાઓ દેવલોગાઓ) ઉત્ત દેવલોક સે (આયુસ્સ્વણ) આયુ ક્ષય સે—આયુ કર્મ કે ટલિકો સી નિર્જગ મ (ભવસ્વણ, ઠિડ્સ્વણ અગતર ચય ચરતા માણુસ્મ વિગ્રહ લભિહિદ્) દેવભવ ક કાળમૂત કર્મો સી નિર્જાસે, આયુકર્મ કા નિરતિ ક વેદન સે દેવશરીર કા પરિચાર કા મનુષ્ય સર્વથી શરીર પ્રાપ્ત કરેગા । વત્ર (કેવલ ગોહિ બુઝ્જિહિદ્ બુઝ્જિતા તહારૂવાળ થેરાળ અતિષ્ઠ મુઢે જાવ પન્વડ્સ્સડ) શુદ્ધ-પરિપૂર્ણ-નિરતિચાર જિન ધર્મપ્રાપ્તિરૂપ ગોર્ધિ કા પ્રાપ્ત કર તથાસ્થ સ્થિરો કે પાસ દ્રવ્ય ઔઞ મારૂપ સે મુહિત હાક અગારી ન અગારી

‘સે જ સુગ્રાહ્યે’ ઇત્યાદિ

હવે (સે જ સુગ્રાહ્યે) તે સુગ્રાહ્યે (તાઓ દેવલોગાઓ) તે દેવ લોકથી (આયુસ્સ્વણ) આયુષ્યનો ક્ષય થતા—આયુકર્મના દરિદ્રોની નિર્જગ થવાની (ભવસ્વણ ઠિડ્સ્વણ અગતર ચય ચરતા માણુસ્મ વિગ્રહ લભિહિદ્) દેવભવનો ક્ષય કરીને આયુકર્મની સ્થિતિના વીતવાથી દેવશરીરનો પરિચાર કરીને મનુષ્ય સગંધી શરીરને પ્રાપ્ત કરશે ત્યાં (કેવલ ગોહિ બુઝ્જિહિદ્, બુઝ્જિતા તહારૂવાળ થેરાળ અતિષ્ઠ મુઢે જાવ પન્વડ્સ્સડ) શુદ્ધ પરિપૂર્ણ—નિરતિચાર જિનધર્મ પ્રાપ્તિરૂપ ગોર્ધિને પ્રાપ્ત કરીને તથાસ્થ સ્થિરના પાસે દ્રવ્ય અને ભાગ્યથી મુહિત બનીને

सुमाह्वयः 'तत्त्व' तत्र=तस्मिन् भवे सयमावभ्यायामित्यर्थः । 'बहूँ
वासाड' बहूनि वर्षाणि 'सामणपरियाग' श्रामणपर्याय=चारित्र्यायं
'पाउणिडि' पालयिष्यति 'पाउणिता' पालयित्वा 'आलोडयपडिक्कते' आलो-
चितप्रतिक्रान्त 'आलोचिन=गुरवे निवेदित यदतिचारनात् तद् प्रतिक्रान्त=गुरुपदि-
ष्टप्रायश्चित्तेन पुनरकरणप्रतिज्ञया विगोमित येन स तथा 'समादिपत्ते' समाधि-
प्राप्त=शुभध्यानप्राप्त 'कालमासे काल' किञ्चा' कालमासे काल कृत्वा
'सणकुमारे' रूपे सनकुमारे रूपे=मनस्कुमारारूपे तृतीये देवल्लोके उत्कृष्टमन्त-
सागरोपमस्थितिकेषु तेषु 'देवत्ताए उववज्जिडिडि' देवतयोत्पत्त्यते ।

वक्तव्य परज्या लेगा । (मे ण तत्त्व बहूँ वासाड सामणपरियाग पाउणिडि) इस
अवस्था में वह अनन्त वर्षों तक श्रामण पर्याय=चारित्र्य पर्याय का पालन करेगा ।
(पाउणिता आलोडयपडिक्कते समादिपत्ते कालमासे काल किञ्चा सणकुमारे रूपे
देवत्ताए उववज्जिडिडि) पालन का के फिर यह आलोचितप्रतिक्रान्त होकर समाधि
को प्राप्त होगा । अपने दोषों का पुनः स कर्म करना आलोचना है, उनके द्वारा उन
दोषों की शुद्धि के लिय प्रार्थित माग को स्वीकार करना और यह प्रतिज्ञा करना कि
'अब आगे मैं इन दोषों से दूर रहूँगा' इसका नाम प्रतिक्रमण है, शुभध्यान का नाम
समाधि है । पश्चात् काल अमर काउन्न मनस्कुमार नामके तृतीय देवलोक में, जहाँ सात
सागर का उत्कृष्ट स्थिति है वहाँ देव की पर्याय में उत्पन्न होगा । (ततो माणुस्स,

आगागीथी अपुगागी-(मुनि) जनीने प्रजन्त्या देशे (मे ण तत्त्व बहूँ वासाड सामण-
परियाग पाउणिडि) ते अव-गमा अे अनन्त वर्षों मुनी श्रामण पर्याय=आग्नि-
पर्यायतु पालन करेंगे (पाउणिता आलोडयपडिक्कते समादिपत्ते कालमासे काल
किञ्चा सणकुमारे रूपे देवत्ताए उववज्जिडिडि) पालन करीने पृथी ते आलोचिना-
प्रतिक्रान्त करने समाधिने प्राप्त करेंगे, योगाना श्रुतिव्यासे सुखना पाये जलेंगे जन्वा ते
आलोचिना के शुद्ध पालन से अनिवार्य श्रुति भाटे मार्ग जलूनीने के मार्ग पतावे
तेनो स्वीकार करीने पृथी ते प्रतिज्ञा करीने के हवे हु आ दोषेथी हूँ गृहीत'
तेनु नाम प्रतिज्ञाए के शुभ ध्यानतु नाम समाधि के पृथी जल अवसरे भू । पानीने
मनस्कुमार नामका तृतीय देवलोक=जहाँ सात सागरानी उत्कृष्ट स्थिति के त्या-देवनी
पर्यायशी उत्पन्न थये (ततो माणुस्स पव्वजा, वमलोए, माणुस्स, महासुक्के,

‘તથો’ તત:-તદનન્તર તસ્માદેવલોકાન્ચ્યુતા ‘માણુસ્મ’ માનુષ્ય જન્મ ગ્રહિષ્યતિ, ‘પંચજ્ઞા’ પ્રવ્રજ્યા-તત્ર પ્રવ્રજિતો ભવિષ્યતિ । તત કાલ કૃત્વા ‘વમલોષ’ વ્રહ્મલોકે=વ્રહ્મલોકાઠ્યે પશ્ચમે દેવલોકે ઉત્કૃષ્ટશ-સાગરોપમસ્થિતિકેષુ દેવેષુ દેવતયા ઉત્પત્સ્યતે । તતશ્ચ્યુત્વા ‘માણુસ્મ’ મનુષ્ય જન્મ-પ્રવ્રજ્યા ચ પ્રાપ્સ્યતિ । તતો મનુષ્યભવાત્ ‘મહાસુક્કે’ મહાશુકે=મહાશુકાઠ્યે સપ્તમે દેવલોકે ઉત્કૃષ્ટસપ્તશસાગરોપમસ્થિતિકેષુ દેવેષુ દેવતયા ઉત્પત્સ્યતે । તતઃ ‘માણુસ્મ’ મનુષ્યજન્મ, તત્ર પ્રવ્રજ્યાગ્રહણ ચ ભવિષ્યતિ । તસ્માદ્ ભવાત્ ‘આણ’ આનતે=આનતાઠ્યે નયમે દેવલોકે ઉત્કૃષ્ટવિંશતિસાગરોપમસ્થિતિકેષુ દેવેષુ દેવતયા ઉત્પત્સ્યતે । તતશ્ચ્યુત્વા ‘માણુસ્મ’ મનુષ્યભવ તત્ર પ્રવ્રજ્યા ચ લપ્સ્યતે । તત કાલ કૃત્વા ‘આરણ’ આરણકે=આરણકાઠ્યે દશમે દેવલોકે ઉત્કૃષ્ટદ્વાવિંશતિમાગરોપમસ્થિકેષુ દેવેષુ દેવતયા ઉત્પત્સ્યતે । તતશ્ચ્યુત્વા ‘માણુસ્મ’ માનુષ્ય=મનુષ્ય

પંચજ્ઞા, વમલોષ, માણુસ્મ, મહાસુક્કે, માણુસ્મ, આણ, માણુસ્મ, આરણ, માણુસ્મ, સંવદ્દસિદ્ધે) વહા સે ચ્યવકર ફિર યહ માનવ પયાય પ્રાપ્ત કર ૫૨ દોક્ષિત હો મર કર વ્રહ્મલોક નામકે ૫મે સ્વર્ગમે જહા ૧૦ સાગર કી ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ હૈ વહા-ઉત્પન્ન હોગા । વહા સે ચ્યવકર મનુષ્ય જન્મ લે, દોક્ષિત હો, મર કર ૧૭ સાગર કા ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિયુક્ત મહાશુક સ્વર્ગ, વહા સ ચ્યવ કર, માનવ પર્યાય ધારણ કર, તીક્ષ્ણ લે, મર કર આનત નામ કે દેવલોક મે-જહા ઉત્કૃષ્ટ ૨૦ સાગર કા સ્થિતિ હૈ વહા-ઉત્પન્ન હોગા, યહા સે ચ્યવકર મનુષ્યભવ ધારણ કરેગા ઇવ તીક્ષ્ણ લેકર ૧૧ વે આરણ નામકે દેવલોક મે દેવકી પયાય સે ઉત્પન્ન હોગા । યહા કી ૨૨ સાગર પ્રમાણ સ્થિતિ કો મોગ કર યહ યહા સે ચ્યવ કર

માણુસ્મ, આણ, માણુસ્મ, આરણ, માણુસ્મ, સંવદ્દસિદ્ધ) ત્યાથી ચીને પરી તે માનવ પર્યાય પામીને દીક્ષિત થશે પરી મરણ પામીને તે બ્રહ્મલોક નામના પાવ્યમા સ્વર્ગમા-જ્યા ૧૦ દસ સાગરની ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ છે ત્યા-ઉત્પન્ન થશે ત્યાની ચીને મનુષ્ય જન્મ લઈને દીક્ષાધારણ કરી મરણ પામીને ૧૭ સપ્ત સાગરની ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ યુક્ત મહાશુક સ્વર્ગમા જશે ત્યાથી ચીને માનવ પર્યાય ધારણ કરીને તીક્ષ્ણ લઈ મરણ પામ્યા બાદ, આનત નામના દેવલોકમા-જ્યા ઉત્કૃષ્ટ ૨ વીસ સાગરની સ્થિતિ છે ત્યા ઉત્પન્ન થશે ત્યાથી ચીને મનુષ્ય ભવ ધારણ કરશે અને દીક્ષા લઈને ૧૧ મા આરણ નામના દેવલોકમા, દેવના પર્યાયથી ઉત્પન્ન થશે, ત્યાની ૨૨ બાવીસ સાગરની પ્રમાણ સ્થિતિને

જન્મ પ્રવ્રજ્યા ચ પ્રાપ્સ્યતિ । તત્ર-આલોચિતપ્રતિક્રાન્ત સમાપિપ્રાપ્ત-
કાલમાસે કાલ કૃત્વા 'સન્વદ્વસિદ્ધે' સર્વાર્થસિદ્ધે સર્વાર્થસિદ્ધિવિમાને દેવતયો-
ત્પત્સ્યતે=સર્વાર્થસિદ્ધિવિમાને ત્રયસ્ત્રિંશત્સાગરોપમસ્થિતિકેષુ દેવેષુ દેવતયા
ઉત્પત્સ્યતે । 'સે ણ' ના સ્વલુ સુગાહુજીવ 'તઓ અણતર' તતોડનન્તર તસ્મા-
ત્સર્વાર્થસિદ્ધિવિમાનાત્ 'અણતર' અનન્તરમ્ ઉચ્ચદ્વિત્તા' ઉદ્દુટ્ય-નિસ્સુન્ય
મહાવિદેહે વર્ષે 'જાઝ અઢ્ઢાઝ' યાનિ આઢયાનિ=સમૃદ્ધાનિ કુલાનિ તેપામન્ય-
તમસ્મિન્ કુલે જન્મ ગ્રહીષ્યતિ 'જહા દ્ઢપણ્ણે' યથા દ્ઢપતિજ્ઞ=ઔપપાતિકસૂત્રે
યથા દ્ઢપતિજ્ઞો ણિતસ્તથાડયમપિ વાચ્યઃ, તત્ર 'સિઙ્ગિહિ ૫' સેત્સ્યતિ=
સકલકાર્યકારિતયા સિદ્ધો ભવિષ્યતિ, 'બુઙ્ગિહિ' મોત્સ્યતે=વિમલકેવલાલોકેન

માનવકે પર્યાય મેં જન્મ લેકા દીક્ષિત હોગા । વહા યહ અપને પાપકર્મોં કી આલોચના એવ
પ્રતિક્રમણ કર મૃત્યુ કે અવસર મેં મર કર સર્વાર્થસિદ્ધ નામક વિમાન મે અહમિન્દ્ર હોગા ।
યહા ૩૩ સાગર કી ઉત્કૃષ્ટ એવ જઘન્ય સ્થિતિ હૈ, હિસે પૂર્ણ ભોગકર (સે ણ તઓ
અણતર ઉચ્ચદ્વિત્તા મહાવિદેહે વાસે જાઝ અઢ્ઢાઝ જહા દ્ઢપણ્ણે સિઙ્ગિહિ ૫)
યહ સુગાહુકુમાર કા, જીવ સર્વાર્થસિદ્ધ વિમાન સે ચ્યવકાર, મહાવિદેહ ક્ષેત્ર મે જો આદ્યકુલ
હૈ, અનેં સે કિસી એક કુલ મેં જન્મ ધારણ કરેગા । ઔપપાતિક સૂત્ર મ જિસ પ્રકાર
દ્ઢપતિજ્ઞ કા વર્ણન હૈ ઉસી તરહ યહા હિસકા મી વર્ણન સચ્ચના ચાહિયે । યહા સે
યહ સિદ્ધ હોગા, (બુઙ્ગિહિ) વિમલ કેવલરૂપી આલોક સે સકલ લોક ઓગ અલોક

લોગવી કરીને ત્યાથી ચવીને માનવ પર્યાયમા જન્મ લઇને દીક્ષિત થશે ત્યા પાગળ તે
પોતાના પાપકર્મોની આલોચના અને પ્રતિક્રમણ કરી મૃત્યુ સમયે મરણ પામીને સર્વાર્થ-
સિદ્ધ નામના વિમાનમા અહમિન્દ્ર થશે, ત્યા તેત્રીસ (૩૩) સાગરની ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ એવ
જઘન્ય સ્થિતિ છે તેને પૂર્ણ લોગવીને (સે ણ તઓ અણતર ઉચ્ચદ્વિત્તા મહાવિદેહે
વાસે જાઝ અઢ્ઢાઝ જહા દ્ઢપણ્ણે સિઙ્ગિહિ ૫) તે સુગાહુ કુમારને એવ
સર્વાર્થસિદ્ધ વિમાનથી ચવીને મહાવિદેહ ક્ષેત્રમા જે આદ્યકુલ છે તેમા કોઈ અક કુલમા
જન્મ ધારણ કરશે ઔપપાતિકસૂત્રમા જે પ્રમાણે દ્ઢપતિજ્ઞનું વર્ણન છે તે પ્રમાણે
અહિં પણ વર્ણન સમજી લેવું ત્યાથી તે સિદ્ધ થશે (બુઙ્ગિહિ) વિમલ-કેવલ

सकललोकालोक ज्ञास्यति, 'सुचिद्दि' मोक्षयते=मकलकर्मभ्यो मुक्तो भविष्यति, 'परिनिष्वादि' परिनिर्गम्यति=ममस्तकर्मकृतविकाररहितत्वेन शीतलीभूतो भविष्यति, 'सच्चदुक्खाणमत करेदि' सर्वदुःखानामन्त करिष्यति=ममस्त कलेशनाश करिष्यति-ज्व्यागधसुखभाग् भविष्यतीत्यर्थ । एतत्पर्यन्तमुक्त्वा -श्रीसुधर्मास्वामी माह-एव खलु हे जम्बू ! 'समणेण जाय सपत्तेण' श्रमणेन यायत्-सिद्धिगतिस्थान समाप्तेन 'सुहविवागाण' सुखविपाकाना 'पढमस्स अज्झयणस्स' प्रथमस्य सुखाहुनामकस्याध्ययनस्य 'अयमहे' अयमर्थः= पूर्वोक्तमकारो भाव 'पणत्ते' मङ्गल =रुथित. । 'त्ति वेमि' इति त्रयीमि- यथा भगवत समीपे मया श्रुत तथा त्वां कथयामीति ॥ सू० १३ ॥

का ज्ञाता होगा, (सुचिद्दि) मकल कर्मा से मुक्त होगा, (परिनिष्वादि) ममस्त कर्म- कृत विकारोंसे रहित होने के कारण शीतलीभूत होगा और (सच्चदुक्खाणमत करेदि) ममस्त केशोंका नाश करेगा । (एव खलु जम्बू ! समणेण जाय सपत्तेण सुहविवागाण पढमस्स अज्झयणस्स अयमहे पणत्ते त्ति वेमि) यहा तरु कथन कर श्री सुधर्मा ने जम्बू स्वामी से कहा । क-सिद्धिगति प्राप्त श्रमण भगवान् महावीर्य हे जम्बू ! सुखविपाक के प्रथम अध्ययन का यह पूर्वोक्त भाव कहा है उनके समीप जैसा मुना उसी प्रकार मैं ने यह तुम से कहा है ॥ १३ ॥

इथी आलोळ्ठी सकल लोक अने अलोकना ज्ञाता थये, (सुचिद्दि) सकल कर्मोथी मुक्त थये (परिनिष्वादि) ममस्त कर्मोना करे ॥ विकारोथी रहित होवाना कारणे शीतलीभूत थये अने (सच्चदुक्खाणमत करेदि) तमाम कलेशोना नाश करेथे (एव खलु जम्बू ! समणेण जाय सपत्तेण सुहविवागाण पढमस्स अज्झयणस्स अयमहे पणत्ते-त्ति वेमि) अहि सुधी श्री सुधर्माथे जम्बूस्वामीने कहु के सिद्धिगतिने पायेला श्रमण भगवान् महावीर्य हे जम्बू ! सुखविपाकना प्रथम अध्ययनने पूर्वोक्त (आगण कहेवा प्रमाणे) भाव दह्यो छे, तेमना पासोथी जेवु सामज्य छे तेवुज्जे तमने कहु छे ॥ सू० १३ ॥

इति श्री विश्वविख्यात-जगद्गुरु-प्रसिद्धवाचक-पञ्चदशभाषाकलितललित-
कलापालापक-प्रविशुद्धगणपत्यनैकग्रन्थनिर्मायक-वादिमानमर्दक-श्री शाहू-
नृपतिकोल्हापुरराजप्रदत्त-'जैनशास्त्राचार्य' पदभूषित-कोल्हापुर-
राजगुरु-बालब्रह्मचारि-जैनाचार्य-जैनवर्मदिवकर-पूज्यश्री-घासी-
लालव्रति-विरचिताया श्रीविपाकश्रुते द्वितीयश्रुतस्कन्धस्य
विपाकचन्द्रिकारयाया व्याख्याया सुग्राहकमारनामक
प्रथममध्ययन संपूर्णम् ॥ २ ॥ १ ॥

श्री विपाकश्रुत के सुखविपाक नामक द्वितीय श्रुतस्कन्धका 'विपाकचन्द्रिका'
टीका के हिन्दी अनुवादक 'सुग्राहकमार' नामक प्रथम अध्ययन संपूर्ण ॥ २ ॥ १ ॥

श्री विपाकश्रुतना सुखविपाक नामना पीत श्रुतस्कन्धनी विपाकचन्द्रिका टीकाना शुद्धशती
अनुवादका 'सुग्राहकमार' नामनु प्रथम अध्ययन संपूर्ण ॥ २ ॥ १ ॥

॥ अथ भद्रनन्दिनामक द्वितीयमध्ययनम् ॥

मूलम्—

वित्तिपस्स उक्खेवओ । एव खलु जंतु ! तेण कालेण तेण समणेण
उसभपुरे णयरे । यूभकरडगे उज्जाणे । धण्णो जसवो । धणरई राथा, सरस्मई टेगी,
सुमिणदसण, रुहण, जम्मण, मालत्तण, रुआओ य. जाव्वण, पाणिग्गहण, दाओ,
पासाया, भोगा य जहा सुआहुस्स । णयर भदनदी कुमारे, सिरिदेवीपासुक्खाण
पच्चसयाण रायपरम्भगाण पाणिग्गहण, सामिसमोसरण, साव्वगधम्म, पुव्व-
भवपुच्छा, महाविदेहे चासे पुडरीगिणी णयरी, विजयकुमारे, जुगगाहू तित्थयरे
पडिल्लभिण्ण, माणुस्माउण निवद्धे, इह उप्पण्णे । सेस जहा सुआहुस्स जाव
महाविदेहे, सिज्झिहिइ, जुज्झिहिइ, मुचिहिइ, परिनिव्वाहिइ, सव्वदुक्खाणमत
करेहिइ ॥ सू० १ ॥

॥ वित्तिप अज्झयण समत्त ॥ २ ॥

टीका—

‘वित्तिपस्स’ इत्यादि । ‘वित्तिपस्स’ द्वितीयस्य—अध्ययनस्य
‘उक्खेवओ’ उपक्षेपक = पारम्भिकान्वयरूपो वाच्यः । स चायम्—‘जइ ण भते’
समणेण भगवया महावीरेण जाव सपत्तेण सुहविवागाण पढमस्म अज्झयणस्स
अयमट्ठे पणत्ते, वीयस्स ण भते ! अज्झयणस्स सुहविवागाण समणेण

भद्रनन्दिनामक द्वितीय अध्ययन

(वित्तिपस्स उक्खेवओ एव खलु) इस द्वितीय अध्ययन का प्रारम्भ वाक्य
इस प्रकार है (जइ ण भते समणेण भगवया महावीरेण जाव सपत्तेण सुहविवागाण
पढमस्स अज्झयणस्स अयमट्ठे पणत्ते, वीयस्स ण भते ! अज्झयणस्स सुहविवागाण
समणेण भगवया महावीरेण जाव सपत्तेण के अट्ठे पणत्ते ? तए ण से सुहम्मे
अणगारे जनु अणगार एव वयासी) — जन्तुस्वामीने श्री सुधमा स्वामी से पूछा कि है

भद्रनन्दिनामक द्वितीय अध्ययन—

(वित्तिपस्स उक्खेवओ एव खलु) आ श्रीआ अध्ययननु प्रारम्भनु वाक्य
आ प्रमाणे छे (जइ ण भते ! समणेण भगवया महावीरेण जाव सपत्तेण सुह
विवागाण पढमस्म अज्झयणस्स अयमट्ठे पणत्ते, वीयस्स ण भते ! अज्झयणस्स
सुहविवागाण समणेण भगवया महावीरेण जाव सपत्तेण के अट्ठे पणत्ते । तए ण से
सुहम्मे अणगारे जनु अणगार एव वयासी) — २५ श्रीआ श्री सुधमा स्वामीने

ભગવતા મહાવીરેણ જાત્ર સપત્તેણ કે અટ્ટે પળ્લત્તે ? । તણ ન સે સુહમ્મે અળગારે જતુ અળગાર એવ વયાસી, ઇતિ ।

જમ્બુસ્વામી પૃચ્છતિ-‘જડ ણ મતે’ ઇત્યાદિ । યદિ સ્વલુ હે મદન્ત ! શ્રમણેન ભગવતા મહાવીરેણ રાત્ર સિદ્ધિગતિનામધેય સ્થાન મપાપ્તેન સુખવિપાકાના પ્રથમસ્થ અધ્યયનસ્થાયમર્થ પ્રગ્નપ્તઃ, દ્વિતીયસ્ય સ્વલુ હે મદન્ત ! અધ્યયનસ્ય સુખવિપાકાના શ્રમણેન ભગવતા મહાવીરેણ યાવત્સમ્પાપ્તેન કોઽર્થ પ્રગ્નપ્ત ? । તત્. સ્વલુ સુપર્માઽનગારો જમ્બૂમનગારમ્ એવ=વ્યવમાણપ્રકારેણ ‘વયાસી’ ઇવાદીત્-‘એવ સ્વલુ’ ઇત્યાદિ । એવ સ્વલુ હે જમ્બુ, ! ‘તેણ કાલેણ તેણ સમણ’ તસ્મિન્ કાલે તસ્મિન્ સમયે ‘ઉસમપુરે નયરે’ ઋષભપુર નામ નગરમાતીત્ । તત્ર યુષ્કરહમે ઉજ્જાણે’ સ્તૂપકરહક નામોદ્યાનમ્ । તસ્મિન્ ‘ધણ્ણો જક્કલો’ ધન્યો નામ યજ્ઞ આતીત્ । તસ્મિન્નગરે ‘ધણર્વડે રાયા’ ધનવતિનામ રાજાઽઽતીત્ । તમ્ય ‘મરસ્સડે દેવી’ મરમ્બની નામ દેવી=રાણી

મદત ! યદિ શ્રમણ ભગવાન્ મહાવીરેણ કિં, જો સિદ્ધિગતિ મ વિરાજમાન હૈં, ઇમ સુખવિપાક નામક દ્વિતીય શ્રત્તમ્કવ કે પ્રથમ અધ્યયન કા જો યહ ભાવ રૂઠા હૈ તો ડન સિદ્ધિગતિ કો પ્રાપ્ત શ્રી શ્રમણ ભગવાન મહાવીરે ને દ્વિતીય અધ્યયન કે કયા ભાવ પરમાયા હૈ ? શ્રી સુધમા કહતે હૈં-હે જમ્બુ ! (તેણ કાલેણ તેણ સમણ) ડસો કાલ ણવ ડસો સમય મે (ઉસમપુરે નયરે યુષ્કરહમે ઉજ્જાણે ધણ્ણો જક્કલો) ઋષભપુર નામકા નાર ગા । ડનમ સ્તૂપકરહક ઉદ્યાન ગા । ઇસમેં વન્ય નામકે યજ્ઞ કા યજ્ઞાયતન યા । (ધણર્વડે રાયા) વનવતિ ગત્તા ઇમ નગર કા અવિવતિ ગા । (મરમ્સડે દેવી) ઇમકી

પૃથ્થુ ડ હે ભદન્ત ! શ્રમણ ભગવાન મહાવીરે ડે જેણે સિદ્ધિગતિ પ્રાપ્ત ડગી છે અર્થાત્ સિદ્ધિગતિમા ણિગન્માન છે, તેમલે આ સુખવિપાક નામના બીજા શ્રુત-ક ધના પ્રથમ અધ્યયનનો આ ભાવ કહ્યો છે તે સિદ્ધિગતિને પ્રાપ્ત શ્રી શ્રમણ ભગવાન મહાવીરે બીજા અધ્યયનના ભાવ શ્રુ કહ્યા છે ? શ્રી સુધમા સ્વામી કહે છે, હે જમ્બુ ! (તેણ કાલેણ તેણ સમણ) તે જાવ અને તે સમયને વિષે (ઉસમપુરે નયરે યુષ્કરહમે ઉજ્જાણે ણ્ણા જક્કલો) ઋષભપુર નામનું નગર હતું, તેમા સ્તૂપકરહક નામનો બગીચો હતો, તે બગીચામા વન્ય નામના યજ્ઞનું યજ્ઞાયતન (નિવાસ સ્થાન) હતું (ધણર્વડે રાયા) તે નગરના અધિપતિ વનવતિ રાજા હતા, (મરમ્સડે દેવી) તેના રાણીનું નામ મરમ્બની દેવી હતું (સુમિત્તસણ કહણ જમ્મણ વાલત્તણ કલાઓ ય

आसीत् । 'सुमिणदसण' स्वप्नदर्शनम् । 'कण्ठ' रुचन=भूपाय निवेदनम् ।
 'जम्मण' जन्म । 'वालत्तण' मालत्त्वम् । 'कण्ठाओ य' कण्ठाश्च द्वासप्तिकला
 ग्रहणम् । 'जेवण' यौवनम् । 'पाणिग्गहण' पाणिग्रहण=विवाहः । 'दाओ'
 दायाः । 'पासाया' प्रामादाः । 'भोगा य' भोगाश्च । एतत्सर्वं वर्णनं जहा
 सुवाहुस्स' यथा सुवाहुकुमारस्य तथा विज्ञेय. 'णवर' नवरम्, अयं विज्ञेय.-
 अत्र 'भद्वन्दी कुमारे' भद्रनन्दी कुमारः । 'सिरिदेवीपामुक्खाण पचसयाण
 रायवरकन्नगाण पाणिग्गहण' श्रीदेवीपमुखाणा पञ्चशताना राजवरकन्यराना
 पाणिग्रहणम् । 'सामिसमोसरण=भगवत् श्रीवर्धमानस्यानिस्तन समागमनम् ।

रानी का नाम मन्स्वती देवा ॥ (सुमिणदसण कण्ठ जम्मण वालत्तण कलाओ
 य जोवण पाणिग्गहण दाओ पासाया भोगा य जहा सुवाहुस्स) रानी का
 स्वप्नावलोकन, स्वप्नका राजा से निवेदन, पुत्र का जन्म, उसका लङ्कपतन, ७२ कलाओं
 का शिक्षण, यौवन का आगमन, राज्यकन्याओं के साथ पाणिग्रहण, दहेज का
 मिलना, राजप्रासदों का निमापण एवं विविध भोगों का अनुभवन ये सब बातें यहा सुवाहु
 कुमार के वर्णन जैसी ही जाननी चाहिये । (णवर) विज्ञेयता सिर्फ इतनी ही है कि
 (भद्वन्दी कुमारे सिरिदेवीपामुक्खाण पचसयाण रायवरकन्नगाण पाणिग्गहण
 सामिसमोसरण सावगधम्म पुव्वभवपुच्छा) इस राजा—वनपति के पुत्र का नाम
 भद्वन्दी कुमार ॥ इसका धनपति राजाने ९०० राजकन्याओं के साथ पाणिग्रहण करवाया
 था । उन में मुख्य श्रीदेवी थी । भगवान् वर्धमान रवाभी का जहा जब समवसरण हुआ तब

जोवण पाणिग्गहण दाओ पासाया भोगा य जहा सुवाहुस्स) गच्छीने स्वप्न आववु
 राजाने स्वप्ननी लङ्किकत जल्लापवी पुत्रनो जन्म, तेनु गल्लपल्लु, गळोत्तेर कलानु शिक्षण,
 यौवनावस्थानु आगमन, पायसो राजकन्याओ साथे पाणीग्रहण-विनाह पडेगमणी
 भणनी, राजभडेवोनु निर्माण्य अने विविध लोको ॥ अनुभव्ये तेभास वात अहि
 सुवाहुकुमान्ना वल्लुन प्रभाण्णे समञ्च लेवी जेधये (णवर) विज्ञेयता मात्र अट्टीज
 के (भद्वन्दीकुमारे सिरिदेवीपामुक्खाण पचसयाण रायवरकन्नगाण पाणिग्गहण
 सामिसमासरण सावगधम्म पुव्वभवपुच्छा) आ धनपति राजाना पुत्रनु नाम
 भद्वन्दी कुमार इत्तु भद्वन्दी कुमारना धनपति राजाने प०० पायसो राजकन्याओनी साथे
 पाणिग्रहण कएव्या इता तेभा मुख्य श्रीदेवी इता भगवान् वर्धमान रवाभीनु समवसरण

‘सावगधम्म’ श्रावकधर्म-मदनन्दिकुमारो भगवत्समीपे श्रावकधर्म स्वीकृतवान् ।
 ‘पुव्वभवपुच्छा’ पूर्वभवपुच्छा=गौतमस्वामिना भगवत्समीपे मदनन्दिकुमारस्य
 पूर्वभवपुच्छा कृता । भगवत्स्थानम्-‘महाविदेहे वासे’ महाविदेहे वर्षे पुटरी-
 गिणी नगरी’ पुण्डरीगिणी नगरी । तत्र ‘विजयकुमारे’ विजयकुमार
 आसीत् । तत्र तेन ‘जुगवाहू’ जुगवाहुनामा ‘तित्थयरे’ तीर्थर=विहरमान
 तीर्थर ‘पडिलाभिण् प्रतिस्मिन् । तेन ‘माणुस्माउण् निवद्धे’ मनुष्यायुष्य
 निवद्धम् । ततः काल कृत्वा ‘उह उप्पणे’ उहोत्पन्न=वनपतिभूषण मरस्वती-
 देवीकृपा भद्रनन्दिकुमारत्वेन समुत्पन्न । ‘मेस’ शेषम्-अगिष्ट सर्ववर्णन

मदनदी कुशले उनके समीप धर्म श्रवण कर श्रावक के १२ व्रतों को वागण किया । गौत-
 म्याधीन भगवान् से मदनदी कुशर ज पूर्वभव प्रज्ञा, भगवान्ने कथा (महाविदेहे वासे
 पुटरीगिणी नगरी विजयकुमारे जुगवाहू तित्थयरे पडिलाभिण् माणुस्माउण्
 निवद्ध) महाविदेह क्षेत्र म पुण्डरीगिणी नगरी है । वहा वह विजयकुमार गा । इसने
 एक मनम जुगवाहू तावकर का आवागमन किया । उसके प्रभाव मे इसे मनुष्य आयु का
 वन हुआ । (उह उप्पणे सेम जहा सुवाहुस्स जाव महाविदेहे सिज्झिहिडि
 बुज्झिहिडि मुच्चिहिडि परिनिच्चाहिडि मव्वादुखकणमत करेहिडि) वात में जब यह
 वहा से ना नो वनपति भूपका माया मरस्वती देवी की कृति में पुनरूप से अवतरित
 हुआ । ज्ञानान्तर म इसका जन्म हुआ । मदनदी कुशर इसका नाम रखा गया । बाकीकथा-

यथु त्याग भद्रनन्दिकुमारे तेमना पाने धर्म साधनीने श्रावकना भाग प्रतो धागल कथा
 गौतम स्वामीने भगवानने भद्रनन्दि कुशलेना पूर्वभव विषे पृच्छु, भगवानने तेना उत्तर
 आपना कथु डे (महाविदेहे वासे पुटरीगिणी नगरी विजयकुमारे जुगवाहू
 तित्थयरे पडिलाभिण् माणुस्माउण् निवद्धे) महाविदेह क्षेत्रमा ज्येष्ठ पुण्डरीगिणी
 नगरी डे, त्या ते विजयकुमार हुना तेने ज्येष्ठ समय जुगवाहु तीर्थ करने आका धन
 आप्थु, तेना प्रभावथी तेने मनुष्यनी आयुने गध वथे (उह उप्पणे मेस जहा
 सुव हुम्स जाव महाविदेहे सिज्झिहिडि बुज्झिहिडि मुच्चिहिडि परिनिच्चाहिडि मव्व-
 दुखखाणमत करेहिडि) पत्नी ते त्यावी भण्णु पाभीने वनपति गजानी राष्ट्री मरस्वती
 देवीना उदमा पुत्रपुत्रे अवतरथा, ज्ञानान्तरमा तेना जन्म थथे, तेनु नाम भद्रनदी

‘जहा सुबाहुस्स’ यथा सुबाहोः—सुबाहुकुमारवद् विज्ञेय ‘जाव’ यावत्—महाविदेहे वर्णे
 ‘सिञ्जिहिद्दि, वुञ्जिहिद्दि, मुञ्चिहि, परिनिव्याहिद्दि, मव्वदुक्खाणमत करेहि’
 सेत्स्यति, भोत्स्यते, मोक्ष्यते, परिनिर्वास्यति, सर्वदुःखानामन्त करिष्यति ।
 एतत्पदपञ्चकं सुबाहुकुमाराध्ययने व्याख्यातम् ॥ सू० १ ॥

॥ इति श्री विश्वरिख्यात-जगत्प्रभ मसिद्धराचरु-पठदशभाषाकलितललित
 कलापालापक—प्रविशुद्धगन्धपत्र-कग्र-यनिर्मायक-वादिमानमर्दक-श्रीशाहू
 छत्रपतिकोल्हापुरराजमदत्त—‘जैनशास्त्राचार्य’—पदभूषित—काल्हापुर-
 राजगुरु-बालब्रह्मचारि-जैनाचार्य-जैनधर्मदिवाकर-पूज्यश्री-धामी-
 लालप्रति-विरचिताया श्रीविपाकश्रुते द्वितीयश्रुतस्कन्धस्य
 विपाकचन्द्रिकाख्याया व्याख्याया भद्रनन्दिनामक द्वितीयमध्ययन
 संपूर्णम् ॥ २ ॥ २ ॥

अवशिष्ट वर्णन सुबाहु कुमार की तरह जानना चाहिये । यह महाविदेह क्षेत्र में जन्म
 लेकर सिद्धिगति को पायेगा । ‘सेत्स्यति, भोत्स्यते’ आदि क्रियापदों की व्याख्या प्रथम
 अध्ययन में कथित व्याख्या के अनुसार जाननी चाहिये ॥ सू० १ ॥

श्री विपाकश्रुत के सुख-विपाक नामक द्वितीय
 श्रुतस्कन्ध की ‘विपाक-चन्द्रिका’ टीका के हिन्दी अनुवाद में
 ‘भद्रनन्दी’ नामक तृतीय अध्ययन सम्पूर्ण ॥ २ ॥

कुमार राजशु भाडीतुं तमाभ छेदु वरुण सुबाहुकुमारना प्रभावे नाष्टी देवु, ते
 महाविदेह क्षेत्रमा जन्म लधने सिद्धगतिने प्राप्त करे— ‘सेत्स्यति, भोत्स्यते’
 आदि क्रियापदोनी व्याख्या प्रथम अध्ययनमा करेही व्याख्या प्रभावे नाष्टी देवी ॥ सू० १ ॥

श्री विपाकश्रुतना सुख विपाक नामना पीछा श्रुतस्कन्धनी विपाक चन्द्रिका टीकाना
 अनुवादी अनुवादना ‘भद्रनन्दि’ नामनु पीछा अध्ययन संपूर्ण ॥ २ ॥

॥ अथ सुजातनामक तृतीयमव्ययनम् ॥

मूलम्—

तच्चस्म उक्खेवओ । वीरपुर णयर, मणोरम उज्जाण, वीरसेणो जक्खो, वीरकण्हमित्ते राया सिरि देवी, सुजाए कुमारे, वडसिरिपामोकवण पंचसयरुन्नगाण पाणिग्गहण सामी समोसरिए, पुव्वभवपुच्छा, उसुयारे णयरे, उसभदत्ते गाहावई, पुप्फत्ते अणगारे पडिलाभिए, माणुम्साउए निवडे, इह उप्पण्णे जाव महाविदेहे सिज्जिहिइ ५ ॥ सू० १ ॥

॥ तस्य अज्जयण समत्त ॥

टीका—

‘तच्चस्स’ इत्यादि । ‘तच्चस्म’ तृतीयस्य सुजातकुमारनामकस्या व्ययनस्य ‘उक्खेवओ’ उपक्षेपक=भारम्भवाक्य, स च द्वितीयाव्ययनोक्तवद्-
आपि वाच्यः । तृतीयाव्ययनार्थविषये जम्बूस्वामिन पृच्छा, तत् सुवर्म-
स्वामिन प्रतिवचनम्—एव खलु हे जम्बू । तस्मिन् काले तस्मिन् समये
वीरपुर नगरमासीत् । तत्र मनोरम=मनोरमनामकपुत्रानम् । वीरसेनयक्षस्य
यक्षायतनम् । ‘वीरकण्हमित्ते राया’ वीरकण्हमित्रो राजा । ‘सिरि देवी’

सुजात नामक तृतीय अव्ययन—

‘तच्चस्स उक्खेवओ’ इत्यादि ।

निस प्रकाश द्वितीय अव्ययन क प्रारम्भ कर्त्तन का उद्देश्य प्रकट किया गया है
उसी प्रकाश इस तृतीय अव्ययन के प्रारम्भ करने का भा उद्देश्य समझ लेना चाहिये ।
जब स्वामी से सुवर्मा स्वामी कहते हैं कि हे जम्बू ! (तेण कालेण तेण समएण) उस
काल एव उन समय में वीरपुर नामका एक नगर था । उस में मनोरम नामका एक
सुन्दर एव समा ऋतुओं में सुखदायी उद्यान था । उसमें वीरसेनयक्षका यक्षायतन था, वीर

सुजात नामक तृतीय अव्ययन—

‘तच्चस्स उक्खेवओ’ इत्यादि ॥ सू० १ ॥

ले प्रभाषे श्रीम अव्ययनना प्रारम्भ कर्त्तव्यो उद्देश्य प्रकट देखो छे ते प्रभाषे
आ त्रीन अव्ययनना प्रारम्भ कर्त्तव्यो उद्देश्य समझ लेवो सुधर्मा स्वामी जम्बू स्वामीने
छे छे छे छे जम्बू ! (तेण कालेण तेण समएण) ते काल अने ते समयने विषे
वीरपुर नामक एक नगर छे तमा मनोरम नामको एक सुन्दर अने सर्व ऋतुओभा

श्रीदेवी=श्रीनाम्नी राज्ञी । तयोः 'सुजाण कुमारे' सुजातः-सुजातनामा कुमार । 'उलसिरीपामोक्खाण पचसयकन्नगाण पाणिग्रहण' बलश्री-प्रमुखाणा पञ्चशतरुन्यकाना पाणिग्रहणम् । 'सामी समोसरिण्' स्वामी समवस्तुतः=धर्मणो भगवान् महावीरः समागतः । 'पुण्वमपुच्छा' गौतमकृता पूर्वभव-पृच्छा । भगवान् कथयति-'उसुयारे णयरे' इयुकारनामक नगरमासीत्, तत्र 'उसमदत्ते गाढावई' ऋषभदत्तो गाथापतिः परिवसति । तेन 'पुष्पदत्ते अणगारे पडिलाभिण' पुष्पदत्तोऽनगारः प्रतिलम्बितः, तेन 'माणुस्साउए निवद्धे' मानुष्यायुःक निवद्धम् । 'उह उप्पण्णे' तत् कालं कृत्वा इहोत्पन्न-

कृष्णमित्र यहा का राजा या । श्रीदेवी इमकी गनी का नाम या । इमका एक कुमार या । जिनका नाम सुजात या । सुजात कुमार का विवाह बलश्री आदि ९०० राजकन्याओं के साथ हुआ था । भगवान् महावीर स्वामी विहार करते हुए यहा पर आये । नगर नियामी समस्तजन (गजा से लेकर प्रजा तक) प्रभु के वदना के लिये आये । राजकुमार भी आया । धर्म श्रवण कर सब लोग बापिस गये । गौतमने प्रभु से सन्निध राजकुमार का पूर्वभय पूछा । भगवानने उसका पूर्वभय इस प्रकार बतलाया-इयुकार नामका नगर था । इस में ऋषभदत्त गाथापति रहता था । पुष्पदत्त अनगार को इसने आहार नान दिया था । इसके प्रभाव से इसे मनुष्यायु का बन् हुआ । वहा अपना आयुष्य पूरा कर इस भव में

सुख आपे तेवे सुभ्रह्मणि भगीथो हतो वी-मेन यक्षतु यक्षायतनं हंतु, अने वीरकृष्ण-मित्र नामना त्याना गन्त हता तेभना राणीनु नाम श्रीदेवी हंतु, तेने ज्येष्ठ कुमार हतो, तेनु नाम सुजात हंतु ते सुजात कुमारना विवाहं बलश्री आदि ५०० पायसो राज-कन्याओंना साथे कर्था हता भगवान् महावीर स्वामी विहार कृता करता त्या आगण आग्या नगरना तमाम भायुसो-गन्त मंडित प्रज-सो भगाने प्रभुने वदन उरवा भाटे आ-या, राजकुमार पण आग्या धर्म उपदेश सावणीने सौ भायुसो पाछा पोताना स्थान पर गया गौतम स्वामीज्येष्ठ प्रभुने मविनय ते सुजात कुमारना पूर्वभवनी बात पूछी त्यारे भगवाने तेना पूर्वभवनी हकीकत आ प्रभावे कही गतावी दे इयुकार नामनुं ज्येष्ठ नगर हंतु, तेमा ऋषभदत्त गाथापति रहता हता तेजे पुष्पदत्त अनगारने आहारदान आयु हंतु, तेमा प्रभावथी तेजे मनुष्यायुना बध कयो, त्या पोतानुं आयुष्य

सुजातकुमारो जातः । 'जात' यावत्-महाविदेहे वर्षे 'मिज्जहिह' सत्स्यति ।
॥ सू० १ ॥

॥ तृतीयमध्ययन सम्पूर्णम् ॥ ३ ॥

॥ अथ चतुर्थमध्ययनम् ॥

मूलम्—

चउत्थस्स उक्खेवओ । विजयपुर नगर, णट्ठणवण उज्जाण, अमोगो
जक्खो, वासवदत्ते राया, ण्हा देवी, सुवामवे कुमारे, भिदापामोक्खोण
पचसयरुत्तगाण पाणिग्गण चाव पुब्बभवे, कोसमी नयरी, ण्णपाळे राया,
वेसमणभदे अणगारे पडिठाभिण, इह उप्पणे जाव सिद्धे ॥ सू० १ ॥

॥ चउत्थ अज्झयण समत्त ॥ ४ ॥

'चउत्थस्म' इत्यादि । 'चउत्थस्स' चतुर्थस्याध्ययनस्य 'उक्खेवओ'
उपक्षेपक = पारम्भवाक्यम् । भगवान् माह = 'विजयपुर नगर' विजयपुर नगरम् ।
तत्र 'णट्ठणवण उज्जाण' नन्दनवनमुद्यानम् । 'अमोगो जक्खो' अमोको यवः ।

यह सुजात कुमार हुआ है । यह भगिन्य में विदेह क्षेत्र में मुक्ति लाभ करेगा ॥ सू० १ ॥

तृतीय अ. अध्ययन सम्पूर्ण ॥ ३ ॥

सुवासव नामक चौथा अध्याय—

'चउत्थस्स उक्खेवओ' इत्यादि ।

चतुर्थ अध्ययन का प्रारम्भ वाक्य कहना चाहिये—उम काठ पर उस
समय में विजयपुर उस नाम से प्रसिद्ध सुम्य नगर था । इस में बहुत प्राचीन एक मुन्दर
उद्यान था । उद्यान का नाम नन्दनवन था । इसमें अशोकवृक्ष का यक्षायतन था । इस

पुत्र की आश्रमां ते सुजातकुमार यथा ठे, ते अविष्मामा भक्षयिदं क्षेत्रमा सुदित-
लाभ कश्चे ॥ सू० १ ॥

तृतीय अध्याय सम्पूर्ण ॥ ३ ॥

सुवासव नामक चौथा अध्याय—

'चउत्थस्स उक्खेवओ' इत्यादि ॥ सू० १ ॥

चौथा अध्यायन प्रारम्भ वाक्य कहेंगे जो अर्थ, 'ते अश्वे ते समेधमे विप्रे विद्विष्युः'
अे नामकी प्रसिद्ध सुम्य एक नगर હતુ તેમા ઘણાં પ્રાચીન સુંદર બગીચાં નામે
નદનવન હતુ, તેમા અશોક વૃક્ષનું યક્ષાયતન-નિધાન આન હતું 'તે નગરના' રાજાનું

श्रीदेवी=श्रीनाम्नी राक्षी। तयोः 'सुजाण कुमारे' सुजातः—सुजातनामा कुमारः। 'उलसिरीपामोक्त्वाण पचसयकन्नगाण पाणिग्रहण' बलश्री-प्रमुखाणा पञ्चशतकन्यकाना पाणिग्रहणम्। 'सामी समोसरिण्' स्वामी समस्ततः=धर्मणो भगवान् महावीरः समागतः। 'पुञ्चभयपुञ्छा' गौतमकृता पूर्वभय-पृच्छा। भगवान् ऊच्यति—'उसुयारे णयरे' इषुकारनामक नगरमासीत्, तत्र 'उसभदत्ते गाढावर्द्ध' ऋषभदत्तो गाथापतिः परिवसति। तेन 'पुण्डदत्ते अणगारे पडिलाभिण्' पुण्डदत्तोऽनगारः प्रतिलम्बितः, तेन 'माणुस्साउण् निवद्धे' माणुष्यायुक्त निवद्धम्। 'उड उण्णणे' ततः कालं कृत्वा इहोत्पन्न-

कृष्णमित्र यहा का राना था। श्रीदेवी इसकी गनी का नाम गा। इसका एक कुमार गा। जिसका नाम सुजात गा। सुजात कुमार का विवाह बलश्री आदि ९०० राजकन्याओं के साथ हुआ था। भगवान् महावीर स्वामी विहार करते हुए यहा पर आये। नगर-नियामी समस्तजन (गजा से लेकर प्रजा तक) प्रभु के वदना के लिये आये। राजकुमार भी आया। धर्म श्रावण कर सब लोग बापिस गये। गौतमने प्रभु से सत्रिनय राजकुमार का पूर्वभय पूछा। भगवानने उसका पूर्वभय इस प्रकार उतलाया—इषुकार नामका नगर था। इस में ऋषभदत्त गाथापति रहता गा। पुण्डत्त अनगार को इसने आहार नान दिया था। इसके प्रभाव से इसे मनुष्यायु का वय हुआ। वहा अपना आयुय पूरा कर इस भव में

सुख आये तेरो सुखदायि भगिणी होने। वीरनेन यक्षनु यक्षायतन छत्तु, अने वीरकृष्ण-मित्र नामना त्याना गण छत्ता तेमना राक्षीनु नाम श्रीदेवी छत्तु, तेने ओक कुमार छत्ते, तेनु नाम सुजात छत्तु ते सुजात कुमारना विवाह बलश्री आदि ५०० पायसो राज-कन्याओना साथे कर्या छत्ता भगवान महावीर स्वामी विहार करता करता त्या आगण आव्या नगरना तमाम भायुसो-गण सहित प्रज-सो भजाने प्रभुने वदन करवा माटे आ-या, राजकुमार पण आव्या धर्म उपदेश साधगीने सो भायुसो पाछा पोताना स्थान पर गया गौतम स्वामीने प्रभुने भविनय ते सुजात कुमारना पूर्वभयनी बात पूछी त्याहे भगवाने तेना पूर्वभयनी छकीकत आ प्रमाणे कही गतावी ते इषुकार नामनु ओक नगर छत्तु, तमा ऋषभदत्त गाथापति रहता छत्ता, तेहे पुण्डत्त आयुगारने आहारदान आयु छत्तु तेना प्रभावथी तेहे मनुष्यायुने अध कर्यो, त्या पोतानु आयुध

‘जाव सिद्धे’ यावत् सिद्ध यावत् सकलकर्मक्षय कृत्वाऽस्मिन्नेव भवे सिद्धो भविष्यतीत्यर्थ ॥ सू० १ ॥

॥ चतुर्थमध्ययन सम्पूर्णम् ॥

॥ अथ पञ्चमाध्ययनम् ॥

मूलम्—

पचमम्म उक्खेवओ । सोगगिया णयरी, णीलासोगे उज्जाणे, सुकालो जक्खो, अप्पडिहओ राया, सुकण्हा देवी, महच्चदे कुमारे तस्स अरहदत्ता भारिया, जिणदासो पुत्तो, तित्थयरागमण जिणदासपुव्वभवे, मज्झिमिया णयरी, मेहरहो राया, सुहम्मे अगगारे पडिलाभिण जाव सिद्धे ॥ सू० १ ॥

॥ पचम अज्झयण समत्त ॥

टीका—

‘पचमस्स’ उत्थादे । ‘पचमस्स’ पञ्चमस्याध्ययनस्य ‘उक्खेवओ’ उपक्षेपरुः । ‘सोगगिया णयरी’ सौगन्धिका नगरी आसीत् । तत्र ‘णीलासोगे उज्जाणे’ नीलाशोरुग्रानम् । तस्मिन्नुग्राने ‘सुकालो जक्खो’ सुकालो यक्ष । ता नगर्याम् ‘अप्पडिहओ राया’ अप्रतिहतो राजाऽऽसीत् । तस्य ‘सुकण्हा देवी’ सुकृष्णा देवी ‘महच्चदे कुमारे’

भगवन् समस्त कर्मों को काटकर सिद्ध-मुक्तिप्राप्ति होगी ।

चतुर्थ अध्ययन सम्पूर्ण ॥४॥

जिनदासनामक पचम अध्ययन—

‘पचमस्स उक्खेवओ०’ उत्थादि ।

यहां उस पचम अध्ययन का उपक्षेप कहना चाहिये । उसी काल और उसी समय में सौगन्धिका नामकी नगरी थी । उहां का नरेश अप्रतिहत था । सुकृष्णा देवी

थी, ते आ भवमा तमात्र कर्मोंना नाश करी सिद्ध-मुक्तिप्राप्ति थये

इति बोधु अध्ययन सम्पूर्ण ॥४॥

जिनदास नामनु पायमु अध्ययन—

‘पचमस्स उक्खेवओ०’ ॥ सू० १ ॥

अही आ पायमा अध्ययनना उपक्षेप ढेवो जेईअ, ते काल अने ते समयने विषे, सौगन्धिका नामनी नगरी હતી, તાના રાજાનું નામ અપ્રતિહત હતું, તેના ગણીનું નામ સુકૃષ્ણાદેવી હતું, નગરીની બહાર નીલાશોક આ નામથી પ્રસિદ્ધ થયોજ જુને

तस्मिन्नगरे 'रामवदत्ते राया' रामवदत्तो राजाऽऽसीत् । तस्य 'कण्ठा देवी'
कृष्णा नाम्नी देवी=राज्ञी समभवत् । तयो 'सुवासवे कुमार' सुवासवः
कुमारः 'भद्रापामोक्त्वाण पचसयन्न्गाण पाणिग्रहण' भद्राप्रमुखाना पञ्चशत-
कन्यकाना पाणिग्रहणम् । 'जाय' यावत्-'पुत्रभवो' पूर्वभवपञ्चः । भगवत्क-
थनम्-'कोशानी णयरी' कोशामी नगरी 'धनपाळे राया' धनपाळे राजा
तेन 'वेममणभदे अणगारे पडिल्लामिए' वैश्रमणभद्रोऽनगारः प्रतिलम्बितः ।
ततः 'इह उत्पण्णे' उद्धान्पन्न-इह विजयपुर नगरे सुवासवकुमारत्वेन समुत्पन्नः

नगर के राजा का नाम वासवदत्त था । इनकी रानी कृष्णादेवी थी । राजा और रानी के
प्राणों का आवार एक पुत्र था जिसका नाम था । सुवासव कुमार इसका विवाह भद्रा आदि
९०० राजकन्याओं के साथ हुआ था । एक समय श्रमण भगवान् महावीर विहार
करते हुए इस नगर के उद्यान में पधारे । पण्डित और राजा दर्शनार्थ प्रभु के समीप
आये । राजपुत्र भी आया । प्रभुने सब के लिये वर्ष का उपदेश दिया, मुनिक सब के सब
अपने-र स्नान पर बाधित गये । गौतम ने राजपुत्र का पूर्वभ्रम प्रभु से पूछा । प्रभुने कहा-
कोशानी नगरी थी । धनपाठ बहाका राजा था । उसने किसी एक समय वैश्रमणभद्र मुनि को
आहार नान दिया, उसके पुण्य प्रभाव से मनुष्यायु का उसे वध हुआ । मरकर वह अब
इस नगर में राजा का सुवासवकुमार नामका पुत्र होकर उत्पन्न हुआ है। यह अब इसी

नाम वासवदत्त હતું તેને કૃષ્ણાદેવી નામના રાણી હતા, રાજા અને રાણી એ બન્નેના
પ્રાણના આધાર રૂપ એક પુત્ર જેનું નામ સુવાસવકુમાર હતું તેના વિવાહ ભદ્રા આદિ
પાંચસો રાજકન્યાઓના સાથે કર્યો હતો એક સમય શ્રમણ ભગવાન મહાવીર વિહાર
કરતા થકા આ નગરના અગીયારમા પધાર્યા ભગવાનનું આગમન સાલગીને નગરના રાજા
અને પ્રજા સાં મળીને પ્રભુના દર્શન કરવા ગયા રાજપુત્ર પણ સાથે ગયા, સૌને પ્રભુએ
ધર્મના ઉપદેશ આપ્યા, પછી ઉપદેશ સાલગી સૌ પોતાના મ્થાન પર પાછા આવ્યા
પછી ગૌતમે તે રાજપુત્રના પુર્વભવ વિષે પ્રભુને પૂછ્યું ત્યારે પ્રભુએ કહ્યું કે કૌશામી
નગરી હતી ધનપાલ નામના ત્યાના રાજા હતા તેણે કેઈ એક સમયને વિષે વૈશ્રમણ-
ભદ્ર મુનિને આહાર-દાન દીધું, તેના પુણ્યપ્રભાવથી મનુષ્ય આયુનો તેણે બધ કર્યો
પછી તે મરણ પામીને હાલ આ નગરમાં રાજાના સુવાસવ કુમાર નામથી પુત્ર ઉત્પન્ન

॥ अथ पठ्याभ्ययनम् ॥

मूलम्—

उद्धस्त उक्खेवओ । कणगपुर णयर, सेयासोए उज्जाणे, वीरभदो जक्खो, पियचदो राया, सुमहा देयी, वेसमणे कुमारे जुवराया, मिरीदेवो-
पामोक्खवाण पचसयरायवत्कन्नगाण पाणिग्गहण, तित्थगरागमण, णवई जुवराय-
पुत्तो जाव पुव्वभवे, णणिरया णयरी, मिचे राया, सभूतिविजए अणगारे
पडिलामिण जाव सिद्धे ॥ सू० १ ॥

॥ उद्ध अज्जयण सम्पूर्णम् ॥ ६ ॥

टीका—

‘उद्धस्त’ इत्यादि । ‘उद्धस्त’ पठ्यम् अभ्ययनस्य ‘उक्खेवओ’
उपक्षेपक । ‘कणगपुर णयर’ कनरुपुर नगरमासीत् । तत्र ‘सेयासोए’
उज्जाणे’ श्वेताशोरुप्रधानम् । तस्मिन् ‘वीरभदो जक्खो’ वीरभद्रो यक्ष ।

मर कर यहा जिनवास हुआ है । अब यह इसी भव मे सिद्ध होगा ॥सू० १॥

पचम अभ्ययन सम्पूर्ण

अनपत्ति नामका उठा अभ्ययन

‘उद्धस्त उक्खेवओ’ इत्यादि ।

(उद्धस्त उक्खेवओ) उठने अध्ययनका प्रारम्भ वाक्य । उमी काल और
उसा समय में (कणगपुर णयर सेयामोए उज्जाणे) कनरुपुर नामका नगर या । श्वेता-
शोरु नामका वठा उद्यान या । (वीरभदो जक्खो) वीरभद्र यक्ष का इस उद्यान में यक्षायतन
होई पती ते मृत्यु पाभीने अहि जिनवास था उ उवे ते आ लवमान सिद्ध
थसे ॥ सू० १ ॥

पाचमु अध्ययन म पूरु ॥ ५ ॥

अनपत्ति नामनु छु अध्ययन—

‘उद्धस्त उक्खेवओ’ इत्यादि ॥ सू० १ ॥

(उद्धस्त उक्खेवओ) छु अध्ययननु प्रारम्भ वाक्य—ते काल ते समयने विषे
(कणगपुरे णयरे सेयासोए उज्जाणे) कनरुपुर नामनु नगर छु श्वेताशोरु नामना
त्या जगीथे छतो, (वीरभदो जक्खो) वीरभद्र यक्षनु त्या यक्षायतन छु, (पियचदो

महाचन्द्रः कुमारोऽभूत् । तस्य 'अर्हदत्ता भारिगा' अर्हदत्ता भार्या
 तस्या अज्ञातः 'जिनदासो पुत्रो' जिनदासः पुत्रः 'तित्थयरागमण'
 तीर्थकरागमनम् 'जिनदासपुत्रभवो' जिनदासपूर्वभवपुत्रेत्यर्थः ।
 भगवत्कथनम्—'मज्झिमिया नगरी' मध्यमिका नगरी । 'मेहरहो राया'
 मेघरथो राजा । तेन 'सुधम्मे अणगारे पडिलाभिण्' सुधर्माऽनगारः प्रतिलम्बितः
 'जाव सिद्धे' यावत् अस्मिन्नेव भवे सिद्धो भविष्यति ॥ सू० १ ॥

॥ इति पञ्चममध्ययन सम्पूर्णम् ॥

इसका राजा का नाम था । नगरी के बाहिर नीलाशोक इस नाम से प्रसिद्ध बहुत पुराना
 विस्तृत सुन्दर उद्यान था । इसमें मुकाल यक्ष का यक्षायतन था । राजा के पुत्र का
 नाम महाचन्द्रकुमार था । राजाकी भार्या का नाम अर्हदत्ता था । अर्हदत्ता की कुक्षि से
 पुत्र उत्पन्न हुआ, जिसका नाम जिनदास रखा गया । कालान्तर में विहार करते हुए
 यहाँ श्री तीर्थकर वीर प्रभुका समवसरण हुआ । पूर्व अव्ययनों की तरह सब नर नारी
 तथा राजा प्रभुको वदना के लिये उद्यान में आये । प्रभु ने धर्मका उपदेश दिया ।
 जिनदास भी सबके साथ उद्यान में धर्म उपदेश सुनने के लिये आया था । धर्म का
 उपदेश श्रवण कर उसे भी अपूर्व आनन्द आया । गौतम स्वामीने प्रभु से इसका पूर्वभव
 पूछा । पूर्वभव के विषय में प्रभुने कहा—मध्यमिका नगरी थी । वहाँ का राजा मेघरथ था ।
 उसने सुवर्मा मुनि का आहारदान किया था । इससे मनुष्य आयु का उमे बढ़ हुआ । वह

विस्तृत सुन्दर अगीचो હતો, તેમાં સુકાર યક્ષનું યક્ષાયતન (નિવાસ સ્થાન) હતું, ગભાની
 કુવરનું નામ મહાચન્દ્રકુમાર હતું ગભાની ભાર્યાનું નામ અર્હદત્તા હતું અર્હદત્તાની
 ઉદરથી પુત્ર ઉત્પન્ન થયો તેનું નામ જિનદાસ ગણ્યું હતું કાલાન્તરમાં વિહાર કરતા કરતા
 ત્યાં શ્રી તીર્થ કર વીર પ્રભુનું સમવસરણ થયું આગળ કહેલા અધ્યયનો પ્રમાણે તમામ
 નગર નિવાસી નર-નારી તથા રાજા પ્રભુને વદના કળ્યા માટે તે બગીચામાં આવ્યા
 પ્રભુએ તેમને ધર્મનો ઉપદેશ આપ્યો, જિનદાસ પણ સોના સાથે બગીચામાં ધર્મ-ઉપદેશ
 આલબવા માટે આવ્યા હતા ધર્મનો ઉપદેશ શ્રવણ કરીને તેને પણ અપૂર્વ આનંદ
 પ્રાપ્ત થયો ગૌતમ સ્વામીએ પ્રભુને તેના પૂર્વભવ વિષે પૂછ્યું, ત્યારે તે કુમારના પૂર્વભવ
 વિષયની હકીકત પ્રભુએ કહી—કે મધ્યમિકા નામની નગરી હતી, ત્યાં મેઘરથ નામનો
 રાજા હતો, તેણે સુધર્મા મુનિને આહારદાન આપ્યું તેથી મનુષ્યના આયુષ્યનો તેણે બધ

॥ अथ पण्डाध्ययनम् ॥

मूलम्—

उद्धस्स उक्खेवओ । कणगपुर णयर, सेयासोए उज्जाणे, वीरभद्दो जक्खो, पियचदो राया, सुभद्दा देवी, वेसमणे कुमारो जुवराया, सिरीदेवी-
पामोक्खाण पचसयरायवस्कन्नगाण पाणिग्गहण, तित्थगरागमण, णवई जुवराय-
पुत्तो जाव पुव्वभवे, मणिवया णयरी, मित्ते राया, सभूतिविजए अणगारे
पडिलाभिए जाव सिद्धे ॥ सू० १ ॥

॥ उट्ट अज्झयण सम्पूर्णम् ॥ ६ ॥

टीका—

‘उद्धस्स’ इत्यादि । ‘उद्धस्स’ पण्डम्य अध्ययनस्य ‘उक्खेवओ’
उपक्षेपक । ‘कणगपुर णयर’ कनकपुर नगरमासीत् । तत्र ‘सेयासोए’
उज्जाणे’ श्वेताशोरुमुद्यानम् । तस्मिन् ‘वीरभद्दो जक्खो’ वीरभद्रो यक्षः ।

मर कर यहा जिनवास हुआ है । अब यह इसी भव मे सिद्ध होगा ॥सू० १॥

पचम अज्झयन सम्पूर्ण

यनपति नामका उठा अध्ययन

‘उद्धस्स उक्खेवओ’ इत्यादि ।

(उट्टस्स उक्खेवओ) उठने अध्ययनका प्रारम्भ वाक्य । उसी काल और
उसा समय में (कणगपुर णयर सेयासोए उज्जाणे) कनकपुर नामका नगर या । श्वेता-
शोरु नामका वना उद्यान या । (वीरभद्दो जक्खो) वीरभद्र यक्ष का इस उद्यान में यक्षायतन
होई पछी ते भूतु पाभीने आदि जिनद्वान थना उ छवे ते आ लवमान सिद्ध
थसे ॥ सू० १ ॥

पायमु अध्ययन स पूरु ॥ ५ ॥

यनपति नामनु छु अध्ययन—

‘उद्धस्स उक्खेवओ’ इत्यादि ॥ सू० १ ॥

(उट्टस्स उक्खेवओ) छु अध्ययननु प्रारम्भ वाक्य—ते काल ते समयने विधे
(कणगपुरे णयरे सेयामोए उज्जाणे) कनकपुर नामनु नगर छेत्तु श्वेताशोरु नामने
त्या भगीशो छेतो, (वीरभद्दो जक्खो) वीरभद्र यक्षनु त्या यक्षायतन छेत्तु, (पियचदो

तस्मिन्नगरे 'प्रियचन्दो राया' प्रियचन्द्रो राजा, तस्य 'सुभद्रा देवी' सुभद्रा देवी 'वेसमणे कुमारे जुवराया' वैश्रवण. कुमारो युवराज आसीत्। तस्य 'सिरिदेवीपामोक्खाण पचसयरायवररन्नगाण पाणिग्गहण' श्रीदेवी प्रमुखाणा पञ्चशतराजवररन्नकाणा पाणिग्रहण' जातम्। 'तित्थगरागमण' तीर्थगरागमनम्। 'धणवई' धनपतिर्नाम 'जुवरायपुत्तो' युवराजपुत्र। वैश्रवणयुवराजस्य पुत्रो धनपतिनामाऽऽसीत् 'जाव' यावत् 'पुव्वभवो' पूर्वभवः=पूर्वभवपच्छेत्यर्थः। भगवान् तस्य पूर्वभव उच्यति—'मणिवया णयरी' मणिपदा नगरी। तत्र 'मित्ते राया' मित्रो राजा। तेन सभूतिविजए अणगारे' सम्भूतिविजय अणगर 'पडिलाभिए' प्रतिष्मिता 'जाव मित्ते'

था। (प्रियचन्दो राया सुभद्रा देवी वेसमणे कुमारो जुवराया) यहा का राजा प्रियचन्द्र था। इसकी रानी का नाम सुभद्रादेवी था। वैश्रवण कुमार युवराज था। (सिरिदेवी पामोक्खाण पचसयरायवररन्नगाण पाणिग्गहण) इसका पाणिग्रहण स्त्कार ९०० उत्तम राजाओं की कन्याओं के साथ हुआ था। इनमें मुख्य श्रीदेवी थी। (तित्थगरागमण धणवई जुवरायपुत्तो जाव पुव्वभवो) कालान्तर में यहा श्री वीरप्रभु का आगम हुआ। वैश्रवण कुमार का एक पुत्र था जिसका नाम धनपति था। इसका पूर्वभव भगवान से गौतमने पूछा, प्रभुने इस प्रकार कहा—(मणिवया णयरी मित्ते राया सभूतिविजए अणगारे पडिलाभिए जाव सिद्धे) मणिपदा नामका एक नगरी थी, वहा का राजा मित्र था। उसने सभूतिविजय मुनिराज के लिए आहार दान दिया,

राया सुभद्रा देवी—वेसमणे कुमार जुवराया) त्यांना राजा प्रियचन्द्र होता, तेमना राजासुभद्रा देवी होती, वैश्रवणकुमार युवराज होता (सिरिदेवीपामोक्खाण पचसयरायवररन्नगाण पाणिग्गहण) तेना पाणीग्रहण ९०० उत्तम राजांच्यानी कन्यांच्यानी साथे थ्या होता तेना मुख्य श्रीदेवी होता (तित्थगरागमण धणवई जुवरायपुत्तो जाव पुव्वभवो) केलोवेळीं समर गथा पळी लगवान वीर प्रभु त्या पधार्था वैश्रवण कुमारने एक पुत्र होतो जेनु नाम धनपति होतु, तेना—पूर्वभव विषे गौतम स्वामीने लगवानने पूछतु त्याने लगवाने त्या प्रमाणे केलु (मणिवया णयरी मित्ते राया सभूतिविजए अणगारे पडिलाभिए जाव सिद्धे) मणिपदा नामनी एक नगरी होती, त्यांना राजासुभद्रा नाम मित्र होतु तेणे सभूतिविजय मुनिराजने आहार

यावत् सिद्धः—अस्मिन्नेव भवे मिद्धो भविष्यतीत्यर्थः ॥ सू० १ ॥

॥ इति षष्ठमध्ययन ममाप्तम् ॥ ६ ॥

॥ अथ सप्तममध्ययनम् ॥

मूलम्—

सत्तमस्स उक्खेवओ। महापुर णयर, रत्तासोगे उज्जाणे, रत्तपालो जक्खो, वले राया, सुभन्ना देवी, महच्चले कुमारे, रत्तवड्ढपामोक्खाण पवसय-
रायवररुन्नगाण पाणिगहण, तित्थगरागमण जाव पुव्वभवे, माणीपुर णयर,
णागदत्ते गाहावड्ढ, इट्ठत्ते अणगारे पडिळाभिण जाव मिद्धे ॥ सू० १ ॥

॥ सत्तम अज्झयण समत्त ॥

टीका—

‘सत्तमस्स’ इत्यादि । ‘सत्तमस्स’ षष्ठमस्य-सप्तममध्ययनस्य
‘उक्खेवओ’ उत्क्षेपक । ‘महापुर णयर’ महापुर नाम नगरमामीद, तत्र
‘रत्तासोगे उज्जाणे’ रक्ताशोम्नामकमुद्यानम् । तस्मिन् ‘रत्तपालो जक्खो,’

उससे उसे मनुष्यायु का वय हुआ । सो मर का अत्र यह वनपति हुआ है । यह इसी
भव में सिद्ध होगा ॥ सू० १ ॥

षष्ठ अय्यन सम्पूर्ण—

महावलनामस्य सप्तम अय्यन—

‘सत्तमस्स उक्खेवओ’ इत्यादि ।

सप्तम अध्ययन का प्रारम्भ वाक्य । उमी काठ और उमा समय में महापुर
नाम का एक नगर था । उसमें रक्ताशोक नामका सुन्दर प्राचीन उद्यान था । उसमें
रत्तपाल नामके यक्ष का यक्षायतन था । नगर का राजा उल्ल था । इसकी सुभद्रा नामकी
दान आश्रु, तेना प्रभावशाली तेने मनुष्यनी आयुने अध दथे ते भण्णु पाभीने डालभा
ते धनपति थथे ठे, ते आ लवभा मिद्ध थथे ॥ सू० १ ॥

छट्ठ अध्ययन सम्पूर्ण ॥ ६ ॥

महावल नामस्य सातम अध्ययन—

‘सत्तमस्स उक्खेवओ’ इत्यादि ॥ सू० १ ॥

सातमा अध्ययननु प्राप्त वाक्य—ने डाल यने ते मभयने विधे महापुर नामनु
ओक नगर छत्तु, तेमा रक्ताशोक नामने सुद्ध प्राचीन णगीथे छत्ते, तेमा उक्खेवओ

रक्तपाछो यक्ष आसीत् । तस्मिन्नगरे 'उठे राया' उलो=बलाभित्री राजा ।
 तस्य 'सुभद्रा देवी' सुभद्रा देवी, 'महाबल्ले कुमार' महाबल्ले=महाबल्लनामा-
 कुमारोऽभूत् । 'रत्तर्द्धामोक्त्वाण पवत्तयरायवररुन्नगणं पाणिग्रहण'
 रक्तवतीप्रमुखाना पञ्चशतराजवररुन्नयकाना पाणिग्रहण जातम् । 'तित्थगरागमण'
 तीर्थरुगमनम् । 'जाव पुच्चभने' यावत्पूर्वभव=पूर्वभवपृच्छा गोतमेन कृतेति
 भाव । भगवान् रुयति- 'माणीपुर नगर' माणीपुर नगरम् । तत्र 'णागदत्ते
 गाहावई' नागदत्तो गाथापतिगसीत् । तेन 'इन्द्रत्ते अणगारे पडिलाभिण'
 इन्द्रदत्तोऽनगर, प्रतिरुम्मित । जाव मिद्धे' यावत्-अस्मिन्नेव भवे
 निद्धो भविष्यति ॥ सू० १ ॥

॥ इति सप्तमम ययन समाप्तम् ॥ ७ ॥

गनी गी, महान् नामका कुमार गी । राजा न ६०० उत्तम गनाओं की कन्याओं के
 साथ इसका पाणिग्रहण कराया । उन ६०० निया ने रक्तवती मुख्य गी । कान्तर में
 विचरते हुए श्री तीर्थकर महावार प्रभु का यह आगमन हुआ । सब ने प्रभु के पास
 पहुँचकर वामरुत का पान किया । महाबल्ल कुमार के पूर्वभव को गोतमने प्रभु से पूछा ।
 प्रभुने कहा-माणापुर नामका एक नगर था । उहाँ नागदत्त नामका एक गाथापति रहता था ।
 उसने इन्द्रदत्त नामके मुनिराज का आहार-दान किया । इससे उसने मनुष्यायु का बंध
 किया । वहाँ मर कर महावत् हुआ है । आगे यह दीक्षा लेकर इसी भव में मुक्तिका लाभ
 करेगा ॥ सू० १ ॥

सप्तम अययन मन्पूर्ण ॥७॥

नामना यक्षनु यक्षायतन छत्तु ते नगन्ना गन्तु नाम भल छत्तु, तेभना सुभद्रा नामना
 राणी छत्ता, महाबल्ल नामना कुमार छत्ता, राजाये पायसो (५००) गन्तुओनी कन्याओनी
 साथे तेना विवाह कर्यो छत्तो ते पायसो राणीओभा रक्तवती मुख्य छत्ती, क्षान्तरमा
 विचरता-विचरता लगवा । तीर्थकर महावीर प्रभु त्या पधार्या पगी नीओ प्रभु पास
 छत्तने धर्म उपदेश छपी अभृत पान छत्तु महाबल्ल कुमारना पूर्वभव विषे गोतम
 न्वागीओ प्रभुने पूछ्यु त्यारे प्रभुओ छत्तु माणीपुर नामनु ओठ नगर छत्तु, त्या
 नागदत्त नामना ओठ गाथापति रहता छत्ता, तेछे इन्द्रदत्त नामना मुनिराजने आहार दान
 छत्तु, ते पुष्टयथी तेने मनुष्यना आयुष्यना भव यथो पगी ते भरलु पाणीने अर्द्धि
 महाबल्ल यथे छ, आगण पर ते दीक्षा लधने आ नवमा सुकितना लाभ मेगवथे ॥ सू० १ ॥

सातमु अययन स पूर्ण ॥ ७ ॥

॥ अष्टममध्ययनम् ॥

मूलम्—

अष्टमस्त उक्खेवओ । सुगोप णयर, देवरमणे उज्जाणे, वीरसेणो जक्खो, अज्जुणो राया, दत्तवई देवी, भद्रनदी कुमारे, सिरिदेवीपामोक्खाण पचसयरायवरकन्नगाण पाणिग्गहण, जाव पुव्वभवो, महात्रोसे णयरे, धम्मत्रोसे गाहावई, धम्मसीहे अणगारे पडिन्नाभिण जाव सिद्धे ॥ सू० १ ॥

॥ अष्टम अज्जयण समत्त ॥

टीका—

‘अष्टमस्त’ इत्यादि । ‘अष्टमस्त’ अष्टमस्या ययनस्य ‘उक्खेवओ’ उपक्षेपः । ‘सुगोप णयर’ सुगोपनामक नगरमासीत् । तत्र ‘देवरमणे उज्जाणे’ देवरमणमुद्यानम् । तस्मिन् ‘वीरसेणो जक्खो’ वीरसेनो यत् । तस्मिन्नगरे ‘अज्जुणो राया’ अर्जुनो राजाऽऽसीत्, तस्य ‘रत्तवई देवी’ रक्तवती देवी, ‘भद्रनदी कुमारे’ भद्रनन्दी कुमार । तस्य ‘सिरिदेवीपामोक्खाण पचसयराय-वरकन्नगाण पाणिग्गहण’ श्रीदेवीप्रमुखाना पञ्चगतराजवरकन्ययाना पाणि-

भद्रनन्दीकुमार नामक अष्टम अध्ययन

‘अष्टमस्त उक्खेवओ’ इत्यादि ।

अष्टम अध्ययन का प्राग्भ वाक्य । सुगोप नामका नगर था । उसमें देवरमण नामका उद्यान था । वीरसेन यशका इसमें यक्षायतन था । अर्जुन इस नगर का राजा था । इसका रानी का नाम रक्तवती था । भद्रनन्दी नामका कुमार था । राजान काकालान्तर् में इसका विवाह ५०० राजकन्याओं के साथ किया । स्त्रियों में प्रधान श्रीदेवी थी । गौतमने प्रभुसे इसका पूर्वभय पूछा । भगवानने इसका पूर्वभय इस प्रकार

भद्रनन्दीकुमार नामनु आठम अध्ययन—

‘अष्टमस्त उक्खेवओ’ इत्यादि ॥ सू० १ ॥

आठमा अध्ययननु प्रारम्भ वाक्य— सुगोप नामनु नगर હતુ તેમા દેવગમણુ નામનો બગીચો હતો વીરસેન યક્ષનુ તેમા યક્ષાયતન હતુ ત્યાના રાજાનુ નામ અર્જુન હતુ, તેના રાણીનુ નામ રક્તવતી હતુ, અને ભદ્રનદી નામે કુમાર હતો, નગરએ કેટલાક સમય પછી તેનો વિવાહ પાચસો નગરકન્યાઓના આયે કરા થો હતો તે તમામ સ્ત્રીઓમા શુભ્ર શ્રીદેવી હતા, ગૌતમ સ્વામીએ પ્રભુને તેના પૂર્વભવ વિષે પૂછ્યુ, તે ભગવાને

ગ્રહણ જાતમ્ । ‘જાવ પુવ્વમ્’ યાતપૂર્વમ્=પૂર્વમ્ પૃચ્છા । મગવાન કથયતિ—‘મહાવોસે ણયરે’ મહાવોપ નામ નગરમાસીત્, તત્ર ‘ધમ્મવોસે ગાહાવર્હ’ ધર્મવોપો ગાયાપતિ પરિવસતિ । તેન ‘ધમ્મસીહે અણગારે પડિલામિણ’ ધર્મસિંહોડનગાર પ્રતિલમ્ભત ‘નાર સિદ્ધે’ યાત્ અસ્મિન્નેત્ર મથે સિદ્ધો મત્રિણ્યતિ ॥ સૂ૦ ૧ ॥

॥ ઇત્યણ્ઠમમધ્યયન મમાસમ્ ॥ ૮ ॥

અથ નવમમધ્યયનમ્ ॥

મૂલમ્—

ણવમસ્સ ઉત્તલેવઓ । ચપા ણયરી, પુણ્ણમ્મદે ઉડ્ડજાણે, પુણ્ણમ્મો જવલ્લો, દત્તે રાયા, દત્તવર્હ ટેરી, મહચટે કુમારે જુવરાયા, સિરિકતાપામો-
ક્ખાણ પચસયરાયવરન્નગાણ પાણિગ્ગહણ જાત પુવ્વમ્મો તિગિચ્છિયા ણયરી,
જિવસત્તુ રાયા, ધમ્માવિરર્હ અણગારે પડિલામિણ જાવ સિદ્ધે ॥ સૂ૦ ॥

॥ ણમ અજ્ઞયણ સમત્ત ॥

ટીકા—

‘ણવમસ્સ’ ઇત્યાદિ । ‘ણવમસ્મ’ નવમસ્યા યયનસ્ય ‘ઉત્તલેવઓ’

કહા—મહાવોપ નામકા નગર મા । વતા વર્મવોષ નામકા ગાયાપતિ રહતા થા । ઇસને ધર્મસિંહ નામક ઇક મુનિ કો આહારાન ત્રિયા સો ઇસસે ઉસે મનુયાયુ કા વધ હો ગયા । વહી મગ કજ મદ્દનદી ઉમાર હુઆ હૈ । યહ ઇસી મવ મે ટીક્ષા લેકર મિદ્ધ હોગા ॥ સૂ૦ ૧ ॥

અષ્ટમ અધ્યયન સમ્પૂર્ણ ॥ ૮ ॥

મહાચન્દ્ર નામક નવમ અધ્યયન—

‘ણવમસ્સ ઉત્તલેવઓ’ ઇત્યાદિ ।

ઇસ નવમે અધ્યયન કા પ્રારમ્બ વાચ્ય । ચપા નામકી નગરી થી । ઉસમે પૂર્ણમદ્ધ

તેના પૂર્વભવ આ પ્રમાણે ડહો મહાવોષ નામનું નગર હતું ત્યા ધર્મવોષ નામના ગાયાપતિ રહેતા હતા, તેણે વર્મસિંહ નામના એક મુનિને આહાર દાન દીધું તેના પટે તેને મનુષ્યના આયુનો બધ થયો પછી તે મગ્ગ પામીને ભદ્રનદીકુમાર થયા છે તે આ ભવમા દીક્ષા લઈને સિદ્ધ થશે ॥ સૂ૦ ૧ ॥

આઠમું અધ્યયન સંપૂર્ણ ॥ ૮ ॥

મહાચન્દ્ર નામનું નવમું અધ્યયન ॥ ૯ ॥

‘ણવમસ્સ ઉત્તલેવઓ’ ઇત્યાદિ ॥ સૂ૦ ૧ ॥

આ નવમા અધ્યયનનું પ્રારંભ વાચ્ય— ચપા નામની નગરી હતી તેમા પૂર્ણભદ્ર

उपक्षेपक । 'चपा णयरी' चम्पा नगरी । तत्र 'पुष्पभट्टे उज्जाने' पूर्णभद्र-
मुग्रानम् । तस्मिन् पुष्पभट्टो जक्सो' पूर्णभट्टो यक्षः । तस्मिन्नगरे 'दत्ते राजा'
दत्तो राजाऽऽसीत् । तस्य 'दत्तवर्दे देवी' दत्तवती देवी 'महचन्दे कुमारो जुवराया'
महाचन्द्रः कुमारो युवराज आसीत् । तस्य 'सिरिकतापामोक्खाण पचसयराय-
वरकन्नगाण पाणिगण' श्रीकान्ताप्रमुखाणा पञ्चशतराजवरकन्नगानां
पाणिग्रहण सजातम् । जाव पुव्वभवो' यावत्पूर्वभव = पूर्वभवपृच्छा । भगवान्
पूर्वभव कथयति, 'तिगिच्छिया णयरी' चिकित्सिका नगरी । तत्र 'जियसत्तू राया'
जितशत्रू राजाऽऽसीत् । तेन 'धम्माविरडं अणगारे पडिल्लामिण' धर्माविरतिर-
नगार' प्रतिष्मृतम् । जाव मिट्टे' यावत् अस्मिन्नेव भवे सिद्धो भविष्यति ॥ सू० १ ॥
॥ नवममध्ययन समाप्तम् ॥ ९ ॥

नामका उग्रान ग्रा । उग्र उग्रान मे पूर्वभद्र नामका यक्ष रहता ग्रा । गजा का नाम दत्त
और इसका रानी का नाम उत्तरती ग्रा । महाचद्र कुमार युवराज ग्रा । ९०० राजकन्याओं
के साथ निनम श्रीकान्ता मुख्य ग्री युवराज का विवाह हुआ ग्रा । जब तीर्थंकर श्रीवीर
प्रभु विहार करते हुए उहा आये तब गौतम उनमे युवराज का पूर्वभव पूछा । प्रभुने
युवराज का पूर्वभव इस प्रकार कहा—चिकित्सिका नामकी नगरी ग्री । जितशत्रु उसका
गजा ग्रा । उसने एक समय प्रमादिते अनार की आहार लिया मो मनुष्याउ को बावकर
वन मग, वही इस नगर मे महाचद्र हुआ है यह अब नविय में निक्षा लेका इसी
भव में मुक्ति का लाभ करेगा ॥ सू० १ ॥

नवम अध्ययन सम्पूर्ण ॥९॥

नामने जगीथिा इतो, ते जगीथिामा पूर्वसद्र नामने यक्ष उडेने इने, गन्तु नाम दत्त
इतु, अने तेनना गालीनु नाम दत्तवती इतु, भद्राचद्रकुमार युवराज इता तेने
पायमे गजकन्याओंना साथे विवाह यथे इतो, तेमा श्रीकान्ता मुख्य इती न्यादे
तीर्थंकर श्री वीरप्रभु विहार उगता उरता त्या आन्या त्यादे गौतम न्यामीअे प्रभुने
युवराजना पूर्वसद्र विषे पूछथु त्यादे प्रभुअे युवराजना पूर्वसद्रने उतिहास आ प्रमाहे
कहो—चिकित्सिका नामनी नगरी इती तेमा जितशत्रु नामना गजा इता, तेहे अेक
समय धर्माविति अणुगान्ने आहार दान दीधु तेना वडे तेने मनुष्यना आशुष्यने
अध थये पडी ने मणु पायेअे अने ते आ नगरमा भद्राचद्र थया छ ते इने लावध्या
दीक्षा लगेने आ लवमा मुदितने लल कथे ॥ सू० १ ॥

नवमु अध्ययन सम्पूर्ण ॥९॥

॥ અથ દશમમધ્યયનમ્ ॥

મૂલમ્—

જઈ ણ દસમસ્સ ઉક્ખેવઓ। એવ સ્વલુ જવૂ ! તેણ કાલેણ તેણ સમણ
સાણે નામ નયરે હોત્યા, ઉત્તરકુરુ ઉજ્જાણે, પામમિયો જવ્હો, મિત્તણદી રાયા,
સિરિક્કતા દેવી, ઝરદ્દે કુમારે, ધીરસેનાપામોક્કવાણ પચ્ચમયદેવીણ પાણિગ્ગહણ,
તિત્થગરાગમણ, સાવગધમ્મ, પુન્નભવો ય, સયદુરારે નયરે, ત્રિમલત્થાદ્દે રાયા,
ધમ્મરૂઈ અણગારે પહિલાભિણ સમાણે માણુસ્સાઉણ નિરદ્દે, રૂઠ ઉપ્પણ્ણે,
સેસ જઠા સુવાહુસ્સ કુમારસ્સ ચિંતા જાવ પન્નજ્જા, કપ્પતરે તઓ જાવ સન્નવટ્ઠસિદ્ધે,
તઆ મહાપિદ્ધે જાવ સિજ્ઞિહિ ૫। એવ સ્વલુ જવૂ ! સમણેણ જાવ
સપ્પેણ સુહવિરાગાણ દસમસ્સ અજ્ઞયણસ્સ અયમદ્દે પણ્ણત્તે । સેવ ભત્તે ૨ ॥
॥ સૂ. ૧ ॥

॥ દસમ અજ્ઞયણ સમત્ત ॥

ટીકા—

‘જઈ ણ’ इत्यादि । ‘जई ण’ यदि स्वलु ‘दसमस्स’ दशमस्याध्ययनस्य
उक्खेवओ उपक्षेपक’=जम्बूस्सामिपूच्छारूप प्रारम्भवारयम् । श्रीसुधर्मास्वामी

वरदत्त नामक दशम अध्ययन—

‘જઈ ણ દસમસ્સ ઉક્ખેવઓ’ इत्यादि सूत्र १

દશમ અધ્યયન કા ઉપક્ષેપક હસ પ્રકાર હે—જવૂ સ્વામીને શ્રી સુધર્માસ્વામી સે વૂછા
કિ હ મદત ! સિદ્ધિ ગતિ પ્રાપ્ત મગવાન્ મહાવીરને સુખવિપાક નામક દૂસરે શ્રુત સ્કવ કે
નો અધ્યયન કે યે ભાવ પ્રરૂપિત કિયે હે તો ઉન શ્રમણ મગવાન્ મહાવીરને હસ દસમ—
અધ્યયન કા કયા ભાવ નિરૂપિત કિયા હે ? સુધર્મા સ્વામી કહતે હે—(એવ સ્વલુ જવૂ !)

वरदत्त नामनु दसमु अध्ययन—

‘જઈ ણ દસમસ્સ ઉક્ખેવઓ’ इत्यादि । सू. १ ॥

દશમા અધ્યયનના ઉપક્ષેપક આ પ્રમાણે છે જવૂ સ્વામીએ સુધર્મા સ્વામીને
પૂછ્યું છે હે ભદ્રન્ત ! સિદ્ધિ ગતિને પ્રાપ્ત ભગવાન મહાવીરે સુખવિપાક નામના બીજા
શ્રુતશ્રદ્ધના નવમ અધ્યયનના એ ભાવ પ્રરૂપિત કર્યો છે તો તે શ્રમણ ભગવાન મહાવીરે
આ દસમા અધ્યયનના ભાવ શુ પ્રરૂપિત કર્યો છે ? સુધર્મા સ્વામી કહે છે કે—(એવ સ્વલુ

माह-एव खलु हे जम्भू ! 'तेण कालेण तेण समएण' तस्मिन् काले तस्मिन् समये 'सायेण णाम णयरे होत्था' साकेत नाम=सम्प्रति 'अयोध्या' इति प्रसिद्ध नगरमासीत् । तत्र उत्तरकुरु नाम 'उज्जाने' उद्यानम् । तस्मिन्नुद्याने 'पासमियो जक्खो' पार्श्वभृगो यत् । 'मित्रनदी राया' मित्रनन्दी राजा । तस्य 'सिरिक्खता देवी' श्रीकान्ता देवी, 'वरदत्ते कुमारे' वरदत्त. कुमारः । तस्य 'वीरसेणापामोक्खणाण पचसयदेवीण पाणिग्गहण' वीरसेनाप्रसुराणा पञ्चशतदेवीना पाणिग्रणम् । 'तित्थगरागमण' तीर्थक-रागमन सजातम् । तत्पार्श्व 'सावगधम्म' श्रावकधम्म=द्वादशविंश गृह्यधर्म स्वीकृतवान् । 'पुव्वभवो' पूर्वभद्र - गौतमेन भगवत्प्रवृत्तिर्यो तस्य वरदत्तस्य पूर्वभद्र-हे जम्भू ! (तेण कालेण तेण समएण) उक्त काल एव उक्त समय (सायेण णाम णयरे होत्था) साकेत नामका नगर गा । वर्तमान मे इसका नाम अयोध्या है । (उत्तरकुरु उज्जाने पासमियो जक्खो मित्रनदी राया सिरिक्खता देवी वीरदत्ते कुमारे) उक्त म उत्तरकुरु नामका उद्यान गा । पार्श्वभृग नामके पक्षिका यक्षायतन गा । मित्रनदी इस नगर का राजा गा । इसकी रानी का नाम श्रीकान्ता और कुमार का नाम वरदत्त कुमार गा । (वीरसेणापामोक्खणाण पचसयदेवीण पाणिग्गहण, तित्थगरागमण सावगधम्म पुव्वभवो) वरदत्त कुमार का मित्रनदी राजाने वीरसेना प्रसुर ९०० गजकन्याओं के साथ विवाह का किया । विवाह कृत हुए तीर्थकर महाजार प्रसु वहा पर पधार । उपदेश श्रवणकर वरदत्त कुमारने उनके समीप श्रावक के १२ व्रत वारण कर लिये । गौतम गणधरने जब) हे जम्भू ! (तेण कालेण तेण समएण) ते काल ते समयने विषे (सायेण णाम णयरे होत्था) साकेत नामको नगर હતો હાલમાં તેનું નામ અયોધ્યા છે. (उत्तरकुरु उज्जाने पासमियो जक्खो मित्रनदी राया सिरिक्खता देवी वीरदत्ते कुमारे) तेमा उत्तरकुरु नामको जगीथो હતો, પાર્શ્વભૃગ નામના યક્ષનું તે યક્ષાયતન (નિવાસ-સ્થાન) હતું, મિત્રનદી નામના તે નગરના રાજા હતા તેમના ગણીનું નામ શ્રીકાન્તા હતું, અને કુમારનું નામ વરદત્ત કુમાર હતું (વીરસેનાપામોક્ષણ પચસયદેવીણ પાણિગ્ગહણ, તિત્થગરાગમણ સાવગધમ્મ પુવ્વભવો) વરદત્તકુમારનો મિત્રનદી રાજાએ વીરસેના પ્રસુખ પાંચસો ગજકન્યાઓના સાથે વિવાહ કરી દીધો. વિવાહ કરતા કરતા તીર્થકર મહાવીર પ્રસુ ત્યા આગળ પધાર્યા, ત્યારે તેમનો ઉપદેશ સાંભળી વરદત્ત કુમારે તેમના પાસે શ્રાવણના બાળ ૧૨ વ્રત ધારણ કર્યા, પછી ગાતમ ગણધરે પ્રસુને વરદત્તના પૂર્વભદ્ર

॥ અથ દશમમધ્યયનમ્ ॥

મૂલમ્—

જઈ જ દસમસ્સ ઉત્તરેજાઓ ! એજ સ્વલ્પ જન્મ ! તેજ કાલેજ તેજ સમર્પણ સાંપડે જામ જયરે હોત્યા, ઉત્તરકુલ ઉજ્જાણે, પામમિયો જર્જલો, મિત્તળદી રાયા, સિરિકતા દેવી, ધરદત્તે કુમારે, રીરસેનાપામોક્ષાણ પચમયદેવીજ પાળિગમ્મણ, તિત્થગરાગમણ, સાત્રગધમ્મ, પુન્નભવો ય, સયદુરારે જયરે, વિમલનાટણે રાયા, ધમ્મરૂઈ અળગારે પહિલામિષ્ સમાણે માણુસ્સાઉષ્ નિવલ્લે, કહ ઉપ્પણે, સેસ જહા મુવાહુસ્સ કુમારસ્સ ચિંતા જાવ પન્નજ્જા, રૂપતરે તઓ જાવ સન્નદ્ધસિદ્ધે, તઆ મહાવિદેહે જાવ સિજ્ઞિહિ ૫ । એજ સ્વલ્પ જન્મ ! સમણેજ જાવ સપ્તેજ સુહચિવાગાણ દસમસ્સ અજ્ઞયણસ્સ અયમદ્દે પળત્તે । સેવ મતે ૨ ! ॥

॥ સૂ. ૧ ॥

॥ દસમ અજ્ઞયણ સમત્ત ॥

ટીકા—

‘જઈ જ’ इत्यादि । ‘जई ज’ यदि खलु ‘दसमस्स’ दशमस्याध्ययनस्य उक्तेवओ उपक्षेपक = जम्भस्सामिपच्छारूप मारम्भवाच्यम् । श्रीसुधर्मास्वामी

वरदत्त नामक दशम अध्ययन—

‘જઈ જ દસમસ્સ ઉત્તરેજા’ इत्यादि सूत्र १

દશમ અધ્યયન કા ઉપક્ષેપક હે—જન્મ સ્વામીને શ્રી સુધર્માસ્વામી સે પૂછા કિ હ મન્ત ! સિદ્ધિ ગતિ પ્રાપ્ત ભગવાન્ મહાવીરને સુખવિપાક નામક દુસરે શ્રુત સ્તકથ કે નૌ અધ્યયન કે યે ભાવ પ્રરૂપિત કિયે હ તો ઉન શ્રમણ ભગવાન્ મહાવીરને હસ દસમ—અધ્યયન કા કયા ભાવ નિરૂપિત કિયા હૈ ? સુધર્મા સ્વામી કહતે હે—(એજ સ્વલ્પ જન્મ !)

वरदत्त नामनु दसमु अध्ययन—

‘જઈ જ દસમસ્સ ઉત્તરેજા’ इत्यादि । सू. १ ॥

દશમા અધ્યયનના ઉપક્ષેપક આ પ્રમાણે છે જ જૂ સ્વામીએ સુધર્મા સ્વામીને પૂછ્યું કે હે ભદ્રન્ત ! સિદ્ધિ ગતિને પ્રાપ્ત ભગવાન મહાવીરે સુખવિપાક નામના બીજા શ્રુતસ્થના નવમ અધ્યયનના એ ભાવ પ્રરૂપિત કર્યા છે તે ને શ્રમણ ભગવાન મહાવીરે આ દસમા અધ્યયનના ભાવ શું પ્રરૂપિત કર્યા છે ? સુધર્મા સ્વામી કહે છે કે—(એજ સ્વલ્પ

तस्मान्नेवलोकाच्च्युत्वा 'जाव' यावत्-तत्र-मनुष्यजन्म गृहीत्वा सयम परि-
पाल्य काल कृत्वा 'संव्वहसिद्धे' सर्वार्थसिद्धे-विमाने उत्पत्स्यते । 'तओ'
ततश्च्युत्वा महाविदेहे वर्षे 'जाव' यावत्-तत्र यानि आढयानि कुलानि
सन्ति, तेष्वेकस्मिन् कुले जन्म गृहीत्वा सुबाहुवन् सयम परिपाल्य कालमासे
काल कृत्वा तत्र 'मिज्जिहिड ५' सेत्स्यति, बुज्जिहिड' मोत्स्यते 'मुच्चिहिड'
मोत्स्यते 'परिनिव्वहिड' परिनिर्वास्यति 'सव्वदुक्खाणमत ऋहिड' सर्वदु खानामन्त
करिष्यति ॥

श्रीसुधर्मास्वामी उपमहरन् जम्बूस्वामिन प्राह-**'एव खलु'** इत्यादि ।
एव खलु हे जम्बू ! 'समणेण जाव सपत्तेण' श्रमणेन यावत् सम्प्राप्तेन
'सुहविवागाण' सुखविपाकाना 'दसमस्स अज्झयणस्स' दशमस्याध्ययनस्य
जन्म धारण करेगा । एक एक स्वर्ग से च्यवकर बाच २ मे मानव पयाय का धारण
करना एव प्रव्रज्या ग्रहण करना यह सब सुबाहुकुमार के समान हा सन्नना चाहिये ।
अन्त में यह सर्वार्थसिद्ध में जायगा वहा से च्यव क न्दाविदेह क्षेत्र में जा
आढ्य-सपन्न-उल होंगे उनमें से किसी एक कुल में उत्पन्न हो तत्का लेका तप
की आराधना से काल अवसर मे काल का सिद्धगति का प्राप्त करेगा ।

श्रीसुधर्मास्वामी इस अध्ययन का उपसहार करते हुए श्री जम्बूस्वामी से
कहते हैं **(एव खलु जम्बू ! समणेण जाव सपत्तेण सुहविवागाण दसमस्स**
अज्झयणस्स अयमद्वे पणत्ते) हे जम्बू ! श्रमण भगवान् महावीरने-जो सिद्धिगति
को प्राप्त हो चुके हैं, सुखविपाक नामक श्रुतस्वरूपके इस दसम अध्ययन का यह

पञ्चमा पञ्चमा मानव पर्यायने धारण करेये आने दीक्षा धारण करेये-आ तमाभ
छीकत सुबाहुकुमार प्रभावे समल लेनी आनमा ते सर्वार्थसिद्धमा करेये, त्याधी
यवीने महाविदेह क्षेत्रमा ने आढ्य-सपन्न कुल दगे ते डेध ज्येक कुलमा उत्पन्न
यर्थ दीक्षा लगेने तप-सयमनी आगधना करी मृत्युना अवसरे भण्ण पाभीने
सिद्धगतिने प्राप्त करेये

सुधर्मास्वामी आ अध्ययनको उपसहार करीने श्री जम्बूस्वामीने कहे थे
(एव खलु जम्बू ! समणेण जाव सपत्तेण सुहविवागाण दसमस्स अज्झयणस्स
अयमद्वे पणत्ते) हे जम्बू ! श्रमण भगवान् महावीर ने सिद्धगतिने पाभ्या
थे तेभण्ण सुखविपाक नामना श्रुतस्वरूपना आ दसमा अध्ययनको आ

पृच्छा कृता । भगवान् पूर्वमेव कथयति-‘सयदुवारे णयरे’ शतद्वार नगरम् । तत्र ‘विमलवाहणे राया’ विमलवाहने राजाऽऽसीत् । तेन ‘धम्मरूई अणगारे पडिलाभिण समाने’ धर्मरुचौ अनगारे प्रतिलम्बिते सति ‘माणुस्साउण निउदे’ मानुष्यायुक्त निबट्टम् । तत ‘इह उप्पण्णे’ इहोत्पन्न । ‘सेस जहा सुवाहुस्स’ शेष=शेषवर्णन यथा सुवाहोः=सुवाहुकुमारस्व तथा विज्ञेयम् । एवमेव ‘चित्ता’=चिन्ता-पौषे प्रज्याग्रहणप्रियो विचार’ सजात । ‘जाव’ यावत्-‘पव्वज्जा’ प्रज्या=प्रज्याग्रहण कृतम्, ‘कप्पतरे’ कल्पान्तरे=अन्यान्यदेवलोके-सौधर्मदारभ्य तृतीये-सन्तकुमारे, पञ्चमे-ब्रह्मलोके, सप्तमे महाशुके, नवमे आनते, एकादशे-आरणे देवलोके देवो मन्विष्यति, ‘तओ’ ततः

प्रभु स वरदत्त का पूर्वमेव पूछा, प्रभुने कहा (सयदुवारे णयरे विमलवाहणे राया धम्मरूई अणगारे पडिलाभिण समाने माणुस्साउण निउदे इह उववण्णे) शतद्वार नामका नगर था । विमलवाहन वहा का राजा था । उसने धर्मरुचि नामके एक मुनि का आहार दिया । इससे उसे मनुष्यायु का बव हुआ । मनुष्यायु का बव कर वहा से मर कर अब वह मित्रनदी राजा के यहा वरदत्त कुमार हुआ हे (सेस जहा सुवाहुस्स कुमारस्स चित्ता जाव पव्वज्जा कप्पतरे तओ जाव सव्वट्ठसिउदे, तओ महाविदहे जाव सिज्झहिइ) अवशिष्ट वर्णन इसका सुवाहु कुमार की तरह समझना चाहिये । यावत्-दीक्षा लेकर प्रथम स्वर्ग में जायेगा । सौधर्मस्वर्ग से लेकर तृतीय सन्तकुमार, पचम-ब्रह्मलोक, सप्तम-महाशुक नवम-आनत, एव एकादशम-आरण, इन स्वर्गों में

विष पूछ्यु, त्थारे प्रभुओ न्हु- (सयदुवारे णयरे विमल वाहणे राया धम्मरूई अणगारे पडिलाभिण समाने माणुस्साउण निउदे इह उववण्णे) शतद्वार नामक नगर હતુ તેમા વિમલવાહન નામના રાજા હતા તેણે ધર્મરૂચિ નામના એક મુનિને આહાર આપ્યો-તેના પુણ્યથી તેણે મનુષ્યના આયુનો બધ કર્યો મનુષ્યના આયુનો બધ કરી ત્યાથી મરણ પામી મિત્રનદી રાજાને ત્યા વરદત્ત કુમાર થયા છે (સેસ જહા સુવાહુસ્સ કુમારસ્સ ચિત્તા જાવ સિજ્ઞહિઈ) બાકીનું વર્ણન સુવાહુ કુમારના પ્રભાણે બાણી લેવું યાવત્ દીક્ષા લઈને પ્રથમ સ્વર્ગમા જશે, સૌધર્મ સ્વર્ગથી લઈને ત્રીજા સન્તકુમાર, ચાચમા બ્રહ્મલોક સાતમુ-મહાશુક નવમુ-આનત, એવ અગીઆનુ આરણ તે સ્વર્ગોમા જન્મ ધાણ્ય કરશે, પછી એક એક સ્વર્ગથી કરીને

मूलम्—

। णमो सुयदेवयाए । विवागसुयस्स दो सुयक्खधा-दुहविवागो य
सुहविवागो य । तत्थ दुहविवागे दस अज्झयणा, एकरमगा, दससु चेव दिवसेसु
उदिसिज्जन्ति । एव सुहविवागेवि । सेम जहा आयास्स । एक्कारसम अग समत्त ॥
॥ इति विवागसुय समत्त ॥

टीका—

‘णमो सुयदेवयाए’ नमःश्रुतदेवतायै । ‘विवागसुयस्स’ विपाक-
श्रुतस्य ‘दो सुयक्खधा’ द्वौ श्रुतस्कन्धौ स्त, तथाहि— दुहविवागो य, सुहविवा-
गो य’ दु खविपाकश्च सुखविपाकश्च । तत्थ’ तत्र=तयोर्मध्ये ‘दुहविवागे’
दु खविपाके ‘दस अज्झयणा’ दशाध्यनानि ‘एकरमगा’ एकस्वरकाणि=
समानवर्णनकानि-सन्ति । दशसु अन्यनेषु पापकर्मणा विपाकवर्णन प्रायः

(णमो सुयदेवयाए । विवागसुयस्य दो सुयक्खधा-दुहविवागो य
सुहविवागो य । दुहविवागे दस अज्झयणा, एकरमगा, दससु चेव दिवसेसु
उदिसिज्जन्ति । एव सुहविवागेवि । सेम जहा आयास्स । एक्कारसम अग समत्त ।
इति विवागसुय समत्त ।

श्रुतदेवता के लिये नमस्कार हो । इस विपाक श्रुत के दो श्रुतस्कन्ध
हैं । १ दु ख विपाक श्रुतस्कन्ध और दूसरा सुखविपाक श्रुतस्कन्ध । प्रथम श्रुत स्कन्ध
के १० अध्ययन हैं । इसी प्रकार दूसरे श्रुतस्कन्धके भी १० अध्ययन हैं । इन सबका वर्णन
प्राय एक सगीखा ही है—१ दु खविपाक श्रुतस्कन्ध में पापकर्मों के विपाक का वर्णन है तथा

(णमो सुयदेवयाए, विवागसुयस्स दो सुयक्खधा-दुहविवागो य
सुहविवागो य । तत्थ दुहविवागे दस अज्झयणा, एकरमगा, दससु चेव
दिवसेसु उदिसिज्जन्ति । एव सुहविवागेवि । सेम जहा आयास्स । एक्कारसम
अग समत्त । इति विवागसुय समत्त ।)

श्रुत देवताने नमस्कार थाओ । आ विपाकश्रुतना जे २ श्रुतस्कन्ध छे
(१) दु खविपाक श्रुतस्कन्ध अने (२) सुखविपाक श्रुतस्कन्ध
प्रथम श्रुतस्कन्धना १० - दस अध्ययन छे आ प्रकारे भीना श्रुतस्कन्धना
पछ १० अध्ययन छे ते सर्वानु वर्णन प्राय ओक सरथु न छे (१) दु ख विपाक
श्रुतस्कन्धमा पापकर्मोना विपाकनु वर्णन छे तथा (२) सुख विपाक श्रुतस्कन्धमा पुण्य-

‘અયમદ્વે’ અયમર્થઃ=પૂર્વોક્તરૂપો ભાવઃ ‘વર્ણયતે’ પ્રજ્ઞપ્ત=પ્રરૂપિત । સુધર્મસ્વા
મિનો વચન શ્રુત્યા શ્રીજમ્ભૂસ્વામી સચિનય તસ્ય વચને શ્રદ્ધા પ્રવૃત્યગ્રાહ
‘સેવ ભત્તે ૨’ इति । ‘સેવ ભત્તે ૨’ તદેવ ભદન્ત ! તદેવ ભદન્ત ! =હે ભદન્ત !
ભવતા મયિ કૃપા વિચાય યત્પતિપાદિત તત્ત્વ એવમ્= એમવે=મત્પમેવાસ્તિ, યત્
સુખત્રિપાકે દશાધ્યયનાનિ કથિતાનિ તાનિ યથાર્થતયા શ્રદ્ધેયાનિ સન્તીતિ ભાવઃ
॥ સૂ. ૧ ॥

॥ इति श्री त्रिभुविरूपात-जगद्गुरु-प्रसिद्धवाचरु-पञ्चदशभाषाकलितललित-
कलापालापक-प्रशिशुद्विगद्ययनैरुग्रन्यनिर्मायक-रादिमानमर्दरु- श्रीग्राह-
छत्रपतिकोल्हापुरराजमदत्त - ‘जैनशास्त्राचार्य’-पदभूषित-कोल्हापुर-
राजगुरु मालवप्रचारि-जैनाचार्य-जैनधर्मदिवाकर पूज्यश्री-घासीलाल
प्रति विरचिताया श्रीत्रिपाम्भुते द्वितीयश्रुतस्कन्धस्य त्रिपाकचन्द्रि-
कारुपाया व्याख्याया वरदत्तारुप दशमम-अध्यायन
सम्पूर्णम् ॥ २-१० ॥

વરદત્ત કા કમનરૂપ ભાવ પ્રકટ ક્રિયા છે. શ્રીસુધર્માસ્વામીના આ વચનો કો
સુનકર શ્રી જમ્ભૂસ્વામી સચિનય 'તેમના વચનોમાં શ્રદ્ધા પ્રદર્શિત કરતે હુ' બોલે-
“સેવ ભત્તે ૨” હે ભદન્ત ! આપને કૃપા કર - જો સુનાયા હે તો - इसी प्रकार
है-सत्य ही है, इस सुखविपाक श्रुतम्बर में जो ये दश अध्ययन प्ररूपित हुए हैं,
वे यमार्त सय हैं, श्रद्धेय हैं ।

વરદત્તના આખ્યાનરૂપ ભાવ પ્રકટ કર્યા છે. શ્રી સુધર્માસ્વામીના આ પ્રકારના
વચનો સાંભળીને શ્રી જમ્ભૂસ્વામી સચિનય તેમના વચનોમાં શ્રદ્ધા પ્રદર્શિત કરીને બોલ્યા
‘સેવ ભત્તે ૨’ હે ભદન્ત ! આપે આ કરીને જે સંભળાવ્યું છે તે આજ પ્રમાણે છે -
સત્યજ છે, એ સુખત્રિપાકશ્રુતસ્કંધમાં જે આ દસ અધ્યયન પ્રરૂપિત કરેલા છે તે
યથાર્થ-સત્ય છે અને શ્રદ્ધા રાખવા યોગ્ય છે

મૂલપ્ર—

૧૨ ણમો મુયદેવયાપ । ત્રિવાગમુયસ્મ દો મુયસ્વધા-દુહત્રિવાગો ય
મુહત્રિવાગો ય । તત્થ દુહત્રિવાગે દમ અજ્ઞયણા, એકમરગા, દમસુ ચેવ દિવસેસુ
ઉદ્ધિમિજ્ઞંતિ । એવ મુહત્રિવાગેવિ । સેસ જદા આયારસ્મ । એકારમમ અગ સમત્ત ॥
॥ ઇતિ ત્રિવાગમુય સમત્ત ॥

ટીકા—

‘ણમો મુયદેવયાપ’ નમ. શ્રુતદેવતાયૈ । ‘ત્રિવાગમુયસ્મ’ વિપાક-
શ્રુતસ્ય ‘દો મુયસ્વધા’ દ્વો શ્રુતસ્કન્ધો સ્ત, તથાદિ- દુહત્રિવાગો ય, મુહત્રિવા-
ગો ય’ દુહત્રિવાગસ્થ મુહત્રિવાગસ્થ । ‘તત્થ’ તત્ત્વ=તયોર્મધ્યે ‘દુહત્રિવાગે’
દુહત્રિવાગે ‘દમ અજ્ઞયણા’ દગા-યનાનિ ‘એકમરગા’ એકમ્વરકાણિ=
સમાનવર્ણનકાણિ-મન્તિ । દગસુ અયગનેષુ પાપકર્મણા વિપાકવર્ણન પ્રાય-

(ણમો મુયદેવયાપ । ત્રિવાગમુયસ્ય દો મુયસ્વધા-દુહત્રિવાગો ય
મુહત્રિવાગો ય । તત્થ દુહત્રિવાગે દમ અજ્ઞયણા, એકમરગા, દમસુ ચેવ દિવસેસુ
ઉદ્ધિસિજ્ઞંતિ । એવ મુહત્રિવાગેવિ । સેસ જદા આયારસ્મ । એકારમમ અગ સમત્ત ।
ઇતિ ત્રિવાગમુય સમત્ત ।

શ્રુતદેવતા કે લિપે નમસ્કાર હો । ઇસ વિપાક શ્રુત કે તો શ્રુતસ્કન્ધ
હે । ૧ દુહ વિપાક શ્રુતસ્કન્ધ ઓગ દમગ મુહત્રિવાગ શ્રુતસ્કન્ધ । પ્રમ શ્રુત સ્કન્ધ
કે ૧૦ અયયન હૈ । ઇમી પ્રકાર દમગ શ્રુતસ્કન્ધકે માં ૧૦ અયયન હ । ઇન સવકા વર્ણન
પ્રાય એક મગીલા હી હે-૧ દુહત્રિવાગ શ્રુતસ્કન્ધ મેં પાપકર્મો કે વિપાક કા વર્ણન હૈ તગ

(ણમો મુયદેવયાપ, ત્રિવાગમુયસ્મ દો મુયસ્વધા-દુહત્રિવાગો ય
મુહત્રિવાગો ય । તત્થ દુહત્રિવાગે દમ અજ્ઞયણા, એકમરગા, દમસુ ચેવ
દિવસેસુ ઉદ્ધિસિજ્ઞંતિ । એવ મુહત્રિવાગેવિ । સેસ જદા આયારસ્મ । એકારમમ
અગ સમત્ત । ઇતિ ત્રિવાગમુય સમત્ત ।)

શ્રુત દેવતાને નમસ્કાર થાયો આ વિપાકશ્રુતના બે ૨ શ્રુતસ્કન્ધ છે
(૧) દુહત્રિવાગ શ્રુતસ્કન્ધ અને (૨) મુહત્રિવાગ શ્રુતસ્કન્ધ
પ્રથમ શ્રુતસ્કન્ધના ૧૦ - દસ અધ્યયન છે આ પ્રકારે બીજા શ્રુતસ્કન્ધના
પણ ૧૦ અધ્યયન છે તે સર્વનું વર્ણન પ્રાય એક સ્થાને જ છે (૧) દુહ વિપાક
શ્રુતસ્કન્ધમાં પાપકર્મોના વિપાકનું વર્ણન છે તથા (૨) મુહ વિપાક શ્રુતસ્કન્ધમાં પુણ્ય-

સમાનમસ્તીત્યર્થઃ । તાનિ 'દસસુ ચેવ દિવસેષુ' દશસ્થેવ દિવસેષુ 'ઉદિસિજ્ઞંતિ' ઉદિશ્યન્તે=વાચ્યન્તે । 'એ' અનેનૈવ પ્રકારેણ 'સુહૃન્નિવાગેતિ' સુહૃન્નિવાકેઽપિ દશાધ્યયનાનિ એકસ્વરકાણિ-સમાનવર્ણનકાનિ, દશસુ અવયવેષુ પુણ્યકર્મણા વિપાકવર્ણન પ્રાયઃ સમાનમસ્તીત્યર્થઃ । તાનિ દશાધ્યયનાન્યપિ દશસ્થેવ દિવસેષુદિશ્યન્તે, इति भाव । 'સેષ' શેષ=શેષવર્ણન 'જઠા આયારસ' યથા-ઽઽચારસ્ય-આચારાદ્વસ્તસ્ય તથા વિજ્ઞેયમ્ ॥

॥ एकादशमत्र समाप्तम् ॥

॥ इति विपाकश्रुत समाप्तम् ॥

સુહૃન્નિવાક શ્રુતસ્કથ મેં પુણ્યકર્મ કે વિપાક કા વર્ણન છે । યે દોનો શ્રુતસ્કથ ૧૦-૧૦ દિનોં મેં હી બોલે જાતે હ્ । શેષ વર્ણન આચારાગ-સુત્ર કી તરહ સમજના ચાહિયે । ૧૧ વા અગ વિપાકશ્રુત સમાપ્ત હુઆ ।

इस प्रकार विपाकश्रुत के विपाकचन्द्रिका टीका का

हिन्दी-भाषानुवाद सम्पूर्ण हुआ ॥

કર્મના વિપાકનુ વર્ણન છે, તે બન્ને શ્રુતસ્કથો દસ-દસ (૧૦-૦) દિવસોમા વાચવામા આવે છે બાકીનું વર્ણન આચારાગ સૂત્ર પ્રમાણે સમજ લેવું ૧૧ અગીયારમું અગ વિપાકશ્રુત સમાપ્ત થયું

॥ આ પ્રમાણે વિપાકશ્રુતના વિપાકચન્દ્રિકા ટીકાનો

ગુજરાતી ભાષાનુવાદ સંપૂર્ણ થયો ॥

